MANAS

ÜÇLEMESİ · BÜTÜNLEŞİK KÜLLİYAT

MANAS · SEMETEY · SEYTEK — SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

MANAS ÜÇLEMESİ

MANAS · SEMETEY · SEYTEK

Sayakbay Karalaev Varyantı
Kırgızca Latin yazımı ve Türkçe edebî çeviriyle
karşılıklı iki sütun hâlinde — bütünleşik külliyat

GAZÂ'NIN NEFERİ · 2026

KÜNYE

Bu bütünleşik külliyat, dünyanın en uzun destanı Manas'ın Sayakbay Karalaev varyantını üç parçasıyla — «Manas», «Semetey» ve «Seytek» — tek ciltte toplar. Metinler halk edebiyatı (folklor) eseridir; telif hakkı korumasına tabi değildir.

Kaynak baskılar: «Манас», «Семетей» ve «Сейтек» эпостору — Саякбай Каралаевдин айтымында, «Turar» Yayınevi, Bişkek (haz. A. Jaynakova; genel red. A. Akmataliev). Kaynak baskıların telifli editoryal katmanları — ön söz ve son sözler, bilimsel açıklamalar, sözlük bölümleri ve Theodor Herzen'in illüstrasyonları — bu yayına alınmamıştır.

Kırgızca Latin transliterasyonu, Türkçe edebî çeviri, ön söz, bölüm özetleri, kapak ve iç kapak resimleri ile bütün sayfa düzeni bu yayına özgüdür ve Türkçe çeviri «Gazâ'nın Neferi» imzasıyla sunulmuştur.

Külliyat; «Manas»ın 84.830 mısralık bütünleşik baskısını, «Semetey»in 227.102 mısralık yirmi bir cildini ve «Seytek»in 89.327 mısralık dokuz cildini — toplam 401.259 mısrayı — kapsar.

© Gazâ'nın Neferi, 2026 — Bu külliyatın çeviri ve düzenleme katmanı için tüm haklar saklıdır.

GENEL İÇİNDEKİLER

MANAS — BÜTÜNLEŞIK BASKI, 12 BÖLÜM (1–84.830 MISRA · 2.122 SAYFA)

BÖLÜM 1	Babalar, Sürgün ve Manas'ın Doğumu	
BÖLÜM 2	Koçku Baskını ve Esenkan'ın On Bin Kolu	
BÖLÜM 3	Coloy'a Karşı Zafer ve Han Kaldırma	
BÖLÜM 4	Altay Savaşları	
BÖLÜM 5	Koşoy'un Katılması ve Talas'a Göç	
BÖLÜM 6	Bakay, Kırk Çoro ve Hanlık	
BÖLÜM 7	Çubak Baatır'ın Hikâyesi	
BÖLÜM 8	Kanıkey'in Alınışı	
BÖLÜM 9	Almambet ile Çubak'ın Çatışması ve Almambet'in Jomoku	
BÖLÜM 10	Almambet ile Sırgak'ın Keşfi	
BÖLÜM 11	Çon Kazat: Beecin Seferi	
BÖLÜM 12	Kococaş, Yiğitlerin Şehadeti ve Manas'ın Ölümü	

SEMETEY — YIRMI BIR CILT (1–227.102 MISRA)

CILT I	Yas, Sürgün ve Buhara Yolu	*1–10.700 mısra*
CILT II	Taytoru'nun Koşusu ve Semetey'in Yükselişi	*10.432–20.869 mısra*
CILT III	Soyun Sırrı ve Kanıkey'in Uzun Gecesi	*20.869–31.256 mısra*
CILT IV	Közkaman İhaneti ve Talas'ın Çağrısı	*31.256–41.695 mısra*
CILT V	Gizli Kümbet ve Yetimlerin Kavuşması	*41.695–52.184 mısra*
CILT VI	Akkelte'nin Uyanışı ve Büyük Göç	*52.184–62.550 mısra*
CILT VII	Kanlı Taht ve Ak Kuğu Ayçürök	*62.550–72.963 mısra*
CILT VIII	Akşuñkar'ın İzinde ve Ürgönç Düğünü	*72.963–83.351 mısra*
CILT IX	Kökötöy Aşı ve Er Meydanının Sınavları	*83.351–93.725 mısra*
CILT X	Ayçürök Uğruna Savaş ve Beecin Yolu	*93.725–106.897 mısra*
CILT XI	Yılkı Baskını ve Pusudaki Koñurbay	*106.897–117.642 mısra*
CILT XII	Ak Kuğunun Kanadı ve Küçük Sefer	*117.642–128.357 mısra*
CILT XIII	Talas Kuşatması ve Er Meydanı	*128.357–138.961 mısra*
CILT XIV	Cadı Kışı ve Yarılan Bent	*138.961–149.690 mısra*

Cilt XV	Tek Gözlü Devin Düşüşü ve Yalnız Şahin	*149.690–160.309 mısra*
Cilt XVI	Gaipten Gelen Kardeş ve Kurşun Yağmuru	*160.309–170.891 mısra*
Cilt XVII	Düşman Sofrasında Oyun ve Kan Bedeli	*170.891–181.500 mısra*
Cilt XVIII	İki Başın Zaferi ve Kara Yazgı	*181.500–192.165 mısra*
Cilt XIX	İhanetin Altın Tacı ve Son Yatak	*192.165–202.760 mısra*
Cilt XX	Kalleş Mızrak ve Gaspçının Tahtı	*202.760–214.910 mısra*
Cilt XXI	Kürpüldök Fırtınası ve Büyük Kayboluş	*214.910–227.102 mısra*

Seytek — Dokuz Cilt (1–89.327 mısra)

Cilt I	Düşman Otağında Doğan Arslan	*1–10.292 mısra*
Cilt II	Kuğunun Fendi ve Kıyaz'ın Sonu	*10.292–20.680 mısra*
Cilt III	Pınar Başındaki Cariye ve Ak Hançer	*20.680–31.029 mısra*
Cilt IV	Kara Mağaradaki Bozkurt	*31.029–41.388 mısra*
Cilt V	Kuyalı'nın Gelişi ve Yeminin Bedeli	*41.388–51.776 mısra*
Cilt VI	Kıyametlik Yâr ve Dişi Arslan	*51.776–62.167 mısra*
Cilt VII	Ataların Ruhu ve Kırılan Mızrak	*62.167–72.563 mısra*
Cilt VIII	Sönen Kasırga ve Ak Sakalın Duası	*72.563–82.946 mısra*
Cilt IX	Peri Gelinler ve Zulpukor'un Müjdesi	*82.946–89.327 mısra*

MANAS

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

KIRGIZCA LATİN YAZIMI · TÜRKÇE EDEBÎ ÇEVİRİ

BÜTÜNLEŞİK BASKI · BÜTÜNLEŞİK BASKI — 12 BÖLÜM

MANAS

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

Kırgızca Latin yazımı ve Türkçe edebî çevirisiyle
karşılıklı iki sütun hâlinde

BÜTÜNLEŞİK BASKI

On iki bölüm bir arada · Bütünleşik Baskı

Bu kitaptaki metin, telif korumasına tabi olmayan halk edebiyatı (folklor) niteliğindeki destan mısralarından ibarettir.

Kaynak baskı: «Манас» эпосу — Саякбай Каралаевдин айтымында, Толук варианты. «Turar» Yayınevi, Bişkek 2010 (haz. A. Jaynakova, A. Akmataliev). Kaynak baskının telifli editoryal katmanları — ön söz ve son söz, bilimsel açıklamalar, sözlük bölümü ve Theodor Herzen'in illüstrasyonları — bu yayına alınmamıştır.

Kırgızca Latin transliterasyonu, Türkçe edebî çeviri, ön söz, bölüm özetleri, kapak ve iç tasarım bu yayın için özgün olarak üretilmiştir. © Gazâ'nın Neferi, 2026. Kaynak gösterimi, folklor eserlerinin kullanımına ilişkin dürüst uygulama gereğince yapılmıştır.

Bu cilt, destanın 84.830 mısralık «Manas» bölümünün tamamını (1–84.830.) mısralarını kapsar.

ÖN SÖZ

Elinizdeki kitap, dünyanın en uzun destanı olan Manas'ın en bütünlüklü tanığından — büyük manasçı Sayakbay Karalaev'in (1894–1971) ağzından 1935–1947 yılları arasında yazıya geçirilen 500.553 mısralık varyantın "Manas" bölümünden — doğdu. "Yirminci yüzyılın Homeros'u" diye anılan Karalaev, destanı büyükannesi Dakiş'in dizinin dibinde dinleyerek büyüdü, usta manasçı Çoyuke Omurov'un yanında pişti ve üçlemenin tamamını baştan sona söyleyebilen tek klasik anlatıcı olarak tarihe geçti.

Bu yayında iki amaç bir arada gözetildi. Birincisi, Kırgızca metni Kiril alfabesinin perdesinden çıkarıp Türkiye okurunun gözüne tanıdık gelen bir Latin yazımıyla sunmak: transliterasyonda Türkçe imlâ esas alındı; Kırgızcanın "c" ile karşılanan curkuyan ünsüzü (ж), "ñ" ile gösterilen geniz n'si (ң) ve "ö, ü, ı" ünlüleri olduğu gibi korundu. Böylece iki dilin ne kadar yakın aktığı, mısraları yan yana okuyan herkesin kulağında kendiliğinden yankılanacaktır. İkincisi, satır satır ilerleyen edebi bir Türkçe çeviri ortaya koymak: çeviri, sözcüğü sözcüğüne bağlılığın tutukluğuna düşmeden, destanın nefesini — atların dörtnalını, ağıtın iniltisini, andın ağırlığını — Türkçede yeniden kurmayı amaçlar.

Metin, 2010 yılında Bişkek'te "Turar" yayınevince, Aynek Jaynakova ile Abdıldajan Akmataliev'in hazırladığı akademik baskıdan alınmıştır. Kitabın bölümlenmesinde bu baskının editoryal ara başlıkları izlenmiş, destan on iki epizot bölümü hâlinde düzenlenmiştir. Her bölümün başında okuru bekleyen yolu gösteren iki paragraflık bir özet ile bölümün önemli olgularını derleyen bir "Künye" kutusu yer alır; sayfa kenarlarındaki süslemeler her bölümün simgesel motifinden türetilmiştir.

Manas bir milletin hafızasıdır; ama aynı zamanda, atalar sözünün ortak havuzundan içen bütün Türk dillerinin de aynasıdır. Bu kitap, o aynayı Türkçe

okuyana bir adım daha yaklaştırma çabasıdır. Kusuru çevirenin, kudreti manasçınındır.

Gazâ'nın Neferi
Antalya, 2026

KİTABIN PLANI

1	Babalar, Sürgün ve Manas'ın Doğumu	bu baskıda
2	Koçku Baskını ve Esenkan'ın On Bin Kolu	bu baskıda
3	Coloy'a Karşı Zafer ve Han Kaldırma	bu baskıda
4	Altay Savaşları	bu baskıda
5	Koşoy'un Katılması ve Talas'a Göç	bu baskıda
6	Bakay, Kırk Çoro ve Hanlık	bu baskıda
7	Çubak Baatır'ın Hikâyesi	bu baskıda
8	Kanıkey'in Alınışı	bu baskıda
9	Almambet ile Çubak'ın Çatışması ve Almambet'in Jomoku	bu baskıda
10	Almambet ile Sırgak'ın Keşfi	bu baskıda
11	Çon Kazat: Beecin Seferi	bu baskıda
12	Kococaş, Yiğitlerin Şehadeti ve Manas'ın Ölümü	bu baskıda

BİRİNCİ BÖLÜM

BABALAR, SÜRGÜN VE MANAS'IN DOĞUMU

Destan, Manas doğmadan önceki dünyayı kurarak açılır: Tüp atası Tügöl Han'dan beri "hepsi han" olan kutlu bir soy kütüğü sayılır ve bu soyun son büyük halkası Karakan'ın ölümüyle Kırgız'ın talihi kararır. Kara Kalmuk ve Mançu hanları Molto ile Alööke, hansız kalan Argın ve Kırgız'ı kamçıyla pay eder; ocaklar söner, halk Altay'a, Kangay'a, Urum'a, Kırım'a dağılır. Karakan'ın oğullarından Cakıp, kırk aileyle Altay'a sürülür; Noygut hanı Akbaltay'ın aklı ve emeğiyle sürgün halk toparlanır, Cakıp altın çıkarıp mal-davar sahibi olur — ama gözü kuru kalır: bir evladı yoktur.

Bölümün kalbinde, beklenen çocuğun kehanetli gelişi atar. Esenkan'ın falcıları "Kırgız'dan Manas adında bir alp doğacak, Çin'i harap edecek" diye okur; Beecin'in defterine (dañza) adı yazılan bu doğmamış çocuğu bulmak için casuslar salınır, hamile kadınlar sorgulanır. Cakıp ile Çıyırdı'nın rüyaları — güneşi ve ayı avuçlarında tutmak, gökten inen altın kılıç — hayra yorulur ve Manas dünyaya gelir: avuçlarında kan pıhtısı, adını koyup kaybolan bir derviş, kimliğini gizlemek için takılan "Çoncindi" lakabı. Çoban Oşpur'un yanında yaramazlıkla pişen çocuk, on iki yaşına doğru Kalmuk yer bekçisi Koçku'nun yedi yüz atlısıyla ilk büyük sınavına sürüklenir — ve bölüm, Manas adının Altay'ı bir uçtan bir uca titretmesiyle kapanır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kaynak: S. Karalaev varyantı, "Turar" akademik baskısı (Bişkek, 2010), mısra aralığı ~1–6.500
- Anlatı zamanı: Manas'ın doğumundan on iki yaşındaki ilk zaferine
- Ana mekânlar: Ala-Too'dan Altay'a sürgün yolu; Cakıp'ın avulu; Oşpur'un yaylası
- Merkez kişiler: Cakıp, Çıyırdı, Akbaltay, Esenkan, Oşpur, çocuk Manas
- Kilit motifler: soy kütüğü, dañza kehaneti, kutlu rüyalar, ad koyan derviş, gizlenen ad ("Çoncindi")
- Karalaev damgası: kehanet-katliam geriliminin Esenkan'ın casus ağıyla anlatılması; dinî vurgunun azlığı, yurt ve soy vurgusunun öne çıkması

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Manastın tuula elegindegi babaları	*Manas'ın Doğumundan Önceki Ataları*
Tüp atası Tügöl kan,	*En kök atası Tügöl han,*
übünön Kıdır daarıgan,	*Soyuna ta kökünden Kıdır konmuş,*
Başkı atası baarı kan,	*İlk ataları hep han idi,*
Başınan Kıdır daarıgan.	*Ta başından Kıdır'ın himmeti değmiş.*
Tünöp ötkön cerine	*Geceleyip geçtiği yere*
Tüptüü mazar ornogon	*Köklü bir mazar kurulmuş,*
Munu tübünön kuday oñdogon.	*Onu ta kökünden Tanrı onarmış.*
Basıp ötkön cerine	*Basıp geçtiği yere*
Bazarluu kalaa ornogon,	*Pazarlı bir şehir kurulmuş,*
Munu başınan kuday oñdogon.	*Onu ta başından Tanrı onarmış.*
On eki birge kol berip,	*On iki pîre el verip,*
Kalıypadan kat algan,	*Halifeden icazet almış,*
Munu menen zayıppuruş atalgan.	*Bununla "zayıppuruş" diye anılmış.*
Tüp atası Böyön kan,	*Kök atası Böyön han,*
Böyön kandan Çayan kan,	*Böyön handan Çayan han,*
Çayan kandan Ogoy kan,	*Çayan handan Ogoy han,*
Ogoy kaydan oñoydur	*Ogoy öyle kolay lokma mıdır,*
Munu menen betteşken	*Onunla yüz yüze gelen*
adam cogolgon.	*adam yok olup gitmiş.*
Somduktun suusun boylogon,	*Somduk'un suyunu boylamış,*
Ogoygo soguşkan adam soylogon,	*Ogoy'la savaşan adam yerde sürünmüş,*
Atasınan babası	*Atası da babası da*
Arıslandın tukumu	*Arslanın dölüydü,*
Içse kanga toybogon,	*İçse kana doymazdı,*
Ogoy kandan Balakan,	*Ogoy handan Balakan,*
Balakandın baatırı,	*Balakan'ın bahadırlığı*
Kança cerge taragan,	*Nice ellere yayılmıştı,*
Kayaşayak bergendi	*Karşılık verip diklenenleri*
Karmap alıp sabagan.	*Tutup yakalayıp döverdi.*
Eñkeytip adam albagan,	*Kimse onun boynunu eğdirememiş,*
Bet alıp mende barbagan,	*Yüzüne karşı varan kul olmamış,*
Balakandan Karakan,	*Balakan'dan Karakan,*
Kayrattuu, mıktuu, zaarı küç,	*Gayretli, sağlam, öfkesi zorlu,*
Bu da katılgandı kılgan tüz,	*Bu da sataşanı dümdüz etmişti,*
Kırgızdan tarap tuulgan,	*Kırgız'dan türeyip doğmuştu,*

Munun kayratınan can çıgıp,
Kıtayga salgan çuulgan.
Kayrattuu, mıktuu, zaarı küç,
Bu da katılgandı kılgan tüz.
Karakan eelep turganda
Meymankana beş saray,
Berendin cayın suraba,
Munun belgilüüsü bir dalay,
Bilegi coon, taş cürök,
Karakan bolup atalıp,

Onun heybetinden canlar çıkıp,
Kıtay iline velvele salmıştı.
Gayretli, sağlam, öfkesi zorlu,
Bu da sataşanı dümdüz etmişti.
Karakan hüküm sürerken
Beş saraydı konukevi,
O yiğidin hâlini hiç sorma,
Onun nam salmışı bir hayli çoktu,
Bileği kalın, taş yürekli,
Karakan diye anılıp,

Al dagı bir müçölüü badirek,
Ayzakerden artık er,
A dagı katılgandı kılgan tüz.
Aybatı biyik, zaarı küç,
A dagı aalamga çır salgan,
Al Karakan ölgöndö,
Kayra kelbes çın caydı,
Oşol kişi körgöndö,
Argın menen kırgızdın
Kerege-uugun kıyratıp,
Kıtaydan Molto kan çıgıp,
Kelin-kızın ıylatıp,
Kılımga tatıp çatagı,
Alöökö degen da çıgıp,
Balbandarın şaylaşıp,
Balbanın mıktuu kamdaşıp.
Argın, kırgız aralaş
Özön boyloy kongondo,
Karakan ötüp düynödön
Ört öçköndöy bolgondo,
Kayaşayakka can kalbay,
Kayaşa aytıp koyuuga
Kalıñ curttan al kalbay,
Kıtaylardın Molto kan,
Kalaymandı baştadı,
Kayaşayak bergendi
Koyboy kırıp taştadı.
Alımın artık corodu,

O da bir boylu poslu babayiğitti,
Mızrak ustalarından üstün bir erdi,
O da sataşanı dümdüz ederdi.
Heybeti yüksek, öfkesi zorlu,
O da âleme kavga salmıştı,
O Karakan öldüğünde,
Geri dönülmez o gerçek yurdu
O kişi görüverince,
Argın ile Kırgız'ın
Keregesini, uğunu kırıp döküp,
Kıtay'dan Molto han çıkıp,
Gelinini kızını ağlatıp,
Fitnesi bir yüzyıla bedel,
Alööke denen biri de çıkıp,
Pehlivanlarını seçip kuşanıp,
Pehlivanını sağlamca hazırlayıp.
Argın, Kırgız karışık
Irmak boyunca konduklarında,
Karakan dünyadan göçüp
Bir yangın sönmüş gibi olduğunda,
Karşı duracak can kalmayıp,
Bir karşılık söylemeye
Kalabalık halkta derman kalmayıp,
Kıtayların Molto hanı
Kargaşayı başlattı,
Karşı koyup direneni
Bırakmadan kırıp geçti.
Haracını fazlasıyla saldı,

Kayra aytıp koygondu
Kızıl kanga boyodu,
Kılça candı koybodu.
Kayrattanıp alganda
Kalıñ kırgız, argındın
Kanı suuday taşıdı,
Karakan tüşüp esine
Kalıñ curttar caşıdı.
Kara kalmak, mancuu curt
Kaarın salıp uzdu aldı,
Olco kılıp oñbogur,
Beş köküldüü kızdı aldı,
Taldın baarın sulattı,
Tamdın baarın kulattı,
Takır çaap aldı emi
Akır tatır zamandı,
Curt başına saldı emi.
Tütüngö alman salganı,
Tutanıp ketken bul doñuz
Takır cıyıp alganı.

Karşılık verip söyleneni
Kızıl kana boyadı,
Kıl kadar can bırakmadı.
Gayrete gelip coştuğunda
Kalabalık Kırgız'ın, Argın'ın
Kanı su gibi taştı,
Karakan düşüp akıllarına
Kalabalık halklar yaş döktü.
Kara Kalmak, Mancu halkı
Kahrını salıp ustaları aldı,
Ganimet edip, onmayasıca,
Beş perçemli kızları aldı,
Söğütlerin hepsini devirdi,
Damların hepsini yıktı,
Silip süpürüp talan etti,
Ahir felaket zamanını
Halkın başına sardı işte.
Ocak başına haraç saldı,
Tutuşup kudurmuş bu domuz
Hepsini derleyip aldı.

«Ay, Karakan, ölbö - dep,
Bul öñdöngön korduktu
Mendesine berbe! » - dep,
Kalayıktın baarı ıylap,
Karıp kalgan çal ıylap:
«Erteñ tartıp alat» - dep,
Oynoo öspürüm kız ıylap,
Kan taloosu bek azap,
Kandan kalgan kırgızdı
Kamçıga çenep bölüptür,
Molto menen Alöökö
Araga mıktap alıptır,
Azaptı bekem salıptır,
Alı cok, alsız kırgızga
Tütüngö asıy salıptır,
Tügönüp ketken al çoçko,
Takır cıyıp alıptır.
Argın menen kırgızdın

"Ay Karakan, ölme!" deyip,
"Bu türlü horluğu
Kuluna verme!" deyip,
Ahalinin hepsi ağlayıp,
Kocamış ihtiyar ağlayıp:
"Yarın çekip alır" deyip,
Oyun çağındaki körpe kız ağlayıp,
Han yağması pek katı azap,
Handan yoksun kalan Kırgız'ı
Kamçıyla ölçüp bölüşmüşler,
Molto ile Alööke
İyice aralarına almışlar,
Azabı sıkı salmışlar,
Gücü yok, dermansız Kırgız'a
Hane başına birer asıy tay salmışlar,
Tükenip gidesice o domuz,
Hepsini derleyip toplamış.
Argın ile Kırgız'ın

	Cakkan otun öçürüp,	*Yaktığı ocağını söndürüp,*
	Cabılta baarın köçürüp,	*Topunu birden göçürüp,*
	Al Karakan ölüptür.	*O Karakan ölüp gitmiş.*
	Kayaşa bergen kişi cok,	*Karşılık veren kişi yok,*
	Argın menen kırgızdı	*Argın ile Kırgız'ı*
	Keçee kamçıga çenep bölüptür.	*Daha dün kamçıyla ölçüp bölmüşler.*
	Argın menen kırgızdı	*Argın ile Kırgız'ı*
120	Astın bapan aydaptır,	*Önlerine katıp sürmüşler,*
	Alsıratıp al curttu	*O halkı dermandan düşürüp*
	Tük koyboy baarın caylaptır.	*Hiç komadan hepsini tepelemişler.*
	Kaarlangan kapırga	*Kudurmuş kâfire*
	Ce karmap berer mal kalbay,	*Ne tutup verecek mal kaldı,*
	Ce kayaşa aytar can kalbay,	*Ne karşılık söyleyecek can kaldı,*
	Topoloñu toz bolup,	*Dirliği toz olup dağılıp,*
	Toktoboy kaçıp kayran curt,	*Durmadan kaçıp zavallı halk,*
	Kapalanıp kaygırıp,	*Kederlenip kaygılanıp,*
	Kalk aylasın tabuuçu	*Halkın çaresini bulan*
130	Karakandan ayrılıp,	*Karakan'dan ayrılıp,*
	Aylasın tappay bırkırap,	*Çaresini bulamayıp darmadağın,*
	Kan ölgöndö eki kan	*Han öldüğünde iki han*
	Kayrattı mıktap salıptır,	*Zulmü iyice arttırdı,*
	Kara kılbay kalıñ curt,	*Sığınacak dayanak görmeden kalabalık halk*
	Kapkayda tentip alıptır.	*Dört bir yana savrulup gitmiş.*
	Alımına çıdabay,	*Haracına dayanamayıp,*
	Biröö tentip Altayga,	*Kimi sürgün Altay'a,*
	Biröö tentip Kañgayga,	*Kimi sürgün Kañgay'a,*
	Biröö tentip Urumga,	*Kimi sürgün Urum'a,*
140	Biröö tentip Kırımga,	*Kimi sürgün Kırım'a,*
	Elsiz erkin cer kalıp,	*Issız, başıboş yerler kalıp,*
	Kanı cok, kañgıp el kalıp,	*Hansız, avare bir el kalıp,*
	Karakandın katını	*Karakan'ın hatunu*
	Kara kiyip tul kalıp	*Karalar giyip dul kalıp,*
	Karakandın özünön	*Karakan'ın kendisinden*
	Kazına tolgon bul kalıp,	*Hazine dolusu mal kalıp,*
	Karakandın segiz uul,	*Karakan'ın sekiz oğlu,*
	Munun baarı caş tegiz uul,	*Hepsi de körpecik, denk yaşta oğul,*
	Bul Karakan ölgöndö	*Bu Karakan öldüğünde*

Boortokto baarı caş kalıp,
Bolbogon baarı mas kalıp,
Atası ölüp caş kalıp,
Oşo Karakandın segiz uul
Keesi calkı, keesi egiz,
Munun erdigi curtka eñ tegiz.
Kalayıktın baarısı
«Cetim baldar çoñoyso
Munun bir baydası tier» - dep,
Tilek kılıp cürüüçü.
Atası Karakan kan ele,
Karakandın segiz uulu bar ele,
Aman cürüp çoñoyso,
Acıratıp kırgızdı
Ala turgan bala ele,
Baldardın ereni Cakıp, Ulak kan,
Kır cagınan çaldırıp,
Kazına menen kalıñ el,
Düynösün talap alıptır,
Munu menen al baldar
Talaada bozdop kalıptır.
Baldar ereşen tartıp, er bolup
Keçee er uulu menen teñ bolup,
Baldar erbeyip atka mingende
Abañ Baltay barıptır.
Akbaltay cayın surasañ -
Noyguttun mıktuu kanı eken,
Ordoluu curtu noyguttu
Alöökö kanga aldırıp,
A dagı azıp kalgan çagı eken.
Adırda tümön köp cılkı,
Ak üylüü turgan Alöökö -
Akbaltay öñdüü kanıñdın
Töbösünön basıptır,
Dünüyösün çaçıptır,
Kirip keter kör tappay,
Korgoloorgo cer tappay,
Akıldan çındap şaşıptır,
Törönün uulu eken - dep,

Hepsi kundakta körpe kalıp,
Kendini bilmez, şaşkın kalıp,
Ataları ölüp yetim yaşta kalıp,
O Karakan'ın sekiz oğlu,
Kimi tek, kimi ikizdi,
Yiğitlikleri halkça besbelliydi.
Ahalinin hepsi:
"Yetim oğlanlar büyürse
Bunların bir hayrı dokunur" deyip,
Dilek tutup dururlardı.
Babaları Karakan han idi,
Karakan'ın sekiz oğlu var idi,
Sağ esen büyüyüp yetişseler,
Kırgız'ı düşmandan ayırıp
Geri alacak oğullar idi,
Oğlanların yiğidi Cakıp ile Ulak han,
Kır tarafından baskına uğrayıp,
Hazineyle birlikte kalabalık halkın
Varını yoğunu talan etmişler,
Bu yüzden o çocuklar
Bozkırda inleyip kalmışlar.
Çocuklar serpilip er olup,
Daha dün er oğluyla denk olup,
Çocuklar dikilip ata bindiğinde
Ağan Baltay çıkagelmiş.
Akbaltay'ın hâlini sorarsan:
Noygut'un sağlam hanı imiş,
Otağlı yurdu Noygut'u
Alööke hana kaptırıp,
O da düşkün kalmış çağı imiş.
Kırlarda tümen tümen yılkı,
Ak otağ kurup oturan Alööke,
Akbaltay gibi hanının
Tepesine çökmüş,
Malını mülkünü saçmış,
Girip saklanacak in bulamayıp,
Korunacak yer bulamayıp,
Aklı iyice şaşmış,
"Beyin oğludur" deyip,

	Cakıptı közdöy kaçıptır.	*Cakıp'a doğru kaçmış.*
190	«Karakandın segiz uul	*"Karakan'ın sekiz oğluyla*
	Birikteşip körsöm - dep,	*Birleşip görsem" deyip,*
	Ölsö birge ölsöm - dep,	*"Ölürsek birlikte ölsem" deyip,*
	Çalgındı birge çalsam - dep,	*"Keşfe birlikte çıksam" deyip,*
	Çampandan cılkı alsam - dep,	*"Çampan'dan yılkı alsam" deyip,*
	Tek turup alım bergençe	*"Boş durup haraç verinceye dek*
	Tişteşip cürüp ölsöm - dep,	*Dişe diş dalaşıp ölsem" deyip,*
	Kara kalmak, mancuuga,	*"Kara Kalmak'a, Mancu'ya*
	Kagışıp cürüp ölsöm» - dep,	*Çarpışa çarpışa ölsem" deyip,*
	Kayran Baltay kanetsin,	*Zavallı Baltay ne yapsın,*
200	Karaan kıldı Cakıptı.	*Cakıp'ı kendine dayanak kıldı.*
	Koyu boldu korooloş,	*Koyunu ağıl ortağı oldu,*
	Abañ Baltay kök caldın	*Ağan Baltay ile boz yelelinin*
	Aşı boldu coroolоş.	*Aşı yâren sofrası oldu.*
	«Çalgın barsa - çañ birge,	*"Akına gitsek toz bir olsun,*
	Bololuk, Cakıp, kulunum,	*Bir olalım Cakıp, kulunum,*
	Ölüm ortok, can birge,	*Ölüm ortak, can bir olsun,*
	Tirüü bolsok cıygandaş,	*Sağ kalırsak mal ortağı,*
	Ölüp kalsak ıymandaş,	*Ölüp gidersek iman yoldaşı,*
	Balam, Cakıp, kebimdi uk,	*Oğlum Cakıp, sözümü dinle,*
210	Menin Alöökö elimdi	*Benim elimi Alööke*
	Çıgarıp iydi cerimden,	*Yerimden çıkarıp attı,*
	Suuttu menin demimdi,	*Soğuttu benim soluğumu,*
	Sındırıp iydi belimdi,	*Kırıverdi belimi,*
	Tiyip aldı cılkımdı,	*Yılkıma el koydu,*
	Tim ele açtı uykumdu,	*Uykumu büsbütün kaçırdı,*
	Sındırıp ketti belimdi,	*Belimi kırıp gitti,*
	Kırıp saldı elimdi	*Elimi kırıp geçirdi,*
	Tırgootu tıypıl çogulup,	*Tırgoot'u topyekûn toplanıp,*
	Kalkıma kara kalmak doo kılıp,	*Halkıma Kara Kalmak dava açıp,*
220	Tübünö tirüülöy cetkeni,	*Diri diri köküme kıydı,*
	Tügöngön noygut curtumdu	*Tükenmiş Noygut yurdumu*
	Tük koyboy kırıp ketkeni.	*Hiç komadan kırıp gitti.*
	Balbandarın bayladı,	*Pehlivanlarımı bağladı,*
	Erenderdin baarısın	*Erlerin hepsini*
	Tük koyboy kırıp cayladı,	*Hiç komadan kırıp tepeledi,*
	Çaldın baarın sabadı,	*İhtiyarların hepsini dövdü,*

Kızdardın baarın taladı,
Kalıñ kazdı orumdu,
Kıtaylardın Alöökö
Kaynatıp iydi şorumdu,
Bulanı buzup alganı,
Kadimki noygut curtuma
Buzuktu abdan salganı,
Kaarın tögüp kamadı,
Kaarına çıdabay,
Kan abañ Baltay cadadı.
Ukuruk tiygis azoo mal,
Üyüñ küygön Alöökö

Kızların hepsini talan etti,
Kuyumu derin kazdı,
Kıtayların Alööke'si
Kara bahtımı kaynatıverdi,
Varlığımı bozup aldı,
Şu bildik Noygut yurduma
Fesadı adamakıllı saldı,
Kahrını döküp kuşattı,
Kahrına dayanamayıp
Han ağan Baltay usandı.
Ukuruk değmemiş yabani malı
Evi yanasıca Alööke

Mancuusuna mingizdi,
Kan-kazına ordomo
Kürmölörün küldüytkön
Küçtüülörün kirgizdi,
Kalayman salıp elime,
Karan tün saldı özümö.
Kozgolgondo kor çıgıp,
Mancuulardan Alöökö
Esebi cok zor çıgıp,
Capaa saldı bir dalay,
Keçee aykırıp, alım salganda
Noyguttun curtu çıdabay,
Apsisi cok Alöökö,
Kıtaydı kuday urganı,
Altı miñ cambı, miñ kunduz,
Alım alıp turganı,
Aşkere müşkül iş boldu,
Uşul Alöökönün kılganı.
Aytkanına könbösök,
Al alımın berbesek,
Şuru otogot, marcan taş,
Örttöngürdün canında
Luñ-tuñdun kanı aralaş,
Kaarı kelip kakaysa,
Dal-dal bolot kayran baş.
Alöökönün zaarınan

Mancu'suna bindirdi,
Han hazinesi otağıma
Kaftanları kabarık
Zorbalarını soktu,
Elime kargaşa salıp,
Başıma zifiri gece çöktürdü.
Kımıldansak hor görülüp,
Mancuların içinden Alööke'ye
Sayısız zorba çıkıp,
Bir hayli cefa saldı,
Dün haykırıp haraç saldığında
Noygut'un yurdu dayanamayıp,
İnsafı yok Alööke,
Tanrı'nın çarptığı şu Kıtay,
Altı bin yambı, bin kunduz,
Haraç alıp durdu,
Apaçık müşkül iş oldu,
İşte bu, Alööke'nin ettiği.
Dediğine boyun eğmezsek,
O haracını vermezsek,
Mercan düğme, inci taş,
O yanasıcanın yanında
Luñ-tuñ hanları da karışık,
Kahrı gelip bir dikildi mi,
Paramparça olur zavallı baş.
Alööke'nin zehrinden

Bet alıp mende barbadı,
Aykırık salsa Alöökö,
Adamdın canı kalbadı.
Alöökönün aldında
Alban türdüü alpı bar,
Alpın alıp Beecinden
Atayı «Burut, seni» - dep,
Bul attangan eken karkıbar.
On eki kılım salbaptır,
Bul Karakan ölgönü,
Kaarlangan kapırga
Ukuruk kayrar kalbaptır.
Balbanı başka türü suuk,
Katılgan aman kalbastay,
Aldadan buyruk bolboso,
Adamdın alı cetkisiz,
Ürkün-dürkün balbanı,
Kagılışkan candardın
Cön ele çıga turgan aldarı.
Kök temirden ton kiygen
Baatırları başkaça,
Kök kübönü camınıp,

Körçü bolsoñ Alöökö
Kök colborstoy çamınıp,
Kırgızdı kırıp ketüügö
Kelgen eken kamınıp,
Asker alıp, kol cıynap,
Kozgoloñ tuman çuu salıp,
Ak üylüügö keliptir,
Kaarınan can çıgıp,
Kança adam ölüptür.
Balbandarı başkaça,
Baatırları bir kança,
Kıtaydan cıygan kalkı bar,
Kayaşayak bergendi
Kanın içmey saltı bar,
Kazına mıktap cıyuuga,
Kamıngan eken karkıbar.

Yüz tutup varan kul olmadı,
Alööke bir haykırdı mı,
Âdemde can kalmadı.
Alööke'nin önünde
Türlü türlü alpı var,
Alpını alıp Beecin'den
Mahsus "Burut, seni!" deyip,
Atlanıp çıkmış o heybetli.
On iki asırdır görülmemişti,
Bu Karakan öleli,
Kudurmuş kâfire
Ukuruk çevirecek kimse kalmamış.
Pehlivanı bambaşka, yüzü soğuk,
Sataşan sağ kalmayacak gibi,
Allah'tan buyruk olmadıkça,
Âdemoğlunun gücü yetmez,
Sürü sürü pehlivanı,
Onlarla çarpışan canların
Dermanı boşuna tükenip gider.
Gök demirden zırh giyen
Bahadırları bambaşka,
Gök zırhı sırtına bürünüp,

Göresin ki Alööke
Gök kaplan gibi atılıp,
Kırgız'ı kırıp geçmeye
Hazırlanıp gelmiş meğer,
Asker alıp, ordu toplayıp,
Kargaşa, duman, çığlık salıp,
Ak otağ kurmaya gelmiş,
Kahrından canlar çıkıp,
Nice adam ölüp gitmiş.
Pehlivanları bambaşka,
Bahadırları bir hayli,
Kıtay'dan derlediği halkı var,
Karşı koyup direnenin
Kanını içmek töresi var,
Hazineyi sıkıca yığmaya
Hazırlanmış o heybetli.

Kerigi bar, bili bar,
Alöökö oñoy coo emes,
Keyiştüü, baldar, bilip al!
Alöökönün küçöşü
Adam bilip algısız,
Kagışa ketken mendenin
Biröö da tirüü kalgısız.
Sekidegi karoolu -
Sanap koysok seksen tört,
Üyüñ küygön kıtaydın
Serp algan cagı kızıl ört.
Tüzü suuk balbanı
Tutanıp ketken al doñuz
Tük koyboy cıyıp alganı.
Adamdan başka sözdüü bar,
Balbanının içinde
Türü suuk calgız közdüü bar,
Balbanının baarısı
Çapçışkandı koybogon,
Bir çoçkonun etine
Bir cegende toybogon,
Mendeden bölök sürü bar.
Arıslanday türü bar,
Karmagandı kandagan,
Kez bolgondu caylagan,
Çın aybatın körgöndö
Kez bolgon aman kalbagan,
Anı eñkeytip mende alabı,
Atası kıtay dolusu,
Adam tilin bilbegen
Aybanga çalış doñuzu,
Alöökönün balbanı

Keçee ayıldı talap turganda,
Ar şumduktuu balbanı
Adamdın murdu-kulagın
Tumar kılıp tagıngan,
Munun celdeti cetik balbanı.
Izdegen eken Alöökö

Gergedanı var, fili var,
Alööke kolay düşman değil,
Dertli iştir, çocuklar, bilesiniz!
Alööke'nin azgınlığı
İnsanın akıl erdireceği gibi değil,
Onunla çarpışan kulun
Biri bile sağ kalmaz.
Sekideki gözcülerini
Sayarsak seksen dört,
Evi yanasıca Kıtay'ın
Baktığı yan kızıl alev.
Yüzü soğuk pehlivanları,
Tutuşup kudurmuş o domuz
Hiç komadan derleyip aldı.
İnsandan başka türlü söz söyleyeni var,
Pehlivanlarının içinde
Yüzü soğuk tek gözlüsü var,
Pehlivanlarının hepsi
Kapışanı sağ komayan,
Bir domuzun etiyle
Bir oturuşta doymayan,
Kuldan başka türlü heybeti var.
Arslan gibi görünüşü var,
Tuttuğunu kanatan,
Rast geleni tepeleyen,
Gerçek heybetini görünce
Rast gelen sağ kalmamış,
Onu eğdirmeye kulun gücü mü yeter,
Atası Kıtay azgını,
İnsan dili bilmeyen
Hayvana çalar domuzu,
Alööke'nin pehlivanı

Daha dün köyü talan ederken,
Her uğursuz pehlivanı
İnsanın burnunu kulağını
Muska yapıp takınmıştı,
Bunun cellâdı da usta pehlivandı.
Meğer Alööke aramış

Bul düynölük paydanı,
Uşul azır kezinen,
Alöökönün küçünön
Ölböy mende kalabı?
Kalaymandı karasam,
Salganı kelgen kezi eken,
Cerdin cüzün maydandap
Alganı kelgen kezi eken.
Atı Alöökö çoñ baaşa
Ayzakerden ıktuu eken,
Acayıptan okugan,
Akılı cetik kan eken:
«Kızıtalak, burut, seni» - dep,
Al Karakan ölgöndö,
Kekenip kalgan can eken.
Alööködön tuulgan
Altımış uulu bar eken,
Çınmaçındın Beecindin
Çındagan mıktuu kanı eken,
Çındap: «Burut, seni» - dep,
Kastarın tikken can eken.
Altın menen kümüştü
Alım salıp algıday,
Küçöp ketse bir künü
Takır kırıp salgıday,
Estep, Cakıp balam, bil,
Bul Alöökö kapırdın,
Düynögö toybos baatırdın
Çalgırtı turat közündö,
Çamanın baarın tügötüp,
Emi çalganı turat özümdü.
Bötönü turat közündö,
Bölögü turat sözündö,
Çaması kelse bul kapır
Bölgönü turat özüñdü.
Kaarlandı Alöökö
Katınıñdı küñ kılat,
Erkegiñdi kul kılat,
Kaarlangan kapırga

Bu dünyalık kazancı,
İşte şu şimdiki demde,
Alööke'nin zorundan
Kul ölmeden kalır mı hiç?
Kargaşaya bakarsam,
Salmaya geldiği çağ imiş,
Yeryüzünü savaş meydanı edip
Almaya geldiği çağ imiş.
Adı Alööke, büyük padişah,
Mızrakçıların en ustası imiş,
Acayip ilimler okumuş,
Aklı yetkin bir han imiş:
«Lanet olası Burut, seni!» deyip,
O Karakan öldüğünde,
Kin bağlamış bir can imiş.
Alööke'den doğma
Altmış oğlu var imiş,
Çınmaçın'ın, Beecin'in
Sahiden sağlam hanı imiş,
Gerçekten «Burut, seni!» deyip,
Kastını kurmuş bir can imiş.
Altın ile gümüşü
Haraç salıp alacak gibi,
Azarsa günün birinde
Topunu kırıp geçirecek gibi,
Aklında tut, Cakıp oğlum, bil,
Bu kâfir Alööke'nin,
Dünyaya doymaz bahadırın
Gözünde çakır bakışı durur,
Dermanın hepsini tüketip,
Şimdi beni vurmaya durur.
Gözünde yabanlık durur,
Sözünde ayrılık durur,
Gücü yeterse bu kâfir
Seni de koparıp bölmeye durur.
Kudurdu Alööke,
Karını cariye eder,
Erkeğini kul eder,
Kudurmuş kâfire

Kayaşa bergen oñobu,	*Karşı duran onar mı,*
It menen teñelişer adam cok,	*İtle boy ölçüşecek adam yok,*
Bizge karan kün mınça bolobu.	*Bize kara gün bu denli mi olur?*
Ce kaçıp kirer tokoy cok,	*Ne kaçıp sığınacak orman var,*
Ce karmaş kılar çamam cok,	*Ne dövüşecek dermanım var,*
Ce taap kaçarga colum cok,	*Ne bulup kaçacak yolum var,*
Talkalaşıp uruşup,	*Paralana paralana vuruşup,*
Anan kiyin ölüügö	*Ondan sonra ölmeye*
Cıyıl algan kolum cok,	*Derleyip toplayacak ordum yok,*
Belgi kılgan belim cok,	*Nişan bildiğim dayanağım yok,*
Belime tañuu bir kılıp,	*Belime destek bir edinip,*
Kıtay itke uruş kıluuga	*Kıtay itine savaş açmaya*
Karakanım dagı cok,	*Karakan'ım dahi yok,*
Çalışa turgan çamam cok,	*Çarpışacak dermanım yok,*
Alışa keter aylam cok,	*Kapışacak çarem yok,*
Bügün körgön erteñ cok,	*Bugün gördüğün yarın yok,*
Ee, çirkin uşunday eken,	*Ah çirkin, böyleymiş meğer,*
düynö bok!	*şu dünya bok!*
Aylanı kantip kılabız,	*Çareyi nasıl buluruz,*
«Atası ölgön bala» - dep,	*«Babası ölmüş çocuklar» deyip,*
Aylansa bolot, Cakıbım,	*Uğrunda kurban olunur, Cakıp'ım,*
Silerge karaan kılıp turabız.	*Sizleri kendimize dayanak kılıp dururuz.*
Belgilep ukkun sözümdü,	*Belleyip dinle sözümü,*
«Berenden kalgan bala - dep,	*«Yiğitten kalma evlat» deyip,*
Belek kıldık özüñdü».	*Seni kendimize armağan bildik».*
Akbaltay zarlap munu aytıp,	*Akbaltay ağıt yakıp bunu söyleyip,*
Alöökögö aldırıp salgan	*Alööke'ye kaptırdığı*
şumdu aytıp,	*faciayı anlatıp,*
Akbaltay abañ turganda	*Akbaltay ağan orada dururken*
Tekeçi kan, Şıgay kan	*Tekeçi han, Şıgay han,*
A da keldi antañdap,	*Onlar da soluk soluğa geldi,*
Çakçelekey çañ bolup,	*Toz duman birbirine karışıp,*
Başı çelek kan bolup,	*Başı leğen gibi kan içinde,*
Kıyasız colun çaldırıp,	*Sarp yolunda baskına uğrayıp,*
Kıyın düynö, san mülkün	*Ağır servetini, sayısız malını*
Kıtaylarga aldırıp,	*Kıtaylara kaptırıp,*
Azaptı mıktap tarttırıp,	*Azabı adamakıllı çekip,*
Karooldogu balbandan	*Karakoldaki pehlivandan*

Altımışın Alöökögö attırıp,
Kanı kaçıp alsırap,
Elteleñdep cügürüp,
Emi ölüp ketçüdöy
Kayran candan tüñülüp,
Elteñdep eköö munu aytat:
«Kıtay aldı cılkımdı,
Kalmak buzdu mülkümdü,
Tırgoot töktü kanımdı,
Koybos boldu kılaytıp,
Bir çımınday canımdı.
Kalıñ kıtay tüptüü curt,
Kakançının kalkı bar,

Altmışını Alööke'ye vurdurup,
Kanı çekilip dermansız düşüp,
Sendeleye sendeleye koşup,
Şimdi ölüp gidecekmiş gibi
Aziz candan umut kesip,
İkisi telaşla şunu söyler:
«Kıtay aldı yılkımı,
Kalmak bozdu mülkümü,
Tırgoot döktü kanımı,
Zerresini bırakmaz oldu,
Bir sinek kadar canımın.
Kalabalık Kıtay köklü halk,
Kakançın'ın halkı var,

Karakanıñ ölgöndö:
«Takır kırıp ketsek» - dep,
Kamıngan eken karkıbar.
Katılgandın baarısın
Kanın içmey saltı bar,
Kıyşaktasak kızıtalak,
Kıyratıp çoguu kırat go,
Ökümünö könbösök,
Kaalaganın berbesek
Tukumsuz curttu kılat go.
Al Alöökö baatırdın,
Kanı Molto kapırdın
Acayıbı, mülkü bar,
Altı ayçılık azaptı
Azır bilip berüüçü
Sıykırçıluu karı bar,
Tutanıp ölgön çoçkonun
Acayıbı dagı bar,
Kerigi bar, bili bar,
Kelcirebey baldarım,
Uşul sapar tilimdi al!
Kaarı küçtüü kapırdın
Aytkanına könölü,
Degeninin baarısın
Nazır kılıp bereli.

Karakan'ın öldüğünde:
«Topunu kırıp geçelim» deyip,
Hazırlanmış o heybetli.
Sataşanların hepsinin
Kanını içmek töresi var,
Yamuk davransak, lanet olası,
Yıkıp topunu kırar elbet,
Hükmüne boyun eğmezsek,
İstediğini vermezsek
Halkın kökünü kurutur elbet.
O bahadır Alööke'nin,
Han Molto kâfirin
Tılsımı var, mülkü var,
Altı aylık yolun azabını
Anında bilip haber veren
Büyücü ihtiyarı var,
Yanıp ölesice o domuzun
Tılsımı dahi var,
Gergedanı var, fili var,
Boş konuşmayın çocuklarım,
Bu sefer sözümü tutun!
Kahrı güçlü kâfirin
Dediğine boyun eğelim,
Dediklerinin hepsini
Adak edip verelim.

Uşul kezde Alöökö
Balbanı bar, kolu bar,
Baarıbızdı kıruuga
Balbandarı çoguu bar,
Cosunu bölök, zaarı küç,
Baldarım, anı colotsoñ,
Candarıñdan küdör üz!
Corugu bölök Alöökö
Colborsu on beş töldöptür,
Buga colop adam kelbeptir.
Bet alıp adam ceñbeptir,
Azırkı kezde Alöökö
Acıdaarı altımış,
Anın ar cak cagında
Kılıç tumşuk bili bar,
Buga bet alıp mende bargısız,
Berenim, baldar, tilimdi al
Alöökönün askeri
Abaylap körsöm, baldarım,
Alban türdüü körünöt,
Al balbandı körgöndö
Akılım ketip bölünöt,
Topon suu kaptap ketse da,

Tozgoldoşot körünöt,
Buttay temir kurçangan
Colum üydöy kürsü algan,
Colukkandı bir salgan,
Baylanuu catat balbanı,
Coluguşup bargandın
Çıgıp ketet daldalı.
Cerdep cürdük karluu too,
Añıraygan kapçıgay
Atası cok baldarga
Men armanım aytam bir dalay.
Irımı bölök, zaarı küç,
Iras kuday emi urdu,
Kaptap kirdi kıtay curt,
Baarıbızdı kılat tüz!»

Şu demde Alööke'nin
Pehlivanı var, ordusu var,
Hepimizi kırmaya
Pehlivanları topluca hazır,
Töresi başka, zehri güçlü,
Çocuklarım, ona bulaşırsanız,
Canınızdan umudu kesin!
Gidişi başka Alööke'nin
Kaplanı on beş kez yavrulamış,
Buna yanaşıp adam gelememiş.
Yüz tutup kimse yenememiş,
Şimdiki demde Alööke'nin
Ejderhası altmış,
Onun öte yanında
Kılıç hortumlu fili var,
Buna yüz tutup kul varamaz,
Yiğitlerim, çocuklar, sözümü tutun,
Alööke'nin askerine
Dikkatle baksam, çocuklarım,
Türlü türlü görünür,
O pehlivanı görünce
Aklım gidip bölünür,
Tufan suyu bassa bile,

Karşı koyup durur görünür,
But kalınlığında demir kuşanmış,
Yol çadırı kadar gürz almış,
Rast geleni bir vuruşta deviren,
Bağlı yatar pehlivanı,
Karşısına varıp buluşanın
Aklı başından çıkıp gider.
Karlı dağı yurt edinip yaşadık,
Ağzı açık uçurum boğazlarda
Babasız çocuklara
Ben derdimi bir hayli dökerim.
Töresi başka, zehri güçlü,
Gerçekten Tanrı şimdi çarptı,
Kıtay halkı basıp girdi,
Hepimizi dümdüz eder!»

Alöökö kamap kelgende
Argın, kırgız aralaş
Alek bolup kayran baş,
Alakanday busurman
Aylası ketip kısılgan,
Noyguttan bar Akbaltay,
Tekeçe kan, Şıgay kan,
Ulak kan bar, Cakıp kan,
Karakandın segiz uul
Aylası ketip dal bolup,
Üyürmönün sazına
Üyrülüp cıyın kıldı emi,
Kalk çogulgan döbögö
Kaldayıp cıyın kıldı emi.
Tekeçe aytıp kıyla kep:
«Kızıtalak kıtayga
Kıyraşalı curtum - dep,
Kalkı tırgoot, mancuuga,
Kantip surak berebiz?»
Şıgay turup munu aytıp,
Adam ukkus şumdu aytıp:
«Molto menen Alöökögö
Alışıp al cetebi,
Aybatı biyik baatırga,
Kara kurttay kapırga?
Ulamadan ulasak,
Bilgiçterden surasak
Topon suu tiybes kıtay curt
Tozoktu eçen salıptır,
Mından murun kırgızdı
Tak tokson çaap alıptır.
Babam Ogoy çıkkanda
Bastaşkan eken kıtayga,

Çınmaçından Beecindi
Çındap uruş salıptır,
Aydap toonu cerdetip,
Azganakay bul curttu
Babam kütüp kalıptır.

Alööke kuşatıp geldiğinde
Argın, Kırgız karışık
Zavallı başlar telaşa düşüp,
Avuç içi kadar Müslüman
Çaresi tükenip sıkışmış,
Noygut'tan Akbaltay var,
Tekeçe han, Şıgay han,
Ulak han var, Cakıp han,
Karakan'ın sekiz oğlu
Çaresi tükenip şaşkına dönüp,
Üyürmö'nün sazlığında
Toplaşıp divan kurdular işte,
Halkın toplandığı tepede
Kalabalıkça divan kurdular işte.
Tekeçe söyledi hayli söz:
«Lanet olası Kıtay'la
Kıran kırana girelim, yurdum» deyip,
«Halkı Tirgoot'a, Mancu'ya,
Nasıl boyun eğip hesap veririz?»
Şıgay kalkıp bunu söyleyip,
İnsanın duyup işitmediği şeameti söyleyip:
«Molto ile Alööke'yle
Kapışmaya güç yeter mi,
Heybeti yüksek bahadıra,
Kara kurt gibi kaynaşan kâfire?
Bilenlerden aktarıp ulasak,
Bilgiçlerden sorup öğrensek,
Tufan suyu değmemiş Kıtay halkı
Nice cehennem azabı salmış,
Bundan önce Kırgız'ı
Tam doksan kez vurup almış.
Dedem Ogoy çıktığında
Kıtay'la boy ölçüşmüş,

Çınmaçın'ın Beecin'ine
Sahiden savaş salmış,
Sürüp dağı yurt ettirip,
Bir avuççuk bu halkı
Dedem besleyip gözetmiş.

Al Karakan öldü - dep,
Kabardan ugup alıptır.
Bizdi çaap aluuga,
Çarkı kelse kıtayıñ
Kuldantıp çoguu aluuga,
Kara kurttay kol bolup,
Kelgen eken bul kıtay
Kakandan beri kozgolup,
Ceri Beecin ceri eken,
Köptügü kurttan köp eken,
Tüptüü kıtay eli eken,
Tügötmökkö kapırıñ
Kamına çıkkan kezi eken.
Moyunga tüştü küygön çok,
Mancuu, kıtay cabılsa,
Aluuga bizdi kamınsa
Kayaşa aytar adam cok.
Kıtay milek, bizder az,
Kılarım barbı kudayga
Degenine könölü,
Tübü tüptüü kapırdın
Kayaşa aytpay, söz aytpay
Suraganın bereli.
Bizde kayaşa aytar kan da cok,
Kürkürögön kapırga
Küröşö keter al da cok,
Çapçışarga çama cok,
Akır zaman saldı go
It menen alışa keter al da cok.
Teñelişsek kapırga,
Kan Alöökö baatırga,
Carlık kılsa cañcuusu,
Cabılıp kaptap ötöt go
Tırgootu tıypıl çogulup,
Azganakay curt elek
Cerge taptap ketet go.
Kara kalmak-soloonu
Kalaymandı salat go.
Ceti caşar balanı

«O Karakan öldü» diye,
Haberini işitip almışlar.
Bizi vurup almaya,
Gücü yetse Kıtay'ın
Kul edip topunu götürmeye,
Kara kurt gibi ordu olup,
Gelmiş meğer bu Kıtay
Kakan'dan beri devinip,
Yeri Beecin yeri imiş,
Çokluğu kurttan çok imiş,
Köklü Kıtay eli imiş,
Kâfirin bizi tüketmeye
Hazırlanıp çıktığı çağ imiş.
Boynumuza düştü yanan kor,
Mancu, Kıtay üşüşürse,
Bizi almaya davranırsa,
Karşılık söyleyecek adam yok.
Kıtay kalabalık, bizler az,
Tanrı'ya karşı elden ne gelir,
Dediğine boyun eğelim,
Kökü köklü kâfirin,
Karşılık vermeden, söz etmeden
İstediğini verelim.
Bizde karşılık verecek han da yok,
Kükreyen kâfirle
Güreşe tutuşacak güç de yok,
Kapışacak derman yok,
Ahir zamanı saldı ya,
İtle boğuşacak güç de yok.
Boy ölçüşürsek kâfirle,
Han Alööke bahadırla,
Generali bir ferman buyursa,
Üşüşüp basıp geçer ya,
Tırgoot'u topyekûn toplanıp,
Bir avuçcuk halktık,
Yere çiğneyip geçer ya.
Kara Kalmak'la Soloon
Kıyameti koparır ya.
Yedi yaşındaki çocuğu

Kaarlansa kapırlar
Denekul kılıp alat go.
Astına sunar ayza cok
Bu curt menen alışa keter ayla cok.

Kâfirler kudurunca
Köle edinip alır ya.
Önüne uzatacak mızrak yok,
Bu halkla boğuşmaya çare yok.

Mına, bügün körgön erteñ cok,
Kayran başka kün tüşsö
Toypoñdoşsok kapırga
Topuraktay toz kılıp,
Toktotpoy çaap alat go,
Tolkup catkan kapırlar
Tozoktu başka salat go.
Baldar, bizge meder kılar bel da cok,

İşte, bugün var olan yarın yok,
Zavallı başa kara gün düşünce,
Kâfire karşı çırpınsak,
Toprak gibi toz edip,
Durdurmadan vurup alır ya,
Dalga dalga kaynaşan kâfirler
Cehennemi başa sarar ya.
Çocuklar, bize medet olacak dayanak da yok,

Bet alışıp salışçu
Belge tañuu er da cok,
Çalışarga çama cok,
Eñkügö bütkön pas bolduk,
Ezelden beri az bolduk.
Toguz börü bir koydu
Talasa tarpın koyobu,
Tolgon kıtay az curttu
Sabasa tarpın koyobu,
Kalıñ kıtay, tüptüü curt
Buga katılgan kişi oñobu?
Alöökö menen Moltonun
Aytkanına könölük,
Kaalaganın berelik.
Cetimiş kızıl nar aydap,
Kızıl altın, ak cambı
Narga artıp alalı
Böydö kandı tökpö - dep,
Tartuu kılıp baralı.
Beecinden kelgen Alöökö
Ak üylüügö keliptir
Kan kötörüp alalık».
Bay menen Baltay çamındı
«Köp ele bolso ölörbüz,
Ölüp kalsa kayran baş

Yüz yüze gelip vuruşacak,
Bele kuşak olacak er de yok,
Çarpışacak derman yok,
Boynu bükük, ezik olduk,
Ezelden beri az olduk.
Dokuz kurt bir koyunu
Kapışsa leşini kor mu,
Dolu dolu Kıtay az halkı
Döverse leşini kor mu,
Kalabalık Kıtay, köklü halk,
Buna sataşan kişi onar mı?
Alööke ile Molto'nun
Dediğine boyun eğelim,
İstediğini verelim.
Yetmiş kızıl nar sürüp,
Kızıl altın, ak yambıyı
Nara yükleyip alalım,
«Boş yere kan dökme» deyip,
Armağan sunup varalım.
Beecin'den gelen Alööke
Ak otağa konmaya gelmiş,
Onu han kaldırıp seçelim».
Bay ile Baltay atılıp köpürdü:
«Olsa olsa ölürüz,
Ölüp giderse zavallı baş,

Kıyamat cüzün körörbüz,	*Kıyametin yüzünü görürüz,*
Acal cetip, kün bütsö	*Ecel yetip gün biterse*
Kör azabın körörbüz!	*Kabir azabını görürüz!*
Surak tiyse kıtayıñ	*Kıtay'ın hükmü bir değince*
Barabandı tartpaybı,	*Davulunu çalmaz mı,*
Baarıbızdı olcolop,	*Hepimizi ganimet edip,*
Tıypıl kırıp karıñdı	*İhtiyarını topyekûn kırıp,*
Andan kiyin kaytpaybı!	*Ondan sonra dönüp gitmez mi!*
Bukara kılsa kıtay curt:	*Kıtay halkı bizi tebaa kılınca:*
«Uuru kıldıñ» - debeybi,	*«Hırsızlık ettin» demez mi,*
Ebin taap kıtayıñ	*Kolayını bulup Kıtay'ın*
Eldin baarın cebeybi!	*Elin hepsini yemez mi!*
Luñtuñ degen kanı bar,	*Luñtuñ denen hanı var,*
Kolgo tüşsö bul kıtay	*Eline düşersek bu Kıtay'ın,*
Artıkça başım barında	*Hele başım sağken*
Ayılımdı kantip bereyin,	*Obamı nasıl vereyim,*
Kuturgan eken Alöökö	*Kudurmuş meğer Alööke,*
It menen kulcuñdaşıp köröyün!»	*İtle bir boy ölçüşüp göreyim!»*
Tekeçe kan, Şıgay kan,	*Tekeçe han, Şıgay han,*
Kayrattuusu Akbaltay	*Gayretlisi Akbaltay,*
Kayran Baltay munu aytıp,	*Zavallı Baltay bunu söyleyip,*
Oozun cıyıp algıça	*Daha ağzını toparlayamadan,*
Bozala celek, kızıl tuu	*Boz ala sancak, kızıl tuğ,*
Kuday betin salbay kal,	*Tanrı böylesini göstermesin,*
Boy-boylogon ızı-çuu,	*Boy boylayan feryat figan,*
Çañ obogo burulup,	*Toz göğe burulup,*
Tuş-tuştan san kol kuyulup,	*Dört yandan sayısız ordu dökülüp,*
«Kakançılap» çuu tartıp,	*«Kakançı!» diye nara atıp,*
Cez tütük ünü çırkırap,	*Tunç borunun sesi cıyaklayıp,*
Cez nay ünü dırkırap,	*Tunç neyin sesi gümbürdeyip,*
Ayzanın başı kılkıldap,	*Mızrakların ucu salınıp,*
Emi askerdin başı bılkıldap,	*Şimdi asker başları kaynaşıp,*
Baltaçanı bölünüp,	*Baltacısı ayrı bölünüp,*
Astı menen ayzaçanı körünüp,	*Önden mızrakçısı görünüp,*
Çañ obogo burulup,	*Toz göğe burulup,*
Tırgootu tıypıl cıyılıp,	*Tırgoot'u topyekûn derilip,*
Kalmagı bölök bölünüp,	*Kalmak'ı ayrıca bölünüp,*
Astı menen mancunun kolu körünüp,	*Önden Mancu'nun ordusu görünüp,*

Cañılbagan mergeni
Cabılıp kaptap kelgeni.
Caa tartuuçu ıktuusu,
Çalma uruuçu mıktuusu
Kolodon çırmap ayzasın
Koloytup öydö aştagan,
Soguş dese süyünüp,
Korkup koltuk açpagan,
Koygulaşkan adamdı
Koyondoy cerge taptagan,
Alışkandı buy kılgan,
Balbandarı başkaça.
Buka moyun, buura san,
Bulkuşkandı kuuratkan
Baatırları bir kança,
Döñgönün kolu bir ilek,
Kün çıgıştan cabılıp,
Alöökö kolu altı ilek.
Kün batıştan kamınıp,
Aybatı biyik, zaarı küç
Emi amanat candan küdör üz.
Alek bolup Akbaltay öñdüü kandarı
Çırkırap ıylayt
Karakandın cetim baldarı,
Taş kümbözün talkalap

Şaşmaz nişancıları
Üşüşüp basıp geldi.
Yay çekenin ustası,
Kement atanın yamanı,
Tunçla sarıp mızrağını
Heyula gibi yukarı dikmiş,
Savaş dense sevinen,
Korkup koltuk açmayan,
Vuruşmaya duran adamı
Tavşan gibi yere çiğneyen,
Kapışanı perişan eden,
Pehlivanları bambaşka.
Boğa boyunlu, buğra butlu,
Çekişeni kurutan
Bahadırları bir hayli,
Döñgö'nün ordusu yüz bin,
Gün doğusundan üşüşüp,
Alööke'nin ordusu altı yüz bin.
Gün batısından davranıp,
Heybeti yüksek, zehri güçlü,
Artık emanet candan umudu kes.
Akbaltay gibi hanları telaşa düşüp,
Çığlık çığlığa ağlar
Karakan'ın yetim oğulları,
Taş kümbetini paralayıp,

Takır çaap öttü emi
Kuralgan işin kulattı,
Kez bolgondu sulattı,
Kadırman kırgız kalkıñdın
Emi kelin-kızın çuulattı,
Kıtay seldey kaptadı,
Kayaşayak bergendi
Kara cerge taptadı.
Can aylasın tabalbay
Şaşkan kırgız mından köp.
«Canım kalar beken» - dep,
Enteleñdep too boylop,
Kaçkan kırgız mından köp.

Silip süpürüp geçti işte,
Kurulmuş işini yıktı,
Rast geleni devirdi,
Kadim değerli Kırgız halkının
Şimdi gelinini kızını feryat ettirdi,
Kıtay sel gibi bastı,
Karşı koyup direneni
Kara yere çiğnedi.
Canının çaresini bulamayıp
Şaşıran Kırgız bundan çok.
«Canım kalır mı ola?» deyip,
Telaşla dağ boylayıp,
Kaçan Kırgız bundan çok.

	Karılardın baarısı	*İhtiyarların hepsi,*
	Tizeleri bügülüp,	*Dizleri bükülüp,*
	Kayratı cok camandar	*Gayreti yok zavallılar,*
	Kıtaylardın astına	*Kıtayların önünde*
	Kelin bolup cügünüp.	*Gelin gibi diz çöküp durur.*
	Oşondo kıtay Alöökö	*O zaman Kıtay Alööke*
690	Ordonu buzup bul kılıp,	*Otağı bozup yağma edip,*
	Katındardın baarısın	*Kadınların hepsini*
	Kara eleçek tul kılıp,	*Kara başörtülü dul edip,*
	Kayrattuunun baarısın	*Gayretlilerin hepsini*
	Takır aydap kul kılıp,	*Sürüp topunu kul edip,*
	Karakandın kazına,	*Karakan'ın hazinesi,*
	Meymankana beş saray	*Beş saraylık konukevi,*
	Bekemdigi bir dalay	*Sağlamlığı bir hayli iken,*
	Türkügün suurup aldı emi,	*Direğini söküp aldı işte,*
	Dümöktü başka saldı emi,	*Belayı başa sardı işte,*
700	Kazına buzup öttü emi,	*Hazineyi bozup geçti işte,*
	Tüpkö mintip cetti emi.	*Köküne böylece indi işte.*
	Alöökö kan, Molto kan	*Alööke han, Molto han,*
	Adam bilbes coobu bar,	*İnsanın bilemeyeceği ordusu var,*
	Adamdı karap kıluuçu	*İnsanı kara çaresiz koyan,*
	Kumurskaday caynagan	*Karınca gibi kaynaşan*
	Art cagında kolu bar,	*Ordusu var ardında,*
	Kaptap kirdi kalıñ kol	*Kalabalık ordu basıp girdi,*
	Emi busurman curttun şoru bar.	*Artık Müslüman halkın çilesi var.*
	Kalıñ koldun içinde	*Kalabalık ordunun içinde*
710	Kıtaydan Döñgö balban bar,	*Kıtay'dan Döñgö pehlivan var,*
	Döñgönün cayın suraba	*Döñgö'nün hâlini hiç sorma,*
	Munun can kazanday başı bar,	*Kocaman kazan gibi başı var,*
	Cana catkan ittey kaşı bar,	*Hem yatan it gibi kaşı var,*
	Maylagan buuday cüzdönüp,	*Yağlanmış buğday yüzlü,*
	Baatırdıgı başkaça	*Bahadırlığı bambaşka,*
	Açkan oroo közdönüp,	*Açılmış kuyu gibi gözlü,*
	Zorlugu toonun teñindey,	*İriliği dağın yarısı kadar,*
	Kol aldında çoñ Döñgö	*Ordunun başında koca Döñgö,*
	Kozgolso candı cegidey,	*Kımıldasa can yiyecek gibi,*
720	Çoyunbaş çapçu ıktuu eken,	*Demir topuz vurmada usta imiş,*
	Çoñ çoçko kıtaydan çıkkan	*Koca domuz, Kıtay'dan çıkma*

mıktuu eken.
Kınsız kılıç baylanıp,
Karmasa cutup iyçüdöy
Kaarı betine aylanıp,
Aykırık salıp sumsayıp,
Burup temir kurçanıp,
Muruntan çıkkan er eken,
Kakançıluu Beecinde
Atagı Döñgö deer eken.
Ceti batman buuday cep,
Dan cıttangan er eken,
Cetkendin baarın öltürgön
Kan cıttangan kul eken.
Kez bolgondu koybogon,
Bir kamandın etine
Bir cegende toybogon,
Beecindin Karı kanınan
Buyruk alıp şaarınan
Kan taloosun kıluuga
Kamdangan eken karkıbar
Kara burut kırgızdı
Kaltırbay çoguu kıruuga
Kamdangan eken karkıbar.
Döñgönün cayın suraba
Çınmaçından Beecinden,
Çın kakandın özünön
Tegiz cıynap, kol alıp,
Alban türdüü mol alıp,
Kök kübönü camınıp,
Körüüçü bolsoñ çoñ Döñgö...
Kök colborstoy çamınıp,
Kerineyin çuu tartıp,
Çañ obogo burulup,
Tırgoot, şibe, mancuusu
Tıypıl baarı çogulup,
Kıtaylardın dobulbas
Çoguu baarı kagılıp,
Balbanı takır cabılıp,
Molto menen Alöökö

bir yaman imiş.
Kınsız kılıç kuşanıp,
Tutsa yutuverecek gibi,
Kahrı yüzüne vurup,
Nara atıp suratı asılıp,
Burma demir kuşanıp,
Eskiden beri nam salmış bir er imiş,
Kakançın'lı Beecin'de
Adı sanı Döñgö imiş.
Yedi batman buğday yiyip,
Tahıl kokan bir er imiş,
Eriştiğinin hepsini öldüren,
Kan kokan bir kul imiş.
Rast geleni sağ komayan,
Bir yaban domuzunun etiyle
Bir oturuşta doymayan,
Beecin'in Karı hanından,
Şehrinden buyruk alıp,
Han yağmasını etmeye
Hazırlanmış o heybetli,
Kara Burut Kırgız'ı
Kalan komadan topunu kırmaya
Hazırlanmış o heybetli.
Döñgö'nün hâlini hiç sorma,
Çınmaçın'dan, Beecin'den,
Gerçek Kakan'ın kendisinden
Derleyip toplayıp ordu alıp,
Türlü türlüsünden bolca alıp,
Gök zırha bürünüp,
Göresin ki koca Döñgö...
Gök kaplan gibi atılıp,
Kerneyini öttürüp,
Toz göğe burulup,
Tırgoot'u, Şibe'si, Mancu'su
Topyekûn hepsi toplanıp,
Kıtayların davulları
Hep bir ağızdan dövülüp,
Pehlivanı topunun üşüşüp,
Molto ile Alööke

Buyruk kılıp Döñgögö:
«Tili başka tilinde,
Kızıtalak buruttun
Bizge duşman zilinde,
Soyup cerge tapta - dep,
Baatır Döñgö, kapta - dep,

Öltürüp cerge tapta - dep,
Keçee burut Ogoy barında
Otorgo koygon san kara,
Bacıga algan tümön mal
Tügöl tiyip ketti ele,
Tübümö mintip cetti ele,
Menin tügönböy turgan öçüm bar.
Törösü ölgön buruttun,
Munun töbösünön basalı,
Tört tülügün çaçalı,
Munun törünö kazan asalı!
Kanın baylap kıralı,
Karasın talap tunalı,
Kayaşayak bergendi
Kaltırbay çoguu kıralı!
Kızıtalak buruttun
Kızıgına kireli,
Kulcuñdap ketse kuuratıp,
Kuykasın karmap tileli.
Ayda, Döñgöm, kol ayda,
Koldun baarın çoguu ayda!
Kayrattuusun kamaylık,
Kız-kelinin tük koyboy
Üy üstünön talaylık.
Kızıtalak buruttun
Cakkan otun öçürüp,
Üç üylüüsün bir koyboy
Can-cabılta köçürüp.
Kamçılan, Döñgöm, kamçılan
Tüyşüktü mıktap salalık,
Kız-kelinin buruttun
Tük koyboy talap alalık!

Döñgö'ye buyruk kılıp:
«Dili başka dilinde,
Lanet olası Burut'un
Özünde bize düşmanlık var,
Boğazlayıp yere çiğne» deyip,
«Bahadır Döñgö, bas!» deyip,

«Öldürüp yere çiğne!» deyip,
«Daha dün Burut Ogoy sağken
Otlağa saldığım sayısız kara mal,
Vergiden aldığım tümen mal,
Hepsine el koyup gitmişti,
Köküme böyle kıymıştı,
Benim tükenmez öcüm var.
Beyi ölmüş Burut'un
Şunun tepesine çökelim,
Dört tülük malını saçalım,
Baş köşesine kazan asalım!
Hanını bağlayıp kıralım,
Kara malını talan edip doyalım,
Karşı koyup direneni
Kalan komadan topunu kıralım!
Lanet olası Burut'un
Keyfini biz sürelim,
Kafa tutarsa kurutup,
Kafa derisini tutup yüzelim.
Sür, Döñgö'm, orduyu sür,
Ordunun hepsini birden sür!
Gayretlisini kuşatalım,
Kızını gelinini hiç komadan
Evinin üstünden talan edelim.
Lanet olası Burut'un
Yaktığı ocağını söndürüp,
Üç evlisini bir komadan
Topunu birden göçürelim.
Kamçılan, Döñgö'm, kamçılan,
Belayı iyice saralım,
Burut'un kızını gelinini
Hiç komadan talan edip alalım!

Kaarluu Döñgöm, kebimdi uk,
Kayrattuusun kıralı,
Kayratı cok camanın
Olco kılıp tunalı.
Kıstap alman salalı,
El çetine Alöökö
Ak üylüü kılıp baralı,
Kuturup catkan buruttan
Almandı mıktap alalı,
Tüpkü curtun tük koyboy
Tügötüp çaap alalı!» -
Kaarlanıp Molto kan
Döñgögö aytıp bul sözdü,
Cer caynagan kol bolup,
Kol sanatsız mol bolup,
Çañ obogo burulup,

Kahırlı Döñgö'm, sözümü dinle,
Gayretlisini kıralım,
Gayretsiz zavallısını
Ganimet edip doyalım.
Sıkıştırıp haraç salalım,
Halkın başucuna Alööke'yi
Ak otağlı kılıp oturtalım,
Kudurup yatan Burut'tan
Haracı sıkıca alalım,
Kök yurdunu hiç komadan
Tüketip vurup alalım!»
Kudurup Molto han
Döñgö'ye söyledi bu sözü,
Yeri kaplayan ordu olup,
Ordu sayısız, bol olup,
Toz göğe burulup,

Kıtayı kıyın cıyılıp,
Beş cagınan kol kaptap,
Belgisi cok mol kaptap,
Ceznay ünü takıldap,
Baraban ünü barkıldap,
Kılıçı kınsız körünüp,
Körgöndün köönü bölünüp
Kerney-surnay tartılıp,
Kalıñ kıtay kakaylap,
Emi kelip cetti katılıp,
Caa camgırday atılıp,
Cer kararıp tün bolup,
Körgöngö dümök kün bolup,
Çañ obogo burulup,
Köptügün körsöñ kara kurt
Tırgootu tıypıl cıyılıp,
Ayzanın başı kagışıp,
Adamdın başı çabışıp,
Astı eldi taptadı,
Arkası seldey kaptadı,
Kayrat kılıp, kep aytpay
Tekeçe kan, Şıgay kan

Kıtay'ı zorlu derilip,
Beş yanından ordu basıp,
Ucu bucağı yok, bol basıp,
Tunç neyin sesi takırdayıp,
Davulun sesi gümbürdeyip,
Kılıcı kınsız görünüp,
Görenin yüreği bölünüp,
Kerney zurna çalınıp,
Kalabalık Kıtay dikilip kabararak,
İşte gelip çattı sataşıp,
Oklar yağmur gibi atılıp,
Yer kararıp gece olup,
Görene bela günü olup,
Toz göğe burulup,
Çokluğunu görsen, kara kurt,
Tırgoot'u topyekûn derilip,
Mızrakların ucu tokuşup,
Adamların başı vuruşup,
Öncüsü halkı çiğnedi,
Ardı sel gibi bastı,
Gayret edip, söz etmeden
Tekeçe han, Şıgay han

Ala-Too boylop kaçkanı.	*Ala-Too boyunca kaçtı.*
Köktön kök ala bulut tutulup,	*Gökten gök ala bulut tutulup,*
Tekeçe kan, Şıgay kan,	*Tekeçe han, Şıgay han,*
Beçara aman kutulup,	*Biçareler sağ kurtulup,*
Noyguttardın Akbaltay	*Noygutların Akbaltay'ı,*
Arslanıñ kaldı tutulup,	*O arslanın tutsak kaldı,*
Kuday betin körgözbö,	*Tanrı böyle yüz göstermesin,*
Adırda cılkı altı san	*Kırdaki altı san yılkıyı,*
Anı tiyip ketti emi,	*Ona el koyup gitti işte,*
Toodagı cılkı toguz san	*Dağdaki dokuz san yılkıyı*
Toktotpoy aydap öttü emi.	*Durdurmadan sürüp geçti işte.*
Topoloñun toz kılıp,	*Dirliğini toz edip,*
Tüpkö mintip cetti emi,	*Köküne böylece indi işte,*
Kıyla candı kırdı emi,	*Nice canı kırdı işte,*
Kızdardı olco kıldı emi,	*Kızları ganimet etti işte,*
Bulanı bulap aldı emi,	*Malı mülkü yağmalayıp aldı işte,*
Buzuktu başka saldı emi.	*Fesadı başa sardı işte.*
Keleñker çaçpak, keñ sooru	*Kelenker saç bağlı, geniş sağrılı,*
Kelini suluu kırgızdın	*Gelini güzel Kırgız'ın,*
Kıtay kep kılbay, olcogo aldı emi.	*Kıtay lafını bile etmeden ganimete aldı işte.*
Kızıl köynök, ayça bel	*Kızıl gömlekli, hilal belli,*
Kırgızdardın kılaktagan suluu kız	*Kırgızların salınan güzel kızını*
Kara kalmak, mancuu curt	*Kara Kalmak, Mancu halkı*
Olco kılıp kaldı emi.	*Ganimet edip aldı işte.*
Murun Karakan attuu kan ölüp,	*Önce Karakan adlı han ölüp,*
Kanı ölgöndö kara curttun baarı ölüp,	*Hanı ölünce kara halkın hepsi ölüp,*
Alöökö menen Moltonun	*Alööke ile Molto'nun*
Surak kılgan azabı	*Hüküm sürüşünün azabı:*
Buttap altın zer alat,	*Pudla altın ziynet alır,*
Al altındı tappasa	*O altını bulamazsa,*
Cayılıp cürgön maldı alat,	*Yayılıp gezen malı alır,*
Maldan kemip bir kalsa	*Maldan bir eksik kaldıysa,*
Baştı çaap candı alat,	*Başı vurup canı alır,*
Tura çapkan kırgızdı	*Karşı koyup davranan Kırgız'ı*
Tuura kunkor tul kıldı,	*Düpedüz kanlı katil olup dul koydu,*
Kayaşayak bergendi	*Karşı koyup direneni*
Karmap alıp kul kıldı.	*Yakalayıp kul kıldı.*

	Bulanı bulap alganı,	*Malı mülkü yağmalayıp aldı,*
	Buzuktu mıktap salganı,	*Fesadı iyice saldı,*
	Bu Altı-Şaar, Margalañ	*Bu Altı-Şaar, Margalañ,*
	Ayak cagı Kokon kan,	*Ayak ucu Kokon hanı,*
	Ordoluu şayık kök cökör	*Otağlı şeyhler, gök maiyetli yiğitler,*
	Orçunu Bukar, Samarkan	*Başlıcası Bukar, Samarkan,*
880	Sanı ketip taradı,	*Sayısı eksilip dağıldı,*
	Ak üylüü küttü Alöökö,	*Alööke ak otağlı olup kuruldu,*
	Curttun baarın karasañ	*Halkın hepsine bakarsan,*
	Dal oşogo karadı.	*Tam da ona bağlandı.*
	Beecinden kelip zor bolup,	*Beecin'den gelip güçlenip,*
	Alöökö attuu kan çıktı,	*Alööke adlı han çıktı,*
	Alöökö menen Moltonun	*Alööke ile Molto'nun*
	Dobuşunan can çıktı.	*Sesinden canlar çıktı.*
	Aalamga ökümdü	*Âleme hükmünü*
	Salıp turdu Alöökö,	*Salıp durdu Alööke,*
890	Alık-alman altından	*Vergiyi haracı altından*
	Çalıp turdu Alöökö,	*Biçip durdu Alööke,*
	Al almandı tappasa	*O haracı bulamazsa,*
	Kurmandıkka barganı	*Kurbanlığa gitmeyi de*
	Salıp turdu Alöökö.	*Salıp durdu Alööke.*
	Alöökönün azabı	*Alööke'nin azabı*
	Acıdaarday tolgondu,	*Ejderha gibi kıvrılıp sardı,*
	Alöökö kelet degende	*«Alööke geliyor» denince,*
	Iylagan baldar soorondu.	*Ağlayan çocuklar sustu.*
	Kaarı kelse Alöökö	*Kahrı gelince Alööke*
900	Katuu müşkül iş kılat,	*Katı müşkül işler eder,*
	Kaarına tiygendi	*Kahrına dokunanı*
	Kara cerdey tüz kılat,	*Kara yer gibi düz eder,*
	Bet aldına bargandı	*Önüne varanı*
	Beypay salıp cadatat,	*Eziyete salıp bezdirir,*
	Çındap cini karmasa,	*Sahiden öfkesi tutarsa,*
	Bet aldına bargandı	*Önüne varanı*
	Kaldaylarga sabatat.	*Kalday'larına dövdürür.*
	Kaarı küçtüü, kan atı,	*Kahrı güçlü, adı han,*
	Bukarasın sabamak -	*Tebaasını dövmek —*
910	Bul kıtaydın tübünön beri adatı.	*Bu, Kıtay'ın ta kökünden gelen âdeti.*
	Margalañga acayıp	*Margalañ'a tılsımını*

Salıp turdu Alöökö.
Kaarın tögüp kaykayıp,
Kança cerden alımın
Alıp turdu Alöökö.
«Ay, Karakan, ölbö - dep,
Bul öñdöngön korduktu
Can - dep, kuday caratsañ
Mendesine berbe» - dep,
Kalayık ıylap, kalk ıylap,
Katın-bala calpı ıylap,
Küzdün künü bolgondo
Tütüngö asıy salganı,
«Tügötömün azır» - dep,
Dümöktü çoguu salganı,
Tük koyboy cıyıp alganı.
Cazga maal bolgondo
Calduu baytal mingizbeyt,
Calpı cıyıp bir alat,
Küzdün künü bolgondo
Kuyruktuu kozu cegizbey,
Buga küçtü bir salat.
Üç üylüügö bir kazan
Calgız üygö karattı,
Kayaşayak bergendi
Karmap alıp sabattı,
Kalıñ curttun baarısın
Kalayman salıp cadattı,
Kayaşayak bergendi
Kolun çege kadattı,
Akır-takır küç kıldı,
Kayran curttun baarısın
Dümürçögün tüz kıldı.
Kıştın künü bolgondo
Cana: «Alımga bergin» - dep,
Kızdan alım baştadı,
Kaarına çıdabay,
Kalayıktın baarısı
Buzulup kete taştadı.
Öödö-tömön ökürüp,

Salıp durdu Alööke.
Kahrını döküp kasılıp,
Nice yerden haracını
Alıp durdu Alööke.
«Ay Karakan, ölme!» deyip,
«Bu türlü horluğu,
Tanrım, madem can diye yarattın,
Kuluna verme!» deyip,
Ahali ağlayıp, halk ağlayıp,
Kadın çocuk topluca ağlayıp,
Güz günü gelip çattığında
Hane başına asıy tay saldı,
«Şimdi tüketirim topunu» deyip,
Belayı topluca sardı,
Hiç komadan derleyip aldı.
Bahar vakti geldiğinde
Yeleli kısrağa bindirmez,
Topunu derleyip bir alır,
Güz günü geldiğinde
Kuyruklu kuzu yedirmez,
Buna da zoru bir salar.
Üç haneye bir kazan,
Tek bir eve baktırdı,
Karşı koyup direneni
Yakalayıp dövdürdü,
Kalabalık halkın hepsini
Kargaşaya salıp bezdirdi,
Karşı koyup direnenin
Elini çiviye çaktırdı,
Sonunda büsbütün zulmetti,
Zavallı halkın hepsinin
Kütüğünü bile dümdüz etti.
Kış günü geldiğinde
Yine «Haraca ver!» deyip,
Kızlardan haraç almaya başladı,
Kahrına dayanamayıp,
Ahalinin hepsi
Bozulup dağılmaya durdu.
Bir aşağı bir yukarı hıçkırıp,

Tuylap cürgön mından köp.
«Kız da bolso
Özöktön çıkkan bala ele
Ataa, ölümgö kantip berdik!?» - dep,
Iylap cürgön mından köp.
«Alöökönün zaarı - dep,
Kutkarbadı bir kuday
Bu kapırdın kaarı - dep,

Tepinip duran bundan çok.
«Kız da olsa,
Özden çıkmış evlattı,
Ah, ölüme nasıl verdik!?» deyip,
Ağlayıp duran bundan çok.
«Alööke'nin zehri» deyip,
Bir Tanrı da kurtarmadı,
«Bu kâfirin kahrı» deyip,

«Ölöyün» - dep, ölö albay,
Ökürüp turat kayran curt
Öz canın özü kıya albay.
Kalayık antip turganda
Karakandın segiz uul -
Başçısı Cakıp, Ulak kan
Baarı katar kep baştap:
«Mintip tirüü cürgöndö
Tuubay tuna çögölü,
Tirüü cürböy ölölü,
Bu kıtaydın kordugun
Ölgüçö kantip körölü,
Biz dagı Karakandın uulu elek,
Baarı caman bolbosok
Kanzaadanın biri elek.
Tirüü cürböy öldük go,
Bu kıtaydın kordugun
Kıyamatka kördük go!
Ölböy tirüü cürgöndö
Kay muraska cetebiz,
Küçögön eken bu kıtay
Biz bir kürpüldöşö ketelik!
Ötüp ketken Karakan
Atabızdın çoñdugu
Az bolso toonun señirdey,
Karakandın segiz uulu
Atasın tartpay baarısı
Akmak boldu degizbey,
Kara-Toonu bet alıp,
Oy bekite konolu,

«Öleyim» der de ölemez,
Feryat edip durur zavallı halk,
Kendi canına kendi kıyamaz.
Ahali böyle çırpınırken
Karakan'ın sekiz oğlu —
Başları Cakıp ile Ulak Han —
Hepsi sıra sıra söze başladı:
«Böyle diri gezeceğimize
Hiç doğmamış gibi yitip gidelim,
Diri gezmektense ölelim;
Bu Kıtay'ın zulmünü
Ölene dek nasıl çekelim?
Biz de Karakan'ın oğluyduk,
Hepten kötü çıkmadıksa
Hanzadelerin biriydik.
Diri gezmeden öldük ya,
Bu Kıtay'ın zulmünü
Kıyamete dek gördük ya!
Ölmeyip diri gezerken
Hangi mirasa ereriz?
İyice azıtmış bu Kıtay,
Biz de bir gürleyip çarpışalım!
Göçüp giden Karakan
Atamızın büyüklüğü
Az desen dağ doruğu kadardı;
Karakan'ın sekiz oğlu
Babasına çekmemiş de hepsi
Ahmak çıkmış dedirtmeden,
Kara-Too'ya yönelip
Kuytu vadiye gizlenip konalım;

Kayran Baltay baş bolso,
Kızıtalak kıtaydın
Balasın uurdap soyolu,
Bir kişige bilgizbey,
Bir adamga tuyguzbay
Munu çettetip cürüp soyolu.
Koldogusun biz cetim
Bilgizbey uurdap soyolu».
Attanuuga kamınıp:
«Aziret!» - dep, calınıp,
Cay-caragın şaylanıp,
Coo kılıçın baylanıp,
Tulpardan cıyıp at alıp,
Tuuganı kırgız curttan bata alıp,
Say tulpardı tokunup,
Şaşıp amaz okunup,
Arslanday taptanıp,
Baştıgı Cakıp, Akbaltay

Yiğit Baltay baş olsun,
Kahrolası Kıtay'ın
Çocuğunu çalıp boğazlayalım;
Bir kişiye bildirmeden,
Bir adama sezdirmeden,
Kıyıya çekip keselim onu.
Elindekini biz yetimler
Sezdirmeden çalıp keselim».
Atlanmaya davranıp,
«Hazret!» diye yalvarıp,
Pusatını kuşanıp,
Cenk kılıcını bağlayıp,
Tulparlardan seçme at alıp,
Kardeş Kırgız halkından dua alıp,
Soylu tulparı eyerleyip,
Alelacele namazını kılıp,
Arslan gibi bilenip,
Başlarında Cakıp, Akbaltay,

Altımış balban attanıp,
Keñ Kaşkar ıldıy cakalap,
Say buudandın baarısın
Kayra baştan takalap,
Kara bayır, kazanat
Kalbır öpkö, cez bilek
At tulparın minişip,
Tügöngön toonun betine,
Tetigi kum arıktuu dayranın
Oñkoygon toonun urçuktan,
Oñuraygan tumşuktan
Supa sadık çalganda,
Keçee tañ dümpüyüp kalganda
Orgup-orgup çañ çıgat,
Orgugan çañdı karasa
Altın, cakut, dilde artıp,
Kündüzün örgüp, tün katıp,
Kızıl dilde, cakut taş
Kımbattını töögö artıp,
Kaldaydan seksen balbanı

Altmış pehlivan atlandı,
Geniş Kaşkar boyunca aşağı inip,
Soylu küheylanların hepsini
Yeni baştan nallayıp,
Kara bayır, has soylu,
Kalbur ciğerli, tunç bilekli
Tulpar atlarına binip,
Dağın bittiği yamaca doğru,
Şu kum yataklı ırmağın,
Dimdik dağın çıkıntısından,
Yalçın kayalık burnundan —
Fecr-i sadık ağarırken,
Dün tan belli belirsiz sökerken
Burcu burcu toz yükselir;
Yükselen toza bakılsa:
Altın, yakut, akçe yüklemiş,
Gündüz dinlenip gece yol alan,
Kızıl altını, yakut taşı,
Ne değerliyse deveye yüklemiş,
Kalday'dan seksen pehlivan

Beecinge cürüp kalganı.
Kez bolgon eken oşo col
Kıtaydın tokson balbanı,
Arsılanı Cakıp, Akbaltay
Talaadan karmap alganı,
Taş-talkanın çıgarıp,
Takır kırıp salganı,
Cük artkan töösü tokson beş,
Kızıl kuyruk kara nar
Olco kılıp alganı.
Karaktap karmap töönü alıp,
Baldar kelip kırgızga
Degenine könüşüp,
Ar tütüngö bir birden
Muştumday altın berişip,
Olcogo mıktap kanışıp,
Oyrondu mıktap salışıp,
Tañ kaşkaya atışıp,
Tamaşa kılıp catışıp,
Kireçiler col tartıp
Konup catkan kezinde,
Balbandardın baarısın
Soyup catkan kezinde,
Ayabagan kalayman
Salıp catkan kezinde,
Balbandardı kurmanga
Salıp catkan kezinde,
Alöökönün aldında

Beecin'e doğru yola düzülmüş.
O yolda karşılaşıvermiş
Kıtay'ın doksan pehlivanı;
Arslanlar Cakıp ile Akbaltay
Kırda bastırıp yakaladı,
Paramparça edip
Tümünü kırıp geçirdi;
Yük vurulmuş devesi doksan beş,
Kızıl kuyruk kara neri
Ganimet edip aldılar.
Basıp tutup deveyi alıp,
Yiğitler dönüp Kırgız'a geldi,
Dediklerine uyuldu:
Her ocağa birer birer
Yumruk kadar altın verdiler,
Ganimete iyice kandılar,
Düşmana yıkımı iyice saldılar,
Tan apaydın atana dek
Şenlik edip yattılar.
Kervancılar yola düzülüp
Konakladıkları demde,
Pehlivanların hepsini
Boğazladıkları demde,
Görülmedik kıyameti
Kopardıkları demde,
Pehlivanları kurbana
Verdikleri o demde,
Alööke'nin katındaki

Cöö celdet degen balbanı
Oşol akmak kutulup,
Kanına aman barganı.
Kanına barıp munu aytıp,
Alöökönün aldına
Adam bilbes şumdu aytıp:
«Kanım kördüm kızıktı,
Kaçıp keldim buzuktan.
Tañ kaşkayıp sürgöndö,
Cerge carık tiygende

Cöö-Celdet denen pehlivan —
O ahmak kurtulup
Hanına sağ esen vardı.
Hanına varıp bunu anlattı,
Alööke'nin huzurunda
İnsanın bilmediği dehşeti söyledi:
«Hanım, görülmedik iş gördüm,
Kaçıp geldim fesattan.
Tan apaydın sökerken,
Yere aydınlık değerken

Boz alaluu tuu kördüm,
Aç kıykırık, kuu süröön
Bir aykayı küçtüü çuu kördüm.
Kalaymandı baştadı,
Esenkandın aldına
Altın cüktöp baruuçu
Balbanıñdın baarın
Takır kırıp taştadı.
Kara bayır kazanat,
Kalbır öpkö, cez bilek
Kayıpka katar at mingen,
Ilek-ilek coo çıksa
Sezgenbey coogo bir tiygen,
Kurun selde çalıngan,
Katar ayza sunganda
Kudurettep calıngan,
Körsö burut özü eken,
Kazınañdın baarısın
Karaktap alganı cürgön kezi eken!
Töböbüzdön baskanı
Cüktölgön dilde, köp altın
Olco kılıp çaçkanı
Kördüm burut özü eken,
Karasam kara közü eken.
Kazıp ketti orumdu,
Kaynatıp ketti şorumdu,
Çaçıp ketti mülkümdü,
Kırıp ketti elimdi,
Sındırıp ketti belimdi,
Ukpay ketti sözümdü,
Olco kıldı malımdı,
Agızdı suuday kanımdı.
Andan körö taksır kan,
Koldu cıyıp alıñız,
Talanıp ketken altındı
Takır cıyıp alıñız!»
Kabarçısı bargan soñ
Munarga carık cagılıp,

Boz alacalı tuğ gördüm;
Yaman çığlık, azgın nara,
Haykırışı güçlü bir gürültü gördüm.
Kıyameti başlattılar:
Esenkan'ın huzuruna
Altın yükleyip gidecek
Pehlivanlarının hepsini
Kökten kırıp attılar.
Kara bayır, has soylu,
Kalbur ciğerli, tunç bilekli,
Gayb erenlerine denk at binmiş,
Bölük bölük düşman çıksa
Çekinmeden düşmana dalan,
Kuşağını sarık gibi sarınmış,
Sıra sıra mızrak uzanınca
«Kudret!» deyip yakaran —
Meğer Burut'un ta kendisiymiş,
Hazinenin tamamını
Yağmalayıp aldığı dem imiş!
Tepemize çöküverdi,
Yüklü akçeyi, nice altını
Ganimet edip saçıverdi;
Gördüm, Burut'un ta kendisiymiş,
Baktım, kapkara gözlüymüş.
Kazıp gitti mezarımı,
Kaynatıp gitti çilemi,
Saçıp gitti mülkümü,
Kırıp gitti halkımı,
Kırıp gitti belimi,
Duymadan gitti sözümü,
Ganimet etti malımı,
Su gibi akıttı kanımı.
Bundan böyle, ulu hanım,
Orduyu derleyip toplayın,
Yağmalanıp giden altını
Son zerresine dek geri alın!»
Haberci varıp söyleyince
Kuleye ışık yakıldı,

Dobulbas bekem kagılıp,
Ayzanın baarı kıyılıp,
Adamdın baarı cıyılıp,
Kanınan buyruk kelgen soñ
Kıtaydın baarı eeligip,
Kıyındın baarı ceeligip,
Baatırdın baarı şamdanıp,
Balbandın baarı kamdanıp:
«Tübünö çoguu cetem» - dep,
Tük koyboy kırıp ketem» - dep,
Karapçı tonun şaylatıp,
Buudandarın kamdatıp,
Alöökönün kiygeni -
Köökhardan topçu muştumday,
Emi körüüçü bolsoñ uşunday,
Kaarlanıp çamınıp,
Dobulbas bekem kagılıp,
Alöökö kıldı buyruktu,
Kara kalmak, mancuuga
Kayra saldı şumduktu.
Alöökönün canında
Kürmöçönün küldüytüp,
Küçtüüdön bar bir miñ kan,
Karıpçısın kaldaytkan
Kaldaydan bar bir miñ kan.
Örttöy közü bek caynap,
«Altınıñ aldı» degende
Kan içmesi bek karmap:
«Akılga dıykan eriñ kel,
Bul azaptı körüñör!»
Akılman eken karkıbar,
Aalamdın baarına
Çaldırbay turgan çarkı bar.
Alöökönün eşikke
Colborsu on beş töldöptür,
Colop adam kelbeptir.
Astında altın tagı bar,
Altayçılık ölördü
Azır beylep bilüüçü

Savaş davulu sıkı dövüldü,
Mızrakların ucu bilendi,
İnsanların hepsi derlendi;
Handan buyruk gelince
Kıtay'ın hepsi coştu,
Yamanların hepsi azdı,
Bahadırların hepsi hiddetlendi,
Pehlivanların hepsi kuşandı:
«Köküne hep birden varırım» diye,
«Tek komadan kırıp geçerim» diye,
Zırh kaftanını kuşatıp,
Küheylanlarını hazırlatıp —
Alööke'nin giydiği:
Cevherden düğmesi yumruk kadar,
Görecek olsan işte böyleydi —
Hışımlanıp öfkeyle davranıp,
Davul sıkı sıkı dövüldü,
Alööke buyruğunu verdi,
Kara Kalmak'a, Mancu'ya
Yeniden dehşeti saldı.
Alööke'nin yanında,
Zırh gömleğini kabartan
Güçlülerden bin han var,
Kolçağını heybetle takınan
Kalday'lardan bin han var.
Ateş gibi gözleri parıl parıl,
«Altınını aldılar» denince
Kan içme hırsı sımsıkı tuttu:
«Akılda usta eriniz gelsin,
Şu belaya bir bakın!»
Bilgeymiş o heybetli kişi,
Bütün âleme karşı
Şaşmadan dönen çarkı var.
Alööke'nin kapısında
Kaplanı on beş kez yavrulamış,
Yanına yaklaşan adam olmamış.
Altında altın tahtı var,
Ta Altay'daki ölümü bile
Şimdiden sezip bilen

Altı ayarı dagı bar.
Atagın ukkan çoçugan,
Altımış burku iliydi
Cetik bilip okugan,
Biçikterin alışıp,
Ayar menen sıykırçı
Balın açıp salışıp,
Altı ayarı kapırdın,
Al Alöökö baatırdın

Altı ayyârı dahi var.
Adını duyan ürkerdi;
Altmış türlü ilmi
Eksiksiz bilip okumuş,
Kitaplarını ellerine alıp,
Ayyâr ile sihirbazlar
Fal açıp baktılar;
Kâfirin altı ayyârı,
O bahadır Alööke'nin

Kanına aytıp bir top söz -
Ayardın baarı cabıldı
«Sizdin altınıñız tabıldı!
Ce Karakandın segiz uul
Ereşen tartıp er boldu,
Er uulu menen teñ boldu.
Tıñduudan cıynap kol alıp,
Erenderin çoguu alıp,
Bulañdı bulap alıptır,
A baldar buzuktu mıktap salıptır.
Senin kızmatçıñdı karmaptır,
Balbanıñdı tük koyboy,
Tügöl baarın caylaptır.
Tokson beş töödö altındı
Talap olco kılıptır,
Balbandardın baarısın
Talaadan basıp kırıptır.
Eç kim tiybey balbanga
Bukaradan el cüröt,
Karakandın segiz uul
Tışka çıkkan kıtaydı
Talap-bulap cep cüröt.
Başçıların soybosoñ
Taş-talkanın çıgarıp,
Bıyıl takır bölüp koybosoñ,
Egerde bizdi oñ kılbayt,
Ezelde bizdi soo kılbayt.
Balban aydap, kol cıyıp,
Koldun baarın mol cıyıp,

Hanına bir yığın söz söyledi —
Ayyârların hepsi bir ağızdan üşüştü:
«Sizin altınınız bulundu!
Şu Karakan'ın sekiz oğlu
Serpilip er oldu,
Er oğullarıyla denk oldu.
Sağlamlardan asker derleyip,
Erlerini hep birlikte alıp
Malını yağmalayıvermiş,
O oğlanlar fitneyi adamakıllı salmış.
Senin hizmetkârını yakalamış,
Pehlivanlarını tek komadan
Tümünü yok etmiş.
Doksan beş devedeki altını
Yağmalayıp ganimet etmiş,
Pehlivanların hepsini
Kırda basıp kırmış.
Pehlivana kimse ilişmezken,
Halktan insanlar gezip dururken,
Karakan'ın sekiz oğlu
Dışarı çıkan Kıtay'ı
Soyup yağmalayıp yiyip durur.
Başlarını boğazlamazsan,
Paramparça edip
Bu yıl tümden bölüp dağıtmazsan,
Bunlar bize gün göstermez,
Ebediyen bizi sağ komaz.
Pehlivan sürüp, asker toplayıp,
Orduların hepsini bol bol derleyip

Üy üstünön basalı,
Üyüñ küygön buruttun
Kapkayda cinin çaçalı.
Bokçolorun tinteli,
Törünö çiyip sızıktı,
Kızıtalak burutka
Bir kılalı kızıktı.
Suuk kepten salalı,
Al altındı berbese
Suluusun tartıp alalı».
Dep, - oşentip, ayarlar
Aytıp ötüp ketkende,
Alöökönün dobulbas
Buyruk kılıp koygondo
Kamınıp çabat balbanı,
Al dobulbas çabılsa
Kulaktın çıgat daldalı.
Dobulbas katuu kagılıp,
Dobulbas ünün ukkanda

Evlerinin üstüne çökelim,
Evi yanası Burut'un
Cinini ta nerelere saçalım.
Torbalarını didik didik arayalım,
Başköşesine çizgi çizelim,
Kahrolası Burut'a
Görülmedik bir oyun edelim.
Soğuk sözlerle gözdağı verelim,
O altını vermezse
Güzelini çekip alalım».
Deyip, işte böyle, ayyârlar
Söyleyip geçtiklerinde,
Alööke'nin davulu
Buyruğu bildirince
Hazırlanıp döver pehlivanı;
O davul dövüldü mü
Kulağın zarı patlar.
Davul şiddetle vuruldu,
Davulun sesi duyulunca

Balbanının baarısı
Emi cetti cabılıp.
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüülörü ooluktu,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları çoguldu.
Tırgootu tıypıl çogulup,
Kerineyin çuu tartıp,
Kez-kez cerde bor atıp,
Kara kalmak, mancuunun
Balbandarı çogulup,
Altının taap aluuga
Cana müşkül doo kılıp,
Alman salıp kalganı.
Kumurskaday kıcırap,
Kaptadı kıtay bıcırap,
Kıncılaluu balbanı
Segiz uuldun başına
Kıyın müşkül salganı.

Pehlivanların hepsi
Şimdi üşüşüp yetişti.
Zırh gömlek giyen Kıtay'ın
Güçlüleri azgınlaştı,
Değerli taş kuşanan Kıtay'ın
Seçkinleri toplandı.
Tırgoot'u tümden toplanıp,
Borusunu vaveylayla öttürüp,
Yer yer barut ateşleyip,
Kara Kalmak'ın, Mancu'nun
Pehlivanları toplanıp,
Altınını bulup almaya,
Bir de ağır dava açıp
Haraç salıverdiler.
Karınca gibi kaynaşıp
Kaynaya kaynaya bastı Kıtay,
Boynu kamalı pehlivanları
Sekiz oğlun başına
Ağır bela sardı.

Baştıgı Baltay kan eken,
Akbaltaydın canında
Segiz cetim bala eken.
Al baldarga barganda
Kayratı biyik, zaarı küç
Katılsa kılat kırıp tüz,
Emi bu kapırdan küdör üz.
Sebildüü balban seksen tört
Serpişken cagı kızıl ört.
Adam tilin bilbegen
Balbandarı bir başka,
Baarı kaptap çurkurap,
Balaket saldı kuu başka.
Al balbanın körgöndö
Aalamdın kalkı cıyıldı
«Kılıp ier emi» - dep,
Kaarına çıdabay
Kıyla kırgız kırıldı.
Bügün körgön erteñ cok,
Uşunday eken düynö bok!
«Tübübüzgö ceter - dep,
Kaarlansa bul baatır
Tük koyboy kırıp keter» - dep,
Kalayıktar küyünüp,
Es bilgendin baarısı
Er Alöökö aldına
Kelin bolup cügünüp,
Akılman eken Akbaltay
Attan tüşüp cügürüp

Başları Baltay han imiş,
Akbaltay'ın yanında
Sekiz öksüz oğlan imiş.
O oğlanlara varıldığında:
Yürekleri yüce, hışmı güçlü,
Sataşanı dümdüz kırıp geçirir —
Artık bu kâfirden umudu kes!
Silahlı pehlivan seksen dört,
Çarpıştığı yer kızıl alev.
İnsan dili bilmeyen
Pehlivanları bir başka;
Hepsi çığrışarak bastırıp
Zavallı başa bela sardı.
O pehlivanı görünce
Âlemin halkı toplandı,
«Şimdi yapar yapacağını» diye,
Hışmına dayanamayıp
Nice Kırgız kırıldı.
Bugün var olan yarın yok —
Böyleymiş işte, kahpe dünya!
«Kökümüzü kurutur,
Hışımlanırsa bu bahadır
Tek komadan kırıp geçer» diye
Ahali yanıp yakıldı;
Aklı erenlerin hepsi
Er Alööke önünde
Gelin gibi diz kırıp eğildi.
Bilgeymiş Akbaltay:
Attan inip koşarak,

Alöökönün aldına
Tizesi cerge bügülüp,
Akbaltay turdu cügünüp,
Sözgö çeçen Akbaltay
Kara tilin kayradı,
Kan Alöökö aldına
Kayran Baltay sayradı
«Baatır, kan ekeniñ çın bolso,
Eeleseñ kızık cer mına,

Alööke'nin huzurunda
Dizleri yere bükülüp
Akbaltay durdu eğilerek;
Sözde usta Akbaltay
Kara dilini biledi,
Han Alööke önünde
Yiğit Baltay şakıdı:
«Bahadır, han olduğun gerçekse,
Sahiplenirsen güzelim yurt işte,

Kırıp iyseñ, bukara kırgız el mına,
Baatır, caylap salsañ men mına!
Menin çapçışa turgan çamam cok,
Siz menen alışa turgan aylam cok,
Menin kayra aytar tilim cok,
Menin kagışa keter künüm cok.
Toyguça alsañ mal mına,
Agızçu bolsoñ kan mına,
Kütüp alsañ bukara,
Argın, kırgız el mına.
«Buzuk» - dep, kırıp ciberseñ
Başçısı Baltay men mına!»
Baltay mınday degen soñ:
«Bul aytkanıñ ıras» - dep,
Molto kan karap turganı,
Alöökönün özünö
Çoñ buyruktu kılganı
«Karaktatkan altındın
Kayda ketken dayını cok,
Ce karmap algan eesi cok,
Kılmışsız bar, momun bar,
Kıylada neçe sonun bar,
Munu kırıp iysek bolobu!? -
Bu curtta karakçı bar, kürö bar
Kalıñ curt taza emespi,
Munu kılıp cürgön biröö bar.
Kubalaşıp kuuşup,
Munu kup moynuna salalı
«Kuuragan burut kıldı» - dep,
Bul curttu kantip kırıp salalı!
Can saktoogo cer kerek,
Alım alıp turuuga,
Kazınanı cıyuuga
Bizge kalıñ kara el kerek!
Kılmıştuunu tabalı,
Bu kızıtalak buruttun
Kapkayda cinin kagalı».
Anda Alöökö munu aytat:

Kırarsan, yoksul Kırgız eli işte,
Bahadır, öldüreceksen ben işte!
Benim çarpışacak dermanım yok,
Sizinle boy ölçüşecek çarem yok,
Benim karşılık verecek dilim yok,
Benim vuruşmaya kalkacak günüm yok.
Doyunca alacaksan mal işte,
Akıtacaksan kan işte,
Tebaa edineceksen —
Argın, Kırgız eli işte.
«Fesatçı» deyip kıracaksan,
Başları Baltay, ben işte!»
Baltay böyle deyince,
«Bu dediğin doğru» diye
Molto Han bakıp durdu,
Alööke'nin kendisine
Büyük buyruğu bildirdi.
«Yağmalatılan altının
Nereye gittiğinden bir iz yok,
Yakalanmış bir faili de yok;
Suçsuzu var, masumu var,
İçlerinde nice iyi kişi var —
Bunları kırıp geçirsek olur mu?!
Bu halkta yağmacı var, haydut var,
Kalabalık halk temiz değil mi?
Bunu yapıp duran birisi var.
Kovalayıp izini sürüp
Suçu tam boynuna yükleyelim;
«Kurumuş Burut yaptı» diye
Bu halkı nasıl kırıp geçelim!
Can beslemeye yer gerek,
Haraç alıp durmaya,
Hazineyi doldurmaya
Bize yığınla kara halk gerek!
Suçluyu bulalım,
Bu kahrolası Burut'un
Cinini ta nerelere silkelim».
O zaman Alööke şöyle der:

«Бу кызыталак буруттуу,
Токсон беш төөнүн алтынын
Мына ушул бурут куруттуу.
Бу Каракандын сегиз уул
Чаткалга сыйган малы бар,
Чамасы келсе бу бурут
Биз менен чапчышам дегендей бар.
Бөтөнү турат сөзүндө
Бөлөгү турат көзүндө,
Чамасы келсе бу бурут
Чалышкан турат өзүмө.
Ушунчада күтүнүп,
Мунун үйүрүн бузуп тийбесек,
Эгерде бизди соо кылбайт,
Муну туш-туштан бөлүп ийбесек!
Чакан отун өчүрүп,
Кызыталак буруттуу
Чан-чабылта көчүрүп,
Буга жер берберли конушка,
Мунун биринчисин айдап оруска,
Мунун биринчисин айдап ыренге,
Муну түшүрүп жибер тереңге!
Биринчисин айда казакка
Мына минтип түшүр азапка.
Биринчисин айда кабыргалуу Кыргызга,
Биринчисин айда кара калмак Алтайга,
Түп коргонун түз кылып,
Түгөл айдап соголткун!»
Муну менен Молто хан
Алөөкө тилин алганы,
Балбандары башкача
Басып кызык салганы,
Өлтүрбөстөн тирибей,
Тирүү байлап алганы.
Хан буйругу эки эмес -
Кыргыз Алтай, Чакыптуу
Кырк үйлүү кыргыз баш кылып,
Алтай көздөй айдады.
Биринчисин айдалды ыренге,

«Бу кахролası Бурут'у —
Доксан беş девенин алтынını
İşte бу Бурут куруттуу.
Бу Каракан'ın сегиз оğлунун
Дağ коягында дерлediği малı вар,
Гücü йетсе бу Бурут'ун
Бизимле çарпışırım диеджек хали вар.
Сөзүнде ябанджылык окунур,
Гөзүнде айрылык дурур;
Гücü йетсе бу Бурут
Бенимле бой өлçüşмейе дурур.
Бу денли güçленип дururken
Сүрүсүнü бозуп вурмазсак,
Асла бизи sağ комаз,
Онu дөрт яна бөлüп савмазсак!
Яктığı ateşini сөндürüп,
Кахролası Бурут'u
Топунu бирден göçürüп,
Она конаджак йер вермейелим:
Бирини сürелим Орус'а,
Бирини сürелим İйрен'е,
Онu ат гитсин енгинлере!
Бирини сür Казак'а,
İşte böйле düşür азаба.
Бирини сür сыра дağлı Кыргыз'а,
Бирини сür Кара Калмак Алтай'а,
Көк калесини дümдüз едип
Түмүнü сürüп йок ет!»
Бununла Молто Хан
Алөөке'нин сөзүнü туттu;
Пехливанları бир başка türlü
Басıп дехшет саçtı,
Өлдürмеден, йитирмеден
Дири дири bağлayıп алдı.
Хан буйруğu iki олмаз:
Йиğит Балтай'ı, Чакıп'ı
Кırк евли Кırгız'а баş едип
Алтай'а доğру сürдü.
Бири сürüлдü İйрен'е,

Biröö tüşüp ketti tereñge,
Biröö aydaldı oruska,
Cer tabalbay konuşka.
Obolku dartı kozgoldu,
Topoloñu toz boldu.
Kolu artına baylanıp,
Korduk körüp aydalıp,
Bulardı bölüp turganda
Kalayık ıylap, karı ıylap,

Kalayık curttun baarı ıylap:
«Ay, Karakan, ölbö - dep,
Azaptı bu curt körbö - dep,
Bul öñdöngön korduktu
Mendesine berbe» - dep,
Köödöngö batpay köp sanaa,
Talan körgön kayran curt
Közünün caşı on talaa.
Dümöktüü tüyşük saldı emi,
Karakandın segiz uul
Tük koyboy baylap aldı emi,
Törünö kazan astı emi,
Tört tülügün çaptı emi.
Adırdan tiydi beesin,
Cakın kelse momintip
Caynata muştap meesin,
Çıgarıp iydi bul curttun
Kapkaydagı keesin.
Kayratsızın bayladı,
Kayrat kılgan mıktuusun
Karmap alıp cayladı,
Alardan kalgan baldardı
Denekul kılıp alganı,
Kakandın karool kanına
Kızmatçı kılıp salganı.
Kayrattuunu sabadı,
Katın menen balanı
Olco kılıp taladı.
Toodo cılkı toguz miñ

Biri inip gitti enginlere,
Biri sürüldü Orus'a,
Konacak yer bulamadan.
Eski derdi depreşti,
Ocakları darmadağın oldu.
Elleri ardına bağlanıp,
Zulüm görüp sürülüp —
Bunları ayırdıkları demde
Ahali ağlar, yaşlı ağlar,

Ahalinin, yurdun hepsi ağlar:
«Ay Karakan, ölmeseydin,
Bu yurt bu azabı görmeseydi,
Bunun gibi zulmü
Kuluna reva görme» diye,
Göğse sığmaz nice kaygı;
Yağma görmüş zavallı yurdun
Gözyaşları on ovaya aktı.
Belalı dert sardı şimdi:
Karakan'ın sekiz oğlunu
Tek komadan bağladı şimdi,
Başköşesine kazan astı şimdi,
Dört tür davarını saçtı şimdi.
Kırlardan kısrağını bastı,
Yakına gelen olursa işte böyle
Beynine yumruk yağdırıp,
Çıkarıverdi bu yurdun
Ta derinlerdeki iliğini.
Güçsüzünü bağladı,
Direnen yamanını
Yakalayıp yok etti,
Onlardan kalan çocukları
Beden kölesi edip aldı,
Kakan'ın karakol hanına
Hizmetkâr diye verdi.
Yürekli olanı dövdü,
Kadını ile çocuğu
Ganimet edip yağmaladı.
Dağdaki dokuz bin yılkıyı

Toktotpoy tiyip ötkönü.
Örüştögü töönü,
Soyup saldı Alöökö
Baatırsıngan döönü.
Urgaaçıdan uzdu alıp,
Beyiliñ kurgan Alöökö
Beş köküldüü kızdı aldı.
Kalıñ kazdı orlordu,
Kaynattı takır şorlordu,
Boş koyboy baylap koldordu,
Takır kırıp saldı emi
Bularga kol kayruuçu çoñdordu.
Agala celek tuu saldı,
Aç aykırık çuu saldı.
Eñkeyiştep bas eken,
Kırgızdın kolu az eken,
Öödögö çıkkan çöp eken,
Kıtaydın kalkı köp eken.
Türlüü-türlüü alpı bar,

Tübünön beri kuralıp,
Kelgen eken karkıbar.
Koluna tiygen adamdı
Koyboy sabap, talkalap,
Bölüp keter narkı bar,
Kıyıgına tiygende
Kılıçtap başın çaap salmak
Bu kıtaydın saltı bar.
Dümbürçögün tüzötüp,
Tük koyboy talap aldı emi.
Kempirlerin ıylatıp,
Abışkasın kıynatıp
Ayabay dümök saldı emi.
Kolomtosun kazdı emi,
Korduk menen talkalap
Kırgız curttu çaçtı emi,
Öküm menen iş kılıp,
Öz bilgenin kıldı emi.
Kakançının kalkı eken,

Durdurmadan basıp geçti.
Otlaktaki deveyi
Kesip devirdi Alööke,
Yiğitlik taslayan devi de.
Kadınlardan hünerlisini aldı,
Huyu kurusun Alööke
Beş perçemli kızı aldı.
Derin hendekler kazdırdı,
Herkesin çilesini kaynattı,
Boş komadan elleri bağladı,
Tümden kırıp geçirdi şimdi
Bunlara el uzatacak büyükleri.
Ak-ala bayraklı tuğ dikti,
Aç nara, vaveyla saldı.
Boynu bükük, ezikmiş —
Kırgız'ın askeri azmış;
Yamaçta biten ot gibiymiş —
Kıtay'ın halkı pek çokmuş.
Türlü türlü alpı var,

Ta kökünden beri derlenip
Gelmişler heybetli heybetli.
Eline geçen adamı
Komadan döver, parçalar,
Bölüp götürmek töresi var;
Damarına basıldığında
Kılıçla başını uçurmak —
Bu Kıtay'ın âdeti var.
Davulunu düzüp gümleterek
Tek komadan yağmaladı şimdi.
Kocakarılarını ağlatıp,
İhtiyarlarını süründürüp,
Amansız bela sardı şimdi.
Ocak taşını söküp kazıdı şimdi,
Zulümle paralayıp
Kırgız yurdunu dağıttı şimdi,
Zorbalıkla iş görüp
Kendi bildiğini yaptı şimdi.
Kakançın'ın halkıymış:

Katılgandı bul kıtay
Kanın içmey narkı eken.
Kıtaydan Molto çoñ uluk
Kırgızdı kırıp ketüügö
Kök calıñ
Kakandan kelgen toorulup,
Balbandarı başkaça
Kaarı toluk kapırdın
Bil mingeni bir kança.
Atsız cürgön döölörü
Kumurskaday bıcıldap,
Kurçap keldi cöölörü.
Kıncısı bar moynunda
Alban türlüü balbanı,
Al balbanı katılsa
Adamdın çıgat daldalı.
Alöökö menen Moltogo
Akıl ayran, zaarı küç,
Kaarlangan kapırıñ
Katılgandı kılat tüz.
Zaarı küçtüü balbanı
Taş kümbözün talkalap
Kırgızdı takır çaap alganı.
Er Alöökö, Molto kan
Kalıñ kolun kaptatıp,
Taloon kılıp turganda
Acalı cetken can ölüp,
Kırgızdan kıyla bala ölüp,
Şibenin kanı çoñ Döñgö,

Sataşanın bu Kıtay
Kanını içmek töresiymiş.
Kıtay'dan Molto, büyük ulu bey,
Kırgız'ı kırıp geçmeye —
Gök yeleli azgın —
Kakan'dan kol gezerek gelmiş;
Pehlivanları bir başka,
Hışmı dolu kâfirin
File bineni bir hayli.
Atsız yürüyen devleri
Karınca gibi kaynaşıp,
Yayaları kuşatıp geldi.
Boynunda kaması var,
Türlü türlü pehlivanı;
O pehlivanı sataştı mı
İnsanın canı paralanıp çıkar.
Alööke ile Molto'ya
Akıllar hayran; hışmı güçlü,
Hışımlanan kâfirin —
Sataşanı dümdüz eder.
Hışmı güçlü pehlivanı
Taş kümbetleri paralayıp
Kırgız'ı tümden vurup aldı.
Er Alööke, Molto Han
Kalabalık ordusunu saldırttı;
Yağma edip durdukları demde
Eceli gelen can öldü,
Kırgız'dan nice çocuk öldü.
Şibe'nin hanı koca Döñgö,

Kalmaktardan Ilama
Kacıldagan kapırdın,
Kan Alöökö baatırdın
Bu kordugun suraba!
Kazandı olco kılışıp,
Olcolop alıp tunuşup,
Kara kurttay kıcırap,
Cer tumandap bıcırap,
Asman açık, cer bürköö

Kalmaklardan Ilama —
Uğuldayan kâfirin,
Han Alööke bahadırın
Bu zulmünü hiç sorma!
Kazanı ganimet ettiler,
Ganimeti alıp semirdiler,
Kara kurt gibi kaynaşıp,
Yer dumanlanıp kaynadı;
Gök açık, yer toz duman —

Cetkileñ kıtay cetkeni,
Alöökönün tokson nar
Kızıtalak burut aldıñ - dep,
Akır zaman düynönü
Başka salıp turganı.
Kan Alöökö kapırga,
Ulugu Molto baatırga
Olco boldu köp kırgız,
Kayaşa aytar bir can cok
Corgo boldu köp kırgız.
Tündüktü cagıp kıyrattı,
Tüyşüktü salıp ıylattı.
Acaldı anık cetkizdi,
Çamanın baarın ketkizdi.
Azamattı kul kıldı,
Katından baarın tul kıldı.
Kara kurttay kapırga
Kayrat kılar bir can cok,
Kayran Döñgö baatırga
Belgilüü cok, bel da cok,
Bet alışıp turganda
Ce kayrat kılar er da cok,
Bügün körgön erteñ cok,
Atañdın körü, alakçı
Mında kırılgandar sanda cok,
Acıratıp aluuçu
Al Karakan mında cok!
Surap içse toybogon,
Sugalagın koybogon,
Karañgıda aydasa
Kabılan sınduu coylogon,
Kayran kırgız el elek,
Özön boylop konuppuz,
Er Karakan ölgöndö
Ört öçköndöy boluppuz
Obol murda kan ölüp,
Ayla tabar can kalbay,
Ce kalayıktın baarı ölüp,
Özön boyloy konuptur,

Azgın Kıtay yetişti:
«Alööke'nin doksan nerini
Kahrolası Burut, sen aldın» diye,
Ahir zaman kıyametini
Başlarına yıkıp durdu.
Han Alööke kâfirine,
Ulusu Molto bahadıra
Ganimet oldu nice Kırgız;
Karşılık verecek bir can yok,
Yorga at gibi boyun eğdi nice Kırgız.
Tündüğü ateşe verip yıktı,
Dert salıp ağlattı.
Eceli iyice eriştirdi,
Dermanın hepsini tüketti.
Yiğidi kul etti,
Kadınların hepsini dul etti.
Kara kurt gibi kâfire
Karşı duracak bir can yok;
Zorlu Döñgö bahadıra
Karşı çıkacak er yok, dayanak da yok,
Yüz yüze gelindiğinde
Direnecek bir er de yok.
Bugün var olan yarın yok —
Vay babanın mezarı, kahpe felek!
Burada kırılanlar sayıya gelmez,
Kurtarıp alacak olan
O Karakan burada yok!
İsteyip içse doymayan,
Açgözlülüğünü bırakmayan,
Karanlıkta sürülse
Kaplan gibi sessiz süzülen —
Yaman Kırgız eliydik biz,
Irmak boyuna konmuşuz;
Er Karakan ölünce
Ateşi sönmüş gibi olmuşuz.
Önce ilkin han öldü,
Çare bulur can kalmadı;
Ya ahalinin hepsi ölüp —
Irmak boyuna konmuşlar,

Öydö kılar bir can cok
Örт öçköndöy boluptur,
Baatırlar catat saboodo,
Maldar catat kamoodo,
Ay karañgı belgisiz
Tün uşunday eken - dep,
Alakçı düynö, oñboy kal,
Kıtaydın kaarı kelgende
Bizge kün uşunday eken» - dep,
Muñkanıp ıylap kalıñ curt
Armanın aytıp turguça,
Açıp oozun cıygıça,
Anday-mınday degiçe
Kıtaylardan Alöökö,
Kırmışanın Muradıl
Mancuulardan çoñ Molto,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları çogulup,
Kürmö kiygen kalmaktın
Küçtüülörü çogulup,
Belboo kiygen kıtaydın
Berenderi çogulup,
Akılduusu, ıktuusu,
Alöökö menen zor Molto
Coonun aylasın bilçü mıktuusu.
Ayzası artık uçtuusu,
Kılıçı kıyın kurçtuusu,
Çoyunbaş çapçu balbanı,
Çoñ akılman candarı,
Biçik açkan sıykırçı
Çoguluşup alganı.
Çañ obogo burulup,
Tırgootu tıypıl cıyılıp,
Kılıççanı şaylanıp,
Oçogor aybaltasın
Oñurañdap baylanıp,
Kakançın Beecin deer eken,
Kaarlansa kıtayıñ,

Kaldıracak bir can yok,
Ateş sönmüş gibi olmuşlar.
Bahadırlar dayak altında yatar,
Mallar kapatma altında yatar.
«Ay karanlık, göz gözü görmez —
Gece böyleymiş» diye,
«Kahpe dünya, onmayasın,
Kıtay'ın hışmı gelince
Bize gün böyleymiş» diye,
Yaslanıp ağlayan kalabalık yurt
Derdini döküp durana dek,
Açtığı ağzını yumana dek,
Şöyle böyle deyene dek —
Kıtaylardan Alööke,
Kırmışa'dan Muradıl,
Manculardan koca Molto;
Değerli taş kuşanan Kıtay'ın
Seçkinleri toplanıp,
Zırh gömlek giyen Kalmak'ın
Güçlüleri toplanıp,
Bel kuşağı bağlayan Kıtay'ın
Yiğitleri toplanıp;
Akıllısı, becerlisi,
Alööke ile ulu Molto —
Düşmanın çaresini bilen en yamanı,
Mızrağı en sivri uçlusu,
Kılıcı pek keskin olanı,
Demir topuz sallayan pehlivanı,
Büyük bilge kişileri,
Kitap açan sihirbazları
Hep bir araya toplandı.
Toz göğe burula burula yükseldi,
Tırgoot'u tümden derlendi,
Kılıçlısı kuşandı,
Fitilli tüfeğini, ay baltasını
Homurdanarak kuşandı.
Kakançın'a Beecin derlermiş:
Hışımlandı mı Kıtay'ın,

Kaptap keter el eken.	*Sel gibi basan bir halkmış;*
Carlık kılsa cañ-cusu	*Ferman edildi mi kumandanı*
Takır kelgen el eken,	*Tümden gelen bir halkmış.*
Alakanday kırgızdı	*Avuç içi kadar Kırgız'ı*
Alek kılıp taptakır	*Perişan edip tümüyle*
Alıp salgan kezi eken.	*Alaşağı ettiği dem imiş;*
Öz bilgenin kıtay curt	*Kıtay halkı kendi bildiğini*
Kılıp kalgan kezi eken,	*Yaptığı dem imiş,*
Olcogo katın-kız alıp,	*Ganimete kadın kız alıp*
Tunup kalgan kezi eken,	*Doyup semirdiği dem imiş;*
Kayaşayak bergendi	*Karşılık vereni*
T/* o i	*...*
Kayra tartıp tim koyboy,	*Geri çevirip rahat komadan*
Kırıp salgan kezi eken,	*Kırıp geçirdiği dem imiş;*
Kalıñ kıtay, kakan curt	*Kalabalık Kıtay, Kakan yurdu*
Tunup kalgan kezi eken,	*Doyup semirdiği dem imiş,*
Kırgızdın baarın kıyratıp,	*Kırgız'ın hepsini yıkıp*
Olco kılgan kezi eken.	*Ganimet ettiği dem imiş.*
Altın, kümüş mol alıp,	*Altın, gümüş bol alıp*
Cüktöy albay kalıptır,	*Yükleyemez olmuşlar;*
Agaça kelin, suluu kız	*Soylu gelini, güzel kızı*
Olcosuna köp alıp,	*Ganimetine çok alıp*
Üptöy albay kalıptır.	*Taşıyamaz olmuşlar.*
Kıtaydın işin suraba	*Kıtay'ın işini hiç sorma:*
Kızıl kuyruk nardı alıp,	*Kızıl kuyruk neri alıp,*
Kızıl cambı, kööhar taş,	*Kızıl külçe, cevher taş,*
Kızıl altın, cambı alıp,	*Kızıl altın, gümüş külçe alıp...*
Şibelerden er Döñgö	*Şibelerden er Döñgö*
Kınsız kılıç baylanıp,	*Kınsız kılıç kuşanıp,*
Kayra caaçu buluttay	*Yeniden yağacak bulut gibi*
Kaarı betine aylanıp,	*Hışmı yüzüne vurup —*
Baatırlıgı başkaça,	*Bahadırlığı bir başka,*
Balbandıgı bir kança	*Pehlivanlığı bir hayli:*
Komokoyluu sır nayza	*Halkalı sırlı kargıyı*
Koloytup öydö aştagan,	*Heybetle yukarı doğrultmuş,*
Aalamga azap baştagan,	*Âleme azap başlatmış;*
Koygulaşkan coo çıksa	*Vuruşacak düşman çıksa*
Korkup koltuk açpagan.	*Korkup koltuk açmamış,*

Koygulaşa kelgende
Koyondoy cerge taptagan,
Betteşken aman kalbagan,
Bet alıp mende barbagan.
Kök kamanday küülönüp,
Molto menen Alöökö
Bul eköönö süylönüp:
«Atañdın körü, eki kan,
Azırkı kezde tilimdi al,
Çoñ zıykırçı can elem
Menin aytkanımdı bilip al!
Uşu turgan burutka,
Burut degen bu curtka
Kalaymandı baştaylı,
Erkegi tügül buruttun
Katının kırıp taştaylı.
Özü burut tilinde,
Kızıtalak burutuñ
Bizge duşman zilinde.
Bul buruttun ırımı -

Vuruşmaya geldiğinde
Tavşan gibi yere çalmış;
Yüzleşen sağ kalmamış,
Karşısına kul varamamış.
Boz yaban domuzu gibi coşup,
Molto ile Alööke —
Bu ikisine söylendi:
«Vay babanızın mezarı, iki han,
Şimdiki demde sözümü tutun,
Ben büyük sihirbaz bir candım,
Benim dediğimi belleyin!
Şu duran Burut'a,
Burut denen bu yurda
Kıyameti başlatalım;
Erkeği şöyle dursun, Burut'un
Kadınını da kırıp atalım.
Kendi Burut'tur dilinden,
Kahrolası Burut'un
Mayasında bize düşmanlık var.
Bu Burut'un alameti:

Üçtön-törttön körünöt
Atına takkan cırımı.
Zañgel toonu cerdegen,
Bet alıp mende ceñbegen,
Karooldop colun çalbagan,
Eñkeytip kişi albagan
Meenet baskan el eken.
Kokustan, tirüü koysok karısın,
Öltürböy koysok baarısın,
Astı Kakan Beecinge
Ayıl konup albasın,
Sırın alıp al eldin,
Sırtın körüp bu cerdin
Semirip sergip albasın.
Kubarı kırgız kuturup,
Köçüp barıp ceriñe,
Ayıl konup eliñe
Obol murun ır tartıp,

Üçer dörder görünür
Atına taktığı süs kayışı.
Sarp dağları yurt edinmiş,
Karşısına çıkan kul yenememiş,
Yolunu gözetleyip pusuya düşürememiş,
Kimse boyun eğdirip alamamış —
Mihnet basmış bir halkmış.
Olur da diri koysak yaşlısını,
Öldürmeden koysak hepsini,
Sakın Kakan Beecin'in yanına
Oba kurup konmasın,
O halkın sırrını alıp,
Bu yerin içini dışını görüp
Semirip güçlenmesin.
Kurnaz Kırgız kudurup,
Göçüp varıp yerine,
Eline obasını kondurup,
Önce ilkin ezgi çekip,

Andan kiyin sır tartıp,
Semirip-sergip kalbasın,
Andan kiyin bizderge
Ukumunan tukumu
Serpişip uruş salbasın,
Çınmaçından Beecindin,
Çın kakandın elinen
Tutanıp ketken burutuñ
Çındaşıp öçün albasın!»
Döñgö turup munu ayttı.
Oşol kezde Alöökö
Bilegi coon, taş cürök
Özü bil müçölüü badirek:
«Atañdın körü, er Döñgö,
It ekensiñ, sen Döñgö,
Atım - balban Alöökö,
Kaarıma alganda
Astımda kerik malım bar,
Burutuñ turmak men özüm
On segiz miñ aalamdı
Talkanday çalar alım bar!
Uşu kezde baykagın,
Colborsum on beş töldögön,
Uşul kezde özümö
Colop adam kelbegen.
Acıdaarım - altımış,
Anın ar cak cagında
Kılıç tumşuk pilim bar,
Kıñkıldagan, oy Döñgö,
Menin bu küçümdü bilip al,

Ondan sonra sır çekip
Semirip dinç kalmasın;
Ondan sonra bizlere
Soyundan gelen dölü
Kalkışıp savaş açmasın;
Çınmaçın'dan, Beecin'den,
Gerçek Kakan'ın halkından
Tutuşup alevlenen Burut'un
İnat edip öcünü almasın!»
Döñgö kalkıp bunu söyledi.
O demde Alööke —
Bileği kalın, taş yürekli,
Kendisi fil gövdeli azman:
«Vay babanın mezarı, er Döñgö,
İtmişsin sen, Döñgö!
Adım pehlivan Alööke;
Hışımıma aldığımda,
Altımda gergedan bineğim var,
Burut'un şöyle dursun, ben kendim
On sekiz bin âlemi
Un gibi öğütecek gücüm var!
Şimdi bu demde iyi bak:
Kaplanım on beş kez yavrulamış,
Şu demde bana
Yaklaşan adam olmamış.
Ejderhalarım altmış,
Onun öte yanında
Kılıç hortumlu filim var.
Mızıldanıp duran, ey Döñgö,
Benim bu gücümü belle:

Cürgönümön çañ çıgat,
Menin dobuşuman can çıgat,
Uşu başım barında
Eç kim nazar sala albayt,
Meni eñkeytip mende ala albayt.
Menin kakançıda kanım bar,
Menin kança cerde şaarım bar,
Al şaarımdı cerdegen

Yürüdüğümden toz kopar,
Benim sesimden can çıkar;
Şu başım sağ oldukça
Hiç kimse göz dikemez,
Beni kimse eğip alt edemez.
Benim Kakançı'da hanım var,
Benim nice yerde şehrim var,
O şehirlerimi yurt edinen

Menin kança cerde canım bar.
Bu düynönün adamın
Menin ala turgan alım bar,
Askerim bar, kolum bar,
Bel baylagan belim bar,
Menin bekip catkan cerim bar,
Şuru otogot börküm bar,
Burutuñ emes aalamdı
Menin buy kıla turgan erkim bar.
Can baguuga cer kerek,
Biz öñdöngön kandarga
Bukara bolçu el kerek.
Azkanakay buruttu
Bagıntıp alsak,
Burut degen bu curttu,
Kaardı kantip baştaybız,
Katın menen balasın
Ne - dep, kırıp taştaybız?»
Alöökö aytıp ar kıl kep,
Aytıp öttü mınday dep:
«Biz menen alışa turgan alı cok,
Ce buruttun akıl tapçu kanı cok,
Katın menen baldarın
Tegiz kırıp taştasak,
Tentek bolot munuñuz,
Aylası ketken buruttun
Artınan korkup turasız,
Tak, aldıñkı cerde turuñuz!
Ulukka moynuñ buruñuz,
Döñgö, uyat bolot munuñuz!
Kolgo tiygen bukaranı
Ne betiñ menen kırdıñız?»
Alöökö oozun emi cıyganda,
Aytıp munu turganda
Bala kazday barkıldap,
Baatır eken kıtaydın
Bayagı Molto tarkıldap,
Şuru otogot marcan taş
Töbösündö carkıldap:

Benim nice yerde adamım var.
Bu dünyanın insanını
Alıp yenecek gücüm var;
Askerim var, ordum var,
Bel bağladığım dayanağım var,
Benim gizli saklı yerim var,
Mercan sorguçlu börküm var;
Burut'un değil, âlemi
Perişan edecek erkim var.
Can beslemeye yer gerek,
Bizim gibi hanlara
Tebaa olacak halk gerek.
Bir avuç Burut'u
Boyun eğdirip alırsak —
Burut denen bu yurda
Hışmı nasıl başlatırız,
Kadını ile çocuğunu
Ne diye kırıp atarız?»
Alööke türlü türlü söz söyledi,
Şöyle deyip geçti:
«Bizimle boy ölçüşecek gücü yok,
Burut'un akıl verecek hanı da yok;
Kadınıyla çocuklarını
Topunu kırıp atarsak
Taşkınlık olur bu işiniz,
Çaresi tükenmiş Burut'un
Ardından korkup durursunuz.
Durun, yerli yerinizde durun!
Ulu olana boyun eğin;
Döñgö, ayıp olur bu işiniz!
Ele geçen tebaayı
Ne yüzle kırdınız siz?»
Alööke ağzını yumar yummaz,
Bunu söyleyip dururken,
Yavru kaz gibi bağıra bağıra —
Kıtay'ın bahadırıymış —
O bildik Molto gürleyip,
Mercan sorguç, mercan taşlar
Tepesinde parıldayıp:

«Atañdın körü, er Döñgö,
Sen ayta berbe anday - dep,
Uşu turgan burutuñ,
Burut degen bu curtuñ
Ak buudayday üröndöş,
Tukumu birge süröödöş».
Andan körö bu curttu
Cakkan otun öçürüp,
Calpı baarın köçürüp,
Buramaluu cez nayza
Burçunan karmap imerip,
Eren kabırga ciberip,
Biröönü aydap oruska,
Cer berbegin üç üylüü
Burut konuşka
Munun biröönü ayda iyrenge,
Munu tüşürüp ciber tereñge.
Munun biröönü ayda kazakka,
Tüşürüp iy buruttu
Kayra tartkıs azapka.
Biröön köçür keñ Orkondun conuna,
Tüşürüp ciber,
Orkondo tırgoot koluna.
Munun biröönü köçür Kañgayga,
Köçürüp Kañgay conuna,
Ençisine basıp tömönkü
Mancuu şibe koluna.
Biröön ciber Altayga,
Adam kirbes tüşünö
Cibergin, kara kalmak içine.
Munun kayrattuusun körölü,
Öltürböstön, citirbey,
Kızıtalak buruttu
Kamçıga çenep bölölü!»
Kanı buyruk kılgan soñ
Kalıñ curt karap turabı,
Kandın sözün eki kılabı,
Kadırman kırgız kayran curt

«Vay babanın mezarı, er Döñgö,
Sen öyle deyip durma!» diye,
«Şu duran Burut'un,
Burut denen bu yurdun
Ak buğday gibi tohumdaştır,
Soyu bir, sesi bir kandaştır».
«Bundan böyle bu yurdun
Yaktığı ateşini söndürüp,
Toptan hepsini göçürüp,
Burmalı tunç kargıyı
Ucundan kavrayıp çevirip,
Er kaburgasına saplayıp:
Birini sürüp Orus'a —
Yer verme üç evlik
Burut'a konacak;
Bunun birini sür İyren'e,
Onu at gitsin enginlere;
Bunun birini sür Kazak'a,
Düşürüver Burut'u
Geri dönülmez azaba.
Birini göçür geniş Orkon'un sırtına,
Salıver gitsin,
Orkon'da Tırgoot'un eline.
Bunun birini göçür Kañgay'a,
Göçürüp Kañgay sırtına,
Payına verip aşağıdaki
Mancu-Şibe'nin eline.
Birini gönder Altay'a,
İnsanın düşüne bile girmeyen
Kara Kalmak içine gönder.
Bunların yürekli olanını görelim;
Öldürmeden, yitirmeden,
Kahrolası Burut'u
Kamçıyla ölçüp bölelim!»
Hanı buyruk verince
Kalabalık halk bakıp durur mu,
Hanın sözünü iki eder mi?
Değerli Kırgız, zavallı yurt —

Karakandın segiz uul
Topoloñun toz kılıp,
Toktotpoy baylap aldı - deyt,
Topoloñun toz kılıp
Tozoktu başka saldı - deyt.
Karakandın segiz uul -
Uluusu Bay, Üsöndür,
Üsöndün kolun bayladı,
Orkon közdöy aydadı.
Baydın kolun bayladı,
Tömön Celpiniş közdöy aydadı.

Karakan'ın sekiz oğlunun
Ocağını darmadağın edip
Durdurmadan bağlayıverdiler derler,
Ocağını darmadağın edip
Başlarına cehennemi sardılar derler.
Karakan'ın sekiz oğlu —
Büyükleri Bay ile Üsön'dür;
Üsön'ün elini bağladılar,
Orkon'a doğru sürdüler.
Bay'ın elini bağladılar,
Aşağı Celpiniş'e doğru sürdüler.

Ulak kan kolun bayladı,
Iyrendi közdöy aydadı,
Baştıgı Baltay, Cakıptı
Altay közdöy aydadı,
Azganakay kırgızdan
Alışar alduu kalbadı.
Kazganı kalıñ or boldu,
Kaynatıluu şor boldu,
Dobuşunan can çıgıp,
Alöökö başaa kan boldu,
Margalañga acayıp
Salıp urdu Alöökö,
Altı-Şaar, Kokondon,
Ayda sabap sarttardan
Alım aldı oşondon.
Alöökö attuu başaanı
Artıkça kuday urganı,
Ayda sabap sarttardan
Altı miñ cambı, miñ kunduz
Alım alıp turganı,
Al alımın taba albay
Curt tukurap turganı.
Kıtaydan Molto kan çıgıp,
Cürgönünön çañ çıgıp,
Munun dobuşunan can çıgıp,
Sandan ketti kalıñ curt
Anı mınday taştaylı,

Ulak Han'ın elini bağladılar,
İyren'e doğru sürdüler;
Başları Baltay'ı, Cakıp'ı
Altay'a doğru sürdüler.
Bir avuç Kırgız'dan
Karşı koyacak güçlü kimse kalmadı.
Kazdıkları derin hendek oldu,
Kaynayan acı çile oldu;
Sesinden can çıkıp
Alööke başlarına han oldu.
Margalañ'a görülmedik biçimde
Saldırıp vurdu Alööke;
Altı-Şaar'dan, Kokon'dan,
Her ay dövüp Sartlardan
Haraç aldı oradan.
Alööke adlı hükümdarı
Tanrı adamakıllı çarpmıştı:
Her ay dövüp Sartlardan
Altı bin külçe, bin kunduz kürkü
Haraç alıp durdu;
O haracı bulamayıp
Halk tükenip perişan oldu.
Kıtay'dan Molto Han çıkıp,
Yürüdüğünden toz kopup,
Onun sesinden can çıkıp,
Kalabalık yurt dermandan düştü.
Onu şimdilik bir yana koyalım;

Bayloogo ketken baatırlar,
Aydalıp ketken bakırlar,
Oşondon kabar baştaylı.
Baştıgı Baltay, Cakıptın
Eki kolu bayloodo,
Eki közü caynoodo
Altı miñ kıtay, san kalday
Özülörü tegerektep aydoodo.
Altı ögüz, tört kaçır
Küçün berip aydadı,
Altı eçki, üç uydun
Sütün berip aydadı,
Kırk üylüü kırgız curt ele
Munun kılaygan alı kalbadı.
Eti boldu kök caşık,
Kanı kaldı bir kaşık.
Cer cüzünö dañkaytıp,
Batkızbay aydap baratat,
Eki künü bir cerge
Catkızbay aydap baratat.
Ce caşınarga kabak cok,

Bağlanıp giden bahadırlardan,
Sürülüp giden zavallılardan —
Onlardan haber başlatalım.
Başları Baltay ile Cakıp'ın
İki eli bağlıydı,
İki gözü alev alev yanmakta;
Altı bin Kıtay, sayısız kalday
Kendileri çevirip sürmekteydi.
Altı öküz, dört katırın
Gücünü verip sürdüler,
Altı keçi, üç ineğin
Sütünü verip sürdüler;
Kırk evli Kırgız yurduydu —
Kıpırdayacak dermanı kalmadı.
Eti kaldı bir deri,
Kanı kaldı bir kaşık.
Yeryüzüne teşhir edip,
Soluk aldırmadan sürüp gider,
İki gün bir yerde
Yatırmadan sürüp gider.
Ne saklanacak bir kuytu var,

Cakşılap cegen tamak cok,
Baldar baspay çurkurap,
Arık bolup baratat.
Aylasın tappay aydalıp,
Artına kolu baylanıp,
Karıp bolup baratat.
Kündüzündö tınç albay,
Mintip aydap aldı emi.
Tünüçündö uyku albay,
Kündö tınıp kalgan cok,
Kün mezgilin algan cok,
Ayda tınıp kalgan cok,
Ay mezgilin algan cok.
Bılkıldak kuuray bışkıça,
Mıyzam gülü uçkuça
Mıktap altı ay aydaldı.
Toñkoygon eçen toonu öttü,

Ne doğru dürüst yenen aş var;
Çocuklar yürüyemez, çığrışır,
Zayıflayıp gider.
Çaresini bulamadan sürülüp,
Ardına eli bağlanıp,
Garip düşüp gider.
Gündüzleri dinlenmeden —
Böylece sürüp götürdüler işte;
Geceleri uyku almadan,
Günlerce durup dinlenmedi,
Gün vaktini gözetmedi,
Aylarca durup dinlenmedi,
Ay vaktini gözetmedi.
Körpe kuru ot olgunlaşana dek,
Yaban gülü dökülene dek,
Tam altı ay sürüldüler.
Nice yalçın dağ aştılar,

Tolkugan eçen suu keçti,
Adır-budur bel aştı,
Munarık tartkan çöl bastı,
Eçki-Ölböstön eñkeydi,
Kordoy menen Mañkandı
Koşo aşıp kaldı emi,
Ilenin başı Üç-Aral
Amalsız keçip bardı emi.
Ögüz-Aşuu, Tay-Aşuu,
Kiçi-Cıldız, Çoñ-Cıldız
Tegiz basıp aldı emi,
Arı cak cagı - Ak-Talaa
Ak-Talaaga bardı emi.
Ay, canıbar, Ak-Talaa
Baba baskan cer emes,
Cerdigi tırgoot, köp kalmak
Ceti ata körgön el emes.
Ak-Talaa cetip kondu emi,
Al künü Ak-Talaa konok boldu emi.
Tañ kaşkayıp sürgöndö,
Cerge cetip carık tiygende,
Supa sadık çalganda,
Tañ dümpöyüp kalganda
Töbödön cıldız zirildep,
Kıbıla közdöp birindep,
Asmandan cıldız bölünüp,
Munarık tartıp bürüldöp,
Tañ şookumu körünüp,
Tañdın muzdak celi zırkırap,
Kamıştın başı çırkırap,
Balapan torgoy çurkurap,

Kumunun üstü çiyilip,
Talının başı iyilip,
Catkan eken Ak-Talaa
Adır-büdür bel eken,
Abıdan sonun cer eken.
Bööt kölçük, sazı bar,
Bölüngön ördök-kazı bar,

Nice coşkun su geçtiler,
Engebeli beller aştılar,
Pusa bürünmüş çöller bastılar;
Eçki-Ölbös'ten aşağı indiler,
Kordoy ile Mañkan'ı
Birlikte aşıverdiler,
İle'nin başı Üç-Aral'ı
Çaresiz geçip vardılar.
Ögüz-Aşuu, Tay-Aşuu,
Kiçi-Cıldız, Çoñ-Cıldız —
Hepsini basıp geçtiler;
Öte yanı Ak-Talaa,
Ak-Talaa'ya vardılar.
Ah be canım Ak-Talaa,
Ataların bastığı yer değil;
Yerlisi Tırgoot, çok Kalmak,
Yedi ata görmüş el değil.
Ak-Talaa'ya varıp kondular,
O gün Ak-Talaa'da konuk oldular.
Tan apaydın sökünce,
Yere erişip ışık değince,
Fecr-i sadık ağarınca,
Tan belli belirsiz aydınlanınca —
Tepede yıldızlar titreşip,
Kıbleye doğru birer birer,
Gökten yıldız kopup süzülüp,
Pusa bürünüp belli belirsiz,
Tanın parıltısı görünüp,
Tanın soğuk yeli keskin esip,
Kamışın başı hışırdayıp,
Yavru tarla kuşu cıvıldaşıp,

Kumunun üstü çizgi çizgi,
Söğüdünün başı eğilip —
Uzanıp yatarmış Ak-Talaa:
Engebeli beller imiş,
Pek güzel bir yer imiş.
Gölcükleri, sazlığı var,
Bölük bölük ördeği kazı var;

Alması bışıp köñ bolgon,
Cañgagı bışıp say tolgon,
Kızgaldak çöbü kılkıldap,
Kımızdık çöp, ışkını
Tegiz bışıp bılkıldap,
Catkan eken Ak-Talaa.
Ortosunda orgugan bulak suusu bar,
Cıltırganduu şıbagı
Cırgalduu eken ubagı.
Suu boyunda özönü,
Bu cerge basıp adam kelbegen
Elkin eken cerleri.
Çırpıktarı çınarday,
Çınarları munarday,
Çımçıktarın karasañ
Toodo ulugan ularday.
Keskeldirik cılanday,
Cılandarın karasañ
Toguz kulaç arkanday,
Alda Taala kuduret
Can caratkan ar kanday,
Ak-Talaa cayı uşunday.
Erkin eken talaası,
Börsö degen bir can bar
Kursagınan börsöñdöp,
Çıgıp cüröt balası.
Türlüü-türlüü canıbar,
Can körbös candın baarı bar.
Kişi kiyik, töö kiyik
Adırında munusu.
Elkin catkan cer eken,
Munun ayagın Altay deer eken,
Al Altaydı cerdegen
Kara kalmak, mancuu curt,
Kaynap catkan el eken.
Baltay, Cakıp baştıgı
Emgekke kolu baylanıp,
Kırgızdan çıgıp kırk üylüü
Altayga bardı aydalıp,

Elması olup dökülüp yığılmış,
Cevizi olup dere dolmuş,
Gelincik otu salınıp,
Kuzukulağı otu, uşkunu
Hepsi olgunlaşıp diri diri —
Uzanıp yatarmış Ak-Talaa.
Ortasında fışkıran pınar suyu var,
Parıldayan pelin otunun
Tam bereketli çağıymış.
Su boyunda vadisi,
Bu yere ayak basıp gelen olmamış,
Issız imiş yerleri.
Fidanları çınar gibi,
Çınarları kule gibi;
Kuşlarına bakarsan
Dağda öten ular gibi,
Kertenkelesi yılan gibi;
Yılanlarına bakarsan
Dokuz kulaç urgan gibi.
Allah Taâla kudretiyle
Türlü türlü can yaratmış —
Ak-Talaa'nın hali böyleydi.
Uçsuz bucaksızmış ovası;
Börsö denen bir canlı var,
Karnından hoplaya hoplaya
Yavrusu çıkıp gezer.
Türlü türlü hayvan var,
Can görmedik canların hepsi var:
İnsan geyiği, deve geyiği —
Kırlarında bunlar var.
Issız uzanan bir yer imiş,
Bunun ucuna Altay derlermiş;
O Altay'ı yurt edinen
Kara Kalmak, Mancu halkı —
Kaynaşıp duran bir el imiş.
Başları Baltay ile Cakıp,
Zahmete eli bağlanıp,
Kırgız'dan çıkan kırk evli
Altay'a vardı sürülüp;

	Aydalıp bargan karıptar	*Sürülüp giden garipler*
	Artık Altay cer taptı,	*Altay'da pek güzel yer buldu,*
1870	Kara kalmak el taptı.	*Kara Kalmak elini buldular.*
	Kırgızdan kañgıp cogoldu,	*Kırgız'dan kopup yitip gittiler,*
	Kıylanın baarı kaygırdı,	*Nicelerinin hepsi kederlendi,*
	Kıynalıp curttan ayrıldı.	*Eziyet çekip yurttan ayrıldılar.*
	Kara kalmak deer eken,	*Kara Kalmak derler imiş,*
	Özü kadırman sonun el eken,	*Kendisi saygın, hoş bir halk imiş,*
	Keñ Altaydı caylagan,	*Geniş Altay'ı yurt tutmuş,*
	Eşiginin aldına	*Kapısının önüne*
	Miñden kısır baylagan.	*Binden kısrak bağlamış.*
	Arkısı tırgoot, köp kalmak	*Ötesi Tırgoot, kalabalık Kalmak,*
1880	Okto tiybey karıgan	*Oka değmeden kocamış,*
	Oynop cürgön atı bar,	*Oynayıp gezen atı var,*
	Tört tülüktüü kalıñ mal	*Dört tülük kalın malı*
	Kalmagıñ kütkön eken karkıbar	*Beslemiş imiş Kalmak'ın, ne görkemli.*
	Aydalıp bargan kırk üylüü	*Sürülüp giden kırk evli,*
	Baştıgı Cakıp, Akbaltay	*Başları Cakıp ile Akbaltay,*
	Kırk üylüü kırgız kurgan curt	*Kırk evli Kırgız, zavallı yurt,*
	Saançı kirip, süt içip,	*Sağıcı girip süt içip,*
	Mintip canın baktı emi,	*Böylece canını besledi işte,*
	Cılkı cayıp, küç minip,	*Yılkı güdüp, koşum sürüp,*
1890	Antip canın baktı emi.	*Öylece canını besledi işte.*
	Kara kalmak, mancuudan	*Kara Kalmak'tan, Mançu'dan*
	Eçkinin toñgon mayın cep,	*Keçinin donmuş yağını yiyip,*
	Ebin taap kısır tayın cep,	*Fırsat bulup kısır tayını yiyip,*
	Mintip canın baktı emi.	*Böylece canını besledi işte.*
	Bul kalmakka kelgeni	*Bu Kalmak'a geleli*
	On eki ayga toldu emi.	*On iki ay doldu işte.*
	Kırk üylüü kırgız içinen	*Kırk evli Kırgız içinden*
	Akılmanı Akbaltay	*Bilgesi Akbaltay,*
	Kırgızdan kelgen kök buka,	*Kırgız'dan gelme gök buğa,*
1900	Kök bukanı soyuşup	*Gök buğayı kesişip,*
	Köñül tolgon köp kapa	*Gönlü dolduran çok kaygıyı,*
	Köp kapanı coyuşup,	*Çok kaygıyı dağıtışıp,*
	Bala kazday karkıldap,	*Yavru kaz gibi gaklayıp,*
	Ak sakalı carkıldap,	*Ak sakalı parlayıp,*
	Abañ Baltay kırgızga	*Baltay ağan Kırgız'a*

Akıl ayttı carkıldap:
«Kırk üylüü kelgen künökör
Alısta kaldı busurman
Ordoluu şayık kök cökör
Aydalıp kelgen busurman
Ceribiz Altay deer eken,
Altayda kara kalmagıñ,
Eñ ele sonun el eken.
Baldar kapanın baarın çaçalı,
Kaygırsak kırgız tabılbayt,
Altından kenin kazalı.
Ketmendep cerdi oyolu,

Öğüt verdi ışıldayıp:
«Kırk evle gelen günahkâr,
Uzakta kaldı Müslüman,
Ordalı şeyh, boz yiğitler,
Sürülüp gelen Müslüman,
Yerimiz Altay derler imiş,
Altay'daki Kara Kalmak'ın,
Pek de güzel bir halk imiş.
Çocuklar, kaygının hepsini dağıtalım,
Kederlensek Kırgız bulunmaz,
Altının madenini kazalım.
Çapa vurup yeri oyalım,

Kayran can ölüp ketkiçe
Baldarım, keñ-kesiri toyolu.
Baldar, kapanın baarın koyolu,
Kaygırsak kırgız tabılbayt,
Körünsö abiyir cabılbayt.
Bizde, baldar,
Bel baylagan bel da cok,
Meder kılıp cürüüçü
Belgilüü kırgız el da cok,
Bizde kalka kılar Ogoy cok,
Kaçıp kirer tokoy cok,
Bizdin el akkan bulak cok,
Dardayıp catar ubak cok.
Can baguuçu karıppız,
Kara kalmak, mancuunun
Ortosunda kalıppız.
Altay artık cer eken,
Kalmak da karaanduu
Curtu artık el eken.
Kıybat söz aytam bilip al,
Kerüügö tikken bak da cok,
Kerseyip catar çak da cok,
Talaaga turgan bak da cok,
Bizde taltayıp catar çak da cok.
Segiz, toguz cıl bolsun
Can ayabay turuşup,

Aziz can ölüp gidene dek,
Çocuklarım, bol bol doyalım.
Çocuklar, kaygının hepsini bırakalım,
Kederlensek Kırgız bulunmaz,
Görünsek de yüz karası örtülmez.
Bizde, çocuklar,
Bel bağlanacak dayanak yok,
Medet bilip güvenilecek
Belli Kırgız eli de yok,
Bizde kalkan olacak Ogoy yok,
Kaçıp girecek orman yok,
Elimizde çağlayıp akan pınar yok,
Kurulup yatacak vakit yok.
Can derdine düşmüş garibiz,
Kara Kalmak'la Mançu'nun
Ortasında kalmışız.
Altay üstün bir yer imiş,
Kalmak da heybetli,
Yurdu üstün bir halk imiş.
Kıymetli söz söylerim, bil bunu,
Yamaca dikilmiş bağ da yok,
Kasılıp yatacak çağ da yok,
Ovada duran bağ da yok,
Bizde yayılıp yatacak çağ da yok.
Sekiz dokuz yıl olsun,
Canı esirgemeden direnip,

Ayabay candı bagalık,
Kara cer menen uruşup.
Atagı Altay cer eken,
Kara kalmak, mancuu curt
Bul aştık bilbes el eken.
Kırsıktı çeçse caratkan
Dardayışıp catasıñ,
Alıp koygon emgektin
Tabagın tayga satasıñ.
Emgek kıl, baldar, emgek kıl,
Açkan kursak toyunat,
Arıganı semiret!»
Akıl ayttı Akbaltay,
Oluyazaada can eken,
Akbaltay attuu karının
Çoñ akılı bar eken.
Ayzakerden mıktuu eken,
Ayla tapkıç ıktuu eken.
Akbaltay bizge kan eken,
Kañgıp kelsek bul cerge
Akbaltay berdi caratkan
Bizde ölböçü kündör bar eken.

Esirgemeden can besleyelim,
Kara toprakla boğuşup.
Namlı Altay diye bir yer imiş,
Kara Kalmak, Mançu yurdu
Ekin nedir bilmez halk imiş.
Kazayı Yaradan çözerse
Kurulup yatarsınız,
Kaldırıp koyduğunuz emeğin
Tabağını taya satarsınız.
Emek verin çocuklar, emek verin,
Acıkan karın doyar,
Zayıflayan semirir!»
Öğüt verdi Akbaltay,
Evliyazade bir can imiş,
Akbaltay adlı ihtiyarın
Büyük aklı var imiş.
Mızrak erlerinin yamanı imiş,
Çare bulmakta usta imiş.
Akbaltay bize han imiş,
Avare gelip düştükse bu yere,
Akbaltay'ı verdi Yaradan,
Bize ölmeyecek günler var imiş.

Baatır Baltay kıraanıñ
Bilbegendi bilgizgen
Bilimdüü Baltay er eken,
Tuybagandı tuyguzgan
Tuygun Baltay şer eken,
Kasiettüü can eken,
Süylöp tursa sözü açık,
Bu düynödö közü açık,
Kasiettüü can eken,
Atagı noygut kanı eken.
Azıp keldik alıstan,
Akbaltaydı berdi kuduret,
Uşu turgan kalıñ curt
Bir ırısı bar eken.
Meder kıldı Baltayı
Uşul Akbaltay tilin alalı,

Bahadır Baltay şahbazın,
Bilinmeyeni bildiren
Bilgili Baltay er imiş,
Sezilmeyeni sezdiren
Şahin Baltay aslan imiş,
Kerametli bir can imiş,
Söyleyince sözü açık,
Bu dünyada gözü açık,
Kerametli bir can imiş,
Adı sanı Noygut hanı imiş.
Perişan geldik uzaktan,
Akbaltay'ı verdi Kudret,
Şu duran kalabalık yurdun
Bir kısmeti var imiş.
Baltay'ını medet bildi,
Şu Akbaltay'ın sözünü tutalım,

Çekeden ter agızıp,
Aştıktı kenen salalı.
Kaygının baarın coyolu,
Kara cerdi bıyıl
Ketmendep catıp oyolu.
Kelceyip basıp cürgüçö
Bıyıl keñ-kesiri toyolu,
Akbaltay tilin alalı,
Bıyıl arıptap maldı tabalı.
Tirüü canga mal kerek,
Maldı cıynap kalalık.
Semirip-sergip alalık.
Can ayabay mal cıynap,
Kara kalmak, mancuuga
Teñ tuugan bolup kalalık.
Kapanın baarın taştaylık,
Bıyıl kayrattı mıktap
baştaylık».
«Karıp Baltay abañdın
Aytkan sözü akıl - dep,
Akbaltay tilin albastın
Ceti atası kapır - dep,
Cetik Baltay munu aytıp,
Cetelüü sözü akıl» - dep,
Abam Cakıp munu aytat.
Kırk üylüünün baarısı,
Azıp bargan bul curttun
Akbaltay, Cakıp karısı,
Kırk üylüü kırgız baarısı
Kızmatka kirdi baarısı.
Altın kenin kazıştı,
Kazıp algan altındı

Şakaktan ter akıtıp,
Ekini bolca ekelim.
Kaygının hepsini dağıtalım,
Kara yeri bu yıl
Çapa vurup oyalım.
Kasılıp gezeceğimize
Bu yıl bol bol doyalım,
Akbaltay'ın sözünü tutalım,
Bu yıl didinip mal kazanalım.
Diri cana mal gerek,
Mal biriktirip kalalım.
Semirip serpilip alalım.
Can esirgemeden mal toplayıp,
Kara Kalmak'a, Mançu'ya
Denk kardeş olup kalalım.
Kaygının hepsini atalım,
Bu yıl gayreti sıkıca
başlatalım».
«Garip Baltay ağanın
Söylediği söz akıldır - deyip,
Akbaltay'ın sözünü tutmayanın
Yedi atası kâfirdir - deyip,
Olgun Baltay bunu söyleyip,
Yol gösteren sözü akıldır» - deyip,
Ağam Cakıp bunu söyler.
Kırk evlinin hepsi,
Perişan düşmüş bu yurdun
İhtiyarları Akbaltay ile Cakıp,
Kırk evli Kırgız'ın hepsi,
İşe koyuldu hepsi.
Altın madenini kazdılar,
Kazıp aldıkları altını

Dorbogo salıp katışıp,
Kerek dese kalmakka
Tört tülük malga satışıp,
Şamıyanın şaylatıp,
Koş ögüzün baylatıp,
Cerdin cüzün açtırıp,

Torbaya koyup saklayıp,
Gerek dedi mi Kalmak'a
Dört tülük mala satıp,
Şamiyanesini kurdurup,
Çift öküzünü bağlatıp,
Yerin yüzünü açtırıp,

Uuçtap tukum çaçtırıp,
Egin aydap, cay bolup,
Esepsiz kırgız bay bolup,
Ak buuday danın çaynaşıp,
Eşiginin aldına
Altıdan tulpar baylaşıp,
Aydap algan egindin
Koçuşun koygo satışıp,
Tabagın tayga satışıp.
Can ayabay carışıp,
San kara kütüp bay bolup,
Köñülü mından cay bolup,
Sanaası menen bolturup,
Sandıgının baarısın
Sarı altın mülkkö tolturup.
Baylıgın mülkkö tolturup,
Koroosun çañga caşırıp,
Bay Cakıp dep atalıp,
San kara kütüp er Cakıp,
Tört tülügü şay bolup,
Törö agañ Cakıp bay bolup,
Astıñkı erdin şalpaytıp,
Eki örköçün karkaytıp,
Atanı altı san bolup,
Abañ Cakıp bay bolup,
Al Altayda turganda
Abañ Cakıp kökcaldın
Altını ceti tam tolup,
Adırda cılkı altı san,
Argımak, buudan aralaş
Cakıp kütüp san kara,
Köñülü kündö cay boldu,
Abañ Cakıp kayrandın
Köñülü curtka cay boldu,
Altayda mancuu, kalmaktan
Baarınan Cakıp bay boldu.
Baylıgı curtka bilinip,
Uluk eken Esenkan
Anın dañzasına çiyilip,

Avuçlayıp tohum saçtırıp,
Ekin ekip, rahata erip,
Hesapsız Kırgız bay olup,
Ak buğday tanesini çiğneyip,
Kapısının önüne
Altışar küheylan bağlayıp,
Ekip aldıkları ekinin
Avucunu koyuna satıp,
Tabağını taya satıp.
Can esirgemeden yarışıp,
Sayısız davar besleyip bay olup,
Gönlü bundan hoş olup,
Dilediğini gerçek kılıp,
Sandığının tamamını
Sarı altın mülkle doldurup.
Varlığını mülkle doldurup,
Ağılı toz dumana gizlenip,
Bay Cakıp diye anılıp,
Sayısız davar besledi er Cakıp,
Dört tülüğü tamam olup,
Bey ağan Cakıp bay olup,
Alt dudağını sarkıtıp,
İki hörgücünü dikleştirip,
Devesi altı tümen olup,
Ağan Cakıp bay olup,
O Altay'da dururken
Ağan Cakıp boz yelelinin
Altını yedi ev dolusu olup,
Kırlarda yılkısı altı tümen,
Argımak ile küheylan karışık,
Cakıp besledi sayısız davar,
Gönlü her gün hoş oldu,
Ağan aziz Cakıp'ın
Gönlü yurtta karar buldu,
Altay'da Mançu'dan, Kalmak'tan,
Hepsinden zengin oldu Cakıp.
Varlığı yurda duyulup,
Ulu imiş Esenkan,
Onun defterine yazılıp,

Atı cetti Alayga,
Abañ Cakıp berendin.

Adı ulaştı Alay'a,
Ağan yiğit Cakıp'ın.

Atagı curtka cayılıp,
San kara kütüp bay bolup,
Biçik çiyip kat alıp,
Bay Cakıp - dep atalıp,
Örüşkö malı toluptur,
Altaydagı köp curtka
Atı Cakıp bereniñ
Oluya çalış boluptur.
Ataktuu Cakıp bay bolup,
Eçen cılı bolguça
Bir balaga zar bolup.
Oşondo Cakıp: «Uşunçalık san kara mal kütüp alıp ce
balam cok,
körgön künüm kanday bolot?» - dep, kırk üylüü kırgızdı
cıyıp alıp:
«Bul karan kalgan köp maldı kim eeleyt?» - dep, adam
tappas oy kılıp,
aalamga ceter toy kılıp, Cakıp caratkandan bala surap
muñkanıp ıy-
lap turgan ceri.
«Maldı küttüm, balam cok,
Caratkandan köp tileym -
Menin bala kütör çamam cok.
Toodogu cılkım toguz san
Toburçak tulpar alam cok,
Tozokko cıygan karan mal,
Munu tosup aluuçu
Tozoktuu düynö balam cok,
Toburçak, tulpar meesi cok,
Munu tosup alçu eesi cok!
Kudaydın kılgan işine
Munu kötörböskö çara cok,

Ünü yurda yayılıp,
Sayısız davar besleyip bay olup,
Yazı yazıp mektup alıp,
Bay Cakıp - diye anılıp,
Otlağa malı dolmuştur,
Altay'daki çok yurda
Adı Cakıp, o yiğidin,
Evliya misali olmuştur.
Namlı Cakıp bay olup,
Nice yıllar geçinceye dek
Bir çocuğa hasret kalıp.
O zaman Cakıp: «Bunca sayısız kara mal besleyip de
oğlum yok,
göreceğim gün nasıl olur?» - deyip, kırk evli Kırgız'ı
toplayıp:
«Bu sahipsiz kalan çok malı kim edinir?» - deyip, akıl
ermez düşünceye dalıp,
âleme yetecek toy verip, Cakıp Yaradan'dan çocuk dileyip
inleyip ağla-
yıp durduğu yerdir.
«Mal besledim, oğlum yok,
Yaradan'dan çok dilerim -
Benim çocuğa erecek çarem yok.
Dağdaki yılkım dokuz tümen,
Toburçak küheylanı alanım yok,
Azap için yığılmış sahipsiz mal,
Bunu karşılayıp alacak,
Bu azaplı dünyada oğlum yok,
Toburçak'ın, küheylanın sahibi yok,
Bunu karşılayacak sahibi yok!
Tanrı'nın ettiği işe
Katlanmamaya çare yok,

Eesi cok karan mal
Munu tosup alçu balam cok,
Kuu düynönü köp cıydım,
Ce bala tabaar çamam cok,
Bu düynönü köp cıynap,
Muraska mintip cetembi?
Atanım altı san boldu,
Balası cok sandalgan
Cakıbıñ mınday can boldu.
Teginge cıygan eesiz mal
Teñşersem erkek balam cok,
Tegerenet esen can.
Turaga toldu kayran mal,
Tuyakka erkek bala cok,
Tura albas boldu kayran can.
Menin cüktörüm atan, pil boldu,

Sahipsiz kara bahtlı mal,
Bunu devralacak oğlum yok,
Kuru dünyalığı çok yığdım,
Ama çocuk edinecek çarem yok,
Bu dünyalığı çok biriktirip,
Mirasa böyle mi ererim?
İğdiş devem altı tümen oldu,
Çocuksuz, avare kalmış,
Cakıp'ın böyle bir can oldu.
Boşuna yığılan sahipsiz mal,
Tartıp baksam erkek evladım yok,
Dönenip durur bu sağ can.
Ağıllara doldu aziz mal,
Soyu sürecek erkek evlat yok,
Duramaz oldu aziz can.
Yükümü deve, fil taşır oldu,

Bereki algan carım Çıyırdı
Alganım eçen cıl boldu,
Solbup çaçın tarabayt,
Soolgur kanday kün boldu?!
Baatırkan kızı Bakdöölöt
Menin baştatan carım uşu ele,
Barktasam bala töröböy
Baarıdan müşkül iş boldu!?
Eesi cok maldı köp kütüp,
Ee muraska cetemin,
Baana kılgan bala cok
Tuyaksız ötüp ketembi?!
Argımak baktım meesi cok,
Munu baptap miner eesi cok!
Men Altayga kelgeni
Karan maldı köp cıyıp,
Bastırıp törgö çıkpadım,
Ce «baa» etken ünün ukpadım.
Armanım kalıñ, içim çok
Altayga miner buudan cok,
Özüm menen uyalaş
Aydalgan segiz tuugan cok,

Beriki aldığım eşim Çıyırdı,
Alalı nice yıl oldu,
Solup saçını taramaz,
Kuruyasıca, bu nasıl gün oldu?!
Baatırkan kızı Bakdöölöt,
Benim baştan beri eşim buydu,
El üstünde tutsam da çocuk doğurmayıp,
Hepsinden müşkül iş oldu!?
Sahipsiz malı çok besleyip,
Ee, böyle mi mirasa ererim,
Penah edindiğim evlat yok,
Evlatsız mı geçip giderim?!
Argımak besledim, sahibi yok,
Bunu bakıp binecek sahibi yok!
Ben Altay'a geleli
Kara bahtlı malı çok yığıp,
At sürüp başköşeye çıkmadım,
Ne bir «ba» diyen ses duydum.
Hasretim yoğun, içim kor,
Altay'da binecek küheylan yok,
Kendimle bir yuvadan olma,
Sürülüp gelen sekiz kardeşim yok,

Içim kapa, boorum çok.
Mal üzürün körüüçü
Baatır kırgız curtum cok,
Eñkeyip ketsem elim cok,
Eesiz maldı cayuuga
Menin ezelki turgan cerim cok.
Bul Altayda kurgan curt
Eñkeyip ketsem elim cok,
Elim turmak bul cerde
Eş karmarga ceenim cok.
Astımda turgan aga cok,
Altayda turup kün kördüm,
Arka kılgan taga cok,
Menin baylıgım kalıñ sanda cok
Surap içse toybogon,
Sugalagın koybogon
Menin arslanım kırgız elim cok!
Kudaydın salgan dümögün
Kötörböskö çaram cok,
Köp eesiz maldı men cıydım,
Munu kütüp alar balam cok.
Kırk üylüü kırgız biz bolduk,
Kara kalmak, mancuunun
Ortosunda turabız,
Ce kalktı tabar ayla cok,
Kalayık, kanday arga kılabız?

İçim kederli, bağrım kor.
Malın hayrını görecek
Bahadır Kırgız yurdum yok,
Yıkılıp gitsem elim yok,
Sahipsiz malı yaymaya
Ezelden durduğum yerim yok.
Bu Altay'da zavallı yurt,
Yıkılıp gitsem elim yok,
Elim şöyle dursun, bu yerde
Yoldaş tutacak yeğenim yok.
Önümde duran ağabey yok,
Altay'da durup gün gördüm,
Arka bildiğim dayı yok,
Varlığım çoktur, sayıya gelmez,
İsteyip içse doymayan,
Oburluğunu bırakmayan
Arslanım Kırgız elim yok!
Tanrı'nın saldığı derdi
Çekmemeye çarem yok,
Çok sahipsiz malı ben yığdım,
Bunu devralacak oğlum yok.
Kırk evli Kırgız biz olduk,
Kara Kalmak'la Mançu'nun
Ortasında dururuz,
Halka kavuşmanın çaresi yok,
Ey ahali, nasıl bir çare buluruz?

Bu kalmaktın içinde
Abañız Cakıp ölöbü,
Balasız Cakıp eken - dep,
Karan kalgan köp maldı
Kalmak keçili kelip bölöbü?
Koçkusu korduk salabı,
Baştatan kordolup kelgen el elek,
Karan kalgan bu maldı
Kıtayıñ eelep alabı?
Cez türküktüü çatırga,
Kayaşa bergen adam cok
Bu kara kalmak baatırga!

Bu Kalmak'ın içinde
Ağanız Cakıp ölür mü,
Çocuksuz Cakıp imiş - deyip,
Sahipsiz kalan çok malı
Kalmak keşişi gelip bölüşür mü?
Hoyratı zulmünü kusar mı,
Öteden beri horlanmış bir halktık,
Sahipsiz kalan bu malı
Kıtay'ın gelip sahiplenir mi?
Tunç direkli çadıra,
Karşılık verecek adam yok,
Bu Kara Kalmak bahadırına!

Dolono saptuu ay Baltay
Munu tolgontup iybey kim aştayt,
Bu tosup cürgön köp curttu
Tomsortpoy munu kim baştayt?
Kara caak ay Baltay
Munu kaykalatpay kim aştayt,
Kamoodo cürgön kalıñ curt
Munu kapa bir kılbay kim baştayt?
«Balam cok» - dep zarlanıp,
Bayıñız Cakıp munu aytıp,
Çılgıy içi ört canıp,
Çındap tileyt balanı,
Mintse da bala körgön cok,
Ardanıp Cakıp ölgön cok.
Cakıp arman kılganda
Kırk üylüü kırgız caşıdı,
Cakıp kandın san kara
Köktömdö çöptöy taşıdı.
Eki közdön akkan caş
Esil Cakıp karının
Eki bet ıldıy kuladı,
Ebedeyi ezilip,
Er eken Cakıp bayıñız
Egemden bala suradı,
Anı mınday taştaylı
Bu uçmaktuu Beecin şaarınan
Uluk eken Esenkan
Emi oşondon kabar baştaylı.
Kakançının Beecinden
Ataktuu Esenkan eken,
Altı cıldık azaptı
Azır oylop bilüüçü
Zıykırçısı bar eken.
Bal açuuçu tölgöçü
Malakay kalpak kiyüüçü,
Ceti cıldık kekerdi

Cetkileñ oylop bilüüçü,
Açık aytçu carçısı,

Alıç saplı ay Baltay,
Bunu evirip kim yoluna koyar,
Bu derilip duran çok yurdu
Küstürmeden bunu kim yönetir?
Keskin dilli ay Baltay,
Bunu yalpalatmadan kim yürütür,
Kuşatmada yaşayan kalabalık yurdu,
Bunu hiç üzmeden kim yönetir?
«Oğlum yok» - diye ağlayıp,
Bayınız Cakıp bunu söyleyip,
İçi baştan başa ateş yanıp,
Candan diler çocuğu,
Böyleyken de çocuk görmedi,
Yerinip Cakıp ölmedi.
Cakıp hasretle yandığında
Kırk evli Kırgız yaş döktü,
Cakıp Han'ın sayısız davarı
İlkbaharda ot gibi taştı.
İki gözden akan yaş,
Aziz Cakıp ihtiyarın
İki yanağından aşağı yuvarlandı,
Yüreği ezilip,
Er imiş Cakıp bayınız,
Rabbimden çocuk diledi,
Onu şimdilik şöyle bırakalım,
Bu uçmak misali Beecin şehrinden,
Ulu imiş Esenkan,
Şimdi ondan haber başlatalım.
Kakançı'nın Beecin'inden
Namlı Esenkan imiş,
Altı yıllık azabı
Şimdiden düşünüp bilen
Büyücüsü var imiş.
Fal açan falcısı,
Malakay kalpak giyen,
Yedi yıllık kini

Eksiksiz düşünüp bilen,
Açık söyleyen habercisi,

Zıykırçısı, balçısı.
Beecindin cayın suraba,
Beecin beker cer emes,
Kıtay oñoy el emes.
Keçee Nuk baygambar tuşunda,
Topon suu cürgön uşunda.
Topon suu tolkup aşkanda,
Dünüyönün baarısın
Karap kılıp baskanda,
Kööndö kalgan köp arman,
Topon suu tolkup cete albay,
Oşondo toguz cüz tütün el kalgan.
Keçee ak baygambar Mukambet
Arşıga çıgıp turganda,
Nur tögülgön Beecinge
Buga eç kim nazar salbagan,
Kayrattuu surak albagan,
Baygambardın barında
Uşul turgan Beecinde
Eçen türkün el kalgan.
Kapırga kazat salganda,
Çınmaçındın kanın
Alamın dep barganda,
Katın alıp Beecinge
Kalıp kalgan turkana,
Çındasa taap alabız,
Çın busurman duñkana.
Beeleseñ bolot beyarman
Çın kırgızdın tukumu
Çınmaçındın Beecinde
Salalık degen el kalgan.
Eldin cönün bilgenge
Esel eken Esenkan,
Tüp atası Çılaba,
Ornotkon kımbat şaarı bar,
Ceti cıldık azaptı
Ceti kündö bilüüçü
Ceti ayarı dagı bar.
Zıykırçısı biliptir,

Büyücüsü, falcısı var imiş.
Beecin'in halini sorma,
Beecin boş yer değil,
Kıtay kolay halk değil.
Hani Nuk peygamber çağında,
Tufan suyu yürümüştü burada.
Tufan suyu kabarıp aştığında,
Dünyanın tamamını
Harap edip bastığında,
Sinede kaldı nice hasret,
Tufan suyu kabarıp erişemeden,
O zaman dokuz yüz ocak halk kalmış.
Hani ak peygamber Mukambet
Arş'a çıkıp durduğunda,
Nur dökülen Beecin'e
Hiç kimse nazar salmamış,
Yiğitçe hesap sormamış,
Peygamber sağken,
Şu duran Beecin'de
Nice türlü halk kalmış.
Kâfire gaza açıldığında,
Çınmaçın'ın hanını
Alırım deyip vardığında,
Kadın alıp Beecin'de
Kalakalmış Türk hanesi,
Gerçekten ararsak bulup alırız,
Özü Müslüman duñkana.
Yoklarsan bulunur, gam çekme,
Gerçek Kırgız'ın soyu,
Çınmaçın'ın Beecin'inde
«Yerleşelim» diyen halk kalmış.
Halkın aslını bilene göre
Ahmak imiş Esenkan,
Kök atası Çılaba,
Kurduğu kıymetli şehri var,
Yedi yıllık azabı
Yedi günde bilen
Yedi ayyârı dahi var.
Büyücüsü işi bilmiş,

Esenkandın aldına
Kalayman salıp kiriptir.
Esenkandın aldında
Karoolgo çıkçu munara,
Munara cayın suraba -
Tokson miñ kulaç biyigi,
Munardagı koñguroo -

Koñguroosu kolo cez,
Coondugu üç kulaç,
Ünün uksañ oolak kaç.
Eñdeme koñguroo
Koñguroosun bir ursa,
Esenkandın bilimi -
Altı kündük cerine
Aşpay-şaşpay ugulat,
Bu kapırdın tiyimi.
Munarga carık cagıldı,
Koñguroo bekem kagıldı,
Koñguroonu ukkanda
Zıykırçı tegiz cabıldı.
Iliyi biçik kolgo alıp,
Biçiginen körüptür:
Maylagan buuday cüzdöngön,
Küügüm tuman közdöngön,
Aç arıslan türlöngön
Ataktuu Manas kan çıgat,
Oşonun kaarınan can çıgat,
Al burutta tuulat,
Manas atka mingende
Senin tırgootuñ tıypıl kırılat.
Orto boyluu, keñ dalı
Kırgızdan Manas kan çıgat
Munun kaarınan can çıgat.
Telegeyin teñ tubat,
Buruttan Manas şer tuulat,
Cürgönünön çañ çıgat,
Dobuşunan can çıgat.
Arıslanday şer tuulat,

Esenkan'ın önüne
Kıyamet koparıp girmiş.
Esenkan'ın önünde
Gözcü çıkılan kule var,
Kulenin halini sorma -
Doksan bin kulaç yüksekliği,
Kuledeki çan ise -

Çanı tunçtur, bakırdır,
Kalınlığı üç kulaçtır,
Sesini duyarsan uzağa kaç.
Heybetli çandır o çan,
Çanına bir vursa,
Esenkan'ın hüneri -
Altı günlük yola
Eksiksiz, şaşmaz duyulur,
Budur bu kâfirin gücü.
Kulede ışık yakıldı,
Çan sıkıca çalındı,
Çanı duyunca
Büyücüler hep üşüştü.
Kutlu defteri ele alıp,
Defterinden görmüş:
Yağlanmış buğday yüzlü,
Alacakaranlık duman gözlü,
Aç arslan görünüşlü,
Namlı Manas han çıkar,
Onun kahrından can çıkar,
O, Burut içinde doğar,
Manas ata bindiğinde
Senin Tırgoot'un tümden kırılır.
Orta boylu, geniş omuzlu,
Kırgız'dan Manas han çıkar,
Bunun kahrından can çıkar.
Dört başı mamur, kusursuz doğar,
Burut'tan Manas aslan doğar,
Yürüdüğü yerden toz çıkar,
Sesinden can çıkar.
Arslan gibi bir yiğit doğar,

Aalamdı buzgan er tuulat.
Oşol Manas tuulsa,
Sebildüüsü seksen tört,
Serp algan cagı kızıl ört.
Manas tuulup çoñoyso,
Egerde bizdi oñ kılbayt,
Bu Beecindi soo kılbayt.
Tüp atabız Çılaba,
Tügöngürdün erdigi
Aalamdı buy kılat,
Al Manastın şerdigi.
Içse kanga toybogon
Beycay salçu er oşol,
Alışkandı koybogon.
Karap kılat kanıñdı,
Karaylatat baarıñdı,
Çırkıratat canıñdı.

Âlemi bozan bir er doğar.
O Manas doğarsa,
Zırhlı yiğidi seksen dört,
Göz attığı yan kızıl alev.
Manas doğup büyürse,
Asla bizi onatmaz,
Bu Beecin'i sağ komaz.
Kök atamız Çılaba,
Tükenesicenin yiğitliği
Âlemi perişan eder,
O Manas'ın aslanlığı budur.
İçse kana doymayan,
Kargaşa salan er odur,
Tutuştuğunu sağ komayan.
Perişan eder hanını,
Karartır hepinizi,
Feryat ettirir canınızı.

Taş-talkanın çıgarat,
Bel baylagan beliñdi,
Kızıl kanga bölöntöt
Uşul turgan kıtay eliñdi.
Uluguñdu, kanıñdı
Buruttan Manas er çıgıp,
Uypalayt Beecin şaarıñdı.
Oşol Manas tuulsa,
Ak maraldı uy kılat,
Uşul turgan Beecindi
Alda neçe buy kılat.
Kök maral kuup uy kılat,
Beecin emes, al Manas
Körüngön cerdi buy kılat.
On eki kılım tük salbayt,
Oyron Manas tuulsa
Ukuruk kayrar tük kalbayt,
Kagışıp Manas çıkkanda
Bet alıp mende baralbayt,
Ukuruk kayrar tük kalbayt,
Manas çıksa can kalbayt.

Paramparça edip dağıtır
Bel bağladığın belini,
Kızıl kana bular
Şu duran Kıtay elini.
Ulularını, hanını,
Burut'tan Manas er çıkıp,
Darmadağın eder Beecin şehrini.
O Manas doğarsa,
Ak maralı inek eder,
Şu duran Beecin'i
Kim bilir kaç kez perişan eder.
Gök maralı kovalayıp inek eder,
Beecin şöyle dursun, o Manas
Görünen yeri perişan eder.
On iki kavmi hiçe sayar,
Kasırga Manas doğarsa,
Urgan çevirecek kimse kalmaz,
Manas çarpışmaya çıktığında
Karşısına kul varamaz,
Urgan çevirecek kimse kalmaz,
Manas çıkarsa can kalmaz.

	Buruttan tuulat al Manas	*Burut'tan doğar o Manas,*
	Busurmandın dinide,	*Müslüman'ın dinindedir,*
	Burmalabay çın aytam	*Eğip bükmeden doğru söylerim,*
	Beecinge duşman zilinde.	*Beecin'e düşmandır özünde.*
	Kınsız kılıç baylanat,	*Kınsız kılıç kuşanır,*
	Kızıtalak al kök cal	*Kahrolası o gök yeleli,*
	Kaarı tışka aylanat.	*Kahrı dışına vurur.*
	İçse kanga tük toyboyt,	*İçse kana hiç doymaz,*
2330	Bet algandı tük koyboyt.	*Yöneldiğini hiç sağ komaz.*
	Kabagı biyik, zaarı bar	*Alnı yüce, zehri var,*
	Arkasında belgisi	*Sırtında nişanı,*
	Kara kök cal calı bar.	*Kara-gök bir yelesi var.*
	Anın koldogonu koco san,	*Onun hamisi sayısız hoca,*
	Çın coldoşu kırk çilten.	*Öz yoldaşı kırk çilten.*
	Oşol Manas tuulsa	*O Manas doğarsa,*
	Kaardı katuu salbaybı,	*Kahrını katı salmaz mı,*
	Kapkayda kegin albaybı,	*Her nerde öcünü almaz mı,*
	Kakançıluu Beecindi,	*Kakançı'lı Beecin'i,*
2340	Taş sayıngan kıtaydın	*Taşlar kuşanmış Kıtay'ın*
	Tazasın kırıp salbaybı,	*En temizini kırıp geçirmez mi,*
	Kızık kılıp kıtaydı	*Kıtay'ı ibretlik edip*
	Kıyla cerge cölöntöt,	*Nice yere serer,*
	Kaarına tiygendi	*Kahrına dokunanı*
	Tak kıpkızıl kanga bölöntöt.	*Düpedüz kıpkızıl kana bular.*
	Ölböy adam kalabı,	*Ölmeden insan kalır mı,*
	Aman bolsok körörbüz	*Sağ olursak görürüz*
	Atı bar Manas balanı,	*Manas adlı o çocuğu,*
	Açuu salıp içiret.	*Acı katıp içirir.*
2350	Tamakka salıp tuzuñdu,	*Yemeğine katarak tuzunu,*
	Oşol Manas çoñoyso	*O Manas büyürse,*
	Aman bolso körörsüñ,	*Sağ olursan görürsün,*
	Olco kılıp talkalap,	*Ganimet edip parçalayıp,*
	Tak beş köküldüü kızıñdı,	*Tam beş kâküllü kızını,*
	Örttöyt Beecin şaarıñdı,	*Yakar Beecin şehrini,*
	Talkan kılat baarıñdı.	*Un ufak eder hepinizi.*
	Oşol Manas katılsa	*O Manas sataşırsa,*
	Egerde bizdi oñ kılbayt,	*Asla bizi onatmaz,*
	Ezeli bizdi soo kılbayt,	*Ebedî bizi sağ komaz,*

Taş sayıngan kanıñdı,
Talkan kılat şaarıñdı.
Aydarluuñdu kul kılat,
Kürmö kiygen küçtüüñdü
Tamanga salıp cün kılat.
Töböñdön kirip basuuçu,
Kankor burut çoñoyso
Senin tört tülügüñ çaçuuçu,
Beylep, kanım, kütüngün
Beylebey catıp sen alsañ,
Sen erteñki kündö körörsüñ,
Sen, kanım, közüñö kirgen tütündü.
Bedöönün çaçın örüp al,
Beylebey koysoñ bul işti,
On çaktı cıldın içinde
Beren Manas kök caldı
Sen bul Beecinden körüp al!
Oşol Manas çoñoyso
Tiyip alat cılkıñdı,
Buyurbasın kalp aytsam,
Senin umaçtay açat uykuñdu.
Cazdın künü bolgondo
Calduu baytal mingizbey,
Kakan kandın Beecinge
Kalayman salçu er oşol.
Aytsam müşkül bilindi:
«Ataktuu Manas er çıgıp,
Beecinden surak alat» - dep,
Aldıñdagı çoñ dañzaga çiyildi.
Menin süylögönüm cattandı,
Beecinge müşkül attandı.
«Sulayman tiybes Beecindin
Tagın tartıp alat» - dep,
Bir atagı Manastın
Biçigiñe kattaldı.
Şumduktun astı bilindi:
«Atı Manas kök cal» - dep,

Taksır, sizdin bootayıña çiyildi.

Taşlar kuşanmış hanını,
Un ufak eder şehrini.
Perçemlini kul eder,
Cepken giymiş güçlünü
Taban altına alıp yün gibi ezer.
Tependen girip basar o,
Hunhar Burut büyürse,
Senin dört tülüğünü saçar o,
Dikkat et hanım, hazırlan,
Gafil yatıp kalırsan,
Yarınki günde görürsün,
Sen, hanım, gözüne dolan dumanı.
Küheylanın yelesini örüver,
Bu işi gözetmezsen,
On yıl kadar içinde
Yiğit Manas gök yeleliyi
Sen bu Beecin'de görürsün!
O Manas büyürse,
Basıp alır yılkını,
Yalansa sözüm, nasip olmasın,
Uykunu umaç gibi dağıtır.
Bahar günü geldiğinde,
Yeleli kısrağı bile bindirmeden,
Kakan hanın Beecin'ine
Kıyamet salacak er odur.
Söyleyeyim, müşkül belli oldu:
«Namlı Manas er çıkıp,
Beecin'den hesap sorar» - diye,
Önündeki büyük deftere çizildi.
Söylediklerim ezbere döküldü,
Beecin'e bela atlandı.
«Sulayman'ın bile dokunmadığı Beecin'in
Tahtını çekip alır» - diye,
Manas'ın bir ünü de
Defterine kaydoldu.
Uğursuzluğun başı belli oldu:
«Adı Manas, gök yeleli» - diye,

Efendim, sizin kütüğünüze çizildi.

Dañzadan körüp küyündüm,
Uşunçalık şaardın
Ulugu eleñ, Esenkan,
Taksırım, sizge cügürdüm.
Buzulup ketti körgön tüş,
Taksır, Esenkanım, uk
Manası kanday müşkül iş!
Tuulsa Manas karkıbar,
Atagı Manas atı bar,
Munun biçikke tüşkön katı bar.
Okup alıp al katın
Taksır, bokono söögüm bolkuldayt,
Bolkuldagan sebebi -
Atı Manas şer oşol,
Kıtay emes kılımdı
Kırıp ketçü şer oşol.
Ugulup mınça saatı bar,
Ok cetpegen atı bar,
Ok ötpögön tonu bar.
Arslan Manas kök caldın
İçse kanga tük toybos,
Kıtay emes kılımdı
Tuulsa candı tük koybos,
Arbagı oor, atı uluk
Bereni oşol, beli oşol
Bul Kakançıluu Beecindi,
Topon suu kirbes ceriñdi
Topoloñ salçu er oşol.
Oşol buruttan Manas er çıksa,
Alışıp aalamdın alı cete albayt,
Agan arslandın tişi ötö albayt.
Anın cılañaç Kıdır bolcoşu,
Ar birisi Manaska tete er oşol,
Kırk cerden kelgen coldoşu,
Kırkının cönü kırk başka,
Kırkı kılımdan çıkkan
köy kaşka.
Oşol kırkı birikse
Kıtayda bolot köp arman,

Defterden görüp yandım,
Bunca büyük şehrin
Ulusuydun, Esenkan,
Efendim, size koştum.
Gördüğüm düş karıştı,
Efendim, Esenkan'ım, dinle,
Manas'ı nasıl müşkül iş!
Doğarsa Manas, o heybetli,
Ünlüdür, Manas adı var,
Bunun deftere düşmüş yazısı var.
Okuyup o yazıyı,
Efendim, kaburga kemiğim zonklar,
Zonklamasının sebebi -
Adı Manas, aslan odur,
Kıtay değil, tüm kavimleri
Kırıp geçecek aslan odur.
Duyulmuş nice heybeti var,
Ok yetişmez atı var,
Ok işlemez kaftanı var.
Arslan Manas gök yeleli,
İçse kana hiç doymaz,
Kıtay değil, tüm kavimleri,
Doğarsa hiç can komaz,
Ruhu ağır, adı ulu,
Yiğidi odur, direği odur,
Bu Kakançı'lı Beecin'i,
Tufan suyu girmez yerini
Kargaşaya boğacak er odur.
O Burut'tan Manas er çıkarsa,
Tutuşsa âlemin gücü yetmez,
Ona arslanın dişi işlemez.
Onun sırdaşı Yalın Kıdır,
Her biri Manas'a denk erdir,
Kırk yerden gelmiş yoldaşı,
Kırkının yolu kırk başka,
Kırkı kavimlerden çıkma
seçkin yiğitler.
O kırkı birleşirse,
Kıtay'da kopar çok figan,

Kıtay emes, al Manas
Kılımga salat çoñ cañcal.
Kırk kabılan birikse
Eñkeytip adam alabı,
Buga kez bolgon tirüü kalabı?
Mınçasında kütünüp,
Sınçılarıñ ciberip,
Aydatıp kelgin Beecinge

Kıtay değil, o Manas
Kavimlere salar büyük kavga.
Kırk kaplan birleşirse,
İnsan onlara baş eğdirebilir mi,
Buna rast gelen sağ kalır mı?
İş bu kadarken tedbir alıp,
Sınçılarını gönderip,
Sürdürüp getirt Beecin'e,

Taksır, Manas attuu balanı,
Kırk arkan boyluu çoñ zından
Cer çuñkurga salalı,
Atı Manas tuulsa
Munun esebin mintip tabalı!»
Uşunçalık şaardın
Ulugu eken Esenkan
Tak cüz caşka keliptir,
Beecindegi Karıkan
Manastın atın ukkanda
Bul kıtaydın beyili tarıgan.
Baraban bekem kagılıp,
Eşikke manar cagılıp,
Karıkan menen Esenkan,
Kabar ugup mınça can
Çıñıroon tartıp cez naydan,
Baraban cıyıp surnaydan
Zıykırçıdan kep ugup:
«Atagı Manas buruttan
Tuulat eken» - dep ugup,
Bul kabardı ukkandı
Dañzasınan körüptür.
Okuu bilgen mancuudan,
Biçikten körüp algan soñ
Tak on ekisi ölüptür.
Topurak uçup, toz küyüp,
Kalaanın içi taptalıp,
Zıykırçını çakırıp,
Buyruk salıp karasa:
«Atı Manas tuulat» - dep,

Efendim, Manas adlı çocuğu,
Kırk urgan boyu büyük zindana,
Yer çukuruna atalım,
Adı Manas doğduysa,
Bunun hesabını böyle görelim!»
Bunca büyük şehrin
Ulusu imiş Esenkan,
Tam yüz yaşına gelmiş,
Beecin'deki Karıkan,
Manas'ın adını duyunca
Bu Kıtay'ın gönlü daraldı.
Davul sıkı çalınıp,
Kapıda meşale yakılıp,
Karıkan ile Esenkan,
Haber duyup bunca can,
Tunç borazandan nara çekip,
Davulu, zurnayı derleyip,
Büyücüden söz duyup:
«Namlı Manas, Burut'tan
Doğacak imiş» - diye duyup,
Bu duyulan haberi
Defterinden görmüş.
Okuma bilen Mançu'dan,
Defterden görüp öğrenince,
Tam on ikisi ölmüş.
Toprak uçup, toz yanıp,
Şehrin içi ayaklar altında ezilip,
Büyücüyü çağırıp,
Buyruk salıp bakınca:
«Adı Manas doğar» - diye,

Kalgan eken kızıtalak
Biçigine kattalıp,
Şer ekeni bilingen,
Tuulbastan ceti cıl
Kakançıluu Beecindin
Biçigine çiyilgen.
Kalaymandı baştadı,
Kakançıluu çoñ Beecin
Manastın atın ukkanda
Buzulup kete taştadı.
Beecindegi Karıkan
Manastın atın ukkanda
Çoñ kandın köönü tarıgan,
Beecindegi altın tak,
Tegeregi çınar bak
Mende nazar salbagan,
Canına beydaarat adam barbagan.
Nuk baygambar tuşunda

Kalmış imiş kahrolası,
Defterine kaydolup,
Aslan olduğu bilinmiş,
Doğmadan yedi yıl önce
Kakançı'lı Beecin'in
Defterine çizilmiş.
Kıyameti başlattı,
Kakançı'lı büyük Beecin,
Manas'ın adını duyunca
Az kalsın yıkılıp gidiyordu.
Beecin'deki Karıkan,
Manas'ın adını duyunca
Büyük hanın gönlü daraldı,
Beecin'deki altın taht,
Çevresi çınar bağı,
Kul kısmı ona nazar salamamış,
Yanına abdestsiz adam varmamış.
Nuk peygamber çağında

Nur çaçılgan cer oşol,
Kanı Kakan atalıp,
Buzulbay turgan cer oşol.
Door-kıyamat bolguça
Kıyşaybay turgan el oşol.
Karıkandın altın tak -
Tegeregi munar bak.
Kırk cılı suuga çılasa
Kılayıp oñup koybogon,
Seksen cıl suuga çılasa
Serpilip çirip koybogon,
Altın türlüü kilemden
Altımışı cayıluu.
Anın üstü altın tak,
Cosunun kişi çalbagan,
Colop adam barbagan,
Körgön mende tañ kalgan.
Türkügü altın, kööhar taş
Adam miner cerinde
Cakut, bermet aralaş.

Nur saçılan yer odur,
Hanı Kakan diye anılıp,
Bozulmadan duran yer odur.
Devir-kıyamet olana dek
Eğilmeden duran halk odur.
Karıkan'ın altın tahtı -
Çevresi puslu bağ.
Kırk yıl suya bandırsan
Zerrece solup gitmeyen,
Seksen yıl suya bandırsan
Dağılıp çürümeyen,
Altın işlemeli kilimden
Altmışı serili.
Onun üstü altın taht,
Düzenine kimse dil uzatmamış,
Yaklaşıp adam varmamış,
Gören kul şaşakalmış.
Direği altın, cevher taş,
İnsanın bindiği yerinde
Yakut, inci karışık.

Mına oşondo Karıkan
Kaarluu beyili tarıgan.
Karapçı kiygen balbanı
Kanı buyruk kılgan soñ
Kakançıda kırk eşik
Katar açıp alganı.
Dobulbas bekem kagılıp,
Zıykırçıdan kırkı bar
Tize cerge bügülüp,
Üydöy çokmor kolgo algan,
Balbandarı cügürüp,
Balban takır cıyılıp,
Kan aldına kelgeni.
Kaarlanıp Karıkan:
«Balbandarım, baarıñ uk,
Başkaça celdet zıykırçı,
Uzun kulak karıñ uk!
Tüp atası buruttan,
Tuuluptur Manas er
Burut degen curttan.
Kalıñ tırgoot kanıñ kel,
Zıykırçı, sınçım, baarıñ kel,
Bilüüçüdön miñiñ kel,
Uşul sapar carap ber,
Atı Manas uul bolso,
Al buruttan karap kel,
On cetiden ıldıykı,
Carım caştan öödökü

İşte o zaman Karıkan'ın
Kahırlı gönlü daraldı.
Zırh giyen pehlivanı,
Hanı buyruk verince,
Kakançı'da kırk kapı
Sıra sıra açıldı.
Kös sıkı vurulup,
Büyücüden kırkı var,
Diz yere bükülüp,
Ev gibi topuz ele almış,
Pehlivanları koşup,
Pehlivanlar tümden derilip,
Han önüne geldiler.
Kahırlanıp Karıkan:
«Pehlivanlarım, hepiniz dinleyin,
Hele siz cellat büyücüler,
Uzun kulaklı yaşlılar, dinleyin!
Kök atası Burut'tan,
Doğmuştur Manas er,
Burut denen yurttan.
Kalabalık Tırgoot hanları, gelin,
Büyücüm, sınçım, hepiniz gelin,
Bilenlerden bininiz gelin,
Bu seferde yararlı olun,
Adı Manas oğlan varsa,
O Burut'ta arayıp gelin,
On yedisinden aşağı,
Yarım yaşından yukarı,

Atı Manas uul bolso
Kol-ayagın baylap kel,
Koyboy beri aydap kel,
Tirüü koyboy tim ele
Beri karay aydap kel!
Atañdın körü, balbanım,
Al Manastı tappasañ
Körünbögün közümö,
Colobogun özümö!
Bilinbegin şaarıma,

Adı Manas oğlan varsa,
Elini ayağını bağlayıp gelin,
Bırakmadan beri sürüp gelin,
Sağ komadan, düpedüz
Beriye doğru sürüp gelin!
Atanın körü, pehlivanım,
O Manas'ı bulamazsan
Görünme gözüme,
Yaklaşma bana!
Şehrimde görünme,

Atañdın körü, balbandar,
Kelbey kırıl canıma!
Al Manastı tappasañ,
Başıña kook kiygizem,
Korcoñdotup baarıñdı
Korduktu caman bilgizem.
Oorutam takır başıñdı,
Üşüntüp suraym caşıñdı.
Al Manastı tappasañ,
Arkan baylap moynuña
Darıga çoguu tartamın,
Manastı taap kelbeseñ,
Caza salıp moynuña
Biriñdi koyboy atamın.
Bilgenimdi kılamın,
Tirüü koyboy baarıñdı
Tamam baarıñ kıramın,
Manastı taap kelbeseñ,
Esebiñdi taptıram,
Kılıççan balban takır köp
Kıyla baarın, çaptıram!»
Emi Karıkan buyruk çaçkanı,
Karapçısın kaldaytıp,
Kança balban şaşkanı,
Eselektin baarısı
Eşikke çıga kaçkanı.
«Cerdin üstün sıdırgın,
Tögöröktün tört burçun
Bütün koyboy kıdırgın.
Ak sakalduu karıñ uk,
Abaylap balban baarıñ uk,
Ayzakerden ıktuuñ uk,
Coonun aylasın bilgen
mıktuuñ uk!
Kaadaluu balban oylogun,
Buruttan çıkkan Manastı
Karmap kelbey koybogun!
Zındanım bar, orum bar

Atanın körü, pehlivanlar,
Yanıma gelmeden geberin!
O Manas'ı bulamazsan,
Başına torba geçiririm,
Hepinizi süründürüp
Horluğu fena gösteririm.
Başınızı hepten ağrıtırım,
Böyle sorarım hesabınızı.
O Manas'ı bulamazsan,
Boynuna urgan bağlayıp
Darağacına topluca çekerim,
Manas'ı bulup gelmezsen,
Boynuna cezayı verip
Tekinizi komadan vururum.
Bildiğimi yaparım,
Sağ komadan hepinizi,
Tamamınızı kırarım,
Manas'ı bulup gelmezsen,
Hesabınızı gördürürüm,
Kılıçlı pehlivanım pek çok,
Nicenizi, hepinizi biçtiririm!»
İşte Karıkan buyruk saçtı,
Zırhını heybetle kuşanıp,
Nice pehlivan telaşlandı,
Şaşkınların hepsi
Kapıya kaçarcasına çıktı.
«Yerin üstünü tarayın,
Yeryüzünün dört bucağını
Eksiksiz, komadan dolaşın.
Ak sakallı yaşlılar, dinleyin,
Dikkat edin pehlivanlar, hepiniz dinleyin,
Mızrakçıların ustası, dinle,
Düşmanın çaresini bilen
yamanınız, dinleyin!
Töreli pehlivan, düşün taşın,
Burut'tan çıkan Manas'ı
Yakalayıp getirmeden durmayın!
Zindanım var, çukurum var,

Kolgo tiyse salayın,
Tirüü koyboy Manasın
Tındım kılıp salayın.
Manastı karmap soybosok,
Bu dünüyö cüzünön
Bir cogotup koybosok,
Busurmandın dininde
Bizge duşman zilinde.
Kokustan Manas çoñoyso,
Oñoy Manas uul emes,
Uşul turgan Beecindi
Oñ taptırçu kul emes!»
Karıkan ayttı şumduktu,
Kan Esenkan bul eköö
Kılgan eken buyruktu.
Beycay Manas çoñoyso
Beker kalçu uul emes,
Oşo Manas çoñoyso,
Ereşen tartıp er bolso
Talkan kılat şaardı,
Sındırat Beecin bagıñdı,
Talaşat altın tagıñdı.
Cerge kömöt baydañdı,
Kızıtalak Manas çoñoyso
Ketiret kıtay aylañdı.
Kakançıluu Beecindi
Kakaylatat kıtaydı
Oñoy tuulgan coo emes,
Tuulsa Manas alaket,
Çınmaçındın Beecinge
Bir çın caralgan balaket.
Tuulsa Manas er oşol,
Kara kıtay, mancuuga
Kalayman salçu er oşol.
Balbandarım, baarıñ uk!
Tabılbay Manas kalbasın,
Tappay kelip antañdap,
Balbandar silerdi kuday albasın.
Kokustan,

Ele geçerse atayım,
Sağ komadan Manas'ını
Kökünü kurutup atayım.
Manas'ı yakalayıp kesmezsek,
Bu dünya yüzünden
Bir yok edip atmazsak,
Müslüman'ın dinindedir,
Bize düşmandır özünde.
Kazara Manas büyürse,
Kolay oğlan değildir Manas,
Şu duran Beecin'i
Rahat bıraktıracak kul değil!»
Karıkan söyledi bu dehşeti,
Han Esenkan'la bu ikisi
Vermişler bu buyruğu.
Yaman Manas büyürse,
Boş duracak oğlan değil,
O Manas büyürse,
Ergenliğe erip er olursa,
Un ufak eder şehri,
Kırar Beecin, bahtını,
Kapışır altın tahtını.
Yere gömer devletini,
Kahrolası Manas büyürse,
Keser Kıtay, çareni.
Kakançı'lı Beecin'i,
Şaşkına çevirir Kıtay'ı,
Kolay doğmuş düşman değil,
Doğarsa Manas, kıyamettir,
Çınmaçın'ın Beecin'ine
Sahiden yaratılmış bir bela.
Doğarsa Manas, er odur,
Kara Kıtay'a, Mançu'ya
Kıyamet salacak er odur.
Pehlivanlarım, hepiniz dinleyin!
Bulunmadan Manas kalmasın,
Bulamadan gelip soluyarak,
Pehlivanlar, sizi Tanrı bile kurtaramasın.
Kazara,

	Manastı tappay kelseñer	*Manas'ı bulamadan gelirseniz,*
	Calınsañ ukpaym sözüñdü,	*Yalvarırsanız da dinlemem sözünüzü,*
2630	Carlık aytkan sözüm bul -	*Fermanla söylenmiş sözüm budur -*
	Cadaldap çıkkan közüñdü	*Yuvasından fırlamış gözünüzü*
	Tappay kelseñ körösüñ,	*Bulamadan gelirsen görürsün,*
	Tırgoot, mancuu, köp kıtay	*Tırgoot, Mançu, çok Kıtay,*
	Tıptıypıl menden ölösüñ!	*Tümden benim elimden ölürsünüz!*
	At oyunçu, cöö külük,	*At cambazı, yaya yürük,*
	Ardaktuu balban çoñ Döñgö,	*Şerefli pehlivan büyük Döñgö,*
	Acayıp zıykır okugan,	*Acayip büyü okumuş,*
	Tölgö tartıp, bal açkan	*Kura çekip fal açan,*
	Törtööñ teñ çıgıp izdeşkin!	*Dördünüz birden çıkıp arayın!*
2640	Beecindegi kırk ayar,	*Beecin'deki kırk ayyar,*
	Tüp atası buruttan,	*Kök atası Burut'tan,*
	Burut degen curttan	*Burut denen yurttan,*
	Buygatıñda kalbasın,	*Gözünüzden kaçıp kalmasın,*
	Türü özüñö belgilüü	*Görünüşü sana bellidir,*
	Tüzün körüp taanırsıñ».	*Yüzünü görünce tanırsın».*
	Esenkan menen Karıkan	*Esenkan ile Karıkan*
	Esepsiz buyruk kılganı,	*Sayısız buyruk verdiler,*
	Sınçısı tegiz çogulup,	*Sınçıları hep toplandı,*
	Kıtaydı kuday urganı.	*Kıtay'ı Tanrı çarptı.*
2650	Bal tartuuçu darıgeri,	*Fal çeken hekimi,*
	Közü açık mıktuusu,	*Gözü açık yamanı,*
	Caman menen cakşını	*Kötüyle iyiyi*
	Ayra bilçü artıgı,	*Ayırt edebilen seçkini,*
	Kılıçı kınkay kurçtuusu,	*Kılıcı kınından keskini,*
	Kara köñül mıktuusu	*Kara gönüllü yamanı,*
	Beecinden çıktı miñ ayar,	*Beecin'den çıktı bin ayyar,*
	Munun bilimdüüsü bir dalay,	*Bunun bilgilisi bir hayli,*
	Bilge cüktöp ok alıp,	*Hayvana yükleyip ok alıp,*
	Oñoy kıtay curt emes	*Kolay yurt değildir Kıtay,*
2660	Bilimdüüsün çoguu alıp,	*Bilgililerini topluca alıp,*
	Beecinden çıkkan ayarlar.	*Beecin'den çıktı ayyarlar.*
	Balbanı Döñgö baatırı	*Pehlivanı Döñgö, bahadırı,*
	Adam tilin bilbegen	*İnsan dili bilmeyen,*
	Aybanga çalış kapırı,	*Hayvana benzer kâfiri,*
	Şibeden bar Muzkindik,	*Şibe'den var Muzkindik,*

Tırgootton bar Solobo,	*Tırgoot'tan var Solobo,*
Kacıldagan kapırdın	*Homurdanan kâfirin*
Sınçısı mınday bolorbu.	*Sınçısı böyle mi olur.*
Tokuşkerden Bozkertik,	*Tokuşker'den Bozkertik,*
Soloñdon bar Orokkır,	*Soloñ'dan var Orokkır,*
Kırgızdı közdöy bet alıp,	*Kırgız'a doğru yönelip,*
Kıtaydın karmap şaytanı	*Kıtay'ı tutmuş şeytanı,*
Kacıldagan kapırdın	*Homurdanan kâfirin*
Kaysı birin aytalı.	*Hangi birini söyleyelim.*
Kıtaylardın çoñ Döödür,	*Kıtayların büyüğü Döödür,*
Boz kaçırçan Maamıtbek,	*Boz katırlı Maamıtbek,*
Atagın körgön çoçugan,	*Ününü gören ürkmüş,*
Aytkandardın baarısı	*Adı geçenlerin hepsi*
Acayıptan okugan.	*Acayip ilimler okumuş.*
Alışıp adamdın küçü cetpegen,	*Tutuşsa insanın gücü yetmeyen,*
Arslan tişi ötpögön	*Arslan dişi işlemeyen,*
Adam bilbes sözdüü bar,	*İnsanın bilmediği dilde konuşanı var,*
Başında çakaday calgız közdüü bar,	*Başında kova gibi tek gözlüsü var,*
Calgız közdün sebebi -	*Tek gözün sebebi -*
Atası kıtay dolusu,	*Babası Kıtay delisi,*
Adam tilin bilbegen	*İnsan dili bilmeyen,*
Aybanga çalış doñuzu.	*Hayvana benzer domuzu.*
Orokkır menen Muzkindik	*Orokkır ile Muzkindik,*
Kıtaydın mıktuu balbanı,	*Kıtay'ın yaman pehlivanı,*
Tuula elek, Manas dayını cok	*Daha doğmamış, Manas'tan iz yok,*
Buruttu közdöy col cürüp,	*Burut'a doğru yola koyulup,*
Bala izdep kalganı.	*Çocuk aramaya durdular.*
Zıykırçısı sından köp,	*Büyücüsü saymakla bitmez,*
Acayıptan okugan	*Acayip ilim okumuş*
Kapırlardın ayarları andan köp.	*Kâfirlerin ayyarları ondan çok.*
El sınaçu cakşısı	*Halkı sınayan iyileri,*
Buyruk alıp kanınan,	*Buyruk alıp hanından,*
Er kuralıp, kol alıp,	*Er derlenip, ordu alıp,*
Kürsüldögön kapırlar	*Gümbürdeyen kâfirler,*
Kül azıktı mol alıp,	*Yol azığını bol alıp,*
Bir ayarda miñ balban	*Bir ayyara bin pehlivan*
Kızmatına beriptir,	*Hizmetine verilmiş,*
Kırk künçülük çöldördö	*Kırk günlük çöllerde*

Kuturganday celiptir,
Altay, Kañgay eki cay
Buga Döñgö keliptir.
Kırk üylüü kırgız balasın
Koyboy cıyıp aldı ele,
Çubatuuga saldı ele.
On cetiden ıldıykı,
Carım caştan öödökü
Balaların cınadı.
«Baldardı kırıp ketet - dep,
Tüpkö çoguu cetet» - dep,
Aydalıp kelgen karıp curt
Baştıgı Baltay kan bolup,
Aylası ketip ıyladı.
Altı ayar katar teñ turup,
Altı kün katar sınadı.
«Manas bolso belgisi -
Kulagı uçu teşilüü,
Sürüneti kesilüü,
Belgisinin baarı bar,
Oñ dalının üstündö
Tabaktay kızıl kalı bar,
Arkasında balanın
Kara kök cal calı bar,
Atı «Manas» koyulgan
Ayılıñda bala barbı?» - dep,
Car çıkırıp suradı.
Balbandardın mintkeni
Ayıldın baarın tintkeni,

Kudurmuşçasına koşmuşlar,
Altay, Kañgay iki yayla,
Buraya Döñgö gelmiş.
Kırk evli Kırgız'ın çocuklarını
Komadan toplayıp aldılar,
Tek tek geçide soktular.
On yedisinden aşağı,
Yarım yaşından yukarı
Çocuklarını topladılar.
«Çocukları kırıp geçer - diye,
Hepimizin kökünü kurutur» - diye,
Sürülüp gelen garip yurt,
Başları Baltay han olup,
Çaresi tükenip ağladı.
Altı ayyar yan yana durup,
Altı gün art arda sınadı.
«Manas'sa nişanı şudur -
Kulağının ucu deliktir,
Sünneti kesiktir,
Nişanlarının hepsi var,
Sağ kürek kemiğinin üstünde
Tabak gibi kızıl beni var,
Sırtında çocuğun
Kara-gök yelesi var,
Adı «Manas» konmuş
Köyünüzde çocuk var mı?» - diye,
Tellal çağırtıp sordular.
Pehlivanların böyle edişi,
Köyün tamamını aramasıydı,

Mından bala tabalbay
Andan arı cönödü.
Buyruk algan balbandar
At boroyun sıdırıp,
Aalamdın baarısın
Izdep cürüp kıdırıp,
Tögöröktün tört burçun
Tört aylana kıdırıp,
Cerdin tübü Celpiniş

Burada çocuk bulamayıp
Oradan öteye yürüdüler.
Buyruk almış pehlivanlar,
Atların yelesini yele katıp,
Âlemin tamamını
Arayıp gezip dolaşıp,
Yeryüzünün dört bucağını
Dört kez dönüp dolaşıp,
Yerin dibi Celpiniş'i

Ceti aylana kıdırıp,
Mından bala tabalbay,
Köönö-Turpan, keñ Barbar,
Köçük cagı Lop dayra
Munun baarın kıdırıp,
Topuraktuu çöl menen,
Tolkugan kumduu bel menen,
Tozoktu tartıp balbandar
Aalamdı sıdırıp,
Tak altı cıl kıdırıp,
Mından bala tabalbay,
Altı-Şaar, Kokon kan,
Ayak cagı - Samarkan,
Mañday cagı - Margalañ,
Alkım cagı - Ancıyan,
Buzulgan-Çambıl, Bukara,
Munun buygat cagı Sarı-Arka,
Sarı-Arkada Aydarkan
Kazaktardın kanı eken,
Atı kazak kolunda
Kança curtu bar eken,
Andan bala izdedi,
Andan bala tabalbay,
Bukardagı Karakan
Mından bala izdedi.
Buzulgan-Çambıl cerdegen
Oşondogu Buuday kan
Munun curtu mınçalık
Munu cıyıp alganı,
Caş baldarın çubatuuga salganı,
Mından bala tabalbay
Kayra tartıp kalganı.
Sayılgan ceri Samarkan,
Samarkanga keldi emi,
Tütüngö bala salganı,
Tük koyboy cıyıp alganı.
Eneleri çuu turup,
Eldi buzup ciberdi,
Ataları çurkurap,

Yedi kez dönüp dolaşıp,
Buradan çocuk bulamayıp,
Köönö-Turpan, geniş Barbar,
Art yanı Lop ırmağı,
Bunların hepsini dolaşıp,
Topraklı çölden geçip,
Dalgalanan kumlu belden aşıp,
Azap çekip pehlivanlar,
Âlemi baştan başa tarayıp,
Tam altı yıl dolaşıp,
Buradan da çocuk bulamayıp,
Altı-Şaar, Kokon han,
Ayak ucu - Samarkan,
Alın yanı - Margalañ,
Boğaz yanı - Ancıyan,
Buzulgan-Çambıl, Bukara,
Bunun kuytu yanı Sarı-Arka,
Sarı-Arka'da Aydarkan
Kazakların hanı imiş,
Adı Kazak, elinin altında
Nice yurdu var imiş,
Onda çocuk aradılar,
Onda çocuk bulamayıp,
Bukar'daki Karakan,
Bunda çocuk aradılar.
Buzulgan-Çambıl'ı yurt tutan
Oradaki Buuday han,
Bunun yurdu bunca kalabalık,
Bunları toplayıp aldı,
Genç çocuklarını geçide soktu,
Bundan da çocuk bulamayıp
Geri dönüp kaldılar.
Sancak dikili yeri Samarkan,
Samarkan'a geldiler işte,
Hane hane çocuk topladılar,
Hiç komadan derleyip aldılar.
Anaları feryat edip,
Halkı velveleye verdiler,
Ataları çığrışıp,

Arıktı buzup ciberdi,
Cetkileñ eli çuuladı,
Ceti kün bala çubadı.
Samarkanda Çoñ Eşen
Kasiettüü can eken,
Al Eşendin kolunda
Atı Manas koyulgan
Bir dardaygan bala bar eken.
«Atı Manas koyulgan
Ayılıñda bala barbı?» - dep,
Kıstoo salıp turganda:
«Karagan balañ uşu» - dep,
Kalktı kuday emi urdu,
Atı Manas bala - dep,
Kalayıktar kep urdu,
El çogulup kat koyduk,
Erdiginen balaga
Car Manas - dep at koyduk.
Kara tilin kayradı,
Kalıñ kıtay içine
Bir abışka sayradı
«Atı Manas bu bala
Balbandıgı bir kança,
Baatırlıgı bir mınça,
Ceti caşka kelgende
Öz bilgenin kılganı,
Oynop cürgön baladan
Tak on ekisin kırganı.
Atası Eşen çoñ eken
Kıynalbay taptıñ Manastı
Balbandarım, egerde işiñ oñ eken!
Atı Manas bul bala
Kabagı biyik, zaarı küç,
Kanıña barsañ caktırat
Katılgandı kılat tüz».
Tilin alıp al çaldın
Kıtaylardın zıykırçısı-
balçısı,

Su arkını bozup dağıttı,
Cümle halk feryat kopardı,
Yedi gün çocuklar dizi dizi geçti.
Samarkan'da Çoñ Eşen
Keramet sahibi bir canmış,
O Eşen'in elinde
Adı Manas konulmuş
İri yarı bir oğlan varmış.
«Adı Manas konulmuş
Köyünde çocuk var mı?» diye
Sıkıştırıp durduklarında:
«Aradığın çocuk işte bu» diye,
Halkı Tanrı o an çarptı,
«Adı Manas olan çocuk» diye
Ahali dile düşürdü:
«El toplanıp kayda geçirdik,
Yiğitliğinden ötürü çocuğa
Car Manas diye ad koyduk.»
Kara dilini biledi,
Kalabalık Kıtay içinde
Bir koca şakıyıp söyledi:
«Adı Manas olan bu çocuk —
Pehlivanlığı bir hayli,
Bahadırlığı bir bu kadar;
Yedi yaşına geldiğinde
Kendi bildiğini yaptı,
Oynayıp duran çocuklardan
Tam on ikisini kırıp geçirdi.
Babası koca Eşen imiş,
Zorlanmadan buldunuz Manas'ı,
Pehlivanlarım, meğer işiniz rast gitmiş!
Adı Manas olan bu çocuğun
Bakışı yüce, öfkesi güçlü,
Hanına götürsen hoşnut olur,
Sataşanı yerle bir eder».
O kocanın sözünü dinleyip,
Kıtayların büyücüsü,
falcısı,

Közü açık ereni,
Köptü körgön çoñ sınçı
Atı Döñgö bereni,
Beecindegi kırk ayar
Katar turup kalganı,
Cılañaçtap balanı
Çubatuuga salganı,
Ertelep ayar karasa
Er balanı kaalasa:
«Atı Manas uşu» - dep,

Gözü açık ermişi,
Çok görmüş geçirmiş ulu sınçısı —
Adı Döñgö yiğidi,
Beecin'deki kırk ayyar
Sıra sıra dizilip durdu,
Çocukları çırılçıplak soyup
Birer birer önlerinden geçirdiler,
Erkenden ayyar bakınıp
Er oğlanı arayıp bulunca:
«Adı Manas işte bu» diye,

Sınçıları sınadı.
«Atı Manas eken» - dep,
Süyünböy balban turabı,
Kee biröösü sınadı
Eñçegey boyluu, keñ dalı
Er ekeni çın eken,
Çın Manastın özü eken,
Özü turgay közü eken,
Kee biröösü munu aytat:
«Oñ dalısı keñ eken,
Özü oyrottu buzar er eken».
Kee biröösü munu aytat:
«Opol toodoy körkü bar
Aalamdın baarısın
Kırıp keter erki bar
Beecindin kanı Karıkan
Munu çın ele bilgen eken
karkıbar».
Kee biröösü munu aytat:
«Bul ak maraldı kubalap,
Uy kıluuçu uul eken,
Ereşen tartıp er bolso,
Er uulu menen teñ bolso
Kakançıluu Beecindi
Kırıp keter uul eken».
Kee biröösü munu aytat:
«Atı Manas bu bala
Karap turgan colborstoy,

Sınçıları sınayıp baktı.
«Adı Manas imiş» diye
Pehlivan sevinmez olur mu,
Kimisi sınayıp baktı:
Upuzun boylu, geniş omuzlu,
Yiğit olduğu gerçekmiş,
Gerçek Manas'ın ta kendisiymiş,
Kendisi bir yana, gözü bile oymuş.
Kimisi şöyle söyler:
«Sağ omzu geniş imiş,
Kendisi Oyrot'u bozacak yiğitmiş».
Kimisi şöyle söyler:
«Ulu dağ misali heybeti var,
Âlemin tamamını
Kırıp geçirecek gücü var;
Beecin'in hanı Karıkan
Bunu gerçekten bilmiş meğer,
o ulu er».
Kimisi şöyle söyler:
«Bu, ak maralı kovalayıp
Sürüye katacak oğulmuş;
Serpilip yiğit olursa,
Er oğullarıyla denk olursa,
Kakançın'ın yurdu Beecin'i
Kırıp geçirecek oğulmuş».
Kimisi şöyle söyler:
«Adı Manas olan bu çocuk
Bakıp duran bir kaplan sanki,

Buga kagışkan aman bolbostoy,
Munun kabagı biyik, zaarı küç
Katılgandı kılat tüz.
Çın Manastın özü eken,
Özü turgay közü eken».
Kee biröösü munu aytat:
«Mendeden bölök körkü bar,
Çınmaçındı Kakandı
Kırıp ier erki bar.
Duşman kolgo tiydibi,
Çındap kuday berdi» - dep,
Baylap taştap balanı
Ölüp keter oy kılıp,
Öñçöy balban çogulup,
Ok eki kün toy kılıp,
Kapanın baarın coyuşup,
Kaçırın toygo soyuşup,
Celdettin baarı celigip,
Balbandın baarı eeligip,
Busurman curtuñ iyilip,

Bununla çarpışan sağ kalmaz sanki,
Bunun bakışı yüce, öfkesi güçlü,
Sataşanı yerle bir eder.
Gerçek Manas'ın ta kendisiymiş,
Kendisi bir yana, gözü bile oymuş».
Kimisi şöyle söyler:
«Kul cinsinden başka bir heybeti var,
Çınmaçın'ı, Kakan'ı
Kırıp geçirecek gücü var.
Düşman ele geçti ya,
Gerçekten Tanrı verdi» diye,
Çocuğu bağlayıp atarak,
Ölüp gitsin diye kurarak,
Seçkin pehlivanlar toplanıp,
Tam iki gün toy edip,
Kederin hepsini dağıtıp,
Katırları toya kesip,
Cellatların hepsi coşup,
Pehlivanların hepsi kudurup,
Müslüman yurdun boyun eğip,

Kıtaydın curtu süyünüp,
Manas - dep, baylap zorduktap,
Kara kurttay kıtay curt
Samarkan curtun korduktap,
Ketirdi curttun çamasın,
Samarkandan tartıp aldı
Manas - attuu balasın.
«Atı Manas uşul - dep,
Bul aytılgan iştin tuşu» - dep,
Temir arkan torçonu,
Tegerektep aldı ele
Balanı tegiz kancar kolçonu.
Çoyunbaş çapçu ıktuusu,
Beecinden çıkkan çoñ ayar:
«Atı Manas uşul» - dep,
Car Manastın başına
Temirden kook kiygizdi.
But-ayagın şayladı,

Kıtay'ın yurdu sevinip,
Manas diye bağlayıp zorbalıkla,
Kara kurt gibi kaynayan Kıtay yurdu
Samarkan yurdunu horlayıp,
Yurdun dermanını kesti,
Samarkan'dan çekip aldı
Manas adlı çocuğunu.
«Adı Manas işte bu,
Söylenen işin tam zamanı» diye,
Demir halattan ağıyla
Çepeçevre kuşattılar
Çocuğu, eli hançerli cümle güruh.
Topuz sallamanın ustası,
Beecin'den çıkma büyük ayyar:
«Adı Manas işte bu» diye,
Car Manas'ın başına
Demirden başlık geçirdi.
Ayağını bacağını kıskıvrak etti,

Bekitip közün bayladı,
Samarkandın curtuna
Akır zaman salganı.
Car Manas attuu bu eken,
Samarkandı cerdegen
Çoñ Eşendin uulu eken.
«Er Car Manas ketti» - dep,
Kalayık ıylap, kalk ıylap,
Kalıñ curttun baarı ıylap,
Altı ayçılık col degen
Beecindi mende köröbü,
Aga bargan adam kelebi?
Barsa-kelbes cer degen
Kakançının curtuna
Bargan adam kelebi?
Samarkan curtu kaygırdı,
On ceti caşka çıkkanda
Car Manastan ayrıldı.
Kırk uruu kıtay çogulup,
Buzdu caman sanaanı,
Tartıp aldı balanı,
Kaynap catkan kapırga
Kagışkan aman kalabı!
Busurman köönü tınıptır,
Tartıp alıp balanı
Kapırdı kuday uruptur.
Beecinge karay col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Ara cerge barganda
Altı külük at berip,

Beecindin kanı Karıkan
Buga alakanday kat berip,
Teñi kolo, cez burkan
Burçunan karmap imerip,
At oyunçu, cöö külük
Çoñ ayardı ciberip,
Çoñ ayar kirip barganda:
«Manastı karmap keldik» - dep,

Gözünü sımsıkı bağladı,
Samarkan'ın yurduna
Ahir zamanı getirdi.
Car Manas adlı buymuş,
Samarkan'ı yurt edinen
Çoñ Eşen'in oğluymuş.
«Er Car Manas gitti» diye
Ahali ağlayıp, halk ağlayıp,
Kalabalık yurdun hepsi ağlayıp:
Altı aylık yol denen
Beecin'i kul görebilir mi,
Oraya giden adam döner mi?
Varılıp dönülmez yer denen
Kakançın'ın yurduna
Giden adam geri gelir mi?
Samarkan yurdu kederlendi,
On yedi yaşına bastığında
Car Manas'tan ayrı düştü.
Kırk boy Kıtay toplanıp,
Kara düşünceyle düzeni bozdu,
Çekip aldı çocuğu;
Kaynaşıp duran kâfirle
Çarpışan sağ kalır mı!
Müslümanın gönlü huzur bulmuş:
Çocuğu çekip almakla
Kâfiri Tanrı çarpmıştır.
Beecin'e doğru yol alıp,
Atı esirgemeden bol yürüyüp,
Yolun ortasına vardığında
Altı yürük at verip,

Beecin'in hanı Karıkan
Buna avuç içi kadar mektup verip,
Yarı tunç, yarı bakır putu
Köşesinden tutup çevirip,
At cambazı, yaya yürüğü
Büyük ayyarı gönderip,
Büyük ayyar içeri girdiğinde:
«Manas'ı yakalayıp getirdik» diye

Kanına kabar salganda,
Kan ordonun içinde
Kalıñ el turgan kendeme
Kendemede Ken-Tundu
Al Keninin canına
Kelip caynap el turdu.
Kendemede munara
Munara kızık abıdan,
Munaranı suraba.
Tübün taştan tüptötkön,
Kurçap taştap cıydırgan,
Kök çoyundan kuydurgan.
Munaranı surasañ
Toguz cüz kulaç biyigi,
Üstündögü koñguroo -
Koñguroosun urganda
Toguz kündük cerine
Aşpay-şaşpay ugulgan,
Iras eken tiyimi.
Munarga carık cagılıp,
Koñguroo bekem kagılıp,
Tırgootu tıypıl çogulup,
Kaynap catkan köp uluk
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüülörü çoguldu,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları çoguldu,
Esenkan menen Karıkan
Ekööno kabar barganı.
Esenkan menen Karıkan
Ekööno kızmat kıluuçu
Tak miñ eken balbanı,
Altın türlüü kilemge
Al ekööno salganı,
Kanı çıksa seyilge
Al kıtaydın ırımı
Balbanı çurkap kalganı.
Astındagı balbanı
Kele catat koş-koştop,

Hanına haber saldığında,
Han ordasının içinde
Kalabalık halkın durduğu meydan var,
O meydanda Ken-Tundu var,
O Ken'in yanı başına
Gelip kaynaşarak halk durdu.
Meydanda bir kule var,
Kule şaşılacak şeydi,
Kuleyi hiç sorma:
Temelini taştan kurdurmuş,
Çevresine taş yığdırmış,
Gök demirden döktürmüş.
Kuleyi soracak olursan,
Dokuz yüz kulaç yüksekliği,
Üstündeki çan var ya —
Çanını çaldıklarında
Dokuz günlük yerden
Eksiksiz, şaşmaz işitilirmiş,
Yankısı gerçekmiş meğer.
Kulede ışık yakılıp,
Çan var gücüyle çalınıp,
Tırgoot'u tümüyle toplanıp,
Kaynaşıp duran nice ulular,
Cepken giyen Kıtay'ın
Güçlüleri toplandı,
Taş kuşanan Kıtay'ın
Rahipleri toplandı,
Esenkan ile Karıkan —
İkisine haber ulaştı.
Esenkan ile Karıkan —
İkisine hizmet eden
Tam bin pehlivanı varmış,
Altın işlemeli halıya
O ikisini oturttular;
Hanları gezintiye çıksa,
Kıtay'ın töresi budur:
Pehlivanları koşarak gider.
Önü sıra pehlivanları
Çifter çifter gelmekte,

Arkasında tulpardı
On eki törö boş koştop,
Kanı kelse seyilge
Kalkının baarı cıyılıp,
Kança doñuz, dalay mal
Toygo soyup kırılıp,
Kırk kulaçtuu cez kazan
Köçögö asıp alıptır.
Kırk çoçkonu da soyup,
Munu katar saldı ele.
Kırk ögüzdü da soyup,
Anı katar da saldı.
Kırk kaçırdı da soyup,
Anı dagı saldı ele.
Ar uruudan kırk-kırktan,
Bu kıtaydın ırımı
Alıp kelip saldı emi,
Kolodon kılgan cez burkan
Kudayım - dep, oşonu
Asa baylap kaldı emi.
Zıykırçısı çoçunup,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları çogulup,
Adam tappas oy kılıp,
Duşmandı taap keldik - dep,
Tak kırk beş künü toy kılıp,
Altın taktın tübünö
Car Manas aydap bardı ele.
Mancuuları başkaça,
Balbandarı bir kança
Altın taktın tübündö
Biyigi kırk arkan boyluu
çoñ zından
Öltürböstön citirbey,
Tirüü boydon saldı ele.
«Manastın atı öçtü» - dep,
Uluktun baarı taraptır,
Öltürböstön citirbey

Ardında küheylanları
On iki bey yedeğinde boş çekmekte;
Hanları gezintiye gelince
Halkının hepsi toplanıp,
Nice domuz, hayli mal
Toy için kesilip kırılıp,
Kırk kulaçlık bakır kazanı
Sokağa asıvermişler.
Kırk domuzu da kesip
Bunu sıra sıra koydular.
Kırk öküzü de kesip
Onu da sıraya dizdiler.
Kırk katırı da kesip
Onu da koyuverdiler.
Her cinsten kırkar kırkar —
Bu, Kıtay'ın töresidir —
Getirip koydular işte;
Tunçtan yapılma bakır putu
«Tanrım» diyerek onu
Yükseğe asıp bağladılar.
Büyücüsü ürküp,
Taş kuşanan Kıtay'ın
Rahipleri toplanıp,
İnsan aklına gelmez düzen kurup,
«Düşmanı bulup getirdik» diye
Tam kırk beş gün toy edip,
Altın tahtın dibine
Car Manas'ı sürüp götürdüler.
Mancu'ları bambaşkaydı,
Pehlivanları bir hayliydi;
Altın tahtın dibinde
Derinliği kırk urgan boyu
koca bir zindan —
Öldürmeden, yok etmeden,
Diri diri attılar içine.
«Manas'ın adı söndü» diye
Ulusların hepsi dağılmış;
Öldürmeden, yok etmeden

Al baykuştu
On eki cılı kamaptır.
Anı mınday taştaylı,
Emi beri caktan baştaylı.
Altayga bargan bakırlar,
Aydalıp bargan baatırlar,
Ölböy-citpey kaygırgan,
Tirüülöy curttan ayrılgan,
Künöögö kolu baylangan,
Altaydı közdöy aydalgan.
Altın ken kazıp bay bolgon,

O zavallıyı
On iki yıl hapsetmişler.
Onu şimdilik bir yana bırakalım,
Şimdi beri yandan başlayalım.
Altay'a giden zavallılar,
Sürülüp giden bahadırlar —
Ölmeden yitmeden kederlenen,
Diri diri yurdundan ayrılan,
Suçla eli kolu bağlanan,
Altay'a doğru sürülenler.
Altın madeni kazıp bay olan,

Aştık aydap, mal kütüp,
San kara aydap, bay bolgon,
Al Cakıptın kolunda
Kalmaktan Koçku bar bolgon.
Koygo koygon Oşpurdu,
Töösündö malay bar.
Oşo Cakıp kayran bay
Cumanın kadır tünündö,
Tün ortosu mezgilde
Uktap catıp tüş körüp,
Tüşündö cakşı iş körüp,
Bölüngön Cakıp baykuştun
Bödönödöy közünön
Bölök-bölök caş ketip,
Karagattay közünön
Kamçı boyu caş ketip,
Köñülü caman bölünüp,
Cakıp sınduu bayıñdın
Közünün caşı tögülüp,
Kabırga söögü sögülüp,
Tüşündö beyiş körünüp,
Tüştü körüp bay Cakıp
Köñülü caman bölünüp,
Kıdırata karabay
Kıyın müşkül iş tüşüp,
Kılça canın ayabay:
«Kütüp algan san kara

Ekin ekip, mal güdüp,
Sayısız kara mal sürüp bay olan
O Cakıp'ın elinde
Kalmak'tan Koçku vardı.
Koyunlara Oşpur'u koymuştu,
Develerinin başında hizmetkârı vardı.
O Cakıp, koca bay,
Cumanın kadir gecesinde,
Gece yarısı vaktinde
Uyurken bir düş görüp,
Düşünde hayırlı iş görüp,
Yurttan kopmuş zavallı Cakıp'ın
Bıldırcın misali gözünden
Bölük bölük yaş akıp,
Kara üzüm misali gözünden
Kamçı boyu yaş akıp,
Gönlü fena allak bullak olup,
Cakıp gibi bayının
Gözünün yaşı dökülüp,
Kaburga kemiği sökülüp,
Düşünde cennet görünüp,
Düşü görünce bay Cakıp
Gönlü fena allak bullak olup,
Sağa sola bakmadan,
Başına çetin müşkül iş düşüp,
Kıl kadar canını esirgemeden:
«Güttüğüm sayısız kara mal —

Tüşüm orun kelse - dep,
Tübünö çoguu cetsem - dep,
Uşul turgan san kara
Tügöl kırıp ketsem» - dep,
Bayıñız Cakıp munu oylop,
Kırk üylüünün cakşısı
Öpkö çabar bakşısı,
Öödö çabar cakşısı,
Başçısı babır Akbaltay,
Bereniñ Cakıp ıylaptır,
Kırk üylüü kırgız, Akbaltay
Oşonun baarın çakırıp,
Tündögü körgön asıl tüş
Corutuuga cıynaptır.
Bay Cakıptın tüşü - dep,
Kırk üylüü kırgız keldi emi,
Cıynap alıp kırgızdı
Bay Cakıp ıylap berdi emi:
«Menin malım arbın, başım cok
Baarıdan azap bul müşkül
Menin bala tapçu aylam cok.

Düşüm yerine gelirse,
Hepsinin sonunu getireyim,
Şurada duran sayısız malı
Tümüyle kesip bitireyim» diye,
Bayınız Cakıp bunu düşünüp,
Kırk hanenin ulusunu,
Kötülük kovan bakşısını,
Başı çeken iyisini,
Önderleri bahadır Akbaltay'ı —
Yiğidiniz Cakıp ağlamış,
Kırk hane Kırgız'ı, Akbaltay'ı,
Hepsini birden çağırıp,
Gece gördüğü asil düşü
Yordurmak için toplamış.
«Bay Cakıp'ın düşü» diye
Kırk hane Kırgız geldi işte,
Kırgız'ı toplayıp
Bay Cakıp ağlayarak döktü içini:
«Malım çoktur, ardımda baş yok,
Hepsinden beter bu müşkül dert:
Çocuk edinmeye çarem yok.

Içim kapa, tışım çok
Karan malga ee bolçu
Karasam erkek balam cok,
Ce menin bala tapçu çaram cok,
Badışam Aldam bolboso
Andan bölök çara cok,
Topozum tokson miñ boldu,
Menin baylıgım curtka dañ boldu,
Menin malım tümön, balam cok,
Caratkan sebep bolboso
Menin andan başka çaram cok.
Bee baştagan beş toguz
Tilekke karmap soydu emi,
Töö baştagan tört toguz
Miskin menen bakırga
Nazırga baylap koydu emi,
Köñülgö bütkön köp muñdu

İçim keder, dışım kor,
Kara mala sahip çıkacak,
Bakıyorum, erkek evladım yok,
Ne de çocuk edinmeye çarem var.
Padişahım Allah'ım olmazsa
Ondan başka çare yok.
Yak sığırım doksan bin oldu,
Zenginliğim yurda ün oldu,
Malım tümen tümen, çocuğum yok,
Yaradan sebep olmazsa
Benim ondan başka çarem yok».
Kısrak başta, beş dokuz hayvanı
Dilek için tutup kesti,
Deve başta, dört dokuz hayvanı
Miskine ve fakire
Adak diye bağlayıp koydu,
Gönlünde biriken çok kederi

Taptakır Cakıp koydu emi,
Kalıñ catkan dalay bee
Daam berüügö soydu emi,
Bay Cakıptın üyünö
Kırk üylüü kırgız toldu emi,
Kırk üylüü kırgız toygondo:
«Oomiyin!» - dep, kol cayıp,
Bata kılıp koydu emi.
Bala kazday barkıldap,
Baatır süylöp tarkıldap,
Adam ugaar epti ayttı,
Baatır Cakıp kepti ayttı,
Tündögü körgön tüştü ayttı,
Tüyşügü cakşı işti ayttı
«Curtum,
Tündö bir catıp tüş kördüm,
Men tüşümdö mıktı iş kördüm,
Curtum, kadır tün çalar tün barbı,
Kalmaktan kuday kutkarıp
Kırgızdı körör kün barbı?
Menin tündögü tüşüm ıktuu tüş,
A tüşümdün baydası
Silerge tiyçü mıktı tüş.
Tündö catıp tüş körsöm,
Ala-Too başın cayladım,
Men bir bala barçın
bürküt karmadım
Salburun çıksam saluuga,
Kanattın küüsü uguldu,
Kaarına karap turalbay
Munun kaçırgan candar cıgıldı.

Cakıp büsbütün bıraktı,
Sürüyle yatan nice kısrağı
Yemek vermek için kesti,
Bay Cakıp'ın evine
Kırk hane Kırgız doldu,
Kırk hane Kırgız doyunca:
«Âmin!» deyip el açıp,
Dua edip bitirdiler.
Yavru kaz gibi gürleyip,
Bahadırca konuşup çınlayıp,
İnsanın dinleyeceği yerinde söz söyledi,
Bahadır Cakıp sözünü söyledi,
Gece gördüğü düşü anlattı,
Zahmeti hayırlı işi anlattı:
«Yurdum,
Gece yatarken bir düş gördüm,
Düşümde yaman iş gördüm.
Yurdum, kadir gecesine denk gece var mı,
Kalmak'tan Tanrı kurtarıp
Kırgız'ı görecek gün var mı?
Gece gördüğüm düş uğurlu düştür,
O düşümün faydası
Size dokunacak yaman düştür.
Gece yatıp düş görsem:
Ala-Too'nun başını yaylak edindim,
Ben bir yavru barçın —
kartal yakaladım.
Sürek avına çıksam salmaya,
Kanadının uğultusu duyuldu,
Öfkesine bakıp duramadan
Saldırdığı canlar yıkıldı.

Aalamdı çardap uçkanday,
Kara kulak kabılan
Astında boldu çıçkanday.
Tomogosun tartkanda
Kalaymandı salıptır
Kara çaar colbors, kamandı
Karşı-terşi carıptır,

Âlemi dolanıp uçar gibi,
Kara kulaklı kaplan bile
Önünde sıçan gibi kaldı.
Tomağasını çektiğimde
Kıyameti koparıvermiş,
Kara benekli kaplanı, yaban domuzunu
Çaprazlama yarıvermiş,

Kayır kılgan bir can cok
Kanattuunun baarısı
Astına tüşüp kalıptır.
Kötörsö boosu seksen tört,
Al bürküttün serp algan cagı
kızıl ört,
Kün çıgışka kötörüp
Salburunga barıpmın,
Azuuluunun baarına
Men akır zaman salıpmın,
Calgız biröön kutkarbay
Cardırıp soyup alıpmın,
Kızıkkandan bir caydı
Kıpkızıl kanga tüşürüp,
Kapçıgay kılıp salıpmın.
Bul emine boluçu,
Bul tüşümdü coruçu?
Cana uktap tüş körsöm
Toodo cürüp atıpmın,
Basıp tüşör dayını cok
Men bir zoodo cürüp atıpmın.
Kapalanıp tura albay,
Kaarlanıp turganda
Abiyirim mintip cabıldı,
Oşo körgön tüşümdö
Kayıbınan koluma
Bir zulpukor kılıç tabıldı,
Karmap alıp kaçırdım,
Col berbey turgan kara zoo
Kara zoogo kaçırdım,
Şiltesem zoo bırkırap
Kılıçımın kaarına çıdabay
Kara zoo kulay berdi bırkırap,
Tüptüü toonu kulattım,
Tüz çapkandın baarısın
Talkan kılıp urattım.
Taştı çaap col kıldım,
Çıtırman tokoy-çerlerdi
Talkan kılıp coylottum,

Karşı koyan bir can yok,
Kanatlıların tamamı
Önüne düşüvermiş.
Kaldırsan bağı seksen dört,
O kartalın süzüldüğü yan —
kızıl yangın.
Gün doğusuna götürüp
Sürek avına varmışım,
Azı dişlilerin hepsine
Ben ahir zamanı getirmişim,
Bir tekini kurtarmadan
Yardırıp boğazlamışım,
Coşkuya kapılıp bir yeri
Kıpkızıl kana bulayıp
Derin boğaz edivermişim.
Bu ne ola ki,
Bu düşümü yorsanıza?
Yine uyuyup düş görsem:
Dağda yürüyüp durmuşum,
İnip geçilir izi yok
Bir sarp kayada yürümüşüm.
Kederlenip duramayıp,
Öfkeyle dururken
İtibarım işte böyle korundu:
O gördüğüm düşümde
Gaipten elime
Bir zülfikar kılıç bulundu,
Kavrayıp saldırdım,
Yol vermeyen kara kayaya —
Kara kayaya saldırdım,
Salladım mı kaya paramparça,
Kılıcımın öfkesine dayanamadan
Kara kaya yıkıldı paramparça,
Köklü dağı devirdim,
Düz vurduğumun tamamını
Un ufak edip yıktım.
Taşı yarıp yol yaptım,
Balta girmemiş ormanları, sık çalıları
Un ufak edip dağıttım,

Taştı buzup col kıldım,
Dalay zoonu kor kıldım,

Taşı bozup yol yaptım,
Nice kayayı hor eyledim,

Darıyanı soolttum,
Bet algandı örttödüm.
Ölöñdüü cerge ört koydum,
Carduu cerdi cay kıldım,
Bu başımdı kan kıldım.
Cürgönüm een cay, çet boldu,
Kılıçtı şiltegen cagım ört boldu,
Bul emine boluçu,
Curtum, tüşümdü coruçu?
Cana da catıp tüş kördüm,
Cana cakşı iş kördüm,
Döbögö catıp tüş körsöm,
Tögöröktü kurçagan
Aalamga tiyip kölököm
Çatır bolup catıpmın,
Bir tanabın baylangan
Kündün çıgaar cerine,
Menin bir türkügüm ornoptur
Kün batuuçu beline.
Kölököm tiyip aalamga
Caynap catıp kalıpmın,
Arslanday çamınıp,
A kudayga calınıp,
Oñ kol menen bir çapçıp,
Kündü karmap alıpmın.
Sol kol menen bir çapçıp,
Aydı karmap alıpmın.
Oñ kolumda kün turat,
Sol kolumda ay turat,
Kündü karmap imerip,
Ay orduna salıpmın,
Aydı karmap imerip,
Kün orduna salıpmın,
Kün menen ayga aralaş
Men çakmak urup alıpmın.
Bul tüşümdü coruçu,

Irmağı kuruttum,
Karşıma çıkanı yaktım.
Otlu yere ateş saldım,
Yarlı yeri düzledim,
Bu başımı han kıldım.
Gezdiğim ıssız, ücra yer oldu,
Kılıç salladığım yan yangın oldu.
Bu ne ola ki,
Yurdum, düşümü yorsanıza?
Yine yatıp düş gördüm,
Yine hayırlı iş gördüm,
Tepede yatıp düş görsem:
Dört bir yanı kuşatan
Âleme değip gölgem
Çadır olup yatmışım,
Bir ipi bağlanmış
Günün doğduğu yere,
Bir direğim dikilmiş
Gün batısının beline.
Gölgem âleme değip
Yayılıp seriliverdim,
Arslan gibi atılıp,
Yüce Tanrı'ya yalvarıp,
Sağ elimle bir kavrayıp
Güneşi tutuvermişim.
Sol elimle bir kavrayıp
Ayı tutuvermişim.
Sağ elimde güneş durur,
Sol elimde ay durur,
Güneşi tutup çevirip
Ayın yerine koymuşum,
Ayı tutup çevirip
Güneşin yerine koymuşum,
Güneş ile ayı birbirine katıp
Ben çakmak çakmışım.
Bu düşümü yorsanıza,

Bul emne boluçu?»
Cakıptın tüşün ukkanda
Sarı atanday kıygaçtap,
Uksuz cerden col baştap,
Akırın aytıp, bek taştap,
Abañ Baltay kep baştap,
Körgön tüştü corugan
Akbaltay asıl kan eken,
Akbaltaydı koştogon
Anda bir cılañaç bala bar eken.
Çın oluya, közü açık,
Akbaltay abañ suraba.

Bu ne ola ki?»
Cakıp'ın düşünü duyunca,
Sarı iğdiş deve gibi salınıp,
İşitilmedik yerden söze yol açıp,
Usulca söyleyip sözü pek koyup,
Ulu Baltay söze başladı;
Görülen düşü yoran
Akbaltay asil han imiş,
Akbaltay'a eşlik eden
Bir de çıplak oğlan varmış.
Gerçek evliya, gözü açıktı,
Akbaltay atayı hiç sorma.

Aytıp tursa közü açık,
Tilge balban Akbaltay,
Çeçendigi dagı bar,
Dinge balban Akbaltay
Eşendigi dagı bar.
Kara tilin kayradı,
Kayran Baltay kanetet
Kalk içinde sayradı.
Süylögöndö barkıldap,
Keyiştüü kırgız al curtka
Kep baştadı carkıldap:
«Kırk üylüü kırgız, cakır curt
Sarı adırmak şıbırgak
Beldi tabat ekenbiz,
O, kuday, kindik kesip, kir cuugan

Cerdi tabat ekenbiz,
Baana berip caratkan
Eldi tabat ekenbiz!
Kudurettin bergeni,
Uşu bay Cakıp tüştü körgönü,
Artık kırsık çeçüüçü
Uşu bay Cakıptın tüşü eken,
Caratkanga bu kırgız
Calbara turgan iş eken.
Uşul tüşüñ çın bolso

Söyleyip dursa gözü açık,
Dilde pehlivan Akbaltay,
Hatipliği dahi var,
Dinde pehlivan Akbaltay,
Şeyhliği dahi var.
Kara dilini biledi,
Koca Baltay ne yapsın,
Halk içinde şakıdı.
Konuşunca gür sesle,
Dertli Kırgız'a, o yurda
Söze başladı parıldayıp:
«Kırk hane Kırgız, yoksul yurt,
Sarı yamaçlı, çiseli
Beli bulacakmışız;
Ey Tanrı, göbeğimizin kesildiği, kirimizin yunduğu
Yeri bulacakmışız,
Penah verip yaratan
Eli bulacakmışız!
Kudret sahibinin verdiğidir
Bu bay Cakıp'ın düş görmesi;
Ağır belayı çözecek olan
Bu bay Cakıp'ın düşüymüş,
Yaradan'a bu Kırgız'ın
Yalvaracağı iş imiş.
Bu düşün gerçek olursa,

	Aalamga buzuk saluuçu	*Âleme fesat salan*
	Kara kalmak, mancuudan	*Kara Kalmak'tan, Mancu'dan*
3240	Acıratıp aluuçu	*Bizi ayırıp kurtaracak*
	Bizge bir arıslan bala tabılat!	*Bir arslan çocuk bulunur bize!*
	Üzülgönüñ ulanat,	*Kopan bağın ulanır,*
	Çaçılganıñ cıyılat,	*Saçılanın derlenir,*
	Öçkön otuñ tamılat,	*Sönen ateşin tutuşur,*
	Ölgön canıñ tirilet!	*Ölen canın dirilir!*
	Kırk üylüü kırgız curt eleñ,	*Kırk hane Kırgız yurdu idin,*
	Kara kalmak, mancuunun	*Kara Kalmak ile Mancu'nun*
	Ortosunda el eleñ.	*Ortasında bir el idin.*
	Baabediniñ bat aytkın,	*Baabedin kurbanını tez söyle,*
3250	Caratkandın özünö	*Yaradan'ın kendisine*
	Ay tuyak baştap at aytkın	*Ay tırnaklı at başta, adak ada,*
	Kaygının baarın öçürgün,	*Kaygının hepsini söndür,*
	Curtum, kırsıktın baarı kesildi!	*Yurdum, belaların hepsi kesildi!*
	Cakıp kandın tüşünö	*Cakıp Han'ın düşüne*
	Calbırap ketip baratam,	*Yüreğim alev alev gidiyorum,*
	Uşu körgön işine.	*Bu gördüğü işe.*
	Bolkuldup barat cürögüm,	*Güm güm atıyor yüreğim;*
	Baldar, bul kalmaktın içinde	*Çocuklar, bu Kalmak'ın içinde*
	Körsöñ künöökör bolup cürömün.	*Görseniz, suçlu gibi dolanıyorum.*
3260	Eey, çirkin, ar nerse tüşöt esime	*Ey gidi, her şey düşer aklıma —*
	Kırgız kayda, el kayda,	*Kırgız nerde, el nerde,*
	Cakıp, kızık tüştü körüpsüñ	*Cakıp, ilginç bir düş görmüşsün,*
	Elge ceter kün kayda?	*Ele kavuşacak gün nerde?*
	Bala Cakıp, baatırım,	*Yiğit Cakıp, bahadırım,*
	Senin kabıl keldi akılıñ!	*Muradın kabul oldu senin!*
	Coruyun körgön tüşüñdü,	*Yorayım gördüğün düşünü,*
	Bay Cakıp, balam, baykaçı	*Bay Cakıp, balam, dinle hele,*
	Oñdosun kuday tüşüñdü!	*Tanrı düşünü hayra çevirsin!*
	Balam, toogo çıgıp alganıñ	*Balam, dağa çıkışın —*
3270	Tolkugan kara kalmaktın	*Dalgalanan kara Kalmak'ın*
	Töbösünö çıkkanıñ,	*Tepesine çıkışındır;*
	Bala barçın kuş salsañ	*Yavru barçın kuş salışın,*
	Azuuluu kırıp dagı alsañ	*Azı dişlileri kırıp alışın —*
	Balam, aalamdı biler ekensiñ,	*Balam, âlemi bileceksin demek,*
	Barçınıñ bala bolboybu,	*Barçının çocuk olmaz mı ya,*

Atañdın körü bay Cakıp,
Sen balaluu bolot ekensiñ!
Kaygırganıñ koy, balam,
Toyuña tokson soy, balam.
Kara barçın kuş salsañ
Cakıp bay, balaluu bolot ekensiñ!
Kır cagıñda kıtaydı
Kırıp berer uul eken,
Kara kalmak, mancuuga
Kalayman salçu kul eken.
Kapaluu bolsoñ coyosuñ,
Balaluu bolsoñ, kulunum,
Atın Manas koyosuñ,
Kara kök cal er bolot,
Aalamdı buy kılgan
Ayabagan şer bolot.
Can-coldoşu seksen tört,
Serp algan cagı kızıl ört,
Bet alıp mende kele albayt.
Duşman cüzün körö albas
Berendüü bolot ekensiñ,
Balaluu bolsoñ Cakıp bay,
Anın karmaşar coosu Kakançın,
Bastaşar coosu Bakburçun.
Azuuluunu alganı
Aman cürüp tuulsa
Tamanı menen tik tüşöt,
Munu menen kagışkan duşman bük tüşöt.
Uulduu bolsoñ, Cakıbım,
Aalamga tiet ayzası,
Az curtka tiet eken go
Al balañdın baydası,
Korgon bolor şer tuulat,

Kozgolbos beren er tuulat.
Tüştö kılıç da tapsañ -
Taştı çaap col kılgan,
Dalaydı buzup el kılgan,

Hey gidi bay Cakıp,
Sen çocuk sahibi olacaksın!
Kederlenmeyi bırak, balam,
Toyuna doksan hayvan kes, balam.
Kara barçın kuş salışın var ya —
Cakıp bay, çocuk sahibi olacaksın!
Sırt yanındaki Kıtay'ı
Kırıp verecek oğulmuş,
Kara Kalmak'a, Mancu'ya
Kıyamet salacak kulmuş.
Kederin varsa dağıtırsın;
Çocuğun olursa, yavrum,
Adını Manas korsun,
Kara-gök yeleli er olur,
Âlemi kasıp kavuran
Amansız bir aslan olur.
Can yoldaşı seksen dört,
Süzülüp baktığı yan kızıl yangın,
Karşısına kul gelemez.
Düşman yüzünü göremez —
Öyle bir yiğide kavuşacaksın,
Çocuğun olursa, Cakıp bay;
Onun tutuşacağı düşman Kakançın,
Boy ölçüşeceği düşman Bakburçun.
Azı dişlileri avlaman şu ki:
Sağ esen doğarsa,
Tabanının üstüne dimdik düşer,
Onunla çarpışan düşman iki büklüm düşer.
Oğlun olursa, Cakıp'ım,
Âleme değer mızrağı,
Küçücük yurda dokunacakmış ya
O çocuğunun faydası:
Kale olacak aslan doğar,

Sarsılmaz yiğit er doğar.
Düşte kılıç da bulduysan —
Taşı yarıp yol yapan,
Niceyi bozup el yapan,

Kara suuga kan kuygan,
Özönçönü maylagan,
Kaarına tiygendi
Karmap alıp caylagan,
Atı - Manas, arslan-şer
Alda Cakıp, kulunum,
Uulduu bolot ekensiñ!
Ay menen Kündü karmasañ
Balañ baatır atıgıp,
Baatırım, Cakıp, ugup al
On segiz miñ aalamdın
Sen tutkasın karmar ekensiñ!
Baykap çapsañ aalamga
Atıñ kelet eken go,
Balaluu bolsoñ düynögö
Senin datıñ ketet eken go!
Balaluu bolson, Cakıbım,
Oşo bala er bolup,
On eki müçö teñ bolup,
Aalamga çır baştap,
Sanat kılat eken go,
Kırk üylüü kırgız baykuştu
Kara kalmak kolunan
Azat kılat eken go!
Ay menen Kün alganıñ,
Busurmandın cerine
Kapırdı aydap salganıñ,
Kapırıñdın cerine
Busurman aydap salganıñ,
Uşunçalık köp curttun
Cakıbım, türkügü bolup kalganıñ!
Kırsıgın çeçip caratkan
Bay Cakıp,
Kalbaptır senin armanıñ.
Senden tuulsa şer tuulat
On eki müçö teñ tuulat.
Altı şerdin kencesi
Aldanın çın süygön mendesi
Zayıppuruş atı uluk,

Kara suya kan döken,
Dere boylarını yağlayan,
Öfkesine dokunanı
Yakalayıp yok eden —
Adı Manas, arslan-şir;
Bre Cakıp, yavrum benim,
Oğul sahibi olacaksın!
Ay ile Güneş'i tuttuysan,
Çocuğun bahadır diye ün alıp,
Bahadırım Cakıp, dinle beni:
On sekiz bin âlemin
Sen dizginini tutacaksın!
Gözle görüp at sürsen âleme,
Adın oraya ulaşacak demek,
Çocuğun olursa dünyaya
Senin ünün yayılacak demek!
Çocuğun olursa, Cakıp'ım,
O çocuk er olup,
On iki azası denk olup,
Âleme kavga başlatıp
Destanlara geçecek demek,
Kırk hane zavallı Kırgız'ı
Kara Kalmak'ın elinden
Azat edecek demek!
Ay ile Güneş'i alışın —
Müslümanın yerine
Kâfiri sürüp koymandır,
Kâfirin yerine
Müslümanı sürüp koymandır,
Bunca kalabalık yurdun,
Cakıp'ım, direği oluşundur!
Belanı çözüp Yaradan,
Bay Cakıp,
Bırakmamış senin hasretini.
Senden doğarsa aslan doğar,
On iki azası denk doğar.
Altı aslanın küçüğü,
Allah'ın gerçekten sevdiği kulu,
Zayıppuruş adı uludur;

Arı balban, arı şer
Taalayıñ artık sultan er
Uulduu boloor ekensiñ».
Akbaltay baştap busurman,
Kol kötördü busurman,

Bata berdi çurkurap,
Cakıptın zayıbı Çıyırdı
A dagı ıylap çıktı çırkırap:
«Uşu kündön, uşu kün
Ce meder kılgan bala cok,
Kapanın baarın koyolu,
Karan kalgan köp maldın,
Cılkının baarın soyolu.
Dünüyönü çaçalı,
Sandıktın oozun açalı,
Cıyıp algan karan mal
Maldın baarın çaçalı.
Bul calgançı düynödö
Upasız maldı üröylü
Düynödön boto tileyli!»
Bezge saygan emedey
Irgıp tüştü er Cakıp:
«Zarıp kılbaym malımdı,
Ketire berbeym alımdı.
Mal çaçuuga çamam cok,
Ce senin töröp catkan balañ cok.
Cok emege oy kılbaym,
Cok balaña toy kılbaym,
Beker maldı cok kılbaym!
Beker sözgö baspaymın,
Tüş kördüm - dep, oy kılbaym,
Tügöngön, katın, toy kılbaym».
Baştap catıp cumuştu,
Bay Cakıp baybiçe menen uruştu.
«Irımım bar, mınday iş -
Balaluu bolup kalarbız
Baybiçem,
Üç cıldan kiyin küdör üz!

Hem pehlivan, hem aslan,
Talihi üstün sultan er —
Oğul sahibi olacaksın».
Akbaltay önde, Müslümanlar —
El kaldırdı Müslümanlar,

Hep bir ağızdan dua verdiler;
Cakıp'ın karısı Çıyırdı,
O da ağlayıp çıktı feryat ederek:
«İşte bugüne dek, bugüne
Ne medet umacak çocuk var;
Kederin hepsini bırakalım,
Kör olası çok malın,
Yılkının hepsini keselim.
Dünyalığı saçalım,
Sandığın ağzını açalım,
Derleyip yığdığımız kara mal —
Malın hepsini saçalım.
Bu yalancı dünyada
Vefasız malı savuralım,
Dünyadan bir yavrucak dileyelim!»
Bezine iğne batmış gibi
Sıçrayıp kalktı er Cakıp:
«Malımı harcamam,
Gücümü tüketmem.
Mal saçmaya dermanım yok,
Ne de senin doğurduğun çocuğun var.
Olmayan şeye kafa yormam,
Olmayan çocuğuna toy etmem,
Boş yere malı yok etmem!
Boş söze kanmam,
Düş gördüm diye kafaya takmam,
Tükenesice kadın, toy etmem».
İşe girişip dururken
Bay Cakıp hanımıyla kavga etti.
«Bir inancım var, böylesi işte:
Çocuk sahibi oluruz belki,
Hanımım,
Üç yıldan sonra umut kes!

Mal başçısı kula bee,
Baş başçısı kuu katın,
Boydok cüröt kula bee,
Töröböy cüröt kuu katın.
Kula beem tuusa tulpar tuur,

Kula beenin kulunu
Kulununun kıyını
Törösö kazanat at bolor
Anı suragan adam cat bolor.
Çalgın minse çaalıkpas,
Oorukka minse oorunbas,
Kagışka minse kamsıkpas,
Altı ay minse arıbas,
Altımış asıy bolguça
Azuu söyköp karıbas,

Aykay uksa şaşpagan,
Cer carılgan çuu bolso
Bir izin kata baspagan,
Sını biyik, sırtı tüz,
Baybiçem,
Üç cıldan kiyin küdör üz!
Kula beem tuusa tulpar tuuyt,

Sıpatı sını uşunday,
Koş basmayıl cırımım,
Menin uşunday kılgan ırımım.
Kuu katın tuusa şumkar tuuyt.
Kaygının baarın coyoluk,
Kuday berse bir uuldu
Atın el aytkan attı koyoluk.
Cekene belge kurçanar,
Kuu katın erkek uul tuusa,
Ceti tümön kol kelse
Ceke aralap kol salar.
Bel baylagan bel bolor,
Kuday erkek uul berse
Mendeden artık şer bolor», -

Malın başı kula kısrak,
Evin başı kuru kadın;
Kısır gezer kula kısrak,
Doğurmadan gezer kuru kadın.
Kula kısrağım doğurursa küheylan doğurur,
Kula kısrağın tayı,
Tayının yamanı,
Doğarsa soylu at olur,
Onu isteyen adam yad olur.
Keşfe binilse yorulmaz,
Sefer yüküne binilse incinmez,
Çarpışmaya binilse kaygılanmaz,
Altı ay binilse arıklamaz,
Altmış yaşına gelinceye dek
Azı dişi sarksa da kocamaz,

Nara duysa şaşmayan,
Yer yarılan gürültü kopsa
Adımını bir kez bile şaşmayan,
Endamı yüce, sağrısı düz —
Hanımım,
Üç yıldan sonra umut kes!
Kula kısrağım doğurursa küheylan doğurur,
Sıfatı, endamı işte böyledir;
Çift kolan bağlamak töremdir,
Benim böyle yaptığım uğurumdur.
Kuru kadın doğurursa sungur doğurur.
Kaygının hepsini dağıtalım,
Tanrı bir oğul verirse,
Adını, elin söylediği adı koyalım.
Kılıcı ince bele kuşanır,
Kuru kadın erkek oğul doğurursa,
Yedi tümen asker gelse
Tek başına dalıp saldırır.
Bel bağlanan dayanak olur,
Tanrı erkek oğul verirse
Kuldan üstün aslan olur», —

Bay Cakıp ayttı mınday dep.
Kayran Cakıp çoñ baydın
Tügönbögön kebi bar,
Bala körböy toy kılbay,
Uşunday bir malga karoo ceri bar.
Batasın berip Akbaltay
Keñ Altaydın batkalda
Keyip kırgız catkanda
Kün keçigip, tün ötüp,
Küz ortolop, cay ötüp,
Semizçilik ubagı
Üç ayga ubak toluptur,
Çıyırdı attuu baybiçe
Al Cakıptın zayıbı -
Kümöndüü talgak boluptur.
Cılkıdan seksen bee soydu,
Et eken dep toygon cok,
Al baybiçe Çıyırdı
Talgagın takır koygon cok.
Töö baştagan bir toguz
Cana Cakıp mal soydu,
Baybiçenin aldına
Soygon etti da koydu,
Soygon etin cegen cok,
Munu tamak eken degen cok.
«Şerdin etin tapkın» - dep,
Bolboy turdu baybiçe.

Bay Cakıp böyle deyip söyledi.
Koca Cakıp'ın, ulu bayın
Tükenmeyen sözü var,
Çocuk görmeden toy etmeyen,
Mala böylesine kıyamayan yanı var.
Akbaltay duasını verip,
Geniş Altay'ın koyağında
Kırgız dertlenip yatarken,
Gün gecikip, gece geçip,
Güz ortalayıp, yaz geçip,
Semizlik çağından
Üç aylık vakit dolmuş,
Çıyırdı adlı hanım —
O, Cakıp'ın karısı —
Gebe kalıp aşermeye tutulmuş.
Yılkıdan seksen kısrak kesti,
Et diye doyduğu yok,
O hanım Çıyırdı
Aşermesini hiç bırakmadı.
Deve başta, bir dokuz hayvanı
Cakıp yine kesti,
Hanımın önüne
Kesilen eti de koydu;
Kesilen eti yemedi,
Bunu yemek yerine koymadı.
«Aslanın etini bul» diye
Diretip durdu hanım.

Şer ataar mergen tabılbay,
Ce şerdin eti kabılbay,
Al Çıyırdı baybiçe:
«Ataa şerdin eti» - dep,
Bödönödöy kayran köz
Bölök-bölök caş ketip,
Bötönçö ıylap aldı emi,
Karagattay kayran köz
Kaygırıp ıylap aldı emi.
«Şerdin etin körsöm - dep,
Anan kiyin ölsöm» - dep,

Aslan vuracak avcı bulunmadan,
Ne de aslan eti ele geçmeden,
O Çıyırdı hanım:
«Ah, aslanın eti!» diye,
Bıldırcın misali güzel gözden
Bölük bölük yaş akıp,
Bir başka türlü ağladı,
Kara üzüm misali güzel gözle
Kederlenip ağladı.
«Aslanın etini görsem,
Ondan sonra ölsem» diye,

Bödönödöy bökçöyüp,
Bögüp kaldı baybiçe,
Közdün caşın irgiltip,
Tögüp aldı baybiçe.
Tünüçündö uyku albay,
Mintip ıylayt baybiçe.
Kündüzündö uyku albay:
«Alda, şerdin eti» - dep,
Ak etkende tak etet.
Baybiçe catıp alganı,
Capanı başka salganı.
Şer eti kaydan tabılsın,
Dümök kıldı baybiçe.
«Şer etin taap alsam - dep,
Kazanıma salsam - dep,
Mıktap catıp toysom - dep,
Añkaganım koysom - dep,
Andan kiyin ölsöm - dep,
Kıyamat cüzün körsöm» - dep,
Tilek kılat baybiçe.
Oşo kezde bay Cakıp
Tört tülüktüü karan mal
Zarıp kılıp şer izdep,
Şerdin eti tabılbay
Kırk üy kırgız teñ ıylap,
Maldan aştı baardı,
Şerdin etin izdetip,
Kıdırttı dalay şaardı.
Kırk üylüünün içinde
Kıyın eken Akbaltay
Akbaltay akıldı taap turganı,
Kırk üylüü kırgız çogulup,
Tokson töönün buudayın
Alman salıp cıynadı,
Kırk üylüüdön kırk mergen
Şerge uu kılıp kalganı.
Salburun tartıp, col cürüp,

Can ayabay mol cürüp,

Bıldırcın gibi büzülüp
Sindi kaldı hanım,
Gözünün yaşını damlatıp
Döküverdi hanım.
Gecesinde uyku almadan
Böyle ağlar hanım,
Gündüzünde uyku almadan:
«Allah'ım, aslanın eti!» diye
Yana yakıla ister durur.
Hanım yatağa serildi,
Cefayı başına sardı.
Aslan eti nerden bulunsun,
Dert açtı başa hanım.
«Aslan etini bulup alsam,
Kazanıma koysam,
Doyasıya yesem,
Şu özlemimi dindirsem,
Ondan sonra ölsem,
Kıyametin yüzünü görsem» diye
Dilek tutar hanım.
O sıra bay Cakıp
Dört türlü kara malı
Harcayıp aslan arayıp,
Aslanın eti bulunmayıp,
Kırk ev Kırgız hep birden ağlayıp,
Mal dökmede sınırı aştı,
Aslanın etini aratıp
Nice şehri dolaştırdı.
Kırk hanenin içinde
Yaman imiş Akbaltay,
Akbaltay çareyi buldu:
Kırk hane Kırgız toplanıp,
Doksan deve yükü buğdayı
Salma salıp topladı,
Kırk haneden kırk avcı
Aslana av düzenledi.
Sürek avına çıkıp yol alıp,

Can esirgemeden bol yürüyüp,

Mergenge şer tabılbay
Beypay tartıp turdu ele,
Baltay, Cakıp başçısı
Tokson töönün buudayın
Koçkusuna bergeni,
Atkan eken bir şerdi
Kıtaydın Koçku mergeni.
Şerdin eti tabılıp,
Kırk üylüü kırgız bakır curt
Abiyiri mından cabılıp,
Cok buyumu tabılıp,
Baarı kırgız çurkurap,
Baabedinge kamınıp,
Baabedin aytıp alışıp,
Topoñdotup torpogun
Basa kalıp çalışıp,
Cetkenderi töö soyup,
Cetkileñi bee soyup,
Ar tilegin bat aytıp,
Adam tapkıs oy kılıp,
Kırk üylüü kırgız bakır curt
Can-cabıla toy kılıp.
Akbaltay menen Cakıbıñ:
«Aylanayın, kalıñ curt,
Şerdin eti tabıldı,
Uşul bala tuulsa
Bizge bir şerdey bala kabıldı!»
Bay Cakıp aytıp mınday kep:
«Malım menen canımdı
Talap ketkin, curtum - dep,
Eköömdü koyup, biröömdü al,
Kölügüm taştap, töömdü al,
Kızıl kuyruk bilimdi al,
Kımbatım, curtum, tilimdi al,
Silerden suraym ugup al!
Ak sakalduu karıñ uk,
Kırk üylüü kırgız, baarıñ uk!
Kara kalmak, mancuu curt
Ortosunda turabız.

Avcıya aslan bulunmayıp,
Sıkıntı çekip durdular.
Başları Baltay ile Cakıp,
Doksan deve yükü buğdayı
Koçku'suna verdiler:
Bir aslan vurmuş meğer
Kıtay'ın avcısı Koçku.
Aslanın eti bulunup,
Kırk hane Kırgız, yoksul yurt,
Yüz akı böylece korunup,
Yok nesnesi bulunup,
Bütün Kırgız çığrışıp,
Baabedin kurbanına hazırlanıp,
Baabedin deyip yakarışıp,
Danasını sektire sektire
Bastırıp boğazlayıp,
Gücü yetenler deve kesip,
Varlıklısı kısrak kesip,
Her dileğini tez söyleyip,
İnsan aklına gelmez düşünüp,
Kırk hane Kırgız, yoksul yurt,
Hep birlikte toy etti.
Akbaltay ile Cakıp'ınız:
«Kurban olayım, kalabalık yurt,
Aslanın eti bulundu,
Bu çocuk doğarsa
Bize aslan gibi bir çocuk nasip oldu!»
Bay Cakıp şöyle söz söyledi:
«Malımı da canımı da
Yağmala götür, yurdum;
İkisinden birini koy, birini al,
Yük hayvanımı bırak, devemi al,
Kızıl kuyruk yılkımı al,
Kıymetlim, yurdum, sözümü tut,
Sizden dilerim, dinleyin!
Ak sakallı ihtiyarın, dinle,
Kırk hane Kırgız, hepiniz dinleyin!
Kara Kalmak, Mancu yurdu —
Ortasında duruyoruz.

«Bay Cakıptın katını
Şerge talgak boldu» - dep,
Kara kalmak, mancuuga
Ugulup uşak cetpesin,
Talgak bolgon katındı
Taş korgondu talkalap,
Takır kırıp bul curttu,
Beecinge tartıp ketpesin.

Tuudurbastan, törötpöy
Tüpkö çoguu cetpesin.
Künöölüü kırgız el ele,
Altayda kalmak köp ele,
Bu katındın kabarın
Uksa kalmak soo kılbayt,
Ezelde bizdi oñ kılbayt.
Kişi işenip bolobu,
Atagı mancuu kapırga!
Uksa bizdi oñ kılbayt,
Talgak bolgon katındı
Tartıp alsa soo kılbayt».
Bay Cakıp aytıp mınday kep:
«Bekitkin, curtum, oozuñ - dep,
Aytıp koyup kalmakka
Kaza körbö orumdu
Kaynata körbö şorumdu».
Cakıp tilep munu aytıp,
Akbaltay turdu küülönüp,
«Boldu, Cakıp baatırım,
Senin bul aytkanıñ akıl - dep,
Kara kalmak, mancuuga
Bülküldögön kişinin
Ceti atası kapır - dep,
Şerge talgak katındı
Erkek tuuybu, kız tuuybu
Eminesi bolso da
Şer tuuçu baatırdı
Ulamadan uladım,
Bilgiçterden suradım,

«Bay Cakıp'ın karısı
Aslana aşerdi» diye
Kara Kalmak'a, Mancu'ya
Duyulup dedikodu ulaşmasın;
Aşeren kadını,
Taş kaleyi paralayıp,
Bu yurdu tümden kırıp,
Beecin'e sürüyüp götürmesinler.

Doğurtmadan, dünyaya getirtmeden,
Hepimizin köküne ermesinler.
Suçlu sayılan Kırgız eliyiz,
Altay'da Kalmak pek çoktu;
Bu kadının haberini
Duysa Kalmak sağ komaz,
Ezelden beri bizi onatmaz.
İnsan güvenebilir mi hiç
Adı Mancu olan kâfire!
Duyarsa bizi onatmaz,
Aşeren kadını
Çekip alırsa sağ komaz».
Bay Cakıp şöyle söz söyledi:
«Ağzını sıkı tut, yurdum,
Kalmak'a söyleyiverip
Başıma çukur kazma,
Çilemi kaynatıp taşırma».
Cakıp dileyip bunu söyleyince,
Akbaltay coşup ayağa kalktı:
«Tamam, Cakıp bahadırım,
Bu dediğin akıl işidir;
Kara Kalmak'a, Mancu'ya
Söz taşıyıveren kişinin
Yedi atası kâfir olsun!
Aslana aşeren kadın
Erkek mi doğurur, kız mı doğurur,
Her nesi olsa da,
Aslan doğuracak bahadırı
Ulemadan sorup öğrendim,
Bilgelerden sordum:

Uşul Çıyırdı tuusa şer tubat,
Kara kök cal er tubat.
Uşul kara kalmak, mancuuga
Ölbösöñ curtum körörsüñ,
Çılap koygon uu tubat,
Çın kırgız bizge tuu tubat.
Bel baylagan bel tubat,
Belge tañuu şer tubat.
Kırk üylüü kırgız curt eleñ
Ak buuday unun çaynap ber,
Şerge talgak boldu - dep,
Curtum, aytpaska kuran karmap ber!»

Bu Çıyırdı doğururs a aslan doğurur,
Kara-gök yeleli er doğurur.
Bu kara Kalmak'a, Mancu'ya —
Ölmezsen görürsün, yurdum —
Suda ezilmiş zehir doğurur,
Biz gerçek Kırgız'a tuğ doğurur.
Bel bağlanan dayanak doğurur,
Bele destek aslan doğurur.
Kırk hane Kırgız yurdu idin,
Ak buğday ununu çiğneyip ver,
«Aslana aşerdi» diye
Söylememeye, yurdum, Kur'an tutup ant ver!»

Munu ukkanda, kırgız curt
Ölüp keter ant kılıp,
Ubadanı bat kılıp,
Ubada kılıp burkurap,
Tüp kötörö kırgız curt
Bekitti oozun burkurap:

Bunu duyunca Kırgız yurdu
Ölümüne ant içip,
Sözü tez verip,
Ağlaşarak söz verip,
Topyekûn Kırgız yurdu
Ağzını mühürledi ağlaşarak:

«Aytıp koygon adamdın
Malı, başın talaylı,
Bilgizbey karmap alalı,
Koyboy cüzün düynögö
Kurmandıkka çalalı!»
Kalıñ curt mınday degende,
Ubadasın bergende
Oşol kezde bay Cakıp
Bee baştagan beş toguz
Beren Cakıp soydu ele,
Curttun oozu bek bolup,
Artıkça toydu kıldı ele.
Kapşıttagı kara arak
Bay Cakıptın üyündö
Kalmakça köökör menen bir arak,
Kapşıttan suurup kuyuşup,
Er başına sunuşup,
Kara kalmak, mancuunun
Bala izdegen dümögü

«Söyleyiverecek adamın
Malını, başını yağmalayalım,
Sezdirmeden yakalayalım,
Yüzünü dünyaya koymadan
Kurban diye boğazlayalım!»
Kalabalık yurt böyle deyince,
Sözünü verdiğinde,
O zaman bay Cakıp,
Kısrak başta, beş dokuz hayvanı
Yiğit Cakıp kesti,
Yurdun ağzı pek olup,
Alabildiğine toy eyledi.
Duvar dibindeki kara rakı —
Bay Cakıp'ın evinde
Kalmak usulü deri matarayla bir rakı —
Duvar dibinden çekip doldurup,
Er başına sunuşup;
Kara Kalmak'ın, Mancu'nun
Çocuk arayan gailesi vardı,

San kara kütkön Cakıptın
Balada bolot tilegi.
Aylanayın, kalayık -
Dep, oşentip, Cakıp kan
Aytıp oozun cıygança
Bütkül şerdi soygonu,
Soygon şerdin etine
Baybiçe mıktap toygonu,
Talgagın anan koygonu.
Kıymıldasa kıynalıp,
Iylay berdi baybiçe,
Ay mezgili toluptur,
Töröy turgan katından
Ubaktısı boluptur.
Toguz ay, toguz kün boldu
Kündü esepke alıptır,
Kündü katka salıptır.
Akbaltay baştap karısın
Cıyıp aldı bay Cakıp
Kırk üylüü kırgız baarısın:
«Üy üylönüp, mal küttüm
Eç muraska çıkpadım,
Ereşen tartıp er bolup,
Er uulu menen teñ bolup,
Bir balanın ünün ukpadım.
Menin malım arbın, balam cok,
Baybiçe bala törösö
Balanın ünün ukkanda
Menin ölböy kalçu çamam cok.

Balanın ünün ukkanda
Menin köñülüm caşıp kaygırar
Süyüngön boydon cürögüm
Ortodon tars - dep ayrılar.
Bala ubayın körö albay
Kokustan Cakıp ölöbü,
Kızıktuu kıyın süyünüp,
Cakıbıñ kıyamat cüzün köröbü?
Malım arbın, balam cok,

Sayısız kara mal güden Cakıp'ın
Dileği çocuktaydı.
«Kurban olayım, ahali» —
Deyip, böylece, Cakıp Han
Daha sözünü ağzında toplamadan
Aslanın tamamını kestiler,
Kesilen aslanın etine
Hanım adamakıllı doydu,
Aşermesini ondan sonra bıraktı.
Kımıldasa zorlanıp
Ağlayıp durdu hanım;
Ayı günü dolmuş,
Doğuracak kadının
Vakti gelmiş.
Dokuz ay, dokuz gün oldu —
Günü hesaba almış,
Günü yazıya geçirmiş.
Akbaltay başta, yaşlılarını
Topladı bay Cakıp,
Kırk hane Kırgız'ın hepsini:
«Ev kurup, mal güttüm,
Hiç muradıma ermedim;
Serpilip yiğit olup,
Er oğullarıyla denk olup,
Bir çocuğun sesini duymadım.
Malım çoktur, çocuğum yok;
Hanım bir çocuk doğursa,
Çocuğun sesini duyduğumda
Ölmeden kalacak dermanım yok.

Çocuğun sesini duyduğumda
Gönlüm yaşarıp dolar,
Sevinç içinde yüreğim
Ortasından çat diye yarılır.
Çocuğun sefasını süremeden
Ya ansızın Cakıp ölürse,
Coşkuyla pek sevinip
Cakıp'ınız kıyamet yüzünü görür mü?
Malım çok, çocuğum yok;

Balaluu bolsom süyünüp,
Menin ölböy turgan çamam cok.
Emgekten tapkan san kara
Bu cerge turup neteyin,
Uşul cılkını közdöy keteyin,
Men cılkıga barganda,
Köp keçigip kalganda
Katın aman törösö,
Erkek bolboy, kız bolso
Atap koygon ala bee
Toyuna soyup cep koygun,
Kayran Cakıp kök calıñ
Tuyaksız öttü - dep, - koygun.
Cılkıdagı özümö
Birööñ basıp barbagın,
Birööñ kabar salbagın.
Egerde erkek uul tuusa,
Toyuna tokson soyo kör!
Aykırıp azan çakırıp,
Atın Manas koyo kör!
Toyuna tokson soyo kör,
Süyünçülöp kala kör,
Ereniñ maga bara kör!
Erkek atın uguzsañ
Degeniñe könöyün,
Bagıp cürgön san kara
Baarın saga bereyin,
Topozum tokson miñ bolgon
Baarısın saga bereyin.
Süyünçügö bargandın
Degenine könömün,
Tört tülüktüü karan mal
Tügöl boydon beremin.
Adırda cılkı altın san
Argımak-buudan aralaş,
Süyünçügö barganıñ
Tandap buudan malımdı al,
Azdık kılsa al malım
Menin köökörgö kuyup kanımdı al!

Çocuğum olursa sevinçten
Ölmeden durmama derman yok.
Emekle kazandığım sayısız mal —
Burada durup ne edeyim,
Şu yılkıya doğru gideyim.
Ben yılkıya vardığımda,
Çokça gecikip kaldığımda,
Kadın sağ salim doğurursa,
Erkek olmayıp kız olursa,
Adanmış ala kısrağı
Toyunda kesip yiyiverin,
«Koca Cakıp, gök yeleliniz,
Evlatsız göçtü» deyiverin.
Yılkıdaki bana
Biriniz kalkıp gelmeyin,
Biriniz haber salmayın.
Eğer erkek oğul doğurursa,
Toyuna doksan hayvan kesiver!
Haykırıp ezan okuyup
Adını Manas koyuver!
Toyuna doksan kesiver,
Müjdeciyi hazır ediver,
Ereniniz bana varıversin!
Erkek adını işittirirsen
Dediğine razı olayım,
Besleyip güttüğüm sayısız malın
Hepsini sana vereyim,
Doksan bin olan yak sığırımın
Hepsini sana vereyim.
Müjdeye gelenin
Dediğine razıyım,
Dört türlü kara malı
Tümüyle veririm.
Kırdaki yılkım altın gibi sayısız,
Argımak ile küheylan karışık;
Müjdeye vardığında
Seçip küheylan malımı al,
O mal az gelirse,
Kökörüme doldurup kanımı al!

Kaalasañ töödön koşup al,
Kalayık uk, karıñ uk,
Kalıñ curtum, baarıñ uk!»
Murasına cetkeni,
Munu aytıp, bay Cakıp
Cılkısına ketkeni.
Oyloso ketet darman-al,
Kanday bala törör - dep,
Tutamga kelbeyt kayran can.
Kabırga söögü sögülöt,
Cakıptın köñülü neçe bölünöt.
Sanaa tartıp tura albay,
San malga Cakıp barıptır,
Kambar ata kara aygır
Köp cılkıdan karı aygır
Karmap alıp bay Cakıp
Moynuna kise salınıp,
Caratkanga calınıp,
Kambar ata aygırdı
Ay tuyakka çaldı emi,
Aygırdı Cakıp soydu emi,
Etine mıktap toygondo
Ak kañkını cazdanıp,
Kıbılanı baştanıp,
Cakıp bay uyku saldı emi.
Kementaydı camındı,
Bir kudayga calındı.
Çıkanaktap uyku alıp,
Çırım etip tınç alıp,
Uykuga közü ilinip,
Caratkan kıldıñ ubara
Cılañaylak, cılañbaş
Cakıp kandın tüşünö kelip kiriptir
Bir ak sakalçan dubana:
«Atıñdın oozun bur, Cakıp,
Alda! - dep, öydö tur, Cakıp!
Kızır aleyki salam men elem,

Dilersen develerden de katıver,
Ey ahali işit, yaşlılar işitin,
Kalabalık yurdum, hepiniz işitin!»
Muradına ermek üzere,
Bunu deyip bay Cakıp
Yılkısının başına gitti.
Düşündükçe dermanı, gücü kesilir,
Nasıl bir çocuk doğar diye,
Zavallı can bir türlü yerinde durmaz.
Kaburga kemiği sökülür,
Cakıp'ın gönlü nicelere bölünür.
Kaygı çekip duramayıp,
Sayısız malına Cakıp varmış,
Kambar ata soyu kara aygırı,
Nice yılkı içindeki yaşlı aygırı
Yakalayıp bay Cakıp,
Boynuna kisesini asıp,
Yaradan'a yalvarıp,
Kambar ata aygırını
Ay toynaklı kurban diye kesti,
Aygırı Cakıp boğazladı işte,
Etine iyice doyunca,
Ak eyeri yastık edinip,
Başını kıbleye verip,
Cakıp bay uykuya daldı işte.
Kepeneğini üstüne örtündü,
Bir Tanrı'ya yalvardı.
Dirseğine yaslanıp uyuyup,
Şöyle bir kestirip soluklanıp,
Uykuya gözü dalınca,
Yaradan'ın bir hikmetiyle,
Yalınayak, başı kabak,
Cakıp hanın düşüne çıkıp girivermiş
Bir ak sakallı derviş:
«Atının başını çevir, Cakıp,
Allah! deyip ayağa kalk, Cakıp!
Kızır aleyhisselam idim ben,

Kır cagıña kelgenim -
Caratkan berdi bir bala
Oşonu aytıp bergeni.
Kaygının baarın coy, Cakıp,
Bügün erkek uulduu bolosuñ
Atın Manas koy, Cakıp!
Bul uuluñ Altayga kelip tuulgan,
Aman cürüp çoñoyso
Aalamga salat çuulgan.
Bul uuluñdun serp algan cagı

Senin bu yanına gelişim —
Yaradan verdi bir oğul,
Onu sana muştulamak içindir.
Kaygının hepsini dağıt, Cakıp,
Bugün bir erkek oğlun olacak,
Adını Manas koy, Cakıp!
Bu oğlun Altay'a gelip doğdu,
Sağ esen büyürse,
Âleme salar velvele.
Bu oğlunun göz attığı yan

kızıl ört,
Sebildüüsü seksen tört,
Bul uuluñdun serp salgan cagı
kızıl ört.
Ceti caşka kelgende
Kalıypa kirip kat alat,
Kanzaadadan bata alat.
On eki birge kol berip,
Kırk çilten baştap col berip,
Özü zayıppuruş atalat.
Kan içip cürüp katıgat,
Bet algandı mert kılıp,
Özü kankor Manas atalat.
Kara kök cal şer bolot,
Telegeyi teñ bolot.
Altı şerdin kencesi,
Özü kudaydın süygön mendesi.
Duşman azar salbagan,
Betteşken tirüü kalbagan
Telegeyi teñ bolot,
İçin karap otursañ
Uşul cer cüzünön keñ bolot.
Manas menen betteşip,
Mende azarın sala albayt,
On segiz miñ aalamda
Ukuruk kayrar tük kalbayt.
Kakançının Beecinge
Kalayman salçu şer oşol,

kızıl alev,
Pusatlı yoldaşı seksen dört,
Bu oğlunun el saldığı yan
kızıl alev.
Yedi yaşına geldiğinde,
Halife'ye varıp icazet alır,
Şehzadeden hayır dua alır.
On iki pîre el verip,
Kırk çilten baş olup yol verip,
Kendine zayıfların koruyucusu denir.
Kan içe içe pekişir,
Karşısına çıkanı helâk edip,
Kendine hunhar Manas denir.
Kara boz yeleli bir arslan olur,
Her şeyiyle eksiksiz, denk olur.
Altı arslanın en küçüğü,
Kendisi Tanrı'nın sevgili kulu.
Düşmanın zarar veremediği,
Karşısına çıkanın sağ kalmadığı,
Her yanıyla denk, tam olur,
İçine bakıp otursan,
Şu yeryüzünden geniş olur.
Manas ile yüz yüze gelip,
Hiçbir kul ona zarar veremez,
On sekiz bin âlemde
Önünü çevirecek kimse kalmaz.
Kakançın'ın Beecin şehrine
Kıyamet koparacak arslan odur,

Topon suu cürbös Beecinge
Topoloñ salçu er oşol.
Kabılan Manas uul keldi
Emi karap, Cakıp, ugup al!
Atın koygun Manas - dep,
Kapañdın baarın coyo kör,
Kara kalmak, mancuuga
Çoñ Cindi atka koyo kör!
Uşul bügün tuugan balañdın
Koldogonu - Kocosan,
Cölögönü - kırk çilten.
Bul balañdı körgöndö
Adam tapkıs oy kılgın,
Cılma bolgon cılkıñdın
Köbün soyup, toy kılgın!
Bügün kuu katınıñ şumkar tuuyt,
Senin kula beeñ bügün tulpar tuuyt.

Bügün Kızır aytkan azılzat uşul,
Kabılan Manas şer uuluñ
Kazatka miner at uşul.

Bügün eköö bir kün tuuldu,
Bitteyinde birikti,
Kenedeyde kezikti,
Kerişke minçü mal uşul.
Artık tulpar mal bolot,
Altı ay minse arıbayt.
Altımış asıy bolguça
Azuu söyköp karıbas,
Kuyrugu sayañ, calı az,
Kulan kuusa kutkarbas,
Söögünün baarı köpkök taş,
Astındagı mingeni
Batırak ölör ömür az.
Atkanım uşul, tilimdi al,
Baatır, Cakıp, bilip al!
Aytkanım uşul, kep uşul,
Balañ Manas kulunuñ,

Tufan suyu ulaşmaz Beecin'e
Kargaşa salacak er odur.
Kaplan Manas oğlun geldi,
Şimdi bak, Cakıp, dinleyiver!
Adını koy Manas diye,
Kederinin hepsini dağıtıver,
Kara Kalmak ile Mancu'ya
Çoñ Cindi adını koyuver!
İşte bugün doğan oğlunun
Koruyucusu — Kocosan,
Dayanağı — kırk çilten.
Bu oğlunu gördüğünde,
Kimsenin bulamayacağı bir düşünce kur,
Semirip parlamış yılkılarının
Çoğunu kesip toy eyle!
Bugün kocamış karın bir sungur doğurur,
Senin kula kısrağın bugün bir tulpar doğurur.
Bugün Kızır'ın söylediği asilzade budur,
Kaplan Manas, arslan oğlunun
Gazaya bineceği at budur.

Bugün ikisi bir günde doğdu,
Daha zerreyken birleştiler,
Küçücükken karşılaştılar,
Cenkte binilecek mal budur.
Üstün bir tulpar olur,
Altı ay binilse yorulmaz.
Altmış yaşına varana dek,
Azı dişleri uzasa da kocamaz,
Kuyruğu seyrek, yelesi az,
Kulanı kovsa kaçırıp kurtarmaz,
Kemiklerinin hepsi masmavi taş,
Altındaki binicisi
Ondan önce ölür, ömrü az.
Dediğim budur, sözümü tut,
Bahadır Cakıp, bilmiş ol!
Söylediğim budur, söz budur,
Oğlun Manas — kulunun,

Mendeden başka tuugan tuygunuñ
Çoñoyoru keç bolor,
Kıcıldagan kapırdan
Kıtaydın curtu öç bolor.
Caşı on ekige kelgençe
Ereşen tartıp, er bolup,
Er uulu menen teñ bolup,
Koluna ayza algıça,
Eñkeyip ayza saygıça,
Ok cetpes atın mingiçe,
Ok ötpös tonun kiygiçe,
Manas, Manas bolguça,
Alçayıp atka mingiçe,
Kalk içine cürgüçö,
Ordoluu kırgız curtuna
Ordo bolup kalgıça
On ekige kelginçe:
«Uulumdun atı Manas» - dep,
Bir adamga bilgizbe,
Bir kalmakka tuyguzba!
«Uulumdun atı Manas» - dep,
Aytıp koysoñ dardañdap,
Manastın dañkı bilindi,
Mından murun ceti cıl
Çını Kakandın dañzasına çiyildi.
Manastın atın ukkanda
Kalayıkka çır salıp,
Beecindin kanı küyüngön
Belgilüü Manas uul oşol.
«Uulum Manas attuu» - dep,
Uguza körbö kıtayga!»

Kul soyundan başka doğmuş şahinin,
Büyümesi geç olur,
Kaynaşan kâfirlerden,
Kıtay'ın yurdu ona düşman olur.
Yaşı on ikiye gelinceye dek,
Boy atıp er oluncaya,
Er oğluyla denk oluncaya,
Eline mızrak alıncaya,
Eğilip mızrak saplayıncaya,
Ok yetişmez atına bininceye,
Ok işlemez zırhını giyinceye,
Manas, Manas oluncaya,
Kurulup ata bininceye,
Halk içinde yürüyünceye,
Otağlı Kırgız yurduna
Otağ oluncaya dek,
On ikisine gelinceye dek:
«Oğlumun adı Manas» diye,
Bir tek insana bildirme,
Bir tek Kalmak'a sezdirme!
«Oğlumun adı Manas» diye,
Böbürlenip söyleyiverirsen —
Manas'ın ünü zaten duyulmuştur,
Bundan yedi yıl önce
Çın Kakan'ın defterine çizilmiştir.
Manas'ın adını duyduğunda,
Halka kavga salıp,
Beecin hanının içi yanmıştır,
O ünlü Manas oğlan işte budur.
«Oğlumun adı Manas'tır» diye,
Sakın Kıtay'a duyurma!»

Oşontüp aytıp, al adam
Közdön kayıp bolgonu.
Oşol kezde bay Cakıp
Uykudan çoçup oygonup,
Oñ cagına tolgonup,
Moynuna kurun salınıp,
Kuduret - dep calınıp,

Böyle deyip o adam
Gözden kayboluverdi.
O anda bay Cakıp
Uykudan irkilip uyanıp,
Sağ yanına dönüp,
Boynuna kuşağını asıp,
«Kudret!» deyip yalvarıp,

Baabedinin bat aytıp,
Bay Cakıp turdu kamınıp,
Oşol kündö Cakıptın
Uykusu ketti çaçılıp,
Umaçtay közü açılıp,
Irgıp tursa al Cakıp
Canında adam turmak, ayban cok.

Süyünüp cürök akıldap,
Oşol kezde tamanı cerge takıldan,
Başınan buu burkurap,
Caratkanga çırkırap,
Iylap turdu bay Cakıp:
«Uktap tursam tüş eken,
Bul kudaydın kılgan işi eken!»
Irgıp tursa tün eken,
Oşol kezde Cakıpka
Kadır tün bolor tün eken,
Aytıp ketken oşol can
Kıdırıñdın özü eken.
«Atı Manas boldu» - dep,
Aldı katkan bay Cakıp
Ugup turgan kezi eken.
Moynuna kurun salınıp,
Oşol kezde bay Cakıp
Caratkanga calınıp,
Supa sadık çalıptır,
Taraza cıldız birindep,
Birööö kalbay batıptır,
Cakıp ırgıp turganda
Tañ kaşkayıp atıptır,
Cerge carık tiyiptir.
Irgıp tursa bay Cakıp
Tabılgan malga töl başı
Töröböy cürgön kula bee
Irısı küldöy cönöptür,
Oşol kula bee kulun töröptür.
Irımdagan kula bee
Kulun tuugan kezi eken,

Baabedin'i tez tez anıp,
Bay Cakıp kalkıp hazırlandı,
O gün Cakıp'ın
Uykusu dağılıp gitti,
Gözü fal taşı gibi açılıp,
Fırlayıp kalktığında Cakıp,
Yanında insan şöyle dursun, hayvan bile yok.
Sevinçten yüreği çarpıp,
O anda tabanı yere tak tak vurup,
Başından buğu tütüp,
Yaradan'a feryat edip,
Ağlayıp durdu bay Cakıp:
«Uyurken gördüğüm düşmüş,
Bu, Tanrı'nın kıldığı işmiş!»
Fırlayıp kalksa gece imiş,
O anda Cakıp için
O gece Kadir gecesi imiş,
Söyleyip giden o can
Kıdır'ın ta kendisiymiş.
«Adı Manas oldu» dendiğinde,
Aklı başından giden bay Cakıp
İşitip durduğu an imiş.
Boynuna kuşağını asıp,
O anda bay Cakıp,
Yaradan'a yalvarıp,
Fecr-i sadık sökmüş,
Terazi yıldızı birer birer,
Biri kalmadan batmış,
Cakıp fırlayıp kalktığında,
Tan apaydın atmış,
Yere aydınlık değmiş.
Fırlayıp kalkınca bay Cakıp,
Bulunan malın döl başı,
Doğurmadan gezen kula kısrağın
Talihi gül gibi açılmış,
O kula kısrak bir kulun doğurmuş.
Uğur sayılan kula kısrak,
Kulun doğurduğu an imiş,

Kulun emes tuuganı	*Doğurduğu kulun değil,*
Kıyın tuugan kezi eken.	*Bir yaman şey doğurmuş meğer.*
Maldın başı kula bee	*Malın başı kula kısrak,*
Bıyıl tuugan kezi eken,	*Bu yıl doğurduğu an imiş,*
Tuuganda mıktap kula bee	*Doğururken sağlamca kula kısrak,*
Kuyun tuugan kezi eken.	*Bir kasırga doğurmuş meğer.*
«Tuş-tuşunan karasa	*«Dört bir yanından baksan,*
Cal, kuyrugu tögülöt,	*Yelesi, kuyruğu dökülür,*
3890 Canıbarım Toruçaar	*Canım hayvan Toruçaar,*
Munun tulparlık sını körünöt.	*Bunda tulparlık alameti görünür.*
Kıl müçösün karasa	*Kıl endamına baksan,*
Kızıktık türü körünöt.	*Görülmedik bir hali görünür.*
Kuyrugu bar, calı bar	*Kuyruğu var, yelesi var,*
Oşondoy suluu canıbar.	*Öylesine güzel bir hayvan.*
Aman bolso Toruçaar	*Sağ kalırsa Toruçaar,*
Tolkugan tulpar at bolot,	*Coşkun bir tulpar at olur,*
Munu suragan adam cat bolot.	*Bunu isteyen adam düşman olur.*
Ar müçösü bölünöt,	*Her uzvu ayrı seçilir,*
3900 Canıbardın artıkça sını körünöt.	*Hayvanın üstün alameti görünür.*
Aman cürüp at bolso,	*Sağ esen at olursa,*
Çılbırı tutam kalgıça	*Yuları bir tutam kalıncaya dek,*
Çındagan coogo aldırbayt,	*Azılı düşmana kaptırmaz,*
Çın kırsık miñdep çalbasa	*Gerçek felaket bin yandan çarpmadıkça,*
Mingenin coogo saydırbayt.	*Binicisini düşmana mızraklatmaz.*
Çuu uksa müçö sögülgön,	*Nara duyunca her uzvu boşanan,*
Aygay uksa canıbar	*Haykırış duyunca bu hayvanın*
Tulpardık sını körüngön.	*Tulparlık alameti görünen.*
Oçogor atsa şaşpagan,	*Fitilli tüfek atılsa şaşmayan,*
3910 Cer carılgan çuu uksa	*Yer yarılırcasına gürültü duysa,*
Bir izin kata baspagan,	*Bir izini bile şaşmadan basan,*
Oozun koyo bergende	*Ağzı koyverildiğinde,*
Tulparlardan bölüngön,	*Tulparlardan öne geçen,*
Aygay uksa carıktık	*Haykırış duyunca bu mübarekte*
Tulparlık sını körüngön.	*Tulparlık alameti görünen.*
Basıp ötsö kara cer	*Basıp geçse kara yer,*
Kat-katınan bölüngön.	*Kat kat yarılıp ayrılır.*
Taygılbagan biyikten,	*Yüksekten kaymayan,*
Takır ceri kem emes	*Hiçbir yeri eksik değil,*

Taşka baskan kiyikten.
Mingen adam şart bolot,
Aman cürsö Toruçaar
Erge ılayık at bolot.
Ketmen tuyak, keñ sooru
Aman bolso Toruçaar
Kerişke miner at bolot.
Kara bayır kazanat
Aman bolso Toruçaar
Tooruşka miner at bolot.
Ayzakerden kabılan
Iktuu miner at bolot,
Aalamga çır salçu

Taşa basan dağ keçisinden.
Binen adam çevik olur,
Sağ gezerse Toruçaar,
Ere layık at olur.
Kazma toynaklı, geniş sağrılı,
Sağ kalırsa Toruçaar,
Cenge binilecek at olur.
Kara bayır, soylu küheylan,
Sağ kalırsa Toruçaar,
Akına binilecek at olur.
Mızrakçıların kaplanının
Ustaca bineceği at olur,
Âleme kavga salacak

Mıktuu miner at bolot.
Bagalçagı mayışpas,
Baatır çalış cılkı eken.
Beker kuyruk, cal emes,
Bul canıbar Toruçaar
Men körgöndöy mal emes!»
Kulundu sınap alganı,
Kubangandan bay Cakıp
Kayra közün salganı.
Toruçaardı karasa,
Mal cırgalın kaalasa
Cerdi çapçıp Toruçaar
Taptap turgan kezi eken,
Enesinin üstünön
Arı-beri tüyülüp,
Attap turgan kezi eken.
Munu körüp bay Cakıp
Köñülü ketip bölünüp:
«Minüüçü eesin bergin» - dep,
Tilek kılıp kudaydan
Köñülü ketti bölünüp,
«Minüüçü uuldu berse - dep,
Mingenin közüm körsö - dep,
Anan kiyin ölsöm» - dep,
Toruçaardı körgöndö:

Yiğidin bineceği at olur.
İncikleri bükülmez,
Bahadır yaradılışlı bir at imiş.
Boşuna kuyruk, yele değil,
Bu hayvan Toruçaar,
Benim gördüğüm mallardan değil!»
Kulunu böyle sınayıp süzdü,
Sevincinden bay Cakıp,
Bir daha göz gezdirdi.
Toruçaar'a baksa,
Malın sefasını sürmek istercesine,
Yeri eşeleyip Toruçaar,
Tepinip durduğu an imiş,
Anasının üstünden,
Öne arkaya sıçrayıp,
Atlayıp durduğu an imiş.
Bunu görüp bay Cakıp'ın,
Gönlü coşup bölünüp:
«Binecek sahibini ver» diye,
Tanrı'dan dilek dileyip,
Gönlü gidip bölündü,
«Binecek oğlu verse» diye,
«Bindiğini gözüm görse» diye,
«Ondan sonra ölsem» diye,
Toruçaar'ı gördüğünde:

«Baabedin!» - dep bakırıp,
Cılkıçısın çakırıp,
Bokono cürök bolkuldap,
Kökürögü kirildep,
Tula boyu dirildep,
Aytıp oozun cıygança
Anday-mınday degiçe
Karargan toonun urçuktan,
Kaykalagan tumşuktan
Orgup-orgup çañ çıgat,
Çañdı körüp bay Cakıp
Dene boydon can çıgat.
Orgugan çañdı karasa
Telkürööñdün çañı eken,
Üstündögü mingeni
Akbaltay öñdüü can eken.
Kabarga Baltay kelgeni,
Arañ turgan bay Cakıp
Süyünçülöy bergeni.
Akbaltay aytıp mınday kep,
Bay Cakıpka mınday dep:
«Bay Cakıp, balam, süyünçü!
Bügün senin bagıña

«Baabedin!» diye bağırıp,
Yılkıcısını çağırıp,
Yüreği güm güm atıp,
Göğsü hırıldayıp,
Bütün bedeni titreyip,
Sözünü ağzında toparlayana dek,
Şöyle böyle diyene dek,
Kararan dağın burnundan,
Kıvrılan yamacından,
Buram buram toz çıkar,
Tozu görüp bay Cakıp'ın,
Bedeninden canı çıkayazdı.
Buram buram toza baksa,
Telkürööñ'ün tozu imiş,
Üstündeki binicisi,
Akbaltay'a benzer bir can imiş.
Habere Baltay gelmişti,
Zor duran bay Cakıp'a,
Müjdeyi vermeye durdu.
Akbaltay şöyle söz söyledi,
Bay Cakıp'a şöyle dedi:
«Bay Cakıp, oğlum, müjde!
Bugün senin bahtına,

Aç arslan şer keldi,
Kaygırsak kolgo tiybegen
Kabılan sultan er keldi!
Çıdap adam kalbadı,
Koluna koş koldop zaar karmadı.
Kursakta catıp bakırdı,
Munuñ «Manastap» uraan çakırdı.
Sarı saamay kök koydo
Sarı başıl irik tuudu,
Manasıñdı tuuganda
Tamanı menen tik tuudu!
Oñ koluna kara kan
Karmay tüştü kan Manas,
Oñ koluna kara kan karmay tüşkönü -
Karmaşuuga coo bolso,

Aç arslan, bir yiğit geldi,
Nice yansak da ele geçmez,
Kaplan sultan bir er geldi!
Dayanacak adam kalmadı,
İki eliyle avuçlayıp zehir tuttu.
Karında yatarken bağırdı,
Bu oğlun «Manas!» diye savaş naran attı.
Sarı perçemli boz koyun,
Sarı başlı bir koç doğurdu,
Manas'ın doğduğunda,
Ayakları üstüne dik doğdu!
Sağ eline kara kanı
Tutuverdi han Manas,
Sağ eline kara kan tutuvermesi —
Dövüşmeye düşman olursa,

Kara kanday agızıp,
Kanın tögöm degeni.
Sol koluna sarı altın
uuçtay tüşkönü -
Salışarga coo bolso,
Sarı altınday sargaytıp,
Men tübünö cetem degeni.
Kursaktan balañ tüşköndö
Kulagının uçu teşilüü,
Munun sürünötü kesilüü,
Körgön can boldu bışmana,
Oy, Cakıbım, oylonçu
Kursaktan tüşkön balañdın
Mınçalık boldu cışana.
Barkırap bala tüşköndö
Tüşkön cerden çañ çıktı,
Iylaganda balaga
Cürök tuylap can çıktı.
Körbögöndü körüptür,
Bala emes, bir celmoguz eken - dep,
Toguz kempir beçara
Cürögü tüşüp ölüptür.
Körgöndün köönü bölündü,
Art cagında balañdın
Kara kök cal calı köründü.
Manasıñ cerge tüşköndö
Nur tögülüp toyundu,
Kara kök cal kabılan
Atı «Manas» bolsun - dep,
Balañdın atı koyuldu.
Katındar orop alarda
Bu belgisi dagı bar,
Kara çaar kabılan

Kara kan gibi akıtıp,
Kanını dökerim demesidir.
Sol eline sarı altını
avuçlayıvermesi —
Savaşmaya düşman olursa,
Sarı altın gibi sarartıp,
Kökünü kuruturum demesidir.
Karından oğlun düştüğünde,
Kulağının ucu delikti,
Bu çocuk sünnetli doğmuştu,
Gören can şaşıp kaldı,
Ey Cakıp'ım, bir düşünsene,
Karından düşen oğlunun,
Bunca oldu nişanesi.
Çocuk haykırarak düştüğünde,
Düştüğü yerden toz çıktı,
Çocuk ağladığında,
Yürekler hoplayıp canlar çıktı.
Görülmedik şeyi görmüşler,
«Çocuk değil, bir obur dev imiş» diye,
Dokuz zavallı kocakarı,
Yürekleri düşüp ölüvermiş.
Görenin gönlü ürperip böründü,
Oğlunun sırtında,
Kara boz yele — yelesi göründü.
Manas'ın yere düştüğünde,
Nur saçılıp ortalık doldu,
Kara boz yeleli kaplanın,
Adı «Manas» olsun diye,
Oğlunun adı konuldu.
Kadınlar kundaklarken,
Bir alameti daha var,
Kara benekli bir kaplan,

Kaptalında çamındı,
Al ımırkay balanı
Arı-beri üç attap,
Karasa közgö ilinbey
Kayda ekeni bilinbey

Yanı başından atılıp geldi,
O körpe bebeği,
Öne arkaya üç kez atlayıp,
Bakınca göze ilişmeden,
Nerede olduğu bilinmeden,

Kayıp bolup cogoldu.
Kösöö kuyruk kök arslan
Oñ cagınan çamındı,
Arslandı körgöndö:
«Kanday şumduk boldu?» - dep,
Katın kaçtı çurkurap,
Kalayıktın baarısı
Tüp kötörö zırkırap,
Tuulgan bala Manastın
Oñ iyinden bir cıttap,
Sol iyinden bir cıttap,
Kür-kür etip tolgonup,
Beren menen arslan
Koşo cattı komdonup,
Bir karasañ baladay,
Bir karasañ sur colbors,
Aman cürüp çoñoyso
Betteşken adam aman tük bolbos.
Çekesi cerge cetkeni,
Asmandan kudaydın nuru çaçılıp,
Zilzala cürüp ketkeni.
Törögön Manas uuluñuz
Kudaydın süygön kulu eken,
Ar müçösün karasañ
Tokson miñ candık uul eken.
Aman cürüp çoñoyso
Ereşen tartıp er bolot,
Kara kök cal kabılan
Kaarı toluk şer bolot.
Cürgönü küygön çok bolot,
Ataarı bolot ok bolot,
Atı Manas koyuldu
Aalamda cok bolot.
Atı Manas şer oşol,
Aydalıp keldik alıstan,
Tuuganıbız kırgızdı
Taap berüüçü er oşol,
Muñuñdu çeçer şer oşol,
Bizdi muñkantpay kütçü er oşol.

Kaybolup gitti.
Sırık kuyruklu boz arslan,
Sağ yanından atıldı,
Arslanı gördüklerinde:
«Bu ne dehşet böyle?» diye,
Kadınlar çığlık çığlığa kaçtı,
Ahalinin hepsi,
Topyekûn sızlanıp inledi,
Yeni doğan çocuk Manas'ı,
Sağ omzundan bir koklayıp,
Sol omzundan bir koklayıp,
Gür gür edip dolanıp,
Yiğit ile arslan,
Birlikte çöküp yattı,
Bir baksan çocuk gibi,
Bir baksan boz kaplan,
Sağ esen büyürse,
Karşısına çıkan adam asla sağ kalmaz.
Alnı yere erişince,
Gökten Tanrı'nın nuru saçılıp,
Zelzele yürüyüp geçti.
Doğan Manas oğlunuz,
Tanrı'nın sevgili kuluymuş,
Her uzvuna baksan,
Doksan bin cana bedel oğulmuş.
Sağ esen büyürse,
Serpilip yiğit olur,
Kara boz yeleli kaplan,
Kahrı tam bir arslan olur.
Yürüyüşü yanan kor olur,
Attığı çelik ok olur,
Adı Manas konuldu,
Âlemde eşi olmaz.
Adı Manas, arslan odur,
Sürgün edilip geldik uzaktan,
Soydaşımız Kırgız'ı,
Bulup kavuşturacak er odur,
Derdini çözecek arslan odur,
Bizi inletmeden koruyacak er odur.

Özü Altayda tuuldu
Bilseñ kadır tün keldi
Oylop körsöñ, Cakıp kan,
Bizge bir cakşılık tier

Kendisi Altay'da doğdu,
Bilirsen Kadir gecesi geldi,
Düşünsene, Cakıp han,
Bize bir iyilik dokunacak

kün keldi.
Murun kaalasañ sizge tuş keldi,
Bügün senin tüşüñö tuuşar
iş keldi.
Cakıp bay, kabıl keldi körgön tüş,
Erkek töröp Çıyırdı
Atı Manas koyuldu,
Kalkıñda barbı mınday iş!?
Sölökötü, sölbötü,
Törölgöndö kelbeti
Çukul keldi körgön tüş,
Kızırluu Cakıp, ugup al
Kılımda bolboyt mınday iş!
Balañdın ar belgisi çak keldi
Alda Taala kuduret
Özü kaalap bak berdi.
Tuulganda kara cer
Toktono albay terbeldi,
Atı Manas arslan
Baykasañ bizge şer keldi!
Cakıbım,
Calınsak bolboyt mınday iş,
Cakında kelbeyt körgön tüş,
Caratkan Manastay bala beret - dep,
Cadıda barbı uşul iş?!
Belgilüü eken, bel eken,
Beren Manas bul uuluñ
Belge tañuu şer eken,
Baylanıp catkan baktının
Bagın aççu uul eken,
Kordukta cürçü adamdın
Kolun çeçer uul eken.
Muñkanıp cürgön adamdın,
Muñun tabar uul eken,

gün geldi.
Önceden dilediğin size denk geldi,
Bugün senin düşüne denk düşen
iş geldi.
Cakıp bay, gördüğün düş kabul oldu,
Çıyırdı bir erkek doğurup,
Adı Manas konuldu,
Halkında var mı böyle bir iş!?
Endamı, heybeti,
Doğduğundaki suret ve kılığı,
Gördüğün düşe tıpatıp denk geldi,
Kızır nazarlı Cakıp, dinleyiver,
Asırlarda olmaz böyle bir iş!
Oğlunun her alameti tam denk geldi,
Allah Taala, kudret sahibi,
Kendi dileyip baht verdi.
Doğduğunda kara yer,
Duramayıp sarsıldı,
Adı Manas, arslan,
Dikkat etsen, bize bir arslan geldi!
Cakıp'ım,
Yalvarsak da olmaz böyle iş,
Böylesi düş kolay kolay gelmez,
«Yaradan Manas gibi çocuk verir» diye,
Hatırda var mı böyle bir iş?!
Belli imiş, dayanak imiş,
Yiğit Manas, bu oğlun,
Bele kuşanılacak arslanmış,
Bağlanıp yatan bahtın,
Bahtını açacak oğulmuş,
Horlukta yaşayan insanın,
Elini çözecek oğulmuş.
İnleyip gezen insanın,
Derdine derman bulacak oğulmuş,

Kaynap catkan kapırga
Kazat kılar şer eken,
Altaydagı karıp curt
Aman Manas çoñoyso
Azat kılar şer eken.
Keçee, Cakıp, körgönsüñ
Kabarıñda bar beken,
Tekeçe kan, Şıgay kan
Bir karaanın tiygizbey,
Ce er ekenin bilgizbey,
Alek bolup can menen
Akılınan şaşkanda
Bul eköö toogo çıga kaçkanda,
Tirüülükkö cutundu

Kaynaşıp duran kâfire,
Gaza kılacak arslanmış,
Altay'daki garip yurdu,
Manas sağ esen büyürse,
Azat edecek arslanmış.
Dün, Cakıp, görmüştün,
Haberin var mıdır,
Tekeçe han, Şıgay han,
Bir karaltısını bile göstermeden,
Ya da er olduklarını bildirmeden,
Canlarıyla helâk olup,
Akılları şaştığında,
Bu ikisi dağa çıkıp kaçtığında,
Yaşamaya can attılar,

Bir karaanın tiygizbey,
Tuugandıgın bilgizbey
Özdörü kaçıp kutuldu.
Çalışarga çama cok,
Alışarga ayla cok
Kara kalmak, köp mancuu
Töböbüzdön baskanda
Keçee bıt-çıt kılıp
baarıbızdı çaçkanda,
Korduktu koydoy salganda,
Mal menen başka ee kılbay
Kıtayıñ takır talap alganda
Kol menen ayak baylanıp,
Korduk körüp aydalıp,
Kapalanıp kaygırıp,
Öz tuugandan ayrılıp
Belgilesek karan tün,
Mendede barbı mınday kün?
Kol-ayak çoguu baylandı,
Korduk körüp aydaldık.
Birööbüz kettik Eyrenge,
Birööbüz tüştük çıkpay turgan
tereñge.
Köbübüz tüştük kordukka,

Bir karaltısını bile göstermeden,
Akrabalığını bildirmeden,
Kendileri kaçıp kurtuldu.
Çarpışmaya derman yok,
Boğuşmaya çare yok,
Kara Kalmak, kalabalık Mancu,
Tepemize çöktüğünde,
Dün bizi paramparça edip,
hepimizi dağıttığında,
Bizi koyun gibi hor kullandığında,
Mala da cana da sahip kılmadan,
Kıtay'ın her şeyi yağmalayıp aldığında,
El ile ayak bağlanıp,
Horluk görüp sürülüp,
Kederlenip kaygılanıp,
Öz akrabadan ayrılıp,
Anarsak — kapkara gece,
Kulda var mı böyle bir gün?
El ayak birlikte bağlandı,
Horluk görüp sürüldük.
Birimiz gittik Eyren'e,
Birimiz düştük çıkılmaz
derinliğe.
Çoğumuz düştük horluğa,

Coluktuk çoñ çokmor algan
zordukka.
Kalayman başka salganda,
Bul kapırlar aydap alganda
Soyup ceerge koy tappay,
Tınıç aluuga cer tappay,
Calı bar cetim tay tappay,
Ce bir can cırgatar cer tappay,
Cabırkap tentip kelgende
Altayga keldik, al taptık, Cakıp,
Altın ken kazıp,
Mal taptık, Cakıp!
Kaadada barbı körgön tüş,
Alda Taala caratkan
Manastay bala beret - dep,
Tegi kaadada barbı uşul iş!
Uşul bir bala çoñoyso,
Kegiñdi alar ken oşol,
Senin çeriñdi cazar er oşol.
Tuş-tuşka kettik aydalıp,
Aman bolsok tuugandı tabar er oşol.

Baykasañ cakşı körgön kün,
Bilgenge Manas kadır tün.
Arıgan atıñ semirdi, baatır,

Rastladık koca çomak tutan
zorbalığa.
Başımıza kıyamet saldığında,
Bu kâfirler bizi sürüp götürdüğünde,
Kesip yemeye koyun bulamadan,
Soluklanmaya yer bulamadan,
Yeleli bir öksüz tay bulamadan,
Ya da can şenletir bir yer bulamadan,
Yara bere içinde sürünüp geldiğimizde,
Altay'a geldik, güç bulduk, Cakıp,
Altın madeni kazıp,
Mal bulduk, Cakıp!
Görenekte var mı böyle görülen düş,
Allah Taala, Yaradan,
«Manas gibi çocuk verir» diye,
Hiç görenekte var mı böyle iş!
İşte bu çocuk büyürse,
Öcünü alacak hazine odur,
Senin içindeki dertleri dağıtacak er odur.
Dört bir yana sürülüp gittik,
Sağ kalırsak akrabayı bulup getirecek er odur.
Dikkat etsen, gördüğümüz ne güzel gün,
Bilene Manas — Kadir gecesidir.
Arıklamış atın semirdi, bahadır,

Bizge açkan bir kursak toyundu,
Senin üzülgönüñ ulanat,
Balañ aman çoñoyso,
Köödöndön kapañ çaçılar,
Örttöngön cürök basılar,
Aman bolup çoñoyso,
Senin umaçtay közüñ açılar!
Üzülgönüñ ulanat,
Çaçılganıñ cıynalat» -
Akbaltay aytıp turgan kep,
Balaluu bolduñ Cakıp - dep,
Agarıp tañıñ çıktıbı,
Senin kızarıp künüñ keldibi,

Bizim aç karnımız doydu,
Senin kopan soyun eklenip sürer,
Oğlun sağ esen büyürse,
Göğsünden kederin saçılıp dağılır,
Yanan yürek yatışır,
Sağ olup büyürse,
Senin gözün fal taşı gibi açılır!
Kopmuş olanın eklenip sürer,
Saçılmış olanın derlenip toplanır» —
Akbaltay'ın söyleyip durduğu söz,
«Çocuklu oldun, Cakıp» diye,
Ağarıp tanın mı attı,
Kızarıp günün mü doğdu,

Atı bir Manas kabılan
Ayköldü kuday berdibi?!
Körsöñ bir içte bışman bar,
Uçmaktuu Beecin uluu şaar
Oşonun ulugu mıktı Esenkan.
Ulamadan kep uktum:
«Atı Manas er çıgıp,
Beecinge dümök salat - dep,
Beecindin kanı Esenkan
Bul kırgızdın curtunan
Bala izdedi» - dep uktum.
Atı Manas bala - dep,
Balçısı aytıp biliptir,
Tili kırgız tilinde,
Beecinge duşman zilinde.
Oylop, bilip balçısı
Al Esenkan kapırdın
Aytıp berip carçısı
Közünö aytıp dalayı
Bilgen eken Manastı
Kazınalık ayarı.
Ayardan anık kep ugup:
«Manas duşman» - dep, ugup,
Alban türdüü kol alıp,
Uşul kırk üylüü kırgız curt elek
Çoguu cıynap alganda
Kabarıñda bar beken,
Baldardın baarın çuulatıp,
Çubatuuga salganda,
Manas izdep Esenkan
Ulamadan ulasam,
Bilgiçterden surasam,
Kalaymandı saldı - deyt,
Tutanıp ölgön kızıtalak
Tuş-tuşka kabar kıldı - deyt,

Kayaşayak bergendi
Karmap alıp kırdı - deyt.
Çoñ ekenin bilgizip,

Adı Manas olan kaplanı,
Gönlü derya olanı Tanrı mı verdi?!
Görsen, içte bir tasa var,
Uçsuz bucaksız Beecin, ulu şehir,
Onun ulusu güçlü Esenkan.
Bilenlerden söz duydum:
«Adı Manas bir er çıkıp,
Beecin'e bela salacak» diye,
Beecin'in hanı Esenkan,
Bu Kırgız'ın yurdundan,
Çocuk aradı» diye duydum.
«Adı Manas bir çocuk» diye,
Falcısı söyleyip bilmiş,
Dili Kırgız dilinde,
Özünde Beecin'e düşman.
Düşünüp bilerek falcısı,
O kâfir Esenkan'ın,
Tellalı da söyleyip durmuş,
Nicesi yüzüne söylemiş,
Manas'ı bilirmiş meğer,
Hazinedeki bilge ayyarı.
Ayyardan kesin söz duyup:
«Manas düşmandır» diye duyup,
Türlü türlü asker alıp,
Şu kırk evli Kırgız yurduyduk,
Hepimizi toplayıp aldığında,
Haberin var mıdır,
Çocukların hepsini çığrıştırıp,
Geçit resmine dizdiğinde,
Manas'ı arayıp Esenkan,
Bilenden bilene sorup ularsam,
Bilgiçlerden sorarsam,
Kıyameti koparmış derler,
Hınçtan tutuşup ölesi kahrolası,
Dört bir yana haber salmış derler,

Karşılık vereni,
Yakalayıp kırmış derler.
Büyüklüğünü göstererek,

Çogulgan curttun baarısın
Kıynap, sabap, küygüzüp,
Bala izdedi - dep uktum,
Atı Manas, calı bar
Can izdedi - dep uktum,
Öz bilgenin aalamga
Kılıp ketti - dep uktum,
Kecirine tiygendi
Kecigesin kerceytip
Kırıp ketti - dep uktum,
Ayabagan dümöktü
Salıp ketti - dep uktum,
Samarkandın şaarında
Tuulgan eken beçara
Çoñ Eşendin Car Manas
Zorduk kılıp kıtaylar
Alıp ketti - dep uktum.
Kakançının kalkı bar,
Kaynap catkan kıtaydın
Kança türdüü alpı bar
Kanı buyruk kılganda
Uşunday zorduk kılmay saltı bar.
Ordoluu şayık kök cökör
Orçun curt Kokon, Margalañ
Kızık kıldı - dep uktum.
Ancıyandı cerdegen,
Munu eñkeytip duşman ceñbegen,
Ancıyanda Aykocom,
Aykoco uulu - Bilerik,
Aykoco cayın suraba -
Özü oluya can eken,
Aykoconun Bilerik
Özü ölgöndö körgön bala eken.
Ceti-Özön suunun talmızı,
Aykoconun ölgöndö körgön Bilerik
Ata uulunun calgızı,
Salım kılıp altındı
Artıp aldı - dep uktum,
Kurun selde çalınıp,

Toplanan yurdun hepsini,
İşkence edip, dövüp, yakıp,
Çocuk aramış diye duydum,
Adı Manas, yeleli
Bir can aramış diye duydum,
Kendi bildiğini âleme,
Yapıp gitmiş diye duydum,
İnadına dokunanı,
Ensesinden büküp,
Kırıp geçirmiş diye duydum,
Amansız belayı,
Salıp gitmiş diye duydum,
Samarkan'ın şehrinde,
Doğmuş imiş zavallı,
Koca Eşen'in Car Manas'ını,
Zorbalık edip Kıtaylar,
Alıp götürmüş diye duydum.
Kakançın'ın halkı var,
Kaynaşıp duran Kıtay'ın,
Nice türlü alpı var,
Hanı buyruk verdiğinde,
Böyle zorbalık etmek töresi var.
Otağlı şeyhi, gök cübbeli çerisi,
Koca yurt Kokon'u, Margalañ'ı,
Oyuncak etmiş diye duydum.
Ancıyan'ı yurt edinen,
Onu eğdirip hiçbir düşmanın yenemediği,
Ancıyan'daki Aykoco'm,
Aykoco'nun oğlu — Bilerik,
Aykoco'nun halini hiç sorma —
Kendisi evliya bir canmış,
Aykoco'nun Bilerik'i,
Öleceği demde gördüğü çocukmuş.
Ceti-Özön suyunun incisi,
Aykoco'nun ölürken gördüğü Bilerik,
Ata oğlunun biriciği,
Altını sermaye edip,
Yükleyip almış diye duydum,
Kuşağını sarık gibi sarınıp,

	Kuduretke calınıp,	*Kudret sahibine yalvarıp,*
	Töögö bulun caylaşıp,	*Deveye malı mülkü yerleştirip,*
	Kıtaydı közdöy aydaşıp,	*Kıtay'a doğru sürüp,*
	Kıtaydan çıgıp, çoñ Döñgö	*Kıtay'dan çıkıp Çoñ Döñ'e,*
	Öz bilgenin alarga	*Kendi bildiğini onlara,*
	Kılıp saldı - dep uktum,	*Yapıvermiş diye duydum,*
	Mediyan suusuz çölündö	*Mediyan'ın susuz çölünde,*
4270	Soodaga bargan koconu	*Ticarete giden hocaları,*
	Kırıp saldı - dep uktum,	*Kırıp geçirmiş diye duydum,*
	Oşondo koco kırılıp,	*O zaman hocalar kırılıp,*
	Soodanın baarı tıyılıp,	*Ticaretin hepsi kesilip,*
	Olcolop alıp çoñ Döñgö	*Yağmalayıp Çoñ Döñ'e,*
	Colgo tüştü - dep uktum,	*Yola düşmüş diye duydum,*
	Aykoco uulu Bilerik	*Aykoco oğlu Bilerik,*
	Kolgo tüştü - dep uktum,	*Ele düşmüş diye duydum,*
	Temir arkan çıkpagan	*Demir urganın bile kurtulamadığı,*
	Torgo tüştü - dep uktum,	*Tuzağa düşmüş diye duydum,*
4280	Kıtay ermek kıluuga	*Kıtay'a eğlence olmaya,*
	Duuga tüştü - dep uktum,	*Şamataya düşmüş diye duydum,*
	Ayıkpagan bir ülkön	*Dinmek bilmez bir büyük,*
	Çuuga tüştü - dep uktum,	*Kavgaya düşmüş diye duydum,*
	Kocolorun korcoytup,	*Hocalarını yere serip,*
	Caylap ketti - dep uktum,	*Öldürüp gitmiş diye duydum,*
	Bu dagı busurmandın eli - dep,	*«Bu da Müslüman'ın halkı» diye,*
	Bilerikti momintip,	*Bilerik'i böylece,*
	Baylap ketti - dep uktum.	*Bağlayıp götürmüş diye duydum.*
	Carmanas menen Bilerik	*Carmanas ile Bilerik,*
4290	Ekөönü koşup aldı - deyt.	*İkisini bir araya katmışlar derler.*
	Kan tagında çoñ zından	*Han tahtının dibinde koca zindan,*
	Biyiktigi kırk arkan	*Yüksekliği kırk urgan,*
	Al zındanga saldı - deyt,	*O zindana atmışlar derler,*
	Öltürböstön citirbey,	*Öldürmeden, yitirmeden,*
	Alarıñ bakırça bolup kaldı - deyt.	*Onlar zavallıya dönmüş derler.*
	Kıtay bülük boluptur,	*Kıtay kargaşaya düşmüş,*
	Atın ugup Manas - dep,	*Adını duyup «Manas» diye,*
	Abaylagın, bay Cakıp,	*Dikkat et, bay Cakıp,*
	Aalamda barbı mınday kep,	*Âlemde var mı böyle söz,*
4300	Uruusu Manas kırgız - dep,	*«Soyu Kırgız'dır Manas'ın» diye,*

Uyanı Manas buzar - dep,
Beecinge saldı mıktuu çep,
Beelep, Cakıp, kebimdi uk,
Mendede barbı mınday kep,
Kırk üylüü kırgız çogulup,
Ayta körbö, Manas - dep.
Kırk üylüü kırgız çogulup,
Kapanın baarın coyolu,
Kırgızdın baarı çogulup,
Kızır çalgan kök caldı
Azırınça Çoñ Cindi atka koyolu.
Caşı on ekige kelgende
Bilbegendi bilgizip,
Mintip colgo salalı,
Kaynap catkan kapırdan
Biz kapkaydagı kekti alalı.

«Yuvayı Manas bozar» diye,
Beecin'e sağlam sur çekmişler,
İyi tart, Cakıp, sözümü dinle,
Kulda var mı böyle söz,
Kırk evli Kırgız toplanıp,
Sakın deme «Manas» diye.
Kırk evli Kırgız toplanıp,
Kederin hepsini dağıtalım,
Kırgız'ın hepsi toplanıp,
Kızır'ın dokunduğu boz yeleliyi,
Şimdilik Çoñ Cindi adıyla çağıralım.
Yaşı on ikiye geldiğinde,
Bilmeyene bildirip,
Onu böylece yola koyalım,
Kaynaşıp duran kâfirden,
Biz nice eski öcü alalım.

On törtkö caşı kelgende
Kanga toyup katıgat,
Karap turgun Manaska
Kakançındın Beecinge
Kankor Manas atıgat.
Belgilüü uşul, beli uşul
Kakançınduu Beecinge
Kalayman salçu er uşul.
Bay Cakıp, balam, kebimdi uk,
Bala keldi, şer keldi,
Mal menen başıñ teñ keldi,
Taalayıñ artık kabılan,
Üyüñö Manas er keldi!
Aman bolso bul uuluñ
Kıyanı çaap col salat,
Aytkanım calgan bolboso,
Aldam özü bilbese
Bul uuluñ kıtaydı çaap olco alat.
San kara kütkön, oy Cakıp,
Malga karoo can eleñ
Sarañıñdı koy, Cakıp!
Senin adırda cılkıñ altı san,

On dördüne yaşı geldiğinde,
Kana doyup pekişir,
Gözle de gör, Manas'ı:
Kakançın'ın Beecin'inde,
Hunhar Manas diye ün alır.
Belli olan budur, bel budur,
Kakançın'lı Beecin'e,
Kıyamet salacak er budur.
Bay Cakıp, oğlum, sözümü dinle,
Çocuk geldi, arslan geldi,
Malın ile başın denk geldi,
Talihi üstün kaplan,
Evine Manas er geldi!
Sağ olursa bu oğlun,
Sarp yamacı yarıp yol açar,
Dediğim yalan değilse,
Allah kendisi bozmadıkça,
Bu oğlun Kıtay'ı vurup ganimet alır.
Sayısız kara mal gütmüşsün, ey Cakıp,
Mala düşkün bir candın,
Cimriliği bırak, Cakıp!
Senin kırlarda yılkın altı tümen,

Munun köbü sonun ala baş,
İçinde argımak-buudan aralaş.
Kapanın baarın coy, Cakıp,
Tabılıp Manas uul keldi,
Dalayın toygo soy, Cakıp,
Dalay cılkı, dalay koy
Bir dalayın soy, Cakıp,
Balanın atı «Manas» - dep,
Eç adamga bilgizbey,
Eç adamga tuyguzbay
Öz içiñen: «Manas» - dep,
Balanın atın koy, Cakıp!
San kara malıñ çaç, Cakıp,
Eldin oozun bas, Cakıp!
Uy menen töóñ soyulsun,
Bul Altaydın tüzünö
Çoñ kemege oyulsun,
Bul Manastın toyunda
Kalender, bakır, miskinder
Kalbay baarı toyunsun!»
Akbaltay aytıp mınday kep
Süyünçülöp kalganı.
Balası cok Cakıp bay
Aytkanına köndü emi,
Boz aygır üyürü miñ baytal
Aytkan Akbaltayıña

Bunun çoğu güzel ala başlı,
İçinde argımakla küheylan karışık.
Kederin hepsini dağıt, Cakıp,
Bulunup Manas oğul geldi,
Nicesini toya kes, Cakıp,
Nice yılkı, nice koyun,
Bir nicesini kes, Cakıp,
Çocuğun adı «Manas» diye,
Hiçbir insana bildirmeden,
Hiçbir insana sezdirmeden,
Kendi içinden «Manas» diye,
Çocuğun adını koy, Cakıp!
Sayısız kara malını saç, Cakıp,
Elin ağzını kapat, Cakıp!
İneğin ile deven kesilsin,
Bu Altay'ın düzüne,
Koca ocak çukuru kazılsın,
Bu Manas'ın toyunda,
Kalenderler, yoksullar, miskinler,
Kimse kalmadan hepsi doyunsun!»
Akbaltay böyle söz söyleyip,
Müjdelik diledi.
Çocuğu olmayan Cakıp bay,
Dediğine razı oldu işte,
Boz aygır sürüsü, bin kısrağı,
Söz getiren Akbaltay'ına,

Süyünçügö berdi emi.
Aldıñkı erdin şalpaytıp,
Eki örköçün arkaytıp,
Ördöktöy moynun koykoytup,
Bir örköçün zoñkoytup,
Balpañ-salpañ mañ baskan,
Tört ayagın teñ baskan,
Çuudaların çañ baskan,
Nardan çıkkan tört cüzdü
Aydap Cakıp keldi emi,
Al Akbaltay abaña
Süyünçügö berdi emi.

Müjdelik olarak verdi işte.
Alt dudağını sarkıtıp,
İki hörgücünü dikip,
Ördek gibi boynunu kıvırıp,
Bir hörgücünü yükseltip,
Paytak paytak ağır yürüyen,
Dört ayağını denk basan,
Tüylerini toz kaplamış,
Nar soyundan dört yüz deveyi,
Sürüp Cakıp getirdi işte,
O Akbaltay ağabeyine,
Müjdelik olarak verdi işte.

Şaa müyüzün koykoytup,
Özü sürök, sütü may
Barkı kımbat canıbar
Malım cetpeyt bir dalay,
Baykuş Cakıp ayanbay
Uydan berdi tört cüzdü.
«Oy, Akbaltay, abake
Uşul sözüñ çın bolso,
Cılkıdan tulpar malımdı al,
Azdık kılsa bergenim
Köökörgö kuyup kanımdı al,
Iras bolso aytkanıñ
Ögöömdü taştap, bülöömdü al,
Ekööмdü taştap, biröömdü al,
Altayga taştap, ayılımdı al,
Balamdı taştap, zayıbımdı al,
Mülkümdü cıynap, bözümdü al,
Oorubasa, oy abam,
Çukup bir cak közümdü al,
Cılkı cıydım düynösüz,
Eesiz maldı köp cıydım,
Süyünçülöp kalıpsız,
Aytkanıñ ıras çın bolso,
Malım tügül, meni da al!
Akbaltaydın kebine
Ezilip ketip baramın,
Kebin ugup kan Baltay
Süyüngöngö çıdabay,
Küyüp barat cürögüm.
Aylanayın Akbaltay
Atı Manas koyulsa
Al balamdı köröyün,
Bul Altayga kelgeni -
Malım arbın, balam cok,
Bala üçün tarttım capanı,
Mına uşunday eken, düynö bok!

Aylanayın Akbaltay,
Bir tutkan birim sen eleñ,

Çatal boynuzunu dikip,
Kendi iri, sütü yağ,
Değeri pahalı hayvandan,
Nice mala değişilmez,
Garip Cakıp esirgemeden,
İnekten verdi dört yüzünü.
«Ey Akbaltay, ağabey,
Bu sözün gerçekse,
Yılkıdan tulpar malımı al,
Verdiğim az gelirse,
Köökör'e doldurup kanımı al,
Dediğin doğruysa,
Eğemi bırak, bileğitaşımı al,
İkimi bırakıp birimi al,
Altay'a bırakıp obamı al,
Çocuğumu bırakıp karımı al,
Malımı mülkümü toplayıp bezimi al,
Acıtmadan, ey ağam,
Oyup bir yandan gözümü al,
Yılkı yığdım, dünyalık neyime,
Sahipsiz malı çok yığdım,
Müjdeyle çıkageldin,
Dediğin sahiden doğruysa,
Malım şöyle dursun, beni de al!
Akbaltay'ın sözüyle,
Eriyip gidiyorum,
Sözünü duyunca han Baltay'ın,
Sevincime dayanamayıp,
Yüreğim yanıp tutuşuyor.
Kurbanın olayım Akbaltay,
Adı Manas konursa,
O çocuğumu göreyim,
Bu Altay'a geleli —
Malım boldu, çocuğum yok,
Çocuk için çektim cefayı,
İşte böyleymiş — beş para etmez dünya!

Kurbanın olayım Akbaltay,
Bir tuttuğum birim sendin,

Candı kuday caratat,
Al balanı körgönçö
Menin canım çıgıp barat!» -
Dep, - oşentip, bay Cakıp
Turaga tolgon (tümön) mal
Balanın cönün ukkanda
Tutamga kelbey şorduu can
Köñülü ketip bölünüp,
Balaluu bolduñ degenge
Baykuş kalgan bay Cakıp
Közünün caşı tögülüp,
Şaşıp atın tokunup,
Eerçitkeni er Baltay
Çoñ Altaydın oyunan,
Çoñ özöndün boyunan,
Salıp kelse üyünö
Irıs-taalay cönöptür,
Baybiçesi Çıyırdı
Manas şerdi töröptür.
Manastı töröp turganda
Baybiçe belgi körüptür,
Al belgini körgöndö
On eki katın beçara
Cürögü tüşüp ölüptür.
Tüşköndö bala tik tüşüp,
Körgön kempir bük tüşüp,
Bar-bar-bar ıylap,
Barkırap kök cal bek ıylap,
Kök cal calı bölünüp,
Ayagı menen tik kelip,
Abaylasa balanın
Arslan türü körünüp,
Manastı töröp turganda,
Kuday kılgan ubara
Bayda bolup keliptir
Bir ak sakalçan dubana:
«Bul törögön balañız -
Altı şerdin kencesi,
Allanın süygön mendesi.

Canı Tanrı yaratır,
O çocuğu görene dek,
Benim canım çıkıp gidiyor!» —
Deyip, böylece bay Cakıp,
Ağıllara sığmaz tümen mal sahibi,
Çocuğun haberini duyunca,
Yerinde duramayıp çilekeş can,
Gönlü coşup bölünüp,
«Çocuklu oldun» dendiğinde,
Garip kalmış bay Cakıp'ın,
Gözünün yaşı döküldü,
Aceleyle atını eyerleyip,
Yanına kattığı er Baltay,
Koca Altay'ın ovasından,
Koca ırmağın boyundan,
Dörtnala evine gelince,
Kut ile talih kapıya gelmiş,
Baybiçesi Çıyırdı,
Manas arslanı doğurmuş.
Manas'ı doğururken,
Hatun bir alamet görmüş,
O alameti gördüğünde,
On iki zavallı kadının,
Yürekleri düşüp ölüvermiş.
Çocuk düşerken dik düşüp,
Gören kocakarı iki büklüm düşüp,
Bar bar bar ağlayıp,
Boz yeleli haykırıp sıkı ağlayıp,
Boz yelesi belirip,
Ayaklarıyla dik gelip,
Dikkat edilse çocuğun,
Arslan sureti görünüp,
Manas doğarken,
Tanrı'nın kıldığı hikmetle,
Peyda olup gelivermiş,
Bir ak sakallı derviş:
«Bu doğan çocuğunuz —
Altı arslanın en küçüğü,
Allah'ın sevgili kulu.

Atı Manas artık şer,
Can caratıp mendeden
Ezelde çıkpayt mınday er,
Ayza imerip, top buzat,
Munu menen alışkan adam okko uçat.
Beren uşul, şer uşul,
Şer kencesi er uşul.

Adı Manas, üstün arslan,
Kullar içinde can yaratılalı,
Ezelden çıkmaz böyle bir er,
Mızrak çevirip saf bozar,
Bununla boğuşan adam okla vurulup uçar.
Yiğit budur, arslan budur,
Arslanların küçüğü, er budur.

Aman bolup çoñoyso,
Colsuz cerge col salat,
Tiyişkenge kol salat,
Sebildüüsü seksen tört,
Aman bolso körörsüñ,
Munun serpişken cagı kızıl ört,
Cürgönünö çañ cetpeyt,
Munun sayışına al cetpeyt,
Bettep mende kele albayt,
Munu duşman ceñip alalbayt,
Tügöngön sayın tütögön,
Tüptüü Manas şer uşul,
Ölgön sayın öörçügön
Öküm Manas er uşul.
Kakançındın Beecindi
Aman cürüp çoñoyso,
Kakaylatar er oşol.
Kalayman salıp kagışıp,
Çoñ-Beecin menen çabışıp,
Körgöndö bolboyt eç arman,
Kıraanıñ Manas çoñoyso,
Kıtayga salat çoñ cañcal.
Belgilüü uşul, bel uşul
Bu düynödö caşagan
Belgilüü Manas şer uşul.
Kıraan uuluñ çoñoyso,
Kıtayga bülük kıluuçu,
Bet alganda toktoboy
Beecinge nayza sunuuçu.
Kaynap catkan kalıkka
Kaçırıp soguş kılışsa,

Sağ olup büyürse,
Yolsuz yere yol açar,
Sataşana el salar,
Pusatlı yoldaşı seksen dört,
Sağ kalırsa görürsün,
Onun çarpıştığı yan kızıl alevdir,
Yürüyüşüne toz yetişmez,
Onun mızrak vuruşuna güç yetmez,
Karşısına hiçbir kul gelemez,
Onu düşman yenip alamaz,
Tükendikçe tütüp alevlenen,
Köklü Manas, arslan budur,
Öldükçe çoğalıp güçlenen,
Hükmü yaman Manas, er budur.
Kakançın'ın Beecin'ini,
Sağ esen büyürse,
Dize getirecek er odur.
Kıyamet salıp vuruşup,
Çoñ-Beecin ile çarpışıp,
Onu görene hiçbir hasret kalmaz,
Şahin Manas'ın büyürse,
Kıtay'a salar büyük kavga.
Belli olan budur, bel budur,
Bu dünyada yaşayan,
Ünlü Manas, arslan budur.
Şahin oğlun büyürse,
Kıtay'a kargaşa salacak,
Yöneldiğinde durmadan,
Beecin'e mızrak uzatacak.
Kaynaşıp duran halka,
Saldırıp savaş kılsalar,

Acalduusun kırışsa,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karşı-terşi turuşsa
Aybaltalap çabışıp,
Karsıldaşıp uruşsa,
Küpsördön darı kübülsö
Ok-darısı tügönüp,
Tizeleşip salışıp,
Tim ele candan tüñülsö,
Kaalap bergen bolot ok
Kapırga kazat kıluuga
Manas öñdüü mende cok.
Degenime könüñüz,
Daam içirbey balaga
Uşul bolot ok menen balaña
Oozandırıp beriñiz,
Aytkanımdı biliñiz,

Eceli gelenleri kırsalar,
Tüfek atıp, yay çekip,
Karşı karşıya dursalar,
Ay baltayla vuruşup,
Çatır çutur dövüşseler,
Barutluktan barut dökülse,
Ok ve barutu tükenip,
Diz dize boğuşup,
Artık candan umut kesilse,
Dilenip verilen çelik ok budur,
Kâfire gaza kılmaya,
Manas gibi kul yoktur.
Dediğime razı olun,
Çocuğa tat tattırmadan önce,
Şu çelik ok ile çocuğunuza,
İlk ağzını açtırıp verin,
Dediğimi bilin,

Aygaylagan coo kelse
Bir keregi çın tiet,
Uşunu cakasına tigiñiz».
Mañdayınan üç sılap,
Közdön kayım boldu ele,
Oluya çaldın özü eken,
Törölgöndö Manastı
Daarımak bolgon kezi eken,
Kabılan - dep, katıgıp,
Kalıñ eldin baarına
Kan Manas - dep, atıgıp,
Balası cok Cakıpka.
Bala körüp bay bolup,
Ar köñülü şay bolup,
Adam tapkıs oy kılıp,
Balaluu Cakıp boldu - dep,
Kalayık tegiz çogulup,
Kamınmak boldu bay Cakıp
Balasına toy kılıp.
Oşondo Cakıp berendin
Malı tümön, bala cok,

Naralar atan düşman gelirse,
Bir gün hakikaten gereği dokunur,
Bunu yakasına dikin».
Alnını üç kez sıvazlayıp,
Gözden kayboluverdi,
Evliya ihtiyarın ta kendisiymiş,
Doğduğunda Manas'ı,
Kutsamaya geldiği an imiş,
«Kaplan» denip pekişip,
Kalabalık elin hepsine,
«Han Manas» diye ün salıp,
Çocuğu olmayan Cakıp'a.
Çocuk görüp bay olup,
Her gönlü şen olup,
İnsan aklına gelmez düşünce kurup,
«Cakıp çocuklu oldu» diye,
Ahali hep birden toplanıp,
Hazırlanmaya durdu bay Cakıp,
Çocuğuna toy kılmaya.
O zaman yiğit Cakıp'ın,
Malı tümen, çocuğu yoktu,

Baaluu bolup turganda
Bay Cakıp toy berbeske çara cok.
Kalayıktın oyu - dep,
Balaluu bolup turganda
Bay Cakıptın toyu - dep,
Bee baştagan beş cüzdü
Erkek perzent kördüm - dep,
Beren Cakıp soydu emi,
Uy baştagan üç cüzdü
Soyuuga baylap koydu emi.
Sanat cetpes koy soyup,
Koy soygondo mol soyup,
Koçkor soyup, toy kılıp,
Adam bilbes oy kılıp,
Bay Cakıptın toyu - dep,
Kara kalmak, mancuu curt
Kalkının baarı çogulup,
Tırgootu tıypıl cıyılıp,
Cakıp baydın dalay mal
Toygo zarıp kırılıp,
Ala-Toodoy et bolup,
Ala-Köldöy çık bolup,
Biçik çiyip, kat koyup,
Manastın atın burmalap,
Çoñ Cindi - dep, at koyup,
Kalmaktın koçkuları koroñdop,
Kürmöçönü, taştuusu

Kıymete erdiği o demde,
Bay Cakıp'a toy vermemek olmazdı.
«Ahalinin gönlü olsun» diye,
Çocuklu olduğu bu demde,
«Bay Cakıp'ın toyu» diye,
Kısrak başta beş yüzünü,
«Erkek evlat gördüm» diye,
Yiğit Cakıp kesti işte,
İnek başta üç yüzünü,
Kesime bağlayıp koydu işte.
Sayıya gelmez koyun kesip,
Koyun keserken bol kesip,
Koç kesip toy kılıp,
Kimsenin bilmediği düşünce kurup,
«Bay Cakıp'ın toyu» diye,
Kara Kalmak, Mancu yurdu,
Halkının hepsi toplanıp,
Tırgoot'u tümüyle derlenip,
Cakıp bayın nice malı,
Toya harcanıp kırıldı,
Ala-Too gibi et yığıldı,
Ala-Köl gibi yağlı çorba oldu,
Yazı çizip, kayıt koyup,
Manas'ın adını değiştirip,
«Çoñ Cindi» diye ad koyup,
Kalmak'ın koçbaşları böbürlenip,
Kürmöçö'sü, taşlı bayı,

Cakıptı uşak kılıp soroñdop,
Çoñ Cindini tuudu - dep,
Adam, çoñ toy kıldı bul burut,
Başaalıktay mal soygon
Adam, bayıgan eken bul burut.
Dünüyönü şay koygon,
Kımız da aş, arak da aş
Adam, kızıktı kördük buruttan,
Uşul kezde kayran baş!
Toygo kelip buruttan
Kızık körmök bolduk ee,

Cakıp'ı dile dolayıp fıldır fıldır:
«Çoñ Cindi'yi doğurdu» diye,
«Aman, koca toy kıldı bu Burut,
Bir şehre yetecek mal kesen,
Aman, zenginlemiş meğer bu Burut.
Dünyalığı hazır etmiş,
Kımız da aş, rakı da aş,
Aman, alâmet gördük Burut'tan,
Şu demde, vay kayran baş!
Toya gelip Burut'tan,
Alâmet görecek olduk ya,

Aygır koyboy töö soygon,
Ar tülügün teñ soygon,
Adam, artık eken bul burut.
Ulugu bar, taştuu bar
Toygo kelip toyunup,
Añ-tañ kaldı karkıbar.
Kan Cakıptın malı bar,
Kara kalmak kanı bar,
Cakıbım toy kılganda
Kalıñ curttun baarı bar.
Adam tappas oy kılıp,
Al Manastın toyuna
At çaptırıp toy kılıp,
Bay ekenin bilgizip,
Kalmaktardan duşañı
Arbañ-dörböñ kılışıp,
Toygo kalıp tunuşup,
Kımız içip kızışıp,
Söök terin sızışıp,
Arak içip alkınıp,
Küçtüülörü küpüldöp,
Kança mal toygo soyulup,
Balanın atı Çoñ Cindi boldu
koyulup.
Taş sayıngan kalmaktın
Tazaları cıyılıp,
Al balanı körçüdöy,
Ar kimisi koluna alıp salmaktayt,
Al balaga ençi bölüp berçüdöy.
Cakıpka cakın Oşpurbay
Koyu birge koroolos,
Aştıgı birge oroolos
Aşı birge coroolos,
Mal bagışsa küç birge,
Saan saaşsa süt birge.
Manastın toyun bergende
Uşak kılıp çuu kıldı,

Kara kalmak, mancuu curt

Aygır demeden deve kesen,
Her türlü hayvanından denkçe kesen,
Aman, üstünmüş bu Burut.»
Ulusu var, taşlı bayı var,
Toya gelip doyunup,
Şaşakaldı o koca kalabalık.
Han Cakıp'ın malı var,
Kara Kalmak'ın hanı var,
Cakıp'ım toy kıldığında,
Kalabalık yurdun hepsi orada.
Kimsenin bulamayacağı düşünce kurup,
O Manas'ın toyunda,
At koşturup toy kılıp,
Bay olduğunu bildirip,
Kalmakların beyleri,
Paldır küldür oynaşıp,
Toyda kalıp keyfe dalıp,
Kımız içip kızışıp,
İliklerine dek terleyip,
Rakı içip coşup,
Güçlüleri gümbürdeyip,
Nice mal toya kesilip,
Çocuğun adı Çoñ Cindi olup
konuldu.
Taş kuşanan Kalmak'ın,
Seçkinleri derlenip,
O çocuğu görüp tanıyacakmış gibi,
Her biri eline alıp tartar,
O çocuğa pay ayırıp verecekmiş gibi.
Cakıp'a yakın Oşpurbay,
Koyunu bir, ağılı ortak,
Ekini bir, harmanı ortak,
Aşı bir, sofrası ortak,
Mal güttüklerinde güç bir,
Sağım sağdıklarında süt bir.
Manas'ın toyu verildiğinde,
Dedikodu edip gürültü kopardı,

Kara Kalmuk, Mançu halkı

Kalıñ elge çuu kıldı.
Oşpur ugup oylodu,
Ukkan kebin Oşpurbay
Cakıpka aytpay koybodu.
Bir künü kalmak kep kılıp:
«Ulukça karmap mal soygon,
Dünüyösün şay koygon,
Altaydagı buruttun,
Burut degen bu curttun
Kürdölü karmap mal soygon,
Küçögön eken bul burut.
Beker soygon mal emes,
Beker burut bul emes.
Katını tuusa mal soygon,
Bar düynösün teñ koygon
Küpüldögön buruttun
Küçögönün karaçı!» -
Küñkü kıldı köp kalmak,
Eli cogu kurusun
Cakıpka tiydi köp salmak.
«Baaşalıktay mal soygon
Cakıp oñoy bay emes,
Tuulganda mal kırıldı
Uşul balası oñoy bala emes!
Balanın atı Çoñ Cindi
Arcakı atın kim bildi!
Balası küygön uu belem,
Aman cürüp çoñoyso,
Beecinge bütkön çuu belem!
Keñ Kakançın-Bakburçun
Kelip kördük bul curttun
Mınday maldı kim soygon,
Mal soygonun kılıgın.
Çoñ dañzaga çiygizip,
Cakıptın mal soygonun
Çın-Beecinge bilgizip,
Baaşalıktay mal soygon
Maanisi kanday buruttun,
Bul burut degen curttun.

Kalabalık ele yaygara saldı.
Oşpur duyup düşündü,
Duyduğu sözü Oşpurbay
Cakıp'a söylemeden edemedi.
Bir gün Kalmuklar söz edip:
«Hükümdarca tutup mal kesen,
Bütün varlığını ortaya koyan,
Altay'daki Burut'un,
Burut denen bu halkın
Görkemle tutup mal kesen,
İyice azıtmış bu Burut.
Boşuna kesilen mal değil,
Boş bir Burut değil bu.
Karısı doğurunca mal kesen,
Var varlığını ortaya döken,
Gümbür gümbür bu Burut'un
Nasıl azdığına bir bak!» -
Diye homurdandı kalabalık Kalmuk,
Eli yurdu kurusun,
Cakıp'a ağır yük çöktü.
«Padişahça mal kesen
Cakıp öyle kolay bir bay değil,
Doğduğunda mal kırıldı,
Bu oğlu öyle sıradan çocuk değil!
Çocuğun adı Çoñ Cindi,
Ardındaki asıl adını kim bildi!
Bu çocuk kavuran bir zehir mi ki,
Sağ kalıp büyürse,
Beecin'e kopacak kavga mı ne!
Geniş Kakançın-Bakburçun'a
Gelip gördük, bu yurttan
Böylesine malı kim kesmiş,
Mal kesişindeki bu âdeti.
Büyük deftere yazdırıp,
Cakıp'ın mal kestiğini
Çın-Beecin'e bildirelim,
Padişahça mal kesen
Bu Burut'un manası nedir,
Bu Burut denen halkın.

Beeden beş cüz mal soygon
Beren eken bul burut,
Astıñkı erdin şalpaytıp,
Eki örköçün karkaytıp,
Töödön soygon beş cüzdü,
Adam tappas oy kılgan,
Aalamga ceter toy kılgan,
Kulak ugup, köz körüp,

Mınday toydu kim kılgan?!
Bul Altayga kelgeni
Eçen cılga cetiptir,
Bul buruttun baylıgı
Aalamdan aşıp ketiptir.
Katını tuusa toy kılgan
Bul buruttun erdigin,
Belgi kılbay bee soygon,
Tört tülük maldı teñ soygon,
Bu Kakandın şaarında
Mınday maldı kim soygon.
Toyuna bargan tok eken,
Bul Kakandın şaarında
Buruttay adam cok eken.
Bul aragı menen kımızı
Aalamga sıygız iş boldu,
Uluñtuñ, Dañ-Şañ, Bakburçun
Ulugun kördük bul curttun,
Adam körgüs oy kıldı,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsünön öydöröök
Uşul burut toy kıldı.
Toyuna adam caylandı,
Kara kalmak, mancuunun
Baldarı uça baylandı,
Toyuna toluk malı soyulup,
Balasının atın surasañ
Çoñ Cindi atka koyulup,
Katını tuusa toy kılıp,
Adam körgüs oy kılıp,

Kısraklardan beş yüz mal kesen
Bir yiğit imiş bu Burut,
Alt dudağını sarkıtıp,
İki hörgücünü dikeltip duran
Develerden kesmiş beş yüzünü,
İnsan aklına gelmez iş etmiş,
Âleme yeter bir toy vermiş,
Kulak duyup, göz görüp,

Böyle bir toyu kim yapmış?!
Bu Altay'a geleli
Nice yıllar geçmiştir,
Bu Burut'un zenginliği
Âlemi aşıp gitmiştir.
Karısı doğurunca toy veren
Bu Burut'un yiğitliğine bak,
Hesapsızca kısrak kesen,
Dört tür malı birden kesen,
Bu Kakan'ın şehrinde
Böylesine malı kim kesmiş.
Toyuna giden tok dönmüş,
Bu Kakan'ın şehrinde
Burut gibi adam yokmuş.
Onun rakısıyla kımızı
Âleme sığmaz iş oldu,
Uluñtuñ, Dañ-Şañ, Bakburçun'da
Gördük bu yurdun ulularını,
İnsanın görmediği işi yaptı,
Kaftan giyen Çinlinin
En güçlüsünden de üstün
Bir toy verdi bu Burut.
Toyunda insan ağırlandı,
Kara Kalmuk'un, Mançu'nun
Çocuklarına uça payı sunuldu,
Toyunda malın alâsı kesilip,
Oğlunun adını sorarsan
Çoñ Cindi adı konulup,
Karısı doğurdu diye toy edip,
Görülmedik işler edip,

Kuturgan eken bul burut!
Uçmaktuu Beecin çoñ şaarda
Ulugubuz Esenkan
Oşogo kabar salalık,
Mal soygon burut kırgızdın
Kabarın aytıp kalalık».
Kara kalmak, mancuudan
Kalkının baarı cıyılıp,
Beecindin Esenkanına,
Kakançının beline,
Kaynagan kıtay eline,
Sepil tozgon tamına,
Bek bekitken şaarına,
Beecindin Esenkanına
Beyili ketip kalmak curt
Altı külük at berip,
Alakanday kat berip,
Cezden kılgan dobulbas

İyice kudurmuş bu Burut!
Uçmak misali büyük Beecin şehrinde
Ulumuz Esenkan var,
Ona haber salalım,
Mal kesen Burut Kırgız'ın
Haberini iletip duralım».
Kara Kalmuk'tan, Mançu'dan
Halkın hepsi toplanıp,
Beecin'in Esenkan'ına,
Kakançın diyarının beline,
Kaynayan Çin eline,
Surlarla çevrili damına,
Sıkı berkitilmiş şehrine,
Beecin'in Esenkan'ına,
Niyeti bozulan Kalmuk halkı
Altı yürük at verip,
Avuç içi kadar mektup verip,
Tunçtan yapılma davulu

Sabınan karmap imerip,
Kakançının şaarına
Çoñ celdetti ciberip.
Mına oşondo çoñ celdet
Kündöp-tündöp col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Tolkup catkan suu keçip,
Toñkoygon eçen toonu ötüp,
Aşıp-şaşıp col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Arada eçe kün cürüp,
Munarıktap köründgön,
Çet-Beecindin ayılına,
Barıp cetti al celdet
Esenkandın ayılına.
Kırk eşiktüü Çet-Beecin -
Kapka bakkan caysañı,
Eşiktegi biröösü,
Keçil turgan küröösü,
Bul küröönün cayın suraba

Sapından tutup çevirip,
Kakançın'ın şehrine
Koca cellâdı gönderdi.
İşte o zaman koca cellât
Gece gündüz yol yürüyüp,
Atı esirgemeden bol yürüyüp,
Coşup akan sulardan geçip,
Heybetle yatan nice dağı aşıp,
Aşarak koşarak yol alıp,
Atı esirgemeden bol yürüyüp,
Arada nice günler yürüyüp,
Pus içinde görünen
Çet-Beecin'in obasına,
Varıp ulaştı o cellât
Esenkan'ın obasına.
Kırk kapılı Çet-Beecin -
Kapıyı bekleyen caysañı var,
Kapıdaki birisi,
Keşiş duran nöbetçisi,
Bu nöbetçinin hâlini hiç sorma:

Ögüzü karıp, özü ölöt,
Ölüp kalgan adamdın
Ölçöp malın tek bölöt.
Serkesin seter kötöröt,
Mingeni ıyık at bolgon,
Irımın körsöñ bul curttun
Urgaaçı menen cürbögön.
Azoo atın tokungan,
Irımın körçü bul curttun
Kolodon kılgan çoñ burkan
Kuday - dep, oşogo çokungan.
Esenkandın canında
Keçilden turat bir miñçe.
Bayagı bargan çoñ celdet
Aşıp-şaşıp antañdap,
Katının kara baskansıp,
Munun kuugunu cakın kaçkansıp,
Esenkandın aldına
Baştay berdi buzuktu,
Ayta kirdi kızıktı
«Aydalıp kelgen buruttan
Altayga kelip kondu ele,
Azıp kelip curtunan
Bizge bukara boldu ele,
Köñülü taşıp cay boldu,
Köbünçö aştık aydap bay boldu,
Bay bolgondo al Cakıp
Adam tapkıs oy kıldı,

Baaşalıktay mal soyup,
Katını tuusa toy kıldı».
Çoñ celdet aytıp turganda
Açuusu keldi Esenkan:
«Balaluu bolso toy kılmak -
Baarı curttun adatı.
Aydalıp kelgen al burut
Tört tülük malı cay bolso,
Atañdın körü kalmak curt,
Senin araña kelip bay bolso,

Öküzü kocar, kendi ölür,
Ölüp giden adamın
Malını ölçüp öylece pay eder.
Tekesini adak diye el üstünde tutar,
Bindiği kutsal sayılan attır,
Bu halkın töresine bak,
Kadınla birlikte yola çıkmaz.
Yabani tayını eyerler,
Şu halkın âdetini gör:
Tunçtan dökme koca puta
Tanrı deyip tapınır.
Esenkan'ın yanında
Keşişlerden durur bine yakın.
O varan koca cellât
Aceleyle soluk soluğa,
Karısını karabasan basmış gibi,
Peşinden kovalayan varmış gibi,
Esenkan'ın huzurunda
Fesadı anlatmaya koyuldu,
Girişti olanı biteni söylemeye:
«Sürülüp gelen Burutlardan biri
Altay'a gelip konmuştu,
Yurdundan azıp düşüp
Bize tebaa olmuştu,
Gönlü taştı, rahata erdi,
Çokça ekin ekip bay oldu,
Bay olunca o Cakıp
İnsan aklına gelmez iş yaptı,

Padişahça mal kesip,
Karısı doğurdu diye toy verdi».
Koca cellât böyle söylerken
Öfkesi geldi Esenkan'ın:
«Çocuğu olanın toy vermesi -
Bütün halkların âdetidir.
Sürülüp gelen o Burut'un
Dört tür malı yerli yerindeyse,
Kahrolası Kalmuk halkı,
Sizin aranıza gelip bay olduysa,

Malduu malın soyboybu,
Kaçan bolso arıkta bar
Kalayık balanın atın koyboybu?
Malı bar eken bay Cakıp
Baaşaday maldı soydu - dep,
Mınçalık nege kuturduñ?
Kolunda malın soyboybu,
Toyuna kelgen toyboybu,
Kalayıktar çogulup,
Balanın atın koyboybu!?
Balaluu bolgon al burut
Mal közünö karaybı
«Malın köp soyup saldı» - dep,
Maa kelgeniñ caraybı?
«Bukara malın soydu» - dep,
Buzulup kantip ketemin.
«Burutum malın soydu» - dep,
Künülük kılıp netemin.
Bukaram karmap toy kılsa,
Oşogo buzulgan adam oñobu?
Toyuna toyup kuturduñ,
Ber cakka çaap cutunduñ,
Adam bir degen oñobu,
Adam sendey bolobu?» -
Kuup iyip celdetti,
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Catıp aldı Esenkan
Aytıp bargan al kepti
Buçkagına teñebey.
Mına oşondo Manas er
Kündön-kündön kün öttü,
Kün mezgili da cetti,
Cetige keldi zor Manas
Munun koyulgan atı Çoñ Cindi,
Kara kök cal sultandın
Şer ekenin kim bildi,
Segizge çıgıp serpilip,
Oñ col menen cürbödü,

Malı olan malını kesmez mi,
Vakti geldiğinde oracıkta hemen
Halk çocuğa ad koymaz mı?
Malı varmış bay Cakıp'ın,
Padişahça mal kesti diye,
Bu kadar niye kudurdun?
Elindeki malını kesmez mi,
Toyuna gelen doymaz mı,
Ahali bir araya toplanıp,
Çocuğa ad koymaz mı!?
Çocuk sahibi olan o Burut
Malın gözüne bakar mı,
«Malını pek çok kesti» diye,
Bana gelmen yakışır mı?
«Tebaam malını kesti» diye,
Nasıl bozulup kötülük ederim.
«Burut'um malını kesti» diye,
Kıskançlık edip ne yapayım.
Tebaam mal tutup toy verirse,
Buna bozulan adam iflah olur mu?
Toyunda doyup kudurdun,
Beri yana at koşturup yutkundun,
Böylesine adam denir mi hiç,
Adam dediğin senin gibi olur mu?» -
Diyerek kovdu cellâdı,
Hiç oralı olmadan, aldırmadan,
Yatıp kaldı Esenkan,
Varıp söylenen o sözü
Tırnağına bile denk tutmadan.
İşte o zaman Manas er -
Günler günleri kovaladı,
Vakit saat de yetişti,
Yediye geldi ulu Manas,
Konulan adı Çoñ Cindi,
Kara kök yeleli sultanın
Arslan olduğunu kim bildi,
Sekize basıp silkinip,
Doğru yoldan yürümedi,

Adam aytkan söz bolso
Munu kulagına ilbedi,
Aytsa adamdın sözün bilbedi.
«Çın Çoñ Cindi eken», - dep,
Kara kalmak, mancuu curt,
Ayıñ kılıp cürgönü.
Balaça çurkap şaşpadı,
Beşke çıga kelgençe
Bereniñ Manas baspadı.
Çıkırgan atı Çoñ Cindi,
Çın Manas atın kim bildi?
Kara kalmak, mancuu curt:
«Cakıptın beçel uulu» - dep,
Kalmak közü körgönü,
Ayıñ kıla bergeni.
Artık Manas opsoloñ,
Beşke çıga kelgende
Butun cıynay baskanı,
Ceti caştan segiz caş
Bala çıgıp kelgende
Küyüp turgan çok boldu,
Kırk üylüü kırgız içinde
Mınday tentek cok boldu.
Baldar menen oynodu,
Oynogondo al beren
Oynogondu koybodu,
Oynoy bergen baldardan
Eçen baldar soylodu.
Kaarı kelip karmasa,
Çıñırıp baldar çırkırayt.
Çındap karmap ciberse,
Talkan bolup bırkırayt,
Bir kün Manas kabılan
Oolugup toktoboy,
Kırk üylüüdön kırk bala
Kıybatın cıyıp alıptır,
Çoñ Altaydın talaaga
Çogulup oyun salıptır.
Bul kırk üylüü kırgız baldarı

İnsanın söylediği söz olsa
Onu kulağına asmadı,
Söylense de insan sözünü bilmedi.
«Gerçek Çoñ Cindi imiş» deyip,
Kara Kalmuk, Mançu halkı,
Dedikodusunu edip durdu.
Çocuk gibi koşup telaşlanmadı,
Beşine basıp gelinceye dek
Yiğidin Manas yürümedi.
Ünlenen adı Çoñ Cindi,
Gerçek Manas adını kim bildi?
Kara Kalmuk, Mançu halkı:
«Cakıp'ın kötürüm oğlu» diye,
Kalmuk gözüyle böyle gördü,
Hep dedikodusunu etti.
Eşsiz Manas, dev yapılı,
Beşine basıp geldiğinde
Ayaklarını toplayıp bastı,
Yedi yaştan sekiz yaşa
Çocuk çıkıp geldiğinde
Yanıp duran kor oldu,
Kırk evli Kırgız içinde
Böylesi yaramaz görülmedi.
Çocuklarla oynadı,
Oynadığında o yiğit
Oyunun ardını bırakmadı,
Birlikte oynayan çocuklardan
Nice çocuk yerde süründü.
Öfkelenip tutunca,
Çocuklar çığlık çığlığa bağırır.
Sahiden tutup savurunca,
Un ufak olup dağılır.
Bir gün kaplan Manas
Coşup durmak bilmeden,
Kırk evden kırk çocuğun
Seçkinlerini toplamış,
Koca Altay'ın kırında
Toplanıp oyun kurmuşlar.
Bu kırk evli Kırgız çocukları

Kıyındap oynop alıptır,
Kıraan Manas içinde
Kımbattap oyun salıptır,
Kara kalmak, mancuudan
On beş menen on altı
Ekөönün orto cerinen
Seksen bala barıptır.
Al balanın içinde
Boz kalmaktın çoñ uulu

Kıyasıya oynamışlar,
Kartal Manas aralarında,
Oyunu tatlandırıp kurmuşlar,
Kara Kalmuk'tan, Mançu'dan
On beş ile on altı yaş
İkisinin ortası çağından
Seksen çocuk gelmiş oraya.
O çocukların içinde
Boz Kalmuk'un büyük oğlu,

Arı çogool, arı er
Seksen bala oñbodu.
«Kızıtalak burut» - dep,
Al baldardı kordodu.
Anda baldar munu aytıp:
«Tentip kelgen burut - dep,
Bul buruttun baldarın
Burkuratıp kurut» - dep,
Seksen bala kaçırıp,
Kırk balaga asılıp,
Kırk balalar çurkurap,
Kılaygan canı kalbadı.
Kırk balanın baarısı
Tizesi cerge bügülüp,
A baldardın aldına
Başınan korkkon kırk bala
Seksen bala aldına
Kelin bolup cügündü.
«Cakeler can sooga» - dep,
Çımınday candan tüñüldü.
Karap tursa kırk bala
Bileginen sap ketken,
Cürögünön kap ketken,
Çırkırap kaçıp cügürüp,
Çımınday candan tüñülüp,
Baldar mintip turganı,
Kırk balanı sekseni
Calınsa bolboy urganı.
Daakısı ketti tıtılıp,

Hem küstah, hem yaman,
Seksen çocuğun hiçbiri hayretmedi.
«Kahrolası Burut» diyerek,
O çocukları aşağıladı.
O zaman çocuklar şöyle deyip:
«Sürünüp gelmiş Burut bunlar,
Bu Burut'un çocuklarını
İnletip kurutun!» diyerek,
Seksen çocuk saldırıp,
Kırk çocuğa çullanıp,
Kırk çocuk feryat edip,
Canlarında hâl kalmadı.
Kırk çocuğun tamamı
Dizleri yere bükülüp,
O çocukların önünde,
Baştan korkuya düşen kırk çocuk
Seksen çocuğun önünde
Gelin gibi diz çöküp eğildi.
«Ağalar, aman, can bağışlayın!» diye,
Sinek kadar canlarından umut kesti.
Bakıp dursan, kırk çocuğun
Bileklerinden derman gitmiş,
Yüreklerinin ödü kopmuş,
Feryatla kaçıp koşuşup,
Sinek kadar candan umut kesip,
Çocuklar böylece dururken,
Kırk çocuğu o seksen,
Yalvarsalar da dinlemeden dövdü.
Kürkleri lime lime yırtıldı,

Murdu kanap bırkırap,
Kırk bala ıylap çırkırap,
Baldar ıylap boy-boylop,
Manas turat kalmaktardı
«Koy, koy» - dep,
Koy, koyloso bolgon cok,
Kara kalmak oñgon cok.
Koy, koy - dep tursa Manaska
Celigip baldar cetkeni,
Ceti çokmor, tört muştum
Manaska tiyip ötkönü.
Bul çokmordu cegende
Kıdırata karabay,
Kıraanıñ saldı buzuktu.
Kılça canın ayabay,
Tegeregin karabay,
Tegi canın ayabay
Maylagan buuday cüzdönüp,
Küügüm tuman közdönüp,

Örttöy közü bek caynap,
Kan içmesi çın karmap,
Kaalgaday kaşka tiş,
Kalayıktan başka tiş
Kaşkayıp çıgıp alıptır.
Kırk bala kıyrap kalganda
Kızır çalgan kurguruñ
Kızık muştaş saldı emi:
«Kara kalmak, mancuu curt,
Kalkıñ menen kırayın,
Kuturgan eken seksenin
Kırıp cürüp tınayın!
Kırk üylüünün balası
Aydarluu kara kalmagın.
Tim turgan candı tim koyboy,
Tiydi caman salmagıñ,
Buudanın karmap algansıp,
Buzuktu murda salgansıp,
Bu küyütkö kim könsün,

Burunları kanayıp fışkırıp,
Kırk çocuk ağlayıp çığrışıp,
Çocuklar hıçkıra hıçkıra ağıt yakıp,
Manas durup Kalmuklara
«Bırakın, bırakın!» der,
Bırak dedikçe fayda etmedi,
Kara Kalmuk uslanmadı.
Manas «bırakın» deyip dururken
Azgın çocuklar ona yetişti,
Yedi çomak, dört yumruk
Manas'a değip geçti.
Bu çomağı yiyince
Etrafına hiç bakmadan,
Kartalın kopardı kıyameti.
Kıl kadar canını esirgemeden,
Çevresini gözetmeden,
Hiç mi hiç canını sakınmadan,
Yağlanmış buğday gibi yüzü tunçlaşıp,
Gözleri alacakaranlık sisine dönüp,

Gözleri ateş gibi çakıp,
Kan içiciliği sahiden tutup,
Kapı kanadı gibi bembeyaz dişleri,
Herkesinkinden başka dişleri
Işıl ışıl belirmiş.
Kırk çocuk kırılıp düştüğünde
Hızır'ın dokunduğu o yaman,
Öyle bir yumruk kavgası koydu ki:
«Kara Kalmuk, Mançu halkı,
Halkınla birlikte kırayım sizi,
Kudurmuş bu sekseninizi
Kırıp kırıp rahat edeyim!
Kırk evlinin çocuğuyuz biz,
Sense perçemli kara Kalmuk'sun.
Sessiz duran canı rahat bırakmayıp,
Kötü ağırlığın üstümüze çöktü,
Küheylanı yakalamış gibisine,
Fesadı önce biz çıkarmışız gibisine,
Bu derde kim katlansın,

Küçösö tüpkö ceteyin,
Küçögön eken bul kalmak
Men bir kürpöñdöşö keteyin!» -
Aytıp munu er Manas
Kaarlanıp bakırıp,
«Kırgızdap» uraan çakırıp,
Kızıgın körçü balanın
Kara daakı conunda,
Kara çokmor kolunda,
Üyrö karmap çokmordu
Baldarga karap cetti ele,
Oynop-oynop öttü ele,
On eki bala bir öldü.
Seksen bala dırkırap,
Bıt-çıt tüşüp dırkırap,
Kalmagınça kaldırap,
Kıtayınça baldırap,
Şaşkan baldar mından köp,
Canı kalbay cabılıp,
Kaçkan baldar mından köp.
Manastan korkup al baldar
Togolonup cıgılıp,
Şaşkanınan baldardın
Kudayga ünü ugulup.
Kaarlanıp Manasıñ
Kalayman bülük saldı emi,
On eki bala kalmaktan
Tırayıp ölüp kaldı emi.
Baldar kaçıp cürgöndö

Azıtırsa kökünü kurutayım,
İyice azmış bu Kalmuk,
Ben de bir boy ölçüşeyim!» -
Böyle deyip er Manas
Öfkeyle haykırıp,
«Kırgız!» diye savaş narası atıp,
Şu çocuğun hâline bak sen:
Sırtında kara kürkü,
Elinde kara çomağı,
Çomağı savurup kavrayıp,
Çocuklara doğru yetişti,
Oynaya oynaya geçiverdi,
On iki çocuk bir anda öldü.
Seksen çocuk darmadağın kaçışıp,
Paramparça olup dağılıp,
Kalmukçasıyla takırdayıp,
Çincesiyle gevelenip,
Şaşkına dönen çocuk daha çok,
Canhıraş üşüşüp,
Kaçan çocuk bundan da çok.
Manas'tan korkup o çocuklar
Yuvarlanıp düşüp,
Telaşlarından çocukların
Sesleri Tanrı'ya kadar duyuldu.
Öfkeye kapılan Manas'ın
Ortalığı velveleye verdi işte,
Kalmuk'tan on iki çocuk
Serilip ölüp kaldı işte.
Çocuklar kaçıp giderken

Toktoboy Manas oolugup
Kırgızdın kırk balası
Karaan bolup çogulup,
Kalmaktın seksen balasın
Kezikkenin cançıptır,
Korduktu koydoy salıptır,
Koygulaşa ketkenin
Manas kokosun culup alıptır.
Tübünö çoguu ceterde,

Durmadan Manas coşup,
Kırgız'ın kırk çocuğu
Ardında destek olup toplanıp,
Kalmuk'un seksen çocuğundan
Rast geleni ezmişler,
Koyun döver gibi hırpalamışlar,
Karşı koymaya kalkışanın
Gırtlağını söküp almış Manas.
Hepsinin kökünü kuruturken,

Kuup oturup baldardı
Tonunun baarın tıtarda,
Cetse kanın cutarda,
Kızık kırgın salarda,
A kalmaktın baldarın
Çöl tüşürüp baarısın
Ayılına kuup bararda,
Çöl tüşürüp baarısın
Tübünö çoguu ceterde,
Karmaganın soo kılbay
Tırayta muştap ötördö,
Kalmak bilip kalarda,
Katuu bülük salarda
Atakesi bay Cakıp
Mal cayıtın çalıptır,
Boz aygır menen kampayıp,
Kara niet Cakıp bay
Üstünön çıgıp kalıptır.
Kırk balanı kayra aydap,
Manastı karmap alıptır:
«Ataa, balam, tüpkö cettiñ» - dep,
Armanduu kaygı salıptır.
«Alıp kelip mal küttüm,
Altayım cakşı cer ele,
Eli sonun, içi keñ
Menin kalmagım sonun el ele.
Minte berseñ, sen balam,
Kazmak bolduñ orumdu,
Kaynatmak bolduñ, kulunum,
Kapkaydagı şorumdu,
Ketiresiñ alımdı,
Bul tentegiñ koybosoñ
Talatasıñ malımdı.
Tentektigiñ sında cok,
Teñdeşip soyul çabuuçu
Teñiz kırgız mında cok.
Balam, biz tentip keldik Altayga,
Senin tentegiñ cetet dalayga.
Cön cürböy siyip iesiñ

Çocukları kovalaya kovalaya
Kürklerini baştan başa yırtarken,
Yetişse kanını yutarken,
Amansız kırgını koparırken,
O Kalmuk çocuklarının
Hepsini kıra dökerek
Obalarına dek kovalarken,
Hepsini çöle düşürüp
Toptan kökünü kuruturken,
Yakaladığını sağ komadan
Sereserpe yumruklayıp geçerken,
Kalmuk işi anlamak üzereyken,
Ortalığı iyice birbirine katarken,
Atası bay Cakıp
Mal otlağını dolaşıyormuş,
Boz aygırla kabara kabara,
Kara niyetli Cakıp bay
Tam üstlerine çıkagelmiş.
Kırk çocuğu geri sürüp,
Manas'ı yakalamış:
«Vay oğlum, kökümüze yettin!» deyip,
Hasretli bir yasa boğulmuş.
«Buraya gelip mal güttüm,
Altay'ım güzel yerdi,
Halkı hoş, gönlü geniş,
Benim Kalmuk'um iyi bir eldi.
Böyle sürdürürsen, oğlum sen,
Mezarımı kazacaksın demektir,
Kaynatacaksın demektir, kulunum,
Nerelerdeki kara bahtımı,
Gücümü tüketirsin,
Bu yaramazlığı bırakmazsan
Malımı yağmalatırsın.
Yaramazlığının ölçüsü yok,
Denk olup sopa savuracak
Denk Kırgız burada yok.
Oğlum, biz sürgün düşüp geldik Altay'a,
Senin yaramazlığın çoklarına dokunur.
Uslu durmayıp işersin

Kımız kuygan kübümö,
Kuu balam cetet ekensiñ
Kapkaydagı tübümö!
Bul tentegiñ koybosoñ
Kozgoloñ salat uykuma,
Erteñ çabuul koyboybu
Örüştögü cılkıma!
Kara kılar tokoy cok,
Baana kılar ogoy cok.
Kalmak zorduk kılbaybı,
Bul tentegiñ koybosoñ,
Cıyıp algan übümö,
Akırı cetet ekensiñ,
Uşintip cürüp tübümö.
Çiybeybi çoguu sızıktı,
Bul tentegiñ koybosoñ,
Kara kalmak, köp mancuu
Kılbaybı maa kızıktı,
Çaçmak bolduñ, çunak uul,
San kara cıygan malımdı,
Töktürmök bolduñ, çunak uul,
Bul kalmaktan kanımdı,
Koyçu, kıymak bolduñ canımdı,
Bul kılıgıñ koybosoñ,
Baştamak bolduñ buzuktu!»
Baldardın baarın bakırıp,
Capırıp Cakıp tozgonu,
Tosup alıp baarısın
Bayırkını kozgodu:
«Bala surap, kudaydan
Iras ele bir balaket
Körgön ekemin,
Toguzga caşıñ kelelek,
Tozoktu mınça ne saldıñ?
Kazmak bolduñ orumdu,
Kara kalmak kutursa,
Baylap ketet kolumdu,
Körgözböybü közümö

Kımız koyduğum yayığıma,
Kurnaz oğlum, yeteceksin demek
Ta derinlerdeki köküme!
Bu yaramazlığı bırakmazsan
Uykuma kargaşa salar,
Yarın baskın vermezler mi
Otlaktaki yılkıma!
Sığınılacak orman yok,
Siper edilecek dayanak yok.
Kalmuk zorbalık etmez mi,
Bu yaramazlığı bırakmazsan,
Derleyip topladığım varlığıma,
Sonunda yeteceksin demek,
Böyle gide gide köküme.
Toptan defterimizi dürmezler mi,
Bu yaramazlığı bırakmazsan,
Kara Kalmuk, kalabalık Mançu
Başıma neler getirmez ki,
Saçıp savuracaksın, haylaz oğul,
Sayısız kara yığdığım malımı,
Döktüreceksin, haylaz oğul,
Bu Kalmuk'un elinden kanımı,
Bırak, canıma kıyacaksın sen,
Bu huyunu bırakmazsan,
Fesadı başlatacaksın demektir!»
Çocukların hepsine bağırıp,
Cakıp önlerini kesip sürdü,
Hepsini karşısına dizip,
Eski günleri deşti:
«Tanrı'dan çocuk isteyip,
Sahiden de bir belayı
Görmüşüm meğer,
Yaşın dokuza gelmeden,
Bu kadar cehennemi neden saldın?
Mezarımı kazacaksın,
Kara Kalmuk kudursa,
Kolumu bağlayıp götürür,
Göstermez mi gözüme

Kişi kılgıs sonundu.
«Uuluñ bala kırdı» - dep,
Uyattı kalmak kılbaybı,
Uulum, senin ayıñdan
Uşu turgan kırgızdı
Takır kırıp salbaybı!
Kıra turgan sebebi -
Kara kalmak kegi bar:
«Buruttan Manas çıgat» - dep,
Bul kapırdın başınan beri

İnsana yapılmaz görülmedik işleri.
«Oğlun çocuk kırdı» diye,
Kalmuk bizi rezil etmez mi,
Oğlum, senin yüzünden
Şuracıkta duran Kırgız'ı
Tümden kırıp geçirmez mi!
Kırıp geçirmesinin sebebi şu -
Kara Kalmuk'un öcü var:
«Burut'tan Manas çıkacak» diye,
Bu kâfirin öteden beri

şegi bar.
Balam, senin kılıgıñ,
Kılıp cürgön buzuguñ
Ayarına dattaluu,
Atıñ Manas bilinip,
Kaynap catkan kapırdın
Dañzasına kattaluu.
Balam, baştaganıñ buzukpu,
Salmak bolduñ başıma
Mende körgüs kızıktı.
Casatmak bolduñ çaranı,
Caratkan bergen eken go
Sen öñdöngön tentek balanı.
Ketirmek bolduñ alımdı,
Talatmak bolduñ malımdı,
Kırdırmak bolduñ kıtayga
Kırgın kılıp canımdı.
Senin babalarıñ ölgöndö,
Babañdan kalgan san mülktü
Kara kalmak bölgöndö,
Karakandın segiz uul
Bıtıratıp baarısın
Tuş-tuştu közdöy bölgöndö,
Bizdin biröobüz kettik Irenge,
Tüşüp kettik momintip,
Kulak ugup, köz körgüs
Ayabagan tereñge.
Bilgenge kadır tün kördük,

kuşkusu var.
Oğlum, senin bu huyun,
Edip durduğun fesadın
Büyücüsüne şikâyet edilmiş,
Adının Manas olduğu bilinip,
Kaynaşıp duran kâfirin
Defterine kaydedilmiş.
Oğlum, başlattığın fesat mı,
Başıma salacaksın demek
Bende görülmedik işleri.
Başıma çare aratacaksın,
Yaradan vermiş meğer
Senin gibi yaramaz bir çocuğu.
Gücümü tüketeceksin,
Malımı yağmalatacaksın,
Çinliye kırdıracaksın
Kırgına verip canımı.
Senin ataların öldüğünde,
Dedenden kalan sayısız malı
Kara Kalmuk pay ederken,
Karakan'ın sekiz oğlunun
Hepsini darmadağın edip
Dört bir yana bölüştürürken,
Bizden biri gitti Iren'e,
Biz de böylece düşüverdik,
Kulağın duymadığı, gözün görmediği
Amansız bir derinliğe.
Bilene, Kadir gecesiydi gördüğümüz,

Biz Altayga kelip kün kördük.
Bala öltürüp, çır kıldıñ,
Töktürösüñ kanımdı,
Menin kırdırasıñ malımdı!»
Cakıp bay aytıp mınday kep:
«Ataa, tentek uulum» - dep,
Açıp közdü cumgança,
Anday-mınday degiçe
Abam Baltay akcoltoy,
Süylögönü carıya,
Kırk üylüünün içinde
Abañ Baltay karıya
Akbaltay aytat bir sözdü:
«Atañdın körü, oy, Cakıp,
Bul cemeñdi koy, Cakıp,
Cılkıñ menen cerge kir!
Atı Manas bul uuluñ
Bereke uşu, bel uşul,
Kalmak turmak kançaga
Kırgın salar şer uşul!

Biz Altay'a gelip gün gördük.
Çocuk öldürüp kavga çıkardın,
Kanımı döktüreceksin,
Benim malımı kırdıracaksın!»
Cakıp bay böyle söz söyleyip:
«Ah, yaramaz oğlum!» deyip,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Şöyle böyle demeye kalmadan
Ağam Baltay, ak yolluğum,
Söyledikleri herkese ayan,
Kırk evlinin içinde
Ağan Baltay ihtiyar,
Akbaltay söyler bir sözü:
«Atanın körü, be Cakıp,
Bırak bu azarlamayı, Cakıp,
Yılkınla birlikte yerin dibine gir!
Adı Manas olan bu oğlun,
Berekettir bu, beldir bu,
Kalmuk şöyle dursun, nicelerine
Kırgın salacak arslan budur!

Erkek bala şok bolsun,
Mal bagar uul bolgunça
Bar bolgunça cok bolsun!
Artıña koluñ baylanıp,
Beri karay aydalıp,
Oşol künü ölgönbüz!
Beylesek, dalay beyarman
Uşul uuluñ çoñoyso,
Beecinge salar çoñ cañcal.
Karasa kanbayt kuu cürök
Aman uuluñ çoñoyso,
Kakanga salat çoñ dümök!
Talaadan cıynayt köçüñdü,
Alıp beret Manasım
Kapkaydagı öçümdü,
Uşul Manas zor bolso,
Atagı curtka düñ bolso,
Bet algan cagı tüz bolso,

Erkek çocuk yaman olsun,
Mal güden oğul olacağına
Var olacağına yok olsun!
Kolların arkana bağlanıp,
Bu yana doğru sürülüp,
O gün biz zaten ölmüştük!
Bir düşün, nice hasret diner:
Bu oğlun büyürse,
Beecin'e büyük kavga salar.
Bakmakla kanmaz kurt yürek,
Oğlun sağ salim büyürse,
Kakan'a büyük bela salar!
Kırdan derler göçünü,
Manas'ım alıverir
Nerelerdeki öcümü,
Bu Manas ulu olursa,
Ünü yurda yayılırsa,
Yöneldiği yön düz giderse,

Sayıp kırgan döösünün
Atagı tuura cüz bolso,
Köñülüñ artıp cay bolduñ,
Balañ cokto, bay Cakıp,
San kara kütüp, bay bolduñ,
Malga işengen bolobu,
Malıñ bala bolobu?
Kördüñ, Cakıp, alıñdı
Coo eelesin malıñdı!
Ugup turam çamañdı
Kudaydan tilep, ay Cakıp,
Körgözgön calgız balañdı,
Arbaktuu Cakıp atı uluk,
Balam maldı çaçar - dep,
Azır bolduñ makuluk!
Aytkanımdı azır bil,
Añkoo Cakıp ekensiñ,
Malıñ menen cerge kir.
Kırañ kayda, bel kayda
Kıynalasıñ malıña,
Kızırluu kırgız el kayda?
Uulum tentek çıktı - dep,
Uypalanıp kalıpsıñ,
Kañırıgıñ bek tütöp,
Kara baskan emedey,
Sen malıñdı ayap alıpsıñ.
Aytkanımdı azır bil,
Kaygılanba, bay Cakıp,
Senin malıñ menen cerge kir.
Abaylap, Cakıp, kebimdi uk,

Mızraklayıp kırdığı devlerinin
Sayısı tam yüzü bulursa!
Gönlünü mala verip rahata erdin,
Çocuğun yokken, bay Cakıp,
Sayısız mal güdüp bay oldun,
Mala güvenen onar mı,
Malın çocuk olur mu?
Gördün, Cakıp, hâlini,
Düşman alsın malını!
Dinliyorum senin çapını,
Tanrı'dan dileyip, ey Cakıp,
Sana gösterilen biricik oğlunu,
Ruhları güçlü Cakıp, adı ulu,
Oğlum malı saçar diye,
Şimdi hayvana döndün!
Dediğimi şimdi bil,
Safsın sen, Cakıp, meğer,
Malınla birlikte yerin dibine gir.
Yamaç nerede, bel nerede,
Malın için kıvranırsın,
Hızırlı Kırgız eli nerede?
Oğlum yaramaz çıktı diye,
Perişan olup kalmışsın,
İçin buram buram tütüp,
Karabasan basmış gibi,
Sen malını esirgemişsin.
Dediğimi şimdi bil,
Kaygılanma, bay Cakıp,
Senin o malınla yerin dibine gir.
Dikkat et, Cakıp, sözümü dinle,

Uulum tentek çıktı - dep,
Mal ayagan bolobu,
Kara niet ekensiñ,
Cakıp, seni adam degen oñobu.
Tentek uuldan mal ayap,
Tegi cok kişi ekensiñ,
Ataa, mal kündü kişi ekensiñ!
Kara adırmak karkaygan

Oğlum yaramaz çıktı diye,
Mal esirgeyen adam olur mu,
Kara niyetliymişsin sen,
Cakıp, sana adam diyen iflah olmaz.
Yaramaz oğuldan mal esirgeyip,
Soysuz bir kişiymişsin,
Ah, mala tapan bir kişiymişsin!
Kara tepelerin heybetle uzandığı

Kara özön kayda, bel kayda,
Senin izdegeniñ mal bele?
Abaylap, Cakıp kebimdi uk,
Argın, kırgız el kayda?
Malıñ karaan bolobu?
Mal tügöndü - dep keyip,
Seni adam degen oñobu?
Keçee, atañ Karakan ölgöndö,
Karakandın kazına
Kara kalmak, mancuu curt
Karsıldatıp tokmoktop,
Kamçıga çenep bölgöndö,
Bolbogon açuu kütköndö,
Bokçonun baarın tintkende,
Kılçaygandı kırganda,
Ak saray üydü talkandap,
Kara kalmak kirgende,
Kayaşayak bergendi
Karmap alıp talkalap,
Kak kuykasın tilgende,
Kedeñdegen kecirdin
Tirseginen ilgende,
Kayaşayak bergendi
Karmap alıp sabatıp,
Conunan kayış tilgende,
Beelep bilgin, Cakıp bay,
Mına oşondo ölgönbüz,
Bul kıtaydın kordugun
Tak eki miñ körgönbüz!
Bardıger küçün salganda,
Balanı tartıp alganda,
Kol artka çoguu baylanıp,
Korduktu körüp aydalıp,
Burulbay basıp kaygırdık,
Malıñ turmak, Cakıp bay,
Bir tuugandan ayrıldık,
Bizdin birööbüzdü aydadı
Oylosoñ bolo, oy Cakıp,
Adam cetkis beline,

Kara vadi nerede, bel nerede,
Senin aradığın mal mıydı?
Dikkat et, Cakıp, sözümü dinle,
Argın, Kırgız eli nerede?
Malın sana dayanak olur mu?
Mal tükendi diye yanıp durursan,
Sana adam diyen iflah olur mu?
Dün, baban Karakan öldüğünde,
Karakan'ın hazinesini
Kara Kalmuk, Mançu halkı
Çatır çatır tokmaklayıp,
Kamçıyla ölçüp pay ederken,
Olmadık öfkeler kusarken,
Bohçaların hepsini didik didik ararken,
Dönüp bakanı kırıp geçirirken,
Ak saray evi darmadağın edip,
Kara Kalmuk içeri dalarken,
Karşılık vereni
Yakalayıp parçalayıp,
Kafa derisini yararken,
Direnip duran inatçıyı
Topuğundan asarken,
Karşılık vereni
Yakalatıp dövdürürken,
Sırtından kayış sıyırırken,
İyi belle, Cakıp bay,
İşte o zaman ölmüştük biz,
Bu Çinlinin zulmünü
Tam iki bin kez görmüştük!
Hepsi birden gücünü yüklenirken,
Çocukları çekip alırken,
Kollar arkaya hep birden bağlanıp,
Zulmü görüp sürülüp,
Dönüp bakmadan yürüyüp yas tuttuk,
Malın şöyle dursun, Cakıp bay,
Öz kardeşten ayrıldık,
Bizden birini sürdüler -
Bir düşünsene, ey Cakıp -
İnsan varamaz bellere,

Bizdin birööbüzdü aydadı
Bizden birini sürdüler

Kündün çıkçu cerine.
Kara kalmak küç kıldı,
Kalkıbızdı büt kırdı.
Adırdan tiyip maldı aldı,
Ayıldan basıp candı aldı.
Keçee kızıktı kıtay kılganda,
Kalıñ eldi cogotup,
Bilgenin bizge kılganda
Bizdin urgaaçı, kızdı olcolop,
Kül çıgargan küñ kıldı,
Caş çoñ erkek balanı
Uy kaytarar kul kıldı.
Oylosoñ bolo, oy Cakıp,
Mınday işti kim kıldı,
Birööbüz kettik Irenge,
Birööbüzdü tüşürdü
Kayra çıkkıs tereñge.
Altayga keldiñ aydalıp,
Aylañdı tappay zarlanıp,
Bul Altayga kelgende
Aştık aydap, ken kazdıñ,
Ar tüyşüktü köp kılıp,
San kara cıyıp, mal küttüñ.
«Uulum tentek çıktı» - dep,
Seni kuday urabı,
Keyip catkan bul malıñ
Kıyamatka barabı?!
Aytkanım uşul, anık bil,
Ataa Cakıp, carıktık,
Şul cılkıñ menen cerge kir!
Arkar, kulca toonuku,
Senin keyip catkan bul malıñ
Küçösö bir kün coonuku.
Bul tentek balañ oñolot,
Ölbösö bir kün curttuku,
Bekerge cıygan kuu malıñ,
Kıykırsa bir kün cuttuku.

Günün doğduğu yere.
Kara Kalmuk zor kullandı,
Halkımızı baştan başa kırdı.
Tepelerden basıp malı aldı,
Obayı basıp canı aldı.
Dün Çinli o oyunları oynarken,
Kalabalık eli yok edip,
Bildiğini bize yaparken,
Kadınımızı kızımızı ganimet edip,
Kül döken halayık yaptı,
Yetişkin genç erkek çocuğu
Sığır güden kul yaptı.
Bir düşünsene, ey Cakıp,
Böyle işi kim yaptı,
Birimiz gittik Iren'e,
Birimizi düşürdüler
Geri çıkılmaz derinliğe.
Altay'a geldin sürülüp,
Çaresini bulamayıp inleyip,
Bu Altay'a geldiğinde
Ekin ektin, maden kazdın,
Her zahmete çokça katlanıp,
Sayısız kara yığıp mal güttün.
«Oğlum yaramaz çıktı» diye,
Tanrı çarpar seni, bilesin,
Uğruna yandığın bu malın
Kıyamete gider mi seninle?!
Diyeceğim bu, iyice bil,
Ah Cakıp, iki gözüm,
Şu yılkınla birlikte yerin dibine gir!
Argalı da yaban koçu da dağındır,
Senin uğruna yandığın bu malın
Düşman azıtsa bir gün onundur.
Bu yaramaz oğlun düzelir,
Ölmezse bir gün halkındır,
Boşuna yığdığın kuru malın,
Kıran girse bir gün afetindir.

Cürdüñ bele, bay Cakıp,
Malıñ arbın, balañ cok
Balam tentek çıktı - dep,
Baykasam, sendey sarañ cok!»
Kaşatça cerin tebelep,
Kan Baltay turdu kaygırıp,
Bay Cakıptı cemelep;
«Bay Cakıp, konolu Altay talaaga,
Sadagası ketelik,
Özü tentek Manas attuu balaga,
Moynuna tumar tagalı,

Hiç gördün mü, bay Cakıp,
Malı bol, çocuğu yok birini -
Oğlum yaramaz çıktı diye
Bakıyorum da, senin gibi cimri yok!»
Bulunduğu yamacı tepine tepine,
Han Baltay durdu kederle,
Bay Cakıp'ı payladı:
«Bay Cakıp, konalım Altay kırına,
Kurbanı olalım,
Kendisi yaramaz Manas adlı çocuğun,
Boynuna muska takalım,

Muñuñdu çeçer uul bolor -
Bul balanı bagalı.
Karaçı, Cakıp, kebimdi
Bizge karaan da uşul, bel da uşul
Kastaşkan kara kıtaydı
Ceñip berçü uul uşul.
Aman bolso körörsüñ
Ak maral aydap uy kılat,
Uşul Manas çoñoyso
Aalamdın baarın buy kılat,
Beren uuluñ çoñoyso
Bettep mende kelebi,
Munu bet alıp, duşman kelebi,
Eñkeytip adam alabı,
Buga kez bolgon aman kalabı?
Kelcirep kepti köp aytıp,
Kesir kılıp turasıñ.
Andan körö, bay Cakıp,
Adırda cılkı altı san
Aydap cıyıp kalalık,
Karan maldın baarısın
Çubatuuga salalık
Altı ay minse arıbas,
Altımış asıy bolgunça
Azuu sayıp karıbas
At mıktuusun tabalı,
Karan kalgan bul maldı

Derdini çözecek oğul olur -
Bu çocuğu besleyip büyütelim.
Bak, Cakıp, sözüme:
Bize dayanak da bu, bel de bu,
Düşman kesilen kara Çinliyi
Yenip verecek oğul budur.
Sağ olursa görürsün,
Ak maralı sürüp inek eder,
Bu Manas büyürse
Âlemin hepsini buyruğuna alır,
Yiğit oğlun büyürse
Karşısına dev mi çıkabilir,
Bununla yüzleşmeye düşman gelebilir mi,
Onu eğdirip alt edecek adam var mı,
Buna denk gelen sağ kalır mı?
Gevezelik edip çok söz söylüyorsun,
Nankörlük edip duruyorsun.
Onun yerine, bay Cakıp,
Tepelerdeki altı bölük yılkıyı
Sürüp toplayıverelim,
Kara malın tamamını
Geçit törenine dizelim,
Altı ay binilse yorulmayan,
Altmış yaşına dek
Azı dişi çıkıp da kocamayan,
Atın en sağlamını bulalım,
Kara bahtlı bu malı

Kütüp cürböy çalalı,
Adırda cılkı altı san
Tegiz cıyıp alalı,
Al cılkının baarısın
Çubatuuga salalı,
Aygay uksa şaşpagan
Ay karañgı tün kelse
Bir izin kata baspagan
Kara bayır kazanat,
Kalbır öpkö, cez bilek
Bir at külügün tabalı,
Bir adamga bilgizbey,
Bir kişige tuyguzbay,
Ok ötpös ton kiygizip,
Ok cetpes at mingizip,
Kişi cürüp, el bilbes,
Kara kalmak, mancuuga
Biröösünö bilgizbey,
Biröösünö tuyguzbay
Manastı toogo saktap bagalı.
Ereşen tartıp, er bolso

Bekleyip durmadan gözden geçirelim,
Tepelerdeki altı bölük yılkıyı
Eksiksiz derleyip toplayalım,
O yılkının tamamını
Geçide dizelim,
Nara duysa şaşmayan,
Ay karanlığı gece çökse
Bir izini bile şaşırmadan basan,
Kara soylu kazanat,
Kalbur ciğerli, tunç bilekli
Küheylanın birini bulalım,
Bir adama bildirmeden,
Bir kişiye sezdirmeden,
Ok geçmez giysi giydirip,
Ok yetişmez at bindirip,
Kimse görmeden, el bilmeden,
Kara Kalmuk'a, Mançu'ya,
Birine bile bildirmeden,
Birine bile sezdirmeden,
Manas'ı dağda saklayıp büyütelim.
Boy atıp da er olursa,

Er uulu menen teñ bolso,
Bilbegendi bilgizip,
Mintip colgo salalı,
Tuybagandı tuyguzup,
Tuura colgo salalı,
Öydö çıksak Manastı
Öbök kılıp alalı,
Ildıy tüşsök Manastı
Cölök kılıp alalı.
Bul Manastın tentegin
Kırk üylüü kırgız çogulup,
Erkeletip körölü,
Eelense kara kalmaktan
Uşul Manas bala üçün
Acal cetse ölölü!»
Akbaltay aytkan sözünö
Kırk üylüü kırgız ep körüp,

Er oğluyla denk olursa,
Bilmediğini bildirip,
Böylece yola koyalım,
Sezmediğini sezdirip,
Doğru yola koyalım,
Yokuş çıkarken Manas'ı
Kendimize destek edelim,
İnişe inerken Manas'ı
Kendimize dayanak edelim.
Bu Manas'ın yaramazlığını,
Kırk evli Kırgız toplanıp,
Nazını çekip görelim,
Kara Kalmuk saldıracaksa,
Bu Manas çocuk uğruna
Ecel gelirse ölelim!»
Akbaltay'ın söylediği söze
Kırk evli Kırgız hak verip:

Bilbegendi bilgizgen
Bilimdüü eken, Akbaltay,
Tuybagandı tuyguzgan
Tuygun eken, Akbaltay.
Aylakerden akılman
Abañ Baltay kurguruñ
Ak şumkarday barkıldap,
Ak sakalı carkıldap,
Kara tilin kayradı,
«Manas - dep aytpa elge» - dep,
Kayran Baltay sayradı.
Oşol kezde koyulgan
Manastın atı Çoñ Cindi,
Manastın Manas bolot - dep,
Kara kalmak kim bildi?
Azabın tartıp Manastın
Alek boldu bay Cakıp.
Manastın türün körgöndö:
«Tübümö çoguu cetet - dep,
Bu balanın saatınan
Dümürçögüm tüzötüp,
Tügöl kırıp ketet» - dep,
Kaygılandı bay Cakıp.
Barıp Cakıp ıyladı,
Baybiçeni kıynadı
«Ay, baybiçem, Çıyırdı,
Alda Taala kuduret
Bizge bala bergen eken go,
Suuga siygen Çoñ Cindi
Çala bergen eken go!
Örüştün malın cıy, katın,

Bilinmeyeni bildiren
Bilgeymiş Akbaltay,
Sezilmeyeni sezdiren
Şahinmiş Akbaltay.
Hünerliden de akıllı,
Ağan Baltay, yaman kişi,
Ak sungur gibi ötüp,
Ak sakalı parıldayıp,
Kara dilini biledi,
«Ele Manas deyip söyleme» diye,
Canım Baltay şakıdı.
O çağda konulmuş
Manas'ın adı Çoñ Cindi,
Manas'ın Manas olacağını
Kara Kalmuk'tan kim bildi?
Manas'ın derdini çeke çeke
Perişan oldu bay Cakıp.
Manas'ın hâlini gördüğünde:
«Hepimizin köküne yeter diye,
Bu çocuğun uğursuz saatinden
Ocağım kökünden sökülüp,
Hepimizi kırıp geçer» diye,
Kaygıya düştü bay Cakıp.
Varıp Cakıp ağladı,
Baybiçesini üzdü:
«Ey baybiçem Çıyırdı,
Allah Taala kudretiyle
Bize çocuk vermiş vermesine,
Suya işeyen Çoñ Cindi'yi
Yarım yamalak vermiş meğer!
Otlaktaki malı topla, kadın,

Bul balañdı tıy, katın!
Bul balañdı tıybasañ,
Buzuk salsa kalmakka
Kıtay ilek, biz calgız
Kırışa ketsek kıtayga
Tirüü karmap alat go,
Zındanına salat go!

Bu oğlunu dizginle, kadın!
Bu oğlunu dizginlemezsen,
Kalmuk'a fesat salarsa -
Çinli yüz binlerce, biz yalnızız -
Çinliyle kırışmaya girsek
Bizi diri diri yakalar,
Zindanına atar!

Balañ tentek mintpesin,
Basa kalıp bul kalmak
Bir bokçonu tintpesin.
Uuluñ teñtek, şok çıktı
Bul balañdın tentegi
Aalamda cok çıktı.
Kırk üylüü kırgız baldarın
Cıyıp oyun baştadı,
Kara kalmak, mancuunun
Tak on eki balasın
Oyron kılıp taştadı,
Bilbey kara kalmagıñ
Bir birinen körüştü.
Kelgenderden kep uktum:
«Kara kalmak, mancuular
Cañcaldaşıp, çırlaşıp,
Kırgın boldu - dep, uktum.
Cerden bakan alışıp,
Celeden aygır minişip,
Cakalaşıp salışıp,
Caman soguş boldu - deyt,
Bee tiyişip, er ölüp,
Ayabay buzuk boldu - deyt.
Baybiçem, senin uuluñ oñ kılbayt,
Minte berse bul Manas
Egerde bizdi soo kılbayt!
Balam cok - dep zarlanıp,
Bir balaket surap alıppız.
Altayga keldik aydalıp,
Arganı tappay sandalıp,
Bala surap alıppız,
Bala desek badirek
Kuu müşkülgö kalıppız.
Bul tentegin koyboso,
Bilse kara kalmak curt
Töböbüzdön basat go,
Tört tülüktü çaçat go.
Çañdatıp tiet beeni,
Cakın barsak bul kalmak

Oğlun yaramazlık edip böyle yapmasın,
Bu Kalmuk üstümüze çöküp
Bir bohçamızı bile aramasın.
Oğlun yaramaz, şirret çıktı,
Bu oğlunun yaramazlığı
Âlemde görülmedik çıktı.
Kırk evli Kırgız'ın çocuklarını
Toplayıp oyun başlattı,
Kara Kalmuk'un, Mançu'nun
Tam on iki çocuğunu
Yerle bir edip bıraktı,
Kara Kalmuk'un işi bilmeden
Birbirinden bildiler.
Gelenlerden söz işittim:
«Kara Kalmuklar, Mançular
Kavgaya tutuşup, dalaşıp,
Kırgın oldu diye duydum.
Yerden sırık kapışıp,
Çekek yerinden aygır binişip,
Yaka paça birbirine girip,
Fena savaş oldu derler,
Kısraklar yağmalanıp, er ölüp,
Amansız fesat koptu derler.
Baybiçem, senin oğlun hayır etmez,
Böyle sürdürürse bu Manas
Bizi asla sağ komaz!
Çocuğum yok diye inleyip,
Bir bela dileyip almışız.
Altay'a geldik sürülüp,
Çareyi bulamayıp sürtüp,
Çocuk dileyip almışız,
Çocuk dedikse haylazın teki,
Kuru bir derde düşmüşüz.
Bu yaramazlığını bırakmazsa,
Kara Kalmuk halkı öğrenirse,
Tepemize çöker,
Dört tür malı saçar dağıtır.
Toz koparıp kısrağa saldırır,
Yakınına varsak bu Kalmuk

Caynata muştayt meeni.
Çıgarat go - dep, turam

Kapkaydagı keeni.
Tentek boldu bul uuluñ,
Tentegin kalmak körböybü,
Tentigen burut debeybi!
Teminişer ayla cok,
Cıyıp algan karan mal
Biröön koyboy cebeybi.
Uşul turgan kırgızdar
Aylasın tappay kaçpaybı,
Uşul cıyıp algan san kara
Takaluudan tay koyboy,
Takır kalmak çaçpaybı!
Kerceñdep tentek bul uuluñ
Kalmakka kecir iş kılıp,
Menin san kara malım kurutat.
Koy, baybiçem, ugup al
Tentegin bul uul koyboso,
Kazat eken orumdu,
Uşul uuluñ çoñoyso,
Kaynatat eken şorumdu,
Körgözöt eken sonundu.
Maldan cıygan kübümö,
Çoñoyçu bolso, bul uuluñ
Cetet eken tübümö!
Bul uuluñdun sıyagı -
Cürgönünön çañ çıgat,
Dobuşunan can çıgat.
Adam, kıykırsa kulak ukpagan,
Koygulaşkan baldardı
Koyondoy cerge ıktagan,
Koluna tiygen baldardan
Biröö tirüü çıkpagan,
Balañ salat balaket,
Bul baarıga cetet alaket.
Eñkeyişte çep eken,
Bul kalmaktın curtu köp eken,

Beynimizi ezercesine yumruklar.
Çıkarır diye korkup duruyorum

Nerelerdeki hıncını.
Yaramaz oldu bu oğlun,
Yaramazlığını Kalmuk görmez mi,
Serseri Burut demez mi!
Karşı duracak çare yok,
Derleyip topladığım kara malı
Birini komadan yemez mi.
Şurada duran Kırgızlar
Çaresiz kalıp kaçmaz mı,
Şu derlenip yığılan sayısız karayı,
Nalına varana dek tay komadan,
Kalmuk tümden saçmaz mı!
Dikbaşlı yaramaz bu oğlun
Kalmuk'a inatla iş edip,
Benim sayısız kara malımı kurutur.
Dur, baybiçem, dinle beni:
Bu oğul yaramazlığı bırakmazsa,
Mezarımı kazacak demek,
Bu oğlun büyürse,
Kara bahtımı kaynatacak demek,
Görülmedik şeyleri gösterecek demek.
Maldan biriktirdiğim varlığıma -
Büyüyecek olursa bu oğlun,
Köküme yetecek demek!
Bu oğlunun hâline bak -
Yürüdüğünden toz çıkar,
Sesinden can çıkar.
İnsan bağırsa kulağı duymayan,
Karşı koyan çocukları
Tavşan gibi yere sindiren,
Eline düşen çocuklardan
Bir teki sağ çıkmayan,
Oğlun bela salar,
Bu felaket herkese ulaşır.
Yamaç boyunca kale gibi dizilmiş,
Bu Kalmuk'un halkı pek çokmuş,

Bul buruttun balası
Tentek çıktı debeybi,
Tübündö meni cebeybi.
Karalaşıp bir cürgön
Kalmagım sonun el ele,
Altın kazıp, bay bolgon
Altayım sonun cer ele.
Bul Altayga kelgeni
Menin ırısım tolup küçödü,
Tört tülük maldın baarısı
San kara bolup küçödü.
Çaçat go uuluñ malımdı,

Bu Burut'un çocuğu
Yaramaz çıktı demez mi,
Sonunda beni yemez mi.
Yardımlaşıp bir yürüdüğüm
Kalmuk'um iyi bir eldi,
Altın kazıp bay olduğum
Altay'ım güzel bir yerdi.
Bu Altay'a geleli
Benim kısmetim dolup taştı,
Dört tür malın tamamı
Sayısız kara olup çoğaldı.
Oğlun malımı saçar,

Ketiret go alımdı.
«Uuluñ tentek eken» - dep,
Kalmaktar karmap alat go
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carat go,
Ay kasaba tuu alıp,
Ayılga buzuk salat go,
Tügöngön candı tük koyboy,
Tügötüp çaap alat go,
Aman bolso körörsüñ,
Tüyşüktü başka salat go!»
Ak baybiçe Çıyırdı
Anda turup kep aytat:
«Baatırım,
Bala üçün buzba sanaañdı,
Oorsunup kalgan ekensiñ,
Töröm, ölgöndö körgön balañdı!
Bul boz ala tuygun bolpoñdu,
Oorsunbagın, oy töröm,
Bul ölgöndö körgön çolpondu».
Ak baybiçe Çıyırdı
Törösü mınday degen soñ,
Bödönödöy kara köz
Bölök-bölök caş ketet,
Aytıp oozun cıygıça,
Közdün caşın tıygıça,

Gücümü tüketir.
«Oğlun yaramazmış» diye,
Kalmuklar yakalar onu,
Yol üstünde sürükleyip,
Yaban köpeklerine yem eder,
Ay damgalı tuğ çekip,
Obaya fesat salar,
Tükenmiş canı bile komadan,
Tüketip vurup alır,
Sağ olursan görürsün,
Dert üstüne dert salar başımıza!»
Ak baybiçe Çıyırdı
O zaman durup söz söyler:
«Bahadırım,
Çocuk için bozma düşünceni,
Yük saymaya başlamışsın,
Törem, güç bela kavuştuğun çocuğunu!
Bu boz ala sungur yavrusunu,
Ağırsama, ey törem,
Bu geç kavuştuğun çoban yıldızını».
Ak baybiçe Çıyırdı'nın,
Beyi böyle deyince,
Bıldırcın gözü gibi kara gözlerinden
Damla damla yaş döküldü,
Söyleyip ağzını toplayıncaya dek,
Gözünün yaşını dindirinceye dek,

Koyçular başçı Oşpur bar,
Oşol Oşpur keliptir,
Bul kelgenin baybiçe turup körüptür.
Bölökkö burdu sanaanı,
Oşpurga berdi bay Cakıp
Atı Çoñ Cindi attuu balanı.
Çıyırdı ıylap çırkırap,
Moynuna kurun salınıp,
Oşpurbaylap calınıp:
«Aylanayın, Oşpur bay,
Sen, özöndö catkan döö eleñ,
Bay Cakıptın köp koyuna ee eleñ.
Bizde dünüyö dalay, bala cok,
Ölgöndö körgön bul bala
Tentegin tıyar çara cok.
Torko ton kıldım kiygizgin,
Cılkı içinde Toruçaar
Tulpardı karmap mingizgin,
Töbösünö kalmaktın taşın taga kör
Amanat koydum koluña
Dagı bir tört cıl baga kör!»
Balanı Oşpur algan soñ,

Çobanların başı Oşpur var,
İşte o Oşpur çıkagelmiş,
Onun geldiğini baybiçe durup görmüş.
Düşünceyi başka yöne çevirdi,
Bay Cakıp Oşpur'a verdi
Adı Çoñ Cindi olan çocuğu.
Çıyırdı ağlayıp feryat edip,
Boynuna kuşağını dolayıp,
«Oşpur bayım!» diye yalvarıp:
«Kurbanın olayım, Oşpur bay,
Sen vadide yatan bir devdin,
Bay Cakıp'ın çok koyununa sahiptin.
Bizde mal dünyalık çok, çocuk yok,
Güç bela kavuştuğumuz bu çocuğun
Yaramazlığını dizginler çare yok.
İpek kaftan diktim, giydiriver,
Yılkı içindeki Toruçaar
Küheylanı tutup bindiriver,
Tepesine Kalmuk taşını takıver,
Eline emanet bıraktım,
Bir dört yıl daha bakıver!»
Çocuğu Oşpur aldıktan sonra,

Bay Cakıp anda kalgan soñ,
Toruçaardı mingizip,
Torkonun külün kiygizip,
Tobokeldep koy cakka
Alıp cürdü er Oşpur.
Oşpurga Manas barganda
Anda Manas bolo elek,
Bereniñ Manas atka kono elek.
Oşpurga barıp kök calıñ
Ereşen tartıp, er boldu,
Er uulu menen teñ boldu,
Kararıp küygön çok çıktı,
Kara kalmak, mancuudan
Mınday tentek cok çıktı.
Bir künü Manas oolugup,
Koyçulardı sabadı,

Bay Cakıp orada kaldıktan sonra,
Toruçaar'ı bindirip,
İpeğin alâsını giydirip,
Tevekkül edip koyun tarafına
Alıp götürdü er Oşpur.
Manas Oşpur'a vardığında
O zaman daha Manas olmamıştı,
Yiğidin daha Manas adını almamıştı.
Oşpur'a varıp o boz yeleli,
Boy atıp er oldu,
Er oğluyla denk oldu,
Kararıp yanan kor çıktı,
Kara Kalmuk'ta, Mançu'da
Böyle bir yaman görülmedi.
Bir gün Manas coşup,
Çobanları dövdü,

Cılkıçısın sabadı.
Koyçu kaçıp koroktop,
Cılkıçının baarısı
«Çoñ Cindi burut kelet» - dep,
Kaçıp cüröt soroktop.
Koyboy Manas atalıp,
Koydu cıyıp, oy kıldı,
Koyçulardan kırk bala
Cıyıp alıp al Manas,
Koydu soyup talaaga
Koyboy Manas toy kıldı.
Torpok minip topoñdop,
Tolgon bala çoguldu.
Kızıktı Manas baştadı
«Töröm - dep, meni aytkın» - dep,
Al baldardın torpogun
Takır soyup taştadı,
Buzuktu mından baştadı.
«Törö» - dep koygon balaga
Kementayın kerseyip
Salıp beret talaaga.
Oşol kezde Manastın
Tilegin kuday beriptir,
Oşol kezde Manasıñ
On eki caşka keliptir.
Ok ötpöstön ton kiyip,
Cılkıdan Toruçaar öñdüü at minip,
Oşol kezde Manas şer
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
Culup alar baş taptay.
Tişteerine taş tappay,

Eñ kızıgıp eeligip
Toktono albay ceeligip,
Taalayı artık kayran şer
Emi, tamaşa salgan oşol cer.
«Töröm - dep ayt meni» - dep,
Özün özü bildirip,

Yılkıcısını dövdü.
Çoban kaçıp ürküp sinip,
Yılkıcıların tamamı
«Çoñ Cindi Burut geliyor!» diye,
Seke seke kaçıp durur.
Durmadan Manas diye anılıp,
Koyunu toplayıp bir iş kurdu,
Çobanlardan kırk çocuğu
Toplayıp alıp o Manas,
Koyun kesip kırda
Durmaksızın Manas toy verdi.
Dana binip hoplaya hoplaya,
Dolu dolu çocuk toplandı.
Şenliği Manas başlattı:
«Bana 'Törem' deyin!» diyerek,
O çocukların danalarını
Tümden kesip bıraktı,
Fesadı işte bundan başlattı.
«Törem» diyen çocuğa
Kepenegini kurula kurula
Kırda sırtından çıkarıp veriverir.
O çağda Manas'ın
Dileğini Tanrı vermiş,
O çağda senin Manas'ın
On iki yaşına gelmiş.
Ok geçmez giysi giyip,
Yılkıdan Toruçaar gibi at binip,
O çağda arslan Manas
Çarpışacak dağ bulamayıp,
Vuruşacak düşman bulamayıp,
Koparıp alacak baş bulamayıp,
Dişleyecek taş bulamayıp,

Coştukça coşup kanı kaynayıp,
Kendini tutamayıp taşıp,
Talihi yüce o aziz aslan,
İşte, şenlik kurduğu yer orası.
«Bana töre deyin» diyerek,
Kendini kendisi tanıtıp,

Bilgen candı küldürüp,
Ay-talaaga kırk taman
Kadimki ordo çiydirip,
Kök caldıgın bildirip,
Oşpur bakkan köp koydon
Miñ kozusun soyuptur,
«Baatır - dep ayt meni» - dep,
Baglan kozu, şirin baş
Bor kaynatıp koyuptur,
Ordo salıp, çükö atıp,
Kök caldın kılgan işi bul.
Keñ Altaydın batkalda,
Kırk balası canında
Kün kılkıldap batkanda,
Can-canıbar, makuluk
Kıymıldabay catkanda,
Bala içinde kök calıñ
Çıkanaktap uyku alıp,
Çırım etip, tınç alıp,
Ak kañkını cazdanıp,
Kıbılanı baştanıp,
Asıl Manas kök calıñ
Alp uykunu salıptır,
Kün şaşke bolgonço
Külüstön abıdan uktap kalıptır.
Uykudan Manas turguça,
Cılkıçı alpı Kancarkol
Oşol cılmaygır kelip kalıptır.
Astındagı ala aygır -
Caman külük al aygır:
«Cayıp iysem oozun
Kuştay uçup ketet» - dep,
Kuturgurdu karasañ
Kum salınıp alıptır,
Can kazanday başı bar,
Catkan ittey kaşı bar,
Kara keltek çokmordu
Karmap üyrüp alganı,
Kırk balaga umtulup,

Bilen canları güldürüp,
Uçsuz bozkıra kırk adımlık
Usulünce ordo çizdirip,
Gök yeleliliğini belli edip,
Oşpur'un güttüğü çok koyundan
Bin kuzusunu kesivermiş,
«Bana bahadır deyin» diyerek,
Besili kuzu, tatlı baş,
Bol bol haşlatıp koymuş,
Ordo kurup, aşık atıp,
Gök yelelinin yaptığı iş bu.
Geniş Altay'ın koyağında,
Kırk çocuğu yanı başında,
Gün kızarıp batarken,
Canlı cansız, tüm mahlûk
Kımıldamadan yatarken,
Çocuklar içinde gök yelelin
Dirseğine yaslanıp uykuya dalıp,
Şekerleme yapıp, soluklanıp,
Ak eyeri yastık edinip,
Başını kıbleye verip,
Asil Manas gök yelelin
Alp uykusuna dalıvermiş,
Gün kuşluğa erişene dek
O yiğit güzeli derin uykuya kalmış.
Manas uykudan kalkana dek,
Yılkıcıların devi Kancarkol,
O sırıtkan, çıkageldi.
Altındaki ala aygır —
Müthiş yüğrük o aygır:
«Ağzını salıversem
Kuş gibi uçup gider» diye,
Şu kudurmuşa bir bak,
Sırtına kum yükleyivermiş,
Koca kazan gibi başı var,
Yatan it gibi kaşı var,
Kara sopa çomağını
Kavrayıp havada savurdu,
Kırk çocuğa saldırıp,

Kaçırıp koldu salganı.
Kancar alp türün körgöndö
Kırk bala kaçtı çırkırap,

Eti turmak, beti cok
Baldardın baarı kaçtı bırkırap,
Kaçıp baldar sabılat,
Kan Manaska calınat.
Uykudan Manas oygonup,
Oñ cagına tolgonup,
Baş kötörüp karasa,
Bala amanın karasa,
Baldardın baarı kaçıptır,
Baldardan karmap törtöönü
Aygırdan tüşüp, al alpı
Tört balanı basıptır.
Törtöönü katar soyuptur,
Azık ettin baarısın
Şiş menen sayıp toyuptur.
Körüp alıp, zor Manas
Al balbandan çoçunup,
Toruçaardı tokunup,
Coo kiyimin kiyinip,
Oodarışmay oynoym - dep,
Oñbogon bala süyünüp,
Kaarı kelip, köz caynap,
Kan içmesi çın karmap,
Kaalgaday kaşka tiş -
Kalayıktan başka tiş,
Kaşkayıp çıgıp alıptır,
Kara keltek çokmorun
Balañ üyrö karmap alıptır.
Bekem belin kurçanıp,
Toruçaar sanga bir salıp,
Baskan cerin uratıp,
Balbandı közdöy çuratıp,
Toruçaar oozun burdu emi,
Al balbanga kelgende
Bul sözün aytıp turdu emi:

Üstlerine sürüp el saldı.
Kancar alpın suretini görünce
Kırk çocuk çığlık çığlığa kaçtı,

Ten bir yana, benzi atmış,
Çocukların hepsi darmadağın kaçtı,
Kaçarken çocuklar çırpınır,
Han Manas'a yalvarır.
Manas uykudan uyanıp,
Sağ yanına dönüp,
Baş kaldırıp bakınca,
Çocuklar sağ mı diye bakınca,
Çocukların hepsi kaçmış,
Çocuklardan dördünü yakalayıp,
Aygırından inip o dev,
Dört çocuğu ezivermiş.
Dördünü sıra sıra boğazlamış,
Azıklık etin hepsini
Şişe geçirip doyasıya yemiş.
Bunu görünce ulu Manas
O pehlivandan irkilip,
Toruçaar'ı eyerleyip,
Cenk giysisini kuşanıp,
«Attan devirmece oynarım» diye,
O yaman çocuk sevinip,
Öfkesi kabarıp, gözleri çakmaklaşıp,
Kan içiciliği sahiden tutup,
Kapı kanadı gibi apak dişleri —
Halkta eşi olmayan dişleri,
Işıl ışıl görünüvermiş,
Kara sopa çomağını
Oğlun savurup kavramış.
Belini sımsıkı kuşanıp,
Toruçaar'ın sağrısına bir vurup,
Bastığı yeri sarsıp,
Pehlivana doğru dörtnala sürüp,
Toruçaar'ın başını çevirdi işte,
O pehlivanın yanına varınca
Şu sözü söyleyiverdi:

«Atañdın körü, Kancar alp,
Sen - cılkıçı, men - koyçu,
Baldardın baarın kıyratıp,
Bul zorduktu sen koyçu!
Talap cediñ etimdi,
On eki balban bolsoñ da
Emi coru çukuyt betiñdi.
Ay, Kancar alp, araça,
Araçaga könbösöñ
Azır salam tamaşa!»
Manas aytıp turganda
Kancar alp tura kalganı.
Kargış tiygen Kancar alp

«Babanın körü, Kancar alp,
Sen yılkıcısın, ben çoban,
Çocukların hepsini kırıp geçirmeyi,
Bu zorbalığı bırak artık!
Yağmalayıp yedin etimi,
On iki pehlivan olsan da
Artık akbabalar oyar yüzünü.
Ey Kancar alp, sulha gel,
Sulha yanaşmazsan
Şimdi gösteririm sana temaşayı!»
Manas böyle söylerken
Kancar alp ayağa fırladı.
Kargışa uğramış Kancar alp

Katuu basıp çunayıp,
Kırk baladan tört bala
Ölgön eken tırayıp,
Ölüp bala catkanda
Manasıñ karap turabı
«Atañdın körü, Kancar alp,
Talaada kırk bir bala elek,
Talaaga kozu kaynatıp,
Oynop cürgön can elek.
Zorduktap etke toyguday,
Tört balanı tıraytıp,
Böydö öltürüp koyguday,
Adırdagı beeñdi
Tiyip alıp çaçtıkpı»,
Senin aygırıñ mine kaçtıkpı?
Senin kaalaganıñ buzukpu?
Özüñ tiydiñ öpöyüp,
Emi menden kördüñ kızıktı!»
Üç kıykırıp bakırıp,
«Manas», - dep uraan çakırıp,
Üydöy kara çokmordu
Üyrö karmap alganı,
Kaçırıp kirip Kancardı
Kak töbögö salganı.
Manastan çokmor cegende

Sert adımlarla kasılıp yürüdü,
Kırk çocuktan dört çocuk
Meğer serilip ölmüşler,
Çocuklar ölü yatarken
Manas'ın durur mu bakıp?
«Babanın körü, Kancar alp,
Bozkırda kırk bir çocuktuk,
Kırda kuzu haşlayıp,
Oynayıp gezen canlardık.
Zorbalıkla ete doyulur mu,
Dört çocuğu yere serip,
Boş yere öldürülür mü,
Kırdaki kısrağına
Dokunup dağıttık mı?
Senin aygırına binip kaçtık mı?
Senin istediğin fesat mı?
Kendin saldırdın böbürlenip,
Şimdi gör benden kıyameti!»
Üç kez haykırıp bağırıp,
«Manas!» diye nara atıp,
Ev gibi kara çomağı
Savurup kavradı,
Saldırıp girip Kancar'ın
Tam tepesine indirdi.
Manas'tan çomağı yiyince

Başı ketti bırkırap,
Balban cerge cıgılıp,
Canı ketti çırkırap.
Balbandı soyup, cay kıldı,
Kayra kozu soyuşup,
Bala sultan kabılan
Tört balanı karasañ -
Argası eçak ketiptir,
Kabırgası bırkırap,
Kuday Taala kılganı,
Tört balanı al balban,
Biröönü koyboy kırganı.
Tört bala ölüp toñkoyup,
Dünüyödön köçüptür,
Et bışırıp cakkan ot
Kıpın kalbay öçüptür.
Oşondo Manas kök calıñ
Alptı soyup, cay kılıp,
Al coldo bülük salganı,
Tört baladan bölögün
Aman alıp kalganı,
Katuu kirgen balbandın
Başın bölüp salganı,

Başı paramparça dağıldı,
Pehlivan yere yıkılıp,
Canı feryatla çıktı.
Pehlivanı öldürüp işini bitirdi,
Yeniden kuzu kesişip,
Çocuk sultan, o kaplan —
Dört çocuğa bakarsan,
Çareleri çoktan tükenmiş,
Kaburgaları paramparça,
Yüce Tanrı'nın takdiri,
Dört çocuğu o pehlivan,
Birini bile komadan kırmıştı.
Dört çocuk yığılıp ölüp,
Dünyadan göçmüşler,
Et pişirmek için yakılan ateş
Kıvılcım kalmadan sönmüş.
O zaman gök yeleli Manas'ın,
Devi öldürüp yere serip,
O yolda saldığı kargaşa bu,
Dört çocuktan gayrısını
Sağ esen kurtardı,
Azgınca saldıran pehlivanın
Başını gövdesinden ayırdı,

Kabılan kök cal umtulup,
Emi kalmakka salgan cañcalı.
Balbandı soyup cay kılıp,
Baldardı cıyıp aldı emi.
Bay Cakıptın kozudan
Cüzün karmap soydu ele.
Baldardı Manas çakırıp:
«Törö - dep aytkın meni» - dep,
Atañdın körü kırk bala,
Aytkanım menen bolup ber,
Tegerete konup ber,
Maa çoro bolup ber!
Karmap alıp töö soyup,
Bee baştagan koy soyup,
Kızık saldı tamaşa.

Kaplan gök yeleli atılıp,
İşte Kalmuk'a saldığı kavga bu.
Pehlivanı öldürüp yere serip,
Çocukları başına topladı.
Bay Cakıp'ın kuzularından
Yüzünü tutup kesti.
Manas çocukları çağırıp:
«Bana töre deyin» diyerek,
«Babanın körü kırk çocuk,
Dediğimden çıkmayın,
Çepeçevre konun,
Bana çoro olun!»
Yakalayıp deve kesip,
Kısrak başta, koyun kesip,
Şenlikli bir temaşa kurdu.

Kara kök cal kabılan
Otun cıysa, otu cok,
Kara kalmak, mancuunun
Koyulgan atı Cırınta
Kozu izdep keliptir,
Kelgenin Manas körüptür.
«Abışka beri kelgin - dep,
Ot küygüzüp aluuga,
Talaaga candı baguuga,
Ottuguñdu bergin» - dep,
Surap kök cal turdu ele.
«Ataa, kumka burut - dep,
Ataa, kurgan kırgız» - dep,
Aytkanına köngön cok,
Atañdın körü, kak baş çal -
Çal ottugun bergen cok.
Kara niet kapır çal -
Kara kalmak al eldin
Kançasınan baatır çal,
Eñ cortormon ıktuu çal.
Arı balban, arı er
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Talaada cürgön balanı
Buçkagına teñebey,
Çaldı kuday urdu emi.
Eelikkenden celikti,
Kök cal Manas eelikti:
«Çalım, surasa berbes otuña
Suuk kolum salamın,
Kesirlenseñ köbüröök
Kerceygen kara kalmagım,
Kurmandıkka çalamın,
Kerek boldu ottuguñ

Senden mintip tartıp alamın!» -
Dep oşentip, umtulup,
Çaldı kurdan aldı ele,
Aygırınan oodarıp,
Kötörüp cerge saldı ele,

Kara gök yeleli kaplan
Odun toplasa da ateşi yok,
Kara Kalmuk'un, Mançu'nun
Konulmuş adı Cırınta olanı
Kuzu arayıp gelmiş,
Geldiğini Manas görmüş.
«İhtiyar, beri gel,» diye,
«Ateş yakabilmek için,
Bozkırda can beslemek için,
Çakmağını ver» diye,
Gök yeleli isteyip durdu.
«Vay, kokmuş Burut» diye,
«Vay, zavallı Kırgız» diye,
Dediğine razı olmadı,
Babanın körü, kakbaş koca —
İhtiyar çakmağını vermedi.
Kara niyetli kâfir koca —
Kara Kalmuk o halkın
Nicesinden yiğit bir koca,
En akıncı, en tetik koca.
Hem pehlivan, hem er,
Zınk zınk gidip aldırmadan,
Bozkırda gezen çocuğu
Tırnağıyla bir tutmadan,
İhtiyarı Tanrı çarptı işte.
Coştukça coştu,
Gök yeleli Manas kükreyip coştu:
«Koca, isteyene vermediğin ateşine
Soğuk elimi salarım,
Daha da kasılırsan,
İnatla dikilen kara Kalmuk'um,
Seni kurban ederim,
Gerek oldu çakmağın,

Senden işte böyle çekip alırım!» —
Deyip böylece atılıp,
İhtiyarı kuşağından kavradı,
Aygırından devirip,
Kaldırıp yere vurdu,

Kuru üzülüp al çaldın
Kisesi koldo kaldı ele,
Çalıñ şaştı, cügürdü:
«Alda emine kılat?» - dep,
Çımınday candan tüñüldü.
Tize cerge bügülüp,
Aşıp-şaşıp abışka
Elikten beter tüyülüp,
Temir taman üzöñgü
Teppey çurap mindi emi
Caagınan kan tamçılap,
Kök aygırdı kamçılap,
Çakçelekey çañ bolup,
Başı-közü kan bolup,
Ökürügü taş carıp,
Kıykırığı baş carıp,
Kalmak ketti coluna.
Koy başçısı Oşpur bay
Döbögö çıgıp karasa,
Kırk balanı kaalasa -
Köktön tütün bölünöt,
Köp kozunu çogultup,
Kök cal Manas kabılan
Kırıp salgan körünöt.
Orompoy oyun çañ salıp,
Kırk balanın baarısı
Tegerektep Manastı
Ortosunda er Manas
Opol-toodoy körünüp,
Kozunu karmap soyuşup,
Başka kördü baldardı
Şişke sayıp toyuşup.
Kunan çaap oynop, bakırıp,
Baldardın bakırıgın baykasañ
«Manastap» uraan çakırıp,
Bıyak cakta alaçık,
Alaçıgın baykasañ -
Kalk başçısı on miñ can,
Keñ-kesiri batkanday,

Kuşağı kopup o ihtiyarın
Kesesi elinde kaldı,
İhtiyar şaşırdı, koştu:
«Acaba ne yapacak?» diye,
Sinek kadar canından umudu kesti.
Dizleri yere bükülüp,
Apar topar ihtiyar,
Karacadan beter sıçrayıp,
Demir tabanlı üzengiye
Basmadan fırlayıp bindi,
Yanağından kan damlayıp,
Gök aygırı kamçılayıp,
Toz duman birbirine karışıp,
Başı gözü kan içinde,
Böğürtüsü taş yarıp,
Haykırışı baş yarıp,
Kalmuk yoluna gitti.
Koyun başçısı Oşpur bay
Tepeye çıkıp bakınca,
Kırk çocuğu gözleyince —
Göğe duman savrulur,
Nice kuzuyu toplayıp,
Gök yeleli Manas kaplanın
Kırıp geçirdiği görünür.
Orompoy oyunu toz koparıp,
Kırk çocuğun hepsi
Manas'ı çepeçevre sarmış,
Ortalarında er Manas
Ulu dağ gibi görünüp,
Kuzuyu tutup kesişip,
Çocuklar bambaşka bir âlemde,
Şişe geçirip doyuşurlar.
Tay koşturup oynayıp, bağırıp,
Çocukların bağırışına kulak versen,
«Manas!» diye nara atarlar,
Bu yanda bir alaçık,
Alaçığına bakarsan —
Halk başçısı on bin can
Rahat rahat sığacak gibi,

Bir cagında kırk bala
Manas baştap içine
Keñiri ordo atkanday.
Kara çaar kabılan

Bir yanında kırk çocuk,
Manas başta, içinde
Genişçe ordo atacak gibi.
Kara benekli kaplan

Kadimki Manas balanın
Kaptalında çamınat,
Çolok kök cal arslan
Oşpurdu cara tartçuday,
Bet aldında kamınat.
Seki cagı seksen tört,
Serp algan cagı kızıl ört,
Körüp turup Oşpurdun
Bokono söögü bolkuldap,
Boktuu içegi solkuldap,
Bolboy esi bir çıktı,
Bileginen sap ketti,
Manastın türün körgöndö
Cürögünön kap ketti.
«Bul Cakıptın cindi uulu
Katılgandı oñ kılbayt,
Karmaşkandı soo kılbayt.
Bilegi coon, taş cürök,
Bil müçölüü badirek,
Cetilip algan kezi eken,
Emi kalmakka salat çoñ dümök.
Bir türü bar - arslan,
Munu bir karasam - kabılan,
Kan içmenin özü eken.
Köz kaşayıp, köp kalmak
Körböy kalgan kezi eken.
Çınmaçınga çır salat,
Karmagandı oñ kılbayt,
Kara coltoy bul burut
Karmaşkandı soo kılbayt.
Cerge sayıp koyuptur
Komokoyluu ayzasın,
Aalamga çır salat
Bul balanın aylası.

Bildiğimiz çocuk Manas'ın
Yanı başında atılmaya hazır durur,
Çolak gök yeleli arslan,
Oşpur'u paralayacakmış gibi,
Tam önünde kurulur.
Seki yanı seksen dört,
Baktığı yanı kızıl alev,
Bunu gören Oşpur'un
Kaburga kemiği zonklayıp,
Pis bağırsağı sarsılıp,
Aklı başından bir çıktı,
Bileğinden derman gitti,
Manas'ın suretini görünce
Yüreğinden fer gitti.
«Bu, Cakıp'ın deli oğlu,
Sataşanı onmaz eder,
Tutuşanı sağ komaz.
Bileği kalın, taş yürekli,
Fil gövdeli haylaz,
Yetişip serpildiği çağ imiş,
Artık Kalmuk'a büyük bela salar.
Bir hali var — arslan,
Bir bakıyorum — kaplan,
Kan içicinin ta kendisi imiş.
Gözü kararıp nice Kalmuk'un
Görmez olduğu çağ imiş.
Çin-Maçin'e kavga salar,
Tuttuğunu onmaz eder,
Uğursuz ayaklı bu Burut
Tutuşanı sağ komaz.
Yere saplayıp koymuş
Temrenli mızrağını,
Âleme kavga salar
Bu çocuğun düzeni.

Ataa, oñbogurdun balası
Oolugup cini karmasa
Oyrottu buzar şer eken,
Öz bilgenin talaaga
Kılıp salgan turbaybı,
Bay Cakıptın kozusun
Baarın koyboy okşoytup,
Kırıp salgan turbaybı!
«Kozunu nege kırdıñ?» - dep,
Kokusunan surasam -
Etekten alsa oñ kılbayt,
Egerde meni soo kılbayt,
Bul cerge turup neteyin,
Balañdı tıyıp algın - dep,

Vay, onmazın oğlu,
Coşup cini tutarsa
Oyrat'ı bozacak aslan imiş,
Bildiğini bozkırda
Yapıp koymuş değil mi,
Bay Cakıp'ın kuzularını,
Hepsini komadan devirip,
Kırıp geçirmiş değil mi!
«Kuzuları neden kırdın?» diye
Ansızın soracak olsam —
Eteğimden yakalarsa onmaz eder,
Elbet beni sağ komaz,
Bu yerde durup n'edeyim,
«Oğlunu dizginle» diyerek,

Bay Cakıpka ceteyin!
Atasın alıp kelbesem,
Anan kiyin körbösöm
Acaldı baçım cetkiret,
Amaldı azır ketiret», -
Munu aytıp er Oşpur
Cakıptı közdöy dır koydu,
Can ayabay çuu koydu.
Astındagı aygırdı
Oñdop-soldop kamçı urup,
Oñ-tetiri teminip,
Talaa-tüzdü uratıp,
Aygır menen çuratıp,
Aşıp-şaşıp toktoboy,
Karan kalgan köp koydun
Kança ölgönün coktoboy,
Kayran Oşpur kanetet
Aşıp-şaşıp toktoboy,
Katının kara baskansıp,
Kuugunu cakın kaçkansıp,
Kuugunun çukul kuugansıp,
Katını erkek tuugansıp,
Bay Cakıptın ordogo
Barıp tüştü Oşpur bay,

Bay Cakıp'a ulaşayım!
Babasını getirmezsem,
Ardından göz kulak olmazsam,
Eceli tez ulaştırır,
Çareyi hemen tüketir», —
Bunu deyip er Oşpur
Cakıp'a doğru fırladı,
Canını esirgemeden koşturdu.
Altındaki aygıra
Sağlı sollu kamçı vurup,
Ters yüz mahmuzlayıp,
Ova düzü sarsıp,
Aygırla dörtnala uçup,
Apar topar durmadan,
Sahipsiz kalan nice koyunun
Kaçının öldüğünü saymadan,
Zavallı Oşpur n'etsin,
Apar topar durmadan,
Karısını karabasan basmış gibi,
Kovalayanı yakınmış gibi kaçarak,
Kovalayan ensesindeymiş gibi,
Karısı oğlan doğurmuş gibi telaşla,
Bay Cakıp'ın ordosuna
Varıp indi Oşpur bay,

Balakettüü şumduk söz
Salıp tüştü Oşpur bay:
«Uuluñ Manas er boldu,
Aytsam kulak ukpadı,
Bargandardın baarısın
Koyondoy cerge ıktadı.
Kırk balanı coldoşko
Kıraan balañ cıyıptır,
Börü kırgan emedey,
Talaaga koydu kırıptır.
Balañ öñdüü can bolbos,
Canındagı coldoşu -
Calanıp turgan sur colbors.
Aytkan sözdün bekeri,
Kara çaar kabılan
Al uuluñdun cökörü.
Ay talaaga kırk bala
Alaçıktan salıptır,
Ortosunda cindi uuluñ
Sultan bolup kalıptır.
Etke toygon kırk bala
Cöö kunan çaap bakırat,
Astıga kelgen baldarı
«Manastap!» - uraan çakırat.

Belalı, korkunç sözü
Ortaya salıverdi Oşpur bay:
«Oğlun Manas er oldu,
Söylesem kulak asmadı,
Üstüne varanların hepsini
Tavşan gibi yere sindirdi.
Kırk çocuğu yoldaşlığa
Kartal oğlun toplamış,
Kurt kırmış gibi,
Bozkırda koyunları kırmış.
Oğlun gibi can olmaz,
Yanındaki yoldaşı —
Yalanıp duran boz kaplan.
Söylediğim sözün yalanı yok,
Kara benekli kaplan
O oğlunun nökeridir.
Uçsuz bozkıra kırk çocuk
Alaçık kurmuşlar,
Ortalarında deli oğlun
Sultan oluvermiş.
Ete doyan kırk çocuk
Yayan tay gibi koşup bağrışır,
Öne geçen çocukları
«Manas!» diye nara atar.

Uuluñdun atı Çoñ Cindi,
Munun Manas atın kim bildi?
Kozunu balañ soyuptur,
Kırk bala tügöl cıyılıp,
Munu Manas atka koyuptur.
Bala tuubay, Çıyırdı,
Bir baatır tuugan ekensiñ,
Içse kanga toybogon
Kapır tuugan ekensiñ.
Senin buursunuñ burdurbayt,
Minte berse bul uuluñ
Bul Altayga turguzbayt.
Çatak salat bul uuluñ,
Ayzanın başı kagışat,

Oğlunun adı Çoñ Cindi idi,
Bunun Manas adını kim bildi?
Kuzuları oğlun kesmiş,
Kırk çocuk eksiksiz toplanıp,
Buna Manas adını koymuşlar.
Çocuk doğurmamışsın, Çıyırdı,
Bir bahadır doğurmuşsun,
İçse kana doymayan
Bir kâfir doğurmuşsun.
Sabanını sürdürmez,
Böyle giderse bu oğlun
Seni bu Altay'da yaşatmaz.
Kavga salar bu oğlun,
Mızrakların ucu tokuşur,

Caşı on ekige keliptir,
Kara kalmak curt menen
Uşul bügün salışat.
Keçee kabarıñda bar beken?
Esenkandın elçisi,
Bilgen eken zıykırçı
«Buruttan Manas çıgat» - dep,
Muruntan izdep cürgönü.
Bul Altaydan tuuldu,
Aytkan Manas özü eken,
Özü turmak Manastın
Karagan kara közü eken.
Tutanıp ketken sen, Cakıp,
Aramga bölüp sanaañdı
«Uulumdun atı Cindi» - dep,
Aytpapsıñ Manas balañdı.
Özön-talıñ kıyıp al,
Örttömök boldu Altaydı
Al balañdı tıyıp al!
Kalmaktı körsö kamadı,
Mancuunu körsö sabadı,
Koy kaytargan men Oşpur
Balañdın tenteginen cadadı.
Eldin mış-mış kebi bar,
Cılkıçı başı çoñ Kancar,
Anı da Manas şum uuluñ
Öltürüp salgan çeni bar.
Bul uuluñdu tıybasañ,
Kara kalmak, mancuu curt,
Munun köptügün körsöñ kara kurt,
Kep misalı uşunday,
Ceti börü bir koydu
Talasa tarpın koyobu?
Ceti miz kişi biröönü

Sabasa tarpıñ koyobu?
Balañdı tıyıp, tilimdi al,
Menin aytkanım uşul bilip al!»
Aytıp oozun cıyganda,

Yaşı on ikiye gelmiş,
Kara Kalmuk yurdu ile
Daha bugün çarpışır.
Dünden haberin var mıdır?
Esenkan'ın elçisi,
Bilirmiş o büyücü,
«Burut'tan Manas çıkar» diye,
Öteden beri arayıp durduğu.
Bu Altay'da doğdu,
Söylenen Manas'ın kendisi imiş,
Kendisi şöyle dursun, Manas'ın
Bakan kara gözü imiş.
Yüreği daralmış sen, Cakıp,
Düşünceni harama bölüp,
«Oğlumun adı Cindi» diyerek,
Manas oğlunu söylememişsin.
Vadindeki söğüdü kavağı kes,
Altay'ı ateşe verecek oldu,
O oğlunu dizginle!
Kalmuk'u görse kıstırır,
Mançu'yu görse döver,
Koyun güden ben Oşpur,
Oğlunun taşkınlığından usandım.
Elde fısıltı, söylenti var,
Yılkıcı başı koca Kancar'ı,
Onu da kurnaz oğlun Manas
Öldürmüş olsa gerektir.
Bu oğlunu dizginlemezsen,
Kara Kalmuk, Mançu yurdu,
Çokluğuna baksan karakurt sürüsü,
Sözün misali şöyledir,
Yedi kurt bir koyunu
Paylaşsa leşini kor mu?
Yedi azgın kişi bir kişiyi

Dövse leşini kor mu?
Oğlunu dizginle, sözümü tut,
Benim diyeceğim budur, bil!»
Söyleyip ağzını topladığında,

Bay Cakıptın baybiçe,
Atı artık Çıyırdı
Bödönödöy kara köz
Emi bölök-bölök caş ketti.
Asıl katın Çıyırdı
Ak emçegin bulaytıp,
Ak tamagın kılaytıp,
Akırın süylöp, munu aytıp:
«Malıñ arbın, bala cok
Zarlanıp kördük Manastı,
Altaydan çıktık aydalıp,
Boto körböy zarlanıp,
Özöndögü bulagıñ,
Atı Manas bul balañ
Ölgöndö körgön çunagıñ.
Boz ala tuygun bolponuñ,
Körgön Manas calgızıñ,
Boz karçıga çolponuñ.
Bala körböy kıldıñ zar,
Senin Manastan bölök kimiñ bar?!
Körgön Manas calgızıñ
Bozdon toodak kutkarbas,
Boz ala şumkar Manasım,
Too başına toktobos
Karala barçın al ele.
Karmagan eesi sen eleñ,
Adırdan akkan bulagıñ,
Ayköl Manas çunagıñ,
Belgilüü uşul, bel da uşul,
Bet alışkan duşmanga
Beypay salçu şer oşol,
Kapalanba, Cakıp bay,
Calgızıñ Manas - şeriñ al,
Belgilüü oşol, bel oşol,
Bek kuduret caratkan
Mendeden artık şer oşol.
Manas boygo bütköndö,
Çabılgan menen çaçılgan
Kapanın baarın coygomun,

Bay Cakıp'ın ulu hatunu,
Adı yüce Çıyırdı,
Bıldırcın gibi kara gözlerinden
Şimdi sicim sicim yaş döküldü.
Asil kadın Çıyırdı,
Ak göğsünü kabartıp,
Ak gerdanını uzatıp,
Usulca söyleyip şunu dedi:
«Malın çoktu, çocuk yoktu,
Yana yakıla gördük Manas'ı,
Sürülüp Altay'a çıktık,
Yavru yüzü görmeden ağlayıp,
Vadindeki pınarındır,
Adı Manas olan bu oğlun,
Güçbela kavuştuğun bir tanendir.
Boz ala doğan yavrundur,
Gözünle gördüğün Manas biriciğindir,
Boz atmaca çoban yıldızındır.
Çocuk görmeden ah çektin,
Senin Manas'tan başka kimin var?!
Gördüğün Manas biriciğin,
Bozkırdan toy kuşunu kaçırmaz,
Boz ala sungur Manas'ım,
Dağ başında durmak bilmez
Kara ala kartaldı o.
Elinde tutan sahibi sendin,
Kırlardan akan pınarındır,
Ayköl Manas yavrundur,
Belli olan bu, belin de bu,
Karşısına çıkan düşmana
Kıran salan aslan odur,
Tasalanma, Cakıp bay,
Biriciğin Manas — aslanındır o,
Belli olan odur, bel odur,
Güçlü kudretin yarattığı,
Kuldan üstün aslan odur.
Manas'a gebe kaldığımda,
Vurulup dağılmış
Kaygıların hepsini savmıştım,

Balaña talgak bolgondo,	*Çocuğuna aş erdiğimde,*
Şerge talgak bolgomun.	*Aslana aş ermiştim.*
Törögöndö cönü bar,	*Doğururken de hâli başkaydı,*
Aytsam eçen kebi bar.	*Anlatsam nice sözü var.*
Bel baylagan kara kır,	*Bel bağladığın kara dağ sırtı,*
Beliñ Manas emespi,	*Belin Manas değil mi,*
Senin san tümön malıñ çaçuuçu,	*Sayısız tümen malını saçsa saçacak*
Şeriñ Manas emespi.	*Aslanın Manas değil mi.*
Kayıbınan kabılgan,	*Gaipten rast gelen,*
Balañ Manas calgızıñ,	*Oğlun Manas biriciğin,*
Kakşap cürüp tabılgan.	*Ağlaya sızlaya bulunan.*
Karap turgan eki köz	*Bakıp duran iki gözünün*
Caşı Manas emespi,	*Yaşı Manas değil mi,*
Zırkıragan kökürök	*Sızlayan bağrının*
Dartı Manas emespi.	*Derdi Manas değil mi.*
Ölgöndö körgön Manasıñ	*Güçbela kavuştuğun Manas'ın,*
Ereşen tartıp, er bolso,	*Boy atıp er olursa,*
Er uulu menen teñ bolso,	*Er oğluyla denk olursa,*
Baltırı barıp tolgondo,	*Baldırı dolup güçlendiğinde,*
Balbandık atka kongondo,	*Pehlivanlık adını aldığında,*
Sanaası menen bolturat:	*Dilediğini oldurur:*
«Balam tentek çıktı» - dep,	*«Oğlum yaramaz çıktı» diye*
Zarlanbagın malıña,	*Malın için sızlanma,*
Sandıgıñdın baarısın	*Sandıklarının hepsini*
Sarı altın mülkkö tolturat.	*Sarı altın malla doldurur.*
Tuurduguñ may kılat,	*Çadırının keçesini yağa boğar,*
Aman cürsö calgızıñ	*Sağ gezerse biriciğin,*
Seni tuş-tuş cerge kan kılat.	*Seni dört bir yerde han kılar.*
Üzülgönüñ ulanat,	*Kopanın eklenir,*
Uuluñ Manas bar bolso	*Oğlun Manas var oldukça*
Çaçılganıñ cıynalat.	*Saçılanın toplanır.*
Adalga bur beyiliñdi,	*Gönlünü helale çevir,*
Aylantıp kuday cetkirer,	*Tanrı döndürüp kavuşturur,*
Surap içse toybogon,	*İsteyip içse doymayan,*
Sugalagın koybogon	*Açgözlülüğünü bırakmayan seni,*
Kayrıltıp kuday cetkirer	*Tanrı geri döndürüp ulaştırır*
Kayran kırgız eliñe.	*Aziz Kırgız eline.*
Armanduu iş kaydan oñoldu,	*Ahlı iş nereden onardı,*

Ceti birdey can booruñ
Bul kıtaydın zaarınan
Aydalıp ketip cogoldu.
Bul cetöönün ketkeni,
Atı ugulbayt, özü cok,
Kaygırbagın, bay Cakıp,
Çurkurap curttan bölündük,
Karaan kılıp oturgan,
Calgızıñ Manas bolboso,
Al curtka kaydan köründük.
Aman bolso Manasıñ
Keñ-Kol, Talas cer tabat.
«Atamdan kalgan muraa» - dep,
Argın, kırgız el tabat.
Aman bolso Manasıñ

Yedi öz can kardeşin
Bu Çinlinin zehrinden
Sürülüp gidip yittiler.
Bu yedinin gidişinden beri
Adı duyulmaz, kendi yok,
Kederlenme, bay Cakıp,
Feryatla yurttan ayrıldık,
Dayanak bilip oturduğumuz
Biriciğin Manas olmasa,
O yurda nereden görünürdük.
Sağ olursa Manas'ın,
Keñ-Kol'u, Talas yurdunu bulur.
«Atamdan kalan miras» diye,
Argın'ı, Kırgız'ı — halkını bulur.
Sağ olursa Manas'ın,

Küyüttüü kabak açılat,
Küyükkön cürök basılat.
Upası cok kuu malga:
«Uulum tentek çıktı» - dep,
Ubara bolup keyibe,
Calgızıñ Manas kuttuku,
Kıynalıp bakkan bul malıñ
Kıykırsa şamal cuttuku.
Ölgöndö körgön Manasıñ
Bul Altayda tuulgan,
Aman bolso körösüñ,
Kakançıluu Beecinge
Ölbösö salat çuulgan.
Çuulgan salar sebebi,
Cañı töröp turganda
Tamanı menen tik tüştü,
Arka cagın karasam,
Kök cal calı tögüldü,
Etegimi öydö açkanda
Arslan türü köründü.
Çaraynada catkanda
On eki kempir kördü ele:
«Bay Cakıptın baybiçe

Kederli çehre açılır,
Yanık yürek yatışır.
Vefası olmayan kuru mal için:
«Oğlum yaramaz çıktı» diye
Boşuna dertlenip yakınma,
Biriciğin Manas kut sahibidir,
Zahmetle beslediğin bu malın,
Bir haykırsa, yel alıp gider.
Güçbela kavuştuğun Manas'ın
Bu Altay'da doğdu,
Sağ kalırsa görürsün,
Kakançın yurdu Beecin'e,
Ölmezse, velvele salar.
Velvele salmasının sebebi şu,
Daha yeni doğurduğumda
Ayakları üstüne dik düştü,
Sırtına bakacak olsam,
Gök yele dökülmüştü,
Eteğimi yukarı açtığımda
Arslan sureti göründü.
Leğende yatarken
On iki kocakarı görmüştü:
«Bay Cakıp'ın hatunu

Balaket tuup saldı» - dep,
On eki kempir öldü ele.
Tayanıp cerge tüşördö
Kaarlanıp bakırgan,
Kabar salıp bilgenge
«Manastap!» uraan çakırgan.
Cışaanası mınçalık -
Kulak uçu teşilüü,
Sürünötü kesilüü.
Iylaganda kelme aytkan,
Iras türü mınçalık,
Denesi cerge cetti ele,
Cöö tuman tüşüp, möndür caap,
Bul Altaydın ölkögö
Zilzala cürüp ketti ele.
Manastı tuup alganda
Çılka kanga boyolup,
Çıday albay şorduu can
Çıyırdı bolgon ubara.
Çın Kızırdın özü - dep,
Uşul kezde tañ kalam.
Cılañaylak, cılañ baş,
Ak sakalçan dubana
Çekesinen üç sılap,
Dubana turup munu aytat:

Bir bela doğurdu» diye,
On iki kocakarı ölmüştü.
Dayanıp yere düşerken
Öfkeyle bağırmıştı,
Bilene haber salıp,
«Manas!» diye nara atmıştı.
Nişanları şöyleydi —
Kulak ucu delikliydi,
Heybeti keskin biçimliydi.
Ağladığında kelime getirirdi,
Gerçek sureti böyleydi,
Bedeni yere değdiğinde,
Yer sisi çöküp, dolu yağıp,
Bu Altay ülkesinde
Zelzele yürüyüp geçmişti.
Manas'ı doğurduğumda,
Sırılsıklam kana boyanıp,
Dayanamayıp çilekeş can
Çıyırdı düştü zahmete.
Gerçek Kızır'ın kendisi diye,
Hâlâ şaşar dururum.
Yalınayak, baş açık,
Ak sakallı bir derviş,
Alnını üç kez sıvazlayıp,
Derviş durup şunu söyledi:

«Keyibegin, sen katın,
Kaygırgan kapañ cazıldı,
Kelip koluña şer tiydi,
Emi köönüñ açıldı.
Kan içip cürüp katıgat,
Kapırga kırgın köp salıp,
Kankor Manas atıgat.
Taştı buzup, col salat,
Talkan kılıp dalaydı,
Eçen cerge kol salat.
Bet alıp mende kele albayt,
Betteşip duşman ceñe albayt.
Kümüröy küçtüü coo bolso,

«Yakınma, sen kadın,
Kederli kasavetin dağıldı,
Eline bir aslan geldi,
Artık gönlün açıldı.
Kan içe içe pekişir,
Kâfire çok kırgın salıp,
Kankor Manas diye ad alır.
Taşı yarıp yol açar,
Nicesini un ufak edip,
Nice yere ordu salar.
Karşısına kul çıkamaz,
Yüzleşip düşman yenemez.
Ne denli azılı güçlü düşman olsa,

Kırk çilten menen ekөölöyt.
Oncoñdotup kula atın
On eki çoro ceteleyt.
Kuday berdi özüñö
Kıraanım Manas balanı,
Bezenişken coo çıksa,
Bet algan ölböy kalabı?
Aman Manas çoñoyup,
Tokoydu kesip, col salat,
Kulak ugup, köz körgön
Cer cüzünö kol salat.
Kalıypa kirip, kat alat,
On eki birge kol berip,
Özü zayıppuruş atalat.
Azır tuugan bul balañ
Altı şerdin kencesi,
Aldanın süygön mendesi.
Telegeyi teñ uşul,
Için karap otursañ
Cer cüzünön keñ uşul.
Adam azar salbagan
On segiz miñ aalamda
Ukuruk kayrar kalbagan,
Kabagı biyik, carık cüz,
Katılgandı kılat tüz.
Telegeyi teñ uşul,
Şay koldogon şer uşul.
Aman uuluñ çoñoyot,
Ak maral aydap, uy kılat,
Atışkandın baarısın
Aydap cürüp buy kılat.
Uşul uuluñ çoñoyso,
Karkaygan kara too bolot.
Kaarlanıp katılsa,
Kantip duşman soo bolot.

Kelişken Manas şer uşul,
Dubana aytkan kep uşul,
Manaska kelet kırk kaşka,

Kırk çilten ile el ele döver.
Kula atını hoplatıp,
On iki çoro yedeğinde yürür.
Tanrı sana verdi
Kartalım Manas çocuğu,
Kuşanıp düşman çıksa,
Karşısına duran ölmez mi?
Manas sağ esen büyüyüp,
Ormanı kesip yol açar,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Yeryüzüne ordu salar.
Halifeye varıp mektup alır,
On iki pîre el verip,
Kendisi sahipkıran diye anılır.
Şimdi doğan bu oğlun,
Altı aslanın en küçüğüdür,
Allah'ın sevdiği kuludur.
Her yanı denk, kusursuz olan budur,
İçine bakacak olsan,
Yeryüzünden geniştir bu.
Kimseye ezâ salmamış,
On sekiz bin âlemde
Kemendini çevirecek er kalmamış,
Alnı yüksek, yüzü aydınlık,
Sataşanı dümdüz eder.
Her yanı denk, kusursuz olan budur,
Şay'ın koruduğu aslan budur.
Oğlun sağ esen büyür,
Ak maralı güdüp inek eder,
Kendisiyle vuruşanların hepsini
Sürüp perişan eder.
Bu oğlun büyüyünce,
Heybetli kara dağ olur.
Öfkelenip saldırırsa,
Düşman nasıl sağ kalır.

Yakışıklı Manas aslan budur,
Dervişin dediği söz budur,
Manas'a kırk seçkin yiğit gelir,

Kırkının cönü kırk başka,
Çorkok aytsa kırk çoro,
Kırk çoro emes kırk coro,
Kırkının cönü kırk başka,
Kırkı kılımdan ozgon köy kaşka,
At semirip ık bolot,
Bul uuluñdun coldoşu
Kapkaydan kelip kırk bolot.
On ekige kelgende
Kaarluu belin kurçanar
Kara kalmak, kıtayga
Kakaylatıp kol salar.
Ordo buzup, olco alar,
Orçun cerge kol salar,
Cürüşünön çañ çıgar,
Munun dobuşunan can çıgar».
Irımkay bala kezinde
Dubana aytıp koydu ele,
Aytıp iyip al adam,
Közdön kayıp boldu ele.
Caratkandın cibergen
Belgi kılgan işi eken,
Atı Kızır al adam
Aleyki salam özü eken,
Manasıñdı baykasañ,
Daarıp cürgön kezi eken,
Kızırıñdın özü eken,
Özü turmak közü eken.
Manaska coldoş boluuga
Colugup turgan kezi eken.
Al adam kebin ukkanda,
Kubangandan kurgan can
Cürögüm kaynap çok boldu,
Aytıp turgan al adam
Közdön kayıp cok boldu.
Keyibe, Cakıp, malıña,
Cıyganıñ bala çaçpaybı,
Işenbegin malıña,
Balañdan arka bolboso,

Kırkının yolu kırk başkadır,
Kaba söylense kırk çoro,
Kırk çoro değil kırk yâren,
Kırkının yolu kırk başkadır,
Kırkı da çağını aşmış has yiğitlerdir,
At semirip kıvama gelir,
Bu oğlunun yoldaşı
Dört bir yandan gelip kırk olur.
On ikisine geldiğinde
Kahırlı belini kuşanır,
Kara Kalmuk'a, Çin'e
Dimdik dikilip ordu salar.
Ordo bozup ganimet alır,
Ulu yerlere ordu salar,
Yürüyüşünden toz kopar,
Sesinden can çıkar».
Daha kundakta ufacıkken
Derviş söyleyivermişti,
Söyleyince o adam,
Gözden kaybolmuştu.
Yaradan'ın gönderdiği,
Nişan kıldığı iş imiş,
Adı Kızır'dı o adamın,
Aleyhisselamın ta kendisi imiş,
Manas'ına dikkat etsen,
Kutla donandığı çağ imiş,
Kızır'ın ta kendisi imiş,
Kendisi şöyle dursun, gözü imiş.
Manas'a yoldaş olmaya
Gelip kavuştuğu çağ imiş.
O adamın sözünü duyunca,
Sevincinden bu zavallı canın,
Yüreğim kaynayıp kor oldu,
Söyleyip duran o adam
Gözden kaybolup yok oldu.
Yakınma, Cakıp, malına,
Yığdığını çocuk saçmaz mı,
Güvenme malına,
Oğlundan arka olmazsa,

Karasa kanbayt kumarıñ,
Kaygırıp körgön bul balañ
Kara kaşka tınarıñ.
Bıyıl uuluñ buyursa
Kazatka kirer ubagı,
Kün eseptep kalganda,

Bakmakla kanmaz gözün,
Kaygıyla kavuştuğun bu oğlun,
Kara kaşka şahinindir.
Bu yıl oğlunun, nasipse,
Gazaya girme çağıdır,
Günleri sayıp gelince,

Kün bolcolun alganda,
Bıyıl kezde Manasıñ
On ekige tolgon kez,
Uşul bıyıl çunagıñ
On eki caşar bolgon kez.
«Uulum tentek çıktı» - dep,
Kaygırbagın malıña,
Kayrat bergin balaña.
Balaña kayrat berbeseñ,
Kaptal cakta Kañgay bar,
Kañgayda kara kalmak bar,
Kaygılanbay kayrat kıl,
Saga tüşçü salmak bar,
Senin kır cagında kıtay bar,
Kıyraşçu cooñ dalay bar.
Mañdayında mancuu bar:
«Bayagı burut eken» - dep,
Seni menen bastaşçu cooñ dalay bar.
Koyçuñdun başçı Oşpurdur
Oşpuruñ kara kalmaktı
«Uuluñ tentek çıktı» - dep,
Senin üyünö ayttı salmaktı,
Bul Altay saga cer emes,
Bul Oşpur saga el emes,
Oşpurdun tilin sen alsañ,
Cakıp bay, bölökçö kılat
sanaañdı.
Kızıl-tazıl kırmızı
Kırgagın tartsam bölünböyt,
Kalmaktan koyçu Oşpuruñ
Kırgızdan tiyse koluna
Kılçayar aram körünböyt.

Günün hesabı alınınca,
Bu yıl bu vakit Manas'ın
On ikisini doldurduğu çağ,
İşte bu yıl yavrunun
On iki yaşına bastığı çağ.
«Oğlum yaramaz çıktı» diye
Malın için kederlenme,
Yüreklendir oğlunu.
Oğluna güç vermezsen,
Yan tarafta Kañgay var,
Kañgay'da kara Kalmuk var,
Kaygılanma, gayret et,
Üstüne binecek yük var,
Sırt tarafında Çinli var,
Çarpışacağın düşmanın çoktur.
Karşında Mançu var:
«Hani o Burut'tur» diye,
Seninle boy ölçüşecek düşmanın çoktur.
Çobanlarının başı Oşpur'dur,
Oşpur'un, o kara Kalmuk,
«Oğlun yaramaz çıktı» diye,
Evine ağır söz söyledi,
Bu Altay sana yurt değil,
Bu Oşpur sana el değil,
Oşpur'un sözüne uyarsan,
Cakıp bay, bambaşka eder
gönlünü.
Rengârenk kırmızı ipek,
Kenarından çeksem ayrılmaz,
Kalmuk'tan çoban Oşpur'un,
Kırgız'dan eline biri düşse,
Acıyıp dönecek gibi görünmez.

	Caşıl ala tal cibek	*Yeşil alacalı dal ipek,*
	Can-canın tıtsam bölünböyt,	*Her yanından yolsam ayrılmaz,*
	Cakın körgön Oşpuruñ	*Yakın bildiğin Oşpur'un,*
	Cañcuñ kelse camandap,	*Cañcuñ gelip kötülese,*
	Can koyor adam körünböyt.	*Can bağışlayacak adam gibi görünmez.*
	Cılkısın aytat: «Mörün» - dep,	*Yılkısına «mörün» der o,*
	Cakın körgön Oşpuruñ	*Yakın bildiğin Oşpur'un,*
6180	Can koyor adam körünböyt.	*Can bağışlayacak adam gibi görünmez.*
	Bala bergen Oşpuruñ	*Çocuğunu verdiğin Oşpur'un,*
	Kazbasın kalıñ oruñdu,	*Derin kuyunu kazmasın,*
	Kalmak kelse camandap,	*Kalmuk gelince kötüleyip,*
	Kaynatpasın şoruñdu.	*Çilenin kazanını kaynatmasın.*
	Tappasın kılça kırıñdı,	*Kıl kadar açığını bulmasın,*
	Aytıp koyup kıtayga	*Çinliye söyleyip,*
	Ketirbesin suruñdu.	*Suretindeki feri söndürmesin.*
	Bul Oşpurga işenseñ	*Bu Oşpur'a güvenirsen,*
	Bölüntöt senin sanaañdı.	*Gönlünü paramparça eder.*
6190	Karmap beret kıtayga	*Yakalayıp Çinliye teslim eder*
	Manas attuu balañdı.	*Manas adlı oğlunu.*
	Ataganat dünüyö,	*Ah şu dünya, yazık,*
	Altaydı ayttıñ cerim - dep,	*Altay'a «yurdum» dedin,*
	Sen kalmaktı cürdüñ elim - dep,	*Kalmuk'a «elim» deyip yürüdün,*
	Bul Altay bizge cer emes,	*Bu Altay bize yurt değil,*
	Bul kalmak bizge el emes,	*Bu Kalmuk bize el değil,*
	Uu çılayt idiş kübüñö,	*Kabına kacağına zehir katar,*
	Bul balaña şıltoolop,	*Bu çocuğunu bahane edip,*
	Bul kalmak cetet tübünö!	*Bu Kalmuk kökünü kurutur!*
6200	San düynö maldı çaçıñız,	*Sayısız malı mülkü saçınız,*
	Arka kılıp Manastı,	*Manas'ı arka edinip,*
	Bul Altaydan kaçıñız.	*Bu Altay'dan kaçınız.*
	Bul Altaydan kaçpasañ	*Bu Altay'dan kaçmazsan,*
	Korup alat mal ottogon talaañdı,	*Mal otlayan bozkırını çevirip alır,*
	Karmap ketet ölgöndö körgön balañdı.	*Güçbela kavuştuğun oğlunu yakalayıp götürür.*
	Karmasa soyot Akbaltay başıtap biriñdi,	*Yakalarsa Akbaltay başta, birinizi boğazlar,*
	Mancuu kagat kapkayda ketken ciniñdi.	*Mançu döve döve söker her yana savrulan hıncını.*

Malıñ arbın, balañ şok
On ekige keliptir
Sen Manastı tıyar çamañ cok!
Kara bolot zulpukor
Kınınan suurup kırdaşar,
Kalmak emes Manasıñ,
Kıtay kanı Esenkan,
Oşonu menen çırdaşar.
Buursunuñ burdurbas,
Buzuk til kara kalmagıñ
Bul Altayga turguzbas.
Azapka salar çamañdı,
Karmap ketet kokustan
Bereki Manas balañdı,
Kan eşigi - kıyamat,
Katuu buyruk kılganda:
«Balañdı ber» - dep turganda,
Basıp kirer col barbı?
Kara kurttay kapırga
Kan Cakıbım, kebimdi uk,
Çalışa turgan çamañ cok,
Bel baylagan beliñ cok,
Bekip catkan eliñ cok,
Bet alışıp uruşup,
Bekem öçün aluuçu
Belgilüü kırgız eliñ cok.
Kaçıp kirer tokoy cok
Karaa kılıp oturgan
Kan atañ Ogoy dagı cok.

Malın çok, oğlun taşkın,
On ikisine gelmiş,
Senin Manas'ı dizginleyecek gücün yok!
Kara çelik Zülfikar'ı
Kınından sıyırıp çarpışır,
Kalmuk'la değil senin Manas'ın,
Çin hanı Esenkan,
İşte onunla kapışır.
Sabanını sürdürmez,
Fesat dilli kara Kalmuk'un
Seni bu Altay'da yaşatmaz.
Gücünü azaba salar,
Ansızın yakalayıp götürür
Şuradaki Manas oğlunu,
Han kapısı — kıyamettir,
Sert buyruk verdiğinde:
«Oğlunu ver» diye dayattığında,
Yürüyüp girecek yol var mı?
Karakurt sürüsü gibi kâfire karşı,
Han Cakıp'ım, sözümü dinle,
Çarpışacak gücün yok,
Bel bağladığın belin yok,
Sağlam duran elin yok,
Yüz yüze vuruşup,
Öcünü sağlamca alacak
Belli başlı Kırgız elin yok.
Kaçıp sığınacak orman yok,
Dayanak bilip oturduğun
Han baban Ogoy dahi yok.

Bel baylap turgan beliñ cok,
Bet alıp soguş bir kılıp,
Bul kıtayga çır kılıp,
Acıratıp aluuçu,
Belgilüü kırgız eliñ cok.
Kara kalmak, köp mancuu
Keçee, tegerektep alganda,
Kırgındı kızık salganda,
Kaçıp, ürküp kaygırdık,

Bel bağlayıp durduğun belin yok,
Karşı durup bir savaş verip,
Bu Çinliyle kavga edip,
Seni çekip kurtaracak,
Belli başlı Kırgız elin yok.
Kara Kalmuk, kalabalık Mançu,
Hani dün çepeçevre sardığında,
Kırgını alabildiğine saldığında,
Kaçıp ürküp dertlendik,

Karaa kılıp oturgan
Tuugandardan ayrıldık.
Altın kazıp, dan aydap,
Altayga kelip turabız,
Uuluñ tentek çıgıptır,
Emi emne ayla kılabız?
Aytkanım oşol bilip al,
Ay, bay Cakıp, tilimdi al,
Bul kapırdan ketüügö,
Bir muraska cetüügö,
Köp düynönü çaçuuga,
Köp kırgız közdöy kaçuuga,
Kalmakka moyun burbaska,
Bul Altayga turbaska,
At semirip, ık bolso,
Er semirip, buk bolso,
Koçkoruñ bittep irik kılgın,
Koyuñdun baarın türk kılgın,
Aygırıñ bittep at kılgın,
Cılkıñdı şaydoot bat kılgın.
Erkegin bitte malıñdın,
Ertelep cıygın alıñdın,
Ölçölö kaçar çamañdın,
Tilegin tile ötkörö Manas balañdın».

Çıyırdı aytıp mınday söz,
Oozun cıyıp algıça,
Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü cumgança,
Oşpur keldi küülönüp,
Bay Cakıpka süylönüp:
«Malıña baçım barıñız,
Balaket Manas balañdı
Öz koluña alıñız,
Atanga cügüñ artıñız,
Azabın özüñ tartıñız.
Bergen Manas balañız
Aytkan tildi tük albayt,
Aydagan colgo tük baspayt,

Dayanak bilip oturduğumuz
Kardeşlerden ayrıldık.
Altın kazıp, ekin ekip,
Altay'a gelip duruyoruz,
Oğlun yaman çıkmış,
Şimdi ne çare buluruz?
Diyeceğim budur, bil,
Ey bay Cakıp, sözümü tut,
Bu kâfirden gitmeye,
Bir mirasa ermeye,
Çok malı mülkü saçmaya,
Kalabalık Kırgız'a doğru kaçmaya,
Kalmuk'a boyun eğmemeye,
Bu Altay'da durmamaya,
At semirip kıvama gelince,
Er semirip içi kabarınca,
Koçlarını bir bir iğdiş et,
Koyunlarının hepsini sürüye düz,
Aygırlarını bir bir iğdiş edip at yap,
Yılkını çarçabuk yola hazır et.
Malının erkeğini bir bir elden geçir,
Gücünü erkenden topla,
Kaçış imkânını ölç biç,
Manas oğluna candan dua et, dileğini dile».
Çıyırdı böyle söz söyleyip,
Ağzını toparlayana dek,
Şöyle böyle diyene dek,
Göz açıp kapayana dek,
Oşpur hışımla geldi,
Bay Cakıp'a söylenip:
«Malınıza tezce varınız,
Bela Manas oğlunuzu
Kendi elinize alınız,
Yükünüzü atan devesine vurunuz,
Azabını kendiniz çekiniz.
Bana verdiğiniz Manas oğlunuz
Söylenen sözü hiç tutmaz,
Gösterilen yola hiç basmaz,

Kep ukpagan bala eken,

Aman cürsö al bala
Keyişke salar can eken,
Ordo buzup, olco alıp,
Ce al uuluñ seni bay kılat,
Omuroo kagıp, çır salıp,
Ce al uuluñ seni cay kılat.
Kara kalmak, mancuu curt
Bul Altayga kondurbayt,
Kebimdi ukkun, bay Cakıp,
Bul uuluñ seni oñdurbayt,
Elden uşak kep uktum:
«Eçen koyçu, cılkıçı
Talaaga kırdı» - dep uktum.
Munu ukkanda bay Cakıp
Köñülü ketti bölünüp,
Közünün caşı tögülüp,
Mal kundu eken bay Cakıp
Mal üçün köönü bölünüp,
Tentek uulu Manası
Tegi közgö caman körünüp,
Kaarlanıp bay Cakıp
Basıp atka mindi emi,
Oşpur eköö birigip,
Koydu közdöy cürdü emi.
Sarı adırmak urçukka,
Salañdagan tumşukka
Salıp çıgıp karasa,
Çoñ Altaydın oyunda,
Keñ özöndün boyunda,
Adır-küdür batkalda
Bay Cakıp koyu catkanda,
Orgup tütün bölünöt,
Cıynaganı kırk bala
Eesiz kalgan karan koy
Teñ carımın er Manas
Talaaga soygon körünöt.
Oolukması bek karmap,

Söz dinlemez bir çocukmuş,

Sağ gezerse o çocuk
Derde salacak bir canmış,
Ordo bozup ganimet alıp,
Ya o oğlun seni bay eder,
Göğüs vurup kavga salıp,
Ya o oğlun seni yerle bir eder.
Kara Kalmuk, Mançu yurdu
Bu Altay'a kondurmaz,
Sözümü dinle, bay Cakıp,
Bu oğlun seni rahat komaz,
Elden dedikodu duydum:
«Nice çobanı, yılkıcıyı
Bozkırda kırdı» diye duydum.
Bunu duyunca bay Cakıp'ın
Gönlü bölünüp dağıldı,
Gözünün yaşı döküldü,
Malına düşkündü bay Cakıp,
Mal için gönlü paralanıp,
Yaramaz oğlu Manas'ı
Gözüne büsbütün kötü görünüp,
Öfkelenip bay Cakıp
Yürüyüp ata bindi,
Oşpur'la ikisi birleşip,
Koyunlara doğru yürüdüler.
Sarı kırların çıkıntısına,
Sarkan burun gibi yamaca
Sürüp çıkıp bakınca,
Büyük Altay'ın çukurunda,
Geniş vadinin boyunda,
Engebeli koyakta
Bay Cakıp'ın koyunu yatarken,
Fışkıran duman savrulur,
Topladığı kırk çocukla,
Sahipsiz kalan zavallı koyunun
Tam yarısını er Manas'ın
Bozkırda kestiği görünür.
Coşkunluğu onu sıkı tutmuş,

Adam bilgis oy kılgan,
Koydu soyup talaaga
Ala-Toodoy toy kılgan.
Tünöp turgan cerine
Tüptüü mazar ornogon,
On ekide kılıgı
Mınday adam bolbogon.
Talaaga salgan alaçık,
Al alaçık canına
Kay adam bargan canaşıp,
Bir cak burçu alaçık -

İnsan aklının ermeyeceği işler kurmuş,
Koyunu kesip bozkırda
Ala-Too kadar toy kurmuş.
Geceledi̇ği yerde
Köklü bir mazar kurulmuş,
On ikisindeki huyuyla
Böylesi bir insan olmamıştır.
Bozkıra kurduğu alaçık,
O alaçığın yanına
Kim varıp yanaşmışsa,
Alaçığın bir yan köşesi —

Manas baştap kırk bala
Kenen ordo atkanday,
Bir cak burçun karasañ
Seksen kişi cön ele
Keñ-kesiri catkanday.
Koydu kırgan cerine
Koroolop mazar ornoptur,
Munu Mustayıptar koldoptur,
Üç aylangan cerine
Üydöy mazar ornoptur,
Oşol kezde Manastı
Üstürtön kuday oñdoptur.
Kırk çilten, Kızır Nıyazı
Oşol künü Manaska
Kıyındap coldoş boluptur.
Caratıp mınday can bolbos,
Bir müçölün karasañ
Komdonup catkan kök colbors.
Kara çaar kabılan
Kaptalında çamınıp,
Çolok kök cal arslan
Oñ cagında kamınıp,
Asmandan alp kara kuş - Zımırık
Azır eñip ketçüüdöy
Arbaytıp butun salıptır.
Koldogonu bir toguz,
Korcoktotup Manastı

Manas başta kırk çocuk
Geniş geniş ordo atacak gibi,
Bir yan köşesine bakarsan,
Seksen kişi rahatça
Genişçe yatacak gibi.
Koyunu kırdığı yerde
Ağıl gibi çevrili mazar kurulmuş,
Bunu Mustayıplar kollamış,
Üç kez dolandığı yerde
Ev gibi mazar kurulmuş,
O çağda Manas'ı
Yukarıdan Tanrı kollamış.
Kırk çilten, Kızır Nıyaz,
O gün Manas'a
Sıkı sıkıya yoldaş olmuş.
Yaratılmışta böyle can olmaz,
Bir uzvuna bakarsan,
Pusuya sinmiş yatan gök kaplan.
Kara benekli kaplan
Böğründe atılmaya hazır,
Çolak gök yeleli arslan
Sağ yanında kurulup,
Gökten alp karakuş — Zımırık,
Şimdi kapıp götürecekmiş gibi,
Pençesini iri iri açıp salmış.
Koruyucusu tam dokuz,
Manas'ı heybetlendirip,

Koldop catkan kezi eken,
Telegeyi teñ eken,
Özü Şay koldogon şer eken.
Altı şerdin kencesi,
Özü kudaydın süygön mendesi,
Kırk bala cıyıp Manasıñ
Oyundu opsuz koyuptur,
Cakıp kandın köp koyunun
Teñ carımın soyuptur,
Cetpegen miskin, kalender
Al Manastan toyuptur,
Oşol toygondordun baarısı
Manastı törö - dep atka koyuptur.
Kıyaldı kızık baştagan,
Oşpur bakkan köp koydun
Teñin soyup taştagan.
Mal kündü eken bay Cakıp,
Baarıdan bilbes çın caman,
Badırek eken al caman
Kapalanıp kaygırıp:
«Kerdenge bütkön Manasım,

Kollayıp durduğu çağ imiş,
Her yanı denkmiş, kusursuzmuş,
Kendisi Şay'ın koruduğu aslanmış.
Altı aslanın en küçüğü,
Kendisi Tanrı'nın sevgili kulu,
Kırk çocuğu toplayıp Manas'ın,
Oyunu ölçüsüz kurmuş,
Cakıp han'ın çok koyununun
Tam yarısını kesmiş,
Yoksul miskin, kalender,
O Manas'tan doymuş,
O doyanların hepsi
Manas'a töre diye ad koymuş.
Heves edip işe girişmiş,
Oşpur'un güttüğü çok koyunun
Yarısını kesip atmış.
Malına düşkündü bay Cakıp,
Hepsinden habersiz, has kötüydü,
Densizmiş o kötü,
Üzülüp kederlenip:
«Başıma çıkan Manas'ım,

Ketiripsiñ alımdı,
Talaaga ne dep soygonsuñ
Coo eelegen malımdı?»
Anda Manas munu aytat,
Kişi bilbes şumdu aytat:

«Kokuy, ata, ne deysiñ?
Eesiz maldı köp kılıp,
Kütüp cürüp netesiz,
Ne muraska cetesiz?»
Manas aytıp çunayıp,
Bay Cakıp turdu kubanıp.

Halimden etmişsin beni,
Bozkırda ne diye kestin
Düşmanın el koyduğu malımı?»
O zaman Manas şunu söyler,
Kimsenin bilmediği kurnazlığı söyler:
«Aman baba, ne diyorsun?
Sahipsiz malı çoğaltıp,
Güdüp durup n'edersiniz,
Hangi mirasa erersiniz?»
Manas böyle deyip dikildi,
Bay Cakıp sevinip kaldı.

İKİNCİ BÖLÜM

KOÇKU BASKINI VE ESENKAN'IN ON BİN KOLU

Cakıp'ın oğlunun doğumu şerefine verdiği büyük toy, Altay'daki Kalmuk beylerinin kulağına "Kırgız güçleniyor" diye çalınır ve fitne büyür. Esenkan'ın sınır bekçisi, Kalmuk'un yedi yüz atlı toplayabilen pehlivanı Koçku, "Burut Cakıp'ın davarı yerimizi yedi" bahanesiyle yedi tuğ kaldırıp kırk ev Kırgız'ın üstüne yürür; niyeti yağma değil, kökten kırmaktır. Karşısına çıkan, henüz çocuk yaştaki Manas'tır: Toruçaar'ın üstünde, avucuna yapışan kılıcıyla yedi yüz atlıyı bir uçtan bir uca biçer, Koçku'nun başını gövdesinden ayırır ve "Manas" adı ilk kez düşman ağzında bir korku çığlığına dönüşür.

Bozgundan zor kurtulan artçılar haberi Beecin'e ulaştırır; Esenkan defterini açtırıp falcılarını okutur — dañzaya yazılan "kanlı Burut" on ikisine basıp meydana çıkmıştır. Bunun üzerine Esenkan, Coloy ile Döñgö'yü baş kılıp Manas'ı diri getirsinler diye on bin kişilik ordu donatır. Bölüm, bu karanlık bulutun Altay'a doğru yürüyüşüyle, Kırgız avulunda ise and, hazırlık ve bekleyişle kapanır: çocuk yenilmiştir sanılırken, asıl sınav şimdi gelmektedir.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kaynak: S. Karalaev varyantı, "Turar" akademik baskısı (Bişkek, 2010), mısra aralığı ~6.501–8.850
- Anlatı zamanı: Manas on iki yaşında; ilk toplu kırgından Esenkan'ın büyük seferine
- Ana mekânlar: Cakıp'ın Altay'daki avulu; Kalmuk sınır boyları; Esenkan'ın Beecin sarayı
- Merkez kişiler: Manas, Koçku, Cakıp, Akbaltay, Esenkan, Coloy, Döñgö
- Kilit motifler: toyun fitneye dönmesi, ilk kılıç kanı, dañza kehanetinin doğrulanışı, on bin kişilik ordu
- Karalaev damgası: savaş sahnelerinin nefes aldırmayan temposu; çocuk kahramanın öfkesinin doğa imgeleriyle (kara bulut, kasırga) örülmesi

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Kalmaktın Koçku balbanı ceti cüz kol menen cer korup kelip,	*Kalmak'ın pehlivanı Koçku'nun yedi yüz askerle toprak bekçiliğine gelip,*
Manaska katılıp, Manas alardı takır kırganı	*Manas'a sataşması ve Manas'ın onları tümden kırıp geçirmesi*
Aytıp oozun cıygança,	*Söyleyip ağzını toplayana dek,*
Bay Cakıp açuu tıygança,	*Bay Cakıp öfkesini yatıştırana dek,*
Kuday betin körgözbö,	*Tanrı göstermesin o yüzü,*
Boz ala celek kızıl tuu,	*Boz ala flama, kızıl tuğ,*
Boy-boylogon ızı-çuu,	*İnleyip ağlaşan bir gürültü,*
Ay kasaba kara tuu,	*Ay alemli kara tuğ,*
Aykaylagan ızı-çuu,	*Haykırışıp duran bir gürültü,*
Mancuunun arı betinde,	*Mançu ilinin öte yüzünde,*
Kañgaydın beri betinde,	*Kañgay'ın beri yüzünde,*
Esenkandın elçisi	*Esenkan'ın elçisi,*
Kara kalmak, mancuunun	*Kara Kalmak'ın, Mançu'nun*
Cer kaytargan cerçisi	*Toprak bekleyen bekçisi,*
Uşakçıdan kep ugup:	*Dedikoducudan söz duyup:*
«Burut Cakıp kırgızdın	*«Burut Cakıp Kırgız'ın*
Burulbagan köp malı	*Önü alınmaz çok malı*
Cerdi cedi», - dep ugup,	*Toprağı yedi bitirdi» diye duyup,*
Ceti asaba tuu alıp,	*Yedi alemli tuğ alıp,*
Ceti cüzdöy kol alıp,	*Yedi yüz kadar asker alıp,*
Ceti cüzdün baştıgı -	*Yedi yüzün başbuğu —*
Cetkileñi çoñ Koçku,	*En yamanı koca Koçku,*
Koçku kelip kalganı.	*Koçku çıkıp geliverdi.*
Kalmaktın Koçku balbanı	*Kalmak'ın Koçku pehlivanı*
Kalaymandı salganı.	*Kıyameti koparıverdi.*
Kırk üylüü kırgız Cakıptın	*Kırk evli Kırgız Cakıp'ın*
Tübünö çoguu cetüügö,	*Kökünü toptan kurutmaya,*
Kamıngan eken al çoçko	*Hazırlanmış o domuz*
Tügöl kırıp ketüügö,	*Hepsini kırıp geçirmeye,*
Bulasın bulap aluuga,	*Varını yağma etmeye,*
Buzuktu mıktap saluuga,	*Fesadı adamakıllı salmaya,*
Kütüngön eken al çoçko	*Kurulmuş o domuz*
Cakıptın malın aluuga,	*Cakıp'ın malını almaya,*
Esenkandın kazına	*Esenkan'ın hazinesine*

Alparıp anı saluuga.
Koçku keldi koroktop,
Balbandarı soroktop,
Kızıl ceerde at minip,
Kaarlanıp attanıp,
Esenkandan kat alıp,
Kayran Koçku kanetsin
Karoolçudan ıktuudan,
Ayza sayçu mıktuudan,
Ceti cüzdöy kol alıp,
Kelgen eken al Koçku
Kürmöçösün küldüytüp,
Badanasın barbaytıp,
Asmanga uçup topurak,
Asker cürüp, topurap,
Asınganı askerdin
Aleñgir caa, sır cebe
Bay Cakıptın başına
Cetip saldı añgeme.
Ökürügü taş carıp,
Koçku keldi küülönüp,
Kıykırıgı baş carıp:
«Kızıtalak, kuu murut,
Cürgönüñ buzuk, çuu burut,
Baaşalıktay mal kütüp,
Kuturupsuñ, kalıpsıñ,
Altayga aydalıp kelip bay bolup.
Degenime kön, burut,
Balañ tentek Manastı
Azır bizge ber, burut,
A degende könbösöñ,
Al Manastı berbeseñ,
Opsuz öküm bepbelen,
Tübüñö çoguu cetemin.
Kızıtalak sen, burut,
Degenime kön, burut,
Manastı bizge ber, burut,
Degenime könbösöñ,
Manastı azır berbeseñ,

Götürüp onu koymaya.
Koçku geldi kasıla kasıla,
Pehlivanları dikile dikile,
Kızıl doru at binip,
Hışımla atlanıp,
Esenkan'dan ferman alıp,
Zavallı Koçku n'eylesin,
Gözcülerin en ustasından,
Mızrak saplayan yamanından,
Yedi yüz kadar asker alıp,
Gelmiş o Koçku,
Zırh cepkenini kabartıp,
Cevşenini şişirip,
Göğe uçup toz toprak,
Asker yürüyüp gümbürdeyip,
Askerin kuşandığı
Alengir yay, sırlı ok,
Bay Cakıp'ın başına
Ulaşıp dert açtı işte.
Böğürtüsü taş yarıp,
Koçku geldi şahlanıp,
Haykırışı baş yarıp:
«Kahrolası kurnaz Burut,
Gezdiğin fesat, gürültü, Burut,
Padişahlara layık mal güdüp,
Kudurup azmışsın sen,
Altay'a sürülüp gelip bay olmuşsun.
Dediğime boyun eğ, Burut,
Yaramaz oğlun Manas'ı
Hemen bize ver, Burut,
İlk sözde boyun eğmezsen,
O Manas'ı vermezsen,
Ölçüsüz hükümle hazırım ben,
Kökünüzü toptan kuruturum.
Kahrolası sen, Burut,
Dediğime boyun eğ, Burut,
Manas'ı bize ver, Burut,
Dediğime boyun eğmezsen,
Manas'ı hemen vermezsen,

Kırk üylüü kırgız el eleñ,
Kırka tiem beeñdi,
Çıgaramın kapkaydagı keeñdi,
Cakında açuum karmasa
Çıgara muştaym meeñdi!
Surap senden Manastı
Alganı keldim, burutum,
Suragıma könbösöñ,
Aytkanımdı berbeseñ

Kırk evli Kırgız halkısın,
Kısrağına dizi dizi çullanırım,
Çıkarırım en dipteki derdini,
Yakında öfkem tutarsa
Beynini yumruklayıp çıkarırım!
Senden Manas'ı isteyip
Almaya geldim, Burut'um,
İsteğime boyun eğmezsen,
Dediğimi vermezsen,

Kalaymandı salamın,
Karap turgun, burutum,
Kalkıñdı talap alamın,
Törüñö kuduk kazamın,
Tört tülügüñ çaçamın,
Senin umaçtay közüñ açamın.
Carlık keldi mintemin,
Kızıtalak, kuu burut,
Bir bokçoñdu tintemin,
Carlık kıldı Esenkan.
Beecinden uluk munum bar,
Kaldayım bar, kanım bar,
Bul sözümö köngülö,
Buzuktaşpay çırdaşpay,
Manastı maa bergile,
Kızıtalak, kuu burut,
Kırgızdan mintip aydaldıñ,
Kıyırıñdı tappay sandaldıñ.

Kıyameti koparırım,
Bak da gör, Burut'um,
Halkını yağmalarım,
Baş köşene kuyu kazarım,
Dört tülük malını saçarım,
Umaç gibi gözünü açarım senin.
Ferman geldi, böyle yaparım,
Kahrolası kurnaz Burut,
Bohçanı bile didik didik ararım,
Ferman buyurdu Esenkan.
Beecin'den ulu buyruğum var,
Kalday'ım var, hanım var,
Bu sözüme boyun eğin,
Fesatlaşmadan, çekişmeden,
Manas'ı bana verin,
Kahrolası kurnaz Burut,
Kırgız'dan böyle sürüldün,
Yurdunu bulamayıp sersem sersem dolandın.

Baaşalıktay mal kütüp,
Bereki Altay böksösün
Candap cürgön ekensiñ:
«Balamdın atı Cindi», - dep,
Badışabız Esenkan
Aldap cürgön ekensiñ,
Mıtaamdıgıñ başınan
Aşıra cürgön ekensiñ,
Dümpeki Manas uuluñdu
Caşıra cürgön ekensiñ,

Padişahlara layık mal güdüp,
Şu Altay yamaçlarını
Boydan boya dolaşır olmuşsun:
«Oğlumun adı Deli'dir» deyip,
Padişahımız Esenkan'ı
Aldatıp durur olmuşsun,
Kurnazlığını başından
Aşırıp gider olmuşsun,
Sinsi oğlun Manas'ı
Saklayıp durur olmuşsun,

Eliñe kelip bay bolup,
Könülüñ kündö cay bolup,
Eteyin degen ekensiñ,
Eñ alısta kalgan kırgızga,
Eptep cürüp bir künü
Keteyin degen ekensiñ,
Altından tapkan san kara
Çaçayın degen ekensiñ,
Aşkere burut curtuña
Kızıtalak, kuu burut,
Kaçayın degen ekensiñ.
Uuluñ Manas kankordun
Kankordugu bilingen,
Er Esenkan uluktun
Dañzasına çiyilgen.
«Balamın atı - Cindi», - dep,
Kızıtalak bay Cakıp,
Kılganıñdı kanteyin!
Esenkandın kebi bar
Kırk üylüü kırgız bay Cakıp,

Bu ile gelip bay olup,
Gönlün her gün rahat olup,
Gün göreyim demişsin,
En uzakta kalan Kırgız'a
Bir yolunu bulup bir gün
Gideyim demişsin,
Altay'da kazandığın sayısız yılkıyı
Saçayım demişsin,
Apaçık Burut yurduna,
Kahrolası kurnaz Burut,
Kaçayım demişsin.
Oğlun Manas kan içicinin
Kan içiciliği bilindi,
Er Esenkan ulunun
Defterine çizildi.
«Oğlumun adı Deli'dir» deyip,
Kahrolası bay Cakıp,
Ettiğine ne diyeyim!
Esenkan'ın sözü var,
Kırk evli Kırgız, bay Cakıp,

Seni kıyratsın degen çeni bar,
Degen sözgö könüñüz,
Tentek uuluñ Manastı
Esenkan kanga beriñiz.
Al aytkanga könbösöñ,
Uuluñuzdu berbeseñ,
Buzuk salıp çır baştaym,
Cakkan otuñ öçüröm,
Esenkandın aldına
Can-cabılta köçüröm.
Akbaltay, Cakıp bayıñdı
Azır tabam cayıñdı,
Çıgaramın etiñden
Söögüñdön çıkçu mayıñdı.
Kan buyrugu - kıyamat,
Al balañdı berbeseñ
Ayılıña salam kıyanat».
Kürmöçösün küldüytüp,

Seni yok etsin diye fermanı var,
Denen söze boyun eğiniz,
Yaramaz oğlun Manas'ı
Esenkan hana veriniz.
O söze boyun eğmezsen,
Oğlunuzu vermezsen,
Fesat salıp kavga başlatırım,
Yaktığın ocağı söndürürüm,
Esenkan'ın huzuruna
Topunuzu birden göçürürüm.
Akbaltay'ın, bay Cakıp'ının
Şimdi hakkından gelirim,
Çıkarırım etinden
Kemiğinden çıkacak yağını.
Han buyruğu kıyamettir,
O oğlunu vermezsen
Obana felaketi salarım».
Zırh cepkenini kabartıp,

Küçöp kelip turdu emi.
Kayratı biyik, zaarı küç,
Kaarlangan al kapır
Katılsa kılat kırıp tüz.
Buyruk algan kanınan,
Bu balbandı körgöndö
Kalayık candan tüñüldü.
Koçku turdu kürsüldöp,
Kaarınan kapırdın
Cer ayrıldı türsüldöp,
Açıp közdü cumgança,
Anday-mınday degiçe,
Baraban ünü bapıldap,
Çıñıroon ünü takıldap,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Çañ obogo burulup,
Balbanı tıypıl çogulup,
Kürmö kiygen küçtüüsü,
Kaarı toluk kapırı,
Ceti cüz eken balbanı,
Dobulbas bekem kagılıp,
Elçige kelgen Tagılık,
Er Koçkusu baş bolup,
Cılkı tiydi cabılıp.
Adırda cılkı ala baş,
Al cılkının içinde
Argımak, buudan aralaş.
Koçku menen Tagılık,
Ceti cüz balban baş bolup,
Cılkıga kirdi cabılıp,

Cele kırkıp, çuu kılıp,
Kırk üylüügö sın kılıp,
Buyruk algan kanınan,
Bay Cakıpka çır kılıp,
Kalmaktan körüp korduktu,
Katın-bala küyünüp,
Kayran Baltay, bay Cakıp:
«Tutkunga tuura kaldık» - dep,

Azgınlaşıp dikildi işte.
Yiğitliği yüksek, zehri güçlü,
Hışma gelen o kâfir
Sataşanı kırıp dümdüz eder.
Buyruk almış hanından,
Bu pehlivanı görünce
Ahali candan ümidi kesti.
Koçku durdu gümbürdeyip,
Kâfirin hışmından
Yer yarıldı gürleyip,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Şöyle böyle deyinceye dek,
Davul sesi güm güm ötüp,
Zurna sesi çınlayıp,
Tüfek atıp, yay çekip,
Toz göğe burcu burcu ağıp,
Pehlivanları hep toplanıp,
Zırh giymiş güçlüsü,
Hışmı dolu kâfiri,
Yedi yüzmüş pehlivanı,
Davul sıkı dövülüp,
Elçiliğe gelen Tagılık,
Er Koçku'su baş olup,
Yılkıya çullanıp saldırdılar.
Kırlarda yılkı ala baş,
O yılkının içinde
Argımak, küheylan karışık.
Koçku ile Tagılık,
Yedi yüz pehlivan baş olup,
Yılkıya daldı hep birden,

Cele ipini kırkıp, çığlık koparıp,
Kırk evliye meydan okuyup,
Buyruk almış hanından,
Bay Cakıp'a kavga çıkarıp,
Kalmak'tan görüp hakareti,
Kadın kız çocuk yanıp yakılıp,
Zavallı Baltay, bay Cakıp:
«Tutsaklığa düştük dosdoğru» deyip,

Kayran candan tüñülüp:
«Koçkudan korduk kördük - dep,
Kayaşayak biz bersek,
Birööbüz kalbay öldük - dep,
Maldı alsa kıtay alsın - dep,
Kazınaga salsın - dep,
Kadır Alda kuduret,
Kayran can aman kalsın!» - dep,
Buzuktu Koçku baştadı,
Kırk üylüü kırgız, kayran curt
Candan keçip taştadı.
Esenkandın aldınan,
Atayı kaalap kırgızga
Barganı kelgen kezi eken,
Balaketti Cakıpka
Salganı kelgen kezi eken,
San karasın bir tiyip,
Alganı kelgen kezi eken.
Kerege, uugun kıyratıp,
Kelin, kızın ıylatıp,
Kerüüdögü cılkının
Baarın tiydi çuulatıp,
Al ağgıça bolgon cok,
On ekide er Manas
Mingen atı Toruçaar
Coo-caragın şaylanıp,
Kını cok kılıç baylanıp,
Kayra caaçu buluttay
Kaarı betine aylanıp,
Tegeregin karabay,
Tegi canın ayabay,
Kıdırata karabay,
Kılça canın ayabay:
«Kürdölüü başım barında
Külügüm kantip bereyin,
Küçögön eken bul kalmak
Men bir külcüktöşüp köröyün.
Maanilüü başım barında
Malımdı kantip bereyin,

Aziz candan ümit kesip:
«Koçku'dan hakaret gördük» deyip,
«Karşılık biz verirsek,
Birimiz kalmadan ölürüz» deyip,
«Malı alırsa Kıtay alsın» deyip,
«Hazinesine koysun» deyip,
«Kadir Allah, kudret sahibi,
Aziz can sağ kalsın!» deyip,
Fesadı Koçku başlattı,
Kırk evli Kırgız, zavallı yurt
Canından umudu kesiverdi.
Esenkan'ın huzurundan,
Bile isteye Kırgız'a
Varmaya geldiği demmiş,
Belayı Cakıp'a
Salmaya geldiği demmiş,
Sayısız yılkıya bir çullanıp,
Almaya geldiği demmiş.
Keregeyi, uğu kırıp döküp,
Gelini, kızı ağlatıp,
Yamaçtaki yılkının
Hepsine çullandı bağırtarak,
Derken çok geçmedi,
On ikisinde er Manas,
Bindiği atı Toruçaar,
Cenk pusatını kuşanıp,
Kınsız kılıç bağlanıp,
Yeniden boşanacak bulut gibi
Hışmı yüzüne vurup,
Çevresine bakmadan,
Hiç canını esirgemeden,
Sağa sola bakınmadan,
Kıl kadar canını esirgemeden:
«Gürbüz başım var iken
Küheylanımı nasıl vereyim,
Azıtmış bu Kalmak,
Ben bir boy ölçüşüp göreyim.
Şanlı başım var iken
Malımı nasıl vereyim,

	Kuturgan eken Esenkan	*Kudurmuş bu Esenkan,*
	Munu menen kulcuñdaşıp köröyün.	*Bununla bir çekişip göreyim.*
	Balbanın baylap alayın,	*Pehlivanını bağlayıp alayım,*
6620	Er Esenkan kanına	*Er Esenkan hanına*
	Balaketti salayın,	*Belayı salayım,*
	Col üstünö süyrötüp,	*Yol üstünde sürükletip,*
	Dañgıttarga carayın.	*Azgın itlere pay edeyim.*
	Bilgen çırım kılayın	*Bildiğim kavgayı edeyim,*
	Esenkandın balbanın	*Esenkan'ın pehlivanını*
	Tak birin koyboy kırayın.	*Tekini komadan kırayım.*
	Küçögön eken bul kapır	*Azıtmış bu kâfir,*
	Katılıp kirgen kapırdı,	*Sataşıp giren kâfiri,*
	Özü tiygen baatırdı	*Kendisi saldıran bahadırı*
6630	Beecinge çeyin kubayın.	*Beecin'e kadar kovalayayım.*
	Altaydagı kapırdı	*Altay'daki kâfiri*
	Kañgayga aydap tıgayın,	*Kañgay'a sürüp tıkayım,*
	Kañgayda kara mancuusun	*Kañgay'daki kara Mançusunu*
	Beecinge aydap tıgayın.	*Beecin'e sürüp tıkayım.*
	Bul kızıktı kılbasam,	*Bu işi yapmazsam,*
	Tak uşintip kırbasam,	*Tam böylece kırmazsam,*
	Tuubay tuna çögöyün	*Doğmaz olaydım, dibe çökeyim,*
	Tirüü cürböy ölöyün.	*Diri gezmeden öleyim.*
	Kızıkkan eken bul kıtay	*Heveslenmiş bu Kıtay,*
6640	Kırgındaşıp köröyün,	*Kırışıp bir göreyim,*
	Özü tiygen kapırdı,	*Kendi saldıran kâfiri,*
	Kadimki Koçku baatırdı	*O ünlü Koçku bahadırı —*
	Cılkımdı tiyip algıday,	*Yılkımı basıp alacakmış,*
	Buzuktu murda salgıday,	*Fesadı önce salacakmış,*
	Abiyiri cok kapırdın	*Arsız, hayâsız kâfirin*
	Altının talap aldımbı?	*Altınını yağmalayıp mı aldım?*
	Artık doogo kaldımbı?	*Haksız bir davaya mı düştüm?*
	Er Esenkan kan menen	*Er Esenkan han ile*
	Çiyişeyin sızıktı,	*Çizeyim aramıza çizgiyi,*
6650	Oyuna koysom bul kıtay	*Keyfine bıraksam bu Kıtay*
	Ayday kaçat malımdı,	*Sürüp kaçırır malımı,*
	Tutanıp ölgön bul çoçko	*Hırstan tutuşan bu domuz*
	Koyboyt eken canımdı,	*Sağ komaz benim canımı,*
	Oyuna koysom bul kıtay	*Keyfine bıraksam bu Kıtay*

Baştayt eken kızıktı,
Salat eken kırgızga
Kişi körbös buzuktu.
Kara kurttay bıcırap,
Öngön kıtay eken go,
Soyup, talap, zorduktap,
Köngön kıtay eken go,
Kayran başım barında
Kalkımdı kantip bereyin,
Kadır Alda koldoso,
Kaynap catkan kıtayga

Başlatır çirkin oyunu,
Salar imiş Kırgız'a
Kimsenin görmediği fesadı.
Kara kurtçuk gibi kaynaşıp
Üremiş bir Kıtay'mış meğer,
Boğazlayıp, yağmalayıp, zorbalayıp
Alışmış bir Kıtay'mış meğer,
Aziz başım var iken
Halkımı nasıl vereyim,
Kadir Allah desteklerse,
Kaynayıp duran Kıtay'la

Karmalaşıp köröyün.
Ayza karmap top buzup,
Acal cetse okko uçup:
«Tobokel» - dep, bel baylap,
Tuu karmaşıp turuşup,
Tuugan üçün it menen
Turbay kirip uruşup,
Kırgındı kızık salam - dep,
Kıtay algan cılkımdı
Acıratıp alam», - dep,
Ak kübönü camınıp
Körçü bolsoñ Manastı
Ak colborstoy çamınıp.
Ak kübönü kiyiptir
Toruçaardı miniptir,
Örttöy közü caynaptır,
Kan içmesi karmaptır,
Kaalgaday kaşka tiş,
Kalayıktan başka tiş -
Kaşkayıp çıgıp alıptır,
Açuusu kelip bölünüp,
Ar müçösün karasañ,
Arslan sınduu körünüp.
Kaarlanıp karkıbar
Sölökötü-sölbötü,
Atka mingen kelbeti
Karasa közgö körünüp,

Tutuşup bir göreyim.
Mızrak tutup saf bozup,
Ecel gelirse okla uçup:
«Tevekkel» deyip bel bağlayıp,
Tuğ tutuşup dikilip,
Soydaş uğruna itlerle
Durmadan dalıp vuruşup,
«Kırgını görklü salarım» deyip,
«Kıtay'ın aldığı yılkımı
Söküp geri alırım» deyip,
Ak zırhı bürünüp,
Görsen bir Manas'ı,
Ak kaplan gibi atılıp.
Ak zırhı giymiş,
Toruçaar'a binmiş,
Ateş gibi gözleri alev saçmış,
Kan içme hırsı tutmuş,
Kapı kanadı gibi bembeyaz diş,
Ahalininkine benzemez diş —
Işıl ışıl belirivermiş,
Öfkesi kabarıp coşmuş,
Her uzvuna baksan,
Arslan yapılı görünür.
Hışma gelmiş heybetlinin
Endamı ile heybeti,
Ata binmiş görünüşü
Bakılınca göze çarpıp,

Miñ kişidey körünüp,
Adam, Şay koldogon kabılan,
Altı şerdin kencesi
Aldanın süygön mendesi -
Telegeyi teñ oşol,
Şay koldogon şer oşol.
Için karap otursañ,
Cer cüzünön keñ oşol
Betteşken tirüü kalbagan,
Bet alıp adam barbagan,
Belgilüü şerdin biri oşol,
Beren Manas şer oşol.
Koldogonu bir toguz,
Oşol künü Manastı
Koldop algan kezi eken.
Kara çaar kabılan
Coonu közdöy bet alsa
Kaptalında çamınıp,
Çolok kök cal arslan
Coldoş bolup baatırga,
Art cagında çamıngan.

Bin kişi gibi görünüp,
Âdem ile Şay'ın koruduğu kaplan,
Altı aslanın küçüğü,
Allah'ın sevdiği kulu —
Her yanı denk, kusursuz odur,
Şay'ın koruduğu aslan odur.
İçine bakıp otursan,
Yeryüzünden geniştir o,
Karşısına çıkan sağ kalmamış,
Yüz dönüp üstüne varan olmamış,
Ünü belli aslanların biridir o,
Yiğit Manas aslandır o.
Koruyucusu tam dokuz,
O gün Manas'ı
Koruyup sardıkları demmiş.
Kara benekli kaplan,
Düşmana doğru yönelse,
Yanı sıra atılıp,
Güdük boz yeleli arslan
Yoldaş olup bahadıra,
Ardı sıra atılmış.

Kırk çilten, Kızır Nıyazı
Coldoş bolup baatırga
Süröön salıp cabılıp,
Süröön salıp Manaska
Mende azar salgısız,
Betteşip kirip kabılgan
Ölböy aman kalgısız,
Telegeyi teñ eken,
Için karap otursañ
Cer cüzünön keñ eken.
Taalayın artık caratkan
Kankor Manas şer eken,
Kalık karmap, curt bilgen
Zardal sını bar eken,
Kalk aydap, curt bilgen
Balbandık sını bar eken.
Cer cüzünö kalayman

Kırk çilten, Kızır Nıyaz,
Yoldaş olup bahadıra,
Nara salıp hep birden,
Nara salıp Manas'a,
Kul ona eza edemez,
Karşısına çıkıp çatan
Ölmeden sağ kalamaz,
Her yanı denkmiş, kusursuzmuş,
İçine bakıp otursan,
Yeryüzünden genişmiş.
Talihi üstün yaratılmış,
Kan içici Manas aslanmış,
Halk tutup yurdu bilen
Hükümdar çalımı varmış,
Halk yürütüp yurdu bilen
Pehlivanlık çalımı varmış.
Yeryüzüne kıyamet

Salçu sını körünöt,
Ceke kirip talkalap,
Ceti kapka Beecindi
Alçu sını körünöt.
Kaarlanıp attanat,
Arslandın özünö
Acalduu kişi kaptalat.
Türün körsöñ baatırdın
Temirden salgan korgondoy,
Koçku turmak, katılsa
Esenkan aman bolbostoy.
Kabagı biyik, zaarı küç,
Katılgandı kılat tüz.
Calayak ooz, car kabak,
Maylagan buuday cüzdöngön,
Küügüm tuman közdöngön,
Cakıp baydın caş Manas
Cetkileñ belin kurçanıp,
Toruçaar sanga bir salıp,
Sır nayzanı kolgo alıp,
Kaarlanıp bakırıp,
Art cagınan kırk bala
«Manastap» uraan çakırıp,
Colsuz cerge col salıp,
Kıraan Manas kabılan
Koçku baştap oşondo
Ceti cüzgö kol salıp,
Orto cerin zor Manas,
On ekide kezi eken,
Oyup kelip berdi ele.
Kıl ortosun kırk bala

Kamap kelip berdi ele.
Orto cerin oyronuñ
Oyup çıgıp baratat,
Astındagı Toruçaar
Aykay uksa bölünüp,
Çuu çıkkanda canıbar
Tulparlık sını körünüp,

Salacak hâli görünür,
Tek başına dalıp parçalayıp,
Yedi kapılı Beecin'i
Alacak hâli görünür.
Hışımla atlanır,
Arslanın kendisine
Eceli gelen kişi çatar.
Görsen bahadırın kılığını,
Demirden kurulmuş kale gibi,
Koçku şöyle dursun, sataşsa
Esenkan bile sağ kalmaz.
Kaşı yüksek, zehri güçlü,
Sataşanı dümdüz eder.
Geniş ağızlı, uçurum kaşlı,
Yağlanmış buğday yüzlü,
Alacakaranlık duman gözlü,
Bay Cakıp'ın genç Manas'ı,
Yaman belini kuşanıp,
Toruçaar'ın sağrısına bir vurup,
Sırlı mızrağı ele alıp,
Hışımla haykırıp,
Ardından kırk oğlan
«Manas!» diye nara çağırıp,
Yolsuz yere yol açıp,
Şahbaz Manas kaplan,
Koçku başta olmak üzere
Yedi yüze el saldı,
Ortasını koca Manas —
On ikisindeki demiymiş —
Oyup geçiverdi.
Tam ortasını kırk oğlan

Kuşatıp geliverdi.
Orta yerini o afet
Oya oya çıkıp gidiyor,
Altındaki Toruçaar,
Haykırış duysa coşup,
Çığlık kopunca hayvancağızın
Tulparlık hâli görünüp,

Aykay uksa şaşpagan,
Aydın karañgısında
Bir izin kata baspagan,
Çuu ukkanda bölünüp,
Astındagı Toruçaar
Tulparlık sını körünöt.
Çurkaganda kara cer
Kat-katınan bölünüp,
Taygılgan cok biyikten,
Takır ceri kem emes,
Taşka baskan kiyikten.
Kagışka minse kamsıkpay,
Çabışka minse çarçabay,
Oorukka minse oorunbay,
Ketmen tuyak, keñ sooru
Kenen cerdin tulparı,
Kara bayır kazanat,
Kalbır öpkö, cez bilek
Manas kandın Toruçaar
Eelenip, culkunup
Kagışka kirip barganda
Eri ölgöndöy bulkunup,
Baskan taşı bırkırap,
Colum üydöy çoñ dañkan
Colbors Manas kök caldın
Töbösündö çırkırap,
Koydoy eti bölünüp,
Koyondoy conu tüzölüp,
Araanday oozu açılıp,
Kan aralaş ak köbük
Omuroogo çaçılıp,
Eelendirip, culkuntup,
Er Manas kirdi kagışka
Toruçaar menen culkuntup.
Komokoyluu sır nayza
Koloytup öydö aştadı,
Koygulaşkan duşmandan
Korkup koltuk açpadı,
Koygulaşkan adamdı

Haykırış duysa şaşmayan,
Ayın karanlığında
Bir izini yanlış basmayan,
Çığlık duyunca coşup,
Altındaki Toruçaar'ın
Tulparlık hâli görünür.
Koştuğunda kara yer
Kat katından yarılıp,
Yüksekten kaymadı hiç,
Düz yerde geri kalmaz
Taşa basan dağ keçisinden.
Cenge binilse kaygılanmaz,
Akına binilse yorulmaz,
Yüke koşulsa yıpranmaz,
Çapa tırnaklı, geniş sağrılı,
Engin yerin tulparı,
Kara bayır soylu kazanat,
Kalbur ciğerli, tunç bilekli,
Manas hanın Toruçaar'ı,
Şahlanıp, silkinip,
Cenge girip vardığında,
Eri ölmüşçesine çırpınıp,
Bastığı taş un ufak olup,
Çadır kadar koskoca toz,
Kaplan Manas boz yelelinin
Tepesinde burgaçlanıp,
Eti koyun gibi katlanıp,
Tavşan gibi sırtı düzlenip,
Uçurum gibi ağzı açılıp,
Kan karışık ak köpük
Göğsüne saçılıp,
Şahlandırıp, silkindirip,
Er Manas girdi cenge
Toruçaar ile silkinerek.
Temrenli sırlı mızrağı
Doğrultup yukarı kaldırdı,
Vuruşan düşmandan
Korkup koltuk açmadı,
Vuruşmaya gelen adamı

	Koyondoy cerge taptadı.	*Tavşan gibi yere serdi.*
	Ayzasın kanga çıktadı,	*Mızrağını kana buladı,*
6810	Atışka kelgen balbandı	*Vuruşmaya gelen pehlivanı*
	Koyondoy cerge ıktadı:	*Tavşan gibi yere yıktı:*
	Cılkı tiyip kalganda,	*Yılkıyı basıp aldıklarında,*
	A dep aygay salganda	*İlk narayı bastıklarında*
	Ceti cüz ele balbanı,	*Yedi yüz idi pehlivanı,*
	Aygaylap koldu salganda	*Nara atıp el saldığında*
	Eçtemesi kalbadı.	*Hiçbir şeyi kalmadı.*
	Oykup Manas kol salsa,	*Manas dalıp el salınca,*
	On eki balban suladı.	*On iki pehlivan serildi.*
	Badanaçan balbanı	*Cevşenli pehlivanı*
6820	Ölüp catat sırayıp,	*Ölüp yatar kaskatı,*
	Küymö kiygen balbanı	*Zırh cepkenli pehlivanı*
	Ölüp catat tırayıp,	*Ölüp yatar boylu boyunca,*
	Belgilüü ölüp, can ölüp,	*Namlıları ölüp, canlar ölüp,*
	Ceti cüz eken balbanı	*Yedi yüzmüş pehlivanı,*
	Kezdeşkendin baarı ölüp,	*Rast gelenin hepsi ölüp,*
	Buzuktun baarı tıyılıp,	*Fesadın hepsi dinip,*
	Cılkının baarı cıyılıp,	*Yılkının hepsi derlenip,*
	Oyron Manas kabılan	*Yaman Manas kaplan*
	Oykup-oykup ketkende	*Dalıp dalıp geçtiğinde*
6830	On eki balban sırayıp.	*On iki pehlivan kaskatı.*
	Oyron koldu salganda,	*Yaman el saldığında,*
	Bet algandın baarısı	*Karşı duranın hepsi*
	Attan tüşöt sırayıp,	*Attan düşer kaskatı,*
	Ayta-buyta degiçe,	*Şöyle böyle deyinceye dek,*
	Açıp közdü cumguça,	*Göz açıp kapayıncaya dek,*
	Kalaymandı baştadı,	*Kıyameti başlattı,*
	Ceti cüz eken balbanı	*Yedi yüzmüş pehlivanı,*
	Cetik Manas kankoruñ	*Ergin Manas, kan içicin,*
	Cetip kırıp taştadı.	*Yetişip kırıp bıraktı.*
6840	Balban eri Koçkusu	*Pehlivan eri Koçku'su*
	Bir dümöktü saluuga,	*Bir bela salmaya,*
	Caş Manastı sayuuga,	*Genç Manas'ı mızraklamaya,*
	Añgemeni saluuga,	*Bir hengâme koparmaya,*
	Oyu ketti kızıtalak	*Aklı gitti kahrolasının,*
	Esenkandın aldına	*Esenkan'ın huzuruna*

Manastı baylap baruuga.
Çılgıy içi ört canıp,
Çın nayzanı kolgo alıp,
Çın ceerdeni bir salıp,
Kaarlanıp bakırıp,
«Möndülöp» uraan çakırıp,
Kök kübö tonu körünüp,
Körgöndün köönü bölünüp,
Kaarlansa kapırıñ
Ala-Toodoy körünüp.
Oşol kelgen Koçkunun
Can kazanday başı bar,

Manas'ı bağlayıp varmaya.
İçi büsbütün ateş yanıp,
Sağlam mızrağı ele alıp,
Öz dorusuna bir vurup,
Hışımla haykırıp,
«Möndü!» diye nara çağırıp,
Gök zırh kaftanı görünüp,
Görenin yüreği bölünüp,
Hışma gelince kâfirin,
Ala-Too gibi görünüp.
O gelen Koçku'nun
Koca kazan gibi başı var,

Catkan ittey kaşı bar,
Murutuna karasa
Ötökkö çıkkan çalkanday,
Kancasının kirin kör,
Baldar köölöp cegen talkanday,
Arkasında aydarı
Aygır attın calınday,
Balban Koçku er eken,
Esenkandın aldınan:
«Manastı baylap kelem», - dep,
Kezenip çıkkan kezi eken.
A dagı alışkandı koybogon,
Bir çoçkonun etine
Bir cegende toybogon,
Atka oyunçu, cöö külük,
Ardaktaluu çoñ balban
Közü kördün oozunday,
Körüngöndü sorguday,
Murununun tanoosu
Buruluş cılga butkulday,
Kezikkendi al Koçku
Cön ele atı menen cutkanday.
Bul Koçkunun cayın suraba
Miñ balbandık türü bar,
Munu eñkeytip mende alabı?
Buga kez bolgon tirüü kalabı?

Yatan it gibi kaşı var,
Bıyığına bakılsa,
Gübrelikte biten ısırgan gibi,
Çubuğunun kirine bak,
Çocukların avuçlayıp yediği talkan gibi,
Ensesindeki perçemi
Aygır atın yelesi gibi,
Pehlivan Koçku ermiş,
Esenkan'ın huzurundan:
«Manas'ı bağlayıp gelirim» deyip,
Nişan alıp çıktığı demmiş.
O da tutuştuğunu sağ komayan,
Bir domuzun etine
Bir oturuşta doymayan,
At üstünde cambaz, yayan yürük,
İtibarlı koca pehlivan,
Gözü mezar ağzı gibi,
Göze görüneni yutacak gibi,
Burnunun kanadı
Dönemeçli dere koyağı gibi,
Rast geleni o Koçku
Atıyla birlikte yutacak gibi.
Bu Koçku'nun hâlini hiç sorma,
Bin pehlivanlık kılığı var,
Bunu bir kul eğebilir mi hiç?
Buna rast gelen sağ kalır mı?

Munun atası kıtay dolusu,
Adam tilin bilbegen
Aybanga çalış doñuzu,
Açuulanıp Manaska
Kaarlanıp barbayıp,
Çoñdugu toodoy dardayıp:
«On ekige kelipsiñ,
Seksen Manas bolsoñ da
Bügün menden ölüpsüñ.
Tübüñö çoguu cetemin,
Bay Cakıp atañ baş kılıp,
Baarıñdı baylap ketemin,
Tüp kötörö kuu burut,
Tübüñö çoguu cetemin.
Oynop koyso, sen burut,
Kaarluu dümök baştadıñ,
Ceti cüz ele balbanım
Takır kırıp taştadıñ.
Kaarım keldi, kakaydım,
Kazır cetem tübüñö,
Altaydan tiem köçüñdü,
Kızıtalak, kuu burut,

Bunun babası Kıtay'ın delisi,
İnsan dili bilmeyen,
Hayvana çalar domuzu,
Öfkelenip Manas'a,
Hışımla kabarıp,
Dağ gibi iriliğiyle gerinip:
«On ikine gelmişsin,
Seksen Manas olsan da
Bugün benden ölmüşsün.
Kökünüzü toptan kuruturum,
Bay Cakıp baban başta olmak üzere,
Hepinizi bağlayıp giderim,
Kökünden söküp, kurnaz Burut,
Kökünüzü toptan kuruturum.
Şaka derken, sen Burut,
Hışımlı bir bela başlattın,
Yedi yüz idi pehlivanım,
Tümünü kırıp bıraktın.
Hışmım geldi, dikildim,
Şimdi ererim köküne,
Altay'dan basarım göçünü,
Kahrolası kurnaz Burut,

Azır alam öçümdü,
Kırk beş canıñ bolso da
Kızıtalagım, koyboymun».
Kaarlanıp, küpüldöp,
Kayrattanıp kapırga
Cer ayrılıp düpüldöp,
Cekege çıktı er Koçku,
Töbö çaçı sekseyip,
Kayrattanıp çamınıp,
Kol saluuga Manaska
Koçku turdu kamınıp,
Oşol kezde Manas kan
Taalayı artık caralgan,
Toruçaar sanga bir salıp:
«Tobokel» - dep, kıraanıñ
Sır nayzanı kolgo alıp,

Şimdi alırım öcümü,
Kırk beş canın olsa da,
Kahrolasıcam, sağ komam».
Hışımlanıp gümbürdeyip,
Kâfir yüreklenip coşup,
Yer yarılıp güm güm ötüp,
Teke tek çıktı er Koçku,
Tepe saçı diken diken,
Yüreklenip atılıp,
Manas'a el salmaya
Koçku durdu hazırlanıp,
O demde Manas han,
Talihi üstün yaratılan,
Toruçaar'ın sağrısına bir vurup:
«Tevekkel» deyip, şahbazın
Sırlı mızrağı ele alıp,

Beli artında bekçeyip,
Kabırgası birindep,
Karasa köñül bölünüp,
Kaarlangan kankordun
Kan içer çagı körünüp,
Cetik Manas kök calıñ
Cebeden murun cetti ele,
Cetken cerden Koçkunu
Kömö koyup öttü ele,
Üzöñgüdön but tayıp,
Too uragan emedey
Attan kulap tüştü emi.
Akbaltay menen bay Cakıp
Araga tüşüp kalganı,
Atası Cakıp munu aytat:
«Calgız uulum, Manas kan,
Kaardı katuu baştadıñ,
Karan tün, müşkül çır salıp,
Kalmaktın Koçku balbanın
Takır soyup taştadıñ.
Kalıñ kazdıñ oruñdu,
Kaynatmak bolduñ şoruñdu,
Körgözmök bolduñ, kulunum,
Kişi körgüs sonundu.
Altayga keldim aydalıp,
Aylamdı tappay sandalıp,
Ayla ketip kañgırıp,
Azıp keldik tıyaktan.
Köp kırgız curttan ayrılıp,
Tüşüp ketip tereñge,
Atadan segiz uul elek
Birööbüz kettik Eyrenge.

Beli geride kasılıp,
Kaburgaları belirip,
Bakanın yüreği bölünüp,
Hışma gelen kan içicinin
Kan içeceği demi görünüp,
Ergin Manas, boz yelelin,
Oktan önce yetişti,
Yetiştiği yerde Koçku'yu
Devirip geçiverdi,
Üzengiden ayağı kayıp,
Dağ yıkılmışçasına
Attan yuvarlanıp düştü işte.
Akbaltay ile bay Cakıp
Araya giriverdiler,
Babası Cakıp şöyle der:
«Biricik oğlum, Manas han,
Hışmı pek katı başlattın,
Kara gün, müşkül kavga salıp,
Kalmak'ın Koçku pehlivanını
Tümüyle boğazlayıp bıraktın.
Derince kazdın çukurunu,
Kara bahtını kaynatmak oldun,
Göstermek oldun, kulunum,
İnsan görmedik nice hâli.
Altay'a geldim sürülüp,
Çaremi bulamayıp bocalayıp,
Çare tükenip avare kalıp,
Yitip geldik o yandan.
Kalabalık Kırgız yurdundan ayrılıp,
Derinlere düşüp gidip,
Babadan sekiz oğulduk,
Birimiz gittik Eyren'e.

Altay da bizge cer ele,
Mancuu, kalmak aralaş
Uşul curt bizge el ele,
Ordoluu curtka katılıp,
Çeçtirmek bolduñ tonumdu,
Salmak bolduñ başıma

Altay da bize yurt idi,
Mançu, Kalmak karışık
Şu halk bize il idi,
Ordalı yurda sataşıp,
Kaftanımı soydurmak oldun,
Başıma salmak oldun,

Tentek çıgıp, kulunum,
Kişi kılbas sonundu,
Munu ukkanda, kulunum,
Kara kalmak, mancuu curt
Kazat eken orumdu.
«Uuluñ tentek çıktı», - dep
Kaynatat eken şorumdu,
Talatmak bolduñ übümdü,
Tentek çıgıp, çunaygır,
Tügötmök bolduñ tügümdü.
Emi kıtay alat koyumdu,
Tügötöt eken bu kıtay
Kapkaydagı oyumdu».
Keyip Cakıp turganda,
Akbaltay kirdi küülönüp,
Bay Cakıpka süylönüp:
«Keyibe, Cakıp, cönü cok
Keyigen adam oñobu,
Uşul senin keyişiñ cakşı bolobu!
Acalı cetken ölböybü,
Aldanın başka çiygenin
Çirkin, bul baş körböybü!
Eselek Cakıp, ne deysiñ,
Erkek balañ şok bolsun,
Şok bolboso al bala
Tuulguça cok bolsun,
Erkek balañ er bolsun,
Er bolboso al bala
Tuulbay kara cer bolsun,
Talaaga salgan ordo bar,
Koçkudan kolgo tüşürgön,
Ceti cüz tulpar olco bar,
Olcogo bügün tunalık,
Tak ceti cüz tulpardı
Bölüp olco kılalık».
Akbaltay aytıp ar kıl söz,
Aytıp oozun cıygança,
Kabılan Manas çamınıp,
Kalaymandı salganı,

Yaramaz çıkıp, kulunum,
Kimsenin etmediği işi,
Bunu duyunca, kulunum,
Kara Kalmak, Mançu yurdu
Kazacak imiş çukurumu.
«Oğlun yaramaz çıktı» diye,
Kaynatacak imiş kara bahtımı,
Varımı yoğumu talan ettirmek oldun,
Yaramaz çıkıp, haylaz seni,
Neyim varsa tüketmek oldun.
Şimdi Kıtay alır koyunumu,
Tüketecek imiş bu Kıtay
En dipteki umudumu».
Cakıp yanıp yakılırken,
Akbaltay girdi coşarak,
Bay Cakıp'a söylenip:
«Yanma, Cakıp, yersizce,
Yanan adam onar mı,
Bu senin yanışın hayra mı varır!
Eceli gelen ölmez mi,
Allah'ın alna yazdığını
Bre, bu baş görmez mi!
Şaşkın Cakıp, ne dersin,
Erkek oğlun gözü pek olsun,
Gözü pek olmazsa o çocuk
Doğacağına yok olsun,
Erkek oğlun er olsun,
Er olmazsa o çocuk
Doğmadan kara yer olsun,
Kırda kurulmuş orda var,
Koçku'dan ele geçirilen
Yedi yüz tulpar ganimet var,
Ganimetle bugün donanalım,
Tam yedi yüz tulparı
Bölüşüp ganimet edelim».
Akbaltay söyleyip türlü söz,
Söyleyip ağzını toplayana dek,
Kaplan Manas atılıp,
Kıyameti koparıverdi,

Astıñkı Koçku balbandın
Başın kesip alganı.
Ceti cüz eken tulparı

Yerde yatan Koçku pehlivanın
Başını kesip alıverdi.
Yedi yüzmüş tulparı,

Olco kılıp kelgeni,
Ata uuluna kılday teñ
Olcodon tüşkön tulpardı
Takır bölüp bergeni.
Ebin tapkan kee biröö
Olcogo tulpar mal alıp,
Eñ camanı kırgızdın
Kızıl altın, zer alıp:
«Kımbat tuugan Manastı
Aman-esen koysun, - dep,
Keyibe, Cakıp, bul işke,
Kök cal Manas şer uşul,
Aman bolso karap tur,
Küptüñdü çeçer şer uşul,
Kürdölüü çeçen er uşul.
Üzülgönüñ ulooçu
Çaçılganıñ cınooçu,
Öçkön otuñ tamızat,
Aman bolso bul bala
Ölgön canıñ tirgizet.
Kaynagan mancuu, kapırdan
Suragın surap, kan bolot,
Aman bolso körörsüñ
Munu menen sumsaygan kişi
cay bolot.
Kırk üylüü kırgız bul curttu
«Kün körsün» degen bul eken,
Küyükkön cürök basuuçu,
Umaçtay közdü açuuçu,
Astıga salsa akcoltoy,
Aydap cürsö san koldoy,
Koyçu, bay Cakıbım,
Açılgan artıñ cabıldı,
Manastı berdi caratkan,
Abiyir emi tabıldı.

Ganimet edip getirdi,
Her ata oğluna kıl kadar denk,
Ganimetten düşen tulparı
Tümünü bölüp verdi.
Yolunu bulan kimileri
Ganimetten tulpar, mal alıp,
Kırgız'ın en yoksulu
Kızıl altın, sırma alıp:
«Kıymetli doğan Manas'ı
Sağ esen kılsın» deyip,
«Yanma, Cakıp, bu işe,
Boz yeleli Manas aslan budur,
Sağ olursa bak da gör,
Derdini çözecek aslan budur,
Gür sözlü hatip er budur.
Kopanını ulayacak,
Saçılanını derleyecek,
Sönmüş ateşini tutuşturur,
Sağ olursa bu çocuk
Ölmüş canını diriltir.
Kaynaşan Mançu'dan, kâfirden
Hakkını sorup han olur,
Sağ olursa görürsün,
Bununla boynu bükük kişi
huzur bulur.
Kırk evli Kırgız bu yurdu
«Gün görsün» diyendir bu,
Yanan yüreği yatıştıracak,
Umaç gibi gözü açacak,
Öne düşse ak yolludur,
Sürüp gitse sayısız ordu gibidir,
Bırak artık, bay Cakıp'ım,
Açık kalan sırtın kapandı,
Manas'ı verdi Yaradan,
Şeref işte bulundu.

Berekesi belestey	*Bereketi tepeler gibi,*
Bel emespi bul balañ,	*Bel değil mi bu oğlun,*
Belge tañuu çın kök cal	*Bele kuşak, gerçek boz yeleli*
Şer emespi bul balañ.	*Aslan değil mi bu oğlun.*
Aman bolso Manasıñ	*Sağ olursa Manas'ın,*
Kürdööndü tapçu şer bolot,	*Şanını bulacak aslan olur,*
Aman bolso Manasıñ	*Sağ olursa Manas'ın,*
Külküñdü tapçu şer bolot.	*Gülüşünü bulduracak aslan olur.*
Tuurduguñ may kılat,	*Tuurduk keçeni yağa boğar,*
Tuuralanba, bay Cakıp,	*İnat etme, bay Cakıp,*
Tuura kuday berdi go,	*Doğrusunu Tanrı verdi ya,*
Seni tuş-tuş cerge kan kılat.	*Seni dört bir yerde han kılar.*
Keregeñdi may kılat,	*Keregeni yağa boğar,*
Keyibegin, bay Cakıp,	*Yanma sakın, bay Cakıp,*
Seni kez bolgon cerge kan kılat.	*Seni vardığın yerde han kılar.*
Senin sanaañdı cetik bolturat,	*Muradını eksiksiz kılar,*
Sayışkan cerden olco alıp,	*Mızraklaştığı yerden ganimet alıp,*
Sandıgıñdın baarısın	*Sandığının hepsini*
Sarı altın mülkkö tolturat.	*Sarı altın mülkle doldurur.*
Könülüñ menen bolturat,	*Gönlünce olmasını sağlar,*
Kömürköyüñ baarısın	*Çeyiz sandıklarının hepsini*
Kök kümüş mülkkö tolturat.	*Gök gümüş mülkle doldurur.*
Aman bolso bul Manas	*Sağ olursa bu Manas,*
Dobul kelse cel tiygis,	*Bora gelse yel değdirmez,*
Buluñ tokoy, çer bolot,	*Kuytu orman, sık koru olur,*
Dooçu kelse mal bergis,	*Davacı gelse mal verdirmez,*
Kara kök cal er bolot.	*Kara yağız boz yeleli er olur.*
Kırk üylüü kırgız el elek,	*Kırk evli Kırgız halkıydık,*
Kalıktan zarlap bölüngön,	*Halktan ağlayıp ayrılan,*
Karaan kılıp oturam,	*Onu karaltı bilip oturuyorum,*
Oşol kırgızday Manas körünöt.	*Manas o koca Kırgız iline denk görünür.*
Kaygırasıñ cönü cok:	*Yersizce kaygılanırsın:*
«Balam tentek çıktı», - dep,	*«Oğlum yaramaz çıktı» diye,*
Kaygı tölöö bolobu?	*Kaygı çekmek çare mi?*
Kaygılanba, bay Cakıp,	*Kaygılanma, bay Cakıp,*
Ölümdön korkkon oñobu?	*Ölümden korkan onar mı?*
Manastın tapkan olcosun	*Manas'ın bulduğu ganimeti*
Kırk tütün bölüp alalık,	*Kırk ocak bölüşüp alalım,*

Erteñ acal kelgençe,
Semirip-sergip alalık!
Caratkandın çiygenin
Töbögö kelse körölük,
Calgız Manas uul üçün
Kalıñ kakan, kıtayga
Kurmandık bolup ölölük,
Kulcuñdaba, bay Cakıp,
Bütkül maldı çaçalık,
Meder kılıp Manastı
Kırgızdı közdöy kaçalık!
Bul Altayga turganda
Ne muraska cetebiz,
Meder kılıp Manastı
Cür, kırgızga ketelik!
Kırk üylüü kırgız curt elek,
Tirik emes, ölüü elek,
Ölgön candın biri elek,
Kaynap catkan kapırdın
Ortosunda turabız,
Kay cerde biz tirüü elek?»
Akbaltay aytıp kıyla söz,
Kırk üylüü kırgız çogulup,

Yarın ecel gelinceye dek,
Semirip serpilip kalalım!
Yaradan'ın yazdığını
Başa gelirse görelim,
Biricik oğul Manas için
Kalabalık Hakan iline, Kıtay'a
Kurban olup ölelim,
Söylenip durma, bay Cakıp,
Bütün malı saçalım,
Manas'ı umut edinip
Kırgız'a doğru kaçalım!
Bu Altay'da kaldıkça
Hangi mirasa ereriz,
Manas'ı umut edinip,
Yürü, Kırgız'a gidelim!
Kırk evli Kırgız yurduyduk,
Diri değil, ölüydük,
Ölmüş canın biriydik,
Kaynaşıp duran kâfirin
Ortasında duruyoruz,
Nerede biz diriydik ki?»
Akbaltay söyleyip hayli söz,
Kırk evli Kırgız toplanıp,

Meder kılıp Manastı
Koçkorun bittep, irik kılıp,
Koyunun baarın türk kılıp,
Bukasın bittep, uy kılıp,
Aygırın bittep, at kılıp,
Buurasın bittep, boy kılıp,
Kayran kırgız oşentip,
Kaça turgan oy kılıp,
Kuduretke calınıp,
Kımbat curttu tabuuga
Kayran kırgız kamınıp.
Ceti cüz balban, er Koçku
Baarı katar ölgöndö,
Köp düynösün çaçkanda,
Kıtaylardan Tagılık

Manas'ı umut edinip,
Koçunu tek tek sayıp, iğdiş edip,
Koyununun hepsini derleyip,
Boğasını sayıp, inek edip,
Aygırını sayıp, at edip,
Buğrasını sayıp, maya edip,
Zavallı Kırgız böylece,
Kaçmaya niyet kılıp,
Kudret sahibine yalvarıp,
Aziz yurdu bulmaya
Zavallı Kırgız hazırlanıp.
Yedi yüz pehlivan, er Koçku,
Hepsi sırayla ölünce,
Çok malı mülkü saçılınca,
Kıtaylardan Tagılık,

	Keçee, Esenkan közdöy kaçkanda	*Hani, Esenkan'a doğru kaçarken,*
	Köktön cıldız tutulup,	*Gökte yıldız tutulup,*
	Körböy Manas kalganı.	*Manas göremeden kaldı.*
	Tagılık kaçıp kutulup,	*Tagılık kaçıp kurtulup,*
	Aşıp-şaşıp col cürüp,	*Aşıp koşup yol yürüyüp,*
	Arada eçen mol cürüp,	*Arada nice çok yürüyüp,*
	Altın türkük çatırga,	*Altın direkli çadıra,*
7120	Er Esenkan baatırga,	*Er Esenkan bahadıra,*
	Kapkası temir ordogo,	*Kapısı demir ordaya,*
	Er Esenkan baatırdın	*Er Esenkan bahadırın*
	Badışalık korgongo	*Padişahlık kalesine —*
	Tegeregi çınar bak,	*Çevresi çınar bahçesi,*
	Bul çınardın ortosu	*Bu çınarlığın ortası*
	Esenkandın altın tak,	*Esenkan'ın altın tahtı,*
	Körsö kumar kanıluu,	*Gören gözün doyduğu,*
	Türlüü-türlüü kilemden	*Türlü türlü halıdan*
	Altımışı salınuu,	*Altmışı serili,*
7130	Al kilemdin kızıgı -	*O halının şaşılası —*
	Kırk cıl suuga çılasa	*Kırk yıl suda ıslatsan*
	Kıyarıp çeti oñgusuz,	*Kenarı solmaz, ağarmaz,*
	Seksen cıl suuga taştasa	*Seksen yıl suya bıraksan*
	Serpilik çirip bolgusuz.	*İpliği çürüyüp bitmez.*
	Seyil kurgan bagında,	*Seyir kurduğu bağında,*
	Oturuptur Esenkan	*Oturmakta Esenkan,*
	Badışalık tagında.	*Padişahlık tahtında.*
	Esenkandın canında	*Esenkan'ın yanında*
	Şuru otogot, marcan taş,	*Mercan düğmeli kavuk, inci taş,*
7140	Luñ-tuñdun kanı aralaş,	*Luñ-tuñ hanları karışık,*
	Karapçısın kaldaytkan	*Geniş yenlerini sarkıtan*
	Kan sonunu oşo cerde.	*Han soylularının seçkini orada.*
	Kürmöçösün küldüytüp,	*Zırh cepkenini kabartıp,*
	Küçtüü balban dagı bar,	*Güçlü pehlivan dahi var,*
	Adam başın çabuuçu	*İnsan başını vuracak*
	Kılıççanı koşo bar,	*Kılıçlısı da birlikte var,*
	Baltaçanı balbanı	*Baltalısı, pehlivanı,*
	Karkıbar kandın canında	*Heybetli hanın yanında*
	Dayar bolup kalganı.	*Hazır olup durmakta.*
7150	Kerigi bar, bili bar,	*Gergedanı var, fili var,*

Kez kelgendi soo koyboy
Soyup iymey cini bar,
Baltanı algan baatır bar,
Kanı buyruk kılganda
Cön ele kalayman salçu kapır bar.

Balbanı bar, alpı bar,
Bardıgerdi cıynagan
Badışa eken Esenkan
Bar kelüüçü baydadan
Cıynagan eken karkıbar.
Esenkandın aldında,
Kire turgan eşikte
Kırk arkan boyluu oru bar,
Kırk celdeti dagı bar,
Anda altımış döösü baylaluu,
Kanı buyruk kılganda
Adamdın çıgat daldalı.
Acayıpka aldırgan,
Kapkasının oozunda
Kılıç tumşuk bili bar,
Door kıyamat bolguça
Aldırbooçu türü bar.
«Ayt!» - degende cabılgan
Celdetteri cetimiş,
Adamdın murdu-kulagın
Tumar kılıp tagıngan.
Kıtaylardan Tagılık
Kıykırıp, kaçıp barganı,
Taazim kılıp cügünüp,
Kayran candan tüñülüp,
Kayran Manas kankordun
Kabarın ayta salganı:
«Astıña kelgen arızçıbız,
Ay, taksır, senin astıña
Arız aytuuçu datçıbız,
Baaşalıktay mal soyup,
Uuluna «Cindi» at koyup,
Özü burut bul Cakıp,

Rast geleni sağ komadan
Boğazlayıp yutma huyu var,
Balta kuşanmış bahadır var,
Hanı buyruk verdiğinde
Durup dururken kıyamet koparan kâfir var.
Pehlivanı var, alpı var,
Cümle varı derleyen
Padişahmış Esenkan,
Ele geçen her nimetten
Derlemiş o heybetli.
Esenkan'ın önünde,
Girilecek kapıda,
Kırk urgan boyu çukuru var,
Kırk cellâdı dahi var,
Orada altmış devi bağlı,
Hanı buyruk verdiğinde
İnsanın lime limesi çıkar.
Acayipliklerle donatılmış,
Kapısının ağzında
Kılıç gagalı fili var,
Devir kıyamete dek
Ele geçmez bir hâli var.
«Hayda!» deyince üşüşen
Cellâtları yetmiş,
İnsanın burnunu, kulağını
Muska edip takınmış.
Kıtaylardan Tagılık,
Bağıra çağıra kaçıp vardı,
Tazim edip yere kapanıp,
Aziz candan ümit kesip,
Yaman Manas kan içicinin
Haberini söyleyiverdi:
«Huzuruna gelen arzcınız biziz,
Ey haşmetli, senin huzuruna
Arz söyleyen davacınız biziz,
Padişahlara layık mal kesip,
Oğluna «Deli» adını koyup,
Kendisi Burut bu Cakıp,

Ötkörö kankor balasın	*Aşırı kan içici oğlunu*
Katkan eken bul burut.	*Saklamış bu Burut.*
Koçku baştap, ceti cüz	*Koçku başta, yedi yüz kişi,*
Kan buyrugun aytkanda,	*Han buyruğunu söyleyince,*
Buudandın oozun burganda,	*Küheylanın başını çevirince,*
Esenkandın kabarı	*Esenkan'ın haberi*
Çın uşunday boldu», - dep,	*Gerçek işte böyle oldu» diye,*
Kabar aytıp turganda	*Haber verip dururken*
Kalaymandı baştadı,	*Kıyameti koparıverdi,*
Er Koçkunu baş kılıp,	*Er Koçku başta olmak üzre,*
Ceti cüzdöy balbandı	*Yedi yüz kadar pehlivanı*
Takır kırıp taştadı.	*Tümünü kırıp geçirdi.*
Aydardın baarın cün kıldı,	*Perçemlerin hepsini yün etti,*
Adamdın baarın cok kıldı.	*Adamların hepsini yok etti.*
Koçkulardı koroytup,	*Koçku'ları yere serip,*
Balbandardın baarısın	*Pehlivanların hepsini*
Kırıp saldı soroytup,	*Kırıp devirdi boylu boyunca,*
Kıyını Koçku kan öldü,	*En yamanı Koçku Han öldü,*
Kaardı katuu baştadı,	*Kahrını şiddetle saldı,*
Karan kün burut körünöt,	*Kara gün getiren burut görünür,*
Balbandı kırıp taştadı.	*Pehlivanları kırıp geçirdi.*
Maylagan buuday cüzdöngön,	*Yağlanmış buğday yüzlü,*
Küügüm tuman közdöngön,	*Alacakaranlık sisi gözlü,*
Calayak ooz, car kabak	*Koca ağızlı, yalçın kaşlı*
Can koyor adam körünböyt.	*Can bırakacak adama benzemez.*
Eñçegey boyluu, keñ dalı	*Yüce boylu, geniş omuzlu*
Erge ılayık şer eken,	*Ere yaraşır bir arslan imiş,*
Kamınıp karmap albasañ,	*Hazırlanıp yakalamazsan,*
Zındanıña salbasañ,	*Zindanına atmazsan,*
Öltürüp başın albasañ,	*Öldürüp başını almazsan,*
Tındım kılıp salbasañ,	*Kökünü kurutup koymazsan,*
Talkalap kırat alpıñdı,	*Parçalayıp kırar alplarını,*
Aman bolso körörsüñ,	*Sağ kalırsa görürsün,*
Taksır, Senin talkanday çalat kalkıñdı.	*Efendim, Senin halkını talkan gibi öğütür.*
Uluk eken, şer eken,	*Ulu imiş, arslan imiş,*
Uypalangan buruttun	*Hırpalanmış burutun*
Uulu Manas er eken.	*Oğlu Manas bir yiğit imiş.*
On ekige keliptir,	*On ikisine gelmiş,*

	Caşı on segizge kelgende	*Yaşı on sekize vardığında*
	Buursundu burdurbayt,	*Sabanını sürdürtmez,*
	Aman bolso körörsüñ	*Sağ kalırsa görürsün*
7230	Çınmaçındı, Beecindi	*Çınmaçın'ı, Beecin'i*
	Kaynap catkan eliñdi	*Kaynaşıp duran elini*
	Bul Beecinge turguzbayt,	*Bu Beecin'de durdurtmaz,*
	Talkan kılat butuñdu,	*Putlarını un ufak eder,*
	Kanım, Senin tazalap kırat curtuñdu.	*Hanım, Senin yurdunu silip süpürüp kırar.*
	Manastın türün karasañ	*Manas'ın görünüşüne baksan*
	Kınsız kılıç baylangan,	*Kınsız kılıç kuşanmış,*
	Kayra caaçu buluttay	*Yeniden yağacak bulut gibi*
	Kaarı betine aylangan,	*Kahrı yüzüne vurmuş,*
	Komokoyluu sır nayza	*Püsküllü sırlı mızrağı*
7240	Koloytup biyik aştagan,	*Upuzun yükseğe saplamış,*
	Özü korkup koltuk açpagan,	*Kendi korkup koltuk açmamış,*
	Koygulaşkan adamdı	*Kendisiyle çarpışan adamı*
	Koyondoy cerge taptagan,	*Tavşan gibi yere çalmış,*
	Bilegi coon, taş cürök	*Bileği kalın, taş yürekli*
	Özü bil müçölüü badirek.	*Kendisi fil yapılı bir cüsseli.*
	Sebildüüsü seksen tört,	*Silahlı yoldaşı seksen dört,*
	Anın serp algan cagı kızıl ört,	*Onun göz attığı yan kızıl alev,*
	Aldap cürüp al burut	*Aldatıp durup o burut*
	Altayga kelip tuulgan,	*Altay'a gelip doğmuş,*
7250	Kapkara kök cal calı bar,	*Kapkara bozkurt yelesi var,*
	Kakançıdan Beecinge	*Kakançı'dan Beecin'e*
	Kalayman salar alı bar,	*Kıyamet koparacak gücü var,*
	Munun cürgönünön can çıgat,	*Bunun yürüyüşünden can çıkar,*
	Munun dobuşunan can çıgat.	*Bunun sesinden can çıkar.*
	Başkı cagıñ Bakburçun,	*Baş yanın Bakburçun,*
	Mañday cagıñ Kakançın,	*Alın yanın Kakançın,*
	Uluktu Dıñşañ kentiñdi	*Ulu Dıñşañ kentini*
	Kesip keldik mınçanı,	*Aşıp geldik bunca yolu,*
	Beker tuulgan can emes,	*Boşuna doğmuş can değil,*
7260	Beker turçu bala emes,	*Boş duracak çocuk değil,*
	Zorlugu toonun teñindey,	*İriliği dağın dengi gibi,*
	Karmaşkandın baarısın	*Kendisiyle tutuşanların hepsini*
	Kaarlanıp cegidey.	*Kahırlanıp yiyecek gibi.*
	Supatın kördüm sur colbors,	*Suretini gördüm, boz kaplan,*

Bul burut öñdüü can bolbos,
Aykırıp ayza sunganda
Arslan sını körünöt,
Adamdan mınday körbödüm,
Taksır, senin aldıña
Arañ kaçıp kelgenim.
Kördüm mınday balbandı,
Közüm kördü, taksırım,
Barganga kırgın salganın.
Bay Cakıptın cılkısın
Baarın tiyip alganda,
Toruçaarday at minip,
Kazıp kördü oygonu,
Bargandardın baarısın
Biröön koyboy soygonu.
Atın olco kılıptır,
Olcogo burut tunuptur.
Bölögün aytıp neteyin,
Kanım, kakşap oturup,
Kay muraska ceteyin.
Tuula elekte örttöngür
Dañzañızga çiyilgen,
Kankor burut özü eken,
On ekige ilinip,

Bu burut gibi bir can olmaz,
Haykırıp mızrak uzattığında
Arslan heybeti görünür,
İnsanda böylesini görmedim,
Efendim, senin huzuruna
Güç bela kaçıp geldim.
Gördüm böyle pehlivanı,
Gözüm gördü, efendim,
Varanlara kırgın saldığını.
Bay Cakıp'ın yılkısını
Hepsine dokunup aldığında,
Toruçaar gibi at binip,
Derinden düşünüp uyandı,
Varanların hepsini
Birini koymadan boğazladı.
Atlarını ganimet etmiş,
Ganimete burut gömülmüş.
Gerisini söyleyip neyleyeyim,
Hanım, dövünüp oturup,
Hangi mirasa ereyim.
Daha doğmadan, yanası,
Defterinize çizilmişti,
Kan içici burut kendisiymiş,
On ikisine basıp,

Çıgıp kalgan kezi eken».

Yetişip çıktığı çağ imiş».

Esenkan Coloy menen Döñgönü baş kilip, Manasti karmap kelüügö on

Esenkan'ın Coloy ile Döñgö'yü başa geçirip, Manas'ı yakalayıp getirmeye on

miñ kol atkargani

bin kişilik ordu göndermesi

Kıtaydan balban Tagılık,
Tagılık mınday degen soñ,
Kara sakal Boroonçu,
Kıtaydan süylöp Tagılık,
Manastın daynın ukkanda,
Aylası ketti taptakır,
Kaynap atkan köp uluk.
Mankuşta alp, Döödür alp,
Kayçı kulak Kaman alp,
Karasa kança candar bar,
Esenkandın aldında
El biylegen kandar bar.
Ayzakerden ıktuular,
Coonun aylasın bilgen mıktuular,
Manastın atın ukkanda
Baarı katar zirildep,
Badışası eken Esenkan
Emi turdu kürüldöp,
Ay-cañcuñ menen Kün-cañcuñ
Akıldaş eken bul ekөö
Kan Esenkan kanetsin,
Kaarlanıp çamınıp,
Kalaymandı baştadı.
Aykırsa elden can çıktı,
Kök arslanday küülönüp,
Uluk eken Esenkan
Uçmaktuu elge süylönüp,
Kaardı katuu baştadı,
Kıykırıgı taş carıp,

Kıtay'dan pehlivan Tagılık,
Tagılık böyle dedikten sonra,
Kara sakal Boroonçu,
Kıtaylar içre söyleyen Tagılık,
Manas'ın halini duyduğunda,
Çaresi büsbütün tükendi,
Kaynaşıp duran nice ulu.
Mankuşta alp, Döödür alp,
Makas kulak Kaman alp,
Baksan nice canlar var,
Esenkan'ın huzurunda
El yöneten hanlar var.
Mızrakçıdan ustalar,
Düşmanın çaresini bilen yamanlar,
Manas'ın adını duyduklarında
Hepsi sıra sıra titreyip,
Padişahları imiş Esenkan
Şimdi kalktı gürleyerek,
Ay-cañcuñ ile Kün-cañcuñ
Akıl ortağı imiş bu ikisi
Han Esenkan ne yapsın,
Kahırlanıp hamle edip,
Kıyameti başlattı.
Haykırsa elden can çıktı,
Boz arslan gibi coşup,
Ulu imiş Esenkan
Uçsuz bucaksız ele söylenip,
Kahrını şiddetle saldı,
Haykırışı taş yarıp,

Oşol turgan balbandı
Kırıp iye taştadı:
«Uluguñ bar, kanıñ bar,
Uşunça curt baarıñ bar,
Bolbos uuldu: «Manas» - dep,

Azaptı nege baştadıñ?
Atayı sınçı cibersem,
Kızıtalak burutka
Manastı nege taştadıñ?
Közü açıktuu sınçıñ bar,

Orada duran pehlivanları
Kırıp geçiriverdi:
«Ulun var, hanın var,
Bunca yurt, hepiniz varsınız,
Olmadık oğlana «Manas» deyip,

Azabı niye başlattın?
Mahsus sınçı göndermişken,
Kahrolası buruta
Manas'ı niye bıraktın?
Gözü açık sınçın var,

Acayıptan okugan
Bilgiçiñ bar, karıñ bar,
Altı ayçılık azapka
Azır tiktep berüüçü
Bilimdüünün baarı bar,
Ordo kütkön kandarıñ,
Altı ayçılık azaptı
Azır bilçü candarıñ,
Acayıptan okugan
Kürmö kiygen küçtüüdön,
Kürsüldögön candarım,
Kankordu taap kel dese,
Kara küçkö taptım - dep,
Kakançının kanına
Kalp aytkanıñ kanteyin!»
Zıykırçısın çakırıp,
Munarga carık cagılıp,
Koñguroo bekem kagılıp,
Kabar salıp Tagılık,
Kan Esendin aldına
Kaynap ketti köp uluk.
Ulugu kaynap kelgeni,
Kalaymandı baştadı,
Esenkandın kaarınan
Çoguluşkan köp uluk
Kırılıp kete taştadı.
Ayarlardın başçısı,

Acayipten okumuş
Bilgicin var, yaşlın var,
Altı aylık azabı
Şimdiden görüp bildiren
Bilginlerin hepsi var,
Ordada bekleyen hanların,
Altı aylık azabı
Şimdiden bilen canların,
Acayipten okumuş
Kürme giymiş güçlülerden,
Gümbürdeyen canlarım,
Kan içiciyi bulup gel dese,
Kaba güçle buldum deyip,
Kakançı'nın hanına
Yalan söylemeni neyleyeyim!»
Büyücüsünü çağırıp,
Minarede ışık yakılıp,
Çan sıkıca çalınıp,
Haber salıp Tagılık,
Han Esen'in huzuruna
Kaynaşıp geldi nice ulu.
Ululları kaynaşıp geldi,
Kıyamet koptu ortada,
Esenkan'ın kahrından
Toplanan nice ulu
Kırılıp gidiverdi.
Ayarların başçısı,

Döösü Döñgö çoñ balban.
«Beecindegi otogot,
Cakası - altın, ceñi - cez,
Atışka kiyse - ok ötpös
Kiybey bargan ekensiñ,
Kebetesin-keşpirin
Aybanga çalış, balbanım,
Bilbey bargan ekensiñ!
Ayttım ele men baya,
Ukpadıñ bele sen baya,
Atı Manas, atı uluk
Bul aalamdı kırçu makuluk.
Aytpadım bele men baya,
Ukpadıñ bele sen baya,
Duşman kankor buruttan,
Oşol burut degen curttan,
Örttönüp ketken al curttan,
Özü islam dininde,
Bizge duşman zilinde,
Oşondon Manas tuulat,
Manastın türü mınday - dep,

Devleri Döñgö, koca pehlivan.
«Beecin'deki savaş kaftanını,
Yakası altın, yeni tunç,
Savaşta giyilse ok geçmez
Giymeden gitmişsin,
Kılığını kıyafetini
Hayvana çalar, pehlivanım,
Bilmeden gitmişsin!
Demiştim ya ben demin,
Duymadın mı sen demin,
Adı Manas, adı ulu
Bu âlemi kıracak mahluk.
Söylemedim mi ben demin,
Duymadın mı sen demin,
Düşman, kan içici buruttan,
O burut denen yurttan,
Yanıp kül olası o yurttan,
Kendi İslam dininde,
Bize düşman özünde,
Ondan Manas doğar,
Manas'ın hali böyledir deyip,

Aytpadım bele men baya.
Oşo kuturup ölgön buruttun,
Oşol burut degen curttun,
Oşondon tuugan Manastın
Sölökötü, sölbötü,
Tirüü cürgön kelbeti,
Kulagı uçu teşilüü,
Anın sürünötü kesilüü,
Körgöndö dalay bışmana,
Bar müçösü uşunday
Baygambar sınduu bışmana.
Cışanın aytıp taba albay
Kapıya kalgan ekensiñ,
Kalıñ kazıp orumdu,
Cumşasam taap kele albay,
Kızıtalak ayarlar,
Baraadan kelgen ekensiñ.

Söylemedim mi ben demin.
O kudurup ölesi burutun,
O burut denen yurdun,
Ondan doğan Manas'ın
Sureti ile siması,
Diri yürüyen endamı,
Kulağının ucu deliktir,
Onun tasviri hâk edilmiş,
Görende niceler pişman,
Bütün endamı işte böyle
Peygamber misali heybetli.
Nişanını söyleyip bulamadan
Şaşırıp kalmışsın,
Derin kazıp çukurumu,
Göndersem bulup gelemeden,
Kahrolası ayarlar,
Uzaktan bakıp gelmişsiniz.

Baarıñ katar kalp aytıp,
Talaadan kelgen ekensiñ.
Kızıtalak ayarlar,
Kazıptırsıñ orumdu,
Kaynatıp koygon ekensiñ
Kapkaydagı şorumdu.
«Manastı taap keldim», - dep,
Kara coltoy ayarlar,
Kalp aytkanıñ kanteyin!
Murun uktuñ kebimdi,
Kapilet baştap, kalp aytıp,
Kızıtalak ayarlar:
«Kıyındı taap keldim», - dep,
Artık calgan kebiñdi
Aşırganıñ kanteyin!
Cok nemeni: «Manas» - dep,
Senin caşırganıñ kanteyin!
Calınsañ ukpaym kebiñdi,
Karap turgun, balbandar,
Calpı çukuym közüñdü!
Kan Esenkan çamınıp,
Kayıptan açuu tabılıp,
Kalaymandı baştadı,
Ayarlardan tak kırkın
Takır kırıp taştadı.
Kan aldında çoñ maydan,
Çoñ maydanga aldırdı,
Al maydandın ortogo
Çın esebin taptırdı.
«Kanga beker aytkan», - dep,
Takır kırıp taştadı.

Hepiniz sıra sıra yalan söyleyip,
Bozkırdan dönüp gelmişsiniz.
Kahrolası ayarlar,
Kazmışsınız çukurumu,
Kaynatıp koymuşsunuz
Ta nerdeki kara bahtımı.
«Manas'ı bulup geldim» deyip,
Kara uğursuz ayarlar,
Yalan söylemenizi neyleyeyim!
Önce duydun sözümü,
Gafil başlayıp, yalan söyleyip,
Kahrolası ayarlar:
«Yamanı bulup geldim» deyip,
Fazladan yalan sözünü
Abartmanı neyleyeyim!
Yok şeye «Manas» deyip,
Senin gizlemeni neyleyeyim!
Yalvarsan da dinlemem sözünü,
Bakıp durun, pehlivanlar,
Toptan oyarım gözünüzü!
Han Esenkan hamle edip,
Gaipten öfke bulunup,
Kıyameti başlattı,
Ayarlardan tam kırkını
Tümünü kırıp geçirdi.
Han önünde büyük meydan,
Büyük meydana getirtti,
O meydanın ortasında
Gerçek hesabını gördürdü.
«Hana boş söz söyledi» deyip,
Tümünü kırıp geçirdi.

Kaarlanıp bakırıp,
Kanına cakın çakırıp:
«Ayzakerden eriñ kel,
Coonun aylasın bilgen şeriñ kel,
Ayzakerden ıktuuñ kel,
Coonun aylasın bilgen mıktuuñ kel!
Kara mıltık kars etse,

Kahırlanıp bağırıp,
Yanına yakın çağırıp:
«Mızrakçıdan erin gel,
Düşmanın çaresini bilen arslanın gel,
Mızrakçıdan ustan gel,
Düşmanın çaresini bilen yamanın gel!
Kara tüfek çat etse,

Kaçpay turgan mıktuuñ kel,
Çogol mıltık çort etse,
Çoçubagan eriñ kel,
Kılıçıñ kıyla uçtuuñ kel,
Aybalta çapçu eriñ kel,
Kıyşañdabay burutka
Kırgındı kızık salçuuñ kel,
Kızıtalak buruttun
Küçtüülörün baylap kel,
Küçsüzdörün caylap kel.
Erenderin çogultup,
Kurmandıkka çalıp kel,
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carıp kel.
On ekide kankoru
Manas tiyse koluña,
Öltürböstön citirbey,
Tirüü karmap alıp kel!
Kızıkka kıyla kanalı,
Kızıtalak kankordu
Kızdarga aygır salalı.
Manastan erkek törösö
Altın taacım kiygizip,
Amız kılbay, kep kılbay,
Altın takka mingizip,
Andan tuugan balanı
Kan kötörüp alalık.
Karmay albay kalsañar
Kaardı katuu körösüñ,
Karıpçındı kaldaytıp,
Kandarıñdın baarısı
Kak Manastan ölösüñ.
Özü Altayda tuulgan,
Aman bolso körörsüñ,
Beecinge salat çuulgan.
Dañzabızda kattaluu,
Ereşen tartıp, er bolso
Oşol Manas çoñoyup,
Er uulu menen teñ bolso,

Kaçmadan duran yamanın gel,
Fitilli tüfek pat etse,
Ürkmeyen erin gel,
Kılıcı sivri olanın gel,
Aybalta çalan erin gel,
Yan çizmeden buruta
Kırgını coşkuyla salanın gel,
Kahrolası burutun
Güçlülerini bağlayıp gel,
Güçsüzlerini yok edip gel.
Yiğitlerini toplayıp,
Kurban edip gel,
Yol üstünde sürükleyip,
İtlere parçalatıp gel.
On ikisindeki kan içiciyi
Manas geçerse eline,
Öldürmeden, yitirmeden,
Diri yakalayıp getir!
Zevkine bolca doyalım,
Kahrolası kan içiciyi
Kızlara aygır salalım.
Manas'tan erkek doğurursa
Altın tacımı giydirip,
Ayıplamadan, söz etmeden,
Altın tahta oturtup,
Ondan doğan çocuğu
Han kaldırıp alalım.
Yakalayamadan kalırsanız
Kahrı şiddetli görürsünüz,
Kolçağı kabartıp,
Hanlarınızın hepsi
Tam da Manas'tan ölürsünüz.
Kendi Altay'da doğmuş,
Sağ kalırsa görürsünüz,
Beecin'e salar velveleyi.
Defterimizde kayıtlı,
Erişip serpilip er olursa
O Manas büyüyüp,
Er oğluyla denk olursa,

Katılsa bul baş adaşat.
Ereşen tartıp er bolso,

Er uulu menen teñ bolso,
Bul Beecindin kandıgın
Aman bolso talaşat.
Koyboy tiet cılkıñı,
Kakaylatıp kubalap,
Kırıp ketet curtuñu,
Çınmaçındın Beecindi
Çırkıratat eliñdi.
Topon suu cürbös bul Beecin
Tobu cetçü uul oşol,
Iskender cetpes Beecindi
Işi cetçü uul oşol.
Kayratı başka, zaarı küç
Karmaşkan menen can koyboy,
Katılgandı kılat tüz.
Zorlugu toonun teñindey,
Kara coltoy al burut
Katılgandı cegidey.
Manastın Manas ekeni
Baarı curtka bilingen,
Al Manastı tuuganda:
«Kalaymandı salat, - dep,
Nur tögülgön Beecindin
Kandıgın tartıp alat», - dep,
Dañzasına çiyilgen.
Atı Beecin Kakandın
Dañzasına bir cetken,
Manas tuulup turganda
Uşul turgan Beecinge
Zilzala cürüp bir ketken.
«Manastı karmap kel» - dese,
Bar ayarım cañılıp,
Baarı çala körgönü,
Kaarım kelip kakayıp,
Ayarımdın baarısı
Bügün menden ölgönü.

Sataşan bu başından olur.
Erişip serpilip er olursa,

Er oğluyla denk olursa,
Bu Beecin'in hanlığını
Sağ kalırsa çekişir.
Koymadan vurur yılkına,
Böğürterek kovalayıp,
Kırıp gider yurdunu,
Çınmaçın'ın Beecin'ini
Feryat ettirir elini.
Tufan suyu değmez bu Beecin'e
Takımı yetecek oğul odur,
İskender'in erişemediği Beecin'e
İşi yetecek oğul odur.
Gayreti başka, zehri güçlü
Tutuşana can bırakmadan,
Sataşanı yerle bir eder.
İriliği dağın dengi gibi,
Kara uğursuz o burut
Sataşanı yiyecek gibi.
Manas'ın Manas olduğu
Bütün yurtça bilinmiş,
O Manas doğduğunda:
«Kıyameti salar» diye,
Nur dökülen Beecin'in
Hanlığını çekip alır» diye,
Defterine çizilmiş.
Adı Beecin Kakan'ın
Defterine bir ulaşmış,
Manas doğup durduğunda
İşte bu duran Beecin'e
Zelzele yürüyüp bir geçmiş.
«Manas'ı yakalayıp gel» dese,
Bütün ayarlarım yanılıp,
Hepsi yarım gördü,
Kahrım gelip kabarıp,
Ayarlarımın hepsi
Bugün benden öldü.

Kürmö kiygen küçtüülör,
Aytkanım kanday bilip al,
Manastı aman ciberbey,
Baarı balban, tilimdi al,
Koluña tiyse baylap kel.
Kırk üylüü kırgız kızıtalak
Balamın atı: «Cindi» - dep,
Katkan eken kuu burut,
Amal menen aramın
Aşırganın buruttun,
Balamın atı: «Cindi», - dep,
Caşırganın buruttun!

Kürme giymiş güçlüler,
Dediğimi iyice belle,
Manas'ı sağ salmadan,
Hepiniz pehlivan, sözümü tutun,
Eline geçerse bağlayıp gel.
Kırk evli Kırgız, kahrolası
«Oğlumun adı: Cindi» deyip,
Saklamış kurnaz burut,
Hileyle haram düzenini
Aşırıvermiş burutun,
«Oğlumun adı: Cindi» deyip,
Gizleyivermiş burutun!

Altayga kelip kuturup,
Erteñ Manas çoñoyso,
Elimdi kırat cutunup,
Erteñ Manas er bolso,
Tulañduu cerdi tutantat,
Tuura kırıp Beecindi
Ölöñdüü cerge ört koyot,
Beecinge bizdi kondurbayt,
Kızıtalak al kankor
Çoñoyçu bolso oñdurbayt.
Oñdurbagan sebebi -
Çet-Beecinden köçürgön
Bizdin Beecindik buzgan köçü bar.
Ceti atasın cayladık,
Kol-ayagın bayladık,
Korduk salıp baarısın,
Manastın mınday öçü bar.
Doñuz münöz er Coloy,
Karıpçıluu kaldayım,
Örttön kayra tartpagan
Kayran Döñgö balbanım,
Manastı karmap kelüügö,
Çın koluma berüügö,
Çındagan balban ıktuuñ bar,
Çın ölümdön korkpogon
Taptooñ kelgen temirdey,

Altay'a gelip kudurup,
Yarın Manas büyürse,
Elimi kırar, yutunup,
Yarın Manas er olursa,
Otlu yeri tutuşturur,
Dosdoğru kırıp Beecin'i
Çayırlı yere ateş koyar,
Beecin'e bizi kondurmaz,
Kahrolası o kan içici
Büyüyecek olsa ondurmaz.
Ondurmayışının sebebi:
Çet-Beecin'den göçürttüğümüz
Bizim Beecinliğin bozduğu göçü var.
Yedi atasını haklamıştık,
El ayağını bağlamıştık,
Hepsine zulüm etmiştik,
Manas'ın böyle öcü var.
Domuz huylu er Coloy,
Kolçak kuşanmış kaldayım,
Ateşten geri dönmeyen
Yiğit Döñgö pehlivanım,
Manas'ı yakalayıp gelmeye,
Gerçekten elime vermeye,
Azimli, usta pehlivanın var,
Gerçek ölümden korkmayan
Tavı gelmiş demir gibisin,

Zorluguñ toonun teñindey,
Biriñ emes, sanıñ bar,
Arslanday türdöngön
Balbandarım, baarıñ bar!
Kalmaktardan kan Coloy,
Balbandıgıñ başkaça,
Senin baatırdıgıñ bir kança,
Cortuulga ketseñ koñur küz,
Kagışkan döñdü kıldıñ tüz.
Keçee çoñ Kap-Toonun betinde,
Suuk-Tördün çetinde
Kalayman erdik bir saldıñ,
Döö menen salışıp,
Kulagı temir Kutan alp,
Mañdayı temir Mañkuş alp,
Kindigi temir Kiten alp,
Karager mingen Kazan alp,
Kayçı kulak Kaman alp,
Kap-Toonu basıp cer kıldıñ,
Beş döönü baylap el kıldıñ.
Telegeyiñ teñ eleñ,
Ança-mınça alptardı

İriliğin dağın dengi gibi,
Bir değilsiniz, sayınız var,
Arslan gibi görünen
Pehlivanlarım, hepiniz varsınız!
Kalmuklardan han Coloy,
Pehlivanlığın bambaşka,
Senin bahadırlığın nice nice,
Akına çıksan boz güz vakti,
Çarpıştığın tepeyi düz ettin.
Geçende koca Kap-Too'nun yüzünde,
Suuk-Tör'ün kıyısında
Kıyamet gibi bir yiğitlik saldın,
Devle çarpışıp,
Kulağı demir Kutan alp,
Alnı demir Mañkuş alp,
Göbeği demir Kiten alp,
Karager'e binen Kazan alp,
Makas kulak Kaman alp,
Kap-Too'yu basıp yer ettin,
Beş devi bağlayıp el ettin.
Her yanınla dört başı mamurdun,
Şöyle böyle alpları

Baylap kelçü er eleñ,
Uşunçalık kıtaydan
Işengenim sen eleñ.
Kara kalmak uulu eleñ,
Kaduuga salgan tam eleñ,
Ceke başıñ, kayranım,
Miñ balbandık bar eleñ.
Ceti batman buuday cep,
Dan cıttangan kul eleñ,
Cetimiş döönü öltürüp,
Kan cıttangan uul eleñ,
Segiz batman buuday cep,
Dan cıttangan kul eleñ,
Seksen erdi öltürüp,
Kan cıttangan uul eleñ.
Alışkandı koybogon

Bağlayıp getiren erdin,
Bunca Kıtay içinde
Güvendiğim sendin.
Kara Kalmuk oğluydun,
Sağlam kurulmuş duvardın,
Tek başına, koçağım,
Bin pehlivanlık vardı sende.
Yedi batman buğday yiyip,
Tahıl kokan kuldun,
Yetmiş devi öldürüp,
Kan kokan oğuldun,
Sekiz batman buğday yiyip,
Tahıl kokan kuldun,
Seksen eri öldürüp,
Kan kokan oğuldun.
Tutuştuğunu bırakmayan

Balban türüñ dagı bar,
Atıñ Coloy, atı uluk
Adamdan sendey çıgabı,
Sendey döö-makuluk
Çet-Beecindin şaarında
Sen öñdöngön erim cok,
Kakançında Beecinde
Bay baylagan belimsiñ.
«Bet alganga carayt» - dep,
Işenip cürgön erimsiñ.
Tañ kaşkayıp sürgöndö,
Cerge carık kirgende,
Supa-sadık çalganda,
Tañ kaşkayıp kalganda,
Ceti asaba tümön kol
Cetip cıyıp alayın,
Çınmaçından, Beecinden,
Çın balbandı cıyayın,
Çubatuuga salalı,
Erenin tandap alalı.
Tañga ölçölüü bolcoş al,
Taamay balban coldoş al,
Aylasın tapsañ caylap kel,
Aylaluu bolsoñ Manastı
Akırı tirüü baylap kel!
Döñgö, Coloy balbanım,
Senin aalamga cetet cañcalıñ,
Çarpışıp çamañ cete albay,
Kuru kelseñ sen ekööñ
Körünbögün közümö,
Colobogun özümö!
Manaska çamañ cete albay,

Pehlivan görkün dahi var,
Adın Coloy, adı ulu
İnsandan senin gibisi çıkar mı,
Senin gibi dev mahluk
Çet-Beecin'in şehrinde
Sana benzer erim yok,
Kakançı'da, Beecin'de
Sıkı kuşanılmış belimsin.
«Yöneldiğine yarar» diye,
Güvenip durduğum erimsin.
Tan ağarıp söktüğünde,
Yere aydınlık girdiğinde,
Fecr-i sadık çaldığında,
Tan iyice ağardığında,
Yedi sancaklı tümen ordu
Yetişip toplayayım,
Çınmaçın'dan, Beecin'den,
Gerçek pehlivanı toplayayım,
Geçit resmine çıkaralım,
Yiğidini seçip alalım.
Tan vaktiyle sözleşip yola çık,
Tam isabetli pehlivan yoldaş al,
Çaresini bulursan yok edip gel,
Çareli olursan Manas'ı
Sonunda diri bağlayıp gel!
Döñgö, Coloy pehlivanım,
Senin kavgan âleme yeter,
Çarpışıp gücün yetmeden,
Eli boş gelirseniz ikiniz
Görünmeyin gözüme,
Yaklaşmayın kendime!
Manas'a gücün yetmeden,

Kuru kelseñ, balbanım,
Kılıçtap başın alamın,
Kıyşañdatpay baarıñdı
Kırgın kılıp salamın!
Çapçışıp çamañ kele albay,
Kaçırıp iyseñ Manastı

Eli boş gelirsen, pehlivanım,
Kılıçla başını alırım,
Kıvırtmadan hepinizi
Kırgından geçiririm!
Vuruşup gücün gelmeden,
Kaçırıverirsen Manas'ı

Baarıdan caman müşkül iş -
Kazdıram tereñ orundu
Kaynatamın, balbandar,
Kapkaydagı şoruñdu!
Azabın kalıñ arttıram,
Arkan baylap moynuna
Darıgerge tarttıram,
Kılıçtap başıñ aldırıp,
Kıyla müşkül saldıram!
Balbandarım, oylogun,
Aytkanım tuura kılbasañ
Biröööñdü tirüü koyboymun!»
Döñgö, Coloy alpı bar,
Aşkere alpın cıynaptır,
Al Esenkan karkıbar.
Dobulbas bekem kagılıp,
Dobulbas ünün ukkanda
Kaynap catkan köp balban
Esenkanga cabılıp,
Kıbıragan köp candar
Adam bilbes sözü bar,
Başında calgız közü bar
Mından miñi kelgeni,
Manastı baylap kelgeni
Er Döñgögö bergeni.
Oşol bergen balbanı -
At oyunçu, cöö külük,
Mendeden bölök türü bar,
Katılsa salat çoñ bülük.
Anın ar cak cagınan
Kıncı menen baylagan,
Katılışa ketkendin
Kılça canı kalbagan,
Al balbandın içinde
At oyunçu, cöö külük
Orko, Kerke balbanı
Buyruk alıp kanınan
Koşo çıgıp kalganı.
Bir uruusu balbandın

Hepsinden beter müşkül iş:
Kazdırırım derin çukuru
Kaynatırım, pehlivanlar,
Ta nerdeki kara bahtınızı!
Azabını kat kat artırırım,
Urgan bağlayıp boynuna
Dar ağacına çektiririm,
Kılıçla başınızı aldırıp,
Nice müşküller saldırırım!
Pehlivanlarım, düşünün,
Dediğimi doğru yapmazsanız
Birinizi diri koymam!»
Döñgö, Coloy alpları var,
Apaçık alplarını toplamış,
O Esenkan, ulu hünkâr.
Davul sıkıca vurulup,
Davulun sesini duyunca
Kaynaşıp duran nice pehlivan
Esenkan'a üşüşüp,
Kıpırdaşan nice canlar
İnsanın bilmediği sözü var,
Başında tek gözü var
Bunlardan bini geldi,
Manas'ı bağlayıp getirmeye
Er Döñgö'ye verildi.
O verilen pehlivanlar:
At cambazı, yaya yüğrük,
İnsandan başka türü var,
Sataşılsa koparır büyük kargaşa.
Onun her bir yanından
Zincir ile bağlanmış,
Kendisine sataşanın
Kıl kadar canı kalmamış,
O pehlivanların içinde
At cambazı, yaya yüğrük
Orko, Kerke pehlivanları
Buyruk alıp hanından
Birlikte çıkıverdi.
Pehlivanların bir takımı

Çalma uruuçu ıktuu bar,
Bir bötönü balbandın
Aybalta çapçu mıktuu bar.

Kement atan ustası var,
Pehlivanların bir başkası
Aybalta çalan yamanı var.

Al balbandın içinde
Temir arkan torçonu,
Adam bolso cabılıp,
Tegerektep ketüüçü
Tegiz kancar kolçonu,
Ayzakerden aylaluu,
Ayabagan ıktuusu,
Balbandardın baarınan
Coloy, Döñgö mıktuusu,
Kürmö kiygen küçtüüsü,
Badana kiygen baatırı,
Kaarlansa bakırıp,
Kalayman salçu kapırı
Buyruk alıp kanınan
Çıkmak boldu balbandar
Çoñ-Beecinden kamınıp.
Kerigi bar, bili bar,
Kaçırı bar, töösü bar,
Kaynap catkan kapırdın
Tuş-tuşunça döösü bar.
Manastı karmap kelüügö,
Çılaba Esenkanına
Tirüü karmap berüügö,
Kozgoloñ tüşüp kol kaptap,
Az kana emes, mol kaptap,
Körgöndö köñül bölünüp,
Çokmorloru balbandın
Colum üydöy körünüp,
Alban-alban balbanı
Asker cürüp kalganı.
Asmanga uçup topurak,
Asker cürüp topurap,
Asmanga uçup topurak,
Asman açık, cer bürköö
Ayzanın başı kagışıp,

O pehlivanların içinde
Demir urgan ağcısı var,
İnsan olsa üşüşüp,
Çepeçevre kuşatıveren
Eli hançerli kolcusu var,
Mızrakçıdan çareli olanı,
Amansız ustası,
Pehlivanların hepsinden
Coloy ile Döñgö yamanı,
Kürme giymiş güçlüsü,
Badana zırh giymiş bahadırı,
Kahırlansa bağırıp,
Kıyamet salan kâfiri
Buyruk alıp hanından
Çıkacak oldu pehlivanlar
Çoñ-Beecin'den hazırlanıp.
Gergedanı var, fili var,
Katırı var, devesi var,
Kaynaşıp duran kâfirin
Dört bir yanda devi var.
Manas'ı yakalayıp gelmeye,
Çılaba Esenkan'ına
Diri yakalayıp vermeye,
Kargaşa düşüp ordu kaplayıp,
Az değil, bol bol kaplayıp,
Görende gönül bölünüp,
Pehlivanların çomakları
Küçük çadır gibi görünüp,
Türlü türlü pehlivanı
Asker yürüyüp gitti.
Göğe uçup toprak,
Asker yürüyüp tozuyup,
Göğe uçup toprak,
Gök açık, yer kapalı
Mızrağın başı tokuşup,

Adamdın başı çabışıp,
Tokoy bolup, sel bolup,
Tolkugan balban er bolup,
Torala celek bulgalap,
Döñgö menen Çoñ Coloy
Artınan tüşüp kol aydap,
Kolun cıyıp çoguu aydap,
Açbuudan sınduu at minip,
Kara kalmak, mancuunun
Eri eken kan Coloy
Kök kübönü camınıp,
Körsöñ Coloy uşunday,
Kök colborstoy çamınıp,

Adamın başı çarpışıp,
Orman olup, sel olup,
Dalgalanan pehlivan er olup,
Alaca bayrak sallayıp,
Döñgö ile Çoñ Coloy
Ardına düşüp ordu sürüp,
Ordusunu derleyip toptan sürüp,
Açbuudan misali ata binip,
Kara Kalmuk'un, Mançu'nun
Eri imiş han Coloy
Boz zırhı bürünüp,
Görsen Coloy işte böyle,
Boz kaplan gibi hamle edip,

Kööhardan topçu muştumday,
Kök arslanday çamınıp,
Körsöñ Döñgö uşunday.
Ok ötpögen kek kübö,
Etegi cayık kök kübö,
Karı boyu buladan
Bolot egep aralaş
Ortosuna saldırgan,
Ayza menen muştasa
Adamdın kolun taldırgan,
Körsö kuba kandırgan,
Muştasa ayza ötpögön,
Caşıl kürmö ton kiyip,
Kaçır, tulpar at minip,
Asmanga uçup topurak,
Asker kaynap topurap,
Beecindin eli kozgolup,
Kol esebin alganda
Kenen on miñ kol bolup,
Az kana emes, mol bolup,
Cez nay ünü takıldap,
Kerney ünü bapıldap,
Çıñıroo tartıp, çuu turup,
Dobulbasın kars urup,
On başısı oroktop,

Cevherden düğmesi yumruk kadar,
Boz arslan gibi hamle edip,
Görsen Döñgö işte böyle.
Ok geçmeyen gök zırh,
Eteği yayvan gök zırh,
Kol boyu ipekten
Çelik eğeleyip karıştırıp
Ortasına koydurtmuş,
Mızrakla vursa
Adamın kolunu uyuşturmuş,
Görenin benzini soldurtmuş,
Vursa mızrak geçmeyen,
Yeşil kürme kaftan giyip,
Katıra, tulpar ata binip,
Göğe uçup toprak,
Asker kaynaşıp tozuyup,
Beecin'in eli kımıldayıp,
Ordu sayımı yapıldığında
Rahat on bin ordu olup,
Az değil, bol olup,
Tunç borunun sesi takırdayıp,
Boru sesi gümbürdeyip,
Çığırtı çekip, çığlık kopup,
Davulunu güm güm vurup,
Onbaşısı dört dönüp,

Ayzaçanı bir türdüü
Aldı menen soroktop,
Cüz başçısı cügürüp,
Elüü başı, cüz başı,
Miñ başçını körgöndö
Kayran candan tüñülüp,
Özöndön çañ burkurap,
Ölgön kara kalmagıñ
Ölöñün aytıp çurkurap,
Kalıñ kol kaptap tüyülüp,
Körgön adam küyünüp,
Asker cürüp kılkıldap,
Aleñgir caa, sır cebe
«Manastı baylap kelgin», - dep,
Uluk eken Esenkan
Curtuna saldı añgeme.
Balbanının baarısı,
Baatır Döñgö karısı
Ilaşker on miñ kol alıp,
Esenkandan epsiz buyruk coop alıp,
Cer caynagan kol alıp,
Ceti asaba tuu salıp,
Cetken cerdin baarına

Mızraklısı bir türlü
Önden sıçrayıp,
Yüzbaşısı koşuşup,
Ellibaşı, yüzbaşı,
Binbaşıyı görünce
Aziz candan umut kesip,
Vadiden toz tütüp,
Ölen kara Kalmuk'un
Ağıdını söyleyip çığrışıp,
Kalabalık ordu kaplayıp yığılıp,
Gören adam yanıp yakılıp,
Asker yürüyüp dalgalanıp,
Alengir yay, sırlı ok
«Manas'ı bağlayıp gel» diye,
Ulu imiş Esenkan
Yurduna saldı bu haberi.
Pehlivanlarının hepsi,
Bahadır Döñgö yaşlısı
Leşker on bin ordu alıp,
Esenkan'dan amansız buyruk alıp,
Yeri kaplayan ordu alıp,
Yedi sancak tuğ dikip,
Vardığı yerin hepsine

Aç aykırık çuu salıp,
Dobulbas bekem kagılıp,
Kol esinen cañılıp,
Alban türlüü balbanı
Takır kaptap kalganı.
Bööt-bööt beldi aşıp,
Adır-küdür cer basıp,
Toñkoygon eçen too aşıp,
Toñuraygan koo keçip,
Ayanbastan col cürüp,
Iyri-buyru too basıp,
Imerilgen suu keçip,
Asker kaydan ayanıp,
Cetken eken köp asker
Altaydın toosun tayanıp,

Aç haykırışla çığlık salıp,
Davul sıkıca vurulup,
Ordu sayısı şaşırılıp,
Türlü türlü pehlivanı
Tümden kaplayıverdi.
Bölük bölük beli aşıp,
Engebeli yerlere basıp,
Yükselen nice dağ aşıp,
Kaskatı vadilerden geçip,
Esirgemeden yol yürüyüp,
Eğri büğrü dağlara basıp,
Kıvrılan sulardan geçip,
Asker nerden esirgesin,
Ulaşmış nice asker
Altay'ın dağına dayanıp,

Kol baştıgın surasañ
Döñgö menen er Coloy.
«Uşul cerge ılaşker
Üç ay tınım alalık,
Kırk üylüü kırgız bay Cakıp
Astına elçi salalık.
Eren beken, şer beken,
Ce kayratsız kara cer beken?
Kaçıp cürgön koñulçu
Kırk üylüü kırgız el beken?
Kayran Döñgö, balbanım,
Sen çıgargın cüz kişi,
Kalmaktardan, Coloy kan,
Men çıgaram cüz kişi.
Esenkandın kırk narga
Kıyla kööhar, sarı altın
Dorbogo salıp artalı,
Buramaluu keñ naydı
Burçtan salıp imerip,
Altı sarttı baş kılıp:
«Sooda kıl» - dep ciberip,
A soodanın içine
Kırmızıdan büktötüp,
Balbandarga cüktötüp,
Eki cüz balban er barsın,
Oroy, çogool teñ barsın.
Kızıtalak burutka
Kamçı süyröp kirgile,
Enteñdegen buruttun,
Alpargan buldu satkıla,
Bir nardı soyup körgözböy,
Kızıtalak Cakıptın
Cabıgına katkıla,

Eki cüzüñ çogulgun,
Bay Cakıpka doo kılgın.
«Arımdı uurdap soyduñ», - dep,
Belgilüü çırdan kuragın:

Ordu başını sorarsan
Döñgö ile er Coloy.
«Bu yerde leşkerle
Üç ay soluklanalım,
Kırk evli Kırgız bay Cakıp'a
Önüne elçi salalım.
Yiğit midir, arslan mıdır,
Ya gayretsiz kara yer midir?
Kaçıp gezen sığıntı
Kırk evli Kırgız bir el midir?
Yiğit Döñgö, pehlivanım,
Sen çıkar yüz kişi,
Kalmuklardan, Coloy han,
Ben çıkarayım yüz kişi.
Esenkan'ın kırk nerine
Nice cevher, sarı altın
Torbaya koyup yükleyelim,
Burmalı geniş boruyu
Köşeden vurup döndürüp,
Altı Sart'ı başa koyup:
«Ticaret et» deyip gönderip,
O ticaretin içine
Kırmızı kumaştan katlatıp,
Pehlivanlara yükletip,
İki yüz pehlivan er gitsin,
Kaba, sert olanlar birlikte gitsin.
Kahrolası buruta
Kamçı sürüyerek girin,
Şaşkın şaşkın bakan burutun,
Götürdüğünüz malı satın,
Bir neri gizlice kesip,
Kahrolası Cakıp'ın
Çadır yancasına gizleyin,

İki yüzünüz toplanın,
Bay Cakıp'a dava açın.
«Nerimi çalıp kestin» deyip,
Belli bir kavga kurun:

«Ayıbı üçün narımdın
Balañ Manas bergin», - dep,
Ayıbı üçün suragın.

«Nerimin bedeli için
Oğlun Manas'ı ver» deyip,
Bedeli için isteyin.

Manas Esenkandın cibergen kolunan eki cüz kişisin öltürüp,
töölörün cügü menen talatkanı

Manas'ın, Esenkan'ın gönderdiği ordudan
iki yüz kişisini öldürüp,
develerini yükleriyle yağmalatması

Ayıbına Manastı
Oşol burut berbese,
Kamçı süyröp kirgile,
Kızıtalak buruttun
Kak kuykasın tilgile.
Çatak kılıp mintkile,
Kızıtalak buruttun
Bir bokçosun tintkile.
Malın talap algıla,
Al buruttun başına
Bir balaketti salgıla.
Ordosun buzup kirgile,
Oduraňdap baratsa
Basa kalıp buruttun
Kuykasın karşı-terşi tilgile.
Töbösünön baskıla,
Tört tülük malın çaçkıla,
Aytkanıña könbösö,
Al Manastı berbese,
Türünüp kir bilekti,
Külün sabap çaňdatıp,
Sala kirgin dümöktü.
Tiyip al cılkı, beesin
Cakın kelse buruttun
Caynata muşta meesin.
Übün talap algıla,
Üyünö şumduk salgıla.
Malın talap algıla,
Başına kırgın salgıla!
Ayagan Manas balasın
Azır baylap algıla,

Bedeline Manas'ı
O burut vermezse,
Kamçı sürüyerek girin,
Kahrolası burutun
Tam kafa derisini dilin.
Kavga çıkarıp böyle yapın,
Kahrolası burutun
Bir bohçasını arayın.
Malını yağmalayın,
O burutun başına
Bir bela salın.
Ordasını bozup girin,
Höykürüp gelirse
Üstüne çullanıp burutun
Kafa derisini çapraz çapraz dilin.
Tepesinden bastırın,
Dört tür malını dağıtın,
Dediğinize gelmezse,
O Manas'ı vermezse,
Bileği sıvayıp girişin,
Külünü savurup tozutup,
Salıverin kargaşayı.
El koyun yılkısına, kısrağına
Yakına gelirse burutun
Beynine yumruğu yağdırın.
Evini barkını yağmalayın,
Evine dehşet salın.
Malını yağmalayın,
Başına kırgın salın!
Esirgediği Manas oğlunu
Hemen bağlayıp alın,

Bir kıyşıgın tapkıla,	*Bir kusurunu bulun,*
Bardıger cinin kakkıla,	*Toptan cinini dökün,*
San karasın algıla,	*Sürüyle davarını alın,*
Kızıtalak burutka	*Kahrolası buruta*
Zaman akır salgıla!	*Ahir zamanı yaşatın!*
Kayrattuusun kırgıla,	*Gayretlisini kırın,*
Kızıtalak burutka	*Kahrolası buruta*
Bir bülüktü kılgıla.	*Bir kargaşa koparın.*
Adıraňdap kep aytsa	*Höykürerek laf ederse*
Balaketti salgıla.	*Belayı salın.*
«Uuru kıldıň burut», - dep,	*«Hırsızlık ettin burut» deyip,*
Malın talap algıla.	*Malını yağmalayın.*
«Uurubuz mına taptık», - dep,	*«Hırsızımızı işte bulduk» deyip,*
Manastı baylap algıla,	*Manas'ı bağlayıp alın,*
Bir kıyşıgın tapkıla,	*Bir kusurunu bulun,*
Kızıtalak buruttun	*Kahrolası burutun*
Kapkayda cinin kakkıla», -	*Ta nerdeki cinini dökün» -*
Dep, oşentip er Coloy,	*Deyip, böylece er Coloy,*
Baatır Döňgö baş bolup,	*Bahadır Döňgö baş olup,*
Eki cüzün kaaladı,	*İki yüzünü diledi,*
Eki cüzgö başçı - dep,	*İki yüze başçı diye,*
Çoň Döödürün şayladı.	*Çoň Döödür'ünü seçti.*
Esenkandın kazınalık kırk narga	*Esenkan'ın hazinelik kırk nerine*
Altın, kümüş, dilde artıp,	*Altın, gümüş, sikke yükleyip,*
Sooda kılıp col cürüp,	*Ticaret edip yol yürüyüp,*
Eptep kıňır tabuuga,	*Uydurup bir kusur bulmaya,*
Eptep kırgız çabuuga,	*Uydurup Kırgız'ı vurmaya,*
Altay colun tötölöp,	*Altay yolunu kestirmeden tutup,*
Art cagında eki cüzdöy balbanı,	*Ardında iki yüz kadar pehlivanı,*
Altı sart çıktı beçara	*Altı Sart çıktı, biçare*
Kırk nardı koştop cetelep,	*Kırk neri katarlayıp yedekte,*
Arkasınan balbanı.	*Arkasından pehlivanı.*
Balbandardın alganı -	*Pehlivanların aldıkları:*
Aybalta, kılıç, dobulbas,	*Aybalta, kılıç, davul,*
Kayratı mıktuu balbandın	*Gayreti yaman pehlivanın*
Türün körsöň ıraak kaç!	*Görünüşünü görsen uzağa kaç!*
Balbandarı bir başka,	*Pehlivanları bir başka,*
Baarı baatır köy kaşka,	*Hepsi bahadır, seçme yiğit,*

	Çoñdugu bildey alpı bar,	*İriliği fil gibi alpı var,*
	Kepti orduna toktotup,	*Sözü yerli yerince kesip,*
	Kelgen eken karkıbar.	*Gelmiş imiş o heybetli.*
	Eki cüzdün baatırı -	*İki yüzün bahadırı:*
7890	Esepsiz Döödür kapırı	*Hesapsız Döödür kâfiri*
	Alaysa közü çolpondoy,	*Belertse gözü Çolpan yıldızı gibi,*
	Kulagın körsöñ kalkanday	*Kulağını görsen kalkan gibi*
	Murutuna karasañ -	*Bıyığına bakarsan:*
	Ötökkö çıkkan çalkanday,	*Gübrelikte biten ısırgan gibi,*
	Çoñdugu toonun señirdey,	*İriliği dağ sırtı gibi,*
	Kırk üylüü kırgız Cakıptı	*Kırk evli Kırgız Cakıp'ı*
	Munun calgızı kirse cegidey.	*Bunun teki girse yiyecek gibi.*
	Oşol kezde Manas kan	*O çağda Manas han*
	Toruçaarı şaylaluu,	*Toruçaar'ı hazır koşulu,*
7900	Oşol kezde Manastın	*O çağda Manas'ın*
	Kermede tolgon tulpar baylaluu,	*İpte sıra sıra tulpar bağlı,*
	Erikse elik atıptır,	*Canı sıkılsa karaca avlarmış,*
	Erikpese zor Manas	*Sıkılmazsa koca Manas*
	Elkin oynop catıptır.	*Serbestçe oynayıp yatarmış.*
	Tañ-tamaşa oyunga	*Şen şakrak oyunlara*
	Batıp catkan kezi eken,	*Dalıp durduğu çağ imiş,*
	Kırk taman çiyip ordonu	*Kırk adım çizip ordo oyununu*
	Atıp catkan kezi eken.	*Atıp durduğu çağ imiş.*
	Kırktan, kırktan baytaldı	*Kırkar kırkar kısrağı*
7910	Baygesine sayışıp,	*Ödülüne koyuşup,*
	Utkanı soyup alışıp,	*Kazanan kesip alışıp,*
	Tüştügünö tay soyup,	*Öğlenine tay kesip,*
	Tündügündö bee soyup,	*Gecesinde kısrak kesip,*
	Kazını karday kemirip,	*Kazıyı kar gibi kemirip,*
	Kalmaktarça kara araktan şimirip	*Kalmukça kara rakıdan höpürdetip*
	Çatıraş oynop, dañ salıp,	*Satranç oynayıp, şenlik kurup,*
	Tamaşaluu kızıkka	*Eğlenceli zevklere*
	Batıp catkan kezi eken,	*Dalıp durduğu çağ imiş,*
	Ordo salıp köp oyun	*Ordo kurup nice oyun*
7920	Atıp catkan kezi eken.	*Atıp durduğu çağ imiş.*
	Kızır çalıp kabılan	*Hızır dokunmuş kaplan*
	Bul kıylanı kılçu oluyam,	*Bu niceleri yapan evliyam,*
	Manas, Manas boluptur,	*Manas, Manas olmuş,*

Manas atka konuptur,
Uluk caşın surasañ
On ekige toluptur,
Toruçaardı miniptir,
Ok ötpöstü kiyiptir.
Oşol kezde Manasıñ
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
Atışarga ok tappay,
Keçerine çok tappay,
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Kara kıtay, mancuunu
Kagışarga oy kılıp,
Kalgan eken kabılan
Buçkagına teñebey.
Kıtay korduk kılganın,
Kıyla curtun kırganın
Ebak oylop biliptir.
«Kaynap catkan kapırga,
Kagış kılçu baatırga,
Bir betteşip kalsam, - dep,
Kırgındı kıyla salsam, - dep,
Berensigen mancuuga
Bir betteşip kalsam», - dep,
Kumar bolup cürçü eken.

Manas adını almış,
Ulu yaşını sorarsan
On ikisini doldurmuş,
Toruçaar'a binmiş,
Ok geçmezi giymiş.
O çağda senin Manas'ın
Çarpışacak dağ bulamayıp,
Vuruşacak düşman bulamayıp,
Atışacak ok bulamayıp,
Basacak kor bulamayıp,
Zıng zıng edip aldırmayıp,
Kara Kıtay'ı, Mançu'yu
Çarpışmayı kurup,
Kalmış imiş kaplan
Topuğuna denk saymayıp.
Kıtay'ın zulüm ettiğini,
Nice yurdunu kırdığını
Çoktan düşünüp bilmişti.
«Kaynaşıp duran kâfire,
Çarpışacak bahadıra,
Bir yüzleşip kalsam diye,
Kırgını bolca salsam diye,
Yiğitlik taslayan Mançu'ya
Bir yüzleşip kalsam» diye,
Can atıp gezer imiş.

Tañ-tamaşa oyunga
Beren Manas batıptır,
Sarı adırmak kırañga
Ordo atıp catıptır.
Ordo atkan oyun bekeri,
Canındagı kırk bala
Arslan Manas cökörü.
Şayır bala Çalıbay
Kırk üylüünün baldardan
Cıyıp algan tamır ay,
Çiyip koygon çiyindi.
Kara baspay, ak basıp,
Kıyşıgı cok tak basıp,

Tansık, şenlikli oyuna
Yiğit Manas dalmıştı,
Sarı yamaçlı sırtlarda
Ordo oyunu oynuyordu.
Ordo atmak boş oyun değil,
Yanındaki kırk çocuk
Arslan Manas'ın yoldaşları.
Şen çocuk Çalıbay
Kırk haneli obanın çocuklarından
Toplamıştı ahbaplarını ay,
Çizmişti çizgisini de.
Karaya basmadan, aka basıp,
Eğrisi yok, tam basıp,

Kadamaktı kadaşıp,
Oyun salıp catkanda,
Toorumak toorup catkanda,
Içke tüştü zor Manas,
Çükö çerter çoñ oyun
Işke tüştü zor Manas.
Kızıkka kıyın batkanda,
Çükö çertip catkanda,
Esenkandın kırk narı
Cüktölgön altın, dilde bar,
Kırk narıñdın astında
Kazınalık kızıl nar,
Kıyla altın, kımbat mal,
Cetelegen astında altı sartı bar,
Çükö çertken Manaska
Ar cagınan eki cüzdöy balbanı
Kızmatkerdi şaştırdı,
Atıp catkan ordonun
Ortosun cara bastırdı.
Aybattanıp arslan:
«Kerbençiler, soodager,
Taap bastır coluñdu,
El aldagan kapırlar
Körgözöm azır sonundu!» -
Açuulanıp al Manas
Bir çükönü çertkeni,
Çükö ırgıdı çırkırap,
Esenkandın eki narı
Çükö tiygen ciligi
Talkan boldu bırkırap,
Kızıl nar kıyrap cıgıldı.
Balbandarı küülöndü,
Al balbandın içinen
Döödür alpı süylöndü,
Balbandı kuday urganı,

Adım adım dikleşip,
Oyuna dalmışlarken,
Vuruşunu vururlarken,
Ortaya girdi ulu Manas,
Aşık fiskelemek büyük oyun,
İşe koyuldu ulu Manas.
Keyfe iyice dalmışken,
Aşık fiskelerken,
Esenkan'ın kırk devesi,
Yüklenmiş altın, sikke var,
Kırk devenin önünde
Hazinelik kızıl deve,
Nice altın, değerli mal,
Yedeğinde çeken altı Sart'ı var,
Aşık fiskeleyen Manas'a
Her yandan iki yüz kadar pehlivanı
Hizmetkârları telaşlandırdı,
Oynanmakta olan ordonun
Ortasını yara yara geçirdi.
Heybetlenip arslan:
«Kervancılar, tüccarlar,
Bulun da tutun yolunuzu,
Halkı aldatan kâfirler,
Gösteririm şimdi görülmedik şeyi!» —
Öfkelenip o Manas
Bir aşığı fiskeledi,
Aşık fırladı vınlayarak,
Esenkan'ın iki devesinin
Aşık değen incik kemiği
Paramparça oldu dağılıp,
Kızıl deve yıkılıp düştü.
Pehlivanları köpürdü,
O pehlivanların içinden
Döödür alpı söylendi,
Pehlivanı Tanrı çarpmıştı,

«Üttügüñö şooday», - dep,
Töbö çaçı ürpöyüp,
Kaarlanıp küülönüp,

«Kahrolasıca seni!» deyip,
Tepe saçı diken diken,
Hiddetlenip köpürerek,

Kan Manaska süylönüp,
Baltaçanı cügürüp,
Canındagı kırk bala:
«Öldük» - dep, candan tüñülüp,
Kızır çalgan kan Manas
Çiymek boldu sızıktı,
Baştamak boldu buzuktu,
On eki balban çokmorçon
Altımış balban ayzaçan,
Karıpçısın kaldaytıp,
Kürmöçösün küldüytüp,
Camgır sınduu caa tartıp,
Möndür sınduu ok atıp,
Eki cüz balban cabıldı,
Manastı karmap kaluuga
Tirüülöy karmap aluuga,
Oşondo Manas kabılan
Arslanday köz caynap,
Kan içmesi çın karmap,
Telegeyi teñ bolçu,
Için karap otursañ
Cer cüzünön keñ bolçu.
Altı şerdin kencesi,
Kudaydın süygön mendesi,
Eç kim azar salbagan
Taalayı artık, atı uluk
Kök calga ukuruk kayrar kalbagan.
Balbandardı körgöndö
Kıraan Manas arslan
Kızıktı mında salganı,
Çokmor alıp bakırıp,
Oynop-oynop kelgende
On eki balban bir öldü.
Kaardı Manas baştadı,
Altımışın tıraytıp,
Arslan kırıp taştadı.
Soyulday moynun korcoytup,
Kekirtegin suurdu.
Kankor şerge katılıp,

Han Manas'a söylenerek,
Baltalısı koşarak,
Yanındaki kırk çocuk:
«Öldük» deyip candan umut kesti,
Hızır'ın dokunduğu Han Manas
Çizecek oldu sınırı,
Başlatacak oldu kavgayı,
On iki pehlivan çomaklı,
Altmış pehlivan mızraklı,
Kolçaklarını sallandırıp,
Zırh ceketlerini kabartıp,
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
İki yüz pehlivan saldırdı,
Manas'ı yakalayıp tutmaya,
Diri diri tutup almaya,
O zaman Manas kaplan,
Arslan gibi gözleri alevlenip,
Kan içiciliği gerçekten tutup,
Her yanı denk, kusursuzdu,
İçine bakıp otursan
Yeryüzünden genişti.
Altı aslanın küçüğü,
Tanrı'nın sevdiği kulu,
Kimsenin incitmeye kalkamadığı,
Talihi üstün, adı ulu,
Boz yeleliye kement savuracak kalmamıştı.
Pehlivanları görünce
Yiğit Manas arslan
Asıl seyirliği burada kopardı,
Çomak alıp haykırıp,
Oynaya oynaya geldiğinde
On iki pehlivan bir anda öldü.
Kahrı Manas başlattı,
Altmışını yere serip,
Arslan kırıp bıraktı.
Sırık gibi boyunlarını büküp,
Gırtlaklarını söküp aldı.
Kan dökücü aslana sataşıp

Kança balban tırayıp,
Colum üydöy balbandar
Ölüp cattı tırayıp.
Talkan çalgan emedey,
Kuday betin salbay kal,
Kalaymandı baştadı,

Nice pehlivan yere serildi,
Çadır gibi iri pehlivanlar
Ölüp yattı serilerek.
Kavut savrulmuş gibiydi,
Tanrı böylesini göstermesin,
Kıyameti başlattı,

Eki cüz eken balbanı
Esil Manas kabılan
Baarın kırıp taştadı.
Al balbandın içinde
Kerik mingen çoñ Döödür
Çakçelekey çañ bolup,
Başı-közün karasañ
Kızıl çelek kan bolup,
Balbandı kırıp catkanda
Cetkileñ kirip aralap,
Kalgan eken çoñ Döödür,
Döödür kaçıp kutuldu,
Cetimiş cerden cara cep,
Baş ayrılıp, kan bolup,
Bütkön boydun baarısı.
Kızıl çelek kan bolup,
Munu mınday taştaylı,
Atakesi bay Cakıp
Oşondon kabar baştaylı.
Cakıp keldi küülönüp,
Manasıña süylönüp.
«Uulum, balam, şok çıgıp,
Tentek menen çatagıñ
Bu düynödö cok çıgıp,
Dobuşuñan çañ çıgıp,
Cürüşüñön can çıgıp,
Kandın töösün karaktap,
Kara coltoy, çunak uul,
Kalayman müşkül saldıñ go.
San malımdan ayırıp,
Başta körgön korduktu
Bügün saldıñ, kulunum,

İki yüzmüş pehlivanı,
Aziz Manas kaplan
Hepsini kırıp bıraktı.
O pehlivanların içinde
Gergedana binmiş koca Döödür
Toza dumana karışıp,
Başına gözüne baksan
Kızıl kova gibi kan içinde,
Pehlivanları kırarken
Yaman yiğit dalıp aralarına,
Sağ kalmıştı koca Döödür,
Döödür kaçıp kurtuldu,
Yetmiş yerinden yara yiyip,
Başı yarılıp, kana bulanıp,
Tüm bedeninin her yanı
Kızıl kova gibi kan olup.
Bunu burada bırakalım,
Atası zengin Cakıp'tan,
Ondan haber başlatalım.
Cakıp geldi köpürerek,
Manas'ına söylenerek.
«Oğlum, yavrum, yaramaz çıkıp,
Haylazlıkta, kavgada
Bu dünyada eşin yok çıkıp,
Sesinden toz kopup,
Yürüyüşünden can çıkıp,
Hanın devesini yağmalayıp,
Kara bahtlı, haşarı oğul,
Kıyamet gibi bela saldın ya.
Sayısız malımdan edip,
Eskiden gördüğüm horluğu
Bugün başıma saldın, tayım,

Kişi körbös zorduktu.
Uruştu nege baştadıñ,
Esenkandın elçisin
Esil uulum, oñboy kal,
Nege kırıp taştadıñ?!
Müşküldü mından baştadıñ,
Kumurskaday bılkıldap,
Kuturgan kıtay cetpeybi,
Kırk üylüü kırgız curt elek,
Bizdi kurutup talap ketpeybi!
Kaçıp kirer tokoy cok,
Kara kılar Ogoy cok,
Ört kaptayt cıygan übümö,
Opsuz tentek çunagım,
Cettiñ ee menin tübümö!
Tentek uulum, oñboy kal,

Kimsenin görmediği zulmü.
Kavgayı niye başlattın,
Esenkan'ın elçisini,
Aziz oğlum, onmayasın,
Niye kırıp bıraktın?!
Belayı bundan başlattın,
Karınca gibi kaynaşan
Kudurmuş Çinli erişmez mi,
Kırk haneli Kırgız halkıydık,
Bizi kurutup yağmalayıp gitmez mi!
Kaçıp girecek orman yok,
Arka olacak Ogoy yok,
Yangın sarar derlediğim varlığımı,
Ölçüsüz haylaz, haşarım,
Vardın ya kökümün dibine!
Haylaz oğlum, onmayasın,

Ceti börü bir koydu
Talasa tarpın koyobu,
Ceti miñ kişi kırk candı
Sabasa tarptı koyobu?
Kara kurttay kapırdın
Kaarın emi keltirdiñ,
Kan Esenkan baatırdın.
Ulukka tiyip, uypadıñ,
Uulum Manas, oñboy kal,
Uşintip bizdi sıypadıñ!
Oolugup kıtay, mancuu curt
Ordonu talap emi alat,
Oyrondu başka çın salat,
Altay da bizge cer ele,
Kademdi çındap katırdıñ,
Kalmak da bizge el ele»,
Kapa bolup Cakıp bay,
Kaarlanıp turganı.
Akbaltay keldi küülönüp,
Bay Cakıpka süylönüp:
«Ölsö bolboyt tük arman,
Ölö bersin köp balban,

Yedi kurt bir koyunu
Kapışsa leşini bırakır mı,
Yedi bin kişi kırk canı
Döverse leşini bırakır mı?
Kara kurt gibi kaynayan kâfirin
Kahrını şimdi üstümüze çektin,
Han Esenkan bahadırın.
Uluya dokunup hırpaladın,
Oğlum Manas, onmayasın,
Böylece bizi sildin süpürdün!
Azıp Çinli, Mançu halkı
Ordayı yağmalayıp şimdi alır,
Yıkımı başımıza gerçekten getirir,
Altay da bize yurttu,
Talihimizi iyice kuruttun,
Kalmuk da bize eldi»,
Kederlenip Cakıp Bay,
Hiddetlenip durmaktaydı.
Akbaltay geldi coşarak,
Bay Cakıp'a söyleyerek:
«Ölse de hiç dert değil,
Ölüversin nice pehlivan,

Kıraan Manas barında
Kıtayga salat çoñ cañcal,
Kıraan Manas bar bolso,
Alda Taala kuduret
Mendem - dep, bizge car bolso,
Beecinden caynap kol kelse,
Al koluñ az kana emes mol kelse,
Kapalanba bay Cakıp
Karmalaşa körörbüz,
Kaza cetse ölörbüz,
Bul düynönü kim bilgen?
Kabılan Manas barında
Kakanga salar çoñ dürbön.
Kök cal Manas barında
Karaan da uşul, bel da uşul,
Karaan kılıp oturgan
Kabılan Manas şer uşul,
Kün körsün dep bizderge
Alda Taala kuduret
Manastı bergen ceri uşul.
Baatırdın tapkan baygesi,
Oyrondon tapkan olcosu,
Kırk nardagı dildeni
Olcogo cüktöp ötölü,
Kuday başka salgandı
Erteñ kündö körölü,

Yiğit Manas var iken
Çinliye salar büyük kavga,
Yiğit Manas var olsa,
Allah Teâlâ kudretiyle
'Kulumdur' deyip bize yâr olsa,
Beecin'den kaynaşıp ordu gelse,
O ordu az değil bol da gelse,
Kederlenme Bay Cakıp,
Tutuşup bir görürüz,
Ecel yetse ölürüz,
Bu dünyayı kim bilmiş?
Kaplan Manas var iken
Kakan'a salar büyük kargaşa.
Boz yeleli Manas var iken
Dayanak da odur, bel de odur,
Dayanak kılıp oturduğumuz
Kaplan Manas, aslan odur,
Gün görsün diye bizlere
Allah Teâlâ kudretiyle
Manas'ı verdiği yer budur.
Bahadırın kazandığı ödülü,
Bozgundan bulduğu ganimeti,
Kırk devedeki sikkeyi
Ganimet diye yükleyip geçelim,
Tanrı'nın başa yazdığını
Yarınki günde görelim,

Bügün tiygen dildeni
Olco kılıp bölölü.
Kaardı katuu salalık,
Busurmandın kulunu
Töö koştogon altı sartın
Koşo coldoş kılıp alalık».
Akılduu eken Akbaltay:
«Kırk üylüü kırgız bul curttun
Erden casoo kamdaylı

Emi erendin baarın şaylaylı.

Bugün ele geçen sikkeyi
Ganimet kılıp bölüşelim.
Öfkeyi sertçe salalım,
Müslümanın yavrusu,
Deve yedekleyen altı Sart'ı
Birlikte yoldaş edinelim».
Akıllıymış Akbaltay:
«Kırk haneli Kırgız bu halkın
Erlerinden donanım
hazırlayalım,
Şimdi yiğitlerin hepsini
kuşandıralım.

Ay kasaba tuu tartıp,
Azirettep çuu tartıp,
San kara maldı çaçalı,
Bul Altaydan kaçalı!
It uruşun salalı,
Erte ölgöndün biribiz,
Beren Manas sultandı
Bezildebey, bay Cakıp,
Belge tañuu kılalık.
Uşul turgan san kara,
Upası cok kuu maldı
Kütüp cürüp neteli,
Kırgın taap, uruşup,
Kıtaydan ölböy kalgan can
Busurmanga ceteli!
Bılkıldak kuuray bışkıça,
Mıyzam gülü uçkuça
Mıktap altı ay uruşup,
Cıygandın baarın çaçalı,
Bul Altaydan kaçalı!
Ala-Too artık cerine,
Keteli kırgız eline».
Akbaltay aytıp bul sözdü,
Cakkan otun öçürüp,
Kırk üylüü kırgız kayran el
Can-cabılta köçürüp.

Ay alemli tuğ çekip,
'Hazret!' deyip nara atıp,
Sayısız kara malı saçalım,
Bu Altay'dan kaçalım!
İt dalaşını verelim,
Er ölenlerden biriyiz,
Yiğit Manas sultanı,
Sızlanma, Bay Cakıp,
Bele dayanak kılalım.
Şu duran sayısız kara malı,
Vefası yok kuru malı
Güdüp durup nideriz,
Kırgına girip vuruşup,
Çinliden ölmeyip kalan can
Müslümana ulaşalım!
Körpe kamış pişene dek,
Mıyzam çiçeği uçana dek
Sıkıca altı ay vuruşup,
Derlediğimizin hepsini saçalım,
Bu Altay'dan kaçalım!
Ala-Too'nun üstün yerine,
Gidelim Kırgız eline».
Akbaltay söyleyip bu sözü,
Yaktığı ateşini söndürüp,
Kırk haneli Kırgız, aziz halk,
Topyekûn göç ettirdi.

Cakıp, Akbaltaydın Ala-Toonu karay köçö baştagani. Coloydun alarga katuu çabuul koygonu

Cakıp ile Akbaltay'ın Ala-Too'ya doğru göçe başlaması. Coloy'un onlara şiddetle saldırması

Akılman eken Akbaltay
Mından murun altı cıl
Kamıngan eken karkıbar,
Aygırın bittep at kılıp,
Cılkının baarın şart kılıp,
Koçkorun bittep irik kılıp,
Koyunun baarın türk kılıp,

Bilgeymiş Akbaltay,
Bundan önce altı yıl
Hazırlanmış imiş ulu kişi,
Aygırını iğdiş edip binek kılıp,
Yılkının hepsini hazır kılıp,
Koçunu iğdiş edip kısır kılıp,
Koyununun hepsini derleyip sürü kılıp,

Bukasın bittep uy kılıp,
Kıldıratpay uuk çeçip,
Şıldıratpay suu keçip,
Tulpardın baarın baylaşıp,
Kütüp algan san kara
Tüp kötörö aydaşıp:
«Baabedinge col ber», - dep, -
Ak boz bee soyuşup,
Casoonu cakşı koyuşup,
Azamatın, şerlerin,
Ayza sayçu erlerin,
Aybalta çabar erenin
Belge tañuu kılıptır
Kabılan Manas bereniñ.
Köç aldında Cakıp bay,
Köç artında Akbaltay,
Takır taştap cıygandı,
Izdep calgız ıymandı,
San kara maldı çaçtı emi,
Baygambar ak, dinim ak
Kalıp kaldı Altay cak,
Altaydan köçtü kırk üylüü,

Boğasını iğdiş edip öküz kılıp,
Gıcırdatmadan çadır çubuğunu söküp,
Şıpırdatmadan sudan geçip,
Küheylanların hepsini bağlayıp,
Güttüğü sayısız kara malı
Toptan kaldırıp sürerek:
«Baabedin, yol ver!» deyip,
Ak boz kısrak kesişip,
Donanımı iyice kuşanıp,
Yiğitlerini, aslanlarını,
Mızrak saplayan erlerini,
Aybalta çalan yiğitlerini,
Bele dayanak kılmıştı
Kaplan Manas yiğidini.
Göçün önünde Cakıp Bay,
Göçün ardında Akbaltay,
Derlediğini tümden bırakıp,
Yalnız imanı arayıp,
Sayısız kara malı saçtı şimdi,
Peygamber hak, dinim hak,
Geride kaldı Altay tarafı,
Altay'dan göçtü kırk haneli,

Anı mınday taştaylı,
Döödür alp bargan kalıñ kol
Oşondon kabar baştaylı.
Kaçıp barıp çoñ Döödür
Türkügü altın çatırga,
Bargan eken al Döödür
Döñgö, Coloy baatırga.
Çatırga çırak cagılıp,
Er Döödürdü körgöndö
Kazandap kaptap köp uluk,
Tırgootu tıypıl cıyılıp,
Koñguroo bekem kagılıp,
Kol esinen cañılıp,
Emi kaynap catkan köp uluk,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları cıyılıp,
Kızıl çoktuu kıtaydın
Kıyındarı cıyılıp,
Akılga dıykan ereni,
A Döödürdün üstünö
Kelgen eken al künü
Döñgö, Coloy ereni.
Baarı kelip turganı,
Baarı tegiz kelgende,
Er Döödürdü karasa
Çakçelekey çañ bolup,

Onu burada bırakalım,
Döödür alpın vardığı kalın ordudan,
Ondan haber başlatalım.
Kaçıp varıp koca Döödür,
Direği altın çadıra
Varmış imiş o Döödür,
Döñgö ile Coloy bahadıra.
Çadırda çıra yakılıp,
Er Döödür'ü görünce
Kazan gibi kaynayıp üşüşen nice ulu,
Tırgoot'u tümüyle toplanıp,
Çanlar sıkı sıkı çalınıp,
Ordu aklını şaşırıp,
Şimdi kaynaşan nice ulu,
Değerli taş kuşanan Çinlinin
Seçkinleri toplanıp,
Kızıl püsküllü Çinlinin
Yamanları toplanıp,
Akılda derya yiğidi,
O Döödür'ün üstüne
Gelmiş imiş o gün
Döñgö ile Coloy yiğidi.
Hepsi gelip durmakta,
Hepsi eksiksiz geldiğinde,
Er Döödür'e baksalar
Toza dumana bulanmış,

Kızıl çelek kan bolup,
Erbeñdegen eki kol
Öydö bolboy, şal bolup,
Könöktöy bolgon kayran baş
Kızıl koçkul kan bolup,
Kır cagınan çaldırıp,
Kızıtalak burutka
Kırk töödö malım aldırdım.
Kalıñ kazdı orumdu,
Kızıtalaktan, buruttan
Kıyla kördüm sonundu.
Kızıktı kıyla kıldırdım,

Kızıl kova gibi kan olmuş,
Sallanan iki kolu
Kalkamayıp felç olmuş,
Kova gibi şişmiş zavallı baş
Koyu kızıl kan içinde:
«Sırt yanımdan vuruldum,
Kahrolası Burut'a
Kırk devedeki malımı kaptırdım.
Çukurumu derin kazdı,
Kahrolasıdan, Burut'tan
Nice gördüm görülmedik şeyi.
Başıma nice hal getirtti,

Eki cüzdöy balbandı
Calgız Manasına kırdırdım.
Manastın cayın suraba,
Özü on ekide bala eken,
On toguzga kelgende
Kakançıluu Beecinge
Kırgın salçu er eken.
Oñ dalısı keñ eken,
Kankor burut Manası
On segiz miñ aalamdı
Oyron kılçu eme eken.
Manastın cayın suraba,
Bilegi coon, taş cürök,
Kılımdan mınday körbödüm,
Bil müçölüü badirek,
Kankor burut özü eken,
Özü turmak Manastın
Karagan kara közü eken.
Koburunan can çıgat,
Aman bolso körörsüñ,
Kankor burut Manastın
Kaarınan can çıgat.
Kök cal eken, şer eken
Köpkörünöö tuulgan,
Aman bolso Beecinge
Sala turgan çuulgan.
Kalk biylep, curt karmap,
Zardarlık sını bar eken,
Kaçırgan caktan kan agat,
Balbandık sını bar eken.
Ok ötpögön tonu bar,
Ok cetpegen atı bar,
Kabagı biyik, zaarı küç
Kaçırıp Manas kol salsa,
Kayran candan küdör üz.
Sebildüüsü seksen tört,

Kızıtalak buruttun
Serp algan cagı kızıl ört.

İki yüz kadar pehlivanı
Tek Manas'ına kırdırdım.
Manas'ın halini sorma,
Kendisi on ikisinde çocukmuş,
On dokuzuna geldiğinde
Kakan'lı Beecin'e
Kırgın salacak ermiş.
Sağ küreği genişmiş,
Kan dökücü Burut Manas'ı
On sekiz bin âlemi
Viran edecek belaymış.
Manas'ın halini sorma,
Bileği kalın, taş yürek,
Ömrümde böylesini görmedim,
Fil gövdeli baş belası,
Kan dökücü Burut'un ta kendisiymiş,
Kendisi şöyle dursun, Manas'ın
Bakan kara gözü bile öyleymiş.
Homurtusundan can çıkar,
Sağ olursan görürsün,
Kan dökücü Burut Manas'ın
Kahrından can çıkar.
Boz yeleliymiş, aslanmış,
Göz göre göre doğmuş,
Sağ kalırsa Beecin'e
Salacağı bir kıyamettir.
Halkı yönetip, yurdu tutup,
Hükümdarlık çelimi varmış,
Saldırdığı yandan kan akar,
Pehlivanlık çelimi varmış.
Ok geçmez kürkü var,
Ok yetişmez atı var,
Kaşı yüksek, zehri güçlü,
Saldırıp Manas el atarsa,
Aziz candan umudu kes.
Zırh kuşananı seksen dört,

Kahrolası Burut'un
Göz attığı yan kızıl yangın.

Kınsız kılıç baylangan,
Kızıl cezden ayza algan,
Maylagan buuday cüzdöngön,
Küügüm tuman közdöngön,
Içse kanga toybogon,
Bet algandı koybogon,
Berendik canı körünöt,
Ak maral kuup uy kılat,
Aman bolso körörsüñ
Aalamdı buy kılat.
Bet alıp mende barabı?
Beren Manas burutka
Betteşken tirüü kalabı,
Mendeden mınday körbödüm.
Bir karasa - bir kişi,
Kızıtalak al burut
Bir karasa - miñ kişi.
Astı cagın karadım -
Altı miñ erdin sürü bar,
Arkasına karadım -
Arslan şerdin türü bar.
Belgilüü kıyın bel eken,
Mendeden bölök er eken.
Cekene belge kurçangan,
Ceti milek coo barsa,
Celek kirip kol salsa,
Celmoguzduk türü bar,
Kara kök cal şer eken,
Kızıtalak buruttan
Bir tuulgan er eken.
Alışkandı koybogon,
Bir çoçkonun etine
Bir cegende toybogon,
Balbandıgım başkaça
Manas menen çırdaştım.
Kaardı katuu baştadı,
Eki cüz ele balbanım
Baş-baştarın cön ele
Işkınday üzüp taştadı.

Kınsız kılıç kuşanmış,
Kızıl tunçtan mızrak almış,
Yağlanmış buğday yüzlü,
Alacakaranlık duman gözlü,
İçse kana doymayan,
Yöneldiğini sağ komayan,
Yiğitlik hali görünür,
Ak maralı kovalayıp inek eder,
Sağ olursan görürsün,
Âlemi perişan eder.
Karşısına varacak kul var mı?
Yiğit Manas Burut'a,
Yüzleşen sağ kalır mı,
Kullar içinde böylesini görmedim.
Bir baksan — bir kişi,
Kahrolası o Burut,
Bir baksan — bin kişi.
Ön yanına baktım —
Altı bin erin heybeti var,
Ardına baktım —
Arslanın, aslanın görünüşü var.
Belli ki yaman bir dayanakmış,
Kullardan başka bir ermiş.
Yalın beline kuşak sarmış,
Yedi millet düşman varsa,
Tuğ dikip saldırırsa,
Obur devin görünüşü var,
Kara boz yeleli aslanmış,
Kahrolası Burut'tan
Bir doğmuş eşsiz ermiş.
Tutuştuğunu sağ komayan,
Bir domuzun etine
Bir yiyişte doymayan,
Pehlivanlığım başkaydı,
Manas ile çekiştim.
Kahrı sertçe başlattı,
İki yüzdü pehlivanım,
Başlarını öylece,
Işkın gibi koparıp attı.

Kara caak aybaltam
Karmay kalıp imerdim,
Kaçırıp kirip Manastı
Tak tokson tartıp ciberdim,
Zıñ-zıñ etip kenebeyt,
Menden tiygen baltaybı
Buçkagına teñebeyt.

Kara yanaklı aybaltamı
Kavrayıp çevirdim,
Saldırıp girip Manas'a
Tam doksan kez çalıverdim,
Zınk zınk eder, aldırmaz,
Benden inen balta mı,
Topuğuna denk saymaz.

Küçkö salsam al Manas
Çımın sınduu teñebeyt.
Tamaktan ötpöyt içkeniñ,
Manas tartıp iygende
Dal-dal boldu bizdin baş.
Ayla ketip tutuldum,
Astımdagı boz keriktin
Külügünön kaçıp kutuldum.
«Manastı baylap alam» - dep,
Öz canıman şaşkanım,
Ölük-tirik ortosu
Caraluu bolup catkanım,
Özüm öküm salam - dep,
Öz düynömdü çaçkanım,
Kıymaluu caktan çaldırdım,
Eki cüzdöy balbandı
Kırgızıña aldırdım.
Bir salganda toktoldum,
Eki salsa ne kılat,
Küyüp-canıp çok boldum.
Biriñ barbay, miñiñ bar,
Azıñ barbay, köbüñ bar,
Camanıñ barbay, mıktuuñ bar,
Ayttım, tilim alıp bar,
Manas oñoy coo emes,
Çuuga kulak salıp bar,
Baatırıñ tandap, eriñ bar,
Calgızıñ koyup, köbüñ bar,
Camanıñ kalıp, eriñ bar,
Kara mıltık kars etse,
Kaçpay turgan mıktuuñ bar,

Güce vursam o Manas
Sinek kadar saymaz.
Boğazdan geçmez içtiğin,
Manas çekip vurduğunda
Paramparça oldu bizim baş.
Çare kalmayıp tutuldum,
Altımdaki boz gergedanın
Yüğrüklüğüyle kaçıp kurtuldum.
«Manas'ı bağlayıp alırım» deyip,
Öz canım için telaşa düştüğüm,
Ölüyle diri arası
Yaralı olup yattığım,
Kendim hüküm sürerim deyip,
Öz varlığımı saçtığım,
Beklenmedik yandan vuruldum,
İki yüz kadar pehlivanı
Kırgız'ına kaptırdım.
Bir vuruşta durakladım,
İki vursa ne yapardı,
Yanıp tutuşup kor oldum.
Biriniz değil, bininiz gidin,
Azınız değil, çoğunuz gidin,
Kötünüz değil, yamanınız gitsin,
Söyledim, sözümü tutup gidin,
Manas kolay düşman değil,
Gürültüye kulak verip gidin,
Bahadırını seçip, erinle git,
Tekinizi koyup, çoğunuzla gidin,
Kötünüz kalıp, eriniz gitsin,
Kara tüfek çat etse,
Kaçmayacak yamanınla git,

	Çogol mıltık tors etse,	*Fitilli tüfek pat etse,*
8360	Çoçubay turgan eriñ bar.	*Ürkmeyecek erinle git.*
	Alış kılsa Manaska	*Güreşe tutuşsa Manas'la*
	Adamdın alı cetkisiz,	*İnsanın gücü yetmez,*
	Çalış kılsa kankorgo	*Çelme taksa o kan dökücüye*
	Arslandın tişi ötküsüz.	*Arslanın dişi işlemez.*
	Bettep mende bargısız,	*Yüzleşmeye kul varamaz,*
	Beren eken kuu burut	*Yiğitmiş kurnaz Burut,*
	Bet algan tirüü kalgısız.	*Karşısına çıkan sağ kalmaz.*
	Kapıray, közü kördün ordunday,	*Vay be, gözü mezar çukuru kadar,*
	Körünçü bolso baarıñdı	*Görünecek olsa hepinizi*
8370	Atıñ menen cutkuday,	*Atınızla birlikte yutacak gibi,*
	Kaarlansa kankoruñ	*Hiddetlense kan dökücün,*
	Karmap alıp baarıñdı	*Yakalayıp hepinizi*
	Cön ele çöp katarı orguday.	*Düpedüz ot gibi biçecek gibi.*
	Acaldan kayra tartpagan	*Ecelden geri dönmeyen,*
	Ölümdön kayra kaytpagan,	*Ölümden geri kaçmayan,*
	Ölçöösü kurusun buruttun,	*Ölçüsü kurusun Burut'un,*
	Tuulgan eken al Manas	*Doğmuş imiş o Manas*
	Burut degen curttan.	*Burut denen halktan.*
	Şumduktun kara közü eken	*Dehşetin kara gözüymüş,*
8380	Manas emes, al burut	*Manas değil, o Burut*
	Cön ele çuulgandın özü eken.	*Düpedüz kıyametin ta kendisiymiş.*
	Uşul Manas cetilse,	*Şu Manas yetişirse,*
	Taştı buzup, col salat,	*Taşı yarıp yol açar,*
	Kaynap catkan Kakançı,	*Kaynayıp duran Kakançı'ya,*
	Çoñ-Beecinge kol salat.	*Çoñ-Beecin'e ordu salar.*
	Buursundu burdurbayt,	*Sabanımızı döndürtmez,*
	Buyurbasın kalp aytsam,	*Hayır görmeyeyim yalan söylersem,*
	Bizdi bul Beecinge turguzbayt.	*Bizi bu Beecin'de durdurmaz.*
	Taş korgondu talkalap,	*Taş kaleyi parçalayıp*
8390	Takır kılçu er eken,	*Dümdüz edecek ermiş,*
	Kırk üylüüdön tuulup,	*Kırk haneliden doğup,*
	Körböy kalıp Manastı	*Manas'ı göremeyip*
	Köz kaşaygan kezi eken.	*Gözlerin köreldiği çağmış.*
	Oşol Manas çoñoyso,	*O Manas büyürse,*
	Kakançıluu Beecindi	*Kakan'lı Beecin'i*
	Kakaylatçu şer eken,	*Dize getirecek aslanmış,*

Bul Beecindin eline
Kalayman salçu er eken.
Kördüm Manas buruttu,
Bul burut degen curttu,
Dini islam dilinde,
Bizge duşman zilinde,
Bet alıp mende kele albayt,
Büt Beecin curtun aydasak,
Manaska alı kele albayt,
Eñkeytip adam algısız,
Kara coltoy buruttu
Kez bolgon tirüü kalgısız.
Oroy çoku baş ooruyt,
Ölçölüü cerdin baarı ooruyt,
Kıymıldarga alım cok,
Kayra barsam burutka,
Oşol burut degen curtka,
Çama kılar aylam cok,
Çamam çarçap, al ketti,
Bütkön boydun baarınan
Zirkirep kara kan ketti.
Men Döödür alp bolgonu,
Döödür atka kongonu
Madañşañ menen salışıp,
Ordoluu şaarın buzganda,
Altının talap artkanda,
Bet karatıp kaytkanda,

Bu Beecin'in halkına
Kıyamet salacak ermiş.
Gördüm Manas Burut'u,
Bu Burut denen halkı,
Dini İslam'dır gönlünde,
Bize düşmandır özünde,
Karşısına kul gelemez,
Tüm Beecin halkını sürsek,
Manas'a gücü yetmez,
Boyun eğdirecek insan yok,
Kara bahtlı Burut'la
Karşılaşan sağ kalmaz.
Kaba tepem, başım ağrıyor,
Bedenimin her ölçülü yeri ağrıyor,
Kımıldamaya gücüm yok,
Yine varsam Burut'a,
O Burut denen halka,
Güç yetirecek çarem yok,
Takatim tükendi, gücüm gitti,
Tüm bedenimin her yerinden
Sızlayıp kara kan aktı.
Ben Döödür alp olalı,
Döödür adını alalı,
Madañşañ ile vuruşup,
Ordalı şehrini bozduğumda,
Altınını yağmalayıp yüklediğimde,
Yüz döndürtüp döndüğümde,

Mında mınday bolbodum» -
Döödür mintip turganda
Döñgö çıktı küülönüp,
Coloy çıktı süylönüp:
«Kızıtalak buruttan,
Burut degen curuttan
Korkup kalgan ekensiñ!
Baatır Coloy, er Döñgö,
Çaba cürgön burut curt,
Ala cürgön kol uşul,
Aytışa cürgön ooz uşul.

Böyle bir hale düşmemiştim» —
Döödür böyle derken
Döñgö çıktı köpürerek,
Coloy çıktı söylenerek:
«Kahrolası Burut'tan,
Burut denen halktan
Korkmuşsun sen!
Bahadır Coloy, er Döñgö,
Vura geldiğimiz Burut halkı,
Yağmalaya geldiğimiz güruh budur,
Atışa geldiğimiz ağız budur.

Biz körgönbüz buruttu,
Bulasın bulap alganbız,
Buzuktu mintip salganbız.
Biröönü aydap Erenge,
Kızıtalak buruttu
Köp tüşürdük tereñge.
Çala cürgön col uşul,
Ala cürgön kol uşul!
On ekide bala eken,
Manasın baylap alabız,
Bay Cakıp tiyse kolgo
Kurmandıkka çalabız,
Kadırduusun kırabız,
Kızıtalak buruttu
Kara eleçek kılabız», -
Dep, oşentip, er Coloy
Kalıñ koldu şaştırıp,
Astındagı Açbuudan
Oyku-kaykı bastırıp,
Kök kübönü camınıp,
Körçü bolsoñ er Coloy
Kök colborstoy çamınıp,
Kürmöçönü küldüyüp,
Körsö köñül bölünüp,
Coloydun cayın suraba
Opol-toodoy körünüp,
Bir cagınan er Döñgö
Ay kasaba tuu alıp,
Sarı ılaşker kol alıp,
Çoñ obogo burulup,
Tırgootu tıypıl cıyılıp,
Asmanga uçup topurak,
Asker cürüp topurap,
Ayzanın uçu çabışıp,
Adamdın başı kagışıp,
Asman açık, cer bürköö,
Cerden bir tal körünböyt,

Karasa közgö ilinbeyt,

Biz görmüşüz Burut'u,
Ganimetini yağmalamışız,
Kargaşayı böyle salmışız.
Birini sürüp Eren'e,
Kahrolası Burut'u
Çok düşürdük derinlere.
Çiğneye geldiğimiz yol budur,
Ala geldiğimiz güruh budur!
On ikisinde çocukmuş,
Manas'ını bağlayıp alırız,
Bay Cakıp ele geçerse
Kurban ederiz,
İtibarlılarını kırarız,
Kahrolası Burut'a
Karalar bağlatırız», —
Deyip, böylece er Coloy
Kalabalık orduyu davrandırıp,
Altındaki Açbuudan'ı
Oynata zıplata sürüp,
Gök zırhı bürünüp,
Görsen bir, er Coloy
Gök kaplan gibi atılıp,
Zırh ceketi kabarıp,
Görenin yüreği ürperip,
Coloy'un halini sorma,
Ulu dağ gibi görünüp,
Bir yandan er Döñgö
Ay alemli tuğ alıp,
Sarı asker ordusu alıp,
Koca tepeye yönelip,
Tırgoot'u tümüyle toplanıp,
Göğe uçup toprak,
Asker yürüyüp gümbürdeyip,
Mızrağın ucu çarpışıp,
İnsanın başı tokuşup,
Gök açık, yer örtülü,
Yerde bir dal görünmez,

Baksan göze ilişmez,

Kay ketkeni bilinbeyt,
Kamgak uçkan emedey,
Kaptap cürdü Manastı.
Coo mıktuusu er Döñgö
Esenkan kolu kozgolup,
Cardık algan çoçkolor
Esebi cok mol bolup,
Boz ala celek ırgalat.
Açbuudan menen aykırıp,
Aydap cürdü er Coloy
Manastı közdöy capırıp,
Aydap cürgön köp koldo
Şuru togot, marcan taş
Luñ-tuñdun kanı aralaş,
Baltaçanı başkaça,
Kalıñ kıtay kakaylap,
Çogulgan eken bir kança.
Türdüü-türdüü kolu bar,
Türü suuk eli bar,
At kötörgüs alpı bar,
Alban türdüü köp balban
Kelgen eken karkıbar.
Temir arkan torçon bar,
Tegerektep ketüüçü
Tegiz kancar kolçon bar,
Alban türdüü alpı bar,
Üyüñ küygön kıtaydın
Eçen türdüü alpı bar,
Çalma uruuçu ıktuu bar,
Caa tartuuçu mıktuu bar,
Alban türdüü eri bar,
Añgemesi çoñ dümök
Munun tügönböy turgan kebi bar.
Kayrat kılgan kanı bar,
Kıykırıp süröön saluuçu
Munun kaldayının baarı bar.
Akıl bilgis eri bar,
Baatır Döñgö döösü bar.
Dobulbas bekem kagılıp,

Nereye gittiği bilinmez,
Çakırdiken savrulmuş gibi,
Bastırıp yürüdüler Manas'a.
Düşmanın yamanı er Döñgö,
Esenkan ordusu depreşip,
Ferman almış domuzlar
Hesapsız bol olup,
Boz ala bayrak dalgalanır.
Açbuudan ile haykırıp,
Sürüp gitti er Coloy,
Manas'a doğru saldırtıp,
Sürdüğü kalabalık orduda
Mercan boncuk, inci taş,
Luñ-tuñ hanları aralarında,
Baltalıları bambaşka,
Kalabalık Çinli dikilip
Toplanmış imiş bir nice.
Türlü türlü ordusu var,
Görünüşü soğuk halkı var,
At taşıyamaz alpı var,
Envai türlü nice pehlivan
Gelmiş imiş heybetle.
Demir urgan ağ taşıyanı var,
Çepeçevre kuşatıveren,
Elinde düz hançer tutanı var,
Envai türlü alpı var,
Evi yanası Çinlinin
Nice türlü alpı var,
Kement atan ustası var,
Yay çeken yamanı var,
Envai türlü eri var,
Hikâyesi büyük gaile,
Bunun bitmez tükenmez sözü var.
Gayret eden hanı var,
Bağırıp nara salan
Bunun kaldaylarının hepsi var.
Akıl sır ermez eri var,
Bahadır Döñgö devi var.
Davullar sıkı çalınıp,

Kaynap catkan askerler
Kaptap cürdü cabılıp,
Kün bülbüldöp körünböy,
Cer tumandap kir bolup,
Cetmek boldu balbandar
Cer cüzü menen bir bolup,
On başısı oroktop,
Elüü başı koroktop,

Kaynayan askerler
Hep birden üşüşüp yürüdü,
Gün donuklaşıp görünmez,
Yer dumanlanıp kirlenip,
Yetişecek oldu pehlivanlar
Yeryüzüyle bir olup,
Onbaşısı dolanıp,
Ellibaşısı kasılıp,

Cüz başısı cügürüp,
Miñ başının baarısı
Candarınan tüñülüp.
Ay kasaba kızıl tuu,
Aç aykırık ızı-çuu,
Boz ala celek, kızıl tuu,
Boyboylogon ızı-çuu,
Alamandap at koyup,
Çabuulun kıtay bat koyup,
Kaarlanıp bakırıp,
Koldun artın karasañ
«Mancuulap» uraan çakırıp,
Bölünüşüp bakırıp,
Bölökçö mınday müşkül iş
«Möndülöp» uraan çakırıp,
Boz atçanı bölünüp,
Erenderdin baarısı
Çettep közgö körünüp,
Surnay kulak tundurup,
Baraban ünü bapıldap,
Cez nay ünü takıldap,
Tırgoot, mancuu, kıtayı
Tıypıl baarı çogulup,
Çıñroo tartkan cez naydan,
Çımçık uçpas keñ saydan,
Coo kutulbas ayzadan,
Erenderi erigip,
Arslandarı betinde,
Alban türdüü kıtaydın
Erenderi çetinde,

Yüzbaşısı koşuşup,
Binbaşıların hepsi
Canlarından umut kesip.
Ay alemli kızıl tuğ,
Aç haykırış, gürültü patırtı,
Boz ala bayrak, kızıl tuğ,
'Vay vay'layan gürültü patırtı,
Hep birden at salıp,
Saldırısını Çinli tez koyup,
Hiddetlenip bağırıp,
Ordunun ardına baksan
«Mancuu!» diye nara atıp,
Bölük bölük bağırıp,
Başka türlü böyle çetin iş,
«Möndü!» diye nara atıp,
Boz atlıları ayrılıp,
Yiğitlerin hepsi
Kıyıdan göze görünüp,
Zurna kulak sağır edip,
Davul sesi gümbürdeyip,
Tunç boru sesi takırdayıp,
Tırgoot, Mançu, Çinlisi
Tümü hepten toplanıp,
Çınlayan tunç borudan,
Serçe uçmaz geniş vadiden,
Düşman kurtulmaz mızraktan,
Yiğitleri sabırsızlanıp,
Arslanları öndedir,
Envai türlü Çinlinin
Yiğitleri kıyıdadır,

Kanduu kanga kanışşçu,
Kaçpay turup salışçu,
Kambıldarı dagı bar.
Ayza imerip salışçu,
Coonun aylasın mıktuu tabışçu,
Ereni bar, kanı bar,
Köy kaşkanın baarı bar.
Ayzakerden ıktuu bar,
Coonun aylasın bilçü mıktı bar,
Zorlugu toodoy eri bar,
Kumurskaday kaynagan
Kuturgurdun köbü bar.
Kazat baştap, çır salıp,
Anda-mında kapırlar
Dobulbastı bir salıp,
Tüzü suuk körünüp,
Duşmandık sını körünüp.
Kastarın tigip kalıptır,

Kanlı kana kanası,
Kaçmadan durup vuruşası
Ustaları dahi var.
Mızrak çevirip vuruşan,
Düşmanın çaresini yaman bulan,
Yiğidi var, hanı var,
Seçkin yiğitlerin hepsi var.
Mızrakçıdan ustası var,
Düşmanın çaresini bilen yamanı var,
İriliği dağ gibi eri var,
Karınca gibi kaynayan
Kudurmuşun çoğu var.
Sefer başlatıp, kavga salıp,
Orada burada kâfirler
Davula bir vurup,
Yüzü soğuk görünüp,
Düşmanlık hali görünüp.
Kastını kurup kalmıştı,

Buyruk alıp erinen
Kalıñ kol kaptap kalıptır.
Karmaşaarı Cakıp bay,
Karmaçusu Akbaltay,
Kıruuçusu kırk üylüü,
Munun kıyın keregi -
Cakıptın uulu zor Manas.
Kuday betin körgözbö,
Cerdin betin taptadı,
Cetigi Döñgö, er Coloy
Alaman salıp kaptadı,
Akır-takır kün saldı.
Manastı karmap aluuga,
Akır zaman çır saldı.
Karmap alsa kokustan
Tüpkö çoguu cetüügö,
Çınmaçınga, Beecinge
Tirüü baylap kelüügö,
Bilgen çırın kıluuga,
Karmap alsa kankordu

Buyruk alıp beyinden,
Kalabalık ordu üşüşüp kalmıştı.
Tutuşacağı Cakıp Bay,
Yakalayacağı Akbaltay,
Kıracağı kırk haneli,
Bunun asıl aradığı —
Cakıp'ın oğlu ulu Manas.
Tanrı böylesini göstermesin,
Yerin yüzünü çiğnediler,
Önderleri Döñgö ile er Coloy
Hep birden saldırıp bastılar,
Kıran kırana gün saldılar.
Manas'ı yakalayıp almaya,
Ahir zaman kavgası saldılar.
Yakalarlarsa kazara,
Kökünü toptan kurutmaya,
Çınmaçın'a, Beecin'e
Diri bağlayıp getirmeye,
Bildiği eziyeti etmeye,
Yakalarsa kan dökücüyü

	Kan Esendin aldına	*Han Esen'in önüne*
	Alparıp tartuu kıluuga,	*Götürüp armağan etmeye,*
8590	Eeligip kıtay kozgolup,	*Coşup Çinli depreşip,*
	Algan eken kapırıñ	*Almış imiş kâfirin,*
	Eçen türdüü kozgolup,	*Nice türlü depreşip,*
	Kumurskaday kılkıldap,	*Karınca gibi kaynaşıp,*
	Kaptap cürdü kalıñ kol,	*Bastırıp yürüdü kalabalık ordu,*
	Kuday ayla kılbasa,	*Tanrı çare kılmazsa,*
	Kurçap kıtay bılkıldap,	*Kuşatıp Çinli kaynaşıp,*
	Kırk üylüü emes, bul kıtay	*Kırk haneli değil, bu Çinli*
	Aalamdı kaptap ötküdöy,	*Âlemi basıp geçecek gibi,*
	Alışkandın acalı	*Tutuşanın eceli*
8600	Azır çoguu cetkidey.	*Şimdi topluca yetecek gibi.*
	Bet alıp mende kelgisiz,	*Karşısına kul gelemez,*
	Kaarı toluk kapırga	*Kahrı dolu kâfire*
	Katılgan tirüü kalgısız.	*Sataşan sağ kalmaz.*
	Asker kaptap cer caynap,	*Asker basıp yer kaynayıp,*
	Aleñgir tüşüp, şor kaynap,	*Kızılca kıyamet kopup, dert kaynayıp,*
	Köptügünön cer caynap,	*Çokluğundan yer kaynayıp,*
	Kaarlanıp bakırıp,	*Hiddetlenip bağırıp,*
	Alaman salıp kaptasa,	*Hep birden saldırıp bastırınca,*
	Baarısı «möndülöp» uraan çakırıp,	*Hepsi «Möndü!» diye nara atıp,*
8610	Ürkün-türkün bölünüp,	*Sürü sürü bölünüp,*
	Can koybostoy körünüp,	*Can komayacak gibi görünüp,*
	Kasaba tuusu iyilip,	*Alemli tuğu eğilip,*
	Körgön candan tüñülüp,	*Gören candan umut kesip,*
	Kol aldında er Döñgö,	*Ordunun önünde er Döñgö,*
	Kol artında çoñ Coloy,	*Ordunun ardında koca Coloy,*
	Sorgoktugu bir bölök,	*Oburluğu bambaşka,*
	Kezikkendi koybogon,	*Rast geleni sağ komayan,*
	Bir oopazdın etine	*Bir sığırın etine*
	Bir cegende toybogon,	*Bir yiyişte doymayan,*
8620	Betteşkendi koybogon,	*Yüzleşeni sağ komayan,*
	Kayran Coloy kambılı,	*Yaman Coloy becerikli,*
	Eñ işenip cibergen	*En güvenip gönderdiği*
	Esenkandın nak kolu.	*Esenkan'ın has ordusu.*
	Karmap alar kambılı,	*Yakalayıp alacak ustası,*
	Kayran Coloy, er Döñgö	*Yaman Coloy, er Döñgö,*

Kançasınan kambılı,
Kayrandarın bir bölök
Şaylap algan kezi eken,
Dürkürötüp köp kolun
Aydap algan kezi eken.
Arık koydoy tokmoktop,
Iyrip çıgıp kelatat,
Arka cagın tokmoktop,
Kayran Coloy kanetet
Aydap çıgıp kelatat.
Çoñdugu toodoy er kelet,
Kaarınan kapırdın
Cer solkuldap termelet.
Cetik kol kaptap dürküröp,
Cetkileñ eken er Coloy
Koldordu aydap dürküröp,
Üydöy çokmor kolgo algan,
Çoñdugu kasaba toodoy körüngön,
Katılışa ketkendin
Cön ele kanı tögülgön.
Kayratı biyik, zaarı küç,
Katıla ketken adamdı
Kırıp, soyup, kılat tüz.
Kaarı bölök köründü,
Kaptap ketçü emedey
Türü bölök köründü.
Keñ Altaydın suuk tör
Kırk üylüü kırgız kayran el
Ördöy konup kalıptır,
Ördötö aydap köp maldı,
Korgolotup kuu candı,
Akbaltay menen Cakıp bay
Añgemeni kılıptır,
Kırk üylüünü cıyıptır,
Kup akıldan kılıptır:
«Kazgan kalıñ or keldi,
Er Esenkan şaarınan
Kaptagan kalıñ kol keldi.

Niceler içinde en becerikli,
Yamanlarını başkaca
Seçip aldığı çağmış,
Gümbürdeterek kalabalık ordusunu
Sürüp aldığı çağmış.
Cılız koyun gibi dövüp,
Güdüp çıkıp gelmekte,
Ardını döverek,
Yaman Coloy neylesin,
Sürüp çıkıp gelmekte.
İriliği dağ gibi er gelir,
Kâfirin kahrından
Yer sarsılıp sallanır.
Yetkin ordu basıp gümbürdeyip,
Yamanmış er Coloy,
Orduları sürüp gümbürdeterek,
Ev gibi çomağı ele almış,
İriliği heybetli dağ gibi görünen,
Sataşıp gidenin
Düpedüz kanı dökülmüş.
Gayreti yüksek, zehri güçlü,
Sataşıveren adamı
Kırıp, boğazlayıp dümdüz eder.
Kahrı başka göründü,
Basıp geçecekmiş gibi
Görünüşü başka göründü.
Geniş Altay'ın soğuk yaylasına
Kırk haneli Kırgız, aziz halk,
Yukarı doğru konmuştu,
Yukarı sürüp nice malı,
Kuru canını saklayıp,
Akbaltay ile Cakıp Bay
Söz danışmışlardı,
Kırk haneliyi toplamışlardı,
Pek akıllıca etmişlerdi:
«Kazılmış derin çukur geldi,
Er Esenkan şehrinden
Bastıran kalabalık ordu geldi.

Tüpkö çoguu cetet go,
Tügötüp kırıp ketet go,
Eñkeyişte çöp eken,
Çöptöy kıtay köp eken,
Bulanı bulap alat go,
Buzuktu başka salat go,
Karmap alsa, bul kapır
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carat go,
Malıbızdı çaçat go,
Körübüzdü bul kapır
Tiptirüülöy kazat go!»

Kökümüze topluca erer ya,
Tüketip kırıp gider ya,
Yokuş inişte ot gibiymiş,
Ot gibi Çinli çokmuş,
Ganimeti yağmalayıp alır ya,
Kargaşayı başa salar ya,
Yakalarsa bu kâfir,
Yol üstünde sürükleyip,
İt sürülerine yem eder ya,
Malımızı saçar ya,
Mezarımızı bu kâfir
Diri diri kazar ya!»

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

COLOY'A KARŞI ZAFER VE HAN KALDIRMA

On bin kişilik ordu Altay'a dayandığında yaşlı akıl ile genç yürek karşı karşıya gelir: Akbaltay ile Cakıp, "kızları ve malı tartu verip Coloy'a boyun eğelim" diye kengeş kurar; Manas ise bu öğüdü elinin tersiyle iter — "korkarak yaşamaktansa vuruşarak ölmek yeğdir." Savaş kopar: Manas dev Coloy ile teke tek tutuşur, Kalmuk pehlivanı yay taşıyla havayı bulandırıp canını zor kurtarır; Döñgö devrilir, Kaman alp ile "katı müşkül, çoñ soguş" denilen boğuşma yaşanır ve Esenkan'ın ordusu Altay'ın karına gömülür. Zafer, sürgündeki kırk ev Kırgız'ı bir millet gibi ayağa kaldırır.

Zaferin ardından bölüm, destanın en kutlu sahnelerinden birine açılır: boz kısrak kurban edilir, ak keçeye oturtulan Manas han kaldırılır ve Nogoy'dan kalan gök tuğ yeniden göndere çekilir. Kızır kılığındaki pirle karşılaşan genç han iman tazeler; ata yurdunu görmek için yola çıkıp At-Başı'nda ulu Koşoy'la kucaklaşır. Koşoy'un ağzından dinlenen Bilerik'in hikâyesi — Çin zindanında on iki gün tek başına vuruşan yiğidin çilesi — bölümü bir ant gibi bağlar: sürgün bitecek, esirler kurtulacak, yol Ala-Too'ya dönecektir.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kaynak: S. Karalaev varyantı, "Turar" akademik baskısı (Bişkek, 2010), mısra aralığı ~8.851–16.100
- Anlatı zamanı: Coloy savaşından han kaldırılmaya ve Koşoy buluşmasına
- Ana mekânlar: Altay savaş meydanı; Kırgız avulu; At-Başı (Koşoy'un yurdu); Çin zindanı (Bilerik anlatısı)
- Merkez kişiler: Manas, Coloy, Döñgö, Kaman alp, Akbaltay, Cakıp, Kızır, Koşoy, Bilerik
- Kilit motifler: tartu tartışması, teke tek düello, yay taşı (hava büyüsü), ak keçede han kaldırma, gök tuğ, iç hikâye (Bilerik)
- Karalaev damgası: Kökötöy aşını Semetey'e erteleyen anlatıcının burada iç hikâye tekniğini kullanması; din vurgusunun Kızır sahnesiyle sınırlı, yurt vurgusunun baskın olması

Akbaltay menen Cakıp Coloygo kizdardı, maldı tartuu tartıp

Akbaltay ile Cakıp'ın, Coloy'a kızları ve malı armağan sunup

Baginali — dep, keñeşkenİ. Manas bolboy uruşup ceñgenİ

Boyun eğelİm diye danışması; Manas'ın razı olmayıp savaşarak yenmesİ

«Baatır Manas, kök calım,
Senin arkı atakeñ Ogoydur
Ogoy kaydan oñoydur -
Somduktun suusun boylogon,
Atañ Ogoy barında
Soguşkan adam soylogon.
Çoñ atañ Ogoy er ele,
Aalamdı buzgan şer ele.
Tüp atañ bolçu Tügöl kan
Tübünön Kıdır daarıgan.
Ogoy kandan Bala kan,
Bala kandın özünö
Eçen candar karagan,
Karakandın Boşogon
Kara kalmak oşogo
Kalayman salgan oşogon.
Al Bala kan ölgöndö
Munu kalk çogulup kömgöndö
Andan tuulup Karakan
Senin Karakan atañ er çıgıp,
Karakandın barında
Kança curt aga karagan
Kayaşayak bergendi
Senin Karakan atañ sabagan.

«Bahadır Manas, boz yeleli aslanım,
Senin ta öteden gelen atan Ogoy'dur,
Ogoy nereden kolay lokmaydı -
Somduk suyunun boyunda yurt tutmuştu,
Atan Ogoy sağ iken
Onunla savaşan yerlerde sürünürdü.
Ulu deden Ogoy bir yiğitti,
Âlemi sarsan bir arslandı.
Kök atan Tügöl han idi,
Soyuna ezelden Hızır dokunmuştu.
Ogoy handan Bala han doğdu,
Bala hanın buyruğuna
Nice canlar baş eğmişti,
Karakan'ın eşiğine dek
Kara Kalmuk o çağda
Kargaşa salmıştı o zaman.
O Bala han öldüğünde,
Halk toplanıp onu gömdüğünde,
Ondan doğdu Karakan,
Senin Karakan atan yiğit çıkıp,
Karakan sağ iken
Nice il ona baş eğmişti,
Karşı gelip diklenenleri
Senin Karakan atan ezip geçerdi.

Karakan öñdüü kan bolgon,
Karakandın özünö
Katılgan adam cay bolgon.
Oşo Karakan ölgöndö,
Tentip kettik baarıbız,
Kol ayaktı bayladı,
Korduk kılıp bardıgın,

Karakan gibi han olmuştu,
Karakan'ın kendisine
Sataşan adam yerle bir olurdu.
O Karakan öldüğünde
Hepimiz dağılıp sürgün olduk,
Elimizi ayağımızı bağladılar,
Hepimize zulüm edip,

Korduk menen aydadı.
Kıylabız kırgın bolup ölgönbüz,
Esten ketip sabılıp,
Kara kalmak, mancuuga
Korduk kördük sabalıp,
Çoñ atañ zor kan ölgöndö,
Kara kalmak, mancuu curt
Köp maldı olco kılıp bölgöndö,
Altaydan kütkön san kara
Kulunum, Manas, kebimdi uk,
Baarısın tartuu kılıp bereli,
Aman-soo kalalık,
Kızıl suluu kızdardı
Tartuu kılıp kıtayga
Oşolordu berelik,
Candı saktap kalalı,
Kıylanıp kalgan el elek,
Tirüü cürböy, kulunum,
Kırılıp kalgan el elek» -
Cakıp mınday degende,
Bezge saygan emedey
Irgıp ketti er Manas:
«Kokuy, ata, ne deysiñ?!
Ölümdön korksom oñboyun
Acaldan korksom men, ata,
Tuubay tuna çögöyün!
Altaydagı kapırdı,
Karmaşçu balban kapırdı,
Kokuy, ata, ne deysiñ,
Toruçaar berçi mineyin,
Tobokel - dep bakırıp,

Zulümle sürüp götürdüler.
Nicemiz kırgına uğrayıp öldük,
Aklımız başımızdan gidip perişan olduk,
Kara Kalmuk'tan, Mançu'dan
Dövüle dövüle zulüm gördük,
Ulu deden koca han öldüğünde,
Kara Kalmuk, Mançu ili
Sürüyle malı ganimet edip bölüştüğünde,
Altay'da beslediğimiz sayısız davarı -
Kulunum Manas, sözümü dinle,
Hepsini armağan edip verelim,
Sağ salim kalalım,
Al yanaklı güzel kızları
Kıtay'a armağan olarak,
Onları da verelim,
Canımızı kurtaralım,
Biz eziyet çekmiş bir halktık,
Sağ dolaşamadan, kulunum,
Kırılıp bitmiş bir halktık» -
Cakıp böyle deyince,
Bezine iğne saplanmış gibi
Yerinden fırladı er Manas:
«Vah, baba, ne diyorsun?!
Ölümden korkarsam onmayayım,
Ecelden korkarsam ben, baba,
Doğmamış gibi dibe çökeyim!
Altay'daki kâfiri,
Boğuşup duran pehlivan kâfiri -
Vah, baba, ne diyorsun,
Toruçaar'ı ver de bineyim,
«Tevekkül!» diye haykırıp,

Bügün «ıstandap» uraan çakırıp,
Kaynap catkan kapırdı
Kakanga çeyin süröyün,
Beecinden çıkkan balbandı
Bakburçun aydap kireyin:
Ölböy tirüü cürgöndö
Ne muraska ceteyin,
Kırk üylüü kırgız curt üçün
Kurman bolup keteyin!
Zordukçu kara kıtayga
Soguştu mıktap salamın,
Telpeygen kara kalmaktan
Bıyıl teñdigim alıp ketemin.
Kokuy, ata, keyibe -
Ayzalaşa top buzam,
Dagdır cetse okko uçam,
Kürdölüü başım barında

Bugün «ıstan!» diye savaş narası atıp,
Kaynayıp duran kâfiri
Kakan'a dek süreyim,
Beecin'den çıkan pehlivanı
Bakburçun'a dek kovup gireyim:
Ölmeyip sağ gezerken
Hangi mirasa ereyim,
Kırk haneli Kırgız ili için
Kurban olup gideyim!
Zorba kara Kıtay'a
Savaşı sağlamca açarım,
Kasılıp duran kara Kalmuk'tan
Bu yıl öcümü alıp giderim.
Vah, baba, tasalanma -
Mızrak mızrağa gelip saf bozarım,
Kader ererse okla düşerim,
Bu gürbüz başım sağ iken

Ayılımdı kantip bereyin,
Küçögön eken bul kıtay,
Men bir kürpöñdöşüp köröyün!
Kaptap kelgen kapırga,
Karmaş kılçu baatırga,
Kangaydagı mancuuga,
Beecin aydap sürbösöm,
Tirüü cürböy ölöyün,
Küçögön eken bul curtuñ
Men bir külcüktöşüp köröyün!
Soguş kılıp okko uçpay,
Men san kara kantip bereyin!» -
Dep, oşentip, er Manas:
«Cetik belim kurçanam,
Cer caynagan kapırga
Calgız kirip kol salam», -
Dep, oşentip, er Manas,
Örttöy közü bek caynap,
Kan içmesi bek karmap,
Kaarlanıp bölünüp,
Kan içer türü körünüp,

Obamı nasıl vereyim,
Azıtmış bu Kıtay,
Ben de bir boğuşup göreyim!
Sel gibi basan kâfire,
Cenge girişen bahadıra,
Kangay'daki Mançu'ya karşı,
Beecin'e dek sürüp kovmazsam,
Sağ gezmeyip öleyim,
Azıtmış bu senin ilin,
Ben de bir güreşip göreyim!
Savaşıp okla düşmeden
Sayısız davarı nasıl vereyim!» -
Deyip, böylece er Manas:
«Yetkin belimi kuşanırım,
Yeri kaplayan kâfire
Tek başıma dalıp saldırırım», -
Deyip, böylece er Manas,
Gözleri ateş gibi alev saçıp,
Kan içiciliği iyice tutup,
Kükreyip öne atılıp,
Kan içecek hâli görünüp,

Mına oşondo zor Manas
Coo-caragın şaylanıp,
Kırgın kılçu Arkesken
Kılıçın içinen baylanıp,
Kaarlanıp bölünüp,
Kan iççü türü körünüp,
Arslanday çamınıp,
Ayköl Manas artık şer
Kazatka çıktı kamınıp,
Çoçup tulpar tokunup,
Eriñ Manas kök cal, şer
Kılça körböy kuu candı
Kırgınga kirgen oşol cer.
Arbagı oor, atı uluk
Ayköl Manas şer oşol,
Döñgö menen Coloygo
Soguş kılgan cer oşol.
Manas, Manas bolgon cer,
Manas atka kongon cer,
Toruçaardı mingen cer,
Tolkugan kıtay-kalmakka
Cetik belin kurçanıp,
Cer caynagan kalmakka
Ceke kirip kol salıp,
Mingen atı Toruçaar
Sopol kuyruk, som tuyak,
Kara bayır, kazanat

İşte o zaman ulu Manas,
Silahını pusatını kuşanıp,
Kırgın koparan Arkesken
Kılıcını içten kuşanıp,
Kükreyip öne atılıp,
Kan içecek hâli görünüp,
Arslan gibi şahlanıp,
Ayköl Manas, eşsiz arslan,
Hazırlanıp gazaya çıktı,
Ürkek tulparı eyerleyip,
Erin Manas, boz yeleli arslan,
Kuru canı kıl kadar görmeden
Kırgına daldığı yer işte orası.
Ruhu ağır, adı ulu
Ayköl Manas arslan odur,
Döñgö ile Coloy'a
Savaş açtığı yer orası.
Manas'ın Manas olduğu yer,
Manas adını aldığı yer,
Toruçaar'a bindiği yer,
Dalgalanan Kıtay-Kalmuk'a karşı
Yetkin belini kuşanıp,
Yeri kaplayan Kalmuk'a
Tek başına dalıp saldırdığı yer.
Bindiği at Toruçaar:
Küt kuyruklu, som tırnaklı,
Kara bayır, soylu küheylan,

Kalbır öpkö, cez kanat,
Tuu kuyrugun çubagan,
Altı ayçılık aygayga
Aşpay-şaşpay çıdagan,
Kırk künçülük çöl bolso
Kıyşayıp cüdöp oñbogon,
Altı ay sapar col cürsö
Azıp-tozup kalbagan
Kabılan Manas kankor şer,
Artık balban, artık er
Tüp atası Tügöl kan,

Kalbur ciğerli, tunç kanatlı,
Tuğ kuyruğunu salıveren,
Altı aylık savaş uğultusuna
Şaşmadan, telaşsız dayanan,
Kırk günlük çöl olsa da
Yılıp bitkin düşmeyen,
Altı ay sefer yolu yürüse
Zayıflayıp yıpranmayan.
Kaplan Manas, kan dökücü arslan,
Eşsiz pehlivan, eşsiz er,
Kök atası Tügöl han,

	Tübünön Kıdır daarıgan,	*Soyuna ezelden Hızır dokunmuş,*
	Betteşken aman bolbogon,	*Karşısına çıkan sağ kalmamış,*
	Bet algandı koybogon,	*Yöneldiğini bırakmamış,*
	Çaçılgandı cıyganı,	*Dağılanı derleyen odur,*
	Kaalaganı ıymanı,	*Dilediği imandır,*
	Kabılandın özü oşol.	*Kaplanın ta kendisi odur.*
8820	Kaarlanıp bakırıp,	*Kükreyip haykırarak,*
	«Manastap» uraan çakırıp,	*«Manas!» diye nara atarak,*
	Kagışka kirdi er Manas,	*Çarpışmaya girdi er Manas,*
	On ekige kelgende	*On ikisine geldiğinde*
	Kırgın salgan oşol cer.	*Kırgın saldığı yer orası.*
	Toruçaar menen oynotup,	*Toruçaar'ı oynatıp,*
	Tolgon kıtay, mancuunu	*Sürüyle Kıtay'ı, Mançu'yu*
	Togolotup soylotup,	*Yuvarlayıp yerde süründürüp,*
	Kaarlanıp sumsayıp,	*Öfkeyle kaşları çatılıp,*
	Kaynap catkan kıtayga	*Kaynayıp duran Kıtay'a*
8830	Kabılan Manas kol salıp,	*Kaplan Manas saldırıp,*
	Kara caak zulpukor	*Kara ağızlı Zülfikar'ı*
	Karmay kalıp imerip,	*Kavradığı gibi savurup,*
	Bet aldına kelgenin	*Önüne geleni -*
	Kankordun işi uşunday,	*Kan dökücünün işi böyledir -*
	Çöl tüşürüp ciberip.	*Biçip ortalığı çöle çevirip.*
	Alısıraak balbandı	*Uzakça duran pehlivanı*
	Ayza menen kulatıp,	*Mızrakla devirip,*
	Tizgindeşe kelgendi	*Dizgin dizgine geleni*
	Aybaltalap sulatıp,	*Ay baltayla serip,*
8840	Oñ cagına kelgendi,	*Sağ yanına geleni*
	Oyron Manas kabılan	*Yaman Manas, kaplan,*
	Kılıç menen sulatıp,	*Kılıçla yere serip,*
	Dardaygan kara kalmaktın	*Kasılıp duran kara Kalmuk'un*
	Çaçı kalıp bulayıp,	*Saçı havada savrulup kalıp,*
	Eçen toodoy balbandar	*Nice dağ gibi pehlivanlar*
	Ölüp catat tırayıp,	*Boylu boyunca serilip ölüyor,*
	Kaarman ölüp, kan ölüp,	*Kahraman ölüp, han ölüp,*
	Kabılan Manas sultandan	*Kaplan Manas sultanın elinden*
	Karmaşkandın baarı ölüp,	*Boğuşanların hepsi ölüp,*
8850	Cañcu canın ayabay	*Cañcu canını esirgemeden*
	Camgırday kılıp caa tartıp,	*Yağmur gibi yay çekip,*

Möndür kılıp ok atıp,
Balban kaptap kılkıldap,
Tuş-tuşunan kol salıp,
Kumurskanı kör, kurttu kör,
Kurtça kıtay curttu kör,
Camgırdı kör, çoktu kör,
Cabıla tiygen oktu kör,
Kamıştı kör, seldi kör,
«Kakaylap» uraan çakırıp,
Kaptap kalgan koldu kör.
Kamıştay ayza kılkıldap,
Kılıç, mıltık cıltıldap,
Oçogor ogu cañırıp,
Caa, cebe ogu cabılıp,
Munara küygön çoktu kör,
Buzulbay tiygen oktu kör,
Kazılgan çuñkur ordu kör,
Kacıldap, kaptap çurkurap,
Kaptap kalgan koldu kör!
Boz atçanı çetinde,
Bolumduu Döñgö betinde,
Kac-kuc etip, çuu turup,
Kılıççanı şaylanıp,
Baltaçanı kamdanıp,
Kılıçı kıyla uçtuusu,
Ayzası artık kurçtuusu,
Çalma uruuçu balbanı,
Eçen türdüü candarı,
Kumurskaday kalktarı,
Türdüü-türdüü alptarı,
Temir arkan torçonu
Kaptap uruş saldı emi.
Temir kancar kolçonu
Tegiz kaptap uruştu,
Erenderi, kandarı,
Eçen türkün candarı
Er Manaska ok atıp,
Tegiz kaptap kalganı.
Kürmö ton kiygen küçtüüsü,

Dolu gibi ok yağdırıp,
Pehlivanlar dalga dalga üşüşüp,
Dört bir yandan saldırıp,
Karıncayı gör, kurdu gör,
Kurt gibi kaynayan Kıtay ilini gör,
Yağmuru gör, koru gör,
Hep birden yağan oku gör,
Kamışı gör, seli gör,
«Kakay!» diye nara atıp
Sel gibi basan orduyu gör.
Kamış gibi mızraklar sallanıp,
Kılıç, tüfek parıldayıp,
Oçogor kurşunu gümbürdeyip,
Yay, temren oku yağıp,
Minare gibi yanan koru gör,
Şaşmadan isabet eden oku gör,
Kazılmış çukuru, hendeği gör,
Uğuldayıp, basıp çığrışarak
Sel gibi basan orduyu gör!
Boz atlısı kıyısında,
Heybetli Döñgö önünde,
Çat çut edip, çığlık kopup,
Kılıçlısı kuşanıp,
Baltalısı hazırlanıp,
Kılıcı pek sivri olanı,
Mızrağı pek keskin olanı,
Kement atan pehlivanı,
Türlü türlü nice canları,
Karınca gibi kaynayan halkları,
Çeşit çeşit alpları,
Demir urganlı, ağ kuşananı
Hep birden basıp savaş açtı.
Demir hançerli, eli silahlısı
Topluca basıp savaştı,
Erenleri, hanları,
Türlü türlü nice canları
Er Manas'a ok atıp,
Topluca basıp geldiler.
Zırh kaftan giymiş güçlüsü,

Taş sayıngan tazası,
Coru kuyruk Coon alp,
Kayçı kulak Kaman alp,
Kaçırıp uruş saldı emi,
Cetik Manas kök caldı
Ortosuna aldı emi.
Boz munarık, küygön çañ
Zıñ-zıñ etip kenebey,

Taş kuşanmış seçkini,
Akbaba kuyruklu Coon alp,
Makas kulaklı Kaman alp,
Saldırıp savaş açtı işte,
Yetkin Manas'ı, boz yeleliyi,
Ortalarına aldılar işte.
Boz pus, yanık toz duman
Çın çın ötse de aldırmadan,

Turup berdi Manas kan
Ölömün - dep kenebeyt,
Öñköy döösü kaptasa
Buçkagına teñebeyt.
Karasa közgö ilinbeyt,
Kamgak uçkan emedey
Kaysı ekeni bilinbeyt.
Kızıl ayza, küygön ört
Kınap cüröt Manas kan,
Kırgın salıp kıtayga,
Kılça körböy uruştu
Çıdap cüröt Manas kan.
Eñkeygende er sayat,
Esepsiz kankor Manas şer
Cetöönü katar bir sayat.
Toruçaarın çuratıp,
Kez bolgondo kalmaktın
Keçilin sayıp kulatıp,
Ör tayansa er sayıp,
Şer ekenin mından bil,
On ekisin bir sayıp,
Bettep ayza sunganda
Mende çıdap tura albay,
Kaçırıp kılıç suurganda
Kalmak çıdap tura albay,
Bettep ayza sunganda
Çañ sozulat çubalıp,
Töödöy kara kıtaylar
Kulap ketet tırayıp,
Astı cagın karasa

Dimdik durdu Manas han,
«Ölürüm» diye umursamaz,
Bütün devleri bassa da
Tırnağına denk tutmaz.
Baksan göze ilişmez,
Savrulan kavgak otu misali
Hangisi olduğu bilinmez.
Kızıl mızrak, yanan alev içinde
Ustaca süzülür Manas han,
Kıtay'a kırgın salıp,
Savaşı kıl kadar görmeden
Dayanıp durur Manas han.
Eğildiği yerde er mızraklar,
Hesapsız kan dökücü Manas arslan
Yedisini birden bir vuruşta mızraklar.
Toruçaar'ını dörtnala koşturup,
Karşısına çıktığında Kalmuk'un
Keşişini mızraklayıp devirip,
Yokuşa dayandığında er mızraklayıp -
Arslan olduğunu bundan bil -
On ikisini bir vuruşta mızraklayıp,
Yüz yüze mızrak uzattığında
Kul dediğin dayanıp duramaz,
Saldırıp kılıç sıyırdığında
Kalmuk dayanıp duramaz,
Yüz yüze mızrak uzattığında
Toz uzayıp sürüklenir,
Deve gibi kara Kıtaylar
Boylu boyunca yıkılıp gider,
Ön yanına bakılsa

Taalayı artık kankordun
Altı miñ erdin türü bar,
Arkasın salsa, baatırdın
Acıdaardın sürü bar,
Bet alsa kıtay bölünüp,
Taalayı artık kankordun
Arslan sınduu körünüp,
Bir karasa miñ kişi,
Bir karasa, baatırım
Cer caynagan san kişi.
Manastın türü uşunday:
Altı şerdin kencesi,
Ayköl Manas arslan, şer
Kudaydın süygön mendesi,
Telegeyi teñ oşol,
Tak Altaydın boyunda
Caşı on ekige kelgende,
Kıraan Manas kabılan

Talihi üstün kan dökücünün
Altı bin erin heybeti var,
Sırtını dönse, bahadırın
Ejderha heybeti var,
Yöneldi mi Kıtay yarılıp,
Talihi üstün kan dökücü
Arslan görünüşüyle görünüp,
Bir baksan bin kişi,
Bir baksan, bahadırım,
Yeri kaplayan sayısız kişi.
Manas'ın hâli işte böyle:
Altı arslanın en küçüğü,
Ayköl Manas, arslan, şir,
Tanrı'nın sevgili kulu,
Her yanı denk, kusursuz olan odur,
Tam Altay'ın boyunda,
Yaşı on ikiye geldiğinde,
Şahbaz Manas, kaplan,

Kırgın salgan ceri oşol.
«Kankor burut eken», - dep,
Kalday körüp küyünüp,
Şer ekeni Manastın
Kaynap catkan kıtaydın
Dañazasına çiyilip,
Kürmö kiygen küçtüüsü
Aralasa arslan şer
At-atınan kübülüp
Çıyragıraak balbanı
Çın canınan tüñülüp,
Sebildüüsü seksen tört,
Kızıtalak kankordun
Serp algan cagı kızıl ört,
Alısın çaap suy kılıp,
Kıcıldagan kıtaydı
Aydap kök cal buy kılıp,
Bettep kök cal barganda
Balban şaşıp soksoktop,
Bet alganın kök calıñ

Kırgın saldığı yer orası.
«Kan dökücü Burut'muş» deyip,
Kalday bunu görüp dertlenip,
Manas'ın arslan olduğu,
Kaynayıp duran Kıtay'ın
Şöhret defterine çizilip,
Zırh giymiş güçlüsü -
Arslan şir dalınca aralarına -
Atından, at üstünden dökülüp,
En çevik pehlivanı bile
Öz canından umut kesip,
Zırhlı pusatlısı seksen dört,
Kahrolası kan dökücünün
Baktığı yön kızıl alev,
Uzağını vurup yere serip,
Kaynaşan Kıtay'ı
Boz yeleli sürüp perişan edip,
Boz yeleli yüz yüze vardığında
Pehlivan şaşırıp seğirtip,
Boz yelelin yöneldiğini

Aydap, kuup tokmoktop,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsü toodoy cıyılıp,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları kırılıp,
Mıktı balban kan ölüp,
Calgız Manas baladan
Taş sayıngan kıtaydın
Tazasının baarı ölüp,
Kaarı katuu bakırıp,
Kırk üylüügö cetkirbey,
Kaynap catkan kıtaydı
Kabılan Manas kankor şer
Kayra saydı capırıp.
Öyüz-büyüz catışıp,
Ayza menen cetpese
Mıltık menen atışıp,
Bet alışıp turuşup,
Alısıraak boluşsa
Mıltık menen uruşup,
Mañday-teskey turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşup,
Kuday betin körgözbö,
Kamgak uçkan emedey
Karasa közgö ilinbeyt.
Caanın ogu çırkırap,
Tiygen ceri bırkırap,

Sürüp, kovup tokmaklayıp,
Zırh giymiş Kıtay'ın
Güçlüsü dağ gibi yığılıp,
Taş kuşanmış Kıtay'ın
Seçkinleri kırılıp,
Sağlam pehlivan, han ölüp,
Yalnız çocuk Manas'ın elinden
Taş kuşanmış Kıtay'ın
Seçkinlerinin hepsi ölüp,
Gazabı sert, haykırıp,
Kırk haneliye ulaştırmadan,
Kaynayıp duran Kıtay'ı
Kaplan Manas, kan dökücü arslan,
Yeniden mızraklayıp yere serdi.
Karşı karşıya mevzilenip,
Mızrakla erişemezse
Tüfekle atışıp,
Yüz yüze durup,
Biraz uzak düştüler mi
Tüfekle vuruşup,
Alın alına durup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çutur vuruşup -
Tanrı yüzünü göstermesin -
Savrulan kavgak otu misali,
Baksan göze ilişmez.
Yayın oku vınlayıp,
Değdiği yer paramparça olup,

Kan tögülüp şırkırap,
Katuu kırgın boldu emi.
Döñgö, Coloy alpı bar
Çılgıy içi ört canıp,
Ce Manastı karmap ala albay,
Ce kanına kuru bara albay,
Ardıgınan ölö albay,
Ökürügü taş carat.
Kanına kuru bara albay,
Çet-çetinde zırgıtıp,

Kan şarıl şarıl dökülüp,
Şiddetli bir kırgın oldu işte.
Döñgö, Coloy gibi alpları var,
İçleri baştan başa ateş yanıp,
Ne Manas'ı tutup alabiliyor,
Ne hanına eli boş varabiliyor,
Arından ölemiyor da,
Feryadı taş yarıyor.
Hanına eli boş varamayıp,
Kıyıda köşede savrulup,

Kol tokmoktoy kara çaç
Ardangandan bul ekööö
Çaçtarın culup ırgıtıp.
Manaska çıdap tura albay,
Mancuu kaçıp şok-şoktop,
Ar cagınan eki döö
Mancuulardın baarısın
Kayra tozup tokmoktop,
Eldin baarı cıyılıp,
Eki ortogo çöl tüşüp,
Balbandın baarı kırılıp.
Bul kızıktı kim bilgen,
Cañıdan bolgon uşul iş,
Kıraan Manas kabılan
Kıtayga salgan çoñ dürböön
Mında körgön bolboyt eç arman,
Kankor Manas barında
Kalmakka salgan çoñ cañcal.
Eçen balban küçtüülör
Baatır Manas kök caldı:
«Baylaymın» - dep cıyılıp,
Baylamak turmak badirek?
Özdörü çoguu kırılıp,
Ulugu kelip şaştı emi:
«Öltürömün» - dep kelip,
Öz düynösün çaçtı emi.
Balbanının baatırı
Ayzakerden ıktuusu,
Coonun aylasın bilgen mıktuusu,
Ayzakerden ereni,
Ayla tapkıç bereni,
Balban Döñgö, er Coloy
Kaardı katuu saldı emi.
Ölgönünön kalganı
Balbandı aydap alganı:
«Badışalık bagınan,
Er Esenkan tagınan,
Aytışıp kalgan ooz kana,

Tokmak gibi kara saçlarını -
Arlanmalarından bu ikisi -
Saçlarını yolup fırlatıyor.
Manas'a dayanıp duramayıp,
Mançu seke seke kaçıp,
Öte yandan iki dev
Mançuların hepsini
Geri çevirip tokmaklayıp,
Halkın hepsi toplanıp,
İki ara çöle dönüp,
Pehlivanların hepsi kırılıp.
Bu görülmedik işi kim bilirdi,
Yeni olup biten iştir bu:
Şahbaz Manas'ın, kaplanın,
Kıtay'a saldığı büyük kargaşa -
Bunu görenin gönlünde hasret kalmaz -
Kan dökücü Manas sağ iken
Kalmuk'a saldığı büyük kavga.
Nice güçlü pehlivanlar
Bahadır Manas'ı, boz yeleliyi:
«Bağlarım» diye toplandılar -
Bağlamak ne söz, alçaklar?
Kendileri topluca kırıldı,
Ulukları gelip şaşırdı işte:
«Öldürürüm» diye gelip,
Kendi varını saçtı işte.
Pehlivanlarının bahadırı,
Mızrakçıların en ustası,
Düşmanın çaresini bilen en sağlamı,
Mızrakçıların ereni,
Çare bulucu yiğidi -
Pehlivan Döñgö, er Coloy
Şiddetle gazaba geldiler işte.
Ölenden geri kalan
Pehlivanları sürüp topladılar:
«Padişahlık bahtından,
Er Esenkan tahtından
Söyleşilip verilen söz nerede hani,

Esenkandın kebi ele:
«Cakıptın uulu Manastı
Karmap kelgin» - dedi ele,
Kızıktı kıyla kıldırıp,
Balbandın baarın kırdırıp.
«Buruttan şumduk kördük - dep,
Betteşkende öldük» - dep,
Ölböy kantip tartabız?
Öküm baaşa erendin
Uyalbay kantip aytabız?
Kızıtalak buruttan
Kırılışıp kaytabız.
Bılkıldak kuuray bışkıça,
Mıyzamdın gülü uçkuça,
Mıktap altay salışıp,
Kırgın bolup tartabız,
Kızıtalak buruttu
Sırttap-sırttap çıgalı,
Zırkıratıp kubalap,
Sıyıngan cerge tıgalı.
Oyrondu opsuz salalı,
Kızıtalak buruttu
Orop karmap alalı,
Sarı izine çöp salıp,
Sargara kuup salalı».
Balban Coloy küülönüp,
Baarısına süylönüp,
Kordoboy Coloy kalbadı,
Koldun baarın aydadı.
Koldun artın er Coloy
Aydap algan kezi eken,
Koyboçuday er neme
Caynap algan kezi eken.
Kol aldında Çoñ Döñgö
Adam bilbes sözü bar,
Beecindin ar cak cagında,
Sazañşañ degen el eken,
Kişi bilbes sözü bar,
Başında tabaktay calgız közü bar,

Esenkan'ın sözü idi:
«Cakıp'ın oğlu Manas'ı
Tutup getir» demişti,
Nice görülmedik iş yaptırıp,
Pehlivanların hepsini kırdırdı.
«Burut'tan dehşet gördük» deyip,
«Yüz yüze gelince öldük» deyip,
Ölmeden nasıl çekilip gideriz?
Hükmü keskin padişah erin yüzüne
Utanmadan nasıl söyleriz?
Kahrolası Burut'la
Kırışa kırışa döneriz.
Körpe kuray otu olgunlaşıncaya dek,
Ilgının çiçeği uçup gidinceye dek,
Altay'da sıkıca vuruşup,
Kırgına uğrayıp çekiliriz,
Kahrolası Burut'u
Dıştan dıştan kuşatıp çıkalım,
İnlete inlete kovalayıp,
Sığındığı yere tıkalım.
Ölçüsüz bir yıkım salalım,
Kahrolası Burut'u
Sarıp kıskıvrak yakalayalım,
Taze izine ot koyup,
Benzi sararana dek kovalayalım».
Pehlivan Coloy hızlanıp,
Hepsine söylenip,
Coloy aşağılamadık kimse bırakmadı,
Ordunun hepsini sürdü.
Ordunun ardını er Coloy
Sürüp aldığı demdi,
Kimseyi sağ komayacak bir er olarak
Ortalığı kapladığı demdi.
Ordusunun başında Koca Döñgö,
İnsanın bilmediği dili var,
Beecin'in ta ötesinde
Sazañşañ denen bir halktanmış,
Kimsenin bilmediği sözü var,
Başında tabak gibi tek gözü var,

Atası kıtay dolusu,
Adam tilin bilbegen
Aybanga çalış doñuzu.
Kecige çaçı üksöyüp,
Kaarı kelip kakayıp,
Karmaşarga can tappay,
Kaarı küçtüü kapırga
Kayratı toluk er eken,
Kakançıluu Beecinge

Babası Kıtay'ın delisi,
İnsan dili bilmeyen,
Hayvana çalar domuzu.
Ense saçı diken diken kabarıp,
Öfkesi gelip kasılıp,
Boğuşacak can bulamayıp,
Öfkesi güçlü bir kâfir,
Gayreti tam bir ermiş,
Kakan hanlı Beecin'de

Kayran Döñgö deer eken.
Arbagı biyik, atı uluk,
Artık balban er Döñgö
Bir caratılgan makuluk,
Kaardanıp tuu karmap,
Körsö köñül bölünüp,
Kösögör toodoy körünüp,
Kaarlanıp kıykırsa
Kapçıgay köçüp düpüldöp,
Manas emes cön ele,
On segiz miñ aalamdı
Kırgın kılıp ketçüdöy,
Kayran Döñgö küülönüp,
Murununan çıkkan buu
Kol ıştıktay burkurap,
Kırgın tiygen emedey
Artınan kıtaydın kolu çurkurap,
Az gana emes el kaptap,
Aygaylap san kol ceterde,
Arslan Manas ayköl şer
Kırgındaşıp kıtayga
Dagı cetken oşol cer,
Toruçaar menen celigip,
Kaar salıp bakırıp,
Kaptap ketçü balbanın
Kankor Manas kabılan
Kayra aydadı sapırıp.
Körçü bolsoñ er Döñgö
Kılküröñ menen çamınıp,

Ona «Kayran Döñgö» derlermiş.
Ruhu yüce, adı ulu,
Eşsiz pehlivan er Döñgö,
Bir başka yaratılmış mahluk,
Öfkelenip tuğ tutup,
Gören gönlü ürperip,
Heybetli bir dağ gibi görünüp,
Kükreyip haykırsa
Boğazlar gümbürdeyip göçer,
Manas şöyle dursun,
On sekiz bin âlemi
Kırıp geçirecekmiş gibi,
Kayran Döñgö hızını alıp,
Burnundan çıkan buhar
Koca ocak dumanı gibi tütüp,
Kırgına uğramış gibi
Ardından Kıtay ordusu çığrışıp,
Az buz değil, halk sel gibi basıp,
Naralarla sayısız ordu yetişirken,
Arslan Manas, ayköl şir,
Kıtay'la kırışa kırışa
Yine yetiştiği yer orası,
Toruçaar ile coşup,
Gazap salıp haykırıp,
Üstüne çullanan pehlivanları
Kan dökücü Manas, kaplan,
Savurup geri sürdü.
Bir görsen, er Döñgö,
Kılküröñ ile şahlanıp,

Bet aldınan örttöngür
Manaska ayza sayuuga
Kalgan eken kamınıp.
Cay-caragın caylanıp,
Kırgın kılıp ötçüdöy
Kaarı betine aylanıp,
Kaar tögülüp küülönüp,
Cete elekte Manaska
Cep iyçüdöy süylönüp:
«Koldu emne kırdıñ? - dep
Buyruk kelse çoñ kandan
Töönü emne kıldıñ? - dep,
«Kıtaydı kırgın kılam» - dep,
Oylop cürgön ekensiñ,
Aygaylagan kalmaktın
Alsızı menen çapçışıp,
Sen, oynop cürgön ekensiñ.
Kızıtalak, kuu burut,
Bügün tiydiñ cinime,

Tam karşıdan, yanası,
Manas'a mızrak saplamaya
Hazırlanmış durmuş.
Silah pusatını yerleştirip,
Kırıp geçirecekmiş gibi
Öfkesi yüzüne vurup,
Gazap dökülüp hız alıp,
Daha Manas'a varmadan
Yiyip yutacakmış gibi söylenip:
«Orduyu niçin kırdın?» diye,
«Büyük handan buyruk gelmişken
Develeri ne yaptın?» diye,
«Kıtay'ı kırıp geçiririm» diye
Kurup durmuşsun demek,
Nara atan Kalmuk'un
Güçsüzüyle çarpışıp,
Sen oyun oynayıp durmuşsun.
Kahrolası, kurnaz Burut,
Bugün dokundun damarıma,

Ketirem bügün türüñdü,
Kaarım kelip kakaydım,
Bügün katılbay koyboym biriñe.

Bügün bilgenimdi kılamın,
Tak biriñdi koyboy kıramın!»
Oşentip, Döñgö küülönüp,
Kolundagı çokmoru
Colum üydöy körünüp,
Kök temirden tuulga
Kömkörö kiyip alıptır,
Körgön cerden Manaska
Kök nayza sunup salıptır.
Kılküröñgö kamçı urup,
Kılça canın ayabay,
Kapçalday oozu açılıp,
Oozunan ört küyüp,
Ceñ bilektey çaçılıp,
Kılıp iyçü emedey,

Bugün şeklini şemalini bozarım,
Öfkem kabardı, kasıldım,
Bugün tekinize bile dokunmadan
bırakmam.
Bugün bildiğimi yaparım,
Tekinizi komadan kırarım!»
Böyle deyip Döñgö hız alıp,
Elindeki çomağı
Göçebe çadırı kadar görünüp,
Gök demirden tolgayı
Başına ters kapatıp geçirmiş,
Manas'ı gördüğü yerden
Gök mızrağı uzatıvermiş.
Kılküröñ'e kamçı vurup,
Kıl kadar canını esirgemeden,
Ağzı dağ boğazı gibi açılıp,
Ağzından alev yanıp,
Kol yeni kalınlığında saçılıp,
Hepsini bitirecekmiş gibi,

Kızıgı kıyla körünüp,
Kıtaylardan er Döñgö
Algan eken bölünüp,
Cekege çıgıp alıptır,
Kaarınan kapırdın
Cer ayrılıp alıptır.
Karasa köñül bölünüp,
Bolkuldagan al Döñgö
Boz señir toodoy körünüp,
Art cagınan Döñgönün
Kaptap kelgen balbanı
Alaman koyup kalganı.
Kılküröñgö kamçı urup,
Kıtaylardan bölünüp,
Alıptır Döñgö balbanı.
Mendeden bölök sürü bar,
Katılışkan adamdı
Tirüü koybos türü bar.
Er Döñgönü körgöndö
Kıraan Manas kabılan
Toruçaar tulpar külükkö
Toktoboston kamçı urup,
Kol saldı kıtay bülükkö.
Toruçaar oozun burdu emi,
Toodoy bolgon Döñgögö
Toktoboy ayza sundu emi.
Belgilüü Manas şeriñdin
Berendigi bek başka,
Kakançıluu Beecindi
Takır kırçu köy kaşka.

Görülmedik hâli iyice belirip,
Er Döñgö Kıtaylardan
Ayrılıp öne çıkmış,
Teke tek meydana çıkmış,
Kâfirin gazabından
Yer yarılıp açılmış.
Bakanın gönlü ürperir:
Kütle kütle kabaran o Döñgö
Boz sırtlı dağ gibi görünüp,
Döñgö'nün ardından
Sel gibi gelen pehlivanları
Hep birden akına kalkıştı.
Kılküröñ'e kamçı vurup,
Kıtaylardan ayrılıp
Öne çıkmış pehlivan Döñgö.
İnsandan başka bir heybeti var,
Kendisine sataşan adamı
Sağ komayacak hâli var.
Er Döñgö'yü gördüğünde
Şahbaz Manas, kaplan,
Toruçaar tulpara, yüğrüğe,
Durmaksızın kamçı vurup,
Kıtay kalabalığına saldırdı.
Toruçaar'ın başını çevirdi işte,
Dağ gibi Döñgö'ye
Durmadan mızrak uzattı işte.
Namlı Manas arslanının
Yiğitliği bambaşkadır,
Kakan hanlı Beecin'i
Kökünden kıracak seçkin yiğit o.

Karmaşkanı kankordun
Koñur salkın küz bolgon,
Katılgan kara kalmaktın
Eçenderi kırılıp:
«Karmaşam» - dep, tüz bolgon.
Er Döñgönü körgöndö
Sayışarın bildi emi,
Bile koyup kankoruñ

Kan dökücünün boğuştuğu dem
Serin, esmer bir güzdü,
Sataşan kara Kalmuk'un
Niceleri kırılıp:
«Boğuşurum» diyen yerle bir oldu.
Er Döñgö'yü gördüğünde
Mızraklaşacağını anladı işte,
Hemen anlayıp kan dökücün

Mıyıgında küldü emi,
Ölümdön kayra tük tartpay,
Acaldan Manas tük kaytpay,
Toruçaar oozun burdu emi,
Kızık temir sır nayza
Er Döñgögö karata
Kürkürötö sundu emi.
Beren Manas sultandın
Beli artında bekçeyip,
Alaktagan eki köz
Örttöy kaynap çekçeyip,
Kaarı bötön körünüp,
Kuday süygön baatırdın
Arslan sürü körünüp,
Alagay közü çolpondoy,
Ayköldün sürün suraba,
Kaalgaday kaşka tiş,
Emi kalayıktan başka tiş
Kaşkayıp çıgıp alıptır,
Kan içmesi bek karmap,
Döñgögö koldu salıptır.
Tulpar eken Toruçaar
Başın cerge salıptır
Başkaça arış alıptır.
Basıp ötsö kara taş
Talkan bolup bırkırap,
Colum üydöy dañkanı
Töbösündö çırkırap,
Kökülün kökkö zırgıtıp,
Canıbar tuyagın cerge mılgıtıp,
Uçkan kuş menen carışıp,
Okoro tüygön ak tizgin
Esebi cok tulpardın
Kabılan oozu menen alışıp,
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumgança
Şerdin şer ekeni bilinip,
Toruçaar cetti cügürüp,
Toruçaardın üstündögü kan Manas

Bıyık altından güldü işte,
Ölümden hiç geri durmadan,
Ecelden Manas hiç dönmeden,
Toruçaar'ın başını çevirdi işte,
Kızgın demirden sır mızrağı
Er Döñgö'ye doğru
Gümbürdeterek uzattı işte.
Yiğit Manas sultanın
Beli ardına sağlam gerilip,
Fıldır fıldır iki gözü
Ateş gibi kaynayıp belerip,
Gazabı bambaşka görünüp,
Tanrı'nın sevdiği bahadırın
Arslan heybeti görünüp,
İri gözleri Çolpan yıldızı gibi -
Ayköl'ün heybetini sorma -
Kapı kanadı gibi bembeyaz dişleri,
Halkınkinden başka türlü dişleri
Işıl ışıl belirmiş,
Kan içiciliği iyice tutup,
Döñgö'ye saldırıvermiş.
Tulparmış Toruçaar,
Başını yere eğmiş,
Bambaşka adım açmış.
Basıp geçse kara taş
Un ufak olup dağılır,
Göçebe çadırı kadar kesekler
Tepesinde vızıldar,
Perçemini göğe savurup,
Hayvancık tırnağını yere gömüp,
Uçan kuşla yarışıp,
Sımsıkı düğümlü ak dizgine -
Eşi benzeri olmayan tulparın dizginine -
Kaplan ağzıyla asılıp,
Aman deyip demeyinceye dek,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Arslanın arslanlığı belli olup,
Toruçaar koşup yetişti,
Toruçaar'ın üstündeki han Manas,

Maylagan buuday cüzdönüp,
Yüzü yağlanmış buğday rengine bürünüp,

Küügüm tuman közdönüp,
Kan içme Manas kabılan
Cetik belin kurçanıp,
Cetken cerde Döñgönü
Ayza menen bir sayıp,
Cetik bala şeriñiz
Cebeden murun cetkeni,
Cetken cerde Döñgönü:
«Kendir kurdun çeti - dep,
Öpkönün bir cak beti - dep,
Can cerinin tuşu - dep,
Örttönüp ölgön çoçkonun
Ölüüçü ceri uşul» - dep,
Kan içse toygus sır nayza
Karmay kalıp imerip,
Kankordugu mınçalık
Kañ dedire Döñgönü
Muştap kelip ciberdi.
Kabırga söögü sögülüp,
Manas şer ayza sayganda
Öpkösü eki bölünüp,
Suuday kanı tögülüp,
Körüp turgan adamdın
Bütkön boyu dürküröp,
Kılkürööñdün üstünön
Eerinen art tayıp,
Üzöñgüdön but tayıp,
Kulap ketti kürküröp,
Döñgö attan tüşköndö
Balaanı başka salganı,
Başın kesip alganı.
Al Döñgösün cay kılıp,
Içke coldu tötölöp,
Kılkürööndü Manas şer
Olco kıldı cetelep,
Kılkürööñ koştop çıkkıça,
Kuday betin körgözbö,

Gözleri alacakaranlık dumanı kesilip,
Kan içici Manas, kaplan,
Yetkin belini kuşanıp,
Yetiştiği yerde Döñgö'yü
Mızrakla bir kez saplayıp,
Yetkin çocuk arslanınız
Temrenden önce yetişti,
Yetiştiği yerde Döñgö'ye:
«Kendir kuşağın kıyısı» diye,
«Ciğerin bir yanı» diye,
«Can evinin hizası» diye,
«Yanıp gebermiş domuzun
Öleceği yer burası» diye,
Kan içse doymaz sır mızrağı
Kavradığı gibi savurup -
Kan dökücülüğü işte bu kadar -
Döñgö'yü çınlatarak
Vurup deviriverdi.
Kaburga kemiği sökülüp,
Manas arslan mızrak sapladığında
Ciğeri ikiye bölünüp,
Kanı su gibi dökülüp,
Bakıp duran adamın
Bütün bedeni ürperip,
Kılkürööñ'ün üstünden,
Eyerinden ardı kayıp,
Üzengiden ayağı kayıp,
Gümbürdeyerek yıkıldı,
Döñgö attan düştüğünde
Belayı başına sardı,
Başını kesip aldı.
O Döñgö'sünü yere serip,
İnce yolu kestirmeden aşıp,
Kılkürööñ'ü Manas arslan
Yedeğine alıp ganimet etti,
Kılkürööñ'ü yedekleyip çıkıncaya dek -
Tanrı yüzünü göstermesin -

Kamıştı kör, seldi kör,
Kaptap ketken eldi kör,
Munarık uçkan çoktu kör,
Buzulbay tiygen oktu kör,
Kaarluu Coloy bakırıp,
«Kakandap» uraan çakırıp,
Kaardı katuu saldı emi,
Kaynap catkan köp balban
Kanı Coloy baş bolup
Kalıñ Manas sultandı
Tegerektep kaldı emi.

Kamışı gör, seli gör,
Sel gibi basan halkı gör,
Pus içinde uçuşan koru gör,
Şaşmadan isabet eden oku gör,
Gazaplı Coloy haykırıp,
«Kakan!» diye nara atıp,
Şiddetle gazaba geldi işte,
Kaynayıp duran nice pehlivan,
Hanları Coloy başta olmak üzere,
Manas sultanı kalabalıkça
Çepeçevre kuşattılar işte.

Akbaltay bay, Cakıp bay
Köödöngö batpay köp sanaa
Kan Manastı körgöndö,
Eköönün közünün caşı on talaa:
«Ölböy tirüü cürgöndö
Ne muraska ceteli,
Mañdayga bütkön bala üçün
Kurgan can kurman bolup keteli».
Ak sakalı suyulup,
Eki közdön akkan caş
Akırek ıldıy kuyulup,
Köödöngö batpayt köp sanaa,
Közünün caşı miñ talaa.
«Acal cetse öldük - dep,
Ayla bolso Manaska
Karaan bolup berdik - dep,
Kara candı ayabay,
Kaptalınan kan Baltay
Kaçırıp ayza sunganı,
Ortosunda Cakıp bay
Oyron Manas uulu üçün
Kırgındaşıp turganı.
Taalayı artık kayran şer,
Talkan kılıp kıtaydı
Kırıp cüröt Manas er.
Toruçaar sanga bir salıp:
«Kan Manas» - dep, ün salıp,

Akbaltay bey, Cakıp bey,
Göğse sığmaz nice kaygıyla,
Han Manas'ı gördüklerinde,
İkisinin gözyaşı on ova oldu:
«Ölmeyip sağ gezerken
Hangi mirasa erelim,
Alnımıza yazılan evlat için
Şu yorgun can kurban olup gidelim».
Ak sakalı seyrelip,
İki gözden akan yaş
Köprücüğünden aşağı dökülüp,
Göğse sığmaz nice kaygı,
Gözünün yaşı bin ova.
«Ecel yeterse ölürüz» deyip,
«Çare olursa Manas'a
Arka olup dururuz» deyip,
Kara canı esirgemeden,
Yanından han Baltay
Saldırıp mızrak uzattı,
Ortalarında Cakıp bey,
Yaman Manas oğlu için,
Kırışıp durdu.
Talihi üstün kayran arslan,
Kıtay'ı un ufak edip
Kırıp geçiriyor Manas er.
Toruçaar'ın sağrısına bir vurup:
«Han Manas!» diye ses verip,

Oynop-oynop ketkende
On eki kalmak tırayıp,
Toruçaar menen oynotup,
Cetken cerin soylotup,
Ortosunda zor Manas
Opol-toodoy körünüp,
Kankordun kaarına çıdabay,
Kaçıp balban bölünüp,
Kak aldına kelgendin
Kaçıp aman kutulbay,
Agıp kanı tögülüp,
Aykırıkka kelgende,
Arslan Manas kök caldın
Şerdik türü körünüp,
Eñkeyişte er sayat,
Esebi cok kabılan
Tak elüüsün katar bir sayat.
Kalaymanga kirgende
Kaarlanıp bakırdı,
Kara talday kalmaktı
Kayra aydap sapırdı,

Oynaya oynaya geçtiğinde
On iki Kalmuk boylu boyunca serilip,
Toruçaar'ı oynatıp,
Yetiştiği yeri yerde süründürüp,
Ortalarında ulu Manas
Heybetli bir dağ gibi görünüp,
Kan dökücünün gazabına dayanamayıp,
Pehlivanlar kaçıp dağılıp,
Tam önüne gelenlerin
Kaçıp sağ kurtulanı olmayıp,
Kanı akıp dökülüp,
Nara vakti geldiğinde,
Arslan Manas'ın, boz yelelinin,
Arslanlık hâli görünüp,
İnişte er mızraklar,
Hesaba sığmaz kaplan
Tam ellisini birden bir vuruşta mızraklar.
Kargaşaya girdiğinde
Kükreyip haykırdı,
Kara söğüt gibi Kalmuk'u
Savurup geri sürdü,

Orto cerin Akbaltay,
Oyup algan kezi eken,
Bir çekesin Cakıp bay
Soyup kalgan kezi eken,
Kalmak kaçıp birindep,
Caynap kalgan kezi eken.
Caynaganın kırgındap,
Bayagı Manas kök calıñ
Aydap algan kezi eken.
Kaardı katuu baştadı,
Er Döñgösün baş kılıp,
Kelgen koldun baarısın
Takır kırıp taştadı.
Tüzöñdün baarı çañ boldu,
Kolottun baarın karasañ
Korkurap akkan kan bolup,
Balaanı başka çaldırıp, -

Ortasını Akbaltay
Oyup aldığı demdi,
Bir ucunu Cakıp bey
Boğazladığı demdi,
Kalmuk birer birer kaçıp,
Darmadağın olduğu demdi.
Dağılanı kırıp geçirip,
O bildiğin Manas, boz yelelin,
Önüne katıp sürdüğü demdi.
Gazabı şiddetle başlattı,
Er Döñgö'leri başta olmak üzere,
Gelen ordunun hepsini
Kökünden kırıp attı.
Düzlüklerin hepsi toz oldu,
Vadilerin hepsine baksan
Şarıl şarıl akan kan olmuş,
Belayı başına sardırıp -

Esenkandın balbanı	*Esenkan'ın pehlivanları*
Calgız Manas kanga aldırıp,	*Tek başına Manas hana yenilip -*
Akbaltay bay, Cakıp bay,	*Akbaltay bey, Cakıp bey*
Attı olco kılıptır,	*Atları ganimet etmiş,*
Olcogo bular tunuptur.	*Ganimete bunlar boğulmuş.*
Kalmaktardın baatırı	*Kalmukların bahadırı,*
Kayran Coloy kapırı	*Kayran Coloy kâfiri,*
Kalaymandı bir saldı;	*Bir kargaşa kopardı;*
Kalmaktardın Coloyu	*Kalmukların Coloy'u*
Çılandın colun tozgonu,	*Çılan'ın yolunu kesti,*
Kalaymandı bir saldı,	*Bir kargaşa kopardı,*
Kızmatkerin kıyratıp,	*Hizmetkârlarını kırıp geçirip,*
Topurak-Söksööl colunan,	*Topurak-Söksööl yolundan,*
Tozoku Coloy kolunan,	*Cehennemlik Coloy'un elinden,*
Miñ kalaba bir salıp,	*Bin fitneyi bir anda salıp,*
Miñ töönün çayın bir aldı.	*Bin devenin çayını bir anda aldı.*
Kaardı katuu baştadı,	*Gazabı şiddetle başlattı,*
Coloyunan bölöktü	*Coloy'undan gayrısını*
Conokko kırıp taştadı.	*Conok'ta kırıp attı.*
Keçee tomuktay cerde too cok,	*Hani aşık kemiği kadar yerde dağ yok,*
Toñkoyo kirer koo cok,	*Eğilip girecek çukur yok,*
Buursun çiygen çiyin cok,	*Sabanın çizdiği bir çizgi yok,*
Suur kazgan iyin cok,	*Marmotun kazdığı in yok -*
Ayday sarı talaada	*Ay gibi dümdüz sarı ovada*
Artık balban er Coloy	*Eşsiz pehlivan er Coloy,*
On caysañın eerçitip,	*On caysañını ardına takıp,*
Oyron Coloy baştıgı.	*Yaman Coloy başları olarak.*
Mañday cagın çaldırıp,	*Ön yanını gözcüyle kollattırıp,*
Balbandarga koşumça	*Pehlivanlara ek olarak*
Miñ töödö çayın aldırıp,	*Bin devedeki çayı aldırıp,*
Balbandan bular bölünüp,	*Bunlar pehlivanlardan ayrılıp,*
Can ayabay iç küyüp,	*Can esirgemeden içleri yanıp,*
Ölüüçü türü körünüp,	*Ölecek hâlleri görünüp,*
Tügöngön toonun urçukta	*Biten dağın çıkıntısında,*
Dümüröygön tumşukta	*Kütük gibi kabaran burunda,*
Orgup tuman bölünöt,	*Duman fışkırıp bölünür,*
Opol-toodoy dañkayıp,	*Ulu dağ gibi heybetlenip,*
On eki caysañ canında	*On iki caysañ yanında,*

Oyron Coloy körünöt.
Caysañdardın mıktuusu
Kayçı kulak Kaman alp,
Coru kuyruk Coon alp,
Karaçoyun balbanı
On eki caysañ eerçitip,
Oroygon toonun urçuktan
Kan Coloy çıga kalganı.
Kıyladan Coloy er oşol
Kızık bolup uruşup,
Kırgındaşkan cer oşol,
Ulugu bar, döösü bar,
Bilgenge oor barkı bar,
Manastı baylap aluuga
Kumar bolgon karkıbar,
On ekidey caysañın,
Ar birisi balbandın -
Arı sorgok, artık er
Kıyraşıp kızık sayışıp,
Kırgın bolçu oşol cer.
Er eken Coloy bakırıp,
Kayçı kulak Kaman alp,
Kaman alpın çakırıp:
- Kızıtalak Manas buruttan
Öç albay kantip ötöbüz,
Bir ölüşpöy Manaska
Tirüü kantip ketebiz,
Kaardı katuu baştadı,
Kayran Döñgö erendin
Balbanı menen tıraytıp,
Takır kırıp taştadı.
Kalayman baştap, çır saldı,
Üyüñ küygön bul burut
Topuraktın conunda
Miñ töönün çayın bir aldı,
Keyişti keçee baştadı,
Menin keçilim tiyse koluna
Kecigesin kerceytip,
At kılıp bittep taştadı.

Yaman Coloy görünür.
Caysañların en sağlamı
Makas kulaklı Kaman alp,
Akbaba kuyruklu Coon alp,
Karaçoyun pehlivanı -
On iki caysañı ardına takıp,
Sarp dağın çıkıntısından
Han Coloy çıkıverdi.
Nicelerin içinde er olan Coloy odur,
Görülmedik biçimde vuruşup,
Kırıştıkları yer orası,
Ulusu var, devi var,
Bilene ağır değeri var,
Manas'ı bağlayıp almaya
Hırs bağlamış o heybetli,
On iki kadar caysañı -
Pehlivanların her biri
Hem obur, hem eşsiz er -
Kıyasıya, görülmedik mızraklaşıp,
Kırgın olacak yer orası.
Ermiş Coloy, haykırıp,
Makas kulaklı Kaman alpı -
Kaman alpını çağırıp:
- Kahrolası Burut Manas'tan
Öç almadan nasıl geçeriz,
Manas'la bir ölüm dövüşü etmeden
Sağ nasıl gideriz?
Gazabı şiddetle başlattı,
Kayran Döñgö ereni
Pehlivanlarıyla birlikte serip,
Kökünden kırıp attı.
Kargaşa başlatıp kavga saldı,
Evi yanası bu Burut,
Topurak'ın sırtında
Bin devenin çayını bir anda aldı,
Derdi daha dün başlattı,
Benim keşişim eline geçince
Ensesini gerdirip,
At edip binip rezil etti.

Bul zorduktu kim körgön?	*Bu zorbalığı kim görmüş?*
Kızıtalak buruttan	*Kahrolası Burut'tan*
Kıylanıp Coloy er kördü.	*Er Coloy çok çekti, çok gördü.*
Beecin kanı Esenkan	*Beecin hanı Esenkan*
Bet alıp colun çaldırsa,	*Yönelip yolunu gözlettiğinde,*
Bek işengen Coloyu	*Pek güvendiği Coloy'u*
Kızıtalak burutka	*Kahrolası Burut'a*
Köp düynösün aldırdı.	*Nice malını kaptırdı.*
Ölüşpöy kantip tartabız?	*Ölüm dövüşü etmeden nasıl çekiliriz?*
Baatır bolso burutka	*Bahadırsa eğer, Burut'a*
Basıp uruş salalı,	*Basıp savaş açalım,*
Barı-coktu kırdırıp,	*Varı yoğu kırdırmadan*
Kantip tirüü kalalı.	*Nasıl sağ kalalım?*
Astındagı Açbuudan	*Altındaki Açbuudan*
Kanattuu tulpar mal oşol,	*Kanatlı tulpar hayvandır,*
Kuyrugu sayañ, calı bas,	*Kuyruğu dik, yelesi basık,*
Kuturgurdun Açbuudan	*Kudurasıcanın Açbuudan'ı*
Kulandı kuusa kutkarbas,	*Kulanı kovsa kaçırtmaz,*
Salışkan coogo bolgon maş.	*Kapıştığı düşmana karşı ustalaşmış.*
Astındagı Açbuudan	*Altındaki Açbuudan'ı*
Oyku-kaykı bastırıp,	*Oynak salınıp yürütüp,*
Caysañdın canın çıgarıp,	*Caysañların canını çıkarıp,*
Kaarlanıp şaştırıp,	*Kükreyip telaşa verip,*
Kayran Coloy kanetet?	*Kayran Coloy ne yapsın?*
Kapa bolup toktoboy,	*Kederlenip durmadan,*
Atası azır ölgöndöy	*Babası az önce ölmüş gibi*
Aç aykırık çuu salıp,	*Acı naralarla çığlık salıp,*
Dobulbastı bir salıp,	*Savaş davulunu bir dövüp,*
Kök kübönü camınıp,	*Gök zırh cübbesini bürünüp -*
Körçü bolsoñ Coloy kan	*Bir görsen Coloy hanı -*
Kök colborstoy çamınıp,	*Boz kaplan gibi şahlanıp,*
Colum üydöy baştanıp,	*Başı göçebe çadırı gibi kocaman,*
Tülögön coru kaştanıp,	*Tüyü dökülmüş akbaba gibi kaş çatıp,*
Börüdöy közü bölünüp,	*Kurt gibi gözleri kanlanıp,*
Bölünüp ölgön çoçkonun	*Sürüden ayrı ölen domuzun*
Bötönçö sını körünüp,	*Apayrı görünüşü belirip,*
Murdu calpak, cargak köz,	*Burnu yassı, gözü çekik derili,*
Kabagı tayız, zaarı küç,	*Kaş çukuru sığ, zehri güçlü -*

Bul kapırdan küdör üz,
Kara kalmak kanı eken,
Sayış menen çabışka
Başınan kadik can eken.
Özü calpak, öñü saz,
Küröş menen soguşka
Eçak bolgon eñ bir maş,
Cetik Coloy çoñ balban,
Kayçı kulak Kaman alp
Karaan kılıp aydaptır,
Coru kuyruk Coon alp
Coldoşko bekem şaylaptır.

Bu kâfirden umudu kes -
Kara Kalmuk hanıymış,
Mızraklaşmaya da kılıçlaşmaya da
Öteden beri denenmiş bir canmış.
Kendisi yassı, beti balçık rengi,
Güreşe de savaşa da
Çoktan olmuş pek bir usta,
Yetkin Coloy, koca pehlivan,
Makas kulaklı Kaman alpı
Arka edinip sürmüş,
Akbaba kuyruklu Coon alpı
Yoldaşlığa sağlamca seçmiş.

Karaanı balban, zaarı küç
Katının kara baskansıp,
Enteñdegen kapırlar
Kuturgur cayın körüp al.
Kul düynösün çaçkansıp,
Kuturgur cayı mamınday
Kuugunu cakın kaçkansıp,
Enteleñdep el baştap,
Çıñdap belin kurçanıp,
Çılgıy balaa Coloydun
Çıday albay doñuzdun
Çılgıy içi ört canıp,
Çındap soguş saluuga,
Çımırkanıp kan Coloy
Manaska çındap uruş saluuga,
Üyüñ küygön al çoçko
Ütüröyüp alıptır,
Çımınday canın ayabay
Çımırkanıp kalıptır.
Kalayman saldı bul kankor
Uşul Altay cerine,
Kırgın saldı kızıtalak
Menin kara kalmak elime.
Men Beecinge ketkende
Kayruu bergen bir can cok,
Kara kalmak tıyılgan,

Gölgesi pehlivan, zehri güçlü,
Karısını karabasan basmış gibi
Telaşla koşuşan kâfirler -
Kudurasıcanın hâlini gör de al.
Kul malını saçar gibi,
Kudurasıcanın hâli işte şöyle,
Kovalayanı yakınmış da kaçar gibi,
Telaşla halkın başına geçip,
Belini sımsıkı kuşanıp,
Baştan başa bela Coloy'un -
Dayanamayıp domuzun
İçi baştan başa ateş yanıp -
Gerçekten savaş açmaya,
Var gücünü toplayıp han Coloy,
Manas'a gerçekten cenk açmaya,
Evi yanası o domuz
Suratını asıp durmuş,
Sinek kadar canını esirgemeden
Var gücünü toplamış.
«Kargaşa saldı bu kan dökücü
Şu Altay toprağına,
Kırgın saldı kahrolası
Benim kara Kalmuk halkıma.
Ben Beecin'e gittiğimde
Karşı koyan bir can yok,
Kara Kalmuk sinmiş,

	Katılıp kelgen balbanı	*Sataşmaya gelen pehlivanı*
	Biröö kalbay kırılgan.	*Bir teki kalmadan kırılmış.*
	Bul kızıtalak buruttun	*Bu kahrolası Burut'un*
	Cürgönünön çañ çıktı,	*Yürüdüğü yerden toz çıktı,*
	Dobuşunan can çıktı,	*Sesinden can çıktı,*
	Sınçı közü kaşayıp,	*Sınçının gözü kararıp,*
	Bul Altayda tuulgan, -	*Bu Altay'da doğmuş -*
	Kızıtalak bul burut	*Kahrolası bu Burut*
	Salmak boldu çuulgan.	*Dillere destan bela oldu.*
9510	Esenkandın aldınan	*Esenkan'ın huzurundan*
	Keldik ele köp asker,	*Kalabalık askerle gelmiştik,*
	Kızıktı kıyın saldırıp,	*Başımıza türlü hâller getirtip,*
	Kıyla tümön, köp balban	*Nice tümeni, nice pehlivanı*
	Bir burutka aldırıp,	*Bir tek Burut'a kaptırıp,*
	Kan betin kantip köröyün,	*Hanın yüzüne nasıl bakayım?*
	Çamam kelse çarpışıp,	*Gücüm yeterse çarpışıp,*
	Bul kızıtalak buruttun	*Bu kahrolası Burut'la*
	Çabış kılıp köröyün» -	*Bir kılıçlaşıp göreyim» -*
	Dep, oşontüp Coloy kan	*Deyip, böylece Coloy han,*
9520	Manastın kankor ekenin	*Manas'ın kan dökücü olduğunu*
	Körüp algan kezi eken,	*Görüp anladığı demdi,*
	Kayratı toluk balbandı	*Gayreti tam pehlivanları*
	Bölüp algan kezi eken.	*Yanına ayırıp aldığı demdi.*
	Temingisi telpildep,	*Üzengi kayışı tıpırdayıp,*
	Arkasında aydarı	*Ardında saç örgüsü*
	Kol tokmoktoy selpildep,	*Tokmak gibi sallanıp,*
	Astındagı Açbuudan	*Altındaki Açbuudan'a*
	Olbuy-solbuy kamçı tursa	*Sağlı sollu kamçı vursa*
	Baskan ceri bırkırap,	*Bastığı yer paramparça olup,*
9530	Çoñ kazanday dañkanı	*Koca kazan gibi kesekler*
	Töbösündö çırkırap.	*Tepesinde vızıldar.*
	Irmegende kara cer	*Eşelediğinde kara yer*
	Kat-katınan bölünüp,	*Kat kat yarılıp bölünür,*
	Tutanıp ölgön bul attın	*Tutuşup ölesi bu atın*
	Tulparlık sını körünüp.	*Tulparlık görünüşü belirir.*
	Kara bolot oozduk	*Kara çelik gem*
	Kömököydö karsıldap	*Damağında çatırdayıp,*
	Colum üydöy çoñ tuyak	*Göçebe çadırı kadar koca tırnağı*

	Şiltese cerde tarsıldap,	*Savurdukça yerde gümbürdeyip,*
9540	Tegeregin karabay,	*Çevresine bakmadan,*
	Tegi canın ayabay,	*Hiç canını esirgemeden -*
	Kaarluu Coloy baatırda	*Gazaplı Coloy bahadırda*
	Sakal da cok, murut cok,	*Sakal da yok, bıyık da yok,*
	Balbandıgı başkaça,	*Pehlivanlığı bambaşka,*
	Kan cıttangan Coloydun	*Kan kokan Coloy'un*
	Baatırlıgı bir kança,	*Bahadırlığı bir hayli,*
	Ölçööñ ketken bul Coloy	*Ölçüye sığmaz bu Coloy,*
	Öltürüp kanga toybogon	*Öldürüp kana doymayan*
	Can kıygıçtın biröö oşol,	*Can kıyıcıların biridir o,*
9550	Calañkıçtın özü oşol,	*Azrail'in ta kendisidir o,*
	Kan içip cürüp katıkkan,	*Kan içe içe pekişmiş,*
	Kaarı toluk zaarı küç,	*Gazabı tam, zehri güçlü -*
	Bul kapırdan küdör üz,	*Bu kâfirden umudu kes -*
	Töbö çaçı süksöyüp,	*Tepe saçı diken diken kabarıp,*
	Cep iyçüdöy üksöyüp,	*Yiyip yutacakmış gibi kabarıp,*
	Kaçırgan kaman töştönüp,	*Saldıran yaban domuzu göğüslü,*
	Aluuçu ayuu közdönüp,	*Avını kapacak ayı bakışlı,*
	Körsö köñül bölünüp,	*Gören gönlü ürperip,*
	Aykırıp sungan ayzası	*Haykırıp uzattığı mızrağı*
9560	Karagayday körünüp,	*Çam ağacı gibi görünüp,*
	Körgöndün köönü bölünüp,	*Görenin yüreği ağzına gelip,*
	Colum üydöy çoyun baş	*Göçebe çadırı kadar çoyun başlı topuz*
	Bilekke oroy çalınuu	*Bileğine dolanıp asılı -*
	Coloydu körsöñ közüñdü aç	*Coloy'u görürsen gözünü aç -*
	Bolot caak aybalta	*Çelik ağızlı ay balta,*
	Bolcolu cok Coloydun	*Ölçüsü olmayan Coloy'un*
	Bul kolunda çalınuu.	*Öbür elinde asılı.*
	Coloydun cayın suraba,	*Coloy'un hâlini sorma:*
	Dem alganda murunu,	*Soluk aldığında burnu -*
9570	Murununun tanoosu	*Burnunun kanatları*
	Señirlüü toonun batkalday,	*Sarp dağın derin boğazı gibi,*
	Bir betine çoçkonun	*Domuzun bir yanağında*
	On eki şibe, kırk mancuu	*On iki Şibe, kırk Mançu*
	Ordo atışıp catkıday.	*Ordo oyunu oynayıp yatacak kadar yer var.*
	Eki közdün kıçıgı	*İki gözünün kuyruğu*
	Boz adırmak kabaktay.	*Boz tepelik yamaçlar gibi.*

	Bir közünö karasañ	*Bir gözüne baksan*
	Bakaluu köl butkulday,	*Kurbağalı gölün bataklığı gibi,*
	Kaarlangan bul kapır	*Gazaba gelen bu kâfir*
9580	Cön ele karmaşkandı cutkuday.	*Boğuştuğunu olduğu gibi yutacak gibi.*
	Kaşı örttöngön tokoydoy,	*Kaşları yanmış orman gibi,*
	Kalbayıñkı erini	*Sarkık dudakları*
	Cılkıçı kiygen çokoydoy.	*Yılkıcının giydiği çarık gibi.*
	Örttönüp ölgön bul Coloy	*Yanıp ölesi bu Coloy'un*
	Erdigi mıktuu, zaarı küç,	*Yiğitliği sağlam, zehri güçlü,*
	Mından murun karmaşıp,	*Bundan önce nice boğuşup,*
	Eçenderdi kılgan tüz.	*Nicelerini yerle bir etmiş.*
	Keçee Kap-Toonun beri ceeginde,	*Hani Kap-Too'nun beri yakasında,*
	Sazañşañdın elinde,	*Sazañşañ elinde,*
9590	Kün çıkkanda oşol curt	*Gün doğduğunda o il*
	Talaaga malça cayılgan,	*Ovaya davar gibi yayılır,*
	Kün keçkirip keterde	*Gün akşama dönerken*
	Kay cerde iyin, kay cer çuñkur,	*Nerede in, nerede çukur varsa,*
	Catarga boo kamıngan,	*Yatmak için oraya sığınırlar -*
	Oşonun kanı Madıkan,	*Onların hanı Madıkan,*
	Mamıtbek menen eki kan	*Mamıtbek ile iki han*
	Sayışuuga ıktanıp,	*Mızraklaşmaya davranınca,*
	Bargan Coloy emespi,	*Üstlerine varan Coloy değil mi,*
	Balaketti al curtka	*O ile belayı*
9600	Salgan Coloy emespi,	*Salan Coloy değil mi,*
	Altımış künü uruşup	*Altmış gün vuruşup*
	Kalgan Coloy emespi,	*Direnen Coloy değil mi,*
	Kök bukaçan Madıkan,	*Gök boğaya binen Madıkan'ı,*
	Boz kaçırçan Mamıtbek	*Boz katıra binen Mamıtbek'i,*
	Ekööönü birdey teñ baylap	*İkisini birden bağlayıp*
	Algan Coloy emespi.	*Alan Coloy değil mi.*
	«Coloy balban eken» - dep,	*«Coloy pehlivanmış» diye*
	Atagı curtka bilingen,	*Ünü ile dillere düşmüş,*
	Er Esenkan baatırdın	*Er Esenkan bahadırın*
9610	Dañzasına çiyilgen.	*Şöhret defterine yazılmış.*
	Oşol Coloy balbandın	*O pehlivan Coloy'un*
	Moynuna kıtayça lumpu taktırgan.	*Boynuna Kıtayca «lumpu» nişanı taktırmış.*
	Buttap altın kızıl zer	*Batmanla altını, kızıl mücevheri*
	Esenkandın kazına	*Esenkan'ın hazinesinden*

Zarp kılıp çaçtırıp,
Kazınaga baktırgan.
Erkeligi eñ başka
Coloydun cayın suraba,

Beecinden çıkkan köy kaşka.
Uruşuuga sumsayıp,
Buuruksungan Coloyu
Buttay temir kurçanıp,
Bulgarı terdik, burma bel
Buuruksungan er Coloy
Astındagı Açbuudan
Tozoñu toodoy burkurap,
Cekege çıgıp kalıptır,
Kaarına kapırdın
Cer mayışıp alıptır.
Kol tokmoktoy kara çaç
Arkasında selkildep,
Munun temingisi telpildep,
Kök ala maydan taş kaşat
Maydanga çıga kaldı emi.
Kıraan Manas kabılan
Bet alıp çukul bardı ele.
Taalayı artık kayran şer,
Kalkanga kirdi Manas şer,
Aç aykırık, kuu süröön
Çuuga kirdi Manas şer,
Ayıkpay turgan bir ülkön
Duuga kirdi Manas şer.
Atı Kızır kırk çilten
Ayköl erdin coldoşu,
Kırk üylüüdön kırk bala
Kan Manastın bolcoşu,
Kokuy Manas er menen
Cıyıp algan coldoşu.
Aşı birge corooloş,
Koyu birge corooloş,
Ölüm ortok ıymandaş,
Bu düynödö cıygandaş,

Harcayıp saçtırıp,
Hazinede besletmiş.
Nazlı yetişmesi bambaşka -
Coloy'un hâlini sorma -

Beecin'den çıkma seçkin yiğit.
Savaşmak için suratı asılıp,
Öfkeden tüten Coloy'u,
Bacak kalınlığında demir kuşanıp,
Sahtiyan terlikli, burma kemerli,
Öfkeden tüten er Coloy,
Altındaki Açbuudan'ın
Tozu dağ gibi savrulup,
Teke tek meydana çıkmış,
Kâfirin gazabından
Yer esneyip çökmüş.
Tokmak gibi kara saçı
Ardında sallanıp,
Bunun üzengi kayışı tıpırdayıp,
Gök ala meydana, taş sekiliğe -
Meydana çıkıverdi işte.
Şahbaz Manas, kaplan,
Yönelip iyice sokulmuştu.
Talihi üstün kayran arslan,
Kalkan ardına girdi Manas arslan,
Acı naralar, uğultulu haykırışlar -
Çığlığın içine girdi Manas arslan,
Onulmaz büyük bir
Kavganın içine girdi Manas arslan.
Adı Hızır, kırk çilten,
Ayköl erin yoldaşı,
Kırk haneliden kırk çocuk
Han Manas'ın sözleştiği,
Aman Manas er ile,
Derleyip aldığı yoldaşı.
Aşı bir, sofra arkadaşı,
Koyunu bir, ağıl ortağı,
Ölümü ortak, iman kardeşi,
Bu dünyada mal ortağı,

Sayışka kirse ayzalaş,
Olco alsa baydalaş,
Karaan bolup kırk bala
Kırdan köröt kızıktı.
Kıraan Manas kök calıñ
Er Coloygo kol salıp,
Toruçaar sanga bir salıp,
Sır nayzanı kolgo alıp,
Çoñdugu toodoy Coloygo
Bet alıştı kol salıp,
Manas cakın kalganda
Anda Coloy munu aytat:
«Atıñdın oozun bura tur,
Antañdabay, sen burut,

Aldıñkı cerge tura tur!
«Manas», «Manas» degende,
Özüñ on ekige kelipsiñ,
Barbaktap ketet ekensiñ,
Erdigiñ bar, esiñ cok,
Eçteme menen işiñ cok,
Suuga salgan çanaçtay
Dardañdap ketet ekensiñ.
Bul Altayda tuulduñ
Kindigiñ tiydi buyakka,
Senin kişiligiñ kayakta?
Degenime kön, Manas,
Buruttuguñ çın bolso -
Kezegimdi ber, Manas,
Ataktuu Coloy er elem,
Bala burut kan emes,
On segiz miñ aalamdı
Algan Coloy men elem.
Cekeleşe turuşup,
Ceke sayış kılalık,
Baatırga sonun mırza iş
Cekeleşip alalık».
Aytkanına Coloydun
Asıl Manas köndü emi,

Mızraklaşmaya girse mızrak yoldaşı,
Ganimet alsa pay ortağı -
Kırk çocuk arka olup
Sırttan seyreder bu görülmedik işi.
Şahbaz Manas, boz yelelin,
Er Coloy'a saldırıp,
Toruçaar'ın sağrısına bir vurup,
Sır mızrağı ele alıp,
Dağ kadar iri Coloy'a
Karşı karşıya saldırdılar,
Manas yaklaştığında
O zaman Coloy şunu söyler:
«Atının başını çevir de dur,
Soluyup durma, sen Burut,

Önündeki yerde dura dur!
«Manas, Manas» denince,
Sen daha on ikine gelmişsin,
Kabarıp gidiyormuşsun,
Yiğitliğin var, aklın yok,
Hiçbir şeyle işin yok,
Suya atılmış tulum gibi
Şişinip gidiyormuşsun.
Bu Altay'da doğdun,
Göbeğin bu yana düştü,
Senin insanlığın nerede?
Dediğime razı ol, Manas,
Burutluğun gerçekse -
İlk vuruş sırasını bana ver, Manas,
Ben namlı Coloy eriydim,
Çocuk Burut han değil,
On sekiz bin âlemi
Alan Coloy benim.
Teke tek karşı durup,
Teke tek mızraklaşalım,
Bahadıra yaraşan güzel, mert iştir -
Teke tek dövüşelim».
Coloy'un dediğine
Asil Manas razı oldu işte,

Tolukşugan Manas kan
Toodoy bolgon kabılan
Degenine köngönü,
Kaalaganı - kezegi,
Kezegin Manas berdi emi:
«Ayabay ayza say, Coloy,
Ayap kalsañ egerde
Tak eneñdi alıp kal, Coloy,
Bardık küçüñ sal, Coloy,
Cıga sayıp kal, Coloy,
Cıga albasañ, Coloyum,
Cılmañ çalgın çalınat,
Baykagınıñ, er Coloy,
Başıña Baltay çabılat.
Cılastı cılma baştadım,
Mına, Coloy, kebimdi uk,
Balbanıñ kırıp taştadım!
Kıyın bolsoñ ardıkkın,
Keçüüñdü çalıp col kıldım,
Ukkun uşul sözümdü
Senin keçiliñ bittep kor kıldım.
Cılkıdan mindiñ külüktü,
Menin atam Karakan ölgöndö,
Kalk çogulup kömgöndö,

Gücü taşan Manas han,
Dağ gibi olan kaplan,
Dediğine razı geldi,
Dilediği ilk vuruş sırasıydı,
Manas sırayı ona verdi işte:
«Esirgemeden mızrak sapla, Coloy,
Eğer esirgeyecek olursan
Var git ananı al da otur, Coloy,
Bütün gücünü koy, Coloy,
Vurup devir beni, Coloy,
Deviremezsen, Coloy'um,
Sinsi çalımın ayağına dolanır,
Gözünü aç, er Coloy,
Başına Baltay'ın kılıcı iner.
Yıkımı sinsice başlattım ben,
İşte, Coloy, sözümü dinle,
Pehlivanlarını kırıp attım!
Yamansan hadi bundan arlan,
Geçidini keşfedip yol ettim,
Dinle şu sözümü:
Senin keşişini bitleyip rezil ettim.
Yılkıdan yüğrüğe binmişsin,
Benim atam Karakan öldüğünde,
Halk toplanıp gömdüğünde,

Olcolopsuñ malımdı,
Kırgın kılıp barımdı.
Sındırıpsıñ belimdi,
Talkalap aydap iyipsiñ,
Sugalak kırgız elimdi.
Emi celigip tuulup cetildim,
Emi keçüüdön çalam köçüñdü,
Kelbersigen kalmagım,
Emi alamın senden öçümdü!
Bet alıp soyom dööñdü,
Çamam kelse talkalaym
Coloyum, senin meeñdi.
Şımalanıp çıgıpsıñ
Kakançının şaarınan,

Malımı yağmalamışsın,
Varımı kırıp geçirmişsin.
Belimi kırmışsın,
Paramparça edip sürmüşsün,
Garip Kırgız elimi.
Şimdi coşup doğup yetiştim,
Şimdi geçitte vururum göçünü,
Kurumlanan Kalmuk'um,
Şimdi alırım senden öcümü!
Karşına çıkıp keserim devini,
Gücüm yeterse paralarım
Coloy'um, senin beynini.
Paçaları sıvayıp çıkmışsın
Kakançın'ın şehrinden,

Karmap, soyup cibersem
Senin kanıñ sonun baarıdan.
Üç kalayman bir salam,
Cılkıñ tügül cılmaytıp,
Uyuñdu tiyip koşo alam.
Altay, Orkoy ceriñdi
Aylanıp, toorup baspasam,
Manas bolboy ölöyün,
Senin ordoñdu buzup çaçpasam,
Belimdi bekem buubasam,
Bet alışıp turbasam,
Ataa, bezildegen bürügüm,
Seni Beecinge çeyin kuubasam,
Töşüñö ayza sunbasam,
Tuubay tuna çögöyün,
Senin töröñdü sayıp cıkpasam!
Taştuuñdu karmap albasam,
Kızıl çoktuu eriñe
Kırgındı kımbat salbasam!»
Aybatı katuu, zaarı küç
Arslan Manas küülöndü:
«Ataa, üç taş tulga, bir oçok
Çanaç murun, çoñ sorgok
Etegi cerge tiybegen,
Egemdin calgız ekenin
Eç ubakta bilbegen,
Erteñ menen turbagan,
Kızıtalak, bürük it
Ezelki kirin cuubagan,
Anday-mınday debegen,
Muuzdap malın cebegen,
Ilamasın bir kılgan
Malı arbın, başı cok
Burkanın kuday dey bergen.

Yakalayıp boğazlarsam
Senin kanın hepsinden tatlıdır.
Üç kaleni birden vururum,
Yalnız yılkını değil, sıyırıp,
Sığırını da katıp birlikte alırım.
Altay, Orkoy yerini
Dolanıp kuşatarak çiğnemezsem,
Manas olmayayım, öleyim,
Senin ordanı bozup dağıtmazsam,
Belimi sıkıca bağlamazsam,
Karşına dikilip durmazsam,
Ah, çırpınan sefilim benim,
Seni Beecin'e dek kovalamazsam,
Göğsüne mızrak uzatmazsam,
Doğmamış olayım, yere geçeyim,
Senin beyini saplayıp devirmezsem!
Taşlı yurdunu tutup almazsam,
Kızıl püsküllü yiğidine
Kırgını ağır salmazsam!»
Heybeti sert, zehri güçlü
Arslan Manas coştu:
«Ah, üç taş sacayak, bir ocak,
Tulum burunlu, koca obur,
Eteği yere değmeyen,
Rabbimin bir olduğunu
Hiçbir zaman bilmeyen,
Sabahleyin kalkmayan,
Kahrolası, sefil it,
Ezelden kirini yıkamayan,
Şöyle böyle demeyen,
Malını boğazlayıp yemeyen,
Lamasını bir bilen,
Malı bol, aklı yok,
Burkan putuna Tanrı deyip duran.

Cıyılgan kara kalmagıñ,
Kakançıdan Beecindin
Kanınan buyruk alıpsıñ,
Kalday kara kalmagıñ

Toplanmış kara Kalmuk'un,
Kakançı'dan, Beecin'in
Hanından buyruk almışsın,
Kalday kara Kalmuk'un,

Kaardı katuu salıpsıñ.
Kezetiñ ala koygun - dep,
Çamañ kelse, kalmagım,
Emi meni sorgun» - dep,
Toruçaar oozun burdu emi:
«Kezetiñ Coloy algın - dep,
Keñiri küçüñ salgın - dep,
Kelbersigen çoñ kalmak,
Kelegoy kegiñ algın» - dep,
Kıymıldabay, bılk etpey,
Kızır çalgan kabılan
Kılt etpey karap turdu ele.
Açbuudançan Coloy kan
Oñurayıp barbayıp,
Opol-toodoy dardayıp,
Cetik erdin biri eken,
Körüp sınayt Manastı
Özü sınçı kul eken.
Kapıray, adamdan bölök sürü bar,
Arslanday türü bar,
Kara çaar kabılan
Kankor erdin coldoşu -
Kaptalında çamınat.
Çolok kök cal arslan
Alıp salçu emedey
Arslan erdin cökörü
Art cagınan çamınat,
Bir karasa - miñ kişi:
«Kalmaktı karap algın» -dep,
Añdıp turgan emedey
Arkasınan cabılat.
Bet aldına karasa -
Aranday oozu açılıp,
Alıp iyçü emedey
Añdıp turat sur colbors,
Ar müçösün karasañ -
Arslan sını körünöt,
Akıl ayran, iç küyüp,
Coloydun köönü bölünöt,

Kahrı ağır salmışsın.
Sıranı alıver, deyip,
Gücün yeterse, Kalmuk'um,
Şimdi beni yut» deyip,
Toruçaar'ın başını çevirdi işte:
«Sıranı al, Coloy, deyip,
Bütün gücünü kullan, deyip,
Kurumlanan koca Kalmuk,
Gel de öcünü al» deyip,
Kımıldamadan, hiç sarsılmadan,
Hızır'ın dokunduğu kaplan
Göz kırpmadan bakıp durdu.
Açbuudan atlı Coloy Han
Somurtup kabararak,
Ulu dağ gibi gererek kendini,
Olgun erlerin biriymiş,
Görüp süzüyor Manas'ı,
Kendisi görücü bir kulmuş.
Hayret, insandan başka bir heybeti var,
Arslan gibi görünüşü var,
Kara benekli kaplan,
Hunhar yiğidin yoldaşı —
Yanı başında atılıyor.
Çolak boz yeleli arslan,
Kapıp devirecekmiş gibi,
Arslan yiğidin nökeri,
Ardından atılıyor,
Bir baksa — bin kişi:
«Kalmuk'u gözle, ha» deyip,
Pusuda bekliyormuş gibi
Arkasından üşüşüyor.
Önüne baksa —
Ağıl kapısı gibi ağzı açılmış,
Yutuverecekmiş gibi
Pusuda duruyor boz kaplan,
Her uzvuna baksan —
Arslan endamı görünür,
Aklı şaşkın, içi yanıp,
Coloy'un gönlü bölünüyor,

	Can-cagına karasa	*Dört yanına baksa,*
	Canakı kelgen buruttun	*Demin gelen Burut'un*
	Calañkıç sını körünöt.	*Azrail görünüşü beliriyor.*
	Arı balban, arı şer,	*Hem pehlivan, hem arslan,*
9810	Adamda bolboyt mınday şer,	*İnsanda olmaz böyle bir er,*
	Bilegi coon, taş cürök	*Bileği kalın, taş yürekli,*
	Bil müçölüü badirek	*Fil gövdeli, iri yapılı,*
	Kayratı biyik, zaarı küç	*Gayreti yüce, zehri güçlü,*
	Katılışkan adamdı	*Sataşan adamı*
	Kıla turgan cılma tüz.	*Dümdüz ediverecek olan.*
	Üydöy kara börkü bar,	*Ev gibi kara börkü var,*
	Aalamdın baarısın	*Âlemin tümünü*
	Ceke kırçu erki bar,	*Tek başına kıracak gücü var,*
	Astındagı Toruçaar	*Altındaki Toruçaar'a*
9820	Irmegenden mal cetpeyt.	*Seğirttiğinde hiçbir mal yetişmez.*
	Üstündögü kankorgo	*Üstündeki hunhara*
	Alışkan menen al cetpeyt.	*Tutuşanın gücü yetmez.*
	Bet alışa kelgende	*Yüz yüze gelindiğinde*
	Mendenin köönü bölüngön,	*İnsanoğlunun gönlü ürperir,*
	Eki bettin ortosu	*İki yanağının ortasında*
	Acıdaar türü köründgön,	*Ejderha görünüşü belirir,*
	Aybatı biyik şer eken,	*Heybeti yüce bir ermiş,*
	Aalamdın baarısın	*Âlemin tümüne*
	Kırgın salçu er eken.	*Kırgın salacak bir yiğitmiş.*
9830	Bilinbey cürüp kuu burut	*Sezdirmeden yürüyüp kurnaz Burut*
	Bul Altayda tuulgan,	*Bu Altay'da doğmuş,*
	Katılışkan adamga	*Sataşan adama*
	Sala turgan çuulgan.	*Kıyamet koparacak olan.*
	Beker tuulgan şer emes,	*Boşuna doğmuş bir er değil,*
	Beker oñoy uul emes,	*Boş, kolay bir oğul değil,*
	Körgöndö cürök zırpıldap,	*Görünce yürek titreyip,*
	Şer ekeni bilindi,	*Er olduğu anlaşıldı,*
	Körö salıp er Coloy	*Görür görmez er Coloy*
	Manastı körüp küyündü,	*Manas'ı görüp yandı,*
9840	Baykap turup, Coloy er	*Bakıp dururken Coloy er*
	Öz canınan tüñüldü.	*Kendi canından umut kesti.*
	Sunup ayza tartpastan,	*Mızrağı uzatıp çekinmeden,*
	Acaldan kılça kaytpastan,	*Ecelden kıl kadar dönmeden,*

Açbuudandı bir salıp,
Kaarlanıp ayza alıp,
Kayra caaçu buluttay
Kaarı betine aylanıp,
Töbö çaçı ürpöyüp,
Kayran Coloy balbanı
Manaska ayza sunganı,
Karuusu tolup kapırga
Kezetin berip er Manas
Bılkıldabay turdu emi.
Bet alıp saydı er Coloy,
Sırttan Manas kayran şer
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Coloy balban sayganın
Buçkagına teñebey.

Açbuudan'a bir vurup,
Öfkelenip mızrak alıp,
Yeniden boşanacak bulut gibi
Kahrı yüzüne vurup,
Tepe saçları diken diken,
Zavallı Coloy pehlivanı
Manas'a mızrak uzattı,
Kolu güç dolup, kâfire
Sırasını verip er Manas
Kıpırdamadan durdu işte.
Karşıdan sapladı er Coloy,
Yaman Manas, koca arslan,
Zınk zınk edip aldırmadan,
Pehlivan Coloy'un saplayışını
Tırnağına bile denk saymadan.

Coloydoy balban kapır cok,
Kalmaktardın Coloyun
Cartı kılça körgön cok,
Aykırıp Coloy sayganda
Ayzası ketti bırkırap,
Kök cal Manas berendin
Şerlik cayı bilindi,
Astındagı Açbuudan
Er Coloydun tulparı
Tizeden cerge ornodu,
Mıktap saysa Manas kan
Bir kıyşak etip koybodu.
Kalmaktardın kan Coloy
Akıl iylep, oy oylop,
Kılaygan arga kalbadı,
Kayran Coloy kankor er
Kaçar cagın kamdadı:
«Kayrılsa Manas cedi - dep,
Saysa burut oñ kılbayt,
Kızıtalak bul burut
Egerde meni soo kılbayt,
Kızıtalak kankordun,
Sayışıp turgan antkordun

Coloy gibi pehlivan kâfir yok,
Kalmukların Coloy'unu
Yarım kıl kadar bile görmedi,
Coloy haykırıp sapladığında
Mızrağı paramparça oldu,
Boz yeleli Manas yiğidin
Erlik hali belli oldu,
Altındaki Açbuudan,
Er Coloy'un tulparı,
Dizine dek yere gömüldü,
Sıkıca saplasa da, Manas Han
Bir kez bile yalpalamadı.
Kalmukların hanı Coloy
Akıl yoğurup, düşünce düşünüp,
Zerrece çare kalmadı,
Zavallı Coloy, hunhar er,
Kaçacak yanını hazırladı:
«Dönerse Manas yer beni, deyip,
Saplarsa Burut sağ komaz,
Kahrolası bu Burut
Asla beni sağ bırakmaz,
Kahrolası hunharın,
Mızraklaşıp duran vefasızın

	Şerdigi eçak bilingen,	*Erliği çoktan bilinmişti,*
	Tuulbastan altı cıl	*Doğmadan altı yıl önce*
	Kakançından Beecindin	*Kakançın'ın, Beecin'in*
	Biçigine çiyilgen.	*Bitiğine yazılmıştı.*
	Kankor burut özü eken,	*Hunhar Burut kendisiymiş,*
	Özüm Coloy bolgonu,	*Kendim Coloy olalı,*
	Çirkin, Coloy atka kongonu,	*Yazık, Coloy adını alalı,*
	Mınday şerdi körbödüm,	*Böyle bir er görmedim,*
9890	Balban da elem, şer da elem,	*Pehlivan da idim, er de idim,*
	Bolboy kalgan ekemin,	*Hiç olmamışım meğer,*
	Aalamdı buy kılgan	*Âlemi kasıp kavuran*
	Ataktuu Coloy er elem,	*Ünlü Coloy yiğit idim,*
	Oñboy kalgan ekemin.	*Onmaz olmuşum meğer.*
	Kaarluu kayrat baarı cok,	*Kahırlı gayretin hepsi yok,*
	Baştakıday çama cok,	*Eskisi gibi derman yok,*
	Bolboy kalgan ekemin» -	*Hiç olmamışım meğer» —*
	Dep, oşentip, kan Coloy	*Deyip, böylece Han Coloy*
	Iñkır-dıñgır kep oylop,	*Karmakarışık söz düşünüp,*
9900	Coloy mintip turganda	*Coloy böyle dururken*
	Colbors, ayköl, kabılan	*Kaplan, ulu gönüllü, pars,*
	Oñtoylonup çamınıp,	*Fırsat kollayıp atılıp,*
	Coloygo ayza sayuuga	*Coloy'a mızrak saplamaya*
	Colborsuñ ayköl kamınıp,	*Kaplanın, ulu gönüllü, hazırlanıp,*
	Tegeregin karabay	*Çevresine bakmadan*
	Teñiziñ ayza sundu ele,	*Deniz yürekli mızrak uzattı,*
	Tegele canın ayabay.	*Hiç canını esirgemeden.*
	Kıdırata karabay	*Sağa sola bakmadan*
	Kıykırıp ayza sundu ele,	*Haykırıp mızrak uzattı,*
9910	Kılça canın ayabay.	*Kıl kadar canını esirgemeden.*
	Kök temirden ton kiyip,	*Gök demirden zırh giyip,*
	Kök çıbık ayza kolgo alıp,	*Gök çubuk mızrağı ele alıp,*
	Toruçaar sanga bir salıp,	*Toruçaar'ın sağrısına bir vurup,*
	Ayzanı oñdop kolgo alıp,	*Mızrağı düzeltip ele alıp,*
	Körgöndün köönü bölünüp,	*Görenin gönlü ürperip,*
	Köpkörünöö kayran er	*Apaçık ortada o yaman er,*
	Kök caldık sını körünüp,	*Boz yelelik endamı görünüp,*
	Coloydon kezet aluuga,	*Coloy'dan sırasını almaya,*
	Acal cetse ölüügö,	*Ecel gelirse ölmeye,*

Coloy menen er Manas
Bir muştaşıp körüügö,
Kankor Manas kan içme
Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü cumgança,
Bereniñ Manas bet alıp,
Kan Coloygo cetti ele,
Cetken cerde Coloydu
Kankordugu bolboso,
Kan Manastan başkası
Kan Coloygo coloybu?
Coloy kanday eme eken,
Er Coloygo kol salgan
Manas kanday şer eken?
Aç arslan töştönüp,
Algır kıraan közdönüp,
Aykırıp Manas cetti ele,
Cetken cerde Coloydu:
«Kalmak eerdin kaşı - dep,
Kak cüröktün başı» - dep,
Kambıl tuugan kapırıñ
Kaçırıp ayza saydı emi.
Kalmak kanı Coloydun
Üzöñgüdön but tayıp,
Eerden artı kıltayıp,
Eki öñürü dalbaktap,
Kayran candan tüñüldü,
Kalmaktardın Coloyu
Eki közü caynadı,
Kayran candan tüñülüp,
Kuyuşkandı karmadı.
Çılgıy içi küyündü,
Kalmaktardın Coloyu
Çımınday candan tüñüldü.
«Kayrılsa burut öldüm - dep,

On ekide buruttan
Acaldı artık kördüm» - dep,
Esi ketip salaktap,

Coloy ile er Manas
Bir dövüşüp görmeye,
Hunhar Manas, kan içici,
Şöyle böyle deyinceye dek,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Yiğidin Manas yönelip,
Han Coloy'a yetişti,
Yetiştiği yerde Coloy'u —
Hunharlığı olmasa,
Han Manas'tan başkası
Han Coloy'a yanaşır mı?
Coloy nasıl bir şeymiş,
Er Coloy'a el kaldıran
Manas nasıl bir ermiş?
Aç arslan gibi göğüs gerip,
Avcı doğan gibi bakıp,
Haykırıp Manas yetişti,
Yetiştiği yerde Coloy'a:
«Kalmuk eyerinin kaşı, deyip,
Tam yüreğin başı» deyip,
Usta doğmuş kâfire
Saldırıp mızrak sapladı işte.
Kalmuk hanı Coloy'un
Üzengiden ayağı kayıp,
Eyerden ardı kaykılıp,
İki eteği sallanıp,
Tatlı candan umut kesti,
Kalmukların Coloy'u,
İki gözü fal taşı gibi açıldı,
Tatlı candan umut kesip,
Kuskuna yapıştı.
İçi büsbütün yandı,
Kalmukların Coloy'u
Sinek kadar canından umut kesti.
«Dönerse Burut, öldüm, deyip,

On iki yaşındaki Burut'tan
Ecelin geldiğini gördüm» deyip,
Aklı gidip sarkarak,

Es-akılın cıya albay
Er Coloy turdu alaktap,
Aylası ketip bakırıp,
«Möndülöp» uraan çakırıp,
Kayrılıp Manas kelgiçe
Kalmaktardın Coloyu
Kaman alpın çakırıp,
Coru kuyruk Coon alp
Coon alpın bakırıp,
Altımış caysañ, kırk döösü
Korgon bolup Coloygo
Tegerektep cetti ele,
Cölöp-tayap Coloydu
Oñoltup cürüp ketti emi.
Arkasınan çır salıp,
Ak arslanday suysalıp,
Bereniñ Manas bet alıp,
Belgilüü canın ayabay
Balbandarga cetti emi.
Kayçı kulak Kaman alp,
Coru kuyruk Coon alp,
Colunda kıyın balbanı
Kabılan törö, kankordun
Astınan çıga kalganı.
Balbandı buzup, col salıp,
Kürmö kiygen balbandın
Küçtüüsünö kol salıp,
Mañday-teskey turuşup,
Ayzalaşıp kök caldar
Bet alışıp uruşup,
Muştaşkanda ayzalar
Kuurayday sınıp bırkırap,
Ayza uçunan ak bula
Kaldaktap uçup dırkırap,
Ayzadan amal ketkende,
Aybalta kolgo alışıp,
Köz irmebey kök caldar
Munu menen salışıp,
Aybalta sınıp bırkırap,

Aklını başına toplayamayıp,
Er Coloy şaşkın bakınıp durdu,
Çaresi tükenip bağırıp,
«Möndü!» diye savaş narası atıp,
Manas dönüp gelinceye dek
Kalmukların Coloy'u
Kaman alpını çağırıp,
Akbaba kuyruklu Coon alp —
Coon alpına bağırıp,
Altmış caysañ, kırk devi
Coloy'a kale olup
Çepeçevre yetiştiler,
Coloy'u destekleyip dayayıp
Doğrultup yürüyüp gittiler işte.
Ardından kavga salıp,
Ak arslan gibi salınıp,
Yiğidin Manas yönelip,
Değerli canını esirgemeden
Pehlivanlara yetişti işte.
Makas kulaklı Kaman alp,
Akbaba kuyruklu Coon alp,
Yolundaki çetin pehlivanlar,
Kaplan beyin, hunharın
Önüne çıkıverdiler.
Pehlivanları bozup, yol açıp,
Cübbe giymiş pehlivanın
En güçlüsüne el atıp,
Karşı karşıya durup,
Mızraklaşıp boz yeleliler,
Yüz yüze vuruşup,
Dövüşüldüğünde mızraklar
Kuru ot sapı gibi kırılıp saçıldı,
Mızrak ucundan ak lifler
Savrulup uçup dağıldı,
Mızraktan çare kalmayınca,
Aybaltayı ele alıp,
Göz kırpmadan boz yeleliler
Bununla vuruşup,
Aybalta kırılıp paralandı,

Tutam ceri tük kalbay
Takır sınıp çırkırap,
Kılıçtı kolgo alışıp,
Kıya tarta salışıp,
Kılıç sınıp bırkırap,
Kabı kuru kaldı emi,

Tutacak yeri hiç kalmadan
Tümden kırılıp çatırdadı,
Kılıcı ele alıp,
Yandan çalıp vuruşup,
Kılıç kırılıp paralandı,
Kını boş kaldı işte,

Katuu müşkül, çoñ soguş
Kırgındı eske saldı emi.
Çoñdugu toodoy alp menen
Kayran Manas kanetsin
Bet alışıp kaldı emi.
Kaman alp menen Coon alp
Balbandıgı başkaça,
Üyüñ küygön itterdin
Baatırdıgı bir kança.
Kan aldında turganda
Kezikkendi koybogon,
Bet algan aman kalbagan,
Bettep mende barbagan:
«Kılıp iet okus» - dep,
Kıncı menen baylagan,
Balban eken, er eken
Baatır Manas er menen
Aykalışkan kezi eken.
Kapçıgaydın celindey
Kaarlanıp kürküröp,
Añgi suunun selindey
Cer solkuldap dürküröp,
Bet alışa kalışıp,
Manas menen bul alptar
Mendeden bölök salışıp,
Kuday şer kılıp caratkan
Manas er kanday şer ele,
Manas menen betteşip
Coon alp menen Kaman alp
Ekööö kanday er ele?
Cakalaşıp tartışıp,
Astındagı buudandar

Ağır sıkıntı, büyük savaş
Kırgını hatıra getirdi işte.
Dağ gibi iri alp ile
Yaman Manas ne yapsın,
Yüz yüze kaldı işte.
Kaman alp ile Coon alp,
Pehlivanlıkları bambaşka,
Evi yanası itlerin
Bahadırlığı hayli çok.
Han önünde durduklarında
Rast geleni sağ komayan,
Karşısına çıkan sağ kalmayan,
Karşısına insanoğlu varmayan:
«Bir kaza çıkarır» deyip,
Zincir ile bağladıkları,
Pehlivanmış, ermiş —
Bahadır Manas er ile
Kapıştıkları an imiş.
Dar boğazın yeli gibi
Öfkelenip gürleyip,
Azgın suyun seli gibi
Yer sarsılıp gümbürdeyip,
Yüz yüze gelip,
Manas ile bu alplar
İnsanoğlundan başka türlü vuruşup,
Tanrı'nın arslan yaratıp koyduğu
Manas er nasıl bir arslandı,
Manas ile yüzleşen
Coon alp ile Kaman alp,
İkisi nasıl yiğitlerdi?
Yakalaşıp çekişip,
Altlarındaki küheylanlar

Tizeden cerge batışıp,
Tondun baarın tıtışıp,
Karşı-terşi turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşup,
Mañdaylaşıp turuşup,
Başkasınan ayla cok
Çokmor menen uruşup,
Kayçı kulak Kaman alp
Kankoruña ceterde,
Kök cal Manas cetti emi,
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumgança
Kıraan Manas kankor şer
Toruçaarga kamçı urup,
Toktolboston cetkeni,

Dizlerine dek yere batıp,
Kaftanların hepsini yırtışıp,
Karşılıklı çapraz durup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çutur vuruşup,
Alın alına durup,
Başkasından çare yok,
Topuz ile vuruşup,
Makas kulaklı Kaman alp
Hunharına yetişecekken,
Boz yeleli Manas yetişti işte,
Şöyle böyle deyinceye dek,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Doğan Manas, hunhar er,
Toruçaar'a kamçı vurup,
Durmaksızın yetişti,

Kolunda bolot çokmorun
Suurup alıp ötkönü,
Kaarlanıp bakırıp
«Kırgızdap» uraan çakırıp,
Kankor Manas şeriñdin
Kaalgaday kaşka tiş,
Kalayıktan başka tiş,
Kaşkayıp çıgıp sumsayıp,
Kaarı bölök, zaarı küç
Karmaşkandı kılat tüz.
Arslanday köz caynap,
Arslan Manas kök caldın
Kan içmesi bek karmap,
Kolunda bolot çokmorun
Daldap karmap imerip,
Coru kuyruk Coon alpın
Töbögö salıp ciberdi.
Çokmor ketti bırkırap,
Kök temirden tuulga
Asmanga uçtu dırkırap,
Coru kuyruk Coon alpıñ
Canı çıktı çırkırap.

Elindeki çelik topuzunu
Sıyırıp alıp geçti,
Öfkelenip bağırıp,
«Kırgız!» diye nara atıp,
Hunhar Manas arslanının
Kapı kanadı gibi ak dişi,
Halktan başka bir dişi,
Apak parlayıp, yüzü asılıp,
Kahrı başka, zehri güçlü,
Tutuşanı dümdüz eder.
Arslan gibi gözleri alevlenip,
Arslan Manas boz yeleliyi
Kan içici öfkesi sıkı tutup,
Elindeki çelik topuzunu
Nişanlayıp tutup çevirdi,
Akbaba kuyruklu Coon alpın
Tepesine indiriverdi.
Topuz paramparça oldu,
Gök demirden tolga
Göğe fırlayıp uçtu,
Akbaba kuyruklu Coon alpın
Canı çığlıkla çıktı.

Keyitpey kök cal turbadı,
Dünüyö salıp Coon alp
Keriginen kuladı,
Kıtay kıyla, bul calgız
Kızıktı kımbat baştadı,
Kırk caysañ baştık Coon alpın
Kıraan Manas kabılan
Kırgın kılıp taştadı.
Kızık uruş kılışıp,
Kılçaybastan uruşup,
Kün mezgilin algan cok,
Künündö tınıp kalgan cok.
Çıkanaktap uyku albay,
Çırm etip tınç albay
Çındap Manas uruşup,
Kankordugu bilindi.
«Kan içer kök cal eken» - dep,
Çoñ atagı Manastın
Beecindin Esenkanının
Dañzasına çiyildi.
Kırgındı kızık baştadı,
Esenkandın elçisin,
Katuu sakçı cerçisin,
Koyboy kırıp taştadı.
Mınday dümök kim bilgen,
Kıraanıñ Manas barında

Boz yeleli onu esirgeyip durmadı,
Dünyayı bırakıp Coon alp
Boylu boyunca yıkıldı,
Çinli pek çok, bu ise yalnız,
Görülmedik hengâmeyi başlattı,
Kırk caysañ başı Coon alpı
Doğan Manas, kaplan,
Kırıp geçiriverdi.
Görülmedik savaş edip,
Dönüp bakmadan vuruşup,
Gündüz dinlenmesi almadı,
Gününde durup soluklanmadı.
Dirseğine yaslanıp uyku almadan,
Bir an kestirip dinlenmeden,
Sahiden Manas vuruşup,
Hunharlığı belli oldu.
«Kan içer boz yeleliymiş» deyip,
Manas'ın büyük ünü
Beecin'in Esenkan'ının
Defterine yazıldı.
Kırgını yaman başlattı,
Esenkan'ın elçisini,
Sıkı bekçisini, kılavuzunu,
Hiç komadan kırıp geçirdi.
Böyle bir kargaşayı kim bilmiş,
Doğanın Manas var iken

Kıtayga salgan çoñ dürböön.
Körgöndö bolboyt eç arman,
Kankor Manas comogu
Kalmakka salgan çoñ cañcal.
Özü Altayda tuulgan,
On ekige kelgende
Oyronuñ saldı çuulgan.
Kara kalmak, mancuunun
Özönçösün örttödü,
Koçkuların koroyttu,
Baatırların başkaça
Koyboy kırıp soroyttu.

Çin'e saldığı büyük kargaşa.
Görenin içinde ukde kalmaz,
Hunhar Manas destanı —
Kalmuk'a saldığı büyük kavga.
Kendisi Altay'da doğmuş,
On ikisine geldiğinde
Yiğidin kıyamet kopardı.
Kara Kalmuk'un, Mançu'nun
Vadisini ateşe verdi,
Koç yiğitlerini yere serdi,
Bahadırlarını büsbütün,
Komadan kırıp devirdi.

Kara suuga kan kuydu,
Tulañduu cerdi tutanttı,
Özönçönü mayladı,
Öçöşköndü cayladı,
Belesten Manas tolgondu,
«Manas kelet» degende
Tildi bilgen baldarı
Dım ıylabay soorondu.
Katılgan tirüü kalgan cok,
Kakanga saldı çoñ dümök
Ölgön menen arman cok,
Başta Manas cogunda
Kara kalmak, al mancuu
Kırk üylüü kırgız şorduuga
Kızıktı mıktap salçu eken,
At menen suluu kızınan
Cılında alım alçu eken,
Al alımın berbese
Bilgenderin kılçu eken,
Kara kalmak, mancuu curt
Koyboy sabap urçu eken.
Keçee Manas on ekige kelgende
Kaardı katuu salıptır,
Esenkandın kelgenin,
Zorduk kıla bergenin
Kırgın kıldı soroytup,
Kıylasın soyup toroytup,
Kırgındı kızık baştadı,
Koçku, Döñgö çoñ alpın
Koyboy kırıp taştadı.
Kaarduu katuu çır saldı,
Topuraktın conunan,
Tozoku Coloy kolunan
Miñ töödö çayın bir aldı,
Kesirdi kenen baştadı,
Keçilderin kerceytip,

Kara suya kan döktü,
Otlu yeri tutuşturdu,
Vadiyi kanla yağladı,
Diş bileyeni tepeledi,
Manas yamaçtan dolandı,
«Manas geliyor» denince
Dili bilen çocukları
Hiç ağlamadan susup avundu.
Sataşan sağ kalmadı,
Kakan'a büyük kargaşa saldı,
Ölse de hayıflanma yok,
Önceleri Manas yok iken
Kara Kalmuk, o Mançu,
Kırk evli çilekeş Kırgız'a
Zulmü adamakıllı salarmış,
Atından, güzel kızından
Yılda haraç alırlarmış,
O haraç verilmese
Bildiklerini yaparlarmış,
Kara Kalmuk, Mançu yurdu
Hiç komadan döverlermiş.
Hani Manas on ikisine geldiğinde
Kahrı ağır salmış,
Esenkan'ın gönderdiğini,
Zorbalık edip duranını
Kırıp geçirdi, sere serpe serdi,
Nicesini boğazlayıp devirdi,
Kırgını yaman başlattı,
Koçku, Döñgö koca alpları
Hiç komadan kırıp geçirdi.
Kahırlı, ağır kavga saldı,
Toprağın sırtından,
Cehennemlik Coloy'un elinden
Bin deve yükü çayını bir çırpıda aldı,
Gazabı bol bol saldı,
Keşişlerini kaskatı serdi,

Kesirine tiygendi
Malça bittep taştadı.

Gazabına dokunanı
Bit gibi ezip attı.

Aydarduusun aymadı,
Taş sayıngan mıktuusun
Takır kırıp taştadı.
Kan Manaska katılıp,
Ulugunan kan öldü,
Kankor şerge katılıp,
Karmaşkandın baarı öldü.
Coru kuyruk Coon alp
Talkan bolup ölgönü,
Balbandardın ölgönün
Kayçı kulak Kaman alp
Coloy eköö körgönü,
Körüp alıp er Coloy
Kaman alpka ayttı kep,
Açbuudan oozun burganı,
Kaman alptın özünö
Armanın aytıp turganı:
«Özüm Coloy bolgonu,
Coloy atka kongonu,
Kara kalmak kalk elem,
Kakançıluu Beecindin
Çoñdugu toodoy alp elem,
Keñ özöndün karagay
Orgon Coloy men elem,
Kez bolgondu talkalap,
Sorgon Coloy men elem,
Ceke özöngö ee bolup,
Kongon Coloy men elem,
Karmaşkandı soo koyboy,
Sorgon Coloy men elem,
Çınmaçınga Kakanga
Korgon Coloy men elem,
Çoñdugum toodoy er elem
Colukkandı cançtagan
Colborsko çalış er elem,
Colukkandı ment kılgan
Korgon Coloy men elem.
Coonu bügün körgönüm,
Çamam çarçap, al ketip,

Perçemlisini silip süpürdü,
Taş kuşanan yamanını
Tümden kırıp geçirdi.
Han Manas'a sataşıp,
Ulularından han öldü,
Hunhar arslana sataşıp,
Tutuşanların hepsi öldü.
Akbaba kuyruklu Coon alp
Un ufak olup öldü,
Pehlivanların ölüşünü
Makas kulaklı Kaman alp
İle Coloy, ikisi gördü,
Görüp de er Coloy
Kaman alpa söz söyledi,
Açbuudan'ın başını çevirdi,
Kaman alpın kendisine
Derdini döküp durdu:
«Kendim Coloy olalı,
Coloy adını alalı,
Kara Kalmuk halkındandım,
Kakançın'lı Beecin'in
Dağ gibi iri alpı idim,
Geniş vadinin çamını
Biçen Coloy ben idim,
Rast geleni paralayıp
Yutan Coloy ben idim,
Koca vadiye tek sahip olup
Konan Coloy ben idim,
Tutuşanı sağ komadan
Yutan Coloy ben idim,
Çınmaçın'a, Kakan'a
Kale olan Coloy ben idim,
Dağ gibi iri bir yiğittim,
Rast geleni ezen,
Kaplana benzer bir er idim,
Rast geleni sersem eden,
Kale Coloy ben idim.
Düşmanı bugün gördüm,
Dermanım tükenip, gücüm gidip,

Korduktu bügün körgönüm,
Atagım bar Beecindin
Ayabagan döösü elem,
Betteşkenge barçu elem,
Esenkan buyruk kılganın
Bet alıp baylap alçu elem,
Çaar at mingen buruttu,

Horluğu bugün gördüm,
Ünü olan Beecin'in
Amansız devi idim,
Yüzleşene varırdım,
Esenkan'ın buyurduğunu
Karşısına varıp bağlayıp getirirdim,
Alaca ata binen şu Burut —

Burut meni kuruttu,
Oñ dalımdın beti ooruyt
Iki, kokuy, katıgün!
Bayakı öpkömdün bir cak çeti ooruyt.
Üü - dep, iysem oozuman
Öcök-öcök kan ketti,
Içim küyüp ört bolup,
Coloyuñan can ketti.
Içi-tışım çok boldu,
Emi cetip bir saysa
Toodoy Coloy cok boldu.
Özüm Coloy bolgonu,
Betteşkendi sorgonu,
Ceti batman buuday cep,
Dan cıttangan kul elem,
Ceti miñ döö öltürüp,
Men dagı kan cıttangan er elem,
Segiz batman buuday cep,
Dan cıttangan uul elem,
Cetken cerdi köp soygon
Men dagı cin cıttangan er elem.
Ölörgö Coloy az kaldım,
Keterime tak kaldım,
Bügün öçörümö az kaldım,
Başım çelek kan boldu,
Bütkön boydun baarısı
Bılkıldabay şal boldu.
Candan caman tüñüldüm,
Buruttun Manas kankoru,
Buzuku tuugan antkoru,
Can koyuuçu can emes,

Burut beni kuruttu,
Sağ kürek kemiğimin yüzü ağrıyor,
Ah, eyvah, vay bana!
Ciğerimin bir yan ucu ağrıyor.
Of deyip solusam, ağzımdan
Oluk oluk kan gitti,
İçim yanıp yangın olup,
Coloy'undan can gitti.
İçim dışım kor oldu,
Şimdi yetişip bir saplasa,
Dağ gibi Coloy yok oldu.
Kendim Coloy olalı,
Yüzleşeni yutalı,
Yedi batman buğday yiyip,
Tahıl kokan bir kuldum,
Yedi bin dev öldürüp,
Ben de kan kokan bir er idim,
Sekiz batman buğday yiyip,
Tahıl kokan bir oğuldum,
Vardığı yeri çok kıran,
Ben de cin kokan bir er idim.
Ölmeme, Coloy'a, az kaldı,
Gitmeme ramak kaldı,
Bugün sönmeme az kaldı,
Başım kova dolusu kan oldu,
Bütün bedenimin her yanı
Kımıldamaz, felç oldu.
Candan iyice umut kestim,
Burut'un hunharı Manas,
Fesat doğmuş vefasızı,
Can bırakacak can değil,

Beker tuulgan bala emes,
Uşul Manas çoñoyso
Kaardı katuu salat beym
Örttönüp ölgön bul burut
Kapkayda kegin alat beym,
Colukkandı cogotup,
Kurmandıkka çalat beym,
Kagışa ketsek ölörbüz,
Çınmaçındı Kakançın
Ölböy cürsök toktoy tur,
Örttönüp ketken buruttan
Ittey korduk körörbüz.
Calınduu buzuk közü bar,
Betteşken mende oñ bolboyt,
Kızıtalak burutka
Bet algan kişi soo bolboyt.
Bul çuulganduu buruttun

Boşuna doğmuş çocuk değil,
Bu Manas büyürse
Kahrı ağır salar besbelli,
Yanıp yakılası bu Burut
Nerelerde öcünü alır besbelli,
Rast geleni yok edip,
Kurban diye keser besbelli,
Çarpışmaya girsek ölürüz,
Çınmaçın'ı, Kakançın'ı —
Ölmeden kalırsak, bekle gör,
Yanıp yakılası Burut'tan
İt gibi horluk görürüz.
Alevli, fesat gözü var,
Yüzleşen insan onmaz,
Kahrolası Burut'a
Karşı varan kişi sağ kalmaz.
Bu kıyametli Burut'un

Koyulgan atı «Çoñ Cindi»,
Üyüñ küygön buruttun
Bul amalın kim bildi?
Sınçı menen men kelbey,
Cakıptın uulun bir körböy,
Kapıya kalgan ekemin,
Balasın murun bir körböy
Sokur bolgon ekemin.
Özüm Coloy bolgonu,
Coloy atka kongonu,
Mınday balaa körbödüm.
Öz düynönü çaçalı,
Coluñ katkan balaga
Coloboston kaçalı.
Betteşip mende ceñebi,
Kızıtalak kankorgo
Teñelgen üyün köröbü?
Kankor eken, şer eken,
On eki müçö teñ eken,
Uşul Manas çoñoyso
Bulanı buzup albaybı,

Konulmuş adı «Çoñ Cindi»,
Evi yanası Burut'un
Bu hilesini kim bildi?
Görücü ile birlikte gelmeyip,
Cakıp'ın oğlunu bir görmeyip,
Gafil kalmışım meğer,
Çocuğu önceden bir görmeden
Kör olmuşum meğer.
Kendim Coloy olalı,
Coloy adını alalı,
Böyle bela görmedim.
Kendi malımızı saçalım,
Yolu kurusası çocuğa
Yanaşmadan kaçalım.
Yüzleşip insan yener mi,
Kahrolası hunhara
Denk gelen evini görür mü?
Hunharmış, ermiş,
On iki uzvu denkmiş,
Bu Manas büyürse
Serveti bozup almaz mı,

Buzuktu katuu salbaybı,
Aman tursa Beecindin
Kandıgın tartıp albaybı!
Beypay salat kuu başka
Özüm Coloy bolgonu,
Coloy atka kongonu,
Açbuudandı mingeni,
Aykırıp coogo tiygeni,
Colukkandın baarına
Coboloñdu salçu elem,
Kezikkendi talkalap,
Keyitip baylap alçu elem.
Özüm Coloy bolgonu,
Bul buruttun kolunan
Ölüp kala taştadım,
Erbeñdegen eki kol
Öydö bolboy şal boldu,
Çelektey bolgon kayran baş
Carılıp kara kan boldu.
Kabırgam ketti bırkırap,
Çımınday canım çırkırap,
Omurtkamdın koşmosu
Bul burut ayza sayganda
Bölök-bölök bölündü,
Kızıtalak buruttun
Kapıray kıyındık cayı köründü.
Köz cumulup ölbödüm,

Fesadı ağır salmaz mı,
Sağ kalırsa Beecin'in
Hanlığını çekip almaz mı!
Zavallı başa dert salar.
Kendim Coloy olalı,
Coloy adını alalı,
Açbuudan'a bineli,
Haykırıp düşmana saldıralı,
Rast gelenlerin hepsine
Belayı salardım,
Karşılaşanı paralayıp,
İnletip bağlayıp alırdım.
Kendim Coloy olalı,
Bu Burut'un elinden
Az kalsın ölüp kalıyordum,
Sallanan iki kolum
Kalkamaz, felç oldu,
Kova gibi koca yaman baş
Yarılıp kara kan oldu.
Kaburgam paramparça oldu,
Sinek kadar canım çırpınıp,
Omurgamın ekleri,
Bu Burut mızrak sapladığında,
Ayrı ayrı bölündü,
Kahrolası Burut'un,
Hayret, çetinlik hali göründü.
Göz yumulup ölmedim,

Kan Coloy atka kongonu
Kaarduu mınday körbödüm.
Kayratı mıktuu, zaarı küç
Kançalardı kıldı tüz,
Karmaşa turgan coo emes
Bul buruttan küdör üz.
Oñ taptırçu uul emes,
Oñoy kılçu kul emes,
Kaardı katuu baştadı,
Baatırsıngan Döñgönü
Takır kırıp taştadı.

Han Coloy adını alalı
Böyle kahırlısını görmedim.
Gayreti sağlam, zehri güçlü,
Nicelerini dümdüz etti,
Tutuşulacak düşman değil,
Bu Burut'tan umudu kes.
Hayır buldurur oğul değil,
Kolayca alt edilir kul değil,
Kahrı ağır başlattı,
Bahadır geçinen Döñgö'yü
Tümden kırıp geçirdi.

	Balban da eken, şer da eken,	*Pehlivan da imiş, er de imiş,*
	Kızıtalak bul kankor	*Kahrolası bu hunhar*
	Artık balban er da eken,	*Üstün pehlivan bir er de imiş,*
	Dümöktü çuuga baştadı,	*Kargaşayı gürültüyle başlattı,*
	Karaan kılgan balbandı	*Dayanak edilen pehlivanı*
	Takır kırıp taştadı,	*Tümden kırıp geçirdi,*
	Akılı ayran bölündü,	*Aklı şaştı, dağıldı,*
	Aybatınan can çıgıp,	*Heybetinden can çıkıp,*
10310	Üyüñ küygön bul burut	*Evi yanası bu Burut*
	Calañkıç sını köründü.	*Azrail görünüşlü göründü.*
	Alpım da bar, dööm da bar	*Alpım da var, devim de var,*
	Bet alıp ayza saybadı,	*Karşısına varıp mızrak saplayamadı,*
	Kaarı küçtüü buruttan	*Kahrı güçlü Burut'tan,*
	Bet algan tirüü kalbadı.	*Karşısına çıkan sağ kalmadı.*
	Oñoy burut uulu emes,	*Kolay bir Burut oğlu değil,*
	Bet alışkan mendeni	*Yüzleşen insanoğluna*
	Oñ taptırçu kul emes,	*Aman verecek kul değil,*
	Uzun boyluu, keñ dalı,	*Uzun boylu, geniş omuzlu,*
10320	Arı balban, arı şer	*Hem pehlivan, hem arslan,*
	Colum üydöy börkü bar,	*Yolcu çadırı gibi börkü var,*
	Colukkandın baarısın	*Rast gelenlerin hepsini*
	Cön ele kıyratıp iyçü erki bar,	*Düpedüz kırıp geçirecek gücü var,*
	Ok ötpögön tonu bar,	*Ok işlemez kaftanı var,*
	Ok cetpegen atı bar,	*Ok yetişmez atı var,*
	Ak colborstoy sürü bar,	*Ak kaplan gibi heybeti var,*
	Aalamdın baarısın	*Âlemin tümünü*
	Ala turgan türü bar,	*Alacak görünüşü var,*
	Kök colborstoy çamınıp,	*Boz kaplan gibi atılıp,*
10330	Maylagan buuday cüzdönüp,	*Yağlanmış buğday yüzlü,*
	Küügüm tuman közdönüp,	*Alacakaranlık sisi gözlü,*
	Altayda burut tuulgan,	*Altay'da bir Burut doğmuş,*
	Kıtay emes kılımga	*Çin'e değil, bütün çağa*
	Sala turgan çuulgan.	*Kıyamet koparacak olan.*
	Telegeyi teñ eken,	*Her yanı denkmiş, kusursuzmuş,*
	Için karap otursak	*İçini inceleyip bakarsak*
	Cer cüzünön keñ eken,	*Yeryüzünden genişmiş,*
	Ölçöösün körüp baykasam	*Ölçüsünü görüp bakınca*
	Şay koldogon şer eken.	*Erenler koruyan bir arslanmış.*

Sıyagı suuk Manaska
Mende azarın salabı?
Kızıtalak kankorgo
Bet algan tirüü kalabı?»
Köbü calgan, köbü çın,
Körünöö kuday bilbese
Körüp kelgen kişi cok,
Carımı tögün, carımı çın,
Caratkan özü bilbese
Canınan kelgen kişi cok.
Zayıppuruş şerlerdi
Comok kıldık ermekke,
Ilgerki ketken şerlerdin
Cosunun aytıp bermekke.
Kalmaktardın kan Coloy
Başın çaykap küyünüp:
«Karmasa kırgın salat» - dep,
Kayran candan tüñülüp:
«Sarı cargak şım kiygen
Cakıptın uulu Manastın
Zarlarlık sını körünöt,
Cazganbay coonu kıyratçu
Balbandık sını körünöt,
Aalamdı talkanday
Salçu sını körünöt,
Ekööbüz turmak Kaman alp
Kakaylatıp Beecindi
Alçu sını körünöt.
Kırk çilten coldoş şer eken,
Kıtay turmak Kırımdı
Kızıgıp tiyseñ cinine
Kıyratıp iyçü şer eken,
Adamdan mınday bolobu?
Salmaktaşıp, betteşip
Munu menen sayışkan adam oñobu?
Mınday karap otursa
Bir adam bolup tabılat,
Aykırıp ayza sunganda
Miñ kişi bolup cabılat.

Görünüşü korkunç Manas'a
İnsanoğlu zarar verebilir mi?
Kahrolası hunhara
Karşı varan sağ kalır mı?»
Çoğu yalan, çoğu gerçek,
Apaçık Tanrı bilmese,
Görüp gelen kişi yok,
Yarısı uydurma, yarısı gerçek,
Yaradan'ın kendisi bilmese,
Yanından gelen kişi yok.
Sahipkıran arslanları
Eğlence için destan eyledik,
Eskiden geçmiş erlerin
Töresini anlatıp vermek için.
Kalmukların hanı Coloy
Başını sallayıp yanıp:
«Yakalarsa kırgın salar» deyip,
Tatlı candan umut kesip:
«Sarı meşin şalvar giyen
Cakıp'ın oğlu Manas'ın
Ağlatıp inletecek hali görünüyor,
Çekinmeden düşmanı kıracak
Pehlivanlık endamı görünüyor,
Âlemi un ufak edecek
Hali görünüyor,
İkimiz şöyle dursun, Kaman alp,
Beecin'i dize getirip
Alacak hali görünüyor.
Kırk çilten yoldaşlı bir ermiş,
Çin şöyle dursun, Kırım'ı,
Merak edip cinine dokunursan,
Kırıp geçirecek bir ermiş,
İnsandan böylesi olur mu?
Boy ölçüşüp, yüzleşip
Bununla mızraklaşan adam onar mı?
Şöyle bakıp durulsa
Bir adam olarak görünür,
Haykırıp mızrak uzattığında
Bin kişi olup üşüşür.

Betteşsek bu kan tögülöt,
Kızıtalak bul kankor
Mendeden bölök körünöt,
Oñoy burut coo emes,
Şay koldogon şer eken,
Kez bolgondu kulatıp,
Tebelep keter eme eken.
Kızıtalak kankordu

Yüzleşirsek kan dökülür,
Kahrolası bu hunhar
İnsanoğlundan başka görünüyor,
Kolay bir Burut düşmanı değil,
Erenler koruyan bir ermiş,
Rast geleni devirip,
Çiğneyip geçecek bir şeymiş.
Kahrolası hunharı,

Bul Altaydın içinde
Körümböy tuugan antkordu,
Kırk çilten eken coldoşu,
Çiltendin biröö sur colbors
Astı cagın baştaptır,
Eñ astında beş adam
Belgilüü colun çalıptır,
Kara çaar kabılan
Kaptalında çamınıp,
Colun baştap alıptır.
Alp kara kuş zımırık
Azır ilip ketçüdöy,
Azır tüpkö cetçüdöy,
Asmandan arbaytıp butun salıptır.
Kök cal Manas kabılan
Altımış kulaç kara mar
Cılandın çoñu acıdaar
Art cagınan ışkırıp,
Coldoş bolup kalıptır.
Kapçalday oozu açılıp
Lep tartıp iyçü emedey
Oozunan örtü çaçılıp,
Soylop cürüp kalıptır.
Mendeden bölök türü bar,
Kaptal cagım Kakançın,
Uluñtu Dıñşa, Bakburçun
Uşulardı talkalap,
Alçu türü bar eken,
Çınmaçınga kırgındı
Salçu türü bar eken.

Bu Altay'ın içinde
Görünmeden doğmuş vefasızı —
Kırk çilten imiş yoldaşı,
Çiltenlerden biri boz kaplan,
Önünü çekip götürüyormuş,
En önünde beş adam
Belli yolunu gözlüyormuş,
Kara benekli kaplan
Yanı başında atılıp,
Yolunu çekip götürüyormuş.
Alp kara kuş, zümrüdüanka,
Şimdi kapıp götürecekmiş gibi,
Şimdi kökünü kurutacakmış gibi,
Gökten pençesini kocaman sarkıtmış.
Boz yeleli Manas kaplanın —
Altmış kulaç kara yılan,
Yılanın büyüğü ejderha,
Ard yanından ıslık çalıp,
Yoldaş olup kalmış.
Dar boğaz gibi ağzı açılıp,
Bir solukta yutacakmış gibi,
Ağzından ateş saçılıp,
Sürünerek yürüyüp gidiyormuş.
İnsanoğlundan başka görünüşü var,
Yan tarafım Kakançın,
Uluñtu, Dıñşa, Bakburçun —
Bunları paralayıp
Alacak görünüşü varmış,
Çınmaçın'a kırgını
Salacak görünüşü varmış.

Ölböy-citpey bul cerden
Öz düynönü çaçalı,
Karıkan közdöy kaçalı,
Kızıtalak bul burut
Çalışsak çama tük kelbeyt,
Çabışsak moyun tük berbeyt.
Çarpışa ketsek kokustan
Kokuydu başka salbasın,
Koyboy karmap albasın
Koydoy baştı kespesin,
Kursaktı beedey carbasın,
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carbasın.
Tıypıl kılıp talkalap
Taza kırıp salbasın» -
Dep, oşontüp er Coloy
Kaarlanıp çamınıp,
Kaçarına kamınıp,

Ölüp yitmeden bu yerden
Kendi malımızı saçalım,
Karıkan'a doğru kaçalım,
Kahrolası bu Burut,
Güreşsek güç hiç yetmez,
Vuruşsak boyun hiç vermez.
Kazara çarpışmaya girersek,
Feryadı başımıza salmasın,
Komadan yakalayıp almasın,
Koyun gibi başımızı kesmesin,
Karnımızı kısrak gibi yarmasın,
Yol üstünde sürükleyip,
İt sürüsüne yem etmesin.
Kökünü kazıyıp paralayıp
Tümden kırıp geçirmesin» —
Deyip, böylece er Coloy,
Öfkelenip atılıp,
Kaçmaya hazırlanıp,

Bokono söögü bolkuldap,
Boktuu içegi solkuldap,
Çını menen küyünüp,
Kapırdın Coloy balbanı
Akıl iylep, oy oylop,
Kayran Coloy kaçtı emi,
Tügöngön toonun urçuktan,
Dümüröygön tumşuktan,
Körsö köñül bölünüp,
Opol-toodoy körünüp,
Astındagı Toruçaar
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Oñ-tetiri teminip,
Toruçaar oozun buruptur,
Kırma temir sır nayza
Kıykırık salıp sunuptur.
Kaarlanıp bet alıp,
Kaçıp bergen Coloygo
Kankor şer ayza kötörüp,
Astındagı Toruçaar

Kaburga kemiği zonklayıp,
Pis bağırsağı sarsılıp,
Gerçekten yanıp yakılıp,
Kâfirin pehlivanı Coloy,
Akıl yoğurup, düşünce düşünüp,
Zavallı Coloy kaçtı işte,
Biten dağın çıkıntısından,
Yumru dağ burnundan,
Görse gönül ürperip,
Ulu dağ gibi görünüp,
Altındaki Toruçaar'a
Sağlı sollu kamçı vurup,
Sağdan soldan mahmuzlayıp,
Toruçaar'ın başını çevirmiş,
Kırma demir sırlı mızrağı
Nara atıp uzatmış.
Öfkelenip yönelip,
Kaçıp giden Coloy'a
Hunhar arslan mızrak kaldırıp,
Altındaki Toruçaar,

Sopol kuyruk, som tuyak,
Temir tuyak, cez bilek
Çuu ukkanda bölünüp,
Tulparlık sını körünüp,
Irmegende kara cer
Kat-katınan bölünüp,
Çurkaganda tulparıñ
Buudandık sını körünüp,
Aranday ooz açılıp,
Kan aralaş ak köbük
Omuroodo çaçılıp,
Basıp ötkön kara taş
Talkan bolup bırkırap,
Colum üydöy dırkırap,
Colbors Manas kök caldın
Töbösündö dırkırap,
Baarıdan tulpar Toruçaar
Başın cerge salıptır,
Arbıtıp arış alıptır.
Eti kızıp eeligip,
Kayıktay kulak capırıp,
Kuyunday cerdi sapırıp,
Koyboy çurkap arıştap,
Tulparlık sını körünüp,
Bulçuñ eti karasañ
Colum üydöy körünüp,
Koyondoy conu tüzölüp,
Aranday oozu açılıp,

Küt kuyruk, som toynak,
Demir toynak, tunç bilek,
Gürültü duyunca coşup,
Tulparlık endamı görünüp,
Seğirttiğinde kara yer
Kat kat yarılıp,
Koştuğunda tulparın
Küheylanlık endamı görünüp,
Ağıl kapısı gibi ağzı açılıp,
Kan karışık ak köpük
Göğsüne saçılıp,
Basıp geçtiği kara taş
Un ufak olup dağılıp,
Yolcu çadırı gibi taşlar fırlayıp,
Kaplan Manas boz yelelinin
Tepesinde vınlayıp,
Hepsinden üstün tulpar Toruçaar
Başını yere eğmiş,
Adımını uzatıp açmış.
Eti kızıp coşup,
Kayık gibi kulaklarını yatırıp,
Kasırga gibi yeri savurup,
Durmadan koşup adımlayıp,
Tulparlık endamı görünüp,
Kas etine baksan
Yolcu çadırı gibi görünüp,
Tavşan gibi sırtı düzelip,
Ağıl kapısı gibi ağzı açılıp,

Bürüşüp ketken tuyagı
Colum üydöy açılıp,
Tozoñun toodoy çubaltıp,
Kalmaktardın Coloyun
Tügöngön toonun urçugu,
Tümpüygön toonun tumşugu -
Ayrı beles taypañdı
Ayköl Manas kabılan
Altı aylanta kuudu ele,
Cetim kaykañ döböçö

Büzülüp duran toynağı
Yolcu çadırı gibi açılıp,
Tozunu dağ gibi savurup,
Kalmukların Coloy'unu —
Biten dağın çıkıntısını,
Yumru dağın burnunu,
Çatal sırtın düzlüğünü
Ulu gönüllü Manas kaplan
Altı kez dolandırıp kovaladı,
Issız yamaç tepeciğini

Cetkileñ ayköl Manas kan
Ceti aylanta kuudu emi.
Tüz adırmak kaykañga
Manas ketip baratat,
Adır-küdür çıbırda
Coloy kaçıp baratat,
Budurmaktı aylanıp,
Butkulga salıp kubalap,
Eñkeyişke kirgende
Çoñ Coloydun Açbuudan
Eliktey kolu sayılıp,
Ör tayana bergende
Kankoruñdun Toruçaar
Cal-kuyrugu cayılıp,
Budur cerge kelgende
Er Coloydun Açbuudan
Bukaday moynu bulkuldap,
Buruluşka kelgende
Buudan eken Toruçaar
Buguday közü cıltıldap,
Ayday sarı talaanın
Ataktuu Coloy kıraakı
Alkımına saldı ele,
Sarı izine çöp salıp,
Zamanasın ketirip,
Manas sargarta kuup aldı emi.
Tomuktay cerde too cok,
Tompoyup kirer koo cok,
Kıtaylar Dıñşa deer eken,
Kırk künçülük çöl eken.
Çıp etim cerde suu cok,
Çımçıp ceer çöbü cok,
Oşol çöldü etektep,
Aşıp Coloy baratat.
Alapayın taba albay,
Amanat candan tüñülüp,
Kaçıp Coloy baratat:
«Cetse kankor cedi», - dep,

Yetkin, ulu gönüllü Manas Han
Yedi kez dolandırıp kovaladı işte.
Düz engebeli yamaçta
Manas gidip duruyor,
İnişli çıkışlı keçi yolunda
Coloy kaçıp gidiyor,
Tümsekleri dolanıp,
Sarp yamaçlara sürüp kovalayıp,
İnişe girdiğinde
Koca Coloy'un Açbuudan'ı,
Karaca gibi ön ayakları dikilip,
Yokuşa dayandığında
Hunharının Toruçaar'ı,
Yele ve kuyruğu yayılıp,
Tümsek yere geldiğinde
Er Coloy'un Açbuudan'ı,
Boğa gibi boynu silkinip,
Dönemece geldiğinde
Küheylanmış Toruçaar,
Geyik gibi gözü parlayıp,
Ay gibi sarı bozkırın —
Ünlü Coloy, o keskin göz,
Eteğine at sürdü,
Sarı izinin ardını bırakmayıp,
Dünyasını dar edip,
Manas sarartıcasına kovaladı işte.
Aşık kemiği kadar yerde dağ yok,
Kabarıp girilecek çukur yok,
Çinliler Dıñşa der imiş,
Kırk günlük çöl imiş.
Damlacık kadar yerde su yok,
Koparıp yenecek otu yok,
O çölü etekleyip,
Coloy aşıp gidiyor.
Ne yapacağını bilemeden,
Emanet candan umut kesip,
Coloy kaçıp gidiyor:
«Yetişirse hunhar yer beni» deyip,

Cerge kirgen çoñ Coloy
Cetik candan tüñüldü.
Kabagı karış tırışıp,
Kaarlanıp küpüldöp,
Kayran Coloy kanetsin
Açbuudan menen uruşup:
«Kanattuu tulpar mal eleñ,
Kargış tiydi saa - dep,
Cetse kankor oñ kılbayt,
Acal cetti maa» - dep,
Kapırlardın Coloyu
Cetkileñ kıyın şum eken.
Çoñ zıykırçı, cadıköy
Özü cayçı kul eken.
Cer bölünüp zakımdap,
Toruçaarı kurusun,
Coloydun Açbuudanga
Cetmek boldu cakındap,
Astındagı Coloygo
Küülöndü Manas barkıldap:
«Kızıtalak Coloy kul,
Kaçıp otur köröyün,
Senin kanıñdı suuday tögöyün,
Kayra tartkın er bolsoñ,
Karmalaşıp köröyün!
Etegi karış tilik it,
Es bilbegen çirik it!
Mintip kaçıp otursañ
Añgekke kuup tıkpasam,
Azaptı artık kılbasam,
Beecinge çeyin kuubasam,
Kaardı katuu salbasam,
Kılıçtap başıñ albasam,
Tirüü cürböy ölöyün,
Kara kalmak kaçpagın
Karmalaşıp köröyün.
Mintip kaçıp otursañ
Kaçkanıñ menen koyboymun,
Kaarıma kabıldıñ

Yere geçesi koca Coloy
Yetkin canından umut kesti.
Kaşları karış karış çatılıp,
Öfkelenip gümbürdeyip,
Zavallı Coloy ne yapsın,
Açbuudan ile çekişip:
«Kanatlı tulpar bir maldın,
Beddua değdi sana, deyip,
Yetişirse hunhar sağ komaz,
Ecel yetişti bana» deyip,
Kâfirlerin Coloy'u
Son derece çetin bir düzenbazmış.
Büyük büyücü, cadıcı,
Kendisi yadacı bir kulmuş.
Yer yarılıp pus içinde titreşip,
O Toruçaar yok mu, kahrolası,
Coloy'un Açbuudan'ına
Yaklaşıp yetişmek üzereydi,
Önündeki Coloy'a
Manas gürleyip coştu:
«Kahrolası Coloy kul,
Kaç bakalım, göreyim,
Senin kanını su gibi dökeyim,
Geri dön, er isen,
Tutuşup göreyim!
Eteği karış karış yırtık it,
Akıl bilmez çürük it!
Böyle kaçıp dursan,
Seni çukura kovalayıp tıkmazsam,
Azabını fazlasıyla vermezsem,
Beecin'e dek kovalamazsam,
Kahrı ağır salmazsam,
Kılıçla başını almazsam,
Sağ gezmeyip öleyim,
Kara Kalmuk, kaçma,
Tutuşup göreyim.
Böyle kaçıp dursan,
Kaçtın diye bırakmam,
Kahrıma uğradın,

Kargış bolup torgoymun,
Emi cetsem oñ kılbaym.
«Alışa albay öldüm», - dep,
Armanduu bolup kalasıñ,
Kaardı katuu körösüñ,
Katınça kaçıp ölösüñ!
Cetçü bolsom kalmak saa
Kızıktı kıyın salamın,
Barbañdagan kayırdin

Beddua olup önünü keserim,
Şimdi yetişirsem sağ komam.
«Tutuşamadan öldüm» deyip,
Hasret içinde kalırsın,
Kahrı ağır görürsün,
Karı gibi kaçıp ölürsün!
Yetişecek olursam, Kalmuk, sana
Görülmedik oyunu oynarım,
Böbürlenen kâfirin —

Cetçü bolsom özüñö
Kılıçtap başıñ alamın!
Kıtayga tuugan kırgınmın,
Kızıktı kımbat salamın,
Kıyla atamdı öltürdüñ,
Oşonun öçün alamın!
Özöndüü bulak çoñ Altay
Oşonu ördötö salar malım cok,
Özüñ tiyip çır kıldıñ,
Ölörman kıtay, koyo tur,
Ölümdön ayar canım cok.
Kaarım keldi kakaydım,
Katuu tiydiñ cinime,
Kazat baştap uruşup,
Emi katılbay koyboym biriñe.
Tim cürgön candı tim koyboy,
Tiydiñbi menin cinime?
Katılamın Kakançıñ
Bastaşkanım Bakburçun
Beldi bekem bubamın,
Bezdiñ kara kalmagım,
Seni Beecinge çeyin kubamın!
Cetçü bolsom kokustan,
Kabırgañdın böksösün
Kaçır-buçur sögömün,
Kanıñdı koyboy tögömün,
Kızıtalak, oy, kalmak,
Azapka emi çatıldıñ,
Ceti miñ balban kol tartıp,

Yetişecek olursam sana,
Kılıçla başını alırım!
Çin'e doğmuş kırgınım ben,
Görülmedik hengâmeyi salarım,
Nice atamı öldürdün,
Onun öcünü alırım!
Vadili pınarlı koca Altay —
Onun boyunca süreceğim malım yok,
Kendin sataşıp kavga çıkardın,
Ölesice Çinli, dur hele,
Ölümden esirgeyecek canım yok.
Kahrım geldi, dikildim,
Fena dokundun cinime,
Gaza açıp vuruşup,
Artık birinize sataşmadan durmam.
Sessiz duran canı rahat bırakmayıp,
Dokundun mu benim cinime?
Sataşırım Kakançın'ına,
Çiğneyeceğim Bakburçun'u,
Beli sıkıca bağlarım,
Kaçtın kara Kalmuk'um,
Seni Beecin'e dek kovalarım!
Kazara yetişecek olursam,
Kaburganın alt yanını
Çatır çutur sökerim,
Kanını komadan dökerim,
Kahrolası, hey Kalmuk,
Azaba şimdi dolandın,
Yedi bin pehlivan ordu çekip,

Cergeme ne - dep, katıldıñ.
Cergeme kol salgıday,
Meni baylap algıday,
Beecinden köçkön kıtaydın
Beş kalaa san köçü cok,
Beyilsiz kalmak tura tur
Ceti atañdın öçü cok!»
Manas kelet küülönüp,
Şer Coloygo süylönüp,
Bakırıp Manas kep aytsa,
Kaçkan Coloy kalmaktın
Köñülü ketti bölünüp,
Arkasına köz salsa,
Ayköl Manas kabılan
Kan içer türü körünüp,
Astındagı Toruçaar
Körüngöndö körünüp,
Körünbösö soyulgur
Kök tütün bolup bölünüp,

Yurduma ne diye sataştın?
Yurduma el uzatacak,
Beni bağlayıp alacak,
Beecin'den göçen Çinlinin
Beş şehirlik sayısız göçü yok,
Soysuz Kalmuk, dur hele,
Yedi atandan kalma öcün yok!»
Manas geliyor coşarak,
Arslan, Coloy'a söylenerek,
Manas bağırıp söz söyleyince,
Kaçan Kalmuk Coloy'un
Gönlü gitti bölünüp,
Ardına göz atınca,
Ulu gönüllü Manas kaplanın
Kan içer görünüşü görünüp,
Altındaki Toruçaar,
Göründüğünde görünüp,
Görünmediğinde, kahrolası,
Gök duman olup ayrılıp,

Ombul-dombul çuratıp,
Tozoñun toodoy uratıp,
Astındagı Toruçaar
Buluttay uçup zakımdap,
Kalgan eken kızıtalak
Açbuudanga cakındap,
Cakın Manas barganda
Bılkıldaktın sarı saz
Içi tokoy, çilik aralaş
Aylasın tappay şaştı emi
Közöl eken er Coloy
Tokoygo kire kaçtı emi.
Kalmaktardın kan Coloy
Özü cayçı kul eken,
Tokoygo kirip barganı,
Kün caadırçu cay taştı
Kötörüp suuga saldı emi.
Astıdan bulut tabıldı,
Cer cüzünö kögörüp,

Hoplata zıplata koşturup,
Tozunu dağ gibi savurup,
Altındaki Toruçaar
Bulut gibi uçup pus olup,
Kalmış meğer, kahrolası,
Açbuudan'a iyice yaklaşıp,
Manas yakına vardığında,
Bılkıldak'ın sarı bataklığı,
İçi orman, çalılık karışık,
Çaresini bulamayıp şaşırdı işte,
Yamanmış er Coloy,
Ormana girip kaçtı işte.
Kalmukların hanı Coloy
Kendisi yadacı bir kulmuş,
Ormana girip vardı,
Yağmur yağdıran yada taşını
Kaldırıp suya saldı işte.
Önünden bulut belirdi,
Yeryüzü göğerip,

Cöö tuman tüşüp cabıldı,
Tuş-tuşunan zırkırap,
Muzdak şamal urdu ele,
Too başına dümpüyüp,
Kara bulut turdu ele.
Bulut uçup kıbırlap,
Asmandan altı say möndür kuyulup,
Ak ala camgır şıbırgak
Kuday betin körgözbö,
Too-toonun başı cabılıp,
Çuñkurdan tuman tabıldı.
Böksönün baarı möndürlöp,
Cakanın baarı camgırlap,
Añgektin baarı tıgındap,
Arıktın baarın cıgındap,
Asman menen kuyulgan
Altı say möndür şıbırgak,
Cerdin üstü buzulup,
Kıyan cürüp kıbırlap,
Koktudagı cıgaçtın
Dümürü çıgıp koroyup,
Catkan töödöy, uyday taş
Talaaga toktop koroyup.
Catkan töödöy döñgöçtör
Karşı-terşi soroyup,
Tokoydun baarı tutulup,
Toonun baarın karasañ
Kıyan cürüp buzulup,
Kızık kılıp kün caylap.

Yer sisi inip kapladı,
Dört bir yandan uğuldayıp,
Soğuk yel vurdu,
Dağ başına yığılıp,
Kara bulut durdu.
Bulut uçup kaynaşıp,
Gökten altı dere dolusu dolu boşanıp,
Ak alaca yağmur, çiseleyen sağanak —
Tanrı yüzünü göstermesin,
Dağ dağın başı örtülüp,
Çukurdan sis belirdi.
Yamaçların hepsine dolu yağıp,
Eteklerin hepsi yağmurlanıp,
Hendeklerin hepsi tıkanıp,
Arkların hepsi yıkıntıyla dolup,
Gökten boşanan
Altı dere dolusu dolu, sağanak,
Yerin üstü bozulup,
Sel yürüyüp kaynaşıp,
Koyaktaki ağacın
Kütüğü çıkıp dikilip,
Yatan deve gibi, sığır gibi taşlar
Bozkırda durup dikilip.
Yatan deve gibi kütükler
Karmakarışık dikilip,
Ormanın hepsi tutulup,
Dağların hepsine baksan,
Sel yürüyüp bozulup,
Görülmedik hava büyüsü yapılıp.

Kızıtalak Coloy kutulup,
Aranın baarı buzulup,
Caydın kün muzdak kış bolup,
Törö Manas betine
Tört eli muzdak muz turup,
Kıbıladan
Muzdak cel cürüp zırıldap,
Çümkögön bulut çaçılıp,
Capcarık bolup

Kahrolası Coloy kurtulup,
Aranın hepsi bozulup,
Yaz günü soğuk kış olup,
Bey Manas'ın yüzünde
Dört parmak soğuk buz durup,
Kıbleden
Soğuk yel esip uğuldayıp,
Örten bulut dağılıp,
Apaydınlık olup

Aldanın künü açılıp,
Cer üstünön kara buu çıgıp burkurap,
Coloydu tappay kaygırıp,
Kan içer kankor zor Manas
Altayga tarttı kayrılıp,
Calgız coldu cakalap,
Körüngöndö körüngön
Tetigi Altaydın toosun bakalap,
Asmandan ak ala munar tutulup,
Köp balbanın kırdırıp,
Bayakı tozoku Coloy kutulup.
Ataa, olcoñdogon kayran er
Oloktop tartkan oşol cer,
Aç arslan töştönüp,
Açuusu kelip tünörüp,
Algır bürküt közdönüp,
Oñurañdap kayran şer,
Oloñdogon kurgan er
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
Cürörünö col tappay,
Tierine kol tappay,
Altaydın toosun cakalap,
Asıl kök cal kelatsa
Altımış tulpar san buudan
Astına aydap alıptır,
Bet aldınan barbayıp,
Kaman alp çıga kalganı.
Kaman alptı körgöndö
Erte sözü keç bolup,
Kan içme Manas kankordun
Bir kagışa ketüügö
Eki közü tört bolup:
«Kayçı kulak Kaman alp
Karmalaşa kalayın,
Olco kılgan külügün
Ortodon tartıp alayın!
Kürdölüü başım barında
Külüktördü aydatıp,

Allah'ın günü açılıp,
Yer üstünden kara buğu tütüp,
Coloy'u bulamayıp kederlenip,
Kan içer hunhar ulu Manas
Altay'a döndü geri,
Yalnız yolu boyunca izleyip,
Görününce görünen
Şu Altay'ın dağlarını boylayıp,
Gökten ak alaca pus tutup,
Nice pehlivanını kırdırıp,
O cehennemlik Coloy kurtulup.
Ah, salınan yaman er,
Yalpalayıp döndüğü o yer,
Aç arslan gibi göğüs gerip,
Öfkesi gelip kararıp,
Avcı kartal gibi bakıp,
Homurdanıp o yaman arslan,
Salınan zavallı er,
Çarpacak dağ bulamayıp,
Vuruşacak düşman bulamayıp,
Yürüyecek yol bulamayıp,
Saldıracak ordu bulamayıp,
Altay'ın dağını boylayıp,
Soylu boz yeleli gelirken,
Altmış tulpar, sayısız küheylan
Önüne katıp sürmüş,
Karşısından kabara kabara
Kaman alp çıkıverdi.
Kaman alpı görünce,
Erken sözü geç kalıp,
Kan içici hunhar Manas'ın,
Bir çarpışmaya girmeye,
İki gözü dört olup:
«Makas kulaklı Kaman alp,
Seninle tutuşayım,
Ganimet ettiği yüğrüğünü
Ortadan çekip alayım!
Güçlü kuvvetli başım var iken
Yüğrükleri sürdürüp,

Olcogo kantip bereyin,
Küçtüüsüngön kul menen
Küpüldöşüp köröyün
Tuygun başım barında
Tulparım kantip bereyin,
Beecinden çıkkan alp eken
Munu menen bet alışıp köröyün!
Kaardı katuu salayın,
Opol-toodoy alp menen
Bir kagışıp kalayın,
Tagdır cetse ölöyün,
Opol-toodoy balbanga
Oloktoşup colugup,
Oyrondoşup köröyün!
Baatırsıngan Kaman alp
Kaçırıp ayza sayayın,
Kambılsıngan it menen
Bir karmalaşıp kalayın.
«Tagdırda coktur daba» - dep,
Talkandı mıktap salayın,
«Kara kalmak saga» - dep,
Kapkaydagı öçüm alayın.
Kayçı kulak Kaman alp
Kayratı mıktuu, zaarı küç
Bul bir tobunan caman alp,
Ayzakerden abıdan
Dañgıldıgı bar eken,
Alışkandı cok kılgan
Kambıldıgı bar eken.
Alışkan coogo kez kelse
Dobuşunan can çıgat,
Oyu menen bolçu eken,
Koluna taamay tiygenin
Caş kamış çöptöy orçu eken,
Kayratı kelip, kol salsa,
Kagışkandın baarısın
Cön ele atı menen sorçu eken,
Alışkandın eçenin

Ganimet diye nasıl vereyim,
Güçlülük taslayan o kulla
Bir gürleşip göreyim,
Şahin başım sağ iken
Tulparımı nasıl vereyim,
Beecin'den çıkma bir alpmış,
Onunla yüz yüze gelip göreyim!
Öfkemi sertçe salayım,
Koca dağ gibi alp ile
Bir çarpışıp kalayım,
Ecel yeterse öleyim,
Koca dağ gibi pehlivanla
Boğuşarak karşılaşıp,
Kırıp dökerek göreyim!
Yiğitlik taslayan Kaman alpa
Saldırıp mızrak saplayayım,
Ustalık taslayan o itle
Bir tutuşup kalayım.
«Kaderde yoktur çare» deyip,
Tarumarı iyice salayım,
«Kara Kalmak, al sana!» deyip,
Nicedir biriken öcümü alayım.
Makas kulaklı Kaman alp,
Gayreti pek, zehri güçlü,
Bu, takımından beter bir alp,
Mızrakçılar içinde pek
Ustalığı var imiş,
Tutuştuğunu yok eden
Çevikliği var imiş.
Tutuştuğu düşmana denk gelse
Narasından can çıkarmış,
Dilediğince davranırmış,
Eline denk düşeni
Taze kamış otu gibi biçermiş,
Gayrete gelip el atsa,
Çarpıştıklarının hepsini
Düpedüz atıyla birlikte yutarmış,
Tutuştuklarının nicesini

	Kırgın kılıp koyçu eken.	*Kırıma uğratırmış.*
	Keçee ceti Beecin kozgolup,	*Hani dün yedi Beecin ayaklanıp,*
	Kap-Toonun beri betinde,	*Kap Dağı'nın beri yüzünde,*
	Kıtaydın arı çetinde,	*Kıtay'ın öte ucunda,*
	Kıyañger, Kapsañ-Toosunda,	*Kıyañger'de, Kapsañ Dağı'nda,*
	Suuk-Kapçıgay oozunda	*Suuk-Kapçıgay ağzında,*
	Suuk-Tör degen töründö,	*Suuk-Tör denen yaylada,*
	Calgız köz degen elinde,	*Tek Göz denilen elinde,*
	Kızıtalak kıtaydın	*Kahrolası Kıtay'ın*
10770	Uruusu eçen elinde,	*Nice boylu uruğunun elinde,*
	Oşonun ber cak betinde,	*Onun beri yüzünde*
	Şibe degen el eken,	*Şibe denen bir el varmış,*
	Ceri maydan een eken.	*Yeri düzlük, ıssızmış.*
	Adam bölgön alıstan,	*İnsandan uzağa ayrılmış,*
	Katını tuusa ırımı -	*Kadını doğurunca töresi —*
	Ustara kılgan kamıştan,	*Kamıştan ustura yapıp,*
	Kindigin kesip ırımdap,	*Göbeğini kesip uğurlarmış,*
	Tukumu şibe deer eken,	*Soyuna Şibe derlermiş,*
	Calgızın körsö karışkır	*Yalnızını görse kurt*
10780	Alısta koydoy ceer eken,	*Uzakta koyun gibi yermiş,*
	Kayçı kulak Kaman alp	*Makas kulaklı Kaman alp*
	Oşol şibe el eken.	*İşte o Şibe elindenmiş.*
	Şibe curttan tuulup,	*Şibe yurdunda doğup,*
	Balban bolup Kaman alp	*Pehlivan olan Kaman alp,*
	Bokono söögü tolgondo,	*Kaburga kemiği dolunca,*
	Balban atka kongondo,	*Pehlivan adıyla anılınca,*
	Kazınaga alıptır,	*Hazineye alınmış,*
	Toyuna tokson kaçır soyuptur,	*Toyunda doksan katır kesilmiş,*
	Munu menen çoñ balban atka konuptur.	*Böylece büyük pehlivan adını almış.*
10790	Oşol Suuk-Tördün cerinde,	*İşte o Suuk-Tör yerinde,*
	Calgız közdün elinde	*Tek Göz'ün elinde,*
	Sazañşañdın özündö,	*Sazañşañ'ın tam içinde,*
	Ceti Beecin kozgolup,	*Yedi Beecin ayaklanıp,*
	Ceti cıl uruş salıptır,	*Yedi yıl savaş salmış,*
	It ceer, bit ceer kalkına	*İt yiyen, bit yiyen halkına*
	Soguş kılıp barıptır,	*Savaş açıp varmışlar,*
	Kıtaydın baarı cıyılıp,	*Kıtay'ın hepsi toplanıp,*
	Calgız közdün eline	*Tek Göz'ün eline*

Soguş kılıp barganda
Calpı baarı kırılıp,
Atagı çıkkan Beecinge,
Calgız közdün eline
Capanı calgız salıptır,
Kalmaktardın Coloyu
Belge tañuu kılıptır,
Calgız köz elin Kaman alp
Calgız özü kırıptır.
Kayrattuusun caylaptır,
Kançaların kul kılıp,
Beecinge tirüü baylaptır.
Beypaydı mıktap salıptır,
Bet karatıp bagıntıp,
Calgız köz curtun alıptır.
Kayçı kulak Kaman alp
Katılgandı kaysagan
Bul dagı atagı çıkkan caman alp.
Kerişip kanga toybogon,
Üyüñ küygön bul çoçko

Savaş açıp vardığında
Topunun hepsi kırılıp,
Ünü yayılmış Beecin'e,
Tek Göz'ün eline
O yabanı tek başına salmışlar,
Kalmakların Coloy'u
Onu bele destek edinmiş,
Tek Göz elini Kaman alp
Tek başına kırmış.
Yürekli olanını haklamış,
Nicelerini kul edip,
Beecin'e diri diri bağlamış.
Felaketi iyice salmış,
Yüzünü çevirtip boyun eğdirip,
Tek Göz yurdunu almış.
Makas kulaklı Kaman alp,
Sataşanı çiğneyip yutan,
Bu da adı çıkmış azılı bir alp.
Vuruşup kana doymayan,
Evi yanasıca bu domuz,

Kez bolgondu koybogon,
Balbandıgı başkaça,
Munun baatırlıgı bir kança,
Cürögünön çañ çıgat,
Munun dobuşunan can çıgat.
Eçen tördü caylagan,
Er Esenkan baatırga
Tartuu kılıp eçen döönü baylagan.
Balbandıgı bilingen,
Belgilenip çoñ kandın
Biçigine çiyilgen.
Kayçı kulak Kaman alp
Manastın türün körgöndö
Kaarlanıp bakırıp,
«Kakaylap» uraan çakırıp,
Kaarlanıp eleñdep,
Cay-caragın belendep,
Kerişüügö oy kılıp,

Denk geleni sağ komayan,
Pehlivanlığı bir başka,
Bunun yiğitliği bir hayli,
Yüreğinden toz çıkar,
Bunun narasından can çıkar.
Nice yaylayı yurt edinmiş,
Er Esenkan bahadıra
Armağan diye nice devi bağlamış.
Pehlivanlığı bilinmiş,
Ün kazanıp büyük hanın
Defterine yazılmış.
Makas kulaklı Kaman alp,
Manas'ın yüzünü görünce
Hiddetlenip bağırıp,
«Kakay!» diye nara atıp,
Öfkeyle sağa sola bakınıp,
Silahını pusatını hazır edip,
Vuruşmaya niyet edip,

Kerigin sanga bir salıp,
Tüsü kaçıp, köz caynap:
«Tügötöm burut seni» - dep,
Ayzasın tüzdöp bek karmap,
Aygayı kulak tundurup,
Kolundagı ayzasın
Manastı közdöy sundurup,
Cebeden murun cetişip,
Cetken cerden muştaşıp,
Ayzalaşıp ötüşüp,
Ayza sınıp ketkende
Aybalta menen kagışıp,
Andan ayla ketkende
Kılıç menen çabışıp,
Mından ayla ketkende,
Çokmor menen kagışıp,
Kezenişip turuşup,
Bet alışıp uruşup,
Kez bolgondun baarısın
Börüçö bölüp culuşup,
Karsıldaşıp uruşup,
Çoñ Altayda çır salgan,
Kankoruñdun cumuşu
Karama karap kalışıp,
Karmay kalıp ayzanı
Kez kelgen cerge malışıp,
Kılıç başta carkıldap,
Aybalta başta takıldap,
Can ayabay turuşup,
Cadaal salıp uruşup,

Gergedanının sağrısına bir vurup,
Beti benzi atıp, gözleri çakmaklaşıp:
«Bitiririm Burut seni!» deyip,
Mızrağını doğrultup sıkı tutup,
Haykırışı kulak sağır edip,
Elindeki mızrağını
Manas'a doğru uzatıp,
Oktan önce yetişip,
Yettiği yerde yumruklaşıp,
Mızraklaşarak geçişip,
Mızrak kırılıp gidince
Ay balta ile tokuşup,
Ondan da çare kalmayınca
Kılıç ile vuruşup,
Bundan da çare kalmayınca
Topuz ile tokuşup,
Birbirini kollayıp durup,
Yüz yüze gelip vuruşup,
Denk gelenin hepsini
Kurt gibi bölüp koparıp,
Çatır çutur vuruşup,
Koca Altay'da kavga koparan
Kan içici yiğidinin işidir bu,
Karşı karşıya bakışıp,
Mızrağı kapıp tutarak
Denk gelen yere saplayıp,
Kılıç başta parıldayıp,
Ay balta başta takırdayıp,
Can esirgemeden durup,
Azgınca saldırıp vuruşup,

Arslan Manas kök caldın
Koldogonu kırk çilten
Şer ekeni belgilüü,
Oşondo Manas kabılan
Çımırkanıp çıñdandı,
Bardıger küçtün baarısın
Koluna cıyıp tıñdandı,
Kayrattanıp sabılıp,

Arslan Manas gök yelelinin
Koruyucusu kırk çilten,
Arslan olduğu bellidir,
O anda Manas kaplan
Kasılıp güç topladı,
Var olan gücün hepsini
Eline derleyip pekişti,
Gayrete gelip çırpınıp,

Kayıptan akıl tabılıp,
Kaarlandı Manas kan
Kudretke calınıp:
«Duşmandı kıraar şer kıldıñ
On eki müçö teñ kıldıñ,
Bir kapırga al cetpey
Mınça nege kem kıldıñ?» -
Dep, oşondo munu aytıp,
Arslanday közü caynadı,
Kankor Manas şeriñdin
Kan içmesi karmadı.
Kaarlanıp uruştu,
Karşılaşıp turuştu.
Kıraan Manas kayran şer
Eñkeyip erdik saldı ele,
Kaman alptın
Kol tokmoktoy kara çaç
Koluna tie kaldı ele,
Şamdagayı bolcolsuz
Şapa-şupa bat karmap,
Üzöñgünün boolukka
Üç col oroy saldı ele,
Cılkıdan tulpar Toruçaar
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Oñ-tetiri teminip,
«Çü» - dep cürüp kaldı ele.
Toruçaar coogo üyrötüp,
Opol-toodoy şibeni
Dırkıratıp süyrötüp,
Bay Cakıptın çoñ kılıç
Canınan suurup aldı emi,
Kayçı kulak Kaman alp
Koydoy başı kesilip,
Koondoy içi carılıp,
Kan Manastın kolunan
Ölüm bolup kaldı emi.
Kolot cerdi may kılıp,
Kaman alptı cay kılıp,
Kırgın salıp kıtayga

Gaipten akıl bulunup,
Hiddetlendi Manas han,
Kudrete yalvararak:
«Düşman kıran arslan kıldın,
On iki âzâmı denk kıldın,
Bir kâfire gücü yetmez,
Beni neden böyle eksik kıldın?»
Deyip o anda bunu söyleyip,
Arslan gibi gözleri çakmaklandı,
Hunhâr Manas arslanının
Kan içesi tuttu.
Hiddetlenip vuruştu,
Karşı karşıya durdu.
Kıraan Manas, aziz arslan,
Eğilip bir yiğitlik gösterdi,
Kaman alpın
El tokmağı gibi kara saçı
Eline geliverdi,
Çevikliği ölçüsüz,
Çarçabuk kavrayıp,
Üzengisinin kayışına
Üç kez dolayıverdi,
Yılkıdan tulpar Toruçaar'a
Sağlı sollu kamçı vurup,
İki yandan mahmuzlayıp,
«Çü!» deyip sürüp gitti.
Toruçaar'ı savaşa alıştırıp,
Koca dağ gibi Şibe'yi
Sürükleyip tozutarak,
Bay Cakıp'ın büyük kılıcını
Belinden sıyırıp aldı işte,
Makas kulaklı Kaman alp,
Koyun gibi başı kesilip,
Kavun gibi karnı yarılıp,
Han Manas'ın elinden
Ölüp gitti işte.
Koyağı yağa bulayıp,
Kaman alpı yere serip,
Kırgın salıp Kıtay'a,

Kanga toyup katıgıp,

Kana doyup katılaşıp,

Kankor Manas atıgıp,
Katılgan tirüü kalgan cok,
Kuday süygön kayran şer
Ölgön menen arman cok.
Betteşkendi ment kıldı,
Kez bolgondu karmadı,
Bet ala kelgen balbandan
Biröö tirüü kalbadı,
Betteşkendin baarısın
Beren Manas calmadı.
Belsenip çıkkan küçtüünün
Beren Manas kolunan
Biröö tirüü kalbadı.
Toruçaar için açırıp,
Top balbanın kırdırıp,
Topurak-Tiken conunan
Tozoku Coloy balbanın
Beecindi közdöy kaçırıp,
Ayabagan dümöktü
Arslan salgan ceri eken.
Altımış buudan tulpardı
Aydap Manas keldi emi,
Canındagı kırk bala
Olco kılıp ketti emi.
Kırk balanın başçısı,
Kıylasınan cakşısı,
Ayzaga kambıl ıktuusu,
Coo börüsü mıktuusu,
Kuru sözdün bekeri
Kurup kalgan Kutubiy -
Kök cal Manas cökörü.
Obodon cıldız bolcoşu,
Bayçoro menen Çalıbay,
Baatırıñdın coldoşu,
Cıyıp algan kırk bala
Kankoruñdun coldoşu.
Manas salıp kırgındı

Hunhâr Manas diye ün alıp,
Sataşan diri kalmadı,
Tanrı'nın sevdiği aziz arslan,
Ölse dahi hasreti yok.
Yüzleşeni sersem etti,
Denk geleni yakaladı,
Karşı gelen pehlivandan
Bir teki sağ kalmadı,
Yüzleşenlerin hepsini
Yiğit Manas yuttu.
Kolları sıvayıp çıkan güçlünün,
Yiğit Manas'ın elinden
Bir teki sağ kalmadı.
Toruçaar'ın karnını acıktırıp,
Küme küme pehlivanını kırdırıp,
Topurak-Tiken sırtından
Cehennemlik Coloy pehlivanı
Beecin'e doğru kaçırtıp,
Görülmedik kargaşayı
Arslanın saldığı yer orasıdır.
Altmış küheylan tulparı
Sürüp Manas geldi işte,
Yanındaki kırk oğlan
Ganimet alıp gitti işte.
Kırk oğlanın başçısı,
Niceler içinde iyisi,
Mızrakta usta, yatkını,
Düşman kurdu, yamanı,
Kuru lafın boşunası,
O yaman Kutubiy —
Gök yeleli Manas'ın nökeridir.
Gökte yıldızdan nişanlı,
Bayçoro ile Çalıbay,
Bahadırının yoldaşı,
Derleyip aldığı kırk oğlan
Hunhârının yoldaşı.
Manas kırgını salıp

	Tuurdugun may kıldı,	*Keçe örtüsünü yağa boğdu,*
	Tuşukkanda kırgızdı	*Rast geldiğinde Kırgız'ı*
	Tuş-tuş cerge bay kıldı.	*Dört bir yanda bay kıldı.*
	Keregesin may kıldı,	*Çadır kanadını yağa boğdu,*
	Kezikkende kırgızdı	*Karşılaştığında Kırgız'ı*
	Kelbersigen bay kıldı.	*Kurumlanan bay kıldı.*
	Sanaası menen bolturdu,	*Düşündüğünce erdirdi,*
	Sandıgının baarısın	*Sandığının hepsini*
10960	Sarı altın mülkkö tolturdu,	*Sarı altın mala doldurdu,*
	Köñülü menen bolturdu,	*Gönlünce erdirdi,*
	Kömürköydün baarısın	*Küçük sandıkların hepsini*
	Köp altınga tolturdu.	*Bol altınla doldurdu.*
	Ordo buzup, olco alıp,	*Orda bozup, ganimet alıp,*
	Orçun curttu bayıttı,	*Koca yurdu zengin etti,*
	Telegeyin teñ kıldı,	*Her muradını tamam kıldı,*
	Katılgandı teñ kırdı,	*Sataşanı düpedüz kırdı,*
	Kara kalmak, mancuuga	*Kara Kalmak'a, Mançu'ya*
	Kırk üylüü kırgız şorduunu	*Kırk evli çilekeş Kırgız'ı*
10970	Oşol curtka teñ kıldı.	*O yurtlara denk kıldı.*
	Çoñsunganın somdodu,	*Büyüklenenleri yonttu,*
	Zorduk kılgan adamdı	*Zorbalık eden adamı*
	Aybaltalap tokmoktop,	*Ay baltayla döve döve,*
	Arslan Manas oñdodu,	*Arslan Manas yola getirdi,*
	Kelip kalsa kokustan	*Kazara çıkagelirse*
	Biröö tirüü bolbodu.	*Bir teki sağ kalmadı.*
	Cürüşünön çañ çıgıp,	*Yürüyüşünden toz kopup,*
	Dobuşunan can çıgıp,	*Narasından can çıkıp,*
	Kırk üylüü kırgız curtuna	*Kırk evli Kırgız yurduna*
10980	Kabılan Manas tuulgan,	*Kaplan Manas doğmuştur,*
	Kulak ugup, köz körüp,	*Kulak duyup, göz görüp,*
	Atı ugulgan mancuuga	*Adı duyulan Mançu'ya*
	Aykölüñ saldı çuulgan.	*Ayköl'ün saldı velveleyi.*
	Colop adam barbadı,	*Yaklaşıp varan olmadı,*
	Colborsuñdun astına	*Kaplanının önüne*
	Colukkan tirüü kalbadı.	*Çıkan diri kalmadı.*
	Kattap adam barbadı,	*Uğrayıp varan olmadı,*
	Kankoruñdun özünö	*Hunhârının kendisine*
	Katılgan tirüü kalbadı.	*Sataşan diri kalmadı.*

Kırk üylüü kırgız karıp curt:
«Manas atka mindi - dep,
Kıylanıp kelgen kırk üylüü
Egeder bolup, ee boldu
Mañdayga kuday bir cazgan
Bizge ırıs döö boldu», -
Baabedinge bat aytıp,
Alda Taala coluna
Ay tuyaktan at aytıp,
Ölö turgan oy kılıp,
«Kara kalmak, mancuudan
Kutulup catıp kaldık» - dep,
Kurgan kırgız toy kılıp,
Baabedinin bat aytıp,
Tülöö kılıp burkurap,
Tügöl kırgız çurkurap,
Moynuna buurçak salınıp,
Çuruldaşıp çuu turup,
Caratkanga calınıp,
Küyüttün baarı açılıp,
Küptünün baarı cazılıp,

Kırk evli garip Kırgız yurdu:
«Manas ata bindi» deyip,
Nice çile çekmiş kırk evli
Sahip bulup, iyeli oldu,
«Alnımıza Tanrı'nın yazdığı
Bize kısmet devi oldu» deyip,
Baabedin'e tez adak deyip,
Allah Taala yoluna
Ay tırnaklı at adayıp,
Ölürcesine niyet kılıp,
«Kara Kalmak'tan, Mançu'dan
Kurtulup kaldık şükür» deyip,
Çilekeş Kırgız toy edip,
Baabedin'i tez anıp,
Adak kurbanı kesip hıçkırıp,
Bütün Kırgız çağrışıp,
Boynuna kayış geçirip,
Hep bir ağızdan çığrışıp,
Yaradan'a yalvarıp,
Kederlerin hepsi dağılıp,
İçteki ukdeler çözülüp,

Açılgan art cabılıp,
Abiyirdin baarı tabılıp,
Üzülgönü ulanıp,
Üşüntüp kırgız kubanıp:
«Öçkön ottor tamdı - dep,
Mañdayga Manastı kuday berdi - dep,
Boz kereşke buluñ çer
Cel tiybegen cıluunu
Kuday bizge berdi - dep,
Ordoluu curttan ayrılıp,
Tentip kelgen el elek,
Kara kalmak, mancuu curt
Ortosunda kalçu elek,
Kayaşayak biz berip,
Kayşalañdap bir koysok,
Kırgın bolup kalçu elek».
Kişi tapkıs oy kılıp,

Açılan gedik kapanıp,
İtibarın hepsi bulunup,
Kopan uçlar ulanıp,
Böylece Kırgız sevinip:
«Sönen ateşler tutuştu» deyip,
«Alnımıza Manas'ı Tanrı verdi» deyip,
«Boz kırda kuytu sık ormanı,
Yel değmeyen sıcağı
Tanrı bize verdi» deyip,
«Ordalı yurttan ayrılıp,
Sürgün gelmiş el idik,
Kara Kalmak, Mançu yurdu
Ortasında kalmıştık,
Karşılık verecek olsak,
Şöyle bir kımıldasak,
Kırgına uğrar giderdik».
Kimsenin bulamayacağı düşü kurup,

Kurgan kırgız toy kılıp,
Kök börü tartıp çañ salıp:
«Kutulduk kalmak elden» - dep,
Kunan çaap, çañ salıp,
Kuturup kırgız dañ salıp:
«Curt kutulup kaldık» - dep,
Esepsiz kırgız toy kılıp,
Eldin canı tındı emi.
Manas, Manas bolgon cer,
Manas atka kongon cer,
Ak kalpaktı kiydi emi,
Alçayıp atka mindi emi.
Eki tizgin, bir çılbır
Emi kolgo aldı - deyt,
Ordo kütüp, kan bolup,
Oluyazaada can bolup,
Oruntuktuu er bolup,
On eki müçö teñ bolup,
Küyüttüü kırgız kırk üylüü
Kütüp alaar şer bolup,
Tolkugan kara kalmakka
Toodoy kara sel boldu.
Oşondo Manas kabılan
Çalgın çalıp, cer kaygıp,
Buuruksa bugu atışıp,
Buurukpasa Altayda
Keñiri oynop catışıp,
Tüzdön kulan kuulgan,
Kakançı menen karmaşıp,
Beecinge salgan çuulgan,
Beren da oşol, bel da oşol,

Çilekeş Kırgız toy edip,
Gök börü çekip toz salıp:
«Kurtulduk Kalmak elinden» deyip,
Kunan koşturup toz salıp,
Coşarak Kırgız şenlik edip:
«Yurt kurtulup kaldık» deyip,
Sayısız Kırgız toy edip,
Elin canı huzur buldu işte.
Manas'ın Manas olduğu yer,
Manas adını aldığı yer,
Ak kalpağı giydi işte,
Kurulup ata bindi işte.
İki dizgin, bir yuları
Şimdi ele aldı derler,
Orda kurup, han olup,
Evliya soylu can olup,
Ağırbaşlı er olup,
On iki âzâsı denk olup,
Dertli Kırgız kırk evliyi
Koruyup gözetecek arslan olup,
Dalgalanan Kara Kalmak'a
Dağ gibi kara sel oldu.
O zaman Manas kaplan
Keşfe çıkıp, yer gezip,
İçi coştukça geyik avlayıp,
Coşmadıkça Altay'da
Geniş geniş oynayıp yatıp,
Düzünde kulan kovalanan,
Kakançı ile kapışıp,
Beecin'e velvele salan,
Yiğit de odur, bel de odur,

Belgilüü Manas şer da oşol.
Dünüyönü caynatıp,
Bagılan kozu, şirin baş,
Bor kaynatıp salışıp,
Kapanın baarın coyuşup,
Bay Cakıptın kırk tayın
Bir saparda soyuşup,

Ünlü Manas arslan da odur.
Dünyayı şenlendirip,
Besili kuzu, tatlı baş,
Şölen kazanı kaynatıp kurulup,
Kaygının hepsini dağıtıp,
Bay Cakıp'ın kırk tayını
Bir seferde kesişip,

Mal kündüü Cakıp karıya:
«Kırk tayım bir kün soydu» - dep,

Çekesin tüyüp tırışıp,
Kayta aytuuga çara cok
Içinde Cakıp uruşup.

Malına düşkün Cakıp ihtiyar:
«Kırk tayımı bir günde kesti» deyip,

Alnını kırıştırıp buruşturup,
Geri söylemeye çare yok,
İçin için Cakıp söylenip.

MANASKA KIRK ÇİLTEN, KIZIRDIN COLUKKANI AKBALTAYDIN KEÑEŞİ MENEN MANAS KOŞOYDU KÖZDÖY CÖNÖGÖNÜ

MANAS'A KIRK ÇİLTEN İLE KIZIR'IN KAVUŞMASI; AKBALTAY'IN ÖĞÜDÜ İLE MANAS'IN KOŞOY'A DOĞRU YOLA ÇIKIŞI

Tañ kaşkayıp sürgöndö,
Cerge carık tiygende,
Supa sadak çalganda,
Tañ sögülüp kalganda,
Tañ atardın muzdak celi urganda

Kamıştın başı zırkırap,
Balapan torgoy çurkurap,
Cerge carık tiydi ele,
Canındagı kırk bala
Kırañ cerdi karasa
Könülü ketip bölünöt,
Kırañ menen bir bolup,
Kırk bala menen Manaska
Bir karışkır körünöt.
Karışkırdı körgöndö
Arslanday çamınıp,
Kayıptan akıl tabılıp,
Denesi ürküp çoçunup,
Korcoktogon şer Manas
Toruçaar attı tokunup,
Kılıçtı kınay caylanıp,
Çokmordu tuura baylanıp,
Berelenip belsenip,

Tan ağarıp söktüğünde,
Yere aydınlık değdiğinde,
Tan namazı vaktinde,
Tan yarılıp söküldüğünde,
Tan atımının soğuk yeli vurduğunda,

Kamışın başı sızlayıp,
Yavru tarla kuşu çığrışıp,
Yere aydınlık değmişti,
Yanındaki kırk oğlan
Bayır yere bakınca
Aklı gidip bölünür,
Bayırla bir olmuş,
Kırk oğlanla Manas'a
Bir kurt görünür.
Kurdu gördüğünde
Arslan gibi atılıp,
Gaipten akıl bulunup,
Teni ürperip irkilip,
Kükreyen arslan Manas,
Toruçaar atı eyerleyip,
Kılıcı kınında kuşanıp,
Topuzu düz bağlanıp,
Kuşanıp kolları sıvayıp,

Beren Manas kök calıñ	*Yiğit Manas, gök yelelin,*
Beri urganday teñselip,	*Kurt çarpmış gibi salınıp,*
Ar bolotun şaylanıp,	*Her çeliğini donanıp,*
Cabdık casap baylanıp,	*Pusatını takıp bağlanıp,*
Canındagı kırk bala	*Yanındaki kırk oğlan*
Kaarlanıp taptanıp,	*Hiddetlenip bilenip,*
Kankorgo cökör boluuga	*Hunhâra nöker olmaya*
Kırkının baarı attanıp,	*Kırkının hepsi atlanıp,*
Astında Manas kabılan	*Önlerinde Manas kaplan,*
Curt baştagan törödöy,	*Yurt yöneten töre gibi,*
Aygay salıp, çuu tartıp,	*Nara atıp, çığlık salıp,*
Kırk balanın baarısı	*Kırk oğlanın hepsi*
Kırgın tiygen emedey,	*Kırgın getiren afet gibi,*
Karışkır kaçtı zirildep,	*Kurt kaçtı titreyerek,*
Tegerektep kırk bala	*Çevresini sarıp kırk oğlan*
Börünü kuudu birindep.	*Kurdu kovaladı birer birer.*
Aygay kulak tundurdu,	*Nara kulakları sağır etti,*
Ayköl Manas baş bolup,	*Ayköl Manas baş olup,*
Astındagı börünü	*Önündeki kurdun*
Bir esebin eñkeyip,	*Eğilip bir yolunu*
Taba turgan bolgondo,	*Bulacak olduğunda,*
Emi cetip börünü	*Şimdi yetişip kurdu*
Çaba turgan bolgondo,	*Vuracak olduğunda,*
Oñ cagına karasa	*Sağ yanına bakınca*
Kıyadan tüştü kırk kişi,	*Yamaçtan indi kırk kişi,*
Kırk çiltendin özü eken,	*Kırk çiltenin ta kendisiymiş,*
Börü bolup kubulgan	*Kurt olup dona giren,*
Atı Aleykisalam özü eken,	*Adı Aleykisalam'ın kendisiymiş,*
Özü turmak bereki	*Kendisi değil, karşıdaki*
Karagan kara közü eken,	*Bakan kara gözü imiş,*
Karışkır bolup kubulup,	*Kurt donuna bürünüp,*
Manaska colukkanı cürgönü	*Manas'a kavuşmaya yürüyüşüymüş,*
Belesten çıktı beş kişi	*Sırttan çıktı beş kişi,*
Ak seldesi kazanday,	*Ak sarığı kazan gibi,*
Aykırsa ünü azanday,	*Haykırsa sesi ezan gibi,*
Zorlugu toonun teñindey,	*İriliği dağın dengince,*
Aybatı candı cegidey,	*Heybeti canları yutarcasına,*
Şay atamdın özü eken,	*Şay atamın ta kendisiymiş,*

Kıraanıñ Manas kök calga
Coluga turgan kezi eken,
Kol alışıp turdu emi.
Atı Kızır dubana:
«Koldodum» - dep, Manaska
Içinen ıpça ton berdi,
Kırk çiltendin baarısı,
Şay ata baştık karısı
Kıdırata kol berdi.
Belekke bergen kök kürmö,
Ok ötpöy turgan bek kürmö,
Kiyseñ coogo ılayık,
Ok ötpögön kılayıp,
Tabılgı caksañ çok ötpöyt,
Oçogor atsa ok ötpöyt,
Cakadan tartsañ kol ötpöyt,

Kıraanın Manas gök yeleliye
Kavuşacağı zamanmış,
El sıkışıp durdu işte.
Adı Kızır derviş:
«Seni kolladım» deyip Manas'a
İçinden gizlice bir kaftan verdi,
Kırk çiltenin hepsi,
Şay ata başta, ulukları,
Sırayla el verdi.
Armağan verilen gök cepken,
Ok geçmez sağlam cepken,
Giysen düşmana lâyık,
Ok zerrece geçmeyen,
Tabılgı yaksan köz geçmez,
Fitilli tüfek atsa ok geçmez,
Yakadan çeksen el geçmez,

Cakası altın, ceñi cez,
Koş badana, torgoy köz,
Keleme caka, keñ kürmö,
Kerişke kiyseñ ılayık.
«Kızır atam berdi - dep,
Altı şerdin kencesi,
Arslanım, kiygin bul tondu,
Balbandıgıñ başkaça
Alda Taalam carattı,
Senin baatırlıgıñ bir kança,
Otko salsa küyböysüñ,
Sel kaptasa akpaysıñ,
Arbagıñ artık, zaarıñ küç,
Katılgandın baarısın
Aldam ısap berbese,
Kıyratasıñ kılıp tüz.
Alda Taala calgızdın
Mendesi bolup caraldıñ,
Altı şerdin artıkça
Kencesi bolup caraldıñ,
Zayıppuruş kök caldın
Bereni bolup caraldıñ,

Yakası altın, yeni pirinç,
Çift zırhlı, tarla kuşu gözlü,
Kelime yakalı, geniş cepken,
Cenge giysen lâyık.
«Kızır atan verdi» deyip,
Altı arslanın küçüğü,
Arslanım, giy bu kaftanı,
Pehlivanlığın bir başka,
Allah Taalam yarattı,
Senin yiğitliğin bir hayli,
Ateşe atsalar yanmazsın,
Sel bassa akıp gitmezsin,
Ruhun yüce, zehrin güçlü,
Sataşanların hepsini,
Allah'ım insaf vermedikçe,
Dümdüz edip yıkarsın.
Allah Taala'nın, o Tek'in
Bendesi olup yaratıldın,
Altı arslanın en üstünü,
Küçüğü olup yaratıldın,
Zayıppuruş gök yelelilerin
Yiğidi olup yaratıldın,

Kalk baaşası kabılan
Ereni bolup caraldıñ,
Sultandasıñ, kandasıñ
Caratkan çındap casagan
Arbagıñ biyik, atıñ oor,
Ayköl Manas özüñ zor
Bel baylagan belimsiñ,
Alda Taala caratkan
Belgilüü kök cal şerimsiñ.
Arbagıñ biyik, atıñ oor -
Eñkeytip duşman ceñe albayt,
Saga eç kim tuura kele albayt.
Aykaşkan coogo kirgende,
Şıdır coluñ tötölöym,
Oozduktan alıp, kulunum,
Özüm karmap ceteleym.
Caratkan calgız kudayım
«Bolcoş bol - dep ciberdi,
Caratkan calgız bir kuday
Kök cal Manas özünö
Coldoş bol» - dep ciberdi,
Cılañaylak, cılañ baş
Atı Kızır özümün.
Kulunum, Manas, közüñdü aç!
Bıyagıñda kırk kişi
Kırk çiltendin özü uşul,

Halkın padişahı kaplanın
Ereni olup yaratıldın,
Sultan soylusun, han soylusun,
Yaradan gerçekten özenip yaratmış,
Ruhun yüce, adın ağır,
Ayköl Manas, kendin ulusun,
Bel bağlanan belimsin,
Allah Taala'nın yarattığı
Ünlü gök yeleli arslanımsın.
Ruhun yüce, adın ağır —
Düşman eğip yenemez,
Sana hiç kimse denk gelemez.
Kapışılan cenge girdiğinde,
Düz yolunu açarım,
Geminden tutup, kulunum,
Kendim çekip götürürüm.
Yaradan tek Tanrım
«Ahitli ol» diye gönderdi,
Yaradan tek bir Tanrı,
Gök yeleli Manas'ın kendisine
«Yoldaş ol» diye gönderdi,
Yalınayak, başı kabak,
Adı Kızır olan benim.
Kulunum, Manas, gözünü aç!
Şu yanındaki kırk kişi,
Kırk çiltenin kendisi budur,

Kol bergeni kök calım,
Kelip kalgan kezi uşul,
Kıdırata dos bolgun
Kırk çiltendin özü uşul.
Kıdırata kol berip,
Kırk çilten kirdi çurkurap,
Belestegi beş kişi
Belgilüü Şaydın özü uşul.
«Berenge coldoş bolom» - dep,
Bet alıp kelgen kezi uşul.
Tüşö kalıp beş kişi
Kuçaktaşıp kaldı emi,

El vereni, gök yelelim,
Gelip kavuştuğu an budur,
Sırayla dost ol,
Kırk çiltenin kendisi budur.
Sırayla el verip,
Kırk çilten girdi çağrışıp,
Sırttaki beş kişi,
Ünlü Şay'ın ta kendisi budur.
«Yiğide yoldaş olurum» deyip,
Yönelip geldiği an budur.
İniverip beş kişi
Kucaklaşıp kaldı işte,

Oşondo Manas kabılan
«Şer» atagın aldı emi.
Din türkügü zor kansıñ,
Çındap kuday caratkan
Artık uluk adamsıñ,
Kara din bolboy ak bolgun,
Barlıgın bilip kudaydı
Çın busurman bat bolgun.
Balam, bügün körgön, erteñ cok
Ceti kündün biri ölüm,
Cetkileñ dindi bilbeseñ
Uyat bolot munuñuz,
Başıña toodoy iş kelse
Şükür kılıp turuñuz,
Akıret colu takıldır,
Akırı ıyman cakındır,
Al ıymandı bilbegen
Din bilbegen kapırdır.
«Bıssımılda» degen tilge kel,
Kuday - calgız, kuran - çın,
Baygambar ak, diniñ ak,
Çaçıp iyçi cıygandı,
Kaalagın calgız ıymandı.
Barlık birlik iş bilgin,
Kudaydın atın büt bilgin».
Kızır mınday degen soñ,
Kızırluu Manas kök calıñ
Asmandan cıldız kozgolup,
Kızır menen Manas kan
Kırk eki sapar dos bolup:
«Özüñ uluk şerdirsiñ», -
Kırk çilten menen Şay atañ
Konup kalgan ceri oşol,
Çın busurman Manas kan
Bolup kalgan ceri oşol.
Kaalaganı kadırday

O zaman Manas kaplan
«Arslan» ününü aldı işte.
Dinin direği ulu hansın,
Gerçekten Tanrı'nın yarattığı
Üstün ulu adamsın,
Kara dinde kalma, ak ol,
Varlığını bilip Tanrı'nın
Gerçek Müslüman tez ol.
Oğlum, bugün var, yarın yok,
Yedi günün biri ölüm,
Yetkin dini bilmezsen
Ayıp olur bu haliniz,
Başına dağ gibi iş gelse
Şükrederek durunuz,
Ahiret yolu yalındır,
Sonunda iman yakındır,
O imanı bilmeyen,
Din bilmeyen kâfirdir.
«Bismillah» diyen dile gel,
Tanrı birdir, Kuran haktır,
Peygamber hak, dinin hak,
Saçıver topladığını,
Dile yalnız imanı.
Varlık birliği işini bil,
Tanrı'nın adını tam bil».
Kızır böyle dedikten sonra,
Kızır himmetli Manas gök yelelin,
Gökten yıldız kımıldayıp,
Kızır ile Manas han
Kırk iki kez dost olup:
«Kendin ulu arslansın» —
Kırk çilten ile Şay atanın
Konakladığı yer orası,
Gerçek Müslüman Manas hanın
Olup kaldığı yer orası.
Dilediği Kadir gecesi gibi

Tüngö keldi zor Manas,
Kara dinden ak bolup,

Geceye erdi ulu Manas,
Kara dinden ak olup,

Dinge keldi zor Manas.
Zayıppuruş kayran şer
Bolgon eken zor Manas,
Kökürökkö köp ıyman
Tolgon eken zor Manas.
Oşpurdun uulu Çege eken,
Çakırıp alıp Çegeni
Atasın surap otursañ,
Kara kalmak uulu eken,
Çege attuu oñobu?
Bul busurman bala ele,
Çege attuu bolobu?
Çege atı coyulsun,
Kutubiy atka koyulsun,
Kup ukkun, balam, sözümdü,
Kutubiy koydum özüñdü,
Çınzaadadan bata aldıñ,
Balam, sen Kutubiy bolup ataldıñ!
Kup ukkun, Manas, sözümdü,
Kutubiy - dedim, bul bala
Kutman bolot özüñö,
Astıña salsa ak coluñ,
Senin artında cürsö san koluñ,
Özü baatır kıraakıñ,
Uşul turgan Kutubiy
Taalayga bütkön murapıñ.
Öydö çıksa öbögüñ,
Ildıy tartsa Kutubiy
Beliñe tañuu cölögüñ,
Mañdayga çıksa baraanıñ,
Karmaşıp coogo kol salsañ
Kutubiy bolot karaanıñ,
Cumşasañ kanat kumarıñ,
Uşul turgan Kutubiy
Tuu tübünö turarıñ,
Kutman da uşul, bel da uşul,
Belge tañuu er da uşul.
Uşul turgan Kutubiy
Çaçıp iyse cıygandaş,

Dine geldi ulu Manas.
Zayıppuruş aziz arslan
Olmuş idi ulu Manas,
Göğsüne bolca iman
Dolmuş idi ulu Manas.
Oşpur'un oğlu Çege imiş,
Çağırıp alıp Çege'yi,
Atasını sorarsanız,
Kara Kalmak oğluymuş,
Çege adıyla onar mı?
Bu Müslüman çocuktu,
Çege adlı olur mu?
Çege adı silinsin,
Kutubiy adı konulsun,
İyi dinle, oğlum, sözümü,
Kutubiy koydum seni,
Öz soyludan hayır dua aldın,
Oğlum, sen Kutubiy diye adlandın!
İyi dinle, Manas, sözümü,
Kutubiy dedim, bu çocuk
Kutlu olur sana,
Önüne düşse ak yolundur,
Ardında yürüse sayısız ordundur,
Kendisi bahadır, keskin görüşlün,
İşte duran Kutubiy
Bahtına verilmiş yardımcındır.
Yokuş çıksan dayanağın,
İniş inersen Kutubiy
Beline sarılı desteğin,
Karşıda görünse heybetindir,
Tutuşup düşmana el atsan
Kutubiy olur karaltın,
İş buyursan kanadın, dermanın,
İşte duran Kutubiy
Tuğ dibinde duracak olanındır,
Kutlu da odur, bel de odur,
Bele sarılan er de odur.
İşte duran Kutubiy,
Saçsan birlikte toplayanın,

Ölüp kalsa ıymandaş,
Koyu birge koroolоş,
Aşı birge coroolоş,
Anık coldoş çın bolsoñ
Arka bolot Kutubiy» -
Dep, oşontüp turganda
Kutubiy baykap kat bildi,

Ölüp gitsen imandaşın,
Koyunu bir, ağılı ortak,
Aşı bir, sofra yoldaşın,
Gerçek yoldaş isen eğer
Arka olur Kutubiy» —
Deyip böylece dururken,
Kutubiy dikkat edip belledi,

Beren da eken, er da eken,
Kudaydın atın cat bildi.
Köödöngö toldu ıymanı,
Kök calga coldoş boluuga
Busurman bolup turganı.
Burkanınan adaşıp,
Emi keldi Kutubiy,
Busurman dindi talaşıp,
Kara dinden ak boldu,
Manas menen dostoşup,
Kalmak elden cat boldu.
Kubat boldu Kutubiy
Manas şerdi candadı,
On eki birge kol berip,
Kambıldardan kat alıp,
Oşol coldo zayıppuruş ataldı.
Özöngö boyloy konuştu,
Manas menen Kutubiy
A düynölük boluştu.
Ak buuday unun çaynaşıp,
Keleme şarıp karmaşıp,
Adam ölör şert kılıp,
Ubadanı bek kılıp,
Tulpar minip, tuu uuçtap,
Erdik salıp, coo coolop,
Kup ınanıp sözünö
Oşol turgan Kutubiy
Kubat bolup özünö.
Sanalıp cıldız bolcoşu,
Kutubiy baştap kırk bala
Kıraanıñdın coldoşu.

Yiğit de imiş, er de imiş,
Tanrı'nın adını ezber bildi.
Göğsüne doldu imanı,
Gök yeleliye yoldaş olmaya
Müslüman olup durması bu.
Burkanından yolunu şaşırıp,
Şimdi geldi Kutubiy,
Müslüman dinini isteyip,
Kara dinden ak oldu,
Manas ile dostlaşıp,
Kalmak elinden yad oldu.
Kuvvet oldu Kutubiy,
Manas arslanın yanında yer aldı,
On iki pîre el verip,
Ehillerden icazet alıp,
O yolda zayıppuruş diye adlandı.
Irmak boyunca kondular,
Manas ile Kutubiy
Ahiretlik oldular.
Ak buğday ununu çiğneyip,
Kelâm-ı Şerif'i tutuşup,
Ölesiye ant edip,
Vaadi sağlam kılıp,
Tulpar binip, tuğ tutup,
Yiğitlik edip, cenk açıp,
Sözüne candan inanıp,
İşte o duran Kutubiy
Kuvvet oldu kendisine.
Sayılı yıldızdan nişanlı,
Kutubiy başta kırk oğlan
Kıraanının yoldaşı.

	Altaydagı kırk üylüü,	*Altay'daki kırk evlinin*
	Akılmanı Akbaltay	*Bilgesi Akbaltay,*
	Cazı caak, calpak til,	*Yassı yanak, kıvrak dilli,*
	Cañılbagan çoñ çeçen,	*Yanılmayan büyük hatip,*
	Akılga dıykan ereni,	*Akıl tarlasının ereni,*
	Kırgızdan Baltay bereni,	*Kırgız'dan Baltay yiğidi,*
	Kırk üylüü kırgız çogulup,	*Kırk evli Kırgız toplanıp,*
11330	Kızık kılıp toy kılıp,	*Görkemli bir toy edip,*
	Bala kazday barkıldap,	*Yavru kaz gibi gürüldeyip,*
	Ak sakalı carkıldap,	*Ak sakalı parıldayıp,*
	Abam Baltay kep baştap,	*Ağam Baltay söze başlayıp,*
	Akırın süylöp bek taştap:	*Ağır söyleyip yerli yerine koyup:*
	«Curt baştıgı ölgöndö,	*«Yurt başçısı öldüğünde,*
	Kızık kılıp bizderdi	*Maskara edip bizleri*
	Kırk uruu kıtay bölgöndö	*Kırk uruk Kıtay böldüğünde,*
	Bizdin birööbüz kettik Erenge,	*Birimiz gittik Eren'e,*
	Bizdin birööbüz kettik Kañgayga,	*Birimiz gittik Kañgay'a,*
11340	Bizdin birööbüz kettik oruska,	*Birimiz gittik Rus'a,*
	Cer taba albay konuşka,	*Konacak yer bulamayıp,*
	Bizdin birööbüz kettik kazakka,	*Birimiz gittik Kazak'a,*
	Momintip tüştük azapka.	*Böylece düştük azaba.*
	Karakandın segiz uul	*Karakan'ın sekiz oğluna,*
	Keçee, tüpkö çoguu cetkende,	*Hani dün, hep birden köküne kıyılırken,*
	Tügöl boydon korduktap,	*Tümünü horlayıp,*
	Kara kalmak, köp mancuu	*Kara Kalmak, çokça Mançu*
	Tüpkö çoguu cetkende,	*Köküne hep birden kıyıldığında,*
	Segizinin kencesi	*Sekizin en küçüğü*
11350	Kayıpça kaçıp cürü - deyt,	*Gaip gibi kaçıp yürür derler,*
	Ulamadan ulasak,	*Ağızdan ağıza ulasak,*
	Bilgiçterden surasak,	*Bilenlerden sorsak,*
	Ala-Toonu cer kılıp,	*Ala-Too'yu yurt edinip,*
	Bayakı Ulak kan baykuş tirüü - deyt.	*Hani o zavallı Ulak han diri derler.*
	Kulak ugup, köz körüp,	*Kulak duyup, göz görüp,*
	Biz Altayga kelgeni,	*Biz Altay'a geleli,*
	Een basıp çıkpadık,	*Dışarı adım atmadık,*
	Andan bölök tuugandın	*Ondan başka akrabanın*
	Eç kaysısın ukpadık.	*Hiçbirini duymadık.*
11360	Ce kırılıp baarı ölgönbü?	*Ya kırılıp hepsi öldü mü?*

	Ce kıstoonu kıyın körgönbü?	*Ya darlığı çetin mi gördüler?*
	Ce başına okto katılıp,	*Ya başları kazaya mı çattı,*
	Balaaga başı çatılıp,	*Belaya başları dolanıp,*
	Baarısı korduk kördü - dep,	*Hepsi horluk gördü deyip,*
	Baarısı malça satılıp,	*Hepsi mal gibi satılıp,*
	Kıstoonu kıyın kördü - dep,	*Darlığı çetin gördü deyip,*
	Tirüü kalbay baarısı	*Diri kalmadan hepsi*
	Upat bolup öldü, - dep,	*Telef olup öldü deyip,*
	Uşul caktan şek kılam.	*İşte bundan kuşkulanırım.*
11370	Aytsam Aldaga sözüm zar ele,	*Söylesem Allah'a sözüm feryat idi,*
	Bay Cakıp menen agininin balası	*Bay Cakıp'ın öz ağasının oğlu,*
	Üsön degen bar ele,	*Üsön denen biri vardı,*
	Aydap ketip Üsöndü	*Sürüp götürüp Üsön'ü*
	Kara kalmak aldı ele.	*Kara Kalmak almıştı.*
	Beecindin arı cagında	*Beecin'in öte yanında,*
	Sazañşañ degen cerinde,	*Sazañşañ denen yerinde,*
	Kara kalmak elinde,	*Kara Kalmak elinde,*
	Koy artına saldı - deyt,	*Koyun ardına saldılar derler,*
	Üsön atın coydu - deyt,	*Üsön adını sildiler derler,*
11380	Közkaman atka koydu - deyt,	*Közkaman adını koydular derler,*
	Kalmakça dinge kirdi deyt,	*Kalmakça dine girdi derler,*
	Cük burçunda burkanın	*Yük köşesindeki burkanına*
	«Kudayım» - dep cüröt deyt,	*«Tanrım» diyerek durur derler,*
	Tuura kalmak boldu - deyt,	*Düpedüz Kalmak oldu derler,*
	Balaanı başka saldı - deyt,	*Belayı başa sardı derler,*
	Kalmaktan katın aldı - deyt.	*Kalmak'tan kadın aldı derler.*
	Tuup berdi katını	*Doğurdu karısı,*
	Kapanın baarın coydu - deyt,	*Kaygının hepsini giderdi derler,*
	Kökçököz atka koydu - deyt.	*Kökçököz adını koydu derler.*
11390	Cana tuusa katını	*Yine doğurunca karısı,*
	Dörböldöy atka koydu - deyt.	*Dörböldöy adını koydu derler.*
	Cana tuusa katını	*Yine doğurunca karısı,*
	Barbalday atka koydu - deyt.	*Barbalday adını koydu derler.*
	Cana tuusa katını	*Yine doğurunca karısı,*
	Kalmakça attı koydu - deyt,	*Kalmakça ad koydu derler,*
	Kırgızdın atın coydu - deyt,	*Kırgız'ın adını sildi derler,*
	Kalmaktın atın koydu - deyt,	*Kalmak'ın adını koydu derler,*
	Tuugandı tuura unutup,	*Akrabayı düpedüz unutup,*

	Baarısı kalmak boldu deyt.	*Hepsi Kalmak oldu derler.*
11400	Tulpar baktım arınap,	*Tulpar besledim adayıp,*
	Aydasam beeden bölünböyt,	*Sürsem kısraktan ayrılmaz,*
	Alıstap ketken al tuugan,	*Uzaklaşıp giden o akraba*
	Bizge tuugandık türü körünböyt.	*Bize akrabalık yüzü göstermez.*
	Kara adırmak çıbırdın	*Kara adırdaki patikanın*
	Ayagı çıbır koo çıgat,	*Sonu ince koyak çıkar,*
	Kalmakka ketken al tuugan	*Kalmak'a giden o akraba*
	Tübündö bizge coo çıgat.	*Sonunda bize düşman çıkar.*
	Cana müşkül iş kıyın	*Bir de müşkül iş çetin:*
	Karmaşarıñ Kakançın,	*Tutuşacağın Kakançın,*
11410	Kastaşkanıñ Bakburçun,	*Düşmanlaştığın Bakburçun,*
	Topon suu tozdop tiybegen,	*Tufan suyu erişip değmemiş,*
	Uşul turgan Beecinge	*Şu duran Beecin'e*
	Iskender izin salbagan,	*Iskender izini basmamış,*
	Uşul turgan Beecinden	*Şu duran Beecin'den*
	Eç kim surak albagan.	*Hiç kimse hesap sormamış.*
	Kaarluu kıtay kalıñ curt,	*Gazaplı Kıtay, kalabalık yurt,*
	Munun köptügün körsöñ kara kurt,	*Bunun çokluğunu görsen kara kurt,*
	Çarpışıp çama kele albayt,	*Çarpışmaya takat yetmez,*
	Küröşkön menen küç cetpeyt,	*Güreşsen de güç yetmez,*
11420	Balam, Manas, kulunum!	*Oğlum, Manas, kulunum!*
	Bul Beecindin elinde	*Bu Beecin'in elinde*
	Kazılgan kalıñ oru bar,	*Kazılmış derin hendek var,*
	Kanı kabar kılganda	*Hanı haber saldığında*
	Kaptap ketçü kolu bar,	*Basıp gelecek ordusu var,*
	Bel baylagan beli bar,	*Bel bağladığı beli var,*
	Bekip catkan ceri bar.	*Gizlenip yattığı yeri var.*
	Balam, Manas, kulunum!	*Oğlum, Manas, kulunum!*
	Eren çıktıñ, şok çıktıñ,	*Eren çıktın, gözü pek çıktın,*
	Erdik menen şerdigiñ	*Erlikte ve arslanlıkta*
11430	Bul düynödö cok çıktıñ,	*Bu dünyada eşsiz çıktın,*
	Ölöñdüü cerdi örttödüñ	*Otlu yeri yaktın,*
	Tulañduu cerdi tutanttıñ,	*Çayırlı yeri tutuşturdun,*
	Kara suuga kan kuyduñ,	*Kara suya kan döktün,*
	Suu iç dese, uu içtiñ,	*Su iç dense, ağı içtin,*
	Börk al dese, baş kestiñ,	*Börk al dense, baş kestin,*
	Kan tök dese, cin töktüñ,	*Kan dök dense, beyin döktün,*

Kaardı katuu baştadıñ
Ordoluu curtka kol salıp,
Oyron kılıp taştadıñ,
Kezikkendi ment kıldıñ,
Şumduktu artık baştadıñ.
Esenkandın elçisin
Cana kırıp taştadıñ,
Kapçalduu cerge col saldıñ,
Kançalarga kol saldıñ,
Kalbanı katuu baştadıñ,
Kara kalmak, mancuunu
Katılganın kıyratıp,
Bizdi katügün kılıp taştadıñ,
Ordo buzup, olco aldıñ,
Orçun curtka kol saldıñ,
Kıyının kırıp taştadıñ,
Balam, kıtayga kalba baştadıñ.
Kıyındarın kıyratıp,
Kırgın kılıp taştadıñ,
Ordo buzup olco aldıñ,
Kıtayga müşkül kol saldıñ.
Kanga toyduñ katıktıñ,
Kakançıluu Beecinge
Kankor burut atıktıñ,
Kıyırluu curtka katılıp,
Kımbatka mintip çatıldıñ,
Kakandın curtu kaptasa
Tübübüzgö cetet go,
Tüptüü curt kaptap bir ketse
Bizdi tügöl kırıp ketet go!
Törö Manas, kulunum,
Minte bersek bul kıtay
Töböbüzdön basat go,
Törт tülüktü çaçat go,
Kaardı katuu baştayt go!
Kırk üylüü kırgız curt elek,
Kaarlansa bul kıtay
Kırgın kılıp taştayt go!
Kulunum, Manas, kebimdi uk,

Gazabı sert başlattın,
Ordalı yurda el atıp,
Viran edip bıraktın,
Rast geleni sersem ettin,
Görülmedik işler başlattın.
Esenkan'ın elçisini
Üstelik kırıp bıraktın,
Boğazlı yerlere yol saldın,
Nicelere el saldın,
Kavgayı sert başlattın,
Kara Kalmak'ı, Mançu'yu,
Sataşanını kırıp geçirip,
Bizi perişan edip bıraktın,
Orda bozup, ganimet aldın,
Koca yurda el saldın,
Çetinlerini kırıp bıraktın,
Oğlum, Kıtay'la kavgaya giriştin.
Yamanlarını yıkıp,
Kırgın edip bıraktın,
Orda bozup ganimet aldın,
Kıtay'a müşkül bir el saldın.
Kana doydun, katılaştın,
Kakan'lı Beecin'e
Hunhâr Burut diye ün saldın,
Uçsuz bucaksız yurda sataşıp,
Pahalıya böyle bulaştın,
Kakan'ın yurdu basarsa
Kökümüzü kurutur ya,
Köklü yurt hep birden basarsa
Bizi tümden kırıp geçer ya!
Töre Manas, kulunum,
Böyle gidersek bu Kıtay
Tepemizden basar ya,
Dört tülük malı saçar ya,
Gazabı sert başlatır ya!
Kırk evli Kırgız yurdu idik,
Gazaba gelse bu Kıtay
Kırgın edip bırakır ya!
Kulunum, Manas, sözümü dinle,

Ceti börü bir koydu
Talasa tarpın koyobu?
Cetkileñ cerden kol çıgıp,
Kırk üylüü kırgız curt elek
Sabasa tarpın koyobu?
Altayga keldik aydalıp,
Aylanı tappay sandalıp,
Altayda kelip can baktık,

Yedi kurt bir koyunu
Kapışsa leşini kor mu?
Yetkin yerden asker çıkıp,
Kırk evli Kırgız yurdu idik,
Döverse leşini kor mu?
Altay'a geldik sürülüp,
Çare bulamadan sürünüp,
Altay'a gelip can besledik,

Küyüttü küçtüü baştadıñ
Kürmö kiygen mancuunun
Küçtüüsün kırıp taştadıñ,
Bul küyüttü kantebiz?
Kakançılap çuu tartıp,
Kaptap kıtay ketet go,
Kaarluu curtka katıldık,
Kalayman salıp bul elge
Tüpkö çoguu cetet go.
Asmanga uçsa topurak,
Asker kelse topurap,
Çarpışa turgan çama cok,
Alışa turgan ayla cok,
Kaçıp kirer tokoy cok,
Karaan kılar Ogoy cok,
Bel baylagan beliñ cok,
Bekip catkan ceriñ cok,
Bet alışıp salışsak,
Belge tañuu kıluuga
Belgilüü kırgız elim cok,
Kırk üylüü kırgız kalıkpız
Kızılday tozok, kuu müşkül,
Kırk üylüü kırgız el elek
Kıcıldagan kıtaydın
Ortosunda kalıppız.
Kara taanday kol kelse,
Kalayman baştap mol kelse,
Kanday ayla kılabız?
Katılıp koyduk kıtayga
Altayga kantip turabız?

Kederi güçlü başlattın,
Cepken giyen Mançu'nun
Güçlüsünü kırıp bıraktın,
Bu kederi ne yapalım?
«Kakançı!» diye çığlık koparark,
Basıp gelir Kıtay ya,
Gazaplı yurda sataştık,
Bu ele kıyamet salıp
Kökümüze hep birden kıyar ya.
Göğe toprak savrulsa,
Asker gelse kaynaşıp,
Çarpışacak takat yok,
Tutuşacak çare yok,
Kaçıp girecek orman yok,
Arka olacak Ogoy yok,
Bel bağlayacak belin yok,
Gizlenip yatacak yerin yok,
Yüz yüze gelip vuruşsak,
Bele destek kılmaya
Belli Kırgız elim yok,
Kırk evli Kırgız halkıyız,
Kıpkızıl cehennem, kuru müşkül,
Kırk evli Kırgız el idik,
Kaynaşan Kıtay'ın
Ortasında kalmışız.
Kara karga sürüsünce ordu gelse,
Kıyameti başlatıp bol gelse,
Nasıl çare buluruz?
Sataştık bir kez Kıtay'a,
Altay'da nasıl dururuz?

San kara maldı çaçalı,
Kün batış közdöp kaçalı,
Alışıp kaldık kıtayga
Altayga turup neteli,
Andan körö, kulunum,
Busurman közdöp keteli,
Otor-otor oyunçuk
Oylop mintip köçölük,
Kıcıldagan kıtaydın
Kıyının munun bileli,
Kıdıra köçüp tınbastan,
Kırgızga köçüp kireli.
Ala-Too boyloy baralık,
Andan körö, kulunum,
Can bekitip kalalık,
Kayıñdan ayza kıyalı,
Azgan menen tozgon bar,
Oşolordu cıyalı,

Sayısız kara malı saçalım,
Gün batısına doğru kaçalım,
Tutuştuk bir kez Kıtay'la,
Altay'da durup nideriz,
Ondan ise, kulunum,
Müslümana doğru gidelim,
Otlaktan otlağa göç oyuncak,
Düşünüp taşınıp böyle göçelim,
Kaynaşan Kıtay'ın
Yamanlığını bilelim bunun,
Sıra sıra göçüp durmadan,
Kırgız'a göçüp girelim.
Ala-Too boyunca varalım,
Ondan ise, kulunum,
Canı sağlama alalım,
Kayından mızrak yontalım,
Yolunu şaşmış, dağılmış var,
Onları derleyelim,

Belge tañuu kılalı!
Üyüz-büyüz turuşup,
Kaptap ketse köp kıtay
Mıltık atıp, caa tartıp,
Kaçpay turup uruşup,
Keçüüdön aydap köçüñdü,
Kenenip alıp coldoşko
Kacıldagan kalmaktan
Anan algın öçüñdü.
Ulamadan uladım,
Bilgiçterden suradım,
Katagan kandın kan Koşoy
Baygambar çalış karıya,
Adamdan artık tuugan oluya
Batası erdi bayıtkan,
Dubası candı carıtkan.
Bedelin körgön çoçugan,
On eki birge kol berip,
Abañ Koşoy kayran er
Mekeden beş cıl okugan,

Bele destek kılalım!
Oba oba, küme küme durup,
Basıp gelse çok Kıtay,
Tüfek atıp, yay çekip,
Kaçmadan durup vuruşup,
Geçitten sürüp göçünü,
Genişçe yoldaş edinip,
Vızıldayan Kalmak'tan
Sonra al öcünü.
Ağızdan ağıza uladım,
Bilenlerden sordum,
Katagan hanı han Koşoy,
Peygamber misali bir ihtiyar,
İnsandan üstün doğmuş evliya,
Duası eri zengin etmiş,
Niyazı canı aydınlatmış.
Heybetini gören ürkmüş,
On iki pîre el verip,
Ağan Koşoy aziz er
Mekke'de beş yıl okumuş,

	Kalıypadan kat algan,	*Halife'den icazet almış,*
	Munu menen al Koşoy	*Bununla o Koşoy*
	Daanışman Koşoy atalgan.	*Bilge Koşoy diye anılmış.*
	Misir menen Bagdattan	*Misir ile Bagdat'tan*
	Mından beş cıl okugan,	*Bir beş yıl daha okumuş,*
	Belgilüü Koşoy er oşol,	*Ünlü Koşoy er odur,*
	Al da belge tañuu şer oşol.	*O da bele destek arslan odur.*
	Kenençe kerçöö ton kiygen,	*Genişçe kesilmiş kürk kaftan giymiş,*
11560	Ker kabılan at mingen,	*Doru kaplan atına binmiş,*
	Azar tümön kol çıksa	*Binlerce tümen ordu çıksa*
	Aygay salıp bir tiygen,	*Nara atıp bir vuran,*
	Erdigi bölök, zaarı küç	*Erliği başka, zehri güçlü,*
	Er abañ Koşoy oşol bar,	*Er ağan Koşoy var ya,*
	Baylanıp kalgan bazardın	*Bağlanıp kalan pazarın*
	Bagın açkan er Koşoy,	*Bahtını açan er Koşoy,*
	Bekip catkan berendin	*Kapatılıp yatan yiğidin*
	Kolun çeçken er Koşoy.	*Elini çözen er Koşoy.*
	Keçee Aykoconun Bilerik	*Hani dün Aykoco'nun Bilerik'ini*
11570	Kıtay karmap alganda,	*Kıtay tutup aldığında,*
	Kırk arkan biyik oruna	*Kırk urgan derinliğindeki hendeğe*
	Alıp barıp salganda,	*Götürüp attığında,*
	Abam Koşoy kayran er	*Ağam Koşoy aziz er,*
	Bılkıldak kuuray bışkıça,	*Körpe kuray otu pişene dek,*
	Mıyzamdın gülü uçkuça	*Mıyzam çiçeği dökülene dek,*
	Mıktap altı ay salışıp,	*Tam altı ay vuruşup,*
	Cekene belge kurçanıp,	*Cekene'yi beline kuşanıp,*
	Ceti tümön kıtayga	*Yedi tümen Kıtay'a*
	Ceke aralap kol salıp,	*Tek başına dalıp el salıp,*
11580	Temir çopkut kiyişip,	*Demir zırh giyinip,*
	Kaynap catkan kıtayga	*Kaynayıp yatan Kıtay'a*
	Kan abam Koşoy kirişip,	*Han ağam Koşoy dalıp,*
	Kıyla curttu kırdı - deyt,	*Nice yurdu kırdı derler,*
	Kırgındı kızık saldı - deyt,	*Kırgını görülmedik saldı derler,*
	Aykoconun Bilerik	*Aykoco'nun Bilerik'ini*
	Kıtaydan tartıp aldı - deyt,	*Kıtay'dan çekip aldı derler,*
	At-Başının Çeç-Töbö	*At-Başı'nın Çeç-Töbö'sünü*
	Meken kılıp kaldı - deyt,	*Mesken edinip kaldı derler,*
	Altı-Şaar, Margalañ	*Altı-Şaar'dan, Margalañ'dan*

Alımdı mıktap aldı - deyt.
Ceti-Özöndöy kayran cer
Ebi menen cer kılıp,
Azgan-tozgon kırgızdı
Eptep cürüp el kılıp,
Kulaalı bagıp kuş kılıp,
Kurama cıyıp curt kılıp,
Teli kuş bagıp kuş kılıp,
Tentigen eldi cıyıp curt kılıp,
Katagandın kan Koşoy,
Korgonun taştan saldı - deyt,
Azgan-tozgon al elge
Abam Koşoy karıya
Başçı bolup kaldı - deyt.
Bir tutuuçu er oşol
Bilimdüü Koşoy şer oşol
Abam Koşoy karıya
Oluyazaada artık kan,
Baatırlıgı başkaça,
Kök caldıgı körünöö -
Alagay közü çolpondoy,
Ay kulagı kalkanday,
Közü köldün ordunday,
Kez bolgondu sorguday.
Belge tañuu bel oşol,
Mendeden artık er oşol,
Balam, Manas, ugup al,
Akbaltay aytkan kep oşol.
Biz aydalıp ketkende,
Bul Altayga cetkende,
Kıyla cıl baştan ötköndö,
Dagı surap kep uktum,
Eki-Kemin cerdegen,
Egiz kara at baylagan,
Kürüçün küzdük aydagan,
Külügünö kürüçtün
Kürmögün berip baylagan,
Kara tilin kayragan,

Vergiyi sağlamca aldı derler.
Ceti-Özön gibi aziz yeri
Usulünce yurt edinip,
Yolunu şaşmış dağınık Kırgız'ı
Bir yolunu bulup el edip,
Çaylak besleyip kuş edip,
Derme çatma derleyip yurt edip,
Yaban kuşu besleyip kuş edip,
Başıboş eli toplayıp yurt edip,
Katagan'ın hanı Koşoy,
Kalesini taştan kurdu derler,
Yolunu şaşmış o ele
Ağam Koşoy ihtiyar
Başçı olup kaldı derler.
Yurdu bir tutan er odur,
Bilgili Koşoy arslan odur,
Ağam Koşoy ihtiyar,
Evliya soylu üstün han,
Bahadırlığı bir başka,
Gök yeleliliği apaçık —
İri gözleri Çolpan yıldızı gibi,
Ay kulağı kalkan gibi,
Gözü göl çukuru kadar,
Denk geleni yutacak gibi.
Bele destek bel odur,
İnsandan üstün er odur,
Oğlum, Manas, dinleyiver,
Akbaltay'ın dediği söz odur.
Biz sürülüp gittiğimizde,
Bu Altay'a yettiğimizde,
Nice yıl baştan geçtiğinde,
Yine sorup söz duydum:
Eki-Kemin'i yurt edinen,
İkiz kara at bağlayan,
Pirincini güzlük eken,
Küheylanına pirincin
Kepeğini verip bağlayan,
Kara dilini bileyen,

Kan aldında sayragan,
Kara tokoy mal etken,
Kara üñkürdü üy etken,
Calgız cürüp köböygön,
Cardı cürüp bayıgan,
Atası Tazdın er Ürbü
Al dagı kırgızdan çıgıp er bolup,
Konuş taptı - dep uktum,
Mına, belge tañuu bel oşol,
A da saa coldoş bolçu er oşol.
Buudan oozun burbaylı,
Bul Altayga turbaylı,
Bul Altay bizge cer emes,
Bul kıtay bizge el emes», -
Akbaltay aytat ar kıl söz.
Akbaltaydan kep ugup,
Munun uraanı kırgız - dep ugup,
Eerçitkeni kırk bala
Munun kutmanduusu Kutubiy:
«Men tabayın dalay cerimdi,
Men da coldoş kılıp alayın,
Uşul kebiñ çın bolso
Koşoy kanga barayın».
Karçıgaday çamınıp,
Toruçaar minip kamınıp,
Arslanday çamınıp,
Arslan Manas er kök cal
Attanıp çıktı kırgızdı közdöy kamınıp.
Eerçitkeni kırk bala
Adır cerde carışıp,
Bööt-bööt bel aşıp,
Bötönçö kara tör aşıp,
Bölök toonu cakalap,
Kök calıñ Manas col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Erikpey eçen col cürüp,
Başındagı suusar börk,
Şer atangan kara kök
Sonun cer, sonun köl körüp

Han önünde şakıyan,
Kara ormanı mal edinen,
Kara mağarayı ev edinen,
Yalnız gezip çoğalan,
Yoksul gezip zenginleşen,
Atası Taz'ın oğlu er Ürbü,
O da Kırgız'dan çıkıp er olmuş,
Yurt bulmuş diye duydum,
İşte, bele destek bel odur,
O da sana yoldaş olacak er odur.
Küheylanın başını geri çevirmeyelim,
Bu Altay'da durmayalım,
Bu Altay bize yer değil,
Bu Kıtay bize el değil», —
Akbaltay söyler türlü söz.
Akbaltay'dan söz işitip,
Bunun nidası Kırgız'dır diye duyup,
Peşine taktığı kırk oğlan,
Bunların kutlusu Kutubiy:
«Ben bulayım nice yurdumu,
Ben de yoldaş edineyim,
Bu sözün gerçek ise
Koşoy hana varayım».
Atmaca gibi atılıp,
Toruçaar'a binip hazırlanıp,
Arslan gibi atılıp,
Arslan Manas, er gök yeleli,
Atlanıp çıktı Kırgız'a doğru hazırlanıp.
Peşine taktığı kırk oğlan
Engebeli yerde yarışıp,
Nice tümsekli bel aşıp,
Başkaca kara yayla aşıp,
Yad dağların eteğinden geçip,
Gök yeleli Manas yol yürüyüp,
At esirgemeden çok yürüyüp,
Usanmadan nice yol yürüyüp,
Başındaki samur börk,
Arslan namlı karayağız,
Güzel yer, güzel göl görüp,

Sozulgan ülkön suu keçip,
Kıyaz menen Tekesti
Kırkalay basıp keldi emi.
Cer soorusu turbaybı,
Cerdegen adam tunbaybı,
Toosunda karı bar,
Tokoyunda çarı bar,
Can caratkan ar türkün,
Can-canıbar baarı bar.

Uzanan büyük sular geçip,
Kıyaz ile Tekes'i
Sıra sıra basıp geldi işte.
Yerin sağrısı değil mi,
Yurt tutan adam mest olmaz mı,
Dağında karı var,
Ormanında yabanı var,
Can yaratan türlü türlü,
Canlı cinsi hepsi var.

Koñulunda koyon bar,
Kopşutunda cılan bar,
Tektirinde teke bar,
Budurunda bugu bar,
Adırında arkar bar,
Tüzöñündö tülkü bar,
Talaasında kulan bar.
Keskeldirik cılanday,
Kulandarı kunanday,
Cılandarın karasañ
Altı kulaç arkanday,
Alda Taala kuduret
Can caratkan ar kanday.
Bulbul sayrap çuuldap,
Burup-burup sayrasa
Muñduu kişi ukkusuz,
Burkurap ıylap eçen can
Bul cayıñan çıkkısız.
Toosunan kükük süylönüp,
Talınan totu küülönüp,
Kayıñga tuup kuştarı,
Kamıngan eken uçkanı,
Terekke tuugan kuştarı,
Temingen eken uçkanı.
Cer soorusu turbaybı,
Munu cerdegen adam tunbaybı!
Talının başı iyilip,
Tamaşası uşunday -
Kumunun üstü çiyilip,

Kuytusunda tavşan var,
Kovuğunda yılan var,
Sekisinde teke var,
Tümseğinde geyik var,
Adırında arkarı var,
Düzünde tilkisi var,
Bozkırında kulan var.
Kertenkelesi yılan gibi,
Kulanları kunan gibi,
Yılanlarına bakarsan
Altı kulaç urgan gibi,
Allah Taala kudretiyle
Can yaratmış türlü türlü.
Bülbül şakıyıp cıvıldaşıp,
Döne döne şakısa
Dertli kişi dayanıp dinleyemez,
Hıçkıra hıçkıra ağlayan nice can
Bu yurdundan çıkası gelmez.
Dağında guguk ötüşüp,
Söğüdünde tuti coşup,
Kayına yumurtlayıp kuşları,
Uçmaya hazırlanmışlar,
Kavağa yumurtlayan kuşları,
Uçmaya davranmışlar.
Yerin sağrısı değil mi,
Bunu yurt tutan adam mest olmaz mı!
Söğüdün başı eğilip,
Seyranı işte böyle —
Kumunun üstü çizilip,

Çırpıktarı çınarday,
Çımçıktarı ularday,
Cer mıktuusu turbaybı,
Cerdegen mende tunbaybı!
Munu körüp kubanıp,
Toñuraygan too keçip,
Tolgon çuñkur koonu ötüp,
Aşuu aşıp, taş basıp,
Arslan Manas col tartıp,
Ereniñ kaydan ayandı,
Ükürçünün oyuna,
Üç-Kapkaktın boyuna
Kök cal Manas tayandı.
Bel-Moynoktun beline,
Bet alıp çıktı kök calıñ
Üç-Karkıra cerine.
Betege menen tulañı
Belden bolup çiriptir,
Cıltırkan çöp, şıbagı.

Fidanları çınar gibi,
Kuşçukları ular gibi,
Yerin sağlamı değil mi,
Yurt tutan kul mest olmaz mı!
Bunu görüp sevinip,
Karla donmuş dağ geçip,
Dolu çukur koyakları aşıp,
Aşıt aşıp, taş basıp,
Arslan Manas yol alıp,
Erenin hiç mi hiç duraksamadı,
Ükürçü'nün düzlüğüne,
Üç-Kapkak boyuna
Gök yeleli Manas dayandı.
Bel-Moynok'un beline,
Yönelip çıktı gök yelelin
Üç-Karkıra yerine.
Betege ile çayırı
Bele erişip çürümüştür,
Cıltırkan otu ve yavşanı.

Kenen konup kalayık
Caylabay turgan cer beken?
Calbıragı cargaktay,
Catkan eken Karkıra
Kara kurtu barmaktay,
Baltırkanı bilektey,
Maralı ürküp, çu koyso
Mala kaşka inektey.
Munu körüp kubanıp,
Cer baykagan sıyagı
Cetkileñ Manas kıraanı
Üç-Karkıra bastı - deyt.
Kızıl-Kıya kımbat col,
Kızır çalgan Manas er
Kızık körüp oolugup,
Kılt etip aşıp tüştü ele,
Isık-Kölgö colugup,
Bereke eken, bel eken,
Mende körçü cer eken,

Halk rahatça konup yerleşecek,
Yaylamadan durulur bir yer mi bu?
Yaprağı tabaklanmış deri gibi,
Uzanıp yatarmış Karkıra,
Kara kurdu parmak kadar,
Baltırkanı bilek kadar,
Maralı ürker, "çü!" desen
Akıtmalı kula inek gibi.
Bunu görüp sevinerek,
Yer yoklayan tavrıyla,
Yetkin er Manas kıranı
Üç-Karkıra'ya bastı, der.
Kızıl-Kıya değerli yol,
Kızır'ın kutsadığı Manas er
Merak edip coşarak,
Bir anda aşıp iniverdi,
Isık-Köl'e kavuşup:
Bereketmiş, dayanakmış,
Kula görülesi yermiş,

Cerdegende adamdı
Kan kıluuçu cer eken.
Ceek-cerge baarısın
Bay kıluuçu cer eken,
Ortosu köpkök köl eken,
Suusunda miñdey tör eken,
Cerdegen adam bay bolçu
Kölündö ırıs bar eken!
Boz moynokço döböçö
Tüşüp Manas cer çukuyt,
Kasiettüü cer eken,
Eki eli cerin oodarsa
Tügöngüs altın bar eken.
Canıbarım Isık-Köl,
Cer soorusu turbaybı,
Cerdegen kişi tunbaybı,
Mınday kızık cer bolbos,
Mınday kızık köl bolbos!
Budur-budur bel eken,
Budurmak artuu cer eken.
Budurmak kelip burulup,
Budurdan bugu kuyulup,
Catkan eken canıbar
Budurdun çöbü suyulup,
Adırdan arkar kuyulup,
Adırdın çöbü suyulup,
Ar koktudan şarkırap,
Miñden bulak kuyulup,
Öyüz-büyüz ceri tar,

Ortosunda caynagan
Köpkök sonun kölü bar.
Cerine san kol bata albay,
Ayzanın başı çabışıp,
Adamdın başı kagışıp,
Alek bolçu cer eken.
Karmaşarım Kakançın
Karmaşçu kıtay zor eken,
Tuş-tuşunan kol salsa

Yurt tutunca insanı
Han kılan bir yermiş.
Kıyı boyunca herkesi
Bay kılan bir yermiş,
Ortası masmavi gölmüş,
Suyunda bin dere başı varmış,
Yurt tutan insan bay olur,
Gölünde kısmet varmış!
Boz belenli tepeciğe
İnip Manas yeri eşeler,
Kutlu bir yermiş,
İki parmak yerini çevirse
Tükenmez altın varmış.
Canım benim Isık-Köl,
Yeryüzünün sağrısı değil mi,
Yurt tutan kişi gönenmez mi,
Böyle güzel yer olmaz,
Böyle güzel göl olmaz!
Engebe engebe belmiş,
Tümsekli, aşıtlı yermiş.
Tümsekten gelip kıvrılıp,
Tümsekten geyik dökülüp,
Uzanıp yatarmış o güzelim,
Tümseğin otu seyrelip,
Yamaçtan arkar dökülüp,
Yamacın otu seyrelip,
Her vadiden şarıldayıp,
Binden fazla pınar dökülüp,
Karşıdan karşıya yeri dar,

Ortasında ışıldayan
Masmavi güzel gölü var.
Yerine sayısız ordu sığamayıp,
Mızrak başları çarpışıp,
İnsan başları tokuşup,
Uğruna helak olunan yermiş.
Boğuşacağım Kakançın,
Boğuşulacak Kıtay pek zormuş,
Dört bir yandan ordu salsa

Özöndün baarı col eken.
Isık-Köl ıldıy col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Oyloso eçen oy oylop,
Kongon cerge kök calıñ
Ordo salıp, oyun oynop,
Köz kaykıgan cer tappay,
Kölökö kılıp aluuga
Kök calıñ Manas el tappay,
Kürdölü tiger cer tappay,
Küptünü cazar er tappay,
Kaptap konor cer tappay,
Kadırdı bilçü şer tappay,
Cerdin üstün kıdırıp,
Bulak koyboy sıdırıp,
Buudan Manas kabılan,
Cetkileñ tuugan oluyañ
On eki birge kol bergen,
Taalayı artık caralgan
Atı Kızır dubana
Özü koştop col bergen.
Aybatı kıyın, zaarı küç,
Abañdın cayı uşunday
Kagışkandı kılat tüz.
Sölökötü, sölbötü,
Taalayı artık kayran er
Mendeden artık kelbeti.
Maylagan buuday cüzdöngön,
Küügüm tuman közdöngön,
Atası Cakıp aydalıp,
Aylasın tappay sandalıp,
Korduktan ölböy kaygırıp,
Segiz eken tuuganı -
Biröön tappay kaygırıp,
Korduk menen tün körüp,
Korduk menen kün körüp,
Altaydı barıp cer kılıp,
Atagı mancuu kalmaktı
Aralaşıp el kılıp,

Vadilerin hepsi yolmuş.
Isık-Köl'den aşağı yol alıp,
Atı esirgemeden çok yürüyüp,
Düşününce nice düşünceler kurup,
Konduğu yerde gök yeleli,
Orda kurup, oyun oynayıp,
Göz kamaştıran yer bulamayıp,
Gölge edinmek için
Gök yeleli Manas halk bulamayıp,
Sağlam basacak yer bulamayıp,
İçindeki derdi çözecek er bulamayıp,
Yayılıp konacak yer bulamayıp,
Kadrini bilecek arslan bulamayıp,
Yerin üstünü dolaşıp,
Pınar bırakmadan tarayıp,
Yürük Manas kaplan,
Yetkin doğmuş ermişin,
On iki pîre el vermiş,
Talihi üstün yaratılmış,
Adı Kızır olan derviş,
Kendisi eşlik edip yol vermiş.
Heybeti çetin, zehri güçlü,
Ağabeyinin hali işte böyle,
Çarpışanı dümdüz eder.
Endamı, heybeti,
Talihi üstün yiğit er,
Kul olandan üstün endamı.
Yağlanmış buğday yüzlü,
Alacakaranlık duman gözlü,
Babası Cakıp sürgün edilip,
Çaresini bulamayıp bocalayıp,
Horluktan ölmeyip kahrolup,
Sekizmiş kardeşleri —
Birini bulamayıp kederlenip,
Horlukla gece görüp,
Horlukla gün görüp,
Altay'a varıp yurt edinip,
Namlı Mancu ile Kalmak'a
Karışıp halk olup,

Bay Cakıptın özünön
Manas kök cal tuulgan,
On ekige kelgende
Katılgandı öltürüp,
Kalmakka salgan çuulgan.
Erdigi elge bilingen,
Kankor burut eken - dep,
On ekige kelgende
Beecindin kanı Esenkan
Dañzasına çiyilgen.
Özü Altayda tuulgan,
Ordo buzup olco alıp,
Altayda kara kalmakka
Salgan eken çuulgan.
Kaçırsa kanga toyboptur,
Karmaşkandı koyboptur.
Kaardı katuu baştaptır,
Katılgandı tıraytıp,
Takır kırıp taştaptır.
Altaydın toosun çetteptir,
«Baylap alam» degenin
Kızır çalgan kıraanıñ
Biröön koyboy örttöptür.
Cürgönünön çañ çıgıp,
Katılgan kıtay aldırıp,
Dooşunan can çıgıp,
Kankoruñdun özünön
Karmaşkan balban ötüptür,
Katılgandın baarısın
Kankor kanın tögüptür.
Kakançıluu kıtayga
Karmaşkanı bilinip:
«Kankor burut eken» - dep,
Beecindin Karıkanının
Dañzasına çiyilip,
Coboloñdu salıptır,
Colukkandın baarısın
Taş-talkanın çıgarıp,

Bay Cakıp'ın kendinden
Gök yeleli Manas doğdu,
On ikisine geldiğinde
Sataşanı öldürüp,
Kalmak'a saldı velvele.
Erliği ele duyuldu,
"Kan içici Burut'muş" diye,
On ikisine geldiğinde
Beecin'in hanı Esenkan'ın
Defterine çizildi adı.
Kendisi Altay'da doğmuş,
Orda bozup ganimet alıp,
Altay'da kara Kalmak'a
Salıvermişti velvele.
Saldırınca kana doymamış,
Boğuşanı sağ koymamış.
Kahrı sert başlatmış,
Sataşanı yere serip,
Tümünü kırıp atmış.
Altay'ın dağlarını dolaşmış,
"Bağlayıp alırım" diyenlerin
Kızır'ın kutsadığı kıranın
Birini koymadan yakmış.
Yürüdüğünden toz kopup,
Sataşan Kıtay yenilip,
Sesinden can çıkıp,
O kan içicinin elinden
Boğuşan pehlivan göçüp gitmiş,
Sataşanların hepsinin
Kanını dökmüş kan içici.
Kakan yurtlu Kıtay'a
Boğuştuğu bilinip:
"Kan içici Burut'muş" diye,
Beecin'in Karıkan'ının
Defterine çizilip,
Kıyameti koparmış,
Karşısına çıkanların hepsini
Paramparça edip,

Takır boydon alıptır,
Olcogo kırgız kanıptır.
Kara kalmak, mancuunun
Kalkınan korkup kan Baltay:
«Tüpkö çoguu cetet - dep,
Tüptüü çoçko kaptasa
Kokusunan Manastı
Tirüü baylap ketet - dep,
Kızıktı kıyla salat - dep,
Karaan kılgan Manastı

Mert taptırıp salat - dep,
Kıcıldagan köp kıtay
Ortosunda turabız,
Uşu Manas cogunda
Kıcıldagan köp kıtay
Kızıktı kıyla salçu ele,
Kıyratıp sabap, küç kılıp,
Bacısın sanap alçu ele.
Uşu Manas cogunda
Ombutup catıp tuz algan,
«Kakançıga kerek» - dep,
Eçen kıyın uzdu algan.
Manas çıgıp bagına
Zorduk kılıp cürçü ele.
Kıtay malın çaçtı, - dep,
Kırgızdı kıyla bay kılıp,
Umaçtay közün açtı, - dep.
Taalayga Manas tuulgan,
Kalmakka salgan çuulgan.
Akılman eken Akbaltay
Manastı kıynap kep aytıp,
Tukumuñ kırgız dep aytıp,
Akbaltay aytkan bir sözdü
Köödöngö salgan kir sözdü.
«Ala-Too senin ceriñ, - dep,
Al kırgız senin eliñ», - dep,
Daanışman kandan kep ugup,
«Kıyırı kırgız», - dep ugup,

Tümünü olduğu gibi almış,
Ganimete Kırgız doymuş.
Kara Kalmak'ın, Mancu'nun
Halkından korkup han Baltay:
"Kökümüze topluca kıyar diye,
Köklü domuzlar basarsa,
Ansızın Manas'ı
Diri bağlayıp götürür diye,
Başa nice hal getirir diye,
Dayanak edindiğimiz Manas'ı

Belaya uğratıp yok eder diye,
Kaynaşan kalabalık Kıtay'ın
Ortasında duruyoruz,
Bu Manas yokken
Kaynaşan kalabalık Kıtay
Nice oyunlar ederdi,
Kırıp döverek zorbalık edip,
Vergisini sayıp alırdı.
Bu Manas yokken
Zorbalıkla çöküp tuzunu aldılar,
"Kakançı'ya gerek" diye,
Nice usta zanaatkârı aldılar.
Manas bahtına doğup çıkıp,
Onlara zor kullanıp dururdu.
Kıtay'ın malını saçtı, diye,
Kırgız'ı epeyce bay kılıp,
Gözlerini umaç gibi açtı, diye.
Talihe Manas doğmuş,
Kalmak'a velvele salmış.
Bilgeymiş Akbaltay,
Manas'ı sıkıştırıp söz söyleyip,
"Soyun Kırgız'dır" deyip,
Akbaltay'ın söylediği bir söz,
Yüreğe düşen dert dolu söz:
"Ala-Too senin yurdundur" deyip,
"O Kırgız senin halkındır" deyip,
Bilge handan söz işitip,
"Diyarı Kırgız'dır" diye işitip,

Akbaltay açık kep aytıp,
Katagandın kan Koşoy
Kıraanıñ bolor - dep aytıp,
Ebiñdi tabar er oşol,
Kürdööñdü tabar şer oşol.
Abañ Koşoy artık kan,
Arka kılsañ bu bir can.
Katagandın kanı oşol,
Kasiettüü can oşol».
Akbaltay aytkan kep ele,
Abañ Koşoy karıga
Kezige körgün dedi ele.
«Arka Koşoy çoñ kanga,
Amandaşa kaytayın,
Beren Koşoy abama,
Bet alışa keleyin.
Ak buuday unun çaynaşıp,
Keleme şarip karmaşıp,
Köktön cıldız boz bolup,
Akırettik dos bolup,

Koşoygo akıl salayın,
Kartaygan Koşoy abamdı
Karaan kılıp alayın,
Karmaşsa kara kıtaydan
Ketpegen kegim alayın.
Altaydagı kalmaktı
Kañgay aydap süröyün.
Karmaşkan kara kıtaydı,
Karaanım bolso kan Koşoy
Beecinge çeyin süröyün.
Berenim Koşoy abamdı
Belime tañuu kılayın,
Ayza karmap, top buzup,
Tagdır cetse okko uçup,
Kılımga kırgın salayın,
Uşu kımbatım Koşoy abama
Cüz körüşö barayın».
Kankor şer aytıp mınday kep:

Akbaltay açıkça söyleyip,
Katagan'ın hanı Koşoy
Kıranın olur deyip,
Çareni bulacak er odur,
Desteğini bulacak arslan odur.
Ağan Koşoy üstün handır,
Arka edinsen, bir candır.
Katagan'ın hanı odur,
Kutlu bir can odur."
Akbaltay'ın dediği söz idi,
İhtiyar ağan Koşoy'la
Görüşesin demişti.
"Arkam Koşoy büyük hana
Esenleşip döneyim,
Yiğit Koşoy ağamla
Yüz yüze gelmeye varayım.
Ak buğday ununu birlikte çiğneyip,
Kelime-i şerifi birlikte tutup,
Gökte yıldız bozarıp,
Ahiretlik dost olup,

Koşoy'a danışayım,
Kocamış Koşoy ağamı
Dayanak edineyim,
Boğuşursam kara Kıtay'dan
Dinmemiş öcümü alayım.
Altay'daki Kalmak'ı
Kañgay'a sürüp kovalayayım.
Boğuşan kara Kıtay'ı,
Dayanağım olursa han Koşoy,
Beecin'e kadar süreyim.
Yiğidim Koşoy ağamı
Belime destek kılayım,
Mızrak tutup, saf bozup,
Ecel gelirse okla vurulup,
Cihana kırgın salayım,
Şu kıymetlim Koşoy ağama
Yüz yüze görüşmeye varayım."
Kan içici arslan böyle söz söyleyip:

«Koşoygo baram emi» - dep,
Kozgolup törö col tartıp,
Al künü Manas col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Tüş kıyşayıp ooganda
Öñgül-döñgül too aşıp,
Öödö-ıldıy bel basıp,
Eren Manas ooluktu,
At-Başının boyunda
Abañ Koşoy karıga,
Darbazaluu ordogo,
Çeç-Töbönün boyunda,
Çoñ Koşoydun korgondo,
Keñ-Özöndün batkalda,
Kerilip kırgız catkanda,
Adır-adır bel eken,
Çeç-Töbö ata deer eken.
Adırda cılkı alabaş,
Er Koşoydun kolunda
Argımak, buudan aralaş,
Çeç-Töbönü caylagan,
Çenebegen er Koşoy
Tulparların baylagan.
Koştop kiyip suusar börk
Irgap turgan kezi eken,
Eç kimge başın biyletpey,
Abañ Koşoy oşondo
Cırgap turgan kezi eken.
Koşoydun cayı uşunday:
Ceti-Özöndöy kayran cer -

"Koşoy'a varırım artık" diye,
Davranıp bey yola düşüp,
O gün Manas yol yürüyüp,
Atı esirgemeden çok yürüyüp,
Öğle kayıp devrildiğinde,
İnişli çıkışlı dağ aşıp,
Yokuş iniş bel geçip,
Er Manas coştu,
At-Başı'nın boyunda,
İhtiyar ağan Koşoy'a,
Cümle kapılı ordaya,
Çeç-Töbö'nün boyunda,
Büyük Koşoy'un kalesinde,
Keñ-Özön'ün koyağında,
Kırgız gerilip yatarken,
Tepe tepe belmiş,
Çeç-Töbö ata derlermiş.
Kırda yılkı alabaş,
Er Koşoy'un elinde
Argımak, küheylan karışık,
Çeç-Töbö'yü yaylamış,
Ölçüsüz güçlü er Koşoy
Tulparlarını bağlamış.
Samur börkü kuşanıp giyip,
Keyifle sallandığı çağıymış,
Kimseye başını eğdirmeden,
Ağan Koşoy o zaman
Sefa sürdüğü çağıymış.
Koşoy'un hali şöyledir:
Ceti-Özön gibi aziz yeri —

Ebi menen cer kılıp,
Ceti-Özöndö kırgızdı
Eptep cürüp el kılıp,
Abañ Koşoy karıya,
Adamdan bölök oluya.
Batası curttu bayıtkan,
Baygambar çalış karıya.
Cardı cürüp bayıgan,

Ustalıkla yurt edinip,
Ceti-Özön'de Kırgız'ı
Uğraşa uğraşa halk edip,
Ağan Koşoy ihtiyar,
İnsandan öte bir evliya.
Duası yurdu zenginleştiren,
Peygamber misali ihtiyar.
Yoksul gezip zenginleşen,

Calgız cürüp köböygön.
Kulaalı cıyıp kuş kılgan,
Kurama cıyıp curt kılgan.
Telik kuş taptap kuş kılgan
Tentigen cıyıp curt kılgan.
Abañ Koşoy artık er -
Akılga dıykan kemenger.
Colukkan kuru kalbagan,
Eñkeytip duşman albagan.
Abañ Koşoy karıya,
Bet alıp duşman albagan,
Bettep adam barbagan,
Kabılan Koşoy er oşol,
Kalıypa kirip kat algan,
Kanzaadadan bata algan,
On eki birge kol berip,
Zayıppuruş atalgan.
Kezikken cerge kent kılgan,
Karmaş kılgan duşmandın
Kançaların ment kılgan.
Karmaşka balban, sayışka er,
Atışka mergen Koşoy er.
Acaldan kayta tartpagan,
Betteşken coodon kaytpagan,
Kudaynazar kuu çokmor -
Kurgan Koşoy coldoşu.
Ugar kulak, körör köz,
Abañ Koşoy ıktuusu.
Cazı caak, calpak til,
Kuu kalpaktuu Kutunay
Kurgan Koşoy sözdöşü.
Çalgınçısı Çalıbay -
Ak buudaydın kamırı,
Arslan Koşoy tamırı.
Ordoluunu çakırıp,
Başta Koşoy tüş körüp,
Başınan cakşı iş körüp,
Tüş coruçu bilgiçti,
Uzun kulak baarını

Yalnız gezip çoğalan.
Çaylak toplayıp kuş eden,
Derme çatma toplayıp yurt eden.
Yavru kuşu alıştırıp av kuşu eden,
Başıboş gezeni toplayıp yurt eden.
Ağan Koşoy üstün er —
Akıl ekincisi, kâmil bilge.
Karşılaşan eli boş kalmamış,
Düşman başını eğdirememiş.
Ağan Koşoy ihtiyar,
Karşı koyan düşman onu alamamış,
Yüzüne karşı varan adam olmamış,
Kaplan Koşoy erdir o,
Kalıypa'ya varıp icazet almış,
Hanzadeden dua almış,
On iki pîre el verip,
Zayıppuruş diye anılmış.
Vardığı yere kent kurmuş,
Boğuştuğu düşmanların
Nicesini sersem etmiş.
Güreşte pehlivan, mızrakta er,
Atışta nişancı Koşoy er.
Ecelden geri durmayan,
Yüzleştiği düşmandan dönmeyen,
Kudaynazar Kuu Çokmor —
Garip Koşoy'un yoldaşı.
İşitir kulağı, görür gözü,
Ağan Koşoy'un has adamı.
Yassı çeneli, yayvan dilli,
Boz kalpaklı Kutunay,
Garip Koşoy'un söz yoldaşı.
Öncü gözcüsü Çalıbay —
Ak buğdayın hamuru,
Arslan Koşoy'un can dostu.
Ordalıları çağırıp,
Önceden Koşoy düş görüp,
Başından iyi işler görüp,
Düş yorucu bilgiçleri,
Haber taşıyan uzun kulakların hepsini

Cıygan eken er Koşoy,

Köptü körgön karını.
Daanışmandı, çeçendi,
Curt çogultup oy kılıp,
Coruktuu Koşoy toy kılıp,
Tüş coruttu oşondo.
Bee baştagan semizden
Bereniñ Koşoy soydurup,
Karday kanttı opurup,
Sarı maydan tomurup,
Bagılan kozu, şirin baş,
Süt boto, taylak aralaş,
Aralaşa saldı, - deyt,
Bor kaynatıp kaldı, - deyt.
Körgön tüşün corutup,
Kan Koşoy kepti saldı, - deyt.
«Ayzakerden daanışman,
Iktuuñ mında turasıñ,
Ar türlüü kırgız el elek,
Mıktuuñ mında turasıñ!
Çeç-Töbönü cer kıldık,
Kança coo menen alışıp,
Az üylüünü el kıldık.
Tündö catıp tüş körsöm:
Kınsız kılıç baylanıp,
Kün çıgışka şiltesem
Kün çıgıştı örttödü,
Kaynap karga köp uçup,
Al kılıçka cetpedi.
Tuura tartkan Kara-Too,
Tiyse eki bölündü,
Oşo turgan Kara-Too
Bolotko eki bölündü,
Bu kanday tüş boluçu,
Bul tüşümdü coruçu?!
Cana catıp tüş körsöm:
Muz murut bürküt alıpmın,
Kolunda altın boosu bar,

Toplamış er Koşoy,

Çok görmüş ihtiyarları.
Bilgeleri, hatipleri,
Yurdu toplayıp düşünüp taşınıp,
Töreli Koşoy toy edip,
Düşünü yordurdu o zaman.
Kısrak başta, semizinden
Yiğidin Koşoy kestirip,
Kar beyaz şekeri kütür kütür kırıp,
Sarı yağdan tomur tomur kesip,
Besili kuzu, tatlı baş,
Süt botası, taylak karışık,
Hepsini karıştırıp koydu, der,
Kazanları bol bol kaynattı, der.
Gördüğü düşünü yordurup,
Han Koşoy söze başladı, der:
"Mızrakçılar içinde bilge olan,
Ustaların, işte buradasınız,
Türlü türlü Kırgız halkıydık,
Yiğitlerin, işte buradasınız!
Çeç-Töbö'yü yurt kıldık,
Nice düşmanla çarpışıp,
Az haneliyi halk kıldık.
Gece yatıp düş gördüm:
Kınsız kılıç kuşanıp,
Gün doğuya savursam,
Gün doğuyu ateşe verdi,
Kaynaşıp kargalar çok uçup,
O kılıca yetişemedi.
Karşıda uzanan Kara-Too,
Değince ikiye bölündü,
Şu duran Kara-Too
Çelikle ikiye bölündü,
Bu nasıl bir düş ola,
Şu düşümü yorsanıza?!
Yine yatıp düş gördüm:
Buz bıyıklı bir kartal almışım,
Ayağında altın bağı var,

Tögöröktün tört burçun
Tört aylanta salıpmın.
Kayır aytar bir can cok,
Arıslandı iliptir,
Can-canıbar, makuluk
Kırgın salıp cürüptür.
Kölökösün köp kırgız
Baana kılıp catıptır,
Bul emine boluçu,
Bul tüşümdü coruçu?!
Kudaynazar kuu çokmor,

Kurgan Koşoy sırdaşı
Karçıgaday çamınıp,
Kayıptan akıl tabılıp:
«Atı Koşoy kanzaadam,
Kından tartkan kılıçın̄
Kün çıgıştı örttösö,
Ulamadan uladık,
Bilgiçterden suradık,
Altayga ketken aydalıp,
Aylasın tappay sandalıp,
Künöögö başı katılgan,
Küyütkö canı çatılgan,
Öldük go - dep kaygırgan,
Ordoluu curttan ayrılgan,
Altayga aydap kamagan,
Mal-başına ee kılbay
Kara kalmak talagan.
Korduk menen kün ötkön,
Keyiş menen suu içken,
Tüp atası Tügöl kan,
Tübünön Kızır daarıgan,
Başkı atası baarı kan
Başınan kıdır daarıgan,
Ordo kütüp, kan bolgon,
Ukumunan tukumu
Oluyazaada can bolgon.
Tüp atası Böyön kan,

Dünyanın dört bucağını
Dört kez döndürüp salmışım.
Karşı koyacak bir can yok,
Arslanı pençesine takmış,
Canlı cansız, mahlukat —
Kırgın salıp durmuş.
Gölgesini nice Kırgız
Sığınak edinip yatmış,
Bu ne ola ki,
Şu düşümü yorsanıza?!"
Kudaynazar Kuu Çokmor,

Garip Koşoy'un sırdaşı,
Atmaca gibi atılıp,
Gaipten akıl bulunup:
"Adı Koşoy hanzadem,
Kından çektiğin kılıcın
Gün doğuyu yakarsa —
Bilenden bilene ulaştık,
Bilgiçlerden sorduk:
Altay'a sürülüp gitmiş,
Çaresini bulamayıp bocalamış,
Suçsuz yere başı derde girmiş,
Yasa canı dolanmış,
"Öldük galiba" diye kahrolmuş,
Ordalı yurdundan ayrılmış,
Altay'a sürüp kapatmışlar,
Malına canına sahip kılmadan
Kara Kalmak yağmalamış.
Horlukla günleri geçmiş,
Kederle su içmiş,
Kök atası Tügöl han,
Kökünden Kızır'ın eli değmiş,
İlk ataları hep han,
Başından Kıdır'ın eli değmiş,
Orda kurup han olmuş,
Neslinden nesline
Evliyazade can olmuş.
Kök atası Böyön han,

Böyön kandan Çayan kan,
Çayan kandan Tümön kan,
Tümön kandan Ogoy kan,
Ogoy kandan Bala kan,
Bala kandan Tara kan,
Tara kandan Kara kan.
Balakandın balası
Surap içip toybogon,
Bul kırgızdın sarısı,
Kara niet Cakıptan
Atı Manas koyulup,
Kara kök cal tuudu, - deyt,
Kaarın salıp kalmaktı
Kañgayga çeyin kuudu, - deyt.
Koçkusun karmap soydu, - deyt,
Korduk kılgan kıtaydı
Tıypıl kırıp koydu, - deyt.
Kas bolgongo caralgan
Kazat kele turganı,
Altı şerdin kencesi,
Aldanın süygön mendesi,

Böyön handan Çayan han,
Çayan handan Tümön han,
Tümön handan Ogoy han,
Ogoy handan Bala han,
Bala handan Tara han,
Tara handan Kara han.
Bala han'ın evladından,
İsteyip içip doymayan,
Şu Kırgız'ın sarısı,
Kara niyetli Cakıp'tan
Adı Manas konulup,
Kara gök yeleli doğdu, der,
Kahrını salıp Kalmak'ı
Kañgay'a kadar kovdu, der.
Koçbaşını yakalayıp boğazladı, der,
Horluk eden Kıtay'ı
Tümden kırıp koydu, der.
Düşman olana yaratılmış,
Gazası gelip çatacak,
Altı arslanın küçüğü,
Allah'ın sevdiği kulu,

Calgız uulu Cakıptın
Manas kele turganı.
Kayrat berip sözüñö,
Kamçı bolup özüñö,
Kara-Toonun başına
Tam kötöröt eken go!
Baatır Koşoy abam, - dep,
Ay-aalamdın baarına
Kan kötöröt eken go!
Katılışkan duşmanga
Azap kılat eken go,
Kırk kapkaluu çoñ Beecin
Kara karga kuuganıñ,
Kabılan Manas kıraanıñ
Kazat kılat eken go!
Kara karga kaçkanı,
Kıtaydın malın çaçkanı,

Cakıp'ın biricik oğlu
Manas gelecek olandır.
Sözüne kuvvet verip,
Kendine kamçı olup,
Kara-Too'nun başına
Kule yükseltecekmiş ya!
Bahadır Koşoy ağam, diye,
Ay-âlemin tümüne
Han çıkaracakmış ya!
Sataşan düşmana
Azap edecekmiş ya,
Kırk kapılı büyük Beecin —
Kara karga kovalaman,
Kaplan Manas kıranın
Gaza edecekmiş ya!
Kara karganın kaçışı —
Kıtay'ın malını saçışıdır,

Kırgızdın colun açkanı,
Kıraan Manas er kök cal,
Arslan kele turganı.
Manas mında kelgeni,
Bizge kuday bergeni.
Muz murut bürküt salganıñ,
Kıraan Manas emespi,
Kakançındın Çoñ-Beecin
Kandıgın tartıp alganıñ!
Ataa, Koşoy, kan abam,
Altından bolup tagıñız,
Arslan er kolgo bir tiyse
Açılat eken bagıñız!
Aman-esen bizderge
Arslan Manas tabılıp,
Açılgan abiyir cabılıp,
Üzülgönüñ ulanıp,
Çaçılganıñ cıynalıp,
Öçkön otuñ tamat ko.
Ölgön canıñ tirilip,
Uşul tüşüm çın bolso,
Arbaktuu Manas kelet ko!»
Kudaynazar kuu çokmor
Aytıp oozun cıygıça,
Ugar kulak, körör köz -
Kuu baytalçan Kutunay
Aşıp-şaşıp antañdap,
Koşoygo kaçıp keldi emi.
Tüş corutkan karıga
Kutunay ayta berdi emi:
«Orgup çıkkan çañ kördüm,

Kırgız'ın yolunu açışıdır,
Kıran Manas, gök yeleli er,
Arslan gelecek demektir.
Manas'ın buraya gelişi,
Bize Tanrı'nın verdiğidir.
Buz bıyıklı kartal salman —
Kıran Manas değil mi,
Kakançın'ın Çoñ-Beecin'inin
Hanlığını çekip almandır!
Ey, Koşoy, han ağam,
Altından olsun tahtınız,
Arslan er ele bir geçse,
Açılacakmış bahtınız!
Sağ esen bizlere
Arslan Manas bulunup,
Açığa düşen onur örtülüp,
Kopanın ulanıp,
Saçılanın toplanıp,
Sönen ocağın tüter ya.
Ölen canın dirilip,
Şu düş gerçek olursa,
Arvahlı Manas gelir ya!"
Kudaynazar Kuu Çokmor
Söyleyip ağzını toplayıncaya dek,
İşitir kulak, görür göz —
Kır kısraklı Kutunay
Koşup telaşla soluyarak,
Koşoy'a kaçıp geldi işte.
Düş yorduran ihtiyara
Kutunay anlatmaya durdu işte:
"Burgu gibi yükselen toz gördüm,

Aba, Koşoy, kebimdi uk,
Oroyu suuk can kördüm.
Çoñdugu toonun özündöy,
Közü köldün ordunday,
Körüngöndü sorguday.
Kabagı çuñkur bıtkılday,
Kagışkandı cutkuday.

Ağa, Koşoy, sözümü dinle,
Çehresi soğuk bir can gördüm.
Büyüklüğü dağın kendisi gibi,
Gözü göl çukuru kadar,
Görüneni yutacak gibi.
Kaşaltı çukur, kuytu dere gibi,
Çarpışanı yutacak gibi.

Kabagı biyik, zaarı küç,
Katılgandı kılat tüz,
Aybatı aşık can kördüm,
Al kişiden küdör üz!
Türü suuk uñkuyup,
Tüpkö çoguu cetkidey,
Egerde duşman coo bolso
Bizdi tük koyboy kırıp ketkidey!
Men Kutunay bolgonu,
Baatır Koşoy karıya,
Özüñö karool bolgonu,
Mınday erdi körbödüm,
Bokono söögüm bolkuldap,
Boktuu içegim solkuldap,
Özüñö kaçıp kelgenim!
Oñ dalısı keñ eken,
Oroyu suuk bir adam
Oyrottu buzar şer eken!
Aç arslan töştöngön,
Aba, Koşoy, bat kamdan,
Adamdan mınday körbödüm,
Algır bürküt közdöngön.
Kuday betin körsötpö,
Kınsız kılıç baylangan,
Kayra caar buluttay,
Kaar betine aylangan.
Kıyındık türü körünöt,
Kılımga çuu baştagan,
Komokoyluu sır nayza,
Koloytup öödö aştagan,
Cer carılgan kol kelse
Korkup koltuk açpagan,
Koygulaşkan adamdı
Koydoy cerge cançtagan.
Içse kanga toybogon,
Betteşkendi koybogon,
Berendik cayı bar eken!
Kaarına çıdabay,
Kalaymandı baştadım,

Kaşları yüksek, zehri güçlü,
Sataşanı dümdüz eder,
Heybeti aşkın bir can gördüm,
O kişiden umudu kes!
Görünüşü soğuk, asık suratlı,
Hepimizin köküne kıyacak gibi,
Eğer düşman, yağı ise,
Bizi tek koymadan kırıp gidecek gibi!
Ben Kutunay olalı,
Bahadır Koşoy ihtiyar,
Sana gözcü olalı,
Böyle bir er görmedim,
Kaburga kemiğim zonklayıp,
Pis bağırsağım sarsılıp,
Sana kaçıp geldim!
Sağ omzu geniş imiş,
Çehresi soğuk bir adam,
Oyrot'u bozacak arslanmış!
Aç arslan göğüslü,
Ağa, Koşoy, tez hazırlan,
İnsanda böylesini görmedim,
Avcı kartal gözlü.
Tanrı yüzünü göstermesin,
Kınsız kılıç kuşanmış,
Yeniden boşanacak bulut gibi,
Yüzü kahra kesmiş.
Çetinlik hali görünüyor,
Cihana gürültü salmış,
Temrenli sırlı mızrağını
Heybetle yukarı doğrultmuş,
Yer yarılırcasına ordu gelse
Korkup kaçmaya davranmaz,
Kapışan adamı
Koyun gibi yere çalar.
İçse kana doymaz,
Yüzleşeni sağ komaz,
Yiğitlik hali var imiş!
Kahrına dayanamayıp,
Telaşa kapıldım,

Kuu baytaldın üstünön
Kulap ölö taştadım!

Kır kısrağın üstünden
Düşüp öleyazdım!

Men Kutunay bolgonu,
Kutunay atka kongonu,
Mınday erdi körbödüm,
Körgön cerde ölgönüm,
Ölgönüm emey netkenim,
Coloboy kaçıp kelgenim!
Bokono söögüm bolkuldayt,
Boktuu içegim solkuldayt.
Çımınday canım çırıldayt,
Attay tuylap cürögüm
Kereeli keçke bılkıldayt.
Bir karasam bir kişi,
Belesten karaan körünöt,
Bir karasam miñ kişi,
Alıp iyçü emedey,
Kara çaar kabılan
Kaptalında çamınat.
Çolok kök cal arslan
Bet aldında kamınat.
Alp kara kuş - zımırık
Alıp ketçü emedey,
Asmandan butun salıptır.
Kırk çilten, Nıyazı
Kıskasın aytıp bereyin,
Kıykırık salıp artınan
Süröön bolup kalıptır.
Astı caktan Şay atam
Colun açıp eköölöp,
Atı Kızır dubana
Oñkoñdotup kök caldın
Toruçaarın cetelep,
Kılıgın körüp al candın
Kımbatım, Koşoy abakem,
Seni karay kaçkanım,
«Kıtaybı», - dep şaşkanım.
Kıyın bolsoñ çıgıp kör,

Ben Kutunay olalı,
Kutunay adını alalı,
Böyle bir er görmedim,
Görür görmez öleyazdım,
Ölmek değilse nedir ettiğim,
Yaklaşmadan kaçıp geldim!
Kaburga kemiğim zonkluyor,
Pis bağırsağım sarsılıyor.
Sinecik canım cırlıyor,
At gibi tepinip yüreğim
Sabahtan akşama dek çarpıyor.
Bir bakarım — bir kişi,
Beleden karaltı görünür,
Bir bakarım — bin kişi,
Kapıp yutacakmış gibi,
Kara benekli kaplan
Yanı başında atılır.
Güdük gök yeleli arslan
Önü sıra hazırlanır.
Alp kara kuş — zımırık,
Kapıp götürecekmiş gibi,
Gökten ayağını sarkıtmış.
Kırk çilten ile Nıyazı —
Kısacasını söyleyivereyim —
Ardından nara atarak
Uran olup takılmışlar.
Ön yandan Şay atam
Yolunu açıp ikisi birlik,
Adı Kızır olan derviş,
Gök yelelinin sekdirte sekdirte
Toruçaar'ını yedeğinde çekmiş,
O canın yaptığını görünce,
Kıymetlim, Koşoy ağacığım,
Sana doğru kaçtım,
"Kıtay mı?" diye şaştım.
Yamansan çık da gör,

Kımbatım, Koşoy, arslanım!
Egerde duşman coo bolso,
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Aykırık salıp cetet ko,
Taş korgonuñ talkalap,
Kum korgonuñ kulatıp,
Takır kırıp ketet ko,
Egerde duşman coo bolso
Tüpkö çoguu cetet ko,
Aykırıp koldu salat ko,
Kırgın kılıp baarıñdı

Kıymetlim, Koşoy, arslanım!
Eğer düşman, yağı ise,
"Şu-bu" deyinceye dek,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Nara atıp yetişir ya,
Taş kaleni paralayıp,
Kum kaleni devirip,
Tümünü kırıp gider ya,
Eğer düşman, yağı ise,
Kökümüze topluca kıyar ya,
Haykırıp ordu salar ya,
Kırgın edip hepinizin

Kılıçtap baştı alat ko,
Coboloñdu salat ko,
Sıyagı suuk er eken!»
Ugar kulak, körör köz
Aşıp-şaşıp antañdap,
Aytıp turdu mınday kep.
Biyik salgan korgondo,
Kan Koşoydun ordodo,
Abam Koşoy karıya
Ak sakalduu oluya,
Katagandın kan Koşoy,
Kasiettüü al Koşoy
Çeç-Töbönü cerdegen
Çelişken adam ceñbegen,
Eñkeytip adam albagan,
Betteşken aman kalbagan,
Eç kim azar salbagan,
Betteşip adam barbagan.
Batası curttu bayıtkan,
Baykagandı carıtkan,
Oşo kezde er Koşoy
Sakçı kütüp, er cıyıp,
Balbandarın teñ cıyıp,
At-Başıda Çeç-Töbö
Çeç-Töbönü cer kılıp,
Kayran Koşoy abakeñ

Kılıçla başını alır ya,
Kıyameti koparır ya,
Görünüşü soğuk bir ermiş!"
İşitir kulak, görür göz,
Koşup telaşla soluyarak,
Böyle söz söyleyip durdu.
Yüksek kurulmuş kalede,
Han Koşoy'un ordasında,
Ağam Koşoy ihtiyar,
Ak sakallı evliya,
Katagan'ın hanı Koşoy,
Kutlu o Koşoy,
Çeç-Töbö'yü yurt edinen,
Kapışan hiç kimse yenememiş,
Kimse başını eğdirememiş,
Yüzleşen sağ kalmamış,
Kimse ona ilişememiş,
Yüzüne varan adam olmamış.
Duası yurdu zenginleştiren,
Gözettiğini gönendiren,
O çağda er Koşoy,
Nöbetçi tutup, er toplayıp,
Pehlivanlarını hep toplayıp,
At-Başı'da Çeç-Töbö —
Çeç-Töbö'yü yurt kılıp,
Aziz Koşoy ağacığın

Kartaygan başın er kılıp,
Tuura tartkan Kara-Too
Mından karool karatıp,
Baatır Koşoy abakeñ
Erenderdi cıynaptır.
Koldun baarın caratıp,
Koygulaşkan adamdın
Algan eken baarısın
Abañ Koşoy karatıp.
Kayran Koşoy abakeñ
Ceti-Özöndü cer kılıp,
Azgan-tozgon adamdı
Abañ Koşoy baş kılıp,
Er Koşoydun köp asker -
Al askerdin içinde
Obodon cıldız bolcoşup,
Kudaynazar kuu çokmor
Kurgan Koşoy dostoşup,
Koşoy kandın köp coldoş
Kabarçıdan kep ugup:
«Katuu can kelet», - dep ugup,
Uluk Koşoy karısı

Kocamış başını er kılıp,
Karşıda uzanan Kara-Too'ya
Buradan gözcü diktirip,
Bahadır Koşoy ağacığın
Erleri derlemiş.
Ordunun hepsini donatıp,
Kapışan adamların
Hepsini almış,
Ağan Koşoy boyun eğdirip.
Aziz Koşoy ağacığın
Ceti-Özön'ü yurt kılıp,
Yolunu yitirmiş, dağılmış adamı
Ağan Koşoy başına toplayıp,
Er Koşoy'un çok askeri —
O askerin içinde,
Gökteki yıldızı tanık tutup,
Kudaynazar Kuu Çokmor
Garip Koşoy'la dost olup,
Han Koşoy'un çok yoldaşı
Habercilerden söz işitip:
"Zorlu bir can geliyor" diye işitip,
Ulu ihtiyar Koşoy'un,

Uygu-tuygu tüşüşüp,
Cıyılgan koldun baarısı.
Al kolunun içinde
Emine bar, neler cok!
Karı Koşoy alpı bar,
Kılıççanı cıyılıp,
Kaarlanıp taptanıp,
Kan abañ Koşoy baş bolup,
Alptan bir miñ attanıp,
Coo-caragın alışıp,
Beren Koşoy abañ bar,
Belesti tosup kalışıp,
Belgilüü Koşoy karasa
Toruçaar tulpar mingeni,
Ok ötpös torko kiygeni,
Ok cetpes at mingeni,

Telaşla karmakarışık koşuşup,
Toplanan ordusunun hepsi.
O ordunun içinde
Neler var, neler yok!
İhtiyar Koşoy'un alpı var,
Kılıçlıları toplanıp,
Kahırlanıp bilenip,
Han ağan Koşoy baş olup,
Alplardan bin kişi atlanıp,
Silahlarını kuşanıp,
Yiğit Koşoy ağan var,
Beleni kesip durdular,
Namlı Koşoy bakınca:
Bindiği Toruçaar tulpardır,
Giydiği ok geçmez ipek zırhtır,
Bindiği ok yetişmez attır,

Zordugu toonun teñindey,
Kim körünsö cegidey.
Koldogonu bir toguz,
Koldop algan kezi eken,
Cölögönü bir toguz,
Cölöp algan kezi eken.
Telegeyi teñ eken,
Şay koldogon şer eken,
İçin karap otursa
Cer cüzünön keñ eken.
«Oo, botom, atı ugulup köp cürgön,
Kaçan keler dep cürgön,
Kudurettin mendesi,
Kurgan Cakıp calgızı,
Kırgız curttun korgonu,
Kıyla curttun baatırı,
Tünörüp catkan Beecinge
Tüz kirip ayza sunuuçu
Manas şerdin özü eken,
Özü turmak Manastın
Karagan kara közü eken,
Tuugan, karaan, ceek izdep,
Adam, tuygundun kelgen kezi eken!
Añkıgan Manas tabılıp,
Añdıgan cooñ çabılıp,
Alakanday kırgız curt,
Abiyiriñ mından cabılıp,
Körüngön ceriñ cabılıp,
Ubara bolup izdööçü
Kök calıñ Manas tabılıp,
Körünöö kuday beriptir,
Kalkıñ eñsep tilegen

Kabılan Manas keliptir.
Noyguttardan Akbaltay
Kabarın kıraan aytkan go,
At arıtıp, col çalıp,
Arslan beri tartkan go!»
Munu Koşoy aytkanda,

Heybeti dağın yarısı kadar,
Kim görünse yiyecek gibi.
Koruyucusu tam dokuz,
Kollamışlar tam o çağmış,
Destekleyeni tam dokuz,
Desteklemişler tam o çağmış.
Her yanı denk imiş,
Şay'ın kolladığı arslanmış,
İçini yoklayıp bakılsa,
Yeryüzünden geniş imiş.
"Ey yavrum, adı çok duyulup gezen,
Ne zaman gelir diye beklenen,
Kudret sahibinin kulu,
Garip Cakıp'ın biriciği,
Kırgız yurdunun kalesi,
Nice yurdun bahadırı,
Kararmış yatan Beecin'e
Dosdoğru girip mızrak uzatacak
Arslan Manas'ın kendisiymiş,
Kendisi şöyle dursun, Manas'ın
Bakan kara gözüymüş,
Soy, dayanak, hısım arayıp,
İnsanın, şahbazın geldiği çağmış!
Ünü tüten Manas bulunup,
Pusudaki düşmanın kırılıp,
Avuç içi kadar Kırgız yurdu,
Namusun bundan böyle korunup,
Açıkta kalan yerin örtülüp,
Zahmet çekip aradığın
Gök yelelin Manas bulunup,
Apaçık Tanrı vermiş,
Halkının özleyip dilediği

Kaplan Manas gelmiş.
Noygutlardan Akbaltay
Haberini kırana söylemiş ya,
At yorup, yol gözleyip,
Arslan beri yönelmiş ya!"
Bunu Koşoy söyleyince,

Er Koşoydon bölögü
Attan tüşüp çurkurap,
Salam ayttı burkurap.
Ordo kütüp, curt bilgen
Alp, döölördün baarısı
Tizesi cerge bügülüp,
Uygu-tuygu cügürüp,
Süyünüşüp bakırıp,
Süyüngöndön çıdabay,
«Manastap» uraan çakırıp,
Öödö-tömön dürgüşüp,
Enteñdeşip dalay alp
Etegine mürgüşüp.
Manastın cayın surasañ,
Kaardanıp köz caynap,
Korkkon curttu körgöndö
Kan içmesi çın karmap,
Kabılan cayı uşunday,
Kazanday kara börkü bar,
Kapır menen busurman
Sorup iyçü erki bar.
Orto boyluu, keñ dalı,
Arı balban, arı şer,
Artık tuugan kök cal er.
Er Manastı körgöndö
Busurman curt munu aytat:
«Arı balban, arı şer
Adamdan çıkpayt mınday er.
Ala-Too kütüp cer kılsak,
Birdikti koyup bir cerge,
Kabılan Manas kankordu
Kan kötörüp taştasak,
Kır cagında kıtayga,
Kırgın salçu uul eken.
Mañday cakta barañ bar,
Bastaşar coo dalay bar.
Kakır cerge ornotso,
Oo, botom, tam boluçu eme eken!
Ay-aalamdın baarına,

Er Koşoy'dan gayrısı
Attan inip çığrışarak,
Gözyaşıyla selam verdi.
Orda kurup yurt yöneten
Alpların, devlerin hepsi
Dizleri yere bükülüp,
Telaş içinde koşuşup,
Sevinçle bağrışıp,
Sevinçten duramayıp,
"Manas!" diye uran çağırıp,
Aşağı yukarı dalgalanıp,
Soluk soluğa nice alp
Eteğine kapanıp.
Manas'ın halini sorarsan:
Kahırlanıp gözü çakmaklanıp,
Korkmuş yurdu gördüğünde
Kan içiciliği sahiden tutar,
Kaplanın hali böyledir,
Kazan gibi kara börkü var,
Kâfir ile Müslüman'ı
Yutuverecek gücü var.
Orta boylu, geniş omuzlu,
Hem pehlivan, hem arslan,
Üstün doğmuş gök yeleli er.
Er Manas'ı gördüğünde
Müslüman yurt şöyle der:
"Hem pehlivan, hem arslan,
İnsandan çıkmaz böyle er.
Ala-Too'yu tutup yurt kılsak,
Birliği bir yere koyup,
Kaplan Manas kan içiciyi
Han kaldırıversek,
Sınır boyundaki Kıtay'a
Kırgın salacak oğulmuş.
Karşı yanda tüfekli düşman var,
Çullanacak düşman hayli var.
Çorak yere dikilse,
Ey yavrum, kale olacak şeymiş!
Ay-âlemin tümüne

Kan boluçu eme eken!
Arı balban, arı şer,
Adamdan çıkpayt mınday er.

Han olacak şeymiş!
Hem pehlivan, hem arslan,
İnsandan çıkmaz böyle er.

Serpişkeni seksen tört,
Serp salgan cagı kızıl ört.
Alakanday az curttun
Irısına tuulgan,
Karmalaşkan duşmanga
Katuu salar çuulgan.
On eki müçö teñ eken,
Orcoktogon kök calıñ
Busurmandın çebi eken,
Alda Taala bir kuday
Arslan Manas kök caldı
Aydap kelgen kezi eken» -
Dep, oşontip, busurman.
Baabedinge bee soyup,
Alduuları töö soyup,
Baabedinge cabılıp:
«Baatır Manas keldi», - dep,
Toy kıluuga kamınıp,
Kudaynazar karısı,
Kızık bolup çuu turdu
Kelgen curttun baarısı.
Kubanıp curt cügürüp,
Curt momintip kalgan soñ.
Ker kabılan at minip,
Keñ ok ötpös ton kiyip,
Opol-toodoy çalkayıp,
Çoñ murutu kalkayıp,
Çoñ abañ Koşoy çalkayıp,
Ak sakalı carkıldap,
Abañ Koşoy oşondo
Kelgin kazday karkıldap,
Kelbeti başka abañdın
Boy-kelbeti carkıldap,
Çoñdugu toonun teñindey,
Kezikkendi cegidey,

Çarpıştığı seksen dört,
El attığı yan kızıl alev.
Avuç içi kadar az yurdun
Kısmetine doğmuş,
Kapışan düşmana
Şiddetle velvele salar.
On iki uzvu denk imiş,
Heybetle kurulan gök yelelin
Müslüman'ın kalesiymiş,
Allah Taala bir Tanrı,
Arslan Manas gök yeleliyi
Sürüp getirdiği çağmış" —
Deyip, böylece, Müslümanlar.
Baabedin'e kısrak kesip,
Gücü yetenler deve kesip,
Baabedin'e hep birden yönelip:
"Bahadır Manas geldi" diye,
Toy etmeye hazırlanıp,
İhtiyar Kudaynazar,
Şenlik olup gürültü koptu,
Gelen yurdun hepsinden.
Sevinip yurt koşuşup,
Yurt böyle olduktan sonra,
Doru kaplan misali ata binip,
Geniş, ok geçmez kaftan giyip,
Ulu dağ gibi kurulup,
Koca bıyığı dikilip,
Büyük ağan Koşoy kurulup,
Ak sakalı parıldayıp,
Ağan Koşoy o zaman
Göçmen kaz gibi seslenip,
Endamı bambaşka ağanın
Boyu posu ışıldayıp,
Büyüklüğü dağın yarısı kadar,
Rastladığını yiyecek gibi,

Kankor Koşoy kan abañ
Alagay közü çolpondoy,
Ay kulagı kalkanday,
Coo-caragın şaylanıp,
Aç albars kılıç baylanıp,
Caratkanga calınıp,
Altın caak aybalta
Bilekke kınay çalınıp,
Bilimdüü Koşoy abakeñ
Astınan çıktı Manastın
Körüşüügö kamınıp.
Abañ Koşoy karıya,
Aldınan çıgıp Manastın

Kan içici Koşoy han ağan,
İri gözleri Çolpan yıldızı gibi,
Ay kulağı kalkan gibi,
Silahlarını kuşanıp,
Aç elmas kılıcı bağlanıp,
Yaradan'a yalvarıp,
Altın yanaklı aybaltayı
Bileğine sıkıca dolayıp,
Bilgili Koşoy ağacığın
Manas'ın önüne çıktı,
Görüşmeye hazırlanıp.
Ağan Koşoy ihtiyar,
Manas'ın önüne çıkıp,

Salamdaştı oluya:
«Kabılan tuugan kıraanım,
Kıraanım, seni köp izdep,
Ubara boldum çunagım!
Altayga barıp tuulgan,
Kara kalmak Beecinge
Atagıñ ukkan çuulagan.
Toyuña toguz cüz bee soyulgan,
Atıñ Manas koyulgan!
On eki müçöñ teñ kılgan,
Alda Taalam şer kılgan.
Körbösöm da, bilbesem,
Bay Cakıptın calgızı -
Balam, Manas, esenbi?!
Kaşatka tikken tal barbı,
Kargıluu şerdin özüsüñ,
Kalıñ curtuñ izdebey,
Kalmakka cürör cön barbı,
Emi, karangün, kök cal, el kayda?!
Bekzaada tuulduñ Kıtayda,
Bezip cürör cön barbı,
Meenet kün, Manas, el kayda?!
Kankor bolduñ Kakanga,
Kayrılbay cürör cön barbı?!
Köçö çıgıp Altaydan,

Selamlaştı evliya:
"Kaplan doğmuş kıranım,
Kıranım, seni çok arayıp,
Zahmet çektim, yavrucuğum!
Altay'a varıp doğmuşsun,
Kara Kalmak'a, Beecin'e
Ününü duyan çığrışmış.
Toyunda dokuz yüz kısrak kesilmiş,
Adın Manas konulmuş!
On iki uzvunu denk kılmış,
Allah Taalam arslan kılmış.
Görmesem de, bilmesem de,
Bay Cakıp'ın biriciği —
Oğlum, Manas, esen misin?!
Yamaca dikilmiş söğüt var mı,
Tılsımlı arslanın tâ kendisisin,
Kalabalık yurdunu aramadan
Kalmak içinde gezmek reva mı,
Hey gidi kara gün, gök yeleli, el nerede?!
Beyzade doğdun Kıtay'da,
Kaçıp gezmek reva mı,
Mihnet günü, Manas, el nerede?!
Kakan'a kan içici oldun,
Dönmeden gezmek reva mı?!
Altay'dan göçüp çıkıp,

	Ceriñe kaçan konosuñ?!	*Yurduna ne zaman konarsın?!*
12470	Az gana kırgız eliñe	*Bir avuç Kırgız halkına*
	Kaçan karaan bolosuñ?!	*Ne zaman dayanak olursun?!*
	Een kalgan eliñdi	*Issız kalan halkını*
	Kaçan eelep alasıñ?!	*Ne zaman sahiplenirsin?!*
	Altayda cürüp kagışsañ,	*Altay'da gezip çarpışırsan,*
	Cal, kuyruguñ takır cok	*Yelen, kuyruğun hepten yok,*
	Bir balaaga kalasıñ!	*Bir belaya düşersin!*
	Taap al, Talas ceriñdi,	*Bul, Talas yurdunu,*
	Kütüp algın kulunum,	*Sahip çık, tayım benim,*
	Kürdölüü kırgız eliñdi!	*Güçlü kuvvetli Kırgız halkına!*
12480	Ay, kulunum, Manas kan!	*Ey tayım benim, Manas han!*
	Menin cayım surasañ -	*Benim halimi sorarsan —*
	Mediyandın çölündö,	*Mediyan'ın çölünde,*
	Oluyat ötkön cerinde,	*Evliyaların geçtiği yerde,*
	Baabedin degen mazardın	*Baabedin denen türbenin*
	Tak oşondo tuuldum.	*Tam orada doğdum.*
	Çoñ atañ Karakan ölüptür,	*Büyük atan Karakan ölmüş,*
	Oşol Karakan ölgöndö,	*O Karakan öldüğünde,*
	Eerçitkeni kırk cigit,	*Yanına kattığı kırk yiğit,*
	Er abañ Koşoy kelgende	*Er ağan Koşoy geldiğinde,*
12490	Taş korgonun talkalap,	*Taş kalesini paralayıp,*
	Öz bilgenin kılıptır,	*Bildiğini okumuş,*
	Öñköy eldin baarısın	*Tekmil halkın hepsini*
	Döñgö, Coloy kırıptır.	*Döñgö ile Coloy kırmış.*
	Karakandın segiz uul	*Karakan'ın sekiz oğlunu*
	Keçee karmap çoguu bölgöndö,	*Hani yakalayıp topluca böldüklerinde,*
	Birööbüz kettik erenge,	*Birimiz gittik enginlere,*
	Biröö ketti tereñge	*Biri gitti derinlere,*
	Tukumdu böldü korduktap,	*Soyu böldüler horlayıp,*
	Tuura kırdı zorduktap,	*Düpedüz kırdılar zorbalıkla,*
12500	Çoñ Karakan ölgöndö,	*Büyük Karakan öldüğünde,*
	Karakandın kalıñ curt	*Karakan'ın kalabalık yurdunu*
	Kara kıtay, mancuular	*Kara Kıtaylar, Mancular*
	Kamçıga çenep bölgöndö,	*Kamçıyla ölçüp böldüklerinde,*
	Canımda bar kırk cigit,	*Yanımda var kırk yiğit,*
	Cetik belim kurçandım,	*Sağlam belimi kuşandım,*
	Cer caynagan mancuuga	*Yeri kaplayan Mancu'ya*

Ceke kirip kol saldım.
Öyüz-büyüz turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Kaçıp koyboy uruşup,
Mıktap ayza sayışıp,
Mılgıp ketken ayzanı
Teep suurup alışıp,
Mañday-teskey turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Bılçıldaşıp uruşup,
Kayrat kılıp kagışıp,
Karsıldaşıp salışıp,
Cekede eçen er ölüp,
Alptın uulu Cügörü
Al alışta al ölüp,
Ayzakerden ıktuu ölüp,
Aybalta çabar mıktuu ölüp.
Meni menen can-coro,
Eerçitken kırk bir alp ölüp.
Capaa salıp tutulup,
Salışkanım kıtayga
Elüü segiz kün bolup,
Mekege kettim kutulup.
Kıyırımdan çaldırdım,
Kıyındardın baarısın
Kıtayga belek aldırdım.
Cetimiş künü aralap,
Caraluu boldu er Koşoy.
Cetimiş cerden cara cep,
Tolkugan kalmak, men calgız,
Tomugum cara ok tiyip,
Keçee tolgono albay kalganda,
Elsiz een talaa bar,

Erden calgız Koşoydun
Eçen cerde cara bar,
Selbip miner buudan cok,
Serpişip kirip kol salsam
Karaan bolor tuugan cok,

Tek başıma girip saldırdım.
Karşı karşıya durup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Kaçmayı komadan vuruşup,
Sıkıca mızrak saplayıp,
Saplanıp kalan mızrağı
Tepip söküp alarak,
Alın alına durup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Ete kemiğe vuruşup,
Gayret edip çarpışıp,
Çatır çutur girişip,
Teke tekte nice er ölüp,
Alpın oğlu Cügörü
O boğuşmada o ölüp,
Mızrakçıların ustası ölüp,
Aybalta çalan yiğidi ölüp.
Benimle can yoldaşı,
Yanıma kattığım kırk bir alp ölüp.
Cefaya düşüp tutulup,
Kıtay'la boğuşmam
Elli sekiz gün olup,
Meke'ye gittim kurtulup.
Diyarımdan vurgun yedim,
Yamanların hepsini
Kıtay'a armağan gibi kaptırdım.
Yetmiş gün içlerinde dolaşıp,
Yaralı düştü er Koşoy.
Yetmiş yerinden yara yiyip,
Dalgalanan Kalmak, ben yalnız,
Diz kapağıma yarıcı kurşun değip,
Hani kıvranıp dönemez kaldığımda,
Issız, in cin yok bozkır var,

Erlerden yalnız kalan Koşoy'un
Nice yerinde yara var,
Şöyle binecek küheylan yok,
Çarpışıp girip saldırsam
Dayanak olacak akraba yok,

Karmaşıp cürüp kıtayga
Kanatım okko çaldırıp,
Çaldırganım bilgemin,
Korkoyup calgız kalganda
Kokuy, Manas, kebimdi uk,
Mekege kaçıp kirgemin.
Çamam cok antip kayrılıp,
Çaldırıp saldım oşondo
Erenderden ayrılıp,
Tukumdan biröö çıgar, - dep,
Seni tuu kılıp cürgömün.
Tuulsa Manas bolor, - dep,
Seni tuulbastan murun bilgemin.
Muradıma men Koşoy,
Cetpey kantip koyoyun,
Korduk başka tüşkön soñ
Kokuy bolup men Koşoy,
Ketpey kantip koyoyun!
Keçee, kara kalmak, mancuu curt
Keçüüdön çaptı köçümdü,
Keñiri başım barında,
Kecildegen kıtaydan
Alalbay kelem öçümdü.
Talaadan çaptı köçümdü,
Dardaygan kara kalmaktan
Alalbay kelem öçümdü!
Kıtay kırgın salganda,
Kırgın kılıp kırgızdı
Köz karatıp alganda,
Kıyındardı kırganda,
Alsız çabal adamdı
Tirüü baylap alganda,
Atañ Cakıp, Baltaydı
Olco kılıp Altayga
Aydap ketip kalganda,
Köktön kök ayman cıldız tutulup,
Kök cal Koşoy abakeñ
Körünöö kaçıp kutulup,
Bu cerimdi kaltırıp,

Kıtay'la boğuşup dururken
Kanadımı kurşuna vurdurup,
Vurdurduğumu bildim,
Boynu bükük yalnız kaldığımda,
Vay, Manas, sözümü dinle,
Meke'ye kaçıp girdim.
Öyle dönmeye dermanım yok,
O zaman kaptırdım gitti,
Erlerden ayrılıp,
Soydan biri çıkar, diye,
Seni tuğ edinip gezdim.
Doğarsa Manas olur, diye,
Seni doğmadan önce bilmiştim.
Muradıma ben Koşoy
Ermeden nasıl durayım,
Horluk başa düştükten sonra,
Vay hâlime, ben Koşoy,
Gitmeden nasıl durayım!
Hani kara Kalmak, Mancu yurdu,
Geçitte vurdu göçümü,
Geniş başım sağken,
İnatçı Kıtay'dan
Öcümü alamadan geliyorum.
Bozkırda vurdu göçümü,
Kasılan kara Kalmak'tan
Öcümü alamadan geliyorum!
Kıtay kırgın saldığında,
Kırgız'ı kırıma uğratıp,
Boyun eğdirip aldığında,
Yamanları kırdığında,
Güçsüz, dermansız adamı
Diri bağlayıp aldığında,
Baban Cakıp'ı, Baltay'ı
Ganimet edip Altay'a
Sürüp götürdüğünde,
Gökten gök kubbede yıldız tutulup,
Gök yeleli Koşoy ağacığın
Göz göre kaçıp kurtulup,
Şu yerimi bırakıp,

Bulçuñ etim aldırıp,
Kazıluu kalıñ or körüp,
Kapırdan mınça zor körüp,
Korduktu koydoy körgöndö,

Baldır etimi kaptırıp,
Kazılmış derin hendekler görüp,
Kâfirden bunca zulüm görüp,
Horluğu koyun sürüsü gibi gördüğümde,

Ayzakerden kolbaşçı
Mancuulardan ölgöndö,
Meke kirdim kurgan can,
Bezip, tentip oşondo
Ceke kirdim kurgan can.
Ölböy-citpey kayrılıp,
Ölçöösü ketip abakeñ
Erenderden ayrılıp,
Mekege barıp kongomun,
Beş cıl anda bolgomun.
Mekeden beş cıl okudum,
Kalıypadan kat aldım,
Kanzaadadan bata aldım,
On eki birge kol berip,
Zayıppuruş atandım.
Mekeden arı barganda
Misir kirdim kayran can,
Bedelin körüp çoçudum,
Misirden beş cıl okudum.
Kayra tartıp kayrılıp,
Bagdat kirdim kayran can.
Bagdatka turup kayran can,
Kara kıtay, mancuudan
Abıdan caman çoçudum,
Bagdattan beş cıl okudum.
Eek aldı baskanda
Tikken kirdim kurgan can,
Tikkenden beş cıl okudum.
Baba karı aldınan
Basıp kirip bata aldım,
Baabedin çaldın toyunda
Kırk balbanın bir cıgıp,
Balban Koşoy atandım.
Kızır çalgan kurgan can

Mızrakçılardan komutan olan,
Mancuların elinde öldüğünde,
Meke'ye girdim garip can,
Kaçıp, sürtüp o zaman,
Tek başıma girdim garip can.
Ölmeden yitmeden dönüp,
Dermanı tükenip ağacığın,
Erlerden ayrılıp,
Meke'ye varıp kondum,
Beş yıl orada kaldım.
Meke'de beş yıl okudum,
Kalıypa'dan icazet aldım,
Hanzadeden dua aldım,
On iki pîre el verip,
Zayıppuruş diye anıldım.
Meke'den öteye vardığımda,
Misir'e girdim aziz can,
Heybetini görüp ürktüm,
Misir'de beş yıl okudum.
Geri çekilip dönüp,
Bagdat'a girdim aziz can.
Bagdat'ta durup aziz can,
Kara Kıtay'dan, Mancu'dan
Adamakıllı fena ürktüm,
Bagdat'ta beş yıl okudum.
Çenemi sakal bastığında,
Tikken'e girdim garip can,
Tikken'de beş yıl okudum.
Pir babanın huzuruna
Yürüyüp girip dua aldım,
Baabedin ihtiyarın toyunda
Kırk pehlivanını birden yıkıp,
Pehlivan Koşoy diye anıldım.
Kızır'ın kutsadığı garip can,

Kıyın ekeniñ bilgemin.	*Yaman olduğunu bilmiştim.*
Kımbatım Manas kıraanım,	*Kıymetlim Manas kıranım,*
Kaçan çıgar eken, - dep,	*Ne zaman çıkar ola, diye,*
Kudaydan tilep cürgömün.	*Tanrı'dan dileyip durdum.*
Eçen cakka ketkemin,	*Nice yana gittim,*
Korduk menen men Koşoy	*Horluk içinde ben Koşoy,*
Uşintip kündü ötkömün!	*Böylece günleri geçirdim!*
Kerkabılan baspagan	*Kerkabılan'ın basmadığı*
12630 Cerde bütün kalbagan,	*Değmedik yer kalmadı,*
Kurgan Koşoy tiybegen	*Garip Koşoy'un dokunmadığı*
Elde bütün kalbagan.	*El kalmadı hiç.*
Kuu ılaaçın teppegen	*Kır şahinin pençelemediği*
Kuuda bütün bar beken?	*Kuğu kalır mı hiç?*
Kurgan Koşoy tiybegen	*Garip Koşoy'un dokunmadığı*
Elde bütün bar beken?	*El kalır mı hiç?*
Elkin-een cerdi izdep,	*Boş, ıssız yeri arayıp,*
Karaan bolor eldi izdep,	*Dayanak olacak eli arayıp,*
Mekeden çıkkan sup köynök	*Meke'den çıkma sof gömleği*
12640 Iç etimden kiyiştim,	*İç etime giydim,*
Kayra tartıp oolugup,	*Geri dönüp coşarak,*
Kızılbaşka colugup,	*Kızılbaş'a rastlayıp,*
Oşonu menen tiyiştim.	*Onunla dalaştım.*
Kızıktı kıyla baştadım,	*Nice maceraya giriştim,*
Ordodogu kandarın	*Ordadaki hanlarını*
Obu cok kırıp taştadım.	*Ölçüsüzce kırıp attım.*
Olcogo tartuu uzdu aldım,	*Ganimete armağan ustalar aldım,*
On eki suluu kızdı aldım.	*On iki güzel kız aldım.*
Kayra tartıp oolugup,	*Geri dönüp coşarak,*
12650 Adamzattın tunugu,	*Âdemoğlunun en durusu,*
Busurmandın ulugu	*Müslüman'ın ulusu,*
Erdigimden ooluktum,	*Yiğitliğimden coştum,*
Çabışıp mende ceñbegen,	*Vuruşta kimseye yenilmemiş,*
Çambıl-Beldi cerdegen	*Çambıl-Bel'i yurt edinmiş*
Canaalı, Karaç eki kan,	*Canaalı ile Karaç, iki han,*
Özü türkmön busurman	*Kendileri Türkmen, Müslüman,*
Camgırday kılıp caa tartıp,	*Yağmur gibi yay çekip,*
Möndürdöy kılıp ok atıp,	*Dolu gibi ok atıp,*
Cana çıktı aldımdan.	*Yine çıktılar önümden.*

Kaardı katuu baştadım,
Karmaşa ketip oşondo
Kalkın kırıp taştadım.
Köktön bulut tutulup,
Çambıl-Beldin arı cagı
Çoñ toogo çıgıp kutulup,
Abañ Koşoy karının
Aytsa sözü dagı bar,
Kılmışı cok curt kırdım,
Tañda makşar künündö
Köp adamdın kanı bar.
Eçen cerge kirgemin,
Eçen cılı, eçen kün
Ataktuu Manas akcoltoy,
Astıga salsa san koldoy
Arslan er kaçan kelet, - dep,
Seni kütüp cürgömün!
Karı abañ Koşoy kaygırıp,
Kayran elden ayrılıp,
Aşıp-şaşıp cakalap,
Kas buudandın baarısın
Kayra baştan takalap,
Budurdu tiktep, beldi izdep,
Buudanım, sendey şerdi izdep,

Kahrı sert başlattım,
Boğuşmaya girip o zaman,
Halkını kırıp attım.
Gökte bulut tutulup,
Çambıl-Bel'in öte yanında,
Büyük dağa çıkıp kurtulup —
İhtiyar ağan Koşoy'un
Söylese sözü daha var,
Suçu olmayan yurt kırdım,
Tan vakti mahşer gününde
Boynumda çok insanın kanı var.
Nice yere girdim,
Nice yıllar, nice günler,
Namlı Manas, kademlim,
Öne katsa sayısız ordu gibi,
Arslan er ne zaman gelir, diye,
Seni bekleyip durdum!
İhtiyar ağan Koşoy kederlenip,
Aziz elden ayrılıp,
Telaşla dağ eteğini boylayıp,
Has küheylanların hepsini
Yeni baştan nallayıp,
Tümseği gözleyip, beli arayıp,
Küheylanım, senin gibi arslanı arayıp,

Şer tabalbay ayla cok,
Çeç-Töbö kütüp cer kıldım,
Men tentigen cıyıp, el kıldım!
Kulaalı taptap kuş kıldım,
Kurama cıyıp curt kıldım!
Cardı cürüp bayıdım,
Calgız cürüp köböydüm!
Ceti-Özöndöy kayran cer
Ebi menen cer kıldım,
Ceti-Özöndün kırgızın
Eptep cürüp el kıldım.
Ereşen cıydım, er cıydım,
El uulunan er sınap,
Eçen türdüü şer cıydım.

Arslan bulamayıp çare yok,
Çeç-Töbö'yü tutup yurt kıldım,
Ben başıboşları toplayıp el kıldım!
Çaylağı alıştırıp kuş kıldım,
Derme çatma toplayıp yurt kıldım!
Yoksul gezip zenginleştim,
Yalnız gezip çoğaldım!
Ceti-Özön gibi aziz yeri
Ustalıkla yurt kıldım,
Ceti-Özön'ün Kırgız'ını
Uğraşa uğraşa el kıldım.
Yiğit topladım, er topladım,
El oğlundan er sınayıp,
Nice türlü arslan topladım.

Beren, Manas, sen üçün
Bekerge karap turbadım,
Ulamadan uladım,
Beker catpay men Koşoy
Bilgiçterden suradım.
Kelgenderden kep uktum,
Altayda Manas tuulgan,
On ekige kelgende,
Ordo buzup, olco alıp,
Kıtayga saldıñ çuulgan.
Adırmak toonun betinen,
Arkaygan Altay çetinen,
Alptarın soyup kıtaydın
Belinen karmap büktöpsüñ,
Olco kılıp altının
Atandap töögö cüktöpsüñ,
Anıñdı uktum, er Manas!
Acal cetse ölüügö,
Aldanın cazgan buyrugun
Töbögö kelse körüügö,
Men da seni bilgemin,
Keçikpey keler beken, - dep,
Oşonu kütüp cürgömün.
Acal cetse ölsöm, - dep,
Ayla bolso men Koşoy
Cakıptın calgız uulu Manaska
Karaan bolup bersem, - dep,
Oo, botom, oyum cüröt, kulunum!
Altayda kara mancuudan,
Kara kalmak, tırgootton,
Şibee menen solodon,
Kakançındın Beecinden,
Kara kıtay al curttun
Kaynap catkan cerinen

Yiğit Manas, senin için
Boş yere bakıp durmadım,
Bilenden bilene ulaştım,
Boş yatmadan ben Koşoy,
Bilgiçlerden sordum.
Gelenlerden söz işittim,
Altay'da Manas doğmuş,
On ikisine geldiğinde,
Orda bozup, ganimet alıp,
Kıtay'a saldın velvele.
Engebeli dağın yüzünden,
Sıra sıra Altay'ın ucundan,
Kıtay'ın alplarını boğazlayıp,
Belinden kavrayıp bükmüşsün,
Ganimet edip altınını
Erkek develere yüklemişsin,
Bunları duydum, er Manas!
Ecel gelirse ölmeye,
Allah'ın yazdığı buyruğu
Başa gelirse görmeye,
Ben de seni bilmiştim,
Gecikmeden gelir mi ola, diye,
Onu bekleyip durdum.
Ecel gelirse öleyim, diye,
İmkân olursa ben Koşoy,
Cakıp'ın biricik oğlu Manas'a
Dayanak olabilsem, diye,
Ey yavrum, düşüncem hep bu, tayım!
Altay'daki kara Mancu'dan,
Kara Kalmak'tan, Tırgoot'tan,
Şibee ile Solo'dan,
Kakançın'ın Beecin'inden,
Kara Kıtay o yurdun
Kaynayıp durduğu yerinden

Kagıştı katuu salsam, - dep,
Çınmaçından, Altaydan,
Çın-Beecin curt kañgaydan,
Çın caratıp buudandı

Kıyasıya bir savaş açsam, diye,
Çınmaçın'dan, Altay'dan,
Çın-Beecin yurdundan, Kañgay'dan,
Küheylanı hakkıyla yetiştirip,

Beecinge sapar barsam, - dep,
Tuugan üçün, curt üçün
Kıyratıp kırgın salsam, - dep,
Akbaltay, Cakıp, er Manas,
Daregin taap alsam, - dep,
Uşunu oylop cürgömün.
Şer ekeni çın bolso,
Karaldım Manas kabılan
Arka kılıp aluuga,
Kara kurttay kıtayga
Kagıştı katuu saluuga,
Karıgan abañ Koşoydu
Arka kılıp aluuga,
Kara kıtay, mancuuga
Kagıştı mıktap saluuga,
Keleriñdi bilgemin,
Kabılan tuusa kankorum
Uşu sözü çın bolso,
Kelet ko dep cürgömün!
Kelbeseñ izdep baruuga,
Azgan-tozgon kırgızdın
Erlerin cıynap algamın.
Çeç-Töbö boyloy kongomun,
Dardayıp erkin bolgomun.
At semirip ık bolup,
Er eeligip buk bolup,
Erendin baarı cık tolup,
Erendin baarı oolugup,
Ölümdön kayra tartpagan
Köykaşkalar çogulup,
Çeç-Töbönün boyuna
Çurkurap konup turganbız,
Üyürmönün sazına
Üç kün cıyın kılganbız.
«Kuu, kaç!» - taşıp, kuuşup,
Tapkıçtaşıp tabışıp,
Irañ sazga soyloşup,
Iras akıl oyloşup,
Bekerge karap turbadım,

Beecin'e sefer eylesem, diye,
Kardeş için, yurt için
Kırıp geçirip kırgın salsam, diye,
Akbaltay, Cakıp, er Manas,
İzlerini bulup çıksam, diye,
Hep bunu düşünüp durdum.
Aslan olduğu gerçekse,
Göz bebeğim kaplan Manas'ı
Arka edinip dayanmaya,
Kara kurt misali Kıtay'a
Kıyasıya savaş açmaya,
Kocamış aban Koşoy'u
Arka edinip dayanmaya,
Kara Kıtay'a, Mancu'ya
Savaşı sıkıca salmaya,
Geleceğini bilmiştim,
Hunharım kaplan doğduysa,
Bu söz eğer gerçekse,
Elbet gelir deyip durdum!
Gelmezsen ardından varmaya,
Dağılıp perişan olmuş Kırgız'ın
Erlerini toplayıp aldım.
Çeç-Töbö boyunca konakladım,
Gerinip özgürce yaşadım.
At semirip kıvama gelip,
Er coşup içi içine sığmayıp,
Yiğitlerin hepsi dolup taşıp,
Yiğitlerin hepsi coşup kabarıp,
Ölümden geri dönmeyen
Seçkin yiğitler bir araya gelip,
Çeç-Töbö'nün boyuna
Çığrışarak konup kaldık,
Üyürmö'nün sazlığında
Üç gün toy divan kurduk.
«Kov, kaç!» diye taşıp kovalaşıp,
Akıl yarıştırıp anlaşıp,
Yeşil sazlığa uzanıp,
Gerçek akıl danışıp,
Boş boş bakıp durmadım,

Kırk uruu kırgız börünün
Kıyının cıyıp algamın.
Altaydagı kalmakka
Kırgındı kıyla salsam - dep,
Acal cetse ölsöm - dep,

Aylam bolso kırk üydü
Acıratıp kelsem - dep,
Argından tandap ıktuudan,
Akılga dıykan mıktuudan,
Kırgızdan tandap albandan,
Kılımga moyun berbegen
Coon kökürök balbandan,
«Ayt!» - degende toktolboy
Aalamga buzuk salgandan,
Özü ölörün bilbegen
Ala köödön dardañdan,
Kara mıltık kars etse
Kaçpay turgan erenden,
Çogool mıltık çort etse
Çoçubagan berenden:
«Tobokel» - dep, bakırıp,
Toktoboy coogo çapkandan,
Toptu buzgan erenden,
Toktop okton korkpogon
Toptu buzçu berenden,
Kayratı bar ıktuudan,
Erdigi mol mıktuudan,
Bilegi coon balbandan,
Bilimi aşık zardaldan,
Kılıçka kıyın ıktuudan,
Kılçaybay coogo tiyüüçü,
Kızıl moyun mıktuudan,
Tügöl cıyıp algamın,
Uulum, Manas, sen üçün,
Karı Koşoy abakeñ
Uşunçanı kamdadım.
Keleriñ eçak bilgemin,
Kezigişe ketsem, - dep,

Kırk boy Kırgız kurdunun
En yamanlarını derleyip aldım.
Altay'daki Kalmak'a
Nice kırgınlar salsam, diye,
Ecel yeterse ölsem, diye,

Çarem olsa kırk evi
Kurtarıp getirsem, diye,
Asillerden seçip en yatkınından,
Akılda derin sağlamından,
Kırgız'dan seçip devinden,
Asırlara boyun eğmeyen
Geniş göğüslü pehlivandan,
«Haydi!» denince duraksamadan
Âleme kargaşa salandan,
Kendi öleceğini bilmeyen
Ala göğüslü pervasızından,
Kara tüfek çat edince
Kaçmadan duran erenden,
Azgın tüfek pat edince
Ürkmeyen bahadırdan:
«Tevekkel!» deyip haykırıp,
Durmadan düşmana saldırandan,
Saf bozan erenden,
Durup oktan korkmayan,
Saf dağıtan bahadırdan,
Gayreti bol yatkınından,
Yiğitliği çok sağlamından,
Bileği kalın pehlivandan,
Bilgisi taşkın bilgesinden,
Kılıçta usta yatkınından,
Dönüp bakmadan düşmana dalan,
Kızıl boyunlu sağlamından,
Hepsini derleyip topladım,
Oğlum Manas, senin için,
Koca Koşoy aban
İşte bunca hazırlık ettim.
Geleceğini çoktan bilmiştim,
Bir kavuşup görüşsem, diye,

Uşunu surap cürgömün.
Kudaydın bergen çagıbı,
Kıynalıp eçen tüş kördüm,
Kıraanım kelgen tabıbı?!
Kele, Manas, koluñdu,
Kubandım bügün desembi,
Kurdaşım Cakıp, Akbaltay
Kurgurlarım esenbi?
Aydalgan eldin başçısı,
Altayga kelgen kırk tütün
Öödö kılar cakşısı,
Öpkö çabar bakşısı,
Az aylaluu er ele,
Azgan curttun beli ele,
Akbaltay, Cakıp amanbı»

Hep bunu sorup durdum.
Hüda'nın verdiği çağ mıdır,
Kıvranıp nice düş gördüm,
Şahbazımın geldiği dem midir?!
Ver, Manas, elini,
Bugün sevindim mi desem,
Yaşıtım Cakıp, Akbaltay,
Zavallılarım esen mi?
Sürgün edilen elin başçısı,
Altay'a gelen kırk ocağın
Yükseltecek iyisi,
Derdine derman baksısı,
Çaresi az bir er idi,
Yolunu şaşan yurdun beliydi,
Akbaltay, Cakıp aman mı?»

Kol karmaşıp sekeñdep,
Kan Manastın kebi oşol,
Kabılan abañ Koşoygo
Coop kaytargan ceri oşol:
«Aba, Koşoy karıyam,
Ayla tapkıç oluyam,
Öödö tartsam öbögüm,
Ildıy tartsam cölögüm.
Astıga salsam ak colum,
Arkamda cürsö san kolum!
Abam Koşoy karıyam -
Siz okşoysuz bolcolum!
Er abam Koşoy çın bolsoñ,
Kagışka kiem tonuñ ber.
Bir tutkan biriñ bolom, - dep,
Bilimdüü Koşoy koluñ ber!
Mañdayga çıksam baraan bol,
Baygambar çalış ekensiz,
Badışa abam karaan bol!
Arslanım - dep, çın bilip,
Alakan cayıp duba kıl,
Ötkön aydın cayınan,
Aba Koşoy ayıñdan,

El tutuşup sevinçle sıçrayıp,
Han Manas'ın sözü işte bu,
Kaplan aban Koşoy'a
Cevap verdiği yer işte bu:
«Aba Koşoy, ulu ihtiyarım,
Çare bulan evliyam,
Yukarı çeksem desteğim,
Aşağı çeksem dayanağım.
Öne katsam ak yolum,
Ardımda yürüse sayısız ordum!
Abam Koşoy, ihtiyarım —
Beklediğim sizmişsiniz!
Er abam Koşoy isen gerçekten,
Savaşta giyeyim, zırhını ver.
Bir tuttuğun biri olayım, diye,
Bilge Koşoy, elini ver!
Karşıya çıksam arkam ol,
Peygamber misali imişsiniz,
Padişah abam, dayanağım ol!
Arslanım deyip candan bilip,
Avuç açıp dua kıl,
Geçen ayın ahvalinden,
Aba Koşoy, senin uğruna,

Altaydan kaalap çıkkamın,
Baygambar çalış karıyam,
Bir tutup turgan oluyam,
Akbaltay kandan ukkamın.
Alakan cayıp dubañ kıl,
Abam Koşoy, batañ ber!
Çın batañdı berseñiz
Karmaşarım Kakançın,
Bastaşarım Bakburçun.
Kara kurttay kapırdın
Köp aramın çın bildim,
Oşo kıtay baatırdın.
Azabı boldu sözündö,
Aramı boldu közündö,
Açuulanıp Esenkan
Almak boldu özümdü.
Bölögü boldu sözündö,
Bötönü boldu közündö,
Bölök şumduk çıgarıp,
Kızıtalak Esenkan
Bölmök boldu özümdü!
Çalgayı turdu sözündö,
Çalgırtı turdu közündö,
Çaması kelse Esenkan
Çalmak boldu özümdü,

Kazmak boldu orumdu,
Çaması kelse Esenkan
Salganı turat sonundu.
Buurusundu burdurbay,
Buzuk kıldı al çoçko
Bul Altayga turguzbay.
Koçkusu cetti korduktap,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları çogulup,
Atamdı keldi zorduktap.
Kürmölörün küpçüytüp,
Küçtüüsü kaptap kelgeni:
«Bacı mal menen Manastı

Altay'dan isteyip çıktım,
Peygamber misali ihtiyarım,
Bir bildiğim evliyam,
Akbaltay handan işittim.
Avuç açıp duanı kıl,
Abam Koşoy, hayır duanı ver!
Gerçek duanı verirseniz,
Boğuşacağım Kakançın,
Çiğneyeceğim Bakburçun.
Kara kurt gibi kâfirin
Nice haramını iyice bildim,
O Kıtay bahadırının.
Sözünde azap vardı,
Gözünde haram vardı,
Öfkelenip Esenkan
Beni almaya kalkıştı.
Sözünde başkalık vardı,
Gözünde yabanlık vardı,
Başka bir fitne çıkarıp,
Kahrolası Esenkan
Beni ayırmaya kalkıştı!
Sözünde tuzak duruyordu,
Gözünde hile duruyordu,
Gücü yetse Esenkan
Beni çelmeye kalkıştı,

Kuyumu kazmaya kalkıştı,
Gücü yetse Esenkan
Başıma görülmedik işler açacaktı.
Sabanımı döndürtmeden,
Fesat kıldı o domuz,
Bu Altay'da durdurtmadan.
Koçku'su erişti zulmedip,
Taş kuşanan Kıtay'ın
Seçkinleri toplanıp,
Babama geldi zorbalıkla.
Kaftanlarını kabartıp,
Güçlüleri akın edip geldi:
«Vergi malıyla Manas'ı

Azır bizge bergin», - dep,
Atamdı kıstay bergeni.
Ölüp-citip tıraybay,
Acal cetip sıraybay
Sözünö kantip könöyün,
Kürdölüü başım barında
Başımdı kantip bereyin!
Küçtüüsüngön it menen
Kürpöñdöşö ketkenim,
Karaan da cok, bel da cok,
Karaan bolup berüügö
Kabılan aba özüñdöy
Belime tañuu er da cok.
Cetip kıtay korduktap,
Cergemdi buzup alarda
Cekene belge kurçandım,
Cer caynagan kıtayga
Ceke kirip kol saldım.
Kırgındı kızık baştadım,
Esenkandın elçisin,
Bacı aluuçu çençisin,
Ayzakerden ıktuusun,
Ayla tabar mıktuusun
Kaardı katuu baştadım,
Ceke özüm kol salıp,
Cetigin kırıp taştadım.
Koçku, Döñgö alp öldü,
Koygulaşkan calpı öldü.
Kırgındı kızık baştadım,
Kızıl çoktuu kıtaydın
Kıyının kırıp taştadım.
Tulunduusun tul kıldım,
Kürmö kiygen küçtüüsün
Otko cagıp kül kıldım.
Keyişti keptep baştadım,

Koluma tiygen keçildin
Kekesin kesip taştadım.
Tozoktu caman bir saldım,

Şimdi bize ver!» deyip,
Babamı sıkıştırıp durdu.
Ölüp yitip serilmeden,
Ecel yetip katılaşmadan,
Sözüne nasıl boyun eğeyim,
Dinç başım yerinde iken
Başımı nasıl vereyim!
Güçlü geçinen itlerle
Boğaz boğaza geldim ya,
Ne bir gölge var, ne bir dayanak,
Arkamda gölge olacak,
Kaplan aba, senin gibi
Belime kuşak olacak er de yok.
Kıtay yetişip zulmedip,
Yurdumu bozup alacakken
Tek başıma bele kuşandım,
Yeri kaplayan Kıtay'a
Yalnız dalıp el saldım.
Kırgını kızıştırıp başlattım,
Esenkan'ın elçisini,
Vergi alan tahsildarını,
Mızrakçının ustasını,
Çare bulan yamanını,
Kahrı sertçe başlattım,
Tek başıma el salıp,
Yetkinlerini kırıp attım.
Koçku, Döñgö alp öldü,
Çarpışanların hepsi öldü.
Kırgını kızıştırıp sürdürdüm,
Kızıl püsküllü Kıtay'ın
Yamanını kırıp attım.
Ocaklısını dul kıldım,
Kaftan giyen güçlüsünü
Ateşe yakıp kül kıldım.
Feryadı adamakıllı başlattım,

Elime geçen keşişin
Hıncını kesip attım.
Cehennemi fena bir saldım,

Toodoy alpın kıyratıp,
Tokson töönün altının
Olco kılıp bir aldım,
Tozoktu mintip bir saldım.
Turganım Altay, cay kıldım,
Kırk üylüümdü bay kıldım.
Badışaday mal soyup,
Bay Cakıp bay çıktı - dep,
Baylıgın ugup Esenkan:
«Balasın baylap kelgin» - dep,
Balbandın başı er Coloy
Kabar alıp kanınan,
Kakançındın şaarınan
Kaptap bular kelgende
Kıtay ilek, men calgız,
Kılganım barbı kudayga
Obodon cıldız bolcoşum,
Kutubiy boldu coldoşum.
Belge tañuu Kutubiy
Belesti karap turganda
Açbuudan mingen er Coloy
Camgır kılıp caa tartıp,
Möndür kılıp ok atıp,
Arkasında karaanı
Tuman tüşüp bölünüp,
Aydarları bir bölök
Artınan alpı körünüp,
Al alpının mıktısı -
Kayçı kulak Kaman alp,
Coru kuyruk Coon alp
Takır kaptap ötördö
Kaardı katuu baştadım,
Kaçıp Coloy ketkende,
Oşo kelgen kalıñ kol
Takır kırıp taştadım.
Ayza karmap imerip,
Coloydu kuup ciberip,
Köktön kök ala bulut tutulup,
Balban Coloy oşondo

Dağ gibi alpını devirip,
Doksan devenin altınını
Ganimet edip bir aldım,
Cehennemi böylece bir saldım.
Durduğum Altay'ı yurt kıldım,
Kırk hanemi bay kıldım.
Padişahça mal kesip,
Bay Cakıp zengin çıktı, diye,
Zenginliğini duyup Esenkan:
«Oğlunu bağlayıp getir!» deyip,
Pehlivanların başı er Coloy
Hanından haber alıp,
Kakançın'ın şehrinden
Bunlar akın edip gelince,
Kıtay sayısız, ben yalnız,
Hüda'ya bir suçum mu var?
Gökteki yıldız kılavuzum,
Kutubiy oldu yoldaşım.
Bele kuşak Kutubiy
Sırtları gözleyip dururken,
Açbuudan'a binen er Coloy
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
Ardındaki karaltısı
Duman çöküp bölünüp,
Perçemlileri bir başka bölük,
Ardından alpları görünüp,
O alpların yamanı —
Makas kulak Kaman alp,
Akbaba kuyruk Coon alp
Topyekûn basıp geçerken,
Kahrı sertçe başlattım,
Coloy kaçıp gidince,
O gelen kalabalık orduyu
Tümden kırıp attım.
Mızrak tutup çevirip,
Coloy'u kovalayıp,
Gökten gök ala bulut tutulup,
Pehlivan Coloy o zaman

Körünöö kaçıp kutulup,
Tuura kırıp kalmaktı
Tulparın tiyip bir aldım,
Tutangan kara kalmakka
Tuygun aba, kulak sal,
Mına uşunday çır saldım.

Göz göre kaçıp kurtulup,
Kalmak'ı dosdoğru kırıp,
Tulparına el koyup aldım,
Tutuşan kara Kalmak'a,
Sungur abam, kulak ver,
İşte böyle kavga saldım.

Tuurdugun may kıldım,
Altaydagı kırk üydü
Tutuşkanda bay kıldım.
Kılıçtı suurup kın kıldım,
Kırk uruu kıtay Beecinge
Aylasız kızık çır kıldım.
Kan içip cürüp katıktım,
Kara kalmak, mancuuda
Kankor burut atıktım.
Kıtay tümön, kırgız az,
Ayılı kanday konuuçu?
Kırılışsak kıtayga
Kaçıp kirer tokoy cok,
Kara kılar bir can cok
Ayla kanday boluçu?!»
Ugup Koşoy abakeñ,
Köñülü ketip bölünüp,
Uugup canı çıdabay,
Közünün caşı tögülüp:
«Kokuy, Manas, ne deysiñ?!
Bu kebiñdi kim uksun,
Bir karañgı tün uksun!
Kazba, Manas, orumdu,
Ordoluu curtka katılıp,
Kaynatpa menin şorumdu.
Aytkanım kança bilip al,
Arslanım Manas, tilimdi al!
Kozgolup ketip Beecin curt
Kolun cıynap kalbasın,
Korduktu bizge salbasın!
Törт tülük maldı çappasın,
Töbödön kıtay baspasın!

Çadır keçesini yağ kıldım,
Altay'daki kırk evi
Tutuşunca bay kıldım.
Kılıcı çektim, kınını boş kıldım,
Kırk boy Kıtay Beecin'e
Çaresiz kızgın kavga kıldım.
Kan içe içe katılaştım,
Kara Kalmak, Mancu içinde
Hunhar Burut diye ün saldım.
Kıtay tümen tümen, Kırgız az,
Obası nasıl konar ki?
Kıtay'la kırışsak eğer,
Kaçıp girecek orman yok,
Güvenilecek bir can yok,
Çare nasıl bulunur?!»
Bunu duyan Koşoy aban,
Gönlü gidip bölünüp,
İçi yanıp canı dayanmayıp,
Gözünün yaşı dökülüp:
«Eyvah, Manas, ne diyorsun?!
Bu sözünü kim duysun,
Bir karanlık gece duysun!
Kazma, Manas, kuyumu,
Ordalı yurda sataşıp,
Kaynatma benim çilemi.
Dediklerimi iyice belle,
Arslanım Manas, sözümü tut!
Beecin yurdu ayaklanıp
Ordusunu toplamasın,
Zulmü bize salmasın!
Dört tülük malı talan etmesin,
Tepemizden Kıtay basmasın!

Bilgenin kıtay kılbasın,	*Kıtay bildiğini yapmasın,*
Tukumdu kurut kırbasın!	*Soyumuzu kökten kırmasın!*
Tuş-tuştan kaptap aspasın,	*Dört yandan basıp aşmasın,*
Tutanıp ölgön kapırlar	*Tutuşup ölesi kâfirler*
Dümürdün baarın kazbasın!	*Kökleri tümden kazımasın!*
Kayra tartıp sen ketkin,	*Sen geri dönüp git,*
13010 Aşıp-şaşıp Altayga	*Koşup aceleyle Altay'a*
Azırınça sen cetkin.	*Şimdilik sen ulaş.*
Aygırdı bıçıp at kılgın,	*Aygırı iğdiş edip at kıl,*
Koçkordu bittep irik kılgın,	*Koçu enetip iğdiş kıl,*
Bukanı bıçıp uy kılgın,	*Boğayı enetip öküz kıl,*
Altayda kara kalmaktı	*Altay'daki kara Kalmak'ı*
Aleñgir salıp buy kılgın!	*Şiddet salıp perişan kıl!*
Buuranı bıçıp töö kılgın,	*Buğrayı enetip deve kıl,*
Buzuktuu kara kalmaktı	*Fesatçı kara Kalmak'ı*
Tüp kötörö cöö kılgın!	*Topunu birden yaya kıl!*
13020 Ukkan menen bilgenge,	*Duyana ve bilene göre,*
Otor-otor oyunçuk,	*Otar otar göçmek oyuncaktır,*
Kırk üylüü kırgız eliñdi	*Kırk haneli Kırgız elini*
Oynotup köçkün beri cakka.	*Oynatarak göçür beri yana.*
Kara kalmak, mancuunu	*Kara Kalmak'ı, Mancu'yu*
Çettep köçüp alganda,	*Kıyılayıp göçünce,*
Orkondun toosun tayanıp,	*Orkon'un dağına dayanıp,*
Orkoyup çıga kalganda,	*Heybetle çıkıverince,*
Keçikpey coluñ çalarmın,	*Gecikmeden yolunu gözlerim,*
Kızırduu Koşoy ölbösöm,	*Hızırlı Koşoy ölmezsem,*
13030 Kıyamattı körbösöm	*Kıyameti görmezsem,*
Altı aydan kiyin bararmın!	*Altı ay sonra varırım!*
Ok ötpös temir tonum bar,	*Ok geçmez demir zırhım var,*
El esebin alganda,	*Elin sayımı yapıldığında,*
Eldi katka salganda,	*Halk deftere yazıldığında,*
Oyonum seni tosuuga	*Beyim, seni karşılamaya*
On eki miñ kolum bar!	*On iki bin askerim var!*
Din busurman tulparın	*Müslüman dinlinin tulparını*
Çubatuuga salamın,	*Geçit resmine sokarım,*
Ok ötpögön ton kamdap,	*Ok işlemez zırh hazırlayıp,*
13040 Ok cetpegen at kamdap,	*Ok yetişmez at hazırlayıp,*
Maanisin körüp cerdi alıp,	*Değerini görüp yeri alıp,*

Basma ıloolop erdi alıp,
Kızır çalgan col bolup,
Kıylanın baarı kozgolup,
Kızıktı kıyla salamın,
Kızır çalgan kabılan,
Kımbatıñ Koşoy abakeñ,
Kıcıldagan kıtaydan
Acıratıp alamın.
Çöp kögörüp, cer caynap,
Betege ırañ tolgondo,
El öödölöp oşondo,
Cayloogo cañı kongondo,
At kara til bolgondo,
Ceti asaba tuu alıp,
Cer mayışkan kol alıp,
Astıñdan toso bararmın,
Caynagan kara kıtayga
Çunagım, senin özüñö
Coldoş bolup kalarmın.
Kara kalmak kaptasa
Öyüz-büyüz turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşup,
Kacıldagan kalmakka
Kabılan Manas sen üçün,
Kaçırıp ayza sunarmın,

Adım adım yoklayıp eri alıp,
Hızır dokunmuş yol olup,
Nicelerin hepsi kımıldanıp,
Nice görülmedik işler açarım,
Hızır dokunmuş kaplan,
Kıymetlin Koşoy aban,
Kaynaşan Kıtay'dan
Seni çekip kurtarırım.
Ot yeşerip, yer donanıp,
Çayır çimen renklenince,
El yaylaya ağınca o zaman,
Yaylaya yeni konunca,
At kara dil olunca,
Yedi sancak tuğ alıp,
Yeri ezen ordu alıp,
Önünden karşılamaya varırım,
Kaynaşan kara Kıtay'a,
Yavrum, senin kendine
Yoldaş olup kalırım.
Kara Kalmak basarsa,
Karşı karşıya duruşup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatırdaşıp vuruşup,
Uğuldayan Kalmak'a,
Kaplan Manas, senin için,
Saldırıp mızrak uzatırım,

Kankorum, senin ayıñdan
Kara kıtay, mancuuga
Canımdı kurman kılarmın.
Tüyşüktü tüzdöp salarmın,
Tüz bolup Koşoy kalbasam,
Özüm tosup alarmın!
Orkon, Altay toosuna
Özüm toso bararmın.
Colum üy tige konormun,
Kankorum, senin coluña
Ölbösöm kurman bolormun!
Koy, Manas kan, kök calım,

Hunharım, senin uğruna
Kara Kıtay'a, Mancu'ya
Canımı kurban ederim.
Zahmeti düzler, yola koyarım,
Sözünde durur Koşoy olmazsam,
Seni kendim karşılarım!
Orkon, Altay dağına
Kendim karşılamaya varırım.
Yol çadırı dikip konarım,
Hunharım, senin yoluna
Ölmezsem kurban olurum!
Vazgeç, Manas han, gök yelem,

Ceti-Özön turam cer caylap,
Koluma tiygen kalıñ kol
Kurgan kankor sen üçün
Aydap baram kembaylap,
Kabılan Manas şerimsiñ,
Belime tañuu erimsiñ.
Meder kılıp oturgan
Kargıluu toodoy belimsiñ!
Tuulbastan altı cıl,
Tuularıñ bilgemin,
Azgan-tozgon az elge
Tuu bolot dep cürgömün.
Köz körölek bala eleñ,
Cılkıdan kaalap bereyin,
Ker kabılan malımdı al,
Kelipsiñ Koşoy abaña
Azdık kılsa azıgıñ,
Köökörgö kuyup kanımdı al!
Tünörüşsö kıtayga
Tüz kirip ayza sayıp kel,
Tüyşük körgön kırk üylüü,
Şer ekeniñ çın bolso,
Azat kılıp alıp kel!
Kaynap catkan kıtayga
Kagışıp kırgın salıp kel,
Kayran Baltay, Cakıptı
Er ekeniñ çın bolso,
Cergeñe esen alıp kel!
Kazıluu catkan oru bar,
Kırk üylüü kırgız elinin
Özüñ karaan bolbosoñ,
Kaynay turgan şoru bar!
Korduk körgön çeni bar,
Koyboy kaptap kelüüçü
Al kıtaydın eli bar.
Er cerine konuuçu,

Ceti-Özön'de yer yurtlanıp dururum,
Elime geçen kalabalık orduyu,
Zavallı hunhar, senin için
Besleyip güdüp götürürüm,
Kaplan Manas, aslanımsın,
Belime kuşak erimsin.
Medet bilip oturduğum
Karlı dağ gibi belimsin!
Doğmadan altı yıl önce
Doğacağını bilmiştim,
Dağılmış perişan az ele
Tuğ olur deyip durdum.
Göz görmedik çocuktun,
Yılkıdan dilediğini vereyim,
Yağız kaplan, malımı al,
Gelmişsin Koşoy abana,
Azığın az gelirse,
Deri kaba doldurup kanımı al!
Kıtay kararıp çullanırsa,
Dosdoğru dalıp mızrak saplayıp gel,
Zahmet çekmiş kırk haneyi,
Aslanlığın gerçekse,
Azat edip alıp gel!
Kaynayıp duran Kıtay'a
Çarpışıp kırgın salıp gel,
Aziz Baltay'ı, Cakıp'ı,
Erliğin gerçekse,
Yurduna esen alıp gel!
Kazılmış hazır kuyusu var,
Kırk haneli Kırgız elinin,
Sen kendin arka olmazsan,
Kaynayacak çilesi var!
Gördüğü zulmün haddi yok,
Durmadan basıp gelecek
O Kıtay'ın eli var.
Er dediğin yurduna konar,

Kankor - dep, kuday caratsa,
El üçün kurman boluuçu.

Hüda hunhar diye yarattıysa,
El için kurban olur.

Ataa, Manas, kulunum,
Abañ Koşoy ölbösö,
A düynö cüzün körbösö
Kırgındı kızık salarmın,
Kılça körböy kuu candı
Acıratıp alarmın!
Kök calım, saga kebim bar,
Köp söz aytar çenim bar!
Cana aytsa munum bar,
Kankor şerim, ugup al!
Aykoconun Bilerik
Kıtayga elçi barıptır,
Kıstoonu kıtay salıptır,
Miñ balban menen çoñ Coloy
Mancuunun kanı Ezkara
Balanı sınap kalıptır.
Bilerikti caktırıp,
Çoñ küröñ oozun buruptur,
Çoñ kalday bar canında,
Aykoconun Bilerik
Capaanı Ezkara çoçko kılıptır.
Adam, dalay alptın sultanı,
Kıylasının kıyını,
Baarısının baatırı,
Erge ılayık er eken,
Aykoconun uulu eken,
Aldanın süygön kulu eken.
On ekide kezi eken,
Örttöngürdün özü eken,
Din kulpusu er eken,
Karmap alsa burutka
Keregi tiyçü er eken.
Ayzakerden ıktuusu,
Cazı mañday, cargak köz
Busurmandın mıktuusu.
Eñçeger boyluu, öñü saz,
Mañday çaçı az bolot,
Tutanıp ölgön bul çoçko
Kakançınga Beecinge

Ah, Manas, kulunum,
Aban Koşoy ölmezse,
Öte dünya yüzünü görmezse,
Görülmedik kırgın salarım,
Şu kuru canı kıl kadar saymadan,
Sizi çekip kurtarırım!
Gök yelem, sana sözüm var,
Çok söz etmeye hakkım var!
Yine dersem şu derdim var,
Hunhar aslanım, dinleyiver!
Aykoco'nun Bilerik'i
Kıtay'a elçi varmış,
Kıtay ona baskı salmış,
Bin pehlivanla koca Coloy,
Mancu'nun hanı Ezkara,
Oğlanı sınamaya durmuş.
Bilerik'i beğenip,
Koca kürenin ağzını çevirmiş,
Yanında koca kalday var,
Aykoco'nun Bilerik'ine
Cefayı domuz Ezkara etmiş.
Âdemin, nice alpın sultanı,
Nicelerin en yamanı,
Hepsinin bahadırı,
Ere lâyık bir er imiş,
Aykoco'nun oğlu imiş,
Allah'ın sevdiği kulu imiş.
On ikisinde çağı imiş,
Ateş parçasının ta kendisi imiş,
Dinin kilidi bir er imiş,
Tutup alınsa Burut'a
Yararı değecek er imiş.
Mızrakçıların ustası,
Yassı alınlı, çekik gözlü,
Müslüman'ın yamanı.
Uzunca boylu, benzi duru,
Alın saçı az olur,
Tutuşup ölesi bu domuz,
Kakançın'a, Beecin'e,

Tübündö bizge kas bolot.
Üyüñ küygön buruttu
Kol-ayagın baylaylı,
Çınmaçındın baaşası,
Çın Beecinge aydaylı!
Karıkan bar, Esenkan,
Tartuu kılıp baralı,

Sonunda bize düşman olur.
Evi yanası Burut'un
Elini ayağını bağlayalım,
Çınmaçın'ın padişahı var,
Çın Beecin'e sürelim!
Karıkan var, Esenkan var,
Armağan edip varalım,

Kırk arkan boyu çoñ zından
Öltürböstön - citirbey,
Zından-orgo salalı
Cañcaldaşpay, uruşpay,
Kızıtalak buruttun -
Burut degen curuttun
Bilerikti bekitip,
Kandıgın surap alalık,
Til albasa coyoluk,
El baatırı Alöökö
El çetine aparıp,
Ak üylüü munu koyoluk!
Altından salım köp alıp,
Bacıga tümön mal salıp,
Bacıga malı cetpese,
Beş köküldüü kızdı alıp,
Talaadan baylap döösün,
Buyrukka burut könbösö
Talkanday muştap meesin,
Çıgaralı buruttun
Kapkaydagı keesin!
Kumdan kulan kubalap,
Kuturup kalgan kezi eken.
Ölçöösün alıp kıtaydın,
Dalayın körüp bul eldin.
Tanabın tartıp bul cerdin,
Talkalanıp bul burut
Talaalap cürgön kezi eken», -
Dep, oşontüp, Ezkara,
Talkandı taamay salıptır.
Doñuz münöz er Coloy

Kırk urgan boyu koca zindana,
Öldürmeden, yitirmeden,
Zindan kuyusuna salalım,
Kavgasız, dövüşsüz,
Kahrolası Burut'un —
Burut denen güruhun —
Bilerik'ini kapatıp,
Hanlığını isteyip alalım,
Söz dinlemezse yok edelim,
El bahadırı Alöökö'nün
Elinin ucuna götürüp,
Rehin olarak bunu koyalım!
Altından haraç çok alıp,
Vergiye tümen mal salıp,
Vergiye malı yetmezse,
Beş perçemli kızı alıp,
Kırda devlerini bağlayıp,
Buyruğa Burut boyun eğmezse,
Beynini un gibi ezip,
Çıkaralım Burut'un
Ta derindeki kinini!
Kumda kulan kovalayıp,
İyice kudurduğu çağı imiş.
Kıtay'ın ölçüsünü alıp,
Bu elin nicesini görüp,
Bu yerin ipini çekip,
Darmadağın olup bu Burut,
Kırlarda gezdiği çağ imiş», —
Deyip, böylece, Ezkara,
Yıkımı tam yerine salmış.
Domuz huylu er Coloy,

	Talkalaşıp uruşup,	*Parçalaşıp dövüşüp,*
	Kanduu kanga kanışıp,	*Kanlı kana kanışıp,*
	Kaçpay turup salışıp,	*Kaçmadan durup çarpışıp,*
	Kızıktı kıyla körüşüp,	*Nice görülmedik iş görüşüp,*
	Bulak akkan emedey	*Pınar akar gibi*
13200	Kızıl kandı tögüşüp,	*Kızıl kanı döküşüp,*
	Uygu-tuygu turuşup,	*Allak bullak duruşup,*
	Bir bilgen çırın kılıptır,	*Bildiği kavgayı bir etmiş,*
	Alpı kirip zorduktap,	*Alpları girip zorbalayıp,*
	Mancuu, kıtay korduktap,	*Mancu, Kıtay horlayıp,*
	Bilerik kolun kırıptır.	*Bilerik'in ordusunu kırmış.*
	Aykoconun Bilerik	*Aykoco'nun Bilerik'ini,*
	Bilerik karmap aluuga	*Bilerik'i tutup almak için,*
	Bilgen çırın Ezkara	*Bildiği hileyi Ezkara*
	Sınap turup kılıptır.	*Sınaya sınaya etmiş.*
13210	Bilgen çırın baştaptır,	*Bildiği kavgayı başlatmış,*
	Baatırların barbaytıp,	*Bahadırlarını yere serip,*
	Mañdayga kırıp taştaptır.	*Karşısında kırıp atmış.*
	Kıyındarın kıyratıp,	*Yamanlarını devirip,*
	Kıyın müşkül salıptır.	*Ağır müşkül salmış.*
	Calgız kalıp Bilerik	*Yalnız kalıp Bilerik,*
	Kıtay cetip imerip,	*Kıtay yetişip kuşatıp,*
	Ayzaların sunuptur,	*Mızraklarını uzatmış,*
	Aygay kulak tundurup,	*Naralar kulak sağır edip,*
	Askerlerin Bilerik	*Askerlerini Bilerik*
13220	Ezkaraga kırdırıp,	*Ezkara'ya kırdırıp,*
	Keçee, Bilerik korduk körgöndö,	*Hani, Bilerik zulüm gördüğünde,*
	Kıyla kolu ölgöndö,	*Nice ordusu öldüğünde,*
	Capaa körüp calgız er	*Cefa çekip yalnız er,*
	Müşkül tartıp kün körüp,	*Müşkül çekip gün görüp,*
	Car-corosu ölüptür,	*Yâr ü yoldaşı ölmüş,*
	Calgızdıktı körüptür!	*Yalnızlığı görmüş!*
	Ayza sunup turuşup,	*Mızrak uzatıp duruşup,*
	Boy berbeptir Bilerik	*Boyun vermemiş Bilerik,*
	On eki künü uruşup.	*On iki gün dövüşüp.*
13230	Al Bilerik baykuştu	*O Bilerik zavallıyı*
	Kurçap kıtay toluptur,	*Kıtay kuşatıp dolmuş,*
	Kurgur calgız boluptur.	*Zavallı yalnız kalmış.*

	Mañdayında baraan cok,	*Karşısında bir karaltı yok,*
	Mendesine berbesin,	*Kul kısmına vermesin,*
	Bastırıp çıgar karaan cok.	*At sürüp çıkaracak gölge yok.*
	Bel baylagan beli cok,	*Bel bağladığı beli yok,*
	Bekip catkan ceri cok,	*Saklanacak yeri yok,*
	Kaz aylanbas zoosu cok.	*Kaz dolaşmaz kayası yok,*
	Kargıluu kara toosu cok.	*Karlı kara dağı yok.*
13240	Eş tutarga eli cok,	*Eş tutacak eli yok,*
	Kara kılar kalkı cok,	*Güvenecek halkı yok,*
	Acıratıp aluuçu,	*Çekip kurtaracak,*
	Añgeme-kırgın saluuçu,	*Destanlık kırgın salacak*
	Koşoy, Manas alpı cok,	*Koşoy, Manas gibi alpı yok,*
	Korduktu artık körüptür.	*Zulmün fazlasını görmüş.*
	Koygulaşar çarkı cok,	*Çarpışacak dermanı yok,*
	Koygulaşıp Bilerik	*Çarpışa çarpışa Bilerik —*
	Kuday betin körsötpö,	*Hüda, böylesini gösterme,*
	Murundun baarı bülünüp,	*Burunlar baştan başa ezilip,*
13250	Kulaktın baarı kulcuyup,	*Kulaklar baştan başa sarkıp,*
	Tarsıldaktan culunup,	*Şakırtıdan sıyrılıp,*
	Tuş-tuşunan körgöndö	*Dört bir yanından görününce,*
	Mendenin boyu dürküröp,	*İnsanın tüyleri ürperip,*
	Ayza, kılıç, caa ogu	*Mızrak, kılıç, yay oku*
	Tuş-tuştan tiyip kürküröp,	*Dört yandan değip gürleyip,*
	Kıtay ilek, al calgız,	*Kıtay sayısız, o yalnız,*
	Kılganı barbı kudayga,	*Hüda'ya ne etmişti ki?*
	Çapçışışıp turuşup,	*Boğaz boğaza duruşup,*
	Çaması ketip al boşop,	*Gücü tükenip gevşeyip,*
13260	On beş kün tınbay uruşup,	*On beş gün durmadan dövüşüp,*
	Koyununa kara kan tolup,	*Koynuna kara kan dolup,*
	Karaanga baykuş zar bolup,	*Bir karaltıya zavallı hasret kalıp,*
	Kayrat kılçu eki kol	*Gayret edecek iki eli*
	Öödö bolboy şal bolup,	*Kalkamayıp felç olup,*
	Düynögö bergis kayran baş	*Dünyaya değişilmez aziz baş*
	Çelektey kızıl kan bolup,	*Kova gibi kızıl kan olup,*
	Bilgenderden suradım,	*Bilenlerden sordum,*
	Bileriktin comogun	*Bilerik'in destanını,*
	Azaptı artık tartıptır,	*Azabın fazlasını çekmiş,*
13270	Mendesi mınday bolobu?	*Kul dediğin böyle mi olur?*

	Kürmö kiygen baatırı,	*Kaftan giyen bahadırı,*
	Küçtüü Coloy kapırı	*Güçlü Coloy kâfiri*
	Küçöp kirip kelgende	*Güçlenip girip gelince,*
	Dini ıslam adal din,	*Dini İslam, helal din,*
	Busurmandın uulunan	*Müslüman'ın oğlundan*
	Bir körgöngö zar bolup,	*Birini görmeye hasret kalıp,*
	Al kıtaydın ogunan	*O Kıtay'ın okundan —*
	Mendesine berbesin,	*Kul kısmına vermesin,*
	Kara makmal, ok ötpös,	*Kara kadife, ok geçmez,*
13280	Üstündögü kiygeni	*Üstündeki giysisi*
	Kat-katınan bölünüp,	*Kat katından ayrılıp,*
	Kıymıldasa Bilerik	*Bilerik kımıldayınca,*
	Colum üydöy caa ogu	*Yol çadırı kadar yay oku*
	Ar kaysı cerden tögülüp,	*Her bir yerinden dökülüp,*
	Oşo soguş içinde	*O savaşın içinde*
	Mingen atı Kılceerde,	*Bindiği atı Kılceerde,*
	Kılceerde cürböy bolkuldap,	*Kılceerde yürümez oldu sendeleyip,*
	Cürböy kalgan sebebi -	*Yürümez olmasının sebebi —*
	Bulçuñun bulgay ok tiyip,	*Kasını deşerek ok değip,*
13290	Kılceerde aksap cügürüp,	*Kılceerde aksayıp koşup,*
	Kılça tabar ayla cok,	*Kıl kadar bulunur çare yok,*
	Bilerik candan tüñülüp,	*Bilerik candan umut kesip,*
	Çama ketip, baş çaykap,	*Derman gidip, baş sallayıp,*
	Çarçap bular turganda	*Bunlar yorgun dururken,*
	Kıtaylardın balbanı	*Kıtayların pehlivanı*
	Tuş-tuşunan kol salıp,	*Dört bir yandan el salıp,*
	Çabıştı mıktap kılganda,	*Vuruşmayı iyice kızıştırınca,*
	Çabışıp çama cete albay,	*Vuruşup gücü yetmeyip,*
	Aykoconun Bilerik	*Aykoco'nun Bilerik'i*
13300	Çarkı ketip turganda,	*Dermanı kesilip dururken,*
	Mancuulardın baatırı,	*Mancuların bahadırı,*
	Coo börüsü conumdun	*Savaşın kurdu, belalısı,*
	Colu katuu kapırı,	*Yolu çetin kâfiri,*
	Epsiz curttun ereni,	*Uçsuz yurdun ereni,*
	Eñ akılman, çoñ sınçı	*En akıllısı, büyük sınayıcısı,*
	Ezkaraday bereni,	*Ezkara gibi bahadırı,*
	Kaldaylardın kapırı	*Kaldayların kâfiri —*
	Mancuulardın kanı eken	*Mancuların hanı imiş,*

Er Ezkara baatırı.
Çoñ kürööñgö kamçı urup,
Kaardanıp bakırıp,
«Kazır baylap algın», - dep,
Balbandarın çakırıp!
Malakayçan ıktuusun,
Balbansıngan mıktuusun,
Adamdın moynun aluuçu
Töö moyun kara orgogun,
Aydagan eken Ezkara
Döödür kara sorgogun.
Cañ-cuñun kuup tokmoktop,
Ezkara kaarın tökköndö
Calañ asker köp kolu
Canı çıgıp şokşoktop,
Kızıktı kıyla baştaptır,
Kıcıldagan kıtayın
Çoñ kürööñçön Ezkara
Kırıp ie taştaptır.
Cer toposun sapırıp,
Ezkara kayrat kılganda
Cer carılgan bakırık,
Aygay kulak tundurup,
Kalmaktardın balbanı
Üydöy çokmor kolgo alıp,
Bir caktan çıgıp bulduruk.
Asmanga uçup topurak,
Asker kaynap topurap,
Ayzanın başı kagışıp,
At körbögön cöö külük
Cöölörü attay carışıp,
Kanı kaarın salgan soñ,
Kaptabay kıtay turabı,
Kıyını buyruk kılgan soñ,
Kırat eken kapırlar
Ayanıp kuday urabı?!
Kara cooluk tüygön baş,
Arkasında boltoktop,
Kol tokmoktoy örgön çaç,

Er Ezkara bahadırı.
Koca küreye kamçı vurup,
Öfkelenip haykırıp,
«Hemen bağlayıp alın!» deyip,
Pehlivanlarını çağırıp!
Kalpaklı ustasını,
Pehlivanlık taslayan yamanını,
İnsanın boynunu koparan
Deve boyunlu kara orağını,
Sürmüş meğer Ezkara
Döödür denen kara zorbasını.
Cañ-cuñunu kovup tokmaklayıp,
Ezkara kahrını dökünce,
Salt askerden kalabalık ordusu
Canı çıkıp tir tir titreyip,
Nice görülmedik iş başlatmış,
Kaynaşan Kıtay'ını,
Koca küreli Ezkara,
Kırıp geçirivermiş.
Yerin tozunu savurup,
Ezkara gayrete gelince,
Yer yarılırcasına haykırış,
Naralar kulak sağır edip,
Kalmakların pehlivanı
Ev gibi topuzu ele alıp,
Bir yandan çıktı gümbürdeyip.
Göğe uçup toprak,
Asker kaynayıp kaynaşıp,
Mızrakların başı çarpışıp,
At görmemiş yaya yüğrük,
Yayaları at gibi yarışıp,
Hanı kahrını salınca,
Kıtay basmadan durur mu?
Yamanı buyruk verince,
Kırar imiş kâfirler,
Esirger mi, Tanrı çarpasıcalar?!
Kara yazma bağlanmış baş,
Ardında topaklanıp,
El tokmağı gibi örülmüş saç,

Bilerik kaptap ketkende
Kalmaktın kalkı aralaş.
Mañday cagı bakırık,
Kırk uruu kıtay balbanı
Tuş-tuştan uraan çakırıp,
Ayla ketip turganda
Caa tartkıç Döödür cetiptir,
Bilerik karmap alalbay,

Bilerik dalıp geçince,
Kalmak halkıyla karışık.
Ön tarafı haykırış,
Kırk boy Kıtay pehlivanı
Dört yandan savaş narası atıp,
Çare tükenip dururken,
Yay çeken Döödür yetişmiş,
Bilerik'i tutup alamayıp,

Astındagı Kılceerde
Süböönün bir cak betine,
Kök boordun taamay çetine,
Barmagınan may çıgıp,
Küç menen tartkan doñuzdun
Tırmagınan kan çıgıp,
Tartkan caasın karasañ
Boosu kılday çoyulup,
Kaardanıp turganı,
Kılceerde kıyın tulpardı
Caa menen urganı.
Caanın ogu dırkırap,
Kılceerdenin kaptalı
Tiygen ceri bırkırap,
Kan tögülüp zırkırap,
Kan-cin menen aralaş
Kaptalınan çoçkonun
Kara kan agıp dırkırap,
Sürdügüp ceerde cıgılıp,
Ataa, kıtay algan Kılceerde
Añgekke başı tıgılıp,
Bügün körgön erteñ cok,
Alasası kelgende
Uşunday eken düynö şok!
Bilerik aytıp mınday kep:
«Kocolorum koroyup,
Murda kıyla er elem,
Kıyındardan ayrılıp,
Özüm kaldım soroyup!
Sayat kılıp, añ uulap,

Altındaki Kılceerde'nin
Böğrünün bir yanına,
Kara ciğerin tam kıyısına,
Başparmağından yağ çıkıp,
Güçle çeken domuzun
Tırnağından kan çıkıp,
Çektiği yaya bir baksan,
Kirişi kıl gibi gerilip,
Öfkeyle durup,
Kılceerde yaman tulparı
Yay ile vurdu.
Yayın oku vınlayıp,
Kılceerde'nin böğrü,
Değdiği yer parçalanıp,
Kan dökülüp sızlayıp,
Kanla irin karışık,
Domuzun okladığı böğürden
Kara kan akıp şarlayıp,
Sendeleyip al at yıkılıp,
Ah, Kıtay'ın vurduğu Kılceerde,
Çukura başı saplanıp,
Bugün var olan yarın yok,
Eceli gelip çatınca,
Böyleymiş şu yalan dünya!
Bilerik şöyle söz etti:
«Hocalarım kırılıp bitti,
Önceleri nice er idim,
Yamanlardan ayrılıp,
Bir başıma kaldım dikilip!
Ava çıkıp, av kovalayıp,

Uuga kirgen ekemin,
Ayıkpagan bir azap,
Çuuga kirgen ekemin!
Kez bolgon kayra tartpagan
Colgo kirgen ekemin,
Kesip adam ötö algıs,
Şorgo kirgen ekemin!
Capaa, müşkül balaanı
Körgönü kelgen ekemin,
Otura kalıp siybegen,
Ceñi cerge tiybegen,
Dini kara kapırdan
Ölgönü kelgen ekemin!
Kaynap catkan kapırdın,
Kaardangan baatırdın
Kolunda kalgan ekemin!
Mönküsöm çıkpas kapırdın
Torunda kalgan ekemin!» -

Ava girmişim meğer,
Onulmaz bir azaba,
Kavgaya girmişim meğer!
Dönüşü olmayan bir
Yola girmişim meğer,
İnsanın kesip geçemeyeceği
Çileye girmişim meğer!
Cefayı, müşkül belayı
Görmeye gelmişim meğer,
Çömelip su dökmeyen,
Yeni yere değmeyen,
Dini kara kâfirden
Ölmeye gelmişim meğer!
Kaynayıp duran kâfirin,
Öfkelenmiş bahadırın
Elinde kalmışım meğer!
Çırpınsam çıkılmaz kâfirin
Tuzağında kalmışım meğer!» —

Dep, oşontüp, Bilerik
Üzöñgüdön but tayıp,
Eerden köçük bultayıp,
Eki butu salaktap,
Kubarıp öñü suyulup,
Eki betten akkan caş
Akırek ıldıy kuyulup,
Bilerik mintip turuptur,
Korduktu Coloy kılıptır.
Temir arkan torçonu
Tegerektep tor salıp,
Tegiz kancar kolçonu
Aç aykırık kol salıp,
Buyruk kılıp Ezkara
Ökürgöndön bakırıp,
Öltürüp iybe okus», - dep,
Balbandarın çakırıp,
Tegerektey kalgın, - dep,
Başına kook salgın, - dep,
Çapçışarga çama cok,

Deyip, böylece, Bilerik,
Üzengiden ayağı kayıp,
Eyerden kalçası kayıp,
İki ayağı sallanıp,
Benzi solup ağarıp,
İki yanaktan akan yaş
Köprücükten aşağı dökülüp,
Bilerik böyle durakalmış,
Zulmü Coloy etmiş.
Demir urgandan ağı
Çepeçevre kurup tuzak salıp,
Hepsi hançerli el takımı
Aç naralarla el salıp,
Buyruk verip Ezkara,
Böğürürcesine haykırıp,
«Sakın öldürüvermeyin!» deyip,
Pehlivanlarını çağırıp,
«Çepeçevre sarın!» deyip,
«Başına torba geçirin!» deyip,
Çarpışacak derman yok,

Kol-ayagın bayla, - dep,
Kaçırga baylap mingizip,
Kakandı közdöy ayda, - dep!
Tañ-tamaşa oyundu
Coonu ceñdik, salgın! - dep,
Ay Cañ-Cuñ kan, Kün Cañ-Cuñ,
Çet-Beecinde Esenkan
Taş-Köpürö şaarında
Carım kanım Azezil,
Beecindin kanı Karıkan
Bularga aydap barıñar!
It bolbosoñ balbandar,
Kırk uruu kıtay Beecindin
Kandıgın surap kalıñar!
Mınday adam kabılbayt,
Bu türdüü adam tabılbayt.
Balbandıgı başkaça,
Baatırdıgı bir kança,
Kolgo tüşkön can eken,
Kakançındın Beecindin
Irısına tabılgan
Iras mıktı can eken.
Kolgo tiygen koyondu,
Koyo bergen oñorbu?!
Kastaşıp cürgön buruttun,
Burut degen curuttun
Surap içip toybogon,
Sugalagın koybogon,

«Elini ayağını bağla!» deyip,
Katıra bağlayıp bindirip,
«Kakan'a doğru sür!» deyip!
Şenlikli seyirlik oyunu,
«Düşmanı yendik, kurun!» deyip,
Ay Cañ-Cuñ han, Kün Cañ-Cuñ,
Çet-Beecin'de Esenkan,
Taş-Köpürö şehrinde
Yarım hanım Azezil,
Beecin'in hanı Karıkan —
Bunlara sürüp götürün!
İt değilseniz, pehlivanlar,
Kırk boy Kıtay Beecin'in
Hanlığını isteyip alın!
Böyle insana rastlanmaz,
Bu türlü insan bulunmaz.
Pehlivanlığı bambaşka,
Bahadırlığı bir hayli,
Ele düşmüş bir can imiş,
Kakançın'ın, Beecin'in
Kısmetine bulunmuş
Gerçekten yaman can imiş.
Ele geçen tavşanı
Salıveren onar mı?!
Düşmanlık güden Burut'un,
Burut denen güruhun,
İsteyip içip doymayan,
Açgözlülüğünü bırakmayan,

Karañgıda aydasa
Karışkırça coylogon,
Bülük salıp, mal tiygen,
Erece buzup, el soygon,
Özönçö cerge ört koygon,
Kara suuga kan kuygan,
Suu iç dese, uu içken,
Kan tök dese, cin tökkön,
Eñişken tuura kelbegen,
Eñkeytip mende ceñbegen,

Karanlıkta sürülse
Kurt gibi sinsice dolaşan,
Kargaşa salıp mala el koyan,
Töre bozup el kıran,
Vadi boyu yere ateş koyan,
Kara suya kan döken,
Su iç dense zehir içen,
Kan dök dense irin döken,
Güreşte dengi çıkmayan,
Eğdirip kimsenin yenemediği,

Çabuul izdep, curt buzgan,
Çabılgan kırgız tukumu -
Uypalgan kırgız al curttun
Ulugunun özü eken.
Karagan kara közü eken,
Orgo alparıp salalık,
Tutanıp ölgön kırgızdın
Kızdarın tartıp alalık!
Kırk arkan boyu çoñ zından
Oşogo barıp salalık!
Kızıtalak buruttun
Kıylasın tartuuga alalık!
Al sözüñö könbösö,
Al aytkandı berbese,
Kolgo tüşkön Bilerik
Kılıçtap başın alalı,
Kıyratıp başın caralı!
Küçtüü balban ekööölöp,
Kürmöp baylap moynunan
Öödö-tömön cetelep,
Kıyratıp başın alalı!» -
Ezkara mınday aytıp kep,
Zilinde bul iş kerek, - dep,
Kaçırga baylap aldı emi,
Şuru otogot, marcan taş,
Zuñtuñdun kanı aralaş,
Ulugu bar, kanı bar,
Kıyındarı, baarı bar,
Mancuunun kanı Ezkara,
Şibeelikten Ilama,
Kalmaktardın Coloyu,
Taamay eren canıbar,
Bilerik baylap alganda
Taş sayıngan kıtaydın
Tazasının baarı bar.
Balanı karmap alıptır,
Temir torgo salıptır,
Belinen karmap büktöptür,

Akın arayıp yurt bozan,
Vurulmuş Kırgız soyu —
Hırpalanmış Kırgız, o yurdun
Ulusunun ta kendisi imiş.
Bakan kara gözü imiş,
Kuyuya götürüp atalım,
Tutuşup ölesi Kırgız'ın
Kızlarını çekip alalım!
Kırk urgan boyu koca zindan —
Ona götürüp atalım!
Kahrolası Burut'un
Nicesini haraca bağlayalım!
O sözüne boyun eğmezse,
O denileni vermezse,
Ele düşen Bilerik'in
Kılıçla başını alalım,
Ezip başını yaralım!
İki güçlü pehlivan birlikte,
Boynundan sımsıkı bağlayıp,
Bir aşağı bir yukarı çekeleyip,
Ezip başını alalım!» —
Ezkara böyle söz edip,
Aslında bu iş gerek, deyip,
Katıra bağlayıp aldı şimdi,
Mercan düğmeli, inci taşlı,
Zuñtuñ hanları karışık,
Ulusu var, hanı var,
Yamanları, hepsi var,
Mancu'nun hanı Ezkara,
Şibee elinden Ilama,
Kalmakların Coloy'u,
Nişancı eren yaratık,
Bilerik'i bağlayıp aldıklarında,
Taş kuşanan Kıtay'ın
Seçkinlerinin hepsi var.
Oğlanı yakalayıp almış,
Demir kafese koymuş,
Belinden tutup bükmüş,

Beecindi közdöy cüktöptür.
Kaarı toluk bakırıp,
Süyüngöndön baarısı
«Kakaylap» uraan çakırıp,
Surnay ünü bapıldap,
Ceznay ünü takıldap,
Baraban kagıp toy kılıp,
Baatır eken Ezkara
Tırgootu tıypıl çogulup,
Baylap algan baatırın
Astına salıp aydatıp,
Aylaluu Coloy kapırıñ
Özöndön çañı burkurap,
Özüñ körgön köp mancuu
Ölöñün aytıp çurkurap,
Balbanı bölök bölünüp,
Balbandardın sıyagı
Baatırlık türü körünüp.
Balbandın türü bir başka,
Baatırların çogultup,
Algan eken Esenkan
Aalamdı buzgan köykaşka,
Ulugu bar, kanı bar,
Uşunçanı cıynagan
Bilgiç eken karkıbar.
«Bilerik baylap keldik», - dep,
Astına kabar saldırıp,
Altımış teytey, kırk mancuu
Süyünçüsün aldırıp,
Esenkandın eşikte
Taza kumdan töktürüp,
Seyildikke çıguuçu
Opsuz biyik munara
Baaşalıgı başkaça,
Kızıtalak suragı
Kabar uktu Esenkan.
Munaraga cügürüp,
Tolup catkan köp asker
Kan Esenkan aldına

Beecin'e doğru yüklemiş.
Kahır dolu haykırıp,
Sevincinden hepsi
«Kakay!» diye nara atıp,
Zurna sesi vınlayıp,
Boru sesi takırdayıp,
Davul çalıp toy edip,
Bahadır imiş Ezkara,
Tırgoot'u tümden toplanıp,
Bağladıkları bahadırı
Önüne katıp sürdürüp,
Kurnaz Coloy kâfirin,
Vadiden tozu tütüp,
Senin gördüğün nice Mancu
Türküsünü söyleyip çığrışıp,
Pehlivanı ayrı bölünüp,
Pehlivanların görünüşünden
Bahadırlık hali görünüp.
Pehlivanın hali bir başka,
Bahadırlarını toplayıp,
Almış meğer Esenkan
Âlemi bozan seçkinleri,
Ulusu var, hanı var,
Bunca kişiyi derleyen
Bilgiçmiş o ulu kişi.
«Bilerik'i bağlayıp getirdik!» deyip,
Önüne haber saldırıp,
Altmış teytey, kırk Mancu
Müjdesini aldırıp,
Esenkan'ın kapısında
Temiz kum döktürüp,
Seyre çıkılan
Ölçüsüz yüksek kule —
Padişahlığı bambaşka,
Kahrolasının düzeni —
Haberi duydu Esenkan.
Kuleye koşup,
Dolup taşan nice asker,
Han Esenkan önüne

Kelinderçe toñkoñdop,
Taazim kılıp cügünüp,
Kaardanıp Esenkan,
Turgan eken bakırıp,
Köp ılaşker, san tırgoot,
Biröön koyboy çakırıp:
«Ordo kaptap, kol cürdüñ,
Az gana emes mol cürdüñ!
Uluguñ, baştık kanıñ kel,

Uşunça curtum, baarıñ kel,
Taş sayıngan tazañ kel,
Kürmö kiygen küçtüüñ kel,
Aybalta çabar ıktuuñ kel,
Ayzaga kambıl mıktuuñ kel,
Ayzası artık uçtuuñ kel,
Kılıçı kıyın kurçtuuñ kel!
Ceti tümön coo kelse,
Ceke ayza sunçuñ kel,
Daarınıñ kalbay, baarıñ kel,
Çala moñol kanıñ kel,
Miñden çıkkan biriñ kel,
Akılga dıykan ıktuuñ kel,
Ayabagan mıktuuñ kel!
Kımbatıñar, karıñar
Topoloñ tiygen emedey,
Toktoboy kaptap kelipsiñ.
Tozmogo koygon baarıñar!
Karoolgo koygon ıktuuñar,
Aşıp-şaşıp antañdap,
Kalbay baarıñ kelipsiñ,
Kalıñ asker mıktuuñar.
Beylep, oylop, köp cüröm,
Çalışa ketsek okustan,
On segiz miñ aalamdı,
Cerge tuulgan adamdı
Celdetim cumşap talkalap,
Ceke bilem, - dep turam.
Aşıp-şaşıp kelgeniñ,

Gelinler gibi eğilip bükülüp,
Tazim edip diz vurup,
Öfkelenip Esenkan
Haykırıp durur imiş,
Nice leşker, sayısız tırgoot,
Birini komadan çağırıp:
«Ordayı basıp orduyla yürüdün,
Az değil, pek kalabalık yürüdün!
Ulun gelsin, baş hanın gelsin,

Bunca yurdum, hepiniz gelin,
Taş kuşanan seçkinin gelsin,
Kaftan giyen güçlün gelsin,
Aybalta çalan ustan gelsin,
Mızrağa çevik yamanın gelsin,
Mızrağı keskin uçlun gelsin,
Kılıcı yaman keskinin gelsin!
Yedi tümen düşman gelse,
Tek başına mızrak uzatanın gelsin,
Kimse kalmadan hepiniz gelin,
Yarı Moğol hanın gelsin,
Binde bir çıkanın gelsin,
Akılda derin ustan gelsin,
Acımasız yamanın gelsin!
Kıymetliniz, yaşlınız,
Kargaşaya uğramış gibi,
Durmadan akın edip gelmişsiniz.
Nöbete konan hepiniz!
Karakola konan ustalarınız,
Koşup telaşla soluyup,
Kimse kalmadan gelmişsiniz,
Kalabalık asker, yamanlarınız.
Tartıp düşünüp çok dururum,
Kazara çatışıp düşersek,
On sekiz bin âlemi,
Yeryüzüne doğmuş insanı
Cellâdımı salıp ezerim,
Tek ben bilirim, der dururum.
Koşup telaşla gelişiniz,

Dalay balban antañdap,
Tagımdı tepsey kelgeniñ,
Eselek kol enteñdep,
Emineni körgönüñ?!»
Açuusu kelip Esenkan,
Açuulanıp üksöñdöp,
Töbö çaçı süksöñdöp,
Kaardı katuu baştadı,
Askerlerdi Esenkan
Çalıp ie taştadı.
Er Esenkan uluktun
Bekem kılgan beş saray,
Bekemdigi bir dalay.
Bettep mende kelbegen,
Bet alıp adam ceñbegen,
Sakçıları sandan köp,
Karoolçusu andan köp.
Balbanı bar cabılgan,
Uluk eken Esenkan

Nice pehlivan soluk soluğa,
Tahtımı çiğneyip gelişiniz,
Akılsız ordu apar topar,
Nedir gördüğünüz?!»
Öfkesi gelip Esenkan,
Kızıp kabararak,
Tepe saçı diken diken,
Kahrı sertçe başlattı,
Askerleri Esenkan
Çarpıp deviriverdi.
Er Esenkan ulunun
Sağlam kıldığı beş sarayı,
Sağlamlığı bir hayli.
Yüzüne kimse gelmemiş,
Karşısına çıkıp kimse yenmemiş,
Bekçileri sayıdan çok,
Gözcüsü ondan da çok.
Pehlivanı var, hepsi seferber,
Ulu imiş Esenkan,

Baş kününön kamıngan.
Arı cagında sakçısı,
Adamdın murdu, kulagın
Tumar kılıp tagıngan.
Ayta-buyta degiçe,
Buyruk kılsa Esenkan
Köp askeri cabılgan.
Esenkandın altın tak,
Aylanası çınar bak.
Al tagının eşikte,
Kazılgan dayar oru bar
Arı cagına karasa,
Kıncı salıp baylagan
Katılsa soyor zoru bar.
Karasa mınça barkı bar,
Can saktarga san kolu
Cıyılgan eken karkıbar.
Mancuunun kanı Ezkara,
Kalmak kanı çoñ Coloy

İlk gününden hazırlanmış.
Öte yanında bekçisi,
İnsanın burnunu, kulağını
Muska edip takınmış.
Kaşla göz arasında,
Esenkan buyruk verse,
Nice askeri seferber olur.
Esenkan'ın altın tahtı,
Çevresi çınar bağı.
O tahtının kapısında
Kazılmış hazır kuyusu var,
Öte yanına bakılsa,
Zincire vurup bağlanmış,
Sataşanı boğazlayacak zorbası var.
Bakılsa bunca değeri var,
Canını korumaya sayısız ordusu
Toplanmış meğer, ulu kişi.
Mancu'nun hanı Ezkara,
Kalmak hanı koca Coloy,

Kaardı katuu baştadı,
Curt baştıgı Esenkan
Cutup ie taştadı.
Kara kalmak karısı,
Şibee, mancuu baarısı
Kırgın tiygen emedey,
Esenkan kaarın tökköndö
Kıyrap tüştü baarısı.
Öz bilgenin san kolgo
Kıla turgan boluptur,
Toktoboston san koldu
Kıra turgan boluptur.
Çoguusu menen baarına
Adam körbös dümöktü
Kıla turgan boluptur.
Mancuunun kanı Ezkara
San kolunan bölünüp,
Esenkandın közünö
Erdigi epsiz körünüp,
Tizesi cerge bügülüp,
Uşunçalık şaardın
Ulugu eken Ezkara,
Dal aldına barganda
Kelin boldu cügünüp,
Ezkara ayttı emi kep,
Kan aldına mınday dep:
«Baatır Esen, ulugum!
At boroyun sıdırıp,
Cerdin üstün kıdırıp,

Çalgın çalıp, cer kaygıp,
Erdigim menin kim üçün,
Er Esenkan, sen üçün!
At boroyun sıdırsam,
Aalamdın baarısın
Bezip cürüp kıdırsam,
Çaçkın kılsam malımdı,
Kurman kılsam canımdı,
Süyünçülöp er baylap,

Kahrı sertçe başlattı,
Yurt başı Esenkan
Bir solukta haşlayıverdi.
Kara Kalmak yaşlısı,
Şibee, Mancu hepsi,
Kırgına uğramış gibi,
Esenkan kahrını dökünce,
Yıkılıp düştü hepsi.
Kendi bildiğini sayısız orduya
Yapar olmuş,
Durmaksızın sayısız orduyu
Kırar olmuş.
Topluca hepsine
İnsanın görmediği belayı
Salar olmuş.
Mancu'nun hanı Ezkara,
Sayısız ordusundan ayrılıp,
Esenkan'ın gözüne
Yiğitliği ölçüsüz görünüp,
Dizi yere bükülüp,
Bunca büyük şehrin
Ulusu imiş Ezkara,
Tam önüne varınca
Gelin gibi diz vurdu,
Ezkara şimdi söz etti,
Han önünde şöyle deyip:
«Bahadır Esen, ulum!
Atın yelesini yatırıp,
Yerin üstünü dolaşıp,

Keşfe çıkıp yer gezip,
Benim yiğitliğim kimin için?
Er Esenkan, senin için!
Atı dörtnala sürsem,
Âlemin hepsini
Koşturup durup dolansam,
Malımı saçıp savursam,
Canımı kurban etsem,
Müjde verip er bağlayıp,

Aldıña kelsem küülödüñ,
Baş keserdey türdöndüñ!
Kıyla kızık baştadıñ,
Kılçaybay koysom özüñö
Kırıp ie taştadıñ!
Kan ele bolsoñ bekersiñ,
Kan ekeniñ çın bolso,
Kayran baştı kesersiñ!
Kanım, buyruk sen kıldıñ,
Aytkanıña men turdum.
Özüñ buyruk kılgan soñ,
Kapçaldı buzup col aldım,
Kakandan cınap kol aldım.
At boroyun sıdırdım,
Aalamdın baarısın
Cortup cürüp kıdırdım.
Ezkara cortup aşpagan
Adır-küdür bel kalbay,
Men körbögön el kalbay,
Tulpar atım coorutup,
Köbüröök köñül oorutup,
Çay algan toonun kentinen,
Altın kazçu Çay-Toonun,
Tügöngön arı çetinen,
Üzülgön toonun urçuktan,
Uzun tüşkön tumşuktan,
Kurun selde çalınıp,
Kuduretke calınıp,
Arkar aydap, kulan kuup,
Astımdan çıktı bir top can.
Çegimdi buzup keliptir,
Kelgenin közüm körüptür,
Ulamadan ulasam,
Uçu-tübün surasam -
Körsö, burut özü eken,
Bir şaytandı Beecinge
Kızıtalak al burut
Salganı cürgön kezi eken.
Kayguul karap, cer çalıp,

Önüne gelsem, üstüme yürüdün,
Baş kesercesine suret bağladın!
Nice görülmedik iş başlattın,
Sana dönüp bakmasam,
Kırıp geçiriverdin!
Han isen de boşunasın,
Hanlığın gerçek ise,
Bu aziz başı kesersin!
Hanım, buyruğu sen verdin,
Dediğinde ben durdum.
Sen buyruk verdikten sonra,
Geçidi bozup yol aldım,
Kakan'dan derleyip ordu aldım.
Atı dörtnala sürdüm,
Âlemin hepsini
Akın edip dolaştım.
Ezkara'nın aşmadığı
Engebeli bel kalmadan,
Görmediğim el kalmadan,
Tulpar atımın sırtını yara edip,
Gönlümü daha çok incitip,
Çay alınan dağın kentinden,
Altın kazılan Çay-Too'nun
Bittiği öte ucundan,
Kopmuş dağın çıkıntısından,
Uzun inen burundan,
Kuşağı sarık gibi dolayıp,
Kudret sahibine yalvarıp,
Dağ koyunu güdüp kulan kovup,
Önümden çıktı bir bölük can.
Sınırımı bozup gelmiş,
Geldiğini gözüm görmüş,
Sora sora izini sürsem,
Ucunu kökünü sorsam —
Meğer Burut'un ta kendisi imiş,
Bir şeytanlığı Beecin'e,
Kahrolası o Burut,
Salmak üzere gezdiği çağ imiş.
Devriye gözleyip yer yoklayıp,

Kas bolup cürgön kezi eken.
Bir dümöktü Beecinge,
Salganı cürgön kezi eken.
Bacıdan cıygan tümön mal,
Kazınalık tümön mal -
Kastık kılıp bu burut
Alganı cürgön kezi eken,
Bir şumduktu kakanga
Salganı cürgön kezi eken!
Özü ıslam dininde,
Örttönüp ketken bul burut
Bizge duşman zilinde.
Kayguuldu tiktep bul burut,
Alganı cürgön kezi eken,
Kalaymandı kakanga
Salganı cürgön kezi eken.
Tomuktay cerde too cok,
Tokumçalık koo cok,
Çoñ-Tuñşanın çetinen,
Kulan-Talaa betinen
Kuturup ketken burutka
Cekene belge kurçandım,
Ceke aralap kol saldım.
Kuturgurdun özü eken,
Zordugu toonun teñindey,
Ançа-mınça adamdı
Aydap kırıp cegidey.
Mizdey sarı talaada
Öyüz-büyüz turuştum,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Kırk bir kün tınbay uruştum.
At salışıp çıgışıp,
Aç kıykırık salışıp,
Ayza kıyrap ketkende
Aybalta menen çabışıp,
Erdigin közüm körgönü,
Kırk bir küngö boy berbey,
Taş sayıngan kıtaydan

Düşman olup gezdiği çağ imiş.
Bir belayı Beecin'e
Salmak üzere gezdiği çağ imiş.
Vergiden derlenen tümen malı,
Hazinelik tümen malı —
Düşmanlık edip bu Burut,
Almak üzere gezdiği çağ imiş,
Bir fitneyi Kakan'a
Salmak üzere gezdiği çağ imiş!
Kendisi İslam dininde,
Yanıp yakılası bu Burut,
Özünde bize düşman.
Devriyeyi gözleyip bu Burut,
Almak üzere gezdiği çağ imiş,
Kargaşayı Kakan'a
Salmak üzere gezdiği çağ imiş.
Aşık kemiği kadar yerde dağ yok,
Keçe kadar çukur yok,
Çoñ-Tuñşa'nın ucundan,
Kulan-Talaa yamacından,
Kudurup gitmiş Burut'a
Tek başıma bele kuşandım,
Yalnız dalıp el saldım.
Kuduruğun ta kendisi imiş,
İriliği dağın dengi kadar,
Şöyle böyle insanı
Sürüp kırıp yiyecek gibi.
Bıçak ağzı gibi sarı bozkırda
Karşı karşıya durdum,
Tüfek atıp, yay çekip,
Kırk bir gün durmadan dövüştüm.
At koşturup çıkışıp,
Aç naralar salışıp,
Mızraklar kırılıp gidince,
Aybalta ile vuruşup,
Yiğitliğini gözüm gördü,
Kırk bir gün boyun vermeden,
Taş kuşanan Kıtay'dan

Tazaları ölgönü.
At salışıp turuşup,
Aygaylaşıp uruşup,
Şibeenin Kalday kanı ölüp,
Kagışka kirip barganda
Kalmak Conduk dagı ölüp,
Kagış, kıyın kalayman
Kaardı katuu baştadık,
Kancarkoldu kaptatıp,
Kayratı cok camanın

Seçkinleri öldü.
At koşturup duruşup,
Naralaşıp dövüşüp,
Şibee'nin Kalday hanı ölüp,
Çarpışmaya girip varınca,
Kalmak Conduk dahi ölüp,
Çarpışma, çetin kargaşa —
Kahrı sertçe başlattık,
Hançerli kolu saldırtıp,
Gayretsiz kötüsünü

Takır kırıp taştadık.
Belgilüüsün cayladık,
«Kanga kerek bolot», - dep,
Kadırluusun karmadık.
Taamay ukkun sözümdü,
Açuulansañ meyliñiz,
Tartuu kıldım özüñö!
Karmap kelgen bul burut,
Bilegi coon, taş cürök,
Bil müçölüü badirek.
Balbandıgı bir kança,
Baatırdıgı bir başka,
Calayak ooz, car kabak,
Aybatı artık, zaarı küç
Karmaşa kelgen adamdı
Kırıp-soyup kılat tüz!
Aç arslan töştöngön,
Örttönüp ketken bul burut
Algır bürküt közdöngön,
Canıñ çıkkan buruttun
Can kazanday başı bar,
Catkan ittey kaşı bar,
Oroodoy çuñkur közü bar,
Ölümdön kayta kaytpagan
Orgu-bargı sözü bar.
Akıl oylop, curt bilgen,
Zardaldık sını körünöt,
San koldu ceke baştagan

Kökünden kırıp geçirdik.
Namlılarını yere serdik,
«Hana gerek olur» diye,
İtibarlısını tutup bağladık.
Sözümü dosdoğru dinle,
Öfkelenirsen de öfkelen,
Sana armağan eyledim!
Tutup getirdiğim bu burut,
Bileği kalın, taş yürekli,
Fil yapılı bir haydut.
Pehlivanlığı bir başka,
Yiğitliği bambaşka,
Yayvan ağızlı, yar kaşlı,
Heybeti üstün, zehri güçlü,
Kendisiyle boğuşmaya geleni
Kırıp biçip dümdüz eder!
Aç arslan gibi göğüs geren,
Yanıp gidesice bu burut
Alıcı kartal gibi bakan,
Canı çıkasıca burutun
Koca kazan gibi başı var,
Yatan it gibi kaşı var,
Kuyu gibi çukur gözü var,
Ölümden geri dönmeyen
Coşkun taşkın sözü var.
Akıl yürüten, halkı bilen,
Soylu bir hâli görünür,
Sayısız orduyu tek başına yöneten

Balbandık türü körünöt.
Teksiz cürgön uul emes,
Tegin cürgön kul emes.
Örttöngürdün özü okşoyt,
Beecinge buzuk saluuçu,
Bet alganın aluuçu,
Beypay kuldun özü okşoyt.
Ayza karmap imerdi,
Öñçöy balban mancuunu
Örttönüp ketken bul burut
Ötkörö kırıp ciberdi.
Kılıçın karmap tolgodu,
Kızıtalak burut oñbodu,
Kırgındı kızık baştadı,
Katılgandın baarısın
Kılıçtap kırıp taştadı.
Men Ezkara bolgonu,
Ezkara atka kongonu,
Mınday erdi körbödüm,
Mınday erdi tuybadım.

Pehlivanlık çehresi görünür.
Soysuz gezen oğul değil,
Boşuna gezen kul değil.
O yanasıcanın ta kendisi galiba,
Beecin'e fesat salan,
Yöneldiğini alıp geçen,
O belalı kulun ta kendisine benzer.
Mızrak kavrayıp çevirdi,
Seçme pehlivan Mançuları
Yanıp gidesice bu burut
Adamakıllı kırıp geçirdi.
Kılıcını kavrayıp savurdu,
Kahrolası burut yola gelmedi,
Kırgını kızıştırıp başlattı,
Sataşanların hepsini
Kılıçtan geçirip yere serdi.
Ben Ezkara olalı,
Ezkara adını alalı,
Böyle bir er görmedim,
Böyle bir er duymadım.

Betteşkeni - beşten, tört,
Kızıtalak buruttun
Bet algan cagı kızıl ört,
Katılgandı çalganday,
Kaman sını bar eken,
Atışkandı algıday,
Arslan sını bar eken.
Kara cagal Boroonçu
Bozup çıgıp uruştuk,
Kalmaktardan çoñ Coloy
Tozup çıgıp uruştuk.
Çoñ kürönçön Ezkara
Koşo çıgıp uruştuk,
Delpiñ alp menen Döödür alp,
Karşılaşıp turuştuk.
Araga alıp çettedik,
Öñ döölördün baarısı
Bilerikti bettedik.

Karşısına çıkan beşer, dörder,
Kahrolası burutun
Yöneldiği yan kızıl alev,
Sataşanı biçercesine,
Yaban domuzu duruşu varmış,
Atışanı kapan alıcı kuş gibi,
Arslan duruşu varmış.
Kara yağız Boroonçu,
Öne atılıp vuruştuk,
Kalmaklardan koca Coloy,
Yolunu kesip vuruştuk.
Koca doru atlı Ezkara,
Birlikte çıkıp vuruştuk,
Delpiñ alp ile Döödür alp,
Karşı durup direndik.
Ortaya alıp kuşattık,
Seçkin devlerin hepsiyle
Bilerik'in üstüne yürüdük.

Küçkö salıp balanı
Eptep karmap albasak,
Beecindi soo koyobu,
Katılgan aman kalabı,
Bul öñdöngön kuu burut
Elinde beker catabı?!
Karmap müntüp albasak,
Beecindi aman koyobu?!
Üyüñ küygön bu burut
Adamdan artık tuulgan,
Mınça karmap albasak,
Sala turgan çuulgan.
Kıyındarın kıyratıp,
Kaardı sala kirgenbiz,
Karmap alıp biröönü,
Bet aldıña berenim,
Tartuu kılıp kelgenbiz!
Sınçıñızga sınatıp,
Sınap turup alıñız,
Sınıña tolso buruttu
Zındanıña salıñız!»
Ezkara mınday degende,
Esenkandın doolbas,
Kan aldında belgisi
Özü bildin terisi,
Cezge çoyup kaptatkan,
Altın taktın tübünö
Karoolun koyup saktatkan.
Köçügü coon üç kuçak,
Üydöy çokmor kolgo alıp,

Güç kullanıp bu çocuğu
Bir yolunu bulup tutmazsak,
Beecin'i sağ kor mu,
Sataşan sağ kalır mı,
Bu suratlı kurnaz burut
Yurdunda boş yatar mı?!
Tutup zapt etmezsek,
Beecin'i esen bırakır mı?!
Evi yanasıca bu burut
İnsandan üstün doğmuş,
Böyleyken yakalamazsak,
Kopacak kıyamet besbelli.
Yamanlarını kırıp geçirip,
Gazapla dalmıştık üstüne,
Birini yakalayıp,
Huzuruna, yiğidim,
Armağan diye getirdik!
Sınayıcına sınatıp,
Sınayarak alınız,
Gözünüze dolarsa burutu
Zindanınıza atınız!»
Ezkara böyle deyince,
Esenkan'ın savaş davulu var,
Han önünde nişanı,
Derisi fil derisinden,
Tunçla gerdirip kaplatılmış,
Altın tahtın dibinde
Nöbetçi koyup beklettiği.
Sapı kalın, üç kucak,
Ev gibi tokmağı ele alıp,

Kamınıp çabat balbanı,
Ünü ugulbay düñgüröp,
Kulaktın çıgat daldalı,
Canındagı balbanı
Doolbas urup kalganı.
Doolbas bekem kagılıp,
Sıykırçısı, sınçısı
Doolbas ünün ukkanda

Hazırlanıp vurur pehlivanı,
Gümbürtüden ses işitilmez,
Kulağın zarı yırtılır,
Yanındaki pehlivanı
Davula vurmaya durdu.
Davul sıkı dövülünce,
Büyücüsü, sınayıcısı,
Davul sesini duyunca

Kaptap cetti köp uluk.
Esenkandın kum maydan
Aşıp-şaşıp basışıp,
Balbanı mintip turganda,
Ürböp-dürböp cügürüp,
Tizesi cerge bügülüp,
Sıykırçısı, sınçısı,
Acayıpçı, balçısı,
Atagın körgön çoçugan,
Altımış barak Burkandı
Artık-cetik okugan,
Sınçıları kelgende
Sınap bergin munu, - dep,
Kalk cıyılıp turuptur,
Katuu buyruk kılıptır.
Bileriktin moyununan
Teektep bekem baylaptır,
Ceti döösü cetelep,
Öödö-tömön aydaptır.
Sınçıları körüptür,
Er Esenkan çoñ kanga
Kılıgın ayta beriptir:
«Uluk da eken, şer da eken,
Kolgo tiygen bul burut
Artık mıktı er eken,
Kan içme kankor burutka
Coldoş bolçu neme eken.
Orto boyluu, keñ dalı,
Oyrottu buzar er eken,
Kakançındın Beecinge
Ok atuuçu er eken.
Keñ kökürök, cayık töş,
Kelbersigen kuu burut
Kanday künü bolgon kez.
Kol-ayagın bekitip,
Korduk kılıp bakpasañ,
Top kazına mülküñdü
Çaça turgan uul eken,
Toktoboston Kakandan

Akın edip geldi nice ulular.
Esenkan'ın kum meydanına
Koşuşup telaşla yürüyüp,
Pehlivanı böyle dururken,
Ürküp telaşla koşuşup,
Dizleri yere bükülüp,
Büyücüsü, sınayıcısı,
Acayipçisi, falcısı,
Ününü görenler ürkmüş,
Altmış yaprak Burkan'ı
Fazlasıyla okuyup bitirmiş,
Sınayıcıları gelince,
«Sına bakalım bunu» diye,
Halk toplanıp durmuş,
Sıkı buyruk verilmiş.
Bilerik'i boynundan
Köstekleyip sımsıkı bağlamışlar,
Yedi devi yedeğine alıp,
Bir aşağı bir yukarı sürmüşler.
Sınayıcıları görmüş,
Er Esenkan koca hana
Huyunu anlata durmuşlar:
«Hem uluymuş, hem arslanmış,
Ele geçen bu burut
Fazlasıyla yaman bir ermiş,
Kan içici hunhar buruta
Yoldaş olacak biriymiş.
Orta boylu, geniş omuzlu,
Oyrot'u bozacak bir ermiş,
Kakançın'ın Beecin'ine
Ok atacak bir ermiş.
Geniş göğüslü, yayvan döşlü,
Kurumlanan kurnaz burut,
Acep hangi günün doğmuşu.
Elini ayağını bağlayıp,
Horlayıp göz altında tutmazsan,
Yığın yığın hazine malını
Saçıp savuracak oğulmuş,
Durmaksızın Kakan'dan

Kaça turgan uul eken.

Muradına bir künü
Cete turgan uul eken,
Buzulsa kaçıp eline
Kete turgan uul eken.
Közü kızıl, öñü çok,
Köp cerde mınday bala cok,
Beker kalçu kul emes,
Beecinge toktoor uul emes.
Tuura cagıñ Kakançın,
Mañday cagıñ Bakburçun.
Uluñtu, Kentun, Tuñşanı,
Kezdik ele mınçanı.
Maldan açıp baardı,
Sınap cürüp kıdırıp,
Kördük eçen şaardı.
Erden mınday körbödük,
Ezelden mınday bilbedik.
Baatırdıgı başkaça,
Balbandıgı bir kança.
Orto boyluu, keñ dalı,
Oyulgur mıktı can eken,
Türün körüp baykasak,
On ekide bala eken.
Kayıbınan kabılgan,
Beecin oñoy cer emes,
Bul bala kaysı künü kabılgan?»
Esenkandın aldına
Sınçının kanı Çoñ Ayar
Çoñ Ayar turup munu aytat,
Bilgen canga şumdu aytat:
«Kolgo tiygen koyondu
Koyo bergen oñorbu?!
Esenkan, uluk sen eleñ,
Bilgiç ayar men elem!
Kolgo tiygen buruttun
Kol-ayagın bekitip,
Ordu közdöy aydañız,

Kaçıp gidecek oğulmuş.

Muradına bir gün
Erecek bir oğulmuş,
İş bozulursa kaçıp yurduna
Gidecek bir oğulmuş.
Gözü kızıl, yüzü kor,
Çok yerde böyle çocuk yok,
Boş duracak kul değil,
Beecin'de kalacak oğul değil.
Sağ yanın Kakançın,
Karşı yanın Bakburçun.
Uluñtu'yu, Kentun'u, Tuñşa'yı,
Bunca yeri gezip dolaştık.
Nice malı elden geçirdik,
Sınayarak gezip dolaşıp,
Gördük nice şehri.
Erler içinde böylesini görmedik,
Ezelden beri böylesini bilmedik.
Yiğitliği bambaşka,
Pehlivanlığı bir başka.
Orta boylu, geniş omuzlu,
Gözü oyulasıca yaman bir canmış,
Yüzüne bakıp süzdüğümüzde,
On ikisinde bir çocukmuş.
Gaipten çıkagelmiş,
Beecin kolay yer değil,
Bu çocuk hangi gün düşmüş buraya?»
Esenkan'ın huzurunda
Sınayıcıların hanı Çoñ Ayar,
Çoñ Ayar kalkıp şunu söyler,
Bilen cana şom sözü söyler:
«Ele geçen tavşanı
Salıveren onar mı?!
Esenkan, ulu olan sendin,
Bilgiç ayyar da bendim!
Ele geçen burutun
Elini ayağını bağlayıp,
Zindan çukuruna doğru sürünüz,

Tilimdi tiktep alıñız,
Kırk arkan boyu zındanga
Alıp barıp salıñız,
Bek bekitip kalıñız!
«Bilerik kolgo tüştü», - dep,
Burutka kabar kılıñız!
Degeniñe könböybü?
Örttönüp ketken al burut
Kaalagan cerdi berbeybi!
Başçıların cıybaybı:
«Balanı aman alam», - dep,

Sözümü dikkate alınız,
Kırk urgan boyu zindana
Götürüp atınız,
Sımsıkı kapatınız!
«Bilerik ele düştü» diye,
Buruta haber salınız!
Dediğine boyun eğmez mi?
Yanıp gidesice o burut
İstediğin yeri vermez mi!
Başlarını toplamaz mı:
«Çocuğu sağ alayım» diye,

Mal-başın tartuu kılbaybı!
Uşul catkan balasın,
Acıratıp aluuga
Aytkanıña könböybü,
Altı-Şaar, Margalañ,
Arı cagı Samarkan,
Koltugu Kokon, Ancıyan -
Oşondon berki kalaasın
Tartuusuna berbeybi!
Degeniñe könböybü?!
Kaardı katuu salabız,
Kızıtalak buruttun
Kança mülkün alabız!
«Berbeseñ caylap salam», - dep,
Kızıtalak buruttun
Kandıgın surap alalı.
Adegende könbösö,
Al aytkandı berbese,
Kolgo tüşkön balanın
Kol-ayagın baylaylı,
Öödö-tömön tokmoktop,
Korduk kılıp caylaylı.
Estegen coonun çetine,
Busurmandın betine,
Kaarduusun soyolu,
Alımdı mıktap aluuga,
Azaptı mıktap saluuga,

Malını başını armağan etmez mi!
Şu yatan çocuğunu
Kurtarıp almak için
Söylediğine boyun eğmez mi,
Altı-Şaar, Margalañ,
Öte yanı Samarkan,
Koltuğu Kokon, Ancıyan —
Oradan beri ne şehir varsa
Armağan diye vermez mi!
Dediğine boyun eğmez mi?!
Gazabı şiddetle salarız,
Kahrolası burutun
Nice malını alırız!
«Vermezsen öldürürüm» diye,
Kahrolası burutun
Hanlığını isteyip alalım.
Önce boyun eğmezse,
O denileni vermezse,
Ele düşen çocuğun
Elini ayağını bağlayalım,
Bir aşağı bir yukarı dövüp,
Horlaya horlaya öldürelim.
Andığımız düşmanın gözü önünde,
Müslüman'ın yüzüne karşı,
En gazaplısını boğazlayalım,
Haracı adamakıllı almak için,
Azabı adamakıllı salmak için,

Er Alöökö baatırdı
Margalañdın şaarına
Kan kötörüp koyolu.
Enesi talak buruttu
Eptep cürüp soyolu!
Kıstoonu kıyın salalı,
Kıyıgın taap buruttun
Kıyla mülkün alalı!
Çoñ Ayar aytıp turgan soñ,
Anı ukkanda Esenkan
Kubanıp kalkı çurkurap,
Kubançıluu toy kılıp,
Kalkının baarı cıyılıp,
Dünüyönü çaçtırıp,
Balbandarın şaştırıp,
Kırk kulaktuu cez kazan
Tak aldına astırıp:
«Tilegim kuday berdi, - dep,
Tiktep cürgön duşmanım
Ezkara baylap keldi», - dep,
Küyüttün baarı çaçılıp,

Küptüünün baarı açılıp,
Adam tapkıs oy kılıp,
Aalam curttun baarısın
Cıyıp alıp Esenkan,
Cılma bolgur, toy kılıp,
Kırk kulaktuu cez kazan
Cagıp ottu kaynatıp,
Üydöy bolgon burkandı
Kazandın öödö cagına
Salbıratıp astırıp,
Öödö karay baylatıp,
Kırk ögüzdü bir soyup,
Munu bütün saldırdı.
Kırk çoçkonu bir soyup,
Kırk küçüktü bir soyup,
Kırk mışıktı bir soyup,
Baarın katar saldırdı.

Er Alöökö bahadırı
Margalañ şehrine
Han kaldırıp koyalım.
Anası boşanasıca burutu
Bir yolunu bulup boğazlayalım!
Kıskacı sıkı vuralım,
Burutun açığını bulup
Nice malını alalım!»
Çoñ Ayar böyle söyleyince,
Bunu duyan Esenkan
Sevindi, halkı çığrıştı,
Sevinçle toy kılıp,
Halkının hepsi toplanıp,
Dünyalığı saçtırıp,
Pehlivanlarını koşturup,
Kırk kulplu tunç kazanı
Tahtın önüne astırıp:
«Dileğimi Tanrı verdi» diye,
«Gözleyip durduğum düşmanımı
Ezkara bağlayıp getirdi» diye,
Kederin hepsi dağılıp,

İçteki ukdeler açılıp,
İnsan aklına gelmez düşünce kurup,
Âlemdeki halkın hepsini
Toplayıp alıp Esenkan,
O sinsi, toy kılıp,
Kırk kulplu tunç kazana
Ateş yakıp kaynatıp,
Ev kadar burkanı
Kazanın üst yanına
Sallandırıp astırıp,
Yukarı doğru bağlatıp,
Kırk öküzü bir kerede kesip,
Bunu bütünüyle koydurdu.
Kırk domuzu bir kerede kesip,
Kırk eniği bir kerede kesip,
Kırk kediyi bir kerede kesip,
Hepsini sıra sıra koydurdu.

Adam tapkıs oy kıldı,
Koñguroo bekem kagılıp,
Kaynap catkan köp uluk,
Tırgootu tıypıl cabılıp,
Esenkandan çoçunup,
Kolodon kılgan burkandı
Bizge kuday uşu, - dep,
Cabıla baarı çokunup,
Mancuunun baarı cabılıp,
Kolodon kılgan burkandı
«Kuday bu», - dep tabınıp,
Celigip mancuu, köp şibee
Ceti künü toy kılıp,
Toy-tamaşa şaylaşıp,
Kaldaydı cıyıp kalıptır.
Alööködey baatırdı
Margalañdın şaarına
Kan kötörüp salıptır,
Munu menen Alöökö
Ak üylüü bolup kalıptır.
Bileriktey baykuştu
Kırk arkan boyu çoñ zından,
Alıp barıp salıptır,
Öltürböstön - citirbey,
Kaarı toluk Esenkan
Uşulardı alparıp,
Kazınaga bagıptır.
Ölböy-citpey Bilerik,
Uşu bügün aman - deyt.
Ölük emes, tiri emes,
Aykoconun Bilerik

İnsan aklına gelmez iş yaptı,
Çanlar sıkı çalınıp,
Kaynaşan nice ulular,
Tırgoot'u tümüyle üşüşüp,
Esenkan'dan ürküp,
Tunçtan yapılma burkana,
«Bizim tanrımız budur» diye,
Hep birden secdeye varıp,
Mançuların hepsi üşüşüp,
Tunçtan yapılma burkana
«Tanrı budur» diye tapınıp,
Coşup Mançu, nice Şibee,
Yedi gün toy kılıp,
Toy ve eğlence düzüp,
Kalday'ları toplamışlar.
Alöökö gibi bahadırı
Margalañ şehrine
Han kaldırıp koymuşlar,
Böylece Alöökö
Ak saraylı oluvermiş.
Bilerik gibi zavallıyı
Kırk urgan boyu koca zindana
Götürüp atmışlar,
Ne öldürüp ne yitirmeden,
Gazabı dolu Esenkan
Bunları götürtüp,
Hazinesinde besleyip tutmuş.
Ölmeden yitmeden Bilerik,
Bugün bile sağmış, derler.
Ne ölü ne diri,
Aykoco'nun Bilerik'i,

Körgön künü caman - deyt.
Ordo catıp zırkırap,
Küyüp cüröt - dep ugam,
Oluya Koşoy abakem
Kaçan apı kılat, - dep,
Bilip cüröt, - dep ugam.
Arslan Manas kulunum,

Gördüğü gün kötüymüş, derler.
Zindan çukurunda sızlayıp yatıp,
Yanıp durur, diye duyarım,
Evliya Koşoy ağam ise,
«Ne zaman derman kılar?» diye,
Bunu bilip durur, diye duyarım.
Arslan Manas, kulunum,

Aytıp berdim comoktu.
Kööndöndö çerim muñum bar,
Ayttım munu, ugup al!
Balam, Manas, kulunum,
Abañ Koşoy karı bar,
Koşoy abañ içinde
Töö kötörgüs zarı bar!
Kırgındı kıtay baştadı,
Kılçayıp karap koygondu
Kırgın kılıp taştadı.
Kankor tuugan kulunum,
Sözümö kulak salıñız!
Dooşunan can çıgıp,
Azır Alöökö boldu kanıbız!
Şer ekeniñ çın bolso,
Azıp kalgan kırgızdı
Acıratıp alıñız!
Margalañdı suragan
Alöökö boldu atagı,
Al Alöökö çoçkonun
Aalamga tiydi çatagı!
Ornogonu bıltır küz,
Kıylanı kırıp kıldı tüz!
Kaardanıp bakırsa
Al kapırdan küdör üz!
Kayaşayak bergendi
Eki közün kaşaytıp,
Oyup saldı, - dep uktum.
Alım berbey koygondu
Arık koydoy tırtaytıp,
Soyup saldı, - dep uktum.
Cürgönünön çañ çıktı,
Al Alöökö kapırdın
Dooşunan can çıktı.
Altımış uulduu kapır, - deyt,
Aalamga boy berbes,
Alöökö baaşa baatır, - deyt.
Cılt-cult etken düynönü
Orup turat Alöökö,

Anlattım sana destanı.
Göğsümde derdim, kaygım var,
Söyledim bunu, dinleyiver!
Oğlum Manas, kulunum,
Amcan ihtiyar Koşoy var,
Koşoy amcanın içinde
Deve kaldıramaz derdi var!
Kırgını Kıtay başlattı,
Dönüp şöyle bir bakanı bile
Kırıp geçirip bıraktı.
Hunhar doğmuş kulunum,
Sözüme kulak veriniz!
Naralarından can çıkıp,
Şimdi Alöökö oldu hanımız!
Aslan olduğun gerçekse,
Perişan düşmüş Kırgız'ı
Kurtarıp alınız!
Margalañ'ı yöneten
Alöökö oldu, adı sanı,
O Alöökö domuzunun
Belası âleme değdi!
Tahta oturalı geçen güz oldu,
Niceleri kırıp dümdüz etti!
Gazaplanıp bağırırsa,
O kâfirden umudu kes!
Karşılık vereni,
İki gözünü kör edip,
Oyup çıkardı, diye duydum.
Haraç vermeyeni,
Cılız koyun gibi büzüştürüp,
Boğazlayıverdi, diye duydum.
Yürüdüğü yerden toz çıktı,
O Alöökö kâfirinin
Sesinden canlar çıktı.
Altmış oğullu kâfir, derler,
Âleme boyun eğmez,
Alöökö padişah bahadır, derler.
Işıl ışıl parlayan dünyalığı
Biçip durur Alöökö,

Alım alıp altından,	*Altından haraç alıp,*
Sorup turat Alöökö.	*Sömürüp durur Alöökö.*
Alöökönün kayratı,	*Alöökö'nün kuvvetine,*
Maktanıp mende cetpeyt - deyt,	*Övünse de kul eremez, derler,*
Kayır berem degen can	*Karşı dururum diyen candan,*
Biröö tirüü ketpeyt, - deyt.	*Biri bile sağ gitmez, derler.*
Alöökönün kaarı	*Alöökö'nün gazabı*
Ar adamdan artat - deyt,	*Her insandan aşkındır, derler,*
Arkan baylap butuna	*Ayağına urgan bağlayıp,*
Kaar kılgan adamdı	*Gazabına uğrayan adamı*
Asmandı közdöy tartat - deyt.	*Göğe doğru çeker, derler.*
Aytsam kızık munum bar,	*Anlatsam ilginç sözüm var,*
Alöökönün çatagın	*Alöökö'nün belasını,*
Arslan Manas, ugup al!	*Arslan Manas, dinleyiver!*
Kölüktön tandap töönü alıp	*Yük hayvanından seçip deveyi alıp,*
Korduk kıldı, - dep uktum.	*Zulmetti, diye duydum.*
Koyboy baarın sabatıp,	*Kimseyi komadan hepsini dövdürüp,*
Zorduk kıldı - dep uktum.	*Zorbalık etti, diye duydum.*
Altı-Şaar, Kokondon,	*Altı-Şaar'dan, Kokon'dan,*
Aydap sabap sarttardan	*Sürüp döverek Sartlardan,*
Alım aldı oşondon.	*Haraç aldı oralardan.*
Kaardı katuu kıldı - deyt,	*Gazabı şiddetli kıldı, derler,*
Kayaşayak bergendi	*Karşılık vereni,*
Karmap alıp urdu - deyt.	*Yakalayıp dövdü, derler.*
Altımış cambı, miñ kunduz,	*Altmış külçe gümüş, bin kunduz,*
Alım alıp turdu - deyt,	*Haraç alıp durdu, derler,*
Alımına çıdabay,	*Haracına dayanamayıp,*
Ancıyan curtu kaçtı - deyt,	*Ancıyan halkı kaçtı, derler,*
Kayran curttun urugun	*Zavallı yurdun soyunu*
Alöökö kan çaçtı - deyt.	*Alöökö han dağıttı, derler.*
Bıyagında kapırdın	*Beri yanında kâfirin*
Uluu Ancıyan tuşu bar,	*Ulu Ancıyan yönü var,*
Uluulugu eñ kıyın	*Ululuğu pek çetindir,*
Üyüñ küygür uşu bar.	*Evi yanasıca işte budur.*
Öñgök-döñgök talaanı	*Engebeli tümsekli bozkırı*
Orup turat, - dep ugam,	*Biçip durur, diye duyarım,*
Kaarı tiygen adamdı	*Gazabına uğrayan adamı*
Sorup turat, - dep ugam.	*Sömürüp durur, diye duyarım.*

Kattagan adam barat - deyt,
Karmap alıp bu çoçko
Acayıpka baktırgan
Kamanına salat - deyt.
Acayıpka ornotkon
Kerik menen bili - deyt,
Colborsu on beş töldöyt - deyt,
Colu katkan çoçkogo
Colop mende kelbeyt - deyt,
Cer cüzünün alptarı
Kaptagan menen ceñbeyt - deyt,
Kaptap adam barbayt - deyt,

Yolu düşen adam varır, derler,
Yakalayıp bu domuz,
Acayipler bahçesinde beslettiği
Yaban domuzuna atar, derler.
Acayipler yerine yerleştirdiği
Gergedanı ile fili var, derler,
Kaplanı on beş yavrular, derler,
Yolu kuruyasıca domuza
Yaklaşmaya kul gelmez, derler,
Yeryüzünün alpları
Akın etse de yenemez, derler,
Akın edip insan varmaz, derler,

Kez bolgon adam kalbayt - deyt,
Kılçaygandın çekesin
Cön ele karmap oyot - deyt,
Acıdaardın aldına
Karmap sala koyot - deyt.
Çındap cini karmasa,
Samarkan menen Kokondu
Talkan kılıp çalat - deyt.
Örttönüp ketken al doñuz
Cana cini karmasa,
Aldına bargan mendesi
Ölböy tirüü tartpayt - deyt.
Kaarına algan mendesi
Esen kayra kaytpayt - deyt.
Örttönüp ketken Alöökö,
Corugun uksam çoñ baaşa,
Cologondun baarısın
Kırıp-soyup salat - deyt,
Uksak mınday tamaşa!
Acayıp torun ornotkon,
Artık dep ugam kıyalın,
Ötüp ketken Namurut
Artık deyt andan sıyagın.
Til üyrötkön çoçkonun
Kerigi bar, bili bar.
Kerişken menen al cetpeyt,

Karşılaşan insan sağ kalmaz, derler,
Dönüp bakanın şakağını
Tutup öylece oyar, derler,
Ejderhanın önüne
Yakalayıp atıverir, derler.
İyice öfkesi tutarsa,
Samarkan ile Kokon'u
Un ufak edip biçer, derler.
Yanıp gidesice o domuz,
Yine öfkesi tutarsa,
Önüne varan kulu
Sağ salim geri bırakmaz, derler.
Gazabına aldığı kulu
Esen geri dönmez, derler.
Yanıp gidesice Alöökö,
Yaptıklarını duysam, koca padişah,
Yanına yaklaşanların hepsini
Kırıp boğazlayıverir, derler,
Duyduğumuz seyirlik işte bu!
Acayip ağını kurmuş,
Huyunun aşırı olduğunu duyarım,
Gelmiş geçmiş Namurut'tan
Kılığı beterdir onun da, derler.
Dil öğrettiği, o domuzun,
Gergedanı var, fili var.
Çekişmekle ona güç yetmez,

Kel, köçüp kel, kankorum,
Azır menin tilimdi al!
Acayıpçı, sıykırçı,
Bilgiçi bar - deyt canında.
Açuusu kelse kırat - deyt,
Alakanday busurman
Böydöy-çayday kuurat - deyt.
Askerinen çañ çıgıp,
Üyüñ küygön çoçkonun
Kaarınan can çıgıp,
Alımına çıdabay,
Eçen adam şaştı - deyt,
Altı-Şaar, Kokondun
Curtu tamam kaçtı - deyt.
Bulasın bulap aldı - deyt,
Kazınalık çoñ tagın
Margalañga saldı - deyt,
Ak üylüü cürüp al çoçko
Badışa bolup kaldı - deyt.
Bolot eşik darbaza,
Bolup kaldı çoñ baaşa,
Koluna tiygen mendege

Gel, göçüp gel, hunharım,
Şimdi benim sözümü tut!
Acayipçisi, büyücüsü,
Bilgici var, derler, yanında.
Öfkesi gelirse kırar, derler,
Avuç içi kadar Müslüman'ı
Ot gibi çöp gibi kavurur, derler.
Askerinden toz çıkıp,
Evi yanasıca domuzun
Gazabından can çıkıp,
Haracına dayanamayıp,
Nice insan şaşırıp kaldı, derler,
Altı-Şaar'ın, Kokon'un
Halkı tamamen kaçtı, derler.
Varını yağmalayıp aldı, derler,
Hazineli koca tahtını
Margalañ'a kurdu, derler,
Ak saraylarda gezip o domuz
Padişah oluverdi, derler.
Çelik kapılı kale kapısında,
Oluverdi koca padişah,
Eline geçen kula,

Saldı deyt kıyla tamaşa.
Kaarına çıdabay
Kança mende şaştı - deyt,
Alım salıp bul kapır
Arbagı curttu bastı - deyt,
Koluna tiygen adamdı
Kokuylatıp çaçtı - deyt.
Alımın taap berbese
Öz bilgenin kıldı - deyt,
Astına bargan mendeni
Irayım kılbay al çoçko
Kıylasın soyup saldı - deyt,
Cetim-cesir, miskinge
Tozoktu toodoy kıldı - deyt.
Kolomtodon kor çıgıp,
Ordoluu şayık, kök cökör

Nice oyunlar etti, derler.
Gazabına dayanamayıp,
Nice kul şaşırıp kaldı, derler,
Haraç salıp bu kâfir,
Heybetiyle yurdu ezdi, derler,
Eline geçen adamı
İnleterek darmadağın etti, derler.
Haracını bulup vermeyene
Bildiğini yaptı, derler,
Önüne varan kulu,
Merhamet etmeden o domuz,
Nicesini boğazlayıverdi, derler,
Yetime, dula, yoksula
Cehennemi dağ gibi yığdı, derler.
Ocaktan kor saçılıp,
Otağlı şeyhi, gözü pek yardakçılarıyla,

Orçun Kokon, Margalañ
Oşolordu suragan
Alöökö attuu zor çıgıp,
Bul Alöökö baatırdın,
Kayratı toluk kapırdın
Çarpışıp çama kele albay
Betteşip mende ceñe albay,
Beypay saldı - dep uktum!
Degenime könsün, - dep,
Koygulaşpay tınç ele
Koşoy alım bersin, - dep,
Maga da kabar kılıptır,
Üyüñ küygön çoçkonun
Elçisi kelip turuptur.
Karıpçısın kaldaytıp,
Kanı koşo keliptir.
Kürmölörün küldüytüp,
Küçtüüsü koşo keliptir.
Kan buyrugu keldi, - dep,
Kayaşa kılbay, burutum,
Alımıñdı bergin, - dep,
Ak asaba tuu salıp,
Aygaylagan çuu salıp,
Urgaaçıdan uz surap,
Alımına Alöökö
Öñçöy suluu kız surap,
Degenge baçım köngün, - dep,
Kıymıldagan malıñdan
Bacını baçım bergin, - dep,
Altın, dilde artuuga,
Kızıl kuyruk nar ber, - dep,
Kıstap tüşüp turuştu,

Tobokel - dep bel baylap,
Toktoboy Koşoy abakeñ
Elçisi menen uruştu.
Kudaynazar kuu çokmor
Belime tañuu kılgamın.
Ugar kulak, körör kez

Koskoca Kokon'u, Margalañ'ı,
Oraları yöneten,
Alöökö adlı zorba çıkıp,
Bu Alöökö bahadırıyla,
Kuvveti tam bu kâfirle,
Çarpışmaya derman yetmeyip,
Yüzleşip kul yenemeyip,
Bela saldı, diye duydum!
«Dediğime boyun eğsin» diye,
«Dövüşmeden, sessizce,
Koşoy haraç versin» diye,
Bana da haber salmış,
Evi yanasıca domuzun
Elçisi çıkageldi.
Kol zırhını kabartıp,
Hanı da birlikte gelmiş.
Kaftanlarını kabartıp,
Güçlüsü de birlikte gelmiş.
«Han buyruğu geldi» diye,
«Karşı gelme, burutum,
Haracını ver» diye,
Ak alemli tuğ dikip,
Çığlık çığlığa gürültü salıp,
Kadınlardan usta eller isteyip,
Haracına Alöökö,
Hep güzelinden kız isteyip,
«Denilene çabuk boyun eğ» diye,
«Kımıldayan malından
Vergiyi çabuk ver» diye,
Altını, sikkeyi yüklemeye,
«Kızıl kuyruk deve ver» diye,
Sıkıştırıp üstümüze çöktüler,

«Tevekkül» deyip bel bağlayıp,
Durmadan Koşoy amcan,
Elçisiyle vuruştu.
Kudaynazar kuru çomağı
Belime destek edinmiştim.
Duyan kulağım, gören gözüm,

Kuu tulparçan Kutunay
Meder kılıp turgamın.
Çoñ sebilge kurçanıp,
Alım alçu balbanga
Atış kılıp kol salıp,
Celeden aygır minişip,
Cerden bakan alışıp,
«Caapırım!» - dep salışıp,
Caman uruş bolgonbuz.
At salışkan ceke cok,
Ayrılbagan çeke cok,
Kamçı menen kagışıp,
Aybaltalap çabışıp,
Ayza menen sayışıp,
Tüz cer aykın talaada
Tügönüşüp kalışıp,
Degenine könböstön,
Al alımın berbesten,
Kılıç kıyrap carkıldap,
Aybalta başka şakıldap,
Belgilüüsün cayladım,
Kelgenderin talkalap,
Margalañ közdöy aydadım.
Kızıktı kıyla baştadım,
Araga kelgen balbanın
Ayabay kırıp taştadım.
Buzuktu mınday salgamın,
Bul Alöökö kan menen
Bulkuldaşıp algamın.
Araga kelgen elçige
Abañ Koşoy karıya
Aykırıp ayza saygamın,
Apsisi buzuk it menen
Aygaylaşıp kalgamın.
Küçtüüsüngön akmakka
Kürküröp ayza sungamın.
Kürmöçönün, taştuusun,
Eçenin ölüm kılgamın.
Koşoy abañ boy berbey:

Kır tulparlı Kutunay'ı
Kendime dayanak edinmiştim.
Büyük savaş kuşamını kuşanıp,
Haraç alacak pehlivana
Ateş açıp saldırıp,
Bağlı aygırlara binişip,
Yerden sırık kapışıp,
«Caapırım!» diye girişip,
Kötü bir savaşa tutuşmuştuk.
Atını salmayan er yok,
Yarılmayan şakak yok,
Kamçıyla vuruşup,
Ay baltayla çarpışıp,
Mızrakla dürtüşüp,
Düz yerde, apaçık ovada,
Birbirini tükete tükete,
Dediklerine boyun eğmeden,
O haracını vermeden,
Kılıçlar kırılıp parıldayıp,
Ay balta başlarda şakırdayıp,
Namlılarını yere serdim,
Gelenlerini paramparça edip,
Margalañ'a doğru sürdüm.
Nice hengâme başlattım,
Araya gelen pehlivanını
Acımadan kırıp geçirdim.
Karışıklığı böyle salmıştım,
Bu Alöökö han ile
Boğaz boğaza gelmiştim.
Araya gelen elçiye,
Amcan ihtiyar Koşoy,
Haykırıp mızrak saplamıştım,
Efsunu bozuk o it ile
Çığlık çığlığa kapışmıştım.
Güçlü geçinen ahmağa
Kükreyip mızrak uzatmıştım.
Kaftanlısını, çetinini,
Nicesini ölüme yollamıştım.
Koşoy amcan boyun eğmeden:

«Balam, Manas, kebimdi uk,
Koygulaşıp turamın.
Cılgınduu Keñ-Kol, Talas bar,

Meken kılıp konup ber,
Şer bolup Manas, tuulduñ,
Bizge karaan bolup ber!
Babañdan kalgan ceriñ tap,
Atañ ötkön Karakan
Ölümdön kalgan eliñ tap!
Kanzaadanın öz közü,
Kalmakka cürör can barbı,
Karañgün, Manas, el kayda?!
Bekzaadanın tukumu,
Beecinge cürör cön barbı?
Beren bolup caraldıñ,
Beren Manas, el kayda?!
Köçüp kelip, sen Manas,
Meken kılgın Talastı,
Kudaydan surap cürgönbüz,
Cakıptın uulu Manastı.
Uluk bolup, bel bolgun,
Uyaluu korgon şer bolgun!
Eki tizgin, bir çılbır,
Eptep kolgo sen algın,
Kıtay emes kılımga
Kıraan Manas, kol salgın!
Bel baylagan belimsiñ,
Arka kılıp abıdan
Alda Taala kudaydan
Surap cürgön şerimsiñ!
Üzülgöndü ulap ber,
Çaçılgandı cıynap ber!
Tuyagımsıñ, belimsiñ,
Taalayga kuday çıgargan
Kök cal Manas şerimsiñ!
Şer boloruñ bilgemin,
Köñüldün çerin cazat, - dep,
Alda Taala kudaydan

«Balam Manas, sözümü dinle,
Dövüşe dövüşe duruyorum.
Ilgınlı Keñ-Kol var, Talas var,

Yurt edinip konuver,
Aslan olarak, Manas, doğdun,
Bize dayanak oluver!
Atalarından kalan yerini bul,
Geçip giden atan Karakan'ın,
Ölümden artakalan elini bul!
Hanzadenin öz gözüsün,
Kalmak'a boyun eğecek can var mı,
Kara gün bu, Manas, el nerede?!
Beyzadenin soyusun,
Beecin'e boyun eğmek reva mı?
Yiğit olarak yaratıldın,
Yiğit Manas, el nerede?!
Göçüp gelip, sen Manas,
Yurt edin Talas'ı,
Tanrı'dan dileyip durmuştuk,
Cakıp'ın oğlu Manas'ı.
Ulu olup bel ol,
Yuvalı kale, aslan ol!
İki dizgin, bir yular,
Bir yolunu bulup eline al,
Yalnız Kıtay'a değil, tüm cihana,
Şahbaz Manas, ordu sal!
Bel bağladığım belimsin,
Sırtımı adamakıllı dayayıp,
Allah Taala Tanrı'dan
Dileyip durduğum aslanımsın!
Kopanı ulayıver,
Saçılanı toplayıver!
Tırnağımsın, belimsin,
Talihe Tanrı'nın çıkardığı
Gök yeleli Manas, aslanımsın!
Aslan olacağını bilmiştim,
«Gönlün derdini dağıtır» diye,
Allah Taala Tanrı'dan

Seni surap cürgömün!
Küptünü cazar darımsıñ,
Kürdöldü çeçer barımsıñ!
Meder tutkan belimsiñ,
Beypayga kalgan bul eldi
Acıratar şerimsiñ!
Aldadan tilep köp cürdüm,
Arslan Manas kabılan
Kaçan keler, - dep cürdüm!
Bügün Manas, kulunum,
Köp süyünüp turamın!
Ketkenim kelip kondu, - dep,
Kemigen cerim toldu, - dep,

Seni dileyip durmuştum!
Ukdeyi çözecek ilacımsın,
Düğümü çözecek varımsın!
Dayanak tuttuğum belimsin,
Belaya düşen bu eli
Kurtaracak aslanımsın!
Allah'tan dileyip çok gezdim,
«Arslan Manas, kaplan,
Ne zaman gelir?» diye durdum!
Bugün, Manas, kulunum,
Çok sevinip duruyorum!
«Gidenim gelip kondu» diye,
«Eksilen yerim doldu» diye,

Abiyirim kelip cabılıp,
Abañ Koşoy karıga
Arslan Manas tabılıp,
Açılgan abiyirim cabılıp,
Aylanayın Manasım,
Arkayıp karı ketpegen
Keñ Ala-Too ceriñ bar,
Surap içip toybogon,
Sugalagın koybogon,
Karañgıda aydasa,
Kabılanday coylogon
Kalıñ kırgız eliñ bar!
Şer bolsoñ, Manas, eliñ tap,
Altaydan köçüp ceriñ tap!
Al Altay saga cer bolbos,
Kan tögüşüp baş kesken
Kara kalmak el bolbos!
Çoñ atakeñ Karakan -
Karakandan taragan
Aytsam sözüm zar ele.
Atañ Cakıp baş bolup,
Karakandın kolunda
Segiz uulu bar ele.
Karakan atañ ölgöndö,
Kalıñ kırgız urugun

Onurum yerine gelip,
İhtiyar Koşoy amcana,
Arslan Manas bulunup,
Açılan namusum örtülüp,
Kurbanın olayım Manas'ım,
Heybetle yükselen, karı gitmez,
Geniş Ala-Too yerin var,
İsteyip içmeye doymayan,
Açgözlülüğünü bırakmayan,
Karanlıkta sürülse,
Kaplan gibi sinip yürüyen,
Kalabalık Kırgız elin var!
Aslansan, Manas, elini bul,
Altay'dan göçüp yerini bul!
O Altay sana yer olmaz,
Kan döküşüp baş kesen
Kara Kalmak el olmaz!
Büyük atan Karakan —
Karakan'dan türeyeni
Anlatsam sözüm feryattır.
Baban Cakıp başta olmak üzere,
Karakan'ın elinde
Sekiz oğlu var idi.
Atan Karakan ölünce,
Kalabalık Kırgız soyunu

Kara kalmak, mancuular
Kamçıga çenep bölgöndö,
Karakandın segiz uul
Boortoktop baspay caş kalıp,

Bolboy baarı mas kalıp,
Kaarına kıtay salıptır,
Kol-ayagın baylaptır,
Tuş-tuş cakka aydaptır.
Tüpkö çoguu cetiptir,
Tuş-tuşka bölüp ketiptir.
Biröön aydap Erenge,
Biröön aydap tüşürüp,
Keçip çıkpas tereñge.
Biröön aydap Altayga,
Biröön aydap Doñduktan arı Kañgayga.
Biröön aydap ciberip,
Celpiniştin oyuna,
Biröön aydap ciberip,
Cet-Kayt cerdin boyuna
Kabar da cok, söz da cok,
Kulak ugup, köz körgüs
Kabarsız cayga öttü, - dep,
Uşul kezde tüñülöm.

Kayra kelbes çın cayga
Kayran baldar ketti, - dep,
At boroyun sıdırdım,
Tuugandan kabar uguuga
Turbay cerdi kıdırdım,
Tuugan tappay beziktim,
Tuura işim ak eken,
Tuuganga, Manas, keziktim!
Cetip köçsöñ Altaydan
Cergeñdi buzbas köçüñ bar,
Kırk kandın eli kıtayda
Kança atañdın öçü bar.
Kara kalmak, kıtaydan
Ayılıñdı bölüp cat kılgın,

Kara Kalmak'la Mançular
Kamçıyla ölçüp bölüşünce,
Karakan'ın sekiz oğlu,
Daha emeklemeden, yürüyemez yaşta kalıp,
Hepsi çaresiz, sersem kalıp,
Kıtay gazabına almış,
Ellerini ayaklarını bağlamış,
Dört bir yana sürmüşler.
Köklerine topluca kıymışlar,
Dört bir yana bölüp götürmüşler.
Birini sürüp Eren'e,
Birini sürüp indirmişler,
Geçit vermez derinliğe.
Birini sürüp Altay'a,
Birini sürüp Doñduk'tan öte Kañgay'a.
Birini sürüp yollamışlar,
Celpiniş ovasına,
Birini sürüp yollamışlar,
Cet-Kayt denen yerin boyuna.
Ne haber var, ne söz var,
Kulağın duymaz, gözün görmez,
Issız diyara geçtiler diye,
Şu demde umudumu keserim.

Geri dönülmez gerçek yurda
Zavallı çocuklar gitti diye,
Atımı dörtnala koşturdum,
Soydaşlardan haber almaya,
Durmadan yeryüzünü dolaştım,
Akraba bulamayıp bunaldım,
Doğru işim ak imiş,
Akrabaya, Manas, kavuştum!
Varıp göçersen Altay'dan,
Yurdunu bozmayacak göçün var,
Kırk hanın eli Kıtay'dayken,
Nice atanın öcü var.
Kara Kalmak'tan, Kıtay'dan
Obanı ayırıp yad kıl,

	Akırı köçüp cetüügö	*Sonunda göçüp ulaşmak için*
	Aygırdı bıçıp at kılgın!	*Aygırı iğdiş edip at yap!*
14380	Koluma aman sen tiyseñ,	*Elime sağ esen değersen,*
	Kılımga kırgın salarmın,	*Cihana kırgın salarım,*
	Kırk uruu bolgon kıtaydın	*Kırk boy olan Kıtay'ın*
	Kandıgın tartıp alarmın!	*Hanlığını çekip alırım!*
	Tügönbögön köp elge	*Tükenmeyen kalabalık ele*
	Tüz kirip ayza sunarmın,	*Dosdoğru dalıp mızrak uzatırım,*
	Tügönüşüp coo çıksa,	*Ölümüne düşman çıkarsa,*
	Tuu tübündö bılk etpey,	*Tuğ dibinde kıpırdamadan,*
	Tuuñdu karmap turarmın,	*Tuğunu tutup dururum,*
	Tuura tiyseñ koluma	*Doğruca elime değersen,*
14390	Kılımga kızık kılarmın!	*Cihana görülmedik iş yaparım!*
	Kelip alıp sen konsoñ,	*Gelip de sen konarsan,*
	Koşoygo karaan sen bolsoñ,	*Koşoy'a dayanak sen olursan,*
	Karmaşarım - Kakançım.	*Kapışacağım Kakançın'dır.*
	Kança öçüm bar mancuu	*Nice öcüm var Mançu'dan,*
	Irdap berer ırım bar,	*Türküleyip söyleyecek türküm var,*
	Anan aytar sırım bar,	*Sonra diyecek sırrım var,*
	Tögöröktün tört burçu	*Yeryüzünün dört bucağıyla*
	Töbölöşör çırım bar!	*Tepişecek kavgam var!*
	Altaydan köçkön köçüm bar,	*Altay'dan göçecek göçüm var,*
14400	Alışar cerde öçüm bar,	*Kapışılacak yerde öcüm var,*
	Aşkere aytar sırım bar,	*Açıkça diyecek sırrım var,*
	Arslanım, tiyseñ koluma	*Arslanım, elime değersen,*
	Aalamga salar çırım bar.	*Âleme salacak kavgam var.*
	Kır cagımda kıtay bar,	*Sırt yanımda Kıtay var,*
	Kıyraşar coom dalay bar.	*Kıran kırana düşmanım çok var.*
	Oy cagımda orus bar,	*Ova yanımda Orus var,*
	Oluşar duşman dalay bar.	*Boğuşacak düşmanım çok var.*
	Mañdayımda barañ bar,	*Karşımda tüfekliler var,*
	Bastaşar coom dalay bar.	*Çatışacak düşmanım çok var.*
14410	Töptöp aytar sırım bar,	*Derleyip diyecek sırrım var,*
	Töröm, tiyçi koluma	*Beyim, değiver elime,*
	Eçen bir salar çırım bar!	*Nice salacak kavgam var!*
	Körüp tursañ köz cetpeyt,	*Baksan da göz yetmez,*
	Cöö comoktu men aytsam,	*Destanı ben anlatsam,*
	Abakeñe söz cetpeyt!	*Amcana söz yetmez!*

Karmaşarım Kakançın,
Kalaymandı saluuga
Aykoconun Bilerik,
Oşo kündön uşu kün
Samarkandın Carmanas,
Bilerik eköö bir cerde.
Temir arkan kıtaydın
Torunda turat, - dep ugam,
Tereñ kazgan kıtaydın
Orunda turat, - dep ugam.
Kıyamattın kıstoosun
Körgönü turat, - dep ugam,
Kıyla cıl boldu catkanı
Ölgönü turat, - dep ugam.
Oşolor eske tüşköndö
Tuura cakka salgan tam
Tutalanıp iç küyüp,
Tutamga kelbeyt kurgan can!
Kıynoodo baldar al üçün,
Kıstoodo cürgön can üçün
Kılçaybay kolum cıysam, - dep,

Kıcıldagan kıtayga
Kızık kırgın salsam, - dep,
Ayzalaşa top buzsam,
Acal cetse okko uçsam!
Beecinge barıp konuşsam,
Baylanıp catkan er üçün
Capaanı caman körüşsöm,
Cayı-kışı uruşup,
Kandı suuday tögüşsöm,
Acal cetse ölüşsöm!
Aykoconun Bilerik
Uudan karmap alıptır,
Samarkandan Carmanas
Sen - dep karmap alıptır,
Sınçılarga sınatıp,
Anı da orgo salıptır!
Aman çıksa Carmanas,

Kapışacağım Kakançın'dır,
Kızılca kıyameti salmak için.
Aykoco'nun Bilerik'i,
O günden bugüne dek,
Samarkan'ın Carmanas'ı,
Bilerik'le ikisi bir yerde.
Demir urganlı Kıtay'ın
Ağında durur, diye duyarım,
Derin kazılmış Kıtay'ın
Çukurunda durur, diye duyarım.
Kıyametin kıskacını
Görmekte, diye duyarım,
Nice yıl oldu yatalı,
Ölmek üzere, diye duyarım.
Onlar aklıma düşünce,
Karşı yana kurulmuş dam misali,
Tutuşup içim yanıp,
Bir tutama gelmez zavallı can!
İşkencedeki çocuklar için,
Kıskaçta yaşayan can için,
«Dönüp bakmadan ordumu toplasam»
diye,
Kaynaşan Kıtay'a,
«Görülmedik kırgın salsam» diye,
Mızraklaşıp bölük dağıtsam,
Ecel yeterse okla uçsam!
Beecin'e varıp konsam,
Bağlı yatan er için,
Cefanın en kötüsünü görsem,
Yaz kış vuruşup,
Kanı su gibi döküşsem,
Ecel yeterse ölüşsem!
Aykoco'nun Bilerik'ini
Avda yakalamışlar,
Samarkan'dan Carmanas'ı,
«Sensin» diye yakalamışlar,
Sınayıcılara sınatıp,
Onu da çukura atmışlar!
Sağ çıkarsa Carmanas,

Degenime könö kör,
Kıyamatka barganda
Kılçaybay cürsün oşol can
Karındaşıñ bere kör!
Karındaşıñ bereriñ -
Aytsam sözüm dagı bar,

Kokus ölsö Carmanas
Tañda magşar künündö
Sultanım, sende kanı bar!
Oşo kamalıp catkan can üçün
Kantip çıdap turamın.
Sakalımdın agında,
Saparım çukul barında
Kıtayga uruş kılamın!
Bayloodogu bakırdı,
Acıratıp alarmın!
On eki miñ kolum bar,
Cerin kaykıp aşamın,
Ordo cürgön alardın
Töbösünön basamın!
Azaptı artık salamın,
Alda Taala car berse,
Kordukta cürgön baldardı
Acıratıp alarmın!
El öödögö tartarda
At kara til mezgilde
Anan kızık salamın!
Camgır kılıp, caa tartıp,
Möndür kılıp, ok atıp,
Kıtay menen sen özüñ
Kırgın bolup catkanda
Acıratıp alamın!
Kün mezgili bir altı ay
Kündü katka salıp ket,
Kün esebin alıp ket!
Tolkugan kara kıtayga
Topoloñdu salamın,
Kıtay menen sen özüñ

Dediğime boyun eğiver,
Kıyamete varıldığında,
O can ardına bakmadan yürüsün,
Kız kardeşini veriver!
Kız kardeşini vermene gelince —
Söylersem sözüm daha var,

Ola ki ölürse Carmanas,
Tan vakti mahşer gününde,
Sultanım, sende kanı var!
O kapatılıp yatan can için
Nasıl dayanıp durayım.
Sakalımın ağında,
Yol vaktim yakınken,
Kıtay'a savaş açarım!
Bağlardaki zavallıyı
Kurtarıp alırım!
On iki bin askerim var,
Yerini yara yara aşarım,
Sarayda oturanların
Tepesine çökerim!
Azabı fazlasıyla salarım,
Allah Taala yâr olursa,
Zulümdeki çocukları
Kurtarıp alırım!
El yaylaya çekilirken,
Atların dili kararan bahar demde,
İşte o zaman hengâmeyi koparırım!
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
Kıtay ile sen kendin
Kırgına tutuşmuşken,
Kurtarıp alırım!
Gün vakti tam altı ay,
Günleri yazıya döküp git,
Gün hesabını alıp git!
Dalgalanan Kara Kıtay'a
Kargaşayı salarım,
Kıtay ile sen kendin

Toypoñdoşup catkanda
Tak oşondo baramın!
Aytsam kızık munum bar,
Aytılgan sözdö cüyöö bar,
Segizinin kencesi,
Karakandın kulunu
Ulak kan degen biröö bar.
Kırgındı kıyla salganda,
Kıtay kamap kalganda,
Kıtaydın kılgan kordugun
Bilip ketti - dep uktum,
Ala kaçıp Kayıp çal
Köönö-Turpan çetinde,
Kargışka kalgan barbardın
Kuyulgan kutpa betinde,
Tomuktay bolgon too cok,

İtişip kakışırken,
Tam o zaman varırım!
Söylesem ilginç sözüm var,
Söylenen sözde hikmet var,
Sekizin en küçüğü,
Karakan'ın kulunu,
Ulak kan denen biri var.
Kırgın iyice salındığında,
Kıtay kuşatıp kaldığında,
Kıtay'ın ettiği zulmü
Bilip gitti, diye duydum,
Kaçırıp götürmüş Kayıp ihtiyar,
Köönö-Turpan kıyısında,
Lanete kalmış o diyarın
Kutup yeli döven yüzünde,
Aşık kemiği kadar dağ yok,

Tokumçalık koo cok,
Lop darıya betinde,
Arı cagı tokoy çetinde,
Uraanı kırgız uluu curt,
Atagı Noygut el eken,
Al Noyguttu suragan
Karaça degen kan eken,
Karaçanın kalkına
Kas bolgonun biliptir,
Kandan tukum kalsın, - dep,
Oşogo alıp kiriptir.
Amanat, - dep, - Kayıp çal,
Karaçaga beriptir.
Noygut kanı Karaça
Kasiettüü can eken.
Kan Karakan tuygundan
Kalıp kalgan belek, - dep,
Oşol öñdüü tuygundun
Bir balası kerek, - dep,
Balanı barıp bergende
Toyuna tokson bee soyup,
Curt kubanıp çurkurap,

Teğelti kadar vadi yok,
Lop ırmağı yüzünde,
Öte yanı orman kıyısında,
Uranı Kırgız olan ulu yurt,
Adı Noygut olan bir elmiş,
O Noygut'u yöneten,
Karaça denen bir hanmış,
Karaça'nın halkına
Düşmanlık edenleri bilirmiş,
«Handan soy kalsın» diye,
Ona alıp götürmüş.
«Emanettir» demiş Kayıp ihtiyar,
Karaça'ya vermiş.
Noygut hanı Karaça
Kerametli bir canmış.
«Han Karakan şahininden
Kalmış bir armağan» diye,
«Öyle bir şahinin
Bir yavrusu gerek» diye,
Çocuğu varıp verdiğinde,
Toyuna doksan kısrak kesip,
Yurt sevinçle çığrışıp,

Kazına çaçıp toy kılıp,
Köp kalayık çogulup,
Abiyirdi artık saldı - deyt,
Al Ulak kan baykuşka
Ulak kan dep at koyup,
Ak üylüü kılıp aldı - deyt.
Degenine köndü - deyt.
Kızıl köynök, ayça bel,
Kıltıldagan suluudan
Katın alıp berdi - deyt.
Ordo kütüp, kan bolup,
Oruntuktuu can bolup,
Kımız içken mastıgı,
Kıyalı çata caştıgı
Bütün boydon cogolup,
Karaçanın şaarına
Sultan bolup oñolup,
San kara kütüp, bay bolup,
Cırgap cüröt, - dep ugam.
Tuugandan kabar barbı, - dep,
Kelgen menen ketkenden
Surap cüröt, - dep ugam.
Eren da oşol, er da oşol,
Erenim, senin özüñö
Coldoş bolor şer oşol!
Kazılgan arık ukumu,

Hazine saçıp toy kılıp,
Nice ahali toplanıp,
Şerefi fazlasıyla gösterdi, derler,
O zavallı Ulak kan'a,
Ulak kan diye ad koyup,
Ak otağlı kılıp aldı, derler.
Dediğine boyun eğdi, derler.
Kızıl gömlekli, hilal belli,
Salınan güzellerden
Kadın alıp verdi, derler.
Otağ kurup, han olup,
Makam sahibi can olup,
Kımız içmiş sarhoşluğu,
Huysuz, delişmen gençliği
Büsbütün yok olup,
Karaça'nın şehrinde
Sultan olup düzelip,
Sayısız kara mal edinip, bay olup,
Sefa sürüp durur, diye duyarım.
«Akrabadan haber var mı?» diye,
Gelenden ve gidenden
Sorup durur, diye duyarım.
Eren de odur, er de odur,
Erenim, senin kendine
Yoldaş olacak aslan odur!
Soyu kazılmış ark gibi derin,

Kanzaadanın tukumu!
Mañdayga çıksañ bel oşol,
Balam, senin özüñö
Coldoş bolor er oşol!
Tuuganıñ Manas keldi, - dep,
Altı külük at berem,
Ulak kandın özünö
Alakanday kat berem.
Karmap mingin baatırım,
Cılkıdan tandap buudandı,
Kıcıldagan kıtayga
Kıyraşıp soguş kılganda

Hanzadenin soyudur!
Yamaca çıksan bel odur,
Balam, senin kendine
Yoldaş olacak er odur!
«Akraban Manas geldi» diye,
Altı yürük at veririm,
Ulak kan'ın kendisine
Avuç içi kadar mektup veririm.
Yakalayıp bin, bahadırım,
Yılkıdan seçip küheylanı,
Kaynaşan Kıtay'a,
Kıran kırana savaş kıldığında,

	Alıp baram eerçitip,	*Yanıma katıp götürürüm,*
	Ulakkan sınduu tuugandı.	*Ulakkan gibi akrabayı.*
14570	Bel baylagan bel oşol,	*Bel bağlanan bel odur,*
	Belgilep barsañ, kulunum,	*Bile bile varırsan, kulunum,*
	Beren tuugan Ulak kan	*Yiğit akraban Ulak kan,*
	Beliñe tañuu er oşol,	*Beline destek er odur,*
	Arbagı oor can oşol.	*Ruhaniyeti ağır can odur.*
	Segiz uuldun kencesi,	*Sekiz oğulun en küçüğü,*
	Bir kudaydın mendesi	*Bir Tanrı'nın kulu,*
	Coldoş bolor er oşol!	*Yoldaş olacak er odur!*
	Erdigi curtka sınaakı,	*Yiğitliği yurtça sınanmış,*
	Arı tuugan, arı er	*Hem akraba, hem er,*
14580	Arslan Manas özüñö	*Arslan Manas, sana*
	Tabılbay turgan muraapı!	*Bulunmaz bir yâverdir!*
	Etegi cayık, içi keñ,	*Eteği yayvan, içi geniş,*
	Erge ılayık keñ dalı,	*Ere yaraşır geniş omuzlu,*
	Arı ırıstuu, akcoltoy	*Hem kısmetli, hem uğurlu,*
	Küyüp cürgön kezi uşul!	*Yanıp yakıldığı çağ işte bu!*
	Mañdaydagı baraanıñ,	*Karşındaki karaltın,*
	Badışanın Ulak kan	*Padişah Ulak kan,*
	Cakın senin karaanıñ!	*Yakınındaki dayanağındır!*
	Arı balban, arı er,	*Hem pehlivan, hem er,*
14590	Ulak kan cayı uşunday -	*Ulak kan'ın hâli böyledir —*
	Akılga toluk kemenger!	*Akılca dolu bir bilge!*
	Ulak kan tiyse koluña,	*Ulak kan geçerse eline,*
	Kıya da oşol, bel da oşol!	*Yamaç da odur, bel de odur!*
	It ölgön kara kıyamga	*İtin öldüğü kara günde*
	Carap berer er oşol!	*İşe yarayacak er odur!*
	Aytsam sonun munum bar,	*Söylesem güzel sözüm var,*
	Arslanım Manas ugup al!	*Arslanım Manas, dinleyiver!*
	Tilimdi al, kayra bara kör,	*Sözümü tut, geri dönüver,*
	Kırk uruu kıtay kolunan	*Kırk boy Kıtay'ın elinden,*
14600	Kırgızdın kanı Akbaltay	*Kırgız'ın hanı Akbaltay'ı*
	Acıratıp ala kör!	*Kurtarıp alıver!*
	Sen bıyakka kelgende,	*Sen bu yana gelmişken,*
	Kırk üylüü bolgon kırgızdın	*Kırk haneli olan Kırgız'ın*
	Kara kıtay, köp mancuu	*Kara Kıtay'la nice Mançu*
	Töbösünön baspasın	*Tepesine basmasın,*

Tört tülügün çaçpasın!
Öödögüsün tiybesin,
Örttöp, kırıp iybesin!
Kabılan kök cal özüñ cok,
Kayrattuular ölbösün,
Kalgandardın baarısın
Kara kıtay, mancuular
Kamçıga çenep bölbösün!
Köptügünö salbasın,
Sen bargıça eliñdin
Kölügün tiyip albasın!
Tübünö çoguu cetpesin,
Kara kalmak, mancuular
Katın-kızdın baarısın
Olco kılıp ketpesin!
Kutman bolçu özüñö,
Kutubiydi soybosun,
Kudaydın atın cat bilgen,
Kurandan tiktep kat bilgen,
Mendeden sonun kebi bar,
Oşpurdun uulu Kutubiy
Manaska muraa coldoşuñ -
Saga kölökö bolor çeni bar!» -
Dep, oşontüp, kan Koşoy,
Bilbegendi bilgizip,
Manastı colgo kirgizip.
«Oomiyin!» - dep, kol cayıp,
Oñ batasın köp berip,
Kolun karmap kabıştap,
Akbaltay menen bay Cakıp,
Kutubiy baştap bir tobun
Manas kanga tabıştap,
Kumurskaday kıtayga
Kulcuñdaşsañ caman at,
Aydoogo ketken kırk üylüü
Arslanım, saga amanat!
Acal cetip, kün bütsö,
Arslan Manas, kök calım,
Arslan Koşoy ölüçü.

Dört bir varlığını saçmasın!
Değerlisine dokunmasın,
Yakıp kırıp geçirmesin!
Kaplan, gök yeleli, sen yokken,
Yürekliler ölmesin,
Geriye kalanların hepsini
Kara Kıtay'la Mançular
Kamçıyla ölçüp bölmesin!
Çokluğuna güvenip ezmesin,
Sen varıncaya dek elinin
Yük hayvanını alıp götürmesin!
Köklerine topluca kıymasın,
Kara Kalmak'la Mançular
Kadınların, kızların hepsini
Ganimet edip götürmesin!
Sana kutlu olacak olan
Kutubiy'i boğazlamasın,
Tanrı'nın adını ezber bilen,
Kuran'a bakıp yazı bilen,
Kuldan güzel sözü olan,
Oşpur'un oğlu Kutubiy,
Manas'a miras yoldaşındır —
Sana gölge olacak değeri var!» —
Deyip, böylece, han Koşoy,
Bilinmeyeni bildirip,
Manas'ı yola koyup.
«Âmin!» deyip el açıp,
Hayır duasını bol verip,
Elini tutup kavuşturup,
Akbaltay ile bay Cakıp'ı,
Kutubiy başta bir bölüğü,
Manas hana emanet edip,
Karınca gibi kaynaşan Kıtay'a
Boş yere hırlaşırsan adın kötüye çıkar,
Sürgüne giden kırk hane,
Arslanım, sana emanet!
Ecel yetip, gün biterse,
Arslan Manas, gök yelelim,
Arslan Koşoy ölür elbet.

Abañ Koşoy ölbösö,
Akıretti körbösö,
At kara til bolgondo
Keñ Altaydan körüp al!
Beker kırgız el emes,
Kıyla kırgın salışpay,
Catar Koşoy men emes!

Amcan Koşoy ölmezse,
Ahireti görmezse,
Atın dili karardığı vakit,
Geniş Altay'da görüver!
Kırgız boşuna el değil,
Nice kırgına girişmeden,
Yatacak Koşoy ben değilim!

Acalım cetse ölörmün,
Ubak cetip, kün bütsö,
Kıyamat cüzün körörmün,
Kızırluu Koşoy abakeñ
Coldoş bolup berermin.
Aygaylagan kıtayga
Atıştı arbın salarmın,
Kara kurttay kapırdan
Kankor Manas, kulunum,
Acıratıp alarmın.
Kıstalgan cerde körörmün,
Kıyraşıp catkan ceriñde
Kıraan Manas, kulunum,
Karaan bolup berermin.
«Oomiyin!» - dep, kol cayıp,
Oluya Koşoy abakeñ
Kan Manastay balaga,
Tokson kara bukanı
Keskiletip ciberip,
Bergen eken sadaga.
Altındagan çoñ kise
Moyununa salışıp,
Çoñdugu toodoy er Koşoy
Caratkanga calınıp,
Barbañday basıp tötölöp,
Meñsiz appak boz beeni
Bereniñ Koşoy cetelep:
«Kankordu kuday üstün kıl,
Kıtaydı kuday astın kıl!
Caratkan calgap kala kör,
Kabılan tuugan şer kıldıñ,

Ecelim yeterse ölürüm,
Vakit yetip, gün biterse,
Kıyametin yüzünü görürüm,
Hızırlı Koşoy amcan,
Yoldaş olurum sana.
Çığlık çığlığa Kıtay'a
Bol bol atış salarım,
Kara kurt gibi kâfirden,
Hunhar Manas, kulunum,
Kurtarıp alırım.
Sıkıştığın yerde görünürüm,
Kıran kırana çarpıştığın yerde,
Şahbaz Manas, kulunum,
Dayanak olurum sana.
«Âmin!» deyip el açıp,
Evliya Koşoy amcan,
Han Manas gibi çocuğa,
Doksan kara boğayı
Kestirip yollayıp,
Kurbanlık olarak vermiş.
Altın işlemeli büyük keseyi
Boynuna takıp,
İriliği dağ gibi er Koşoy,
Yaradan'a yalvarıp,
Heybetle salınıp dosdoğru yürüyüp,
Bensiz apak boz kısrağı,
Yiğidin Koşoy yedeğinde çekip:
«Hunharı, Tanrım, üstün kıl,
Kıtay'ı, Tanrım, alta al!
Yaradan, esirgeyiver,
Kaplan doğmuş aslan kıldın,

Manastı koldop kala kör!
Belge tañuu bel kıldıñ,
Altı şerdin kencesi
Arslandı kuday koldoçu!
Mañdaydagı baraandı,
Badışa kuday sebepker
Maana kılıp beripsiñ
Manas kanday karaandı!» -
Dep, oşontüp, abakeñ
Bata berip kaldı emi.
Alaçıktay ak beeni
Arslan Koşoy abakeñ
Kurmandıkka çaldı emi,
Kıraan Manas kök caldı
Kıstalış colgo saldı emi.
Kaardanıp attanıp,
Kankor Manas oşondo

Manas'ı koruyup gözetiver!
Bele destek bel kıldın,
Altı aslanın en küçüğü,
Arslanı, Tanrım, koruyasın!
Karşımızdaki karaltıyı,
Padişah Tanrı, ey sebepler yaratanı,
Mana kılıp vermişsin,
Manas gibi bir dayanağı!» —
Deyip, böylece, amcan
Duasını verdi işte.
Alaçık gibi ak kısrağı,
Arslan Koşoy amcan,
Kurban diye kesti işte,
Şahbaz Manas gök yeleyi
Çetin yola koydu işte.
Gazaplanıp atlanıp,
Hunhar Manas o zaman,

Kan Koşoydon bata alıp,
Körgöndün köönü bölünüp,
Kök caldık türü körünüp,
Oluyadan kep ugup,
Kence agası Ulak kan
Aman eken - dep ugup.
Kıyla kımbat cerin taap,
Kızırduu Koşoy erin taap,
Koşoydon mıktap kep ugup,
Kayran kırgız too-toogo
Kayıp boldu dep ugup:
«Kırgızdın baarı kırk üylüü,
Atam Cakıp baş kılıp,
Bir köçürüp alayın,
Kezikse duşman mıtaamdın
Biröön koyboy kırayın,
Kayıp bolgon kayran curt
Kayra köçüp bir kelip,
Anan kiyin cıyayın!» -
Dep, oşontüp, Manas kan
Küp-küp etip küülönüp,

Han Koşoy'dan dua alıp,
Görenin gönlü bölünüp,
Gök yelelik hâli görünüp,
Evliyadan söz duyup,
Küçük amcası Ulak kan,
Sağmış diye duyup.
Nice kıymetli yerini bulup,
Hızırlı Koşoy erini bulup,
Koşoy'dan adamakıllı söz duyup,
Zavallı Kırgız'ın dağ dağ
Yitip gittiğini duyup:
«Kırgız'ın hepsi kırk hane,
Babam Cakıp'ı başa koyup,
Hepsini bir kerede göçüreyim,
Rast gelirse o hilekâr düşmanın
Birini komadan kırayım,
Yitip giden zavallı yurt,
Geri göçüp bir gelsin,
Ondan sonra derleyeyim!» —
Deyip, böylece, Manas han,
Küt küt coşup hızlanıp,

Kürküröp kök cal süylönüp,
Eki caktı karanıp,
Ezelden kök cal arslan,
Erdi-murdun calanıp,
Kaardanıp tutulup,
Kankor tuugan kıraanıñ
Aç arslanday cutunup,
Kaalgaday kaşka tiş,
Kalayıktan başka tiş,
Kaşkayıp çıgıp bölünüp,
Kızır çalgan kıraandın
Kök caldık türü körünüp.
Astındagı Toruçaar
Kulanday kulak capırıp,
Kuyunça cerdi sapırıp,
Celgenine cel cetpey,
Ceke cürdü Altayga,
Baskanına mal cetpey,
Baçım cürdü Altayga.
Özü körgön col menen,
Özöndüü bulak suu menen,
Ereniñ kaydan ayandı,
Kara kırdı Tal-Mazar
Tal-Mazardı tayandı
Tal-Mazar cetip kondu ele
Al künü abañ-şer
Mazarga konok boldu ele.

Kükreyip gök yele söylenip,
İki yanına bakınıp,
Ezelden gök yeleli arslan,
Dudağını burnunu yalanıp,
Gazaba tutulup,
Hunhar doğmuş şahbazın,
Aç arslan gibi yutkunup,
Kapı kanadı gibi ak dişli,
Halktan başka türlü dişli,
Apaçık sıyrılıp öne çıkıp,
Hızır'ın dokunduğu şahbazın
Gök yelelik hâli görünüp.
Altındaki Toruçaar,
Kulan gibi kulak yatırıp,
Kasırga gibi yeri savurup,
Yelişine yel yetişmez,
Tek başına yürüdü Altay'a,
Yürüyüşüne hayvan yetişmez,
Hızla yürüdü Altay'a.
Kendi gördüğü yoldan,
Vadili pınar suları boyunca,
Yiğidin kendini hiç sakınır mı,
Kara sırtı aşıp Tal-Mazar'a,
Tal-Mazar'a dayandı,
Tal-Mazar'a varıp kondu,
O gün aslan ağan
Mazara konuk oldu.

Munu mınday taştaylı,
Arı caktan kabar baştaylı.
Badışalık tagına
Bargan eken Döödür alp,
Esenkandın aldına.
Bar eken kaarduu kan atı,
Ulugunun aldında
Urgaaçıday cügüngön
Kıtaylardın adatı.
Döödür bardı enteñdep,
Er Manastan keltek cep,

Bunu böylece bırakalım,
Öte yandan haber başlatalım.
Padişahlık tahtına,
Varmış Döödür alp,
Esenkan'ın huzuruna.
Gazaplı han adı varmış,
Ulusunun önünde
Kadın gibi diz çöken,
Kıtayların âdeti böyleymiş.
Döödür soluk soluğa vardı,
Er Manas'tan sopa yemiş,

Ökürgöndön bakırıp,
Örüktün başın capırıp,
Bakırıgı baş carıp,
Ökürügü taş carıp,
Çakçelekey çañ bolup,
Başı-közdün baarısı
Kızıl çelek kan bolup,
Tegeregi çınar bak,
Ortosunda altın tak,
Al tagının aldında
Seyilge salgan çoñ kilem,
Çılk cibekten tokugan,
Baskan mende çoçugan,
Altın tüstüü çoñ kilem,
Kırk cılı suuga çılasa,
Kıyarıp beti oñbogon.
Seksen cıl selge taştasa,
Serpilip çirip oñbogon.
Kilem salgan tagında,
Olturgan eken Esenkan
Badışalık tagında.
Esenkandın aldında
Şuru otogot, marcan taş
Kuturgan kıtay uşunday
Zuñtuñdun kanı aralaş.
Karıpçı kiygen kanı bar,
Karıpçısın kaldaytıp,
Kaldayının baarı bar.
Kan aldına cügürüp,
Döödür alp cetip barganı,
Bara sala al Döödür
Kanına kabar salganı:
«Iş uşunday, ugup al,
Kırdırıp saldık kankorgo
Kımbatım, kanım, ugup al!
Çoñdugu toonun teñindey,
Kızıtalak kankorgo

Soguşkan ölö bergidey.

Böğüre böğüre bağırıp,
Kayısı ağacının tepesini yatırıp,
Bağırışı baş yarıp,
Böğürüşü taş yarıp,
Ortalık allak bullak toz olup,
Başı gözü baştan başa
Kıpkızıl kovadan boşanmış kan olup,
Çevresi çınar bahçesi,
Ortasında altın taht,
O tahtının önünde
Seyir için serilmiş büyük halı,
Halis ipekten dokunmuş,
Üstüne basan kulun ürktüğü,
Altın renkli büyük halı,
Kırk yıl suya bastırılsa,
Yüzü sararıp solmayan.
Seksen yıl sele bırakılsa,
Dağılıp çürüyüp bozulmayan.
Halı serili tahtında,
Oturmaktaymış Esenkan,
Padişahlık tahtında.
Esenkan'ın önünde
Mercan düğmeler, inci taşlar,
Kudurmuş Kıtay işte böyle,
Zuñtuñ hanları da aralarında.
Kol zırhı giymiş hanı var,
Kol zırhını kabartmış,
Kalday'larının hepsi orada.
Hanın önüne koşup,
Döödür alp yetişip vardı,
Varır varmaz o Döödür,
Hanına haber saldı:
«İş böyledir, dinleyiver,
Hunhara kırdırdık ordumuzu,
Kıymetlim, hanım, dinleyiver!
Büyüklüğü dağın yarısı kadar,
Kahrolası hunhara

Onunla savaşan ölüp gidiverirdi.

Alptın baarın aymadı,
Erendin baarın cayladı,
Alışkan aman kalbadı,
Katılışıp bargandın
Biröön koyboy cayladı.
Döñgö menen Kaman alp,
Kayçı kulak koşo bar,
Bir talayın karmadı,
Karacoltoy kankorgo
Kabılgan aman kalbadı.
Işengen Döñgö alpıñdı,
Kırıp iydi al burut
Biröön koyboy kalkıñdı.
Kırdı kıyla canıñdı,
Olcolop aldı oñbogur
Kırk töödö altın, malıñdı
Koçkulardı koroyttu,
Katılgandın baarısın
Kagıp cerge soroyttu.
Balbandarga çır kıldı,
Kızıtalak al kankor
Kıyamatka bargıça
Unutkusuz sır kıldı.
Eçen üydöy balbanıñ,
Aldına karşı barganıñ
Kulap attan cıgıldı.
Kızıtalak al burut
Kaardanıp Baltay ursa,
Malakay uçtu dırkırap,
Bargandardın baştarı
Balta tiydi bırkırap,
Bargandardın baarısı
Canı çıktı çırkırap!
Mende-mende catabı,
Kızıtalak buruttun
Beecinge tiydi çatagı.
Örttönüp ketken al burut,
Balamdın atı - Cindi - dep,
Koyulgan atı - Çoñ Cindi,

Alpların hepsini kırıp geçirdi,
Erlerin hepsini yere serdi,
Ona sataşan sağ kalmadı,
Karşısına çıkıp varanların
Birini komadan hepsini serdi.
Döñgö ile Kaman alp,
Kayçı kulak da beraberdi,
Bir nicesini yakaladı,
O uğursuz hunhara
Rastlayan sağ kalmadı.
Güvendiğin Döñgö alpını,
Kırıp geçirdi o burut
Birini komadan halkını.
Nice canını kırdı,
Yağmalayıp aldı o uğursuz
Kırk develik altınını, malını,
Koçku'ları yere serdi,
Sataşanların hepsini
Vurup yere çiviledi.
Pehlivanların başına bela oldu,
O kahrolası hunhar
Kıyamete varana dek
Unutulmaz bir ibret bıraktı.
Ev gibi iri nice pehlivanın,
Karşısına dikilip varanların
Hepsi attan yıkılıp düştü.
Kahrolası o burut
Öfkelenip baltayla vurunca,
Kalpaklar uçtu vınlayıp,
Varanların başlarına
Balta değdi parçalanıp,
Varanların hepsinin
Canı çıktı çığlık çığlığa!
Kul kısmında böylesi olur mu,
Kahrolası burutun
Belası Beecin'e dokundu.
O yanıp gidesi burut,
"Oğlumun adı Cindi" diyip,
Konulan adı Çoñ Cindi,

Manastıgın kim bildi?
Kaardı katuu baştadı,
Bargandardı tıraytıp,
Takır kırıp taştadı.
Taştuulardı talkalap,
Taza kızık kılganı.
Kürmöçöngö kol salıp,
Küyüttü kankor kılganı,

Küpçüñdötüp baarısın
Ay-talaaga kırganı.
Belgilüünü calmadı,
Bet algan aman kalbadı,
Berenderdi mekçeytti,
Bet alışa bargandı
Baarın soyup çekçeytti.
Kaardı katuu baştadı,
Kan Esenkan, sizge arız -
Kalkıñdı kırıp taştadı!
Kaldayıñdı karmadı,
Taş sayıngan kıtaydan
Takır biröö kalbadı.
Takaat bergen biröö cok,
Bargan balban şaşkanı,
Balaanı artık baştadı,
Bargandardın baarısın
Tıypıl kırıp taştadı!
Kızıtalak burutuñ
Kan agızıp suu kıldı,
Kakançının curtuna
Kalıñ kımbat çuu kıldı.
Balbandardı çektedi,
Katılgandı tim koyboy,
Baarın birdey örttödü.
Tırgootuñ tıypıl cıyıldı,
Kızıtalak buruttan
Bargan adam kırıldı.
Aydarluusu katılıp,
Azaptı artık baştadı,

Manas olduğunu kim bildi?
Gazabı sert başlattı,
Varanları yere serip,
Tümünü kırıp bıraktı.
Zırh kuşananları paramparça edip,
Hepsini iyice perişan etti.
Zırh giyenlere el atıp,
Hunhar, yürekleri yasa boğdu,

Hepsini yığın yığın devirip
Issız bozkırda kırıp geçirdi.
Ünlüleri silip süpürdü,
Karşısına çıkan sağ kalmadı,
Yiğitleri yere serdi,
Yüz yüze gelmeye varanların
Hepsini boğazlayıp devirdi.
Gazabı sert başlattı,
Han Esenkan, size arzım —
Halkını kırıp bıraktı!
Kalday'ını yakaladı,
Taş kuşanan Kıtay'dan
Bir teki bile kalmadı.
Karşı duran bir kişi yok,
Varan pehlivan şaşakaldı,
Belayı fazlasıyla başlattı,
Varanların hepsini
Tümden kırıp bıraktı!
Kahrolası burutun
Kan akıtıp su etti,
Kakançın'ın yurduna
Ağır, pahalıya mal olan feryat saldı.
Pehlivanları ezip geçti,
Sataşanı rahat bırakmadan,
Hepsini birden yaktı.
Tırgoot'un tümü toplandı,
Kahrolası burut elinden
Varan adamlar kırıldı.
Perçemlileri sataşıp,
Azabı fazlasıyla başlattı,

Kızıl çoktuu kıraandı
Kırgın kılıp taştadı!
Balban Döñgö dagı öldü,
Kızıtalak buruttan
Bargan candın baarı öldü.
Coru kuyruk Coon alp
Kayçı kulak Kaman alp,
Katılıp Koçku dagı öldü.
Uluk eleñ Esenkan,
Uyat bolup turamın,
Uşulardın baarı öldü.
Calgız kirip kol salıp,
Capaanı caman baştadı,
Carday, töödöy balbandı,
Canıñ çıkkan al burut
Calpı kırıp taştadı.
Kelgen balban kan öldü,
Oşo burut kankordon

Kızıl püsküllü şahbazları
Kırgına uğratıp bıraktı!
Pehlivan Döñgö de öldü,
Kahrolası burut elinden
Varan canların hepsi öldü.
Akbaba kuyruklu Coon alp,
Makas kulaklı Kaman alp,
Sataşıp Koçku da öldü.
Ulusun sen, Esenkan,
Utanç içinde duruyorum,
Bunların hepsi öldü.
Tek başına girip saldırıp,
Cefayı fena başlattı,
Yar gibi, deve gibi pehlivanı,
O canı çıkası burut
Toptan kırıp bıraktı.
Gelen pehlivan hanlar öldü,
O hunhar burut elinden

Kez bolgondun baarı öldü!
Katılgandı karmadı,
Colu katkan buruttan
Coologon aman kalbadı.
Colukkandın baarısın,
Cokson kılıp aydadı!
Aydarluuñdu tul kıldı,
Işenip cürgön balbandı
Bir çapkanda kül kıldı!
Ceti kün tınbay aralap,
Cetimiş cerden cara cep,
Baştın baarın cardırıp,
Balbandın baarın aldırıp,
Akılınan şaşıptır,
Işengen Coloy balbanıñ,
Çıñıroon tartıp cölönüp,
Çılgıy kanga bölönüp,
Aşıp-şaşıp antañdap,
Aldıra turgan boluptur.
Caradar bolup al ketip,

Karşısına çıkanların hepsi öldü!
Sataşanı yakaladı,
Yolu batası burut elinden
Düşmanlık eden sağ kalmadı.
Karşılaştıklarının hepsini,
Yok edip sürdü önünden!
Perçemlilerin ocağını söndürdü,
Güvenip durduğun pehlivanı
Bir vuruşta kül etti!
Yedi gün durmadan ortalığı dolaşıp,
Yetmiş yerinden yara yiyip,
Başların hepsini yardırıp,
Pehlivanların hepsini kaptırıp,
Aklı başından gitmiş,
Güvendiğin Coloy pehlivanın,
İnleyip bir yana yaslanıp,
Sırılsıklam kana bulanıp,
Telaş içinde soluyup,
Yenik düşecek hale gelmiş.
Yaralanıp gücü tükenip,

Bılkılday turgan şayman cok,	*Kımıldayacak dermanı yok,*
Deneden kara kan ketip,	*Bedenden kara kan gidip,*
Köp cigitin kırdırıp,	*Nice yiğidini kırdırıp,*
Öz düynösün er Coloy	*Er Coloy kendi varlığını*
Çaçıp keldi - dep uktum,	*Saçıp geldi — diye duydum,*
Ölö turgan bolgondo,	*Ölecek hale geldiğinde,*
Kündü caylap ciberip,	*Büyüyle havayı bozuverip,*
Kaçıp keldi, - dep uktum!	*Kaçıp geldi — diye duydum!*
Baatırların kırdırıp,	*Bahadırlarını kırdırıp,*
Caman keldi, - dep uktum!	*Perişan geldi — diye duydum!*
Balbandarın kırdırıp,	*Pehlivanlarını kırdırıp,*
Arañ keldi, - dep uktum!	*Güç bela geldi — diye duydum!*
Özüm kördüm buruttu,	*Kendim gördüm burutu,*
Çarpışarga çama cok	*Çarpışmaya takat yok,*
Alışarga amal cok!	*Boğuşmaya çare yok!*
Bettep mende barabı?	*Karşısına kul kısmı varabilir mi?*
Kızıtalak burutka	*Kahrolası burutla*
Betteşken tirüü kalabı?!	*Yüz yüze gelen sağ kalır mı?!*
Artık balban, artık şer,	*Üstün pehlivan, üstün bir arslan,*
Üyüñ küygön kuu burut,	*Evi yanası kurnaz burut,*
Adamdan çıkpayt mınday er!	*İnsandan çıkmaz böyle bir er!*
Orto boyluu, keñ dalı,	*Orta boylu, geniş omuzlu,*
Bettep mende kele albayt,	*Karşısına kul kısmı gelemez,*
Kızıtalak buruttu	*Kahrolası burutu*
Bet alıp mende ceñe albayt!	*Yüzleşip insanoğlu yenemez!*
Kaardansa cön ele,	*Öfkelense öylece,*
Kakanga bülük salgıday,	*Kakan'a kargaşa salacak gibi,*
Karmaşkandın baarısın	*Kapışanların hepsini*
Takır kırıp salgıday!	*Tümden kırıp geçirecek gibi!*
Ok ötpögön ton kiygen,	*Ok geçmez giysi giymiş,*
Ok cetpegen atı bar,	*Ok yetişmez atı var,*
Oñoy emes buruttan	*Kolay değil, buruttan*
Caralgan eken karkıbar!	*Yaratılmış meğer bir heybetli!*
Sıyagı bölök, zaarı küç,	*Görünüşü başka, zehri güçlü,*
Katılışsañ ölösüñ,	*Sataşırsan ölürsün,*
Kayran candan küdör üz!	*Aziz candan umudu kes!*
Aybatı küçtüü, artık er,	*Heybeti güçlü, üstün bir er,*
Alışsak kılat kara cer!	*Boğuşursak eder bizi kara yer!*

Koydoy korduk baştadı,
Koygulaşa ketkendin
Kokosun suurup taştadı!
Bettep uruş sala albay,
Balban kaçtı çunayıp,
Temir arkan torçonuñ,
Tegiz kancar kolçonuñ
Ölüp ketti tırayıp,
Karmaşkan baş üzülüp,
Ölüp ketti sırayıp,
Kızıtalak buruttu,
Eñkeytip mende algısız,
Mende ceñip kalgısız!
Uluk da eken, kan da eken
Uypalangan bul burut
Uşunday azap can eken!
Kabagı biyik, zaarı küç,
Katılgan bolsoñ burutka,
Kara candan küdör üz!
Kirpik, kaşın karasam,
Töö kötörgüs cük bolgon,
Eki betten çıkkan zaar
Beş baypaktık tük bolgon!
Kızıtalak bul burut
Bul Altayda tuulgan,
Estebey kalgan ekenbiz,
Enesi talak burutuñ
Emi saldı çuulgan.
Mende ceñip algısız,
Bettep mende bargısız.
Karmaşıp mende algısız,
Kakan ceñip algısız.
Teñir urgan burutuñ
Telegeyi teñ eken.
Için karap otursak,
Cer cüzünön keñ eken.
Kızıtalak burutka
Ornogon temir çep eken.

Koyun boğazlar gibi horladı,
Onunla vuruşmaya kalkışanın
Gırtlağını söküp attı!
Yüz yüze savaş açamayıp,
Pehlivanlar kaçtı sinip büzülerek,
Demir urganlı ağcıların,
Ellerinde hançer tutanların
Hepsi öldü gitti yere serilip,
Kapışanın başı koparılıp,
Öldü gitti kaskatı kesilip,
Kahrolası burutu,
İnsan onu eğdirip alamaz,
İnsan onu yenip duramaz!
Ulu da imiş, han da imiş,
Bu hırpalanmış burut
Böylesine azap bir can imiş!
Çatık kaşlı, zehri güçlü,
Sataştınsa eğer buruta,
Kara candan umudu kes!
Kirpiğine, kaşına baksam,
Deve kaldıramaz yük olmuş,
İki yanağından çıkan zehir
Beş çorap dolduracak tüy olmuş!
Kahrolası bu burut
Bu Altay'da doğmuş,
Akıl edememişiz meğer,
Anası boşanası burutun
Şimdi saldı kargaşayı.
İnsanoğlu onu yenip alamaz,
Karşısına insan varamaz.
Kapışıp insan alt edemez,
Kakan bile yenip alamaz.
Tanrı'nın çarptığı burutun
Her şeyi tastamam imiş.
İçine bakıp otursak,
Yeryüzünden geniş imiş.
Kahrolası buruta
Kurulmuş demir kale imiş.

Alışkan ceñip alalbayt,
Bay-bay burut er eken.
Kattap mende baralbayt,
Katılgan tirüü tük kalbayt.
Mendeden türü bir başka,
Beecindi buzat köy kaşka!»
Munu ukkanda Esenkan,
Kaardanıp turalbay,
Kaardı katuu baştadı,
Katuu kelip açuusu
Kalday, şibee, tırgootun
Kırıp ie taştadı.
Kaldayınan kep ugup,
Kan Cakıptın Manası
Katuu çıktı, - dep ugup,
Mancuusunan kep ugup,
Balaket çıktı, - dep ugup,
Kaardı katuu baştadı,
Mingen altın tagınan
Uluk eken Esenkan
Uçup kete taştadı.
Canı kalbay bakırıp,
Cañ-cuñdarın çakırıp,
Esi ketip bakırıp,
Er Esenkan oşondo
Corolorun çakırıp,
Munarga carık cagılıp,
Doolbas bekem kagılıp,
Doolbas ünün ukkanda,
Kaptap ketti köp uluk!
Tak üstündö Esendin,
Dagı emine boldu - dep,
Ay Cañ-Cuñ menen Kün Cañ-Cuñ
Esenkandın sırdaşı.
Luypu, Şuypu - eki ayar
Esenkandın kurdaşı.
Balbandarın bakırıp,
Ayar, sırdaş-kurdaşın
Baçım kel, - dep çakırıp,

Boğuşan yenip alamaz,
Vay vay, burut bir er imiş.
İnsan bir daha karşısına varamaz,
Sataşan asla sağ kalmaz.
İnsandan görünüşü bambaşka,
Beecin'i bozar o namlı yiğit!»
Bunu duyunca Esenkan,
Öfkelenip yerinde duramayıp,
Gazabı sert başlattı,
Öfkesi şiddetle kabarıp
Kalday'ını, şibeesini, tırgootunu
Kırıverip bıraktı.
Kalday'ından söz duyup,
Han Cakıp'ın Manas'ı
Zorlu çıktı — diye duyup,
Mancu'sundan söz duyup,
Bela çıktı — diye duyup,
Gazabı sert başlattı,
Oturduğu altın tahtından
Ulu imiş Esenkan,
Uçup düşeyazdı.
Canı kalmadan bağırıp,
Cañ-cuñlarını çağırıp,
Aklı gidip bağırıp,
Er Esenkan o zaman
Yoldaşlarını çağırıp,
Kuleye ışık yakılıp,
Davul sıkıca vurulup,
Davul sesini duyunca,
Akın etti nice ulu!
Taht üstündeki Esen'in,
"Yine ne oldu?" diye,
Ay Cañ-Cuñ ile Kün Cañ-Cuñ —
Esenkan'ın sırdaşı.
Luypu, Şuypu — iki büyücü,
Esenkan'ın yâreni.
Pehlivanlarına bağırıp,
Büyücüsünü, sırdaşını, yârenini
"Çabuk gel!" diye çağırıp,

Kaardı katuu baştadı,
Kalday bilgiç sıykırga
Buyruk kebin taştadı.
Antalañdap çu koyup,
Esenkan ünün ukkanda
Mancuunun baarı dır koyup.
Doolbas ünü bakıldap,
Ceznay ünü takıldap,
Tak aldında kötörgön

Gazabı sert başlattı,
Kalday'a, bilgiç sihirbaza
Buyruk sözünü bıraktı.
Telaşla koşuşturup,
Esenkan'ın sesini duyunca
Mancuların hepsi fırlayıp koştu.
Davul sesi gümbürdeyip,
Zurna sesi çınlayıp,
Taht önünde kaldırılan

Toru ala celek tuu bolup,
Tolup catkan çuu bolup,
Tırgootu tıypıl çogulup,
Kıykırbay Esen kalbadı,
Esenkandın canında
Kıncıdagı balbanı.
Baltanın sabı iyilip,
Balbandın baarı cügürüp,
Asmanga uçup topurak,
Kan belgisin kılganda,
Doolbastı urganda
Asker kaynap topurap,
Alban türdüü balbanı
Kanı buyruk kılgan soñ,
Kumurskaday bıcıldap,
Kurçap cetip kalganı.
Balbandarı başkaça,
Bakırıgı taş cardı.
Bayagı Esen köykaşka
Kabarga bargan sınçını,
Koyboy cıyıp alganı:
«Manastı taap kelbeyt», - dep,
Kan Esenkan oşondo
Salıp turgan cañcalı:
«Bilip cürdüm çıgarın,
Kızıtalak buruttan,
Burut degen curuttan,
Tuulbastan altı cıl
Eçak maga bilingen,

Doru alaca flama tuğ olup,
Dolup taşan gürültü kopup,
Tırgoot'u tümden toplanıp,
Esen bağırmadan durmadı,
Esenkan'ın yanında
Kınında hazır bekleyen pehlivanı.
Baltanın sapı eğilip,
Pehlivanların hepsi koşup,
Göğe toz toprak uçup,
Han işaretini verdiğinde,
Davula vurduğunda
Asker kaynaşıp toz koparıp,
Türlü türlü pehlivanı,
Hanı buyruk verince,
Karınca gibi kaynaşıp,
Kuşatıp erişiverdi.
Pehlivanları bambaşka,
Bağırışı taş yarardı.
O malum namlı Esen,
Habere giden falcıları,
Birini komadan hepsini topladı:
"Manas'ı bulup gelmiyorlar" diye,
Han Esenkan o zaman
Kopardığı kavga şuydu:
"Bilirdim çıkacağını,
Kahrolası buruttan,
Burut denen o kavimden,
Doğmadan altı yıl önce
Çoktan bana malumdu,

Kızıtalak buruttan
Atı Manas çıgat, - dep,
Kalaymandı salat, - dep,
Uşu turgan Beecindin,
Kandıgın tartıp alat, - dep,
Biçigime çiyilgen.
Kebetesi-keşpiri,
Keçikpey ayttım, ayarlar,
Sölökötü-sölbötün,
Tuulup-öskön kelbetin,
Bilip ayttım, ayarlar!
Atı Manas uşu - dep,
Uuldu baylap kelipsiñ,
Tuura işke caragıs,
Bir kuldu baylap kelipsiñ!
Ayttım ele men baya,
Uktuñ ele sen baya!
Tuulganda belgisin
Tuura aytıp bergemin!

Kahrolası buruttan
Adı Manas biri çıkar diye,
Kıyameti koparır diye,
Şu duran Beecin'in,
Hanlığını çekip alır diye,
Kitabıma çizilmişti.
Yüzünü, kılığını, çehresini,
Gecikmeden söyledim, büyücüler,
Endamını, heybetini,
Doğup büyüdüğü suretini,
Bilerek söyledim, büyücüler!
Adı Manas budur diye,
Bir oğlanı bağlayıp getirmişsin,
Doğru dürüst işe yaramaz,
Bir kulu bağlayıp getirmişsin!
Söylemiştim ben deminden,
Duymuştun sen deminden!
Doğduğundaki nişanını
Doğruca söyleyip vermiştim!

Tuura şaylap cibersem,
Tumşuksuz ayar, bilbediñ!
Tuulganda al Manas,
Kulagı uçu teşilüü,
Sünnötü kesilüü,
Çekesi cerge cetti ele,
Seksen künü camgır caap,
Zilzala cürüp ketti ele.
Körsö Manas özü eken
Atañdın körü, ayarlar,
Aşık körgön kezi eken.
El sınçısı Çoñ Ayar,
Keçee buruttu çaap alganda
Bulasın bulap kedeydi,
Olco kılıp salganda,
Oşol ayar ayttı ele,
Buruttan şumduk uul tubat,
Adamdan cetik uu tubat,
Kakançından Beecinge

Doğruca donatıp göndermişken,
Burunsuz büyücü, bilemedin!
Doğduğunda o Manas,
Kulağının ucu deliktir,
Sünneti kesiktir,
Alnı yere değmişti,
Seksen gün yağmur yağıp,
Zelzele yürüyüp geçmişti.
Meğer Manas'ın kendisiymiş,
Kahrolasıcalar, ey büyücüler,
Aşık oynadığı çağıymış.
Elin falcısı Çoñ Ayar,
Hani burutu vurup aldığımızda,
Malını yağmalayıp yoksulunu
Ganimet edip aldığımızda,
O büyücü söylemişti:
Buruttan müthiş bir oğul doğar,
İnsandan yetkin bir zehir doğar,
Kakançın'ın Beecin'ine

Kalayman salçu çuu tubat!
Uşu turgan Beecindi
Örttöp keter uul tubat!
Kıyşıgı cok kın eken,
Çoñ Ayardın aytkanı
Tögün emes, çın eken.
Örttönüp ketken al burut,
Körböy közdör kaşayıp,
Altayda tuulgan kezi eken!
Atañdın körü, kuu burut,
Aman bolso körörsüñ,
Beecinge salat çuu burut!
Bedöönün calın örüp al,
Beren Manas kankordu
Beş-altı cıldın içinde,
Beeciniñden körüp al!
Buursundu burdurbayt,
Buzuk salsa al burut
Bul Beecinge turdurbayt.
Kızıtalak al kankor,
Kılımdı buzgan al antkor
Çalıyar baspas bul Beecin
Çalkalap kirçü can oşol.
Sulayman tiybes bul Beecin
Surak alçu kul oşol.
Oñoy Manas uul emes,
Çarpışa ketse Kakandı
Talkan kılbas al emes!
Ayarlar seni cibersem,

Kıyamet salacak bir bela doğar!
Şu duran Beecin'i
Yakıp gidecek bir oğul doğar!
Eğrisi yok, dosdoğruymuş,
Çoñ Ayar'ın söylediği
Yalan değil, gerçek imiş.
O yanıp gidesi burut,
Gözler görmeyip kör kesilirken,
Altay'da doğduğu zamanmış!
Kahrolası, kurnaz burut,
Sağ kalırsa görürsün,
Beecin'e bela salar burut!
Küheylanın yelesini örüver,
Yiğit Manas hunharı
Beş altı yılın içinde,
Beecin'inde göreceksin!
Sabanı bile döndürtmez,
Fesat salarsa o burut
Bu Beecin'de kimseyi durdurtmaz.
Kahrolası o hunhar,
Cihanı bozan o hain,
Çalıyar'ın basmadığı bu Beecin'e
Kükreyerek girecek can odur.
Sulayman'ın dokunmadığı bu Beecin'den
Hesap soracak kul odur.
Manas kolay bir oğul değil,
Çarpışmaya girse Kakan'ı
Paramparça etmeyecek değil o!
Büyücüler, sizi göndermişken,

Kokuy bolgon ekensiñ!
Körböy közüñ kaşayıp,
Atañdın körü, mancuular,
Sokur bolgon ekensiñ!
Altay basıp mancuular,
Cürböy kalgan ekensiñ,
Koluñdagı balanı
Bilbey kalgan ekensiñ!
Kaardanıp düpüldöp,

Rezil olmuşsunuz meğer!
Gözünüz görmeyip kör kesilip,
Kahrolasıcalar, mancular,
Kör olmuşsunuz meğer!
Altay'ı dolaşıp mancular,
Gezmez olmuşsunuz meğer,
Elinizdeki çocuğu
Bilemez olmuşsunuz meğer!"
Öfkelenip köpürüp,

Kaardı katuu baştadı,
Sınap bargan altımıştay ayarın
Biröön tirüü koyboston,
Takır kırıp taştadı.
Kaldaydan kabar kep ugup:
«Kan Manas çıktı», - dep ugup,
Katuu buyruk baştadı.
Kök kübönü camındı,
Körör bolsoñ Esenkan
Kök colborstoy çamındı.
Kaardı katuu baştadı,
Kalıñ tırgoot, mancuunu
Kırıp ie taştadı.
Koñguroo belgi kagılıp,
Kol esinen cañılıp,
Kanı öküm kılganda,
Kalk cıyılbay turabı?
Esenkan kaarın tökköndö,
Kumurskaday köp kıtay
Cıyılbay karap turabı?
Altın takta Esenkan
Azaptı katuu baştadı.
Esenkan kaarın körgöndö,
Kürmö kiygen küçtüülör
Candan keçip taştadı!
Taştuuları cügürdü,
Bayloodogu balbandar:
«Öldük», - dep candan tüñüldü.
Kan Esenkan bakırıp,
Köp askerin çakırıp:
«Kürmö kiygen küçtüüñ kel,
Taş sayıngan tazañ kel,
Ayzaga kambıl ıktuuñ kel,
Ayabagan mıktuuñ kel!
Coo börüsü eriñ kel,
Coloboy, coogo tiyüüçü
Coon kökürök börüñ kel!
Korkoguñ koyup, eriñ kel,
Ayza tiyse solk etpes,

Gazabı sert başlattı,
Sınamaya giden altmış kadar büyücüsünü
Birini bile sağ komadan,
Tümden kırıp bıraktı.
Kalday'dan haber söz duyup:
"Han Manas çıktı" diye duyup,
Sert buyruk başlattı.
Gök zırhı kuşandı,
Görecek olsan Esenkan
Boz kaplan gibi şahlandı.
Gazabı sert başlattı,
Kalabalık tırgootu, mancuyu
Kırıverip bıraktı.
Çan işareti çalınıp,
Ordu aklını şaşırıp,
Hanı hüküm verince,
Halk toplanmaz mı hiç?
Esenkan gazabını dökünce,
Karınca gibi çok Kıtay
Toplanmadan bakıp durur mu?
Altın tahtta Esenkan
Azabı sert başlattı.
Esenkan'ın gazabını görünce,
Zırh ceket giyen güçlüler
Candan vazgeçiverdiler!
Zırh kuşananlar koşuştu,
Bağlı duran pehlivanlar:
"Öldük!" deyip candan umut kesti.
Han Esenkan bağırıp,
Nice askerini çağırıp:
"Zırh giyen güçlün gel,
Taş kuşanan yiğidin gel,
Mızrakta usta beceriklin gel,
Canını esirgemeyen yamanın gel!
Düşman kurdu erin gel,
Sokulup düşmana saldıran,
Geniş göğüslü kurdun gel!
Korkağını bırakıp, erin gel,
Mızrak değse sarsılmaz,

Baatır bolup barçuñ kel!
Betteşip coogo barganda
Bet alışıp sayışıp,
Meenetti mıktap salçuñ kel!
Kara mıltık kars etse,
Kayra tartpay kirüüçü,
Kacıbay coogo tiyüüçü
Uluksugan canıñ kel,
Mına uşunday baarıñ kel!
Kayratı artık eriñ kel,
Al kankorgo aykırıp,
Ayanbay ayza sunçuñ kel!
Aygaylap curt kırılsa,
Aşıp-şaşıp ketpesten
Tuu tübünö turçuñ kel!
Çın kayratman baarıñ kel,
At oyunçu, cöö külük,
Kazınalık çoñ mergen,
Kambıldarıñ baarıñ kel!»
Esenkan kaarın salganda,
Ak asaba tuu bolup,
Aygaylagan çuu bolup,
Kök asaba tuu bolup,
Kök cañırgan çuu bolup,
On başçılar oroktop,
Ayzanın başı koroktop,
Ceznay ünü çırkırap,
Kök ala celek körünüp,
Körgöndün baarı bölünüp,
Türkün-türkün sögülüp,
Kanı buyruk kılganda,
Askeri bölök bölünüp,
Tıñşabastar kırılıp,
Tırgootu tıypıl cıyılıp,
Mancuu, kıtay kalkı bar,
Barı-cogun cıynaptır,
Kanı buyruk kılganda
Cıynalbay adam kalbaptır.

Bahadır olup varacak olan gel!
Yüz yüze düşmana varınca
Karşılaşıp mızraklaşıp,
Zahmeti adamakıllı verecek olan gel!
Kara tüfek çat edince,
Geri dönmeden dalan,
Yılmadan düşmana çarpan,
Ululuk taslayan canın gel,
İşte böylesi hepiniz gelin!
Gayreti üstün erin gel,
O hunhara haykırıp,
Esirgemeden mızrak uzatacak olan gel!
Feryatla yurt kırılsa,
Telaşa kapılıp gitmeden
Tuğ dibinde duracak olan gel!
Gerçek yürekli hepiniz gelin,
At cambazı, yaya yüğrük,
Hazineye layık büyük nişancı,
Becerikliler, hepiniz gelin!"
Esenkan gazabını salınca,
Ak sancak tuğ olup,
Feryat figan gürültü kopup,
Gök sancak tuğ olup,
Göğü çınlatan gürültü olup,
Onbaşılar dört dönüp,
Mızrağın ucu oynayıp,
Zurna sesi çığırıp,
Gök alaca flama görünüp,
Görenlerin hepsi bölük bölük olup,
Türlü türlü sökün edip,
Hanı buyruk verince,
Askeri bölük bölük ayrılıp,
Söz dinlemeyenler kırılıp,
Tırgoot'u tümden toplanıp,
Mancu, Kıtay halkı var,
Varını yoğunu toplamış,
Hanı buyruk verince
Toplanmadık adam kalmamış.

«Mancuu kanı - Ezkara,
Kalmak kanı - kan Coloy,
Kalbay bular bargın, - dep,
Çoñ ayarım Karacoy,
Kankor burut köödökkö
Kalaymandı sala kör,
Kalbay sen da bara kör!
Mergendigiñ aşıngan,
Berendigiñ bar ele,
Kuuray körsö caşıngan.

Erendigiñ bar ele,
Betteşkendi mert kılgan,
Kıyındıgıñ bar ele.
Atañdın körü, Karacoy,
Kol içine katılsa,
Külügün atıp caylay kör.
Küyüp ketken kankordu,
Kızıtalak antkordu
Öltürböstön, citirbey,
Aman baylap kele kör!
«Kanım, sizge tartuu», - dep,
Dal özümö bere kör!
Baylap kelseñ Manastı
Degeniñe könörmün,
Ooy, Karacoy, ugup tur,
Maktangan boydon men Esen
Bakburçun kanın berermin!»
«Kalmaktardan, kan Coloy,
Kaydasıñ?» - dep, çakırıp,
Kan çakırıp turgan soñ
Coloy keldi barbayıp,
Colum üydöy dardayıp.
Canına Coloy kelgende,
Coloydu Esen körgöndö
Baskan cerin tebelep,
Koyo berdi Esenkan
Er Coloydu cemelep:
«Atañdın körü, er Coloy,

"Mancu hanı — Ezkara,
Kalmak hanı — han Coloy,
Geri kalmadan bunlar gitsin diye,
Büyük büyücüm Karacoy,
O şaşkın hunhar buruta
Kıyameti salıver,
Geri kalmadan sen de varıver!
Nişancılığın pek üstündü,
Yiğitliğin vardı,
Kuru ot görse gizlenirdin.

Erliğin vardı,
Karşına çıkanı öldüren,
Yamanlığın vardı.
Kahrolası Karacoy,
Ordu içine sataşırsa,
Küheylanını vurup deviriver.
O yanıp gidesi hunharı,
Kahrolası haini
Öldürmeden, yok etmeden,
Sağ bağlayıp getiriver!
"Hanım, size armağan" diye,
Tam kendime veriver!
Bağlayıp getirirsen Manas'ı
Dediğine razı olurum,
Hey Karacoy, dinleyedur,
Övündüğüm gibi ben Esen,
Bakburçun hanlığını veririm sana!"
"Kalmaklardan, han Coloy,
Neredesin?" diye çağırıp,
Han çağırıp durunca
Coloy geldi kabara kabara,
Küçük çadır gibi yayıla yayıla.
Yanına Coloy gelince,
Coloy'u Esen görünce,
Bastığı yeri tepeleyip,
Veriştirmeye koyuldu Esenkan,
Er Coloy'u paylayıp:
"Kahrolası, er Coloy,

Aalamdı buy kılgan
Artık eleñ, sen Coloy.
Aldırıp salgan ekensiñ,
Alkımıñdan arslanga
Çaldırıp salgan ekensiñ!
Balban kana, er kana?
Baatır Döñgö, Kaman alp
Bularday bolgon er kana?
Kır cagıñdan çaldırıp,
Kıraandardın baarısın
Burutka belek aldırıp,
Bul emine kılganıñ?!
Neçün ölböy turganıñ?!
Ceti batman buuday cep,
Dan cıttangan kul eleñ,
Cetimiş alp öltürüp,
Kan cıttangan kul eleñ!
Altı batman buuday cep,
Dan cıttangan kul eleñ!
Altımış alp öltürüp,

Âlemi perişan eden
Üstün erdin sen, Coloy.
Yenilip kaptırmışsın meğer,
Gırtlağından arslana
Kaptırıp koymuşsun meğer!
Pehlivan hani, er hani?
Bahadır Döñgö, Kaman alp,
Bunlar gibi olan er hani?
Yan tarafından kaptırıp,
Şahbazların hepsini
Buruta armağan gibi verip,
Bu ne yaptığın senin?!
Niçin ölmeden duruyorsun?!
Yedi batman buğday yiyip,
Tahıl kokan bir kuldun,
Yetmiş alp öldürüp,
Kan kokan bir kuldun!
Altı batman buğday yiyip,
Tahıl kokan bir kuldun!
Altmış alp öldürüp,

Kan cıttangan kul eleñ!
Balban kayda, alp kayda,
Baatırsıngan çoñ sorgok,
Baştap bargan kalk kayda?
Oşo kankor buruttan
Kızık bolup salışıp,
Acal cetse ölüp kel!
Alışıp cürüp buruttun,
Kızıtalak kankordun
Kıylanı kılgan antkordun
Kaşayta közün oyup kel,
Karmap alıp, soyup kel!
Tirüü koyboy buruttu
Er ekenin körüp kel!
Çamañ kelbey baratsa,
Tirüü kalbay ölüp kel!
Bılkıldak kuuray bışkıça,
Mıyzamdın külü uçkuça

Kan kokan bir kuldun!
Pehlivan nerede, alp nerede,
Bahadır taslayan koca obur,
Başına geçip götürdüğün halk nerede?
O hunhar burutla
Kızışıp vuruşup,
Ecel yeterse ölüp gel!
Boğuşa boğuşa burutun,
Kahrolası hunharın,
Nicesini mahveden o hainin
Gözünü kör edip oyup gel,
Yakalayıp boğazlayıp gel!
Burutu sağ komadan
Er olduğunu görüp gel!
Gücün yetmez olursa,
Sağ kalmadan ölüp gel!
Körpe kuru ot olgunlaşana dek,
Mıyzam otunun külü uçana dek,

Mıktap altı ay salışıp,
Karmaşıp kanın tögüp kel!
Kabırgasın buruttun
Kaçıratıp sögüp kel!
Epsiz bolso buruttun
Erdik cayın körüp kel!
Aşıp-şaşıp cürgüçö,
Tirüü kalbay buruttan
Kayra tartpay ölüp kel!
Çamañ kelse çabışkın,
Kaarıñ kelse karmaşkın!
Kızıtalak kankorgo,
Çabışıp çamañ kele albay
Köçüp ketse cerine,
Aman barsa kuturgur
Kadimki burut eline,
Çapçışıp çama kele albayt,
Çalışkan menen çamabız
Bul burutka cete albayt!
Kankor burut özü eken,
Örttöngürdün közü eken!
Canga capaa bir kelse,
Kagışıp cürüp caylap kel!
Çamañ cetip, küç kelse,
Beri tirüü baylap kel!
Bekem karmap kalalık,
Kazınaga koydurgan
Kızdarga aygır salalık!
Kaçan tukum taştasa,
Anan başın alalık!

Adamakıllı altı ay vuruşup,
Kapışıp kanını döküp gel!
Burutun kaburgasını
Çatırdatıp söküp gel!
Eğer baş edilmez ise burutun
Erlik halini görüp gel!
Telaşla dolaşacağına,
Buruttan sağ kalmadan,
Geri dönmeden ölüp gel!
Gücün yeterse vuruş,
Öfken gelirse kapış!
Kahrolası hunhara,
Vuruşup gücün yetmeyip
Göçüp giderse yerine,
Sağ varırsa o kudurası
Bildik burut eline,
Çarpışmaya güç yetmez,
Uğraşsak da gücümüz
Bu buruta erişemez!
Hunhar burutun ta kendisiymiş,
O yanasıcanın gözüymüş!
Cana cefa bir gelirse,
Vuruşa vuruşa yere serip gel!
Gücün yetip kuvvetin gelirse,
Buraya sağ bağlayıp gel!
Sıkıca yakalayıp tutalım,
Hazineye koydurduğum
Kızların koynuna aygır diye salalım!
Ne zaman döl bırakırsa,
Sonra başını alalım!

Tıptıypıl kılıp öltürüp,
Kurmandıkka çalalık!
Kuturgurdun özünön
Uşuntüp öçtü alalık!
Alıñ cetpey Manaska,
Kırk üylüü kırgız burutka
Çaldırıp iybe kokustan,
Koluñdagı curutka!

Tümünü yok edip öldürüp,
Kurban diye keselim!
O kudurasının kendisinden
Böylece öcü alalım!
Gücün yetmeyip Manas'a,
Kırk evli kırgız buruta
Kazara kaptırıverme sakın,
Elindeki orduyu o kavme!

Kayra kelseñ oñşoyup,
Çaldırıp iyip şoñşoyup,
Kaardı menden körösüñ,
Kalbay çoguu ölösüñ!
Manastı aman ketirseñ,
Bilgen çırım kılamın.
Karacoy, Coloy balbanım,
Biriñdi koyboy kıramın!
Col üstünö süyrötüp,
Kankor aman kutulsa
Dañgıttarga caramın!
Aydalıp kelgen kırk üylüü
Tili burut tilinde,
Örttönüp ketken oşol curt,
Bizge duşman zilinde!
Bargın dedim ayarlar,
Men cumşasam, al barıp,
Kokuy bolgon turbaybı!
Kara közü kaşayıp,
Kokuy bolgon turbaybı?
Sındın cayın bile albay,
Kokuy bolgon turbaybı?!
Sındı cakşı bile albay,
Dümöktü tüzdöp baştaptır.
Mayına toyup Cakıptın,
Kızıtalak ayarlar
Balasın körböy taştaptır!
Kızıtalak ayardın
Kılgan işi çoñ dümök,
Aman koydu bul arman,
Tuulup burut çoñoydu
Aalamga salat çoñ cañcal!
Buruttan Manas çıgat, - dep,
Bildim ele şumduktu
Altı aylıktan öödökü,
On altıdan ıldıykı,
Atı Manas koyulsa,
Aydap kel - dep baarıña
Kıldım ele buyruktu!

Geri gelirsen süklüm püklüm,
Kaptırıp da boynu bükük,
Gazabı benden görürsün,
Topunuz birden ölürsünüz!
Manas'ı sağ salıverirsen,
Bildiğim cezayı veririm.
Karacoy, Coloy pehlivanım,
Birinizi komadan kırarım!
Yol üstünde sürükletip,
Hunhar sağ kurtulursa
Sizi yaban itlerine atarım!
Sürülüp gelen kırk evli,
Dili burut dilinde,
O yanıp gidesi kavim,
Bize özünden düşmandır!
Gidin dedim büyücülere,
Ben gönderince, onlar varıp,
Rezalet olmuş, değil mi!
Kara gözü kör kesilip,
Rezalet olmuş, değil mi?
Sınamanın yolunu bilemeyip,
Rezalet olmuş, değil mi?!
Nişanı iyi bilemeyip,
Belayı düpedüz başlatmışlar.
Cakıp'ın yağına doyup,
Kahrolası büyücüler
Çocuğunu görmeden bırakmışlar!
Kahrolası büyücünün
Yaptığı iş büyük bela,
Sağ bıraktı — budur derdim,
Doğup burut büyüdü,
Âleme salar büyük kavga!
Buruttan Manas çıkar diye,
Bilmiştim o müthiş sırrı,
Altı aylıktan yukarısını,
On altısından aşağısını,
Adı Manas konulmuşsa,
Sürüp getirin diye hepinize
Vermiştim buyruğu!

Körbömüş bolup örttödü,	*Görmezden gelip işi yaktılar,*
Ayarlar kıldı şumduktu!	*Büyücüler etti bu melaneti!*
Tübü Meke, çoñ Bagdat,	*Ta dibi Meke, koca Bagdat,*
Tübünö çeyin çaldım, - dep,	*Dibine kadar dolaştım diye,*
Tüz bolup ketken ayardın	*Dosdoğru kesilen büyücünün*
Kalp aytkanı küygüzöt.	*Yalan söylemesi yakıyor içimi.*
Bul Altayda tuulgan,	*Bu, Altay'da doğmuş,*
San kara kütkön Cakıptın	*Sayısız kara mal güden Cakıp'ın*
Balasın körböy kalganı	*Çocuğunu görememeleri —*
15380 Baykagıla mına munu,	*Şuna dikkat edin işte —*
Balaaga bizdi salganı!	*Bizi belaya sokmalarıdır!*
Atı Manas uşu, - dep,	*Adı Manas budur diye,*
Samarkandan biröönü	*Samarkan'dan birini*
Ayarlar aydap kelgeni,	*Büyücüler sürüp getirdiler,*
Anık duşman uşu, - dep,	*Gerçek düşman budur diye,*
Çınmaçındın kanına	*Çınmaçın'ın hanına*
Aydap kelip bergeni.	*Sürüp getirip verdiler.*
Arkı burut Cakıptı	*Öteki burut Cakıp'ın*
Candap kelgen turbaybı,	*Yanından geçip gelmişler ya,*
15390 Buruttan Manas taptık, - dep,	*Buruttan Manas'ı bulduk diye,*
Aldap kelgen turbaybı!	*Aldatıp gelmişler ya!*
Çama kelbes kolunan	*Elinden bir şey gelmez*
Korkogun aydap keliptir,	*Bir korkağı sürüp getirmişler,*
Çalıştın cönün bilbegen,	*Boğuşmanın yolunu bilmeyen*
Torpogun aydap keliptir!	*Bir danayı sürüp getirmişler!*
İçip ayak boşotkon	*İçip kâse boşaltan*
Urganın aydap keliptir!	*Bir çarpılmışı sürüp getirmişler!*
Eç cok kelbes kolunan,	*Elinden hiçbir şey gelmeyen,*
Bir kurganın aydap keliptir.	*Bir zavallıyı sürüp getirmişler.*
15400 Dorbogo tıkkan tompoytup,	*Torbaya tıkılmış gibi şişkin,*
Samanın aydap keliptir!	*Bir saman çuvalını sürüp getirmişler!*
Aybanga çalış butu bar	*Hayvana çalar bacağı olan*
Bir camanın aydap keliptir!	*Bir kötüyü sürüp getirmişler!*
Ayarlardın kebine,	*Büyücülerin sözüne,*
Çın işenip beelebey,	*Gerçekten inanıp sezmeden,*
Körböy közüm kaşayıp,	*Gözüm görmeyip kör kesilip,*
Kapıya kalgan ekemin!	*Gafil kalmışım meğer!*
Araktan açuu aş içip,	*Rakıdan acı aş içip,*

Akılımdı koşo içip
Kapıya kalgan ekemin!
Manas çıgıp Beecinden,
Sınçım körböy elimden,
Kapa bolup catamın!
Ayarga artık işenip,
Kızıtalak Esenkan
Menin kırkılgan eken sakalım!
Buruttan Manas er oşol,
Kıtay emes kılımdı
Kırgın kılar şer oşol!

Çalışıp çama cete albayt,
Kızıtalak kankorgo
Arslandın tişi ötö albayt!
Altayda tuulup çoñ boldu,
Atışkan adam oñ bolboyt,
Karmaşkan adam soo bolboyt!
Berendigi bilingen,
Suuk boor kelbes Beecindin
Suragın tartıp alat, - dep,
Tuulbas murun al kankor,
Uşu turgan Beecindin
Dañzasına çiyilgen!
Ak maraldı uy kılat
Atışkandı al kankor
Aydap cürüp buy kılat.
Ala-Too kütüp cer kılat,
Azgan-tozgon kırgızdı
Cıyıp alıp el kılat!
Kırk çoro kütüp kan bolot,
Aman ketse al burut,
Kıyragan mende nan bolot,
Karmaşa ketken cay bolot!
Uşu turgan Beecindi
Tebelep cürüp cün kılat.
Kaardı katuu bek salat,
Karmaşıp kıtay ceñe albay
Kakançındın Beecindin,

Aklımı da birlikte içip,
Gafil kalmışım meğer!
Manas çıkmışken ortaya, Beecin'den
Falcım onu elimden göremeden,
Kederlenip yatıyorum!
Büyücüye fazla güvenip,
Ben kahrolası Esenkan,
Sakalım kırkılmış meğer!
Buruttan Manas — er odur,
Kıtay değil, tüm âlemi
Kırgına uğratacak arslan odur!

Uğraşsak da güç yetmez,
Kahrolası hunhara
Arslanın dişi geçemez!
Altay'da doğup büyüdü,
Onunla atışan adam onmaz,
Kapışan adam sağ olmaz!
Yiğitliği bilinmiştir,
Yabancının gelemediği Beecin'in
Hükümranlığını çekip alır diye,
Doğmadan önce o hunhar,
Şu duran Beecin'in
Defterine çizilmiştir!
Ak maralı inek eder,
Onunla atışanı o hunhar
Sürüp sürüp perişan eder.
Ala-Too'yu tutup yurt eder,
Azıp dağılmış kırgızı
Derleyip toplayıp el eder!
Kırk çora edinip han olur,
Sağ giderse o burut,
Kırılan kullar ona ekmek olur,
Kapışmaya giden yem olur!
Şu duran Beecin'i
Çiğneye çiğneye yün gibi didik eder.
Gazabı sert, pek salar,
Kapışıp Kıtay yenemeden,
Kakançın'ın Beecin'inin

Kandıgın tartıp bir alat!
Betteşip mende ceñe albayt,
Beecinde kıtay el turmak,
Kızıtalak kankorgo
Kılımdın alı kele albayt!
Eline aman kutulsa,
Ayrıla ber malıñdan
Tüñülö ber canıñdan!
Kırgındı kızık saluuçu
Karap turgun buruttu,
Kandıgıñ tartıp aluuçu!
Er Manas bügün kutulsa,
Kayrılıp tiet malıñdı,
Beker debe munumdu
Suuday tögöt kanıñdı!
Cazañdı berip tokmoktop,
Tatıtat mintip tuzuñdu,
Olco kılat karap tur,
Oymok ooz, boto köz
Oykuştagan kızıñdı!
Beypay kılat Beecindi,

Hanlığını çekip alıverir!
Yüzleşip insanoğlu yenemez,
Beecin'deki Kıtay eli şöyle dursun,
Kahrolası hunhara
Tüm âlemin gücü yetmez!
Eline sağ kavuşursa,
Malından ayrıla dur,
Canından umudu kese dur!
Kırgını kızıştırıp salacak olan,
Bakadur şu buruta,
Hanlığını çekip alacak olan!
Er Manas bugün kurtulursa,
Dönüp vurur malına,
Boş söz sanma bu dediğimi,
Su gibi döker kanını!
Cezanı verip tokmaklayıp,
Böylece tuzunu ödetir,
Ganimet eder, göredur,
Yüksük ağızlı, boncuk gözlü,
Salınıp gezen kızını!
Perişan eder Beecin'i,

Begireek kırat eliñdi!
Kara coldu çañ kılat,
Kapkanın oozun kan kılat!
Katılgandın baarısın
Kanın içip nan kılat!
Aytkanıma könüp al,
Aman ketse al burut
Talak kılat butuñdu,
Talkan kılat curtuñdu.
Bul Beecinden körüp al!
Atañdın körü, kuu düynö,
Men kanmın - dep kubanıp,
Kokuy bolgon ekemin,
Belgi kelse beelebey,
Sokur bolgon ekemin!
Kıçkıl kıyal aş içip,
Akılımdı koşo içip,

Daha beter kırar elini!
Kara yolu toz eder,
Kale kapısının ağzını kan eder!
Sataşanların hepsinin
Kanını içip ekmek eder!
Dediğime razı ol,
Sağ giderse o burut,
Putunu paralar,
Yurdunu paramparça eder.
Bunu Beecin'de gör de anla!
Kahrolası, yalan dünya,
Ben hanım diye sevinip,
Rezil olmuşum meğer,
Nişan gelince sezmeden,
Kör olmuşum meğer!
Ekşi huylu aş içip,
Aklımı da birlikte içip,

Kokuy bolgon ekemin!
Kızıtalak buruttun
Tuulganın bilgemin,
Öödökü Kakan-Çınmaçın
Ört salat - dep cürgömün!
Acıdaar kirip tüşümö,
Aymap-saymap koydu ele
Çınmaçındı, Bakburçun,
Çını Kakan-Kakançın
Ilep tartıp sordu ele,
Kuyrugu menen tokmoktop,
Curttu kırıp koydu ele!
Uşu tüştü körgömün,
Köp canıman tüñülüp,
Körüp alıp ölgömün!
Tüştü körüp catkanda
Uykudan çoçup oygondum,
Oñ cagıma tolgondum!
Bokono söögüm bolkuldap,
Içegi-kardım toktolboy,
Kalgan eken solkuldap!
Kabırgam takır kıyraptır,
Deneden azır ötçüdöy
Cürögüm attay tuylaptır!
Uykudan ırgıp cügürdüm.
Eşikke çıgıp karasam,
El amanın kaalasam,
Asmandan bulut buzulup,
Altı say möndür kuyulup,
Too-toodon şamal dürküröp,
Asman menen çaçılıp,

Rezil olmuşum meğer!
Kahrolası burutun
Doğduğunu bilmiştim,
Yukarıdaki Kakan-Çınmaçın'a
Ateş salar der dururdum!
Ejderha girip düşüme,
Yalayıp yutuvermişti
Çınmaçın'ı, Bakburçun'u,
Gerçek Kakan-Kakançın'ı
Soluğuyla çekip emmişti,
Kuyruğuyla tokmaklayıp,
Yurdu kırıp koymuştu!
Bu düşü görmüştüm,
Nice kez canımdan umut kesip,
Görüp görüp ölmüştüm!
Düşü görüp yatarken
Uykudan irkilip uyandım,
Sağ yanıma döndüm!
Kaburga kemiğim zonklayıp,
Bağırsağım, karnım durulmadan,
Sarsıla sarsıla kalmıştı!
Kaburgam tümden çökmüştü,
Bedenimden şimdi fırlayacakmış gibi
Yüreğim at gibi tepinmişti!
Uykudan fırlayıp koştum.
Dışarı çıkıp baksam,
Elin esenliğini dilesem,
Gökten bulut bozulup,
Altı dere dolu boşanıp,
Dağ dağdan rüzgâr gürleyip,
Gökle birlikte saçılıp,

Kara camgır kürküröp,
Künü-tünü seksen kün
Camgır caap öttü ele,
Kakançındın kalkına
Zilzala cürüp ketti ele.
Körsö şumduk özü eken,
Cer üstünö tuulup,

Kara yağmur gürleyip,
Gece gündüz seksen gün
Yağmur yağıp geçmişti,
Kakançın'ın halkına
Zelzele yürüyüp gitmişti.
Meğer o dehşetin ta kendisiymiş,
Yeryüzüne doğup,

Celmoguzday al burut
Kelip catkan kezi eken.
Örttöngürdün özü eken,
Beecinge cürgön zilzala
Meenettüü Manas tuuldu, - dep,
Maga belgi bergen kezi eken!
Erteñ, erte mezgilde,
Supa sadık salganda,
Tañ kaşkayıp kalganda,
Bolot eşik darbaza
Ökürük salıp tartılıp,
Kaldaydan bor atılıp,
Can-canıbar kıbırap,
Uyugunan turganda,
Irgıp turup karasam,
Acayıpta çoñ dañza
Altımış barak çoñ biçik
Ala koyup karasam,
Tuulganda bilingen,
Tuura Manas kankordun
Duşmandıgı çiyilgen!
Kulak uçu teşilüü,
Sünnötü kesilüü.
Kuturgur tuuldu Beecinden,
Kırgın salat eliñe.
Atı Manas - arslan, şer,
Altı şerdin kencesi,
Kudaydın süygön mendesi,
Çapçışıp çama kele albayt,
Çalışıp mende ceñe albayt.
Karmaşarı - Kakançın,
Karmaş kılbay turabı!
Kaardı katuu baştadım,
Tüp atası Tügöl kan,
Tük koyboy kırıp taştadım.
Burutka barıp ok kıldım,
Ceti atasın talkalap,
Tirüüsün aydap cok kıldım.
Tentip kelgen buruttan

Ejder gibi o burut
Gelmekte olduğu zamanmış.
O yanasıcanın ta kendisiymiş,
Beecin'e yürüyen zelzele,
Mihnetli Manas doğdu diye,
Bana işaret verdiği zamanmış!
Ertesi gün, erken vakitte,
Fecr-i sadık söktüğünde,
Şafak apak ağardığında,
Çelik kapı, büyük darvaza
Gürültüyle çekilip açılıp,
Kalday'dan top atılıp,
Canlı cansız kımıldayıp,
Yuvasından kalktığında,
Fırlayıp kalkıp baksam,
O acayip büyük defter,
Altmış yaprak büyük kitabı
Alıverip baksam,
Doğduğunda bilinen,
Tam o Manas hunharın
Düşmanlığı çizilmiş!
Kulak ucu deliktir,
Sünneti kesiktir.
Kudurası doğdu; Beecin'deki
Eline kırgın salar.
Adı Manas — arslan, şir,
Altı arslanın en küçüğü,
Kuday'ın sevgili kulu,
Çarpışmaya güç yetmez,
Uğraşıp insan yenemez.
Kapışacağı — Kakançın,
Kapışmadan durur mu hiç!
Gazabı sert başlatmıştım,
Kök atası Tügöl han,
Hiç komadan kırıp atmıştım.
Buruta varıp kıran etmiştim,
Yedi atasını paramparça edip,
Sağ kalanını sürüp yok etmiştim.
Sürgün gelip düşen buruttan

Arkı atası cay boldu,
Aştık aydap oşondo

Atası Cakıp al burut
San kara kütüp bay boldu.
Malı arbın, bala cok,
Balam cok - dep, ardıgıp,
Azaptı mınça körüptür,
Tak elüü beş caşında
Kan Manastı körüptür.
Sarı saamay kök koydon
Sarı koçkor irik tuuptur,
Kara kök cal kabılan
Kankor Manas dal özün
Ayagı menen tik tuuptur.
Bölünüp turgan al calın
On eki kempir körüptür,
Körgönündö al ketip,
Cürögü tüşüp ölüptür.
Kara kalmak, mancuunun
Öz düynösün çaçıptır,
Celmoguz bala tuuldu, - dep,
Tuş-tuş cakka kaçıptır.
Tuularda bakırıp,
Bul düynögö keliptir.
«Islamdap» uraan çakırıp,
Körgöndördün baarısı
Bolgon eken buşmanı.
Ar müçösün karasa -
Baygambar sınduu cışaanı.
Oñ koluna kara kan
Uuçtap alıp çaçıptır.
Cerdin üstün suu kaptap,
Topon suu cürgön emedey,
Zilzala kaptap basıptır.
Malı arbın, bala cok,
Baykuş eken al Cakıp,
Dal elüü beş caşında
Bala körüp catıptır.

Uzak atası orada karar kıldı,
Ekin ekip o zaman

Atası Cakıp, o burut,
Sayısız kara mal güdüp bay oldu.
Malı bol, çocuğu yok,
Oğlum yok diye yanıp yakılıp,
Bunca azap görmüş,
Tam elli beş yaşında
Han Manas'ı görmüş.
Sarı perçemli boz koyundan
Sarı koç, iğdiş doğmuş,
Kara yağız yeleli kaplan
Hunhar Manas'ın ta kendisini
Anası ayak üstü dik doğurmuş.
Bölünüp yükselen o alevi
On iki kocakarı görmüş,
Gördüklerinde güçleri gidip,
Yürekleri düşüp ölmüşler.
Kara kalmak ile mancu
Kendi mallarını saçmışlar,
Celmoguz çocuk doğdu diye,
Dört bir yana kaçmışlar.
Doğarken bağırıp,
Bu dünyaya gelmiş.
"Islam!" diye nara atıp,
Görenlerin hepsi
Kaygıya düşmüşler.
Her uzvuna bakılsa —
Peygamber misali nişanı var.
Sağ eline kara kanı
Avuçlayıp saçmış.
Yerin üstünü su kaplayıp,
Tufan suyu yürümüş gibi,
Zelzele kaplayıp basmış.
Malı bol, çocuğu yok,
Zavallıymış o Cakıp,
Tam elli beş yaşında
Çocuk görmüş işte.

Oşol Cakıp, kuu burut
Kütüp cürgön san kara
Sarıp kılıp çaçıptır.
On eki miñ kısırdan
Cılkıdan karmap soyuptur,
Kañgırap cürgön kuu burut
Kaygırganın koyuptur.
Bargandardın baarına
Baaşaday mal soyuptur.
Bargan candın baarısı
Biri kalbay toyuptur.
Kuulangan eken kuu Cakıp,

O Cakıp, kurnaz burut,
Güttüğü sayısız kara malı
Sarf edip saçmış.
On iki bin kısır
Yılkıdan tutup boğazlamış,
Avare gezen kurnaz burut
Kaygılanmayı bırakmış.
Varanların hepsine
Padişahça mal kesmiş.
Varan canların hepsi
Biri kalmadan doymuş.
Kurnazlık etmiş kurnaz Cakıp,

Kuturgan eken bul Cakıp.
Toyuna bargan köp mancuu
Akırı toyboy kalbaptır,
Balamdın atı - Cindi, - dep,
Kıtaydın curtun aldaptır.
Baaşalıktay mal soydu
Badirek Cakıp, bul burut
Balası atı - Çoñ Cindi,
Üyüñ küygön buruttun
Bul cañcalın kim bildi?
Balamdın kırkı boldu, - dep,
Segiz miñ kısır bee soyup,
Dünüyösün talatıp,
Köp düynösün een koyup,
Beecindiktey mal soyup,
Beyili kara kuu Cakıp
Kemege kenen oydurup,
Kelgenderdin baarısın
Aş menen urup toydurup,
Baylıgın Cakıp aşırıp,
Toyuna toygon köp mancuu
Koygon eken caşırıp.
Balamdın atı - Cindi - dep,
Ketkeni cürgön kezi eken,
Cerine barıp al burut
Kakançındın tübünö

Kudurmuş meğer bu Cakıp.
Toyuna varan nice mancu
Sonunda doymamış kalmamış,
Oğlumun adı Cindi diye,
Kıtay'ın yurdunu aldatmış.
Padişahlıkça mal kesti
Alçak Cakıp, bu burut,
Oğlunun adı — Çoñ Cindi,
Evi yanası burutun
Bu hilesini kim bildi?
Oğlumun kırkı oldu diye,
Sekiz bin kısır kısrak kesip,
Malını yağmalatıp,
Nice malını başıboş koyup,
Beecin'e yetecek mal kesip,
Niyeti kara kurnaz Cakıp,
Ocak çukurunu geniş kazdırıp,
Gelenlerin hepsini
Aşa boğup doyurup,
Cakıp zenginliğini taşırıp,
Toyunda doyan nice mancu
Sırrı saklayıp koymuşlar.
Oğlumun adı Cindi diye,
Gitmeye davrandığı zamanmış,
Yerine varıp o burut,
Kakançın'ın köküne

Cetkeni cürgön kezi eken.
Kalaymandı katuulap,
Salganı cürgön kezi eken.
Ar atasın cogottuk
Alı kelse çoñ kegin
Alganı cürgön kezi eken.
Kaldaydan kabar kep uktum,
Kakançındın Beecinge
Aman cürsö al Manas,
Katılbay koybos, - dep uktum!
On ekige kelgende
Kan Manas boldu atagı,
Emi ereşen tartıp, er bolup,
Er uulu menen teñ bolup,
Kayta tartıp Beecindin
Kandıgın albay catabı?!
Döödür alptan kep uktum,
Tokson narda dildemdi
Oyrondu opsuz salıptır,
Olco kılıp al burut,
Bara zamat alıptır!
Köp dünüyö kazınam,

Kıymak üzere olduğu zamanmış.
Kıyameti şiddetlendirip,
Salmak üzere olduğu zamanmış.
Atalarını yok etmiştik,
Gücü yeterse büyük öcünü
Almak üzere olduğu zamanmış.
Kalday'dan haber söz duydum,
Kakançın'ın Beecin'ine,
Sağ gezerse o Manas,
Sataşmadan durmaz — diye duydum!
On ikisine geldiğinde
Han Manas oldu adı sanı,
Şimdi ergenliğe erip, er olup,
Er oğullarıyla denk olup,
Dönüp gelerek Beecin'in
Hanlığını almadan durur mu?!
Döödür alptan söz duydum,
Doksan yük devesindeki altınıma
Ölçüsüz kıyım salmış,
Ganimet edip o burut,
Varır varmaz alıvermiş!
Nice malımı, hazinemi,

Balbandardı öltürüp,
Üyüñ küygön al burut,
Olco kılıp alıptır!
Oñoy Manas uul emes!
Oñduruuçu kul emes,
Coloygo coruk salıptır,
Cogolgondun baarısın
Kırtıldatıp baştarın,
Baştarın culup salıptır!
Oşpurdun uulu Çege eken.
Çege atın cogotup,
Kutubiy dep koyuptur!
Manaska coldoş bolup al,
Kuturup ölgön kızıtalak,
Kara kalmak, mancuunun
Bir kıylasın soyuptur.

Pehlivanları öldürüp,
Evi yanası o burut,
Ganimet edip almış!
Manas kolay bir oğul değil!
İnsanı onduracak kul değil,
Coloy'a oyun etmiş,
Yitenlerin hepsinin
Başlarını çatır çutur,
Başlarını koparıp atmış!
Oşpur'un oğlu Çege imiş.
Çege adını yitirip,
Kutubiy deyip koymuşlar!
Manas'a yoldaş olup o,
Kudurup ölesi kahrolası,
Kara kalmak ile mancunun
Bir nicesini boğazlamış.

Kuturgan Manas cindige — *Kudurmuş deli Manas'a*
Oşpurdun uulu Kutusu — *Oşpur'un oğlu Kutu'su*
Kutman bolup alıptır, — *Kutlu yâren oluvermiş,*
Bacıga bargan balbandın — *Bacı toplamaya giden pehlivanların*
Baarın kırıp salıptır! — *Hepsini kırıp geçirmiş!*
Kuturgan burut canında, — *Kudurmuş burutun yanında,*
Kutubiy bolup atagı — *Adı sanı Kutubiy olup,*
Kuturup eköö baş koştu, — *Kudurup ikisi baş birleştirdi,*
Beecinge tiet çatagı, — *Belaları Beecin'e dokunur,*
Kaalap coldoş kılıptır — *İsteyerek yoldaş edinmiş*
Kalmaktan mınday balanı, — *Kalmaktan böyle bir çocuğu,*
Kara niet kankorgo — *Kara niyetli hunhara*
Emi katılgan aman kalabı? — *Artık sataşan sağ kalır mı?*
Mıktanıp Beecin balbandar, — *Övünen Beecin pehlivanları,*
Mınçada karmap albasañ — *Bu haldeyken yakalamazsanız,*
Tamırın culkup talkalap, — *Kökünü söküp paramparça edip,*
Takır kırıp salbasañ — *Tümden kırıp geçirmezseniz,*
Çabışıp çamañ cete albay, — *Vuruşup gücünüz yetmeden,*
Manas ketip kutulsa — *Manas gidip kurtulursa,*
Ala-Toonu cer kılar, — *Ala-Too'yu yurt eder,*
Azgan menen tozgondu — *Azanla dağılanı*
Takır cıyıp el kılar! — *Tümden derleyip el eder!*
Mekeden beri kol alar, — *Meke'den beri asker alır,*
Kolun cıynap çoguu alar. — *Ordusunu toplayıp hep birden alır.*
Altımış türdüü kalk cıynap, — *Altmış türlü halkı toplayıp,*
Atagı kıyın baatırdın, — *Adı sanı yaman bahadırlardan,*
Beecinge caraar alp cıynap, — *Beecin'e yarar alpları toplayıp,*
Cerine ketse al burut, — *Yerine giderse o burut,*
Cergesi öçtüü kuu burut — *Soyu kinli kurnaz burut,*
Cetik kılıp kol cıynayt! — *Eksiksiz edip ordu toplar!*
Beyiliñ ketken al burut — *O niyeti bozuk burut*
Beleske cetip konuuçu, — *Yamaca varıp konacaktır,*

Kılıgı candan bir başka, — *Huyu herkesten bambaşka,*
Kılımdı buzdu köykaşka — *Âlemi bozdu o namlı yiğit,*
Manaska coldoş boluuçu. — *Manas'a yoldaş olacaktır.*
Cerine cetse kuu burut — *Yerine ererse kurnaz burut,*
Celikpey karap turabı, — *Coşmadan bakıp durur mu,*
Catıp kalıp al cerge, — *O yerde yatıp kalıp,*

Buruttu kuday urabı?!
Körösön ayza kıybaybı,
Kök caldardı cıybaybı?!
Karmaşarı Kakançın
Katılbay karap turabı,
Elkin koyso cerine
Kandıgı curttan aşpaybı,
Karuusun cıynap alganda
Kakandın curtun baspaybı?!
Sekige konso bul burut
Semirip-sergip albaybı,
Karuusun cıynap al burut
Kakanga cañcal salbaybı?!
Kalıñ kırgız eline
Kaldayıp cetip konuçu,
Kandıgı toluk boluçu,
Kaardansa al burut
Karmaşkandı soruuçu!
Tulparın bagıp düñ kılar,
Katılgandın baarısın
Koyboy tıtıp cün kılar!
Buudandı baksa ık bolot,
Tübü buzuk al burut
Cerine barsa kırk bolot.
Kan Manas bolot atagı,
Kamınıp baylap albasañ,
Karacoltoy buruttun
Kakanga tier çatagı.
Er Esenkan kep aytıp,
Kaarın salıp bakırıp,
Kakançındın Beecindi
Kaptap ketçü emedey,
Kalıñ kolun çakırıp,
Kaldayların şaştırıp,
Cöö külügün, alptarın
Arkı-terki bastırıp,
Tak üstündö Esenkan
Buyruktu murda baştadı,
Kakandın curtu çurkurap,

Burutu Kuday çarpar mı hiç?!
Sağlam mızrak yontmaz mı,
Gök yeleli yiğitleri toplamaz mı?!
Kapışacağı Kakançın,
Sataşmadan bakıp durur mu,
Yerinde başıboş bırakılsa,
Hanlığı yurtları aşmaz mı,
Gücünü toplayıp aldığında
Kakan'ın yurdunu basmaz mı?!
Yüksek yurda konarsa bu burut,
Semirip dinçleşmez mi,
Gücünü toplayıp o burut
Kakan'a kavga salmaz mı?!
Kalabalık kırgız eline
Heybetle varıp konacaktır,
Hanlığı tamam olacaktır,
Öfkelenirse o burut
Kapışanı yutacaktır!
Tulparını besleyip nam salar,
Sataşanların hepsini
Komadan didip yün eder!
Küheylan beslerse yolunu bulur,
Kökü fesat o burut,
Yerine varırsa kırk olur.
Adı sanı Han Manas olur,
Hazırlanıp bağlamazsanız,
O uğursuz burutun
Belası Kakan'a dokunur."
Er Esenkan söz söyleyip,
Gazabını salıp bağırıp,
Kakançın'ın Beecin'ini
Sel gibi basacakmış gibi,
Kalabalık ordusunu çağırıp,
Kaldaylarını telaşa verip,
Yaya yüğrüklerini, alplarını
Öteye beriye yürütüp,
Taht üstünde Esenkan
Buyruğu önceden başlattı,
Kakan'ın yurdu çığrışıp,

Buzulup kete taştadı.
Koñguroo, dool kagılıp,
Kol esinen cañılıp,

Bozulup gideyazdı.
Çan, davul çalınıp,
Ordu aklını şaşırıp,

Uyaluu şaar Beecindin
Ulugu eken Esenkan
Esenkan buyruk kılganda
Kaptap ketti köp uluk.
Beecindin kalkı oolugup,
Tırgootu tıypıl çogulup,
Nayzanın uçu çabışıp,
Adamdın başı kagışıp,
Kürmöçönün küldüytüp,
Küçtüüsün sınap alganı.
Kün Cañ-Cuñdu baş kılıp,
Miñ balbandı salganı,
Manastı baylap aluuga
Esenkandın cañcalı.

Yuva yuva şehir Beecin'in
Ulusuymuş Esenkan,
Esenkan buyruk verince
Akın etti nice ulu.
Beecin'in halkı coşup azıp,
Tırgoot'u tümden toplanıp,
Mızrağın ucu çarpışıp,
Adamın başı tokuşup,
Zırh ceketlisini kuşatıp,
Güçlüsünü sınayıp seçti.
Kün Cañ-Cuñ'u baş edip,
Bin pehlivanı saldı,
Manas'ı bağlayıp almaya —
Esenkan'ın kavgası buydu.

III

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ALTAY SAVAŞLARI

Döödür alp Beecin'e varıp "Çoñ Cindi denen çocuk bütün pehlivanları kırdı, Coloy yaralı kaçtı" deyince Esenkan'ın içine kurt düşer: defterler açılır, altı yıl önce dañzaya yazılan ad ile Altay'daki çocuk üst üste konur ve gerçek ortaya çıkar — Cakıp oğlunu "Cindi" adıyla gizleyip Kıtay'ı yıllarca aldatmıştır. Manas'ı tanıyamayan ayarlar kılıçtan geçirilir; onu diri getirsinler diye Coloy, Ezkara, Döödür alp ve keskin nişancı Karacoy'un başında yedi bin kişilik ordu yola çıkarılır. Kara haberi obaya, Orolmo dağından gözcülük eden Telkızıl atlı Kutubiy ulaştırır; Cakıp yine boyun eğmekten söz ederken Akbaltay "Manas'ı vermem" diye kuşanır ve Kutubiy "Manastap!" narasıyla tek başına orduya dalar. Yedi gün süren bu ilk boğuşmadan iki yiğit de yara içinde çıkar; Koşoy'dan dönen Manas ise babasının öğüdünü elinin tersiyle itip açık savaşı seçer. Kırk Çilten ile Kızır'ın kolladığı genç han orduyu biçerken, onun uzağında Coloy ile Boroonçu kırk yoldaş çocuğu kuşatıp şehit eder — destanın en acı sayfalarından biri böyle yazılır.

Yenilen Ezkara'nın hileye başvurmasıyla bölüm ikinci ve daha karanlık bir savaşa döner: "Altay senin olsun, seni Çınmaçın'a han yapalım" diye üç gün mühlet dilenir ve saf yürekli Manas buna kanar. Süre dolunca tan vaktinde topluca saldıran Kıtay ordusunu Manas ile Kutubiy Kara-Suu ırmağına sürüp büyük kırgın yapar; katır binen Orgo balban Manas'ın mızrağıyla yüreğinden vurulur, meydan okuyan Coloy kılıcın önünde duramayıp kaçar. Ama Ezkara'nın planı sinsice işler: kara taşın ardına pusan Karacoy, Manas'la aynı gün doğan Toruçaar'ı okla vurur ve kahraman yaya kalır. Bölüm, Bozkelte'sine dayanıp tek başına vuruşan Manas'ın üzerine demir

kementlerin atıldığı, kuşatmanın boğazına dek daraldığı o nefes kesen anda kapanır: yardım uzaktadır, umut ise ancak At-Başı yönünden gelebilir.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kaynak: S. Karalaev varyantı, "Turar" akademik baskısı (Bişkek, 2010), mısra aralığı ~16.100–22.850
- Anlatı zamanı: Döödür'ün Beecin raporundan Manas'ın demir kementle kuşatıldığı ana; iki büyük Altay savaşı
- Ana mekânlar: Esenkan'ın Beecin sarayı; Orolmo dağı ve Altay yaylaları; Kara-Suu ırmağı; Taş-Keçüü geçidi; Kara-Too
- Merkez kişiler: Manas, Kutubiy, Akbaltay, Coloy, Ezkara, Karacoy, Döödür alp, Boroonçu, Orgo balban, Esenkan
- Kilit motifler: dañzada yazılı yazgı, "Cindi" adıyla gizlenme, kırk çocuğun şehadeti, üç günlük mühlet hilesi, pusudan vurulan tulpar, demir kement kuşatması
- Karalaev damgası: hile ile saflığın ("ala köödön" Manas) karşı karşıya konması; atın ölümünün insan kaybı kadar ağır yas diliyle verilmesi ve bölümün uçurum kenarında kesilen gerilimli kurgusu

Esenkan buyruk menen Coloydu baş kılıp, Manaska kol atkarganı

Esenkan'ın buyruğuyla Coloy'u başa geçirip Manas'ın üzerine ordu göndermesi

Esenkandın ordodon
Alıp çıktı bir buyum,
Baaşalığı çoñ eken,
Atışka kiyse ok ötpös
Kayran Esenkanıñdın
Kamdap cürgön tonu eken.
Etegi cayık, kök kübö,
Ok ötpögön bek kübö,
Arkası çıncır sebilden,
Omuroonun baarısı
Ok ötpögön temirden,
Körsöñ tonu uşunday,
Töş üstünö tarttırgan
Köördön topçu muştumday,

Kazınadan ton kiyip,
Kargaday uçkan at minip,
Kökülün kırkıp, calı cok
Cal-kuyrugun çart tüyüp,

Kızıktıgı mamınça -
Ay Cañ-Cuñ cürdü col menen.

Kaardı katuu baştadı,
Kayratı cok camandı
Koldon bölüp taştadı.
Ayzaga kambıl ıktuusun,
Aybalta çabar mıktısın.
Mından kıyla kol berdi,
Etegi tilik bir karış
Ok ötpöstön ton berdi.
Kandıgın kalıñ bilgizdi

Esenkan'ın ordasından
Bir nesne çıkardılar ki,
Padişahlığı pek büyükmüş:
Savaşta giyilse ok işlemez,
O koca Esenkan'ının
Hazır tuttuğu kaftanıymış.
Eteği geniş, gök zırh,
Ok geçirmez pek zırh,
Arkası zincir örme demirden,
Göğüs yanının tamamı
Ok işlemez demirden,
Görsen kaftanı işte böyle,
Göğsünün üstüne diktirdiği
Cevherden düğmeler yumruk kadar,
Hazineden kaftan giyip,
Karga gibi uçan at binip,
Perçemi kırkık, yelesi yok,
Yele kuyruğunu sımsıkı düğümleyip,
İşin ilginçliği şu ki —
Ay Cañ-Cuñ düştü yola.

Gazabını şiddetle başlattı,
Yüreksiz olan kötüleri
Ordudan ayırıp attı.
Mızrakta usta çeviğini,
Aybalta çalan yamanını seçti.
Bundan hayli asker verdi,
Eteği bir karış yırtmaçlı,
Ok işlemez kaftan verdi.
Hanlığını herkese bildirdi,

Kazına tonun kiygizdi.
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçilden cınap kol alıp,
Atka balban, cöö külük
Atışka balban çoñ külük,
Celgenine cel cetkis,
Artık balban Döödür alp,
Keçilden mınça kol berip,
Döödür alptı ciberdi.
«Kırk üylüü kırgız buruttu,
Kılın esen kaltırbay,
Kırıp kel, - dep, - oşonu!»
Çoñ Döödürdü ciberdi.
Çoñ Döödürdün astına
Kerişke minse kebelbes
Ker kaçırdı mingizdi.
Ker kaçır cayı uşunday -
Kırk künçülük çöl bassa,
Kıyası kımbat bel aşsa,
Kılt etip suu içpegen,
Çıdoosuna cürüşkön,
Körgön adam tañ kalgan
Tañ kalbay adam kalbagan,
Kakan kandın Beecindi
Kaptagan müşkül iş kelse
Kagışına minsin - dep,
Kak oşogo kamdagan,
Kızıtalak Esenden
Kılayıp akıl kalbagan.
Baaşalıgı başkaça,
Balbandıgı bir kança,
Bul düynödö söz açık,
Tirüü cürsö közü açık,
Artık bilgiç, çoñ sınçı
Esenkan mınday kan eken,
Er Esenkan kök calda
Mınçalık akıl bar eken.
Al kolunun artınan,

Hazine kaftanını giydirdi.
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'den asker derleyip,
Atta pehlivan, yayan yürük,
Savaşta yaman, büyük yürük,
Koşusuna yel yetişmez,
Eşsiz pehlivan Döödür alp,
Keçil'den bunca asker verip,
Döödür alpı gönderdi.
«Kırk evli Kırgız burutun
Kılını bile sağ komadan,
Kırıp gel, — dedi, — hepsini!»
Koca Döödür'ü gönderdi.
Koca Döödür'ün altına,
Savaşta binilse sarsılmaz,
Boz katırı bindirdi.
Boz katırın hali şöyleydi:
Kırk günlük çölü geçse,
Sarp yokuşlu beli aşsa,
Bir yudum su içmeyen,
Dayanıp durmadan yürüyen,
Gören insan şaşakalmış,
Şaşmadık kimse kalmamış,
Kakan hanın Beecin'ini
Kaplayan bir bela gelirse
Cenginde binsin diye,
Tam o güne saklanmış,
O kahrolası Esen'de
Zerrece akıl kalmamış.
Padişahlığı bambaşka,
Pehlivanlığı bir hayli,
Bu dünyada söz açık,
Sağ gezerken gözü açık,
Eşsiz bilgiç, büyük sınayıcı,
Esenkan işte böyle bir hanmış,
Gök yeleli er Esenkan'da
Bunca akıl var imiş.
O ordunun ardından,

Eşigi bolot ordodon,
Seyilge çıguuçu bagına,
Kattap adam barbagan,
Karagan mende tañ kalgan
Türkügü altın ordodon,
Asmanga uçup topurak
Asker kaynap topurap,
Kandıgı curtka dayın kan,
Totu kuştun kuyrugun
Toguz türdöp sayıngan.
Kürmöçönün küldüytüp,

Kapısı çelik ordadan,
Seyre çıktığı bağından,
Kimsenin ayak basmadığı,
Bakan kulun şaşakaldığı,
Direği altın ordadan,
Göğe savrulup toz toprak,
Asker kaynayıp kaynaşarak,
Hanlığı ele belli han,
Tavus kuşunun kuyruğunu
Dokuz türlü takınmış,
Cepkenini kabartıp,

Kızıl kürmö ton kiyip,
Kıyın mergen Karacoy
Kıyın kıyla kol alıp,
Cetkileñ Manas kankordu
Cetip baylap aluuga
Temir arkan ton alıp,
Aynıbay karmap aluuçu
Çalmaçandı mol alıp,
Anın arı cagınan
Karacoy çıga kalganı.
Karacoydun artınan
Şuru otogot marcan taş
Zuñtuñdun kanı aralaş.
Alban türdüü köp kolun
Abıdan körüp alganda
Alek boldu kayran baş
Kırk üylüü kırgız Manastı
Kıyratıp çaap aluuga
Kalmaktardın Coloyun
Kaalap çıktı oşol çak.
Alışkandı koybogon,
Bir doñuzdun etine
Bir cegende toybogon,
Baatırdıgı bir kança,
Kayran Coloy, balbanım,
Baylap kelbey Manastı
Balbanım kırıp saldı - dep,

Kızıl cepken kaftan giyip,
Yaman nişancı Karacoy,
Hayli çetin asker alıp,
O yaman Manas hunhârı
Yetişip bağlayıp tutmaya,
Demir urganla zırh alıp,
Şaşmadan yakalayıveren
Kementçileri bol alıp,
Onun öte yanından
Karacoy çıkageldi.
Karacoy'un ardından,
Mercan tokalı, inci taşlı,
Zuñtuñ hanı da aralarında.
Türlü türlü kalabalık orduyu
İyice görüp bakınca,
Perişan oldu zavallı baş.
Kırk evli Kırgız Manas'ı
Kırıp vurup yıkmaya,
Kalmakların Coloy'unu
O an isteyip seçtiler.
Tutuştuğunu sağ komayan,
Bir domuzun etine
Bir oturuşta doymayan,
Yiğitliği bir hayli:
«Koca Coloy, pehlivanım,
Manas'ı bağlayıp getirmeden,
"Pehlivanlarımı kırıp geçirdi" diye,

Korduguñ candı küygüzdü.
Coloy baatır alp eleñ,
Sorgok da eleñ, er da eleñ,
Soguşkandın baarısın
Baylap keler deer elem.
Kan Esenkan men özüm,
Kırk uruu kıtay Beecinge
Uluk bolup köp cüröm,
Uşu Coloy bar bolso,
Uruşkandın baarısın
Uypalaym go - dep cüröm.
Bastaşkandı men Esen
Baylap alam deçü elem,
Kezikkendi soo koyboy,
Caylap salam deçü elem.
Bacı aluuga cumşasam
Bardigerim çaçıpsıñ,
Buruttan korduk kördüm - dep,
Manastan kayra kaçıpsıñ.
Kaarım katuu körüp al,
Coloy balban atagıñ,

Ettiğin rezillik canımı yaktı.
Coloy bahadır, alp idin,
Obur da idin, er de idin,
Savaştığının tamamını
Bağlayıp getirir sanırdım.
Han Esenkan'ım ben kendim,
Kırk boy Hıtay Beecin'e
Ulu olup hükmederim,
Şu Coloy var oldukça,
Bana sataşanların hepsini
Ezer geçerim der dururum.
Karşıma dikileni ben Esen,
Bağlarım der dururdum,
Rast geleni sağ komadan,
Tepelerim der dururdum.
Haraç almaya yollasam,
Verdiğim her şeyi saçmışsın,
"Burut'tan zulüm gördüm" deyip,
Manas'tan geri kaçmışsın.
Gazabım serttir, gör bak,
Coloy pehlivan adın var,

Buruttan kaçıp kelgiçe
Tuubay tuna çögüp al!
Uluksugan kanıñdı,
Kayratıñ toluk, zaarıñ küç
Kayran Coloy balbanım,
Karmabay kelseñ Manastı
Öz canıñdan küdör üz!
Ok cetpes külük Açbuudan,
Cılkıdan kaalap mal berem,
Cekege tınbay salışsam,
Ceti cıl tınbay uruşsam
Cırtılbagan ton berem,
Baatırdıgı başkaça,
Kıtaydan tümön kol berem.
Kızıtalak kankordu
Akırı karmap kelbeseñ,
Aman Manas kutulsa,

Burut'tan kaçıp gelmektense
Doğmaz olup yerin dibine geçseydin!
Ulu geçinen hanını dinle:
Gayretin tam, zehrin güçlü,
Koca Coloy pehlivanım,
Manas'ı tutmadan gelirsen,
Öz canından ümidi kes!
Ok yetişmez yürük Açbuudan'ı,
Yılkıdan dilediğince mal veririm,
Teke tek durmadan vuruşsam,
Yedi yıl durmadan dövüşsem
Yırtılmayan kaftan veririm,
Yiğitliği bambaşka,
Hıtay'dan tümen asker veririm.
O kahrolası hunhârı
Sonunda tutup getirmezsen,
Manas sağ kurtulursa,

Aalamga kırgındı
Saluuçu türü bar eken,
Aalamdı buy kılıp,
Aluuçu türü bar eken.
Kızıtalak buruttu
Çamañ kelse karmay kör,
Al kuturgan buruttu
Koluña tiyse caylay kör!
Kutulsa Manas oñ kılbayt,
Egerde bizdi soo kılbayt!
Sebildüüsü seksen tört,
Üyüñ küygön kankordun
Aman cürüp çoñoyso,
Serp salgan cagı kızıl ört!
Uluk da oşol, kan da oşol,
Kutkarbay karmap albasak
Uypap salçu can da oşol!
Manastı karmap albasak,
Tereñ orgo salbasak,
Çoçup turam kankordon
Kılgılıktı kılat - dep,
Korkup turam oşondon.
Kayrılar bolso al kankor
Ötkür da oşol, şer da oşol
Uşu turgan Beecindi
Örttöp keter er da oşol!
Kara adırmak, biyik too,
Karabay çıkçu too emes.
Kara niet al kankor
Karmaşpay koyçu coo emes!
Öküm da oşol, şer da oşol,

Örttönüp ketken al burut
Kalk kaalap, curt bilbey
Bul Altayda tuulgan
Aman bolso körörsüñ
Beecinge salat çuulgan!
Atası Cakıp, Akbaltay
Altayga kelgen aydalıp,

Âleme kırgını
Salacak hali var besbelli,
Âlemi kasıp kavurup
Alacak hali var besbelli.
O kahrolası burutu
Gücün yeterse tutuver,
O kudurmuş burutu
Eline geçerse tepeleyiver!
Kurtulursa Manas rahat vermez,
Asla bizi sağ komaz!
Zırhlı yiğidi seksen dört,
O evi yanası hunhâr
Sağ kalıp da büyürse,
Baktığı her yan kızıl alev!
Ulu da odur, han da odur,
Kaçırmadan tutmazsak,
Bizi ezip geçecek can da odur!
Manas'ı yakalamazsak,
Derin zindana atmazsak,
Ürküp duruyorum hunhârdan,
Yapacağını yapar diye,
Korkup duruyorum ondan.
Dönüp gelirse o hunhâr —
Keskin de odur, arslan da odur —
Şu duran Beecin'i
Yakıp gidecek er de odur!
Kara yamaçlar, yüce dağ,
Bakmadan aşılır dağ değil.
Kara niyetli o hunhâr,
Tutuşmadan duracak düşman değil!
Hüküm de onda, arslan da odur,

O yanası burut,
Halkın dileğiyle, elin haberi olmadan,
Bu Altay'da doğmuştur,
Sağ kalırsa görürsün,
Beecin'e salar velvele!
Babası Cakıp, Akbaltay,
Altay'a sürgün gelmişler,

Aylasın tappay sandalıp,
Köñülü güldöp cay bolgon,
Altayga kelip, al Cakıp
San kara kütüp bay bolgon.
Kalmakpı dese, bul Cakıp
Katılgan okşoyt kuu Cakıp!
Özü ıslam dininde,
Aydalıp kelgen kırk üylüü
Duşman okşoyt zilinde.
Balbandar, seni ciberdim,
Manastı karmap albasañ,
Tereñ orgo salbasañ,
Tegi baylap kaçırbay
Tındım kılıp salbasañ,
Ört saluuçu cer oşol,
Örttönüp ketken er oşol!
Balbandarıñ baarıñ bar,
Kazınalık çoñ mergen
Karacoyum kalbay bar!
Ereni Coloy, çoñ Döñgö,
Aalamga ceter alıñ bar
Kün çıgış menen kün batış
Çurkap ceter malıñ bar!
Çuulgandı aalamga
Sala turgan alıñ bar!
Balbandasıñ, ıktuusuñ
Aalamdı buy kılıp,
Aalamdın baarısın
Baylap alar mıktısıñ.
Küçögöndöy Esenkan:
«Kakanga buyruk kılamın,
Burut emes, silerdi
On segiz miñ aalamdı
Takır baylap kelet - dep,
Tilek kılıp turamın
Akbaltay menen bay Cakıp:
«Balañdın atı - Cindi» - dep,
Katkan eken kuu Cakıp.
Töbösünön basa kör,

Çaresiz kalıp sürünmüşler,
Gönlü açılıp huzur bulmuş,
Altay'a gelip o Cakıp
Sayısız mal edinip bay olmuş.
Kalmak mı dersen, bu Cakıp
Bize sataşmış besbelli, kurnaz Cakıp!
Kendisi İslam dininde,
Sürülüp gelen kırk evli,
Özünde düşman besbelli.
Pehlivanlar, sizi yolladım,
Manas'ı yakalamazsan,
Derin zindana atmazsan,
Hepten bağlayıp kaçırmadan
İşini bitirivermezsen,
Ateş salınacak yer orası,
O yanası er de odur!
Pehlivanlarım, hepiniz varsınız,
Hazinenin baş nişancısı
Karacoy'um, geri kalma, git!
Erlerin eri Coloy, koca Döñgö,
Âleme yeter gücünüz var,
Gün doğusuyla gün batısına
Koşup yetişir bineğiniz var!
Velveleyi âleme
Salacak kudretiniz var!
Pehlivansınız, çeviksiniz,
Âlemi kasıp kavurup,
Âlemin tamamını
Bağlayacak yamanlarsınız.»
Coştukça coşan Esenkan:
«Kakan'a buyruk kılarım,
Burut şöyle dursun, sizlerin
On sekiz bin âlemi
Tümden bağlayıp getirmesini
Dileyip beklemekteyim.
Akbaltay ile bay Cakıp,
"Oğlanın adı Cindi'dir" deyip,
Saklamış onu kurnaz Cakıp.
Tepesinden basıver,

Tört tülügün çaça kör,
Kuturgurdun üyünö

Varını yoğunu saçıver,
O kudurmuşun evine

Kumsarıp basıp kirgile,
Karmay kalıp kuykasın
Kere karış tilgile!
«Manastı ber» - dep aytkıla,
Basımçalap kaytkıla!
Küçkö salıp balbanın
Küülönüp tüşüp kamagın.
«Kan buyrugu, bergin!» - dep,
Külün çaçıp sabagın!
Küçtüülörün baylap kel,
Cakıp bay menen Akbaltay
Aların da caylap kel,
Kulcuñdagan kandarın
Kurmandıkka çalıp kel,
Başın kesip, baylanıp
Bizdi közdöy alıp kel!
Kaardangan kandarın
Katılsa cinin kagıp kel,
Çamgaragın kıyratıp,
Öz otuna cagıp kel!
Tizgin toluk berilsin,
Karalasa malına
Caynata muşta meesin,
Kuturgurdun çıgargın,
Kapkaydagı keesin!
Aram eken kuu burut,
Töbösünön baskıla,
Çamañ kelse çapçışıp,
Tört tülügün çaçkıla,
Kıçık sözün algıla,
Kıçıkka tiyse al burut
Kıyratıp kırıp salgıla!
Kıylaların kıyratıp
Kırgın kılıp kırgıla
Er Esenkan kanıñdın,
Aytkanın tuura kılgıla!

Öfkeyle dalıp girin,
Yakalayıp kafa derisini
Karış karış dilin!
«Manas'ı ver!» deyin,
Çiğneyip ezerek dönün!
Pehlivanını zora koşup,
Hışımla inip kuşatın.
«Han buyruğu, ver!» deyip,
Külünü savurup dövün!
Güçlülerini bağlayıp gelin,
Cakıp bay ile Akbaltay'ı,
Onları da tepeleyip gelin,
Kabaran hanlarını
Kurban edip gelin,
Başını kesip, bağlayıp,
Bize doğru getirin!
Öfkelenen hanlarının,
Sataşırsa hırsını kırıp gelin,
Ocağının direğini kırıp,
Kendi ateşinde yakıp gelin!
Dizgin size tam verilsin,
Malına sahip çıkarsa,
Beynini ezip yumruklayın,
O kudurmuşun söküp çıkarın
Ta derindeki kinini!
Haindir o kurnaz burut,
Tepesinden basın,
Gücünüz yeterse çarpışıp,
Varını yoğunu saçın,
Kışkırtan sözünü bulun,
Kışkırtıya gelirse o burut,
Kırıp geçirip yok edin!
Nicelerini devirip,
Kırgın salıp kırın,
Yiğit Esenkan hanınızın
Dediğini dosdoğru yapın!

Kıyındarın kırgıla!»
Esenkan aytıp epsiz ep:
«Emi balban bargın!» -dep,
Cerinde Baltay, Cakıptın
Curt biylegen kuu okşoyt,
Cürgönünün baarısın
Tirüü koyboy caylap kel,
Akbaltay, Cakıp karısın!
«Aytkanım uşul, balban» - dep,
Esenkan buyruk kılganda
Kıtaylardan - Tagılık,
Kıcıldadı köp uluk.

Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları cıyılıp,
Küçtüülörü oolugup,
Dalay balban, dalay döö,
Arbını atçan, köbü cöö,
Baarısı balban, baarı döö,
Ayzakerden ıktuusu,
Aylası toluk mıktuusu,
Aybaltaçan ereni,
Ayzaga kambıl bereni,
Ölümdön kayra tartpası,
Acaldan kılça kaytpası,
Kanı buyruk kılganda
Alaman koyup cönödü.
Karasa közgö ilinbey,
Kaysı ekeni bilinbey,
Asman açık, cer bürkök,
Cerden bir tal körünböy,
Topurak uçup, cer çañdap,
Elden bir tal körünböy,
Esenkan buyruk kılganda:
«Kankor Manas kabılan
Ketirbey baylap kelgin!» - dep,
Ulugu aytıp turganda,
Çoyunbaş koldor kagışıp
Kara can menen alışıp,

Yamanlarını kırın!»
Esenkan söyledi ölçüsüz söz:
«Haydi pehlivan, yürü!» deyip,
«Kendi yurdunda Baltay'la Cakıp
Eli yöneten kurnazlar besbelli,
Yanlarında gezenlerin hepsini
Sağ komadan tepeleyip gelin,
İhtiyar Akbaltay ile Cakıp'ı da!
Sözüm budur, pehlivan» deyip,
Esenkan buyruk verince,
Hıtaylardan — Tagılık,
Kaynaştı nice ulular.

Taş kuşanmış Hıtay'ın
Seçkinleri derlenip,
Güçlüleri coşup azıp,
Nice pehlivan, nice dev,
Çoğu atlı, çoğu yaya,
Hepsi pehlivan, hepsi dev,
Mızrakçının en çeviği,
Hilesi bol en yamanı,
Aybaltalı yiğidi,
Mızrakta usta ereni,
Ölümden geri durmayanı,
Ecelden kıl kadar dönmeyeni,
Hanları buyruk verince,
Akın edip yola düştü.
Baksan göze ilişmez,
Hangisi kim, bilinmez,
Gök açık, yer dumanlı,
Yerden bir dal görünmez,
Toprak uçup, yer tozup,
Elden bir kişi seçilmez,
Esenkan buyruk verince:
«Hunhâr Manas kaplanı
Kaçırmadan bağlayıp gelin!» deyip,
Ululları böyle derken,
Topuzlu eller tokuşup,
Can pahasına itişip,

Kürmö kiygen taştuusu,
Biri-birine canaşıp,
Alaman koyup, çuu cürüp,
Bir birinen adaşıp,
Karasa közgö ilinbey,
Kuday betin körsötpö,
Kaysı ekeni bilinbey,
Ireettüü kıtay el eken,
Topon suu tolkup kaptabay,
Aman kalgan el eken.
Cetkileñ balban komdonup,
Ceti zubun kozgonup,
Asmanga uçup topurak,
Balban cürüp topurap,
Kalmaktardın kan Coloy
Kayratı bölök, zaarı küç,
Katılgandı kılgan tüz,
Coloydu körsöñ colobo,
Bu kapırdan küdör üz!
Kök kübönü kiygizip,
Açbuudandı mingizip,
Tuurası coon, boyu pas

Cepken giymiş taşlısı
Birbirine sokulup,
Akın edip, gürültüyle yürüyüp,
Birbirinden ayrı düşüp,
Baksan göze ilişmez,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Hangisi kim, bilinmez,
Düzenli Hıtay eliymiş,
Tufan suyu taşıp basmadan,
Sağ kalmış bir elmiş.
Yaman pehlivan davranıp,
Yedi kol olup depreşip,
Göğe savrulup toz toprak,
Pehlivanlar yürüyüp gümbürdeyip,
Kalmakların hanı Coloy —
Gayreti başka, zehri güçlü,
Sataşanı dümdüz eden,
Coloy'u görsen yaklaşma,
Bu kâfirden ümidi kes!
Gök zırhı giydirip,
Açbuudan'a bindirip —
Eni kalın, boyu kısa,

Tultuguy bettüü, keñ dalı
Alışkandı koybogon,
Bir noopastın etine
Bir cegende toybogon,
Balbandıgı başkaça,
Baatırdıgı bir kança,
Kök kübönü camınıp,
Körör bolsoñ çoñ Coloy
Kök kamanday çamınıp,
Oozunan tütün burkurap,
Közünön calın şırkırap,
Kuturgur cayı uşunday,
Alban türdüü balbanı
Askerin toluk alganı.
Manas turmak kuturgur
Aalamga ceter barkı bar!

Şiş suratlı, geniş omuzlu,
Tutuştuğunu sağ komayan,
Bir tosunun etine
Bir oturuşta doymayan,
Pehlivanlığı bambaşka,
Yiğitliği bir hayli,
Gök zırhı bürünüp,
Görecek olsan koca Coloy,
Boz yaban domuzu gibi saldırıp,
Ağzından duman fışkırıp,
Gözünden alev saçılıp,
O kudurmuşun hali böyleydi,
Türlü türlü pehlivanıyla
Askerini eksiksiz aldı.
Manas şöyle dursun, o kudurmuşun
Âleme yeter heybeti var!

Çokmoru toonun teñindey,
Coloydun cayın suraba -
Kim körünsö cegidey.
Balbandardın tunugu,
Coloydun cayın surasañ,
Kara kalmak ulugu.
Kün batış cakta tuulgan,
Artık balban, çoñ sorgok
Katılgandı cay kılıp,
Adamga salgan çuulgan.
Boz tuurduktun tunugu,
Coloydun cayı uşunday
Kara kalmak ulugu,
Karduu toonun döbösü,
Kara kalmak törösü.
Coloy kirdi col menen,
Sanatı bir miñ kol menen,
Baylaşarı bay Cakıp,
Çalışarı Akbaltay,
Karmaşarı kan Manas.
Koluna tiyse bulardı
Çaması cetip, küç kelse
Kaşayta közün oyuuga,
Kırk üylüü kırgız Manastı
Kandarın içip toyuuga.
Al Coloydun artınan
Kızıl-tazıl kiyingen,
Kımbattuusu Beecinge
Dañkı ugulup bilingen,
Balbandıgı başkaça,
Baatırdıgı bir kança,
Atagın körsöñ çoçugan,

Topuzu dağın yarısı kadar,
Coloy'un halini hiç sorma —
Kim görünse yutacak gibi.
Pehlivanların en hâlisi,
Coloy'un aslını sorarsan,
Kara Kalmak ulusudur.
Gün batısı yanda doğmuş,
Eşsiz pehlivan, koca obur,
Sataşanı yere serip,
İnsanlara salmış velvele.
Boz otağın en hâlisi,
Coloy'un hali işte böyle,
Kara Kalmak ulusudur,
Karlı dağın tepesi,
Kara Kalmak beyidir.
Coloy koyuldu yola,
Sayısı bin kişilik orduyla,
Bağlayacağı bay Cakıp,
Devireceği Akbaltay,
Tutuşacağı han Manas.
Eline geçerse bunları,
Gücü yetip kuvvet bulursa,
Kör edercesine gözlerini oymaya,
Kırk evli Kırgız Manas'ın
Kanını içip doymaya.
O Coloy'un ardından,
Rengârenk kuşanmış,
Değerlisi, Beecin'de
Şanı duyulup bilinen,
Pehlivanlığı bambaşka,
Yiğitliği bir hayli,
Ününü duyanın ürktüğü,

At oyunçu, cöö külük
Acayıptan okugan,
Bek zıykırçı, çoñ cayçı
Kan aldına kelgeni,
Buzulaarda çıguuçu
Andis kıraan mergeni

At canbazı, yayan yürük,
Acayip ilimler okumuş,
Pek büyücü, koca yadacı,
Han önüne gelmişti,
Kıyamet koparken ortaya çıkan
Kartal bakışlı keskin nişancı,

Caa tartuuçu ıktuudan,
Çalma uruuçu mıktuudan,
Eñ erdigi kelgenden,
Esebi cok mergenden,
Kayratı toluk ıktuudan,
Kayra tartpas mıktuudan.
Sel kaptasa şaşpastan,
Adam emes tügöngür
Örttön kayra tartpastan,
Tuu tübünö turgandan,
Coo degende tap koyup,
Beldi bekem buugandan,
Karacoy çıktı col menen
Manastı baylap aluuga,
Balaketti saluuga,
Bu da bir miñ kol menen!
Anın arka cagınan
Kürmö kiygen küçtüüsü,
Akılga dıykan ıktuusu,
Ayzakerden abıdan,
Coogo dañgıl mıktuusu.
Çabışka baatır kıskası,
Coo aylasın abıdan bilgen ustası,
Kara mürtöz kapırı,
Coonun aylasın bilgen baatırı,
Kılıçı kımbat mizdüüsü,
Ayzası artık uçtuusu,
Kara kanga kanışıp,
Kaçpay turup salışıp,
Kıybat cerde caylaluu,
Kılıp iyçü emedey
Kıncı menen baylaluu.
Kıyından tandap kol alıp,
Döödür çıktı col menen
Bu da bir miñ kol menen.
Buyruk alıp kanınan
Kaardı katuu kıluuga,
Törö Manas buruttun
Töbösünön basuuga,

Yay çeken çeviklerden,
Kement atan yamanlardan,
Erliği en üstün olandan,
Hesaba gelmez nişancıdan,
Gayreti tam çeviklerden,
Geri dönmez yamanlardan.
Sel bassa şaşırmadan,
İnsan değil o kahrolası,
Ateşten geri durmadan,
Tuğ dibinde durandan,
Düşman deyince atılıp,
Beli sıkı kuşanandan —
Karacoy koyuldu yola,
Manas'ı bağlayıp tutmaya,
Belaları salmaya,
Bu da bin kişilik orduyla!
Onun arka yanından,
Cepken giymiş güçlüsü,
Akılda derin çeviği,
Mızrakçının en hâlisi,
Düşmana yol bilir yamanı,
Kısacası vuruşta bahadır,
Düşman hilesini iyice bilen ustası,
Kara yürekli kâfiri,
Düşmanın oyununu bilen bahadırı,
Kılıcı keskin ağızlısı,
Mızrağı sivri uçlusu,
Kara kana kana kanmış,
Kaçmadan durup vuruşan,
Zor yerde düşmanı tepeleyen,
Sanki hemen yapıverecekmiş gibi
Kınıyla birlikte kuşanmış.
Yamanlardan seçip asker alıp,
Döödür koyuldu yola,
Bu da bin kişilik orduyla.
Hanından buyruk alıp,
Gazabı sert kılmaya,
Töre Manas burutun
Tepesinden basmaya,

Kırıp-soyup kıyratıp,
Tört tülügün çaçuuga.
Balban bagıp, kol cıynap,

Buyruk kıldı Esenkan
Baatır Manas kök calga
Balaketti mol cıynap.
Uyaluu korgon Beecindin
Ulugu eken Esenkan.
Kaarı mıktı kan eken:
«Kanetse Manas çoñoyso,
Kalaymandı salat» - dep,
Katuu koobu bar eken.
Ötkür bilgiç, öküm şer,
Beecindin eesi Esenkan
Mendeden ayar kıyın er.
Baaşalıgı başkaça,
Bilgiçtigi bir kança.
Uluk da eken, kan da eken
Bul Esenkan kök caldın
Közü açıgı bar eken.
Erge sınçı, eñ bilgiç,
Esebi cok can eken.
Al Esenkan uluktun
Katuu kayrat kılganda
Aytkan sözü çeki emes,
Oşo kündön, uşu kün
Esenkandın buyrugu
Aytıp koyso eki emes.
Baaşalıgın mından bil,
Kırk uruu kıtay Beecindi
Karmap çoguu cıynagan,
Esenkan buyruk kılganda
Dümpüldök bekem kagıldı,
Mancuunun mıktı kanı eken
Ezkara kolu cabıldı.
Karıpçıluu kanı bar,
Ereninin baarı bar,
Kürmö kiygen küçtüü bar,

Kırıp biçip devirip,
Varını yoğunu saçmaya.
Pehlivan besleyip, ordu toplayıp,

Buyruk verdi Esenkan,
Gök yeleli bahadır Manas'a
Belayı bol bol yığarak.
Yuva yuva kaleli Beecin'in
Ulusuymuş Esenkan.
Gazabı çetin han imiş:
«Ne olursa olsun, Manas büyürse,
Kıyameti koparır» diye,
Derin bir korkusu varmış.
Keskin bilgiç, hükmü sert arslan,
Beecin'in sahibi Esenkan,
Herkesten uyanık, çetin er.
Padişahlığı bambaşka,
Bilgiçliği bir hayli.
Ulu da imiş, han da imiş,
Bu gök yeleli Esenkan'ın
Gözü açıklığı da var imiş.
Ere sınayıcı, en bilgiç,
Eşi benzeri olmayan can imiş.
O ulu Esenkan
Sert bir gayrete geldiğinde,
Söylediği söz boşa değil,
O günden bugüne dek,
Esenkan'ın buyruğu
Bir söylenir, iki olmaz.
Padişahlığını bundan bil:
Kırk boy Hıtay Beecin'i
Tutup bir arada derlemiş,
Esenkan buyruk verince,
Davullar gümbür gümbür vuruldu,
Mançu'nun yaman hanı imiş,
Ezkara'nın ordusu üşüştü.
Kolçaklı hanı var,
Erlerinin hepsi var,
Cepken giymiş güçlü var,

Ayzakerden dañgıl bar,
Coonun aylasın bilgen kambıl bar.
Çoñdugu toodoy döösü bar,
At kötörgüs alpı bar,
Arman bolboyt mendede
Alban türdüü kalkı bar.
Köbü calgan, köbü çın,
Körüp kelgen biröö cok,
Körünöö kuday bilbese,
Carımı tögün, carımı çın,
Caratkan özü bilbese,
Canınan kelgen adam cok.
Küröökö tondu kiygizip,

Mızrakçıdan usta var,
Düşman hilesini bilen açıkgöz var.
Dağ gibi iri devi var,
Atın taşıyamayacağı alpı var,
Kulun diyeceği kalmaz —
Türlü türlü halkı var.
Çoğu yalan, çoğu gerçek,
Görüp gelen kimse yok,
Apaçık Tanrı bilmese,
Yarısı uydurma, yarısı gerçek,
Yaradan'ın kendi bilmese,
Yanından dönüp gelen insan yok.
Zırh kaftanı giydirip,

Çoñ küröñdü mingizip,
Mancuudan bir miñ kol berip,
Biri miñge caraçu
Balbandarın mol berip,
Ezkaranı ciberdi.
Koñguroo kalıñ kagılıp,
Asker kaynap cabılıp,
Karasa közgö ilinbeyt,
Kuday betin körsötpö
Kandaylıgı bilinbeyt.
Ceek tartıp kılkıldap,
Ceti miñ balban kaptadı.
Cer ayrıldı bılkıldap,
Kılıç tiyse kıñkaybas,
Kıyındarın bir böldü.
Aybalta çapsa, «baa!» debes,
Baatırların bir böldü.
Kösöp coogo ok atkan,
Mergenderin bir böldü.
Ayzaga kambıl aylaker,
Kambıldarın bir böldü.
Bölök-bölök bölüntüp,
Karmaşarı kırk üylüü
Duşmandık sırın körüntüp,
Uzun kulak kaçırçan,

Koca doru ata bindirip,
Mançu'dan bin asker verip,
Biri bine bedel
Pehlivanlarını bol verip,
Ezkara'yı gönderdi.
Çanlar sık sık çalınıp,
Asker kaynayıp üşüşüp,
Baksan göze ilişmez,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Nasıl olduğu bilinmez.
Saf tutup dalgalanıp,
Yedi bin pehlivan bastı.
Yer yarıldı sarsılıp,
Kılıç değse gık demez
Yamanlarını bir ayırdı.
Aybalta vursa «of!» demez
Bahadırlarını bir ayırdı.
Nişan alıp düşmana ok atan
Nişancılarını bir ayırdı.
Mızrakta usta, hile bilen
Açıkgözlerini bir ayırdı.
Bölük bölük bölerek,
Tutuşacağı kırk evliye
Düşmanlık sırrını göstererek,
Uzun kulaklı katıra binmiş,

Kınsız kılıç baylangan,
Kayra caar buluttay,
Kaar betine aylangan
Kambıldarın bir böldü.
Bileriktüü kulaça
Sur mingenin bir böldü,
Çöyçögü semiz, cele albas
Kur mingenin bir böldü.
Körsö köñül bölüngön,
Ak çatırday köründgön
Boz mingenin bir böldü.
Dürkün-dürkün kol aydap,
Koldun baarın çoguu aydap,
Cer ayrılıp kozgolup,
Alp, döösünün baarı bar.
Ceti miñdey kol bolup,
Kerney-surnay tarttırıp,
Kerikke koşup arttırıp,
Karıpçısın kaldaytkan
Kaldayları bölünüp,
Tegi kuday bilbese,
Ceti börü bir koydu
Talasa tarpın koyobu?

Kınsız kılıç kuşanmış,
Yağmak üzere dönen bulut gibi,
Yüzü gazaba kesilmiş
Açıkgözlerini bir ayırdı.
Bilezik nişanlı kulaya,
Boz ata binenini bir ayırdı,
Sağrısı semiz, koşamayan
Hantal ata binenini bir ayırdı.
Görenin gönlünü çelen,
Ak çadır gibi görünen
Boz ata binenini bir ayırdı.
Küme küme asker sürüp,
Ordunun hepsini bir arada sürüp,
Yer yarılıp depreşip,
Alpları, devleri hep var.
Yedi bin kadar ordu olup,
Borular, zurnalar çaldırıp,
Gergedana koşup yükletip,
Kolçağını heybetle takınmış
Kalday'ları ayrılıp —
Doğrusunu Tanrı bilmese,
Yedi kurt bir koyunu
Paylaşsa leşini kor mu?

Cer caynagan köp kıtay
Sabasa tarpın koyobu?
Kee bir balban kolunda
Adamga salçu temir tor,
Topurak uçup, tos küyüp,
Kaynagan eken emi şor!
Keçee Nuk paygambar tuşunda,
Topon suu kaptap uşunda,
Cerden caynap aşkanda,
On segiz miñ aalamdı
Karıp kılıp baskanda,
Köñüldö bolot köp arman
Topondun suusu cete albay,
Segiz cüz üylüü el kalgan.
Keçee kiyin, ak baygambar Mustapa

Yeri kaplayan bunca Hıtay
Döverse leşini kor mu?
Kimi pehlivanın elinde
İnsana atılan demir ağ,
Toz duman savrulup, ortalık yanıp,
Kaynamış artık kara talih!
Hani Nuh peygamber çağında,
Tufan suyu basmıştı burayı,
Yerden kaynayıp taştığında,
On sekiz bin âlemi
Perişan edip bastığında —
Gönülde kalır nice hasret —
Tufanın suyu erişemeden,
Sekiz yüz evli bir el sağ kalmış.
Sonra hani, ak peygamber Mustafa

Arşıga çıgıp turganda,
Nur tögülgön Beecinge
Bekitse bolboy eşigi
Kutpa cakka açılgan.
Insabı kalıñ, ıyman cok
On segiz miñ aalamdı
Kozgolso karap kılat -dep,
Uşu turgan Beecinge
Kudaydın tokçuluk nuru çaçılgan.
Eç kim kattap barbagan,
Eñkeytip surak albagan,
Altın taktın üstündö,
Esenkan buyruk kılıptır.
Bolot eşik darbaza.
Baaşalıgı başkaça
Esenkan eken baykasa.
Kazılgan kalıñ or bolup,
Kakandın curtu kozgolup,
Kezikken tiri kalbagan,
Kerişkendi caylagan.
Kapırlardın kan Coloy,
Karuusu toluk, özü er,
Cankazanday başı bar,
Catkan ittey kaşı bar,
Tuurası coon, boyu bas,
Salmagı toodoy kara taş,
Salışkan aman bolobu,
Coloydu körsöñ oolak kaç!
Beti calpak, keñ dalı,
Balbandıgı başkaça,
Baatırdıgı bir kança,
Er Esenkan kiygizgen
Ak kübönü camındı,

Arş'a çıkıp durduğunda,
Nur dökülen Beecin'in
Kapatılmak istense de kapısı
Kutup yönüne açılmış.
İnsafı kaba, imanı yok —
On sekiz bin âlemi
Depreşirse perişan eder diye,
Şu duran Beecin'e
Tanrı'nın bolluk nuru saçılmış.
Kimse varıp girememiş,
Boyun eğdirip hesap sormamış,
Altın tahtın üstünde
Esenkan buyruk vermiş.
Kapısı çelik, koca derbaze.
Padişahlığı bambaşka,
Bakılsa Esenkan imiş.
Kazılmış derin hendekler olup,
Kakan'ın yurdu depreşip,
Rast gelen sağ kalmamış,
Çekişeni tepelemiş.
Kâfirlerin hanı Coloy,
Bileği güçlü, kendisi er,
Koca kazan gibi başı var,
Yatan köpek gibi kaşı var,
Eni kalın, boyu kısa,
Ağırlığı dağ gibi kara taş,
Tutuşan sağ kalır mı,
Coloy'u görsen uzağa kaç!
Yüzü yassı, geniş omuzlu,
Pehlivanlığı bambaşka,
Yiğitliği bir hayli,
Yiğit Esenkan'ın giydirdiği
Ak zırhı büründü,

Arbak urgan çoñ Coloy
Aç colborstoy çamındı.
Mingen atı Açbuudan,
Arkası biyik, eeri bas,
Altı ay minse arıbas,

Ruhların çarptığı koca Coloy,
Aç kaplan gibi saldırdı.
Bindiği at Açbuudan,
Sırtı yüksek, eyeri alçak,
Altı ay binilse yorulmaz,

Kolu kıska, butu uzun,
Kuturgan Coloy mingeni
Ceti miñ asker kol alıp,
Celigip Coloy cürgönü,
Kürpüldöktün çölünö
Koldun astı kirgeni.
Tügöngön toonun urçukka,
Dümüröygön tumşukka
Cetip Coloy ceeligip,
Açbuudan oozun burdu emi,
Aç aykırık, kuu süröön
Aykırık salıp turdu emi.
Mancuulardı bakırıp,
Balbandardı çakırıp,
Karıpçısın kaldaytıp,
Kanının baarı kelgeni,
Çoñdugu toodoy er Coloy
Añgeme ayta bergeni.
Kabarıñda bar bele,
Kanım, mında turasıñ,
Mancuunun kanı Ezkara,
Dagı mında turasıñ!
Döödür alp menen Karacoy,
Sen da mında turasıñ!
Boz adırmak, kara kır
Çalbay aşar too emes,
Kabılan Manas, kankor şer
Oñoy tuugan uul emes,
Oñduruuçu kul emes!
Aruulap colun çalalı,
Cerin ölçöp kalalı.
Temir arkan torçondu,
Tegiz kancar kolçondu,
Oroy çokmor cöölördü,
At kötörgüs döölördü.
Ayza uruuçu ıktuunu
Aybalta çapsa çoñ kambıl
Ayabagan mıktuunu,
Coo degende kambıldı,

Önü kısa, budu uzun,
Kudurmuş Coloy'un bineğidir.
Yedi bin askerlik ordu alıp,
Coşup Coloy yola düştü,
Kürpüldök'ün çölüne
Ordunun öncüsü girdi.
Dağın bittiği burna,
Kütük gibi dikilen çıkıntıya
Varıp Coloy coşarak,
Açbuudan'ın başını çevirdi işte,
Aç nara, kuru vaveyla —
Naralar atıp durdu işte.
Mançulara bağırıp,
Pehlivanları çağırıp,
Kolçağını heybetle takıp,
Hanlarının hepsi geldi,
İriliği dağ gibi er Coloy
Söze girişip anlattı:
«Haberin var mıydı bilmem,
Hanım, işte buradasın,
Mançu'nun hanı Ezkara,
Sen de işte buradasın!
Döödür alp ile Karacoy,
Sen de işte buradasın!
Boz yamaçlar, kara sırt,
Kolaçansız aşılır dağ değil,
Kaplan Manas, hunhâr arslan,
Kolay doğmuş oğul değil,
İnsanı onduracak kul değil!
İyice yolunu kolaçan edelim,
Yerini ölçüp belleyelim.
Demir urgan ağcıları,
Elleri hançerli takımı,
Kaba topuzlu yayaları,
Atın taşıyamadığı devleri,
Mızrak vuran çeviği,
Aybalta çalmada usta,
Acımasız yamanı,
Düşman deyince atik olanı,

Özü coonun aylasın bilgen
dañgıldı,
Astıga aydap salalı.
Camgır kılıp, caa tartkan,

Möndür kılıp ok atkan,
Kambıldardın baarısın
Con-congo aydap salalı.
Kızıtalak kankordu,
Kılımdı buzgan antkordu
Kaptap çoguu baralı,
Türü suuk kul menen
Tügönüşüp alalı!
Kanıñar aytkan kep ele,
Cakıptın uulu kankordu
Baylap kelgin dedi ele!
Kandın kılgan buyrugun
Katuulap oygo alalı,
Katuu soguş kırgındı
Kaça körbö balbandar,
Bu burutka salalı!
Cakıp menen Akbaltay
Tiri koyboy calmaylı!
Erdigi bar, esi cok,
Eçteme menen işi cok
Bülüktüü Manas kankordu
Tiri karmap alalı,
Esenkandın aldına
Tartuu kılıp salalı!
Kırk uruu kıtay bul curttun,
Korkkon cooñuz mına -dep,
Körünöö kızık sır kılıp,
Kandıgın surap alalı!
Altaydagı kırk üylüü,
Kızıtalak bul burut
Duşman eken, kas eken,
Bayıp alıp kuturdu.
Badirekti kördüñbü,
Elçiligi az eken,

Düşmanın hilesini kendisi bilen
ustayı,
Öne sürüp koyalım.
Yağmur gibi yay çeken,

Dolu gibi ok atan
Açıkgözlerin hepsini
Sırttan sırta sürüp koyalım.
O kahrolası hunhârı,
Çağı bozan o haini,
Hep birden basıp varalım,
O suratı soğuk kulla
Hesabı bitirip koyalım!
Hanınızın dediği söz idi:
Cakıp'ın oğlu hunhârı
Bağlayıp gel demişti!
Hanın verdiği buyruğu
Sıkıca akılda tutalım,
Kızgın savaşı, kırgını —
Sakın kaçmayın pehlivanlar —
Bu buruta salalım!
Cakıp ile Akbaltay'ı
Sağ komadan yutalım!
Yiğitliği var, aklı yok,
Hiçbir şeyle işi yok,
O fitneci Manas hunhârı
Diri diri yakalayalım,
Esenkan'ın önüne
Armağan diye koyalım!
«Kırk boy Hıtay, bu yurdun
Korktuğu düşman işte bu» deyip,
Herkese ibretlik gösterip,
Hanlık isteyip alalım!
Altay'daki kırk evli,
Kahrolası bu burut
Düşmanmış, hasımmış,
Zenginleşip kudurdu.
Şu edepsizi gördün mü,
Eli obası az imiş,

Bul kırk üylüü buruttun
Bulasın bulap alalı,
Buzuktu mıktap salalı,
Kayrattuusun soyolu,
Katın menen balasın
Olco kılıp koyolu!
Tukumun tuzday kuuralı,
Kızıtalak buruttun
Kıl emesin taştabay
Tübü menen suuralı.
San karasın tieli,
Olcolop malın kireli.
Kıyındarın kıralı,
Kızdarın olco kılalı.

Bu kırk evli burutun
Malını mülkünü yağmalayalım,
Fesadı adamakıllı salalım,
Gayretlisini boğazlayalım,
Kadınıyla çocuğunu
Ganimet edip koyalım!
Soyunu tuz gibi kurutalım,
Kahrolası burutun
Kılını bile bırakmadan,
Kökünden söküp çıkaralım.
Sayısız malına el koyalım,
Yağmalayıp malını alalım.
Yamanlarını kıralım,
Kızlarını ganimet kılalım.

Karmaylık Manas döösün,
Caynatalı buruttun
Cakındasa meesin!
Ötmök boldu zordugu,
Kötörböylü Manastın
Uşundan arı kordugun!
Mañday colun baykaylı,
Kankor kayda boldu eken,
Manastın daynın bileli,
Baykoosuz catsa al kankor
Alaman koyup kireli!
Mıltık atıp, caa tartıp,
Ayza sunup bakırıp,
Alamandı salalı!
Öyüz-büyüz turuşup,
Öpkö carıp, baş kesip,
Ayabay kırgın salalık!
Altay toonun Çoñ-Özön,
Çoñ-Özön colun taptaylı,
Ayana körbö balbandar,
Çoguubuz menen kaptaylı!
Bir esebin tabalı,
Kızıtalak buruttu
Kırgın kılıp çabalı!

Tutalım Manas devini,
Ezelim burutun,
Yaklaşırsa, beynini!
Zorbalığı haddi aştı,
Çekmeyelim Manas'ın
Bundan öte zulmünü!
Ön yolunu gözleyelim,
Hunhâr nerededir acep,
Manas'ın izini bilelim,
Habersiz yatarsa o hunhâr,
Akın salıp girelim!
Tüfek atıp, yay çekip,
Mızrak uzatıp haykırıp,
Akını başlatalım!
Karşı karşıya durup,
Ciğer deşip, baş kesip,
Acımadan kırgın salalım!
Altay dağının Çoñ-Özön'ü —
Çoñ-Özön yolunu tutalım,
Kendinizi sakınmayın pehlivanlar,
Hep birlikte basalım!
Bir çaresini bulalım,
Kahrolası burutu
Kırgın salıp vuralım!

Köp mülkünö kireli,
Kuykaların tileli,
Kapır okşoyt kuu Cakıp,
Anıgın aytpay kandı aldap,
Antkor okşoyt bul Cakıp.
Tüz kaçışıp uruşpay,
Tügöngürdün özü okşoyt.
Balam baatır çıktı - dep,
Maktangan eken bul Cakıp.
Kırıp salbay buruttu,
Ne dep, aydap keldi - eken,
Uşu Altay boyuna
Burut degen curuttu!
Örttöngürdün özü eken,
Kızıtalak buruttan
Kıyın uul Manas tuulup,
Kırgın kılar kezi eken,
Berensigen balbanın,
Beecinden çıga kalganın
Beylediñ beken, cok beken
Al kankordun cañcalın.
Koçkulardın baarısın
Koroytup kırıp salganın!
Bargandardı bayladı,

Bol malına girelim,
Kafa derilerini dilelim,
Kâfir besbelli kurnaz Cakıp,
Doğrusunu demeden hanı aldatıp,
Hain besbelli bu Cakıp.
Dövüşmeden düpedüz kaçan,
O kahrolasının ta kendisi besbelli.
«Oğlum bahadır çıktı» diye,
Övünmüş meğer bu Cakıp.
Burutu kırıp geçirmeden,
Ne diye sürüp getirdiler ki
Şu Altay boyuna
Burut denen güruhu!
O yanasıcanın ta kendisiymiş,
Kahrolası buruttan
Çetin oğul Manas doğup,
Kırgın salacak çağı imiş.
Yiğitlik taslayan pehlivanların
Beecin'den çıkıp gidişini,
Fark ettiniz mi, etmediniz mi
O hunhârın kopardığı kavgayı?
Koçku'ların hepsini
Yığın yığın kırıp geçirdiğini!
Varanları bağladı —

Kankordun kılgan cañcalı!
Eñkeytip mende algısız,
Katılgan aman kalgısız.
Orto boyluu, keñ dalı,
Arı balban, arı şer
Atangan Coloy men elem,
Çirkin, aalamdan tuubayt anday er
Calayak ooz, car kabak,
Maylagan buuday cüzdöngön,
Küügüm tuman közdöngön,
Kaçırganı kaarduu,
Karmaşka salat zaardı.
Katılgandı kak carat,
Kaman sınduu körünöt,

Hunhârın ettiği kavga işte bu!
Kimse onu eğip alamaz,
Sataşan sağ kalamaz.
Orta boylu, geniş omuzlu,
Hem pehlivan, hem arslan,
Nam salmış Coloy ben idim;
Ah, âlemde doğmaz öyle bir er:
Geniş ağızlı, çıkık alınlı,
Yağlanmış buğday yüzlü,
Alacakaranlık duman gözlü,
Saldırışı gazaplı,
Tutuşmaya zehir katar.
Sataşanı ikiye yarar,
Yaban domuzu gibi görünür,

Katılgandı çaynagan
Arslan sını körünöt.
Ceke belin kurçanat.
Cer caynagan san kolgo
Ceke aralap kol salat!
Erdigi munun eñ bölök,
Kök caldık türün körgöndö
Antalañdap şaşpagın,
Kırgın tiygen emedey
Kıyrap baarıñ kaçpagın!
Öyüz-büyüz turuşsak,
Ayza sayıp, Baltay urup,
Karsıldaşıp uruşsak
Aşıp-şaşıp antañdap,
Şaşsañ birdi körörsüñ,
Calgız kıraan buruttan
Kaçsañ birdi körörsüñ!
Kep kıldım ukkun baarıñar,
Bul kebimdi ukpasañ,
Oroy Coloy balbandan
Keltek ceysiñ abıdan.
Kayra tartsañ ölörsüñ,
Kaçkanıñ menden körörsüñ! -
Coloy ayta saldı emi.
Kaçkan mınday bolsun - dep,
Alaman koygon san asker
Ubadanı kıldı emi:
«Buzuk salgan kankordon
Bura tartıp kaçkıça,
Kırılalık antkordon,
Ayzaçandar kaçırıp,
Calgız tuuma buruttu
Cabılalı asılıp,
Kaçıp kalgan balbandı

Kaardı salıp karmaylı,
Ireet buzup ciberse
Ittey cançıp caylaylı».
Kanday burut uul eken,

Sataşanı çiğneyen
Bir arslan gibi görünür.
Tek başına belini kuşanır,
Yeri kaplayan sayısız orduya
Tek başına dalıp saldırır!
Bunun yiğitliği bambaşka,
Bozkurt halini görünce,
Telaşlanıp şaşırmayın,
Kırgına uğramış gibi
Bozguna düşüp hepiniz kaçmayın!
Karşı karşıya dururşak,
Mızrak saplayıp, balta vurup,
Çatır çatır dövüşürsek —
Apar topar telaşlanıp,
Şaşırırsan fena görürsün,
O yalnız kartal buruttan
Kaçarsan fena görürsün!
Söz ettim, dinleyin hepiniz,
Bu sözümü dinlemezsen,
Sert Coloy pehlivandan
Adamakıllı sopa yersin.
Geri dönersen ölürsün,
Kaçarsan cezanı benden bulursun!» —
Coloy söyleyiverdi işte.
«Kaçan böyle olsun» diye,
Akına kalkan sayısız asker
Ant içip söz verdi işte:
«Fitne salan hunhârdan
Dizgin çevirip kaçmaktansa,
Kırılalım o hain uğruna,
Mızraklılar saldırıp,
Tek doğma burutun üstüne
Hep birden üşüşüp saldıralım,
Kaçmaya kalkan pehlivanı

Gazapla yakalayalım,
Düzeni bozacak olursa,
İt gibi ezip tepeleyelim.»
Nasıl bir burut oğluymuş,

Katılbay bir can kalbaylı!
Küçtüübüz kaptap ceteli,
Küçögön eken al burut
Kürpöñdöşö keteli!
«Balban Coloy baatır - dep,
Bul aytkanıñ akıl» - dep,
Çoguluşup boluşup,
Kolodon çaap casagan,
Kolduragan burkandı
Kökürökkö uruşup:
«Uşu burkan ursun!» - dep,
Çoñ buyruktu tıñdaşıp,
Çoguluşup turuşup.
Çoñ Coloy kebin uguşup,
Makul oylop alışıp,
Balbandı bölüp alışıp,
Kayrattuusun, mıktısın
Kak aldına salışıp,
Çoñ ötügü çoykoyup,
Alaman saldı kalıñ kol
Opol-toodoy zoñkoyup,
Temingiler telpildep,
Kol tokmoktoy kara çaç
Arkasında selpildep,
Çuu turup kıtay küülönüp,
Kaptap ketçü emedey
Kakandın curtu süylönüp,
Kaardanıp kürküröp,
Kaarınan balbandın
Cer buzulup dürküröp,
Balbandarı bir başka,
Baatırları bir kança,
Küçtüüsü bar, alpı bar,
Küçögön eken karkıbar.
On başısı oroktop,
Ceti asaba tuu bolup
Cer caynagan çuu bolup,
Baltaçanı betinde,
Baatırları çetinde,

Sataşmadık tek can kalmayalım!
Güçlümüzle basıp yetişelim,
Azmış meğer o burut,
Göğüs göğüse girişelim!
«Pehlivan Coloy bahadır,
Bu dediğin akıl» deyip,
Toplanıp bir olup,
Tunçtan dökülüp yapılmış,
Kocaman put Burkan'ı
Göğüslerine vurup:
«Bu Burkan çarpsın!» diye,
Büyük buyruğu dinleyip,
Toplanıp durdular.
Koca Coloy'un sözünü dinleyip,
Uygun bulup kabul edip,
Pehlivanları ayırıp,
Gayretlisini, yamanını
Tam öne koyup,
Koca çizmesi dimdik,
Akına kalktı kalabalık ordu,
Ulu dağ gibi yükselip,
Üzengiler sallanıp,
El tokmağı gibi kara saç
Ardında savrulup,
Gürültü kopup Hıtay coşup,
Her yanı basacakmış gibi,
Kakan'ın yurdu söylenip,
Gazaplanıp gürleyip,
Pehlivanların gazabından
Yer bozulup gümbürdeyip,
Pehlivanları bir başka,
Bahadırları bir hayli,
Güçlüsü var, alpı var,
Azmış meğer o koca güruh.
Onbaşıları kol kol dolanıp,
Yedi sancak tuğ olup,
Yeri kaplayan velvele olup,
Baltalıları ön yüzde,
Bahadırları yanlarda,

Kıyındarı çetinde,
Kılıççanı betinde
Bilegi coon, mol kayrat,
Aygay kulak tundurup,
Ökürügü taş carat!

Yamanları kıyısında,
Kılıçlıları ön safta,
Bileği kalın, gayreti bol,
Naraları kulakları sağır edip,
Haykırışları taş yarar!

Cürgöndö çañ burkurap,
Esenkandın köp asker
Ölöñ aytıp çurkurap,
Alban türdüü kol bolup,
Kuday betin körsötpö,
Adam körgüs mol bolup,
Küçünö kelip küpüldöp,
Kol aldında er Coloy,
Kol artında Ezkara
Ortogo alıp düpüldöp,
Miñden asker bölünüp,
Caynap çıgıp kelatat,
Döödür alp menen Karacoy
Aydap çıgıp kelatat.
Aydagan kolu oşondo
Kurt ekeni bilinbey
Caynap çıgıp kelatat.
Kamıştay ayza körünüp,
Kayrattuusu, mıktısı
Aldı menen bölünüp.
Kamgak uçkan emedey,
Karasa közgö ilinbey,
Kara tuman çıkkan çañ
Caynap çıgıp kelatat.
«Bastır, baçım, bol-bol!» - dep,
Koldun artın Ezkara
Aybaltalap tokmoktop,
Aydap çıgıp kelatat.
Azar tümön kol bolup,
Astında Coloy çoñ bolup,
Altay toosun bakalap,
Boz adırmak çıbırdın
Etek cagın cakalap,

Yürüdükçe toz fışkırıp,
Esenkan'ın bunca askeri
Türkü söyleyip çığrışıp,
Türlü türlü ordu olup,
Tanrı yüzünü göstermesin,
İnsanın göremeyeceği kadar bol olup,
Gücüne gelip gümbürdeyip,
Ordunun önünde er Coloy,
Ordunun ardında Ezkara,
Ortaya alıp güm güm ederek,
Biner biner asker bölünüp,
Kaynaşarak çıkıp geliyor,
Döödür alp ile Karacoy
Sürerek çıkıp geliyor.
Sürdüğü ordu o zaman
Kurt sürüsü müdür seçilmeden
Kaynaşarak çıkıp geliyor.
Kamış gibi mızraklar görünüp,
Gayretlisi ve yamanı
En önde ayrılıp yürüyor.
Savrulan çalı gibi uçuşan,
Baksan göze ilişmeyen,
Kara duman gibi kalkan toz
Kaynaşarak çıkıp geliyor.
«Yürü, çabuk, haydi haydi!» deyip,
Ordunun ardını Ezkara
Aybaltayla tokmaklayıp
Sürerek çıkıp geliyor.
Hezar tümen ordu olup,
Önünde Coloy ulu olup,
Altay dağını boylayıp,
Boz yamaçlı kıraçların
Etek yanını yakalayıp,

Bötönçö toonun urçukka,
Bölünüp tüşkön tumşukka
Keñ-Özöndü kol kaptap,
Az gana emes mol kaptap,
Kıyan-Kırdı cakalap,
Tulpar, kaçır, kerigin
Algan eken baarısın
Şaydoot kılıp takalap,
Ayzanın uçu carkıldap,
Ceznay ünü takıldap,
Küçtüülörü küpüldöp,
Balbandarı düpüldöp,
Aalamga kırgın salçuday,
Asker cürüp, kol caynap,
Ceke Manas er emes,

Başkaca bir dağ burnuna,
Ayrılıp inen çıkıntıya,
Keñ-Özön'ü ordu basıp,
Az değil, bol bol kaplayıp,
Kıyan-Kır'ı yanlayıp,
Küheylanını, katırını, gergedanını —
Hepsini almış meğerse,
Hazır edip nallayıp,
Mızrakların ucu parıldayıp,
Tunç zurnanın sesi tıkırdayıp,
Güçlüleri gümbürdeyip,
Pehlivanları güm güm edip,
Âleme kırgın salacakmış gibi,
Asker yürüyüp, ordu kaynaşıp,
Yalnız er Manas'ı değil,

Kalıñ catkan köp burut
Kalkın baylap alçuday.
Çoñ kaçırçan çoñ Döödür,
Darigerdin karısın,
Aydagan eken oşondo
Lıñtı-şıñtı baarısın.
Dalban-dulbañ keñ köynök,
Kıtaydın curtu oşondo
Kıcıldaşıp bir bölök,
Kara kalmak, mancuu bar,
Kıdır alda koldosun,
Kaptagan eken mınça can!
Tak kaytargan kanı bar,
Karmagandı kaysaçu
Kan içmenin baarı bar,
Buyruk alıp çamınıp,
Baatır Manas kök caldı
Takır baylap aluuga
Kögörgön eken abıdan,
Cerge kıldat, col bilgiç,
Cetkileñ Coloy balbanı
Boz adırmak kıyanı
Taptap algan kezi eken,

Kalabalık yaşayan bunca burutun
Halkını bağlayıp götürecekmiş gibi.
Koca katırlı koca Döödür
Dariger'in yaşlısını da,
Sürüp getirmiş o zaman
Lıñtı'sı Şıñtı'sı hepsini.
Salkım saçak geniş gömlekli
Hıtay'ın yurdu o zaman
Kaynaşıp başlı başına bir bölük,
Kara Kalmak, Mançu var,
Hızır Allah koruya —
Basmış meğerse bunca can!
Tahtı bekleyen hanı var,
Yakaladığını dişleyen
Kan içicilerin hepsi var,
Buyruk alıp saldırıp,
Gök yeleli bahadır Manas'ı
Tümden bağlayıp götürmeye
İyice inat etmiş meğer,
Yeri ince bilen, yol bilgici,
Yaman pehlivan Coloy
Boz yamaçlı sel yatağını
Adım adım bellediği çağ imiş,

Kantse burut mında - dep.
Kambıl tuugan er Coloy
Baştap algan kezi eken!
Boz tuurduk caap üy kütüp,
Öñgön Coloy emespi,
Çalgın çalıp, cer kaygıp,
Köñgön Coloy emespi,
Etkeeldüü sorpo, mayluu et,
Cegen Coloy emespi:
«Maa balaket kayda eken!» -
Degen Coloy emespi,
Kögala maydan şiberge
Öngön Coloy emespi,
Köçüp-konup baştatan
Köngön Coloy emespi!
Cerge bilgiç, çoñ colçu
Beecinge barıp konuptur,
Col bilgenden bul çoçko
Coloy atka konuptur.
Coloydu körsöñ colobo,
Cosunu başka çoñ sorgok.
San betege, seksen çöp,
Sargargan cerden izin kuup,
San asker cerdi sapırıp,
Buup çıgıp kelatat,

«Ne olsa burut buradadır» diye.
Açıkgöz doğmuş er Coloy'un
Orduyu yedip başa geçtiği çağ imiş!
Boz keçeyle ev örtüp yurt tutarak
Serpilen Coloy değil mi?
Keşfe çıkıp, yer gezip
Pişen Coloy değil mi?
Etli çorbayı, yağlı eti
Yiyen Coloy değil mi?
«Bana bela nerdeymiş!» —
Diyen Coloy değil mi?
Yemyeşil çayır çimende
Büyüyen Coloy değil mi?
Göçüp konmaya öteden beri
Alışan Coloy değil mi?
Yeri bilen, büyük yolcu,
Beecin'e varıp konmuş,
Yol bildiği içindir ki bu domuz
Coloy adını almış.
Coloy'u görsen yaklaşma,
Töresi başka, koca obur.
Sayısız ayrık, seksen türlü ot
Bitmiş sararmış yerden izi sürüp,
Sayısız asker toprağı savurup,
Sıkıştırarak çıkıp geliyor,

Kırk üylüü kırgız, bay Cakıp
Ketken izin er Coloy
Kuup çıgıp kelatat,
Arsak-tersek körüngön,
Altaydın berki çetinde
Añıraygan kapçıgay
Armanı aşık, iş müşkül
Kırk üylüü köçkön kırgızdar
Armanın aytat bir dalay!
Keçee, Cakıp kandın caş Manas
Kılgılıktı kılganda,
Döñgö menen er Koçku
Koroytup çoguu soygondo

Kırk evli Kırgız'ın, bay Cakıp'ın
Gittiği izi er Coloy
Sürerek çıkıp geliyor.
Girintili çıkıntılı görünen,
Altay'ın beri ucundaki
Ağzı açılmış uçurum boğazda,
Hasreti çok, işleri güç,
Kırk evle göçen Kırgızlar
Derdini döker bir hayli!
Hani, Cakıp hanın genç Manas'ı
Yapacağını yaptığında,
Döñgö ile er Koçku'yu
Toptan yığıp boğazladığında,

Coon alp menen Kaman alp
Beleske kırıp koygondo,
Kalmaktı Manas çapkanda,
Akbaltay akıl tapkanda,
Asmandan Aldanın künü bürkölüp,
Başına altımış sanaa bir kelip,
Altay aşık cer bolboy,
Kara kalmak el bolboy,
Oylogon eken Akbaltay,
Aygır minip suu boylop,
Aşık akıl çoñ oylop,
San karanı çaçuuga,
Oylogon eken Akbaltay
Kırgızdı közdöy kaçuuga!
Uulu Manas, uu çıgıp,
Keñ Altaydan çuu çıgıp,
Altayda Manas tuulgan,
Aalamga saldı çuulgan.
«Kattagandı soydu» - dep,
Kapırdın kanı emespi
Kan Esenge ugulgan.
Bargan menen kelgenden
Erdigin meelep uguptur:
«Beecinge cañcal salar» - dep,
Er Esenkan oşondo
Esi çıgıp turuptur.
«Cañ-Cuñga capaa salat - dep,
Kalday karan kalat» - dep,
Esenkan anı biliptir.
«Kırk üylüü kırgız can elek,
Kıynalıp böödö kalbay» - dep,
Kıyın ayar bay Cakıp
Çoñ kıynalıp cürüptür.
Akbaltay akıl tapkanda
Aygırdı bittep at kılgan,

Coon alp ile Kaman alpı
Yamaçta kırıp serdiğinde,
Manas Kalmak'ı vurduğunda,
Akbaltay akıl bulduğunda,
Gökte Allah'ın günü bulutlanıp,
Başına altmış kaygı birden üşüşüp,
Altay barınacak yer olmaktan çıkıp,
Kara Kalmak dost el olmaktan çıkıp,
Düşünmüş meğerse Akbaltay,
Aygıra binip su boylayıp,
Derin akılla uzun uzun düşünüp,
Sayısız kara malı saçıp bırakmaya,
Düşünmüş meğerse Akbaltay,
Kırgız iline doğru kaçmaya!
Oğlu Manas'ın ünü yayılıp,
Geniş Altay'dan velvele kopup,
Altay'da Manas doğmuş,
Âleme salmış velvele.
«Yoluna çıkanı boğazladı» diye,
Kâfirin hanı değil mi,
Han Esen'e duyulmuş.
Gidenden ve gelenden
Yiğitliğini iyice işitmiş:
«Beecin'e kavga salar» diye,
Er Esenkan o zaman
Aklı başından gidip durmuş.
«Cañ-Cuñ'a cefa salar,
Kalday çaresiz kalır» diye,
Esenkan bunu bilmiş.
«Kırk evli Kırgız canlarız,
Boş yere ezilip kalmayalım» diye,
Pek tedbirli bay Cakıp
Büyük sıkıntıya düşmüş.
Akbaltay akıl bulduğunda,
Aygırın bitini ayıklayıp at etmiş,

Altaydan köçüp ketüügö
Bul akıldı bat kılgan.
Koçkorun bittep irik kılgan,

Altay'dan göçüp gitmeye
Bu kararı tez vermişti.
Koçlarını bir bir iğdiş etmiş,

Koylorun baarın türk kılgan.
Buuranı atan töö kılıp,
Altayda kara kalmaktın
Cılkısın tiyip, cöö kılıp,
Bukasın bıçıp, uy kılıp,
Az üylüü curttu buy kılıp,
Cakkan otun öçürüp.
Akılman eken bay Cakıp
Az üylüü bolgon kırgızın
Calpı baarın köçürüp.
Bokcoromol bokçonun
Bolboy baarın çaçıptır,
Otor-otor oyunçuk
Oynoy köçüp kaçıptır.
Köñüldün baarın oorutup,
Kölüktün baarın coorutup,
Maldın baarın çubatıp,
Baldardın baarın ıylatıp,
Kündüzündö tınç albay,
Tün içinde uyku albay
Mintip köçüp alıptır.
Erender kaydan ayanıp,
Kılçaybastan köçüptür
Koşoygo Manas ketiptir,
Ketkeni bir koom ötüptür.
Coloy koldu saluuga,
Koyboy talap aluuga
Üç kündük colu kalıptır.
Kutmanduusu Kutubiy
Kutubiy koygon özünö,
El ınangan sözünö,
Kurandan açıp kat bilgen,
Kudaanın atın cat bilgen,
Kırk balanın kıraanı,
Kızır çalgan aykölgö
Barabar kelet sıyagı.
Ak edek belge kurçanat,
Asman cargan çuu bolso
Aralap ceke kol salat.

Koyunlarının hepsini bir sürüye katmış.
Buğrayı iğdiş deve edip,
Altay'da Kara Kalmak'ın
Yılkısını sürüp, yaya bırakıp,
Boğasını enetip öküz edip,
Az haneli yurdu telaşa salıp,
Yaktığı ateşi söndürüp.
Akıllıymış zengin Cakıp,
Az haneli Kırgız'ını
Toptan hepsini göçürmüş.
Değersiz bohça çıkınını
Tutmayıp hepsini saçmış,
Sürü sürü, oyuncak gibi
Oynaya oynaya göçüp kaçmış.
Gönüllerin hepsini incitip,
Binitlerin hepsini yağır edip,
Malların hepsini katar katar yürütüp,
Çocukların hepsini ağlatıp,
Gündüzleri rahat yüzü görmeden,
Gece içinde uyku almadan
Böylece göçüp gitmişti.
Yiğitler canını nasıl esirgesin,
Dönüp bakmadan göçmüşler.
Koşoy'a Manas gitmişti,
Gideli epey zaman geçmişti.
Coloy'un ordu salmasına,
Bırakmadan yağmalamasına
Üç günlük yolu kalmıştı.
Kutlu kişi Kutubiy,
Adı Kutubiy konmuş kendisine,
Halk inanmış sözüne,
Kur'an'ı açıp yazı bilen,
Hüda'nın adını ezber bilen,
Kırk yiğidin şahbazı,
Hızır'ın dokunduğu cömert Manas'a
Denk gelir görünüşü.
Ak kuşağını beline kuşanır,
Göğü yaran bir çığlık kopsa
Dalar, tek başına saldırır.

Kayratı biyik, zaarı küç,
Katılgandı kılat tüz.
Koşoygo Manas keterde
Kolun karmap kabıştap,
Akbaltay menen Cakıptı
Ketken eken al kankor

Gayreti yüksek, öfkesi güçlü,
Sataşanı dümdüz eder.
Koşoy'a Manas giderken
Elini tutup sımsıkı,
Akbaltay ile Cakıp'ı
O hunhar gitmiş, giderken

Kutubiyge tabıştap,
Oşo kezde Kutubiy,
Çoçup amaz okunup
Telkızıldı tokunup,
Orolmo toonun urçukka,
Salıp karool karadı
Oñuraygan tumşukka.

Kutubiy'e emanet edip.
O zaman Kutubiy,
Ürperip namaz kılıp,
Telkızıl'ı eyerleyip,
Orolmo dağının çıkıntısında,
Gözcü olup baktı
Kasvetli sivri burundan.

Kutubiy karool karap, kıtaydın kolun körgönü

Kutubiy gözcülük edip Kıtay ordusunu görür

Karool çıgıp karasa,
Kalk amanın kaalasa,
Boz munarık, küygön çañ
Kumurskaday kalıñ can
Kazılgan kalıñ or bolgon.
Coloy kalmak baatırı
Kırgın tiygen emedey,
Kıcıldagan kapırlar
Kaptagan eken baarısı.
Kürmö kiygen küçtüüsü
Küçöp kaptap alıptır,
Betteşip mende ceñbegen,
Eñkeytip eç kim albagan,
Kezikken aman kalbagan,
Atagı kımbat, atı oor,
Kıtay buzularda çıguuçu,
At oyunçu, cöö külük
Cürgönü çuuluu çoñ bülük,
Kazınalık Karacoy
Katuulap bülük salıptır,
Kaldaydan beri kuralıp,
Kaptap cürüp kalıptır.

Gözcü çıkıp baksa,
Halkının esenliğini dilese,
Boz pus, yanan toz duman,
Karınca gibi kalabalık can,
Kazılmış derin hendekler olmuş.
Coloy, Kalmak bahadırı,
Sanki kırgın değmiş gibi,
Kaynaşan kâfirler
Hepsi birden kaplamış.
Cepken giymiş güçlüsü
Güçlenip her yanı sarmış;
Yüz yüze gelip kulun yenemediği,
Kimsenin baş eğdiremediği,
Rast gelenin sağ kalmadığı,
Şöhreti pahalı, adı ağır,
Kıtay bozulunca ortaya çıkan,
At cambazı, yaya yürük,
Gittiği yer şamatalı, koca fitne,
Hazinedar Karacoy
Şiddetle kargaşa salmış,
Kalday'dan bu yana derlenip,
Dalga dalga yayılıp gelmiş.

Kamıştı kör, seldi kör,
Kakandap uraan çakırıp,
Kaptagan kıtay eldi kör!
Cer cüzündö çöptü kör,
Çöpçölük kıtay köptü kör,
Kazıp koygon ordu kör,
Kaynatıluu şordu kör!
Ak asaba tuu kelet,
Aygaylagan çuu kelet,
Karasa canga zor kelet,
Astı cagın karasa
Karıpçısın kaldaytıp,
Kayran Coloy çoñ kelet.
Biyak cagın karasa,
Mancuulardın Ezkara
Baarı kaptap alıptır.

Kamışı gör, seli gör,
«Kakan!» deyip uran çağırıp
Kaplayan Kıtay elini gör!
Yeryüzündeki otu gör,
Ot kadar çok Kıtay'ı gör,
Kazıp koydukları hendeği gör,
Kaynatılan çileyi gör!
Ak bayraklı tuğ gelir,
Haykıran çığlık gelir,
Bakınca cana ağır gelir;
Ön tarafına baksa,
Kolçağını heybetle takıp
Koca Coloy heybetle gelir.
Beri yanına baksa,
Mançuların Ezkara'sı,
Hepsi birden kuşatmış.

Uruşka kılgan baraban
Barsıldap bekem kagılıp,
Kara cagal tagınıp,
Kaynap catkan köp uluk
Keñ Altaydan urçukta
Aydap çıgıp kelatat,
Kurt ekeni bilingis
Caynap çıgıp kelatat,
Taş-Moynoktuu kırañdan
Köbü çıgıp kelatat,
Adır-küdür tumşuktan
Teñi çıgıp kelatat.
Kara çoku, kara zoo
Kaynap çıgıp kelatat.
Kaysı ekeni bilingis,
Kacıldagan kapırlar
Caynap çıgıp kelatat.
«Karıganda Akbaltay
Kartayganda Cakıp bay,
Kaptap bul kol cetebi,
Beren Manas dagı cok,
Kızık kılıp az eldi

Savaş için yapılmış davul
Gümbür gümbür sertçe vurulup,
Kara yağız kuşam takınıp,
Kaynaşıp duran nice ulu
Geniş Altay'ın burcundan
Sürüp çıkıp geliyor,
Kurt mu nedir bilinmez,
Kaynaşıp çıkıp geliyor,
Taş-Moynok'lu sırtlardan
Çoğu çıkıp geliyor,
Engebeli inişli burunlardan
Yarısı çıkıp geliyor.
Kara doruktan, kara kayadan
Kaynayıp çıkıp geliyor.
Hangisi olduğu bilinmez,
Uğuldayan kâfirler
Kaynaşıp çıkıp geliyor.
«Kocamışken Akbaltay,
Yaşlanmışken zengin Cakıp,
Bu ordu basıp yetişir mi,
Yiğit Manas da yok,
Az halkı oyuncak edip

Kırgın kılıp ketebi?!
Beylebey catkan bul eldin
Töbösünön basabı,
Tört tülügün çaçabı?
Emi körgön, emi cok,
Uşunday eken düynö şok,
Belgilüü Manas dagı cok!
Körüp kantip catayın,
Kırk üylüü kırgız curtuma
Kıynalçu kabar aytayın!
Kırk üylüüdön kırk bala,
Baraan kılıp alayın,
Toktoboy uruş salayın:
«Kaçıp, ürk, - dep, - elime
Kabar aytıp barayın,
Kayra tartıp uruşup,
Kayrılıp koldu salayın!» -
Dep oşondo Kutubiy,
Aldındagı Telkızıl
Anık tulpar kazanat,
Kayıbınan kabılgan,
Kulan-Talaa, kum çöldön
Kurgan Manas kıraan bar,
Kutubiy eköö bir turup,
Kuçaktaşıp turganda
Telkızıl basıp celdi ele,

Kırıp geçirir mi?!
Gafil yatan bu halkın
Tepesine mi çöker,
Dört tülük malını saçar mı?
Şimdi görülen, şimdi yok,
Böyleymiş dünya, ne yaman,
Namlı Manas da yok!
Görüp de nasıl yatayım,
Kırk haneli Kırgız yurduma
Acı haberi ileteyim!
Kırk haneden kırk oğlan,
Yanıma karaltı edineyim,
Durmadan savaşa gireyim:
«Kaç, ürk!» deyip elime
Haber verip varayım,
Geri dönüp vuruşup,
Dönüp orduya saldırayım!» —
Dedi o zaman Kutubiy.
Altındaki Telkızıl
Gerçek tulpar, has kazanat,
Gaipten karşısına çıkmış;
Kulan-Talaa'dan, kum çölden,
Garip şahbaz Manas var ya,
Kutubiy'le ikisi bir durup,
Kucaklaşıp dururken
Telkızıl koşup yelmişti;

Asıyında canıbar
Burak at bolup Kutuga
Buudanı mintip keldi ele.
Astında tulpar Telkızıl
Kayıbınan kabılgan,
Kak talaadan tabılgan.
Kulan menen kuuşkan,
Ne da bolso canıbar
Tulpar menen tuuşkan
Tuura tulpar Telkızıl.
Kutubiy coonu körüptür,
Olbuy-solbuy kamçı urup,

Asıl çağında bu hayvan,
Burak at olup Kutu'ya
Küheylanı böyle gelmişti.
Altında tulpar Telkızıl,
Gaipten rast gelmiş,
Kuru bozkırda bulunmuş.
Kulanla yarışan,
Ne olsa da bu hayvan
Tulparla kardeş doğmuş,
Gerçek tulpar Telkızıl.
Kutubiy düşmanı görmüştü,
Sağlı sollu kamçı vurup,

Oñ-tetiri teminip,
Abası Baltay karıga,
Akbaltay, Cakıp baarına,
Kırk tütündün özünö,
Ukkan adam ökürdü
Kutubiydin sözünö.
«Atañdın körü, kırk üylüü!
Kızırduu Cakıp karıña,
Kabar ayta men keldim
Kırk üylüü kırgız baarıña,
Coluguppuz kutulbas
Bir kudaydın kaarına!
Kara kılar tokoy cok,
Kaçıp kirer kırgız cok,
Içim kaygı, tışım çok!
Tıtışıp uruş kıluuga,
Arka kılıp turuuga
Kabılan tuugan şer ele,
Çındap kuday caratkan
Coo börüsü er ele!
Kakançındın kalkınan,
Karuusu toluk kapırdan,
Kayran Coloy baatırdan
Acıratıp aluuçu,
Çapçışıp soguş saluuçu
Kabılan kök cal Manas cok,
Mınday kuday urarbı?!
Kayrılıp Manas kelgiçe,
Kara kıtay kubarbı?!
Men körgöndü kördüñbü,
Men bilgendi bildiñbi?
Topurak uçkan çañdı kör,
Tolgon kıtay candı kör!
Kömülgön düynö oñbosun,
Köp kaptagan bolçu emes,
Kaptap mancuu kol salsa,

Cabılsa candı koyçu emes!
Tüşsö çıkpas tereñ or,

Sağdan soldan mahmuzlayıp,
Ağası ihtiyar Baltay'a,
Akbaltay'a, Cakıp'a, herkese,
Kırk ocağın kendisine vardı;
Duyan herkes feryat etti
Kutubiy'in sözlerine.
«Hey gidi kırk haneli, yazık!
Hızırlı ihtiyar Cakıp'ına,
Haber vermeye ben geldim
Kırk haneli Kırgız'ın hepsine:
Rastladık kurtulunmaz
Bir Tanrı'nın kahrına!
Sığınacak orman yok,
Kaçıp sığınılacak Kırgız yok,
İçim kaygı, dışım kor!
Boğuşup savaş etmeye,
Arka verip durmaya
Kaplan doğmuş bir er idi,
Gerçekten Tanrı'nın yarattığı
Düşman kurdu bir er idi!
Kakançın'ın halkından,
Bileği güçlü kâfirden,
Koca Coloy bahadırdan
Çekip kurtaracak olan,
Çarpışıp savaş açacak olan
Kaplan bozyeleli Manas yok,
Tanrı böyle mi vurur?!
Manas dönüp gelene dek
Kara Kıtay bayram mı eder?!
Benim gördüğümü gördün mü,
Benim bildiğimi bildin mi?
Toprağı uçuran tozu gör,
Dolup taşan Kıtay canını gör!
Batası dünya onmasın,
Böyle çok saldıran olmamıştı,
Mançu ordusu basarsa,

Hep birden çullansa can komaz!
Düşenin çıkamayacağı derin hendek,

Kaptap ketti kalıñ kol
Kumurskaday kıcıldap,
Kurçamak boldu bıcıldap,
Kolu kolgo bölündü,
Kordugu bölök köründü,
Koygulaşıp salışsak,
Suuday kandar tögüldü!
Kalmaktardın kan Coloy
Kanı kaptap kalıptır,
Mancuulardın Ezkara
Dagı kaptap kalıptır,
Kazınalık Karacoy
Koşo kaptap kalıptır,
Töö kötörgön çoñ Döödür
Oşo kaptap kalıptır!
Asmanga uçkan topurak,
Asker kaptap topurap,
Ayla ketip öldük ee,
Atañdın körü, curt ıraak!
Beleske kaçıp caşınsak
Kara tokoy-çer da cok,
Karmalaşıp uruşsak
Karaan kılıp oturgan
Kabılan Manas şer da cok!
Bir çuñkurga kırk üylüü,
Cıyıluuga köçüppüz,
Cılma bolup baarıbız
Kırıluuga köçüppüz!
Kudaydın salgan çiyinin
Körgönü köçkön ekenbiz,
Kacıldagan kalmaktan
Armanda bolup baarıbız
Ölgönü köçkön ekenbiz -
Kutubiy mınday dedi ele,
Kurgan candan tüñülüp,
Kaygıluu kepten baştadı,
Mal menen baştan bay Cakıp
Takır keçip taştadı.
«Oo, botom, aytpadım bele men baya,

Kalabalık ordu bastı geçti,
Karınca gibi kaynaşıp,
Vızıldayıp kuşatmaya durdu;
Ordusu kollara bölündü,
Zulmü apayrı göründü,
Vuruşup dövüşe girsek
Su gibi kanlar döküldü!
Kalmakların hanı Coloy,
Hanları ordusuyla bastırmış,
Mançuların Ezkara'sı,
O da basıp gelmiş,
Hazinedar Karacoy
Birlikte basıp gelmiş,
Deve kaldıran koca Döödür,
O da basıp gelmiş!
Göğe uçan toprak,
Asker basıp toz koparıp,
Çare tükendi, öldük ya,
Vay ki vay, yurt uzak!
Bele kaçıp gizlensek
Kara orman, çalılık da yok,
Tutuşup vuruşsak
Arka olup duran
Kaplan Manas, o er de yok!
Bir çukura kırk hane,
Toplanmaya göçmüşüz,
Silinip yok olarak hepimiz
Kırılmaya göçmüşüz!
Tanrı'nın çizdiği çizgiyi
Görmek için göçmüşüz meğer,
Uğuldayan Kalmak'tan,
Hepimiz hasrette kalıp,
Ölmek için göçmüşüz meğer!» —
Kutubiy işte böyle demişti,
Garip canından umut kesip,
Kaygılı sözlere başladı;
Maldan da baştan da zengin Cakıp
Hepsinden büsbütün vazgeçti.
«Ey yavrum, demedim mi ben demin,

Uktuñ ele sen baya!
Çabışıp çama kelebi,
Çapçışıp mende ceñebi?!
Topon suu cetpes çoçkonu
Aalamdın çarkı kelebi?
Kokuy, Baltay, oñboysuñ,
Tim ele miñdep kep ayttıñ,

Manastı surap koyboysuñ!
Kuturgan Baltay karap tur,
Altındı olcogo aldıñbı,
Abayla, Baltay, kebimdi
Azapka emi kaldıñbı?!
Tozoku Baltay, oñboy kal,
Toguz börü bir koydu
Talasa tarpın koyçubu?!
Tolkugan kıtay bizderdi
Sabasa tarptı koyçubu?!
Ceti-Özön een ceriñ cok,
Ceeligesiñ, kuu Baltay,
Ceti-Özöndü cerdegen
Cetkileñ kırgız eliñ cok!
Körbödüñbü, sen Baltay,
Kıtaydın kılgan kızıgın,
Karakan atam ölgöndö
Kalmaktın salgan buzugun!
Tuura curttu talkalap,
Kılmışı cok, öçü cok
Kıtay kırıp saldı ele,
Kıyla dilde, kazına,
Olco kılıp aldı ele!
Karakandın segiz uul,
Aydap tüpkö cetti ele.
Biribiz ketip Erenge,
Biribiz kettik oşondo
Kayra çıkpas tereñge!
Birööbüz kettik Kañgayga,
Bizder keldik Altayga!
Altay bizge cer ele,

Duymuştun sen de demin!
Vuruşmaya güç yeter mi,
Çarpışıp kul mu yener?!
Tufan suyunun ermediği domuza
Âlemin çarkı mı yeter?
Vay Baltay, onmazsın sen,
Boşuna binlerce laf ettin,

Manas'ı anıp dursun!
Kudurmuş Baltay, bak da gör,
Altını ganimet mi aldın,
Dikkat et, Baltay, sözüme,
Azaba şimdi mi düştün?!
Cehennemlik Baltay, onmayasın,
Dokuz kurt bir koyunu
Paylaşsa leşini kor mu?!
Dalgalanan Kıtay bizleri
Döverse leşi kor mu?!
Ceti-Özön gibi ıssız yerin yok,
Azıtırsın, kurnaz Baltay,
Ceti-Özön'ü yurt tutan
Yetkin Kırgız elin yok!
Görmedin mi, sen Baltay,
Kıtay'ın ettiği oyunu,
Karakan atam öldüğünde
Kalmak'ın saldığı fesadı!
Doğru yurdu paramparça edip,
Suçu yok, öcü yok iken
Kıtay kırıp geçirmişti,
Nice altını, hazineyi
Ganimet edip almıştı!
Karakan'ın sekiz oğlunu
Sürüp köküne dek kıymıştı.
Birimiz gitti Eren'e,
Birimiz gittik o zaman
Geri çıkılmaz derinliğe!
Birimiz gittik Kañgay'a,
Bizler geldik Altay'a!
Altay bize yurt idi,

Kara kalmak, bul mancuu
Kapır da bolso el ele!
Manastı süröp sen Baltay,
Kördüñbü balaa şumdugun?!
Basıp algan ekenbiz,
Acıdaardın kuyrugun!
Bolot eşik, darbaza,
Urugu uluk kan eken
Badışasın karasa!
Kakançındın kalkı bar,
Katılgandı kutkarbay
Kanın içmey saltı bar!
Katılgan aman kalçubu?
Kalkına aman barçubu?
Kañgırap ketken Manaska
Kabardı kantip aytabız,
Kırdırıp salıp kıtayga

Kara Kalmak, bu Mançu,
Kâfir de olsa el idi!
Manas'ı destekleyip sen Baltay,
Gördün mü belanın dehşetini?!
Basıp çiğnemişiz meğer
Ejderhanın kuyruğunu!
Çelik kapı, demir darvaza,
Soyu ulu bir han imiş,
Padişahına bakılsa!
Kakançın'ın halkı var,
Sataşanı kurtarmadan
Kanını içmek töresi var!
Sataşan sağ kalır mı?
Halkına sağ varır mı?
Başıboş gezen Manas'a
Haberi nasıl iletiriz,
Kıtay'a kırdırıp da

Uyalbay kantip aytabız?
Selsayak ketken Manaska
Serpilsek kantip cetebiz,
Sekseygen kara kalmaktan
Kırgın bolup ketebiz!
Özünçö ketken Manaska
Ökürsök kantip cetebiz,
Öküm bolup kıtaydan,
Ölüm bolup ketebiz!
Keçee, keñ Altayda catkanda:
«Balam tentek çıktı» - dep,
Tilegeniñ küygüzgön!
Kımız kuygan kübüñö,
Kızıtalak Akbaltay
Kızık cettik tübümö!
Tübü tüptüü mancuuga
Tügönbö dese bolboysuñ,
Tügöngön Baltay oñboysuñ!
Burulup kettiñ olcogo,
Buzuguñdu koyboysuñ!
Bulkungandan silkinip,

Utanmadan nasıl söyleriz?
Serseri gezen Manas'a
Atılsak nasıl yetişiriz,
Dimdik duran Kara Kalmak'tan
Kırgına uğrar gideriz!
Kendi başına giden Manas'a
Feryat etsek nasıl ulaşırız,
Kıtay'ın hükmüne düşüp,
Ölüme uğrar gideriz!
Dün, geniş Altay'da yatarken:
«Oğlum yaramaz çıktı» diye
Dileğin yakıp kül etti!
Kımız koyduğun yayığına ant olsun,
Kahrolası Akbaltay,
Amma yaman, köküme yettim!
Kökü köklü Mançu'ya
«Bulaşma» desen dinlemezsin,
Tükenmiş Baltay, onmazsın!
Ganimete saptın gittin,
Fesadını bırakmazsın!»
Öfkeyle silkinerek

Akbaltay çıktı küülönüp:
«Köp ele bolso ölörmün,
Kıcıldagan kıtaydan
Kıyamattı körörmün!
Ölböy cürgön aalamda
Temir özök bolobu,
Kokuy, Cakıp, ne deysiñ,
Ölümdön korkkon oñobu?!
Altaydan beri aydaldık,
Emgekke koldor baylandık!
Bel baylagan beliñden,
Acırap keldik, oy Cakıp,
Keñ Ala-Too ceriñden,
Ayrılıp keldik momintip,
Keñiri kırgız eliñden!
Keyibe, Cakıp, keyibe!
Manas oñoy bala emes,
Bapıldagan kalmakka
Bastırıp salçu can emes.
Kürküröp kıtay kaptasa
Künümdü kantip bereyin,
Küçögön eken, Esenkan
Kürpöñdöşüp köröyün!
Canım aman barında,
Calpı kıtay kaptasın
Catıp kantip bereyin,
Caynagan kıtay kapırga

Akbaltay hışımla ortaya çıktı:
«Olsa olsa ölürüm,
Kaynaşan Kıtay elinden
Kıyameti görürüm!
Bu âlemde ölmeden yaşayan
Demir özlü var mıdır,
Vay Cakıp, sen ne dersin,
Ölümden korkan onar mı?!
Ta Altay'a dek sürüldük,
Eziyete kollarımız bağlandı!
Bel bağladığın belinden
Ayrılıp geldik, ey Cakıp,
Geniş Ala-Too yerinden,
Ayrılıp geldik böylece
Engin Kırgız elinden!
Tasalanma, Cakıp, tasalanma!
Manas kolay oğlan değil,
Gevezelik eden Kalmak'a
Kendini çiğnetecek can değil.
Kükreyip Kıtay basarsa
Günümü nasıl vereyim,
Azıtmış meğer Esenkan,
Göğüs göğüse bir göreyim!
Canım sağ iken,
Bütün Kıtay bassın da
Yatıp nasıl teslim olayım,
Kaynaşan Kıtay kâfiriyle

Calpıldaşıp köröyün!
Kankor Manas bar bolso,
Karmaşarım Kakançın,
Baylaşarım Bakburçun!
Tügöl özüm barında
Tügönüşüp körömün,
Tügönüşpöy, ölüşpöy,
Düynönü kantip körömün!
Bel baylagan belimden,
Bekite baylap kolumdu
Aydap kelgen elimden.

Sarmaş dolaş vuruşup göreyim!
Hunhar Manas var olsa,
Tutuşacağım Kakançın,
Bağlayacağım Bakburçun!
Ben bütünüyle sağ iken
Sonuna dek dövüşüp görürüm,
Dövüşmeden, ölüşmeden
Dünyayı nasıl görürüm ben!
Bel bağladığım belimden,
Ellerimi sımsıkı bağlayıp
Sürüp getirdiler elimden.

Luñta, Tuñşa, Beecinde
Uşunça tiygen köçüm bar,
Cetkileñ körsöm iç küyöt
Ceti atamdın öçü bar!
Aybalta, kılıç, çokmorun
Körüşpöy kantip kalayın,
Kayran baş cerge kirgiçe
Kara kıtay, mancuuga
Ölüşpöy kantip kalayın!
Ayzañı karmap top buzam,
Kabılan Manas körünsö
Karıganda Akbaltay
Tagdırım cetse okko uçam.
Öküldögön kalmakka
Ökümüm kantip bereyin,
Ölböy-citpey aylanıp,
Kantip cüzün köröyün.
Çalkalagan kapırga
Teñdigim kantip bereyin,
Tegerektep kelgen soñ
Bir teminişip köröyün!
Acalduu mende ölböybü,
Alda başka salganın
Azaptuu mende körböybü!
Alda buyruk kılgan soñ,
Amanatın berbeybi!
Künü bütkön köçpöybü,
Gülü tüşsö öçpöybü!
Gülüm da bar, çagım bar,
Kürsüldöp mancuu kaptasın
Kırılışar tabım bar!
Kaldaydın kanı baatırga,
Karşılaşıp körömün,
Kadır Alda buyursa,
Kaza bolup ölöyün!
Karaanı Manas körünsö,
Kara kılıp köröyün,

Kadır Alda buyursa

Luñta'da, Tuñşa'da, Beecin'de
Bunca sürülen göçüm var,
Hepsini andıkça içim yanar,
Yedi atamın öcü var!
Aybaltasını, kılıcını, topuzunu
Görüşmeden nasıl durayım,
Bu garip baş toprağa girene dek
Kara Kıtay'la, Mançu'yla
Ölüm dövüşü etmeden nasıl kalayım!
Kargıyı kavrayıp saf bozarım,
Kaplan Manas görünse de,
Kocamışken Akbaltay,
Kaderimde varsa oka uçarım.
Kabaran Kalmak'a
Boynumu nasıl eğeyim,
Ölmeden yitmeden dönüp dolaşıp
Yüzünü nasıl göreyim.
Kurulup kabaran kâfire
Hakkımı nasıl çiğneteyim,
Çepeçevre sardıktan sonra
Bir çarpışıp göreyim!
Eceli gelen kul ölmez mi,
Allah'ın başa yazdığını
Çilekeş kul görmez mi!
Allah buyurduktan sonra
Emanetini vermez mi!
Günü biten göçmez mi,
Gülü düşse sönmez mi!
Gülüm de var, çağım var,
Gümbürdeyip Mançu bassın,
Kırışacak gücüm var!
Kalday'ın hanı bahadıra
Karşı koyup görürüm,
Kadir Allah buyurursa
Kazaya uğrayıp öleyim!
Manas'ın karaltısı görünse,
Ona dayanıp göreyim,

Kadir Allah buyurursa

Karmalaşıp köröyün!
Kazam cetse ölörmün!
Kara kurttay kalkı bar,
Kırk üylüü kırgız kor curttu
Kızıtalak kıtaylar
Kıyratıp keter çarkı bar.
Ulugu bar, kanı bar,
Uypalap talap ketüügö
Ubada kılgan abıdan.
Töböbüzdön basuuga,
Karmap ittey cançuuga,
Kalısı ketip kanının
Kara kıtay, köp mancuu
Kabargan eken abıdan.
Kırk üylüü kırgız curt elek,
Azıp kelgen biz elek,
Azgan curtka katılıp,
Oñbogonun kördüñbü,
Tırgootu tıypıl çogulup:
«Balañdı ber» - dep, doo kılıp,
Bolbogonun kördüñbü?
Kadır Alda cazuusu
Kabakka keldi körölü,
Kaynap catkan kıtayga
Karaldı Manas çunaktı
Kantip karmap bereli,
Küçögön eken köp mancuu
Küpüldöşüp körölü!
Öyüz-büyüz turuşup,
Ötkörö kıyın uruşup,
Özöngö ölük toluşup,
Oylosoñ kırgın boluşup,
Bet alıp caa çoyuşup,
Kayran candı ayabay
Ayza menen koyuşup,
Esepti epsiz tabışıp,
Künü-tünü tınç albay
Ayabastan çabışıp,
Estüü kuu baş barında

Tutuşup dövüşüp göreyim!
Ecelim yeterse ölürüm!
Kara kurt gibi halkı var,
Kırk haneli Kırgız'ı, hor yurdu
Kahrolası Kıtayların
Yıkıp geçecek gücü var.
Ulusu var, hanı var,
Didik didik yağmalayıp gitmeye
İyice ahdetmişler.
Tepemize çökmeye,
Yakalayıp it gibi dövmeye,
Hanlarının insafı gitmiş,
Kara Kıtay, kalabalık Mançu
İyice kabarmış meğer.
Kırk haneli Kırgız yurdu idik,
Sürgün düşüp gelmiştik;
Düşkün yurda sataşıp
Onmazlığını gördün mü,
Tırgoot'u tümden toplanıp:
«Oğlunu ver» diye dava edip
Vazgeçmediğini gördün mü?
Kadir Allah'ın yazgısı
Başa geldi, görelim;
Kaynayıp duran Kıtay'a
Gözbebeğimiz Manas'ı, o yaramazı
Nasıl tutup teslim edelim,
Azıtmış meğer kalabalık Mançu,
Gümbür gümbür çarpışıp görelim!
Karşı karşıya duruşup,
Alabildiğine çetin vuruşup,
Vadiye ölüler dolup,
Düşünsen, kırgın olup,
Yüz tutup yay gerişip,
Aziz canı esirgemeden
Kargıyla vuruşup,
Hesabı hesapsız görüşüp,
Gece gündüz durup dinlenmeden
Acımadan kılıçlaşıp,
Bu akıllı kart kafa sağ iken

Eren Manas kuu calgız
Emi kantip bereli!?
Çuuldagan kıtay curt menen
Coluguşa körölü!
Kederdin uulu kapırga,
Keypi suuk Coloy baatırga,
Alım salar abıdan
Alımga kantip könöbüz,

Yiğit Manas'ı, o garip yalnızı
Şimdi nasıl verelim?!
Uğuldayan Kıtay yurduyla
Bir karşılaşıp görelim!
Keder'in oğlu kâfire,
Suratı soğuk Coloy bahadıra,
Ağır haraç salacakmış,
Haraca nasıl boyun eğeriz,

Talkalaşa berebiz!
Taalayga bütkön Manastı
Kırgın bolup, curt ölböy,
Kadırga kantip berebiz?!
Korcoñdogon kıtaydın
Kordugun kantip körölü,
Korduktap kelgen kalmakka,
Kokuy kün kişi ekensiñ
Koygulaşıp körölü!
Küçögön eken Kakançın
Biz da küçönüşüp körölü,
Kaarduu Coloy balbanga
Karmaşıp kandı tögölü,
Karaldı kılgan Manastı
Kanı surap keldi - dep,
Kalmakka kantip bereli!
Mañday-teskey turuşup,
Erte ölgöndün biri elek,
Toso çıgıp uruşup,
Tozoktu kızık körölü,
Tolgon curttan ayrılıp,
Tolkugan kara kalmakka
Toypoñdoşup körölü!
Kıtay milek, biz calgız,
Kırk üylüü kırgız ölgönbüz,
Uşu kara kalmaktan
Kıstoonu eçak körgönbüz,
Kızık bolup aydalıp,
Altayga eçak kelgenbiz,
Oşo kezde kırk üylüü

Parçalanırcasına dövüşürüz!
Talihe doğmuş Manas'ı,
Kırgın olup yurt ölmeden,
Düşman eline nasıl veririz?!
Kasılıp duran Kıtay'ın
Zulmünü nasıl görelim;
Zulmedip gelen Kalmak'a —
Vay, ne kara gün adamısın —
Vuruşup bir görelim!
Azıtmış meğer Kakançın,
Biz de var gücümüzle görelim,
Kahırlı Coloy pehlivanla
Tutuşup kan dökelim;
Gözbebeği ettiğimiz Manas'ı,
«Hanları istemeye geldi» diye
Kalmak'a nasıl verelim!
Alın alına duruşup —
Erken ölenlerden biriydik —
Önünü kesip vuruşup,
Cehennemi seyirlik görelim;
Kalabalık yurttan ayrılıp,
Dalgalanan Kara Kalmak'a
Göğüs gerip bir görelim!
Kıtay millet, biz yalnız,
Kırk haneli Kırgız, ölmüşüz zaten,
Şu Kara Kalmak'tan
Baskıyı çoktan görmüşüz,
Oyuncak olup sürülüp
Altay'a çoktan gelmişiz,
O zaman kırk haneli,

Kırgın bolup ölgönbüz!
Kaldayıp kelgen kalmakka
Karşılaşa köröyün,
Karaldım Manas kök caldı
Kalmakka kantip bereyin!
Kayran Baltay, bay Cakıp,
San karam sarıp bir kılıp,
Kara kıtay, mancuuga
Salmaktaşıp köröyün!
Ulugu Esenkanı bar
Uşunça kolun ciberip,
Uçu tübün baykasak
Uypamak eken abıdan.
Torgomok eken columdu,
Toruna tüşsöm bu kapır
Baylamak eken kolumdu,
Körgözmök eken közümö
Kişi körgüs sonundu,

Kırgına uğrayıp ölmüşüz!
Heybetle gelen Kalmak'a
Karşı koyup göreyim,
Ciğerparem Manas bozyeleliyi
Kalmak'a nasıl vereyim!
Ben garip Baltay'ım — ey zengin Cakıp,
Sayısız malımı feda edip,
Kara Kıtay'la, Mançu'yla
Boy ölçüşüp göreyim!
Ululları Esenkan'ı var,
Bunca ordusunu gönderip,
Ucunu dibini yoklarsak
Bizi iyice ezmek istermiş.
Yolumu ağla kesmek istermiş,
Tuzağına düşsem bu kâfir
Ellerimi bağlamak istermiş,
Gözüme göstermek istermiş
Kimsenin görmediği acıyı;

Kazmak bolgon orumdu,
Kaynatmak bolgon şorumdu,
Baylamak bolgon eken go,
Mañdayga bütkön bargegim
Bala Manas sonundu.
Akbaltay aman barında
Manasım kantip bereyin,
Küçögön eken bul doñuz
Men bir kürpöñdöşüp köröyün».
Munu aytıp Baltay turalbay:
«Ölsöm bolot çoñ arman
Öpkö carıp, baş kesip,
Salışayın çoñ cañcal!
Kızırduu Manas şerimdi,
Kıtayga karmap berdim - dep,
Kırgızdı kantip köröyün,
Kızıkkan eken bul kalmak
Kırılışıp köröyün!
Sakalım kuuday agında,
Saparım çukul barında

Kazmaya durmuş çukurumu,
Kaynatmaya durmuş çilemi,
Bağlamaya durmuş meğer
Alnıma yazılmış tek incimi,
Çocuk Manas'ı, o harikayı.
Akbaltay sağ iken
Manas'ımı nasıl vereyim,
Azıtmış meğer bu domuz,
Ben bir göğüs göğüse göreyim».
Bunu deyip Baltay duramadı:
«Ölürsem büyük hasrettir,
Ciğer deşip, baş kesip,
Koca kavga koparayım!
Hızırlı Manas erimi
«Kıtay'a tutup verdim» diye
Kırgız'ın yüzüne nasıl bakayım;
Heveslenmiş meğer bu Kalmak,
Kırışırcasına dövüşüp göreyim!
Sakalım kuğu gibi ak iken,
Ecel yolculuğum yakın iken,

Sandagan kalmak el menen
Salmaktaşıp köröyün!
Taalayluu Manas uul üçün,
Takır kırgın bolguça
Talkalaşa bereyin!
Oñoy Manas uul emes,
Oyunan bizdi çıgarıp,
Oynop cürör kul emes!
Beker Manas uul emes,
Beyilinen bizdi çıgarıp,
Beylebey cürçü kul emes!
Mendeden artık tuulgan,
Beker Manas bul emes!
Oyrondun özü barında
Oyloboy koyçu uul emes!
Oyron Manas bar bolso,
Ordoluu başım kan kılat
Oroñdogon kalmaktın
On eki miñin cay kılat!
Kerceygen kıtay, mancuunun
Kebine kantip könöyün,
Dardaygan kıtay, mancuuga
Talkalaşpay men özüm
Dardayıp kantip bereyin,
Darmanım, çarkım barında
Talkalaşıp ölöyün!» -
Ayza karmap, top buzam,
Acal cetse okko uçam!

Sayısız Kalmak eliyle
Boy ölçüşüp göreyim!
Talihli Manas oğul için,
Tümden kırgın olana dek
Parçalanırcasına dövüşeyim!
Manas kolay oğul değil,
Bizi aklından çıkarıp
Oynayıp gezecek kul değil!
Manas boş oğul değil,
Gönlünden bizi çıkarıp
Aldırmadan gezecek kul değil!
Kuldan üstün doğmuştur,
Boşuna Manas değildir bu!
O yamanın kendisi sağ iken
Bizi düşünmeden duracak oğul değil!
Oyron Manas var oldukça
Ordulu başımı han kılar,
Höykürüp duran Kalmak'ın
On iki binini yere serer!
Kasılan Kıtay'ın, Mançu'nun
Sözüne nasıl boyun eğeyim,
Kurulup kabaran Kıtay'a, Mançu'ya,
Dövüşmeden ben kendim
Eli böğründe nasıl teslim olayım;
Dermanım, gücüm var iken
Parçalanırcasına dövüşüp öleyim!» —
Kargı kavrayıp saf bozarım,
Ecel yeterse oka uçarım!

Casagandın cazganın
Körböy kantip keteyin,
Caynagan kara kalmaktan
Ölböy kantip keteyin!»
Munu aytıp Akbaltay
Kutubiyden kep ugup,
Kara kıtay, mancuunu
Kurçap keter dep ugup,
Ayza kılıç şaylanıp,
Çokmorun kıya baylanıp,

Yaradan'ın yazdığını
Görmeden nasıl gideyim,
Kaynaşan Kara Kalmak'tan
Ölmeden nasıl gideyim!»
Bunu deyip Akbaltay,
Kutubiy'den söz işitip,
Kara Kıtay'ın, Mançu'nun
Kuşatıp geleceğini duyup,
Kargı, kılıç kuşanıp,
Topuzunu yan bağlanıp,

Kup kıtaydan çoçunup,
Kulagerin tokunup:
«Atası Cakıp akılsız,
Kara niet can eken,
Bir caratkan makuluk!
Malı arbın, akıl cok,
Sandap catkan san karañ
Bir Manastan sadaga!» -
Dep, oşentip, Akbaltay
Kaardanıp küülönüp
Kan Cakıpka süylönüp,
«Karakan atañ ölgöndö,
Azıp keldiñ Altayga
San karañ bala bolobu?
Kıymıldagan kırk üylüü
Bir Manaska sadaga!
Korksoñ kara kalmaktan
Astına tüşüp malıñ tart,
Calınsañ canıñ taştasa,
Başıñdı baylap, kanıñ tart!
Tirüü kalbay ölömün,
Kayran başım barında
Kan Manastı berbeymin!»
Kaardanıp caylanıp,
Coo-caragın baylanıp,
Akbaltay çıktı çamınıp,
Kara kalmak, mancuuga
Karmaşuuga kamınıp,
«Ölböy tirüü cürgöndö,
Kay muraska cetemin,
Uşu Manas balaga
Kurman bolup ketemin!» -
Uşunu aytıp Akbaltay:
«Kaynagan kara kalmakka
Kalayman salıp ölbösöm!» -
Dep, oşentip, Akbaltay
Tegeregin karabay,
Tegele canın ayabay,

Kıtay'dan iyice ürküp,
Kulager'ini eyerleyip:
«Babası Cakıp akılsız,
Kara niyetli can imiş,
Tanrı'nın bir garip mahluku!
Malı bol, aklı yok,
Yığın yığın sayısız malın
Bir Manas'a kurban olsun!» —
Deyip, böylece Akbaltay,
Kahırlanıp hışımlanıp,
Han Cakıp'a söylenip:
«Karakan baban öldüğünde
Sürgün düşüp geldin Altay'a,
Sayısız malın evlat olur mu?
Kımıldayan kırk hane
Bir Manas'a kurbandır!
Korkarsan Kara Kalmak'tan
Önüne düşüp malını sun,
Yalvarınca canını bağışlarsa,
Başını bağlayıp kanını sun!
Sağ kalmam, ölürüm,
Bu garip başım sağ iken
Han Manas'ı vermem!»
Kahırlanıp hazırlanıp,
Pusatını kuşanıp,
Akbaltay atılıp çıktı,
Kara Kalmak'la, Mançu'yla
Tutuşmaya davranıp:
«Ölmeyip sağ gezmekle
Hangi mirasa ererim,
Şu Manas oğlana
Kurban olup giderim!» —
Bunu deyip Akbaltay:
«Kaynayan Kara Kalmak'a
Kızılca kıyamet salıp ölmezsem!» —
Deyip, böylece Akbaltay,
Çevresine bakmadan,
Canını hiç esirgemeden,

Kıdırata karabay,
Kılça canın ayabay,
Akbaltay mintip turganda
Beri cagınan Kutubiy
Telkızıl menen kamınıp,
Kuduretke calınıp,
Coo-caragın şaylanıp,
Kutubiy cayın surasañ -
Atası Oşpur al ele,
Kabılandı tuuganda
Atasınan ayrılıp,
Manaska coldoş dagı ele!
Kara dinden ak bolgon,
Kalmaktan ketip cat bolgon!
Kubatı cetken aalamga,
Kudaydın cönün kup bilip,
Kırk çiltenden bata algan:
«Manaska kutman bolsun!» - dep,
Oluyattan bata algan.
Munu menen kuluñuz
Kutubiy bolup atangan.
Muraa da oşol, kan da oşol,
Manaska coldoş can da oşol.
Ayılı cakın iregeleş,
Akılı cakın birgeleş.
Ordo çapsa cıygandaş,
Oboldon beri ıymandaş.
Al Kutubiy kurguruñ,
Atagı kımbat, atı uluk
Manaska tete çoñ uluk!
Ayzakerden akılman,
Kurgan Kutubiyiñdin
Iktuulugu dagı bar,
Acarı bölök, zaarı küç
Akılga dıykan, çoñ çeçen
Mıktılıgı dagı bar!
Coogo şaydoot, işke şay,
Kambıldıgı dagı bar,
Baştasa coldon cañılgıs

Sağa sola bakınmadan,
Kıl kadar canını esirgemeden —
Akbaltay böyle dururken,
Beri yanından Kutubiy,
Telkızıl ile davranıp,
Kudret sahibine yalvarıp,
Pusatını kuşanıp —
Kutubiy'in aslını sorarsan:
Babası Oşpur idi onun,
Kaplan doğduğu zamanda
Babasından ayrılıp
Manas'a yoldaş da olmuştu!
Kara dinden aklanmış,
Kalmak'tan kopup yad olmuş!
Kuvveti âleme yeten,
Tanrı'nın yolunu hakkıyla bilip,
Kırk çiltenden dua almış:
«Manas'a kutlu olsun!» diye
Evliyadan dua almış.
Bununla bu kulunuz
Kutubiy diye adlanmış.
Muradı da o, hanı da o,
Manas'a yoldaş can da o.
Ayılı yakın, eşik komşusu,
Aklı yakın, gönüldaş.
Ordo oynasa kazanç ortağı,
Ezelden beri imandaş.
O Kutubiy, garibin,
Şöhreti pahalı, adı ulu,
Manas'a denk büyük ulu!
Kargıcıların akıllısı,
Garip Kutubiy'inin
Ustalığı da var;
Yüzü apayrı, öfkesi güçlü,
Akıl tarlası, büyük hatip,
Yamanlığı da var!
Düşmana çevik, işe hazır,
Becerikliliği de var;
Yol gösterse yoldan şaşmaz,

Dañgıldıgı dagı bar!
«Kambılsıgan kıtayga
Karmalaşıp köröm - dep,
Erteñ kök cal kelgende,
Kırk üylüüñ kana degende,
Kırdırıp iysem kıtayga
Emne coop berem - dep,
Kaptagan kara kalmakka
Kaçırıp ayza sunayın,

Kılavuzluğu da var!
«Becerikli geçinen Kıtay'la
Tutuşup görürüm» deyip;
«Yarın bozyeleli geldiğinde,
«Kırk hanen hani?» dediğinde,
Kıtay'a kırdırıvermişsem
Ne cevap veririm» deyip;
«Basan Kara Kalmak'a
Saldırıp kargı uzatayım,

Kadır Alda col berse
Kapkarañgı tozokton
Canımdı azat kılayın!
Obodon cıldız bolcoşkon,
On eki colu dostoşkon
Oyon Manas kök caldın
Köñülün sıylap turayın!»

Kadir Allah yol verirse
Kapkaranlık cehennemden
Canımı azat edeyim!
Gökteki yıldıza ant içip sözleşen,
On iki kez dost tutuşan
Oyon Manas bozyelelinin
Gönlünü sayarak durayım!»

Kutubiydin Kitay menen bolgon birinçi uruşu

Çamam kelse çapçışıp,
Toskooldoşo bereyin,
Tolkugan kara kıtaydan
Acalım cetse ölöyün!
Kök nökör belde sögülüp,
Kök nayza koldo körünüp,
Aybalta canda şarkıldap,
Kılıç kında carkıldap,
Köpkök temir kiyinip,
Er Kutubiy oşondo
Kayınına barçu emedey
Kaşkaya külüp süyünüp,
Aç arslanday boy taştap,
Ak colborstoy kıygaçtap,
Telkızıl sanga bir salıp,
Temirdüü ayza kolgo alıp,
Körsö köñül bölünüp,
Kök caldık türü körünüp,

Kutubiy'in Kitay ile ilk savaşı

«Gücüm yetse çarpışıp,
Önlerini kese durayım,
Dalgalanan Kara Kıtay'dan
Ecelim yeterse öleyim!»
Gök kuşak belde çözülüp,
Gök mızrak elde görünüp,
Aybalta yanında şakırdayıp,
Kılıç kında parıldayıp,
Masmavi demir kuşanıp,
Er Kutubiy o zaman,
Kayın evine gider gibi
Işıl ışıl gülüp sevinip,
Aç arslan gibi atılıp,
Ak kaplan gibi yan süzülüp,
Telkızıl'ın sağrısına bir vurup,
Demir uçlu kargıyı ele alıp;
Gören gönlünü kaptırır,
Bozyeleli hali görünüp,

Beldi bekem baylanıp,
Erdin kese çaynalıp,
Karsıldap külüp, köz caynap,

Kayran Kutu kanetsin
Kan içmesi çın karmap,
Kaarı toluk bakırıp,
«Manastap» uraan çakırıp,
Betteşkeni çoñ Coloy,
Belgilüüsü Döödür alp,
Cazbay atkan Karacoy,
Caman bilgiç Ezkara.
Bettep ceke kol salıp,
Karuusu toluk kapırga,
Kan Coloydoy baatırga
Kaçırıp koldu saldı ele.
Mañdaylaşıp turuşup,
Ayza menen uruşup,
Kılıç kıyrap çañ tolup,

Beli sıkı bağlanıp,
Dudağını ısırıp çiğneyip,
Kahkahayla gülüp, gözleri çakmaklanıp,
Garip Kutu ne yapsın,
Kan içiciliği sahiden tutup,
Kahrı dolu haykırıp,
«Manas!» diye uran çağırıp —
Karşılaştığı koca Coloy,
Namlısı Döödür alp,
Şaşmadan vuran Karacoy,
Kötülüğü bilen Ezkara.
Yüz yüze tek başına saldırıp,
Bileği güçlü kâfire,
Han Coloy gibi bahadıra
Atılıp hücum etmişti.
Alın alına duruşup,
Kargı ile vuruşup,
Kılıç kırılıp toz dolup,

Kacıldap kıtay can tolup,
Oşpurdun uulu Kutunu:
«Ooy, curtum, baylap algın!» - dep,
Oñdop-soldop el kaptap,
Oyron müşkül, karan tün
Oyronuna can kelgis
Oroy turgan er Coloy
Kutuga saldı müşkül kün.
Mañday-teskey turuştu,
Ayza sayıp, caa tartıp,
Bılçıldaşıp uruştu.
Kayran Kutu calgızdın
Karaanı Manas kele elek,
Kim körgön mınday cumuştu!
Mañdaylaşıp turuştu,
Kırk uruu kıtay el kaptap,
Camgır kılıp, caa tartıp,
Möndür kılıp ok atıp,
Adamdan artık seldi kör,

Uğuldayıp Kıtay canı dolup,
Oşpur'un oğlu Kutu'yu:
«Hey yurdum, bağlayıp alın!» diye,
Sağdan soldan el basıp —
Yaman müşkül, kara gün —
Kıyımına can dayanmaz,
Kaba saba duran er Coloy
Kutu'ya saldı müşkül günü.
Alın alına durdular,
Kargı saplayıp, yay çekip,
Ete kemiğe vuruştular.
Garip yalnız Kutu'nun
Dayanağı Manas daha gelmemiş,
Kim görmüş böyle işi!
Alın alına durdular,
Kırk boy Kıtay eli basıp,
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp;
İnsandan taşkın seli gör,

Aygayı kulak tundurup,
Kaptap ketken eldi kör!
Talaada küygön çoktu kör,
Cıldız bolup cıltıldap
Milteden küygön oktu kör!
Astıga caygan tordu kör,
Al tordun arı cak cagında
Tüşürüp karmap aluuçu
Bilinbegen ordu kör!
Baarısının mıktuusu,
Ayzakerden ıktuusu,
Alışkan coonun aylasın
Aşkere bilgen mıktuusu
Açbuudanda dardayıp,
Kayran Coloy erdi kör!
Kutmanduu coldoş Kutubiy
Eñkeyişte er sayıp,
Kez kelgenin kıraanıñ
Ekiden katar bir sayıp,
Tegeregin karabay,
Tegele canın ayabay
Teñdeşip uruş saldı ele,
Kutubiydin kaptoogo
Toru ala celek tuu alıp,
Kaptadı cöö külüktör
Bir cagınan karasa
Mıltık atıp, caa tartıp,
Çoñ Döödürdün bülügü.
Kabarı toodoy can eken,

Haykırışı kulak sağır edip
Basıp geçen eli gör!
Ovada yanan koru gör,
Yıldız gibi parıldayıp
Fitilden ateşlenen oku gör!
Öne serilen ağı gör,
O ağın öte yanında,
Düşürüp yakalayacak olan
Görünmez hendeği gör!
Hepsinin en yamanı,
Kargıcıların en ustası,
Tutuştuğu düşmanın çaresini
Apaçık bilen yamanı,
Açbuudan üstünde kurulup duran
Koca Coloy eri gör!
Kutlu yoldaş Kutubiy
İnişte er saplayıp,
Şahbazın, rast geleni
İkişer ikişer birden saplayıp,
Çevresine bakmadan,
Canını hiç esirgemeden
Denk durup savaş vermişti;
Kutubiy'in üstüne akına,
Doru alaca flama tuğ alıp,
Yaya yürükler bastırdı;
Bir yanından bakılsa,
Tüfek atıp, yay çekip,
Koca Döödür'ün bölüğü.
Namı dağ gibi bir can imiş,

Kara kalmak içinde
Kayran Coloy bar eken,
Açbuudanga kamçı urup,
Ereniñ Coloy cetti ele,
Kaysınısın aytalı,
Kaptap ketti köp uluk.
Möndürdöy ogu tögülüp,
Çama ketip, al ketip,
Kaptaçuday körünüp,

Kara Kalmak içinde
Koca Coloy var imiş,
Açbuudan'a kamçı vurup
Yiğidin Coloy yetişmişti;
Hangisini söyleyelim,
Nice ulu basıp geçti.
Dolu gibi oku dökülüp,
Takat gidip, güç gidip,
Her an basacakmış gibi görünüp,

Caanın ogu şırkırap,
Tiygen cerler bırkırap,
Çama cetip cutunup,
Karıpçı, soottun baarısı
Kancıga bolup tıtılıp,
Uraan tartıp, çuu kılıp,
Kaptap kıtay ketti emi.
Topurak uçup, çañ cürüp,
Tolup catkan kol kaptap
Tozoktu katuu saldı emi.
Kaptalınan kan Coloy
Kaardanıp bakırıp
Karıpçısın kaldaytkan
Kaldayların çakırıp:
«Kañgıp Manas ketiptir,
Tübünö tüptüz cete kör,
Tügöl kaptap kete kör,
Kırk üylüü kırgız buruttun
Tübünö çoguu cete kör!
Cakıp kanın calmaylık,
Akbaltayın alalık!
Adam körgüs çoñ kırgın,
Döödür menen Karacoy
Iktuuñ karap turba - dep,
Ezkara menen çoñ Coloy,
Mıktım karap turba -dep,
Temir arkan torçonum
Coo degende at koyup,
Tegerektep kelüüçü
Tegiz kancar kolçonum!» -
Dep, oşentip, er Coloy
Kutubiydin başına
Kup baştadı buzuktu,
Kup kaptatıp balbanın
Tuura kıldı kızıktı!
Kaçıp çıgar bel da cok,
Kutubiydin canında,
Kagış kılıp turganda,
Kan Coloy ayza urganda

Yayın oku vızıldayıp,
Değdiği yerler paralanıp,
Var gücüyle yutkunup,
Kolçağın, zırhın hepsi
Kayış kayış yırtılıp,
Uran çekip, çığlık koparıp,
Kıtay bastırıp geçti şimdi.
Toprak uçup, toz yürüyüp,
Dolup taşan ordu basıp
Cehennemi sertçe saldı şimdi.
Yanından han Coloy
Kahırlanıp haykırıp,
Kolçağını heybetle takan
Kalday'larını çağırıp:
«Manas başıboş gitmiş,
Köküne dosdoğru yetiver,
Topunuz basıp geçiver,
Kırk haneli Kırgız Burut'un
Köküne hep birden yetiver!
Cakıp hanını yutalım,
Akbaltay'ını alalım!
İnsanın görmediği büyük kırgın;
Döödür ile Karacoy,
Ustam, bakıp durma!» deyip;
Ezkara ile koca Coloy:
«Yamanım, bakıp durma!» deyip;
«Demir urganlı ağcılarım,
«Düşman!» deyince at salan,
Çepeçevre kuşatıp gelen,
Hançeri düz tutan kolcularım!» —
Deyip, böylece er Coloy,
Kutubiy'in başına
Fesadı iyice başlattı,
Pehlivanlarını iyice saldırtıp
Amansız oyunu gerçek kıldı!
Kaçıp aşılacak bel de yok
Kutubiy'in yanında;
Çatışıp dururken,
Han Coloy kargı vurduğunda,

Adamdan artık tuulgan,
Duşmanga salar çuulgan
Tuygunu Manas eri cok
Akbaltay, Cakıp kanı cok,
Ölüm ortok, can birge,
Kırk üylüü kırgız dagı cok!
Şamaldı kör, caanı kör,
Ayzanı kör, zordu kör,
Aleñgir caa, sır cebe,
Kaptap ketken koldu kör!
«Acal cetse ölöm - dep,
Amalım bolso Kutuga
Karaan bolup berem» -dep,
Ak seldesi kazanday,
Aykırsa ünü azanday,
Çoñ kisesi bir kuçak,
Kayratı mıktı zaarı küç
Kulagerge kamçı urup,
Kan Baltay cetti boluşup,
Esepti epsiz tabışıp,
Kez kelgende kıraandar
Aybaltay menen çabışıp,
Aralap ceke kol salıp,
Kubat ketse ölüügö
Kubatı kelse Akbaltay,
Kurgan bala Kutuga
Karaan bolup berüügö,
Bular koldu toktotso,
Kündöp-tündöp turuşsa,
Kol toktotup sayışıp,
Kıtay menen uruşsa
San kara malın çaçıptır,
Kırk üylüünü eerçitip,
Karaan bolboy, bel bolboy,
Zımpıya Cakıp kaçıptır,
Altaydan Cakıp kaçkan soñ,
Çensiz kolgo kabılıp,
Kutubiy menen Akbaltay

İnsandan üstün doğmuş,
Düşmana dehşet salan
Doğanı Manas eri yok,
Akbaltay'ı, Cakıp hanı yok;
Ölümü ortak, canı bir,
Kırk haneli Kırgız da yok!
Rüzgârı gör, yayı gör,
Kargıyı gör, zoru gör,
Alengir yayı, sırlı temreni,
Basıp geçen orduyu gör!
«Ecel yeterse ölürüm» deyip,
«Elimden gelirse Kutu'ya
Arka olurum» deyip;
Ak sarığı kazan gibi,
Haykırsa sesi ezan gibi,
Koca kesesi bir kucak,
Gayreti yaman, öfkesi güçlü,
Kulager'e kamçı vurup,
Han Baltay yetişti yardıma;
Hesabı hesapsız görüşüp,
Rast geldiğinde şahbazlar
Aybalta ile çarpışıp,
Dalıp tek başına saldırıp,
Kuvvet biterse ölmeye,
Kuvveti yeterse Akbaltay
Garip oğlan Kutu'ya
Arka olup durmaya hazırdı.
Bunlar orduyu durdursa,
Gece gündüz direnseler,
Ordu durdurup mızraklaşıp,
Kıtay ile vuruşsalar da,
Sayısız kara malını saçmış,
Kırk haneyi peşine takıp,
Arka olmadan, dayanak olmadan,
Sıvışıp Cakıp kaçmış;
Altay'dan Cakıp kaçınca,
Sayısız orduya çatıp,
Kutubiy ile Akbaltay

Çeliş kılıp catkan soñ,
Altaydın arı ceeginde
Buursun tiygen çiyin cok,
Suur çukugan iyin cok,
Ayday sarı talaanın
Tömönkü tüşkön betinde,
Cekeleşe turuşup,
Ceti kün tınbay uruşup,
Karıp közü kirtiyip,
Karıgan Baltay abaña

Göğüs göğüse çarpışadursun,
Altay'ın öte yakasında,
Saban değmiş çizgi yok,
Dağ sıçanı eşmiş in yok,
Ay gibi sarı bozkırın
Aşağı inen yamacında,
Teke tek karşı durup,
Yedi gün durmadan vuruşup,
Yaşlı gözleri çöküp,
Kocamış Baltay ağana

Kança ayza bir tiyip,
Eki ele közü kirtiyip,
Kayrattuu Kutubiyiñe
Eki miñ ayza bir tiyip,
Tuulga temir bırkırap,
Kancıgalap kara kan
Kak caak ıldıy şırkırap,
Kayrat kılgan eki kol
Öödö bolboy şal bolup,
Bütkön boydun baarısı
Kıymılday albay dal bolup,
Çama çarçap, al ketip,
Bütkön boydun baarınan
Möltüldöp kara kan ketip,
Ceti kün tınbay aralap,
Akbaltay menen Kutubiy
Ceti cerden cara cep,
Toptuu künü aralap,
Tokson cerden cara cep,
Ayabagan çoñ çuuga
Salmak bolgon kezi eken,
Alpı Döödür, er Coloy
Tegerektep eköönü
Almak bolgon kezi eken.
Kurçap kıtay kelgende,
Kuturgur kaptay bergende,
Kıcıldap kıtay cügürdü,
Cöö külügün körgöndö

Nice kargı birden değip,
İki gözü de kısılıp;
Gayretli Kutubiy'ine
İki bin kargı birden değip,
Tulga demiri paralanıp,
Oluk oluk kara kan
Kuru yanaktan aşağı sızıp,
Gayret eden iki kol
Kalkamayıp felç olup,
Bütün bedenin her yanı
Kımıldayamaz, bitkin olup,
Takat tükenip, güç gidip,
Bütün bedenin her yanından
Damla damla kara kan gidip;
Yedi gün durmadan dalıp,
Akbaltay ile Kutubiy
Yedi yerden yara yiyip,
En kızgın günde dalıp,
Doksan yerden yara yiyip,
Amansız büyük kavgaya
Tutuşacakları an imiş;
Alpı Döödür, er Coloy
İkisini çepeçevre sarıp
Ele geçirecekleri an imiş.
Kıtay kuşatıp geldiğinde,
Kudurmuşlar bastırdıkça,
Kaynaşıp Kıtay koşuştu;
Yaya yürüklerini görünce

Kutubiy menen Akbaltay
Kurgan candan tüñüldü.
Karıpçı kiygen balbanı,
Kaptap catıp kalganı,
Añdıp karmap alganı,
Cöö külügü, calmaçu
Tegerektep alganı.
Altaydan Cakıp köçköndö,
Aşıgıp üydü çeçkende
Kıtaydın salgan cañcalı,
Koluna tiyip bagınsa
Calınsa ukpay sözdörün,
Carganı turat özdörün
Çukugan turat közdörün.
Kaynap kıtay kelgende
Cürgönünön çañ çıktı,
Üyüñ küygön doñuzdun
Dobuşunan can çıktı.
Conunan Coloy bakırıp,
Üyüñ küygön bul çoçko

Kutubiy ile Akbaltay
Garip candan umut kesti.
Kolçak giymiş pehlivanları
Bastırıp durdular,
Pusuyla yakalamaya davrandılar,
Yaya yürükleri, yutup yok edenleri
Çepeçevre kuşattılar.
Altay'dan Cakıp göçtüğünde,
Aceleyle evi söktüğünde
Kıtay'ın saldığı kavga bu;
Ellerine düşüp boyun eğseler,
Yalvarsalar sözlerini dinlemez,
Kendilerini yarmaya durur,
Gözlerini oymaya durur.
Kaynayıp Kıtay geldiğinde
Yürüdüğü yerden toz çıktı,
Evi yanası domuzun
Sesinden can çıktı.
Ardından Coloy haykırıp,
Evi yanası bu domuz

«Möndülöp» uraan çakırıp,
Kaarınan Coloydun
Kalıñ kol çıdap tura albay
Kaptap kıtay kaldı ele.
Anda turup Kutubiy
Akılga dıykan, til çeçen,
Ayla tapkıç artık er
Akbaltaydı cetelep,
Ayla tapkan oşo cer,
Kurulgan cıldız bolcoşu
Kurgan Manas calgızdın
Kutubiy eken coldoşu.
Asmandan Aldanın künü bürkölüp,
Arslanı Manas dagı cok,
Başına altımış müşkül bir kelip,
Dümök kelgen sebebi -
Cañcu-mancuu balbanı,
Caynap kaptap kalganı.

«Möndü!» diye uran çağırıp;
Coloy'un kahrından
Kalabalık ordu dayanamayıp,
Kıtay bastırıp gelmişti.
O anda Kutubiy —
Akıl tarlası, dili hatip,
Çare bulucu üstün er —
Akbaltay'ı yedeğine alıp,
Çareyi bulduğu yer orası;
Yıldızlarla sözleşilmiş,
Garip yalnız Manas'ın
Yoldaşı Kutubiy imiş.
Gökten Allah'ın günü bulutlanıp,
Arslanı Manas da yok,
Başına altmış müşkül birden gelip,
Belanın geliş sebebi —
Cançu-Mançu pehlivanının
Kaynaşıp bastırmasıydı.

Mınday müşkül kim körgön!
Camgır kılıp, caa tarttı,
Möndür kılıp, ok attı,
Kamıştay ayza kılkıldap,
Katuu dümök, müşkül iş
Kaptadı kıtay bılkıldap,
Artın kuday berbese,
Azır ölöt ekenbiz
Arslan Manas kelbese.
Akbaltay turdu añgırap,
Kereezin aytıp zañgırap,
«Aylanayın Kutubiy!
Karıgan Baltay men elem,
Karaan kılgan sen eleñ!
Karaldım Manas mında cok,
Aram ölgön ekenbiz,
Cürbögön töödöy carılıp,
Caman ölgön ekenbiz,
Temir arkan kapırdın
Torunda ölmök ekenbiz.
Tegiz kancar kapırdın,
Kolunda ölmök ekenbiz.
Samaganıñ Ala-Too
Ketpey ölmök ekenbiz,
Sandalgan kırgız al elge
Cetpey ölmök ekenbiz!
Kaçıp keter belim cok,
Acıratıp aluuçu
Arslan Manas şerim cok.
Ee, kulunum, Kutubiy,

Kantip ölör ekenbiz!?
Kañırıgı çın tütöp,
Karıganda Akbaltay
Kol içine toktodu,
Koñgurap candan tüñülüp,
Kan Manastı coktodu.
Akbaltay antip turganda
Bezge saygan emedey

Böyle müşkülü kim görmüş!
Yağmur gibi yay çekti,
Dolu gibi ok attı,
Kamış gibi kargı sallanıp,
Ağır bela, müşkül iş,
Kıtay dalga dalga bastırdı;
Sonunu Tanrı vermezse,
Şimdi ölecekmişiz,
Arslan Manas gelmezse.
Akbaltay dikildi feryatla,
Vasiyetini söyleyip gürleyip:
«Kurbanın olayım Kutubiy!
Kocamış Baltay ben idim,
Arka bildiğim sen idin!
Ciğerparem Manas burada yok,
Boş yere ölecekmişiz;
Yürümez deve gibi çatlayıp,
Kötü ölecekmişiz;
Demir urganlı kâfirin
Ağında ölecekmişiz.
Düz hançerli kâfirin
Elinde ölecekmişiz.
Özlediğin Ala-Too'ya
Varamadan ölecekmişiz,
Perişan Kırgız o ele
Ulaşamadan ölecekmişiz!
Kaçıp aşacak belim yok,
Çekip kurtaracak
Arslan Manas erim yok.
Ey yavrum Kutubiy,

Nasıl da öleceğiz böyle?!»
İçi gerçekten tütüp,
Kocamışken Akbaltay
Ordunun içinde durakladı,
İnleyip candan umut kesip,
Han Manas'a ağıt yaktı.
Akbaltay böyle dururken,
Beze iğne batmış gibi

Irgıp tüştü Kutubiy:
«Aba, Akbaltay, berensiñ,
Baatır sendey bolobu,
Seni baatır degen oñobu?!
Altayda kara kalmaktın
Beelerin tiyip ceçü elem.
Katılışsak kalmakka
Baltay abam celek karmasa,
Kañgaydı buzam deçü elem.
Uruşsa kara kalmaktın
Uyların tiyip ceçü elem,
Abam Baltay, al Manas,
Alarım karap turganda
Aydap kara kalmaktı
Kakanga süröm deçü elem,
Kaygı tölöö bolobu,
Kalmaktan korkkon oñobu!
Kokuy, aba, ne deysiñ,
Naalat, aba ne deysiñ?
Bu kebiñdi kim uksun,
Bir karañgı tün uksun!
Kaygı menen mokotkon
Karan kün kişi ekensiñ,
Cobo menen cogotkon
Coluñ bolgur ekensiñ!
Kaygıñdı kalmak ugabı,
Kaldayı karmap albaybı
Karan tündü salbaybı!
Eşektey kardıñ eşpeybi,
Esebi cok köp mancuu
Emi ele talap ketpeybi!
Eselek kişi ekensiñ,
Çeçtirmek bolduñ tonumdu,
Körsötmök bolduñ sonundu.
At soorusun salalı,
It uruşun kılalı!
Tiriley kelgen kalmaktın
Tiktöösünö könböymün,
Köödöndö altın canımdı

Sıçrayıp indi Kutubiy:
«Ağam Akbaltay, yiğitsin,
Bahadır senin gibi mi olur,
Sana bahadır diyen onar mı?!
Altay'da Kara Kalmak'ın
Kısraklarını sürüp yerdim.
Kalmak'la sataşırsak,
Baltay ağam flama tutsa,
Kañgay'ı bozarım derdim.
Vuruşsa, Kara Kalmak'ın
İneklerini sürüp yerdim;
Ağam Baltay, o Manas,
Onlarım bakıp dururken,
Kara Kalmak'ı sürüp
Kakan'a dek kovarım derdim.
Kaygıyla ödenir mi bedel,
Kalmak'tan korkan onar mı!
Vay ağam, sen ne dersin,
Lanet olsun, ağam, ne dersin?
Bu sözünü kim duysun,
Bir karanlık gece duysun!
Kaygıyla köreltilmiş
Kara günlü adammışsın,
Tasayla kendini yitirmiş,
Yolu açık olasıcaymışsın!
Kaygını Kalmak duyar mı,
Kalday'ı yakalamaz mı,
Kara geceyi salmaz mı!
Eşek gibi karnını deşmez mi,
Hesapsız kalabalık Mançu
Şimdi bile yağmalayıp gitmez mi!
Aklı kıt adammışsın,
Kürkümü soydurmaya kalktın,
Bana görülmedik günü göstermeye kalktın.
Atın sağrısını verelim,
İt dalaşı gibi vuruşalım!
Diri diri gelen Kalmak'ın
Dik bakışına boyun eğmem,
Göğsümdeki altın canımı

Köp uruşpay berbeymin!
Çokça vuruşmadan vermem!

Kokuy, aba, ne deysiñ?» -
Dep, oşentip, Kutubiy,
Astındagı Telkızıl
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Oñ-tetiri teminip,
Örttöy közü bek caynap,
Kan içmesi çın karmap,
Kayrattı katuu saldı ele,
Kan Baltaydın Kulager
Opsoloñ bugu çılbırın
Kolunan culup aldı ele.
Celgenine cel cetpey,
Baskanına mal cetpey
Tegiz cerde üyrötüp,
Sürögöndö Baltaydı
Tebeteydey süyrötüp,
Eñkeyişte üyrötüp,
Kaçkan cerde Baltaydı
Ebelektey süyrötüp,
Astındagı Telkızıl
Tulparlık tuuşu bir başka,
Kıl kuyruktun külügü
Kılımdan artık bir başka.
Kuyrugu sayañ, calı az,
Kulandı körsö kutkarbas.
Çu koygondo zakımdap,
Közdön çıgıp bölüngön,
Akbaltay ala kaçkanda
Tulparlık sını körüngön,
Çurkaganda kara cer
Kat-katınan bölüngön.
Budur-budur bel aşıp,
Budurmak çıbır cer basıp,
Toñuraygan toonu ötüp,
Toñkoygon çuñkur koo keçip,
Erender kaydan ayanıp,
Altay toonun tumşugu

Aman ağam, ne dersin?» -
Deyip böylece Kutubiy,
Altındaki Telkızıl'a
Sağlı sollu kamçı vurup,
Sağını solunu mahmuzlayıp,
Ateş gibi gözleri alev saçıp,
Kan içme hırsı iyice tutup,
Var gücüyle yüklenmişti,
Han Baltay'ın Kulager'i
Koskocaman yularını
Elinden çekip almıştı.
Yelişine yel yetişmez,
Yürüyüşüne at yetişmez,
Düz yerde savurup,
Sürüklerken Baltay'ı
Bir kalpak gibi sürükleyip,
İnişte savurup,
Kaçtığı yerde Baltay'ı
Çör çöp gibi sürükleyip,
Altındaki Telkızıl,
Tulpar soyu bir başka,
Kıl kuyrukluların küheylanı,
Asırlara bedel, bir başka.
Kuyruğu seyrek, yelesi az,
Kulanı görse kaçırmaz.
«Çü!» deyince şimşek olup,
Gözden uzayıp ayrılan,
Akbaltay'ı alıp kaçınca
Tulparlık vasfı göründü,
Koşarken kara yer
Kat kat yarılıp bölündü.
Engebeli beller aşıp,
Tümsekli çalılık yerlere basıp,
Kaskatı duran dağı geçip,
Çukurlaşmış derin vadiden geçip,
Erler hiç canını sakınır mı,
Altay dağının burnunda

Çoñ özöndü tayanıp,
Toguz coldun toomu
Börü-Koydun çarkına,
It-Ölböstün kırına
Erender cetip ilinip,
Een kalgan eki tulpardın
Külüktügü bilinip.
Añgil-döñgül cer kelse,
Uçup ketçü emedey
Uçkan kuş menen carışıp,
Malmaga salgan ak tizgin

Büyük vadiye dayanıp,
Dokuz yolun kavşağı
Börü-Koy'un yamacına,
It-Ölbös'ün sırtına
Erler yetişip vardılar,
Başıboş kalan iki tulparın
Küheylanlığı belli oldu.
İnişli çıkışlı yer gelse,
Uçup gidecekmiş gibi,
Uçan kuşla yarışıp,
Sepiye yatırılmış ak dizgin

Çirelep koldo karışıp,
Başın cerge salıptır,
Başkaça çurkap alıptır.
Koydoy eti bölünüp,
Koyondoy conu tüzölüp,
Tayday eti bölünüp,
Tayganday conu tüzölüp,
Aranday oozu açılıp,
Bürüşkön bolot tuyagı
Colum üydöy cazılıp,
Murununan buu çıgıp,
Koltuktan kaşka suu çıgıp,
Kara-Kır cetip ilinip,
Tulparlıgı bilinip,
Koşkon kara kıyaga
Kırk üylüü kırgız kayran el
Cetip köçüp ilinip,
Erender kaydan ayandı,
Kara-Kırdın Tal-Mazar
Kutubiy, Cakıp tayandı.
Art cagına kayrılıp,
Tiktep turup karasa
Kara kalmak, mancuu curt
Karasa közgö ilinbeyt,
Duşman çoñu çoñ Coloy
Baştaganı kalıñ kol,
Kayda ekeni bilinbeyt.

Gerilip elde kenetlenip,
Başını yere eğmiş,
Bambaşka koşmaya durmuş.
Koyun gibi eti bölünüp,
Tavşan gibi sırtı düzelip,
Tay gibi eti bölünüp,
Tazı gibi sırtı düzelip,
Ahır kapısınca ağzı açılıp,
Büzülen çelik toynağı
Yolcu çadırı gibi yayılıp,
Burnundan buğu çıkıp,
Koltuğundan ter sel olup akıp,
Kara-Kır'a yetişip vardı,
Tulparlığı belli oldu,
Bitişik kara yamaca
Kırk haneli Kırgız, aziz halk,
Göçüp yetişip vardı,
Erler hiç sakınır mı,
Kara-Kır'ın Tal-Mazar'ına
Kutubiy ile Cakıp dayandı.
Ardına dönüp,
Dikkatle bakıp durunca,
Kara Kalmuk, Mançu halkı
Baksa göze ilişmez,
Düşmanın ulusu koca Coloy,
Başında kalabalık ordu,
Nerede olduğu bilinmez.

Akbaltay abañ sabılıp,
Kutubiyge calınıp:
«Aylanayın Kutubiy,
Öçkön otum tamızgan,
Ölgön canım tirgizgen,
Üzülgönüm ulagan,
Çaçılganım cıynagan,
Kutubiy sendey balaga
Kutmandıgıñ çın eken,
Kurup ketken Akbaltay
Azır bolsun sadaga!
Ulanımsıñ, belimsiñ,
Uşu kuday caratkan
Manas ekööñ şerimsiñ!
Kayran canım ölbösö
Kalkıma kabar salarmın.
Kadimki noygut elime
Kutman kılıp özüñdü
Kan kötörüp salarmın!
Bul kezekte men Baltay
Ölbööçüdöy cutunam,

Akbaltay ağan bitkin düşüp,
Kutubiy'e yalvarıp:
«Kurbanın olayım Kutubiy,
Sönmüş ateşimi tutuşturan,
Ölmüş canımı dirilten,
Kopanımı ulayan,
Saçılanımı derleyen,
Kutubiy, senin gibi yiğide
Kutluluğun gerçekmiş,
Şu bahtsız Akbaltay
Hemen kurban olsun sana!
Oğulumsun, belimsin,
Şu Tanrı'nın yarattığı
Manas'la ikiniz arslanımsınız!
Aziz canım ölmezse,
Halkıma haber salarım.
O bildik Noygut halkıma
Seni kutlu kılıp,
Han diye yükseltirim!
Bu demde ben Baltay,
Ölmeyecekmiş gibi çırpınırım,

Tañda makşar künündö
Baana kılgan Kutubiy,
Akıñdan kantip kutulam!?
Berenimsiñ, belimsiñ,
Belgilep turgan erimsiñ!» -
Dep, oşentip, Akbaltay,
Çıkanaktap tınç alıp,
Çırm etip, uyku alıp,
Catıp uyku kandırıp.
Tañ kaşkayıp kalganda
Tulparlardı çaldırıp,
Az cetelep olturup,
Köödönün çöpkö tolturup.
Supa sadık salganda,
Tañ sögülüp kalganda
Kamıştay ayza kılkıldap,
Katuu kaptap bılkıldap,

Yarın mahşer gününde
Sığınak olan Kutubiy,
Hakkından nasıl kurtulurum!?
Yiğidimsin, belimsin,
Seçilip duran erimsin!» -
Deyip böylece Akbaltay,
Dirseğine yaslanıp soluklanıp,
Şöyle bir kestirip, uykuya dalıp,
Yatıp uykusunu kandırdı.
Tan ağarıp geldiğinde
Tulparları otlatıp,
Biraz yedeğinde gezdirip,
Karnını otla doldurdu.
Fecr-i sadık söktüğünde,
Tan yeri ağardığında,
Kamış gibi mızraklar salınıp,
Şiddetle kaynaşıp bastırıp,

Açbuudandı culkuntup,
Kuturgan Coloy çoñ kalmak
Kuu izine çöp salıp,
Kutura kuup alıptır,
Sarı izine çöp salıp,
Sargara kuup kalıptır.
Tuu karmagan Ezkara,
Cer carılıp, çuu turup,
Cetik kaptap alıptır.
Akbaltay körüp al koldu
Kutubiyge cügürdü,
Kurgan candan tüñüldü.
Kurgan Baltay bakırıp,
Kutubiydi çakırıp:
«Men körgöndü kördüñbü,
Men bilgendi bildiñbi,
Kazılgan kalıñ or kelet,
Kutkarbay kurman kıluuçu
Kaynatıluu şor kelet,
Kayratı mıktı, zaarı küç,
Katılsa kırıp, kılat tüz,
Kalmaktardın çoñ Coloy
Oşo Coloy zor kelet!
Kıstoo kördük kıtaydan,
Kırılıp kalar bekenbiz,
Kişi körbös korduktu
Bügün köröt ekenbiz,
Tirüü kalbay kırılıp,
Bügün ölöt ekenbiz!»
Akbaltay aytıp turguça,
Açıp oozdu cıygıça,

Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Bozorgon toonun urçukta,
Boz adırmak tumşukta,
Kök cal Manas kabılan
Köçkön köçkö kez boldu.
Köz aldına karasa -

Açbuudan'ı şahlandırıp,
Kudurmuş Coloy, koca Kalmuk,
Kuru izine ot koyup,
Kudurmuşça kovalayıp gelmiş,
Sarı izine ot koyup,
Israrla peşine düşüp durmuş.
Tuğ tutan Ezkara,
Yer yarılıp, çığlık kopup,
Dört yandan sarıp gelmiş.
Akbaltay o orduyu görüp
Kutubiy'e koştu,
Zavallı canından umut kesti.
Çaresiz Baltay bağırıp,
Kutubiy'i çağırıp:
«Benim gördüğümü gördün mü,
Benim bildiğimi bildin mi,
Kazılmış derin hendek gelir,
Kurtarmadan kurban edecek
Kaynayıp duran kara baht gelir,
Gayreti sağlam, zehri güçlü,
Sataşanı kırıp dümdüz eder,
Kalmukların koca Coloy'u,
İşte o Coloy, o dev gelir!
Kıtay'dan kıstırma gördük,
Kırılıp gider miyiz acep,
Kimsenin görmediği zulmü
Bugün görecekmişiz,
Sağ kalmayıp kırılıp,
Bugün ölecekmişiz!»
Akbaltay bunu söyleyene dek,
Açılan ağzını yumana dek,

Şöyle böyle diyene dek,
Göz açıp kapayana dek,
Bozaran dağın çıkıntısında,
Boz tepelik burunda,
Boz yeleli Manas kaplan
Göçen göçe rast geldi.
Gözünün önüne baksa -

Cakkan otun öçürgön,
Altaydan aydap kırk üydü
Calpı baarın köçürgön.
Kök cal Manas karasa -
Köp amanın kaalasa,
Kırk üylüünün baarı aman,
Atası Cakıp dagı aman,
San karaluu malı aman.
Alışpay beker ketebi,
Cıyıp algan kırk bala,
Kırk balanın mıktısı -
Kutubiy menen Kökbörü.
Atoynok menen Alımsok
Arslan erdin cökörü.
Kırk balanı sanasa,
Karasa közgö ilinbeyt,
Al baldardın baarı aman,
Kutubiy közgö bilinbeyt.
Karılardı baykasa,
Akbaltay közgö körünböyt.
Akbaltay, Kutu ınagım,
Kayda ketken bularım!
Karap Manas turdu ele
Bozaybanın çaypaltıp,
Kankoruñdun aldınan
Kan Cakıp çıga kaldı ele.
Karçıgaday kamınıp,
Kabılanday çamınıp,
Kayıptan akıl tabılıp,
Ak sakalı carkıldap,
Atası Cakıp barkıldap:
«Oo, botom, özöndüü dayra bulagım,
Malım arbın, balam cok,
Ölgöndö körgön çunagım,
Oo, botom, Altay da bizge cer ele
Altayda kara kalmak, köp mancuu
Bizge katarlaş catkan el ele.
Altayda balam tuulgan,
Ayabay saldıñ çuulgan,

Yaktığı ateşi söndürmüşler,
Altay'dan kırk haneyi sürüp
Topunu birden göçürmüşler.
Boz yeleli Manas baksa -
Çokların esenliğini dilese,
Kırk hanenin hepsi sağ,
Babası Cakıp dahi sağ,
Sayısız kara malı sağ.
Dövüşmeden boşuna gider mi,
Derleyip topladığı kırk oğlan,
Kırk oğlanın yamanı -
Kutubiy ile Kökbörü.
Atoynok ile Alımsok,
Arslan erin yoldaşları.
Kırk oğlanı sayınca,
Baksa göze ilişmez,
O oğlanların hepsi sağ,
Kutubiy gözükmez ortada.
Yaşlılara göz gezdirse,
Akbaltay gözükmez ortada.
Akbaltay, Kutu, canlarım,
Nereye gitti bunlarım!
Manas bakıp duruyordu,
Bozayban'ını salındırıp,
Kan içicinin önüne
Han Cakıp çıkıverdi.
Atmaca gibi davranıp,
Kaplan gibi atılıp,
Gaipten akıl bulunup,
Ak sakalı parıldayıp,
Babası Cakıp gürleyip:
«Ey yavrum, vadili ırmağımın pınarı,
Malım boldu, oğlum yoktu,
Kocayınca gördüğüm bir tanem,
Ey yavrum, Altay da bize yurt idi,
Altay'da Kara Kalmuk, kalabalık Mançu
Bizimle yan yana yaşayan halk idi.
Altay'da oğlum doğdu,
Amansız kopardın kıyameti,

Ayza sunup asıldıñ,
Kara kalmak elime,

Mızrak uzatıp saldırdın,
Kara Kalmuk halkıma,

Kaçpay tınçıp catarda
Kalayman saldıñ elime!
Özöngö malım tolordo,
Altaydı boyloy konordo
Kalmakka ayza sunduñ go!
Ört öçköndöy kıldıñ go!
Karmaşarıñ Kakançın,
Kanına tiydiñ katılıp,
Karandı başka ne saldıñ,
Küyütkö mınça çatılıp,
Aytsam-aytsam bolboysuñ,
Aytkan tildi albaysıñ!
Kara kıtay, bul mancuu
Kaardı katuu baştagan,
Kan atañ kök cal ölgöndö
Baarıñdı kırıp taştagan.
Kayrattuunu kamagan,
Kıyın çoñ atañ ölgöndö
Kırılbay mende kalbagan.
Başıbız ketken Bapañga,
Balam Manas ne deysiñ
Küyüp ketem kapama!
Birööbüz kettik Erenge,
Birööbüz tüşüp ketkenbiz
Kayta çıkpas tereñge,
Altayga tentip kañgıdık,
Küyör menen Bışardan
Kübülüp çoguu ayrıldık.
Kol arkaga baylanıp,
Korduk körüp tentidik,
Altaydı közdöy aydalıp,
Altaydı kütüp cer kıldık,
Kara kalmak, mancuunu
Kadırlaş tuugan el kıldık.
Cılkıdan baktım, kulunum,
Talıkpay turgan buudandı,

Kaçmadan rahat yatarken
Halkıma kargaşa saldın!
Vadiye malım dolarken,
Altay boyunca konarken,
Kalmuk'a mızrak uzattın ya!
Ocağı sönmüşe çevirdin ya!
Boğuşacağın Kakançın,
Hanına sataşıp iliştin,
Başımıza bu karayı niye sardın,
Böyle derde dolanıp,
Söylesem söylesem dinlemezsin,
Söylenen öğüdü almazsın!
Kara Kıtay, bu Mançu,
Gazabı sert başlatan,
Han atan boz yeleli ölünce
Hepinizi kırıp geçirmişti.
Yürekliyi kuşatmıştı,
Yaman büyük atan ölünce
Kırılmadık yiğit kalmamıştı.
Başımız Bapañ'a gitmişti,
Oğlum Manas, ne dersin,
Kederimden yanıp giderim!
Birimiz gittik Eren'e,
Birimiz düşüp gitmişiz
Geri çıkılmaz derine,
Altay'a sürgün, avare düştük,
Küyör ile Bışar'dan
Dökülüp hep birden ayrıldık.
Eller arkaya bağlanıp,
Zulüm görüp sürüldük,
Altay'a doğru sürülüp,
Altay'ı bekleyip yurt kıldık,
Kara Kalmuk'u, Mançu'yu
Hatırlı hısım halk kıldık.
Yılkıdan besledim, yavrum,
Yorulmak bilmez küheylanı,

Dalay cerge kabardı
Bersem kabar tabılbayt.
Birgeleş cakın tuugandı.
Altayga atañ kondu, - dep,
Arman kılam kudayga,
Aydalıp ketken tuugandar
Tukum kurut boldu - dep,
Keçee, sen eliñe ketkende,
Kuday betin körsötpö,
Kamıştı kör, seldi kör,
Kaptap ketken eldi kör!
Kazılgan kalıñ or keldi,

Mıltık atıp, caa tartıp,
Esenkan buyruk kılgan soñ
Kaptagan tümön kol keldi.
Kuday bilet ölüştü,
Kuday bilet bul cerden
Ölböy esen tartıştı!
Ceti asaba tuu keldi,
Cer carılgan çuu keldi!
Asmanga uçup topurak
Kuday betin körsötpö,
Asker cürdü topurap,
Kalıñ kolun körgöndö
Kaçıp, köçüp bülündük
Kayran candan tüñüldük!
Kaardı kıtay baştadı,
Kıtaydın türün körgöndö
Maldan emes, kırk üylüü
Candan keçip taştadı!
Kara kurttay sel keldi,
Katıla turgan coo emes,
Kaptap ketken el keldi.
Tüpkö çoguu cetet -dep,
Tügöngön candan tüñüldüm.
Çabışıp çama kelebi,
Uy tügündöy kapırdı
Bastaşıp adam ceñebi?!

Nice yerlere haberi
Salsam da haber bulunmaz,
Birlik olacak yakın hısımdan.
Baban Altay'a kondu, deyip,
Tanrı'ya yanıp yakılırım,
Sürülüp giden hısımlar
Kökü kuruyup tükendi, deyip,
Dün sen halkına gittiğinde,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Kamışı gör, seli gör,
Basıp gelen halkı gör!
Kazılmış derin hendek geldi,

Tüfek atıp, yay çekip,
Esenkan buyruk verince,
Basan tümen tümen ordu geldi.
Ölümü Tanrı bilir,
Tanrı bilir, bu yerden
Ölmeden sağ sıyrılmayı!
Yedi bayraklı tuğ geldi,
Yer yaran çığlık geldi!
Göğe uçup toz toprak,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Asker yürüdü kaynaşıp,
Kalabalık ordusunu görünce
Kaçıp, göçüp perişan olduk,
Aziz candan umut kestik!
Gazabı Kıtay başlattı,
Kıtay'ın halini görünce
Maldan değil, kırk haneli,
Candan geçiverdi!
Kara kurt gibi sel geldi,
Sataşılacak düşman değil,
Basıp taşan bir halk geldi.
Hepimizin köküne yeter, deyip,
Tükenmiş candan umut kestim.
Vuruşmaya derman yeter mi,
Sığır tüyü kadar kâfiri
Çarpışıp insan yener mi?!

Uruşkan ceñip alabı,
Kara kurttay kapırga
Katılgan aman kalabı?!
Ayaş atañ Akbaltay,
Kup coldoşuñ Kutubiy
Altaydı mancuu aştı ele,
Camgır kılıp, caa tartıp,
Möndür kılıp ok atıp,
Temir arkan torçonu
Tegerektep ketti ele,
Tegiz kancar kolçonu.
Ayza sayıp, Baltay çaap,
Alışkanın bir kördüm,
Aralaşıp eki eren,
Salışkanın bir kördüm!
Topurak caap, toz küyüp,
Tolkup kıtay cürdü ele,
Tolgon balban kirdi ele.
Kımbat Baltay öldü -dep,
Uşu kezde oy kılam,
Al ekөönü kaysasa
Tez kaptap bizge cetet -dep,

Savaşan yenip alır mı,
Kara kurt gibi kâfire
Sataşan sağ kalır mı?!
Ayaş atan Akbaltay,
Has yoldaşın Kutubiy,
Mançu Altay'ı aşmıştı,
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
Demir urgan ağıyla
Çepeçevre kuşatmıştı
Baştan başa hançerli alayı.
Mızrak saplayıp, Baltay kılıç çalıp,
Boğuştuğunu bir gördüm,
İki yiğit dalıp içine,
Vuruştuğunu bir gördüm!
Toprak yağıp, toz tütüp,
Kıtay dalga dalga yürümüştü,
Sürüyle pehlivan girmişti.
Kıymetli Baltay öldü, deyip,
Şu demde öyle sanırım,
O ikisini parçalarsa,
Tez basıp bize yetişir, deyip,

Tegi candan tüñüldüm,
Tegerektep ketet -dep,
Kumurskanı kör, seldi kör,
Kutubiyge asılıp,
Kurçap ketken eldi kör!
Tübünö çoguu cetti -dep,
Kutman ele Kutubiy
Başın kesip ketti -dep,
Kutubiyden tüñüldüm! -
Dep, oşentip Akbaltay,
Kutu ekөönün maanisin
Bay Cakıptan uktu ele.
Bay Cakıptan ukkanda
Arslanday çamınıp,
Aldasına calınıp:
«Belimdi bekem buuymun,

Hepten candan umut kestim,
Çevirip kuşatır, deyip,
Karıncayı gör, seli gör,
Kutubiy'e saldırıp,
Sarıp kuşatan halkı gör!
Hep birden köküne yetti, deyip,
Kutlu idi Kutubiy,
Başını kesip gittiler, deyip,
Kutubiy'den umut kestim! -
Böyle dendi; Akbaltay
İle Kutu'nun, ikisinin ahvalini
Bay Cakıp'tan işitmişti.
Bay Cakıp'tan işitince,
Arslan gibi atılıp,
Allah'ına yalvarıp:
«Belimi sıkı kuşanırım,

	Betteşer bolso bul kalmak	*Karşıma çıkarsa bu Kalmuk,*
17970	Beecinge çeyin kuuymun,	*Beecin'e kadar kovarım,*
	Taştuuların talkalap,	*Taşlı kalesini paralayıp,*
	Albay kantip kalayın.	*Almadan nasıl durayım.*
	Taş-talkanın katırıp,	*Taşını toprağını savurup,*
	Salbay kantip kalayın,	*Salmadan nasıl durayım,*
	Bir kalayman Beecinge!	*Beecin'e bir kargaşa!*
	Ölüp kalsak okustan,	*Kazayla ölüp kalırsak,*
	Düynödön ketsek kokustan,	*Dünyadan ansızın gidersek,*
	Cañcaldı katuu salayın,	*Kavgayı sert koparayım,*
	Kıyındarın kıyratıp,	*Yamanlarını kırıp geçirip,*
17980	Ekөönün kanın alayın!	*İkisinin kanını alayım!*
	Ölböy tirüü cürgöndö	*Ölmeyip sağ gezerken*
	Ne muraska ceteyin,	*Hangi mirasa ereyim,*
	Türü suuk kara kalmakka	*Suratı soğuk Kara Kalmuk'la*
	Tügönüşüp ötöyün!	*Ölesiye hesaplaşıp geçeyim!*
	Toruçaardı mineyin,	*Toruçaar'a bineyim,*
	Katılgan kara kalmaktı	*Sataşan Kara Kalmuk'u*
	Kakanga çeyin süröyün!	*Kakan'a kadar süreyim!*
	Kızıkkan eken kıtaylar	*Kıtaylar pek heveslenmiş,*
	Kıyraşpay kantip kalayın,	*Çarpışmadan nasıl durayım,*
17990	Kızıkkan okşoyt bul çoçko,	*Heveslenmiş besbelli bu domuz,*
	Kızıkkanın bölöyün,	*Hevesini kursağında koyayım,*
	Kıcıldagan kapırdı	*Kaynaşan kâfiri*
	Kakanga çeyin türöyün!	*Kakan'a kadar önüme katayım!*
	Kara kurttay Beecinge	*Kara kurt gibi Beecin'de*
	Öngön kıtay turbaybı,	*Üremiş Kıtay değil mi,*
	Kalıñ kırgız köp eldi	*Kalabalık Kırgız çok halkı*
	Kaptap çaap başınan	*Öteden beri basıp vurmaya*
	Köngön kıtay turbaybı.	*Alışmış Kıtay değil mi.*
	Ölböy-citpey çoçkogo	*Ölüp yitmeden domuza*
18000	Önögüm kantip bereyin,	*Pes edip nasıl boyun eğeyim,*
	Caynagan kara kıtayga	*Kaynaşan Kara Kıtay'la*
	Cañcaldaşıp köröyün!	*Bir kapışıp göreyim!*
	Kaarıña tiet kalmagıñ	*Gazabına değer Kalmuk'un,*
	Kañgayga çeçin süröyün,	*Kañgay'a kadar süreyim,*
	Karmaş sonun al bolso,	*Kapışmaya gücü varsa,*
	Karmalaşıp köröyün!	*Tutuşup bir göreyim!*

Azaptı arbın salamın,
Akbaltay menen Kutunu
Azır cetsem men özüm
Acıratıp alamın!
Beyili kara kıtaydı
Beecinge çeyin sürbösöm,
Tirüü cürböy ölöyün!
Tirüü basıp cürgüçö
Tuulbay tuna çögöyün!
Bılkıldak kuuray bışkıça,
Mıyzam gülü uçkuça,
Mıktap altı ay salışıp,
Ayzalaşıp top buzup,
Acal cetse okko uçup,
Cetiktep belim kurçanam,
Ceti milek kaptasın,
Ceke özüm kol salam!
Tirüü Manas barında
Kıyratıp kıtay kıralbayt,
Kırk üylüü kırgız bul curttu
Kıyratıp kıtay alalbayt.
Bölüüçü kıtay al emes,
Böldürçü Manas men emes!
Uruşup bülük salamın,
Kaynap catkan mancuunun
Cılkısı emes, men Manas
Uyların tiyip alamın!
Kaptaganın körüşöm,
Kaçpay turup uruşup,
Kak uşu cerden ölüşöm!» -
Dep, oşentip, Manas kan
Köçünön çıktı bölünüp,
Kök caldık türü körünüp,
Eş tutkanı kırk balban,
Kızırduu Manas kabılan
Kıtayga salat çoñ cañcal.
Kança cerden kat algan,
Kabılan oşol, şer da oşol
Zayıppuruş atangan,

Azabı bol bol yağdırırım,
Akbaltay ile Kutu'yu,
Şimdi yetişirsem, ben kendim
Çekip kurtarırım!
Niyeti kara Kıtay'ı
Beecin'e kadar sürmezsem,
Sağ gezmeyip öleyim!
Sağ basıp gezeceğime,
Doğmadan dibe çökeyim!
Körpe kuray otu olgunlaşana dek,
Yaban gülü dökülene dek,
Tam altı ay vuruşup,
Mızraklaşıp saf bozup,
Ecel yeterse okla uçup,
Sımsıkı belimi kuşanırım,
Yedi millet bassın gelsin,
Tek başıma saldırırım!
Manas sağ oldukça,
Kıtay kırıp yok edemez,
Kırk haneli Kırgız bu halkı
Kıtay kırıp alamaz.
Bölecek Kıtay o değil,
Böldürecek Manas ben değil!
Savaşıp kargaşa salarım,
Kaynayıp duran Mançu'nun
Yılkısı değil, ben Manas,
Sığırlarını dahi sürüp alırım!
Basıp gelenle görüşürüm,
Kaçmadan durup savaşıp,
Tam şu yerde ölüşürüm!» -
Deyip böylece Manas han,
Göçünden ayrılıp çıktı,
Boz yeleli heybeti görünüp,
Yâr edindiği kırk pehlivan,
Hızır'lı Manas kaplan,
Kıtay'a salar büyük kavga.
Nice yerden ferman almış,
Kaplan odur, arslan da odur,
Zayıppuruş diye anılan,

Aylaluu sultan, atı uluk -	*Tedbirli sultan, adı ulu -*
Adamdan çıkpayt bul öñdüü	*İnsandan çıkmaz böylesi,*
Adamdan kayra tartpagan,	*İnsandan geri durmayan,*
Acaldan kayta kaytpagan.	*Ecelden asla dönmeyen.*
Telegeyi teñ tuugan,	*Her yanı denk doğmuş,*
Artıkça kök cal şer tuugan.	*Üstün boz yeleli arslan doğmuş.*
Kırk çilten coldoş koldogon,	*Kırk çilten yoldaş olup kollamış,*
Kızır çalgan kurgurga	*Hızır dokunmuş o yiğide,*
Kıyapat aytar bolbogon,	*Kusur söyleyecek yok,*
Cırgal dese küyüngön,	*Sefa dense yerinen,*
Şer ekenin mından bil,	*Arslanlığını bundan bil,*
Acal dese süyüngön.	*Ecel dense sevinen.*
Ala köödön erendin,	*Coşkun yürekli yiğidin,*
Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi titreten,*
Kaysı birin aytalı,	*Hangi birini söyleyelim,*
Ayköl Manas berendin!	*Ayköl Manas yiğidin!*
Ayzakerden ıktuunun,	*Mızrakçılar içinde ustasının,*
Kaysı birin aytalı,	*Hangi birini söyleyelim,*
Ay-aalamdı buy kılgan,	*Ay-âlemi titreten,*
Şer caratkan mıktuunun!	*Arslan yaratılmış o yamanın!*
Atası Cakıp bayına	*Babası Cakıp bayından*
Ugup alıp tardıktı,	*İşitince o darlığı,*
Bolcolu cok ardıktı:	*Ölçüsüz o hakareti:*
«Kokuy ata ne deysiñ!	*«Aman baba, ne dersin!*
Acal cetse ölömün,	*Ecel yeterse ölürüm,*
Aldıñkı kara kıtayga	*Önümdeki Kara Kıtay'la*
Alış kılıp körömün!	*Bir boğuşup görürüm!*
Kayran can ölüp cok bolboy,	*Aziz can ölüp yok olmadan,*
Kırk üylüü kırgız elimdin	*Kırk haneli Kırgız halkımın*
Kıyındarın kırdırıp,	*Yamanlarını kırdırıp,*
Alsızın olco kıldırıp,	*Güçsüzünü ganimet ettirip,*
Tirüü kantip tartamın!	*Sağ sağ nasıl çekilirim!*
Ayzalaşıp top buzam,	*Mızraklaşıp saf bozarım,*
Kordukta catkan curt üçün	*Zulümde yatan halk için,*
Tagdır cetse okko uçam!	*Kader yeterse okla uçarım!*
Ötkörö canım barında,	*Şu geçici canım varken,*
Ölüp, öçüp ketkiçe,	*Ölüp sönüp gidene dek,*
Çın acalım cetkiçe,	*Gerçek ecelim yetene dek,*

Köz cumulup kalgıça,
Küçögön kara kalmaktın
Sözünö kantip könöyün,
Kolumdagı kırk tütün
Oyrondoşup salışpay,
Olcogo kantip bereyin!
Uluguna, kanına,
Kumurskaday kaynagan
Kalıñ kıtay baarına,
Kırk üylüü kırgız az eldi
Olcogo kantip bereyin!
Kokuy, ata, ne deysiñ.
Bul sözüñdü kim ugat!

Gözlerim yumulana dek,
Azgın Kara Kalmuk'un
Sözüne nasıl boyun eğeyim,
Elimdeki kırk haneyi
Kıyasıya vuruşmadan,
Ganimete nasıl vereyim!
Ulusuna, hanına,
Karınca gibi kaynayan
Kalabalık Kıtay'ın hepsine,
Kırk haneli Kırgız az halkı
Ganimete nasıl vereyim!
Aman, baba, ne dersin.
Bu sözünü kim dinler!

Aydalganda Altayga
Cersinip kalgan ekensiñ,
Kara kalmak, mancuunu
Elsinip kalgan ekensiñ.
Bul Altayga turganda
Ne muraska cetebiz?
Tirüülöy moyun burguça,
Kara kalmak, mancuunun
Zordugun körüp turguça
Kırgın bolup ölölü!
Kızıkkan eken kalmaktar,
Kıyraştı kızık köröyün,
Çamam kelse çapçışıp,
Çalkalap uruş salayın,
Çaldırıp koyso Akbaltay,
Köbünçö ölsö Kutubiy,
Kurgundu mıktı salayın,
Kolgo tüşsö ekөönü
Beecinge çeyin uruşup,
Acıratıp alayın!
Kaptasa kara mancuuga
Bet alışıp turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Betteşip kıyla uruşup,
Meenetti bekem salayın,

Altay'a sürüldüğünde
Burayı yurt bellemişsin,
Kara Kalmuk'u, Mançu'yu
Kendi halkın bellemişsin.
Bu Altay'da durdukça
Hangi mirasa ereriz?
Diri diri boyun eğeceğime,
Kara Kalmuk'un, Mançu'nun
Zorbalığını görüp duracağıma,
Kırıla kırıla ölelim!
Kalmuklar pek heveslenmiş,
Çarpışmanın tadına varayım,
Gücüm yetince kapışıp,
Dolu dizgin savaş salayım,
Akbaltay vurulup düştüyse,
Hele Kutubiy öldüyse,
Kıyımı sıkı salayım,
İkisi tutsak düştüyse,
Beecin'e kadar savaşıp,
Çekip kurtarayım!
Kara Mançu basıp gelirse,
Yüz yüze durup direnip,
Tüfek atıp, yay çekip,
Göğüs göğüse hayli vuruşup,
Cefayı sıkı çektireyim,

Bek zaarın tökkön kıtayga
Bet alışa barayın,
Uruşarım Kakançın
Uruşpay kantip kalayın! -
Dep, oşentip, kabılan
Körsö köñül bölünüp,
Köp sözdü aytıp Cakıpka:
«Kokuy ata, ne deysiñ,
Akılıñ cok, kebiñ cok,
Oñboy kalgan ekensiñ.
Amızıñ kaçıp, ar ketip,
Bolboy kalgan ekensiñ,
Kırgızdı kıtay alganda,
Ordoñdu buzup talkalap,
Olco kılıp kalganda,
Kız-katınıñ talkalap,
Oyron kılıp salganda
Oşondo korkup bay Cakıp,
Bolboy kalgan ekensiñ.
Ala-Toodon aydalıp,
Ala-Toodon köçüpsüñ,
Tirüü kalbay Akbaltay
Tak oşondo öçüpsüñ!

Zehrini bolca saçan Kıtay'a
Yüz yüze varayım,
Savaşacağım Kakançın,
Savaşmadan nasıl durayım! -
Deyip böylece kaplan,
Görünce yüreği burkulup,
Cakıp'a çok söz söyleyip:
«Aman baba, ne dersin,
Aklın yok, sözün yok,
İflah olmaz olmuşsun.
Yüz suyun kaçmış, arın gitmiş,
Adam olmaz olmuşsun,
Kıtay Kırgız'ı aldığında,
Otağını yıkıp paralayıp,
Ganimet edip durduğunda,
Kızını kadınını hırpalayıp,
Viran edip bıraktığında,
İşte o zaman korkup, bay Cakıp,
Bir hiç olup kalmışsın.
Ala-Too'dan sürülüp,
Ala-Too'dan göçmüşsün,
Akbaltay ile sağ kalmadan,
Tam o zaman sönmüşsün!

Aytkanıña küyündüm,
Bay atam, senden tüñüldüm.
Er adam coodon ölböybü.
Kalgandar künün körböybü!
Kara kurttay kapırga,
Karuusu toluk baatırga
Kaçırıp soguş salamın,
Kaçpay altı ay çır baştap,
Kırk üylüü şorduu elimdi
Acıratıp alamın!
Katılganın soyomun,
Kadır Alda koldoso
Tentip kelgen el üçün
Tegele kurman bolomun.
Tazaların karmaymın,

Söylediğine yandım,
Bay atam, senden umut kestim.
Er kişi düşmandan ölmez mi.
Kalanlar gününü görmez mi!
Kara kurt gibi kâfire,
Bileği dolu bahadıra,
Saldırıp savaş salarım,
Kaçmadan altı ay kavga sürdürüp,
Kırk haneli kara bahtlı halkımı
Çekip kurtarırım!
Sataşanı boğazlarım,
Kadir Allah kollarsa,
Sürgün gelen halk için
Seve seve kurban olurum.
Seçkinlerini yakalarım,

Talaada kızık sayışıp,
Kıyındarın calmaymın.
Kızıkkan kıtay bul curtka
Kırgındı kımbat saluuga,
Azgan-tozgon az eldi
Acıratıp aluuga,
Cazayıl ogu cañılıp,
Tagdır cetse ölüügö,
Çogulgan kara mancuuga
Soguş kıla berüügö.
Aç arslanday köz caynap,
Öödö-tömön karabay,
Ötkür eken er Manas
Ölümdön canın ayabay,
Öödö-tömön oyloboy,
Balban da eken, şer da eken
Bul düynögö caralgan
Artık tuugan er eken.
Cakıp kandan kep ugup,
Akbaltay, Kutubiyine
Arkı kalmak çogulup,
Alıp koydu dep ugup,
Astındagı Toruçaar
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Oñ-tetiri teminip,
Ok cetpegen at minip,
Ayza ötpögön ton kiyip,
Kadır Alda buyursa
Kagıştı katuu saluuga,
Kara canın ayabay
Kan Baltay menen Kutubiy
Acıratıp aluuga
Oyuna keldi kök calıñ.

Kırda doyasıya mızraklaşıp,
Yamanlarını yutarım.
Bu yurda göz diken Kıtay'a
Kırgını ağır ödetmeye,
Yolda kalmış az halkı
Çekip kurtarmaya,
Fitilli tüfeğin oku şaşıp,
Kader yeterse ölmeye,
Toplanan Kara Mançu'yla
Durmadan savaş etmeye.
Aç arslan gibi gözleri parlayıp,
Ne yukarı ne aşağı bakmadan,
Keskinmiş er Manas,
Ölümden canını esirgemez,
Önünü sonunu düşünmez,
Pehlivan da imiş, arslan da imiş,
Bu dünyaya gelmiş
Üstün doğmuş bir er imiş.
Cakıp handan söz işitip,
Akbaltay ile Kutubiy'ine
Öte Kalmuk toplaşıp,
Ellerine geçirdi diye duyup,
Altındaki Toruçaar'a
Sağlı sollu kamçı vurup,
Sağını solunu mahmuzlayıp,
Ok yetişmez ata binip,
Mızrak işlemez zırh giyip,
Kadir Allah buyurursa,
Çarpışmayı sert salmaya,
Kara canını esirgemeden,
Han Baltay ile Kutubiy'i
Çekip kurtarmaya,
Boz yeleli böyle koydu aklına.

Alman suuga cetüügö,
Kurgan eki can üçün
Kurdaşı Manas toktoboyt,
Kurman bolup ketüügö.
Tügöngön sayın tütögön

Alman suyuna ulaşmaya,
O zavallı iki can için
Yâreni Manas durmaz,
Kurban olup gitmeye.
Tükendikçe tüten,

Tüptüü Manas şer oşol,
Ölgön sayın öörçügön
Ötkür Manas er oşol.
Arkada kök cal calı bar,
Serpişip mende ceñe albayt,
Kan içme tuugan abıdan.
Kırk üylüü kırgız curtuna
Kaardanıp bakırıp,
Kankor Manas çakırıp:
«Kordukta burut sen eleñ,
Kıcıldagan kapırdan
Acıratıp alsın -dep,
Kalaymandı salsın -dep,
Caralgan Manas men elem.
Karmaşarım Kakançın,
Katuulap ürküp, şaşpay köç,
Belestin suusun süzböy köç,
Berendi kuday sakta - dep,
Küdörüñ menden üzböy köç!
Altay köçüp, cürüp ket,
Kara kalmak, mancuudan
Ölüü-tirüü bolobu,
Öküldögön sultandın
Kabarın anık bilip ket!
Ölüp kalsam kokustan
Kayran elim, sen üçün
Bek cerge konup, toktop ket,
Beren Manas öldü - dep,
Karooldu katuu koyup sen
Keyip, ıylap coktop ket,
Ölüp kalsam kokustan
San kara malıñ çaçıp ket,
Kara kurttay kapırga
Karmaşarga aylañ cok,
Kayran, kalkım kaçıp ket!
Kayran, curtum, sen üçün
Adırga boyloy konomun,
Aynıbay altı ay salışıp,
Anan kurman bolomun!

Köklü Manas, arslan odur,
Öldükçe güçlenip artan,
Keskin Manas, er odur.
Sırtında boz kurt yelesi var,
Çarpışan pehlivan yenemez,
Kan içici doğmuş sahiden.
Kırk haneli Kırgız halkına
Gazaplanıp bağırıp,
Kankor Manas seslenip:
«Zulümdeki Burut sendin,
Kaynaşan kâfirden
Çekip kurtarsın diye,
Kargaşayı salsın diye,
Yaratılan Manas bendim.
Boğuşacağım Kakançın,
Hızlı davran, telaşsız göç,
Tepenin suyunu bulandırmadan göç,
«Yiğidi Tanrı sakla» deyip,
Umudunu benden kesmeden göç!
Altay'dan göçüp yürü git,
Kara Kalmuk'tan, Mançu'dan,
Ölü mü kalır, diri mi,
Bel bağladığın sultanın
Haberini kesin öğrenip git!
Kazara ölüp kalırsam,
Aziz halkım, senin için,
Sağlam yere konup, durup git,
«Yiğit Manas öldü» deyip,
Nöbeti sıkı koyup sen,
Yanıp, ağlayıp yas tutup git,
Kazara ölüp kalırsam,
Sayısız kara malını saçıp git,
Kara kurt gibi kâfire
Karşı durmaya çaren yok,
Aziz halkım, kaç da git!
Aziz yurdum, senin için
Tepeler boyunca konarım,
Caymadan altı ay vuruşup,
Sonra kurban olurum!

Küçkö salgan kıtayga
Kürpüldöşö bararmın,
Küçöp ketse çoçkogo
Ölböy-citpey kurgan can

Üç ay soguş salarmın!
Küçögön kara kalmaktın
Kürdölüü canım barında
Bir aylasın tabarmın!
Küçöp kelse kalmakka
Kürküröp ayza sunuşam,
Kündöp-tündöp tınç albay
Künügö tınbay uruşam.
Erdikti epsiz kılbasam,
Epsiz kara kalmaktın
Eñişine çıdap turbasam,
Tirüü cürböy ölöyün,
Tuulbay tuna çögöyün!»
Curtuna aytıp mınday kep,
Kabılan Manas, kankor şer,
Eki koldon küç çıktı,
Eki bettin ortosu
Beş baypaktık tük çıktı.
Kaardanıp caynadı,
Kızır çalgan tınardın
Kan içmesi karmadı.
Kara candı ayabay
Kan içmesi bek karmap,
Kaardı katuu baştadı.
«Buyruk algan kalmakka
Kez kelip özüm barayın,
Keçildin kanı çoçkogo
Kezenip uruş salayın,
Ötkön-ketken kegimdi
Örgültüp mıktı alayın!» -
Dep, oşentip, kankor şer
Kaardanıp tolgonup,
Turbay eriñ komdonup,
Berendin cayı uşunday

Güce dayanan Kıtay'a
Gümbürdeşerek varırım,
Domuz iyice azarsa,
Ölüp yitmeden bu çilekeş can

Üç ay savaş salarım!
Azgın Kara Kalmuk'un,
Şu güçlü canım var oldukça,
Bir çaresini bulurum!
Kalmuk azıp gelirse,
Kükreyip mızrak uzatırım,
Gece gündüz durup dinlenmeden,
Her gün ara vermeden savaşırım.
Yiğitliği ölçüsüz göstermezsem,
Ölçüsüz Kara Kalmuk'un
Yüklenişine dayanıp durmazsam,
Sağ gezmeyip öleyim,
Doğmadan dibe çökeyim!»
Halkına böyle söz söyleyip,
Kaplan Manas, kankor arslan,
İki kolundan güç fışkırdı,
İki yanağının ortasında
Beş çoraplık kıl bitti.
Gazaplanıp alevlendi,
Hızır dokunmuş o yiğidi
Kan içme hırsı tuttu.
Kara canı esirgemeden,
Kan hırsı sıkı tutup,
Gazabı şiddetle başlattı.
«Buyruk almış Kalmuk'a
Denk gelip kendim varayım,
Keçil hanı o domuza
Nişan alıp savaş salayım,
Geçmiş gitmiş öcümü
Katmerli, sağlamca alayım!» -
Deyip böylece kankor arslan,
Gazaplanıp kabarıp,
Yerinde durmayıp gerinip,
Yiğidin hali böyledir,

Berelenip belsenip,
Oyrondun cayı uşunday
Opol-toodoy teñselip,
Karmaşkanı Kakançın
Kaçırıp kırgın salam -dep,
Kara kıtay, mancuuga
Bet alışıp kalam -dep,
Curt işenip tilekke,
Omuroogo tartkanı
Ok ötpös soot, küröökö.
Ölümdön kayta tartpagan,
Acaldan kayta kaçpagan,
Arslandın özü oşol,
Kagışkan kara kıtayga

Şahlanıp kollarını sıvayıp,
Yaman erin hali böyledir,
Ulu dağ gibi salınıp,
Boğuşacağı Kakançın,
Saldırıp kırgın salarım deyip,
Kara Kıtay'a, Mançu'ya
Yüz yüze gelirim deyip,
Halk umuda bel bağlayıp,
Göğsüne çektiği
Ok işlemez zırh ile cevşen.
Ölümden geri durmayan,
Ecelden geri kaçmayan,
Arslanın ta kendisi odur,
Çarpıştığı Kara Kıtay'a

Karmaştı kılgan cer oşol.
Tobokelçi kayran şer
Toktoboy beldi kurçanıp,
Toruçaar sanga bir salıp,
Sır nayzanı kolgo alıp,
Körsö köñül bölünüp,
Ok ötpögön kınama
Omuroodo körünüp,
Balbandıgı başkaça,
Baatırdın cayı uşunday
Baarı candan bir başka,
Kaçırgan aman kalbagan
Kan içip cürgön köykaşka.
Betteşip mende cetpegen,
Berendin cayı uşunday.
Bet algan tirüü ketpegen,
Berendigi belgilüü,
Katılgan aman kalbagan,
On segiz miñ aalamda
Oyon Manas kankorgo
Ukuruk kayrar kalbagan.
Bet alıp kirip betteşip,
Mende azar salbagan.
Telegeyi teñ oşol,

Kavgayı verdiği yer orasıdır.
Tevekkülcü aziz arslan,
Durmadan belini kuşanıp,
Toruçaar'ın sağrısına bir vurup,
Sırlı mızrağı ele alıp,
Görenin gönlü bölünüp,
Ok işlemez dar zırhı
Göğsünde görünüp,
Pehlivanlığı bambaşka,
Bahadırın hali böyledir,
Her canlıdan bir başka,
Saldırdığı sağ kalmamış,
Kan içip gezen seçkin yiğit.
Karşısına pehlivan yetmemiş,
Yiğidin hali böyledir.
Karşı çıkan sağ gitmemiş,
Yiğitliği bellidir,
Sataşan sağ kalmamış,
On sekiz bin âlemde
Ulu Manas kankora
Kement çevirecek kalmamış.
Karşısına dikilip yüzleşip,
Ona ilişebilen pehlivan olmamış.
Her yanı denk olan odur,

Şay koldogon şer oşol.
Taalayı başka, zaarı küç,
Şer ekenin mından bil,
Serpişkendi kılat tüz!
Kök caldık türü körünüp,
Kalıñ kıtay köp coogo
Kankoruñ çıktı bölünüp,
Ereniñ kaydan ayanıp,
Eerçitkeni kırk bala
Emi cetti kök calıñ
Altaydın kara toosun tayanıp,
Tügöngön toonun urçukka,
Dümüröygön tumşukka
Tayanıp Manas cetkende,
Mañday cagı kapçalça,
Kapçalçadan bakırıp,
Baya, kayran Baltay, Kutubiy
Bakırıgı taş carıp,
«Manastap» uraan çakırıp,
Aylansa bolot kudayga
Öldübü dese tirüü eken,
Ölbögön candın biri eken.
Keçee, aradan kez bolgondo
Atası Cakıp kep aytkan:

Şah'ın kolladığı arslan odur.
Talihi başka, zehri güçlü,
Arslanlığını bundan bil,
Çarpışanı dümdüz eder!
Boz yeleli heybeti görünüp,
Kalabalık Kıtay, çok düşmana
Kankorun ayrılıp çıktı,
Yiğidin hiç sakınır mı,
Peşine taktığı kırk oğlan,
Şimdi yetişti boz yeleli,
Altay'ın kara dağına dayanıp,
Dağın bittiği çıkıntıya,
Heybetle yükselen buruna
Dayanıp Manas ulaştığında,
Karşı yanı dar boğaz,
O boğazdan bağırıp,
İşte, aziz Baltay ile Kutubiy,
Bağırışları taş yarıp,
«Manas!» diye nara atıp,
Dönüp kurban olmalı Tanrı'ya,
Öldü mü dersen, sağmış,
Ölmeyen canların biriymiş.
Hani, yolda karşılaştığında,
Babası Cakıp söz etmişti:

«Akbaltay menen Kutubiy
Düynödön ketti» - dep aytkan.
Akbaltaydın kebi ele,
Temir arkan kapırdın
Toruna tüştü dedi ele,
Kara kıtay, mancuunun,
Oruna tüştü dedi ele,
Kara kalmak Coloydun
Koluna tüştü dedi ele.
Aman ele cürgön tabı eken,
Aldam bergen çagı eken!
Manaska cakın kelgende
Kayran Baltay oşondo
Badana kiyip balkıldap,

«Akbaltay ile Kutubiy
Dünyadan gitti» demişti.
Söz Akbaltay üzerineydi,
Demir urganlı kâfirin
Ağına düştü demişti,
Kara Kıtay'ın, Mançu'nun
Hendeğine düştü demişti,
Kara Kalmuk Coloy'un
Eline düştü demişti.
Meğer sapasağlam geziyormuş,
Allah'ın verdiği demmiş!
Manas'a yaklaşıp geldiğinde,
Aziz Baltay o zaman,
Zırh gömleği giymiş, salınıp,

Mingen atı Kulager
Ak sakalı carkıldap,
Ak şumkarday barkıldap:
«Kara kalmak, köp mancuu
Alış kıldım camanbı,
On eki birge kol bergen,
Oy, şerim, Manas amanbı?!
Kabılan, Manas, kebimdi uk!
Kıyamattın kıstoosun,
Körböy keldim kördüñbü?
Kıcıldagan kıtayga,
Kırk eki colu sayışıp
Ölböy keldim kördüñbü?
Kazılgan kalıñ ordu kör,
Kaynatıluu şordu kör,
Dürkün-dürkün el keldi,
Ee, kulunum, er Manas,
Kaptap ketken sel keldi!
Ekööbüz emes, kulunum,
Aalamga tatır el keldi!
Caynap mergen kelgeni,
Cazbay atçu ereni,
Topurak uçup kılkıldap,
Toldu kıtay bılkıldap,
Bayloodo catkan döö keldi,
Baarısı katar cöö keldi,
Balbandın türü başkaça,
Baarısı kıyın köykaşka
Balaket saldı bu başka.
Kalmaktardın Coloyu
Kaptap balaa salarda,
Mancuulardın Ezkara
Emi baylap alarda,
Balbandarı başkaça,

Kaptap çoguu cetkende,
Kutman coldoş Kutubiy
Kurgurum, senin cökörüñ,
Kıyın belin kurçandı.

Bindiği atı Kulager,
Ak sakalı parıldayıp,
Ak sungur gibi gürleyip:
«Kara Kalmuk, kalabalık Mançu,
Boğuştum onlarla, fena mı,
On ikisinde el verdiğim,
Ey arslanım, Manas, sağ mısın?!
Kaplan Manas, sözümü dinle!
Kıyametin kıskacını,
Görmeden geldim, gördün mü?
Kaynaşan Kıtay'la,
Kırk iki kez mızraklaşıp,
Ölmeden geldim, gördün mü?
Kazılmış derin hendeği gör,
Kaynayan kara bahtı gör,
Bölük bölük halk geldi,
Ey yavrum, er Manas,
Basıp taşan sel geldi!
İkimize değil, yavrum,
Âleme bedel halk geldi!
Nişancılar kaynaşıp geldi,
Şaşmaz atan erleri,
Toprak uçup dalgalanıp,
Kıtay doldu kaynaşıp,
Bağlıda yatan dev geldi,
Hepsi sıra sıra yayan geldi,
Pehlivanların hali bambaşka,
Hepsi yaman, seçme yiğit,
Bu başa bela sardılar.
Kalmukların Coloy'u
Basıp bela salarken,
Mançuların Ezkara'sı
Tam bağlayıp alacakken,
Pehlivanları bambaşka,

Hep birden basıp yetişince,
Kutlu yoldaş Kutubiy,
Canım kurban, senin yoldaşın,
Yaman belini kuşandı.

Kıtaydı carıp, kol salıp,
Iyleñ, Şiyleñ balbanın
Eköönü katar sayganı.
Ölgön canım tirgizip,
Can coldoşum Kutubiy
Acıratıp alganı.
Bul Kutubiy bolboso,
Kuday betin körsötpö,
Calınsam ukpay sözümdü,
Dañgıtına süyrötüp,
Carmak bolgon özümdü!
Mekçeytmek bolgon belimdi,
Baylap alıp tokmoktop,
Körsötöt ele Beecindi.
Ayzası tiyip booruma
Aydarluu karmap alarda,
Aylansam bolot kudayga,
Kutubiy kaldı soobuma,
Manasım sendey balaga,
Baltay kan abañ sadaga!
Karaanım Kutu bolboso,
Tügötmök bolgon coobumdu,
Tüz kılmak ele özümdü!
Kılıçtap çaçıp kanımdı,
Kızıtalak kıtayıñ
Kıymak ele canımdı!
Türü suuk kıtay el eken,
Tüp kanı ugup atagıñ
Bizdi, tügötö turgan kezi eken.
Ee, kulunum, Manas kan,
Kıtay tümön, biz calgız,
Kıyraşa turgan ayla cok,
Bel baylagan beliñ cok,
Bekip catkan ceriñ cok,
Bügün körgön, erteñ cok,
Çalkar köldöy kıtayga
Çalışkan menen ayla cok.
Kıtay milek, biz calgız
Kılgan barbı kudayga,

Kıtay'ı yarıp, saldırıp,
Iyleñ ile Şiyleñ pehlivanların
İkisini art arda mızrakladı.
Ölmüş canımı diriltip,
Can yoldaşım Kutubiy
Çekip kurtardı beni.
Bu Kutubiy olmasaydı,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Yalvarsam da sözüm dinlenmeden,
İt sürüsüne sürükletip,
Paralayacaklardı beni!
Belimi büküp çökertecekler,
Bağlayıp alıp döve döve,
Beecin'i göstereceklerdi bana.
Mızrağı bağrıma değip,
Perçemimden kavrayacakken,
Dönüp kurban olayım Tanrı'ya,
Kutubiy yetişti imdadıma,
Manas'ım, senin gibi oğula,
Baltay han ağan kurban!
Dayanağım Kutu olmasaydı,
Hesabımı görecekti,
Beni dümdüz edecekti!
Kılıçla kanımı saçıp,
Kahrolası Kıtay'ın,
Canımı kıyacaktı!
Suratı soğuk bir halkmış Kıtay,
Ulu hanı namını duyup,
Bizi tüketeceği demmiş.
Ey yavrum, Manas han,
Kıtay tümen tümen, biz yalnızız,
Çarpışmaya çare yok,
Bel bağlayacak dayanağın yok,
Sığınıp saklanacak yerin yok,
Bugün var olan, yarın yok,
Engin göl gibi Kıtay'a
Çatışsan da çare yok.
Kıtay bir millet, biz yalnızız,
Tanrı'ya kafa tutan mı var,

	Kaptasa kıtay çöp eken,	*Bassa Kıtay ot gibi çokmuş,*
	Kara kıtay, mancuular	*Kara Kıtay, Mançular,*
18430	Kumurskadan mol eken!	*Karıncadan da boldur!*
	Keçilderin kerseytip,	*Keçillerini kasıla kasıla dikip,*
	Kerişke çıkkan kezi eken,	*Kavgaya çıktığı demmiş,*
	Çaması kelse bul kapır	*Gücü yetse bu kâfir,*
	Çalganı cürgön tabı eken!	*Bizi devirmeye fırsat kolluyormuş!*
	Akılduu Coloy baatırga,	*Akıllı Coloy bahadıra,*
	Alışıp alıñ cetebi	*Boğuşmaya gücün yeter mi,*
	Çalkar köldöy kapırga!	*Engin göl gibi kâfire!*
	Aşa berse tügöngüs,	*Aşsan aşsan tükenmez,*
	Ayrı beles, beldi kör,	*Çatal tepeyi, beli gör,*
18440	Kırgan sayın küçögön	*Kırdıkça güçlenen,*
	Kımbatım, Manas, kebimdi uk,	*Kıymetlim Manas, sözümü dinle,*
	Kırk uruu kıtay eldi kör!	*Kırk boylu Kıtay halkını gör!*
	Bozorup borçuk körüngön,	*Bozarıp kayaları görünen,*
	Boz adırmak Dıñşanı	*Boz tepelik Dıñşan'ı*
	Bolcop aşar too emes,	*Ölçüp biçip aşılır dağ değil,*
	Bolcolsuz dolu kıtaydı	*Hesapsız azgın Kıtay'ı*
	Er eñkeyter coo emes!	*Er kişinin dize getireceği düşman değil!*
	Tügöngön sayın tütögön,	*Tükendikçe tüten,*
	Tübünön kayra küçögön	*Kökünden yeniden güçlenen,*
18450	Tügöngüs kıtay el eken,	*Tükenmez bir halkmış Kıtay,*
	Adam ceñip albaptır,	*İnsanoğlu yenememiş,*
	Oşonu üçün kıtaydı	*Onun için Kıtay'a*
	Kakançın kıtay deer eken!	*Kakançın Kıtay derlermiş!*
	Karmaşıp adam albaptır,	*Boğuşup insan alamamış,*
	Karan kalgan Kakanga	*Kahrolası Kakan'a*
	Karmaşkan aman kalbaptır.	*Boğuşan sağ kalmamış.*
	Nur tögülgön Beecinge	*Nur dökülen Beecin'e,*
	Uulum, Manas, ugup al,	*Oğlum Manas, dinle beni,*
	Uruşpay esen keteli,	*Savaşmadan esen gidelim,*
18460	Tügönbös elge katılıp,	*Tükenmez halka sataşıp,*
	Kokuy, balam, kebim uk	*Aman oğlum, sözümü dinle,*
	Ne muraska ceteli!	*Hangi mirasa erelim!*
	Kakançından kalkına	*Kakançın'ın halkına*
	Katılışıp neteli!	*Sataşıp da nedelim!*
	Karmaşıp mende ceñebi,	*Boğuşup pehlivan yener mi,*

Karan kün, uulum, keteli!
Uy tügündöy kapırga
Kumurskaday caynagan
Kakançındın kalkı bar,
Katılgandı kutkarbay
Kanın içmey saltı bar.
Ulugu buyruk kılganda
Baylap seni aluuga
Balbanı kelgen karkıbar!
Öyüz-büyüz turuşsak,
Mıltık atıp, caa tartıp
Karsıldaşıp uruşsak!
Caanın ogu çırkırap,
Tiygen cerler bırkırap,
Kan tögülsö şırkırap,

Kara gün bu, oğlum, gidelim!
Sığır tüyünce kâfire,
Karınca gibi kaynayan
Kakançın'ın halkı var,
Sataşanı kurtarmadan
Kanını içmek töresi var.
Ulusu buyruk verdiğinde,
Seni bağlayıp götürmeye
Pehlivanı gelmiş, koca yiğit!
Karşılıklı yakalarda dursak,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çutur vuruşsak!
Yayın oku vızıldayıp,
Değdiği yerler parçalanıp,
Kan dökülse şırıl şırıl,

Upat bolup okko uçsak
Uşunuñ sonun iş emes,
Eç kim tiybes Beecinge
Teñele turgan kişi emes.
Aytkanım makul bilip al,
Ala köödön bala eleñ,
Arslanım, Manas, tilimdi al!
Alaman uruş kılganda
Ayza sayıp, caa tartıp,
Aygaylaşıp turganda
Kündö küçöp sayışsak,
Aybanat bilbey, er ölüp,
Aygaylaşıp turuşsak
Ördön çıga bergenge
Ala-Toodoy cerim cok,
Aygaylaşıp sayışsak,
Tügönüşüp kalışsak
Üzöñgüdön but tayıp,
Eerden köçük kıltayıp,
Kagıştı katuu saluuçu,
Ayla ketip baratsa
Acıratıp aluuçu,
Kiygeni kişten kara börk,

Telef olup okla uçarsak,
Bu hiç güzel iş değil,
Kimsenin dokunamadığı Beecin'e
Denk gelecek kişi yok.
Dediğimi doğru bil,
Deli dolu yürekli çocuktun,
Arslanım Manas, öğüdümü al!
Yağma savaşı koptuğunda,
Mızrak saplayıp, yay çekip,
Naralar atılıp dururken,
Her gün artarak mızraklaşsak,
Hayvan bilmez, erler ölüp,
Naralaşıp durursak,
Sırttan çıkıp sıyrılmaya
Ala-Too gibi yerim yok,
Naralaşıp mızraklaşsak,
Tükenişip kalırsak,
Üzengiden ayak kayıp,
Eyerden yan devrilirken,
Çarpışmayı sert salacak,
Çare tükenip giderken
Çekip kurtaracak olan,
Giydiği samurdan kara börk,

Coo börüsü kara kök,
Calgızdıgıñ sında cok,
Cabıla coldoş boluuçu
Kırgızdın curtu mında cok!
Aytkanım uşul bilip al,
Kırk tütündün beli eleñ,
Mañdaydagı sen eleñ.
Tilimdi alsañ, Manas kan,
Altaydın beri cak betinde,
Sarı-Talaanın çetinde,
Kukuldagan kuzgun cok,
Kakıldap uçkan karga cok,
Çımçıp ceer çöbü cok,
Çık etip uurtar suusu cok,
Altı kün andan tozoluk,
Kıyraştı kızık salalık!
Mıltık atıp, caa tartıp,
Kısıktı tosup turuşup,
Kıyla kün anda uruşup,
Muñduu el arı ketken soñ,
Korduk körgön kırk üylüü
Arı taman ötkön soñ
Kutulup bul el ketkiçe,
Kiçi-Cıldız, Çoñ-Cıldız
Kırk üylüü boo cetkiçe,

Cenk kurdu, karayağız,
Yalnızsın, arkanda yok,
Hep birden yoldaş olacak
Kırgız'ın halkı burada yok!
Diyeceğim budur, bil,
Kırk hanenin beliydin,
Önümüzde duran sendin.
Öğüdümü alırsan, Manas han,
Altay'ın beri yakasında,
Sarı-Talaa'nın kıyısında,
Guruldayan kuzgun yok,
Gaklayıp uçan karga yok,
Koparıp yenecek otu yok,
Bir yudumluk suyu yok,
Altı gün orada yol keselim,
Çarpışmanın hasını salalım!
Tüfek atıp, yay çekip,
Dar geçidi tutup durup,
Orada günlerce savaşıp,
Dertli halk öteye geçtikten sonra,
Zulüm gören kırk hane,
Öte yakaya vardıktan sonra,
Bu halk kurtulup gidene dek,
Kiçi-Cıldız'a, Çoñ-Cıldız'a
Kırk hane kafile yetene dek,

El kutulup ketkiçe
It uruşun salalı,
Balam, Manas, tilimdi al.
Amanat candı bagalı!
Al Cıldızdan ötkön soñ,
Tüzü tokoy, toosu kar,
Ala-Toonun başı bar,
Ceti atañdı tuugan cer,
Eneñ kindik buugan cer,
Kutman bolup kalgan cer.
Bekine konsok bel oşol,
Tayangan cerge barganda
Talıkpaybız uruştan,

Halk kurtulup gidene dek,
İt dalaşı verelim,
Oğlum Manas, öğüdümü al.
Emanet canı koruyalım!
O Cıldız'dan geçtikten sonra,
Düzü orman, dağı kar,
Ala-Too'nun başı var,
Yedi atanın doğduğu yer,
Ananın göbeğini kestiği yer,
Kutlu olup kalmış yer.
Sığınıp konsak, dayanak orası,
Dayandığımız yere varınca,
Savaştan yılmayız,

Muraska kalgan oşondo
Azgan-tozgon el oşol!» -
Akbaltay mınday degen soñ,
Aykırıgı taş carıp,
Kıykırıgı baş carıp,
Kaalgaday kaşka tiş,
Kalayıktan başka tiş
Kaşkaya çıga kaldı emi,
Kanga toybos kabılan
Kaardı mıktap saldı emi.
Buzuktu Manas baştadı,
Bulkunganda kök calıñ
Too solkulday taştadı:
«On ekige kelgiçe
Azıp-tentip kor bolup,
Altayda kördüm künümdü.
Ereşen tartıp, er boldum,
Er uulu menen teñ boldum
Emi albaym, Baltay, tiliñdi!
Alış kılıp uruşup,
Ayza karmap top buzam,
Alsa kuday can mına,
Acal cetse okko uçam!
Tirüü cürböy ölömün,
Ölüp ketpey bul cerden
Uyalbay kaçıp dardaktap,
Ukkan menen körgöngö,
Bilgen menen tuyganga
Kıtaydan Manas kaçtı - dep,
Örttönüp ketken al burut
Öz düynösün çaçtı -dep,
Ösök kılsa kılım el,
Kantip coop beremin?!
Kaçıp ketsem okustan,
Kırk üylüü kırgız bul eldi

İşte o zaman mirasa kalan,
Azıp tozmuş el odur!» -
Akbaltay böyle deyince,
Haykırışı taş yarıp,
Çığlığı baş yarıp,
Kapı kanadınca ak dişi,
Halktan bambaşka dişi
Işıldayıp göründü şimdi,
Kana doymaz kaplan,
Gazabı iyice saldı şimdi.
Kavgayı Manas başlattı,
Boz yeleli silkindiğinde,
Dağı sarsıp bıraktı:
«On ikime gelene dek,
Azıp sürünüp hor olup,
Altay'da gördüm günümü.
Serpilip yiğit oldum,
Er oğluyla denk oldum,
Artık almam, Baltay, öğüdünü!
Boğuşup savaşarak,
Mızrak tutup saf bozarım,
Tanrı alırsa, işte can,
Ecel yeterse okla uçarım!
Sağ gezmektense ölürüm,
Bu yerde ölüp gitmeyip,
Utanmadan paldır küldür kaçıp,
Duyana ve görene,
Bilene ve sezene,
"Manas Kıtay'dan kaçtı" diye,
"O yanası Burut,
Kendi varını saçtı" diye,
Dünya âlem dedikodu ederse,
Nasıl cevap veririm?!
Kazara kaçıp gidersem,
Kırk haneli Kırgız bu halkı

Kıtay basıp artınan
Kırılıp ketse kokustan,
Ittigim çoguu bilbeybi,

Kıtay ardından basıp,
Kazara kırılıp giderse,
İtliğimi herkes bilmez mi,

Tañda makşar künündö,
Ölüp kalgan kayran curt
Kara eşek kılıp minbeybi!
Tokonaalat çubalıp,
Ne muraska ceteyin,
Bul curt kırk üylüü el üçün
Men kurman bolup keteyin!
Kokuy, Baltay, ne deysiñ?!
Dalayıñdı bilçü elem,
Kırk üylüüdön, Baltay abam,
Daanışman dep cürçü elem!
Bul Altayga kelgeni,
Kara kalmak, mancuuga
Cılıga bacı bergeni,
Suuk boroongo kabılıp,
Oñboy kalgan ekensiñ,
Oylogon işiñ tügönüp,
Oy, abake, kan Baltay
Bolboy kalgan ekensiñ!
Ölböy-citpey kıtayga
Önögüm kantip bereyin,
Özü tiygen mancuuga
Baş kesişip köröyün
Kokuy, Baltay, ne deysiñ?
It uruşun kılganda
Kaçtı Manas debeybi,
Sarı izine çöp salıp,
Sargara kuup kıtaylar
Mamintip cürüp cebeybi!
Korkkonuñdu bilbeybi,
Artıñdan tüşsö ıymansız
Mekege çeyin sürböybü!
Tuş-tuşuñdan aşpaybı,
San karañdı çaçpaybı
Kankor burut kaçtı -dep,
Kerikke butun artpaybı,
Kerineyin tartpaybı,
Bulañdı bulap albaybı,
Buzuktu kıtay salbaybı!

Yarın mahşer gününde,
Ölüp gitmiş aziz halk,
Beni kara eşek edip binmez mi!
Lanet ardımca sürünüp,
Hangi mirasa ereyim,
Bu kırk haneli halk için,
Ben kurban olup gideyim!
Aman, Baltay, ne dersin?!
Nice halini bilirdim,
Kırk hane içinde, Baltay ağam,
Bilge diye bilirdim seni!
Bu Altay'a geleli,
Kara Kalmuk'a, Mançu'ya
Yıl be yıl haraç vereli,
Soğuk borana tutulup,
İflah olmaz olmuşsun,
Düşündüğün iş tükenip,
Ey ağacığım, han Baltay,
Bir hiç olup kalmışsın!
Ölüp yitmeden Kıtay'a
Pes edip nasıl boyun eğeyim,
Kendi sataşan Mançu'yla
Baş kesişip bir göreyim,
Aman, Baltay, ne dersin?
İt dalaşı verirsek,
"Manas kaçtı" demezler mi,
Sarı izine ot koyup,
Israrla kovalayıp Kıtaylar,
Böyle böyle yiyip bitirmez mi!
Korktuğunu bilmez mi,
İmansız peşine düşerse,
Mekke'ye kadar sürmez mi!
Dört bir yanından aşmaz mı,
Sayısız malını saçmaz mı,
"Kankor Burut kaçtı" diye,
Gergedanına ayak atmaz mı,
Kerneyini çalmaz mı,
Varını yağmalamaz mı,
Kıtay fitne salmaz mı!

Kokuy, Baltay, ne deysiñ,
Naalat Baltay ne deysiñ?
Bul kebiñdi it uksun,
Aşuusu biyik too uksun,
Agını katuu suu uksun,
Kazgan kara kör uksun,

Andan bölök kim uksun!
Alda çiyip koygondu
Körböy kantip ketemin,
Erdigim epsiz bilgizbey,
Elimdi een cürgüzböy,
Enesi talak kapırdan
Entelep kantip kaçayın,
Kadır Alda koldoso
Karmalaşa catayın!
Kayran başım barında
Kaldaydan kantip korkoyun,
Kızırduu başım barında
Kıtaydan kantip kaçayın,
Kızıkkan eken Esenkan
Kırılışa catayın!
Kaldaydın biröö «çü» koyup,
Kanına kabar berbeybi,
Kalp ele maktap koyupsuz,
Kaçıp ketti debeybi.
Tolgonuş toonun kezeñin
Aşıp ketti debeybi,
Tolup catkan san kara
Çaçıp ketti debeybi,
Tolgonup ayza sayalbay,
Toodoy bolgon çoñ burut
Şaşıp ketti debeybi!
Uşak tüşsö Becinge,
Kakançındın eline
Kıtaydın künü tuubaybı,
Sapırılıp bul çoçko
Mekege çeyin kuubaybı!
Akıynegin aytpaybı,

Aman, Baltay, ne dersin,
Lanet olası Baltay, ne dersin?
Bu sözünü it duysun,
Geçidi yüksek dağ duysun,
Akıntısı sert su duysun,
Kazılmış kara mezar duysun,

Ondan başka kim duysun!
Allah'ın yazıp koyduğunu
Görmeden nasıl giderim,
Eşsiz yiğitliğimi bildirmeden,
Elimi özgürce yaşatmadan,
Anası talak kâfirden
Telaş içinde nasıl kaçayım,
Kadir Allah destek olursa
Onunla kapışıp durayım!
Aziz başım varken
Kalday'dan nasıl korkayım,
Kızır konmuş başım varken
Kıtay'dan nasıl kaçayım,
Heveslenmiş madem Esenkan,
Onunla kırışıp durayım!
Kalday'ın biri «çü» deyip,
Hanına haber vermez mi,
Boş yere övmüşsünüz onu,
Kaçıp gitti demez mi.
Tolgonuş dağının geçidini
Aşıp gitti demez mi,
Dolup taşan sayısız malını
Saçıp gitti demez mi,
Dönüp mızrak saplayamadan,
Dağ gibi olan koca Burut
Şaşırıp gitti demez mi!
Dedikodu düşerse Becin'e,
Kakançın'ın halkına,
Kıtay'ın günü doğmaz mı,
Bu domuzlar kaynaşıp
Mekke'ye dek kovalamaz mı!
Alay türküsünü söylemez mi,

Kacıldagan kapırlar
Kalgandardın baarısın
Çaap alıp kayra tartpaybı!»
Açuusu kelip kabılan
Kaardı katuu baştadı,
Karmaşkan kıtay el emes,
Aytıp turgan Baltaydı
Sorup iye taştadı.
Munu ukkanda Akbaltay
Bileginen sap ketti,
Cürögünön kap ketti,
Kayran Baltay kanetet,
Aytıp koyup al kepti,
Közü ketti alaktap,
Butu ketti salaktap.
Kaarı katuu kabılan

Uğuldayan kâfirler
Geri kalanların hepsini
Vurup alıp geri dönmez mi!»
Öfkesi gelip kaplan
Şiddetli gazaba başladı,
Kapıştığı Kıtay halkı değil,
Söz söyleyen Baltay'ı
Bir çırpıda haşlayıverdi.
Bunu duyunca Akbaltay,
Bileğinden derman gitti,
Yüreğinden takat gitti,
Zavallı Baltay ne etsin,
O sözü söylemiş bulundu,
Gözü şaşkın şaşkın döndü,
Bacağı gevşeyip sallandı.
Kahrı şiddetli kaplan

Kür-kür etip küyündü,
Karap turup Akbaltay
Amanat candan tüñüldü.
Kadır Alda kuduret,
Manastı aman koysun - dep.
Küülönüp kök cal kep aytıp:
«Manas, Manas bolgonum,
Kızıtalak kıtayga
Kaardı kança baştadım,
Karankün, aba, oyloçu,
Mından murun kıtaydın
Kançasın kırıp taştadım!
Aba, Baltay, ne deysiñ,
Alçayıp atka mingeni,
Aykırıp coogo tiygeni
Kara kıtay, mancuuga
On eki caşka kelgiçe
Keyişti kança baştadım,
Ökümün kıtay kılganda,
Ötkörö zorduk kılganda,
Kagıştı kaalap turganda
Buzuktu murun salgamın,

Gürleyerek yandı yakındı,
Bakıp duran Akbaltay
Emanet candan ümit kesti.
Kadir Allah, kudret sahibi,
Manas'ı sağ bıraksın – diye.
Coşarak gök yeleli söz söyleyip:
«Manas, Manas oluşum bu,
Kahrolası Kıtay'a
Nice kez gazap saldım,
Kara gün, ağam, bir düşün,
Bundan önce Kıtay'ın
Nicesini kırıp attım!
Ağam Baltay, ne dersin,
Kurulup ata bindiğim,
Haykırıp düşmana daldığım
Kara Kıtay'a, Mançu'ya,
On iki yaşıma gelene dek
Nice dert açtım başlarına,
Kıtay hükmünü sürdüğünde,
Aşırı zulüm ettiğinde,
Çatışma isteyip durduğunda
Fitneyi önce ben saldım,

Keçilin karmap algamın.
Karmap alıp oşondo
Kekesin kesip salgamın,
Kana, menin ölgönüm?
Keçee, Baltay, sen barsıñ,
Ordo üstündö çır saldım,
Altının tartıp bir aldım.
Kara cakka kaldaytıp,
At salışıp turuştum,
Altımış künü uruştum,
Kana, menin ölgönüm,
Kana, maa acal kelgeni?!
Koçkuların koroytup,
Elçilerin soroytup,
Eçen kızık kılgamın,
Eçenderin kırgamın.
Kan içip cürüp katıktım
Kaynap catkan kıtayga
Kankor burut atıktım.
Tagdır cetse ölömün
Tagdır cetpey, kün bütpöy
Zordukka kantip könöyün.
Kılımdın eri kurgan can,
Kıtay kaptap keldi -dep,
Akıldan kantip şaşamın,
Aba, Baltay, kabılan,

Keşişini tutup almıştım.
Tutup alıp o zaman
Kibrini kesip atmıştım,
Hani, benim öldüğüm?
Geçende, Baltay, sen vardın,
Orda içinde kavga kopardım,
Altınını çekip bir aldım.
Kara tarafa karşı dikilip,
Atla saldırıp durdum,
Altmış gün boyu vuruştum,
Hani, benim öldüğüm,
Hani, bana ecel geldiği?!
Koçaklarını yere serip,
Elçilerini kaskatı dikip,
Nice görülmedik iş yaptım,
Nicelerini kırdım geçirdim.
Kan içe içe piştim,
Kaynayıp duran Kıtay'a
Hunhar Burut diye ad saldım.
Kader yeterse ölürüm,
Kader yetmeden, gün bitmeden
Zorbalığa nasıl boyun eğeyim.
Asrın eri bu garip can,
Kıtay bastırıp geldi – diye,
Nasıl aklımı şaşırayım,
Ağam Baltay, kaplanım,

Dardaktap kantip kaçamın!
Kaptap ketse Kakanga
Karmalaşa körömün!
Alçayıp atka minemin,
Kaynap catkan kıtayga
Kaçırıp ceke tiemin!
Cetik belim kurçanam,
Cer caynagan kıtayga
Ceke aralap kol salam!
Kaynap catkan kıtaydı,
Katılgan kalmak, mancuunu
Katuu tiydi cinime

Paldır küldür nasıl kaçayım!
Bastırıp gelse Kakan'a dek
Onlarla boğuşup görürüm!
Kurulup ata binerim,
Kaynayıp duran Kıtay'a
Dörtnala tek başıma dalarım!
Sağlam belimi kuşanırım,
Yeri kaplayan Kıtay'a
Tek başıma dalıp saldırırım!
Kaynayıp duran Kıtay'ı,
Sataşan Kalmak'ı, Mançu'yu –
Fena dokundu damarıma;

	Kakanga çeyin sürbösöm,	*Kakan'a dek sürmezsem,*
	Bek kızıkkan kıtaydı	*Pek heveslenen Kıtay'ı*
	Beecinge aydap sürömün!	*Beecin'e dek kovup sürerim!*
	Ölbögöndön kalışam,	*Ancak ölürsem vazgeçerim,*
	Kaynap catkan kapırga	*Kaynayıp duran kâfire*
	Kaçpay ceke salışam!	*Kaçmadan tek başıma çarparım!*
	Akbaltay baatır abake,	*Akbaltay bahadır, ağacığım,*
18740	Köçüñö şaşpay kete ber,	*Göçünle acele etmeden git,*
	Şaşpay köçüp cürüp al,	*Telaşsız göçüp yola koyul,*
	Beren Manas uuluñdan	*Yiğit Manas oğlundan*
	Beş aydan kiyin kabar al!	*Beş ay sonra haber al!*
	Beşinçi aydan men kalsam	*Beşinci aydan geri kalırsam,*
	San kara malıñ çaçıp ket	*Sayısız kara malını saçıp git,*
	Sayıştan Manas öldü - dep,	*Mızrak dövüşünde Manas öldü – de,*
	Astı-astıñdan kaçıp ket,	*Alelacele kaçıp git,*
	Küzgünün şaarın süzüp ket,	*Küzgün'ün şehrini aşıp git,*
	Beşinçi aydan men kalsam.	*Beşinci aydan geri kalırsam.*
18750	Beren Manas öldü -dep,	*Yiğit Manas öldü – de,*
	Küdörüñ menden üzüp ket!	*Umudunu benden kesip git!*
	Eer beldey belesten	*Eyer beli gibi yamaçtan*
	Eñkeye köçüp toktop ket,	*Eğilerek göçüp, durup git,*
	Eş kılgan Manas öldü - dep,	*Dayanağın Manas öldü – de,*
	Eñgirep, ıylap coktop ket!	*Hıçkırıp ağlayıp yasını tutup git!*
	Acal cetse ölörmün,	*Ecel yeterse ölürüm,*
	A düynö cüzün körörmün.	*Öbür dünya yüzünü görürüm.*
	Acal cetpey, kün bütpöy,	*Ecel yetmeden, gün bitmeden,*
	Aman tursa kayran baş	*Sağ kalırsa bu aziz baş,*
18760	Kaynagan kıtay kapırga	*Kaynayan Kıtay kâfiriyle*
	Karçalışıp körörmün!	*Boğuşup bir görürüm!*
	Küçöp kelgen kalmakka	*Güçlenip gelen Kalmak'la*
	Küröşpöy kantip koyomun!	*Güreşmeden nasıl durayım!*
	Kerişip cürüp kek albay,	*Çarpışıp da öç almadan*
	Kantip tirüü bolomun!	*Nasıl diri kalayım!*
	Tozok türdüü kıtaydın	*Cehennem suratlı Kıtay'ın*
	Topoloñun bilbesem,	*Fitnesini bilmezsem,*
	Tolup catkan mancuuga	*Dolup taşan Mançu'ya*
	Topoloñ uruş salbasam,	*Kızılca kıyamet koparmazsam,*
18770	Tirüü cürböy ölöyün,	*Diri gezmeden öleyim,*

Eñkeyip aa bergiçe,
Tuulbay tuna çögöyün!»
Taalayı artık caralgan
Şay koldogon şer Manas,
Karap çıdap turalbay
Kaynap cini karmadı,
Eki caagı şakıldap,
Erdin kese çaynadı,
Kaldaydın colun bek bütöp,
Kankoruñ karap turganda
«Manas calgız, kıtay miñ,
Bala kanday bolot?» - dep,
Kapalanıp Akbaltay
Kañırıgı bek tütöp.
Başınan baatır Baltay atanıp,
Kordukta cürgön Akbaltay
Itelgidey kayran köz
Irmebesten caş alıp,
Alıp ketip, kep surap,
Aylası ketip Akbaltay,
Caşıp turdu koñgurap:
«Belgilüü ele, bel ele,
Mendeden artık tuulgan
Beren Manas kabılan
Mendeden başka şer ele.
Mende - dep, kuday caratsañ
Manastı aman saktay kör!
Can - dep, kuday caratsañ,
Kapırdı üstün kılbagın!
Az kana kırgız el elek,
Ayköldü berdiñ çekege,
Acıratıp kırgızdan
Arada ölüm kılbagın!
Curt körüüçü zaman kıl,
Can - dep, kuday caratsañ
Kök calımdı aman kıl!
Aydalıp kaçıp kelgende
Arslan, Manas, berekem,
Altayga kelip tuuldu.

Eğilip ona boyun eğmektense,
Doğmadan yok olup bataydım!»
Talihi üstün yaratılmış,
Pirlerin koruduğu arslan Manas,
Bakıp dayanıp duramadan
Öfkesi kaynayıp tuttu,
İki çenesi takırdayıp,
Dudağını ısırıp çiğnedi,
Kalday'ın yolunu sıkı kapatıp,
Hunharın bakıp dururken,
«Manas yalnız, Kıtay bin,
Çocuğun hali ne olur?» – diye,
Kederlenip Akbaltay'ın
İçi yanıp tütüyordu.
Öteden beri bahadır Baltay diye anılıp,
Zulüm altında yaşayan Akbaltay,
Şahin gibi aziz gözünden,
Kırpmaksızın yaş dökülüp,
Dertlenip, hal sorup,
Çaresi tükenip Akbaltay,
Yaşlı gözle boğuk boğuk söylendi:
«Belliydi, beldi, dayanaktı,
Kul olandan üstün doğan
Yiğit Manas kaplan,
Kullardan başka bir arslandı.
Kul diye yarattınsa, Tanrım,
Manas'ı sağ esen sakla!
Can diye yarattınsa, Tanrım,
Kâfiri üstün kılma!
Azıcık Kırgız halkıydık,
Ayköl'ü yazdın alnımıza,
Kırgız'dan ayırıp
Yarı yolda ölüm verme!
Yurdu görecek zaman ver,
Can diye yarattınsa, Tanrım,
Gök yelelimi esen kıl!
Sürülüp kaçıp geldiğimizde,
Arslanım, Manas, bereketim,
Altay'a gelince doğdu.

Korduktan bul curt küyöbüz,
Azgan-tozgon bakır el
Karaldı Manas kök caldı
Karaan kılıp cüröbüz!
Cabıla kirgen mancuuga
Kulunum, Manas, calgızım
Capaanı calgız baştadıñ.

Bu yurtta zulümden yanarız,
Yolunu yitirmiş yoksul halk,
Göz bebeği Manas'ı, gök yeleliyi
Dayanak bilip yaşarız!
Hep birden saldıran Mançu'ya,
Kulunum Manas, bir tanem,
Cefayı yalnız yüklendin.

Acal cetip, kün bütüp,
Ölüp kalsañ kalmaktan
Azıp kelgen kırk üylüü
Ayılıñdı karan taştadıñ!
Aman bolso Manasım
Muraska bizder cetebiz,
Otor-otor oyunçuk
Oynop köçüp keterbiz!
Kalmaktın baarın tamam kıl,
Kadır Alda casagan,
Kankordu kuday aman kıl!
Berenim, Manas, kök calım,
Beşke caşıñ kelgende
Beregi curtka tuu bolduñ!
Segizge caşıñ kelgende
Kırk bala cıyıp toptoduñ!
Toguz caşka kelgende
Kara kalmak, mancuunun
Baldarın cıyıp ottoduñ!
Ongo caşıñ kelgende
Orçun bülük baştadıñ,
On ekige kelgende
Ordo buzup, olco aldıñ,
Barbayıp atka mingende
Orçun curtka kol saldıñ!
Mañdayga tuulup çoñoygon
Manas kan sendey baatır cok,
Kıtay kaptap kalganda
Saga karaan boluuçu
Kırgızdın curtu mında cok.
Belgilep kaçar beliñ cok,

Ecel yetip, gün bitip,
Kalmak elinde ölüp kalırsan,
Sürgün gelen kırk haneli
Obanı çaresiz bıraktın!
Sağ olursa Manas'ım,
Mirasa bizler ereriz,
Otlaktan otlağa, oyun gibi
Oynayıp göçüp gideriz!
Kalmak'ın hepsini tamam et,
Kadir Allah, yaratan,
Hunharı, Tanrım, esen kıl!
Yiğidim Manas, gök yelelim,
Yaşın beşe geldiğinde
Şu yurda tuğ oldun!
Yaşın sekize geldiğinde
Kırk çocuk toplayıp derledin!
Dokuz yaşına geldiğinde
Kara Kalmak'ın, Mançu'nun
Çocuklarını toplayıp hizaya soktun!
Yaşın ona geldiğinde
Büyük kargaşa başlattın,
On ikiye geldiğinde
Orda bozup ganimet aldın,
Kabarıp ata bindiğinde
Koskoca ele akın saldın!
Alın yazısıyla doğup büyüyen
Manas Han, senin gibi bahadır yok,
Kıtay bastırıp geldiğinde
Sana arka olacak
Kırgız'ın yurdu burada yok.
Belleyip kaçacağın geçit yok,

Bet alışıp kıtayga
Özüñö karaan bolorgo
Özüñ teñgeel eriñ cok!
Eñkeyip miner eeriñ cok,
Eñkeyip ketseñ kokustan
Eş karmaarga ceeniñ cok!
Kök caldıgıñ sında cok,
Köp uruşsañ kıtayga
Körünöö karaan boluuçu
Kırgızdın curtu mında cok!
Calgız at baspas kıyadan,
Caratkan özüñ koldoçu,
Manasım calgız ele uyadan.
Ay karañgı bürkölsö
Tün emne boluçu?
Çaldırıp salsañ kıtayga
Az gana kırgız eliñdin

Kıtay'la yüz yüze gelince
Kendine arka olacak,
Kendine denk bir erin yok!
Eğilip bineceğin eyerin yok,
Kazara yere eğilirsen
Elinden tutacak yeğenin yok!
Gök yeleliğinde kusur yok,
Kıtay'la çok vuruşursan
Göz göre arka olacak
Kırgız'ın yurdu burada yok!
Yalnız atın geçmediği sarp yoldan,
Yaradan, sen kendin koru,
Manas'ım yuvada bir taneydi.
Ay karanlık bulutlansa,
Gece ne olurdu?
Kıtay'a kaptırıverirsen,
Azıcık Kırgız halkının

Künü emne boluçu?
Çaması kıyın kıtayga
Çaldırıp iyseñ camanat,
Çamanı kuday bere kör,
Calgız tuuma kök calım
Bir kudayga amanat!»
Alakan cayıp Akbaltay
Köñülü ketip bölünüp,
Kaynap catkan kapırga
Kök calım ceke kaldı - dep,
Közünün caşı tögülüp,
Asmandan Aldanın künü bürkölüp,
Akbaltaydın başına
Altımış sanaa bir kelip!
«Oomiyin!» - dep, kol cayıp,
Tulpardın oozun buruştu,
Acıraşıp ketçüdöy
Tuu karmagan Manaska
Kol karmaşıp turuştu.
Kolun karmap kabıştap,
Caratkanga tabıştap,

Günü ne olurdu?
Gücü çetin Kıtay'a
Kaptırırsan, vay hâlimize,
Gücü, Tanrım, sen ver,
Bir doğan gök yelelim,
Bir Tanrı'ya emanet!»
Avuç açıp Akbaltay,
Gönlü dağılıp bölünüp,
Kaynayıp duran kâfire
Gök yelelim yalnız kaldı – diye,
Gözünün yaşı dökülüp,
Gökte Allah'ın günü bulutlanıp,
Akbaltay'ın başına
Altmış kaygı bir gelip!
«Âmin!» deyip el açıp,
Küheylanın başını çevirdiler,
Ebedî ayrılacaklarmış gibi,
Tuğ tutan Manas'la
El sıkışıp durdular.
Elini tutup bağrına basıp,
Yaradan'a ısmarlayıp,

Akbaltay kayra kayrıldı,
Ketken köçkö barışka,
Baatırıñ turdu al cerge
Kıtayga kırgın salışka.
Altı şerdin kencesi,
Aldanın süygön mendesi,
Toruçaar oozun burdu emi,
Kırk çilten, Kutubiyin
Kıraan Manas oşonu
Kubat kılıp turdu emi.
Kalıñ coonu körgöndö
Eelenip Manas bulkunup,
Eri ölgöndöy culkunup,
Eki cagın karanıp,
Eelenip turgan tuygunuñ
Aç arslanday calanıp,
Kaardantıp bulkuntup,
Karaan bolgon Kutubiy
Karmap turdu oşondo
Kabılandı culkuntup,
Eerçigeni kırk bala,
Kök calıñdın coldoşu,
Eñ kıyını Kutubiy.
Bereniñ tursa beleste,
Tügöngön toonun urçukta,
Dümüröygön tumşukta
Cer ayrılıp, çañ çıgıp,

Akbaltay geri döndü,
Giden göçe varmak için,
Bahadırın kaldı o yerde
Kıtay'a kırgın salmak için.
Altı arslanın küçüğü,
Allah'ın sevdiği kulu,
Toruçaar'ın başını çevirdi şimdi,
Kırk çilteni, Kutubiy'i
Kartal Manas, işte onları
Kuvvet bilip durdu şimdi.
Kalabalık düşmanı görünce
Coşup Manas silkinip,
Eri ölmüş gibi çırpınıp,
İki yanına bakınıp,
Coşup duran doğanın,
Aç arslan gibi yalanıp,
Öfkelenip silkinirken,
Arka olan Kutubiy
Tutup durdu o zaman,
Kaplan çırpınıp dururken.
Ardınca giden kırk çocuk,
Gök yelelinin yoldaşı,
En yamanı Kutubiy.
Yiğidin dururken yamaçta,
Dağın bittiği çıkıntıda,
Kütük gibi duran burunda,
Yer yarılıp toz kalkıp,

Tuu tübündö köp koldun
Dooşunan can çıgıp.
Kalıñ kolun cıldırıp,
Surnay kulak tundurup,
Mancuulardın Ezkara
Kanı çıgıp kelatat,
Kalmaktardın kan Coloy
Dagı çıgıp kelatat,
Kara cagal Boroonçu
Oşo çıgıp kelatat.
Kerik mingen Döödür alp

Tuğ dibindeki çok askerin
Gürültüsünden can çıkıp.
Kalabalık ordusunu yürütüp,
Zurnayla kulak sağır edip,
Mançuların Ezkara
Hanı çıkıp gelmekte,
Kalmakların hanı Coloy
O da çıkıp gelmekte,
Kara yağız Boroonçu
İşte o da çıkıp gelmekte.
Gergedana binen Döödür alp

	Koldun artın tokmoktop,	*Ordunun ardını tokmaklayıp,*
	Aydap çıgıp kelatat.	*Sürüp çıkıp gelmekte.*
	Burulup uçup topurak,	*Toprak burgaç olup uçup,*
	Burulbay san kol topurap,	*Sayısız asker sapmadan kaynaşıp,*
	Çoñ Altaydın böksödö	*Büyük Altay'ın yamacında*
	Aydap çıgıp kelatat,	*Sürüp çıkıp gelmekte,*
18930	Ceek tartıp kılkıldap,	*Saf tutup dalgalanıp,*
	Cergeleşip bılkıldap,	*Sıra sıra kımıldayıp,*
	Caynap çıgıp kelatat.	*Kaynaşıp çıkıp gelmekte.*
	Kılıçtan kayra tartpaçu	*Kılıçtan geri dönmeyen*
	Kıraandarı betinde	*Kartalları öndedir,*
	Kılday okşoş kiyingen	*Kıl gibi tıpkı giyinmiş*
	Kıyındarı çetinde.	*Yamanları kenardadır.*
	Aybaltay çabar ıktuusu,	*Aybalta çalan ustası,*
	Ayzası kıyın uçtuusu,	*Mızrağı keskin uçlusu,*
	Kılıçı kıyın kurçtuusu,	*Kılıcı yaman keskini,*
18940	Ayzakerden dañgılı,	*Mızrakçıların şanlısı,*
	Kılıç çapçu kambılı,	*Kılıç çalan becerikli,*
	Caa tartuuçu ıktuusu,	*Yay çeken ustası,*
	Kınsız kılıç baylangan	*Kınsız kılıç kuşanmış,*
	Coonun aylasın bilgen mıktuusu,	*Düşmanın çaresini bilen yamanı,*
	Taş sayıngan tazası,	*Mücevher takınmış seçkini,*
	Kürmö kiygen küçtüüsü,	*Zırh cepken giymiş güçlüsü,*
	Kandıgı curtka dayın kan	*Hanlığı ele malum han,*
	Kan Esenkan aldınan	*Han Esenkan'ın önünden*
	Çıkkan eken dayındap.	*Görevlenip çıkmış meğer.*
18950	Atka oyunçu, cöö külük	*At üstünde cambaz, yaya yürük,*
	Kazınalık çoñ mergen	*Hazine beslemesi koca nişancı,*
	Altından kalkan arıldap,	*Altından kalkanı parıldayıp,*
	Ala bayrak darıldap,	*Ala bayrağı dalgalanıp,*
	Cazbay atkan mergenden	*Şaşmaz atan nişancılardan*
	Karacoy çıgıp kelatat.	*Karacoy çıkıp gelmekte.*
	Karacoy curtka dayın kan,	*Karacoy ele malum han,*
	Kızılala kiyinip,	*Kızıl ala giyinip,*
	Totu kuştun kuyrugun	*Tavus kuşunun kuyruğunu*
	Toguz türdöp sayıngan,	*Dokuz sıra takınmış,*
18960	Surnay kolun cıldırıp,	*Zurnayla ordusunu yürütüp,*
	Kaptagan eken köp kıtay	*Bastırmış meğer çok Kıtay,*

Dobulbas kulak tundurup,
Beecinden tandap alp aydap,
Berenderin calpı aydap,
Asman açık, cer bürkök
Topurak uçkan çañ bolup,
Mancuulardan Ezkara
Er sınagan al bolup,
Canında Coloy balban bar.
Adır-küdür moynokko
Azır çıgıp Ezkara
Çoñküröñ oozun burdu ele,
Kaarduu kankor kök caldı
Ezkara karap turdu ele.
Kapırlardan Ezkara
Artık sınçı, közü açık,
Erge sınçı, eñ bilgiç
Atagın ukkan çoçugan,
Acayıptın dubasın
Adamdan bölök okugan,
Örttöngür cayın suraba -
Ötö sınçı, sıykırçı
Ötkörö erdin özü eken,
Eri ölgöndöy bulkungan
Öküm Manas kankordun
Elesin körgön kezi eken.
Elesin körüp Ezkara
Esinen tana baştadı.
Çoñküröñdün üstünön
Çoñsunup turgan Ezkara
Kulap kete taştadı.
Ölüp ketçü emedey
Öñgöçün tartıp alganı.
«Oo,botom, Coloy beri kelçi,
Men körgöndü kördüñbü?
Tetigi tuura tartkan çaar atçan,
Kınsız kılıç baylangan,
Kayra caar buluttay
Kaar betine aylangan,
Didaarı bölök, zaarı küç

Davul kulak sağır edip,
Beecin'den seçme alp sürüp,
Yiğitlerini toptan sürüp,
Gök açık, yer kapalı,
Uçan toprak toz olup,
Mançulardan Ezkara
Er sınayan o olup,
Yanında Coloy pehlivan var.
İnişli çıkışlı bel boyuna
Şimdi çıkıp Ezkara,
Çoñküröñ'ün başını çevirdi,
Gazaplı hunhar gök yeleliyi
Ezkara bakıp süzdü.
Kâfirlerden Ezkara,
Üstün sınayıcı, gözü açık,
Erlere sınayıcı, en bilgiç,
Ününü duyan ürkerdi,
Acayibin duasını
İnsandan başka türlü okuyan,
Yanası, hâlini hiç sorma –
Aşırı sınayıcı, sihirbaz,
Fazlasıyla er imiş kendisi,
Eri ölmüş gibi silkinen
Hükmü sert Manas hunharın
Suretini gördüğü an imiş.
Suretini görüp Ezkara
Kendinden geçmeye başladı.
Çoñküröñ'ün üstünde
Böbürlenip duran Ezkara
Az kalsın düşüp gidiyordu.
Ölüp gidecekmiş gibi
Boğazı düğümlenip kaldı.
«Ey yavrum, Coloy, beri gel,
Benim gördüğümü gördün mü?
Şu karşıda duran çil atlı,
Kınsız kılıç kuşanmış,
Yeniden yağacak bulut gibi
Yüzü gazaba dönmüş,
Çehresi başka, zehri güçlü;

Karmaşa ketseñ Coloyum,
Kayran candan küdör üz!
Beecinge atı ugulgan
Meenet Manas özü beym,
Karmaş kılçu kankordun
Karagan kara közü beym!
Eñkeytip ceñer er emes,
Borumu bölök eñ başka

Kapışmaya girersen, Coloy'um,
Aziz candan umudu kes!
Beecin'e adı duyulan
Belalı Manas'ın kendisi galiba,
Kapışıp duran hunharın
Bakan kara gözü galiba!
Eğdirip yenilecek er değil,
Duruşu başka, bambaşka,

Mende ceñer şer emes,
Berendigi belgilüü.
Betteşe koyçu er emes!
Botom, men keçee,
Kaldaydan çıkkan çoñ uluk
Kakandı kördüm toorulup,
Kaldaydın saygan bagında,
Kırk eşiktüü Beecindin
Karıkandın tagında,
Oo, botom,
Çınmaçın talın kıyganda
Çın Beecin curtun cıyganda,
Alp menen döö, baatırın
Tegiz cıyıp alganda,
Çubatuuga salganda,
Karıkandın aldında
Çoñküröñ oozun burgamın.
Kaynap catkan kıtaydın
Alptarın sınap turgamın.
Acalım cetip ölbödüm,
Kırk uruu kıtay Beecinden
Alptan mınday körbödüm.
Baatırdıgı başkaça,
Akırı tübü körörsüñ
Kakandı buzat köykaşka.
Beker Manas şer emes,
Mende ceñer er emes.
Çarpışsak çama kelebi,
Çabışsa moyun berebi,
Kızır çalgan Manastı

Kul yenebilecek arslan değil,
Yiğitliği besbelli.
Karşısına çıkılacak er değil!
Yavrum, ben geçende,
Kalday'dan çıkma büyük ulu
Kakan'ı gördüm dolaşıp,
Kalday'ın diktiği bağında,
Kırk kapılı Beecin'in,
Karıkan'ın tahtında,
Ey yavrum,
Çınmaçın söğüdünü kestiğinde,
Çın Beecin halkını topladığında,
Alpıyla devini, bahadırını
Hepten toplayıp aldığında,
Geçit resmine dizdiğinde,
Karıkan'ın önünde
Çoñküröñ'ün başını çevirdim.
Kaynayıp duran Kıtay'ın
Alplerini sınayıp durdum.
Ecelim yetip ölmedim,
Kırk boy Kıtay Beecin'inde
Alplerden böylesini görmedim.
Bahadırlığı bambaşka,
Eninde sonunda görürsün,
Kakan'ı bozar bu şanlı.
Manas boşuna arslan değil,
Kul yenebilecek er değil.
Çarpışsak gücümüz yeter mi,
Vuruşsa boyun eğer mi,
Kızır'ın dokunduğu Manas'ı

Kıyşaytıp mende alabı,
Kan içmenin özü eken,
Ee, Coloy, katılgan aman kalabı?
Balban da eken, şer da eken,
Kızıtalak bul Manas
Kıtay emes baykasam,
On segiz miñ aalamga
Datı keler er eken.
Keçee, ababız Esenkanıbız
Kaardı katuu saldı ele,
Manastı taap kelbeyt - dep,
Ayardı kırıp saldı ele.
Kızıtalak bul burut
Kırgızga bolgon çep eken,
Al kılıgın bilgende
Ayardın baarın çaptırgan
Al kılıgı ep eken.
Ala-Toodoy baatırga,

Kul eğip alabilir mi,
Kan içicinin ta kendisiymiş,
Ey Coloy, sataşan sağ kalır mı?
Hem pehlivanmış hem arslanmış,
Kahrolası bu Manas,
Bakıyorum da Kıtay işi değil,
On sekiz bin âleme
Ünü yayılır er imiş.
Geçende ağamız Esenkan'ımız
Şiddetli gazap salmıştı,
Manas'ı bulup gelmiyor – diye,
Ayarları kırıp geçirmişti.
Kahrolası bu Burut
Kırgız'a kale olmuş meğer,
O huyunu bilince
Ayarların hepsini kırdıran
O işi yerindeymiş.
Ala Dağ gibi bahadıra,

Aybatı suuk kapırga
Çıdap balban barabı,
Çındaşkan aman kalabı,
Katılgandın çıkkıday
Talkan bolup daldalı,
Kızıtalak kankordun
Karap turçu, Coloyum,
Beecinge tier cañcalı.
Kapıray, telegeyi teñ eken,
Şay koldogon şer eken.
Için karap otursam,
Cer cüzünön keñ eken,
Beecinge cañcal salat -dep,
Sınçılar aytkan ep eken,
Kızıtalak burutka
Kıraan Manas kabılan
Kalaaluu korgon çep eken.
Bir karasam bul burut
Bir kişidey körünöt,
Bir karasam bul burut

Heybeti ürkütücü kâfire
Dayanıp pehlivan varır mı,
Ciddi tutuşan sağ kalır mı,
Sataşanın paramparça,
Un ufak olur kalkanı,
Kahrolası hunharın,
Bak dur hele, Coloy'um,
Beecin'e değer kavgası.
Şaşılası, her yanı denkmiş,
Pirlerin koruduğu arslanmış.
İçini yoklayıp bakarsam,
Yeryüzünden genişmiş,
Beecin'e kavga salar – diye,
Sınayıcıların dediği doğruymuş,
Kahrolası Burut'a
Kartal Manas kaplan,
Şehirli hisar, kale imiş.
Bir bakarım, bu Burut
Bir kişi gibi görünür,
Bir bakarım, bu Burut

Miñ kişidey körünöt.
Köp döönü sınap barganda
At boroyun sıdırdım,
Arı cagı Bañbañ-Sazañşañ
Barı-cogun kıdırdım.
Kazam cetip ölbödüm,
Uşul öñdüü kıyındı
Cer cüzünön körbödüm.
Men Ezkara bolgonu,
Sınçı - dep atka kongonu,
Mınday candı bilbedim,
Mınday candı tuybadım.
Bul Altaydın booruna
Sınçı menen men kelbey,
Kokuy bolgon ekemin.
Kara közüm kaşayıp,
Sokur bolgon ekenmin.
Atası başka bul burut
Bul Altayda tuulgan,
Aman bolsoñ körörsüñ,
Beecinge salat çuulgan.
Er müçösün men karap,
Bokonom ketti bolkuldap,
Cürögüm ketti solkuldap,
Bilegimden sap ketti,
Cürögümdön kap ketti.
Körsö kursak kaynagan,
Buşman mında turbaybı!

Bin kişi gibi görünür.
Nice devi sınayıp gittiğimde
At koşturup dolaştım,
Ötesi Bañbañ-Sazañşañ,
Varını yoğunu gezdim.
Kazam yetip ölmedim,
Bunun gibi bir yamanı
Yeryüzünde görmedim.
Ben Ezkara olalı,
Sınayıcı diye ad alalı,
Böyle bir can bilmedim,
Böyle bir can duymadım.
Bu Altay'ın bağrına
Sınayıcı olarak gelmeyip,
Vah, yazık etmişim.
Kara gözüm kör olup,
Meğer kör olmuşum.
Babası başka bu Burut
Bu Altay'da doğmuş,
Sağ olursan görürsün,
Beecin'e salar velveleyi.
Erin endamına bakınca,
Böğrüm zonklayıp gitti,
Yüreğim çarpınıp gitti,
Bileğimden derman gitti,
Yüreğimden takat gitti.
Meğer içimi kaynatan
Tasa buradaymış işte!

Beecinge beypay saluuçu,
Duşman mında turbaybı!
Kapıray, sölökötün, söölötün
Oo, botom, Coloy karaçı,
Atka mingen kelbetin!
Oñ dalısı keñ eken,
Oyronuñ çıkkan bul burut
Oyrottu buzar şer eken.
Kaardanıp Esenkan
Kapa bolup turdu ele,

Beecin'e kargaşa salacak
Düşman buradaymış meğer!
Şaşılası, endamına, heybetine,
Ey yavrum, Coloy, baksana,
Ata binmiş şu görkeme!
Sağ küreği genişmiş,
Yıkımın olan bu Burut
Oyrot'u bozacak arslanmış.
Gazaplanıp Esenkan
Kederlenip durmuştu,

Kayran Esenkanımdın
Bul bilimi ep eken.
Sürü suuk buruttu
Suuga salsa batabı,
Kakançındın Beecinge
Karmaşpay karap catabı!
Culkunup ketse sur colbors,
Sölökötün kördüñbü,
Coloyum, mınday can bolbos!
Kara çaar kabılan
Kaptalında çamınat,
Çolok kök cal arslan
Oozun açıp kamınat.
Katılar bolsok bul kankor
Bilgen çırın kılbaybı,
Kaarına alsa bul kankor
Bizdi Kakanga çeyin kırbaybı!
Bulkunsa buzuk salat go,
Üyüñ küygön bul burut
Kaynap cıtkan kıtaydın
Kandıgın tartıp alat go!
Kabagı biyik, öñü saz,
Kaarı başka, zaarı küç
Akılman ayran tañ bolup,
Kalayman boldu bizdin baş!
Uşu burut soo emes,
Örttönböy koyor er emes,
Kokuy, Coloy, közüñdü aç!
Kıyındı kırıp ötöt beym,
Kıyratıp kırıp bul curttu
Tübünö çoguu cetet beym!
Curttan mınday tuybadım,
Elden mınday körbödüm,
Emi Coloy, közüñdü aç!
Baatırdıgı başkaça,
Balbandıgı bir kança,
Eñişip adam alabı,
Epsiz şerdin özü eken,

Aziz Esenkan'ımın
Bu öngörüsü doğruymuş.
Heybeti soğuk Burut'u
Suya salsan sığar mı,
Kakançın'ın Beecin'ine
Kapışmadan bakıp yatar mı!
Silkinip gitse boz kaplan,
Endamını gördün mü,
Coloy'um, böyle can olmaz!
Kara benekli kaplan
Böğründe atılıp durur,
Güdük kuyruklu gök yeleli arslan
Ağzını açıp hazırlanır.
Sataşacak olursak bu hunhar
Bildiği kavgayı yapmaz mı,
Gazaba gelse bu hunhar
Bizi Kakan'a dek kırmaz mı!
Silkinse fitne salar ya,
Evi yanası bu Burut,
Kaynayıp duran Kıtay'ın
Hanlığını çekip alır ya!
Kaşı yüksek, benzi sağlam,
Kahrı başka, zehri güçlü,
Bilgeler hayran, şaşkın olup,
Bizim baş kargaşaya düştü!
Şu Burut boş değil,
Yakıp yıkmadan duracak er değil,
Aman Coloy, gözünü aç!
Yamanları kırıp geçer galiba,
Bu yurdu yıkıp kırarak
Hepimizin kökünü kurutur galiba!
Ellerde böylesini duymadım,
Halklarda böylesini görmedim,
Şimdi Coloy, gözünü aç!
Bahadırlığı bambaşka,
Pehlivanlığı kat kat,
Güreşip insan alt eder mi,
Eşsiz arslanın ta kendisiymiş,

Eñkeytip adam alabı?
Burutka bütkön tuu eken,
Kakançıluu Beecinge
Başına tüşkön çuu eken!
Bilegi coon, taş cürök
Kaydan çıga kaldı eken,
Bil müçölüü badirek!
Bolotton kılgan çokmorun
Koroytup öödö aştagan,
Koygulaşsa san kolgo
Korkup koltuk açpagan,
Koygulaşa ketkendi
Koyondoy cerge cançtagan.
Kabagı tereñ bıtkılday,
Kızıtalak bul kankor
Karmaşkandı cutkuday.
Murunu butkul señirdey,
Kızıtalak bul burut
Bulkuşkandı cegidey.
Bizdin kıtay Beecindi,
Kıyırımdı Kızır çalsaçı,
Kıyın eken bul Manas
Kıtayda tuulup kalsaçı!
Bizdin kıtay Beecinde
Teñ kelüüçü teñi cok
Tegi, burkum, kanteyin,
Uşul burut şaytanga
Teñ sayışar eri cok!
Teñelişsek bul burut
Teñseltip aydap imeret,
Tegi, Coloy, sak bolçu,
Tobuñdu çeçip ciberet!
Belgilüü eken, şer eken,
Mendeden bölök körünöt.
Oñ cagın duşman tük çalbayt,
Oyronuñ çıkkan Manaska
Ukuruk kayırar tük kalbayt.
Coldoşu çilten seksen tört,
Kızıtalak kankordun

Eğdirip insan yenebilir mi?
Burut'a verilmiş tuğ imiş,
Kakançın'lı Beecin'in
Başına düşen bela imiş!
Bileği kalın, taş yürekli,
Nereden çıkıverdi ki,
Fil gövdeli soysuz!
Çelikten yapılma topuzunu
Havaya dikip sapına geçirmiş,
Sayısız orduyla dövüşse
Korkup koltuk açmayan,
Dövüşe tutuşanı
Tavşan gibi yere çalan.
Kaşı derin, dağ kovuğu gibi,
Kahrolası bu hunhar,
Kapışanı yutacak gibi.
Burnu koca dağ burnu gibi,
Kahrolası bu Burut,
Boğuşanı yiyecek gibi.
Bizim Kıtay Beecin'i,
Diyarımı Kızır kollasaydı,
Yaman imiş bu Manas,
Keşke Kıtay'da doğsaydı!
Bizim Kıtay Beecin'de
Denk gelecek dengi yok,
Hey gidi, putum, ne edeyim,
Şu Burut şeytana
Denk vuruşacak eri yok!
Denkleşmeye kalksak, bu Burut
Sendeletip sürüp götürür,
Hele Coloy, tetik dur,
Topluluğunu dağıtıverir!
Belli imiş, arslan imiş,
Kuldan başka görünür.
Sağ yanına düşman hiç sokulamaz,
Yıkımın olan Manas'a
Urgan atacak kimse kalmaz.
Yoldaşı çilten, seksen dört,
Kahrolası hunharın

Serp salgan cagı kızıl ört.
Karmaş kılsak, bul kankor
Kak töbödön tüşpösün,
Katılgandı talkalap,
Kandı suuday içpesin!
Beren da eken, şer da eken,
Bet algandı koyobu,
Armanda bolup ölböylü,
Alışsa kanga toyobu?

Göz attığı yan kızıl alev.
Kapışırsak, bu hunhar
Tam tepemize inmesin,
Sataşanı parçalayıp,
Kanı su gibi içmesin!
Hem yiğitmiş hem arslanmış,
Yöneldiğini bırakır mı,
İçimizde ukdeyle ölmeyelim,
Tutuşsa kana doyar mı?

Akıl oylop, iş iştep,
Alışpay koldu tıysakçı,
Altı külük at berip,
Alakanday kat berip,
Kakançındın Beecindin
Kalıñ kolun cıysakçı!
Kaptap uruş salsakçı,
Zıykırçını çakırıp,
Anan baylap alsakçı,
Karap körçü Manastı
Kazanday kara börkü bar,
Aalamdın baarısın
Buy kıluuçu erki bar!»
Anda Coloy munu aytat,
Adam bilgis şumdu aytat:
«Ulugum Esen ciberdi,
Uruşpay kantip ketebiz?
Uruşpay ketsek okustan,
Manastan korkup keldiñ - dep,
Kan Esenkan töröbüz
Kırıp salat kokustan.
Mından başta Esenkan
Epsiz buyruk kılganda
Kaman alp, Döñgö balban bar,
Üyüñ küygön burutka
Ütüröñdöp köp candar
Kaptap kirip uruştuk.
Buruttu baylap aluuga,
Kaardı katuu baştadı,

Akıl edip iş görüp,
Tutuşmadan orduyu dizginlesek,
Altı yürük at verip,
Avuç kadar mektup verip,
Kakançın'ın, Beecin'in
Kalabalık ordusunu toplasak!
Bastırıp savaş açsak,
Büyücüyü çağırıp,
Sonra bağlayıp alsak,
Bak hele Manas'a,
Kazan gibi kara börkü var,
Âlemin tamamını
Buyruğuna alacak gücü var!»
O zaman Coloy şunu söyler,
İnsanın bilmediği kurnazlığı söyler:
«Ulum Esen gönderdi,
Savaşmadan nasıl gideriz?
Savaşmadan gidersek kazara,
Manas'tan korkup geldin – diye,
Han Esenkan töremiz
Kırıp geçirir ansızın.
Bundan önce Esenkan
Ölçüsüz buyruk verdiğinde,
Kaman alp, Döñgö pehlivan var,
Evi yanası Burut'a
Kükreyip nice canlar
Bastırıp girip savaştık.
Burut'u bağlayıp almaya,
Şiddetli gazaba başladı,

Döñgö, Kaman alpıñdı
Takır kırıp taştadı.
Keyişti kenen baştadı,
Keçilderdi kırdırıp,
Öz bilgenin kılıptır,
Kolgo tüşkön keçilge
Kaardı katuu baştaptır,
Katuu kılıp korduktu
Kayasın kesip taştaptır.
Üç kalayman bir saldı,
Cılkım emes, bul burut
Ükürüm tiyip bir aldı.
Bul kankordun özünö
Katılıp kördüm azaptı.
Özümö özüm ee bolsom,
Katılbayt elem kankorgo.
Karmaşpayt elem men özüm,
Al öñdöngön antkorgo».
Ezkara sınap küyünüp,

Döñgö'yü, Kaman alpını
Tümden kırıp attı.
Derdi bol açtı başımıza,
Keşişleri kırdırıp,
Kendi bildiğini yapmış,
Ele düşen keşişe
Şiddetli gazap etmiş,
Zulmü ağırlaştırıp
Hayasını kesip atmış.
Üç kez kıyamet kopardı,
Yalnız yılkımı değil, bu Burut
Öküz sürüme vurup aldı.
Bu hunharın kendisine
Sataşıp azabı gördüm.
Kendi keyfime kalsaydı,
Sataşmazdım hunhara.
Kapışmazdım ben kendim
Onun gibi bir düzenbazla».
Ezkara sınayıp hayıflanıp,

Kaptap kelgen köp asker
Kayran candan tüñülüp,
Koñguroo bekem kagılıp,
Kol esinen cañılıp,
Korcoytup Manas kök caldı
Kaptamak boldu köp uluk.
Kerceñdegen kapırlar
Esenkan buyruk kılgan soñ,
Çınmaçından, Beecinden
Keliptir eçen baatırlar
Kerikke oktu artışıp,
Kerney, surnay tartışıp,
Kelgender karap turabı,
Keriş baştap, çır salbay
Kıtaydı kuday urabı!
Buyruk algan kanınan,
Uluk eken Esenkan
Ant içken eken abıdan.
Kan içüüçü balbanı

Bastırıp gelen çok asker
Aziz candan umut kesip,
Çan sıkıca çalınıp,
Ordu aklını şaşırıp,
Heybetli Manas gök yeleliyi
Nice ulu bastırmaya davrandı.
Dikleşen kâfirler,
Esenkan buyruk verince,
Çınmaçın'dan, Beecin'den
Gelmiş nice bahadırlar,
Gergedana ok yükleyip,
Boru, zurna çalışıp,
Gelenler bakıp durur mu,
Çarpışma açıp kavga salmadan
Kıtay'ı Tanrı mı çarpsın!
Buyruğu hanından almış,
Ulu imiş Esenkan,
İyice ant içmiş meğer.
Kan içici pehlivanı,

Kalayman salıp, çuu tartıp,
Kaptap cönöp kalganı,
Kalkı Altaydan köçördö
Kankordun kılgan cañcalı.
Oylondu kıtay cetüügö,
Oroy tuugan kankordu
Oyron kılıp ötüügö,
Çaması kelse çapçışıp,
Kakanga baylap ketüügö.
At kötörgüs cöösü bar,
Alpı menen döösü bar,
Kuturganday culkunup,
Kıncıdagı balbanı
Kızır çalgan kök caldı
Kıcıldap kaptap kalganı.
Çoñ mergenden Karacoy
Çogultup kolun katuu aydap,
Cöö külügün bat aydap,
Kaşat menen kamındı.
Kara calduu Boroonçu,
Çoyunbaş çabar balbanı
Mıktıdan miñ kol alganı,
Kankoruñdu karata
Kaptap cürüp kalganı.
Kalmaktardın Coloyu
Ayzaga kambıl ıktuusu,
Aydagan eken cön turbay
Adis saygıç mıktuusu.
Kerik mingen çoñ Döödür

Kıyamet salıp çığlık koparıp,
Bastırıp yola koyuldu,
Halkı Altay'dan göçerken
Hunharın çıkardığı kavga bu.
Kıtay düşündü yetişmeyi,
Sert doğmuş hunharı
Yıkıp geçmeyi,
Gücü yeterse çarpışıp,
Kakan'a bağlayıp götürmeyi.
Atın taşıyamadığı yayası var,
Alpı ile devi var,
Kudurmuş gibi silkinip,
Zırh kuşanmış pehlivanı,
Kızır'ın dokunduğu gök yeleliyi
Kaynaşarak kuşatıverdi.
Büyük nişancılardan Karacoy,
Ordusunu toplayıp sıkı sürüp,
Yaya yürüklerini tez sürüp,
Yar boyunca hazırlandı.
Kara yeleli Boroonçu,
Topuz çalan pehlivanı,
Seçmeden bin asker aldı,
Hunharına doğru
Bastırıp yürüyüverdi.
Kalmakların Coloy'u,
Mızrakta becerikli ustası,
Boş durmayıp sürmüş meğer
Usta saplayıcı yamanını.
Gergedana binen koca Döödür,

Uruş dese süyüngön,
Uypalgır türü mına bul -
Köpkök temir kiyingen,
Coo degende süyüngön.
Suu iç dese, uu içken,
Adamdan korkup tartpagan,
Acaldan kayra kaytpagan.
Berenderi belgilüü
Bet alışıp turuşup,

Savaş dense sevinen,
Yıkılası sureti işte bu –
Masmavi demir kuşanmış,
Düşman dense sevinen.
Su iç dense zehir içen,
İnsandan korkup çekinmeyen,
Ecelden geri dönmeyen.
Yiğitleri besbelli,
Yüz yüze gelip durdular,

Betteşmek boldu uruşup,
Camgır kılıp caa tartıp,
Cabılmak boldu Manaska
Möndürdöy kılıp ok atıp,
Artıgı bar, alpı bar,
Artıkça kaptap uruşup,
Kete turgan saltı bar,
Kerik minip, bil minip,
Kelgen eken karkıbar.
Mıltık atıp, caa tartsa
Mergendikke barkı bar,
Kara mıltık kars etse -
Kaçpay turgan eri bar,
Çogool mıltık çort etse -
Çoçup ketpes eri bar.
Çoñ kanının aldınan
Manastı baylap kelüügö,
Tartuu kılıp berüügö,
Kamıngan eken abıdan.
At kötörgüs döölördü,
Cumşagan eken Esenkan
Attan külük cöölördü.
Bet alışçu kandardı,
Cibergen eken Esenkan
Adamdın alı cetpegen
Ala-Toodoy balbandı.
Caykı semiz bukaday
Barbayganın cibergen,
Çoñdugu toonun teñindey,
Dardayganın cibergen.
Katuu kırgın karmaştı
Saluuçulardı cibergen,
Tiktegenin tim baylap,
Aluuçulardı cibergen.
Manastı közdöy bet alıp,
Baarısı ayza kötörüp,
Kaardı katuu saldı emi,
Camgır kılıp, caa tartıp,
Kaptap cürüp kaldı emi!

Vuruşup karşılaşmaya davrandılar,
Yağmur gibi yay çekip,
Manas'a çullanmaya davrandılar,
Dolu gibi ok yağdırıp,
Seçkini var, alpı var,
Fazlasıyla bastırıp vuruşup,
Dalıp geçmek âdetleri var,
Gergedana binip, file binip,
Gelmiş meğer heybetlisi.
Tüfek atıp yay çekince
Nişancılıkta değeri var,
Kara tüfek çat edince
Kaçmadan duran eri var,
Fitilli tüfek pat edince
Ürküp gitmeyen eri var.
Büyük hanının huzuruna
Manas'ı bağlayıp getirmeye,
Armağan edip sunmaya,
İyice hazırlanmış meğer.
Atın taşıyamadığı devleri
Göndermiş meğer Esenkan,
Attan yürük yayaları.
Karşı duracak hanları
Yollamış meğer Esenkan,
İnsanın gücü yetmeyen
Ala Dağ gibi pehlivanı.
Yaz semizi boğa gibi
Kabaranını göndermiş,
Büyüklüğü dağın yarısı kadar,
Heyula gibisini göndermiş.
Şiddetli kırgın kapışmayı
Salanları göndermiş,
Göz koyduğunu dosdoğru bağlayıp
Alanları göndermiş.
Manas'a doğru yönelip,
Hepsi mızrak kaldırıp,
Şiddetli gazap saldı şimdi,
Yağmur gibi yay çekip,
Bastırıp yürüdü şimdi!

Toru ala celek bulgalap,
Taptap kalgan kezi eken
Alaman koyup kalıñ kol,
Kaptap kalgan kezi eken.
Çokmorçondor betinde
Çoñ balbandar çetinde,
Kılıççandar betinde,
Kıcıldagan kapırdın,
Kıyladan küçtüü baatırdın
Kıyındarı çetinde.
Zulpukor, sootun kamdaşıp,
Kalgan eken kapırlar
Biröönü biröö aydaşıp,
Dürkün-dürkün bölünüp,
Tümön kol caynap körünüp,
Köktön munar bölünüp,
Cabılganda cañ-cuñu
Can koybostoy körünüp,
Kuday betin körsötpö,
Ayzanın başı çabışıp,
Adamdın başı kagışıp,
On başılar oroktop,
Elüü başı, cüz başı
Tuş-tuşunan cügürüp,
Miñ başının baarısı
Kayran candan tüñülüp,
Kalayman tüşö kalganı,
Kaptap kıtay alganı.
Tim ele koyso bul kıtay
Kara candı ayabay,
Kaptap kıtay kalganı.
Kaarın karap otursa
Manastı baylap alganı,
Karmap ele oruna
Tartıp barar oyu bar,
Esenkandın koluna
Manastı baylap berüügö,
Baarı kıtay cabılıp,

Doru ala flamayı sallayıp,
Kızışıp coştuğu an imiş,
Yağma salıp kalabalık ordu
Bastırıverdiği an imiş.
Topuzlular öndedir,
Koca pehlivanlar kenardadır,
Kılıçlılar öndedir,
Kaynaşan kâfirin,
Nicesinden güçlü bahadırın
Yamanları kenardadır.
Zülfikârı, zırhı hazırlayıp
Durmuşlar meğer kâfirler,
Biri birini sürükleyip,
Bölük bölük ayrılıp,
Tümen ordu kaynaşıp görünüp,
Gökten pus bölünüp,
Çullandığında cañ-cuñları
Can koymayacak gibi görünüp,
Tanrım, böyle gün gösterme,
Mızrağın ucu tokuşup,
İnsanın başı çarpışıp,
Onbaşılar kuşatıp,
Ellibaşı, yüzbaşı
Dört bir yandan koşuşup,
Binbaşıların tamamı
Aziz candan umut kesip,
Kıyamet kopuverdi,
Kıtay bastırıp sardı.
Hiç durur mu bu Kıtay,
Kara canını esirgemeden,
Kıtay bastırıverdi.
Gazabına bakılırsa,
Niyeti Manas'ı bağlamaktı,
Tutup olduğu gibi zindana
Sürüyüp götürmek niyeti var,
Esenkan'ın eline
Manas'ı bağlayıp vermeye,
Bütün Kıtay çullanıp,

Kalgan eken kayrıdin,
Caa tartkanı caa tartıp,
Cabıldı Manas erine.
Tirüü adam körbösün,
Mınday zorduk müşküldü
Mendesine berbesin
Kaldayı bar, kanı bar
Kan Manastı kalıñ kol
Kaptagan eken abıdan
Kaptaganın körgön soñ

Girişmiş meğer dinsizler,
Yay çekeni yay çekip,
Çullandılar er Manas'a.
Diri insan görmesin,
Böyle zorlu bir sıkıntıyı
Kuluna vermesin.
Kalday'ı var, hanı var,
Han Manas'ı kalabalık ordu
İyice kuşatmış meğer.
Kuşattığını gördükten sonra,

Koldun artın Ezkara
Kordop aydap bergen soñ
Uluktarı, kandarı
Kol baştagan candarı
Biröönü biröö süröşüp,
Kankor Manas kök caldın
Karmaarın çoguu tileşip,
Ezkara, Coloy munu aytıp
Badana kiygen balbanın
Balbandarın, erlerin:
«Basa kaptap bargıla,
Kızıtalak buruttu
Koyboy baylap algıla,
Korduktu koydoy salgıla!
Biröön tiybey, miñiñ tiy,
Çabalıñ koyup, ıktuuñ tiy,
Ayzakerden akılman
Ayabagan mıktuuñ tiy!
Ereniñ tiy, kanıñ tiy,
Eneñdin körü burutka
Biriñ kalbay baarıñ tiy!
Bet alıp ayza suna kör,
Cabıla kılıç çaba kör,
Köödök Manas buruttu
Körünöö baylap ala kör!
Keçee, Orto-Beecin oyunda,
Esenkandın toyunda,
Esenkan kebin uktuñar,

Ordunun ardını Ezkara
Zorlayıp sürüp verince,
Ululları, hanları,
Orduya baş olan canları,
Biri birini itekleyip,
Hunhar Manas gök yelelinin
Tutulmasını hep birden dileyip,
Ezkara, Coloy şunu söyleyip,
Zırh giymiş pehlivanına,
Pehlivanlarına, erlerine:
«Basıp bastırıp varın,
Kahrolası Burut'u
Kaçırmadan bağlayıp alın,
Koyun boğazlar gibi horlayın!
Biriniz değil, bininiz saldırın,
Zayıfınız dursun, ustanız saldırsın,
Mızrakçılardan akıllısı,
Acımasız yamanınız saldırsın!
Ereniniz saldırsın, hanınız saldırsın,
Anası yanası şu Burut'a
Biriniz kalmadan hepiniz saldırın!
Yönelip mızrak uzatın,
Hep birden kılıç çalın,
Toy Manas Burut'u
Göz göre göre bağlayıp alın!
Hani geçende, Orto-Beecin ovasında,
Esenkan'ın toyunda,
Esenkan'ın sözünü duydunuz,

Temir arkan torçondor,
Tegiz kancar kolçondor,
Tırgootuñ tıypıl çıktıñar,
Tamaşasın, buzugun
Esenkandın uktuñar!
Ayzakerden mıktılar,
Atañdın körü, burutka
Cabılıp ayza saygıla,
Kürsülüü, çokmor balbandar
Eselek balban burutka
Bet alıp çokmor çapkıla,
Kalktı kırgan kankordu,
Kara neet antkordu
Esebin eptep tapkıla,
Esebin çoguu kılgıla,
Kürsü, çokmor, kolçonuñ,
Kaçpay karşı turgula!
Köödögüñör ölgülö,
Ölgönüñdön kalganıñ
Köödök Manas buruttu

Demir urgan, ağ taşıyanlar,
Elleri hep hançerliler,
Tırgoot'unuz eksiksiz çıktınız,
Şakasını da fitnesini de
Esenkan'dan duydunuz!
Mızrakçıların yamanları,
Kahrolasıca şu Burut'a
Çullanıp mızrak saplayın,
Gürzlü, topuzlu pehlivanlar,
Şaşkın pehlivan Burut'a
Yönelip topuz çalın,
Halkı kıran hunharın,
Kara niyetli düzenbazın
Hesabını bir yolunu bulup görün,
Hesabını hep birden görün,
Gürz, topuz, silah taşıyanınız,
Kaçmadan karşı durun!
Gerekirse gözü karanız ölsün,
Ölenden arta kalanınız,
Toy Manas Burut'u

Ketirbey baylap bergile!
Kokus Manas kutulsa,
Bilgen çırım kılamın,
Atañdın körü, balbandar,
Biriñdi koyboy kıramın!
Kıyındarıñ soromun,
Kıyındarıñdı talkalap,
Kırgın kılıp koyomun.
Siler milek, al calgız
Kutkarıp iyseñ oñobu,
Korcoktogon kokuydu
Ketirgende bolobu?
Ayda, ayda, ayda - dep,
Buruttu kaptap cayla - dep,
Kırk balasın kırgın - dep,
Kızıktı mınday kılgın - dep,
Balaanı başka salgın - dep,
Uluguñ aytkan Manastı,

Kaçırmadan bağlayıp verin!
Kazara Manas kurtulursa,
Bildiğim kavgayı yaparım,
Kahrolasıcalar, pehlivanlar,
Birinizi koymadan kırarım!
Yamanlarınızı ezerim,
Yamanlarınızı parçalayıp
Kırgına uğratırım.
Siz binlercesiniz, o yalnız,
Kaçırırsanız olur mu,
Kabarıp duran şu belayı
Elden kaçırmak olur mu?
Sür, sür, sür – diye,
Burut'u bastırıp yok et – diye,
Kırk çocuğunu kırın – diye,
Görülmedik işi böyle yapın – diye,
Belayı başına salın – diye,
Ulunuzun söylediği Manas'ı,

Uruş kılçu kankordu
Kakançındın, Beecindin
Uyasın buzçu antkordu,
Korduktu koydoy salgıla,
Koyboy baylap algıla!
Esenkanıñ aytkan kep
Kaar salıp kankorgo
Esebin emi tapkıla,
Bir aylasın kılgıla!
Kakançından, Beecinden
Balban da eken, er da eken.
Naamdı mından alabız,
Kızıtalak kankorgo
Çama kelbey çaldırıp,
Balbandın baarın aldırıp,
Kaardı bülük kıldırıp,
Katılgandı kırdırıp,
Kantip tirüü kalabız?
Karmabasak Manastı,
Kan Esendin aldına
Kanday coop aytıp barabız?
Kaptap kirip kankordu
Çapçışıp çarkıñ kelbese,
Kırılıp çoguu ölölü,
Ölböy-citpey baarıbız
Kan Esenkan törögö
Kandayça coop bereli?!
Kanga kuru bargıça
Takır kalbay ölölü
Atı ugulgan kankordu

Al Esenkan baaşaga
Karmap tirüü bereli.
Ayza sayıp bakırıp,
Tuş-tuştan sayıp türtölü,
Tuura kök cal Manastın
Bir bokçosun tinteli.
Erikpey ayza sayalı,
Kerilip kürsü çabalı,

Savaş çıkaran hunharı,
Kakançın'ın, Beecin'in
Yuvasını bozacak düzenbazı,
Koyun boğazlar gibi horlayın,
Kaçırmadan bağlayıp alın!
Esenkan'ınızın dediği söz:
Hunhara gazap salıp
Hesabını şimdi görün,
Bir çaresine bakın!
Kakançın'dan, Beecin'den
Pehlivan da varmış, er de varmış.
Namı bundan alırız,
Kahrolası hunhara
Gücümüz yetmeden kaptırıp,
Pehlivanların hepsini kırdırıp,
Gazabı kargaşaya çevirtip,
Sataşanı kırdırıp,
Nasıl sağ kalırız?
Tutmazsak Manas'ı,
Han Esen'in huzuruna
Ne cevapla varırız?
Bastırıp girip hunharla
Çarpışmaya gücün yetmezse,
Kırılıp hep birden ölelim,
Ölmeden yitmeden hepimiz
Han Esenkan töreye
Nasıl cevap verelim?!
Hana eli boş varmaktansa
Tümden bitip ölelim,
Adı duyulan hunharı

O Esenkan padişaha
Diri tutup verelim.
Mızrak saplayıp bağırıp,
Dört yandan saplayıp itelim,
Şu gök yeleli Manas'ın
Bir heybesini yoklayalım.
Usanmadan mızrak saplayalım,
Gerilip gürz çalalım,

Kerişke kelgen kankordun
Bir esebin tabalı.
Altay toosun böksölöp,
Celbegendey kılalık,
Arbıp kayra ok atıp,
Atañdın körü, bul burut
Mından kiyin Kakanga
Kelbegendey kılalık.
Bir esebin tabalık,
Kapkayda cinin kagalık.
Dalbaaday sabap daldaytıp,
Buzuktu süygön kankordun
Bir esebin tabalık.
Korcoloñdop küç kılsa,
Tirüü koyboy caylaylık,
Bul balbandın içinde
Alpıñ dalay, börüñ bar,
Akılga dıykan Ezkara
Aytkan sözüm bilip al!
Alaköödön Mañkuş er,
Aytkanım uşu bilip al!
Camanıñ cok, ıktuusuñ
Calañ biröö̈ñ miñ kolduk,
Calañkıçtay mıktuusuñ.
Beecinde Esenkanıñdın
Bel baylagan belisiñ,
Kılım kıtay curtunun
Bek işengen erisiñ.
Er - dep, sınap caktırgan
Beelegile, balbandar,
Bek Esenkan uluguñ
Kazınaga baktırgan,
Alışkandı koybogon,
Bir çoçkonun etine
Bir cegende toybogon,
Kıncıñdı çeçip moynuñdan
Kıyın coogo cumşadı.
Capayı kankor buruttan
Körböy kantip kalalı,

Kavgaya gelen hunharın
Bir hesabını bulalım.
Altay dağının yamacından
Bir daha geçemez edelim,
Çoğalıp yeniden ok atıp,
Kahrolası bu Burut'u
Bundan böyle Kakan'a
Gelemez hale getirelim.
Bir hesabını bulalım,
Azgınlığını başından silkelim.
Paçavra gibi dövüp sersemletelim,
Fitneyi seven hunharın
Bir hesabını bulalım.
Kabarıp güç gösterirse,
Diri koymadan yok edelim,
Bu pehlivanların içinde
Nice alpınız, kurdunuz var,
Akılda üstat Ezkara'nın
Söylediği sözü belleyin!
Ala göğüslü Mañkuş er,
Dediğim budur, belle!
Kötünüz yok, ustasınız,
Yalnız biriniz bin askere bedel,
Ecel zebanisi gibi yamansınız.
Beecin'de Esenkan'ınızın
Bel bağladığı belisiniz,
Asırlık Kıtay yurdunun
Pek güvendiği erisiniz.
Er diye sınayıp beğendiği –
İyi belleyin, pehlivanlar –
Bey Esenkan ulunuz
Hazineden besletmiş,
Tutuştuğunu bırakmayan,
Bir domuzun etine
Bir yiyişte doymayan,
Boynunuzdaki zinciri çözüp
Çetin düşmana gönderdi.
Yabani hunhar Burut'tan
Görmeden nasıl kalalım,

Köp işenip ciberdi,

Kök cal eken Esenkan
Bir buzuktu buruttan
Körböy kantip kalalı!
Tirüü bolboy kırılıp,
Ölböy kantip baralı!
Aldırıp salsak burutka,
Çoçusañ kayrat kılıñız,
Kuru barsak Esenge
Uyat bolot munubuz!»
Baarısın katar cürgüzüp,
Coloy menen Ezkara
Baatırlıgın bilgizip,
Balbandar munu ukkan soñ,
Aybalta kolgo alganı,
Aytıluu Manas kök calga
Abiyiriñ ketken köp kıtay
Alaman koyup kalganı.
Karasa közgö ilinbeyt,
Kuday betin körsötpö,
Kamgak uçkan emedey,
Kaysı ekeni bilinbeyt.
Calañ kök cal ıktuusu,
Kaptagan eken Manastı
Kakandan kelgen mıktuusu.
Kayratı mol ereni,
Ar kimisi bir toodoy
Kaçpay turgan bereni,
Conumduusu betinde,
Ezkara, Coloy çetinde
Alaman koyup, ayza urup,
Tümöndöp kaptap ketkeni.
Aylansam bolot kudayga,
Kup ıraazı sözünö,
Oşpurdun uulu Kutubiy
Kutman eken karaçı,
Kurgan Manas özünö.
Kutubiy turup munu aytat,

Çok güvenip gönderdi,

Gök yeleli yavuzdur Esenkan,
Burut'tan bir bozguncuyu
Görmeden nasıl kalalım!
Diri kalmadan kırılıp,
Ölmeden nasıl dönelim!
Burut'a yenilip kaptırırsak,
Ürkerseniz gayret edin siz,
Esen'e eli boş varırsak
Ayıp olur bu hâlimiz!»
Hepsini sıra sıra yürütüp,
Coloy ile Ezkara
Bahadırlığını gösterip,
Pehlivanlar bunu duyunca,
Ay baltayı ele aldılar,
Namlı Manas gök yeleliye
Yüz karası nice Kıtay
Hep birden saldırıverdi.
Baksan göze ilişmez,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Savrulup uçan kamgak gibi,
Hangisi olduğu bilinmez.
Hepsi gök yeleli ustası,
Manas'ı sarmış meğerse
Kakan'dan gelen yamanı.
Gayreti bol erleri,
Her birisi bir dağ gibi
Kaçmak bilmez yiğitleri,
İri kıyımı ön saftadır,
Ezkara, Coloy kıyısında
Hep birden saldırıp, mızrak vurup,
On binlerle basıp geldiler.
Kurban olayım Tanrı'ya,
Pek razıyım sözüne,
Oşpur'un oğlu Kutubiy
Kutlu imiş, baksana,
Garip Manas'ın kendisine.
Kutubiy durup şunu söyler,

Kurçagan coonu körgöndö:
«Karaldı, Manas, can dostum,
Altayda tuulup şor bolduñ,
Bitteyimde birigip,
Barmaktayda baş koşkon,
Kenedeyde kezikken
Canıñda dostuñ men boldum.
Altayda oynop tuulgan,
Zordukçu kara kıtayga
Bir salalı çuulgan.
Bılkıldak kuuray bışkıça,

Mıyzamdın gülü uçkuça
Mıktap altı ay salışıp,
Ayza imerip, top buzup,
Acal cetse okko uçup,
Mañdaylaşıp ölüşüp,
Bar calgızdın cazganın
Töbögö kelse körüşüp,
Köp kaptagan kapırga
Köp uruşa bereli,
Ölüp kalbay kapırga
Köçtü kantip bereli!
Küçögön eken bul mancuu
Astın tozo turuşup,
Aldırbaylık amızdı
Altı ayga tınbay uruşup,
Ulugu zaarduu kanına
Uruşup aydap kireli,
Uypaldırıp kıtaydı
Esenkandın aldına!
Azıraak içte armanım -
Kıcıldagan kıtayda
Kırk tütün bolup kalganım,
Bel baylagan belim cok,
Bekip catkan cerim cok,
Ölüp kalsam kıtaydan
Caratkan calgız köönüm tok».
Oşondo Manas kabılan

Kuşatan düşmanı gördüğünde:
«Gözbebeğim Manas, can dostum,
Altay'da doğup kara bahtlı oldun,
Bit kadarken bir olup,
Parmak kadarken baş koşan,
Kene kadarken rastlaşan
Yanında dostun ben oldum.
Altay'da doğup oynayan,
Zorba kara Kıtay'a
Bir salalım velveleyi.
Körpe kuray otu katılaşana dek,

Mıyzam çiçeği savrulana dek
Tam altı ay vuruşup,
Mızrak çevirip, saf bozup,
Ecel gelirse okla uçup,
Yüz yüze gelip ölüşüp,
Bir Tek Tanrı'nın yazdığını
Başa gelirse görüşüp,
Çok üşüşen kâfirle
Durmadan vuruşalım,
Ölmeden kâfire
Göçü nasıl verelim!
Azıtmış meğer bu Mançu
Önünü kesip duralım,
Kaptırmayalım onuru
Altı ay durmadan vuruşup,
Ulu, zehir saçan hanına
Vuruşup sürüp girelim,
Kıtay'ı darmadağın edip
Esenkan'ın önüne dek!
İçimde azıcık hasretim —
Kaynaşan Kıtay içinde
Kırk ocak olup kalışım,
Bel bağladığım dayanağım yok,
Sığınıp yattığım yerim yok,
Kıtay elinde ölürsem
Yaradan bir, gönlüm tok».
O zaman Manas kaplan

Kutubiy kebin ukkan soñ:
«Keyibe, Kutum, keyibe!
Tulpar tandap mineli,
Kumurskaday kıtaydı
Kurutup, aydap sürölü!
Bul Altaydın böksösü
Kokuy, Kutum, ne deysiñ,
Cürböy turgan cer bele?»
Oşonu aytıp er Manas
Oozunan calın bölündü,
Kayra tartpay uruşaar
Kan içme türü köründü.
Arkı kaykı belesti
Aştı Manas aduulap,
Astındagı Toruçaar
Ok ötpös menen cabuulap,
Coonu közdöy bet alsa
Coldoşu Kızır eköölöp,
Oñcoñdotup çaar atın
Kırk çiltender cetelep,
Çiltendin biri sur colbors

Kutubiy'in sözünü duyunca:
«Tasalanma, Kutum, tasalanma!
Tulpar seçip binelim,
Karınca gibi Kıtay'ı
Kurutup, sürüp kovalım!
Bu Altay'ın yamacı,
Aman, Kutum, ne dersin,
Yürünmeyecek yer miydi?»
Bunu deyip er Manas
Ağzından yalın saçıldı,
Geri dönmeden vuruşacak
Kan içici hâli göründü.
Ötedeki kavisli beli
Aştı Manas köpürerek,
Altındaki Toruçaar
Ok geçmez zırhla donanmış,
Düşmana doğru yönelince
Yoldaşı Hızır'la iki olup,
Alaca atını hoplatıp
Kırk çilten yedeğinde,
Çiltenlerden biri boz kaplan

Astı cakta çamınıp,
Ayköl kirdi soguşka
Ayza sunup kamınıp,
Beren da oşol, bel oşol
Bet alışıp kıtayga
Beypaylagan cer oşol.
Kum-Kaşattın moynokto
Kutubiy bar canında,
Kıraan Manas çıkkanda,
Cer caynagan munarık
Tumanbı dese çañ eken,
Ayday sarı özgöçö
Talaa dese el eken,
Toptop catkan köp karaan
Tokoybu? - dep tañ kalsa
Tolkugan kıtay el eken.
Cılt-cult etip körüngön

Ön tarafta atılıp,
Ayköl girdi savaşa
Mızrak uzatıp davranıp,
Yiğit de odur, dayanak odur,
Kıtay'la yüz yüze gelip
Kasıp kavurduğu yer odur.
Kum-Kaşat'ın geçidinde
Kutubiy var yanında,
Şahbaz Manas çıkınca,
Yeryüzünü bürüyen pus
Duman mı desen toz imiş,
Ay gibi sapsarı, apayrı
Bozkır desen el imiş,
Küme küme çok karaltı
Orman mı? diye şaşsan
Dalgalanan Kıtay eli imiş.
Parıl parıl görünen

Cıldızbı dese ot eken,
Tuura tartkan kara kır
Kara kır dese, bel eken,
Al kara kır üstündö
Kaynagan kıtay el eken.
Munarıktuu cerdi kör,
Burulbay koldu saluuçu
Bayagı kıtay eldi kör!
Beecindin kanı Esenkan
Kaldayın katuu cıyıptır,
Kankordu baylap kelgin - dep,
Katuu buyruk kılıptır.
Celdet kaptap cetiptir,
Kıtay, kalmak, mancuuga
Cer körünböy ketiptir.
Karıpçısın kaldaytıp,
Köptügünön kıtaydın
Kün körünböy kalıptır.
Kakançındın kalkı eken,
Kança türdüü alp eken,
Kanı buyruk kılganda
Ay-aalamdı buy kılgan
Al kapırdın saltı eken.
Topurak uçkan beldi kör,
Oşondo cerdin üstündö
Tolkugan kıtay eldi kör!
Ulugu menen Esenkan
Uşunday buyruk kılıptır,
Kulak ugup, köz körgön
Balbandın baarın cıyıptır.
Çınmaçındın şaarınan

Çın sınçısın alıptır,
Malça aydap kuturgur
Çubatuuga salıptır.
Balbanın cıyıp alıptır,
Barbaymın degen adamdın
Oşondo başın alıptır.
Bir başı miñge tatıgan

Yıldız mı desen ateş imiş,
Dümdüz uzanan kara sırt
Kara sırt desen, bel imiş,
O kara sırtın üstünde
Kaynaşan Kıtay eli imiş.
Pusa bürünen yeri gör,
Sapmadan akın salan
O eski Kıtay elini gör!
Beecin'in hanı Esenkan
Kalday'larını sıkı toplamış,
Hunhârı bağlayıp getirin diye,
Sıkı buyruk vermiştir.
Cellatlar üşüşüp yetişmiş,
Kıtay, Kalmak, Mançu'dan
Yer görünmez olmuştur.
Kol zırhlarını kuşanıp,
Kıtay'ın çokluğundan
Gün görünmez olmuştur.
Kakançın'ın halkı imiş,
Nice türlü alp imiş,
Hanı buyruk verince
Ay-âlemi tarumar eden
O kâfirin töresi imiş.
Toprağı savrulan beli gör,
O anda yerin üstünde
Dalgalanan Kıtay elini gör!
Uluğuyla Esenkan
Şöylece buyruk kılmıştır,
Kulak duyan, göz gören
Pehlivanların hepsini toplamış.
Çınmaçın'ın şehrinden

Öz sınçısını yanına almış,
Davar gibi sürüp, kudurası,
Sıraya dizip yürütmüş.
Pehlivanını derleyip almış,
Gitmem diyen adamın
Orada başını almıştır.
Bir başı bine değen

Iktuulardı cibergen,
Ardı kömö muştagan
Mıktılardı cibergen.
Kasaba tuusu kalkıldap,
Küçtüüsü kaptap kalıptır.
Oşo kezde Manastın
Bokono söögü boluptur,
Bolcop körsö kabılan
Opol-toodoy toluptur.
Manas, Manas boluptur,
Tozbos tondu kiyiptir,
Toruçaardı miniptir,
Cetken ceri Kakançın,
Temir arkan toruna
Cetigiñ emi kol saldı,
Esenkandın koluna.
Cekene belge kurçanıp,
Kankordun cayı uşunday,
Cer caynagan kıtayga
Ceke kirdi kol salıp,
Ayza sayıp, Baltay çaap,
Caralaşa ketti emi,
Cer caynagan kıtayga
Ceke törögñ kol salıp,
Aralaşa ketti emi.
Berendin cayı uşunday,
Arbagı küçtüü atı oor
Aralap kol salganı.
Astında mancuu tümön kol.
Aybatı biyik, zaarı küç,
Añtara sayıp alptarın
Arslanıñ kıldı emi tüz.
Eñkeygende er sayıp,
Kankordun cayı uşunday,
Eçenin katar teñ sayıp,
Toruçaar menen çuratıp,
Toodoy-taştay balbanın
Toñkoyto sayıp kulatıp,
Toruçaar tulpar tuylatıp,

Ustaları göndermiş,
Eri yumrukla deviren
Yamanları göndermiş.
Kasaba tuğu dalgalanıp,
Güçlüleri basıp gelmiştir.
O çağda Manas'ın
Kaburgası pekişip kemikleşmiş,
Bakıp kestirsen, kaplan
Ulu dağ gibi dolmuştur.
Manas, Manas olmuştur,
Eskimez kürkü giymiştir,
Toruçaar'a binmiştir,
Vardığı yer Kakançın,
Demir urgan tuzağına,
Yetkin erin el attı şimdi,
Esenkan'ın ordusuna.
İnce beline kuşanıp,
Hunhârın hâli böyledir,
Yeri kaplayan Kıtay'a
Tek başına daldı saldırıp,
Mızrak saplayıp, balta çalıp,
Boğaz boğaza yaralaştı şimdi,
Yeri kaplayan Kıtay'a
Töre'n tek başına saldırıp,
İçine karışıp gitti şimdi.
Yiğidin hâli böyledir,
Ruhu güçlü, adı ağır,
Dalıp saldırışı budur.
Önünde Mançu'dan tümen ordu.
Heybeti yüce, zehri güçlü,
Alplarını devire devire saplayıp
Arslanın düzledi şimdi.
Eğildiğinde er saplayıp,
Hunhârın hâli böyledir,
Nicesini sıra sıra saplayıp,
Toruçaar ile koşturup,
Dağ gibi taş gibi pehlivanını
Tepetaklak saplayıp devirip,
Toruçaar tulparı şahlandırıp,

Tolgondorun sulatıp,
Toruçaarın oynotup,

Tolup catkan kıtaydın
Tobun çeçti soylotup,
Beren Cakıp, Akbaltay
Belekke bergen çarayna
Bekem başka ornotup,
Bet alganın soylotup.
Ayza cetken cerlerin
Ayza menen añtarıp,
Kızıp cakın kelgenin
Kılıç menen kıyratıp,
Tolgop ayza imerip,
Tolkup kelgen kıtaydın
Tobun çeçip ciberip.
Dünüyönü karasa
Munarık tüşüp, çañ bolup,
Koktu menen akkan kan
Orgup bulak kan bolup,
Arı balban, arı şer
Altaydan curtu köçköndö
Kıraanıñ Manas barında
Kırılışkan oşo cer.
Döösü - bötön, alpı - şer
Körgöngö kızık betteşip,
Kıraanıñ Manas barında
Kırılışkan oşo cer.
Kıykırıp ayza sunuşup,
Kagış mınday bolo albayt.
Kançalık künü uruşup.
Uruş kılgan sebebi
Zorduktu kıtay kılganda,
Az tütündü aluuga,
Karmap alsa Manastı
Kurmandıkka çaluuga,
Bilgen çırın kıluuga,
Kolgo Manas tüşkön soñ,
Alakanday busurman

Dolu dolu gelenini serip,
Toruçaar'ını oynatıp,

Dolup taşan Kıtay'ın
Bölüğünü çözdü süründürüp,
Yiğit Cakıp, Akbaltay'ın
Armağan verdiği çar-aynayı
Sıkıca başına oturtup,
Karşısına çıkanı yere serip.
Mızrak yetişen yerlerini
Mızrak ile devirip,
Kızışıp yakına geleni
Kılıç ile kırıp geçirip,
Mızrağı burup çevirip,
Dalgalanıp gelen Kıtay'ın
Kümesini çözüp dağıtıp.
Dünyaya bakınca
Pus çöküp, toz olup,
Dere boyunca akan kan
Fışkıran pınar kan olup,
Hem pehlivan, hem arslan,
Altay'dan yurdu göçtüğünde
Şahbaz Manas var iken
Kırışılan yer işte orası.
Devi bambaşka, alpı arslan,
Görene seyirlik, yüzleşip,
Şahbaz Manas var iken
Kırışılan yer işte orası.
Haykırıp mızrak uzatışıp,
Çarpışma böylesi olamaz.
Nice günler vuruşup.
Savaşmasının sebebi:
Kıtay zorbalık edince,
Az ocaklıyı ele geçirmeye,
Manas'ı yakalarsa
Kurbanlığa kesmeye,
Bildiği fesadı işlemeye,
Manas ele düştükten sonra,
Avuç kadar Müslüman'ın

Aydap alıp baarısın
Mekege çeyin kıruuga,
Kara kıtay, mancuunun
Aytkanına könöbü?
Acal cetse okko uçpay,
Kırgız bolgon kırgızdı
Kıraan Manas berebi?
Kankor kanga toyobu,
Kaynagan mancuu el menen
Karmaş kılbay koyobu?
Kanga toyboy erdigi
Kakançınga belgilüü,

Hepsini sürüp götürüp
Mekke'ye dek kırmaya,
Kara Kıtay'ın, Mançu'nun
Dediğine boyun eğer mi?
Ecel yetip okla uçmadan,
Kırgız olan Kırgız'ı
Şahbaz Manas verir mi?
Hunhâr kana doyar mı,
Kaynaşan Mançu eliyle
Çarpışmadan durur mu?
Kana doymaz erliği
Kakançın'da bellidir,

Kabılandın şerdigi.
Erdigi curtka bilingen,
Altı cıl murun Beecindin
Manas şer tuulat emi - dep,
Dañzasına çiyilgen.
Bilgiç eken Karıkan:
«Buruttan Manas çıgat» - dep,
Kalkına aytıp cürüptür.
Kebetesin, kelbetin
Kakançındın Beecindin
Çoñ dañzaga çiyiptir.
Uluktarı çogulup,
Uluk kepten baştaptır,
Uluk Manas tuulganda
Kakançındın Beecinge
Seksen künü camgır caap,
Katuu bolup zilzala
Buzulup kete taştaptır.
Telegeyi keñ eken,
Tegi kök cal bul burut
Busurmandın şeri eken.
Toktolboy ayza imerip,
Tolkup kelgen kıtaydın
Tobun çeçip ciberip,
Canında coldoş kırk bala
Ayza sayıp, kılıç çaap

Kaplanın arslanlığı.
Erliği yurda bilinmiş,
Altı yıl önce Beecin'in
Manas arslan doğacak şimdi diye,
Defterine çizilmiş.
Bilgeymiş Karıkan:
«Burut'tan Manas çıkar» diye,
Halkına söyleyip durmuş.
Çehresini, endamını
Kakançın'ın, Beecin'in
Büyük defterine çizmiştir.
Ululları toplanıp,
Ulu sözden başlamıştır,
Ulu Manas doğduğunda
Kakançın'ın Beecin'ine
Seksen gün yağmur yağıp,
Şiddetli olup zelzele
Az kalsın yıkılıp gidecekmiş.
Her yanı tam, geniş imiş,
Aslı gök yeleli bu Burut
Müslüman'ın arslanı imiş.
Durmadan mızrak çevirip,
Dalgalanıp gelen Kıtay'ın
Kümesini çözüp dağıtıp,
Yanında yoldaş kırk oğlan
Mızrak saplayıp, kılıç çalıp,

Ayköl Manas, kankor şer
Çuuga kirip ketkende,
Adam körgüs bir ülkön
Duuga kirip ketkende,
Balbandarın soroytup,
Kırgındı kızık salıptır,
Kızır çalgan kök caldı
Kırk bala körböy kalıptır,
Kalmaktardan kan Coloy,
Kara calduu Boroonçu
Çoñ Altaydın betinen
Kara suunun çetinen,
Kezikken eken kuturgur
Kırk balanın özünö.
Camgır kılıp, caa tartıp,
Möndür kılıp, ok atıp,
Kırk balanı kaptaptır.
Ayzakerden Boroonçu,
Artık balban er Coloy
Kak ortogo alıptır,
Kırgındaşıp uruşup,
Kırgındı kızık salıptır.

Ayköl Manas, hunhâr arslan
Kargaşaya dalıp gittiğinde,
Adam görmedik bir büyük
Gulguleye dalıp gittiğinde,
Pehlivanlarını kazık gibi serip,
Kırgını seyirlik salmıştır,
Hızır dokunmuş gök yeleliyi
Kırk oğlan göremez olmuştur,
Kalmaklardan han Coloy,
Kara yeleli Boroonçu
Koca Altay'ın yamacından,
Kara suyun kıyısından,
Rast gelmiş kudurası
Kırk oğlanın ta kendisine.
Yağmur edip, yay çekip,
Dolu edip, ok atıp,
Kırk oğlanı basmıştır.
Mızrakçılardan Boroonçu,
Üstün pehlivan er Coloy
Tam ortaya almıştır,
Kırışa kırışa vuruşup,
Kırgını seyirlik salmıştır.

Kezigerge kezikpey,
Kez bolbosko kezigip,
Keşigi takır katıptır.
Kızırduu anın coldoşu,
Kara kılgan kırk bala
Kırgın bolup catıptır.
Kırılbaska çarkı cok.
Bakırlıgı sında cok.
Arslan Manas kabılan,
Acıratıp aluuga
Azırkısın alda cok.
Bel baylagan beli cok,
Belgilüü Manas şeri cok.
Balban kaptap toluptur,
Atañdın körü alakçı
Kök calıñdın cöökörü

Rast geleceğine rast gelmeyip,
Rast gelinmeyecekle karşılaşıp,
Kısmeti büsbütün kurumuştur.
Hızırlı onun yoldaşı,
Dayanak bildiği kırk oğlan
Kırgına uğrayıp yatmıştır.
Kırılmamaya çaresi yok.
Çaresizliğinin tarifi yok.
Arslan Manas kaplan,
Ayırıp kurtarmaya
Şimdilik yanlarında yok.
Bel bağladığı dayanağı yok,
Namlı Manas arslanı yok.
Pehlivanlar basıp dolmuştur,
Kahrolası hilekâr felek,
Gök yelelinin yârenleri

Kırk bala şeyit boluptur. *Kırk oğlan şehit olmuştur.*
Kırk balanın ölgönün *Kırk oğlanın öldüğünü*
Kıraan Kutu körüptür. *Şahbaz Kutu görmüştür.*
Köödöngö batpay köp sanaa, *Göğsüne sığmaz nice tasa,*
Kutmanduu baatır Kutubiy *Kutlu bahadır Kutubiy'in*
Közünün caşı on talaa, *Gözyaşı on koldan akmış,*
Ölgönün bular körüptür. *Öldüklerini bunlar görmüştür.*
Körö salıp Kutubiy *Görür görmez Kutubiy*
Tegiz belin kurçanıp, *Sımsıkı belini kuşanıp,*
19850 Coloy menen Boroonçu *Coloy ile Boroonçu'nun*
Balbandarga kol salıp, *Pehlivanlarına saldırıp,*
Telküröñ oozun iyiptir, *Telküröñ'ün başını çevirmiş,*
Kıraanıñ Kutu kiriptir. *Şahbaz Kutu dalmıştır.*
Tegeregin karabay, *Çevresine bakmadan,*
Ölümdön canın ayabay, *Ölümden canını esirgemeden,*
Eñkeyişte er sayıp, *İnişte er saplayıp,*
Temirden ayza imerip, *Demirden mızrak çevirip,*
Kırgın salıp ciberip, *Kırgın salıverip,*
Biyak cagın karasa *Beri yanına bakınca*
19860 Çoñdugu toonun teñindey, *Büyüklüğü dağın yarısı kadar,*
Katılgandı cegidey, *Sataşanı yiyecek gibi,*
Kaldayına kol salıp, *Kalday'ına saldırıp,*
Soguş kılıp barganı, *Savaşa girip vardı,*
Boz kaçır menen Boroonçu *Boz katırıyla Boroonçu*
Kutubiydin aldınan *Kutubiy'in önünden*
Katar çıga kalganı. *Karşısına çıkıverdi.*
Kutmanduusu kup bölök, *Kutlusu pek başkadır,*
Kurguruñ coldoş Manaska, *Garibin, Manas'a yoldaştır,*
Baatırdıgı başkaça, *Bahadırlığı bambaşka,*
19870 Balbandıgı bir kança. *Pehlivanlığı bir nice.*
Kebi şeker, sözü bal *Lafı şeker, sözü bal,*
Kerişten kayra tartpagan, *Cenkten geri dönmeyen,*

Adamdan çıkpayt mınday can. *İnsandan çıkmaz böyle can.*
Anday-mınday degiçe, *Şöyle böyle diyene dek,*
Açıp közdü-cumguça *Göz açıp kapayana dek*
Cetik baatır Kutubiy *Yetkin bahadır Kutubiy*
Cebeden murun cetti ele, *Temrenden önce yetişti,*
Kara caalduu kalmaktı *Kara hışımlı Kalmak'ı,*

Kisenin beri cak çeti - dep,
Öpkönün ölçöö beti - dep,
Muştap kelip öttü ele.
Uluksungan er eken,
Uruluu kıtay Beecin curt
Boroonçu baatır deer eken.
Kutubiy muştap ötköndö,
Eerinen er tayıp,
Üzöñgüdön but tayıp,
Közü ketip alaktap,
Butu ketip salaktap,
Kurap kılgan bolotton,
Kup kıldırgan sır nayza
Bolotun bolcop bilüüçü,
Taş muştasa taygılbas
Batkaktan beter kirüüçü,
Ayza menen koygondo
Boroonçuga cetiptir,
Öpkönün orto dal cerin
Cara koyup ötüptür.
«Kımbattuubuz öldü - dep,
Kıyamat cüzün kördü» - dep,
Körgön cerde Ezkara
Açuusu kelip ketiptir.
Kan emespi Ezkara
Kaldayların bakırıp,
Kançaların çakırıp,
Kaardanıp balbanga
Katuulap cini keliptir.
Töbö çaçı süksöyüp,
Kecige çaçı üksöyüp,
Tim tura albay küülöndü,
Balbandarga süylöndü:
«Aytkanım tuura azır bil,
Balban bolboy cerge kir!
Baatırdıgıñ bir kança,
Balbandıgıñ bir başka
Caa-saadagın çaldırıp,
Kıyın balban Boroonçu

Kesesinin beri yaka ucu diye,
Akciğerinin tam hizası diye,
Yumruklayıp geçiverdi.
Ululuk taslayan er imiş,
Boy boy Kıtay, Beecin yurdu
Boroonçu bahadır der imiş.
Kutubiy yumruklayıp geçince,
Eyerinden er kayıp,
Üzengiden ayak kayıp,
Gözü kaymış fıldır fıldır,
Ayağı gitmiş sallanıp,
Seçme çelikten yapılmış,
Pek düzdürülmüş sırlı kargı,
Çeliği ayarında dövülmüş,
Taşa vursa kaymayan,
Çamura girer gibi giren,
Mızrak ile vurduğunda
Boroonçu'ya yetişmiştir,
Akciğerinin tam orta yerini
Yarıp da geçmiştir.
«Değerlimiz öldü diye,
Kıyamet yüzünü gördü» diye,
Gördüğü yerde Ezkara'nın
Öfkesi kabarıvermiştir.
Han değil mi Ezkara,
Kalday'larına bağırıp,
Kança'larını çağırıp,
Hiddetlenip pehlivana
Şiddetle öfkesi gelmiştir.
Tepe saçı diken diken,
Ense saçı kabarıp,
Rahat duramayıp coştu,
Pehlivanlara söylendi:
«Dediğim doğrudur, şimdi bil,
Pehlivan olmayacaksan yerin dibine gir!
Bahadırlığın bir nice,
Pehlivanlığın bir başka,
Yayını sadağını kaptırıp,
Yaman pehlivan Boroonçu'yu

Bul burutka aldırıp,
Uluktu kantip köröbüz,
Kırgın bolup, çoguu ölböy

Kızıtalak Esenkan
Kaarı başka kan ele,
Oşo kandın aldına
Kalk kırılıp, curt dürböp,
Kırdırıp saldık erge -dep,
Kırılbastan tirüülöy
Kayratı katuu zor kandın
Kantip cüzün köröbüz?
Bul örttöngön burutka
Kıyırdan kıygaç çaldırıp,
Kıyındardın baarısın
Buruttarga aldırıp,
Uyalbay kantip ketebiz,
Uluktun biröön öltürüp,
Kırılışıp ölüşpöy,
Ne muraska cetebiz?
Andan körö buruttu
Cer aldına taptaylı,
Biröön koyboy buruttu
Cer çapçıgan bukaday
Cemirilte sürölü,
Tirüü koyboy munuñdu
Çımınday canın üzölü!»
Ezkara kebin ep kördü,
Balbandar tilin alganı,
Oşo Kutubiyiñdi
Kaptap ele cürüp kalganı.
Ulugu bar, kanı bar,
Erenderdin baarı bar,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları koşo bar,
Karmaşsa candı koybogon,
Uruşsa kanga toybogon,
Kayran Döödür dagı bar.
Saadakçanı, caaçanı,

Bu Burut'a kaptırıp,
Uluğu nasıl görürüz,
Kırılıp hep birlikte ölmeden,

Kahrolası Esenkan
Kahrı başka bir han idi,
O hanın huzuruna,
Halk kırılıp, yurt çalkalanıp,
«Yiğide kırdırıp geldik» deyip,
Kırılmadan diri diri
Gayreti sert, ulu hanın
Yüzüne nasıl bakarız?
Bu kavrulası Burut'a
Kıyıdan yanlamasına vurdurup,
Yamanların hepsini
Burutlara kaptırıp,
Utanmadan nasıl gideriz,
Ulularından birini öldürüp,
Kırışıp ölüşmeden,
Hangi mirasa ereriz?
Ondansa Burut'u
Yerin dibine tepeleyelim,
Birini komadan Burut'u
Yeri eşeleyen boğa gibi
Çökerterek sürelim,
Diri komadan şunun
Sinek gibi canını koparalım!»
Ezkara'nın sözünü uygun gördüler,
Pehlivanlar sözünü tuttu,
O Kutubiy'inin üstüne
Basıp yürüyüverdiler.
Uluğu var, hanı var,
Erenlerin hepsi var,
Taş kuşanan Kıtay'ın
Seçkinleri de birlikte var,
Tutuşsa can komayan,
Vuruşsa kana doymayan,
Yaman Döödür dahi var.
Sadaklısı, yaylısı,

Ayzaçanı, balbanı
Ortosuna alganı,
Oyon Manas şeri cok,
Ortodo Kutu kalganı.
Aybaltaçan balbanı,
Ayzakerden ıktuusu,
Coogo mıktı dañgılı,
Karıpçı kiygen kandarı
Kalayman kılıp, çuu tartıp,
Kaptap catıp kalganı.
Katuuladı kapırdın
Alban türdüü balbanı.
Buluñgur caap burkurap,

Tuş-tuş cagın karasañ
Caanın ogu çırkırap,
Epsiz asker cabılıp,
Bozup çıkkan kezi eken.
Şibeelerden Tagılık
Kayrattuu balban köp uluk
Tosup çıkkan kezi eken.
Er kayratı başkaça
Ozup çıkkan kezi eken,
Camgırı kılıp caa tartıp,
Taptap kelip öttü ele,
Kalmaktın Coloy balbanı
Kaptap catıp kalganı.
Mancuulardan Ezkara
Kaptatıp kolun saldı ele.
Kayratı kalıñ ıktuusu,
Kayran Kutubiyiñdi
Kaptap catıp kaldı ele
Çoyunbaş algan balbanı
Çoguu ele kaptap kalganı.
Kaynap kıtay cügürüp,
Kürsü, çokmor urganda,
Kaynap ketip kalmaktar
Akır zaman kılganda
Kayran candan tüñülüp,

Mızraklısı, pehlivanı
Ortalarına aldılar,
Hakan Manas arslanı yok,
Ortada Kutu kaldı.
Ay baltalı pehlivanı,
Mızrakçıların ustası,
Cenkte yaman seçkini,
Kolçak giymiş hanları
Kıyamet koparıp, çığlık atıp,
Basıp üstüne çullandılar.
Şiddetlendi kâfirin
Türlü türlü pehlivanı.
Boz duman çöküp tüterek,

Dört bir yanına baksan
Yayın oku vızıldayıp,
Sayısız asker üşüşüp,
Yollara döküldüğü dem imiş.
Şibeelerden Tagılık,
Gayretli pehlivan, nice ulu
Önünü kesip çıktığı dem imiş.
Er gayreti bambaşka,
Öne geçip çıktığı dem imiş,
Yağmur gibi yay çekip,
Dört nala gelip geçti,
Kalmak'ın Coloy pehlivanı
Basıp üstüne çullandı.
Mançulardan Ezkara
Ordusunu saldırtmıştı.
Gayreti bol ustası,
Yaman Kutubiy'inin üstüne
Basıp çullanmıştı,
Topuz kuşanmış pehlivanı
Hep birden basıverdi.
Kaynaşıp Kıtay koşuşup,
Gürz ve çomak vurduğunda,
Kaynayıp taşan Kalmaklar
Ahir zamanı koparınca,
Aziz candan umut kesip,

Kutman coldoş Kutubiy
Kup canınan tüñülüp,
Mintip turgan sebebi -
Cer üstündö çöptü kör,
Çöpçölük kıtay köptü kör.
Kumurskanı kör, kurttu kör,
Kurtçalık kıtay curttu kör!
Cer caynadı kıcırap,
Cetti kıtay bıcırap,
Cer caynagan çañ cetti,
Cetip kıtay kol salsa,
Kutubiyden al ketti.
Töş tayanar beli cok,
Töştük, Manas şeri cok,
Çapçışarga çama cok,
Calgandıgı bilindi
Uşunday eken düynö şok!
Eş kılgan eçen kanı cok,
Tozoktu kıtay salganda,
Acıratıp aluuga
Toodoyu Manas dagı cok.
Kara kılgan biröö cok,
Katuu müşkül iş keldi.

Kutlu yoldaş Kutubiy
Sahiden canından umut kesip,
Böyle duruşunun sebebi —
Yeryüzündeki otu gör,
Ot kadar çok Kıtay'ı gör.
Karıncayı gör, kurdu gör,
Kurt kadar Kıtay yurdunu gör!
Yer kaynadı kıvıl kıvıl,
Yetişti Kıtay kaynaşıp,
Yeri kaplayan toz yetişti,
Yetişip Kıtay saldırınca,
Kutubiy'den derman gitti.
Göğüs dayayacak dayanağı yok,
Töştük yok, Manas arslanı yok,
Çarpışmaya mecal yok,
Yalan olduğu belli oldu,
Böyle imiş şu hain dünya!
Yoldaş bildiği nice hanı yok,
Kıtay cehennemi salınca,
Ayırıp kurtarmaya
Dağ gibi Manas dahi yok.
Dayanak bildiği kimse yok,
Ağır müşkül iş geldi.

Kalaymandı baştadı,
Kan Coloy baştap cetik alp
Cetip ayza sayganda
Telkızıl attan teñselip,
Tegi balban köykaşka,
Kutman eken Kutubiy,
Uçup kete taştadı.
Cer caynap kıtay ketet - dep,
Uktasa bolbos uşu tüş,
Kıtay milek, bul calgız
Kımbatı Manas mında cok,
Kılımda barbı uşul iş!?
Karmaşkanı Kakançın
Buyruk alıp kanınan
Katuu müşkül baştaptır.

Kıyameti başlattılar,
Han Coloy önde, yetkin alp
Yetişip mızrak saplayınca,
Telkızıl atın üstünde sarsılıp,
Aslı pehlivan, namlı yiğit,
Kutluymuş Kutubiy,
Az kalsın uçup düşecekti.
Yer kaynayıp Kıtay basacak diye,
Uykuda görülmez böyle düş,
Kıtay ordu ordu, bu yalnız,
Değerlisi Manas burada yok,
Asırda var mı böyle iş!?
Çarpıştığı Kakançın,
Hanından buyruk alıp
Ağır müşkülü başlatmıştır.

Kulaçaar menen argıtıp,
Kıraanıñ Manas şerine
Kıcıldap balban kabıldı,
Az gana emes, çoñ cañcal
Kırılış mından tabıldı.
Coldoş kılgan kırk bala
Kırgın bolup okko uçup,
Kıraan Manas kök caldın
Kak aldınan tabıldı.
Keçee, kara kalmak, mancuuga
Kalaymandı saldı ele,
Kırk üylüüdön kırk bala
Kızır salgan kıraanıñ,
Coldoş kılıp aldı ele.
Kaptap kıtay cetiptir,
Kıraan Manas cogunda,
Kırk balanı kıtaylar
Kırgın kılıp ketiptir.
Çoloytkon eken kebimdi,
Çoguusu menen öltürüp,
Sındırgan eken belimdi.
Kızıktı kıtay baştaptır,
Karaan kılgan kırk bala
Kızıtalak bul çoçko,
Kırgın kılıp taştaptır.
Kaşkayta közün oydu eken:
«Kutman coldoş Kutubiy
Kurgurdu kayda koydu eken,
Kızık kılıp şorduunu
Kayda söögün koydu eken?
Kuduret bergen Kutubiy
Kup ukkan menin sözümö,
Kutman bolgon özümö,

Kuptap kıtay çogulup,
Tegerektep aldı beken,
Kurgurumdu soylotup,
Kay cerge soyup saldı eken?!
Kaza cetse ölöyün,

Kulaçaar ile dörtnala koşturup,
Şahbaz Manas arslanına
Kaynaşan pehlivanlar çattı,
Az değil, büyük kavga,
Kırışma bundan doğdu.
Yoldaş edindiği kırk oğlan
Kırgına uğrayıp okla uçup,
Şahbaz Manas gök yelelinin
Tam önünde bulundu.
Dün, kara Kalmak'a, Mançu'ya
Kıyameti salmıştı,
Kırk haneliden kırk oğlanı
Hızır dokunmuş şahbazın,
Yoldaş edinip almıştı.
Basıp Kıtay yetişmiştir,
Şahbaz Manas yokken,
Kırk oğlanı Kıtaylar
Kırıp geçmişlerdir.
Sözümü güdük komuşlar,
Hepsini birden öldürüp,
Belimi kırmışlar meğer.
Kıtay seyirlik iş başlatmış,
Dayanak bildiğim kırk oğlanı
Kahrolası bu domuz,
Kırıp bırakıvermiştir.
Gözünü faltaşı gibi açtı:
«Kutlu yoldaş Kutubiy,
Garibi nereye koydular ki,
Karabahtlıyı oyuncak edip
Kemiğini nereye koydular ki?
Kudret verilmiş Kutubiy
Sözümü pek dinlerdi,
Kendime kut olmuştu,

Kıtay birleşip toplanıp,
Çepeçevre mi aldılar ki,
Garibimi yerlerde süründürüp,
Hangi yerde boğazladılar ki?!
Kaza yeterse öleyim,

Zordukçu kara kalmakka
Soguş kılıp köröyün,
Atıştı arbın salayın,
Altı ayga tınbay karmaşıp,
Kutman ele Kutubiy
Kurgurum tirüü bar bolso,
Acıratıp alayın.
Kara kıtay, mancuuga
Karmaştı katuu salayın,
Küçtüüsüngön kıtaydın
Künügö cinin kagayın!
Küçkö salgan kalmaktın
Bir esebin tabayın,
Bet algan kara kalmakka
Bet alıp kırgın salayın!
Kımbatım Kutubiyimdi,
Tirüü bolso kıraandı
Acıratıp alayın!» -
Dep, oşentip, Manas kan
Kaşattuu kılıç bolcoşu,
Kıynalıp catkan Kutubiy
Kıraan Manas kök caldın
Kıyamattık coldoşu.
Kaarduu balban, kambıl şer
Kutubiy cok dep, kıraanıñ
Kalmakka kirgen oşo cer.
Astındagı Toruçaar
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Oñurañdap, koncoñdop,
Oloktop karap barbaktap,
Astında tulpar malı bar,
Aalamdı Ayköl şer
Ayday turgan alı bar.
Beren da oşol, şer da oşol,
Bet algan cerden kan içken,
Belgilüü Manas er da oşol.
Koldogonu - bir toguz,
Koldop kalgan çagı eken,
Kırk çilten, kızır Niyazı

Zorba kara Kalmak'a
Savaş açıp göreyim,
Ok yağmurunu bol salayım,
Altı ay durmadan çarpışıp,
Kutluydu Kutubiy,
Garibim sağ ise eğer,
Ayırıp kurtarayım.
Kara Kıtay'a, Mançu'ya
Çarpışmayı sert salayım,
Güçlülük taslayan Kıtay'ın
Her gün hıncını kırayım!
Güce başvuran Kalmak'ın
Bir hesabını göreyim,
Karşıma çıkan kara Kalmak'a
Yüz tutup kırgın salayım!
Değerlim Kutubiy'imi,
Sağ ise o şahbazı
Ayırıp kurtarayım!» —
Deyip, böylece, Manas han;
Yar başında kılıç kavliyle,
Darda kalan Kutubiy
Şahbaz Manas gök yelelinin
Kıyamete dek yoldaşı.
Kahırlı pehlivan, becerikli arslan,
Kutubiy yok diye, şahbazın
Kalmak'a daldığı yer orası.
Altındaki Toruçaar'a
Sağlı sollu kamçı vurup,
Homurdanıp, hoplayıp,
Dört yanı süzüp kabararak,
Altında tulpar bineği var,
Âlemi Ayköl arslanın
Sürüp güdecek gücü var.
Yiğit de odur, arslan da odur,
Yöneldiği yerde kan içen,
Namlı Manas, er de odur.
Koruyucusu — bir dokuz,
Koruyup durduğu çağı imiş,
Kırk çilten, Hızır Niyaz'ı

Kızırduu Manas kök calga	*Hızırlı Manas gök yeleliye*
Coldoş bolgon tabı eken.	*Yoldaş olduğu dem imiş.*
Beren da oşol, bel da oşol,	*Yiğit de odur, dayanak da odur,*
Belgilüü kök cal şer da oşol.	*Namlı gök yeleli arslan da odur.*
Eer beldey urçuktu	*Eyer beli gibi çıkıntıya*
Eñkeyip Manas karasa	*Eğilip Manas bakınca,*
Kıcıldap kalmak cetiptir,	*Kaynaşan Kalmak yetişmiş,*
Kıraanı Kutu kök caldı	*Şahbaz Kutu gök yeleliyi*
Kırk eki kurçap ketiptir.	*Kırk iki kat kuşatmıştır.*
Ança Ayköl barbasa	*Ayköl o dem varmasaydı,*
Ayzaçanı koroktop,	*Mızraklısı dikilip,*
Aybaltaçan mıktısı	*Ay baltalı yamanı*
Kaptagan eken soroktop,	*Basıp gelmişti sıçrayıp,*
Cadatkan temir kolçonu	*Bezdiren demir kollusu*
Cakındaşıp kalıptır,	*İyice yaklaşmıştı,*
Kutmanduu Kutubiyiñe	*Kutlu Kutubiy'ine*
Cetip baylap aluuga	*Yetişip bağlamak için*
Celigip çukul kalıptır.	*Coşup pek yakına gelmişti.*
Mıktıları mıkçıyıp,	*Yamanları kasılıp,*
Ayzakerden ıkçıyıp,	*Mızrakçıları gerilip,*
Mergenderi bet alıp,	*Nişancıları yönelip,*
Saadagın mıktap sunuptur.	*Sadağını sıkı doğrultmuştu.*
Kutman Kutubiyiñdi	*Kutlu Kutubiy'ini*
Kup azapka salıptır,	*Tam azaba salmıştı,*
Kuturgan Coloy, Ezkara	*Kudurmuş Coloy, Ezkara*
Tegerektep alıptır	*Çepeçevre almıştı,*
Kurutarday Kutunu	*Kurutacakmış gibi Kutu'yu*
Kaptap catıp kalıptır.	*Basıp üstüne çullanmıştı.*
Tuş-tuştan san kol cügürgön,	*Dört yandan sayısız ordu koşmuş,*
Kaarı küçtüü balbanı	*Kahrı güçlü pehlivanı*
Karmay turgan boluptur,	*Yakalamaya durmuştu,*
Kaptap kirip al kıtay	*Basıp girip o Kıtay*
Kayran Kutubiyiñdi	*Yaman Kutubiy'ini*
Baylay turgan boluptur.	*Bağlamaya durmuştu.*
Kumurskaday kılkıldap,	*Karınca gibi kımıl kımıl,*
Kurçagan eken bılkıldap,	*Kuşatmıştı kıpır kıpır,*
Balbanının tartkanı	*Pehlivanının çektiği*
Aleñgir caa, sır cebe	*Alengir yay, sırlı ok,*

Camgır kılıp, caa tartıp,
Cebesin çoyup ok atıp,
Cetkeni kıtay kalıptır.
Topurak uçup cölönüp,
Kıtay kaptap ketken soñ
Kıstalgan eken Kutubiy
Kıpkızıl kanga bölönüp,
Çuu salıp kıtay cügürüp,
Kadır Alda kuduret.
Iyman bere körgün - dep,
Kayran candan tüñülüp,
Kubatı kelbey baatırga,
Kurçagan kıtay kapırga
Közü ketken alaktap,

Yağmur gibi yay çekip,
Kirişini gerip ok atıp,
Dört yanı Kıtay kesilmişti.
Toprağı savrula yaslana,
Kıtay basıp gelince,
Sıkışmıştı Kutubiy,
Kıpkızıl kana bulanıp,
Çığlık salıp Kıtay koşuşup,
Kadir Allah'ım, kudretim,
İman ver, ne olur deyip,
Aziz candan umut kesip,
Bahadıra kuvvet gelmeyip,
Kuşatan Kıtay kâfirine
Gözü kaymış fıldır fıldır,

Butu ketken salaktap,
Köp korduktu kıtaydan
Körmök bolgon kezi eken,
Kök calıñdın Kutubiy
Köp acaanday kıtaydan
Ölmök bolgon kezi eken!
Küptüü bolgon emedey
Cumulbay közü kirteygen,
Kıtay kaptap, kol salıp,
Az ele bolso Kutuga
Cetimiş ayza bir tiygen.
Karmoogo kıtay umtulgan,
Kancıga bolup tıtılıp,
Kutunun sootu cırtılgan,
Çaması ketken Kutuga
Sandagan kıtay umtulgan.
Kırgındı kızık salayın,
Kutubiydi kutkarıp,
Coldoş kılıp alayın,
Karaanım cok, belim cok
Kantip calgız kalayın!
Kıtaydı kırgan şer kıldıñ,
Kıraandardan ayrılsam,
Kuduret saga ne kıldım?

Ayağı gitmiş sallanıp,
Çok horluğu Kıtay'dan
Görecek olduğu dem imiş,
Gök yelelinin Kutubiy'i
Ejder misali çok Kıtay'dan
Ölecek olduğu dem imiş!
Derdi içine oturmuş gibi,
Yumulmadan gözü süzülmüş,
Kıtay basıp, saldırıp,
Az bile dense Kutu'ya
Yetmiş mızrak birden değmiş.
Yakalamaya Kıtay atılmış,
Terki kayışı gibi didilip,
Kutu'nun zırhı yırtılmış,
Mecali gitmiş Kutu'ya
Sayısız Kıtay atılmış.
Kırgını seyirlik salayım,
Kutubiy'i kurtarıp,
Yoldaş edinip alayım,
Karaltım yok, dayanağım yok,
Nasıl yalnız kalayım!
Kıtay'ı kıran arslan kıldın,
Şahbazlardan ayrılırsam,
Kudretim, sana ne kıldım?

Toruçaar sanga bir salıp,
Too sıyaktuu oñkoñdop,
Tolgop ayza kolgo alıp,
Tolkup catkan kıtayga
Toktoboy Manas kol salıp,
Serpişip Manas cetti ele,
Cer caynagan köp kolgo
Aralaşa ketti ele.
Çalma uruuçu candarın,
Aybalta çabar balbanın,
Temir arkan torçonun,
Tegiz kancar kolçonun
Teñiziñ Manas cetti ele,
Cetken cerde baarısın
Kömö koyup öttü ele.
At kötörgüs alptarın
Atınan saydı kulatıp,
Kayrattuusun, erlerin
Kömö saydı sıraytıp,
Kaardanıp bakırıp,
Kara kurttay mancuunu
Aydap çıktı sapırıp,
Katılıp mende ceñebi,
Kankor tuugan berenge

Toruçaar'ın sağrısına bir vurup,
Dağ misali hoplayıp,
Mızrağı burup ele alıp,
Dalgalanıp duran Kıtay'a
Durmadan Manas saldırıp,
Savuşturarak Manas yetişti,
Yeri kaplayan çok orduya
Karışıp daldı.
Kement atan canlarını,
Ay balta çalan pehlivanını,
Demir urgan tuzakçısını,
Eli hançerli kollusunu
Deniz gibi Manas'ın yetişti,
Yetiştiği yerde hepsini
Devire devire geçti.
At taşıyamaz alplarını
Atından saplayıp devirdi,
Gayretlisini, erlerini
Sereserpe devirip sapladı,
Hiddetlenip haykırıp,
Kara kurt gibi Mançu'yu
Savura savura sürüp çıktı,
Sataşan kul yenebilir mi,
Hunhâr doğmuş yiğide

Karmaşkan teñ kelebi!
Celigip belin kurçanıp,
Cer caynagan kapırga
Celikken Coloy, Ezkara
Bul sıyaktuu baatırga
Ceke kirdi kol salıp,
Temir arkan torçonun,
Tegiz kancar kolçonun
Manas kan kırıp baskanın,
Kürmö kiygen küçtüülör
Manastın türün körgöndö
Baatırları şaşkanı.
«Üyüñ küygön bul kankor,
Öltürüp tüpkö cetet -dep,

Çarpışan denk gelir mi!
Coşup belini kuşanıp,
Yeri kaplayan kâfire,
Azgın Coloy, Ezkara'ya,
Böylesi bir bahadır
Tek başına daldı saldırıp,
Demir urgan tuzakçısını,
Eli hançerli kollusunu
Manas hanın kırıp geçtiğini
Cepken giymiş güçlüler,
Manas'ın hâlini görünce
Bahadırları şaşırdı.
«Evi yanası bu hunhâr,
Öldürüp kökümüzü kurutur diye,

Kırgın kılıp baarıñdı
Kıyratıp kırıp ketet» - dep,
Koldon çıga kaçkanı.
Kaçıp kalgan sebebi -
Körgöndün köönü bölündü,
Kök calıñdın bir başı
Köp adamday köründü.
Bet aldınan karasa
Bereniñdin özündö
Beş arslandın sürü bar,
Kaptalınan karasa
Acıdaardın türü bar.
Aykırıgı taş carıp,
Aydap kelgen kezi eken,
Kan agızıp, cin tögüp
Kara kalmak, mancuunu
Caylap kelgen kezi eken.
Cetigiñ cetip ayza urup,
Aylanı artık mol kılıp,
Ayza cetken balbanı
Attan kulap tırayıp,
Töödöy-taştay balbanı
Kırgın boldu sırayıp,
Körgöndün bolboy armanı.
Kutubiydin ayınan
Kıtay menen betteşip,
Zayıppuruş Manastın
Kalmakka salgan cañcalı.
Toktoboy ayza imerip,
Tolgon kara mancuunu
Tobun çeçip ciberip,
Alışıp cakın kelgenin
Aybaltalap tokmoktop,
At oyunçu balbandar

Hepinizi kırgına uğratıp
Kırıp yıkıp gider» diye,
Saftan çıkıp kaçıştılar.
Kaçmalarının sebebi —
Görenin yüreği bölündü,
Gök yelelinin bir başı
Çok adam gibi göründü.
Önünden bakılsa,
Yiğidinin kendisinde
Beş arslanın heybeti var,
Yanından bakılsa,
Ejderhanın görünüşü var.
Haykırışı taş yarıp,
Sürüp geldiği dem imiş,
Kan akıtıp, hınç döküp,
Kara Kalmak'ı, Mançu'yu
Tepeleyip geldiği dem imiş.
Yetkin erin yetişip mızrak vurup,
Çaresi tedbiri bol olup,
Mızrak yetişen pehlivanı
Attan düşüp serildi,
Deve gibi, taş gibi pehlivanı
Serile serile kırıldı,
Görenin özlemi kalmadı.
Kutubiy'in yüzünden
Kıtay ile yüzleşip,
Zayıppuruş Manas'ın
Kalmak'a saldığı kavga bu.
Durmadan mızrak çevirip,
Dolu dolu kara Mançu'nun
Kümesini çözüp dağıtıp,
Tutuşup yakına geleni
Ay baltayla tokmaklayıp,
At oyuncusu pehlivanlar

Alapayın tabalbay,
Kaçıp cüröt şokşoktop,
Ceti cüzün maydalap,
Alısıraak balbanın

Ne yapacağını bilemeyip,
Sekerek kaçıp durur,
Yedi yüzünü ufalayıp,
Uzakça duran pehlivanı

Artınan kuudu ayzalap,
Toruçaar tulpar çuratıp,
Alp-döösünün baarısın
Aykölüñ kirdi kulatıp,
Keñ Altaydın urçugu -
Urçukka kaçıp cöləndü,
Ölböy aman kaçkanı
Kıpkızıl kanga bölöndü.
Kök munarık küygön çañ,
Kıl murutun şıypaytıp,
Kırıldı kıtay eçen can.
Aalamga tatuuçu
Aykölüñ cañcal salganı,
Kutman bolso Kutubiy,
Kurgan Manas kıraanıñ
Acıratıp alganı.
Kara talday kapırdı
Kayra sayıp kubalap,
Kakandı közdöy capırdı.
Orto cerin er kök cal
Oyup kelip berdi ele,
Tegeregin Kutubiy
Soyup kelip berdi ele.
Kalday cagın kan Manas
Kamap kelip berdi ele,
Kak ortosun Kutubiy
Sabap kelip berdi ele.
Orto cerin Kutubiy
Orup çıgıp kelatat,
Arkasınan kalmaktı
Arslan Manas kabılan
Biröön aman taştabay,
Sorup çıgıp kelatat.
Kaldayları kaldaktap,
Kaçıp algan kezi eken.
Kaçkan coonu kutkarbay,
Arslan Manas, Kutubiy
Basıp algan kezi eken.
Öz bilgenin ötkörö

Ardından kovaladı mızraklayıp,
Toruçaar tulparı koşturup,
Alpının devinin hepsini
Ayköl'ün girdi devirip,
Geniş Altay'ın çıkıntısı —
Çıkıntıya kaçıp yaslandılar,
Ölmeden sağ kaçanı
Kıpkızıl kana bulandı.
Gök pus, yanık toz duman,
Kıl bıyığı sarkıtıp,
Kırıldı Kıtay'dan nice can.
Âleme bedel olan
Ayköl'ün kavga saldı,
Kutlu ise Kutubiy'i,
Garip Manas şahbazın
Ayırıp kurtardı.
Kara söğüt gibi kâfiri
Yine saplayıp kovalayıp,
Kakan'a doğru sürdü yığın yığın.
Orta yerini er gök yeleli
Oyup gelip verdi,
Çevresini Kutubiy
Boğazlayıp gelip verdi.
Kalday yanını han Manas
Kuşatıp gelip verdi,
Tam ortasını Kutubiy
Döve döve gelip verdi.
Orta yerini Kutubiy
Biçip çıkıp geliyor,
Ardından Kalmak'ı
Arslan Manas kaplan,
Birini sağ bırakmadan,
Süpürüp çıkıp geliyor.
Kalday'ları apar topar,
Kaçıştığı dem imiş.
Kaçan düşmanı kaçırmadan,
Arslan Manas, Kutubiy
Bastırıp aldığı dem imiş.
Bildiğini fazlasıyla

Kılıp salgan kezi eken,
Kıcıldagan kıtaydı
Kıraan Manas oşondo
Kırıp salgan keni eken.
Azuuların arkaytıp,

Yapıp koyduğu dem imiş,
Kaynaşan Kıtay'ı
Şahbaz Manas o zaman
Kırıp bitirdiği dem imiş.
Azı dişleri sırıtıp,

At ölügü too tüştü,
Muruttarın şıypaytıp,
Er ölügü boo tüştü.
Tüzöñdün baarı çañ bolup,
Koktu-çuñkur cerleri
Akkan kızıl kan bolup,
Alapayın taba albay,
Beren tuugan şeriñe
Bet alıp ayza saya albay,
Ökümsügön mancuu curt
Öz düynösün çaştı ele,
Çımınday candan tüñülüp,
Alp-döösünün baarısı
Aylasın tappay şaştı ele.
Eçen külük tulpardın
Eeri tüşüp booruna,
Moynop cürgön mından köp.
Cakınınan ayrılıp,
Kankordon kırgın bolduk - dep,
Bozdop cürgön andan köp.
Kuyuşkanı üzülüp,
Kup aylasın taba albay,
Şaşıp cürgön mından köp.
Ayzaların cogotup,
Amanat candan çopçoguu
Tüñülgönü mından köp.
Koşu oop kolcoktop,
Toktop cürgön mından köp.
Ay-talaada adaşıp,
Alapayın taba albay,
Bozdop cürgön mından köp.
Kızıktı körsöñ mından kör,
Kıraan Manas, Kutubiy

At ölüsü dağ gibi yığıldı,
Bıyıkları sarka sarka,
Er ölüsü demet demet düştü.
Düzlüğün hepsi toz olup,
Dere çukur yerleri
Akan kızıl kan olup,
Ne yapacağını bilemeyip,
Yiğit doğmuş arslanına
Karşı durup mızrak saplayamayıp,
Hükümlük taslayan Mançu yurdu
Kendi varını saçtı,
Sinek kadar candan umut kesip,
Alpının devinin hepsi
Çare bulamayıp şaşırdı.
Nice yüğrük tulparın
Eyeri kayıp böğrüne,
Başıboş dolaşanı bundan çok.
Yakınından ayrılıp,
Hunhârdan kırıldık diye,
Bozlayıp gezeni ondan çok.
Kuskunu kopup,
Hiç çaresini bulamayıp,
Şaşkın gezeni bundan çok.
Mızraklarını yitirip,
Emanet candan hep birden
Umut keseni bundan çok.
Ağırlığı devrilip yalpalayıp,
Duraklayıp kalanı bundan çok.
Issız bozkırda yolunu yitirip,
Ne yapacağını bilemeyip,
Bozlayıp gezeni bundan çok.
Seyri göreceksen bundan gör,
Şahbaz Manas, Kutubiy

Kırıp-soyup, sapırıp,
Ay-talaada kalganı
Alapayın taba albay:
«Men kaldım!» - dep bakırıp,
Öödö-tömön karabay,
Ötkörö canın ayabay,
Öküm tuugan kabılan
Kuugan eken sapırıp.
Mancuu kaçıp, dır koyup,
Altay toosun cakalap,
Arkasınan er Manas
Aydap kırıp, bakalap,
Ökümsügön mancuular
Öz düynösün çaçıptır,
Ölgönünön kalganı

Kırıp boğazlayıp, savurup,
Issız bozkırda kalanı,
Ne yapacağını bilemeyip:
«Ben kaldım!» diye bağırıp,
Aşağı yukarı bakmadan,
Canını hiç esirgemeden,
Hükmüne doğmuş kaplan
Savurarak kovalamış.
Mançu kaçıp, tabana kuvvet,
Altay dağının eteği boyunca,
Ardından er Manas
Sürüp kırıp, böğürtüp,
Hükümlük taslayan Mançular
Kendi varını saçmıştır,
Ölenden geri kalanı

Öböktöy minip atına,
Ökürüp alıp kaçıptır.
Kara kalmak, mancuular
Katuu ürküp ayanıp,
Koñguroo bekem kagılıp,
Kol esinen cañılıp,
Uşintip kaçıp koroktop,
Öödö-tömön soroktop,
Kaldayların kırdırıp,
Attarın olco kıldırıp,
Artınan kuup kırganga
Erigip Manas ayanbay,
Ölgönünön kalganı
Keñ Altaydın tuura kır -
Kara-Toonu tayandı.
Tayanıp kaçıp barganda
Er Manaska baş tartıp,
Ezkara keldi elçige.

Atına kapanırcasına binip,
Feryat ederek kaçmıştır.
Kara Kalmak, Mançular
Fena ürküp sakınıp,
Çıngırak sıkı çalınıp,
Ordu aklını şaşırıp,
Böylece kaçıp titreyip,
Aşağı yukarı seğirtip,
Kalday'larını kırdırıp,
Atlarını ganimet ettirip,
Ardından kovup kırmaya
Manas keyifle, esirgemeden,
Ölenden geri kalanı
Geniş Altay'ın düz sırtı —
Kara-Too'ya dayandı.
Dayanıp kaçıp vardığında,
Er Manas'a baş eğip,
Ezkara elçiliğe geldi.

Ezkara Manastan üç kün uruş toktot dep, üç kün nöömöt suragani (dem alış)

«Baatır Manas, kök cal şer

Karmaşkan kıyın döölördün
Baarısın soyduñ artık er!
Telegeyiñ teñdigiñ,
Bilindi bügün şerdigiñ.
Topon suu cetpes Beecinge
Tozoktu caman baştadıñ,
Tolup catkan balbandı
Tompoytup kırıp taştadıñ.
Altaydan artık tuulgan
Oyon Manas, kebimdi uk!
On ekide ok atıp,
Beecinge saldıñ çuulgan.
Bel baylagan kırañça,
Bel ekeniñ bilindi,
Mendeden artık tuulgan
Şer ekeniñ bilindi.
Karıpçıluu kan aydap,
Kankorum, saga cabıldık,
Kaldaydı çoguu kırdırıp,
Kankorum, saga bagındık.

Erdikti kıyın saldıñız,
Eçaktagı kegiñdi
Emi bizden aldıñız.
Esenkan buyruk kılgan soñ,
Eçen döö sizge cabıldık,
Erlerdi soyup cogottuñ,
Ee, baatır, sizge bagındık!
Sulayman surak albagan

Ezkara'nın Manas'tan üç gün savaşı durdur diyerek üç günlük mühlet istemesi (soluk alma)

«Bahadır Manas, gök yeleli arslan,

Çarpışan yaman devlerin
Hepsini boğazladın, üstün er!
Kemalin tam, dengin yok,
Bugün arslanlığın bilindi.
Tufan suyu ermez Beecin'e
Cehennemi fena başlattın,
Dolup taşan pehlivanı
Tümsek tümsek serip kırdın.
Altay'dan üstün doğmuş
Hakan Manas, sözümü dinle!
On ikisinde ok atıp,
Beecin'e saldın velvele.
Bel bağlanan dağ sırtı gibi
Dayanak olduğun bilindi,
Âdemoğlundan üstün doğmuş
Arslan olduğun bilindi.
Kolçaklı hanları sürüp,
Hunhârım, sana üşüştük,
Kalday'ı toptan kırdırıp,
Hunhârım, sana baş eğdik.

Erliği yaman gösterdiniz,
Nicedir biriken öcünüzü
Şimdi bizden aldınız.
Esenkan buyruk verdiğinden,
Nice dev, size üşüştük,
Erleri boğazlayıp yok ettin,
Ey bahadır, size baş eğdik!
Süleyman'ın hesap sormadığı

Kapkaluu Beecin cer mına,
Kırbay-soyboy surap al,
Ordoluu kıtay el mına!
Baatır, senin aldıña
Baarın tartıp turabız,
Bagındık -dep, at tartıp,
Kara baş tartuu kılabız!
Kaarıñ katuu şer bolsoñ,
Opol-toodoy er bolsoñ,
Bir ubada kılıñız,
Açuulanıp baratsañ,
Aldıña tartuu kılalık,
Altay, Kañgay ceriñdi,
Çoguusu menen berelik,
Kalmak, mancuu eliñdi.
Baaşaluu kıtay el mına,
Başımdı kesseñ men mına!
Degen sözgö könüñüz,
Şer ekeniñ çın bolso,
Üç künü nöömöt beriñiz!
Kaldayıbız, kanıbız
Katuu keñeş kılalık,
Ubada kılıp, bılk etpey,
Oşo cerge turalık,
Degeniñe könölük,
Mancuu, kıtay kandıgın
Keñeşip saga berelik.
At baştagan altı miñ
Astıña tartuu kılalık,
Kırıp-coyup iyseñ da
Kızırduu Manas kabılan
Moyun tosup turalık.
Bel baylagan kıraanday,
Bel ekeniñ çın eken,

Belgilüü çıkkan buruttan
Şer ekeniñ çın eken.
Kalkka kabar salabız,
Çınmaçındın şaarına

Kale kapılı Beecin yeri işte,
Kırıp boğazlamadan buyruğuna al,
Ordalı Kıtay eli işte!
Bahadır, senin önüne
Hepsini sunup dururuz,
Baş eğdik deyip, at sunup,
Kara başı armağan kılarız!
Kahrı sert arslan isen,
Ulu dağ gibi er isen,
Bir vaatte bulunun,
Öfkelenip gidersen,
Önüne armağan sunalım,
Altay'ı, Kañgay yerini,
Hepsiyle birlikte verelim,
Kalmak, Mançu elini.
Padişahlı Kıtay eli işte,
Başımı kesersen ben işte!
Denen söze razı olun,
Arslanlığın gerçek ise,
Üç gün mühlet verin!
Kalday'ımız, hanımız
Sıkı danışıp görüşelim,
Söz verip, kıpırdamadan,
O yerde duralım,
Dediğine razı olalım,
Mançu, Kıtay hanlığını
Danışıp sana verelim.
Başı at olan altı bini
Önüne armağan sunalım,
Kırıp yok etsen bile,
Hızırlı Manas kaplan,
Boyun sunup duralım.
Bel bağlanan şahbaz gibi
Dayanak olduğun gerçekmiş,

Burut'tan namlı çıkmış
Arslan olduğun gerçekmiş.
Halka haber salarız,
Çınmaçın'ın şehrinde

Çın Manas senin özüñdü
Kan kötörüp alabız.
Açuu bayda bolçu emes,
Açuulanbay könüñüz,
Kankor Manas kabılan
Üçünçü kündön men kalsam,
Kaardı katuu baştañız,
Andan kiyin, kan Manas,
Kaltırbay kırıp taştañız!»
Ezkara mınday degende
Degenine köndü - deyt,
Ala köödön artık şer
Erdigi kalıñ, esi cok,
Üç künü bursat berdi - deyt.
Uruştu tıyıp, kol toptop,
Ezkara kolgo bardı emi,
Kabardı katuu saldı emi.
Kürmö kiygen mancuunun
Küçtüülörün cınadı,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaların cınadı.
Karıpçıluu kalmaktın
Kandarın bütkül çogulttu.
Tuura balaa Ezkara
Turalbay içi ört candı,
Çılgıy balaa çoñ Coloy
Çıday albay bul turdu.
Taştuusu candan tüñülüp,
Dalay balban küyünüp,
Kök güldüü ton camınıp,
Körör bolsoñ Ezkara
Kök colborstoy çamınıp,
Kaardanıp bakırıp,
Kaldayların çakırıp:
«Çılgıy balaa kankordu
Üç kün nöömöt bergin» - dep,
Aldap keldim antkordu.
Oñoy Manas kul emes,

Gerçek Manas, seni bizzat
Han kaldırıp baş tacı ederiz.
Öfkeden fayda gelmez,
Öfkelenmeden razı olun,
Hunhâr Manas kaplan,
Üçüncü günden kalırsam,
Kahrı şiddetle başlatın,
Ondan sonra, han Manas,
Kimseyi komadan kırıp atın!»
Ezkara böyle deyince,
Dediğine razı oldu derler,
Saf yürekli üstün arslan,
Erliği bol, ihtiyatı yok,
Üç gün fırsat verdi derler.
Savaşı durdurup, ordu toplayıp,
Ezkara orduya vardı şimdi,
Haberi sıkı saldı şimdi.
Cepken giymiş Mançu'nun
Güçlülerini topladı,
Taş kuşanan Kıtay'ın
Seçkinlerini topladı.
Kolçaklı Kalmak'ın
Hanlarını tümden topladı.
Düpedüz belâ Ezkara
Duramadı, içi kor gibi yandı,
Halis belâ koca Coloy
Dayanamayıp öyle durdu.
Taş kuşananı candan umut kesip,
Nice pehlivan yanıp yakınıp,
Gök çiçekli kürke bürünüp,
Görecek olsan Ezkara,
Gök kaplan gibi atılıp,
Hiddetlenip haykırıp,
Kalday'larını çağırıp:
«Halis belâ hunhâra
«Üç gün mühlet ver» deyip,
Kandırıp geldim o sahtekârı.
Kolay bir kul değildir Manas,

Oyulgur cayı başkaça -
Oñ taptırar uul emes!
Tolgon ayza imerdi,
Kızıtalak al burut
Toptu çeçip ciberdi.
Kaardı katuu baştadı,
Kaarı katuu bul burut
Kaldaydı kırıp taştadı!
Bul buruttun kordugu,
Başkaça boldu zordugu.
Kan Esen buyruk kılganda
Karmaştı katuu salçu elek,
Katılgan candın baarısın
Karmap baylap alçu elek.
Enesi talak burutka
Eñdirip iydik coldo - dep,
Emi kantip barabız,
Kan Esendin aldına,
Kepti kantip tababız?
Körbödüñ bele balbandar,
Mıktıdan keldik, er keldik,
Biri miñge caragan
Mıktılardan teñ keldik!
Kankor alıp koydu - dep,
Kan Esendin aldına
Kantip coop aytabız?!
Bul öñdöngön korduktu
Tirüü kantip köröbüz!
Timele tirüü kalgıça
Kırgın bolup ölöbüz!
Artık akıl salganım,
Abayla çoguu balbanım,
Üç künü nöömöt bergin - dep,
Ala köödön Manastı
Eptep-septep aldadım.
Ayarım takır kılbagın,
Ala köödön köösördön
Ayay körbö cañcalıñ!
Kakançındın kanınan

Yeri oyulası, huyu bambaşka -
Kolayca alt edilir oğul değil!
Sağlam mızrağını çevirdi,
Kahrolası o Burut
Bölüğü darmadağın ediverdi.
Gazabını şiddetle saldı,
Gazabı çetin bu Burut
Kalday'ı kırıp geçirdi!
Bu Burut'un ettiği zulüm,
Zorbalığı bambaşka oldu.
Han Esen buyruk verdiğinde
Çetin savaşlara girerdik,
Bize sataşan herkesi
Yakalayıp bağlardık.
Kahrolası Burut'a
Yolda kendimizi ezdirdik - diye,
Şimdi nasıl varırız,
Han Esen'in huzuruna,
Söyleyecek sözü nasıl buluruz?
Görmediniz mi ey pehlivanlar,
Yiğitlerden geldik, er geldik,
Biri bine bedel olan
Seçkin erlerle denk gelip geldik!
Hunhar hepsini alıverdi - diye,
Han Esen'in huzurunda
Nasıl cevap veririz?!
Böylesi bir zilleti
Sağ kalıp nasıl görürüz!
Böyle sağ kalmaktansa
Kırılıp ölelim daha iyi!
Fazladan bir düzen kurdum ben,
Dikkat edin hep birlikte, pehlivanlarım,
Üç gün mühlet ver - diyerek,
Gözü kara Manas'ı
Bin bir dille kandırdım.
Hilekârım, sakın kusur etme,
O gözü kara küstahtan
Kavganı esirgeme sakın!
Kakançın'ın hanından

Kayratı aşık bel eleñ,
Kara kılıp, bel tutkan,
At oyunçu, cöö külük

Gayreti aşkın bir dayanaktın,
Güvenilip bel bağlanan,
Atta cambaz, yayan küheylan

Kazınalık çoñ mergen -
Işengenim sen eleñ!
Ayar bolsoñ, er bolsoñ
Aalamdı buy kılçu
Çoñ mergenim sen bolsoñ,
Atı tulpar buruttun,
Atın bolcop baylay at,
Alıñ kelse, Karacoy,
Ala köödön kankordu
Tegi, tirüü koyboy, caylay at!
Saadagıñ mıktap karmay kör,
Kaarı bölök kankordu
Çekege atıp, caylay kör!
Men Ezkara bolgonu
Kan - dep, atka kongonu
Mınday erdi körbödüm.
Munu caylap soybosoñ,
Bilgen çırın kıluuçu,
Minete berse bul kankor
Bir candı koyboy kıruuçu.
Murda munu soybosok,
Kızıtalak kankordu
Tındım kılıp koybosok.
Cıyılgan koldun baarısın
Töböbüzdön basuuçu,
Kakanga çeyin kubalap,
Soyup kandı çaçuuçu!
Amaldı artık kılgıla,
Aylaluu erdi cıygıla,
Kalmaktardan kan Coloy,
Kıtaylardın çoñ Döödür,
Karşı-terşi turuşkun,
Kaçpay-şaşpay kankorgo
Bet alışıp uruşkun!
Kolgo alaksıp turganda

Hazine malı büyük nişancı -
Güvendiğim sendin!
Ayar isen, yiğit isen
Âlemi perişan eden
Büyük nişancım sen isen,
Burut'un atı tulpardır,
Atını gözleyip vur, devir,
Gücün yeterse, Karacoy,
O gözü kara hunharı
Asla sağ bırakma, vur öldür!
Sadağını sıkıca kavra,
Gazabı başka türlü hunharı
Alnından vurup yere ser!
Ben Ezkara olalı,
Han diye ad alalı
Böyle bir er görmedim.
Bunu vurup devirmezsen,
Bildiği fitneyi işler,
Fırsat bulursa bu hunhar
Tek can bırakmadan kırar.
Önceden bunu boğazlamazsak,
Kahrolası hunharı
Susturup yok etmezsek,
Toplanan ordunun hepsini
Tepemizden basar,
Kakan'a dek kovalayıp,
Boğazlayıp kan saçar!
Hileyi fazlasıyla kurun,
Tedbirli erleri toplayın,
Kalmuklardan Han Coloy,
Kıtayların büyüğü Döödür,
Her yandan karşı durun,
Kaçmadan, şaşmadan hunhara
Yüz yüze gelip vuruşun!
Orduyla oyalanıp dururken

Kambıl mergen Karacoy,
Kambıl mergen sen eleñ,
Kaptalınan sak bolgun!
Ceti miñ balban san koldoy
Tuş-tuşunan kol salıp,
Özüm karap ceteyin!
Aykırıp ayza bir sayıp,

Usta nişancı Karacoy,
Usta nişancı sendin,
Yan tarafından tetikte ol!
Yedi bin pehlivan, ordu misali
Dört bir yandan saldırıp,
Ben de gözleyip yetişeyim!
Haykırıp bir mızrak saplayıp,

Ala köödön kankorgo
Aralaşa keteyin!
Ayabay ayza sunayın,
Alaksıtıp kol baylap,
Alsıratıp turayın!
Kaptaldan çıksın kan Coloy,
Karmalaşa turalık,
Uşunday kızık kılalık.
Astındagı mingeni -
Kabırgaluu kazanat,
Kas tulpardın özü eken,
Ok cetpestin biri eken.
Caa cetpes tulpar atı bar,
Üyüñ küygön buruttun
Uşunday eken karkıbar.
Salmagı kımbat, zaarı küç
Bul amaldı kılbasak -
Sayışkandı kılat tüz!
Tulparınan ayırıp,
Tuuralap azap salbasak,
Kanatınan ayırıp,
Kaptap baylap albasak,
Oyunçuk Manas er emes,
Oñ taptırar şer emes.
Beldi bekem buuguday,
Betteşkendi cok kılıp,
Beecinge çeyin kuuguday.
Beyley körgün, Karacoy!»
Begireek aytıp Ezkara,
Ötkür çeçen can eken,
Örttönüp ketken Ezkara

O gözü kara hunhara
Karışıp dalayım!
Esirgemeden mızrak uzatayım,
Oyalayıp elini bağlayıp,
Güçten düşürüp durayım!
Yandan çıksın Han Coloy,
Boğuşup duralım,
Böyle bir oyun edelim.
Altındaki bindiği -
İri kaburgalı soylu at,
Halis tulparın ta kendisiymiş,
Ok yetişmezlerden biriymiş.
Yay yetişmez tulpar atı var,
Evi yanası Burut'un
Böylesineymiş heybeti.
Değeri ağır, zehri pek güçlü,
Bu hileyi kurmazsak -
Mızraklaşanı dümdüz eder!
Tulparından ayırıp,
Denk getirip azap vermezsek,
Kanadından ayırıp,
Kuşatıp bağlayıp almazsak,
Manas oyuncak bir er değil,
Kolay alt edilir aslan değil.
Belini sımsıkı kuşanır da,
Karşısına çıkanı yok edip,
Beecin'e kadar kovalar.
Tetikte ol, gör işini, Karacoy!»
Sözünü pekiştirdi Ezkara,
Keskin dilli, hatip bir canmış,
O yanası Ezkara

Akılga dıykan, aylaker
Ayabagan can eken,
Kıyla söz aytıp, Ezkara
Çoñküröñ oozun burdu emi,
Ezkara sözün ukkanda
Uluktarı, erleri,
Kürmö kiygen küçtüüsü,
Ezkara sözün ep körüp,
Küülöndü Coloy balbanı,
Kayrat kılıp belsenbey,
Kamınbay biröö kalbadı.

Akıl hazinesi, hilekâr,
Amansız bir canmış,
Nice sözler söyleyip Ezkara
Çoñküröñ'ün dizginini çevirdi,
Ezkara'nın sözünü duyunca
Ululları, erleri,
Kaftan giymiş güçlüleri,
Ezkara'nın sözünü uygun görüp,
Coşup şahlandı pehlivan Coloy,
Gayrete gelip kuşanmadan,
Hazırlanmadan kimse kalmadı.

Cay-caragın şaylanıp,
Caynap catkan köp uluk
Coo-caragın baylanıp,
Uluk Luñtuñ kandarı
Baatırsıgan candarı,
Ayzaga kambıl erleri,
Akıl bilgiç kenderi,
Ezkara kebin ep körüp,
Aytsa-aytpasa tögünbü,
Kadırman kanım Esenkan
Kaalap bizdi ciberdi.
Mıltık atıp, caa tartsa
Çoyot - dep, bizdi cibergen,
Kagışa ketse kankordu
Soyot - dep, bizdi cibergen.
Kayra tartpay tiygenin
Karmayt - dep, bizdi cibergen,
Kagışkandı soo kılbay,
Caylayt - dep, bizdi cibergen.
Kubalatıp kankorgo
Kuru kantip barabız,
Buruttan kaçıp keldik - dep,
Toodoy Esenkanıña
Aylanı kantip tababız?
Ala köödön buruttu
Çoguu kaptap körölü,
Ürküp, kaçıp cürgüçö

Silahlarını kuşanıp,
Kaynaşıp duran nice ulu
Cenk pusatını bağlanıp,
Ulu Luñtuñ hanları,
Kahramanlık taslayan canları,
Mızrakta usta erleri,
Akıl bilir bilgeleri,
Ezkara'nın lafını uygun görüp,
Deseler de demeseler de yalan mı,
Kadirşinas hanım Esenkan
İsteyerek bizi gönderdi.
Tüfek atıp, yay çekince
Parçalar diye bizi göndermiş,
Çarpışmaya girse hunharı
Boğazlar diye bizi göndermiş.
Geri dönmeden saldıranı
Yakalar diye bizi göndermiş,
Çarpışanı sağ komadan,
Yok eder diye bizi göndermiş.
Hunhara kovalanıp
Eli boş nasıl varırız,
Burut'tan kaçıp geldik diye,
Dağ gibi Esenkan'ına
Çareyi nasıl buluruz?
O gözü kara Burut'u
Hep birlikte kuşatalım,
Ürküp kaçıp gezmektense

Tiktep turup uruşup,
Tim ele ölüm bololu?
Kayrat kılıp kakayıp,
Kamınbay asker kalbadı,
Kaardanıp, küpüldöp,
Kaarın salıp alganı!
Burut kelse ceybiz - dep,
Kaardanıp aylanıp,
Coo-caragın baylanıp,
Kaynap catkan köp balban
Çokmorun çoguu alışıp,
Ardıkkandan balbandar
Adırañdap kalışıp,
Kürsülörün baylanıp,
Kırsa Manas kırsın - dep,

Göz göre göre vuruşup,
Dosdoğru ölüme mi duralım?
Gayrete gelip dikilip,
Hazırlanmadık asker kalmadı,
Öfkelenip, gümbürdeyip,
Gazabını kuşanıverdi!
Burut gelirse yeriz diye,
Öfkeyle dönenip,
Cenk pusatını bağlanıp,
Kaynaşıp duran nice pehlivan
Topuzlarını hep birlikte alıp,
Ar damarı kabaran pehlivanlar
Böbürlenip kabarıp,
Gürzlerini kuşanıp,
Kırarsa Manas kırsın diye,

Kıyın amız kılışıp,
Tobokel - dep, toktoboy
Tolkup asker kalganı.
Tozoku Coloy, Ezkara
Tolup catkan balbanı,
Kaar betine aylanıp,
Altından saadak baylanıp,
Kelişimdüü at minip,
Keñ kuyrugun çart tüyüp,
Kızıl-tazıl kiyinip,
Kıtaylardın Karacoy
Coo degende süyünüp,
Mergeni candan aşıngan,
Ayday sarı tüz kelse,
Cartı kuuray caşıngan.
Caman aytsa tañılbas,
Cakşı sürö butadan,
Ayzanın aşkere uçunan,
Atkanda çoçko cañılbas.
Cöö çurkasa çoñ külük,
Katılgandı buy kılıp,
Aalamga salat çoñ bülük.
Kızıl-tazıl kiyinip,

Çetin yeminler edişip,
Tevekkül deyip durmadan
Asker dalga dalga coştu.
Cehennemlik Coloy, Ezkara,
Dolup taşan pehlivanı,
Gazap yüzüne bürünüp,
Altından sadak kuşanıp,
Gösterişli at binip,
Geniş kuyruğunu sımsıkı düğümleyip,
Rengârenk giyinip,
Kıtayların Karacoy'u
Düşman deyince sevinip,
Nişancılıkta herkesten üstün,
Ay gibi sarı düzlükte gelse,
Yarım çalıya gizlenen.
Kötü de dense yadsınmaz,
Hedefi güzel gözler de,
Mızrağın apaçık ucundan,
Atınca domuzu bile şaşırmaz.
Yaya koşsa büyük yürük,
Sataşanı perişan edip,
Âleme büyük kargaşa salar.
Rengârenk giyinip,

Üyüñ küygön bul kapır
Eliktey çurkap tüyülüp.
Karacoy keldi kamınıp,
Kamınmak boldu köp uluk.
Kambıldarı, kandarı
Kalayman tüşüp, çuu turup,
Belendendi cer ölçöp,
Meenetti mınday salganı -
Köödök erdi cöölötüp,
Beecinge baylap alganı.
Kıyın, oor kep urdu.
Ubadanı bek urdu.
Kürsülörün şayladı,
Kütünböy bir can kalbadı.
Koştoo kelgen kolunan,
Ardan miñden soyuşup,
Kaçkan mınday bolsun - dep,
Kolodon kılgan burkandı
Töşünö bekem koyuşup,

Evi yanası bu kâfir
Karaca gibi sıçrayıp koşarak.
Karacoy geldi hazırlanıp,
Hazırlanmaya durdu nice ulu.
Ustaları, hanları
Kargaşaya düşüp, çığlık kopup,
Yeri ölçüp hazırlandılar,
Zahmeti şöyle kurdular -
Toy yiğidi atından edip,
Beecin'e bağlayıp götürmek.
Çetin, ağır söz söylediler.
Vaadi pek sağlam ettiler.
Gürzlerini hazırladılar,
Hazırlıksız tek can kalmadı.
Eşlik edip gelen ordudan,
Binlerce hayvan boğazlayıp,
Kaçan böyle olsun diye,
Tunçtan yapılmış burkanı
Göğüslerine sımsıkı koyup,

Ezkara, Coloy eki kan
Kaçsak kırıp salgın - dep,
Ubada kılıp, eçen can
Taştı omurup, çep kılıp,
Ketirbey colun bek kılıp,
Uluktarı, kandarı
Amızdanıp kıtaylar
Kütünböy birөö kalbadı,
Kızır çalgan Manaska
Kıtaydın kızık cañcalı.
Ardan azık soyuşup,
Mancuu menen kalmaktan
Karooldu katuu koyuşup,
Kün mezgili bütküçö,
Tolkup kelgen san kıtay
Catıp kalgan konogun
Emi aytıp bereli,
Kırılıp uruş bolguça,
Kıtay kaynap tolguça

Ezkara, Coloy iki han
Kaçarsak kırıp geçir diye,
Söz verip, nice can
Taşı söküp siper yapıp,
Yolu kapatıp sağlam edip,
Ululları, hanları,
Hırslanıp Kıtaylar
Hazırlıksız kimse kalmadı,
Hızır'ın dokunduğu Manas'a
Kıtay'ın tuhaf kavgası.
Azık için davar kesip,
Mançu ile Kalmuk'tan
Nöbeti sıkı koyup,
Gün vakti bitene dek,
Dalgalanıp gelen sayısız Kıtay,
Konaklayıp yatan konuğunu
Şimdi anlatıverelim,
Kırıla kırıla savaş olana dek,
Kıtay kaynayıp dolana dek

Er Koşoy abañ comogun.

Er Koşoy ağanın destanını.

Koşoy Bilerik menen Manastı boşotup aluu üçün asker kamdap,
Kıtayga cönögönü

Koşoy'un, Bilerik ile Manas'ı kurtarmak için asker hazırlayıp,
Kıtay'a sefere çıkışı

Ak asaba tuu kamdap,
El öödögö tartarda,
At kara til mezgilde,
Öñ tulpardın içine,
Kazı baylap, may tolup,
Beren Koşoy abakeñ
Artık balban, artık şer,
Akılga dıykan kemenger.
Colbors abañ kan Koşoy
Şamal tiyse, sel tiybes,
Çatırlıgı dagı bar,
Coo börüsü abañdın
Baatırlıgı dagı bar.
Elge sınçı Koşoydun
Eşendigi dagı bar,
Akılga dıykan çoñ ayar
Abañ Koşoy baatırdın

Ak alâmetli tuğ hazırlayıp,
El yaylaya çekilirken,
Atın semirdiği mevsimde,
Soylu tulparın karnında
Kazı bağlanıp, yağ dolup,
Yiğit Koşoy ağan,
Üstün pehlivan, üstün aslan,
Akıl hazinesi, bilge kişi.
Kaplan ağan Han Koşoy,
Yel değse de sel değmez,
Ele çadır oluşu da var,
Cenk kurdu ağanın
Bahadırlığı da var.
Ele sarraf Koşoy'un
Şeyhliği de var,
Akıl hazinesi büyük tedbirci
Ağan Koşoy bahadırın

Çeçendigi dagı bar.
Abañ Koşoy karıda
Ar önördün baarı bar.
Orçun curtka tuu bolgon,
Oluya Koşoy abañdın
Ordolugu dagı bar.
Opsuz Koşoy abañdın
Moldolugu dagı bar,
Ayza karmap, top buzgan
Iktuulugu dagı bar.
Tulpar minip, tuu algan
Tuygun Koşoy abañdın
Mıktuulugu dagı bar.
Ereni bar, kanı bar,
Es bilgen candın baarı bar.
Ancıyandın Aykoco

Hatipliği de var.
Ağan Koşoy ihtiyarda
Her hünerin hepsi var.
Koca yurda tuğ olmuş,
Evliya Koşoy ağanın
Otağ sahipliği de var.
Ölçüye sığmaz Koşoy ağanın
Mollalığı da var,
Mızrak tutup bölük bozan
Ustalığı da var.
Tulpar binip tuğ almış
Şahin Koşoy ağanın
Yiğitliği de var.
Ereni var, hanı var,
Akıl eren canların hepsi var.
Ancıyan'ın Aykoco'su,

Eşen sopu, karı bar,
Abañ Koşoy canında
Eçenderdin baarı bar.
Abañ Koşoy karıya,
Arka kılgan oluya
Kalıypa kirip kat algan,
Kanzaadadan bata algan.
On eki birge kol berip,
Kabılan Koşoy abakeñ
Zayıppuruş atangan.
Celigip Koşoy abakeñ
Cetik oy tüşüp başına
Çeç-Töbögö toktoptur,
Cakıptın uulu Manastı
Carıktık Koşoy coktoptur,
Tüş körgöndö keçinde
Aykoconun calgızı
Bilerik tüşüp esine.
«Zaman akır-takırdı
Bilgenge kıtay saldı ele.
Samarkandın şaarınan
Karadöñ uulu Carmanas
Anık Manas uşu - dep,
Anı baylap aldı ele.
Altımış kapka Beecinge
Aylanıp soguş salbasam,

Baylanıp catkan baatırlar
Koldorun çeçip albasam,
Koşoy bolboy ölömbü,
Ölböy tirüü cürgüçö
Kıyamattı körömbü!
Çöögünü altın, çay arzan
Çöölüksö kursak toyguzgan,
Busurmandın şaarında
Samarkanday kalaa cok,
Mañdayga bütkön bir ırıs
Busurmandın curtunda
Manasınday bala cok!

Şeyh sofu, ihtiyar var,
Ağan Koşoy'un yanında
Nicelerin hepsi var.
Ağan Koşoy ihtiyar,
Arka edinilen evliya,
Halife'ye varıp icazet almış,
Han-zâdeden dua almış.
On iki pîre el verip,
Kaplan Koşoy ağan
Zayıppuruş diye ad almış.
Coşup Koşoy ağan,
Başına olgun düşünce düşüp
Çeç-Töbö'de konaklamış,
Cakıp'ın oğlu Manas'ı
Nur yüzlü Koşoy özleyip anmış,
Akşamleyin düş gördüğünde
Aykoco'nun biriciği
Bilerik düşmüş aklına.
«Ahir zaman kargaşasını
Bilene Kıtay salmıştı.
Samarkan şehrinden
Karadöñ oğlu Carmanas'ı
Gerçek Manas budur diye,
Bağlayıp almıştı.
Altmış kapılı Beecin'e
Dolanıp savaş açmazsam,

Bağlanıp yatan bahadırların
Ellerini çözüp almazsam,
Koşoy olmadan öleyim mi,
Ölmeden sağ gezmektense
Kıyameti mi göreyim!
Çaydanlığı altın, çayı ucuz,
Acıkanın karnını doyuran,
Müslüman şehirleri içinde
Samarkan gibi kale yok,
Alna yazılmış bir kısmet,
Müslümanın yurdunda
Manas gibi evlat yok!

Cetimiş eşik Beecinge
Ceti aylana barbasam,
Cer tügündöy kıtaydan
Ceti cılı uruşup,
Kamoodogu baldardı
Acıratıp albasam,
Koşoy bolboy ölöyün,
Kor bolup tirüü cürgüçö
Tuulbay tuna çögöyün!
Sakalımdın agında,
Saparım çukul çagında
Sandap catkan kıtaydı
Sapırıltıp köröyün!
Abaylagın, el-curtum,
Ceti-Özön bizge cer ele,
Cakıptın uulu caş Manas
Kabılan tuugan şer ele.
Kürdölüü curttu kıynabay
Kütüp aluuçu er ele,
Telegeyi teñ ele,
Şay koldogon şer ele!
Körgözö turgan zaman kıl,
Can dep kuday caratsañ,
Manastı kuday aman kıl!
Ölçösöm uşu men Koşoy
Ölböy tirüü cürgöndö
Ne muraska cetemin,
Altımış kapka Beecinge
Atışıp soguş salamın!
Altayda tuulup çoñ bolgon

Yetmiş kapılı Beecin'e
Yedi kez dolanıp varmazsam,
Yer tüyü kadar Kıtay'la
Yedi yıl vuruşup,
Kuşatmadaki oğulları
Ayırıp kurtaramazsam,
Koşoy olmadan öleyim,
Hor olup sağ gezmektense
Doğmamış gibi yerin dibine çökeyim!
Sakalımın ağında,
Ecel seferim yaklaşmış çağında
Sayısız yatan Kıtay'ı
Savurup dağıtıp göreyim!
Dikkat et, elim yurdum,
Ceti-Özön bize yurt idi,
Cakıp'ın oğlu genç Manas
Kaplan doğmuş aslan idi.
Kalabalık yurdu incitmeden
Koruyup gözeten er idi,
Her yanı kusursuz denk idi,
Şay'ın koruduğu aslandı!
Göstereceğin bir zaman kıl,
Can diye Tanrım yarattınsa,
Manas'ı, Tanrım, esen kıl!
Ölçüp biçsem, işte ben Koşoy
Ölmeyip sağ gezdiğimde
Hangi mirasa ereyim,
Altmış kapılı Beecin'e
Çarpışıp savaş açarım!
Altay'da doğup büyümüş,

Atagı başka zor bolgon
Arslan Manas berendi
Salıp alıp aldıma
Kaynap catkan kıtaydan,
Kamalıp catkan baldardı
Acıratıp alamın.
Karmaşarım - Kakançın,
Kastaşarım - Bakburçun,

Şanı başka türlü ulu olmuş
Arslan Manas yiğidi
Önüme katıp alarak,
Kaynaşan Kıtay'dan,
Kuşatılmış yatan oğulları
Ayırıp kurtarırım.
Boğuşacağım - Kakançın,
Düşman olacağım - Bakburçun,

Tünörüñkü kıtayga
Tüz barıp ayza sungula,
Tüyşüktü körgön el üçün
Canıñdı kurman kılgıla!
Kara kıtay, mancuuga
Kaçırıp ayza sungula,
Kamalıp catkan er üçün
Canıñdı kurman kılgıla,
Atıştı arbın salgıla.
Aydalgan Cakıp, Akbaltay
Altayda turat - dep ugam,
Acıratıp algıla!
Aylasın tappay al tuugan
Zarlanıp cüröt - dep ugam.
Keçee, Manas kelgende
Kızır çalgan kök caldın
Astınan tosup aluuga,
Kıtayga kırgın saluuga,
Ak buuday unun çaynaştık,
Ak kurandı karmaştık.
Kurga tüygön kantı bar,
Kızırluu Manas şer menen
Kudaylaşkan antım bar.
Kündü katka salganbız,
Kün esebin alganbız.
Bıyıl Koşoy abakeñ
Koşuun baştap, kol cıyam,
Kol cıyganda mol cıyam» -
Dep, oşondo abakeñ,
Toktono albay kamınıp,
Arslanday çamınıp,
Atagı uluk Beecinge
Kol baştoogo kamınıp,
Kolu cetip, til algan,

Karanlık yüzlü Kıtay'a
Dosdoğru varıp mızrak uzatın,
Mihnet çekmiş el uğruna
Canınızı kurban edin!
Kara Kıtay'a, Mançu'ya
Saldırıp mızrak uzatın,
Kuşatılmış er uğruna
Canınızı kurban edin,
Atışmayı bolca salın.
Sürgün edilen Cakıp, Akbaltay
Altay'da durur diye duyarım,
Ayırıp kurtarın!
Çare bulamayıp o soydaş
İnleyip gezer diye duyarım.
Hani dün Manas geldiğinde
Hızır dokunmuş boz yeleliyi
Önünden karşılamaya,
Kıtay'a kırgın salmaya,
Ak buğday ununu çiğneştik,
Ak Kur'an'ı tutuştuk.
Kuşağa düğümlenmiş şekeri var,
Hızırlı Manas aslan ile
Tanrı adına içilmiş andım var.
Günü yazıya geçirmişiz,
Gün hesabını almışız.
Bu yıl Koşoy ağan
Ordu başlatıp asker toplarım,
Asker toplarken bol toplarım» -
Deyip o zaman ağan,
Duramayıp hazırlanıp,
Arslan gibi atılıp,
Şanı ulu Beecin'e
Ordu yürütmeye hazırlanıp,
Eli erişen, söz dinleyen,

Koşoy - dep, anık bile algan,
Kozgoloñ salıp koyboston
Koyboy cıyıp aldı - deyt.
Cıygan curttun içinde

Koşoy deyip hakkıyla bilen herkesi,
Kargaşa çıkarmaksızın
Bırakmadan toplayıvermiş derler.
Toplanan yurdun içinde

	Erender bar, ıktuu bar,	*Erler var, ustalar var,*
	El agası mıktuu bar,	*El ağası yiğitler var,*
	Daanışman bar, karı bar,	*Bilgeler var, ihtiyarlar var,*
	Kakanga kazat kıluuçu	*Kakan'a gaza edecek*
	Kayrattuular baarı bar.	*Gayretlilerin hepsi var.*
20860	Eski-Çambıl cerdegen,	*Eski-Çambıl'ı yurt edinen,*
	Ezelden mıktı er degen,	*Ezelden yaman er denen,*
	Eñkeytip adam ceñbegen	*Kimsenin eğip yenemediği*
	Er Buudayık oşo bar.	*Er Buudayık, işte o var.*
	Sarı-Arkanı cerdegen,	*Sarı-Arka'yı yurt edinen,*
	Salmaktuu kıyın er degen	*Ağırbaşlı çetin er denen,*
	Kazaktardan Aydarkan	*Kazaklardan Aydarkan,*
	Özöndön çañı burkurap,	*Vadiden tozu tütüp,*
	Ölöñün aytıp çurkurap,	*Türküsünü söyleyip çağırıp,*
	Er Aydarkan koşo bar.	*Er Aydarkan da birlikte var.*
20870	Ceti-Özöndün döölörün,	*Ceti-Özön'ün devlerini*
	Cetik Koşoy abakeñ	*Olgun Koşoy ağan*
	Cetik cıynap alıptır.	*Eksiksiz toplayıvermiş.*
	Çeç-Töbönü cer caylap,	*Çeç-Töbö'yü yurt tutup,*
	Alp döölördün baarısın	*Alp devlerin hepsini*
	Abañ Koşoy oşondo	*Ağan Koşoy o zaman*
	Aydagan eken kembaylap,	*Katar edip sürüvermiş,*
	Cer kozgolup, kol tolup,	*Yer sarsılıp, ordu dolup,*
	El esebin alganda,	*Elin sayımı alındığında,*
	Eldi katka salganda	*El yazıya geçirildiğinde*
20880	On eki miñ kol bolup,	*On iki bin asker olup,*
	Bukarlıktan çoñ moldo	*Bukar elinden büyük molla,*
	Anciyandan Aykoco	*Ancıyan'dan Aykoco,*
	Kurun selde çalınıp,	*Kuşağını sarık edip sarınıp,*
	Kuduretke calınıp,	*Kudret sahibine yalvarıp,*
	Acal cetse ölöm - dep,	*Ecel yeterse ölürüm diye,*
	Acal cetpey bir kalsa	*Ecel yetmez de kalırsam*
	Bul Koşoydun koluna	*Bu Koşoy'un ordusuna*
	Iymam bolup berem - dep,	*İmam olurum diye,*
	Atı Aykoco al bolup,	*Adı Aykoco, o olup,*
20890	Külüktön tulpar at alıp,	*Yürüklerden tulpar at alıp,*
	Abañ Koşoy oşondo	*Ağan Koşoy o zaman*
	Oluya çaldan bata alıp.	*Evliya kocadan dua alıp.*

Cer ayrılıp kol tolup,
Külazıktı mol alıp,
Cer özöndön oşondo,
Cer mayışkan kol alıp,
Azık cüktöp töö alıp,
Abañ Koşoy oşondo,
Alışa turgan döö alıp,
Külüktön tulpar at alıp,
Kalıypadan bata alıp,
Kasaba tuusu kalkıldap,
Kabılan Koşoy abañız
Kamıngan eken attanıp,
Kün mezgilin albaptır,
Kündö tınıp kalbaptır,
Orto-Beecin batkalda,
Esenkandın köp kolu
Manas menen oşondo
Oyrondoşup catkanda,
Esenkandın elçisi,
Kapka bakkan sakçısı,
Bolot eşik darbaza
Açıp, tartıp, capçuusu,
Andan biröö kalbaptır.
Carmanas menen Bilerik
Ordo atkan cerinde
Oyon Koşoy er abañ
Kayguul karap, cer çalıp,
Kambıl Koşoy barıptır,
On eki karool, kırk sakçı
Kızırluu Koşoy abañız
Kıyratıp kırıp salıptır.
Zındandagı eköönü
Kambıl Koşoy abakeñ
Ordon suurup alıptır.
On eki supa, tört suptu,
Kiygenden Koşoy korkpoptur,
Eer beldey kırañdı
Aşkandan Koşoy korkpoptur.
Temir arkan torunan

Yer yarılıp ordu dolup,
Yol azığını bol alıp,
Vadiler boyunca o zaman,
Yeri büken ordu alıp,
Azık yükleyip deve alıp,
Ağan Koşoy o zaman,
Boğuşacak dev alıp,
Yürüklerden tulpar at alıp,
Halifeden dua alıp,
Alâmetli tuğu dalgalanıp,
Kaplan Koşoy ağanız
Hazırlanıp atlanmış,
Gün vaktini boşa geçirmemiş,
Günlerce durup dinlenmemiş,
Orta-Beecin geçidinde,
Esenkan'ın çok ordusu
Manas ile o zaman
Kırışıp dururken,
Esenkan'ın elçisi,
Kapıyı bekleyen nöbetçisi,
Çelik kapılı derbendi
Açıp, çekip, kapatanı -
Onlardan kimse kalmamış.
Carmanas ile Bilerik'in
Çukura atıldıkları yere,
Beyler beyi Koşoy er ağan,
Keşfe bakıp, yer yoklayıp,
Usta Koşoy varıvermiş,
On iki karakol, kırk nöbetçiyi
Hızırlı Koşoy ağanız
Kırıp geçirivermiş.
Zindandaki ikisini
Usta Koşoy ağan
Çukurdan çekip çıkarmış.
On iki seki, dört duvardan
Geçmekten Koşoy korkmamış,
Eyer beli gibi sırtı
Aşmaktan Koşoy korkmamış.
Demir urgan ağından

Carmanas menen Bilerik
Acıratıp alıptır.
Esenkandın kolunan

Carmanas ile Bilerik'i
Ayırıp kurtarıvermiş.
Esenkan'ın elinden,

Zıynatıma minüügö
Corgom uşu bolot - dep,
Acırattım baldardı
Olcom uşu bolot - dep,
Baylanıp catkan bazardın,
Bagın açtı er Koşoy,
Baylanıp cürgön baldardın
Kolun çeçti, er Koşoy.
El baspagan beyiştin
Eşigin açtı, er Koşoy,
Eç kim körbös beyiştin
Törün kördü, er Koşoy.
Ukkanga boldu çoñ belgi
Salıp çıktı, er Koşoy,
Altının bölüp olcogo,
Cüktöp çıktı, er Koşoy,
Ayabagan dümöktü
Salıp çıktı, er Koşoy.
Ordo catkan baldarın
Azat kılıp düynögö
Alıp çıktı, er Koşoy
Asker cınap, kol cürüp,
Abañ Koşoy oşondo
Kerkabılan, Taytoru
Kerişke eki at minip,
Baygambar çalış karıya,
Babañ Koşoy oluya
Berendigin bilgizip,
Bileriktin aldına
Tartıp algan kıtaydan
Koyonbozdu mingizip,
Teminip uruş salıptır,
Esenkandın Telceerde
Sakçıların soygondo
Salmaktuu Koşoy abakeñ

Ziynetimle binmeye
Yorgam işte bu olur diye,
Kurtardım oğulları,
Ganimetim işte bu olur diye,
Bağlanıp duran pazarın
Bahtını açtı er Koşoy,
Bağlı gezen oğulların
Elini çözdü er Koşoy.
El basmamış cennetin
Kapısını açtı er Koşoy,
Kimsenin görmediği cennetin
Baş köşesini gördü er Koşoy.
Duyana büyük nişan oldu,
Salıp çıktı er Koşoy,
Altınını ganimete bölüp,
Yükleyip çıktı er Koşoy,
Görülmedik kargaşayı
Salıp çıktı er Koşoy.
Çukurda yatan oğulları
Azat edip dünyaya
Alıp çıktı er Koşoy.
Asker toplayıp, ordu yürüyüp,
Ağan Koşoy o zaman
Kerkabılan, Taytoru -
Cenge iki at binip,
Peygamber misali ihtiyar,
Deden Koşoy evliya
Yiğitliğini bildirip,
Bilerik'in altına,
Kıtay'dan zorla alınmış
Koyonboz'u bindirip,
Mahmuzlayıp savaş salmış,
Esenkan'ın Telceer'ini,
Nöbetçilerini boğazlarken,
Ağırbaşlı Koşoy ağan

Olco kılıp alıptır.
Şer ekenin bilgizgen,
Karadöñdün Carmanas
Attı aga mingizgen.
Eki can kolgo tiygende
Kabaktın baarın açıptır.
Kaygının baarın çaçıptır,

Açkan kursak toyuptur,
Abañ Koşoy oşondo
Kaygının baarın coyuptur.
Beecindin beri betine,
Çıkkan eken er Koşoy
Çay algan toonun çetine.
Een talaaga çıkkanda
Er eken Koşoy abakeñ
Can kazanga ölçötüp,
Kemegeni oydurup,
Ay tuyakka oşondo
Eki cüz bee soydurup,
Baabedinin bat aytıp,
Adam tapkıs oy kılıp,
Ay-talaada abakeñ,
Aşık ülkön toy kılıp,
Tañ kaşkayıp sürgöndö,
Cerge carık tiygende
Kaardanıp bakırıp,
Erenderdi çakırıp,
Bilbegendi bilgizip,
Bilimdüü Koşoy karıya
Tuybagandı tuyguzup,
Tuygun Koşoy oluya:
«Ala çapan Aykoco,
Bukarlıktın çoñ moldo,
Sen da mında turasıñ,
Asker cınap, kol cıygan
Er da mında turasıñ,
Ayzakerden kabılan,
Iktuuñ mında turasıñ,

Ganimet edip almış.
Aslan olduğunu bildiren
Karadöñ oğlu Carmanas'ı
O ata bindirivermiş.
İki can ele geçince
Asık yüzlerin hepsi açılmış.
Kaygının hepsini saçıp dağıtmış,

Acıkan karın doymuş,
Ağan Koşoy o zaman
Kaygının hepsini gidermiş.
Beecin'in beri yüzüne
Çıkmış er Koşoy,
Çay alınan dağın eteğine.
Issız bozkıra çıkınca,
Er imiş Koşoy ağan,
Koca kazanla ölçtürüp,
Ocak çukurunu kazdırıp,
Ay tırnaklılardan o zaman
İki yüz kısrak boğazlatıp,
Baabedin duasını tez söyleyip,
Kimsenin bulamayacağı düşünce kurup,
Issız bozkırda ağan,
Fazlasıyla büyük toy edip,
Tan ağarıp söktüğünde,
Yere aydınlık değdiğinde,
Öfkeyle haykırıp,
Erleri çağırıp,
Bilmeyene bildirip,
Bilgili Koşoy ihtiyar,
Sezmeyene sezdirip,
Şahin Koşoy evliya:
«Ala kaftanlı Aykoco,
Bukar elinin büyük mollası,
Sen de burada dursun,
Asker toplayıp ordu deren
Er olan da burada dursun,
Mızrakçıların kaplanı,
Usta olan da burada dursun,

Coo aylasın kup bilgen
Mıktuuñ mında turasıñ!
Tuura tartkan kara kır
Mende aşuuçu bel emes,
Çalıyar tiybes Beecinge
Çama kelçü el emes.
Oylosom Beecin kalaadan
Sulayman surak albagan,
Kaarı katuu kapırga
Katılgan aman kalbagan.
Kança miñden ceri bar.

Düşman hilesini hakkıyla bilen
Yaman olan da burada durursun!
Dosdoğru uzanan kara sırt,
Benim aşabileceğim geçit değil,
Ermişin bile el sürmediği Beecin'e
Gücü yetecek el değil.
Düşünsem, Beecin kalesinden
Süleyman bile hesap sormamış,
Gazabı çetin kâfire
Sataşan sağ kalmamış.
Kaç binlerce yeri var.

Kança uruudan eli bar.
Capa salıp kaptasa
Cerdi, candı koyobu?
Calgız köz degen eli bar,
Bet alıp mende ceñebi,
Beypaylaşkan kapırdan,
Beri aman kelebi?
Çapçışkan adam oñobu,
Eçen cılı uruşsa
Eñkeyip kıtay koyobu,
Aytsam eçen kebim bar,
Nur tögülüp bul cerge
Door-kıyamat bolguça,
Eç kim ceñip albayt - dep,
Alda Taala Kudaydın
Özünün aytkan kebi bar.
Altı şerdin akırı
Kabılsa kuday bergeni
Arslan Manas şeriñ bar.
Beren da oşol, şer da oşol,
Tapsa açılat taalayıñ
Manastı taap alabız,
Beren Manas kök caldı
Belge tañuu kılabız.
Uluk Manas şer oşol,
Kürdööñdü tapçu er oşol.
Tuurduguñ may kılat,

Kaç boydan eli var.
Hep birden basıp kuşatsa
Yeri, canı kor mu?
Tek göz denen eli var,
Karşı varsam ben mi yenerim,
Kapışılan kâfirden
Beri sağ gelinir mi?
Çarpışan adam onar mı,
Nice yıllar vuruşsa
Kıtay eğilip durur mu,
Söylesem nice sözüm var,
Bu yere nur dökülüp
Devir kıyamet olana dek,
Kimse yenip alamaz diye,
Allah Teâlâ Tanrı'nın
Kendi söylediği sözü var.
Altı aslanın sonuncusu,
Rast gelirse Tanrı vergisi
Arslan Manas aslanın var.
Yiğit de odur, aslan da odur,
Bulunsa açılır talihin,
Manas'ı bulup alırız,
Yiğit Manas boz yeleliyi
Belimize kuşak ederiz.
Ulu Manas aslan odur,
Devletini bulduracak er odur.
Keçe evini yağa boğar,

Tuşuksa Manas kabılan
Alakanday busurman,
Tuş-tuş cakka kan kılat.
Keregeñdi may kılat,
Kezikkende özüñdü
Kelbersigen kan kılat.
Biyik askar bel oşol,
Bizge kuday buyurgan,
Alakanday busurman
Kütüp aluuçu er oşol!
Duşman boluuçu eliñ bar
Duşmanga kılıñ cedirbey,
Kütüüçü Manas eriñ bar.
Bilip curtum, kebimdi al
Kıya da oşol, bel da oşol,

Rast gelirse Manas kaplan,
Bir avuç Müslümanı
Dört bir yana han kılar.
Keregeni yağa boğar,
Karşılaştığında seni de
Kurumlanan bir han kılar.
Yüce sarp geçit odur,
Bize Tanrı'nın buyurduğu,
Bir avuç Müslümanı
Koruyup gözetecek er odur!
Düşman olacak elin var,
Düşmana kılını yedirmeden
Koruyacak Manas erin var.
Bil de yurdum, sözümü al,
Yamaç da odur, geçit de odur,

Kılıgı candı kubantkan
Kımbattuu Manas şer oşol!
Altayda kara kalmaktın
Arasında tuulgan,
Ereşen tartıp er bolup,
Er uulu menen teñ bolup,
Erbeyip atka mingende
Kalmakka salgan çuulgan,
Kara kalmak arız bolup,
Kan Esenkan özünö
Kaardı katuu saldı - deyt,
Tagınan çoçup Esenkan
Kaardı katuu baştaptır.
Kankordun cayın ukkanda
Kan Esenkan oşondo
Altın taktın üstünön
Uçup kete taştaptır.
Kımbattı baylap aluuga,
Uşintip orgo saluuga
Kamıngan eken Esenkan.
«Ketirbey baylap kelgin» - dep,
Alp döösün cıyıp aldı - deyt,
Berenderin ciberip,

Huyu canı sevindiren
Kıymetli Manas aslan odur!
Altay'da kara Kalmuk'un
Arasında doğan,
Serpilip yetişip er olan,
Er oğullarıyla denk olan,
Dikilip ata bindiğinde
Kalmuk'a şamata salan,
Kara Kalmuk arzuhal edip,
Han Esenkan'ın kendisine
Ağır kaygı saldı derler,
Tahtından ürküp Esenkan
Şiddetli gazaba başlamış.
Hunharın halini duyunca
Han Esenkan o zaman
Altın tahtın üstünden
Uçup düşeyazmış.
O kıymetliyi bağlayıp almaya,
Böylece çukura atmaya
Hazırlanmış Esenkan.
«Kaçırmadan bağlayıp getirin» diye,
Alp devlerini toplamış derler,
Yiğitlerini gönderip,

Manaska dümök saldı - deyt.
Kırk uruu kıtay kalıñ el
Kıraan Manas sultandı
Kaptap catıp kaldı - deyt.
Beker Manas uul emes,
Belgilüü da ele, bel da ele,
Mendeden çıkkan şer da ele,
Bek karaan bolup bersin - dep,
Cabılalı busurman
Caratkan bizge berdi ele.
Atıştı arbın salalı,
Alda Taala koş körsö
Arslan Manas kök caldı
Acıratıp alalı.
Ölböy aman cürgöndö
Ne muraska ceteli,
Kabılan Manas kankorgo
Katuu bülük salışıp,
Kurman bolup keteli.

Manas'a gaile salmış derler.
Kırk boy Kıtay, kalabalık el,
Kartal Manas sultanı
Kuşatıp durdu derler.
Manas boş bir oğul değil,
Hem namlıydı, hem dayanaktı,
Kul içinden çıkmış aslandı,
Sağlam bir siper olsun diye,
Hep birden biz Müslümanlara
Yaradan bize vermişti.
Atışmayı bolca salalım,
Allah Teâlâ uygun görürse
Arslan Manas boz yeleliyi
Ayırıp kurtaralım.
Ölmeyip sağ gezerken
Hangi mirasa erelim,
Kaplan Manas hunhar için
Çetin kargaşa salışıp,
Kurban olup gidelim.

Kan Manas esen tabılsa
Beldi bekem bubalı,
Bek kızıksa kıtaydı
Beecinge çeyin kubalı.
Kandarın baylap alalı,
Kara kıtay, mancuuga
Kadır Alda car bolso,
Kalaymandı salalı.
Manastay baatır kabılbayt
Baykagıla, ay, busurman,
Manastay bala tabılbayt!
Manas aman tabılsa,
Şer bolboybu Manasıñ,
Cer bolboybu Talasıñ!
Buzup alat Oogandı,
Bul Manasıñ turganda
Buzuk el kaydan soo kaldı!
Kırıp berer kıtaydı
Ötkür da oşol, kurç da oşol,

Han Manas esen bulunursa
Beli sıkıca bağlayalım,
Pek azarsa eğer, Kıtay'ı
Beecin'e dek kovalayalım.
Hanlarını bağlayıp alalım,
Kara Kıtay'a, Mançu'ya,
Kadir Allah yâr olursa,
Kıyameti koparalım.
Manas gibi bahadıra rastlanmaz,
İyi bakın, ey Müslümanlar,
Manas gibi evlat bulunmaz!
Manas sağ bulunursa,
Aslan olmaz mı Manas'ın,
Yurt olmaz mı Talas'ın!
Bozup alır Oogan'ı,
Bu Manas'ın dururken
Bozguncu el nasıl sağ kalır!
Kıtay'ı kırıp geçirecek
Keskin de odur, bilenmiş de odur,

	Baabedin aytıp tilesek	*Baabedin deyip dilesek*
	Tabılbas Manas mülk oşol.	*Bulunmaz hazinedir Manas.*
	Taştı buzup, col salar,	*Taşı bozup yol açar,*
	Dalay cerge kol salar!	*Nice yere ordu salar!*
	Kol aydap beri çıkkanda	*Ordu sürüp beri çıkarken,*
	Karı Koşoy abakeñ	*Yaşlı Koşoy ağan,*
	Kazını çaynap cep keldim,	*Kazıyı çiğneyip yiyip geldim,*
	Kabılan Manas tabılsa	*Kaplan Manas bulunursa*
21130	Kalday emes kandaydın	*Kalday değil, hakanın*
	Kandıgın alam - dep, keldim.	*Hanlığını alırım diye geldim.*
	Calpı curt beri çıkkanda	*Bütün yurt beri çıkarken*
	Cayanı kesip cep keldim,	*Sağrı etini kesip yiyip geldim,*
	Caydarı Manas tabılsa	*Güler yüzlü Manas bulunursa*
	Cañ-cuñdu buzam - dep keldim,	*Cañ-cuñ'u bozarım diye geldim,*
	Catsam-tursam tilegim,	*Yatsam kalksam dileğim,*
	Ayköl aman tabılsa,	*Ayköl sağ bulunursa,*
	Aalamga tatıyt dümögüm!	*Âleme bedeldir kopardığım fırtına!*
	Kara nayza zulpukor	*Kara mızrağı, Zülfikâr'ı*
21140	Köölöşörmün - dep turam,	*Savururum diye dururum,*
	Kabılan tiyse koluma	*Kaplan geçerse elime,*
	Kıtay emes, kılımga	*Kıtay değil, bütün çağa*
	Cöölöşörmün - dep turam.	*Meydan okurum diye dururum.*
	Manas kan tiyse koluma	*Manas han geçerse elime,*
	Karı Koşoy can bolom,	*Yaşlı Koşoy, can yoldaş olurum,*
	Karap turgun busurman,	*Bakıp durun Müslümanlar,*
	Kara kıtay, mancuuga	*Kara Kıtay'a, Mançu'ya*
	Kaykalagan kan bolom!	*Kurulup oturan han olurum!*
	Tilimdi algın busurman,	*Sözümü dinleyin Müslümanlar,*
21150	Tilge salıp bagıntam,	*Söz geçirip boyun eğdiririm,*
	Til bilbes kara kıtaydı	*Dil bilmez kara Kıtay'ı,*
	Kıraan Manas barında	*Kartal Manas varken,*
	Kıncılap alıp bagıntam!	*Kıskıvrak bağlayıp boyun eğdiririm!*
	Atışa çıga coo kelse	*Atışa çıkıp düşman gelirse*
	Astıga salıp aydaymın,	*Önüme katıp sürerim,*
	Arslan er tiyse koluma	*Arslan er geçerse elime,*
	Kıtay emes aalamdı	*Kıtay değil, âlemi*
	Azuuma salıp çaynaymın.	*Azı dişime alıp çiğnerim.*
	Acalım cetse ölömün,	*Ecelim yeterse ölürüm,*

Kıraanım tiyse columa
Kıtaydı közdöy kol tartsa
Tuusun karmap beremin,
Tuu tübündö turarmın,
Tuygunga kızmat kılarmın.
Çeç-Töbödö zañkayıp,
Turdum ele cay caylap,
Oşo Manas ayınan,
Alışarım Kakançın
Alakanday busurman
Aydap keldim kembaylap,
Keçüüdön algan köçümdü,
Kesepet kara kıtaydan
Keñiri başım barında
Alganı keldim öçümdü.
Carılgan bir uuç el üçün
Zarıp kılam malımdı,
Taalayluu Manas er üçün
Kurman kılam canımdı.
Uluguñ bar, kanıñ bar,
Uruktardan baarıñ bar.
Kaynap kıtay kol salsa,
Karaanduu adam col çalsa
Akılıñdan şaşpagın,
Antañdap, curtum, kaçpagın!
Beypaydı bekem salabız,
Beyili buzuk kıtayga

Kartalım çıkarsa yoluma,
Kıtay'a doğru ordu çekerse
Tuğunu tutup veririm,
Tuğun dibinde dururum,
Şahine hizmet ederim.
Çeç-Töbö'de heybetle,
Yaz yaylayıp durmuştum,
İşte o Manas yüzünden,
Boğuşacağım Kakançın,
Bir avuç Müslümanı
Katar edip sürüp geldim,
Geçitten aldığım göçümü,
Musibet kara Kıtay'dan,
Başım henüz hür iken,
Öcümü almaya geldim.
Parçalanmış bir avuç el uğruna
Malımı harcarım,
Talihli Manas er uğruna
Canımı kurban ederim.
Ulun var, hanın var,
Boylardan hepiniz varsınız.
Kaynayıp Kıtay saldırırsa,
Karaltılı adam yol yoklarsa,
Aklını şaşırma,
Telaşlanıp, yurdum, kaçma!
Kıran kırana boğuşuruz,
Niyeti bozuk Kıtay'a

Bet alışıp uruşup,
Beren Manas kök caldı
Acıratıp alabız.
Kaynap catkan kıtaydın
Bel baylagan beli bar,
Bekip catkan ceri bar.
Kankor Manas kabılan
Kaptap kirip, al kıtay
Kaarın salgan ceri bar.
Kaptap kirip Manastı
Karmaşıp baylap aluuga,

Yüz yüze gelip vuruşup,
Yiğit Manas boz yeleliyi
Ayırıp kurtarırız.
Kaynaşıp duran Kıtay'ın
Bel bağladığı geçidi var,
Berkitilmiş yeri var.
Hunhar Manas kaplanın
Dalıp girip, o Kıtay'a
Gazabını saldığı yer var.
Kuşatıp girip Manas'ı
Boğuşup bağlayıp almaya,

Kaardı katuu saluuga,
Capanı baştap cabılıp,
Kankordu kaptap kirgendir,
Tuş-tuşunan kıcıldap,
Ökümdü kıtay salgandır.
Eçe kün tınbay salışıp,
Kabılan Manas, kankor şer
Kamoodo catıp kalgandır.
Kaygırıp Manas küyünüp,
Kayran candan tüñülüp,
Capanı kök cal körgöndür.
Carıktık abam er Koşoy
Can abam kaçan kelet -dep,
Köönü kelse kök cal er
Maga küyüp cürgöndür.
Bereniñ bar, kanıñ bar,
Belgilüü Manas kan üçün
Bet alıp uruş salalı,
Bekip catkan cer menen
Beypaylaşıp kalalı.
Uruş salar sebebiñ
Uşu kelgen busurman
Karıp bolup aydalgan
Akbaltay, Cakıp karıp bar,
Acıratıp aluuçu
Arslan Manas carık bar,
Adamga kaalap tabılgıs
Oşolordon tuulgan
Ayköl Manas carık bar.
Manastın cayın suraba
Beren da oşol, bel da oşol,

Şiddetli gazap salmaya,
Yığın yığın üşüşerek,
Hunharı kuşatıp girmişlerdir,
Dört bir yandan kaynaşıp,
Kıtay zorunu göstermiştir.
Nice gün durmadan çarpışıp,
Kaplan Manas, hunhar aslan,
Kuşatmada kalakalmıştır.
Kaygılanıp Manas yanıp,
Aziz candan umut kesip,
Cefayı boz yeleli görmüştür.
Nur yüzlü ağam er Koşoy,
Can ağam ne zaman gelir diye,
Gönlünden geçtikçe boz yeleli er
Bana hasret yanıp durmuştur.
Yiğidin var, hanın var,
Namlı Manas han uğruna
Karşı varıp savaş salalım,
Berkitilmiş yer ile
Kıran kırana kapışalım.
Savaş salmanın sebebi:
Şu gelen Müslümanlarda
Garip düşüp sürülen
Akbaltay, Cakıp garipler var,
Onları ayırıp kurtaracak
Arslan Manas nur var,
İnsanın dileyip de bulamayacağı,
Onlardan doğan
Ayköl Manas nur var.
Manas'ın halini sorma,
Yiğit de odur, dayanak da odur,

Belgilüü ayköl şer da oşol.
Suratpay kırgız burutka,
Buzulup ketken az curtka
Beren da oşol, mee oşol.
Meenettegi kırgızdı
Bek kaytarçu ee oşol.
Calpı curtum kulak sal

Namlı ayköl aslan da odur.
Kırgız Burut'u sorgusuz koruyan,
Bozulup dağılmış az yurda
Yiğit de odur, akıl da odur.
Mihnetteki Kırgız'ı
Sıkı koruyan sahip odur.
Bütün yurdum, kulak ver,

Caynagan kıtay, mancuunun
Capasına kalalı,
Canagı Manas calgızdı,
Can ayabay salışıp,
Acıratıp alalı.
Cana kuday koldoso,
Arslan Manas şeriñdi
Azganaktay kırgızga
Kan kötörüp kalalı.
Karaldı Manas bar bolso
Kara kurttay kapırga
Kaarı toluk baatırga
Kaptap kırgın salalı,
Uluguna, şerine,
Kakançındın eline
Kan Manastın ayınan
Uruş kıla baralı.
Uruş kılsak bul kıtay
Kaynap catkan el oşol,
Katılışsak kapırga,
Karuusu toluk baatırga
Ulugu arbın kebi bar,
Koluna tüşsöñ colu tar,
Cılança çakkan zaarı bar.
Kıtay eli kırk bölök,
Kırkının cönü kırk başka,
Kılımdı buzgan köykaşka
Alptarı bar, kanı bar,
Ar kanday türdüü al curttun
Alp döösünün baarı bar.
Ulukman bar, kanı bar,
Urup ketken kıtayda
Uruşuuga mıktı bar.
Oylop içim bolot çok,
Al kıtaydın elinde

Kaynaşan Kıtay'ın, Mançu'nun
Cefasını göze alalım,
Demin dediğim biricik Manas'ı,
Can esirgemeden çarpışıp,
Ayırıp kurtaralım.
Ve Tanrı desteklerse,
Arslan Manas aslanını
Bir avuççuk Kırgız'a
Han kaldırıp koyalım.
Göz bebeği Manas var oldukça,
Kara kurt gibi kâfire,
Gazabı tam bahadırla
Üşüşüp kırgın salalım,
Ulusuna, aslanına,
Kakançın'ın eline,
Han Manas uğruna
Savaş açmaya varalım.
Savaşırsak, bu Kıtay
Kaynaşıp duran eldir o,
Sataşırsak kâfire,
Kuvveti tam bahadıra -
Ululuları çok, lafı çok,
Eline düşersen yolu dar,
Yılan gibi sokan zehri var.
Kıtay eli kırk bölük,
Kırkının yolu kırk başka,
Çağı bozan nice seçkin
Alpları var, hanı var,
O yurdun türlü türlü
Alp devlerinin hepsi var.
Ulukman'ı var, hanı var,
Kahrolası Kıtay'da
Vuruşmaya yamanı var.
Düşündükçe içim kor olur,
O Kıtay'ın elinde

Neler bar da, neler cok.
Adam tilin bilbegen
Bölök aytkan sözdüü bar,

Neler var da neler yok.
İnsan dili bilmeyen,
Başka türlü söz söyleyeni var,

Bölögün aytıp neteyin,
Başında calgız közdüü bar.
Beecin oñoy cer emes,
Bel baylagan beli bar,
Karan kalgan kıtaydın
Kap-Toodon beri eli bar.
Zıykırçısı, cayçı bar,
Dubakeri tuurada
Tutanıp ölgön kıtaydın
Ulugu arbın canı bar.
Uruştan kayta tartpagan
Uşunday tacaal abıdan
Ceti-Özöndö catkanda
Een kalgan ceribiz,
Eçen col kıtay çaap alıp,
Tentigen kırgız elibiz.
Ulamadan ulasak,
Ukumçudan surasak
Kırgındı kıyla salıptır,
Kara kıtay, mancuular
Kırgız uulu bolgondu
Kırk colu çaap alıptır.
Oşonu menen kayran curt
Kıyrap catıp kalıptır,
Baaşaluu kıtay kürküröp,
Zaarın salıp ketiptir,
Oşonu menen kırgızdı
Kıyratıp tüpkö cetiptir.
Taş korgonun talkalap,
Takır talap alıptır.
Biribiz kettik Erenge,
Tüşüp kettik oşondo
Tübü cok çuñkur tereñge.
Ceti-Özöndü cer kıldık,
Cetikti kuday berse - dep,
Kan Manastı dem kıldık.
Cardı cürüp bayıdık,
Calgız cürüp köböydük.
Üzülüp cürüp ulandık,

Ötesini söyleyip ne edeyim,
Başında tek gözlüsü var.
Beecin kolay yer değil,
Bel bağladığı geçidi var,
Kahrolası Kıtay'ın
Kap-Too'dan beri eli var.
Büyücüsü var, yağmurcusu var,
Efsuncusu hazırda,
Tutuşup ölesi Kıtay'ın
Ululuları çok, canı çok.
Savaştan geri dönmeyen
Böylesine azgın, zorludur.
Ceti-Özön'de yatarken
Issız kalmıştı yerimiz,
Nice kez Kıtay vurup yağmalayıp,
Darmadağın olmuştu Kırgız elimiz.
Söz ulayandan ulasak,
Nesil bilenden sorsak,
Nice kırgın salmışlar,
Kara Kıtaylar, Mançular
Kırgız oğlu olanları
Kırk kez vurup yağmalamış.
Bu yüzden aziz yurt
Yıkılıp kalakalmış,
Padişahlı Kıtay kükreyip,
Zehrini salıp gitmiş,
Böylece Kırgız'ı
Kırıp köküne ermiş.
Taş kalesini parçalayıp,
Tümden yağmalayıp almış.
Birimiz gittik Eren'e,
O zaman düşüp gittik
Dibi yok derin çukura.
Ceti-Özön'ü yurt kıldık,
Ereni Tanrı verirse diye,
Han Manas'ı umut kıldık.
Yoksul gezerken zenginleştik,
Yalnız gezerken çoğaldık.
Kopa kopa yeniden ulandık,

Çaçılıp cürüp cınaldık,
Tügönüp ketip tüzöldük,
Karmaştık kara mancuuga.
Ölböy tirüü cürgöndö
Ne muraska ceteli,
Kızırduu Manas şer üçün
Kıyraşıp altı ay salışıp,
Kırgın bolup keteli.
Kayrat kılıp kan Koşoy
Kazır turdu kamınıp,
Akılman Koşoy abañdan
Kayıptan akıl tabılıp,
Bala kazday barkıldap,
Balban Koşoy abakeñ
Ak sakalı carkıldap,
Eçen cerge aalamdı
Salgan Koşoy emespi,
Eçen cerden er cıgıp,
Daanışmandan söz ugup,
Kalgan Koşoy emespi.
Asker baştap kol cıyıp
Köngön Koşoy emespi,
Ölümdön tartpay uruşup,
Köngön Koşoy emespi,
Arka bolup bakırga
Bergen Koşoy emespi!
Bilgiçtigi miñden köp,
Aytkanı açık carıya,
Abañ Koşoy daanışman
Kıyla curtka karıya,
Batası curttu bayıtkan
Baarıdan bilgiç oluya.
Abañ Koşoy elge aytıp,
Belge tiyçü cerdi aytıp,
Erendin baarı çamınıp,
Kök caldın baarı kamınıp,
Iderlüü tulpar, külük at
Er abañ Koşoy aytkanın

Saçıla saçıla toplandık,
Tükenmişken düzeldik,
Kara Mançu'yla boğuştuk.
Ölmeyip sağ gezerken
Hangi mirasa erelim,
Hızırlı Manas aslan uğruna
Altı ay kırışıp çarpışıp,
Kırılıp gidelim.
Gayrete gelip Han Koşoy
Hazır durdu kuşanıp,
Akıl eri Koşoy ağandan,
Gaipten akıl bulunup,
Kaz palazı gibi öterek,
Pehlivan Koşoy ağan,
Ak sakalı parlayıp,
Nice yerde âlemi
Sarsan Koşoy değil mi,
Nice yerde er yıkıp,
Bilgelerden söz duyup
Kalan Koşoy değil mi.
Asker başlatıp ordu toplamaya
Alışmış Koşoy değil mi,
Ölümden çekinmeden vuruşmaya
Alışmış Koşoy değil mi,
Yoksula arka olup
Veren Koşoy değil mi!
Bilgeliği binden çok,
Söylediği açık beyandır,
Ağan Koşoy bilgedir,
Nice yurda aksakaldır,
Duası yurdu zenginleştiren,
Hepsinden bilgiç evliyadır.
Ağan Koşoy ele söyleyip,
Bele değecek yeri söyleyip,
Erlerin hepsi atılıp,
Boz yelelilerin hepsi kuşanıp,
Güçlü tulpar, yürük at,
Er ağan Koşoy'un dediğini

Azamat tuyup bildi bat.
Bilip köp curt cabılıp,
Erender çıdap tura albay
At-atına kamınıp,

Tulpardı baylap çekçeytip,
Buudandı baylap kekçeytip,
Kozgolgon cok burut curt
Kolun suuga salışıp,
Kol daaratın alışıp,
Butun suuga salışıp,
But daaratın alışıp,
At, tulpardı cıyganı,
Aşıp-şaşıp dürküröp,
Aydoogo boldu ıymamı.
Şaşıp amaz okunup,
Sapırıldı kalıñ kol
Say buudandı tokunup.
Buudandardın baarısın
Kuyuşkanın uzartıp,
Oodarışka ketkende
Oop tüşüp kalbaska
Töş oloñun kıskartıp,
Coo-caragın şaylanıp,
Kırılışka kamınıp,
Atattarın orkoytup,
Ayzaların korkoytup,
Baltaların barbaytıp,
Baştıktay murdun dardaytıp,
Köbü ölörün bilişip,
Kök temirden tuulga
Kömkörö başka kiyişip,
Tobokel - dep toktoboy,
Kayrattuular kamınıp,
Karıp uzak caşagan
Kan Koşoy abañ baş bolup,
Bir kudayga calınıp,
Orto-Beecin ber cagı
Kaspañ-Toosun cakalap,

Yiğitler sezip tez anladı.
Anlayıp nice yurt üşüşüp,
Erler duramayıp sabırsız,
Her biri atına kuşanıp,

Tulparı bağlayıp diklendirip,
Küheylanı bağlayıp kabartıp,
Yerinden oynamadan Burut yurdu
Ellerini suya sokup,
El abdestini alıp,
Ayaklarını suya sokup,
Ayak abdestini alıp,
At ile tulparı topladılar,
Aceleyle gürül gürül,
Yola sürmekti niyetleri.
Aceleyle namaz kılınıp,
Kalabalık ordu dalgalandı,
Seçkin küheylanı eyerleyip.
Küheylanların hepsinin
Kuskununu uzatıp,
Atlı güreşe girildiğinde
Devrilip düşmemek için
Göğüs kolanını kısaltıp,
Cenk pusatını kuşanıp,
Kırışmaya hazırlanıp,
Pusatlarını dikleştirip,
Mızraklarını sivriltip,
Baltalarını kabartıp,
Torba gibi burnunu şişirip,
Çoğu öleceğini bilerek,
Gök demirden tulgayı
Başlarına kapatıp giyerek,
Tevekkül deyip durmadan,
Gayretliler kuşanıp,
Kocayıp uzun yaşamış
Han Koşoy ağan baş olup,
Bir Tanrı'ya yalvarıp,
Orta-Beecin'in beri yanı,
Kaspañ-Too'yu yanlayıp,

Kas buudandın baarısın
Kayra baştan takalap,
Köp oluya can bolup,
Köldögön Beecin barışka
Busurmandın baarının
Kösömdörü bar bolup,
Katagandın kan Koşoy
Tuu karmagan al bolup,

Halis küheylanların hepsini
Yeni baştan nallayıp,
Nice evliya yoldaş olup,
Deniz gibi Beecin'e varmaya,
Müslümanların hepsinin
Önderleri hazır olup,
Katagan'ın hanı Koşoy
Tuğ tutan o olup,

Erendin baarı şaylanıp,
Kapırga kazat saluuga,
Kapırlardın kolunan
Kankor Manas arslandı
Acıratıp aluuga
Baatırdın baarı kamdanıp,
Ok ötpös tondu kiyinip,
Coo degende süyünüp,
Dürkün-dürkün kol bolup,
Dünüyö tolup kozgolup,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kabılandar baarısı
Kaar betine aylanıp,
Çıñıroon tartıp ceznaydan,
Çımçık uçpas keñ saydan
Coo kutulbayt ayzadan,
Cortorman korkpoyt baydadan.
Ayza karmap akşıktap,
Erenderdin baarısı
Çet-çetinde taralıp,
Akıl bilbes camandar
Aylabız kanday bolot - dep,
Ortosunda kamalıp,
Kamçıluular betinde,
Kayrattuular çetinde,
Kılıççandar betinde,
Kıyındarı çetinde.
Soyulçandar çetinde,
Conumduular çetinde,
Kayratuular entelep,

Erlerin hepsi donanıp,
Kâfire gaza açmaya,
Kâfirlerin elinden
Hunhar Manas arslanı
Ayırıp kurtarmaya
Bahadırların hepsi hazırlanıp,
Ok geçmez zırh giyinip,
Düşman deyince sevinip,
Bölük bölük ordu olup,
Dünya dolup kımıldayıp,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Kaplanların hepsi
Gazap yüzüne bürünüp,
Cez zurnadan çınlama çekip,
Kuş uçmaz geniş vadiden,
Düşman kurtulmaz mızraktan,
Akıncı korkmaz kazançtan.
Mızrak tutup hışımlanıp,
Erlerin hepsi
Kıyı kıyı yayılıp,
Akıl bilmez zavallılar,
Halimiz nice olur diye,
Ortasında sıkışıp,
Kamçılılar öndedir,
Gayretliler kıyıdadır,
Kılıçlılar öndedir,
Çetinleri kıyıdadır.
Sopalılar kıyıdadır,
Güçlü sırtlılar kıyıdadır,
Gayretliler soluyup atılıp,

Dayını cok coogo katılıp,
Böödö ölüm bolot - dep,
Cakındarı alardı
Algan eken cetelep.
Koşoy aydap alganda,
Kozgoltup eldin baarısın
Oñ coluna salganda.
Tüpöktüü ayza kolgo alıp,
Irgaganı mından köp,
Tügönüşüp salışıp,
Tüp kötörö kalışıp,
Bir kızıktı kördük - dep,

Nedensiz düşmana sataşıp,
Boş yere ölüm olur diye,
Yakınları onları
Yedeğe alıp götürmüş.
Koşoy sürüp aldığında,
Elin hepsini yerinden oynatıp
Doğru yoluna koyduğunda,
Püsküllü mızrak ele alıp,
Sallayanı bundan çok,
Tükenesiye çarpışıp,
Topyekûn kalkışıp,
Bir temaşa gördük diye,

Cırgaganı mından köp.
Caman katın, caş bala
Alışıp ketip okustan,
Ölüp kalsak kokustan,
Künü kanday bolot - dep,
Küyüngönü mından köp.
Cañcaldaşıp çır salsak
Cana kızık boldu - dep,
Süyüngönü mından köp.
Tulpar minip, at alıp
Kagışıp ölsök meyli - dep,
Kan Koşoydon bata alıp,
Kara caak Baltay kolgo alıp,
Irgaganı mından köp.
Sanaası ketip say-saylap,
Katılsak ölüm bolduk - dep,
Kuuraganı mından köp.
Cürgön koldun içinde
Ereni bar, sanı bar,
Ne kıyındar dagı bar,
Eç bir ayla bilbegen
Eselekter dagı bar.
Ala çapan Aykoco
Anciyandın şaarınan,
Balasının ayınan,
Azganakay busurman

Sevinip coşanları bundan çok.
Zavallı kadın, körpe çocuk:
Kazara kapışıp da birden,
Ansızın ölüp kalırsak,
Halimiz nice olur - diye,
Yanıp yakılanları bundan çok.
Kavgaya tutuşup cenk açarsak
Yine seyri hoş oldu - diye,
Sevinenleri bundan çok.
Küheylan binip, at alıp
Vuruşup ölsek ne gam - diye,
Han Koşoy'dan dua alıp,
Kara yanak Baltay'ı ele alıp,
Coşup sallananları bundan çok.
Kaygıdan aklı dağılıp,
Sataşırsak öldük demektir - diye,
Kahrolup kuruyanları bundan çok.
Yürüyen ordunun içinde
Ereni var, sayısı var,
Nice yamanlar dahi var,
Hiçbir çare bilmeyen
Şaşkın sersemler dahi var.
Ala kaftanlı Aykoco
Anciyan'ın şehrinden,
Oğlunun yüzünden,
Bir avuç Müslüman'a

Karaan bolup al eken.
Bukaradan çoñ moldo
Kagış kirsem ölöm - dep,
Busurmandan ölgönün
Öz közüm menen kömöm - dep,
Ölgönünön kalganga
Iymam bolup berem - dep,
Bukarlıktan al kelgen.
Kara sakal bir kuçak,
Karmaşıp adam ceñbegen,
Eñkeytip adam albagan,
Kez bolgon aman kalbagan
Baştagı baatır Buudayık
Bul kolgo koşo al kelgen.
Kazaktardan Aydarkan,
Mingeni tulpar kulaça,

Destek olup gelmiş o.
Bukara'dan büyük molla:
Çarpışmaya girsem ölürüm - diye,
Müslüman'dan öleni
Gözümle görüp gömerim - diye,
Ölenden geri kalana
İmam olup dururum - diye,
Bukara elinden o gelmiş.
Kara sakalı bir kucak,
Tutuşup kimsenin yenemediği,
Kimsenin baş eğdiremediği,
Karşısına çıkanın sağ kalmadığı
Eski zaman yiğidi Buudayık
Bu orduya katılıp o da gelmiş.
Kazaklardan Aydarkan,
Bindiği kula küheylan,

Mañdayı kaşka tumarça,
Erdigi epsiz köykaşka,
Kabarın ugup kankorgo
Karaan bolup kaluuga,
Özöndön çañı burkurap,
Ölöñün aytıp çurkurap,
A da kelgen bul kolgo.
Öödö da bar, kanı bar
Ölüp elden ayrılgan,
Bu kıtayga kalganda
Öçmöndüülör baarı bar.
Erender bar, alpı bar,
Eñ kıyın döölör calpı bar,
Bilbegendi bilgizip,
Bilip colgo salganı,
Bilimdüü Koşoy karkıbar.
Erenderdin köbü bar,
Kurun selde çalıngan,
Kuduretke calıngan,
Kurgan kocom dagı bar.
Sayışka kambıl balban bar,
Böödö ölüm boluuçu

Alnındaki akıtma muska gibi,
Yiğitliği ölçüsüz, seçkin er,
Haberini duyup hunhara
Destek olup durmaya,
Vadiden tozu savrulup,
Türküsünü söyleyip çağlayıp,
O da gelmiş bu orduya.
Ululuları da var, hanı var,
Ölüp elinden ayrılan,
Bu Kıtay'a gelince
Öç güdenlerin hepsi var.
Erenler var, alpı var,
En yaman devler hep birden var,
Bilmeyene bildirip,
Bilerek yola koyanı,
Bilge Koşoy ulu pir.
Erenlerin çoğu var,
Kuşağına sarık saran,
Kudret'e yalvaran,
Garip hocam dahi var.
Mızrak dövüşünde usta pehlivan var,
Boş yere ölüme gidecek

Alaköödön dardañ bar,
Kök calsıngan kanı bar,
Biröö caman, biröö öödö
Köp añgeme baarı bar,
Kök cal Koşoy karı bar,
Kudaynazar-Kuuçokmor
Kurgan balban dagı bar.
Imerilgen too menen,
Iyri-buyru suu menen
Abañ Koşoy col tartıp,
Kündöp-tündöp tün katıp,
Tompoyup turgan toonu aşıp,
Adır-küdür cer basıp,
Oyron Manas keñitip,
Karoolodu algan col menen
Kayran Koşoy tosuptur,
On eki miñ kol menen.
Beren Koşoy abañız
Belgilüüñ kaydan ayandı,
Bet alganı çoñ Altay

Boşboğaz gösterişçiler var,
Boz yeleli taslayan hanı var,
Biri kötü, biri yüce,
Nice hikâye hepsi var,
Boz yeleli Koşoy ihtiyar var,
Kudaynazar-Kuuçokmor,
Garip pehlivan dahi var.
Dolanan dağlar boyunca,
Eğri büğrü sular boyunca
Koşoy ağan yola düşüp,
Gece gündüz yol tepip,
Kabarıp duran dağı aşıp,
Engebeli yerlerden geçip,
Yaman Manas'ın açtığı,
Gözcü koyduğu yol ile
Kayran Koşoy karşılamış,
On iki bin asker ile.
Yiğit Koşoy ağanız,
Ünlü ağan nereden sezdi,
Yöneldiği yer büyük Altay,

Kara-Kırga tayandı.
Kara-Kırdın batkalga
Kalıñ kol cetti tayanıp,
Kara küdür batkalda
Kalıñ kol konup catkanda,
Kermege attı baylatıp,
Taş tulganı şaylatıp,
On-ondon bolup ot bolup,
Cankazandı kaynatıp,
Öñ buudandın baarısın
Kermege salıp baylatıp,
Kambıl Koşoy abakeñ
Çoñ Altaydın tuurası,
Keñ-Özön toonun kısıgı,
Keñ akkan suunun tunugu,
Kara-Kıya sonunga
Kalk atası, kan abañ
Al künü cattı konuuga.

Kara-Kır'a dayandı.
Kara-Kır'ın koyağına
Kalabalık ordu vardı dayanıp,
Kara engebeli koyakta
Kalabalık ordu konakladığında,
İpe atları bağlatıp,
Taş ocakları kurdurup,
Onar onar ateş yakıp,
Koca kazanı kaynatıp,
Seçkin küheylanların hepsini
İpe çekip bağlatıp,
Usta Koşoy ağacığın:
Büyük Altay'ın karşısı,
Keñ-Özön dağının boğazı,
Geniş akan suyun duruluğu,
Kara-Kıya güzeline
Halk atası, han ağan
O gün yattı konmaya.

Konup kalgan Koşoydun
San kol catkan konogu,
Emi aytıp bereli -
Kankor şerdin comogun.

Konup kalan Koşoy'un
Konuğu sayısız yatan ordu,
Şimdi anlatıverelim -
Hunhar aslanın destanını.

Manastın Kitay menen bolgon ekinçi uruşu

Manas'ın Kitay İle Yaptığı İkinci Savaş

Supa sadık salganda,
Tañ dümpüyüp kalganda,
Kördüñbü kıtay buzugun
Kıtay kaynap toluptur,
Kıtay kaynap kıcıldap,
Kumurskaday boluptur.
Kacıldagan kapırdın,
Ezkara, Coloy baatırdın
Kaptaar kezi boluptur,
Uluktarı, taştuusu
Cıyılgan eken kıtaydın
Uluk, küçtüü, baştuusu.
Bet alıp kaptap ötüügö,
Beren Manas, Kutubiy
Tüz kaptap tüpkö cetüügö,

Tan yeri ağardığında,
Şafak belirip kaldığında,
Gördün mü Kıtay'ın fesadını:
Kıtay kaynayıp dolmuş,
Kıtay kaynaşıp fıkır fıkır,
Karınca gibi olmuş.
Uğuldayan kâfirin,
Ezkara ile Coloy bahadırın
Saldıracak vakti gelmiş,
Ulu beyleri, en katıları
Toplanmış meğer Kıtay'ın
Ulusu, güçlüsü, başı olan.
Yönelip basıp geçmeye,
Yiğit Manas ile Kutubiy'in
Dosdoğru basıp köküne ermeye,

Kaldayları kamınıp,
Kün bolcolu altı kün
Kalıñ kıtay cabılıp,
Camgır kılıp, caa tartıp,
Cabıldı kıtay koroktop,
Uy tügündöy balbandar
Tegerektep cabılıp,
Celigip balban cetti ele,
Cetip turgan kurgurdu
Cetik kaptap ketti ele.
Kaptaarında kapırdın,
Kaarduu Coloy baatırdın
Dobulbas bekem kagılıp,
Tırgootu tıypıl çogulup,
Karıpçıluu kandarı

Kaldayları kuşanıp,
Gün vadesi altı gün,
Kalabalık Kıtay üşüşüp,
Yağmur gibi yay çekip,
Üşüştü Kıtay ürkerek,
Sığır tüyünce pehlivanlar
Çepeçevre sarıp üşüşüp,
Coşup pehlivan yetişti,
Karşı duran yiğidi
Sarıp basıp geçtiler.
Kâfirin saldıracağı demde,
Gazaplı Coloy bahadırın
Savaş davulu pek vurulup,
Tırgoot'u tümden toplanıp,
Kolçaklı hanları

Camgır kılıp, caa tartıp,
Kabılan Manas şeriñdi
Kaptap cürüp kalganı,
Tübünö tüzdöp cetkeni,
Koluna tiyse kankordu
Kakanga baylap ketkeni.
Cer caynagan çoktu kör,
Cetip tiygen oktu kör!
Caynap kıtay kol salıp,
Dobulbas toluk kagılıp,
Kaptadı kıtay köp uluk.
Caynap kıtay kalganda,
Cabılıp koldu salganda,
Kankor Manas kayran şer
Kalayman salıp oşo cer
Cekene belge kurçanıp,
Cer caynagan kapırga
Ceke aralap kol salıp,
Alışıp cakın kelgenin
Ayza menen kulatıp
Andan cakın kelgenin
Aybalta çaap uratıp,
Böyrögün buzup, col salıp,
Bölüp aydap, kol salıp,
Uy tügündöy mancuunu
Uygu-tuygu tüşürüp,
Uşintip Manas kırdı ele.

Yağmur gibi yay çekip,
Kaplan Manas aslanını
Sarıp basıvermeleri,
Köküne dek varmaları,
Ellerine geçse hunharı
Kakan'a bağlayıp götürmeleri.
Yeri kaplayan koru gör,
Yetişip değen oku gör!
Kaynaşan Kıtay saldırıp,
Davullar tam vurulup,
Bastırdı Kıtay'ın nice ulusu.
Kıtay kaynaşıp kaldığında,
Üşüşüp el saldığında,
Hunhar Manas, kayran aslan
Kıyamet koparıp o yerde,
Kısa kılıcı beline kuşanıp,
Yeri kaplayan kâfire
Tek başına dalıp saldırıp,
Tutuşup yakına geleni
Mızrak ile devirip,
Daha yakına geleni
Ay baltayla vurup yıkıp,
Böğrünü deşip yol açıp,
Bölüp sürüp saldırıp,
Sığır tüyünce Mançu'yu
Allak bullak düşürüp,
İşte böyle kırdı Manas.

Aydap kirip zırgıtıp,
Bet aldına kelgendi
Dalıdan çapçıp ırgıtıp,
Cetken cerin ayzalap,
Celigip baylap aluuçu
Cer bolgon Coloy kaydalap,
Altı miñin maydalap,
Aldına kirgen kıtaydı
Aydap iyrip ayzalap,
Kakanga baylap ketüüçü,
Karmap tüpkö cetüüçü

Sürüp girip savurup,
Önüne geleni
Sırtından kavrayıp fırlatıp,
Yetiştiği yeri mızraklayıp,
Coşup bağlayıp alacak olan,
Yere geçesi Coloy nerde deyip,
Altı binini un ufak edip,
Önüne çıkan Kıtay'ı
Sürüp kıstırıp mızraklayıp,
Kakan'a bağlayıp götürecek olan,
Yakalayıp kökünü kurutacak olan

Ezkara akmak kaydalap,
Kaardanıp bakırıp,
Tolkup catkan kıtaydın
Tobun cazdı sapırıp;
Sapırılgan kıtayda
Ulugu bar, kanı bar,
Balbandarı dagı bar.
Aç aykırık, kuu süröön
Aykölüñ saldı çoñ dürböön.
Arkasınan Kutubiy
Aykölüñdün karaanı -
Bolgon eken çoñ süröön.
Cañcaldı caman baştaptır,
Kıraan Manas, Kutubiy
Kıylasın kırıp taştaptır.
Kıtaydı aydap barganda
Kak Altaydın özöndö
Kırgın boldu kıyla can.
Altaydın Kara-Suusu bar,
Abıdan saat uşu bar,
Tereñine al suunun
Arkan salsa boyloboyt,
Argımak salsa oşondo
Arkı öyüzgö boyloboyt,
Al içine tüşköndör
Tirüümün dep oyloboyt.
Kara-Suuga barganda
Kaldaydı kamap kalıptır,
Kara-Suuda kalmaktı
Kıraan Manas, Kutubiy
Kırgın kılıp salıptır.

Kıtaydı kırıp alganda,
Tozoktu kök cal salganda,
Topoloñun çıgarıp,
Tozdotup kırıp salganda
Kambıl Coloy, Ezkara,
Kuu baytalçan Karacoy
Kurganda üç miñ kol menen

Ezkara ahmak nerde deyip,
Gazaba gelip bağırıp,
Dalgalanıp yatan Kıtay'ın
Topunu dağıttı savurup;
Savrulan Kıtay içinde
Ulusu var, hanı var,
Pehlivanları dahi var.
Acı nara, yaman savaş çığlığı,
Ayköl'ün kopardı büyük velvele.
Ardından Kutubiy,
Ayköl'ünün arkası -
Kopmuş büyük savaş narası.
Kavgayı fena başlatmış,
Şahbaz Manas ile Kutubiy
Nicesini kırıp atmış.
Kıtay'ı sürüp vardığında
Tam Altay'ın vadisinde
Kırıldı nice can.
Altay'ın Kara-Suu'su var,
Gerçekten uğursuz bir demi var,
O suyun derinliğine
Urgan salsan boylamaz,
Argımak salsan o zaman
Karşı yakaya varamaz,
İçine düşenler
Sağ kalırım diye düşünmez.
Kara-Suu'ya vardığında
Kalday'ı kıstırıvermiş,
Kara-Suu'da Kalmak'ı
Şahbaz Manas ile Kutubiy
Kırıma uğratıvermiş.

Kıtay'ı kırıp bitirdiğinde,
Boz yeleli cehennemi kurduğunda,
Ortalığı allak bullak edip,
Darmadağın edip kırdığında,
Usta Coloy ile Ezkara,
Kır kısrağa binen Karacoy
Zavallı üç bin asker ile

Kutulgan eken al suudan,
Orok-Kırdın urçukta
Er Coloy körgön Taş-Keçüü
Er Coloygo maş keçüü
Baştap Coloy keçiptir.
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsü aman kutulup,
Keçüünü tozup kalıptır,
Kerişti mıktap salıptır,
Kelbersigen çoñ mergen
Karacoy tozup alıptır,
Karacoygo kayrattı
Ezkara, Coloy aytıptır:
«Balban da eken, şer da eken,
Aalamdan Manas er da eken.
Kaarduu mergen kalbadı,
Karacoltoy bul burut
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaların calmadı.
Kürmö kiygen küçtüü öldü,
Taş sayıngan taza öldü
Uluktan eçe kan öldü,
Kızıtalak kankorgo
Colukkandın baarı öldü,
Karmaş kılgan kalk öldü,
Kalganı cok esen can,
Kırdırıp saldık kıylanı,
Kanday dep aytat Esenkan
Temir arkan torçondor
Tegiz kırgın boluptur.
Tegiz kancar kolçonum
Küröşkön menen küç cetpeyt,
Küyüttüü Manas kankorgo
Alışkan menen al cetpeyt.
Aybatı suuk antkorgo

Kurtulmuş meğer o sudan,
Orok-Kır'ın çıkıntısında
Er Coloy'un bildiği Taş-Keçüü,
Er Coloy'a el yatkın geçit,
Öncü olup Coloy geçmiş.
Cepken giyen Kıtay'ın
Güçlüsü sağ kurtulup,
Geçidi tutup beklemiş,
Kavgayı sıkı kurmuş,
Kurumlu büyük nişancı
Karacoy yolu tutmuş,
Karacoy'a gayreti
Ezkara ile Coloy söylemiş:
«Pehlivan da imiş, aslan da imiş,
Âlemde Manas er de imiş.
Gazaplı nişancı kalmadı,
Kara yazılı bu Burut,
Taş kuşanan Kıtay'ın
Seçkinlerini yuttu.
Cepken giyen güçlü öldü,
Taş kuşanan seçkin öldü,
Uluklardan nice han öldü,
Kahrolası hunhara
Rast gelenin hepsi öldü,
Çarpışan halk öldü,
Sağ esen kalan can yok,
Kırdırıp yolladık nicesini,
Ne der buna Esenkan?
Demir urganlı ağcılar
Tümden kırılıp gitmiş.
Hep hançer kuşanmış kolcularım,
Güreşmekle güç yetmez,
Yürek yakan hunhar Manas'a
Tutuşmakla derman yetmez.
Heybeti soğuk hilekâra

Kıyamdı kızık çaldırıp,
Uşunça koldun baarısın
Uyalbay kantip barabız

Böyle bir kırgını seyrettirip,
Bunca ordunun hepsini
Utanmadan nasıl varırız,

Bir burutka aldırıp!»
Aykırık salıp er Coloy
Açbuudan oozun burdu emi,
Aydalıda aydar çaç
Tıtıp baarın culdu emi.
Kaardanıp küpüldöp,
Coloydu kuday urdu emi!
Kaardı katuu baştadı,
Ütüröyüp üksöñdöp,
Kalgan koldun baarısın,
Kırıp iye taştadı.
Töbö çaçı üksöktöp,
Kaarın salıp bakırıp,
Kalbay çoguu kırıl - dep,
Kaldayların çakırıp,
Murutun bulkup zırgıtıp,
Sakalın culup ırgıtıp,
Kuday betin körsötpö,
Katının kara baskansıp,
Kaçkını cakın kaçkansıp,
Antañdap süylöp, bek taştap,
Alban türdüü kep baştap:
«Kaarduu Manas kankordun
Kaçpay turçu balbandar
Kaarduu cinin körölü,
Tınbay altı ay uruşup,
Uşintip kanın tögölü!
Kaçıp, korkup, uruşup,
Kaarı toluk buruttan
Ne muraska ceteli.
Burut calgız, biz tümön
Buzdurup saldık işti - dep,
Beecindin Esenkanına
Burulup kantip baralık,
Mınday korduk körgüçö
Mından körö balbandar,
Kırgın bolup kalalık!»
Bakırık salıp küpüldöp,
Mas bolgon bildey düpüldöp,

Bir Burut'a kaptırıp!»
Nara atıp er Coloy
Açbuudan'ın başını çevirdi,
Sırtına dökülen perçemini
Didik didik yoldu hepsini.
Gazaplanıp gümbürdeyip,
Coloy'u Tanrı çarptı işte!
Gazabı şiddetli başlattı,
Somurtup kabararak,
Kalan ordunun hepsini
Kırıp geçiriverdi.
Tepe saçı diken diken,
Gazap saçıp bağırıp,
Kalmayın, hep birden kırılın - deyip,
Kaldaylarını çağırıp,
Bıyığını çekiştirip savurup,
Sakalını yolup fırlatıp,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Karısını karabasan basmış gibi,
Kaçağı yakına kaçmış gibi,
Soluk soluğa söylenip, sözü sert atıp,
Türlü türlü söz başlatıp:
«Gazaplı Manas hunharın,
Kaçmadan durun pehlivanlar,
Gazaplı cinini görelim,
Durmadan altı ay vuruşup,
Böylece kanını dökelim!
Kaçıp, korkup, vuruşup,
Gazabı taşkın Burut'tan
Hangi mirasa erelim?
Burut yalnız, biz tümen,
İşi berbat ettik - diye,
Beecin'in Esenkan'ına
Dönüp nasıl varalım,
Böyle horluk görmektense,
Bundan ise pehlivanlar,
Kırılıp yok olalım!»
Bağırıp çağırıp gümbürdeyip,
Sarhoş fil gibi güm güm basıp,

Kaardı katuu baştadı,
Kalgan kolun er Coloy
Kırıp iye taştadı.
Kayratsızın karmadı,
Erdin köönün buzat - dep,
Kaçkandarın cayladı,
Küçtüülörün kamadı.
Coloydun türün körgöndö
Uluktarı, kandarı
Başkaça mergen Karacoy:
«Coloydun kebi ıras» - dep,
Makuldaşıp aldı emi.
Erin tiştep, köz kısıp,
Erdikti epsiz saldı emi,
Kızıl kiyip kubulup,
Kıyın mergen Karacoy
Kıyanı tozup kaldı emi.
Öyüz-büyüz turuştu,
Ayza menen cetişpey,
Berender oyunu uşunday,
Mıltık menen uruştu,
Mendesine berbesin,
Beecindik salgan sunuştu
Öyüz-büyüz turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Bılçıldaşıp uruşup,
Soottun baarı tıtılıp,
Soguştu katuu salışıp,
Ayza menen cetişpey,
Öyüz-büyüz kalışıp,
Can ayabay turuşup,
Capa tartıp uruşup,
Açıp-közdü cumgança,
Anday-mınday degiçe,
Bıyak cagın karasa
Kınsız kılıç baylanıp,
Kaar betine aylanıp,
Atası döö çoñ uluk,

Gazabı şiddetli başlattı,
Kalan askerini er Coloy
Kırıp geçiriverdi.
Yüreksizini yakaladı,
Erin yüreğini bozar - diye,
Kaçanlarını haklayıverdi,
Güçlülerini toparladı.
Coloy'un halini görünce
Ulusları, hanları,
Bambaşka nişancı Karacoy:
«Coloy'un sözü doğru» - diye,
Söz birliği ettiler.
Dudak ısırıp, göz kırpıp,
Yiğitliği ölçüsüz ortaya koydu,
Kızıl giyip don değiştirip,
Yaman nişancı Karacoy
Yamacı tutup pusuya yattı.
Karşı karşıya durdular,
Mızrak ile yetişemeyip,
Yiğitlerin oyunu böyledir,
Tüfek ile vuruştular,
Hasmına aman vermesin diye,
Beecinli'nin açtığı savaşta
Karşı karşıya durup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Göğüs göğüse vuruşup,
Zırhın hepsi lime lime olup,
Savaşı şiddetli kızıştırıp,
Mızrak ile yetişemeyip,
Karşılıklı yakada kalıp,
Canını esirgemeden durup,
Cefa çekip vuruşup,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Şöyle böyle deyinceye dek,
Bu yana bakıverse:
Kınsız kılıç kuşanmış,
Gazap yüzüne bürünmüş,
Babası dev, büyük uluk,

Karuusu toluk çoñ balban,	*Bileği güçlü, büyük pehlivan,*
Kakandan çıkkan toorulup,	*Kakan'dan av arayıp çıkmış,*
Didaarı suuk, zaarı küç	*Çehresi soğuk, zehri güçlü,*
Kap-Toodon kelgen balbandı	*Kap-Too'dan gelen pehlivanı*
Karmaşıp cürüp kılat tüz.	*Güreşe güreşe yerle bir eder.*
Katılgan coonu koybogon,	*Sataşan düşmanı sağ komayan,*
Orgoktugu dagı bar,	*Orak gibi biçiciliği de var,*
Karmaşkan aman ketpegen	*Tutuşanın sağ gitmediği*
Sorgoktugu dagı bar,	*Oburluğu dahi var,*
Kaarınan kapırdın	*Kâfirin gazabından*
Cer mayışıp kalıptır.	*Yer ezilip bükülmüş.*
Uçu bolot, sabı cez	*Ucu çelik, sapı tunç*
Ayza karmap şaylanıp,	*Mızrak tutup kuşanmış,*
Karmaşkandı soyçuday	*Tutuşanı boğazlayacakmış gibi*
Kaar betine aylanıp,	*Gazap yüzüne bürünmüş,*
Atı-cönün surasañ	*Adını sanını sorarsan*
Orgo balban deer eken,	*Orgo pehlivan derler imiş,*
Colukkandı soo koyboy	*Rast geleni sağ komadan*
Orup cançıp ceer eken.	*Biçip ezip yer imiş.*
Kaardanıp kuturup,	*Gazaba gelip kudurup,*
Kaçırına kamçı urup,	*Katırına kamçı vurup,*
Kayratı aşık epsiz er	*Gayreti taşkın, ölçüsüz er,*
Kakandan çıkkan cutunup,	*Kakan'dan çıkmış yutarcasına,*
Köpkök temir kiyinip,	*Masmavi demir kuşanıp,*
Bulgalasa sır nayza	*Sallayınca sırlı kargı*
Çıbık bolup iyilip,	*Çubuk gibi eğilip,*
Astındagı kaçırı	*Altındaki katırı*
Baskan taşı bırkırıp,	*Bastığı taşı un edip,*
Oozunan calını	*Ağzından çıkan alev*
Murutun örttöp şırkırap,	*Bıyığını cızırdatıp yakarak,*
Er Orgo oşo kelatat.	*Er Orgo işte geliyor.*
Orgosu opsuz er eken,	*Orgo'su ölçüsüz er imiş,*
Kakançındın Beecinge	*Kakançın'ın Beecin'ine*
Ornotup koygon çep eken.	*Dikilmiş bir kale imiş.*
Kabagı biyik, öñü saz,	*Çatık kaşlı, benzi soluk,*
Kayratın körsöñ ıraak kaç!	*Gayretini görsen uzağa kaç!*
Murutunun bir kılı	*Bıyığının bir teli*
Baş buzgan Baltay sabınday,	*Baş yaran Baltay sapı gibi,*

	Murununun çoñdugu	*Burnunun büyüklüğü*
	Selebe kılıç kabınday,	*Pala kılıç kını gibi,*
	Eki közdün kıçığı	*İki gözünün çukuru*
	Töbösü tüşkön körgö okşoyt,	*Üstü çökmüş mezara benzer,*
	Ay mañdayın karasa	*Ay alnına bakılsa*
	Bölünüp çıkkan törgö okşoyt!	*Ayrılıp çıkmış baş köşeye benzer!*
21810	Balbanın mancuu biliptir,	*Pehlivanını Mançu bilmiş,*
	On eki batman çoyunbaş	*On iki batman gürzünü*
	Bilegine iliptir.	*Bileğine asmış.*
	Körsö köñül bölünüp,	*Görenin aklı dağılır,*
	Bölögü çabak turbaybı,	*Ötekiler yavru balık kalır ya,*
	Kele catat çoñ Orgo	*Geliyor koca Orgo,*
	Opol-toodoy körünüp.	*Opol Dağı gibi görünüp.*
	Ok ötpögön çoñ düñgö	*Ok geçmez koca kalkanı*
	Bereni belge kurçanıp,	*Yiğit beline kuşanıp,*
	Cer carılıp duuldap,	*Yer yarılıp uğuldayıp,*
21820	Kaçırdı sanga bir salıp.	*Katırın sağrısına bir vurup.*
	Orgonun cayın surasañ,	*Orgo'nun aslını sorarsan:*
	Kırk eşiktüü çoñ Beecin	*Kırk kapılı büyük Beecin'de*
	Karıkandın balbanı,	*Karıkan'ın pehlivanı,*
	Kabılsa çıgıp ketçü eken	*Bela gelince öne çıkar imiş,*
	Karmaşkan candın daldalı.	*Çarpışan canın kalkanı.*
	Aldındagı kaçırı	*Altındaki katırı*
	Uçup cetti dırkırap,	*Uçup yetişti dörtnala,*
	Coloy menen Ezkara,	*Coloy ile Ezkara,*
	Karacoy baştap bul kandar	*Karacoy başta, bu hanlar*
21830	Taazim kıldı çurkurap.	*Tazim kıldı çığrışıp.*
	Taazımına karabay	*Tazimine bakmadan*
	Taza kuday emi urdu.	*Tanrı onu iyice çarptı.*
	Zıñ-zıñ etip kenebey,	*Kasıla kasıla aldırmadan,*
	Kara kıtay, mancuunu	*Kara Kıtay'ı, Mançu'yu*
	Buçkagına teñebey.	*Topuğuna denk tutmadan.*
	Kaalaganı kabılan	*Dilediği kaplan,*
	Karmaşarı Manas kan	*Tutuşacağı Manas Han,*
	Toktolboston Kara-Suu	*Durmaksızın Kara-Suu*
	Tozoku eken mına bu.	*Cehennemi imiş işte bu.*
21840	Kara caak buldursun	*Kara yanak kamçısını*
	Karmay kalıp imerdi,	*Kavrayıp çevirdi,*

Kaykalagan kaçırdı
Kaptalga tartıp ciberdi.
Karınga kamçı tiygende
Burulbay moyun buradı
Çıday albay Bozkaçır
Çımırkanıp çuradı.
Balban da eken, er da eken,
Baatırıñ Orgo turabı,
Manas kandı körgöndö
Kan içmesi bek karmap,
Kabagım, kaşım degen cok.
Zıñgıradı kenebey,

Kasılıp giden katırın
Böğrüne indiriverdi.
Karnına kamçı değince
Dönmez boynunu döndürdü,
Dayanamayıp Bozkaçır
Gerilip dörtnala fırladı.
Pehlivan da imiş, er de imiş,
Bahadırın Orgo durur mu,
Manas Han'ı görünce
Kan içiciliği pek tutup,
Kaşım kabağım demedi.
Kasıldı aldırış etmeden,

Aykölüñdü karata
Ayzanı sundu çenebey.
Balbandıgı başkaça
Cutuuçuday közü kızargan.
Topçulugu bir toguz
Topçulugun çıgargan.
Kök kübö kiyip barbaktap,
Etegi ketip dalbaktap,
Ala köödön er eken,
Orgo balban deer eken.
Kızır çalgan Manas şer
Kıyla kün tınbay salışıp,
Kırgındı körgön kayran er
On eki müçö teñ tuugan,
Kırk çilten coldoş şer tuugan.
Toruçaar sanga bir salıp,
Sır nayzanı kolgo alıp,
Bek betteşip Orgogo
Bereniñ Manas cetti ele,
Berenge cakın kalganda
Uçu bolot, sabı cez
Uypalgır toodoy ayzasın
Er Manastı karata
Şiltep kelip öttü ele,
Toruçaardan kabılan
Kıyşaya berip ketti emi.

Ayköl'üne doğru
Mızrağı uzattı ölçüsüz.
Pehlivanlığı bambaşka,
Yutacakmış gibi gözü kızarmış.
Düğmeleri tam dokuz,
Düğmelerini çözüvermiş.
Gök zırh giyip kabararak,
Eteği uçuşup dalgalanıp,
Gözü kara bir er imiş,
Orgo pehlivan derler imiş.
Kızır değmiş Manas aslan,
Nice gün durmadan çarpışıp,
Kırgını görmüş kayran er,
On iki azası denk doğmuş,
Kırk çilten yoldaş, aslan doğmuş.
Toruçaar'ın sağrısına bir vurup,
Sırlı kargıyı ele alıp,
Pek yaman yüzleşmeye Orgo'ya
Yiğidin Manas yetişti,
Yiğide yaklaştığında
Ucu çelik, sapı tunç,
Kahrolası dağ gibi mızrağını
Er Manas'a doğru
Savurup geçiverdi,
Toruçaar'ın üstünde kaplan
Yana eğilip sıyrıldı.

Taamay tiybey ayzası
Taygılıp tayıp ketti ele,
Oñdop karmap ayzanı
Oyron Manas kabılan
Artık balban, arı şer
Aybatı küçtüü kayran er
Bolot kırduu sır nayza
Bolcop karmap imerdi,
Bolcogon cerden cañılbay
Bolcolu cok Orgonu
Muştap kelip ciberdi.
Cürögünün ortosun
Cara berip öttü emi,
Bel söögünün cülünün
Cara berip öttü emi.
Mına oşondo çoñ Orgo

Mızrağı tam değmeden
Kayıp sıyrılıp gitti,
Mızrağı düzeltip kavrayıp,
Yaman Manas kaplan,
Üstün pehlivan, hem aslan,
Heybeti güçlü kayran er,
Çelik ağızlı sırlı kargıyı
Nişanlayıp kavrayıp çevirdi,
Nişanladığı yerden şaşmadan
Ölçüye sığmaz Orgo'yu
Saplayıp geçiriverdi.
Yüreğinin tam ortasını
Yara yara geçti işte,
Bel kemiğinin iliğini
Yara yara geçti işte.
İşte o zaman koca Orgo

Boz kaçırdın üstünön
Eerinen er tayıp,
Üzöñgüdön but tayıp,
Balbansıngan baatırdın
Kürküröp cürök tüşürgön
Zaarı küçtüü kapırdın,
Ayzası uçtuu ıktuunun,
Aalamdın baarısın
Aydap cürüp kıruuçu
Ataktuu Orgo mıktuunun,
Ayza tiyip kan ketti,
Çoñ Orgodon can ketti.
Közü ketti alaktap,
Butu ketti salaktap,
Bolot uçtuu sır nayza
Bolcop karmap imerip,
Kan içme kankor, kambıl şer
Kabılganda Orgonu
Kaçırının üstünön
Kömö türtüp iygeni.
Kök tuulga çarayna
Başınan uçup ketkeni,

Boz katırın üstünden,
Eyerinden er kayıp,
Üzengiden ayak kayıp,
Pehlivanlık taslayan bahadırın,
Kükreyip yürek düşüren,
Zehri güçlü kâfirin,
Mızrağı sivri ustanın,
Âlemin tümünü
Sürüp sürüp kıran
Namlı Orgo yamanın,
Mızrak değip kanı gitti,
Koca Orgo'dan can gitti.
Gözleri kaydı fıldır fıldır,
Ayakları kaldı sallanıp,
Çelik uçlu sırlı kargıyı
Nişanlayıp kavrayıp çevirip,
Kan içen hunhar, usta aslan,
Karşılaşınca Orgo'yu
Katırının üstünden
Yüzükoyun itiverdi.
Gök tolgası, göğüs zırhı
Başından uçup gitti,

Arkasınan Kutubiy
Manas, Manas cökörü
Cebeden murun cetkeni.
Atka oyunpoz, cöö külük
Acıratıp algıça
Azır bolgon Kutubiy
Başın kesip ketkeni.
Orgo attan tüşköndö
Ulugu körüp Ezkara
Ökürük saldı küyünüp,
Kıtaydan Orgo kan öldü,
Orgo ölgön cok oşondo
Bütün Beecin baarı öldü.
Bel baylagan bel öldü,
Belgilüü Orgo şer öldü.
Orgonun cayı mamınday:
Kiygeni temir ton ele,
Alganı tümön kol ele,
Aalamdın baarınan
Ataktuu Orgo zor ele,

Ardından Kutubiy,
Manas'ın, Manas'ın nökeri,
Oktan da önce yetişti.
Atta oyunbaz, yayan yürük,
Kimse araya girmeden,
Tetikte duran Kutubiy
Başını kesip gitti.
Orgo attan düşünce
Uluğunu görüp Ezkara
Feryat kopardı yanarak:
Kıtay'dan Orgo Han öldü,
Ölen yalnız Orgo değil o anda,
Bütün Beecin hep öldü.
Bel bağlanan bel öldü,
Ünlü Orgo aslan öldü.
Orgo'nun aslı şöyleydi:
Giydiği demir kaftandı,
Emrinde tümen askerdi,
Âlemin tümünden
Namlı Orgo pek uluydu,

Bul Orgonun çoñdugu
Kakandı tozgon tor ele.
Orgonu sorgon bul kankor
Çalışıp çama kelebi,
Sayışıp adam ceñebi,
Kaardandı Ezkara,
Manastı kaptap cetüügö,
Kaptagan eken kuturgur
Kurçap kaptap ketüügö.
Aydagan eken köp kolun,
Caygan eken aldına
Temir arkan kök torun.
Kaardanıp küülönüp,
Karacoygo süylönüp:
«Artık mergen er eleñ
Açılgan cerge baylay at,
Bölögün aytıp neteyin,
Tozoktuu burut kankordun

Bu Orgo'nun büyüklüğü
Kakan'ı koruyan ağ idi.
Orgo'yu yutan bu hunharla
Boy ölçüşmeye derman yeter mi,
Mızraklaşıp insan yener mi?
Gazaba geldi Ezkara,
Manas'ı sarıp yetişmeye,
Saldırmış meğer kudurası,
Kuşatıp basıp geçmeye.
Sürmüş meğer çok askerini,
Sermiş meğer önüne
Demir urgandan gök ağını.
Gazaplanıp hız alıp,
Karacoy'a söylenip:
«Üstün nişancı er idin,
Açık düşen yerden nişanla vur,
Gerisini söyleyip nideyim,
Cehennemlik Burut hunharın

Toruçaarın caylay at!
Atınan cöö kılbasak,
Andan kiyin kırbasak
Tüp kötörö cetüüçü,
Tüpkö çeyin kubalap,
Tügöl kırıp ketüüçü.
Çabışsa çama kelbegen,
Küröşüp mende ceñbegen,
Küyüp ketken buruttu
Kayrattı katuu sala kör» -
Dep, oşentip, Ezkara
Kaldaydın baarın bakırıp,
Kanının baarın çakırıp,
Kaptalınan Ezkara
Kalıñ kol menen aygaylap,
Kaçırıp ayza saldı ele
Böyrögünön kan Coloy
Alaman koyup kaldı ele.
Kır cagınan çoñ Döödür
Alp döösü menen kaptadı,
Kılıç alıp kıykırıp,
Kıcıldap kıtay baarısı
Kır-kırınan kaptadı.
Kıyın mergen Karacoy

Toruçaar'ını vur, yere ser!
Atından yaya koymazsak,
Ondan sonra kırmazsak,
Kökümüze dek erişir,
Sonuna dek kovalar,
Tümümüzü kırıp gider.
Vuruşunca derman yetmeyen,
Güreşte kulun yenemediği,
Kahrolası Burut'a
Var gücünle karşı koy» -
Deyip, böylece, Ezkara
Kaldayların hepsine bağırıp,
Hanlarının hepsini çağırıp,
Yandan Ezkara
Kalabalık orduyla haykırıp,
Saldırıp mızrak sapladı,
Böğür yanından Han Coloy
Toplu hücuma geçti.
Sırt yanından koca Döödür
Alp deviyle bastırdı,
Kılıç alıp haykırıp,
Kaynaşan Kıtay'ın hepsi
Her tepeden bastırdı.
Yaman nişancı Karacoy

Ayköldü añdıp atkanı.
Kara tuman sel bolup,
Kaptagan kıtay el bolup,
Manas calgız, kıtay miñ
Aykırıp ayza sundu emi,
Calgız Manas eriñdi
Akır-takır kıldı emi.
Kamıştı kör, seldi kör,
Kaptap ketken eldi kör!
Uygu-tuygu seldi kör,
Uruşup catkan eldi kör,
Munarık tuman çañdı kör!
Ayzaların arbaytıp,
Aybaltasın dardaytıp,

Ayköl'ü pusudan gözledi.
Kara duman sel olup,
Bastıran Kıtay el olup,
Manas yalnız, Kıtay bin,
Haykırıp mızrak uzattı,
Yalnız Manas erini
Dört bir yandan bunalttı.
Kamışı gör, seli gör,
Bastırıp gelen eli gör!
Allak bullak seli gör,
Vuruşup duran eli gör,
Puslu dumanı, tozu gör!
Mızraklarını dikeltip,
Ay baltasını kaldırıp,

	Kaptap kalgan eldi kör!	*Bastırıp gelen eli gör!*
	Munarık uçup cürgön çañ	*Pus gibi uçuşan toz*
	Kaptap ketti kalıñ can.	*Kapladı nice canı.*
	Munarıktı, çoktu kör,	*Pusu gör, koru gör,*
	Buy kılıp tiygen toptu kör,	*Darmadağın eden topu gör,*
	Topton çıgıp topuldap,	*Toptan çıkıp güm güm öterek,*
22000	Möndürdöy caagan oktu kör!	*Dolu gibi yağan oku gör!*
	Uygu-tuygu balbanı,	*Allak bullak pehlivanı,*
	Orgo baatır öldü - dep,	*Orgo bahadır öldü - diye,*
	Al Orgonun ayınan	*O Orgo'nun uğruna*
	Kara canın ayabay	*Kara canını esirgemeden*
	Kaptap catıp kalganı.	*Bastırıp durdular.*
	Camgırday saadak captı - deyt.	*Yağmur gibi ok yağdırdılar - derler.*
	Can ayabay uruşup,	*Can esirgemeden vuruşup,*
	Kaptap kıtay cattı emi.	*Bastırıp Kıtay yüklendi.*
	Dobulbas katuu kagılıp,	*Davullar şiddetli vurulup,*
22010	Kaynap catkan kıtaylar	*Kaynayıp duran Kıtaylar*
	Kaptap kirdi cabılıp,	*Üşüşüp daldı hep birden,*
	Kabagım-kaşım debesten,	*Kaşım gözüm demeden,*
	Acaldı kılça körböstön,	*Eceli kıl kadar saymadan,*
	Bet algan cerge col salıp,	*Yöneldiği yere yol açıp,*
	Cer caynagan kıtayga	*Yeri kaplayan Kıtay'a*
	Ceke kök cal kol salıp,	*Tek başına boz yeleli saldırıp,*
	Toruçaar menen oynotup,	*Toruçaar ile oynatıp,*
	Tolkugan kıtay, mancuunun	*Dalgalanan Kıtay'ın, Mançu'nun*
	Tobun çeçip soylotup,	*Topunu çözüp yere sererek,*
22020	Oşo künü canıbar	*O gün o canım hayvan,*
	Aybandan tulpar Toruçaar	*Hayvanların küheylanı Toruçaar,*
	Arslanga ılayık	*Arslana lâyık,*
	Manas menen Toruçaar	*Manas ile Toruçaar*
	Ekööö bir kün tuulgan,	*İkisi bir günde doğmuş,*
	Kıraanıñ Manas barında	*Şahbaz Manas sağ iken*
	Kıtayga salgan çuulgan.	*Kıtay'a saldı velvele.*
	Kankoruñdun Toruçaar	*Hunharının Toruçaar'ı:*
	Kerişke minse kebelbes,	*Cenge binilse sarsılmaz,*
	Oorukka minse oorubas,	*Ağır yüke binilse yorulmaz,*
22030	Çalgın minse çarçabas,	*Keşfe binilse çarpılmaz,*
	Ketmen tuyak, keñ sooru	*Çapa tırnaklı, geniş sağrılı,*

Kenen cerdin buudanı
Oşo soguş maydanda
Moyunun cerge salıptır,
Bolcolsuz çurkap alıptır.
Toruçaar oozun buruşup,
Tolgon kıtay, mancuuga
Topoloñ salıp uruşup,
Kıtaydı kırıp aralap,
Cetken cerin ayzalap,
Cetkileñ cañcal çoñ boldu,
Kürmö kiygen mancuunun
Küçtüülörü kaydalap,
Kalmaktardan kan Coloy
Ayzakerden ıktuu eken,
Kıtaylardın Karacoy
Ötkörö mergen abıdan
Coonun aylasın bilgen mıktuu eken.
Kaptalınan Ezkara
Kaçırıp kol saldı ele.
Acal cetse ölöm - dep,
Ölböy aman men bolsom
Ayköl Manas şerime
Karaan bolup berem - dep,
Ezkaranı Kutubiy
Toorup kalgan kezi eken,
Baatırdıgı Kutunun
Ozup kalgan kezi eken.
Cekeleşip turuşup,
Kutubiy menen Ezkara
Cekeme-ceke uruşup,
Ayza karmap kalışıp,
Kez kelgen cerge sayışıp,

Engin yerin küheylanı,
O savaş meydanında
Boynunu yere uzatmış,
Ölçüsüz koşup almış.
Toruçaar'ın başını çevirip,
Dolup taşan Kıtay'a, Mançu'ya
Kargaşa salıp vuruşup,
Kıtay'ı kırıp dalarak,
Yetiştiği yeri mızraklayıp,
Kavga iyice büyüdü,
Cepken giyen Mançu'nun
Güçlüleri nerde deyip,
Kalmaklardan Han Coloy
Mızrakçıların ustası imiş,
Kıtayların Karacoy'u
Fazlasıyla keskin nişancı,
Düşmanın çaresini bilen yaman imiş.
Yandan Ezkara
Hücum edip saldırdı.
Ecel gelirse ölürüm - diye,
Ölmeyip sağ kalırsam
Ayköl Manas aslanıma
Destek olurum - diye,
Ezkara'yı Kutubiy'in
Avlamaya durduğu dem imiş,
Kutu'nun yiğitliğinin
İleri geçtiği dem imiş.
Teke tek karşı durup,
Kutubiy ile Ezkara
Teke tek vuruşup,
Mızrak tutup kalkışıp,
Denk gelen yere saplaşıp,

Esepti eptep tabışıp,
Ayzalap cakın kelgendi
Aybaltalap çabışıp,
Kekeerdeşip turuşup,
Kezme-kezek uruşup,
Ayabay kızık boluşup,

Fırsatını kollayıp bulup,
Yaklaşıp geleni mızraklayıp,
Ay baltayla çalışıp,
Birbirine sataşıp durup,
Sırayla dönüşerek vuruşup,
İyice kızışıp coşup,

Ölçöösünö kelişse,
Ayza menen koyuşup,
Anı mınday taştaylı,
Kıraan Manas şeriñdin
Bul kılıgın baştaylı.
Karıpçısın kaldaytıp,
Kalıñ balban candandı,
Kalmaktardın Coloyu
Ala köödön Ayköldü
Astınan çıgıp aldadı.
Açbuudan oozun burdu emi,
Coo-caragın şaylanıp,
Ayköl şerdin aldınan
Amaldı kılıp turdu emi:
«Manas dese barbaydıñ,
Suuga salgan çanaçtay
Barbalañdap dardaydıñ,
Kaardı katuu baştadıñ,
Kan Esendin elçisin
Eçenin kırıp taştadıñ.
Koçkunu soyup koroyttuñ
Er Döñgönü calmadıñ.
Corukuyruk, Coon alp
Kaltırbay baarın aymadıñ.
Ordo kelse orduñbu,
Oñoy emes kılıgıñ
Katılgandı sorduñbu?
Balbandardı aldım - dep,
Barbaktap kalgan ekensiñ.
Aalamga moyun berbeym - dep,
Dardaktap kalgan ekensiñ.
Menin cayım beelep bil,
Belgilüü Coloy zor bolom,
Babañ Karakan ölgöndö
Uşu turgan buruttu
Tak uşu kolum oñdogon!

Ölçüsü denk gelince,
Mızrak ile vuruşup,
Onları şöyle bırakalım,
Şahbaz Manas aslanının
Şu işini anlatmaya başlayalım.
Kolçağını kabartıp,
Nice pehlivan canlandı,
Kalmakların Coloy'u
Gözü kara Ayköl'ü
Önüne çıkıp aldatmaya durdu.
Açbuudan'ın başını çevirdi,
Silah pusatını kuşanıp,
Ayköl aslanın önünde
Hile kurup durdu işte:
«Manas denince kabarırsın,
Suya salınmış tuluk gibi
Şişinip böbürlenirsin,
Gazabı şiddetli başlattın,
Han Esen'in elçisinden
Nicesini kırıp attın.
Koçku'yu boğazlayıp yok ettin,
Er Döñgö'yü yutuverdin.
Corukuyruk ile Coon Alp'ı
Bırakmadan hepsini silip süpürdün.
Orda kurulsa yerin mi,
Kolay değil ettiklerin,
Sataşanı yuttun mu?
Pehlivanları alt ettim - diye,
Kabarıp kalmışsın sen.
Âleme boyun eğmem - diye,
Şişinip kalmışsın sen.
Benim aslımı iyi bil,
Ünlü Coloy'um, uluyum ben,
Deden Karakan öldüğünde
Şurada duran Burut'u
Tam bu elim yola getirdi!

Kaarım keldi kakaydım,
Kan Orgonu öltürüp,

Gazabım geldi, dikildim,
Han Orgo'yu öldürüp

Kazır tiydiñ cinime!
Beldi bekem buamın,
Karap turgun men seni
Mekege çeyin kubamın!
Ala köödön, oy kankor
Beren Coloy men atım,
Beri çıkçı köröyün!» -
Dep, oşentip, er Coloy
Ayza imerip turganı,
Munu Manas körgöndö
Kaardı katuu baştadı,
Altı şerdin kencesi
Arbagı artık kabılan
Candan keçip taştadı.
Kankorluk cönü uşunday
Kaardanıp kamındı,
Kankoruñdun özünö
Kayıptan akıl tabıldı:
«Betteşsem kaçıp barbaktap,
Kapır bolgon ekensiñ.
Keçildin baarın kırdırıp,
Emi kelip kerişkin
Coloy, sen, baatır bolgon ekensiñ!
Keñ Altaydın tooragı,
Tooraktuu corgodo,
On ekige tolgondo
Tozoktu çoguu bir saldım,
Keçildin kesip kekesin
Miñ töödö çayıñ bir aldım.
Kelciregen kuu kalmak,
Anda sen kayda ketkensiñ,
Kalıñ koluñ kubalap,
Altaydan aydap çaçkanda
Astıma tüşüp kaldaktap,
Atañdın körü, sorgok it,
Esenkan közdöy kaçkanda
Kaardı katuu baştadım,
Kalkıñdı kırıp taştadım!»
Kankor kök cal kabılan,

Şimdi dokundun cinime!
Belimi sıkıca bağlarım,
Bak da gör, ben seni
Mekke'ye dek kovalarım!
Gözü kara, hey hunhar,
Yiğit Coloy'dur benim adım,
Beri çıksana, göreyim!» -
Deyip, böylece, er Coloy
Mızrak çevirip durdu,
Bunu Manas görünce
Gazabı şiddetli başlattı,
Altı aslanın küçüğü,
Ruhu üstün kaplan,
Candan geçiverdi.
Hunharlığın yolu böyledir,
Gazaplanıp hazırlandı,
Hunharının kendisine
Gaipten bir akıl geldi:
«Yüzleşince kaçıp kabararak,
Kâfir olup çıkmışsın sen.
Keçil'in hepsini kırdırıp,
Şimdi gelip kavgaya,
Coloy, sen bahadır olmuşsun ha!
Geniş Altay'ın yaylasında,
Rahvan yürüyüşlü yorgada,
On ikime bastığımda
Cehennemi topluca bir saldım,
Keçil'in burnunu kırıp,
Bin devedeki çayını bir aldım.
Zırvalayan kurnaz Kalmak,
O zaman sen nerdeydin,
Kalabalık ordunu kovalayıp,
Altay'dan sürüp dağıttığımda,
Önüme düşüp paldır küldür,
Kahrolası obur it,
Esenkan'a doğru kaçtığında
Gazabı şiddetli başlattım,
Halkını kırıp attım!»
Hunhar boz yeleli kaplan,

Kambıl tuugan zor Manas	*Usta doğmuş ulu Manas,*
Kagıştan kayra tartpagan,	*Çarpışmadan geri dönmeyen,*
Dañgıl tuugan zor Manas	*Yaman doğmuş ulu Manas,*
Opsuz bolot ayzanı	*Ölçüye sığmaz çelik mızrağı*
Oñdop karmap alganı.	*Düzeltip kavrayıverdi.*
Cüröktün taamay beti - dep,	*Yüreğin tam yüzü - diye,*
Öpkönün biyak çeti - dep,	*Akciğerin bu yanı - diye,*
Kolkosunun özü -dep,	*Gırtlağının kendisi - diye,*
Kızıtalak Orgonun	*Kahrolası Orgo'nun*
Korkuray turgan kezi -dep,	*Hırıldayacağı dem - diye,*
Kök caldın cayı bir bölök	*Boz yelelinin hali bambaşka,*
Kıraan tuugan kurguruñ	*Şahbaz doğmuş koçağın*
Bel artında mekçeyip,	*Eyer ardına sinmiş,*
Kan içer közü oşondo	*Kan içici gözü o anda*
Çıgıp ketçü emedey	*Yerinden fırlayacakmış gibi*
Arı cagında çekçeyip,	*Öte yanda belermiş,*
Kabırgası kaçırap,	*Kaburgası çatırdayıp,*
Mañdaydagı kaşka tiş	*Alnının altındaki ak dişleri*
Taruudaydan baçırap,	*Darı gibi çatırdayıp,*
Tegeregin karabay,	*Çevresine bakmadan,*
Tegi ele canın ayabay:	*Hiç canını esirgemeden:*
«Opol-toodoy Orgogo	*«Opol Dağı gibi Orgo'ya*
Kaardı katuu men saldım,	*Gazabı şiddetli ben saldım,*
Cılkıñ emes uyuñdu	*Yılkını değil, sığırını da*
Cılas kılıp bir aldım.	*Kökünden silip bir aldım.*
Anda kayda sen eleñ?	*O zaman nerdeydin sen?*
Alışarıñ çın bolso	*Tutuşacağın gerçekse,*
Kalmaktardın çoñ Coloy,	*Kalmakların koca Coloy'u,*
Aldıñkı cerden kaçpay tur», -	*Önümdeki yerden kaçmadan dur», -*
Dep, oşentip, er Manas	*Deyip, böylece, er Manas*
Kan Coloydu bet alıp,	*Han Coloy'a yönelip,*
Colborstoy közü körünüp,	*Kaplan gibi gözü görünüp,*
Acıdaar kaarı bilinip,	*Ejderha gazabı sezilip,*
Açkan közün cumbastan	*Açtığı gözünü yummadan,*
Sungan ayza tartpastan,	*Uzattığı mızrağı çekmeden,*
Kaarı kelip bilekke,	*Gazabı gelip bileğe,*
Kayratı kelip cürökkö	*Gayreti gelip yüreğe,*
Toruçaar sanga bir salıp,	*Toruçaar'ın sağrısına bir vurup,*

Sır nayzanı kolgo alıp,
Bakırayıp köz caynap,
Artık kök cal berendin
Kan içmesi çın karmap,
Koldogonu bir toguz

Koldop algan kezi eken,
Cölögönü bir toguz
Cölöp kalgan çagı eken.
Ayza sunup kürküröp,
Açıp közdü cumguça
Er Coloygo ceterde,
Kalmaktardın kan Coloy
Iras bala al Coloy
Isıgına batalbay,
Suuguna cetalbay
Açbuudan oozun buralbay,
Arslandın cayın körgöndö
Çıdap Coloy turalbay,
Buguday moyunun buratıp,
Buta boyu borçukka
Çıga berdi çuratıp.
Astındagı Toruçaar
Kanatı bar çın tulpar
Eelenip, culkunup
Een kalgan Toruçaar
Eri ölgöndöy culkunup,
Oyurmaluu belesten
Oñdonup kayra tartkıça,
Bura tartıp buudanı
Coloydu közdöy kaytkıça
Er eken Manas eeligip,
Arı cagında çoñ mergen
Karacoygo colugup,
Adamdan bölök iş kılıp,
Alban türdüü kubulgan,
Kıtay buzularda çıguuçu
Kazınalık çoñ mergen
Katılsa salat çuulgan.

Sırlı kargıyı ele alıp,
Gözleri belerip alev saçıp,
Üstün boz yeleli yiğidin
Kan içiciliği sahiden tutup,
Koruyucuları tam dokuz,

Koruyup tuttuğu dem imiş,
Dayanakları tam dokuz,
Destek verdiği çağ imiş.
Mızrak uzatıp kükreyip,
Göz açıp kapayıncaya dek
Er Coloy'a yetişirken,
Kalmakların Han Coloy'u,
Doğrusu yaman oğlan o Coloy,
Sıcağına giremeyip,
Soğuğuna eremeyip,
Açbuudan'ın başını çeviremeden,
Arslanın halini görünce
Coloy dayanıp duramadan,
Geyik gibi boynunu kıvırıp,
Ok atımı öteye, kayalığa
Dörtnala çıkıverdi.
Altındaki Toruçaar,
Kanatlı gerçek küheylan,
Coşup, silkinip,
Başıboş kalan Toruçaar
Eri ölmüşçesine silkinip,
Kıvrım kıvrım yamaçtan
Toparlanıp geri dönünceye dek,
Küheylanını çevirip
Coloy'a doğru dönünceye dek,
Er imiş Manas, coşup,
Öte yanda büyük nişancı
Karacoy'a rastlayıp,
İnsan işi olmayan işler yapan,
Türlü türlü don değiştiren,
Kıtay bozulacakken ortaya çıkan,
Hazinelik büyük nişancı,
Sataşılırsa kıyamet koparan.

Al Karacoy kapırdın
Artık cayçı, oyunpoz
Amalı artık ozuptur,
Alaçıktay kara taş
Kara taştan Manastı
Mergen çoçko tozuptur.
Mergendikke tazası,
Bet alıp Manas barganda
Belen turgan maşası.

O Karacoy kâfirin,
Üstün büyücü, oyunbazın,
Hilesi pek ileri gitmiş,
Alaçık gibi kara taş,
Kara taşın ardından Manas'ı
Nişancı domuz beklemiş.
Nişancılıkta seçkindi,
Manas yönelip vardığında
Tetiği hazır duruyordu.

«Çolok süböö beti - dep,
Oloñ tartar biyagı
Terdiktin tömön çeti» - dep,
Al Karacoy baatırıñ
Bet alganı ketpegen,
Ogu saya ötpögön
Oñoy emes çoñ mergen.
Bura tartıp kök calıñ
Coloydu közdöy dır koydu,
Kara caşıl ton kiyip,
Kadimki mergen Karacoy
Toruçaardı bir koydu.
Kayıp külük Toruçaar
Müdürülüp tik tüştü,
Kulcaday közü kızarıp,
Kuturgur atıp iygende
Oşo cerge bük tüştü.
Bolkuldap basıp ayanıp,
Kapır kaptap kelgende
Turgan eken kök cal şer
Bozkelteni tayanıp,
Kapa boldu kaygırıp,
Bitteyinde birikken,
Barmaktayda baş koşkon.
Toruçaardan ayrılıp,
Dobulbas bekem kagılıp,
Kaynap catkan köp uluk
Tırgootu tıypıl çogulup,
Tüp kötörö cabılıp,

«Kısa kaburganın yüzü - diye,
Kolan geçen bu yanı,
Terliğin alt ucu» - diye,
O Karacoy bahadırın
Nişan aldığı boşa gitmeyen,
Oku boşa geçmeyen,
Kolay değil, büyük nişancı.
Dizgin çevirip boz yelelin
Coloy'a doğru dörtnala sürdü,
Koyu yeşil kaftan giymiş,
Namlı nişancı Karacoy
Toruçaar'ı bir vurdu.
Gaipten yürük Toruçaar
Tökezleyip dikine düştü,
Yaban koçu gibi gözü kızarıp,
Kudurası ateş edince
O yere yığılıp düştü.
Ağır ağır basıp sakınarak,
Kâfir bastırıp geldiğinde
Duruyormuş boz yeleli aslan
Bozkelte'ye dayanıp,
Kederlendi kaygılanıp,
Bit kadarken bir olduğu,
Parmak kadarken baş koştuğu
Toruçaar'dan ayrılıp,
Davullar pek vurulup,
Kaynayıp duran nice uluk,
Tırgoot'u tümden toplanıp,
Topyekûn üşüşüp,

Biyak cagın karasa
Ezkara, Coloy bakırat,
Şuru otogot, marcan taş
Turgan kanın çakırat:
«Kürmö kiygen küçtüü kan
Kürküröp çoguu kaptay kör,
Taş sayıngan tazalar,
Kızıtalak buruttu
Takır cerge taptay kör!
Başına kook kiygizip,
Eki kolun teñ baylap,
Eki közün teñ çukup,
Er Esendin aldına

Bu yana bakılsa
Ezkara ile Coloy bağırır,
Mercan sorguçlu, inci taşlı
Duran hanlarını çağırır:
«Cepken giyen güçlü han,
Kükreyip topluca bastırıver,
Taş kuşanan seçkinler,
Kahrolası Burut'u
Dümdüz yere eziver!
Başına torba geçirip,
İki elini birden bağlayıp,
İki gözünü birden oyup,
Er Esen'in önüne

Tirüü baylap bargıla!
Başı Kakan, Bakburçun
Kandıgın surap kalgıla,
Temir arkan torçondor
Teminip çalma salgıla,
Tegiz kancar kolçondor
Bet-betiñden bargıla!
Kızıtalak kankordu,
Kıyratkıla taptakır
Kılımdı buzgan antkordu.
Balaanı başka salgıla,
Barbaktatıp kök caldı
Tirüü baylap algıla!»
Bul buyruktu ukkanda
Balbanı kaptap kıcıldap,
Camgır kılıp caa tartıp,
Möndür kılıp ok atıp,
Cabıldı balban kıcıldap,
Kün kılkıldap bölünböy,
Cerden bir tal körünböy,
Asman açık, cer bürkök
Aç kıykırık çuulgan
Kaptap kapır kagışıp,
Kalaymandı saldı ele,
Dünüyö cüzün çañ kaptap,

Diri bağlayıp götürün!
Başta Kakan, Bakburçun,
Hanlığını isteyip alın,
Demir urganlı ağcılar,
Mahmuzlayıp kement atın,
Hep hançer kuşanmış kolcular,
Her biriniz bir yandan varın!
Kahrolası hunharı,
Yerle bir edin büsbütün,
Devri bozan hilekârı.
Belayı başına salın,
Boz yeleliyi çırpındırtıp,
Diri bağlayıp alın!»
Bu buyruğu duyunca
Pehlivanları kaynaşıp bastırıp,
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
Üşüştü pehlivanlar kaynaşıp,
Güneş titreşip seçilmez oldu,
Yerde bir tel görünmez oldu,
Gök açık, yer kapalı,
Acı çığlık, uğultu,
Bastırıp kâfir çarpışıp,
Kıyameti kopardı,
Dünya yüzünü toz kaplayıp,

Cöö tuman tüşüp aldı ele.
Oçogor ünü bapıldap,
Biyak cagın karasañ
Kalıñ koldu tokmoktop,
Aydap Coloy tarkıldap,
Bul kılıktı körgöndö
Baatırdı baylap aluuga
Caanın ogu kırkırap,
Saadaktın ogu şırkırap,
Atkandarı kıtaydın
Aleñgir caa, sır cebe
Altaydan beri köçköndö
Buyruk kılıp Esenkan
Kıtaylar salgan añgeme.
Attan Manas ayrılıp,
Kabırga söögü sögülüp,
Kapa bolgon körünöt.

Yer sisi çöküverdi.
Fitilli tüfek sesi patlayıp,
Bu yana bakarsan
Kalabalık orduyu tokmaklayıp,
Coloy sürüp gürleyip,
Bu işi görünce
Bahadırı bağlayıp almaya
Yayın oku vınlayıp,
Sadağın oku ıslık çalıp,
Kıtay'ın attıkları
Aleñgir yayı, sırlı ok,
Altay'dan beri göçerken
Buyruk verip Esenkan,
Kıtayların kurduğu düzendi bu.
Attan Manas ayrılıp,
Kaburga kemiği sökülüp,
Kederlenmiş görünür.

Toruçaarga kaygırıp,
Sırttandıgın mından bil,
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Kara kıtay, mancuunu
Turgan eken arslanıñ
Buçkagına teñebey.
Kümüş kemer kurçanıp,
Kürkürögön erendin
Kündöy betin nur çalıp,
Altından kemer kurçanıp,
Aykölüñdün oşondo
Ayday betin nur çalıp,
Mancuu, kıtay saksaktap,
Alısıraak cetkende
Ayza menen bir sayat,
Andan cakın kelgenin
Aybalta menen bir salat.
Kolundagı boz kelte
Oñgo oop, bir atıp,

Toruçaar'a kaygılanıp,
Yavuzluğunu bundan bil,
Kasıla kasıla aldırmadan,
Kara Kıtay'ı, Mançu'yu
Duruyormuş arslanın
Topuğuna denk tutmadan.
Gümüş kemer kuşanıp,
Kükreyen erenin
Güneş gibi yüzünü nur kaplayıp,
Altından kemer kuşanıp,
Ayköl'ünün o anda
Ay gibi yüzünü nur kaplayıp,
Mançu ile Kıtay ürperip,
Uzakça olana yetince
Mızrak ile bir saplar,
Daha yakına geleni
Ay balta ile bir vurur.
Elindeki boz kelte
Sağa yatıp bir atıp,

BEŞİNCİ BÖLÜM

KOŞOY'UN KATILMASI VE TALAS'A GÖÇ

Demir kementler Manas'ın üstüne yağarken ufukta ak sakalı parlayan bir ihtiyar belirir: Çeç-Töbö'de Er Buudayık, Kazak Aydarkan, Anciyanlı Aykoco ve Buharalı ulu mollayla on iki bin asker toplayan, yolda Beecin zindanını basıp Bilerik ile Carmanas'ı kırk urganlık kuyudan çıkaran Koşoy, tam kuşatma anında yetişmiştir. "Manastap!" uranıyla dört yandan çakılan ordu Kıtay'ı bozar; Aykoco'nun armağanı Ayvanboz'a binen, yakasında "Manas kazatta giysin" yazılı boz çepkeni kuşanan Manas yeniden savaşa dalar ve kaçanları dar geçitlere dek kovalar. Coloy ile Ezkara canlarını zor kurtarıp dört başına Beecin'e döner; Esenkan'a "Manas'a hiçbir pehlivan yetmez — bir bakarsın bir kişi, bir bakarsın bin kişi" diye yenilgiyi anlatır ve bir daha ona kılıç çekmeyi reddederler. Bunun üzerine Esenkan, Alööke'nin on iki yaşındaki oğlu Koñurbay'ı Kırgız yoluna bekçi han diker; sınırlara tek gözlü dev, kırk kulaç kızıl tilki ve haberci ördek gibi olağanüstü gözcüler yerleştirilir. Kakan'a tek başına dalmak isteyen Manas'ı ise Koşoy dizgininden tutup durdurur: önce yurt tutulacak, halk toplanacak, kırk çoro edinilecektir.

Bilge ihtiyarın öğüdü göçe dönüşür: kırk haneli Kırgız, Kiçi-Cıldız ile Çoñ-Cıldız'ı, Ögüz-Aşuu ile Tay-Aşuu'yu aşıp İle boyundan Sarı-Özön'e iner; kurultayda Koşoy'un diliyle Manas han seçilir ve halk, cennetten üstün diye övülen Keñ-Kol ile Talas'a konar. Toylar toyları kovalar, "Bay Cakıp" artık "Kan Cakıp"tır — ama kesilen mallarına acıyan babanın ağır sitemi oğlunun yüreğini dağlar ve Manas, borcunu kat

kat ödemeye ant içip tek başına yola düşer. Anciyan'ın Boz-Talaa'sında karşısına çıkan ak sakallı ihtiyarla ortak buğday eker; bir uykudan uyandığında ekin dağ gibi olgunlaşmıştır, ihtiyar ise ekincilerin piri Babadıykan'dır — bata verip Akkula adlı tulparı müjdeleyerek gözden kaybolur. Çekirge basmış ülkesi için doksan deveyle buğday aramaya gelen Noygut hanı Karaça, sınçıların "sahibini bulup verin" dediği kayıptan doğma tayı iki eli göğsünde Manas'a tartuu eder: kahraman, ömrünün atına kavuşmuştur.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kaynak: S. Karalaev varyantı, "Turar" akademik baskısı (Bişkek, 2010), mısra aralığı ~22.850–27.500
- Anlatı zamanı: Koşoy'un imdada yetişmesinden Talas'a yerleşmeye ve Akkula'nın tartuu edilmesine
- Ana mekânlar: Altay savaş meydanı; Beecin zindanı ve Esenkan sarayı; göç yolu aşıları (Ögüz-Aşuu, Tay-Aşuu); Sarı-Özön; Talas ve Keñ-Kol; Anciyan'ın Boz-Talaa'sı
- Merkez kişiler: Manas, Koşoy, Aykoco, Coloy, Ezkara, Esenkan, Koñurbay, Cakıp, Kutubiy, Akbaltay, Babadıykan, Karaça
- Kilit motifler: son anda yetişen imdat, zindan baskını, yenilen hanların itirafı, bekçi han atanması, kutlu göç ve yurt övgüsü, keramet buğdayı, tartuu töresi ve tulpar Akkula
- Karalaev damgası: savaş çözülür çözülmez anlatının barışçıl emek sahnesine (saban tutan kahraman) dönmesi; Talas'ın "maralı inek gibi semiz" bereket imgeleriyle uzun uzun övülmesi

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI

Koşoydun kelip, Manaska koşulgani

Orgugan çañdı karasa
Bala kazday barkıldap,
Ak sakalı carkıldap,
Abañ Koşoy al eken.
Kerkabılan külügü,
Keriş kılıp koşulgan
Bul Koşoydun bülügü.
Abañ Koşoy karıya,
Adamdan başka oluya
Köödöngö batpayt köp sanaa,
Kökcal Manas sultandın
Közünün caşı on talaa.
«Kaza cetse ölöm - dep,
Kankor Manas şerime
Karıganda men Koşoy
Karaan bolup berem» - dep,
Eñ kayrattuu er neme
Kök temirdey kuralıp,

On eki miñ kol alıp,
Oyrondorun sulatıp,
Solgo oop, bir atıp,
Soltondorun sulatıp,
Artın salsa aykölgö
Kapır cetet çurkurap,
Astı cagın karasa
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları oşondo
Kaça beret dırkırap,
Erenderi enteñdep,
Kıykırıp ayza sunganda
Mancuuları barbaktap,
Tegerektep turganda
Aç kaykalañ nakıstan,

TÜRKÇE ÇEVİRİ

Koşoy'un Gelip Manas'a Katılması

Burcu burcu yükselen toza bakınca,
Yavru kaz gibi gür sesle haykırıp,
Ak sakalı ışıl ışıl parlayıp,
Meğer o, Koşoy Ata imiş.
Kerkabılan adlı kübeylanıyla,
Savaşa girip katılan,
İşte Koşoy'un alayıydı bu.
Koşoy Ata, o pir-i fâni,
İnsandan öte bir evliya,
Sığmaz yüreğine onca kaygı,
Bozkurt Manas sultanın
Gözünün yaşı sel olup akar.
«Ecel gelirse ölürüm, deyip,
Kankor Manas arslanıma
Kocamışken ben Koşoy
Arka olur, dayanak olurum» deyip,
Yiğitler yiğidi o er kişi,
Gök demir gibi kuşanıp,

On iki bin asker alıp,
Nice yamanları yere serip,
Sola dönüp bir vurup,
Solton'larını devirip,
Ayköl'e arkasını dönse
Kâfir çığrışıp yetişir,
Ön yanına bakınca
Taş kuşanmış Kıtay'ın
Tazaları o demde
Dörtnala kaçar durur,
Erenleri şaşkın soluyup,
Nâra atıp mızrak uzattığında
Mançuları bocalayıp telaşla,
Çepeçevre kuşattığında,
Çorak, kavisli çıplak sırtlardan,

At ötköldüü capızdan,
Betegelüü kaykañdan,
Belesi biyik taypañdan
Orgup-orgup çañ çıgat,
Orgugan çañdı körgöndö
Kırk uruu kıtay Ezkara
Bul eköönön can çıgat.
Çaçpay kolun çoguu alıp,
Busurmandan alp alıp,
Kayrattuudan calpı alıp:
«Altay boylop konom - dep,
Ayköl Manas kankorgo
Arka bolup berem - dep,
Kaza cetse ölöm - dep,
Kankor Manas kök calga
Karaan bolup berem» - dep,
Cer tumandap çañ bolup,
Celikken uraan can bolup,
Erenderi eeligip,
Ölümdön kayra tartpagan
Köykaşkanın baarısı
Aldı menen celigip,
Asmanga uçup topurak,
Kalıñ kol: «Çü» - dep, topurap,
Sır nayza uçu carkıldap,
Ceznay ünü takıldap,
Cer tumandap çañ bolup,

At geçitli alçaklardan,
Ayrık otlu yamaçlardan,
Beli yüksek düzlüklerden
Burcu burcu toz yükselir,
Yükselen tozu görünce
Kırk boy Kıtay'ın Ezkara'sı,
Bu ikisinin ödü kopar.
Dağıtmadan ordusunu derleyip,
Müslümandan alplar alıp,
Yüreklilerin hepsini alıp:
«Altay boyunca konarım, deyip,
Ayköl Manas kankora
Arka olurum ona, deyip,
Ecel gelirse ölürüm, deyip,
Kankor Manas bozkurda
Dayanak olurum ona» deyip,
Yer dumanlanıp toz olup,
Coşkun nâralar can bulup,
Erenleri coşup kabarıp,
Ölümden geri dönmeyen
Namlı yiğitlerin hepsi
En önde coşup atılıp,
Göğe savrulup toprak,
Kalabalık ordu «Çü!» deyip gürleyip,
Sırlı mızrak ucu parıldayıp,
Tunç borunun sesi takırdayıp,
Yer dumanlanıp toz olup,

Katagandan kan Koşoy
Tuu karmagan al bolup,
Ak seldesi kazanday,
Aykırsa ünü azanday:
«Acal cetse ölöm -dep,
Alakanday busurman
Ölgönünö oşondo
Iymam bolup berem» - dep,
Ala çapan Aykoco
Ancıyandan al kelgen,
Kurun selde çalıngan,

Katagan'dan Han Koşoy
Tuğ tutan kendisi olup,
Ak sarığı kazan kadar,
Haykırsa sesi ezan gibi:
«Ecel gelirse ölürüm, deyip,
Bir avuç Müslümanın
Ölenlerine o zaman
İmam olurum onlara» deyip,
Ala çapanlı Aykoco
Ancıyan'dan çıkıp gelmişti,
Kuşağını sarık diye sarınmış,

Kuduretke calıngan,
Bukarlıktan çoñ moldo
Munun kolu dagı arbın,
Coldogusu dagı köp.
Cip kuyuşkan, cip oloñ
Mingeninin baarı aygır,
Çomdogusu andan köp.
Kazaktardan Aydarkan
Özöndön çañı burkurap,
Ölöñün aytıp çurkurap,
Kazak kolu bir bölök,
Ak sakalı bir kuçak
Kıybanın kanı Muzburçak.
Eç kim bettep barbagan,
Eñkeytip mende albagan.
Buzulgan-Çambıl cerdegen,
Eñkeytip mende ceñbegen,
Coo degende şaylangan,
Ar kimisi canına
Kılıçtay bıçak baylangan.
«Acal cetse ölöm - dep,
Asıl Manas balaga
Karaan bolup berem» - dep,
Kan Buudayık özü bar.
Kurgan Koşoy coldoşu,
Kudaynazar -Kuuçokmor
Astıga salsa almanı,
Arkaga tüşsö balbanı
Aç aykırık çuu baştap,
Abañ Koşoy baş bolup,
Kara kıtay, mancuuga

Kudret sahibine yalvarmış,
Buharalı büyük molla,
Bunun askeri de pek çok,
Yoldakileri de çoktur.
İpten kuskun, ipten kolan,
Bindikleri hep aygır,
Semerlisi ondan da çok.
Kazaklardan Aydarkan,
Vadiden tozu tüterek,
Türküsünü çığırıp gür sesle,
Kazak ordusu ayrı bir bölük,
Ak sakalı bir kucak,
Kıyba'nın hanı Muzburçak.
Kimsenin karşısına çıkamadığı,
Hiçbir kulun baş eğdiremediği,
Buzulgan-Çambıl'ı yurt edinen,
Hiçbir kulun yenip eğemediği,
Düşman denince kuşanan,
Her biri beline
Kılıç gibi bıçak bağlanmış.
«Ecel gelirse ölürüm, deyip,
Asil Manas yavruya
Dayanak olurum ona» deyip,
Han Buudayık kendisi de var.
Koca Koşoy'un yoldaşı,
Kudaynazar-Kuuçokmor,
Öne katıp sürer ganimeti,
Ardına düşse pehlivanı,
Keskin nâralar, çığlıklar koparıp,
Koşoy Ata baş olup,
Kara Kıtay'a, Mançu'ya

Abañdın salgan cañcalı
Mıltık atıp, caa tartıp,
Kamgak uçkan emedey
Aralaşıp kalganı.
Karasa közgö ilinbey,
Kapır menen busurman
Karsıldaşıp kalganda

Atanın kopardığı kavga bu:
Tüfek atıp, yay çekip,
Savrulan çalı çırpı misali
Birbirine karıştılar.
Bakılsa göze ilişmez,
Kâfir ile Müslüman
Çatır çatır vuruşunca

Kaysı ekeni bilinbey,
Mañdaylaşıp turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşup,
Caanın ogu çırkırap,
Tiygen ceri bırkırap,
Kan tögüldü şırkırap,
Erenderi elteñdep,
Erki menen boluşup,
Kemegedey bir cerdi
Kerte çaap ciberip,
Kiyimi menen koyuşup,
Kıcıldagan köp asker
Bet alışıp kalışıp,
Betteşkende berender
Beren candı ayabay,
Ayza menen malışıp,
Cakalaşıp karmaşıp,
Alı cogun alduusu
Karmap alıp caylaşıp,
Aybalta menen çabışıp,
Kamçı menen kagışıp,
Cakalaşıp karmaşıp,
Alduuların alduusu
Aç buuraday çaynaşıp.
Alışkan koldun içinde
Neler bar da, neler cok!
Kolu sınıp kokuylap,
Kaçkandarı mından köp.
Butu sınıp oşondo
Catkandarı mından köp.
Betteşkende köp asker
Kulagı tüşüp kultuyup,
Kaçıp cürgön mından köp.
Murdu tüşüp multuyup,

Şaşıp cürgön mından köp.
Topoloñdop uruşup,
Kara çokmor, aybalta

Hangisi hangisi bilinmez,
Yüz yüze karşılıklı durup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çatır dövüşüp,
Yayın oku vınlayıp,
Değdiği yer paramparça,
Kan döküldü şarıl şarıl,
Erenleri sağa sola bakınıp,
Gönüllerince saf tutup,
Ocak çukuru kadar bir yeri
Enine kesip biçerek,
Urbalarıyla gömerek,
Kaynaşan onca asker
Karşı karşıya gelişip,
Yüzleşince yiğitler
Yiğit canını esirgemeden,
Mızrakla dürtüşüp,
Yaka yakaya tutuşup,
Gücü yetmeyeni güçlüsü
Yakalayıp haklayıp,
Ay baltayla vuruşup,
Kamçıyla tokuşup,
Yaka yakaya boğuşup,
Güçlünün daha güçlüsü
Aç buğra gibi dişleyip.
Boğuşan ordunun içinde
Neler var da neler yok!
Kolu kırılıp feryat edip
Kaçanları bundan çok.
Bacağı kırılıp o anda
Yatanları bundan çok.
Çarpışırken onca asker,
Kulağı kopup güdük kalıp,
Kaçıp gidenler bundan çok.
Burnu düşüp yamuk kalıp,

Şaşkın koşanlar bundan çok.
Kargaşa içinde dövüşüp,
Kara çomak, ay balta

Kötörüşüp kaldı emi,
Kalmak, kırgız betteşip,
Bılçıldaştı saldı emi.
Bılçıldaşıp uruşkan,
Koldu mınday taştaylı
Toruçaar okko uçurup,
Toodoy bolup cöö turgan
Toodoy Manas kabılan
Andan kabar baştaylı.
Kalıñ kol kaptap bargıça
Bolkulday basıp ayanıp,
Boz ayzanı tayanıp,
Kapka taş basıp toktoptur,
Kabılanıñ oşondo
Kan Koşoydu coktoptur:
«Kırgızdardan kan Koşoy
Kasiettüü can ele.
Alışkan kıtay, mancuuga
Arka bolup baram - dep,
Acıratıp alam - dep,
Abam Koşoy kök caldın
Ubadası bar ele.
Unuttu beken abakem,
Kün esebi boldu ele».
Aytıp Manas turguça,
Açıp oozdu cıygıça,
Ak seldesi kazanday,
Aykırsa ünü azanday
Niçke coldu tötölöp,
Ala çapan Aykoco
Asıy çıkma Aybanboz
Algan eken cetelep,
Bet aldına Manastın
Bekkoco barıp turganı,
Beren kalgan Aybanboz
Berenge tartuu kılganı.
«Ata, Manas, kabılan
Kabarıñ ugup Aykoco
Cerdin üstün çaldırdım

Kaldırıp giriştiler şimdi,
Kalmuk, Kırgız yüzleşip,
Ezişe ezişe vuruştular.
Ezişerek dövüşen
Orduyu şimdilik bırakalım,
Toruçaar'ı kurşunla yitirip,
Dağ gibi yaya kalan
Dağ misali Manas kaplandan,
Ondan haber başlatalım.
Kalabalık ordu yetişene dek
Salına sarsıla ağır basıp,
Boz mızrağa dayanıp,
Kaya basıp geçitte durmuş,
Kaplanın o zaman
Han Koşoy'u aramış, anmış:
«Kırgızlardan Han Koşoy
Kutlu bir can idi.
Boğuştuğum Kıtay'a, Mançu'ya
Arka olup varırım, deyip,
Ayırıp kurtarırım, deyip,
Koşoy atamın, bozkurdun,
Verilmiş sözü var idi.
Unuttu mu ki atam benim,
Gün hesabı dolmuş idi».
Manas bunu diyene dek,
Ağzını açıp yumana dek,
Ak sarığı kazan kadar,
Haykırsa sesi ezan gibi,
İnce yoldan kestirip,
Ala çapanlı Aykoco,
Beş yaşına basan Aybanboz'u
Yedeğine alıp gelmiş,
Manas'ın tam önüne
Bekkoco varıp durdu,
Eşsiz kalmış Aybanboz'u
Yiğide armağan eyledi.
«Hey Manas, kaplanım,
Haberini duyup Aykoco,
Yeryüzünü baştan başa arattım,

Tetigi keñ Kotondun narı cagı
Kerme-Toonun beri cagı
Mediyan çöldü çaldırdım,
Arga cüktöp, zer berip,
Tak oşondon aldırdım,
Şer ekeniñ bilgemin,
Calgız tuuma çoñ Manas
Minse eken dep cürgömün!
Aybanboz koştop çıkkanda
Aldaga cürdüm zar ıylap,
Tüşümdö körüp men seni
Aybattuu kök cal kabılan,
Atayı keldim arınap.
Kancıgamda sup çepken,
Özüñ kiyseñ kup çepken
Cakasında katı bar,
Kazatka Manas kiet -dep,
Karan kılgan bul tondo
Cazılıp cürgön atı bar.
Belekke berdim kiyiñiz!
Aybanbozdu sen minip,
Beypaydı bekem salıñız.
Beycay kara kıtaydan
Alakanday busurman
Acıratıp kalıñız!»
Ala çapan Aykoco
Altı col karmap kolunan,
Bolkuldap Manas oşondo
Boz çepkendi kiydi emi,
Körsö köñül bölünüp,
Kızır çalgan kabılan
Boz señir toodoy körünüp,
Kacıldagan kalmaktan
Kan içme kök cal çoçunup
Aykoco bergen Aybanboz
Azır emi tokunup,
Aykölüñdün Akkañkı
Aybanbozgo çak kañkı

Şu geniş Koton'un öte yanını,
Kerme-Too'nun beri yanını,
Mediyan çölünü arattım,
Yük yükletip, altın verip,
Tam oradan aldırttım,
Arslan olduğunu bilmiştim,
Tek doğmuş büyük Manas
Binse diye kurar dururdum!
Aybanboz'u yedekleyip çıktığımda
Allah'a yalvardım zâr zâr ağlayıp,
Düşümde görüp ben seni,
Heybetli bozkurt, kaplan,
Özene bezene sana geldim.
Terkimde bir sup cepken var,
Kendin giysen tam yaraşır cepken,
Yakasında yazısı var,
Gazâya Manas giyer, diye,
Koruyucu kılınmış bu kaftanda
Yazılı duran adı var.
Armağan verdim, giyiniz!
Aybanboz'a sen binip,
Kızılca kıyameti sıkı koparınız.
Azgın Kara Kıtay'dan
Bir avuç Müslümanı
Ayırıp kurtarınız!»
Ala çapanlı Aykoco
Altı kez tutup elinden,
Gövdesi sarsılıp Manas o an
Boz cepkeni giydi şimdi,
Görenin gönlü hayran kalıp,
Hızır'ın dokunduğu kaplan
Boz yamaçlı dağ gibi görünüp,
Uğuldayan Kalmuk'tan
Kan içen bozkurt sakınıp,
Aykoco'nun verdiği Aybanboz'u
Hemen şimdi eyerleyip,
Ayköl'ünün Akkañkı eyeri
Aybanboz'a denk eyer:

Aldıñkı kaşı ak altın,
Arka kaşı çılk kümüş,
Eki kaptal en temir
Eñişke minse eñkeybeyt.

Ön kaşı ak altından,
Arka kaşı som gümüşten,
İki yanı boydan boya demir,
İnişte binse eğilmez.

Arkası biyik, zeeri bas
Uruşka kirse ılayık.
Aykölüñdün çoñ boz at
Kömöldürük kuyuşkan
Köbünçö boo caraşat,
Aybanbozdu alparıp,
Aykoco tartıp turganı,
Arañ turgan kök calıñ
At közünön uçuptur
Altın taman üzöñgü
Teppey ırgıp çuradı.
Cetiktep belin kurçandı,
Ceti san kara kıtayga
Ceke aralap kol saldı.
Arslanday közü caynadı,
Alışpay Manas kalbadı.
Kaardanıp bakırıp,
Kankor Manas oşondo
«Manastap» uraan çakırıp:
«Manas! Manas! Manas!» - dep,
«Manastap» uraan salganda
Ölgönünön kalganı
Calpı baarı uguptur,
Busurmandın balbanı.
Adırdan çıktı bakırıp,
Ala çapan Aykoco
«Manastap» uraan çakırıp,
Kaşattan çıktı bakırıp,
Ayçıgı altın tuu tartıp,
Azirettep çuu tartıp,
«Manastap» uraan çakırıp,
Kıyadan çıktı bakırık,
Tirüüsün taştay taptagan,
Katının kızday maktagan,

Arkası yüksek, oturağı yatık,
Savaşa girse pek uygun.
Ayköl'ün koca boz atına
Göğüslük ile kuskun,
Çokça bağ pek yaraşır,
Aybanboz'u getirip
Aykoco sunup durdu,
Zor zapt edilen bozkurdun,
Göz açıp kapayana dek,
Altın tabanlı üzengiye
Basmadan sıçrayıp atladı.
Sımsıkı belini kuşandı,
Yedi tümen Kara Kıtay'a
Tek başına dalıp saldırdı.
Arslan gibi gözü alevlendi,
Manas dövüşmeden kalmadı.
Öfkeyle gürleyip bağırıp,
Kankor Manas o zaman
«Manas!» diye nâra salıp:
«Manas! Manas! Manas!» deyip,
«Manas!» narası salınca,
Ölenden geri kalanı,
Hepsi birden işitmiş,
Müslümanın pehlivanları.
Tepelerden çıktı bağırarak,
Ala çapanlı Aykoco
«Manas!» narasını çağırıp,
Yardan çıktı bağırarak,
Hilâli altın tuğ çekip,
«Hazret!» deyip çığlık koparıp,
«Manas!» narasını çağırıp,
Yamaçtan yükseldi bağırtı,
Yiğidini taş gibi pişiren,
Karısını kız gibi öven,

Kazaktardın Aydarkan	*Kazakların Aydarkan'ı*
«Manastap» uraan çakırıp.	*«Manas!» narasını çağırıp.*
«Kırañdan çıktı bakırık,	*«Sırtlardan yükseldi bağırtı,*
Kıybanın kanı Buudayık	*Kıyba'nın hanı Buudayık*
«Manastap» uraan çakırıp,	*«Manas!» narasını çağırıp,*
Oydon çıgat bakırık,	*Ovadan yükselir bağırtı,*
Oydun-toonun baarısı,	*Ovanın dağın hepsinden,*
«Manastap» uraan çakırıp.	*«Manas!» narasını çağırıp.*
Toodon çıktı bakırık,	*Dağdan yükseldi bağırtı,*
Oyu menen baarısı	*Ovasıyla hep birlikte*
«Manastap» uraan çakırıp,	*«Manas!» narasını çağırıp,*
Buzulbay mancuu köp kolgo	*Bozulmadan Mançu'nun kalabalık ordusuna*
Burulup kirip kol salıp,	*Dönüp dalıp saldırıp,*
Kaşaaday turgan kalmakka	*Çit gibi dizilen Kalmuk'a*
Kayra sayıp, col salıp,	*Yeniden mızraklayıp yol açıp,*
Alkım cagın aykölüñ	*Boğaz yanından Ayköl'ün kendisi*
Aydap tiyip keldi ele,	*Sürüp vurup gelmişti,*
Kutpa cagın Kutubiy	*Kuzey yanından Kutubiy*
Kuykalap aydap sürdü ele,	*Kavurup kırıp sürmüştü,*
Alkım cagın Koşoy kan	*Boğaz yanından Koşoy Han*
Aydap kelip tiydi ele.	*Sürüp gelip vurmuştu.*
Kara talday kapırdı	*Kara söğüt misali kâfiri*
Kayra sayıp kubalap,	*Yeniden mızraklayıp kovalayıp,*
Kankor Manas capırdı.	*Kankor Manas biçip devirdi.*
Busurman kuup alganda,	*Müslüman kovalayınca,*
Kırgındı kızık salganda	*Kırgını kızıştırınca,*
Manas sayıp ötüp cür,	*Manas mızraklayıp geçiyor,*
Koşoy başın kesip cür.	*Koşoy başını kesiyor.*
Koşoy sayıp ötüp cür,	*Koşoy mızraklayıp geçiyor,*
Manas başın kesip cür.	*Manas başını kesiyor.*
Eer beldey moynoktu	*Eyer beli gibi boyun geçidini*
Aşıp ketip baratat,	*Aşıp gitmekteler,*
Ölgönünön kalganı	*Ölenden geri kalanı*
Kaçıp ketip baratat.	*Kaçıp gitmekteler.*
Öz düynösün kıtaylar	*Kendi malını mülkünü Kıtaylar*
Çaçıp ketip baratat.	*Saçıp gitmekteler.*
Adır-küdür cerlerde	*Engebeli inişli yerlerde*

Ayza kalıp koroyup,
Kürmö kiygen küçtüülör,
Taş sayıngan tazalar
Talaada öldü soroyup.
Eçen mıktı tulpardın,
Çılbırları çubalıp,
Ayza tiyip alp döösü
Kırılgan eken tırayıp,
Uygu-tuygu soroktop,
Şaşıp cürgön mından köp,
Too-too boylop antañdap,
Kaçıp cürgön mından köp.
Alapayın taba albay,

Mızraklar dikili kalıp,
Cepken giymiş güçlüler,
Taş kuşanmış tazalar
Kırda kaskatı uzanıp öldüler.
Nice yaman küheylanın
Yularları sürüklenip,
Mızrak değip alp devleri
Serilip kırılmışlar,
Allak bullak, sağa sola seğirtip,
Şaşkın koşanlar bundan çok,
Dağ dağ dolaşıp soluyarak,
Kaçıp gidenler bundan çok.
Ne yapacağını bilemeden,

Şaşıp cürgön mından köp,
Belgilüüdön kan ölüp,
Bet algandın baarı ölüp,
Al colku bargan kalıñ kol
Koldun bolup artı col,
Erenderi, kandarı,
Ölgönünön kalganı
Koşoy kandın adamı
Algılıktuu erender,
Ayzakerden berender,
Altımıştan at alıp,
Ayzakerden dañgıldar
Coonun aylasın bilgen kambıldar
Cetimişten at alıp,
Cetkileñ korkok eñ kokuy
Cetiden olco at alıp,
Alsızın ölüm kılışıp,
Kücürmöndör tunuşup,
Beypaydı bekem salışıp,
Kök cal Manas törönü,
Kaynagan koldon kalıñ şer
Kadimki Manas sultandı
Acıratıp alışıp,
Kara talday kapırdı,
Kayra tartıp sapırdı.

Şaşkın koşanlar bundan çok,
Ünlülerden hanlar ölüp,
Karşı duranın hepsi ölüp,
O sefer varan kalabalık ordunun
Ardı yol olup gitti,
Erenleri, hanları,
Ölenden geri kalanı,
Koşoy Han'ın adamları,
İşe yarar erenler,
Mızrak ustası yiğitler,
Altmışar at ganimet alıp,
Mızrakçıların şanlıları,
Düşmanın oyununu bilen ustalar,
Yetmişer at alıp,
En korkak, en zavallı olan bile
Yedişer at ganimet alıp,
Güçsüzünü ölüme yollayıp,
Yamanlar ganimete kanıp,
Kavgayı sıkı basıp,
Bozkurt Manas beyini,
Kaynayan ordudan nice arslan,
O bildik Manas sultanı
Ayırıp kurtarıp,
Kara söğüt misali kâfiri
Geri püskürtüp savurdular.

Küçtüüsü ölüp, alpı ölüp,
Küröşköndör calpı ölüp,
Beli küçtüü can ölüp,
Bet algandar baarı ölüp,
Kayratı mıktı top buzup,
Kayratı naçar camandar
Kaçıp-şaşıp okko uçup,
Erenderi, erleri
Betteşip soguş kıla albay,
Akılduusu, şerleri
Kayrat kılıp tura albay,
Kol buzulup bırkırap.
Buzulgan eken kıtaylar
Kakanga kaçıp çurkurap,
Toruçaar okko uçurup,
Töödöy bolgon oyronuñ
Aybanboz mingen çagı eken,

Güçlüsü öldü, alpı öldü,
Güreşenlerin hepsi öldü,
Beli kuvvetli canlar öldü,
Karşı varanların hepsi öldü,
Yürekli olan safları bozup,
Yüreği zayıf sefiller
Kaça koşa kurşuna uçup,
Erenleri, erleri
Yüzleşip savaşamayıp,
Akıllıları, arslanları
Direnip duramayarak,
Ordu bozulup darmadağın.
Bozguna uğramış Kıtaylar
Kakan'a doğru kaçıp çığrışarak,
Toruçaar'ı kurşunla yitirip,
Deve kadar koca yiğidin
Aybanboz'a bindiği çağdı,

Aygaylatıp kıtaydı
Aydap kalgan tabı eken.
Kaardı katuu baştaptır,
Kelgen kolun kerceytip,
Kan Manas kırıp taştaptır.
Keñ Altaydın arı cagı
Toguz toonun urunuş,
Tokson suunun kuyuluş,
Tolgon coldun toomu eken,
Erdin eri çıdasa
Eptep colun çalçu eken.
Eselekter col salsa
Kişi ölügü kalçu eken.
Karoolgo kelgen adamın
Aç arslan, börüsü
Algırının colborsu,
Kılıç ooz kamanı
Kıyratıp çalıp ceer eken.
Baarı Kıtay Kakançın
Barsa-kelbes deer eken.
Kuş uçpastın kısık col

Haykırtarak Kıtay'ı
Önüne katıp sürdüğü demdi.
Gazabı şiddetle başlatmış,
Gelen orduyu kaskatı serip,
Han Manas kırıp geçirmiş.
Geniş Altay'ın öte yanı,
Dokuz dağın çarpıştığı yer,
Doksan suyun döküldüğü yer,
Dolu yolun kavşağıymış,
Erin eri dayanırsa
Güç bela yolunu bulurmuş.
Bön olanlar yola düşse
İnsan ölüsü kalırmış.
Gözcü hattına gelen adamı
Aç arslanı, kurdu,
Yırtıcıların kaplanı,
Kılıç ağızlı yaban domuzu
Parçalayıp kapıp yermiş.
Bütün Kıtay, Kakançın,
«Varılır, dönülmez» dermiş.
Kuş uçmazın dar yolunda

Kubalap Manas cürdü ele,
Ötkölüktön ötkörüp,
Keçmelikten keçirip,
Ölgönünön kalganın
Ötkörö sayıp cürdü ele.
Calgız atın çuboodon
Aşıp-şaşıp kıtaylar
Arı cakka öttü ele.
Tar kısıkka barganda
Oşondo Koşoy abakeñ
Ökürügü taş carıp,
Kıykırıgı baş carıp,
Abası Koşoy karısı
Karmagan eken Manastı
Alp döösünün baarısı.
Kaardantıp culkuntup,
Aybanbozdun çılbırdan
Karmap aldı bulkuntup,
Bulkungandan culkunup,
Aykırıp Manas munu aytıp:
«Koyo ber, Koşoy kolumdu

Manas kovalayıp gitmekteydi,
Geçitten geçirip,
Sığ yerden aşırıp,
Ölenden geri kalanını
Delip mızraklayıp gitmekteydi.
Tek at sığar keçit yoldan
Aşıp koşup Kıtaylar
Öte yana geçmişlerdi.
Dar boğaza varınca,
O zaman Koşoy Atan,
Böğürtüsü taş yarıp,
Haykırışı baş yarıp,
Atası ihtiyar Koşoy,
Manas'ı tutup durdurmuş,
Alp devlerinin hepsiyle.
Öfkeden silkinip çırpınsa da,
Aybanboz'un yularından
Tutuverdi asılarak,
Silkindikçe silkinip,
Haykırıp Manas şöyle dedi:
«Bırak, Koşoy, kolumu,

Tospo menin columdu!
Baylaba menin bagımdı,
Kakançındın Beecindi
Bügün kırar kezegim,
Bilip al menin tabımdı!
Uruusu kırk uşul el
Uruşar cerim uşu cer.
Köp kızıkkan Beecindin
Kök calın aydap köröyün,
Köp uruşup kıtayga
Karmaşıp kanın tögöyün!
Zordukçu kara kalmakka
Aba, Koşoy, koyo ber,
Soguş kılıp köröyün!
Karap, Koşoy, kebimdi uk,
Kara kıtay, mancuunun
Bulasın bulap albasam,

Kesme benim yolumu!
Bağlama benim bahtımı,
Kakançın'ın Beecin'ini
Bugün kırmak sırası bende,
Bil benim gücümün demini!
Kırk boydan ibaret şu halkın
Savaşacağım yer işte bu yer.
Çok imrenilen Beecin'in
Bozkurdunu sürüp göreyim,
Kıtay'la çokça vuruşup
Boğuşup kanını dökeyim!
Zorba Kara Kalmuk'a,
Ata Koşoy, bırak beni,
Savaşıp bir göreyim!
Bak, Koşoy, sözümü dinle,
Kara Kıtay'ın, Mançu'nun
Malını yağmalamazsam,

Buzuk kılıp atışıp,
Buzuktu mıktap salbasam!
Kızıkkan kalmak bul curttun
Alasın ala kaçpasam,
Ak teñge bulun çaçpasam,
Oorukta curtun albasam,
Opsuz tentek salbasam,
Köp askerin ciberip,
Tileptir mınday kızıktı
Mancuunun baarı çogulup,
Baştaptır mınday buzuktu.
Kaarın katuu salıptır,
Alasın ala kaçkansıp,
Karap kılıp mülktörün
Kazınasın çaçkanday
Dartı karmap aluuda
Calınsa candı koyboston,
Cabılıp kara kalmaktar
Tındım kılıp saluuda,
Törösüngön kalmaktı
Töbösünön basamın,
Törölörün öltürüp,
Kanına çeyin kubalap,
Ayanıp karap turbayın,
Karıluusun karmayın.

Kargaşa salıp çatışıp,
Bozgunu adamakıllı vermezsem!
İmrenip duran Kalmuk şu yurdun
Varını alıp götürmezsem,
Ak akçe malını saçmazsam,
Ordugâhtaki yurdunu almazsam,
Ölçüsüz kargaşa koparmazsam!
Çok askerini gönderip,
Böyle bir belayı diledi kendine,
Mançu'nun hepsi toplanıp
Böyle bir fitne başlatmış.
Gazabını şiddetle salmış,
Alacağını kapıp kaçar gibi,
Mülklerini talan edip,
Hazinesini saçar gibi,
Bütün derdi yakalayıp almakta,
Yalvaranın canını bağışlamadan,
Hep birden Kara Kalmuklar
Kökünü kurutmakta;
Beylik taslayan Kalmuk'u
Tepesinden basacağım,
Beylerini öldürüp,
Hanına dek kovalayıp,
Esirgeyip seyirci kalmayayım,
Güçlü olanını yakalayayım.

Kanına çeyin kubalap,
Kaltırbastan caylayın!
Keñ açayın columdu,
Kecir kara kalmakka
Körsötöyün sonundu!» -
Aykırıp Manas munu aytıp,
Kaardanıp kalmaktı
Aydap algan kezi eken,
Aygaylatıp ayzalap,
Caylap algan kezi eken!
Bul kayratın körgöndö.
Beren Manas kök caldı:
«Kuup oturup kıtaydı

Hanına dek kovalayıp,
Tekini komadan haklayayım!
Yolumu genişçe açayım,
İnatçı Kara Kalmuk'a
Göstereyim gününü!»
Haykırıp Manas bunu söyleyip,
Öfkeyle Kalmuk'u
Önüne katıp sürdüğü demdi,
Bağırtıp mızraklayıp,
Kırıp geçirdiği demdi!
Bu yiğitliğini görünce,
Yiğit Manas bozkurdu:
«Kıtay'ı kovalaya kovalaya

Tübünö çoguu cetet - dep,

San koluna kabılıp,
Calgız tuuma kök caldın
Acalı böödö cetet» -dep,
Koşoy abañ munu oylop,
Kabılan atka kamçı urup,
Kan abañ Koşoy karıya,
Eñ akılman oluya
Kaçırıp cetip Manastı
At suuluktan alıptır,
Kaardantıp culkuntup,
Kan Manastı bulkuntup,
Koşoy kan karmap alıptır.
«Kökcal Manas, tilimdi al.
Aytkanım uşu bilip al,
Kaynagan kıtay kara curt,
Kan içüüdön kaytpagan,
Ölörün bilbes öcör curt.
Adır-küdür aska too
Añdabay aşar bel emes,
Capa tartıp kıtayga
Calgız kirçü el emes.
Mintpe, Manas, cönü cok
Ötük çeçip, but sunup,
Ala-Too artık ceriñ cok,
Beecin menen karmaşsañ
Belsenip kirip salışar
Belgilüü kırgız eliñ cok!
Koygun, Manas, kulunum,

Beycay kıtay kalıñ el
Calgız beypay bolosuñ.
Bekitilüü çebi bar.
Al çebinin içinde
Alban türdüü eli bar.
Balbanı bar, döösü bar,
Çurkasa atka cetkirbes,
Üyrötülgön cöösü bar.

Sonunda topu birden hakkından gelir,
diye,
Sayısız orduya rastlayıp,
Tek doğmuş bozkurdun
Eceli boş yere yetişir» diye,
Koşoy Ata bunu düşünüp,
Yaman atına kamçı basıp,
Han atan ihtiyar Koşoy,
En bilge evliya,
Dörtnala yetişip Manas'ın
Atını geminden yakalamış,
Öfkeden çırpındırıp,
Han Manas'ı silkindirip,
Koşoy Han tutup durdurmuş.
«Bozkurt Manas, sözümü dinle.
Diyeceğim şudur, bilesin:
Kaynayan Kıtay kara bir yurt,
Kan içmekten dönmeyen,
Öleceğini bilmez inatçı yurt.
Engebeli sarp kayalık dağlar,
Düşünmeden aşılır bel değil,
Cefa çekip Kıtay'a
Tek başına girilir el değil.
Etme, Manas, gereği yok,
Çizmeni çıkarıp ayak uzatacak
Ala-Too'dan yeğ yerin yok,
Beecin ile boğuşursan
Bel bağlayıp girip vuruşacak
Adı belli Kırgız elin yok!
Vazgeç, Manas, kulunum,

Azgın Kıtay kalabalık el,
Yalnız başına perişan olursun.
Berkitilmiş kalesi var.
O kalenin içinde
Türlü türlü halkı var.
Pehlivanı var, devi var,
Koşsa ata yetiştirmez,
Eğitilmiş yayası var.

Beecin oñoy cer emes,
Bet alıp calgız uruşup,
Beypaylaşçu el emes.
Suuk boor adam kirbegen,
Bolot eşik darbaza
Door-kıyamat bolguça
Eç kim surak albagan,
Bolumduu eken baykasa
Kan akılman, kaarduu curt
Katılgan aman kalbagan,
Köptügün körsöñ kara kurt.
Eşik oozun kaytargan
Kança balban zoru bar,
Oşo zorlor canında
Çuñkur kazgan oru bar,
Kaynatıluu şoru bar.
Kızıtalak kıtaydın
Karmasa baylap aluuçu
Kamdalgan ilek kolu bar,
Karmaşkan tüşöt tutkunga
Katılışkan mendenin
Mañdayında şoru bar.
Türün bilem kıtaydın
Kök calım, Manas, bilip al!
Böödö duuga cürböylü,
Kaçırdık ittin kolun - dep,
Kakanga çeyin sürböylü.
Başta barıp kabılan
Ceti-Özöndöy cer alıp,
Azıp-kaçıp tentigen
Az kana kırgız eldi alıp,
Özöngö boyloy konolu,
Kanattı kalıñ kamdaylı,
Karmaşsak ceñip algıday

Beecin kolay yer değil,
Tek başına karşısına dikilip
Baş edilecek bir el değil.
Yabancının içeri giremediği,
Polat kapılı darvazası,
Devir kıyamete dek
Kimsenin hesap soramadığı,
Bakılsa pek yaman güçlüymüş,
Hanı bilge, gazaplı yurt,
Sataşan sağ kalmamış,
Kalabalığı görsen kara kurt misali.
Kapı ağzını bekleyen
Nice pehlivan zorbası var,
O zorbaların yanında
Kazılmış derin çukuru var,
Fıkır fıkır kaynayan derdi var.
Kahrolası Kıtay'ın,
Yakalarsa bağlayıveren
Hazır bekleyen sayısız ordusu var,
Boğuşan düşer tutsaklığa,
Sataşan kulun
Alnında yazılı kara bahtı var.
Bilirim Kıtay'ın huyunu,
Bozkurdum Manas, bilmiş ol!
Boş yere gürültüye gitmeyelim,
«İtin ordusunu kaçırttık» deyip,
Kakan'a dek sürmeyelim.
Önce varıp, kaplanım,
Ceti-Özön gibi yer alıp,
Azıp kaçıp başıboş gezen
Bir avuç Kırgız eli alıp,
Vadi boyunca konalım,
Kanadımızı sıkıca pekiştirelim,
Boğuşursak yenip alacak kadar

Kalıñ asker şaylaylı.
At cetüüçü cerdi alıp,
Aalamga tatır erdi alıp,
Bekerge karap turbaylı,

Kalabalık asker donatalım.
At yetişecek yeri alıp,
Âleme değer eri alıp,
Boşuna bakıp durmayalım,

Kulak ugup, köz körgön
Til algan koldu cıynaylı!
Kabardı katuu salalı,
Kulak ugup, köz körgön
Busurmandı cıyalı,
Kaynap catkan kapırga
Cana kazat kılalı!
Keçikpey kekti alalı,
Keñ-kesiri baralı,
Cıl, on eki ay bolguça
Semirip-sergip kalalı.
Añgıça, Manas, tilimdi al!
Kılıç, mıltık şaylaylı,
Kıyındap san kol kamdaylı,
Ok cetpegen at alıp,
On eki birden bata alıp
Beldi çeçer cer kamdap,
Beleske konor el kamdap,
Kanattı kalıñ kamdaylı,
Andan kiyin kıtayga
Balam, Manas, tilimdi al!
Karmalaşıp kalbaylı.
Tüp kötörö düñgüröp,
Atadan kalgan cerdi taap,
Azgan-tozgon bereki
Az busurman eldi taap,
Cardı barıp bayıylı
Calgız barıp köböyüp,
Bukara curttun baarısın
Buzulbaska zekitip,
Çın ubada bayloo söz
Bargan curt menen bekitip,
Kök beles boyloy konoluk,
Kök calım, alsañ tilimdi
Kök kenedey tololuk.
Ak nayza kalıñ kıyalı.
Akka kılıp tobokel
Al ayzanı karmoogo

Kulağın duyduğu, gözün gördüğü,
Söz dinleyen orduyu toplayalım!
Haberi dört yana sıkı salalım,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Müslümanı toplayalım,
Kaynaşıp duran kâfire
Yeniden gazâ kılalım!
Gecikmeden öcü alalım,
Enine boyuna, dilediğimizce varalım,
Yıl, on iki ay dolana dek
Semirip dinç kalalım.
O zamana dek, Manas, sözümü dinle!
Kılıç, tüfek donatalım,
Sağlamca sayısız ordu hazırlayalım,
Kurşun yetişmez at alıp,
On ikişerden hayır dua alıp,
Bel çözüp dinlenecek yer hazırlayıp,
Yamaca konacak el hazırlayıp,
Kanadı sıkı pekiştirelim,
Ondan sonra Kıtay'a —
Balam Manas, sözümü dinle! —
Şimdiden sarmaşıp kalmayalım.
Topyekûn gürleyip kalkıp,
Atadan kalan yeri bulup,
Azıp tozup dağılmış şuradaki
Bir avuç Müslüman eli bulup,
Yoksulken varıp zenginleşelim,
Yalnızken varıp çoğalalım,
Bütün ahali yurdunu
Bozulmasın diye sıkı tembihleyip,
Gerçek vaadi, bağlayıcı sözü
Varılan yurt ile pekiştirip,
Gök yamaçlar boyunca konalım,
Bozkurdum, dinlersen sözümü,
Gök kene misali dolup taşalım.
Ak mızrağı bolca yontalım.
Hakk'a edip tevekkül,
O mızrağı tutmaya

Busurman alpın cıyalı,
Tolkugan kara kıtayga
Toorulup buzuk salalı.
Kan abam Koşoy ayttı - dep,
Kança kebim bilip al,
Kızır çalgan sultanım,
Uşu colu tilimdi al!
Çarpışaarga çama cok,
Alışarga ayla cok.
Azgan-tozgon arıkpız,
Ordoluu curttan ayrılgan
Oy, kulunum, tilimdi al,
Es taba elek karıppız!
Etibiz bolgon kök caşık,
Kalmak talap alganda
Kanıbız kalgan bir kaşık.
Eñkeyip ketken belibiz,
Kara kıtay, mancuuga
Kul bolup ketken elibiz!
Bul kıyaldı taştaylı,
Başkadan kıyal baştaylı.
Özöngö boyloy konolu
Semirip-sergip oñolu,
Cılkıdın tandap tabalık,
Altayga çıdaar buudandı
Çep karmap, taştan kıyalık,
Özüñdöy bolgon erdigi
Kırk çoro kamdap cıyalık!
Ordo kütüp, kan bolup,
Oluyazaada can bolup,
Cüktöörgö küçtü bildi alıp,
Kanga kayta tartpastan
Kagışsa kanga toyboston
Özüñdöy uuldan miñdi alıp,
Baatır, karmaşarıñ Kakançın
Kayrılıp kazat salalık.
Kara kıtay, mancuuga
Kabat bolsun bizdin küç
Kayra tartıp turuşup,

Müslümanın alplarını toplayalım,
Dalgalanan Kara Kıtay'a
Fırsat kollayıp bozgun salalım.
«Han atam Koşoy söyledi» de,
Onca sözümü belle,
Hızır dokunmuş sultanım,
Bu seferlik sözümü dinle!
Çarpışmaya derman yok,
Boğuşmaya çare yok.
Azmış tozmuş zayıflarız,
Otağlı yurdundan ayrılmış —
Oy kulunum, sözümü dinle —
Kendine gelememiş garipleriz!
Etimiz olmuş mosmor pelte,
Kalmuk talan ettiğinde
Kanımız kalmış bir kaşık.
Bükülüp gitmiş belimiz,
Kara Kıtay'a, Mançu'ya
Kul olup gitmiş elimiz!
Bu sevdayı bırakalım,
Başka bir düş kuralım.
Vadi boyunca konalım,
Semirip dinçleşip onalım,
Yılkının seçkinini bulalım,
Altay'a dayanacak küheylanı,
Kale kurup taştan yontalım,
Yiğitliği kendin gibi olan
Kırk çorayı derleyip toplayalım!
Orda kurup han olup,
Evliyazâde bir can olup,
Yük vuracak güçlüyü yanına alıp,
Kandan geri dönmeden,
Çarpışınca kana doymadan,
Kendin gibi oğuldan binini alıp,
Bahadır, boğuşacağın Kakançın'dır,
Dönüp gazâ kılalım.
Kara Kıtay'a, Mançu'ya
Kat kat olsun bizim güç,
Geri çekilmeden direnip,

Kara kıtay mancuunun
Kandıgın tartıp alalık!
Mından arı biz barsak

Tüşör cerin Altı-Şaar
Karatıp ötör kalkım bar,
Karasam, uulum, köp emes
Busurman curtu calpı bar.
Aytkanım uşu bilip al,
Açuulanbay kan Manas
Azırkı colu tilimdi al!
Altı-Şaardın al ceri
Könö-Turpan, çoñ Kaşkar
Lop darıya, al Koton
Alımıñ aluuçu cer oşol,
Kabılan Manas til alsañ
Karata ketçü curt oşol».
Katagandın kan Koşoy -
Köbüröök curtka karıya,
Köptü körgön oluya.
Abası oşol al sapar
Aytkan eken bir sözdü,
Akılga salgan köp sözdü.
Kızırduu Koşoy karıdan
Kıyın nuska söz ugup,
Kıyını kırgız - dep ugup,
Ceti-Özön anın ceri - dep,
Azgan-tozgon az kırgız
Arslanıñdın eli - dep,
Abası Koşoy karıya,
Aalamda bilgiç oluya
Bilbegendi bilgizip,
Mintip colgo kirgizip,
Tuybagandı tuyguzup,
Tuura colgo kirgizip
Tozup barıp kan Koşoy
Toodoy bolgon töröñdü
Altaydan tozup alıptır,
Belgilüü Koşoy abakeñ

Kara Kıtay'ın, Mançu'nun
Hanlığını çekip alalım!
Bundan öteye biz varırsak,

İneceğin yer Altı-Şaar,
Boyun eğdirip geçeceğim halkım var,
Bakarsam, oğlum, çok değil,
Müslüman yurdu topu topu bu kadar var.
Diyeceğim budur, bilmiş ol,
Öfkelenmeden, Han Manas,
Bu seferlik sözümü dinle!
Altı-Şaar'ın o yerleri:
Könö-Turpan, büyük Kaşkar,
Lop ırmağı, o Koton,
Haracını alacağın yer odur,
Kaplan Manas, söz dinlersen,
Boyun eğdirip geçilecek yurt odur».
Katagan'ın hanı Koşoy —
Yurdun çoğundan yaşlı bir pir,
Çok görmüş geçirmiş evliya.
İşte o atası o seferde
Söylemişti bir sözü,
Akla vurmuştu çok sözü.
Hızırlı ihtiyar Koşoy'dan
Değerli öğüt sözler duyup,
«Çetini Kırgız'dır» diye duyup,
«Ceti-Özön onun yeridir» diye,
«Azıp tozmuş az Kırgız
Arslanının elidir» diye,
Atası ihtiyar Koşoy,
Âlemde bilge evliya,
Bilmediğini bildirip,
Böylece yola koyup,
Sezmediğini sezdirip,
Doğru yola sokup,
Karşılamaya varıp Han Koşoy
Dağ gibi beyini
Altay'dan karşılayıp almış,
Namlı Koşoy Atan

Öçkön otun tamızıp,
Beren Manas sultandın
Ölgön canın tirgizip,
Üzülgönün ulaptır,
Çaçılganın cıynaptır
Katagandın kan Koşoy
Bir tutkan biri al boldu,

Sönmüş ateşini tutuşturup,
Yiğit Manas sultanın
Ölmüş canını diriltip,
Kopmuşunu ulamış,
Saçılmışını dermiş,
Katagan'ın hanı Koşoy
Baş tacı ettiği biri o oldu,

Oşondo Koşoy karıya
Oyon Manas, kök calga
Oluyazaada can boldu.
Kayra tartıp Altaydan
Kara-Kırçın, Tal-Mazar
Boylop köp kol kondu ele,
Kabılan Manas oşondo
Mazarga konok boldu ele.
Mazarga konok bolgondo
El esebin alışıp,
Eldi katka salışıp,
Manas cakka kelgende
Kutubiy, Manas er aman.
Koşoy cakka kelgende
Kudaynazar-Kuuçokmor
Kezigerge kezikpey,
Kezikpeske kezigip,
Oroy çoku kırına
Aybalta kelip cetiptir.
Çoñ Coloygo kezigip,
Kayra kelbes çın cayga
Kayran kişi ketiptir.
Ugar kulak, körör köz
Kurgan Koşoy abañdın
Kup coldoşu Kutunay
Karacoy kulga attırıp.
Kaşatka şeyit boluptur.
Cooruker mingen Cortuuçu
Kır cagınan çaldırıp,
Ezkaraga saydırıp,
Bu da ölüm boluptur,

O zaman ihtiyar Koşoy,
Yaman Manas'a, bozkurda,
Evliyazâde bir can oldu.
Altay'dan geri dönüp,
Kara-Kırçın, Tal-Mazar
Boyunca çok ordu konmuştu,
Kaplan Manas o zaman
Mazar'da konuk olmuştu.
Mazar'da konuk olunca
Elin sayımını yapıp,
Halkı deftere yazıp,
Manas tarafına gelince:
Kutubiy, Manas er sağ esen.
Koşoy tarafına gelince:
Kudaynazar-Kuuçokmor,
Rast gelinecek olana rast gelmeyip,
Rast gelinmeyecek olana rast gelip,
Tam tepesinin kemiğine
Ay balta gelip yetişmiş.
Koca Coloy'a rast gelip,
Geri dönülmez gerçek yurda
Vah, o er kişi göçüp gitmiş.
Duyar kulak, görür göz,
Zavallı Koşoy Atanın
Has yoldaşı Kutunay,
Karacoy kulun kurşunuyla vurulup,
Yar başında şehit olmuş.
Cooruker'e binen Cortuuçu,
Sırt yanından keşfe varıp,
Ezkara'nın mızrağına gelip,
Bu da ölmüş gitmiş,

Ata uulunan al törtöö
A düynö cüzün körüptür,
Al kıtaydın kolunan
Alışıp cürüp ölüptür,
Andan bölök can aman.
Kazaktardan Aydarkan
Kıyba kanı Buudayık
Kan Koşoy ceeni Cügörü,
Kagışkan erdin baarı aman.
Ancıyandın Aykoco
Bukarlıktın çoñ moldo

Ata oğlundan o dördü
Öte dünyanın yüzünü görmüş,
O Kıtay'ın elinden
Boğuşa boğuşa ölmüşler,
Onlardan gayrısı sağ esen.
Kazaklardan Aydarkan,
Kıyba hanı Buudayık,
Han Koşoy'un yeğeni Cügörü,
Çarpışan erlerin hepsi sağ.
Ancıyan'ın Aykoco'su,
Buharalı büyük molla,

Aykoconun Bilerik,
Karadöñ uulu Carmanas
Kayratman aman, ıktuu aman
Kamçı çabar mıktuu aman.
Ayzaker aman, er aman,
Törtöönön başka busurman
Kılı sınbay teñ aman.
Kıtay caktan kabar al
Ceti kün tınbay aralap
Mancuulardan Ezkara
Cetimiş cerde cara bar
Altımış künü aralap
Kalmaktardın çoñ Coloy
Kabılan eken Manastan
Altımış cerden cara cep,
Karacoy, Döödür balbanı
Kançaların kırdırıp,
Kıtaydan törtöö kalganı.
Beecindi közdöy col tartıp,
Törtöönün kılgan armanı:
«Cal-kuyruktan ayrılıp,
Sopol bolgon ekenbiz
Müyüz sınıp, baş kalıp,
Tokol bolgon ekenbiz.
Kan Esenden kol aydap,
Oñboy kalgan ekenbiz.
Kankorgo çoguu kırdırıp,

Aykoco'nun Bilerik'i,
Karadöñ oğlu Carmanas,
Yürekli olan sağ, becerikli olan sağ,
Kamçı çalan yamanlar sağ.
Mızrakçı sağ, er sağ,
O dördünden gayrı Müslüman
Kılına zarar gelmeden hep sağ.
Kıtay yanından haber al:
Yedi gün durmadan savaş içinde dolaşıp,
Mançulardan Ezkara'nın
Yetmiş yerinde yarası var,
Altmış gün ortalıkta dolaşıp,
Kalmukların koca Coloy'u,
Kaplan olan Manas'tan
Altmış yerinden yara yiyip,
Karacoy ile Döödür pehlivanı
Nicelerini kırdırıp,
Kıtay'dan dördü sağ kaldı.
Beecin'e doğru yola koyulup,
Dördünün yaktığı ağıt şu:
«Yeleden kuyruktan ayrılıp,
Güdük kalmışız biz,
Boynuz kırılıp baş kalıp,
Boynuzsuz kalmışız biz.
Han Esen'den ordu sürüp,
Onmaz olmuşuz biz.
Kankora hep birden kırdırıp,

Bolboy kalgan ekenbiz.
Katuu bülük, çoñ kırgın,
Kızıtalak buruttan
Körgönü kelgen ekenbiz.
Kalbastan çoguu kırılıp,
Ölgönü kelgen ekenbiz.
Esenkandın aldınan
Çıktık ele çıdabay
Cer caynagan kalıñ kol,
Kalbay takır kırılıp,
Katkan eken bizdin şor.
Baybay Manas şer eken,
Balaket salçu eme eken.
Kanıbız buyruk kılganda
Kaptap san kol barçu elek,

Hiç olmuş, bitmişiz biz.
Ağır bozgun, büyük kırgın,
Kahrolası Burut'tan
Görmeye gelmişiz meğer.
Kimse kalmadan hep kırılıp,
Ölmeye gelmişiz meğer.
Esenkan'ın huzurundan
Çıkmıştık ya sabredemeden,
Yeri kaplayan kalabalık ordu
Tekmil kırılıp bitip,
Kaskatı kesilmiş bizim kara baht.
Vay vay, Manas arslanmış,
Bela getiren bir şeymiş.
Hanımız buyruk verdiğinde
Sel gibi sayısız ordu varırdık,

Katılgandın baarısın
Kırgın kılıp salçu elek.
Azaptı artık tartabız,
Kırdırıp koldu saldık - dep,
Esenkanday ulukka
Emi kantip aytabız?»
Coloy keyip barbaktap,
At ayabay col cürüp,
Az gana emes mol cürüp,
Kabardı katuu salıptır,
Esenkandın aldına
Aşıp-şaşıp antañdap,
Törtöö cetip barıptır.
Esenkandın darbaza
Karoodo Kalday kanı bar,
Sakçılardın baarı bar,
Colop adam barbagan,
Colukkan aman kalbagan,
Kayratı katuu, zaarı küç,
Uluk eken Esenkan
Bul kapırdan küdör üz!
Tört balban kirip barganda
Uykudan çoçup oygonup,

Sataşanın hepsini
Kırıp geçirirdik.
Azabı fazlasıyla çekeriz,
«Orduyu kırdırıp koyduk» diye,
Esenkan gibi uluğa
Şimdi nasıl söyleriz?»
Coloy dertlenip bocalayarak,
At esirgemeden yol alıp,
Az değil, çok yürüyüp,
Haberi sertçe salmış,
Esenkan'ın huzuruna
Koşup şaşıp soluyarak,
Dördü varıp yetişmiş.
Esenkan'ın darvazasında
Nöbette Kalday hanı var,
Bekçilerin hepsi var,
Yanına insan yanaşamaz,
Rastlayan sağ kalmamış,
Yiğitliği sert, zehri güçlü,
Uluymuş Esenkan,
Bu kâfirden umudu kes!
Dört pehlivan girip varınca,
Uykudan irkilip uyanıp,

Badışalık tagınan
Aybattanıp tolgonup,
Kök kübö tondu camınıp,
Körör bolsoñ Esenkan
Kök colborstoy çamınıp,
Munarga carık cagılıp,
Koñguroo katuu kagılıp,
Asker ürküp, curt dürböp,
Kalayman tüşüp, topo uçup,
Sakçıları, balbanı
Coo kelgendey çurkurap,
Dobulbas kulak tundurup,
Aybalta tiyip bırkırap...

Padişahlık tahtından
Heybetlenip doğrulup,
Gök zırh kaftanı bürünüp,
Görsen eğer Esenkan'ı,
Gök kaplan gibi atılıp,
Kuleye ışık yakılıp,
Çan şiddetle çalınıp,
Asker ürküp, yurt kaynaşıp,
Kıyamet kopup toz savrulup,
Bekçileri, pehlivanı
Düşman gelmiş gibi çığrışıp,
Davul kulakları sağır edip,
Ay balta değip parçalanıp...

Coloy, Ezkaralar Manaska ceñdirip, Esenkandın aldına barganı

Coloy ile Ezkara'ların Manas'a Yenilip Esenkan'ın Huzuruna Varması

Kalday carım kandarı,

Kalday ile yarı-hanları,

Uygu-tuygu soroktop,
Keçilderi, döölörü
Aylasın tappay koroktop,
Taştuuları, kandarı
Munusu kanday boldu - dep,
Añ-tañ kalıp antañdap,
Esenkandın candarı
Köz cetpegen munara
Köbünçö biyik körünöt,
Körö kalgan adamdın
Köñülü caman bölünöt.
Kecige çaçı üksöyüp,
Töbö çaçı tüktöyüp,
Uluk eken Esenkan,
Munaradan çamındı,
Aylası ketip bul törtöö
Aytıp cönün kamındı.
«Cer mayışkan tuu alıp,
Buruttu karmap aluuga

Allak bullak seğirtip,
Keşişleri, devleri
Çaresini bulamayıp ürküp,
Taş kuşananları, hanları,
«Bu nasıl iş oldu?» diye,
Şaşakalıp soluyarak,
Esenkan'ın adamları.
Gözün ermediği kule
Pek yüksek görünür,
Onu görüveren adamın
Gönlü fena ürperir.
Ense saçı diken diken,
Tepe saçı ürperip kabarık,
Uluymuş Esenkan,
Kuleden hışımla davrandı,
Çaresi tükenen bu dördü
Hâllerini anlatmaya koyuldu:
«Yeri ezen tuğ alıp,
Burut'u yakalamak için

Burulup uruş salganbız,
Kızıtalak burutka
Kılçaybay kırk kün uruşup,
Kırgın bolup kalganbız.
Kaardı Manas baştadı,
Kaçkandardı tıraytıp,
Bölöktörü cayladı.
Kıyamat cüzün körüüdö,
Caradar bolup biz kaçtık,
Kan Manastan ölüüdö.
Altın caak aybalta,
Kolunda bar sır nayza
Karmay kalıp imerdi,
Bir sayganda Orgonu
Eki bölüp ciberdi.
Kayra tartkan uruşta
Müşküldü çındap baştadı,
Müdürüldü Toruçaar,
Ala köödön kök caldın
Astındagı Toruçaar
Karacoy atıp taştadı.
Temir arkan torçondu
Tegiz cıyıp alarda,

Dönüp savaş açmıştık,
Kahrolası Burut'la
Dönüp bakmadan kırk gün vuruşup,
Kırgına uğramışız.
Gazabı Manas başlattı,
Kaçanları sere serpe serip,
Geri kalanları da hakladı.
Kıyametin yüzünü görmekte,
Yaralanıp biz kaçtık,
Herkes Han Manas'ın elinde ölmekte.
Altın yanaklı ay balta,
Elinde sırlı mızrak var,
Kavrayıp çevirdi,
Bir dürtüşte Orgo'yu
İkiye bölüverdi.
Geri dönüş savaşında
Zorluğu sahiden başlattı,
Tökezledi Toruçaar,
Ala göğüslü bozkurdun
Altındaki Toruçaar'ı
Karacoy vurup devirdi.
Demir halat ağları
Hep birden toplayıp alacakken,

Azır karmap kalaarda,
Mañdaydan çıktı bakırık,
«Manastap» uraan çakırıp,
Kırgındı kızık baştadı,
Katagandın kan Koşoy
Al kankorgo koşulup,
Kırgın kılıp taştadı.
Bul buruttun Manası
Aalamdı algıday,
Kırgın eli kaptasın,
Kıyın eken kuu burut
Kırgın kılıp salgıday.
Berender bettep barganda
Beren Manas törönün
Beycaylıgın bir kördüm,

Tam yakalayacakken,
Karşıdan yükseldi bağırtı,
«Manas!» narasını çağırıp,
Kırgını kızıştırıp başlattı,
Katagan'ın hanı Koşoy,
O kankora katılıp,
Kırıp geçirdi.
Bu Burut'un Manas'ı
Âlemi alacak gibi,
Kırıcı ordusu her yanı kaplar,
Yamanmış kurnaz Burut,
Kırgın salacak gibi.
Yiğitler karşısına varınca,
Yiğit Manas beyin
Azgınlığını bir gördüm:

Kaardı katuu baştadı,
Bettep bargan balbandı
Belçeden bölüp taştadı.
Aybatı katuu, zaarı küç,
Kızıtalak burutuñ
Kırıp koydu bizdi tüz.
Kaardı katuu baştadı,
Kança tümön kol elek,
Bargandardın baarısın
Takır kırıp taştadı.
Bul buruttun Manası
Oñoy-oltoñ uul emes,
Kırk kandın eli kıtaydı
Kıyratpay koyçu kul emes.
Belgilüü eken, şer eken,
Mende ceñip ala albayt,
Betteşken adam aman-soo
Beri bagıp tük kalbayt.
Altı künü aralap,
Ezkara çıktı kan bolup,
Altımış cerden cara cep,
Coloy kirdi aralap,
Ceti künü aralap,
Cetimiş cerden cara cep.
Arañ keldik ölgönü,
Kıyın müşkül iş kördük
Kıyamat cüzün körgönü.

Gazabı şiddetle başlattı,
Karşısına varan pehlivanı
Beline dek ikiye böldü.
Heybeti sert, zehri güçlü,
Kahrolası Burut'un
Bizi dümdüz kırıp koydu.
Gazabı şiddetle başlattı,
Nice tümen ordu idik,
Varanların hepsini
Tekmil kırıp bıraktı.
Bu Burut'un Manas'ı
Öyle kolay lokma oğul değil,
Kırk hanın eli Kıtay'ı
Yıkmadan bırakacak kul değil.
Namlıymış, arslanmış,
Kul olan onu yenemez,
Karşısına çıkan adam sağ salim
Bu yana dönüp hiç kalamaz.
Altı gün içinde dolaşıp,
Ezkara kan içinde çıktı,
Altmış yerinden yara yiyip,
Coloy dalıp dolaştı,
Yedi gün içinde dolaşıp,
Yetmiş yerinden yara yedi.
Güç bela geldik, öle yite,
Çetin, müşkül işler gördük,
Kıyametin yüzünü görürcesine.

Bet aldıña biz keldik,
Meenetti burut baştadı,
Taş sayıngan tazañdı
Takır kırıp taştadı.
Müşkül kıldı işiñdi,
Büldürdü kıyla kişiñdi.
Körsöttü kıyın sonundu
Taş-talkan kıldı koluñdu.
Koygulaşıp turuştuk,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruştuk.

Huzuruna biz geldik,
Mihneti Burut başlattı,
Taş kuşanmış tazalarını
Tekmil kırıp bıraktı.
Müşkül etti işini,
Mahvetti nice kişini.
Gösterdi görülmedik günü,
Taş talkan etti ordunu.
Vuruşa vuruşa direndik,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çatır dövüştük.

Kaldayıñdı kaldayttı,
Cibergen Orgo balbandı
Bir sayganda daldayttı.
Oyrondu opsuz baştadı,
Kez bolgondu kıyratıp,
Takır kırıp taştadı.
Keyişti kenen baştadı,
Keçil tiyse koluna
Kecir eken kuu burut
Kerceytip kırıp taştadı.
Köñüldö küyüt buşmandı
Körböy kalgan ekenbiz,
Altayda tuulgan duşmandı.
Telegeyi teñ eken,
Teñir urgan bul burut
Aalamdan artık er eken.
Keñ-Altaydın Kara-Suu
Adamdan çıkpayt mına bu,
Kırıp-soyup kıyratıp,
Balbanga saldı ızı-çuu.
Beylep-kanım, oylongun,
Mendeden çıkpayt mına bu!
Colukkan aman kalbadı,
Kaarı katuu kankorgo
Colop balban barbadı.
Akıl-iylep, oy oylop,
Atın atıp saluuga,
Anan karmap aluuga
Cöö külüktü kamdadık.
Kambıl eken Karacoy
Kaardı katuu baştadı,

Toruçaarın tompoytup,
Anda atıp taştadı.
Barbayıp cöö kalganda
Sizge baylap kelüügö,
Tartuu kılıp buruttu
Tak özüñö berüügö,
Aykırıp ayza sunuştuk,

Kalday'ını yere serdi,
Gönderdiğin Orgo pehlivanı
Bir dürtüşte devirdi.
Yıkımı ölçüsüz başlattı,
Rast geleni yıkıp,
Tekmil kırıp bıraktı.
Kederi bolca başlattı,
Keşiş geçse eline —
İnatçıymış kurnaz Burut —
Kaskatı serip kırıp bıraktı.
Gönülde yas ile kaygıyı
Meğer hiç görmemişiz,
Altay'da doğan düşmanı.
Her yanı denkmiş, eksiksizmiş,
Tanrı'nın çarptığı bu Burut,
Âlemden üstün ermiş.
Geniş Altay'ın Kara-Suu'yunda,
İnsandan çıkmaz böylesi bu,
Kırıp boğazlayıp yıkıp,
Pehlivanlara saldı feryadı.
Aman hanım, iyi düşün,
Kuldan çıkmaz böylesi bu!
Rastlayan sağ kalmadı,
Gazabı sert kankora
Yanaşıp pehlivan varamadı.
Akıl yorup, düşünüp taşınıp,
Atını vurup devirmeye,
Sonra da yakalamaya
Yaya yürükleri hazırladık.
Becerikliymiş Karacoy,
Gazabı şiddetle başlattı,

Toruçaar'ını serip devirdi,
İşte o anda vurup düşürdü.
Çaresiz yaya kalınca,
Size bağlayıp getirmeye,
Burut'u armağan edip
Tam kendine sunmaya,
Haykırıp mızrak uzattık,

Кün-тünü ceti кün
Көө turganda uruştuk.
Oktos berse sur colbors,
Oylosok mınday can bolbos.
Кızıtalak kankordun,
Кılımdı buzgan antkordun
Beylesek köñül bölünöt,
Mendeden başka körünöt.
Bir karasak bir kişi,
Кızıtalak kankoruñ
Bir karasak miñ kişi.
Astın salıp kaçırsa -
Betteşken çıdap turalbayt,
Acıdaardın türü bar.
Arkasınan karasa -
Altı miñ erdin sürü bar.
Ala albay keldik Manastı,
Кıraan da eken, şer da eken,
Кılıgı bölök, zaarı küç
Кılımdı buzgan er eken.
Tegeretip barbaktap,
Burut köö kaldı ele,
Акılga dañgıl karısın,
Aydap kirdik Manaska
Balbandardın baarısın.
Temir arkan torçondu
Tegiz aydap biz bardık,
Tegiz kancar kolçoñdu.
Alamandı koygondo,
Aykırıktı sunganda,
Alalık dep kankordu
Kayrat kılıp turganda,
Aykırık sunsak ayzanın
Belinen kıyrap koroyup,
Temir arkan torçondor,

Tegiz kancar kolçondor
Ölüp kaldı toroyup.
Ayza sayıp, ok atıp,

Gece gündüz yedi gün,
O yayayken vuruştuk.
Bir silkinip atılsa boz kaplan,
Düşünsek böyle bir can olmaz.
Kahrolası kankorun,
Çağı bozan o antbozanın,
Halini düşünsek gönül ürperir,
Kuldan başka görünür.
Bir bakarız bir kişi,
Kahrolası kankorun,
Bir bakarız bin kişi.
Önünü verip saldırsa,
Karşısındaki dayanıp duramaz,
Ejderhanın sureti var.
Ardından bakılsa,
Altı bin erin heybeti var.
Alamadan geldik Manas'ı,
Hem doğanmış, hem arslanmış,
Huyu başka, zehri güçlü,
Çağı bozan bir ermiş.
Çevresini kuşatıp telaşla,
Burut yaya kalmıştı,
Akılda usta o kocamışı,
Sürüp saldık Manas'a
Pehlivanların hepsini.
Demir halat ağlarla
Hep birden sürüp vardık,
Tekmil hançerli bölüğü.
Yağma akınını salınca,
Nârayı basınca,
«Kankoru yakalayalım» diye
Direnip durduğumuzda,
Nâra basıp uzatsak, mızrağın
Belinden kırılıp güdük kalıp,
Demir halat ağlar da,

Hançer kuşanmış iri yiğitler
Ölüp kaldılar serilip.
Mızrak saplayıp, ok atıp,

Karmaşıp al cete albay,
Ezkara, Coloy ekööbüz
Özübüz kaldık soroyup,
Altayda tuulgan kankordu,
Balbandı kırıp kıskanı
Baykap tursam sıyagı -
Kakançındın duşmanı.
Kaardı katuu baştadı,
Kan Esenkan, sözdü uk,
Kara taanday askerdi
Kaltırbay kırıp taştadı.
Uluksugan kan öldü,
Kızıtalak buruttan
Uşunça candın baarı öldü.
Kez bolgon ölböy tartpadı,
Bet bolgon aman kaytpadı.
Keçilden kıyla can öldü,
Kızıtalak buruttan
Kez bolgon candın baarı öldü.
Altayda kaydan tuulgan
Atañdın körü, bul burut
Aalamga salgan çuulgan!
Epsiz eken kuu burut,
Kulak ugup, köz körgön
Eç cerden çıkpayt mınday it!
Can koyuuçu uul emes,
Kakançındı, Beecindi
Tınç koyuuçu kul emes.
Keñ Altaydın tüzündö,
Kerişti kıldık kankorgo
Koñur salkın küzündö.
Atıştı arbın kılıştık,
Alaman koyup turuştuk.
Mıltık atıp, caa tartıp,
Katuu kaptap uruştuk.
Berenden eçen kan öldü,
Cekene belge kurçandı,
Cer caynagan kol barsa,
Ceke kirip kol saldı.

Tutuşup güç yetiremeden,
Ezkara ile Coloy — biz ikimiz
Bir başımıza kaldık dikilip,
Altay'da doğan o kan içiciyi,
Pehlivanları kırıp bitirişini
Gözleyip baktım, besbelli hâli —
Kakançın'ın düşmanıdır o.
Gazabı şiddetle başlattı,
Han Esenkan, sözümü dinle,
Kara karga sürüsü gibi askeri
Tek can bırakmadan kırıp geçirdi.
Ululuk taslayan han öldü,
Kahrolası burutun elinden
Bunca canın hepsi öldü.
Rast gelen ölümden kurtulamadı,
Yüz yüze gelen sağ dönmedi.
Keçil'den nice can öldü,
Kahrolası burutun elinden
Karşısına çıkan canların hepsi öldü.
Altay'da nereden doğmuş,
Babasının körü, bu burut
Âleme saldı velveleyi!
Zapt olunmaz kurnaz burut,
Kulak işitmiş, göz görmüş —
Hiçbir yerden çıkmaz böyle it!
Can bağışlayacak oğul değil,
Kakançın'ı, Beecin'i
Rahat bırakacak kul değil.
Geniş Altay'ın düzünde,
Cenk ettik o kan içiciyle
Serin, ılık güz gününde.
Bolca ok atıştık,
Akın salıp direndik.
Tüfek atıp, yay çekip,
Şiddetle bastırıp vuruştuk.
Yiğitlerden nice han öldü,
Tek dövüş için beline kuşandı,
Yeri kaplayan ordu da gelse,
Tek başına dalıp saldırdı.

Zıñ-zıñ etip kenebeyt,
Uluktardı, döölördü,
Ayzaçandı, erlerdi
Buçkagına teñebeyt.
Şaşıp kaygı cegen cok,
Camgır kılıp, caa tartsak,
Möndür kılıp, ok atsak,
Kızıtalak kankoruñ,
Kılımdı buzgan antkoruñ
Kabagım-kaşım degen cok.
Sırduu nayza kolgo alıp,
Beren eken burutuñ
Belinen karmap imerdi,
Beren eken burutuñ,
Tolkup catkan askerdi
Topoloñun toz kılıp,
Tobun çeçip ciberdi.
Eñkeygende er sayat,
Eñ ele candan tüñüldük.
Eçendi katar bir sayat,
Koygulaşıp can öldü,
Katuu kaarduu buruttan
Bet algandın baarı öldü.
Koçkulardı koroyttu,
Kol salgandın baarısın
Kesip-cançıp toroyttu.
Bizdi beri kuuganga
Kuturup kankor cutundu.
Altaydagı kırk tütün
Çaap kel degen al curtuñ
Aman ketip kutuldu.
Alım al, - dep, cumşadıñ,
Alım, - dep barıp aldırdık,
Ara cerde erlerdi
Arslanga çaldırdık.
Alım turgay, bok berbey,
Kırk tütün ketti cerine,
Baydası tiyip Manastın

Vınlayıp gelene aldırış etmez,
Ululları da, devleri de,
Mızraklıları da, erleri de
Topuğuna denk saymaz.
Ne telaş etti ne kaygılandı,
Yağmur gibi yay çeksek,
Dolu gibi ok yağdırsak,
O kahrolası kan içicin,
Çağı bozan o vefasızın
Kaşı kabağı bile oynamadı.
Sırlı mızrağı eline alıp,
Yiğitmiş şu burutun,
Belinden kavrayıp çevirdi,
Yiğitmiş şu burutun,
Dalga dalga kaynayan askerin
Düzenini toza çevirip,
Saflarını çözüp dağıttı.
Eğildiği anda eri mızraklar,
Candan büsbütün umut kestik.
Nicesini bir hamlede dizip saplar,
Çarpışırken canlar öldü,
Gazabı şiddetli burutun elinden
Karşı duranın hepsi öldü.
Koç yiğitleri yere serdi,
Saldıranların hepsini
Kesip biçip devirdi.
Bizi buraya kovalarken
Kudurup kan içici yutkundu.
Altay'daki kırk ocak,
"Yağmala gel" dediğin o halkın
Sağ salim gidip kurtuldu.
"Haraç al" diye gönderdin,
Haraç diye varıp kırdırdık,
Ara yerde erleri
Arslana kaptırdık.
Haraç şöyle dursun, bok bile vermeden,
Kırk ocak yurduna gitti,
Manas'ın himmeti değip

Baarı burut kutulup,
Köçüp ketti eline.
Telikkuş ketti cerine,
Temteyip cürgön bukarañ

Tentigen ketti eline.
Közübüz kördü Manastı
Kök cal da eken, şer da eken,
Eñkeytip adam ceñgisiz
Taalayı artık eme eken.
Kırgındı biz da baştadık,
Biz da öltürüp taştadık.
Ala albay keldik buruttun
Akbaltay, Cakıp karısın,
Kutkarıp iydik al cetpey,
Kırk tütündün baarısın.
Alımıñ cetip alalbay
Arada kaldık toroyup,
Kıyın şerge kabılıp,
Kırgın bolduk soroyup,
Alp döönün baarı soyulup,
Alp döölördün etine
Karga, kuzgun toyunup,
Tüzöñdün baarı çañ boldu,
Kolottun baarı kan boldu.
Minte berse al kankor
Alışsa al cetkisiz,
Alam - dep, tiştep kaysasa
Arslandın tişi ötküsüz.
Abaylabay kalıppız,
Altayda tuulgan uul eken,
Abaylasak kan Esen
Beecinge bütkön çuu eken.
Kaardansa al kankor
Kalaymandı salgıday,
Kaçırıp kirse kol salıp,
Kazınañ buzup algıday.
Kaynap catkan kıtaydın
Kançalık kalkın bilgidey,

Bütün burutlar kurtulup,
Göçüp gitti eline.
Doğan kuşu gitti yurduna,
Sendeleyip gezen o yoksul kulun

Başıboş gezenleri gitti eline.
Gözümüz gördü Manas'ı:
Hem boz yeleliymiş, hem arslanmış,
Baş eğdirip yenecek insan yok,
Talihi herkesten üstünmüş.
Kırgını biz de başlattık,
Biz de öldürüp bıraktık.
Alamadan geldik burutun
İhtiyarları Akbaltay ile Cakıp'ı,
Gücümüz yetmeden salıverdik
Kırk ocağın hepsini.
Haracına el yetiremeden
Ortada kaldık dikilip,
Çetin arslana çatıp,
Kırıldık, serildik kaldık,
Alp devlerin hepsi boğazlanıp,
Alp devlerin etine
Karga, kuzgun doyup,
Düzlüklerin hepsi toz oldu,
Vadilerin hepsi kan oldu.
Böyle giderse o kan içici,
Tutuşsan gücün yetmez,
"Alırım" deyip dişleyip çiğnese,
Arslan dişlese dişi geçmez.
Fark edememişiz meğer,
Altay'da doğmuş bir oğulmuş,
İyi bakarsak, Han Esen,
Beecin'e yazılmış bir belaymış.
Gazaba gelse o kan içici,
Kıyameti koparacak gibi,
Saldırıp dalarsa ordusuyla,
Hazineni bozup alacak gibi.
Kaynaşıp duran Kıtay'ın
Sayısız halkını bilip tanıyacak gibi,

Kırk uruu kıtay eliñdi
Kargaday aydap sürgüdöy.
Taacıñdı tartıp kiygidey,
Tagıñdı tartıp mingidey,
Takır aydap kıtaydı
Çoñ-Beecin közdöy sürgüdöy.
Burkandı murda buzguday,
Bul türün kördük buruttun

Kırk boy Kıtay elini
Karga gibi önüne katıp sürecek gibi.
Tacını çekip alıp giyecek gibi,
Tahtını çekip alıp oturacak gibi,
Kıtay'ı büsbütün önüne katıp
Çoñ-Beecin'e doğru sürecek gibi.
Burkan putunu önce kıracak gibi,
Burutun bu hâlini gördük —

Buzuktu mıktı salgıday.
Kayra baştan küçösöñ,
Kaardanıp kol cıysañ,
Kırk kandan tügöl mol cıysañ,
Kalayık ölöt, kan ölöt,
Kaarı katuu kankorgo
Katılgan candın baarı ölöt.
Eñkeytip mende ceñe albayt,
Eç kim bettep bara albayt,
Aman bolsoñ körösüñ,
Al Manastın kızıgın,
Kakançındın Beecinge
Katuu salgan buzugun.
Kırgın salar sebebi -
Kara kök cal şer eken,
Beecin emes, aalamdı
Aydap bilüüçü er eken.
Çabışkan çarkı kelgisiz,
Sayışıp mende ceñgisiz.
Mendeden türü bir başka,
Aman bolso Beecinge
Beypaydı salat köykaşka.
Burutka kelgen al bir şer,
Aalamda bolboyt mınday er.
Buursundu burdurbayt,
Kızıtalak bul burut
Bul Beecinge turdurbayt.
Cakalaşıp uruşsak,
Cañcaldı katuu kılışsak,
Şamıyandı şaylatpayt,

Fesadı adamakıllı salacak gibi.
Yeni baştan güçlensen de,
Gazaplanıp ordu toplasan da,
Kırk handan eksiksiz, bol bol toplasan da,
Halk ölür, han ölür,
Gazabı şiddetli kan içiciye
Sataşan canın hepsi ölür.
Hiçbir kul onu eğip yenemez,
Hiç kimse yüzüne karşı varamaz,
Sağ kalırsan görürsün
O Manas'ın âlemini,
Kakançın'ın Beecin'ine
Salacağı ağır fesadı.
Kırgın salmasının sebebi şu:
Boz yeleli kara bir arslanmış,
Beecin değil, âlemi bile
Sürüp yönetecek bir ermiş.
Vuruşmada çarkına güç yetmez,
Mızrakta hiçbir kul onu yenemez.
Görünüşü kullardan bambaşka,
Sağ kalırsa Beecin'e
Bela salar o namlı yiğit.
Buruta gelen o bir arslan,
Âlemde olmaz böyle bir er.
Sabanı döndürtmez,
Kahrolası bu burut
Bu Beecin'de kimseyi rahat komaz.
Yaka yakaya vuruşsak,
Kavgayı sıkı tutuşsak,
Otağı kurdurmaz,

Koş ögüzdü baylatpayt,
Cerdin betin açtırbayt,
Koçuş tukum çaçtırbayt.
Kıyın söz ayttım karap tur,
Kıtaydan çıkpayt mınday uul.
Kan Manas tuulgan tuşu bar,
Kalıñ Kakan curtuna
Kara saat uşu bar.
Baatır da eken, şer da eken,
Başkaça tuulgan er eken.
Telegeyi teñ eken,
Için karap otursak

Çift öküzünü bağlatmaz,
Yerin yüzünü açtırmaz,
Bir avuç tohum saçtırmaz.
Ağır söz söyledim, bekle gör,
Kıtay'dan çıkmaz böyle oğul.
Han Manas'ın doğduğu şu çağda,
Kalabalık Kakan yurduna
Kara saat işte budur.
Hem bahadırmış, hem arslanmış,
Bambaşka doğmuş bir ermiş.
Her yanı denk, kusursuzmuş,
İçini yoklayıp bakarsak

Cer cüzünön keñ eken!
Kan Esenkan, kebimdi uk,
Kayrılıp kayta barbaymın,
Manaska soguş salbaymın!
Coloboym anday kankorgo,
Colukpaymın antkorgo,
Kaarın körüp küyündüm,
Kara candan tüñüldüm.
Aybatı katuu Manastın
Akılın eptep tabıñız,
Açuuñuz kelse, Esenkan,
Tirüü kelgen tört kandın
Azır başın çabıñız!
Esenkandın aldına
Ezkara, Coloy - eki kan
Bilgen menen tuyganın,
Ukkan menen körgönün
Aytıp berdi uşintip,
Ugup alıp Esenkan
Kapkası bekem cabıldı,
Kan esinen cañıldı.
Kalıñ burut al curttun
Kalkın kaptap kırganda,
Çoñ atası Karakan
Abıdan karap kalganda,
Kıyla curtun kırganda,

Yeryüzünden genişmiş gönlü!
Han Esenkan, sözümü dinle,
Dönüp bir daha varmam oraya,
Manas'a savaş açmam!
Yaklaşmam öyle kan içiciye,
Rastlamam o ahdi bozana,
Gazabını görüp yandım,
Kara canımdan umut kestim.
Heybeti ağır Manas'ın
Çaresini bir yolunu bulup düşünün,
Öfkeniz gelirse, Esenkan,
Sağ dönen dört hanın
Şimdi başını vurun!
Esenkan'ın huzurunda
Ezkara ile Coloy — iki han,
Bildiklerini, sezdiklerini,
İşittiklerini, gördüklerini
Böylece anlatıp verdiler,
Dinleyip alınca Esenkan'ın
Kalesinin kapısı sımsıkı kapandı,
Han aklını şaşırdı.
Kalabalık burut yurdunun
Halkını basıp kırdığında,
Büyük dedesi Karakan
Çaresiz bakakaldığında,
Nice yurdunu kırdığında,

Kızın olco kılganda,
Beecinden çıkkan çoñ ayar
Curtun sınap turganda
Çoñ ayar aytkan bir sözdü,
Köñülgö salgan kir sözdü.
Çoñ ayar aytkan kep ele:
«Çoñdorun karmap al, - degen,
Çoñdorunun baarısın
Çoguu kırıp sal, - degen.
Aman koysoñ buruttu
Bul işiñde çala bar,
Al buruttan tuulçu
Karacoltoy bala bar.
Eñkeytip adam ala albayt.
Eç kim bettep bara albayt,
Ak maral aydap uy kılat,

Kızını ganimet ettiğinde,
Beecin'den çıkma koca kâhin
Yurdunu sınayıp dururken
Koca kâhinin söylediği bir sözü,
Gönle düşürdüğü o kara sözü —
Koca kâhinin dediği söz şuydu:
«Büyüklerini yakala, demişti,
Büyüklerinin hepsini
Toptan kırıp geçir, demişti.
Burutu sağ bırakırsan
Bu işinde eksik var,
O buruttan doğacak
Karacoltoy adlı bir çocuk var.
Kimse onu eğip alt edemez,
Hiç kimse yüzüne varamaz,
Ak maralı sürüp inek eder,

Aalam curttu buy kılat.
Tuulsa Manas çır salat,
Atı Manas er bolot,
Alışkan adam kem bolot.
Türün aytkan Manastı
Maylagan buuday cüzdüü - dep,
Küügüm tuman közdüü - dep,
Calayak ooz, car kabak
Türü mınday bolot» - dep,
Canıñ çıkkan Manastın
Ataktuu cayın ukkanda
Bokono söögüm bolk etken,
Cürögüm tuylap solk etken.
Tizem cerge bügülüp,
Altımış barak «iliydi»
Alıp keldim cügürüp.
Kaarduu, zaarduu cürgönün,
Karacoltoy kankordun
Kan içerin bilgemin,
Kokus Manas tuulsa,
Çır salat - dep cürgömün.
Dümögü eçak bilingen,

Âlem yurdunu perişan eder.
Doğarsa Manas kavga salar,
Adı Manas bir er olur,
Onunla tutuşan eksilir gider.
Manas'ın yüzünü şöyle anlattı:
Yağlanmış buğday yüzlü, deyip,
Alacakaranlık, sisli gözlü, deyip,
Yayvan ağızlı, yar gibi kaşlı,
Görünüşü böyle olur» deyip,
Canı çıkası Manas'ın
Şanlı hâlini işittiğimde
Kaburga kemiğim hop etti,
Yüreğim çırpınıp sarsıldı.
Dizim yere büküldü,
Altmış yapraklı «iliy»i
Koşup alıp geldim.
Gazaplı, zehirli gezdiğini,
Karacoltoy denen kan içicinin
Kan içeceğini bilmiştim,
Eğer Manas doğarsa,
Kavga salar diye gezmiştim.
Belası çoktan biliniyordu,

Kankor Manas tuulsa
Kakanga dümök salat - dep,
Altı cıl başta oşondo
«Biçigine» çiyilgen.
Zıykırçım bar, bilgiç bar
Kabar alıp özümdön
Biröö kalbay attangan,
Kankor burut akırı
Kakançındın Beecindin
Kandıgın tartıp alat - dep,
Kalaymandı salat - dep,
Uşu turgan Beecindin
Dañzasına kattalgan.
Manastı taap kelgin - dep,
Cıydım çoguu kalkımdı,
Ciberdim eçen alpımdı,
Maldan çaçtım baardı,
Kıdırttım kıyla şaardı.
Toktotpoy cıyıp algamın,
Kıtaydın sınçı karısın,

Kan içici Manas doğarsa
Kakan'a bela salar diye,
Altı yıl önce, ta o zaman
«Biçig»ine çizilmişti.
Büyücüm var, bilgicim var,
Benden haber alıp
Biri kalmadan atlanıp çıktı,
Kan içici burut eninde sonunda
Kakançın'ın, Beecin'in
Hanlığını çekip alır diye,
Kıyameti koparır diye,
İşte şu duran Beecin'in
Defterine kaydedildi.
Manas'ı bulup gel diye,
Topladım bütün halkımı,
Gönderdim nice alpımı,
Maldan saçtım varımı,
Nice şehri dolaştırdım.
Durdurmadan toplayıp aldım
Kıtay'ın ihtiyar sınçılarını,

Kıdırtıp cürüp karattım,
Busurmandın baarısın.
Şaarma-şaar sıdırtıp,
Eçen cerdin baarısın
Sınçılar menen kıdırtıp,
Altın menen dildemdi
Ciberip iygen celdetter
Satıp-çaçıp toyuptur,
Munu menen buruttu
Karaganın koyuptur.
Kalp ele Manas uşu - dep,
Dorbogo tıkkan küpüytüp,
Samanın aydap keliptir.
Cok kelbegen kolunan
Camanın aydap keliptir,
Tündö eşikke çıkpagan
Korkogun aydap keliptir,
Cetelese baspagan

Dolaştırıp baktırdım
Müslümanların hepsini.
Şehir şehir gezdirip,
Nice yerin hepsini
Sınçılarla dolaştırıp,
Altınımı, dinarımı
Verip gönderdiğim cellatlar
Satıp saçıp doymuşlar,
Bununla burutu
Aramayı bırakmışlar.
Yalandan "Manas işte bu" deyip,
Torbaya tıkmışlar şişire şişire,
Samanını sürüp getirmişler.
Elinden hiçbir şey gelmeyenin
Kötüsünü sürüp getirmişler,
Geceleyin kapıya çıkamayan
Korkağını sürüp getirmişler,
Yedeğe alsan yürümeyen

Torpogun aydap keliptir.
Ayarlarga işenip,
Kazılgan eken bizdin or,
Talaada kalıp bizdin söz,
Kaşaygan eken bizdin köz!
Beecindi kantip oñolttuk,
Kızıtalak kankordu
Bul Altayda çoñoyttuk.
Aydalıp kelgen bul Cakıp
Kambıl duşman turbaybı,
Kañgıragan kuu Cakıp
Atasın kıtay soygon go,
Aram kıyal bul okşoyt,
Içi duşman kuu okşoyt!
Uulunun atı Çoñ Cindi,
Kızıtalak buruttun,
Bul amalın kim bildi?
Kızıtalak al Cakıp
Aştık aydap, ken kazıp,
Baykuş bolup tim cürdü,
Imiş-imiş kep çıkkan
Başaalıktay mal soyup,
Baarı curtka toy kılıp,
Uulum esen çoñoyso

Danasını sürüp getirmişler.
Kâhinlere inanıp,
Meğer kazılmış bizim çukur,
Kırda kalmış bizim söz,
Kör olmuş meğer bizim göz!
Beecin'i güya düzelttik,
Kahrolası kan içiciyi
Bu Altay'da büyüttük.
Sürgün gelen bu Cakıp
Meğer usta bir düşmanmış,
Avare gezen kurnaz Cakıp —
Babasını Kıtay boğazlamıştı ya,
Kötü niyetli buymuş meğer,
İçi düşman bir kurnazmış!
Oğlunun adı Çoñ Cindi,
Kahrolası burutun
Bu hilesini kim bildi?
Kahrolası o Cakıp
Ekin ekip, maden kazıp,
Zavallı görünüp sessiz durdu,
Kulaktan kulağa laf çıkmış:
Sürü sürü davar kesip,
Bütün yurda toy verip,
Oğlum sağ esen büyürse

Kakanga kagış salar - dep,
Tapkan eken çarasın,
Kızıtalak al Cakıp
Katkan eken balasın.
Kaldaylar kabar albaptır,
Sınçılardan eç biröö
Karap közün salbaptır.
Ereşen tartıp, er bolup,
El uulu menen teñ bolup,
Kaldayga kagış baştadı,
Bargandardı tıraytıp,
Takır kırıp taştadı.
Asmandan bulut tutuldu,
Kızıtalak kuu Cakıp

Kakan'a savaş açar diye,
Bulmuş meğer çaresini,
Kahrolası o Cakıp
Saklamış meğer çocuğunu.
Kaldaylar haber almamış,
Sınçılardan hiçbiri
Bakıp göz atmamış.
Serpilip yetişip er olup,
El oğluyla denk olup,
Kaldaylara kavga açtı,
Varanları yere serip,
Tümünü kırıp geçirdi.
Gökyüzünü bulut bürüdü,
Kahrolası kurnaz Cakıp

Kırgızga ketip kutuldu.
Oñoy Manas uul emes,
Oñ taptırçu kul emes,
Işi güldöy buruttun
Cönöp catkan kezi eken.
Çoñ-Beecindin korgondo,
Çagaan ayı bolgondo
Bir belgisin körgömün,
Köönü kelse oşondo
Töröp catkan kezi eken.
Şamal bolup, köl tolkup,
Asmandan bulut sabalıp,
Cerge kurçap cetti ele,
Seksen künü camgır caap,
Kakançınduu Beecinge
Zilzala cürüp ketti ele.
Körsö Manas özü eken,
Kök cal, kankor oşondo
Tuulup catkan kezi eken!

Kırgız'a gidip kurtuldu.
Manas kolay bir oğul değil,
Kolayca ele geçecek kul değil,
İşi gül gibi açan burutun
Yola koyulduğu zamanmış.
Çoñ-Beecin'in kalesinde,
Çagaan ayı geldiğinde
Bir işaretini görmüştüm,
Meğer tam o sıralarda
Doğmakta olduğu zamanmış.
Rüzgâr çıkıp, göl dalgalanıp,
Gökten bulutlar boşanıp,
Yeri sarıp inmişti,
Seksen gün yağmur yağıp,
Kakançınlı Beecin'e
Zelzele yürüyüp geçmişti.
Meğer Manas'ın kendisiymiş,
Boz yeleli kan içicinin o zaman
Doğmakta olduğu zamanmış!

Esenkan sınçıların çogultup, bütün
Kıtaydan Koñurbaydı caratıp,
karoolgo el çetine koygonu

Esenkan'ın sınçılarını toplayıp, bütün
Kıtay içinden Koñurbay'ı çıkarıp,
onu elin sınırına gözcü koyması

Oñoy Manas uul emes,
Kayra tartıp kol salsa,
Oñduruuçu kul emes!

Manas kolay bir oğul değil,
Dönüp yeniden saldırırsa,
Kimseyi onduracak kul değil!

Kakançındın Beecinge,
Karıkandın özünö
Altı külük at bergin,
Alakanday kat bergin.
Karıkanga kat uçur,
Kat uçursañ bat uçur,
Kankor Manas al burut,
Erikpey köçüp cer tabat,
Eptep cürüp el tabat.
Kakandı toorup col çalat,
Kamınbay koyçu uul emes,
Kagışpay koyçu kul emes,

Kakançın'ın Beecin'ine,
Karıkan'ın kendisine
Altı yürük at verin,
Avuç kadar mektup verin.
Karıkan'a mektup uçurun,
Mektup uçurursanız tez uçurun:
Kan içici Manas, o burut,
Usanmadan göçüp yer bulur,
Bir yolunu bulup el bulur.
Kakan'ı gözleyip yol yoklar,
Hazırlanmadan duracak oğul değil,
Çarpışmadan duracak kul değil,

Kakançından Beecinge
Kayra kelip kol salat
Bedöönün calın örüp al,
Beş-altı cıldın içinde
Beeciniñden körüp al!
Kırk eşiktüü Beecindin,
Kıylasın cıyıp bul eldin,
Kürmö kiygen küçtüüdön,
Küldü baarın çogultup,
Taş sayıngan mıktıdan
Tazaların cıynaylı,
Karıpçı kiygen kandardan
Kaltırbay baarın cıynaylı.
Caş öspürüm baldardan,
Kaltırbay baarın cıyalık
Zuu kudukta çoñ ayar
Sınçılıgı bir dalay,
Çoñ ayardı alalı.
Kırk kandın eli kıtayga
Çoguu kabar salalı,
Uluktarın, çoñdorun,
Uluuların, candarın,
Cañı öspürüm baldarın
Calpı cıyıp alalı,
Sınçılardın aldına
Çubatuuga salalı.
Ayzakerden ıktuudan,
Er kökürök mıktuudan,
Karakanga kanışıp,
Kaçpay turup salışıp,

Kayrattuu erden tabalık,
Karooldu koyup abıdan
Candı cakşı bagalı.
Kıyla cerde mülküm bar,
Çoñ-Beecindin tagında,
Karıkandın çoñ çınar
Seyilge çıkçuu bagında,
Cerdin üstün çaldırgan,

Kakançın'dan Beecin'e
Yeniden gelip saldırır.
Küheylanın yelesini örüver,
Beş altı yılın içinde
Beecin'inde gör gününü!
Kırk kapılı Beecin'in,
Bu elin nicesini toplayıp,
Zırh giymiş güçlülerden
Hepsini tümüyle bir araya getirip,
Mücevher kuşanmış yamanlardan
Seçkinlerini toplayalım,
Kolçak giymiş hanlardan
Bırakmadan hepsini toplayalım.
Genç yetişkin oğlanlardan,
Bırakmadan hepsini toplayalım.
Zuu kuyusundaki koca kâhinin
Sınçılığı bir hayli üstün,
Koca kâhini alalım.
Kırk hanın eli Kıtay'a
Hep birden haber salalım,
Beylerini, büyüklerini,
Ulularını, adamlarını,
Yeni yetme oğlanlarını
Toptan toplayıp alalım,
Sınçıların önüne,
Geçit resmine çıkaralım.
Mızrakta usta olandan,
Er yürekli yamandan,
Karakan'la kanlı vuruşup,
Kaçmadan durup çarpışan

Yürekli erlerden bulalım,
Gözcüyü sağlamca koyup
Canımızı iyi koruyalım.
Nice yerde mülküm var:
Çoñ-Beecin'in tahtında,
Karıkan'ın koca çınarlı,
Seyre çıktığı bağında,
Yeryüzünü gözetleyen,

Karoolgo anık maş kılgan,
Kırk kulaç kızıl tülkü bar.
Beleske karool salalı,
Bekitip candı bagalı.
Boz balanın dardañı -
Calgız közdün çoñ
Mamıtbek balbanı,
Karoolgo munu koyolu.
Kulcadan karool salalık,
Kurgan candı bagalık.
Oñoy Manas uul emes,
Oylonup can bakpasak
Oñ taptırçu kul emes.
Kelgenderden kep uktum,
Ulamadan uladım,
Bilgiçterden suradım,
Alöökönün kencesin
Altımış caysañ baatırı
Kolomtodon kor tuudu,
Bıyıl on ekige kelgendir,
Koñurbay attuu zor uulu.
Cetige caşı kelgende
Kaldaylardı kamagan,
Kızıl çoktuu kıtaydın
Kıyındarın sabagan,
Tentegine çıdabay
Çoñ-Beecin curtu cadagan.
Kaçırdan kança soydurgan,
Caktırganda Karıkan
Er Koñurbay koydurgan.
Kerüügö salgan tam kılgan,
Kelbersigen eren - deyt,
Kez bolgondu cay kılgan,
Işengenden Karıkan

Keçilge mıktı kan kılgan.
Erdigin Kakan bilet - deyt.
Eñkeygen coonun betine,
Kırılçu eldin çetine,

Gözcülüğe iyice alıştırılmış,
Kırk kulaç kızıl tilki var.
Sırta gözcü koyalım,
Sağlama alıp canı koruyalım.
Delikanlıların kabadayısı,
Tek gözlülerin büyüğü olan
Pehlivan Mamıtbek var,
Gözcülüğe bunu koyalım.
Yaban koçundan gözcü koyalım,
Zavallı canı koruyalım.
Manas kolay bir oğul değil,
Düşünüp canımızı korumazsak,
Kolay ele geçecek kul değil.
Gelenlerden söz işittim,
Nakledenlerden derledim,
Bilgiçlerden sordum:
Alööke'nin küçük oğlu var,
Altmış caysañ bahadırının —
Ocaktan bir kor doğdu,
Bu yıl on ikisine gelmiştir,
Koñurbay adlı koca oğlu.
Yaşı yediye geldiğinde
Kaldayları kuşatmış,
Kızıl püsküllü Kıtay'ın
Yamanlarını dövmüş,
Yaramazlığına dayanamayıp
Çoñ-Beecin yurdu bıkıp usanmış.
Katırdan nicesini boğazlatmış,
Karıkan onu beğenip,
"Er Koñurbay" adını koydurmuş.
Yamaca kurulan kale etmiş,
Kurumlu bir yiğit, derler,
Rast geleni yere sermiş,
Karıkan ona güvendiğinden

Keçil'e sağlam han kılmış.
Yiğitliğini Kakan bilir, derler.
Boyun eğmiş düşmanın yüzüne,
Kırılacak elin ucuna —

Kıyşaybay eldi bagat - dep,
Ilayıktap cüröt - deyt.
Arbagın artık can kılıp,
Çoñ-Beecinge kan kılıp,
Er Koñurbay kalçanı
Uşu cerge alalık,
Karacoltoy buruttun
Kak coluna salalık!
Karmaşka dañgıl er oşol,
Kan Manaska töp kelçü
Beecinden çıkkan şer oşol.
Atagın uktum ar kimden,
Ayzakerden ıktuu - deyt,
Özü coonun aylasın
Aşkere bilgen mıktuu - deyt.
Kaarına algandı
Karmaşar bolso orot - deyt,
Aalamga tatır kol kelse,
Cer carılıp mol kelse
Ceke kirse sorot - deyt,
Karıpçıluu kandardı
Çubatuuga saldı - deyt.
Altımış kıtay, san kalday
Can coldoş kılıp aldı - deyt,
Kataldın uulu Karagul,
Kara saat mına bul.
Kayguulga çıgar al bolup,
Kamıştan ayza kıydı - deyt,
Beli katuu Beecindin
Berenderin cıydı - deyt.
Karooldu mıktı koyoluk,
Kaldayga kabar salalık,
Kakançındın çetine
Kaarı küçtüü kapırdı,
Kan Koñurbay baatırdı
Kan kötörüp salalık.
Bel baylagan bel da oşol,
Bekitip catçu cer da oşol,

Sapmadan eli korur diye,
Onu layık görüp tutar, derler.
Şanını herkesten üstün tutup,
Çoñ-Beecin'e han kılıp,
Er Koñurbay kalçayı
Şuraya alalım,
Karacoltoy burutun
Tam yoluna koyalım!
Kavgada usta er odur,
Han Manas'a denk gelecek,
Beecin'den çıkan arslan odur.
Ününü işittim herkesten,
Mızrakçıların ustası, derler,
Düşmanın hilesini kendisi
Apaçık bilen yaman, derler.
Gazabına aldığını,
Tutuşacak olsa, biçer, derler,
Âleme bedel ordu gelse,
Yer yarılıp bol bol gelse,
Tek başına dalıp yutar, derler,
Kolçaklı hanları
Geçitten geçirdi, derler.
Altmış Kıtay, sayısız kalday
Can yoldaşı edindi, derler,
Katal'ın oğlu Karagul —
Kara saat işte bu.
Devriyeye çıkan o olup,
Kamıştan mızrak yonttu, derler,
Beli pek Beecin'in
Yiğitlerini topladı, derler.
Gözcüyü sağlam koyalım,
Kaldaya haber salalım,
Kakançın'ın ucuna
Gazabı güçlü kâfiri,
Han Koñurbay bahadırı
Han kaldırıp koyalım.
Bel bağlanan bel de odur,
Sağlama alınacak yer de odur,

Kürdölüü Beecin, çoñ Kakan
Kütüp aluuçu er oşol!
Kaldayga kabar salalık,
Altımış caysañ inisin,
Alöökönün kencesin
Çoñ-Tabılgı caylatıp,
Kulcadan karool saldırıp,
Çınmaçından, Beecindin
Toorutup colun çaldırıp,
Orokkır menen Muzkindik
Oşolordu aldırıp,
Karooldu katuu çaldırıp,
Kayran candı bakpasak,
Cer kaygıtıp catpasak,
Bekitip cayluu kılbasak,
Bet alıp kelgen adamın
Karmap alıp soybosok,
Karooldu mıktap koybosok,
Bul akıldı kılbasak,
Uşintip köp kol cıybasak,
Oñ taptırçu uul emes,
Oñoy Manas kul emes!»
Türdüü akıl aytıp Esenkan
Kanına kabar salıptır,
Aytkan sözün taştabay,
Dübürötüp Beecindi
Tügöl cıyıp alıptır.
Dobulbas bekem kagılıp,
Kaynap catkan köp uluk
Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü cumguça
Altın türkük çatırdı,
Kaçırına cüktötüp,
Alıp kirip keliptir
Er Koñurbay baatırdı.
Kaçır mingen Kayoboz
Kalıñ kıtay ulugu
Kalday tonun kiygizip,
Karoolgo munu koydu emi.

Güçlü kuvvetli Beecin'i, koca Kakan'ı
Bekleyip karşılayacak er odur!
Kaldaya haber salalım,
Altmış caysañın kardeşini,
Alööke'nin küçük oğlunu
Çoñ-Tabılgı'da yaylatıp,
Yaban koçundan gözcü koydurup,
Çınmaçın'ın, Beecin'in
Yolunu gözletip yoklatıp,
Orokkır ile Muzkindik —
Oraları da aldırıp,
Gözcülüğü sıkı tutturup,
Aziz canı korumazsak,
Yeri gözetleyip yatmazsak,
Sağlamlaştırıp emin kılmazsak,
Üstümüze gelen adamını
Yakalayıp boğazlamazsak,
Gözcüyü sıkıca koymazsak,
Bu tedbiri almazsak,
Böylece çok ordu toplamazsak,
Kolayca ele geçecek oğul değil,
Manas kolay bir kul değil!»
Türlü akıl söyleyip Esenkan
Hanlarına haber salmış,
Dediği sözden şaşmadan,
Beecin'i gümbürdeterek
Tümünü toplamış.
Davullar sıkı sıkı vurulup,
Kaynaşan nice ulular
Şöyle böyle diyene dek,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Altın direkli çadırı
Katırına yükletip,
Alıp içeri getirmişler
Er Koñurbay bahadırı.
Katıra binen Kayoboz,
Kalabalık Kıtay'ın ulusu,
Kalday kürkünü giydirip,
Gözcülüğe bunu koydu işte.

Cel uçsa kabar berüüçü,
Cez kanattuu kuu ördök
Abarger degen kölünö,

Yel esse haber veren,
Tunç kanatlı kurnaz ördeği
Abarger denen gölüne,

Suuk kapçıgay törünö,
Munu karool koydu - deyt.
Kabılan törö Manastın
Kele turgan cerine,
Toguz coldun toomuna,
Börü-Koydun çarkına,
Üzgültük toonun urçukka,
Üñüröygön tumşukka,
Kara-Suunun çetine,
Kaspañ-Toonun betine,
Kulcanı karool koydu - deyt.
Karıkandın tagınan
Kaalap alıp keliptir,
Kan Esendin bagına
Adam tilin üyrötüp,
Bakkan eken caşında
Kırk kulaç kızıl tülkü eken,
Aybandan bolgon artık sak
Esenkanga mülk eken.
Mülktügü uşu emespi,
Karoolgo koygon kuu tülkü
Bel baylagan bel eken,
Celgenine cel cetpes,
Baskanına mal cetpes,
Balakettin özü eken.
Ezkara baştap köp kanın
Eşigine cıydı - deyt,
Keñ Altaydın biyagı,
Keñ Kara-Too tıyagı,
Altın kendin arı cagı,
Segiz suunun kuyuluş,
Seksen toonun urunuş,
Seki moynok beleske,
Manastın keler coluna
Tülküdön karool koydu - deyt.

Soğuk boğazın başına —
Bunu gözcü koydu, derler.
Kaplan töre Manas'ın
Gelip geçeceği yere,
Dokuz yolun kavşağına,
Börü-Koy'un çevresine,
Üzgültük dağının çıkıntısına,
Oyulmuş kayalık burnuna,
Kara-Suu'nun kıyısına,
Kaspañ-Too'nun yamacına,
Yaban koçunu gözcü koydu, derler.
Karıkan'ın tahtından
Dileyerek alıp gelmişler,
Han Esen'in bağında,
İnsan dili öğretip,
Küçüklüğünde beslemişler —
Kırk kulaç kızıl tilkiymiş,
Hayvandan üstün uyanık,
Esenkan'a mülkmüş o.
Mülk dediğin işte bu değil mi,
Gözcü koyduğu kurnaz tilki
Bel bağladığı dayanakmış,
Koşusuna yel yetişmez,
Yürüyüşüne hayvan yetişmez,
Belanın ta kendisiymiş.
Ezkara başta, nice hanını
Kapısına topladı, derler,
Geniş Altay'ın berisine,
Geniş Kara-Too'nun ötesine,
Altın madeninin öte yanına,
Sekiz suyun kavuştuğu yere,
Seksen dağın çarpıştığı yere,
Sekili boyun geçitlere,
Manas'ın geleceği yola
Tilkiden gözcü koydu, derler.

Er Esenkan çamınıp,
Tak üstündö kamınıp,
Bıcıldap kaynap can tolup,
Ay Cañ-Cuñ menen Kün Cañ-Cuñ
Canındagı kurdaşı,
Kep aytuuçu sırdaşı
Cakın turgan al boldu,

Er Esenkan davranıp,
Taht üstünde hazırlanıp,
Fıkır fıkır kaynayıp can dolup,
Ay Cañ-Cuñ ile Kün Cañ-Cuñ —
Yanı başındaki yaşıtları,
Söz söyleyen sırdaşları —
Yakınında duran onlar oldu,

Asker caynap kıcıldap,
Adam tolup bıcıldap,
Alöökönün Koñurbay
Er Koñurbay çoñ kalça
Ereni kirip kelgende
Kelgenin Esen körüptür,
Keleri menen kalçaga
Kerüügö salgan tam kılıp,
Keçilge mıktı kan kılıp,
Altın türkük çatırın,
Er Koñurbay baatırın:
«Eki tizgin, bir çılbır
Er Alöökö uulu eleñ
Emi kolgo alıñız,
Katuu duşman er çıktı,
Buruttan Manas şer çıktı,
Bul Beecinge keltirbey,
Kaytarıp eldi bagıñız!
Kaarduu bolsoñ, er bolsoñ,
Kan Koñurbay sen bolsoñ,
Karaan kıla cüröbüz,
Kaçkı caltañ uul bolsoñ,
Kara eşek kıla minerbiz!
Eldi esiñe alıñız,
Karoolgo közüñ salıñız,
Katuu müşkül, kün tüştü
Oşondon bizdi bagıñız,
Çınmaçınga, Beecinge
Çın ata bolup kalıñız!
Mederimsiñ, belimsiñ,
Bek takool berip burutka

Asker kaynayıp kıvıl kıvıl,
İnsan dolup fıkır fıkır,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Er Koñurbay, koca kalça,
O yiğit içeri girince
Geldiğini Esen görmüş,
Gelir gelmez kalçayı
Yamaca kurulan kale kılıp,
Keçil'e sağlam han kılıp,
Altın direkli çadırıyla
Er Koñurbay bahadırına dedi:
«İki dizgin, bir yular —
Er Alööke'nin oğluydun,
Şimdi bunları ele alınız,
Çetin bir düşman er çıktı,
Buruttan Manas arslan çıktı,
Onu bu Beecin'e getirmeden,
Eli bekleyip koruyunuz!
Gazaplıysan, er isen,
Han Koñurbay sen isen,
Seni kendimize arka biliriz,
Kaçak, ürkek oğul çıkarsan,
Kara eşek edip bineriz!
Eli aklından çıkarmayınız,
Gözcülere göz atınız,
Ağır müşkül bir gün düştü,
İşte ondan bizi koruyunuz,
Çınmaçın'a, Beecin'e
Gerçek bir ata olunuz!
Medarımsın, belimsin,
Buruta sıkı karşı durup

Betteşe turgan şerimsiñ,
Ay, kulunum, Koñurbay,
Kaldaydan tandap alpın al,
Kalıñ eldi kırdırbay
Bul Beecinge közüñ sal!
Er Koñurbay zor kalça
Degeniñe könöyün,
Kırk uruu kıtay bul curttun
Bir kandıgın bereyin.
Degendi ugup kalıñız,
Kerişke mıktı curt ele

Keçildin kanın alıñız!»
Kan Esenkan munu aytıp,
Kadırın curtka bilgizip,
Karıpçısın kaldaytkan
Er Koñurdun başına
Keçildin taşın kiygizip,
Keçildik taşı caraşıp,
Kerüügö salgan tam kıldı.
Çınmaçındın, Kakandın
Ee, kulunum, Koñurbay,
Çın toorup colun çalgın - dep,
Kaarı katuu kankordon
Altaydan ketken antkordon
Aylañ kelse Koñurbay
Acıratıp algın - dep,
Ok ötpös tonun kiygizip,
Uluk eken Esenkan
Manastın cönün bilgizip,
Akıldı artık ozdurdu,
Manas kelçü şektüü col
Koñurbayga tozdurdu.
Altı miñ kıtay, san kalday
Aksakalı Koñurbay,
Anın beri cagınan
Mañgubada tuulgan,
Aalamdın baarına
Artık salgan çuulgan.

Yüz yüze gelecek arslanımsın,
Ay kulunum, Koñurbay,
Kaldaydan seçip alpını al,
Kalabalık eli kırdırmadan
Bu Beecin'e göz kulak ol!
Er Koñurbay, ulu kalça,
Ne dersen razı olayım,
Kırk boy Kıtay bu yurdun
Bir hanlığını vereyim.
Dediğimi işitip belleyiniz,
Cenkte yaman bir yurttu —

Keçil'in hanlığını alınız!»
Han Esenkan bunu söyleyip,
İtibarını yurda bildirip,
Kolçağı heybetle kuşanan
Er Koñur'un başına
Keçil'in taşını giydirip,
Keçillik taşı ona yaraşıp,
Onu yamaca kurulan kale kıldı.
Çınmaçın'ın, Kakan'ın —
Ey kulunum, Koñurbay,
Yolunu iyice gözleyip yokla diye,
Gazabı şiddetli kan içiciden,
Altay'dan giden ahdi bozandan,
Elinden gelirse, Koñurbay,
Ayırıp kurtarıver diye,
Ok geçmez kürkünü giydirip,
Uluymuş Esenkan,
Manas'ın hâlini bildirip,
Akılda hepsinden ileri gitti,
Manas'ın geleceği şüpheli yolu
Koñurbay'a tutturdu.
Altı bin Kıtay, sayısız kalday —
Aksakalları Koñurbay,
Onun beri yanında,
Mañguba'da doğmuş,
Âlemin tümüne
Fazlasıyla velvele salmış biri var.

Adam bilbes sözü bar,
Başında calgız közü bar.
Karmaşkan candı koybogon.
Bir çoçkonun etine
Bir cegende toybogon,
Murununa karasa
Sölökötü, sölbötü,
Murununun tanoosu -
Açılıp kalgan oroodoy,
Közü üstündö kara kaş -
Mal tepsegen şorodoy.
Kez kelgendi ceer eken,
Kakançındın balbanı
Maamıtbek sokur deer eken.
Kaardı katuu salçu eken.

İnsanın bilmediği sözü var,
Başında tek gözü var.
Tutuştuğu canı sağ koymamış,
Bir domuzun etine
Bir oturuşta doymamış,
Burnuna bakılsa
Sureti de heybeti de —
Burnunun delikleri
Açık kalmış ambar çukuru gibi,
Gözü üstünde kara kaşı
Davar çiğnemiş çorak yer gibi.
Rast geleni yermiş,
Kakançın'ın pehlivanı —
Kör Maamıtbek derlermiş.
Gazabı şiddetle salarmış,

Katılışa ketkendin
Başın culup alçu eken.
Karooldo turgan bolcoşu,
Kızıtalak çoçkonun
Maamıtbek boldu coldoşu.
Maamıtbektin balbanı
Bettep balban çogulsa,
Çıga tüşöt daldalı.
Balbandıgı başkaça
Kaardanıp bulkunsa
Kapçalduu toonu nuratat,
Bet alışıp kol salsa,
Çınarlardı sulatat,
Atagın ukkan çoçugan!
Esebin eptep taba kör,
Kankor burut kez bolso
Aybalta menen çaba kör,
Tartınbastan kankordun
Bir esebin taba kör!
Beecinge bütkön belimsiñ,
Bek işengen erimsiñ,
Alışa kelse burutka
Kayrat berer şerimsiñ!

Kendisine sataşanın
Başını koparıp alırmış.
Gözcülükte durma sözü kesildi,
Kahrolası domuzun —
Yoldaşı Maamıtbek oldu.
Maamıtbek'in pehlivanlığı:
Karşısına pehlivanlar toplansa,
Farkı hemen ortaya çıkar.
Pehlivanlığı bambaşka,
Öfkelenip silkinse
Boğazlı dağı yıkar,
Yüz yüze gelip saldırsa
Çınarları devirir,
Ününü duyan ürkmüş!
Bir yolunu bulup hesabını gör,
Kan içici burut rast gelirse
Ay baltayla vurmaya bak,
Çekinmeden o kan içicinin
Bir hesabını görmeye bak!
Beecin için yaratılmış belimsin,
Pek güvendiğim erimsin,
Burutla tutuşmaya gelince
Yürek verecek arslanımsın!

Boz güldüü ton kiygizdi,
Boz kaçırdı mingizdi.
Ok ötpögön ton berdi,
Ayzakerden, kambıldan
Akıl tapçu dañgıldan
Keçilden tak kırk kol berdi.
Bilbegendi bilgizdi,
Bildirip colgo kirgizdi,
Kambıldarın şayladı,
Kan Manastın coluna
Kamınbay kıtay kalbadı.
Baatırların zekitti
Karoolun taştay bekitti,
Karoolçunun mıktısı
Keçildin kanı Koñurbay
Keçilderin zekitti.
Calgız közdüü Mamıtbek,
Köçügü kuçak Kanışay -
Karooldu çındap bekitti.

Karmaşıp mende kelgen cok,
Kattap biröö körgön cok.
Boz adırmak kırañ tüz
Bolcop çıgar too boldu,
Alöökönün Koñurbay
Ölgön menen arman cok,
Kaarına can turup,
Kayaşa berer kalgan cok.
Astındagı Kara atı
Kara atının bar bolçu,
Kaptalında kanatı.
Kulak ugup, köz körgön
Caralgan adam uuluna
Alöökönün Koñurbay
Talkanday çalgan adatı.
Cürgönünön çañ çıktı,
Kayran kalça kök caldın
Dobuşunan can çıktı.
Salıluu korgon tam kurdu.

Boz çiçekli kürk giydirdi,
Boz katıra bindirdi,
Ok geçmez kürk verdi,
Mızrakta ustadan, becerikliden,
Akıl bulan bilgeden —
Keçil'den tam kırk kol verdi.
Bilmediğini bildirdi,
Öğretip yola koydu,
Ustalarını donattı,
Han Manas'ın yoluna
Hazırlanmadık Kıtay kalmadı.
Bahadırlarını sıkıca uyardı,
Gözcüsünü taş gibi sağlamlaştırdı,
Gözcülerin en yamanı —
Keçil'in hanı Koñurbay
Keçillerini sıkıca uyardı.
Tek gözlü Mamıtbek,
Kıçı kucak dolusu Kanışay —
Gözcülüğü gerçekten sağlama aldı.

Tutuşmaya gelen kul olmadı,
Uğrayıp gören biri olmadı.
Boz tepeler, sırtlar, düzlükler
Gözleyip çıktığı dağı oldu,
Alööke'nin Koñurbay'ı —
Ölse de gam yemez,
Gazabına karşı can durup
Karşılık verecek kimse kalmadı.
Altındaki Kara atı —
Kara atının var idi
Böğründe kanadı.
Kulak duymuş, göz görmüş
Yaratılmış âdemoğlunu
Alööke'nin Koñurbay'ı
Un ufak edip savurmak âdetidir.
Yürüyüşünden toz çıktı,
Aman, o boz yeleli kalçanın
Sesinden can çıktı.
Surlarla çevrili kale kurdu,

Esenkandan ança öödö,
Kün Cañ-Cuñdan küçü öödö
Ay Cañ-Cuñdan atı uluk,
Berelenip belsenip,
Beri urganday teñselip,
Beecinden çıktı makuluk.
Kaardı katuu baştadı,
Kayaşa bergen kıtaydı
Takır kırıp taştadı.
Dobuşunan çañ çıktı,
Zaarınan can çıktı.
Eki tizgin, bir çılbır,
Emi kolgo alıptır,
Çınmaçınga, Beecinge
Çın Kakanga, Tuñşañga
Alöökönün Koñurbay
Uluk boldu mınçaga.
Suragın alıp kaldaydın
Kanı boldu keçildin,
Ölgön menen arman cok.
Alöökönün Koñurbay
Azırkı kıtay elinde
Buga kayaşa aytar kalgan cok,

Esenkan'dan epey üstün,
Kün Cañ-Cuñ'dan gücü üstün,
Ay Cañ-Cuñ'dan adı ulu,
Kabarıp kuşanıp,
Beri vuracakmış gibi sallanıp,
Beecin'den çıktı bu mahluk.
Gazabı şiddetle başlattı,
Karşılık veren Kıtay'ı
Tümüyle kırıp geçirdi.
Sesinden toz koptu,
Zehrinden can çıktı.
İki dizgin, bir yular —
Şimdi hepsini ele almış,
Çınmaçın'a, Beecin'e,
Çın Kakan'a, Tuñşañ'a —
Alööke'nin Koñurbay'ı
Bunca yere ulu oldu.
Kaldayın yönetimini alıp
Keçil'in hanı oldu,
Ölse de gam yemez.
Alööke'nin Koñurbay'ına
Şimdiki Kıtay elinde
Karşılık söyleyecek kimse kalmadı,

Artık baba aylaker
Kırk kandın eli kıtayda
Kalçaday bolgon zardal cok.
Aytkan sözü ep boldu,
Alöökönün Koñurbay
Atagı oor Beecinge
Temir korgon çep boldu
Kürmöçönü ulugu
Tizesi cerge bügüldü,
Taksır kanday kıldık - dep,
Koñurbaydın aldına
Taazim kılıp cügündü.
Çet-Beecin aga karadı,
Kaarına tiygendi
Karsıldatıp sabadı,

Hilesi üstün, baba yiğit —
Kırk hanın eli Kıtay'da
Kalça gibi bir zorlu yok.
Söylediği söz yerini buldu,
Alööke'nin Koñurbay'ı
Ünü ağır Beecin'e
Demir surlu kale oldu.
Kürmöçö ulusu bile
Dizini yere büktü,
"Efendimiz, nasıl edelim?" deyip
Koñurbay'ın önünde
Tazim edip yere kapandı.
Çet-Beecin ona bağlandı,
Gazabına dokunanı
Çatır çatır dövdü,

Tüp-Beecin eli çogulsa
Oşo kezde kalçaga
Kayır aytar kalbadı.
Çet-Beecin colun bekitip,
Catıp kalgan kaykayıp,
Bul kalçanın konogu
Emi kayta baştaylı
Kabılan Manas comogu.

Tüp-Beecin eli toplansa da
O zaman kalçaya
Hayır diyecek kimse kalmadı.
Çet-Beecin yolunu kapatıp
Kuruldu, yattı kaykılıp —
Kalsın burada kalçanın sözü,
Şimdi yeniden başlayalım
Kaplan Manas'ın destanına.

Manastın Talaska köçüp kelip kongonu

Manas'ın Talas'a göçüp gelip konması

Oşondo Manas kayran şer
Kara kalmak, mancuuga
Katuu kırgın saldı emi.
Kırk tütündün baarısın,
Akbaltay, Cakıp karısın
Acıratıp aldı emi.
Ak maral aydap, uy kılıp.
Kara kalmak, mancuunu,
Aydap kırıp, buy kılıp,
Kök maral atıp, uy kılıp,
Közdögön coonu buy kılıp,
Kan içip cürüp katıgıp,
On ekige kelgende
Ordo buzup, olco alıp,
Kankor burut atıgıp.

O zaman Manas, aziz arslan,
Kara Kalmak'a, Mancu'ya
Şiddetli kırgın saldı işte.
Kırk ocağın hepsini,
İhtiyar Akbaltay ile Cakıp'ı
Ayırıp kurtardı işte.
Ak maralı sürüp inek etti,
Kara Kalmak'ı, Mancu'yu
Sürüp kırıp perişan etti,
Gök maralı vurup inek etti,
Göz koyduğu düşmanı ezdi,
Kan içe içe pekişti,
On ikisine geldiğinde
Otağ bozup, ganimet alıp,
"Kan içici burut" diye ün saldı.

Kaardanıp çamınsa
Arslanday tolgonup,
Atagın ugup Manastın
Beecindin kıyın çoñ kanı
Beecindin Karıkanı oygonup.
Ak bolotko ayzanı
Aştay çıgıp döö bolup,
Kırk üylüü kırgız az elge
Kabılan Manas ee bolup,
Kırk uruu kıtay, mancuuga
Kır cagınan çaldırbay,

Gazaplanıp davranınca
Arslan gibi kıvranıp —
Manas'ın ününü duyunca
Beecin'in çetin koca hanı,
Beecin'in Karıkan'ı uyandı.
Ak çelik uçlu mızrağını
Sapına geçirip dev kesilip,
Kırk evli Kırgız'a, o az ele
Kaplan Manas sahip olup,
Kırk boy Kıtay'a, Mancu'ya
Sırt yanını yoklatmadan,

Kıcıldagan kıtayga
Kıl emesin aldırbay.
Alım turgay, aş berbey,
Kırk uruu kıtay köp elge
Kıraan Manas oşondo
Köçtü buga baş berbey.
Korduktagı kırgızdın
Oşo kırgız ayınan,
Kıcıldagan kıtayga
Kırgındı kıyla salıptır,
On ekige kelgende
Ordo buzup, ok atıp,
Ordoluu curtka baş berbey,
Alakanday kırgızdı
Acıratıp alıptır.
Kırk üylüü kırgız köçköndö
Cebilgesi cer çiyip,
Cetik bayıp alıptır.
Arkaluu çıgıp, er Manas
Kırgız üylüünü oşondo
Sanaası menen bolturgan,
Sandıgının baarısın
Sarı altınga tolturgan.
Köñülü menen bolturgan,
Kömürköydün baarısın
Köp altınga tolturgan.
Tuurdugun may kılgan
Tuşukkanda kırgızdı
Tura algısız bay kılgan.
Kırk üylüü kırgız dardayıp,
Oñup kalgan kezi eken,

Kaynaşan Kıtay'a
Kılını bile kaptırmadan,
Haraç şöyle dursun, aş vermeden,
Kırk boy Kıtay'a, o çok ele
Şahbaz Manas o zaman
Baş eğmeden göçüp gitti.
Horlanan Kırgız'ın,
O Kırgızların uğruna,
Kaynaşan Kıtay'a
Nice kırgın salmış,
On ikisine geldiğinde
Otağ bozup, ok atıp,
Ordalı yurda baş eğmeden,
Avuç içi kadar Kırgız'ı
Ayırıp kurtarmış.
Kırk evli Kırgız göçtüğünde
At çulunun saçağı yeri çizip —
Adamakıllı zenginleşmişler.
Arkalı çıkıp er Manas
O evli barklı Kırgız'ı o zaman
Gönlünce muradına erdirdi,
Sandıklarının hepsini
Sarı altınla doldurdu.
Dilediğince muradına erdirdi,
Küçük sandıkların hepsini
Bol altınla doldurdu.
Otağ keçesini yağa buladı,
Yurt tuttuğunda Kırgız'ı
Kalkamayacak kadar zengin etti.
Kırk evli Kırgız kuruldu,
Onmuş, düzelmiş zamanıymış,

Kündüzü kımız, tünü kız
Bolup kalgan kezi eken.
Een köçüp caylaşıp,
Kısır emdi tay soyup.
Bagalak oynop, dañ salıp,
Çatıraş oynop, çañ salıp,
Bütün kunduz terisin

Gündüzü kımız, gecesi kız
Olup kaldığı zamanmış.
Issız yerlerde göçüp yaylayıp,
Kısır emen tay kesip,
Bagalak oynayıp şenlik kurup,
Satranç oynayıp toz koparıp,
Bütün kunduz derisini

Cartı bölüp alışıp,
Kırsıktı kuday çeçti - dep,
Bagalekke salışıp,
Kıraan Manas barında
Kıcıldagan kıtaydan
Kızıl kuyruk ar alıp,
Kırgız emes, oşondo
Kımbatı Manas barında
Kılımga cetçü mal alıp,
Aydap cürsö cılkısı
Adırda cılkı Alabaş,
Al cılkının içinde
Argımak, buudan aralaş.
Ayköl Manas barında
Armandın baarı çaçılıp,
Bolgon eken malga mas.
Koştop kiyip suusar börk
Irgap köçkön kezi eken,
Kegin alıp kalmaktan
Cırgap köçkön kezi eken.
Cakıpta bar san kara,
Akbaltayda tümön mal,
Kapanın baarı çeçilip,
Kırsıktın baarı kesilip,
Uluk çıktı kan Manas.
Kapanın baarı çeçildi,
Kaygının baarı kesildi.
Küyüttün baarı çaçıldı,
Küptünün baarı açıldı.
Cakkan otun öçürüp,
Kırk üylüünün baarısın
Caybarakat köçürüp,
Katagandın kan Koşoy
Karaan bolgon Manaska
Degenine köndü emi,

Sandap-miñdep Koşoygo
Tiyiştüüsün berdi emi.
Toruçaar okko uçkanda,

Yarı bölüşüp alıp,
"Belayı Tanrı çözdü" deyip
Paçalarına koyuşup,
Şahbaz Manas varken
Kaynaşan Kıtay'dan
Kızıl kuyruklu mal alıp,
Kırgız değil sanki — o zaman,
Kıymetlisi Manas varken,
Çağlara yetecek mal aldılar.
Sürüp gitse yılkısı —
Kırlarda yılkı Alabaş,
O yılkının içinde
Argımak ile küheylan karışık.
Ayköl Manas varken
Hasretlerin hepsi dağıldı,
Mala doyup sarhoş olmuşlar.
Kat kat giyip samur börkü
Sallana sallana göçtüğü zamanmış,
Öcünü Kalmak'tan alıp
Sefa sürüp göçtüğü zamanmış.
Cakıp'ta var sayısız kara mal,
Akbaltay'da tümen tümen mal,
Kederlerin hepsi çözülüp,
Belaların hepsi kesilip,
Ulu çıktı Han Manas.
Kederlerin hepsi çözüldü,
Kaygıların hepsi kesildi,
Yasların hepsi dağıldı,
İçteki ukdeler hep açıldı.
Yaktığı ateşi söndürüp,
Kırk evlinin hepsini
Telaşsızca göçürüp —
Katagan'ın hanı Koşoy,
Manas'a arka olan,
Dediğine razı oldu işte,

Binlerce sayıp Koşoy'a
Payına düşeni verdi işte.
Toruçaar okla vurulup düştüğünde,

Sandap-miñdep köp kıtay
Tegerektep turganda,
Bettep Koşoy barganda,
Beren Manas kankorgo
Coldoş bolup kalganda,
Kaza cetken ölgöndö,
Kabılan, colbors Manaska
Karı Koşoy abakeñ
Karaan bolup bergende,
Kagış kılgan candarı
Ölgönünön kalganı
Artık kıyın mıktısı
Oyu menen boluptur,
Kıtaydı oyron kılganda
Çılbırga kolu toluptur.
Kırgındı Manas salganda,
Kıtaydı kayra sayganda,
Ayzakerden ıktuular,
Abıdan kıyın mıktuular,
Altı miñden at algan,
Alalbagan bel boştor,
Altımıştan at algan.
Cetkileñdüü erender,
Cekege çıkkan berender
Ceti miñden at algan.
Cete albagan toporlor
Ceti cüzdön at algan.
Bir birine olcosun
Maktanıç kılıp körüşüp,
Köp alganı azına
Soogattı kalıñ berişip.
Mitayım oylop alışıp,
Momundardın zalimi,
Uurdap alıp attarın
Öz tamgasın salışıp.
Oroñdoşo kalışıp,
Kalısına barışıp,
Kızır çalgan er barda
Kıyla mülktü tabışıp,

Binlerce kalabalık Kıtay
Çepeçevre sardığında,
Koşoy karşı varıp,
Yiğit, kan içici Manas'a
Yoldaş olup kaldığında,
Ecel yetip ölen öldüğünde,
Kaplan, pars Manas'a
İhtiyar Koşoy ağan
Arka olup durduğunda —
Savaşa giren canlardan
Ölenden geri kalanı,
En çetini, en yamanı
Muradına ermiş,
Kıtay'ı viran ettiklerinde
Yular dolmuş ellerine.
Manas kırgın saldığında,
Kıtay'ı yeniden mızrakladığında,
Mızrakta usta olanlar,
İyiden iyiye çetin yamanlar
Altışar binden at aldı,
Alamayan gevşek beller
Altmışar at aldı.
Ergin, yetkin erenler,
Teke tek meydana çıkan yiğitler
Yedişer binden at aldı.
Yetişemeyen beceriksizler
Yedişer yüzden at aldı.
Birbirine ganimetini
Övünç edip gösterip,
Çok alanlar az alana
Bol bol armağan verdiler.
Kurnazlık düşünüp,
Saf görünenlerin zalimi
Atlarını çalıp
Kendi damgasını vurdu.
Birbirine çıkışıp,
Hakemine varıp,
Kızır uğramış er varken
Nice mülkü bulup,

Bööt-bööt bel menen
Köçüp cürgön kezi eken,
Bölünüp çıkkan tör menen.
Agala celek, kızıl tuu
Irgap köçüp kelatat,
Başçı bolup, kan Manas
Baarı çeri cazılıp,
Cırgap köçüp kelatat!
Kaalaganı Ala-Too
Köynögün çeçip cuugan cer,
Ata-baba ketken cer,
Malı caynap öskön cer,
Çıñırıp ene tuugan cer,
Kindik kandı buugan cer,
Cerin körüp şalpıldap,
Cetik köçüp alıptır.
Kımızdan tartkan araktı
Köökörgö kuyup caynatıp,
Bagılan kozu, tattı aş
Baarı köçüp toktoboy,
Cankazanga kaynatıp,
Erençe tonun kiyişip,
Celbegen corgo minişip,
Tınbay köçüp ötüşüp,
Murasına cetişip,
Kiçi-Cıldız, Çoñ-Cıldız
Katar aşıp köçtü - deyt.
Ögüz-Aşuu, Tay-Aşuu
Katar aşıp keldi emi,
Ilenin başı Üç-Aral
Örüün bolo berdi emi,
Üç-Cırgalañ, Köñüzdü
Boyloy köçüp aldı emi.
Kök-Tal boylop sıdırıp,
Çoñ Ileni kıdırıp,
Aylampaluu urçuktan
Keçip çıkkan kezi eken,
Taş-Keçüü degen tumşuktan.

Sıra sıra bellerden aşıp,
Göçüp gittiği çağ imiş,
Ayrılıp çıktığı yaylalarla.
Ak alaca flama, kızıl tuğ
Dalgalana dalgalana göçüp geliyor,
Başbuğ olup Han Manas,
Bütün ordusu yayılıp,
Sevinç içinde göçüp geliyor!
Gönlünün dilediği Ala-Too:
Gömleğini çıkarıp yıkandığı yer,
Ataların, dedelerin göçtüğü yer,
Malın kaynayıp çoğaldığı yer,
Ananın çığlıkla doğurduğu yer,
Göbek kanının bağlandığı yer;
Yurdunu görüp coşarak,
Eksiksiz göçüp konmuştur.
Kımızdan çekilmiş rakıyı
Köökörlere doldurup taşırarak,
Besili kuzu, tatlı aş —
Hepsi göçte durmaksızın,
Yol kazanında kaynatıp,
Gösterişli kürklerini giyinip,
Yorulmak bilmez yorgalara binip,
Durup dinlenmeden göçüp geçip,
Mirasına kavuşup,
Kiçi-Cıldız, Çoñ-Cıldız
Sırayla aşıp göçtü — der.
Ögüz-Aşuu, Tay-Aşuu
Sırayla aşıp geldi işte,
İle'nin başı Üç-Aral'da
Konak verip durdu işte,
Üç-Cırgalañ'ı, Köñüz'ü
Boylayıp göçüp geçti işte.
Kök-Tal boyunca süzülüp,
Büyük İle'yi dolaşıp,
Girdaplı burundan,
Geçip çıktığı çağ imiş,
Taş-Keçüü denen çıkıntıdan.

At boroylop sıdırıp,
Tegiz köçüp ıdırıp,
Ildıy karay bet alsa
Karkıldagan karga cok,

Kurkuldap uçkan kuzgun cok,
Sarı-Özön ata deer eken,
Keñ Ilenin ceegi eken.
Akkan suunun oyuna,
Çoñ özöndün boyuna
Çogula curt kondu - deyt,
Eki curtun ayrılış,
Er adamdın kaygırış
Cetkileñ örüün boluşup,
Ceti kün anda konuşup,
Ceegi Ak-Çiydin çatı eken,
Sarı-Özöndün başı eken.
Talaada munar çañı bar,
Canıbarım Sarı-Özön
Tüzündö kulan dagı bar.
At baspagan cer bolgon,
Oşondoy cer een bolgon.
Alması bışıp köñ bolgon,
Cañgagı kulap say tolgon,
Eesiz een cer bolgon.
Talının başı iyilgen,
Kumunun üstü çiyilgen.
Kurgan cerdin belgisi -
Berekelüü körüngön,
Körgön candın köñülü
Alban türdüü bölüngön.
Cıltırkanı, şıbagı,
Canıbarım Sarı-Özön
Cılıp akkan bulagı.
Özöndön muzdak cel tolgon
Ölçösöñ beyiş cer bolgon.
Cayı-kışı teñ turgan
Toosunda karı bar.
Cer beyişi körünöt,

Atları dörtnala süzülüp,
Düzgünce göçüp dağılıp,
Aşağıya doğru yöneldiğinde
Gaklayan bir karga yok,

Kurkuldayıp uçan kuzgun yok,
Sarı-Özön ata derler imiş,
Geniş İle'nin kıyısı imiş.
Akan suyun düzlüğüne,
Büyük vadinin boyuna
Toplanıp halk kondu — der,
İki halkın ayrılışı,
Er kişinin kederlenişi —
Uzun uzadıya mola verip,
Yedi gün orada konaklayıp;
Kıyısı Ak-Çiy'in kavşağı imiş,
Sarı-Özön'ün başı imiş.
Bozkırda pus gibi tozu var,
Canım güzelim Sarı-Özön,
Düzünde kulan dahi var.
At basmamış yer imiş,
Öylesine ıssız yer imiş.
Elması olgunlaşıp yığın olmuş,
Cevizi düşüp dereleri doldurmuş,
Sahipsiz, ıssız yer imiş.
Söğüdünün başı eğilmiş,
Kumunun üstü çizilmiş.
O güzelim yerin nişanı —
Bereketli görünmüş,
Gören canın gönlü
Türlü türlü duygulara bölünmüş.
Böğürtleni, yavşanı,
Canım güzelim Sarı-Özön,
Usulca akan pınarı.
Vadiden buz gibi yel dolmuş,
Ölçsen cennet misali yer olmuş.
Yazın kışın hep duran
Dağında karı var.
Yeryüzü cenneti görünür,

Tokoyu tolgon çarı bar.
Cerdi körüp kubanıp,
Cetigiñ Manas oşondo
Ceti kün konok boldu - deyt,
Üyrülmönün sazına
Üç künü cıyın kıldı - deyt.
Çogulmanın sazına
Çoguluşup turdu - deyt.

Ormanı dopdolu, av hayvanı var.
Yurdu görüp sevinip,
Yiğidin Manas o zaman
Yedi gün konuk oldu — der,
Üyrülmö'nün sazlığında
Üç gün toy-divan kurdu — der.
Çogulma'nın sazlığında
Toplanıp durdular — der.

Tapkıçtaşıp tabışıp,
Kuugaçtaşıp kuuşup,
Kepti ortogo salışıp,
Keñeş kılıp kalışıp,
Şumkar kuştay barkıldap,
Abañ Koşoy tarkıldap:
«Ayzakerden ıktuular
Turup tursun bul cerde
Adam eesi mıktılar.
Köçö çıktık Altaydan
Ayıl kayda konuuçu
Alışar duşman dalay bar,
Ayla kanday boluuçu?
Kır cagıñda kıtay bar
Kıyraşaar duşman dalay bar.
Kayda konor konuş bar?
Mañdayıñda barañ bar,
Bastaşar cooñ dalay bar.
Arı cagı Talas, At-Başı
Aylanayın, kulunum,
Katarlaşa catalı,
Coonu birge coolaylı,
Doonu birge doolaylı,
Milteni birge çoktoylu,
Barañdı birge oktoylu,
Katardaş birge konolu
Katuu bagıt iş kelse
Manaska kurman bololu!
Katılıp coo tiybeske
Karooldu katuu salalık,

Bilmeceler sorup bulup,
Kovalamaca oynayıp koşup,
Sözü ortaya koyup,
Danışıp meşveret edip,
Sungur kuşu gibi gürleyip,
Ulu aban Koşoy gür sesle:
«Mızrakçıların ustaları
Dursun beklesin bu yerde,
İnsanların yiğit sahipleri.
Göç edip çıktık Altay'dan,
Oba nereye konacak,
Boğuşacak düşman hayli var,
Çare nasıl bulunacak?
Sırt yanında Hıtay var,
Kıran kırana düşman hayli var.
Nerede konacak konak var?
Karşında tüfekli var,
Üstüne yürüyecek düşmanın hayli var.
Öte yanı Talas, At-Başı,
Dönüp kurban olayım, kuzum,
Yan yana saf tutalım,
Yağıyla birlikte savaşalım,
Davayı birlikte güdelim,
Fitili birlikte ateşleyelim,
Tüfeği birlikte dolduralım,
Sıradaş olup birlikte konalım,
Çetin bir iş baş gösterirse
Manas'a kurban olalım!
Sataşıp düşman dokunmasın diye
Karakolu sıkı kuralım,

Azgan-tozgon az elge
Arka kılıp Manastı
Kan kötörüp alalık.
Karagay ayza boolaylık
Karaldı kılıp Manastı,
Katılışkan duşmandı,
Kan cötkürtüp coolaylık.
Balam, Manas, kulunum,
Kara caak aybalta
Kaykalatpay aştap al!
Kalıñ kara kırgızdı
Karan kılbay baştap al!

Yolunu yitirmiş, dağılmış az halka
Manas'ı arka edinip
Han kaldırıp seçelim.
Çam mızrağa bağ vuralım,
Manas'ı kendimize dayanak kılıp,
Sataşan düşmanı
Kan kusturarak savaşalım.
Oğlum Manas, kuzum benim,
Kara yanaklı aybaltayı
Gecikmeden sapına geçir!
Kalabalık kara Kırgız'ı
Kimsesiz koymadan başına geç!

Kara-Toodoy kan bolgun
Kırk uruu kırgız eline
Kasiettüü can bolgun!
Eki tizgin, bir çılbır
Ee, kulunum, er Manas,
Emi kolgo alıñız,
Er abañdı oşondo
Eñişer cerge salıñız!
Muraadıma cetemin,
Kabılan, Manas sen üçün
Kurman bolup ketemin!
Koluña alsak, mubarek
Ayçıgı altın kızıl tuu,
Alışa ketip kıtayga
Abıdan salsañ ızı-çuu,
Kabılan oozun burarmın,
Acalım cetip ölgüçö
Tuu tübünö turarmın!
Iraazı bolup özümö,
Ile cürgün közüñö.
Azgan-tozgon al elge
Anda-sanda bara cür,
Aba Koşoy, bergin - dep,
Alımıñdı ala cür!
Başçı bolduñ bul elge,
Degeniñe könöbüz,

Kara-Too gibi han ol,
Kırk boy Kırgız eline
Kutlu bir can ol!
İki dizgin, bir yular —
Ey kuzum, er Manas,
Şimdi ele alınız,
Yiğit amcanı o zaman
Cenk edilecek yere sürünüz!
Muradıma ererim,
Kaplan Manas, senin için
Kurban olup giderim!
Eline alsan, mübarek,
Alemi altın kızıl tuğu,
Hıtay'la boğuşmaya girip
İyice koparsan kızılca kıyameti,
Kaplanım, atımın başını çeviririm,
Ecelim gelip ölünceye dek
Tuğun dibinde dururum!
Benden razı, hoşnut olup,
Beni gözünde tutup yürü.
O yolunu yitirmiş, perişan halka
Arada sırada uğrayıver,
Aba Koşoy, ver! — deyip,
Vergini alıver!
Baş oldun bu halka,
Dediğine uyarız,

Kan abañ cerge kirgiçe
Kabılan, Manas, kulunum,
Kandıktı sizge berebiz,
Ordoluu şaar tamımsıñ,
Oluya çalış canımsıñ,
Çıgarıñ eçak bilgemin,
Kabılan kaçan kelet - dep,
Seni kütüp cürgömün.
Ordoluu şayık kök cökör
Orçun Kokon, Margalañ,
Ayagı kepteş, Samarkan,
Kün çıgış cagı Altı-Şaar
Seni kütüp kelet - dep,
Kütkön mınça curtuñ bar.
Kazına kamdap, kol cıyna,
Kayrattı mıktı, mol cıyna,

Han aban toprağa girinceye dek,
Kaplan Manas, kuzum benim,
Hanlığı size veririz,
Ordalı şehir gibi evimsin,
Evliyaya benzer canımsın,
Çıkacağını çoktan bilmiştim,
Kaplan ne zaman gelecek — diye,
Seni bekleyip durmuştum.
Ordalı şeyhi, gök yiğit maiyeti,
Ulu Kokon, Margalañ,
Ucu bitişik Samarkan,
Gün doğusu yanı Altı-Şaar,
Seni bekleyip durur — diye,
Bekleyen bunca halkın var.
Hazine hazırla, asker topla,
Cesareti sağlam, bol topla,

Bekine turgan cerdi tap,
Beli katuu erdi tap,
Cetkileñ kamdap, kol cıyna,
Curt tukurap ketpeske
Kazınanı mol cıyna!
Kıybadan arı baykasañ
Kızılbaştın kanı bar,
Kırılar duşman dagı bar,
Kılçaybay kandı agızar
Kızıtalaktın baarı bar!
Kıtaydan çıkkan Molto kan,
Ortosunda turasıñ
Oy, Manasım, ugup al,
Semirip-sergip oñgondo,
Sekige çıga kongondo,
Özöndüü suuga kongondo,
El başkarıp, curt bilip,
Öz aldınça bolgondo
Kızık aytar sözü bar,
Kıstoo tüşsö bul başka
Akıl taap berüüçü
Abañ Koşoy özü bar.

Sığınılacak yeri bul,
Beli sağlam eri bul,
Eksiksiz hazırlanıp asker topla,
Halk kışkırtılıp dağılmasın diye
Hazineyi bol topla!
Kıyba'dan öteye bakarsan
Kızılbaş'ın hanı var,
Kırılacak düşman dahi var,
Göz kırpmadan kan akıtacak
Kahrolasıların hepsi var!
Hıtay'dan çıkan Molto Han —
Ortasında durursun,
Ey Manas'ım, dinleyiver:
Semirip serpilip düzeldiğinde,
Yüksek sekiye çıkıp konduğunda,
Vadili suya konduğunda,
El yönetip, yurt bilip,
Kendi başına buyruk olduğunda,
Tatlı söyleyecek sözü var,
Bu başa darlık düşerse
Akıl bulup verecek
Aban Koşoy'un kendisi var.

Cana aytılgan eki kan
Törö Manas özüñö
Tögö turgan zarı bar,
Çalgayı bolor sözündö,
Çalgırtı bolor közündö
Çaması kelse oşolor
Çabışmak bolor özüñö!
Kıñırtı bolor sözündö,
Kıyşıgı bolor közündö,
Kıyabın tapsa oşolor
Kıyraşmak bolor özüñö.
Suroodon ugar dayınıñdı,
Kütünböstön sen catsañ
Bir künü çabar ayılıñdı!
Oşogo moyun berbeske
Ok ötpögön ton kamda,
Ok cetpegen at kamda,
Kızır çalgan, Manasım,
Kıyındın baarı colugar,
Kızır çalgan özüñö

Demin anılan iki han —
Töre Manas, sana
Dökecekleri kini var,
Sözünde eğrilik olur,
Gözünde şaşılık olur,
Güçleri yeterse onlar
Seninle vuruşmak isterler!
Sözünde çarpıklık olur,
Gözünde eğrilik olur,
Fırsatını bulsa onlar
Seninle kıyasıya çarpışmak isterler.
Sora sora öğrenir haberini,
Hazırlıksız yatarsan sen,
Bir gün basar obanı!
Ona boyun eğmemek için
Ok geçmez zırh hazırla,
Ok yetişmez at hazırla,
Hızır'ın dokunduğu Manas'ım,
Çetinlerin hepsi karşına çıkar,
Hızır'ın dokunduğu sana

Kıraandın baarı kez keler!
At semirtip, ık kılgın,
Can coldoştu kırk kılgın,
Ceñdirip tekke kalbagın,
Can coldoşuñ şaylagın!
Azır, Manas, kebimdi uk!
Tilge kelgen adamdı
Tiliñ menen bagındır,
Dinge kirgen adamdı
Diniñ menen bagındır!
Uşundan arı köçköndö
Sarı-Özöndün ayagı,
Ataktuu Talas, çoñ Keñ-Kol
Cerdey kör uşu ceriñdi,
Kütö kör kırgız eliñdi.
Talastı kütüp, çep kılgın!
Törö abañ Koşoy kebi oşol,
Kütüp alsañ Talastı

Şahbazların hepsi rast gelir!
At semirt, tedbirli ol,
Can yoldaşını kırk eyle,
Yenilip boşa düşme,
Can yoldaşını seçip donat!
Şimdi Manas, sözümü dinle!
Dile gelen insanı
Dilinle boyun eğdir,
Dine giren insanı
Dininle boyun eğdir!
Buradan öteye göçtüğünde,
Sarı-Özön'ün ucunda,
Ünlü Talas, büyük Keñ-Kol —
Yurt edin bu yerini,
Gözet Kırgız elini.
Talas'ı koruyup kale kıl!
Töre aban Koşoy'un sözü budur:
Talas'ı gözetip tutarsan,

Dünüyögö çep oşol!
Belesten beykabar adam celbegen,
Bettep duşman ceñbegen,
Öndürün adam çalbagan,
Ördöp adam barbagan,
Konuş kılgın Talastı,
Kan kötörüp biz aldık
Cakıptın uulu Manastı.
Bet alsak coogo çıgarbız,
Berendigin ugarbız
Berenim, Manas, aman bol
Belime tañuu kılarmın.
Belim, Manas, sen mında
Beecinden çatak çır çıksa,
Kakanga çeyin kubarmın,
Kartaygan Koşoy abakeñ
Kabılan Manas özüñdü
Karaan kılıp turarmın.
Ulugumsuñ, belimsiñ,
Taalayluu Manas, aman bol,
Uyadan uçkan kök tınar
Artık tuugan şerimsiñ.
Meder kılıp dem baylap,
Arkaluu Talas ceriñdi,

Dünyaya kaledir o!
Bellerinden habersiz insan aşmamış,
Yüz yüze gelen düşman yenmemiş,
Yamaçlarını insan kolaçan etmemiş,
Yukarısına insan varmamış —
Konak eyle Talas'ı!
Han kaldırıp biz seçtik
Cakıp oğlu Manas'ı.
Yönelirsek düşmana çıkarız,
Yiğitliğini işitiriz.
Yiğidim Manas, esen ol,
Belime destek kılarım seni.
Belimsin Manas, sen burada;
Beecin'den kavga, çatışma çıkarsa,
Kakan'a dek kovalarım,
Kocamış Koşoy amcan,
Kaplan Manas, seni
Kendime dayanak kılıp dururum.
Ulumsun, belimsin,
Talihli Manas, esen ol,
Yuvadan uçmuş gök şahin,
Üstün doğmuş arslanımsın.
Umut edinip güç bağlayıp,
Arkalı Talas yurdunu,

Baana kılam başıma
Kızırluu sendey erimdi.
Keçee, zorduktu kıtay kılganda,
Tobumdu çeçip kırganda,
Topoloñdu salganda,
Tobumdu talap alganda,
Cer caynagan kıtayga
Cetik buzuk baştadım.
Bel baylagan belim cok,
Berenim, sendey erim cok,
Kalıñ curttu kırdırıp,
Anan kiyin kaçkamın.
Arık cürüp semirdim,
Açka cürüp toyundum,

Başıma sığınak kılarım
Hızırlı senin gibi erimi.
Dün, Hıtay zulüm ettiğinde,
Topluluğumu dağıtıp kırdığında,
Kargaşayı saldığında,
Obamı yağmalayıp aldığında,
Yeri kaynayan Hıtay'a
Tam bir başkaldırı başlattım.
Bel bağladığım belim yok,
Yiğidim, senin gibi erim yok,
Kalabalık halkı kırdırıp,
Ondan sonra kaçmıştım.
Arık gezip semirdim,
Aç gezip doyundum,

Cardılıktan bayıdım,
Calgızdıktan köböydüm.
Ceti-Özöndöy kayran cer,
Erdikke salıp cer kıldım,
Ceti-Özöndün kırgızın
Eptep cürüp el kıldım.
Aylansam bolot Aldaga,
Kagılsam bolot kudayga,
Altaydan Manas tabılıp,
Abiyirim mintip cabılıp,
Ölsö Koşoy abañdı
Keñ kazıp körün oyorsuñ,
Kabılan atın soyorsuñ,
Koluñ menen tepkilep,
Abañdı özüñ koyorsuñ!»
Alagar közü çolpondoy
Ay kulagı kalkanday,
Abañ Koşoy karıya
Emi kepti taştadı.
Argasın tappay aydalgan,
Arkaga kolu baylangan,
Kaygılanıp kaygırgan,
Alapayın taba albay,
Noygut curttan ayrılgan
Akbaltay kepti baştadı:
«Badışa, Manas, kabılan!
Acayıp cakşı tüş körsöm
Dünüyögö kelgenim,

Alda Taala kuduret
Aşkere bergen berenim,
Kapa bolup kırılıp,
Kalıñ curt çoguu çabılgan
Kırk üylüü Cakıp, Baltaydın
El calgızı er Manas
Taalayına tabılgan
Mañdayda bargek tınarım,
Bar küyüt ketip içimden
Balam, Manas, oyloçu

Yoksulluktan zenginleştim,
Yalnızlıktan çoğaldım.
Ceti-Özön gibi güzelim yeri
Yiğitliğe vurup yurt kıldım,
Ceti-Özön'ün Kırgız'ını
Uğraşa didine el kıldım.
Allah'a kurban olsam yeridir,
Hüda'ya feda olsam yeridir,
Altay'dan Manas bulunup,
Yüzümün akı böyle korunup,
Ölürse Koşoy abanın
Mezarını geniş kazıp oyarsın,
Kaplanım, atını kesersin,
Elinle toprağını bastırıp,
Abanı kendin gömersin!»
İri gözleri Çolpan yıldızı gibi,
Ay kulağı kalkan gibi,
İhtiyar aban Koşoy
Sözünü şimdi bitirdi.
Çaresini bulamayıp sürülen,
Elleri arkadan bağlanan,
Kaygılanıp kederlenen,
Ne yapacağını bilemeyen,
Noygut halkından ayrılan
Akbaltay söze başladı:
«Padişah Manas, kaplan!
Şaşılası güzel düş gördüm,
Dünyaya geliş muradım,

Kadir Allah Taala'nın
Apaçık verdiği yiğidim,
Kahrolup kırılıp,
Kalabalık halkı topluca vurulan
Kırk evli Cakıp'la Baltay'ın
Elin bir tanesi er Manas,
Talihine bulunan,
Alnımda cevher gibi parlayanım,
Bütün dert gidip içimden —
Oğlum Manas, düşünsene,

Curtumdu oylop turamın!
Aman bolsun - dep tileym,
Arslan Manas çunagım!
Eşikke çıgıp karasam,
El amanın kaalasam
Örttönüp küyüp kaygırdık,
Toptu çeçip, köp kıtay
Ordoluu curttun baarınan
Oyron bolup ayrıldık.
Altaydı kütüp cer kıldık,
Kara kalmak, mancuunu
Kapır da bolso el kıldık.
Toguzga caşıñ kelgende
Kabılan Manas, kulunum
Bir özüñdü dem kıldık.
Ongo caşıñ çıkkıça
Kara kalmak, mancuuga
Çoñ Cindi - dep at koyduk,
Ongo caşıñ kelgende
Kaardı katuu baştadıñ,
Oynop cürgön baldardın
Seksenin kırıp taştadıñ.
On bir caşka kelgende
Koçkulardı koroyttuñ,
On ekige kelgende
Ordo buzup, olco alıp,
Kan içip cürüp katıktıñ
Kara kalmak, mancuuga
Kankor Manas atıktıñ.
On üçkö caşıñ kelgende
Ordo buzup, ok attıñ.
Kanga toyup katıktıñ,

Yurdumu düşünüp duruyorum!
Esen olsun — diye dilerim,
Arslan Manas, afacanım benim!
Kapıya çıkıp baksam,
Elin esenliğini dilesem —
Yanıp tutuşup kederlendik,
Topluluğu dağıtıp, çok Hıtay,
Ordalı yurdun hepsinden
Perişan olup ayrıldık.
Altay'a bakıp yurt kıldık,
Kara Kalmak'ı, Mancu'yu,
Kâfir de olsa, el kıldık.
Yaşın dokuza geldiğinde,
Kaplan Manas, kuzum benim,
Bir seni umut edindik.
Yaşın ona varana dek
Kara Kalmak'a, Mancu'ya
«Çoñ Cindi» diye ad koyduk,
Yaşın ona geldiğinde
Kahrı şiddetle başlattın,
Oynayıp duran çocukların
Seksenini kırıp attın.
On bir yaşına geldiğinde
Azgınları yıldırıp sindirdin,
On ikiye geldiğinde
Orda bozup, ganimet alıp,
Kan içe içe piştin,
Kara Kalmak'a, Mancu'ya
«Hunhar Manas» diye anıldın.
Yaşın on üçe geldiğinde
Orda bozup ok attın.
Kana doyup piştin,

Kaynap catkan kıtayga
Kankor burut atıktıñ.
Teñselip tursañ cekege
Teñelip adam kelgen cok,
Kızıktı çoguu kıldırdıñ,
Kırk eki künü uruşup,

Kaynayıp duran Hıtay'a
«Hunhar Burut» diye anıldın.
Salınıp çıksan teke tek meydana,
Denk olup gelen adam olmadı,
Görülmedik işleri hep birden yaptırdın,
Kırk iki gün vuruşup,

Kıcıldagan kıtayga
Kırk balañdı kırdırdıñ.
Topon suu cetpes Çoñ-Beecin
Tolkup köp kol kaptadı,
Adalga burduñ beyiliñdi,
Kara kalmak, mancuunun
Sandagan kolun kıyratıp
Acırattıñ eliñdi.
Üzülgöndü uladıñ,
Çaçılgandı cınadıñ,
Balam, Manas, özüñdön
Bir buyum surap turamın.
Sagınam Sarı-Kol cerimdi,
Köp esteym noygut elimdi,
Kup tilenem, zor Manas,
Muradıma barayın,
Kup belek kılıp, sen berseñ
Kutubiydi alayın!
Kup aman barsam elime,
Kutmanduu biydin kulunun
Kurgan noygut elime
Kan kötörüp salayın!
Manaska tete uulum - dep,
Baana kılıp alayın.
Adırduu Sarı-Kol cerim bar,
Abiyirdüü noygut elim bar!
Bizdin noygut al curtta
Kara eginden kürüç köp,
Kalayınan kümüş köp,
Boz koyondon tülkü köp,
Bosogo cıygan mülkü köp.
Keleñker çaçpak, keñ sooru
Kelini suluu noygut curt,
Kırmızı köynök, nayça bel
Kızdarı suluu noygut curt.
Arkar ayak, cez bilek,

At külügü noygutta,
Kızıl köynök, nayça bel

Kaynaşan Hıtay'a
Kırk oğlunu kırdırdın.
Tufan suyu erişmez Çoñ-Beecin'i
Dalgalanıp çok asker kapladı,
Helale çevirdin gönlünü,
Kara Kalmak'ın, Mancu'nun
Sayısız askerini kırıp geçirip,
Kurtardın elini.
Kopanı uladın,
Saçılanı topladın,
Oğlum Manas, senden
Bir şey isteyip duruyorum.
Özlerim Sarı-Kol yurdumu,
Çok anarım Noygut elimi,
Candan dilerim, ulu Manas,
Muradıma ereyim,
Güzel bir armağan olarak sen verirsen,
Kutubiy'i alayım!
Sağ esen varırsam elime,
Kutlu beyin yavrusunu,
Garip Noygut elime
Han kaldırıp koyayım!
Manas'a denk oğlum — diyerek,
Kendime dayanak kılayım.
Engebeli Sarı-Kol yurdum var,
Şerefli Noygut elim var!
Bizim Noygut o yurtta;
Kara ekinden pirinci çok,
Kalayından gümüşü çok,
Boz tavşandan tilkisi çok,
Eşiğine yığdığı malı çok.
İpek saç bağlı, geniş sağrılı,
Gelini güzel Noygut yurdu,
Kırmızı gömlekli, ince belli,
Kızları güzel Noygut yurdu.
Arkar ayaklı, tunç bilekli,

Atın küheylanı Noygut'ta,
Kızıl gömlekli, ince belli

Kız suluusu noygutta.
Bizdin noygut curtunda
Kazanday kara börkü bar
Al noyguttun erleri.
Kapır menen busurman
Ne kılam dese erki bar.
Kara maldan töösü köp,
Cön adamdan döösü köp,
Taştuu biyik zoosu köp,
Menin közüm ötköndö,
Uşul noygut curtumdu
Kamay turgan coosu köp.
Meni kıtay karmap alganda
Kıyındap torgo salganda
Cergelüü curtum köp noygut
Cetimdik tartıp boş kalgan,
Elsiz kalgan cerim bar,
Es taba albay tentirep,
Esi ketken elim bar.
Elimdi cıyıp el kılsam,
Cerimdi eelep cer kılsam,
Cergelüü curttu cınasam,
Kabılan kankor özüñö
Kanat bolup turbasam!
Belgilüü cerden beldi taap,
Bek karaan bolçu eldi taap,
Keñ noygutta turganda
Akbaltay attuu daynım bar,
Karaluu kalgan Sarı-Koldo
Malım arbın, balam cok,
Tak altımış zayıbım bar!» -
Akbaltay aytıp ar kıl söz
Uruksat surap toktodu,
Kara neet Cakıptın
Içi küyüp, çok boldu!
«Ketmek bolduñ ceriñe,
Oy, Akbaltay, can dostum,
Karakan atam ölgöndö,
Karakandın san düynö

Kızın güzeli Noygut'ta.
Bizim Noygut yurdunda
Kazan gibi kara kalpağı var
O Noygut'un erlerinin.
Kâfir ile Müslüman'a
Ne dilerse yapmaya gücü var.
Kara maldan devesi çok,
Sıradan insandan devi çok,
Taşlı yüksek kayası çok,
Benim gözüm kapandığında,
Şu Noygut yurdumu
Kuşatacak düşmanı çok.
Beni Hıtay yakaladığında,
Zorlayıp tuzağa attığında,
Yurtlu halkım kalabalık Noygut
Öksüzlük çekip başsız kalmış,
Halksız kalan yerim var,
Aklını toplayamadan başıboş gezen,
Şaşkına dönmüş elim var.
Elimi toplayıp el kılsam,
Yerime sahip çıkıp yurt kılsam,
Yurtlu halkı derlesem,
Kaplan hunhar, sana
Kanat olup durmaz mıyım!
Belli yerden geçit bulup,
Sağlam dayanak olacak halkı bulup,
Geniş Noygut'ta dururken,
Akbaltay adında sanım var,
Yaslı kalan Sarı-Kol'da
Malım boldur, oğlum yok,
Tam altmış karım var!» —
Akbaltay türlü sözler söyleyip,
İzin isteyip sustu,
Kara niyetli Cakıp'ın
İçi yanıp kor oldu!
«Gitmek oldun yurduna,
Ey Akbaltay, can dostum,
Karakan atam öldüğünde,
Karakan'ın sayısız malını

Kara kalmak, köp mancuu	*Kara Kalmak, kalabalık Mancu*
Kamçıga çenep bölgöndö,	*Kamçıyla ölçüp bölüştüğünde,*
Bulanı bulap alganda,	*Serveti yağmalayıp aldığında,*
Buzuktu kalmak salganda	*Kalmak fesat saldığında,*
Karakandın segiz uul	*Karakan'ın sekiz oğlunu —*
Teñibiz calkı, egiz uul	*Kimimiz tek, kimimiz ikiz oğul —*
Azapka çoguu salganda	*Hepimizi birden azaba saldığında,*
Baarısın bölüp alganda	*Hepsini bölüp ayırdığında,*
Kabakka kongon ayıl cok,	*Yamaçta konmuş oba yok,*
Kayda ketken dayın cok,	*Nereye gittiği belli değil,*
Altayga barıp kayrıldık,	*Altay'a varıp sığındık,*
Azaptuu müşkül iş bolup	*Azaplı müşkül iş olup,*
Aga-iniden ayrıldık.	*Kardeşlerden ayrıldık.*
Bapanga ketti başıbız	*Başımız Bapan'a düştü,*
Tentirep-tentip al ketip,	*Başıboş sürüne sürüne o gidip,*
Kıstalıp kıtay kolunan	*Hıtay'ın elinde sıkışıp,*
Kırgın bolduk baarıbız,	*Kırgına uğradık hepimiz,*
Kızırduu curttan ayrılıp,	*Hızırlı yurttan ayrılıp,*
Kudayga cetken zarıbız!	*Feryadımız Hüda'ya ulaştı!*
Kıtayıñ kırgın baştagan,	*Hıtay'ın kırgını başlattı,*
Altımış katın tul ceñeñ	*Altmış kadın dul yengen,*
Ayılımdı karan taştagan.	*Obamı kimsesiz koydu.*
Altayga keldik aydalıp,	*Altay'a geldik sürülüp,*
Aylanı tappay sandalıp.	*Çare bulamayıp sürünerek.*
Arka bolup, men kaldım,	*Arka olup ben kaldım,*
Ata bolup, sen bardıñ.	*Ata olup sen vardın.*
Cetilip alıp Altaydan	*Güçlenip yetişip Altay'dan*
Köçüp beri kayrıldık,	*Göçüp beri döndük,*
Köp curtuñ tüşüp esiñe	*Çok yurdun düşüp aklına —*
Kök calım, Baltay, esen bol,	*Gök yeleli Baltay'ım, esen kal,*
Körünöö senden ayrıldık.	*Göz göre göre senden ayrıldık.*
Telik kuş uçtu tegine,	*Alıcı kuş uçtu aslına,*
Tentigen ketti cerine.	*Başıboş gezen gitti yerine.*
Kulaalı uçtu tegine,	*Çaylak uçtu soyuna,*
Kurama eleñ başında	*Başta karma bir el idin,*
Emi Akbaltay ketti cerine.	*Şimdi Akbaltay gitti yerine.*
Ayılıña cetseñ Akbaltay,	*Obana varınca Akbaltay,*
Añgeme dükön kuray cür,	*Sohbet meclisi kuragör,*

Arslan Manas kök caldın
Al-abal cayın suray cür!
Öödö çıksa öbök bol,
Ölüm ortok Akbaltay,
Ildıyga tüşsö cölök bol,

Arslan Manas gök yelelinin
Halini hatırını soragör!
Yukarı çıkarsa destek ol,
Ölümde ortak Akbaltay,
Aşağı inerse dayanak ol,

Kakanga barsak karaan bol,
Beecinge közdöp col tartsak
Beren Baltay, baraan bol!»
Akbaltay menen bay Cakıp
Aykalışıp körüşüp,
Bolkuldaşıp ıylaşıp,
Moyun etten öbüşüp,
Belekke alıp Kutubiy
Akbaltay ketti eline,
Koşoy kan ketti cerine.
Kuday deşip kep kılıp,
Adam ölör şert kılıp,
Ubadanı bek kılıp,
Ak buuday unun çaynaşıp,
Keleme şarıp karmaşıp,
Kök caldık türü körünüp,
Keñ özöngö kelgende
Üç kandın curtu bölünüp,
Kalgan kırgız kırk üylüü
Bet ala köçtü Talastı,
Meder kılıp oşondo
Cakıptın calgız uulu Manastı.
Sarı-Özön boyloy köçüşüp,
Karduu toonu cakalap,
Kelbersiyt kök cal er Manas
At boroyun sıdırıp,
Sarı-Özön ıldıy kıdırıp.
Salmaktuu cerin Manas kan
Karıga çeyin çukusa
Oşondo altın bar eken,
Bul özöndün boyloru
Anda cerdep turgandar
Kagıştan çıkpas el eken.

Kakan'a varırsak sığınak ol,
Beecin'e doğru yola çıkarsak,
Yiğit Baltay, arkamızda dur!»
Akbaltay ile Bay Cakıp
Kucaklaşıp görüşüp,
Hıçkıra hıçkıra ağlaşıp,
Boyundan öpüşüp,
Kutubiy'i armağan alıp,
Akbaltay gitti eline,
Koşoy Han gitti yerine.
Hüda deyip söz edip,
Ölümüne ant içip,
Vaadi sağlam kılıp,
Ak buğday ununu çiğneyip,
Kelam-ı Şerif'i tutuşup,
Gök yelelilik hâli görünüp,
Geniş vadiye geldiklerinde,
Üç hanın halkı bölünüp,
Kalan kırk evli Kırgız
Talas'a doğru göç etti,
O zaman umut edinip
Cakıp'ın biricik oğlu Manas'ı.
Sarı-Özön boyunca göçüp,
Karlı dağın eteğini dolanıp,
Heybetle salınır gök yeleli er Manas,
Atı dörtnala sürüp,
Sarı-Özön'ü aşağı dolaşıp.
Değerli yerini Manas Han
Dirseğe kadar eşelese,
Orada altın var imiş,
Bu vadinin boyları —
Orada yurt tutup oturanlar
Çatışmadan çıkmaz el imiş.

Bet alışkan coo çıksa,
Belsenişken doo çıksa
Beylebey bul curt kırılıp,
Meenetti tartar cer eken.
Karoolgo çıkçu beli cok,
Kagış bolso kokustan
Sıylıgışçu ceri cok,
Munu Manas caktırbay,
Boylop köçüp kaldı emi.

Karşı duran düşman çıksa,
Bilenip gelen dava çıksa,
Aldırmadan bu halk kırılıp,
Mihnet çekecek yer imiş.
Gözcü çıkacak beli yok,
Ansızın çatışma çıksa,
Sığınılacak yeri yok,
Bunu Manas beğenmeyip,
Boylayıp göçüp gitti işte.

Karasa közgö ilinbeyt,
Bay Cakıptın san kara
Kaysı ekeni bilinbeyt.
Tiktese közgö ilinbeyt,
Kırk üylüünün olco mal
Telingeni bilinbeyt.
Keçee, Manas, Manas bolgondo,
Manas atka kongondo
Ereşen tartıp, er bolup,
Er uulu menen teñ bolup,
Keñ Altayda turganda
Kara kalmak, mancuuga
Kırgındı kıyla salıptır,
Uzun ayak köp malın
Takır tiyip alıptır,
Munu menen kırk üylüü
Cılbay bay bolup kalıptır.
Tuura cagı köp maldın
Ala-Toonun betinde,
Ildıy cagı köp maldın
It-Ölbös çöldün çetinde,
Orto ceri oyulup,
Oyun salıp kee biröö
Müdürülüp soyulup,
Ölgön maldın etine
Börü, tülkü toyunup,
Erender cırgap kılkıldap,
Esen köçüp bılkıldap,
Birdigin berip Manaska

Baksa göze ilişmez,
Bay Cakıp'ın sayısız kara malı
Hangisi olduğu bilinmez.
Dikkatle baksa göze ilişmez,
Kırk evlinin ganimet malından
Hangisinin karıştığı bilinmez.
Dün Manas, Manas olduğunda,
Manas adını aldığında,
Serpilip yiğit olup,
Er oğluyla denk olup,
Geniş Altay'da dururken,
Kara Kalmak'a, Mancu'ya
Hayli kırgın salmıştır,
Uzun ayaklı çok malını
Tümüyle sürüp almıştır,
Bununla kırk evli halk
Yerinden kıpırdamadan zengin olmuştur.
Çok malın bir yanı
Ala-Too'nun yamacında,
Çok malın aşağı yanı
İt-Ölbös çölünün ucunda,
Orta yeri çiğnenip,
Kimileri oyun oynarken
Tökezleyip serilip,
Ölen malın etine
Kurt ile tilki doyunup,
Yiğitler keyifle salınıp,
Esenlikle göçüp ağır ağır ilerleyip,
Birliğini Manas'a verip,

Ölgöndördön kalgandar
Aman cetti Talaska.
Cılgınduu Keñ-Kol, keñ Talas
Catkan eken caykalıp,
Cerdegen adam tunbaybı,
Cer soorusu turbaybı!
Ölkö tüzün karasa -
Tokoyu bar, talı bar
Al tokoydun içinde
Can bütköndün baarı bar.
Baltırkanı bilektey,
Maraldarı oşondo
Mala kaşka inektey!

Ölenlerden geri kalanlar
Sağ esen ulaştı Talas'a.
Ilgınlı Keñ-Kol, geniş Talas
Salınarak uzanıp yatarmış,
Yurt tutan insan huzur bulmaz mı,
Yerin sağrısı değil mi!
Ülkenin düzüne baksa —
Ormanı var, söğüdü var,
O ormanın içinde
Can taşıyanın hepsi var.
Baldırganı bilek gibi,
Maralları orada
Alnı akıtmalı al inek gibi!

Keskeldirik, cılanday,
Oyun salgan kulanı
Tolmoç semiz kunanday.
Cılandarı arkanday,
Alda Taala casagan
Cer caratkan ar kanday.
Calbıragı cargaktay,
Kara kurtu barmaktay,
Çımçıgına karasañ,
Altaydagı ularday.
Çırpıgı bar çınarday,
Çınarları munarday,
Cılgınduu Keñ-Kol, keñ Talas
Ceri sonun ar kanday!
Özönçödön bölünüp,
Ay, canıbar, keñ Talas
Beyişten artık sıyagı!
Tegeregin karasa
Aylangan too çep eken,
Kulak ugup, köz körgön
Körgön cerden bek eken,
Kök cal Koşoy abamdın
Bul aytkanı ep eken!
Bıyak cagın karasa,
Bööt, bööt bel eken,

Kertenkelesi yılan gibi,
Oynayıp koşan kulanı
Tombul semiz tay gibi.
Yılanları urgan gibi,
Allah Taala'nın yarattığı
Yer, türlü türlü yaratılmış.
Yaprağı deri gibi,
Kara kurdu başparmak gibi,
Serçesine bakarsan,
Altay'daki ular gibi.
Fidanı var çınar gibi,
Çınarları kule gibi,
Ilgınlı Keñ-Kol, geniş Talas,
Yeri her bakımdan güzel!
Küçük vadilerden ayrılıp,
Ah, canım güzelim geniş Talas,
Cennetten üstün görünüşü!
Çevresine baksa,
Kuşatan dağ kale imiş,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Her yerden sağlam imiş,
Gök yeleli Koşoy abamın
Bu dediği yerinde imiş!
Bu yanına baksa,
Sıra sıra bel imiş,

Adır-küdür cer eken.
Adırınan, törünön
Arkar ottop kuyulat,
Kuyulgan cerin karasa
Adırdın çöbü suyulat.
Budur-budur toosunan
Bugusu: «Çü» - dep kuyulat,
Budurmaktı karasa
Budurdun çöbü suyulat.
Bıyak cagın karasa
Üç-Koşoydun böksösü,
Munu cerdep turgandın
Bolor beken öktösü.
Tuura cagın karasa
Kara-Buura, Çatkalı
Ay, canıbar, keñ Talas,
Cer soorusu turbaybı,

Engebeli, inişli çıkışlı yer imiş.
Tepesinden, yaylasından
Arkarlar otlayıp dökülür,
Döküldüğü yere baksa,
Tepenin otu seyrelir.
Engebe engebe dağından
Geyiği «çü!» deyince dökülür,
Engebeliğe baksa,
Engebenin otu seyrelir.
Bu yanına baksa,
Üç-Koşoy'un yamacı,
Burayı yurt tutup oturanın
Olur mu hiç eksiği?
Karşı yanına baksa,
Kara-Buura'sı, Çatkal'ı,
Ah, canım güzelim geniş Talas,
Yerin sağrısı değil mi,

Cerdegen adam tunbaybı!
Kalıñ curttar oy tartıp,
Konboguday cer beken,
Kündüzü kımız, tünü kız
Bolboguday cer beken!
Kulan minip, kuş oynop,
Boyloboçu cer beken!
Bagalak salıp, ordo atıp,
Oynobooçu cer beken!
Tañ carılgan kızıkka
Batpagıday can beken,
Er azamat cambaştap,
Catpagıday cer beken!
Erikse elik atışsa
Erikpese Talasta
Erkin oynop catışsa,
Betege menen şıbagı
Bek tabılbayt buları.
Orompoy teep kızıkka
Batpay turgan cer beken,
Ordo kütüp, el cıyıp,

Yurt tutan insan huzur bulmaz mı!
Kalabalık halklar düşünceye dalıp,
Konulmayacak yer mi ki?
Gündüzü kımız, gecesi kız —
Olmayacak yer mi ki!
Kulana binip kuş oynatıp,
Boylanmayacak yer mi ki!
Bagalak kurup, orda atıp,
Oynanmayacak yer mi ki!
Tan atana dek süren cümbüşe
Sığmayacak can mı ki?
Er yiğit yan gelip yaslanıp,
Yatmayacak yer mi ki!
Canı sıkılsa karaca avlasa,
Sıkılmazsa Talas'ta
Özgürce oynayıp yatsalar,
Ayrık otu ile yavşanı —
Kolay kolay bulunmaz bunları.
Orompoy tepip cümbüşe
Sığılmayacak yer mi ki?
Orda kurup, el toplayıp,

Catpay turgan cer beken!
Köykaşkanı köp cıyıp,
Albay turgan cer beken!
Con-conuna karooldu
Salbay turgan cer beken!
Çelişkenge kızıktı
Salbay turgan cer beken!
Ordo kütüp, kan bolup,
Kalbay turgan cer beken!
Taalayına tabılıp,
Cılgınduu Keñ-Kol, keñ Talas
Kırk üylüünün başçısı
Kızır çalgan zor Manas.
Kıyın sultan kan bolup,
Altaydan köçüp kelgende
Keñ Talas buga cay bolup,
Mına oşondo Manastın,
Tört tülügü şay bolup,
Tañ-tamaşa oyunga
Batıp kalgan kezi eken,
Kırktan taman ordonu

Yatılmayacak yer mi ki!
Seçkin yiğitleri çokça toplayıp,
Alınmayacak yer mi ki!
Sırt sırta gözcüleri
Konulmayacak yer mi ki!
Yarışıp çekişene cümbüşü
Kurulmayacak yer mi ki!
Orda tutup, han olup,
Kalınmayacak yer mi ki!
Talihine bulunup,
Ilgınlı Keñ-Kol, geniş Talas,
Kırk evlinin başbuğu,
Hızır'ın dokunduğu ulu Manas.
Yaman sultan, han olup,
Altay'dan göçüp geldiğinde,
Geniş Talas buna yurt olup,
İşte o zaman Manas'ın
Dört tülüğü tamam olup,
Şenlikli eğlenceye, oyuna
Daldığı çağ imiş,
Kırk adımlık orda meydanını

Sarı curtka salışıp,
Atıp kalgan kezi eken!
Ordo salıp kalışıp,
Kısır emdi taylardan
Eki cüzdöp sayışıp,
Kızıktı körsöñ mından kör,
Utkanı soyup alışıp,
Kök sülöösün suusar börk
Irgay berdi zor Manas,
Körgön elge kol artıp,
Cırgay berdi zor Manas
Oyundu oynop, tamaşa
Külgöndü süydü zor Manas,
Asker cıyıp, kol baştap,
Cürgöndü süydü zor Manas!
Keñ Talas konuş cer boldu,
Kelbersigen er boldu.

Sarı yurdun düzüne kurup,
Atıp oynadığı çağ imiş!
Orda oyununu kurup,
Kısır emen taylardan
İkişer yüz ortaya koyup,
Cümbüşü görürsen bundan gör,
Kazanan kesip alıp,
Gök vaşak kürklü sansar kalpağını
Fırlatıp durdu ulu Manas,
Gördüğü halkın omzuna kol atıp,
Sefa sürüp durdu ulu Manas.
Oyunu oynayıp, eğlenip
Gülmeyi sevdi ulu Manas,
Asker toplayıp ordu yönetip
Yürümeyi sevdi ulu Manas!
Geniş Talas konak yeri oldu,
Heybetle salınan er oldu.

Karmaşıp adam barbadı,
Ukuruk kayırar kalbadı.
Kızır çalgan kıraanıñ
Ordo kütüp çoyulup,
Kankoruñdun ordodon
Cetim-miskin toyunup,
Kan Cakıptın san kara
Az bolgondo üyünö
Altımış beeden soyulup,
Taalayluu Manas sultandın
Dañkı ketti dalayga,
Atı uguldu Alayga.
Macilis baştap toy kılıp,
Manas kandın ordogo
Baarı kırgız çogulup,
Kaptaldagı kara arak,
Kan Manastın üyündö
Kalmakça köökör menen bir arak.
Canayakka kuyuşup,
Calpı-cayık sunuşup,
Arak içip alkınıp,
Arslan Manas baş bolup,
Ak şumkarday talpınıp,
Kımız içip kızışıp,
Söök teri ısışıp,

Tutuşmaya kimse varmadı,
Kement çevirecek kimse kalmadı.
Hızır'ın dokunduğu şahbazın,
Orda kurup gerinip,
Hunharının ordasından
Yetim ile yoksul doyunup,
Han Cakıp'ın sayısız kara malından,
En azından evinde
Altmışar kısrak kesilip,
Talihli Manas Sultan'ın
Ünü yayıldı her yana,
Adı duyuldu Alay'a.
Meclis kurup toy edip,
Manas Han'ın ordasına
Bütün Kırgız toplanıp,
Yanda duran kara rakı,
Han Manas'ın evinde
Kalmak usulü köökörde bir rakı.
Koca kâselere doldurup,
Herkese yayarak sunup,
Rakı içip coşup,
Arslan Manas baş olup,
Ak sungur gibi kanatlanıp,
Kımız içip kızışıp,
Kemikleri, teri ısınıp,

Çekeden terin sızışıp,
Dümpüldök oyun salışıp,
Şıldıñ menen kay biröön
Kalp ele sabap alışıp,
Kaynardın kara közündö
Kak çınardın özündö
Törт-Küldün tömön cagında,
Törö bolgon cañıdan
Manas kandın tagında
Cakıp kan salat añgeme,
Cakıptın cayın surasañ -
Tutkundan tuura kutulup,
Talaska kelip konuptur,

Şakağından terini silip,
Gümbürtülü oyun kurup,
Şakayla kimini de
Yalancıktan dövüp,
Kaynağın kara gözünde,
Tam çınarın dibinde,
Tört-Kül'ün aşağı yanında,
Yeni bey olan
Manas Han'ın tahtında,
Cakıp Han sohbet açar,
Cakıp'ın halini sorarsan —
Tutsaklıktan hakkıyla kurtulup,
Talas'a gelip konmuştur,

Bay Cakıp atı cogolup,
Kan Cakıp atka konuptur.
Bakıldık kılıp köp malga,
Kara neet Cakıbıñ
Camanattı boluptur.
Malga kündüü karısın,
Cıygan eken al Cakıp
Kırk üylüünün baarısın.

Bay Cakıp adı yitip,
Han Cakıp adını almıştır.
Çok mala mağrurlanıp,
Kara niyetli Cakıp'ın
Adı kötüye çıkmıştır.
Mala düşkün o ihtiyar,
Toplamış meğer o Cakıp
Kırk evlinin hepsini.

Manastın Akkulanı egin egip Akkulanı satıp alganı 1

Manas'ın ekin ekip Akkula'yı satın alması 1

Bagalak oynop, dañ salıp,
Oynop catkan Manaska
Cakıp kan kirdi çañ salıp:
«Uulum Manas, ölsöñçü!
Örttöy uulum öldü, - dep,
Ömöltö kırıp malımdı
Uşu cerge kömsömçü!
Ketirdiñ dalay alımdı,
Içkilikke cogottuñ
San karaday malımdı.
Ukpay koyduñ sözümdü,
Köp malımdı tügötüp,
Kömmök bolduñ özümdü.
Adırmaktın kulanın

Bagalak oynayıp şamata koparıp,
Oynayıp duran Manas'a
Cakıp Han toz kopararak girdi:
«Oğlum Manas, ölsene!
Ateş gibi oğlum öldü — deyip,
Malımı toptan kırıp,
Şuracığa gömseydim!
Nice gücümü tükettin,
İçkiye yitirdin
Sayısız kara malımı.
Dinlemedin sözümü,
Çok malımı tüketip,
Beni gömmeye kalktın.
Engebelerin kulanını

Tüp nuskada minday tema cok

Asıl nüshada böyle bir başlık yok

Kuubas bolgon ekemin,
Balaluu boldum, - dep, cürsöm
Kuu baş bolgon ekemin.
Arak içpey, taş içkin, Manas!
Azar tümön, köp düynöm
Ay-talaaga sen çaçıp,
Az kelse atañdın kanın
Koşup iç, Manas!

Kovalayamaz olmuşum meğer,
Oğullu oldum — diye gezerken,
Meğer evlatsız baş kalmışım.
Rakı içme, taş iç, Manas!
Binbir tümen çok malımı
Boş bozkıra sen saçıp,
Az gelirse atanın kanını
Katıp iç, Manas!

Zamandaşka çık kıldıñ, Manas,
San karanı miñ kırdıñ, Manas!
Caynagan tümön mal kayda,
Öndürdüü Altay cer kayda?
Kabırgalaş turçu elek
Kara kalmak el kayda, Manas!
Karmap soyduñ beemdi,
Çıgardıñ kapkaydagı keemdi.
Ketirdiñ caman alımdı,
Altayda kütkön san kara
Baygelep saydıñ malımdı,
Ketirdiñ menin alımdı!
Kurbuga malım tolordo
Kubalap soyduñ beemdi,
Çıgarıp iydiñ kapkaydagı keemdi!
Zorduk kılıp malımdı,
Çoñ ketirdiñ alımdı!
Bakırga karmap soyosuñ,
Kirdi kol menen karmagıs
Iymanduu cakşı malımdı.
Balası coktun canı tınç,
Bul Manastın zordugun
Körgönü kelgen ekemin,
Kalıñ maldan ayrılıp,
Ölgönü kelgen ekemin.
Tügöttün, tüptüz külkümdü,
Sarıp kılıp cogottuñ
San kazına mülkümdü!
Munu ukkanda Manas kan
Ak colborstoy çamınıp,
Kara neet Cakıpka
Küdörü üzüp taarınıp,
Kep süylöböy, til aytpay,
Keciri çoguu karmadı,

Akranlara beni gülünç ettin, Manas,
Sayısız kara malı bin kez kırdın, Manas!
Kaynayan tümen mal nerede,
Verimli Altay yurdu nerede?
Yan yana dururduk hani,
Kara Kalmak eli nerede, Manas!
Tutup kestin kısrağımı,
Depreştirdin derinlerdeki derdimi.
Kötü ettin hâlimi,
Altay'da baktığım sayısız kara malı,
Yarış ödülü diye koydun malımı,
Tükettin benim gücümü!
Tepelere malım dolacakken,
Kovalayıp kestin kısrağımı,
Depreştirip çıkardın derinlerdeki derdimi!
Zorbalık ettin malıma,
İyice tükettin gücümü!
Yoksula tutup kesersin
Kirli elle tutulmaz,
İmanlı, güzel malımı.
Oğlu olmayanın canı rahat,
Bu Manas'ın zorbalığını
Görmeye gelmişim meğer,
Kalabalık maldan ayrılıp,
Ölmeye gelmişim meğer.
Söndürdün büsbütün gülüşümü,
Harcayıp yitirdin
Sayısız hazine mülkümü!
Bunu duyunca Manas Han,
Ak kaplan gibi atılıp,
Kara niyetli Cakıp'a
Umudu kesip gücenip,
Söz söylemeden, dil dökmeden,
İnadı hep birden tuttu,

Kaalgaday kaşka tiş,
Kalayıktan başka tiş
Bölö-bölö çaynadı.
Mal kündüü Cakıp atama

Kapı kanadı gibi bembeyaz dişini,
Halkta eşi bulunmaz dişini
Böle böle gıcırdattı.
Mala düşkün Cakıp atamla

Bacañdaşıp neteyin,
Malın berip koluna
Başka cakka keteyin!
Dünüyö kündüü Cakıpka
Tür salışıp neteyin,
Dünüyö, malın cep koysom
Başka cakka keteyin!
Kara neet atama
Kacıldaşıp neteyin,
Kançalık mülkün tügötsöm
Kalk kıdırıp keteyin!
Tögöröktün tört burçun
Tört aylantıp çalbasam,
Mediynanın beş burçun
Beş aylanta barbasam,
Manas bolboy ölöyün.
Saksañdaşıp uruşup,
Salmaktaşıp turguça
Tuubay tuna çögöyün,
Tirüü cürböy düynödön
Bar kayratım çaçayın,
On segiz miñ aalamdı
Kıdırıp cürüp basayın!
Celpiniş, Cet-Kayt cer tübü
Ceti aylanta kıdırıp,
Bel baylagan bel karap,
Belgilüü mıktı şer karap,
Özüm menen teñ bolçu
Karaanı toodoy er karap,
Tegeregi tegizdi,
Alam alsız bolgon soñ
Izdep taap alayın
Özümö teñtuş egizdi.
Bir kişige bilinbey,
Bir adamga körünböy,
Kolun suuga malınıp,
Kol daaratın alınıp:
Butun suuga malınıp,

Çekişip durmak neyime,
Malını eline verip
Başka yana gideyim!
Dünyalığına düşkün Cakıp'la
Surat asışmak neyime,
Dünyalığını, malını yemişsem
Başka yana gideyim!
Kara niyetli atamla
Dırlaşıp durmak neyime,
Ne kadar mülkünü tükettimse,
Halkı dolaşmaya gideyim!
Dünyanın dört bucağını
Dört kez dolanıp gezmezsem,
Medine'nin beş bucağına
Beş kez dolanıp varmazsam,
Manas olmayayım, öleyim.
Hırlaşıp dövüşüp,
Tartışıp durmaktansa,
Doğmamışçasına dibe çökeyim,
Dünyada diri gezmeden,
Var gücümü saçayım,
On sekiz bin âlemi
Dolaşıp gezip aşayım!
Celpiniş, Cet-Kayt — yerin dibini
Yedi kez dolanıp gezip,
Bel bağlanacak bel arayıp,
Belli, yaman arslan arayıp,
Kendimle denk olacak,
Karaltısı dağ gibi er arayıp,
Her yanı düzgün, kusursuzu,
Âlem âciz kaldıktan sonra,
Arayıp bulup alayım
Kendime denk, ikiz gibisini.
Kimseye bildirmeden,
Bir adama görünmeden,
Elini suya daldırıp,
El abdestini alıp,
Ayağını suya daldırıp,

But daaratın alınıp:
«Bet algan caktan col ber!» - dep,
Caratkanga calınıp,
Kaardandı kabılan.
On eki müçöm teñ kıldıñ,
Oo, kuduret, kanteyin
Kapırdı kırar şer kıldıñ.
«Malımdı çaçıp koyduñ», - dep,
Atama mınça kem kıldıñ!
Mal kündüü atam Cakıptın,
Malga toybos baatırdın
Degenine könöyün,
Kulak ugup, köz körgön
Karmaşkan erdin baarının
Aydap kelip maldarın
Atama baarın bereyin!
Çoñ açayın eşigin,
Tolturayın Cakıptın
Kapkaydagı teşigin!
Az gana malım çaçtı, - dep,
Adamdan bölök iş kıldı,
Aybandan bölök küç kıldı.
Kara neet atamdın
Munusuna könöyün,
San kazına, köp dilde,
Tilegeni mal bolso,
Atama cıyıp bereyin.
Kara neet atamdın
Kapasın ugup üç ubak
Kantip karap turayın.
Tulpar cıynap tizdeyin,
Atam menen uyalaş
Segizinin dayını cok,
Kulak ugup, köz körgön
Cerdin cüzün izdeyin!
Altı ay minse arıbas,
Aybandan taap mineyin.
Talıkpagan buudandı,
Ölüm ortok, can birge

Ayak abdestini alıp:
«Yöneldiğim yandan yol ver!» — deyip,
Yaradan'a yalvarıp,
Kükredi kaplan.
On iki uzvumu tamam kıldın,
Ey Kudret, ne edeyim,
Kâfiri kıracak arslan kıldın.
«Malımı saçıp savurdun» — diye,
Atamın önünde bunca eksik kıldın!
Mala düşkün atam Cakıp'ın,
Mala doymaz bahadırın
Dediğine uyayım,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Boğuşan erlerin hepsinin
Mallarını sürüp getirip,
Atama hepsini vereyim!
Ardına dek açayım kapısını,
Doldurayım Cakıp'ın
Nerede bir deliği varsa hepsini!
Azıcık malımı saçtı — diye,
İnsanda olmaz iş yaptı,
Hayvanda olmaz zor kullandı.
Kara niyetli atamın
Bu dediğine uyayım,
Sayısız hazine, çok altın —
Dilediği mal ise,
Atama toplayıp vereyim.
Kara niyetli atamın
Kahrını günde üç öğün dinleyip,
Nasıl bakıp durayım?
Tulpar toplayıp dizeyim,
Atamla bir yuvadan olan
Sekizinden haber yok,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Yeryüzünü arayayım!
Altı ay binilse yorulmaz,
Hayvandan bulup bineyim.
Yorulmak bilmez kübeylanı,
Ölümde ortak, canda bir

Tabayın cakşı tuugandı!» -
Dep, oşontüp, Manas kan
Kaardandı küülönüp,

Kara neet Cakıpka
Çoñ taarınıp süylönüp:
«Koldogonum Kocosan,
Koldoym-koldoym deçü eleñ
Koltugumdan azır al!
Atı Kızır dubanam,
Coldoş bolom deçü eleñ,
Çılbırdan alıp colum çal,
Kırk çilten baştık Şay atam,
Öz atam maga coo boldu,
Özüñ meni koştop al!»
Koñguragan kök calıñ
Kara-Buura, Çatkalda,
Curt oor uykuda catkanda
Kaardanıp taptanıp,
Taalayluu tuugan artık şer
Talastan çıktı attanıp.
Beş-Taş başı Bek-Cayloo,
Bek-Cayloonu aştı ele,
Arı cagı - Ancıyan,
Ancıyandı bastı ele.
Ancıyandın boz talaa,
Boz talaaga barganda
Bet aldınan coluktu
Bir ak sakalçan dubana.
Dubana turup munu aytat:
«Berenimsiñ, erimsiñ,
Mendeden artık tuulgan
Beren kök cal şerimsiñ!
Atıñdın oozun bura tur,
Aldıñkı cayga tura tur!
Altaydan beri köçtü, - dep,
Keleriñdi bilgemin,
Altı şerdin kencesi,
Aldanın süygön mendesi.

Bulayım iyi kardeşi!» —
Deyip, böylece, Manas Han
Hiddetlendi coşarak,

Kara niyetli Cakıp'a
İyice gücenip söylenip:
«Koruyucum Kocosan,
Korurum, korurum derdin,
Koltuğumdan şimdi tut!
Adı Hızır dervişim,
Yoldaş olurum derdin,
Yularımdan tut, yolumu gözle,
Kırk çiltenin başı Şay atam,
Öz atam bana düşman oldu,
Sen kendin bana yoldaş ol!»
Gür sesli gök yeleli,
Kara-Buura'da, Çatkal'da,
Halk ağır uykuda yatarken,
Öfkelenip bilenip,
Talihli doğmuş üstün arslan,
Talas'tan çıktı atlanıp.
Beş-Taş'ın başı Bek-Cayloo,
Bek-Cayloo'yu aştı idi,
Öte yanı — Ancıyan,
Ancıyan'ı geçti idi.
Ancıyan'ın boz kırı,
Boz kıra vardığında,
Karşısına çıkıverdi
Bir ak sakallı derviş.
Derviş durup şunu söyler:
«Yiğidimsin, erimsin,
Kuldan üstün doğmuş,
Yiğit gök yeleli arslanımsın!
Atının başını çevirip dur,
Önündeki yerde bekleyedur!
Altay'dan beri göçtü — diye,
Geleceğini bilmiştim,
Altı arslanın küçüğü,
Allah'ın sevgili kulu.

Artıgınça men karıp
Talaadan küyüp cürgömün!
Sultanımsıñ, belimsiñ,
Caratkan çiygen buyrugu
Aalamdı buzar şerimsiñ.
Tüp atakeñ Tügöl kan,
Tübüñdön Kızır daarıgan.

Ben garip, nicedir
Bozkırda yanıp gezmişim!
Sultanımsın, belimsin,
Yaradan'ın yazdığı buyrukla
Âlemi sarsacak arslanımsın.
Kök atan Tügöl Han,
Soyuna ta kökten Hızır dokunmuş.

Tünöp ötkön ceriñe
Tüptüü mazar ornogon,
Tüp atañdı oluya
Coldoş bolup koldogon.
Arkı atañız Tümön kan,
Tümön kandan Sançı kan,
Sançı kandan Böyön kan,
Böyön kandan Çayan kan,
Çayan kandan Ogoy kan.
Ogoy kaydan oñoydur,
Sarı çiykil baspagan
Cerde bütün kalbagan,
Sayıp Ogoy albagan
Elde bütün kalbagan.
Loptun suusun boylogon,
Beren Ogoy ataña
Bet algan duşman soylogon.
Kılımga cetken atagı,
Kıtaydın çetin çettegen,
Kızıgışkan duşmandı
Kıyratıp atañ örttögön,
Balbansıgan döölördün
Baarın Ogoy cep koygon,
Kıymıldagan kırgızdı
Munu menen kalayık
Ogoy uulu - dep koygon.
Atañ Ogoy barında
Ala-Toonu caylatkan.
Erensigen mıktıga,
Ayzakerden ıktuuga,
Eşiginin aldına

Geceledığin her yere
Köklü mazar kurulmuş,
Kök atanı evliya
Yoldaş olup korumuş.
Uzak atanız Tümön Han,
Tümön Han'dan Sançı Han,
Sançı Han'dan Böyön Han,
Böyön Han'dan Çayan Han,
Çayan Han'dan Ogoy Han.
Ogoy nasıl kolay lokma olsun,
O sarı yağızın basmadığı
Yer kalmamış yeryüzünde,
Ogoy'un mızraklayıp almadığı
El kalmamış hiçbir yerde.
Lop'un suyunu boylamış,
Yiğit Ogoy atana
Karşı yönelen düşman yerde sürünmüş.
Ünü yüzyıla ermiş,
Hıtay'ın sınırını dolanmış,
Kızışıp gelen düşmanı
Atan kırıp geçirip yakmış,
Pehlivanlık taslayan devlerin
Hepsini Ogoy yutmuş,
Kıpırdayan Kırgız'a,
Bu yüzden ahali,
«Ogoy oğlu» deyivermiş.
Atan Ogoy varken,
Ala-Too'da yaylatmış.
Yiğitlik taslayan yamana,
Mızrakçının ustasına,
Kapısının önüne

Cüzdön tulpar baylatkan,
Bet alışa kelgende
Duşmandın şorun kaynatkan.
Mañdaydan karap catpagan,
Baatır Ogoy barında
Surap içip toybogon,
Sugalagın koybogon,
Uşu kırgız curtuñan
Ata bolup saktagan,
Ogoy kandan Bala kan,
Bala kandan Karakan,

Yüzer tulpar bağlatmış,
Karşı karşıya gelindiğinde,
Düşmanın çilesini kaynatmış.
Karşısında kimse dik duramamış,
Bahadır Ogoy varken,
İsteyip içip doymayandan,
Açgözlülükten vazgeçmeyenden,
Şu Kırgız yurdunu o,
Ata olup korumuş.
Ogoy Han'dan Bala Han,
Bala Han'dan Karakan,

Karakan atañ ölgöndö
Kalbastan al curt taragan.
Karakandan segiz uul
Kara kıtay, mancuu curt
Kaltırbay bölüp talagan.
Bay Cakıp barıp Altayga
Casagan buyrup tuulduñ,
Karmap miner buudanıñ
Balam, karaçı kuday kılganın!
Ulamadan ulasam,
Bilgiçterden surasam,
Atañ menen uyalaş
Cok eken segiz tuuganıñ.
Kara neet Cakıptan
Kalgan Manas şer bolduñ.
Serpişşeñ coldoş seksen tört,
Serp salgan cagıñ kızıl ört.
Altayda eneñ tuuganda
Kindigiñ kanı tögüldü,
Azır menin özümö
Şerdik türüñ köründü.
Tiliñdi algan mendeni
Tilge salıp aydaysıñ,
Til albasa duşmandı
Tiginen salıp caylaysıñ.
Tokson toonun urçukka
Bel ekensiñ kulunum,

Karakan atan öldüğünde
O halk kalmayıp dağıldı.
Karakan'dan sekiz oğul —
Kara Kıtay, Mançu halkı
Hiç bırakmadan bölüp yağmaladı.
Bay Cakıp Altay'a varınca
Yaradan buyurdu, doğdun sen,
Tutup bineceğin küheylanı —
Oğlum, bak Tanrı'nın ettiğine!
Bilenlerden izini sürsem,
Bilgelerden sorup öğrensem,
Babanla aynı yuvadan
Yokmuş sekiz kardeşin.
Kara niyetli Cakıp'tan
Kalan Manas, arslan oldun.
Savaşa girsen yoldaşın seksen dört,
Saldırdığın yan kızıl alev.
Altay'da anan doğurduğunda
Göbek kanın döküldü,
Şimdi benim gözüme
Arslanlık halin göründü.
Sözünü dinleyen kulu
Tatlı dille yönetirsin,
Söz dinlemeyen düşmanı
Olduğu yerde devirirsin.
Doksan dağın doruğuna
Belsin, dayanaksın kulunum,

Atı oor Ogoy kök caldın
Artında tukum kalat, - dep,
Añdap bilip cürçü elek,
Sen ekensiñ kulunum!
Sende kalk caylagan too da köp,
öpkö carıp öt alçu
Añdışa turgan coo da köp,
Bel baylagan beliñ köp,
Karatıp alçu eriñ köp.
Aalamga çalış çalışsañ
Bek azaptuu duşmanga
Bet alışıp barışsañ,
Cer ölçöösün alışsañ,
Cekege çıga sayışsañ,
Aykırıp ayza sunganda,

Adı ağır Ogoy bozkurdun
Ardında soyu kalır, diye,
Bilip anlayıp dururduk,
O senmişsin kulunum!
Sende halkın yayladığı dağ da çok,
Ciğer yarıp öd alan,
Pusuda bekleyen düşman da çok,
Bel bağladığın dayanağın çok,
Buyruğuna bakan yiğidin çok.
Âlemle boy ölçüşürsen,
Pek azaplı düşmana
Yüz yüze varıp çatışsan,
Yer ölçüsünü alışsan,
Teke tek çıkıp mızraklaşsan,
Haykırıp mızrak uzattığında,

Bet alışıp turganda,
O, botom, astıñdagı boz atıñ
Beybilçegi bir tutam,
Beçeldik sını bar eken,
Sogonçogu bir tutam,
Toporluk sını bar eken,
Kökül ırgıtıp, baş çaykap,
Şaşkı sını bar eken,
Bakandaşıp sayışsa
Kaçkı sını bar eken.
Col corgoluu kıltıldak,
Altı ay sapar col cürsöñ
Bul atıñ cürböyt bılkıldap.
Cet-Kayt minip col tartsañ,
Cetimiş künü tün katsañ,
Celbes türü bar eken.
Ak asaba tuu bolso,
Aygaylagan çuu bolso,
Kaçkı sını bar eken.
Kayrattuu kuyruk, cal emes,
Karmaşsañ kapa kılbasın.
Kagışka miner mal emes,
Amanat canga küç kelip,

Yüz yüze gelip durduğunda,
Ah yavrum, altındaki boz atın —
Bileği ancak bir tutam,
Çelimsizlik hali varmış,
Topuğu ancak bir tutam,
Hantallık hali varmış,
Perçem savurup baş sallayıp,
Ürkeklik hali varmış,
Göğüs göğüse mızraklaşsa
Kaçaklık hali varmış.
Yolda rahvandır, kıvraktır,
Altı ay sefer yolu gitsen
Bu atın yürümez, sendeler.
Var-dön yoluna binip çıksan,
Yetmiş gün gece yol alsan,
Koşamaz hali varmış.
Ak bayraklı tuğ dikilse,
Haykıran bir gürültü kopsa,
Kaçaklık hali varmış.
Kuyruğu yelesi yürekli değil,
Kapışırsan üzmesin seni.
Savaşa binilecek hayvan değil,
Emanet cana zor gelip,

Añdıgan duşman büt kelip,
Kalıñ kol çıksa carkıldap,
Aykırıp ayza sunganda,
Aygay kulak tundurup,
Bet alışıp turganda,
Eer beldey belesti
Aşpay kalçu mal eken.
Esil canga küç kelse,
Een kalgan boz atıñ
Baspay kalçu mal eken.
Kulagı uzun, özü boş,
Boş caralgan mal eken.
Çıçarı tar çoçkonun
Çabaldık türü bar eken.
Alıska sapar col cürsö,
Aptıgıp baspay kaluçu
Camandık türü bar eken.
Col corgoluu bılkıldak,
Colu bolsun kızıkpa,

Pusudaki düşman hep gelip,
Kalabalık ordu parıldayıp çıksa,
Haykırıp mızrak uzatıldığında,
Naralar kulak sağır edip,
Yüz yüze gelinip durulduğunda,
Eyer beli gibi yokuşu
Aşamayan hayvanmış.
Aziz cana güç gelse,
Yapayalnız kalan boz atın
Yürümez olan hayvanmış.
Kulağı uzun, kendisi gevşek,
Gevşek yaratılmış hayvanmış.
Sağrısı dar domuzun
Cılızlık hali varmış onda.
Uzağa sefer yolu gitse,
Soluyup yürüyemez kalan
Kötülük hali varmış onda.
Yolda rahvandır, oynaktır,
Rahvanına imrenme sen,

Colukkan coogo barganda,
Koltuk, başı bılkıldap,
Bolboy berçü mal eken.
Üstündögü özüñdü
Armanduu kılıp taptakır
Kordoy berçü mal eken.
Degeniñe könömün,
Aytıp turgan uşu çal
Aman bolsoñ, kök calım,
Ata bolup beremin!
Aytkanım cakşı bilip al,
Arslandıgıñ çın bolso
Arslanım uulum, tilimdi al!
Mından arı bastırsak
Baabedin degen mazar bar,
Bilgiç aytat, er da aytat
Baabedin atam beli, - dep,
Adam ata, Obo ene
Koşuluşup uşunda

Karşına çıkan düşmana varınca,
Koltuğu, başı sallanıp,
Yaramaz olan hayvanmış.
Üstündeki seni bile
Büsbütün hasrette koyup
Hor düşüren hayvanmış.
Dediğine uyarım ben,
Söyleyip duran bu ihtiyar —
Sağ olursan bozkurdum,
Sana ata olurum ben!
Dediğimi iyi belle,
Arslanlığın gerçekse,
Arslanım oğlum, sözümü tut!
Buradan öteye sürersek
Baabedin denen bir mezar var,
Bilge söyler, er de söyler,
Baabedin atamın beli, diye,
Âdem ata, Havva ana
Burada birbirine kavuşup

Oyun salgan ceri, - dep,
Tañ-tamaşa, kızık söz,
Akılga artık batalı.
Barıp körsöñ Boz-Talaa,
Kün mezgili altı ayga
Balam, Manas, tilimdi al,
Koş kuraşıp catalı!
At semirip ık bolsun,
Altı ayga mezgil tolguça
Er semirip nık bolsun!
Ak-Talaa betin caylaylı,
Aştıktı mıktap aydaylı!
Toluktap azık alalı,
Ketmendep cerin açalık,
Koçuştap tukum çaçalık!
Eren kelet, şer kelet
Emi, Manas, kebimdi uk,
Tilegeniñ teñ kelet.
Tilimdi al, kulunum,
Amız kılba, ar kılba
Boz-Talaanı caylaylık,
Kara kıldı kak carıp,
Kabılan, Manas, kebimdi uk,

Oyun kurdukları yer, diye,
Şaşırtıcı, ilginç bir söz,
Akıl almaz, dua alalım.
Varıp görsen Boz-Talaa'yı,
Gün mevsimi altı ay boyu —
Oğlum Manas, sözümü tut,
Sabanı kurup kalalım!
At semirip kıvama gelsin,
Altı aylık süre doluncaya dek
Er semirip pek olsun!
Ak-Talaa yüzünü yaylayalım,
Ekini adamakıllı ekelim!
Azığımızı bol bol alalım,
Çapalayıp yerini açalım,
Avuç avuç tohum saçalım!
Eren gelir, arslan gelir,
İmdi Manas, sözümü dinle,
Dilediğin denk gelir.
Sözümü tut, kulunum,
İnat etme, ar eyleme,
Boz-Talaa'yı yaylayalım,
Kara kılı ortadan yarıp —
Kaplan Manas, sözümü dinle,

Ortok aştık aydaylık!
Aştık bışaar altı ayda,
Oşol aştık bışkıça
Boz-Talaanı caylaylık!»
Abışka aytkan al kepke,
Arslan Manas kubandı:
«Ketmendep cerdi oyoyun,
Keñ-kesiri toyoyun!
Ayza imerip, top buzdum,
Köñülün küldöy şay kıldım.
Kara neet atama
Kara kalmak, mancuunu
Çaap berip taptakır
San karasın köböytüp,
Türülgön kıyın bay kıldım,

Ortak ekin ekelim!
Ekin altı ayda olgunlaşır,
O ekin olgunlaşıncaya dek
Boz-Talaa'yı yaylayalım!»
İhtiyarın söylediği bu söze
Arslan Manas sevindi:
«Çapayla yeri oyayım,
Bol bol, genişçe doyayım!
Mızrak çevirip topluluk bozdum,
Gönlünü gül gibi şen ettim.
Kara niyetli babama —
Kara Kalmuk'u, Mançu'yu
Basıp yağmalayıp büsbütün
Sayısız davarını çoğaltıp,
Onu görülmedik zengin ettim,

Kana, atam Cakıp körgönü!
Dünüyö cıyıp, mal kütüp,
Ne muraska ceteyin,
Andan körö men emi,
Aştıkçı bolup keteyin.
Karıya tilin alayın,
Uşu turgan Boz-Talaa
Ortok egin salayın».
Oşo körgön çal menen,
Kayıptan çıkkan can menen,
Ubadanı bek kılıp,
Kuday degen kep kılıp,
Çın ubada bek kılıp,
Boz-Talaanı cayladı,
Kök calıñ aştık aydadı.
Tügöngön toonun urçuktan,
Köz cetpegen talaadan,
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü-cumguça,
İçke colun tötölöp,
Alıp keldi oşo çal
Eki ögüzdü cetelep.
Şamıyanı şaylaluu,
Colugup turgan oşo çal
Koş cetelep kalganı.
Manas kan buursun karmadı.
Cerdin betin açtı ele,

Hani, babam Cakıp gördü mü bunu!
Dünyalık toplayıp mal güdüp,
Hangi mirasa ereyim,
Ondan ise ben şimdi
Ekinci olup gideyim.
İhtiyarın sözünü tutayım,
Şu duran Boz-Talaa'ya
Ortak ekin ekeyim».
O gördüğü ihtiyarla,
Gaipten çıkan o canla,
Vaadi pek sağlam kılıp,
Tanrı adına söz edip,
Gerçek vaadi pekiştirip,
Boz-Talaa'yı yayladı,
Bozkurdun ekin ekti.
Dağın bittiği doruktan,
Göz yetmeyen ovadan,
Şöyle böyle deyinceye dek,
Göz açıp kapayıncaya dek,
İnce yoldan kestirip,
Alıp geldi o ihtiyar
İki öküzü yedeğinde.
Şamiyanesi kurulu,
Karşısına çıkan o ihtiyar
Çifti yedeğine almıştı.
Manas han sabanı tuttu.
Yerin yüzünü açtı,

Koçuştap tukum çaçtı ele.
Ortoktoşup dan aydap,
Köñüldü kök cal bastı ele.
Çaldın tilin bala alıp,
Kabılan Manas kankoruñ
Balalıktı taştadı,
İçine akıl tolgonu,
Aydap kelgen eki ögüz
Közdön kayım bolgonu.
Ay-talaada atası,
Abışka boldu korgonu.

Avuç avuç tohum saçtı.
Ortaklaşıp tahıl ekip,
Bozkurt gönlünü yatıştırdı.
İhtiyarın sözünü çocuk tutup,
Kaplan Manas, hunharın,
Çocukluğu bıraktı,
İçine akıl doldu,
Sürüp getirilen iki öküz
Gözden kayboluverdi.
Issız ovada atası,
İhtiyar oldu koruyanı.

Çıkanaktap uyku alıp,
Çırım etip tınç alıp,
Cambaştap candı tındırsa,
Catıp uyku kandırsa,
Uykudan çoçup oygonup,
Oñ cagına tolgonup,
Karıyanı karasa
Kızarıp buuday toluptur,
Beren kalgan ak buuday
Çoñdugu toodoy boluptur.
Atı oluya carıktık,
Manas uktap turguça
Belen kılıp koyuptur.
Añ-tañ kaldı zor Manas,
Tañ kalıp, moynun burdu ele.
«Tamaşa uşu boldu», - dep,
Taalayluu tuugan kök calıñ
Añ-tañ kalıp turdu ele.
Abışka aytat bir sözdü,
Akılga salat kir sözdü:
«Ooy, balam, Manas kebimdi uk,
Şer ekeniñ bilgemin,
Altaydan beri köçköndö
Keziksem - dep cürgömün.
Kıyşık işiñ oñdodum,
Kızır çalgan kıraanım,
Özüñö coldoş bolgomun.
Ortok aştık salıştık,
Altı ay, ceti ay bolguça
Coldoş bolup kalıştık.
Mından arı Manasım,

Dirseğine yaslanıp uyku alıp,
Şekerleme yapıp dinlenip,
Yan gelip canını dinlendirse,
Yatıp uykusunu alsa,
Uykudan irkilip uyanıp,
Sağ yanına dönüp,
İhtiyara bakınca —
Buğday kızarıp dolmuş,
Görkemle duran ak buğday
Büyüklüğü dağ gibi olmuş.
Adı evliya, o mübarek,
Manas uyuyup kalkıncaya dek
Hazır edivermişti.
Şaşakaldı ulu Manas,
Hayret edip boynunu çevirdi.
«Asıl temaşa bu oldu» diye,
Talihli doğan bozkurdun
Şaşkın şaşkın durakaldı.
İhtiyar söyler bir sözü,
Akla koyar derin sözü:
«Ey oğlum Manas, sözümü dinle,
Arslan olduğunu bilmiştim,
Altay'dan beri göçtüğünde
Rastlasam diye dolaşırdım.
Eğri işini düzelttim,
Hızır değmiş şahbazım,
Sana yoldaş olmuştum.
Ortak ekin ektik,
Altı ay, yedi ay oluncaya dek
Yoldaş olup kaldık.
Bundan böyle Manas'ım,

Kabılan bolgun, şer bolgun,
Kazına mülküñ teñ bolsun,
Kastaşkan cooñ kem bolsun,
On eki müçöñ teñ bolsun!
Berenimsiñ, belimsiñ,
Meder kılgan şerimsiñ!
Çın busurman din ıslam,

Kaplan ol, arslan ol,
Hazinen mülkün denk olsun,
Kasteden düşmanın eksik olsun,
On iki azan denk olsun!
Yiğidimsin, dayanağımsın,
Umut bağladığım arslanımsın!
Gerçek Müslüman, dini İslam,

Çın sıyıngan erimsiñ.
Kabarıñ bilip cürgömün,
Kayran kök cal kelse, - dep,
Seni küyüp cürgömün!
Coluguşup boz bolduk,
Kızır çalgan kıraanım,
Kıyamattık dos bolduk.
Ak buuday unun çaynaştık,
Arslan - dep at koydu,
Sen ekööbüz birigip,
Ortok egin aydaştık.
Cattık cakın irgeleş,
Canıbız boldu birgeleş.
Buudaydan dan albaymın,
Bügün körgön erteñ cok,
Uşunday bolot düynö şok!
Bul alakçı düynögö
Ölsöm közüm salbaymın!
Kalayıkka darımın,
Bilegi coon baatırmın,
Azgan-tozgon baykuşka
Artıkçasın cakınmın.
Baabedin ata közümün,
Bar candardı toyguzgan
Baabedindin özümün.
Şerdigiñ kaalap bilgemin,
Bar zayır akı çeke ter
Taalayluu atın tapsın, - dep,
Balam, Manas, kebimdi uk,
Kazatker atın tapsın, - dep,
Ay-talaaga kongomun.
Bul talaanı cayladım,
Buudan kan atın tapsın, - dep,
Balam, Manas, kebimdi uk,
Seni menen dos bolup,

Ortok aştık aydadım.
Dıykançının sözümün,
Abışka bolup kubulgan

İçten sığındığım erimsin.
Haberini bilip dururdum,
Kahraman bozkurt gelse, diye,
Senin için yanıp dururdum!
Buluşup bir olduk,
Hızır değmiş şahbazım,
Kıyamete dek dost olduk.
Ak buğday ununu çiğneştik,
Arslan diye ad kondu,
Sen ve ben birleşip
Ortak ekin ektik.
Yakın yattık, eşik komşusu,
Canımız oldu bir arada.
Buğdaydan tane almam ben,
Bugün görülen yarın yok,
Böyledir işte şu yaman dünya!
Bu aldatıcı dünyaya
Ölsem de göz koymam ben!
Halka devayım ben,
Bileği kalın bahadırım,
Yolunu yitirmiş çaresize
Herkesten daha yakınım.
Baabedin atanın gözüyüm,
Bütün canları doyuran
Baabedin'in kendisiyim.
Arslanlığını dileyip bildim,
Apaçık hakkı, alın teri —
Talihli atını bulsun, diye,
Oğlum Manas, sözümü dinle,
Gazaya yarar atını bulsun, diye,
Issız ovaya kondum ben.
Bu ovayı yayladım,
Küheylan han atını bulsun, diye,
Oğlum Manas, sözümü dinle,
Seninle dost olup,

Ortak ekin ektim ben.
Çiftçiliğin sözüyüm ben,
İhtiyar kılığına bürünen

Babadıykan özümün.
Kayıp çaldan kep ugup,
Katuu coodon kutulup,
Kankorum kelet, - dep ugup,
Murunku çaldan kep ugup,
Buzuk kalmak duşmandan
Buudan Manas, kabılan
Kutulup kelet - dep ugup,
Atayılap cürgömün,
Ayda, Manas, kulunum,
Atsızıñdı bilgemin!
Kakançın curtu katılsa,
Manas kantip cüröt, - dep,
Kapa bolup cürgömün.
Berenim saga dos bolup.
Azgırıp aştık aydadım,
Bul azgırgan sebebim -
Astımdagı tulpardı
Adalga satıp minsin, - dep,
Uşu cagın kamdadım.
Babadıykan men bolom.
Buudayıñdı özüñ al,
Togolok buuday albaymın,
Balam, muradıña cetip kal.
Baarı candı toyguzgan
Babadıykan atañmın,
Ay-talaada kezigip,
Dos bolgonu catamın.
Keleriñ eçak bilgemin,
Kelbersigen er Manas,
Bir tuşoosun çeçsem, - dep,
Oşonu surap cürgömün.
Cer tolgon uşu buudayga,
Şer ekeniñ dagı çın
Manasım, aylana berseñ kudayga.
Beker Manas emessiñ,
«Şer» - dep, Aldam at koyup,
Aalamga atıñ taratkan.
Kagışka minseñ Akkula -

Babadıykan'ın ta kendisiyim.
Gaip ihtiyardan söz duyup,
Çetin düşmandan kurtulup,
Hunharım gelir, diye duyup,
Önceki ihtiyardan söz duyup,
Bozguncu Kalmuk düşmandan
Küheylan Manas, kaplanım,
Kurtulup gelir, diye duyup,
Bile bile yollara düştüm,
Haydi Manas, kulunum,
Atsız olduğunu bilmiştim!
Kakançın halkı saldırsa,
Manas nasıl eder, diye,
Kaygılanıp dururdum.
Yiğidim, sana dost olup,
Kandırıp ekin ektirdim,
Bu kandırmamın sebebi:
Bineceği tulparı
Helalinden satın alıp binsin, diye,
Bu yanını hazırladım.
Babadıykan benim işte.
Buğdayını kendin al,
Bir yuvarlak buğday bile almam,
Oğlum, muradına eriver.
Bütün canları doyuran
Babadıykan atanım ben,
Issız ovada rastlaşıp
Dost olmak için buradayım.
Geleceğini çoktan bilmiştim,
Heybetle salınan er Manas,
Bir köstegini çözsem, diye,
Onu dileyip dururdum.
Yeri dolduran bu buğdaya —
Arslan olduğun da gerçek,
Manas'ım, dön dur hep Tanrı'ya.
Boşuna Manas değilsin,
«Arslan» diye Allah'ım ad koyup
Âleme adını yaymıştır.
Savaşa binersen Akkula —

Anık tulpar mal oşol,
Alda Taala bir kuday
Ilayıktap caratkan.
Kakançındın Beecinge
Tuulbastan altı cıl
Şer atagıñ çiyilgen.
Altı şerdin kencesi,
Atın Babadıykan tabat, - dep,
Bul atagıñ baatır ay,
Kança cıl murun bilingen.
Bilerim menen kulunum,
Uşu turgan Ak-Talaa
Altı cıl tozup cürgömün.
Kızıldagan buudaydan
Kıl berbey ceke alıñız,
Babadıykan karıyañ
Baykap aytat bir sözdü
Kulagıña salıñız.
Köönö-Turpan betinde,
Kargış ketken Barbardın
Kün batış cakı çetinde,
Lob darıya boyunda,
Köz cetpegen suusuz çöl,
Salıngan tömön boyunda,
Kurkuldagan kuzgun cok,
Sayılgan çöldün uçunda,
Kayıbınan kabılgan,
Noyguttun kanı Karaça,
Erkegi cok, kızı arbın,
Kuday süyüp buyurup,
Tak oşogo tabılgan.
Kulan kuup toktotkon,
Kayıptan kelgen kuu baytal
Işi küldöy cönöptür,
Karaçanın san cılkı,
San cılkının içinde
Tañga cuuk töröptür.
Çaranası kete elek,

Gerçek tulpar hayvan odur,
Allah Taala bir Tanrı
Sana lâyık yaratmıştır.
Kakançın'ın Beecin'inde
Doğmadan altı yıl önce
Arslan ünün yazılmıştı.
Altı arslanın küçüğü,
Atını Babadıykan bulur, diye,
Bu ünün, ey bahadır,
Nice yıl önce bilinmişti.
Bunu bildiğimden kulunum,
Şu duran Ak-Talaa'da
Altı yıl bekleyip durdum.
Kızaran buğdaydan
Kıl kadar vermeden yalnız alınız,
Babadıykan ihtiyarınız
Düşünüp söyler bir sözü,
Kulağınıza koyunuz.
Köönö-Turpan yüzünde,
Lânet olası Barbar'ın
Gün batısı yanındaki ucunda,
Lob ırmağı boyunda,
Göz yetmeyen susuz çöl —
Aşağı uzanan boyunda,
Gaklayan kuzgun bile yok,
Uzanan çölün ucunda,
Gaipten rast gelen,
Noygut'un hanı Karaça,
Oğlu yok, kızı çoktur,
Tanrı sevip buyurup,
Tam da ona nasip olmuş.
Kulan kovup durduran,
Gaipten gelen boz kısrak —
İşi gül gibi yürümüş,
Karaça'nın sayısız yılkısı,
Sayısız yılkının içinde
Tan'a yakın doğurmuş.
Doğum ıslaklığı gitmeden,

Tuuganda cerge catpaptır.
Enesinin üstünön
Karap tursa Karaça,
Tak miñ katar attaptır.

Doğduğunda yere yatmamış.
Anasının üstünden,
Karaça bakıp dururken,
Tam bin sıra atlamış.

Atka sınçı, közü açık,
Bilgiçtin baarı sınaptır.
Bul kulanın eesi cok,
Eesi çıksa meesi cok.
Degen sözgö könüñüz,
Munun eesin taap beriñiz.
Eesin taap berbeseñ,
Uşu turgan kula tay
Sarañdıgıñ bilbesin,
Tañda makşar künündö
Kara eşek kıla cürbösün.
Bul canıbar kula tay
Tulpardıgı bir dalay,
Cal-kuyrugu çok eken,
Tegerek tuyak cılkıda,
Kıl kuyruktuu tulparda
Kıyını mınday cok eken.
Altı ay minip col cürsö,
Arıbas sını bar eken.
Altımış asıy bolguça,
Karıbas sını bar eken.
Çu dese canga cetkirbes,
Kuyunduk sını körünöt.
Kökürögü coon, iyini içke,
Kıyındık sını körünöt.
Tuş-tuşunan karadık,
Tulparlık sını köründü.
Can-canınan karasak,
Kara bayır kazanat.
Taalayluuga tabılçu,
Datı kelgen adamga.
Munu mingen azamat
Kubanıçıñdı bolturat,
Munu cakşı baksañız,

At sınçısı, gözü açık,
Bilgelerin hepsi sınamış.
Bu kulanın sahibi yok,
Sahip çıkanın aklı yok.
Denen söze uyunuz,
Bunun sahibini bulup veriniz.
Sahibini bulup vermezsen,
Şu duran kula tay
Cimriliğini bilmesin,
Tanda mahşer gününde
Seni kara eşek etmesin.
Bu mübarek kula tay —
Tulparlığı pek çoktur,
Yelesi kuyruğu kor gibiymiş,
Yuvarlak tırnaklı yılkıda,
Kıl kuyruklu tulparda
Böylesine yamanı yokmuş.
Altı ay binip yol gitse,
Yorulmaz hali varmış.
Altmış asıy oluncaya dek
Kocamaz hali varmış.
Deh dese kimseyi yetiştirmez,
Kasırgalık hali görünür.
Göğsü kalın, omzu ince,
Yamanlık hali görünür.
Her yanından baktık,
Tulparlık hali göründü.
Yan yanından baksak,
Kara bayır kazanattır.
Talihliye nasip olur,
Dileği kabul olmuş adama.
Buna binen yiğidi
Sevincine erdirir,
Bunu iyi beslerseniz,

Akırı bir kün Karaça
Kursagıñdı tolturat.
Kıl kuyrugun çart tüyüp,
Uşu turgan kula tay
Kırgınga miner mal eken.
Karıpçıdan cabuu caap,
Kazatka miner mal eken.
Aygay uksa şaşpagan,

Sonunda bir gün, Karaça,
Karnını doyurur.
Kıl kuyruğunu sımsıkı düğümleyip,
Şu duran kula tay
Kırgına binilir hayvanmış.
Zırh üstünden çul örtüp,
Gazaya binilir hayvanmış.
Nara duysa şaşmayan,

Aydın karañgısında
Bir izin kata baspagan.
Çuu ukkanda bölüngön,
Tulparlık sını körüngön.
Aman bolso kula tay,
Arkaluu tulpar at bolor,
Aman cürsö uşunu
Suragan kişi cat bolor.
Ketmen tuyak, keñ sooru
Kenen cerdin buudanı,
Kerişke miner mal eken.
Berbeymin, - dep, çır kılıp,
Beycayga salıp ötpöñüz.
Beker berbeym, - dey berip,
Beren eken kula tay,
Köp ömürün kespeñiz.
Başına okto katıñız,
Bagın bilgen adamga
Bagın açıp satıñız.
Başka cılkı turbaybı,
Kazatka miner eesi cok,
Kıl-kuyrugun çubaltıp,
Cürüçü cılkı turbaybı.
Kızıl kanduu kırgınga
Minüüçü cılkı turbaybı.
Cer carılıp körünbös,
Çañga miner cılkı eken.
Cer mayışkan çoñ soguş,
Kanga miner cılkı eken.
Korcoktotup cabuulap,

Ayın karanlığında
Bir izini yanlış basmayan.
Çığlık duyunca öne sıyrılan,
Tulparlık hali görünen.
Sağ olursa kula tay
Güçlü sırtlı tulpar at olur,
Sağ gezerse bunu
İsteyen kişi yad olur.
Çapa tırnaklı, geniş sağrılı,
Engin yerin küheylanı,
Cenge binilir hayvanmış.
Vermem, deyip kavga çıkarıp,
Boş yere direnip durmayınız.
Bedava vermem, deyip durup —
Yiğitmiş kula tay,
Uzun ömrünü kesmeyiniz.
Başına süslü başlık takınız,
Bahtını bilen adama
Bahtını açıp satınız.
Başka yılkı durmaz mı,
Gazaya binecek sahibi yok,
Kıl kuyruğunu uzatıp
Gezip duran yılkı durmaz mı.
Kızıl kanlı kırgına
Binilecek yılkı durmaz mı.
Yer yarılıp görünmez —
Toza binilir yılkıymış.
Yeri ezen büyük savaş —
Kana binilir yılkıymış.
Şakırdatıp çul vurup,

Örtkö miner mal eken.
Balbandar turup salışıp,
Baş kesilip, kan ketçü,
Çetke miner mal eken.
Kızıl ayza, kılıçka
Kınap miner mal eken,
Aylap-cıldap soguşka,
Sınap miner mal eken.
Bul canıbar Kula tay
Baytal beenin kulunu,
Kara cılkı duldulu,
Kıl kuyruktun kımbatı,

Ateşe binilir hayvanmış.
Pehlivanlar kalkıp kapışıp,
Baş kesilip kan akan —
En öne binilir hayvanmış.
Kızıl mızrağa, kılıca
Kuşanıp binilir hayvanmış,
Aylarca yıllarca savaşa
Sınayıp binilir hayvanmış.
Bu mübarek Kula tay —
Genç kısrağın kulunu,
Kara yılkının düldülü,
Kıl kuyrukluların kıymetlisi,

Kıyla cılkı tulparı.
Tuyaktarı köp sonun,
Et çıgargan çaraday,
Soorusu bölök bölünüp,
Erkin catkan talaaday.
Kaşka tişin karasañ,
Somdop, çaap, taptagan
Ustalardın bolottoy,
Çatkayagı keñ eken,
Tabılgıluu kolottoy.
Tulpar eken oolugat,
Kırk arkan boyu zındanga
Azır salıp salsañ da
Taalayluu erge colugat».
Karaçaga oşondo
Kança sınçı munu aytkan:
«Cılkıga koşup koyboñuz,
Eesin taap berbesten,
Böödösünön soyboñuz.
Baktuu erge colugat,
Bagın baylap koyboñuz.
Başına okto katıñız,
Barkın bilgen kök calga
Koluñuz menen tartıñız.
Degen sözgö könüñüz,
Eesin taap beriñiz.

Nice yılkının tulparı.
Tırnakları pek güzeldir,
Et konan çanak gibi,
Sağrısı ayrıca bölünüp,
Özgür uzanan ova gibi.
Ön dişine bakarsan —
Dövüp yontup tavlanmış
Ustaların çeliği gibi,
Apışarası genişmiş,
Tabılgılı koyak gibi.
Tulparmış, coşup taşar,
Kırk urgan boyu zindana
Şimdi atıp koysan da
Talihli ere kavuşur».
Karaça'ya o zaman
Nice sınçı bunu demiş:
«Yılkıya katıvermeyiniz,
Sahibini bulup vermeden
Boş yere kesmeyiniz.
Bahtlı ere kavuşur,
Bahtını bağlamayınız.
Başına süslü başlık takınız,
Değerini bilen bozkurda
Kendi elinizle sununuz.
Denen söze uyunuz,
Sahibini bulup veriniz.

Asıyga caşı tolgondo	*Yaşı asıya dolunca*
Abaylap kapa tartıñız,	*Dikkat edip özenle sununuz,*
Oşondo kayıp bolot atıñız!	*Yoksa gaip olur atınız!*
Tilegine cetüüçü,	*Dileğine erecek olan,*
Cılkıñdı talak bir kılıp,	*Yılkını büsbütün bırakıp*
Eesin izdep ketüüçü.	*Sahibini arayıp gidecektir.*
Tilimdi alsañ, Karaça,	*Sözümü tutarsan Karaça,*
Kula taydın başına	*Kula tayın başına*
Okto katıñız,	*Süslü başlık takınız,*
Izdep barıp eesin,	*Arayıp bulup sahibini,*
Aldına tartuu tartıñız.	*Önüne armağan olarak sununuz.*
Beyle, uşu sözümdü,	*Belle şu sözümü,*
Beker kuyruk, cal emes,	*Boşuna kuyruk yele değildir,*
Moynuna çılbır salıñız,	*Boynuna yular takınız,*
At arıtıp, col çalıp,	*At yorup yol gözleyip,*
It agıtıp, kuş salıp,	*İt salıp kuş uçurup,*
Bolcolduu eesin tabıñız,	*Yazgılı sahibini bulunuz,*
Tartuusuna dalay mülk	*Karşılığında nice mülkü*
Taymanbastan alıñız.	*Çekinmeden alınız.*
Kup tıñda menin sözümdü,	*İyi dinle benim sözümü,*
Kup tartuu kılsañ kula tay,	*Kula tayı hoşça armağan edersen,*
Kutman bolot özüñö.	*Kendine kutlu olur.*
Sanaañ menen bolturat,	*Gönlünce oldurur her şeyi,*
Aman bolso kula tay	*Sağ olursa kula tay*
Sandıgıñdın baarısın	*Sandığının hepsini*
Sarı altınga tolturat,	*Sarı altınla doldurur,*
Köönüñ menen bolturat,	*Dilediğince oldurur,*
Aman bolso kula tay	*Sağ olursa kula tay*
Kömürköyüñ baarısın	*Bütün kasalarını*
Köp altınga tolturat.	*Bol altınla doldurur.*
Tuura tulpar kula tay	*Gerçek tulpardır kula tay,*
Kuyundugu bar eken.	*Kasırgalığı varmış.*
Tük adamga toktobos,	*Hiçbir insana durmaz,*
Kıyındıgı bar eken.	*Yamanlığı varmış.*
Muradına kula tay	*Muradına kula tay*
Cetçü sını bar eken.	*Erecek hali varmış.*
Eesin taap tübündö	*Sonunda sahibini bulup*
Kelçü sını bar eken.	*Gelecek hali varmış.*

Bu kula tay karandın
Eesi koşo tuulgan,
Eesin tapsa kula tay
Aalamga salat çuulgan.
Bul kula tay soyulgur -
Bel baylagan beldiki,
Mendeden artık tuulgan,
Meder bolçu şerdiki.
Degen sözgö könüñüz,
Kapa bolboy tulpardın
Eesin taap beriñiz.
Bagıp cürgön kokustan,
Kula tay sizge mülk emes,
Belgilüü tulpar karandı
Mende miner cılkı emes.
Kagışka miner döösü bar,
Karan kalgan kula tay
Kütüp cürgön eesi bar».
Karaça kanga munu aytıp,
Sınçı ayılına ketiptir.

Bu kula tay yağızın
Sahibi birlikte doğmuş,
Sahibini bulsa kula tay
Âleme ün salar.
Bu kula tay, hınzır —
Bel bağlanan dayanağındır,
Kuldan üstün doğmuş olan,
Umut olacak arslanındır.
Denen söze uyunuz,
Üzülmeden tulparın
Sahibini bulup veriniz.
Kazara besleyip dursanız da,
Kula tay size mülk değildir,
Belli tulpar yağızı
Kulun bineceği yılkı değil.
Savaşta binecek devi var,
Şu yağız kula tayın
Bekleyip duran sahibi var».
Karaça hana bunu deyip,
Sınçı köyüne gitmiş.

Cıl on eki ay tolgondo
Karaçanın kalkına
Kaatçılık cetiptir.
Karaçanın köp noygut
Dan tabalbay zarlanıp,
Tört tülük malın çaçıptır,
Çama çarçap, al ketip,
Kayran noygut oşondo
Tuş-tuş cakka kaçıptır.
Curt burkurap kalganı -
Cerin çegirtke talap basıptır.
Adamdın baarı cıyılıp,
Oşondoy balaa kelgende
Malının baarı kırılıp,
Kalıñ curtu dan tappay,
Caman şaştı, - dep uktum
Tilegendi kuduret,
Beret eken - dep uktum.

Yıl on iki aya dolunca
Karaça'nın halkına
Kıtlık erişmiş.
Karaça'nın nice Noygut'u
Tahıl bulamayıp inleyip,
Dört türlü malını saçmış,
Gücü tükenip dermanı gidip,
Zavallı Noygut o zaman
Dört bir yana kaçışmış.
Halkın ağlaşıp kalması —
Yerini çekirge basıp yağmalamış.
İnsanların hepsi toplanıp,
Öyle bir bela geldiğinde
Malının hepsi kırılıp,
Kalabalık halkı tahıl bulamayıp
Fena şaşırdı, diye duydum.
Dileyene kudret sahibi
Verirmiş, diye duydum.

Асıy çıkma kula tay
Caşı asıyga toldu, - deyt.
Noyguttun kanı Karaça
Tartar kezi boldu, - deyt.
Sözümö kulak salıñız,
Baarın berip buudaydın
Kula taydı alıñız.
Kulanı alsañ koluña
Kıyalıñ ösüp çeçilet,
Kırsıktın baarı kesilet.
Kızır çalıp bak beret,
Çın kuday saga at beret.
Altı ayga minseñ arıbayt,
Altımış asıy bolguça
Azuu söyköp karıbayt.
Çalgınga minseñ çarçabayt,
Oorukka minseñ oorubayt,
Atışka minseñ arıbayt,
Artık tulpar mal oşol.
Kuday Taala kuduret
Kup kök cal, Manas kan
Kuptap taap minsin, - dep,
Cazıp koygon mal oşol.
Kayıbınan tüşkön mal,

Asıya basan kula tay —
Yaşı asıya doldu, derler.
Noygut'un hanı Karaça —
Sunma vakti geldi, derler.
Sözüme kulak veriniz,
Buğdayın hepsini verip
Kula tayı alınız.
Kulayı alırsan eline
Gönlün açılıp genişler,
Belaların hepsi kesilir.
Hızır değip baht verir,
Gerçek Tanrı sana at verir.
Altı ay binsen yorulmaz,
Altmış asıy oluncaya dek
Azısı uzasa da kocamaz.
Keşfe binsen yorulmaz,
Ağır yola binsen hastalanmaz,
Çatışmaya binsen yorulmaz,
Üstün tulpar hayvan odur.
Tanrı Taala, o kudret,
Tam bozkurt Manas han
Beğenip bulup binsin, diye,
Yazıp koyduğu hayvan odur.
Gaipten inen hayvandır,

Kazatka çındap arınap,
Taalayıña bütkön al.
Oşondoy tulpar canıbar,
Kün çıgış menen kün batış
Talıbay çurkaar alı bar.
Taap minseñ at oşol,
Basıp ötsö kara taş
Taruudaydan bırkırayt,
Oozun caysa tim ele,
Buluttay uçup dırkırayt.
Oluyattan bata alat,
«Akkula» bolup atalat.
Külügünön oolugat,
Kızır çalgan kıraanım,

Gazaya candan adanmış,
Talihine yaratılmış o.
Öylesi tulpar bir candır,
Gün doğusuyla gün batısına
Yorulmadan koşacak gücü var.
Bulup binersen at odur,
Basıp geçse kara taş
Darı gibi ufalanır,
Ağzını salıverse hemencecik
Bulut gibi uçup akar.
Evliyadan dua alır,
«Akkula» diye adlanır.
Yürüklüğünden coşar,
Hızır değmiş şahbazım,

Kıyındın baarı colugat.
Beren da sen, er da sen
Mendeden artık şerdirsiñ,
Zayıppuruş atagıñ,
Caratkan adam uuluna
Caralıp kelgen şerdirsiñ.
Taalayıñ açık, bagıñ bar,
On segiz miñ aalamga
Çamañ keler alıñ bar,
Çapçışsa ceter barkıñ bar.
Şerdigiñ kaalap bilgemin,
Asıl şerdin Akkula
Altı ay seni toktolup,
Taap bersem, - dep cürgömün.
Babadıykan kelipmin,
Balam, Manas, bile cür,
Dıykandar menen şerikmin.
Şerdigiñ kaalap bilemin,
Arıgan attı semirtip,
Açkan kursak toyuntup,
Cer üstündö bereke
Alda Taala kudaydın
Mildetin alıp cürömün.
Bek oluya közümün,
Berenim, beyley cürörsüñ,
Berekenin özümün,
Kadimki Babadıykandın
Karagan kara közümün,

Yamanların hepsi karşına çıkar.
Yiğit de sensin, er de sen,
Kuldan üstün arslansın sen,
Zayıppuruş'tur ünün,
Yaradan'ın insanoğluna
Yaratıp yolladığı arslansın.
Talihin açık, bahtın var,
On sekiz bin âleme
Gücün yeter, dermanın var,
Çarpışsan yeter değerin var.
Arslanlığını dileyip bilmiştim,
Asil arslanın Akkula'sını —
Altı ay seni bekleyip,
Bulup versem, diye dururdum.
Babadıykan geldim ben,
Oğlum Manas, bilesin,
Çiftçilerle ortağım ben.
Arslanlığını dileyip bilirim,
Arıklamış atı semirtip,
Acıkan karnı doyurup,
Yeryüzünde bereket —
Allah Taala Tanrı'nın
Görevini yüklenip giderim.
Pek evliya gözüyüm,
Yiğidim, aklında tutarsın,
Bereketin kendisiyim,
Bildiğin Babadıykan'ın
Bakan kara gözüyüm,

Közü turmak, men özüm
Karagan kara özümün.
Ay-talaada kezigip,
Balam, Manas, ugup tur,
Babadıykan bata aldıñ,
Cer üstündö adamga
Zayıppuruş ataldıñ.
Ooy, Manasım, oomiyin!
Bet alıp mende barbasın,
Berenim, senin özüñö

Gözü şöyle dursun, ben kendim
Bakan karanın ta kendisiyim.
Issız ovada rastlaşıp —
Oğlum Manas, dinleyedur,
Babadıykan'dan dua aldın,
Yeryüzünde insanlar içinde
Zayıppuruş diye anıldın.
Ey Manas'ım, âmin!
Yüzüne kul varamasın,
Yiğidim, senin karşına

Betteşken aman kalbasın!
Ok ötpögön tonduu bol,
Ok cetpegen attuu bol!
Kızıkkanga kırgın sal,
Belsenişken coo bolso,
Belin büktöp öçüñ al!
Coldoşuñ kıraan seksen tört,
Bet alganıñ mert bolup,
Bolup ketsin kızıl ört!
Karmaşkan adam oñbosun,
Katılgan aman bolbosun!
Coluñ şıdır cer bolsun,
Coldoşuñ Kızır er bolsun!
Akkula semiz ık bolsun,
Calgız başıñ kök calım,
Özüñö tete kırk bolsun!» -
Dep, oşontüp, Manaska
Babadıykan kezigip,
Batasın berip koygonu.
Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü-cumguça,
Canındagı ak sakal
Közdön kayım bolgonu.
Turdu Manas sandalıp:
«Közdön kayım boldu», - dep,
Süt kımıran tañ kalıp.
Oşondo Manas kayran şer
Kolun alıp arkaga,
Korcoktogon kayran er
Astında külük Aybanboz,
Eerin alıp caydaktap,
Ayday sarı talaaga

Çıkan sağ kalmasın!
Ok geçmez kaftanlı ol,
Ok yetişmez atlı ol!
Göz dikene kırgın sal,
Bel bağlayıp gelen düşman olsa,
Belini büküp öcünü al!
Yoldaşın seksen dört şahbaz,
Yöneldiğin mahvolup
Kızıl aleve dönsün!
Sana çatan adam onmasın,
Sataşan sağ kalmasın!
Yolun dümdüz yer olsun,
Yoldaşın Hızır er olsun!
Akkula semiz, kıvamında olsun,
Yalnız başın, bozkurdum,
Sana denk kırk kişi olsun!» —
Deyip, böylece Manas'a
Babadıykan rast gelip
Duasını veriverdi.
Şöyle böyle deyinceye dek,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Yanındaki ak sakal
Gözden kayboluverdi.
Manas şaşkın durakaldı:
«Gözden kayboldu» diye,
İçten içe hayran kalıp.
O zaman Manas, kahraman arslan,
Elini arkasına alıp,
Heybetle salınan kahraman er,
Altında yürük Aybanboz —
Eyerini alıp çıplak bırakıp,
Ay gibi sarı ovaya

Koyo berdi baymaktap.
Akkañkını cazdanıp,
Bulgaarı terdik, kök tokum
Cambaşına salınıp,
Oynoo bala çagında,
Altaydagı ok ötpös

Kösteğini vurup salıverdi.
Ak eyeri yastık edip,
Sahtiyan terlik, gök keçeyi
Kalçasının altına serip,
Oyuncu çocukluk çağında
Altay'daki ok geçmez

Aykırınan camınıp,
Aç bolottu salınıp,
Cumgan közü açılbay,
Sungan butu tartılbay,
Adamdan bölök arslan er
Alp uykunu saldı ele,
Adamdın şeri kurguruñ
Koruldap uktap kaldı ele.
Tañ sögülüp kirgende,
Cerge carık tiygende,
Içke coldu tötölöp,
Karıp bolup dan izdep,
Kele catat Karaça,
Tokson arın cetelep.
Karıp bolup, al tappay,
Tokson töösün cetelep,
Karaylap izdep, dan tappay,
Tüsü kaçıp, tün katıp,
Eli karıp, eñ açka
Akılınan kup şaşıp,
At boroyun sıdırıp,
Aalamdın baarısın
Aştık izdep kıdırıp,
Asmandan cıldız birindep,
Tañdın muzdak celi dirildep,
Suuk şamal cel bolup,
Baabedindin mazardın
Salıngan berki mañdayda
Körsö köñül bölünöt,
Toodoy kızıl ak buuday
Ay-talaada körünöt.
Körgönündö Karaça
Köp azık bolot bizge, - dep,
Köönü ketti bölünüp.
Bee baştagan beş toguz
Baabedinge çaldı ele,

El çurkurap, çuu turup,
Buudayga cakın bardı ele.

Zırhını üstüne örtünüp,
Keskin çeliği kuşanıp,
Yumduğu gözü açılmadan,
Uzattığı ayağı çekilmeden,
İnsandan başka arslan er
Alp uykusuna daldı,
İnsanların arslanı, gidi,
Horuldayıp uyuyakaldı.
Tan söküp girdiğinde,
Yere aydınlık değdiğinde,
İnce yoldan kestirip,
Garip düşüp tahıl arayıp
Geliyordu Karaça,
Doksan nar devesi yedeğinde.
Garip düşüp derman bulamayıp,
Doksan devesi yedeğinde,
Kararıp arayıp tahıl bulamayıp,
Benzi uçup gece yol alıp,
Halkı garip, pek aç,
Aklından iyice şaşıp,
Atı dörtnala sürüp,
Âlemin dört bucağını
Ekin arayıp dolaşıp,
Gökte yıldız seyrekleşip,
Tanın soğuk yeli titreyip,
Soğuk rüzgâr yel olup,
Baabedin mezarının
Beri yandaki karşısında —
Görünce gönül kapılır,
Dağ gibi kızıl ak buğday
Issız ovada görünür.
Gördüğünde Karaça,
Bize bol azık olur, diye,
Gönlü kapılıp gitti.
Kısrak başta beş dokuzu
Baabedin'e kurban etti,

El çığrışıp gürültü kopup,
Buğdaya yakın vardılar.

Al buudaydın eesi bar,
Calañkıçtay car kabak
Canında Manas döösü bar.
Adamdan bölök can eken,
Art cagına karasa,
Arslanday calı bar eken.
Sıyagı bötön, zaarı küç,
Katılgandı kılat tüz.
Bul baatır öödö oygonso,
Buuday emes Karaça
Kayran candan küdör üz!
Kelgenderden kep ukkan,
Ancıyandın kalktarı
Artık dıykan, - dep ukkan.
«El beken, bular coo beken,
Kaardansa toygon kul
Kaşayta közdü oyobu,
Kalk, töölör, mınday tura tur!
Cakındasak kokustan,
Koyboy soyup koyobu?
Arlardı olco kılbasın,
Açuulansa kokustan
Adamdın baarın kırbasın.
Zorlugu toonun teñindey.
Oonap ketse kokustan,
Körüngöndü cegidey.
Adamdan bölök türü bar,
Kayguulda cürgön şer belem?!
Azıgın kamdap abıdan
Buurugup catkan er belem?!
Beren da eken, bel da eken,
Belgilüü kıyın er da eken.
Oburagı artık can eken,
Oñ cagında coldoşu
Arıldap canın calangan,
Aç arslanı bar eken.
Arslan tiyse oñ kılbas,
Aykırıp tursa bul adam
Baarıbızdı soo kılbas.

O buğdayın sahibi var,
Gulyabani gibi uçurum kaşlı,
Yanında Manas devi var.
İnsandan başka bir canmış,
Ardına bakacak olsa,
Arslan gibi yelesi varmış.
Görünüşü yabancı, heybeti zorlu,
Sataşanı dümdüz eder.
Bu bahadır uyanıp kalksa,
Buğday değil, Karaça,
Aziz candan umudu kes!
Gelenlerden söz duymuştu,
Ancıyan'ın halkları
Üstün çiftçidir, diye duymuştu.
«El midir, bunlar düşman mıdır,
Öfkelense doymuş kul
Gözü kör edip oyar mı,
Halk, develer, şöyle duradurun!
Kazara yaklaşırsak,
Bırakmadan boğazlar mı?
Nar develeri ganimet etmesin,
Kazara öfkelenirse
İnsanların hepsini kırmasın.
İriliği dağın yarısı kadar.
Kazara yuvarlanıp dönse,
Göründüğünü yutacak gibi.
İnsandan başka bir hali var,
Keşfe çıkmış arslan mı ola?!
Azığını iyice hazırlayıp
Gerinip yatan bir er mi ola?!
Yiğit de imiş, dayanak da,
Besbelli yaman bir ermiş de.
Heybeti üstün bir canmış,
Sağ yanında yoldaşı —
Hırlayıp dişini bileyen
Aç arslanı varmış.
Arslan değse sağ komaz,
Haykırıp dursa bu adam
Hepimizi sağ komaz.

Kımbat da eken, şer da eken,
Değerli de imiş, arslan da,

Kılımga tatır er da eken.
Bir çağa bedel ermiş de.
Oñ dalısı keñ da eken,
Sağ küreği geniş de imiş,
Oyrottu buzçu şer da eken.
Oyrot'u bozacak arslanmış da.
Calañkıçtın közü eken.
Gulyabaninin gözüymüş.
Kayıp şerdin özü eken.
Gaip arslanın kendisiymiş.
Açkalıktın capaasın
Açlığın cefasını
Körgönü kelgen ekenbiz,
Görmeye gelmişiz meğer,
Açka bolup dan izdep
Aç kalıp tahıl arayıp
Ölgönü kelgen ekenbiz.
Ölmeye gelmişiz meğer.
Oolugup bizge kol salsa,
Coşup bize el atarsa,
Oñ taptırar kul emes,
Hakkından gelinir kul değil,
Oñoy-oltoñ bul erge
Kolay kolay bu ere
Mende çıdaar uul emes.
Dayanacak kul oğlu yok.
Aştık izdep, dan karap,
Ekin arayıp tahıl gözleyip
Aram ölöt ekenbiz,
Haram ölecekmişiz,
Kıyın duşman coo bolso,
Yaman düşman hasım olsa,
Beyili caman er bolso,
Huyu kötü er olsa,
Caman ölöt ekenbiz!
Fena ölecekmişiz!
Buzulgan eken bizdin tüş,
Bozukmuş bizim düşümüz,
Kırgın bolsok talaada
Ovada kırılırsak,
Kılımda bolboyt mınday iş.
Çağlar boyu olmaz böyle iş.
Irayımduu can beken?
Merhametli bir can mıdır?
Iras cini karmasa,
Sahiden öfkesi tutarsa,
Kırıp salar al beken?
Kırıp geçirir mi acep?
Uykudan öödö turguça,
Uykudan doğrulup kalkmadan,
Bizge moyun burguça,
Bize boyun çevirmeden,
Cabdıgın alıp turguça:
Silahını eline almadan:
«Can sooga, baatır, mına», - dep,
«Canımızı bağışla, bahadır, işte» deyip,
Baytal beenin kulunu,
Genç kısrağın kulunu,
Kara cılkı duldulu,
Kara yılkının düldülü,
Asıy çıkma Akkula
Asıya basan Akkula'yı
Bul arslan aldına
Bu arslanın önüne
Tartuu kıla salalı,
Armağan ediverelim,
Beker karap turbastan,
Boş boş bakıp durmadan
Bek akıldı kılalı.
Sağlam aklı bulalım.
Can soogalap alalı,
Aman dileyip kurtulalım,
Mintpey koysok, cigitter,
Böyle etmezsek yiğitler,

Kantkende aman kalalı!?»
Noyguttardın Karaça
Alban türdüü söz aytıp,
Baatır Bolot karısı,
Kırgın tiygen emedey

Kıyrap tüştü baarısı.
Bileginen sap ketip,
Cürögünön kap ketip,
Töönü aylana cügürüp,
Saksalañdap karısı,
Aylası ketip antañdap,
Karaça baştık baarısı:
«Bul aytkanıñ akıl, - dep,
Akkulanı tartuuga
Askerdin baarı makul, - dep,
Ata-enesi bir cılkı,
Arslan şerdin aldına
Tartuu kıla salalı,
Aman-esen kuu candı
Acıratıp alalı!
Sınçılar aytkan kep ele.
«Tartuu kılsañ Akkula
Dalay mülk bolot», - dedi ele.
Al aytkanı çın bolso,
Anık tulpar bul bolso,
Öçkön ottu tamızar,
Ölgön candı tirgizer.
Bekem kılıç baylanıp,
Beecindi közdöy aylanıp,
Berender miner mal ele,
Bolot ayza kolgo alıp,
«Isılam», - dep, ün salıp,
Busurman miner mal ele,
Kadır tüngö coluksak
Boş kıluuçu mal ele.
Eesin taap biz bersek,
Erendi bizge canıbar
Dos kıluuçu mal ele.

Nasıl sağ kalırız biz!?»
Noygutların Karaça'sı
Türlü türlü söz söyleyip,
Bahadır Bolot ihtiyarı —
Kırgına uğramış gibi

Yıkılıp düştü hepsi.
Bileğinden derman gidip,
Yüreğinin yağı eriyip,
Devenin çevresinde koşuşup,
İhtiyarı telaşla sendeleyip,
Çaresi tükenip soluyup,
Karaça başta hepsi:
«Bu dediğin akıldır, deyip,
Akkula'yı armağana
Askerin hepsi razı, deyip,
Anası babası bir yılkıyı
Arslan yiğidin önüne
Armağan ediverelim,
Şu aziz canı sağ esen
Kurtarıp alalım!
Sınçıların dediği söz idi.
«Akkula'yı armağan edersen
Nice mülk olur» demişlerdi.
O dedikleri gerçekse,
Gerçek tulpar buysa,
Sönmüş ateşi tutuşturur,
Ölmüş canı diriltir.
Sağlam kılıç kuşanıp,
Beecin'e doğru dönüp,
Yiğitlerin bineceği hayvandı,
Çelik mızrak ele alıp,
«İslam!» diye ün salıp,
Müslüman'ın bineceği hayvandı,
Kadir gecesine rastlarsak
Azat edilecek hayvandı.
Sahibini bulup biz versek,
Ereni bize bu mübarek
Dost edecek hayvandı.

Er Bolot baştap cüz kişi
Uygu-tuygu cügürüp:
«Kırıp ier beken», - dep,
Kızıtalak candan tüñülüp.
Elçilik türdön baştaşıp,
Coo-caraktın baarısın
Çoguu üyüp taştaşıp,
Estüünün baarı küyünüp,
Eselekter oşondo:

Er Bolot başta yüz kişi
Telaş içinde koşuşup:
«Kırıp geçirir mi ola» diye,
Kahrolası candan umut kesip.
Elçilik yolunu tutuşup,
Silah pusatın hepsini
Bir yere yığıp bırakışıp,
Akıllıların hepsi yanıp yakılıp,
Akılsızlar o zaman:

«Kırsa kırgın bolduk», - dep,
Töönü aylana cügürüp,
Korkkondon közü alaktap,
Akıldan tanıp kee biröö
Catkan eken şalaktap,
Berendin baarı cügürüp,
Eselektin baarısı:
«Öldük!» - dep, candan tüñülüp,
Kara çaar kabılan
Kalk korkup emi turganda
Kaptalınan çamınıp,
Çolok kök çaar colborsu
Ilip ketçü emedey,
Oozun açıp kamınıp.
Kalk ürküp emi dırkırap,
Kayran candan tüñülüp,
Kalayık kaçıp dırkırap,
Kalk mintip turganda,
Noyguttun kanı Karaça
Karçıgaday kamınıp,
Kayrattuu candın biri eken,
Kayıptan akıl tabılıp;
«Atañdın körü, caman curt,
Acal cetse ölböybü?
Alda başka salganın
Çirkin mende körböybü?
Terdep ata kuubaybı,
Iylap ene tuubaybı!
Tuulgan mende ölböybü,

«Kırarsa kırıldık» diye,
Devenin çevresinde koşuşup,
Korkudan gözü fıldır fıldır,
Kimisi aklını yitirip
Yığılıp kalmış bitkin,
Yiğitlerin hepsi koşuşup,
Akılsızların hepsi:
«Öldük!» diye candan umut kesip,
Kara benekli kaplan —
Halk korkup şimdi dururken
Böğründen atılıp,
Güdük gök benekli parsı
Kapıp götürecekmiş gibi,
Ağzını açıp davranıp.
Halk ürküp şimdi kaçışıp,
Aziz candan umut kesip,
Ahali kaçıp seğirtip,
Halk böyle dururken,
Noygut'un hanı Karaça
Atmaca gibi davranıp —
Yürekli canların biriymiş,
Gaipten akıl bulunup:
«Vay babasının mezarı, kötü halk,
Ecel yetse ölmez mi?
Allah'ın başa yazdığını
Zavallı kul görmez mi?
Ter döküp baba koşmaz mı,
Ağlayıp ana doğurmaz mı!
Doğan kul ölmez mi,

Tuura cazgan buyrukka
Mendesi çirkin könböybü!
Amanatın kaalasa,
Caratkan özü albaybı!» -
Dep, oşontüp, Karaça
Altındagan cankalta
Cankaltanın üstünön
Ak kise çeçip aldı emi.
Kılça canın tutamdap,
Akkula tartıp kamınıp,
Asıy çıkma Akkula
Buulumdan cabuu captırgan,
Bilgiç eken Karaça

Doğru yazılmış buyruğa
Zavallı kul boyun eğmez mi!
Emanetini isterse,
Yaradan kendisi almaz mı!» —
Deyip, böylece Karaça
Altın işli para kesesinin,
Kesesinin üstünden
Ak kuşağını çözüp aldı.
Kıl kadar canını avuçlayıp,
Akkula'yı sunmaya davranıp,
Asıya basan Akkula'ya
Değerli kumaştan çul örttürmüş,
Bilgeymiş Karaça

Biröö kastık kılat, - dep,
Buygat cerge baktırgan.
Dildelegen oktonu
Azem menen kattırgan,
Okoro tüygön ak çılbır
Üç kulaç uzun taktırgan,
Menin atım bolso, - dep,
Iderlüü adam caktırgan.
Okoro tüygön ak çılbır
Moynuna büktöp arttı emi,
Kök caldı közdöy Karaça
Akkulanı tarttı emi.
Akkulanı cetelep,
Kankorgo tartuu kıluuga
Karaça bastı bügülüp,
Karap turgan köp candar:
«Kana, emine bolot?» - dep,
Karabay candan tüñülüp,
Karaça cakın kalganda
Bir birden basıp taraşıp,
Baarısı cerdi karaşıp,
Buzulup öñü kubulup,
Kudayga ünü ugulup,
Baş-baştarın karasañ
Kötörböy cerge tıgılıp,

Biri kötülük eder, diye,
Kuytu yerde baktırmış.
Altın işlemeli başlığı
Özenle taktırmış,
Örme düğümlü ak yuları
Üç kulaç uzunluğunda yaptırmış,
Benim atım olsaydı, diye,
Becerikli adam beğenmişti.
Örme düğümlü ak yuları
Boynuna katlayıp yükledi,
Bozkurda doğru Karaça
Akkula'yı sundu şimdi.
Akkula'yı yedeğine alıp,
Hunhara armağan etmeye
Karaça eğilerek yürüdü,
Bakıp duran nice canlar:
«Hadi, ne olacak şimdi?» diye,
Bakamayıp candan umut kesip,
Karaça yaklaştığında
Birer birer dağılışıp,
Hepsi yere bakışıp,
Benizleri bozulup ağarıp,
Tanrı'ya sesleri duyulup,
Başlarına bakacak olsan
Kaldıramayıp yere gömülüp,

Öödö bolboy kılkıldap,
Cer çukuşup bılkıldap,
Kübüröşö kalışıp,
Estüüsü epsiz küyünüp,
Eselekter oşondo
Korgolop töögö cügürüp.
Akırın basıp tötölöp,
Tartıp bardı Karaça
Oncoñdotup Kulanı
Oyronuña cetelep,
Akka moynun burganı,
Oncoñdotup Kulanı
Karaça tartıp turganı.
Kiygen tonu Manastın
Altın caka küröökö,
Kızır çalgan bereniñ
Kılıçtı ilip bilekke,

Doğrulamayıp sallanıp,
Yeri eşeleyip kıpırdanıp,
Fısıldaşıp kalışıp,
Akıllısı pek dertlenip,
Akılsızlar o zaman
Sığınıp deveye koşuştu.
Usulca yürüyüp kestirmeden,
Sunmaya vardı Karaça
Kula'yı hoplata hoplata
Yiğidine yedekleyip,
Hakk'a boynunu çevirdi,
Kula'yı hoplata hoplata
Karaça sunup durdu.
Manas'ın giydiği kaftanı
Altın yakalı zırh gömlek,
Hızır değmiş yiğidin
Kılıcı bileğine asılı,

Çukuranıp oygonup,
Oñ cagına tolgonup,
Kaardanıp çamınıp,
Bir kudayga calınıp,
Iymanı bar betinde.
Kök caldın cayın suraba,
Çın busurman, çınar şer
Bul kırgızdın korgonu,
Kütüp alçu kayran er.
Oñkoyup Manas karasa
Tartuuga kelgen Akkula,
Kuyrugu uzun, calı bar,
Uşunday suluu canıbar.
Karasa köñül bölünöt,
Kak oşondo Akkula
Atadan cakın körünöt.
Bekem beldi kurçanıp:
«Din ıslam!» - dep, ün salıp,
Beecinge tiyip kol salıp,
Beypayga miner mal eken,
Katuu çıdap, kırk artuu

İrkilip uykudan uyanıp,
Sağ yanına dönüp kıvranıp,
Öfkeyle gerinip davranıp,
Bir Tanrı'ya yalvarıp,
Yüzünde iman nuru var.
Boz yeleli erin hâlini sorma,
Gerçek Müslüman, çınar misali aslan,
Bu Kırgız'ın kalesi,
Halkını bağrına basan aziz er.
Manas dönüp bir baksa,
Armağan gelen Akkula,
Kuyruğu uzun, yelesi gür,
Öylesine güzel bir hayvan.
Baktıkça gönül ona akar,
Tam o anda Akkula,
Babadan yakın görünür.
Beli sıkıca kuşanıp:
«Din İslam!» diye haykırıp,
Beecin'e vurup akın salınca,
Meşakkatte binilecek at imiş,
Sert dayanıp kırk geçidi,

Kagışka miner mal eken,
Kapır menen busurman
Ortosunda oncoñdop,
Salışka minçü mal eken.
Ayza karmap, top buzup,
Duuga miner mal eken.
Aygay kulak tundurup,
Çuuga miner mal eken.
Kızıl tüpök ayza alıp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kırgınga miner mal eken.
Kara tüpök ayza alıp,
Kara bolot kılıç baylanıp,
Kagışka miner mal eken.
Kapır menen busurman
Çek arasın bölüşüp,
Çabışka miner mal eken.
Tokson ilek kol alıp,
Toorulga miner mal eken.
Seksen ilek kol alıp,
Serpişke miner mal eken.

Çarpışmada binilecek at imiş,
Kâfir ile Müslüman'ın
Ortasında salınarak,
Vuruşmada binilecek at imiş.
Mızrak tutup saf bozarak,
Velvelede binilecek at imiş.
Nara kulakları sağır ederken,
Kavgada binilecek at imiş.
Kızıl püsküllü mızrak alıp,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Kırgında binilecek at imiş.
Kara püsküllü mızrak alıp,
Kara çelik kılıç kuşanıp,
Çarpışmada binilecek at imiş.
Kâfir ile Müslüman
Sınır boyunu bölüşürken,
Vuruşmada binilecek at imiş.
Doksan tümen asker alıp,
Akında binilecek at imiş.
Seksen tümen asker alıp,
Savaşmada binilecek at imiş.

Tüpöktüü ayza kolgo alıp,
Soloktop celip kalışıp,
Cekege çıgıp sayışın,
Kabak açar al eken,
Kayguulga miner mal eken.
Babadıykan oluya
Aytkan uşu kep eken.
Alda Taalam Akkula
Alıp kelgen al eken.
Süyündü Manas dardayıp,
Çanaçtay murdu barbayıp,
Kök arslanday çamınıp,
Caratkanga calınıp,
Opol-toodoy kankoruñ
Ordunan turdu kamınıp.
Manas öödö turganda
Köñülü atka bölündü,

Püsküllü mızrağı ele alıp,
Salınarak dörtnala koşup,
Teke tek çıkıp mızraklaşmada,
Yüz güldüren hâli var imiş,
Keşifte binilecek at imiş.
Evliya Babadıykan'ın
Söylediği söz bu imiş.
Allah Teâlâ Akkula'yı
Getirip vermiş meğerse.
Sevindi Manas kabararak,
Tulum gibi burnu kabarıp,
Boz aslan gibi davranıp,
Yaradan'a yalvarıp,
Ulu dağ gibi kan içicin,
Yerinden kalktı hazırlanıp.
Manas ayağa kalkınca,
Gönlü ata takıldı,

Cetelegen çoñ kula
Burak attay köründü.
«Keçee, Babadıykan karının
Aytkanı anık tuşu eken,
Aytıp ketken Kula atı
Anık özü uşu eken.
Keñ kökürök, taykı cal,
Ketmen tuyak, keñ sooru,
Arkar ayak, kapkan bel,
Alıska çıdaar mal eken.
Atası toonun kayıbı,
Enesi çöldün buudanı,
Kup keltirip, kup casap,
Kudaydın buyrup turganı.
Seksen töögö dilde artıp,
Cerdin cüzün kıdırsa,
Altın çaçıp sarıptap,
Azelde mınday kabılbayt,
Tögöröktün tört burçun
Tört aylana izdese
Törögö mınday tabılbayt.
Kayıbınan kabılgan,
Casagan eken caratkan,
Canıbarım Akkula
Kaymanadan tabılgan.

Yedekteki büyük kula at,
Burak ata benzer göründü.
«Hani, ihtiyar Babadıykan'ın
Dediği tam da bu imiş,
Söyleyip gittiği Kula at,
İşte tam kendisi bu imiş.
Geniş göğüslü, kısa yeleli,
Çapa toynaklı, geniş sağrılı,
Arkar ayaklı, kapan belli,
Uzağa dayanır at imiş.
Babası dağın gaibi,
Anası çölün küheylanı,
Tastamam uydurup, tastamam yaratıp,
Tanrı'nın buyurduğu bu.
Seksen deveye altın yükleyip,
Yeryüzünü dolaşsan,
Altın saçıp harcasan,
Ezelden böylesine rastlanmaz,
Dünyanın dört bucağını
Dört dolanıp arasan da,
Beye böylesi bulunmaz.
Gaipten çıkıp gelmiş,
Yaradan yaratmış onu,
Canım hayvanım Akkula,
Bilinmez ilden bulunmuş.

Kıska kökül, cal eken,
Ay, canıbar Akkula
Kırsıktı çeçer mal eken!
Beker kuyruk - cal emes,
Beker alçu mal emes!
At koştogon bul çaldın,
Kasiettüü zor kandın,
Kadimki noygut kırgızga
Ata bolgon kezi eken.
Aylanayın busurman:
«Ayköl Manas minsin», - dep,
Alıp kelgen kezi eken!
Degenine könöyün,

Kısa perçemli, yeleli imiş,
Ah, canım hayvan Akkula,
Belayı savar at imiş!
Boşuna değil kuyruğu yelesi,
Bedavaya alınacak mal değil!
At yedekleyen bu ihtiyarın,
Keramet sahibi ulu hanın,
Bilinen Noygut'un Kırgız'a
Ata olduğu çağ imiş.
Kurban olayım Müslüman:
«Ayköl Manas binsin» diye,
Getirip sunduğu an imiş!
Dediğine uyayım,

Kızıl buuday, kıyla mülk
Kulaga tartuu bereyin.
Buudayga ıraazı bolboso,
Degenine könöyün,
Bay Cakıptın san kara
Baarısın tartuu bereyin.
Sarıp kılıp düynömdü,
Degen sözün alayın,
Kıymıldagan canımdı,
Kolumdagı barımdı,
Bir atka tartuu kılayın.
Bir tuyagı san kara,
Berbeyin degen kuluna
Satsa kelbeyt buluna,
Belen kılat coluna,
Bereyin degen kuluna.
Kulandı kuusa kutkarbas,
Kuyundugu bar eken.
Çalgın minse çarçabas,
Canıbarım Akkula
Dulduldugu bar eken.
Kıl kuyrugu bir kuçak
Casagan calgap kabıldı,
Oncoñdogon Akkula
Taalayıma tabıldı!»
Aytıp oozun cıygıça -
Aykölüñ öödö turdu emi
Ak seldesi kazanday,
Noyguttun kanı Karaça

Kızıl buğday, nice mülkü
Kula'ya karşılık vereyim.
Buğdaya razı olmazsa,
Dediğine uyayım,
Bay Cakıp'ın sayısız malını
Hepsini armağan vereyim.
Varımı yoğumu harcayıp,
Dediği sözü yerine getireyim,
Kımıldayan canımı,
Elimdeki varımı,
Bir ata armağan kılayım.
Bir toynağı sayısız davar eder,
«Vermem» diyen kuluna,
Satsa pahası bulunmaz,
Yoluna hazır kılar,
«Vereyim» diyen kuluna.
Kulan kovsa kaçırmaz,
Kasırga hızı var imiş.
Keşfe binsen yorulmaz,
Canım hayvanım Akkula,
Düldül soyluluğu var imiş.
Kıl kuyruğu bir kucak,
Yaradan lütfedip nasip etti,
Salınıp yürüyen Akkula,
Talihime bulundu!»
Sözünü bitirmeye kalmadan,
Ayköl'ün kalktı ayağa,
Ak sarığı kazan gibi,
Noygut'un hanı Karaça,

Aykırsa ünü azanday,
Cetelegen çoñ Kula at
Tartuu kılıp dardayıp,
Eki kolu boorunda,
Akka moyun buruptur,
Ak buudaydın çetinde
Cılkıda külük Akkula
Cılmañdatıp karandı
Tartuu kılıp turuptur.

Haykırsa sesi ezan gibi,
Yedeğindeki büyük Kula atı,
Armağan sunup kabararak,
İki eli bağrında,
Hakk'a boyun eğmişti,
Ak buğdayın kıyısında,
Yılkının yürüğü Akkula'yı,
Gövdesini süzdürüp,
Armağan diye sunup durmuştu.

Karaça turup munu aytat:
«Oo, balam, başka körünöt,
Baykasam köönüm bölünöt.
Koldogonuñ bir toguz
Mıktı sınıñ bar eken,
Ayzakerden abıdan
Iktuu sınıñ bar eken,
Ee boluuçu kalıkka
Mıktuu sınıñ bar eken,
Kalk karatıp koluña
Aluuçu sınıñ bar eken,
Katılganga kalayman
Saluuçu sınıñ bar eken.
Keñ kökürök, kemenger,
(Kulak ugup, köz körgön
Kança cerdi kıdırdım).
Körbödüm sendey kıyın şer!
Baş teriñ başka körünöt,
Balam, mınday bolso, - dep,
Baykasam köönüm bölünöt.
Canıñda toodoy buudayıñ,
Caratkanga sıyınıp,
Cönüñdü surap turamın.
Cer cüzünö caralgan
Cetimiş burku adam bar,
Açık aytçı, kulunum,
Ata uruguñ kaysı can?
Uraanıñ kim, eliñ kim?
Uruguñ kim, cönüñ kim?
Ata-baba, ayılıñ kim?
Aytıp berçi, kulunum,
Arı tübü - dayınıñ kim?
Ayıp etip koybosoñ,

Ayıl kongon ceriñ kim?
Ata-baba uraanı -
Cayıñdı suraym, eliñ kim?
Açuulanıp koyboñuz,
Azdap keldim özüñö

Karaça kalkıp şöyle der:
«Ey oğlum, sen başka görünürsün,
Baktıkça gönlüm sana akar.
Koruyucuların tam dokuz,
Sağlam bir duruşun var imiş,
Mızrak erlerinden fazlasıyla
Usta bir duruşun var imiş,
Halka sahip çıkacak,
Yaman bir duruşun var imiş,
Halkı eline baktırıp,
Alacak duruşun var imiş,
Sataşana kıyameti
Koparacak duruşun var imiş.
Geniş göğüslü, bilge er,
(Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Nice yeri dolaştım ben).
Görmedim senin gibi yaman aslan!
Çehren bambaşka görünür,
Oğlum, böyle olunca, diye,
Baktıkça gönlüm sana akar.
Yanında dağ gibi buğdayın,
Yaradan'a sığınıp,
Aslını sorup duruyorum.
Yeryüzünde yaratılmış,
Yetmiş türlü insan var,
Açıkça söyle, yavrum,
Ata soyun hangi soydandır?
Nâran nedir, elin kim?
Soyun kim, aslın kim?
Atan baban, obanın kim?
Anlatıver, yavrum,
Ta kökünden, künyen nedir?
Ayıp saymazsan eğer,

Obanın konduğu yer neresi?
Ata babanın nârası,
Hâlini sorarım, elin kim?
Sakın öfkelenmeyin,
Yolumu şaşırıp sana geldim,

Acaldan murun soyboñuz!	*Ecel gelmeden öldürmeyin!*
Añgemeni kuradım,	*Sohbeti kurdum işte,*
Ak sakalduu çal elem,	*Ak sakallı bir ihtiyarım,*
Ata-cönüñ suradım,	*Atanı, aslını sordum,*
Cönüñdü ugup kaluuga	*Aslını dinleyip öğrenmeye,*
Kumar bolup turamın!	*Can atıp duruyorum!*
Kır-kırıñdan karasam,	*Yandan yana baktığımda,*
Kızırduu türüñ körünöt,	*Hızır değmiş yüzün görünür,*
Mañdayıñdan karasam,	*Alnından baktığımda,*
Baaşalık türüñ körünöt.	*Padişahlık hâlin görünür.*
Mendeligi kurusun,	*Kul olmanın hâli kurusun,*
Bet zaarıñdan çıdabay	*Yüzünün heybetine dayanamayıp,*
Korkup turgan cerim bar.	*Korkup durduğum yer var.*
Oñ cagıñdan karasam,	*Sağ yanından baktığımda,*
Kara çaar kabılan	*Kara benekli kaplan,*
Kaptalıñdan çamınat,	*Böğründen atılıp durur,*
Bet aldıñdan karasam,	*Tam karşından baktığımda,*
Kara kulak şeriñ bar,	*Kara kulak aslanın var,*
Betteşip mende ala albayt,	*Karşısına kul dayanamaz,*
Şer atalgan ceriñ bar.	*Aslan diye anıldığın yer var.*
Ata-cönüñ bilüügö,	*Atanı, aslını bilmeye,*
Balam, sende kebim bar.	*Oğlum, sana sözüm var.*
Bet aldıña kelippiz,	*Karşına gelmişiz işte,*
Lob dayra boyun cerdegen,	*Lob ırmağı boyunu yurt edinen,*
Karaça baştık kanıbız,	*Karaça başbuğlu hanız biz,*
Kelgender kıyla can elek,	*Gelenler epey can idik,*
Senin kaarıña çıdabay,	*Senin kahrına dayanamayıp,*
Kıyrap tüştük baarıbız.	*Hepimiz yıkılıp döküldük.*
Kursak açkan karıppız,	*Karnı aç garipleriz,*
Kuday bilsin, özüñ bil,	*Tanrı bilsin, sen de bil,*
Kup aldıña kezigip,	*Tam önüne rast gelip,*
Buuday izdep kalıppız.	*Buğday arar olmuşuz.*
Kudaydın nuru çaçılbay,	*Tanrı'nın nuru saçılmaz oldu,*
Kataaldap ketti ceribiz,	*Yerimiz çoraklaşıp gitti,*
Tulpar koştop, dan izdep,	*Tulpar yedekleyip tahıl arayıp,*
Karıp boldu elibiz.	*Garip düştü elimiz.*
Iymanduu balam ekensiñ,	*İmanlı bir oğulmuşsun,*
Oolugup ketseñ kokustan	*Kazara coşup köpürürsen,*

Kırıp salar bekensiñ!»
Anda Manas munu aytat:
«Ak sakalduu karıyam,
Atama tete oluyam,
Saloodon-saloom alekim!.
Ak sakalduu karıyam,
Seni kırıp neteyin,
Ne muraska ceteyin,
Arı tübü dayınımdı
Azır aytıp keteyin.
Başınan karı ketpegen
Ala-Too bizdin ceribiz,
Cayı-kışı et cegen
Kızırduu kırgız elibiz.
Surap içip toyboybuz,
Sugalaktı koyboybuz,
Karmaşka çıkkan coo bolso,
Kabılança coyloybuz.
Çoñ atabız Karakan,
Al Karakan ölüptür,
Kan ölgöndö kırgızdı
Kara kıtay, köp mancuu
Kaptap kirip bölüptür.
Kıyratıp eldi kırıptır,
Kıylasın olco kılıptır.
Tirüüsün bölüp alıptır,
Kayaşayak kılgandı
Tim ele kırıp salıptır.
Kayrattuusun karmaptır,
Kançaların caylaptır.
Kan atamdın segiz uul
Boortoktop caş kalıp,
Bolboy baarı mas kalıp.
Bababız kan ölüptür.
Babadan kalgan san düynö
Kara kıtay, köp mancuu
Kamçıga çenep bölüptür.
Karakandın segizin,
Keesi calgız, egizin

Kırıp geçirir misin bizi!»
O zaman Manas şöyle der:
«Ak sakallı ihtiyarım,
Babama denk evliyam,
Selamların selamı, aleyküm selam!
Ak sakallı ihtiyarım,
Seni kırıp da ne edeyim,
Hangi mirasa ereyim,
Ta kökünden künyemi,
Şimdi söyleyip geçeyim.
Başından karı eksilmeyen,
Ala-Too bizim yerimiz,
Yazın kışın et yiyen,
Hızır değmiş Kırgız elimiz.
Dilenip içip doymayız,
Açgözlüye göz açtırmayız,
Kavgaya çıkan düşman olsa,
Kaplan gibi pusup yürürüz.
Büyük atamız Karakan,
O Karakan ölmüş,
Han ölünce Kırgız'ı,
Kara Kıtay, kalabalık Mançu,
Basıp girip bölüşmüş.
Halkı ezip kırmış,
Nicesini ganimet etmiş.
Dirisini bölüşüp almış,
Karşı koyanları ise,
Düpedüz kırıp geçirmiş.
Yiğidini yakalamış,
Nicelerini haklamış.
Han atamın sekiz oğlu,
Emekler yaşta küçük kalıp,
Hepsi çaresiz şaşkın kalıp.
Atamız han ölmüş.
Atadan kalan sayısız malı,
Kara Kıtay, kalabalık Mançu,
Kamçıyla ölçüp bölüşmüş.
Karakan'ın sekizini,
Kimi yalnız, kimi ikiz,

Biröön aydap Erenge,	*Birini sürmüş Eren'e,*
Biröön aydap ciberip,	*Birini sürüp göndererek,*
Tüşürüptür tereñge.	*Derin uçuruma düşürmüş.*
Biröön aydap kazakka,	*Birini sürmüş Kazak'a,*
Biröön salıp oşondo	*Birini o zaman salmış,*
Kişi körbös azapka.	*İnsanın görmediği azaba.*
Ala-Toonun boyunda	*Ala-Too'nun boyunda,*
Segiz eken bir tuugan -	*Sekiz imiş öz kardeş,*
Serpilip kongon ayılı cok,	*Serilip konacak obası yok,*
Ölüü-tirüü bilinbeyt,	*Ölüsü dirisi bilinmez,*
Oşo tuugandardın dayını cok.	*O kardeşlerden haber yok.*
Aytsam dalay kebim bar,	*Söylesem nice sözüm var,*
Kara kıtay, mancuuda	*Kara Kıtay'da, Mançu'da,*
Kursaktan çıkpas kegim bar.	*İçimden çıkmaz öcüm var.*
Atam eken, Cakıptın	*Babam olan Cakıp'ın,*
Kol-ayagın baylaptır.	*Elini ayağını bağlamışlar.*
Korduk kılıp oşondo	*Horlayıp o zaman,*
Altaydı közdöy aydaptır.	*Altay'a doğru sürmüşler.*
Altayga atam barganda	*Babam Altay'a varınca,*
Aydalıp barıp töröptür,	*Sürgünde ben doğmuşum,*
Cetige çeyin but baspay,	*Yedisine dek ayak basmadan,*
Beçel bolup turupmun.	*Kötürüm olup kalmışım.*
Segizge caşım çıkkanda	*Yaşım sekize varınca,*
Çataktın cönün baştadım,	*Kavganın yolunu başlattım,*
Toguzga çıga kelgende	*Dokuza gelip çıkınca,*
Kalmaktın toguz balasın	*Kalmuk'un dokuz oğlunu,*
Takır kırıp taştadım.	*Tümden kırıp attım.*
Ongo çıgıp kelgende	*Ona basıp gelince,*
Ordo buzup, olco aldım.	*Saray bozup ganimet aldım.*
On ekige kelgende	*On ikiye gelince,*
Orçun curtka kol saldım.	*Ulu yurda akın saldım.*
On üçkö caşım tolgondo	*Yaşım on üçe dolunca,*
Koçkuların koroyttum,	*Koçbaşlarını devirdim,*
Döñgö, Orgo balbandın	*Döñgö ile Orgo pehlivanların,*
Baarına kırgın salgamın.	*Hepsine kırgın saldım.*
Kırk tütün kırgız elimdi	*Kırk ocak Kırgız elimi,*
Kara kıtay, mancuudan	*Kara Kıtay'dan, Mançu'dan,*
Aylansam bolot andayga,	*Kurban olsam yeridir ona,*

Acıratıp algamın.
Kabılan kök cal Manastın
Karagan kara közümün,
Beecindin kanın oygotkon
Kan Manastın özümün.
Köçüp kelip, men kondum

Ayırıp kurtarıp aldım.
Kaplan boz yeleli Manas'ın,
Bakan kara gözü benim,
Beecin'in hanını uyandıran,
Han Manas'ın kendisiyim.
Göçüp gelip ben kondum,

Ala-Too, Talas cerime,
Cıynayın - dep turamın,
Kıtaydan, kırgından kalgan elimdi!
Azıraak taptım tuugandı
Kakançın menen karmaşıp,
Katuu saldım çuulgandı.
(Kızırdı kördüm talaadan).
Ay-talaaga kongomun,
Kırk çilten kelip dos bolup,
Çın busurman bolgomun.
Altayda çaçtım cıygandı,
Anık bolup busurman
Kaaladım calgız ıymandı.
Kuday calgız, kuran çın,
Ay-talaadan bilgemin,
Kara dinden ak bolup,
Uşintip dinge kirgemin.
Akka burdum beyilimdi,
Kara kalmak, mancuu curt -
Tınbay altı ay salışıp,
Çiydim eçen sızıktı,
Kakançından eline
Baştadım artık buzuktu.
Koçkuların karmadım,
Katılışkan kaldayın
Uzununan salgamın.
Kıcıldagan kıtayga
Kır cagımdan çaldırdım,
Bitteyimde birikken,
Barmaktayda baş koşkon,
Ötkörö tulpar Toruçaar
Oşondo okko aldırdım,

Ala-Too'ya, Talas yerime,
Toplayayım diye duruyorum,
Kıtay'dan, kırgından kalan elimi!
Azıcık buldum kardeşi,
Kakançın ile boğuşup,
Sert saldım velveleyi.
(Hızır'ı gördüm bozkırda).
Issız bozkıra kondum,
Kırk çilten gelip dost olup,
Gerçek Müslüman oldum.
Altay'da saçtım topladığımı,
Hâlis Müslüman olarak,
Yalnız imanı diledim.
Tanrı birdir, Kuran haktır,
Issız bozkırda bunu bildim,
Kara dinden arınıp ak olup,
Böylece dine girdim.
Hakk'a çevirdim gönlümü,
Kara Kalmuk, Mançu yurdu,
Durmadan altı ay vuruşup,
Çizdim nice sınır çizgisi,
Kakançın'ın eline,
Saldım büyük bozgunu.
Koçbaşlarını yakaladım,
Sataşan kalday beyini,
Boylu boyunca serdim.
Kaynaşan Kıtay'a,
Sırt yanımdan vurdurdum,
Küçücükken bana katılan,
Parmak kadarken baş koşan,
Eşsiz tulpar Toruçaar'ı,
O zaman kurşuna verdim,

Uluktarın, döölörün
Karmay albay kelgemin,
Ezkara, Coloy - eki kan
Caylay albay kelgemin.
Tüp-Beecindin Kakançın
Barışa albay çıkkamın.
Atañdın körü, calgızdık
Toorulga miner tulpar cok,
Közüm caynap, içim çok,
Öksütöt eken ar kanday,

Ulularını, devlerini,
Yakalayamadan geldim,
Ezkara, Coloy — iki han,
Haklayamadan geldim.
Tüp-Beecin'in Kakançın'ına,
Baş edemeden çıktım.
Kahrolası yalnızlık,
Akına binecek tulpar yok,
Gözüm yanar, içim kor,
İnsanı türlü türlü ezermiş,

Atañdın körü, düynö şok!
Köktön cıldız tutulup,
Altayga azıp ketken kırk tütün
Aman keldi kutulup.
Kanattuuga kaktırbay,
Tumşuktuuga çektirbey,
Alışıp kelgen mancuunu
Soylotup cerge taptadım,
Kırk tütün kırgız elimdi
Kıtaydan müntüp saktadım.
Ördöp kondum Talastı,
Altaydan köçüp çaalıgıp,
Ceri bek, Talas cer taptım,
Azgan-tozgon el taptım.
Babadıykan çal menen
Ortoktop buuday aydadık,
Altı ay buuday bışkıça
Boz-Talaanı cayladık.
Emgek kılıp, aş taptık,
Er öltürüp, curt kırgan,
Mıtaamdıktan baş tarttık.
Çın busurman mendenin
Baş terisin körömün,
Opol-toodoy buudaydı
Bakır menen miskinge
Baarın bölüp beremin.
Kabılan kök cal tuulgan
Kankor Manas özümün,

Kahrolası, şu dünya azgın!
Gökte yıldız tutulup,
Altay'a sürülen kırk ocak,
Kurtulup sağ esen geldi.
Kanatlıya dokundurtmadan,
Gagalıya gagalatmadan,
Boğuşup gelen Mançu'yu,
Süründürüp yerde çiğnedim,
Kırk ocak Kırgız elimi,
Kıtay'dan böyle koruyup sakladım.
Talas boyunca çıkıp kondum,
Altay'dan göçüp yorularak,
Yeri berk Talas'ı buldum,
Dağılıp perişan eli buldum.
İhtiyar Babadıykan ile,
Ortaklaşa buğday ektik,
Altı ay buğday olgunlaşana dek,
Boz-Talaa'yı yaylak edindik.
Emek verip aş bulduk,
Er öldürüp yurt kıran,
Hilekârlıktan el çektik.
Gerçek Müslüman kulun,
Hatırını sayarım,
Ulu dağ gibi buğdayı,
Fakir ile miskine,
Hepsini bölüp veririm.
Kaplan boz yeleli doğan,
Kan içici Manas benim,

Kan agızıp katıktım,
Kaynap catkan kıtayga
Kankor burut atıktım.
Çını Kakan Beecindi
Çın uruşup kırgamın.
Kalıñ Beecin kapsañdap,
Katılgan üçün kırgamın,
Kerişti kenen kılgamın.
Koluma tiygen keçildi
Takır bittep salgamın.
Kabılanmın, börümün,
Cakıp baydın calgızı -
Kabılan Manas özümün!
Kak buudaydın kaşında

Kan akıtıp katık ettim,
Kaynayıp duran Kıtay'a,
Kan içici Burut diye anıldım.
Çın'ın Kakan Beecin'ini,
Gerçekten vuruşup kırdım.
Kalabalık Beecin telaşlanıp,
Sataştığı için kırdım,
Cengi enine boyuna sürdürdüm.
Elime geçen keşişi,
Bit gibi tümden ezdim.
Kaplanım ben, kurdum ben,
Bay Cakıp'ın bir tanesi,
Kaplan Manas'ın kendisiyim!
Tam buğdayın başında,

Karap catkan kıraanmın.
Kagışa çıga coo kelse
Kaltırbastan kıramın.
Kaardansa kan içer
Kara kaşka tınarmın.
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
Ay-talaada turamın.
Kırgız curttun eginin... »
Kök cal Manas munu aytıp,
Kan Manas aytıp bir sözdü,
Karaçaday kanının
Köönünö saldı kir sözdü.
Munu ukkanda Karaça
Manastı bettep tötölöp,
Oncoñdotup Kula attı
Oyronuñdun aldına
Tartuu kıldı cetelep.
«Balam, Manas, sen bolsoñ -
Bergen eken kudayım!
Kabılan tuugan, kankor şer,
Aman cürgün ılayım!
Keziktirip talaadan
Körüştürdü kudayım!

Gözleyip yatan şahbazım.
Çarpışmaya çıkıp düşman gelse,
Sağ komadan kırarım.
Öfkelenince kan içen,
Kara kaşka erim, öyle dinerim.
Çarpacak dağ bulamayıp,
Vuruşacak düşman bulamayıp,
Issız bozkırda duruyorum.
Kırgız yurdunun ekinini...»
Boz yeleli Manas bunu deyip,
Han Manas söyleyip bir sözü,
Karaça gibi hanın,
Gönlüne düşürdü kaygılı sözü.
Bunu duyunca Karaça,
Manas'a doğru dosdoğru varıp,
Salındırarak Kula atı,
Yaman erin önüne,
Yedeğinde armağan kıldı.
«Oğlum Manas, sen isen,
Vermiş demek Tanrım!
Kaplan doğan, kan içici aslan,
Sağ esen yürü dilerim!
Bozkırda karşılaştırıp,
Kavuşturdu Tanrım!

Men da kırgız özü elem,
Kırk uruu kırgız curtuñdun
Bir uruusu men elem.
Atagım noygut uşu curt -
Kara köktün biri elem,
Kanzaadanın özü elem.
Baykap cüzüñ köröyün,
Aybandan artık Akkula
Tartuu kılıp bereyin.
Akkula tartuu, men satuu,
Tartıp turgan Akkula
Tuura tulpar al ele.
Altı şerdin kencesi
Kudaydın süygön mendesi,
Ayköl Manas özüñö
Ilayıktuu mal ele».
Cakası, altın ceñi cez,
Carıktık ele Karaça

Ben de Kırgız'ın kendisiydim,
Kırk boy Kırgız yurdunun,
Bir boyu da bendim.
Adım Noygut, işte bu yurt,
Kara gök soyundan biriydim,
Hanzadenin ta kendisiydim.
Bakıp yüzünü göreyim,
Hayvandan üstün Akkula'yı,
Armağan olarak vereyim.
Akkula armağan, bense satıcı,
Sunulan şu Akkula,
Gerçek bir tulpar idi o.
Altı aslanın küçüğü,
Tanrı'nın sevdiği kulu,
Ayköl Manas, sana,
Layık bir mal idi.»
Yakası altın, yeni tunç,
Nur yüzlü idi Karaça,

Akkulanı cetelep,
Bir özüñö keldi kez.
«Akkula cayın aytayın,
Beker kuyruk, cal emes,
Bıyıl asıy çıkma Akkula
Beker tuulgan mal emes.
Aygay uksa şaşpagan,
Aydın karañgısında
Bir izin kata baspagan.
Baş tundurgan duu kelse,
Kulak tungan çuu kelse,
Celigip çılbır çoybogon.
Cetkileñ buudan oylosoñ,
Caş baytaldın kulunu,
Kara cılkı duldulu.
Kıl kuyruktun kıyını,
Özü Celkayıptın kulunu.
Cet-Kayt minseñ arıbayt,
Cetimiş asıy bolguça
Azuusun söyköp karıbayt.

Akkula'yı yedeğe alıp,
Tam sana rast geldi.
«Akkula'nın hâlini söyleyeyim,
Boşuna değil kuyruğu yelesi,
Bu yıl beş yaşına basan Akkula,
Boşuna doğmuş mal değil.
Nara duysa şaşırmayan,
Ayın karanlığında,
Bir adımını şaşırmayan.
Baş sersemleten gürültü kopsa,
Kulak sağır eden velvele kopsa,
Coşup da yular germeyen.
Yetkin küheylan ararsan,
Genç kısrağın tayı,
Kara yılkının Düldül'ü.
Kıl kuyrukluların yamanı,
Kendisi Celkayıp'ın tayı.
Cet-Kayt'a binsen yorulmaz,
Yetmiş yaşına varana dek,
Azı dişi aşınıp kocamaz.

Kayıbınan kabılgan,
Een talaadan tabılgan.
Enesi kayıp canıbar
Kulan menen kuuşkan,
Çölgö tuup, taşka öskön,
Aybandan bölök başka öskön.
Lob dayranın batkalda
On tümön cılkım catkanda,
At kara til bolgondo,
Caz ırañı tolgondo,
Too tayana el köçö,
Tañ kaşkaya sürgöndö,
Cerge carık tiygende,
Salıp cetip karasam,
Cılkı amanın kaalasam,
Cılkı içinde burkurap,
Kuyun oynop catıptır,
Cılkılardı karasam,
Coo tiygendey çurkurap,
Kıyın oynop catıptır.
Salıp barıp karasam
Tuudu degen ene cok,

Gaipten çıkıp gelen,
Issız bozkırdan bulunan.
Anası gaip bir hayvan,
Kulan ile koşuşan,
Çölde doğup taşta büyüyen,
Hayvandan ayrı, başka büyüyen.
Lob ırmağının koyağında,
On tümen yılkım yatarken,
Atlar kara dil olduğunda,
Bahar rengi dolduğunda,
El dağa yaslanıp göçerken,
Tan yeri ağarıp sökerken,
Yere aydınlık değdiğinde,
Koşturup varıp baktığımda,
Yılkımın esenliğini dilerken,
Yılkı içinde burnundan soluyup,
Kasırga gibi oynayıp durmuş,
Yılkılara baktığımda,
Düşman basmış gibi çığrışıp,
Azgın azgın oynayıp durmuş.
Koşturup gidip baktığımda,
Doğurdu denen ana yok,

Tuudurdum degen ata cok.
«Tuura kayıp eken», - dep,
Özüm taap algamın.
Tapkanımda Kulanı
Ceti kulun soygomun,
Ceti beenin emçegin
Ceke emdirip koygomun.
Abaydan cabuu captırdım,
Aybandan bölök baktırdım.
«Akkula» - dep, at koyup,
Artıkça mıktap bakkamın.
Curt kursagı katuu açıp,
Cetelep keldim satuuga,
Bet aldıña toktodum,
Berenim, saga satuuga.
Közüñdü, kök cal, salıñız,

Doğurttum diyen ata yok.
«Gerçek gaipten imiş» deyip,
Kendim bulup aldım.
Kula'yı bulduğumda,
Yedi tay kurban kestim,
Yedi kısrağın memesini,
Yalnız ona emzirttim.
Çuhadan çul örttürdüm,
Hayvandan ayrı baktırdım.
«Akkula» diye ad koyup,
Üstüne titreyerek besledim.
Yurdun karnı iyice acıkıp,
Yedekleyip satmaya geldim,
Tam karşında durdum,
Yiğidim, sana satmaya.
Gözünü, boz yeleli, iyi at,

Tabılbagan tulpardı
Tartuu kıldım özüñö,
Közüñdü bekem salıñız.
Beren da eken, can da eken,
Beylep minseñ Akkula
Tögöröktün tört burçun
Tört aylanta kıdırsa,
Çıdap berçü mal eken.
Kınsız kılıç baylanıp,
Tögöröktün tört burçun
Tört kıdırıp aylanıp,
Törö miner mal eken.
Tuu kuyrugu bir kuçak,
Tuyagı bolot özgöçö,
Tulparlıgı bir başka,
Tuura, balam, Manas, bil!
Kılımdan mınday tabılbayt,
Kılayıp mınday kabılbayt,
Kayıbınan kabıldı,
Karacoltoy külük mal
Kımbat cerden tabıldı.
Kuyun-şamal mal eken,
Kup buyurup özüñö
Kez bolgon uşu çagı eken,
Keñ soorusu bir kuçak,
Kerişke miner mal eken,

Bulunmaz bir tulparı,
Armağan kıldım sana,
Gözünü sıkıca at.
Hem yiğit imiş hem can imiş,
Kollayıp binersen Akkula,
Dünyanın dört bucağını,
Dört dolanıp gezse de,
Dayanıp veren mal imiş.
Kınsız kılıç kuşanıp,
Dünyanın dört bucağını,
Dört kez dolanıp gezerek,
Beyin bineceği mal imiş.
Tuğ kuyruğu bir kucak,
Toynağı çelik, bambaşka,
Tulparlığı bir başka,
Doğrusu bu, oğlum Manas, bil!
Asırda böylesi bulunmaz,
Dünyada böylesine rastlanmaz,
Gaipten çıkıp geldi,
Yaman yürük bu hayvan,
Değerli yerden bulundu.
Kasırga yeli gibi mal imiş,
Tam sana buyrulup,
Rast geldiği çağ bu imiş,
Geniş sağrısı bir kucak,
Cenkte binilecek mal imiş,

Toonun başın sıdırsañ
Tozbos cayı bar eken,
Adırga salsa noyubas
Artık sını bar eken,
Arslanım, senin özüñö
Ilayıktuu mal eken.
Beker kuyruk, cal emes,
Bul canıbar Akkula
Tegin cürör mal emes.
Kagışka minse kamsıkpas,
Bul canıbar Akkula
Kambıldık türü körünöt,

Dağın başını dolansan,
Yıpranmaz hâli var imiş,
Kıra salsan yılmayan,
Üstün bir duruşu var imiş,
Aslanım, senin kendine,
Layık bir mal imiş.
Boşuna değil kuyruğu yelesi,
Bu canım hayvan Akkula,
Öylesine gezen mal değil.
Çarpışmada binsen tasalanmaz,
Bu canım hayvan Akkula,
Çevikliği yüzünden okunur,

Karmaşka minse coorubas
Dañgıldık türü körünöt.
Beker kuyruk, cal emes,
Beker tuulgan mal emes.
Berendigi belgilüü,
Beecinge cortso çıdaçu,
Bepbelgilüü köykaşka
Tulparlıgı bar eken,
Iras, Manas, kök cal er,
Ilayıktuu mal eken.
Kara arkesken baylanıp,
Kara-Toonu aylanıp,
Kayguulga miner mal eken,
Tüpöktüü ayza kolgo alıp,
Kündür-tündür col çalıp,
Tüyşükkö miner mal eken.
Kayguul karap, el bagıp,
Mende körbös cer körüp,
Kulak ukkus el körüp,
Kıba cazar mal eken.
Cakası altın, ceñi cez,
Koş badana torgoy köz,
Ayçıgı altın ok ötpös,
Adam kiyse, - dep cürdüm.
Baytal beenin kulunun,
Kara cılkı duldulun,
Kagışka minse kamıkpas,
Karan kalgan Akkula
Eesi minse, - dep cürdüm.
Keçee, Lob darıya boyunan,

Boğuşmada binsen sırtı yara olmaz,
Namlılığı yüzünden okunur.
Boşuna değil kuyruğu yelesi,
Boşuna doğmuş mal değil.
Yiğitliği besbelli,
Beecin'e koştursa dayanır,
Apaçık belli gök kaşka,
Tulparlığı var imiş,
Gerçek, Manas, boz yeleli er,
Sana layık mal imiş.
Kara kement kuşanıp,
Kara-Too'yu dolanıp,
Keşifte binilecek mal imiş,
Püsküllü mızrağı ele alıp,
Gece gündüz yol gözleyip,
Zahmette binilecek mal imiş.
Keşif kollayıp, el gözetip,
Kul görmedik yerler görüp,
Kulak duymadık eller görüp,
Gönül muradın giderecek mal imiş.
Yakası altın, yeni tunç,
Çift kat zırhı toygar gözlü,
Hilali altın, ok geçmez,
Bir er giysin diye gezdim.
Genç kısrağın tayını,
Kara yılkının Düldül'ünü,
Çarpışmada binse kaygılanmaz,
Kahrolası Akkula'ya,
Sahibi binsin diye gezdim.
Hani, Lob ırmağı boyundan,

Adam barbas Barbardın
Kuyulgan arı oyunan,
Kulan talaa, çiy koktu
Kurudumdun çölünön
Kayıbınan kabılgan,
Karan kalgan Akkula
Eesiz, künsüz talaada
Een cerden tabılgan.

İnsan varmaz Barbar'ın,
Döküldüğü öte çukurundan,
Kulan bozkırı, çiyli koyaktan,
Kurudum'un çölünden,
Gaipten çıkıp gelen,
Kahrolası Akkula,
Sahipsiz, ıssız bozkırda,
Tenha yerden bulundu.

Kuu uçkanda kulagı,
Kulan cürsö tuyagı
Küyüp ketken cer ele.
Canduu basıp cürbögön,
Kayıp kaçıp bilbegen,
Çımçıp ceer çöbü cok,
Çık etim cerde suusu cok,
Saparga adam barbagan,
Kez bolgon adam al cayda
Ölböy tirüü kalbagan.
Buka kiyik, töö kiyik
Burç-burçunan çañ salsa,
Körgön adam tañ kalgan.
Tirüü candar col cürsö,
Oşo çöldün özündö
Oşondoy candar tabılgan.
Cazgı turum kezekte,
Ala-telek kar ketip,
Tuura çöpkö can cetip,
Beeler tuugan mezgilde
Belek bolup koluma,
Bul Akkula tabılgan.
Akırı beren miner, - dep,
Erkeletip baktırdım,
Moynuna tumar taktırdım.
Biröö duşman kılat, - dep,
Cer çukutup bekitip,
Çuñkur sayga baktırdım.
Bıştı bolup kelgende
Başına okto kattırıp,
Koldon çıgıp ketpeske,
Al oktonun özünö
On eki çılbır taktırıp,
Abayı menen captırıp,

Koştogondo karandı
On eki balban boş koştop,
Kezikse mayıp kılat, - dep,
Colun açıp boş-boştop,

Kuğu uçarken kulağı,
Kulan yürüse toynağı,
Yanıp kavrulan yer idi.
Canlının basıp yürümediği,
Gaibin bile kaçıp bilmediği,
Koparıp yiyecek otu yok,
Damla dercesine suyu yok,
Sefere insan varmayan,
O yerde rast gelen insan,
Ölmeden sağ kalmayan.
Boğa geyik, deve geyik,
Köşe köşesinden toz koparsa,
Gören insan şaşakalırdı.
Canlılar yola düşse,
İşte o çölün içinde,
Öyle canlar bulunurdu.
Bahar başı vaktinde,
Alaca kar eriyip gidip,
Taze ota can kavuşup,
Kısrakların doğurduğu çağda,
Elime bir armağan olarak,
Bu Akkula bulundu.
Sonunda bir yiğit biner diye,
Nazlandırıp baktırdım,
Boynuna muska taktırdım.
Biri kem gözle bakar diye,
Yer kazdırıp gizleterek,
Çukur vadide baktırdım.
Dört yaşına gelince,
Başını kazığa bağlatıp,
Elden çıkıp gitmesin diye,
O kazığın kendisine,
On iki yular taktırıp,
Çuha çulla örttürüp,

Yedeklerken o karaltıyı,
On iki pehlivan gevşek yedekleyip,
Rastlarsa sakat eder diye,
Yolunu açıp ağır ağır,

Corugu mınça bar ele,
Kanım Manas, ugup tur,
Cumur baştuu mendege,
Colukpay turgan mal ele.
Kıbaçıga kındatıp,
Köz açıkka sındatıp,
Bıltır bıştı, bıyıl asıy,
Taalayıña tabıldı,
Ay-talaadan Akkula,
Aykölüm, saga burak at
Berenim, saga kabıldı.
Bul Akkula çoçkonun
Bar baylap miner eesi cok,
Ee tabılsa Kulaga
Eñ ele tulpar meesi cok.
Kanattuu külük Akkula
Kabılan sizge kabıldı,
Kızır çalgan kıraanım,
Kımbattuu tulpar Akkula
Kıyabı menen tabıldı.
Bagıp cürgön Akkulam
Kayıp külük mal eken,
Kasiettüü al eken,
Kagılsam bolot kudayga,
Miner eesi bar eken.
Berenim, senin özüñö
Ay-talaada kez bolup,
Bere turgan ubagım,
Üymölögön buudaydı,
Kalıñ elim eñ açka,
Kaalap sizden suradım.
Keñ kökürök, taykı cal,
Kerişke miner Akkula
Berenim, senin özüñö
Tartuu kılıp turamın.
Akkulanı alıñız,
Üymölögön buudaydı
Bizge kıyıp salıñız!»

Böylesine huyu var idi,
Hanım Manas, dinleyedur,
Yuvarlak başlı kula,
Rast gelmeyecek mal idi.
Ustasına donattırıp,
Kâhine sınattırıp,
Bıldır dörtlü, bu yıl beşli,
Senin talihine bulundu,
Issız bozkırdan Akkula,
Ayköl'üm, sana Burak at,
Yiğidim, sana rast geldi.
Bu Akkula azgınının,
Bağlayıp binecek sahibi yok,
Kula'ya sahip bulunsa,
Ona denk tulpar hiç yok.
Kanatlı yürük Akkula,
Kaplanım, size rast geldi,
Hızır değmiş şahbazım,
Değerli tulpar Akkula,
Tam zamanıyla bulundu.
Besleyip durduğum Akkulam,
Gaipten yürük mal imiş,
Keramet sahibi imiş,
Tanrı'ya kurban olsam yeridir,
Binecek sahibi var imiş.
Yiğidim, senin kendine,
Issız bozkırda rast gelip,
Verecek vaktim geldi,
Yığın yığın buğdayı,
Kalabalık elim pek aç,
Dileyip sizden istedim.
Geniş göğüslü, kısa yeleli,
Cenkte binilecek Akkula'yı,
Yiğidim, senin kendine,
Armağan kılıp duruyorum.
Akkula'yı alınız,
Yığın yığın buğdayı,
Bize kıyıp veriniz!»

Anda Manas munu aytat:
«Aybandan artık Akkula
Karaça tartsa, men aldım!
Degeniñe könöyün,
Kızıldagan ak buuday -
Bul Akkula tulpardın
Tartuusuna bereyin.
Oncoñdogon Akkula
Bizge kıya salıñız,
Akkulanın tartuuga
Ak buudaydın baarısın
Biröönü koyboy alıñız!»
Baatır mınday degen soñ,
Karaça turdu bakırıp,
Kalıñ kolun çakırıp,
Tokson eken kızıl nar,
Kızıl nardı çögörüp,
Tokson narga buudaydı
Toptoltura cüktöşüp,
Tokson nardan kalganın
Koçuştap uuçtap alışıp,
Kurcununa salışıp.
«Koçuş buuday bir tay», - dep,
Añ-tañ kalıp kalışıp,
Akkula alıp Manas kan
Köñülü turdu cay bolup,
Buuday alıp Karaça
Kalgan eken bay bolup.
Mına oşondo Karaça,
Akkula berip Manaska
Kıbılanı bet alıp:
«Oomiyin!» - dep, kol cayıp,
Kulunum Manas, ölbösöñ,
Katılgandı kan çıgar,
Karmalaşa ketkendin
Aman kalbay can çıgar.
Ulugumsuñ, şerimsiñ,
Azganakay curtumdu
Kütüp alçu özüñsüñ.

O zaman Manas şöyle der:
«Hayvandan üstün Akkula'yı,
Karaça sunduysa, ben aldım!
Dediğine uyayım,
Kızaran ak buğdayı,
Bu Akkula tulparın,
Armağanına karşılık vereyim.
Salınıp yürüyen Akkula'yı,
Bize kıyıp veriniz,
Akkula'nın armağanına,
Ak buğdayın hepsini,
Tek tanesini komadan alınız!»
Bahadır böyle deyince,
Karaça kalktı bağırıp,
Kalabalık kolunu çağırıp,
Doksan imiş kızıl deve,
Kızıl develeri çöktürüp,
Doksan deveye buğdayı,
Tıka basa yüklediler,
Doksan deveden artanı,
Avuç avuç aldılar,
Heybelerine doldurdular.
«Bir avuç buğday bir tay» diye,
Şaşıp şaşakaldılar,
Akkula'yı alıp Manas han,
Gönlü huzur bulup durdu,
Buğday alıp Karaça,
Zengin oluvermiş.
İşte o zaman Karaça,
Akkula'yı Manas'a verip,
Kıbleye yönelip:
«Âmin!» deyip el açıp,
Yavrum Manas, ölmezsen,
Sataşanın kanını dök,
Seninle boğuşmaya kalkanın,
Sağ kalmadan canı çıksın.
Ulumsun, aslanımsın,
Azıcık kalmış yurdumu,
Bağrına basacak sensin.

Alışka koluñ kuray cür,
Abaylagın, Manasım:
«Al-abalıñ kanday?» - dep,

Kartayganda Karaça
Al-abalımdı suray cür!
Erendirsiñ, şerdirsiñ,
Esi ketse az curttu
Kütüp alçu sendirsiñ!
Cerdi baykap çala cür,
Menin cerim Lob dayra
Oşondon kabar ala cür!
Telegeyiñ teñ bolsun,
Teminişken duşmanıñ
Tegi, kırılıp kem bolsun!
Ulugumsuñ, şerimsiñ,
Berenim azır tabıldı,
Meder kılgan belimsiñ.
(Berendigiñ belgilüü.)
Karaanga kolum cıyarmın,
Amandıgıñ, erdigiñ
Kerbenderden surarmın», -
Dep, oşontüp Karaça,
Meñsiz ak boz bee aldı, - deyt,
Ay tuyakka çaldı, - deyt.
Tokson töögö cük artıp,
Karaça ketti bir cayga,
Akkula minip zoñkoyup,
Aykölüñ tarttı bir cayga.
Köz cetpegen urçukka,
Kömkörülgön tumşukka,
Küdürlüü toonun çetine,
Orkoygon kırdın betine,
Meltiregen çölünö,
Kasiettüü mazardın
Aşıp barçu cerine
Akkula menen orcoktop,
Aşıp bargan cerinde
Kuday kıldı ubara,

Cenge kolunu hazır tut,
Sakınıp gözet, Manas'ım:
«Hâlin ahvalin nasıl?» diye,

Kocamışken Karaça'nın,
Hâlimi ahvalimi soragör!
Erensin sen, aslansın sen,
Aklı şaşan azıcık yurdu,
Bağrına basacak yine sensin!
Yeri gözleyip yoklayagör,
Benim yerim Lob ırmağı,
Oradan haber alagör!
Her işin denk, tamam olsun,
Seninle tepişen düşmanın,
Kökten kırılıp eksilsin!
Ulumsun, aslanımsın,
Yiğidim şimdi bulundu,
Dayanağım, belimsin.
(Yiğitliğin besbelli.)
Karaltına kolumu toplarım,
Esenliğini, yiğitliğini,
Kervanlardan sorarım,» —
Deyip böylece Karaça,
Bensiz ak boz kısrak aldı, der,
Ay toynaklıyı kurban kesti, der.
Doksan deveye yük vurup,
Karaça gitti bir yana,
Akkula'ya binip heybetle,
Ayköl'ün çekti bir yana.
Göz ermez sivri burna,
Devrik yamaç burnuna,
Engebeli dağın ucuna,
Sivrilen sırtın yüzüne,
Uçsuz bucaksız çölüne,
Keramet sahibi mazarın,
Aşıp varılan yerine,
Akkula ile tırıs gidip,
Aşıp vardığı yerde,
Tanrı bir iş kıldı orada,

Açıp közdü-cumguça,
Anday-mınday degiçe,
Bet aldınan coluktu
Aksakalçan dubana.
Dubana turup munu aytat:
«Berenimsiñ, belimsiñ,
Bek caratkan cakşılap,

Göz açıp kapayıncaya dek,
Şöyle böyle demeye kalmadan,
Tam karşısına çıkıverdi,
Ak sakallı bir derviş.
Derviş durup şöyle der:
«Yiğidimsin, belimsin,
Yaradan seni sağlam yaratmış,

Arbagıñ biyik, atıñ oor
Ardaktagan şerimsiñ!
Kıyınımsıñ, kanımsıñ,
Altı şerdin kencesi,
Aldanın süygön mendesi,
Ayköl Manas, canımsıñ!
Telegeyi teñimsiñ,
Altı şerdin kencesi,
Aldanın süygön mendesi,
Tabılbay turgan erimsiñ.
Mından murun neçen cıl
Keleriñ beylep bilgemin,
Kara kök cal kabılan
Kelet ko, - dep cürgömün.
Coluñdu tozup körüügö,
Alda Taala caratkan
Senin amanatıñ berüügö,
Kabar alıp Aldadan
Atı Manas arslan, - dep, -
Kança cerden küygömün.
Şer akırı keldi, - dep, -
Seni küyüp cürgömün,
Aalamdı çalgamın,
Arslan senin ayıñdan,
Kıyla cerge bargamın.
Süylöp berer iş kıyın
Kuday buyrup kut kılsa,
Amanat berem bir buyum.
Kol karmaşıp, köz körüp,
Oolukkanı turamın,
Aldam kımbat caratkan

Ruhun yüce, adın ağır,
Baş tacı ettiğim aslanımsın!
Yamanımsın, hanımsın,
Altı aslanın küçüğü,
Allah'ın sevdiği kulu,
Ayköl Manas, canımsın!
Her yönün denk, tamamsın,
Altı aslanın küçüğü,
Allah'ın sevdiği kulu,
Bulunmaz bir erimsin.
Bundan önce nice yıl,
Geleceğini sezip bilirdim,
Kara boz yeleli kaplan,
Gelir elbet, der dururdum.
Yolunu gözleyip görmeye,
Allah Teâlâ'nın yarattığı,
Senin emanetini vermeye,
Allah'tan haber alarak,
Adı Manas, arslan, diye,
Nice yerde yanıp tutuştum.
Aslan sonunda geldi, diye,
Senin için yanıp gezdim,
Âlemi dolaşıp gözledim,
Arslan, senin uğrundan,
Nice yere vardım.
Anlatması güç bir iş,
Tanrı buyurup kut kılarsa,
Emanet veririm bir nesne.
El sıkışıp, göz görüp,
Coşup durmaktayım,
Allah'ımın kıymetli yarattığı,

Kımbatım, senin özüñö
Colukkanı turamın.
Kumar bolup cüzüñdü
Köröyün, - dep kelgemin,
Kuday süygön altı kurç
Asmandan tüştü atayın,
Arslan, senin özüñö
Bereyin, - dep kelgemin.
Munu bilgen adam kep aytar,
Kınga salsañ altı kurç -
Canıña cakın coldoşuñ,

Kıymetlim, senin kendine,
Kavuşmak üzereyim.
Hasretle yüzünü,
Göreyim diye geldim,
Tanrı'nın sevdiği altı çelik,
Gökten indi mahsustan,
Arslan, senin kendine,
Vereyim diye geldim.
Bunu bilen insan söz söyler,
Kına koysan altı çelik,
Canına yakın yoldaşın,

Kından suursañ altı kurç -
Çapkandı carçu colborsuñ.
Ölçöp kından suurganda
Betteşip candar barabı,
Kaardanıp şilteseñ,
Bölünböy duşman kalabı?
Kazatka kirse bolcoşuñ,
Karmaşka kirseñ altı kurç -
San koldon kıyın coldoşuñ.
Bet alıp suursañ kılıçtı
Bettep adam barabı,
Çımırkanıp şilteseñ,
Bölünböy adam kalabı?
Alda berdi altı kurç,
Baarı bolot tegiz kurç,
Kurçtugu kımbat sınaakı,
Betteşip coogo kol salsañ,
Bek tokoy cerge col salsañ
Altı kurç artık muraapı.
Kayıptan mınday kabılbayt,
Kulak ugup, köz körgön
Cumuru baştuu mendege
Asmandan tüşüp colugup,
Azelde mınday tabılbayt.
Beker debe sözümdü,
Beelep tur, balam, sözümdü.
Kaalaganga colukkan

Kından çeksen altı çelik,
Çaldığını yaran kaplanın.
Ölçüp kından çektiğinde,
Karşısına can durur mu,
Öfkeyle savurursan,
Bölünmedik düşman kalır mı?
Gazaya girsen ahdin o,
Boğuşmaya girsen altı çelik,
Sayısız koldan yaman yoldaşın.
Yönelip çeksen kılıcı,
Karşına insan durur mu,
Var gücünle savurursan,
Bölünmedik insan kalır mı?
Allah verdi altı çeliği,
Hepsi çelik, dümdüz keskin,
Keskinliği kıymetli, denenmiş,
Düşmana karşı akın salsan,
Sık ormanlı yere yol açsan,
Altı çelik en üstün mirastır.
Gaipten böylesine rastlanmaz,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü,
Yuvarlak başlı kullara,
Gökten inip kavuşarak,
Ezelden böylesi bulunmaz.
Boş sanma sözümü,
Kulak ver, oğlum, sözüme.
Dileyene kavuşan,

Kayıp çaldın özümün,
Etegim tiygen oñolgon,
Kızırıñdın közümün.
Kazat kılıp kagışsañ,
Kerek coldoş kurç uşul,
Cumuru baştuu mendege
Balam, Manas, beyleçi
Tabılbay turgan mülk uşul.
Kakayıñkı kayran bel
Büktölgöndö çıgargın,
Bir çımınday kuu canga
Küç kelgende çıgargın.
Oñgo, solgo şiltesең -
Bulaktay agat kara kan.
Kıykırıp kından çıgarsañ,

Gaip ihtiyarın kendisiyim,
Eteğim değen onmuştur,
Hızır'ının gözüyüm.
Gaza edip çarpışırsan,
Gerekli yoldaş bu çeliktir,
Yuvarlak başlı kullara,
Oğlum Manas, iyi bak,
Bulunmaz mülk işte budur.
Dimdik duran aziz belin,
Büküldüğünde çıkarasın,
Sinek kadar aziz cana,
Zor dayandığında çıkarasın.
Sağa sola savurursan,
Pınar gibi akar kara kan.
Haykırıp kından çıkarırsan,

Kanga mıktap toyboso
Katsa kınga tük kirbeyt,
Kızıgıp kından çıgarsañ
Kan sorboy kuru tük cürböyt.
Asmandan tüşkön altı kurç,
Kayıptan kılıç tabılgan,
Kalkta bolboyt mınday iş.
Altı kurçtun içinde
Kılıçtın kınduu ıktuusu,
Altı kurçtun mıktuusu,
Baarısınan ötkürü,
Artık kuday buyurgan
Arslanım, özüñ aluuga
At koyulgan Zulpukor -
Oñ cakı bıyak betinde,
Mizdin öödö çetinde
Çiyilip kalgan katı bar,
Al katının içinde:
«Kankor Manas alat», - dep,
Kudurettin özünön
Çiyilip kelgen katı bar.
Kara, Manas, kulunum,
(Kara dindüü köp kalık)

Kana iyice doymazsa,
Koysan kına hiç girmez,
Heveslenip kından çıkarırsan,
Kan emmeden boş dönmez.
Gökten inen altı çelik,
Gaipten kılıç bulundu,
Halkta olmaz böyle iş.
Altı çeliğin içinde,
Kınlı kılıçların en yatkını,
Altı çeliğin en sağlamı,
Hepsinden keskini,
Tanrı'nın üstün buyurduğu,
Arslanım, senin alman için,
Adı konmuş Zulpukor,
Sağ yanının bu yüzünde,
Ağzının üst kenarında,
Çizilip kalmış yazısı var,
O yazının içinde:
«Kan içici Manas alır» diye,
Kudret'in kendisinden,
Çizilip gelmiş yazısı var.
Bak, Manas, yavrum,
(Kara dinli nice halk var)

Cön adamga kabılbayt,
Şer atagın albasa,
Zayıppuruş bolboso,
Mından bölök mendege
Mınday kılıç tabılbayt.
Amanat berdim altı kurç,
Mubarbek kılıp alıñız,
Özü tiygen küçtüügö
Kızılday kırgın salıñız!
Kakançınga, Beecinge,
Zordukçu kıtay eline
Ilayık kılgan altı kurç,
Özüñ algın Zulpukor.
Degenime könüñüz,
Köz cumulup, can çıksın,
Koluñdagı belekti
Andan kiyin beriñiz,
Kebime kulak salıñız,
Küldöy canıñ ayabay

Sıradan insana rast gelmez,
Aslan adını almadıkça,
Sahipkıran olmadıkça,
Bundan başka kula,
Böyle kılıç bulunmaz.
Emanet verdim altı çeliği,
Mübarek kılıp alınız,
Kendine sataşan güçlüye,
Kıpkızıl kırgın salınız!
Kakançın'a, Beecin'e,
Zorba Kıtay eline,
Layık kılınmış altı çelik,
Zulpukor'u kendin al.
Dediğime uyunuz,
Göz yumulup can çıksın,
Elindeki armağanı,
Ondan sonra veriniz,
Sözüme kulak veriniz,
Bütün canını esirgemeden,

Kıraandan miñdi tabıñız.
Kızır çalgan başıña
Kıyınım, ukkun kebimdi,
Kıraandın baarı tuş bolot,
Kayıp çalgan başıña
Kançanın baarı keziget,
Baabedin çalgan başıña
Baatırdın baarı tuşugat.
Eren kelet, şer kelet,
Erikpey kütüp, coldoş cıy,
Özüñö tete er kelet,
Kırk cerden kelet kırk çoro,
Kırk çoro emes, oşolor
Kıraanım, senin özüñö
Kılımdı buzar kırk coro.
Kıyalın tapsañ kırk kaşka,
Kırkının cönü kırk başka,
Oorutpay kütsöñ alardı
Kılımdı buzar köykaşka.

Şahbazdan binini bulunuz.
Hızır değmiş başına,
Yamanım, dinle sözümü,
Şahbazların hepsi denk gelir,
Gaip değmiş başına,
Nicelerin hepsi rast gelir,
Baabedin değmiş başına,
Bahadırların hepsi kavuşur.
Eren gelir, aslan gelir,
Usanmadan bekleyip yoldaş topla,
Kendine denk er gelir,
Kırk yerden gelir kırk çoro,
Kırk çoro değil, onlar,
Şahbazım, senin kendine,
Asrı bozacak kırk yâren.
Huyunu bulursan kırk kaşka,
Kırkının hâli kırk başka,
İncitmeden bakarsan onlara,
Asrı bozacak gök kaşka.

Degenim uşul könüñüz,
Kazınaña salıñız,
Bek bekitip alıñız,
Aytkan sözgö könüñüz,
Akırı tübü bulardı
Eesin taap beriñiz.
Kalkıña kayra barıñız,
Altaydan keldiñ çaalıgıp,
Semirip, sergip alıñız!»
Asmandan tüşkön altı kurç
Ayköldün berdi koluna:
«Ay, Manas, kebim ukkun», - dep,
Atı Kızır dubana
Kayta saldı coluna.
Kara-Buura biyik bel
Kaduulay Manas bastı emi.
Tuuganın tapkan emedey,
Turalbay Manas süyünüp,
Talaska kayta aştı emi.
Kayran Manas şer bolup,
Oolugup kelip kaldı emi.
Azgan-tozgon kayran el
Çoguluşup aldı emi.

Dediğim budur, uyunuz,
Hazinene koyunuz,
Sağlamca saklayınız,
Söylenen söze uyunuz,
En sonunda bunları,
Sahibini bulup veriniz.
Halkına geri varınız,
Altay'dan geldin yorularak,
Semirip dinç kalınız!»
Gökten inen altı çeliği,
Ayköl'ün eline verdi:
«Ey Manas, sözümü dinle» deyip,
Adı Kızır olan derviş,
Yeniden düştü yoluna.
Kara-Buura yüce beli,
Doğruca Manas aştı şimdi.
Kardeşini bulmuş gibi,
Duramayıp Manas sevinip,
Talas'a geri aştı şimdi.
Aziz Manas aslan olup,
Coşarak gelip vardı şimdi.
Dağılıp perişan aziz el,
Toplaşıp karşıladı şimdi.

Kara-Buura, Çatkalga,
Keñ Talastın boyuna
Argın, kırgız oy tartıp,
Konup kalgan kezi eken,
Kündüzü kımız, tünü kız
Bolup kalgan kezi eken.
Meder kılıp Manastı,
Meken kıldı Talastı,
Erikse elik atışıp,
Erikpese kırgızdar
Erkin oynop catışıp,
Kırk taman çiyip ordonu
Sarı tüzgö salışıp,
Bagılan kozu, kısır tay
Bor kaynatıp alışıp,

Kara-Buura'ya, Çatkal'a,
Geniş Talas'ın boyuna,
Argın, Kırgız gönül verip,
Konup kaldığı çağ imiş,
Gündüzü kımız, gecesi kız,
Olup kaldığı çağ imiş.
Manas'ı dayanak kılıp,
Talas'ı mekân kıldı,
Sıkılınca karaca avlayıp,
Sıkılmayınca Kırgızlar,
Özgürce oynayıp yattılar,
Kırk taban çizip ordo oyununu,
Sarı düzlüğe kurdular,
Besili kuzu, kısır tayı,
Kazan kaynatıp yediler,

Koşton kiyip suusar börk
Irgap catıp kaldı - deyt,
Koşoktoşup kayran curt
Cırgap catıp kaldı - deyt...

Çifter giyip samur börkü,
Keyifle sallanıp yattılar, der,
Koşuklaşıp aziz yurt,
Sefa sürüp yattılar, der...

ALTINCI BÖLÜM

BAKAY, KIRK ÇORO VE HANLIK

Akkula'nın üstünde Talas'a dönen Manas'ın yolunu Kızır kılığındaki derviş keser ve ona gökten inen altı çelik kılıcı teslim eder; en yücesi Zulpukor'un üstünde Tanrı yazısıyla "Kankor Manas alat" yazılıdır ve kırk yerden kırk çoronun geleceği müjdelenir. Dağılmış akrabalarını bulmaya ant içen genç han tek başına yola çıkar; Sarı Özön boyunda karşılaştığı heybetli yabancı, Kadır gecesi gördüğü rüya üzerine on iki yıl onu arayan Bay oğlu Bakay çıkar — ak kısrak kurban edilir, "iki dizgin, bir yular" Bakay'a verilir. Bozkırda uyurken bulunan yetmiş dil bilen hatip Acıbay da katılınca üç yiğit ellerini kana batırıp "birimiz oka uçarsak hepimiz birlikte ölelim" diye ant içer. Bakay'ın güneşi bağlayıp yedi gün dolu yağdıran caycılık büyüsüyle canlı-sihirli tüfek Akkelte geri alınır; Talas'a dört yandan yiğitler akar — kırkların başı geçimsiz Kırgıl çal, falcı Kara Tölök, ozan Irçı uul, Er Şuutu ve ötekiler — ve kundaktaki Sırgak geleceğin çorosu diye Manas'a sunulup Çıyırdı'nın sütüyle büyütülür.

Halka tamamlanınca sıra hesaba gelir: Margalan'da oturup Müslüman şehirlerini haraca kesen Kıtay hanı Alööke, baş ayarının "Manas durdurulamaz" sözü üzerine altın tahtından düşüp hazinesini halka saçarak kaçar; Kum-Arık boyunda kuşatılıp "gelin gibi" diz çöker, hazinesini ve oğlu Koñurbay'ı sunar, ama "yedi atamın öcü var" diyen Manas Zulpukor'la başını keser. Zaferin toyunda Koşoy söz alır — "iki dizgin, bir yuları Manas'a verelim" — ve sekiz han, altın çiçekli halının uçlarından tutup

Manas'ı han kaldırır. Ardından deve ordulu zorba Şooruk kan seferi gelir: minareden Manas'ın çevresindeki kırk çilten alayını gören han "Köndüm!" deyip bütün halkıyla İslam'a girer ve kızı Akılay'ı seksen güzelin başında Manas'a sunar; Bakay da yedi yıldır yolunu bekleyen Körpöyan'a kavuşur. Bölüm, Beecin'de babasının ölüm haberiyle tahttan yuvarlanan Karıkan'ın huzurunda Koñurbay'ın intikam yemini etmesi ve kâhin hanın "altı yıl bekle" diye onu dizginlemesiyle, ufka yeni bir kara bulut asarak kapanır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kaynak: S. Karalaev varyantı, "Turar" akademik baskısı (Bişkek, 2010), mısra aralığı ~27.500–38.100
- Anlatı zamanı: Altı kılıcın verilişinden kırk çoronun tamamlanmasına, Alööke'nin devrilişinden han kaldırılmaya ve Akılay'ın alınışına
- Ana mekânlar: Talas ve Keñ-Kol; Sarı Özön; Kerke kan'ın şehri; Margalan ve Kum-Arık; Şooruk'un çöl ülkesi; Beecin (Kakançın) sarayı
- Merkez kişiler: Manas, Bakay, Acıbay, Kırgıl çal, Irçı uul, Sırgak, Koşoy, Alööke, Şooruk, Akılay, Körpöyan, Koñurbay, Karıkan, Kızır
- Kilit motifler: gökten inen altı kılıç ve Zulpukor, kan kardeşliği andı, Akkelte'nin geri alınışı, hava büyüsü (caycılık), halı üzerinde han kaldırma, yenilen hanın din değiştirmesi, intikam yemini
- Karalaev damgası: nesnelerle kahramanların önceden birbirine "yazılmış" olması (kılıçtaki, tüfekteki, defterdeki adlar); zafer sahnelerinin ortasına Koñurbay'ın yeminiyle geleceğin gölgesinin düşürülmesi

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI

Manastın Talastan çıgıp Bakay, Acibayga colukkanı2

Çoñ Talaska toktodu,
Orcoñdotup Kula attı,
Oyron Manas oşondo
Tuugandarın coktodu.
«Tögöröktün tört burçun
Tört aylana çalbasam,
Döösüngön eldi çappasam,
Tuuganımdı tappasam,
Manas bolboy ölöyün,
Tuubay tuna çögöyün!
At boroyun sıdırıp,
Ay-aalamdın baarısın
Arıtıp cürüp kıdırıp,
Mineyin Akkuladay buudandı,
Tabayın, aydalıp barıp cok bolgon
Atalaş cakın tuugandı.
Cılkım tümön, mal arbın,
Cılma bolgon malımda
Tüp nuskada mınday tema cok

Karmap miner buudan cok,
Izdep tapsam tuugandı
Kenedey mende arman cok!
Koroolop ketken ayılı cok,
Kordolup ketken tuugandın
Kayda ketken dayını cok.
Toorulga miner Akkula
Toktoboston minbesem,
Oşo, tozdop ketken tuugandın
Ölüü menen tirisin
Toktoboston bilbesem.
Kayrılıp tuugan tappasam,

TÜRKÇE ÇEVİRİ

Manas'ın Talas'tan Çıkıp Bakay İle Acibay'a Rastlaması2

Ulu Talas'ta durdu,
Kula atı şahlandırıp,
Yiğit Manas o zaman
Soydaşlarını yokladı.
«Dünyanın dört bucağını
Dört kez dönüp taramazsam,
Dev geçinen eli vurmazsam,
Soydaşımı bulmazsam,
Manas olmadan öleyim,
Doğmadan batıp gideyim!
At koşturup dörtnala,
Ay-âlemin tümünü
Yora yora dolaşıp,
Akkula gibi küheylana bineyim,
Bulayım, sürülüp gidip yiten
Baba bir yakın soydaşı.
Yılkım tümen, malım bol,
Besili duran malım içinde
Asıl nüshada böyle bir bölüm yok

Tutup binecek küheylan yok,
Arayıp bulsam soydaşı,
Zerre kadar hasretim kalmaz!
Bir arada kalmış obası yok,
Horlanıp giden soydaşın
Nereye gittiğinden haber yok.
Sefere binilecek Akkula'ya
Durmaksızın binmezsem,
O, dağılıp giden soydaşın
Ölüsüyle dirisini
Durmaksızın bilmezsem.
Dönüp soydaş bulmazsam,

Kankor curttu çappasam,
Manas bolboy ölöyün,
Tuubay tuna çögöyün!
Kankor curt menen karmaşıp,
Kalkına soguş salayın,
Oşo, kañgırıp ketken tuugandı
Ölbösöm birin tabayın!
Mederim taap alalbay,
Beypayda kantip turamın,
Kuday bergen kuu candı
Kantkende calgız kılamın!
Kayıp külük Akkula
Tüz kirip oozun burbasam,
Tügöngön tuugan al üçün
Kılımdı kırgın kılbasam!
Kez bolgon menen çatışıp,
Kezikken menen atışıp,
Tüyşügü kımbat tulpardın
Tüz tartıp oozun burbasam,
Tügönüp ketken tuugandın
Segiz eken baykasam,
Kayran baş ölüm bolguça
Tügönüp kunun kuubasam,
Ardaksıgan köp elge
Atışıp soguş salbasam,
Amalsız tuugan baykuştu
Izdep taap albasam!
Altayda cürüp tuuldum,
Ereşen tartıp er bolup,
Er uulu menen teñ boldum,

Hunhar yurdu vurmazsam,
Manas olmadan öleyim,
Doğmadan batıp gideyim!
Hunhar yurtla boğuşup,
Halkına savaş açayım,
O, başıboş yiten soydaşın
Ölmezsem birini bulayım!
Dayanağımı bulamadan,
Bu sıkıntıda nasıl durayım,
Tanrı'nın verdiği şu kuru canı
Nasıl olur da yalnız korum!
Gaipten gelme yüğrük Akkula'yı
Dosdoğru sürüp başını çevirmezsem,
Tükenen soydaşlar uğruna
Cihanı kırıp geçirmezsem!
Rast gelenle çatışıp,
Karşılaşanla vuruşup,
Zahmeti pahalı tulparın
Dizginini düz çekip çevirmezsem,
Tükenip giden soydaşın
Baksam, sekizmiş sayısı,
Bu can ölüp gidene dek
Sonuna dek kanlarını sormazsam,
Kendini üstün gören kalabalık ele
Vuruşup savaş açmazsam,
Çaresiz zavallı soydaşı
Arayıp bulup almazsam!
Altay'da doğdum ben,
Boy atıp er oldum,
Er oğluyla denk oldum,

Estesem içim çok bolot,
Tuugandan çoguu kem boldum.
Çoñdugum toonun teñindey:
«Tuugansız kaldı bul Manas,
Tuubay tuna çöksün!» - dedirbey,
Berberdiger caratkan
Çiygen eken mañdayga -
Baarıbızdı taratkan,

Andıkça içim kor olur,
Soydaştan hepten yoksun kaldım.
Heybetim dağın yarısı:
«Soydaşsız kaldı bu Manas,
Doğmadan batıp gitsin!» dedirtmeden,
Perverdigâr Yaradan
Alnımıza yazmış meğer —
Hepimizi dağıtan,

Aydalgan tuugan al üçün
Akka moynum burbasam,
Azıp ketken curtumdun
Birin koyboy cıybasam,
Curtuma korduk kılgandı
Birin koyboy kırbasam,
Manas bolboy ölöyün,
Tuubay tuna çögöyün!»
Oolugup kök cal toktoboy,
Örttöy közü caynadı,
Korcoñdogon kokuydun
Kan içmesi karmadı.
Belgilense küç çıgıp,
Betin körsöñ baatırdın
Beş baypaktık tük çıgıp,
Kapalanıp, kayran şer
Kaardanıp turdu emi,
Katuulap kayrat kıldı emi:
«Kadır Alda, col ber!» - dep,
Oşonu surap turdu emi.
Arslanday çamınıp,
Körsö köñül bölünüp,
Körsöñ şondo kök caldı
Kök caldık türü körünüp,
Karçıgaday kamınıp,
Artık kankor kabılan
Kayıptan akıl tabılıp,
Kaarın salıp, iç küyüp,
Kıraan kök cal kamınıp:
«Karşı çıkkan adamdın
Kaçırıp elin çappasam,
Bölünüp ketken tuugandın
Tirüüsün izdep tappasam,
Ölümgö moynum burbasam,

Tereñge ketken tuugandın
Tük koyboy baarın kuubasam.
Karakan atam ölgöndö
Kan taloonun kılıptır,

Sürgün soydaşlar uğruna
Hak yoluna baş koymazsam,
Yolunu yitirmiş yurdumun
Birini komadan derlemezsem,
Yurduma zulmedenlerin
Birini komadan kırmazsam,
Manas olmadan öleyim,
Doğmadan batıp gideyim!»
Coşup boz yeleli durmadan,
Ateş gibi gözleri parladı,
Heybetle kabaran yiğidin
Kan içici öfkesi tuttu.
Belirdikçe gücü taşıp,
Bahadırın yüzüne baksan,
Beş çorap edecek tüy bitmiş,
Kederlenip, koca aslan
Hışımla doldu şimdi,
Sertçe gayrete geldi şimdi:
«Kadir Allah, yol ver!» diye,
İşte bunu diledi şimdi.
Arslan gibi atılıp,
Görenin yüreği ürperip,
O an boz yeleliyi görsen,
Boz yelelilik hâli belirip,
Atmaca gibi davranıp,
Eşsiz hunhar kaplan
Gaipten akıl bulup,
Hışmını salıp, içi yanıp,
Yiğit boz yeleli hazırlanıp:
«Karşıma çıkan adamın
Saldırıp elini vurmazsam,
Ayrı düşen soydaşın
Dirisini arayıp bulmazsam,
Ölüme baş koymazsam,

Derinlere düşen soydaşın
Hiçbirini komadan izini sürmezsem.
Karahan atam öldüğünde
Kanlı yağma etmişler,

Kançaların talkalap,
Erenderin kırıptır.
Tögöröktün tört burçun
Törölüü curttar olcolop,
Tuuganım tuura bölüptür,
Tutkunda cürüp kıylası
Kıyamat cüzün körüptür,
Kayta kelbes çın caydı
Kalkımdın köbü körüptür.
Baatırsıgan tuugandı
Basa kirip baylaptır,
Baatırsıgan erenin
Böödöy kuurup caylaptır.
Karap kılıp elimdi,
Olcogo algan turbaybı,
Oylop tursam cerimdi.
Tırmak tiyip, köz körgön,
Bargan cerdi çappasam!
Olco kılıp sandaltıp,
Algan eldi çappasam.
Boşotposom cerimdi,
Acıratıp albasam
Aydoodo cürgön elimdi!
Acal cetse ölbösöm,
Tutkundagı curtumdu
Tuura taap körbösöm,
Ayzalaşa top buzup,
Kaza taap okko uçup,
Ordoluu curttu bölüşüp,
Oşo tuugan curt üçün
On eki ay tınbay ölüşüp,
Kulak ugup, köz körgön,
Curttun baarın kıdırıp,
Ok ötpös tondu kiyinip,
Cerdin tübü - Celpiniş
Ceti aylana kıdırıp,
Kıyla cayga barbasam,
Ölük menen tirigin

Nicelerini paralayıp,
Erenlerini kırmışlar.
Dünyanın dört bucağında
Hanlı yurtlar yağmalayıp,
Soydaşımı bölüşmüşler,
Tutsaklıkta nicesi
Kıyametin yüzünü görmüş,
Dönüşü olmayan asıl yurdu
Halkımın çoğu görmüş.
Bahadır geçinen soydaşı
Basıp girip bağlamışlar,
Yiğitlik taslayan erini
Boş yere kurutup yere sermişler.
Elimi sefil kılıp,
Ganimet diye almışlar ya,
Düşündükçe, yurdumu da.
Tırnak değen, göz gören,
Vardıkları yeri vurmazsam!
Ganimet edip perişan eden,
Elimi alan halkı vurmazsam.
Kurtarmazsam yurdumu,
Ayırıp çekip almazsam
Sürgünde gezen elimi!
Ecel yeter de ölmezsem,
Tutsak düşen yurdumu
Doğruca bulup görmezsem,
Mızrak mızrağa alay bozup,
Ecel bulup oka uçup,
Ordalı yurdu bölüşüp,
O soydaş yurt uğruna
On iki ay durmadan ölüşüp,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Bütün yurtları dolaşıp,
Ok geçmez zırhı kuşanıp,
Yerin dibi Celpiniş'i
Yedi kez dönüp dolaşıp,
Nice diyara varmazsam,
Ölüsüyle dirisini

Ayıra bilip albasam,
Tuugandardın ayınan
Kılımga kırgın salbasam,
Manas bolup kölpöktöp,
Barbayganım kurusun,
Bul Talaska ee bolup,
Dardayganım kurusun!
Maldan açıp baardı,
Kıdırıp kıyla şaardı
Cetimderdi tappasam,
Cetken cerdin baarısın
Mukurata çappasam,
Kün batışka col cürüp,
Kızılbaş curtun kırbasam.
At tulparın sıdırıp,
Aalamdın baarısın
Cañcal menen kıdırıp,
Erdigim elge taratıp,
Kulak ugup, köz körgön,
Cetken curttu karatıp,
Tilimdi algan adamdı
Tilge salıp karatıp,
Çalıştı mıktap salbasam,
Til bilbegen adamdı
Küç menen basıp albasam.
Körgözbösöm şerdikti,
Kıyla cerge kılbasam
Adamdan başka erdikti.
Atım calgız degendin
Atın soyup toy kılıp,
Cetpes elge cedirip,
Til albagan duşmandı:
«Cep saldı Manas!» - dedirip,
Kızıktı kıyla kılbasam!
Oñurañdap küçösö,
Erenderin oybosom,
Özüm calgız degendin
Özün soyup toybosom!
Tüpkü Beecin, çoñ Meke

Ayırt edip bilmezsem,
Soydaşlarım uğruna
Cihana kırgın salmazsam,
Manas olup böbürlenip
Kasılıp gezmem kurusun,
Bu Talas'a sahip olup
Kurulup durmam kurusun!
Malımın hepsinden geçip,
Nice şehri dolaşıp
Yetimleri bulmazsam,
Vardığım yerlerin hepsini
Kökünden kazıyıp vurmazsam,
Gün batıya yol alıp,
Kızılbaş yurdunu kırmazsam.
Tulpar atları koşturup,
Âlemin tümünü
Kavgayla dolaşıp,
Yiğitliğimi ele yayıp,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü,
Vardığım yurda baş eğdirip,
Sözümü dinleyen adamı
Sözle yola getirip,
Sıkı bir akın salmazsam,
Dil bilmeyen adamı
Güçle basıp almazsam.
Göstermezsem aslanlığı,
Nice yerde etmezsem
İnsanüstü yiğitliği.
«Atım tektir» diyenin
Atını kesip toy edip,
Yoksul ele yedirip,
Söz dinlemez düşmana:
«Yedi bitirdi Manas!» dedirtip,
Nice temaşa etmezsem!
Hırlayıp güç gösterse,
Erenlerini devirmezsem,
«Kendim tekim» diyenin
Kendini kesip doymazsam!
Ta dipteki Beecin'i, ulu Meke'yi

Tügöl çardap baspasam,
Aykırıp ayza sunuşup,
Olcolop ketken elimdi,

Baştan başa gezip dolaşmazsam,
Haykırıp mızrak uzatıp,
Ganimet edilip götürülen elimi,

Oylonup izdep tappasam,
Baatırlıgım kayakta?!
Ötkörö duşman coo çıksa,
Özün karmap soybosom,
Azgan-tozgon bul elge
Artıkça korgon bolbosom,
Manas bolup kürsüldöp,
Barbayganım kurusun,
Baştık bolup bul elge
Dardayganım kurusun!
Cerdin tübü - Celpiniş,
Cetkileñi Çoñ-Beecin
Ceti aylana çalbasam,
Kanat talıp, but ceter
Cerge çeyin barbasam,
Kaldaygan şaar Kara-Kır
Kap-Toosun koşup aşpasam,
Kan içerden, kök caldan
Eren izdep tappasam -
Kaza bolup ölöyün,
Kadır Alda cazganın
Moyunga kelse köröyün!»
Toktoboy kök cal munu aytıp,
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
Çaynarına taş tappay,
Üzörünö baş tappay,
Kaardanıp çamınıp,
Kankordun cayı mına bu.
Orto boyluu, keñ dalı,
Opsuz balban, kan içme,
Balbandıgı başkaça,
Kıyıgına tiygende
Kıtaydı buzgan köykaşka.
Cetiginen cer tapkan,

Düşünüp arayıp bulmazsam,
Bahadırlığım nerede kalır?!
Azılı düşman çıkarsa karşıma,
Kendisini tutup boğazlamazsam,
Yolunu şaşırmış bu ele
Sağlam bir kale olmazsam,
Manas olup gürleyip
Kasılıp gezmem kurusun,
Bu ele baş olup
Kurulup durmam kurusun!
Yerin dibi Celpiniş'i,
En ucu Çoñ-Beecin'i
Yedi kez dönüp taramazsam,
Kanadın yorulduğu, ayağın yettiği
Yere değin varmazsam,
Heybetli şehir Kara-Kır'ı,
Kap-Too'yu da katıp aşmazsam,
Kan içenlerden, boz yelelilerden
Eren arayıp bulmazsam —
Kazaya uğrayıp öleyim,
Kadir Allah'ın yazdığını
Boynuma gelirse göreyim!»
Durmadan boz yeleli bunu deyip,
Çarpacak dağ bulamadan,
Vuruşacak düşman bulamadan,
Çiğneyecek taş bulamadan,
Koparacak baş bulamadan,
Hışımlanıp atılıp,
Hunharın hâli işte bu.
Orta boylu, geniş omuzlu,
Ölçüsüz pehlivan, kan içici,
Pehlivanlığı bambaşka,
Damarına basıldı mı
Kıtay'ı bozguna veren namlı er.
Yetkinliğiyle yer bulan,

Kara kalmak, köp mancuu
Kagışıp cürüp el tapkan.
Kaardanıp kakaysa,
Kalkı candan tüñülüp,
«Karacoltoy kankorun,
Kantip ier eken», - dep,
Kalayık dürböp küyünüp,

Kara Kalmak, kalabalık Mancu ile
Çarpışa çarpışa el bulan.
Hışımlanıp dikildi mi,
Halkı candan umut kesip,
«Kara yollu hunharımız
Neler eder ki şimdi» deyip,
Ahali telaşla kaygılanıp,

Beren kök cal törönün
Beyili kanday bolot, - dep,
Tüzölö elek bul curttu
Tüzdöp cini karmasa,
Tügöl cıyıp alat, - dep,
Tüyşügü kımbat çoñ coogo
Tügöl aydap bul kankor
Bizdi kırıp salat, - dep,
Kara neet Cakıptan,
Kaardansa kokustan
Kara kök cal baatırdan
Kanday can aman kalat, - dep,
Kaardansa kabılan
Uşu turgan kırgızdı
Takır cıyıp alat, - dep,
Akıldan artık şaşışıp,
Uygu-tuygu dürböşüp,
Öñgül-döñgül süylöşüp,
Curtu dürböp çırkırap,
Kalayıktan es ketip,
Katuu şaşıp, curt turdu,
Kankor Manas kabılan
Şaşpay curtka kep kıldı:
«Bıyıl, curtum, kebimdi uk!
Çabılgan curttu kolgo aydap,
Ne muraska ceteyin,
Tögöröktün tört burçun
Tört aylanta çabuuga,
Özüm calgız keteyin.
Cetik celek sır nayza
Celpip kolgo alayın,

Yiğit boz yeleli beyin
Gönlü nasıl olur, diye,
Henüz düzelmemiş bu yurdu
Öfkesi tutsa düzeltip,
Tümünü derleyip alır, diye,
Belası ağır büyük savaşa
Bu hunhar hepimizi sürüp
Bizi kırıp geçirir, diye,
Kara niyetli Cakıp'tan,
Ansızın hışımlanırsa
Kara yeleli bahadırdan
Hangi can sağ kalır, diye,
Kaplan hışımlanırsa
Şurada duran Kırgız'ı
Tümden derleyip alır, diye,
Akılları başlarından gidip,
Allak bullak çalkalanıp,
Karmakarışık söyleşip,
Yurdu telaşla çığrışıp,
Ahalinin aklı gidip,
Şaşkın şaşkın yurt durdu,
Hunhar Manas kaplan
Telaşsız yurda söz etti:
«Bu yıl, yurdum, sözümü dinle!
Kırılmış yurdu askere sürüp
Hangi murada ereyim,
Dünyanın dört bucağını
Dört kez dönüp vurmaya,
Kendim yalnız gideyim.
Flamalı yetkin sırlı mızrağı
Sallayıp ele alayım,

Cer caynagan duşmanga	*Yeri kaplayan düşmana*
Ceke kırgın salayın.	*Tek başıma kırgın salayım.*
Cekene belge kurçanıp,	*Yalın belime kuşanıp,*
Cer caynagan coo bolsun,	*Yeri kaplayan düşman olsun,*
Cer mayışkan doo bolsun,	*Yeri ezen dava olsun,*
Ceke aralap kol salıp,	*Tek başıma dalıp saldırıp,*
Uçmaktuu kalaa, uluu curt	*Cennet misali kent, ulu yurt,*
Uçuna çeyin çalayın,	*Ucuna değin tarayayım,*
Ubara kılbay bul curttu	*Bu yurdu zahmete sokmadan*
Özüm ceke barayın.	*Kendim tek başıma varayım.*
Ölüm ortok, can birge	*Ölümü ortak, canı bir*
Can - dep, kuday caratsa,	*Can diye Tanrı yaratmışsa,*
Can-cökördü tabayın,	*Can yoldaşımı bulayım,*
Çamam kelse çapçışıp,	*Gücüm yeterse çarpışıp,*
Çabışka ceke barayın,	*Vuruşa tek başıma varayım,*
Alım kelse atışıp,	*Hâlim yeterse atışıp,*
Atıştı arbın salayın.	*Nice atışma salayım.*
Kee biröösün ıylatıp,	*Kimini ağlatıp,*
Kee biröösün sıktatıp,	*Kimini inletip,*
Keyitip eldi neteyin,	*Eli üzüp de nideyim,*
Kulak ugup, köz körgön	*Kulağın duyduğu, gözün gördüğü*
Cerdin baarın kıdırıp,	*Yerlerin hepsini dolaşıp,*
Ceke özüm keteyin», -	*Yalnız kendim gideyim» —*
Dep, oşontüp, kabılan,	*Deyip, işte böyle, kaplan,*
Kızır çalgan kıraanıñ	*Kızır'ın kutsadığı yiğidin*
Kırgındaşpay curt menen	*Yurtla boğuşmadan*
Kıraanıñ Manas turabı,	*Yiğidin Manas durur mu,*
Tuuganım cok - dep toktoboy,	*Soydaşım yok diye durmadan,*
Kaardanıp celigip,	*Hışımlanıp coşarak,*
Kankor Manas eeligip,	*Hunhar Manas kabarıp,*
Şaşıp amaz okunup,	*İvedi namaz kılıp,*
Akkulanı tokunup,	*Akkula'yı eyerleyip,*
Kaardanıp caylanıp,	*Hışımla kurulup,*
Kankor şerdi karasañ	*Hunhar aslana baksan,*
Kanga toybos Zulpukor	*Kana doymaz Zulpukor*
Sol cagına baylanıp,	*Sol yanına bağlanıp,*
Kızık kırduu ayza alıp,	*Keskin ağızlı mızrak alıp,*
Kalkı dürböp küyünüp,	*Halkı telaşla yanıp,*

Altın caak aybalta
Aç bilekke ilinip,
Talaska saygan çınar bak,
Törönüzdün mingeni -
Töödöy bolgon altın tak,
Törölüü curt çurkurap,
Kalayık turdu kaygırıp.
Akkula menen zañkayıp,
Arslan törö oşondo
Kalıñ curttan ayrılıp,
Bastırganda köp eldin
Könülü kaldı bölünüp,
Karap tursa törönü
Opol-toodoy körünüp.
Oyrondun cayın suraba,

Altın yanaklı ay balta
Yalın bileğe asılıp,
Talas'a dikilmiş çınar,
Beyinizin bindiği —
Deve gibi altın taht,
Hanlı yurt çığrışıp,
Ahali durdu kaygıyla.
Akkula ile heybetle,
Arslan bey o zaman
Kalabalık yurttan ayrılıp,
Sürüp gittiğinde çok elin
Gönlü kaldı bölünüp,
Beye bakıp durdular,
Ulu dağ gibi görünüp.
Yiğidin hâlini sorma,

Oñ dalısı keñ eken,
On eki müçö teñ eken,
Opsuz başka bul kankor
Oyrottu buzar şer eken.
Opol-toodoy döö çıksa,
Kayra tartıp köz cumbay,
Kaçırar sını körünöt,
Tokson toonu col kılıp,
Aşar sını körünöt.
Aalamdı buy kılıp,
Basar sını körünöt,
Temir kalkan bolotton
Kiyişer sını körünöt,
On segiz miñ aalamga
Tiyişer sını körünöt.
Talastan çıgıp bölünüp,
Kuday süygön kabılan
Kankorluk türü körünüp,
Sultan da oşol, bel da oşol,
Meenet tartkan az gana el,
Meder kılar şer da oşol,
Aylası kıyın, zaarı küç
Az gana kırgız bul eldin

Sağ omzu genişmiş,
On iki azası denkmiş,
Ölçüsüz, bambaşka bu hunhar,
Oyrot'u bozacak aslanmış.
Ulu dağ gibi dev çıksa,
Geri dönmeden, göz yummadan
Saldıracak hâli görünür,
Doksan dağı yol edip
Aşacak hâli görünür.
Âlemi tarumar edip
Basacak hâli görünür,
Çelikten demir kalkanı
Kuşanacak hâli görünür,
On sekiz bin âleme
Sataşacak hâli görünür.
Talas'tan çıkıp ayrılıp,
Tanrı'nın sevdiği kaplanın
Hunharlık hâli görünüp,
Sultan da odur, dayanak da odur,
Mihnet çeken bir avuç elin
Güvendiği aslan da odur,
Tedbiri çetin, heybeti güçlü,
Bir avuç Kırgız, bu elin

Arka kılgan beli oşol,
Talastan ayköl bölünüp,
Mingeni Kula buudanı,
Kök cal törön oşondo
Izdegeni tuuganı.
Özü baatır bolgon soñ,
Tuugandı tappay turabı?
«Aman-esen tuugan taap,
Kayrılar beken kankor, - dep,
Kankor kayta kelgiçe
Kaptap keter beken, ee
Kaynagan kıtay antkor, - dep,
Boz adırmak too da köp,
Toodoy kankor bolboso
Topoloñ kılar coo da köp.
Kayrılıp Manas kelgiçe,
Aman curttu körgüçö,
Aygaylagan coo çıksa,
Ayabay müşkül doo çıksa,

Arka verdiği beli odur,
Talas'tan Ayköl ayrılıp,
Bindiği Kula küheylanı,
Boz yeleli beyin o zaman
Aradığı soydaşıydı.
Kendisi bahadır olduktan sonra
Soydaşını bulmaz olur mu?
«Sağ esen soydaş bulup
Döner mi ki hunhar, diye,
Hunhar geri gelene dek
Basıp geçer mi ki, ah,
Kaynayan kalleş Kıtay, diye,
Boz yamaçlı dağ da çok,
Dağ gibi hunhar olmasa
Kargaşa çıkaracak düşman da çok.
Manas dönüp gelene dek,
Yurdu sağ esen görene dek,
Naralar atan düşman çıksa,
Amansız çetin dava çıksa,

Ayköl Manas mında cok
Kün emine bolot?» - dep,
Kempir ıylap, çal keyip:
«Aylanabız kara too
Talas bizge cer eken,
Kanattuuga kaktırbay,
Kamçıluuga çaptırbay,
Kankor Manas bul eldi
Kütüp alar er eken,
Uşu Manas kelbese,
Bizdi kanday duşman ceer eken?!»
Curtu keyip munu oylop:
«Tuygun tuugan kabılan
Karaan da ele, bel da ele,
Kara kalmak, mancuudan
Köçürüp alıp, aman-soo
Alıp kelgen er ele.
Kayra aylanıp kelgiçe,
Kalkının cüzün körgüçö,

Ayköl Manas burada yok,
Hâlimiz nice olur?» diye,
Kocakarı ağlayıp, ihtiyar sızlanıp:
«Çevremiz kara dağ,
Talas bize yurt imiş,
Kanatlıya çarptırmadan,
Kamçılıya vurdurmadan,
Hunhar Manas bu eli
Koruyup gözeten ermiş,
Şu Manas gelmezse,
Bizi hangi düşman yer ki?!»
Yurdu sızlanıp bunu düşünüp:
«Sungur doğmuş kaplan
Hem sığınaktı, hem dayanaktı,
Kara Kalmak'tan, Mancu'dan
Göçürüp alıp, sağ esen
Getiren er idi.
Yine dönüp gelene dek,
Halkının yüzünü görene dek,

Esen bolup Manasım,
Erkin catsın Talasım!
Caratkan can - dep caratsañ
Cer kılsın Keñ-Kol, Talastı,
Aman kıl ayköl Manastı!
Manas aman bar bolso,
Bir cakşılık körörbüz,
Manastın közü cumulsa,
Baarıbız çoguu ölörbüz!
Oomiyin!» - dep, kol cayıp,
Curtu oyloyt mınday - dep.
Asmandan Aldanın künü bürkölüp,
Kalgan curttun baarısı
Başına altımış sanaa bir kelip,
On ekige kelgende
Ordo buzup, olco algan
Mınday baatır bolobu?
Mañdayga bütkön baatırdın
Basıp, ceke curtuna
Kaygırbagan bolobu?
Beren da ele, bel da ele,
Ataa, Manas kök cal şer -
Taalayga bütkön er da ele.

Esen olsun Manas'ım,
Hür yatsın Talas'ım!
Yaradan, can diye yarattınsa,
Yurt olsun Keñ-Kol ile Talas,
Esirge Ayköl Manas'ı!
Manas sağ olursa eğer,
Bir iyilik görürüz,
Manas'ın gözü yumulursa,
Hepimiz birden ölürüz!
Âmin!» deyip el açıp,
Yurdu böyle düşünür — diye.
Gökte Allah'ın güneşi bulutlanıp,
Geride kalan yurdun tümünün
Başına altmış kaygı birden gelip,
On ikisine geldiğinde
Orda bozup ganimet alan
Böyle bahadır olur mu?
Alına yazılmış bahadırın
Yürüyüp giden, öz yurduna
Kaygılanmayanı olur mu?
Hem yiğitti, hem dayanaktı,
Ah, Manas, boz yeleli aslan —
Talihe doğmuş er idi.

Kızır çalgan kök calıñ
Kımbat cayga baratat.
Kayra kelbey cok bolso,
Kıyşayıp ketet bizdin tüş,
Kılımda bolboyt mınday iş!
Acıraşıp ketçüdöy,
Arman kılıp burkurap,
Körüşpöybüz emi, - dep,
Köösör curttar çurkurap,
Suu iç dese, uu içken,
Börk al dese, baş kesken,
Kan tök dese, cin tökkön,
Tügöngön sayın tütögön
Tüptüü Manas şer oşol,
Ölgön sayın öörçügön

Kızır'ın kutsadığı boz yelelin
Ağır, kıymetli diyara gidiyor.
Geri gelmeden yiterse,
Yıkılır gider bahtımız,
Cihanda olmaz böyle iş!
Sanki hepten ayrılacakmış gibi,
Hasretle hıçkıra hıçkıra,
Bir daha görüşmeyiz, deyip,
Şaşkın yurtlar çığrışıp,
«Su iç» dense, ağı içen,
«Börk al» dense, baş kesen,
«Kan dök» dense, kıran koparan,
Tükendikçe tüten,
Köklü Manas aslan odur,
Öldükçe güçlenen,

Ötkür Manas er oşol. *Keskin Manas er odur.*
Koroo aylana bergiçe, *Ağılın çevresi dolaşılana dek,*
Konup bütkön cerine *Konup göçtüğü yerlerde*
Koroodoy kızıl tal bütkön, *Ağıl gibi kızıl söğüt bitmiş,*
Kocosanduu törögö *Hoca soylu beye*
Koco Kızır car bütkön. *Koca Kızır yâr olmuş.*
Tünöp ötkön cerine *Geceleyip geçtiği yerde*
Tüptüü çınar ornogon, *Köklü çınar kök salmış,*
Tür salışkan duşmanı *Ona diş bileyen düşmanları*
Tügöl kıyrap baarısı *Tümden kırılıp hepsi,*
Biröö tirüü bolbogon. *Biri bile sağ kalmamış.*
Kızır çalgan kıraandın *Kızır'ın kutsadığı yiğidin*
Kılıgı candan bir başka, *Huyu herkesten bambaşka,*
Kıyıktanıp çamınsa, *İnadına atıldı mı,*
Kılımdı buzgan köykaşka. *Cihanı bozan namlı er.*
Kaardanıp kabılan, *Hışımlanıp kaplan,*
Kıraan Manas toktoboy, *Yiğit Manas durmadan,*
Arslanday taptanıp, *Arslan gibi bilenip,*
Taalayluu tuugan kayran er *Talihli doğmuş koca er*
Talastan çıktı attanıp. *Talas'tan çıktı atlanıp.*
Mingen atı Akkula *Bindiği atı Akkula,*
Kınsız kılıç baylanıp, *Kınsız kılıç kuşanıp,*
Tuuganın izdep kayran er *Soydaşını arayan koca er,*
Kayra caar buluttay, *Yeniden boşanacak bulut gibi,*
Tögöröktün tört burçun *Dünyanın dört bucağını,*
Kaarı betine aylanıp, *Hışmı yüzüne vurup,*
Tört aylana karoogo, *Dört kez dönüp taramaya,*

Törö Manas toktoboy, *Bey Manas durmadan,*
Tuuganın taap aluuga *Soydaşını bulup almaya*
Corgonun-Belin aştı emi, *Corgonun-Bel'i aştı şimdi,*
Sarı kırañ budurmak *Sarı sırtlı tepecikleri*
Kök calıñ Manas bastı emi *Boz yeleli Manas bastı şimdi.*
Ar cagınan eñkeyse *Öte yanından eğilse,*
Sarı adırmak körünöt, *Sarı yamaçlar görünür,*
Koktulardan şırkırap, *Vadilerden şırıl şırıl*
Miñdep bulak tögülöt, *Binlerce pınar dökülür,*
Baykap tursa uşu cer *Bakıp dursa, şu yer*
Cer soorusu körünöt. *Toprağın göbeği görünür.*

Özönünön bul cerdin
Bet imergen cel bolgon.
Ay, canıbar, uşu cer
Mende küsöör cer bolgon.
Tüzöñ cagın karasa -
Kuyrugun sırtka salışıp,
Kulan oynop carışkan.
Adırında bul cerdin
Arsañdap ayuu alışkan.
Kolottorun karasañ
Bulaktar agıp taşıgan,
Buygat-buygat cerlerden
Bulbuldar sayrap tañşıgan,
Bulbuldun ünün ukkanda
Muñu bar mende caşıgan.
Bööt-bööt bel aşıp,
Cerdi körüp tañ kalıp,
Celigip Manas kubanıp,
Adırdagı kiyikter
Arıştap oynop, çañ salıp,
Tüz cerinde çubaktap,
Tülkülör kuyruk çubaltıp,
Böksösündö şölküldöp,
Börülör közün kızartıp,
Adır cagı bul cerdin
Boz koyon menen tülkü eken,
Uşu turgan Sarı Özön
Baarı cerdin mülkü eken.
Cer soorusu deer eken,
Maşayıktın baarı bar,
Oluya cürçü cer eken,

Bu yerin vadisinden
Yüzü okşayan yel esmiş.
Ah, can dostum, şu yer
Kula özlenen yer olmuş.
Düzlük yanına baksa —
Kuyruklarını dikip
Kulanlar oynayıp yarışmış.
Bu yerin yamaçlarında
Homurdanıp ayılar boğuşmuş.
Koyaklarına baksan,
Pınarlar akıp taşmış,
Kuytu kuytu yerlerden
Bülbüller şakıyıp ötmüş,
Bülbülün sesini duyunca
Derdi olan kulun gözü yaşarmış.
Bel bel aşıp geçerek,
Yeri görüp şaşırıp,
Coşup Manas sevinip,
Yamaçtaki geyikler
Sıçrayıp oynayıp toz koparıp,
Düzünde sıra sıra süzülüp
Tilkiler kuyruk sürüyüp,
Yamacında salınıp
Kurtlar gözünü kızartıp,
Bu yerin yamaç yanı
Boz tavşan ile tilkiymiş,
Şu duran Sarı Özön,
Bütün yerin hazinesiymiş.
Toprağın göbeği derlermiş,
Meşayihin hepsi var,
Evliyaların gezdiği yermiş,

Oşon üçün bul cerdi
Oluya-Ata deer eken,
Çın oluya, maşayık,
Iyini tozup, kardı açkan
Meken kılçu cer eken,
Kaygı-kapa, korduk iş
Cogoluuçu cer eken,

Onun için bu yere
Oluya-Ata derlermiş,
Gerçek evliya, meşayih,
Omzu yırtık, karnı aç olanın
Mekân tuttuğu yermiş,
Kaygının, kederin, horluğun
Yitip gittiği yermiş,

Karıp-kaşar adamdar
Oñoluuçu cer eken.
Ildıyı ısık çöl eken,
Böksösü altın cer eken,
Cer soorusu turbaybı,
Cerdegen mende tunbaybı!
Meken kılıp kütköngö
Cay boluçu cer eken,
Bek cerdegen adamı
Karış kazı may alıp,
Bay boluçu cer eken.
Cerin körüp kubanıp,
Celigip kök cal kabılan,
Arı kök cal, artık er
Sarı adırmak budurga,
Cañırıktın Car-Kıya,
Calgız attın çubama,
Adır-küdür moynokko
Ayköl törö bardı emi.
Ayday sarı talaadan
Körsö köñül bölünüp,
Zordugu toonun teñindey,
Kez bolgondu cegidey,
Karaganı colborstoy,
Katılgan aman bolbostoy,
Suuk tuman türdöngön,
Çın calañkıç közdöngön,
Buka moyun, buura san
Bulkuşkandı kuuratkan,
Kulagı kürmö kalkanday,
Murutuna karasa,
Ötökkö çıkkan çalkanday,
Belesten çıktı bir adam.
Murdu toonun señirdey,
Erindi kese çaynagan,

Eki közü çuñkuyup,
Ar cagında kaynagan.
Kök tulpar sınduu at mingen,

Garip, düşkün insanların
Onulup düzeldiği yermiş.
Aşağısı sıcak çölmüş,
Yamacı altın yermiş,
Toprağın göbeğiymiş meğer,
Yurt tutan kul huzur bulmaz mı!
Mekân edinip bekleyene
Yurt olacak yermiş,
Sıkıca yurt tutan adamın
Karış karış kazı yağı alıp
Bay olacağı yermiş.
Yerini görüp sevinip,
Coşup boz yeleli kaplan,
Hem boz yeleli, hem eşsiz er,
Sarı yamaçlı tepelere,
Cañırık'ın Car-Kıya'sına,
Tek atlık keçi yoluna,
Engebeli boyun geçidine
Ayköl bey vardı şimdi.
Ay gibi sarı bozkırdan
Görse gönlü ürperip,
Heybeti dağ yarısı kadar,
Rast geleni yutacak gibi,
Bakışı kaplan gibi,
Sataşan sağ kalmayacak gibi,
Soğuk sise bürünmüş,
Bakışı tam cellat gibi,
Boğa boyunlu, buğra butlu,
Çekişeni kurutan,
Kulağı örme kalkan gibi,
Bıyığına bakılsa,
Gübrelikte biten ısırgan gibi,
Sırttan çıktı bir adam.
Burnu dağ sırtı gibi,
Dudağını ısırıp çiğneyen,

İki gözü çukura kaçmış,
Derininde kaynayan.
Gök tulpar soylu at binmiş,

Kök temirden ton kiygen,
Baatırdıgı başkaça
Kök caldıgı köp kança.
Kök sülöösün börk kiygen,
Kök ala kalkan oynogon,
Betine kaarı aylangan,
On eki batman çoyun baş
Oñ cagında baylangan,
At arıtıp, cer çalgan,
It agıtıp, kuş salgan,
Kınsız kılıç baylangan,
Arslandın türündöy,
Öñünö kaarı aylangan.
Samsaalagan kirpigi
Mayluu balta sabında,
Erdigin körüp Bakayga
Eriñ Manas tañ kaldı.
Manas, Manas bolgonu,
Manas atka kongonu,
Atakem Cakıp kuuganı,
Enem Çıyırdı beybak tuuganı -
Altayda tuulup zor boldum.
Kan agızıp katıktım,
Ayza sunup, top buzup,
Kaynap catkan kıtayga
Kankor burut atıktım.
Alpın kördüm, şer kördüm,
Ar kaysı döönü teñ kördüm,
Baatırdan mınday körbödüm.
Kaldaydı buzdum korduktap,
Kürmö kiygen küçtüüsün
Eçenin saydım zorduktap,
Kaza taap ölbödüm,
Mınday candı körbödüm.
Ceke cortup, cer çalgan,
Cetkendi çaap, olco algan
Celmoguzdun biribi?
Aykırışıp ayzanı
Sunuşa turgan er eken,

Gök demirden zırh giymiş,
Bahadırlığı bambaşka,
Boz yeleliliği kat kat fazla.
Gök vaşak börkü giymiş,
Gök ala kalkan oynatmış,
Yüzüne hışmı vurmuş,
On iki batmanlık demir topuz
Sağ yanına bağlanmış,
At yorup, yer taramış,
İt salıp, kuş uçurmuş,
Kınsız kılıç kuşanmış,
Arslan görünüşlü,
Çehresine hışmı sinmiş.
Sarkıp duran kirpiği
Yağlı balta sapı gibi,
Yiğitliğini görüp Bakay'ın,
Erin Manas şaşakaldı.
Manas, Manas olalı,
Manas adıyla anılalı,
Atam Cakıp sürüleli,
Bahtsız anam Çıyırdı doğuralı —
Altay'da doğup büyüdüm.
Kan akıtıp piştim,
Mızrak uzatıp alay bozup,
Kaynayıp duran Kıtay'a
«Hunhar Burut» diye ün saldım.
Alpını gördüm, aslanını gördüm,
Her türlü devi denk gördüm,
Bahadırdan böylesini görmedim.
Kalday'ı bozdum horlayıp,
Zırh giyen güçlülerinden
Nicesini mızrakladım zorlayıp,
Kazaya uğrayıp ölmedim,
Böyle bir can görmedim.
Tek başına akın edip yer tarayan,
Yetiştiğini vurup ganimet alan
Celmoguz'un biri mi?
Haykırışıp mızrağı
Uzatacak bir ermiş,

Aalamga kırgındı
Kıla turgan er eken.
Zordugu toonun teñindey,
Kez bolso candı cegidey,
Bolot tırmak, taş cürök
Kaydan kelgen badirek?
Kanday cayda tuulgan,
Aalamga salat çuulgan.
Kıraan da eken, ıktuu eken,
Kılımdı buzar mıktuu eken.
Aalam curtka tatıgan
Albandık türü körünöt,
Aalamga kol salar
Balbandık türü körünöt.
Ayza imerip muştasa,
Iktuu sını bar eken,
Ay-aalamga çañ salgan,
Mıktılık sını bar eken.
El başkarıp, kalk bilgen,
Iktuu erdin biri beym,
Acaldan kayra kaytpagan,
Mıktuu erendin biri beym.
Astıga salsa akcoltoy,
Kök caldıgı körünöt,
Körüp turup, men emi
Köñülüm caman bölünöt.
Beren da eken, şer da eken,
Mendeden mıktı er da eken.
Koyubuz bolso koroolоş,
Aştı içsek coroolоş,
Belgilüü cerge bir konsok,
Berendin biri körünöt.
Bet alışıp dos bolsok,
Kazına kütsök cıygandaş,
Ölüp kalsak ıymandaş,
Baatır bolsok bilekteş,
Kırgınga kirsek tilekteş,
Özön konuş, keñ çalkak

Âleme kırgını
Salacak bir ermiş.
Heybeti dağ yarısı kadar,
Rast gelse canı yutacak gibi,
Çelik tırnaklı, taş yürekli,
Nereden gelme bu serseri?
Nasıl bir yerde doğmuş,
Âleme salar velvele.
Hem yiğitmiş, hem ustaymış,
Cihanı bozacak yamanmış.
Âlem yurduna bedel
Ululuk hâli görünür,
Âleme el salacak
Pehlivanlık hâli görünür.
Mızrak çevirip vursa,
Usta bir hâli varmış,
Ay-âleme toz koparan
Yamanlık hâli varmış.
El yöneten, halkı bilen
Usta erlerden biri galiba,
Ecelden geri dönmeyen
Yaman erenlerden biri galiba.
Öne düşse uğurlu,
Boz yeleliliği görünür,
Görüp dururken ben şimdi
Gönlüm fena bölünür.
Hem yiğitmiş, hem aslanmış,
Âdemoğlundan üstün ermiş.
Koyunumuz olsa ağıl ortak,
Aş içsek sofra ortak,
Belli bir yere birlikte konsak,
Yiğitlerin biri görünür.
Yüz yüze gelip dost olsak,
Hazine tutsak mal ortağı,
Ölüp gitsek iman kardeşi,
Bahadır olsak bilek yoldaşı,
Kırgına girsek dilek yoldaşı,
Vadisi konak, engin düzlük —

Konboy turgan cer beken?
Iyman birge ortoktoş,
Bolboy turgan er beken!
Bakaydı körüp, tañ kalıp,

Konulmayacak yer mi ki?
İmanı bir, ortaklaşa
Olunmayacak er mi ki!
Bakay'ı görüp şaşırıp,

Kök cal turdu munu oylop:
«Munun uraanı kim, dayını kim?»
Tukumu kim, ayılı kim?
Kakançında tuulgan,
Kalmaktan kelgen şum belem?
Dini ıyman, din ıslam,
Busurmandın biribi?
Baatırdıgı başkaça,
Balbandıgı bir kança,
Belgilüü eken, bel da eken,
Mendeden artık şer da eken,
Zordugu toodoy kan da eken,
Bet algandı cok kılar,
Kambıldık sını bar eken.
Astımdan çıktı kanday bul,
Aalamdan çıkpayt mınday uul.
Sölökötü-sölbötü,
Atka mingen kelbeti,
Astında tulpar malı bar,
Ayzaker eken karkıbar.
Ötkür da eken, şer da eken,
Ötkörö baatır, er da eken,
Tulpar kaalap astına
Mingen erdin biri beym,
At boroyun sıdırıp,
Aalamdın baarın kıdırıp,
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
Cürgön erdin biri beym.
Altı ay sapar col tartkan,
Arıp koybos aldınan
Buudanım bolup kalsaçı,
Astıma kelgen uşu can
Ayköl Manas törögö

Boz yeleli durdu bunu düşünüp:
«Bunun uranı kim, aslı ne?»
Soyu kim, obası kim?
Kakançın'da doğmuş,
Kalmak'tan gelme bir kurnaz mı ki?
Dini iman, dini İslam,
Müslümanın biri mi?
Bahadırlığı bambaşka,
Pehlivanlığı kat kat,
Belli biriymiş, dayanakmış,
Âdemoğlundan üstün aslanmış,
Heybeti dağ gibi bir hanmış,
Karşısına çıkanı yok edecek
Çevik bir hâli varmış.
Önüme çıktı, bu da nesi,
Âlemde çıkmaz böyle oğul.
Endamı, heybeti,
Ata binmiş duruşu,
Altında tulpar atı var,
Heybetli bir mızrak eriymiş.
Hem keskinmiş, hem aslanmış,
Fazlasıyla bahadır, ermiş,
Altına tulpar seçip
Binen erlerden biri galiba,
At koşturup dörtnala,
Âlemin tümünü dolaşıp,
Çarpacak dağ bulamadan,
Vuruşacak düşman bulamadan
Gezen erlerden biri galiba.
Altı aylık sefere çıkan,
Yolda yorulup düşmeyen
Küheylanım olsa keşke,
Karşıma gelen şu can
Ayköl Manas beye

Akırettik dos bolup,
Tuuganım bolup kalsaçı!
Tuugan bolup canıma
Tuura cakın turabı,
Duşman bolso kokustan,
Kıykırıp ayza sunabı?
Ara cerde sayışıp,
Abıdan kuday urabı?

Ahiret dostu olup,
Soydaşım olsa keşke!
Soydaş olup yanımda
Dosdoğru yakın durur mu,
Düşmansa eğer ansızın,
Haykırıp mızrak uzatır mı?
Ara yerde mızraklaşıp,
Tanrı iyice çarpar mı bizi?

Tuugan bolso bul canga
Kızırduu sözdön kılayın,
Duşman bolso kokustan
Ayanbay ayza sunayın.
Cekeme-ceke sayışıp,
Kayrattanıp köröyün,
Kaçpay ayza sunuşup,
Bir betteşip ölöyün!
Tögöröktün tört burçun
Tört kayra col aylangan,
Kıyın erdin biri eken,
Kınsız kılıç baylangan,
Kayratı mol, zaarı küç,
Kambıl sını bar eken,
Karaan bolup berüüçü,
Dañgıl sını bar eken.
Cekeme-ceke turuşup,
Ceti kün tınbay uruşup,
Cetkileñ kızık kılayın.
Ayzakerden er bolso,
Kaza taap ölöyün,
Anık özü dos bolso,
Cakındaşıp köröyün.
Añ-tañ karap Bakayga
Arslan Manas tañdandı,
Sen kimsiñ? - dep, til albay,
Coo, eldigin bile albay,
Oluya-Ata conunan,
Boz adırdın boyunan
Talaadan toodoy can kördü,

Soydaşsa eğer bu cana
Kızır kutlu sözler edeyim,
Düşmansa eğer ansızın,
Esirgemeden mızrak uzatayım.
Teke tek mızraklaşıp,
Gayrete gelip göreyim,
Kaçmadan mızrak uzatıp,
Bir yüzleşip öleyim!
Dünyanın dört bucağını
Dört kez yol edip dolaşan
Çetin erlerden biriymiş,
Kınsız kılıç kuşanmış,
Gayreti bol, heybeti güçlü,
Çevik bir hâli varmış,
İnsana arka olacak
Bilge bir hâli varmış.
Teke tek karşı durup,
Yedi gün durmadan vuruşup,
Tam bir temaşa edeyim.
Mızrak ustası bir erse,
Kazaya uğrayıp öleyim,
Gerçekten dost ise,
Yakınlaşıp göreyim.
Şaşkın şaşkın Bakay'a bakıp,
Arslan Manas hayran kaldı,
«Sen kimsin?» deyip söz alamadan,
Düşman mı, dost mu bilemeden,
Oluya-Ata sırtından,
Boz yamacın boyundan,
Bozkırda dağ gibi bir can gördü,

Kasiettüü kan kördü.
Anda Manas kankor şer
Bakaydı körüp cardandı,
«Elbi, coobu uşu?» - dep,
Süt kımıran tañ kaldı.
Uluk da eken, şer da eken,
Mendesine tabılbas,
Kaydan kelgen er da eken.
Kanduu kanga kanışıp,
Duşman bolso kokustan
Kaçpay turup salışıp,
Casagandın buyrugu

Kutlu bir han gördü.
O an Manas, hunhar aslan,
Bakay'ı görüp bakakaldı,
«Dost mu, düşman mı bu?» diye,
İçi süt gibi kaynayıp şaştı.
Hem uluymuş, hem aslanmış,
Kullar içinde bulunmaz,
Nereden gelme bir ermiş.
Kanlı kana kanışıp,
Düşmansa eğer ansızın,
Kaçmadan durup çarpışıp,
Yaradan'ın buyruğu

Moyunga tüşsö köröyün,
Tüp etekten alışıp,
Düpüldöşüp salışıp,
Tügönüşüp köröyün,
Beldüü cakşı er bolso,
Bet alışıp köröyün.
Bakaydı kördü Manasıñ,
Ce el ekenin bile albay,
Ce coo ekenin bile albay,
Süt kımıran tañdanıp,
Oncoñdogon Akkula
Tartıp oozun burdu ele,
Añ-tañ kalıp Manas kan
Eer beldey moynokko
Emi karap turdu ele.
Kök tulpar sınduu at menen,
Kök ırapıs ton menen,
Buka siydik col menen
Burulbastan eç cakka
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Coldogu kankor Manastı
Buçkagına teñebey,
Karçıgaday kamınıp,
Altın caak aybalta
Aç bilekke salınıp,
Boz kandagay kiyinip,

Boynuma düşerse göreyim,
Etek dibinden kapışıp,
Güm güm vuruşup,
Tükenişip göreyim,
Beli sağlam iyi bir erse,
Yüz yüze gelip göreyim.
Bakay'ı gördü Manas'ın,
Ya dost olduğunu bilemeden,
Ya düşman olduğunu bilemeden,
İçi kaynayıp şaşırıp,
Salınıp giden Akkula'nın
Dizginini çekip çevirdi,
Şaşıp kalıp Manas han,
Eyer beli gibi geçitte
Şimdi bakıp durdu.
Gök tulpar soylu atıyla,
Gök atlas kaftanıyla,
Kıvrım kıvrım yoldan da
Hiçbir yana sapmadan,
Dimdik gidip aldırmadan,
Yoldaki hunhar Manas'ı
Topuğuna denk saymadan,
Atmaca gibi davranıp,
Altın yanaklı ay baltayı
Yalın bileğe takınıp,
Boz meşin şalvar giyinip,

Boz colborstoy türdönüp,
Boz kandagay şımına
Miltelep altın caylatkan,
Bütün kunduz terisin
Bagalakka karmatkan.
Oñ kolunda Bakaydın
Altın caak aybalta,
Sol cagında kök caldın
Altındagan can kalta.
Aybattuu da eken, şer da eken,
Arslan da eken, er da eken.
Uktasa körböyt mınday tüş,
Ukmuşta bolboyt uşul iş.
Baatırdıgı başkaça -
Manas turdu munu aytıp, -
Kaydan çıkkan köykaşka?»

Boz kaplan gibi görünüp,
Boz meşin şalvarına
Fitil fitil altın işletmiş,
Bütün bir kunduz derisini
Paçasına tutturmuş.
Bakay'ın sağ elinde
Altın yanaklı ay balta,
Boz yelelinin sol yanında
Altın işlemeli can kesesi.
Hem heybetliymiş, hem aslanmış,
Hem arslanmış, hem ermiş.
Uyusa görülmez böyle düş,
Masalda olmaz böyle iş.
Bahadırlığı bambaşka —
Manas durdu bunu deyip —
Nereden çıktı bu namlı er?»

Manas turdu çamınıp,
Kol salçuday türdönüp,
Sır nayza sunup kamınıp,
Oşondo Bakay kabılan
Coo aylasın çın bilgen,
Colbors Bakay törönün
Kambıldıgı dagı bar.
Akılga toluk ileker
Dañgıldıgı dagı bar.
Ayza sayıp sunuuga
Iktuulugu dagı bar,
Taalayı artık aylaluu,
Mıktuulugu dagı bar.
Abañ Bakay akcoltoy
Astıga salsa san koldoy,
Bilgiçtigi dagı bar,
Koco menen koşo ösüp,
Kocoloru koldo ösüp,
Eşendigi dagı bar,
Kebi şirin, sözü bal,
Çeçendigi dagı bar.
Beren da oşol, bel da oşol,

Manas durdu atılmaya,
Saldıracakmış gibi görünüp,
Sırlı mızrak uzatıp davranıp,
O zaman Bakay kaplan,
Savaş hilesini iyi bilen,
Kaplan Bakay beyin
Çevikliği dahi var.
Akılla dopdolu, kavrayışlı,
Bilgeliği dahi var.
Mızrak saplayıp uzatmada
Ustalığı dahi var,
Talihi üstün, tedbirli,
Yamanlığı dahi var.
Ağan Bakay, ak yollu,
Öne düşse sayısız ordu gibi,
Bilgiçliği dahi var,
Hocalarla birlikte büyüyüp,
Hocaları elinde yetişip,
İşanlığı dahi var,
Lafı şirin, sözü bal,
Hatipliği dahi var.
Yiğit de odur, dayanak da odur,

Bereniñ Manas coldoşu,
Beren Bakay abañdın
Bet alışkan ceri oşol.
Uluk da oşol, kan da oşol,
Abası Bakay karıya
Daanışmandın özü oşol,
At arıtıp, cer çalıp,
Aalamdı kıdırıp,
Ayköl Manas törönü
27610 Izdep kelgen kezi oşol.
Bar kılıgın surasañ
Belgilüü cerde tuulgan,
Bet algandın baarına
Sala kelgen çuulgan.
Baydın uulu Bakay kan
Bal menen ozun çaykagan
Başın takka cölögön,
Ayagın sarı altınga bölögön.
Acaldan kayra tartpagan,
27620 Atışkan coodon kaytpagan

Yiğidin Manas'ın yoldaşı,
Yiğit Bakay ağanın
Yüz yüze geldiği yer işte budur.
Ulu da odur, han da odur,
Ağası Bakay ihtiyar,
Bilgenin ta kendisi odur,
At yorup, yer tarayıp,
Âlemi dolaşıp,
Ayköl Manas beyi
Arayıp geldiği andı bu.
Bütün huyunu sorarsan,
Belli bir yerde doğmuş,
Karşısına çıkanların hepsine
Velvele salagelmiş.
Bay'ın oğlu Bakay han,
Ağzını balla çalkalayan,
Başını tahta yaslayan,
Ayağını sarı altına bezeyen.
Ecelden geri durmayan,
Vuruştuğu düşmandan dönmeyen,

Aybatı küçtüü san koldoy,
Arka kılsa akcoltoy,
Bilgiç Bakay şer eken.
Alıstan ugup kabarın,
Keçikpesten kep ugup,
Kırgın bolup Altaydan
Köçüp çıktı, - dep ugup,
Kozgolup Bakay karıya -
Açuulanıp bölünüp,
27630 Abañ Bakay oşondo
Arslan sını körünüp,
Köñülü kalıp köp cerden,
Köçmök bolup Talaska
Barıp çoro boluuga,
Izdegen eken oşondo
Cakıptın uulu Manaska.
Arkalap ayıl konuuga,
Altı şerdin kencesi

Heybeti sayısız ordu gibi güçlü,
Arka verilse uğurlu,
Bilgiç Bakay aslanmış.
Uzaktan duyup haberini,
Gecikmeden söz işitip,
Altay'da kırgın kopup
Göçüp çıktı, diye duyup,
Yerinden kalkıp Bakay ihtiyar —
Öfkelenip ayrılıp,
Ağan Bakay o zaman,
Arslan hâli görünüp,
Gönlü kırılıp nice yerden,
Talas'a göçmeye niyetlenip,
Varıp çora olmaya,
O zaman aramış meğer
Cakıp oğlu Manas'ı.
Sırt verip oba kondurmaya,
Altı aslanın en küçüğü

Manaska çoro boluuga,
Atagın ugup, al Bakay
Kankor Manas şeriñdi
Coldoş kılıp aluuga.
Törösün coldoş kılgan soñ,
Tögöröktün tört burçun
Izdep cürüp çaluuga,
Abası Bakay oluya
Eer beldey beleske
Kök tulparın culkuntup,
Kök calıñ çıga keldi ele.
Toodoy Akkula at mingen
Köñülü ketet bölünüp,
Bet aldınan körünüp,
Bet aldınan körünsö,
Kabılan Bakay abañdın
Aytsam Aldaga sözüm zar ele.
Altı ayçılık azaptı,
Kireşeni, çıgımdı,
Acal menen azaptı,
Anıgın aytıp berüüçü,
Oñ iyninde süylöşör
Cılañaç bala bar ele.
Bilbegendi bildirgen,

Manas'a çora olmaya,
Ününü duyup o Bakay,
Hunhar Manas aslanını
Yoldaş edinip almaya.
Beyini yoldaş kıldıktan sonra,
Dünyanın dört bucağını
Arayıp dolaşıp taramaya,
Ağası Bakay evliya,
Eyer beli gibi sırta
Gök tulparını şahlandırıp,
Boz yelelin çıkageldi.
Dağ gibi Akkula ata binmiş,
Gönlü gider bölünüp,
Karşıdan görünüp,
Karşıdan göründüğünde,
Kaplan Bakay ağanın,
Söylesem, Allah'a sözü yakarıştı.
Altı aylık azabı,
Geliri ve gideri,
Eceli ile azabı,
Doğrusunu söyleyiveren,
Sağ omzunda konuşan
Çıplak bir çocuk vardı.
Bilinmeyeni bildiren,

Bilgiç Bakay karıya,
Tuybagandı tuyguzgan
Tuygun Bakay oluya
At boroyun sıdırıp,
Ay-aalamda mazardı
Barın-cogun kıdırıp,
Ayban körgön, çöl körgön,
Izdep cürüp Manastı
Alban türdüü el körgön,
Cerdin tübü - Celpiniş
Cetigiñ Bakay aylangan.
«Atagın ugup Manaska
Kumar bolup cürömün.
At boroyun sıdırdım,

Bilgiç Bakay ihtiyar,
Sezilmezi sezdiren,
Sungur Bakay evliya,
At koşturup dörtnala,
Ay-âlemdeki mazarları
Varını yoğunu dolaşıp,
Hayvan görmüş, çöl görmüş,
Manas'ı araya araya
Türlü türlü el görmüş,
Yerin dibi Celpiniş'i
Yetkin Bakay dolaşmış.
«Ününü duyup Manas'a
Hasret olup gezerim.
At koşturdum dörtnala,

Ay-aalamdın baarısın
On eki cılı kıdırdım,
Kaymanadan kabıldım,
Duşmansıñbı, elsiñbi,
Bet aldımdan tabıldıñ!?
Oo, botom, uraanıñ kim, dayınıñ kim?
Uruguñ kim, ayılıñ kim?
Bileginñ coon, taş cürök,
Astında tulpar malıñ bar,
On segiz miñ aalamdı
Kolotup bilçü alıñ bar.
Atı Kızır dubana
Al oozduktan cetelep,
Kırk cagıñdan kırk çilten
Kıyın coldoş boluptur.
(Men körbögön elim cok,
Men tiybegen cerim cok).
Baş teriñ başka körünöt,
Bar müçöñdü baykasam,
Balban sınıñ körünöt,
Bastaşkanga bir kırgın
Salgan türüñ körünöt.
Ceke cortup, cer izdep,
Kalgan türüñ körünöt.
Berenimsiñ, belimsiñ,
Uraanıñ ayt eliñdin,
Oo, botom, kaydan kelgen erimsiñ?»
Bakay mınday degende,

Ay-âlemin tümünü
On iki yıl dolaştım,
Ummadık yerde rastladım,
Düşman mısın, dost musun,
Karşımda buluverdin kendini!?
Ey kuzum, uranın kim, aslın ne?
Boyun kim, oban kim?
Bileğin kalın, yüreğin taş,
Altında tulpar atın var,
On sekiz bin âlemi
Avucuna alacak gücün var.
Adı Kızır olan derviş
Geminden tutup yedmiş,
Kırk yanından kırk çilten
Sıkı yoldaş olmuş sana.
(Görmediğim el yok,
Ayak basmadığım yer yok.)
Çehren bambaşka görünür,
Bütün azana baktığımda,
Pehlivan hâlin görünür,
Sana sataşana bir kırgın
Salacak hâlin görünür.
Tek başına akın edip yurt arayıp
Kalmış hâlin görünür.
Yiğidimsin, dayanağımsın,
Elinin uranını söyle,
Ey kuzum, nereden gelme erimsin?»
Bakay böyle deyince,

Manas turup munu aytat:
«Beren tappay, el tappay,
Canıma coldoş kıluuga
Özümö katar şer tappay!
Kabılandın özümün,
Içip kanga toybogon,
Kankor Manas kök caldın
Karagan kara közümün.
Taştadım Altay cerimdi,
Talkalap çıktım Altaydan

Manas durup şöyle der:
«Yiğit bulamadan, el bulamadan,
Yanıma yoldaş etmeye
Kendime denk aslan bulamadan!
Kaplanın ta kendisiyim,
İçip kana doymayan,
Hunhar Manas boz yelelinin
Bakan kara gözüyüm.
Bıraktım Altay yurdumu,
Kırıp geçirip çıktım Altay'dan

Mancuu, kıtay elimdi.
Menin cayım surasañ,
On ekige kelgende
Orçun curtka kol salgan,
Kan içerdin özümün.
Kara neet Cakıptan
Kankor tuugan men Manas,
Karagan kara közümün,
Kabarıñda bar beken
Kan tökküç Manas özümün.
Cayı-kışı kar ketpes -
Ala-Too bizdin ceribiz,
Tañ kaltırıp aş bergen -
Kırgız bizdin elibiz!
Coldoş bolsoñ, sen baatır,
Cosunuñdu bilebiz,
Cogolgon eken köp tuugan
Oşonu izdep cüröbüz!
Kuday başka salganda
Kötörüp kaldık kılgandı,
Artıkça izdep men cürdüm,
Azgan-tozgon tuugandı.
Kabılan Manas özümün,
Eldeşer köönüñ bar bolso,
Anttaşalık abıdan!
Erdi izdep cürömün,
Baatırdıgı başkaça
Şerdi izdep cürömün!
Özüm menen bir ölçü
Teñdi izdep cürömün,
Çolpon menen Ürkördöy,
Bolcoş izdep cürömün!

Ayza karmap top buzçu,
Tagdır cetse okko uççu,
Cazayıl tiyip ölüüçü,
Caratkandın çiygenin
Moyunga salsa körüüçü
Caza tayım okko uçsa,

Mancu, Kıtay elini.
Benim hâlimi sorarsan,
On ikime geldiğimde
Koca yurda el salan
Kan içenin ta kendisiyim.
Kara niyetli Cakıp'tan
Hunhar doğan ben Manas'ım,
Bakan kara gözüyüm,
Haberin var mıdır bilmem,
Kan döken Manas'ın kendisiyim.
Yazın kışın karı gitmez —
Ala-Too bizim yurdumuz,
Herkesi şaşırtıp aş veren —
Kırgız bizim elimiz!
Yoldaş olursan, sen bahadır,
Töreni biliriz senin,
Yitip gitmiş nice soydaş,
Onları arayıp gezeriz!
Tanrı başa verince
Yapılana katlandık,
Ben büsbütün arayıp durdum
Dağılıp yiten soydaşı.
Kaplan Manas'ın kendisiyim,
Barışmaya gönlün varsa,
Sıkıca ant içelim!
Er arayıp gezerim,
Bahadırlığı bambaşka
Aslan arayıp gezerim!
Benimle birlikte ölecek
Denk arayıp gezerim,
Çolpan ile Ülker gibi
Yâren arayıp gezerim!

Mızrak tutup alay bozacak,
Kader yeterse oka uçacak,
Top güllesi değip ölecek,
Yaradan'ın yazdığını
Boynuna düşerse görecek,
Kaza gelip oka uçarsam,

Sööktü açık taştabay
Cerdi kazıp kömüüçü
Coldoş izdep cürömün,
Biröö miñge caragan
Colbors izdep cürömün!
Ölümdön kayra tartpagan,
Acaldan kayra kaytpagan,
Katılışkan coonu körgöndö
Arslanday çamıngan,
Kayıptan akıl tabılgan,
Eren izdep cürömün,
Cetik belin kurçangan,
Ceti tümön kol kelse,
Ceke aralap kol salgan
Beren izdep cürömün,
Kaçırganın koybogon,
Içip kanga toybogon
Kankor izdep cürömün,
Özün özü ermin, - dep,
Bilçünü izdep cürömün!
Kuranıñdı şaylagın,
Cooloşor köönüñ bar bolso,
Kılıçıñ mınday kamdap koy,
Kaçırsa kayta tartpagan,
Kara kıtay, mancuunun
Bir balbanı kaytpagan,
Beren da - men, şer da - men,
Er boluşsañ özüñö -
Küptüñdü cazar er da - men!
Altaydan köçüp alıştım,
Kaynap catkan el menen
Tınbay altı ay salıştım.
Kayratım mıktı, zaarım küç,
Özümdü ölçöp bilemin.
Ölüm ortok, can birge,
Özümdön artık er bolso,

Abıdan coldoş kıluuga
Oşonu surap cürömün.

Kemiğimi açıkta komadan
Yeri kazıp gömecek
Yoldaş arayıp gezerim,
Bir başına bine bedel
Kaplan arayıp gezerim!
Ölümden geri durmayan,
Ecelden geri dönmeyen,
Sataşan düşmanı gördüğünde
Arslan gibi atılan,
Gaipten akıl bulan
Eren arayıp gezerim,
Belini sıkıca kuşanan,
Yedi tümen ordu gelse,
Tek başına dalıp saldıran
Yiğit arayıp gezerim,
Saldırdığını komayan,
İçip kana doymayan
Hunhar arayıp gezerim,
«Ben erim» deyip kendini
Bilecek olanı arayıp gezerim!
Silahını hazır eyle,
Düşmanlığa gönlün varsa,
Kılıcını şöyle hazır et,
Saldırdı mı geri dönmeyen,
Kara Kıtay'ın, Mancu'nun
Bir pehlivanı bile kurtulmayan,
Yiğit de benim, aslan da benim,
Kendine er olursan eğer —
Derdini giderecek er de benim!
Altay'dan göçüp uzaklaştım,
Kaynayıp duran elle
Durmadan altı ay çarpıştım.
Gayretim sağlam, heybetim güçlü,
Kendimi tartıp bilirim.
Ölümü ortak, canı bir,
Benden üstün bir er varsa,

Sıkı bir yoldaş edinmeye,
Onu sorup gezerim.

Mende kara adırmak too da köp,
Öpkö carıp, baş kesken,
Öçögüşkön coo da köp.
Kutpa cakı belinde
Kızılbaş bar, kıyba bar,
Kıyraşar coom kıyla bar.
Kün çıgışta Beecin curt,
Mañdayımda barañ bar,
Baykap körsöm, men özüm -
Bastaşar coom dalay bar,
Erdin cayın bilemin,
Ayzanı birge sayışçu,
Çalgındı birge çalışçu,
Coonu birge coolaşçu,
Kalıñ tümön coo çıksa,
Kaygılangan doo çıksa,
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü-cumguça,
Astın-üstün saldırıp,
Sürçünü izdep cürömün.
Menin cayım surasañ -
Atam barıp aydalıp,
Aylasın tappay sandalıp,
Kara kalmak, mancuunun
Kolunda kalgan ekemin,
Kulap, mende çıkkısız,
Kubatı kıyın kıtaydın
Orunda kalgan ekemin,
El kattagıs, curt körgüs,
Talaada kalgan ekemin,
Ençilegen kalmaktın
Balaaga kalgan ekemin.
Biz Altayda turganda
Burutsuñ, - dep bulkunup,
Baldarınan ır çıktı,
Caşım on ekige kelgende
Bacısınan çır çıktı.
Menin berenim cok, belim cok,
Beypay tartıp turgamın.

Bende kara yamaçlı dağ da çok,
Ciğer deşip baş kesen,
Kinlenmiş düşman da çok.
Kıble yanındaki belde
Kızılbaş var, Kıyba var,
Çarpışacağım düşman hayli var.
Gün doğuda Beecin yurdu,
Karşımda tüfekli düşman var,
Bakıp görsem, ben kendim —
Boy ölçüşecek düşmanım nice var,
Erin hâlinden anlarım,
Mızrağı birlikte saplayacak,
Keşfe birlikte çıkacak,
Düşmana birlikte düşman olacak,
Kalabalık tümen düşman çıksa,
Kaygı veren dava çıksa,
«Şöyle böyle» diyene dek,
Göz açıp yumana dek,
Altını üstüne getirip
Düşmanı sürecek olanı arayıp gezerim.
Benim hâlimi sorarsan —
Atam sürgüne gidip,
Çaresini bulamayıp sürünüp,
Kara Kalmak'ın, Mancu'nun
Elinde kalmışım meğer,
Düşenin, kulun çıkamadığı,
Gücü çetin Kıtay'ın
Yerinde kalmışım meğer,
Elin gelmez, yurdun görmez
Bozkırda kalmışım meğer,
Beni pay edinen Kalmak'ın
Belasına kalmışım meğer.
Biz Altay'da dururken,
«Burut'sun» diye çekiştirip,
Çocuklarından türkü çıktı,
Yaşım on ikiye gelince,
Baçısından kavga çıktı.
Benim yiğidim yok, dayanağım yok,
Sıkıntı çekip durmuşum.

Özümö teñgelerim cok,
Kendime denklerim yok,

Müyüzüm cok başımda
Tokol bolgon ekemin,
Izdep coldoş tabalbay,
Calgızdıktan oşondo
Sopol bolgon ekemin.
Belgilüü bolso, bel bolso,
Belime tañuu er bolso,
Cazat elem kanattı,
Karmaşa çıkkan coo bolso,
Kılat elem sanattı.
Beren tappay, bel tappay,
Beren Manas özümün,
Işengenim ıymanım,
Kabılan Manas kankordun
Karagan kara közümün!»
Manas mınday degen soñ,
Abası Bakay kök caldın
Murutu ketti suyulup,
Süyüngöndön çıdabay,
Eki közdön akkan caş
Akırek ıldıy kuyulup,
Baabedinin bat aytıp,
Alda Taala kudayga
Ar tilegin bat aytıp,
Cetelegen ak boz bee -
Cetip Bakay kabılan,
Celkeden karmay kaldı emi,
Kıymıldatpay oşondo
Korkuratıp boz beeni
Kurmandıkka çaldı emi,
Cıkpay turup al beenin
Başın kesip aldı emi.
Ak boz beeni körgöndö,
Arslan Bakay çalgan soñ,
Uruşa turgan kankoruñ,
Ala köödön antkoruñ
Añ-tañ kalıp kaldı emi.

Başımda boynuzum yok,
Boynuzsuz güdük kalmışım,
Arayıp yoldaş bulamadan,
Yalnızlıktan o zaman
Bir başıma kalakalmışım.
Belli biri olsa, dayanak olsa,
Belime destek bir er olsa,
Açardım kanadımı,
Karşıma çıkan düşman olsa,
İbret ederdim onu.
Yiğit bulamadan, dayanak bulamadan,
Yiğit Manas'ın kendisiyim,
Güvendiğim imanım,
Kaplan Manas hunharın
Bakan kara gözüyüm!»
Manas böyle dedikten sonra,
Ağası Bakay boz yelelinin,
Bıyıkları gevşeyiverdi,
Sevincine dayanamadan,
İki gözden akan yaş
Köprücükten aşağı boşanıp,
Baabedin'i tez söyleyip,
Allahutaala Tanrı'ya
Her dileğini tez söyleyip,
Yedeğindeki ak boz kısrağa —
Yetişip Bakay kaplan,
Ensesinden yakalayıverdi,
Kımıldatmadan o zaman
Hırıldatıp boz kısrağı
Kurban diye kesti şimdi,
Yere yıkmadan o kısrağın
Başını kesip aldı şimdi.
Ak boz kısrağı görünce,
Arslan Bakay kesince,
Vuruşmaya duran hunharın,
Deli dolu serdengeçtin,
Şaşırıp kalakaldı şimdi.

Körsö Bakay özü eken,
Kök caldın kara közü eken,
Kök cal Manas tuygundu
Izdep cürgön kezi eken.
Anda Bakay munu aytat,

Baksa, Bakay'ın ta kendisiymiş,
Boz yelelinin kara gözüymüş,
Boz yeleli Manas sunguru
Arayıp gezdiği zamanmış.
O an Bakay şunu der,

Cumuru baştuu bilbegen
Ötkörö kızık şumdu aytat:
«Manas, senin ayıñdan
Ketirdim öñdön aardı,
Kıdırttım kıyla şaardı.
Kök tulpardı tizdedim,
Adam ugup, curt körgüs
Cerdi çardap izdedim.
Cetigim, seni bilgemin,
Cetip taap alsam, - dep,
Tilek kılıp cürgömün.
Kıraanım, seni samadım,
Kızır çalgan men Bakay
Kıyla cerden karadım.
Menin cayım surasañ,
Baydın uulu Bakay kan -
Bal menen oozun çaykagan,
Cerdin tübü - Celpiniş,
Celpinişte tuuldum,
Kayıptan ene kabılgan,
Kaltırbay aytıp bereyin,
Kasiettüü Bakayga
Kançalık kımbat tabılgan.
Kızıl ayza, Coybolot
Köölögön Bakay men elem,
Kıyla cerdi kırgındap,
Cöölögön Bakay men elem,
Bel baylagan berendin
Beli Bakay men elem.
Mende uulunan bilgiçil
Şeri Bakay men bolom.
Añ-tañ kalba, Manasım,
Baygambar ak, dinim ak,

Âdemoğlunun bilmediği
Pek ilginç sırları söyler:
«Manas, senin yüzünden
Benzimin feri gitti,
Nice şehri dolaştım.
Gök tulparın dizini çökerttim,
İnsanın duymadığı, yurdun görmediği
Yerleri gezip aradım.
Yetkinim, seni bilirdim,
Yetişip bulsam diye,
Dilek edip gezerdim.
Yiğidim, seni özledim,
Kızır'ın kutsadığı ben Bakay,
Nice yerden seni gözledim.
Benim hâlimi sorarsan,
Bay'ın oğlu Bakay han'ım —
Ağzını balla çalkalayan,
Yerin dibi Celpiniş'te,
Celpiniş'te doğdum,
Gaipten bir ana nasip olmuş,
Eksiksiz anlatıvereyim,
Kutlu Bakay'a
Ne denli değerli nasip olmuş.
Kızıl mızrakla Coybolot'u
Sallayan Bakay ben idim,
Nice yeri kırgına verip
Çiğneyip geçen Bakay ben idim,
Bel bağlanan yiğidin
Beli Bakay ben idim.
Âdemoğlundan bilgiç olan
Aslan Bakay ben olurum.
Şaşırıp kalma, Manas'ım,
Peygamber hak, dinim hak,

Talaalagan cıyganım,
Kaalaganım - ıymanım.
Sarıp kılıp canımdı,
Takır taştap malımdı,
Manastı izdep turgamın.
Men Celpiniş turganda
Catkanım çınar bak ele,
Cırgalga Bakay tuuldu ele,
Kızıktı kıyla kılçu ele,

Derlediğimi bozkıra saçtım,
Dilediğim — imanımdır.
Canımı harcayıp,
Malımı hepten bırakıp,
Manas'ı arayıp durmuşum.
Ben Celpiniş'te dururken,
Yattığım çınar bağıydı,
Sefaya doğmuştu Bakay,
Nice temaşa ederdi,

Süt köldögü may çabak
May bolup ırgıp turçu ele.
Totum talda küylöngön,
Bulbulum sayrap süylöngön.
Oşolorgo ee bolgon
Uluk da elem, kan elem,
Kasietim oşogo
Ala-Toodoy bar elem.
Caşım on ekige kelgende
Astımdagı kök tulpar
Kayıbınan kabıldı,
Celpiniştin cetim çöl
Cetim çöldön tabıldı.
Kuday aydap kuş kıldı,
Kuday buyrup tulpardı
Bakayıña tuş kıldı.
Kök tulpardı karasam,
Mal amanın kaalasam,
Keñ soorusu bir kulaç,
Kerişke miner toburçak,
Kızıl ayza kolgo alıp,
Kırgınga miner mal eken,
Çalgınga minse çarçabas,
Tulparlık sını bar eken.
Abiyirim mından cabılıp,
Kayıptan tulpar tabılıp,
Celpiniş cerde cürö albay,
Ceti kılım köp curttun
Kay ketkenin bile albay,

Süt gölünde semiz çabak,
Yağ olup sıçrar dururdu.
Papağanım söğütte öterdi,
Bülbülüm şakıyıp söylerdi.
Bunların hepsine sahip olan
Ulu da idim, han idim,
Kutum, heybetim o çağda
Ala-Too gibi yüceydi.
Yaşım on ikiye geldiğinde
Altımdaki gök tulpar
Gaipten karşıma çıktı,
Celpiniş'in yetim çölü,
Yetim çölde bulundu.
Hüda sürüp kuş kıldı,
Hüda buyurup tulparı
Bakay'ına nasip kıldı.
Gök tulpara bir baksam,
Malın esen olmasını dilesem,
Geniş sağrısı bir kulaç,
Cenge binilir küheylan,
Kızıl mızrağı ele alıp,
Kırgına binilir mal imiş,
Akına binilse yorulmaz,
Tulparlık vasfı var imiş.
Talihim böylece açılıp,
Gaipten tulpar bulunup,
Celpiniş yerinde duramayıp,
Yedi iklimin nice halkının
Nereye gittiğini bilemeden,

Karagay ayza boolaştım,
Kança cer menen coolaştım.
Berendi buzup beldi aldım,
Meltirep catkan cerdi aldım.
Kırdalıma kol salıp,
Kızılbaş curtun kıyrattım.
Kıyınım, sendey şer tappay,
Kızıtalak candı kıynalttım.
Tiygenge buzuk baştadım,
Cerdin tübü - Celpiniş,
Celpiniş cerdi taştadım.
Urunarga too tappay.
Uruşarga coo tappay,

Çam mızrağa temren bağladım,
Nice ülkeyle savaştım.
Yiğitleri bozup belleri aldım,
Uçsuz uzanan yeri aldım.
Sınır boyuna ordu salıp,
Kızılbaş halkını kırdım.
Yamanım, senin gibi arslan bulamadan,
Şu kahrolası canı hırpaladım.
Dokunana kavga açtım,
Yerin dibi Celpiniş,
Celpiniş yurdunu bıraktım.
Çarpışacak dağ bulamadan.
Vuruşacak düşman bulamadan,

Tögöröktün tört burçun
Tört kıdırıp aylanıp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Mediyandın çölünön
Altı kaz añdıp atkamın,
Atı Kızır dubana
Birgeleşip catkamın.
Tün ortosu mezgilde
Oluyazaada can keldi,
Kasiettüü çal keldi
Aytar Bakay sözü eken
Baykap karap otursam,
Oluya çaldın özü eken,
Ata bolup al meni
Daarıy turgan kezi eken.
Özümdün atam Bay bolgon,
Kapırlardın kolunda
Aydalıp cürüp cay bolgon.
Aytsam sözüm dagı bar,
Atagı Bay - dep aytılıp,
Atakemdin şaarı bar.
Bababız eken Karakan,
Karakan baatır ölüptür,
Kıtaydan çıgıp Molto kan
Karakandın segiz uul

Dünyanın dört bucağını
Dört kez dolanıp gezerek,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Mediyan'ın çölünde
Altı kaz gözleyip vurmuştum,
Adı Kızır bir dervişle
Birlikte konaklamıştım.
Gece yarısı vaktinde
Evliyazade bir can geldi,
Kutlu bir ihtiyar geldi,
Bakay'a diyecek sözü varmış,
Dikkatle bakıp otursam,
Evliya ihtiyarın ta kendisiymiş,
Bana ata olup beni
Kutsayacağı demmiş.
Benim babam Bay idi,
Kâfirlerin elinde
Sürgün gezip yok olmuştu.
Söylesem sözüm daha var,
Adı Bay diye anılıp,
Babacığımın şehri var.
Dedemizmiş Karakan,
Karakan bahadır ölmüş,
Kıtay'dan çıkan Molto han
Karakan'ın sekiz oğlunu

Kamçıga çenep bölüptür.
Tuulganım altı ay bolgondo
Tumşuksuz enem ölüptür,
Birge caşım tolgondo
Atam kaza boluptur.
Ölböy cürsö bul bala
Busurmanga buyla, - dep,
Muradına cetiptir,
Bay atam ölüp kalganda
Oluya çal carıktık
Cerdin tübü - Celpiniş,
Celpiniş alıp ketiptir.
Men Celpiniş barganda
Ereşen tartıp er boldum,
Er uulu menen teñ boldum,
Kiçine cürüp çoñoydum.
On cetige kelgende,

Kamçıyla ölçüp bölüşmüş.
Doğalı altı ay olduğunda
Bahtı kara anam ölmüş,
Bir yaşımı doldurduğumda
Babam vefat eylemiş.
Ölmeyip kalırsa bu çocuk
Müslümana dayanak olur, deyip,
Muradına ermiş,
Bay babam ölüp gittiğinde
Evliya ihtiyar, o nur yüzlü,
Yerin dibi Celpiniş,
Celpiniş'e alıp götürmüş.
Ben Celpiniş'e vardığımda
Serpilip yiğit oldum,
Er oğluyla denk oldum,
Küçüklükten çıkıp büyüdüm.
On yediye geldiğimde,

Uktap catkan tüşümdö
Caratkan kıldı ubara,
Canıma çurkap cetiptir,
Ak sakalçan dubana.
Dubana aytat bir sözdü,
Köödöngö salat kir sözdü:
«Ooy, Bakay er, kulak sal,
Bereniñ, cakın beliñ bar,
Özüñö coldoş boluçu
Beren Manas şeriñ bar.
Beren da oşol, bel da oşol,
Mendeden artık tuulgan
Beren Manas şer da oşol.
Akırı tapsañ Manastı
Kaalap ukkun, Bakayım,
Kök tulparıñ coorutpayt,
Köñülüñ astı oorutpayt.
Kündö karool karoogo
Arkası biyik bel oşol,
Ayıl konsoñ Manaska
Telegeyi teñ oşol.

Uyurken gördüğüm düşte
Yaradan saldı beni zahmete,
Yanıma koşup yetişti
Ak sakallı bir derviş.
Derviş söyler bir sözü,
Gönle salar derin sözü:
«Ey Bakay er, kulak ver,
Yiğidin var, yakın dayanağın var,
Sana yoldaş olacak
Yiğit Manas arslanın var.
Yiğit de o, dayanak da o,
Kullardan üstün doğmuş
Yiğit Manas, arslan da o.
Sonunda bulursan Manas'ı
İsteyerek dinle, Bakay'ım,
Gök tulparının sırtını yormaz,
Gönlünün içini incitmez.
Her gün gözcü durmaya
Ardı yüksek bir bel odur,
Manas'a komşu konarsan
Her yanı denk, kusursuz o.

Altı şerdin kencesi
Kudaydın süygön mendesi,
İçin karap otursañ -
Cer cüzünön keñ oşol.
Manaska barsañ marıysıñ,
Bagalak oynop carıysıñ.
Erikseñ elik atasıñ,
Ayıl konsoñ Manaska
Elkin oynop catasıñ.
Kürdööñdü çeçer şer oşol,
Küptüñdü açar er oşol.
Öödö çıksa öbögüñ,
Ildıy tartsañ bul Manas -
Bakayım, senin cölögüñ.
Cetik da oşol, şer da oşol,
Cerdin üstün karatıp,
Ceke bilçü er da oşol.
Atı Manas, artık şer
Işener bolsoñ sözümö,
Taap alsañ Manastı
Muraa bolot özüñö.

Altı arslanın küçüğü,
Hüda'nın sevdiği kulu,
İçine bakıp otursan,
Yeryüzünden geniştir o.
Manas'a varırsan murada erersin,
Sevinçle oynayıp açılırsın.
Canın sıkılsa karaca avlarsın,
Manas'a komşu konarsan
Gönlünce oynayıp yatarsın.
Düğümünü çözecek arslan odur,
Derdini açacak er odur.
Yokuş çıksan desteğin,
İniş insen bu Manas,
Bakay'ım, senin dayanağın.
Olgun da o, arslan da o,
Yeryüzünü boyun eğdirip,
Tek başına hükmedecek er de o.
Adı Manas, üstün arslan,
İnanırsan sözüme,
Bulup alırsan Manas'ı
Sana ömürlük miras olur.

Oñ cagıñda duşmandı
Oyron kılar kul oşol,
Kır cagıñda kıtaydı
Kırgın salar uul oşol.
Aytıp turgan bu sözüm.
Ayköl Manas şeriñe
Coldoş bolgun sen özüñ.
Kadır tün da oşol, şer da oşol,
Kabagıñ carık açuuçu,
Kazına cıyçu er da oşol.
Manas tiyse marıysıñ,
Ataktuu Bakay er bolup,
Aalamdı bilip carıysıñ.
Kürdööñdü tapçu er da oşol,
Kütüp alar börü oşol.
Sen koluna tiygende,
Mañdaydagı bulaktan

Sağ yanındaki düşmanı
Yerle bir edecek kul odur,
Sırt yanındaki Kıtay'ı
Kırıma uğratacak oğul odur.
İşte söyleyip durduğum sözüm.
Ayköl Manas arslanına
Yoldaş ol sen kendin.
Kadir gecesi de o, arslan da o,
Çatık kaşını açacak,
Hazine toplayacak er de o.
Manas'a kavuşursan murada erersin,
Namlı Bakay er olup,
Âlemi bilip parlarsın.
Çareni bulacak er de o,
Seni bağrına basacak kurt odur.
Sen eline kavuştuğunda,
Karşıdaki pınardan

Bastırıp atın sugarar,
Bakay kan koyup atıñdı,
Aalamga atıñ çıgarar.
Cakası altın, ok ötpös
Üç ubak silkip kiyişer,
Sen koluna tiygende
Ay-aalam menen tiyişer.
Manastı tapsañ marıysıñ,
Baatırdı tapsañ carıysıñ.
Kıyalı ösör beri oşol,
Kırsıgıñ çeçer er oşol,
Kımbatım, Bakay, sen özüñ
Manastı tapkın sen oşol.
Manastın cayın surasañ -
Kara kök cal kabılan,
Kardı salık, çoñ kursak
Telegeyi teñ da oşol.
Teñiz, Bakay, izdep tap,
Köñülüñ açar şer da oşol,
Için körsöñ Manastın
Cer cüzünön keñ da oşol.
Altı şerdin kencesi,
Aldanın süygön mendesi,
Ayköl Manas şer da oşol.
Coldoş kılsañ zor Bakay,

Sürüp atını sulatır,
Adını Bakay han koyup,
Âleme adını duyurur.
Yakası altın, ok geçmez
Zırhı üç öğün silkip giyersiniz,
Sen eline kavuştuğunda
Ay ile âleme meydan okursunuz.
Manas'ı bulursan murada erersin,
Bahadırı bulursan parlarsın.
Gönlü yücelip taşan odur,
Belanı savacak er odur,
Kıymetlim Bakay, sen kendin
Manas'ı bul, sana düşen bu.
Manas'ın halini sorarsan:
Kara-gök yeleli kaplan,
Karnı geniş, koca kursaklı,
Her yanı denk, kusursuz o.
Dengindir, Bakay, arayıp bul,
Gönlünü açacak arslan da o,
İçini görsen Manas'ın
Yeryüzünden geniştir o.
Altı arslanın küçüğü,
Allah'ın sevdiği kulu,
Ayköl Manas, arslan da o.
Yoldaş edinsen, ulu Bakay,

Cosunuñ biler şer da oşol.
Bettep mende baralbayt,
Beren Manas kök caldı
Mende eñkeytip alalbayt.
Sen Manaska barganda
Koş badana, torgoy köz
Ok ötpös tondu kiyişet,
Kıtay turmak kılımga,
Kıraanıñ tiyse koluña
Aalam menen tiyişet.
Cerdegin Keñ-Kol, Talastı,
Karaan kılgın canıña
Cakıptın calgız uulu Manastı.

Töreni bilecek arslan da o.
Karşısına kul varamaz,
Yiğit Manas gök yeleliyi
Kul eğdirip alamaz.
Sen Manas'a vardığında
Çift kat zırhı, sık halkalı,
Ok geçmez giysiyi giyersiniz,
Kıtay şöyle dursun, cümle asra,
Şahbazın geçerse eline
Bütün âlemle çarpışır.
Yurt edin Keñ-Kol'u, Talas'ı,
Yanına destek edin
Cakıp'ın biricik oğlu Manas'ı.

Uyaluu korgon bel oşol,
Karap, taap al Manastı,
Kapañdı cazar er oşol.
Çalgınga cürsöñ bolcoşuñ,
Taap alsañ Manastı
Kıyamattık coldoşuñ.
Azır barıp Altayga,
Az gana kırgız curtuñdan
Anda Manas tuulgan,
Toyuna toptogon cılkı soyulup,
Atı oşondo Manastın
Eñ Çoñ Cindi koyulup,
On eki caşka kelgende
Oyon Manas kankorgo
Katılgan mende soyulup,
On ekige kelgende
Kaardı katuu baştaptır,
Kabarın ugup Manastın
Kakandın kanı Esenkan
Buzulup kete taştaptır.
Koçkuların koroytup,
Elçilerin soroytup,
Opsoloñ çır baştaptır,
Döö, alpının baarısın,
Aradagı çençisin,
Altayga kelgen elçisin
Takır kırıp taştaptır.
Er ekeni Manastın
Körünüştü, - dep uktum

Yuvalı kale, dayanak odur,
Arayıp bul Manas'ı,
Kederini dağıtacak er odur.
Akına çıksan buluşacağın,
Bulup alırsan Manas'ı
Kıyamete dek yoldaşın.
Şimdi varıp Altay'a,
Azıcık Kırgız halkından
Orada Manas doğmuş,
Toyunda toplanan yılkı kesilip,
Adı o zaman Manas'ın
«Eñ Çoñ Cindi» konulup,
On iki yaşına geldiğinde
Bey Manas, o hunhara
Sataşan kullar boğazlanıp,
On ikiye geldiğinde
Gazabı şiddetle başlamış,
Manas'ın haberini duyunca
Kakan'ın hanı Esenkan
Bozguna düşeyazmış.
Koçlarını öne dikip,
Elçilerini öne sürüp,
Azgın kavga başlatmış,
Devlerinin, alplerinin hepsini,
Aradaki falcısını,
Altay'a gelen elçisini
Tümünü kırıp atmış.
Manas'ın er olduğu
Ayan oldu, diye duydum.

Er ölüşüp, curt bülüp,
Eren Manas kabılan
Altaydagı kalmaktan
Bölünüştü, - dep uktum.
Alam, - dep, kelip Manastı
Öz düynösün çaçtı - deyt.
Keçilin takır kırdırıp,
Kalmaktın Coloy baatırı
Kakanga kire kaçtı, - deyt.

Erler ölüşüp, yurt bozulup,
Eren Manas, o kaplan,
Altay'daki Kalmak'tan
Ayrıldılar, diye duydum.
Manas'ı alırım diye gelip
Kendi malını saçtı, derler.
Keşişlerini tümden kırdırıp,
Kalmak'ın Coloy bahadırı
Kakan'a sığınıp kaçtı, derler.

Kabarı kıyın, zaarı küç,
Beren da oşol, bel da oşol,
Izdep tapsañ Manastı
Beliñe tañuu şer da oşol,
Barıp tapsañ Manastı
Ay-aalamdın baarına
Tutka bolor er da oşol.
Kaalap tapsañ sırdaşıñ,
Taap alsañ Manastı
Canıña cakın kurdaşıñ.
Erdigi curtka sınaakı,
Taap alsañ Manastı
Bakay senin özüñö
Tügönböy turgan muraapı.
Birinçi bilet sözüñdü,
Birim - dep karmayt özüñdü,
Baykap ugat sözüñdü.
Bakayım, tapsañ Manastı
Baygambar köröt özüñdü,
Oñdonup ugat sözüñdü,
Taap alsañ Manastı
Oluya köröt özüñdü.
Manasıñ Manas emes, kadır tün
Baykap Bakay, sözüm bil.
Köñülüñ şakdan cay kılat,
Taap alsañ Manastı
Ay-aalamga kan kılat.
Eptep tapsañ Manastı
Eki tizgin, bir çılbır
Emi kolgo ilersiñ,
Aalam curttun baarına
«Bakay kan» bolup cürörsüñ.
Oymoluu cagdan, on kilem,

Ünü yaman, zehri güçlü,
Yiğit de o, dayanak da o,
Arayıp bulursan Manas'ı
Beline kuşak arslan da o,
Varıp bulursan Manas'ı
Bütün ay-âleme
Tutamak olacak er de o.
İsteyip bulursan sırdaşın,
Bulup alırsan Manas'ı
Canına yakın koldaşın.
Yiğitliği halkça sınanmış,
Bulup alırsan Manas'ı
Bakay, senin kendine
Tükenmeyecek mirastır.
İlk önce bilir sözünü,
«Birimsin» der, tutar seni,
Dikkatle dinler sözünü.
Bakay'ım, bulursan Manas'ı
Peygamber görür seni,
Doğrulup dinler sözünü,
Bulup alırsan Manas'ı
Evliya görür seni.
Manas'ın Manas değil, Kadir gecesidir,
Dikkat et Bakay, sözümü bil.
Gönlünü gamdan kurtarır,
Bulup alırsan Manas'ı
Ay-âleme han kılar.
Bir yolunu bulup Manas'ı bulsan
İki dizgin, bir yuları
Artık eline alırsın,
Âlem halkının hepsine
«Bakay han» olup gezersin.
Oymalı sandık, on kilim,

Oyronum, tapsañ can coldoş
Manastın cayın men bilem.
Kıymaluu cagdan, kırk kilem,
Kıynalba Bakay, kabılan
Kıraandın cayın men bilem.

Aslanım, bulursan can yoldaşı,
Manas'ın halini ben bilirim.
İşlemeli sandık, kırk kilim,
Üzülme Bakay, o kaplan
Şahbazın halini ben bilirim.

Duşman basıp aşalgıs,	*Düşmanın basıp aşamayacağı,*
Kıyası kımbat bel oşol.	*Yamacı paha biçilmez geçit odur.*
Kütüp alsañ Manastı	*Bağrına basarsan Manas'ı*
Külküñdü cazar şer oşol.	*Gülüşünü açacak arslan odur.*
Al Altayda törölgön.	*O, Altay'da doğdu.*
Altın catın enesi -	*Altın rahimli anası,*
Arslanga talgak boluptur,	*Arslana aşermiş,*
Manastın tuugan enesi.	*Manas'ı doğuran anası.*
28180 Arslan oñoy bolobu,	*Arslan kolay mı olur,*
Arslan Manas kök caldı	*Arslan Manas gök yeleliyi*
Izdebegen oñobu?	*Aramayan iflah olur mu?*
Tunuk Bakay, kebimdi uk,	*Duru Bakay, sözümü dinle,*
Turgandıgıñ bolobu?	*Öylece durmak olur mu?*
Arslan Manas tuulganda	*Arslan Manas doğduğunda*
Al çekir koydon irik tuuptur,	*O çakır koyun erkek toklu doğurmuş,*
Ayagı menen tik tuuptur.	*Ayakları üstüne dik doğurmuş.*
Tuulganda kök caldın	*Doğduğunda gök yelelinin*
Butu cerge cetiptir,	*Ayağı yere ermiş,*
28190 Canında seksen bir kempir	*Yanındaki seksen bir kocakarı*
Tırp cıgılıp, beçara	*Yığılıp düşüp, zavallılar,*
Dünüyödön ketiptir.	*Dünyadan göçüp gitmiş.*
Kara kök cal, katuu cal	*Kara-gök yele, sert yele*
Arkasınan bölünüp,	*Sırtında ayrılıp belirmiş,*
Tuulganda Manastın	*Doğduğunda Manas'ın*
Arslandık türü körünüp,	*Arslanlık sureti görünmüş,*
Oşondoy bolgon Manastı	*Öylesi olan Manas'ı*
Tappay koygon bolobu?	*Bulmamak olur mu?*
Tappay koysoñ Manastı	*Bulamazsan Manas'ı,*
28200 Balam, Bakay, kebimdi uk	*Oğlum Bakay, sözümü dinle,*
Işiñ eki bolobu?	*İşin yolunda gider mi?*
Manastın cayın aytayın	*Manas'ın halini söyleyeyim:*
Sölökötü - sölbötü,	*Endamı ve heybeti,*
Atka mingen kelbeti -	*Ata binmiş görünüşü:*
Maylagan buuday cüzdöngön,	*Yağlanmış buğday yüzlü,*
Küügüm tuman közdöngön,	*Alacakaranlık duman gözlü,*
Orto boyluu, keñ dalı,	*Orta boylu, geniş omuzlu,*
Calayak ooz, car kabak,	*Yayvan ağızlı, çıkık kaşlı,*
Artık balban, arı şer,	*Üstün pehlivan, hem arslan,*

Taap alsañ can coldoş.
Tapkın Bakay, sen özüñ,
Kayıbınan körünüp,
Aytıp turgan men sözüm,
Oluyat bolom men özüm.
Belgilüü da oşol, bel da oşol,
Taap alsañ Manastı
Meder bolor şer da oşol.
Körüngöndö al kankor
Köñülüñ beker bölünör,
Karaganda Manastı
Atañdan cakın körünör.
Manastın cayı uşunday
Dool kelse cel tiybes,
Buluñ tokoy-çer oşol.
Coogo önögün aldırbas,
Kabılan kök cal er oşol.
Too başına toktobos,
Karala barçın kuş oşol.
Kastarıñ koyup Manastı,
Taap alsañ Manastı
Kaygıñdı cazar er oşol.
Oluya çalış Bakayım,
Taap algın, sen oşol», -
Dep, oşondo dubana
Közdön kayıp bolgondo
Uktap catkan tüş eken,
Kudaydın kılgan işi eken.
Uktaganım oşondo
Cumanın kadır tünü eken,
Cönün aytkan Manastı
Oluyat çaldın özü eken.
Dal uşunu ukkanda
Kumar boldum sözünö,
Kutmanım Manas kayda? - dep,
Kup izdedim özüñdü.
Izdegenim tabılıp,
Uşu bügün Bakaydın
Abiyiri mintip cabılıp,

Bulursan can yoldaşındır.
Bul Bakay, sen kendin,
Gaipten görünüp,
Sana söyleyip durduğum söz budur,
Ben kendim evliyayım.
Namlı da o, dayanak da o,
Bulup alırsan Manas'ı
Medet olacak arslan da o.
Göründüğünde o hunhara
Gönlün ister istemez akar,
Baktığında Manas'a
Babandan yakın görünür.
Manas'ın hali işte böyledir:
Fırtına gelse yel değmez,
Kuytu orman, sık çalılık odur.
Düşmana payını kaptırmaz,
Kaplan, gök yeleli er odur.
Dağ başında durmaz,
Kara-ala kartal kuşudur o.
Değer verip Manas'a,
Bulup alırsan Manas'ı
Kaygını dağıtacak er odur.
Evliya misali Bakay'ım,
Bul onu, sana düşen bu», —
Deyip o anda derviş
Gözden kaybolduğunda
Uyurken görülen düşmüş,
Hüda'nın kıldığı işmiş.
O gece uyuduğum
Cumanın Kadir gecesiymiş,
Manas'ın aslını söyleyen
Evliya ihtiyarın kendisiymiş.
Tam bunu duyduğumda
Sözüne müptela oldum,
Kutlum Manas nerede? deyip,
Hep aradım seni.
Aradığım bulunup,
İşte bugün Bakay'ın
Talihi böyle açılıp,

Bozoñdon toodak kutkarbas,
Boz ala cündüü şuñkarım,

Alıska minse çarçabas,
Er kazanat tulparım,
Oo, bügün öçkön otum tamgan beym,
Ölgön canım tirilip,
Tilegim kuday bergen beym,
Tiktegenim kelgen beym!»
Bala kuştay barkıldap,
Badana kiyip carkıldap,
Baatır Bakay oşondo
Arslan Manas aldına
Cetip keldi şarkıldap:
«Oo, botom, Altay keldi, - dep uktum,
Altay curtun talkalap,
Kañgay kirdi, - dep uktum.
Kañgay kanın öltürüp,
Kazat kıldı, - dep uktum.
Kara kıtay, mancuuga
Kabılan Manas er çıgıp,
Kalıp kalgan kırk üylüü
Azat kıldı, - dep uktum.
Oo, botom, Celpiniş keldim desembi,
Körbösöm da bilbesem,
Kök calım baatır, esenbi?
Manas - Manas boloruñ,
Baş kününön bilgemin,
Kök calım kaçan çıgat? - dep,
Köbünçö Kuday Taaladan
Oşonu surap cürgömün.
Tuulbastan ceti cıl
Kabarıñ bilip algamın,
Kulak ugup, köz körgön,
Cürgön menen turgandan,
Tögöröktün tört burçun
Izdetip kabar salgamın.
Cerdin tübü - Celpiniş,
Cetik atıñ ukkanda

Bozkırdan toy kuşunu kaçırmaz,
Boz-ala tüylü sungurum,

Uzağa binilse yorulmaz,
Cenkçi, gazi tulparım,
Ah, bugün sönen ocağım tutuşmuş meğer,
Ölen canım dirilip,
Dileğimi Hüda vermiş meğer,
Gözlediğim gelmiş meğer!»
Yavru kuş gibi öterek,
Zırhını giyip parlayarak,
Bahadır Bakay o zaman
Arslan Manas'ın önüne
Şakırdayıp yetip geldi:
«Ey yavrum, Altay'a vardı, diye duydum,
Altay yurdunu darmadağın edip,
Kañgay'a girdi, diye duydum.
Kañgay hanını öldürüp,
Gaza kıldı, diye duydum.
Kara Kıtay'a, Mançu'ya
Kaplan Manas er çıkıp,
Geride kalan kırk haneyi
Azat kıldı, diye duydum.
Ey yavrum, Celpiniş'ten geldim desem mi,
Görmesem de bilmesem de,
Gök yelelim bahadır, esen misin?
Manas'ın Manas olacağını
İlk gününden bilmiştim,
Gök yelelim ne zaman çıkar? deyip,
Çokça Hüda Teala'dan
Hep bunu dileyip durdum.
Doğmadan yedi yıl önce
Haberini almıştım,
Kulak duyan, göz gören,
Gelenden geçenden sorup,
Dünyanın dört bucağına
Aratıp haber salmıştım.
Yerin dibi Celpiniş'te,
Yüce adını duyduğumda

Ceti cıl mından karadım,
Mediyandın beş burçun
Beş aylanta çalgamın.
Ubara bolup algamın,
Mısır menen Bagdattan
Üç cılı mından karadım.

Yedi yıl yolunu gözledim,
Mediyan'ın beş bucağını
Beş kez dolanıp taradım.
Zahmetlere düşüp durdum,
Mısır ile Bagdat'tan
Üç yıl boyu seni aradım.

Kök tulpardı coorutup,
Kök calım, senin ayıñdan
Köñülüm caman oorutup,
Kurgagı cok köl kördüm,
Bir tamçı suu tabılbas,
Kırk künçülük çöl kördüm.
At boroyun sıdırdım,
Aalamdın baarısın
Izdep cürüp kıdırdım.
Cetigim, seni tabalbay,
Cerdin üstün çalgamın,
Kakançındın Çoñ-Beecin
Ceti sapar bargamın.
Ay-aalamdı kıdırıp,
Artıgım, seni tabalbay
Çoñ ubara bolgomun.
Bel baylagan belim cok,
Berenim, sendey şerim cok,
Astımdagı kök tulpar
Kança cerden tabalbay,
Kanı kaldı bir kaşık,
Eti kaldı kök caşık.
Şerim, seni taba albay,
Atım boldu ırgayday,
Bitim boldu torgoydoy.
Tuyagım ketti ketilip,
Tuygunum, seni taap alıp,
Emi tumşugum kaldı cetilip!
Karaanımsıñ, belimsiñ,
Kabagım açar şerimsiñ.
Canımdı alıp kaluuçu
Tabılgıluu kolotsuñ,

Gök tulparın sırtını yara edip,
Gök yelelim, senin yüzünden
Gönlümü fena incitip,
Kurusu olmayan göl gördüm,
Bir damla su bulunmaz,
Kırk günlük çöl gördüm.
Atı dörtnala sürdüm,
Âlemin tamamını
Arayarak dolaştım.
Yücem, seni bulamadan,
Yeryüzünü taradım,
Kakançın'ın Çoñ-Beecin'ine
Yedi sefer vardım.
Ay-âlemi dolaşıp,
Üstünüm, seni bulamadan
Büyük zahmete düştüm.
Bel bağladığım dayanağım yok,
Yiğidim, senin gibi arslanım yok,
Altımdaki gök tulparın,
Nice yerde seni bulamadan,
Kanı kaldı bir kaşık,
Eti kaldı bir tutam.
Arslanım, seni bulamadan,
Atım kurudu dal gibi,
Bitim torgay kuşunca oldu.
Toynağım aşınıp gitti,
Sungurum, seni bulunca,
Şimdi gagam yenilenip serpildi!
Sığınağımsın, dayanağımsın,
Kaşımı açacak arslanımsın.
Canımı kurtaracak
Tavılgı dolu koyaksın,

Bet alıp duşman kurçasa,
Kıykırıp kından suurçu
Kınap koygon bolotsuñ!»
Kıraan Bakay munu aytıp:
«Burulgun aytkan sözümö,
Muraa bolom özüñö.
Bilbegendi bilgizip,
Bilip colgo salamın,
Tuybagandı tuyguzup,
Tuyundurup alamın.

Eerçitip cürüp er kılam,
Er uulu menen teñ kılam,
Cuurup cürüp tam kılam,
Tigip cürüp bak kılam.
Menin cayım surasañ -
Öödösü biyik beldirmin,
Ötkörö kök cal şerdirmin,
Döölöttüügö tabılçu
Törö abañ Bakay mendirmin.
Bilegime Açbolot,
Ilgen Bakay men bolom.
Aalamdı çımçıktay,
Sürgön Bakay men bolom.
Atım - Bakay, men uluk,
Alıstan keldim toorulup,
Tilimdi alsañ, Manasım,
Çierime sızık bar,
Baştasam eçen buzuk bar», -
Dep, oşontüp, zor Bakay
Kulagı altın can kazan
Arslan şerdin canına
Alıp Bakay astı ele.
Ak boz beeni soyuşup,
Appak mayga toyuşup,
At başınday ak kuran
Alıp çıgıp oşondo
Kökürökkö koyuşup,
Bul düynödö cıygandaş

Düşman yönelip kuşatsa,
Haykırıp kından sıyrılan,
Kına yerleşmiş çeliksin!»
Şahbaz Bakay bunu deyip:
«Kulak ver söylediğim söze,
Kendine miras olurum.
Bilmediğini bildirip,
Bilerek yola koyarım,
Sezmediğini sezdirip,
Kavratıp öğretirim.

Peşime takıp er kılarım,
Er oğluyla denk kılarım,
Yoğura yoğura ev kılarım,
Dike dike bağ kılarım.
Benim halimi sorarsan:
Başı yüce bir geçidim,
Fazlasıyla gök yeleli arslanım,
Devletliye nasip olan
Bey ağan Bakay benim.
Bileğime Açbolot'u,
Takan Bakay ben olurum.
Âlemi serçe gibi,
Süren Bakay ben olurum.
Adım Bakay, ben uluyum,
Uzaktan geldim dolanıp,
Sözümü tutarsan, Manas'ım,
Çizecek çizgim var,
Başlatsam nice kavga var», —
Deyip, böylece ulu Bakay
Kulpu altın can kazanını
Arslan şerin yanına
Alıp gelip asmıştı.
Ak boz kısrağı kesişip,
Apak yağa doyuşup,
At başı kadar ak Kuran'ı
Çıkarıp o zaman
Göğüslerine koyuşup,
Bu dünyada mal ortağı

Tolup turgan kezi eken,
Akırettik ıymandaş
Bolup turgan kezi eken.
At başınday ak kuran
Araga koyo saldı - deyt,
Ayköl Manas, Bakayıñ
Kuçaktaşa kaldı - deyt.
Anda Manas munu aytat:
«Kayıbınan kabılgan,
Kan abam, sendey er bolboyt,
Kabak açıp oynoorgo
Keñ Talastay cer bolboyt.
O düynögö ketkiçe,
Uypalanıp kayran can

Olup durdukları demmiş,
Ahirette iman kardeşi
Oldukları demmiş.
At başı kadar ak Kuran'ı
Araya koyuverdiler, derler,
Ayköl Manas ile Bakay'ın
Kucaklaşıverdiler, derler.
O zaman Manas şöyle der:
«Gaipten karşıma çıkan,
Han ağam, senin gibi er olmaz,
Kaş açıp oynamaya
Geniş Talas gibi yer olmaz.
O dünyaya gidene dek,
Hırpalanıp bu aziz can

Topurakka cetkiçe,
Tulpardın oozun burup ber,
Tuygun aba, er Bakay,
Ata bolup özümö
Tutka bolup turup ber.
Eki tizgin, bir çılbır
El biyligin alıñız,
Edene taytañ özümdü
Eptep colgo salıñız.
Tuygun Bakay, kan aba,
Tuura karaan maa bolup,
Kara caak aybalta
Kaykalatpay aştañız,
Kazak menen kırgızdın
Colun özüñ baştañız,
Birdikti kolgo alıñız,
Bilgen colgo salıñız.
Talaska kelip konuñuz,
Taalayluu Bakay abake,
Talkalaşam kıtayga
Taamay coldoş boluñuz!
Astıma salsam akcoltoy,
Şerim Bakay ekensiñ.
Artıma salsam akcoltoy,

Toprağa varana dek,
Tulparın dizginini çevir,
Sungur ağam, er Bakay,
Bana ata olup
Tutamak olup duruver.
İki dizgini, bir yuları,
El yönetimini alınız,
Bu toy, çiğ halimle beni
Bir yol bulup yola koyunuz.
Sungur Bakay, han ağam,
Bana doğru bir destek olup,
Kara saplı aybaltayı
Eğip bükmeden sapına geçiriniz,
Kazak ile Kırgız'ın
Yolunu kendiniz başlatınız,
Birliği ele alınız,
Bildiğiniz yola koyunuz.
Talas'a gelip konunuz,
Talihli Bakay ağacığım,
Kıtay'ı darmadağın edeceğim,
Bana tam yoldaş olunuz!
Önüme katsam uğurlusun,
Arslanım Bakay imişsin.
Ardıma alsam uğurlusun,

Erim Bakay ekensiñ.
Cer eken - dep, Talastı
Ördöp barıp konuñuz,
Kırk kaşkanın kıraanı
Kızırduu Bakay boluñuz.
Batası curttu bayıtkan,
Baygambar çalış boluñuz!
Bakayımsıñ, şerimsiñ,
Baana bolup tabılgan
Baygambar çalış erimsiñ».
Manas munu aytkanda
Bakay kan abañ makul, - dep,
Ak buuday nanın çaynaşıp,
Keleme şarip karmaşıp,
Koyu boldu korooloş,
Aşı boldu corooloş,
Bul düynödö cıygandaş,
Akırette ıymandaş.

Erim Bakay imişsin.
Yurt imiş deyip Talas'ı
Yukarı ağıp konunuz,
Kırk yiğidin şahbazı,
Kızırlı Bakay olunuz.
Duası halkı zengin eden,
Peygamber misali olunuz!
Bakay'ımsın, arslanımsın,
Sığınak olup bulunan
Peygamber misali erimsin».
Manas bunu söyleyince
Bakay han ağan «olur» deyip,
Ak buğday ekmeğini çiğneyip,
Kelam-ı şerifi tutuşup,
Koyunları ağıl ortağı oldu,
Aşları sofra ortağı oldu,
Bu dünyada mal ortağı,
Ahirette iman kardeşi.

Ak buudaydın ununday
Cuuruluşup kalıştı,
Ak bököndün kılınday
Suuruluşup kalıştı.
Kızır çalgan Manaska
Kıraanı Bakay tabılıp
Çilten çalgan Manaska
Özündöy eren kabılıp,
Kuçaktaşıp dos bolup,
Ay-talaaga catışıp,
Colbors Bakay abañdın
Comogu candı cobontup
Corugu candı kubantıp,
Kebi şirin muñayım,
Kezigip çıkpayt mınday can.
Kayran Bakay abakeñ
Kapıyadan söz tapkan,
Karañgıda köz tapkan,
Caman sözgö sabılbayt,
Karañgıda karsaktın

Ak buğdayın unu gibi
Yoğrulup kaynaştılar,
Ak ceylanın kılı gibi
Usulca sıyrılıp bir oldular.
Kızır'ın dokunduğu Manas'a
Şahbazı Bakay bulunup,
Çilten'in dokunduğu Manas'a
Kendi gibi bir eren rast gelip,
Kucaklaşıp dost olup,
Ay ışıklı bozkırda yatışıp,
Kaplan Bakay ağanın
Masalı canı yatıştırıp,
Tavrı canı sevindirip,
Sözü tatlı, hali yumuşak,
Böyle bir cana rastlanmaz.
Aziz Bakay ağacığın
Ansızın söz bulan,
Karanlıkta göz bulan,
Kötü söze kapılmaz,
Karanlıkta bozkır tilkisinin

Izine tüşsö cañılbayt.
Bötönçö cürsö canıbar,
Börü Bakay kabılan -
Tuygun da oşol, bel da oşol,
Tuybagandı tuyguzgan
Tuygun Bakay er da oşol.
Kabılan Manas sultandın
Şer ekenin bilgemin,
Kuday Taala calgızdan:
«Manastı bere körgün!» - dep,
Uşunu surap cürgömün!
Tünötmök bolduñ konoktu,
Ayttırmak bolduñ comoktu,
Çiydirmek bolduñ sızıktı,
Aykölüm coldon tabılıp,
Ukmak bolduñ kızıktı.
Çıgarmak bolduñ içimden
Çirik darttuu buzuktu.
Irdayın ukkun ırımdı,
Iymanday aytam sırımdı.
Dostum, menin kebimdi uk,
Aytkanım anık bilip al,

İzine düşse yanılmaz.
Bir başka yürür o güzelim,
Kurt Bakay, o kaplan,
Sungur da o, dayanak da o,
Sezilmeyeni sezdiren
Sungur Bakay er de o.
«Kaplan Manas sultanın
Arslan olduğunu bilmiştim,
Bir olan Hüda Teala'dan:
«Manas'ı ver bana!» deyip,
Hep bunu dileyip durdum!
Konuğu geceletecek oldun,
Masalı söyletecek oldun,
Çizgiyi çizdirecek oldun,
Ayköl'üm yolda bulunup,
İlginç olanı duyacak oldun.
İçimden çıkaracak oldun
İçimdeki çürük dertli yarayı.
Söyleyeyim, dinle türkümü,
İmanım gibi söylerim sırrımı.
Dostum, benim sözümü dinle,
Dediğimi gerçek bil,

Arslanım Manas, tilimdi al.
Tübü kılım kırımı,
Tübü menen kundagı,
Kozu boor kurçtan uyutup,
Tabılbayt ele sıyagı.
Artık temir Almabaş
Iraak-cakın ılgabas,
Altımış küngö buzulbas
Kaynatıp sogup kelgende,
Altı say salıp buragan,
Adamga mınday tabılbayt,
Aykaşkan coolor sulagan.
Asınganda canıbar -
Aydalının aynegi,
Aykaşkan coogo salganda -
Amanat candın ermegi.

Arslanım Manas, öğüdümü tut.
Kökü yüzyılların değeri,
Dibiyle kundağı,
Kuzu bağrı çelikten dökme,
Benzeri bulunmaz idi.
Üstün demir Almabaş,
Uzak yakın ayırt etmez,
Altmış günde bozulmaz,
Kaynatılıp dövülüp geldiğinde,
Altı yiv açılıp burulmuş,
İnsana böylesi bulunmaz,
Karşılaşan düşmanlar serilmiş.
Kuşanıldığında o güzelim,
Omzun süsü, aynası,
Karşılaşan düşmana salındığında,
Emanet canın tesellisi.

Kankorum, senin tuulup,
Çıgarıñdı bilgemin.
Asıl kök cal alsa, - dep,
Aalamga kırgın salsa, - dep,
Aykölüm, senin özüñö
Ilayıktap cürgömün.
Kundagın kuyup maşagan,
Döötü dosu Kara usta
Oşo baykuş casagan.
Kundagın kurçtan kerdirip,
Akısına karandın
Tak miñ baytal berdirip,
Bolotton içke tarttırıp,
Butanı cara attırıp,
Kıldattarga kınatıp,
Kıyındarga sınatıp,
Karan kalgan Akkelte
Karoolun köör saldırıp,
Karasa kıba kandırıp,
Altın, kümüş aralaş
Booruna çaptırıp,
Buulum menen orotup,
El körbös cayga baktırıp,
Taap alsak mülk oşol,
Taalayluu erge colugat
Tabılbay turgan kurç oşol.

Hunharım, senin doğup,
Çıkacağını bilmiştim.
Asil gök yeleli alsın diye,
Âleme kırgın salsın diye,
Ayköl'üm, senin kendine
Lâyık görüp sakladım.
Kundağını döküp işleyen,
Döötü'nün dostu Kara usta,
O zavallı yapmıştı.
Kundağını çelikten gerdirip,
Emeğine karşılık Karan'dan
Tam bin kısrak verdirip,
Çelikten ince çektirip,
Hedefi yarıp attırıp,
İnce ustalara kurdurtup,
Yamanlara sınatıp,
O kahroğlu Akkelte'nin
Nişangâhına gevher işletip,
Bakanı hayran bırakıp,
Altın, gümüş karışık
Bağrına kaplatıp,
Kadifeyle sardırıp,
El görmez yerde saklatıp,
Bulup alırsak mülk odur,
Talihli ere rast gelir,
Bulunmaz çeliktir o.

Canduu mıltık canıbar,
Caynagan coonu körgöndö
Kulagınan kan agıp,
Özünön özü tarsıldayt,
Coogo cakın kalganda
Bölünüp ogu carkırayt,
Botodoy ünü barkırayt.
Tuura tiygen oguna
Duşman çıdap tura albayt,
Tiygeni calın, küygön ot
Tiktep adam turalbayt,
Tiginen tiyse atkan ok

Canlı tüfek, o güzelim,
Kaynaşan düşmanı gördüğünde
Kulağından kan akıp,
Kendi kendine gürler,
Düşmana yakın kalınca
Kurşunu ayrılıp parıldar,
Deve yavrusu gibi sesi böğürür.
Doğru isabet eden okuna
Düşman dayanıp duramaz,
Değdiği alev, yanan ateş,
İnsan bakıp duramaz,
Dikine değse attığı ok,

Tutamday söögü tabılbayt.
Artık mıltık Akkelte
Canduulugun bilgemin,
Kök calım Manas alsa, - dep,
Saga arnap cürgömün!
Arabça söz cazıp,
Ortosuna kat koydum:
«Akkelte» - dep, at koydum.
Berenim tiyse koluma,
Beycayım Manas alsın, - dep,
Betteşe kelgen duşmanga
Beypaylap müşkül salsın, - dep,
Çalıyar tiybes Beecindin
Çaması kelip kök calım,
Kandıgın tartıp alsın, - dep,
Ilayıktap cürgömün.
Cibek menen orotup,
Bulgaarıga çaptatıp,
Keçee, kök tulpardı mingende,
Kök calım, seni tabalbay
Köp kapa bolup cürgöndö,
Keçee, kök tulpar oozun burganda,
Çılgıy içim ot canıp,
Çıday albay turganda,
Kindik kesip, kir cuugan,
Kan tögülgön cerim cok,
Kabarım bilip oturgan
Kadırman kırgız elim cok,
Uktap catıp tüşümdö
Kaymana kördüm Manastı,

Bir tutam kemiği bulunmaz.
Üstün tüfek Akkelte'nin
Canlı olduğunu bilmiştim,
Gök yelelim Manas alsın diye,
Sana adayıp sakladım!
Arapça söz yazıp,
Ortasına yazı koydum:
«Akkelte» diye ad koydum.
Yiğidim geçerse elime,
Serdengeçti Manas alsın diye,
Karşı gelen düşmana
Bunaltıp müşkül salsın diye,
El değmez Beecin'in
Gücü yetip gök yelelim,
Hanlığını çekip alsın diye,
Lâyık görüp sakladım.
İpek ile sardırıp,
Sahtiyana kaplatıp,
Hani, gök tulpara bindiğimde,
Gök yelelim, seni bulamadan
Çok kederli gezdiğimde,
Hani, gök tulpar başını çevirdiğinde,
İçim baştan başa tutuşup,
Dayanamaz olduğumda,
Göbeğimi kesip, kirimi yıkayan,
Kanımın döküldüğü yerim yok,
Halimden haber tutan
Kadirşinas Kırgız elim yok,
Uyurken düşümde
Üstü kapalı gördüm Manas'ı,

Kaydan taap alam, - dep,
Kapadar bolup cürgömün.
Tuuraga salgan korgon tam
Tuygunum eske tüşköndö
Oşondo tutamça kelbey kurgan can.

Eptep taap Manastı,
Muradıma cetüügö,

Nereden bulurum deyip,
Kederlenip durdum.
Karşıda kurulu kale ev,
Sungurum aklıma düştüğünde
O zaman bir tutama gelmezdi bu yorgun can.
Bir yolunu bulup Manas'ı,
Muradıma ermeye,

Tabalbasam Manastı,
Bul calgançı düynödön
Kurman bolup ölüügö,
Kurgan candı ayabay
At boroyun sıdırıp,
Kulak ukkan, köz körgön
Cerdin baarın kıdırıp,
Añına azap salgamın,
Altı ay, ceti ay men özüm
Salbırın ketip kalgamın.
Kulandı kuup kuturup,
Adır-küdür bel aşıp,
Alban türdüü cer basıp,
Tomuktay bulut bölünböy,
Toonun çeti körünböy,
Karasa közgö ilinbey,
Karkayıp catkan karduu too
Kay ketkeni bilinbey,
Tokumday bolgon koo tappay,
Tomuktay bolgon too tappay,
Kulan kuup canaşıp,
Cürdüm altı ay adaşıp,
Tüzgö çıkkan karagay
Kulunduu beeden soygomun,
Kak etkenden karga cok,
Kuk etkenden kuzgun cok,
Een eken ceri, - dep,
Kasiettüü Akkelte
Salıkka salıp koygomun.
Cıl ekige tolgondo,
Ay esebin alganda,
Cıyırma tört ay bolgondo,
El öödögö tartarda,
At kara til mezgilde,
Kızgaldak çöp kızarıp,

Cerdin gülü tolgondo,
Ala buurul may çaçıp,
Oonap kulan oñgondo,

Bulamazsam Manas'ı,
Bu yalancı dünyadan
Kurban olup ölmeye,
Yorgun canı esirgemeden
Atı dörtnala sürüp,
Kulak duyan, göz gören
Yerlerin hepsini dolaşıp,
Av peşinde azap çektim,
Altı ay, yedi ay ben kendim
Uzak ava çıkıp gittim.
Kulan kovup coşarak,
Engebeli belleri aşıp,
Türlü türlü yer basıp,
Aşık kemiğince bulut görünmeden,
Dağın ucu seçilmeden,
Bakınca göze ilişmeden,
Heybetle uzanan karlı dağın
Nereye gittiği bilinmeden,
Keçe kadar bir çukur bulamadan,
Aşık kemiği kadar dağ bulamadan,
Kulan kovup yan yana,
Altı ay yolumu yitirip gezdim,
Düzlüğe bitmiş çamın dibinde
Taylı kısraktan kurban kestim,
«Gak» diyecek karga yok,
«Guk» diyecek kuzgun yok,
Yeri ıssızmış deyip,
Kutlu Akkelte'yi
Emanet saklağa koydum.
Yıl ikiye dolduğunda,
Ay hesabı tutulduğunda,
Yirmi dört ay olduğunda,
El yaylaya göçerken,
Atın dili karardığı çağda,
Gelincik otu kızarıp,

Yerin gülü dolduğunda,
Ala sağanak rahmet saçıp,
Kulan yuvarlanıp semirdiğinde,

Adam, ayban kuturup,
At kara til bolgondo,
Sarı suu orgup aşkanda,
Cerdin üstün kögörtüp,
Nur kilemi baskanda,
Agın suu cürüp, gül tolup,
Amanatın körüügö
Bakayıñ oyloor kün bolup,
Kulan kuup kuturup,
Kuu talaanı çalgamın,
Oyuma tüşüp oşondo,
Amanat koygon asıldı
Köröyün - dep bargamın.
Ayanbay üç ay col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Kazınamdı körüügö
Karagayga men kelsem,
Altımış adam cer çençi
Alıstan çıgıp keliptir,
Karagaydın içinen
Al salıktı körüptür,
Belgimdi çaçıp ötüptür,
Tübümö eçak cetiptir.
Belgimdin baarın açıptır,
Salıgımdı çaçıptır.
Beypaydı emi salıptır,
Tabılgıs mülk eken - dep,
Kazınaga salıptır, -
Artık mıltık Akkelte
Bek bekitip salıptır.
Artınan izin kuugamın,
Kök tulpar oozun caygamın,
Sarı izine çöp salıp,
Sargara kuup algamın,
Kündöp-tündöp iz çalıp,
Şaarına kirip bargamın,
Degenime köngün, - dep,
Akkelteni bergin, - dep,
Kabar salıp turgamın.

İnsan, hayvan coştuğunda,
At kara dil olduğunda,
Sarı sular kaynayıp taştığında,
Yeryüzünü yeşertip,
Nur kilimi serildiğinde,
Akarsu yürüyüp, gül dolup,
Emanetini görmeye
Bakay'ın düşündüğü gün gelip,
Kulan kovup coşarak,
Kuru bozkırı taradım,
Aklıma düşüp o zaman,
Emanet koyduğum asili
Göreyim deyip vardım.
Esirgemeden üç ay yol yürüyüp,
Atı esirgemeden bol yürüyüp,
Hazinemi görmeye
Çamlığa ben gelince,
Altmış adam, yer bilici,
Uzaktan çıkıp gelmiş,
Çamlığın içinden
O saklağı görmüşler,
Nişanımı dağıtıp geçmişler,
Köküme çoktan ermişler.
Nişanlarımın hepsini açmışlar,
Saklağımı saçmışlar.
Şimdi başıma dert salmışlar,
Bulunmaz mülk imiş deyip,
Hazineye koymuşlar,
Üstün tüfek Akkelte'yi
Sıkıca gizleyip saklamışlar.
Ardından izini kovaladım,
Gök tulparın dizginini koyverdim,
Soğumuş izine ot koyup,
Sarara sarara kovaladım,
Gece gündüz iz sürüp,
Şehrine girip vardım,
«Dediğime razı ol,» deyip,
«Akkelte'yi ver,» deyip,
Haber salıp durdum.

Calgızdıgı kurusun,
Bel baylagan belim cok,
Bekip catkan cerim cok,
Bet alışıp uruşup,
Akkelte tartıp aluuga
Berenim, sendey erim cok.
Kaz aylangıs zoom cok,
Kara kılar toom cok.
Serpilip altı ay uruşsam,
Sergitip miner buudan cok.
Canıma karaan boluuga
Özüñdöy beldüü tuugan cok.
Kol salsam - dep oy kılsam,
Tuurası tozgon kara tam,
Tutamga kelbey kurgan can.
Serpilip surap kudaydan
Seni taap aluuga,
Akkeltenin ayınan
Oyum cüröt oşondo.
Kımbat baa kırımı,
Akkelteni sanasa,
Bakaydın kelbeyt turgusu.
Ötüp ketken cayınan,
Akkeltenin ayınan
Altı ay ooru bir boldum.
Akkelte tartıp albasam,
Küyügüm kaçan basılat.
Canduu mıltık Akkelte
Añga salsañ süyüntöt,
Coogo salsañ bülüntöt.
Içim kara, boorum çok,
Bakayıñda arman cok.
Keltenin muraa ekenin
Keyip Bakay bilemin.
Kelip kalsa Manasım
Kelteni tartıp alsam, - dep,
Oşonu surap cürgömün.
Tilimdi alsañ, kök calım,

Yalnızlık kurusun,
Bel bağladığım dayanağım yok,
Sığınıp yattığım yerim yok,
Yüz yüze vuruşup,
Akkelte'yi çekip almaya,
Yiğidim, senin gibi erim yok.
Kazın dolanamayacağı kayam yok,
Sığınacak dağım yok.
Silkinip altı ay vuruşsam,
Dinç binilecek küheylan yok.
Canıma destek olmaya
Senin gibi güçlü akraba yok.
Ordu salayım diye düşünsem,
Karşıda köhnemiş kara dam,
Bir tutama gelmez bu yorgun can.
Silkinip Hüda'dan dileyip
Seni bulup almaya,
Akkelte'nin yüzünden
Aklım hep ondaydı o zaman.
Paha biçilmez kıymeti,
Akkelte'yi andıkça,
Bakay'ın duracağı gelmez.
Geçip giden halinden,
Akkelte'nin yüzünden
Altı ay hasta düştüm.
Akkelte'yi çekip almazsam,
Yanığım ne zaman diner?
Canlı tüfek Akkelte,
Ava salsan sevindirir,
Düşmana salsan dağıtır.
İçim kara, bağrım kor,
Bakay'ında başka hasret yok.
Kelte'nin miras olduğunu
Dertlenip, Bakay, bilirim.
Gelirse Manas'ım,
Kelte'yi çekip alsam deyip,
Hep bunu dileyip durdum.
Sözümü tutarsan, gök yelelim,

Ayılına cakın baralı,
Azır kırgın bolsok da
Akkelte tartıp alalı.
Eline elçi salalı,

Obasına yakın varalım,
Şimdi kırılsak bile
Akkelte'yi çekip alalım.
Eline elçi salalım,

Ayılın kamay baralı.
Degen sözgö könbösö,
Akkelteni berbese,
Bir esebin tabalı.
Kündüzün tiybey, tün kirip,
Ordosun bir tün basalı,
Orçun malın çaçalı:
«Akkelte ber», - dep aytalı,
Akkelteni berbese,
Aytkan sözgö könbösö,
Olcolop alıp kaytalı.
Mından kiyin talaaga
Cürbögüdöy kılalı,
Kabılgan bölök salıkka
Tiybegidey kılalı.
Mında karap turbaylı,
Akkelte albay tınbaylı.
Aydap alıp artınan,
Akkeltenin dartınan,
Törт tülügün çaçalı.
Tiyip alıp beesin,
Cakın kelse eesin,
Caynata muştap meesin,
Çıgaralı keesin,
Takır baylap alalı,
Uzun çaçtuu döösün.
Kelcirese kokustan
Bir esebin tabalı,
Kecildese kokustan
Kerçöösün cara çabalı,
Oduraňdap korkutup,
Akkelteni alalı,
Berip salsa Kelteni
Camandaşpay kalalı.

Obasını kuşatıp varalım.
Denen söze razı olmazsa,
Akkelte'yi vermezse,
Bir hesabını bulalım.
Gündüz dokunmayıp, gece girip,
Ordasını bir gece basalım,
Külliyetli malını saçalım:
«Akkelte'yi ver» diyelim,
Akkelte'yi vermezse,
Söylenen söze razı olmazsa,
Yağmalayıp dönelim.
Bundan sonra bozkıra
Çıkamaz hale getirelim,
Rast geldiği başka saklağa
Dokunamaz hale getirelim.
Burada bakıp durmayalım,
Akkelte'yi almadan dinmeyelim.
Ardından sürüp alarak,
Akkelte'nin derdinden,
Dört tülük davarını saçalım.
Kısrağına el koyup,
Sahibi yakına gelirse,
Beynine yumruk indirip,
Kibrini söküp alalım,
Tümünü bağlayıp alalım,
Uzun saçlı devini.
Yok yere gevezelik ederse
Bir hesabını bulalım,
İnat ederse ansızın
Kuşağını yarıp biçelim,
Kükreyip korkutup,
Akkelte'yi alalım,
Verirse Kelte'yi,
Kötüleşmeden dönelim.

Berbey koyso Kelteni
Capaanı kıyın baştaylı,
Candan keçip taştaylı,
Akkelteni berbese,
Cañcaldı caman baştaylı.
Koş badana, torgoy köz
Oodarışıp kiyişip,
Atıştı arbın salalı.

Vermezse Kelte'yi,
Cefayı yaman başlatalım,
Candan geçmeyi göze alalım,
Akkelte'yi vermezse,
Kavgayı fena başlatalım.
Çift kat zırhı, sık halkalı,
Sırayla silkip giyinip,
Atışı bolca salalım.

Altı ay tınbay tiyişip,
Kıraanı Bakay köp aytıp,
Kırgın bolor sözdü aytıp,
Kün kılkıldap batkanda,
Eldin astı catkanda,
Ak kañkını cazdanıp,
Kıbılanı baştanıp,
Alp uykunu salışıp,
Aynıbay uktap kalışıp,
Kızır çalgan Manaska
Kıraanı Bakay tabılıp,
Baabedin çalgan Manaska
Baatırı Bakay kabılıp,
Köñülü taşıp bölünüp,
Baydın uulu er Bakay
Baatır Manas közünö
Miñ san koldoy körünüp,
Tañ sargarıp kalganda,
Supa sadık çalganda,
Kabılan Bakay kanzaada
Uykudan çoçup oygonup,
Oñ cagına tolgonup:
«Baabedin!» - dep bakırıp,
Cana Bakay oşondo
Manas şerdi çakırıp:
«Oo, botom, kankor Manas, kabılan!
Men körgöndü kördüñbü,
Men tuygandı tuyduñbu?
Çogooldop ukkun sözümö,
Çoro keldi özüñö.

Altı ay dinmeden çatışıp,
Şahbaz Bakay çok söyleyip,
Kırgın kopacak sözü söyleyip,
Gün süzülüp battığında,
El erkenden yattığında,
Ak kaltak eyeri yastık edinip,
Kıbleye baş koyup,
Alp uykusuna dalışıp,
Deliksiz uyuyakalıp,
Kızır'ın dokunduğu Manas'a
Şahbazı Bakay bulunup,
Baabedin'in dokunduğu Manas'a
Bahadırı Bakay rast gelip,
Gönlü taşıp coşarak,
Bay'ın oğlu er Bakay,
Bahadır Manas'ın gözüne
Bin sayısız ordu gibi görünüp,
Tan sararıp ağardığında,
Fecr-i sadık söktüğünde,
Kaplan Bakay, han oğlu,
Uykudan irkilip uyanıp,
Sağ yanına dönüp:
«Baabedin!» diye haykırıp,
Yine Bakay o zaman
Manas arslanı çağırıp:
«Ey yavrum, hunhar Manas, kaplan!
Benim gördüğümü gördün mü,
Benim sezdiğimi sezdin mi?
Can kulağıyla dinle sözümü,
Sana çoro geldi.

	Emi ugar bolsoñ sözümö,	*Şimdi dinlersen sözümü,*
	Eren keldi özüñö.	*Sana eren geldi.*
	Kün bürkölüp, caz bolup,	*Gün bulutlanıp, bahar olup,*
	Argın kandın Acıbay	*Argın han'ın oğlu Acıbay*
	Artık tuulgan er ele,	*Üstün doğmuş bir er idi,*
	Atası menen kas bolup,	*Babasıyla düşman olup,*
	Kara buulum ton kiyip,	*Kara kadife kaftan giyip,*
28750	Kartküröñdöy at minip,	*Kartkürön gibi at binip,*
	Eñçeger boyluu, keñ dalı,	*Uzunca boylu, geniş omuzlu,*
	Er müçölüü, cayık töş	*Er yapılı, yayvan göğüslü,*
	Kapır menen busurman	*Kâfir ile Müslüman*
	Araga cürör tuuganıñ,	*Arasında gidip gelecek akraban,*
	Arañdı cakın kılganıñ,	*Aranızı yakın edecek olanın,*
	Abaylasañ Acıbay	*İyi bakarsan Acıbay,*
	Adamdan artık buudanıñ,	*İnsandan üstün küheylanın,*
	Aktap kızmat kıluuçu	*Sadakatle hizmet edecek,*
	Ataña cakın tuuganıñ.	*Babana yakın akraban.*
28760	Cazı caak, calpak til,	*Yassı çeneli, yaygın dilli,*
	Cañılbagan çoñ çeçen,	*Yanılmayan büyük hatip,*
	Araga cürsö bat cürgön,	*Araya girse tez yürüyen,*
	Cetimiş burku til bilgen,	*Yetmiş türlü dil bilen,*
	Kara tilin kayragan,	*Kara dilini bileyen,*
	Kan aldında sayragan,	*Han önünde şakıyan,*
	Cügürük çeçen cüyökor	*Hızlı hatip, hüccetli söz ustası,*
	Bügün çoñ külük tiet koluña.	*Bugün büyük bir yürük geçer eline.*
	Kütüp alsañ er oşol,	*Bağrına basarsan er odur,*
	Cobogon calgız başıña	*Bunalan yalnız başına*
28770	Coldoş bolçu eme oşol.	*Yoldaş olacak kişi odur.*
	Argın kandın Acıbay	*Argın han'ın Acıbay'ı*
	Cigitten eptüü uul oşol,	*Yiğitler içinde becerikli oğul odur,*
	It cürbös kara kıyaga	*İt yürümez kara yamaçta*
	Baydası tier uul oşol.	*Faydası dokunacak oğul odur.*
	Kubattuu bolor sözüñö,	*Sözüne kuvvet olur,*
	Kütüp alsañ Acıbay -	*Bağrına basarsan Acıbay,*
	Kutman bolor özüñö.	*Sana kutlu olur.*
	Aalım menen bir cürüp,	*Âlim ile bir gezip,*
	Artık çeçen Acıbay -	*Üstün hatip Acıbay'ın,*
28780	Aalımdıgı dagı bar.	*Âlimliği dahi var.*

Topko salsañ taygılbas,
Çeçendigi dagı bar.
Dinge balban özünün
Eşendigi dagı bar.
Öñgül-döñgül kişige
Keler bolso Acıbay
Moldolugu dagı bar.
Kapıya sözgö kıldattık
Corgolugu dagı bar.
Bolboy içken bozonu,
Bozdotup urgan koconu,
Bolbos işi dagı bar.
Dañgıldıgı dagı bar.
Ayzakerden abıdan
Kambıldıgı dagı bar.
Beren oşol, bel oşol,

Meclise salsan sürçmez,
Hatipliği dahi var.
Dinde pehlivan, kendisinin
İşanlığı dahi var.
Dertli düşkün kişiye
Gelirse Acıbay'ın
Mollalığı dahi var.
Ansız söze ustalıkla,
Yorgalığı dahi var.
İnadına boza içen
Hocayı bozlatıp döven,
Olmadık işi dahi var.
Namlılığı dahi var.
Mızrakçılardan hakkıyla,
Çevikliği dahi var.
Yiğit odur, dayanak odur,

Mertiñdi tüzöör er oşol.
Kuday aydap, tuz buyrup,
Kup bilgin, arslan özüñö
Coldoş bolor kezi oşol.
Kara toogo toktobos,
Kanım, Manas, ugup tur,
Karala barçın al bolsun,
Kan Acıbay kök caldın
Karmagan eesi sen bolgun.
Bozdon toodak kutkarbas,
Boz ala şuñkar al bolsun,
Dalbaa salıp aydagan,
Kütkön eesi sen bolgun.
Kıraan da oşol, bel da oşol,
Kütüp alsañ Acıbay -
Kılıgıñ çeçer er da oşol.
Keçee, ay karañgı cazdaşıp,
Atası Argın kan menen kastaşıp,
Azıp keler er da oşol,
Kudaydın süygön kulu oşol,
Kütüp alsañ Acıbay -
Kumarıñ çeçer uul oşol.

Yaranı saracak er odur.
Hüda sürüp, kısmet buyurup,
İyi bil, arslan, sana
Yoldaş olacağı dem budur.
Kara dağda durmaz,
Hanım Manas, dinleyedur,
Karaala kartal o olsun,
Han Acıbay gök yelelinin
Tutan sahibi sen ol.
Bozdan toy kuşu kaçırmaz,
Boz-ala sungur o olsun,
Yem gösterip süren,
Besleyen sahibi sen ol.
Şahbaz da o, dayanak da o,
Bağrına basarsan Acıbay,
Gönül düğümünü çözecek er de o.
Hani, karanlık aysız gecede,
Babası Argın han ile düşmanlaşıp,
Yaban ele düşüp gelecek er de o,
Hüda'nın sevdiği kul odur,
Bağrına basarsan Acıbay,
Hasretini giderecek oğul odur.

	Argın kandın al uulun	*Argın han'ın o oğlunun*
28820	Sıyagın körgön çoçugan,	*Suretini gören ürkmüş,*
	Acayıptan okugan.	*Acayipten okumuş.*
	Cıyırma beş caşka çıkkıça	*Yirmi beş yaşına dek*
	Okuusun okup tim cürgön,	*Okumasını okuyup sessiz durmuş,*
	Acıbay cayı uşunday,	*Acıbay'ın hali işte böyle,*
	Cetimiş burku til bilgen.	*Yetmiş türlü dil bilmiş.*
	Caşı cıyırma altıga kelgende	*Yaşı yirmi altıya geldiğinde*
	Ordoluu curtka çır salgan,	*Ordalı yurda kavga salmış,*
	Tömönkü kızılbaş curtun on algan.	*Aşağı Kızılbaş yurdundan ondalık almış.*
	Epsiz kıyın Acıbay,	*Ölçüsüz yaman Acıbay,*
28830	Erdigi candan başkaça,	*Yiğitliği herkesten başka,*
	Kütüp alsañ Acıbay -	*Bağrına basarsan Acıbay,*
	Aalamga tatır köykaşka.	*Âleme değer bir gökkaşka.*
	Astında kürööñ külügü,	*Altında doru yürüğü,*
	Aalam curtka belgilüü	*Âlem halkına belli,*
	Acıbaydın bülügü.	*Acıbay'ın kudreti.*
	Astındagı kürööñü	*Altındaki dorusu,*
	Aygır karap, bee tuugan,	*Aygırı seçme, kısrağı soylu,*
	Kambar ata canıbar	*Kambar ata, o güzelim,*
	Telegeyin teñ tuugan.	*Her yanı denk doğmuş.*
28840	Aygır koyup, at bıçkan,	*Aygırken bırakılıp, iğdiş edilmiş,*
	Oozun koyup, çu - dese	*Dizgini koyup «çü!» dese*
	Buluttan ıldam al uçkan.	*Buluttan hızlı uçmuş.*
	Tulpardıgı tuura anık,	*Tulparlığı doğru, apaçık,*
	Aygay uksa şaşpagan,	*Nara duysa şaşmamış,*
	Azar tümön cılkının	*Binlerce tümen yılkının*
	Astına tüşsö baştagan.	*Önüne düşse yol başlatmış.*
	Aybança moynun burbagan,	*Zerrece boynunu bükmemiş,*
	Bir kişinep alganda	*Bir kişnediğinde*
	Çöldögü kulan çubagan,	*Çöldeki kulanlar dizilmiş,*
28850	Kartkürööñ ünün ukkanda	*Kartkürööñ'ün sesini duyunca*
	Kıl kuyruk çıdap turbagan.	*Kıl kuyruklular yerinde durmamış.*
	San cılkının içinen	*Sayısız yılkının içinden*
	Salıp cetip kabılgan.	*Koşturup yetişip bulunmuş.*
	Çambıl-Beldin oyunan,	*Çambıl-Bel'in ovasından,*
	Kayıp-Bulak boyunan	*Kayıp-Bulak boyundan,*
	Kuday buyrup kabılgan,	*Hüda buyurup rast gelmiş,*

Acıbayga tabılgan,
Kartküröñ taap alganda
Kandın uulu Acıbay
Abiyiri muntip cabılgan.
Kandagay şımdı kiygende,
Kandın uulu Acıbay
Kartküröñdü mingende
Kıybanı kamap dilde algan,
Kara közdön birdi algan,
Kalıñ çañ körüp katıkkan,
Acıbay bolup atıkkan.
Acıbaydın bilingen,
Kıyalının çataşı,
Kastaşkan eken oşondo
Acıbaydın atası.
Bul Acıbay çıkkanı
San karamdın baarısın
Aram işke çaştı, - dep,
Bul Acıbay balanı
Uruuçu kuday urdu», - dep,
Atası kaarın salganda
«Malıñdı özüñ algın», - dep,
Malın taştap ketiptir,
Munu menen Argın kan

Acıbay'a bulunmuş,
Kartküröñ'ü bulup aldığında
Hanın oğlu Acıbay'ın
Talihi böyle açılmış.
Kandagay şalvarı giydiğinde,
Hanın oğlu Acıbay,
Kartküröñ'e bindiğinde,
Kıyba'yı kuşatıp altın almış,
Kara gözlüden birini almış,
Yoğun toz görüp pekişmiş,
Acıbay diye ün salmış.
Acıbay'ın bilinen,
Huyundaki sertliği,
O zaman düşman olmuş
Acıbay'ın babası.
Bu Acıbay çıkalı beri,
Sayısız malın davarın hepsini
Haram işe saçtı deyip,
Bu Acıbay çocuğu,
Çarpacak Tanrı çarptı», deyip,
Babası gazaba geldiğinde,
«Malını kendin al», deyip,
Malını bırakıp gitmiş,
Bununla Argın han

Balalıktan keçiptir.
Acıbay calgız, türkmön köp,
Ölbögön cerde kalışıp,
Atası menen al çirkin
Tınbastan altı ay salışıp,
Kaardı katuu baştaptır,
San dünüyö, tümön mal
Atasına taarınıp,
Ardıkkan boydon Acıbay
Talak kılıp taştaptır.
Burulbastan Acıbay
Muradına cetiptir,
Burulgan boydon col cürüp,
At ayabay mol cürüp,

Evlatlıktan vazgeçmiş.
Acıbay yalnız, Türkmen çok,
Ölmeyip kıl payı kalıp,
Babasıyla o zavallı,
Dinmeden altı ay çarpışıp,
Gazabı sert başlatmış,
Sayısız dünyalığı, tümen malı,
Babasına gücenip,
İçerlemiş halde Acıbay,
Hepsini bırakıp atmış.
Dönüp bakmadan Acıbay
Muradına ermiş,
Yönelmiş halde yol yürüyüp,
Atı esirgemeden bol yürüyüp,

	Bagdatka kirip ketiptir.	*Bagdat'a girip gitmiş.*
	On eki birge kol berip,	*On iki pîre el verip,*
	On eşenden duba okup,	*On işandan dua okuyup,*
	Kalıypa barıp kat alıp,	*Halife'ye varıp icazet alıp,*
	Çoñ eşenden bata alıp,	*Büyük işandan dua alıp,*
28900	Zıyarat kılıp çoñ cerge	*Büyük yerleri ziyaret kılıp,*
	Atagın ugam, Acıbay	*Ününü duyarım, Acıbay,*
	Zayıppuruş atanıp,	*Zayıppuruş diye anılıp,*
	Arslanım Manas, kabılan,	*Arslanım Manas, kaplan,*
	Aytkanım cakşı uguñuz,	*Dediğimi iyi dinleyiniz,*
	Acıbay çoro kılıñız!	*Acıbay'ı çoro kılınız!*
	Acıbay kütüp alsañız,	*Acıbay'ı bağrınıza basarsanız,*
	Çalgınga salsa cerçiñiz,	*Akına salsanız kılavuzunuz,*
	Araga cürsö elçiñiz.	*Araya girse elçiniz.*
	Kıyalın tapsañ Acıbay -	*Gönlünü bulursan Acıbay,*
28910	Mañdayga bütkön bazarıñ,	*Alnına yazılmış kısmetin,*
	Kıykırgan coogo agıtsañ -	*Haykıran düşmana salsan,*
	Aşkere kumar cazarıñ.	*Hasretini alacak olanın.*
	Küröñ at menen küülönüp,	*Doru atla şahlanıp,*
	Atasına süylönüp,	*Babasına söylenip,*
	Aç arslanday çamınıp	*Aç arslan gibi atılıp,*
	Atasına taarınıp,	*Babasına gücenip,*
	Kazına tolgon sarı altın	*Hazine dolusu sarı altını*
	Çaçıp çıktı, - dep uktum,	*Saçıp çıktı, diye duydum,*
	Atasına taarınıp,	*Babasına gücenip,*
28920	Özüñdöy mıktı şer izdep,	*Senin gibi yaman arslan arayıp,*
	Kaçıp çıktı, - dep uktum,	*Kaçıp çıktı, diye duydum,*
	Öndürlüü kaykañ cer tappay,	*Verimli, yayvan yurt bulamadan,*
	Öpkölöp çıktı, - dep uktum.	*Gücenip çıkıp gitti, diye duydum.*
	Özüñdöy bolgon er tappay,	*Senin gibi bir er bulamayıp,*
	Karoolduu kaykañ kır tappay,	*Gözcü konacak yüce sırt bulamayıp,*
	Karmalaşıp cürüügö	*Kapışıp güreşmeye*
	Kak özüñdöy çıñ tappay.	*Tam senin gibi çetin er bulamayıp.*
	Kütüp alsañ Acıbay -	*Yanına alsan Acıbay'ı —*
	Sözü şirin, sözü bal,	*Sözü şirin, sözü bal,*
28930	Adamdan çıkpayt anday can.	*İnsandan çıkmaz öyle bir can.*
	Ölümdön kayta kaytpagan,	*Ölümden geri dönmeyen,*
	Ötkür tuulgan er oşol,	*Keskin doğmuş er odur,*

Acaldan kayta tartpagan,
Artık tuulgan şer oşol,
Tuurduguñ may kılat,
Tuşugar bolsoñ Acıbay
Tuş-tuş cakka kan kılat.
(Boz balanın teñizi,
Abañ Bakay egizi.)
Balam, men cerdin tübü Celpiniş,
Şamalduu cayga kongomun,
Artıkça Manas, Acıbay
Ekööñö kumar bolgomun.
Kattooçudan kep uktum,
Argın kandın Acıbay
At boroyun sıdırıp,
Cerdin cüzün kıdırıp,
Er izdedi, - dep uktum,
Artıkça kumar cazıçu
Şer izdedi, - dep uktum.
Mından arı bastırsak
Sarı adırmak bel oşol,
Zardal tuulgan Acıbay
Kütüp alçu er oşol.
Kütsöñ Acı erendi
Arbagı artık can bolor,
Kırk çorogo kan bolor.
Comogu candı cobontor,
Corugu candı kubantar.
Külküsü kündü çıgarar,
Munu kütkön mende kubanar.
Ötkür da oşol, bel da oşol,
Koluña tiyse Acıbay
Kozgoltpoy kütör er oşol.

Ecelden geri çekilmeyen,
Üstün doğmuş aslan odur,
Çadır keçeni yağa boğar,
Ona denk düşersen, Acıbay
Seni dört bir yanda han kılar.
(Boz yiğitlerin dengidir,
Aban Bakay'ın ikizidir.)
Balam, ben yerin dibi Celpiniş'te,
Rüzgârlı yurda konmuşum,
Hele Manas ile Acıbay,
İkinize hasret kalmışım.
Gelip geçenden söz duydum:
Argın Han'ın Acıbay'ı
Atını dörtnala sürüp,
Yeryüzünü dolaşıp,
Er aradı, diye duydum,
Hasretini giderecek
Aslan aradı, diye duydum.
Buradan öte at sürersek
Şu sarı kırlı bel odur,
Soylu doğmuş Acıbay,
Yanına alacağın er odur.
Acı ereni yanına alırsan,
Ruhu yüce bir can olur,
Kırk çoroya han olur.
Destanı gönlü yatıştırır,
Yaptıkları canı sevindirir.
Gülüşü güneşi doğdurur,
Onu yanında tutan kul sevinir.
Keskin de odur, dayanak da odur,
Eline geçerse Acıbay,
Yerinden oynatmadan koruyacak er odur.

Coluksa cosun çeçüüçü,
Cosunduu başıñ ötküçö
Coldoştoşup ketüüçü,
Karaan da oşol, bel da oşol,
Karalaşar el da oşol.
Argın kandın artıgı,

Rastlarsa düğümü çözendir,
Töreli başın göçene dek
Yoldaşlık edip gidendir,
Sığınak da odur, bel de odur,
Kara gününde yanında duracak el de odur.
Argın Han'ın en üstünü,

Atın koygon Acıbay.
Argın kandın Acıbay
Adamzatka kabılbayt,
Kızır çalgan berenim,
Kızırduu senden başkaga
Al Acıbay tabılbayt.
Acal ortok, can birge,
Acıbay cayı uşunday.
Beren da oşol, bel da oşol,
Beliñe tañuu er da oşol.
Coogo kirse - büldürgüç,
Örüüdö catsa - küldürgüç.
Tınççılıkta cıygandaş,
Argın kandın Acıbay
Ölüp kalsañ ıymandaş.
Cosunu bölök Acıñdın
Kaysı dartın aytayın,
Coogo kirse - ayzalaş,
Cortuulga çıksa - baydalaş.
Akılı toluk Acıbay -
Ayzaga kambıl ıktuu kul,
Almaday başka kün tüşsö
Alıp çıgar mıktuu kul.
Öbök da oşol, bel da oşol,
Camgırday caap ok çıksa,
Cañcal bolup şok çıksa,
Tuu tübünö bılk etpey
Turup berçü er oşol.
Mından arı col cürüp,
Arkı-terki çalalı,
Argın kandın Acıbay
Alda Taala buyursa,
Acıbaydı tabalı,
Er Acıbay kök caldı
Elçi kılıp salalı.
Berip, berbey koyorun

Acıbaydan ugalı.
Degen sözgö könbösö,

Adını koymuşlar Acıbay.
Argın Han'ın Acıbay'ı
İnsanoğluna her yerde rast gelmez,
Hızır'ın dokunduğu yiğidim,
Hızırlı senden başkasına
O Acıbay bulunmaz.
Ecel ortak, can birdir,
Acıbay'ın hâli işte böyledir.
Yiğit de odur, dayanak da odur,
Beline kuşak olacak er de odur.
Düşmana girse — kırıp geçirir,
Konakta yatsa — güldürür.
Barış gününde mal ortağıdır,
Argın Han'ın Acıbay'ı,
Ölürsen iman yoldaşıdır.
Töresi başkadır Acı'nın,
Hangi bir yanını anlatayım:
Düşmana girse — mızrak yoldaşı,
Akına çıksa — ganimet ortağı.
Aklı bütün Acıbay —
Mızrağa usta, becerikli kul,
Elma misali başa dar gün düşse
Kurtarıp çıkaracak yaman kul.
Destek de odur, bel de odur,
Yağmur gibi ok yağsa,
Kavga kopup fitne çıksa,
Tuğ dibinde kıpırdamadan
Dimdik duracak er odur.
Buradan öte yol alıp,
Bir aşağı bir yukarı arayalım,
Argın Han'ın Acıbay'ını,
Allah Taala buyurursa,
Acıbay'ı bulalım,
Er Acıbay gök yeleliyi
Elçi kılıp salalım.
Verip vermeyeceğini

Acıbay'dan işitelim.
Denen söze uymazsa,

Akkelteni berbese,
Atışar cerge çıgalı.
Akkelteni berbese,
Atıştı arbın salalı.
Attın oozun buralı,
Altı kün uruş kılalı.
Atıştı arbın salalı,
Akkelte tartıp alalı», -
Dep, oşontüp, Er Bakay
Turup amaz okunup,
Tulparlardı tokunup,
Katuulaşıp kankorlor
Kaardanıp caylanıp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Cay-carak alıp kamınıp,
Kabılan Bakay abaña
Kayıptan akıl tabılıp.
Omuroodo ok ötpös,
Karı boyu kürөökkө,
Oolugup cürdü kök calıñ,
Akkelte alçu dümökkө.
Abañ Bakay kurdaşı,
Kankor Manas kök caldın
A düynölük sırdaşı.
Kök tulparday at minip,
Kök cal Bakay oluya
Bilimdi bilgen alıstan,
Abañ Bakay daanışman.
Ayköl Manas bul ekөө
Tozoñun çañga buratıp,
Toodoy eki tulpardı
Toktondurbay çuratıp,
Adır-adır beldi aşıp,
Budur ala çıbırdı
Taştap ketip baratat.
Arslan erdin aldında
Arslan Bakay kök calıñ
Alban türdüü köp coldu
Baştap ketip baratat.

Akkelte'yi vermezse,
Vuruşacak yere çıkalım.
Akkelte'yi vermezse,
Ateşi bolca yağdıralım.
Atın başını çevirelim,
Altı gün savaş kılalım.
Ateşi bolca yağdıralım,
Akkelte'yi çekip alalım», —
Deyip, böylece Er Bakay
Kalkıp namazını kılıp,
Tulparları eyerleyip,
Çelikleşip hunharlar,
Öfkeyle kuşanıp,
Kınsız kılıç bağlanıp,
Silah pusat alıp hazırlanıp,
Kaplan Bakay ağana
Gaipten akıl bulunup.
Göğsünden ok geçmez,
Boydan boya zırha bürünüp,
Coşup yürüdü gök yelelin,
Akkelte'yi alma kavgasına.
Aban Bakay — can yoldaşı,
Hunhar Manas gök yelelinin
Öbür dünyalık sırdaşı.
Gök tulpar gibi at binip,
Gök yeleli Bakay evliya,
İlmi uzaktan bilen,
Aban Bakay bilge kişi.
Ayköl Manas, bu ikisi,
Tozunu dumana katıp,
Dağ gibi iki tulparı
Durdurmadan koşturup,
Engebe engebe beli aşıp,
Tümsekli alaca patikayı
Ardında bırakıp gidiyor.
Arslan erin önünde
Arslan Bakay gök yelelin,
Türlü türlü nice yolu
Öncülük edip gidiyor.

Astındagı tulparlar
Altlarındaki tulparlar,

Koltugunan suu çıgıp,
Murununan buu çıgıp,
Baskan ceri bırkırap,
Murundan çıkkan tınoosu
Kol ıştıktay burkurap,
Mañkañdatıp bastırıp,
Döñköñdötö celdirip,
Tomuktay cerde too cok,
Tokumçalık koo cok,
Een kara talaaga
Emi kirip bardı ele.
Başkaça külük tulparlar
Baskan ceri oyulup,
Okoro tüygön ak tizgin
Alakanda çoyulup.
Eelendirip culkuntup,
Eri ölgöndöy bulkuntup.
Uçkan kuş menen carışıp,
Bilektey bolgon ak çılbır
Koldorunda karışıp,
Talıkpagan tulparlar
Tamanı cerde tarsıldap,
Kara bolot oozduk
Kömököydö karsıldap,
Baskan ceri bırkırap,
Etek-ceñdin baarısı
Art cagında dırkırap,
Küdür moynok beldi aşıp,
Küdüröygön cer basıp,
Asıldar kaydan ayandı,
Ak-Talaanı tayandı.
Tügöngön çöl urçukka,
Dümüröygön tumşukka
Cañı kelip cetti ele.
Imerilgen çöl basıp,
Iyri-buyru suu keçip,
Badanalar carkıldap,

Koltuğundan su çıkıp,
Burnundan buğu çıkıp,
Bastığı yer un ufak olup,
Burnundan çıkan soluğu
Ocak bacası gibi tütüp,
Salınarak yürütüp,
Sektire sektire koşturup,
Aşık kemiği kadar dağ yok yerde,
Keçe kadar bir çukur yok,
Issız kara bozkıra
İşte girip vardılar.
Bambaşka yürük tulparlar,
Bastığı yer oyulup,
Düğüm düğüm ak dizgin
Avuç içinde gerilip.
Azdırıp silkindirip,
Eri ölmüş gibi çırpındırıp.
Uçan kuşla yarışıp,
Bilek gibi ak yular
Ellerinde kenetlenip,
Yorulmak bilmez tulparlar,
Tabanı yerde takırdayıp,
Kara çelik gem
Damakta şakırdayıp,
Bastığı yer un ufak olup,
Etek ile yenlerin hepsi
Arkalarında savrulup,
Engebeli sırtlı beli aşıp,
Kabarmış yerlere basıp,
Asiller kendini hiç mi sakınır,
Ak-Talaa'ya dayandılar.
Bitip tükenen çöl burnuna,
Heybetle kabaran çıkıntıya
Yeni gelip yettiler.
Kıvrılan çölü basıp,
Eğri büğrü sular geçip,
Zırh badanalar parıldayıp,

Koltugunan akkan ter
Üzöñgüdö şalpıldap,
Az gana emes col cürdü,
At ayabay mol cürdü.
Tañ carılıp dümpöyüp,

Koltuğundan akan ter
Üzengide şıpırdayıp,
Az değil, çok yol yürüdüler,
Atı esirgemeden bol yürüdüler.
Tan yarılıp kabararak,

Tañ kaşkayıp kilteyip,
Öödölöp tañ bölünüp,
Cerge carık tögülüp,
Kamıştın başı dırkırap,
Balapan torgoy çurkurap,
Cerden munar bölünüp,
Düynö cüzü oşondo
Aynektey carık körünüp.
Körüngönün karasañ
Kartköröñ sınduu at mingen,
Kara ok ötpös ton kiygen.
Oncoñdotup Köröñdün
Kıl kuyrugun çart tüygön,
Betege menen cıltırkan,
At borbuyun sıdırgan,
Aalamdın baarısın
Ubara bolup kıdırgan.
Aça sakal, kızıl cüz,
Eñçeger boyluu, keñ dalı,
Tuurası keñ, boto köz,
Tunuk müçö, tattı söz,
Erge ılayık keñ dalı
Argın kandın Acıbay
Acıbaydın özü eken,
Özü turgay Acıñdın
Karagan kara közü eken.
Çalgın çalıp, cer körüp,
Uuga çıkkan kezi eken,
Çöldön kulan kubalap,
Tügönbögön bir ülkön
Çuuga kirgen kezi eken.
Buzulgan Çambıl aşıptır,
Burulbastan Bukardın

Tan ağarıp heybetlenip,
Yükselip tan bölünüp,
Yere aydınlık dökülüp,
Kamışın başı hışırdayıp,
Yavru tarla kuşu cıvıldayıp,
Yerden pus ayrılıp,
Dünya yüzü o zaman
Cam gibi aydınlık göründü.
Görünene bir baksan:
Kartköröñ soylu at binmiş,
Kara ok geçmez kaftan giymiş.
Şahlandırdığı Köröñ'ün
Kıl kuyruğunu sımsıkı düğümlemiş,
Betege ile parlak otlar
Atın böğrünü sıyırıp geçmiş,
Âlemin tamamını
Zahmet çekip dolaşmış.
Çatal sakal, kızıl yüz,
Uzunca boylu, geniş omuzlu,
Eni geniş, boto gözlü,
Duru endamlı, tatlı sözlü,
Ere yaraşır geniş omuz —
Argın Han'ın Acıbay'ı,
Acıbay'ın ta kendisiymiş,
Kendisi şöyle dursun, Acı'nın
Bakan kara gözüymüş.
Keşfe çıkıp, yer görüp,
Ava çıktığı çağıymış,
Çölde kulan kovalayıp,
Bitmez tükenmez bir ulu
Şamataya daldığı demmiş.
Yıkık Çambıl'ı aşmış,
Dönmeden Bukar'ın

Kün çıgış cagın basıptır,
Çönördön bökön kubalap,
Çöölükkön cerge cıgıptır.
Çöldön kulan kubalap
Üyürü menen karmaptır,
Arkar añdıp, kulan kuup,
Añga kirip alıptır,
Ölgönçö kumar kandırgan,
Çañga kirip alıptır.

Gün doğusu yanını basmış,
Kuytu yerden bökön kovalayıp,
Issız çorak yere düşmüş.
Çölde kulan kovalayıp
Sürüsüyle birlikte yakalamış,
Arkar gözleyip, kulan kovup,
Av peşine dalmış,
Ölesiye hevesini kandırıp,
Toza dumana dalmış.

Adam uulu kattabas
Cerge barıp kalıptır,
Kanattuu kuş uçkusuz
Çölgö barıp kalıptır.
Kabarıñda bar bolot
Acıbaydın Küröñü
Kuyrugu sayañ, calı az,
Kulandı kuusa kutkarbas,
Kulandı kuup soyuptur.
Argın kandın Acıbay
Kırk çamaluu kulandı
Talaaga cıyıp koyuptur,
Narday bolgon Küröñdü
Çoñ çınarga baylatıp,
Kulandın kazı, kartasın
Can kazanga kaynatıp,
Artık tulpar Küröñdün
Eerin alıp caydaktap,
Oncoñdogon karandı
Çider urup baymaktap,
Argın kandın Acıbay
Kıbılanı baştanıp,
Kök terdikti cazdanıp,
Alp uykunu salıptır,
Koñurugu taş carıp,
Kozgolboy uktap kalıptır.
Sungan butu tartılbay,
Cumgan közü açılbay,
Sunduyup uktap kalıptır.

İnsanoğlunun uğramadığı
Yere varıp kalmış,
Kanatlı kuşun uçamadığı
Çöle varıp kalmış.
Malumun ola ki
Acıbay'ın Kürön'ü —
Kuyruğu seyrek, yelesi az,
Kulanı kovsa kaçırtmaz,
Kulanı kovup boğazlamış.
Argın Han'ın Acıbay'ı
Kırk kadar kulanı
Kırda yığıp koymuş,
Buğra gibi olan Kürön'ü
Büyük çınara bağlatıp,
Kulanın kazısını, işkembesini
Yol kazanında kaynatıp,
Üstün tulpar Kürön'ün
Eyerini alıp çıplak bırakıp,
Şahlanan karayağızı
Köstek vurup bukağılayıp,
Argın Han'ın Acıbay'ı
Kıbleye baş verip,
Gök teri keçesini yastık edinip,
Alp uykusuna dalmış,
Horultusu taş yarıp,
Kımıldamadan uyuyakalmış.
Uzattığı ayağı çekilmeden,
Yumduğu gözü açılmadan,
Upuzun serilip uyuyakalmış.

Acıbaydın özü eken
Karagan kara közü eken
Aldam buyrup Acını
Arslan Manas, Bakayga
Keziktirer kezi eken.
At arıtıp, er karap,
Özünö teñgel er karap,
Oolugup oşondo
Çölgö kelgen kezi eken.
Kuday Taala buyurgan
Cerge kelgen kezi eken.
Uykuda candı körgöndö
Kılıçtı kolgo alganı,

Acıbay'ın ta kendisiymiş,
Bakan kara gözüymüş.
Allah buyurup Acı'yı
Arslan Manas'a, Bakay'a
Kavuşturacağı demmiş.
At yorup, er arayıp,
Kendine denk er arayıp,
Coşup o zaman
Çöle geldiği demmiş.
Hüda Taala'nın buyurduğu
Yere geldiği demmiş.
Uykudaki canı görünce
Kılıcı ele aldı,

Izırkandı kankor şer
Başın kesip salganı.
Arslanday köz caynap,
Anık duşman eken, - dep,
Kan içmesi çın karmap,
Kamınıp Manas kalganı,
Ce el ekenin bile albay,
Ce coo ekenin bile albay,
Añ-tañ kalıp turganda
Arslan Bakay bakırat:
«Atıñdın oozun bura tur,
Ayköl Manas kabılan,
Aldıñkı cayga tura tur.
Aytpadım bele men baya,
Ukpadıñ bele sen baya,
Bayloodogu küröñ at
Kartküröñdöy mal eken,
Uktap catkan uşu can
Acıbay öñdüü can eken.
Atıñdın oozun buruñuz,
Sabır kılıp turuñuz!
Sabırdın tübü sarı altın,
Sabırduu kişi ösüüçü,
Sabırsız kişi tozuuçu.
Eptep ukkun sözümö,

Hiddetlendi hunhar aslan,
Başını kesip atmaya yeltendi.
Arslan gibi gözleri alevlenip,
Gerçek düşmanmış bu, deyip,
Kan içiciliği iyice tutup,
Manas davranıp hazırlandı,
Ne dost olduğunu bilebildi,
Ne düşman olduğunu bilebildi,
Şaşkın kalakaldığında
Arslan Bakay haykırır:
«Atının başını çevire dur,
Ayköl Manas, kaplanım,
Öndeki yerde dura dur.
Demin ben söylememiş miydim,
Demin sen işitmemiş miydin?
Bağlı duran o doru at
Kartküröñ'e benzer bir malmış,
Uyuyup yatan şu can da
Acıbay'a benzer bir canmış.
Atınızın başını çeviriniz,
Sabır kılıp durunuz!
Sabrın dibi sarı altındır,
Sabırlı kişi yükselir,
Sabırsız kişi tükenip gider.
Ne edip et, sözümü dinle,

Eçen şer kelet özüñö.
Aldıñdagı uktagan
Acıbaydın özü eken,
Aldam buyrup bul cerge
Aydap kelgen kezi eken.
Abiyiriñ artık cabılat,
Kızır çalgan kıraanım,
Kıyınıñ Acıñ tabılat».
Abañ Bakay munu aytıp,
Kök tulpardı bir salıp,
Acıbaylap ün salıp
Kök tulpar oozun burdu ele,
Kök cal Bakay abakeñ
Acıbaylap kıykırıp,
Mañdayında turdu ele.
Argın kandın Acıbay
Uykudan turdu oygonup,

Nice aslan katılır sana.
Önünde uyuyan,
Acıbay'ın ta kendisiymiş,
Allah buyurup bu yere
Sürüp getirdiği demmiş.
Şanın şerefin kat kat artar,
Hızır'ın dokunduğu şahbazım,
Yamanın, Acı'n bulunur.»
Aban Bakay bunu deyip,
Gök tulpara bir vurup,
«Acıbay!» diye ün salıp,
Gök tulparın başını çevirdi,
Gök yeleli Bakay ağan
«Acıbay!» diye haykırıp,
Karşısında durdu.
Argın Han'ın Acıbay'ı
Uykudan uyanıp kalktı,

Oñ cagına tolgonup,
Aşıp-şaşıp cügürüp,
Arslanday bolup tüyülüp,
Kol kuuşurup Bakayga
Koñgurap salam ayttı emi.
Tulpar oozun burganı,
Tuygun Bakay abakeñ
Aligin alıp turganı.
Er Acıbay munu aytat
Adam bilbes şumdu aytat:
«Busurman bolsoñ, eki şer,
Saloodon salam alekim!
Coldoş kılıp alıp ket.
Kapır bolsoñ, eki şer,
Kurmandıkka çalıp ket.
Astımdagı Kartküröñ
Olco kılıp alıp ket.
Kapısınan çıgarıp,
Kapa bolup turamın.
Kagışa turgan çarkım cok,
Kanday arga kılamın.

Sağ yanına dönerek,
Telaşla koşarak,
Arslan gibi toparlanıp,
El kavuşturup Bakay'a
Gür sesle selam verdi işte.
Tulparın başını çevirdi,
Doğan misali Bakay ağan
Selamını alıp durdu.
Er Acıbay şunu söyler,
İnsanın bilmediği hikmeti söyler:
«Müslümansanız, iki aslan,
Ta yürekten selamünaleyküm!
Beni yoldaş edip götürün.
Kâfirseniz, iki aslan,
Kurban edip gidin.
Altımdaki Kartküröñ'ü
Ganimet edip götürün.
Apansız yakalandım da
Kederlenip duruyorum.
Çarpışacak takatim yok,
Nasıl bir çare kılayım?

Atka minip, ayza alsam,
Canıma kılıç baylansam,
Men da sizdey er elem,
Balaket kayda deer elem,
Kezikkendi ceer elem.
Men cerimde catkanda
Cakıptın uulu Manaska
Çoro bolsom deer elem.
Çambıldı cerdep köp cürdüm,
Baydın uulu Bakayga
Baş kününön tilegim -
Dos boluşsam, - dep cürdüm,
Al eköönü tabalbay,
Baatırlıgım başkaça
Ozgon erdin birimin.
Kumar bolup eki erdi,
Talak kılıp elimdi,
Tozgon erdin birimin.
Kuu talaadan kulan kuup,
Ketken erdin birimin.
Calañ kılıç baylanıp,

Ata binip mızrak alsam,
Yanıma kılıç kuşansam,
Ben de sizin gibi erdim,
Bela nerede der idim,
Önüme çıkanı yer idim.
Ben yurdumda yatarken
Cakıp'ın oğlu Manas'a
Çoro olsam der idim.
Çambıl'ı yurt edinip çok gezdim,
Bay'ın oğlu Bakay'a
Ta baş günümden dileğim —
Dost olayım, der dururdum,
O ikisini bulamadan,
Yiğitliğim bambaşka,
Öne geçmiş erlerden biriyim.
İki ere hasret düşüp,
Elimi terk eyleyip,
Perişan olmuş erlerden biriyim.
Kuru bozkırda kulan kovup,
Çıkıp gitmiş erlerden biriyim.
Yalın kılıç kuşanıp,

Cerdin cüzün aylanıp,
Kulak ugup, köz körböyt.
Kaçan cetem Talaska,
Akırettik dos bolup,
Kaçan cetem Manaska?
Baştagandın birimin,
Bakay kan kirip tüşümö,
Öz elimdi talaaga
Taştagandın birimin.
Egizim cok, kanım cok,
Erenderdin baarı cok,
Kulak ugup, köz körgön
Kança cerdi kıdırdım,
Uşunday eken düynö şok!
Bakay, Manas - dep cürüp,
Temir arkan kıpkızıl
Torgo tüşüp oturam,

Yeryüzünü dolanıp,
Kulak duyar, göz görmez.
Ne zaman ererim Talas'a,
Ahiretlik dost olup,
Ne zaman ererim Manas'a?
Yola baş koyanların biriyim,
Bakay Han girdi düşüme,
Öz elimi bozkıra
Bırakıp gidenlerin biriyim.
İkizim yok, hanım yok,
Erenlerin hiçbiri yok,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Nice yeri dolaştım,
Böyle zalimmiş şu dünya!
Bakay, Manas diye gezip,
Demir urganlı, kıpkızıl
Tuzağa düşmüş oturuyorum,

Atım arık, özüm cöö,
Kolgo tüşüp oturam.
Köönüñ tirüü koyuñuz,
Küröñ atka kızıksañ,
Uşu cerde soyuñuz.
Menin aylamdı taap berüüçü,
Aygaydı arbın saluuçu,
Acıratıp aluuçu,
Ayköl Manas dagı cok.
Bügün körgön erteñ cok,
Kayran canga küç kelse,
Uşunday eken düynö şok.
Kanat çarçap, iz çalıp,
Carap kelgen er elem,
Ayköl Bakay, Manastı
Karap kelgen er elem.
Belesi biyik beldi izdep,
Mendeden kıyın erdi izdep,
Kumar bolup kuturup,
Kuu talaada coluktum
Baatırlar, sizge tutulup.
Men cerimde turganda
Acıbay artık oyonmun,
Eren karap tutulgan,
Bügünkü kündö men özüm

Atım arık, kendim yaya,
Ele düşmüş oturuyorum.
Gönlünüz dilerse sağ koyun,
Doru ata imrendinizse,
Beni şuracıkta kesiverin.
Benim çaremi bulup verecek,
Nara üstüne nara atacak,
Kurtarıp alacak
Ayköl Manas dahi yok.
Bugün gördüğün yarın yok,
Aziz cana zor gelirse,
Böyle zalimmiş şu dünya.
Kanat yorulup, iz sürüp,
Pişip gelmiş bir er idim,
Ayköl Bakay ile Manas'ı
Araya araya gelmiş er idim.
Yamacı yüce beli arayıp,
Kul içinde yaman eri arayıp,
Hasretten kudurup,
Kuru bozkırda rastladım,
Bahadırlar, size tutulup.
Ben yurdumda dururken
Ben Acıbay, üstün beyim,
Eren ararken tutulan,
Bugünkü günde ben kendim

Kolgo tüşkön koyonmun.
Bügün kurdaştarga cete albay,
Kurup turgan çagımmın.
Cer düynönü basıpmın,
Manas menen Bakayga
Bıyıl cıl abdan aşıkmın.
Tulpar elem cal ketip,
Arık bolgon kezegim,
Tuygundardı tabalbay
Karıp bolgon kezegim.
Men Çambılda catkanda
Cayanı kesip ceçü elem,
Kabılan Manas, zor Bakay

Ele düşmüş bir tavşanım.
Bugün yoldaşlara eremeden,
Kuruyup yandığım çağımdayım.
Yeri dünyayı adımlamışım,
Manas ile Bakay'a
Bu yıl büsbütün âşığım.
Tulpar idim, yelem gitti,
Arıklaştığım çağımdır,
Doğanları bulamadan
Garip düştüğüm çağımdır.
Ben Çambıl'da yatarken
Yayın balığını kesip yer idim,
Kaplan Manas, ulu Bakay —

Ekөönö barıp koşulsam -
Kañgaydı buzam deçü elem.
Kızıl ayza Zulpukor
Köölöşörmün deçü elem,
Kıraandarga coluksam
Kılım menen men özüm,
Cөölöşörmün deçü elem.
Karaanım cok, belim cok,
Özümö katar teñim cok,
Izdegen eki erim cok».
Armanın aytıp oşondo
Acıbay kepti salganı,
Acıbay kebin ukkanda,
Eki kan attan oşondo
Dardayıp tüşüp kalganı,
Er Acıbay cügürüp,
Ekөönün atın alganı.
Çılbırdan alıp, at baylap,
Şamdagayı başkaça
Şapa-şupa bat baylap,
Kayra tartıp cügürüp,
Kan Manaska barganı.
Badana tonu carkıldap,
Bala kuştay barkıldap,
Baatır Bakay oşondo
Başkaça kepten salganı:
«Oo, botom, at boroyun sıdırgan,
Cer cüzünün baarısın
Ubara bolup kıdırgan,

Körbösöm da, bilbesem,
Argın kandın balası
Acıbay törö esenbi?
Botom, coktogon coguñ tabılgan,
Colooçuñ coldon kabılgan.
Biz da seni taba albay,
Ubara bolduk karkıbar.
Kabılandın bolcoşu,
Kankor şerdin coldoşu.

İkisine varıp katılırsam,
Kañgay'ı bozarım der idim.
Kızıl mızrakla Zulpukor'u
Omuz omuza sallarım der idim,
Şahbazlara kavuşursam,
Bütün bir âlemle ben kendim
Boy ölçüşürüm der idim.
Sığınağım yok, dayanağım yok,
Kendime denk eşim yok,
Aradığım iki erim yok.»
Derdini döküp o zaman
Acıbay sözü söyledi,
Acıbay'ın sözünü duyunca,
İki han attan o zaman
Heybetle inip kaldılar,
Er Acıbay koşarak,
İkisinin atını aldı.
Yulardan tutup at bağlayıp,
Çevikliği bambaşka,
Çarçabuk sıkıca bağlayıp,
Geri dönüp koşarak,
Han Manas'a vardı.
Zırh kaftanı parıldayıp,
Yavru kuş gibi cıvıldayıp,
Bahadır Bakay o zaman
Bambaşka bir söz söyledi:
«Ey yavrum, atını dörtnala süren,
Yeryüzünün tamamını
Zahmet çekip dolaşan,

Görmesem de, bilmesem de,
Argın Han'ın evladı
Acıbay töre, esen misin?
Yavrum, yitirdiğin yitiğin bulundu,
Yolcun yolda karşına çıktı.
Biz de seni bulamayıp
Zahmete düştük, muhteremim.
Kaplanın sözleşip beklediği,
Hunhar aslanın yoldaşı.

Acıbay, Bakay - eki kan
Ekööbüzdün atıbız,
Minerge altın tagıbız,
Açılgan eken bagıbız.
Tañ atkıça süylöşsök
Tügönböyt eken kebibiz,
Altayda cürüp tuulgan,
On ekige kelgende
Ordoluu curtka kol salgan,
Ordosun buzup olco algan,
Tigine Manas şeriñiz! -
Atı Manas, arslan şer
Kayıbınan kat algan,
Kankor burut atanıp,
Kaynap catkan Beecindin
Dañzasına kattalgan».
Argın kandın Acıbay
Arslan Manas kankordu
Akılman Bakay abañdan
Abıdan ugup alganı.
Ortosunda ekөönün
Danaker bolup kalganı.
Bakaydın kebin ukkanda
Asmandagı cıldızday
Kozgoluştu üç oyron,
A düynölük oşondo
Dos boluştu üç oyron.
Kol karmaşıp körüşüp,
Kuçaktaşıp, öbüşüp,
On eki müçö, kırk tamır
Biröö kalbay kozgolup,
Kıyamattık erender
Kuçaktaşıp dos bolup,

Adırdagı tumanday
Boz boluşup kaldı ele.
Ay-talaadan kezigip,
Dos boluşup kaldı ele.
Ak bököndün kılınday,

«Acıbay, Bakay» — iki han,
İkimizin adıdır bu,
Binmeye altın tahtımız var,
Açılmış meğer bahtımız.
Tan atana dek söyleşsek
Tükenmezmiş sözümüz.
Altay ellerinde doğan,
On ikisine geldiğinde
Otağlı yurda akın salan,
Ordasını bozup ganimet alan,
İşte Manas aslanınız! —
Adı Manas, arslan yürekli,
Gaipten mektup alan,
Hunhar Burut diye anılıp,
Kaynayıp duran Beecin'in
Defterine adı yazılan.»
Argın Han'ın Acıbay'ı
Arslan Manas hunharı
Akıl küpü Bakay ağandan
İyice dinleyip öğrendi.
İkisinin arasında
Kaynaştıran köprü oldu.
Bakay'ın sözünü duyunca
Gökteki yıldızlar gibi
Coşup kımıldadı üç koçak,
Öbür dünyaya dek o zaman
Dost oldular üç koçak.
El tutuşup görüşüp,
Kucaklaşıp öpüşüp,
On iki âza, kırk damar
Biri kalmadan titreyip,
Kıyametlik erenler
Kucaklaşıp dost olup,

Kırlardaki duman gibi
Boz bulanıp kaldılar.
Issız bozkırda buluşup,
Dost olup kaldılar.
Ak bökönün kılı gibi

Suuruluşup turuştu.
Ak buudaydın ununday
Cuuruluşup turuştu.
Kuçaktaşıp dos bolup,
Adırdagı bulaktay
Coşuluşup kaldı emi.
Kısır kalgan kulandan
Törttön, beşten soyuşup,
Can kazandan artkanın
Şişkebek saya koyuşup,
Alptık cayı uşunday
Çala toyut boluşup,
Kol karmaşa kalışıp,
Barbalañdap kök caldar
Ubada kıla salışıp,
Kol karmaşıp, kep aytıp,
Ubadanı bek aytıp:
«Kapırga kazat baştasak,
Biribizdi biribiz
Karaan bolboy taştasak -
Kudaylaşkan ant ursun,
Kurga tüygön kat ursun,
Akkeltenin ogu ursun,
Kök miltenin çogu ursun!
Akıldan kayta tartkandı,
Ubadadan kaytkandı
Töşü tüktüü cer ursun,
Töbösü açık kök ursun!
Alda salsa buyruktu
Töbögö kelse körölü,
Birööbüz kokus okko uçsak
Baarıbız katar ölölü!
Ayzanı birge boolaylı,
Atıştı birge coolaylı,
Çalgındı birge çalalı,
Çataktı birge salalı.
Koyubuz bolsun korooloş,

Aşıbız bolsun corooloş,

Sıyrılıp süzüldüler.
Ak buğdayın unu gibi
Yoğrulup kaynaştılar.
Kucaklaşıp dost olup,
Kırlardaki pınar gibi
Coşup çağladılar işte.
Kısır kalmış kulandan
Dörder beşer kesişip,
Yol kazanından artanı
Şişe geçirip kebap edip,
Alplık hâli işte böyledir:
Yarı tok kalıp,
El sıkışıverip,
Coşkuyla gök yeleliler
Hemen ahitleşiverip,
El tutuşup söz söyleyip,
Ahdi pek sağlam söyleyip:
«Kâfire gaza açarsak,
Birbirimizi
Arkasında durmayıp bırakırsak —
Tanrı adına içilen ant çarpsın,
Kuşağa düğümlenen yazı çarpsın,
Akkelte'nin oku çarpsın,
Gök fitilin koru çarpsın!
Akıldan geri döneni,
Ahdinden cayanı
Bağrı tüylü yer çarpsın,
Tepesi açık gök çarpsın!
Allah buyruğu salarsa,
Tepemize gelirse görelim,
Birimiz kazara oka uçarsak,
Hepimiz sıra sıra ölelim!
Mızrağı birlikte bağlayalım,
Çatışmaya birlikte girelim,
Keşfe birlikte varalım,
Kavgayı birlikte salalım.
Koyunumuz bir ağılda olsun,

Aşımız bir sofrada olsun,

Tapkandar bolsun cıygandaş,
Ölgön can bolsun ıymandaş.
Cılgınduu Keñ-Kol, keñ Talas
Cer soorusun caylaylı,
Kagıştan kayra tartpagan
Kabılan, şerden kamdaylı.
At semirip ık bolsun,
Cıyılgan kök cal kırk bolsun.
Cerdeyli çalkar özöndü,
Cıyalık kanga toygus kösömdü.
Alalık ayzakerden ıktuunu,
Cıyalık aalamdı buzar mıktuunu.
Oşo kütüp er cıysak,
Köy kaşkanı teñ cıysak,
Kılıç suurup kındatıp,
Cüröktüüsün erlerin,
Oluyazaada er ele
Bakay kanga sındatıp,
Kırk kıraandın içinde
«Coo» - dese köönü aynıgan,
Korkoktoru bolbosun.
Attı karmap mine albay,
Antañdap şaşıp çuragan
Çorkoktoru bolbosun.
Beypayluu caman coo çıksa,
Kaça baştap kalayman
Baştaçudan bolbosun.
Kalıñ eldi kokustan
Kaçıp alıp oşondo
Taştaçudan bolbosun.
Kaçırsa coonu koybosun,
Kırk kıraandın içinde
Curttu buzguç, eñ caman
Dümpökü adam bolbosun!»
Ak buuday nanın çaynaşıp,
Ay-talaada erender
Keleme şarıp karmaşıp,
Bıçaktı kından alışıp,
Çıbık kırka salışıp:

Kazanılan ortak mal olsun,
Ölen can iman yoldaşı olsun.
Ilgınlı Keñ-Kol, geniş Talas —
Yerin en görklüsünü yurt tutalım,
Çarpışmadan geri dönmeyen
Kaplandan, aslandan derleyelim.
At semirip kıvama gelsin,
Derlenen gök yeleli kırk olsun.
Uçsuz bucaksız vadiyi yurt edinelim,
Kana doymaz önderi yanımıza alalım.
Mızrakçının ustasını alalım,
Âlemi bozacak yamanı derleyelim.
Böyle bakıp er toplarsak,
Seçkin yiğitleri hep derlersek,
Kılıcı sıyırtıp kına sokturup,
Erlerin yürek sahibini,
Evliya soyundan er idi —
Bakay Han'a sınatıp,
Kırk şahbazın içinde
«Düşman» deyince yüreği bulanan
Korkaklar olmasın.
Atı tutup binemeden,
Soluk soluğa telaşla koşuşan
Beceriksizler olmasın.
Belalı kötü düşman çıkarsa,
Kaçmaya öncülük edip kargaşayı
Başlatacaklardan olmasın.
Kalabalık eli kazara
Kaçıp da o zaman
Bırakacaklardan olmasın.
Saldırdı mı düşmanı sağ komasın,
Kırk şahbazın içinde
Yurdu bozan, en kötü
Fesat adam olmasın!»
Ak buğday ekmeğini çiğneyip,
Issız bozkırda erenler
Kelam-ı Şerif'i tutuşup,
Bıçağı kından çekişip,
Çubukları kertip dizip:

«Ubada uşu bolsun!» - dep,
Koldorun kanga malışıp,

Ay-talaada kep salgan
Arslan Manas kördüñbü!
Arslan Manas cakşısı,
Baydın uulu Bakay kan,
Argın kandın Acıbay,
Cañı közgö körüngön
Kırk çoronun başçısı
Oozunan altın sözü şartıldap,
Oyonuñ Bakay kep baştap,
Akırın aytıp, bek taştap,
Bir ooz kebi - miñ dilde,
Bilimdüü Bakay şer oşol,
Acıbayga karata
Ayköl abañ Bakaydın
Aytıp turgan kebi oşol:
«Keçeegi ötkön cayında
Acıbay balam, ugup tur,
Kulan karap, bökön kuup,
Salbırın kılıp ketkemin.
Kankor erge ılayık,
Canduu mıltık Akkelte
Karagaydın içine
Salıkka taştap ötkömün.
Kayra aylanıp kelgiçe
Tübümö çoguu cetiptir,
Oşonu uurdap ketiptir.
Ordoluu kalaa, - dep ugam.
Esil kandın Akkelte
Eptep surap alalık.
Berip salsa kelteni
Irakmattı aytalı,
Camandaşpay kaytalı.
Degen sözgö könbösö,
Akkelteni berbese,
Alday-soolay baralı,
Berip salsa kelteni

«Ahit bu olsun!» deyip,
Ellerini kana banıp,

Issız bozkırda söz söyleyen
Arslan Manas'ı gördün mü!
Arslan Manas — iyilerin başı,
Bay'ın oğlu Bakay Han,
Argın Han'ın Acıbay'ı,
Yeni göze görünen,
Kırk çoronun başçısı,
Ağzından altın sözü şakıyıp,
Beyin Bakay söze başlayıp,
Usulca deyip, sağlam basıp,
Bir ağız sözü — bin altın,
Bilgili Bakay aslan odur,
Acıbay'a dönerek
Ayköl aban Bakay'ın
Söyleyip durduğu söz şudur:
«Geçip giden yaz vaktinde,
Acıbay balam, dinleyedur,
Kulan gözleyip, bökön kovup,
Uzun ava çıkıp gitmiştim.
Hunhar ere yaraşan,
Canlı tüfek Akkelte'yi
Çam ormanının içine
Emanet bırakıp geçmiştim.
Geri dönüp gelene dek
Ocağıma hep birlikte kıymışlar,
Onu çalıp gitmişler.
Ordalı bir şehirdir, diye duyarım.
Aziz hanın Akkelte'sini
Bir yolunu bulup isteyip alalım.
Verirlerse kelteyi,
Şükranımızı söyleyelim,
Düşmanlık etmeden dönelim.
Denen söze uymazsa,
Akkelte'yi vermezse,
Dil döke döke varalım,
Verirlerse kelteyi,

Camandaşpay kalalı!»
Manas menen Acıbay:
«Baatır aba, makul, - dep,
Cön özüñö berbestin
Ceti atası kapır», - dep,
Astıga baştap col cürüp,

At ayabay mol cürüp,
Üzgültük talaa urçukka,
Karagayluu tumşukka
Cetip barıp turdu ele,
Cetigiñ Bakay kabılan
Cetik kepten kıldı ele:
«Catagım birge tündöşüm,
Atagıñ curtka ugulgan
Ay, Acıbay, tilmeçim!
Oluya çalış karıya,
Oyron Bakay men elem.
Sundurgan ayza suluusu,
Otuz beşte caşım bar
Bölögüñdön uluusu.
Kartköröñ, tandap attı al,
Kankor Manas, Bakaydan
Alakanday kattı al.
Ordoluu curttun ayılına
Akkelte surap barıp kel!
Kuday üçün, biz üçün
Acal cetse ölüp kel!
Şirin kepten salıp kel,
Taalayga bütkön kurç ele,
Akkelteni alıp kel!
Eçen eşik, darbaza
Abaylap baarın bilip kel,
Akkelte ber, - dep, söz salıp,
Arbındap kebiñ çaykap kel,
Açık menen teşigin
Abıdan bilip, baykap kel!
Askeri kança kolun ayt,
Akkelteni berbese,

Düşmanlık etmeden kalalım!»
Manas ile Acıbay:
«Bahadır ağa, kabul,» deyip,
«Sana kendiliğinden vermeyenin
Yedi atası kâfirdir,» deyip,
Öne düşüp yol yürüyüp,

At esirgemeden bol yürüyüp,
Kesik kesik bozkır burnuna,
Çamlı çıkıntıya
Varıp ulaşıp durdular,
Yetkin Bakay kaplan
Yetkin sözden söz etti:
«Yatağı bir gece yoldaşım,
Adı sanı yurda duyulan,
Ay Acıbay, dilmacım!
Evliya meşrepli ihtiyar,
Koçak Bakay ben idim.
Uzatılan mızrağın güzeli,
Otuz beşte yaşım var,
Hepinizden uluyum ben.
Kartköröñ'ü, seçip atı al,
Hunhar Manas'tan, Bakay'dan
Avuç içi kadar mektubu al.
Ordalı yurdun obasına
Akkelte'yi isteyip varıp gel!
Hüda için, bizim için,
Ecel yeterse ölüp gel!
Şirin sözler söyleyip gel,
Bahta nasip olmuş çelikti,
Akkelte'yi alıp gel!
Nice kapıyı, dervazeyi
Dikkat edip hepsini öğrenip gel,
«Akkelte'yi ver» diye söz açıp,
Bol bol sözünü savurup gel,
Açığıyla gediğini
İyice öğrenip, gözleyip gel!
Askeri kaç koldur, öğrenip söyle,
Akkelte'yi vermezse,

Azır cetip, coobun ayt!
Salamat barıp, sak kelgin».
Elçige ölüm cok bolot,
Sagındırbay bat kelgin.
Cetimiş burku til bilgen,
Cetigim, seni kaaladık,
Tartınbagın bul işten.
Bel baylagan kara kır
Bel eken, - dep ciberdik,
Içip kanga toybogon

Hemen ulaşıp cevabını söyle!
Selametle varıp, sağ gel.»
Elçiye zeval olmaz,
Özletmeden tez gel.
Yetmiş türlü dil bilen,
Yetkinim, seni diledik,
Bu işten çekinme sakın.
Bel bağladığımız kara sırt
Bize beldir diye gönderdik,
İçip kana doymayan

Şer eken, - dep ciberdik.
Kadırlap uktuk sözüñdü,
Kan Acıbay, egizim,
Kaalap kaldık özüñdü.
Kımbat eken Akkelte,
Kıyındap surap alıp kel.
Aytkanıña könbösö,
Akkelteni berbese,
Aldanın cazgan buyrugun
Töbögö salsa körüp kel,
Korduk kılsa kokustan,
Tirüü kalbay ölüp kel!
Karagay, tokoy-çer bolor,
Calgız coldu süzüp bar,
Akırı ölüm boldum, - dep,
Canıñdan ümüt üzüp bar.
Kün belgisi - eki kün,
Eki kündön sen kalsañ,
Acıbay ölgön eken, - dep,
Tüz kirip ayza sunabız,
Tüyşüktü tüzdöp kılabız.
Düpüldöşüp uruşup,
Kırılışıp kaytabız,
Acıbay, senin artıñdan
Arslan Bakay, kan Manas
Ölüm bolup tartabız!
Aykırıp ayza sunuşup,
Cekege çıgıp uruşup,

Aslandır diye gönderdik.
Sözünü hürmetle dinledik,
Han Acıbay, ikizim,
Seni gönülden diledik.
Pahası büyüktür Akkelte'nin,
Zorlayıp isteyip alıp gel.
Dediğine uymazsa,
Akkelte'yi vermezse,
Allah'ın yazdığı buyruğu
Tepene salarsa görüp gel,
Kazara hakaret ederse,
Sağ kalma, ölüp gel!
Çam, orman, balta girmemiş sıklık olur,
Yalnız yolu yara yara var,
Sonunda ölümüm geldi deyip,
Canından umudu kesip var.
Gün nişanı — iki gündür,
İki günü aşıp kalırsan,
Acıbay ölmüş meğer deyip,
Doğruca dalıp mızrak uzatırız,
Hesabı düpedüz görürüz.
Güm güm vuruşup,
Kırışıp döneriz,
Acıbay, senin ardından
Arslan Bakay, Han Manas,
Ölüp gitmeyi göze alırız!
Haykırıp mızrak uzatışıp,
Teke tek çıkıp vuruşup,

Mañday-teskey turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Bılçıldaşıp, uruşup,
Oozu tüktüü el menen
Oroy soguş salabız,
Acıbayım, sen üçün
Tügönüşüp kalabız!
Salıkka kalgan atagı,
Oñoy emes bul cumuş
Akkeltenin çatagı.
Akkelteni albasak,
Kulcuñdaşıp kalbasak
Tuubay-tuna çögölü,
Akkeltenin ayınan

Karşı karşıya duruşup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Göğüs göğüse vuruşup,
Ağzı tüylü el ile
Amansız savaş salarız,
Acıbay'ım, senin için
Son ferdimize dek tükeniriz!
Emanette kalandır adı sanı,
Kolay değildir bu iş,
Akkelte'nin kavgası.
Akkelte'yi almazsak,
Boğaz boğaza gelmezsek,
Doğmamışa dönüp çökelim,
Akkelte'nin yüzünden

Alışıp catıp ölölü,
Kuturup turgan el okşoyt,
Kulcuñdaşıp körölü!
Sıyagı başka, zaarı küç,
Salıkka koygon cerimden
Uurdap aldı bıyıl küz.
Akkelteni berbese
Öldük - dep, candan küdör üz!
Canduu mıltık Akkelte
Albay kantip tınabız?
Ötkön iştin cayınan,
Akkeltenin ayınan,
Ayabagan kırgındı
Salbay kantip tınabız?
Akkelte cayı uşunday,
Kurama bolot kurç ele,
Kuturgan coogo sundursa
Buzup berer mülk ele.
Aşkere bolot Almabaş
Iraakı, cuuk ılgabas,
Altımış küngö buzulbas,
Asınıp cürsö kurç ele,
Tabılbay turgan mülk ele.
Kımbat baa munum bar,

Boğuşa boğuşa ölelim,
Kudurup duran bir ele benziyor,
Boğaz boğaza gelip görelim!
Görünüşü başka, zehri güçlü,
Emanete koyduğum yerden
Bu güz çalıp aldılar.
Akkelte'yi vermezlerse,
Öldük deyip candan umudu kes!
Canlı tüfek Akkelte'yi
Almadan nasıl dururuz?
Geçmiş işin hâlinden,
Akkelte'nin yüzünden,
Amansız kırgını
Salmadan nasıl dururuz?
Akkelte'nin hâli şöyledir:
Katmerli çelikten keskindi,
Kudurmuş düşmana doğrultulsa
Bozup dağıtır bir maldı.
Katıksız çeliktir Almabaş,
Uzağı yakını ayırt etmez,
Altmış günde bozulmaz,
Kuşanıp gezilse çelikti,
Bulunmaz bir hazineydi.
Paha biçilmez varlığım var,

Aytıp bersem Akkelte
Kılımduu maldın kunu bar.
Berenim, Acım, ugup al!
Aydadık candı artınan,
Azır kırgın bololu,
Akkeltenin dartınan.
Miltesi cibek, boosu altın
Miñ cıl bolsok ubara
Akkeltedey kabılbayt,
Altı şerdin kencesi,
Aldanın süygön mendesi
Ayköl Manas törögö
Azelde mınday tabılbayt.
Alıp cürsöñ mülk ele,
Arslan Manas kök calga
Ilayıktuu kurç ele.
Akkelte sanap kelgende
İçim küyüp, boorum çok,

Anlatırsam, Akkelte'nin
Bin yıllık malın pahası var.
Yiğidim, Acım, dinleyiver!
Ardından canımızı sürdük,
Şimdi kırgına girelim,
Akkelte'nin derdinden.
Fitili ipek, bağı altın,
Bin yıl zahmet çeksek de
Akkelte gibisi bulunmaz,
Altı aslanın küçüğü,
Allah'ın sevdiği kulu
Ayköl Manas töreye
Ezelden böylesi bulunmaz.
Taşıyıp gezsen hazineydi,
Arslan Manas gök yeleliye
Yaraşan çelikti.
Akkelte'yi anıp düşündükçe
İçim yanar, bağrım kor,

Araga bargan Acıbay,
Arslandıgıñ bilgizseñ,
Akkelte kolgo tiygizseñ,
Abañ Bakay karının
Azır ölsö arman cok!
Berip salsa okustan,
Karmata salsa kokustan!
Akkelte cayın aytayın,
Azgırıp senin özüñdü
Bölök mıltık berbesin!
Mıltıgıña mıltık, - dep,
Aldap koyup kokustan
Tamga butun artpasın,
Kerney küüsün tartpasın.
Akkeltenin belgisi -
Oloñdun bir cak çetinde
Anıktap cazgan katı bar,
Katın okup karasañ,
Kabılan Manas atı bar.
Beylep körsöñ Akkelte

Araya giren Acıbay,
Arslanlığını gösterirsen,
Akkelte'yi ele geçirirsen,
Aban ihtiyar Bakay'ın
Şimdi ölse de gamı yok!
Bir de verirlerse ansızın,
Eline tutuştururlarsa kazara!
Akkelte'nin hâlini söyleyeyim,
Seni ayartıp da
Başka tüfek vermesinler!
Tüfeğine tüfek diye,
Aldatıp da kazara
Duvara ayağını attırmasınlar,
Kerneyin havasını çaldırmasınlar.
Akkelte'nin nişanı —
Kolanının bir yan ucunda
Açıkça yazılmış yazısı var,
Yazısını okuyup baksan,
Kaplan Manas adı var.
Dikkatle baksan, Akkelte

Beecinge tatır mülk oşol,
Kakançından Beecindi,
Kaynap catkan kıtayga
Kalayman salçu kurç oşol.
Ala albasañ caman at,
Ar belgisi uşunday
Asıl, Acı, kök calım,
Akkelte saga amanat!
Kep ölçöösün bilersiñ,
Kecildeşe cürörsüñ,
Süylöp berse sözü köp.
Baatırlıgıñ mañdayga
Baatır Acım, cıynap bar,
Cakşılıktuu söz aytıp,
Akkelteni surap bar.
Ordosuna kirip kel,
Orçun kımbat Akkelte
Kayda eken, cayın bilip kel.
Çataktaşpay, çırdaşpay,
Aytkan sözdü uksun de,
Akkelteni berbese
Atışar cerge çıksın de,

Beecin'e değer maldır o,
Kakançın'ın Beecin'ine,
Kaynayıp duran Kıtay'a
Kargaşa salacak çeliktir o.
Alamazsan kötü nam olur,
Her nişanı işte böyledir,
Asil Acı'm, gök yelelim,
Akkelte sana emanet!
Sözün ölçüsünü bilirsin,
Çekişe çekişe konuşursun,
Söze gelse sözü çoktur.
Yiğitliğini alnına,
Bahadır Acım, toplayıp var,
Hayırlı söz söyleyip,
Akkelte'yi isteyip var.
Ordasına girip gel,
Değeri büyük Akkelte
Neredeymiş, hâlini öğrenip gel.
Kavgalaşmadan, çekişmeden,
Denen sözü dinlesin de,
Akkelte'yi vermezse,
Vuruşacak yere çıksın de,

Kaalap bargan elçinin
Kadırduu sözün uksun de,
Kadır sözdü ukpasa,
Karmaşar cerge çıksın de!
Katılsa kuday koyobu,
Ölümdön korkkon oñobu,
Bılkıldabay bek süylö:
«Akkelte bergin, - dep, süylö,
Akkelteni berbeseñ,
Atışa turgan ceriñe
Azır çıkkın», - dep, süylö!
Korkup ketseñ caman at,
Beren eleñ, Acıbay,
Cazdıgıñdı ala cat!»
Bakay muntip turganda,
Taalayı artık, kök cal şer

Gönülden varan elçinin
Değerli sözünü dinlesin de,
Değerli sözü dinlemezse,
Kapışacak yere çıksın de!
Sataşırsa Hüda kor mu?
Ölümden korkan onar mı?
Titremeden pek söyle:
«Akkelte'yi ver» diye söyle,
«Akkelte'yi vermezsen,
Vuruşacağın yerine
Hemen çık!» diye söyle!
Korkarsan kötü nam olur,
Yiğittin sen, Acıbay,
Ölürsen öcünü alıp yat!»
Bakay böyle deyip dururken,
Talihi üstün gök yeleli aslan,

Ayköl Manas kabılan
Kolun karmap arkaga,
Kozgolboy turgan kurgan er
Opol-toodoy barbayıp,
Oncoñdogon kula atka
Basıp bardı dardayıp.
Akkula attın artınan,
Eerinin soñunan,
Köpçügünün conunan
Kayra baylap kapşırgan,
Kancıgaga tapşırgan
Çeçip çıktı kök kurcun,
Türü altın saymaluu
Tügöngürdün bek kurcun,
Kurcundu alsa köp kıyın,
Cibek menen çırmaltkan,
Akıynek menen kurdatkan,
Bula menen kaptatkan,
Bulgaarı menen çaptatkan,
Eesin taap berüügö
Esil töröñ saktatkan,
Alıp çıksa beş buyum,
Beren töröñ suurganda
Körgön adam tañ kalgan.
Asmandan tüşkön altı kurç,
Aldam bergen artık kurç -

Ayköl Manas kaplan,
Ellerini arkasında kavuşturup,
Kımıldamadan duran koca er,
Ulu dağ gibi heybetlenip,
Şahlanan kula ata
Kurula kurula yürüyüp vardı.
Akkula atın ardından,
Eyerinin gerisinden,
Keçe yastığının sırtından
Yeniden bağlayıp sıkıştırdığı,
Terkiye emanet ettiği
Gök heybeyi çözüp çıkardı,
Yüzü altın işlemeli,
Şu yamanın sağlam heybesi,
Heybeyi açması pek zordur,
İpekle sarmalatılmış,
Sedefle kuşatılmış,
Has ipekle kaplatılmış,
Meşinle kaplatılmış,
Sahibini bulup vermek için
Aziz törenin sakladığı,
Çıkarsa içinden beş nesne,
Yiğit töre çekip çıkardığında
Gören insan şaşakaldı.
Gökten inen altı çelik,
Allah'ın verdiği üstün çelik —

Kılıçtın kıldı mıktısı,
Manas algan Zulpukor,
Bakayga berdi Oykuma,
Kayra baylap kapşırdı,
Kan Acıbay berenge
Aç albarstı tapşırdı.
Beren Bakay, Acıbay
Amanat kılıp alsın, - dep,
Aykaşkan coogo kirgende
Kızılday kırgın salsın, - dep,
Acıbay, Bakay ekööñdü
Kelse amanat berem, - dep,

Kılıçların kıl yaran yamanı,
Manas'ın aldığı Zulpukor,
Bakay'a verdi Oykuma'yı,
Yeniden bağlayıp sıkıştırdı,
Han Acıbay yiğide
Açalbars'ı teslim etti.
Yiğit Bakay ile Acıbay
Emanet edip alsın diye,
Kenetlenen düşmana girince
Kıpkızıl kırgın salsın diye,
Acıbay, Bakay, ikinizi —
Gelirlerse emanet veririm diye,

Silerdi kütüp cürgömün.
Aytkanıña könöyün,
Acıbay, Bakay - eki kan,
Amanatıñ bereyin.
Kıykırıp kından çıgarsa,
Kırk kişinin sürü bar.
Kızırkanıp şiltese,
Şiltegende kan çıgat.
Karap turgan duşmandın
Tiktep turup can çıgat.
Kanga toyup albasa,
Katsa kınga tük kirbeyt,
Kıykırıp kından çıgarsa,
Kan içpey kuru tük cürböyt.
Acıbay, Bakay - eki kan,
Arnap berdim kılıçtı,
Coldoş kılıp alıñız,
Kıyraşkan coogo eñ kerek,
Canıñday kılıp alıñız.
Kıya tartıp şilteseñ,
Kubançısın körörsüz,
Aykırıp tartsañ kınınan
Amanat candın coldoşu.
Kurçtugu canga bililüü,
Başçısı Manas, Bakay, - dep,
Bul kılıçtın betinde
Altoonun atı çiyilüü.
Şayman boşop, al ketip,
Küç kelgende çıgargın,
Kaymanadan cogotsoñ

Sizleri bekleyip durmuştum.
Dediğinize uyayım,
Acıbay, Bakay — iki han,
Emanetinizi vereyim.
Haykırıp kından çıkarılsa,
Kırk kişinin heybeti var.
Hışımlanıp savrulsa,
Savrulduğunda kan çıkar.
Bakıp duran düşmanın
Göz göre göre canı çıkar.
Kana doymadıkça,
Koysan da kına hiç girmez,
Haykırıp kından çıkarılsa,
Kan içmeden boş hiç dönmez.
Acıbay, Bakay — iki han,
Kılıcı size adayıp verdim,
Yoldaş edinip alınız,
Kıran kırana düşmana pek gerek,
Canınız gibi sakınıp alınız.
Yandan çalıp savurursanız,
Sevincini görürsünüz,
Haykırıp çekerseniz kınından,
Emanet canın yoldaşıdır.
Keskinliği cana malumdur,
Başı Manas ile Bakay diye,
Bu kılıcın yüzünde
Altısının adı kazılıdır.
Takat çözülüp, güç gidip,
Zor gelince çıkarasın,
Boş yere yitirirsen,

Kan Acıbay, caman at,
Asmandan tüşkön altı kurç
Biröön berdim amanat!
Kayrattı katuu salıñız,
Kankorum kaalap berdi, - dep,
Amanat kılıp alıñız.
Karmaşkan coogo coluksa,
Kayrattı kıyın salıñız.

Han Acıbay, kötü nam olur,
Gökten inen altı çelikten
Birini verdim emanet!
Gayreti sıkı koyunuz,
Hunharım gönülden verdi diye,
Emanet edinip alınız.
Kapışan düşmana rastlarsa,
Gayreti yaman koyunuz.

Kabılan Manas berdi, - dep,
Koluñdagı Açalbars
Mubarek kılıp alıñız.
Akkelte ber - dep aytıñız,
Asıl Acı, kök calım,
Aman-esen kaytıñız!»
Karagayluu tumşukta
Kan Bakay, Manas kaldı emi,
Er Acıbay umtulup,
Elçige ketip kaldı emi.
Cılkıdan tulpar Kartküröñ,
Kartküröñ menen çuratıp,
Tozoñun toodoy buratıp,
Tüz talaada takıldap,
Oozun caysa cön ele
Buluttay bolup zakımdap,
Kara tuman şaarına,
Barıp cetti Acıbay
Kan Kerkenin şaarına,
Cazı caak, calpak til,
Cañılbagan çoñ çeçen,
Barıp cetti Acıbay
Baaşaluu korgon tagına.
Al Kerkenin canında
Balbandarı başkaça,
Üydöy, toodoy kürsü algan
Baatırları bir kança.
Eşiginde sakçısı,
Kan aldında bakçısı,
Uluktarı, ereni -
Uşunday eken bereni.
Balbandıgı başkaça,
Baatırlardan bir kança.
Kan atagı bekeri -

Kaplan Manas verdi diye,
Elindeki Açalbars'ı
Mübarek sayıp alınız.
«Akkelte'yi ver» deyiniz,
Asil Acı, gök yelelim,
Sağ esen dönünüz!»
Çamlı çıkıntıda
Han Bakay ile Manas kaldı işte,
Er Acıbay atılıp,
Elçiliğe gitti işte.
Yılkıdan tulpar Kartküröñ,
Kartküröñ ile koşturup,
Tozunu dağ gibi savurup,
Düz bozkırda takırdayıp,
Dizginini koyverse düpedüz
Bulut olup serap misali kayıp,
Kara duman şehrine,
Varıp ulaştı Acıbay
Han Kerke'nin şehrine,
Yassı yanaklı, yayvan dilli,
Şaşmayan büyük söz ustası,
Varıp ulaştı Acıbay
Padişahlı kalenin tahtına.
O Kerke'nin yanında
Pehlivanları bambaşka,
Ev gibi, dağ gibi topuz almış
Bahadırları bir hayli.
Kapısında nöbetçisi,
Han katında bakıcısı,
Ululları ile ereni —
İşte böyleymiş yiğidi.
Pehlivanlığı bambaşka,
Bahadırlardan bir hayli.
Han namı boşuna değil —

Canında seksen cökörü.
Baktısı menen taalayı
Cönöp turgan kezi eken,
Oñ cagında kırk cökör,

Yanında seksen nökeri.
Bahtı ile talihinin
Yola çıkıp gittiği demmiş,
Sağ yanında kırk nöker,

Sol cagında kırk cökör,
Oorup catkan emedey,
Oolcutup Kerkeni
Cölöp turgan kezi eken.
Baltaçandar başkaça,
Kılıççandar bir kança.
Akırın aytıp, bek taştap,
Al Kerkenin aldına
Kan Acıbay kep baştap:
«Aldıña kelgen elçibiz,
Atak, caydı surasañ -
Aalamdı çalgan cerçibiz.
At boroyun sıdırıp,
Tögöröktün tört burçun
Tört aylana kıdırıp,
Urunarga too tappay,
Kezgen erdin biribiz.
Ok ötpögön ton kiyip,
Ok cetpegen at minip,
Cerdi cetik sıdırıp,
Aalamdın baarın kıdırıp,
Süylöp bersem sonun bar,
Kaldaygan şaarıñ taloogo,
Dayardap koygon artımda
Segiz san kara kolum bar.
Kol başçısı zor Manas
Altayda azıp tuulgan,
Kakançındın Çınmaçın
Çındap salgan çuulgan.
Betteşkendi koybogon,
Içip kanga toybogon,
Kan Manas, Bakay özü bar,
Elçige kelgen Acıbay
Sizge aytuuçu sözü bar.
Cer kıdırgan elçiden,
Karagay, talaa, kerüüdön,
Baatır, salıkka koygon cerinen
Dalay bülük salıpsız,

Sol yanında kırk nöker,
Hasta yatan biriymiş gibi,
Kerke'yi salındıra salındıra
Koltuklayıp durdukları demmiş.
Baltacıları bambaşka,
Kılıççıları bir hayli.
Usulca deyip, sağlam basıp,
O Kerke'nin önünde
Han Acıbay söze başlayıp:
«Önüne gelen elçiyiz,
Adımızı sanımızı sorarsan —
Âlemi kolaçan etmiş yer bilenleriz.
Atı dörtnala sürüp,
Yeryuvarlağının dört bucağını
Dört kez dolanıp gezen,
Çarpacak dağ bulamayan,
Gezginci erlerin biriyiz.
Ok geçmez kaftan giyip,
Ok yetişmez ata binip,
Yeri baştan başa sıyırıp,
Âlemin hepsini dolaşıp,
Anlatsam nice şaşılası var,
Heybetli şehrini yağmalamaya,
Ardımda hazırlayıp koyduğum
Seksen bin kara ordum var.
Ordunun başı ulu Manas,
Altay'da gurbette doğan,
Kakançın'ın Çınmaçın'ına
Sahiden kargaşa salan.
Karşısına çıkanı komayan,
İçip kana doymayan,
Han Manas, Bakay'ın kendisi var,
Elçiliğe gelen Acıbay'ın
Size söyleyecek sözü var.
Yer dolaşan elçiden,
Çamdan, bozkırdan, yamaçtan,
Bahadır, emanete konduğu yerinden
Epey fesat salmışsın,

Akkelte uurdap alıpsız,
Arbın çırga kalıpsız!
Cer kıdırgan balbanıñ -
Bakay kan körüp kalıptır,
Balbanıñ açıp alganın.
Cañcaldaşpay, çırdaşpay
Akkelteni beriñiz.
Degenime könbösöñ,
Akkelteni berbeseñ,
Elçige meni cibergen
Kankor Manas atagı,
Aalamga tatıyt ko
Akkeltenin çatagı!
Araga kelgen elçi elem,
Irdap berem ırımdı,
Caşırbay aytıp bereyin
Saga salar çırımdı.
Degen söz uşu - könüñüz,
Kan ekeniñ çın bolso -
Akkelteni beriñiz.
Aytkan tildi alıñız,
Akkelte bere salıñız.
Cañcaldaşpay, çırdaşpay
Akkelte bere salıñız.
Cogolup ketken keltenin
Coon bilektey burdurgan
Altından takkan boosu bar,
Cogolup ketse al kelte
Ugup turgun, sen Kerke,
Arılbas dümök doosu bar.
Akkeltenin artınan
Aydap Manas kol aldı,
Azırkı kündö al Manas
Azır seni soruuga
Artıkça balban mol aldı.
Degen sözgö könbösöñ,
Akkelteni berbeseñ,
Kol cürüüçü col dayar.
Biri miñge tatıgan

Akkelte'yi çalıp almışsın,
Büyük kavgaya kalmışsın!
Yer dolaşan pehlivanını —
Bakay Han görüp kalmış,
Pehlivanının açıp aldığını.
Kavgasız, çekişmesiz,
Akkelte'yi veriniz.
Dediğime uymazsan,
Akkelte'yi vermezsen,
Beni elçiliğe gönderen
Hunhar Manas'ın namı —
Âleme bedeldir elbet
Akkelte'nin kavgası!
Araya gelen elçiydim,
Türkümü söyleyip vereyim,
Saklamadan söyleyeyim
Sana salacağım kavgayı.
Denen söz budur — uyunuz,
Hanlığın gerçek ise —
Akkelte'yi veriniz.
Söylenen öğüdü tutunuz,
Akkelte'yi hemen veriniz.
Kavgasız, çekişmesiz,
Akkelte'yi hemen veriniz.
Yitip giden keltenin
Kalın bilek gibi bükülmüş,
Altından takılmış bağı var,
Yiter giderse o kelte —
Dinleyedur, sen Kerke —
Bitmez bela davası var.
Akkelte'nin ardından
Manas ordu sürüp aldı,
Şu günde o Manas
Şimdi senin kanını emmeye
Üstün pehlivanı bol aldı.
Denen söze uymazsan,
Akkelte'yi vermezsen,
Ordunun yürüyeceği yol hazır.
Biri bine bedel,

Seni baylap alçu çoñ dayar.
Öyüz-büyüz turuşat,
Akkeltenin ayınan

Seni bağlayıp alacak koca er hazır.
Karşılıklı dururlar,
Akkelte'nin yüzünden

Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşat.
Ölbögöndön kalışat,
Akkelteni berbeseñ,
Aytkan sözgö könbösöñ,
Bılkıldak kuuray bışkıça,
Mıyzamdın gülü uçkuça
Mıktap altı ay salışat.
Balbandarı başkaça,
Oñoy Manas er emes,
Baatırları bir kança,
Adam bilbes sözdüü bar,
Al Manastın kolunda
Mañdayda calgız közdüü bar,
Kerigi bar, bili bar,
Kerişseñ kırat taptakır,
Bul sözümdü bilip al,
Çılgıy balaa - Manas kan,
Çıdaşıp adam uruşpayt!
Tübüñö çoguu cetpesin,
Degenine könbösöñ,
Akkeltesin berbeseñ,
Tüz kılıp kırıp ketpesin!
Manastın cayı uşunday,
Suu iç dese, uu içken,
Börk al dese, baş kesken
Añkoolugu dagı bar,
Çır salgandı örttögön
Çalpoolugu dagı bar.
Calınsa candı koybogon
Kapırlıgı dagı bar,
Içip kanga toybogon
Baatırlıgı dagı bar,
Ayzakerden abıdan
Antkorlugu dagı bar,

Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çatır vuruşurlar.
Ölmeyenler ancak sağ kalır,
Akkelte'yi vermezsen,
Söylenen söze uymazsan,
Körpe kuray otu olgunlaşana dek,
Mıyzam otunun çiçeği uçana dek,
Tam altı ay vuruşurlar.
Pehlivanları bambaşka,
Manas kolay er değildir,
Bahadırları bir hayli,
İnsanın bilmediği dilde söyleyeni var,
O Manas'ın ordusunda
Alnında tek gözlüsü var,
Gergedanı var, fili var,
Çatışırsan kökünü kurutur,
Bu sözümü belle,
Katıksız beladır Manas Han,
Ona dayanıp insan vuruşamaz!
Kökünüzü toptan kurutmasın,
Dediğine uymazsan,
Akkelte'sini vermezsen,
Dümdüz edip kırıp geçmesin!
Manas'ın hâli şöyledir:
Su iç dense, ağı içen,
Börk al dense, baş kesen
Saflığı dahi var,
Kavga çıkaranı ateşe veren
Taşkınlığı dahi var.
Yalvarsa da canı bağışlamayan
Zalimliği dahi var,
İçip kana doymayan
Bahadırlığı dahi var,
Mızrakçıların hasından
Kurnazlığı dahi var,

Içip kanga toybogon
Kankorlugu dagı bar.
Çabışsañ büktöyt beliñdi,
Kırıp ketet eliñdi,
Talkan kılat ceriñdi,
Uşu sözgö könüñüz,
Akkelteni beriñiz!

İçip kana doymayan
Hunharlığı dahi var.
Çarpışırsan belini büker,
Elini kırıp geçer,
Yurdunu darmadağın eder,
Bu söze uyunuz,
Akkelte'yi veriniz!

Keçiktirseñ okustan,
Sıyagı bölök, zaarı küç
Sırttan Manas kabılan
Cañcal kılat kokustan!
Törö Manas aykırsa
Töböñüzdön baspasın,
Tört tülügüñ çaçpasın.
Kazınañ buzup kirbesin,
Kayda menin keltem, - dep,
Kuykañdı karmap tilbesin!
Aytkan sözgö könbösöñ,
Akkelteni berbeseñ,
Berbeym, - dep açık kebiñdi ayt,
Bet alışar ceriñdi ayt!
Alışar alıñ cok bolso,
Aytkan sözgö könüñüz,
Çataktaşpay tim ele
Akkelteni beriñiz!»
Bul kabardı ukkanda
Şıbıraşıp süylöşüp,
Tegerendi telpegi,
Birin biri çakırsa
Uçup-küygön elpegi.
Şıbıraşa kalışıp,
Adam beelep bilgisiz,
Sırga kirip alıptır.
On celdetin eerçitip,
Uygu-tuygu koroktop,
Uruşçuday soroktop,
Cay-caragın şaylaşıp,
Calı uzun, butu coon

Geciktirirsen ansızın,
Görünüşü başka, zehri güçlü,
Yavuz Manas kaplan
Kazara kavga koparır!
Töre Manas haykırırsa,
Tepenize binmesin,
Dört tülük malını saçmasın.
Hazineni bozup girmesin,
«Nerede benim keltem?» deyip,
Kafa derini tutup dilmesin!
Söylenen söze uymazsan,
Akkelte'yi vermezsen,
«Vermem» diye açık sözünü söyle,
Karşılaşacağın yeri söyle!
Boğuşacak gücün yoksa,
Söylenen söze uyunuz,
Kavga etmeden düpedüz
Akkelte'yi veriniz!»
Bu haberi duyunca
Fısıldaşıp konuşup,
Başındaki kalpak fır döndü,
Biri birini çağırsa,
Telaşlı uşağı uçup yandı.
Fısıldaşa kalıp,
İnsanın sezip bilemeyeceği
Bir sırra bürünüvermişler.
On cellâdını peşine takıp,
Kargaşayla telaşlanıp,
Vuruşacakmış gibi dikilip,
Silahını pusatını kuşanıp,
Yelesi uzun, bacağı kalın

Balban atın kamdaşıp,
Aylasın tappay aldırap,
Askerine baldırap.
Akıl iylep, oy oylop,
Öz mıltıgın berçüdöy,
Akkeltege boy-boylop,
Añ-tañ kalıp alaktap,
Akıl iylep, oy oylop,
Acıbaydın aldına
Karçıgaday kamınıp,
Kayıptan akıl tabılıp,

Pehlivan atını hazırlayıp,
Çaresini bulamayıp bocalayıp,
Askerine sayıklayıp.
Akıl yoğurup, düşünce düşünüp,
Kendi tüfeğini verecekmiş gibi,
Akkelte'ye ağlayıp sızlayıp,
Şaşkına dönüp bakınıp,
Akıl yoğurup, düşünce düşünüp,
Acıbay'ın önüne
Atmaca gibi davranıp,
Gaipten bir akıl bulunup,

Acıbayga munu aytıp,
Adam bilbes şumdu aytıp:
«Aytkan açık sözüñö
Acıbayım, könölü,
Artık mıltık Akkelte
Azır sizge bereli!
Bul aytkanıñ baarı çın,
Degen sözüm dagı çın.
Altımış törö, cer çençi
Bargandıgı çın eken,
Salıktan taap Akkelte
Algandıgı çın eken,
Ayıkpagan çoñ doogo
Kalgandıgı çın eken.
Atuuga ıktuu, çapsa kurç
Artık eken Akkelte,
Aytkanıma könüñüz,
Akkelteni berelik,
Birok altı ay sürük beriñiz.
Aytkan sözdü alıñız,
Artık balban, arı şer
Ubada bayloo boldu, - dep,
Manaska ayta salıñız.
Kün ubada, tak altı ay,
Altı aydan kiyin kayrılıp,
Akkelteni alıñız,
Al altı aydan keçikse,

Acıbay'a bunu söyleyip,
İnsanın bilemeyeceği hileyi kurup:
«Söylediğin açık sözüne,
Acıbay'ım, razı olalım,
Eşsiz tüfek Akkelte'yi
Şimdi size verelim!
Bu söylediklerinin hepsi gerçek,
Dediğim söz de gerçektir.
Altmış töre, yer bilici,
Gittikleri gerçekmiş,
Vergiden bulup Akkelte'yi
Aldıkları gerçekmiş,
Bitmez tükenmez büyük davaya
Kaldıkları gerçekmiş.
Atışa elverişli, vursa keskin,
Eşsizmiş Akkelte,
Dediğime razı olun,
Akkelte'yi verelim,
Fakat altı ay mühlet veriniz.
Söylenen sözü kabul edin,
Eşsiz pehlivan, üstelik şir,
Söz bağlandı, ahit oldu, - deyip,
Manas'a söyleyiverin.
Gün belli, söz tam altı ay,
Altı ay sonra dönüp gelip,
Akkelte'yi alınız,
O altı aydan gecikirse,

Oyon Manas er bolup,
Oloñdop kirip çabıñız,
Oyron kılıp salıñız.
Ubakıt bolcol, bir altı ay,
Altı aydan kiyin boluñuz,
Altı aydan kiyin berbesek,
Ubadaga könbösök,
Anan kiyin soruñuz.
Degeniñe könüügö,
Biröönün mülkü Akkelte
Azır sizge berüügö,
Kün mezgili ötüptür,
Cer kıdırıp, el izdep,
Cortormon alıp ketiptir.
Altı aylık azık mol alıp,

Hakan Manas er olup,
Kükreyerek girip vurunuz,
Yerle bir edip bırakınız.
Vade süresi, tam altı ay,
Altı ay sonra hazır olun,
Altı ay sonra vermezsek,
Verdiğimiz söze durmazsak,
Ondan sonra bizi yutunuz.
Dediğine razı gelmeye,
Başkasının malı Akkelte'yi
Şimdi size vermeye,
Günün vakti geçmiştir,
Yer gezip, el arayıp,
Akıncım onu alıp gitmiştir.
Altı aylık azığı bolca alıp,

Tübümö çoguu cetiptir,
Cer çençi alıp ketiptir.
Altı ay eken keleri,
Aytkanına könölü,
Akkelteni bereli.
Ubada kıldık turuñuz,
Araga kelgen elçisiz,
Manaska kabar kılıñız.
Altı aydan kiyin siz kelip,
Akkelteni alıñız,
Altınçı aydan keçikse,
Baraban kagıp, kol cıyıp,
Manastı baştap cetiñiz,
Aalamdı buy kılıp,
Anan kırıp ketiñiz.
Uruşsak uyat munubuz,
Altı ay kütüp turuñuz,
Ubada uşul, kep uşul!»
Kerke kandın şaarınan
Acıbay çıktı attanıp,
Astındagı küröñü,
Kerke berbey kelteni,
Kemigen eken bul colu,

Köküme hep birden kastetmiştir,
Yer bilici alıp gitmiştir.
Dönüşü altı ay sonraymış,
Dediğine razı olalım,
Akkelte'yi verelim.
Söz verdik, bekleyiniz,
Araya gelen elçisiniz,
Manas'a haber veriniz.
Altı ay sonra siz gelip,
Akkelte'yi alınız,
Altıncı aydan gecikirse,
Davul çalıp, asker toplayıp,
Manas'ı başa alıp yetişiniz,
Âlemi darmadağın edip,
Sonra kırıp gidiniz.
Savaşırsak ayıptır bu bize,
Altı ay bekleyip durunuz,
Ahit budur, söz budur!»
Kerke Han'ın şehrinden
Acıbay çıktı atlanıp,
Altındaki doru atı,
Kerke tüfeği vermeyince,
Eksik kalmıştı bu sefer,

Acıbaydın tilegi.
Artık tulpar Kartküröñ
Celgenine cel cetpeyt,
Baskanına mal cetpeyt.
Baskan ceri bırkırayt.
Uçuuçuday dırkırayt.
Taygılbagan biyikten,
Kanatı bar canıbar
Çurkaşı külük kiyikten.
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü-cumguça,
Celikken boydon Acıbay
Manas, Bakay kanına
Celgen boydon keldi emi.
Körgön menen ukkanın,
Tuygan menen bilgenin,
Elçilikke kirgenin,
Acıbay aytıp berdi ele,
Acıbaydın aytışın,

Acıbay'ın dileği.
Eşsiz küheylan Kartküröñ,
Rahvanına yel yetişmez,
Yürüdüğüne mal yetişmez.
Bastığı yer toz duman olur.
Uçacakmış gibi gürler gider.
Sarp yerlerde sendelemeyen,
Kanadı var sanki hayvanın,
Koşusu geyikten yüğrüktür.
Şöyle böyle deyinceye dek,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Coşmuş hâliyle Acıbay,
Manas ile Bakay hanına
Dörtnala varıp geldi işte.
Gördüğünü, duyduğunu,
Sezdiğini, bildiğini,
Elçiliğe girdiğini,
Acıbay anlatıverdi,
Acıbay'ın anlattığını,

Kerkege barıp kaytışın
Bakay sındap kördü ele.
«Kelteni berbey koluña,
Kep kılsañ ukpay sözüñdü,
Kelciretip özüñdü,
Salgan eken coluña.
Oñkogor murun, çuñkur köz
Oñbogurdun özü eken.
Aldap-soolop Acını
Colgo salgan kezi eken.
Akkelteni berbeske
Çırga aylantıp etegin,
Çılbır çaynoo kılıptır.
Kermeletip kep aytıp,
Kep emizip al çoçko
Altı ayda kelgin, - dep aytıp,
Doo eskirçü kep kılıp,
Berbey turgan ep kılıp,
Alıs bolcop, kün baylap,

Kerke'ye gidip dönüşünü
Bakay inceden inceye tarttı.
«Tüfeği eline vermeden,
Söz etsen sözünü dinlemeden,
Seni boş lafla oyalayıp,
Yoluna koymuş seni.
Kemerli burunlu, çukur gözlü,
Onmazın ta kendisiymiş.
Kandırıp avutarak Acı'yı
Yola vurduğu demmiş.
Akkelte'yi vermemek için
Eteğini çekişmeye çevirip,
Dizgin çiğnetip oyalamış.
Sözü gere gere söyleyip,
Lafla emzirip o domuz,
Altı ay sonra gel, - deyip,
Davayı eskitecek söz edip,
Vermemenin yolunu bulup,
Uzak vade biçip, gün bağlayıp,

Kerkeni kuday uruptur.
Kuturgan eken al çoçko
Kutular cayın kılıptır.
Kün mezgili altı ay, - dep,
Kutular kepten salıptır,
Altı ayga toluk kamınıp,
Kuturup catıp kalıptır,
Bergisi kelbey kelteni
Meenettüü çırga salıptır.
Kankor Manas, Acıbay,
Kamdangıla, balalar!
Ayza karmap, top buzup,
Atıştı arbın salalı,
Kaptap catıp kalalı!
Karama-karşı turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşup,
Törösün soyup, top buzup,
Bir betteşip, okko uçup,
Berbegenin körölü,
Bet alışıp ölölü.
Kırgındı kızık salalı,
Kızıtalak çoçkodon

Kerke'yi Tanrı çarpmıştır.
Kudurmuş meğer o domuz,
Kurtulmanın çaresine bakmış.
Günün vadesi altı ay, - deyip,
Kurtaracak sözü öne sürmüş,
Altı aya iyice hazırlanıp,
Kudurup yatıp kalmıştır,
Tüfeği vermeye gönlü yok,
Zahmetli bir çekişmeye düşürmüş.
Hunhar Manas, Acıbay,
Hazırlanın, çocuklar!
Mızrak tutup, saf bozup,
Kurşunu bol yağdıralım,
Basıp üstüne çökelim!
Karşı karşıya duruşup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Gümbür gümbür vuruşup,
Töresini boğazlayıp, safını bozup,
Bir yüzleşip, oka uçup,
Vermeyişini görelim,
Yüz yüze gelip ölelim.
Kırgını kızgın salalım,
O kahrolası domuzdan

Akkelte tartıp alalı.
Mından kiyin kulagı
Ukpaganday kılalı,
Cer kıdırıp, suu ölçöp,
Çıkpagıday kılalı.
Cerine tulpar oynotup,
Cetken cerin soylotup,
Törölörün kamaylı,
Törünö kamap sabaylı!»
Bakay tilin ukkanda
Acıbay, Bakay şaylanıp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Tilin ugup Bakaydın
Eki eren çurkap tüyülüp,
Enteleñdep eki eren

Akkelte'yi çekip alalım.
Bundan böyle kulağı
Duymaz hâle getirelim,
Yer gezip, su ölçüp,
Çıkamaz hâle getirelim.
Yurdunda küheylan oynatıp,
Vardığı yeri süründürüp,
Törelerini kuşatalım,
Baş köşesine kıstırıp dövelim!»
Bakay'ın sözünü duyunca
Acıbay ile Bakay kuşanıp,
Kınsız kılıç bağlanıp,
Bakay'ın sözünü dinleyip
İki yiğit koşup atılıp,
Telaşla davranan iki yiğit

Ok ötpöstü kiyinip,
Kerektüü Bakay karıya
«Tañ kaşkayıp sürsün, - dep,
Cerge carık tiysin», - dep,
Er Manaska munu aytıp,
Baatır Bakay turdu ele.
Karagayluu talaanın
Kuyulgan arı betinde,
Tomuktay bolgon too cok,
Tokumçalık koo cok,
Buursun tiygen çiyin cok,
Suur çukugan iyin cok,
Ayday sarı talaanın
Arı cagı çetinde
Dümpüygön karaan körünöt,
Al karaandı körgöndö
Arslan Bakay abañdın
Köñülü caman bölünöt.
Eer beldey beleske
Eren Bakay abañız
Salıp çıgıp bardı ele.
Eki caktı karasa,
El amanın kaalasa,
Acıbay elçi barganda
Çındap belin kurçanıp,
Çılgıy içi ört canıp,
Çın balaket al çoçko

Ok geçmez zırhı giyinip,
Herkese gerek Bakay koca,
«Tan ağarıp söksün, - deyip,
Yere aydınlık değsin», - deyip,
Er Manas'a bunu söyleyip,
Bahadır Bakay durdu öyle.
Çam ormanlı bozkırın
Akıp inen öte yamacında,
Aşık kemiği kadar dağ yok,
Bir teğelti kadar dere yok,
Sabanın değdiği çizgi yok,
Dağ sıçanının kazdığı in yok,
Ay gibi sarı bozkırın
Öte yanının ucunda
Kabaran bir karaltı görünür,
O karaltıyı görünce
Arslan Bakay ağanın
Gönlü fena hâlde bölünür.
Eyer beli gibi tepeye
Yiğit Bakay ağanız
At sürüp çıkıverdi.
İki yana bakınsa,
Elin esenliğini dilese,
Acıbay elçi vardığında
Sahiden belini kuşanıp,
İçi baştan başa ateş yanıp,
Gerçek bela o domuz,

Çın akılın taaptır.
«Botom, kankor Manas şer kelse,
Aytıluu Bakay döö kelse,
Başında calgız közü bar
Alp, döölörü teñ kelse,
Kazınam buzup ötöbü?
Çabışa ketsek kokustan
Tüpkö çoguu cetebi?» -
Dep, oşontüp, Kerke kan
Kaardanıp bakırıp,
Cer çençisin çakırıp,

Asıl fendini bulmuştu.
«Aman, hunhar Manas şir gelirse,
Namlı Bakay dev gelirse,
Başında tek gözü olan
Alpları, devleri denk gelirse,
Hazinemi bozup geçer mi?
Kazara vuruşacak olsak,
Kökümüzü hep birden kurutur mu?» -
Deyip, böylece, Kerke Han
Öfkelenip bağırıp,
Yer bilicisini çağırıp,

Zorduktap alıp keterin,
Tübünö çoguu ceterin
Köz açıktay biliptir.
Amalı kıyın, zaarı küç
Balaanı Bakay saların
Başında ele biliptir.
Adegende könüptür,
Altımış çençi, kırk törö
Altı ay alıp ketkin, - dep,
Muradıña cetkin, - dep,
Akkelteni beriptir.
Buyruk alıp kanınan,
Anı ukkanda kırk törö
Çıkkan eken şaarınan.
Borumun baykap otursa -
Kulunduu beesin minişip,
Sarı tonun salınıp,
Salmaktaşıp baarısı
Tegiz caydak cürüşüp,
Aybanatın tokmoktop,
Cok emege üyrötüp,
Attarının moynuna
Arabasın süyrötüp,
Karaanın körüp alardın,
Kabılan Bakay kıraanıñ
Arabça til okup,
Kündün közün baylaptır,
(Özü cayçı, ötkür şer,
Ölçösöñ Bakay mınday er).
Kündüzü bürkök, tünü açık,
Kündün kuyun buzultup,

Zorla alıp gideceğini,
Kökünü tümden kurutacağını
Kâhin gibi bilmişti.
Fendi çetin, zehri güçlü
Bakay'ın bela salacağını
Ta baştan bilmişti.
Önce razı olmuştu,
Altmış bilici, kırk töre,
Altı aylığına alıp git, - deyip,
Muradına eriş, - deyip,
Akkelte'yi vermişti.
Hanından buyruk alıp,
Bunu duyunca kırk töre
Şehrinden çıkmıştı.
Hâllerine bakıp otursan -
Taylı kısrağına binişip,
Sarı kürklerini sırtlarına atıp,
Ağır ağır hepsi birden
Hep eyersiz yürüyüp,
Hayvanlarını tokmaklayıp,
Olmadık şeye alıştırıp,
Atlarının boynuna
Arabasını sürükletip,
Onların karaltısını görüp,
Kaplan Bakay, o kıranın,
Arapça dil okuyup,
Günün gözünü bağlamıştı,
(Kendisi yadacı, keskin şir,
Tartarsan, Bakay işte böyle erdir).
Gündüzü bulutlu, gecesi açık,
Günün düzenini alt üst edip,

Karagaydın üstünö
Kara bulut tundurup,
Cer çençinin üstünö
Altı say möndür kuydurup,
Kolotton tuman tabılıp,
Asmandan bulut cabılıp,
Kara bulut asmandan

Çam ormanının üstüne
Kara bulutu çöktürüp,
Yer bilicilerin üstüne
Altı kol dolu yağdırıp,
Koyaklardan sis kalkıp,
Gökten bulut kaplanıp,
Kara bulut gökyüzünden

Kazır çıktı dürüldöp,
Töbösünön ceti say möndür küriildöp,
Çöp ayrılıp kıbırlap,
Tuş-tuştan ala kançık şıbırgak.
Kolot çuñkur añ bolup,
Altımış çençi, kırk törö
Bir kararga zar bolup,
Buluttun baarı bırkırap,
Tuş-tuştan muzdak şamal zırkırap,
Cerden kara buu çıgıp burkurap,
Ceti küngö tolgondo
Asmandan bulut çaçılıp,
Kudaydın künü carık açılıp,
Çoguluşup turganda
Kök tulpar sanga bir salıp,
Kök ayzanı kolgo alıp,
Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü-cumguça
Kırgındı kızık baştadı,
Kılaytıp birin soo koyboy,
Kılıçtap kırıp taştadı.
Kerektüü Bakay oluya
Degenine köndü emi.
Oynogondo Oçogor,
Çındaganda Koyçagır -
Aşagandan-maşagan,
Ayköl Manas özünö
Ilayıktap casagan.
Kıraandarın kıyratıp,
Kıraan Bakay kök calıñ
Çençiden tartıp keldi emi,
Kankor şerge Akkelte
Tartuu kılıp berdi emi.
«Kızır çalgan başıña,
Kıyındın baarı tabılat.

Baatırdırsıñ, şerdirsiñ,
Taalayıñ artık caralgan
Baktıñ artık erdirsiñ.

Ansızın çıktı gürleyip,
Tepesinden yedi kol dolu gümbürdeyip,
Otlar yarılıp kıpırdayıp,
Dört bir yandan alaca kancık sulusepken.
Koyaklar çukur in olup,
Altmış bilici, kırk töre
Bir karara hasret kalıp,
Bulutların hepsi parçalanıp,
Dört bir yandan buz gibi yel uğuldayıp,
Yerden kara buğu tütüp burkulup,
Yedi gün dolduğunda
Gökten bulut dağılıp,
Tanrı'nın günü aydınlık açılıp,
Toplanıp durduklarında
Gök küheylanın sağrısına bir vurup,
Gök mızrağı ele alıp,
Şöyle böyle deyinceye dek,
Göz açıp kapayıncaya dek
Kırgını kızgın başlattı,
Kıpırdayan tekini sağ komadan,
Kılıçtan geçirip kırıp attı.
Herkese gerek Bakay evliya
Dediğini yaptırdı işte.
Oyununda adı Oçogor,
Gerçeğinde Koyçagır -
Üstünlerin üstünü,
Cömert Manas'ın kendisine
Lâyık görülüp yapılmış.
Kıranlarını kırıp geçirip,
Kıran Bakay, boz yelelin,
Biliciden çekip aldı işte,
Hunhar şire Akkelte'yi
Armağan edip verdi işte.
«Hızır dokunmuş başına,
Çetinlerin hepsi bulunur.

Bahadırsın, şirsin sen,
Talihin üstün yaratılmış,
Bahtı üstün ersin sen.

Cana aytam, cana söz,
Cana senin bagıña,
Cana kıraan kelet kez!
Keçee, atıştı arbın salganda,
Akkelte tartıp alganda,
Kayrattuu tiydi, er tiydi,
Berenim, senin bagıña
Eki kıraan teñ tiydi.
Surasañ taap bilersiñ,
Kamdadı Bakay erdi, - dep,
Kasiettüü kök calım,
Iraazı bolup cürörsüñ.
Artık şayır eki can,
Artıkça özü busurman,
Özü ıslam dininde,
Özüñö muraa zilinde.
Biröönün cayın aytayın,
Irdap turçu ırçı eken,
Bir özüñö kut eken.
Kütsöñ coro teñ eken,
Sıyagı bölök, zaarı küç,
Özüñö tete er eken.
Erenderdi, şerlerdi
Alda Taala kuduret
Özüñö berer kezi eken.
Kuptap uksañ sözümdü,
Kelgenderdin baarısı
Muraa bolor özüñö.
Atışkandan çabışıp,
Altayga kızık kıldırdıñ,
Cıyıp algan kırk kurbuñ,
Esenkandın balbanı
Çoñ Coloygo kırdırdıñ.
Ötkörö calgız boldum, - dep,
Kapa bolup sabıldıñ,
Özüñ teñgel erender,
Aalamdı buy kılgan,
Ayabagan berender
Kızır çalgan başıña

Yine derim, yine söz,
Yine senin bahtına,
Yine kıran gelir denk!
Dün, atışma bolca kopunca,
Akkelte çekilip alınınca,
Gayretlisi düştü, er düştü,
Yiğidim, senin bahtına
İki kıran birden düştü.
Sorarsan bulup bilirsin,
Bakay erleri hazırladı, - diye,
Kutlu boz yelelim,
Hoşnut olup gezersin.
Pek şen iki candır,
Üstelik kendileri Müslüman,
Kendisi İslam dinindedir,
Özünde sana yâdigârdır.
Birinin hâlini söyleyeyim,
Irlayıp duran ozanmış,
Bir sana kuttur o.
Yanına alsan yoldaşa denkmiş,
Görünüşü başka, zehri güçlü,
Sana denk bir ermiş.
Yiğitleri, şirleri
Kadir Allahu Teâlâ'nın
Sana verdiği zamanmış.
Sözümü onaylayıp dinlersen,
Gelenlerin hepsi
Sana yâdigâr yoldaş olur.
Atışıp da vuruşup,
Altay'a görülmedik iş gösterdin,
Derleyip aldığın kırk yaşıtını,
Esenkan'ın pehlivanı
Koca Coloy'a kırdırdın.
Büsbütün yalnız kaldım, - diye,
Kederlenip perişan oldun,
Sana denk yiğitler,
Âlemi darmadağın eden,
Esirgemez berenler,
Hızır dokunmuş başına

Coldoş bolup tabıldı.
Altayda calgız tuulup,
Bir Aldanın kılganı,
Calgızmın, - dep ökünbö,
Seksen tört bolot tuuganıñ,
Tögöröktün tört burçun
Çapçışsañ karan kılasıñ.
Alışkandı sorosuñ,
Artık başıñ barında
Aalamdın kanı bolosuñ».
Kan Bakay sözün kılgıça,
Aytıp oozun cıygıça,
Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü-cumguça
Argın kandın Acıbay
Alıp keldi eki can.
Orto boyluu, keñ dalı,
Oyrottu buzar er eken,
Çorolukka Acıbay
Eki candı teñ koştop,
Alıp kelgen kezi eken.
Argın kandın Acıbay
Tizesi cerge bügülüp,
Kartkürööndün üstünön
Uçup tüştü cügürüp,
Kan Manastın aldına
Salam aytıp bügülüp:
«Manastırsıñ, şerdirsiñ,
Kızır çalgan kıraanım,
Baarıga ata sendirsiñ.
Kayıbınan kabıldı,
Kaymana sarı talaadan
Sizge coroo boluuga,
Eki beren tabıldı.
Ayzakerden ıktuudan,
Kıykırgan coogo kol salsañ
Özüñ menen bir ölçü
Ayabagan mıktuudan.

Yoldaş olup bulundu.
Altay'da yalnız doğman,
Bir Allah'ın işidir,
Yalnızım, - diye hayıflanma,
Seksen dört olur soydaşın,
Yeryüzünün dört bucağını
Çarpışırsan viran kılarsın.
Tutuşanı yutarsın,
Üstün başın sağ oldukça
Âlemin hanı olursun».
Han Bakay sözünü bitirmeden,
Söyleyip ağzını toplamadan,
Şöyle böyle deyinceye dek,
Göz açıp kapayıncaya dek
Argın Han'ın Acıbay'ı
Alıp geldi iki can.
Orta boylu, geniş omuzlu,
Oyrot'u bozacak ermiş,
Çoroluğa Acıbay
İki canı birden yedeğine katıp,
Alıp geldiği demmiş.
Argın Han'ın Acıbay'ı,
Dizi yere bükülüp,
Kartkürööñ'ün üstünden
Uçarcasına indi koşup,
Han Manas'ın önüne
Selam verip eğilip:
«Manas'sın sen, şirsin sen,
Hızır dokunmuş kıranım,
Herkese ata sensin sen.
Gaipten çıkıp geldi,
Yaban sarı bozkırdan,
Size yoldaş olmaya,
İki beren bulundu.
Mızrak ustasının en yatkınından,
Haykıran düşmana saldırırsan
Seninle bir ölecek,
Esirgemez yamanından.

Abiyiriñ küldöy cabıldı,
Arslanım, senin bagıña
Eki arslan tabıldı.
Eki bala men taptım,

Şerefin tümüyle korundu,
Arslanım, senin bahtına
İki arslan bulundu.
İki oğlan buldum ben,

Belek da eken, şer da eken,
Berenim, senin bagıña
Bek coldoş bolor er da eken.
Çolpon menen ürkördöy,
Bolcoştuk cayı körünöt,
Ölüm ortok can birge
Coldoştuk cayı körünöt.
Ordo kütüp, üy kütüp,
Kono turgan er eken,
Arslanım, saga çın coldoş
Bolo turgan er eken.
Balbandıgı başkaça -
Eki azamat men taptım,
Aalamdı buzar köykaşka.
Çoro degen çogool söz,
Coro kılıp alıñız,
Colukkandı kıyratıp,
Emi kırıp salıñız.
Ermek da eken, şer da eken,
Eñ kumarıñ cazuuçu
Tabılbay turgan şer da eken.
Taalayı artık başıña
Kayıbınan kabılat,
Cok cerden eren tabılat,
Coldoş da oşol, bel da oşol,
Coruguñ tabar er da oşol.
Kızmatı kıba kandırat,
Kütüp alsañ ekööonü
Corugu candı cootot.
Adal beyil, ak kızmat
Kıla turgan er eken,
Kalayman salgan çoñ çatak
Kan tögülgön çoñ kırgın,
Katuu bolup kıyrasa -

Hem armağan, hem şir bunlar,
Yiğidim, senin bahtına
Pek sağlam yoldaş olacak erler.
Çolpan ile Ülker gibi,
Sözleşmişlik hâlleri görünür,
Ölümde ortak, canda bir,
Yoldaşlık hâlleri görünür.
Orda bekleyip, ev bekleyip,
Konup kalacak erlermiş,
Arslanım, sana gerçek yoldaş
Olacak erlermiş.
Pehlivanlıkları bambaşka -
İki yiğit buldum ben,
Âlemi bozacak birer gözde.
Çoro demek kaba sözdür,
Yoldaş edinip alınız,
Rast geleni kırıp geçirip,
Şimdi kırıp atınız.
Hem eğlence, hem şir bunlar,
En derin özlemini giderecek,
Bulunmaz birer şir bunlar.
Talihi üstün başına
Gaipten gelip çatar,
Yoktan yiğit bulunur,
Yoldaş da odur, dayanak da odur,
Yolunu yordamını bulacak er de odur.
Hizmeti gönlü kandırır,
Yanına alsan ikisini,
Tavırları canı avutur.
Temiz gönülle, ak hizmet
Edecek erlermiş,
Kıyamet koparan büyük kavga,
Kan dökülen büyük kırgın,
Şiddetlenip koptuğunda -

Tuu tübünö bılk etpey
Tura turgan er eken,
Tuygun kök cal, özüñö
Coldoş bolçu eme eken.
Artıgı anık sınaakı,
Ekөönü çoro kılsañız
Özünö tete muraapı».
Acıbay aytıp mınday kep,

Tuğun dibinde kıpırdamadan
Duracak erlermiş,
Doğanım, boz yelelim, sana
Yoldaş olacak kimselermiş.
Üstünlükleri iyice sınanmış,
İkisini çoro ederseniz
Kendine denk yâdigârdır».
Acıbay söyleyip böyle söz,

Oozun cıyıp algıça
Körsö köñül bölünüp,
Kök cal şerdin özünö
Eki arslan körünüp,
Biröö - üzüktöy kalpak er Şuutu,
Adamzattın tuygunu,
Ata cayın surasañ,
Angliya kan uulu:
«Tüşümdö körüp Manastı
Kumar boldum özüñö,
Iraazı bolup sözüñö,
Kumarıma çıdabay,
Oruska kirdim oolugup,
Oyronum, senin özüñö,
Bügün keldim colugup,
Ayılımdan bezdim adaşıp,
Arslan, şer - dep, köp ugup,
Atayı keldim canaşıp.
Ara buytkal talaada
Altı cıl anda cürgömün,
Tüşümdö körüp men seni
Kumar bolup bilgemin» -
Er Şuutu aytıp mınday kep,
Kök caldın tiydi koluna.
Biröö - Iramandın Irçı uulu,
Içkırı tüpök kırk muunduu,
Tebeteyi çoktuu kul,
Aytar oozu şoktuu kul.
Özü caştoo caşında,
Kıyın müşkül iş tüşsö

Ağzını toparlayana dek,
Baksa gönlü bölünüp,
Boz yeleli şirin kendisine
İki arslan görünüp,
Biri - koca keçe kalpaklı er Şuutu,
Âdemoğlunun doğanı,
Ata yurdunu sorarsan,
Angliya hanının oğlu:
«Düşümde görüp Manas'ı,
Vuruldum sana,
Hoşnut olup sözüne,
Özlemime dayanamayıp,
Orus'a girdim coşarak,
Yamanım, senin katına,
Bugün geldim kavuşup,
Obamdan kaçtım yolumu şaşırıp,
Arslan, şir - diye, çok duyup,
Bile bile geldim yanaşıp.
Ara kuytu bozkırda
Altı yıl orada gezdim,
Düşümde görüp ben seni,
Tutkun olup bilmiştim» -
Er Şuutu söyleyip böyle söz,
Boz yelelinin girdi eline.
Biri - Iraman'ın Irçı oğlu,
Uçkuru püsküllü, kırk boğumlu,
Kalpağı sorguçlu kul,
Söyler ağzı şakacı kul.
Kendisi tazedir yaşında,
Çetin sıkıntılı iş düşse,

Kıraan Manas kaşında,
Irdap beret başında.
Boz balanın battuusu,
Iramandın Irçı uulu
Kıylasının mıktuusu.
Kıyşık-kıya söz bolso
Kılt dedirbey bilçüsü,
Başka müşkül iş tüşsö,
Ölgön adam bolboso,
Tiri adam külçüsü.
Bolor iştin dayını,
Boz balanın şayırı,

Kıran Manas'ın yanında,
Ir söyler en başında.
Boz oğlanların uğurlusu,
Iraman'ın Irçı oğlu,
Niceler içinde en yamanı.
Eğri büğrü söz olsa,
Kılını kıpırdatmadan bilenidir,
Başka çetin iş düşse,
Ölen adam olmadıkça,
Diri insanı güldürenidir.
Olacak işin habercisi,
Boz oğlanların şakrağı,

Küyüttüü işti büldüröt,
Azamattı küldüröt.
Bolcolduu caydın ukumu,
Ata cayı munuku
Orus eldin tukumu.
Top caruuçu ırçısı,
Kabılan Manas kankordun
Tuu tübünö turçuusu.
Kayıbınan kabılgan,
Kuday aydap, tuz buyurup,
Kan Manaska tabılgan.
Astıga salsa ak colu,
Aşkere coldoş bul törtöö
Arkada cürsö san kolu.
Üzülgönün ulaşçu,
Çaçılganın cıynaşçu
Er Manastın ereni,
Acıbay, Bakay, er Şuutu,
Iramandın Irçı uulu -
Kankoruñdun bereni.
Kıyın erdin baarısı
Kök cal erdin cökörü,
Akılga dıykan bilgiçter
Arslanga kelip kezikti.
Ayzakerden ilgiçter,
Sanga ceke çıkçuular,

Kederli işi dağıtıverir,
Yiğitleri güldürür.
Nasipli yerin dölüdür,
Ata yurdu onunki
Orus elinin soyundandır.
Meclisi coşturan ozanıdır,
Kaplan Manas hunharın
Tuğu dibinde duranıdır.
Gaipten çıkıp gelen,
Tanrı sürüp, tuz nasip edip,
Han Manas'a bulunan.
Öne düşse ak yoldur,
Apaçık yoldaş bu dördü,
Arkada yürüse sayısız ordudur.
Kopanı ulayan,
Saçılanı toplayan,
Er Manas'ın yiğididir,
Acıbay, Bakay, er Şuutu,
Iraman'ın Irçı oğlu -
Hunharının berenidir.
Çetin erlerin hepsi
Boz yeleli erin nökeridir,
Akılda usta bilgeler
Arslana gelip kavuştu.
Mızrakla kapıp deviren ustalar,
Sayısız orduya tek çıkanlar,

Kankor şerge kabıldı
Ceke cortor mıktuular.
Şuutu, Irçı kez bolup,
Açılbay abiyir cabılıp,
Kızır çalgan Manaska
Kıraandın baarı tabılıp,
Calgız canı beş bolup,
Kök calıñ kayra tarttı emi,
Olcolop alıp orustan,
Akkelte alıp kayttı emi,
Tartıp alıp talaadan,
Taalayı artık kıraanıñ
Talaadan kayra tarttı emi.
Ala-Too bolcop col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Tilegen oyu keç bolup,

Hunhar şire kavuştu,
Tek başına akın eden yamanlar.
Şuutu, Irçı denk gelip,
Yüzü açılmadan onuru korunup,
Hızır dokunmuş Manas'a
Kıranların hepsi bulunup,
Yalnız canı beş olup,
Boz yelelin geri döndü işte,
Orus'tan ganimet alıp,
Akkelte'yi alıp döndü işte,
Bozkırdan çekip alıp,
Talihi üstün kıranın
Bozkırdan geri döndü işte.
Ala-Too'yu hedefleyip yol yürüyüp,
Atı esirgemeden çok yürüyüp,
Dilediği emeline geç ulaşıp,

Calgız canı beş bolup,
Törösü bar, kanı bar,
Bilbegendi bilgizgen,
Ceke başı san koldoy,
Bilimdüü Bakay karı bar,
Bilgiçterden baarı bar.
Keñ Talastı cer caylap,
Törö Manas sultandı
Kan kötörüp dem baylap,
Üzülgönü ulanıp,
Baatır Bakay eren bar.
Kök cal Manas törönü
Kan kötörüp kubanıp,
At semirip ık bolup,
Er cıynalıp kırk bolup,
Kök caldın baarı kabılıp,
Eren ugup kabarın
Meken kılıp Talastı
Alıp kelgen kezi eken,
Betteşkendi karatıp,
Beren Manas kök calıñ
Çalıp salgan kezi eken,

Yalnız canı beş olup,
Töresi var, hanı var,
Bilinmeyeni bildiren,
Tek başına sayısız ordu gibi,
Bilgili Bakay kocası var,
Bilgelerden hepsi var.
Geniş Talas'ı yurt tutup,
Töre Manas sultanı
Han kaldırıp soluk bağlayıp,
Kopanı ulayan,
Bahadır Bakay yiğidi var.
Boz yeleli Manas töreyi
Han kaldırıp sevinip,
At semirip kıvama gelip,
Er derlenip kırk olup,
Boz yelelilerin hepsi kavuşup,
Yiğitler duyup haberini,
Mesken edinip Talas'ı
Alıp geldiği demmiş,
Karşı geleni boyun eğdirip,
Beren Manas, boz yelelin,
Vurup devirdiği demmiş,

Kıdır daarıp kıylanı
Alıp turgan kezi eken,
Añgemeni kıylaga
Salıp turgan kezi eken.
Ereni bar, kanı bar,
On eki birge kol bergen
Oyron Bakay dagı bar.
Erikse elik atışıp,
Erikpese catışıp,
Argın, kırgız oy tartıp,
Kadimkidey Talaska
Konup kalgan kezi eken,
Kündüzü kımız, tünü kız
Bolup kalgan kezi eken.
Şay koldogon şer bolup,
On eki müçö teñ bolup,
Cürgönünön çañ çıgıp,
Berendigi körünüp,
Dooşunan can çıgıp,
Ak maral aydap uy kılıp,

Hızır dokunup nicesini
Alıp durduğu demmiş,
Destanı nicelere
Salıp durduğu demmiş.
Yiğidi var, hanı var,
On ikisiyle birlik el veren
Yaman Bakay dahi var.
Sıkılsa karaca avlayıp,
Sıkılmasa yan gelip yatıp,
Argın, Kırgız düşünüp taşınıp,
Eskisi gibi Talas'a
Konup kaldığı demmiş,
Gündüzü kımız, gecesi kız
Olup kaldığı demmiş.
Şay'ın koruduğu şir olup,
On iki azası denk olup,
Yürüdüğünden toz çıkıp,
Yiğitliği görünüp,
Sesinden can çıkıp,
Ak maralı sürüp inek edip,

Alışkandı buy kılıp,
Kök maral kuup uy kılıp,
Közdögön coonu buy kılıp,
Ölöñdüü cerge ört koyup,
Tulañduu cerdi tutantıp,
Kum çogultup taş kılıp,
Kıraan Manas, er kök cal
Kuldardı cıyıp baş kılıp,
Talastı eelep cer kılıp,
Azgan-tozgon az eldi
Kayra cıynap el kılıp,
Kızır çalgan kıraanıñ
Kıyın başın şer kılıp,
Bettep duşman barbadı,
Oşo kündö berenge
Ukuruk kayırar kalbadı.
Comogu kıyla kep boldu,
Kordukta elin çogultup,

Tutuşanı darmadağın edip,
Gök maralı kovup inek edip,
Göz koyduğu düşmanı perişan edip,
Otlu yere ateş koyup,
Çayırlı yeri tutuşturup,
Kum toplayıp taş edip,
Kıran Manas, er boz yeleli,
Kulları derleyip baş edip,
Talas'ı tutup yurt edip,
Azıp tozmuş az halkı
Yeniden derleyip el edip,
Hızır dokunmuş kıranın
Çetin başını şir edip,
Karşısına düşman varamadı,
O günlerde berene
Kement çevirecek kimse kalmadı.
Destanı nice söz oldu,
Horlanan halkını toplayıp,

Argın menen kırgızga
Salıp koygon çep boldu.
Tilin bilgen adamdı
Tilge salıp bagıntıp,
Tikteşe kelgen duşmandı
Tim ele cürüp cöölödü,
Kulak ugup, köz körgön,
Cerdi Manas eeledi.
Sarı-Arkanı cerdegen,
Salmaktuu kıyın er, - degen,
Kerege-uugu agaçtan,
Tüp atası Alaçtan,
Aydarkan uulu er Kökçö
Kaysı mende canaşkan!
Taruusun taştay taptagan,
Katının kızday maktagan,
Özöndön çañı buragan,
Ölöñün aytıp çuulagan.
Itkeldüü sorpo, mayluu et,
Aç aykırık, kuu ayza
Kankor Manas barında
Kazaktı kamap bir tarttı,
Bet karatıp, bir kayttı.
Altı-Şaar, Lob dayra

Argın ile Kırgız'a
Kurulmuş kale oldu.
Dilini bilen insanı
Tatlı dille baş eğdirip,
Dikleşip gelen düşmanı
Öylece yürüyüp devirdi,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Yerlere Manas hükmetti.
Sarı-Arka'yı yurt edinen,
Ağırbaşlı, çetin er, - denen,
Keregesi, uğu ağaçtan,
Kök atası Alaç'tan,
Aydarkan oğlu er Kökçö
Kiminle boy ölçüşüp yanaşmış!
Darısını taş gibi döven,
Karısını kız diye öven,
Vadiden tozu buram buram kalkan,
Türküsünü söyleyip çığrışan.
Yağlı kaymak bağlamış çorba, yağlı et,
Aç haykırış, kuru mızrak,
Hunhar Manas sağ iken
Kazak'ı kuşatıp bir çekti,
Boyun eğdirip, bir döndü.
Altı-Şaar, Lob ırmağından

Alım alıp turganı,
Akkula tulpar buudanı,
Öçkön otu tamılıp,
Ölgön canı tirilip,
Köçüp keldi kördüñbü,
Ulak kan attuu tuuganı.
Kanatı karış cetilip,
Kayran Bakay abakeñ
Karçıgaday kamınıp,
Kan Bakaydın özünö
Kayıptan akıl tabılıp,
Bilbegendi bilgizip,
Bilimdüü Bakay karıya
Tuybagandı tuyguzup,

Haraç alıp durduğu,
Akkula küheylan bineği,
Sönmüş ateşi tutuşup,
Ölmüş canı dirilip,
Göçüp geldi gördün mü,
Ulak Han adlı akrabası.
Kanadı karış karış serpilip,
Canım Bakay ağan
Atmaca gibi davranıp,
Han Bakay'ın kendisine
Gaipten akıl bulunup,
Bilinmeyeni bildirip,
Bilgili Bakay koca,
Sezilmeyeni sezdirip,

Tuygun Bakay oluya.
Kabak açıp, cüz körgön,
Kaymanadan kabılgan,
Kök calga başta kezigip,
Kök cal Bakay abakeñ
Muraa bolup tabılgan.
Kayran candın keregi,
Calgız candın belegi.
Obodon cıldız bolcoşu,
Artık Bakay, asıl er
Arslan erdin coldoşu,
Acıbay, Bakay egiz kan -
Kankoruñdun cökörü.
Kelgen çoro egizden
Şuutu menen Irçısı,
Bet alışkan coo bolso,
Tuu tübünö turçusu.
Küldür, Kambar, Çalıbay
Bu da keldi Talaska,
Çoro boldu Manaska.
Kırktın başı Kırgıl çal,
Kırkında köpkön cindi çal,
Kelgen çoro ulugu,
Kebi tentek, çort kıyal
Kırk çoronun buzugu.
Buzukçuluk oylogon,
Buttayın buzup iyse da
Buudan Manas kabılan

Doğan Bakay evliya.
Güler yüz gösterip, yüz gören,
Gurbetten çıkagelen,
Boz yeleliye önceden rastlayıp,
Boz yeleli Bakay ağan
Yâdigâr olup bulunan.
Aziz canın gereği,
Yalnız canın armağanı.
Gökten yıldız gibi sözleşmişi,
Üstün Bakay, asil er,
Arslan erin yoldaşı,
Acıbay, Bakay ikiz han -
Hunharının nökeri.
İkiz gibi gelen çorolar:
Şuutu ile Irçı'sı,
Yüz yüze gelen düşman olsa,
Tuğu dibinde duranı.
Küldür, Kambar, Çalıbay,
Bunlar da geldi Talas'a,
Çoro oldu Manas'a.
Kırkın başı Kırgıl koca,
Kırkında şımarmış deli koca,
Gelen çoroların ulusu,
Sözü haşarı, ters huylu,
Kırk çoronun fesatçısı.
Fesatlık düşünse de,
Put gibi kırıp dökse de,
Küheylan Manas kaplan,

Buzdu eken, - dep koybogon.
Serpişke kirçü Seregi,
Bu da kandın uulu eken,
Kan Manastın keregi
Kelip kondu Talaska,
Çoro boldu Manaska.
Tölgöçü Kara Tölögü,
Tört tarap menen coolaşsa,
Törö Manas baatırga
Tölgö tartıp bereri,

«Bozdu» deyip söylenmedi.
Çarpışmaya girecek Serek'i,
Bu da bir hanın oğluymuş,
Han Manas'ın gereği,
Gelip kondu Talas'a,
Çoro oldu Manas'a.
Falcı Kara Tölök'ü,
Dört yanla düşman olsa,
Töre Manas bahadıra
Fal çekip verendir,

Adık kandın Akcoltoy,
Atışkan coogo san koldoy,
Kelip kondu Talaska,
Çoro boldu Manaska.
Alışkan coodon kaytpagan,
Acaldan kayra tartpagan,
Baabedindin Bayçoro
Köpkök temir kiyingen,
Tınççılık dese küyüngön,
Cañcal dese süyüngön,
Bu da keldi Talaska,
Çoro boldu Manaska.
Artık kandın Akcaynak
Er adamdın ıktuusu,
Kapıyadan söz baştap,
Kabak açar mıktuusu,
Daanışmandın bulbulu,
Boz balanın tuygunu,
Bu da keldi Talaska,
Çoro boldu Manaska.
Koy kazına kozuluu
Koşo coldoş boldu emi,
Manas kandın Boz uulu,
A da keldi Talaska,
Çoro boldu Manaska.
Kandan kabar kep ugup,
Kabılan Manas keldi, - dep ugup,
Bukaray Şarıp arı cagı,
Buzulgan Çambıl beri cagı,
Oşo Çambıldı catıp cerdegen,
Çalışıp adam ceñbegen,
Aksakalı bir kuçak

Adık Han'ın Akcoltoy'u,
Atışan düşmana sayısız ordu gibi,
Gelip kondu Talas'a,
Çoro oldu Manas'a.
Tutuştuğu düşmandan dönmeyen,
Ecelden geri kaçmayan,
Baabedin'in Bayçoro'su,
Masmavi demir kuşanmış,
Barış dense yerinen,
Kavga dense sevinen,
Bu da geldi Talas'a,
Çoro oldu Manas'a.
Artık Han'ın Akcaynak'ı,
Er kişinin en yatkını,
Ansızın söz başlatıp,
Gönül açan yamanı,
Bilgelerin bülbülü,
Boz oğlanların doğanı,
Bu da geldi Talas'a,
Çoro oldu Manas'a.
Kuzulu koyun hazinesiyle
Birlikte yoldaş oldu işte,
Manas Han'ın Boz oğlu,
O da geldi Talas'a,
Çoro oldu Manas'a.
Handan haber söz duyup,
Kaplan Manas geldi, - diye duyup,
Bukaray Şarıp öte yanı,
Bozulmuş Çambıl beri yanı,
O Çambıl'ı yurt edinip yatan,
Tutuşup kimsenin yenemediği,
Aksakalı bir kucak,

Buudayık kandın Muzburçak
Bu da keldi Talaska,
Çoro boldu Manaska.
Ulak kan köçüp kelgende
Işi küldöy cönödü,
Katını erkek törödü.

Buudayık Han'ın Muzburçak'ı,
Bu da geldi Talas'a,
Çoro oldu Manas'a.
Ulak Han göçüp geldiğinde
İşi tıkırında yürüdü,
Karısı bir erkek doğurdu.

Toyuna tokson soyulup,
Atın Sırgak koydurup,
Mına oşondo Ulak kan
Etegine salganı,
Imırkay bala çagında,
Kankoruñdun aldına
Tartuu kılıp barganı.
Öltürböy bagıp, tirüü kıl,
Aman cürüp çoñoyso,
Kırk çoronun biri kıl.
Bagıp alsañ muraapıñ,
Baarısınan kıraanıñ,
Atka ceñil, tayga çak,
Uykusu cok, colgo sak,
Çıkanaktap kalbagan,
Çırım etip uyku albagan,
Kurçtun bolot kırgagıñ,
Bagıp alsañ cakşılap,
Aalamdı buzar Sırgagıñ
Kızık sözdün biröösü,
Bagıp alsañ özüñö
Kırk çoronun biröösü.
(Moynuna tumar taktırıp,
Kazı çaynap, may berip,
Çıyırdıga baktırıp,
Kırk çoronun baarısı,
Kırgıl, Bakay karısı
Koluna alıp salmaktap,
Imırkay bolgon balanı
Eptep turup körçüdöy,
Ençi bölüp berçüdöy.)
Anın beri cagında -
Töö kötörgön Akayar.
Çındap cini kelgende
Kalaymandı baştagan,
Töönü caza muştagan,

Kelip cetti Talaska,
Çoro boldu Manaska.

Toyunda doksan mal kesilip,
Adını Sırgak koydurup,
İşte o zaman Ulak Han
Eteğine sarıp onu,
Kundakta bebek çağında,
Hunharının önüne
Armağan edip vardı.
Öldürmeden besle, diri kıl,
Esen kalıp büyürse,
Kırk çoronun biri kıl.
Besleyip alsan yâdigârındır,
Hepsinden kıranındır,
Ata hafif, taya denk,
Uykusu yok, yolda uyanık,
Dirseğe yaslanıp kalmayan,
Kestirip uyku almayan,
Keskinin çelik ağzıdır,
Besleyip alsan güzelce,
Âlemi bozacak Sırgak'ındır.
İlginç sözün biridir,
Besleyip alsan kendine,
Kırk çoronun biridir.
(Boynuna muska taktırıp,
Kazı çiğneyip, yağ verip,
Çıyırdı'ya baktırıp,
Kırk çoronun hepsi,
Kırgıl, Bakay kocası,
Ellerine alıp tartarak,
Kundaktaki bebeği
Özenle bakıp görecek gibi,
Pay bölüp verecek gibi.)
Onun beri yanında -
Deve kaldıran Akayar.
Sahiden öfkesi geldiğinde
Kıyameti koparan,
Deveyi bir yumrukta deviren,

Gelip yetti Talas'a,
Çoro oldu Manas'a.

At semirip ık boldu,
Aalamdı buzgan köykaşka
Çoguluşup kırk boldu.
Tonsuz keldi bir çoro,
Tonsuz kelgen çorogo
Cakası altın, ceñi cez,
Koş badana, torgoy köz,
Keleme boto keñ caka,
Kerişke kiyse ok ötpös
Ton kiygizdi zor Manas.
Atsız keldi bir çoro,
Atsız kelgen çorogo
Arkar ayak, cez bilek
At mingizdi zor Manas.
Malsız kelgen çorogo
Adırda cılkı ala baş,
Argımak, buudan aralaş
Bölüp berdi zor Manas.
Elsiz kelgen çorogo
Argın menen kırgızdı
Bölüp berdi zor Manas.
Katınsız keldi bir çoro,
Katınsız kelgen çorogo
Oymok ooz, boto köz,
Oykuştagan suluudan,
Kırmızı köynök, ayça bel,
Kıltıldagan suluudan
Alıp berdi zor Manas.
Orompoy salıp, ordo atıp,
Çatıraş oynop, dañ salıp,
Kök sülöösün börktörün
Irgap catıp kalıştı,
Köñüldörü katuu ösüp,
Cırgap catıp kalıştı.

At semirip kıvama geldi,
Âlemi bozan gözdeler
Toplanıp kırk oldu.
Kürksüz geldi bir çoro,
Kürksüz gelen çoroya
Yakası altın, yeni tunç,
Çift kat zırhlı, halkası kuş gözü,
Geniş yakalı ipek kaftan,
Savaşta giyse ok geçmez
Kürk giydirdi ulu Manas.
Atsız geldi bir çoro,
Atsız gelen çoroya
Arkar ayaklı, tunç bilekli
At bindirdi ulu Manas.
Malsız gelen çoroya
Kırlarda alaca başlı yılkı,
Argımak, küheylan karışık,
Bölüp verdi ulu Manas.
Elsiz gelen çoroya
Argın ile Kırgız'ı
Bölüp verdi ulu Manas.
Karısız geldi bir çoro,
Karısız gelen çoroya
Yüksük ağızlı, süzgün gözlü,
Salınıp yürüyen güzelden,
Kırmızı gömlekli, ince belli,
Kırıtıp süzülen güzelden
Alıp verdi ulu Manas.
Orompoy oynayıp, ordo atıp,
Satranç oynayıp, şan salıp,
Gök vaşak kürkü börklerini
Sallayıp yatıp kaldılar,
Gönülleri iyice coşup,
Sefa sürüp yatıp kaldılar.

Manastın Alöökönü ceñip kan kötörülgönü3

Manas'ın Alööke'yi yenip han kaldırılışı3

Tüp nuskada minday tema cok

Kabılan Manas kan çıgıp,
Kaarınan can çıgıp,
Eelep turgan kezinde
Ordoluu şayık, kök cökör,
Orçun Kokon, Margalañ
Ak üylüü akim er kelip,
Azabına can tütpöy
Kara cer koşo terbelip,
Dooşunan can çıgıp,
Cürüşünön çañ çıgıp,
Aybatı katuu, zaarı küç,
Al Alöökö kıyın kan
Katılgandı kılat tüz.
Atıştı arbın salıñız,
Aybatı başka Alöökö,
Alakanday busurman
Arslandıgıñ çın bolso,
Acıratıp alıñız.
Margalañda tak minip,
Tunup turgan kezegi,
Kayaşayak bergendi
Koydoy kırıp Alöökö
Kırıp turgan kezegi,
Öz bilgenin Alöökö
Kılıp turgan kezegi,
Kayaşayak bergendi
Taşın talkan çıgarıp,
Kırıp turgan kezegi.
Altı-Şaar, Margalañ
Temir arkan torunda,
Kutula albay turabız
Alöökönün kolunda.
Alöökönün alımı,
Acıratıp albasañ
Artıp barat zalimi.

Asil nüshada böyle bir başlik yok

Kaplan Manas han çıkıp,
Kahrından can çıkıp,
Egemen olduğu çağda,
Ordalı şeyh, gök nöker,
Koskoca Kokon, Margalañ,
Ak evli vali erler gelip,
Azabına can dayanmayıp,
Kara yer birlikte sarsılıp,
Sesinden can çıkıp,
Yürüyüşünden toz çıkıp,
Heybeti sert, zehri güçlü,
O Alööke çetin han,
Sataşanı dümdüz eder.
Kurşunu bol yağdırınız,
Heybeti başka Alööke,
Avuç içi kadar Müslüman'ı,
Arslanlığın gerçekse,
Ayırıp kurtarınız.
Margalañ'da tahta binip,
Kurulup oturduğu çağı,
Karşılık vereni
Koyun gibi kırıp Alööke,
Kırıp durduğu çağı,
Kendi bildiğini Alööke
Yapıp durduğu çağı,
Karşılık vereni,
Taşını un ufak edip,
Kırıp durduğu çağı.
Altı-Şaar, Margalañ
Demir urgan ağında,
Kurtulamaz hâldeyiz
Alööke'nin elinde.
Alööke'nin haracı,
Ayırıp kurtarmazsan,
Artıp gider zulmü.

Kokongo korduk salıptır,
Altı miñ cambı, miñ kunduz
Ay sayın alım alıptır,
Alımına çıdabay
Kayran el çuulap kalıptır.
Urgaaçıdan uzdu aldı,
Zorduk kılıp talkalap

Kokon'a zulüm salmıştır,
Altı bin yambı, bin kunduz,
Her ay haraç almıştır,
Haracına dayanamayıp,
Zavallı halk figan etmiştir.
Kadınlardan ustayı aldı,
Zorbalık edip parçalayıp,

Oymok ooz, boto köz
Oykuştagan kızdı aldı.
Bacı kılıp maldı aldı,
Alöökönün kaarınan
Baarı curt kaçıp sandaldı.
Kocolordu koroyttu,
Ayıl başı adamdın
Baarın birdey soroyttu.
Ögüzün tartıp, maldı aldı,
Özüñ cardam kılbasañ
Ölüp curtuñ sandaldı.
Alöökö artık kan çıktı,
Aybatınan can çıktı,
Tüpkö tüptüz cetet, - dep,
Tüñülüp candan turabız,
Tügöl kırıp ketet, - dep,
Ak üylüü kelgen Alöökö
Añgemesi mına bul.
Alöökönün canına
Kattap adam barbadı.
Kecir eken al çoçko
Kez bolgon ölböy kalbadı.
Koconu soyup koroyttu,
Altı-Şaar, Kokondon
Eşenderdi karmadı,
Alöökönün kolunan
Karmalgan aman kalbadı,
Küçöp barat kün sayın
Alöökönün cañcalı.
Ak üylüüdö Alöökö
Curtka uguldu atagı,

Yüksük ağızlı, süzgün gözlü,
Salınıp yürüyen kızı aldı.
Baç diye malı aldı,
Alööke'nin kahrından
Bütün halk kaçıp perişan oldu.
Hocaları öldürüp devirdi,
Köy başı insanların
Hepsini birden yere serdi.
Öküzünü çekip, malı aldı,
Sen kendin yardım etmezsen,
Ölüp yurdun perişan oldu.
Alööke üstün han çıktı,
Heybetinden can çıktı,
Kökümüzü dümdüz kurutur, - diye,
Candan umut kesip dururuz,
Tümden kırıp gider, - diye,
Ak evli gelen Alööke'nin
Hikâyesi işte budur.
Alööke'nin yanına
Uğrayıp insan varmadı.
İnatçıymış o domuz,
Rast gelen ölmeden kalmadı.
Hocayı boğazlayıp devirdi,
Altı-Şaar, Kokon'dan
Şeyhleri yakaladı,
Alööke'nin elinden
Yakalanan sağ kalmadı,
Güçlenip gider gün geçtikçe
Alööke'nin kavgası.
Ak evlide Alööke'nin
Yurda duyuldu şöhreti,

Arbıp barat künügö
Alöökönün çatagı.
Aç aykırık, kuu süröön,
Aybatı başka, zaarı küç,
Alımdı bat berbese,
Kırıp-soyup kıldı tüz.
Margalañdın kalaada
Ordosu bar, tagı bar,
Oylosok candan tüñüldük
Çoñ çatagı dagı bar.
Eşiginin aldında

Çoğalıp gider her gün
Alööke'nin fesadı.
Aç haykırış, kuru nara,
Heybeti başka, zehri güçlü,
Haracı tez vermezse,
Kırıp boğazlayıp dümdüz etti.
Margalañ şehrinde
Ordası var, tahtı var,
Düşünsek candan umut kestik,
Büyük fesadı dahi var.
Kapısının önünde,

Kaardansa saluuçu
Kazıp koygon oru bar,
Arı cak cagın karasañ
Katılsa kayra kutkarbas,
Kamdagan balban zoru bar.
«Ayt!» degende kaptaçu
Alban türdüü zoru bar,
Kaldayı bar, kanı bar,
Kan Alöökö aldında
Kan içerdin baarı bar.
Şuru otogot, marcan taş
Alöökönün kolunda
Ereni balban aralaş.
Kaarı küçtüü balbanga
Kattap adam bargan cok,
Kaardangan çoçkodon
Kattagan aman kalgan cok.
Alöökönün acayıp -
Añgemesin suraba,
Bel baylagan beli bar,
Beren eken Alöökö,
Bek bekigen ceri bar,
Aytıp tursak tügöngüs,
Aalamga tatır kebi bar,
Ok ötpögön tonu bar,
Oyronuñ çıkkan kapırdın
Opsuz kalıñ kolu bar,

Öfkelenirse attığı,
Kazıp koyduğu çukuru var,
Öte yanına bakarsan,
Sataşanı bir daha kurtarmaz,
Hazır bekleyen pehlivan zorbası var.
«Hücum!» dendiğinde saldıran
Türlü türlü zorbası var,
Kalday'ı var, hanı var,
Han Alööke önünde
Kan içenlerin hepsi var.
Mercan sorguçlu, inci taşlı,
Alööke'nin elinde
Yiğidi, pehlivanı karışık.
Kahrı güçlü pehlivana
Uğrayıp insan varmadı,
Öfkelenen domuzdan
Uğrayan sağ kalmadı.
Alööke'nin acayibi -
Hikâyesini hiç sorma,
Bel bağladığı beli var,
Yamanmış Alööke,
Sağlam berkitilmiş yeri var,
Anlatsak tükenmez,
Âleme değer sözü var,
Ok geçmez kürkü var,
Yamanlığı aşkın kâfirin
Ölçüsüz kalabalık ordusu var,

Badana kiygen baatır bar,
Bargandı kaysap saluuçu
Balakettüü kapırlar.
Alöökönün acayıp,
Acayıptı suraba,
Cosunu bölök Alöökö
Colborsu on üç töldöptür.
Dooşunan can çıgıp,
Al Alöökö baatırga
Colop adam kelbeptir.
Andan arı barganda,
Adamdı çaap öltürgön
Kılıç tumşuk bili bar,
Alöökö oñoy kan emes,
Kımbatım Manas, bilip al.

Zırh giymiş bahadırı var,
Varanı parçalayıp yutan
Belalı kâfirleri var.
Alööke'nin acayibi,
Acayibini hiç sorma,
Töresi başka Alööke'nin
Kaplanı on üç kez yavrulamış.
Sesinden can çıkıp,
O Alööke bahadıra
Yaklaşıp insan gelmemiş.
Ondan öteye varınca,
İnsanı vurup öldüren
Kılıç hortumlu fili var,
Alööke kolay han değil,
Kıymetlim Manas, bilesin.

Kerikten bakkan cüzü bar,
Bu düynödö cırtkıçtı
Takır cıygan karkıbar.
Andan arı tartkanda,
Kattagandı soruuçu
On eki cılan kara mar.
Andan arı baskanda,
Karagandı kaysaçu
Taybastan bakkan üçü bar,
Bir taybastın özündö
Toguz colbors küçü bar.
Acayıpka baktırgan
Ayuusu bar, börü bar,
Bargan can aman kelbegen
Balakettin köbü bar.
Alööködön korkomun:
«Colop adam barbayt, - dep,
Colu katkan kapırga
Cologon aman kalbayt», - dep.
Kokon kandın Kozubek,
Margalañdın Malabek
Cerin çalıp körüptür,
Barıp körgön balbandar

Beslediği yüz gergedanı var,
Bu dünyada yırtıcıyı
Tümünü derlemiş o heybetli.
Ondan öteye çekilince,
Uğrayanı yutan
On iki yılan, kara mar var.
Ondan öteye yürüyünce,
Bakanı parçalayan
Beslenmiş üç taybası var,
Bir taybasın kendisinde
Dokuz kaplan gücü var.
Acayipte beslettiği
Ayısı var, kurdu var,
Varan canın sağ dönmediği
Belaların çoğu var.
Alööke'den korkarım:
«Yaklaşıp insan varmaz, - diye,
Yolu kurumuş kâfire
Yaklaşan sağ kalmaz», - diye.
Kokon hanının Kozubek'i,
Margalañ'ın Malabek'i,
Yerini yoklayıp görmüştür,
Varıp gören pehlivanlar,

Cürögü çıgıp ölüptür.
Beykabar cerge keldiñ, - dep,
Karmap alıp Alöökö
Kayrattı katuu salıptır.
Ölçöp cerin çalam, - dep,
Öz düynösün çaçıptır,
Bargandın baarı kırılıp,
Azıraak kişi kaçıptır.
Kan Alöökö baatırdın
Kabarın ar kim biliptir,
Bara kalgan adamdar
Kırgın tiygen emedey,
Kıyrap çoguu ölüptür.
Tüpkö tüptüz cetkidey,
Tügötüp kırıp ketkidey.
Alöökönün askeri
Cürüp ketse çañ çıgat,
Alöökö kaar salat, - dep,
Oylogon candan can çıgat.

Yüreği ağzına gelip ölmüştür.
Habersiz yere geldin, - diye,
Yakalayıp Alööke
Gazabı sert salmıştır.
Ölçüp yerini yoklarım, - diye,
Kendi malını saçmıştır,
Varanların hepsi kırılıp,
Pek az kişi kaçmıştır.
Han Alööke bahadırın
Haberini herkes bilmiştir,
Varıveren insanlar,
Kırgına uğramış gibi,
Yıkılıp hep birden ölmüştür.
Kökümüze dümdüz erecek gibi,
Tüketip kırıp gidecek gibi.
Alööke'nin askeri
Yürüyüp geçse toz çıkar,
Alööke kahır salar, - diye,
Düşünen candan can çıkar.

Ancıyandı cerdegen
Aykoco ata men elem,
Kelgenden beelep kep uktum,
Curtun cınap, cer eelep,
Kankor Manas kabılan
Talaska keldi, - dep uktum.
Atışaarıñ - Alöökö,
Arbın kırgın salıñız.
Ordoluu şayık, kök cökör,
Orçun Kokon, Margalañ -
Er ekeniñ çın bolso,
Alöökönün kolunan
Acıratıp alıñız.
Salışarıñ - Alöökö,
Az busurman curtuñdun
Aylasın emi tabıñız!»
Ala çapan Aykoco
Aytıp turdu mınday kep.
Manas kandın kırk çoro

Ancıyan'ı yurt edinen
Aykoco ata ben idim,
Gelenlerden derleyip söz duydum,
Yurdunu toplayıp, yer tutup,
Hunhar Manas kaplan,
Talas'a geldi, - diye duydum.
Atışacağın - Alööke,
Bolca kırgın salınız.
Ordalı şeyh, gök nöker,
Koskoca Kokon, Margalañ -
Er olduğun gerçekse,
Alööke'nin elinden
Ayırıp kurtarınız.
Çarpışacağın - Alööke,
Az Müslüman yurdunun
Çaresini şimdi bulunuz!»
Alaca kaftanlı Aykoco
Söyleyip durdu böyle söz.
Manas Han'ın kırk çorosu,

Kımbatı Bakay baş bolup,
Arı-beri dübüröp,
Karmaşarı - Alöökö,
Kalıñ curt dürböp kaldı emi.
Altı ay minse arıbas,
Aykölüñdün Akkula -
Küldür, Boz uul eptüü uulga
Onconñdotup karandı
Çoñ Kula attı tokutup,
Kaardanıp kabılan,
Kalayıktı çoçutup.
Körsö köñül bölünüp,
Kök caldık türü körünüp,
Sırttandın cayı uşunday -
Sıyagı başka, zaarı küç,
Baatırdıgı başkaça,
Taalayı artık köy kaşka
Çabışkandı kılat tüz.
Baatır mintip turganda,
Kök cal Bakay abası
Kök tulpar minip kamınıp,
Kök cal Bakay abañdan
Köp keñeşter tabılıp:

Kıymetlisi Bakay baş olup,
Öteye beriye gürüldeyip,
Kapışacağı - Alööke,
Kalabalık yurt çalkalandı işte.
Altı ay binse yorulmaz,
Cömerdinin Akkula'sı -
Küldür, Boz oğul becerikli oğula,
Karaltısını hoplatarak,
Koca Kula atı eyerletip,
Öfkelenip kaplan,
Halkı ürkütüp.
Baksan gönül bölünüp,
Boz yelelilik hâli görünüp,
Sırttanın hâli işte böyle -
Görünüşü başka, zehri güçlü,
Bahadırlığı bambaşka,
Talihi üstün seçkin er,
Çarpışanı dümdüz eder.
Bahadır böyle dururken,
Boz yeleli Bakay ağası,
Gök küheylana binip kuşanıp,
Boz yeleli Bakay ağandan
Çok öğütler bulunup:

«Ak üylüüdö Alöökö
Kıyla candı kamaptır,
Kıyla mülkün alıptır,
Kıyşañdagan adamdı
Kırgın kılıp salıptır.
Kızıkkan eken Alöökö,
Kızıtalakka baralı,
Kırgındaşıp kalalı,
Al Alöökö baatırga
Amal cetip, küç kelse,
Altı-Şaar, Margalañ,
Ayagı Kokon, Samarkan
Kuturup catkan duşmandan
Acıratıp alalı!
Bılkıldak kuuray bışkıça,

«Ak evlide Alööke
Nice canı kuşatmıştır,
Nice malını almıştır,
Diklenip duran insanı
Kırgına uğratmıştır.
Azıya kapılmış Alööke,
Kahrolasına varalım,
Kırışıp dövüşe duralım,
O Alööke bahadıra
Çare yetip, güç gelirse,
Altı-Şaar, Margalañ,
Ucu Kokon, Samarkan,
Kudurup yatan düşmandan
Ayırıp kurtaralım!
Körpe kamış katılaşana dek,

	Mıyzamdın külü uçkuça,	*Mıyzam otunun külü uçana dek,*
	Al çoçkogo baralı.	*O domuza varalım.*
	Ayzalaşıp turuşup,	*Mızraklaşıp duruşup,*
	Aykaylaşıp uruşup,	*Naralaşıp vuruşup,*
30910	Cazayıl atıp, caa tartıp,	*Cazayıl atıp, yay çekip,*
	Cañcaldı kıyın salalı,	*Kavgayı çetin salalım,*
	Canıñ küygön doñuzdan	*Canını yaktığı domuzdan*
	Canıp catkan az eldi	*Yanıp duran az halkı*
	Acıratıp alalı!	*Ayırıp kurtaralım!*
	Küyüttü küçtüü salalı,	*Acıyı güçlüce çektirelim,*
	Küçögön eken Alöökö	*Azıtmış meğer Alööke,*
	Kürpöñdöşüp kalalı,	*Göğüs göğüse duralım,*
	Artık zaar Alöökö	*Aşkın zehirli Alööke'ye*
	Aygaylaşa baralı,	*Naralar atarak varalım,*
30920	Kızıktuu kırgın salalı.	*İbretlik kırgın salalım.*
	Kırk çoronun baarısı,	*Kırk çoronun hepsi,*
	Kırgıl, Bakay karısı	*Kırgıl, Bakay kocası,*
	Kırgın tiygen emedey,	*Kırgına uğramışçasına,*
	Kızıtalak çoçkogo	*Kahrolası domuzla*
	Kıyraşıp catıp kalalı!	*Kırışıp yatıp kalalım!*
	Atañdın körü, kırk çoro,	*Hey gidi kırk çoro,*
	Kırk çoro emes, kırk coro,	*Kırk çoro değil, kırk coro,*
	Bul Talaska kelgeni	*Bu Talas'a geleli,*
	Kursagıñ açıp baratsa,	*Karnınız acıktıkça,*
30930	Cayanı kesip cey berdiñ,	*Sağrı yağını kesip yediniz,*
	Canımda Manas bar bolso,	*Yanımda Manas var ya, - diye,*
	Calpı baarıñ çurkurap,	*Topunuz birden çığrışıp,*
	Cañ-cuñdu buzam - dey berdiñ.	*Cañcuñ'u bozarım - deyip durdunuz.*
	Kardıñ açıp baratsa,	*Karnınız acıktıkça,*
	Kaarı toluk, kırk çoro,	*Kahrı dolu kırk çoro,*
	Kazını kesip cey berdiñ,	*Kazıyı kesip yediniz,*
	Kaşımda Manas bar bolso,	*Karşımda Manas var ya, - diye,*
	Kaldaydı buzam - dey berdiñ.	*Kalday'ı bozarım - deyip durdunuz.*
	Kuday süyüp, bak aydap,	*Tanrı sevip, baht sürüp,*
30940	Aldıña döölöt, bak keldi,	*Önüne devlet, baht geldi,*
	Kırgıl, Bakay karıña	*Kırgıl, Bakay kocana*
	Kırıla turgan çak keldi.	*Kırılacak çağ geldi.*
	At semirip ık boldu,	*At semirip kıvama geldi,*

Er semirip buk boldu,
Bilseñ Manas törögö
Ala-Toodoy bak kondu,
Iderlüü cigit, külük at
Baydası tier çak boldu.
Törösüngön Alöökö
Kıtaydın mıktı kanı - deyt.
Altı-Şaar, Margalañ,
Ayak cagı Samarkan,
Ekөönün orto cerine
Ak üylüü bolup kalıptır,
Arbın düynö, köp malın
Zorduk menen alıptır.
Katılgandı buy kılgan,
Atagı kıyın kan, - degen,
Alöökönün özündö
Tak özünön tuulgan
Altımış uulu bar, - degen.
Aybatı kıyın, zaarı küç
Alöökönün kabarı,
Cakındaşa baralı,
Caalı katuu it menen
Caman uruş salalı.
Kabarın uktu kan, - dedi,
Alöökönün kolunda
Kamdalgan balban bar, - dedi.
Ökümsügön kapırga
Öyüz-büyüz turalı,
Karmalaşıp al itti
Kakanga çeyin kubalı.
Karmalaşıp, çabışıp,

Er semirip içi bunaldı,
Bilsen Manas töreye
Ala-Too kadar baht kondu,
Yarar yiğit, yörük at,
Faydası değecek çağ oldu.
Törelik taslayan Alööke,
Kıtay'ın yaman hanı - denir.
Altı-Şaar, Margalañ,
Aşağı ucu Samarkan,
İkisinin orta yerine
Ak evli olup yerleşmiştir,
Bol dünyalığı, çok malı
Zorbalıkla almıştır.
Sataşanı perişan eden,
Şöhreti çetin han, - denen,
Alööke'nin kendisinin,
Öz sulbünden doğma
Altmış oğlu var, - denir.
Heybeti çetin, zehri güçlü,
Alööke'nin haberi bu,
Yakınlaşıp varalım,
Öfkesi sert o itle
Yaman savaş salalım.
Haberini duydu han, - dedi,
Alööke'nin elinde
Hazırlanmış pehlivan var, - dedi.
Hükümdarlık taslayan kâfire
Karşı karşıya duralım,
Kapışıp o iti
Kakan'a dek kovalayalım.
Kapışıp, vuruşup,

Küçögön eken Alöökö -
Kapkayda cinin kagalı,
Kütüp tur - deyt acayıp,
Acayıpka kamaylı,
Aluuçu bolsoñ mülk oşol
Atañdın körü, kırk çoro,
Altındarın talaylı.

Azıtmış meğer Alööke -
Ta nerelere dek cinini dökelim,
Bekle hele - der acayibi,
Acayibine kıstıralım,
Alacaksan mülk odur,
Hey gidi kırk çoro,
Altınlarını yağmalayalım.

Altı ay tınbay izdeseñ
Alışar mınday tabılbayt,
Kankor baştap, kırk çoro
Dal özübüz baralı,
Ayıkpagan ülkön çuu
Alöökögö salalı.
Çalgınga mingen tulparın
Celbegidey kılalı,
Kızıtalak çoçkonu
Kakandan kayta bıyakka
Kelbegidey kılalı!
Basıp kelip baarıbız,
Baatır Manas barında
Bakbayaktan baylaylı,
Baştıktarın caylaylı!
Ak üylüü turgan al kandın
Alganın talap alalı,
Akim bolgon Alöökö
Alışıp kırgın salalı,
Acayıbın tüz kılıp,
Çınarın kırkıp kulatıp,
Salıp koygon korgonun
Tuş-tuşka cıgıp kulatıp,
Esil Manas barında
Erdikti epsiz salalı,
Suu iç dese, uu içip,
Kırılıp catıp kalalı!
Baltırlaşıp çabışıp,
Bardiger cindi kagışıp,
Baatırdın aman çagında
Barıp cañcal salışıp,
Cer çal dese, suu bögöp,
Celmoguzdun birisiñ,
Börk al dese, baş kesken
Kımbatıñ artık erensiñ,

Altı ay durmadan arasan,
Kapışacak böylesi bulunmaz,
Hunhar başta, kırk çoro,
Ta kendimiz varalım,
Dinmeyen büyük kavgayı
Alööke'ye salalım.
Keşfe bindiği küheylanını
Koşamaz hâle getirelim,
Kahrolası domuzu
Kakan'dan geri bu yana
Gelemez hâle getirelim!
Yürüyüp gelip hepimiz,
Bahadır Manas var iken,
Topuğundan bağlayalım,
Başbuğlarını yere serelim!
Ak evli duran o hanın
Aldıklarını yağmalayalım,
Vali kesilen Alööke'yle
Tutuşup kırgın salalım,
Acayibini dümdüz edip,
Çınarını kesip devirip,
Kurup koyduğu kalesini
Dört bir yana yıkıp devirip,
Aziz Manas var iken,
Yiğitliği ölçüsüz gösterelim,
Su iç dese, ağı içip,
Kırılıp yatıp kalalım!
Baldır baldıra vuruşup,
Hepten deli dolu çarpışıp,
Bahadırın esen çağında,
Varıp kavga salışıp,
Yeri yokla dese, suyu bağlayan,
Celmoguz'un birisin sen,
Börk al dese, baş kesen,
Kıymeti üstün bir yiğitsin,

Kırkıñ kırk cerden kelgen berensiñ» -
Bakay aytıp mınday kep.
Acıbay, Bakay eki kan

Kırkınız kırk yerden gelmiş yiğitlersiniz» -
Bakay böyle söz söyledi.
Acıbay ile Bakay, iki han,

Alöökö közdöy dürgüşüp,
Doolbastı caylanıp,
Kıraandardın baarısı
Kınsız kılıç baylanıp,
Körsö köñül bölünüp,
Kök caldardın baarısı
Kök caldık türü körünüp,
Komokoyluu sır nayza
Koloytup öödö aştaşıp,
Koygulaşkan duşmandı
Koyondoy cerge cançtaşıp,
Kan Manastın kırk çoro,
Acıbay, Bakay egizi,
Aalamdı buzar teñizi
Alöökögö bet alıp,
Arslan Bakay abakeñ
Altın tuusun kötörüp,
Tiktegeni - Alöökö,
Ordodon çıgıp oñkoñdop,
Ayköl Manas artınan
Ar kimisi kırk çoro
Ala-Toodoy zoñkoñdop.
Büldürgölüü çoyunbaş
Bilekke orop şaşışıp,
Ayköl şerdin artınan
Kırk caysañdın baarısı
Döñköñ-döñköñ basışıp,
Car-coro bolup cürüşüp,
Azamattar baarısı
Calañ tulpar minişip,
Alda bergen bul bir bak,
Örüün bolo kalganda
Törösü minçü töödöy tak
Azemdetip büktötüp,
Kızıl narga cüktötüp,
Kırk çoro menen kan Manas
Asmanga uçtu topurak,
Arslan törö oşondo
Alöökönü karata

Alöökö'ye doğru akın edip,
Savaş davulunu kuşanıp,
Yiğit doğanların hepsi
Kınsız kılıç bağlanıp,
Görenin gönlü bölünüp,
Boz yeleli erlerin hepsi
Boz yeleli heybeti görünüp,
Ucu sivri sırlı mızrağı
Heybetle yukarı doğrultup,
Çarpışmaya kalkan düşmanı
Tavşan gibi yere çakıp,
Han Manas'ın kırk çorosu,
Acıbay ile Bakay ikizi,
Âlemi bozan denizi
Alöökö'ye yüz tutup,
Arslan Bakay ağabeyin
Altın tuğunu kaldırıp,
Gözünü diktiği - Alöökö,
Ordadan çıkıp seğirtip,
Ayköl Manas'ın ardından
Kırk çoronun her biri
Ala-Too gibi heybetle yürüdü.
Kayış saplı demir topuzu
Bileğe sarıp aceleyle,
Ayköl aslanın ardından
Kırk yiğidin hepsi
Gümbür gümbür bastılar,
Yâr u yoldaş olup yürüdüler,
Yiğitlerin hepsi
Hep küheylanlara bindiler,
Allah'ın verdiği bir baht bu,
Konaklayıp durulduğunda
Töresinin bindiği deve misali tahtı
Özene bezene katlatıp,
Kızıl nara yükletip,
Kırk çoro ile han Manas,
Toz göğe savruldu,
Arslan töre o zaman
Alöökö'ye doğru

Attanıp çıktı topurap.
Kalkan, sootun kiyişip,
Kamınıp cürdü oşondo
Alöökö közdöy cürüşüp,
Manas kaptap bargıça
Anı mınday taştaylı.
Alöökönün çatagı
Andan kabar baştaylı.
Acayıpçı, sıykırçı,
Amalı cetik can eken,
Altı cıldık bolordu
Azır aytıp berüüçü
Alöökönün aldında
Seksen ayar bar eken,
Biçigin tiktep kalışıp,
Seksen ayar balbanı
Öödö-tömön cügürüp,
Dañsaların kötörüp,
Canı kalbay küyünüp,
Kan aldında ayarlar
Arkı-terki basışıp,
Antañdaşıp şaşışıp,
Ayardı kuday uruptur,
Alööködöy çoñ kanga
Kabar salıp turuptur.
Tizeleri bügülüp,
Canı kalbay cügünüp,
Baskanınan çañ çıgıp,
Alakandan kan çıgıp,
Kaçan bolso kan atı
Kanın körsö balbandar
Cügünö turgan adatı.
Kan aldına barganda
Aytıp turdu alban kep:
«Ayarlar keldik aldıña,
Biz bilgendi bildiñbi,
Biz tuygandı tuyduñbu?
Kazılgan kalıñ or kelet,

Toz koparıp atlanıp çıktı.
Kalkanı, zırhı giyindiler,
O zaman hazırlanıp yürüdüler,
Alöökö'ye doğru gittiler,
Manas basıp varıncaya dek
Onu şimdilik bırakalım.
Alöökö'nün kavgasından,
Ondan haber başlatalım.
Acayipçisi, sihirbazı,
Hilesi yaman canlarmış,
Altı yıl sonra olacağı
Şimdiden söyleyiveren,
Alöökö'nün huzurunda
Seksen ayyar varmış,
Yazılarına göz dikip,
Seksen ayyar pehlivanı
Bir aşağı bir yukarı koşup,
Defterlerini kaldırıp,
Canları çıkarcasına yanıp,
Han önünde ayyarlar
Bir ileri bir geri gezinip,
Soluk soluğa telaşlanıp,
Ayyarı Tanrı çarpmış,
Alöökö gibi büyük hana
Haber salıp durmuşlar.
Dizleri bükülüp,
Canları çıkarcasına eğilip,
Bastıkları yerden toz çıkıp,
Avuçlarından kan çıkıp,
Öteden beri han adıdır bu:
Hanını görünce pehlivanlar
Yere kapanmak âdetidir.
Han önüne vardıklarında
Türlü türlü söz söylediler:
«Ayyarlar geldik huzuruna,
Bizim bildiğimizi bildin mi,
Bizim sezdiğimizi sezdin mi?
Kazılmış derin çukur geliyor,

Kabarıñda bar beken,
Kadimki Manas zor kelet,
Manas kelse oñ kılbayt,
Kayran canga zor kelet.

Haberin var mıdır acep,
O bildik Manas zorlu geliyor,
Manas gelirse iflah etmez,
Zavallı cana zor gelir.

Buursundu burdurbayt,
Buruttan Manas er çıktı,
Bul Ancıyanga turdurbayt.
Çabışıp çama kele albayt,
Kızıtalak burutka
Çalışıp adam ceñe albayt.
Altaydan Manas tuulgan,
Esenkandın eline
Salıp keldi çuulgan.
Kılımdın işi adaşa,
Kıtayga saldı tamaşa.
Kara saat Manas kan -
Kay kılıgın aytalı,
Kıylaga kızık kıldı - deyt,
Bet alışıp uruşup,
Beecindin curtun kırdı - deyt.
Bulasın bulap alıptır,
Esenkandın eline
Buzuktu mıktap salıptır.
Ar çatagın bat kıldı,
Koluna tiygen keçildi
Takır bittep at kıldı.
Kaardı katuu baştaptır,
Manastın kaarın körgöndö
Kan Esenkan oşondo
Çet-Beecindin arı cakka
Kaçıp kete taştaptır.
Koçkulardan koyboptur,
Balbandardın, döölördün
Baarın kırıp oñdoptur.
Kutkarıp elin çıgıptır,
Orgo, Döñgö balbandın
Baarısın cerge tıgıptır,
Kandı suuday agızıp,

Sabanı bile sürdürtmez,
Burut'tan Manas gibi er çıktı,
Bizi bu Ancıyan'da oturtmaz.
Vuruşmaya güç yetmez,
Kahrolası Burut'la
Çarpışıp insan yenemez.
Altay'da Manas doğmuş,
Esenkan'ın eline
Kargaşa salıp gelmiş.
Devrin işi yoldan şaştı,
Kıtay'a oyun etti.
Kara belâ Manas han -
Hangi işini söyleyelim,
Nicelerine oyun etti - der,
Yüz yüze gelip vuruşup,
Beecin'in yurdunu kırdı - der.
Malını yağmalayıp almış,
Esenkan'ın halkına
Fitneyi iyice salmış.
Her kavgayı çabuk kopardı,
Eline geçen keşişi
Kazıyıp kırkıp ata çevirdi.
Gazabı şiddetle başlatmış,
Manas'ın gazabını görünce
Han Esenkan o zaman
Çet-Beecin'in ötesine
Kaçıp gidivermiş.
Yiğitlerinden sağ komamış,
Pehlivanların, devlerin
Hepsini kırıp geçirmiş.
Halkını kurtarıp çıkmış,
Orgo ile Döñgö pehlivanın
Hepsini yere gömmüş,
Kanı su gibi akıtıp,

Karakandın tukumu
Kankor burut çıgıptır.
Ördöy konup Talastı,
Kaçkan-bozgon kırgızdar
Kayta baştan çogulup,
Kan kötörüp saldı - deyt,
Kabılan törö Manastı.
Çoro kütüp, kol cıynap,

Karakan'ın soyundan
Kan içici Burut çıkmış.
Talas boyunca yukarı konup,
Kaçıp dağılan Kırgızlar
Yeni baştan toplanıp,
Han seçip yükseltmişler - der,
Kaplan töre Manas'ı.
Çoro edinip, ordu toplayıp,

Çoñ erdikti kıldı - deyt,
Kez bolgon kıtay-mancuunu
Koydoy muuzdap kırdı - deyt.
Buruttan Manas er çıktı,
Cüzü buzuk türündö,
Örttönüp ketken al burut
Bizge duşman zilinde.
Oñoy Manas uul emes,
Oñduruuçu kul emes.
Kayıbınan kabılıp,
Kan içerdin baarısı
Ar saydan keldi tabılıp,
Beelebey turuş bolobu,
Aalamdı buzgan al kankor
Betteşse aman koyobu?
Kez bolgondu soo kılbayt,
Oşo Manas kankoruñ,
Bizdi bilip, antkoruñ
Tilçi kaçıp bardı - deyt,
Tileginiñ kabıl bolbogur,
Tim ele kabar saldı - deyt.
Munu menen er Manas
Azır sizge kelüügö,
Kapkanın oozun açuuga,
Cıygan altın kazına
Cılas kılıp çaçuuga,
Tulpar cıynap, kol cıynap,
Ar azaptı mol cıynap,
Camgır kılıp caa tartıp,
Möndürdön beter ok atıp,

Büyük yiğitlik etti - der,
Karşısına çıkan Kıtay ile Mancu'yu
Koyun gibi boğazlayıp kırdı - der.
Burut'tan Manas gibi er çıktı,
Yüzünden fesat okunur,
O yanıp kül olası Burut
Özünde bize düşmandır.
Manas kolay oğul değil,
İflah edecek kul değil.
Gaipten önüne çıkarak,
Kan içicilerin hepsi
Her vadiden bulunup geldi,
Hesap etmeden durulur mu,
Âlemi bozan o kan içici
Karşılaşırsa sağ kor mu?
Rast geleni sağ komaz,
O Manas, o kan içicin,
Bizi öğrenmiş; o kalleşin,
Casusu kaçıp varmış - der,
Dileği kabul olmayası,
Olduğu gibi haber vermiş - der.
Bununla er Manas
Şimdi size gelmeye,
Kale kapısının ağzını açmaya,
Yığdığın altın hazineyi
Yerle bir edip saçmaya,
Küheylan toplayıp, ordu toplayıp,
Her azabı bol bol derleyip,
Yağmur gibi yay çekip,
Doludan beter ok atıp,

Cabılıp burut ketpesin,
Törö, oylonup munu bil!
Töböbüzdön baspasın,
Tört tülüktü çaçpasın,
Kaldaydı karap kılbasın,
Kaltırbay takır kırbasın.
Manastın kırar sebebi -
Dartı küçtüü kebi bar,
Tügönbös sizde kegi bar.
Çapçışpay Manas kalabı,
Kızıtalak al burut
Kek albay turup kalabı?

Burut üşüşüp basmasın,
Töre, düşünüp bunu bil!
Tepemize basmasın,
Dört tür malı saçmasın,
Kaldayları perişan etmesin,
Kimseyi komadan kırmasın.
Manas'ın kırmasının sebebi -
İçinde ağır derdi var,
Sizde bitmez öcü var.
Manas çarpışmadan durur mu,
O kahrolası Burut
Öcünü almadan kalır mı?

Ak üylüü turduk kança cıl
Keçigip turup neteli,
Aldırıp saldı kıtayıñ
Cür, Alöökö, keteli!
Azır ketsek cañcal cok,
Ulamadan ulasak,
Bilgiçterden surasak
Uşu Manas kankorgo
Ukuruk kayırar kalgan cok.
Atı ugulsa Manastın,
Ayardın başı Çoñ Biler -
Bokono söögüm bolkuldayt,
Boktu içegim solkuldayt.
Margalañ bizge cer emes,
Manas bizge el emes,
Mında turup neteli,
Cür, Alöökö, keteli!
Too arkalap salalı,
Toktoboy kaçıp, biz emi
Kakanga kirip baralı!
Cıyıp algan bul altın
Cılma bolsun taştaylı,
Keçigip turup neteli,
Kaçırga baalap cük artıp,
Kaçar caktı kamdaylı,
Mında turup albaylı!

Kaç yıldır ak evli rehin durduk,
Gecikip durup nideriz,
Kıtay'ın yenilip düştü,
Yürü, Alöökö, gidelim!
Şimdi gidersek kavga yok,
Ulemadan ulayıp sorsak,
Bilgelerden soruştursak,
Şu Manas kan içiciye
Karşı duracak kimse kalmadı.
Manas'ın adı duyulunca,
Ayyarların başı Çoñ Biler der:
Kaburga kemiğim titriyor,
Bağırsaklarım burkuluyor.
Margalañ bize yer değil,
Manas bize el değil,
Burada durup nideriz,
Yürü, Alöökö, gidelim!
Dağ sırtlayıp yol alalım,
Durmadan kaçıp, biz artık
Kakan'a girip varalım!
Bu derleyip yığdığın altın
Yerle bir olsun, bırakalım,
Gecikip durup nideriz,
Katıra değerli yük vurup,
Kaçacak yönü hazırlayalım,
Burada durup kalmayalım!

Tursak Manas oñ kılbayt,
Baarıbızdı soo kılbayt.
Ayarıñ ayttı bilip al,
Ay, Alöökö, tilimdi al!
Erteli-keçti uruşsa,
Enesi talak Manastın
Eli mında turbaybı,
Eptep buzuk saluuga
Ceri mında turbaybı!
Oñoy Manas uul emes,
Oduraňdap bacı alar
Margalañ eli bul emes.
Ak üylüü bolup bul cerge
Erdigiñ aştı Külkana.
Altı-Şaar, Margalañ
Anık aytıp bereli.

Durursak Manas iflah etmez,
Hepimizi sağ komaz.
Ayyarın söyledi, bilmiş ol,
Ay Alöökö, sözümü dinle!
Sabah akşam vuruşursa,
O anası boşanası Manas'ın
Eli burada durmuyor mu,
Bir yolunu bulup fitne salmaya
Yeri burada durmuyor mu!
Manas kolay oğul değil,
Kabara kabara baç alacağın
Margalañ eli değil bu.
Ak evli olup bu yere geldin,
Yiğitliğin haddini aştı, Külkana.
Altı-Şaar ile Margalañ'ı
Doğrusuyla söyleyelim.

Kıtaydan kalgan bukarañ
Altının cıyıp bacı aldıñ,
Artık çatak çır saldıñ.
Bu cerge catıp neteli,
Cür, Alöökö, keteli!
Kırk çoronun bilgiçi,
Ayzakerden ilgiçi,
Acıbay, Bakay - eki kan
Kızıtalak kankorgo
Barıp coldoş boldu - deyt.
Ay-aalamdın baarısın
Ayköl Manas sordu - deyt.
Ceke başı miñ bolup,
Cergelüü eli kılımga
Kanat cayıp düñ bolup,
Ordo kütüp, kan bolup,
Oordugu toodoy can bolup,
Eki tizgin, bir çılbır
Ermep kolgo aldı - deyt,
Argın menen kırgızga
Sultan bolup kaldı» - deyt.
Ayar munu aytkanı,

Kıtay'dan kalan tebaanın
Altınını toplayıp baç aldın,
Üstüne kavga gürültü saldın.
Bu yerde yatıp nideriz,
Yürü, Alöökö, gidelim!
Kırk çoronun bilgesi,
Mızrakçıların en ustası,
Acıbay ile Bakay - iki han,
O kahrolası kan içiciye
Varıp yoldaş oldu - der.
Ay ile âlemin tümünü
Ayköl Manas yuttu - der.
Tek başı bin olup,
Oturaklı eli cihana
Kanat gerip ün salıp,
Orda kurup, han olup,
Ağırlığı dağ gibi can olup,
İki dizgini, bir yuları
Kavrayıp ele aldı - der,
Argın ile Kırgız'a
Sultan olup kaldı» - der.
Ayyar bunu söyleyince,

Ayarınan kep ugup,
Artık kapa baştadı,
Añ-tañ kalıp Alöökö
Mingen altın tagınan
Kulap kete taştadı.
Mına oşondo Alöökö,
Ayarınan kep ugup,
Ataktuu Manas çoñ kankor
Kanetse kelet, - dep ugup,
Bolot eşik kapkası,
Al eşiktin oozunda
Alöökönü kaytarıp,
Bagıp turgan bakmaçı,
Alban türdüü candarı,
Ölüm ortok, can birge
Özünö cakın candarı,
Akılı tereñ ulugu,
Alban türdüü tunugu.
Alöökö cayı mamınday -
Karoolgo çıkçu munara,

Ayyarından söz işitip,
Kederi büsbütün arttı,
Şaşıp donakalan Alöökö
Oturduğu altın tahtından
Yıkılıp düşüverdi.
İşte o zaman Alöökö,
Ayyarından söz işitip,
Ünlü Manas, o büyük kan içici,
Nasılsa gelir, - diye duyup,
Çelik kapılı kale kapısı,
O kapının ağzında
Alöökö'yü bekleyip
Gözetip duran bakıcısı,
Türlü türlü adamları,
Ölümü ortak, canı bir,
Kendine yakın adamları,
Aklı derin ululları,
Türlü türlü seçkini.
Alöökö'nün hâli şöyleydi -
Gözcü çıkılan bir kule,

Munara cayın suraba,
Munarga carık cagılıp,
Doolbas bekem kagılıp,
Doolbas bildin terisi,
Balbandar çokmor urganda
Köçüp ketet oşondo
Margalañdın kerisi.
Doolbas ünün ukkanda
Emine şumduk boldu,- dep,
Aşıp-şaşıp antañdap,
Çokmorçonu, balbanı
Kandan kabar keldi,- dep,
Tırgootu tıypıl çogulup,
Cıyılıp kelip kalganı.
Otogottuu candarı,
Kapka bakkan balbanı
Coo kelgendey dırkırap,
Kanına çurkap kalganı.

Kulenin hâlini hiç sorma,
Kulede ışık yakılıp,
Davul sıkıca vurulup,
Davulun derisi fil derisi,
Pehlivanlar tokmak vurunca
O zaman yerinden göçer
Margalañ'ın öte yakası.
Davul sesini duyunca,
Ne felaket oldu, - diye,
Koşup telaşla soluyup,
Tokmakçısı, pehlivanı,
Handan haber geldi, - diye,
Tırgoot'u tümden toplanıp,
Derilip gelip durdular.
Sorguçlu adamları,
Kapı bekleyen pehlivanı,
Düşman gelmiş gibi seğirtip,
Hanına koşup geldiler.

Kılıççanı, ıktuusu
Kırgın tiygen emedey,
Kıcıldadı mıktuusu.
Kalk cıyılıp kelgende
Ölçösö kanıñ munu aytıp:
«Atañdın körü, balbanım,
Kalbasın mende armanıñ,
Balbandarım, at kamda,
At kamdasañ bat kamda!
Er başına tulpardan
Ekiden külük at algın,
Kerek bolor buyumdu
Keçikpesten bat algın!
Kazına oozun baltalap,
Keçiktirbey açkıla,
San kazına, köp düynö,
Kızıl altın, ak kümüş
Kıyratıp baarın çaçkıla!
Sarpayını büktögün,
Sarı altındın baarısın
Kaçırlarga cüktögün!
Çalgın çalıp, katuu cür,
Bul tilimdi albasañ,
Meenetti bekem kördüñör,

Kılıçlısı, ustası,
Kırgına uğramış gibi,
Kaynaştı en yamanları.
Halk derilip gelince
Hanın tartıp bunu söyledi:
«Hey gidi, pehlivanlarım,
Bende kalmasın ah'ınız,
Pehlivanlarım, at hazırlayın,
At hazırlarsanız tez hazırlayın!
Er başına küheylandan
İkişer yürük at alın,
Gerekecek eşyayı
Gecikmeden tez alın!
Hazine ağzını baltalayıp,
Geciktirmeden açın,
Sayısız hazineyi, çok malı,
Kızıl altını, ak gümüşü
Hepsini yıkıp saçın!
Kaftanları katlayın,
Sarı altının hepsini
Katırlara yükleyin!
Keşif kolu salıp, hızlı yürüyün,
Bu sözümü tutmazsanız,
Belânızı bulursunuz iyice,

Beren Manas bir kelse,
Biröön kalbay öldüñör!»
Saraydagı tulparga
Sakçılardın baarısı
Okto kolgo alışıp,
Oñoy emes bul bülük -
Çurkap cürüp kalışıp.
Kuday betin körsötpö,
Kamgak uçkan emedey
Kazına oozu açılıp,
Tolup catkan altındar
Talaaga ketti çaçılıp,
Çaçılıp ketken olconu
Bakırlar taap alışıp,

Yiğit Manas bir gelirse,
Biriniz kalmadan ölürsünüz!»
Saraydaki küheylanlara,
Bekçilerin hepsi,
Oku ellerine alıp,
Kolay değil bu kargaşa -
Koşuşturup durdular.
Tanrı yüzünü göstermesin,
Kasırgada çalı savrulur gibi
Hazine ağzı açılıp,
Dolup yatan altınlar
Kıra saçılıp gitti,
Saçılıp giden ganimeti
Yoksullar bulup aldılar,

Baarı uşunday bolsun,- dep,
Kubanışıp bakırlar
Koyunga kata salışıp,
El könülü cay bolup,
Bakırdın baarı bay bolup,
Çaçılıp ketken düynödön
Baldar taap alışıp,
Koyununa salışıp,
Cañgak satçu cerine
Çurkap kirip barışıp,
Ak teñge buldun baarısın
Al cañgakka satışıp,
Çıga kalıp boz baldar
Cañgaktan çükö atışıp.
Kişi bilbes oy bolup,
Alöökö kan kaçarda
At kaptaldan toy bolup,
Bakır-miskin sandalıp,
Kıtayga ne boldu? - dep,
Kalayık ayran-tañ kalıp.
Kıyın Alöökö karısı,
Karap tursa kıtaylar
Kıcıldadı baarısı,
Kapkaçısı, sakçısı,
Karoolçusu, sınçısı,
Kalbay baarı çoguldu.
Tulparga cügün artışıp,
Darbıp-dürböp şaşışıp,

Hepsi böyle olsun, - diye,
Sevinip yoksullar
Koyunlarına gizlediler,
Elin gönlü rahatlayıp,
Yoksulun hepsi bay olup,
Saçılıp giden maldan
Çocuklar bulup aldılar,
Koyunlarına koydular,
Ceviz satılan yere
Koşup girip vardılar,
Ak akçe malın hepsini
O cevize harcadılar,
Dışarı fırlayıp körpe oğlanlar
Cevizle aşık attılar.
Kimsenin akıl ermez işi olup,
Alöökö han kaçarken
Atların böğründe toy koptu,
Yoksul yoksun dolanıp,
Kıtay'a ne oldu? - diye,
Ahali hayran, şaşakaldı.
Yaman Alöökö ihtiyarı,
Bakıp durunca Kıtaylar,
Hepsi kaynaştı,
Kapıcısı, bekçisi,
Gözcüsü, sınayıcısı,
Kalmadan hepsi toplandı.
Küheylana yükünü vurup,
Telaşla çırpınıp şaşırıp,

Kılıççandar kılkıldap,
Caaçılar, erleri
Bilge altının artışıp,
Er Alöökö baatırga,
Kan belgisi uşunday,
Alöökö cayın surasañ,
Köördön topçu muştumday,
Kök kübönü camınıp,
Körör bolsoñ Alöökö
Beecinge kaçtı kamınıp.

Kılıçlılar salınıp,
Yaycılar ve erleri
File altınını yükleyip,
Er Alöökö bahadıra,
Hanlık nişanı böyledir,
Alöökö'nün hâlini sorarsan,
Mücevherden düğmesi yumruk kadar,
Gök zırhı örtünüp,
Görecek olsan, Alöökö
Hazırlanıp Beecin'e kaçtı.

Er Alöökö kaşında,
Ceti miñ kıtay, san kalday
Sozoloşup dürböşüp,
Aşıp-şaşıp antañdap,
Kaçır menen töölörgö
Altın cüktöp kaltañdap,
Celdetteri, kaldayı
Şapa-şupa at cüktöp,
Şamdagayı bolcolsuz
Şapa-şupa bat cüktöp,
Er Alöökö baatırga
Tulpar tokup, at kamdap,
Uluk eken Alöökö,
Uşunçanı bat kamdap.
Celbegen corgo mingizip,
Celbegey torko kiygizip,
Beren eken Alöökö,
Berencini salınıp,
Beelep bilip Manastı
Beecinge kaçtı kamınıp,
Karıpçını baylanıp,
Kaçmak boldu Alöökö
Kakandı közdöy aylanıp.
Kımbat torko, buulumdu
Kıygaçınan büktötüp,
Kudayım,- dep sıyıngan
Kolodon kılgan burkandı
Kızıl bilge cüktötüp,
Kütüp algan kazına,
Acayıptın baarısın
Talak kılıp çaçıptır,
Kabarın ugup Manastın,

Er Alöökö'nün yanında,
Yedi bin Kıtay, sayısız kalday
Uzayıp dizilip telaşlanıp,
Koşup telaşla soluyup,
Katırlara ve develere
Altın yükleyip sendeleyip,
Celladları, kaldayı
Çarçabuk at yükleyip,
Çevikleri ölçüye sığmaz,
Çarçabuk tez yükleyip,
Er Alöökö bahadıra
Küheylan eyerleyip, at hazırlayıp,
Uluymuş Alöökö,
Bu kadarını tez hazırladı.
Yorulmak bilmez yorgaya bindirip,
Omuzlara bol ipekli giydirip,
Yamanmış Alöökö,
Beren ipeğini bürünüp,
Manas'ı sezip bilerek,
Hazırlanıp Beecin'e kaçtı,
Kolçağını bağlanıp,
Kaçmak oldu Alöökö'nün işi,
Kakan'a doğru dönüp.
Pahalı ipeği, kadifeyi
Çaprazından katlatıp,
Tanrım, - diye taptığı
Tunçtan yapılma putunu
Kızıl file yükletip,
Besleyip biriktirdiği hazineyi,
Acayip şeylerin hepsini
Elinin tersiyle saçmış,
Manas'ın haberini duyup,

Kayrılbastan Alöökö
Kakandı közdöy kaçıptır.
Azuuların arkaytıp,
Aldıñkı erdin şalpaytıp,
Ördöktöy moynun koykoytup,
Eki örköçün köruntüp,

Dönüp bakmadan Alöökö
Kakan'a doğru kaçmış.
Azılarını sırıtıp,
Alt dudağını sarkıtıp,
Ördek gibi boynunu uzatıp,
İki hörgücünü gösterip,

Çuudaların bölüntüp,
Töö küçtüüsün alıptır,
Töböñdön tiygen Alöökö
Altın cüktöp kalıptır.
Aygır calduu, bee kursak,
Karabayır kazanat -
At mıktısın alıptır,
Arbak urgan Alöökö
Ayanbay kaçıp kalıptır.
Kurgan eri bir birden
Kurcundap altın artıptır,
Köp kazına, sansız mülk
Sarıp kılıp çaçıptır.
Beylep bilip Manastı,
Bet alıp emi Alöökö
Beecindi közdöy kaçıptır.
Arbın malın çaçıptır,
Ayardın bilgen sözünö
Akıl oylop Alöökö
Ancını közdöy kaçıptır.
Ayardan artık kep ugup,
Ayköl Manas, kabılan
Bizdin kelip ordonu
Basat eken, - dep ugup,
Cetik dilde, köör taş,
Cakut, marcan aralaş
Şiri idişke saldırıp,
Ancıyandı basıptır,
Erkeç-Tamdı aşıptır,
Kaşkar kanı Alabek -
Töbösünön basıptır.
Kök Kaşkardın özünö
Kalaymandı salıptır,
Katuu müşkül iş kılıp,
Kaçır, töösün kaltırbay,
Alöökö tartıp alıptır.

Uzun tüylerini savurup,
Devenin güçlüsünü almış,
Tepene inesi Alöökö
Altın yükleyip durmuş.
Aygır yeleli, kısrak karınlı,
Karabayır soylu küheylan -
Atın en yamanını almış,
Ervah çarpmış Alöökö
Var gücüyle kaçmış.
Zavallı erleri birer birer
Heybeleyip altın yüklemiş,
Çok hazineyi, sayısız mülkü
Sarf edip saçmış.
Manas'ı sezip bilerek,
Yönelip şimdi Alöökö
Beecin'e doğru kaçmış.
Bol malını saçmış,
Ayyarın bildiği söze
Akıl yorup Alöökö
Ancı'ya doğru kaçmış.
Ayyardan fazla söz işitip,
Ayköl Manas, o kaplan,
Bizim ordayı gelip
Basacakmış, - diye duyup,
Seçkin inciyi, mücevher taşı,
Yakutu, mercanı karışık
Deri kaplara koydurup,
Ancıyan'ı basıp geçmiş,
Erkeç-Tam'ı aşmış,
Kaşkar hanı Alabek'in -
Tepesinden basmış.
Gök Kaşkar'ın özüne
Kargaşayı salmış,
Ağır müşkül iş edip,
Katırını, devesini komadan,
Alöökö çekip almış.

Kün çıgış boylop cakalap,
Taştuu cerdi bakalap,

Gün doğusunu boylayıp kıyılayıp,
Taşlı yerden seke seke,

At, kaçırdın baarısın
Abıdan mıktap takalap,
Alöökönün kaçışı
Köñüldü caman oorutup,
Kölüktün baarın coorutup,
Cüz kişige bir cakşı
Başçı koyup aydatıp,
Kalıñ asker, kalıñ töö
Kıstap közün caynatıp,
Elüüsünö bir başçı
Koyo salıp aydatıp.
Kölük çaylap talpıldap,
Kızıtalak Alöökö
Körgön eken birdi,- dep,
Köp asker tildep şalpıldap,
Kaçıp-ürküp antañdap.
Askerleri şıbırap,
Biri-birine kıbırap,
Kaçıp cürüp mamintip,
Kantip ölör ekenbiz?
Kakançınga cetkiçe
Altı ayçılık col ele,
Beecin ısık cer ele,
Kıtay ıraak el ele,
Kee bir ceri Beecindin
Kırk künçülük çöl ele.
Canduular çıdap barbagan,
Kezikken aman kalbagan,
Kumga koygon kumganı
Kurkurap çıgıp kaynagan.
Esi cok caman aydadı,
Es-akıl bizde kalbadı.
Çama ketip, al bütüp,
Belde kalar bekenbiz?
Tañday kurgap, köz caynap,
Çöldö kalar bekenbiz?
Caş küçüktey kıñıldap,
Aram ölör bekenbiz?
Kuturgan eken Alöökö

Atın, katırın hepsini
İyice sağlam nallayıp,
Alöökö'nün kaçışı
Gönlü fena incitip,
Hayvanların sırtını yara edip,
Yüz kişiye bir seçkin
Başçı koyup sürdürüp,
Kalabalık asker, kalabalık deve,
Sıkıştırıp gözünü belertip,
Ellisine bir başçı
Koyuverip sürdürüp.
Yük hayvanı yorulup tepinip,
Kahrolası Alöökö
Başına bir hâl gelmiş, - diye,
Kalabalık asker söylenip homurdanıp,
Kaçıp ürküp soluyarak.
Askerleri fısıldaşıp,
Birbirine sokulup:
Böyle kaça kaça
Nasıl öleceğiz acep?
Kakançın'a varana dek
Altı aylık yoldu,
Beecin sıcak yerdi,
Kıtay ırak eldi,
Beecin'in kimi yeri
Kırk günlük çöldü.
Canlılar dayanıp varamamış,
Rastlayan sağ kalmamış,
Kuma konan ibrik
Fıkır fıkır kaynayıp taşarmış.
Akılsızca fena sürdü,
Bizde akıl fikir kalmadı.
Takat gidip, güç bitip,
Belde mi kalırız acep?
Damak kuruyup, göz belerip,
Çölde mi kalırız acep?
Körpe enik gibi sızlanıp,
Murdar mı ölürüz acep?
Kudurmuş besbelli Alöökö,

Çöldö kaşık suu tappay,
Caman ölör bekenbiz!?
Een talaa, çölgö kabılıp,
Aram ölör bekenbiz!
Beecinge cetpey beri cakta
Caman ölör bekenbiz!
Altı-Şaar, Kokon kan,
Ayak cagı Samarkan,
Alım salıp abıdan
Bacıga malın ceçü ele,
Kazına kütüp, mal cıyıp,
Kuturup catkan kezinde
Katuu müşkül doo kelse,
Çaldırbaymın deçü ele,
Kulak ugup, köz körgön
Alp-döölörgö deçü ele.
Köp düynönü çaçkanı,
Kızıtalak Alöökö
Kölüktün baarın coorutup,
Köñüldün baarın oorutup,
Beecindi közdöy kaçkanı -
Emine şumduk, kanday iş?»
Askerleri munu oylop,
Oyuna könböyt Alöökö.
Calpı Kakşaal sıdırıp,
Caman suunu kıdırıp,
Kara talaa basıptır,
Kündüzündö tınç albay,
Tün içinde uyku albay,
Kündöp-tündöp kaçıptır.
Cılgın-Talaa, Taş-Keçüü,
Er Alöökö baatırdın
Özü körgön maş keçüü,
Kum-Arıktan keçiptir.
Kuyulgan Ak-Car tıyagı,
Kutulduk kuldan emi,- dep,
Kulan, Ak-Çiy keñ talaa
Cük tüşürüp kaldı - deyt,

Çölde bir kaşık su bulamadan,
Fena mı ölürüz acep!?
Issız kıra, çöle düşüp,
Murdar mı ölürüz acep!
Beecin'e varmadan bu yakada
Fena mı ölürüz acep!
Altı-Şaar, Kokon hanı,
Ayak ucu Samarkan,
İyice vergi salıp,
Baç diye malını yerdi,
Hazine edinip, mal yığıp,
Kudurup yattığı çağda,
Ağır müşkül dava gelse,
Kaptırmam derdi,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Alplere, devlere derdi.
Çok malı saçması,
Kahrolası Alöökö'nün
Hayvanların sırtını yara edip,
Gönüllerin hepsini incitip,
Beecin'e doğru kaçması -
Ne felaket bu, nasıl iş?»
Askerleri bunu düşündü,
Kimsenin fikrine uymaz Alöökö.
Bütün Kakşaal'ı sıyırıp geçip,
Caman-Suu'yu dolaşıp,
Kara bozkırı geçmiş,
Gündüz rahat almadan,
Gece içinde uyku almadan,
Gece gündüz kaçmış.
Cılgın-Talaa, Taş-Keçüü,
Er Alöökö bahadırın
Kendi bildiği usta geçit,
Kum-Arık'tan geçmiş.
Dökülüp akan Ak-Car'ın ötesi,
Kurtulduk artık kuldan, - diye,
Kulan, Ak-Çiy geniş kırda
Yük indirip durdu - der,

Mal örgütüp aldı - deyt.
Kaçıp ketti Alöökö,
Anı mınday taştaylı,
Baatır Manas kankor şer,
Eerçitkeni Acıbay,

Sürüyü dinlendirdi - der.
Kaçıp gitti Alöökö,
Onu şimdilik bırakalım,
Bahadır Manas, kan içici aslan,
Yanına kattığı Acıbay,

Oşondon kabar baştaylı.
Acıbay, Bakay kanı bar,
Otton kayra tartpagan
Kırk kıraandın baarı bar.
Alöökögö kol salçu
Sebildüüsü seksen tört,
Serp salgan cagı kızıl ört,
Ayçıgı altın tuu algan,
Asmanga çañı çubalgan,
Kırk çoronun kiygeni
Koş badana torgoy köz.
Kırk çoronun baarısı,
Kırgıl baştık karısı
Kaar betine aylanıp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kırk çoronun mingeni
Kara bayır kazanat,
Kalbır öpkö, cez bilek.
Keliştirip at minip,
Kıl kuyrugun çart tüyüp,
Ayza koldo bılkıldap,
Baarı katar cürüşüp.
Ketmen sooru, taş tuyak,
Kenen cerdin tulparın
Baarı tandap minişip,
Kök temirden tuulga
Kömkörüp başka kiyişip,
Kerney-surnay tarttırıp,
Kırktay kızıl narlarga
Ok-darını arttırıp,
Aşpay-şaşpay cıldırıp,
Doolbas katuu urdurup,
Dooşu kulak tundurup,

Ondan haber başlatalım.
Acıbay, Bakay hanı var,
Ateşten geri dönmeyen
Kırk yiğit doğanın hepsi var.
Alöökö'ye saldıracak
Zırhlı kuşamlısı seksen dört,
Baktığı yön kızıl alev,
Hilali altın tuğ almış,
Göğe tozu sürüklenmiş,
Kırk çoronun giydiği
Serçe gözlü çifte zırh.
Kırk çoronun hepsi,
Kırgıl başta ihtiyarı,
Yüzleri gazaba dönüp,
Kınsız kılıç bağlanıp,
Kırk çoronun bindiği
Karabayır kazanat,
Kalbur ciğerli, tunç bilekli.
Yakıştırıp ata binip,
Kıl kuyruğunu sımsıkı düğümleyip,
Mızrak elde oynayıp,
Hepsi sıra sıra yürüdüler.
Çapa sağrılı, taş tırnaklı,
Geniş yerin küheylanını
Hepsi seçip bindiler,
Gök demirden tolgayı
Başlarına geçirip giydiler,
Boru, zurna çaldırıp,
Kırk kadar kızıl nara
Ok ile barutu yükletip,
Telaşsız, acele etmeden ilerletip,
Davulu şiddetle vurdurup,
Sesi kulakları sağır edip,

Eñ aldında kan Bakay
Kök ırapıs ton kiyip,
Kök çolok tulpar at minip,
Ayçık altın tuu alıp,
Astında Bakay boş-boştop,
Onconñdotup Kula atın
On eki çoro boş koştop,
Ayzakerden ıktuudan
Onu bölök bölünüp,

En önünde han Bakay,
Gök ipek kaftan giyip,
Güdük kuyruk boz küheylana binip,
Hilalli altın tuğ alıp,
Önde Bakay dizgin koyverip,
Kula atını hoplatıp,
On iki çoro yedeğinde at çekip,
Mızrakçıların ustasından
Onu ayrıca ayrılıp,

Kayratı mıktı, zaarı küç,
Kan içme türü körünüp.
Kılıç çabar ıktuudan
Onu bölök bölünüp,
(Betteşse meenetti salçu türü körünüp,)

Gayreti sağlam, zehri güçlü,
Kan içici görünüşü belirip.
Kılıç çalan ustadan
Onu ayrıca ayrılıp,
(Karşılaşana mihnet salacak hâli görünüp,)

Bet algandın baarısın
Aluuçu türü körünüp.
Aybaltaçan ıktuudan
Onu bölök bölüngön,
Alöökö emes, aalamdı
Alçuday türü körüngön.
Caa tartuuçu ıktuudan
Mından onu bölüngön,
Cazbay atkan mergenden
Andan onu bölüngön.
Kankor erdin özünö
Kayrat berip bakırıp,
«Colu katkan Alöökö
Coo kaydalap?» - çakırıp,
Belgilüü Manas kanı bar,
Ayköl Manas barında,
Uşu turgan kırk çoro
On segiz miñ aalamdı
Karap kılar çagı bar.
Kuturgan eken kırk çoro
«Coo kaydalap?» - eeligip,
Cortuul kaalap, coo izdep,
Çıkkan eken celigip.

Karşısına çıkanın hepsini
Alt edecek hâli görünüp.
Aybaltalı ustalardan
Onu ayrıca ayrılmış,
Alöökö değil, âlemi
Alacak gibi hâli görünmüş.
Yay çeken ustalardan
Bunlardan onu ayrılmış,
Şaşmaz atan nişancıdan
Ondan da onu ayrılmış.
Kan içici erin kendisine
Gayret verip bağırarak,
«Yolu kuruyası Alöökö,
Düşman nerede?» - diye haykırıp,
Ünlü Manas hanı var,
Ayköl Manas var iken,
Şu duran kırk çoronun
On sekiz bin âlemi
Yerle bir edecek çağı var.
Kudurmuş besbelli kırk çoro,
«Düşman nerede?» - diye coşup,
Akın dileyip, düşman arayıp,
Şahlanıp çıkmışlar yola.

Kırk çoronun içinde
Ala köödön dagı bar,
Akılmandın baarı bar.
Ala köödön bulkunup,
«Coo kaydalap?» - culkunup,
Kee biröösü entelep,
Cön ele çaap köröt,- dep,
Igı cok kokus katılıp,
Acaldan murun ölöt,- dep,
Kee biröösün kee biröö
Eeliktirip bulkuntup,
Eri ölgöndöy culkuntup
Algan eken cetelep,
Kırk caysañdın baarısı

Kırk çoronun içinde
Deli dolusu da var,
Akıl sahibinin hepsi var.
Deli dolusu silkinip,
«Düşman nerede?» - diye atılıp,
Kimisi ileri fırlayıp,
Rasgele saldırır, - diye,
Yersiz, ansızın sataşıp,
Ecelinden önce ölür, - diye,
Kimisini de kimisi
Coşturup silkindirerek,
Eri ölmüşçesine çırpındırıp,
Yedeğine alıp tutmuşlar,
Kırk yiğidin hepsi

Katar cürüp bakırıp,
Kaptap barat oşondo
«Manastap» uraan çakırıp.
Körsö köñül bölünüp,
Kırk çoronun ar biri
Miñ kişidey körünüp,
Kırk çoronun mingeni
Eñçey tulpar kulaça,
Mañdayında tumarça,
Baarı külük köykaşka.
Canındagı kırk çoro,
Bakay baatır karısı
Tegiz tulpar malı bar,
Teñiz Manas barında
Alöökö turmak aalamdı.
Ala turgan alı bar.
Kırk çoronun kolunda
Asabalar kalkıldap,
Körsö köñül bölünüp,
Ar biröösü oşondo
Bir san kolço körünüp,
Buramaluu cez ayza
Bukta karmap imerip,
Ancıyandı çalgın,- dep,

Sıra sıra yürüyüp bağırıp,
O anda basıp varıyorlar,
«Manas!» diye uran çağırıp.
Görenin gönlü bölünüp,
Kırk çoronun her biri
Bin kişi gibi görünüp,
Kırk çoronun bindiği
Hepten küheylan, kula donlu,
Alınlarında muska nişanlı,
Hepsi yürük, gök akıtmalı.
Yanındaki kırk çoro,
Bakay bahadır ihtiyarı,
Hepsinin küheylan bineği var,
Deniz misali Manas var iken
Alöökö şöyle dursun, âlemi
Alacak gücü var.
Kırk çoronun elinde
Sancaklar dalgalanıp,
Görenin gönlü bölünüp,
Her biri o zaman
Bir tümen ordu gibi görünüp,
Burmalı tunç mızrağı
Kabzasından kavrayıp çevirip,
Ancıyan'ı keşfet, - diye,

Alööködöy baatırdın
Al-cayın bilip, sen özüñ
Abıdan kabar algın,- dep,
Acıbaydı ciberdi.
Çaydoosu altın, çay arzan
Çaalıkkan candı toydurgan,
Samarkanday kalaa cok,
Kıyındar kumar kandırgan,
Kıyşık işti tüzögön
Kırk çorodoy balaa cok.
Azgan-tozgon kırk çoro
Ayköl erdin coldoşu.
Aykaylaşkan coo bolso,
Aynıbay kirip kol salçu,
Carıp berçü colborsu.
Kan Manastın kırk çoro
Aç aykırık, kuu süröön,
Coon öpkö, kürsüldök.

Alöökö gibi bahadırın
Hâlini ahvâlini bil, sen kendin
İyice haber al, - diye,
Acıbay'ı gönderdi.
Çaydanlığı altın, çayı ucuz,
Yorgun canı doyuran,
Samarkan gibi şehir yok,
Yamanların gönlünü kandıran,
Eğri işi düzelten
Kırk çoro gibi belâ yok.
Yollarda pişmiş kırk çoro,
Ayköl erin yoldaşı.
Haykırışan düşman olsa,
Caymadan dalıp saldıran,
Yarıp geçen kaplanı.
Han Manas'ın kırk çorosu:
Aç nara, kuru gulgule,
Kalın ciğerli, gümbürtülü.

Ayzakerden sıyagı,
Aybatı katuu coolordu
Alıp berer kıyagı.
Coodon kayta tartpagan,
Manas kandın kırk çoro
Ölümdön kayra kaçpagan.
Tabılbay coldoş buları,
Artık kırgın çatakta
Aşpay-şaşpay kırk kıraan
Tuu tübünö turarı.
Kan Manastın kırk çoro
Çöp keç dese, ört keçet,
Suu iç dese, uu içet,
Börk al dese, baş keset,
Küldür dese, ıylatat.
Baraban kagıp, çuu tartıp,
Alıp iyçü emedey,
Ayzasın belen sundurup,
«Manas!» degen uraanı
Baarını kulak tundurup,

Görünüşleri mızrak ustası,
Heybeti sert düşmanları
Alıverecek yamanları.
Düşmandan geri dönmeyen,
Manas hanın kırk çorosu,
Ölümden geri kaçmayan.
Bunlar bulunmaz yoldaştır,
En azgın kırgın kavgada
Telaşsız, şaşmaz kırk doğan,
Tuğ dibinde durandır.
Han Manas'ın kırk çorosu:
Ot geç dese, ateş geçer,
Su iç dese, ağı içer,
Börk al dese, baş keser,
Güldür dese, ağlatır.
Davul vurup, gulgule kopurup,
Hemen yutuverecek gibi,
Mızrağını hazır uzatıp,
«Manas!» diyen uranları
Herkesin kulağını sağır edip,

Ancıyandı çaluuga
Acıbaydı ciberip,
Samarkandı çabuuga,
Mından kabar aluuga
Küldür menen Çalıbay
Ekööö katar carışıp,
Üzöñgüsü kagışıp,
Samarkandın bıyagı
Ak-Talaaga barganda
Aksakal baydın balası
Aralbay çıktı aldınan.
Aralbay turup munu aytat,
Ayran kalçu şumdu aytat:
«Kan Manastın cökörü
Küldür menen Çalıbay,
Atıñdın oozun bura tur,
Antañdabay tura tur!
Kelgenderden kep uktum,
Sıykırçıdan köp uktum.
«Kara kök cal kabılan
Kırk caysañı kaşında,
Manas kelet, - dep ugup,

Ancıyan'ı yoklamaya
Acıbay'ı gönderip,
Samarkan'ı vurmaya,
Buradan haber almaya,
Küldür ile Çalıbay
İkisi yan yana yarışıp,
Üzengileri tokuşup,
Samarkan'ın bu yakası,
Ak-Talaa'ya vardıklarında
Aksakal bayın oğlu
Aralbay çıktı önlerinden.
Aralbay durup şunu söyler,
Hayran bırakan felaketi söyler:
«Han Manas'ın nökeri
Küldür ile Çalıbay,
Atının başını çevire dur,
Telaşlanmadan dura dur!
Gelenlerden söz duydum,
Sihirbazlardan çok duydum.
«Kara yeleli boz kaplan,
Kırk yiğidi yanında,
Manas geliyor, - diye duyup,

Kızıl altın, ak kümüş
Kızık kılıp çaçtı - deyt.
Kırgın tiygen emedey,
Kızıtalak Alöökö
Kıtaydı közdöy kaçtı - deyt.
Keçilderi, döölörü
San düynösün çaçıptır,
Cılan sorgon emedey,
Tırgootu koşo kaçıptır.
Korkkon okşoyt çaması -
It ulup kaldı, - dep uktum,
Margalañdın kalaası.
Muradına cetiptir,
Kızıtalak Alöökö
Kırgın tiygen emedey,
Kızılday kaçıp ketiptir».

Kızıl altını, ak gümüşü
Seyirlik edip saçtı - der.
Kırgına uğramış gibi,
Kahrolası Alöökö
Kıtay'a doğru kaçtı - der.
Keşişleri, devleri
Sayısız malını saçmış,
Yılan yutmuş gibi,
Tırgoot'u da birlikte kaçmış.
Korkmuş besbelli, anlaşılan -
İt ulur kaldı, - diye duydum,
Margalañ'ın şehrinde.
Muradına ermiş,
Kahrolası Alöökö,
Kırgına uğramış gibi,
Apar topar kaçıp gitmiş».

Aralbaydan kep ugup,
Ekööö çü! - dep carışıp,
Okoro tüygön ak tizgin
Oozu menen alışıp,
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü-cumguça,
Baatır Bakay karıga,
Manas baştap baarına:
«Asınganıñ kırk çoro,
Aleñgir caa, sır cebe,
Alööködön kep uktum,
Azır aytam añgeme!
Kabarın ukkan Alöökö
Katınga çalış el eken,
Anıgın uksam al çoçko
Er emes, kara cer eken.
Baatır bolso Alöökö
Baştaşpayt bele kızıktı,
Kızıl cayan kan kılıp,
Kılışpayt bele kızıktı.
Mañday-teskey turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşup,
Açpayt bele kumardı,
Artık bolso Alöökö
Albayt bele bulardı.

Aralbay'dan söz işitip,
İkisi deh! deyip yarışıp,
Sımsıkı düğümlü ak dizgini
Atlar ağzıyla çekişip,
Bir şey deyip diyene dek,
Göz açıp yumana dek,
Bahadır Bakay ihtiyara,
Manas başta hepsine:
«Kuşandığınız, kırk çoro,
Alengir yay, sırlı ok,
Alöökö'den söz duydum,
Şimdi anlatırım hikâyeyi!
Haberini duyan Alöökö
Kadına çalar biriymiş,
Doğrusunu duyduysam o domuz
Er değil, kara yermiş.
Bahadır olsaydı Alöökö,
Başlatmaz mıydı cengi,
Kıpkızıl kan deryası edip,
Etmez miydi seyirlik cengi.
Karşı karşıya durup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çutur vuruşup,
Gidermez miydi hasretini,
Üstün olsaydı Alöökö,
Almaz mıydı bunları.

Atañdın körü kırk çoro,
Taalayıñ kemip cetiptir,
Talkandaşıp uruşar
Duşmanıñ kaçıp ketiptir.
Talastan çıgıp aylanıp,
Talkandaşıp turuşpay,
Takır coluñ baylanıp,
Cortsoñ coluñ bolboptur,
Coo kıyını Alöökö
Kaçıp, coluñ bolboptur.
Emi kantip basabız
Erkin catkan talaasın,

Hey gidi kırk çoro,
Talihiniz kıt gelmiş,
Paramparça vuruşacak
Düşmanınız kaçıp gitmiş.
Talas'tan çıkıp dolanıp,
Paramparça dövüşemeden,
Yolunuz büsbütün bağlanıp,
Akın etsen yolun açık olmamış,
Düşmanın yamanı Alöökö
Kaçmış, yolunuz açılmamış.
Şimdi nasıl basarız
Başıboş yatan kırını,

Ne bet menen çababız
Een catkan kalaasın?»
Küldür menen Çalıbay
Küyüttüü sözdön salganı,
Kök tulpar menen eeligip,
Kök cal Bakay kabılan
Astıga çıga barganı.
Kırk çoronun kıyını,
Altımıştın artıgı,
Baydın uulu Bakay kan
Bal menen oozun çaykagan.
Kök sülöösün börk kiyip,
Kögala kalkan oynogon.
Kapıyada söz tapkan,
Karañgıda köz tapkan,
Caman aytsa tañılbas,
Aydın karañgısında
Karsaktın izine salsa cañılbas,
Baatır Bakay barkıldap,
Kırk çoronun baarına
Kızık kep aytıp bek taştap:
«Ayzakerden ıktuuñ çık,
Aybalta çabar mıktuuñ çık,
Kündöp-tündöp col cürsök,
At ayabay mol cürsök
Çıkanaktap tınç alba,
Çırım etip uyku alba!
Töbögö kelgen camandık
Töp kötörör mıktıñ çık,
Ak üylüü catkan kapırga,

Al Alöökö baatırga
Sarı izine çöp salıp,
Sargara kuup kalalı,
Kuu izine çöp salıp,
Kubara kuup alalı.
Törösü eken kıtaydın,
Döökürsügön Alöökö
Töbösünön basalı,

Ne yüzle vururuz
Issız yatan şehrini?»
Küldür ile Çalıbay
Dertli sözü ortaya saldılar,
Gök küheylanla coşup,
Boz yeleli Bakay kaplan
Öne çıkıp vardı.
Kırk çoronun yamanı,
Altmışın da üstünü,
Bayın oğlu Bakay han,
Ağzını balla çalkalayan.
Gök vaşak börkü giyip,
Gökala kalkan oynatan.
Ansızın söz bulan,
Karanlıkta göz bulan,
Kem söz karşısında şaşmayan,
Ayın karanlığında
Bozkır tilkisinin izine düşse yanılmayan,
Bahadır Bakay gür sesle,
Kırk çoronun hepsine
Yaman söz söyleyip sıkı tembihledi:
«Mızrakçıdan ustanız çıksın,
Aybalta çalan yamanınız çıksın,
Gece gündüz yol yürüsek,
Atı esirgemeden çok yürüsek,
Dirseklenip rahata dalma,
Kestirip uyku alma!
Tepeye gelen kötülüğü
Dimdik kaldıracak yamanınız çıksın,
Ak evli yatan kâfire,

O Alöökö bahadıra,
Sarı izine ot koyup,
Sarara sarara kovalayalım,
Kuru izine ot koyup,
Benzi uçana dek kovalayıp alalım.
Kıtay'ın töresiymiş o,
Devlik taslayan Alöökö'nün
Tepesinden basalım,

Cerdin üstün çalalı,
Cetik tulpar at menen
Astın tozup kalalı,
Kakançınga cetkirbey,
Kara neet çoçkogo
Kaardı katuu salalı.
Törösü eken kıtaydın,
Töböñdön tiygen Alöökö
Artınan cetip alışıp,
Artık bolso Alöökö
Aygaylaşıp salışıp,
Köp köñülün basalı,
Olcolop algan olcosun
Baarın curtka çaçalı.
Azaptı arbın salalı,
Atış kılıp çabışıp,
Altının talap alalı,
Alda berse akmaktı
Uzununan salalı.
Oncoñdotup al kandı,
Colborstun aman çagında
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga caralı.
Kırk çoro kıraan, katar cür!
Aytkanım uşu bilip al,
Alöökönü añtarsak -
Baarıñ birdey kırk kıraan
Bayge alıp çañ bolduk.
Alöökögö aldırsak -
Çılbır süyröp kan bolduk.
Atışarıñ Alöökö -
Azır alçu duşmanıñ,
Betteşüüçü beliñ bar,
Beecinge çeyin kubalık!

Yerin üstünü tarayalım,
Yetkin küheylan at ile
Önünü kesip duralım,
Kakançın'a vardırmadan,
Kara niyetli domuza
Gazabı şiddetle salalım.
Kıtay'ın töresiymiş o,
Tepene inesi Alöökö'nün
Ardından yetişip tutuşalım,
Üstünse eğer Alöökö,
Haykırışıp vuruşalım,
Kabaran gönlünü ezelim,
Yağmalayıp aldığı ganimeti
Hepsini halka saçalım.
Azabı bol bol salalım,
Atışıp vuruşup,
Altınını yağmalayıp alalım,
Allah verirse o ahmağı
Boylu boyunca serelim.
Hoplatıp o hanı,
Kaplan sağ iken,
Yol üstünde sürükletip,
Azgın itlere yem edelim.
Kırk çoro doğan, sıra sıra yürü!
Söylediğim budur, bilmiş ol,
Alöökö'yü devirirsek -
Hepiniz bir olup kırk doğan,
Ödül alıp şan oluruz.
Alöökö'ye yenilirsek -
Yular sürüyen han oluruz.
Atışacağınız Alöökö -
Şimdi alacağınız düşmanınız,
Karşılaşacak gücünüz var,
Beecin'e kadar kovalayalım!

Mendeden bölök eriñ bar,
Cetsek bolboyt eç arman,
Atañdın körü, kırk çoro,
Kıraan Manas barında

Benden başka eriniz var,
Yetişirsek arman kalmaz,
Hey gidi, kırk çoro,
Doğan Manas var iken

Kılımga salgın çoñ cañcal».
Kırk çoronun kıraanı
Kıyın Bakay er oşol,
Tulpar kıyrap, er çarçap.
Alöökö kuugan cer oşol.
Aç aykırık çuu bolup,
Aygayı katuu duu bolup,
Bakaydın cayın suraba
Akılı artık, çoñ bilgiç.
Bilbegendi bilgizgen,
Tuybagandı tuyguzgan,
Sayıp cürüp bak kılgan,
Salıp cürüp tam kılgan,
Aybatı kıyın, zaarı küç
Bakaydı körsöñ, çorolor,
Canıñdan emi küdör üz!
Berensinip, belsenip,
Beren Manas oşondo
Astıga tüştü teñselip.
Bötönçö erdin baarı bar,
Can ayabay col baştap,
Börü Bakay kabılan
Kök ayza sunup boylogon,
Bakaydın cayı uşunday -
Kögala kalkan oynogon.
Kök cal Bakay abakeñ
Kök ayzasın ırgagan,
Berendigi belgilüü
Bet alsa coonu koybogon,
Artık kambıl, arı şer
Akılı tereñ kemenger.
Şumduktu bilet alıstan,
Kan Manastın cökörü.
Kabılan Manas daanışman
Ancıyandın arı cagı,
Adır-küdür beri cagı
Een talaaga salıptır.
Munu menen baykasañ,

Cihana salın büyük cengi».
Kırk çoronun doğanı,
Yaman Bakay erdir o,
Küheylan yıkılıp, er yorulup.
Alöökö'nün kovalandığı yer orası.
Aç nara gulgule olup,
Haykırışı şiddetli uğultu olup,
Bakay'ın hâlini hiç sorma:
Aklı üstün, büyük bilge.
Bilmeyene bildiren,
Sezmeyene sezdiren,
Dike dike bağ kılan,
Kura kura ev kılan,
Heybeti yaman, zehri güçlü,
Bakay'ı görünce, çorolar,
Canından artık ümit kes!
Yiğitlenip, kuşanıp,
Yiğit Manas o zaman
Öne düştü salınarak.
Seçkin erlerin hepsi var,
Can esirgemeden yol başlayıp,
Kurt Bakay kaplan,
Gök mızrak uzatıp boylayan,
Bakay'ın hâli şöyledir -
Gökala kalkan oynatan.
Boz yeleli Bakay ağabeyin
Gök mızrağını sallayan,
Yiğitliği bellidir,
Yöneldi mi düşmanı komayan,
Fazlasıyla becerikli, hem aslan,
Aklı derin bilge kişi.
Felaketi uzaktan bilir,
Han Manas'ın nökeri.
Kaplan Manas, o bilge,
Ancıyan'ın öte yakası,
Engebeli beri yakası,
Issız kıra yol salmış.
Bununla bakacak olursan,

Cer soyulup kalıptır.
Basıp ötkön cerleri
Kemer bolup oyulgan,
Cer soyulup, çañ bolgon,
Ketkeni kıyla can bolgon.
Ketken eken kıtay,- dep,
Izge saldı zor Bakay.
Astındagı kök tulpar
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Oñ-tetiri teminip,
Kolundagı sır nayza
Oñgo-solgo bulgalap,
Oyronduk cayın bilgizip,
Manas kandın kırk caysañ
Izine salgan kezi eken.
Sarı izine çöp salıp,
Sargara kuup alıştı,
Kuu izine çöp salıp,
Kubara kuup aldı emi.
Coo degende süyüngön
Manas kandın kırk börü
Baarı kıraan tegiz er,
Baarı katar egiz er.
Tünörüp catkan dümökkö
Tüz kirip ayza sunuşat,
Tügöl kırgın bolso da
Biröö kalsa uruşat,
Kaçırışkan coo bolso,
Kaçpay ayza sunuşat,
Katuu müşkül iş tüşsö,
Ölgönünön kalganı
Katuu kayrat kılışat.
Örttön kayta kaçpagan,
Kan Manastın kırk caysañ
Acaldan kayta tartpagan,
Tulpar oozun cayışıp,
Erendin baarı süyünüp,
Törösüngön Alöökö
Beecinine cetkirbey,

Yer soyulup kalmış.
Basıp geçtiği yerler
Kemer olup oyulmuş,
Yer soyulmuş, toz olmuş,
Gidenler hayli can olmuş.
Kıtay gitmiş, - diye,
İze düştü ulu Bakay.
Altındaki gök küheylana
Sağlı sollu kamçı vurup,
Sağdan soldan mahmuzlayıp,
Elindeki sırlı mızrağı
Sağa sola sallayıp,
Kırıp geçirici hâlini belli edip,
Manas hanın kırk yiğidi
İzine düştüğü demdi.
Sarı izine ot koyup,
Sarara sarara kovaladılar,
Kuru izine ot koyup,
Benzi uçana dek kovaladılar.
Düşman deyince sevinen,
Manas hanın kırk kurdu,
Hepsi doğan, denk erler,
Hepsi sıra sıra ikiz erler.
Kararıp yatan belaya
Dosdoğru dalıp mızrak uzatırlar,
Topyekûn kırgın olsa da,
Biri kalsa vuruşur,
Saldıran düşman olsa,
Kaçmadan mızrak uzatırlar,
Ağır müşkül iş düşse,
Ölenlerden geri kalanı
Şiddetli gayret gösterirler.
Ateşten geri kaçmayan,
Han Manas'ın kırk yiğidi,
Ecelden geri dönmeyen,
Küheylanın dizginini koyverip,
Erenlerin hepsi sevinip,
Törelik taslayan Alöökö'yü
Beecin'ine vardırmadan,

Töbösünön bassak,- dep,	*Tepesinden bassak, - diye,*
Bacıdan algan sarı altın	*Baçtan aldığı sarı altını*
Olco kılıp ombutup,	*Ganimet edip yığıp,*
Orto cerge çapsak,- dep,	*Orta yere sürsek, - diye,*
Kıylaların kıyratıp,	*Nicelerini kırıp geçirip,*
Kaptalınan tüşsök,- dep,	*Böğründen inip vursak, - diye,*
Kagış kılıp öltürüp,	*Çarpışıp öldürüp,*
Kızıtalak çoçkonun	*Kahrolası domuzun*
Kanın suuday içsek,- dep,	*Kanını su gibi içsek, - diye,*
Aradan karmap kalsak,- dep,	*Arada yakalayıversek, - diye,*
Aç aykırık, kuu süröön	*Aç narayı, kuru gulguleyi*
Ara coldo salsak,- dep,	*Yarı yolda salsak, - diye,*
Baatırların barbaytıp,	*Bahadırlarını serip yatırıp,*
Balaketke salsak,- dep,	*Belaya salsak, - diye,*
Bacı aluuçu mıktısın	*Baç alan yamanlarının*
Tazalap közün salsak,- dep,	*Kökünü kazıyıp kurutsak, - diye,*
Tıypıl kırıp askerin	*Askerini tümden kırıp,*
Özün baylap alsak,- dep,	*Kendisini bağlayıp alsak, - diye,*
Kırk çoronun baarısı,	*Kırk çoronun hepsi,*
Kırgıl çal baştap karısı	*Kırgıl koca başta ihtiyarı,*
Tulpar oozun cayışıp,	*Küheylanın dizginini koyverip,*
Turbay kuup karışıp,	*Durmadan inatla kovalayıp,*
Adır-küdür cer basıp,	*Engebeli yerleri basıp,*
Alda neçe bel basıp,	*Nice belleri aşıp,*
Ayday sarı talaanın	*Ay gibi uçsuz sarı kırın*
Etek cagın bastı emi.	*Etek yanını bastılar artık.*
Ancıyan, Kaşkar arasın,	*Ancıyan ile Kaşkar arasını,*
Zoñkoygon toonu aştı emi.	*Heybetli dağı aştılar artık.*
Arı cagın karasa,	*Öte yanına baksalar,*
Köz cetpegen munarık -	*Göz yetmeyen pus -*
Arı cagına tüştü emi.	*Öte yanına indiler artık.*
Karasa közgö ilinbeyt,	*Baksa göze ilişmez,*
Munarıktap burçtanıp,	*Puslanıp köşelenip,*
Buluñgur bolup uçtanıp,	*Bulanıklaşıp sivrilip,*
Kaysı ekeni bilinbeyt.	*Hangisi olduğu bilinmez.*
Ketken caktan cañılbay,	*Gittiği yönden yanılmadan,*
Abası Bakay akcoltoy	*Ağası Bakay, ak yollu,*
Astıga salsa san koldoy,	*Öne düşse sayısız ordu gibi,*

Baskan izden cañılbay
Aşıp-şaşıp antañdap,
Abıdan kuup aldı emi.
Olcoluu malın çaçuuga,
Karmaşarı - Alöökö,
Kırk çoro colun açuuga
Ceri Kakşaal topurak,

Basılan izden şaşmadan,
Koşup telaşla soluyup,
İyice kovalayıp aldılar artık.
Ganimet malını saçmaya,
Kapışacakları - Alöökö,
Kırk çoronun yolunu açmaya,
Yer Kakşaal, toz toprak,

Kırk çoro cürüp ketkende
Topuraktın baarısı
Asmanga uçtu topurap,
Caman-Suunu cölöndü,
Tulpar, buudan aralaş
Kapkara çañga bölöndü.
Araanday oozu açılıp,
Eti kızıp kalışıp,
Başın cerge salışıp,
Öñ tulpardın baarısı
Eti kızıp kalışıp,
Kırk caysañdın kırk tulpar
Tamanı cerge tarsıldap,
Kara bolot oozduk
Kömököydö karsıldap,
Köküldü kökkö ırgıtıp,
Uçup ketçü emedey,
Katar baarı zırgıtıp,
Çıñıroon tartkan keñ caydan,
Çımçık uçpas keñ saydan
Tozoñun toodoy buraltıp,
Toodoy bolgon kırk börü
Toktolboston çuratıp,
Beldi bekem buungan,
Beren Manas kök caldın
Taalayına tuulgan,
Betteşip çıga coo kelse,
Sala cürgön çuulgan.
Ceek tartıp kılkıldap,
Cergeleşip bılkıldap,
Kee bir cerge kelgende

Kırk çoro yürüyüp geçince
Toprağın hepsi
Göğe savruldu toz olup,
Caman-Suu'ya dayandılar,
Küheylan, yürük at karışık,
Kapkara toza büründüler.
Ağızları kocaman açılıp,
Etleri kızışıp,
Başlarını yere eğip,
Bütün küheylanların hepsi
Etleri kızışıp,
Kırk yiğidin kırk küheylanı,
Tabanı yere çat çat vurup,
Kara çelik gemleri
Damaklarında şakırdayıp,
Perçemi göğe savurup,
Uçup gidecekmiş gibi,
Hepsi sıra sıra ok gibi akıp,
Çığlık kopan geniş düzden,
Serçe uçmaz geniş vadiden
Tozunu dağ gibi burgulatıp,
Dağ gibi olan kırk kurt,
Durmaksızın dörtnala sürüp,
Beli sıkıca kuşanmış,
Yiğit Manas boz yelelinin
Talihine doğmuşlar,
Karşısına düşman çıkıp gelse,
Kargaşa sala gelmişler.
Kıyı boyu dizilip dalgalanıp,
Yan yana omuz omuza kaynaşıp,
Kimi yere geldiklerinde

Ayzanın başı kagışıp,
Artık külük tulpardın
Oozu menen alışıp,
Kasaba koldo kalkıldap,
Say tulpardan akkan ter
Üzöñgüdö şalpıldap,
Eer beldey belesti
Eñkeyip kirip barganda,
Bötönçünün sazına
Cañı kirip barganda,
Börü Bakay aldında

Mızrakların ucu tokuşup,
Fazla yürük küheylanın
Dizginiyle ağzı çekişip,
Sancak elde dalgalanıp,
Soylu küheylandan akan ter
Üzengide şapırdayıp,
Eyer beli gibi sırtı
Eğilip girip vardıklarında,
Bötönçü'nün sazlığına
Yeni girip vardıklarında,
Kurt Bakay önlerinde,

Can ayabay kıraandar
Erte sözü keç bolup,
Er Alöökö baatırga
Cetip ayza saluuga,
Tügönüşüp kaluuga
Eki közü tört bolup.
Akkula menen Manas şer
Kaardanıp kamdanıp,
Körsö köñül bölünüp,
Kök caldık türü körünüp.
Keñ özöndün boyuna,
Barıp cetti erender
Kum-Darıya oyuna.
Sarı izine çöp salıp,
Sargara kuup alışıp,
Baykaganda Kum-Arık,
Atagı eken Lob dayra,
Kamalıp catıp kalışıp,
Ay karañgı, kün bürkök
Karasa közgö ilinbeyt,
Tünörüp agıp mamınday
Kaysı ekeni bilinbeyt.
Tañ dümpüyüp kalganda,
Supa sadık salganda.
Cer şookumdap körünüp,
Cetik Bakay kan abañ
Ketken cerden cañılbay,

Can esirgemeden doğanlar,
Sabah sözü akşam olup,
Er Alöökö bahadıra
Yetişip mızrak salmaya,
Ölesiye tükenişip kalmaya
İki gözü dört olup.
Akkula ile Manas aslan,
Gazaplanıp hazırlanıp,
Görenin gönlü bölünüp,
Boz yeleli heybeti görünüp.
Geniş vadinin boyuna,
Varıp yetişti erenler,
Kum-Darıya ovasına.
Sarı izine ot koyup,
Sarara sarara kovalayıp,
Bakınca Kum-Arık,
Adıymış Lob deryası,
Kapanıp yatıp kaldılar,
Ay karanlık, gün kapalı,
Baksa göze ilişmez,
Kararıp akar öylece,
Hangisi olduğu bilinmez.
Tan belirip ağardığında,
Fecr-i sadık söktüğünde.
Yer alacalanıp görünüp,
Yetkin Bakay han ağan,
Gidilen yerden yanılmadan,

Kara kırçın, köp cılgın
Kum-Arıktın boyu eken.
Cañırıktın Car-Kıya,
Calgız attın çubama,
Boylop erler col cürüp,
Arı tamam barganda
Sayroolop suu bölünüp,
Kır keçüüsü körünüp,
Şıta-Keçüü, Taş-Keçüü,
Alöökö keçer maş keçüü,
Izi menen suu keçip,
Kum-Arıktan öttü emi.
Körgöngö bolboyt eç arman,
Kök cal Manas barında
Kıtayga salgan çoñ cañcal.

Kara çalılık, çok ılgın,
Kum-Arık'ın boyuymuş.
Cañırık'ın Car-Kıya'sı,
Tek atın geçtiği keçiyolu,
Boylayıp erler yol yürüyüp,
Öteye tamam vardıklarında,
Şırıldayıp su bölünüp,
Sırt geçidi görünüp,
Şıta-Keçüü, Taş-Keçüü,
Alöökö'nün geçtiği usta geçit,
İzi ile suyu geçip,
Kum-Arık'tan geçtiler artık.
Görene hiç arman kalmaz,
Boz yeleli Manas var iken
Kıtay'a saldığı büyük cenk.

Tügöngön toonun tumşukka
Salıp Bakay barganı,
Kayguuldun colun çalganı,
Beren Bakay abakeñ
Karoolgo çıgıp kalganı.
Karooldu çındap karasa,
Böyrök, Ak-Çiy boyunda,
Akçık degen arı too
Kuyulup tüşkön oyunda,
Çoñ Ak-Çiydin boyunda
Tigilgen eken doñuzdun
Altın booluu çatırı,
Konup örüün boluptur
Kan Alöökö baatırı.
Orgup tütün bölünöt,
Alöökönün san asker
Konup catkan körünöt.
Çıkanaktap uyku alıp,
Çıñıroon tartıp tınç alıp,
Kulunu bar kaçırdın
Kulunun soyup boy kılıp,
Kankor Manas erenden
Kutulduk, - dep, oy kılıp,

Dağların bittiği buruna
Sürüp Bakay varmıştı,
Gözcü yolunu kolaçan etti,
Yiğit Bakay amcan
Gözetlemeye çıkıvermişti.
Gözcü yerinden iyice baksa,
Böyrök, Ak-Çiy boyunda,
Akçık denen öte dağın
Dökülüp indiği çukurda,
Ulu Ak-Çiy'in boyunda
Kurulmuş meğer domuzun
Altın bağlı çadırı,
Konup mola vermişti
Han Alöökö bahadırı.
Burcu burcu duman tüter,
Alöökö'nün sayısız askeri
Konup yattığı görünür.
Dirseğine yaslanıp uyuklayıp,
Horuldayıp rahat soluyup,
Kulunu olan katırın
Kulununu kesip şölen edip,
Hunhar Manas erenden
Kurtulduk, deyip düşünüp,

Tırgoot, mancuu döölörü
Kıyşalaktap kılt etpey,
Kuup duşman kelet, - dep,
Kamırabay, bılk etpey,
Catkan eken Alöökö,
Sandagan altın, kümüştü
Olco kılıp buruttan
Artkan eken Alöökö.
Tübü anık cılkı emes,
Bakkan malı kuralı,
Kuturgurdun baarının
Kuygan temir tuyagı,
Bar şaymanı teptegiz,
Kuturguruñ Alöökö
On segiz miñ aalamga
Aldırbay turgan sıyagı.
Kubalasa mal cetkis,
Buluttay uçkan malı bar,
Colunan ilek coo çıksa,

Tırgoot, Mançu devleri
Yayılıp yatmış, kıpırdamaz,
Düşman kovup gelir, diye
Kaygılanmaz, kımıldamaz,
Yatıyormuş Alöökö,
Sayısız altını, gümüşü
Buruttan ganimet alıp
Yüklenmişti Alöökö.
Aslı belli, yılkı değil,
Beslediği malı, pusatı,
O kudurmuşun hepsinin
Dökme demirden tırnağı,
Bütün takımı eksiksiz,
Kudurmuşun Alöökö'nün
On sekiz bin âleme
Yenilmez duruşu vardı.
Kovalasan mal yetişmez,
Bulut gibi uçan malı var,
Yoluna ordu düşman çıksa,

Aldırbay turgan alı bar.
Aldırbay turgan sebebi -
Kıyın oor cük cüktösö
Kayışpay eç bir koyuuçu
Kızıl kuyruk arı bar.
Kırk cıldan beri curt surap,
Kıtaylardın Alöökö
Kuturgan eken abıdan.
Çalıyar kaptap ketse da
Çabışa turgan alı bar,
Erikpey cügün artuuga
Kerigi bar, bili bar,
Kelip adam kol salgıs,
Alöökönün dümü bar.
Üydöy çokmor kolgo alıp,
Ar cabdıgı şaylaluu,
Alöökönün canında
Kırıp iyçü emedey,
Catkan eken balbandar

Yenilmez bir gücü var.
Yenilmezliğinin sebebi -
Ne denli ağır yük vursan
Hiç bükülmeden taşıyan
Kızıl kuyruk devesi var.
Kırk yıldır yurt yönetip,
Kıtayların Alöökö'sü
İyice kudurmuş meğer.
Çalıyar basıp gelse de
Vuruşacak gücü var,
Üşenmeden yük vurmaya
Gergedanı var, fili var,
İnsan gelip el süremez,
Alöökö'nün heybeti var.
Ev gibi çomağı ele alıp,
Her pusatı kuşanılmış,
Alöökö'nün yanında
Kırıp geçirecekmiş gibi,
Yatıyormuş pehlivanlar

Kıncılalıp baylaluu.
Kıncıdan balban boşonso,
Kırıp-soyup ötküdöy.
Kudaydan cardam bolboso,
Kızıtalak Alöökö
Kırgın kılıp ketkidey.
Kaşalaydın conuna
Karooldu mıktap koyuptur,
Tereñ suunun boyunda
Balbandın teñi boluptur.
Asker arbın, kol cıynap,
Bul düynögö Alöökö
Aldırbay turgan boluptur.
Alöökögö bakmaçı
Sakçısı bar, döösü bar,
Balbanı bar, kanı bar,
Alöökönün canında
Balakettin baarı bar.
Ereni bar, eri bar,
Esepsiz kıyın şeri bar.
Altın booluu çatırda,
Er Alöökö baatır da
Altı katın alıptır,

Zincire vurulmuş, bağlı.
Zincirden pehlivan boşansa,
Kırıp döküp geçecek gibi.
Hüda'dan yardım olmasa,
Kahrolası Alöökö
Kırgın verip gidecek gibi.
Kaşalay'ın sırtına
Gözcüyü sağlam koymuştu,
Derin suyun boyunda
Pehlivanların yarısı durmuş.
Asker çok, ordu toplayıp,
Bu dünyada Alöökö
Yenilmez olup oturmuştu.
Alöökö'ye bakıcı
Bekçisi var, devi var,
Pehlivanı var, hanı var,
Alöökö'nün yanında
Belaların hepsi var.
Ereni var, eri var,
Sayısız yaman aslanı var.
Altın bağlı çadırda,
Er Alöökö bahadır da
Altı kadın almıştı,

Altımış uulduu boluptur.
Tutanıp ölgön bul çoçko
Bul düynölük baydanın
Biröön koyboy cıyıptır.
Asker arbın, kol cıynap,
Algan eken Alöökö
Erenderin mol cıynap.
Orgup tütün bölünüp,
Topon suu tolkup ketse da
Kızıtalak Alöökö
Aldırbastay körünüp,
Kılıç çabar ıktuu bar,
Coo aylasın kup bilgen
Coon bilek mıktuu bar.
Balta çabar baatır bar,

Altmış oğul sahibi olmuştu.
Hırsından tutuşan bu domuz
Bu dünyalık nimetin
Birini komadan yığmıştı.
Asker çok, ordu toplayıp,
Almıştı meğer Alöökö
Erenlerini bol toplayıp.
Fışkırıp duman bölünüp,
Tufan suyu taşıp gelse de
Kahrolası Alöökö
Yenilmez gibi görünüp,
Kılıç çalan ustası var,
Cenk oyununu has bilen
Kalın bilekli yamanı var.
Balta çalan bahadır var,

Alöökönün canında
Aytsa kepti ukpagan,
Kıykırsa tili çıkpagan,
Aybandan caman kapır bar.
Müçösü bölök, zaarı küç,
Karmalaşa ketkende
Kayran candan küdör üz!
Alöökönün balbanı,
Bötön toodoy ar canı
Betteşip mende barabı,
Beren Manas bolboso,
Bettep adam alabı?
Opol-toodoy körünöt
Alöökönün karaanı.
Çatırının aldına
Kerik, kaçır, tulpardı
Kercektetip baylatıp,
Momo tokoç, ılañman
Can kazanga kaynatıp,
Catkan eken Alöökö.
Alöökönü körgöndö
Bakaydın köönü bölünöt,
On segiz miñ aalamdın
Balbandarı kaptasa,
Baatır Manas bolboso -
Alalgıs türü körünöt.
Taş sayıngan kıtaydın

Alöökö'nün yanında
Söz söylesen dinlemeyen,
Bağırsan dili dönmeyen,
Hayvandan beter kâfir var.
Endamı başka, zehri güçlü,
Tutuşup kapıştığında
Aziz candan umudu kes!
Alöökö'nün pehlivanı,
Her biri yaban dağ gibi,
Karşısına kul mu varır,
Yiğit Manas olmasa,
Yüzleşip insan alt eder mi?
Heybetli dağ gibi görünür
Alöökö'nün karaltısı.
Çadırının önüne
Gergedanı, katırı, küheylanı
Sıra sıra bağlatıp,
Momo çöreği, lâğmanı
Koca kazanda kaynatıp,
Yatıyormuş Alöökö.
Alöökö'yü gördüğünde
Bakay'ın gönlü bölünür,
On sekiz bin âlemin
Pehlivanları bassa da,
Bahadır Manas olmasa -
Alınmaz hali görünür.
Taş kuşanmış Kıtay'ın

Dalayları mında eken,
Karmaşkandı kaysaçu
Balbandarı mında eken.
Mañdayında cünü cok,
Kaşkaları mında eken,
Caralgan adam uulunan
Başkaları mında eken.
Kan Alöökö kapırıñ,
Kayratı toluk baatırıñ,
Ak üylüügö kelerde
Kırk kandın eli kıtaydı

Niceleri buradaymış,
Kapışanı parçalayan
Pehlivanları buradaymış.
Alnında tüyü olmayan,
Seçkin başları buradaymış,
Yaratılmış insanoğlundan
Bambaşkaları buradaymış.
Han Alöökö kâfirin,
Gayreti tam bahadırın,
Ak evli rehin gelirken
Kırk hanın eli Kıtay'ı

Bütkül cıyıp alıptır,
Çubatuuga salıptır.
Kaarı toluk başkaça
Balbandan tandap alıptır.
Köktön çalbar kiyişken,
Kayaşayak bergendin
Kak kuykasın tilişken.
Kan içmeden alıptır,
Catkan ittey kaşı bar,
Cankazanday başı bar,
Calañkıçtan alıptır.
Kaçırgandı uşular,
Karışkırday tiygidey,
Kaarduu Manas bolboso,
Karmalaşkan adamdı
Tıtıp-tıtıp iygidey.
Kazanbaktay kalay at,
Ar biröönün kulagı
Köp cerdi körgön Bakay kan
Mendeden başka körünöt,
Bu kıtaydın sıyagı.
Kök cal Manas bolboso
Çetine adam barabı,
Çenebegen curt eken,
Çelişken aman kalabı!
Er Alöökö baatırıñ
Çatırga catıp kalıptır,
Çoyun baş algan balbandar
Tegerektep alıptır.
Kaçır, kerik mingeni
Aybalta alıp koluna

Tümüyle toplayıp almıştı,
Geçit resmine dizmişti.
Kahrı tam, bambaşka
Pehlivandan seçip almıştı.
Mavi şalvar giyinen,
Karşılık söz vereni
Tâ kafa derisinden yüzen.
Kan içenlerden almıştı,
Yatan it gibi kaşı var,
Koca kazan gibi başı var,
Hortlak soyundan almıştı.
Saldırdı mı bunlar,
Kurt gibi dalacak gibi,
Kahırlı Manas olmasa,
Kapıştığı insanı
Didik didik edecek gibi.
Kazan gibi iri kalay atlar,
Her birinin kulağı,
Çok yer görmüş Bakay han
Kula benzemez görünür,
Bu Kıtay'ın kılığı.
Boz yeleli Manas olmasa
Yanına insan varır mı,
Sayıya gelmez yurtmuş,
Çarpışan sağ kalır mı!
Er Alöökö bahadırın
Çadıra yatıp kalmıştı,
Topuz kuşanmış pehlivanlar
Çepeçevre sarmıştı.
Katıra, gergedana binenler
Ay baltayı alıp eline

Arı-beri cürüp cür,
Çoñ ögüzdöy dañgıttar
Çagaraktap ürüp cür.
Ar borumun baykasa,
Balaketti salgıday,
Katılışkan duşmandı
Karan salıp başına

Bir ileri bir geri dolaşır,
Koca öküz gibi tazılar
Halka olup havlar durur.
Her halini gözetlese,
Bela salacak gibi,
Sataşan düşmanı
Başına kara gün çökertip

Balbandar baylap algıday. — *Pehlivanlar bağlayıp alacak gibi.*
Eñkeytip adam algısız, — *Boyun eğdirip alınmaz,*
Colu katkan kapırga — *Yolu uğursuz kâfire*
Colop mende bargısız, — *Kul yaklaşıp varamaz,*
Bu düynögö caralıp, — *Bu dünyaya yaratılıp,*
Alban türdüü kelgen bar, — *Türlü türlü gelen var,*
Aydın karañgısında — *Ayın karanlığında*
Alıs turgan candardı — *Uzakta duran canları*
Cazbay atar mergen bar. — *Şaşmadan vuran nişancı var.*
«Kayda duşman?» - deçü bar, — *«Nerde düşman?» diyeni var,*
Karmap alsa bizderdi — *Yakalarsa bizleri*
Koy ordunda kaynatıp, — *Koyun yerine kaynatıp,*
Kazanga salıp ceçü bar. — *Kazana atıp yiyeni var.*
Bettep mende bargısız, — *Yüz yüze kul varamaz,*
Betteşken ceñip algısız. — *Karşılaşan yenip alamaz.*
Aşkan eken abıdan — *Pek aşkınmış meğer*
Alöökönün saltanat. — *Alöökö'nün saltanatı.*
Añ-tañ kalıp er Bakay: — *Şaşıp kaldı er Bakay:*
«Katılışsak kokustan, — *«Sataşırsak kazara,*
Tümöndöp kolu attanat, — *On binlerle ordusu atlanır,*
Kutulbas caman ooruga — *Kurtulmaz kötü derde*
Emi kuu can kaptalat!» — *Şimdi bu kuru can düşer!»*
Körüp turup Bakaydın — *Görüp durunca Bakay'ın*
Köñülü ketip bölünüp, — *Gönlü dağılıp bölündü,*
Çarpışkanga Alöökö — *Çarpışana Alöökö*
Calañkıç sını körünüp, — *Hortlak suretli göründü,*
Alöökönü körgöndö — *Alöökö'yü görünce*
Abañ Bakay oluya — *Ulu Bakay evliya*
Kapa bolup sabılıp, — *Kederlenip ezildi,*
Caratkanga calınıp, — *Yaradan'a yalvarıp,*
Alöökönü körgöndö — *Alöökö'yü görünce*
Bakay turdu küyünüp: — *Bakay durdu yanarak:*
«Atañdın körü, Alöökö — *«Vay babasının körü, Alöökö*
Kayratı aşık can eken. — *Gayreti aşkın canmış.*
Kalıñ kıtay Beecinge — *Kalabalık Kıtay Beecin'e*

Caratılgan çep eken, — *Yaratılmış siper imiş,*
Ak üylüügö turganı, — *Ak evli rehin durması,*
Burkandıgı ep eken, — *Burkanlığı yaraşmış,*

Kalıñ curttu kıyratıp,
Kılgandıgı ep eken.
Katuu bülük kırgızga
Kılgandıgı ep eken.
Ay karañgı bürkölsö,
Tün emine bolor,- dep,
Kabılan tuugan er ele,
Manastı kuday saktay kör,
Katılışsa kapırga
Kün emine bolor?» - dep,
Süt kımıran tañ kalıp,
Bolot uçtuu sır nayza
Kök cal Bakay tayanıp,
Kök tulpar oozun burdu ele,
Alööködöy çoñ kandın
Ar borumun körgöndö
Añ-tañ kalıp turdu ele.
Beren da eken, can da eken,
Berendi kuday saktay kör,
Biz ele emes, Alöökö
Aalamdık alı bar eken.
Erdigi kara kök eken,
Tırgoot, kıtay, mancuusu
Balbandarı köp eken.
Añ-tañ kalıp Bakay kan:
«Alda kanday bolot?» - dep,
Iñgır-dıñgır boldu emi.
Aytıp oozun cıygıça,
Anday-mınday degiçe,
Kankor Manas aldında,
Ayçık altın tuu alıp,
Eerçitkeni kırk çoro,
Manas çıktı çunayıp.
Akıl ayran bölünüp,
Ayköl tuugan kankoruñ
Abakesi Bakayga
Kele catat körünüp,
Kırk çoronun baarısı,
Kırgıl baştap karısı.

Kalabalık yurdu kırıp,
Ettikleri yaraşmış.
Kırgız'a ağır kargaşayı
Etmesi de yaraşmış.
Ay karanlık bürünse,
Gece nice olur, deyip,
Kaplan doğmuş er idi,
Manas'ı Tanrı saklaya gör,
Kâfire sataşırsa
Gün nice olur?» deyip,
İçi kaynayıp şaşakaldı,
Çelik uçlu sırlı mızrağa
Boz yeleli Bakay dayanıp,
Kök tulparın başını çevirdi,
Alöökö gibi büyük hanın
Her halini gördüğünde
Şaşkın şaşkın durdu ya.
Yiğit de imiş, can da imiş,
Yiğidi Tanrı saklaya gör,
Yalnız bize değil, Alöökö
Âleme yeter gücü varmış.
Yiğitliği pek çetinmiş,
Tırgoot'u, Kıtay'ı, Mançusu
Pehlivanları çokmuş.
Şaşıp kaldı Bakay han:
«Acep nasıl olacak?» deyip,
İçi allak bullak oldu şimdi.
Sözünü daha bitirmeden,
Şöyle böyle diyene dek,
Hunhar Manas önünde,
Ay damgalı altın tuğ alıp,
Peşine kırk çoroyu takıp,
Manas çıktı kabararak.
Akıl hayran, bölünüp,
Ayköl doğan hunharın
Amcası Bakay'a
Geliyordu görünüp,
Kırk çoronun hepsi,
Kırgıl başta, yaşlısı.

Bura tartıp karasa,
Buudan Manas arslandın
Murda türün körö elek,
Kara çaar kabılan
Kaçırçuday oktolup,
Aldına tüşüp alıptır,
Çolok kök cal arslan,
Kankoruñdun coldoşu
Eki cagın karanıp,
Erdi-murdun calanıp,
Azır alıp salçuday,
Arslan erdin cökörü
Artınan süröön salıptır.
Çiltendin biröö sur colbors,
Kankor erdin cökörü
Katuu koştop kalıptır.
Alp kara kuş-zımırık
Azır alıp ketçüdöy,
Asmandan butun salıptır.
Kırk çilten, Kızır Nıyazı
Kırk miñ koldoy körünüp,
Kılkıldatıp ayzasın,
Kırıp iyçü emedey,
Kır-kırınan sunuptur,
Cılañaç Kızır oluya
Cıloo salıp turuptur.
Koldogonu bir toguz
Koldop algan kezi eken,
Üy aylana bergiçe
Üydöy kızıl tal bütüp,
Üstürtön kuday car bütüp,
Şay ata, Kızır ekööpöp,
Oncoñdotup Kula atın
On eki çoro cetelep,
Töödöy bolgon altın tak
Aybanbozgo cüktötüp,
Kızır çalgan kıraanıñ
Alöökö turmak, aalamdı

Dizgin çekip bakınca,
Yürük Manas aslanın
Böyle halini görmemişti,
Kara benekli kaplan
Saldıracakmış gibi gerilip,
Önüne düşüp almıştı,
Güdük boz yeleli aslan,
Hunharının yoldaşı
İki yanını gözleyip,
Dudağını burnunu yalayıp,
Hemen kapıp alacak gibi,
Aslan erin nökeri
Ardından nara salmıştı.
Çiltenlerin biri boz kaplan,
Hunhar erin nökeri
Sıkıca eşlik etmişti.
Alp karakuş - Zümrüdüanka
Hemen kapıp götürecek gibi,
Gökten ayağını sarkıtmıştı.
Kırk çilten, Hızır İlyas'ı
Kırk bin ordu gibi görünüp,
Mızrağını salındırıp,
Kırıp geçirecekmiş gibi,
Dört bir yandan uzatmıştı,
Yalın Hızır evliya
Yular tutup durmuştu.
Koruyanları tam dokuz,
Koruyup aldığı demmiş,
Ev dolanıp gelinceye dek
Ev gibi kızıl söğüt bitip,
Yücelerden Tanrı yâr olup,
Şay Ata ile Hızır el ele,
Kula atını hoplatıp
On iki çoro yedekleyip,
Deve kadar altın tahtı
Aybanboz'a yükletip,
Hızır değmiş şahbazın
Alöökö şöyle dursun, âlemi

Añtara turgan alı bar.
Kır-kırınan karasa,
Kımbat Manas kıraandın
Kıyındık türü körünöt,

Eren da eken, şer da eken
Kıraan kök cal barında
Alöökö turmak, aalamdı
Ala turgan çagı bar.
Kızırduu mınday kim cürgön,
Alöökö turmak, aalamga
Arslan Manas kök calıñ
Sala turgan çoñ dürböön.
Astındagı Akkula
Alda bergen mal eken,
Üstündögü Manas kan
Uşunçalık aalamdı
Kütüp alçu can eken.
Belgisi açık körünüp,
«Berendey bolup kim» cürgön,
Beker ele korkup catıpmın,
Betteşkenge bul Manas
Salat eken çoñ dürböön.
Kaynap catkan kıtayga
Kaçırışıp köröyün,
Kankoruñdun özünö
Karaan bolup bereyin.
Eptep ebin tabayın,
Ebi menen uruşup,
Esilim Manastı saktap kalayın.
Şerim Manas turganda,
Kıtay emes kılımdın
Kandıgın tartıp alayın,
Kayırdin okşoyt Alöökö
Karmalaşıp kalayın, -
Dep, oşontüp, zor Bakay
Manastı körüp kubanıp,
Baatır şerge munu aytıp:
«Cortsoñ coluñ boluptur,

Altüst edecek gücü var.
Dört bir yandan bakılsa,
Kıymetli Manas şahbazın
Çetinlik hali görünür,

Eren de imiş, şir de imiş
Şahbaz boz yeleli varken
Alöökö şöyle dursun, âlemi
Alacak çağı var.
Hızırlı böyle kim gezmiş,
Alöökö şöyle dursun, âleme
Arslan Manas boz yelelin
Salacağı büyük velvele.
Altındaki Akkula
Allah'ın verdiği maldır,
Üstündeki Manas han
Bunca büyük âlemi
Çekip çevirecek canmış.
Nişanı açık görünüp,
«Böyle yiğit olup kim gezmiş?»
Boşuna korkup durmuşum,
Karşı çıkana bu Manas
Salarmış büyük velvele.
Kaynayıp duran Kıtay'a
Saldırıp bir göreyim,
Hunharının kendisine
Arka olup vereyim.
Bir yolunu bulayım,
Usulüyle vuruşup,
Canım Manas'ı koruyayım.
Aslanım Manas dururken,
Kıtay değil, çağların
Hanlığını çekip alayım,
Kâfir dinli benzer Alöökö,
Bir tutuşup kalayım, -
Deyip, işte böyle, ulu Bakay
Manas'ı görüp sevinip,
Bahadır aslana şunu dedi:
«Yortarsan yolun açıkmış,

Coguñ colgo konuptur,
Kızır çalgan kıraanım,
Kırılışar çak keldi,
Ötkörö turgan tuygunum,
Ölüşö turgan tap keldi.
Coguñ colgo konuptur,
Cortsoñ coluñ boluptur.
Kelbersigen kankorum,

Yitiğin yola konmuş,
Hızır değmiş şahbazım,
Kırışacak çağ geldi,
Herkesi aşan doğanım,
Ölüşecek dem geldi.
Yitiğin yola konmuş,
Yortarsan yolun açıkmış.
Kurumlanan hunharım,

Men körgöndü kördüñbü,
Men bilgendi bildiñbi?
Tim caralbas tuygunum,
Tileginiñ kuday beriptir,
Tiktegen cooñ Alöökö
Bet aldıña keliptir.
Men körgöndü kördüñbü,
Men tuygandı tuyduñbu?
Beecinge çeyin kuuçu,
Türkügü altın çatırıñ
Bet aldıñdan kezikti,
Er Alöökö baatırıñ.
Keçee, Cılgınduunun oyunda,
Keñ Talastın boyunda,
Talas emes, dalaydı
Talkanday çalıp köp cerge
Korup alam deçü eleñ.
Alöökögö keziksem
Anday-mınday dedirbey,
Sorup salam deçü eleñ.
Kalıñga kirseñ çañ mına,
Kırışsañ kıtay al mına!
Altaydan beri köçköndö
Ayköl boldu atagıñ,
Alöökögö kol salıp,
Arbıdı baatır çatagıñ.
Alöökö kan er eken,
Cıyıp algan askeri
Kumurskadan köp eken».
Bakay aytıp turganda

Benim gördüğümü gördün mü,
Benim bildiğimi bildin mi?
Boşa yaratılmamış doğanım,
Dileğini Tanrı vermiş,
Göz diktiğin düşman Alöökö
Karşına çıkıp gelmiş.
Benim gördüğümü gördün mü,
Benim sezdiğimi sezdin mi?
Beecin'e dek kovalayacağın,
Direği altın çadırın,
Karşında rast geldi,
Er Alöökö bahadırın.
Dün, Cılgınduu koyağında,
Geniş Talas'ın boyunda,
Talas değil, niceyi
Un gibi öğütüp nice yerde
Koruyup alırım derdin.
Alöökö'ye rastlarsam
Şöyle böyle dedirtmeden,
Sömürüp yutarım derdin.
Kalabalığa girersen, toz işte,
Kırışacaksan, Kıtay işte!
Altay'dan beri göçtüğünde
Ayköl oldu şanın,
Alöökö'ye el atıp,
Arttı bahadır kavgan.
Alöökö han ermiş,
Derleyip aldığı askeri
Karıncadan çokmuş».
Bakay söyleyip dururken

Kırgıl baştık karısı,
Kıykırıp koldu saluuga,
Kılçıldadı oşondo
Kırk çoronun baarısı,
Manaska aytıp turguça,
Akıldı arbın kılgıça,
Kaşalaydın conunan
Karoolu kaçıp keliptir,
Kan Alöökö baatırga,
Kayratı toluk kapırga
Kabardı katuu beriptir.
Aşıp-şaşıp antañdap,

Kırgıl başta, yaşlısı,
Haykırıp orduya dalmaya,
Yerinde duramaz oldu o an
Kırk çoronun hepsi,
Manas'a söyleyip dururken,
Akıl danışıp çoğaltırken,
Kaşalay'ın sırtından
Gözcüsü kaçıp gelmişti,
Han Alöökö bahadıra,
Gayreti tam kâfire
Haberi sert vermişti.
Aceleyle soluk soluğa,

Sakçıların tebelep,
Balbandardın baarısın
«Kamıngın!» - dep cemelep,
Altın türkük çatırga,
Kabar berdi karooldor
Alööködöy baatırga.
«Er Alöökö, baatır kan,
Men körgöndü kördüñbü?
Men bilgendi, bildiñbi?
Uktasa, uyku kanbaybı,
Catkanda cambaş talbaybı!
Çoñ-Beecinge kat uçur,
Kat uçursañ bat uçur.
Kalıñ kazgan or keldi,
Kaynatıluu şor keldi.
Kündün batar cagınan
Orgup-orgup çañ çıktı,
Çañga çıdap tura albay,
Oylonsoñ, menden can çıktı.
Kök sülöösün börk kiygen,
Kök tulpar sınduu at mingen
Kayguulga çıgıp kalıptır,
Sırıñ menen çınıñdı
Sınap körüp alıptır.
Anısı körüp turganda,
Ok ötpögön ton kiygen,

Bekçilerini çiğneyip,
Pehlivanların hepsini
«Hazırlanın!» diye paylayıp,
Altın direkli çadıra,
Haber verdi gözcüler
Alöökö gibi bahadıra.
«Er Alöökö, bahadır han,
Benim gördüğümü gördün mü?
Benim bildiğimi bildin mi?
Uyusan, uyku kanmaz mı,
Yata yata böğür yorulmaz mı!
Çoñ-Beecin'e mektup uçur,
Mektup uçurursan tez uçur.
Derin kazılmış çukur geldi,
Kaynayan kara çile geldi.
Günün battığı yandan
Burcu burcu toz çıktı,
Toza dayanıp duramayıp,
Düşünsene, benden can çıktı.
Gök vaşak börkünü giymiş,
Kök tulpar soylu ata binmiş
Biri keşfe çıkmıştı,
Sırrınla gerçeğini
Sınayıp görüp almıştı.
O bakıp dururken,
Ok işlemez kaftan giymiş,

Ok cetpegen at mingen
Belesten çıktı kırk bir can,
Kıyalın karap otursam,
Kızıtalak kankor özü eken,
Sarı iziñe çöp salıp,
Sargara kuugan kezi eken.
Oñ cagıña kaçsañız
Er kırılar çöl kelet,
Sol cagına kaçsañız
Kayıp kaçar colu cok,
Kamalıp ölör bel kelet.
Alöökö kan, at kamda,
Aleñgir caa, sır cebe
Köç üstünön köröbüz,
Askeriñdi bat kamda!»
Kabarçı mınday degen soñ

Ok yetişmez ata binmiş
Kırk bir can çıktı belden,
Haline bakıp durursam,
Kahrolası hunharın kendisiymiş,
Sarı izine ot koyup,
Yılmadan kovaladığı demmiş.
Sağ yanına kaçarsanız
Er kırılır, çöl gelir,
Sol yanına kaçarsanız
Kaçıp kurtulur yolu yok,
Kıstırılıp ölünür bel gelir.
Alöökö han, at hazırla,
Alengir yayı, sırlı oku
Göç üstünde görürüz,
Askerini tez hazırla!»
Haberci böyle dedikten sonra

Kan Alöökö baatırı
Canında Kutka kanına,
Kabar kıldı Alöökö
Balbandardın baarına.
Miñ askerdi çakırgan
Alöökönün belgisi -
Bil terisi doolbas,
Coondugu tört kulaç,
Ünüñ uksañ ıraak kaç.
Şaşkanda çabat balbanı,
Ança-mınça kulaktın
Cön ele çıgat daldalı.
Doolbas bekem kagıldı,
Kölük koştop, cük artkan
Töö-töösünö cabıldı.
Er Alöökö baatırga
Şaşkalañ katuu köründü,
Kaynap catkan cankazan
Kolomtogo tögüldü,
Kaldaylar atka kamındı,
Tırgoot, mancuu çuu tüşüp,
At-atına cabıldı.

Han Alöökö bahadırı,
Yanındaki Kutka hanına,
Haber saldı Alöökö
Pehlivanların hepsine.
Bin askeri çağıran
Alöökö'nün nişanı -
Fil derisinden davulu,
Kalınlığı dört kulaç,
Sesini duysan ırak kaç.
Telaşta çalar pehlivanı,
Şöyle böyle kulakların
Düpedüz yarılır perdesi.
Davul sıkıca dövüldü,
Yük hayvanı koşan, yük vuran
Deve devesine üşüştü.
Er Alöökö bahadıra
Telaş pek şiddetli göründü,
Kaynayıp duran koca kazan
Ocak yerine döküldü,
Kaldaylar ata davrandı,
Tırgoot, Mançu çığlık koparıp,
Her biri atına üşüştü.

Alöökönün canında
Başçı ulugu Tagılık,
Karacoltoy kapırdan
Kaynap catkan köp uluk.
Kerney-surnay tartılıp,
Kerikke altın artılıp,
Saksañdaşıp balbandar
Aşıp-şaşıp cügürüp,
Uygu-tuygu dürböşüp,
Sozoloşup cür deşip,
Aşıp-şaşıp antañdap,
Camandardın baarısı
Mingen atın taba albay
Bölök atka cabışıp,
Cañcalı caman artışıp:
«Öz atıñ, taap mingin»,- dep,
Biröönün atın mingendi
Togoloto tartışıp,
Ayza koldo koroktop,
Arbıp-darbıp soroktop,

Alöökö'nün yanında
Baş ulusu Tagılık,
Uğursuz kâfirden
Kaynaşıp duran nice ulu.
Borular, zurnalar çalınıp,
Gergedana altın yükletilip,
Paldır küldür pehlivanlar
Apar topar koşuşup,
Allak bullak çalkanıp,
Sıra sıra uzayıp yürüyüp,
Apar topar soluyup,
Zavallıların hepsi
Bindiği atını bulamayıp
Başka ata yapışıp,
Kavgaları fena kızışıp:
«Kendi atını bul da bin!» deyip,
Elin atına bineni
Yuvarlayıp çekiştiler,
Mızrak elde sallanıp,
Kalabalık, hoplaya zıplaya,

Artına albay altının
Kee biröösün eköölöp.
Kee biröösü kelcirep:
«Altın kalıp kaldı»,- dep,
Boydok atın cetelep,
Aylasın tappay şaşışıp,
Arkı-terki kaçışıp,
Kirerine kör tappay,
Kaçarına cer tappay,
Katuu bülük, çoñ cañcal
Bolup emi ketti emi.
Mañdaydan çıktı bakırık,
Kıyadan çıktı kırk bir can:
«Manastap!» - uraan çakırıp.
Aygay kulak tundurup,
Ak asaba tuu bolup,
Alöökönün kazatı
Aygaylagan çuu bolup,

Altınını ardına alamayıp
Kimini iki kişi kaldırıp.
Kimisi gevezelenip:
«Altın kaldı, kaldı!» deyip,
Boş atını yedeğine alıp,
Çaresini bulamayıp şaşırıp,
Öteye beriye kaçışıp,
Girecek mezar bulamadan,
Kaçacak yer bulamadan,
Ağır kargaşa, büyük patırtı
Kopup gitti işte şimdi.
Karşıdan koptu bağırtı,
Yamaçtan çıktı kırk bir can:
«Manas!» diye uran çağırıp.
Haykırış kulak sağır edip,
Ak sancak tuğ olup,
Alöökö'nün cengi
Feryat figan çığlık olup,

Aç aykırık, kuu süröön,
Kök tulpar menen zırgıtıp,
Kögala celek tuu alıp,
Kök cal Bakay abakeñ
Tak aldında körünüp.
Art cagınan bakırık,
Toodoy Kula at minip,
Tolgonup kök cal Manas kan:
«Manastap!» - uraan çakırıp,
Sebildüüsü seksen tört,
Serpişken cagı kızıl ört.
Asmandan tüşkön Boz kise
Boz kiseni kurçanıp,
Altın türkük çatırga,
Alööködöy baatırga
Manas kirdi kol salıp.
Alkım caktan Acıbay
Aykırıp ayza sundu ele,
Aç aykırık, kuu süröön
Abakeñ Bakay akcoltoy
Kiseni mıktap kurçanıp,
Cer caynagan mancuuga
Cetken eken kol salıp,
Manastan Bakay kem emes,

Keskin çığlık, yavuz nara,
Kök tulparla ok gibi uçup,
Gökala flamalı tuğ alıp,
Boz yeleli Bakay amcan
Tam önünde görünüp.
Ardından bir bağırtı,
Dağ gibi Kula ata binip,
Kükreyip boz yeleli Manas han:
«Manas!» diye uran çağırıp,
Zırh kuşananı seksen dört,
Savurduğu yan kızıl alev.
Gökten inen Boz kise,
Boz kiseyi kuşanıp,
Altın direkli çadıra,
Alöökö gibi bahadıra
Manas girdi saldırıp.
Geçit yanından Acıbay
Haykırıp mızrak uzattı,
Keskin çığlık, yavuz nara,
Uğurlu Bakay amcan
Kiseyi sımsıkı kuşanıp,
Yeri kaplayan Mançu'ya
Yetişmişti saldırıp,
Manas'tan Bakay eksik değil,

Kemite koyor er emes.
Topurak uçup, toz kaynap,
Eren ölüp, köz caynap,
Mañday-teskey turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Barsıldaşıp uruşup,
Kuday süygön kankor şer
Kalayman salgan oşo cer.
Eñkeyişte er sayıp,
Eçendi katar teñ sayıp,
Oncondotup Kula atın
Oñ-tetiri çuratıp,
Cetken cerin maydalap,
Cetigiñ Manas sulatıp.

Eksik kalacak er de değil.
Toprak uçup, toz kaynayıp,
Eren ölüp, göz parlayıp,
Karşı karşıya duruşup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Gümbür gümbür vuruşup,
Hüda'nın sevdiği hunhar aslan
Kıyamet saldığı yer orası.
İnişte er mızraklayıp,
Nicesini birden saplayıp,
Kula atını hoplatıp
Bir sağa bir sola koşturup,
Ulaştığı yeri ezip,
Yedigen'in Manas yere serip.

Alışpay erler catabı,
Aldırıp saldık coogo,- dep,
Oşo kündön uşu kün,
Aksı boldu atagı.
Tuura cagın karasañ -
Aç aykırık, kuu süröön
Manas kandın kırk börü
Kıtayga saldı çoñ dürböön.
Kırk çoronun içinde
Kırgıl baştık karısı,
Kırılıp, candı ayabay
Kırılıştı baarısı.
Cer ölçöölöp turuşup,
Baatırdın cönü uşunday,
Cekeme-ceke uruşup,
Berenderiñ barında
Betteşkeni uşunday.
Belgi kılıp talaanı
Bek maydanga çıgışıp,
Betteşkenin bir biri
Ayza menen cıgışıp,
Cekesine çıdabay,
Aç aykırık, kuu süröön
Alamandı saldı emi.
Kan Manas, Bakay, Acıbay
Alöökönün köp kolu
Kaptap catıp kaldı emi.
Kuday betin körsötpö,

Erler dövüşmeden yatar mı,
Düşmana kaptırdık, deyip,
O günden bugüne,
Aksı oldu adı.
Karşı yanına bakarsan -
Keskin çığlık, yavuz nara,
Manas han'ın kırk kurdu
Kıtay'a saldı büyük velvele.
Kırk çoronun içinde
Kırgıl başta, yaşlısı,
Kırılıp, canı esirgemeden
Kırıştılar hepsi.
Yer ölçüşüp duruşup,
Bahadırın töresi böyledir,
Teke tek vuruşup,
Yiğitlerin var iken
Yüzleşmesi böyledir.
Ovayı nişan koyup
Sağlam meydana çıkışıp,
Yüzleştiğini birbiri
Mızrak ile deviriştiler,
Tekine dayanamayıp,
Keskin çığlık, yavuz nara,
Toplu akını saldı şimdi.
Han Manas, Bakay, Acıbay'a
Alöökö'nün çok ordusu
Basıp çullandı şimdi.
Tanrı yüzünü göstermesin,

Kapçıgay köçkön emedey,
Ayza töştö takıldap,
Aybalta başta şakıldap,
Kasaba koldo kalkıldap,
Kılıç başta carkıldap,
Alamanga kirgende,
Aşkere soguş bolgondo,
Ayza tiygen erender
Çetke tartıp cadaşıp,
Kaçpaganı kaçkanın,

Dağ boğazı göçmüş gibi,
Mızrak döşte takırdayıp,
Ay balta başta şakırdayıp,
Sancak elde dalgalanıp,
Kılıç başta parıldayıp,
Toplu akına girince,
Aşikâre savaş olunca,
Mızrak değen erenler
Kenara çekilip bezdiler,
Kaçmayanı kaçanını,

Ayza menen kadaşıp,
Karasa közgö ilinbey,
Kum-Arıktın keñ talaa
Kaysı ekeni bilinbey,
Topurak uçup, çañ kaptap,
Tulparlardın baarısı
Çañga orolup cölönüp,
Soguştun cayı mamınday,
Tulparlardın baştarı
Kıpkızıl kanga bölönüp,
Arbın boldu atagı,
Alöökönü alganda Arslan
Manas törönün
Katuu boldu çatagı.
Adam ölüp, say tolup,
Abañ Bakay karıya
Turgan eken bılk etpey,
Tuu karmagan al bolup,
Argın kandın Acıbay
Alkımdı tozup sayışıp,
Iramandın Irçı uulu,
Üzüktöy kalpak er Şuutu,
Kolu küçtüü Bayçoro:
«Kaçar cagı kaysı?» - dep,
Kañgay cagın tozuptur,
Andan bölök çorolor
Kıykırıp ayza salıptır,
Kırılışıp kalıptır.
Kabılan Manas kök cal şer,
Kayrattı kılıp kurgan er,
Berender algan beş belgi,
Beş-altı cerge ornotup,

Mızrak ile çakıştılar,
Baksan göze ilişmez,
Kum-Arık'ın geniş ovası
Hangisi olduğu bilinmez,
Toprak uçup, toz basıp,
Küheylanların hepsi
Toza sarınıp yaslanıp,
Savaşın hali şöyleydi,
Küheylanların başları
Kıpkızıl kana bulanıp,
Arttı büyüdü şanı,
Alöökö'yü aldığında Arslan
Manas beyin
Kavgası çetin oldu.
İnsan ölüp, dere dolup,
Ulu Bakay ihtiyar
Kımıldamadan durmuştu,
Tuğu tutan el olup,
Argın han'ın Acıbay'ı
Geçidi kesip mızraklaşıp,
Iraman'ın Irçı oğlu,
Koca kalpaklı er Şuutu,
Eli güçlü Bayçoro:
«Kaçacak yanı hangisi?» deyip,
Kañgay yanını kesmişti,
Onlardan başka çorolar
Haykırıp mızrak salmıştı,
Kırışıp kalmıştı.
Kaplan Manas, boz yeleli şir,
Gayreti kuşanan yaman er,
Yiğitlerin aldığı beş nişanı,
Beş altı yere dikip,

Beren Manas er kök cal
Bet algan cagın soylotup,
Asıldar bergen ar belgi,
Ar kaysı cerge ornotup,
Aydap cüröt arslandar
Alöökö kolun soylotup,

Yiğit Manas, er boz yeleli
Yöneldiği yanı yere serip,
Asillerin verdiği her nişanı,
Her bir yere dikip,
Sürüp gider aslanlar
Alöökö ordusunu serip,

Kaardanıp çamınıp,
Kankordun cüzün körgöndö
Alöökönün kalıñ kol
Kaçıp cüröt cabılıp.
Kaptaldan çıktı Acıbay
Kaçırsa kayta tartpagan,
Kankoruñdun kırk çoro
Kambıldıgı bir dalay.
Oluya çalış Bakay kan,
Ar maşayık belgisin
Ukkan Bakay emespi,
Çatak kaalap, çır izdep
Çıkkan Bakay emespi.
Küçöp kelgen duşmandı
Kum talkan kılıp uşalap,
Kırk arkan boyu zındanga
Tıkkan Bakay emespi.
Bakay cayın surasañ -
Erenderdin dañgılı,
Kankor Manas şeriñdin
Karaan kılgan kambılı.
Bakaydın cayın surasañ,
Iç etinen ok ötpös
Kiygen Bakay emespi,
Törö, şerin tabalbay,
Tögöröktün tört burçun
Tört aylana kıdırıp,
Cürgön Bakay emespi.
Keçee Bakay abası
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
Kara döönü kamagan.
Kök cal Bakay abası
Kök döönü koşo caylagan.
Cerdin köbün talkalap,
Çoyun alp degen alp çıkkan,

Bu tügönbös düynödön
Alban türdüü kalk çıkkan.

Kahırlanıp hamle edip,
Hunharın yüzünü görünce
Alöökö'nün kalabalık ordusu
Toplu halde kaçıp gider.
Yandan çıktı Acıbay,
Saldırınca geri dönmeyen,
Hunharının kırk çorosu,
Ustalığı bir hayli.
Evliya soylu Bakay han,
Her meşayihin nişanını
Duyan Bakay değil mi,
Kavga dileyip, çekişme arayıp
Çıkan Bakay değil mi.
Azgın gelen düşmanı
Ufalayıp kum eden,
Kırk urgan boyu zindana
Tıkan Bakay değil mi.
Bakay'ın halin sorarsan -
Erenlerin öncüsü,
Hunhar Manas aslanının
Arka edindiği ustası.
Bakay'ın halini sorarsan,
Ok geçmez iç zırhını
Giyen Bakay değil mi,
Beyini, aslanını bulamayıp,
Yeryüzünün dört bucağını
Dört dolanıp gezerek,
Yürüyen Bakay değil mi.
Hani dün Bakay amcası
Çarpmaya dağ bulamayıp,
Vuruşmaya düşman bulamayıp,
Kara devi kuşatmıştı.
Boz yeleli Bakay amcası
Gök devi de birlikte haklamıştı.
Yerin çoğunu paralayıp,
Çoyun alp denen bir alp çıkmış,

Bu tükenmez dünyadan
Türlü türlü halk çıkmış.

«Cer üstün ceke eeleym», - dep,
Kara tacaal Çoyun alp
Katuu kaar kılganda,
Adam menen aybandı,
Cer üstündö candardı
Koyboy kırıp turganda,
«Kılmış kimde?» - debesten,
Kez bolgondu Çoyun alp,
Koyboy kırıp salıptır.
Atı ugulup aalamga,
Arbagı çıgıp baarıga,
Öz bilgenin al kapır
Kıla turgan bolgondo,
Colukkan candın baarısın
Kıra turgan bolgondo,
Baatırınan, erinen
Bakay kandın şerinen,
Ulamadan ugulup,
Bilgiçterden bilinip,
Bolotton ayza kılınıp,
Kulak ugup, köz körgön
Alptardın baarı cıyılıp,
Cer aldınan seksen alp,
Cer üstünön tokson alp,
Ekөö ortogo alganda,
Çoyun alpka çoñ uruş
Kalk cıyılıp salganda,
Mendeden bölök Çoyun alp
Kalayman müşkül katuulap,
Sala turgan bolgondo,
Katılgan alptı talkalap,
Ala turgan bolgondo
Baydın uulu Bakay kan
Bal menen oozun çaykagan,
Kök sülөösün börk kiygen,
Kögala kalkan oynogon,
Baatır Bakay barıptır,
Anda bargan sebebi -
Manastı izdep kalıptır.

«Yeryüzünü tek başıma alırım» deyip,
Kara deccal Çoyun alp
Ağır kahrını saldığında,
İnsanı ve hayvanı,
Yeryüzündeki canları
Komadan kırıp dururken,
«Suç kimde?» demeden,
Rast geleni Çoyun alp,
Komadan kırıp geçirmişti.
Adı duyulup âleme,
Heybeti yayılıp herkese,
Kendi bildiğini o kâfir
Yapar olduğunda,
Rastladığı canların hepsini
Kırar olduğunda,
Bahadırından, erinden,
Bakay han'ın aslanından,
Ulemadan duyulup,
Bilgelerden bilinip,
Çelikten mızrak yapılıp,
Kulak duyan, göz gören
Alpların hepsi derlenip,
Yer altından seksen alp,
Yer üstünden doksan alp,
İkisi ortaya aldığında,
Çoyun alp'a büyük cengi
Halk derlenip saldığında,
Kul soyundan olmayan Çoyun alp
Kıyameti, müşkülü katmerleyip,
Salar olduğunda,
Sataşan alpı paralayıp,
Alt eder olduğunda,
Bay oğlu Bakay han,
Ağzını balla çalkalayan,
Gök vaşak börkü giyen,
Gökala kalkan oynatan,
Bahadır Bakay varmıştı,
Oraya varış sebebi -
Manas'ı arıyordu.

	Cerdin tübü - Celpiniş,	*Yerin dibi - Celpiniş,*
	Celpiniştin beri cagı	*Celpiniş'in beri yanı,*
	Şamal çıgar kerüüdö	*Yel çıkan yamaçta*
	Tokson alp menen seksen alp -	*Doksan alp ile seksen alp -*
32700	Betteşkeni Çoyun alp,	*Yüzleştiği Çoyun alp,*
	Kızıl kanga bölönüp,	*Kızıl kana bulanıp,*
	Kırgın bolgon cerinde,	*Kırgın olan yerinde,*
	Arslan Bakay oşondo	*Arslan Bakay o zaman*
	Çoyun alptay kapırga	*Çoyun alp gibi kâfire*
	Atıştı arbın salıptır,	*Bol bol ok yağdırmıştı,*
	Seksen alp menen tokson alp -	*Seksen alp ile doksan alpı -*
	Çoyun alptın kolunan	*Çoyun alp'ın elinden*
	Acıratıp alıptır.	*Kurtarıp almıştı.*
	Acıratıp alaarda	*Kurtarıp alırken*
32710	Al Çoyun alp kapırdan	*O Çoyun alp kâfirle*
	At salışkan ceke cok,	*At sürüp çarpışmayan yok,*
	Ayrılbagan çeke cok,	*Yarılmadık şakak yok,*
	Bet alışıp kelgende	*Yüz yüze geldiklerinde*
	Meenet eken Çoyun alp,	*Bela imiş Çoyun alp,*
	Ayza sınıp bırkırap,	*Mızrak kırılıp çatırdayıp,*
	Çaap ötkön cerinen	*Çalıp geçtiği yerinden*
	Kan tögülüp şırkırap,	*Kan dökülüp şarıldayıp,*
	Ceti kün tınbay uruşup,	*Yedi gün dinmeden vuruşup,*
	Kalgan Bakay emespi,	*Kalan Bakay değil mi,*
32720	Çoyun alptın Ker atın	*Çoyun alp'ın Ker atını*
	Bılçıratıp talkalap,	*Ezip paralayıp,*
	Saygan Bakay emespi.	*Mızraklayan Bakay değil mi.*
	Karuusu toluk kapırdı,	*Kuvveti tam kâfiri,*
	Kan Çoyun alp baatırdı	*Han Çoyun alp bahadırı*
	Kırk arkan boyu zındanga	*Kırk urgan boyu zindana*
	Salgan Bakay emespi.	*Salan Bakay değil mi.*
	Alptardı, döölördü,	*Alpları, devleri,*
	Ar kimisi ar başka,	*Her biri bir başka,*
	Ar kaysı cerge eelerdi	*Her bir yerin sahiplerini*
32730	Acıratıp Çoyundan	*Çoyun'dan ayırıp*
	Algan Bakay emespi.	*Alan Bakay değil mi.*
	Baydası tiyip Bakay er,	*Faydası değip Bakay er,*
	Cer üstündö seksen alp,	*Yer üstünde seksen alp,*

Cer astında tokson alp,
Bulardan tegiz bata alıp,
Baatır Bakay atanıp,
Kelgen Bakay emespi.
Ayza imerip sunganda

Kambıl Bakay emespi,
Baatır Manas sırdaşı
Dañgıl Bakay emespi,
Karap kılıp Çoyundu
Kelgen Bakay emespi,
Kuday aydap Manaska
Kelgen Bakay emespi.
Bakaydın cayı uşunday -
Ayzakerden abıdan
Iktuulugu dagı bar,
Ayla tapkıç akılman,
Mıktuulugu dagı bar.
Arı bilgiç, arı er,
Er Alöökö baatırga
Emi Bakay abakeñ
Kol salışkan oşo cer.
Tünörgön çañda kayran baş,
Uşu çatak içinde
Acıbay, Bakay, şer Manas -
Uşul üçöö aralaş.
Kozgoltup ayza sunuşup,
Kezekteşip uruşup,
Manas sayıp öttü ele,
Acıbay başın kesti ele,
Bakay sayıp ötüp cür,
Manas başın kesip cür.
Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü-cumguça
Kırgındı kızık baştadı,
Alöökönün köp kolun
Arslan Manas, Acıbay,
Börü colduu kırk baatır
Takır kırıp taştadı.

Yer altında doksan alp,
Hepsinden birden dua alıp,
Bahadır Bakay adını alıp,
Gelen Bakay değil mi.
Mızrağı çevirip uzattığında

Usta Bakay değil mi,
Bahadır Manas'ın sırdaşı
Bilge Bakay değil mi,
Çoyun'u zebun edip
Gelen Bakay değil mi,
Tanrı sürüp Manas'a
Gelen Bakay değil mi.
Bakay'ın hali böyledir -
Mızrakçılar içinde pek
Ustalığı dahi var,
Çare bulucu bilge,
Yamanlığı dahi var.
Hem bilgiç, hem de er,
Er Alöökö bahadıra
Şimdi Bakay amcanın
El attığı yer orası.
Kararan tozda aziz baş,
Bu kavganın içinde
Acıbay, Bakay, aslan Manas -
Bu üçü iç içe.
Sarsıp mızrak uzatıp,
Nöbetleşe vuruşup,
Manas saplayıp geçmişti,
Acıbay başını kesmişti,
Bakay saplayıp geçip gider,
Manas başını kesip gider.
Şöyle böyle diyene dek,
Göz açıp kapayana dek
Kırgını kızgın başlattı,
Alöökö'nün çok ordusunu
Arslan Manas, Acıbay,
Kurt yollu kırk bahadır
Tümden kırıp bıraktı.

Kaldayların karmaptır,
Kürmö kiygen küçtüüsün,
Taş sayıngan tazasın
Takır koyboy talkalap,
Takır kırıp taştaptır.
Kaardı katuu baştaptır.
Kaltırbastan köp kolun
Baarın kırıp taştaptır.
Kaltırbagan sebebi -

Kaldaylarını yakalamıştı,
Kürk cübbe giyen güçlüsünü,
Taş kuşanmış seçkinini
Hiç komadan paralayıp,
Tümden kırıp bırakmıştı.
Kahrı şiddetli başlatmıştı.
Bırakmadan çok ordusunu
Hepsini kırıp bırakmıştı.
Bırakmayışının sebebi -

Cañcaldı caman kılışkan,
Can ayabay uruşkan.
Olcogo algan altının
Arslan Manas oşondo
Olco kılıp çaçıptır.
Er Alöökö baatırdın
Töbösünön baskan cer,
Atı turat azır da,
Tört tülügün çaçkan cer.
Kaşalay tereñ oyunda,
Kum-Arık dayra boyunda,
Kızıktı kımbat kıldırıp,
Cetik eken Alöökö
Celbegey torko kiyiptir,
Celbegen corgo miniptir.
(Altımış mancuu, kırk törö
Algan eken canına.)
Olcolop algan altındı
Ay-talaaga çaçıptır.
Sıykırçısı kün caylap,
Cetik eken Alöökö
Beecindi közdöy kaçıptır.
Kankor Manas kol salgan
Çoñ cañcaldı karaçı.
Üzülgöndü ulagan,
Çaçılgandı cıynagan,
Akılman Bakay abası
Ar kızmatın karaçı.
Alöökögö kirerde,

Kavgayı fena kızıştırmışlardı,
Can esirgemeden vuruşmuşlardı.
Ganimet aldığı altınını
Arslan Manas o zaman
Ganimet edip saçmıştı.
Er Alöökö bahadırın
Tepesine bastığı yer,
Adı durur şimdi de,
Dört tür malını saçtığı yer.
Kaşalay'ın derin koyağında,
Kum-Arık ırmağı boyunda,
Görülmedik işler ettirip,
Becerikliymiş Alöökö,
Önü açık ipekli giymişti,
Yel gibi yorgaya binmişti.
(Altmış Mançu, kırk bey
Almıştı yanına.)
Ganimet aldığı altını
Boz kıra saçmıştı.
Büyücüsü günü büyüleyip,
Becerikliymiş Alöökö,
Beecin'e doğru kaçmıştı.
Hunhar Manas'ın saldırdığı
Büyük kavgaya baksana.
Kopanı ulayan,
Saçılanı derleyen,
Bilge Bakay amcasının
Her hizmetine baksana.
Alöökö'ye girerken,

Aygaylatıp tierde:
«Işibiz bolot okus, - dep,
Tutanıp ölgön Alöökö
Kaçıp ketet kokus», - dep,
Manas kandın kırk börü
Coogo tie eleginde
Çoguu cıyıp alıptır,
Çubatuuga salıptır.
Kara mıltık kars etse
Kaçpay turgan erenden
Algan eken er Bakay,
Çogool mıltık çort etse
Çoçubagan berenden

Tapkan eken zor Bakay.
Akıl oylop imergen,
Kaçıp keter coluna,
Dıñşañ-Talaa boyuna
On eki çoro cibergen.
On eki çoro oşondo
Buyruk alıp tozuptur,
Arslan Bakay abañdın
Akılı artık ozuptur.
Oşo tozgon colunda,
Oşo kündön uşu kün
On eki çoro atı bar,
On ekisi baarısı
Oyrottu buzar karkıbar.
Al çoronun attarı
Küldür menen Çalıbay,
Serek, Şuutu bul eköö,
Tölgöçü menen Irçı uulu,
Bayçoro menen Boz uulu,
Körögöçü Dañgılı,
Ayzakerden maanisi -
On eki çoro ozuptur.
Er Alöökö baatırdın
Astınan çıgıp oşondo
On eki çoro tozuptur.

Naralarla dalarken:
«İşimiz ters gider, deyip,
Hırsından tutuşan Alöökö
Kazara kaçıp gider», deyip,
Manas han'ın kırk kurdunu
Düşmana dalmadan önce
Toplu derleyip almıştı,
Geçit düzenine dizmişti.
Kara tüfek çat etse
Kaçmayan erenlerden
Almıştı er Bakay,
Yavuz tüfek çat etse
Ürkmeyen yiğitlerden

Bulmuştu ulu Bakay.
Akıl yorup çekip çeviren,
Kaçıp gideceği yoluna,
Dıñşañ-Talaa boyuna
On iki çoro göndermişti.
On iki çoro o zaman
Buyruk alıp yolu kesmişti,
Arslan Bakay amcanın
Aklı üstün çıkmıştı.
O kestiği yolda,
O günden bugüne
On iki çoro adı var,
On ikisi hepten
Oyrot'u bozacak kudretli.
O çoroların adları:
Küldür ile Çalıbay,
Serek, Şuutu bu ikisi,
Tölgöçü ile Irçı oğlu,
Bayçoro ile Boz oğlu,
Uzgören Dañgıl'ı,
Mızrakçıların özü -
On iki çoro öne geçmişti.
Er Alöökö bahadırın
Önüne çıkıp o zaman
On iki çoro yolu kesmişti.

Çakçelekey cöö tuman
Çañdı kördü on eki.
Cantalaşıp toktoboy,
Katuu kaçkan bir türküm,
Candı kördü on eki.
Küldür menen Çalıbay
Karoolgo karap turuptur,
Berki kalgan on börü
Kıykırıp ayza sunuptur.
Onu coldon çıkkanda
Oyron eken Alöökö
Camgırday kılıp caa tartıp,
Möndürdöy kılıp ok atıp,
Karama-karşı turuşup,
Kambıldık cayı uşunday
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşup,

Allak bullak yer sisinde
Tozu gördü on iki.
Can havliyle durmadan,
Hızla kaçan bir bölük,
Canları gördü on iki.
Küldür ile Çalıbay
Gözcü yerinden bakıp durmuştu,
Geri kalan on kurt
Haykırıp mızrak uzatmıştı.
Onu yola çıktığında,
Yaman imiş Alöökö,
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
Karşı karşıya duruşup,
Ustalığın hali böyledir,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çatır vuruşup,

Mıltık tiygen top tüşüp,
Acal cetken okko uçup,
Ayza uçuna çıdabay
Olpok tondor bulundu,
Kazanbaktay bulalar
Ayza uçuna culundu.
On eki çoro köykaşka
Erdigi candan bir başka,
Aytılbayt sözdün bekeri,
Aalamdı buzar börülör
Arslan Manas cökörü,
Atıştı arbın salıptır,
Alöökönü kaçırbay,
Tak altı kün bolguça
Colun tozup kalıptır.
Kıraan Manas kabılan
Kırgındı kızık baştaptır,
Alöökönün altın artkan san kolun
Takır kırıp taştaptır.
Erenderin soyuptur,
Al altından canına

Tüfek değen küme küme düşüp,
Eceli yeten okla uçup,
Mızrak ucuna dayanamayıp
Kalın kaftanlar lime lime oldu,
Kazan gibi püsküller
Mızrak ucunda koparıldı.
On iki çoro, hepsi seçkin,
Yiğitliği herkesten başka,
Boş söz söylenmez,
Âlemi bozacak kurtlar,
Arslan Manas'ın nökeri,
Bol bol ok yağdırmıştı,
Alöökö'yü kaçırmadan,
Tam altı gün oluncaya dek
Yolunu kesip durmuştu.
Şahbaz Manas kaplan
Kırgını kızgın başlatmıştı,
Alöökö'nün altın yüklü sayısız ordusunu
Tümden kırıp bırakmıştı.
Erenlerini boğazlamıştı,
O altının yanına,

Ala kaçıp ketçüdöy
Kırk çoronu koyuptur.
Acıbay, Bakay eki er
Coldoş kılıp alıptır,
Arslan törö oşondo,
Kan Alöökö baatırdın
Kaçkan izge salıptır.
Acıbaydın Kartküröñ,
Kan Manastın Akkula,
Bakay kandın Kök tulpar
Üç tulpar menen carışıp,
Oozu menen alışıp,
Eelendirip bulkuntup,
Entiktirip culkuntup,
Kıraandardın kılıgı,
Kıtayga salgan buzugu,
Enteñdep üçöö carışıp,
Üzöñgüsü kagışıp,
Eñkeyişke kirgende
Kök tulpar ozot moynunça,
Adır-küdür cer kelse

Kapıp kaçırılır diye,
Kırk çoroyu koymuştu.
Acıbay, Bakay iki eri
Yoldaş edinip almıştı,
Arslan bey o zaman,
Han Alöökö bahadırın
Kaçtığı ize düşmüştü.
Acıbay'ın Kartküröñ'ü,
Han Manas'ın Akkula'sı,
Bakay han'ın Kök tulpar'ı,
Üç küheylan yarışıp,
Ağız ağıza kapışıp,
Coşturup silkindirip,
Soluk soluğa şahlandırıp,
Şahbazların huyu bu,
Kıtay'a saldığı bozgun,
Soluyup üçü yarışıp,
Üzengileri tokuşup,
İnişe girdiğinde
Kök tulpar boynunca öne geçer,
Engebeli inişli yer gelse

Akkula ozot boyunça,
Ay-talaaga kelgende
Kartküröñ ozot oyunça.
Eren Bakay, kan Manas
Esebi cok eelikti,
Erkin sarı talaaga
Emi kök cal kezikti.
Talaanın cayı uşunday
Çımçıp ceer çöbü cok,
Çık etim cerde suusu cok.
Cer körünböy baylangan,
Cerdin beti körünböy
Cöö tuman tüşüp aylangan.
Karasa közgö ilinbey,
Cerdin beti cöö tuman
Kaysı ekeni bilinbey,
Cerden munar bölünböyt,

Akkula boyunca öne geçer,
Boz kıra geldiğinde
Kartküröñ dilediğince öne geçer.
Eren Bakay, han Manas
Hesapsızca coştular,
Engin sarı ovaya
Şimdi boz yeleli ulaştı.
Ovanın hali böyledir:
Koparıp yenecek otu yok,
Damlacık kadar suyu yok.
Yer görünmez, bağlanmış,
Yerin yüzü görünmeden
Yer sisi inip dolanmış.
Baksan göze ilişmez,
Yerin yüzü koyu sis,
Hangisi olduğu bilinmez,
Yerden pus ayrılmaz,

Too başı topuday bolup körünböyt,
Adır-küdür arı cagı,
Ak-Özön talaa beri cagı,
Oşogo kirip barganda
Arı cagı bakırık,
Bakırıktı baykasa,
«Manastap!» - uraan çakırıp,
Beri cagında bakırık,
Ugup baykap karasa,
«Kakandap!» - uraan çakırıp,
On eki ketken oyrondor
Baatırdıgı başkaça
Ozup kalgan kezi eken.
Eki cakka ketirbey,
Er Alöökö baatırdı
On eki kıraan, er Şuutu
Tozup kalgan kezi eken.
Kakançındın Beecinge,
Bolot eşik darbaza
Kıtaylardın Alöökö
Kıyın er eken baykasa,
Alaman koyup, çuu turup,
On ekisin kıyratıp,
Basa turgan boluptur.
Tutanıp ölgön Alöökö

Dağ başı düğme kadar bile görünmez,
Engebeli öte yanı,
Ak-Özön ovası beri yanı,
Oraya girip vardığında
Öte yanı bağırtı,
Bağırtıyı dinlese,
«Manas!» diye uran çağırır,
Beri yanında bağırtı,
Duyup dikkatle baksa,
«Kakan!» diye uran çağırır,
Önden giden on iki yaman,
Bahadırlığı bambaşka,
Öne geçtiği demmiş.
İki yana kaçırmadan,
Er Alöökö bahadırı
On iki şahbaz, er Şuutu
Yolunu kestiği demmiş.
Kakançın'ın Beecin'ine
Çelik kapı, ulu darvaza,
Kıtayların Alöökö'sü
Bakılsa çetin ermiş,
Toplu saldırıp, çığlık kopup,
On ikisini kırıp,
Ezip geçecek olmuştu.
Hırsından tutuşan Alöökö

Tuş-tuşka tarap kutulup,
Kaça turgan boluptur.
Tak oşontüp turganda
Akkula sanga bir salıp,
Arslan törö oşondo
«Manastap!» uraan bir salıp,
Kankor Manas cetkende
Kaptal cagı bakırık,
Cana cetti er Bakay,
«Manastap!» - uraan çakırıp.
Kıya cagı bakırık,
Kıraan Acı kök calıñ
Kartküröñ menen oynotup,

Dört yana dağılıp kurtulup,
Kaçacak olmuştu.
Tam da böyle dururken
Akkula'nın sağrısına bir vurup,
Arslan bey o zaman
«Manas!» uranını bir salıp,
Hunhar Manas yetiştiğinde
Yan tarafı bağırtı,
Yine yetişti er Bakay,
«Manas!» diye uran çağırıp.
Yamaç yanı bağırtı,
Şahbaz Acı, boz yelelin,
Kartküröñ ile oynatıp,

Kez kelgenin soylotup,
«Manastap!» - uraan çakırıp,
Astı caktan çorolor
«Manastap!» saldı süröödü.
Kança baatır bolso da
Karap turup Alöökö
Aylası emi tügöndü,
Koyboy kırgın saldı emi,
Eki ortogo aldı emi.
Kaldayı menen Alöökö
Atınan tüşüp kaldı emi.
Tizeleri bügülüp,
Aldırganda kıtaydın
Adatı uşu turbaybı,
Kan Manastın aldına
Kelin bolup cügünüp.
Alöökö kolgo tüşkön soñ,
Canagı Manas baatırıñ
Capaanı caman baştadı.
Canındagı mancuusun,
Caysañdarın, törösün,
El biylegen emesin
Takır çaap taştadı.
Kara tilin kayradı,
Kan, öltürbö meni, - dep,
Kambıl eken Alöökö
Mamınday aytıp sayradı:
«Bali, Manas, er kök cal,
Şer ekeniñ çın eken,

Artık baatır kan içme
Er ekeniñ çın eken.
Tuura Manas kök calım,
Keñ Altayda tuulup,
Şer ekeniñ bilingen.
Atagıñdı ukkanda
Kakançındın kandarı
Bütkül boydon küyüngön.
Seni tuuldu degende

Rast geleni yere serip,
«Manas!» diye uran çağırıp,
Ön yandan çorolar
«Manas!» diye nara saldı.
Ne denli bahadır olsa da
Bakıp duran Alöökö'nün
Çaresi artık tükendi,
Komadan kırgın saldı şimdi,
İki ortaya aldı şimdi.
Kalday'ıyla Alöökö
Atından inip kaldı şimdi.
Dizleri bükülüp,
Yenildiğinde Kıtay'ın
Âdeti buymuş meğer,
Han Manas'ın önünde
Gelin gibi diz vurup.
Alöökö ele düştükten sonra,
O bildiğin Manas bahadırın
Eziyeti fena başlattı.
Yanındaki Mançusunu,
Caysañlarını, beyini,
El yöneten ne varsa
Tümden kılıçtan geçirdi.
Kara dilini biledi,
Han, öldürme beni, deyip,
Kurnazmış Alöökö,
Şöylece söyleyip şakıdı:
«Aferin, Manas, er boz yeleli,
Aslan olduğun gerçekmiş,

Üstün bahadır, kan içen
Er olduğun gerçekmiş.
Doğrusu Manas, boz yelelim,
Geniş Altay'da doğup,
Aslan olduğun bilinmişti.
Şanını duyduğunda
Kakançın'ın hanları
Baştan başa yanmıştı.
Sen doğdu dendiğinde

Bokono söögüm bolk etken,
Boktu içegim solk etken.
Er Esenkan çoçkonun
Eselegin kördüñbü,
Tuuluptur Manas, kök caldı
Ebak karmap aldım, - dep,
Kırk arkan boyu zındanga
Alıp barıp saldım,- dep,
Karacoltoy mancuunun
Kalp aytkanın kanteyin,
Kankorum Manas kelipsiñ,
Koluña tüşkön koyonmun.
Kırgın sala beripsiñ,
Kabar bilip, kep ukpay,
Kan Manas kelet, - dep ukpay,
Atagıñ bilbey köp cürdüm.
Men ak üylüü turganda,
Alım salıp buruttu
Ayabay alıp, cep cürdüm.
Urgaaçıdan aldım uzuñdu,
Alım kılıp, men aldım,
Appak suluu kızıñdı.
Ukkun, Manas munumdu,
Bütkörgömün men eçak
Bu düynölük kunumdu.
Baatırıñdı meeledim,
Cılan menen uruşup,
Takır baarın cogotup,
Margalañ şaarın eeledim.
Burut, menin ceriñde
Ak üylüü turgan kan elem,
Küç-kubatım oşondo
Sulaymança bar elem.

Eğe kemiğim hop etmişti,
Bağırsaklarım silkinip titremişti.
Er Esenkan domuzun
Ahmaklığını gördün mü,
Manas doğmuş, boz yeleliyi
Çoktan yakaladım, deyip,
Kırk urgan boyu zindana
Götürüp attım, deyip,
Uğursuz Mançu'nun
Yalan söylediğine ne deyim,
Hunharım Manas, gelmişsin,
Eline düşmüş tavşanım.
Kırgın salıp durmuşsun,
Haber bilmeden, söz duymadan,
Han Manas gelir, diye duymadan,
Şanını bilmeden çok gezdim.
Ben ak evli rehin dururken,
Buruta haraç salıp
Acımadan alıp yedim durdum.
Kadınlarından aldım hünerlini,
Haraç diye ben aldım,
Bembeyaz güzel kızını.
Dinle, Manas, bu sözümü,
Çoktan ödemişim ben
Bu dünyalık bedelimi.
Bahadırını hedef aldım,
Yılan ile vuruşup,
Tümünü yok edip,
Margalañ şehrini ele geçirdim.
Burut, senin yurdunda
Ak evli duran han idim,
Güç kuvvetim o zaman
Süleyman kadar var idi.

Beecinden çıkkan bel elem,
Kalıñ kıtay eline
Kalaaluu korgon çep elem.
Kerek elem kıtayga
Keyitpey baylap alıñız,

Beecin'in çıkardığı bel idim,
Kalabalık Kıtay eline
Kaleli korunak, siper idim.
Gerekliydim Kıtay'a,
İncitmeden bağlayıp alın,

Temir torgo salıñız.	*Demir kafese koyun.*
Kırk eşiktüü Beecinde	*Kırk kapılı Beecin'de*
Özü baaşa, kudaa emes,	*Kendi padişah, Tanrı değil,*
Kılgan işi baarısı	*Yaptığı işlerin hepsi*
Kudayıñdan cudaa emes,	*Tanrı'dan uzak değil,*
Beecin kanı Karıkan	*Beecin hanı Karıkan*
Altı külük at berip,	*Altı yürük at verip,*
Alakanday kat berip,	*Avuç kadar mektup verip,*
Buga kabar salıñız,	*Buna haber salınız,*
Karıkandın aldına	*Karıkan'ın huzuruna*
Cetik aytıp barıñız.	*Eksiksiz söyleyip varınız.*
Degeniñe könüüçü,	*Dediğine boyun eğer,*
Uşu menin ayımdan	*Bu benim sözümle,*
Beecindegi çınar bak,	*Beecin'deki çınar bağı,*
İçindegi altın tak,	*İçindeki altın taht,*
Anık sizge könüüçü,	*Elbet size boyun eğer,*
Çet-Beecindin kandıgın	*Dış Beecin'in hanlığını*
Takır sizge berüüçü.	*Tümüyle size verir.*
Bul ciniñdi tıyıñız,	*Bu öfkeni dindiriniz,*
Bizdi tirüü kılıñız.	*Bizi sağ bırakınız.*
Bizdi tirüü kılbasañ,	*Bizi sağ komazsan,*
Çımınday candı kıynasañ,	*Sinek kadar canı üzersen,*
Öltürsöñ mende ayla cok,	*Öldürsen bende çare yok,*
Arslan Manas kabılan	*Arslan Manas kaplan,*
Çımınday sizge bayda cok.	*Sinek kadar size fayda yok.*
Belgilüü elem, kan elem,	*Belliydim, han idim,*
Kaynagan kıtay eline	*Kaynayan Kıtay eline*
Ala-Toodoy bar elem.	*Ala-Too kadar var idim.*
Çınmaçınga Beecinge	*Çın-Maçın'a, Beecin'e*
Cük kötörör er elem.	*Yük kaldırır er idim.*
Kalıñ eldin çetine,	*Kalabalık elin ucunda,*
Kaynagan duşman beline	*Kaynayan düşman belinde*
Ak üylüü cürgön can elem.	*Ak evli gezen can idim.*
Aytkanım uşul bilip al,	*Dediğim budur, bilesin,*
Arslan Manas, tilimdi al.	*Arslan Manas, sözümü tut.*
Kayguulga çıkkan keziñiz,	*Keşfe çıktığınız demdir,*
Kankor Manas çıkkanda	*Hunhar Manas çıktığında*
Kandardın baarın soyot,- dep,	*Hanların hepsini boğazlar, diye,*

Kabardarbız özübüz.
Sınçılardı ciberip,
Seni izdetip kalganbız,
Sınçılar izdep tabalbay,
Özübüzdü özübüz -
Balaketke salganbız.
Kıylanı aytam, ugup al,
Kızır çalgan Manasım,
Kıynalıp aytam tilimdi al.
Ak üylüüdö turganda
Aalamdı sorgon baatırbız,
Emi senin koluñda.
Kolgo tüşkön bakırbız.
Altın kazgan kazına -
Kenimdi koşo bereyin,
Çay aluuçu Kara-Kır -
Cerimdi koşo bereyin.
Taş-Köpürö şaarım bar,
Taş-Köpürö cerinde
Tümöndögön ayılım bar,
Munu koşo bereyin.
Anın bıyak çetinde,
Agala çap, Kızıl-Kum,
Añçı barsa cırgagan,
Oynoboy mende turbagan,
Kımbat baa cerim bar -
Munu koşo bereyin.
Öltürgön menen ayla cok,
Meni öltürüp taştasañ,
Teñizim, saga bayda cok.
Özüm ölsöm söz kalat,
Tügönböy turgan kunum bar,
Alöökö menden tuulgan
Tak altımış uulum bar,
Aytsam kızık munum bar,
Ayköl Manas ugup al.
Altımış caysañ kencesi,
Bayloodogu Alöökö kandın erkesi -
Acayıptan okugan,

Haberdarız biz kendimiz.
Sınçıları yollayıp,
Seni aratıp durmuşuz,
Sınçılar arayıp bulamadan,
Kendi kendimizi biz -
Belaya salmışız.
Nicesini söylerim, dinleyiver,
Hızır'ın dokunduğu Manas'ım,
Bunalıp söylerim, sözümü tut.
Ak otağda oturduğumda
Âlemi sömüren bahadırız,
Şimdi senin elindeyiz.
Ele düşmüş biçareyiz.
Altın kazılan hazine -
Madenimi de katıp vereyim,
Çay alınan Kara-Kır -
Yerimi de katıp vereyim.
Taş-Köpürö şehrim var,
Taş-Köpürö yerinde
Tümen tümen obam var,
Bunu da katıp vereyim.
Onun beri ucunda,
Alaca bayırlı Kızıl-Kum,
Avcı gitse sefa süren,
İnsanın oynamadan durmadığı,
Paha biçilmez yerim var -
Bunu da katıp vereyim.
Öldürmekle çare yok,
Beni öldürüp atarsan,
Denizim, sana fayda yok.
Kendim ölsem söz kalır,
Tükenmez kan bedelim var,
Ben Alöökö'den doğma
Tam altmış oğlum var,
Söylesem ilginç derdim var,
Ayköl Manas, dinleyiver.
Altmış caysañın küçüğü,
Tutsak Alöökö Han'ın nazlısı -
Acayip ilimler okumuş,

Atagın ukkan çoçugan.
Tetigi calgız közdün elinen,

Abergen degen kölünön,
Suuk-Tör degen cerinen,
Altımış baştuu acıdaar,
Acıdaardın aldınan
Bıyıl altı cıl boldu okudu,
Atagın ukkan çoçudu.
Altı san bala bir barıp,
Altı sanı kırılıp,
Altı bala bir keldi.
Kırk eşiktüü Beecindin
Kırk eşigin açtı - deyt,
Sınçılar cıyıp alıptır
Beecindin kanı Karıkan
Çubatuuga salıptır.
Kançalık sınçı kördü - deyt,
Körgön candın kıylası
Cürögü çıgıp öldü - deyt.
Cürgönünön çañ çıgıp,
Doobuşunan can çıgıp
Kolomtodon kor çıgıp,
Koñurbay attuu zor çıgıp,
Kaardı katuu baştaptır,
Karmaşa ketken kaldaydı
Kaltırbay kırıp taştaptır.
Abıdan kaarın körüptür,
Kaldaylardın kıylası
Cürögü çıgıp ölüptür.
Erdigin körüp algan soñ
Kerüügö salgan tam kılıp,
Calpı kıtay çogulup,
Koñurbayday baatırdı
Keçilge mıktı kan kılıp,
Erdigin epsiz ozdurup,
Uşu kündö kıtaylar
Er Koñurbay baatırga
Eldin çetin tozdurup,

Adını duyan ürkmüş.
Ta şu tek gözlülerin ilinden,

Abergen denen gölünden,
Suuk-Tör denen yerinden,
Altmış başlı ejderha,
Ejderhanın önünde
Bu yıl altı yıl oldu, okudu,
Adını duyan ürktü.
Altı tümen çocuk bir gitti,
Altı tümeni kırılıp,
Altı çocuk ancak döndü.
Kırk kapılı Beecin'in
Kırk kapısını açtı, derler,
Sınçıları toplamış,
Beecin'in hanı Karıkan
Geçit resmine çıkarmış.
Nice sınçı gördü, derler,
Görenlerin nicesi
Yüreği kopup öldü, derler.
Yürüyüşünden toz çıkıp,
Sesinden can çıkıp
Ocaktan kor çıkıp,
Koñurbay adlı bir zorlu çıkıp,
Amansız kahrını başlatmış,
Kapışmaya kalkan kaldayı
Geriye komadan kırıp atmış.
Kahrını iyice görmüşler,
Kaldayların nicesi
Yüreği kopup ölmüş.
Yiğitliğini gördükten sonra
Yamaçlara saraylar kurup,
Bütün Kıtay toplanıp,
Koñurbay gibi bahadırı
Keçil'e berk han kılıp,
Yiğitliğini ölçüsüz yüceltip,
Bugünlerde Kıtaylar
Er Koñurbay bahadıra
İlin ucunu bekletir,

Degeniñe könöyün,
Kalaaga kabar salayın,
Koñurbaydı çakırıp,
Coldoş kılıp bereyin.
Kaldayga kabar salayın,
Kançalık kabar çalayın,

Körgözgön bügün künüñö
Men koşulup bereyin
Busurmandın dinine.
Kalaaga kabar salayın,
Koñurbay ekööñ baş koşsoñ
Karooluñ duşman çalabı,
Katılgan aman kalabı,
Karmaşkan aman bolobu,
Katılgan adam oñobu.
Emi öltürböy koysoñuz,
Kalçaga kabar salayın.
Colborsum Manas, özüñö
Coldoş kıla salayın».
Cazı caak, calpak til,
Cañılbagan çoñ çeçen,
Caman eken Alöökö.
Kara canın ayabay
Kayrap turdu Manaska,
Kança türdüü söz aytıp,
Sayrap turdu Manaska.
Içse kanga toybogon,
Betteşkendi koybogon
Beren Manas kankoruñ
Katılsa kanga toyobu?
Kolgo tiygen koyondu
Balasın tartuu kılsa da,
Manas aman koyobu?
«Maanisiz kara kıtayım,
Balañdı alıp neteyin,
Baykuş can ölüp ketkiçe,
Baş kesişip ötöyün.
Cebiregen kıtayga

Dediğine razı olayım,
Şehre haber salayım,
Koñurbay'ı çağırıp,
Sana yoldaş edeyim.
Kalday'a haber salayım,
Nice haberler ulaştırayım,

Bugün başıma getirdiğin güne,
Ben de katılıvereyim
Müslümanın dinine.
Şehre haber salayım,
Koñurbay'la baş koşarsanız
Karakolunu düşman mı basar,
Sataşan sağ mı kalır,
Kapışan esen mi olur,
Sataşan adam onar mı?
Şimdi öldürmez iseniz,
Kalça'ya haber salayım.
Kaplanım Manas, sana
Yoldaş ediveririm».
Yassı çeneli, yayvan dilli,
Yanılmaz büyük söz ustası,
Fena imiş Alöökö.
Kara canını esirgemeden
Manas'a yalvarıp durdu,
Nice türlü söz söyleyip,
Manas'a şakıyıp durdu.
İçse kana doymayan,
Karşısına çıkanı sağ komayan
Yiğit Manas, kan içicin,
Sataşılsa kana doyar mı?
Ele düşmüş tavşanı,
Oğlunu armağan etse de,
Manas sağ bırakır mı?
«Değersiz kara Kıtay'ım,
Oğlunu alıp nideyim,
Zavallı can ölüp gitmeden,
Baş keserek geçip gideyim.
Geveze Kıtay'a

Cetkileñ korduk salayın,
Ceti atamdın öçü bar,
Kılıçtap başın alayın!» -
Dep, oşontüp, zor Manas
Kaardanıp, kubarıp,
Kanıñ Manas toktodu,
Oylonup baykap oturup,
Kabılan törö oşondo
Kaçankı cindi coktodu.
«Bul Alöökö bolboso

Tam bir horluk edeyim,
Yedi atamın öcü var,
Kılıçlayıp başını alayım!» -
Deyip, böylece, ulu Manas
Kahırlanıp, sararıp,
Hanın Manas durakladı,
Düşünüp gözleyip oturup,
Kaplan bey o zaman
Çoktandır yitik cinini yokladı.
«Bu Alöökö olmasaydı

Cürböyt bele tuuganım
Tolopoyun toz kılıp,
Tuş-tuş cakka kuuganın,
Öndürlöp kongon ayılı cok,
Ört öçköndöy boluptur.
Kayda ekeni dayını cok.
Baldırgan mancuunun
Baykasam kuday urganın,
Aylası ketip turganda,
Añıldagan bul çoçko
Balasın tartuu kılganın.
Kolgo tüşkön bul ittin
Balasın alıp neteyin.
Altaydan kelsem cañıdan
Candagan turgan kezi eken,
Cantalaşıp bul akmak
Aldagan turgan kezi zken.
Tuugan körsöm Alöökö -
Sırtı kara bul çoçko
Sırımdı bilip albaybı,
Özünö kılgan balaanı
Tak başıma salbaybı.
Suu kaptatıp üyümö.
Sırımdı alıp bul kıtay
Cetpeybi çoguu tübümö.
Tiybey koysom okustan,
Katılbay koysom kokustan,
Esirip kıtay albaybı,

Yurdunda kalmaz mıydı soydaşım,
Varını yoğunu toz edip,
Dört bir yana kovmuş bu,
Sırtlarda konan obası yok,
Yangın sönmüş gibi olmuş.
Nerede olduğu belirsiz.
Geveleyen Mançu'yu
Baksam, Tanrı çarpmış bunu,
Çaresi tükenmişken,
Uluyan bu domuz
Oğlunu armağan etmede.
Ele düşmüş bu itin
Oğlunu alıp nideyim.
Altay'dan yeni gelmişken
Sokulup durduğu çağ imiş,
Can havliyle bu ahmak
Aldatmaya durduğu çağ imiş.
Alöökö'yü akraba saysam -
İçi dışı kara bu domuz
Sırrımı öğrenmez mi,
Kendine edilen belayı
Tam başıma sarmaz mı?
Evimi sele verdirip,
Sırrımı alıp bu Kıtay
Hep birden köküme ermez mi?
Dokunmasam kazara,
Sataşmasam olur da,
Azıtıp Kıtay saldırmaz mı,

Eline kabar salbaybı.
Aldatıp koyup okustan,
Ayıl konsom kokustan,
Aş berip ayıl konobu,
Azeli duşman bul kapır
Agarıp tuugan bolobu?!
Aldap turgan kapırga,
Er Alöökö baatırga,
Sırtımdan sırım bilbeybi,
Kabasına bir kelse
Kazınam buzup kirbeybi.
Ayıl konso bul kapır
Aşıma toyup albaybı,
Ayılıma kırgın salbaybı,

İline haber salmaz mı?
Kazara aldanıp kalıp,
Olur da obamı kondursam,
Aş verip oba mı konar,
Ezelden düşman bu kâfir
Ağarıp kardeş olur mu?!
Aldatıp duran kâfire,
Er Alöökö bahadıra,
Ardımdan sırrımı öğrenmez mi,
Bir denk düşürdüğünde
Hazinemi bozup girmez mi?
Oba konsa bu kâfir
Aşıma doyup almaz mı,
Obama kırgın salmaz mı,

Azgan-tozgon elimdi
Kayra baştan çaçpaybı.
Kakançındın kalkı bar,
Kançadan beri coo bolup,
Kan tögüşkön saltı bar.
Karap tursam Alöökö
Kaymana sözdön kep aytıp,
Aldap catat karkıbar.
Azır tilin men alıp,
Ayıl konsom uşuga
Irdaşa beret ırımdı,
Irastap bilet sırımdı.
Sırımdı bilip algan soñ,
Kızık kabar berbeybi,
Kıcıldagan köp kıtay
Bir künü kaptap kelbeybi,
Töbömdön ayza sunbaybı,
Törölördü kırbaybı,
Akıynaktı aytpaybı,
Abıdan talap kaytpaybı.
Baatırga balaa salbaybı,
Bardiger kırgız elimdi
Olcogo baylap albaybı.
Coo ayagan oñobu,

Azıp tozmuş halkımı
Yeni baştan dağıtmaz mı?
Kakançın'ın halkı var,
Nicedir düşman olup,
Kan döküşmek töresi var.
Bakıp dursam, Alöökö
Üstü kapalı sözler edip,
Aldatmakta bu kurnaz.
Şimdi sözünü ben tutup,
Bunun yanına konarsam
Türkümü benimle söyleşir,
Sırrımı iyice öğrenir.
Sırrımı öğrendikten sonra,
Meraklı haber salmaz mı,
Kaynaşan kalabalık Kıtay
Bir gün basıp gelmez mi,
Tepemden kargı uzatmaz mı,
Beyleri kırmaz mı,
Alay türküsü düzmez mi,
İyice yağmalayıp dönmez mi?
Bahadıra bela sarmaz mı,
Topyekûn Kırgız halkımı
Ganimet diye bağlamaz mı?
Düşmana acıyan onar mı?

Aba Bakay, kabılan,
Abaylaçı özüñüz,
Alööködöy baatırdı
Öltürböy koyuş bolobu?»
Asmandan tüşkön Zulpukor
Ayköl Manas kurçu oşol,
Katılışkan duşmandın
Kanın tögör mülk oşol.
Kıykırıp kından çıgarsa
Kan içpey kuru cürbögön,
Mıktap kanga toyboso
Katsa kınga kirbegen.
Kından suurup alganda
Kök calın bolup kızargan,
Kıyabın taap şiltese
Kırk kulaç boyu uzargan.
Koşulma bolot, kuyma kurç
Amanat candın bolcoşu,

Ağa Bakay, kaplanım,
Kendin bir düşün hele,
Alöökö gibi bahadırı
Öldürmemek olur mu?»
Gökten inme Zulpukor
Ayköl Manas'ın keskin çeliği odur,
Sataşan düşmanın
Kanını dökecek varlık odur.
Nara ile kından çıkarsa
Kan içmeden boş dönmeyen,
Kana iyice doymadıkça
Kınına geri girmeyen.
Kından sıyırıp aldığında
Gök alev olup kızaran,
Yerini bulup savurunca
Kırk kulaç boyu uzayan.
Katmerli çelik, dökme has çelik,
Emanet canın eceli,

Aldañız bergen Zulpukor
Ayköl kan Manas coldoşu.
Eki cüzdüü Zulpukor
Karmay kalıp sabınan,
Suurup çıktı kabınan.
Örttöy közü nık caynap,
Kan içmesi çın karmap,
Kaalgaday kaşka tiş,
Kalayıktan başka tiş
Kaşkayıp çıgıp aldı emi.
Kanga Manas toyobu,
Kaardangan Manas kan
Kolundagı Zulpukor,
Alööködöy baatırdı
Şiltep turup kaldı emi.
Bul kılıçtı körgöndö
Er Alöökö oşondo
Közü ketti caldırap,
Colum üydöy kayran baş
Uçup ketti baldırap,

Allah'ınızın verdiği Zulpukor
Ayköl han Manas'ın yoldaşı.
Çift ağızlı Zulpukor'u
Kabzasından kavrayıp,
Kınından sıyırıp çıkardı.
Gözleri ateş gibi yanıp,
Kan tutması sahiden tutup,
Kapı kanadı gibi akman dişler,
Cümle halktan başka dişler
Işıldayıp göründü işte.
Manas kana doyar mı,
Kahırlanan Manas han
Elindeki Zulpukor'u,
Alöökö gibi bahadıra
Savurup indirdi işte.
Bu kılıcı gördüğünde
Er Alöökö o anda
Gözleri donup yalvardı,
Göçer çadırı gibi koca baş
Gevelerken uçup gitti,

Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga cardı emi,
Kabılandın Zulpukor
Kanga toyup kaldı emi.
Berenderi kırk çoro
Beş cüzdön olco at alıp,
Beyili ketken çabaldar
Beşten koştoo at alıp,
Kaardı katuu baştadı,
Kan Alöökö baatırdı
Kaardanıp kan Manas
Kaltırbay kırıp taştadı.
Zayıppuruş atanıp,
Alöökönü soydu - deyt,
Küröşüp algan cer üçün
Küröş şaarı boldu - deyt,
Bara-bara oşo cer
Küçör atka kondu - deyt.
Alöökönü alganda
Altın toodoy üyülüp,
Ayköl Manas törönün
Atagı curtka bilinip,

Yol üstünde sürükletip,
Azgın itlere yardı işte,
Kaplanın Zulpukor'u
Kana doyup kaldı işte.
Yiğitleri kırk çora
Beşer yüzden ganimet at alıp,
Bahtı dönmüş zavallılar
Beşer yedek at alıp,
Kahrı ağır başlattı,
Han Alöökö bahadırı
Kahırlanıp han Manas
Geriye komadan kırıp attı.
Zayıppuruş diye anılıp,
Alöökö'yü boğazladı, derler,
Güreşip aldığı yer diye
Küröş şehri oldu, derler,
Gide gide o yer
Küçör adını aldı, derler.
Alöökö'yü aldığında
Altın dağ gibi yığılıp,
Ayköl Manas beyin
Ünü yurda duyulup,

Kulak ugup, köz körgön
Cerge kabar berdi emi,
Alı naçar, çın bakır
Elge kabar berdi emi.
Eptüü çoro Tazbaymat
Eltir sarttın uulu eken,
Altı külük at berip,
Alakanday kat berip:
«Ancıyandı suragan
Ayrı sakal Sınçıbek
Azır mında kelsin,- dep,
Ayköl Manas törönün
Kan ekenin bilsin, - dep,
Aşıp-şaşıp baarısı
Dürböp curtu kalsın, - dep.
Alöökönün algan olconu

Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Yerlere haber verdi işte,
Gücü zayıf, gerçek yoksul
Halka haber verdi işte.
Becerikli çora Tazbaymat
Eltir Sart'ın oğluymuş,
Altı yürük at verip,
Avuç içi kadar mektup verip:
«Ancıyan'ı yöneten
Çatal sakal Sınçıbek
Hemen buraya gelsin, diye,
Ayköl Manas beyin
Han olduğunu bilsin, diye,
Apar topar hepsi,
Yurdu çalkalanıp kalsın, diye.
Alöökö'den alınan ganimeti

Abıdan bölüp alsın, - dep.
Aga kabar saldı - deyt.
Keñ Kaşkardı suragan
Altı-Şaardın Alabek
Korduktagı can ele,
Korduktu koydoy salçu eken.
Alabektin özünön
Ay sayın bolboy tokmoktop,
Altı miñ cambı, miñ kunduz
Aydatıp alım alçu eken.
Ok ötpöstü kiygizip,
Kulansurdu mingizip,
Al Alabek baykuşka
Baabedin baydın balası
Bayçoronu ciberdi.
Bukaray-Şarıp beri cagı,
Buzulgan Çambıl arı cagı
Aytsa sözü dagı bar,
Er Buudayık kanı bar.
Kalbay oşo kelsin,- dep,
Bul Manastın kızıgın
Közün açıp körsün - de.
Andan beri tartkanda
Samarkanda Sançıbek,
Kokon kanda Kozubek,
Basıra tartıp kul bolgon,

Adamakıllı pay alsın, diye.
Ona haber saldı, derler.
Geniş Kaşkar'ı yöneten
Altı-Şaar'ın Alabek'i
Horluk içinde bir candı,
Koyun güder gibi horlarlarmış.
Alabek'in kendisinden
Her ay aman vermeden dövüp,
Altı bin cambı, bin kunduz
Sürdürüp vergi alırlarmış.
Ok geçmez zırh giydirip,
Kulansur'a bindirip,
O zavallı Alabek'e
Baabedin Bay'ın oğlu
Bayçoro'yu gönderdi.
Bukaray-Şarıp beri yanı,
Yıkık Çambıl öte yanı,
Söylense sözü daha var,
Er Buudayık hanı var.
O da kalmadan gelsin, diye,
Bu Manas'ın şenliğini
Gözünü açıp görsün, de.
Oradan beri gelindiğinde
Samarkan'da Sançıbek,
Kokon'da han Kozubek,
Baskı çekip kul olan,

Alööködöy kapırdın
Kaarına çıdabay
Katındarı tul bolgon.
Baarına kabar salıp kel,
Margalañdın Malabek
Baykuş bolup cürdü ele,
Tak oşonu alıp kel.
Işenbese sözüñö
Aytıp kelgin özümö.
Kan Alöökö baatırdan
Kança körgön korduktu,
Işenbese sözüñö

Alöökö gibi kâfirin
Kahrına dayanamayıp
Kadınları dul kalan.
Hepsine haber salıp gel,
Margalañ'ın Malabek'i
Zavallı düşmüş gezerdi,
Tam onu da alıp gel.
Sözüne inanmazsa
Dönüp bana bildiriver.
Han Alöökö bahadırdan
Nice horluk gördüğünü,
Sözüne inanmazsa

Menden köröt zorduktu,
Degenime könsün de,
Ikçamıraak kelsin de,
Kubançıga kansın de,
Olcologon sarı altın
Körüp bölüp alsın de!
Kelbey adam kalbasın,
Olcodon kuru salbasmın.
Berendigi uşunday
Beylegen mende çoçugan.
Beren Bakay abası
Mekeden beş cıl okugan.
Arabça til menen
Şapa-şupa bat cazıp,
Şamdagayı bolcolsuz,
Şakıldata bat cazıp,
Küldür menen Çalıbay
Aytkandardı ayda, - dep,
Kün mezgili ceti kün,
Ceti kündön kaltırbay
Aytkandardı ayda, - dep,
Kabar aytar tilçiler,
Kalayıktın baarına
Car çakırıp cürçülör
Karısın koyup, caşına ayt,
Kalk biylegen başına ayt,
Işenip sözgö könçügö ayt,
Aşıp-şaşıp çu koyup,
Adıraŋdap kelçügö ayt!
Bölörü altın buyum de,

Zorbalığı benden görür,
Dediğime uysun, de,
Daha tez gelsin, de,
Sevince kansın, de,
Ganimet alınan sarı altını
Görüp pay alsın, de!
Gelmedik adam kalmasın,
Ganimetten yoksun komam.
Yiğitliği işte böyleydi,
Gözleyen kullar ürkmüştü.
Yiğit Bakay ağası
Mekke'de beş yıl okumuş.
Arapça diliyle
Çarçabuk tez yazıp,
Çevikliği ölçüsüz,
Şakır şakır tez yazıp,
Küldür ile Çalıbay'a
Adı geçenlere koştur, diye,
Gün süresi yedi gün,
Yedi günü geçirmeden
Adı geçenlere koştur, diye,
Haber ulaştıran dilciler,
Ahalinin hepsine
Tellallık edip gezenler,
Yaşlısını bırak, gencine söyle,
Halkı yöneten başına söyle,
Söze inanıp uyana söyle,
Apar topar hızla atılıp,
Dörtnala gelecek olana söyle!
Bölüşülecek altın eşyadır, de,

Altındı tegiz bölüüçü
Acıbay, Bakay kıyın de.
Aytkan sözüm uşu, - dep,
Ar tarapka ciberdi.
Argın kandın Acıbay
Akılmanı bir dalay,
Çeç-Töbönü cerdegen,
Çenebegen er degen.

Altını eşit bölüştüren
Acıbay ile Bakay ustadır, de.
Söyleyeceğim söz budur, deyip,
Her yana gönderdi.
Argın hanın Acıbay'ı
Bilgeliği bir hayli,
Çeç-Töbö'yü yurt edinen,
Ölçüsüz yiğit denen.

Ay kulagı kalkanday,
Alagar közü çolpondoy,
Batakerden dubaköy,
Bek bilimdüü can ele,
Batası curttu bayıtkan
Baygambar çalış kan ele,
Bir tutkan birim al ele.
Altın cüktöp aluuga
Kölüktörün kamdasın,
Kurcunga altın tük batpay,
Kurgan Kocoy abakem
Armanda bolup kalbasın,
Kan abam Koşoy kelsin de,
Bul kızıktı körsün de!
Kabılan kankor Manastın
Tırmak astı olcosun,
Azgan menen tozgongo
Ülöştürüp Koşoy döö,
Kolu menen bölsün - de.
Katagandın karıya,
Kalıñ curtka oluya,
Epsiz erdin kambılı,
Er adamdın dañgılı,
Mendeñizdin tınarı,
Belsenişken coo bolso
Beren Manas kök caldın
Tuu tübünö turarı,
Cetik Koşoy karıya
Ceti birge kol bergen.
Cetik Koşoy oluya
Ceti-Özöndöy kayran cer,
Ebi menen cer kılgan,
Ceti-Özöndün kırgızın
Eptep cürüp el kılgan

Ay kulağı kalkan gibi,
İri gözleri Çolpan yıldızı gibi,
Hayır dua ehli, duacı,
Pek bilgili bir candı,
Duası yurdu zenginleştiren,
Peygamber misali bir handı,
Bir tuttuğum birliğim oydu.
Altın yükleyip almak için
Bineklerini hazırlasın,
Heybeye altın hiç sığmayıp,
Zavallı Kocoy amcam
Hasrette kalmasın,
Han ağam Koşoy gelsin, de,
Bu şenliği görsün, de!
Kaplan, kan içici Manas'ın
Pençe altı ganimetini,
Azıp tozmuşlara
Dev Koşoy üleştirip,
Kendi eliyle bölsün, de.
Katagan'ın yaşlısı,
Kalabalık yurda evliya,
Yaman erlerin ustası,
Er kişinin piri,
Kullarınızın dayanağı,
Kuşanıp gelen düşman olsa
Yiğit Manas gök yelenin
Tuğu dibinde duranı,
Kâmil Koşoy ihtiyar
Yedi pire el vermiş.
Kâmil Koşoy evliya
Ceti-Özön gibi güzelim yeri,
Ustalıkla yurt kılmış,
Ceti-Özön'ün Kırgızını
Bir bir derleyip el kılmış.

Kızırluu Koşoy babama ayt
Kılçañdabay kelsin de,
Kalıs da ele, kan da ele,
Kasiettüü can da ele,

Hızırlı Koşoy atama söyle,
Duraksamadan gelsin, de,
Hem âdildi, hem handı,
Kerametli bir candı da,

Kolu menen kan abam
Alöökönün olcosun
Curtka bölüp bersin de,
Kalbay Koşoy kelsin de!»
Kalama torko kiygizip,
Kan Acıbay sultandı
Kartkürööñgö mingizip,
Kartkürööñ cayı uşunday
Aygır koyup, at bıçkan,
Kara bayır kazanat,
Kalbır öpkö çın tulpar.
Aygay uksa şaşpagan,
Artıkçası mamınday,
Çuu ukkanda celikpeyt,
Oçogor ünün uksa da
Cılkıday bolup eelikpeyt.
Kıl kuyruktuu cılkıda
Bul sıyaktuu biri cok.
Aybandan estüü canıbar
Aytayın dese tili cok,
Tuura tulpar meesi cok.
Kambar ata canıbar
Celgenine cel cetpeyt,
Baskanına mal cetpeyt.
Beker kuyruk, cal emes,
Kasieti kançalık
Kartkürööñ beker mal emes.
Oozun caysa Kartkürööñ
Buluttay uçat zakımdap,
Col corgoluu canga tınç
Coruktuu mınday mal bolboyt,
Bakay, Manas törödön
Buyruktu katuu çıñ alıp,
Ketken eken Acıbay,
Astındagı Küröñdün
Tozoñun toodoy nuratıp,
Kan Koşoygo bararda
Kayran Acıñ col tartıp,

Han ağam kendi eliyle
Alöökö'nün ganimetini
Yurda bölüp versin, de,
Koşoy geri kalmasın, gelsin, de!»
İşlemeli ipek giydirip,
Han Acıbay sultanı
Kartkürööñ'e bindirip,
Kartkürööñ'ün hâli şöyle:
Aygırlıktan çıkma iğdiş at,
Kara bayır soylu küheylan,
Kalbur ciğerli gerçek tulpar.
Nara duysa şaşmayan,
Üstünlüğü bir başka,
Çığlık duysa azmayan,
Fitilli tüfek sesi duysa da
Sıradan yılkı gibi şahlanmayan.
Kıl kuyruklu yılkı içinde
Bunun gibisi bir tane yok.
Hayvandan akıllı yaratık,
Söyleyeyim dese dili yok,
Has tulpardır, kusuru yok.
Kambar Ata soylu mahluk,
Yeldiğine yel yetişmez,
Yürüdüğüne mal yetişmez.
Boşuna kuyruk, yele değil,
Kerameti öyle çoktur ki
Kartkürööñ boş bir mal değil.
Ağzını koyverse Kartkürööñ
Bulut gibi uçar süzülüp,
Yolda rahvan, cana rahat,
Böyle hünerli mal olmaz.
Bakay ile Manas beyden
Buyruğu sıkı sağlam alıp,
Yola çıkmış Acıbay,
Altındaki Küröñ'ün
Tozunu dağ gibi savurtup,
Han Koşoy'a varırken
Canım Acı'n yol tepip,

Kündüz emes, tün cürüp,
Aşuusu biyik too aşıp,
Agını katuu suu keçip,
Çeç-Töbönün boyuna,
Kara-Toonun oyuna,
Kan Koşoydun korgongo,
Kazınalık ordogo,
Supa sadık çalganda,
Kan Koşoydun ordogo
Azan aytıp kalganda,
Kolun suuga salıptır,
Kol daaratın alıptır.
Butun suuga salıptır,
But daaratın alıptır.
Tört ireket bagımdat,
Erteñki erte namazdı
Eñkeyip okup alıptır.
Caynamazın cıyganda,
Cañı bata kılganda
Kan Koşoydun karoolu
Acıbaydı körüptür.
Acıbaydı körgöndö
Kaçkan eken cügürüp,
Kadır Alda, koldo, - dep,
Kayran candan tüñülüp,
Aşıp-şaşıp dardañdap,
Çanaçtay murdu barbañdap,
Ürkün salıp bakırıp,
Balbandardın baarısın
Kamdangın! - dep çakırıp,
Şaşkan boydon karoolçu
Kan Koşoydu tebelep,
Kabarçı menen sakçını
«Bat kamdan!» - dep cemelep.
Eşikke keldi bir adam
«Caragı başka eñ caman,
Köödönü çoñ, artı içke
Tayganday küröñ at mingen.
Kayra caar buluttay,

Gündüz değil, gece yürüyüp,
Geçidi yüksek dağ aşıp,
Akıntısı sert sudan geçip,
Çeç-Töbö'nün boyuna,
Kara-Too'nun koyağına,
Han Koşoy'un hisarına,
Hazine dolu ordaya,
Tan yeri ağardığında,
Han Koşoy'un ordasında
Ezan okunmakta iken,
Elini suya salmış,
El abdestini almış.
Ayağını suya salmış,
Ayak abdestini almış.
Dört rekât sabah namazı,
Erken sabah namazını
Eğilip kılıvermiş.
Seccadesini topladığında,
Yeni dua etmişken,
Han Koşoy'un gözcüsü
Acıbay'ı görmüş.
Acıbay'ı gördüğünde
Koşarak kaçmış,
Kadir Allah, koru, diye,
Tatlı candan umut kesip,
Apar topar debelenip,
Tulum gibi burnu hoplayıp,
Bozgun salıp bağırıp,
Pehlivanların hepsine
Hazırlanın! diye çağırıp,
Telaş içindeki gözcü
Han Koşoy'u çiğneyerek,
Haberci ile nöbetçiyi
«Tez hazırlan!» diye paylayıp.
Kapıya bir adam geldi,
«Silahı bir başka, pek yaman,
Göğsü geniş, ardı ince,
Tazı gibi bir küren ata binmiş.
Yeniden boşanacak bulut gibi,

Üstündögü adamı -
Kaar betine aylangan,
Kınsız kılıç baylangan,

Üstündeki adamı -
Yüzü kahra dönmüş,
Kınsız kılıç kuşanmış,

Baatırdıgı başkaça,
Balbandıgı bir kança,
Algır bürküt közdöngön,
Tün calañkıç tüstöngön,
Ayrı sakal bir kuçak
Astındagı küröñü
Aybandan başka toburçak.
Sölökötü-sölbötü,
Atka mingen kelbeti -
Bizdin cerdin eli emes,
Artık duşman, - dep turam,
Bul cürüşü cön emes», -
Munu aytıp karoolçu
Bileginen sap ketti,
Cürögünön kap ketti.
Abañ Koşoy karıga,
Turgan eldin baarına
Aytıp koyup kaytkıça
Kan Acıbay, turabı,
Darbazaluu korgongo,
Kan Koşoydun ordogo
Eliktey ırgıp tüyülüp,
Kartkürööndön tüştü emi.
Kurbusu altın cez mamı
Şapa-şupa at baylap,
Şamdagayı bolcolsuz -
Şapıldata bat baylap,
Kara bolot aybalta
Bilegine çaluluu,
Aldasına calınıp,
Aç albars kılıç salınıp,
Külümsüröp, tastayıp,
Külüp süylöp kaşkayıp,
Kılıç belde kıñgırap,
Kıyalı başka Acıbay

Bahadırlığı bir başka,
Pehlivanlığı bir hayli,
Avcı kartal bakışlı,
Gece gulyabanisi suratlı,
Çatal sakalı bir kucak,
Altındaki küreni
Hayvandan öte bir küheylan.
Endamı, heybeti,
Ata binmiş duruşu -
Bizim yerin halkından değil,
Üstün bir düşman, diyorum,
Bu gelişi boşuna değil», -
Bunu söyleyip gözcünün
Bileğinden derman gitti,
Yüreğinin zarı yarıldı.
Ağan Koşoy ihtiyara,
Orada duran herkese
Söyleyip dönene dek
Han Acıbay durur mu,
Cümle kapılı hisara,
Han Koşoy'un ordasına,
Karaca gibi sıçrayıp toparlanıp,
Kartköröñ'den indi işte.
Ağzı altın, tunç kazığa
Çarçabuk at bağlayıp,
Çevikliği ölçüsüz -
Şıpın işi tez bağlayıp,
Kara çelik aybalta
Bileğine dolanmış,
Allah'ına yalvarıp,
Keskin elmas kılıç kuşanıp,
Gülümseyip, dimdik durup,
Gülerek söyleyip, aydın yüzle,
Kılıç belde şıngırdayıp,
Huyu bir başka Acıbay

Kızır çalgan Koşoygo
Salam aytıp zıñgırap.
Oñ kolunda Acının
Altın caak aybalta,
Sol cagında Acının
Altın capkan can kalta,
Can kaltanın içinen

Hızır'ın dokunduğu Koşoy'a
Gür sesle selam verip.
Acı'nın sağ elinde
Altın yanaklı aybalta,
Acı'nın sol yanında
Altın kaplı bel kesesi,
Bel kesesinin içinden

Alıp çıktı bir buyum,
Ak cargakka cazgan kat
Alıp berdi Koşoygo,
Arapça cazgan kat eken,
Kattı okup karasa,
Kabılan Manas atı eken.
Acıbay, Bakay, er Manas
Üçöö turup kat cazgan,
Ak üylüü kan Alöökö
Alıp saldık, - dep cazgan,
Tüp korgonun tüz kılıp,
Tüyşügü başka kıtaydı
Çalıp saldık, - dep cazgan,
Bilgen çatak, çoñ çırdı
Kılıp saldık - dep cazgan,
Kıl emesin kaltırbay
Kırıp saldık, - dep cazgan,
Ayabagan dümöktü
Salıp saldık, - dep cazgan,
Artıp kaçkan düynönün
Kaltırbastan baarısın
Alıp kaldık, - dep cazgan.
Busurmandın düynösün
Kıl ketirbey kıtayga
Talap alıp baarısın,
Ayabagan olcogo
Kanıp kaldık, - dep cazgan.
Kün mezgili mınçalık,
Kün mezgilin ötkörböy
Abam Koşoy kelsin, - dep,
Kıtaydan tüşkön san düynö

Çıkardı bir nesne,
Ak deriye yazılmış mektup
Verdi Koşoy'a,
Arapça yazılmış mektupmuş,
Mektubu okuyup baksa,
Kaplan Manas'ın adıymış.
Acıbay, Bakay, er Manas
Üçü birlikte mektup yazmış,
Ak otağlı han Alöökö'yü
Devirdik, diye yazmış,
Kök hisarını dümdüz edip,
Türlü dertli Kıtay'ı
Vurup devirdik, diye yazmış,
Bilinen kavgayı, büyük çatışmayı
Yapıp bitirdik, diye yazmış,
Kıl kadar bile komadan
Kırıp geçirdik, diye yazmış,
Amansız bir kargaşayı
Salıp bıraktık, diye yazmış,
Yüklenip kaçırılan malın
Hiç komadan hepsini
Alıkoyduk, diye yazmış.
Müslümanın malını
Kıl kadar Kıtay'a kaptırmadan
Söküp alıp hepsini,
Ölçüsüz ganimete
Kanıp doyduk, diye yazmış.
Gün süresi bu kadar,
Gün süresini geçirmeden
Ağam Koşoy gelsin, diye,
Kıtay'dan düşen sayısız malı

Busurmandın curtuna,
Öz kolu menen abakem
Kalıs bölüp bersin, - dep.
Manastın kıyın ekenin
Baykap emi, bildi emi,
Söz aytpastan abakeñ
Mıyıgında küldü emi:
«Kankor aman çagında
Keñitsin Keñ-Kol, Talastı,
Busurmandın uuluna
Kuday, boosun bek kılgın,

Müslümanın yurduna,
Amcam kendi eliyle
Âdilce bölüp versin, diye.
Manas'ın yaman olduğunu
Sezip şimdi anladı işte,
Söz etmeden amcan
Bıyık altından güldü işte:
«Kan içici sağ iken
Genişletsin Keñ-Kol'u, Talas'ı,
Müslümanın oğluna,
Tanrım, bağını berk kıl,

Kara kök cal Manastı!
Kabılan kök cal, kankor şer
Busurmandın uulunan
Asili çıkpayt mınday er.
Can dep, kuday caratsañ,
Manastı kuday saktay kör!
Er Alöökö baatırga,
Kaarı katuu kapırga
Kalaymandı salıptır.
Kara neet kapırdı
Karap kılıp bir colu
Kurmandıkka çalıptır.
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carıptır.
Kaynap catkan kıtayga
Kankor aman barında
Çataktaşıp kalıptır.
El çetine oturgan
Alöökö attuu kan ele,
Alööködön tuulgan
Altımış uulu bar ele.
Alöökö bolup atagı,
Artık başka boldu ele
Busurmanga çatagı.
Alöökönü aldı, - dep,
Kebi kalgan eken go,
Alöökönü şer Manas

Kara gök yeleli Manas'ı!
Kaplan gök yele, kan içici arslan,
Müslümanın oğlundan
Böylesi bir er asla çıkmaz.
Can diye, Tanrım, yarattınsa,
Manas'ı, Tanrım, koruyagör!
Er Alöökö bahadıra,
Kahrı katı kâfire
Kıyameti koparmış.
Kara niyetli kâfiri
Bir yolda çaresiz koyup,
Kurban diye kesmiş.
Yol üstünde sürükletip,
Azgın itlere yarmış.
Kaynaşıp duran Kıtay'la
Kan içici sağken
Kavgaya tutuşmuş.
Elin ucuna oturmuş
Alöökö adlı bir handı,
Alöökö'den doğma
Altmış oğlu vardı.
Ünü Alöökö olup,
Haddinden aşkın idi
Müslümana kavgası.
Alöökö'yü aldı, diye,
Sözü yayılmış olmalı,
Alöökö'yü arslan Manas

Ceñip algan eken go.
Kan Manaska tügöngüs,
Kara neet kıtaydın
Akır zaman bolguça
Kegi kalgan eken go.
Kankor Manas kaalasa
Uluu toyun köröyün,
Tırmak aldı olcosun
Busurmandın curtuna
Ülöştürüp bereyin».
Seksen arın çirketip,
Altın cüktöp aluuga
Kabılan Koşoy abakeñ
Kızmatkerin ciberdi.
Katagandın kan Koşoy

Yenip almış demek ki.
Han Manas'a bitmez tükenmez,
Kara niyetli Kıtay'ın
Ahir zaman olana dek
Kini kalmış demek ki.
Kan içici Manas dilerse
Ulu toyunu göreyim,
Pençe altı ganimetini
Müslümanın yurduna
Üleştirip vereyim».
Seksen nar deveyi dizip,
Altın yükleyip almak için
Kaplan Koşoy amcan
Hizmetkârını gönderdi.
Katagan'ın hanı Koşoy

Napil amaz okunup,
Ker kabılan tulpardı
Keñiri caylap tokunup,
Cay-caragın şaylanıp,
Abañ Koşoy kamdanıp,
Bala kazday barkıldap,
Ak sakalı carkıldap,
Söölötün candan arttırıp,
Altımıştay balbanga
Kerney-surnay tarttırıp,
Aşıp-şaşıp col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Alöökögö kırgındı
Salgan cerge bardı emi,
Akır zaman-kıyamat
Salgan cerge bardı emi,
Olco kılıp düynönü
Algan cerge bardı emi.
Kalk atası karıya,
Kayran Koşoy oluya.
Koşoygo tikti bir çatır,
Al çatırdın keñdigi,
Bakay, Koşoy alpı bar,

Nafile namazı kılıp,
Yağız kaplan tulparı
Genişçe yayıp eyerleyip,
Pusat ve silahını kuşanıp,
Ağan Koşoy hazırlanıp,
Kaz palazı gibi gürleyip,
Ak sakalı parlayıp,
Heybetini herkesten üstün kılıp,
Altmış kadar pehlivana
Kerney, surnay çaldırıp,
Apar topar yol yürüyüp,
At esirgemeden bol yürüyüp,
Alöökö'ye kırgının
Salındığı yere vardı işte,
Ahir zaman kıyametin
Koptuğu yere vardı işte.
Malın ganimet edilip
Alındığı yere vardı işte.
Halkın atası ihtiyar,
Canım Koşoy evliya.
Koşoy'a bir çadır diktiler,
O çadırın genişliği,
Bakay, Koşoy gibi alplar,

Bul sıyaktuu alptardın
Sanı batıp catkıday,
Bir burçuna kırk çoro
Kenen ordo atkıday,
Kaarı toluk kapırdan
Olcogo tüşkön çoñ çatır
Kan Alöökö baatırdan.
Çataktaşkan cerleri
Kum-Arıktın boyunda,
Olco böldü kalıkka
Kan Manastın toyunda.
Arslan Manas kayran er
Arslandıgın bilgizip,
Ata uuludan cüzdön can
Al çatırga kirgizip,
Kelgen candın baarına.
Ak sakal Koşoy karıga,
Sarı maydan opurup,
Kanttı karday topurup,

Bu gibi alpların
Nicesi sığıp yatacak kadar,
Bir köşesine kırk çora
Rahatça ordo oynayacak kadar,
Kahrı tam kâfirden
Ganimet düşmüş büyük çadır,
Han Alöökö bahadırdan.
Çatıştıkları yerler
Kum-Arık boyunda,
Halka ganimet böldü
Han Manas'ın toyunda.
Arslan Manas, canım er,
Arslanlığını belli edip,
Her ata oğlundan yüzer can
O çadıra sokup,
Gelen canların hepsine,
Ak sakal Koşoy ihtiyara,
Sarı yağdan avuç avuç,
Şekeri kar gibi savurup,

Dünüyönü tolturup,
Kızıktı kıyın baştagan,
Bagılan kozu, şirin baş
Bor kaynatıp taştagan.
Kabar bergen kandarı
Kalbay kelgen eken go,
Busurmandın candarı.
Karı Koşoy kanı bar,
Busurmandın baarı bar.
Kandardın sanın aytalı:
Kokon kandın Kozubek,
Ancıyandın ayrı sakal Sınçıbek,
Margalañda Malabek,
Altı-Şaardın Alabek,
Kelgen candın baarı bar,
Buudayık kan dagı bar,
Al kelgendin içinde
Tekeçi kan, Şıgay kan,
Eştekterdin Camgırçı,

Sofraları nimetle doldurup,
Şenliği yaman başlatmış,
Besili kuzu, tatlı kelle,
Kazan kazan kaynatıp koymuş.
Haber salınan hanları
Eksiksiz gelmiş demek ki,
Müslümanın canları.
İhtiyar Koşoy hanı var,
Müslümanın hepsi var.
Hanların sayısını söyleyelim:
Kokon hanı Kozubek,
Ancıyan'ın çatal sakal Sınçıbek'i,
Margalañ'da Malabek,
Altı-Şaar'ın Alabek'i,
Gelen canların hepsi var,
Buudayık han dahi var,
O gelenlerin içinde
Tekeçi han, Şıgay han,
Eştek'lerin Camgırçı'sı,

Es bilgendin baarı bar.
Kep berdi Koşoy karıga,
Kep aytıp turdu zor Koşoy
Kelgen candın baarına:
«Duşmanga karşı tuulup,
Durus keldi kördüñbü,
Busurman senin bagıña
Irıs keldi kördüñbü?!
Kötörgün Manas şeriñdi,
Taştagıla, busurman,
Kıcıñ-kucuñ kebiñdi.
Olcosun bölüp alalı,
Ay-talaada Manastı
Ak taalaga calınıp,
Kan kötörüp salalı.
Kan kötörgön sebebim -
Içiñde dalay buşman köp,
Tegi oylongun caman curt,
Tebelep keter duşman köp.
Kır cagıñda kıtay bar,
Kıyraşar duşman dalay bar.
Oolatıp alar konuş bar.
Mañdayıñda barañ bar,

Bastaşar cooñ dalay bar.
Degenine könölük,
Eki tizgin, bir çılbır
Kankor şerdin koluna
Uşu bügün berelik.
Degenine könüügö,
Eki tizgin, bir çılbır
Tartınbay kolgo berüügö
Ak buuday unun çaynap ber,
Ak kurandı karmap ber!
Başçı kılsañ Manastı,
Birdikti koysoñ bir cerge,
Katılıp duşman kelebi,
Karmaşıp adam ceñebi,
Barmaktuu adam batabı,

Aklı erenlerin hepsi var.
Sözü verdiler Koşoy ihtiyara,
Söz söyleyip durdu ulu Koşoy
Gelen canların hepsine:
«Düşmana karşı doğup,
Tam yerinde geldi, gördün mü,
Müslüman, senin bahtına
Kut geldi, gördün mü?!
Yükselt Manas arslanını,
Bırakın, Müslümanlar,
Dırdır dedikodunuzu.
Ganimetini bölüşelim,
Uçsuz kırda Manas'ı,
Hak Teala'ya yalvarıp,
Han diye yükseltelim.
Han kaldırmamın sebebi -
İçinizde nice dert çok,
İyice düşün, gafil yurt,
Çiğneyip geçecek düşman çok.
Yanıbaşında Kıtay var,
Kapışacak düşman nice var,
Elinden kapılacak yurtluk var.
Karşında tüfekli düşman var,

Üstüne yürüyecek düşmanın nice var.
Dediğine uyalım,
İki dizgin, bir yuları
Kan içici arslanın eline
İşte bugün verelim.
Dediğine uymak için,
İki dizgin, bir yuları
Çekinmeden eline vermek için
Ak buğday ununu çiğneyip ver,
Ak Kur'an'ı tutup and ver!
Başçı kılarsan Manas'ı,
Birliği bir yere koyarsan,
Düşman sataşıp gelebilir mi,
Kapışıp insan yenebilir mi,
Eli olan yanaşabilir mi,

Tırmaktuu can tiebi!
Baştık kılsañ Manastı
Kün tiygen zoñkok bel oşol.
Karagıla kalayık,
Kürdöñdü tapçu er uşul,
Kütüp alar şer uşul.
Tuurduguñdu may kılat,
Tuura bilgin, kalayık,
Tuş-tuş cerge kan kılat,
Keregeñdi may kılat,
Kelbersigen kan kılat,
Astın salsa kankordun
Acıdaardın türü bar,
Artın salsa kankordun
Ak colborstun sürü bar.
Ay, kalayık, karaçı
Busurmandın curtunda
Manastan artık kimiñ bar?
Uşu turgan zor Manas
Çıyırdıdan şer tuulgan,
Kara neet Cakıptan
Kara kök cal er tuulgan.
Kızıgıp kıtay kol salsa,
Kıyratıp berçü kul oşol.
Bastaşıp barañ kol salsa,
Basıp berçü uul oşol.
Oylogula, kalıñ curt,

Tırnaklı can dokunabilir mi!
Baş kılarsan Manas'ı,
Güneş vurmuş yüce bel odur.
Bakın hele, ahali,
Bolluğu bulduracak er budur,
Sizi koruyup kollayacak arslan budur.
Keçe duvarını yağa boyar,
Doğru bil, ahali,
Dört bir yere han kılar,
Keregeni yağa boyar,
Kurulanları han kılar,
Kan içici öne atılsa
Ejderha görünüşü var,
Kan içici ardını dönse
Ak kaplanın heybeti var.
Ey ahali, baksana,
Müslümanın yurdunda
Manas'tan üstün kiminiz var?
Şurada duran ulu Manas,
Çıyırdı'dan arslan doğmuş,
Kara niyetli Cakıp'tan
Kara gök yeleli er doğmuş.
Kıtay heveslenip saldırsa,
Yıkıp verecek kul odur.
Tüfekli üstüne yürüyüp saldırsa,
Ezip verecek oğul odur.
Düşünün, kalabalık yurt,

Kök cal Manas kabılan
Irısıñ üçün tuulgan,
Caşı on ekige kelgende
Altayga salgan çuulgan.
Bul çatagı deysiñbi,
Çataktı kızık baştagan,
Altaydan beri köçköndö
Kara kıtay, mancuunun
Taş sayıngan çoñdorun
Dalayın kırıp taştagan.
Keñ Talas taap cer kıldı,

Gök yeleli Manas kaplan
Senin kutun için doğmuş,
Yaşı on ikiye geldiğinde
Altay'a şan salmış.
Bu kavgası mı dersin,
Kavgayı yaman başlatmış,
Altay'dan beri göçtüğünde
Kara Kıtay'ın, Mançu'nun
Mücevher kuşanmış ulularını
Nicesini kırıp atmış.
Geniş Talas'ı bulup yurt kıldı,

Argın menen kırgızdın
Başın koşup el kıldı.
Aytıp bersem men cayın,
Manastın cayı uşunday,
Ay, kalayık, oylop tur,
Olcodon algan altınıñ
Albaganıñ alasıñ,
Cok degende muştumday».
Koşoy mınday degende
Kandın baarı burkurap,
Miñi bir ooz söz aytıp,
Kalıñ curt turdu çurkurap.
Köökördögü kara arak
Canayakka kuyuşup,
Bir birine sunuşup,
Arak içip alkınıp,
Kımız içip kızışıp,
Sööktörü ısışıp,
Çekeden terin sızışıp:
«Aba, Koşoy karıya,
Aytkan sözgö köndük, - dep,
Eki tizgin, bir çılbır
Er Manaska berdik, - dep.
Cakşı kütsö kalıktı
Irakmat ayta cürörbüz.
Caman kütsö curuttu,
Tañda magşar künündö
Kara eşek kıla cürörbüz.
Aba, Koşoy karıya,
Bul aytkanıñ makul, - dep,
Sizdin tildi albagan

Argın ile Kırgız'ın
Başını birleştirip el kıldı.
Ben hâlini anlatırsam,
Manas'ın hâli işte böyle,
Ey ahali, düşünedur,
Ganimetten alacağın altını
Almadıysan alırsın,
Hiç değilse yumruk kadar».
Koşoy böyle deyince
Hanların hepsi gürleyip,
Bini bir ağızdan söz söyleyip,
Kalabalık yurt çığrışıp durdu.
Deri kaptaki kara rakıyı
Kâselere döküşüp,
Birbirine sunuşup,
Rakı içip coşup,
Kımız içip kızışıp,
Kemikleri ısınıp,
Şakaktan terlerini silip:
«Ağa, Koşoy ihtiyar,
Denen söze uyduk, diye,
İki dizgin, bir yuları
Er Manas'a verdik, diye.
Ahaliyi iyi güderse
Şükran söyleyip yürürüz.
Yurdu kötü güderse,
Yarın mahşer gününde
Kara eşek ederiz onu.
Ağa, Koşoy ihtiyar,
Bu dediğin makbuldür, diye,
Sizin sözünü tutmayanın

Ceti atası kapır, - dep,
Cer cutup ketsin anı, - dep,
Aytkanıña köndük, - dep,
Eki tizgin, bir çılbır
Er Manaska berdik, - dep,
Kankor Manas törönün
Aytkanına könö albay,

Yedi atası kâfirdir, diye,
Onu yer yutsun, diye,
Dediğine uyduk, diye,
İki dizgin, bir yuları
Er Manas'a verdik, diye,
Kan içici Manas beyin
Dediğine uyamayıp,

Moyundu bursak özübüz
Kaşayıp ketsin közübüz!
Törö Manas kök caldın
Töp aytkan tilin albasak,
Aydagan cakka barbasak,
Baş bilbegen camandı,
Til albagan aramdı,
Aramdıktı kim kılsa,
Töşü tüktüü cer ursun.
Töbösü açık kök ursun!
Ak keltenin ogu ursun,
Ak miltenin çogu ursun!» -
Dep, oşondo busurman
Katar turdu burkurap,
Kargış kıldı çurkurap.
Til albay koygon baatırga
Tim ele ölüp ketsin, - dep,
Ak buuday unun çaynaştı,
Ak kurandı karmaştı.
«Köndük, köndük, köndük! - dep,
Eki tizgin, bir çılbır
Er Manaska berdik», - dep,
Bıçaktı kolgo alışıp,
Çıbıktı kıyıp salışıp
Ak boz beeni carışıp,
Ar kaysı kandar baarısı
Karısınan koldorun
Kanga kolun malışıp,
Kep uşunday boldu, - dep,
Kep orduna kondu, - dep,
Abası Koşoy karısı,
Kanaattandı oşondo
Busurmandın baarısı.
Çoguluşup kaldı emi.
Altın güldüü kilemge

Boynumuzu çevirirsek kendimiz
Kör olup çıksın gözümüz!
Bey Manas gök yelenin
Doğru söylenen sözünü tutmazsak,
Sürdüğü yana varmazsak,
Baş tanımaz kötüyü,
Söz dinlemez alçağı,
Kim haramlık ederse,
Bağrı tüylü yer çarpsın,
Tepesi açık gök çarpsın!
Ak keltenin kurşunu çarpsın,
Ak fitilin koru çarpsın!» -
Deyip o zaman Müslümanlar
Sıra sıra durdu gürleyip,
Hep bir ağızdan kargış etti.
Bahadırın sözünü tutmayan
Öylece ölüp gitsin, diye,
Ak buğday ununu çiğneştiler,
Ak Kur'an'ı tutuştular.
«Uyduk, uyduk, uyduk! diye,
İki dizgin, bir yuları
Er Manas'a verdik», diye,
Bıçağı ele alışıp,
Çubuğu kesip atışıp,
Ak boz kısrağı boğazlayıp,
Her bir han, hepsi,
Bileklerine dek ellerini
Kana banıp,
Söz böyle oldu, diye,
Söz yerine kondu, diye,
Ağaları Koşoy ihtiyar,
Hoşnut oldu o zaman
Müslümanların hepsi.
Toplaşıp kaldılar işte.
Altın çiçekli halıya

Ayköl Manas törönü
Alıp kelip saldı emi.
Kilemge Manas otursa

Ayköl Manas beyi
Getirip koydular işte.
Halıya Manas oturunca,

Kırgıl baştık karısı,
Kırgın tiygen emedey,
Kırk çoronun baarısı
Tizeleri bügülüp,
Ayköl erdi oşondo
Abakesi Koşoygo
Alıp keldi cügürüp.
Kırk çoronu kördüñbü,
Kabılan Manas törönü
Kalıkka atın bilgizip,
Töödöy bolgon altın tak -
Alıp kelip Manastı
Oturguzdu mingizip.
Kilemge salıp kırk çoro
Kankordu alıp keldi emi,
Alıp kelgen baatırdı
Abañ Koşoy kördü emi:
«Kördük, kördük, kördük! - dep,
Eki tizgin, bir çılbır
Emi sizge berdik», - dep,
Al kilemdin etegin
Koşoy karmap barbaktap,
Abañ Koşoy karısı
Al kilemdi karmadı,
Segiz kandın baarısı.
Degenine könçüdöy,
Ençi bölüp berçüdöy,
Tuura kelgen kilemdi
Segiz kandın baarısı
Tuş-tuşunan aldı emi.
Ayköl erdi oşondo
Ay-talaada kalayık
Kan kötörüp saldı emi.
Degenine köndü emi,
Alöökönün san düynö
Kelgen candın baarına
Kamçıga çenep böldü emi.
Ebi bardın baarısı
Eçen bölök dilde alıp,

Kırgıl başta, yaşlısıyla,
Kırgına uğramış gibi,
Kırk çoranın hepsi
Dizleri bükülüp,
Ayköl eri o zaman
Amcası Koşoy'a
Koşarak getirdiler.
Kırk çorayı gördün mü,
Kaplan Manas beyin
Adını ahaliye bildirip,
Deve kadar altın tahta -
Manas'ı getirip
Bindirip oturttular.
Halıya koyup kırk çora
Kan içiciyi getirdiler işte,
Getirilen bahadırı
Ağan Koşoy gördü işte:
«Gördük, gördük, gördük! diye,
İki dizgin, bir yuları
Şimdi size verdik», diye,
O halının eteğini
Koşoy tutup sevinçle,
Ağan Koşoy ihtiyar
O halıyı tuttu,
Sekiz hanın hepsiyle.
Dediğine uyarcasına,
Pay bölüp verircesine,
Denk gelen halıyı
Sekiz hanın hepsi
Dört yanından tuttu işte.
Ayköl eri o zaman
Uçsuz kırda ahali
Han diye yükseltti işte.
Dediğine uydular işte,
Alöökö'nün sayısız malını
Gelen canların hepsine
Kamçıyla ölçüp böldü işte.
Eli yatkınların hepsi
Nice bölük altın alıp,

Olcogo tiygen dildeni
Kurcununa salışıp,
Atanına artışıp,
Ay Manas kan uşul, - dep,
Cırgata turgan tuşu, - dep,
Bargandar calpı kaytışıp,
Altı şerdin kencesi,
Kudaydın süygön mendesi
Ayköl şer aman bolsun, - dep,
Çoñ ırakmat aytışıp,
Tuurdugun may kıldı,
Tuşukkanda kandardı
Tura algısız bay kıldı.

Keregesin may kıldı,
Kezikkende kandardı
Kemibegen bay kıldı.
Ayköl Manas sultandı
Ala-Toodoy körüştü,
Manastın tapkan düynösün
Bargan candın baarısı
Batıralbay kelişti.

Ganimetten düşen altını
Heybelerine koyuşup,
İğdiş develerine yükleyip,
İşte han Manas budur, diye,
Sefa sürdürecek çağı, diye,
Varanların hepsi dönüşüp,
Altı arslanın küçüğü,
Tanrı'nın sevdiği kulu
Ayköl arslan esen olsun, diye,
Büyük şükranlar söyleşip,
Keçe duvarını yağ etti,
Karşılaştığında hanları
Yerinden kalkamayacak kadar zengin kıldı.
Keregesini yağ etti,
Rastlaştığında hanları
Eksilmez zengin kıldı.
Ayköl Manas sultanı
Ala-Too gibi yüce gördüler,
Manas'ın bulduğu malı
Varan canların hepsi
Sığdıramadan geldiler.

Manas baatır Şooruk kandı ceñip,
Akılaydı tartuuga alganı4
Eerçitkeni kırk çoro
Kelgenderden kep ugup:
«Kün cürör talaa oyunda,
Çoñ-Kotondun boyunda,
Ceti talaa Cerkendin
Cetken cerin cerdegen,
Eñişip mende ceñbegen,
Ceri ısık, kıyın çel,
Ceeligip adam kelbegen,
Eñkeytip erler albagan,
Eç kim kadam salbagan.
Ataktuu Şooruk kan bolgon.
Aşa çıgıp atagı

Manas Bahadır'ın Şooruk Han'ı yenip
Akılay'ı armağan alması4
Peşine taktığı kırk çora
Gelenlerden söz duyup:
«Gün batısı ova düzünde,
Çoñ-Koton boyunda,
Yedi ovalı Cerken'in
Ulaştığı yeri yurt edinen,
Kapışıp kimsenin yenemediği,
Yeri sıcak, çetin çöl,
Kimsenin yeltenip gelemediği,
Erlerin baş eğdiremediği,
Kimsenin adım atmadığı.
Ünlü Şooruk han olmuş.
Ünü aşıp taşıp,

Alalbay adam dal bolgon.
Telegeyi teñ bolgon,
Bargan adam kem bolgon.
Ceri ısık çöl - degen,
Tüp nuskada mınday tema cok

Kimse alamadan şaşakalmış.
Her şeyi dört başı mamurmuş,
Varan adam eksilmiş.
Yeri sıcak çöl, denmiş,
Asıl nüshada böyle bir başlık yok

Kanday mende cerdegen,
Kagış kılgan adamdar
Kayra tartıp kelbegen.
Barıp kez bolgon adamdar
Isıgı örttöp caylayt - deyt.
Kumga koygon kumganı
Kurkurap çıgıp kaynayt - deyt.
Aş bışımga toktolso,
Kaşık suusu kalbayt - deyt.
Kazgaldak uçup barbagan
Kızıl munar çölü - deyt.
Özü kıtay indisi -
Bettep adam barbayt - deyt,
Belgilüü - deyt, Şooruktu
Bettep barıp betine,
Mende soguş salbayt - deyt.
Çabışıp alsak Şooruktu
Kaalaganda munu - deyt,
Kaarı katuu al eldin
Katın-kızı suluu - deyt.
Katını kıyın, erkegi it,
Suusunda bolgon kara saat,
Urgaaçısı eñ suluu
Möltüröp közü caynayt, - deyt,
Körüp turgan adamdın
Kılaygan canı kalbayt - deyt.
Şooruk kan epsiz er çıgıp.
Askeri altı san boldu,
Bargan mende cay boldu.
Oşo cerden kuturup,
Kagıştı katuu saldı - deyt.
Keñ Kaşkardın şaarın

Nasıl bir kul orayı yurt edinmiş,
Çarpışmaya giren adamlar
Geri dönüp gelmemiş.
Varıp denk gelen adamları
Sıcağı kavurup öldürür, derler.
Kuma konan ibrik
Fokurdayıp kaynar, derler.
Aş pişimi kadar durulsa,
Kaşık kadar suyu kalmaz, derler.
Angıtın uçup varmadığı
Kızıl puslu çölü, derler.
Kendisi Kıtay cinsindendir -
Yüzüne kimse varamaz, derler,
Bellidir, derler: Şooruk'un
Karşısına varıp yüzüne
Hiçbir kul savaş açamaz, derler.
Vuruşup alsak Şooruk'u,
Dilediğimiz an bunu, derler,
Kahrı katı o halkın
Kadını kızı güzeldir, derler.
Kadını yaman, erkeği it,
Suyunda kara uğursuzluk var,
Dişisi pek güzeldir,
Gözleri ışıl ışıl parlar, derler,
Bakıp duran adamın
Zerre canı kalmaz, derler.
Şooruk han ölçüsüz bir er çıkıp,
Askeri altı tümen oldu,
Varan kul yerle bir oldu.
O yerden kudurup,
Çarpışmayı sert saldı, derler.
Geniş Kaşkar'ın şehrini,

Katın-kızın çuulatıp,
Altı col çaap aldı - deyt.
Taştı buzup col salgan,
Al Şooruktun atagı
Kıyla cerge kol salgan.
Arbın düynö taptı - deyt,
Keñ Alaydan noyguttu
Katın-kızın olcolop,
Keliştire çaptı - deyt,
Askeri töödön minet - deyt,

Kadınını kızını feryat ettirip,
Altı kez vurup aldı, derler.
Taşı yarıp yol açan
O Şooruk'un ünü,
Nice yere akın salmış.
Bol mal buldu, derler,
Geniş Alay'dan Noygut'u,
Kadınını kızını ganimet edip,
Adamakıllı vurdu, derler,
Askeri deveye biner, derler,

Coo degende attanıp,
Baarı katar cüröt - deyt.
Töö minip cürüp ayza algan,
Töböñdön urgan kanday can.
Oşo Şooruk kanına
Kazat açıp baralı.
Oşo kandın şaarına
Kagıştı katuu salalı,
Töö mingen askerin
Biröön koyboy alalı.
Baatırların baylaylı,
Balbandarın caylaylı.
Bilge cüktöp dilde alıp,
Ordoluu kızdan miñdi alıp,
Çelişti çensiz salalı,
Elinin çenin alalı,
Esebin epsiz tabalı.
Kuturgan eken Şooruk kan,
Ordoluusun kıralı,
Berenin baylap kaytalı,
Bet karatıp tartalı.
Akkula aman çagında,
Ayköl Manas barında
Tulpar tepsep ötpögön
Cerde bütün kalbasın,
Baatır ayza saybagan
Elde bütün kalbasın.
Tilge kelgen adamdı

Düşman denince atlanıp,
Hepsi sıra sıra yürür, derler.
Deveye binip kargı almış,
Tepeden vurulasıca, ne biçim can.
O Şooruk hanına
Gaza açıp varalım.
O hanın şehrine
Çarpışmayı sert salalım,
Deveye binmiş askerinden
Birini komadan alalım.
Bahadırlarını bağlayalım,
Pehlivanlarını haklayalım.
Yükler dolusu altın alıp,
Saraylı kızdan binini alıp,
Ölçüsüz kapışma salalım,
Halkının ölçüsünü alalım,
Hesabını fazlasıyla soralım.
Kudurmuş demek Şooruk han,
Saraylılarını kıralım,
Yiğidini bağlayıp dönelim,
Boyun eğdirip çekelim.
Akkula sağ iken,
Ayköl Manas var iken,
Tulpar çiğneyip geçmedik
Yer bütün kalmasın,
Bahadırın kargı saplamadığı
El bütün kalmasın.
Dile gelen adamı

Til bilgizip karmaylı,
Til ukpagan adamdı
Küçkö salıp caylaylı.
Kır-kırınan col kılıp,
Kıtay eken Şooruk kan
Kıyalap colun bileli,
Aç aykırık çuu tartıp,
Alaman koyup kireli.
Kıyratıp kıyırın buzalı,
Arbın malın alalı,
Kız-katının Şooruktun
Olco kılıp salalı.
Çarpışarga coo cok,
Tüz kirip, cinin kaktı - deyt.

Söz verdirip tutalım,
Söz dinlemeyen adamı
Güce vurup haklayalım.
Sırt sırtından yol yapıp,
Kıtay imiş Şooruk han,
Dolana dolana yolunu öğrenelim,
Aç nara, çığlık atıp,
Hep birden dalıp girelim.
Yıkıp diyarını bozalım,
Bol malını alalım,
Şooruk'un kızını kadınını
Ganimet edelim.
Çarpışacak düşman yok,
Dosdoğru girip hıncını döktü, derler.

Düñgürötüp noyguttu
Tüp kötörö çaptı - deyt.
Arbının aydap ketiptir,
Arbın malın noyguttun
Atañdın körü, al Şooruk
Olco kılıp ketiptir.
Tagdırga bolboyt daba, - dep,
Dalay aytar kebim bar,
Arslanım Manas, saga, - dep.
Acal cetse ölölük,
Ayla bolso Şoorukka
Alış kılıp körölü.
Tobuna tozok salalı,
Tolgon kızın Şooruktun
Olco kılıp alalı.
Kızıl köynök ayça bel,
Kıltıldagan suluunun
Kızıgına kanalı.
Çın düynölük ket kuday
Çındagan cardan tabalık».
Asıl Bakay abası,
Manas erdin sırdaşı,
Ölüm ortok, can birge
Kankor Manas kurdaşı

Gümbürdeterek Noygut'u
Kökünden söküp vurdu, derler.
Çoğunu sürüp götürmüş,
Noygut'un bol malını,
Kahrolası, o Şooruk,
Ganimet edip gitmiş.
Kadere çare olmaz, diye,
Söyleyecek nice sözüm var,
Arslanım Manas, sana, diye.
Ecel gelirse ölelim,
Çare varsa Şooruk'la
Boy ölçüşüp görelim.
Topuna cehennem salalım,
Şooruk'un nice kızını
Ganimet edip alalım.
Kızıl gömlekli, hilal belli,
Salınan güzelin
Zevkine kanalım.
Gerçek dünyalığı, hey Tanrım,
Sadık yârdan bulalım».
Asil Bakay ağası,
Manas erin sırdaşı,
Ölümde ortak, canda bir,
Kan içici Manas'ın yaşıtı,

Kan abañ Bakay munu aytıp,
Kayıptan napsi kabılıp,
Kabılan Bakay abaña
Bilbesten bul kep tabılıp,
Törö Bakay kocosan,
Manaska kurdaş oluyañ
Çalgın çalar kurdaşı,
Oyron Manas berendin
Ölüm ortok sırdaşı.
Kaymanadan kabılgan,
Taalayı artık kankorgo
Muraa bolup tabılgan.
Kök cal Bakay abası
Kayıptan akıl kozgogon
Kösömdügün karaçı!
Sultan Manas kurgurdu
Eerçitip cürüp er kıldı,
Er uulu menen teñ kıldı.

Han ağan Bakay bunu söyleyip,
Gaipten bir heves düşüp,
Kaplan Bakay ağana
Bilmeden bu söz geliverip,
Bey Bakay, hoca misali,
Manas'a yaşıt evliyan,
Keşfe çıkan yoldaşı,
Yaman Manas yiğidin
Ölümde ortak sırdaşı.
Kader yoluyla denk gelen,
Talihi üstün kan içiciye
Miras olup bulunmuş.
Gök yeleli Bakay ağası,
Gaipten akıl uyandıran
Önderliğine baksana!
Sultan Manas'ı, koçağı,
Peşine takıp er kıldı,
Er oğullarla denk kıldı.

Talaska korgon tam kıldı,
Alöökönü añtarıp,
Ayköl Manas törönü
Segiz kanga kan kıldı.
Coonu bettep alganda
Arslan Manas kabılan
Arslanday soylogon,
Abası Bakay aytkanın
Arslan törö kabılan,
Eki eken, - dep koybogon.
Makul, aba, makul, - dep,
Ayçık altın tuu alıp,
Atışuuga Şoorukka
Bilge cüktöp ok alıp,
Manas kandın kırk börü
Baarın birdey çoguu alıp,
Adır-küdür kara too
Kara toonu cakalap,
Say buudandın baarısın
Kayra baştan takalap,

Talas'a hisarlar kurdu,
Alöökö'yü devirip,
Ayköl Manas beyi
Sekiz hana han kıldı.
Düşmanla yüz yüze geldiğinde
Arslan Manas kaplan,
Arslan gibi atılan,
Ağası Bakay'ın dediğini
Arslan bey kaplan
Hiç ikiletmemiş.
Peki, ağa, peki, diye,
Ay damgalı altın tuğ alıp,
Şooruk'la vuruşmaya
Yük hayvanına ok yükleyip,
Manas hanın kırk kurdu,
Hepsini birden yanına alıp,
Engebeli kara dağ,
Kara dağın eteğini tutup,
Say küheylanların hepsini
Yeni baştan nallayıp,

Sapar tartıp, coo izdep,
At arıtıp cer çalıp,
Kıraan Manas kök cal bar,
Kıraandardın baarı bar,
Kırk çoronun kıyını
Kımbat Bakay karı bar.
Adır-küdür beldi aşıp,
Kakıragan say basıp,
Keñ Kakşaaldı basıptır,
Kum-Talaanı aşıptır.
Arı cagın karasa
Köz cetpegen munarık,
Kök cal Manas kabılan
Cer körö albay kılayıp,
Meltiregen talaada
Antalañdap şaşışıp,
Say buudandın baarının
Carışıp közün açışıp,
Çaalıkpastan, çarçabay,
Berenderiñ col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Kasaba koldo kalkıldap,

Sefere çıkıp, düşman arayıp,
At yorup yer kolaçan edip,
Yiğit Manas gök yele var,
Yiğitlerin hepsi var,
Kırk çoranın yamanı,
Değerli Bakay ihtiyar var.
Engebeli beli aşıp,
Kupkuru dere yatağını basıp,
Geniş Kakşaal'ı geçmiş,
Kum-Talaa'yı aşmış.
Öte yanına baksa
Göz erişmez pus,
Gök yeleli Manas kaplan
Yer seçemeden göz kısıp,
Uçsuz bucaksız bozkırda
Telaşla bocalaşıp,
Say küheylanların hepsinin
Yarışta gözlerini açtırıp,
Yılmadan, yorulmadan,
Yiğitlerin yol yürüyüp,
At esirgemeden bol yürüyüp,
Sancak elde dalgalanıp,

Kara batkak çıkkan ter,
Teminöördö şalpıldap,
Katuu cürsö tulparlar
Kaşka ter çıgıp suyulup,
Terdiginen akkan ter
Omuroo ıldıy kuyulup,
Kayıpçının beline,
Kañkuñ mazar deer eken,
Kotondun beri ceegine,
Tooroktuuda çınarga
Kabılan cetip kondu emi.
Kara munar sonunga
Kayrıldı törö konuuga.
Korozdoy bolgon kayran şer,
Konor ceri oşo cer,
Kolun alıp arkaga,

Kara çamur gibi ter çıkıp,
Mahmuzlanınca şapır şapır,
Tulparlar sert yürüyünce
Ak ter çıkıp sulanıp,
Terliğinden akan ter
Döşünden aşağı dökülüp,
Kayıpçı'nın beline,
Kañkuñ mazarı derlermiş,
Koton'un beri kıyısına,
Tooroktu'daki çınara
Kaplan varıp kondu işte.
Kara dumanlı o güzel yere
Töre konmaya döndü.
Horoz misali kahraman arslan,
Konacağı yer işte o yer,
Ordusunu ardına alıp,

Kambıl tuugan kırk kaşka
Dünüyönü caynatıp,
Cankazandı kaynatıp,
Kızıl kişmiş, sonun aş
Ay-talaaga konuptur,
Kıraandın baarı aralaş.
Kankor törö, Bakay kan,
Argın kandın Acıbay,
Kırktın başı Kırgıl çal
Kıraandardan bul törtöö
Türkügü altın çatırdı
Seyildikke tigişip,
Kolo tokmok, cez kazık,
Ornoto cerge kagışıp,
Törölördün baarısın,
Bilimdüü Bakay karısın,
Cel tiygizbey kırk çoro
Al çatırga bagışıp.
Caya kesip, cal berip,
Kabılandın baarına
Kazı kertip, may berip,
Öñköy tulpar buudandın
Eerin alıp caydaktap,
Aybandıktı kılar - dep
Çider salıp baymaktap.
Okoro tüygön çılbırı,

Becerikli doğmuş kırk seçkin
Dünyayı şenlendirip,
Can kazanını kaynatıp,
Kızıl kişmiş, güzel aş,
Uçsuz bozkıra konmuşlar,
Yiğitlerin hepsi bir arada.
Hunhar töre, Bakay han,
Argın hanın Acıbay'ı,
Kırkın başı Kırgıl koca,
Yiğitlerden işte bu dördü
Direği altın çadırı
Safa sürmeye kurup,
Tunç tokmak, pirinç kazık,
Yere sağlamca çakıp,
Törelerin hepsini,
Bilgili ihtiyar Bakay'ı,
Yel değdirmeden kırk çoro
O çadırda ağırlayıp.
Sağrı eti kesip, yele yağı verip,
Kaplanların hepsine
Kazı doğrayıp, yağ verip,
Hepsi tulpar küheylanların
Eyerini alıp çıplak koyup,
Azgınlık eder diyerek
Köstek vurup bağlayıp.
Düğüm düğüm bağlı yuları,

Eki carım kulaçtan,
Kırk çoronun kırk tulpar,
Kırk tulparga sakçılar
Üydöy bolgon çınarga
Üç colu kurçap alışıp,
Artık tulpar buudandı
Asa baylap salışıp.
Aytsa sözü dagı bar,
Tünöp ötkön cerine
Tüptüü mazar ornogon,
Belgilerdin baarı bar.
Kırk kıraandın baarısı

İki buçuk kulaç boyunda,
Kırk çoronun kırk tulparı,
Kırk tulpara bekçiler,
Ev gibi kocaman çınara
Üç kez dolayıp sarıp,
Üstün tulpar küheylanı
Yükseğe asıp bağlamışlar.
Söylense sözü daha var,
Geceleyip geçtiği yerde
Köklü mazar kurulmuş,
Nişanların hepsi var.
Kırk yiğidin hepsi

Zıñ-zıñ etip kenebeyt,
Örttönüp ketken çorolor
Ölüm menen azaptı
Buçkagına teñebeyt.
Eerdi başka cazdanıp,
Kutpa caktı baştanıp,
Kök caldardın baarısı
Alp uykusun saldı ele.
Sungan butu tartılbay,
Cumgan közü açılbay,
Koñuruktar basılbay,
Alp uykusun salıptır.
Kırk tulpardın baarısı
Taygan ittey kıltıldap,
Tañdın sarı celine
Tañaşıp baarı turuptur,
Tañdın muzdak celi uruptur,
Kırk çoronun kırk tulpar
Okuranıp okşoñdop,
Oozduk çaynap şokşoñdop,
Kulaktarın capırıp,
Kara cerdin kırtışın
Kırk çorogo sapırıp,
Topurak ırgıp çaçılıp,
Kara cerdin kırtışı
Düpö-düpö kazılıp,
Kırk çorogo çaçılıp,
Kırgıl baştık karısı,
Kırk çoronun baarısı
Kıyan kaptap ketkensip,

Irgıp turdu baarısı.
Kıraandardın baarısı
Uykudan turdu oygonup,
Tegiz tura kalganda,
Coo börüsü erender
Ar kimisi cügürüp,
At atına cabılıp,
Kara bolot oozduk,

Dimdik durur, aldırmaz,
Ateş kesilmiş çorolar
Ölüm ile azabı
Zerrece umursamaz.
Eyeri başa yastık edip,
Kutup yönüne baş verip,
Gök yelelilerin hepsi
Alp uykusuna dalmıştı.
Uzanan ayağı çekilmeden,
Yumulan gözü açılmadan,
Horultular dinmeden,
Alp uykusuna dalmışlar.
Kırk tulparın hepsi
Tazı gibi kıpır kıpır,
Tanın sarı yeline
Göğüs verip hepsi durmuş,
Tanın soğuk yeli vurmuş,
Kırk çoronun kırk tulparı
Kişneyip homurdanıp,
Gem çiğneyip oynaşıp,
Kulaklarını yatırıp,
Kara yerin yüzünü
Kırk çoroya savurup,
Toprak fırlayıp saçılıp,
Kara yerin kabuğu
Güm güm kazılıp,
Kırk çoroya saçılıp,
Kırgıl başta ihtiyarı,
Kırk çoronun hepsi,
Sel basıp gelmişçesine,

Fırlayıp kalktı hepsi.
Yiğitlerin hepsi
Uykudan uyanıp kalktı,
Hep birden ayağa kalkınca,
Düşman kurdu erenler,
Her biri koşup,
Herkes atına üşüşüp,
Kara çelikten gemi

Kömököydön alışıp,
Kacañdatıp buudandı
Otko koyo salışıp,
Tülkü murut, coñkuçka,
Tüp-tüp bolgon betege
Oroy-oroy çaldırıp,
Az cetelep oturup,
Alkımın çöpkö tolturup,
Köp cetelep oturup,
Köödönün çöpkö tolturup,
Tak cetelep oturup,
Taz kardın çöpkö tolturup.
Miñ uruu çöptön çaldırıp,
Orgup catkan bulaktan
Suusunun attın kandırıp,
Etine kelgen tulparlar
Tüpküç bolup iyilip,
Kulança ırgıp tüyülüp.
Manas kandın kırk caysañ -
Coo degende dürbögön
Kırk çoronun adatı,
Kıraan Manas kök caldın
On eki çalgın, kırk kuyruk,
Uçup cürör kanatı.
Kırkının cönü kırk başka,
Kızıkkan coogo kirgende
Kızıl kırgın tüşürüp,
Kılımdı buzgan köykaşka.
Kolun suuga malınıp,
Kol daaratın alınıp,
Şaşıp amaz okunup,
Say tulpardın baarısın
Şamdagayı başkaça,
Şapa-şupa tokunup.

Boğazından geçirip,
Küheylanı başkaldırtıp
Otlağa salıverip,
Tilki bıyığı, kır yoncası,
Öbek öbek bitmiş betege
Deste deste otlatıp,
Az yedekleyip gezdirip,
Boğazını otla doldurup,
Çok yedekleyip gezdirip,
Göğsünü otla doldurup,
Tam yedekleyip gezdirip,
Boş karnını otla doldurup.
Bin türlü ottan otlatıp,
Kaynayıp akan pınardan
Atın susuzluğunu kandırıp,
Etine gelmiş tulparlar
Kasnak gibi kıvrılıp,
Kulan gibi sıçrayıp gerilir.
Manas hanın kırk caysañı -
Düşman denince coşmak
Kırk çoronun âdeti,
Yiğit Manas gök yelelinin
On iki öncüsü, kırk kuyruğu,
Uçup gider kanadı.
Kırkının huyu kırk türlü,
İştahlandığı düşmana girince
Kızıl kırgın koparan,
Cihanı bozan seçkin yiğitler.
Elini suya daldırıp,
El abdestini alıp,
Aceleyle namaz kılıp,
Soylu tulparların hepsini,
Çeviklikleri bambaşka,
Çarçabuk eyerleyip.

Tañ sargarıp körünüp,
Töbödön cetigen cıldız bölünüp,
Tañ atarda belgi berçü boz salkın
Kıbıla közdöy bölünüp,

Tan sararıp görünüp,
Tepeden Yedigen yıldızı ayrılıp,
Tan atarken işaret veren boz serinlik
Kıbleye doğru yönelip,

Cerdin beti oşondo,
Açık carık körünüp,
Kan Bakay turgan kutpa cak,
Doolbas katuu kagılıp,
Ürböp-dürböp kıraandar
Tulparga mindi cabılıp,
Kasaba ayza bölünüp,
Kırk çoronun bir başı
Miñ kişidey körünüp,
Aybalta belde balkıldap,
Ar cabdıktar carkıldap,
Atışsa azap saluçu,
Kıyalı kımbat bekeri,
Kagışıp coogo kol salsa,
Kaarı katuu çorolor
Kabılan Manas şeriñdin
Canında cakın cökörü.
Kırk çoronun baarısı
Uzun boyluu, keñ dalı.
Arı balban, arı şer,
Körsö kumar kandırgan
Baarı mırza köykaşka.
Bütün kunduz terisin
Kesir bolot debesten,
Cartı bölüp ciberip,
Bagalakka salışkan.
Coo degende dürbögön,
Coo bettegen ıktuu bar,
Cetigiñ Manas barında
Ceti san kara kol çıksa,
Celbegey kirip kol salçu
Cetik kıyın mıktuu bar.
Ereni bar, anı bar,
Örttön kayra tartpagan,
Algırlıgı abıdan
Aalamdı buzar eri bar.
Kabılan Bakay kan turdu,
Coogo kirçü emedey,

Yerin yüzü o zaman
Açık aydınlık görünüp,
Han Bakay'ın durduğu kutup yanında
Davul sert vurulup,
Coşup kaynaşan yiğitler
Hep birden tulpara bindi,
Sancaklı mızraklar yükselip,
Kırk çoronun bir teki
Bin kişi gibi görünüp,
Aybalta belde sallanıp,
Her donanım parlayıp,
Atışsa azap salan,
Huyu yüce, boşa değil,
Çarpışıp düşmana el atsa
Kahrı sert olan çorolar,
Kaplan Manas arslanının
Yanındaki yakın yoldaşı.
Kırk çoronun hepsi
Uzun boylu, geniş omuzlu.
Hem pehlivan, hem arslan,
Gören gözü doyuran,
Hepsi beyzade, seçkin yiğit.
Bütün kunduz derisini
İsraf olur demeden,
Yarısını bölüp atıp,
Paçalarına geçirmişler.
Düşman denince coşan,
Düşmana yüz tutan usta var,
Yetkin Manas var iken
Yedi tümen kara ordu çıksa,
Yeleği açık dalıp saldıran
Yetkin, çetin, pek yaman var.
Ereni var, şanlısı var,
Ateşten geri dönmeyen,
Alıcılığı pek üstün,
Âlemi bozacak eri var.
Kaplan Bakay han kalktı,
Düşmana dalacakmış gibi,

Doolbastı bek urdu.
Aşıp-şaşıp cemelep,
Antañdadı kırk çoro
Biröön biröö tebelep,
Çenebegen ereni
Çeti menen dırgıtıp,
Kaar betine aylanıp,
Kaçırıp ayza sayçuday
Kalgan eken kamdanıp,
Arbañ-sarbañ bölünüp,
Abaylasa kırk çoro,
Arslandık türü körünüp,
Ar kimisi coo bettep,
Ayzaları koroktop,
Körüp turgan mendenin
Köñülü oop bölünüp,
Kan Manastın kırk caysañ
Kan içer türü körünüp,
Altın caak aybalta
Büldürgösü eñ sonun
Bileginde balkıldap,
Çın bolotton uçtatkan
Koldorunda çoronun
Ayzanın başı cıltıldap,
Sölökötü sögülüp,
Bölök-bölök bölünüp,
Sıyaktarı bulardın
Arslan türü körünüp,
Dır koyuşup kalışıp,
Calañ tulpar kırk bedöö,
Aybatı katuu kırk çoro
Oozu menen alışıp,
Eelendirip bulkuntup,
Entiktirip culkuntup,
Katar bassa kırk tulpar
Karagan mende tañ kalat.
Baskan ceri bırkırayt,
Kazanbaktay dañkanı
Kırk çoronun başına

Davulu pek vurdu.
Telaşla koşup azarlayıp,
Soluk soluğa kaldı kırk çoro,
Biri birini çiğneyip,
Eşi bulunmaz ereni
Kıyısından seğirtip,
Çehresi kahra bürünüp,
Saldırıp mızrak saplayacakmış gibi
Hazırlanıp durmuşlar,
Hengâmeyle bölük bölük olup,
Dikkatle bakılsa kırk çoro,
Arslanlık hâli görünüp,
Her biri düşmana yönelip,
Mızrakları dikilip,
Bakıp duran kulun
Gönlü akıp dağılıp,
Han Manas'ın kırk caysañının
Kan içici hâli görünüp,
Altın yanaklı aybalta,
Kayış ilmiği pek güzel,
Bileğinde sallanıp,
Has çelikten uç takılmış
Mızrağın başı çoroların
Ellerinde parıldayıp,
Heybetleri belirip,
Bölük bölük ayrılıp,
Bunların görünüşleri
Arslan hâlini gösterip,
Hep birden fırlayıp,
Hepsi tulpar, kırk küheylan,
Heybeti sert kırk çoro,
Ağızlarıyla kapışıp,
Azdırıp silkindirip,
Soluturcasına çekiştirip,
Kırk tulpar dizi dizi yürüse
Bakan kul hayran kalır.
Bastığı yer ufalanır,
Kazan kapağı gibi kesekler
Kırk çoronun başına

Çakmak bolup çırkırayt.
Oozun tartıp alganda
Tüpküçtöy moynu iyilet,

Oozun caysa kırk tulpar
Buluttay uçup şüyülöt.
Uzatpay çurkap, bir birin
Kele catat takımdap,
Oozun caysa, kırk tulpar
Buluttay uçat zakımdap.
Kırk tulpardın baarısı -
Karabayır kazanat,
Kalbır öpkö, cez bilek,
Köküldörü eñ okşoş
Közünö çenep tüygöndöy:
«Menin atım bolso», - dep,
Körgön adam tañ kalıp,
Kırk tulpardı süygüdöy.
Kırk çoronun baarısı
Kaar betine aylanıp,
Astıñkı kol kancıga,
Karı boyu küröökö
Baarı tegiz baylanıp,
Çıkkan eken kıraandar
Cañcal cakka kamdanıp.
Cılgınduu Keñ-Kol, Talaska
Ordo kütüp cer caylap,
Kötörmö menen Çatkaldı
Mal cayıltıp, cer kılıp,
Cakıptın uulu Manastı
Öñ baatırlar çogulup,
Algan eken şer kılıp.
Köbü katar cürüşüp,
Kök temirden tuulga
Kömkörüp başka kiyişip,
Ayza saysa ayza ötpös,
Kabırganın sebili,
Bettep saysa ayza ötpös,
Berenderge belgilüü

Çakmak olup çatırdar.
Gemi çekilip alınınca
Kasnak gibi boynu eğilir,

Gem salınınca kırk tulpar
Bulut gibi uçup süzülür.
Aralık vermeden koşup, birbirini
Kovalayıp gelmekteler,
Gem salınınca kırk tulpar
Bulut gibi uçar, serap misali.
Kırk tulparın hepsi -
Karabayır, kazanat,
Kalbur ciğerli, tunç bilekli,
Perçemleri tıpatıp benzer,
Gözüne göre ölçülüp düğümlenmiş gibi:
«Benim atım olsa» diye,
Gören insan şaşırıp,
Kırk tulparı sevesi gelir.
Kırk çoronun hepsi,
Çehresi kahra bürünüp,
Alt bağı terki kayışında,
Kol boyunca zırhları
Hepsi düzgün bağlanıp,
Çıkmışlar yiğitler,
Kavga yanına hazırlanıp.
Ilgınlı Keñ-Kol'a, Talas'a
Orda kurup yurt yaylayıp,
Kötörmö ile Çatkal'ı
Mal yayıp yurt edinip,
Cakıp'ın oğlu Manas'ı
Seçkin bahadırlar toplanıp,
Kendilerine arslan edinmişler.
Çoğu dizi dizi yürüyüp,
Gök demirden tolgayı
Başlarına kapatıp giymişler,
Mızrak saplansa mızrak geçmez
Kaburganın zırhı var,
Yüzden saplansa mızrak geçmez,
Yiğitlere belli olan

Kalkan degen temiri.
Keñ Talastı çep kılıp,
Konup kalgan kezi eken,
Kök kenedey kırk çoro
Tolup kalgan kezi eken.
Kayrat kılsa Manası
Kaptap çoguu ketkidey,

Kalkan denen demiri var.
Geniş Talas'ı siper edip,
Konup kaldığı çağ imiş,
Gök kene gibi kırk çoronun
Dolup taştığı çağ imiş.
Manas'ı gayrete gelse
Hep birden basıp gidecek gibi,

Kabılan Manas şerine
Kaarı toluk kırk baatır
Kurman bolup ketkidey.
Sır nayzada beder cok,
Kırk çoronun içinde
Neler bar da, neler cok!
Kırk çoronun içinde
Er öltürüp, kan tökkön,
Kankor çoro dagı bar.
Ay-aalamdı buy kılgan,
Antkor çoro dagı bar.
Bettegendi kıyratkan,
Kambıl çoro dagı bar.
«Tobokel», - dep toktoboy,
Tokson miñge kol salgan,
Dañgıl çoro dagı bar.
Ayzakerden abıdan,
Iktuu çoro dagı bar.
Coo aylasın köp bilgen,
Mıktuu çoro dagı bar.
Cügürük çeçen cüyöökor,
Aalim çoro dagı bar.
Alıp içken araktı,
Zalim çoro dagı bar.
Ayza karmap, top buzgan
Baatır çoro dagı bar,
Kara neet abıdan,
Aytsa tildi albagan,
Aydasa coogo baspagan,
Aygay körsö şaşpagan,
Öz bilgenin berbesten,

Kaplan Manas arslanına
Kahrı tam kırk bahadır
Kurban olup gidecek gibi.
Sırlı mızrakta bezek yok,
Kırk çoronun içinde
Neler var da, neler yok!
Kırk çoronun içinde
Er öldürüp kan döken
Hunhar çoro da var.
Ay-âlemi kasıp kavuran
İkiyüzlü çoro da var.
Karşısına çıkanı kıran
Becerikli çoro da var.
«Tevekkel» deyip durmadan
Doksan bine el salan
Gözü pek çoro da var.
Mızrakçının pek ustası,
Hünerli çoro da var.
Düşman hilesini çok bilen
Yaman çoro da var.
Seğirtken hatip, söz ustası,
Âlim çoro da var.
Rakıyı alıp içen
Zalim çoro da var.
Mızrak tutup saf bozan
Bahadır çoro da var,
Pek kara niyetli,
Söylense söz dinlemeyen,
Sürülse düşmana yürümeyen,
Kıyamet kopsa şaşmayan,
Kendi bildiğinden şaşmayan,

Kara neet abıdan
Kapır çoro dagı bar.
Bolboy içip bozonu,
Bozdotup urgan koconu,
Bolbos çoro dagı bar.
Eç ubaldan korkpogon,
Oñbos çoro dagı bar.
Ölümdön kayra kaytpagan,
Acaldan başın tartpagan,
Añkoo çoro dagı bar.
Coo körgöndö şaşuçu,

Pek kara niyetli
Kâfir çoro da var.
Durmayıp bozayı içen,
Hocayı inleterek döven,
Yola gelmez çoro da var.
Hiç vebalden korkmayan,
Onmaz çoro da var.
Ölümden geri dönmeyen,
Ecelden baş çekmeyen,
Saf çoro da var.
Düşman görünce şaşıran,

At soorusun bir salıp,
Abıdan kayra kaçuçu
Calkoo çoro dagı bar.
Kırkı kırk cerden kelgen
kırk cindi,
Kıyaldarın kim bildi?!
Altı ayçılık azaptı
Azır oylop bilüüçü,
Uluk çoro dagı bar.
Oozu çaypoo, tili şok,
Aranı buzup iyüüçü
Buzuk çoro dagı bar.
Tuu tübündö turuuçu,
Erdikti epsiz kıluuçu,
Üzülgöndü ulagan,
Çaçılgandı cıynagan,
Artık eren daanışman
Mıktı çoro dagı bar.
Börk al dese, baş kesken
Kasap çoro dagı bar.
Suu iç dese, uu içken,
Öz ölörün bilbegen,
Azap çoro dagı bar.
Manas kandın kırk kaşka,
Kırkının cönü kırk başka.
Dooşunan çañ çıgat,
Katılsa coodon can çıgat,

Atın sağrısına bir vurup
Ardına bakmadan kaçıveren
Tembel çoro da var.
Kırkı kırk yerden gelmiş
kırk deli,
Huylarını kim bildi?!
Altı aylık azabı
Şimdiden düşünüp bilen
Ulu çoro da var.
Ağzı gevşek, dili şirret,
Arayı bozuveren
Fesat çoro da var.
Tuğ dibinde duran,
Yiğitliği ölçüsüz eden,
Kopanı ulayan,
Saçılanı toplayan,
Üstün eren, bilge,
Sağlam çoro da var.
Börk al dese baş kesen
Kasap çoro da var.
Su iç dese zehir içen,
Kendi öleceğini bilmeyen,
Azap çoro da var.
Manas hanın kırk seçkini,
Kırkının huyu kırk türlü.
Sesinden toz çıkar,
Sataşılsa düşmandan can çıkar,

Kaptap ötkön cerinen
Bulaktay agıp kan çıgat.
Içinde Manas kanı bar,
Astında tulpar malı bar.
Kulak ugup, köz körgön,
Ay-aalamdın baarısın,
Arslan Manas barında
Bagınta turgan alı bar.
Tegiz katar, bir okşoş
Kırk çoronun kiygeni,
Kazanday kara börkü bar,
Betteşkendi mert kılıp,
Ala turgan erki bar,
Bir kalayman aalamga
Sala turgan erki bar.

Basıp geçtiği yerden
Pınar gibi akıp kan çıkar.
İçinde Manas hanı var,
Altında tulpar malı var.
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Ay-âlemin hepsini,
Arslan Manas var iken
Boyun eğdirecek gücü var.
Hep bir sıra, tıpatıp benzer
Kırk çoronun giydiği,
Kazan gibi kara börkü var,
Karşı geleni helâk edip
Alıverecek gücü var,
Bir kıyameti âleme
Salıverecek gücü var.

Oloñdotup kırk çoro,
Oñ cagına oşondo,
Okçontoydun içine
Arıptap oktu sologon.
Arslan er aman çagında,
«Alışam» degen duşmandar
Aylasın tappay kologon.
Kızır çalgan kıraandın
Kabarı kıyın, zaarı küç,
Karmalaşkan duşmandı
Kaptap ketse kılat tüz.
Oloñdogon er kankor
Orto Keñ-Kol cayladı,
Baatırlıgı başkaça,
Baatır Manas erenge
Bagınbay mende kalbadı.
Açuusuna tiygende,
Alöökönü aydadı.
Aydap cürüp kök calıñ
Azuuga salıp çaynadı.
Kırk çoronun baarısı,
Kırgıl, Bakay karısı,
Kılday okşoş kızıtalak -

Heybetle salınıp kırk çoro,
Sağ yanına o zaman,
Okluğunun içine
Sıra sıra ok dizmişler.
Arslan er sağ iken,
«Kapışırım» diyen düşmanlar
Çaresini bulamayıp kalakalmış.
Hızır'ın dokunduğu yiğidin
Namı çetin, zehri güçlü,
Kapışan düşmanı
Basıp geçse dümdüz eder.
Salınan er hunhar
Orta Keñ-Kol'u yayladı,
Bahadırlığı bambaşka,
Bahadır Manas erene
Boyun eğmedik kul kalmadı.
Öfkesine dokunulunca
Alööke'yi sürdü.
Süre süre gök yeleli,
Azı dişine alıp çiğnedi.
Kırk çoronun hepsi,
Kırgıl, Bakay ihtiyarı,
Kıl kadar benzer, kahrolasılar -

Kıyındardın ar kimi.
Acıbay, Bakay eki kan -
Ayköl Manas korgonu,
Kırk cerden kelip koşulgan
Kırk çoronun bolgonu.
Kızır çalgan kıraanıñ
Ölgön menen arman cok,
Cer cüzündö Manaska, -
Oşo kezek zamanda
Ukuruk kayrar kalgan cok.
Beren kök cal barında
Çiymek boldu sızıktı,
Karmalaşkan duşmanga
Kılmak boldu kızıktı.
Kankor Manas şer çıgıp,
Telegeyi teñ çıgıp,
Caymak boldu kanattı,
Bet alışkan duşmanga
Salmak boldu sanattı.

Yamanların her biri.
Acıbay, Bakay iki han -
Ayköl Manas'ın korunağı,
Kırk yerden gelip katılan
Kırk çoronun tamamı bu.
Hızır dokunmuş yiğidin
Ölse de hasreti yok,
Yeryüzünde Manas'a -
O devirde, o zamanda -
Kement çevirecek kimse kalmadı.
Yiğit gök yeleli var iken
Çizmek oldu çizgiyi,
Kapışan düşmana
Etmek oldu görülmedik işi.
Hunhar Manas arslan çıkıp,
Her yanı denk, kusursuz çıkıp,
Yaymak oldu kanadı,
Yüz yüze gelen düşmana
Salmak oldu ibreti.

Eerçitkeni kırk çoro,
Emi çıktı kabılan
Een talaa beline,
Kılmak boldu oşondo
Indi, kıtay eline.
Ulamadan ulasa,
Bilgiçterden surasa,
Keçee, noyguttu çaap altı algan,
Şooruk kanı bar eken.
«Kayratınan noyguttar
Cadap turat, - dep ugup,
Bir cılında üç colu
Talap turat», - dep ugup,
«Atagı Şooruk kan çıgıp,
Dooşunan can çıgıp,
Noygutka oyron salıptır.
Tagının baarın sulatıp,
Tamının baarın kulatıp,
Taş korgonun kulatıp,

Peşine taktığı kırk çoro,
Şimdi çıktı kaplan
Issız bozkırın beline,
Sefer etmek oldu o zaman
Hint, Çin eline.
Söz bilenden sorup ulasa,
Bilgiçlerden sorasa,
Hani, Noygut'u vurup altı kez almış
Şooruk hanı var imiş.
«Onun zorundan Noygutlar
Bezmiş durur» diye duyup,
«Bir yılında üç kez
Talan eder durur» diye duyup,
«Namı Şooruk han çıkıp,
Sesinden can çıkıp,
Noygut'a kıran salmış.
Tahtlarının hepsini devirip,
Damlarının hepsini yıkıp,
Taş kalesini yıkıp,

Takır çaap alıptır.
Töbösünön basıptır,
Tört tülügün çaçıptır.
Bulasın bulap alıptır,
Buzuktu mıktap salıptır.
Oroodon egin açıptır,
Aylasın tappay noygut curt,
Ar tarapka kaçıptır.
Töö mingen kolun cıydı - deyt,
Törölüü curt noyguttu
Töbödön basıp kırdı - deyt.
Cayıñkısın bolgondo
Calduu baytal mingizbey,
Küzüñküsün bolgondo
Kuyruktuu toktu cedirbey,
Şamıyandı şaylatpay,
Egin-tegin aydatpay,
Cerdin betin açtırbay,
Koçuş tukum çaçtırbay,
Sasık kamal kıldı - deyt.
«Alayda curtum kırdırıp,
Al Şooruktay çoçkonu
Añdabay kantip kalamın,

Tümüyle vurup almış.
Tepesinden basmış,
Dört tülük malını saçmış.
Varını yağmalayıp almış,
Fesadı iyice salmış.
Ambardan ekini boşaltmış,
Çaresini bulamayıp Noygut halkı
Her yana kaçmış.
Deveye binmiş ordusunu topladı der,
Töreli halk Noygut'u
Tepeden basıp kırdı der.
Yaz geldiğinde
Yeleli kısrağa bindirmeden,
Güz geldiğinde
Kuyruklu toklu yedirmeden,
Kuşağını kuşandırmadan,
Ekin filan ektirmeden,
Yerin yüzünü açtırmadan,
Avuç dolusu tohum saçtırmadan,
Pis kuşatmaya aldı der.
«Alay'da halkımı kırdırıp,
O Şooruk gibi domuzu
Sezmeden nasıl kalırım,

Törölüü curtum kırdırıp,
Şoorukka kantip bereyin,
Kuturgan eken bul çoçko
Kulcuñdaşıp köröyün!
Kerişti kenen salabız,
Aldırsak da, alsak da
Atañdın körü, Şooruk kan
Aşıp ketti kordugu,
Arbıgan eken zordugu.
Kol salışıp köröyün,
Acal cetse ölöyün!
Amalım kelse Şoorukka,
Arslandıgım bilgizip,
Noygutka salgan korduktu
Tak özünö kiygizip,

Töreli halkımı kırdırıp,
Şooruk'a nasıl vereyim,
Kudurmuş bu domuzla
Boy ölçüşüp göreyim!
Kavgayı geniş salarız,
Kaptırsak da, alsak da,
Hey gidi, Şooruk han,
Aştı gitti zulmü,
Çoğalmış zorbalığı.
Onunla vuruşup göreyim,
Ecel yeterse öleyim!
Elimden gelirse Şooruk'a
Arslanlığımı bildirip,
Noygut'a saldığı zulmü
Tam kendisine giydirip,

Kaçırıp ayza sunayın,
Kambıl dep ugam oşonu,
Kadır Alda col berse
Karsıldaşıp uruşup,
Kara eleçek kılayın.
Buzuktaşsa Şooruktu,
Burulup kaldık baralı,
Ordoluusun buzalı,
Oyronun tiri baylaylı,
Oloñdoso çoçkonu,
Tiri koyboy caylaylı.
Öyüz-büyüz turuşup,
Atañdın körü, kırk çoro,
Ölbösök kızık uruşup,
Öçmöntöy öçtü alalı,
Ordoluu kan Şoorukka
Ötkörö korduk salalı.
Al Şooruktan kep uksam,
Aybandan küçtüü bili bar
Bilin olco kılalı,
Erenderin kıralı.
Kızı suluu, - dep ugam,
Olcolop alıp kızdarın
Urgaaçıga tunalı.
Oylogula kırk çoro,
Bu kadırım bilip al,
Arslanıñ salat süröödü,

Saldırıp mızrak uzatayım,
Becerikli diye duyarım onu,
Kadir Allah yol verirse
Çarpışa çarpışa vuruşup,
Karılarını dul koyayım.
Şooruk fesatlık ederse,
Dönüp geldik, varalım,
Ordalısını bozalım,
Yamanını diri bağlayalım,
Domuz kabarıp salınırsa,
Diri koymadan tepeleyelim.
Karşı karşıya durup,
Hey gidi, kırk çoro,
Ölmezsek keyifle vuruşup,
Kanlı öcümüzü alalım,
Ordalı han Şooruk'a
Görülmedik zulüm salalım.
O Şooruk için söz duydum,
Hayvandan güçlü fili varmış,
Filini ganimet edelim,
Erenlerini kıralım.
Kızı güzel diye duyarım,
Kızlarını ganimet alıp
Kadına kanalım.
Düşünün, kırk çoro,
Şu değerimi bilin,
Arslanınız nara salar,

Ölümdön korkpoy, cañcal sal!
Kıyamattın kıstoosun
Atañdın körü, kırk çoro,
Körgön candın biribiz.
Acıbay, Bakay atagı,
Arslan Manas barında
Unutkusuz iş bolsun,
Ayköldün salgan çatagı!
Olco ortok - cıygandaş,
Ölsök birge - ıymandaş,
Karmaşarıñ Şooruk kan,

Ölümden korkma, kavga sal!
Kıyametin darlığını,
Hey gidi, kırk çoro,
Görmüş canların biriyiz.
Acıbay, Bakay namı,
Arslan Manas var iken
Unutulmaz iş olsun
Ayköl'ün saldığı kavga!
Ganimette ortak - mal yoldaşı,
Ölürsek birlikte - iman yoldaşı,
Kapışacağın Şooruk han,

Ala bolup ketpeske,
Artıktarım, kol karmaş!
Bagınıp kalsak Şoorukka,
Acıbay, Bakay ekөönü
Araçıga salalı,
Kara dinden ak bolup,
Kapırdan bölüp cat kılıp,
Erdikti epsiz bilgizip,
Islam dinge kirgizip,
Busurman kılıp alalı.
Bu sözümö könbösö,
Busurman dinge kirbese
Kırgındı kızık salalı.
Kızıtalak Şooruktun
Bülündürüp dalayın,
Alıştı arbın salalı,
Camgırday kılıp caa tartıp,
Canıñ çıkkan Şoorukka
Suuk türdü salalı,
Karsıldaşıp soguşup,
Kamap catıp kalalı!
Arbın malın aydaylı,
Aytkan sözgö könbösö,
Kaalagandı berbese,
Mıktısıngan Şooruktun
Kaptap tüşüp, caa tartıp
Töbösünön basalı.
«Cake, kulduk!» - dedirtip,
Tört tülügün çaçalı!
Kaptap tuura barışıp,
Karmaşıp çatak salışıp,

Çataktaşa kaytalı,
Kaardansa kagalı
Kapkayda ketken şaytanın.
Epke kelse okustan,
Cüyөögө kelse kokustan:
«Kepke tegi kön! - deyli,
Kaalagandı, bilgendi

Aramız açılıp dağılmadan,
Üstünlerim, el sıkışın!
Şooruk boyun eğip kalırsa,
Acıbay, Bakay ikisini
Aracı koyalım,
Kara dinden ak edip,
Kâfirden ayırıp yad edip,
Yiğitliği ölçüsüz bildirip,
İslam dinine sokup,
Müslüman edip alalım.
Bu sözüme uymazsa,
Müslüman dinine girmezse,
Görülmedik kırgın salalım.
Kahrolası Şooruk'un
Nicesini perişan edip,
Kapışmayı bolca salalım,
Yağmur gibi yay çekip,
Canı çıkası Şooruk'a
Korkunç hâli gösterelim,
Çatır çatır savaşıp,
Kuşatıp yatıp kalalım!
Bol malını sürelim,
Söylenen söze uymazsa,
İstenileni vermezse,
Yamanlık taslayan Şooruk'un
Üstüne çöküp, yay çekip,
Tepesinden basalım.
«Ağam, kulunum!» dedirtip,
Dört tülük malını saçalım!
Doğruca üstüne varıp,
Kapışıp kavga salıp,

Kavgalaşıp dönelim,
Öfkelenirse kovalım
Kim bilir nerdeki şeytanını.
Ansızın yola gelirse,
Kazara insafa gelirse:
«Söze artık uy! - diyelim,
İstediğimizi, bildiğimizi,

Kagışpastan, kan Şooruk,
Kamdap bizge ber!» - deyli.
Al aytkanga könbösö,
Kayrat kılıp kerceyse,
Kapkasın katuu bekitip:
«Men kanmın», - dep, derdeyse,
Kapkasının oozuna
Tulpar burup oynotup,
Kecirligi karmasa,
Koyboy baarın soylotup,
Akıynaktı aytalı,
Arbının alıp olcolop,
Korduktu koydoy salalı,
Arbın düynö, köp malın
Olco kılıp kaytalı!
Kerceñdese kerişip,
Tügötüp kagıp keteli,
Dardañdagan Şooruktun
Kapkaydagı şaytanın.
Cüyöösün cülgüp tabalı,
Cüyöögö könböy al koyso,
Cürgülö, kırk kıraan,
Şooruktun curtun çabalı.
«Keriş mınday bolot», - dep,
Kerceñdese Şoorukka
Kerney-surnay tartalı,
Ayza sayıp, ok atıp,
Çañ salışa kaytalı.
Altı ay tınbay col cürsö,
Çıdayt ko tulpar sanatım.
Kızırluu Bakay, Acıbay,
Kırk çoro baştık uşular -
Aylanıp uçar kanatım,
Atañdın körü, kırk çoro -
Kırkıñ menin kanatım.

Çarpışmadan, han Şooruk,
Hazırlayıp bize ver!» - diyelim.
O denilene uymazsa,
Direnip kabarırsa,
Kapısını sıkı sürgüleyip
«Ben hanım» deyip şişinirse,
Kapısının ağzında
Tulpar döndürüp oynatıp,
İnadı tutarsa,
Bırakmadan hepsini yere serip,
Taşlamalar söyleyelim,
Çoğunu ganimet alıp,
Koyun güder gibi horlayalım,
Bol serveti, çok malı
Ganimet edip dönelim!
Dikleşirse çekişip,
Silkip süpürüp gidelim
Böbürlenen Şooruk'un
Kim bilir nerdeki şeytanını.
İnsafını arayıp bulalım,
İnsafa yatmaz, dayatırsa,
Yürüyün, kırk yiğit,
Şooruk'un yurdunu vuralım.
«Kavga böyle olur» diye,
Dikleşirse Şooruk'a
Boru-zurna çalalım,
Mızrak saplayıp, ok atıp,
Toz koparıp dönelim.
Altı ay durmadan yol yürüse
Dayanır elbet tulpar soyum.
Hızırlı Bakay, Acıbay,
Kırk çoro başta, bunlar -
Dönüp uçan kanadım,
Hey gidi, kırk çoro -
Kırkınız benim kanadım.

Kırk çoro emes, kırk coro,
Erdi saysa sen saysañ,
Atı kalsın Manaska!

Kırk çoro değil, kırk yâren,
Eri vuracaksa sen vur,
Adı kalsın Manas'a!

Kırkıñ senin özüñdü
Meder kılar tuuganım,
Calgız canım kırk bolup,
Bir caratkan kudaydan
Uşunu surap turamın.
Caşı caştaş egizder,
Kıyıgına tiygende
Kılımdı buzar teñizder.
Cürgönünön çañ çıkkan,
Arslan kayrat, taş cürök,
Aylanayın, kırk çoro,
Dooşuñan can çıkkan.
Kırk çoro senin barıñda
Cakası altın ok ötpös,
Kiyişemin, - dep cüröm,
Çama kelse men özüm,
Çarpışam degen duşmanga
Tiyişemin, - dep cüröm.
Kara bolot ayza alıp,
Kançasın cıybay beş-beşten,
Boolaşarmın, - dep cüröm.
Kıraandar canda turganda
Kulak ugup, köz körüp,
Boy berbegen cer menen
Coolaşarmın, - dep cüröm,
Calpı kıraan coldoşum,
Cayanı kesip cep turam,
Kulak ugup, köz körgön,
Kıyınsıngan coolordu
Bet karatam, - dep turam.
Oylonup tursam men özüm,
Kızıl kapçal munardın
Beli bolom, - dep cüröm.
Kıraandar tursa köp bolup,
Kıtay turmak, kılımdın
Eesi bolom, - dep cüröm.
Erenderim, şerlerim,
Ölüm ortok, can birge
Özümö katar erlerim,

Kırkınız, sizi kendime
Dayanak bilirim, kardeşlerim,
Yalnız canım kırk olsun diye,
Bir yaratan Tanrı'dan
İşte bunu diliyorum.
Yaşça yaşıt ikizler,
Damarına basıldığında
Cihanı bozar denizler.
Yürüyüşünden toz çıkan,
Arslan gayretli, taş yürekli,
Kurbanınız olayım, kırk çoro,
Sesinizden can çıkar.
Kırk çoro, sen var iken,
Yakası altın, ok geçmez
Giyerim, deyip dururum,
Gücüm yetse ben kendim,
Çarpışırım diyen düşmana
Sataşırım, deyip dururum.
Kara çelik mızrak alıp,
Nicesini saymadan beşer beşer
Demet demet bağlarım, deyip dururum.
Yiğitler yanımda dururken,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü,
Boyun eğmeyen yerle bile
Düşmanlaşırım, deyip dururum,
Hepsi yiğit yoldaşım,
Sağrı etini kesip yerim,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü,
Yamanlık taslayan düşmanlara
Boyun eğdiririm, deyip dururum.
Düşünüp durdukça ben kendim,
Kızıl geçitli dumanlı dağın
Beli olurum, deyip dururum.
Yiğitler çok olup dururken,
Çin şöyle dursun, cihanın
Sahibi olurum, deyip dururum.
Erenlerim, arslanlarım,
Ölümde ortak, canda bir,
Bana denk erlerim,

Kıykırgan kımbat coo çıksa,
Kırk çoro, seni cabıltsam,
Tilge kirgen busurman
Tilge salıp bagıntsam,
Din bilbegen kapırdı
Küçkö salıp bagıntsam!
Catsam, tursam kırk çoro,
Arka kılıp köp cüröm,
Sulayman kolu tiybegen,
Een catkan mendeden
Eñişip esin ketirip,
Kıraandar, senin barıñda
Surak alam, - dep cüröm.
Atañdın körü, kırk kıraan,
Kayıbınan kabılgan,
Kızır çalgan bul başka
Kıyamattık dos bolup,
Kırk cerden kelip tabılgan,
Kırgızdan calgız kankordun
Abiyiri mından cabılgan.
Kırk çorom senin barıñda,
Altaydan köçüp sabuulap,
Talaska kondum cer caylap,
Kıykırıp tursa kırk çorom,
Kırımdı azdaym kembaylap.
Keñ-Koldu kütsöm cer caylap,
Kaynap catkan kıtaydın
Kandıgın alam kembaylap.
Bu başım upat bolguça
Çapçışkanga çara cok,
Kankor aman çagında
Karagıla, kırk çoro,
Bölünüp keter amal cok!
Acıbay, Bakay, er Kırgıl,
Kırk çoronun içinde,
Köp köynök cırtkan erenim,
Kırgıl, Bakay karıñdı,
Düynödön al ölbösö,

Naralı, çetin düşman çıksa,
Kırk çoro, sizi üstüne salsam,
Söze gelen Müslüman'ı
Sözle yola getirip boyun eğdirsem,
Din bilmeyen kâfiri
Güçle boyun eğdirsem!
Yatsam kalksam, kırk çoro,
Sizi arka bilip gezerim,
Süleyman'ın eli değmemiş,
Issız yatan kullardan,
Güreşip aklını başından alıp,
Yiğitler, siz var iken,
Hesap sorarım, deyip dururum.
Hey gidi, kırk yiğit,
Gaipten rast gelen,
Hızır dokunmuş bu başa
Kıyametlik dost olup,
Kırk yerden gelip bulunan,
Kırgız'ın tek hunharının
Onuru bununla korundu.
Kırk çorom, sen var iken,
Altay'dan göçüp sökün edip,
Talas'a kondum, yurt tutup,
Kırk çorom nara atıp durunca,
Kırım'ı az görürüm, hiçe sayıp.
Keñ-Kol'u tutsam, yurt edinip,
Kaynayıp duran Çin'in
Hanlığını alırım, hiçe sayıp.
Bu başım yok olana dek
Çarpışmaktan başka çare yok,
Hunhar sağ iken,
Bakın görün, kırk çoro,
Ayrılıp gitmeye çare yok!
Acıbay, Bakay, er Kırgıl,
Kırk çoronun içinde,
Çok gömlek eskitmiş erenim,
Kırgıl, Bakay ihtiyarını,
Dünyadan o ölmezse,

Kan kötörüp salarmın
Cer cüzünö baarıñdı,
Aç arslan şerlerim,
Artık cindi köykaşka

Han kaldırıp koyarım
Yeryüzüne hepinizi,
Aç arslan, şirlerim,
Aşkın deli seçkinlerim,

Aalamdı buzar erlerim,
Kızıkkan duşman coo çıksa,
Aytkan tildi albasa,
Sözüñö kulak salbasa
Bura tartpay uruşup,
Kaardaşıp ötölü,
Kıpında neme kalbastan
Kırgın bolup keteli!
Taştı buzup col salıp,
Çalkalagan duşmanga
Çamalaşa baralı,
Kılça kalbay biribiz,
Kırılışıp kalalı.
Acaldan kayta tartpaylı,
Ölümdön kayra kaytpaylı!
Atañdın körü, kırk kıraan,
Kıyınıñ Manas kaşıñda,
Kırgıl, Bakay başıñda,
Acal menen azaptan
Çoçugan adam bolobu?
Tuulmak ak, ölmök ak,
Ölbögön candar bolobu,
Ölçögülö kırk çoro,
Ceti kündün biri ölüm,
Ölümdön korkkon bolobu?
Atagı Şooruk, ülkön kan,
Kayratı biyik, zaarı küç,
Karmaşkanı barabız.
Atı ketken aalamga,
Arbagı oor, kıyın kan
Bolot eşik darbaza
Bolboyt ko, - dep, men turam.
Bet karaşıp Şooruktu,
Barıp surak albasa,

Âlemi bozacak erlerim,
Azmış düşman, yağı çıksa,
Söylenen sözü tutmazsa,
Sözüne kulak asmazsa,
Dizgin çevirmeden vuruşup,
Kahırlaşıp geçelim,
Zerre kadar şey kalmadan
Kırgına girip bitelim!
Taşı yarıp yol açıp,
Kurulup yatan düşmana
Güç sınaşmaya varalım,
Kıl kadar kalmadan birimiz,
Kırılışıp kalalım.
Ecelden geri durmayalım,
Ölümden geri dönmeyelim!
Hey gidi, kırk yiğit,
Yamanın Manas yanı başında,
Kırgıl, Bakay başınızda,
Ecel ile azaptan
Ürken adam olur mu?
Doğmak hak, ölmek hak,
Ölmeyen canlar olur mu,
Ölçün biçin, kırk çoro,
Yedi günün biri ölüm,
Ölümden korkan olur mu?
Namı Şooruk, ulu han,
Gayreti yüksek, zehri güçlü,
Kapışmaya varırız.
Adı âleme yayılmış,
Ruhu ağır, çetin han,
Çelik kapı, demir darvaza
Engel olmaz ya, deyip dururum.
Şooruk'la yüz yüze gelip,
Varıp hesap sorulmazsa,

Tilge kelse al kanga
Ugуuçu kepten aytalı,
Busurman kılıp baarısın
Cöngö salıp kaytalı.
Kara dinden ak kılıp,
Kapır dinden cat kılıp,
Beş köküldüü kızına
Kuda bolup, mal aydap,

Söze gelirse o hana
Dinleyeceği sözden söyleyelim,
Hepsini Müslüman edip,
Yola koyup dönelim.
Kara dinden ak edip,
Kâfir dininden ayırıp,
Beş perçemli kızına
Dünür olup, mal sürüp,

Kol kuuşurup, may çaynap,
Bet körüşüp tartalı,
Bet alışıp uruşsa,
Tüp korgonun tüzötüp,
Tügöl kırıp tartalı.
Buzuk kılsa okustan,
Çabışa ketse kokustan
Bulasın buzup kalalı,
Buzuktu mınday salalı.
Kıçık, oroy söz aytıp,
Kapkasının içine
Ayza süyröp kireli,
Kızıtalak Şooruktun
Kızıkkanın bileli.
Kıyşıgı bolso Şooruk kan,
Kılt - dep koyso kokustan,
Kıykırık salam, kırk çoro,
Tüzdöp ayza çın karmap,
Kızık kaptap ötkülö,
Kılaygan biriñ kalbastan,
Kırgın bolup ketkile!
Kara mıltık kars etse,
Kalıñ çatak iş bolso,
Kaçsañ birdi kördüñör!
Çogool mıltık çort etse,
Çoçup ketip kokustan,
Şaşsañ birdi kördüñör!
Kıyın coogo barabız,
Ordonu kamap kalabız,
Kandı kamap barganda

El kavuşturup, yağ çiğneyip,
Yüz görüşüp dönelim,
Yüz yüze gelip vuruşursa,
Kök kalesini dümdüz edip,
Tümünü kırıp dönelim.
Ansızın fesat ederse,
Kazara çatışmaya girerse,
Varını talan edelim,
Fesadı böylece salalım.
İğneli, kaba söz söyleyip,
Kapısının içine
Mızrak sürüyüp girelim,
Kahrolası Şooruk'un
Neye heves ettiğini bilelim.
Eğriliği varsa Şooruk han,
Kazara bir kaypaklık ederse,
Nara salarım, kırk çoro,
Mızrağı doğrultup sıkı tutup,
Coşkuyla basıp geçin,
Geride bir teki kalmadan,
Kırgına dalıp gidin!
Kara tüfek çat etse,
Koyu kavga iş olsa,
Kaçarsanız gününüzü görürsünüz!
Haşin tüfek çat etse,
Kazara ürküp de
Şaşırırsanız gününüzü görürsünüz!
Çetin düşmana varırız,
Ordayı kuşatıp kalırız,
Hanı kuşatıp vardığımızda,

Kılt etip koysoñ kokustan,
Kıyşayıp koysoñ okustan,
Kılıgıñ caman körünsö
Kıyın müşkül salamın,
Kırk çoro senin baarıñdın,
Kırgıl baştık karıñdın
Kılıçtap başıñ alamın!
Ak kızmatıñ körünsö,
Kırım menen kıtayga
Kan kötörüp salamın.
Ak sakalduu karıñ uk,
Kırk çoro, calpı baarıñ uk!

Kazara bir kaypaklık edersen,
Ansızın yan çizersen,
Huyun kötü görünürse,
Ağır müşkül salarım,
Kırk çoro, sizin hepinizin,
Kırgıl başta ihtiyarınızın,
Kılıçla başınızı alırım!
Ak hizmetin görünürse,
Kırım ile Çin'e
Han kaldırıp koyarım.
Ak sakallı ihtiyarınız, duy,
Kırk çoro, topunuz duyun!

Tulañduu cerdi tutantkan,
Tuura Manas özümün,
Kara suuga kan kuygan,
Kankordun kara közümün!
Tuura akkan suuda bölüm cok,
Tuygun Manas barında,
Kırk kıraan, saga ölüm cok!
Atañdın körü, kırk çoro,
Kaarduu bol, eren bol,
Cañı coldoş boluştuk,
Içip kanga toybogon,
Tak özümdöy beren bol!»
Manas mınday degende,
Ay-talaadan suu çıkkan
Kayıp-Bulak cer eken,
Can-canıbar, makuluk,
Canın bagıp kaluçu,
Çın oluya maşayık
Koldop cürgön cer eken.
Al bulaktı körgöndö
Kızırluu Bakay karısı,
Kıyrap tüştü atınan
Kırk çoronun baarısı.
Katar turup kırk çoro,
Arbıp-darbıp baarısı
Kolun suuga salışıp,

Kuru otlu yeri tutuşturan
Doğru Manas'ın ta kendisiyim,
Kara suya kan döken
Hunharın kara gözü benim!
Doğru akan suda bölünme yok,
Doğan Manas var iken,
Kırk yiğit, sana ölüm yok!
Hey gidi, kırk çoro,
Kahırlı ol, eren ol,
Yeni yoldaş olduk,
İçip kana doymayan,
Tıpkı benim gibi yiğit ol!»
Manas böyle deyince,
Uçsuz kırdan su çıkan
Kayıp-Bulak denen yer imiş,
Can taşıyan her mahluğun
Canını besleyip barındığı,
Gerçek evliya, meşayihin
Kollayıp durduğu yer imiş.
O pınarı görünce,
Hızırlı Bakay ihtiyarı,
Yıkılırcasına indi atından
Kırk çoronun hepsi.
Sıra durup kırk çoro,
Üşüşerek hepsi
Elini suya salıp,

Kol daaratın alışıp,
Butun suuga salışıp,
But daaratın alışıp,
Kayıptan tüşkön boz kise
Moyununa salınıp,
Katar turup baarısı,
Caratkanga calınıp.
Bilegi coon bilek bar,
Miñ kişilik cürök bar,
Şerim kılba sözdü - dep,
Şermende kılba bizdi - dep,
Arbıp-darbıp kırk çoro,
Er Manastı karasa,
Kaalgaday kaşka tiş,
Kalayıktan başka tiş,
Kaşkayıp çıgıp alıptır,

El abdestini alıp,
Ayağını suya salıp,
Ayak abdestini alıp,
Gaipten inmiş boz kuşağı
Boynuna takınıp,
Sıra durup hepsi,
Yaradan'a yalvarıp.
Bileği kalın bilek var,
Bin kişilik yürek var,
Sözümüzü boşa çıkarma diye,
Bizi rezil etme diye,
Üşüşerek kırk çoro
Er Manas'a baksalar,
Kapı kanadı gibi ak dişleri,
Halkınkine benzemez dişleri,
Apak sırıtıp çıkıvermiş,

Kan içmesi çın karmap,
Kuday urup salıptır.
Oluyat Bakay karısı,
Kırk çoronun baarısı:
«Kaalaganım kabılan,
Kagılayın oluyam,
Kapırdı buzgan şer çıktıñ,
Telegeyiñ teñ çıktıñ.
On ekige kelgende,
Ordo buzup, olco aldıñ,
Ordoluu curtka kol saldıñ.
Kanga toyup katıktıñ,
Kankor Manas atıktıñ.
Aalamdı buy kılıp,
Telegeyiñ teñ bolduñ,
Duşmandı kırgan şer bolduñ.
Kırkıbız kırk kan uulu elek,
Izdep kelip özüñö,
Çoro bolup, er bolduk.
Ak baygambar dini ak
Kök calım, senin özüñö
Çoro bolduk uşul çak!

Kan içiciliği sahiden tutup,
Tanrı vurmuş gibi olmuş.
Evliya Bakay ihtiyarı,
Kırk çoronun hepsi:
«Dilediğim kaplan,
Kurban olayım evliyam,
Kâfiri bozan arslan çıktın,
Her yanın denk, kusursuz çıktın.
On ikisine geldiğinde
Orda bozup ganimet aldın,
Ordalı halka el saldın.
Kana doyup pekiştin,
Hunhar Manas diye anıldın.
Âlemi kasıp kavurup,
Her yanın denk oldu,
Düşmanı kıran arslan oldun.
Kırkımız kırk han oğluyduk,
Seni arayıp gelip,
Çoro olup er olduk.
Ak peygamberin dini ak,
Gök yelelim, senin kendine
Çoro olduk işte şu an!

Taalayı artık kabılan,
Kılt etip koyso kırk çoro
Kılıçtap başın alıñız,
Şooruk emes, kabılan,
Kırk çoronun barında
Kıtayga kırgın salıñız!
Kara mıltık kars etse,
Kaçıp bergen adamdın
Başın kesip, kan töksün.
Kapa bolgon oñbosun,
«Beker ölüm» - oylogon
Oşogo kaygırıp ele koygon çorolor,
Din busurman bolbosun.
Uşu turgan kırk çoro
Ayza berip coogo sal,
Ayköl, senin aldıñda
Ala albay koyso duşmandı,
Andan kiyin közün al.
Aygaylagan coo kelsin,
Aykölüm, seniñ barıñda,

Talihi üstün kaplan,
Kırk çoro bir kaypaklık ederse,
Kılıçla başını alınız,
Şooruk şöyle dursun, kaplan,
Kırk çoro var iken
Çin'e kırgın salınız!
Kara tüfek çat etse,
Kaçıveren adamın
Başını kesip kan döksün.
Kederlenen onmasın,
«Boşuna ölüm» diye düşünüp
Buna kaygılanıp duran çorolar
Müslüman'dan sayılmasın.
Şurada duran kırk çoroya
Mızrak verip düşmana sal,
Ayköl, senin önünde
Düşmanı alamayıp kalırsa,
Ondan sonra canını al.
Naralı düşman gelsin,
Ayköl'üm, sen var iken,

Astıñdan karşı çıgabız,
Karmalaşkan duşmandı,
Cerge cançıp tıgabız.
Kokustan törö-kabılan,
Kırk çorodon kır tapsañ,
Bettep coogo kirgende,
Beren degen çorodon
Kıyalı caman sır tapsañ,
Kırgındı kızık salıñız,
Kıdırata turguzup,
Kızıtalak itterdin
Kılıçtap başın alıñız!
Uşul aytkan kebiñdi,
Şu cerge taştay salıñız!»
Beren Manas kök caldın
Kan içmesin bilişti,
Kırk çoronun baarısın,
Kırgıl baştık karısın

Önünden karşı çıkarız,
Kapışan düşmanı
Yere çakıp gömeriz.
Olur da, töre-kaplan,
Kırk çoroda kusur bulursan,
Düşmana yüz tutup girdiğinde,
Yiğit denen çorodan
Huyu kötü bir sır bulursan,
Görülmedik kırgın salınız,
Sıraya dizdirip,
Kahrolası itlerin
Kılıçla başını alınız!
Bu söylediğin sözü
Şuracıkta bırakıveriniz!»
Yiğit Manas gök yelelinin
Kan içiciliğini bildiler,
Kırk çoronun hepsini,
Kırgıl başta ihtiyarını,

Bekitip catat kankor - dep,
Berekelüü antkor, - dep,
Bet algan coogo kirgende
Çorolor mıktı tursun, - dep,
Özümö katar bolso, - dep,
Özöngö boyloy konso, - dep,
Tilegenin kördüñbü?
Kaçsañ kırıp salam, - dep,
Karacoltoy kankordun
Sürögönün kördüñbü?
Kıtaydı buzgan kankordun,
Kılımdı bilgen antkordun
Erendiktin ebi cok,
Tilegenin kördüñbü!
Kaçırıp coogo kirgende,
Biri aynıp kalbaska,
Bülögönün kördüñbü!
Ebi cok baatır bolsun, - dep,
Sürögönün kördüñbü!
Arı-beri kotorup,
Bülögönün kördüñbü!
Munu ukkanda kırk çoro,
Kuday degen şert kılıp,
Ubadanı bek kılıp,

Hunhar antla bağlıyor diye,
Bereketli ant ustası diye,
Yöneldiği düşmana girince
Çorolar sağlam dursun diye,
Bana denk olsun diye,
Vadi boyunca konsun diye,
Dilediğini gördün mü?
Kaçarsan kırarım diye,
Kara yollu hunharın
Coşturduğunu gördün mü?
Çin'i bozan hunharın,
Cihanı bilen ant ustasının
Erenliğinin ölçüsü yok,
Dilediğini gördün mü!
Saldırıp düşmana girince
Biri caymasın diye,
Bilediğini gördün mü!
Ölçüsüz bahadır olsun diye,
Coşturduğunu gördün mü!
Öteye beriye evirip çevirip,
Bilediğini gördün mü!
Bunu duyunca kırk çoro,
Tanrı deyip ant edip,
Vaadi pek edip,

Coodon kayta kaçpaska,
Ölümdön korkup tartpaska,
Ak buuday unun çaynaşıp,
Katar turdu kırk baatır,
Ak kurandı karmaşıp.
Manastın Manas ekenin
Baarı çoro bilişip,
Bilip alıp baarısı
Mıyıgında külüşüp.
Manas kandın kırk caysañ
Beren kandan çoçunup,
Altı ay minse arıbas,
Say tulpardın baarısın
Kayta baştan tokunup,

Düşmandan geri kaçmamaya,
Ölümden korkup çekilmemeye,
Ak buğday ununu çiğneyip,
Sıra durdu kırk bahadır,
Ak Kur'an'ı tutuşup.
Manas'ın Manas olduğunu
Bütün çorolar bilip,
Bilince hepsi
Bıyık altından gülüşüp.
Manas hanın kırk caysañı,
Yiğit handan ürküp,
Altı ay binilse yorulmaz
Soylu tulparların hepsini
Yeni baştan eyerleyip,

Çap oloñun bek tartıp,
Kuyuşkanın kıskartıp,
Ikçırıltıp tüyültüp,
Ar kimisi ayzalar alıp bölünüp,
Aybatı katuu oşondo,
Acıdaar türü körünüp.
Katar cürsö kırk çoro,
Oñ dalısı keñ bolup,
Aybatı başka bulardın
Aalamdı buzar şer bolup,
Sıyagın körsöñ erlerdin,
Özünö katar teñderdin,
Argın kandın Acıbay,
Astıga tüşsö akcoltoy,
Baydın uulu Bakay kan,
Maanisin karap otursa,
Artına tüşsö san koldoy.
Kırk çoronun oşondo,
Sölökötü-söölötü,
Arslandık türü körünöt,
Atka mingen kelbeti.
Körsö köñül bölünöt,
Kan içer türü körünöt.
Kırk çoronu oşondo,
Kıraan Manas sultanıñ
Baykap karap bildi emi,
Bile koyup oşondo
Mıyıgınan küldü emi.

Kolanını sıkı çekip,
Kuskununu kısaltıp,
Sıkıştırıp derleyip,
Her biri mızrak alıp ayrılıp,
Heybeti sert o zaman,
Ejderha hâli görünüp.
Sıra sıra yürüse kırk çoro,
Sağ omzu geniş olup,
Bunların heybeti bambaşka,
Âlemi bozacak arslan olup,
Erlerin görünüşünü görsen,
Kendine denk eşlerin,
Argın hanın Acıbay'ı,
Öne düşse uğuru bol,
Bay'ın oğlu Bakay han,
Hâline bakıp otursan,
Ardına düşse tümen ordu gibi.
Kırk çoronun o zaman
Endamı, ihtişamı,
Arslanlık hâli görünür,
Ata binmiş heybeti.
Gören gönlünü kaptırır,
Kan içici hâli görünür.
Kırk çoroyu o zaman
Yiğit Manas sultanın
Süzüp bakıp anladı işte,
Anlayıverip o zaman
Bıyık altından güldü işte.

Açık aytpay er Manas:
«Balbandıgı başkaça,
Caratkan calgız başıma
Baarısı coldoş köykaşka!»
Bastıra tüşüp turganı,
Baatır Manas oşondo,
Kırk çoronun özünö,
Cana da kızık sözdön urganı.
Arslanday tolgonup,
Körör bolsoñ oşondo,

Açık söylemeden er Manas:
«Pehlivanlıkları bambaşka,
Yaradan'ın yalnız başıma verdiği
Hepsi yoldaş, seçkin yiğitler!»
Atını sürüp ilerledi,
Bahadır Manas o zaman
Kırk çoronun kendisine
Yine de görülmedik sözler söyledi.
Arslan gibi kabarıp,
Görecek olsan o zaman,

Sur colborstoy komdonup,
Kaardanıp bakırıp,
Kırk çoronu çakırıp:
«Aldıñda aşar too kanday,
Duşman kanday, coo kanday?
Tölgöçü Kara Tölögüm,
Tölgöñdü tartçı körömün.
Iramandın Irçı uulu,
Irdap turgun kaşıma,
Arkaluu çorom Akcoltoy,
Azır kelgin canıma,
Oluyat çaldın er Bakay,
Özüñ bilip col başta!»
Tölgöçü Kara Tölögü
Tölgösün salıp kaldı emi.
Tölögü turup munu aytat:
«Küyütü kımbat Şoorukka
Küröştü mıktap salıpsız,
Beli kınday, beti ayday,
Belgilüü suluu bir kızın
Koluktu kılıp alıpsız.
Kölökön candar kaptagan,
Bayterek bolup kalıpsız!»
Tölgöçü mınday degende,
Iramandın Irçı uulu
Irdap turdu kaşında,
Altı ayçılık azaptı
Azır aytıp berüüçü,
Daanışman Bakay başında.
«Ceri ısık, artık çöl,
Aalamda bolboyt mınday cer.
Şaarın kamap kalalı,

Baatırın baylap alalı,
Tüp kötörö çu koyup,
Şaarın kaptap kalalı.
Bilgenderden kep ugam,
Uşu turgan Şooruk kan
Dini kapır», - dep ugam.

Boz kaplan gibi çöküp gerilip,
Kahırlanıp bağırıp,
Kırk çoroyu çağırıp:
«Önünde aşılacak dağ nasıl,
Düşman nasıl, yağı nasıl?
Falcı Kara Tölögü'm,
Falını açıver, göreyim.
Iraman'ın Irçı oğlu,
Önümde türkü söyleyip dur,
Arkalı çorom Akcoltoy,
Şimdi gel yanıma,
Evliya kocam er Bakay,
Kendin bilip yol göster!»
Falcı Kara Tölögü
Falını açıverdi işte.
Tölögü durup şunu söyler:
«Kederi ağır Şooruk'a
Güreşi adamakıllı salmışsınız,
Beli kın gibi, yüzü ay gibi,
Adı belli güzel bir kızını
Gelin edip almışsınız.
Gölgene canlar üşüşmüş,
Ulu kavak olmuşsunuz!»
Falcı böyle deyince,
Iraman'ın Irçı oğlu
Önünde türkü söyleyip durdu,
Altı aylık azabı
Şimdiden söyleyiveren
Bilge Bakay başlarında.
«Yeri sıcak, uçsuz çöl,
Âlemde olmaz böyle yer.
Şehrini kuşatalım,

Bahadırını bağlayıp alalım,
Topyekûn atları salıp,
Şehrini basıp kalalım.
Bilenlerden söz duyarım,
Şu duran Şooruk han
Dini kâfir» diye duyarım.

Kasaba koldo kalkıldap,
Kan abañ Bakay col baştap,
Ayzakerden Bakaydın
Iktuulugu dagı çın,
Coo aylasın nık bilgen,
Beren Bakay abañdın
Mıktuulugu dagı çın.
Çerdüü cerden col tapkan,
Çenebegen Bakaydın
Dañgıldıgı dagı çın,
Cok cerden tapkan aylanı,
Kambıldıgı dagı çın.
Calañ tulpar köykaşka,
Baskan ceri bırkırap,
Cöö tumanday oşondo
Artınan çañı burkurap,
At ayabay col cürüp,
Can ayabay mol cürüp,
Ereniñ kaydan ayanıp,
Munarık tüşkön sarı talaa,
Sarı talaanı tayanıp,
Tulpar oozun burdu ele,
Tuura karap turdu ele.
Mañday cagın karasa -
Munarık bolup burçtangan,
Köz cetpegen tunarık
Buluñdanıp uçtangan.
Bıyak cagın karasa, -
Capalak uçpas kerüü eken,
Mende meken kılbastan,
Kayıp cürgön cer eken.
Bööt-bööt cerinde
Bötön çıkkan bagı bar,
Aralap kirip barganda
Börsö degen dagı bar.
Karsak baştap talaada

Sancak elde dalgalanıp,
Han ağan Bakay yol başlayıp,
Mızrakçılar içinde Bakay'ın
Ustalığı da gerçek,
Düşman hilesini iyice bilen
Yiğit Bakay ağanın
Yamanlığı da gerçek.
Sık ormandan yol bulan
Eşsiz Bakay'ın
Öncülüğü de gerçek,
Yoktan çare bulan
Becerikliliği de gerçek.
Hepsi tulpar, seçkin atlar,
Bastığı yer ufalanıp,
Yer sisi gibi o zaman
Ardından tozu tütüp,
At esirgemeden yol yürüyüp,
Can esirgemeden bol yürüyüp,
Eren hiç kendini sakınır mı,
Pus çökmüş sarı bozkır,
Sarı bozkıra dayanıp,
Tulparın başını çevirmişti,
Dosdoğru bakıp durmuştu.
Ön yanına baksa -
Pus olup köşelenmiş,
Göz yetmez alacakaranlık
Koylanıp sivrilip uzanmış.
Bu yanına baksa -
Baykuş uçmaz yamaç imiş,
İnsan yurt edinmeden,
Gaiplerin gezdiği yer imiş.
Öbek öbek yerinde
Başka türlü bitmiş bağı var,
Arasına girip varınca
Börsö denen bir şey de var.
Bozkır tilkisi başta, kırda

Aybanattın baarı bar.
Erkin catkan cer eken,

Hayvanatın hepsi var.
Başıboş uzanan yer imiş,

Al talaanın atagı
Adam-Barbas deer eken.
Keskeldirik, cılanı,
Arı-beri cürüp cür,
Küçük ittey borsuldap,
Keskeldirik ürüp cür.
Kuturup kulan carışsa,
Cer tumandap çañ bolot,
Körsö sonun uşunday,
Adamdın başı mañ bolot.
Can körbögön canduuda,
Eñ kızıktın baarı anda,
Kanatı cok, butu bar,
Karasa töödöy kuşu bar.
Elsiz erkin talaaga,
Can bütköndün baarısı
Bütkön eken karkıbar.
Cañgagı kulap say tolgon,
Alması çirip köñ bolgon.
Kıyın kurçtan sır nayza
Irgap ketip baratat,
Kılımdı buzar kırk çoro
Tañ kalışıp talaaga,
Cırgap ketip baratat.
Buka kiyik, töö kiyik,
Adırmagın karasa -
Adamça kaçat cöö kiyik.
Iramandın Irçı uulu
Arslan Manas canında
Irdap ketip baratat,
Kızırluu şerdin barında
Kıyla kızık kördük, - dep,
Manas kandın kırk çoro
Cırgap ketip baratat.
Ay-talaada col tartsa,
At kabagı açılıp,
Een talaada oşondo
Er kumarı cazılıp,
Bööt-bööt bel aşıp,

O bozkırın adı
Adam-Barbas derlermiş.
Kertenkelesi, yılanı
Öteye beriye gezip durur,
Enik köpek gibi havlayıp,
Kertenkele ürüp durur.
Kudurup kulan yarışsa,
Yer dumanlanıp toz olur,
Görülse işte böyle güzel,
İnsanın başı döner, şaşar.
Kimsenin görmediği canlılardan
En ilginçlerin hepsi orada,
Kanadı yok, ayağı var,
Bakılsa deve kadar kuşu var.
Issız, özgür bozkırda
Can taşıyanların hepsi
Eksiksiz var olmuş meğer.
Cevizi dökülüp dere dolmuş,
Elması çürüyüp gübre olmuş.
Çetin çelikten sırlı mızrak
Sallanıp gitmekte,
Cihanı bozan kırk çoro
Bozkıra şaşakalıp,
Keyifle gitmekte.
Boğa geyik, deve geyik,
Engebesine bakılsa -
İnsan gibi kaçar yaya geyik.
Iraman'ın Irçı oğlu
Arslan Manas yanında
Türkü söyleyip gitmekte,
Hızırlı arslan var iken
Epey ilginç şey gördük diye,
Manas hanın kırk çorosu
Keyifle gitmekte.
Uçsuz kırda yol alsa,
Atın çehresi açılıp,
Issız kırda o zaman
Erin gönlü ferahlayıp,
Öbek öbek bel aşıp,

Bötön talaa cer basıp,
Yaban bozkırı, yer basıp,

Tuyak tiygen cerinde,
Een cerdin baarısı
Oroodoy bolup oyulup,
Tuyak tiygen talaalar
Coykun bolup soyulup,
Kün keçkirip keçinde,
Keçki salkın beşimde,
Erender kaydan ayanıp,
Tomuktay cerde toosu cok,
Tokumçalık koosu cok,
Ayday sarı talaaga
Emi cetti tayanıp,
Betegelüü taypañga,
Belesi biyik kaykañga,
Taş kararıp cer küygön,
Çıdap mende kim cürgön,
Erender cetti oolugup,
Een talaaga colugup,
Al talaanın arı cagı,
Üzgültüktün beri cagı,
Adır-küdür körünüp,
Al küdürdü körgöndö,
Asıl Bakay oşondo
Köñülü ketti bölünüp,
Ayabay tiktep kep salıp:
«Ay, Manasım», - dep salıp,
Bilbegendi bilgizet,
Bilgiç başı barında,
Bilimdüü Bakay karıya
Tuybagandı tuyguzat,
Tuygun Bakay oluya.
Törösü Manas kök caldı
Eeçitip cürüp er kılgan,
Egiz Bakay şer oşol,
Sayıp cürüp bak kılgan,
Salıp cürüp tam kılgan
Sancırgaluu er oşol,

Toynağın değdiği yerde,
Issız yerlerin hepsi
Çukur gibi oyulup,
Toynak değen bozkırlar
Sel yarmış gibi yarılıp,
Gün akşama erince,
Akşamın serin ikindisinde,
Yiğitler hiç durur mu,
Aşık kemiği kadar dağı yok,
Teyelti kadar koyağı yok,
Ay gibi sarı bozkıra
İşte dayana dayana eriştiler,
Ayrık otlu düzlüğe,
Beli yüksek yokuşa,
Taş kararmış, yer yanmış,
Hangi kul buna dayanmış,
Yiğitler coşarak eriştiler,
Issız bozkıra kavuşup,
O bozkırın öte yanı,
Kesik yarların beri yanı,
Engebe tümsek göründü,
O tümseği görünce,
Asil Bakay o anda
Gönlü bölünüverdi,
Dikkatle bakıp söz açtı:
«Ay, Manas'ım» deyiverdi,
Bilinmeyeni bildirir,
Bilge başı var iken,
Bilgili ihtiyar Bakay
Sezilmeyeni sezdirir,
Doğan bakışlı Bakay evliya.
Beyi gök yeleli Manas'ı
Yanında gezdirip er kılan,
İkiz gibi Bakay, o aslandır,
Dike dike bağ kılan,
Kura kura ev kılan,
Şanlı şerefli er odur,

Eerçitkeni kırk çoro,
Eş kılganı er Manas,
Şooruk kandın şaarına
Cakın bargan ceri oşol.
Takıyaday döbögö

Peşine taktığı kırk çora,
Yoldaş edindiği er Manas,
Şooruk Han'ın şehrine
Yaklaşıp vardığı yer budur.
Takke gibi tepeciğe

Kök tulpar oozun burdu ele,
Toktop karap turdu ele.
Kaardanıp bakırıp,
Manas menen kırk çoro,
Oşolordu çakırıp:
«Kıraan Manas, kırk çoro,
Men körgöndü kördüñbü?
Men tuygandı tuyduñbu?»
Kırk çoronun baarısı,
Bakay kanga munu aytat:
«Tügöngürdün közünö
Tük eçteme körünböyt,
Tündö suunu köp içip,
Közgö çıgıp ketken beym,
Karargırdın közünö
Kak eçteme körünböyt,
Karañgıda suu içip,
Başka çıgıp ketken beym».
Aytıp turgan kırk çoro
Ay-talaada col cürüp,
Köbünçösün tün cürüp,
Añkoo bolup kalgan beym.
«Aba Bakay, çınıñdı ayt,
Emineni bildiñiz,
Emineni tuyduñuz?
Kıyalıñdı ayt, sırıñdı ayt,
Kızırluu Bakay, çınıñdı ayt.
Kazıp koygon or barbı,
Kaynatıluu şor barbı?
Kaptaldan çıgıp ömölüp,
Kaptap kelgen kol barbı?
Boz adırmak too barbı,
Bolcolsuz kalıñ coo barbı?

Kök tulparın başını çevirdi,
Durup bakakaldı.
Öfkelenip haykırarak,
Manas ile kırk çorayı,
Onları çağırarak:
«Yiğit Manas, kırk çora,
Benim gördüğümü gördünüz mü?
Benim sezdiğimi sezdiniz mi?»
Kırk çoranın hepsi
Bakay Han'a şöyle der:
«Şu kahrolasının gözüne
Hiçbir şey görünmüyor,
Gece suyu çok içmiş,
Gözüne vurmuş olmalı,
Şu kararasının gözüne
Hiç mi hiç bir şey görünmüyor,
Karanlıkta su içmiş,
Başına vurmuş olmalı.»
Böyle söyleyen kırk çora
Ay bozkırda yol alıp,
Çoğu zaman gece yürüyüp,
Şaşkına dönmüş olmalı.
«Bakay ağa, doğrunu söyle,
Neyi bildiniz,
Neyi sezdiniz?
Düşünceni söyle, sırrını söyle,
Hızır'lı Bakay, doğrunu söyle.
Kazılıp konmuş çukur mu var,
Kaynayıp duran bela mı var?
Yandan çıkıp üşüşen,
Basıp gelen ordu mu var?
Boz engebeli dağ mı var,
Kestirilmez kalabalık düşman mı var?

Aba Bakay, er sultan,
Isıgı kımbat cer eken,
Adam körgüs el eken,
Kıl kuyruktuu cılkılar
Çıdap turgus cer eken.
Karmaşa çıga coo bolso,
Katuu kayrat salıñız,
Katuu müşkül iş bolso,
Kan aba, Bakay toktoboy,

Bakay ağa, er sultan,
Sıcağı yaman bir yermiş,
İnsan görmedik bir elmiş,
Kıl kuyruklu yılkılar
Dayanıp duramaz yermiş.
Tutuşmaya çıkan düşman olsa,
Sert bir yiğitlik gösterin,
Ağır müşkül iş olsa,
Han ağa Bakay, durmaksızın,

Kabardı bizge salıñız!
Kagışka karşı çıgalı,
Kanday duşman bolso da
Kan aba, Bakay ugalı,
Kaarı toluk baatırlar
Kayrat kılıp turalı», -
Dep, oşontüp, kırk çoro,
Kırgıl baştık karısı
Duuga salıp iydi emi,
Kıcıldaşıp baarısı
Çuuga salıp iydi emi.
Abañ Bakay kabılan
Karaandı kamsız körüçü,
Mendeden tuygun oluyañ,
Kabılan Bakay abakeñ
Kasiettüü can oşol,
Altı kündük azaptı
Azır bilip aytuçu
Oluyazaada can oşol.
Karçıgaday kamınıp,
Kayran Bakay abaña
Kayıptan akıl tabılıp,
Bala kuştay barkıldap,
Baatır Bakay söz baştap:
«Atañdın körü, kırk çoro,
Arak içip alganda
Aykırıktı salçu eleñ.
Coo kaydalap tiştenip,
Tura-tura kalçu eleñ.

Haberi bize ulaştırın!
Çarpışmaya karşı çıkalım,
Nasıl düşman olursa olsun,
Han ağa Bakay, duyalım,
Öfkesi dolu bahadırlar,
Yiğitlik edip duralım,» —
Deyip, böylece, kırk çora,
Kırgıl başta, yaşlısı,
Ortalığı velveleye verdiler,
Hepsi kaynaşıp
Gürültüye boğdular işte.
Ağan Bakay, o kaplan,
Karaltıyı ta uzaktan seçerdi,
Kullardan üstün doğan evliyandır,
Kaplan Bakay ağacığın,
Keramet sahibi candır o,
Altı günlük azabı
Şimdiden bilip söylerdi,
Evliya soylu candır o.
Atmaca gibi davranıp,
Yiğit Bakay ağana
Gaipten akıl bulunup,
Yavru kuş gibi gürüldeyip,
Bahadır Bakay söze başladı:
«Hey gidi sizi, kırk çora,
Rakı içip aldığınızda
Nara atardınız.
'Düşman nerde?' diye diş bileyip,
Fırlayıp fırlayıp kalkardınız.

Çañ çıktı dese çañ salıp,
Biriñdi biriñ bulkuntup,
Koştop catıp kalçu eleñ.
Men körgöndü körbösöñ,
Men bilgendi bilbeseñ
Cooñ colgo konuptur,
Cortkon coluñ boluptur.
Etegi endey, beli boş,
Salmaktaşar duşmanıñ
Zayıpka çalış el eken,
Kiyiz çokoy, şiri ıştan,
Beri çetin karasam,
Aybanga çalış el eken.

Toz koptu dense toz koparıp,
Birbirinizi çekiştirip,
Zor zapt olup dururdunuz.
Benim gördüğümü görmediysen,
Benim bildiğimi bilmediysen,
Düşmanın yoluna konmuş,
Akın yolun açık olmuş.
Eteği geniş, beli gevşek,
Boy ölçüşeceğin düşmanın
Kadına çalar bir elmiş,
Keçe çarıklı, gön donlu,
Beri ucuna bakarsam,
Hayvana çalar bir elmiş.

Kaçırı bar, töösü bar,
Kaynap catkan cöösü bar.
Astıñda tulpar malıñ bar,
Kıykırıp ayza sunsañar,
Miñge cetet alıñar,
Bılkıldabay, çoçubay,
Alaman koyup kalıñar.
Abaylasañ kızık coo,
Uşunday ele körgön tüş,
Kılımda barbı mınday iş.
Töögö minip, ayza algan,
Töböñdön tiygir, kanday can!
Töbösünön basalık,
Tört tülügün çaçalık!
Baatırın baylap salalık,
Ceti kün takka minse da
Kabılan Manas sultandı
Kan kötörö salalık.
Kayrat küç bizde barında
Kan atagın alalık,
Bettep ayza sunalık.
Baatırın baylap alalık,
Kadimki Şooruk kanına
Elçini mıktap salalık.
Tilegendi, süygöndü,

Katırı var, devesi var,
Kaynayıp duran yayası var.
Altında tulpar atın var,
Haykırıp mızrak uzatsanız,
Gücünüz bine erişir,
Sarsılmadan, ürkmeden,
Akına kalkın hep birden.
Bakarsan tuhaf bir düşman,
Sanki görülmüş bir düş bu,
Dünyada var mı böyle iş.
Deveye binmiş, mızrak almış,
Tependen inesice, bu ne can!
Tepesinden basalım,
Dört tür malını saçalım!
Bahadırını bağlayalım,
Yedi gün tahta çıksa da,
Kaplan Manas sultanı
Han kaldırıverelim.
Yiğitlik, güç bizde varken,
Hanlık ününü alalım,
Yüz yüze mızrak uzatalım.
Bahadırını bağlayıp alalım,
O ünlü Şooruk Han'a
Elçiyi sağlamca gönderelim.
Dilediğimizi, sevdiğimizi,

Kırk çoro,
Tim turbay alıp kalalık
Kıraandarın, şerlerin
Cortsoñ coluñ boluptur,
Cooñ colgo konuptur,
Baktını kuday açıptır.
Alarmanduu erenge
Abıdan olcoñ tabıldı,
Ayköl Manas kabılıp,
Abaylaçı, kırk çoro,
Abiyiriñ mintip cabıldı.
Colugar cooñdun türlörü
Corgo kaçır, kızıl kın,
Uzun çokoy, cargak şım,
Beli boş curttun özü eken,
Alsız elge bir kuday,
Ayköl Manas şeriñdi

Kırk çora,
Boş durmadan alıkoyalım,
Yiğitlerini, aslanlarını.
Akın etsen yolun açıkmış,
Düşmanın yoluna konmuş,
Bahtı Tanrı açmış.
Almaya hazır yiğide
Ganimetin bolca bulundu,
Ayköl Manas'a rast gelip,
Dikkat edin, kırk çora,
Yüzünüz böylece ak oldu.
Karşına çıkacak düşmanın halleri:
Yorga katır, kızıl kın,
Uzun çarık, deri şalvar,
Beli gevşek bir yurtmuş,
Güçsüz halka Tanrı'dan,
Ayköl Manas aslanını

Aydap kelgen kezi eken.
Erdiginđi alıstan
Körçü curttun özü eken.
Biröön kirip kol salıp,
Atıraňdap kol salsañ,
Bek aldıňdan kayrattı
Kıla turgan el emes.
Ayzanı körsö alıstan
Tura turgan el emes» -
Dep, oşontüp Bakay kan
Bilseñ kızık munu aytıp,
Abañ Bakay akcoltoy
Kök sülöösün börk kiyip.
Kögala kalkan kolgo alıp
Kök ayzanı bulgalap,
Kara caak çoñ kamçı
Kabılan Bakay abakeñ
Karmay kalıp imerip,
Kañ dedire Kök tulpar,
Takımga tartıp ciberip,
Kaardanıp bakırıp,

Sürüp getirdiği zamanmış.
Yiğitliğini uzaktan
Görecek yurdun ta kendisiymiş.
Biriniz girip saldırsa,
Kükreyerek el atsanız,
Önünde sağlam direnişi
Gösterecek bir halk değil.
Mızrağı uzaktan görse,
Yerinde duracak halk değil» —
Deyip, böylece Bakay Han,
Bilsen ne ilginç, bunu söyleyip,
Ağan Bakay, o ak yazgılı,
Gök vaşak börkünü giyip,
Gök ala kalkanı ele alıp,
Gök mızrağı sallayıp,
Kara yanaklı koca kamçıyı
Kaplan Bakay ağacığın
Kavrayıp çevirerek,
Kök tulparı çınlatarak,
Sağrısına indirerek,
Öfkelenip haykırarak,

Karaan kalgan sultanı
«Manastap!» - uraan çakırıp,
Bakay çabuul koydu emi,
Art cagınan kırk çoro
Katar ayza sundu emi.
Kaardanıp ekööläp,
Oyron bolgon kula atın
Onconñdotup boş koştop,
On eki çoro cetelep,
Ak asaba tuu bolup,
Aygaylagan çuu bolup,
Aç aykırık çuu bolup,
Arbınıraak duu bolup,
Kasaba celek kalkıldap,
Taştı buzup col salıp,
Töö mingen miñçe askerge
Törö Bakay kol salıp,
Arkasınan kırk çoro
Katar kaptap cetti ele,
Ataktuu kök cal kabılan
Akkula menen barbaktap,

Tek dayanağı sultanın
«Manas!» diye narasını atıp,
Bakay hücuma geçti işte,
Ardından kırk çora
Sıra sıra mızrak uzattı işte.
Öfkeyle ikisi bir olup,
O yaman kula atı
Hoplata hoplata boş yedekte,
On iki çora yedeğinde çekip,
Ak sancak tuğ olup,
Haykırışlar şamata olup,
Aç naralar uğultu olup,
Gitgide gürleşen gümbürtü olup,
Sancak bayrak dalgalanıp,
Taşı bozup yol açıp,
Deveye binmiş bine yakın askere
Bey Bakay saldırıp,
Ardından kırk çora
Sıra sıra basıp yetişti,
Ünlü gök yeleli kaplan
Akkula ile şahlanıp,

Oyron töröñ dardaktap,
Oynop-oynop ketti ele.
Oynogondo onu öldü,
Kırk çoro kaptap ketkende
Kıyrısın urgan emedey,
Kuday betin körsötpö,
Kırgın bolup köp öldü,
Ölgönünön kalganı
Calañkıç carıp kirgendey,
Canınan çoguu tüñülüp,
Şooruk kandın köp asker
Töödön tüşö kalışıp,
Kolun boorgo alışıp,
Kelin bolup soksoktop,
Taazım kılıp kalışıp,
Tizeleri bügülüp,
Kankor şerdin aldına

Yaman beyin coşarak,
Oynaya oynaya daldı.
Bir oynayışta onu öldü,
Kırk çora basıp geçince,
Sanki kıran girmiş gibi,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Kırgın olup çok öldü,
Ölenden geri kalanı,
Azrail yarıp girmiş gibi,
Hep birden candan umut kesip,
Şooruk Han'ın çok askeri
Develerden iniverip,
Ellerini bağrına koyup,
Gelin gibi büzülüp,
Tazim kılıp durdular,
Dizleri bükülüp,
Hunhar aslanın önünde

Kança balban, köp asker
Kıtaylarça cügünüp:
«Bagındık», - dep bakırıp,
Ar biröösün ar biröö
«Töödön tüş» - dep çakırıp,
Kızık Manas salışıp,
Şooruk kandı alaarda
Kıcıldaşıp köp asker
Attan tüşüp kalışıp,
Tizeleri bügülüp,
Añ-tañ kalıp kırk çoro,
Er Manastı körgöndö
Çılgıy candan tüñülüp,
Arı cagı kolunun
Aylasın tappay şaşıptır,
Ataktuu Şooruk kanının
Tagına kire kaçıptır.
Aytarına kebi cok,
Işenip cürgön balbanı
Artık caman şaşıptır,
Al Şooruk kan baatırdın
Tagın tepsey kaçıptır.
Esi ketip, Şooruk kan,
Balbandarın körgöndö
Kapıray, şumduk! - dep,

Nice pehlivan, çok asker,
Çinliler gibi diz çöküp:
«Boyun eğdik» diye bağırıp,
Her birini birer birer
«Deveden in!» diye çağırıp,
Coşkun Manas çarpışıp,
Şooruk Han'ı alacakken,
Kaynaşan çok asker
Attan inip kaldılar,
Dizleri bükülüp,
Kırk çora şaşakaldı,
Er Manas'ı görünce,
Hepten candan umut kesip,
Ordusunun öte yanı
Çaresini bulamayıp şaşırmış,
Ünlü Şooruk Han'ının
Tahtına sığınıp kaçmış.
Söyleyecek sözü yok,
Güvenip durduğu pehlivanı
Büsbütün fena şaşırmış,
O bahadır Şooruk Han'ın
Tahtını çiğneyip kaçmış.
Aklı gidip, Şooruk Han,
Pehlivanlarını görünce,
«Aman, ne dehşet!» deyip,

Akılı caman şaşıptır.
Balbandarı şokşoktop,
Kire berdi cügürüp,
Al balbandı körgöndö
Şooruk kanı oşondo
Kara candan tüñülüp,
Kapkaçının mıktuusu,
Ayzakerdin ıktuusu,
Çokmor çabar balbanı,
Şooruk kandın aldına
Ataktuusu Cööceldet,
Aytayın dese tili cok,
Cana kaçıp barganı.

Aklı fena karışmış.
Pehlivanları tir tir titreyip,
Koşarak içeri daldı,
O pehlivanı görünce,
Şooruk Han'ı o anda
Kara candan umut kesip,
Kapı bekçilerinin en yamanı,
Mızrakçıların en ustası,
Topuz vuran pehlivanı,
Şooruk Han'ın önüne,
Ünlüsü Cööceldet,
Söyleyeyim dese dili yok,
Demin kaçıp varmıştı.

Cööceldetti karasa,
Kalk amanın kaalasa,
Adamsız kördü balbandı.
Kuday betin körsötpö,
Çakçelekey çañ bolgon,
Kızıl çelek kan bolgon,
Közü ketken alaktap,
Butu ketken salaktap,
Bileginen sap ketken,
Cürögünön kap ketken,
Adamsız kördü balbandı
Aldına kaçıp barganın,
Karuusu toluk kapırga,
Kayran Şooruk baatırga
Kabar ayta salganın:
«Atañdın körü, er Şooruk,
Kayratıñ aşık can eleñ,
Kulak ugup, köz körgön,
Bilgen candın baarına
Şooruk kan atıñ bar eleñ.
Kayratı aşık can kördüm,
Sıyagı bölök, zaarı küç,
Kabagın körüp oturup,
Kayran candan küdör üz!
Calpı baarı mingeni,
Buluttay uçkan malı bar,
Ayzasın kanga çıktagan,
Baarısı kankor abıdan.
Oroyuna karasam -

Cürüşünön çañ çıgat,
Dooşunan can çıgat.
Baarısına karasam -
Bilegi coon, taş cürök,
Bil müçölüü badirek,
Toodoy, taştay bölünöt,
Toypoñdoşkon cerine
Tozok salat körünöt.
Sebildüüsü seksen tört,

Cööceldet'e bakınca,
Halka esenlik dilersen,
Pehlivanı bitip tükenmiş gördü.
Tanrı yüzünü göstermesin,
Ortalık toz duman olmuş,
Kova kova kızıl kan olmuş,
Gözü fırıl fırıl kalmış,
Ayağı sallanır olmuş,
Bileğinden derman gitmiş,
Yüreğinin zarı yarılmış,
Pehlivanı perişan gördü,
Önüne kaçıp varanı,
Gücü kuvveti yerinde kâfire,
Yiğit Şooruk bahadıra,
Haberi verişini dinle:
«Hey gidi, er Şooruk,
Yüreği pek bir can idin,
Kulağı duyan, gözü gören,
Bilen canların hepsinde
Şooruk Han diye adın vardı.
Yüreği senden pek bir can gördüm,
Görünüşü başka, zehri güçlü,
Çatık kaşını göre göre,
Tatlı candan umudu kes!
Topunun birden bindiği,
Bulut gibi uçan atları var,
Mızrağı kana bulanmış,
Hepsi hunhar mı hunhar.
Suratına bakacak olsam —

Yürüyüşünden toz çıkar,
Sesinden can çıkar.
Hepsine bakacak olsam —
Bileği kalın, taş yürek,
Fil gövdeli koca keratalar,
Dağ gibi, taş gibi seçilir,
Toplaştıkları yere
Cehennem salar görünür.
Pusatlısı seksen dört,

Colop adam bargısız,
Serp salgan cagı kızıl ört.
Bet algan cagı mert boldu,
Katılgandı kandadı,
Kayrat berer kalbadı.
Karoolçudan kan öldü,
Karmaşkan candın baarı öldü.
Çabışa kelgen balbandın
Çaçı kaldı bulayıp,
Kapka bakkan caysañdar
Takır öldü tırayıp,
Kayrattuunu karmadı,
Kara takaat kılgandı
Kaltırbay baarın cayladı.
Keliştirip at mingen,
Keriltip bışık ton kiygen,
Sölökötü-sölbötü,
Aalamdan bölök körünöt,
Atka mingen kelbeti.
Eñçerireek er eken,
Telegeyi teñ eken,
Uruşup mende ceñgisiz
Kaarınan can çıgat,
Kara saat eme eken.
Akıl ayran bölündü,
Akılına könbösök,
Suraganın berbesek,
Biz ele emes, aalamdı
Aluuçu sını köründü,
Ayabagan dümöktü
Salar sını köründü.
Belesten çıktı kırk bir can,
Erdigine tañ kalam,

Yanına insan varılmaz,
Baktığı yan kızıl alev.
Yöneldiği yan helak oldu,
Sataşanı kana buladı,
Direnç verecek kimse kalmadı.
Gözcülerin hanı öldü,
Tutuşan canların hepsi öldü.
Vuruşmaya gelen pehlivanın
Saçı kaldı savrulup,
Kapıyı bekleyen caysañlar
Serilip serilip hep öldü,
Yürekli olanı yakaladı,
Direnmeye kalkanların
Hepsini komadan tepeledi.
Yakıştırıp ata binmiş,
Gererek sağlam kürk giymiş,
Endamı ve heybeti,
Âlemden başka görünür,
Ata binmiş duruşu.
İri yarı bir ermiş,
Her yanı denkmiş,
Vuruşup hiçbir kul yenemez,
Öfkesinden can çıkar,
Kara saat gibi bir şeymiş.
Aklım hayran, şaştı kaldı,
Aklına uymazsak,
İstediğini vermezsek,
Yalnız bizi değil, âlemi
Alacak hali göründü,
Görülmedik bir belayı
Salacak hali göründü.
Belden çıktı kırk bir can,
Yiğitliğine şaşarım,

Kılımda bolboyt mınday can.
Kanga toybos saltı bar,
Katuu müşkül salat go
Kaydan kelgen karkıbar?
Urunarga too tappay,

Dünyada olmaz böyle can.
Kana doymaz töresi var,
Ağır müşkül salar besbelli,
Nereden gelmiş bu heybetli?
Çarpacak dağ bulamayıp,

	Uruşarga coo tappay,	*Vuruşacak düşman bulamayıp,*
	Aalam cerdi kıdırıp,	*Âlemi, yeri dolaşan,*
	Kırkı kımbat şer okşoyt,	*Kırkı da değerli aslan gibi,*
	Atayı kaalap, bizderdi	*Bile isteye, bizleri*
	Basıp kelgen er okşoyt.	*Basmaya gelmiş er gibi.*
	Kızıgışıp tiyişsek,	*Heveslenip sataşırsak,*
	Kırgın kılar çeni okşoyt.	*Kırıp geçirecek gibi görünür.*
	Öküm eken başçısı,	*Hükmü sertmiş başçısının,*
35480	Ölçöp karap otursam,	*Ölçüp biçip bakarsam,*
	Öz bilgenin kılgıday,	*Kendi bildiğini yapacak gibi,*
	Kayrat berip kagışsak,	*Yüreklenip çarpışırsak,*
	Kaçpay turup çabışsak,	*Kaçmadan durup vuruşursak,*
	Kaltırbay curttu kırgıday.	*Yurdu tümden kıracak gibi.*
	Bokono söögüm bolkuldayt,	*Kaburga kemiğim zonkluyor,*
	Cürögüm tuylap solkuldayt.	*Yüreğim çarpıp titriyor.*
	Kara tappay, bel tappay,	*Sığınak bulamayıp, bel bulamayıp,*
	Karaanduu kan ele,- dep,	*Heybetli bir han idi, diyerek,*
	Kaçıp keldik özüñö.	*Kaçıp geldik sana.*
35490	Kabarıñda bar beken,	*Haberin var mıdır bilmem,*
	Ulamadan uladım,	*Duyanlardan sordum soruşturdum,*
	Bilgiçterden suradım,	*Bilgiçlerden sordum,*
	Dübürtü tüptüz cer cargan,	*Nal sesi dümdüz yeri yaran,*
	Kayratı başka, zaarı küç,	*Yiğitliği başka, zehri güçlü,*
	Kankor Manas özü eken,	*Hunhar Manas'ın ta kendisiymiş,*
	Kalkıñdı kırıp ketüügö	*Halkını kırıp geçirmeye*
	Kamdana çıkkan kezi eken.	*Hazırlanıp çıktığı zamanmış.*
	Keçee, biz noyguttu alganda,	*Hani biz Noygut'u aldığımızda,*
	Talkan kılıp dalayın	*Nicesini un ufak edip,*
35500	Takır kırıp salganda,	*Tümden kırıp geçtiğimizde,*
	Bulasın bulap alganda,	*Malını yağmalayıp aldığımızda,*
	Buzuktu kıyın salganda,	*Fitneyi fena saldığımızda,*
	Berendikti bilgizip,	*Yamanlığımızı gösterip,*
	Olco tüşkön kız-katın	*Ganimet düşen kızı, kadını*
	Taylak-töögö mingizip,	*Köşeğe, deveye bindirip,*
	Olcolop kayra kaytkanda,	*Ganimetle geri döndüğümüzde,*
	Al badirek noyguttun	*O kerata Noygut'un*
	Kalkı kaçıp bargan beym,	*Halkı kaçıp varmış olmalı,*
	Al-abalın bek aytıp,	*Halini pek bir anlatıp,*

Çunak kankor Manaska
Sırın ayta salgan beym.
Munu menen kan içme
Çılgıy içi ört canıp,
Çıday albay ayza alıp,
Ala-Toonu aşkan beym.
«Kaalasañ kırgın mınday», - dep,
Kamındırbay bizderdi,
Töböbüzdön baskan beym.
Töögö cüktöp bula artkan,
Aylap-cıldap col baskan,
Ardın butun sındırgan,
Tögöröktün tört burçun
Tört aylana kıdırgan,
Kerbenderden kep uktum,
Keñ Altayda salışıp,
Esenkandın balbanın
Takır kırdı, - dep uktum.
Kaardı katuu baştaptır,
Karmalaşkan döö, alptı
Takır kırıp taştaptır.
Bettep adam barbaptır,
Beren Manas kankorgo
Kaynap catkan kıtaydan
Ukuruk kayırar kalbaptır.
Kalaymandı saldı - deyt,
Kara kalmak, mancuunun
Başına tulga saldı - deyt.
Cañ-cuñdun baarın calmaptır,
Karacoltoy Manaska
Karmaşar kıtay kalbaptır.
Oşol kankor özü eken,
Acıdaar uusun çaçuuga
Atayı kelgen kezi eken.
Kañgay kanın öltürüp,
Altay tüştü, - dep uktum,
Altay kanın öltürüp,
Ala-Too keldi, - dep uktum,
Kokondogu kocogo

O yaman hunhar Manas'a
Sırrını söyleyivermiş olmalı.
Bununla o kan içici,
İçi baştan başa ateş yanıp,
Dayanamayıp mızrak alıp,
Ala-Too'yu aşmış olmalı.
«İstersen kırgın böyle olur» deyip,
Bizi hazırlanmaya komadan,
Tepemizden basmış olmalı.
Deveye yük vurup kumaş yükleyen,
Aylarca yıllarca yol yürüyen,
Yollarda at ayağı kıran,
Dünyanın dört bucağını
Dört dolanıp gezen,
Kervanlardan söz duydum,
Geniş Altay'da çarpışıp,
Esenkan'ın pehlivanını
Tümden kırdı, diye duydum.
Öfkeyi sert başlatmış,
Tutuştuğu devi, alpı
Tümden kırıp bırakmış.
Karşısına insan varamamış,
Yiğit hunhar Manas'a,
Kaynayıp duran Çinliden,
Ukruk çevirecek kimse kalmamış.
Kızılca kıyamet kopardı, derler,
Kara Kalmuk'un, Mançu'nun
Başına sacayak geçirdi, derler.
Cañ-cuñların hepsini yutmuş,
O belalı Manas'la
Tutuşacak Çinli kalmamış.
İşte o hunharın ta kendisiymiş,
Ejderha zehrini saçmaya
Bile isteye geldiği zamanmış.
Kañgay hanını öldürüp,
Altay'a indi, diye duydum,
Altay hanını öldürüp,
Ala-Too'ya geldi, diye duydum,
Kokand'daki hocaya

Kolu cetti, - dep uktum,
Katılgandın baarısın

Oñdop saldı, - dep uktum.
Ak üylüü turgan Alöökö
Al kıtaydın korgonu,
Kep ugulup, kabarı -
Al emine bolgonu...
Kan Şoorugum, kebimdi uk,
Kalıñ kazgan or keldi,
Kaynatıluu şor keldi,
Kantip tirüü kalabız,
Kara canga zor keldi.
Til albasañ tim ele
Tiktegen candı soyuptur,
Tuugan okşoyt Manaska,
Noyguttu çaap koyupsuñ,
Çataktı özüñ baştapsıñ,
Cañcal menen köp çırdı
Çoñ arbıtıp taştapsıñ.
Kürdölüü curtun alıpsıñ,
Künöökör bolup kalıpsıñ.
Öç albay koyor er emes,
Bizdi öksütpöy koyor cer emes.
Keçüüdön buzat köçüñdü,
Kerişseñ alat öçüñdü.
Olcolop ketet töötüñdü,
Oloñdosoñ kokustan
Caynata muştayt meeñdi.
Şer atalgan kök calga
Çabışıp çama kelebi,
Aytkanım uşul bilip al,
Ay, Şooruk kan, tilimdi al!»
Bu sözdü aytıp, Cööceldet
Aytıp oozun cıygıça,
Açıp közdü-cumguça,
Kıraan Bakay, kan Manas -
Kızırluu Bakay abası,
Kıyla akıldı taaptır.

Eli yetişti, diye duydum,
Sataşanların hepsini

Haklayıp düzeltti, diye duydum.
Rehin evli oturan Alöökö,
O Çinlinin kalesiydi,
Söz duyulur, haberi gelir —
Ona neler olduğu ortada...
Han Şooruk'um, sözümü dinle,
Derin kazılmış çukur geldi,
Kaynatılmış bela geldi,
Nasıl sağ kalırız,
Kara cana zor geldi.
Söz dinlemezsen, düpedüz,
Dik bakan canı boğazlarmış,
Manas'a akrabaymış anlaşılan,
Sen Noygut'u vurup geçmişsin,
Kavgayı kendin başlatmışsın,
Nice fitneyi, kavgayı
İyice çoğaltıp bırakmışsın.
Güçlü yurdunu almışsın,
Günahkâr olup kalmışsın.
Öç almadan bırakacak er değil,
Bizi yakmadan geçecek iş değil.
Geçitte bozar göçünü,
Çekişirsen alır öcünü.
Ganimet edip götürür deveni,
Kazara diklenecek olursan,
Beynini dağıtır yumrukla.
Aslan denen gök yeleliyle
Vuruşmaya güç yeter mi,
Diyeceğim budur, bilesin,
Ay, Şooruk Han, sözümü tut!»
Bu sözü söyleyip Cööceldet
Daha ağzını toparlamadan,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Yiğit Bakay, Han Manas —
Hızırlı Bakay ağası,
Nice akıl bulmuştu.

Argın kandın Acıbay
Moldo menen bir cürgön
Eşendigi dagı bar,
Cazı caak, calpak til,
Cañılbastan süylögön,
Çeçendigi dagı bar.

Argın Han'ın Acıbay'ı,
Molla ile birlikte gezmiş,
İşanlığı dahi var,
Yassı çeneli, yayvan dilli,
Yanılmadan söyleyen,
Hatipliği dahi var.

Cetimiş burku til bilgen,
Kayıbınan kabılgan,
Kankor Manas törögö
Kuday aydap tabılgan.
Cügürük çeçen, cüyöökor
Kara tilin kayragan,
Acıbaydın adatı
Kan aldında sayragan.
Kan Acıbay çeçendin
Oozunan sözü çaçılgan,
Çeçendigin körgöndö
Orustun kanı çoñ Kerke,
Süylöböy caagı basılgan.
Ilgiç-bilgiç Acıbay,
Kep cagınan alcıbayt.
Kebetesi-kelbeti,
Uzun boyluu, keñ dalı,
Arı balban, arı şer,
Uzun sakal, coon murut,
Öñü kızıl, közü çoñ,
Er adamdın urduusu,
Acıbay cayın surasañ
Kırk çoronun suluusu:
Kabagı açık caydarı,
Kan Manastın balbanı,
Katuu müşkül iş kelse,
Kayran canga küç kelse,
Kaçan bolso Acıbay
Kan aldına barganı.
Ayla tabar Bakay şer,
Baştagan eken şumduktu,
Er Acıbay kıraanga

Yetmiş türlü dil bilen,
Gaipten rast gelen,
Hunhar Manas beye
Tanrı sürüp göndermiş de bulunmuş.
Yörük dilli hatip, söz ustası,
Kara dilini bilemiş,
Acıbay'ın âdeti,
Han önünde şakımaktır.
Hatip Han Acıbay'ın
Ağzından sözler saçılır,
Hatipliğini görünce,
Rus'un hanı koca Kerke,
Konuşamayıp çenesi kapanmış.
Seçkin, bilgiç Acıbay,
Söz yanından hiç şaşmaz.
Yüzüne, endamına gelince:
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Hem pehlivan, hem aslan,
Uzun sakallı, gür bıyıklı,
Yüzü kızıl, gözü iri,
Er kişinin soylusu,
Acıbay'ın halini sorarsan,
Kırk çoranın güzelidir:
Güler yüzlü, şen şakrak,
Han Manas'ın pehlivanı,
Ağır müşkül iş gelse,
Tatlı cana güç gelse,
Her ne zaman olsa Acıbay,
Han önüne varandır.
Çare bulan aslan Bakay,
Bir dehşetli iş başlatmış,
Yiğit er Acıbay'a

Kılgan eken buyruktu:
«Argın kandın Acıbay,
Ordoluu kan Şoorukka
Kayra tartpay barıp kel,
Añgemelüü kebiñden
Ayabay emi salıp kel!
Kan eşigi kıyamat,
Eptep kirer er kerek,
Er eşigi som temir,
Eritüügö er kerek,

Kan aldına elçige
Kan Acıbay, sen kerek!
Baatırdıgıñ bir kança,
Çeçendigiñ başkaça,
Kılıç süyröp kese aytkın,
Oyron eleñ Acıbay,
Ontoloboy tez aytkın!
Atışamın men - dese,
Mergenderin şaylasın,
Atışarı zor Manas,
Alışarı er Bakay,
Alaman kılar kırk çoro
Armanda bolup kalbasın.
Işensin uşu kebiñe,
Çabışam dese Şooruk kan
Çıga kelsin azır de,
Maydandaşar cerine.
Manastın kankor ekenin
Kan Şooruk emi bilsin de,
Karmaşar köönü bolboso
Kelme aytıp tiline,
Iyman kirip diline
Busurman dinge kirsin de.
Katık canduu kankordun
Degenine könsün de,
Oymok ooz, boto köz,
Kırmızı köynök, ayça bel
Kızın tartuu bersin de!

Buyruğunu vermiş:
«Argın Han'ın Acıbay'ı,
Ordalı han Şooruk'a
Geri dönmeden varıp gel,
O tatlı hikâyeli sözünden
Esirgemeden söyleyip gel!
Han kapısı kıyamettir,
Ustalıkla girecek er gerek,
Er kapısı som demirdir,
Eritmeye er gerek,

Han önüne elçi diye,
Han Acıbay, sen gereksin!
Bahadırlığın bir hayli,
Hatipliğin bambaşka,
Kılıç sürüyüp kestirip söyle,
Yamansındır sen, Acıbay,
İnlemeden çabuk söyle!
'Atışırım ben' derse,
Nişancılarını hazırlasın,
Atışacağı ulu Manas'tır,
Tutuşacağı er Bakay'dır,
Akın edecek kırk çoradır,
Sonra hasrette kalmasın.
İnansın şu sözüne,
'Vuruşurum' derse Şooruk Han,
Hemen çıkıp gelsin de,
Meydanlaşacağı yerine.
Manas'ın hunhar olduğunu
Han Şooruk artık bilsin de,
Tutuşmaya gönlü yoksa,
Diline kelime alıp,
Gönlüne iman girip,
Müslüman dinine girsin de.
Canı katı hunharın
Dediğine uysun de,
Yüksük ağızlı, boto gözlü,
Kırmızı gömlekli, ay ince belli
Kızını armağan versin de!

Al aytkanga könbösö,
Kızın tartuu berbese -
Baktarına suu burup,
Bakçalatıp salabız.
Tamının baarın uratıp,
Talının baarın sulatıp,
Tam korgonun talkalap,
Kum korgonun kulatıp,
Takır kırgın kılabız!
Açuulansa Şooruk kan,
Tulpar minip, top buzup,
Ayzalaşıp oynoybuz,
Çımırkansa Şooruktun
Çımınday canın koyboybuz.

O söylenene uymazsa,
Kızını armağan vermezse —
Bağlarına su çevirip,
Bostanını sele veririz.
Evlerinin hepsini yıkıp,
Söğütlerinin hepsini devirip,
Kerpiç kalesini parçalayıp,
Kum kalesini yıkıp,
Tümden kırgın ederiz!
Öfkelenirse Şooruk Han,
Tulpara binip, saf bozup,
Mızraklaşıp oynarız,
Direnecek olursa Şooruk'un
Sinek kadar canını komayız.

Içip kanga toybogon,
Atı - Manas, er kök cal
Şeriñ keldi, - dep bargın,
Ak maral aydap, uy kılgan,
Atışkan coonu buy kılgan,
Acıbay, Bakay eki kan
Kanıñ keldi, - dep bargın.
Suu iç dese, uu içken,
Börk al dese, baş kesken,
Manas kandın kırk kıraan
Baarı keldi, - dep bargın.
Cañcaldaşpay, çırdaşpay
Degen sözgö könsün de,
Degen sözgö könbösö -
Tügü kalbay kırılıp,
Tüp kötörö öldüñ de!
Kök tulpar sanga bir salıp,
Kök ala ayza kolgo alıp,
«Manastap» uraan salamın.
Aytkan sözgö könbösö,
Atañdın körü, Şooruktun
Bardiger cinin kagamın,
Kayrattuusun kıramın,
Bilgenimdi kılamın.

İçip kana doymayan,
Adı Manas, gök yeleli er,
Aslanın geldi, diyerek var,
Ak maralı sürüp inek eden,
Atışan düşmanı perişan eden,
Acıbay, Bakay iki han —
Hanın geldi, diyerek var.
'Su iç' dense zehir içen,
'Börk al' dense baş kesen,
Manas Han'ın kırk yiğidi,
Hepsi geldi, diyerek var.
Kavgasız ve çekişmesiz,
Denen söze uysun de,
Denen söze uymazsa —
Tüyü kalmadan kırılıp,
Kökten sökülüp öldün de!
Kök tulparın sağrısına bir vurup,
Gök ala mızrağı ele alıp,
«Manas!» diye nara salarım.
Söylenen söze uymazsa,
Hey gidi, Şooruk'un
Azgın cinini başından silkerim,
Yüreklisini kırarım,
Bildiğimi yaparım.

Surasa berbes kızdarın
Suuk ukuruk salamın,
Adam baspas şaarın
Aralap basıp baramın.
Ardaktagan kızdarın
Ordodon tartıp alamın! -
Uşu kepti uksun de,
Karmaşar köönü bar bolso,
Karşılaşa çıksın de.
Mañday-teskey turuşsun,
Baatır bolso, Şooruk kan
Mıltık atıp, caa tartıp,
Barsıldaşıp uruşsun.
Sumsañdaşsa Şoorukka
Suna turgan ayza bar.
Bu tiliñdi albasa,
Kebiñe kulak salbasa
Elçilik kebiñ aytıp kel,

İsteyince vermediği kızlarına
Soğuk ukruğu salarım,
İnsan basmadık şehrini
İçinden geçip yürürüm.
El üstünde tuttuğu kızlarını
Ordadan çekip alırım! —
Şu sözü duysun de,
Tutuşmaya gönlü varsa,
Karşı koymaya çıksın de.
Karşı karşıya dursunlar,
Bahadırsa, Şooruk Han,
Tüfek atıp, yay çekip,
Gümbür gümbür vuruşsun.
Surat asarsa, Şooruk'a
Uzatılacak mızrak var.
Bu öğüdünü tutmazsa,
Sözüne kulak vermezse,
Elçilik sözünü söyleyip gel,

Ertelep, Acım, kaytıp kel!
Bilgiç Bakay atagım,
Bolsun menin çatagım».
Oluyat Bakay kep aytıp,
Kök tulpar oozun burdu - deyt.
Kasaba koldo kalkıldap,
Altın caak aybalta
Aç bilekte carkıldap,
Kök kalkandı camınıp,
Körör bolsoñ Bakay kan
Kök colborstoy çamınıp,
Kök cal Bakay abası
Körgön canga san koldoy.
Kutpa cakkı betinde
Maylagan buuday cüzdönüp,
Küügüm tuman közdönüp,
Bek çakçayıp, köz caynap,
Kan içmesi çın karmap,
Astındagı Kula atı
Oozduktu kakkılap,

Erkenden, Acı'm, dönüp gel!
Bilgiç Bakay'dır ünüm,
Kavgası benim olsun.»
Evliya Bakay söz söyleyip,
Kök tulparın başını çevirdi, derler.
Sancak elde dalgalanıp,
Altın yanaklı aybalta
İnce bilekte parıldayıp,
Gök kalkanı örtünüp,
Görecek olsan Bakay Han,
Gök kaplan gibi atılıp,
Gök yeleli Bakay ağası,
Gören cana sayısız ordu gibi.
Kıble yanındaki yüzü
Yağlanmış buğday benizli,
Alaca sis gibi gözlü,
Sert dik bakıp, gözleri alevlenip,
Kan içiciliği sahiden tutup,
Altındaki Kula atı
Gemini tıkırdatıp,

Tal cibektey kuyruktu
Çatkayakka çapkılap,
Körsö köñül bölünüp,
Opol-toodoy körünüp,
Kaardantıp bulkuntup,
On eki çoro Kula attı
Karmap turat culkuntup.
Anın bir cak cagınan
Manas kandın kırk çoro
Kırk bir cerge bölünüp,
Kırıp ier emedey,
Kıraandık cayı körünüp,
Kırk çoronun baarısı,
Kırgıl baştık karısı
Kılça canın ayabay,
Kırıp iyçü emedey,
Kızık kamap kalıptır,
Şooruk kanday çoñ kanga
Kıyamattı salıptır.
Buyruk kılsa er Manas,
Burulbay çoro cetkidey,
Burulbastan tim ele

Dal ipek gibi kuyruğunu
Apış arasına çarpıp,
Görenin gönlü bölünüp,
Ulu dağ gibi görünüp,
Öfkeyle silkinip şahlanıp,
On iki çora Kula atı
Zor tutuyor çekiştirerek.
Onun bir yanından,
Manas Han'ın kırk çorası,
Kırk bir yere bölünüp,
Kırıp geçirecekmiş gibi,
Yiğitlik halleri görünüp,
Kırk çoranın hepsi,
Kırgıl başta, yaşlısı,
Kıl kadar canını esirgemeden,
Kırıp geçirecekmiş gibi,
İyice kuşatıvermişler,
Şooruk gibi büyük hana
Kıyameti salmışlar.
Er Manas buyursa,
Çora sapmadan yetecek gibi,
Hiç dönüp durmadan düpedüz

Talkan kılıp ötküdöy.
Kırk çoro, kımbat özü er
Kılımdı buzgan bular şer
Şooruk kandın başına
Tegi balaa salıptır,
Tepsep keter emedey,
Tegerektep kalıptır.
Ayza sunup eleñdep,
Kırk çoro cayın suraba -
Okçontoydo darının
Oozun çeçip belendep,
Tulpar oozun buruşup,
Kolundagı oçogor
Añırayta sunuşup,
Uu degende çuu koygon,
Manas kandın kırk çoro

Un ufak edip geçecek gibi.
Kırk çora, kendi de değerli er,
Dünyayı bozan bu aslanlar,
Şooruk Han'ın başına
Amansız bela salmışlar,
Çiğneyip geçecekmiş gibi,
Çepeçevre sarmışlar.
Mızrak uzatıp tetikte,
Kırk çoranın halini sorma —
Barutluktaki barutun
Ağzını çözüp hazır edip,
Tulparların başını çevirip,
Ellerindeki fitilli tüfeği
Namlusu apaçık uzatıp,
«U» deyince şamata koparan,
Manas Han'ın kırk çorası,

Kabar berse Acıbay
Kaptap çoguu cetkidey,
Kılça koyboy biröönü
Kırgın kılıp ketkidey.
Şooruk kandın köp eli
Esi oop şaşışıp,
Enteleñdep kaçışıp,
Öödö-tömön dürgüşüp,
Alapayın tabalbay,
Kırk çoronu körgöndö
Kaçıp alıp oşondo
Çokoyuna mürgüşüp:
«Körünbö», - dep, bir birin
Ceteleşip cekişip,
Bolot eşik darbaza
Oozun mıktap bekitip,
Kalk cıyılıp çurkurap,
Kapka bakkan caysañdar
Takır kaçıp dırkırap,
Argın kandın Acıbay
Kan Bakaydan kat alıp,
Kartküröñ menen attanıp,
Bolot eşik darbaza -
Şooruk kandın kandıgı
Kıyın eken baykasa.
Darbazadan kirdi ele

Acıbay haber verse,
Hep birden basıp yetecek gibi,
Kıl kadar birini komadan,
Kırgına verip geçecek gibi.
Şooruk Han'ın çok halkı,
Akılları başlarından gidip,
Sendeleyerek kaçıştılar,
Bir aşağı bir yukarı fırlaşıp,
Ne yapacağını bilemeyip,
Kırk çorayı görünce,
O zaman kaçarlarken,
Çarıklarına takılıp tökezleyip:
«Görünme!» diye birbirlerini
Çekiştirip azarladılar,
Çelik kapılı darvazanın
Ağzını sıkıca kapatıp,
Halk toplanıp çığrıştı,
Kapıyı bekleyen caysañlar,
Hepten kaçıp seğirtti,
Argın Han'ın Acıbay'ı,
Han Bakay'dan mektup alıp,
Kartküröñ ile atlanıp,
Çelik kapılı darvaza —
Şooruk Han'ın hanlığı,
Bakılırsa pek çetinmiş.
Kapıdan girdi de,

Arı taman cürdü ele.
Tegeregi çınar bak,
Ortosunda altın tak.
Cana Acıbay barıptır
Kurbusu altın tagına,
Seyildikke oturgan
Şooruk kandın bagına.
Kırka saygan bagı bar,
Bak içinde tagı bar,
Al bagının tübündö
Tamaşası dagı bar.
Tak aldına saldırgan,

Öteye doğru yürüdü.
Çevresi çınar bağı,
Ortasında altın taht.
Derken Acıbay varmış,
Yüksek altın tahtına,
Safaya oturmuş
Şooruk Han'ın bağına.
Sıra sıra dikilmiş bağı var,
Bağ içinde tahtı var,
O bağının dibinde
Eğlencesi dahi var.
Taht önüne serdirmiş,

Altın türdüü zor kilem,
Kırk cılı suuga çılasa,
Kıyarıp çirip oñgusuz.
Seksen cıl catsa sel kaptap,
Serpilip beti oñgusuz.
Şooruk kandın canında
Çokmor algan balbanı
Tuş-tuşunan koroyup,
Töögö mingen askeri
Tegerektep soroyup,
Er Acıbay tañ kalıp,
Cılkısı cok, töösü bar,
Cılas bolgon kanday can?
Kılıç algan balbanı
Kızık kılıp Şooruktu
Tegerektep kalganı.
Acıbaydı körgöndö,
Kan aldında sakçısı
Kak carılıp dırkırap,
Calañkıç körgön emedey,
Cayıla kaçtı çurkurap.
Balbandarı sandalıp,
Acıbayga tañ kalıp,
Adamda mınday bolboyt, - dep,
Alışkan adam oñboyt, - dep,
Altı san asker kaptasa
Aman biröö bolboyt, - dep,
Közü köldün ordunday,
Cañcaldaşkan adamdın
Calpı baarın sorguday.

Altın işlemeli koca kilim,
Kırk yıl suya batırsalar,
Solup çürüyecek gibi değil.
Seksen yıl sel altında yatsa,
Yüzü atıp solacak gibi değil.
Şooruk Han'ın yanında,
Topuz almış pehlivanı
Dört bir yanda dikilip,
Deveye binmiş askeri
Çepeçevre sıralanıp,
Er Acıbay şaşakalıp:
Yılkısı yok, devesi var,
Bu ne biçim yıkımlık can?
Kılıç almış pehlivanı,
Şooruk'u ortaya alıp,
Çepeçevre sarmıştı.
Acıbay'ı görünce,
Han önündeki muhafızlar,
Tam ortadan yarılıp seğirtip,
Azrail görmüş gibi,
Dağılıp kaçtı çığrışarak.
Pehlivanları sersem sersem,
Acıbay'a şaşakalıp:
«İnsanda böylesi olmaz» deyip,
«Tutuşan adam onmaz» deyip,
«Altı bölük asker bassa,
Sağ kalan biri olmaz» deyip,
Gözü göl yatağı kadar,
Kavgaya tutuşan adamın
Topunu birden yutacak gibi.

Arslan belem, adambı,
Arslandıgı körünöt,
Ala turgan kezi eken,
Artık dümök bul başka
Sala turgan kezi eken.
Körüp, köp kol cardanıp,
Körgöndörü tañ kalıp,
Al Şooruk kan baatırga

Aslan mıdır, insan mı,
Aslanlığı görünür,
Alacağı zaman imiş,
Bu başa görülmedik belayı
Salacağı zaman imiş.
Görüp, kalabalık asker bakakalıp,
Görenleri şaşakalıp,
O bahadır Şooruk Han'a,

Argın kandın Acıbay
Akırın süylöp, bek taştap,
Añgeme aytıp, kep baştap:
«Araga kelgen elçibiz,
Zordukçunu, çoñdordu
Körüşkönü cüröbüz,
Kalıñ asker coo çıksa
Ölüşkönü cüröbüz.
Degen sözgö könüñüz,
Kankor Manas şer keldi,
Tilegenin beriñiz.
Tilegenin berbeseñ,
Aytkanına könbösöñ -
Kök maralıñ uy kılat,
Kösöp kirip buy kılat,
Ak maralıñ uy kılat,
Aydap cürüp buy kılat!
Aytsam dalay kebim bar,
Kankordun sende kegi bar,
Kegi bolgon sebebi
Keñ Alaydı cerdegen,
Andagı noygut el degen.
On eki tümön kol alıp,
Noygutka oyron salıpsıñ,
Bülündürüp alardı
Baatır bolup kalıpsıñ.
Alaydagı al noygut
Alañdı ala kaçtıbı,
Ak teñge buluñ çaçtıbı?
Kulandı kuuy kaçpasa,
Kurcunda buluñ çaçpasa
Kılmışsız elge katıldıñ,
Çatakka başıñ çatıldıñ.
Oy, Şooruk kan, sen emi

Oñ aytkan sözdü bilersiñ,
Oñurayıp çırdaşsañ
Noyguttun tonun kiersiñ,
Talkanday, taştay çalıpsıñ.

Argın Han'ın Acıbay'ı,
Usulca söyleyip, sözü pek koyup,
Hikâye anlatıp söze başlayıp:
«Araya gelmiş elçiyiz,
Zorbaları, ululuları
Görüşmeye gezeriz,
Kalabalık asker düşman çıkarsa,
Ölüşmeye gezeriz.
Denen söze uyunuz,
Hunhar Manas, o aslan geldi,
Dilediğini veriniz.
Dilediğini vermezsen,
Dediğine uymazsan —
Gök maralını inek eder,
Dalıp girip perişan eder,
Ak maralını inek eder,
Süre süre perişan eder!
Söylesem nice sözüm var,
Hunharın sende öcü var,
Öcünün sebebi şudur:
Geniş Alay'ı yurt edinen,
Oradaki Noygut denen halk.
On iki tümen asker alıp,
Noygut'a yıkım salmışsın,
Onları perişan edip,
Bahadır olup kalmışsın.
Alay'daki o Noygut
Yılkını mı alıp kaçtı,
Ak akçeni, malını mı saçtı?
Kulanını kovup kaçmadıysa,
Heybendeki malını saçmadıysa,
Suçsuz halka sataştın,
Kavgaya başını doladın.
Oy, Şooruk Han, sen artık

Doğru söylenen sözü bilirsin,
Dikleşip çekişirsen,
Noygut'un kürkünü giyersin,
Un gibi, taş gibi savurmuşsun.

Tim ele sen noygutka
Korduktu mıktap salıpsıñ.
Kerege-uugun kıyratıp,
Kelin-kızın ıylatıp,
Keriş oñoy bolobu,
Kerişti kızık salıpsıñ,
Kılmışsız eldi kıyratıp,
Kıyındıgıñ bilindi,
Munu menen moyunuña
Tokonaalat ilindi.
Kaltırbay kalkıñ kıruuga,
Öz bilgenin kıluuga
Kamdanıp turat bulkunup,
Kabılan Manas şerim bar,
Kan ekeniñ çın bolso,
Maga kara, sen Şooruk,
Ayta turgan kebim bar.
Menin aytkan sözümdü
Bilesiñbi, sen Şooruk,
Busurmandın dinine
Kiresiñbi sen, Şooruk!?
Kara dinden ak bolgun,
Kapırdan kaçıp cat bolgun.
Çaçıp iy, takır cıygandı,
Kaalagın calgız ıymandı.
Iymanduu adam baatırdır,
Kıyamat colu takıldır,
Düynöñdön diniñ cakındır.
Menin sözüm akıldır,
Akıretke barganda
Iymansız adam bakıldır.
Taştagın kapa-ubaydı,
Kaalap bil, calgız kudaydı,
Menden üyrön ıymandı.
Azır aytkan tilimdi
Bilseñ kantet, Şooruk kan,
«Bısmılda» - dep, söz aytıp,
Busurmandın diline

Sen düpedüz Noygut'a
Zulmü adamakıllı salmışsın.
Keregesini, uğunu kırıp,
Gelinini, kızını ağlatıp,
Çekişme kolay mı olur,
Kavgayı iyice azdırmışsın,
Suçsuz halkı kırıp geçirip,
Zorbalığın belli oldu,
Bununla boynuna
Lanet halkası takıldı.
Halkını tümden kırmaya,
Kendi bildiğini yapmaya,
Silkinip hazır duruyor,
Kaplan Manas aslanım var,
Han olduğun gerçekse,
Bana bak, sen Şooruk,
Söyleyecek sözüm var.
Benim söylediğim sözü
Anlıyor musun, sen Şooruk,
Müslüman'ın dinine
Girer misin sen, Şooruk!?
Kara dinden ak ol,
Kâfirden kaçıp uzak ol.
Saçıver, ne topladıysan,
Yalnız imanı dile.
İmanlı insan bahadırdır,
Kıyamet yolu apaçıktır,
Dinin dünyandan yakındır.
Benim sözüm akıldır,
Ahirete varıldığında
İmansız insan bedbahttır.
Bırak kederi, kaygıyı,
İsteyerek bil tek Tanrı'yı,
Benden öğren imanı.
Şimdi söylediğim öğüdü
Anlasan ne olur, Şooruk Han,
«Bismillah» deyip söz söyleyip,
Müslüman'ın dinine

Kirseñ kantet, Şooruk kan?
Talaalap ketsin cıyganıñ,
Kabıl bolsun ıymanıñ,
Bilgençe aytıp bereyin,
Kalbasın mende ubalıñ.
Azarıñ dinge salbasañ,
Aytkan tildi albasañ,
Öz ubalıñ özüñö,
Emgegiñ kara töböñö!
Kaçırsa talkan kıluçu,
Kankor Manas kanı bar,
Kapıyadan söz tapkan,
Kabılan Bakay dagı bar.
Kırk çoronun kıraanı,
Kıyını Manas kıykırsa
Kıpınday emeñ taştabay,
Kıyratıp kırıp ketüçü
Kırk çorosu dagı bar,
Kırk çoronun baarısı,
Kırgıl baştık karısı.
Ayza sunup, coodo öskön
Iktuu çoro dagı bar,
Ceke başı san kolduk,
Mıktuu çoro dagı bar.
Kök colborstoy çamınıp,
Çalçu çoro dagı bar,
Kösögöndü soo koyboy,
Topoloñdu başıña
Salçu çoro dagı bar.
Kırk çoronun mingeni -
Tegiz tulpar kanatı,
Ay-aalamdı kırk çoro
Ala cürgön adatı.
Kırk çoro kirip kol salsa,
Kaydan duşman oñolot,
Aytkan sözgö könbösöñ,
Curtuñdun baarı cogolot.
Busurman kılıp başındı,
Astın tozup satuu kıl,

Girsen ne olur, Şooruk Han?
Topladığın bozkıra savrulsun,
Kabul olsun imanın,
Bildiğimce anlatayım,
Vebalin bende kalmasın.
Gönlünü dine vermezsen,
Söylenen öğüdü tutmazsan,
Kendi vebalin kendine,
Emeğin kara tepene!
Saldırınca un ufak eden,
Hunhar Manas hanı var,
Anında söz buluveren,
Kaplan Bakay dahi var.
Kırk çoranın yiğidi,
Yamanı Manas haykırsa,
Zerre kadar şey komadan,
Yıkıp kırıp geçiveren
Kırk çorası dahi var,
Kırk çoranın hepsi,
Kırgıl başta, yaşlısı.
Mızrak uzatıp, savaşta büyümüş
Usta çora dahi var,
Tek başına bir orduya bedel,
Yaman çora dahi var.
Gök kaplan gibi atılıp,
Deviren çora dahi var,
Karşı geleni sağ komadan,
Kargaşayı başına
Salan çora dahi var.
Kırk çoranın bindiği —
Hepsi kanatlı tulpardır,
Ay ile âlemi kırk çora
Alıp yürümek âdetidir.
Kırk çora girip saldırsa,
Düşman nasıl kurtulur,
Söylenen söze uymazsan,
Yurdunun hepsi yok olur.
Başını Müslüman kılıp,
Önüne çıkıp karşıla,

Oymok ooz, boto köz,
Oykuştagan kızıñdan
Kan Manaska tartuu kıl!

Atışaar köönüñ bar bolso -
Bel baylagan beliñdi ayt,
Bekip catkan ceriñdi ayt.
Karmaşar bolsoñ, koluñdu ayt,
Ontoloboy coobuñdu ayt!
Küröşöör köönüñ bar bolso,
Külügündü şaylap çık,
Bastaşaar köönüñ bar bolso,
Baatırlarıñ kamdap çık!»
Ar belgisin Manastın
Acıbay ayta salganı,
Acıbaydın kebine
Al Şooruk kan tañ kaldı.
Temirden salgan munara,
Biyiktigin suraba!
Tizesi cerge bügülüp,
Tagınan tüşüp cügürüp,
Munaraga çıktı emi,
Munaradan karasa,
Kalk amanın kaalasa,
Körsö köñül bölünöt,
Akkuladay at mingen,
Aybatı katuu, zaarı küç,
Aybattuu adam körünöt.
Koldogonu Kocosan,
Kol bergeni kırk çilten,
Telegeyi teñ eken,
Şay koldogon şer eken,
Oñ dalısı keñ eken,
Oyrottu buzar şer eken.
Başında kazanday kara börkü bar,
Ay-aalamdın baarısın
Ne kılam dese erki bar,
Cetik eken abıdan.
Cumuru baştuu mendede

Yüksük ağızlı, boto gözlü,
Salınıp gezen kızından
Han Manas'a armağan sun!

Atışmaya gönlün varsa —
Bel bağladığın dayanağını söyle,
Gizlenip yattığın yerini söyle.
Tutuşacaksan ordunu söyle,
İnlemeden cevabını söyle!
Güreşecek gönlün varsa,
Küheylanını hazırlayıp çık,
Boy ölçüşecek gönlün varsa,
Bahadırlarını hazırlayıp çık!»
Manas'ın her nişanını
Acıbay söyleyiverdi,
Acıbay'ın sözüne
O Şooruk Han şaşakaldı.
Demirden yapılma kule,
Yüksekliğini hiç sorma!
Dizi yere bükülüp,
Tahtından inip koşarak,
Kuleye çıktı işte,
Kuleden bakınca,
Halka esenlik dilersen,
Görenin gönlü bölünür,
Akkula gibi at binmiş,
Heybeti sert, zehri güçlü,
Heybetli bir adam görünür.
Koruyanı Kocosan,
El vereni kırk çilten,
Her yanı denkmiş,
Tanrı'nın koruduğu aslanmış,
Sağ omzu genişmiş,
Oyrot'u bozacak aslanmış.
Başında kazan gibi kara börkü var,
Ay ile âlemin hepsine
Ne yaparım dese erki var,
Adamakıllı yetkinmiş.
Yuvarlak başlı kullar içinde

Bolot eken mınday can.
Şooruk kan körüp tañ kalıp,
Kanday cayda tuulgan,
Karacoltoy bul Manas -
Katılsa salat çuulgan.
Kızır çalgan şer eken,
Canındagı kırk caysañ -

Böyle can da olurmuş.
Şooruk Han görüp şaşakaldı:
Nasıl bir yerde doğmuş,
Bu belalı Manas —
Sataşana koparır kıyameti.
Hızır dokunmuş aslanmış,
Yanındaki kırk caysañ —

Kırkı kılday teñ eken.
Manas kök cal, baarısı,
Baatır Bakay karısı,
Katar turat baarı teñ,
Kırk çoronun baarısı.
Kaalgaday kaşka tiş,
Kalayıktan başka tiş,
Tiştengende kayran tiş
Taruuday bolup bırkırap,
Oozunan çıkkan kök calın
Orgup turat cön ele,
Ayza boyu şırkırap.
Kabar berse Acıbay
Kaptap barıp cetkidey,
Kılça birdi soo koyboy,
Kırgın kılıp ketkidey.
Kümüş kemer kurçanıp,
Kürkürögön sultandın
Kündöy betin nur çalıp,
Balban da eken, şer da eken,
Aalamdın baarısın
Ala turgan er eken,
Degenine könöyün,
Kırgın bolboy böpböödö
Börü colduu kankordun
Kaalaganın bereyin!
Manastın kaarın körgöndö
Esi ooy baştadı,
Munaradan Şooruk kan
Kulap kete taştadı.
Kankor erdi körgöndö

Kırkı kıl gibi denkmiş.
Gök yeleli Manas, hepsi,
Bahadır Bakay, yaşlısı,
Hepsi denk, sıra durur,
Kırk çoranın hepsi.
Kapı kanadı gibi bembeyaz diş,
Halktan başka bir diş,
Diş bilenince o güzelim diş,
Darı gibi ufalanıp çatırdar,
Ağzından çıkan gök alev
Düpedüz fışkırıp durur,
Mızrak boyu yalazlanıp.
Acıbay haber verse,
Basıp varıp yetecek gibi,
Kıl kadar birini sağ komadan,
Kırgına verip geçecek gibi.
Gümüş kemer kuşanmış,
O gürleyen sultanın
Güneş gibi yüzünü nur kaplamış,
Hem pehlivanmış, hem aslanmış,
Âlemin hepsini
Alacak bir ermiş,
Dediğine uyayım,
Boş yere kırgın kopmadan,
Kurt uğurlu hunharın
Dilediğini vereyim!
Manas'ın öfkesini görünce,
Aklı gitmeye başladı,
Kuleden Şooruk Han
Az kalsın düşüveriyordu.
Hunhar eri görünce,

Bileginen sap ketti,
Cürögünön kap ketti.
Mınday tartıp karasa -
Koştogon eken kankordu
Kocoy, Kıdır eköölöp,
Onconñdotup Kula atın
On eki çoro cetelep.
Karap turup, oşondo
Kan Şooruktay ereniñ
Manastı körüp alganı,
A deerine alı cok,

E deerine esi cok
Tagınan tüşüp kalganı.
Er Acıbay baatırga:
«Köndüm, Acım, köndüm!» - dep,
Kelmeni ayttı Şooruk kan:
«Busurman bolup berdim» - dep.
Kamap barıp kök calıñ
Kan Şooruktun kalaasın,
Konup kalgan kezi eken,
Çın busurman al Şooruk
Bolup kalgan kezi eken,
Kara dinden ak bolup,
Kapırdan kaçıp cat bolup,
Köödönünö ıymanı
Tolup kalgan kezi eken.
Oyron Manas sultandın
Şerdigi mintip bilinip,
Ordoluu şaar Şooruktun
Kanın dinge kirgizip,
Kalayıgın kaltırbay
Baarın dinge kirgizip,
Bagındık - dep çurkurap,
Baarı kepti baştaştı,
Acıbaydın aldına
Kılıç, mıltık, bar carak
Baarın cıyıp taştaştı.
Karap canı kalbadı,

Bileğinden derman gitti,
Yüreğinin zarı gitti.
Şöyle çekilip bakınca —
Hunhara eşlik edermiş,
Hoca ile Hızır ikisi birden,
Kula atı hoplata hoplata,
On iki çora yedeğinde çekermiş.
Bakıp dururken, o anda,
Han Şooruk gibi yiğidin,
Manas'ı görüverince,
«A» demeye gücü yok,

«E» demeye aklı yok,
Tahtından düşüverdi.
Bahadır er Acıbay'a:
«Uydum, Acı'm, uydum!» deyip,
Kelimeyi söyledi Şooruk Han:
«Müslüman oluverdim» deyip.
Kuşatıp varıp gök yelelin,
Han Şooruk'un kalesine,
Konakladığı zamanmış,
O Şooruk gerçek Müslüman
Oluverdiği zamanmış,
Kara dinden ak olup,
Kâfirden kaçıp uzak olup,
Göğsüne imanı
Doluverdiği zamanmış.
Yaman Manas sultanın
Aslanlığı böyle bilinip,
Ordalı şehirli Şooruk'un
Hanını dine sokup,
Halkını eksiksiz,
Hepsini dine sokup,
«Boyun eğdik» diye çığrışıp,
Hepsi söze başladı,
Acıbay'ın önüne
Kılıç, tüfek, ne silah varsa,
Hepsini yığıp bıraktılar.
Bakakalıp canı çıkayazdı,

Çoçup ketip Şooruk kan
Acıbayga sayradı:
«Ooy, Acıbay, sultanım,
Başaa bolup tak minseñ
Ordoluu kalaa el mına,
Oyron kılıp ciberseñ
Oyron Şooruk men mına!
Baaşaluu kalaa cer mına,
Başımdı alsañ men mına!
Urgaaçımdı, uzumdu,
Kımbat suluu kızımdı,
Tüp kötörö kaltırbay,
Tügöl sizge bereyin.
Kalıñ kazba orumdu:
«Bagındı», - dep bara kör,

Ürküp korkan Şooruk Han
Acıbay'a döküldü:
«Ooy, Acıbay, sultanım,
Padişah olup tahta binersen,
Ordalı şehir, halk işte,
Yıkıp yok edeceksen,
Yıkılası Şooruk ben işte!
Padişahlı şehir, yer işte,
Başımı alacaksan ben işte!
Kadınlarımı, işlemecilerimi,
Değerli güzel kızımı,
Kökünden, hiç bırakmadan,
Tümünü size vereyim.
Çukurumu derin kazma:
«Boyun eğdi» deyip varıver,

Kaptatıp iybe koluñdu!
Tartuu kılar uzum bar,
Oymok ooz, boto köz,
Oykuştagan kara köz
Akılayım baş bolup,
Seksen suluu kızım bar.
Degeniñe könöyün,
Kızdarım tartuu bereyin.
Kalıñ kalça, köp curtum
Kalkım menen bereyin,
Kaalagandın baarısın
Astıña salıp bereyin.
Kalkıma kabar salayın,
Kaalasañar, kalkıma
Kabılanıñ Manastı
Kan kötörüp alayın.
Tarttım altın tagımdı,
Taştabay baarın bereyin,
Kerek degen baarıñdı,
Kıyba baatır canımdı.
Ögöömdü koyup, bülöömdü al,
Ökünöör bolsoñ Acıbay,
Ekööмdü koyup, birööмdü al,

Ordunu üstüme saldırtma!
Armağan edecek işlemecim var,
Yüksük ağızlı, boto gözlü,
Salınıp gezen kara gözlü,
Akılay'ım başta olmak üzre,
Seksen güzel kızım var.
Dediğine uyayım,
Kızlarımı armağan vereyim.
Kalabalık Kalça'yı, çok yurdumu,
Halkımla birlikte vereyim,
Dilediğinin hepsini
Önüne serip vereyim.
Halkıma haber salayım,
Dilerseniz, halkıma
Kaplanınız Manas'ı
Han kaldırıvereyim.
Sundum altın tahtımı,
Hiç bırakmadan hepsini vereyim,
Gerek dediğinizin hepsini,
Kıyma bahadır, canıma.
Eğemi bırak, bileğimi al,
Pişman olacaksan Acıbay,
İkimizi koyup birimizi al,

Balamdı taştap, zayıbımdı al!
Aytkanım uşul bilip al,
Arslanım Acım, tilimdi al,
Kursagıñ açıp, col tartsañ -
Köökörgö kuyup, kanımdı al!
Iraa körböy kaalasañ,
Köküröktö canımdı al!
Sıyındım Manas biriñe,
Bügün kirdim diniñe.
Cañıdan kaalap er taptım,
Cañı cerden cer taptım.
Kurandı açıp, kat bildim,
Kudaydın atın cat bildim.
Kıyalı oor uzum bar,
Kımbat Manas şeriñe
Ilayıktuu kızım bar.
Beli kınday, beti ayday,
Körgön adam tañ kalgan,
Maralday basıp torolgon,

Çocuğumu bırakıp karımı al!
Diyeceğim budur, bilesin,
Aslanım Acı'm, sözümü tut,
Karnın acıkıp yola düşersen —
Köküre doldurup kanımı al!
Reva görmeyip istersen,
Göğsümdeki canımı al!
Sığındım bir Manas'ınıza,
Bugün girdim dinine.
Yeniden isteyip er buldum,
Yeni yerden yurt buldum.
Kur'an'ı açıp yazı bildim,
Tanrı'nın adını ezber bildim.
Ağırbaşlı işlemecim var,
Değerli Manas aslanınıza
Layık kızım var.
Beli kın gibi, yüzü ay gibi,
Gören insan şaşakalmış,
Maral gibi salınıp yetişmiş,

Beline çaçı orolgon,
Buguday bolup torolgon,
Butuna çaçı orolgon,
Sülöösündöy çoyulgan,
Atı Akılay koyulgan.
Şooruktun kızı Akılay,
Şooduragan kapıray!
Cibekti kör, çaçın kör,
Almanı kör, başın kör,
Tiybegin curtka kılayıp,
Özümdün kızım Akılay -
Manasıña ılayık!»
Kelme aytıp, curtu burkurap,
Dinge kirdi çurkurap.
Ordosuna cügürüp,
Urgaaçısın, uzdarın,
Takır cıydı kaltırbay,
Kara köz suluu kızdarın.
Körsö kumar kandırgan,

Beline saçı dolanmış,
Geyik gibi olup serpilmiş,
Ayağına saçı dolanmış,
Vaşak gibi uzayıp kıvrılmış,
Adı Akılay konulmuş.
Şooruk'un kızı Akılay,
Cıvıl cıvıl, aman aman!
İpeğe bak, saçına bak,
Elmaya bak, başına bak,
Sakın el yurduna varmasın,
Öz kızım Akılay —
Manas'ınıza layıktır!»
Kelime getirip, yurdu inleyip,
Çığrışarak dine girdi.
Ordasına koşarak,
Kadınlarını, işlemecilerini,
Hiç bırakmadan hepsini topladı,
Kara gözlü güzel kızlarını.
Gören gözün hevesini kandıran,

Aptap künü tiet, - dep,
Ak saraydan saldırgan,
Saltanattuu ak saray,
Salkındıgı bir dalay.
Şooruk kan curtka dayın kan,
Şooruk kan kızı Akılay,
Şooduragan kapıray,
Totu kuştun kuyrugun
Tokson türdöp sayıngan,
Töbösünö kiygeni -
Altından kılgan takıya,
Körgön adam tañ kalat,
Şooruktun kızı şurkuya!
Suluulugu, sımbatı -
Adamdan artık körünöt,
Akılaydın urmatı.
Ükünün cünü cündöngön,
Bulbuldun ünü ündöngön,
Agarıp tişi kaşkaygan,
Külümsüröp tastaygan,
Oymok ooz, boto köz,
Öñçöy baarı kara köz.
Bederine beybaktın

«Kavurucu güneş değer» diye,
Ak saray diye yaptırmış,
Saltanatlı ak saray,
Serinliği bir hayli.
Şooruk Han yurda belli han,
Şooruk Han kızı Akılay,
Cıvıl cıvıl, aman aman,
Tavus kuşunun kuyruğunu
Doksan türlü takınmış,
Tepesine giydiği —
Altından yapılma takke,
Gören insan şaşakalır,
Şooruk'un kızı, işveli afet!
Güzelliği, endamı —
İnsandan üstün görünür,
Akılay'ın hürmeti.
Puhu tüyüyle donanmış,
Bülbül sesiyle seslenmiş,
Dişi bembeyaz parlayan,
Gülümseyip ışıldayan,
Yüksük ağızlı, boto gözlü,
Hepsi birden kara gözlü.
O dilberin nakışına

Mende çıdap turgusuz,
Kankor Manas özünö
Akılaydı baş kılıp,
Ayımın tartuu kıldı - deyt,
Bilge cüktöp dilde alıp,
Kayra tartpay uzdu alıp,
Akılaydı baş kılıp,
Kan Şooruktun elinen
Seksen suluu kızdı alıp,
Kalçanı çaap büldürüp,
Ayköl Manas kabılan
Şerdigin curtka bildirip,
Kün ubada - kırk bir kün,
Meyman bolup kaytuuga,
Kumarı kanıp dalayga,

Hiçbir kulun dayanamayacağı,
Hunhar Manas'ın kendisine
Akılay'ı baş kılıp,
Hanımlarını armağan etti derler,
Fillere yükleyip altın alıp,
Geri vermeden usta kızları alıp,
Akılay'ı baş kılıp,
Han Şooruk'un elinden
Seksen güzel kızı alıp,
Kalçayı vurup perişan edip,
Ayköl Manas, o kaplan,
Aslanlığını yurda bildirip,
Söz verilen gün kırk bir gün,
Misafir olup dönmek üzere,
Gönlü nicesine kanıp,

Alıp kirdi kök caldı
Koroosu bekem sarayga.
Toyuna tokson mal soyup,
Tolgon oyun-tamaşa,
Dünüyönü teñ koyup,
Içkeni arak, mısaldaş
Akılaydın toyunda
Indıstan curtu aralaş,
Kımbatıñ Manas barında
Kırk çoronun baarısı
Kızıktı kördü kayran baş.
Arkarday tañın kılaytıp,
Kız suluusu oşondo.
Ak emçegin bulaytıp,
Adam, Şooruktun kızı Akılay
Berizattay körünöt.
Körgön sayın kök caldın
Köñülü caman bölünöt,
Şooruktun kızı Akılay
Kankor şerdin közünö
Berizattay körünöt.
Tañ-tamaşa, duu oyun,
Takır erler kıldı emi,
Oluyat Bakay er abañ,
Al Akılay suluunu
Manaska ike kıydı emi,
Boydoktoru çoronun

Boz yeleliyi alıp girdiler
Avlusu berk saraya.
Toyunda doksan mal kesip,
Dolu dolu oyun, eğlence,
Dünya malını ortaya döküp,
İçtikleri arak; masal gibi,
Akılay'ın toyunda
Hindistan halkı da karışmış,
Kıymetlin Manas var iken
Kırk çoranın hepsi,
Sefayı sürdü kayran başlar.
Arkar gibi tan yerini ağartıp,
Kızların güzeli o zaman,
Ak göğsünü salındırıp,
İnsanoğlundan, Şooruk kızı Akılay
Peri kızı gibi görünür.
Gördükçe boz yelelinin
Gönlü fena bölünür,
Şooruk'un kızı Akılay
Hunhar aslanın gözüne
Peri kızı gibi görünür.
Şenlik, eğlence, coşkun oyun,
Erlerin hepsi kurdu şimdi,
Evliya Bakay er ağan,
O güzel Akılay'ı
Manas'a nikâhladı işte,
Çoraların bekârları

Bolbogon suluu kız alıp,
Bilge cüktöp, dilde alıp,
Kara közdön miñdi alıp,
Altın, bula düynö alıp,
Cüktöy albay kırk çoro
Olcosuna kız alıp,
Ombutup kirip şaar alıp,
Atagı Şooruk kan eken,
Caştar menen karısın,
Busurman kılıp baarısın,
Berenin bettep bilgizip,

Görülmedik güzel kızlar alıp,
Fillere yükleyip, altın alıp,
Kara gözlüden binini alıp,
Altın, ipek, mal alıp,
Yükleyemez oldu kırk çora,
Ganimetine kız alıp,
Dalıp girip şehir alıp,
Adı sanı Şooruk han imiş,
Gençleriyle yaşlısını,
Hepsini Müslüman edip,
Yiğitliğini yüz yüze bildirip,

Belgilüü kalça Şooruk kan
Bet alıp dinge kirgizip,
Bet karatıp, bir tarttı.
Baatırların, balbanın
Cer üstünö taratıp,
Şeriñ Manas, er kök cal
Cetken cerin karatıp,
Telegeyi teñ bolup,
Atagı curtka ugulup,
Şay koldogon şer bolup,
At semirtip ık kılıp,
Calgız başın kırk kılıp,
Kabılan tuugan kankordun
Kaçırgan coosu bülünüp,
Kankordun cayı uşunday -
Kaarmandıgı bilinip,
Katın alıp, üy kütüp,
Kayra tarttı oşondo.
Manastın algan zayıbı -
Şooruktun kızı Akılay,
Şooduragan kapıray.
Ayköl Manas col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Maymundun çölün cakalap,
Say tulpardın baarısın
Kayra baştan takalap,
Dünüyö tolkuyt karasa,
Cürgön ceri kök caldın
Oyun menen tamaşa.
Kongon cerde erender,
Erikse elik atışıp,

Namlı kalça Şooruk han'ı
Yöneltip dine sokup,
Boyun eğdirip bir çekti.
Bahadırlarını, pehlivanını
Yeryüzüne dağıtıp,
Aslanın Manas, er boz yele,
Vardığı yeri boyun eğdirip,
Dört başı mamur olup,
Ünü yurda duyulup,
Ermişlerin koruduğu aslan olup,
At semirtip hazırlanıp,
Yalnız başını kırk edip,
Kaplan doğan hunharın
Saldırdığı düşmanı bozguna uğrayıp,
Hunharın hâli böyledir:
Kahramanlığı bilinip,
Kadın alıp, ev kurup,
Geri döndü o zaman.
Manas'ın aldığı zevcesi,
Şooruk'un kızı Akılay,
Işıl ışıl, hayret bir şey!
Ayköl Manas yola koyulup,
Atı esirgemeden bol yürüyüp,
Maymun çölü boyunca ilerleyip,
Soylu tulparların hepsini
Yeni baştan nallayıp,
Baksan dünya dalgalanır,
Boz yelelinin geçtiği yer
Oyun ile eğlence.
Konakladığı yerde erenler,
Sıkılsalar karaca avlayıp,

Erikpese oşondo,
Bagalak oynop catışıp,
Oolukkanda kırk çoro
Orompoy oyun salışıp,
Kamarabay, bılk etpey,
Oynop catıp kalışıp,
Eer beldey belesti

Sıkılmasalar o zaman,
Bagalak oynayıp dururlar,
Coşunca kırk çora
Orompoy oyunu kurup,
Aldırmadan, kılları kıpırdamadan,
Oynayıp yatıp kalırlar,
Eyer beli gibi tepeyi

Eñkeyip aşıp keldi ele,
Tuygun Bakay karıya -
Köp cerdi körgön oluya
Kıraandardı bakırıp,
Kıraandardı çakırıp:
«Manas baştık, kırk kıraan,
Kalbay çoguu baarıñ kel!
Cerdin tübü - Celpiniş,
Celpinişte turganda
Manas kirip tüşümö
At boroyun sıdırdım,
Tögöröktün tört burçun
Tört aylana kıdırdım.
Kök tulparım baspagan,
Kök caldı izdep tabalbay,
Cerde bütün tük kalbay,
Bakay abañ körbögön
Elde bütün tük kalbay
Cerdin cüzün çalganda,
Erdigimden ooluktum,
Uraanı - coomart tukumu,
Tekelerge coluktum.
Canaalı, Karaç bir tuugan,
Al türkmöndün kanı ele,
Karaçtın kızı Körpöyan,
Arslan Bakay abaña
Aşık bolgon can ele.
Buttap altın zer menen
Arga cüktöp algamın,
Busurmandın şarıyat,
Kızıñdı bizge bergin, - dep,
Söykö sala bargamın.
Altınımdı algan cok,
Azarın maga salgan cok,
Aytkanıma köngön cok,

Kızın maga bergen cok.
Teke coomart at minip,
Kök temirden ton kiyip,

Eğilip aşıp gelmişlerdi,
Ak doğan Bakay ihtiyar,
Çok yer görmüş evliya,
Yiğitlere bağırıp,
Yiğitleri çağırıp:
«Manas başta, kırk yiğit,
Kalmadan hepiniz toplanın gelin!
Yerin dibi Celpiniş,
Celpiniş'te dururken
Manas girdi düşüme,
At sırtında yel gibi süzüldüm,
Dünyanın dört bucağını
Dört kez dolanıp gezdim.
Gök tulparımın basmadığı,
Boz yeleliyi arayıp bulamadan,
Yerde gezmedik yer kalmadan,
Bakay ağanın görmediği
Elde uğranmadık el kalmadan
Yeryüzünü kolaçan edince,
Erliğimden coştum,
Uranı cömert soyudur,
Tekelere rastladım.
Canaalı, Karaç öz kardeş,
O Türkmen'in hanı idi,
Karaç'ın kızı Körpöyan,
Arslan Bakay ağana
Âşık olmuş can idi.
Batmanla altın ziynet ile
Yükletip yanıma almıştım,
Müslümanın şeriatı üzre,
Kızını bize ver, diye,
Küpe takmaya varmıştım.
Altınımı almadı,
Bana eziyet de etmedi,
Dediğime de gelmedi,

Kızını bana vermedi.
Cömert Teke ata binip,
Gök demirden zırh giyip,

Kuu Çambıldın belinen,
Kutura çıgıp uruştu,
Canaalı, Karaç eki döö
Künü-tünü on tört kün,
Abañ Bakay er menen
Ayzalaşıp turuştu.
Közünö meni ilgen cok,
Kızır çalgan abañdı
Al akmaktar bilgen cok.
Calgızdıgı kurusun,
Capaalaşıp ötkömün,
Körpöyandı alalbay,
Kök cal Manas tabılsa,
Saga kızık kılam, - dep,
Armanda bolup ketkemin.
Körpöyandı alalbay,
Tilegime baralbay,
Ay-talaaga tüşkömün,
Ay, calgızdık, seni - dep,
Barmagımdı tiştedim.
Basıp oylop, köp cürdüm,
Manas kelse, - dep cürdüm.
Tiktegenim Canaalı,
Tilekteş carım Körpöyan,
Kuda bolom Karaçka,
Kuu canımdı ayabaym,
Karaç maga caraşsa.
Köödöngö toluk ımanım,
Atı Kızır dubana,
Al Körpöyan baykuştu
Tüşümdö ike kıyganım.
Karagıla, ooy, baldar,
Kayır ike ket kuday,
Körpöyanga cete albay,
Kapa bolom bir dalay.
Ay tügönüp, cıl ötkön,
Arada mınça kün ötkön,
Kızıtalak kuu calgan,
Bakayga kızıgın körçü minetken.

Issız Çambıl'ın belinden,
Kudurup çıkıp vuruştu,
Canaalı, Karaç iki dev,
Gece gündüz on dört gün,
Ağan er Bakay ile
Kargılaşıp durdular.
Gözlerine beni takmadılar,
Kızır dokunmuş ağanı
O ahmaklar bilmediler.
Yalnızlık kurusun,
Cefa çekip geçmiştim,
Körpöyan'ı alamadan,
Boz yeleli Manas bulunursa,
Görürsünüz gününüzü, diye,
Hasretle dönüp gitmiştim.
Körpöyan'ı alamadan,
Dileğime eremeden,
Issız bozkıra düşmüştüm,
Ah yalnızlık, seni! diye,
Parmağımı ısırdım.
Yürüyüp düşünüp çok gezdim,
Manas gelse, deyip durdum.
Gözüme kestirdiğim Canaalı,
Dilektaş yârim Körpöyan,
Karaç'a dünür olurum,
Şu kuru canımı esirgemem,
Karaç benimle uzlaşırsa.
Göğsümde imanım tam,
Adı Kızır, bir divane,
O zavallı Körpöyan'ı
Düşümde bana nikâhlamıştı.
Bakın hele, ey oğullar,
Hayrını ver nikâhın, Tanrım,
Körpöyan'a eremeden,
Epeyce dertlenirim.
Ay tükenip, yıl geçti,
Arada bunca gün geçti,
Kahrolası şu yalan dünya,
Bakay'a ettiği şu işe bak.

Körpöyandın ayınan
Cekege çıga barışıp,
Ceti kün tınbay sayışıp,
Arık kıldım ırgaltıp,
Astımda tulpar malımdı,
Alalbay kaldım uşuntip,
Akırettik carımdı.
Tilegenge cete albay,
Tiginen kirip baralbay,
At artına salalbay,
Olco kılıp alalbay,
Urugu ceti el eken,
Coo cagına börü eken.
Alar arbın, men calgız
Altımış künü uruştum,
Altımış künü aralap,
Arañ çıktım oşondo,
Altı cerden cara cep,
Coo cagına kamıngan,
Coluñ katkan el eken,
Balası kancar tagıngan,
Kızır çalgan abaña
Kıykırık salıp cabılgan.
Alar tümön, men calgız,
Aylam barbı kudayga,
Arañ çıga bergende
Al Körpöyan baykuştun
Bödönödöy kayran köz
Bölök-bölök caş ketken.
Murdunun suusun tartalbay,
Közünün caşın artalbay,
Öödö-tömön çıñırıp,
Tuylap kalgan emespi!
Kabılan, aman bolgun! - dep,
Iylap kalgan emespi!
Kazına bolor atı uluk,
Urgaaçının mıktısı,
Kasiettüü can ele,

Körpöyan'ın yüzünden
Teke tek meydana çıkıp,
Yedi gün durmadan mızraklaşıp,
Zayıflatıp sallanır ettim,
Altımdaki tulpar malımı,
Böylece alamadan kaldım,
Ahiretlik yârimi.
Dilediğime eremeden,
Öteden dalıp giremeden,
At terkisine atamadan,
Ganimet edip alamadan,
Soyu yedi boy imiş,
Düşmana karşı kurt imiş.
Onlar kalabalık, ben yalnız,
Altmış gün vuruştum,
Altmış gün içlerinde dolaşıp,
Güçbela çıktım o zaman,
Altı yerden yara yiyip,
Düşmana karşı hazırlıklı,
Yolu çetin bir el imiş,
Çocuğu bile hançer kuşanmış,
Kızır dokunmuş ağana
Nara atıp hep birden saldırdılar.
Onlar tümen, ben yalnız,
Tanrı'ya karşı ne çarem var,
Güçbela çıkıverdiğimde
O zavallı Körpöyan'ın
Bıldırcın gözü gibi kayran gözünden
Bölük bölük yaş boşanmış.
Burnunun suyunu çekemeden,
Gözünün yaşını silemeden,
Bir aşağı bir yukarı feryat edip,
Çırpınıp kalmış değil mi!
Kaplanım, sağ esen ol! diye,
Ağlayıp kalmış değil mi!
Hazine olacak, adı ulu,
Kadın kısmının en yamanı,
Kutlu bir can idi,

Ceti cıl meni kütüügö
Ubadası bar ele.
Ay mezgilin alganda,
Aydı katka salganda

Yedi yıl beni beklemeye
Sözü var idi.
Ay vaktini hesaplayınca,
Ayı kayda geçirince

Ay cañırgan, kün ölüp,
Armanduu cardı alalbay,
Cüröbüzbü minetip!
Aşıktı taştap, Manas, - dep,
Ar cılga ketken men kanday?
Asılım Bakay kelet, - dep,
Arman menen kün sanap,
Bozdop cürgön al kanday?
Alda Taala mendesin
Caratat eken ar kanday,
Kızarbastan bozorup,
Kapaga içi tolgondur,
Kayrılbay Bakay ketti, - dep,
Küdörün üzüp koygondur.
Keçikken Bakay abañdı:
«Kelbeyt ko», - dep bilgendir,
Uşu kündö Körpöyan
Küdörün üzüp cürgöndür.
Atasının özünö
Cuuçu tüşüp can kelip,
Alamın, - dep beybaktı,
Tuş-tuş caktan kan kelip,
Caşılala sup köynök
Kiybey koydu, - dep uktum,
Başımdı kesseñ meyliñ, - dep,
Tiybey koydu, - dep uktum.
Bakay kan, - dep zarlanıp,
Küyüp cürgön al kanday?
Künüm kelip cete albay,
Küülöngön Bakay men kanday?
Kuday Taala mendesin
Tuşayt eken ar kanday,
Sanap, küyüp oturup,
Say medirep Bakayıñ,

Ay yenilenmiş, gün ölüp,
Hasretli yârı alamadan,
Böyle mi yaşayıp duralım!
'Manas' deyip âşığı bırakıp,
Yıldan yıla giden ben ne hâldeyim?
Asilim Bakay gelir, diye,
Hasret ile gün sayıp,
Bozlayıp duran o ne hâlde?
Allah Taala kulunu
Türlü türlü yaratırmış,
Kızarmadan bozarıp,
İçi kederle dolmuştur,
Bakay dönmeden gitti, diye,
Umudunu kesmiştir.
Geciken Bakay ağan için:
'Gelmez gayrı' diye bilmiştir,
Bugünlerde Körpöyan
Umudunu kesmiş gezmektedir.
Babasının kendisine
Görücü düşüp canlar gelip,
Alırım, diye zavallıyı,
Dört bir yandan hanlar gelip,
Yeşilli alalı gelin gömleğini
Giymedi, diye duydum,
'Başımı kessen de razıyım' deyip,
Varmadı hiçbirine, diye duydum.
'Bakay han' diye ağıt yakıp,
Yanıp duran o ne hâlde?
Günüm gelip de yetişemeyen,
Kurulup kalan Bakay, ben ne hâldeyim?
Tanrı Taala kulunu
Türlü türlü köstekler imiş,
Sayıp, yanıp otururken,
İçi sızlayan Bakay'ın,

Küyüp ketet ar kanday.
Altı ay sapar col cürsö
Kök tulparday buudan cok,
Er kencesi zor Manas,
Özüñdön başka tuugan cok,
Eş karmagan erim cok,
Ermegim Manas, er kök cal
Ölümdön başka şegim cok.

Yüreği türlü türlü yanar durur.
Altı ay sefere yol gitse
Gök tulpar gibi küheylan yok,
Erin körpesi ulu Manas,
Senden başka kardeş yok,
Yoldaş tuttuğum erim yok,
Tesellim Manas, er boz yele,
Ölümden gayrı kaygım yok.

Karagayday men calgız
Özüñdön başka erim cok.
Coldoşum Manas tabıldı,
Başkadan emi köönüm tok,
Tiktegenim Körpöyan,
Oşondon başka dartım cok».
Aytıp Bakay abañız,
Kaşatka tüşüp toktodu,
Aşıgı tüşüp oyuna,
Kapkayda dartın kozgodu.
Betinen kızıl kalbadı,
Bet alganı Çambıl-Bel
Beren Bakay abañdın
Kan içmesi karmadı.
Kıraan Manas sultanı
Kıykırıktı saldı emi,
Coo kelgensip dürküröp,
Doolbas katuu kagıldı,
Coo körünsö kaptamak,
Kırk çoronun adatı.
Kan Bakaydın aldına,
Katar barıp cabıldı.
Arslan Bakay aldına
Arslanday çamınıp,
Barıp cetip Manas kan,
Kayıptan akıl tabılıp:
«Asıl Bakay, abake,
Bügün ayttıñ çınıñdı,
Kazır ayttıñ can aba,
Köödöndögü sırıñdı.

Çam gibi ben yalnızım,
Senden başka erim yok.
Yoldaşım Manas bulundu,
Başkasından artık gönlüm tok,
Gözüme kestirdiğim Körpöyan,
Ondan başka derdim yok».
Böyle deyip Bakay ağanız,
Yamaç başına inip durdu,
Sevdiği düşüp aklına,
Ta nerelerdeki derdini depreştirdi.
Yüzünde kızıllık kalmadı,
Yöneldiği Çambıl-Bel,
Yiğit Bakay ağanın
Hunhar damarı tuttu.
Şahbaz sultan Manas
Narayı bastı işte,
Düşman gelmiş gibi gürleyip,
Davul sertçe vuruldu,
Düşman görünse saldırmak,
Kırk çoranın âdetidir.
Han Bakay'ın önüne,
Sıra sıra varıp üşüştüler.
Arslan Bakay'ın önüne
Arslan gibi atılıp,
Varıp yetişip Manas han,
Gaipten akıl bulunup:
«Asil Bakay, ağacığım,
Bugün söyledin gerçeğini,
Şimdi söyledin, can ağa,
Göğsündeki sırrını.

Canaalı, Karaç - eki kan
Degen sözgö könbösö,
Körpöyandı berbese,
Bulasın bulap alamın,
Buzuktu çoguu salamın.
Akkula tulpar, Aybanboz
Almak-salmak minemin,
Aytkan sözgö könbösö,
Körpöyandı berbese,
Aydap, kırıp baarısın,
Mekege çeyin sürömün!»
Dep, oşontüp, Manas kan

Canaalı, Karaç iki han
Denen söze gelmezse,
Körpöyan'ı vermezse,
Malını yağmalayıp alırım,
Kargaşayı topluca salarım.
Akkula tulpar, Aybanboz,
Nöbetleşe binerim,
Söylenen söze gelmezse,
Körpöyan'ı vermezse,
Sürüp, kırıp hepsini,
Mekke'ye dek kovarım!»
Deyip, böylece, Manas han

Kan Bakayga munu aytıp:
«Üzülgönün ulagan,
Çaçılgandı cıynagan,
Eerçitip candı er kılgan,
Er uulu menen teñ kılgan,
Egizim, Bakay, kıraanım,
Tiktep, aba, söz aytsañ,
Tim ele tiliñ alamın!
Tiktep turup örtkö sal,
Munu keçip barbasam,
Arslan aba, başımdı al!
Surasa berbes ayaşka,
Suuk ukuruk salabız.
Karmaş kılıp kakaysa,
Kaçırıp tartıp alabız!» -
Dep, oşontüp, Manas kan,
Ay-talaanı sıdırıp,
Adam batpas kara kum,
Araladı mına bul.
Kumdun kayıp bulakka,
At sugarıp kalışıp,
Calgız ayak caltak çep,
At çaldırıp salışıp,
Kulan kuup alışıp,
Köp kızıkka batışıp,
Emi Manas, kan Bakay,

Han Bakay'a şunu söyleyip:
«Kopanı ulayan,
Saçılanı toplayan,
Peşine takıp canı er kılan,
Er oğluyla denk kılan,
İkizim, Bakay, şahbazım,
Göz dikip, ağa, söz söylersen,
Hemencecik sözünü tutarım!
Göz göre göre ateşe sal,
Bu ateşi yarıp geçmezsem,
Arslan ağa, başımı al!
İsteyince verilmeyen yengeye,
Soğuk kemendi atarız.
Dövüşe kalkıp dikilirse,
Saldırıp çekip alırız!»
Deyip, böylece, Manas han,
Issız bozkırı sıyırıp geçip,
İnsan girmez kara kumu,
Boydan boya aştı işte.
Kumdaki gizli pınarda,
At sulayıp durdular,
Tek kişilik ürkek geçitte,
At otlatıp dinlendirdiler,
Kulan kovalayıp tuttular,
Nice zevke daldılar,
Şimdi Manas, han Bakay,

Erender kaydan ayandı,
Ötkön iştin cayınan,
Körpöyandın ayınan,
Beri cagın karasa,
Belendinin beli eken,
Arı cagın karasa,
Köz cetpegen tunarık,
Çambıldın beli deer eken,
Belendinin beline,
Çoñ Çambıldın ceegine,
Berender kirip bardı emi.
Kızıgına can toybos,
Bul öñdöngön cer bolbos,
Añgeme körsöñ mından kör:
Adırında arkar bar,
Tektirinde teke bar,

Erenler nereden sezsindi,
Geçmiş işin hâlinden,
Körpöyan'ın yüzünden,
Beri yanına baksa,
Belendi'nin beli imiş,
Öte yanına baksa,
Göz ermeyen puslu enginlik,
Çambıl'ın beli derler imiş,
Belendi'nin beline,
Koca Çambıl'ın kıyısına,
Yiğitler girip vardılar işte.
Zevkine can doymaz,
Böylesi yer olmaz,
Temaşa göreceksen buradan gör:
Kırlarında arkar var,
Sekilerinde teke var,

Budurunda bugu bar,
Körbögöndün muñu bar,
Tüzöñündö tülkü bar,
Adam köönün açuuçu,
Ar candardın mülkü bar.
Sarı adırmak kerüü eken,
Sadagası keteyin,
Salbırın cürçü cer eken.
Cer soorusu turbaybı,
Cerdegen adam tunbaybı!
Tüzöñünö barganda
Tülkü kaçıp çubalıp,
Al tülkünü körgöndö,
Kızıkkandan kırk kıraan
Katkırık salıp kubanıp,
Adır-küdür çoñ taypak,
Belendi beli deer eken,
Canaalı menen Karaçtın
It cügürtüp añ izdep,
Kezinde kelçü cer eken,
Kulan kuup kuturup,
Canaalı, Karaç eki kan

Tümseklerinde geyik var,
Görmeyenin derdi var,
Düzlüğünde tilki var,
İnsan gönlünü açan,
Türlü canlıların varlığı var.
Sarı kıraç yamaçlar imiş,
Kurbanı olayım,
Uzun ava çıkılan yer imiş.
Yeryüzünün sağrısı değil mi,
Yurt tutan insan huzur bulmaz mı!
Düzlüğüne varınca
Tilki kaçıp süzülüp,
O tilkiyi görünce,
Heveslenen kırk yiğit
Kahkaha atıp sevinip,
İnişli çıkışlı koca düzlük,
Belendi beli derler imiş,
Canaalı ile Karaç'ın
İt koşturup av izleyip,
Zamanında geldiği yer imiş,
Kulan kovalayıp coşup,
Canaalı, Karaç iki hanın

Añgeme kılçu cer eken,
Munu menen al cerdi,
Belendin beli deer eken.
Ayırmaçtay kaykañga
Asıldar çıga keldi ele,
Kalk amanın kaalasa,
Kark etkenden karga cok,
Kurk etkenden kuzgun cok,
Een talaasın karasa
Adırdan arkar kubalap,
Canında bar beş cüz can,
Añga kelgen kezi eken,
Ayıkpagan bir kıyın,
Çañga kelgen kezi eken.
Canaalı, Karaç ekenin
Kambıl Bakay bildi emi,
Kuldu kuday berdi, - dep,
Een talaaga keldi, - dep,
Mıyıgında küldü emi.
Abañ Bakay, artık şer

Sohbet edip eğlendiği yer imiş,
Bundan ötürü o yere,
Belen'in beli derler imiş.
Semer kaşı gibi sırta
Asiller çıkageldiler,
Halkın esenliğini dilesen,
'Gak' diyecek karga yok,
'Gurk' diyecek kuzgun yok,
Issız bozkırına baksa,
Kırlardan arkar kovalayıp,
Yanında beş yüz can var,
Ava geldiği zamanı imiş,
İflah olmaz bir zorlu,
Av tozuna geldiği zamanı imiş.
Canaalı ile Karaç olduklarını
Usta Bakay bildi işte,
Kulu Tanrı verdi eline, diye,
Issız bozkıra geldi, diye,
Bıyık altından güldü işte.
Ağan Bakay, üstün aslan,

«Manas! Manas!» - bakırıp,
Kıraandardı çakırıp:
«Cogotkon cok tabıldı,
Abiyir emi cabıldı.
Men körgöndü kördüñbü,
Men tuygandı tuyduñbu?
Bereyin degen kuluna,
Belen kılat coluna.
Cortkon coluñ boluptur,
Canaalı, Karaç - eki kan,
Coluña bayda boluptur.
Camgır kılıp, caa tartıp,
Möndür kılıp, ok atıp,
Calgızında Bakaydı
Capaanı caman saldı ele:
«Kıyırıñdı!» - dep, bul çoçko,
Kaptap catıp kaldı ele.
Capaanı calgız salalbay,

«Manas! Manas!» diye bağırıp,
Yiğitleri çağırıp:
«Yitirdiğim yok bulundu,
Ar-namus şimdi kurtuldu.
Benim gördüğümü gördün mü,
Benim sezdiğimi sezdin mi?
Vereyim dediği kuluna,
Tanrı yoluna hazır eder.
Akın yolun uğurlu imiş,
Canaalı, Karaç iki han,
Yoluna kazanç olmuş.
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
Yalnız hâlindeki Bakay'a
Cefayı fena çektirmişlerdi:
«Kökünü kurutayım!» diye bu domuz,
Üşüşüp saldırıp durmuştu.
Cefayı tek başıma ödetemeden,

Körpöyandı alalbay,
Canaalı kılgan korduktu,
Körsötölü közünö
Özü kılgan zorduktu.
Tozoktu toluk salalı,
Topoyto çaap ciberip,
Körpöyan tartıp kalalı.
Tomuktuu cilik et berbey,
Toru ala cetim tay berbey,
Körpöyan tartıp alalı,
At artına salalı,
Tartıp alıp Körpöyan,
Ayagan kızıñ mına, - dep,
Olco katın kılalı,
Kandaysıñ - dep kaytalı,
Ikesi cok kaldık, - dep,
Tak uşunu aytalı.
Camgır kılıp caa tartıp,
Canıñ çıkkan Canaalı
Cabılganda küygüzgön.
Möndür kılıp ok atıp,
Bölünüp kaptap kelgende
Bakayıñdan al ketken,
Tulku boydon oşondo

Körpöyan'ı alamadan,
Canaalı'nın ettiği hakareti,
Gösterelim gözüne,
Kendi ettiği zorbalığı.
Cehennemi tam salalım,
Darmadağın edip vurup,
Körpöyan'ı çekip alalım.
Aşıklı ilik eti bile vermeden,
Doru ala yetim tayı bile vermeden,
Körpöyan'ı çekip alalım,
At terkisine atalım,
Çekip alıp Körpöyan'ı,
'Esirgediğin kızın işte' diye,
Ganimet kadını edelim,
'Nasılmışsın' deyip dönelim,
'Nikâhsız kaldık' diye,
Tam da bunu söyleyelim.
Yağmur gibi yay çekip,
Canı çıkası Canaalı
Üşüşünce beni yakmıştı.
Dolu gibi ok atıp,
Bölük bölük üşüşüp gelince
Bakay'ının gücü gitmişti,
Bütün gövdesinden o zaman

Burçaktap kara kan ketken.
Karandan kambıl kan ölgön,
Aygaylaşıp turganda,
Ayzakerdin baarı ölgön,
Ötkön iştin cayınan,
Körpöyandın ayınan
Kerişti kenen salgamın,
Calgızdıgı kurusun,
Bile albay kettim dayınımdı,
Alalbay kettim oşondo,
Körpöyan asıl zayıbımdı».
Abañ Bakay karıya,
Ar kılıktın baarısın
Aytıp berdi oluya.

Boncuk boncuk kara kan akmıştı.
O kalabalıktan usta hanlar ölmüştü,
Haykırışıp dururlarken,
Kargıcıların hepsi ölmüştü,
Geçmiş işin hâlinden,
Körpöyan'ın yüzünden
Kavgayı enine boyuna kurmuştum,
Yalnızlık kurusun,
Ne olduğumu bilemez gittim,
Alamadan gittim o zaman,
Körpöyan asil zevcemi».
Ağan Bakay ihtiyar,
Olan bitenin hepsini
Anlatıverdi evliya.

Oşo kezde çorolor
Kırkka tolgon sanatı,
Kagışkan coonu körgöndö,
Kırk çoronun baarısı,
Kırgıl baştık karısı
Talkanday çalmay adatı.
Kasaba koldo kalkıldap,
Coo-caraktın baarısı
Candarında carkıldap,
Ortosunda zor Manas,
Opol-toodoy körünüp,
Kırk çoronun kıraanı,
Ayzakerdin ıktuusu,
Altımıştın mıktuusu,
Acıbay, Bakay egiz kan,
Irçı, Şuutu tegiz er,
Çalıbay, Küldür egizder,
Boz uul, Bayçoroloru,
Kırk çorodon buları,
Kızıl örtkö kabılsa,
Kıykırıp ayza sunarı,
Kıykırıktı ukkanda,
Manas kandın kırk cindi
Kırgın bolboy turabı!
Kırk cakka kırkı bölünüp,
Kaarına karasa,
Kaltırbay kırıp salçuday,
Kan içer türü körünüp,

O sırada çoraların
Sayısı kırka dolmuştu,
Çarpışan düşmanı görünce,
Kırk çoranın hepsi,
Kırgıl başta ihtiyarı,
Talkan gibi öğütmek âdetleri.
Sancak elde dalgalanıp,
Silah pusatın hepsi
Yanlarında parıldayıp,
Ortalarında ulu Manas,
Ulu dağ gibi görünüp,
Kırk çoranın şahbazı,
Kargıcıların ustası,
Altmışın en yamanı,
Acıbay, Bakay ikiz han,
Irçı, Şuutu denk erler,
Çalıbay, Küldür ikizler,
Boz uul, Bayçoro'ları,
Kırk çoradan bunlar,
Kızıl yangına düşseler,
Nara atıp kargı uzatanlardır,
Narayı duyunca,
Manas han'ın kırk delisi
Kırgın koparmaz mı hiç!
Kırk yana kırkı bölünüp,
Öfkesine bakılsa,
Kimseyi bırakmadan kıracak gibi,
Kan içici suratı görünüp,

Cıyıp algan Manastın
Kan içmeden çogultkan
Kırk çoro degen kalkı bar,
Karmaşıp mende ceñe albayt,
Katılgandın baarısın
Kanın içmey saltı bar.
Ayza sunup aykırıp,
Körbös çoro deysiñbi?
Bet algan coonu tuş-tuşka
Bölbös çoro deysiñbi?

Manas'ın derleyip topladığı,
Kan içenlerden devşirdiği
Kırk çora denen halkı var,
Kapışıp hiçbir kul yenemez,
Sataşanların hepsinin
Kanını içmek töresi var.
Kargı uzatıp haykırıp,
Görmeyen çora mı var dersin?
Karşısındaki düşmanı dört bir yana
Bölmeyen çora mı var dersin?

Coogo kirgin degeni -
Colbors Bakay kabılan,
Bil terisi doolbas,
Kañka-kañka urdu emi,
Kırk çoronun baarısı,
Kırgıl, Bakay karısı
Kırgın tiygen emedey,
Kıykırıp ayza sundu emi.
Celigip kalgan kırk çoro
Canaalı, Karaç - eki kan,
Eki kanga cetişti,
Beş cüz eken adamı,
Manas kandın kırk kıraan
Aralaşıp kalganı.
Aralaşıp ketişti,
Kambıldıgı bolcolsuz,
Kagışkanda ar biröö
Canaalı, Karaç adamın
Altıdan sayıp ötüştü,
Tulpar menen oynotup,
Şamdagayı bolcolsuz,
Canaalının beş cüz kol
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü-cumguça,
Canaalının beş cüz kol
Takır kırıp soylotup,
Opol-toodoy orkoyup,
Oyron Manas barganı.
Al oyrondu körgöndö,
Canaalı, Karaç - eki kan
Bileginen sap ketip,
Cürögünön kap ketip,

'Düşmana gir' demesi:
Kaplan Bakay, o pars,
Fil derisinden davulu,
Güm güm vurdu işte,
Kırk çoranın hepsi,
Kırgıl, Bakay ihtiyarı,
Kıran girmişçesine,
Nara atıp kargı uzattılar işte.
Coşup kızışan kırk çora
Canaalı, Karaç iki han,
İki hana yetiştiler,
Beş yüz imiş adamı,
Manas han'ın kırk yiğidi
İçlerine karıştı.
Karışıp daldılar,
Ustalıkları ölçüsüz,
Çarpışınca her biri
Canaalı, Karaç adamından
Altışar mızraklayıp geçtiler,
Tulparlarını oynatıp,
Çeviklikleri ölçüsüz,
Canaalı'nın beş yüz askeri,
'Şöyle böyle' diyene dek,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Canaalı'nın beş yüz askerini
Tümünü kırıp yere serdiler,
Ulu dağ gibi yükselerek,
Oyran edici Manas vardı.
O oyranı görünce,
Canaalı, Karaç iki han,
Bileğinden derman gidip,
Yüreğinden güç gidip,

Köödönü ketip kirildep,
Sakalı ketip birindep,
Tizeleri bügülüp,
Attan tüştü cügürüp.
Okoro tüygön çoñ çılbır
Moyununa artışıp,

Göğsü gidip hırıldayıp,
Sakalı tel tel dökülüp,
Dizleri bükülüp,
Attan indiler koşarak.
Kalın örülmüş koca yuları
Boyunlarına asıp,

Teke coomart tulparın
Tegiz baarın tartışıp,
Booruna kolun alışıp,
Kankor Manas aldına
Kulduk ura salışıp:
«Kapır bolsoñ, kankorum,
Kaltırbay soyup salarsıñ,
Busurman bolsoñ, baatırım,
Bizdi saktap alarsıñ.
Biz da ıslam dininde,
Tuugan elek zilinde.
Bizdin tildi alıñız,
Biz ele sizge bagındık,
Alımıñdı salıñız,
Buzbay-çaçpay, baatırım,
Er ekeniñ çın bolso,
Bukara kılıp alıñız.
Busurmandın şerisiñ,
Aytkanıña köndük, - dep,
Eki tizgin, bir çılbır
Emi sizge berdik, - dep,
Cıl - on eki ay bolgondo,
Alımıñdı salıñız,
Öltürböstön, citirbey,
Şer ekeniñ çın bolso,
Bukara kılıp alıñız!
Baatır eleñ, şer eleñ,
Degeniñe könölü!
Altımış kunduz, miñ cambı,
Cılında munu bereli!
Kan kazına kütüügö
Kabıñ tolgon al kerek.
Kayrıdın menen kagışsañ,
Kapır menen çabışsañ,
Biz öñdöngön bukara,
Caman da bolso el kerek.

Teke'nin cömert tulparlarını
Hepsini düpedüz sunup,
Ellerini bağırlarına koyup,
Hunhar Manas önünde
Kulluk vurup yerlere kapanıp:
«Kâfirsen, hunharım,
Kimseyi bırakmadan boğazlarsın,
Müslümansan, bahadırım,
Bizi esirgeyip korursun.
Biz de İslam dininde,
Doğmuştuk aslında.
Sözümüzü kabul edin,
Biz işte size boyun eğdik,
Haracınızı koyunuz,
Bozup saçmadan, bahadırım,
Er olduğun gerçekse,
Bizi tebaa ediniz.
Müslümanın aslanısın,
Dediğine geldik, diye,
İki dizgin, bir yular,
Şimdi size verdik, diye,
Yıl on iki ay dolunca,
Haracınızı koyunuz,
Öldürmeden, yitirmeden,
Aslan olduğun gerçekse,
Bizi tebaa ediniz!
Bahadırdın, aslandın,
Dediğine gelelim!
Altmış kunduz, bin yambı,
Yılda bunu verelim!
Han hazinesi tutmaya
Dolu ambar gerek sana.
Gayridin ile çarpışırsan,
Kâfir ile vuruşursan,
Bizim gibi tebaa,
Kötü de olsa el gerek.

Keçee, oluyat Bakay karıñ bar,
Ereñderdin baarı bar,

Daha dün, evliya Bakay ihtiyarın var,
Erenlerin hepsi var,

Ölbögön cerde kalıştık,
Kız talaşıp Bakayga
Kızık bolup salıştık.
Kızırluu özüñ kelgen soñ,
Degeniñe könölük,
Kız cakşısı Körpöyan,
Tartuuga anı berelik.
Kandın içi - köl-dayra,
Kapalıktı keçiñiz.
Kankor Manas, kabılan,
Karaan kerek emespi,
Canaalı menen Karaçtı
Öltürböy taştap ketiñiz.
Aybattanıp aykırsañ,
Köp ele bolsok ölörbüz,
Siz arslan, biz çıçkan,
Çapçısañ neni körörbüz.
Kööndöp til alıñız,
Köönüñ kelbey baratsa,
Kömkörö kırıp salıñız».
Canaalı, Karaç köp kolu
Attan tüşüp cabıldı,
Ayköl şerdin özünö
Abıdan karap bagındı.
Ölgön menen arman cok,
Kabılan törö Manaska
Ukuruk kayrar kalgan cok!
Canaalı, Karaç kandı alıp,
Ayköldün uşu kızıgı,
Aman bolso kök caldın
Kılımga tier buzugu.
Taştı çaap, col kıldı,
Dalay cerdi kor kıldı.
Kılıçka kımbat kın kılıp,
Kıyla cerge çır kılıp,
Çoñ tebetey, uzun ton,
Erdikti epsiz taratıp,
Çambıldın curtun karatıp,
Uzun çokoy, şiri ıştan

Ölmediğimizle kaldık,
Kız yüzünden Bakay'la çekişip,
Âleme ibret olup kapıştık.
Kızırlı kendin geldikten sonra,
Dediğine gelelim,
Kızların iyisi Körpöyan'ı,
Armağan olarak onu verelim.
Hanın içi göl ile deryadır,
Kırgınlığı bağışlayınız.
Hunhar Manas, kaplan,
İnsana bir dayanak gerek değil mi,
Canaalı ile Karaç'ı
Öldürmeden bırakıp gidiniz.
Heybetlenip haykırırsan,
Çok da olsak ölürüz,
Siz arslan, biz sıçan,
Pençelesen hâlimiz nice olur.
Gönül edip sözümüzü tutunuz,
Gönlünüz elvermezse,
Tepeden tırnağa kırıp geçiriniz».
Canaalı, Karaç'ın kalabalık ordusu
Attan inip üşüştü,
Ayköl aslanın kendisine
Adamakıllı bakıp boyun eğdi.
Ölene hasret yok,
Kaplan bey Manas'a
Karşı koyacak kimse kalmadı!
Canaalı, Karaç hanları alıp,
Ayköl'ün işte bu zevki,
Sağ olursa boz yelelinin
Kavgası çağlara erişir.
Taşı yarıp yol yaptı,
Nice yeri hor kıldı.
Kılıca pahalı kın yapıp,
Nice yerde kavga çıkarıp,
Koca börk, uzun kaftan,
Erliği ölçüsüz yayıp,
Çambıl'ın yurdunu boyun eğdirip,
Uzun çarık, gön şalvar giyen

Kalçanı çaap, kız alıp,
Kalçayı vurup, kız alıp,

Çıkkan eken kankoruñ
Çıkmış meğer hunharın
Cer cüzünö uzanıp.
Yeryüzüne el uzatıp.
Akkula butu tiybegen,
Akkula'nın ayağı değmedik,
Cerde bütün kalabı?
Yer kalır mı hiç?
Aykırıgın ukpagan,
Haykırışını duymadık,
Erde bütün kalabı?
Er kalır mı hiç?
Kuu ılaaçın teppegen
Ak laçinin pençelemediği
Kuuda bütün kalabı?
Kuğu kalır mı hiç?
Kurgan Manas tiybegen
Canım Manas'ın dokunmadığı
Curtta bütün kalabı?
Yurt kalır mı hiç?
Al añgıça bolgon cok,
Derken çok geçmedi,
Anday-mınday degiçe,
Şöyle böyle diyene dek,
Açıp közdü-cumguça,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Bakay aytkan Körpöyan
Bakay'ın dediği Körpöyan,
Urgaaçının uzu eken,
Kadınların uz'u imiş,
Karaç kandın kızı eken,
Karaç hanın kızı imiş,
Adimi torko kiygizip,
En âlâ ipeği giydirip,
Atışka miner tulpar, - dep,
Savaşta binilecek tulpar diye,
Artoruga mingizip,
Artoru'ya bindirip,
Kök cal Bakay abakeñ
Boz yeleli Bakay ağacığın
Körpöyan aldı tartuuga.
Körpöyan'ı aldı armağan olarak.
Oşolor ayıñ kıldı - deyt,
Onlar dedikodu etti derler,
Uşak kılıp turdu - deyt.
Fısıltı yayıp durdu derler.
Olcogo bular tundu, - dep,
Bunlar ganimete doydu, diye,
Olco katın kıldı, - dep,
Ganimet kadını yaptı, diye,
Çoñ küçünö saldı, - dep,
Koca gücünü kullandı, diye,
Ike kıybay, toy kılbay,
Nikâh kıymadan, düğün etmeden,
Ikesiz katın aldı, - dep,
Nikâhsız kadın aldı, diye,
Aytsa kızık kebi bar,
Anlatsan ilginç sözü var,
Ayköl, Bakay ekööndö
Ayköl ile Bakay ikisine
Canaalı, Karaç kegi bar.
Canaalı, Karaç'ın öcü var.
Canaalının Narkızıl,
Canaalı'nın Narkızıl'ı,
Tuura tulpar meesi cok,
Katıksız tulpar, kusuru yok,
Col corgoluu, canga tınç,
Yolda rahvan, cana rahat,
Coon kökürök çoñ tulpar,
Geniş göğüslü koca tulpar,
Ayzaga kambıl türsayak,
Kargı önünde çevik ayaklı,
Alıska miner ükü ayak,
Uzak yol atı, tüylü ayak,

Mınday cılkı tabılbayt,
Cer cüzündö erenge
Mınday külük kabılbayt.
Abañ Bakay munu oylop,
Kırk çoronun mıktısı,

Kıylasınan çıyragı,
Açık kabak, cayık töş,
Bolumduusu Boz uulga
Abañ Bakay kabılan
Erin tiştep, köz kısıp,
Kırk çorogo körgözböy,
Cañdoo kılıp turdu ele.
Köz kıssa biler kıraanı,
Iraagın cakın kıları,
Manas menen kabırgalaş tuuganı,
Kan Bakaydı karata,
Eliktey ırgıp turganı.
Kan Bakayga barganda
Bakay cayı uşunday,
Erge bilgiç carıya,
Al Boz uulga munu aytıp:
«Çambıl-Bel bizge cer emes,
Canaalı, Karaç - eki döö
Tübündö bizge el emes,
Canaalı, Karaç ekөönün
Buygatı turat sözündö,
Buzugu turat közündö.
Semirip-sergip alganda,
Çılbır çaynoo kılışat,
Mındayraak bolsok özübüz,
Çırdaşkanı turuşat.
Biz bu cerden ketkende,
Kermege butun artuuçu,
Kebi suuk Canaalı
Kerney küün tartuuçu.
Bul cerine kaytkıça
Surasa berbes Narkızıl,
Suuk ukuruk salıp kel,

Böyle yılkı bulunmaz,
Yeryüzünde erene
Böyle yürük rast gelmez.
Ağan Bakay bunu düşünüp,
Kırk çoranın yamanı,

Niceler içinde en çeviği,
Açık alınlı, geniş göğüslü,
En yaraşıklısı Boz uul'a,
Ağan Bakay kaplan,
Dudak ısırıp, göz kırpıp,
Kırk çoraya göstermeden,
İşaret edip durmuştu.
Göz kırpsa anlayan yiğidi,
Irağı yakın eden,
Manas ile kaburgadaş kardeşi,
Han Bakay'a doğru,
Karaca gibi sıçrayıverdi.
Han Bakay'a varınca,
Bakay'ın hâli şöyledir:
Eri bilen, sözü aşikâr,
O, Boz uul'a şunu söyleyip:
«Çambıl-Bel bize yurt olmaz,
Canaalı, Karaç iki dev,
Sonunda bize el olmaz,
Canaalı ile Karaç ikisinin
Sözlerinde sinsilik durur,
Gözlerinde fesat durur.
Semirip dinlenip alınca,
Yular çiğnemeye kalkarlar,
Biz biraz uzak düşersek,
Kavgaya tutuşmaya hazır dururlar.
Biz buradan gidince,
Ayağını at ipine atan,
Sözü soğuk Canaalı,
Savaş borusunun havasını çalar.
Buradan dönüp gitmeden,
İstemekle verilmez Narkızıl,
Soğuk kemendi atıp gel,

Körünöö berbes Narkızıl,
Körgözböy surap alıp kel.
Olco kılar can eken,
Manastın zayıbı Akılay,
Ilayıktuu mal eken».
Bakay mınday degende,
Caaday uçup Boz uul
Canaalı, Karaç ekөönө
Cana cetip bardı emi,

Göz göre göre verilmez Narkızıl,
Göstermeden isteyip alıp gel.
Ganimet edilesi can imiş,
Manas'ın zevcesi Akılay'a,
Layık bir mal imiş».
Bakay böyle deyince,
Yaydan ok gibi fırlayıp Boz uul,
Canaalı ile Karaç ikisine
Yine yetişip vardı işte,

Astındagı Narkızıl
Tuu kuyrugu bir kuçak,
Tulparlık sını bar eken,
Tegin kuyruk, cal emes,
Teginder miner mal emes,
Kaalap keldim Kızıldı,
Bul Kızıldı körgöndö
Kaytadan köönüm buzuldu.
Kanduu ayza kolgo alıp,
Karşı-terşi ırgalıp,
Kankor miner mal eken,
Buguday moynun buratıp,
Buzuk cerge çuratıp,
Buudandar miner mal eken.
Kınsız kılıç baylanıp,
Kakandan beri aylanıp,
Karmaşka miner mal eken.
Arkası biyik, zeeri bas,
Adırga salsa oyubas,
Tulparlık sını bar eken,
Kabılan kök cal Manaska
Ilayıgı bar eken.
Degen sözgö könüñüz,
Kaalagan tulpar Narkızıl,
Kaalap keldim beriñiz!
Narkızıl berseñ kebim bar:
«Narkızıldı berbeseñ,
Akırı sende kegim bar».
Badananı kiyinip,

Altındaki Narkızıl,
Tuğ kuyruğu bir kucak,
Tulparlık nişanı var imiş,
Sıradan kuyruk, yele değil,
Sıradanların bineceği mal değil,
İsteyerek geldim Kızıl'a,
Bu Kızıl'ı görünce
Yeniden gönlüm kapıldı.
Kanlı kargıyı ele alıp,
Sağa sola salınıp,
Hunharın bineceği mal imiş,
Geyik gibi boynunu kıvırıp,
Belalı yerde dörtnala koşturup,
Koç yiğitlerin bineceği mal imiş.
Kınsız kılıç kuşanıp,
Kakan'dan beri dolanıp,
Savaşta binilecek mal imiş.
Sırtı yüksek, beli alçak,
Kıra sürsen toprağı oymaz,
Tulparlık nişanı var imiş,
Kaplan boz yeleli Manas'a
Layıklığı var imiş.
Denen söze geliniz,
İstenen tulpar Narkızıl,
İsteyerek geldim, veriniz!
Narkızıl'ı ver, bir sözüm var:
«Narkızıl'ı vermezsen,
Sonunda sende öcüm kalır».
Zırh kuşanıp binilesi,

Baatırlar miner mal eken!
Boz uuldu kuday urganı,
Oñ-tetiri kep aytıp,
Narkızıl surap turganı.
Beren eken, Boz uulga:
«Berbeymin», - dep aytalbay,
Bek ıñkıldap turdu emi.
Başın cerge salışıp,
Baarıdan müşkül uşu, - dep,
Cerdi çukup kalışıp,
Çama çarçap, al ketip,
Berbey turgan çama cok!
Surasa berbes Narkızıl,

Bahadırların bineceği mal imiş!
Tanrı'nın çarptığı Boz uul,
Düz eğri söz söyleyip,
Narkızıl'ı isteyip durdu.
Yiğit imiş; Boz uul'a:
«Vermem» diyemeden,
Sıkı sıkı inleyip durdu işte.
Başlarını yere eğip,
Hepsinden müşkülü bu, diye,
Yeri eşeleyip durdular,
Takat tükenip, güç gidip,
Vermemeye mecal yok!
İstemekle verilmez Narkızıl,

Bolumduu tuugan Boz uul,
Suuk ukuruk saldı emi,
Oynoso berbes Narkızıl,
Ombutup tartıp aldı emi,
Kankor şerdin aldına
Kalcañdatıp karandı,
Tartuu kıla saldı emi.
Kan Manastın kırk çoro
Katar cürüp kaldı emi,
Acıbay, Bakay egiz kan
Ayköl şerdin aldına
Oncoñdotup karandı
Alıp cetip bardı emi.
Bakaydın cayın suraba,
Tirüü cürsö sözü açık,
Atka sınçı, er bilgiç,
Arslan Bakay közü açık.
Aykaşkan coogo bet alsa,
Arslan Bakay abañdın
Iktuulugu dagı bar,
Akıl tapkıç eñ kıyın,
Mıktuulugu dagı bar,
Manas şerdin aldına
Narkızıldı cetelep,
Akırın süylöp, bek taştap,

Yaraşıklı doğmuş Boz uul,
Soğuk kemendi attı işte,
Şakayla dahi verilmez Narkızıl'ı,
Zorla çekip aldı işte,
Hunhar aslanın önüne
Hoplata hoplata o yağızı,
Armağan ediverdi işte.
Han Manas'ın kırk çorası
Sıra sıra yürüyüp gittiler işte,
Acıbay, Bakay ikiz han,
Ayköl aslanın önüne
Kasıla kasıla o yağızı
Alıp götürüp vardılar işte.
Bakay'ın hâlini sorma,
Sağ gezdikçe sözü açık,
Ata sınçı, eri bilen,
Arslan Bakay'ın gözü açık.
Kapışan düşmana yönelse,
Arslan Bakay ağanın
Ustalığı dahi var,
Akıl bulmakta pek yaman,
Yamanlığı dahi var,
Aslan Manas'ın önüne
Narkızıl'ı yedeğine alıp,
Usul konuşup, sağlam bağlayıp,

Narkızıldın maanisin,
Ayköl Bakay kep baştap:
«Çalgın minse çarçabayt,
Oyron bolgon Narkızıl
Oorukka minse oorukpas,
Altı ay minse arıbas,
Altımış asıy bolguça
Azuusun söyköp karıbas,
Aygay uksa şaşpagan
Artık sını körünöt.
Aydın karañgısında,
Bir izin kata baspagan,
Tuyak tiygen cerleri
Tuş-tuşunan bölüngön.
Kır-kırınan karasa,
Kızık eken Narbuudan,
Tulparlık sını körüngön.

Narkızıl'ın mahiyetini,
Ayköl Bakay söze başlayıp:
«Keşfe binilse yorulmaz,
Şu canım Narkızıl,
Ordu ağırlığında binilse ağrımaz,
Altı ay binilse arıklamaz,
Altmış yaşına gelene dek
Azısı aşınıp kocamaz,
Nara duysa şaşmayan
Üstün nişanı görünür.
Ayın karanlığında,
Bir izini yanlış basmayan,
Toynak değen yerleri
Dört bir yandan seçilir.
Her yanından bakılsa,
İlginç imiş Narbuudan,
Tulparlık nişanı görünmüş.

Altı ay minip col tartsa,
Çaması ketip çaldırbayt,
Çılbırı tutam kalbasa,
Çındagan coogo aldırbayt.
Üstünö artsa cügü cok,
Adamdan estüü mal eken,
Aytayın dese tili cok,
Surasa berbes karanga
Sugum tüşüp çır kıldım,
Canaalı bizge el emes,
Kızıtalakka sın kıldım.
Attuu kılıp Karaçtı,
Ne muraska ceteli,
Azır kolgo tüşköndö
Temseletip keteli.
Aytsam kızık kebim bar,
Öpkö carıp, baş keser,
Öt carışıp, kan tögör,
Ölçösöñ dalay duşman bar,
Mañdayıñda barañ bar,
Bastaşar eliñ dalay bar,

Altı ay binip yol alsa,
Gücü tükenip sendelemez,
Yuları bir tutam kalmadıkça,
Kasteden düşmana kaptırmaz.
Üstüne yük vursan yük saymaz,
İnsandan akıllı mal imiş,
Söyleyeyim dese dili yok,
İstemekle verilmez o yağıza
Gözüm düşüp kavga çıkardım,
Canaalı bize el olmaz,
Kahrolasıya değer biçtim.
Karaç'ı atlı bırakıp da,
Hangi mirasa erelim,
Şimdi ele düşmüşken
Sersem edip gidelim.
Söylesem ilginç sözüm var,
Ciğer yarıp, baş kesen,
Öd patlatıp, kan döken,
Ölçüp saysan nice düşman var,
Karşında tüfekli var,
Sana diş bileyen nice el var,

Kır cagıñda kıtay bar,
Abañ Bakay kebi bar,
Alışa ketsek kokustan,
Alöökö uulu Koñurbay,
Tak oşonun kegi bar.
Azaptı arbın baştadıñ,
Kan Alöökö baatırdı
Karmap soyup taştadıñ».
Ayköl Bakay munu aytıp,
Bilbegendi bilgizip,
Kızır çalgan kök caldı
Muntip colgo kirgizip,
Kızır çalgan Manastı
Eerçitip Bakay er kılıp,
Ak maral aydap uy kılıp,
Alışkandın baarısın
Alsıratıp buy kılıp,
Taştı buzup, col salıp,
Betteşkendi ment kılıp.
Katılgandı kaysadı,
Ölöñdüü cerge ört koydu,

Sırtının ardında Kıtay var,
Ağan Bakay'ın sözü var,
Kazara tutuşup gidersek,
Alöökö oğlu Koñurbay,
Tam da onun öcü var.
Belayı bol başlattın,
Han Alöökö bahadırı
Yakalayıp boğazlayıverdin».
Ayköl Bakay bunu söyleyip,
Bilinmeyeni bildirip,
Kızır dokunmuş boz yeleliyi
Böylece yola koyup,
Kızır dokunmuş Manas'ı
Peşine takıp Bakay er kılıp,
Ak maralı sürüp inek kılıp,
Tutuşanların hepsini
Güçten düşürüp perişan edip,
Taşı bozup yol açıp,
Karşı geleni sersem edip.
Sataşanı ezip geçti,
Otlu yere ateş saldı,

Tulañduu cerdi tutanttı,
Kara suuga kan kuydu,
Cürgönünön çañ çıktı,
Dooşunan can çıktı,
Ordo buzup olco aldı,
Kıraanıñdın barında
Kıyla cerge kol saldı.
Kezikkendi kem kıldı,
Kagışkandı kaysadı,
Açuusuna tiygendi
Astıga salıp aydadı,
Kıyıgına tiygendi
Kıraanıñdın barında
Azuuga salıp çaynadı.
Kulak ugup, köz körgön,
Ukuruk kayrar kalbadı.
Telegeyi teñ çıgıp,

Çayırlı yeri tutuşturdu,
Kara suya kan döktü,
Yürüdüğünden toz çıktı,
Sesinden can çıktı,
Otağlar bozup ganimet aldı,
Şahbazın var iken
Nice yere el saldı.
Rast geleni eksiltti,
Çarpışanı ezip geçti,
Öfkesine dokunanı
Önüne katıp sürdü,
Damarına basanı
Şahbazın var iken
Azıya vurup çiğnedi.
Kulak duymuş, göz görmüş,
Karşı koyacak kimse kalmadı.
Dört başı mamur çıkıp,

	Kara neet Cakıptan	*Kara niyetli Cakıp'tan*
	Kabılan Manas şer çıgıp,	*Kaplan Manas aslan çıkıp,*
	Ordo buzup, dilde alıp,	*Otağ bozup, altın alıp,*
	Olcosuna baatırlar	*Ganimetlerine bahadırlar*
37000	Kara közdön miñdi alıp,	*Kara gözlüden binini alıp,*
	Kankor Manas sultandın	*Hunhar Manas sultanın*
	Şer ekenin bilgizip,	*Aslan olduğunu bildirip,*
	Karaç kandın kolunan	*Karaç hanın elinden*
	Kaalap algan Narkızıl,	*İsteyerek alınan Narkızıl'ı,*
	Akılayga mingizip,	*Akılay'a bindirip,*
	Bet algan coonu kırışıp,	*Karşılarına çıkan düşmanı kırıp,*
	Altın dilde, köör taş	*Altın sikke, mücevher taş,*
	Olco kılıp tunuşup,	*Ganimet edip doyup,*
	Erdikti epsiz taratıp,	*Erliği ölçüsüz yayıp,*
37010	Canaalı, Karaç - eki döö	*Canaalı, Karaç iki devi,*
	Çambıl-Bel curtun karatıp,	*Çambıl-Bel yurdunu boyun eğdirip,*
	Manas, Manas boldu - deyt,	*Manas, Manas oldu derler,*
	Barbayıp atka mindi - deyt,	*Kabararak ata bindi derler,*
	Kalk başkarıp, curt bilip,	*Halkı yönetip, yurdu bilip,*
	Kabılan atka kondu - deyt,	*'Kaplan' namını aldı derler,*
	Kırk cerden kelip kırk kıraan	*Kırk yerden gelip kırk yiğit*
	Telegeyi teñ boldu,	*Dört başı mamur oldu,*
	Için karap oltursañ	*İçine bakıp otursan*
	Cer cüzünön keñ boldu.	*Yeryüzünden geniş oldu.*
37020	Kayra kelip Talaska	*Geri gelip Talas'a*
	Argın, kırgız oy tartıp,	*Argın, Kırgız fikir danışıp,*
	Konup kalgan kezi oşol.	*Konup yerleştiği zaman işte o.*
	Kök kenedey kankor şer -	*Gök kene gibi sarsılmaz hunhar aslanın*
	Tolup kalgan kezi oşol.	*Gücü dolup taştığı zaman işte o.*
	Kadırın kalkka bilgizip,	*Değerini halka bildirip,*
	Altın taacı kiygizip,	*Altın tacı giydirip,*
	Altın takka mingizip,	*Altın tahta çıkarıp,*
	Kalkka kabar saldı - deyt,	*Halka haber saldı derler,*
	Argın, kırgız çogulup,	*Argın, Kırgız toplanıp,*
37030	Kankor Manas törönü	*Hunhar Manas beyi*
	Kan kötörüp saldı - deyt.	*Han kaldırdılar derler.*
	Eelik boldu Talaska,	*Talas'a sahip oldu,*
	Birdikti berdi Manaska.	*Birliği verdiler Manas'a.*

Keñdeme, Keñ-Kol, Talastı.
Kemitpe kök cal Manastı.
Altı-Şaar, Kokondon,
Ayköl Manas oşondo,
Alım aldı oşondon.
Kayaşa aytar coo kalbay,
Kayır aytar doo kalbay,
Koştop kiyip suusar börk
Irgap catıp kaldı - deyt,
Ordo kütüp, kan bolup,
Oruntuktuu can bolup,
Kiygender tülkü, kiş bolup,
Kudayga işi tüz bolup,
Aytkanı curtka ep bolup,
Argın menen kırgızga
Temir korgon çep bolup,
Cılgınduu Keñ-Kol, Talastı
Ebi menen cer kılıp,
Kambıldıgı bilinip,
Alöökönü aldı, - dep,
Kara kıtay, mancuunu
Takır kırıp saldı, - dep,
Kakançındın çoñ kanı,
Karıkanga bilinip,
Atın ugup Manastın,
Kaygırgan eken Karıkan.
Kaardı katuu baştaptır,
Altın taktın üstünön
Kulap kete taştaptır.

Keñdeme, Keñ-Kol, Talas'ı.
Eksiltme boz yeleli Manas'ı.
Altı-Şaar'dan, Kokon'dan,
Ayköl Manas o zaman,
Haraç aldı onlardan.
Karşılık verecek düşman kalmadan,
İtiraz edecek davacı kalmadan,
Çifter çifter samur börk giyip,
Keyfince salınıp yattı derler,
Otağ kurup, han olup,
Makam sahibi can olup,
Giydikleri tilki, samur olup,
Tanrı'yla işi düz olup,
Dediği yurda uygun gelip,
Argın ile Kırgız'a
Demir kale, siper olup,
Ilgınlı Keñ-Kol'u, Talas'ı
Usulünce yurt edinip,
Ustalığı bilinip,
Alöökö'yü alt etti, diye,
Kara Kıtay'ı, Mançu'yu
Tümünü kırıp geçirdi, diye,
Kakançın'ın koca hanı
Karıkan'a duyulup,
Manas'ın adını duyup,
Kaygılanmış imiş Karıkan.
Öfkeyi sert başlatmış,
Altın tahtın üstünden
Az kalsın yıkılıp düşecekmiş.

Kaldaydan kabar uguptur,
Atamdın öçün alsam, - dep,
Alöökönün Koñurbay
Beecindin Karıkanınan
Buyruk surap turuptur.
Alöökönün Koñurbay
Kan aldına barıptır,
Kaardı katuu salıptır:
«Kelgenderden kep uktum,

Kalday'dan haber duymuş,
Babamın öcünü alayım, diye,
Alöökö oğlu Koñurbay,
Beecin'in Karıkan'ından
Buyruk isteyip durmuş.
Alöökö'nün Koñurbay'ı
Han önüne varmış,
Öfkeyi sert salmış:
«Gelenlerden söz duydum,

Kesirdüü burut er çıgıp,
Menin atam Alöökö
Alıp koydu - dep uktum,
Atamdı karmap alıptır,
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carıptır,
Alöökönün tümön kol
Töbösünön basıptır,
Tam korgonun talkalap,
Kum korgonun kulatıp,
Bütün baarın çaçıptır.
Kaldayın eki bölüptür,
Kalgan altın, san dilde,
Kalıgının baarına
Ülöştürüp beriptir.
Kan atamdın sakçısı
Kañgürü kaçıp keliptir.
Kak uşunday boldu - dep,
Maga kabar beriptir.
Kan atamdan ayrılıp,
Kantip tirüü turayın!
Atañdın körü, burutka
Burut degen curutka
Atamdın öçün albasam,
Tuubay tuna çögöyün,
Kuturgan eken al burut,
Men bir kulcuñdaşıp köröyün!
Kün sayın arbıp ketti - deyt,
Al Manastın kadamı,
Altı-Şaar öödö kubalap,
Abıdan kırıp saldı - deyt,
Atam Alöökönün adamın.
Tili burut tilinde,

Kızıtalak, al kankor,
Bizge duşman zilinde.
Katılbay koyçu uul emes,
Karmaşpay koyçu kul emes.
Ak üylüün soyup calmaptır,

Küstah Burut'tan er çıkıp,
Benim babam Alöökö'yü
Alt etti diye duydum,
Babamı yakalamış,
Yol üstünde sürükleyip,
İt sürülerine parçalatmış,
Alöökö'nün tümen askerinin
Tepesinden basmış,
Kerpiç kalesini paramparça edip,
Kum kalesini yıkıp,
Tümünü darmadağın etmiş.
Kalday'ını ikiye bölmüş,
Kalan altını, sayısız sikkeyi,
Halkının hepsine
Üleştirip vermiş.
Han babamın muhafızı
Kañgür'ü kaçıp gelmiş.
Tastamam böyle oldu, diye,
Bana haber vermiş.
Han babamdan ayrılıp,
Nasıl sağ durayım!
Kahrolası! O Burut'a,
Burut denen o yurda,
Babamın öcünü almazsam,
Doğmamış gibi dibe çökeyim,
Kudurmuş imiş o Burut,
Ben bir boy ölçüşüp göreyim!
Gün geçtikçe arttı derler,
O Manas'ın adımı,
Altı-Şaar'a doğru kovalayıp,
Adamakıllı kırıp geçirdi derler,
Babam Alöökö'nün adamını.
Dili Burut dilinde,

Kahrolası, o hunhar,
Bize düşmandır aslında.
Sataşmadan duracak oğul değil,
Kapışmadan duracak kul değil.
Ak evli rehinini kesip yutmuş,

Alda-kança mülküñdön
Kıpınday eme kalbaptır.
Degenim uşu - könüñüz,
Kırk kandın eli kıtaydın
Balbandarın kaltırbay,
Takır cıyıp beriñiz.
Sınçını canga alıñız,
Oşo balban baarısın
Çubatuuga salıñız.
Erenderdi epsiz bölüñüz,
Kuturup catkan burutka
Kulcuñdaşıp köröyün,
Meni cumşap körüñüz
Koñurbay mınday degende,
Bezge saygan emedey,
Irgıp ketti Karıkan.
Karıkan cayı uşunday:
Eñ oluya can eken,
Altı ayçılık azaptı
Azır tiktep bilüüçü -
Bilgiçtigi bar eken.
Artık başaa, kudaa emes,
Kuduröttön cudaa emes,
Kapır, - dep aytsa söz cetpeyt,
Karıkandın kimdigi
Uşu ubakka köz cetpeyt.
Mingen tagı - altın tak,
Altın taktın üstündö
Koñurbayga süylönüp,
Karıkan turdu tarkıldap:
«Manaska barsañ ölösüñ,
Kırk kandın eli kıtaydı
Kayrılıp kantip körösüñ?
Beker Manas er emes,
Mende tiyçü şer emes.
Kızıksañ kırıp salgıday,
Kıtaydın curtu al emes.

Manastın cönün suraba -

Nice bunca malından
Kıymık kadar şey kalmamış.
Dediğim şu: kabul ediniz,
Kırk hanın eli Kıtay'ın
Pehlivanlarını bırakmadan,
Tümünü toplayıp veriniz.
Sınçıyı yanınıza alınız,
O pehlivanların hepsini
Geçide çekip sıradan geçiriniz.
Erenleri bol bol ayırınız,
Kudurup yatan Burut'la
Boy ölçüşüp göreyim,
Beni gönderip görünüz».
Koñurbay böyle deyince,
Bezine iğne saplanmış gibi,
Sıçrayıverdi Karıkan.
Karıkan'ın hâli şöyledir:
Pek evliya bir can imiş,
Altı aylık belayı
Şimdiden bakıp bilirdi,
Bilgeliği var imiş.
Üstündür ama Tanrı değil,
Kudretten yoksun değil,
Kâfir desen söz yetmez,
Karıkan'ın kim olduğuna
Bu vakte dek akıl ermez.
Oturduğu taht altın taht,
Altın tahtın üstünde
Koñurbay'a söylenip,
Karıkan gürleyip durdu:
«Manas'a varırsan ölürsün,
Kırk hanın eli Kıtay'ı
Dönüp nasıl görürsün?
Manas boşuna er değil,
Kula dokunulacak aslan değil.
Heves edip kırıp geçirmeye,
Kıtay yurdunun gücü yetmez.

Manas'ın aslını sorma:

Eçen cıl murun bilingen,
Erdigi mende kattaluu
Çoñ dañzaga çiyilgen.
Kayıbınan cazılgan,
Çoñ biçikte Manastın
Kadimkidey atı bar,
Manastın atı körünöö,
Beecindi Manas bilet - dep,
Beecindegi altın tak
Kança ekenin bilbeymin,
Kan bolup Manas minet - dep,
Kızır çalgan kırkışkan aman kalabı,
Kırk çiltendüü Manaska
Bettep mende barabı?
Beker Manas er emes,
Mende çıdaar şer emes,
Aytkanım uşu bilip al,
Ooy, Koñurbay tilimdi al!
Til ukkan kişi kan bolor,
Til albagan mal bolor,
Malça basam degender,
Akırı tübü nan bolor.
Baltır etiñ tolo elek,
Kara kök cal Manaska
Karmaşar çagıñ bolo elek,
Kün mezgili - altı cıl,
Altı cılga tolgondo
Bedöönün calın örüp al.
Betteşer bolsoñ Manaska
Bul Beecinden körüp al.
Çatak iş dalay kabılar,
Çapçışsañ Manas tabılar
Kalçanı tıyıp Karıkan,
Tırgootun tıypıl cıyıptır.
Atası ölgön cetim,- dep,
Koñurbayday kalçanı
Keçildin kanı kılıptır.
«Kerüügö salgan tam bolgun,
Keyibe ölgön ataña

Nice yıl önce bilinmiş,
Erliği bende kayıtlıdır,
Büyük deftere çizilmiştir.
Gaibinden yazılmış,
Büyük kitapta Manas'ın
Apaçık adı var,
Manas'ın adı aşikâr,
Beecin'i Manas yönetir diye,
Beecin'deki altın tahtta
Ne kadar kalır bilmem,
Han olup Manas oturur diye,
Kızır dokunmuşla vuruşan sağ kalır mı,
Kırk çiltenli Manas'a
Yüz yüze varacak kul mu var?
Manas boşuna er değil,
Kulun dayanacağı aslan değil,
Dediğim budur, bilmiş ol,
Ey Koñurbay, sözümü tut!
Söz dinleyen kişi han olur,
Söz dinlemeyen mal olur,
Mal gibi ezip geçerim diyenlerin,
Sonu gelir, ekmeklik un olur.
Baldır etin dolmadı henüz,
Kara boz yeleli Manas'la
Kapışacak çağın gelmedi henüz,
Gün vadesi altı yıldır,
Altı yıl dolunca
Bedevinin yelesini örüver.
Manas'la yüzleşeceksen
Şu Beecin'den karşıla, gör.
Nice çetin iş önüne çıkar,
Kapışırsan Manas bulunur.
Kalçayı dizginleyip Karıkan,
Tırgoot'unu tümüyle toplamış.
Babası ölmüş yetimdir, diye,
Koñurbay gibi kalçayı
Keçil'in hanı yapmış.
«Yamaca kurulan ev gibi berk ol,
Ölen babana yanma,

Keçilge mıktı kan bolgun!
Cılı altı cıl küyüp al!» -

Keçil'e yaman bir han ol!
Altı yıl boyunca yanıp bilenip dur!»

Karıkan turup munu aytıp,
Koñurbaydı toktotup,
Kaldayga kabar saldı - deyt,
Kabarın aytıp Manastın,
Tırgootun tıypıl tıydı - deyt.
Koñurbay cayı mındayça,
Manastın cönü andayça.
Munu mınday taştaylı,
Altaydan kelip döö bolgon,
Noygut curtka ee bolgon,
Kasiettüü kan Akbaltay
Oşondon kabar baştaylı.

Karıkan durup bunu söyleyip,
Koñurbay'ı durdurup,
Kalday'a haber saldı derler,
Manas'ın haberini söyleyip,
Tırgoot'unu tümüyle dizginledi derler.
Koñurbay'ın hâli böylece,
Manas'ın hâli öylece.
Bunu böylece bırakalım,
Altay'dan gelip dev olan,
Noygut yurduna sahip olan,
Kutlu han Akbaltay,
Ondan haber başlatalım.

YEDİNCİ BÖLÜM

ÇUBAK BAATIR'IN HİKÂYESİ

Anlatı bu bölümde Talas'tan Alay'a döner ve destan, bir baba çilesinin içinden yeni bir yiğit doğurur: doksan bin yılkısına rağmen çocuksuz kalan, altmış kadın alıp da kucağı boş dönen Noygut hanı Akbaltay, seksen dört yaşında Mekke yoluna düşmeyi kurarken Mediyen çölü kıyısında kendi kayıp devesinin hörgücüne ak keçeyle bağlanmış ağlayan bir erkek bebek bulur. Tanrı vergisi saydığı çocuğun sırrına herkese ant içirtir, "hatunum Markatay doğurdu" diye toy düzenler; kimsenin ad koyamadığı bebeğe yalınayak bir dubana kılığında çıkagelen Kızır, Çubak adını verir — "ateşe atılsa yanmasın, suya atılsa batmasın" — ve on ikisinde Talas'a varıp Manas'a çoro olacağını bildirip kaybolur. Mekke'de altı yıl okuyup icazet alan Çubak, rüyasında Manas'la yoldaş yazıldığını görür; dokuz san yılkıda tulpar bulunamayınca elinde yularla yaya yollara düşer ve Baabedin mazarı başında kayıp bir ihtiyar ona böğründe "Kabılan Çubak biner" yazılı Kögala'yı getirir, Mekke'nin ulu imamı da sırtına ok geçmez zırhı giydirir.

Ne var ki kutlu at ile kutlu zırh, genç yiğidi önce azgın bir fatih yapar: Oogan'ı on, Kaşgar'ı altı kez vuran, Anciyan ile Kokon'u haraca bağlayan Çubak sonunda kimsenin baş eğdiremediği Buhara hanı Temirkan'ın kapısına dayanır — ve karşısına ordu değil, on iki kızın en küçüğü, erkek zırhı kuşanıp Kara kaşka argımağına binen Kanıkey çıkar. Altın döşeli er meydanındaki mızrak düellosunda Çubak'ın mızrağı kızın zırhında paramparça olur, Kanıkey'in vuruşu ise onu ömründe ilk kez attan yere

yuvarlar; "Erkeksen kaçma!" diye yurduna dek kovalanan yiğidin kaçışını, Kara-Buura'da avlanan Manas'ın rüyası karşılar. Bakay rüyayı yorar: ardına takılan arslan Akbaltay oğlu Çubak, kıbleden doğan güneş ise Kanıkey'dir — "bereketin gözü" olan bu kız usulünce dünür gidilip alınmalıdır. Samarkan bozkırında iki toz bulutunu gören Bakay, Kögala'yla kaçan Çubak'a yetişip onu tatlı bir takılmayla durdurur; Çoñ Kula'nın üstünde Manas'ın kendisi görününce Çubak attan fırlayıp önünde diz çöker ve kırk çoro halkasına destanın en güçlü taşlarından biri eklenir.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kaynak: S. Karalaev varyantı, "Turar" akademik baskısı (Bişkek, 2010), mısra aralığı ~38.100–41.500
- Anlatı zamanı: Çubak'ın kayıptan bulunuşundan Kanıkey'e yenilip Manas'ın önünde diz çöküşüne
- Ana mekânlar: Alay'daki Noygut yurdu; Mediyen çölü ve Baabedin mazarı; Mekke; Buhara er meydanı; Kara-Buura ile Çatkal; Samarkan bozkırı
- Merkez kişiler: Çubak, Akbaltay, Markatay, Kızır (dubana), Kögala, Temirkan, Kanıkey, Bakay, Manas
- Kilit motifler: kayıptan doğma çocuk, Kızır'ın ad koyması, at ve zırhın kutlu bağışı ("ok yetişmez atın, ok geçmez kaftanın"), er meydanında kadın yiğit, rüya yorumu, diz çöküp yoldaş olma
- Karalaev damgası: koca destanın içine yerleştirilen tam teşekküllü iç hikâye (Çubak bayanı); Kanıkey'in daha eş olmadan bir baatır olarak sahneye çıkarılması ve gelin seçme bilgeliğinin sınçı diliyle işlenmesi

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI

Çubak baatır bayanı 5

Kalkına kalıs kan bolup,
Kayran Baltay oşondo
Kasiettüü can bolup,
Akbaltaydın sırdaşı,
Akırettik kurdaşı,
Er Kutubiy al bolup,
Alaydı eelep cer kılıp,
Noyguttu kütüp el kılıp,
Topozu tokson miñ bolup,
Baylıgı curtka düñ bolup,
Cılkısı ceti san bolup,
Cetkileñ kıyın kan bolup,
Malı tümön, bala cok,
Baykuş bolup Akbaltay,
Bala kütör çara cok.
Bir bala ünün uguuga,
Bir muraska çıguuga,
Sandagan maldın baarısın
Sarıp kılıp ürödü,
Kudaydan bala tiledi,
Mında da bala körgön cok.
Künü menen tün öttü,
Aradan eçen cıl öttü.

Tüp nuskada minday tema cok.

Bala körböy Akbaltay,
Baykuş bolup kalıptır.
Bir balanın ayınan,
Kudaydan tilep, Akbaltay
Altımış katın alıptır.
Altımışı teñ tuubay,
Tuyaksız bolup kalıptır.

TÜRKÇE ÇEVİRİ

Çubak Bahadır kissası 5

Halkına adil han olup,
Aziz Baltay o zaman
Kutlu, kerametli can olup,
Akbaltay'ın sırdaşı,
Ahiretlik yoldaşı,
Er Kutubiy oldu hep,
Alay'ı tutup yer edip,
Noygut'u besleyip el edip,
Doksan bin yakı olup,
Varlığı yurda ün olup,
Yılkısı yedi tümen olup,
Yetkin, yaman han olup,
Malı tümen, evlat yok,
Zavallı oldu Akbaltay,
Evlat görmeye çare yok.
Bir çocuk sesi duymaya,
Bir mirasçı görmeye,
Sayısız malın hepsini
Sarf edip saçtı durdu,
Huda'dan evlat diledi,
Yine de evlat görmedi.
Gündüzle gece geçti,
Aradan nice yıl geçti.

Asıl nüshada böyle bir başlık yok.

Evlat görmeden Akbaltay,
Zavallı olup kalmıştı.
Bir evladın uğruna,
Huda'dan dileyip Akbaltay
Altmış kadın almıştı.
Altmışı da doğurmayıp,
Ocaksız kalıvermişti.

Kuduröttün cazuusun
Kurgan Baltay körüptür,
«Başı cok mal eken go,
Kütüp cürüp netem» - dep,
Malının teñin bölüptür,
«Eesi cok maldı netem»,- dep,
Bala üçün azap körüptür,
Malının teñin Akbaltay
Cetim menen cesirge
Ülöştürüp beriptir.
Arbın malın ürösö,
Mazarluu cerge tünösö,
Kudaydan bala tilese,
Dagı bala körböptür.
Arbın malın çaçıptır,
Armanduu bolup kalıptır.
Kutubiyin çakırıp,
Kurugan eken Akbaltay,
Mintip kurup cürgüçö
Mekege tentip ketem,- dep,
Turgan eken Akbaltay.
Altımış nökör, Kutubiy
Altımış adır çaluuga
Cürgön eken oşondo
Salbırınga baruuga.
El öödögö tartarda,
At kara til mezgilde,
Conokko çıga kelgende
Coldoşu kıyla can bolup,
Cobogon eken Akbaltay:
«Tuyak bala», - dep cürüp,
Közü ketken iriñdep,
Kökürögü kirildep:
«Bala», - dep, cürüp Akbaltay
Sakalı kalgan ak bolup,

Kudret'in yazgısını
Bahtsız Baltay görmüştü,
«Başsız kalacak malmış bu,
Besleyip de nideyim» deyip,
Malının yarısını böldü,
«Sahipsiz malı nideyim» deyip,
Evlat için azap çekti,
Malının yarısını Akbaltay
Yetim ile dullara
Üleştirip vermişti.
Bol malını saçsa da,
Kutlu mezarda gecelese de,
Huda'dan evlat dilese de,
Yine evlat görmedi.
Bol malını saçmıştı,
Hasretli kalakalmıştı.
Kutubiy'ini çağırıp,
Tükenmişti Akbaltay,
«Böyle kuruyup gezmektense,
Mekke'ye göçüp giderim» deyip,
Durmuştu Akbaltay.
Altmış nökerle Kutubiy,
Altmış kırı taramaya
Yürümüştü o zaman,
Uzun ava varmaya.
El yaylaya çekilirken,
At kara dil çağında,
Yola çıkageldiğinde,
Yoldaşı hayli can olup,
Dertlenmişti Akbaltay:
«Bir evlat» deyip gezerek,
Gözleri irin bağlamış,
Göğsü hırıl hırıl inleyip,
«Evlat» deyip geze geze Akbaltay,
Sakalı apak kalmıştı,

Ölö turgan çak bolup,
«Kuu baş bolup kalam, - dep,
Kurgan kuu baş bir ölsö -

Ölüm çağına ermişti,
«Kuru baş olup kalırım» deyip,
«Bahtsız kuru baş bir ölse,

Kurgakka çıkkan buudayday,
Tuyaksız bolup kalam», - dep,
Kılça körböy kuu candı
Kıynalıp Baltay kuruptur,
Kızıtalak bala üçün
Kayran Baltay kuruptur.
Munarık bolup burçtangan,
Bulungur bolup uçtangan,
Çoñ talaanın betinen,
Mediyendin çölünün
Beri cakkı çetinen
Kurcunga salıp büktölüü,
Kuu kaymalga cüktölüü,
Ak kiyizge caylaluu,
Töönün örköçündö baylaluu,
Kuday Taala kup kılıp,
Caylap ketken kezi eken,
Oysul ata, kuu ingen
Örköçünö kaymaldın
Baylap ketken kezi eken.
Akbaltaydın aldınan
Oysul ata, kuu kaymal -
Akbaltaydın töl malı
Karşı çıga kalganı.
Karşı ingen kelgende
Örköçünün özünön
Bar-bar-bar-bar ıylap,
Barkırap bala bek ıylap,
Barkırap bala ıylasa,
Kulak, murun cep ıylap,
Balanın ünün ukkanda
Baykuş Baltay kanetet.
Kökürök çeri açılıp,
Közünün caşı çaçılıp,
Kayıptan bala tabılıp,
Kapa bolgon Baltaydın
Abiyiri mintip cabılıp,
Kurcundagı balanı
Kurgan Baltay aldı emi.

Kurakta biten buğday gibi,
Evlatsız olup kalırım» deyip,
Kıl kadar saymayıp kuru canı,
Kıvranıp Baltay tükendi,
Şu yaman evlat uğruna
Aziz Baltay tükendi.
Pusa bürünüp köşelenen,
Buğuya dönüp uçlanan,
Büyük bozkırın yüzünden,
Mediyen çölünün
Beri yandaki ucundan,
Heybeye konmuş, bükülü,
Boz mayaya yükletilmiş,
Ak keçeye sarılmış,
Devenin hörgücünde bağlı,
Huda Teâlâ hoş kılıp,
Yerleştirip gittiği demmiş,
Oysul Ata, boz maya —
Mayanın hörgücüne
Bağlayıp gittiği demmiş.
Akbaltay'ın önünden
Oysul Ata, boz maya —
Akbaltay'ın döl malı —
Karşısına çıkıverdi.
Maya karşı gelince,
Hörgücünün üstünden
Bar bar bar bar ağlayıp,
Bağırarak çocuk pek ağlayıp,
Bağırarak çocuk ağlayınca,
Kulak burun yercesine ağlayıp,
Çocuğun sesini duyunca,
Zavallı Baltay ne etsin!
Göğsünün derdi açılıp,
Gözünün yaşı saçılıp,
Gaipten evlat bulunup,
Gamlanan Baltay'ın
Utancı böyle örtülüp,
Heybedeki çocuğu
Bahtsız Baltay aldı işte.

Cılañaç dene etine,
Al balanı salıptır.
Mañdaydan çıgat bakırık,
Bayakı Baltay oşondo
Kutubiydi çakırıp:
«Ooy, Kutubiy, kurdaşım,
Ölüm ortok sırdaşım!
Abiyirim emi cabılıp,
Izdegenim tabılıp,
Üzülgönüm uladı,
Çaçılganım cınaldı,
Öçkön otum tamıldı.
Ölgön canım tirildi.
Aylanayın Kutubiy,
Balaluu boldum, munu bil,
Kutubiyim, süyünçü!» -
Dep, oşontüp, Akbaltay,
Köödöngö batpay köp sanaa,
Közünün caşı on talaa,
Ak sakalı suyulup,
Eki közdön akkan caş
Akırek ıldıy kuyulup,
Kan Baltaydı körgöndö
Karap Kutu dagı ıylap,
Karıp çaldı körgöndö
Karagan candın baarı ıylap
Mına oşondo Akbaltay
Bargan candın baarına:
«Kurdaştarım, dostorum,
Çekemde calgız közdörüm,
Aytıp turgan sözdörüm!
Bala taap aldı - dep,
Bir adamga bilgizbe,
Bir kişige tuyguzba!
Aytkanımdı kup bilip,
Ak buuday unun çaynap ber,
Aytpaska özüñ ant kılıp,
Ak kurandı karmap ber!

Çıplak teninin üstüne
O çocuğu koymuştu.
Bağrından kopar haykırış,
Deminki Baltay o zaman,
Kutubiy'i çağırıp:
«Ey Kutubiy, yoldaşım,
Ölümde ortak sırdaşım!
Utancım şimdi örtüldü,
Aradığım bulundu,
Kopmuş bağım ulandı,
Saçılmışım derlendi,
Sönmüş ateşim tutuştu.
Ölmüş canım dirildi.
Kurbanın olayım Kutubiy,
Evlatlı oldum, bunu bil,
Kutubiy'im, müjde!» —
Deyip böylece Akbaltay,
Göğsüne sığmaz nice duygu,
Gözünün yaşı on dere,
Ak sakalı ıslanıp,
İki gözden akan yaş
Köprücükten aşağı dökülüp,
Han Baltay'ı görünce,
Bakıp Kutu dahı ağlayıp,
Garip ihtiyarı görünce,
Bakan canların hepsi ağlayıp,
İşte o zaman Akbaltay
Gelen canların hepsine:
«Yoldaşlarım, dostlarım,
Alnımda biricik gözlerim,
Size diyecek sözlerim!
«Çocuk bulup aldı» diye,
Tek bir adama bildirme,
Tek bir kişiye sezdirme!
Dediğimi hoş bilip,
Ak buğday unu çiğneyip ver,
Söylememeye ant içip,
Ak Kur'an'ı tutup ver!

Marttıgım başka körüp al,
Sandap catkan köp maldı
Kaltırbay baarın bölüp al!» -
Dep, oşontüp, Akbaltay,

Küügüm kire, kün bata,
Eldin aldı nım cata,
Bir adamga bilgizbey,
Bir kişige körünböy,
Keñ Altayda eline
Salıp cetip keldi ele,
Iç etine katıp balanı
Alıp cetip keldi ele.
Baybiçesi Markatay
Urgaaçının uzu eken,
Ata cayın surasañ -
Kayıp kandın kızı eken.
Cez oymoktuunun ıktuusu,
Urgaaçının mıktuusu,
Altımış katın uluusu,
Uzun çaçtın suluusu,
Cez oymokton oolukkan,
Baatır Baltay kök calga
On törtündö colukkan.
Bitteyinde birigip,
Barmaktayda baş koşup,
Bitteyinde birikken.
Ak ikelüü kurbaldaş:
«Bet aldıña keldim,- dep,
Kırkka çıga kelgende,
Kızık düynö uşunday,
Kuu baştıktan kutulduk,
Kudayıñdın bergeni!
Moynuna tumar taga kör,
Aldeylep cakşı baga kör! -
Dep, oşontüp, Akbaltay:
«Baybiçem erkek tuudu»,- dep,
Oo, döbödöy et kılıp,
Noot köldöy çık kılıp,

Cömertliğimi başkaca gör,
Yığın yığın çok malı,
Kalmasın, hepsin bölüşün!» —
Deyip böylece Akbaltay,

Karaltı iner, gün batarken,
El daha yeni yatarken,
Tek bir adama bildirmeden,
Tek bir kişiye görünmeden,
Geniş Altay'daki eline
Sürüp yetip gelmişti,
Bağrında saklayıp çocuğu,
Alıp yetip gelmişti.
Baş hatunu Markatay,
Kadınların hüner ustası,
Ata soyunu sorarsan,
Kayıp Han'ın kızıymış.
Tunç yüksüklülerin ustası,
Kadınların en yamanı,
Altmış hatunun ulusu,
Uzun saçlının güzeli,
Tunç yüksükle coşup işleyen,
Bahadır Baltay boz yeleyle
On dördünde buluşmuştu.
Küçücükken birleşip,
Parmak kadarken baş göz olup,
Küçücükken bir olmuştu.
Ak nikâhlı akranı:
«Huzuruna geldim» deyip,
Kırkına vardığında,
Tuhaf dünya böyledir işte,
Kuru baş dertten kurtulduk,
Hudâ'nın verdiğidir bu!
Boynuna muska takıver,
Ninniyle güzelce bakıver! —
Deyip böylece Akbaltay:
«Baş hatunum oğlan doğurdu» deyip,
Ah, tepe gibi et yığıp,
Engin göl gibi çorba edip,

Toyuna tokson soydurdu,
Azuuların arkaytıp,
Aldıñkı erdin şalkaytıp,
Ardan soyup bir miñdi,
At çaptırıp toy kılıp,
Aalamdın kalkın çogultup,
Sancırgaluu düñ kılıp,
Sanatın kalkka bilgizip,

Toyuna doksan kestirdi,
Azıları dışa taşkın,
Alt dudağı sarkık,
Nardan bin baş kestirip,
At koşturup toy edip,
Âlemin halkını toplayıp,
Şanlı şerefli ün salıp,
Sayısını halka bildirip,

Balaluu bolup, Baltayıñ
Tunup kalgan kezi eken,
Sandagan maldın baarısın
Kırıp salgan kezi eken,
Çoñ tamaşa, cırgaldı
Kılıp salgan kezi eken.
Curt çogulup, toy kılıp,
Adam tapkıs oy kılıp:
«Beşik booñ bek!» - degenge
Bee baştagan beş toguz -
Begilikke beriptir.
Töö baştagan tört toguz -
Süyünçügö beriptir.
Kalktın baarı toyunup,
Kalıñ maldar soyulup,
Kalayıktap bakırıp,
Kalıñ curttu çakırıp,
Kartayganda Akbaltay,
Seksen törtkö kelgende
Akka moyun buruptur,
Baybiçem erkek tuudu - dep,
Car çakırıp turuptur:
«Özöndön çıkkan bir bulak,
Ölgöndö körgön bir çunak.
Aylanayın kalayık,
Balasız bolup başında,
Bala körüp kalıpmın
Tak seksen tört caşımda.
Ölgöndö körgön balama,
Aylanayın kalayık,

Evlatlı olup Baltay'ın,
Mest olup kaldığı demmiş,
Sayısız malın hepsini
Kırıp döktüğü demmiş,
Büyük şenliği, sefayı
Kurup saldığı demmiş.
Yurt toplanıp toy edip,
İnsan akıl ermez düşünüp:
«Beşik bağın berk olsun!» diyene,
Kısrak başta beş dokuz,
Beylik diye vermişti.
Deve başta dört dokuz,
Müjdeciye vermişti.
Halkın hepsi doyunup,
Sürü sürü mal kesilip,
Ahaliye seslenip,
Kalabalık yurdu çağırıp,
Kocayınca Akbaltay,
Seksen dördüne geldiğinde,
Hakk'a boyun bükmüştü,
«Baş hatunum oğlan doğurdu» deyip,
Tellâl bağırtıp durmuştu:
«Vadiden çıkan bir pınar,
Ölürken gördüğüm bir yumurcak.
Kurbanınız olayım ahali,
Önceleri evlatsızken,
Evlat görmüş bulundum,
Tam seksen dört yaşımda.
Ölürken gördüğüm yavruma,
Kurbanınız olayım ahali,

Atın koyo salıñar,
At baştagan altımış
At koygonuñ, alıñar,
Bayıp catıp kalıñar!»
Kabar kılsa oolugup,
Kalayıktın baarısı
Kalgan eken çogulup,
Aksakalduu karganı,
Kıylaga caşı barganı,
Kara sakal, ker murut,
Çoguluştu bar canı.
Balanın atın koyo albay,

Adını koyuverin,
At başta olmak üzre altmış,
Ad koyanınız alınız,
Zenginleşip kalınız!»
Haber salınca coşkuyla,
Ahalinin tamamı
Toplanıp kalmıştı,
Aksakallı kocalar,
Yaşı hayli ilerlemişler,
Kara sakal, ker bıyık,
Toplandı ne kadar can varsa.
Çocuğun adını koyamayıp,

Cıyılışkan köpçülük
At koyuuga bolo albay,
Ak sakalı akşıyıp,
Kara sakaldı karadı,
Kara sakal baarısı,
Boz balanı karadı,
Boz baldarı oşondo
Çoguu kaçıp taradı.
At koyuuga can çıkpay,
Alek bolup turganda,
Eldin biyak betinde,
Kupta cakı çetinde
Cılañaylak, cılañbaş,
Özü tokson caşında,
Asa tayak kolunda,
Daaratı bar kötündö,
Iymanı bar betinde
Cetip keldi ülkön can,
Atı Kızır özü eken,
At koyuuga balaga
Cetip kelgen kezi eken.
Köñülü kızık bölünöt,
Akbaltaydın közünö
At koyuuçu abışka
Alda emne körünöt!
Kıbılanı bet alıp,

Yığılan kalabalık,
Ad koymaya varamayıp,
Ak sakallı dik dik bakıp,
Kara sakala baktı,
Kara sakallıların hepsi
Boz delikanlıya baktı,
Boz delikanlılar o zaman
Hep birden kaçıp dağıldı.
Ad koymaya kimse çıkmayıp,
Herkes telaşta iken,
Elin bu yandaki yüzünde,
Kıble yanı ucunda,
Yalınayak, başı kabak,
Kendisi doksan yaşında,
Asa değnek elinde,
Abdesti hep üstünde,
İmanı yüzünde parlayan,
Yetip geldi ulu bir can,
Adı Kızır'dı, kendisiymiş,
Çocuğa ad koymaya
Yetip geldiği demmiş.
Gönlü tuhaf bölünür,
Akbaltay'ın gözüne
Ad koyacak ihtiyar
Kim bilir neler görünür!
Kıbleye yüz dönüp,

Markataydın kolunan
Balanı aldı kötörüp,
Bala turat barbaktap,
Ençi bölüp berçüdöy.
Atı Kızır dubana
Al balanı alıptır,
Eki koldop salmaktap:
«Ooy, Akbaltay, karaçı,
Adal eken sanaañız,
Ölçöön karap otursam,
Ölgöndö körgön balañız.
Kapanın baarın coyoluk,
Balanın atın koyoluk,
Akbaltaydın arslanı -
Atı Çubak er bolsun,
Sayganı tokson miñ bolsun,

Sanatı kalkka düñ bolsun!
Otko salsa küybösün,
Suuga salsa batpasın,
Mende azar salbasın,
Betteşken aman kalbasın!
Adamdın alı cetpesin,
Arslandın tişi ötpösün!
Bul balaga bettegen,
Kagışkan kara cer bolsun,
Çuulganı basılbayt,
Atı Çubak er bolsun! -
Atın koydum balanın.
Bolboyt sözdün bekeri,
On eki caşka kelgende
Atı Çubak bul uuluñ,
Arslan Manas cökörü.
Karmaşarı Kakançın,
Kastaşarı Bakburçun.
Bettep mende barbasın,
Bet algan aman kalbasın.
Eren da oşol, şer da oşol,
Ay-aalamdı buy kılgan

Markatay'ın elinden
Çocuğu aldı kaldırıp,
Çocuk durur el çırpıp,
Pay bölüp verecekmiş gibi.
Adı Kızır divane
O çocuğu almıştı,
İki elle tartarak:
«Ey Akbaltay, baksana,
Temizmiş niyetiniz,
Ölçüp biçip bakarsam,
Ölürken gördüğünüz oğlunuz.
Kederin hepsini dağıtalım,
Çocuğun adını koyalım,
Akbaltay'ın arslanı —
Adı Çubak, er olsun,
Mızrakladığı doksan bin olsun,

Şanı halka ün olsun!
Ateşe salsa yanmasın,
Suya salsa batmasın,
Kul ona zeval salmasın,
Karşısına çıkan sağ kalmasın!
İnsanın gücü yetmesin,
Arslanın dişi geçmesin!
Bu çocuğa yönelen,
Çarpıştığı kara yer olsun,
Şöhretinin uğultusu dinmez,
Adı Çubak, er olsun! —
Adını koydum çocuğun.
Sözün boşu olmaz,
On iki yaşına geldiğinde,
Adı Çubak bu oğlun,
Arslan Manas'ın nökeri.
Tutuşacağı Kakançın,
Düşman olacağı Bakburçun.
Karşısına kul varmasın,
Yüz tutan sağ kalmasın.
Eren de odur, şir de odur,
Ay-âlemi dize getiren

Arslan Çubak er oşol.
Caşı on ekige kelgende
Barıp konsun Talaska,
Çoro bolsun Manaska!» -
Dep, oşontüp, dubana
Mañdayınan üç sılap,
Kalk emi kaynap tolgonu,
Balanı berip Baltayga,
Attı koygon dubana
Közdön kayıp bolgonu.
Bala körüp Akbaltay,
Bardıgın çaçıp katıktı,
Akbaltaydın Çubak,- dep,
Aalamdı buzgan çunak,- dep,
Atagı kıyın atıktı.
At koyulgan Çubaktın
Moynuna tumar taktı emi,
Altımış ögöy enesi
Aldeylep kütüp baktı emi.
Caşı altıga kelgende -

Arslan Çubak er odur.
Yaşı on ikiye geldiğinde,
Varıp konsun Talas'a,
Çora olsun Manas'a!» —
Deyip böylece divane,
Alnını üç kez sıvazlayıp,
Halk kaynayıp dolunca,
Çocuğu verip Baltay'a,
Adı koyan divane
Gözden kayboluverdi.
Evlat gören Akbaltay,
Varını yoğunu saçtı,
«Akbaltay'ın Çubak'ı» diye,
«Âlemi bozan yumurcak» diye,
Namı yaman yayıldı.
Adı konan Çubak'ın
Boynuna muska taktı işte,
Altmış üvey anası
Ninniyle bakıp büyüttü işte.
Yaşı altıya geldiğinde,

Küyüp turgan çok çıktı,
Bul Çubaktın tentegi
Noygut curtta cok çıktı.
Uruşsa bala öltürüp,
Ubara kıldı Baltaydı:
«Çubagım çılgıy çuu çıktı,
Biröönün közü tiet»,- dep,
Ar künü naalış kılganda,
Erteñ menen turganda
Irımdı ıras kılçu eken,
Altı kara bukanı
Keskiletip iyçü eken.
Çubak üçün Baltaydın
Sandagan malı küyü eken,
Sandagan malı küysö da,
Calgızdı aman koygun, - dep,
Atakesi Akbaltay
Kudaydan tilep cürçü eken.

Yanıp duran kor çıktı,
Bu Çubak'ın yaramazlığı,
Noygut yurdunda eşi yoktu.
Dövüşse çocuk öldürüp,
Zora koştu Baltay'ı:
«Çubak'ım katıksız bela çıktı,
Birinin nazarı değecek» deyip,
Her gün yakındığında,
Sabahleyin kalktığında,
Töreni hakkıyla yaparmış,
Altı kara boğayı
Boğazlatıp dağıtırmış.
Çubak için Baltay'ın
Sayısız malı heba olurmuş,
Sayısız malı yansa da,
«Biriciğimi sağ bırak» deyip,
Atası Akbaltay
Huda'dan dileyip dururmuş.

Aalam curttu buy kılgan,
Tübü cayı uşunday
Akbaltay uulu Çubaktın.
Arzan Çubak al emes,
Aalamdı buzgan çunaktın
Tentegin Baltay körüptür,
Altı caşka kelgende,
Atakesi Akbaltay
Tömönkü Meke şaarına
Moldogo karmap beriptir.
Atagın körgön çoçuptur,
Akbaltaydın Çubagı
Aalımdardın aldınan
Altı cılı okuptur.
Caşı on ekige kelgende
Kalıypadan kat aldı,
On eki birge kol berip,
Zayıppuruş atandı.
Al Mekede turganda
Kılıgı kımbat iş kördü,
Uktap catıp tüşündö
Duuga kirip alıptır.
Ayıkpagan bir ülkön,
Çuuga kirip alıptır.

Âlem yurdunu dize getiren,
Kökü aslı böyledir,
Akbaltay oğlu Çubak'ın.
Ucuz Çubak değildir o,
Âlemi bozan yumurcağın
Yaramazlığını Baltay gördü,
Altı yaşına geldiğinde,
Atası Akbaltay,
Aşağıdaki Mekke şehrine,
Mollaya teslim etmişti.
Namını gören ürkmüştü,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Âlimlerin önünde
Altı yıl okumuştu.
Yaşı on ikiye geldiğinde,
Halifeden icazet aldı,
On iki pîre el verip,
Zayıppuruş diye anıldı.
O Mekke'de dururken,
Değeri paha biçilmez iş gördü,
Uyurken düşünde
Bir uğultuya dalmıştı.
Dinmek bilmeyen bir büyük
Gürültüye dalmıştı.

Çuu içine köz salsa,
Kuday kılat ubara,
Bet aldınan colugat
Ak sakalçan dubana.
Dubana turup munu aytat:
«Alda Taala caratıp,
Atın, Çubak koyulup,
Kapırdı kırar şer kılgan.
Taalayı artık caralgan,
Talastagı er Manas
Altı şerdin kencesi,
Kudaydın süygön mendesi
Oşogo coldoş teñ kılgan.
Oşol ekööñ birigip,

Gürültünün içine göz gezdirse,
Huda eder nice hikmet,
Karşısına çıkıverir
Ak sakallı bir divane.
Divane durup şunu söyler:
«Allah Teâlâ yaratıp,
Adın Çubak konulup,
Kâfiri kıracak şir kılmış.
Talihi üstün yaratılmış,
Talas'taki er Manas,
Altı şirin en genci,
Huda'nın sevgili kulu,
Ona yoldaş, denk kılmış.
O ikiniz birleşip,

Kapırdın malın çaçasıñ,
Din ıslam colun açasıñ.
Duşmandın köönün basasıñ,
Tuugandın çerin cazasıñ.
Taap al, Manas er oşol,
Taalayga bütkön şer oşol.
Sen koluna tiygende
At boroyun sıdırar,
Ay-aalamdın baarısın
Arlap baarın kıdırar.
Salmaktaşpay şer kalbayt,
Sayışpagan er kalbayt.
Kaalap barar şer oşol,
Kabagıñ açar er oşol».
Manastı aytıp dubana
Közdön kayıp bolgonu.
Uykudan çoçup oygonso -
Aytkanı Kızır kişi eken,
Kudaydın kılgan işi eken,
Körüp catkan tüş eken.
Manastı Çubak bile elek,
Coldoş bolup cürö elek,
Aykırıp coogo kire elek,
Çubaktı kalktar bile elek.
Kaardanıp al Çubak
Kalaymandı baştaptır,
Belsenip emi Er Çubak
Mekenin şaarın taştaptır.

Kâfirin malını saçarsın,
Din-i İslam yolunu açarsın.
Düşmanın gönlünü ezersin,
Kardeşin derdini dağıtırsın.
Bul onu, Manas er odur,
Talihe doğmuş şir odur.
Sen eline geçtiğinde,
At sağrısında yel gibi kayar,
Ay-âlemin tamamını
Boydan boya dolaşır.
Boy ölçüşmedik şir kalmaz,
Cenk etmedik er kalmaz.
Dileyip varılacak şir odur,
Kaygını açacak er odur».
Manas'ı anlatıp divane,
Gözden kayboluverdi.
Uykudan irkilip uyansa,
Söyleyen Kızır kişiymiş,
Huda'nın kıldığı işmiş,
Görüp yattığı düşmüş.
Manas'ı Çubak bilmezdi henüz,
Yoldaş olup gezmemişti henüz,
Haykırıp düşmana dalmamıştı henüz,
Çubak'ı halklar bilmezdi henüz.
Öfkelenip o Çubak,
Kızılca kıyameti başlattı,
Bel bağlayıp şimdi Er Çubak,
Mekke'nin şehrini bıraktı.

Mekeden beri col cürüp,
Atası Baltay kıraanga
Arslan Çubak keliptir.
«Ereşen tartıp, er bolup,
Er uulu menen teñ bolup,
Ermegim Çubak keldi, - dep,
Emi kuday berdi», - dep,
Atakesi aşık toydu beriptir.
Kaarı kelse kakaygan
Kan Baltaydın Çubagı,

Mekke'den beri yol yürüyüp,
Atası yiğit Baltay'a,
Arslan Çubak gelmişti.
«Serpilip boy atıp er olup,
Er oğluyla denk olup,
Gözbebeğim Çubak geldi» deyip,
«Şimdi Huda verdi» deyip,
Atası taşkın bir toy vermişti.
Öfkesi gelse dimdik kesilen,
Han Baltay'ın Çubak'ı,

Kalayıkka çañ salçu
Zayıppuruş kıraanı.
Kayıptan Çubak bekerbi,
Kankor Manas cökörü,
Kan Baltayga kelgende
Aşkere zöökür Çubagı
Akbaltaydın düynösün
Çaçıp iydi bu dagı.
Akbaltaydın sankara
Takır boydon çaçsa da
Kabagım kaşım degen cok,
Karaanı calgız Çubaktı
Kan Baltay caman körgön cok.
Caman körbös sebebi -
Özöndön akkan bulagı,
Kayran Baltay çalıñdın
Ölgöndö körgön çunagı.
Alıskı elder munu aytat:
«Akbaltay uulu Çubak,- dep,
Kıynalıp taptı Akbaltay,
Aman bolso bul bala
Kılımdı buzar çunak», - dep,
Bir künü catıp er Çubak,
Uykudan çoçup oygonup,
On cagına tolgonup,
Kan Baltaydın ordogo
Kolun alıp arkaga,
Koykoktogon kayran er,
Kozgolboy basıp kirdi emi,
Kan Baltaydın ordogo.
Ak seldeçen koco bar,
Dars okugan moldo bar,

Ulamaluu dagı bar,
Bilgiçterdin baarı bar.
Basıp kelip oşondo
Kan atası Baltayga
Kabılan Çubak söz baştap:
«Ata, uruna turgan too kayda?

Ahaliye toz koparan,
Zayıppuruş yiğidi.
Gaipten gelen Çubak boş mudur?
Hunhar Manas'ın nökeri,
Han Baltay'a geldiğinde,
Alabildiğine delişmen Çubak'ı,
Akbaltay'ın varlığını
Saçıverdi bu dahi.
Akbaltay'ın sayısız sürüsünü
Tümüyle saçsa da,
«Kaşım gözüm» demedi hiç,
Karaltısı tek Çubak'ı
Han Baltay kötü görmedi.
Kötü görmeyişinin sebebi:
Vadiden akan pınarı,
Aziz Baltay ihtiyarın
Ölürken gördüğü yumurcağı.
Uzak eller şöyle söyler:
«Akbaltay oğlu Çubak» diye,
«Güçlükle buldu Akbaltay,
Sağ olursa bu çocuk,
Çağı bozacak yumurcak» diye.
Bir gün yatarken er Çubak,
Uykudan irkilip uyanıp,
Sağ yanına dönenip,
Han Baltay'ın otağına,
Ellerini arkasına alıp,
Salınarak yürüyen aziz er,
İstifini bozmadan girdi işte,
Han Baltay'ın otağına.
Ak sarıklı hoca var,
Ders okuyan molla var,

Ulemadan olan da var,
Bilginlerin hepsi var.
Yürüyüp gelip o zaman,
Han atası Baltay'a,
Kaplan Çubak söz başlattı:
«Ata, vurulacak dağ hani?

Uruşa turgan coo kayda?
Kazıp koygon or barbı,
Kaynatıp koygon şor barbı?
Men kiyiçü ton barbı?
Men tiyiçü coo barbı?
Kan Baltay ata, oyloçu,
Ereşen tartıp, er boldum,
Er uulu menen teñ boldum.
Keçerime çok tappay,
Közdöp ataar ok tappay,
Kebimdi uksañ, oy ata,
Keyiş bolup turamın.
Tüşümdö kördüm kızık iş,
Kılımda bolboyt mınday iş,
Irdap ber, ata, ırıñdı,
Iymanday aytkın sırıñdı.
Cılgınduu Keñ-Kol cer kayda,
Al Talastı cerdegen
Kıraan Manas er kayda?
Din ıslamdın elinen
Kaalap algan kat barbı,
Toodogu cılkıñ toguz san,
Ay, atake, Akbaltay,
Kazatka miner at barbı?
Kan Baltay ata, kebim uk,
Kazatka miner buudandı,
Karap tappay turbaymın,
Arslan törö Manaska
Akırı cetpey tınbaymın!»
Oşonu aytıp turguça,
Aytıp oozun cıygıça,
Baatır eken Akbaltay
Badanaday balkıldap,
Bardigerin taştabay
Kep baştadı carkıldap:
«Karıganda körgön Çubagım,

Karagıla oy, curtum,
Kaldaydı buzar çunagım!

Vuruşulacak düşman hani?
Kazılıp konmuş hendek var mı?
Kaynatılıp konmuş tuzla var mı?
Benim giyeceğim kaftan var mı?
Benim çatacağım düşman var mı?
Han Baltay ata, düşünsene,
Serpilip boy attım, er oldum,
Er oğluyla denk oldum.
Basacağıma kor bulamam,
Gözleyip atacak ok bulamam,
Sözümü dinlersen, ey ata,
Kederlenip durmaktayım.
Düşümde gördüm tuhaf iş,
Çağda görülmez böyle iş,
Söyle, ata, türkünü,
İman gibi dosdoğru söyle sırrını.
Ilgınlı Keñ-Kol yeri nerede?
O Talas'ı yurt edinen,
Yiğit Manas er nerede?
Din-i İslam elinden
Dileyip alınmış name var mı?
Dağdaki yılkın dokuz tümen,
Ey atacığım Akbaltay,
Gazaya binilecek at var mı?
Han Baltay ata, sözümü dinle,
Gazaya binilecek küheylanı
Arayıp da bulamıyorum,
Arslan töre Manas'a
Sonunda ermeden durmam ben!»
O bunu söyleyedursun,
Ağzını yumup toplayana dek,
Bahadırmış Akbaltay,
Zırh misali parıldayıp,
Varını esirgemeden,
Söze başladı şakıyıp:
«Kocayınca gördüğüm Çubak'ım,

Bakın hele, ey yurdum,
Kalday'ı bozacak yumurcağım!

Tilegim kabıl tuşu ele,
Alda Taala kudaydan
Tilegenim uşu ele.
Karmaşarga coo tapsañ
Karaan bolup çıgalık,
Kadırluu kepten çın ayttıñ,
Kabıl kılıp ugalık.
Akırın aytıp baştadıñ,
Altı şerdin kencesi,
Aldanın süygön mendesi,
Ayköl törö Manastı
Azır aytıp taştadıñ.
Erkek bala şok bolsun,
Şok bolboso cok bolsun:
Atañ Baltay bıyıl ölbösö,
Al düynö cüzün körbösö
Asmandan cıldız boz kılam,
Arslan törö Manaska
A düynölük dos kılam.
Ar kuyrugun örbösöm,
Can coldoşuñ mına,- dep,
Calgız tuuma kankorgo
Coldoş kılıp berbesem,
Andan kiyin men Baltay
Kıyamat cüzün körbösöm.
Cetkirdi kuday sanaama,
Alda Taala ayabay,
Bergen eken özümö
Beren Çubak balanı.
Bul aytkanıñ dagı çın,
Aytkanıñdın baarı çın,
Aylanayın, kulunum,
Calgız tüptüü çınarım,
Bassam-tursam men emi,
Ömürüñ tilep turamın.
Akbaltay çaap alganı
Añdıp cürgön kıskan köp,
Kaptalımda köp kıtay
Kaynap catkan duşman köp.

Dileğim kabul olduğu andı,
Allah Teâlâ Huda'dan
Dilediğim buydu işte.
Tutuşacak düşman bulursan,
Ardında karaltı olup çıkalım,
Değerli sözün gerçeğini söyledin,
Kabul edip dinleyelim.
Usulca söyleyip başladın,
Altı şirin en gencini,
Allah'ın sevgili kulunu,
Ayköl töre Manas'ı,
Şimdi söyleyiverdin.
Erkek çocuk yaman olsun,
Yaman olmazsa yok olsun:
Atan Baltay bu yıl ölmezse,
O dünya yüzünü görmezse,
Gökten yıldızı boz kılarım,
Arslan töre Manas'a
Öbür dünyalık dost kılarım.
Nar kuyruğunu örmezsem,
«Can yoldaşın işte» deyip,
Tek doğma hunhara
Yoldaş kılıp vermezsem,
Ondan sonra ben Baltay,
Kıyamet yüzünü görmeyeyim.
Huda erdirdi muradıma,
Allah Teâlâ esirgemeden,
Vermiş bana meğer,
Yiğit Çubak oğlanı.
Bu dediğin de gerçek,
Dediklerinin hepsi gerçek,
Kurbanın olayım kulunum,
Tek köklü çınarım,
Yatıp kalktıkça ben artık,
Ömrünü dileyip durmaktayım.
Akbaltay'ı çapıp almaya
Pusuda gezen haset çok,
Böğrümde nice Kıtay,
Kaynaşıp duran düşman çok.

Balam, toodogu cılkı toguz san
Toburçak, buudan aralaş
Toptop cıyıp alayın.
Tobu menen çogultup,
Çubatuuga salayın,
Kagışka miner tulparın.
Kabılan Çubak, kulunum,
Kup keltirip tabayın!»
Buyruk berip noygutka
Akbaltay sözdü baştadı:
«Toodogu tümön cılkını
Toktotpoy aydap kelgin», - dep,
Kabar aytıp taştadı.
Toodogu cılkı toguz san,
Toktotpoy cıyıp aldı emi,
Topoloñ kılıp baarısın
Çubatuuga saldı emi.
Kıldattarga kınattı,
Sınçılarga sınattı,
Kızıtalak cılkını
Kırk ceti künü çubattı,
Çubatsa da at tappay,
Taarıngan eken er Çubak.
Kaardandı, küülöndü,
Kan atası Akbaltay,
Aga karap süylöndü:
«Kazatka miner malıñ cok,
Bul cılkıñdın alı cok,
Cal-kuyrugu takır cok,
Cılkı - dep, bir kara eşek,
Sopoldu bakkan ekensiñ,
Carım tuyak, car moyun,
Topordu bakkan ekensiñ!
Bagalçagı bir tutam,
Bardigeri bir taylık,
Bakanı bakkan ekensiñ!
Sogonçogu bir eli,
Soguşka miner alı cok,

Oğlum, dağdaki yılkı dokuz tümen,
Toburçak, küheylan karışık,
Toplayıp yığıvereyim.
Sürüsüyle bir araya getirip,
Geçide salıvereyim,
Cenge binilecek tulparını,
Kaplan Çubak, kulunum,
Tam denk getirip bulayım!»
Buyruk verip Noygut'a,
Akbaltay söze başladı:
«Dağdaki tümen yılkıyı,
Durdurmadan sürüp gelin» deyip,
Haber salıverdi.
Dağdaki yılkı dokuz tümen,
Durdurmadan topladı işte,
Hepsini birbirine katıp,
Geçide saldı işte.
İnce ustalara süzdürdü,
Sınçılara sınattı,
Kahrolası yılkıyı,
Kırk yedi gün geçitten geçirdi,
Geçirse de at bulamayıp,
Gücenmişti er Çubak.
Öfkelendi, kükredi,
Han atası Akbaltay'a,
Ona bakıp söylendi:
«Gazaya binilecek malın yok,
Bu yılkının dermanı yok,
Yelesi kuyruğu hepten yok,
Yılkı diye bir kara eşek,
Meğer bodur beslemişsin,
Yarım tırnak, yarık boyun,
Meğer tıknaz beslemişsin!
İnciği bir tutamcık,
Topu tümü bir tay kadar,
Meğer kurbağa beslemişsin!
Topuğu bir parmakçık,
Savaşa binecek dermanı yok,

Çoçkonu bakkan ekensiñ,
Bul cönüñdön, atake,
Bolboy kalgan ekensiñ!
Astıñda tulpar bolboso
Çalgın çalar çamañ cok,

Tolup catkan cılkıñda
Toorulga miner malıñ cok.
Kulandar cüröt talaada
Bul cılkıdan ayla cok,
Baydası cok mal kütkön,
Sizden bölök sarañ cok.
Tulpardan tandap at tappay,
Tuygun Manas kankorgo
Kantip barıp cetemin?
Mından körö, atake,
Mekege kirip ketemin!
Baydası cok mal cıygan,
Baatır sizdey bolobu?
Barı malıñ, atake,
Bir cılkıça bolobu,
Baydası cok kuu maldı
Kütkön adam oñobu?
Tögöröktün tört burçun
Törö atam, saga işenbey
Cöö kıdırıp çalayın,
Kadır alda buyursa,
Kagışka miner tulpardı
Kaalap izdep tabayın.
Tögöröktün tört burçun
Tört kıdıra çalayın!»
Atasına taarınıp,
Akbaltaydın Çubagı
Ay-aalamdı buy kılar,
Alañkazar çunagı
At izdebey kalbadı,
Kaynap cini karmadı.
Özölönüp kelgende
Örttön kayta tartpagan,

Meğer domuz beslemişsin,
Bu gidişinle, atacığım,
İşe yaramaz olmuşsun!
Altında tulpar olmayınca,
Keşfe çıkacak takatin yok,

Dolup taşan yılkında
Akına binilecek malın yok.
Kulanlar gezer bozkırda,
Bu yılkıdan çare yok,
Faydası yok mal besleyen,
Sizden başka cimri yok.
Tulpardan seçip at bulamadan,
Doğan Manas hunhara
Nasıl varıp yetişirim?
Bundansa, atacığım,
Mekke'ye dönüp giderim!
Faydasız mal yığan,
Bahadır sizin gibi olur mu?
Bütün malın, atacığım,
Bir tek ata değer mi?
Faydasız kuru malı
Besleyen adam onar mı?
Yeryüzünün dört bucağını,
Töre atam, sana güvenmeden,
Yaya dolaşıp tarayayım,
Kadir Allah buyurursa,
Cenge binilecek tulparı
Dileyip arayıp bulayım.
Yeryüzünün dört bucağını,
Dört dolanıp tarayayım!»
Atasına gücenip,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Ay-âlemi dize getirecek,
Gözü dönmüş yumurcağı,
At aramadan edemedi,
Kaynayıp öfkesi tuttu.
İçi yanarak geldiğinde,
Ateşten geri dönmeyen,

Akbaltaydın Çubagı
Ökümdügü dagı bar.
Aygaylagan çuu kelse
Acaldan kayra kaytpası,
Akırı ölüp kalam,- dep,
Ölümdön kayra tartpası.
Sarı surdun ıktuusu,
Çubaktın cayı uşunday
Akbaltaydın mıktuusu.

Akbaltay'ın Çubak'ı,
Hükmü zoru da vardır.
Çığlık kopan kavga gelse,
Ecelden geri dönmeyişi,
«Nasılsa ölürüm» deyip,
Ölümden geri durmayışı.
Sarı yağızın çevigi,
Çubak'ın hali böyledir,
Akbaltay'ın yamanı.

Coon kökürök, keñ dalı
Bet alsa coodon tartpası,
Taşka salsa taygılbas,
Çokton kayra tartpası.
Aç aykırık, kuu süröön,
Kara köñül, taş kayrat
Akbaltaydın kıraanı.
Atasına abıdan
Taarıngan okşoyt sıyagı.
Cügön alıp cöö basıp,
Sanaası saylap bölünüp,
Kan Baltaydın san kara
Kabılan tuugan kıraandın
Közünö caman körünüp,
Tulpar izdep, mal karap,
Tuygun Çubak arslanıñ
Turbay ketti noygutka,
Kagışka miner at karap,
Karabay ketti noygutka.
Kıyalı cindi çoñ cinin
Çogooluñ Çubak baştadı,
Çoñ taarınıp Baltayga
Oygut curttu taştadı.
Ay karañgı tün boldu,
Oyloso dümök kün boldu,
Tulpar izdep er Çubak
Kündö tınıp kalgan cok,
Kün esebin algan cok,
Ayda tınıp kalgan cok,

Kalın göğüs, geniş omuz,
Yüz tutsa düşmandan dönmeyişi,
Taşa vursan kaymaz,
Kordan geri durmayışı.
Keskin nara, yaman haykırış,
Kara yürek, taş gayret,
Akbaltay'ın yiğidi.
Atasına adamakıllı
Gücenmişe benzer hali.
Gem alıp yaya yürüyüp,
Düşüncesi dere dere bölünüp,
Han Baltay'ın sayısız sürüsü,
Kaplan doğan yiğidin
Gözüne kötü görünüp,
Tulpar arayıp, mal süzüp,
Doğan Çubak arslanın,
Durmadan çıktı Noygut'tan,
Cenge binilecek at arayıp,
Dönüp bakmadı Noygut'a.
Deli huyunun büyük cinini
Delişmen Çubak salıverdi,
Baltay'a pek gücenip,
Noygut yurdunu bıraktı.
Ay karanlık gece oldu,
Düşünse kaygılı gün oldu,
Tulpar arayıp er Çubak,
Gündüz dinlenip kalmadı,
Gün hesabını tutmadı,
Ayda dinlenip kalmadı,

Ay esebin algan cok.
San düynösün köp çaçıp,
Sarı talaaga cöö basıp.
Künü-tünü eçen kün
Akıl tolup, es boldu,
Akbaltaydın Çubagı
Ay-talaaga kez boldu,
Baabedindin mazarga,
Kaynar bulak közünö,
Kak çınardın özünö.
Eli cok elkin cer eken,
Abaylap bir karasa -
Mediyen çölü deer eken.

Ay hesabını tutmadı.
Sayısız varını çok saçıp,
Sarı bozkıra yaya basıp.
Gece gündüz nice gün,
Aklı doldu, us buldu,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Ay bozkıra rast geldi,
Baabedin'in mezarına,
Kaynar pınarın gözüne,
Kuru çınarın ta dibine.
İssız, tenha bir yermiş,
Dikkat edip bir baksa,
Mediyen çölü denen yermiş.

Mazar kayıp bulakka
Baatır Çubak kondu emi.
Çıkanaktap tınç alıp,
Çırım etip uyku alıp,
Cumgan közü açılbay,
Akbaltaydın Çubaktın
Sungan butu tartılbay,
Böz cügöndü cazdanıp,
Kıbılanı baştanıp,
Akbaltaydın er Çubak
Alp uykunu saldı - deyt.
Uktaganda er Çubak
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Camandık biröö kılat,- dep,
Buçkagına teñebey,
Erdik menen şerdikti
Alda Taala Çubakka
Bergen eken çenebey!
Beren Çubak kök caldın
Bel ekenin kördüñbü?
Mendeden artık tuulgan
Şer ekenin kördüñbü?
Arslan Çubak oşondo
Uyku cakka bet bütöp,
Oyuna tüşüp, ar cumuş

Kutlu, gizemli pınara,
Bahadır Çubak kondu işte.
Dirseğine yaslanıp soluklanıp,
Kestirip uykuya dalıp,
Yumduğu gözü açılmadan,
Akbaltay'ın Çubak'ının
Uzattığı ayağı çekilmeden,
Bez gemi yastık edinip,
Kıbleye baş verip,
Akbaltay'ın er Çubak'ı,
Alp uykusuna daldı derler.
Uyuyunca er Çubak,
Gümbür gümbür soluyup aldırmaz,
«Biri kötülük eder» diye,
Tırnağı kadar takmaz,
Erliği ile şirliği,
Allah Teâlâ Çubak'a,
Ölçüsüz vermiş meğer!
Yiğit Çubak boz yelenin
Bel olduğunu gördün mü?
Kuldan üstün doğmuş
Şir olduğunu gördün mü?
Arslan Çubak o zaman,
Uykuya yüzünü verip,
Aklına düşüp her bir iş,

Oyron bolgon Çubaktın
Kañırıgı eñ tütöp:
«Beleske kelbes men Çubak
Mediyen çölgö keziktim,
Ce sarı adırmak bel da cok,
Canıma coldoş boluuga
Özümö katar er da cok,
Karagay calgız, men calgız
Kayrılarım dagı cok.
Kayguulga çıgıp, sır aytar
Kayrılarım biröö cok,
Bügün körgön, erteñ cok,
Üzgültük kılıp adamdı
Keyitet eken düynö şok!» -
Dep, oşontüp, er Çubak
Katuu uykunu salganı,
Uykuga Çubak ketkende,

Perişan olan Çubak'ın
İçi pek tütüp yanar:
«Bele uğramaz ben Çubak,
Mediyen çölüne düştüm,
Ne sarı kıraç bir bel var,
Canıma yoldaş olmaya,
Kendime denk bir er de yok,
Çam yalnız, ben yalnız,
Sığınacak kimsem de yok.
Keşfe çıkıp sır söyleşecek,
Dönüp bakacak kimsem yok,
Bugün var olan yarın yok,
İnsanı ayrılığa uğratıp,
Kederletirmiş şu yaman dünya!»
Deyip böylece er Çubak,
Derin uykuya daldı,
Uykuya Çubak dalınca,

Niçke coldu tötölöp,
Alıp keldi bir attı
Kayıp adam cetelep.
Alıp kelip oşo can
Attın oozun burganı,
Akbaltaydın Çubakka
Aykırık salıp turganı.
«Moynuñdu bizge bur, balam,
Uykudan öödö tur, balam!
Kayıptın kara közümün,
Oluyat çaldın özümün.
Tur, balam, közüñ köröyün,
Aldanın bergen amanat -
Amanatın bereyin.
Üzürlüü kebim aytayın,
Tabılbay turgan kök tulpar
Alıp keldim aldıña
Tabış kılıp kaytayın.
Koştogonum Kögala,
Tulpardın cayın suraba.
Artık tulpar özü bul

İnce yolu kestirmeden aşıp,
Alıp geldi bir atı,
Gaipten bir adam yedeğinde.
Getirip o can,
Atın başını çevirdi,
Akbaltay'ın Çubak'ına,
Haykırıp seslendi:
«Boynunu bize çevir, oğlum,
Uykudan kalk ayağa, oğlum!
Gaibin kara gözüyüm,
Evliya ihtiyarın ta kendisiyim.
Kalk oğlum, gözünü göreyim,
Allah'ın verdiği emanet —
Emanetini vereyim.
Hayırlı sözümü söyleyeyim,
Bulunmaz bir boz tulpar,
Getirdim önüne,
Teslim edip döneyim.
Yedeğimdeki Kögala,
Tulparın halini sorma hiç.
Üstün tulpardır bu kendisi,

Alda Taala saa buyrup,
Berip turgan kezi uşul.
Azır caşı cañı asıy,
Koştogonum Kögala
Tuura tulpar al eken,
Tuygun Çubak özüñö
Ilayıktuu mal eken.
Sebepker çaldın közü elem,
Oluyat çaldın özü elem.
Beren Çubak çıgat,- dep,
Beylep eçak bilgemin,
Ubagında berüügö
Kögala bagıp cürgömün.
Kezigişip turganım,
Mediyen çöldün talaası,
Koştop kelgen Kögala
Celkayıptın balası.
Kulan menen kuuşkan,
On eki tulpar kencesi
Celkayıp menen tuuşkan,
Kumga telçip, taşka öskön,

Allah Teâlâ sana buyurup,
Verdiği an işte budur.
Şimdi yaşı yeni asıy,
Yedeğimdeki Kögala,
Tam tulparın kendisiymiş,
Doğan Çubak, sana,
Lâyık bir malmış.
Sebepkâr ihtiyarın gözüydüm,
Evliya ihtiyarın kendisiydim.
«Yiğit Çubak çıkar» diye,
Gözleyip çoktan bilmiştim,
Vaktinde vermek üzre,
Kögala'yı besleyip durdum.
Karşılaştığımız yer,
Mediyen çölünün ovası,
Yedeğimde gelen Kögala,
Celkayıp'ın yavrusudur.
Kulanla kovalaşan,
On iki tulparın en genci,
Celkayıp ile bir doğan,
Kumda dikelip, taşta büyüyen,

Adam körböy, can körböy,
Asıy çıkma bolguça
Een talaada başka öskön.
Kuyrugu sayañ, calı az,
Kulandı kuusa kutkarbas.
Arkası biyik, zeeri bas,
Adırga çapsa moyubas.
Kubanıp ukkun sözümü,
Alıp kelgen Kögala
Kutman bolor özüñö.
Temir tuyak, cez bilek,
Atası tulpar - kuralı,
Azdap mende tabalbayt,
Aytkan kebim uk, balam,
Kuygan çoyun tuyagı.
Çın etine kelgen soñ
Kaptalında kanatı,

İnsan görmeden, can görmeden,
Asıy çağına basana dek,
Issız bozkırda başına büyüyen.
Kuyruğu seyrek, yelesi az,
Kulanı kovsa kaçırtmaz,
Sağrısı yüksek, sırtı basık,
Kıraçta koşsa yorulmaz.
Sevinip dinle sözümü,
Getirdiğim Kögala,
Kutlu olur sana.
Demir tırnak, tunç bilek,
Atası tulpar, öz soyu,
Kul kolay kolay bulamaz,
Dediğim sözü dinle, oğlum,
Dökme demirdir tırnağı.
Gerçek kıvamına geldikten sonra,
Böğründe kanadı var,

Kagışka minseñ kamsıkpay,
Uça cürgön adatı.
Tulparlıktın belgisi -
Tuyagında tura cok,
Akbaltay uulu Çubagım,
Abayla menin kebimdi,
Uşundan bölök muraa cok.
Karmaşka minseñ kamsıkpayt,
Kırk künçülük çölgö min,
Kıyşañ etip taldırbayt,
Kılaytıp sır aldırbayt.
Tuulganda çoçkonun
Kaptalında katı bar,
Kattı okup karasa:
«Kabılan Çubak minet»,- dep,
Kak özüñdün atıñ bar.
Çubaktı kaydan tabam,- dep,
Köp izdedim karkıbar.
Keçee, kunanga caşı cetkende
Tulparlıgın biliptir,
Toodoy çokmor baylanıp,
Tozoku toonu aylanıp,
Celmoguz uulu Sarıbay
Kögala izdep cürüptür.
Sarı kelse kokustan

Cenge binersen bocalamaz,
Uçarak gitmek âdetidir.
Tulparlığın nişanı:
Tırnağı yerinde durmaz,
Akbaltay oğlu Çubak'ım,
Kulak ver benim sözüme,
Bundan gayrı yadigâr yok.
Cenge binersen sarsılmaz,
Kırk günlük çöle bin,
Sendeleyip yorulmaz,
Zerrece sır verdirmez.
Doğduğunda yumurcağın
Böğründe yazısı var,
Yazıyı okuyup bakılsa:
«Kaplan Çubak biner» diye,
Tam senin adın yazılı.
«Çubak'ı nerden bulurum» diye,
Çok aradım, devletlim.
Hani, tay üçüne değince,
Tulparlığını bilmiş,
Dağ gibi çomak kuşanıp,
Cehennemî dağı dolanıp,
Celmoguz oğlu Sarıbay,
Kögala'yı arayıp durmuş.
Sarı ansızın gelirse,

Zaman akır salat - dep,
Çokmorlop catıp Sarıbay
Kögala tartıp alat,- dep,
Oluyat atañ biliptir.
Tulpar için açırıp,
Kögalanı kaçırıp,
Çubak, senin ayıñdan,
Ötkön iştin cayınan,
Men keçpegen suu kalbay,
Men baspagan too kalbay,
Kündüzündö tınç albay,
Tün içinde uyku albay,
Kögalanı bakkamın,

«Ahir zamanı koparır» diye,
«Çomaklayıp durup Sarıbay,
Kögala'yı çekip alır» diye,
Evliya atan bilmişti.
Tulparı aç bırakıp,
Kögala'yı kaçırıp,
Çubak, senin yüzünden,
Geçen işin hâlinden,
Benim geçmediğim su kalmadı,
Benim basmadığım dağ kalmadı,
Gündüzleri rahat almadan,
Gece içinde uyku almadan,
Kögala'yı besledim,

Sarıbay ittin kordugun
Eçen cılı tartkamın.
Añdıtıp iyip kokustan,
Aldırıp salsam okustan,
Buyruguna könbösöm,
Çubaktı taap berbesem
Ittigimdi biler,- dep,
Tañda maaşar künündö
Akbaltaydın Çubagı
Kara eşek kılıp miner, - dep,
Akbaltay uulduu boldu, - dep,
Atın Çubak koydu, - dep,
Ulamadan uladım,
Bilgiçterden suradım.
Altı caşka kelgende,
Meke ketti, - dep uktum,
Coldoş albay canına
Ceke ketti, - dep uktum.
On eki birge kol bergen,
On oluya col bergen,
Kalıypadan kat algan,
Kankor Çubak atalgan,
On eki birge kol berip,
Zayıppuruş atalgan.
Körbösök da bilebiz,
Akbaltaydın calgızı
Arslan Çubak, amanbı?
Uykudan turup oygonup.
Közüñdü bizge salıñız,

Sarıbay itin zulmünü
Nice yıllar çektim.
Ansızın pusuya düşürtüp,
Kazayla kaptırıversem,
Buyruğuna uymazsam,
Çubak'ı bulup vermezsem,
«İtliğimi bilir» diye,
Yarın mahşer gününde,
«Akbaltay'ın Çubak'ı,
Kara eşek edip biner» diye,
«Akbaltay oğullu oldu» diye,
«Adını Çubak koydu» diye,
Ulemadan iz sürdüm,
Bilenlerden sordum.
Altı yaşına geldiğinde,
«Mekke'ye gitti» diye duydum,
Yanına yoldaş almadan,
«Yalnız gitti» diye duydum.
On iki pîre el vermiş,
On evliya yol vermiş,
Halifeden icazet almış,
Hunhar Çubak diye anılmış,
On iki pîre el verip,
Zayıppuruş diye anılmış.
Görmesek de biliriz,
Akbaltay'ın biriciği,
Arslan Çubak, esen misin?
Uykudan kalkıp uyanıp,
Gözünü bize çeviriniz,

Amanatıñ Kögala
Azır berem alıñız.
Ata - Meke, ene - nur,
Atka minip, Çubagım,
Atañ Akbaltayga barıñız.
Akbaltayga barganda
Tabarsıñ beles-beliñdi,
Özüñ taap alarsıñ
Özüñö teñgeel şeriñdi».

Emanetin Kögala'yı,
Şimdi veririm, alınız.
Ata — Mekke, ana — nur,
Ata binip, Çubak'ım,
Atan Akbaltay'a varınız.
Akbaltay'a vardığında,
Bulursun bel geçidini,
Kendin bulup alırsın
Kendine denk şirini».

Uşunu aytıp kayıp çal
Kögala bere koydu ele,
Batasın berip ciberip,
At koştogon al adam
Közdön kayım boldu ele,
Kögala alıp, er Çubak
Köp calınıp kudayga,
Orgup catkan bulaktan
Suusunun kandırıp,
Kögalanı minerde,
Cañı Çubak cürördö
Belesten çıktı beş kişi,
Ak seldesi kazanday,
A dese ünü azanday,
Çoñ Mekenin dalili,
Çoñ ıymamdın özü eken,
Cer kıdırıp, suu körüp,
Seyilge kelgen kezi eken.
Arkasında übünön
Alıp çıktı bir buyum,
Mekedegi çoñ ıymam
Çoñ kurcundun tübünön.
«Mekeden beri çıkkanda
Kezigeriñ bilgemin,
Zayıppuruş kök calga
Bereyin, - dep cürgömün.
Balam, cakası altın, ceñi cez,
Koş badana, torgoy kez
Uşu berçü tonumdun
Toluk atı ok ötpös.
Çoñ ıymamım berdi,- dep,
Ok ötpöstü kiyiñiz.
Tondu bergen sebebim -

Bunu deyip gaip ihtiyar,
Kögala'yı veriverdi,
Duasını verip yollayıp,
At yedekleyen o adam,
Gözden kayboluverdi.
Kögala'yı alıp er Çubak,
Çok yalvarıp Huda'ya,
Fışkırıp akan pınardan
Susuzluğunu kandırıp,
Kögala'ya binerken,
Çubak tam yola koyulurken,
Belden çıktı beş kişi,
Ak sarığı kazan gibi,
«A» dese sesi ezan gibi,
Büyük Mekke'nin delili,
Büyük imamın kendisiymiş,
Yer dolaşıp, su görüp,
Seyre çıktığı demmiş.
Arkasındaki denginden,
Çıkardı bir eşya,
Mekke'deki büyük imam,
Büyük heybenin dibinden.
«Mekke'den beri çıktığımda,
Karşıma çıkacağını bilmiştim,
Zayıppuruş boz yeleye,
Vereyim diye taşırdım.
Oğlum, yakası altın, yeni tunç,
Çift zırhlı, sıkı dokulu,
Şu vereceğim kaftanın
Tam adı: Ok Geçmez.
«Büyük imamım verdi» deyip,
Ok Geçmez'i giyiniz.
Kaftanı verişimin sebebi —

Zayıppuruş ersiñ sen.
Boz adırmak too da köp,
Bolcoşo turgan coo da köp,
At çaalıkçu col da köp,
Aygaylaşıp atışar,

Zayıfları koruyan ersin sen.
Boz yamaçlı dağ da çok,
Sözleşip bekleyen düşman da çok,
Atın yorulacağı yol da çok,
Haykırışıp ok atışan,

Añdıp cürgön kol da köp.	*Pusuda gezen ordu da çok.*
Amanat bergen bul tondu	*Emanet verilen bu zırhı*
Azır kiyip turuñuz,	*Şimdi giyinip durunuz,*
Atışa çıga coo kelse	*Vuruşmaya çıkıp düşman gelirse*
Aynıbay boydu uruñuz.	*Çekinmeden ileri atılınız.*
Ölçöösün körçü düynönün -	*Dünyanın ölçüsüne bak sen —*
Ok cetpegen atıñ - bul,	*Okun yetişemediği atın — budur,*
Ok ötpögön tonuñ - bul!»	*Okun işlemediği zırhın — budur!»*
Akbaltaydın Çubagı	*Akbaltay'ın Çubak'ı*
Çoñ ıymamdı bildi ele,	*Büyük kerameti bildi o an,*
Ala koyup arslanıñ	*Alıverip, o arslanın,*
Ok ötpöstü kiydi ele.	*Ok işlemezi giydi o an.*
Büçülügü bir toguz,	*Bağcıkları tam dokuz,*
Bülk etip ok tiygisiz,	*Kıpırdasa da ok değmez,*
Topçulugu bir toguz,	*Düğmeleri tam dokuz,*
Top etip ok teşkisiz.	*Pat diye vursa da ok delmez.*
Ok ötpöstü kiydi emi,	*Ok işlemezi giydi artık,*
Ok cetpesti mindi emi!	*Ok yetişmeze bindi artık!*
Katar turgan beş adam:	*Sıra sıra duran beş adam:*
«Oomiyin!» - dep, kol cayıp:	*«Âmin!» deyip el açtı:*
«Oomiyin!» - dep, «Oomiyin!»	*«Âmin!» dedi, «Âmin!»*
Saparga çıksañ col bersin,	*Sefere çıkarsan yol versin,*
Kırk çilten, kızır Niyazıñ	*Kırk Çilten, Hızır Niyaz'ın*
Kıdırata kol bersin!	*Sırayla sana el versin!*
Mende azar salbasın,	*Hiçbir kul azap salmasın,*
Betteşken aman kalbasın!	*Karşına çıkan sağ kalmasın!*
Akbaltaydın arslanı,	*Akbaltay'ın arslanı,*
Akırı kılıñ sınbasın!	*Ahir kılıcın kırılmasın!*
Betiñden kirip kaçırıp,	*Önünden dalıp saldırınca,*
Mende azar salbasın!	*Kul sana azap salmasın!*
Betteşe kelgen duşmanıñ	*Karşına gelen düşmanın*
Biröö aman kalbasın!	*Biri bile sağ kalmasın!*
Oomiyin! Çubak, koşkun!» - dep,	*Âmin! Çubak, uğurlar ola!» deyip,*
Oluyattar oşondo	*Evliyalar o zaman*
Batasın berip kaldı emi.	*Duasını verip kaldı işte.*
Oluyat Çubak kıraanıñ	*Kutlu Çubak, o kıraan er,*
Ok ötpöstü kiydi emi,	*Ok işlemezi giydi işte,*
Kögalanı mindi emi.	*Kögala'ya bindi işte.*

Bura tartıp dır koyup,
Atasın közdöy çu koyup,
Kögala bergen kayıp çal
Oluyattın özü eken,
Iyık calın karmasa,
Bul canıbar Kögala
Kıl etinde kezi eken.
Emi Çubak col cürüp,
Atagı Alay cerin taap,
Alayda noygut elin taap,
Kayıptan akıl tabılıp,
Kayıbınan Çubakka
Ok ötpös ton, ok cetpes -
Oşondoy mülktör kabılıp,
Akbaltaydın Çubaktın
Abiyiri mintip cabılıp.
Tegin Çubak uul emes,
Teminişken duşmanga
Teñdeşpey koyçu kul emes.
Eren da oşol, şer da oşol,
Epsiziñ Çubak er da oşol.
Alaydagı noygutka
Çubak atka kondu emi,
Aalam curttu buy kılgan
Çunak atka kondu emi.
Çubak Kögalanı mingende,
Ok ötpöstü kiygende
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
Aygaydı arbın salıptır.
Orçun curtka kol saldı,
Oogandı çaap on aldı.
Aalam curtka çır saldı,
Tiktegenin karatıp,
Akbaltaydın arslanı
Ordosun buzup, olco alıp,
Orçun curttu baskanı.
Bilgen adam kep ayttı:
Akbaltay uulu Çubak, - dep,

Dizgin çevirip dörtnala kalkıp,
Babasına doğru at sürüp,
Kögala'yı veren gaipten gelen ihtiyar
Evliyanın ta kendisiymiş,
Kutsal yelesinden tutunca,
Bu soylu hayvan Kögala
Gücünün tam doruğundaymış.
Şimdi Çubak yola düşüp,
Ünlü Alay ilini bulup,
Alay'da Noygut halkını bulup,
Gaipten akıl gelip,
Gaibinden Çubak'a
Ok işlemez zırh, ok yetişmez at —
Böylesi varlıklar nasip olup,
Akbaltay oğlu Çubak'ın
Şanı böylece donandı.
Çubak öyle sıradan oğul değil,
Üzengi tepişen düşmana
Denk gelmeden kalacak kul değil.
Eren de odur, arslan da odur,
Eşsiz Çubak, yiğit de odur.
Alay'daki Noygut'a
Çubak adıyla ün saldı işte,
Cümle âlemi dize getiren
Çunak adını aldı işte.
Çubak Kögala'ya bindiğinde,
Ok işlemezi giydiğinde
Çarpacak dağ bulamayıp,
Vuruşacak düşman bulamayıp,
Bol bol naralar salmış.
Ulu yurtlara ordu saldı,
Afgan'ı vurup yağmasını aldı.
Cümle yurda kavga saldı,
Baktığını baş eğdirip,
Akbaltay'ın arslanı
Ordasını bozup, ganimet alıp,
Ulu yurtları çiğnedi.
Bilen adam söz söyledi:
Akbaltay oğlu Çubak, deyip,

Açuusuna tiygendi
Aydap cürüp kıyratkan

Abıdan kıyın çunak, - dep.
Beren Çubak köykaşka
Mendeden türü bir başka
Ancıyandı çaap tarattı,
Arı cagında Kokondu
Bet karatıp bir kayttı.
Akbaltaydın Çubaktın
Cürgönünön çañ çıktı,
Dooşunan can çıktı.
Alışıp adamdın alı cetpedi,
Arslandın tişi ötpödü.
Betteşken coolor bülündü,
Berendigi bilindi.
Kalıñ elge çır saldı,
Kögalanı mingende,
Ok ötpöstü kiygende
Kaşkardı kamap altı aldı.
Beren Çubak özü eken,
Beycaydın kara közü eken.
Kalenderdi kamadı,
Kocolordu er Çubak
Kokuylatıp sabadı.
Sabaşına çıdabay,
Curt sargarıp turdu - deyt,
Kolu cetken cerlerdi
Korduk kılıp er Çubak
Öz bilgenin kıldı - deyt.
Bulasın bulap aldı - deyt,
Altı-Şaar, Kokongo
Buzuktu mıktap saldı - deyt.
Kagışkandı karatıp,
Ala berdi er Çubak,
Kamanday kılıp kıyratıp,
Karmaşkandın baarısın
Çala berdi er Çubak.
Kabılan Çubak atagı,

Öfkesine dokunanı
Sürüp kovalayıp kırıp geçiren

Pek çetin bir çunak, deyip.
Yiğit Çubak, o seçkin kaşka,
Kullardan görünüşü bir başka,
Ancıyan'ı vurup dağıttı,
Öte yanındaki Kokon'u
Baş eğdirip bir döndü.
Akbaltay oğlu Çubak'ın
Yürüdüğü yerden toz çıktı,
Sesinden can çıktı.
Tutuşsa insanın gücü yetmedi,
Arslanın dişi işlemedi.
Karşı çıkan düşmanlar bozuldu,
Yiğitliği bilindi.
Kalabalık ellere kavga saldı,
Kögala'ya bindiğinde,
Ok işlemezi giydiğinde
Kaşkar'ı kuşatıp altı kez aldı.
Yiğit Çubak'ın kendisiymiş,
Aman vermezin kara gözüymüş.
Kalender'i kuşattı,
Hocaları er Çubak
Feryat ettirip dövdü.
Dayağına dayanamayıp,
Yurt sararıp durdu, derler,
Elinin yettiği yerleri
Ezip geçip er Çubak
Bildiğini yaptı, derler.
Malını yağmalayıp aldı, derler,
Altı-Şaar'a, Kokon'a
Fitneyi adamakıllı saldı, derler.
Çarpışanı baş eğdirip,
Alıverdi er Çubak,
Azgın domuz gibi kırıp geçirip,
Tutuşanların hepsini
Vuruverdi er Çubak.
Kaplan Çubak'ın ünü,

Kançaga cetti çatagı,
Acaldan kayra tük kaytpayt,
Karmaş kılbay catabı?
Öz bilgenin kıldı, - deyt,
Ancıyandın arkagı coon sarala -
Akbaltaydın Çubagı

Nicelere ulaştı kavgası,
Ecelden asla geri dönmez,
Kavga etmeden yatar mı?
Bildiğini yaptı, derler,
Ancıyan'ın has dokuması, kalın sarala —
Akbaltay'ın Çubak'ı

Alım alıp turdu, - deyt.
Alımına çıdabay,
Ar kaysıdan kep ugup,
Biri «Bukardagı Temirkan
Kaarı katuu can degen,
Kabagı biyik zaarı küç,
Katılışkan, küdör üz!
Oşo turgan Bukarga
Burulup mende barbayt, - deyt,
Mından murun Bukardan
Eç kim surak albayt», - deyt.
«Mende barbas Bukardı
Bet karatıp alam, - dep,
Kuturgan eken Temirkan
Bukara kılıp salam, - dep,
Kız-katının Temirdin
Tartuuga tartıp alam, - dep,
Atı ugulgan Bukarga
Alaamattı salam, - dep,
Al küçümö könbösö
Kaldaygan şaar Bukardın
Kandıgın Temir berbese,
Kaptap kirip Bukarga
Kalaymandı salam»,- dep,
Karargandan tünörüp,
Attanıp çıktı Alaydan.
Asıl Çubak, er kök cal
At ayabay col cürüp,
Az gana emes mol cürüp,
Astındagı Kögala
Baskan ceri bırkırap,
Uçkan kuştay zırkırap,

Vergisini alıp durdu, derler.
Vergisine dayanamayıp,
Şundan bundan söz duyup,
Biri: «Bukar'daki Temirkan
Kahrı katı bir candır demiş,
Kaşı yüksek, zehri güçlü,
Ona sataşan, umudu kessin!
Şu duran Bukar'a
Dönüp hiçbir kul varmaz, derler,
Bundan önce Bukar'dan
Kimse hesap sormaz,» derler.
«Kul varmaz denen Bukar'ı
Baş eğdirip alırım, deyip,
Kudurmuş demek Temirkan,
Kendime tebaa kılarım, deyip,
Temir'in kızını karısını
Armağan diye çekip alırım, deyip,
Adı duyulmuş Bukar'a
Kıyameti salarım, deyip,
Bu gücüme boyun eğmezse,
Heybetli şehir Bukar'ın
Hanlığını Temir vermezse,
Basıp girip Bukar'a
Kızılca kıyameti koparırım,» deyip,
Karardıkça kararıp,
Atlanıp çıktı Alay'dan.
Asil Çubak, gök yeleli er,
Ata acımadan yol yürüyüp,
Az değil, çok yürüyüp,
Altındaki Kögala,
Bastığı yer toz duman,
Uçan kuş gibi vınlayıp,

Kaldaygan şaar Bukardı
Kamap Çubak barıptır.
Darbazada sakçılar,
Sakçılardı kırıptır.
Bilgen çırın kılıptır,
Camgırday kılıp caa tartıp,
Caman balaa er Çubak,
Er Çubaktın erdigi
Mendeden çıkpayt eç ubak,
Kızıl kılıç Zulpukor

Heybetli şehir Bukar'ı
Kuşatıp Çubak varmış.
Kapıda bekçiler var,
Bekçileri kırmış.
Bildiği kavgayı çıkarmış,
Yağmur gibi yağdırıp yay çekip,
Yaman bela er Çubak,
Er Çubak'ın erliği
Kuldan çıkmaz hiçbir vakit,
Kızıl kılıç Zulpukor

Köölöp turgan kezi eken,
Katılgandı tük koyboy,
Cöölöp turgan kezi eken.
Cerdin üstün tük koyboy,
Ceke özüm bilem,- dep,
Eelep turgan kezi eken.
Çubaktın cayı uşunday:
Sölökötü-sölbötü,
Atka mingen kelbeti -
Zordugu toonun teñindey,
Aalamdı soyup cegidey.
Kabagı biyik, zaarı küç,
Katılgandı kılat tüz.
Calayak ooz, car kabak,
Ayzaga dañgıl ıktuu kul,
Abıdan baatır mıktuu kul.
Kök caldıgın bilgizip,
Kögala oozun burdu emi.
Bukardın kanı Temirkan
Kan Baltaydın er Çubak
Kamap barıp turdu emi.
«Aytkanıma köngün, - dep,
Çataktaşpay, çırdaşpay,
Astındagı altın tak
Maga tüşüp bergin,- dep,
Bagınar köönüñ bar bolso,
Kızdarıñ tartuu kılgın,- dep,
Sayışar köönüñ bar bolso,

Savrulup durduğu çağıymış,
Sataşanı hiç koymadan,
Ezip geçtiği çağıymış.
Yeryüzünde kimseyi koymadan,
Tek başıma ben bilirim, deyip,
Sahiplendiği çağıymış.
Çubak'ın hali böyledir:
Endamı, heybeti,
Ata binmiş görünüşü —
İriliği dağa denk,
Âlemi kesip yiyecek gibi.
Kaşı yüksek, zehri güçlü,
Sataşanı düz eder.
Yayvan ağızlı, sarp kaşlı,
Mızrakta usta, becerikli kul,
Alabildiğine bahadır, sağlam kul.
Gök yeleliğini belli edip,
Kögala'nın başını çevirdi işte.
Bukar'ın hanı Temirkan'ı,
Han Baltay'ın er Çubak'ı
Kuşatıp varıp durdu işte.
«Dediğime boyun eğ, deyip,
Kavga etmeden, çekişmeden,
Altındaki altın tahtı
Bana inip ver, deyip,
Boyun eğmeye gönlün varsa,
Kızlarını armağan et, deyip,
Mızraklaşmaya gönlün varsa,

Maydanga azır çıkkın,- dep,
Kabarlap emi bilip al,
Kan Baltay uulu Çubaktın,
Kaarına kelgende
Aalamdı buzçu çunaktın,
Bu sözünö köngün,- dep,
Kapkaluu Bukar şaarının
Kandıgın maga bergin»,- dep,
Kamap barıp turdu emi,
Kapka bakkan karısı,
Karakanga kaçtı emi.
Sakçılardın baarısı,
Kocoloru koroktop,
Moldolordun baarısı

Meydana hemen çık, deyip,
Haber alıp şimdi bil,
Han Baltay oğlu Çubak'ın,
Kahrı geldiğinde
Âlemi bozan çunağın,
Bu sözüne boyun eğ, deyip,
Kale kapılı Bukar şehrinin
Hanlığını bana ver,» deyip,
Kuşatıp varıp durdu işte,
Kapıyı bekleyen ihtiyarı,
Karakan'a kaçtı işte.
Bekçilerin hepsi,
Hocaları ürküp titreyerek,
Molların hepsi

Alapayın tabalbay,
Kaçıp kaldı soroktop,
Kan aldına cügürüp,
Kalayık aytıp turdu emi:
«Katuu müşkül iş kördük,
Bir adamdan küç kördük!
Colbors kayrat, coon cürök,
Cologongo salgıday
Arılbagan çoñ dümök.
Eñkeytip mende algısız,
Eç kim çıdap bargısız,
Kök temirden ton kiygen,
Kögala sınduu at mingen,
Kögala tulpar malı bar.
Köp kan içme abıdan,
Kaar betine aylangan,
Colum üydöy çoyunbaş
Bir cagına baylangan.
Aç aykırık, kuu süröön,
Aleñgir caa, sır cebe,
Aytkanına könbösök -
Azır salat añgeme!
Eren da eken, şer da eken
Attan tüşpöy Bukardı

Ne yapacağını bilemeyip,
Sıçraya sıçraya kaçıp gitti,
Hanın önüne koşup,
Halk söyleyip durdu işte:
«Ağır müşkül iş gördük,
Bir adamdan zor gördük!
Kaplan gayretli, gözü pek,
Yaklaşana saldıracak,
Başımızdan gitmeyen büyük bela.
Kul onu eğip alamaz,
Kimse dayanıp varamaz,
Gök demirden zırh giymiş,
Kögala görklü at binmiş,
Kögala adlı tulparı var.
Pek çok kan içicidir,
Yüzü kahra dönmüş,
Çadır büyüklüğünde demir topuzu
Bir yanına bağlanmış.
Aç haykırış, yaman nara,
Alengir yay, sırlı ok,
Dediğine boyun eğmezsek —
Şimdi koparır kıyameti!
Eren de imiş, arslan da imiş,
Attan inmeden Bukar'ı

Eñip alar er eken.
Oñurañdap kol salsa,
Orto belden orguday.
On eki kapka Bukardı
Oylop tursam uşul er
Tük çıgarbay sorguday.
Askerdi artık cıybasañ,
Aylanı mıktap kılbasañ,
Közü kızıl, özü zor
Körüügö mınday aalam cok».
Curt çurkurap, el dürböp,
Kaardı Çubak baştadı,
Bul kabardı ukkanda
Baatırlar korkup, curt şaşıp,
Calpı Bukar oşondo
Kırılıp kete taştadı.
Curt çurkurap turganda,
On eki kızdın kencesi,

Eğip alacak bir ermiş.
Homurdanıp saldırırsa,
Orta belden orakla biçer gibi.
On iki kapılı Bukar'ı
Düşünüyorum da, bu er
Kimseyi dışarı çıkarmadan yutacak gibi.
Askeri fazlasıyla toplamazsan,
Çareyi sağlam kurmazsan,
Gözü kızıl, kendi iri,
Görmeye böylesi âlemde yok.»
Yurt çığrışıp, el kaynaşıp,
Kahrı Çubak başlattı,
Bu haberi duyunca
Bahadırlar korkup, yurt şaşırıp,
Bütün Bukar o zaman
Kırılıp gidecek gibi oldu.
Yurt çığrışıp dururken,
On iki kızın en küçüğü,

Kudaydın süygön mendesi,
Karasurdun suluusu,
Busurmandın nurduusu,
Uzun çaçtın ıktuusu,
Urgaaçının mıktuusu,
Keñ köynöktün tazası,
Urgaaçının baaşası,
Berizaada beybaktın
Berendigi belgilüü,
Urgaaçı başın er kılıp,
Kayguulga çıkkan kanatı,
Kız kezinde beytaalay
Kılım çaykap, curt buzgan
Kanıkeydin adatı.
On eki kızdın kencesi
Töbö çaçın örgönü
Tört miñ katar uuldan da
Munu cakşı körgönü.
Aytıp turgan adamga
Süylösö sözü zar ele,

Hüda'nın sevdiği kulu,
Karayağızların güzeli,
Müslüman'ın nurlusu,
Uzun saçlıların en zarifi,
Kadın kısmının en yamanı,
Geniş gömleklilerin en temizi,
Kadınların padişahı,
Peri soylu o bibahtın
Yiğitliği bellidir,
Kadın başını er kılıp,
Keşfe çıkan kanadı,
Kızlık çağında, talihsiz,
Cihanı çalkalayıp, yurt bozan —
Kanıkey'in âdeti budur.
On iki kızın en küçüğünü,
Tepe saçını öreni,
Dört bin sıra oğuldan da
Daha çok severdi babası.
Söyleyip duran adama
Konuşsa sözü inciydi,

Altı ayçılık azaptı
Azır aytıp berüüçü,
Oñ iyninde al kızdın
Cılañaç bala bar ele.
Temirkan kızı Kanıkey
Tegi esiñde bar beken,
Bala kezden Kanıkey
Balban beybak boluçu.
Bargan cerge kalayman,
Salgan beybak boluçu.
Er Çubaktı körgöndö
Eliktey bolup tüyülüp,
Temirkandın aldına
Azır cetti cügürüp,
Kan ordosu sarayga,
Atasının aldına
Al Kanıkey munu aytat:
«Eşikke keldi epsiz can,
Acalım cetse ölöyün,
Amalım cetse oşogo,
Kagış kılıp köröyün.
Ceñdirip salsam al canga,

Korduktu koydoy körösüñ,
Kalbay baarıñ ölösüñ.
Alıp salsam anı men
Öltürböstön, citirbey,
Tirüü karmap alarmın,
Altı ay tınbay salışıp,
Tikesinen salarmın.
Kayra tartıp Bukarga
Kelbegidey kılayın,
Kızıgıp Bukar kalaanı,
Mından kiyin al candı
Körbögüdöy kılayın!» -
Dep, oşontüp, Kanıkey:
«A da calgız, men calgız,
Ay-talaada sayışıp,
Ayabay kızık salayın.

Altı aylık azabı
Hemen söyleyiverirdi,
O kızın sağ omzunda
Çıplak çocuk nişanı vardı.
Temirkan kızı Kanıkey
Aslı aklında var mıdır,
Çocukluktan beri Kanıkey
Pehlivan bir hatundu.
Vardığı yere kıyamet
Salan bir hatundu.
Er Çubak'ı görünce
Ceylan gibi toparlanıp,
Temirkan'ın önüne
Hemen yetişti koşarak,
Han ordası saraya,
Babasının önüne varıp,
O Kanıkey şunu söyler:
«Kapıya geldi eşsiz bir can,
Ecelim yetmişse öleyim,
Gücüm yeterse ona,
Çarpışıp bir göreyim.
O cana yenilirsem eğer,

Horluğu koyun gibi görürsünüz,
Kalmadan hepiniz ölürsünüz.
Onu ben alt edersem,
Öldürmeden, yitirmeden,
Diri diri yakalarım,
Altı ay durmadan vuruşup,
Dimdik karşısında dururum.
Geri dönüp Bukar'a
Gelemeyecek hale getireyim,
İmrenip Bukar kalesini
Bundan sonra o can
Göremeyecek hale getireyim!» —
Deyip, böylece, Kanıkey:
«O da yalnız, ben yalnız,
Issız kırda mızraklaşıp,
Esirgemeden görülmedik iş edeyim.

Çapçılaşıp alışıp,
Çapkanı cürgön emenin
Çamasın sınap kalayın.
Küçtüüsün küülöp bileyin,
Küçüm kelse uşunu
Cerine çeyin süröyün!
Kapırdan kelgen coo bolso,
Kılıçtap başın alayın.
Istamdan kelgen er bolso,
Bir keketip salayın.
Tirüü karmap aldıña
Tartuu kıla salayın!» -
Dep, oşontüp, Kanıkey
Keñ köynögün şımdanıp,
Kelişimdüü beytaalay
Keriş kiyimin tıñdanıp,
Kazınada beder cok,
Karabettin özündö
Neler bar da, neler cok.
Coo degende süyünüp,
Er müçölüü beytaalay,
Erkektin kiyimin kiyinip,
Aşıp-şaşıp kenebey,
Alıp iet eken,- dep,
Uşu turgan Çubaktı
Buçkagına teñebey,

Oloñdoy bolgon kayran çaç
Töbögö kınap tüydü emi,
Ok ötpögön tuulga,
Köpkök temir kurç bolot,
Kömkörö başka kiydi emi.
Kabırganın sebildi,
Kindiktin öödö cagına
Kiyingen eken bul beybak
Ok ötpögön temirdi.
Tolo boyun topçulap,
Tolukşugan kayran bet -
Bek bekitip üpçülöp,

Kılıçlaşıp tutuşup,
Çapul için gezen o yaratığın
Gücünü bir sınayayım.
Güçlüsünü yoklayıp bileyim,
Gücüm yeterse bunu
Yerine kadar süreyim!
Kâfirden gelen düşmansa,
Kılıçlayıp başını alayım.
İslam'dan gelen bir erse,
Bir güzel azarlayıp salayım.
Diri yakalayıp önüne
Armağan diye getireyim!» —
Deyip, böylece, Kanıkey
Geniş gömleğini sıvayıp,
Endamlı o talihsiz,
Savaş giyimini kuşanıp,
Hazinede eşi benzeri yok,
Kara bahtlının kendinde
Neler var da neler yok.
Düşman deyince sevinip,
Er yapılı o talihsiz,
Erkeğin giyimini giyinip,
İvedi davranıp aldırış etmeden,
Alıverirmiş öyle mi, deyip,
Şu duran Çubak'ı
Tırnağına bile denk tutmadan,

Urgan gibi gür, güzelim saçı
Tepesine sıkıca düğümledi işte,
Ok işlemez tolgayı,
Gömgök demirden keskin çeliği,
Başına geçirip giydi işte.
Kaburgayı örten zırhı,
Göbeğin üst yanına
Kuşanmış bu hatun
Ok işlemez demiri.
Bütün boyunu düğmeleyip,
Dolgun, güzelim yüzünü
Sıkı sıkıya zırhla örtüp,

Altın caak aybalta
Ala koyup çapçuday,
Azırlanıp belendep,
Artık şaylap bildi emi.
Kagışka salçu ak tinte
Aç bilekke ildi emi,
Altın caak bolot caa
Aydalıga ildi emi.
Komokoyluu sır nayza
Uçun bolot ulatkan,
Temirge saysa ötsün,- dep,
Toktoboy kirip ketsin,- dep,
Börü til kılıp bolottu
Bötön-bötön ulatkan.
Tiygeni tim ele,
Bat kabıldap ketsin,- dep,
Adamdın köz caşı menen sugartkan,
Urgaaçı bolup coo saygan,
Uşunday can bolobu,
Bukardın curtun kubantkan!
Oşo kezde Kanıkey
Caşı on ekige cete elek,
Özü bala sekelek,
Örümdön çaçı ötö elek,
Urgaaçı bolboy, er bolso,
Aluuçunun biri eken,
Aalamga kırgındı
Saluuçunun biri eken.
Coo ılayık bilgiç er,
Kan Baltaydın Çubakka

Altın ağızlı ay baltayı
Kapıp hemen çalacakmış gibi,
Hazırlanıp donanıp,
Eksiksizce kuşandı işte.
Savaşta çalınan ak hançeri
İnce bileğine astı işte,
Altın ağızlı çelik yayı
Omzuna astı işte.
Sağlam yüksüklü sırlı mızrak,
Ucuna çelik eklenmiş,
Demire saplansa geçsin, diye,
Durmadan girip gitsin, diye,
Çeliği kurt dili biçiminde
Kat kat ayrı ayrı eklenmiş.
Değdiği yerde durmadan,
Çabucak saplanıp gitsin, diye,
İnsanın gözyaşıyla su verilmiş.
Kadın olup düşman mızraklayan,
Böylesi bir can olur mu,
Bukar'ın yurdunu sevindiren!
O çağda Kanıkey'in
Yaşı on ikiye ermemişti daha,
Kendisi çocuk, körpecik,
Saçı örgü çağına girmemişti,
Kadın olmayıp er olsaydı,
Cihan alanlardan biriymiş,
Âleme kırgını
Salanlardan biriymiş.
Düşmana denk, bilgiç bir er,
Han Baltay'ın Çubak'ına

Kalayman salçu oşo şer.
Şamdagayı bolcolsuz,
Basıp çıksa beybakka
Baarı Bukar tañ kalıp,
Koco-moldo aralaş:
Kokuy, dolu beybaktın
Künü emine bolot,- dep,
Karap turdu cardanıp.

Kıyamet salacak arslan işte o.
Çevikliği ölçüsüz,
Yürüyüp çıkınca, o hatuna
Bütün Bukar şaşakalıp,
Hoca molla karışık:
Vay, deli dolu hatunun
Hali nice olur, deyip,
Üşüşüp bakıp durdular.

Kız-urgaaçı atı bar,
Kanter eken karkıbar!
Erkek emes, kız bolup,
Eñdirip ier beken, - dep,
Epsiz baatır emege
Ceñdirip ier beken,- dep,
Curt tañ kalıp turganda
Kanıkeydin ak saray,
Kız da bolso beybaktın
Söölötü artık bir dalay.
Al saraydın içinde
Azem menen caylaluu,
Kagış bolso minüügö
Altımış tulpar baylaluu.
Al tulpardın külügü,
Çubak menen betteşken,
Keñ Bukardın şaarına
Kanıkeydin bülügü.
Al tulpardın içinde
Kara kaşka argımak -
Som tuyagı çaraday,
Art cagında soorusu
Erkin catkan talaaday.
Al Kanıkey kapırdan
Akıl kaçıp kutulbayt,
Akılı artık bakırdan.
Kara kaşka argımak
Kagışka kambıl can eken.
Kança müşkül iş tüşsö
Kanıkey ala ketsin,- dep,
Arnagan mal eken.
Kelgen coodon çoçunup,
Aşıp-şaşıp Kanıkey
Argımaktı tokunup,

Çap oloñun bek tartıp,
Kuyuşkanın uzartıp,
Coogo urçu doolbas
Ünün uksañ ıraak kaç.

Kız, kadın adı var üstünde,
Ne yapar acep o değerli!
Erkek değil, kız olarak,
Yenip devirir mi ki, deyip,
O eşsiz bahadır yaratığa
Yenilir mi ki, deyip,
Yurt şaşıp dururken,
Kanıkey'in ak sarayı —
Kız da olsa o hatunun
Şevketi bir hayli üstündür.
O sarayın içinde
Süs ile döşenmiş,
Savaş olsa binmek için
Altmış tulpar bağlıdır.
O tulparların yüğrüğü,
Çubak ile yüzleşen,
Geniş Bukar şehrine
Kanıkey'in kopardığı kıyamettir.
O tulparların içinde
Kara akıtmalı argımak —
Som toynağı çanak gibi,
Art yanında sağrısı
Alabildiğine uzanan bozkır gibi.
O Kanıkey'den kâfir bile
Akılla kaçıp kurtulamaz,
Aklı üstündür nice garipten.
Kara akıtmalı argımak
Savaşta usta bir canmış.
Ne denli müşkül iş düşse
Kanıkey alıp gitsin, diye,
Adanmış bir maldı.
Gelen düşmandan irkilmeden,
Alelacele Kanıkey
Argımağı eyerleyip,

Kolanını sıkı çekip,
Kuskununu uzatıp,
Düşmana vurulan davulbaz —
Sesini duysan uzağa kaç.

Kayra baylap kapşırıp,
Kayran dolu Kanıkey
Kancıgaga tapşırıp.
Kök nayzası koykoyup,
Kök ceke butta çoykoyup,
Kalıñ Bukar tañdanıp,
Kanıkeyge cardanıp,
Kanday can alıp cüröt,- dep,
Kanday erge tiet,- dep,
Karagan mende cardanıp,
Cekege çıgıp coo bettep,
Urgaaçı mınday bolobu?
Bul Kanıkey beybaktı
Urgaaçı degen oñobu?
Alganı menen çırdaşsa
Anısı aman bolobu?
Kalıñ Bukar cardanıp,
Karap turdu tañdanıp.
Kaygırgan cok çoçunup,
Argımaktı tokunup,
Kaar betine aylanıp,
Kara bolot kılıçtı
Calañ canga baylanıp,
Coo degende kamınıp,
Colbors beybak cürdü emi.
Kazınalık saraydan
Añ-tañ kaldı dalay can,
Körüp turdu köp balban,
Körgön adam tañ kalgan.
«Bul Karakan baatırdın
Kızı emne bolot»,- dep,
Keyip-kepçip kalk turdu.
Kalk közünö tüşpöstön,
Kapkanı közdöy cürdü emi.
Kara kaşka argımak
Kayrılbay ırgıp mindi emi.
Kök nayza alıp kamınıp,
Körör bolsoñ oşondo,

Yeniden bağlayıp sıkıştırıp,
Güzelim deli dolu Kanıkey
Terkisine bağlayıp koydu.
Gök mızrağı dimdik yükselip,
Ayağında gök sahtiyan çizme kıvrılıp,
Kalabalık Bukar şaşırıp,
Kanıkey'e üşüşüp bakıp,
Bu nasıl bir candır, deyip,
Nasıl bir ere varır, deyip,
Bakan kullar yığılıp,
Teke teke çıkıp düşmana karşı,
Kadın böyle olur mu?
Bu Kanıkey hatuna
Kadın demek yakışır mı?
Kocasıyla kavga ederse
O kocası sağ kalır mı?
Kalabalık Bukar üşüşüp,
Bakıp durdu şaşırıp.
Ürküp kaygılanmadı hiç,
Argımağı eyerleyip,
Yüzü kahra bürünüp,
Kara çelik kılıcı
Yalın yanına kuşanıp,
Düşman deyince davranıp,
Kaplan hatun yürüdü işte.
Hazine dolu saraydan
Şaşakaldı nice can,
Görüp durdu çok pehlivan,
Gören adam şaşakalmış.
«Bu Karakan bahadırın
Kızının hali ne olur,» deyip,
Sızlanıp dövünüp halk durdu.
Halkın gözüne görünmeden,
Kapıya doğru yürüdü işte.
Kara akıtmalı argımağa
Dönüp bakmadan sıçrayıp bindi işte.
Gök mızrağı alıp davranıp,
Görecek olsan o zaman,

Kök cal eken Kanıkey
Kök colborstoy çamınıp,
Karakandın şaarında,
Çoñ Bukardın ayılında
Kazınalık munara
Munara cayın suraba!
Bul Kanıkey kapırıñ,
Akılga dıykan baatırıñ
Munaranın tübünö
Sayışka maydan kıldırgan.
Cıgılsa cumşak bolot,- dep,
Buttap altın zer berip,
Kara kumdan tundurgan.
Dorbolop kum töktürgön,
Balbandarga teptirgen.
Mamıga altın orogon,
Sayış menen küröşkö
Meenet baskan beytaalay
Ilayıktap corogon,
Karakandın kazına
Al maydandı kılganda
Arbınırak korogon.
Sayış kılçu maydanga
Kök nayza alıp bulgalap,
Körsö köñül bölünüp,
Oozunan zaarı tögülüp,
Celigip dolu bakırıp:
«Cekege beri kelgin!» - dep,
Er Çubaktı çakırıp,
Öyüz-büyüz turuşup,
Ölör antın kılışıp,
Karama-karşı turuşup,
Kaçpay antın kılışıp,
Akırın süylöp, bek taştap,
Kanıkey beybak kep baştap:
«Kök ırapıs ton kiygen,
Kögala sınduu at mingen,
Cerdin cüzün kaltırbay,
Çalgan sınıñ körünöt,

Gök yeleliymiş Kanıkey,
Gök kaplan gibi atılıp,
Karakan'ın şehrinde,
Büyük Bukar'ın obasında
Hazineden yapılma minare —
Minarenin halini hiç sorma!
Bu Kanıkey, o yaman kâfirin,
Akılda derya bahadırın,
Minarenin dibinde
Mızrak meydanı yaptırmış.
Düşerse yumuşak olur, diye,
Batmanla altın zer verip,
Kara kum döşetmiş.
Torbayla kum döktürmüş,
Pehlivanlara çiğnetmiş.
Direğe altın sarmış,
Mızraklaşma ile güreşe,
Mihnete boğulmuş o talihsiz,
Yaraşır biçimde düzenletmiş,
Karakan'ın hazinesi,
O meydanı yaptırırken,
Epeyce eksilmiş.
Mızraklaşılan meydana
Gök mızrağı alıp sallayıp,
Gören gönlünü kaptırıp,
Ağzından zehri dökülüp,
Coşup deli dolu bağırıp:
«Teke teke dövüşe beri gel!» deyip,
Er Çubak'ı çağırıp,
Karşı karşıya durup,
Ölüm andını içip,
Yüz yüze karşı durup,
Kaçmamaya ant içip,
Alçak sesle söyleyip sağlam bağlayıp,
Kanıkey hatun söze başlayıp:
«Gök ipek kaftan giymişsin,
Kögala görklü at binmişsin,
Yeryüzünde kimseyi bırakmadan,
Vurup devirdiğin belli,

Kez bolgondu talkalap,
Algan sınıñ körünöt.
Çoñ Bukarga kızıgıp,

Kalgan sınıñ körünöt.
Ala koyçu sen emes,
Aldıra koyçu men emes.
Astıñdan karşı çıgalık,
Arman-dartıñ ayta koy,
Urgaaçı bolsok ugalık!
Kögala atçan, erenim,
Köp cerdi körgön, berenim.
Ubadaga turup ber,
Ölör anttı kılıp ber!
Erkek bolsoñ, uul bolsoñ,
Kudayga süygön kul bolsoñ,
Beren bolsoñ, şer bolsoñ
Kögala oozun buruñuz,
Köp kepti aytam uguñuz!
Cekeme-ceke sayışıp,
Baatır bolsoñ, er bolsoñ
Çamanı çaktap körölü.
Çamaluuga çagı cok,
Çalkadan tüşüp saydırsak
Degeniñe könölü,
Tilegeniñ bereli.
Erkek bolsoñ, şer bolsoñ,
Degeniñe könöyün,
Kapkaluu şaardın -
Bukardın Kandıgın saga bereyin.
Meni sayıp sen alsañ,
Saydım Bukar şaarımdı,
Saa bilgizip koyoyun
Kıymıldagan barımdı.
Kalkıma kabar salayın,
Altın taacım kiygizip,
Altın takka mingizip,
Düñgürögön Bukardın
Tük emesin taştabay,

Rast geleni parçalayıp,
Aldığın halinden belli.
Büyük Bukar'a imrenip,

Göz diktiğin halinden belli.
Alıverecek olan sen değilsin,
Kaptıracak olan ben değilim.
Önüne karşı çıkalım da,
Derdini tasanı söyleyiver,
Kadınsak da bir dinleyelim!
Kögala atlı erenim,
Çok yer görmüş yiğidim.
Verdiğin sözde durup ver,
Ölüm andını içip ver!
Erkeksen, oğulsan,
Hüda'nın sevdiği kulsan,
Yiğitsen, arslansan,
Kögala'nın başını çevirin,
Çok söz diyeceğim, dinleyin!
Teke teke mızraklaşıp,
Bahadırsan, ersen,
Gücü tartıp bir görelim.
Gücü yetmeze bahane yok,
Sırtüstü düşüp mızraklanırsak,
Dediğine boyun eğelim,
Dilediğini verelim.
Erkeksen, arslansan,
Dediğine boyun eğeyim,
Kale kapılı şehrin —
Bukar'ın hanlığını sana vereyim.
Beni mızraklayıp sen yenersen,
Ortaya koydum Bukar şehrimi,
Sana bildirip koyayım
Kımıldayan her varımı.
Halkıma haber salayım,
Altın tacımı giydirip,
Altın tahta oturtup,
Gümbür gümbür Bukar'ın
Hiçbir şeyini esirgemeden,

Uşu saga bilgizip,
On eki kapka Bukarga
Akim kılıp alayın.
Eren bolsoñ, er bolsoñ,
Aalamdı buzgan şer bolsoñ,
Ubadanı kılıñız,
Adam bolsoñ sen özüñ

Hepsini sana bildirip,
On iki kapılı Bukar'a
Hâkim kılayım seni.
Erensen, ersen,
Âlemi bozan arslansan,
Sözünü verin,
Adamsan sen kendin,

Aytkan cerge turuñuz!
Saydım Bukar şaarımdı,
Kaltırbastan men saydım,
Kıbıragan barımdı.
Seni sayıp men alsam
Sayasıñbı kanıñdı?!
Erdikti epsiz salayın
Ebi menen sayayın,
Eñkeytip attan tüşürsöm
Başıñdı kesip alayın.
Men saydım altın tagımdı,
Sen sayasıñbı, canıñdı?»
Kanıkey mınday degende,
Kaarduu Çubak kep baştap:
«Er müçölüü kep aytkan
Bul aytışıñ baatır,- dep,
Tak oşonu kılbastın
Ceti atası kapır, - dep,
Ubadanı bek kılıp,
Ölö turgan şert kılıp,
Degeniñe könöyün,
Eñkeytip sayıp meni alsañ,
Uşu turgan canımdı
Saga kurman bereyin.
Oo, botom, sölökötüñ-söölötüñ,
Atka mingen kelbetiñ,
Baatırga çalış körünöt,
Kabarıñ ayta kalıñız,
Kaysı cerdin kanısıñ?
Cönün ayta salıñız,
Cön suraşıp alalık,

Dediğin yerde durun!
Ortaya koydum Bukar şehrimi,
Hiç esirgemeden ben koydum
Kıpırdayan her varımı.
Seni mızraklayıp ben yenersem,
Ortaya koyar mısın kanını?!
Yiğitliği eşsizce göstereyim,
Ustalıkla mızraklayayım,
Eğip attan düşürürsem,
Başını kesip alayım.
Ben koydum altın tahtımı,
Sen koyar mısın canını?»
Kanıkey böyle deyince,
Kahırlı Çubak söze başlayıp:
«Er yapılı, söz söyleyen —
Bu deyişin bahadırca, deyip,
Tam bunu yapmayanın
Yedi atası kâfirdir, deyip,
Sözü pek sağlam edip,
Ölümüne şart koşup,
Dediğine boyun eğeyim,
Eğip mızraklayıp beni yenersen,
Şu duran canımı
Sana kurban vereyim.
Ey yavrum, endamın, heybetin,
Ata binmiş görünüşün,
Bahadıra çalıyor görünür,
Haberini söyleyiverin,
Hangi yerin hanısın?
Aslını söyleyiverin,
Hal hatır soruşalım,

Anan kiyin betteşip,
Kaçırıp ayza sayalık!»
Anda dolu munu aytat:
«Erkek caktan mayıpmın,
Tügötsöm sözüm zayıpmın.
Urgaaçının uzumun,
On eki kızdın kencesi,
Kudaydın süygön mendesi,
Karasurdun suluusu,
Busurmandın nurduusu,
Atamdın cayın surasañ -

Temirkandın kızımın.
Eriş buzup, er saygan
Emgektüü küñdün birimin,
Kalaymandı kançaga
Salgan beybak özümün.
Atam Karakanga kızıgıp,
Kalaymandı salam,- dep,
Kızdarının baarısın
Olcogo tartıp alam - dep,
Ata uuludan alpı bar
Körgön cerden calpı bar.
Kan ceeni - Cügörü,
Kagışta salgan dümögü,
Alp döölördün baarı bar.
Kazaktardan Aydarkan
Oşo baatır dagı bar.
Urumkan uulu Kökbörü,
Ayzakerden oşo bar.
Altın taacı Buudayık,
Kıybanın kanı koşo bar.
Ukma bilgen karı bar,
Uşunça alptın baarı bar.
Karagaydan noo kılıp,
Alptardın baarı çogulup,
Kan atama doo kılıp,
Aytkan sözgö köngün, - dep,
Kızıñdı bizge bergin, - dep,

Ondan sonra yüzleşip,
Saldırıp mızrak vuralım!»
O zaman deli dolu şunu söyler:
«Erkeklik yönünden eksiğim,
Sözümü bitirsem — kadınım.
Kadınların hünerlisiyim,
On iki kızın en küçüğüyüm,
Hüda'nın sevdiği kuluyum,
Karayağızların güzeliyim,
Müslüman'ın nurlusuyum,
Babamın halini sorarsan —

Temirkan'ın kızıyım.
Düzen bozup, er mızraklayan,
Emekçi cariyelerin biriyim,
Kıyameti nicelere
Salan hatunun ta kendisiyim.
Babam Karakan'a göz dikip,
Kıyameti salarım, deyip,
Kızlarının hepsini
Ganimet diye çekip alırım, deyip,
Ata oğlundan alpı var,
Her yandan gelmiş yığını var.
Han yeğeni Cügörü,
Savaşta saldığı belasıyla,
Alp devlerin hepsi var.
Kazaklardan Aydarkan,
O bahadır dahi var.
Urumkan oğlu Kökbörü,
Mızrak ustalarından o da var.
Altın taçlı Buudayık,
Kıyba'nın hanı da birlikte var.
Duyduğunu bilen bilge ihtiyar var,
Bunca alpın hepsi var.
Çam ağacından oluk yapıp,
Alpların hepsi toplanıp,
Han babama dava açıp,
Denilen söze boyun eğ, deyip,
Kızını bize ver, deyip,

Bilge altın artkın, - dep,
On kızıñdın baarısın
On eki kanga tartkın, - dep,
Uşu tildi algın, - dep,
Din ıslam curt elek
Tildi ala salgın, - dep,
Camgır kılıp caa tartıp,
Möndür kılıp ok atıp,
Tulpar oozun buruşup,
On eki kandın baarısı
Alaman ayza sunuşup.
Alp döölördü körgöndö,
Bukardın eli kurusun,
Akılınan şaşkanda,
Ordonu közdöy kaçkanda,

Sırtına altın yükle, deyip,
On kızının hepsini
On iki hana sun, deyip,
Bu öğüdü tut, deyip,
Din İslam yurdu idik,
Sözü hemen tut, deyip,
Yağmur gibi yağdırıp yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
Tulparların başını çevirip,
On iki hanın hepsi
Hep birden mızrak uzatıp.
Alp devleri görünce,
Bukar'ın halkı — kurusun! —
Aklını şaşırınca,
Ordaya doğru kaçınca,

Ala çapan, caydak töş
Coldogusu dagı bar,
Kaçkandardın eeri cok,
Çomdogusu dagı bar.
Curt boştugun körgöndö
Tutanıp ölgön uşu curt,
Tübünö çoguu cetet, - dep,
Kız-katının olcolop,
Kıyratıp çaap ketet,- dep,
Küygön boydon men dolu,
Urgaaçı başım er kılıp,
Kız başımdı şer kılıp,
Serbeñdegen kuu çaçtı
Töbögö kınap tüygömün,
Kan içer kiyim kiygemin.
Kara kanga boyolgon
Kara kök nayza kolgo alıp,
Zorduk kılgan duşmanga
Cekege özüm kirgemin.
Kındırday belim buugamın,
Kızık kılıp talkalap,
On eki kandı kuugamın.
Tolgop belim buugamın,

Ala kaftanlı, çıplak göğüslü,
Yolda kalanı dahi var,
Kaçanların eyeri yok,
Semerle kaçanı dahi var.
Yurdun gevşekliğini görünce,
Tutuşup yanan bu yurdun
Köküne toptan kıyar, deyip,
Kızını karısını ganimet edip,
Kırıp vurup gider, deyip,
Yana yakıla ben deli dolu,
Kadın başımı er kılıp,
Kız başımı arslan kılıp,
Uçuşan tel tel saçımı
Tepeme sıkıca düğümledim,
Kan içen giyimi giydim.
Kara kana boyanmış
Kara gök mızrağı ele alıp,
Zorbalık eden düşmana
Teke teke kendim girdim.
Kayış gibi ince belimi kuşandım,
Görülmedik kırıp geçirip,
On iki hanı kovdum.
Burup belimi kuşandım,

Topoloñ salgan kandardı
Topoloñun toz kılıp,
Toz-toz kılıp kuugamın.
Kol salışıp çır kıldım,
Koroytup attan tüşürüp,
Korduk kılıp kandarga,
Tulparların men anda
Takır olco bir kıldım,
Suutup demin baskamın,
Algalı kelgen kandardın
Öz düynösün çaçkamın.
Bura tartıp Bukarga
Celbegidey kılgamın.
Kayra baştan bul cerge
Kelbegidey kılgamın.
Kadırım bilgen kişige
Kanıştın kara közümün,
Kamçılaşkan adamga
Kaçırsa kanga toybogon

Kargaşa salan hanların
Kargaşasını toz edip,
Darmadağın edip kovdum.
Saldırışıp kavga ettim,
Tepetaklak attan düşürüp,
Hanlara horluk edip,
Tulparlarını ben o zaman
Tümden ganimet ettim,
Soluğunu söndürüp bastırdım,
Almaya gelen hanların
Öz malını savurdum.
Dizgin çevirip Bukar'a
Bir daha koşamaz ettim.
Yeni baştan bu yere
Gelemeyecek hale getirdim.
Değerimi bilen kişiye
Hanışın kara gözüyüm,
Kamçılaşan adama —
Saldırınca kana doymayan

Kançık colbors özümün.
Baatırsınıp, ersinip,
Mañday menen celipsiz.
Köpkönüñdön sen özüñ
Uşu turgan Bukardı
Alamın, - dep kelipsiz.
Köpköndördü körgömün,
Kööp kelip katılıp,
Köp ölgönün körgömün.
Kızdan baatır eken,- dep,
Eliñizge aytıñız,
Çataktaşpay, çırdaşpay,
Aman-esen kaytıñız.
Altımış dööñ bir kelgin,
Çalışıp çamañ kele albayt.
Çamañ kelbes sebebi -
Urgaaçının şerimin,
Uşu turgan Bukardın
Kaytarsın degen erimin.

Dişi kaplanın ta kendisiyim.
Bahadır taslayıp, erlik taslayıp,
Alnını dikip koşturmuşsun.
Şımardığından sen kendin,
Şu duran Bukar'ı
Alırım, deyip gelmişsin.
Şımaranları gördüm ben,
Kabarıp gelip sataşıp,
Çoğunun öldüğünü gördüm.
Kızdan bahadır varmış, deyip,
Elinize varıp söyleyin,
Kavga etmeden, çekişmeden,
Sağ esen dönün.
Altmış devinle birden gel,
Çarpışsan gücün yetmez.
Gücünün yetmez sebebi —
Kadınların arslanıyım,
Şu duran Bukar'ı
Korusun denilen eriyim.

	Caaktuuga cay berbes,	*Dilbaza rahat vermez,*
	Caydak atka boy berbes,	*Eyersiz ata boyun vermez,*
	Çalgınçıga mal berbes,	*Akıncıya mal vermez,*
	Ayzaçanga kan berbes	*Mızraklıya kan vermez*
	Kanıkeydin özümün.	*Kanıkey'in ta kendisiyim.*
38760	El oozunan baykasam,	*El ağzından sezerim,*
	Eldir-seldir kep ugam,	*Şöyle böyle söz duyarım,*
	Kara neet Cakıptan	*Kara niyetli Cakıp'tan*
	Kabılan tuulup Altaydan,	*Altay'da bir kaplan doğup,*
	Ordo buzup, olco alıp,	*Orda bozup, ganimet alıp,*
	Buzuk kıldı, - dep uktum.	*Fesat kıldı, diye duydum.*
	Kara kıtay, mancuuga,	*Kara Kıtay'a, Mançu'ya,*
	Kan Alöökö baatırga,	*Han Alöökö bahadıra,*
	Kızık kıldı - dep uktum,	*Görülmedik iş etti, diye duydum,*
	Azgan menen tozgonun	*Azanı ile yolunu şaşıranı*
38770	Alıp keldi, - dep uktum,	*Alıp geldi, diye duydum,*
	Kalaymandı Altayga	*Kıyameti Altay'a*
	Salıp keldi, - dep uktum,	*Salıp geldi, diye duydum,*
	Talastı kütüp, cer kılıp,	*Talas'ı bekleyip yurt edinip,*
	Argın menen kırgızdı	*Argın ile Kırgız'ın*
	Başın koşup el kılıp,	*Başını birleştirip el kılıp,*
	Ordo kütüp kan bolup,	*Orda kurup han olup,*
	Talastı boyloy kondu - deyt.	*Talas boyunca kondu, derler.*
	Kan Alöökö baatırdı	*Han Alöökö bahadırı,*
	Kakandı közdöy kaçkanda	*Kakan'a doğru kaçarken,*
38780	Karmap alıp soydu - deyt.	*Yakalayıp boğazladı, derler.*
	Din busurman baldarı	*Din Müslüman'ın oğulları*
	Alöökönün san düynö	*Alöökö'nün sayısız malını*
	Talap alıp toydu - deyt.	*Yağmalayıp doydu, derler.*
	Kara kök cal kabılan,	*Kara gök yeleli kaplan,*
	Kankor Manas bolboso,	*Hunhar Manas olmadıkça,*
	Çabışıp çamañ kele albayt,	*Vuruşsan gücün yetmez,*
	Alışıp alıñ cete albayt!»	*Tutuşsan takatin ermez!»*
	Kanıkey mınday degende	*Kanıkey böyle deyince,*
	Çubaktı kuday emi urdu,	*Çubak'ı Hüda çarptı işte,*
38790	Kaardanıp çamınıp,	*Kahırlanıp atılıp,*
	Çunaktı kuday emi urdu.	*Çunak'ı Hüda çarptı işte.*
	Oşo kezde er Çubak	*O çağda er Çubak*

Talaska barıp kono elek,
Manaska çoro bolo elek.
«Talastan Alay kem beken,
Çubaktan Manas er beken?
Maktanış bolot munuñuz,
Işengeniñ Manaspı,
Oşo cerge turuñuz!
Kız ekenin bilbesten,
Kılımga kızık saldım», - dep,
Kızırkanıp toktoboy
Kuday urdu Çubaktı,
Kılım curttu buy kılgan
Kızıtalak Çubaktı,
Kaarduu cindi, çoñ tentek,
Til albagan çunaktı.
Kögala sanga bir salıp,
Kök nayzanı kolgo alıp,
Ayzanı sunup kamdadı,
Çubaktın türün körgöndö,
Bu kapır birdi kılat, - dep,
Bukardın kalıñ köp eli,
Kenedey akıl kalbadı.
Mına oşondo Kanıkey
Kıymıldabay, kenebey,
Kıraan Çubak baatırdı
Buçkagına teñebey:
«Ayanba, Çubak, ayanba!

Talas'a varıp konmamıştı daha,
Manas'a çora olmamıştı daha.
«Talas'tan Alay eksik mi,
Çubak'tan Manas yiğit mi?
Bu deyişin övünmedir,
Güvendiğin Manas mı,
Öyleyse o sözünde durun!
Kız olduğunu bilmeden,
Cihana görülmedik iş açtım,» deyip,
Hiddetlenip durmadan,
Hüda çarptı Çubak'ı,
Cihan yurdunu dize getiren
O kahrolası Çubak'ı,
Kahırlı deli, koca haşarı,
Söz dinlemeyen çunağı.
Kögala'nın sağrısına bir vurup,
Gök mızrağı ele alıp,
Mızrağı uzatıp hazırlandı,
Çubak'ın halini görünce,
Bu kâfir bir iş eder, deyip,
Bukar'ın kalabalık çok halkında
Kene kadar akıl kalmadı.
İşte o zaman Kanıkey,
Kımıldamadan, aldırmadan,
Kıraan Çubak bahadırı
Tırnağına bile denk tutmadan:
«Esirgeme, Çubak, esirgeme!

Kerilip ayza sala kör,
Kegiñdi menden ala kör!» -
Dep, oşontüp, Kanıkey
Kara kaşka argımak
Tartıp oozun burdu ele!
«Kezegiñdi algın!» - dep,
Kerilip karap turdu ele.
Curt küyünsö Kanıkey
Külüp cüröt kaşkayıp,
Kündöy beti tastayıp,
Küröktöy tişi kaşkayıp,

Gerilip mızrağı salıver,
Öcünü benden alıver!» —
Deyip, böylece, Kanıkey
Kara akıtmalı argımağın
Çekip başını çevirdi!
«Sıranı al!» deyip,
Gerilip bakıp durdu.
Yurt yanıp yıkılırken Kanıkey
Gülüp gezer pırıl pırıl,
Güneş gibi yüzü ışıldayıp,
Kürek gibi dişi parlayıp,

Kezegin berdi Çubaktın,
Kerilip sayçu çunaktın.
Aç aykırık, kuu süröön,
Akbaltaydın Çubagı -
Ay-aalamdı buy kılgan
Artıgıraak çunagı,
On eki birge kol bergen
Şerdin biri bu dagı.
Ayza sundu doluga
Tegeregin karabay,
Tegi canın ayabay.
Kıykırık saldı oşondo
Kıdırata karabay,
Kılça canın ayabay.
Kögala oozun burganda,
Kıykırıp ayza sunganda,
Beli ketti mekçeyip,
Közü ketti çekçeyip,
Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü-cumguça,
Cebeden murun cetti ele,
Cetken cerden er Çubak
Emçektin astı uşu,- dep,
Öpkönün anık tuşu,- dep,
Muştap kelip öttü ele,
Arı içine ayza ötpöy,
Akbaltaydın Çubagı.
Er Çubaktın ayzası
Takır kıyrap bırkırap,
At başınday ak bula
Dalbaktap uçup dırkırap,

Sırasını verdi Çubak'ın,
Gerilip mızraklayan çunağın.
Aç haykırış, yaman nara,
Akbaltay'ın Çubak'ı —
Ay-âlemi dize getiren
En yamanından çunağı,
On iki pire el vermiş
Arslanların biri bu dahi.
Mızrak uzattı deli doluya,
Çevresine bakmadan,
Hiç canını esirgemeden.
Nara saldı o zaman,
Sağa sola bakmadan,
Kıl kadar canını esirgemeden.
Kögala'nın başını çevirince,
Haykırıp mızrak uzatınca,
Beli büküldü gerilerek,
Gözü gitti belerip,
Şöyle böyle diyene dek,
Göz açıp kapayana dek,
Oktan önce yetişti,
Yetiştiği yerden er Çubak,
Memenin altı burası, deyip,
Ciğerin tam hizası, deyip,
Yumruk gibi vurup geçti,
İçine mızrak işlemeden,
Akbaltay'ın Çubak'ı.
Er Çubak'ın mızrağı
Tümden kırılıp paramparça,
At başı kadar ak ipek
Çırpınıp uçtu savrularak,

Kapırdı kuday urdu,- dep,
Karap turgan Bukar curt
Aykırık saldı çurkurap.
Mına oşondo Kanıkey,
Baatırdıgı başkaça,
Kız ekende Kanıkey
Kılımdı çaykap, curt buzgan,

«Kâfiri Tanrı çarptı!» diye,
Bakıp duran Bukar halkı
Çığlık kopardı feryatla.
İşte o zaman Kanıkey —
Yiğitliği bambaşkaydı,
Kız iken Kanıkey
Çağı çalkalayıp il bozan,

Kızdan çıkkan köykaşka -
Ölümdön kaygı cegen cok,
Er Çubaktın ayzasın
«Kabagım-kaşım» degen cok.
Akbaltaydın Çubagı
Kögala oozun burdu ele:
«Kelgin emi, saygın»,- dep,
Kanıkeydey doluga
Kezegin berip turdu ele.
Kara kaşka argımak
Al Kanıkey kambıl küñ,
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Oñ-tetiri teminip,
Kırgagı temir sır nayza,
Kıya tartıp sundu emi.
Akkañkı eerdin kaşı,- dep,
Cürögünün başı,- dep,
Ölör ceri uşu,- dep,
Kıykırıp ayza sundu emi.
Cebeden murun Kanıkey
Cetiktigi uşunday,
Akbaltaydın Çubakka
Cetip ayza urdu emi,
Cetip ayza urganda
Kögala tulpar tuyladı,
Muştaganda ayzası
Seksen bölök kıyradı.
Karacoltoy Kanıkey
Kaardı katuu baştadı,
Kan Baltaydın Çubagı
Kögalanın üstünön
Kulap kete taştadı.
Çubak-Çubak bolgolu,
Çubak atka kongonu,
Aç aykırık, kuu süröön,

Kızdan çıkma seçkin yiğit —
Ölümden kaygı yemedi,
Er Çubak'ın mızrağına
«Kaşım gözüm» demedi.
Akbaltay'ın Çubak'ı
Kögala'nın başını çevirdi:
«Gel şimdi, sapla!» diyerek,
Kanıkey gibi yamana
Sırasını verip durdu.
Kara akıtmalı argımak —
O Kanıkey, usta kadın,
Sağlı sollu kamçı vurup,
Sağdan soldan mahmuzlayıp,
Kenarı demir, sırlı mızrağı
Yandan çekip uzattı işte.
«Akkañkı eyerin kaşı» diye,
«Yüreğinin başı» diye,
«Öleceği yer burası» diye,
Haykırıp mızrak uzattı.
Oktan önce Kanıkey —
Ustalığı böyleydi işte —
Akbaltay'ın Çubak'ına
Yetişip mızrak vurdu,
Yetişip mızrak vurunca
Kögala tulpar şahlandı,
Vurduğunda mızrağı
Seksen parça olup kırıldı.
Kara bahtlı Kanıkey
Öfkeyle sert saldırdı,
Han Baltay'ın Çubak'ı
Kögala'nın üstünden
Az kalsın yuvarlanıyordu.
Çubak Çubak olalı,
Çubak adını alalı,
Keskin çığlıkla, kuru narayla,

Kıykırıp ayza suna elek,
Akbaltaydın Çubakka
Astınan karşı çıga elek,

Haykırıp mızrak uzatmamıştı,
Akbaltay'ın Çubak'ına
Önünden karşı çıkmamıştı,

Astınan karşı ayza alıp,
Adam uulu cele elek.
Akbaltaydın Çubagı
Bul öñdöngön orduktu
Ömürünçö körö elek.
Sokmogu dümök baştadı,
Soolgon kızdın ayzası
Arslan Çubak baatırdı
Kögalanın üstünön
Añtarıp kete taştadı.
Epsiz beybak sayganda
Eerinen art ketip,
Üzöñgüdön but ketip,
Çay kaynatım er Çubak
Çarkı ketip turdu ele,
Aş kaynatım er Çubak
Çarkı ketip turdu ele.
Mına oşondo Kanıkey
Kabırga söögü büktölüp,
Taş muştagan emedey,
Er Çubaktı sayganda
Obu cok küñgö küç kelip,
Kara kaşka argımak
Karmap oozun burdu ele,
Añ-tañ kalıp Çubakka
Abaylap karap turdu ele.
Mına oşondo er Çubak
Kaardanıp, sabılıp,
Caratkanga calınıp,
«Ata, kapırdı kırgan şer kıldıñ,
On eki müçö teñ kıldıñ,
Urgaaçıga al kelgis
Mınçalık nesin kem kıldıñ!» -
Dep, oşontüp, er Çubak
Köödöngö batpay köp sanaa,
Közünün caşı on talaa,
Köp arman kıldı kudayga.
Kızı mınday bolgondo,
Kızıtalak Bukardın

Önünden karşı mızrak alıp
Âdemoğlu gelmemişti.
Akbaltay'ın Çubak'ı
Böylesine bir dengini
Ömründe görmemişti.
Darbesi kıyamet kopardı,
O narin kızın mızrağı
Arslan Çubak bahadırı
Kögala'nın üstünden
Az kalsın deviriyordu.
Zorlu kadın saplayınca
Eyerinden geri kayıp,
Üzengiden ayağı çıkıp,
Bir çay kaynayacak kadar er Çubak
Dermanı kesilip kaldı,
Bir aş kaynayacak kadar er Çubak
Dermanı kesilip kaldı.
İşte o zaman Kanıkey —
Kaburga kemiği bükülüp,
Taşa yumruk vurmuş gibi,
Er Çubak'ı saplayınca
Ölçüsüz kadına güç gelip,
Kara akıtmalı argımağın
Tutup başını çevirdi,
Şaşıp kalıp Çubak'a
Dikkatle bakıp durdu.
İşte o zaman er Çubak
Öfkelenip, dövünüp,
Yaradan'a yalvarıp:
«Tanrım, kâfiri kıran arslan kıldın,
On iki uzvu denk kıldın,
Kadına gücü yetmez —
Neden beni bunca eksik kıldın!»
Deyip, böylece, er Çubak —
Göğse sığmaz nice tasa,
Gözünün yaşı sel oldu,
Tanrı'ya çok sitem etti.
Kızı böyle olunca,
Kahrolası Bukar'ın

Kıyını kelse oñ kılbayt,
Katını mınday bolgon soñ,
Karacoltoy Bukardın
Kambılı kelse soo kılbayt.
Kan Baltay uulu Çubakka,
Kayguulga çıkkan çunakka
Asmandan Aldanın künü bürkölüp,
Başına altımış sanaa bir kelip:
«Kayra saysa oñ kılbayt,
Kara bet talpak soo kılbayt.
Kan Baltayga barayın,
Alayda noygut elimden
Sandagan kolun alayın,
Çubatuuga salayın.
Ayzakerden ıktuudan,
Aybalta çabar mıktuudan
Sandı tümön kol cıyıp,
Kayta kelip Bukardı
Anan kiyin çabayın.
Koldu cıyıp alayın,
Anan kiyin kançıktan
Kapkayda kegim alayın!»
Oşonu oylop er Çubak
Mınday ayza körö elek,
Er uulunan eç ubak.
Oşondo Çubak kabılan
Kögala oozun caydı emi.
Kögala tulpar oşondo
Baskan ceri bırkırap,
Çoñ kazanday dañkanı
Töbösündö çırkırap,
Oozun caysa Kögala
Buluttay uçup zırkırayt.
Çuu çıksa küçöp bölünöt,
Irmegende kara cer
Kırtışınan bölünöt,
Er Çubaktın Kögala
Tulparlık sını körünöt.

Yamanı gelse sağ komaz,
Karısı böyle olduktan sonra,
Kara bahtlı Bukar'ın
Ustası gelse sağ komaz.
Han Baltay oğlu Çubak'a,
Keşfe çıkan yiğide
Gökten Allah'ın günü kararıp,
Başına altmış düşünce birden gelip:
«Yine saplarsa sağ komaz,
Kara yüzlü kaltak sağ komaz.
Han Baltay'a varayım,
Alay'daki Noygut elimden
Sayısız askerini alayım,
Sıraya dizip yürüteyim.
Mızrakçının ustasından,
Aybalta çalan yamanından
On binlerce asker toplayıp,
Geri gelip Bukar'ı
Ondan sonra vurayım.
Orduyu toplayayım,
Ondan sonra kancıktan
Nerde olsa öcümü alayım!»
Bunu düşünüp er Çubak —
Böyle mızrak görmemişti
Er oğlundan hiçbir vakit.
O zaman Çubak kaplan
Kögala'nın dizginini saldı.
Kögala tulpar o zaman —
Bastığı yer parçalanıp,
Koca kazan gibi kesekler
Tepesinde vınlayıp,
Dizgin salınınca Kögala
Bulut gibi uçup gider.
Nara kopsa coşup fırlar,
Deptiğinde kara yer
Kabuğundan sökülür,
Er Çubak'ın Kögala'sının
Tulparlık vasfı görünür.

Kaçıp Çubak kalganda,
Kayrattanıp Kanıkey
«Erkeksiñbi, kızsıñbı,
Akıynaktı aytayın,

Cerine çeyin kubalap,
Olcolop alıp kaytayın.
Kolgo kirgen koyondu
Koyo bergen oñorbu,
Kambıl da eken, şer da eken
Katından kaçıp bolobu?
Tögöröktün tört burçun
Tört aylanta kubalap,
Törölüü cerin basayın.
Töböñdön tiygen Çubaktın,
Törösüngön çunaktın
Töbösünön basayın.
Kayguulga çıgıp, col cürüp,
Celbegidey kılayın,
Kayra baştan kol alıp,
Kanduu Bukar şaarına
Kelbegidey kılayın.
Körünöyün közünö,
Köösör Çubak baatırdın
Bilineyin özünö!» -
Dep, oşontüp, Kanıkey
Er müçölüü beytaalay,
Astında kara kaşka argımak -
Kanıkeydin kanatı,
Kaçan da bolso al dolu
Kagışka miner adatı.
Kök nayzanı kolgo alıp,
Argımaktı bir salıp,
«Temirkan!» - dep ün salıp,
Kaardanıp bakırıp,
«Erkek bolsoñ kaçpa», - dep,
Er Çubaktı çakırıp.
«Celkelep çaçım buubasam,
Adam bolboy kalayın,

Çubak kaçıp gidince,
Yüreklenip Kanıkey:
«Erkek misin, kız mısın,
Acı sözü söyleyeyim,

Yurduna dek kovalayıp,
Ganimet edip döneyim.
Ele giren tavşanı
Salıveren onar mı,
Usta imiş, arslan imiş —
Kadından kaçmak olur mu?
Dünyanın dört bucağını
Dört kez dolandırıp kovalayıp,
Doğduğu yeri basayım.
Tepeden inen Çubak'ın,
Beylik taslayan yiğidin
Tepesine basayım.
Keşfe çıkıp, yol yürüyüp,
Yelemez hale getireyim,
Yeni baştan asker alıp,
Kanlı Bukar şehrine
Gelemez hale getireyim.
Görüneyim gözüne,
Küstah Çubak bahadıra
Kendimi bildireyim!»
Deyip, böylece, Kanıkey —
Er yapılı bahtı kara,
Altında kara akıtmalı argımak —
Kanıkey'in kanadı,
Ne zaman olsa o yaman
Cenge binmek âdeti.
Gök mızrağı ele alıp,
Argımağa bir vurup,
«Temirkan!» diye haykırıp,
Öfkelenip bağırıp,
«Erkeksen kaçma!» diye
Er Çubak'ı çağırıp:
«Saçımı enseme bağlamazsam,
Adam olmayayım,

Akbaltaydın köödögün
Cerine çeyin kuubasam.
Kalaanı çaap aluuga
Kambıl okşoyt er Çubak
Töböñdön çeçip baspasam,
Tört tülük malıñ çaçpasam.
Tuubay tuna çögöyün,
Tirüü cürböy ölöyün!

Akbaltay'ın o küstahını
Yurduna dek kovmazsam.
Şehri vurup almaya
Usta imiş er Çubak —
Tepesinden basıp geçmezsem,
Dört tür malını saçmazsam,
Doğurmadan kuruyup çökeyim,
Diri gezmeden öleyim!

Atıñdın oozun bura tur,
Kayta sayış kılalı,
Azamat bolsoñ, sen Çubak,
Aldıñkı cayga tura tur!»
Aytkanga Çubak bolobu,
Turup berse oñobu!
Eñkeyişke kirgende,
Kara kaşka argımak
Kirip barat takımdap,
Ör tayana bergende,
Çubaktın atı Kögala
Uzap ketet zakımdap.
Budur-budur cer kelse,
Er Çubaktın Kögala
Bukaday moyunu bultuldayt,
Adırmak cerge kelgende
Kara kaşka argımak
Aykaşkası cıltıldayt.
Erkekçe sunup ayza algan,
Ezelde bolboyt mınday can.
Tomuktay cerde toosu cok,
Tokumçalık koosu cok,
Aydagan eken Çubaktı
Antañdatıp oşondo,
Aylasın caman ketirip,
Akbaltay uulu Çubaktı.
Aldındagı Kögala
Ayabay oozun cayıptır,
Aylası ketip, er Çubak
Ayabay kaçıp kalıptır.

Atının başını çevir de dur,
Yeniden vuruşalım,
Yiğit isen, sen Çubak,
Öndeki yerde dura dur!»
Söz dinler mi Çubak,
Durup beklese kurtulur mu!
İnişe girildiğinde
Kara akıtmalı argımak
Girer ardına yaklaşıp,
Yokuşa dayanıldığında
Çubak'ın atı Kögala
Serap gibi uzaklaşır.
Engebeli yer gelince
Er Çubak'ın Kögala'sının
Boğa gibi boynu oynar,
Tepelik yere gelince
Kara akıtmalı argımağın
Ak akıtması parıldar.
Erkekçe mızrak uzatıp alan —
Ezelden olmaz böyle can.
Aşık kemiği kadar dağı yok,
Bir teyeltilik oyuğu yok,
Öyle sürmüş ki Çubak'ı,
Soluk soluğa bırakıp o an,
Çaresini iyice tüketip —
Akbaltay oğlu Çubak'ı.
Altındaki Kögala
Alabildiğine dizgin almış,
Çaresi tükenip, er Çubak
Alabildiğine kaçmıştır.

Een talaaga kelgende
Cer ayrılıp zakımdap,
Kanıkeydin kara kaşka argımak
Kan Baltaydın Çubakka
Cetmek boldu cakındap,
Tügöngön toonun urçukka,
Tüşmök boldu er Çubak
Dümüröygön tumşukka.
Andan arı ötköndö
Tak aldında bar eken
Añıraygan kapçıgay,
Akbaltaydın Çubagı

Issız ovaya gelince,
Yer yarılıp serapla titrerken,
Kanıkey'in kara akıtmalı argımağı
Han Baltay'ın Çubak'ına
Yaklaşıp yetmek üzereydi,
Biten dağın çıkıntısına,
İnmek üzereydi er Çubak
Heybetli kayalık burna.
Ondan öte geçince
Tam önünde var imiş
Ağzı açılmış derin bir boğaz,
Akbaltay'ın Çubak'ı

Armanın aytat bir dalay.
Alı kalbay Çubak er
Kız, küyöö bolup alışıp,
Kıyın kuuşup kalışıp,
Kaçıp cüröt er Çubak,
Kuup cüröt Kanıkey.
Munu mınday taştaylı,
Kankor Manas kabılan
Karıya Bakay, Acıbay,
Estüü Bakay karısı,
Erenderdin baarısı
Erigip elde catalbay,
At arıtıp, cer çalıp,
It agıtıp, kuş salıp,
Colbors karap, añ uulap,
Colborsuñ Manas içinde
Kabılan karmap tiriley.
Kan Çubak kirgen tüşünö,
Uktap catkan kezinde.
Manas da arslan, al da arslan -
Baş koşuşup bir tünü,
Erikse elik atışıp,
Bir tünü birge catışkan.
Dünüyönü çettegen,
Adam körüp, curt bargıs,
Cerdin baarın örttögön.

Hayıflanır bir hayli.
Gücü kalmaz Çubak erin —
Kız ile güvey olup tutuşup,
Zorlu kovalamaca kurup,
Kaçıp durur er Çubak,
Kovup durur Kanıkey.
Bunu böylece bırakalım —
Hunhar Manas kaplan,
İhtiyar Bakay, Acıbay,
Akıllı Bakay ihtiyarı,
Erenlerin hepsi
Sıkılıp ilde yatamayıp,
At yorup, yer dolaşıp,
Tazı salıp, kuş uçurup,
Kaplan gözleyip, av avlayıp —
Kaplanın Manas içlerinde
Parsı diri diri yakalardı.
Han Çubak girmiş düşüne,
Uyuyup yattığı sırada.
Manas da arslan, o da arslan —
Bir gece baş başa verip,
Sıkılınca karaca vurup,
Bir gece birlikte yatmışlar.
Dünyanın ucunu dolaşan,
İnsan görmedik, il varmaz
Yerlerin hepsini ateşe veren.

Manas da arslan, al da arslan -
Colukkandı koybogon,
Tögöröktün tört burçun,
Mediyendin beş burçun
Beş aylana coylogon.
Kayaşa aytıp alarga
Katılgan candar bolbogon.
Uykudan Manas oygonup,
Bee baştagan beş toguz
Beleske kırıp toy kılıp,
Bilimdüü Bakay karısın,
Çakırgan eken tüşünö
Bilgiçterdin baarısın.
«Curtum,
Kızıkka kıyın batıpmın,
Eki birdey can bolup,

Manas da arslan, o da arslan —
Rast geleni koymayan,
Dünyanın dört bucağını,
Mediyen'in beş bucağını
Beş kez dolanıp gezen.
Onlara karşı söz söyleyip
Sataşan canlar olmamış.
Uykudan Manas uyanıp,
Kısrak başta beş kez dokuz
Kurban kesip yamaçta toy edip,
Bilgili Bakay ihtiyarını,
Düşü için çağırmış —
Bilgiçlerin hepsini:
«Halkım,
Şaşılası hale düşmüşüm,
İki eşit can olup,

Cerdi çalıp catıpmın,
Bul emine boluçu,
Bul tüşümdü coruçu?!
Karkaygan kara too çıktı,
Toonu buzup col kıldım,
Bul emine boluçu,
Bul tüşümdü coruçu?!
Kabılan-şer men bolup,
Arkamdan arslan eerçitip,
Aalamdı çalıpmın,
Kattap adam barbagan,
Kattagan adam kalbagan,
Kalıñ kara tokoydu
Takır örttöp cok kıldım,
Bul emine boluçu,
Bul tüşümdü coruçu?
Kutpa cakkı betimden
Tüşümdö tiygen kün kördüm,
Al dagı kün, men da kün,
Ay-talaaga konuştuk,
Kol karmaşıp körüşpöy,
Törö togool boluştuk.

Yeri dolaşıp durmuşum,
Bu ne ola ki,
Bu düşümü yorun hele?!
Heybetli kara dağ çıktı,
Dağı yarıp yol yaptım,
Bu ne ola ki,
Bu düşümü yorun hele?!
Kaplan-arslan ben olup,
Ardımdan arslan takıp,
Âlemi dolaşmışım,
İçine adam varmamış,
Uğrayan adam sağ kalmamış
Sık kara ormanı
Tümden yakıp yok ettim,
Bu ne ola ki,
Bu düşümü yorun hele?
Kutup yönündeki yüzümden
Düşümde doğan güneş gördüm,
O da güneş, ben de güneş,
Uçsuz ovaya konduk,
El sıkışıp görüşmeden,
Beyce kavuşmuş olduk.

Bul emine boluçu,
Bul tüşümdü coruçu?!»
Keçee, Kara-Buura, Çatkalda
Kaykalap ogoy catkanda,
Kankoruñ aytkan sözü eken.
Baydın uulu Bakay kan
Bal menen oozun çaykagan,
Altı ayçılık azaptı
Azır aytıp berüüçü
Oluya çalış can eken,
Tüş corudu carkıldap,
Abañ Bakay oşondo
Aytıp turdu barkıldap:
«Tüş kasiet - keremet,
Tüz aytıp corup bereyin,
Açılgan eken bagıñız,
Kuttuu bolsun tagıñız!
Aç arslan kelgeni -
Aldanın anık bergeni.
Kabarıñda bar beken,

Bu ne ola ki,
Bu düşümü yorun hele?!»
Hani, Kara-Buura'da, Çatkal'da
Gerilip yayılıp yatarken,
Hunharının söylediği söz imiş.
Bay'ın oğlu Bakay han —
Ağzını balla çalkalayan,
Altı aylık mihneti
Şimdiden söyleyiveren
Evliya soylu can imiş,
Düş yordu güler yüzle,
Bakay ağan o zaman
Söyleyip durdu gür sesle:
«Düş kutsaldır — keramet,
Doğru söyleyip yorayım,
Açılmış imiş bahtınız,
Kutlu olsun tahtınız!
Aç arslanın gelişi —
Allah'ın gerçek verdiğidir.
Haberin var mı ola,

Keñ Alayda tuulgan,
On ekige kelgende
Kaşkarga salgan çuulgan,
Akbaltaydın arslanı
Çubak kele turganı!
Aç kıykırık, küü süröön,
Arslan erdin cökörü,
Çunak kele turganı!
Çubak tiyse koluña
Barmaktuu adam batabı?
Tırmaktuu adam tiebi?
Çubak tiyse koluña
Kara too buzup col salsañ
Cetip çabat ekensiñ
Ceti kalaa Oogandı
Cetigiñ Çubak kelgende
Cerken kaydan soo kaldı.
Kara tokoy çetteseñ,

Geniş Alay'da doğan,
On ikiye geldiğinde
Kaşkar'a velvele salan,
Akbaltay'ın arslanı
Çubak'tır gelmekte olan!
Keskin çığlıklı, gür naralı,
Arslan erin yoldaşı —
O yiğittir gelmekte olan!
Çubak geçse eline,
Başparmaklı adam karşı durur mu?
Tırnaklı adam dokunur mu?
Çubak geçse eline —
Kara dağı yarıp yol salsan,
Yetip vuracaksın demek
Yedi şehirli Oogan'ı.
Yedigen'in Çubak gelince
Cerken nasıl sağ kalsın.
Kara ormanı boylarsan,

Barsa-kelbes tokoydun
Barı-cogun örttösöñ,
Bilgiç kelip, şer kelip,
Özüñö tete er kelip,
Kan içmeñ karmap oolugup,
Kayıptan kıraan colugup,
Kara tokoy örttösöñ,
Kakançınga, Beecinge
Kagış kılat ekensiñ.
Kara dayra, teñizdi
Kamçı menen sabasañ,
Sabasañ koluñ talbasa,
Tamçı suusu kalbasa,
Sulayman tiybes Beecinden
Özüñö tete er kelip,
Surak alat ekensiñ!
Ukuruk kayrar can kalbay,
Uluk bolot ekensiñ!
At arıtıp, cer çalıp,
Ay-talaaga kongonuñ,
Kutpa caktan kün çıgıp,
Törö togool bolgonuñ.
Kelgenderden kep uktum,
On eki kan çogulup,

Varılmaz-dönülmez ormanın
Varını yoğunu yakarsan,
Bilge gelip, arslan gelip,
Kendine denk er gelip,
Kan içiciliğin tutup coşarak,
Gaipten bir yiğit rast gelip,
Kara ormanı yakarsan,
Kakançın'a, Beecin'e
Savaş açacaksın demek.
Kara ırmağı, denizi
Kamçıyla döversen,
Döversen kolun yorulmazsa,
Damla suyu kalmazsa,
Süleyman'ın el süremediği Beecin'den
Kendine denk er gelip,
Hesap soracaksın demek!
Sırık savuracak can kalmadan,
Ulu hükümdar olacaksın demek!
At yorup, yer dolaşıp,
Uçsuz ovaya konman,
Kutup yönünden gün doğması —
Beyce kavuşman demektir.
Gelenlerden söz duydum:
On iki han toplanıp,

Badışasın Bukardın
Kamap bardı, - dep uktum.
Eñ kızıktı alarga
Kılıp saldı, - dep uktum,
Aybaltalap, tokmoktop,
On eki kandın erkesin
Kırıp saldı, - dep uktum!
Öz düynösün çaçtı - deyt,
Alam dep barıp Bukardı
On eki kan baarısı
Ar tarapka kaçtı - deyt.
Oşo Bukar şaarına
Buzuk bolup turganda,
Ancıyandı cerdegen

Bukar'ın padişahını
Kuşatmaya vardı, diye duydum.
En şaşılasını onlara
Yapıverdi, diye duydum,
Aybaltayla vurup, tokmaklayıp,
On iki hanın nazlısını
Kırıp geçirdi, diye duydum!
Kendi malını saçtı, derler,
Bukar'ı alırım diye varan
On iki hanın hepsi
Her yana kaçtı, derler.
O Bukar şehrinde
Kargaşa hüküm sürerken,
Ancıyan'ı yurt edinen

Ala çapan Aykoco -
Çın daanışman oluya,
Bukardagı eşikten,
Uruş kılıp turganda,
Körgön eken oşondo
Darbazanın teşikten.
Balanın kiyimin kiyiptir,
Kalk çuu tüşüp, çuulaptır.
Er öltürüp, curt buzgan
Er Kanıkey beybaktı
Aykoco emi sınaptır.
Sırtınan karap olturup,
Sınına mıktap tolturup,
Urgaaçının şeri eken,
On eki müçö teñ eken,
Egerde erkek bul bolso
On segiz miñ aalamga
Tutka bolçu eme eken.
Çatkayak söögü kuuşuraak,
Uşu caktan kemi bar.
Ataganat, beybaktın
Tuubas bolor ceri bar,
Andan başka cagında
Kay cerinde kemi bar?
Kasiettüü can eken,
Altı ayçılık azaptı
Azır aytıp berüüçü,
Oñ iyininde dolunun

Cılañaç bala bar eken.
Aytıp turup iş körsö
Aldaga işi zar eken,
Ataganat, doluda
Çın kasiet bar eken!
Katın emes Kanıkey
Colukkan adam uuluna
Toodoy kadır tün eken.
Koluña tiyse, al beybak
Berekenin biri eken.

Ala cübbeli Aykoco —
Gerçek bilge evliya,
Bukar'daki kapıdan,
Savaş olup dururken,
Görmüş imiş o zaman
Kale kapısının deliğinden.
Oğlan giysisi giymiş,
Halk velveleye düşüp çığrışmış.
Er öldürüp, il bozan
Er Kanıkey hatunu
Aykoco işte tartıp süzmüş.
Dışından bakıp oturup,
Gözüyle iyice tartıp:
Dişilerin arslanı imiş,
On iki uzvu denk imiş,
Eğer bu erkek olsaydı
On sekiz bin âleme
Direk olacak biriymiş.
Kalça kemiği daracık —
Bu yönden eksiği var.
Ah yazık, kadıncağızın
Kısır kalacak yeri var,
Ondan başka yanında
Neresinde eksiği var?
Kutlu bir can imiş,
Altı aylık mihneti
Şimdiden söyleyiveren;
O yamanın sağ omzunda

Çıplak bir çocuk var imiş.
Söyleyip durup iş görse,
İşi Allah'a niyaz imiş,
Ah yazık, o yamanda
Gerçek keramet var imiş!
Kadın değildir Kanıkey —
Rast gelen âdemoğluna
Dağ gibi Kadir gecesi imiş.
Eline geçse, o hatun
Bereketin biridir.

Kırsık çeçip, köön açkan
Kımbat candın özü - deyt.
Kıl on törttün özünö
Çıgıp kelgen kezi - deyt,
Boy-kelbetin karasa,
Kara surdun suluusu,
Busurmandın nurduusu.
On eki kızdın kencesi,
Kudaydın süygön mendesi.
Kıyalı cakşı, - dep ugam,
Kımbat baa kırmızı,
Kitepterde aytılgan
Beyiştegi nur kızı.
Bir ayıbı beybaktın
Mañday söögü kaykı - deyt,
Baatırdın közü ötkön soñ,
Kün körörü taykı - deyt.
Kecige çaçı çöp - dedi,
Asıldın közü cumulsa
Al beybaktın köp - dedi.
Altı ayçılık azaptı
Azır aytıp berüüçü
Anık bilgiç dedi ele,
Aykoco aytkan kep ele.
Aykölüm, senin özüñö
Ilayıktuu dedi ele!
Ay-talaaga konobuz,
Aman bolso sultanım,
Al Kanıkey beybakka
Törö togool bolobuz!
Adam kanday beelep bil,
Ayköl Manas, til alsañ

Kazayı çözüp gönül açan
Değerli canın ta kendisi, der.
Tam on dördüne
Yeni basmış çağı, der,
Boyuna posuna bakılsa —
Kara yağızın güzeli,
Müslümanın nurlusu.
On iki kızın küçüğü,
Tanrı'nın sevdiği kulu.
Huyu güzel, diye duyarım,
Paha biçilmez kırmızı,
Kitaplarda söylenen
Cennetteki nur kızı.
Bir kusuru kadıncağızın:
Alın kemiği çukurca, der,
Bahadırın gözü göçtükten sonra
Gün görmesi kısa, der.
Ense saçı çöp gibi, dedi,
Asilin gözü yumulursa
O hatunun çilesi çok, dedi.
Altı aylık mihneti
Şimdiden söyleyiveren
Gerçek bilgiçtir demişti —
Aykoco'nun dediği sözdü.
Aykölüm, senin kendine
Layıktır demişti!
Uçsuz ovaya konarız,
Sağ olursa sultanım,
O Kanıkey hatuna
Beyce kavuşmuş oluruz!
İnsan nasıldır, sezip bil,
Ayköl Manas, söz dinlersen,

Kanıkeydi car kılıp,
Oşonu menen birge cür!
Kanıkey saga tuşuksa,
Ketkeniñdi keltiret,
Kep kılba anday dolunu,
Kemtigiñdi tolturat.

Kanıkey'i eş edinip,
Onunla birlikte yürü!
Kanıkey sana kısmet olursa,
Gideni geri getirir,
Öyle yamanı diline dolama —
Eksiğini tamamlar.

Kaksañ bilet kaşıñdı,
Kapa kılıp Kanıkey
Oorutpayt senin başıñdı!
Kan abañ Bakay aytkanın
Karap Manas, özüñ bil.
Kanıkey alsañ kokustan,
Kanıkey emes - kadır tün.
Kanıkey alsañ kök calım,
Kumardın baarı kesilet,
Kırsıktın baarı çeçilet!
Al Kanıkey beybagıñ
Aynıbay ugar sözüñdü,
Aman buyrup, sen alsañ,
Badışa kılar özüñdü!
Kanıkeydi sen alsañ,
Ok ötpös tüşör conuña,
Ar bir eldin kıyını
Kıraandar keler koluña!
Baydası bolor kanıña,
Karaan bolor Kanıkey
Atadan calgız canıña!
Duşmanıñdı bir kılar,
Colugar bolsoñ Kanıkey,
Tuuganıñdı miñ kılar!
Bul Kanıkey kapırıñ,
Colugar bolsoñ akılıñ.
Otko salsa kül bolboyt,
Coogo tüşsö küñ bolboyt.
Kadırlaş oşol, car oşol,
Katın başın er kılat,
Kara başın tuu kılat.
Alıp turgan zayıbıñ,
Şooruktun kızı Akılay -
Şooduragan kapıray.
Aytsa tildi albagan
Dardeştigi bar eken.

Oroy kıyal, suuk söz,
Obu cok caman can eken!

Kaşını çatsan anlar,
Kanıkey seni üzüp de
Ağrıtmaz senin başını!
Han ağan Bakay'ın dediğini
Düşün Manas, kendin bil.
Kanıkey'i alırsan bir gün,
Kanıkey değil — Kadir gecesi.
Kanıkey'i alırsan, gök yelem,
Özlemin hepsi diner,
Kazanın hepsi çözülür!
O Kanıkey hatunun
Şaşmadan dinler sözünü,
Sağ esen kısmet olur da alırsan,
Padişah eder seni!
Kanıkey'i sen alırsan,
Ok geçmez zırh iner sırtına,
Her bir ilin yamanı,
Yiğitler gelir eline!
Hanlığına yararı dokunur,
Dayanak olur Kanıkey
Atadan yalnız canına!
Düşmanını bir eder,
Kavuşursan Kanıkey'e,
Akrabanı bin eder!
Bu Kanıkey — şaşılası can,
Kavuşursan aklın olur.
Ateşe atsan kül olmaz,
Düşmana düşse cariye olmaz.
Sırdaş odur, yâr odur —
Kadın başını er kılar,
Kara başını tuğ kılar.
Şimdi aldığın karın,
Şooruk'un kızı Akılay —
Boşboğazın biridir, tuhaf!
Söylense söz dinlemeyen
Dik başlılığı var imiş.

Kaba huylu, soğuk sözlü,
Ölçüsüz, kötü bir can imiş!

Erge karoo, eñ dolu!
Çabılıp ketken dolunun
Çatagı mınça bar eken!
Baatır, kerilet eken katınıñ,
Kesirettüü kapırıñ!
Akılay menen sen cürsöñ,
Ayttım, özüñ bilip al,
Kan ekeniñ çın bolso,
Aykölüm Manas, tilimdi al!
Akılay menen sen cürsöñ
Bir kiyim tüşpös conuñdan,
Suuk sözün iygizse,
Kıraandar keter koluñdan!
Erge cakın, oozu şok,
Eç akıl taap bere albayt,
Akılayday balaa cok!
Akılay menen cürsöñüz,
Aytkanım uşu bilseñiz!
Ezeli işiñ cönöböyt,
Egerim bala töröböyt,
Akılay menen cürsöñüz,
Konokko kelbes kişiñiz,
Kelgeniñ ketip talaalap,
Buzulup keter işiñiz!
Kanıkeydi sen alsañ,
Kasiettüü can oşol,
Berekenin közü oşol,
Aluuçu bolsoñ Kanıkey
Kadır tündün özü oşol!
Bıyıl Manas, til alsañ,
Kayguuldu mıktı çalalı,
Bıyılkı cıl ötköndö,
Kelerki cıl cetkende,
Bukardın kanı Temirkan:
«Kanıkeydi bergin» - dep,
Kuda bolup baralı!
Kulduk urup mal aydap,
Kudalaşıp may çaynap,
San kazına, mal bersek,

Ere hasis, tam bir yaman!
O savrulası yamanın
Bunca çekişmesi var imiş!
Bahadır, kasılırmış karın —
Musibetlidir o kâfirin!
Akılay ile sen yürürsen —
Söyledim, kendin bilesin —
Han olduğun gerçekse,
Aykölüm Manas, sözümü tut!
Akılay ile sen yürürsen,
Sırtından tek giysi düşmez,
Soğuk sözünü dinletirse,
Yiğitler gider elinden!
Ere sokulgan, dili şirret,
Hiçbir akıl bulup veremez —
Akılay gibi bela yok!
Akılay ile yürürseniz,
Dediğim budur, bilesiniz!
Asla işiniz yürümez,
Asla çocuk doğurmaz,
Akılay ile yürürseniz,
Konuğa gelmez kişiniz,
Geleniniz çıkıp gider kıra,
Bozulup gider işiniz!
Kanıkey'i sen alırsan —
Kutlu bir can odur,
Bereketin gözü odur,
Alacaksan Kanıkey'i —
Kadir gecesinin ta kendisi odur!
Bu yıl Manas, söz dinlersen,
Keşfi sağlam yapalım,
Bu yıl geçtiğinde,
Gelecek yıl yettiğinde,
Bukar'ın hanı Temirkan'a:
«Kanıkey'i ver» diye,
Dünür olup varalım!
Baş eğip mal sürüp,
Dünürleşip yağ çiğneyip,
Sayısız hazine, mal versek,

	Kançalık tümön mal bersek,	*On binlerce mal versek,*
	Kutman bolot munuñuz,	*Kutlu olur bu işiniz,*
	Bul sözdü kup uguñuz!	*Bu sözü iyi dinleyin!*
	Aytkan tildi albasañ,	*Denen sözü tutmazsan,*
	Çıkpay ketet daynıñız.	*Yitip gider talihiniz.*
39370	Tük müdööñö çıgarbayt,	*Hiç muradına erdirmez*
	Akılay soyku zayıbıñız!»	*Akılay sürtük karınız!»*
	Bakay mınday degende	*Bakay böyle deyince*
	Badışa töröñ til alıp,	*Padişah beyin söz tutup,*
	Alban türdüü candı alıp,	*Türlü türlü canı alıp,*
	Acıbay, Bakay kandı alıp,	*Acıbay'ı, Bakay han'ı alıp,*
	At arıta cer çalıp,	*At yorarak yer dolaşıp,*
	It agıta kuş salıp,	*Tazı salarak kuş uçurup,*
	Aşpay-şaşpay kök caldar,	*Acele etmeden gök yeleliler,*
	At boroyun sıdırıp,	*At koşturup dörtnala,*
39380	Ay-aalamdın baarısın	*Ay-âlemin hepsini*
	Salbırındap kıdırıp,	*Uzun ava çıkıp dolaşıp,*
	Erikse elik atışıp,	*Sıkılınca karaca vurup,*
	Erikpese talaaga,	*Sıkılmazsa ovada*
	Erkin oynop catışıp,	*Özgürce oynayıp yatıp,*
	Kulan karap, añ izdep,	*Kulan gözleyip, av arayıp,*
	Ceek-Moynok ıldıy sıdırıp,	*Ceek-Moynok aşağı süzülüp,*
	Samarkandın beri cagı	*Samarkand'ın beri yanında*
	Ayday talaanın boyu menen kıdırıp,	*Ay gibi ovanın boyunca dolaşıp,*
	Ayday sarı talaaga	*Ay gibi sarı ovaya*
39390	Çalgın kılıp barganda	*Keşfe varıp gittiklerinde —*
	Törö Manas kanı bar,	*Bey Manas hanları var,*
	Acıbay, Bakay dagı bar,	*Acıbay, Bakay dahi var,*
	Bilbegendi bilgizgen	*Bilinmeyeni bildiren*
	Bilimdüü Bakay abıdan.	*Bilgili Bakay ağan da var.*
	Oşo Bakay abakeñ	*O Bakay ağan*
	Eer beldey beleske	*Eyer beli gibi yamaca*
	Salıp çıgıp bardı ele,	*At sürüp çıkıvermişti,*
	Tulpar oozun burdu ele,	*Tulparın başını çevirmişti,*
	Tuygun Bakay abakeñ	*Şahbaz Bakay ağan*
39400	Tuuranı karap turdu ele.	*Karşıyı gözleyip durmuştu.*
	Bepbelgilüü karıya,	*Herkesçe bilinen ihtiyar,*
	Beren Manas can dostu	*Yiğit Manas'ın can dostu,*

Beren Bakay oluya.
Döbögö çıgıp bakırıp,
Acıbay menen Manastı:
«Beri kel!» - dep çakırıp,
Baatırlar baarı carıştı,

Yiğit Bakay evliya.
Tepeye çıkıp bağırıp,
Acıbay ile Manas'ı:
«Beri gel!» diye çağırıp,
Bahadırlar hep yarıştı,

Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü-cumguça,
Er Bakaydın canına
Baarı cetip barıştı.
«O, botom, altı şerdin kencesi,
Şerim mında turasıñ,
Argın kan uulu Acıbay,
Erim mında turasıñ.
Botom, Talaska salgan tamıñ cok,
Taltayıp catar çagıñ cok!
Keñ-Kolgo saygan bagıñ cok,
Kerilip catar çagıñ cok!
Bütün kunduz terisin
Cara tilip alışıp,
Bagalakka salışıp,
Çatıraş oynop, dañ salgan
Talastagı çagıñ cok.
Men körgöndü kördüñbü?
Men bilgendi bildiñbi?
Men körgöndü körbösöñ,
Kaalap cürgön adamıñ,
Ay-talaadan tabılar,
Cortsoñ coluñ bolot go.
Colborsuñ kolgo tiet beym,
Kuday özü beret beym!
Kan Baltaydın Çubagı,
Akbaltaydın çunagı
Özüñö teñgeel er ele,
Baatır Çubak kelet beym!
Tetigi köz cetpegen munarık,
Munarıktın beri cagı
Ayday sarı talaada
Orgup-orgup çañ çıgat,

Şunu bunu deyinceye dek,
Göz açıp yumuncaya dek,
Er Bakay'ın yanına
Hepsi yetişip vardılar.
«Ey yavrum, altı arslanın küçüğü,
Arslanım, burada dursun,
Argın han oğlu Acıbay,
Erim, burada dursun.
Yavrum, Talas'a kurduğun evin yok,
Bacak uzatıp yatacak çağın yok!
Keñ-Kol'a diktiğin bağın yok,
Gerinip yatacak çağın yok!
Bütün kunduz derisini
Yarıp dilip alışıp,
Paçalara geçirip,
Satranç oynayıp şölen kuran
Talas'taki çağın yok.
Benim gördüğümü gördün mü?
Benim bildiğimi bildin mi?
Benim gördüğümü görmediysen —
Arayıp durduğun adamın
Uçsuz ovada bulunur,
Sefere çıksan yolun açık olur ya.
Kaplanın ele geçer sanırım,
Tanrı kendisi verir sanırım!
Han Baltay'ın Çubak'ı,
Akbaltay'ın yiğidi
Sana denk gelir er idi —
Bahadır Çubak gelir sanırım!
Şu göz yetmez pusa bak:
Pusun beri yanında,
Ay gibi sarı ovada
Buram buram toz çıkar,

Orgugan çañdı karasam,
Astındagı mingeni
Artık tulpar mal eken,
Üstündögü adamı
Zordugu toonun teñindey,
Bilegi coon taş cürök,
Alı kalbay tamtañdap,
Şaşıp kalgan kezi eken.
Alapayın taba albay

O kabaran toza bakarsam —
Altındaki bindiği
Üstün bir tulpar imiş,
Üstündeki adamın
İriliği dağın yarısı kadar,
Bileği kalın, taş yürek,
Gücü kalmayıp sendeleyip,
Şaşırıp kaldığı an imiş.
Ne yapacağını bilemeyip

Kaçıp kalgan kezi eken.
Anın arı cagınan
Cer ayrılıp zakımdayt,
Cetüüçüdöy bir karaan
Art cagınan cakındayt.
Kaçıp algan añtañdap,
Kan Çubaktın özü beym,
Arkasınan kuuganı
Karakan kızı Kanıkey
Er müçölüü, epsiz küñ,
Antañdatıp Çubaktı
Kuup algan kezi beym!
Ulamadan uladım,
Bilgiçterden suradım,
Akbaltaydın Çubagı
Keñ Alayda tuulgan.
Caş on ekige kelgende,
Kaptalgan cerdin baarına
Salgan eken çuulgan.
Kokongo korduk saldı - deyt,
Margalañdı maydandap,
Kapkaluu Bukar şaarına
Kagış kıla bardı - deyt,
Karakan kızı Kanıkey
Erdigi başka epsiz - deyt.
Akbaltay uulu er Çubak
Epsiz caman şaşkan go,
Kalıñ Bukar cabılıp,
Kanıkey çıgıp sayışıp,

Kaçıp durduğu an imiş.
Onun öte yanından
Yer yarılıp serap oynar,
Yetişecekmiş gibi bir karaltı
Ard yanından yaklaşır.
Soluk soluğa kaçan,
Han Çubak'ın kendisi sanırım,
Ardından kovalayanı —
Karakan kızı Kanıkey,
Er yapılı, zorlu kadın,
Çubak'ı soluk soluğa bırakıp
Kovaladığı an sanırım!
Söz aktarandan aktardım,
Bilgiçlerden sordum:
Akbaltay'ın Çubak'ı
Geniş Alay'da doğmuş.
Yaşı on ikiye gelince,
Bastığı yerin hepsine
Salmış imiş velvele.
Kokon'a zulüm saldı, derler,
Margalañ'ı meydan edip,
Kaleli Bukar şehrine
Savaşmaya vardı, derler,
Karakan kızı Kanıkey'in
Yiğitliği başka, ölçüsüz, derler.
Akbaltay oğlu er Çubak
Pek fena şaşırmış ya,
Kalabalık Bukar üşüşüp,
Kanıkey çıkıp vuruşup,

Emi karmap alaarda
Esi çıgıp kaçkan go!
Kuu izine çöp salıp,
Kubara kuup algan go,
Sarı izine çöp salıp,
Sargara kuup algan go!»
Arslan Bakay oluya
Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü-cumguça,
Kögala talaa Taş-Moynok
Aşıp çıgıp kelatat.
Koyo berip etekti,
Kögalaga kamçı urup,

Tam yakalayacakken
Aklı çıkıp kaçmış ya!
Kuru izine ot koyup,
Benzi atarak kovalamış ya,
Sarı izine ot koyup,
Sarara solara kovalamış ya!»
Arslan Bakay evliya
Şöyle böyle deyinceye dek,
Göz açıp yumuncaya dek,
Kögala kır Taş-Moynok'u
Aşıp çıkıp gelmekte.
Eteği salıverip,
Kögala'ya kamçı vurup,

Olbuy-solbuy kamçı urup,
Oñ-tetiri teminip,
Kaçıp çıgıp kelatat.
Astındagı Kögala
Ceyrençe ırgıp tüyülüp,
Cetiktigi bilinip,
Arkarday ırgıp tüyülüp,
Artıktıgı bilinip,
Moynun cerge salıptır,
Er Çubaktın Kögala
Bolboy arış alıptır.
Tamanı cerde tarsıldap,
Kara bolot oozduk
Kömköydö karsıldap,
Algan eken Kögala.
Basıp ötkön taştarı
Kömürdöy kıyrap bırkırap,
Kalgan eken Kögala.
Kambıl Bakay oşondo,
Kögalanı körgöndö:
«Celgenine cel cetpey,
Cetkirbey keter beken, - dep,
Baskanına mal cetpey,
Balakettüü Kögala
Cürüp keter beken, - dep,

Sağlı sollu kamçı vurup,
Sağdan soldan mahmuzlayıp,
Kaçıp çıkıp gelmekte.
Altındaki Kögala
Ceylanca sıçrayıp toplanıp,
Ustalığı belli olup,
Dağ koyunu gibi sıçrayıp toplanıp,
Üstünlüğü belli olup,
Boynunu yere salmış,
Er Çubak'ın Kögala'sı
Durmadan adım açmış.
Tabanı yerde takırdayıp,
Kara çelik gemi
Damağında şakırdayıp,
Hızını almış Kögala.
Basıp geçtiği taşları
Kömür gibi kırıp ufalayıp
Geride koymuş Kögala.
Usta Bakay o zaman,
Kögala'yı gördüğünde:
«Yelişine yel yetmez,
Yetirmeden gider mi ola, diye,
Yürüyüşüne hayvan yetmez,
Belalı Kögala
Çekip gider mi ola, diye,

Akbaltaydın Çubagı
Cerine kirip keter beken», - dep,
Törö Bakay oşondo
Kök tulpar sanga bir salıp,
Oñuraygan belesti
Kök tulpar menen oşondo
Oyron Bakay oşondo
On aylanıp aldı ele.
Bakay kandın Kök tulpar
Kara cerdi irmese,
Arkarday tuyak ilinip,
Artık kıyın canıbar
Tulparlıgı bilinip,
Araanday oozu açılıp,
Kan aralaş ak köbük
Omuroodo çaçılıp,
Oşondo Bakay abakeñ

Akbaltay'ın Çubak'ı
Yurduna girip gider mi ola», diye,
Bey Bakay o zaman
Gök tulparın sağrısına bir vurup,
O sarp yamacı
Gök tulpar ile o zaman,
Yaman Bakay o zaman
On kez dolanıp önünü kesti.
Bakay han'ın Gök tulparı
Kara yeri deptiğinde,
Dağ koyunu gibi toynak değdirip,
Üstün yaman hayvanın
Tulparlığı belli olup,
Ejder gibi ağzı açılıp,
Kan karışık ak köpük
Göğsüne saçılıp,
O zaman Bakay ağan

Ombul-dombul tüyültüp,
Omuroo boyu küröökö
Arkasında şüyültüp.
Antañdap kaçkan Çubakka,
Aylası ketken çunakka,
Arslan Bakay abakeñ
Cebeden murun cetti ele,
Cetken cerde Çubaktı
Cetip karmap öttü ele:
«O, botom, keñ Alayda tuulgan,
Kulak ugup, köz körgön,
Cerge salgan çuulgan,
Urunarga too tappay,
Uruşa turgan coo tappay,
Kagışka kirse kamsıkpas
Kayran Çubak, amanbı?
Toyuna tokson soydurgan,
Atın Çubak koydurgan
Arslan Çubak, esenbi?
Aalamdın baarısın
Baskan Çubak, esenbi?

Hoplata zıplata sıçratıp,
Göğsü boyu zırhını
Arkasında dalgalandırıp,
Soluk soluğa kaçan Çubak'a,
Çaresi tükenen yiğide,
Arslan Bakay ağan
Oktan önce yetişti,
Yetiştiği yerde Çubak'ı
Yetişip tutup yakaladı:
«Ey yavrum, geniş Alay'da doğan,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü,
Yeryüzüne velvele salan,
Çarpacak dağ bulamayan,
Savaşacak düşman bulamayan,
Cenge girse kaygılanmaz
Yiğit Çubak, aman mısın?
Toyunda doksan kestiren,
Adını Çubak koydurtan
Arslan Çubak, esen misin?
Âlemin hepsini
Gezen Çubak, esen misin?

Kaşkardı kamap altı alıp,
Kokongo korduk çın salgan,
Altımıştın artığı,
Kırk kıraandın kıyını,
Baarı döönün balbanı
Baatır Çubak, esenbi?
Urunarga too tappay,
Burardı kamap barıpsız.
Uruşarga coo tappay,
Aylası ketip talaada
Şaşkan Çubak, esenbi?
Temirkandın kızınan
Kaçkan Çubak, esenbi?
Tübü-cayıñ kep surap,
Bilgiçterden ukkamın,
At arıtıp, cer çalıp,
It agıtıp, kuş salıp,
Atayı karap çıkkamın.
Aytkanım uşul könüñüz,
Atadan calgız tuulgan,
Kara kalmak, mancuuga

Kaşkar'ı kuşatıp altı kez alan,
Kokon'a zulmü gerçekten salan,
Altmışın en üstünü,
Kırk yiğidin yamanı,
Bütün devlerin pehlivanı
Bahadır Çubak, esen misin?
Çarpacak dağ bulamayıp,
Bukar'ı kuşatmaya varmışsınız.
Savaşacak düşman bulamayıp,
Çaresi tükenip ovada
Şaşıran Çubak, esen misin?
Temirkan'ın kızından
Kaçan Çubak, esen misin?
Aslını soyunu sorup,
Bilgiçlerden duymuşum,
At yorup, yer dolaşıp,
Tazı salıp, kuş uçurup,
Bile bile arayıp çıkmışım.
Dediğim şudur, razı olun:
Atadan yalnız doğan,
Kara Kalmak'a, Mançu'ya

Katuu salgan çuulgan,
Ayköl Manas törögö
Karaan bolup beriñiz.
Ordo kütüp kan bolup,
Oruntuktuu can bolup,
Barıp kongun Talaska,
Karaan-buta bolup ber
Cakıptın calgız uulu Manaska.
Kaptalbagan bel kalbayt,
Karalbagan el kalbayt.
Telegeyi teñiñe
Coldoş bol, Manas şeriñe!
Aykocodon kep ugup,
Akbaltaydın Çubagı
Arslan çıktı, - dep ugup,
Alda Taala caratkan
Arman cok - deym go özümö,

Şiddetli velvele salan
Ayköl Manas beye
Dayanak oluverin.
Orda kurup han olup,
Makam sahibi can olup,
Varıp kon Talas'a,
Dayanak, siper oluver
Cakıp'ın yalnız oğlu Manas'a.
Aşılmadık bel kalmaz,
Bakılmadık il kalmaz.
Her yönden eksiksiz dengine
Yoldaş ol, Manas arslanına!
Aykoco'dan söz duyup,
Akbaltay'ın Çubak'ı
Arslan çıktı, diye duyup,
Allah Taala'nın yarattığına
Sitem yok, derim ya kendime,

Kan Baltaydın Çubagı
Arslan tuugan erenim,
Köründüñ go közümö!
Menin cayım surasañ -
Oluyat çaldın özümün,
Kan Manastın sırdaşı
Kabılan Bakay közümün,
Kabarıñda bar beken
Kanzaadanın özümün.
Coldoş bolsoñ cer mına,
Coluksañ Manas şer mına,
Bilimiñ bilip berüüçü
Bilimdüü Bakay men mına,
Cetimiş uruu til bilgen
Cetigiñ Acıñ da mına,
Kündüzü kımız, tünü kız,
Konsoñuz kırgız curt mına!
Akbaltaydın Çubakka
Tüşündö körüp, çoñ kumar
Coluksañ Manas şer mına!
Kürdöñdü taap berüüçü
Külkülüü Bakay men mına!
Arslanımsıñ, şerimsiñ,
At arıtıp, cer çalıp,
Atayı tozgon erimsiñ».

Han Baltay'ın Çubak'ı,
Arslan doğan erenim,
Göründün ya gözüme!
Benim halimi sorarsan —
Evliya kocanın kendisiyim,
Han Manas'ın sırdaşı
Kaplan Bakay'ın özüyüm,
Haberin var mı ola —
Han soylunun kendisiyim.
Yoldaş olursan yer işte,
Kavuşursan Manas arslan işte,
Bilgini bilip veren
Bilgili Bakay, ben işte,
Yetmiş boyun dilini bilen
Ustan Acıbay da işte,
Gündüzü kımız, gecesi kız —
Konarsanız Kırgız ili işte!
Akbaltay'ın Çubak'ını
Düşünde görüp, büyük özlemle —
Kavuşursan Manas arslan işte!
Şenliği bulup getiren
Güleç Bakay, ben işte!
Arslanımsın, şirimsin,
At yorup, yer dolaşıp,
Bile bile yolunu gözlediğim erimsin.»

Aytıp oozun cıyganı,
Bıyak cagın karasa -
Çoñ Kula menen barbayıp,
Körsö köñül bölünüp,
Kök caldık türü körünüp,
Bir cagınan Manastın
Özü çıktı körünüp,
Maylagan buuday cüzdönüp,
Küügüm tuman közdönüp,
Zordugu toonun teñindey,
Kim körünsö cegidey,
Calayak ooz, car kabak,
Baatırdıgı başkaça,

Söyleyip sözünü bitirirken,
Bu yanına bakınca —
Koca Kula ile heybetlenip,
Görse gönül bölünüp,
Gök yelelik görünüşü belirip,
Bir yandan Manas'ın
Kendisi çıktı görünüp:
Yağlanmış buğday yüzlü,
Alacakaranlık sisli gözlü,
İriliği dağın yarısı kadar,
Kim görünse yiyecek gibi,
Yayvan ağızlı, yar kaşlı,
Yiğitliği bambaşka,

Balbandıgı bir kança,
Manastı körö salganda
Tizesi cerge bügülüp,
Kögalanın üstünön
Uçup tüştü cügürüp,
Kök cal Çubak oşondo
Kögala oozun burdu emi,
Kök cal erdin aldına
Salam aytıp turdu emi.
Armandın baarı arıldı,
Araga cürüp er Bakay
Arslan Manas şeriñe
Akbaltaydın Çubagı
Ay-talaadan tabıldı.
Bee baştagan beş toguz
Baabedinge çalışıp,
Ak buuday unun çaynaşıp,
Keleme şarıp karmaşıp,
Manas menen er Çubak
Dos boluşup kalışıp,
Ak bököndün kılınday,
Suuruluşup turuştu,
Ak buudaydın ununday,
Cuuruluşup turuştu.
Töbödön tört uruu cıldız kozgolup,
Törösü menen çorosu
Talaaga tüşüp dos bolup.
Çalgındı birge çaluuga,
Çampañdan cılkı aluuga,

Pehlivanlığı bir hayli.
Manas'ı görür görmez
Dizi yere bükülüp,
Kögala'nın üstünden
Uçup indi koşarak,
Gök yeleli Çubak o zaman
Kögala'nın başını çevirdi,
Gök yeleli erin önüne
Selam verip durdu işte.
Hasretin hepsi giderildi,
Araya girip er Bakay —
Arslan Manas arslanına
Akbaltay'ın Çubak'ı
Uçsuz ovada bulundu.
Kısrak başta beş kez dokuz
Baabedin'e kurban kesip,
Ak buğday ununu çiğneyip,
Kelam-ı Şerif'i tutuşup,
Manas ile er Çubak
Dost oluverip,
Ak ceylanın kılı gibi
Çekilip uzayıp durdular,
Ak buğdayın unu gibi
Yoğrulup kaynaşıp durdular.
Tepeden dört soy yıldız kımıldayıp,
Beyi ile nökeri
Ovaya inip dost olup.
Keşfi birlikte yapmaya,
Çampañ'dan yılkı almaya,

Cazayıl tiyse körüügö,
Acal cetse ölüügö,
Obolun iştin sanaşıp,
Asmandan tüşkön altı kurç,
Manas algan Zulpukor,
Zulpukor mizin calaşıp,
Anday deşip kep kılıp,
Ubadanı bek kılıp,
Azaptı birge körüügö,

Top ateşi değse birlikte görmeye,
Ecel yetse ölmeye,
İşin başını düşünüp taşınıp,
Gökten inen altı çelik —
Manas'ın aldığı Zulpukor,
Zulpukor'un ağzını yalayıp,
Öyle deyip söz edip,
Ahdi pek sağlam kılıp,
Mihneti birlikte görmeye,

Acal cetse ölüügö,
Şart-ubada kılışıp,
Degenine köndü - deyt,
Kırk çoronun birdigin
Çubak kanga berdi - deyt.
«Balam, Çubak, kabılan
Kaptalıñda kañgay bar,
Karmaşar cooñ dalay bar,
Çalgındı çalsañ özüñ çal,
Kırk çoronun mildetin
Emi Çubak özüñ al!
Çalgındı kaalap çala kör,
Kırk cerden kelgen kıraandın
Ubalı-soobu bolobu,
Mildetin özüñ ala kör.
Kamınıp közün kıskan bar,
Kaptaldan kısar duşman bar.
Kara adırmak too da köp,
Kagış kılar coo da köp,
Karatıp alar el da köp,
Kagışka çıgar mende köp.
Karmaşa çıkkan coo bolso,
Kıykırıp kırgın salıñız,
Ubalı-soobu, baarısın
Uşu turgan kırk çoro
Mildetin Çubak alıñız!
Akbaltay uulu sen eleñ,
Cakıptın uulu men elem,
Ögöömdü koyup, bülöömdü al,
Ekööмdü taştap, biröömdü al!
Cılkıdan kaalap malımdı al,
Köökörgö kuyup kanımdı al!
Aylansam bolot Aldaga

Ecel yetse ölmeye,
Şart ve ahit kılışıp,
Dediğine razı oldu, derler,
Kırk nökerin birliğini
Çubak han'a verdi, derler.
«Oğlum, Çubak, kaplanım,
Yanı başında Kañgay var,
Tutuşacak düşmanın hayli var,
Keşfi yaparsan kendin yap,
Kırk nökerin görevini
Artık Çubak, kendin al!
Keşfi isteyerek yapadur,
Kırk yerden gelen yiğidin
Vebali sevabı olur mu —
Görevini kendin aladur.
Hazırlanıp göz kısan var,
Yandan sıkıştıran düşman var.
Kara engebeli dağ da çok,
Savaşacak düşman da çok,
Boyun eğdirilecek il de çok,
Cenge çıkacak kul da çok.
Tutuşmaya çıkan düşman olursa,
Haykırıp kırgın salın,
Vebali sevabı — hepsinin,
Şurada duran kırk nökerin
Görevini, Çubak, alın!
Akbaltay oğlu sendin,
Cakıp'ın oğlu bendim,
Yadlığı bırak, ailemden ol,
İkiliği bırak, birliği al!
Yılkıdan dilediğin malımı al,
Köökör'e doldurup kanımı al!
Kurban olayım Allah'a

Emi çıktı ubayım,
Akbaltaydın berenin
Azır berdiñ koluma,
Aylanayın, kudayım!
Talaadan Çubak tabıldı,

Şimdi çıktı gitti kederim,
Akbaltay'ın yiğidini
Şimdi verdin elime,
Kurban olayım, Hüdâ'm!
Bozkırdan Çubak bulundu,

Taalayım artık canmın go!
Iraazı bolup kudayga,
Arslan Manas törönün
Calgız başı beş bolup,
Çubagım kıyın ekenin
Ebak ele bilgemin,
Kaçan kelet Çubak? - dep,
Coluñdu tozup cürgömün!»
Manas mınday degende
Beren Çubak turdu emi,
Törösünö çorosu
Emi kızmat kıldı emi.
Kancıgada kara arak,
Kalmakça köökör menen bir arak,
Irgıp turup er Çubak,
Kan Bakaydın canınan
Karmap çeçip aldı emi,
Uybaş kara canayak -
Meltirete kuyuşup,
Alıp kelip törölör
Apkaarıta kuyuşup,
Alıp kelip oşondo
Küpüldötö sunuşup,
Arak içip kızışıp,
Ay-talaada arslandar
Çekeden terin sızışıp,
Kabaktın baarı açılıp,
Kaygının baarı çaçılıp,
Oşondo Manas barbaktap,
Çoñ süyünüp dardaktap:
«Kankorum Bakay, Acıbay,
Kayranım Çubak turganda
Kızıl ayza, Zulpukor
Kıykırıp kından alarmın,
Kıtay emes, men özüm
Kılımga kırgın salarmın!
Calgız canım miñ boldu,

Caratkandın bergeni,

Talihi üstün bir canım ben!
Hakk'a razı, şükreder oldum,
Arslan Manas beyin
Yalnız başı beş olup,
Çubak'ımın yaman olduğunu
Ben çoktan bilirdim,
Ne zaman gelir Çubak? diye,
Yolunu gözler dururdum!»
Manas böyle deyince
Yiğit Çubak kalktı şimdi,
Beyine, çorası,
Şimdi hizmet eyledi.
Terkisinde kara rakı,
Kalmak işi matarayla bir rakı,
Sıçrayıp kalkıp er Çubak,
Han Bakay'ın yanından
Tutup çözüp aldı işte,
Sığır başı gibi kara çanak —
Ağzına dek doldurup,
Getirip beyler
Taşırırcasına doldurup,
Getirip o zaman
Coşkuyla sunuşup,
Rakı içip kızışıp,
Uçsuz bozkırda arslanlar
Şakaklarından ter sızıp,
Çatık kaşlar açılıp,
Kaygıların hepsi dağılıp,
O zaman Manas coşarak,
Büyük sevinçle taşarak:
«Kahramanım Bakay, Acıbay,
Kıymetlim Çubak dururken
Kızıl mızrağı, Zulpukor'u
Haykırıp kından çekerim,
Kıtay değil, ben kendim
Bütün çağa kırgın salarım!
Yalnız canım bin oldu,

Yaradan'ın verdiği,

Calınayın kudayga,
Can birgem Çubak kelgeni!
Altı ay minsem Akkula,
Arıbay turgan buudanım.
Aylansam bolot kudayga,
Akbaltaydın tuuganı,
Ardıgım cazar tuuganım.
Kayranım Çubak turganda,
Kalmakka kırgın salarmın,
Kayran başım barında,
Kakandı buzup alarmın!
Tilimdi alsa busurman,
Tilge salıp bagıntam,
Din bilbes kara kapırdı
Küçkö salıp bagıntam!» -
Dep, oşontüp, er Manas,
Çubaktın Çubak ekenin
Kıyınıñ Manas bildi emi,
Kıl murutu solk etip,
Mıyıgınan küldü emi.
Iraazı bolup, er Çubak
Azırkı sözdü taştadı,
Arslanı Manas özünö
Körgön sözdön baştadı.
«Caşım on ekige kelgiçe
Mekede okup turgamın,
Men Mekede turganda
Tüşümö kirdiñ, tuuganım!
Caratkan calgız kudaydan
Uşunu surap turgamın.
Atam Akbaltay cüzün körgöndö,
Mekeden kayta kelgende
Kögala oozun burgamın,
Atakemdin aldında
Azganakay turgamın.
Al curtun, al noyguttun,
Cosunu candı cootpoyt,
Corugu candı kubantpayt.
Ce, doolaşıp alar doosu cok,

Yalvarayım Hüdâ'ya,
Can yoldaşım Çubak geldi!
Altı ay binsem Akkula'ya,
Yorulmak bilmez küheylanım.
Kurban olayım Hüdâ'ya,
Akbaltay'ın evladı,
Hasretimi giderecek kardeşim.
Kıymetlim Çubak dururken,
Kalmak'a kırgın salarım,
Bu can başım sağ iken,
Kakan'ı yıkıp alırım!
Sözümü tutarsa Müslüman,
Dille söyleyip baş eğdiririm,
Din bilmez kara kâfiri
Güç kullanıp baş eğdiririm!» —
Deyip, böylece, er Manas,
Çubak'ın Çubak olduğunu
Yiğit Manas anladı işte,
Kıl bıyığı oynayıp,
Bıyık altından güldü işte.
Hoşnut olup, er Çubak
Şimdiki sözü bıraktı,
Arslanı Manas'ın kendisine
Gördüklerinden söze başladı.
«Yaşım on ikiye gelene dek
Mekke'de okuyup dururdum,
Ben Mekke'de iken
Düşüme girdin, kardeşim!
Yaradan tek Hüdâ'dan
Hep bunu diler dururdum.
Babam Akbaltay'ın yüzünü görünce,
Mekke'den geri dönünce
Kögala'nın başını çevirdim,
Babacığımın önünde
Azıcık bir süre durdum.
O yurdun, o Noygut'un,
Töresi gönül avutmaz,
Gidişi canı sevindirmez.
Ne çekişip alacak davası var,

Catkan eken noyguttar
Atkılaşar coosu cok,

Aybanı kalıñ, malı top,
Oşondon başka kamı cok,
Catkan eken noygut curt.
Alayı adır cer eken,
Alaydagı noyguttar
Aybanga çalış el eken.
Bel baylagan belim cok,
Meder kılar özüñdöy,
Belime tañuu erim cok.
Men Mekede turganda,
Kaşkardın kanı Alabek
Kalbanı katuu salıptır,
Kan atamdın cılkısın
Takır tiyip alıptır.
Kaşkarlık çıgıp zorduktap,
Argından alım salıptır,
Kaltırbastan argındın,
Baarın cıyıp alıptır,
Asıl atam Akbaltay
Cazdıkka başın salıptır,
Turbay catıp kalıptır.
Alaydagı köp noygut
Karıyası antkende
Kazanınan aş ketip,
Kapırlardan baş ketip,
Birinin tilin biri albay,
Birin biri körö albay,
Ala kargaday çurkurap,
Attanıp atka miniptir,
Ayılga cakşı boluptur.
Noygutta oynop tura albay,
Ikşay kurçap kurçandım,
Tolkup catkan Kaşkarga
Toguz sapar kol saldım,
Oogandı buzup on aldım,
Orçun curtka kol saldım,

Öylece yatıp durmuş Noygutlar,
Ne vuruşacak düşmanı var,

Hayvanı çok, malı yığın,
Bundan başka kaygısı yok,
Yatıp durmuş Noygut yurdu.
Alay'ı engebeli yer imiş,
Alay'daki Noygutlar
Hayvana yakın bir halk imiş.
Bel bağladığım belim yok,
Senin gibi güvenilecek,
Belime destek erim yok.
Ben Mekke'de iken,
Kaşgar'ın hanı Alabek
Fitneyi katı salmış,
Han babamın yılkısını
Tümüyle sürüp almış.
Kaşgarlı çıkıp zorbalıkla,
Argın'dan vergi salmış,
Argın'ınkini, bırakmadan,
Hepsini toplayıp almış,
Asil babam Akbaltay
Yastığa başını koymuş,
Kalkmadan yatıp kalmış.
Alay'daki nice Noygut,
Yaşlısı böyle yapınca,
Kazanından aş gidip,
Kâfirler yüzünden baş gidip,
Biri birinin sözünü dinlemez,
Biri birini çekemez olup,
Ala karga gibi çığrışıp,
Atlanıp ata binmişler,
Obaya baş kesilmişler.
Noygut'ta boş duramayıp,
Sımsıkı kuşanıp kuşandım,
Dalgalanıp yatan Kaşgar'a
Dokuz sefer ordu saldım,
Oogan'ı bozup on aldım,
Ulu yurda ordu saldım,

Ordoluu şayık, kök cökör,
Orçun Kokon, Margalañ,
Samarkan barıp üç aldım,
Cetiktep belim kurçandım,
Cerdin cüzün bir çaldım,
On eki kapka çoñ Bukar,

Oşonu kamap men bardım.
Kögala oozun burganda,
Bukardı kamap turganda,
Özü bala sekelek,
Örümgö çaçı cetelek,
On törttön caşı ötö elek,
On eki kızdın kencesi,
Oyron bolgon Kanıkey
Kudaydın süygön mendesi,
Kara surdun suluusu,
Busurmandın nurduusu,
Bukarda kızdan şer kördüm,
Buyurbasın, kabılan,
Kılımga tatır er kördüm.
Keñ Bukardın maydanda,
Tulpar oozun burganda,
Keñ Bukardın maydanda
Cekege çıgıp turganda,
Cetip ayza sunganda,
Kanıkey turdu men saydım.
Zıñ-zıñ etip kenebeyt,
Sırttan eken Kanıkey
Buçkagına teñebeyt.
Nur müçölüü bala eken,
Arslan törö özüñö
Ilayıktuu can eken!
Uzun çaçtın ıktuusu,
Urgaaçının mıktuusu,
Keñ köynöktün tazası,
Urgaaçının baaşası.
Bul öñdöngön can bolboyt,
Kanıkeydi albasañ,

Ordalı şeyhe, gök nökere,
Ulu Kokon'a, Margalañ'a,
Samarkan'a varıp üç aldım,
İyice belimi kuşandım,
Yeryüzünü bir dolandım,
On iki kapılı büyük Bukar,

Onu kuşatmaya vardım.
Kögala'nın başını çevirince,
Bukar'ı kuşatıp dururken,
Kendisi körpe bir çocuk,
Saçı örgüye ermemiş,
Yaşı on dördü geçmemiş,
On iki kızın küçüğü,
O görklü Kanıkey,
Hüdâ'nın sevdiği kulu,
Kara yağızın güzeli,
Müslüman'ın nurlusu,
Bukar'da kızda bir arslan gördüm,
Nasip etsin, ey kaplan,
Bir çağa bedel er gördüm.
Geniş Bukar meydanında,
Tulparın başını çevirince,
Geniş Bukar meydanında
Teke tek dövüşe çıkınca,
Yetişip mızrak uzatınca,
Kanıkey durdu, ben sapladım.
Zınk zınk eder, aldırmaz,
Yavuz imiş Kanıkey,
Topuğuna denk saymaz.
Nur endamlı bir çocukmuş,
Arslan bey, senin kendine
Lâyık olan bir canmış!
Uzun saçlının becerlisi,
Kadınların yamanı,
Bol elbiselinin arısı,
Kadınların padişahı.
Bunun gibi bir can olmaz,
Kanıkey'i almazsan,

Egerde işiñ oñ bolboyt!
Baybiçe kılsañ dolunu
Kebi şirin, sözü bal,
Keyise çıkpayt mınday can.
Özü ayzakerden ıktuu eken,
Coonun aylasın bilgen mıktuu eken.
Ordoluu kızdın kanı eken,
Egerde erkek uul bolso,
Oyrottu buzar can eken.
Oñ cagına karasam

Vallahi işin rast gitmez!
Baş hatun etsen o yavuzu,
Lafı şirin, sözü bal,
Arasan çıkmaz böyle can.
Kendisi mızrakçıdan usta imiş,
Düşmanın çaresini bilen yaman imiş.
Ordalı kızların hanı imiş,
Eğer erkek oğlan olsaydı,
Oyrot'u bozacak canmış.
Sağ yanına baktığımda,

Altı ayçılık bolordu
Azır aytıp berüüçü
Cılañaç bala bar eken.
Kasiettin biri eken,
Karasam kadır tün eken,
Kabarı başka, zaarı küç,
Kankorum senin özüñö
Ilayıktuu küñ eken.
Kaalap alsak Kanıkey,
Kazına cıyar mülk bolor,
Kagış kılıp kutulgan,
Kan Çubaktın sözü bul!
Kalap alsañ Kanıkey!
Kara közdün özü bul!
Sözümö kulak salıñız,
Karakan kızı Kanıkey
Koluktu kılıp alıñız!
Kanıkey alsañ baatırım,
Arbıyt eken döölötüñ,
Tügönöt eken meenetiñ.
Açılat eken bagıñız,
Altından bolot tagıñız.
Dünüyö çaçıp, mal berip,
Aytkanım uşu bilip al!
Ayköl törö, tilimdi al!
Cekege turdum, al saydı,
Ayzası sındı bırkırap,
Opol-toodoy Çubaktın

Altı ay sonra olacakları
Şimdiden söyleyiveren
Çıplak bir çocuk var imiş.
Kerametin biri imiş,
Baktım, Kadir gecesi imiş,
Haberi başka, zehri güçlü,
Kahramanım, senin kendine
Lâyık olan bir cariye imiş.
İsteyip alsak Kanıkey'i,
Hazine yığan mülk olur,
Çarpışıp da kurtulmuş olan
Han Çubak'ın sözüdür bu!
İsteyip alsan Kanıkey'i!
Kara gözün ta kendisi bu!
Sözüme kulak verin,
Karakan kızı Kanıkey'i
Kendinize gelin edip alın!
Kanıkey'i alsan, bahadırım,
Artarmış devletin,
Tükenirmiş mihnetin.
Açılırmış bahtınız,
Altından olurmuş tahtınız.
Dünyalık saçıp, mal verip,
Dediğim budur, bilesin!
Ayköl bey, sözümü tut!
Teke tek durdum, o sapladı,
Mızrağı kırıldı paramparça,
Ulu dağ gibi Çubak'ın

Aylası ketti çırkırap.
Eerimden art ketip,
Üzöñgüdön but ketip,
Eerden art kıltayıp,
Kurup kalgan Çubaktan,
Akıl ketip, es tayıp,
Eki öñürüm dalbaktap,
Sakta kuday, sakta,- dep,
Kuyuşkan karmap küyünüp,
İçim-tışım çok kılıp,
Köktön kök nayman cıldız tutulup,
Astımdagı Kögala
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Oñ-tetiri teminip,

Çaresi tükendi feryatla.
Eyerimden ardım kayıp,
Üzengiden ayak çıkıp,
Eyerden geri yalpalayıp,
Perişan olan Çubak'tan
Akıl gidip, us kayıp,
İki eteğim savrulup,
Koru Hüdâ'm, koru! deyip,
Kuskunu tutup yanarak,
İçim dışım kor olup,
Gökte gök nayman yıldızı tutulup,
Altımdaki Kögala'ya
Sağlı sollu kamçı vurup,
Sağlı tersli mahmuzlayıp,

Keñ Bukardın şaarınan
Körünöö kaçıp kutulup,
Kaardı katuu baştadı,
Kök güldüü ton camınıp,
Körör bolsom Kanıkey
Kök colborstoy çamınıp,
Kaardı katuu baştadı,
Arkasında san kolu
Kaptap kete taştadı.
Kök nayza tiyip sooruma,
Kömö sayıp koyordo
Kögala kaldı soobuma.
Oloñdoy bolgon kayran çaç,
Töbögö kınap tüygöndö,
Artımdan kuup sürgöndö,
Aleñgir caa, sır cebe
Arkamdan kuup sürgöndö,
Astımdan siler çıkpasañ
Çiybeyt bele sızıktı,
Alayga çeyin kubalap,
Kılbayt bele kızıktı,
Çıgarbayt bele daynımdı,
Talkalayt ele ayılımdı.
Alsañ dolu katındı,

Geniş Bukar şehrinden
Göz göre göre kaçıp kurtulup,
Öfkeyi katı başlattı,
Gök çiçekli kürk bürünüp,
Bir baksam ki Kanıkey,
Gök kaplan gibi atılıp,
Öfkeyi katı başlattı,
Ardındaki sayısız ordusu
Kaplayıp üstüme boşandı.
Gök mızrak değdi sağrıma,
Devirip saplayacağı anda
Kögala yetişti imdadıma.
Yele gibi güzelim saçı,
Tepesine sımsıkı düğümleyince,
Ardımdan kovalayıp sürünce,
Alengir yayla, sırlı okla
Arkamdan kovalayıp sürünce,
Önüme siz çıkmasaydınız
Hesabımı görmez miydi,
Alay'a kadar kovalayıp,
Görülmedik iş etmez miydi,
Defterimi dürmez miydi,
Obamı yerle bir ederdi.
Alacaksan o yavuz kadını,

Men Bukardan kördüm go,
Aybatı kıyın kapırdı.
Çubagıñdın başına
Saldı go zaman akırdı». -
Bilbegendi bilgizip,
Bilimdüü Çubak munu aytat.
Çubak mınday degende,
Özüñ körgön zor Bakay
Akırın aytıp, bek taştap,
Kaarduu Bakay, kamkor er,
Kançanı bilgen ülkön şer,
Mına, Bakay karıyañ
Karçıgaday kamınıp,
Kayıptan akıl tabılıp,
«Tögöröktün tört burçun
Törö Çubak, er Manas,
Tört aylana çalalı,
Kazattın malın tabalı!

Ben Bukar'da gördüm ya,
Heybeti yaman o âfeti.
Çubak'ının başına
Ahir zamanı saldı ya!» —
Bilinmeyeni bildirip,
Bilgili Çubak bunu söyler.
Çubak böyle deyince,
Kendin bildiğin ulu Bakay,
Usulca söyleyip, kesin bağlayıp,
Heybetli Bakay, koruyucu er,
Nicesini bilen ulu arslan,
İşte, Bakay ihtiyarın,
Atmaca gibi davranıp,
Gaipten akıl bulunup:
«Yeryüzünün dört bucağını,
Bey Çubak, er Manas,
Dört dolanıp gezelim,
Gazânın malını bulalım!

Soñku cılı kelgende,
Seksen arga dilde artıp,
Kan Bukardın şaarına,
Temirkandın aldına
Kuda bolo baralı,
Cetik tuugan doluga
Barıp söykö salalı.
Kara tögüp, mal berip,
Kançalık düynö, ar berip,
Çataktaşpay, çırdaşpay,
Kaada menen alalık.
Urgaaçıdan eñ kımbat,
Uz ekeni dagı çın,
Kasiettüü, eñ artık
Kız ekeni dagı çın.
Kara çaçıp, mal berip,
Temirkanga baralı,
Oomiyin! - dep kol cayıp,
Kanıkeydi alalı», -
Dep, oşontüp, zor Bakay,

Gelecek yıl gelince,
Seksen yük altın yükleyip,
Han Bukar'ın şehrine,
Temirkan'ın huzuruna
Dünür olmaya varalım,
Olgun doğmuş o yavuza
Varıp küpe takalım.
Başlık döküp, mal verip,
Nice dünyalık, her şey verip,
Kavga etmeden, çekişmeden,
Töreyle, usulle alalım.
Kadınların en değerlisi,
Hünerli olduğu da gerçek,
Kerametli, en üstün
Kız olduğu da gerçek.
Kalın saçıp, mal verip,
Temirkan'a varalım,
Âmin! deyip el açıp,
Kanıkey'i alalım», —
Deyip, böylece, ulu Bakay,

Bilbegendi bilgizip,
Mintip colgo kirgizip,
Cana cürdü attanıp,
Astıga salsa ak colu,
Aydap cürsö san kolu,
Abası Bakay karıya,
Adamdan bilgiç oluya.
Karañgıdan köz tabat,
Kapıyadan söz tabat.
Ayköl Bakay col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Küügüm kirip, kün battı,
Eldin baarı nım cattı.
Erender cortup oolugup,
Mediyen çölgö colugup,
Mediyen çölü deer eken:
Çımçıp ceer çöp da cok,
Çık etim cerde suusu cok.
Acıbay, Çubak arslandar
Tamaşaga kanıp cür,
Keskeldirigi carkıldap,
Ar cerinde salıp cür.

Bilinmeyeni bildirip,
Böylece yola koyup,
Yine atlanıp yürüdü,
Önüne düşse ak yolu,
Sürüp gitse sayısız ordusu,
Ağabeyi Bakay ihtiyar,
İnsanların bilgesi, bir evliya.
Karanlıkta göz bulur,
Ansızın söz bulur.
Ayköl Bakay yol yürüyüp,
Atı esirgemeden bol yürüyüp,
Alacakaranlık çöktü, gün battı,
El gün derin uykuya yattı.
Erenler koşturup coşarak,
Mediyen çölüne rastlayıp,
Mediyen çölü derler imiş:
Koparıp yiyecek ot bile yok,
Damlacık suyu yerde yok.
Acıbay, Çubak arslanlar
Eğlenceye doyup gider,
Kertenkelesi parıldayıp,
Orada burada seğirtip durur.

Tañ kaşkayıp sürgöndö
Cerge carık tiygende,
Kutpa cagın karasa
Belesten çıktı beş kişi.
Bedeline köz salıp,
Beren Bakay karasa,
Belgilüüsü oluya
Şay atamdın özü eken,
Karagan kara közü eken.
Berenime berem, - dep,
Belgilüü töö - Celmayan
Alıp kelgen kezi eken.
Al Celmayan carıktık
Asıyı kırkka toluptur,
Alda Taala Manaska
Burak kılıp koyuptur.

Tan ağarıp sökünce,
Yere aydınlık değince,
Kutup yönüne baksa,
Sırttan çıktı beş kişi.
Endamlarına göz atıp,
Yiğit Bakay bakınca,
Belirgin olanı evliya,
Şay atamın kendisi imiş,
Gözeten kara gözü imiş.
Yiğidime vereyim, deyip,
Ünlü deve — Celmayan'ı
Getirdiği an imiş.
O Celmayan mübarek,
Yaşı kırka dolmuş,
Allah Taala Manas'a
Onu Burak kılıp koymuş.

Iş belgisin anıktap,
Oñdogonu cürüptür.
Şay atam Manas baatırdı
Koldogonu cürüptür.
Manastın kök cal ekenin
Al Şay atam biliptir.
Calpak örköç kara nar
Al Manastın özünö
Tartuu kılıp keliptir.
Şay atanı körgöndö
Attan tüştü oşondo
Acıbay, Bakay karısı
Kol kuuşurup turdu emi,
Manas, Çubak baarısı.
Sandırgaluu Şay ata
Kolun sunup barbayıp,
Kabılan tuugan kankordun
Kolun karmap dardayıp:
«Oo, balam, altı şerdin kencesi,
Aldanın süygön mendesi,
Kaarıñ kelip kakaysañ,
Kan agızıp cibergen
Kabılan şerdin özüsüñ.
Tuulbastan ceti cıl,
Murun seni bilgemin.
Cetip közün körsöm,- dep,

Kudaydan surap cürgömün!
Kele, balam, koluñdu,
Kudayım açsın coluñdu!
Acaldan kayra kaytpagın,
Ölümdön kayta tartpagın!
Bek kıstalgan çuu kelse,
Beypaylaşkan duu kelse,
Atıştı arbın salarmın,
Aygaylagan duşmandan
Özüm koldop alarmın!
Kabılan Manas, kankor şer,
Caratıldıñ calgız sen,

İşin nişanını belirleyip,
Yoluna koymaya gelirmiş.
Şay atam Manas bahadırı
Korumaya gelirmiş.
Manas'ın gök yeleli olduğunu
O Şay atam bilirmiş.
Yassı hörgüçlü kara neri
O, Manas'ın kendisine
Armağan edip gelmiş.
Şay ata'yı görünce
Attan indi o zaman
Acıbay, ihtiyar Bakay,
El kavuşturup durdular,
Manas, Çubak, hepsi de.
Devletli Şay ata
Elini uzatıp gülerek,
Kaplan doğmuş kahramanın
Elini tutup sevinçle:
«Ey oğlum, altı arslanın küçüğü,
Allah'ın sevdiği kulu,
Öfken gelip dikilirsen,
Kanlar akıtıveren
Kaplan arslanın ta kendisisin.
Doğmandan yedi yıl
Evvel ben seni bilirdim.
Erişip yüzünü görsem, deyip,

Hüdâ'dan diler dururdum!
Ver, oğlum, elini,
Hüdâ'm açsın yolunu!
Ecelden geri dönme,
Ölümden geri durma!
Pek sıkışık kavga gelse,
Karman çorman gürültü kopsa,
Vuruşu bol bol salarım,
Çığlık atan düşmandan
Seni kendim koruyup alırım!
Kaplan Manas, kahraman arslan,
Bir eşsiz yaratıldın sen,

Koluñ karmap, ak cüzüñ
Köröyün, - dep cürgömün,
Amanatıñ Celmayan
Bereyin, - dep cürgömün.
Uşu turgan Celmayan
Calpak örköç kara nar -
Kasieti bir dalay,
Kayıbınan kabılar,
Sen öñdöngön arslan,
Süygön kulga tabılar!
Uşu calpak örköç kara nar,
Belgilüü külük Celmayan,
Celgenine cel cetpeyt,
Baskanına mal cetpeyt.
Buluttay uçup sıdırat,
Tögöröktün tört burçun
Tört kün koyboy kıdırat.
Kurcunga salıp kum artkın,
Erikpeyt da, terikpeyt,
Bilseñ mıktı çaması
Celmayan cayı uşunday -
Celkayıptın balası.
Aybandardan kanattuu
Üstünö bolot ok artsañ,
Ceñil debey, oor debey,
Kötörö bilgen adatı,
Sizge ılayık Celmayan,
Ayrı örköç töönün külügü,
Arap menen atıştım,
Aşıp ketti, kulunum,

Celmayandın külügü.
Başında altın okto bara,
Önörü mınça çunayıp,
Ötkörö şerim, özüñö
Bul Celmayan ılayık!
Ok cüktösöñ bir dalay,
Amanat candın ermegi.
Közüñdü bizge salıñız,

Elini tutup, ak yüzünü
Göreyim, der dururdum,
Emanetin Celmayan'ı
Vereyim, der dururdum.
İşte duran Celmayan,
Yassı hörgüçlü kara ner —
Kerameti pek çoktur,
Gaipten karşına çıkar,
Senin gibi arslana,
Sevdiği kula bulunur!
Bu yassı hörgüçlü kara ner,
Ünlü yüğrük Celmayan,
Yelişine yel yetişmez,
Yürüyüşüne hayvan yetişmez.
Bulut gibi uçup süzülür,
Yeryüzünün dört bucağını
Dört gün geçmeden dolaşır.
Heybeye koyup kum yükle,
Ne usanır, ne küser,
Bilesin, güçlüdür kudreti,
Celmayan'ın hâli şöyledir —
Celkayıp'ın yavrusudur.
Hayvanların kanatlısıdır,
Üstüne çelik ok yüklesen,
Hafif demez, ağır demez,
Taşımayı bilir âdeti,
Size lâyıktır Celmayan,
Çatal hörgüçlü devenin yüğrüğü,
Arap ile vuruştum,
Aştı geçti, yavrum,

Celmayan'ın yüğrüklüğü.
Başında altın koşumu var,
Hüneri bunca seçkin,
Üstün arslanım, sana
Bu Celmayan lâyıktır!
Ok yüklesen pek çokça,
Emanet canın yoldaşıdır.
Gözünüzü bize çevirin,

Şayı atam belek berdi - dep,
Celmayandı alıñız!
Külüktügü, cürdögü
Küldü curtka muraapı.
Uşu turgan Celmayan
Tögöröktün tört burçu,
Mediyendin beş burçu,
Baarına bul sınaakı.
Örköçü tukul, moynu coon,
Bul Celmayan carıktık,
Kölüktügü dagı bar,
Kakançın menen karmaşsañ,
Kaptap bolot ok artsañ,
Tulpar menen teñ cüröt,
Külüktügü dagı bar,
Ayt-kaytka bolcop at berseñ,
Tögöröktün tört burçu
Tört aylanta kat berseñ,
Azır barıp berüüçü
Külüktügü dagı bar.
Arı külük, arı lök
Arslanım, seni bilgemin,
Arslan Manas, kök calım,
Muraa kılıp alsın - dep,
Kudaydan surap cürgömün.
«Çü!» - degende Celmayan
Aybança moynun burbagan,
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Oñ-tetiri teminse
Bakırıp töööçö turbagan.
Kayıñ, tal başın çaynagan,
Kararıp közü caynagan,
Kadırluu külük Celmayan,
Kalıñ dümök doo çıksa,

Atışı arbın coo çıksa,
Kerek bolot Celmayan.
Tünörüp catkan Çoñ-Beecin
Tüz kirip ayza sunsañız,

Şay atam armağan verdi, deyip,
Celmayan'ı alınız!
Yüğrüklüğü, yürüyüşü
Bütün yurda nişandır.
İşte duran Celmayan,
Yeryüzünün dört bucağı,
Mediyen'in beş bucağı,
Hepsinde bu sınanmıştır.
Hörgücü küt, boynu kalın,
Bu Celmayan mübarek,
Yük hayvanlığı dahi var,
Kakançin ile tutuşsan,
Yığınla çelik ok yüklesen,
Tulparla denk yürür,
Yüğrüklüğü dahı var,
Gidiş dönüşe süre biçsen,
Yeryüzünün dört bucağını
Dört dolanacak mektup versen,
Hemen varıp ulaştıran
Yüğrüklüğü dahı var.
Hem yüğrük, hem güçlü lök,
Arslanım, seni bilirdim,
Arslan Manas, gök yelelim,
Nişan edinip alsın, deyip,
Hüdâ'dan diler dururdum.
«Deh!» deyince Celmayan
Hayvanca boynunu çevirmez,
Sağlı sollu kamçı vurup,
Sağlı tersli mahmuzlansa,
Deve gibi bağırıp durmaz.
Kayın, söğüt başını çiğner,
Kararıp gözü alev saçar,
Değerli yüğrük Celmayan,
Yoğun kargaşa, dava çıksa,

Vuruşması çok düşman çıksa,
Gerek olur Celmayan.
Kapkara yatan Çoñ-Beecin'e
Dosdoğru girip mızrak uzatsanız,

Kara tacaal Beecinge
Karmalaşıp tursañız,
Karaanı tiet Celmayan.
Kara celek ayza alsa,
Kakandın sırtın aylansa,
Baydası tiet Celmayan.
Kırk künçülük çöl bolso,
It kıyanduu bel bolso,
Çaalıgıp suusap koybogon,
Kün çıgışka çurkatsañ
Başı üzülüp ketpese,
Coldo tınıp koybogon,
Başın koyo bergende
Bu Celmayan carıktık
Buluttay uçup oynogon.
Aylap, cıldap col cürsö,
Aybança tınıp koybogon.
Külüktügü küçtüüröök,
Kündö tınım koybogon.
Külüktügü mamınday,
Bul Celmayan canıbar
Kayıbınan kabıldı,
Kızır çalgan kök calım,
Taalayıña tabıldı!
Celmayan cayın aytayın:
Mediyendin belinen
Berenim Manas, sen üçün
Añ uulap bargan cerimden,
Kakıragan çöldördö,
Oşo çöldö een öskön,
Özü kayıp elderden,
Takalaşıp barışıp,
Dalay kün tınbay salışıp,
Aldaga dalay zar ıylap,
Alıp keldim özüñö.
Ayköl Manas, berenim,
Bir özüñö arnap,
Berenim, beelep bilgemin,

Kara deccal Beecin'e
Tutuşup dururşanız,
Desteği değer Celmayan'ın.
Kara flamalı mızrak alsa,
Kakan'ın çevresini dolansa,
Faydası değer Celmayan'ın.
Kırk günlük çöl olsa,
Sarp sel yataklı bel olsa,
Yorulup susuz kalmaz,
Gün doğusuna koşturursan,
Başı kopup gitmedikçe,
Yolda soluklanıp durmaz,
Başını salıverince
Bu Celmayan mübarek,
Bulut gibi uçup oynar.
Aylarca, yıllarca yol yürüse,
Hayvan gibi dinlenip durmaz.
Yüğrüklüğü daha güçlü,
Günde bir soluk bile almaz.
Yüğrüklüğü işte böyle,
Bu Celmayan mübarek can,
Gaipten karşına çıktı,
Hızır dokunmuş gök yelelim,
Talihine bulundu!
Celmayan'ın hâlini söyleyeyim:
Mediyen'in belinden,
Yiğidim Manas, senin için,
Av avlayıp vardığım yerden,
Kavrulmuş kurak çöllerde,
O çölde ıssız büyüyen,
Kendisi gaip ellerden,
Çekişip üstüne varıp,
Nice gün durmadan vuruşup,
Allah'a nice yalvarıp ağlayıp,
Alıp geldim sana.
Ayköl Manas, yiğidim,
Yalnız sana adayıp,
Yiğidim, önceden sezip bilirdim,

Cüz körüşsöm kök calga
Beremin, - dep cürgömün.
Albay koysoñ caman at,
Arslan tuugan kabılan,
Kaalap berdim amanat.
Ayban töönün kanı eken,
Altı şerdin kencesi,
Aykölüm, senin özüñö
Ilayıktuu mal eken.
Kumga kölböp, çöldö öskön,
Muraa bolot Celmayan.
Kazatka minseñ kamsıkpayt.
Kagış kılar cerde öskön,
Kayrıdin menen kagışsañ,
Duşman menen çabışsañ,
Buttap bolot ok artsan,
Külazıktı çoñ artsañ,
Moyunun bulgap koybogon,
Kalıñ müşkül iş tüşsö,
Aytayın dese tili cok,
Aybandan estüü Celmayan.
«Çu!» degende canıbar,
Uçup ketçü emedey,
Kuyunday önör baştagan.
Arbañ-tarbañ but çoyso,
Aalam coldun baarısın
Köz açkıça taştagan.
Bul canıbar Celmayan
Arı balban, arı lök,
Uşu turgan kara nar,
Baydası Manas saga köp.
Berenim, senin şerdigiñ
Beelep, kaalap bilgemin,
Kolum menen Celmayan
Amanat kılıp aykölgö
Bereyin - dep cürgömün.
Teskeri işiñ oñdodum,
Celmayan berip koluña,
Cetigim, seni koldodum.

Gök yeleliyle yüz yüze gelsem,
Veririm, der dururdum.
Almazsan kötü ün olur,
Arslan doğmuş kaplan,
İsteyerek verdim emanet.
Hayvan devenin hanıdır,
Altı arslanın küçüğü,
Ayköl'üm, senin kendine
Lâyık olan bir maldır.
Kumda yüzüp, çölde büyümüş,
Nişan olur Celmayan.
Gazaya binsen kaygılanmaz.
Çarpışılan yerde büyümüş,
Gayridin ile çarpışsan,
Düşman ile vuruşsan,
Batman batman çelik ok yüklesen,
Yol azığını bolca yüklesen,
Boynunu çevirip nazlanmaz,
Ağır müşkül iş düşse,
Söyleyeyim dese dili yok,
Hayvandan akıllı Celmayan.
«Deh!» deyince mübarek,
Uçup gidecekmiş gibi,
Kasırga gibi hüner gösterir.
Uzun bacaklarını gerince,
Âlemin bütün yollarını
Göz açıp kapayana dek geride bırakır.
Bu mübarek Celmayan
Hem pehlivan, hem lök,
İşte duran kara nerin
Faydası, Manas, sana çoktur.
Yiğidim, senin arslanlığını
Sezip, isteyip bilirdim,
Elimle Celmayan'ı
Emanet edip Ayköl'e
Vereyim, der dururdum.
Ters giden işini düzelttim,
Celmayan'ı verip eline,
Yetkinim, seni destekledim.

Adam aytıp, közdö cok,
Şay atañdın özümün,
Koldoy turgan biriñdin

İnsan söyler, göz görmez,
Şay atanın kendisiyim,
Sizleri koruyup kollayan,

Karagan kara közümün!
Ar kıraan cıydıñ kerekke!
Calpak örköç kara nar
Kan Manastın Celmayan,
Kolum menen tapşırıp,
Bügün berdim belekke!
Aybandan muraa Celmayan,
Muraa kılıp alıñız,
Betteşkendin baarına
Ölümdön korkup turbastan,
Aykırıp soguş salıñız.
Celmayan alsañ koluña,
Tüyündün baarı çeçilet,
Kızır çalgan kök calım,
Kırsıktın baarı kesilet.
Tuubastan murun ceti cıl -
Beelegemin diniñdi,
Köröyün, - dep men cürdüm,
Kök calım Manas türüñdü!
Taalayıñ artık caralıp,
Şer ekeniñ çın eken,
Altı şerdin akırı,
Er ekeniñ çın eken!
Kankor, senin erdigiñ
Kaalap eçak bilgemin,
Kolunan karmap özüñdü
Kol berip koldop cürsöm, - dep,
Uşunu surap cürgömün.
Añkoodursuñ, şerdirsiñ,
Ala köödön erdirsiñ,
Arbagıñ artık caralgan,
Ayabagan şerdirsiñ.
Aybalta çaap, ayza urup,
Aygaylaşıp uruşsañ,
Kaardanıp, duşmanga

Gözeten kara gözüyüm!
Nice kıranı topladın gereğince!
Yassı hörgüçlü kara neri,
Han Manas'ın Celmayan'ını,
Elimle teslim edip,
Bugün verdim armağan!
Hayvandan nişan Celmayan,
Nişan edinip alınız,
Karşınıza çıkanların hepsine,
Ölümden korkup durmadan,
Haykırıp savaş salınız.
Celmayan'ı alsan eline,
Düğümlerin hepsi çözülür,
Hızır dokunmuş gök yelelim,
Belaların hepsi kesilir.
Doğmandan yedi yıl önce —
Önceden bilmiştim özünü,
Göreyim, diye gezerdim,
Gök yelelim Manas, yüzünü!
Talihin üstün yaratılmış,
Arslan olduğun gerçekmiş,
Altı arslanın sonuncusu,
Er olduğun gerçekmiş!
Kahraman, senin erliğini
İsteyip çoktan bilirdim,
Elinden tutup seni,
El verip destekleyeyim, deyip,
Hep bunu diler dururdum.
Saf yüreklisin, arslansın,
Coşkun gönüllü ersin,
Ruhun üstün yaratılmış,
Amansız bir arslansın.
Aybalta çalıp, mızrak vurup,
Naralaşıp dövüşsen,
Öfkelenip, düşmana

Bet alışıp turuşsañ,
Caman colgo colotpoy,
Özüm colgo salarmın,
Kaardanıp bakırsañ:
«Şay ata!» - dep çakırsañ,
Asmanday boz at men minip,
Aç aykırık salarmın,

Yüz yüze gelip durursan,
Kötü yola yaklaştırmam,
Kendim yola koyarım,
Öfkelenip bağırsan:
«Şay ata!» diye çağırsan,
Gök gibi boz ata binip,
Keskin nara atarım,

Amanat canga küç kelse,
Arslanım, senin özüñö
Coldoş bolup kalarmın.
Kapırga kazat sala cür,
Oyuña meni ala cür!
Kıstoo tüşsö başıña
Sürööñdü özüm salarmın,
Bülüktüü katuu çuu bolso,
Coldoş bolup kalarmın!» -
Dep, oşontüp, Şay ata
Kayıpboz oozun burdu emi,
Acıbay, Bakay, Çubakka,
Ayköl Manas törtöönö
Kayra-kayra Şay ata
Kol alışıp turdu emi.
Kol alışkan beş koco
Şay atanın özü eken,
Karasa közgö ilinbeyt,
Kay ketkeni bilinbeyt,
Közdön kayım boldu emi.
Ayköl Manas törönün
Celmayanı tabılıp,
Abiyiri mından cabılıp,
İçke coldu tötölöp,
Acıbay, Bakay cetelep,
Şay atam kelip, kol berip,
Talaadan kızır çaldı emi,
Munu menen er Manas
«Şer» atagın aldı emi!
Tünöp ötkön cerine
Bürlüü çınar tal büttü,

Emanet cana güç gelse,
Arslanım, senin kendine
Yoldaş olup kalırım.
Kâfire gaza açа dur,
Aklına beni ala dur!
Darlık düşse başına,
İmdadına kendim yetişirim,
Kargaşalı sert kavga olsa,
Yoldaş olup kalırım!» —
Deyip, böylece, Şay ata
Kayıpboz'un başını çevirdi,
Acıbay, Bakay, Çubak'la,
Ayköl Manas'la, dördüyle,
Tekrar tekrar Şay ata
El sıkışıp durdu.
El sıkışan beş hoca
Şay ata'nın kendisiymiş,
Baksan göze ilişmez,
Nereye gittiği bilinmez,
Gözden kayboldu işte.
Ayköl Manas beyin
Celmayan'ı bulunup,
İtibarı bununla perçinlenip,
İnce yolu kestirmeden aşıp,
Acıbay, Bakay yedeğine alıp,
Şay atam gelip, el verip,
Bozkırda Hızır dokundu,
Bununla er Manas
«Arslan» ününü aldı işte!
Geceleyip geçtiği yerde
Tomurcuklu çınar, söğüt bitti,

Kabılan Manas kankordun
Tübünön kuday car büttü.
Konup ketken cerine
Karoolop çınar ornodu,
Kızır çalgan kıraandı
Kocoy kızır koldodu.
Tüp atası tügöl kan,
Tübünön Kızır daarıgan,
Başkı atası baarı kan,
Başınan Kızır daarıgan.
Kaardanıp katılsa,

Duşman çıdap turbagan,
Tuygun şerdin özü oşol,
Katılgan aman ketpegen,
Kabılandın közü oşol.
Celmayan, Çubak tabılıp,
Ceti oluya kol berip,
Arslan Manas oşondo
Daarıp kalgan çeni oşol.
Akıl ayran bölünüp,
Ayköl törö oşondo
Ala-Toodoy körünüp,
Bir karasa - miñ kişi,
Bir karasa - bir kişi,
Taalayı artık kök caldın
Dalayga salar sırı bar.
Beren Manas barında
Bettep mende kelebi?
Bet alıp duşman ceñebi?
Kalk azarın salabı?
Kagışkan aman kalabı?
Tilin algan mendeni
Tili menen bagınttı,
Til albagan makoonu
Cinge salıp bagınttı.
Cılgınduu Keñ-Kol, keñ Talas,
Üç-Koşoydu cayladı,
Açuusuna tiygendi

Kaplan Manas kahramana
Kökünden Hüdâ yâr oldu.
Konup göçtüğü yerde
Gözcü gibi çınar dikildi,
Hızır dokunmuş kıranı
Hoca Hızır korudu.
Kök atası tümden han,
Kökünden Hızır dokunmuş,
İlk atası hepsi han,
Başından Hızır dokunmuş.
Öfkelenip saldırsa,

Düşman dayanıp duramaz,
Ak doğan arslanın ta kendisi o,
Sataşan sağ gitmemiş,
Kaplanın gözü işte o.
Celmayan, Çubak bulunup,
Yedi evliya el verip,
Arslan Manas o zaman
Feyze erdiği an işte o.
Akıllar hayran kalıp,
Ayköl bey o zaman
Ala-Too gibi görünüp,
Bir baksan — bin kişi,
Bir baksan — bir kişi,
Talihi üstün gök yelelinin
Nicelerini şaşırtan sırrı var.
Yiğit Manas varken
Karşısına kul gelir mi?
Yüz tutup düşman yener mi?
Halka eziyet salar mı?
Çarpışan sağ kalır mı?
Sözünü tutan kulu
Diliyle boyun eğdirdi,
Söz dinlemez ahmağı
Hışmıyla boyun eğdirdi.
Ilgınlı Keñ-Kol, geniş Talas,
Üç-Koşoy'u yayla edindi,
Öfkesine dokunanı

Azuuga salıp çaynadı.
Kolu cetken cerinde
Kocosan çalgan törönü
Surabay mende kalbadı.
Eerçitkeni er Bakay,
Esil Manas törönün
Ne kılıgın aytasıñ,
Col baştagan zor Bakay,
Argın kandın Acıbay,
Akbaltaydın Çubagı
Salbırın izdep, añ karap,
Arkar uulap, kulan kuup,
Añ karoodon erinbeyt.
Ayday sarı talaada
Altıdan bolgon kulandı

Azı dişine alıp çiğnedi.
Elinin yettiği yerde,
Kocosan dokunmuş beyi
Sormayan kul kalmadı.
Yanına aldığı er Bakay,
Aziz Manas beyin
Hangi işini anlatasın,
Yol başlatan ulu Bakay,
Argın hanın Acıbay'ı,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Uzak ava çıkıp, av gözleyip,
Arkar avlayıp, kulan kovup,
Av gözlemekten üşenmez.
Ay gibi sarı bozkırda
Altı baş olan kulanı

Atıp alıp büktötüp,
Celmayanga cüktötüp,
Mediyen çölün bastı ele,
Kayıp-Mazar, Kara-Kır,
Kayıpçının mazarın
Cañıdan Manas aştı ele.
Cañgaktuunun kerüüdön,
Cana Manas baş bolup,
Baatır Bakay oşondo
Daarat algan cerinen,
Koldu suuga salışıp,
Kol daaratın alışıp,
Buttu suuga salışş,
But daarattı alışıp,
Ayköl Bakay oşondo,
Añgırap azan salışıp,
Amaz okup turganda,
Cañı bata kılganda,
Kum-Bulaktın belinen,
Daarat algan cerinen
Kayıbınan kabıldı,
Kol başınday sur küçük
Közü açılbas çagında,

Vurup alıp katlayıp,
Celmayan'a yükletip,
Mediyen çölünü geçtiler,
Kayıp-Mazar'ı, Kara-Kır'ı,
Kayıpçı'nın mazarını
Manas yeni aşmıştı.
Cañgaktuu'nun yamacından,
Yine Manas baş olup,
Bahadır Bakay o zaman,
Abdest aldığı yerden,
Elleri suya daldırıp,
El abdestini alıp,
Ayakları suya daldırıp,
Ayak abdestini alıp,
Ayköl Bakay o zaman,
Gür sesle ezan okuyup,
Namaz kılıp dururken,
Yeni dua ettiklerinde,
Kum-Bulak'ın belinden,
Abdest aldıkları yerden,
Gaipten karşılarına çıktı,
Yumruk kadar boz enik,
Gözü daha açılmamışken,

Cañıdan tuugan tabında
Manas kanga tabıldı.
Kızır çalgan Manaska
Kıraandın baarı kabılıp,
Baabedin çalgan Manaska,
Keçee, Kara-Buura, Çatkalda,
Kaykalap kırgız catkanda,
Añga çıgıp oolugup,
Kızır çalgan kıraanga
Kımbattın baarı colugup,
Baktısı başka açılıp,
Bagı aşık kıraanga
Kudaydın bereke nuru çaçılıp,
Şay ata bergen Celmayan,
Kök cal Manas özünö
Cük artuuga muraapı,
Kaymana kelgen Çubagı,
Astıga salsa ak colu,
Aydap cürsö san kolu.

Yeni doğmuş hâlindeyken,
Manas hana bulundu.
Hızır dokunmuş Manas'a
Kıranların hepsi rast gelip,
Baabedin dokunmuş Manas'a,
Hani, Kara-Buura'da, Çatkal'da,
Kırgız kaygısız yatarken,
Ava çıkıp coşarak,
Hızır dokunmuş kırana
Değerlilerin hepsi rast gelip,
Bahtı başkaca açılıp,
Bahtı üstün kırana
Hüdâ'nın bereket nuru saçılıp,
Şay ata'nın verdiği Celmayan,
Gök yeleli Manas'ın kendisine
Yük vurmaya nişanıdır,
Uzaklardan gelen Çubak'ı,
Önüne düşse ak yolu,
Sürüp gitse sayısız ordusu.

Kol başınday sur küçük -
Taap algan muraapı.
Ayuudan kayra tartpagan,
Colborston kayra kaçpagan,
Arslan Manas kök calıñ
Kumayık taap bakırıp,
Abakesi Bakaydı:
«Baçım kel!» - dep çakırıp,
Şaşıp Bakay barganda,
Köz açalek sur küçük
Turgan eken Manastın
Oñ cak alakanında.
Kumayıktı körgöndö:
«Baabedin!» - dep bakırıp,
Bakay abañ oşondo
Acıbaydı çakırıp,
Anda Acıbay munu aytat:
«Arslan Manas, kök calım,
Kutmaarek bolsun küçügüñ!

Yumruk kadar boz enik —
Bulup aldığı nişanıdır.
Ayıdan geri durmayan,
Kaplandan geri kaçmayan,
Arslan Manas gök yelelin,
Kumayık'ı bulup haykırıp,
Ağabeyi Bakay'ı:
«Çabuk gel!» diye çağırıp,
Bakay telaşla varınca,
Gözü açılmamış boz enik
Duruyormuş Manas'ın
Sağ avucunun içinde.
Kumayık'ı görünce:
«Baabedin!» diye haykırıp,
Bakay ağan o zaman
Acıbay'ı çağırıp,
O zaman Acıbay şunu söyler:
«Arslan Manas, gök yelelim,
Kutlu mübarek olsun eniğin!

Kızır çalgan kıraanım,
Kıylanın baarı kabıldı,
Çın Kumayık tabıldı.
Çın Kumayık özü eken.
Kök coru tuup taştagan,
Kımbattuu kıraan başıña
Alda Taala kudayıñ
Kup keltirgen kezi eken.
Uşu turgan Kumayık
Adam kolu ötköndö
Ayıp bolot deçü ele.
Erkek baksa uşunu
Altı küngö tolgondo
Kayıp bolot deçü ele.
Koştop cürgön ak boz bee
Kokuy, Çubak, beri tart!
Ak boz beeni soyolu,
Etine bizder toyolu,
Alakan cayıp baarıbız,
Bata kılıp koyolu,
Atın çın Kumayık koyolu!»
Munu ukkanda Manas kan
Abakesi Bakayga

Hızır dokunmuş kıranım,
Nice şey karşına çıktı,
Gerçek Kumayık bulundu.
Gerçek Kumayık'ın ta kendisiymiş.
Gök akbabanın doğurup bıraktığı,
Değerli kıran, başına
Allah Taala Hüdâ'nın
Tam denk getirdiği an imiş.
İşte duran Kumayık,
İnsan eli değince
Ayıp olur derlerdi.
Erkek beslerse bunu,
Altı güne dolduğunda
Gaip olur derlerdi.
Yedekte gelen ak boz kısrak —
Aman, Çubak, beri çek!
Ak boz kısrağı keselim,
Etine bizler doyalım,
Avuç açıp hepimiz,
Dua edip koyalım,
Adını gerçek Kumayık koyalım!»
Bunu duyunca Manas han
Ağabeyi Bakay'a

Kumayıktı berdi emi,
Ceti cılı tuu kalgan,
Cetkileñ semiz ak boz bee,
Kankor Manas kabılan
Kulagı menen kökülün,
Koşo karmap aldı emi,
Asmandan tüşkön Bozkise,
Moyununa salınıp,
Altımış tay, cüz tayga
Satıp algan Aktinte
Kınınan suurup aldı emi,
Bılkıldatpay zor beeni
Mıktılıgın mından bil,
Kıbılanı karatıp,
Başın kesip aldı emi.

Kumayık'ı verdi işte,
Yedi yıl kısır kalmış,
Besili, semiz ak boz kısrağın,
Kahraman Manas kaplan,
Kulağıyla perçemini
Birlikte tutup aldı,
Gökten inmiş Bozkise'yi
Boynuna takınıp,
Altmış taya, yüz taya
Satın aldığı Aktinte'yi
Kınından sıyırıp aldı,
Kıpırdatmadan koca kısrağı —
Yamanlığını bundan bil —
Kıbleye döndürüp,
Başını kesip aldı.

Için Çubak carganı,
Karış kazı bar eken,
Ayköl barıp, er Bakay
Alıp barıp Kumayık
Tumşugun mayga malganı.
Kir köynökkö orodu,
Çın Kumayık eken,- dep,
«Kumayık» atka corodu.
Ak boz beeni bat soydu,
Ayköl Bakay oşondo:
«Kumayık»,- dep, at koydu.
Karçıgaday kamınıp,
Kaarduu Bakay abaña,
Kayıptan akıl tabılıp,
Akırın aytıp, bek taştap,
Abañ Bakay söz baştap,
Kök cal Manas kabılan.
Sur küçük emes, kadır tün
Uşu sözüm ugup bil,
Çın cüzünö çöp çıkkan
Cerde mınday tabılbayt.
Kulak ugup, köz körgön,
Elde mınday tabılbayt?
Ay-talaada sur küçük
Kulak ugup, köz körgön,
Tük adamga kabılbayt.
Kumayık emes, kadır tün -

Karnını Çubak yardı,
Bir karış kazı yağı varmış,
Ayköl varıp, er Bakay,
Alıp götürüp Kumayık'ın
Burnunu yağa bandırdı.
Kirli gömleğe sardı,
Gerçek Kumayık'mış, deyip,
«Kumayık» adını yordu.
Ak boz kısrağı tez kesti,
Ayköl Bakay o zaman:
«Kumayık» diye ad koydu.
Atmaca gibi davranıp,
Heybetli Bakay ağana,
Gaipten akıl bulunup,
Usulca söyleyip, kesin bağlayıp,
Ağan Bakay söze başlayıp:
«Gök yeleli Manas kaplan,
Boz enik değil, Kadir gecesidir,
Bu sözümü duyup bil,
Yüzünde ot bitmiş şu
Yeryüzünde böylesi bulunmaz.
Kulak duymuş, göz görmüş,
Elde böylesi bulunur mu?
Issız bozkırda boz enik,
Kulak duyup, göz görecek,
Hiçbir insana rast gelmez.
Kumayık değil, Kadir gecesidir —

Kurbum Manas, munu bil!
Cünü ayban debeseñ,
Adamdan artık it oşol,
Alda Taala casagan
Mañdayıña Manasıñ,
Cazıp koygon mülk oşol!
Bul Kumayık çoñoyso,
Coldoş bolor özüñö,
Ölgüçö kanbayt kumarı,
Bir körünör közüñö.
Ayuuga salıp: «Ayt!» - deseñ,

Yoldaşım Manas, bunu bil!
Tüylü hayvan demezsen,
İnsandan üstün ittir o,
Allah Taala'nın yaratıp,
Alnına, Manas'ım,
Yazıp koyduğu mülktür o!
Bu Kumayık büyürse,
Yoldaş olur sana,
Ölene dek doymaz tutkusu,
Bir görünür gözüne.
Ayıya salıp: «Haydi!» desen,

Agıtsa candı küldürör,
Tiştegenin Kumayık
Tim ele böödö büldürör.
Colukkan ırıs Kumayık
Colborston kayra tartabı!
Bul Kumayık çoñoyso,
Ar demeden kaytabı!
Arslandıgı abıdan,
Bul Kumayık canıbar -
Öz bilgenin kılbaybı,
Üyürü menen börünü
Köz aldıñda kırbaybı!
Munu bakkan kişige
Buşman tüşöt deçü ele,
Azuuluudan artıkça
Duşman tüşöt deçü ele.
Asıl bolot Kumayık,
Üç kün catsa talaada
Kayıp bagat deçü ele.
Erkek adam coloboy,
Urgaaçının tazası,
Zayıp bagat deçü ele.
Al zayıptın içinen,
Ayzakerden caa tartkıç
Iktuu bagat deçü ele.
Coonun aylasın bilgen abıdan,
Mıktı bagat deçü ele.
Kumayık bakkan urgaaçı
Baatırlıgın sındaçı,
Kündüzündö tınç albayt,
Kumayıktı bakkan can

Tün içinde uyku albayt.
Dal altı ay tolgunça
Kıyamattın kıstoosun
Kıyın köröt deçü ele.
Keremettüü keñ köynök,
Iktuu bagat deçü ele,
Altı ayçılık bolordu

Salıverse canı güldürür,
Dişlediğini Kumayık
Öylece boş yere mahveder.
Rast gelen kısmet Kumayık
Kaplandan geri durur mu!
Bu Kumayık büyürse,
Herhangi bir şeyden döner mi!
Arslanlığı pek yamandır,
Bu Kumayık mübarek —
Kendi bildiğini yapmaz mı,
Sürüsüyle kurdu
Gözünün önünde kırmaz mı!
Bunu besleyen kişiye
Tasa düşer derlerdi,
Azı dişliden fazlaca
Düşman düşer derlerdi.
Asil olur Kumayık,
Üç gün yatsa bozkırda
Gaip besler derlerdi.
Erkek insan yaklaşmadan,
Kadınların arısı,
Hatun besler derlerdi.
O hatunların içinden,
Mızrakçıdan iyi yay çeken,
Usta olan besler derlerdi.
Düşmanın çaresini iyice bilen,
Yaman olan besler derlerdi.
Kumayık besleyen kadın,
Bahadırlığını sına hele,
Gündüzünde rahat yüzü görmez,
Kumayık'ı besleyen can

Gece içinde uyku alamaz.
Tam altı ay dolana dek
Kıyametin sıkıntısını
Ağır çeker derlerdi.
Kerametli geniş elbiseli,
Usta olan besler derlerdi,
Altı ay sonra olacakları

Açık bilgen abıdan,
Mıktı bagat deçü ele.
Bul Kumayık carıktık,
Antip bagıp albasa,
Muraadına bir künü
Cetip kalat deçü ele.
Karasa közgö ilinbey,
Kaysı ekeni bilinbey,
Erkek baksa bir künü
Ketip kalat deçü ele.
Kanıkey alsañ kan Manas,
Kadır tüngö kirer - deyt.
Kumayıktın baguusun
Karakan kızı Kanıkey
Oşol beybak biler - deyt.

Apaçık bilen, iyice,
Yaman olan besler derlerdi.
Bu Kumayık mübarek,
Böyle beslenip alınmazsa,
Muradına bir günü
Erip gider derlerdi.
Baksan göze ilişmeden,
Hangisi olduğu bilinmeden,
Erkek beslerse bir gün
Çekip gider derlerdi.
Kanıkey'i alsan, han Manas,
Kadir gecesine erer, der.
Kumayık'ın bakımını
Karakan kızı Kanıkey,
O garip bilir, der.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

KANIKEY'İN ALINIŞI

Akılay'ın geçimsizliğinden yakınan Bakay, Manas'ın önüne destanın en parlak gelin adayını koyar: Buhara hanı Temirkan'ın en küçük kızı, mızrak düellosunda Çubak'ı bile attan düşüren, "bereketin gözü" Kanıkey. Ne var ki dünürlüğün ilk kapısı evin içinden kapanır — kalıŋ istemeye gönderilen Acıbay'ı cimri Cakıp "Manas'ı oğlum saymam, kara tayımı bile vermem" diye aşağılayarak boş çevirir. Bunun üzerine Bakay seksen deve altını kendi eliyle yükletip Buhara yoluna düşer; Temirkan ise altı ay önce gördüğü rüyanın — güneşin Manas, ayın Kanıkey olduğunun — hükmüyle dünürleri sevinçle karşılar ve ant içilir. Manas kırk çorosuyla Buhara'ya vardığında Kanıkey onu uzaktan süzüp gönlünde kabul eder: zorbalıkla değil, usul ve törenle bağlanan bu evlilik, destanın bundan sonraki bütün yükünü taşıyacak ortaklığın ilk düğümüdür.

Bölümün ikinci yüzü, bu kutlu birleşmenin içine gizlenmiş çetin bir sınavdır. Akbabadan doğma kutsal enik Kumayık, "onu ancak temiz bir kadın büyütebilir" diyen Bakay'ın sözü üzerine ağır şartlarla Kanıkey'e emanet edilir; genç gelin eniği gizlice, uykusuz büyütür. Altı ayın sonunda Kumayık'ın kuyruğu koru ateşinde yanınca Manas öfkeye kapılıp Kanıkey'i tekmeler, iki kaburgasını kırar — Kanıkey ise suçu üstlenip ses çıkarmaz. Karalaev'in kaleminde bu sessizlik bir boyun eğiş değil, bir büyüklük ölçüsüdür: bölüm, ileride orduları donatacak, rüyalarıyla felaketleri sezecek ve kocasının mezarını düşmandan gizleyecek bilge kadının çilesini daha gelin göçtüğü günlerde bileyerek kapanır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kaynak: S. Karalaev varyantı, "Turar" akademik baskısı (Bişkek, 2010), mısra aralığı ~41.500–45.300
- Anlatı zamanı: Akılay'dan duyulan bezginlikten Buhara dünürlüğüne ve Kanıkey'in Talas'a gelin gelişine
- Ana mekânlar: Talas; Cakıp'ın avulu; Temirkan'ın Buhara sarayı
- Merkez kişiler: Manas, Kanıkey, Bakay, Temirkan, Cakıp, Acıbay, Çubak, Akılay
- Kilit motifler: kalıŋ ve usulle dünürlük, güneş-ay rüyası, seksen deve altın, Kumayık emaneti, kırılan kaburga ve üstlenilen suç
- Karalaev damgası: baba Cakıp'ın cimriliğiyle Bakay'ın cömertliğinin karşıtlığı; kadın kahramanın değerinin savaşla değil sabır ve emek sahneleriyle kanıtlanması

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI

Manas baatırdın Kanikeydi algani

O, botom, Manas, kebimdi uk,
Töşökkö cakın, erge tınç,
Algan zayıbıñ Akılay
Adebi cok şılkıldak,
Alcañdagan kapır ay,
Şooruktun kızı Akılay,
Şooduragan kapır ay.
Eñ eselek, çort kıyal,
Ütüröñ tentek kapır ay.
Ayaş katın Akılay
Adebi cok kapır ay,
Bagıp berçü can emes,
Bul Akılay katınıñ
Bulastagan kapırıñ,
Uşak arbıp, iç küyüp,

Kankorum, tüşpö balaaga,
Ölbösöñ Manas, körörsüñ,
Bakayıñ tüşör araga.
Akılıñ menen sen tursañ,
Tapkanıñ keter talaaga.
Akılay menen cürsöñüz,
Aytkanım azır bilseñiz,
Ordoñuzdan kaçat ko
Dars okugan moldoñuz,
Koluñdan kaçat coroñuz.
Manas kandın Akılay
Ütüröñ tentek eken,- dep,
Tildep koyor beken,- dep,
Üyüñdön kaçat kişiñiz,
Oñolboyt bir da işiñiz.
Kaada bilbes katınıñ,
Kaydan kelgen kapırıñ!
Katınım bar, - dep oylopsuñ,

TÜRKÇE ÇEVİRİ

Bahadır Manas'ın Kanikey'i Alışı

Ey yavrum Manas, sözümü dinle,
Döşeğe yakındır, kocaya rahat,
Aldığın kadın Akılay
Edepsiz, hoppa bir şıllık,
Salınıp gezen kâfir ah,
Şooruk'un kızı Akılay,
Savruk, şapşal kâfir ah.
Pek akılsız, ters huylu,
Somurtkan, yaramaz kâfir ah.
Ayaş hatun Akılay,
Edebi yok kâfir ah,
Bakıp gözetecek can değil,
Bu Akılay karın var ya,
Kırıtıp salınan kâfirin,
Dedikodu çoğaltır, içi yanıp,

Hunharım, düşme belaya,
Ölmezsen Manas, görürsün,
Bakay'ın girer araya.
Kendi aklınla kalırsan,
Kazandığın gider yaban kıra.
Akılay ile yürürseniz,
Dediğimi şimdiden bilseniz,
Ordanızdan kaçar elbet
Ders okuyan mollanız,
Elinizden kaçar çoronuz.
Manas Han'ın Akılay'ı
«Somurtkan, yaramaz imiş» diye,
«Söver mi ki acep?» diye,
Evinizden kaçar adamınız,
Düzelmez hiçbir işiniz.
Töre bilmez karın var,
Nereden gelmiş kâfirin!
«Karım var» diye düşünmüşsün,

Kankorum Manas, boydoksuñ!
Akılaydın maanisin
Aytayın Manas, bilip al,
Arslan Manas, tilimdi al.
Çarkıldak oroy kebi bar,
Tuubas bolor ceri bar.
Kırk cerden kelgen kırk coro
Kızık kımbat söz aytsa,
Oroylugun bilgizet.
Oyloçu Manas, sen özüñ,
Kırk kıraandı Akılay
Kimisin üygö kirgizet.
Bul Akılay turganda
Bul Talas saga cer bolboyt,
Kırk çoro saga el bolboyt.
Başıñız tüşöt sanaaga,
Akılaydın barında
Kırk çoro keter talaaga.
Bul Akılay katınıñ
Oolukma cindi kapırıñ,
Üzülgönüñ ulabayt,
Çaçılganıñ cıynabayt.
Bul Akılay turganda
Bir başıñ eki bolobu,

Hunharım Manas, bekârsın sen!
Akılay'ın aslını
Söyleyeyim Manas, bilesin,
Arslan Manas, sözümü tut.
Cırtlak, kaba sözü var,
Kısır kalacak hali var.
Kırk yerden gelen kırk yoldaş
Tatlı, değerli söz söylese,
Kabalığını belli eder.
Düşünsene Manas, sen kendin,
Kırk şahbazdan Akılay
Hangisini eve alır?
Bu Akılay durdukça
Bu Talas sana yurt olmaz,
Kırk çoro sana el olmaz.
Başınız düşer kaygıya,
Akılay var oldukça
Kırk çoro çıkar gider kırlara.
Bu Akılay karın var ya,
Azgın, deli kâfirin,
Kopanını ulamaz,
Saçılanını toplamaz.
Bu Akılay durdukça
Bir başın iki olur mu,

Kıya tartıp özüñö
Kırk çoro ayıl konobu?
Cırtılıp ketken çoronun
Çopkutun oñdop camaybı!
Kıyabın taap taarınıp,
Katınıñ buzuk eken,- dep,
Kırk çoroñ buzuk salbaybı!
Ulamadan uladım,
Bilgiçterden suradım.
Bukardın kanı Karakan
Kasiettüü can - dedi.
Erkegi calgız, kızı arbın,
On eki kızı bar - dedi.
On eki kızı al kandın

Sana doğru yön çevirip
Kırk çoro obana konar mı?
Yırtılıvermiş çoronun
Cepkenini onarıp yamar mı!
Bahane bulup küsüp,
«Karın bozukmuş» diyerek,
Kırk çoron fesat çıkarmaz mı!
Bilenlerden derledim,
Bilgelerden sordum.
Buhara'nın hanı Karakan
«Kutlu bir candır» dedi.
Erkeği tek, kızı çoktur,
«On iki kızı var» dedi.
O hanın on iki kızı

On eki kanga car - dedi.
Cez oymoktun ıktuusu,
Kançasının mıktuusu,
Kız tölbaşı uluusu,
Kızdarının suluusu,
Er Kökçö algan Akerkeç
A da oşonun kızı - deyt.
Kızının baarı kadır tün,
Oylonup, Manas, munu bil.
On eki kızdın kencesi,
Kudaydın süygön mendesi,
Kara surdun suluusu,
Busurmandın nurduusu,
Uzun çaçtın tazası,
Urgaaçının baaşası,
Aytkanı munun altında,
Aldaga sözü zar - dedi,
Altı ayçılık bereki
Acal menen azaptı,
Kiriş menen çıgıştı
Kidirbey aytıp berüüçü,
Adamdan bölök beybaktın
Kasieti bar - dedi.
Kanıkey alsañ oñosuñ,
Kalkka baaşa bolosuñ.
Kanıkey kelse Talaska,
Kadır tün kelet coluña,
Aman cürsöñ körörsüñ,

«On iki hana eştir» dedi.
Sarı yüksüklünün hünerlisi,
Hanımların en yamanı,
Kızların ilk doğanı, ulusu,
Kızlarının güzeli,
Er Kökçö'nün aldığı Akerkeç,
«O da onun kızıdır» der.
Kızlarının hepsi Kadir Gecesi,
Düşün Manas, bunu bil.
On iki kızın küçüğü,
Hüda'nın sevdiği kulu,
Esmerlerin güzeli,
Müslüman'ın nurlusu,
Uzun saçlıların pakı,
Kadınların padişahı,
Söyledikleri altın gibi,
«Allah katında sözü geçer» dedi,
Altı ay ötesindeki
Eceli de azabı da,
Gireni de çıkanı da
Duraksamadan söyleyiverir,
İnsandan öte bu nazeninin
«Kerameti vardır» dedi.
Kanıkey'i alırsan düze çıkarsın,
Halka padişah olursun.
Kanıkey gelirse Talas'a,
Kadir Gecesi düşer yoluna,
Sağ gezersen görürsün,

Al Kanıkey turganda
Kaçkanıñ kelet koluña.
Sanaañdı sansız bolturat,
San kazına mülküñdü
Keler zamat tolturat.
Sözümö kulak salıñız,
Karakan kızı Kanıkey
Koluktu kılıp alıñız.
Al Kanıkey kapırı
Adamdan bölök akılı.

O Kanıkey oldukça
Kaçıp gideniniz döner eline.
Muradını sayısız kılar,
Sayısız hazine malını
Gelir gelmez doldurur.
Sözüme kulak veriniz,
Karakan kızı Kanıkey'i
Gelin edip alınız.
O Kanıkey kâfirin
Aklı insandan ötedir.

Salmaktuu toodoy canıñdı,
Sayıp cürüp bak kılar,
Salıp cürüp tam kılar,
Sandırgaluu başıñdı
Cer cüzünö kan kılar.
Kanıkey alsañ kabılan,
Türs ayak caman atıñdı
Bagıp tulpar at kılar,
Kızmatıñdı bat kılar!
Urgaaçı colbors baatırıñ,
Berizaada kapırıñ,
Kanıkey alsañ Manasım,
Kandıgıñ curtka düñ bolot,
Calgız başıñ miñ bolot!
Arışın keret aalamga
Akkuladay buudanıñ,
Ayıl konot çurkurap,
Adaşkan başka tuuganıñ!
Kanıkeydi sen alsañ,
Kanış bolor özüñö,
Kabılan Bakay taptı,- dep,
Iraazı bolgun özümö!
Kazına mülkün caşırat,
Kandıgıñdı aşırat,
Kanıkey cayı uşunday.
Urgaaçıdan akılman,
Anday bolup caralbayt,
Ak cooluktuu katından!
Alganda işiñ oñuçu,
Ar cerden sına dolunu,
Ak üylüü köçüp konuçu.
Başın baylap, kuda bol,

Ağır dağ gibi canını,
Dike dike bağ kılar,
Kura kura ev kılar,
Talihli devletli başını
Yeryüzüne han kılar.
Kanıkey'i alsan, ey kaplan,
Küt ayaklı kötü atını
Besleyip tulpar kılar,
Hizmetini tez görür!
Dişi kaplan bahadırın,
Peri-zade kâfirin,
Kanıkey'i alsan Manas'ım,
Hanlığın yurda ün salar,
Yalnız başın bin olur!
Adımını âleme açar
Akkula gibi küheylanın,
Oba kurar çağrışıp
Yolunu yitirmiş öz akraban!
Kanıkey'i sen alırsan,
Kendine ece olur,
«Kaplan Bakay buldu» diye,
Razı ol, hoşnut ol bana!
Hazine malını derip saklar,
Hanlığını yüceltir,
Kanıkey'in hali işte böyledir.
Kadınlar içinde bilgedir,
Öylesi bir daha yaratılmaz,
Ak yazmalı kadınlardan!
Alırsan işin rast gider,
Her yandan sına o yamanı,
Ak otağıyla göçüp konar.
Başını bağlayıp dünür ol,

Cagınıp katın boluçu?
Kelinden sonun Kanıkey,
Kem kılbayt, cıyat übüñdü,
Kelişimdüü beytaalay,
Aman bolso körörsüñ,
Kötörüp berer cügüñdü!

Yaranmakla kadın mı olunur?
Gelinlerin âlâsı Kanıkey,
Eksik komaz, derer varını,
Endamlı o nazenin,
Esen olursan görürsün,
Kaldırıp verir yükünü!

Kök calım aman bolso,- dep,
Kayran beybak Kanıkey
Başı üzülsö oylogon,
Ar kança tüyşük tüşsö da
Bir küyügüp koybogon.
Urgaaçının törösü,
Alıp kalsañ Kanıkey
Kırk çoronun enesi,
Urgaaçının ıktuusu,
Ak cooluktun mıktuusu.
Aytkanım uşul bilip al,
Arslanım Manas, tilimdi al!
Manaska zayıp bolorun
Bile kelet emespi.
Iç etinen ok ötpös
Kie kelet emespi.
Katılganga çoñ cañcal
Sala kelet emespi.
Töö kötörgön Çoñ Ayar
Ala kelet emespi.
Kaardana kelgende
Katuu cinin baştagan,
Katuu cini kelgende
Töönü caza muştagan.
Muruntan aytkan sözüñö,
Muraa kılıp Ayardı
Çoro kılar özüñö.
Kuda bolup, mal aydap,
Kulduk urup, may çaynap,
Kulduk ura barbasak,
Aytkanına könbösök,
Kumayıktı koluna
Amanat kılıp berbesek.
Al Kanıkey caydarı
Moynuna tumar taguuçu,
Kumayıktı baguuçu.

Aytkanına könüüçü,
Al Kumayık küçüktü

«Boz yelelim esen olsun» diye,
Canım nazenin Kanıkey,
Başı kesilse de onu düşünen,
Ne denli zahmet düşse de
Bir kez olsun sızlanmayan.
Kadınların beyi, ulusu,
Alıp kalsan Kanıkey'i,
Kırk çoronun anası,
Kadınların hünerlisi,
Ak yazmalıların yamanı.
Dediğim budur, bilesin,
Arslanım Manas, sözümü tut!
Manas'a eş olacağını
Bilerek gelir elbette.
Ok geçmez iç gömleğini
Giyerek gelir elbette.
Sataşana büyük kavgayı
Salarak gelir elbette.
Deve kaldıran Çoñ Ayar'ı
Alıp gelir elbette.
Hışma geldiğinde
Katı öfkesini salıveren,
Katı öfkesi geldiğinde
Deveyi bir yumrukta deviren.
Önceden söylediğin söze uyup,
Yadigâr kılıp Ayar'ı
Kendine çoro kılar.
Dünür olup mal sürüp,
Kulluk edip, yağ çiğneyip,
Kulluk ederek varmazsak,
Dediğine uymazsak,
Kumayık'ı eline
Emanet edip vermezsek.
O Kanıkey'in huyu şudur:
Boynuna muska takar,
Kumayık'ı besler o.

Denileni tutar o,
O Kumayık eniği

Cakşılap bagıp berüüçü.
Sözümö azar salbasañ,
Bul tilimdi albasañ,
Ezelki Bukar şaarına,
Al Kanıkey turganda
Eç kim çıdap bara albayt.
Bettep mende köröbü,
Al Kanıkey beybaktı
Betteşip adam ceñebi?
Kagıştan kayta tartabı,
Kırılbay adam kaytabı?
Ayzakerden ıktuu - deyt,
Akılı bölök daanışman,
Ayabagan mıktuu - deyt.
Kabarın ugup dolunun
Kazak kamap bardı - deyt.
Alamın, - dep dolunu
Alp-döölördün baarısı
Takır kamap bardı - deyt,
Alalbastan dolunu
Akılınan şaştı - deyt,
Alam dep bargan alp-döölör
Ar tarapka kaçtı - deyt.
Teñdik menen albasak,
Zordukka könör can emes,
Olco bolup bizge ele,
Oñoy menen Kanıkey
Kolgo tiyçü al emes.
Amız kılıp barışsak,
Ölbögön cerden kalışsak,
Tirüü kalbayt kişibiz,
Urgaaçı menen karmaşsak,
Kıyşayıp keter işibiz.
Argın kandın Acıbay -
Astındagı Kartküröñ
Acıbaydın kanatı,
Kaçan bolso Acıbay -
Kabar bergen adatı.
Kata ketpeyt batañız,

Güzelce besleyip büyütür.
Sözümden incinme sakın,
Bu öğüdümü tutmazsan,
Kadim Buhara şehrine,
O Kanıkey orada oldukça
Kimse dayanıp varamaz.
Karşısına kul çıkabilir mi,
O Kanıkey nazenini
Karşılaşıp insan yenebilir mi?
Çarpışmadan geri döner mi,
Kırılmadan insan döner mi?
«Mızrakçıdan ustadır» derler,
Aklı bambaşka bir bilge,
«Görülmedik yamandır» derler.
Ününü duyup o yamanın
«Kazak kuşatıp vardı» derler.
«Alırım» diye o yamanı
Alp-devlerin tamamı
«Hepten kuşatıp vardı» derler,
Alamayınca o yamanı
«Akılları şaştı» derler,
«Alırım» diye varan alp-devler
«Her yana kaçıştı» derler.
Rızayla, denkçe almazsak,
Zora boyun eğecek can değil,
Bize öyle ganimet olup,
Kolaylıkla Kanıkey
Ele geçecek can değildir.
Güç gösterip varırsak,
Ölümlerden dönersek,
Sağ kalmaz adamımız,
Bir kadınla tutuşursak,
Yamulur gider işimiz.
Argın Han'ın Acıbay'ı -
Altındaki Kartküröñ
Acıbay'ın kanadıdır,
Ne zaman olsa Acıbay -
Haber vermek âdetidir.
Şaşmaz sizin hayır duanız,

San karanın eesi,

Kan Cakıp sizdin atañız.
Atañızga kat bergin,
Kat berseñ da bat bergin,
Miñ karaça töö bersin,
Miñ kara kaşka bee bersin.
Al maldın baarısın
Kırgıl çaldı baş kılıp,
Kırk çorogo aydatsın.
Altaydan beri köçköndö
Mal başçısı Kula bee
Kup tileginñ emespi,
Kula beenin başına
At başınday ak bula
Ak tileginñ uşu,- dep,
Kula beege baylasın.
Sandap catkan tümön mal,
Sarıp kılıp Manastın
Tilegi üçün aydasın.
Keçee, Maymundu çaap alganda,
Kalçaga kırgın salganda,
Orçun elin cıyganda
Olcogo tiygen tokson ar,
Tokson ardın üstünö
Toltura dilde cüktösün.
Kara neet kan Cakıp
Aytkan sözgö könsün de
Uşul aytkan köp maldın
Birin koyboy bersin de!»
Bakay taap şumduktu,
Manas kıldı buyruktu!
Ancıyandın arı cagı,
Amangendin bıyagı,
Kokon kandın koltugu,
Ayday sarı talaadan
Acıbaydı ciberdi.
Argın kandın Acıbay,
Attanbay Acıñ turabı,

Sayısız malın-davarın sahibi,

Han Cakıp sizin babanızdır.
Babanıza mektup ver,
Mektup verirsen tez ver,
Bin karaca deve versin,
Bin kara akıtmalı kısrak versin.
O malın tamamını
Kırgıl ihtiyarı baş edip,
Kırk çoroya sürdürsün.
Altay'dan beri göçerken
Sürünün başı Kula kısrak
Tam dileğin değil miydi,
Kula kısrağın başına
At başı denli ak ipeği
«Ak dileğin budur» diye,
Kula kısrağa bağlasın.
Yığınla yatan tümen malı,
Harcayıp Manas'ın
Dileği için sürsün.
Hani Maymun'u talan ettiğinde,
Kalça'ya kırgın saldığında,
Koca halkını derlediğinde
Ganimetten düşen doksan katır,
Doksan katırın üstüne
Ağzına dek tilla yüklesin.
Kara niyetli Han Cakıp
Denen söze uysun hele,
Şu sayılan çok malın
Birini komadan versin hele!»
Bakay buldu bu hikmeti,
Manas verdi buyruğu!
Ancıyan'ın öte yanı,
Amangen'in beri yanı,
Kokon Han'ın koltuğu,
Ay gibi sarı bozkırdan
Acıbay'ı gönderdi.
Argın Han'ın Acıbay'ı,
Atlanmadan Acı'n durur mu,

Bakay akıl tapkan soñ -
Baatır tuugan Acıbay,
Ayanıp kuday urabı!
Argın kandın Acıbay
Astındagı Kartküröñ

Bakay aklı bulduktan sonra -
Bahadır doğan Acıbay,
Canını sakınsa Tanrı hoş görür mü!
Argın Han'ın Acıbay'ı,
Altındaki Kartküröñ

Oozun koyo bergende,
Uçuuçuday zırkırap,
Celkayıptay dırkırap,
Basıp ötsö, kara taş
Kum talkan bolup bırkırap,
Tört ayaktan ot çıgıp,
Çakmak taştay çabışıp,
Uçup ketet belem,- dep,
Argın kandın Acıbay
Artık külük Küröñdün
Oozu menen alışıp,
Açıp közdü-cumguça
Corgonun belin aştı ele,
Çoñ Talastı bastı ele.
Tört-Küldün tömön cagına,
Emi cetti Acıbay
Törö Manas bagına.
Kankoruñdun kırk kaşka,
Kırkının cönü kırk başka.
Ördöp konup Talastı,
Konup kalgan kezi eken.
Alışkandı arslanday,
Sorup kalgan kezi eken.
Kırk çoronun baarısı,
Kırgıl baştık karısı -
Eelikkenden celigip,
Kıraanı Manas kelgiçe
Kırk çoronun baarısı
Kuturganday eeligip,
Zıñgıraşıp kenebey,
Küyüp kaptap ot kelse
Buçkagına teñebey.
Sultanı Manas kan bolup,

Ağzını salıverince,
Uçacakmış gibi vınlayıp,
Yel perisi gibi tozutup,
Basıp geçse, kara taş
Kum ufağı olup savrulup,
Dört ayaktan od çıkıp,
Çakmak taşı gibi çakışıp,
«Uçup mu giderim» diye,
Argın Han'ın Acıbay'ı
Eşsiz yürük Küröñ'ün
Gemiyle ağzını zapt edip,
Göz açıp kapayıncaya dek
Corgo Beli'ni aştı,
Koca Talas'a bastı.
Tört-Kül'ün aşağı yanına,
İşte vardı Acıbay
Töre Manas'ın bağına.
Hunharının kırk seçkini,
Kırkının yolu kırk başkadır.
Talas'ı yukarı ağıp konup,
Konakladığı dem imiş.
Tutuşanı arslan gibi
Emip yuttuğu dem imiş.
Kırk çoronun tamamı,
Kırgıl başta, yaşlısı -
Coştukça coşup azıp,
Şahbaz Manas gelene dek
Kırk çoronun tamamı
Kudurmuşça coşup,
Kurulup hiç aldırmadan,
Yakıp kaplayan od gelse
Topuklarına saymadan.
Sultanı Manas han olup,

Beyorun cürgön adamdın
Bir kançası cay bolup,
Bettep mende baralbay,
Belin duşman çalalbay,
Beren kalgan bul Talas
Bekip kalgan kezi eken.
Kök tüpöktüü ayza alıp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kayguul karap, iz çalıp,

Yersiz yurtsuz gezenlerin
Nicesi yurtlanıp,
Karşısına kul varamaz,
Belinden düşman aşamaz,
Gözde kalan bu Talas
Berkidiği dem imiş.
Gök püsküllü mızrak alıp,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Karakol gezip, iz sürüp,

Kalgan eken kırk çoro,
Talastı kurçap aylanıp.
Küügüm kire, kün bata,
Acıbaydın karaanın
Alıstan çoro körüptür,
Uu degende çuu degen
Takır baatır kırk çoro,
Ayza karmap cügürüp,
Erdikteri eñ epsiz,
Eliktey ırgıp tüyülüp,
Tokup koygon kırk tulpar
Kırkı çurap minişip,
Kayta tartpay ölümdön,
Cabıla baarı cürüşüp,
Kırk çoronun baarısı,
Kırgıl baştık karısı
Karoolgo çıgıp karasa,
Kalk amanın kaalasa,
Kankor Manas sırdaşı,
Kabılandın kurdaşı
Kan Acıbay özü eken,
Kankor şerdin aldınan
Kabarga kelgen kezi eken.
Katar turup kırk çoro
Kaardanıp bakırıp,
Acıbaydı çakırıp:
«Basıp çıgar too barbı?
Enteleñdep kalıpsıñ,
Ee, Acıbay, coo barbı?»

Kalmış imiş kırk çoro,
Talas'ı çevirip dolanıp.
Alacakaranlık çöküp gün batarken,
Acıbay'ın karaltısını
Uzaktan çoro görmüş,
«Hu!» denince «Çu!» diyen
Baştan başa bahadır kırk çoro,
Mızrak kavrayıp koşup,
Yiğitlikleri ölçüsüz,
Karaca gibi sıçrayıp derilip,
Eyerli duran kırk tulpara
Kırkı seğirtip biniverip,
Ölümden geri durmadan,
Hep birden yürüyüp,
Kırk çoronun tamamı,
Kırgıl başta, yaşlısı
Gözcü yerine çıkıp baksa,
Halka esenlik dileyen,
Hunhar Manas'ın sırdaşı,
Kaplanın yaşıtı, koldaşı
Han Acıbay'ın kendisiymiş,
Hunhar arslanın huzuruna
Haberle geldiği dem imiş.
Saf durup kırk çoro
Hışımla bağırıp,
Acıbay'a seslenip:
«Basıp aşılacak dağ mı var?
Soluk soluğa kalmışsın,
Ey Acıbay, düşman mı var?»

«Atañdın körü, kırk çoro,
Sarı adırmak too da cok,
Salışıp çıkkan coo da cok,
Elkin ottop, cayın cep,
Cılkının kısır tayın cep,
Coon bilegiñ toluptur,
Kara suuda keme cok,
Kankor aman barında
Kaş kaytarar eme cok.
Erige çıgıp col tartsak,
Een talaaga konobuz.
Seksen töögö dilde artıp,
Arslan Manas törögö

«Atanın körü, kırk çoro,
Sarı yamaçlı dağ da yok,
Savaşa çıkmış düşman da yok,
Başıboş otlayıp, yaylada yiyip,
Yılkının kısır tayını yiyip,
Kalın bileğiniz dolmuş,
Kara suda gemi yok,
Hunhar sağ oldukça
Karşı koyacak kimse yok.
Sıkılıp da yola düşsek,
Issız bozkıra konarız.
Seksen deveye tilla yükleyip,
Arslan Manas töreye

Küyöö coldoş bolobuz.
Bukardın kanı Temirkan,
Temirkan közdöy col cürüp,
Ayköl kanga bergin,- dep,
Kızına söykö salabız.
Miñ karaça töö aydap,
Miñ kara kaşka bee aydap,
Bukardın kanı Temirge
Kuda bolup barabız!
Tokson kara ar aydap,
Tolup catkan mal aydap,
Al Kanıkey beybakka
Barıp söykö salabız!
Kasiettüü Kanıkey,
Kaadaluu sözün, çoro, bil,
Kabarın uksañ dolunun
Kanıkey emes kadır tün.
Karakan kızı Kanıkey,
Kan Manastın özünö
Kanış bolup kelbeybi?
Karagıla kırk çoro,
Eç bolboso, silerge
Elik sütün berbeybi?
Ayköldün zayıbı Akılay -
Akılı cok kapır ay,

Güvey yoldaşı oluruz.
Buhara'nın hanı Temirkan,
Temirkan'a doğru yol alıp,
«Ayköl hana ver» diye,
Kızına küpe takarız.
Bin karaca deve sürüp,
Bin kara akıtmalı kısrak sürüp,
Buhara hanı Temir'e
Dünür olup varırız!
Doksan kara katır sürüp,
Dolup yatan mal sürüp,
O Kanıkey nazenine
Varıp küpe takarız!
Kutlu, kerametli Kanıkey,
Töreli sözünü bil, ey çoro,
Ününü duysan o yamanın,
Kanıkey değil, Kadir Gecesi'dir.
Karakan kızı Kanıkey,
Han Manas'ın kendisine
Ece olup gelmez mi?
Bakın hele kırk çoro,
Hiç değilse sizlere
Karaca sütü vermez mi?
Ayköl'ün karısı Akılay -
Akılsız kâfir ah,

Süylösö kebi dalay bar,
Ütüröñ tentek, oroy can.
Kesiri mıktı, zaarı küç,
Akılay menen tursañar
Atañdın körü, kırk çoro,
Kırkıñ kırk cerden kelgen kırk coro,
Amanat candan küdör üz!
Akılay tursa ordogo
Aylañdı tappay şaşasıñ,
Tuygunga turguñ kelbesten,
Tuş-tuştu közdöy kaçasıñ!
Kanıkey kelse Manaska,
Altı ayçılık bolordu
Azır bilip berüüçü,
Oluya - deyt, bilgiç - deyt.
Konup alsañ Kanıkey,
Kürdöldüü konuş bel oşol,

Konuşsa lafı pek çoktur,
Somurtkan, yaramaz, kaba can.
Kahrı çetin, zehri güçlü,
Akılay ile durursanız,
Atanın körü, kırk çoro,
Kırkınız kırk yerden gelmiş kırk yoldaş,
Emanet candan umudu kesin!
Akılay ordada durdukça
Çare bulamaz şaşarsınız,
Şahbazın yanında duracağınız gelmez,
Dört bir yana kaçarsınız!
Kanıkey gelirse Manas'a,
Altı ay sonra olacağı
Şimdiden bilip söyler,
«Evliyadır» der, «bilgedir» der.
Kanıkey'le konarsan,
Bereketli konak odur işte,

Çoro bolsoñ Manaska,
Kürdöñdü cazar neme oşol.
Cakşı, - dep ugam dolunu,
Cakşısı curtka sınaakı,
Kelip kalsa bul cerge,
Ketpegen ırıs, muraapı.
Keler bolso Kanıkey,
Kapanın baarı çaçılat,
Kabagıñ mintip açılat.
Töröñ bolso kan Manas,
Ceñeñ bolso Kanıkey,
Erikseñ elik atasıñ,
Erikpeseñ Talasta
Erkin oynop catasıñ!
Coonu közdöy bet alsañ,
Colu bolgon kırk çoro,
Cok buyumuñ tabılar,
Kasiettüü Kanıkey
Ordo kütsö Talastan,
Kırk çoronun baarısı,
Kırgıl baştın karısı

Manas'a çoro olursan,
Düğümünü çözecek odur.
«İyidir» diye duyarım o yamanı,
İyisi yurtça sınanmıştır,
Gelip konarsa bu yere,
Bitmez kısmettir, mirastır.
Gelecek olsa Kanıkey,
Kederin hepsi dağılır,
Çatık kaşınız böylece açılır.
Töre'niz olunca Han Manas,
Yengeniz olunca Kanıkey,
Canın sıkılsa karaca vursun,
Sıkılmazsan Talas'ta
Özgürce oynayıp yatarsın!
Düşmana doğru yönelirsen,
Yolu açık kırk çoro,
Yok eşyan bulunuverir,
Kutlu Kanıkey
Talas'ta orda kurarsa,
Kırk çoronun tamamı,
Kırgıl başta, yaşlısı

Kadır tüngö kabılar.
Kırk cerden kelgen kırk börü,
Kıyaptuu coluñ boluptur,
Kıyımıñ Manas kebi uşul!»
Acıbay aytkan bul sözdü
Ukkan çoro turabı.
«Ayt!» - degende, kıyt koygon,
Artık kıraan kırk çoro
«Uu!» - degende çü koygon,
Eren da oşol, şer da oşol,
Ebegeysiz kıyındar
Kırkka tolgon sanatı,
Kıraan Manas kök caldın
Kımtıp uçar kanatı.
«Ayt!» - dep koyso uşular,
Aalamdı buzgan adatı.
Acıbaydan kep ugup,
«Kanıkeydi er Manas,
Alat eken», - dep ugup,
Kırgıl baştık karısı,
Kızık bolup dürböştü

Kadir Gecesi'ne erer.
Kırk yerden gelen kırk kurt,
Uğurlu yolunuz açıldı,
Yamanınız Manas'ın sözü işte budur!»
Acıbay'ın dediği bu sözü
Duyan çoro durur mu.
«Ayt!» denince ok gibi fırlayan,
Eşsiz şahbaz kırk çoro,
«Hu!» denince «çü» deyip salan,
Yiğit de odur, arslan da odur,
Ölçüye sığmaz yamanlardır,
Sayıları kırkı bulmuş,
Şahbaz Manas boz yelelinin
Yanına kısıp uçtuğu kanadıdır.
«Ayt!» deyiverse bunlar,
Âlemi bozmak âdetidir.
Acıbay'dan söz işitip,
«Kanıkey'i er Manas
Alacakmış» diye duyup,
Kırgıl başta, yaşlısı,
Şenlenip dalgalandı

Kırk çoronun baarısı.
Kırk çoronu karasa,
Sölökötü-sölbötü,
Atka mingen kelbeti
Tün calañkıç közdönüp,
Tügöl baatır köykaşka,
Bettep mende kelgisiz,
Türlörü candan bir başka.
Kırk çoronun içinde
Neler bar da, neler cok,
Töönü ceke kötörgön,
Balban çoro dagı bar,
Aalamga kırgındı
Salgan çoro dagı bar.
Tuu tübündö bılk etpey,
Tuura müşkül işterde
Turgan çoro dagı bar,

Kırk çoronun tamamı.
Kırk çoroya bakılsa,
Endamı ile heybeti,
Ata binmiş duruşları,
Gece hortlağı gibi gözlenip,
Hepsi bahadır, seçme yiğit,
Karşısına kul gelemez,
Görünüşleri herkesten başka.
Kırk çoronun içinde
Neler var da neler yok:
Deveyi tek başına kaldıran
Pehlivan çoro dahi var,
Âleme kırgını
Salan çoro dahi var.
Tuğ dibinde kımıldamadan,
Çetin müşkül işlerde
Duran çoro dahi var,

Tuura ölümdön korkposton,
Aç aykırık sürööndü
Salgan çoro dagı bar.
Kezikkendi börüdöy,
Carçu çoro dagı bar,
Buyruk kılsa kızmattı,
Kılgan çoro dagı bar.
Ubadaga bılk etpey,
Turçu çoro dagı bar,
Arı balban, arı şer,
Artık çoro dagı bar.
Tümön kolgo kol salgan,
Ilgiç çoro dagı bar,
Sultan Manas kök caldın
Tüyünün tuura çeçüüçü
Bilgiç çoro dagı bar,
Kara kıldı kak cargan,
Kalıstıgı başkaça,
Aalım çoro dagı bar.
Ubaldan korkpoy kan tökkön,
Zulum çoro dagı bar.
Şamdagayı başkaça,
Kırk çoronun baarısı
Tokson ardın içinen
Seksen ardı aydatıp,

Dosdoğru ölümden korkmadan,
Keskin narayla gulguleyi
Salan çoro dahi var.
Rast geleni kurt gibi
Parçalayan çoro dahi var,
Buyrulunca hizmeti
Gören çoro dahi var.
Ahdinden kıl kadar şaşmadan
Duran çoro dahi var,
Hem pehlivan hem arslan,
Üstün çoro dahi var.
Tümen orduya saldıran
Atılgan çoro dahi var,
Sultan Manas boz yelelinin
Düğümünü doğru çözen
Bilge çoro dahi var,
Kara kılı tam ortadan yaran,
Adaleti bambaşka,
Âlim çoro dahi var.
Vebalden korkmadan kan döken
Zalim çoro dahi var.
Çevikliği bambaşka,
Kırk çoronun tamamı,
Doksan katırın içinden
Seksen katırı sürdürüp,

Kazınaga çögörüp,
Seksen ardın baarısın
Kom, arkanın şaylatıp,
Kırmızını büktötüp,
Kızıl dilde, sarı altın,
Seksen arga cüktötüp,
Altındı aşık arttırıp,
Seksen ardın baarına
Kalı kilem captırıp,
Örköçtörün koykoytup,
Öñ okşoş kılıp baarına
Kalaydan cügön kattırıp,
Körüp turgan adamdın

Hazine önüne çöktürüp,
Seksen katırın tamamına
Semerini, urganını kuşatıp,
Kırmızıyı katlatıp,
Kızıl tilla, sarı altını
Seksen katıra yükletip,
Altını fazlasıyla arttırıp,
Seksen katırın hepsine
Halı kilim örttürüp,
Hörgüçlerini kabartıp,
Hepsinin donunu bir örnek kılıp,
Kalaydan dizgin taktırıp,
Bakıp duran insanın

Köñülün kıyın bölüntüp,
At başınday ak bula
Ar başında körüptür,
Bukardı közdöy bet alıp,
Manas kandın kırk çoro
Kee bir cerde carışıp,
Kee bir cerde kırk çoro
Oodarışıp kalışıp,
Toktogondo kırk çoro
Ayabagan duu kılıp,
Birin biri oşondo,
Şıldıñdaşıp çuu kılıp,
Arkar atıp, kulan kuup,
Kırk kıraandın baarısı,
Oynoy turgan künü tuup,
Kırk çoro kirdi col menen
Munu mınday taştaylı,
Kara neet kan Cakıp,
Oşondon kabar baştaylı.
Argın kandın Acıbay,
Kepke çeçen, çoñ cüyrük,
Tañ kaşkayıp sürgöndö,
Cerge carık tiygende,
Bay Cakıptın ordogo
Barıp turdu Acıbay:
«Ayaş atam, oy Cakıp,
Astıña kelip kep aytam.
Bakay aytkan kep ele,
Bay Cakıptın aldına

Gönlünü iyice çelerek,
At başı denli ak ipek
Her birinin başında görülür,
Buhara'ya doğru yönelip,
Manas Han'ın kırk çorosu
Kimi yerde yarışıp,
Kimi yerde kırk çoro
Atta güreş tutuşup,
Durakladıkça kırk çoro
Görülmedik şamata koparıp,
Birbirlerine o zaman
Takılıp gürültü koparıp,
Argalı vurup, kulan kovup,
Kırk şahbazın tamamı,
Oynayacakları gün doğup,
Kırk çoro düştü yola.
Bunu böylece bırakalım,
Kara niyetli Han Cakıp,
Ondan haber başlatalım.
Argın Han'ın Acıbay'ı,
Sözde usta, dili yürük,
Tan ağarıp söktüğünde,
Yere aydınlık değdiğinde,
Bay Cakıp'ın ordasına
Varıp durdu Acıbay:
«Ayaş atam, ey Cakıp,
Huzuruna gelip söz ederim.
Bakay'ın dediği söz idi,
Bay Cakıp'ın huzurunda

Salam kılgın dedi ele.
Aytkan sözgö könüñüz,
Moynuñuzda karızı,
Arslan Manas balaña
Zayıp alıp beriñiz!
Uşu turgan Manasıñ
Kankor tuugan kabılan,
Kep ukkun Cakıp oluyam.
Uşu turgan Manasıñ -

Selam ver, demişti.
Denen söze uyunuz,
Boynunuzdaki borcudur,
Arslan Manas oğlunuza
Bir eş alıp veriniz!
Şu duran Manas'ın
Hunhar doğmuş kaplandır,
Söz dinle Cakıp, evliyam.
Şu duran Manas'ın -

Özöndüü dayra bulagıñ,
Ölgöndö körgön çıragıñ.
Zayıp alıp berbes çarañ cok,
Degen söz uşu könüñüz,
Miñ karaça töö bergin,
Miñ kara kaşka bee bergin!
Bul tilimdi alıp ber, Cakıp,
Kuda bolup barıp ber, Cakıp,
Manaska zayıp alıp ber, Cakıp,
Manas öñdüü balaña, Cakıp,
Balaña malıñ sadaga, Cakıp!»
Oşondo Cakıp çamınıp,
Kayıptan açuu tabılıp:
«Kulaalı bagıp kuş kılgan,
Uulum debeym Manastı!
Kuturgan cıyıp curt kılgan,
Telik kuş bagıp kuş kılgan,
Tukumum debeym Manastı,
Tentigen cıyıp curt kılgan!
Kulaalı uçat cerine,
Kuturgan ketet teyine.
Telik kuş uçat cerine,
Tentigen ketet teyine!
Abiyirim caman bir açkan,
Altayda malım bir çaçkan.
Ketirgen menin alımdı,
Kemitip koydu malımdı.
Altayım artık cer ele,
Kara kalmak, tırgoottor
Kadırlaşkan el ele.
Degeniñe könböymün,
Katın emes, Manaska
Kançık alıp berbeymin.

Uşu Manas bolgonu,
Manas atka kongonu
Dalay çaştı mülkümdü,
Bölüp berdi bu kapır
Tentip kelgen kapkaydan

Vadili ırmağının pınarıdır,
Ölürken gördüğün çırağındır.
Eş alıp vermemeye çaren yok,
Denen söz budur, uyunuz,
Bin karaca deve ver,
Bin kara akıtmalı kısrak ver!
Bu sözümü tut da ver, Cakıp,
Dünür olup varıver, Cakıp,
Manas'a eş alıver, Cakıp,
Manas gibi oğluna, Cakıp,
Oğluna malın kurban olsun, Cakıp!»
O zaman Cakıp köpürüp,
Gaipten bir öfke peyda olup:
«Çaylağı besleyip kuş eden,
Oğlum demem Manas'a!
Kudurmuşu derleyip yurt eden,
Yaban kuşunu besleyip kuş eden,
Soyum demem Manas'a,
Serseriyi derleyip yurt eden!
Çaylak uçar yerine,
Kudurmuş gider huyuna.
Yaban kuşu uçar yerine,
Serseri gider huyuna!
Yüzümün suyunu bir döktü,
Altay'da malımı bir saçtı.
Takatimi tüketti benim,
Malımı eksiltiverdi.
Altay'ım eşsiz yer idi,
Kara Kalmak'ı, Tırgoot'u
Hatır sayışan el idi.
Dediğine uymam ben,
Kadın değil, Manas'a
Kancık bile alıp vermem.

Şu Manas olalı beri,
Manas adını alalı beri
Nice saçtı mülkümü,
Bölüştürüp verdi bu kâfir,
Kim bilir nereden sürtüp gelenlere

Bölüp berdi al Manas
Kırk çorogo cılkımdı.
Adam kirbes ordomo
Tentigen curttu kirgizdi,
Kıynalıp tapkan san karam
Bakay kulga bilgizdi.
Aytkan tildi albagan,
Aydagan cakka baspagan,
Aytıp turgan al Manas
Aşkere zöökür uul boldu.
Ketirip iydi alımdı,
Kemitip iydi malımdı.
Başı cok bolup Manastı
Baykasam kuday urganı,
Ak altın, ak kümüş
Baarısın zarıp kılganı.
Altaydan beri köçköndö
Malsız bolup ketkemin,
Balakettüü Manastan
Balalıktan keçkemin.
Bagıp alar muunum bar,
Baykasam altı uulum bar.
Degeniñe könböymün.
Kara kaşka bee emes,
Kara tayım berbeymin! -
Oñbogon Cakıp oñbodu,
Kırk baatırdın baarısın
Kırk kulu, - dep kordodu.
Atañdın körü, kırk çoro,
Kırk cerden kelgen it eleñ,
It emey kaysı kişi eleñ!
Oroy kepten salasıñ,
Oñolbogon Manastı
Oluya kılıp alasıñ!
Cok işke bülöp Manastı
Atañdın körü, kırk çoro,
Meni balaketke salasıñ!

Degenine könböymün,

Bölüp verdi o Manas
Kırk çoroya yılkımı.
Adam girmez ordama
Serseri güruhu soktu,
Zorlukla kazandığım sayısız malı
Bakay kulun eline verdi.
Denen sözü tutmayan,
Sürülen yana basmayan,
İşte o dediğim Manas
Düpedüz haylaz oğul oldu.
Takatimi alıp götürdü,
Malımı eksiltip koydu.
Başıboş kalmış Manas'ı
Bir baksam, Tanrı çarpmış,
Ak altını, ak gümüşü,
Hepsini saçıp savurmuş.
Altay'dan beri göçerken
Malsız kalıvermişim,
Belalı Manas'ın
Oğulluğundan geçmişim.
Bakıp büyütecek neslim var,
Bir baksam altı oğlum var.
Dediğine uymam ben.
Kara akıtmalı kısrak şöyle dursun,
Kara tayımı bile vermem! -
Onmaz Cakıp onmadı,
Kırk bahadırın tamamını
«Kırk kul» diye horladı.
Atanın körü, kırk çoro,
Kırk yerden gelmiş it idiniz,
İt değil de hangi kişiydiniz!
Kaba kaba söz edersiniz,
Onmamış Manas'ı
Evliya edip alırsınız!
Olmadık işe bileyip Manas'ı,
Atanın körü, kırk çoro,
Beni belaya sokarsınız!

Dediğine uymam ben,

Kaarım keldi Manaska,
Kotur taylak berbeymin.
Orto coldo kayta bar,
Opsoloñ Manas cindige
Calgız tayın berbeyt, - dep,
Baçımıraak ayta bar!»
Cakıp mınday degende,
Argın kandın Acıbay
Canı kılça köründü.
Ölöyün, - dep, ölö albay,
Öpkö cargan coo emes,
Ce öltürüp ie albay:
«Atañdın körü, kan Cakıp,
Akırı bakır ekensiñ,
Aydap cürgön san karañ,
Uuluñ Manas kuttuku,
Igına kelse cuttuku,
Kayın alban toonuku,
Karkıttagan köp malıñ
Kara kıtay coonuku.
Uuluñ Manas çıkkalı
Kazı kıldı aşıñdı,
Altaydagı kalmaktan
Azat kıldı başıñdı.
Azgan-tozgon caman el,
Bul Talastı cayladıñ,
Ayköl Manas bar üçün
Celeñerdin baarın
Miñden kısır bayladıñ.
Ört kaptaar akır üyüñö,
Ölörman adam ekensiñ,
Altı uuluñ ceter tübüñö.
Ay, Cakıp bay, oyloçu,
Seni ata degen oñobu,
Ata sendey bolobu?
Duşman töksün kanıñdı, kak baş!
Coo talkalap kıyratsın,
Ayap turgan malıñdı, kak baş!
Ayköl Manas bolboso,

Hışmım kabardı Manas'a,
Uyuz köşek bile vermem.
Yarı yoldan geri dönüver,
Densiz deli Manas'a
«Tek tayını bile vermez» diye,
Tezce varıp söyleyiver!»
Cakıp böyle deyince,
Argın Han'ın Acıbay'ının
Canı kıl kadar göründü.
«Öleyim» dese ölemeyip,
Bağrını deşeceği düşman değil,
Ne de öldürüp atabilir:
«Atanın körü, Han Cakıp,
Meğer sonu hüsranlı sefilmişsin,
Sürüp durduğun sayısız malın
Oğlun Manas'ın kutundandır,
Sırası gelse kıtlığındır,
Yaban dağınındır aslında,
Kat kat yığdığın çok malın
Kara Kıtay düşmanınındır.
Oğlun Manas çıkalı beri
Aşını kazıyla donattı,
Altay'daki Kalmak'tan
Azat kıldı başını.
Azıp tozmuş yoksul halk,
Bu Talas'ı yayla edindin,
Ayköl Manas var diye
Bütün tay bağlarınıza
Biner kısır kısrak bağladın.
Sonunda evini yangın kaplar,
Ölesice adammışsın,
Altı oğlun sonunu getirir.
Ay Cakıp Bay, düşünsene,
Sana ata diyen onar mı,
Ata senin gibi olur mu?
Düşman döksün kanını, kuru kafa!
Düşman parçalayıp kırsın
Esirgeyip durduğun malını, kuru kafa!
Ayköl Manas olmasaydı,

Agızar elem kanıñdı,
Takır aydap kıyratıp,

Cok kılar elem malıñdı!»
Cakıptı közdöy umtulup,
Arslan tuulgan Acıbay
Kan buzulup, iç küyüp,
Asmandan Aldanın künü bürkölüp,
Başına altımış müşkül bir kelip,
«Ardaktagan ayköldün
Atasın çapsak bolbos, - dep,
Öz balasın coo körgön
Akırı Cakıp oñbos, - dep,
Urumda bolboyt mınday iş,
Bul Cakıp eki bolbos», - dep,
Kan Cakıpka taarınıp,
Arslan törö Acıbay
Kabılanday çamınıp:
«Abiyirdüü kankor barında
Ayılına tiyip neteyin,
Atasın çaap Manastın
Ne muraska ceteyin!
Kara neet kapırga
Teñelişip neteyin,
Atakeñ tiliñ albayt, - dep,
Aykölgö ayta keteyin!»
Kılıç kında kıñgırap,
Kıya tartıp Acıbay
Kartkürööñgö bardı emi,
Artık tulpar Kartkürööñ,
Koyço çurap mindi emi,
Kadırlaşı Manaska
Kan Acıbay cürdü emi.
Arslan Acıñ col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Adır-küdür bel aşıp,
Ayday sarı talaaga
Al Acıbay cetti ele.
Köktön tikken çatırga

Akıtırdım kanını,
Hepten sürüp kırıp geçirir,

Yok ederdim malını!»
Cakıp'a doğru atılıp,
Arslan doğmuş Acıbay,
Kanı bozulup, içi yanıp,
Gökten Allah'ın güneşi bulutlanıp,
Başına altmış müşkül birden gelip,
«Baş tacı edilen Ayköl'ün
Babasına kılıç çalmak olmaz, - diye,
Öz oğlunu düşman gören
Cakıp sonunda onmaz, - diye,
Urum'da bile olmaz böyle iş,
Bu Cakıp başkalaşmaz», - diye,
Han Cakıp'a küsüp,
Arslan töre Acıbay
Kaplan gibi hamle edip:
«Şerefli hunhar sağ iken
Obasına dokunup ne edeyim,
Manas'ın babasını vurup
Hangi mirasa ereyim!
Kara niyetli kâfire
Denk olup da ne edeyim,
«Baban sözünü tutmuyor» diye,
Ayköl'e söyleyip gideyim!»
Kılıç kında şıngırdayıp,
Yolunu çevirip Acıbay
Kartkürööñ'e vardı işte,
Eşsiz tulpar Kartkürööñ'e
Çevik seğirtip bindi işte,
Can dostu Manas'a
Han Acıbay yürüdü işte.
Arslan Acı'n yol alıp,
Atı esirgemeden bol yürüyüp,
İnişli çıkışlı bel aşıp,
Ay gibi sarı bozkıra
O Acıbay erişti.
Gök bezden kurulu çadıra

Kırk çoro kenen batkıday,
Kırk çoronun baarısı
Ordolorun atışıp,
Keñ-kesiri catkıday,
Argın kandın Acıbay
Antañdap kirip barganı.

Kırk çoro rahatça sığacak denli,
Kırk çoronun tamamı
Ordo kemiği atışıp,
Genişçe keyfince yatacak denli,
Argın Han'ın Acıbay'ı
Soluk soluğa girip vardı.

Kök sülöösün börk kiyip,
Kögala kalkan kolgo alıp,
Kök cal Bakay barkıldap:
«Oo, botom,
Argın kandın Acıbay,
Kıyırdan Cakıp cogolboyt,
Cakıptın közü turganda
Manastın işi oñolboyt.
Kaarı küçtüü karkıbar
Karmap soyup saluuga,
Kara baskan Cakıptın
Ata degen atı bar.
«Atam akmak boldu», - dep,
Ataga tiygen bolobu?!»
Badana tonu carkıldap,
Badışa Bakay barkıldap:
«Kün mezgili - altı kün,
Kök tulparga kamçı urup,
Men Bukarga cüröyün.
Bukardın Temirkanına
Cuuçu tüşüp köröyün.
Seksen kızıl ar aydap,
Ar kuyrugun öröyün,
Erke kızıñ bergin, - dep,
Ebin taap surap köröyün.
Tilimdi alsa Temirkan
Seksen töönün altının
Bılkıldatpay bereyin.
Tilge kelse Karakan
Kuda bolup mal aydap:
«Kulduk!» - taşıp may çaynap,
Köñüldün köbün bölüntüp,

Gök vaşak kürkünden börk giyip,
Gök ala kalkanı ele alıp,
Boz yeleli Bakay gürleyip:
«Ey yavrum,
Argın Han'ın Acıbay'ı,
Bu diyardan Cakıp yok olmaz,
Cakıp'ın gözü durdukça
Manas'ın işi onulmaz.
Hışmı güçlü heybetli er
Tutup kesip atmaya kalksa da,
Karanlık basmış Cakıp'ın
Ata denen adı var.
«Babam ahmak oldu» diye,
Ataya el kaldırmak olur mu?!»
Örme zırhı parıldayıp,
Padişah Bakay gürleyip:
«Gün vadesi - altı gün,
Gök tulpara kamçı vurup,
Ben Buhara'ya gideyim.
Buhara'nın Temirkan'ına
Dünürcü olup varayım.
Seksen kızıl katır sürüp,
Katırın kuyruğunu öreyim,
«Nazlı kızını ver» diye,
Yolunu bulup isteyeyim.
Sözümü tutarsa Temirkan,
Seksen devenin altınını
Gözümü kırpmadan vereyim.
Dile gelirse Karakan,
Dünür olup mal sürüp:
«Kulluk!» deyip taşıp, yağ çiğneyip,
Gönlün çoğunu çelerek,

Köp kazına, san dilde
Temirkanday zor kandın
Çamgaraktan tögültüp,
Erdikti epsiz salalı,
Ezilişip Temirge
Kanıkeydi alalı.
Aytkan sözgö könbösö,
Kanıkeydi berbese,
Bılkıldak kuuray bışkıça,
Mıyzamdın gülü uçkuça,

Çok hazineyi, sayısız tillayı
Temirkan gibi ulu hanın
Otağının tepesinden taşırıp,
Yiğitliği ölçüsüz gösterelim,
Temir'le kaynaşıp
Kanıkey'i alalım.
Denen söze uymazsa,
Kanıkey'i vermezse,
Körpe kamış katılaşana dek,
Mıyzam gülü savrulana dek,

Mıktap altı ay salışıp,
Kırılışıp kalalı!» -
Dep, oşontüp, Bakay er
Kök tulpardı tokunup,
Kaardanıp caylanıp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Ay-aalamdı kıdırıp,
Cürgön Bakay emespi,
Artık akıl baarısın.
Bilgen Bakay emespi.
Kök tulpar butu tiybegen,
Cerde bütün kalbagan,
Kök cal Bakay deşpegen,
Erde bütün kalbagan.
Daanışman Bakay oluya,
Dalaydı bilgen karıya,
Abası Bakay akcoltoy,
Salmagı biyik san koldoy,
Saldı Bukar şaarına.
Törödöy Bakay bölünüp,
Şerdigi közgö körünüp,
Kırk çoro cönöp artınan
Kabılan törö kamındı,
Kanıkeydin dartınan.
Baatır Bakay col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Badana tonu balkıldap,
Bakay atkan Akçıbık

Tam altı ay vuruşup,
Kırışalım kıyasıya!» -
Deyip, böylece, er Bakay
Gök tulparı eyerleyip,
Hışımlanıp kurulup,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Ay-âlemi dolaşıp
Gezen Bakay değil mi,
Üstün aklın tamamını
Bilen Bakay değil mi.
Gök tulparın ayak basmadığı
Yer kalmamıştır yeryüzünde,
Boz yeleli Bakay demeyen
Er kalmamıştır erler içinde.
Bilge Bakay, evliyadır,
Nicesini bilen kocadır,
Ağası Bakay kademlidir,
Ağırlığı sayısız ordu denli yücedir,
Sürdü Buhara şehrine.
Töre gibi Bakay seçilip,
Arslanlığı göze görünüp,
Kırk çoro ardından yola düşüp,
Kaplan töre hazırlandı,
Kanıkey'in derdinden.
Bahadır Bakay yol alıp,
Atı esirgemeden bol yürüyüp,
Örme zırhı salınıp,
Bakay'ın kuşandığı Akçıbık

Ay dalıda carkıldap,
Bukarga toodoy körünüp,
Bakaydın türün körgöndö
Bukardın curtu bülünüp,
Darbazaluu Bukarga
Bakay kan kirip bardı ele,
Bukardın kalıñ adamı
Añ-tañ kalıp kaldı ele.
Bukarga Bakay kirbegen,
Bakaydın Bakay ekenin
Bukardın kalkı bilbegen.
Al Bukardın içinde
Ak seldeçen koco bar,
Dars okugan moldo bar,

Eçendi körgön karı bar,
Aalımdardın baarı bar.
Bukarga cakın barganda
Bakaydın türü uşunday:
Kara çaar kabılan
Kaptalınan çamınıp,
Çolok kök cal arslan
Carıp cutup iyçüdöy,
Candap çurkap kamınıp,
Körgöndün köönü bölünüp,
Oñ cagında miñ kişi,
Sol cagında miñ kişi
Kapkaluu Bukar kalaanı
Kaptaçuday körünüp,
Alp kara kuş-zımırık
Azır eñip ketçüdöy
Arbaytıp butun salıptır,
Kıraanı kırk miñ can bolup,
Kırka kurçap kalıptır.
Bakaydı körüp kalayık
Baarı turdu cardanıp,
Oluyat Bakay abañdın
Şerdigine tañ kalıp,
Bukardagı kalıñ el

Geniş sırtında parıldayıp,
Buhara'ya dağ gibi görünüp,
Bakay'ın heybetini görünce
Buhara'nın yurdu çalkalanıp,
Ulu kapılı Buhara'ya
Han Bakay girip vardı,
Buhara'nın kalabalık halkı
Şaşkına dönüp kaldı.
Buhara'ya Bakay girmemişti,
Bakay'ın Bakay olduğunu
Buhara'nın halkı bilmezdi.
O Buhara'nın içinde
Ak sarıklı hoca var,
Ders okuyan molla var,

Nicesini görmüş ihtiyar var,
Âlimlerin hepsi var.
Buhara'ya yaklaştığında
Bakay'ın görünüşü şöyleydi:
Kara benekli kaplan
Böğründen hamle eder gibi,
Küt kuyruklu boz yeleli arslan
Yarıp yutuverecekmiş gibi,
Yanı sıra koşup davranmış gibi,
Görenin gönlü bölünüp,
Sağ yanında bin kişi,
Sol yanında bin kişi,
Sur kapılı Buhara kentini
Kaplayacakmış gibi görünüp,
Alp karakuş - zümrüdüanka
Şimdi kapıp götürecekmiş gibi
Pençesini gere gere atmıştı,
Şahbazı kırk bin can olup,
Sıra sıra kuşatıvermişti.
Bakay'ı görüp ahali
Hepsi durdu bakakalıp,
Evliya Bakay ağanın
Arslanlığına şaşıp,
Buhara'daki kalabalık halk

Kak carılıp dırkırap,
Eki kolu boorunda,
Salam aytıp çurkurap,
Bakaydı körüp tañ kalıp,
Kaydan kelgen can eken,
Betteşip mende kelebi?
Bekem beyili buzulsa,
Mende cıgıp ceñebi?
Kütkönü adal din eken,
Sölökötün karasak
Islamdın biri eken.
Aytkanın kılsak bul adam,
Aykırıp ayza sunbas, - dep,
Bukarga buzuk kılbas, - dep,
Ulamadan uladık,
Bilgiçterden suradık,
Kaydan kelgen mınday can,
Epsiz da eken, şer da eken,

Ortadan yarılıp dağılarak,
İki eli bağrında,
Selam verip çağrışıp,
Bakay'ı görüp şaşırıp:
Nereden gelmiş bir can bu,
Karşısına kul çıkar mı?
Pek huyu bir bozulsa,
Kul onu yıkıp yenebilir mi?
Tuttuğu helal din imiş,
Endamına bakılırsa
İslam'ın biri imiş.
Dediğini yapsak bu adam,
«Nara atıp mızrak uzatmaz» diye,
«Buhara'ya fesat kılmaz» diye,
Bilenlerden derledik,
Bilgelerden sorduk,
Nereden gelmiş böyle bir can,
Ölçüsüz de imiş, arslan da imiş,

Aalamdı buy kılgan,
Ayabagan şer eken.
Alagar közü çolpondoy,
Ay kulagı kalkanday.
Sıyagı başka, zaarı küç,
Sıyrışa ketken adamdı
Kırıp-coyup kılat tüz.
Belgilüü da eken, şer da eken,
Beli katuu er da eken.
Kaçırıp adam barabı?
Katılgan aman kalabı?
Beren da eken, ıktuu eken,
Mendeden bölök mıktuu eken,
Ay-aalamdı buy kılıp,
Calgız kırgın salgıday,
Küçöp ketse Bukarga
Buzuktu ceke salgıday.
Özü coon, eñ eñçer,
Ayabagan er eken.
Urunarga too tappay,

Âlemi dize getirmiş,
Görülmedik arslan imiş.
İri gözleri Çolpan yıldızı gibi,
Ay kulağı kalkan gibi.
Çehresi başka, zehri güçlü,
Kendisiyle dalaşanı
Kırıp döküp düz eder.
Namlı da imiş, arslan da imiş,
Beli katı bir er imiş.
Üstüne saldırıp insan varır mı?
Sataşan sağ kalır mı?
Yiğit de imiş, becerikli imiş,
Kuldan öte yaman imiş,
Ay-âlemi dize getirip,
Tek başına kırgın salacak gibi,
Coşup kükrese Buhara'ya
Fesadı tek başına salacak gibi.
Kendisi kalın, geniş omuzlu,
Görülmedik bir er imiş.
Çarpışacak dağ bulamayıp,

Uruşarga coo tappay,
Uşu kelgen azamat
Kelip kalgan er eken.
Bukar turmak kılımdı,
Buurukma cini karmasa,
Buzup keter er eken.
Kazına kütüp, mal cıygan,
Kamkorlugu körünöt!
Karmaşsa kırgın saluçu,
Kankorlugu körünöt.
Kay uruktan boldu eken?
Kay tukumdan boldu eken?
Uraanı kim, daynı kim?
Urugu kim, ayılı kim?
Kan kötörüp munu alsak,
Ok ötpögön temir ton
Kiyçü türü bar eken.
Betteşkendi talkalap,
Sürçü türü bar eken.
Mañdaylaşkan coo kelse,
Balaketti duşmanga,
Saluçu türü bar eken.

Vuruşacak düşman bulamayıp,
Şu gelen yiğit
Çıkıp gelmiş bir er imiş.
Buhara şöyle dursun, bir çağı,
İçten kabaran öfkesi tutarsa,
Bozup geçecek er imiş.
Hazine tutmuş, mal yığmış,
Koruyup kollayışı belli!
Tutuşursa kırgın salıcı,
Hunharlığı belli.
Hangi soydan ola ki?
Hangi tohumdan ola ki?
Nârası kim, aslı ne?
Soyu kim, obası kim?
Bunu han kaldırıp alsak,
Ok geçmez demir zırhı
Giyecek hali var imiş.
Karşı geleni parçalayıp
Sürüp atacak hali var imiş.
Karşı karşıya düşman gelse,
Belayı düşmanın başına
Salacak hali var imiş.

Alakanday busurman,
Aman saktap kapırdan,
Aluçu türü bar eken.
Bukarga kelgen can kanday,
Cumuru baştuu mendesin
Alda Taala kuduret,
Caratat eken ar kanday!
Kapkaga kelgen bul adam,
Kalık karmap, er cıygan,
Balban sırı bar eken,
Kagışkanga kırgındı
Salgan sını bar eken,
Kança cerdi karatıp,
Algan sını bar eken.
Karagayday ayza alıp,
Aybalta canda baylanıp,

Bir avuç Müslüman'ı
Kâfirden esen saklayıp
Koruyup alacak hali var imiş.
Buhara'ya gelen bu can nasıl bir can,
Yuvarlak başlı kulunu
Allahu Teala, o kudret,
Türlü türlü yaratırmış!
Kale kapısına gelen bu adam,
Halk tutup er derlemiş,
Pehlivan sırrı var imiş,
Çarpışana kırgını
Salmış çalımı var imiş,
Nice yeri baş eğdirip
Almış çalımı var imiş.
Çam gibi mızrak alıp,
Ay baltası yanına kuşanmış,

Kaydan kelgen aylanıp,
Kabagı çuñkur, murdu çoñ
Açkan oroo közdöngön,
Can kazanday başı bar,
Catkan ittey kaşı bar,
Közü köldün butkulday,
Körüngöndü cutkuday.
Murunu toonun señirdey,
Karmaşa ketse Bukardı
Köpkörünöö cegidey.
Bakay kandı körgöndö
Bütün Bukar dürgüşüp,
Alapayın tabalbay,
Balbandarı mürgüşüp,
Bukardın curtu tañ kalıp,
Bakaydı körüp cardanıp,
Col boşotup dırkırap,
Bakaydı körüp baarısı,
Salam ayttı çurkurap,
Kalk tañ kalıp cardanıp,
Karap turdu oşondo,
Kan Bakayga tañ kalıp.
Eren da eken, alp eken,
Eç kim körböyt mındaydı,
Biz körbögön kalk eken!
Kara bolot Zulpukor

Nereden gelmiş dolanıp,
Göz çukuru derin, burnu büyük,
Gözleri açılmış ambar çukuru,
Koca kazan gibi başı var,
Yatan it gibi kaşı var,
Gözü gölün girdabı gibi,
Göze görüneni yutacak gibi.
Burnu dağın yamacı gibi,
Tutuşmaya görsün, Buhara'yı
Göz göre göre yiyecek gibi.
Han Bakay'ı görünce
Bütün Buhara dalgalanıp,
Ne yapacağını bilemeyip,
Pehlivanları sendeleyip,
Buhara'nın yurdu şaşıp,
Bakay'ı görüp bakakalıp,
Yol boşaltıp dağılarak,
Bakay'ı görüp hepsi
Selam verdi çağrışıp,
Halk şaşıp bakakalıp,
Bakıp durdu o zaman,
Han Bakay'a şaşarak.
Yiğit de imiş, alp imiş,
Kimse görmez böylesini,
Görmediğimiz bir halktanmış!
Kara çelik Zulpukor'u

Aştaçu sını bar eken.
Kan kötörsök uşu erdi,
Kalıñ Bukar bul kalktı
Baştaçu sını bar eken.
Atışka salçu Arkesken,
Aştaçu sını bar eken.
Alakanday Bukardı
Baştaçu sını bar eken.
Kızıl ayza Zulpukor,
Aluuçu sını bar eken.
On eki müçö teñ eken,
Kan kötörsök Bukarga

Kuşanacak çalımı var imiş.
Bu eri han kaldırsak,
Kalabalık Buhara'yı, bu halkı
Yönetecek çalımı var imiş.
Savaşta sürülen Arkesken'i
Sapına takınacak çalımı var imiş.
Avuç içi kadar Buhara'ya
Baş olacak çalımı var imiş.
Kızıl mızrağı, Zulpukor'u
Eline alacak çalımı var imiş.
On iki uzvu denk imiş,
Han kaldırsak Buhara'ya

Temir korgon, çep eken.
Bakaydı taanıp bile albay,
Baarı Bukar tañ kalıp,
Ak seldeçen kocosu,
Dars okugan moldosu
Tizeleri bügülüp,
Canı kalbay cügürüp.
Uluu atalgan karısı,
Bukarlıktın baarısı,
Öödö kılçu cakşısı,
Öpkö çapçu bakşısı,
Mıktıları keldi emi,
Berenderi, erleri
Tizeleri bügülüp,
Karakandın aldına
Katuu kirdi cügürüp.
Karakanga kabardı
Katuu aytıp salıştı:
«Er Karakan baatırım,
Kasiettüü can eleñ,
Bukarga mıktı kan eleñ!
Biz körgöndü kördüñbü?
Biz tuygandı tuyduñbu?
Biz tuygandı tuybasañ,
Kızıl bolot ayza algan,
Kınsız kılıç baylangan,
Cürüşünön çañ çıkkan.
Dooşunan can çıkkan,
Kayratı başka, zaarı küç,
Katuu mıktı er kördük,

Demir kale, siper imiş.
Bakay'ı tanıyıp bilemeyip,
Bütün Buhara şaşıp,
Ak sarıklı hocası,
Ders okuyan mollası,
Dizleri bükülüp,
Can havliyle koşuşup.
Ulu sayılan ihtiyarı,
Buharalıların tamamı,
El üstünde tutulan hatırlısı,
Göğsünü döven bakşısı,
Yamanları geldi işte,
Yiğitleri, erleri,
Dizleri bükülüp,
Karakan'ın huzuruna
Hızla girdi koşuşup.
Karakan'a haberi
Sert sert söyleyiverdiler:
«Er Karakan, bahadırım,
Kutlu bir can idin,
Buhara'ya yaman bir han idin!
Bizim gördüğümüzü gördün mü?
Bizim sezdiğimizi sezdin mi?
Bizim sezdiğimizi sezmediysen,
Kızıl çelik mızrak almış,
Kınsız kılıç kuşanmış,
Yürüyüşünden toz kopan,
Gür sesinden can ürken,
Gayreti başka, zehri güçlü,
Katı, yaman bir er gördük,

Kılımdan başka şer kördük,
Kabagı biyik, zaarı küç,
Katılgandı kılat tüz.
Akıl ayran bölünöt,
Sölökötü-söölötü
Busurman türü körünöt.
Aşıp-şaşıp cügürdük,
Amanat candan tüñüldük.

Asırda görülmedik bir arslan gördük,
Çatık kaşlı, heybetli, öfkesi güçlü,
Sataşanı dümdüz eder.
Akıl şaşar, ikiye bölünür,
Endamı ile heybetinde
Müslüman çehresi görünür.
Apar topar koşuştuk,
Emanet candan umudu kestik.

Tüñülö turgan sebebi,
Kapkaga cakın kelgende
Bir karasak bir kişi,
Bir karasak miñ kişi.
Kara çaar kabılan
Kaptalınan çamınat,
Kaçırıp kırgın salçuday,
Tolgonup ayza şiltese,
Too turuştuk bere algıs,
Bedeline, betine
Mende çıdap kele algıs.
Astı cagın karasak,
Acıdaardın türü bar,
Arkasınan karasak,
Ak colborstun sürü bar,
Aalamdan çıkpayt mınday can.
Kabar berip biz keldik,
Temirkan sendey kanımdan,
Kaarın körsöñ tim ele,
Tüñülösüñ canıñdan.
Koldogonu - Kocosan,
Koltugunda çamınat.
Çın coldoşu - kırk çilten,
Kırk cagınan kamınat.
Kaarına çıdabay,
Karabay közdü cumamın,
Mende eken, - dep işenbey,
Beribi? - dep turamın.
Kayratı kıyın can keldi,
Kanım, çıgıp, körüñüz,
Kalkıñdı karap kılbasın,
Özüñüz coop beriñiz.
Katılbaylık bul erge,
Aytkanın azır beriñiz!»

Umut kesişimizin sebebi şu:
Kapıya yakın geldiğinde
Bir bakarız, tek kişi,
Bir bakarız, bin kişi.
Kara benekli kaplan gibi
Böğründen atılıp saldırır,
Saldırıp kırgın çıkaracakmış gibi,
Dönüp mızrağını savursa,
Dağ bile karşısında duramaz,
Endamına, yüzüne
Kul dayanıp bakamaz.
Ön yanından baksak,
Ejderha çehresi var,
Ardından baksak,
Ak kaplanın heybeti var,
Âlemde böylesi bir can çıkmaz.
Haber vermeye geldik biz,
Temirkan, senin gibi hanımıza,
Öfkesini bir görsen,
Canından umut kesersin.
Onu koruyan — Kocosan,
Koltuğunda atılıp durur.
Gerçek yoldaşı — kırk çilten,
Kırk yanından kollar onu.
Öfkesine dayanamayıp,
Bakamayıp gözümü yumarım,
"Kul mudur bu?" diye inanmayıp,
"Peri midir?" diye dururum.
Gayreti çetin bir can geldi,
Hanım, çıkıp görünüz,
Halkını kırıp geçirmesin,
Cevabı kendiniz veriniz.
Sataşmayalım bu yiğide,
Dediğini hemen veriniz!»

Kalıñ curttan al ketken,
Bileginen sap ketken,
Cürögünön kap ketken,
Curttun korkup kalganın

Kalabalık halktan derman gitmiş,
Bileğinden kuvvet gitmiş,
Yüreğinden cesaret gitmiş,
Halkın korkuya kapıldığını

Kanı Temir bildi emi,
Bile koyup oşondo
Mıyıgında küldü emi.
«Atañdın körü, caman el,
Kuuday sakal karıñdı,
Kuday alsın baarıñdı!
Altı aydan murun tüş kördüm,
Acayıp cakşı iş kördüm,
Denemden cakşı ay çıgıp,
Coşuluşup catıpmın,
Tiyip turgan çoñ küngö
Koşuluşup catıpmın.
Kündüzündö kün çıkkan,
Künüm Manas emespi,
Koşuluşup catkanım
Kanıkey balam emespi.
Aytkan sözüm apanık,
Kabarçısın kördüñör,
Körüp alıp caman curt,
Antañdap kaçıp keldiñer,
Bolboyt sözdün bekeri,
Siler kaçkan al adam -
Kabılan Manas cökörü.
Kabarga kelgen eken go,
Kan Manastın sırdaşı,
Kabılan Bakay kurdaşı
Kaçan bolso kabarga
Kele cürgön adatı.
Kan Bakaydın özü go,
Özü emes anık közü go!
Tilekti kuday bergen go,
Cuuçuga Bakay kelgen go!
Ulamadan uladım,
Kerbençiden suradım.
Kan agızıp al Manas,
Kara kalmak, mancuuga
Kalaymandı saldı - deyt,
Kara kıtay, mancuudan

Han Temir anladı işte,
Anlayıverip o anda
Bıyık altından güldü işte.
«Hay babanızın mezarı, korkak halk,
Kuğu gibi ak sakallı kocanızı,
Tanrı alsın hepinizi!
Altı ay önce bir düş gördüm,
Acayip güzel bir iş gördüm,
Bedenimden güzel bir ay doğup,
Coşup kaynaşıp yatmışım,
Doğup duran koca güneşe
Kavuşup yatmışım.
Gündüz vakti doğan güneş,
Güneşim Manas değil mi,
Kavuşup yattığım ise
Kanıkey kızım değil mi.
Söylediğim söz apaçık,
Habercisini gördünüz,
Görüp de, korkak halk,
Soluk soluğa kaçıp geldiniz,
Sözün boşu olmaz,
Sizin kaçtığınız o adam —
Kaplan Manas'ın yoldaşıdır.
Haber getirmeye gelmiş olmalı,
Han Manas'ın sırdaşı,
Kaplan Bakay, can yoldaşı,
Ne zaman olsa habere
Kendisi gelmek âdetidir.
Han Bakay'ın kendisidir bu,
Kendisi değilse öz gözüdür!
Dileği Tanrı vermiş olmalı,
Dünürlüğe Bakay gelmiş olmalı!
Ağızdan ağıza haber aldım,
Kervancılardan sordum.
Kan akıtıp o Manas,
Kara Kalmak'a, Mançu'ya
Kıyamet salmış, derler,
Kara Hıtay'dan, Mançu'dan

Kañgıp ketken az curtun
Acıratıp aldı - deyt.
Cakkan otun öçürüp,
Calpı curtun köçürüp,
Kayaşayak bergendi
Talkandı dalay saldı - deyt,
Talaşıp algan al cerdi
Talas koyup saldı - deyt.
Talastı cerden kut kılıp,
Ordo kütüp kan bolup,
Konup kaldı, - dep uktum.
Ak üylüü turgan Alöökö,
Tüp korgonun tüz kılıp,
Sorup saldı, - dep uktum!
Ancıyandı suragan,
Al kelip kıtaydan
Alöökö degen kan çıkkan,
Aybatınan can çıkkan.
Kabarıñar bar çıgar,
Alöökö kan turganda,
Katuu buyruk kılganda
Bacıga cıyıp maldı algan,
Baştı çaap, candı algan.
Küçkö salıp uzdu algan,
Olco kılıp kızdı algan.
Al Alöökö turganda,
Uşu turgan Bukardan
Altı miñ cambı, miñ kunduz
Ay sayın alım alçu ele,
Alımına çıdabay,
Curt sargarıp kalçu ele,
Altından salık kündö alıp,
Otuz ardan birdi alıp,
Kaarın curtka tiygizip,
Kayratın kalkka bilgizip,
Kılmışı cok adamdı
Kıstap catıp küygüzüp,
Kaarına çıdabay,
Kan Kokon kaçkan bir cakka,

Başıboş dağılmış az halkını
Ayırıp kurtarmış, derler.
Yaktıkları ateşi söndürüp,
Bütün halkını göçürüp,
Karşı gelip direneni
Nice kez darmadağın etmiş, derler,
Çekişip aldığı o yere
Talas adını koymuş, derler.
Talas'ı kutlu yurt edinip,
Orda kurup han olup,
Yerleşip kalmış, diye duydum.
Ak otağlı Alöökö'nün,
Kadim kalesini dümdüz edip,
Kökünü kurutmuş, diye duydum!
Ancıyan'ı yönetmiş,
Hıtay'dan çıkagelmiş,
Alöökö adında bir han çıkmış,
Heybetinden canlar çıkmış.
Haberiniz vardır elbet,
Alöökö han hüküm sürerken,
Sert buyruklar verdiğinde
Baç diye toplayıp malı almış,
Baş kesip can almış.
Zorla usta kadınları almış,
Ganimet diye kızları almış.
O Alöökö hüküm sürerken,
Şu duran Bukar'dan
Altı bin külçe gümüş, bin kunduz kürkü
Her ay haraç alırdı,
Haracına dayanamayıp,
Halk sararıp solardı,
Altından her gün vergi alıp,
Her otuzdan birini alıp,
Kahrını halka dokundurup,
Zorbalığını ele gösterip,
Suçu olmayan insanı
Sıkıştırıp yakıp kavurup,
Kahrına dayanamayıp,
Han Kokon bir yana kaçmış,

Alapayın tabalbay,
Ancıyan kaçkan ar cakka.
Zorduk menen çoñ küçün,

Salıp turdu, - dep uktum,
Samarkandı talkalap,
Anan dagı alımdı
Alıp turdu, - dep uktum!
Kaardanıp bizderge,
Kalayman salgan kezinde
Irıska Manas tuulup,
Altaydan Manas keldi, - dep,
Alöökögö ugulup,
Ugulganda kabarı,
Alööködöy kapırıñ
Dünüyönü çaçıptır,
Sapırılıp Alöökö
Beecindi közdöy kaçıptır.
Kaldaydan kabar kep ugup,
Kankor keldi, - dep ugup,
Alapayın tabalbay,
Beecinge kaça baştaptır,
Arbın düynö köp maldı
Talak kılıp taştaptır.
Cıygan mülkün çaçıptır,
Kılça körböy baarısın
Kımpıyıp alıp Alöökö,
Kıtaydı közdöy kaçıptır.
Kaçkanına koyboston,
Töbösünön basıptır,
Tört tülük malın çaçıptır.
Arslan Manas baatırdın
Kılganına Alöökö
Könüp berdi, - dep uktum,
Alöökönün san düynö,
Bakır menen miskinge
Bölüp berdi dep uktum.
Arga cüktöp dilde alıp,
Manastın baatır ekenin,

Çaresini bulamayıp,
Ancıyan öbür yana kaçmış.
Zorbalıkla koca gücünü,

Salıp durmuş, diye duydum,
Samarkan'ı darmadağın edip,
Sonra yine haracı
Alıp durmuş, diye duydum!
Bizlere kahırlanıp,
Kıyamet kopardığı sırada
Kısmetimize Manas doğup,
"Altay'dan Manas geldi" diye,
Alöökö'nün kulağına varıp,
Haberi duyulduğunda,
Alöökö gibi kâfiriniz
Malı mülkü saçmış,
Alöökö savrulup telaşla
Beecin'e doğru kaçmış.
Kalday'dan haber söz duyup,
"Hunhar geldi" diye duyup,
Çaresini bulamayıp,
Beecin'e kaçmaya koyulmuş,
Yığınla serveti, çok malı
Terk edip bırakmış.
Topladığı mülkü saçmış,
Hepsini kıl kadar görmeden
Alöökö sessizce toparlanıp,
Hıtay'a doğru kaçmış.
Kaçmasına fırsat vermeden,
Tepesinden basmış,
Dört tülük malını saçmış.
Arslan Manas bahadırın
Ettiğine Alöökö
Boyun eğmiş, diye duydum,
Alöökö'nün sayısız servetini,
Yoksula, miskine
Pay edip vermiş, diye duydum.
Katırlara altın yükleyip,
Manas'ın bahadırlığını,

Bargan candın baarısı
Körüp kaldı, - dep uktum.
Calpı kandar çogulup,
Arslan Manas baatırga
Eki tizgin, bir çılbır
Berip saldı, - dep uktum.
Ulamadan ukkan go,

Oraya varan herkes
Görüp bilmiş, diye duydum.
Bütün hanlar toplanıp,
Arslan Manas bahadıra
İki dizgin, bir yular
Verivermiş, diye duydum.
Duyandan duymuş olmalı,

Bilgiçterden bilgen go,
Arslan Manas baatırdan
Cuuçu tüşüp biz cakka,
Sözü kelgen eken go.
Baydın uulu Bakay kan
Baygambarday erendin
Özü kelgen eken go.
Körsö Bakay özü eken,
Cuuçu bolup oşondo
Kelip kalgan kezi eken», -
Dep, oşontüp, Temirkan
Çoñ Bukardın korgondon,
Kan oturçu ordodon,
Ak seldesi kazanday,
Aykırsa ünü azanday,
Altımış koco canında
Bukardın kanı Temirkan
Abañ Bakay erendi
Tozup bargan kezi eken.
Bakay kandı körgöndö
Ketençiktep çeginip,
Kercekteşip bastırbay,
Koconu kuday urganı.
Bukar kanı Temirkan
Astıga çıgıp bölünüp,
Kan Bakayga körünüp,
Astındagı ak tulpar
Tartıp oozun burganı,
Arslan Bakay törögö
Emi salam kılganı.
«Saloodon saloom alekim,

Bilgelerden öğrenmiş olmalı,
Arslan Manas bahadırdan
Bize dünür düşerek,
Sözü gelmiş olmalı.
Bay'ın oğlu Bakay han,
Peygamber misali erenin
Kendisi gelmiş olmalı.
Meğer Bakay'ın kendisiymiş,
Dünür olup o zaman
Çıkagelmiş demek», —
Deyip, böylece Temirkan
Koca Bukar'ın kalesinden,
Han oturan ordadan,
Ak sarığı kazan gibi,
Haykırsa sesi ezan gibi,
Altmış hoca yanında,
Bukar'ın hanı Temirkan
Bakay Ağa ereni
Karşılamaya çıkmıştı.
Bakay hanı görünce
Geri geri çekilip,
Diretip at sürmeyip,
Hocaları Tanrı çarpmıştı.
Bukar hanı Temirkan
Öne çıkıp ayrıldı,
Han Bakay'a göründü,
Altındaki ak tulparın
Ağzını çekip çevirdi,
Arslan Bakay beyine
O dem selam eyledi.
«Selamdan selamünaleyküm,

Sandırgaluu Bakay şer!
Karadan çıkkan uskaçı,
Çın oluya kıskası.
Baygambar çalış oluya,
Mendeden bilgiç karıya.
Obodon cıldız kozgoşkon,
Oyron Manas şer menen
O düynölük dostoşkon,
Törön kayda desembi?
Tört oluya kol bergen,
Törö Bakay esenbi?

Şanı yüce Bakay arslan!
Kara budundan çıkmış usta,
Sözün kısası, gerçek evliya.
Peygambere denk evliya,
Kullar içinde bilge koca.
Gökten yıldız oynatan,
Cihangir Manas arslanla
Öte dünyaya dek dostlaşan,
Beyin nerede desem mi?
Dört evliyanın el verdiği,
Bey Bakay, esen misin?

Oluyattın özünön
Celpinişte tuulgan,
Betteşkendi mert kılıp,
Sala cürgön çuulgan.
Ay asmandın bolcoşu,
Arıslandın coldoşu,
Saparga çıksa akcoltoy,
Salışkan coogo san koldoy,
Colbors Bakay, esenbi?
Altı ayçılık azaptı
Azır bilip berüüçü,
Bilgiç desem, şer degen,
On eki müçö teñ degen,
Oyon törö coldoşu
Kabılan Bakay, esenbi?» -
Dep, oşontüp, Temirkan
Ak tulpar oozun burdu ele,
Arslan Bakay er menen
Aykalışıp turdu ele.
Anda Bakay kabılan,
Altı ayçılık müşküldü,
Azap menen cırgaldı
Azır bilçü oluyañ:
«On eki kapka şaarıñız,
Aman-esen catabı,
Bütün Bukar baarıñız?
Tuura sözdün kıskası,

Evliyanın öz soyundan,
Yel esintisinde doğan,
Karşısına çıkanı yere seren,
Nam salıp yürüyen destan.
Aylı göğün buluşması,
Arslanın yoldaşı,
Sefere çıksa uğurlu,
Çarpıştığı düşmana ordu gibi tek başına,
Kaplan Bakay, esen misin?
Altı aylık yolun derdini
Şimdiden bilip söyleyen,
Bilge desem, arslan denen,
On iki uzvu denk denen,
Ulu beyin yoldaşı,
Kaplan Bakay, esen misin?» —
Deyip, böylece Temirkan
Ak tulparın ağzını çevirdi,
Arslan Bakay er ile
Kucaklaşıp durdu.
O zaman kaplan Bakay,
Altı aylık müşkülü,
Azabı da sevinci de
Şimdiden bilen evliyan:
«On iki kapılı şehriniz,
Sağ esen duruyor mu,
Bütün Bukar, hepiniz?
Doğru sözün kısası,

Azır kördüm, Temirkan!
Cuuçu keldim desembi,
Kaalap keldim özüñdü,
Kan Temirim, esenbi?
Seksen arga dilde artıp,
Cuuçu bolgon cerim bar,
Aytıp bersem tügönbös
Aalamga ceter kebim bar,
Sizge küyöö boluçu
Arslan Manas şerim bar.
Seksen töögö dilde artıp,
On eki kızdın kencesi,
Kudaydın süygön mendesi
Oluyat balañ Kanıkey
Söykö salar cerim bar.

Şimdi gördüm, Temirkan!
Dünür geldim desem mi,
İsteyerek geldim sana,
Han Temirim, esen misin?
Seksen katıra altın yükleyip,
Dünür olduğum yer var,
Anlatsam tükenmez,
Âleme yeter sözüm var,
Size güvey olacak
Arslan Manas şirim var.
Seksen deveye altın yükleyip,
On iki kızın en küçüğü,
Tanrı'nın sevdiği kulu,
Evliya kızın Kanıkey'e
Küpe takacağım yer var.

Saga küyöö boluçu,
Kabarıñda bar beken?
Mendesine tabılbas,
Kabılan Manas şerim bar.
Manastın cayın surasañ,
Telegeyi teñ ele,
Için karap otursañ,
Cer cüzünön keñ ele!
Arslan Manas törödöy
Alda Taala casagan
Can caratıp mendege,
Cakında berbeyt tegele.
Mende azar salbagan,
Beren Manas kök calga
Ukuruk kayrar kalbagan.
Küyöö kılsañ al Manas,
Altı şerdin kencesi,
Aldanın süygön mendesi.
Kara kök cal kabılan,
Küyöö kılsañ Manastı,
Kadırıñ biler oluyañ!
Küyöö kılsañ Manastı,
Kürdööñdü tapçu uul oşol,

Sana güvey olacak,
Haberin var mı acaba?
Kullar içinde eşi bulunmaz,
Kaplan Manas şirim var.
Manas'ın halini sorarsan,
Her yanı denkti, kusursuzdu,
İçine bakıp otursan,
Yeryüzünden genişti!
Arslan Manas bey gibi
Allah Taala'nın yarattığı
Bir canı kullarına,
Kolay kolay vermez asla.
Kuldan eziyet görmemiş,
Yiğit Manas gök yeleliye
Kement çevirecek kimse kalmamış.
Güvey edersen, o Manas,
Altı arslanın en küçüğü,
Allah'ın sevdiği kulu.
Kara gök yeleli kaplan,
Güvey edersen Manas'ı,
Kadrini bilir evliyan!
Güvey edersen Manas'ı,
İkbalini bulacak oğul odur,

Kütüp alar kul oşol.
Oy, Temirkan baatırım,
Sözümö kulak salıñız,
Atadan calgız arslandı
Küyöö kılıp alıñız,
Seksen kızıl ar aydap,
Bil kuyrugun örgölü,
Kelip kaldık Temirkan
Kanıkeydey kızıñdı
Cuuçu tüşüp körgönü!»
Bukar kanı Temirkan
Kasiettüü kan eken,
Kankor Manas kök caldan
Kabarı toluk bar eken.
«Könöyün, Bakay, könöyün,
Kankor şerge Kanıkey
Kaalasañız bereyin.
Ordoluu şayık Bukarga
Ordo kütüp kan boldum,

Kara kıldı kak cargan
Oluyazaada can boldum.
Katın alıp, üy kütüp,
Kazına cıya kelgemin,
Erkegim cok men özüm
On eki kızdı körgömün,
Al kızdardın on birin
On bir kanga bergemin.
Kaalagan balam Kanıkey
Baarısının baası,
Kıyla kızdın kıyını,
Uzun çaçtın ıktuusu,
Urgaaçının mıktuusu.
Caş kızdardın ereni,
Uşu turgan Temirkan
Taalayga bütkön bereni.
Menin balam Kanıkey
Caşı altıga kelgende
Aldeylep çaçın örgömün,

Seni kollayacak kul odur.
Ey Temirkan bahadırım,
Sözüme kulak veriniz,
Babanın bir tanesi arslanı
Güvey edinip alınız,
Seksen kızıl katır sürüp,
Filin kuyruğunu örelim,
Geldik işte, Temirkan,
Kanıkey gibi kızını
Dünür düşüp görmeye!»
Bukar hanı Temirkan
Kerametli bir han imiş,
Hunhar Manas gök yeleliden
Haberi tastamam var imiş.
«Razıyım, Bakay, razıyım,
Hunhar arslana Kanıkey'i
Dilerseniz vereyim.
Ordalı şeyhler yurdu Bukar'a
Orda kurup han oldum,

Kara kılı ortadan yaran,
Evliyazade bir can oldum.
Kadın alıp ev kurup,
Hazine yığageldim,
Erkek evladım yok, ben kendim
On iki kız görmüşüm,
O kızların on birini
On bir hana vermişim.
Sevgili kızım Kanıkey
Hepsinin en değerlisi,
Nice kızın en yamanı,
Uzun saçlıların en hünerlisi,
Kadın kısmının en yiğidi.
Genç kızların ereni,
Şu duran Temirkan'ın
Talihine doğmuş yiğidi.
Benim kızım Kanıkey
Yaşı altıya geldiğinde
Ninniyle saçını örmüşüm,

Altı miñ uul bir bolso,
Baarınan cakşı körgömün,
Uşu balam Kanıkey
Kasiettüü bala ele,
Kabılan Manas sultanga
Ilayıktuu can ele,
Altı ayçılık bolordu,
Azır aytıp berüçü,
Oñ iyninde balamdın
Cılañaç Kıdır bar ele.
On eki kızdın kencesi,
Temirkandın erkesi,
Teñirdin süygön mendesi,
Caralgan menden nurluusu,
On eki kızdın suluusu,
Ayzakerden Kanıkey
Iktuulugu dagı bar,
Akıl ayla tabuuga
Mıktuulugu dagı bar.
Uşu balam Kanıkey
Erkek kiyimin belsenip,
Kiygen ceri dagı bar.
Kandar baarı cıyılıp,

Altı bin oğul bir olsa,
Hepsinden çok sevmişim,
Şu kızım Kanıkey
Kerametli bir çocuktu,
Kaplan Manas sultana
Layık bir candı,
Altı ay sonra olacağı
Şimdiden söyleyiverirdi,
Kızımın sağ omzunda
Yalın Hızır dururdu.
On iki kızın en küçüğü,
Temirkan'ın nazlısı,
Tanrı'nın sevdiği kulu,
Benden doğanların en nurlusu,
On iki kızın en güzeli,
Mızrak ustası Kanıkey'in
Çevikliği dahi var,
Akıl ve çare bulmakta
Üstünlüğü dahi var.
Şu kızım Kanıkey'in
Erkek giyimini kuşanıp,
Giydiği dahi olmuştur.
Hanlar hep toplanıp,

Kalayman salıp kelgende
Kara taanday aralap,
Tiygen ceri dagı bar.
Er müçölüü epsiz kök,
Menin balam Kanıkey
Sayışıp kelgen eli köp.
Berendigi belgilüü,
Beren balam Kanıkey
Keçee, men Bukarda turganda,
Kandın baarı çogulup:
«Kanıkeydi bergin» - dep,
Kayran başka doo kılıp,
Cekege çıgıp Kanıkey,
Ceke özü sayışıp,
Kalaymandı bir saldı,

Kıyamet salıp geldiklerinde
Kara kuzgun sürüsü gibi dalıp,
Saldırdığı dahi olmuştur.
Er yapılı, görülmedik çetin,
Benim kızım Kanıkey'in
Mızrak kapıştığı yiğit çoktur.
Yiğitliği bellidir,
Yiğit kızım Kanıkey,
Hani ben Bukar'da otururken,
Hanların hepsi toplanıp:
«Kanıkey'i ver» deyip,
Zavallı başıma dava açıp,
Meydana teke tek çıkıp Kanıkey,
Tek başına mızraklaşıp,
Bir kıyamet kopardı,

Uşu turgan Bukardı
Kamap kelgen duşmandan
Acıratıp tört aldı.
Balamdın baatır ekenin
Baykap eçak bilgemin,
Özündöy cerge bersem - dep,
Alda Taala kudaydan
Manastı surap cürgömün.
Amandaşıp cüz kördüm,
Aytkanıña könöyün,
Kaalaganıñ Kanıkey
Manasıña bereyin.
Kanıkey kelseñ, Bakayım,
Kanıkeydey balamdı al.
Çın ubada sözümdü al,
Kerek bolso, Bakayım,
Kerceñdetip özümdü al!
Tamaşaga batalı,
Talıkpay kep salışıp,
Tamaşalap catalı.
Sultan Bakay kabılan,
Bizdikine konuñuz.
Kuda başı siz bolup,
Bizge meyman boluñuz!
Sanaam menen bolturgun,
Sandıgımdın baarısın
Sarı altınga tolturgun!

Şu duran Bukar'ı
Kuşatıp gelen düşmandan
Dört kez ayırıp kurtardı.
Kızımın bahadırlığını
Çoktan sezip bilmiştim,
"Kendine denk yere vereyim" diye,
Allah Taala Tanrı'dan
Manas'ı dileyip durmuştum.
Esenleşip yüz gördüm,
Dediğine razı olayım,
İstediğin Kanıkey'i
Manas'ına vereyim.
Kanıkey'e gelince, Bakay'ım,
Kanıkey gibi evladımı al.
Gerçek vaadimi, sözümü al,
Gerekirse, Bakay'ım,
Söylene söylene beni de al!
Şenliğe dalalım,
Yorulmadan söz söyleşip,
Eğlenip duralım.
Sultan Bakay kaplan,
Bizim eve konunuz.
Dünür başı siz olup,
Bize misafir olunuz!
Dileğimi yerine getir,
Sandıklarımın hepsini
Sarı altınla doldurt!

Köñülüm menen bolturgun,
Kömürköyüm baarısın
Köp altınga tolturgun!
Tuurdugum may kılgın,
Tuura topor Bukardı
Tura algısız bay kılgın,
Aytkanıma könüñüz,
Aykalışıp söök bololu,
Aytkanımdı beriñiz.
Degenine köngön soñ,
Kaalagam balam Kanıkey

Gönlümü hoş eyle,
Çeyiz sandıklarımın hepsini
Bol altınla doldurt!
Otağımın keçesini yağa bula,
Şu koskoca Bukar'ı
Yerinden kalkamaz zengin kıl,
Dediğime razı olunuz,
Kucaklaşıp hısım olalım,
İstediğimi veriniz.
Dediğine razı olduktan sonra,
Sevgili kızım Kanıkey'i

Kankoruña bergen soñ,
Miñ karaça töö bergin,
Miñ kara kaşka bee bergin!
Kanıkey tuusa şer tubat,
Kara kök cal er tubat,
Köp kalıñ saldım tilimdi al,
Kök calım Bakay, bilip al!
Aradan neçen öttü ele,
Al Kanıkey kulunum
Seksen nökör kız alıp,
Seyilge çıgıp ketti ele.
Al seyilden kelgen soñ,
Irımdap çaçın örüñüz,
Kün belgisi - on kün
Kanıkeydi körüñüz!
San kazına, köp düynö
Körümdükkö beriñiz!»
Temirkan mınday degende,
Meymankana beş saray
Bekemdigi bir dalay,
Kaalga temir som kalay,
Kız da bolso Kanıkey
Kızmatı artık uşunday.
Bukardagı kırk koco
Al saraydın içinde,
Baarı dürböp cügürüp,
Kök tulpardı aldı emi,
Meymankana sarayga
Beren Bakay oşondo
Atınan tüşüp kaldı emi.
Dünüyönü caynatıp,

Hunharına verdikten sonra,
Bin karaca deve ver,
Bin akıtmalı kara kısrak ver!
Kanıkey doğururusa arslan doğurur,
Kara gök yeleli er doğurur,
Çok başlık kestim, sözümü tut,
Gök yelelim Bakay, bilesin!
Aradan hayli vakit geçmişti,
O kuzum Kanıkey
Seksen yoldaş kız alıp,
Gezintiye çıkıp gitmişti.
O gezintiden döndükten sonra,
Töresince saçını örünüz,
Günün nişanı — on gün sonra
Kanıkey'i görünüz!
Sayısız hazine, çok malı
Görümlük olarak veriniz!»
Temirkan böyle deyince,
Misafirhane beş saray,
Sağlamlığı bir hayli,
Kapısı demir, som kalay,
Kız da olsa Kanıkey'in
Hizmeti işte böyle üstün.
Bukar'daki kırk hoca
O sarayın içinde,
Hepsi telaşla koşuşup,
Gök tulparı aldılar işte,
Misafirhane saraya
Yiğit Bakay o zaman
Atından inip kondu işte.
Nimetleri seriverip,

Kızıl kişmiş, kısır tay
Abañ Bakay törögö
Balbıratıp kaynatıp,
Meymanga Bakay kirgende
Kabılan Manas, kırk çoro
Seksen arga dilde artıp,
Kündüz cürböy, tün katıp,

Kızıl kişmişi, kısır tayı
Bakay Ağa beye
Yumuşacık pişirip kaynatıp,
Bakay konukluğa girdiğinde
Kaplan Manas, kırk çora
Seksen katıra altın yükleyip,
Gündüz yürümeden, gece aşıp,

Al Bukardın sarayga
Azuuların arkaytıp,
Astıñkı erdin şalkaytıp,
Üstündö cügün doñkoytup,
Örd öktöy moynun koykoytup.
Küügüm kire, kün bata,
Kalktın aldı nım cata,
Bukardagı sarayga
Burulup kök cal kirdi ele,
Iramandın Irçı uulu
Içkırı tüpök kırk muunduu,
Ayköl şerdin aldında
Irdap ırın ayttı ele.
Al kapkadan kirerde,
Kıraandar bölök bölünüp,
Kızır çalgan er Manas
Opol-toodoy körünüp,
Bukardagı çınar bak,
Kudayı calgız, dini ak
Küyöö bolup Bukarga
Kök cal er keldi oşol çak.
Celmayanga cüktötüp,
Ala kelgen emespi
Törösü minçü töödöy tak.
Kırk çorolor ekööl öp,
Oncoñdotup Kula atın
Opurulgan karandı
On eki çoro cetelep,
Kan Bukarga kalbayıp,
Kan Manas kirip barganı,
Seksen suluu kız alıp,
Seyilge ketken Kanıkey
Koşo kelip kalganı.
Kanıkeydin seksen kız,
Seksen kız emes, seksen uz,

O Bukar'ın sarayına —
Azı dişlerini göstere göstere,
Alt dudağını sarkıtıp,
Üstündeki yükünü kabartıp,
Ördek gibi boynunu kıvırtıp.
Alacakaranlık çöküp gün batarken,
Halkın çoğu yeni yatarken,
Bukar'daki saraya
Gök yeleli dönüp girdi,
Iraman'ın oğlu Irçı,
Uçkuru püsküllü, kırk boğumlu,
Ayköl arslanın önünde
Türküsünü çağırıp söyledi.
O kapıdan girerken,
Yiğit doğanlar bölük bölük ayrılıp,
Hızır'ın dokunduğu er Manas
Ulu dağ gibi görünüp,
Bukar'daki çınar bahçesine,
Tanrısı bir, dini ak,
Güvey olarak Bukar'a
Gök yeleli er geldi o çağ.
Yel devesine yükletip,
Alıp gelmiş değil mi
Bey binen deve misali tahtı.
Kırk çora ikişer olup,
Kula atını hoplatıp,
O heybetli karaltıyı
On iki çora yedeğine alıp,
Han Bukar'a heybetle,
Han Manas girip vardı,
Seksen güzel kız alıp,
Gezintiye giden Kanıkey de
Birlikte çıkageldi.
Kanıkey'in seksen kızı,
Seksen kız değil, seksen usta,

Oymok ooz, boto köz,
Öñköy okşoş kara köz,
Kırmızı beşmant, calcal köz,

Yüksük ağızlı, ceylan gözlü,
Hepsi birbirine eş kara gözlü,
Kırmızı kaftanlı, süzgün bakışlı,

Kılpıldagan suluudan
Kıyındap cıyıp alıptır,
Kızır çalgan kankordu
Sırtınan sınap kalıptır.
Al Kanıkey kapırıñ,
Akılga dıykan bakırıñ
Sırtınan sınap kök caldı,
Cıpar küñküp, cez burap,
Arkarday tañın kılaytıp,
Ak tamagın bulaytıp,
Akırın süylöp munu aytıp,
Ükünün cünü cündönüp,
Bulbuldun ünü ündönüp,
Aytılbayt sözdün bekeri,
Tügöl okşoş seksen kız
Kanıkeydin cökörü.
Sırdaşına kep aytıp:
«Adam, sırttan keldi Bukarga
Kördüñörbü? - dep aytıp,
Kabılan eken, şer eken,
Köz keltirip bir kuday
Kara bettin taalayga,
Cazıp koygon er eken.
Uktasa kelbeyt oygo tüş,
Urmattuu Manas küyöölöp,
Ukumda bolboyt uşul iş.
Kök caldın kök cal ekenin
Eçak kaalap bilgemin.
«Kanetse kankor kelet?» - dep,
Kudaydan surap cürgömün.
Bitteyimde birigip,
Barmaktayda baş koşor
Baatırdın anık özü eken.
Bar keltirip kuduröt
Aydap kelgen kezi eken!
Keçee, Kögala atçan Çubakka
Körünöö ayza sunganda,
Akır zaman men salıp,
Alaydı közdöy kuuganda,

Salınan güzellerden
Seçe seçe toplamış,
Hızır'ın dokunduğu hunharı
Uzaktan süzüp sınamış.
O Kanıkey, kurnazınız,
Akıl hazinesi biçareniz
Gök yeleliyi dıştan sınayıp,
Misk kokusu tütüp, amber saçıp,
Dağ ceylanı gibi salınıp,
Ak gerdanını uzatıp,
Usulca konuşup şunu deyip,
Puhu tüyü gibi süslenip,
Bülbül sesince şakıyıp,
Boş yere söz söylenmez,
Tıpatıp benzer seksen kız
Kanıkey'in maiyetidir.
Sırdaşına söz deyip:
«Bakın, dışarıdan biri geldi Bukar'a,
Gördünüz mü? deyip,
Kaplanmış, arslanmış,
Bir Tanrı'nın göz alıp,
Kara yüzlünün talihine,
Yazıp koyduğu er imiş.
Uyusan düşe bile girmez,
Saygıdeğer Manas güvey gelsin,
Soyumda görülmemiştir böyle iş.
Gök yelelinin gök yeleli olduğunu
Çoktan diler, bilirdim.
«Ne etsem de hunhar gelse?» diye,
Tanrı'dan dileyip durmuştum.
Bit kadarken birleşip,
Parmak kadarken baş bağlanacak
Bahadırın ta kendisiymiş.
Kudret onu var edip
Sürüp getirdiği demmiş!
Hani Kögala atlı Çubak'a
Göz göre mızrak uzattığında,
Ahir zamanı ben koparıp,
Alay'a doğru kovduğumda,

Akbaltay uulu al Çubak
Aylasın tappay şaşkanda,
Antalañdap oşondo,
Alam dep kelgen al Çubak
Alaydı közdöy kaçkanda
Belesten çıktı beş kişi -
Belgilüü şerdin özü eken,
Özü turmak Manastın
Karagan kara közü eken!
Akbaltaydın er Çubak,
Abıdan caydı aytkan go,
Kabarın ugup Çubaktan,
Kamına kankor çıkkan go.
Degenine könbösö,
Kerektüüsün berbese,
Kırgındı kızık salat ko,
Kıçıgına bir tiyse,
Uşu turgan Bukardı
Kılıçtap başın alat ko.
Türü suuk, zaarı küç,
Katılgandı kılgan tüz.
Şimirse kanga toybogon,
Tiyişken aman bolbogon,
Beren da eken, şer da eken,
Belgilüü kök cal er da eken,
Cer üstündö ornogon,
Temir korgon çep eken.
Alöökönü alganı,
Kıcıldagan kıtaydın
Kılıçtap başın alganı,
Kıyındıgı ep eken.
Alpın aydap artınan,
Belsengen eken bul beren
Men baykuştun dartınan.
Küyöö kılsam törönü
Küptüünü cazar şer eken.
Üzülgönün ulasam,
Çaçılganın cıynasam,

Akbaltay oğlu o Çubak
Çaresini bulamayıp şaşırdığında,
Telaşa düşüp o anda,
"Alırım" diye gelen o Çubak
Alay'a doğru kaçtığında
Beş kişi çıktı beliden —
Meğer namlı arslanın kendisiymiş,
Kendisi şöyle dursun, Manas'ın
Bakan kara gözüymiş!
Akbaltay'ın eri Çubak,
Her hali iyice anlatmış olmalı,
Çubak'tan haberi alıp,
Hunhar hazırlanıp çıkmış olmalı.
Dediğine razı olunmazsa,
İstediği verilmezse,
Görülmedik kırgın çıkarır,
Damarına bir basılsa,
Şu duran Bukar'ın
Kılıçla başını alır.
Çehresi soğuk, öfkesi güçlü,
Sataşanı dümdüz etmiştir.
İçse kana doymayan,
Dokunanı sağ komayan,
Hem yiğitmiş, hem arslanmış,
Namlı gök yeleli ermiş,
Yeryüzüne kök salmış,
Demir hisar, kale imiş.
Alöökö'yü alması,
Kaynaşan Hıtay'ın
Kılıçla başını alması,
Yamanlığına yaraşırmış.
Devlerini ardından sürüp,
Kuşanıp gelmiş bu yiğit
Ben zavallının derdinden.
Beyi güvey edersem
Dertliyi ferahlatır arslanmış.
Kopanı ulasam,
Saçılanı derlesem,

On segiz miñ aalamga
Çarkı ceter er eken,
Kürdöönü cazar şer eken,
Kızmatın kılsak törönün,

On sekiz bin âleme
Gücü yeter ermiş,
Bahtı açar arslanmış,
Beye hizmet edersek,

Kıtay emes kılımga
Tatıp berer er eken.
Kuda bolup mal berdi,
Kök caldın türün köröyün,
Caralgan calgız törömö
Kaldaygan başım tuu kılıp,
Katın başım er kılıp,
Karaan bolup bereyin.
Kankordun kankor ekenin,
Men kara bet Kanıkey
Ebak ele bilgemin,
Kan ekeni çın bolso,
Kanıkey izdep keler - dep,
Alda Taala calgızdan
Uşunu surap cürgömün».
Mına oşontüp, Kanıkey
Özü bala sekelek,
Örümgö çaçı cetelek.
Baabedinin bat aytıp,
Korosongo koy aytıp,
Sırtınan karap oturup,
Sınına bütün tolturup,
Mına oşondo kankordun
Kankordugun bildi emi,
Cogun tapkan emedey,
Colu bolgon Kanıkey
Coodurap anda küldü emi.
Bilbegendi bilgizçü
Bilimdüü Bakay karıya
Seksen töögö dilde artıp,
Temirkandın ordogo
Teñiziñ Bakay bardı emi.
Kuda bolup mal aydap:
«Kulduk!» - taşıp may çaynap,

Hıtay değil, bütün çağa
Bedel olacak ermiş.
Dünür olup mal verdi,
Gök yelelinin yüzünü göreyim,
Bir tane yaratılmış beyime
Koca başımı tuğ edip,
Kadın başımla er olup,
Ona destek olayım.
Hunharın hunhar olduğunu,
Ben kara yüzlü Kanıkey
Çoktandır bilirdim,
Han olduğu gerçekse,
"Kanıkey'i arayıp gelir" diye,
Bir olan Allah Taala'dan
Bunu dileyip durmuştum».
İşte böylece Kanıkey,
Kendisi körpe bir çocuk,
Saçı örgüye yetmez taze,
Baabedin'e adak adayıp,
Korosan'a koyun deyip,
Uzaktan bakıp oturup,
Beğenisi tamamen dolup,
İşte o zaman hunharın
Hunharlığını bildi,
Yitiğini bulmuş gibi,
Yolu açılan Kanıkey
Işıl ışıl güldü o dem.
Bilinmezi bildiren
Bilgili Bakay ihtiyar,
Seksen deveye altın yükleyip,
Temirkan'ın ordasına
Deniz gönüllü Bakay vardı işte.
Dünür olup mal sürüp:
«Kulluk!» deyip, coşup yağ çiğneyip,

Aykalıp catıp kaldı emi.
Bul Bukardın ordodo,
Kanıkeydin ubagı
On ceti caşka tolgondo,
Azır kayra bargın - dep,
Anan kızım algın - dep,
Duşman aytsa könböskö,
Bölök kanga berbeske

Kucaklaşıp yatıp kaldı işte.
Bu Bukar'ın ordasında,
Kanıkey'in çağı
On yedi yaşını doldurunca,
"O zaman yine gel" diye,
"Sonra kızımı al" diye,
Düşman söylese uymamaya,
Başka hana vermemeye

Ak buuday unun çaynaşıp,
Kılıçtın mizin calaşıp,
Çın ubada kılışıp,
Karmap alıp çıbıktı
Ortosunan kıyışıp,
On eki kapka Bukarga
Oyrondor barıp konuşup,
Berizaada beybakka
Bekem kuda boluşup,
Kapkadagı seksen kız,
Kadırmanı Kanıkey
Kızıl köynök, ayça bel,
Kılpıldagan suluunun
Kıl emesin taştabay,
Kıyının cıyıp alıptır.
Curt cıyılıp, el tolup,
Kalk kapkada turganda,
Kümüştöy közdüü, kün cüzdüü,
Kürkürögön kabılan
Karçıgaday kamınıp,
Kabılandın özünö
Kayıptan akıl tabılıp,
Badana kiyip balkıldap,
Temirkan kızı Kanıkey
Ayday beti carkıldap,
Kanıkeydi körgöndö
Kalk cardanıp, tañ kalıp,
Kalktar karap turdu ele,
Ayköl şerdin canında
Acıbay, Bakay kanı bar,

Ak buğday ununu birlikte çiğneyip,
Kılıcın ağzını yalaşıp,
Gerçek ahit kılışıp,
Çubuğu tutup
Ortasından kesişip,
On iki kapılı Bukar'a
Yiğitler varıp konup,
Peri soylu bahtsıza
Sıkıca dünür olup,
Kapıdaki seksen kız,
Kadirşinas Kanıkey,
Kızıl gömlekli, ince belli,
Salınan güzellerin
Kıl kadarını bırakmadan,
Seçmesini toplamış.
Yurt yığılıp, el dolup,
Halk kapıda dururken,
Gümüş gözlü, gün yüzlü,
Gürleyen kaplan
Atmaca gibi davranıp,
Kaplanın kendisine
Gaipten akıl bulunup,
Zırh gömleğini kuşanıp,
Temirkan kızı Kanıkey,
Ay gibi yüzü parlayıp,
Kanıkey'i görünce
Halk üşüşüp, şaşakalıp,
Milletler bakıp durmuştu,
Ayköl arslanın yanında
Acıbay, Bakay hanı var,

Kırk çorosu dagı bar,
Keçee, Kum-Bulaktın belinen
Taap algan sur küçük,
Kumayıgı dagı bar.
Caş tabılgan Kumayık
Közü açılbas çagında,
Caman baksa Kumayık
Ölüp keter tabında,
Acıbay, Bakay kötörüp,
Kara surdun suluusu,
Busurmandın nurduusu
Kanıkeyge bet alıp:

Kırk çorası dahi var,
Hani Kum-Bulak belinde
Bulup aldığı boz enik,
Kumayık'ı dahi var.
Körpe bulunan Kumayık,
Gözü açılmamış çağında,
Kötü bakılsa Kumayık
Ölüverecek haldeydi,
Acıbay, Bakay taşıyıp,
Kara yağızın güzeli,
Müslümanın nurlusu
Kanıkey'e yönelip:

Kum-Bulaktın belinen,
Daarat algan cerinen
Taap algan Kumayık:
«Moynuna kargı tagıp ber,
Bek cakşılap bagıp ber.
Öltürüp salsañ caman at,
Kumayık saga amanat!
Kayıbınan kabılgan,
Kuday süyüp özüñö
Kıraandın biröö tabılgan,
Kök coru buyrup küçük tuup,
Bir özüñö tuş kılgan.
Erkek baksa toktoboyt,
Kayıp bolot, - dep ugam,
Keñ köynöktün tazası,
Urgaaçının baaşası
Zayıp bagıp berbese,
Mayıp bolot, - dep ugam,
Tübü kayıp Kumayık
Kazına zayıp bakbasa
Muraadına bir künü
Cetip kalat, - dep ugam,
Bakkan menen toktoboy
Akırı kaçıp Kumayık
Ketip kalat, - dep ugam.
Aytkanım uşu bilip al,

Kum-Bulak'ın belinde,
Abdest aldığı yerde
Bulup aldığı Kumayık:
«Boynuna tasma takıver,
Sıkı, güzelce bakıver.
Öldürürsen adın kötü çıkar,
Kumayık sana emanet!
Gaipten rast gelen,
Tanrı seni sevip sana
Kartalların birini bulduran,
Gök akbaba buyurup enik doğurup,
Bir sana denk getirmiş.
Erkek bakarsa durmaz,
Gaip olur, diye duyarım,
Geniş gömleklinin arısı,
Kadın kısmının sultanı,
Bir hatun bakıp büyütmezse,
Sakat kalır, diye duyarım,
Aslı gaipten Kumayık,
Hazine gibi hatun bakmazsa,
Muradına bir gün
Erişip gider, diye duyarım,
Bakılsa da durmadan,
Sonunda kaçıp Kumayık
Çekip gider, diye duyarım.
Dediğim budur, bilesin,

Arslan beybak, tilimdi al!
Calgız cerin kirdetip,
Cartı kılın sındırba!
Oluyazaada, - dep ugam,
Kasietiñ bilgizseñ,
Kün mezgili bir altı ay,
Altı aydan kiyin Kumayık
Aman kolgo tiygizseñ,
Artıltıp kamçı çappasmın,
Artıñdan künü albasmın.
Cakşı bagıp küçüktü
Arslandıgıñ bilgizseñ,
Aman kolgo tiygizseñ,
Sizge taazım kılbasam,
Töşü tüktüü cer ursun,
Töbösü açık kök ursun!

Arslan güzel, sözümü tut!
Yalnız yerini kirletip,
Yarım kılını kırma!
Evliyazadedir, diye duyarım,
Kerametini gösterirsen,
Gün vadesi tam altı ay,
Altı ay sonra Kumayık'ı
Sağ salim ele verirsen,
Sana dönüp kamçı vurmam,
Üstüne kuma da almam.
Eniğe iyi bakıp
Arslanlığını gösterirsen,
Sağ salim ele verirsen,
Size tazim etmezsem,
Bağrı tüylü yer çarpsın,
Tepesi açık gök çarpsın!

Köpkölöñ bolup okustan,
Kömültüp koybo kokustan.
Kumayıktın moynunda
Altından kargı boosu bar,
Cogolup ketse kokustan,
Bukar emes tegele
Kılımdın malı tütö albas,
Kıyınıraak doosu bar.
Öltürüp koysoñ caman at,
Kumayık sizge amanat!
Cakşı baksañ Kumayık,
Cılkıdan tümön mal soyom,
Atıñdı «Ayım» at koyom.
Kadırlaş bolgon tünümdöy,
Çekeme bütkön künümdöy,
Kumayık közü cogolso,
Teskeri berem batamdı,
Tegele kıram atañdı.
Ketmendep cerdi açtırbaym,
Kumayıgım cogolso,
Koçuş tukum çaçtırbaym.
Kızık aytsam munum bar,

Şımarıp da kazara,
Sakın onu heder etme.
Kumayık'ın boynunda
Altından tasma bağı var,
Kazara yitip giderse,
Bukar değil, topyekûn
Çağın malı ödeyemez,
Pek çetin davası var.
Öldürürsen adın kötü çıkar,
Kumayık size emanet!
İyi bakarsan Kumayık'a,
Yılkıdan on bin mal keserim,
Adını «Ayım» korum.
Kadir bildiğim gecem gibi,
Alnıma doğan güneşim gibi,
Kumayık gözden yiterse,
Bedduaya çeviririm duamı,
Babanı bile kırıp geçiririm.
Çapayla toprak açtırmam,
Kumayık'ım yiterse,
Bir avuç tohum saçtırmam.
İlgincini söylersem, şuyum var:

Aalamdın şaası cetkisiz
Kumayıktın kunu bar».
Altımış kelin, seksen kız
Al Kanıkey baş bolup,
Aytkanına köndü emi,
Kol başınday sur küçük.
Şer atalgan kök calıñ
Amanat kılıp berdi emi.
Koluna alıp karasa,
Kol başınday sur küçük
Bir adamga bilgizbey,
Bir kişige tuyguzbay,
Öz koluna aldı emi.
Köz aça elek çagı eken,
Köbüröök tiktep bakpasa,
Kömülgürdün Kumayık
Ölüp kalar tabı eken.
Sur küçük alıp Kanıkey,
Asmandan aldanın künü bürkölüp,
Başına altımış sanaa bir kelip:

Âlemin şahına yetişilmez,
Kumayık'ın kan bedeli var».
Altmış gelin, seksen kız,
O Kanıkey baş olup,
Dediğine razı geldi,
Yumruk kadar boz eniği
Arslan denen gök yelelin
Emanet edip verdi işte.
Eline alıp baksa,
Yumruk kadar boz enik,
Bir adama bildirmeden,
Bir kişiye sezdirmeden,
Kendi eline aldı işte.
Gözü açılmamış çağıymış,
Sıkça bakıp gözetilmezse,
Gömülesice Kumayık
Ölüverecek durumdaymış.
Boz eniği alıp Kanıkey,
Gökte Allah'ın günü bulutlanıp,
Başına altmış kaygı birden gelip:

«Ölüp kalsa Kumayık
Tüpkö çoguu cetebi,
Alakanday Bukardı
Takır çaap ketebi?
Kumayıktı şıltoolop,
Cazanı başka salabı?
Bukardın kanı atama
Kızıktı çoguu salabı.
Kırgın kılıp Bukardı,
Kız-katının olcolop,
Kalkına alıp barabı?» -
Dep, oşontüp, Kanıkey
Baytal beeni soydurup,
Bir kişige körgözböy,
Baytal beenin kazısın
Tili menen sordurup,
Oozu menen süt berip,
Çıkanaktap tınç albay,

«Ölüp kalırsa Kumayık,
Hepimizin köküne mi yeter,
Avuç kadar Bukar'ı
Baştan başa vurup mu geçer?
Kumayık'ı bahane edip,
Cezayı başa mı salar?
Bukar'ın hanı babama
Belaları toptan mı yağdırır?
Bukar'ı kırgına verip,
Kızını kadınını ganimet edip,
Halkına alıp mı gider?» —
Deyip, böylece Kanıkey,
Kısır kısrağı kestirip,
Kimseye göstermeden,
Kısır kısrağın kazısını
Diliyle emdirtip,
Ağzıyla süt verip,
Dirseğine yaslanıp rahat almadan,

Çırım etip uyku albay,
Mintip baktı taygandı,
Moynuna bolotton kargı taktırdı,
Conuna colborston ürtük captırdı,
Kırk arkan boyu or kazıp,
Tübünö baylap baktırdı.
Ay karañgı caz çıgıp,
Azuuluular kas çıgıp,
Cırtkıçtar uurdap ketet - dep,
Tübünö çoguu cetet - dep,
Aylıgına at berip,
Akı ayabay bat berip,
Karooldu kamdap kaltırıp,
Sakçını mıktı saldırıp,
Azaptı artık tarttırıp,
Añdıgan azuuluulardın
Bir kançasın attırıp,
Altı ay mezgil tolgondo
Asıl küçük Kumayık
Coyloor çagı bolgondo,
Küyüp turgan çok çıgıp,
Tört ayaktuu cırtkıçta
Mınday kıyın cok çıgıp,
Moynunda bolot kargını

Kestirip uyku bile almadan,
Böylece besledi tazıyı,
Boynuna çelikten tasma taktırdı,
Sırtına kaplan postundan örtü örttürdü,
Kırk urgan boyu çukur kazdırıp,
Dibine bağlatıp baktırdı.
Ay karanlık, bahar gelip,
Azı dişliler düşman kesilip,
"Yırtıcılar çalıp gider" diye,
"Toptan köküne yeter" diye,
Aylığına at verip,
Ücretini esirgemeden tez verip,
Karakolu hazır bırakıp,
Bekçiyi sağlam diktirip,
Fazlasıyla zahmet çektirip,
Pusuya yatan azı dişlilerin
Bir nicesini vurdurup,
Altı aylık vade dolunca,
Asil enik Kumayık'ın
Salınıp gezer çağı gelince,
Yanan kor gibi ateşli çıkıp,
Dört ayaklı yırtıcıda
Böylesine çetini bulunmayıp,
Boynundaki çelik tasmayı

Cara çaynap salganı,
Seksen kelin, seksen kız
Seyildikte catkanda,
Köp kızdardın içine
Kırıp iyçü emedey,
Coylop kirip barganı.
Aykırıp ündü salgıça,
Kargıdan karmay kalgıça,
Söksööldün çoguna
Kuyrugun çaap alganı.
Kuyrugu çokko tiygeni,
Üç eli ceri küygönü.
Capaanı caman salar - dep,
Kumayıktın ayınan

Isırıp parçalayıverdi,
Seksen gelin, seksen kız
Gezinti yerinde yatarken,
Nice kızların arasına,
Kırıp geçirecekmiş gibi,
Süzülüp girip vardı.
Haykırıp ses salıncaya dek,
Tasmasından yakalanıncaya dek,
Saksavul korunun üstüne
Kuyruğunu çarpıverdi.
Kuyruğu kora değdi,
Üç parmak yeri yandı.
"Cefayı fena çektirir" diye,
"Kumayık'ın yüzünden

Cañcaldaşıp kalar - dep,
May menen maylap catkıça,
Küygön cerin cogotup,
Tazalap cünün artkıça,
Ötkön iştin cayınan,
Kumayıktın ayınan,
Başkaça kuday urganı,
Çoñdugu toodoy körünüp,
Körgöndün köönü bölünüp,
Kumayıktın ayınan
Küyöölöp tüşüp kalganı,
Kuyrugu küyüp Kumayık
Kaarı katuu törönün
Astına coylop barganı.
Küçüktü körüp Manastın
Kan içme cini karmadı.
Kaalgaday kaşka tiş,
Kalayıktan başka tiş
Bölö-bölö çaynadı.
«Uruçu kuday urdu - dep,
Bakkın degen küçüktü
Küypül küçük kıldı - dep,
Köñülün çındap salbastan,
Beybaktı kuday urdu - dep,
Mendesine tabılgıs
Berenim karıp kıldı - dep,
Özü bala sekelek,
Köpkölöñ bolgon teytelek,

Kavgaya tutuşuruz" diye,
Yağ ile yağlayıp dururken,
Yanan yerini geçirip,
Tüyünü temizleyip tararken,
Olup biten işin halinden,
Kumayık'ın yüzünden,
Tanrı başka türlü çarptı,
Koca dağ gibi görünüp,
Görenin gönlü ürperip,
Kumayık'ın yüzünden,
Güvey gelip konmuştu,
Kuyruğu yanan Kumayık,
Öfkesi katı beyin
Önüne süzülüp vardı.
Eniği görünce Manas'ın
Kan içici öfkesi tuttu.
Kapı kanadı gibi ak dişini,
Halktakine benzemez dişini
Gıcırdatıp öğüttü.
«Çarpası Tanrı çarptı» diye,
«Bak dediğim eniği
Uyuz enik etti» diye,
Gönlünü gerçekten vermeden,
«Bahtsızı Tanrı çarptı» diye,
«Kullar içinde eşsiz
Yiğidimi zavallı kıldı» diye,
Kendisi körpe bir çocuk,
Şımarıkça büyümüş toy,

Baykasam kuday urdu - dep,
Bagıp ber - degen küçüktü
Küypül küçük kıldı» - dep,
Koldon karmap imerdi,
Koltukka teep ciberdi.
Kızıgına bata elek,
Koyununa cata elek,
Aalımdardı cıya elek,
Sol koldon karmap imerip,
Koltukka teep ciberip,

«Bakarsam Tanrı çarpmış» diye,
«"Bakıver" dediğim eniği
Uyuz enik etmiş» diye,
Elinden tutup çevirdi,
Koltuğuna tekme savurdu.
Daha tadına varmamış,
Koynuna girip yatmamış,
Âlimleri toplamamışken,
Sol elinden tutup çevirip,
Koltuğuna tekme savurup,

Eki kara kabırga
Erdin butu tiygende,
Epsiz kıyrap ketkeni,
On eki tügöy kabırga
Içkına cazıp ötkönü.
Mına oşondo Kanıkey
Köñülü ketip bölünüp,
Kayaşanı aytpastan
Közünün caşı tögülüp,
Öz ubalım özümö,
Öz kılganım cetti - dep,
Kayaşayak bergen cok,
Kabagım-kaşım degen cok.
Kılmıştuu iştin ayınan,
Caza salıp moynuna,
Catpay ketti koynuna.

İki kara kaburga,
Erin ayağı değince,
Feci kırılıp gitti,
On iki çift kaburga
Yerinden oynayıp geçti.
İşte o zaman Kanıkey,
Gönlü kırılıp bölünüp,
Karşılık söylemeden,
Gözünün yaşı dökülüp,
«Vebalim kendi boynuma,
Kendi ettiğim yetti» diye,
Karşı gelmedi hiç,
Kaşını çatıp söylenmedi.
Suçlu işin yüzünden,
Cezayı boynuna yükleyip,
Koynuna yatmadan çekip gitti.

Ceti kandın buzugu. Koldun Beecin attanganı
Kokon kandın Kozubek,
Margalañdın Malabek,
Ancıyandın ayrı sakal Sınçıbek,
Ükök sakal özübek,
Munu menen tört kandın eli sart bolup,
Belge tañuu al emes,
Bel ooru tiygen dart bolup,
Al az bolup kalgansıp,
Ara cerden çañ kelip,
Tömönkü Indıstandan da kelip.
Sarı-Arkanı cerdegen,
Salmaktuu kıyın el degen,
Keregesi cıgaçtan,

Yedi hanın fitnesi. Ordunun Beecin'e at sürüşü
Kokon hanının Kozubek'i,
Margalañ'ın Malabek'i,
Ancıyan'ın çatal sakallı Sınçıbek'i,
Sandık sakallı Özübek,
Bununla dört hanın halkı Sart olup,
Bele kuşak olacak güç değil,
Bele saplanan ağrı, dert olup,
Bunlar az geliyormuş gibi,
Ara yerden toz koparak gelip,
Aşağıdaki Indıstan'dan da gelip.
Sarı-Arka'yı yurt tutan,
Ağırbaşlı, çetin halk denen,
Kerege çubuğu ağaçtan,

Tüp atası Alaçtan,
Aydarkan uulu er Kökçö,
Oşo toygo bul kelip.
Eştekterdin Camgırçı,
Mında Tekeçe kandın Ormonbek,

Kök atası Alaç'tan,
Aydarkan oğlu er Kökçö,
O toya bu da gelip.
Eştek'lerin Camgırçı'sı,
Bunda Tekeçe hanın Ormonbek'i,

	Eki-Kemin caylagan,	*Eki-Kemin'i yaylayan,*
	Egiz kara at baylagan,	*İkiz kara at bağlayan,*
	Küzdük kürüç aydagan,	*Güzlük pirinç eken,*
	Kürmögün berip baylagan,	*Kürmök otunu verip bağlayan,*
	Kara tilin kayragan,	*Kara dilini bileyen,*
	Kan aldında sayragan,	*Han önünde şakıyan,*
42310	Kurama cıyıp, curt kılgan,	*Karma halkı derleyip yurt kılan,*
	Eybit kandın er ürbü	*Eybit hanın eri Ürbü*
	Oşol toygo da kelip.	*O toya da gelip.*
	Tömönkü Urum elinen	*Aşağıdaki Urum elinden*
	Buudaykan uulu Muzburçak	*Buudaykan oğlu Muzburçak,*
	Bu da kelip toyuna.	*Bu da gelip toyuna.*
	Alagay közü çolpondoy	*İri gözü Çoban Yıldızı gibi,*
	Ay kulagı kalkanday,	*Ay kulağı kalkan gibi,*
	Batası curttu bayıtkan,	*Duası yurdu zenginleştiren,*
	Baykaganda carıtkan,	*Bir bakışta aydınlatan,*
42320	Katagandın kan Koşoy	*Katagan'ın hanı Koşoy*
	Kalıs aytar al bolup,	*Hakça söz söyleyen olup,*
	On eki kan busurman	*On iki Müslüman hanı*
	Üyrülmönün sazına	*Üyrülmö çayırında*
	Üyrülüp cıyın kılganı,	*Dönüp dolanıp toplandı,*
	Çogulmanın sazına	*Çogulma çayırında*
	Çogulup cıyın kılganı.	*Derilip divan kurdular.*
	Kepti ortogo salışıp,	*Sözü ortaya koyup,*
	Çoguluşup alışıp,	*Bir araya toplaşıp,*
	Tapkıçtaşıp tabışıp,	*Kurnazca akıl bulup,*
42330	On eki kan busurman	*On iki Müslüman hanı,*
	Cıybayt degen emine?!	*«Toplamaz» denen de ne?!*
	Oşondo catkan Manaska	*O zaman yatan Manas'a*
	Kılbayt degen emine?	*«Yapmaz» denen de ne?*
	Töbösünön Manastı	*Manas'ın tepesinden*
	Baspayt degen emine?	*«Basmaz» denen de ne?*
	Tört tülügün kedeydin	*Yoksulun dört tülük malını*
	Çaçpayt degen emine?	*«Saçmaz» denen de ne?*
	Töbösünön basalı,	*Tepesinden basalım,*
	Tört tülügün çaçalı.	*Dört tülüğünü saçalım.*
42340	Tiyip alıp beesin,	*Kısraklarını ele geçirip,*
	Çıgaralı keesin,	*Çıkaralım öcümüzü,*

Cakın kelse Manastın
Caynata muştap meesin,
Çıgaralı keesin!
Baykadıñbı, Manastın
Barbayganın kördüñbü,
Suuga salgan çanaçtay,
Dardayganın kördüñbü?
Ak maraldı kubalap,
Uu kılganın kördüñbü?
Aşkere eldin baarına
Çuu kılganın kördüñbü?
Kara tokoy kapçıgay
Coo kılganın kördüñbü?
Kaçıp bargan kedeydi
Zor kılganın kördüñbü?
Cerdep turgan Talastı
Cer kılganın kördüñbü?
Kañgaydan kelgen çoronu
Kan kılganın kördüñbü?
Kaçıp kelgen buzuktu
Teñ kılganın kördüñbü?
Almambet menen Çubaktı
Şer kılganın kördüñbü?
On eki kılım, salbadı
Munu menen Manaska,
Ukuruk kayrar kalbadı.
Bu Manastı çappasak,
Esebin çındap tappasak,
Bulanı bulap alat ko,
Buzuktu Manas salat ko!
Uşu kezde Manastın
Kazanday kara börkü bar,
Oyuna koysok kedeydin,
Kalayıktın baarısın,
Bilemin degen erki bar.
Munday kılıp ottoşup,
On eki kan busurman
Masiletin toktotup,
Oşondo Koşoy munu aytat:

Yakına gelirse Manas'ın
Beynine yumruk yağdırıp,
Çıkaralım öcümüzü!
Fark ettin mi, Manas'ın
Kabarıp şiştiğini gördün mü,
Suya salınmış tulum gibi,
Gerilip kabardığını gördün mü?
Ak maralı kovalayıp,
Av ettiğini gördün mü?
Ortada, elin hepsine
Gürültü kopardığını gördün mü?
Kara ormanı, boğazı
Düşman ettiğini gördün mü?
Kaçıp gelen yoksulu
Ulu kıldığını gördün mü?
Yurt tuttuğu Talas'ı
Yurt kıldığını gördün mü?
Kañgay'dan gelen çorayı
Han kıldığını gördün mü?
Kaçıp gelen fesatçıyı
Denk kıldığını gördün mü?
Almambet ile Çubak'ı
Arslan kıldığını gördün mü?
On iki çağ geçti, salmadı,
Bununla bu Manas'a
Kement çevirecek kimse kalmadı.
Bu Manas'ı vurmazsak,
Hesabını gerçekten görmezsek,
Malı mülkü yağmalar,
Fitneyi Manas salar!
Şu sıralar Manas'ın
Kazan gibi kara kalpağı var,
Yoksulun keyfine bıraksak,
Ahalinin hepsini,
"Bilirim, yönetirim" diyen iradesi var.
Böylece söyleşip duran
On iki Müslüman hanı
Meşveretini bağlayıp,
O zaman Koşoy şunu söyler:

«Telegeyi teñ ele,
Şay koldogon er ele,

Uşu turgan busurman
Bagıp alçu er ele.
Uşu kezden Manastın
Kayratı kıyın eme ele,
Alakanday busurman
Esebin çoguu tappasın,
Estetip koyup Manaska
Ezelki ciniñ kakpasın.
Uşu turgan kalayık
Çoguu cıyıp albasın,
Kakançındın Beecindi
Çoguu kırıp salbasın.
Talasta turat cer caylap,
Esine salsañ Beecindi,
Alakanday busurman
Seni aydap kiret kembaylap.
Beecindin cayın men bilem,
Nuk baygambar tuşunda
Topon suu cürgön uşunda.
Topon suu tolkup akkanda,
Cer düynönü baskanda,
Oşondon kiyin cer bolgon,
Uyaluu kıtay el bolgon.
Ak baygambar Mukambet
Karşıga çıgıp turganda
Nur tögülgön Beecinge,
Azireti Aalı-Şer,
Aradan kelgen Çoñ-Beecin.
Kozgop koyup Manastı,
Salık kılıp cıybasın,
Aydap cürüp Beecinge
Anık kırıp salbasın.
Nasıyat aytsa Koşoydun
Nasıyatın bilgen cok,
On eki kandın busurman
Astı tilge kirgen cok,

«Her yanı denkti onun,
Şay'ın koruduğu er idi,

Şu duran Müslümanları
Koruyup kollayan er idi.
Şu demde Manas'ın
Gayreti çetin bir şeydi,
Avuç kadar Müslüman
Toptan yok olup gitmesin,
Manas'a hatırlatıp da
Ezelî öfkesini kurcalamasın.
Şu duran ahaliyi
Toptan derleyip almasın,
Kakançın'ın Beecin'ini
Toptan kırıp geçmesin.
Talas'ta durur yer tutup,
Aklına düşürürsen Beecin'i,
Avuç kadar Müslümanı,
Seni sürüp götürür perişan edip.
Beecin'in halini ben bilirim,
Nuk peygamber devrinde
Tufan suyu yürümüş burada.
Tufan suyu taşıp akınca,
Yer dünyayı basınca,
Ondan sonra yer olmuş,
Yuvalı Hıtay halk olmuş.
Ak peygamber Mukambet
Karşısına çıkıp durunca,
Nur dökülmüş Beecin'e,
Hazreti Aalı-Şer,
Aradan gelen Çoñ-Beecin.
Manas'ı kışkırtıp da,
Vergi diye toplamasın,
Sürüp götürüp Beecin'e
Gerçekten kırdırıp koymasın.
Koşoy nasihat söylese de,
Nasihatini bilen olmadı,
On iki hanın Müslümanı,
Hiçbiri söze gelmedi,

Aytıp tursa Koşoydun
Biröö tilin algan cok,
Munu menen busurman
Tim ayanıp kalgan cok.
Ayza sayçu mıktuunu
Aydap çıktı kördüñbü?!

Koşoy söyleyip dursa da,
Biri sözünü tutmadı,
Bununla Müslümanlar
Boş durup da kalmadı.
Mızrak saplayan yamanları
Sürüp çıkardı, gördün mü?!

Aybalta çabar ıktuunu
Şaylap çıktı kördüñbü?!
Cazı caak, calpak til
Çeçenderin bir böldü,
Cazbay atıp saluçu
Mergenderin bir böldü.
Kılıç çabar ıktuusun,
Coonun ıgın biler mıktuusun,
Bulardın baarın çogultup,
Aydap çıktı kördüñbü?!
Ayçıgı altın kızıl tuu
Astına salıp kötörüp,
On eki miñ mergender
Talastı közdöp bet alıp,
At salışıp turuşup,
Ölör antın kılışıp,
Ak buuday unun çaynaşıp:
«Kaçkan katın bolsun!» - dep,
Keleme şarıp karmaşıp,
Keñ Talastı çek alıp,
Ubadanı bek kılıp,
Ayzakerdin ıktuusu,
Baarısınan mıktuusu,
Kök kepiçin köböytüp,
Argımagın kekeytip,
Kokon kanı Kozubek,
Kanı kirdi kördüñbü?
Art cagınan bılkıldap,
Baarı kirdi kördüñbü?
Kee biröönün mingeni -
Kara bayır kazanat,
Kee biröönün mingeni -

Aybalta çalan ustayı
Seçip çıktı, gördün mü?!
Yassı yanaklı, yayvan dilli
Hatiplerini bir ayırdı,
Şaşmadan vurup deviren
Nişancılarını bir ayırdı.
Kılıç çalan ustasını,
Düşmanın halinden anlayan yamanını,
Bunların hepsini toplayıp,
Sürüp çıktı, gördün mü?!
Hilali altın kızıl tuğu
Önüne alıp yükseltip,
On iki bin nişancı
Talas'a doğru yönelip,
Atlarını sürüp saf tutup,
Ölüm andını içişip,
Ak buğday ununu çiğneyip:
«Kaçan, kadın olsun!» deyip,
Kelime-i şerife el basıp,
Geniş Talas'ı sınır tutup,
Ahdi sağlamca pekiştirip,
Mızrakçının ustası,
Hepsinden yamanı,
Gök kepiçini öne sürüp,
Küheylanını şahlandırıp,
Kokon hanı Kozubek,
Hanı girdi, gördün mü?
Ardı sıra dalgalanıp,
Hepsi girdi, gördün mü?
Kiminin bindiği —
Kara bayır kazanattır,
Kiminin bindiği —

Kalbır öpkö, cez bilek.
On eki kan busurman
Öödö-tömön karabay,
Ölömün dep sanabay,
Kılıçtarı kılkıldap,
Ayzaları bılkıldap,
Attanıp tüştü Talaska,
Katılmak boldu Manaska.
Manas kandın kırk çoro
Kırk çoronun mıktısı,

Kalbur ciğerli, tunç bilekli.
On iki han Müslüman
Ne öne ne arda bakmadan,
Ölürüm diye saymadan,
Kılıçları parıldayıp,
Mızrakları sallanıp,
Atlanıp indi Talas'a,
Manas'a çatmaya geldi.
Manas Han'ın kırk çorosu,
Kırk çoronun yamanı,

Kök sülöösün börk kiyip,
Kögala kalkan oynogon,
Başın bar altınga kölögön,
Ayagın miñ kümüşkö cölögön,
Karañgıda köz tapkan,
Kapilette söz tapkan,
Astına bassa akcoltoy,
Alıska cürsö san koldoy,
Baydın uulu Bakay kan
Bal menen oozun çaykagan,
Badışası çoronun,
Adamdan tuugan oluya,
Bakay baatır kök caldın
Akılı kenen darıya,
Akılman Bakay oluya
On eki kandın bul kılıgın körgöndö
Çorolordun baarısın
Cıyıp turdu kördüñbu?
Ulak kandın Sırgagın
Tıyıp turdu kördüñbü?
Masilet kılıp bakırıp,
Bakay baatır oşondo
Argındın uulu Acıbay,
Akılmanın çakırıp,
Atañdın körü, kırk çoro,
Kırkıbız kırk cerden kelgen er elek,
Baarıbız tegiz şer elek!
Atsız keldi kee biröö,

Gök vaşak börkünü giyip,
Gökala kalkan oynatan,
Başını som altınla gölgeleyen,
Ayağını bin gümüşe dayayan,
Karanlıkta göz bulan,
Ansızın söz bulan,
Önden yürüse uğur getiren,
Uzağa gitse tümen orduya bedel,
Bay'ın oğlu Bakay Han
Ağzını balla çalkalayan,
Çoroların padişahı,
İnsandan doğma evliya,
Gök yeleli Bakay bahadırın
Aklı engin bir derya,
Bilge Bakay evliya
On iki hanın bu işini gördüğünde
Çoroların hepsini
Toplayıp durdu, gördün mü?
Ulak Han'ın Sırgak'ını
Dizginleyip durdu, gördün mü?
Meşveret edip haykırıp,
Bakay bahadır o zaman
Argın'ın oğlu Acıbay'ı,
O bilgeyi çağırıp:
Babanın körü, kırk çoro,
Kırkımız kırk yerden gelmiş erdik,
Hepimiz baştan başa arslandık!
Kimi atsız geldi,

Atsız kelgen çorogo
Arkar ayak, cez bilek,
At külügün mingizdi.
Tonsuz kelgen çorogo
Koş badana, torgoy köz,
Keleme boto, keñ kürmö,
Cakası altın, ceñi cez,
Ton mıktısın kiygizdi.
Katınsız kelgen çorogo
Oymok ooz, boto köz,
Keleñker çaçpak, keñ sooru
Zayıptuu kıldı zor Manas.
Dinsiz kelgen çorogo
Ala çapan Aykoco

Atsız gelen çoroya
Arkar ayaklı, tunç bilekli,
Atların yüğrüğünü bindirdi.
Kaftansız gelen çoroya
Çift kat zırhlı, turgay gözlü,
İpek kuşaklı, geniş cepkenli,
Yakası altın, yeni tunç,
Kaftanın en iyisini giydirdi.
Kadınsız gelen çoroyu
Yüksük ağızlı, bota gözlü,
İpekten saç bağlı, geniş sağrılı
Eş sahibi kıldı ulu Manas.
Dinsiz gelen çoroya
Ala cübbeli Aykoco'yu

Moldo berdi zor Manas.
Üysüz kelgen çorogo
Kadimkidey kılçaybay,
Ordo berdi zor Manas.
Argın kan uulu Acıbay
Altımış türdüü til bilet,
Kıtaydan kelgen coo bolso -
Kıyındık tüşüp kalbasın,
Mından kabar alıp ber.
Dini ıslam el bolso,
Belgilep kabar salıp ber.
Uşu turgan Talaska
Belgilep mende celbegen,
Beydaarat adam kelbegen.
Oylop karap oltursak
Kazıp koygon or kelet,
Kayran canga çoñ kelet».
Buramaluu keñ naydar
Burçunan karmap imerdi,
Bu kabardı bilişke
Argın kandın Acıbay,
Adeyilep ciberdi.
Acıbay ketti kabarga
Iramandın Irçı uulu

Molla verdi ulu Manas.
Evsiz gelen çoroya
Hiç dönüp bakmadan,
Otağ verdi ulu Manas.
Argın Han oğlu Acıbay
Altmış türlü dil bilir,
Kıtay'dan gelen düşman varsa —
Başımıza zorluk düşmesin,
Bundan haber alıver.
Dini İslam bir halksa,
Belirleyip haber salıver.
Şu duran Talas'a
Nişansız kul koşup gelmemiş,
Abdestsiz adam gelmemiş.
Düşünüp bakarsak eğer
Kazılmış bir hendek çıkar,
Aziz cana ağır gelir».
Burmalı geniş mızrağı
Ucundan tutup çevirdi,
Bu haberi bilmek için
Argın Han'ın Acıbay'ını,
Kasıtla yola koydu.
Acıbay gitti habere
Iraman'ın Irçı oğlu

Içkırı tüpök kırk muunu
Kırktın başı Kırgıl çal,
Kırkında köpkön cindi çal,
Üzüktöy kalpak Şuutu kul,
Kara bolot keñ dalı,
Kabarıñda bar beken,
Kan Baltaydın Çubagı
Altın aydar çok belboo
Azizkandın Almambet
Baabedin kandın Bayçoro,
At semirtip ık bolgon,
Munu menen Manas kan
Aralaşıp kırk bolgon.
Arslan tuugan kırk çoro
Sungandan ayza tartpagan,
Sumsayıp coodon kaçpagan,
Cekene belge kurçangan,
Ceti miñdey coo kelse,

Uçkuru püsküllü, kırk boğum,
Kırkların başı Kırgıl ihtiyar,
Kırkında şımarmış deli ihtiyar,
Üzük gibi kalpaklı Şuutu kul,
Kara çelik, geniş omuzlu,
Haberin var mıdır,
Han Baltay'ın Çubak'ı
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı
Azizkan'ın Almambet'i
Baabedin Han'ın Bayçoro'su,
At semirtip hazır olmuş,
Bunlarla Manas Han
Katılıp kırk olmuşlardı.
Arslan doğmuş kırk çoro
Uzattığı mızrağı geri çekmeyen,
Yılıp düşmandan kaçmayan,
İnce beline kuşanan,
Yedi bin düşman gelse,

Ceke biri kol salgan.
Börk al dese, baş kesken,
Manas kandın kırk çoro,
Cılkıda tulpar ala baş,
Almambet, Çubak aralaş,
Talaska kelgen kişige
Baarısı birdey tañ kalıp,
Kolundagı bolottu
Bilekke orop karmanıp,
Coo börüsü erender
Aybalta belge baylanıp,
Coo-caraktın baarısın
Kamdap turdu şaylanıp.
Baygambar sultan dini ak,
Beecinde kalgan altın tak,
Azizkandın Almambet
Sarala oozun burdu emi,
Sandırgaluu Çubakka
Keñeşin aytıp turdu emi:
«Mekeden kelgen coo bolso,

Tek başına saldıran.
Börk al dese baş kesen,
Manas Han'ın kırk çorosu,
Yılkıda tulpar ala başlı,
Almambet, Çubak aralarında,
Talas'a gelen kişiler
Hepsine birden şaşakalıp,
Elindeki çeliği
Bileğe dolayıp kavrayıp,
Düşman kurdu erenler
Aybaltayı bele bağlayıp,
Cenk pusatının hepsini
Hazır edip kuşandılar.
Peygamber sultanın dini hak,
Beecin'de kalmış altın taht,
Azizkan'ın Almambet'i
Sarala'nın ağzını çevirdi işte,
Şanlı Çubak'a
Öğüdünü söyleyip durdu işte:
«Mekke'den gelen düşman olsa,

Mekeni közdöp sen tiygin,
Beecinden kelgen coo bolso,
Sarala attı mineyin,
Beecindi közdöy tieyin.
Ayza karmap, top buzup,
Bıyıl acal kelse okko uçup,
Bılkıldak kuuray bışkıça,
Mıyzamdın gülü uçkuça,
Tınbay altı ay uruşup,
Acal cetse ölöyün,
Amalım bolso bu coonun
Arasın kanga boyoyun».
Uy kuymulçak Sarala
Uyulgutup Almambet,
Sarala oozun burdu emi.
Atışıp köngön Almambet
Aligi kelgen köp coogo
Belendenip turdu emi.
Alışsa adamdın alı cetpegen,
Arslandın tişi ötpögön,
Aç aykırık, kuu süröön,
Akbaltaydın Çubagı,

Mekke'ye doğru sen saldır,
Beecin'den gelen düşman olsa,
Sarala ata bineyim,
Beecin'e doğru saldırayım.
Mızrak tutup saf bozup,
Bu yıl ecel gelirse okla uçup,
Salınan kamış olgunlaşana dek,
Mıyzam'ın gülü savrulana dek,
Durmadan altı ay vuruşup,
Ecel yeterse öleyim,
Elimden gelirse bu düşmanın
Arasını kana boyayayım».
Sığır sağrılı Sarala'yı
Döndürüp oynattı Almambet,
Sarala'nın ağzını çevirdi işte.
Vuruşmaya alışkın Almambet
Demin gelen çok düşmana
Hazırlanıp durdu işte.
Tutuşsa insanın gücü yetmeyen,
Arslanın dişinin işlemediği,
Aç haykırışlı, yaman naralı,
Akbaltay'ın Çubak'ı,

Ay-aalamdı buy kılgan,
Kök kaldagay ton kiygen,
Kögala sınduu at mingen,
Kara mürtöz çunagı,
Kan Baltaydın Çubagı
Körünöö kelgen köp coogo
Belendenip turdu emi.
Argın kandın Acıbay
Altımış burku til bilgen,
Al uturlap bardı emi,
Astalap kepti saldı emi:
«Alakanday busurman
Aydap kelip kalıpsıñ,
Ayzakerden ıktuunu
Astına aydap salıpsıñ!
Aşalbay kalgan too barbı?

Ay-âlemi kırıp geçiren,
Gök geniş kaftan giyen,
Gökala görklü ata binen,
Amansız, gözü pek yamanı,
Han Baltay'ın Çubak'ı
Göz göre gelen çok düşmana
Hazırlanıp durdu işte.
Argın Han'ın Acıbay'ı
Altmış çeşit dil bilen,
O, karşılamaya vardı işte,
Usulca söze girdi işte:
«Bir avuçluk Müslümanı
Sürüp getirmişsin,
Mızrakçının ustasını
Önüne katıp salmışsın!
Aşılmadık dağ mı kaldı?

Seni menen busurman,
Atışa çıkkan coo barbı?
Kazıp koygon or barbı,
Kamınışıp kalıpsıñ,
Kayrattaşkan cöö barbı?
Bek cıyılıp kalıpsıñ,
Belendenip alıpsıñ,
Beykabar catkan too barbı,
Beecinden kelgen coo barbı?»
Anda alar munu aytat:
«Ala köödön Manastı,
Alıbız kelse bu coldo
Alganı keldik Manastı.
Tiebiz - dep, biz keldik
Keñ-Koldogu beesin,
Çıgarabız Manastın
Kapkaydagı keesin.
Tozbogun menin columdu,
Koyo bergin kolumdu,
Körgözgönü biz keldik,
Kapkaydagı sonundu!»
Argındın uulu Acıbay
Kayta tartıp bakırıp,
Kan Baltaydın Çubagın:
«Kaydasıñ?» - dep çakırıp,
Barabandı koygulap,

Seninle, ey Müslüman,
Vuruşmaya çıkan düşman mı var?
Kazılıp konmuş hendek mi var,
Hazırlanıp durmuşsun,
Güç birliği etmiş yaya mı var?
Sıkıca toplanmışsın,
Hazırlığını almışsın,
Habersiz yatan dağ mı var,
Beecin'den gelen düşman mı var?»
O zaman onlar şöyle der:
«Ala göğüslü Manas'ı,
Gücümüz yeterse bu yolda
Almaya geldik Manas'ı.
Saldırırız deyip biz geldik
Keñ-Kol'daki kısrağına,
Çıkarırız Manas'ın
Ta içindeki kibrini.
Kesme benim yolumu,
Bırakıver kolumu,
Göstermeye biz geldik,
Ta nerdeki acayipleri!»
Argın'ın oğlu Acıbay
Geri dönüp haykırıp,
Han Baltay'ın Çubak'ına:
«Neredesin?» diye çağırıp,
Davulu döverek,

Kabar berdi çorogo
Doolbastı koygulap.
Azizkandın Almambet
Astındagı Sarala
Oñdop-soldop kamçılap,
Oñ-tetiri teminip,
Ulak kandın Sırgagı
Kök Çebiçtey at menen,
Kök küldürkön ton menen
Alkımga tüşüp aykırıp:
«Alda!» - dep uraan çakırıp,
Attanıp kirdi er Sırgak.

Haber verdi çorolara
Kös davulunu döverek.
Azizkan'ın Almambet'i
Altındaki Sarala'yı
Sağdan soldan kamçılayıp,
Sağlı sollu mahmuzlayıp,
Ulak Han'ın Sırgak'ı
Kök Çebiç misali atıyla,
Gök parıltılı kaftanıyla
Öne atılıp haykırıp:
«Allah!» diye nara atıp,
Atlanıp girdi er Sırgak.

Kögala menen kıygaştap,
Körgön cerden çır baştap,
Sır nayza koldo kürküröp,
Karaanınan Çubaktın
Cer aylanıp dürküröp,
Arkasınan kırk çoro
Koşo cürdü dürküröp.
Kırk kabılan cetet - dep,
Kıyalı kelse kırk çoro
Uşul kelgen elimdi
Kırgın kılıp ötöt - dep.
«Aylanayın, kırk çoro,
Bulardın kandarı akmak emespi,
Kalıñ curtta ne cazık?
Kokustan, katılıp kirip öltürsöñ,
Akırı bir kün ölöbüz,
Tañda magşar künündö,
Baygambar kazı bolgondo
Kanday coop berebiz?
Ayzakerden ıktuusun,
Kabılan Manas aldına
Karmap alıp baralık
Başçı bolgon mıktuusun.
Kırk çoro, kıraandıgıñ sında cok,
Kıyratıp kırıp koyorgo
Kıtaydın curtu mında cok!»
Bakaydın tilin aldı emi,
Azizkandın Almambet,
Akbaltaydın Çubagı
Alaman koygon çoronu

Kögala ile çaprazlayıp,
Gördüğü yerde kavga başlatıp,
Sırlı mızrak elde gürleyip,
Çubak'ın karaltısından
Yer dönüp gümbürdeyip,
Ardından kırk çoro
Birlikte yürüdü gümbürdeyip.
Kırk kaplan yetişir diye,
Aklına eserse kırk çoro
Şu gelen halkımı
Kırıp geçirir diye.
«Kurbanın olayım, kırk çoro,
Bunların hanları ahmak değil mi,
Kalabalık halkta ne suç var?
Kazara çatıp girip öldürürsen,
Sonunda bir gün ölürüz,
Yarın mahşer gününde,
Peygamber kadı olduğunda
Nasıl cevap veririz?
Mızrakçının ustasını,
Kaplan Manas'ın önüne
Yakalayıp götürelim
Başçı olan yamanını.
Kırk çoro, yiğitliğinde kusur yok,
Kırıp geçirivermeye
Kıtay'ın halkı burada yok!»
Bakay'ın sözünü dinledi işte,
Azizkan'ın Almambet'i,
Akbaltay'ın Çubak'ı
Akına kalkan çoroları

Arañ tıyıp alganı,
Özü kelgen busurman
Añdabay kelip katılıp,
Azapka tüşüp kaldı emi.
Azizkandın Almambet
Aydap aldı bir miñdi,
Akbaltaydın Çubagı
Kembayladı bir miñdi.

Güçbela dizginlediler,
Kendi gelen Müslümanlar
Düşünmeden gelip çatıp,
Azaba düşüverdiler işte.
Azizkan'ın Almambet'i
Sürüp aldı bir bini,
Akbaltay'ın Çubak'ı
Kıskıvrak bağladı bir bini.

Kalgandardın baarısı
Attan tüştü burkurap,
Aybaltasın taştaşıp,
Çiyip turdu sızıktı,
Özü kelgen busurman
Manas kandın çorodon
Körmök boldu kızıktı,
Manas kandın çorolor
Salmak boldu buzuktu.
Saraladay at minip,
Sarı cargak şım kiyip,
Tüpögü cok ayza algan,
Calañ kılıç baylangan,
Altın aydar, çok belboo
Azizkandın calgızı
Aralap kelip kirdi ele,
Akbaltay kandın Çubagı
Aydap aldı kördüñbü?
On eki kandın askerin
Bütkül attan tüşürüp,
Kan Manastın kırk çoro
Er Manastın aldına
Baylap bardı kördüñbü?
Oşondo Baydın uulu Bakay kan,
Ordonun aldı çañ bolup,
On eki miñçe can bolup,
Baarısı bardı caylanıp,
Malday bolup aydalıp!
Kan Manaska barganda
Kündön kaldı kördüñbü?
Baarı birdey caldırap,
Tilden kaldı kördüñbü?
Oşol kezde kan Manas
Kaardanıp düpüldöp,

Kalanların hepsi
Attan indi feryat edip,
Aybaltalarını bırakıp,
Çizgiyi çizip durdular,
Kendi gelen Müslümanlar
Manas Han'ın çorosundan
Görecek oldu ibreti,
Manas Han'ın çoroları
Salacak oldu kargaşayı.
Sarala gibi ata binip,
Sarı meşin şalvar giyip,
Püskülü yok mızrak almış,
Yalın kılıç kuşanmış,
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı
Azizkan'ın biriciği
Araya dalıp girmişti,
Akbaltay Han'ın Çubak'ı
Sürüp aldı, gördün mü?
On iki hanın askerini
Tümünü attan indirip,
Han Manas'ın kırk çorosu
Er Manas'ın önüne
Bağlayıp götürdü, gördün mü?
O zaman Bay'ın oğlu Bakay Han,
Otağın önü toz olup,
On iki bin kadar can olup,
Hepsi sindirilmiş vardı,
Mal gibi olup sürülüp!
Han Manas'a vardığında
Benzi soldu, gördün mü?
Hepsi birden boyun büküp,
Dilden düştü, gördün mü?
O sırada Han Manas
Kükreyip gümbürdeyip,

Tolkugan köldöy küpüldöp,
Aç bolotko şaylanıp,
Almaz kılıç baylanıp,
Urunarga too tappay,

Dalgalanan göl gibi çağlayıp,
Keskin çeliğe kuşanıp,
Elmas kılıcı bağlanıp,
Çarpacak dağ bulamayıp,

Uruşarga coo tappay,
Arañ turgan Manas kan
Kaarlanıp tögülüp,
Calañkıçtay körünüp,
Maylagan buuday cüzdönüp,
Cöö tuman közdönüp,
Oşol çakta Manaska
On eki kılım salbagan,
Kayır aytçu kalbagan.
Cayanı kesip cep turat,
Busurman emes talkalap,
Kıtaydı buzam, - dep turat.
Kabarın karap oltursa,
Kanga Manas toyobu?
Oşol kelgen el tügül
Kılımdı Manas koyorbu?
Añdıgıça bolgon cok,
Arslan tuugan kırk çoro
Altın köçöt kilemge
Azız tuugan Manastı
Alıp kelip saldı emi,
Bayloodo catkan köp elge
Kötörüp alıp bardı emi.
Kan Manastı körgöndö
Til süylöböy bılkıldap,
Oşol eldin baarısı
Tilden kaldı küñküldöp,
Aylasın tappay ceti kan
Birine biri bülküldöp.
Oşol çakta kan Manas
Kaardanıp küpüldöp:
«On eki kan busurman,
Kurcunda buluñ çaçtımbı?
Meni mınday kılganday,
Kulanıñ kuba kaçtımbı?
Sandıkta buluñ çaçtımbı?
Atañdın körü, ceti kan,
Saanıñdı tie kaçtımbı?

Vuruşacak düşman bulamayıp,
Zor duran Manas Han
Öfkeyle boşanıp,
Cellat gibi görünüp,
Yağlanmış buğday yüzlenip,
Gözleri koyu sis kesilip,
O çağda Manas'a
On iki kavim baş kaldırmamış,
Karşılık verecek kalmamış.
Yayını kesip yiyip durur,
Müslüman demez, parçalayıp,
Kıtay'ı bozarım, deyip durur.
Haline bakıp oturulsa,
Kana Manas doyar mı?
O gelen halk şöyle dursun
Âlemi Manas bırakır mı?
Göz açıp kapayıncaya kalmadı,
Arslan doğmuş kırk çoro
Altın nakışlı halıya
Aziz doğmuş Manas'ı
Alıp gelip oturttu işte,
Bağlı yatan çok halka
Kaldırıp götürdüler işte.
Han Manas'ı gördüğünde
Dil söylemez, titreyip,
O halkın hepsi
Dilden düştü mırıldanıp,
Çaresini bulamayıp yedi han
Birbirine fısıldayıp.
O çağda Han Manas
Kükreyip gürledi:
«On iki han Müslüman,
Heybendeki malını mı saçtım?
Bana böyle edecek kadar,
Kulanını kovup mu kaçırdım?
Sandıktaki malını mı saçtım?
Babanın körü, yedi han,
Sağmalına dokunup mu kaçtım?

Ayrı beles, kaykañdı
Aşkanımdı bilesiñ,
Ay-aalamda busurman
Bakkanımdı bilesiñ.
Manas, Manas bolgonu
Baatır atka kongonu,
Ozgonumdu bilbeysiñ,
Duşman-coonun betinen
Tuu bolup turup çetiñe,
Tozgonumdu bilbeysiñ.
Kurama temir kurç emes,
Kuralgan kandar curt emes.
Badırañ temir kurç emes,
Başka öskön kandar curt emes.
Çalgırtı turat közündö,
Çaması kelse bu kandar
Çalganı turat özümdü.
Kıyşıgı turat sözündö,
Kıyıgı kelse ceti kan
Kılganı cüröt özümö.
Atañdın körü, kırk çoro,
Ceti kandı baylaçı,
Beri karay aydaçı!»
Oşol çakta ceti kan
Biri tilge kelgen cok,
Kaarınan Manastın
Korkup coop bergen cok.
Manastın sözün burabı:
«Ayda!» - dep, buyruk kılgan soñ,
Aydabay çoro turabı!
Argın kandın Acıbay,
Akbaltaydın Çubagı:
«Baarın aydap kelgin» - dep,
Kabar berip turganda
Külük attay kıygaçtap,
Eştekterdin Camgırçı
Kol kuuşurup iyilip,
Manaska keldi söz baştap,
Akırın aytıp, bek taştap:

Çatal beli, yüksek yokuşu
Aştığımı bilirsin,
Ay-âlemde Müslümanı
Beslediğimi bilirsin.
Manas'ın Manas olalı
Bahadır adını alalı,
Öne geçtiğimi bilmezsin,
Düşman-yağının yüzüne karşı
Tuğ olup durup sınırında,
Karşıladığımı bilmezsin.
Derme demir çelik olmaz,
Derilmiş hanlar yurt olmaz.
Cılız demir çelik olmaz,
Başka yerde büyümüş hanlar yurt olmaz.
Şaşılığı durur gözünde,
Güçleri yetse bu hanlar
Beni çelmeye hazırlar.
Eğriliği durur sözünde,
Fırsatını bulsa yedi han
Bana etmeye yeltenirler.
Babanın körü, kırk çoro,
Yedi hanı bağlayıver,
Beri doğru sürüver!»
O çağda yedi han
Biri dile gelmedi,
Manas'ın kahrından
Korkup cevap vermedi.
Manas'ın sözü çevrilir mi:
«Sür!» diye buyruk verince,
Sürmeden çoro durur mu!
Argın Han'ın Acıbay'ı,
Akbaltay'ın Çubak'ı:
«Hepsini sürüp getir» diye,
Haber verip durduğunda
Yüğrük at gibi yan yan gelip,
Eştek'lerin Camgırçı'sı
El bağlayıp eğilip,
Manas'a geldi söze başlayıp,
Usul söyleyip sağlam bağlayıp:

«Baaşaluu ogoy el mına,
Karartıp kazgan or mına,
Kaynatıp koyçu şor mına,

Baylooçu bolsoñ kol mına,
Aydooçu bolsoñ col mına,
Kıruuçu bolsoñ biz mına!
Aşuusu askar belderden
Arkar atıp cep keldik,
Arslan Manas barında,
Ataktuu Beecin cer menen
Atışalı, - dep keldik.
Kızıl çoktuu kıtaydı
Kırıp berer, - dep keldik,
Çalıyar cetpes Beecindi
Çaktap berer, - dep keldik.
Aziret tiybes Beecindi
Aylası kelse er Manas,
Alıp berer, - dep keldik.
Kendir belboo, keñ ötük
Keçildin kanı Koñurbay,
Uzununan kalçanı
Salıp berer, - dep keldik.
Kanıkey kılgan ok ötpös
Kiyişeli, - dep keldik,
Kañgayda catkan kalmakka
Kan Manastın barında
Tiyişeli, - dep keldik.
Kün çıgışta kalıñ curt
Çatışalı, - dep keldik,
Kıraan Manas barında
Kılkıldap catkan kıtaydı
Atışalı, - dep keldik.
Alıska kiyse baatırga
Ton bololu, - dep keldik,
Alıska sapar col tartsa,
Kol bololu, - dep keldik».
Oşondo Manas: «Makul! - dep,
Camgırçının aytkanı

«Padişahlı el işte budur,
Karartıp kazılmış hendek işte,
Kaynayıp duran dert işte,

Bağlayacaksan işte kol,
Süreceksen işte yol,
Kıracaksan işte biz!
Sarp geçitli bellerden
Arkar vurup yiyip geldik,
Arslan Manas varken,
Ünlü Beecin yeriyle
Vuruşalım diye geldik.
Kızıl püsküllü Kıtay'ı
Kırıp verir diye geldik,
Çâryâr'ın ermediği Beecin'i
Haddini bildirir diye geldik.
Hazret'in dokunmadığı Beecin'i
Elinden gelirse er Manas,
Alıp verir diye geldik.
Kendir kuşaklı, geniş çizmeli
Keçil'in hanı Koñurbay'ı,
O upuzun Kalça'yı
Yere serer diye geldik.
Kanıkey'in yaptığı ok geçmezi
Giyinelim diye geldik,
Kañgay'da yatan Kalmuk'a
Han Manas varken
Sataşalım diye geldik.
Gün doğusundaki kalabalık yurtla
Çatışalım diye geldik,
Yavuz Manas varken
Kaynaşıp yatan Kıtay'la
Atışalım diye geldik.
Uzak yolda bahadıra
Kaftan olalım diye geldik,
Uzağa sefer yola çıkarsa,
Ordu olalım diye geldik».
O zaman Manas: «Kabul!» deyip,
Camgırçı'nın söylediği

Baarıbızga akıl» - dep,
Altı külük at berip,
Alakanday kat berip:
«Abakem Koşoy kelsin - dep,
Kakançından Beecindin
Çoñ buzugun körsün - dep,
Aytılıp cürgön emespi,

Hepimize akıldır» deyip,
Altı yüğrük at verip,
Avuç kadar mektup verip:
«Ağabeyim Koşoy gelsin deyip,
Kakançın'ın Beecin'inin
Büyük bozgununu görsün deyip,
Hep söylenegelmiş değil mi,

On eki kan busurman
Baarın aydap kelsin - dep,
Kabılan oozun bursun - dep,
Kasiettüü abakem
Busurmandın kızıl tuu
Kalıñ kıtay betine
Karmap berip tursun de.
Abakem Koşoy artınan,
Ancıyandın Aykoco
Bu sözümö könsün - dep,
Uşul turgan kalıkka
Iymam bolup bersin de.
Köktön kögala bulut boz elek,
Elemandın er Töştük -
A düynölük dos elek,
Cazdım kabar salbasın,
Elemandın er Töştük
Oşo coldon kalbasın.
Beydaarat coldu aşkandı
Belinen büktöp cançıp kel!
Kayaşa söz aytkandı
Kan agızıp kıramın,
Tört tülügün cıyamın.
Albay koyso tilimdi
Acaldan murun soyomun.
Kayaşayak bergendi
Conunan karmap alamın,
Col üstündö süyrötüp,
Dañgıttarga cardırıp.
Mınday bolso busurman,
Bul aytkanım akıl kep,

On iki han Müslüman
Hepsini sürüp gelsin deyip,
Kaplan yönünü döndürsün deyip,
Kutlu ağabeyim
Müslümanın kızıl tuğunu
Kalabalık Kıtay'ın yüzüne
Tutup dursun de.
Ağabeyim Koşoy'un ardından,
Ancıyan'ın Aykoco'su
Bu sözüme uysun deyip,
Şu duran halka
İmam oluversin de.
Gökte gökala boz bulut idik,
Eleman'ın er Töştük'ü —
Öbür dünyalık dosttuk biz,
Yanlış haber salmasın,
Eleman'ın er Töştük'ü
O yoldan geri kalmasın.
Abdestsiz yola çıkanı
Belinden büküp ezip gel!
Karşı söz söyleyenin
Kanını akıtıp kırarım,
Dört türlü malını toplarım.
Sözümü tutmazsa eğer
Ecelinden önce boğazlarım.
Karşılık vermeye kalkanı
Sırtından yakalarım,
Yol üstünde sürükleyip,
İt sürüsüne parçalatırım.
Böyle olunca, ey Müslüman,
Bu dediğim akıl sözüdür,

Uşu turgan Beecinden
Ayanıp kalgan kapır - dep,
Adırmak colun açpasın,
Munu ukkan busurman
Cer-cerine kaçpasın.
Arslan tuugan kırk çoro,
Talasta turduñ cer caylap,
Beecinden kaytkan kandardı
Aydap keldiñ kembaylap,
Adırdın colun çalbasın,
Acalı cetip busurman

Til albay, ölüp kalbasın!»
Altı külük at menen,
Alakanday kat menen
Buramaluu cez nayza
Burçunan karmap imerdi,
Celmayanga mingizip,
Üzüktöy kalpak başında
Şuutu erdi ciberdi.
Kabarçı aytıp barganı,
Kan Koşoydun aldına
Kattı taştap salganı.
Koşoygo kattı bergen soñ,
Oşondo Koşoy kat okup,
Kılçaybastan bat okup,
Kattı okup, bakırıp:
«On eki kan busurman,
Baarıñ kel!» - dep çakırıp.
Munu ugup busurman
Baarı keldi ceeligip,
Barabız, - dep, Beecinge
Baarı birdey eeligip.
Beecinge sapar baram - dep,
Beren Manas barında
Beli kınday, beti ayday,
Beecinden katın alam - dep,
Cırgaganı andan köp.
Aziret tiybes Beecinge

Şu duran Beecin'den
Çekinip kalan kâfir var diye,
Kır yolunu açık bırakmasın,
Bunu duyan Müslüman
Yer yerine kaçmasın.
Arslan doğmuş kırk çoro,
Talas'ta durdun yer tutup,
Beecin'den dönen hanları
Sürüp getirdin kıskıvrak,
Kır yollarına sapmasın,
Eceli yetip Müslüman

Söz dinlemeyip ölüp kalmasın!»
Altı yüğrük at ile,
Avuç kadar mektup ile
Burmalı tunç mızrağı
Ucundan tutup çevirdi,
Yel devesine bindirip,
Üzük gibi kalpak başında
Şuutu eri gönderdi.
Haberci söyleyip vardı,
Han Koşoy'un önüne
Mektubu bırakıverdi.
Koşoy'a mektup verilince,
O zaman Koşoy mektup okuyup,
Dönüp bakmadan tez okuyup,
Mektubu okuyup haykırıp:
«On iki han Müslüman,
Hepiniz gelin!» diye çağırıp.
Bunu duyan Müslümanlar
Hepsi geldi coşarak,
Varırız deyip Beecin'e
Hepsi birden heveslenip.
Beecin'e sefere varırım deyip,
Yiğit Manas varken
Beli kın gibi, yüzü ay gibi,
Beecin'den kadın alırım deyip,
Sevinenleri ondan çok.
Hazret'in dokunmadığı Beecin'e

	Aydap cürüp kırat - dep,	*Sürüp götürüp kırar diye,*
	Alıska sapar cürgüzüp,	*Uzağa sefer yürütüp,*
	Baylap, sürüp, kırat - dep,	*Bağlar, sürer, kırar diye,*
	Kuuraganı mından köp.	*Kahrolanları bundan çok.*
	Ay-aalamda çoñ bolup,	*Ay-âlemde ulu olup,*
	Ancıyandın Aykoco	*Ancıyan'ın Aykoco'su*
42920	Iymandıkka bu kelip.	*İman hizmetine geldi.*
	Koşoy menen Er Töştük,	*Koşoy ile Er Töştük,*
	Kanı koşo kelgeni.	*Hanları birlikte geldi.*
	Artta kalgan busurman	*Arkada kalan Müslümanlar*
	Baarı koşo keldi emi.	*Hepsi birlikte geldi işte.*
	Baarının sanın körgön cer,	*Hepsinin sayısının görüldüğü yer,*
	Kırk çoro konok bölgön cer,	*Kırk çoronun konuk pay ettiği yer,*
	Çoronun baarı şaylanıp,	*Çoroların hepsi kuşanıp,*
	Konok üçün kamdanıp,	*Konuk için hazırlanıp,*
	Kırk çoronu körgöndö	*Kırk çoroyu gördüğünde*
42930	Kelgen kişi tañ kalıp.	*Gelen kişi şaşakalıp.*
	Aybatına çıdabay,	*Heybetine dayanamayıp,*
	Akılınan sandalıp,	*Aklından şaşıp,*
	Kırk çoronu karasañ	*Kırk çoroya baksan*
	Altından kılıç baylanıp,	*Altından kılıç kuşanmış,*
	Kılkanday bolgon berender	*Başak kılçığı gibi dizilen yiğitler*
	Meltiretip ayza alıp,	*Dimdik mızrak almış,*
	Cılkıda tulpar ala baş,	*Yılkıda tulpar ala başlı,*
	Almambet, Çubak at uykaş,	*Almambet, Çubak — atları eş,*
	Arada Bakay er bolup,	*Arada Bakay er olup,*
42940	Baarı birge şer bolup,	*Hepsi birlikte arslan olup,*
	El esebin alganda,	*Halkın sayımı alındığında,*
	Kokondon kelgen busurman	*Kokon'dan gelen Müslümanlar*
	Eldi katka salganda,	*Halkı yazıya döktüğünde,*
	On eki san kol bolup,	*On iki tümen ordu olup,*
	Azizkandın Almambet	*Azizkan'ın Almambet'i*
	A da tikken bir miñ üy,	*O da dikti bin çadır,*
	Akbaltaydın Çubagı	*Akbaltay'ın Çubak'ı*
	A da tikken bir miñ üy,	*O da dikti bin çadır,*
	Acıbay, Bakay - eki kan	*Acıbay, Bakay — iki han*
42950	Bular tikti bir miñ üy	*Bunlar dikti bin çadır*
	Kazan attuu kabılan	*Kazan adlı kaplan*

Kanı tikken bir miñ üy,
Baş-başına kırk çoro
Baarı tikti bir miñ üy.
Eldi katka salgan soñ,
Col esebin algan soñ
Almambet, Çubak baş bolup,
Eldi bölüp aldı emi.
Konok kılıp bee soyup,
Cetişkeni töö soyup,
Kanttı karday kemirip,
Kara çayın şimirip,
Suusunga arak koşo içip,
On eki kan busurman
Talaska kelgen cabılıp,
Beecinge barar kalıñ kol
Seksen künü bagılıp,
Adırdın başı kök cayık,
Kök cayıktı çalıptır,
Iramandın Irçı uulu,

Hanı dikti bin çadır,
Her başına kırk çoro
Hepsi dikti bin çadır.
Halk yazıya dökülünce,
Yol hesabı alınınca
Almambet, Çubak baş olup,
Halkı bölüp aldılar işte.
Konuk edip kısrak kesip,
Gücü yeten deve kesip,
Şekeri kar gibi kemirip,
Kara çayını höpürdetip,
İçeceğe rakı da katıp içip,
On iki han Müslüman
Talas'a geldi hep birden,
Beecin'e varacak kalabalık ordu
Seksen gün beslenip,
Kırların başı yeşil düzlük,
Yeşil düzlüğü tutmuşlar,
Iraman'ın Irçı oğlu,

Baabedindin Bayçoro
Bularga konok cetpey kalıptır.
Iramandın Irçı uulu,
Baabedindin Bayçoro,
Konok cetpey kalgan soñ,
Tirüü cürböy düynögö
Ölölü - dep, oy kıldı,
Teñdik bolso konoktu
Alalı - dep, oy kıldı,
Tendigi cok kün bolso,
Uşu turgan Talaska
Ayabastan kızıktı
Salalı - dep, oy kıldı.
Kapilette söz tapkan,
Karañgıda col tapkan,
Kabılan Bakay daanışman
Bulardın türün kördü alıstan,
Ar bir koşton cüz konok
Salık salıp bölgönü,

Baabedin'in Bayçoro'su
Bunlara konuk payı düşmemiş.
Iraman'ın Irçı oğlu,
Baabedin'in Bayçoro'su,
Konuk payı yetmeyince,
Dünyada diri gezmeden
Ölelim diye düşündüler,
Hak varsa konuğu
Alalım diye düşündüler,
Hakkın olmadığı gün olursa,
Şu duran Talas'a
Esirgemeden bir curcunayı
Salalım diye düşündüler.
Ansızın söz bulan,
Karanlıkta yol bulan,
Kaplan Bakay, o bilge
Bunların halini gördü uzaktan,
Her obadan yüz konuk
Pay biçip böldü,

Öröpkügön ekөönö
Ökmötü çoñ kan Bakay
Konok taap berdi emi.
Kün mezgili tolgon kez,
Kakançında Beecinge
Cürör çagı bolgon kez.
Kayran ceñeñ Kanıkey
Ar cabdıktın baarısın
Şaylap cürgön emespi,
Atışka kiyse ok ötpös,
Ar kiyimdin baarısın
Kamdap cürgön emespi.
Kabar saldı eline:
«Alakanday busurman,
Ok cañılıp ketpesin.
«Kararıp küygön çok degen,
Beecinde kalıñ ok degen,
Kazıp koygon or degen,
Kapırdın ceri Çoñ-Beecin
Katuu bagıt col» degen.
Beecinge barar busurman,
Belekke berem ton algın,
Berenim ayköl kandan kol algın!

İçerleyen o ikisine
Hükmü büyük Han Bakay
Konuk bulup verdi işte.
Gün vaktinin dolduğu çağ,
Kakançın'daki Beecin'e
Yürüme çağının geldiği dem.
Cânım yengen Kanıkey
Her pusatın hepsini
Hazırlayıp durmuş değil mi,
Cenkte giyilse ok geçmez,
Her giyimin hepsini
Hazır edip durmuş değil mi.
Haber saldı halkına:
«Bir avuçluk Müslüman,
Oka kurban gitmesin.
«Kararıp yanan kor derler,
Beecin'de yoğun ok derler,
Kazılıp konmuş hendek derler,
Kâfirin yeri Çoñ-Beecin
Çetin yönlü yoldur» derler.
Beecin'e varacak Müslüman,
Armağan veririm, kaftan al,
Yiğidim, ayköl handan el al!

Ayza sayar erenge
Ayza ötpös ton berem,
Atışka kirer mergenge
Baş ekenin bilgizem,
Barañdın ogu batpagan
Badana çepken kiygizem.
Alkımdan başın çalbasın,
«Zorduk menen kettim» - dep,
Armanıñ bizde kalbasın.
Ara cerde çurkurap,
Alakanday busurman
Açkadan ölüp kalbasın».
Kanıkeydin ar şaymanı belgilüü,
Ar nemesi bililüü,
Atışka kier zoottor

Mızrak saplayan erene
Mızrak geçmez kaftan veririm,
Cenge girecek nişancıya
Baş olduğunu bildiririm,
Tüfeğin kurşunu işlemeyen
Zırhlı cepken giydiririm.
Boğazından başı biçilmesin,
«Zorla gittim» deyip,
Ahın bizde kalmasın.
Ara yerde feryat edip,
Bir avuçluk Müslüman
Açlıktan ölüp kalmasın».
Kanıkey'in her aleti bellidir,
Her nesnesi bilinir,
Cenkte giyilecek zırhlar

	Kanıkeydin ak ordodo ililüü.	*Kanıkey'in ak otağında asılıdır.*
	Kazatka barar busurman	*Gazaya varacak Müslüman*
43030	Almambette çiyilüü.	*Almambet'te yazılıdır.*
	Keçe Azizkandın Almambet	*Hani Azizkan'ın Almambet'i*
	Saluulu korgon tam bolup,	*Görkemli hisarlı köşkü olup,*
	Sandırgaluu Beecinge	*Şanlı Beecin'de*
	Cıyırma bir cıl kan bolup,	*Yirmi bir yıl han olup,*
	Beecindegi altın tak	*Beecin'deki altın tahta*
	Almambet minip kelgen emespi.	*Almambet oturup gelmiş değil mi.*
	Iç etinen sup köynök	*İç tenine sup gömlek*
	Kiyip kelgen emespi.	*Giyip gelmiş değil mi.*
	Ar önörün kıtaydın	*Kıtay'ın her hünerini*
43040	Bilip kelgen emespi.	*Bilip gelmiş değil mi.*
	Alakeñ, kol esebin algan kez,	*Alake ordu sayımını aldı o dem,*
	Miñ kişige bir candı	*Bin kişiye bir canı*
	Başçı kılıp salgan kez.	*Başçı kılıp koyduğu dem.*
	Altın aydar, çok belboo	*Altın perçemli, püsküllü kuşaklı*
	Azizkandın arslanın	*Azizkan'ın arslanını*
	Kan kötörüp algan kez.	*Han kaldırıp seçtikleri dem.*
	Uşul kezde busurman	*Bu demde Müslümanlar*
	Tizginin berip köp koldun	*Çok ordunun dizginini verip*
	Almambettin özünö,	*Almambet'in kendisine,*
43050	Birdigin berip kalgan kez.	*Birliğini verdiği dem.*
	Kanıkeydin üyünö	*Kanıkey'in evine*
	Ton kiyüüçü erlerdi	*Kaftan giyecek erleri*
	Almambet baarın aydap bargan kez,	*Almambet'in hepsini sürüp vardığı dem,*
	Kanıkeydin kolunan	*Kanıkey'in elinden*
	Cıyılıp bargan busurman	*Toplanıp varan Müslümanların*
	Tekşi şayman algan kez.	*Eksiksiz donatım aldığı dem.*
	Adırda cılkı ala baş,	*Kırda yılkı ala başlı,*
	Argımak buudan aralaş,	*Küheylan, yüğrük karışık,*
	Kerekke carar erenge,	*İşe yarar erene,*
43060	Coogo tier berenge	*Düşmana saldıracak yiğide*
	Atalgan külük at berdi,	*Adı anılmış yüğrük at verdi,*
	Aybalta çabar mıktuuga,	*Aybalta çalan yamana,*
	Ayza sayar ıktuuga	*Mızrak saplayan ustaya*
	Ar cabdıktın baarısın	*Her pusatın hepsini*
	Ayabastan büt berdi.	*Esirgemeden tümünü verdi.*

«Kardı açıp kalat - dep,
Kantip Beecin barat» - dep,
Kan katını Kanıkey
Misir menen Bagdattı
Baarın koşo çaldırgan.
Kalgan şaar baarınan
Külazıktı aldırgan.
«Katındıgı bolboso
Kan Manastay eken» - dep,
On eki kandın baarısı
Karap turdu ayıñdap,
Kılgan ton menen külazık,
Kanıkey menen Almambet
Kalıñ catkan san kolgo
Baarın berdi dayındap.
Acıbay, Bakay kan bolup,
Arada kança can bolup,
Ayköl kanga barganı,
Altın köçöt kilemge
Manastı alıp barıp salganı.
Altın taacı kiygizip,
Altın takka mingizip,
Kan kötörüp saldı emi.
Kıtaydın malın çaçuuga,
Islam dinin açuuga,
On eki kan busurman
Birdigin berip turganı.
Oşondo Manas kep aytat:
«Oy, on eki kan, - dep aytat,
Baştıgıñ bolup kan Koşoy,
Karıñ mında turasıñ,

«Karnı acıkıp kalır diye,
Beecin'e nasıl varır» diye,
Han karısı Kanıkey
Mısır ile Bağdat'a
Hepsine adam koşturmuş.
Kalan şehirlerin hepsinden
Yol azığını aldırmış.
«Kadınlığı olmasa
Han Manas gibiymiş» deyip,
On iki hanın hepsi
Bakıp durdu dedikodu edip,
Yapılan kaftanla yol azığını,
Kanıkey ile Almambet
Yaygın yatan sayısız orduya
Hepsini verdi hazırlayıp.
Acıbay, Bakay han olup,
Arada nice can olup,
Ayköl hana vardılar,
Altın nakışlı halıya
Manas'ı alıp götürüp oturttular.
Altın tacı giydirip,
Altın tahta bindirip,
Han kaldırıp koydular işte.
Kıtay'ın malını saçmaya,
İslam dinini açmaya,
On iki han Müslüman
Birliğini verip durdular.
O zaman Manas söz söyler:
«Ey on iki han, der,
Başınız olan Han Koşoy'la,
Yaşlınız burada durursunuz,

On eki kandın askeri
Baarıñ mında turasıñ.
Eldi bagıp korgogon
Eriñ mında turasıñ,
El içinde akılman
Beginñ mında turasıñ.
Beecinge kazat kılarıñ

On iki hanın askeri
Hepiniz burada durursunuz.
Halkı besleyip koruyan
Eriniz burada durursunuz,
Halk içinde bilge olan
Beyiniz burada durursunuz.
Beecin'e gaza edecekseniz

Ayzakerden mıktuuñ bar,
Aybalta çabar ıktuuñ bar,
Kayra tartpas eriñ bar,
Kandı suuday agızgan
Kara kulak şeriñ bar,
Ooru emes tazañ bar,
Oyon tuugan közöl bar.
Adırdın colun çalıp bar,
On eki kandın kalıñ kol
Talasta catkan cılkımdan
Er başına eki bee
Azıgıña alıp bar.
Kakançındın Beecinge
Karıñ emes, caşıñ bar,
Cılkıdan tandap bereyin,
Bekem külük malımdı al.
Kapırdın malın çaçabız,
Beecinge kazat açabız.
«Atım arık, degeniñ
Azır kaytkın üyüñö,
Özüm calgız, degeniñ
Emi ketkin üyüñö,
Alım naçar, degeniñ
Azır kaytkın ceriñe.
Bararsıñ Beecin buzukka:
«Azırınça olco» - dep,
At menen tongo kızıkpa.
Kazatta cürsök kılkıldap:
«Atım calgız ele» - dep,
Özüm calgız elem - dep,
Ara colgo barganda
Bılcıraba bılkıldap.
Alıskı colgo çıkkanda:
«Atım calgız degendin
Atın soyup cep ketem,

Özüm calgız degendin
Közün oyup ketemin.
Uşu baştan ukkula,

Mızrakçıdan yamanınız var,
Aybalta çalan ustanız var,
Geri dönmez eriniz var,
Kanı su gibi akıtan
Kara kulak arslanınız var,
Hasta değil, sağlamınız var,
Soylu doğmuş güzeliniz var.
Kırların yolunu kollayıp var,
On iki hanın kalabalık ordusu
Talas'ta yatan yılkımdan
Er başına iki kısrak
Azığına alıp git.
Kakançın'ın Beecin'ine
Yaşlınız değil, genciniz var,
Yılkıdan seçip vereyim,
Sağlam yüğrük malımı al.
Kâfirin malını saçarız,
Beecin'e gaza açarız.
«Atım cılız» diyeniniz
Şimdi dön evine,
«Kendim yalnızım» diyeniniz
Haydi git evine,
«Gücüm zayıf» diyeniniz
Şimdi dön yerine.
Varırsın Beecin bozgununa:
«Şimdilik ganimet» deyip,
Ata ve kaftana imrenme.
Gazada yürürken dalgalanıp:
«Atım tekti» deyip,
«Kendim yalnızdım» deyip,
Yarı yola vardığında
Mızmızlanıp sızlanma.
Uzak yola çıkıldığında:
«Atım tek» diyenin
Atını kesip yerim,

«Kendim yalnızım» diyenin
Gözünü oyup giderim.
Ta baştan işitin,

Tübüñö mintip cetemin!»
Munu ugup busurman
Attan tüştü çurkurap:
«Aytkanıña kulduk!» - dep,
Calpı ayttı çurkurap.
Bul buyruktu ukkanda,
Cıyılıp turgan kalıñ kol
Cabıla atka minişti,
Cayılıp catkan cılkıga
Calpı baarı kelişti,
Er başına eki bee
Eli bütkül alganı,
Oşondo da köp cılkı
Çeti oyulbay kalganı.
Manastın ugup buyrugun,
Baarı ugup dürköröp,
Beecindi közdöp bet alıp,
Kan Manastın ayçıgı altın kızıl tuu
Astına salıp cürüp ketti dürköröp.
Koldun aldın baştagan
El atası kan Koşoy,
Koşoy şondo bakırıp,
Batadan bütkön balanı:
«Alıp kel» - dep çakırıp.
Kara surdun suluusu,
Busurmandın nurduusu,
Kaşkaygan ceñeñ Kanıkey
Kızgaldaktay kılaktap,
Kırım kızıl köynögü
Etegi çıgıp bulaktap:
«Adırdan akkan bulak - dep,
Kökötöydün aşında,
Köp cıyındın astında,
Batadan bütkön çunak» - dep,
Alıp keldi balanı
Adamdan bölüp sanaanı.
Balanı alıp kan Koşoy
Basıp turdu balpaktap:
«Badışadan calgız» - dep,

Kökünüze böyle yetişirim!»
Bunu duyan Müslümanlar
Attan indi feryat edip:
«Dediğine kulluk!» deyip,
Hep bir ağızdan söyledi çığrışıp.
Bu buyruğu duyduğunda,
Toplanıp duran kalabalık ordu
Hep birden ata bindiler,
Yayılıp yatan yılkıya
Toptan hepsi geldiler,
Er başına iki kısrak
Bütün halk aldı,
O zaman bile çok yılkının
Kıyısı oyulmadan kaldı.
Manas'ın buyruğunu duyup,
Hepsi işitip gümbürdeyip,
Beecin'e doğru yönelip,
Han Manas'ın hilali altın kızıl tuğunu
Öne alıp yürüyüp gitti gümbürdeyip.
Ordunun önünü çeken
El atası Han Koşoy,
Koşoy o zaman haykırıp,
Duadan olma çocuğu:
«Getirin» diye çağırıp.
Kara yağızın güzeli,
Müslümanın nurlusu,
Apak yüzlü yengen Kanıkey
Gelincik gibi salınıp,
Kırım kızılı entarisi
Eteği çıkıp dalgalanıp:
«Kırlardan akan pınar diye,
Kökötöy'ün aşında,
Büyük toplantının önünde,
Duadan olma yaramaz» deyip,
Getirdi çocuğu
Herkesin kaygısını dağıtıp.
Çocuğu alıp Han Koşoy
Ağır ağır yürüdü durdu:
«Padişahtan biricik» deyip,

Alakandap salmaktap,
Balanı karmap turuşup,
Baarı körüp cabılıp,
Koşomatın kılışıp,
Caş törölgön balanın
Bedelin cakşı körçüdöy,
Koşomatın karaçı -
Balaga ençi bölüp berçüdöy.
Ordoluu şayık, kök cökör
Koşomattı köp kılgan,
Orçun Kokon, Margalañ,
On eki kandın baarısı
Kübüröşüp keñeşet:
«Bu balanı tuuganda
Orus toyun cep ketken,
«Oyrottu buzat» - dep ketken.
Kıtay toyun cep ketken:
«Aman cürsö bu bala
Kırımdı buzat» - dep ketken.
Ölböy esen çoñoyso,
Atasınday bolot - dep,
Kıyıgına tiygendi
Kırıp taştap koyot» - dep.
Kazkaldak degen kayran kuş
Kayrılıp uçat talaa üçün,
Kimder oyun bölbögön
Karından çıkkan bala üçün.
Oşol kezde Manastın
Bölünüp turdu sanaası,
Kalıp catsa Talasta
Çırımtal cündüü balası.
Oşondo kan katını Kanıkey
Kan Koşoygo cügünüp,
Tizesi cerge bügülüp,
Bata surap balaga,
Caldırap turdu iyilip.
«Abake, esiñe bizdi ala ket,
Muñkangan ünüm uga ket,

Avuçlayıp tartıp,
Çocuğu tutup durdular,
Hepsi görüp üşüşüp,
İltifatlar edip,
Yeni doğmuş çocuğun
Değerini pek sever gibi,
Şu iltifata bak sen —
Çocuğa pay ayırıp verecek gibi.
Otağlı şeyh, genç maiyet
İltifatı çok ettiler,
Ulu Kokon, Margalañ,
On iki hanın hepsi
Fısıldaşıp danışırlar:
«Bu çocuk doğduğunda
Rus, toyunu yiyip gitmiş,
«Oyrot'u bozar» deyip gitmiş.
Kıtay, toyunu yiyip gitmiş:
«Sağ kalırsa bu çocuk
Kırım'ı bozar» deyip gitmiş.
Ölmeyip esen büyürse,
Babası gibi olur diye,
Gücüne dokunanı
Kırıp atıverir» diye.
Kazkaldak denen cânım kuş
Döne döne uçar bozkır için,
Kimler düşüncesini bölmemiş ki
Karnından çıkan çocuk için.
O sırada Manas'ın
Kaygısı bölünüp durdu,
Talas'ta kalıyordu çünkü
Kuş tüyü misali yavrusu.
O zaman han karısı Kanıkey
Han Koşoy'a yükünüp,
Dizleri yere bükülüp,
Çocuğa dua isteyip,
Yalvarıp durdu eğilip.
«Ağabey, bizi aklına ala git,
Dertli sesimi duya git,

Kök caldan kalgan calgızga
Cayılıp batañ bere ket!
Cakası altın, ceñi cez,
Koş badana, torgoy köz,

Gök yeleliden kalan biriciğe
Bol bol duanı vere git!
Yakası altın, yeni tunç,
Çift kat zırhlı, turgay gözlü,

Atışka kiyse ok ötpös,
Cebenin ogu cetpegen,
Barañdın ogu batpagan,
Arnap kılgan başınan
Sup çepkendi kie ket».
Sup çepkendi kiygen soñ,
Kanıkey közün körgön soñ,
Katagandın kan Koşoy
Astaydilden kan Koşoy
Batasın berip turdu emi,
Alakan cayıp kan Koşoy
Batasın berdi uşunday:
«Koldop cürsün Kocosan,
Koltugunan cölösün
Koco, Kıdır, Şaymerden!
Kara çaar kabılan
Kaptalınan közdösün,
Atañın şeri ak colbors
Art cagıñdan kalbasın,
Alp kara kuş soguşta
Aylanıp uçup candasın!»
Ker kabılan at minip,
Keñ bagelek, kölbör şım,
Keñiri kürmö ton kiyip,
Bilge cüktöp ok alıp,
Sanatı bir san kol alıp,
Azık-tülük mol alıp,
Kan Koşoy cürdü aldına.
Kasiettüü can bolup,
Kol baştagan aldında
Karı Koşoy kan bolup,
Askeri cürüp kılkıldap,
Ay-aalamga dañ bolup,
Askerin körgön adamdar

Cenkte giyilse ok geçmez,
Yayın okunun ermediği,
Tüfeğin kurşununun işlemediği,
Baştan sana adanmış olan
Sup cepkeni giye git».
Sup cepkeni giyince,
Kanıkey'in gözünü görünce,
Katagan'ın Han Koşoy'u
Candan gönülden Han Koşoy
Duasını verip durdu işte,
Avuç açıp Han Koşoy
Duasını verdi şöyle:
«Kollasın seni Kocosan,
Koltuğundan desteklesin
Koco, Kıdır, Şaymerden!
Kara benekli kaplan
Yanı sıra gözetsin,
Atanın arslanı ak pars
Ardından eksik olmasın,
Alp kara kuş savaşta
Dönüp uçup yanında olsun!»
Yağız kaplan ata binip,
Geniş paçalı, bol şalvarlı,
Geniş cepken kaftan giyip,
Bileğine yükleyip ok alıp,
Sayısı bir tümen ordu alıp,
Azık erzak bol alıp,
Han Koşoy yürüdü öne.
Kutlu bir can olup,
Orduyu çeken önder olarak
İhtiyar Koşoy han olup,
Askeri yürüyüp dalgalanıp,
Ay-âleme ün olup,
Askerini gören adamlar

Akıldan azıp dal bolup,
Eştekterdin Camgırçı
Artınan cürdü col menen,
Bu dagı bir san kol menen.
Buudaykandın Muzburçak
Bu da cürdü col menen,
Esebi bir san kol menen,
Baarısının mingeni

Aklını yitirip donakalıp,
Eştek'lerin Camgırçı'sı
Ardından yürüdü yol ile,
Bu da bir tümen ordu ile.
Buudaykan'ın Muzburçak'ı
Bu da yürüdü yol ile,
Hesabı bir tümen ordu ile,
Hepsinin bindiği

Öñçöy okşoş kulaça,
Mañdayı kaşka tumarça,
Baarısı tulpar kulança,
Aybanattan bir başka.
Kök ötüktün ökçösü,
Aydarkandın Kökçösü
A da cürdü col menen.
Arslanday beli iyilgen,
Coo degende süyüngön,
Balası kılıç baylangan,
Başınan coogo şaylangan,
Tekeçinin Ormonbek
Çambıl-Beldi cerdegen,
Baarınan kıyın er degen,
Bu da cürdü col menen,
Sanatı sança kol menen.
Argımagın kekeytken,
Kök kepiçin tepeytken,
Coon öpkö kürsüldök,
Ancıyandın ayrı sakal Sınçıbek
Bu da cürdü kol menen.
Kokondun kanı Kozubek
Kaçırga cügün arttırgan,
Kapasın kalıñ elge tarttırgan,
Kıl murutun şıypaytıp,
Bu da cürdü kol menen.
Margalañdan Malabek
Margalañdı caylagan,
Beline ketmendey tokoç baylagan,
Oozun açıp asmanga

Hep birbirine eş kula at,
Alnı sakar, muska misali,
Hepsi tulpar, kula tay gibi,
Bildik hayvandan bambaşka.
Gök çizmenin ökçesi,
Aydarkan'ın Kökçö'sü
O da yürüdü yol ile.
Arslan gibi beli bükülen,
Düşman deyince sevinen,
Çocuğu bile kılıç kuşanmış,
Baştan beri cenge hazır,
Tekeçi'nin Ormonbek'i
Çambıl-Bel'i yurt edinen,
Hepsinden çetin er denen,
Bu da yürüdü yol ile,
Sayısı tümenlik ordu ile.
Küheylanını şahlandıran,
Gök kepiçini kabartan,
Kalın ciğerli, gür sesli,
Ancıyan'ın çatal sakallı Sınçıbek'i
Bu da yürüdü ordu ile.
Kokon'un hanı Kozubek
Katıra yükünü yükletmiş,
Kahrını kalabalık halka çektirmiş,
Kıl bıyığını sivriltip,
Bu da yürüdü ordu ile.
Margalañ'dan Malabek
Margalañ'ı yaylak edinen,
Beline çapa gibi ekmek bağlamış,
Ağzını açıp gökyüzüne

Kereli-keçke kaylagan.
Öñköy kızıl at minip,
Kıl kuyrugun şart tüyüp,
Bu da bir san kol menen,
Cürüp ketti col menen.
Eki-Kemin cerdegen,
Kenebegen er degen,
Calgız cürüp köböygön,
Cardı cürüp bayıgan,
Egiz kara at baylagan,
Kara tilin kayragan,
Kara üñkürdü üy etken,

Kalıñ tokoy mal etken,
Kırgızdardan er Ürbü
Bu da cürdü col menen,
Sanatıluu kol menen.
Kebez-Toonu cerdegen,
Kelbersigen er degen,
Çalkuyrugun baylagan,
Çabışka kolun şaylagan,
Er sırttanı er Töştük
Toguz uuldun kencesi,
Bir kudaydın mendesi
Bu da cürdü kol menen.
Çoñ-Alaydı cerdegen,
Çoçubagan er degen,
Kulaalı taptap kuş kılgan,
Kurama cıyıp curt kılgan,
Telikuş bagıp kuş kılgan,
Tentigendi curt kılgan,
Altayda catkan Şıgay kan
A da cürdü col menen,
Sanatı sança kol menen.
Törт kandın eli sart keldi,
Belge tañuu el emes,
Bel ooru tiygen dart keldi,
Asmandagan çañ keldi.
Alıs cerden attanıp,

Sabahtan akşama zikreylemiş.
Hep kızıl ata binip,
Kıl kuyruğunu sıkı düğümleyip,
Bu da bir tümen ordu ile,
Yürüyüp gitti yol ile.
Eki-Kemin'i yurt edinen,
Aldırış etmez er denen,
Yalnız gezip çoğalan,
Yoksul gezip zenginleşen,
İkiz kara at bağlayan,
Kara dilini bileyen,
Kara mağarayı ev eden,

Sık ormanı mal eden,
Kırgızlardan er Ürbü
Bu da yürüdü yol ile,
Sayılı ordusu ile.
Kebez-Too'yu yurt edinen,
Kurumlu bir er denen,
Çalkuyruk'unu bağlayan,
Vuruşa ordusunu kuşandıran,
Erlerin yamanı er Töştük
Dokuz oğulun küçüğü,
Bir Tanrı'nın kulu olan
Bu da yürüdü ordu ile.
Çoñ-Alay'ı yurt edinen,
Ürkmez bir er denen,
Çaylağı alıştırıp kuş eden,
Dermeyi derleyip yurt eden,
Yaban kuşunu besleyip kuş eden,
Başıboşları yurt eden,
Altay'da yatan Şıgay Han
O da yürüdü yol ile,
Sayısı tümenlik ordu ile.
Dört hanın halkı Sart geldi,
Bele bağlanacak el değil,
Bele saplanan dert geldi,
Göğe yükselen toz geldi.
Uzak yerden atlanıp,

Indıstandan da keldi.
Oluya çapkan col bolup,
On eki san kol bolup,
Oñ menen sol büt bolup,
Beecinge karap cönödü.
Neçe uruu can kelip,
El baştagan kan kelip.
«Ayçıgı altın kızıl tuu
Aldına karmap cüröm, - dep,
Ölgönü bolso kazattan
Iymandıkka turam, - dep,
Ancıyandan Aykoco
A da birge cürdü emi.
Kök tulparın koştotup,
Neçe atka koş tartıp,
Ok ötpögön ton alıp,

Hindistan'dan da geldiler.
Evliyanın açtığı yol olup,
On iki tümen ordu olup,
Sağ ile sol tamam olup,
Beecin'e doğru yola koyuldu.
Nice boydan can gelip,
El önderi hanlar gelip.
«Hilali altın kızıl tuğu
Önümde tutup yürürüm deyip,
Gazada ölen olursa
İman telkinine dururum deyip,
Ancıyan'dan Aykoco
O da birlikte yürüdü işte.
Gök tulparını yedeğe alıp,
Nice ata yük çektirip,
Ok geçmez kaftan alıp,

Törölügü bir top san,
Töptügü artık Bakay kan:
«Kayra tartıp barba - dep,
Kan kaarına kalba - dep,
Birin koyboy ayda» - dep,
Bakay cürdü artınan.
Oşol çakta Manas kan
Ok ötpögön Akolpok,
Oşol öñdüü tondordon,
On ekisin büktötüp,
Celmayanga cüktötüp,
Calpak örköç kara nar
Celgenine cel cetpeyt,
Baskanına mal cetpeyt,
Alıska sapar barganda,
Coogo dümök salganda,
Ok cüktögön Celmayan.
Kaynardın kara közünön,
Kak çınardın özünön,
Manas kandın ordodon,
Badışalık korgondon,
Mañdaydagı bagınan,

Beyliği bir bölük tümen,
En yücesi Bakay han:
«Geri dönüp gitmesinler» diye,
«Hanın kahrına uğramasınlar» diye,
«Birini bile bırakmadan sür» diye,
Bakay yürüdü ardından.
O çağda Manas han
Ok işlemez Akolpok'u,
Ona benzer kaftanlardan
On ikisini katlatıp,
Celmayan'a yükletti,
Yassı hörgüçlü kara ner,
Yelişine yel yetişmez,
Yürüyüşüne mal yetişmez,
Uzağa sefer gidildiğinde,
Düşmana akın salındığında,
Ok yükletilen Celmayan.
Kaynağın kara gözünden,
Kuru çınarın dibinden,
Manas hanın ordasından,
Padişahlık hisarından,
Karşısındaki bağından,

Badışa Manas tagınan
Bastırıp çıktı salkayıp.
Coo-caraktın baarısın
Kanıkeyden kan Manas,
Surap turdu zañkayıp.
Katın - dep aytkan oñbosun,
Munu katın degender
Egerim eki bolbosun!
Cay-caraktın baarısın
Caylap cürgön emespi.
Atışka kier kiyimdi
Kamdap cürgön emespi.
Kan Manastın Akolpok
Tiştep catıp Kanıkey
Kaşka tişi coyulgan,
Tiktep catıp Akolpok
Kara közü oyulgan.
Kokon menen Taşkenge
Kolu cetip turganda,
Altı-Şaar, Samarkan

Padişah Manas tahtından
Atını sürüp çıktı salınarak.
Cenk pusatının hepsini
Kanıkey'den han Manas
Sorup durdu heybetle.
«Kadın» deyip küçümseyen onmasın,
Buna kadın diyenler
Bir daha asla olmasın!
Cenk yarağının hepsini
Hazırlayıp durmuş değil mi.
Savaşta giyilecek giyimi
Önceden kurmuş değil mi.
Han Manas'ın Akolpok'unu
Dişiyle çeke çeke Kanıkey'in
Ön dişleri aşınmış,
Akolpok'u dike dike
Kara gözü oyulmuş.
Kokon ile Taşken'e
Eli erişip dururken,
Altı-Şaar'a, Samarkan'a

Alı cetip turganda,
Ancıyandı çaldırgan,
Ak bula cibek aldırgan,
Kurç temirden ögöndü
Ustadan cıyıp aldırgan,
Arasına saldırgan.
Çındap casap, köp koygon:
«Altımış kıtay, miñ kalday
Atışa çıgıp kelgende
Ok ötpösün», - dep koygon.
On eki bölüp tolgogon,
Akolpoktu Kanıkey
On eki cılda oñdogon.
Manas kiyse keñ bolgon,
On eki müçö teñ bolgon».
Kırktın başı Kırgıl çal,
Kırkında köpkön kızıl çal,
Atası cakşı tunuk çal,

Gücü yetip dururken,
Ancıyan'ı yoklatmış,
Ak bula ipeğini aldırmış,
Keskin demirden eğeyi
Ustalardan toplatıp aldırmış,
Arasına koydurmuş.
Sağlamca işleyip çok koymuş:
«Altmış Kıtay, bin kalday
Savaşa çıkıp geldiğinde
Ok işlemesin» diye koymuş.
On iki bölüp bükümlemiş,
Akolpok'u Kanıkey
On iki yılda yetkinleştirmiş.
Manas giyince geniş gelmiş,
On iki uzva denk olmuş».
Kırkların başı Kırgıl koca,
Kırkında şımarmış kızıl koca,
Atası iyi, soyu duru koca,

Aadandıgı bolboso,
Kırk çorodon uluk çal,
Erteli-keç camandık
Oylogonu buzuk çal.
«Keñ-Koldun suusun boyloş - dep,
Kanıkey menen Çubaktı,
Abıdan ısık oynoş» - dep,
Adıl kepti burganda,
Aram saktap turganda,
Catpay koyup kan Manas
Altı ay salbar kılganda
Kündüzündö tınç albay,
Tün içinde uyku albay,
Beyilin salıp casagan,
Azabınan uşaktın
Közünün caşı köl bolgon,
Akolpoktu tikkende
Manaska kayra teñ bolgon.
Kanıkey tikken Akolpok:
Cakası altın, ceñi cez,
Koş badana, torgoy köz,
Keleme boto, keñ kürmö.
Meltirey basıp muñayıp,
Ayday beti carkıldap,

Kurnazlığı olmasa,
Kırk çorodan ulu koca,
Sabah akşam kötülük
Düşünen bozguncu koca.
«Keñ-Kol'un suyu boyunca gezerler» diye,
«Kanıkey ile Çubak
Pek sıcak oynaştır» diye,
Doğru sözü çarpıttığında,
İçinde haram sakladığında,
Han Manas yatmayıverip
Altı ay küskün bıraktığında,
Gündüzleri rahat yüzü görmeden,
Gece içinde uyku almadan,
Gönlünü koyup işlemiş,
Dedikodunun azabından
Gözünün yaşı göl olmuş,
Akolpok'u diktiğinde
Manas'a yeniden eş olmuş.
Kanıkey'in diktiği Akolpok:
Yakası altın, yeni tunç,
Çift kat badana zırhlı, tarla kuşu gözlü,
Keleme kumaşlı, geniş bir cepken.
Süzüle süzüle yürüyüp mahzunlaşıp,
Ay gibi yüzü parıldayıp,

Altından kılgan çoñ söykö
Omuroodo şarkıldap.
Ceti bölök teektep,
Tolgop cürgön emespi,
Ceti ayçılık Beecinge
Cetip soguş salganda:
«Ok cañılıp ketet - dep,
Acalı kokus cetet» - dep,
Oñdop kılgan Akolpok
Cakası altın kılayıp,
Ar porumun karasañ
Sultanıñ Manas kanga ılayık.
Belekke berdim ala bar,
Beecinge kazat attandıñ,

Altından yapılmış büyük küpesi
Göğsünde şıngırdayıp.
Yedi bölük tokalayıp
Bükümleyip durmuş değil mi,
Yedi aylık Beecin'e
Varıp savaş saldığında:
«Ok yanılıp değiverir» diye,
«Eceli ansızın yetişir» diye,
Özenle yaptığı Akolpok,
Yakası altın ışıldayıp,
Her endamına baksan
Sultanın Manas hana layık.
«Armağan verdim, alıp git,
Beecin'e gazaya at bindin,

Altındagan Bozkise
Beliñe kurçap çala bar!»
Keçeki ötkön küzündö,
Alaydın arkı tüzündö,
Altımış orus cer çenep,
Çıgıp kelgen kezinde
Tartıp algan Akkelte,
Oynogondo Oçogor,
Çındaganda Akkelte
Amanat candın ermegi,
Asınganda Akkelte
Ay dalının aynegi,
Alıp berdi Kanıkey.
Oşol çakta kan Manas
Kümüş kemer kurçanıp,
Kündöy betin nur çalıp,
Kaalgaday kaşka tiş
Oozunda carkırap,
Kılayıp közü bölünüp,
Betinen zaarı tögülüp,
Beylep tursa Manastı
Can algıçtay körünüp,
Asmandan bulut bürkölüp,
Başına altımış sanaa bir kelip:
«Beecinge barıp men ölsöm,
Tünü kanday bolot - dep,
Bereki, cesir kalsa Kanıkey,
Artımda kalgan balam caş

Altın işlemeli Bozkise'yi
Beline kuşanıp takıp git!»
Geçen yıl güz vaktinde,
Alay'ın öte düzünde,
Altmış Rus yer ölçüp
Çıkıp geldiği zaman
Çekip alınan Akkelte,
Oyun vaktinde Oçogor,
İş ciddiye binince Akkelte,
Emanet canın avuncu,
Kuşanıldığında Akkelte
Geniş omzun aynası,
Alıp verdi Kanıkey.
O çağda han Manas
Gümüş kemer kuşanıp,
Güneş gibi yüzüne nur vurup,
Kapı kanadı gibi ak dişleri
Ağzında parıldayıp,
Gözleri kısılıp keskinleşip,
Yüzünden zehri dökülüp,
Dikkatle bakılsa Manas
Can alıcı Azrail gibi görünüp,
Gökten bulut kararıp,
Başına altmış kaygı birden gelip:
«Beecin'e varıp ben ölsem,
Gecesi nasıl olur diye,
Şuracıkta dul kalsa Kanıkey,
Ardımda kalan oğlum körpe,

Künü kanday bolot?» - dep,
Adırda cılkı ala baş,
Artımda erkek balam caş,
Ölüp ketsem kokustan
Altı aram turat özü baş,
Menin közüm ötköndö
Bulanı bulap alabı,
Buzuktu bular salabı?
Tübümö çoçko cetebi?
Kazınam buzup ketebi?

Günü nasıl olur?» diye,
Kırlarda yılkım ala başlı,
Ardımda erkek oğlum küçük,
Ölüp gidersem ansızın
Altı haramzade durur başlı başına,
Benim gözüm yumulunca
Malı mülkü yağmalar mı,
Bozgunu bunlar mı salar?
Köküme domuz erişir mi?
Hazinemi bozup gider mi?

Karap tursam Kanıştın
Mañday söögü kaykıraak
Menin közüm ötkön soñ
Kün körörü taykıraak».
Manastın sözün ukkan soñ,
Iylap turat çırkırap,
Közünün caşı sel bolup,
Botodoy bozdop burkurap.
Kandın sözün ukkanda
Karagattay kayran köz
Kan aralaş caş ketti
Botodoy bolgon közünön
Bölök-belök caş ketti:
«Beecinge barsañ ölösüñ,
Beybaktı kaçan körösüñ?
Altı ayçılık Beecinden
Aylanıp kaçan kelesiñ?
Asıl törö badışam,
Balañdı kaçan körösüñ?
Altı ayçılık Beecindi
Altı kündük col - dediñ,
Aalamda özüñ zor - dediñ,
Beecindin curtun kör - dediñ.
Kıymaluu caktan çaldırba,
Kıynap cürüp badışam,
Kıraandardın baarısın
Kıtayga belek aldırba.
Beecindin colun çala ket,
Beyiliñe meni ala ket.
Bet alganıñ Çoñ-Beecin
Beş ayçılık col - degen,
Mendeden eli mol - degen,

Bargan kayra tartpagan,
Tirüü kişi kaytpagan,
Barsa-kelbes cer - degen,
Uyuktuu kıtay el - degen.
Koş, aman bol, kabılan,
Bir kılımga busurman

Bakıp dursam Kanış'ın
Alın kemiği kalkıkça,
Benim gözüm yumulduktan sonra
Gün görmesi pek kısacık».
Manas'ın sözünü duyunca
Ağlayıp durur çığrışarak,
Gözünün yaşı sel olup,
Boduk gibi bozlayıp hıçkırarak.
Hanın sözünü duyduğunda
Kuş üzümü gibi güzelim gözden
Kan karışık yaş aktı,
Boduk gözü gibi gözünden
Sicim sicim yaş aktı:
«Beecin'e varırsan ölürsün,
Bu bahtsızı ne zaman görürsün?
Altı aylık Beecin'den
Dolanıp ne zaman gelirsin?
Asil beyim, padişahım,
Oğlunu ne zaman görürsün?
Altı aylık Beecin'e
Altı günlük yol dedin,
Âlemde kendin ulusun dedin,
Beecin'in yurdunu gör dedin.
Sarp geçitli yandan baskın yedirme,
Eziyete düşürüp, padişahım,
Kıran yiğitlerin hepsini
Kıtay'a armağan ettirme.
Beecin'in yolunu yoklayarak git,
Gönlüne beni de alıp git.
Yöneldiğin Çoñ-Beecin
Beş aylık yol derler,
İnsandan kalabalık eli var derler,

Varan geri dönmemiş,
Diri kişi kurtulmamış,
Varılıp gelinmez yer derler,
Kovan gibi kaynayan Kıtay eli derler.
Hoşça kal, esen ol, kaplan,
Bir asra Müslümanlar

Tolboy ketip barasıñ,
Balaası küçtüü Beecinge
Bolboy ketip barasıñ.
Beecindin colun çalıp kel, töröm,
Esenkan kızı Burulça
Belekke surap alıp kel, töröm!»
Badışa Manas kök calıñ
Kanıkey sözün ukkan soñ,
Meenettüü candan küç çıgıp,
Betinen tike tük çıgıp,
Arslanday közü caynadı,
Kan içmesi karmadı,
Cürmök boldu Beecinge,
Kalıñ kıtay eline.
Munu körüp kırk çoro
Cılgınduu Keñ-Kol, keñ Talas,
Konup catkan emespi.
Koykoyo kiyip suusar börk
Irgap catkan çorolor,
Şatıra-şatman tamaşa,
Cırgap catkan çorolor.
Kırkı birdey kamınıp,
Kan Manastın aldına
Kirip keldi cabılıp.
Kuday bilet Talaska
Kayta kelip tüşördü,
Mından kiyin koluman
Kayrılıp tamak içerdi.
Aytkan kebin comoktop,
Alıp keldi ordogo
Kan Manastı baş kılıp.
Kırk çoronu konoktop,
Cibekten sokkon dastorkon
Keltirip ceñeñ caydı emi.
Kanıkeydin oyunda
Konok kılar dartı bar.

Dolmadan gidiyorsun,
Belası güçlü Beecin'e
Söz dinlemeden gidiyorsun.
Beecin'in yolunu yoklayıp gel, beyim,
Esenkan kızı Burulça'yı
Armağan olarak isteyip getir, beyim!»
Padişah Manas, gök yeleli kurdun,
Kanıkey'in sözünü duyunca,
Mihnetli candan güç fışkırıp,
Yüzünde dimdik tüy bitip,
Arslan gibi gözü alevlendi,
Kan içiciliği tuttu,
Yürür oldu Beecin'e,
Kalabalık Kıtay eline.
Bunu görüp kırk çoro,
Ilgınlı Keñ-Kol'a, geniş Talas'a
Konup yatmakta değil mi.
Kurumla giyip samur börkü
Keyifle sallanan çorolar,
Şen şakrak eğlenceyle
Sefa süren çorolar.
Kırkı birden hazırlanıp,
Han Manas'ın huzuruna
Hep birden girip geldi.
Hüda bilir, Talas'a
Bir daha gelip konacağını,
Bundan sonra elimden
Dönüp yemek yiyeceğini.
Söylenen sözü destanlaştırıp,
Alıp geldi ordaya,
Han Manas'ı baş edip.
Kırk çoroyu konuklayıp,
İpekten dokunmuş sofrayı
Getirip yengen serdi işte.
Kanıkey'in gönlünde
Konuk etme derdi var.

Altın, kümüş tabakka
Altı beeni soydurgan,

Altın, gümüş tabaklara,
Altı kısrak boğazlatmış,

Kazı-karta, cal, kuyruk,
Tuurap koygon eti bar,
Oşol çakta kırk çoro
Karakandın Kanıkey
Asıldıgın kördü emi,
Arak-şarap, kımızdı
Aralata koydu emi.
Kıraan Manas, kırk çoro
Arak içip alkınıp,
Kımız içip kılgırıp,
Tamak içip bolgon soñ
Dastorkondu cıydırıp,
Dürgüp bata kıldı emi.
Attanmakka atına
Dürköröşüp turdu emi.
Attanıp çıktı kan Manas,
Kırk çorosu kaşında:
«Beecinge kazat kılam» - dep,
Elüü eki caşında.
Tüp atası Tümön kan,
Tümön kandan Böyön kan,
Böyön kandan Çayan kan,
Çayan kandan Karakan,
Karakandan Cakıp kan.
Cakıp kandan caş Manas
On birinde ok atkan,
On ekige çıkkanda
Ordo buzup, el çapkan,
On beş caşka kelgende
Ordoluu curtka baş bolgon.
On altıga kelgende
On eki kılım salbagan,
Oşol çakta Manaska
Kaş kaytarar kalbagan.
«Bekip catkan Beecinge
Bettep ayza sunam - dep,
Meltiregen tozokton
Canımdı azat kılam - dep,
Tünörüp catkan kıtayga

Kazı, karta, yele yağı, kuyruk,
Doğranıp konmuş eti var,
O çağda kırk çoro
Karakan kızı Kanıkey'in
Asilliğini gördü işte,
Rakıyı, şarabı, kımızı
Karıştıra karıştıra sundu işte.
Kıran Manas, kırk çoro
Rakı içip coştu,
Kımız içip süzüldü,
Yemeği yiyip bitirince
Sofrayı kaldırtıp,
Hep birden dua kıldı işte.
Atlanmak için atlarına
Gürül gürül kalktı işte.
Atlanıp çıktı han Manas,
Kırk çorosu yanında:
«Beecin'e gaza kılarım» diye,
Elli iki yaşında.
Kök atası Tümön han,
Tümön handan Böyön han,
Böyön handan Çayan han,
Çayan handan Karakan,
Karakan'dan Cakıp han.
Cakıp handan genç Manas,
On birinde ok atmış,
On ikiye vardığında
Orda bozup, el vurmuş,
On beş yaşına geldiğinde
Ordalı yurda baş olmuş.
On altıya geldiğinde
On iki asırda dengi gelmemiş,
O çağda Manas'a
Karşı duracak kimse kalmamış.
«Kapanıp yatan Beecin'e
Yönelip mızrak uzatırım diye,
Uçsuz bucaksız cehennemden
Canımı azat ederim diye,
Kararmış yatan Kıtay'a

43600	Tüzdöp ayza sayam - dep,	*Doğrultup mızrak saplarım diye,*
	Tüyşügü kımbat tozokton	*Zahmeti ağır cehennemden*
	Canımdı azat kılam - dep,	*Canımı azat ederim diye,*
	Aldanın salgan buyrugun	*Allah'ın saldığı buyruğu*
	Moyunga tüşsö köröm - dep,	*Boynuma düşerse görürüm diye,*
	Acalım cetse Beecinde	*Ecelim yeterse Beecin'de*
	Atışıp cürüp ölöm - dep,	*Vuruşa vuruşa ölürüm diye,*
	Bekip catkan Beecinge	*Kapanıp yatan Beecin'e*
	Beyilim tüştü baram - dep,	*Gönlüm düştü, giderim diye,*
	Beecindin kanı Koñurbay	*Beecin'in hanı Koñurbay'la*
43610	Betteşip uruş salam - dep.	*Yüzleşip cenk ederim diye.*
	Aylam kelse Beecinge	*Elimden gelirse Beecin'e*
	Almambet menen Çubaktı,	*Almambet ile Çubak'ı,*
	Arslan tuugan çunaktı,	*Arslan doğmuş o yamanı,*
	Akim kılıp kelem - dep,	*Hâkim kılıp gelirim diye,*
	Kaynap catkan kıtaydın	*Kaynayıp yatan Kıtay'ın*
	Kalıñ malın çaçam - dep,	*Yığın malını saçarım diye,*
	Kazınasın açam», - dep.	*Hazinesini açarım» diye.*
	Acıbay, Bakay, er Çubak,	*Acıbay, Bakay, er Çubak,*
	Arslan tuugan şer Sırgak,	*Arslan doğmuş şir Sırgak,*
43620	Ayzanın uçu kılkıldap,	*Mızrağın ucu salınarak,*
	Artınan cürdü kırk börü.	*Ardından yürüdü kırk kurt.*
	Kılıçtarı kıñgırap,	*Kılıçları şakırdayıp,*
	Ala bayrak, sır ayza	*Ala bayrak, sırlı mızrakla*
	Aalam ceñbes köy kaşka,	*Âlemin yenemediği seçkin yiğitler,*
	Sundurup ayza tartpagan	*Uzattığı mızrağı geri çekmeyen,*
	Sürdöp coodon kaçpagan,	*Ürküp düşmandan kaçmayan,*
	Kemerin kese kurçagan,	*Kemerini sımsıkı kuşanan,*
	Kezenişken coo bolso,	*Karşı gerilen düşman olsa,*
	Ar biri miñge kol salgan.	*Her biri bine el salan.*
43630	Oogan menen Indıstan	*Afgan ile Hindistan'a*
	Oboldon Manas çañ salgan,	*Öteden beri Manas toz koparmış,*
	Oñ menen sol kalıñ curt	*Sağdaki soldaki kalabalık yurt*
	Manastın aybatına tañ kalgan.	*Manas'ın heybetine şaşakalmış.*
	Aybalta belde carkıldap,	*Aybalta belde parıldayıp,*
	Arslan tuugan kırk çoro	*Arslan doğmuş kırk çoro*
	Cürüp ketti şartıldap,	*Yürüyüp gitti şakırdayıp,*
	Asılzaada kan Manas	*Asilzade han Manas*

Astında barat zañgırap.
Ak tuygunday barkıldap,
Akkeltesi cark etip,
Arslan törö kan Manas
Ak şumkarday bark etip,

Önlerinde gider heybetle.
Ak doğan gibi haykırıp,
Akkelte'si parlayıp,
Arslan bey han Manas
Ak sungur gibi gürleyip,

Astındagı Akkula
Kara bayır kazanat,
Kalbır öpkö, cez bilek.
Altı ay minse arıbayt,
Altımış asıy bolgonço
Azuusun söyköp karıbayt.
Cer cüzündö ay tuyak
Akkulaga teñelbeyt.
Akkulası astında,
Kırk çorosu kaşında,
Altaydın toosun aylangan,
Alısta curttu kıyratıp,
Ar cabdıgan şaylangan.
Oroldun toosun orolgon,
Arbagına oyondun,
Aşkere külük Akkula,
Buguday moynun buragan,
Buta boyu añ kelse,
Buydalbastan çuragan.
Tulpardıgın ukkan soñ,
Buudandıgın bilgen soñ,
Buttap altın, zer berip,
Bukardın kanı suragan.
Bermek tügül Kulaga
Beydaarat kişi minbegen,
Tamanı cerde tarsıldap,
Altından sokkon oozduk
Kömököydö karsıldap.
Tüpküçtöy beli iyilip,
Tün içinde tügöngür
Tekedey çurap tüyülüp,
Oozduktu kakkılap,
Tal cibektey kuyruktu

Altındaki Akkula,
Kara bayır soylu küheylan,
Kalbur ciğerli, tunç bilekli.
Altı ay binilse yorulmaz,
Altmış yaşına varana dek
Azı dişi aşınıp kocamaz.
Yeryüzünde ay tırnaklı at
Akkula'ya denk gelmez.
Akkula'sı altında,
Kırk çorosu yanında,
Altay'ın dağını dolanmış,
Uzaktaki yurdu kırıp geçirip,
Her pusatla donanmış.
Ural'ın dağını dolaşmış,
O ulu erin ervahına yaraşır,
Apaçık yüğrük Akkula,
Geyik gibi boynunu buran,
Ok atımı hendek gelse,
Duraksamadan sıçrayıp aşan.
Tulpar olduğunu duyunca,
Küheylanlığını bilince,
Batman batman altın, mücevher verip
Buhara hanı istemiş.
Vermek şöyle dursun, Kula'ya
Abdestsiz kişi binmemiş,
Tabanı yerde takırdayıp,
Altından dövülmüş gemi
Damağında şakırdayıp.
Sacayağı gibi beli bükülüp,
Gece içinde o yaman,
Teke gibi sıçrayıp toplanıp,
Gemini dişleyip vurup,
Dal ipek gibi kuyruğu

Çatkayakka çapkılap,
Itere basıp culkunup,
Itelgidey bulkunup,
Tört ayagı kolottoy,
Kobuldanıp kaşka tiş,
Sogup koygon bolottoy.
Capırıp kulak çunayıp,
Canına mende colotpoy,
Kıya karap kılçaktap,

Bacak arasına çarpıp,
İtercesine basıp silkinip,
Aladoğan gibi atılıp,
Dört ayağı koyak gibi,
Oluk oluk ak dişleri
Dövülmüş çelik gibi.
Kulaklarını yatırıp dikip,
Yanına insanoğlu yaklaştırmayıp,
Yan bakıp süzülüp,

Kılıgı attan başkaça,
Basıgı başka alçaktap,
Celgenine cel cetpey,
Çapkanına ok cetpey,
Çañızgıgan çu dese,
Ile sala ün cetpey.
Kabılan Manas baş bolup,
Beecindi közdöp bet alıp,
Ayçıgı altın kızıl tuu
Astına salıp kötörüp,
Kırk çoronun baarısı,
Kan Manastın artınan
Cürüp ketti şañdanıp.
Baarısının kiygeni
Temirden sokkon tekşi börk,
Bütkön boydo cılçık cok,
Baarı tekşi kara kök.
Kırk çoronun baarısı
Kişige beyilin salbagan,
Cer üstündö mendede
Kaş kaytarar kalbagan.
Okçontoy ogun sologon,
Oñ menen sol coo bolso,
Kabarın ugup kologon.
Keñ-Koldu cerdep caylagan,
Keliştirip tulparın
Coogo arnap baylagan.
Arazdaşkan coo bolso,
Atışpay şoru kaynagan.

Huyu attan başkaca,
Yürüyüşü başka, salınarak,
Yelişine yel yetmeden,
Koşusuna ok yetmeden,
Toz koparan; «çü» denince
Ardından ses bile yetişmeden.
Kaplan Manas baş olup,
Beecin'i gözleyip yönelip,
Alemi altın kızıl tuğu
Önüne katıp yükseltip,
Kırk çoronun hepsi
Han Manas'ın ardından
Yürüyüp gitti şanla.
Hepsinin giydiği
Demirden dövülmüş yekpare börk,
Baştan başa gedik yok,
Hepsi baştan başa koyu gök.
Kırk çoronun hepsi
Kimseye boyun eğmemiş,
Yeryüzünde insanoğlundan
Karşı duracak kalmamış.
Okluğuna okunu doldurmuş,
Sağda solda düşman olsa,
Haberini duyup davranmış.
Keñ-Kol'u yurt edinip yaylamış,
Tulparını yaraştırıp
Cenge adayıp bağlamış.
Araları açılan düşman olsa,
Daha vuruşmadan çilesi kaynamış.

Tulañduu cerdi tutantıp,
Kara suuga kan kuygan.
Kan içip cürüp katıgıp,
Kabılan çoro atıgıp,
Tulparın taptap oynotkon,
Tuşukkan coonu soylotkon.
Sumsayıp betin burbagan,
Süröön tartıp kol kelse,
Biri miñden kırk çoro
Sürdöp karap turbagan.
Coonu saysa kim sayat,
Öñçöy çoro şer sayat,
Atı kalgan Manaska.

Otlu yeri tutuşturup,
Kara suya kan dökmüş.
Kan içe içe katılaşıp,
Kaplan çoro adını alıp,
Tulparını terbiyeleyip oynatan,
Rast gelen düşmanı yere seren.
Somurtup yüz çevirmeyen,
Nara atıp ordu gelse,
Biri bine bedel kırk çoro
Yılıp bakıp durmayan.
Düşmanı vursa kim vurur,
Hep seçme çoro, şir vurur,
Adı kalır Manas'a.

Manas, Manas bolgondo,
Manaska kırk çoro ayıl kongondo,
Bütkül çoro kelgende
Tuurdugun may kılgan,
Duşmanın kırıp Manastın
Tuş-tuş cagın kan kılgan.
Keregesin may kılgan,
Kaarın ugup Manastın
Telegeyi tegiz dañ kılgan.
Teminişken coo bolso,
Kırıp-coyup kırk çoro
Asman-cerdi çañ kılgan.
Kezengen duşman kezikse,
Kara cer menen teñ kılgan.
Kırk çorosu kaşında,
Kızırduu Manas kök calıñ
Cete bardı san kolgo.
Kasiettüü can bolgon,
Altın aydar, çok bel boo
Azizkandın calgızı
Koldu iretke saluuga,
Kol esebin aluuga,
Almambet kıraan kan bolgon.
Kandın uulu Almambet
Kan belgisin taştabayt,

Manas, Manas olduğunda,
Manas'a kırk çoro obasıyla konduğunda,
Bütün çorolar geldiğinde
Çadır keçesini yağa bulamış,
Manas'ın düşmanını kırıp
Dört bir yanını kan etmiş.
Çadır kafesini yağa bulamış,
Manas'ın kahrını duyup
Cümle âlem ününü söylemiş.
Üzengi teper düşman olsa,
Kırıp döküp kırk çoro
Göğü yeri toz etmiş.
Nişan alan düşman çıksa,
Kara yerle bir etmiş.
Kırk çorosu yanında,
Hızır yoldaşlı Manas, gök yeleli kurdun,
Erişip vardı sayısız orduya.
Kutlu bir can olmuş,
Altın perçemli, püsküllü bel bağlı,
Azizkan'ın biriciği,
Orduyu düzene koymaya,
Ordunun sayısını almaya
Kıran Almambet han olmuş.
Han oğlu Almambet
Hanlık nişanını bırakmaz,

Iretsiz koldu baştabayt.
Kara kıtay Beecindin
Kolun körgön Almambet,
Kazıp koygon çetinde
Orun körgön Almambet.
Kapırlardın Koñurbay
Şerin körgön, Almambet.
Esebin mende bilbegen
Elin körgön Almambet,
Esenkandın teptegiz
Erin körgön Almambet.
Saluuluu korgon tam bolgon,
Saltanattuu Beecinge
Azizkandın Almambet
Cıyırma bir cıl kan bolup
Ar önörün kıtaydın
Bilip kelgen emespi,

Tüptüü Beecin kalaanı
Taştap kelgen emespi.
Dümök salıp Beecinge
Baştap kelgen emespi.
Enesin şeyit keçirip,
Berip kelgen emespi.
Tacaaldıgın kıtaydın
Körüp kelgen emespi.
«Beecinge sapar kılganda,
Kol esebin albasa,
Beypaylıkka salat - dep,
Mintip Beecin barbasak
Kezikkende köp kıtay
Takır kırıp salat» - dep.
Aylası cok arslandın
Bölüp közün caynatıp,
Busurmandın kızıl tuu
Kalk karısı Koşoygo
Alıp kelip karmatıp,
Munun baatırlıgı kem emes,
Karısa da Koşoydu

Düzensiz orduyu yürütmez.
Kara Kıtay Beecin'in
Ordusunu görmüş Almambet,
Kıyısında kazılmış
Hendekleri görmüş Almambet.
Kâfirlerin Koñurbay'ını,
O şiri görmüş Almambet.
İnsanoğlunun sayamadığı
Elini görmüş Almambet,
Esenkan'ın saf saf dizili
Erlerini görmüş Almambet.
Sağlam yapılı hisarı taş duvar olmuş,
Saltanatlı Beecin'de
Azizkan oğlu Almambet
Yirmi bir yıl han olup
Kıtay'ın her hünerini
Bilip gelmiş değil mi,

Köklü Beecin şehrini
Bırakıp gelmiş değil mi.
Beecin'e kargaşa salıp
Öncülük edip gelmiş değil mi.
Anasını şehit bırakıp
Verip gelmiş değil mi.
Kıtay'ın zorbalığını
Görüp gelmiş değil mi.
«Beecin'e sefer edildiğinde
Ordunun sayısı alınmazsa,
Başıboşluğa düşürür diye,
Böyle yapmadan Beecin'e varmazsak,
Karşılaşınca çok Kıtay
Hepten kırıp geçirir» diye.
Çaresiz kalan arslanın
Keskin gözünü alevlendirip,
Müslümanın kızıl tuğunu
Halkın ulu yaşlısı Koşoy'a
Getirip tutturdu,
Bunun yiğitliği eksik değil,
Kocasa da Koşoy'u

Kalk kemiter er emes.
Kanzaada bolup başınan
«Kan Koşoy», - dep atalgan,
Keñ Alaydı cerdegen,
Keñ Kaşkardı boylogon,
Kezinde duşman kelgende
Çakmak taştay oynogon.
Kök temirdey ton kiygen,
Çalkuyruktay at mingen,
Tüptüü toonun buçmagı,
Bu dagı, busurmandın sultanı
Ara cerge çañ tolup,
Kılıç alıp kıyratıp,
Elemandın er Töştük
Kol boşotkon kan bolup,
Almambetke kubanıp,
Murutunda külgönü.
Kayran Manas kankoruñ
Akkula oozun burdu emi,
Saparga çıkkan san kolgo
Kayra buyruk kıldı emi.

Halk küçümseyecek er değil.
Baştan beri han soylu olup
«Han Koşoy» diye anılmış,
Geniş Alay'ı yurt edinmiş,
Geniş Kaşkar boyunca gezmiş,
Vaktinde düşman geldiğinde
Çakmak taşı gibi oynamış.
Gök demirden zırh giymiş,
Çalkuyruk gibi at binmiş,
Köklü dağın bir bucağı,
Bu da Müslümanın sultanı;
Ara yere toz dolup,
Kılıç alıp kırıp geçirip,
Eleman oğlu er Töştük
Ordu kurtaran han olup,
Almambet'e sevinip
Bıyık altından güldü.
Yaman Manas, kan içicin,
Akkula'nın başını çevirdi işte,
Sefere çıkan sayısız orduya
Yeniden buyruk verdi işte.

Ala çapan Aykoco
Iyman bolgon bu kelip,
Oşol çakta Almambet
Ayzanı kolgo ilüüçü,
Ayanbay coogo kirüüçü
Arslandardı bir bölüp:
«Katın-bala kaldı», - dep,
Kapa bolup kaygırar,
Kaçkandardı bir bölüp,
Kalkanı bar kolunda
Kayrattuunu bir bölüp,
Kan agızgan maydanda
Aybattuunu bir bölüp,
Tobokel - dep iştegen.
Berenderin bir bölüp,
Toodoy kılgan ölüktü,
Kıraandarın bir bölüp,

Ala kaftanlı Aykoco
Gelip orduya iman oldu,
O çağda Almambet
Mızrağı ele alanları,
Çekinmeden düşmana dalan
Arslanları bir bölüp:
«Karı çocuk kaldı» diye
Kederlenip tasalananları,
Kaçanları bir bölüp,
Elinde kalkanı olan
Yürekliyi bir bölüp,
Kan akıtılan meydandaki
Heybetliyi bir bölüp,
«Tevekkül» deyip iş gören
Yiğit erlerini bir bölüp,
Ölüyü dağ gibi yığan
Kıranlarını bir bölüp,

Bölüp alıp ıktuusun,
Börüdöy kök cal mıktuusun,
Baykagandı kubantıp,
On eki kandın kalıñ kol
Sap-sap kılıp çubatıp,
Alıp cürdü Almambet.
Asman-cerdi çañdatıp,
Ar topko celek karmatıp,
Kolunun baarın bekitip:
«Kayta kaçıp ketkeniñ
Acaldan murun öldüñ» - dep,
Almambet beren keketip.
Kayta tartıp kaçkandın
Bulasın bulap alamın,
Başına buzuk salamın.
Uşu kelgen kalıñ el,
On eki san tügöl kol
Arada coktop alamın.
Kimden kişi kemise
Kanına kazap kılamın,
Moyun burup, til albas,
Tentekterin körsötkün,
Kalıñ curttun astında
Başın kesip alamın.
Col üstündö öltürüp,

Ustaca olanını ayırıp,
Kurt gibi gök yeleli sağlamını,
Görüp gözeteni sevindirip,
On iki hanın kalabalık ordusunu
Saf saf edip dizerek
Alıp yürüdü Almambet.
Göğü yeri tozutup,
Her bölüğe bayrak tutturup,
Ordunun hepsini pekiştirip:
«Geri kaçıp gideniniz
Ecelden önce ölmüş bilsin» diye,
Yiğit Almambet çıkışıp.
«Geri dönüp kaçanın
Malını yağmalar alırım,
Başına bela salarım.
Şu gelen kalabalık eli,
On iki tümen eksiksiz orduyu
Arada yoklayıp sayarım.
Kimden kişi eksilirse
Hanına gazap ederim,
Boyun büküp söz dinlemez
Azgınlarını gösterin,
Kalabalık yurdun önünde
Başını kesiveririm.
Yol üstünde öldürüp

Itke azık kılamın!»
Bul buyruktu ukkanda,
Tüñülüp candan çurkurap,
Közünün caşı köl bolup,
Köbü turat burkurap.
Beecinden tirüü kelbesin
Bilip cürgön mından köp.
«Meyli barıp ölsök da,
Beşenede ne bolso
Uşu sapar körsök» - dep,
Külüp cürgön mından köp.
«Kızıgıp coogo tierde
Kılıç alıp kirem» - dep,

İte azık ederim!»
Bu buyruğu duyunca,
Candan umut kesip çığrışıp,
Gözünün yaşı göl olup,
Çoğu durur hıçkırarak.
Beecin'den diri dönülmeyeceğini
Bilip yürüyen bundan çok.
«Varsın gidip ölsek de,
Alnımızda ne yazılıysa
Bu seferde görelim» diye
Gülüp yürüyen bundan çok.
«Şevkle düşmana çattığımda
Kılıç alıp dalarım» diye

Kıykırganı andan köp.
Aç kıykırık, kuu süröön
Çañdagan çabuul körgöndö,
Arslan Manas kök calıñ:
«Uşu kelgen kalıñ kol,
Atışka kier tonuñdu al,
On eki kan on bölök,
Sanattagı koluñdu al.
Bilge cüktöp oguñdu al!
Uşu kelgen busurman
Tulpardın başın burbay cür,
At sergitip, turbay cür!»
Munu aytıp turganda,
Kalıñ koldun baarısı
Buduñ-çañ bolup dürküröp,
Kayrattuunun baarısı
Kamanday bolup kürküröp,
Kalıñ koldun baarısı
Aziret barbas Beecinge
Attanıp kaldı kılkıldap.
Ayzanın başı bılkıldap,
Adamdın baarı kılkıldap,
Adamdın başı kagışıp,
Köptügünön kalıñ kol
Ayzanın uçu çabışıp,
Topurak uçup bölünböy,
Cerden çoloo körünböy
Caynap çıgıp baratat.
«Kayta kaçıp ketet» - dep,

Haykıranı ondan çok.
Yaman naralar, kuru gulgule,
Toz koparan akını görünce,
Arslan Manas, gök yeleli kurdun:
«Şu gelen kalabalık ordu,
Savaşta giyilecek zırhını al,
On iki han on bölük,
Sayılı ordunu al.
Yük hayvanına yükleyip okunu al!
Şu gelen Müslümanlar,
Tulparın başını çevirmeden yürü,
Atı dinlendirip, durmadan yürü!»
Bunu söyleyip dururken,
Kalabalık ordunun hepsi
Toz duman olup gürleyerek,
Yüreklilerin hepsi
Yaban domuzu gibi homurdayarak,
Kalabalık ordunun hepsi,
Hazret'in bile varmadığı Beecin'e
Atlanıp kaldı dalgalanarak.
Mızrağın başı oynayıp,
İnsanların hepsi dalgalanıp,
İnsanların başı çarpışıp,
Çokluğundan kalabalık ordunun
Mızraklarının ucu tokuşup,
Toprak tozu dağılmadan,
Yerde boşluk görünmeden
Kaynaşıp çıkıp gidiyor.
«Geri kaçıp gider» diye,

Kabılan Bakay artınan.
Aydap ketip baratat.
Saraladay at minip,
Sarı cargak şım kiyip,
Tüpögü cok ayza alıp,
Calañ kılıç baylanıp,
Uy kuymulçak Sarala
Basa tüşüp kıygaçtap.
Baykap kalgan Beecinge

Kaplan Bakay ardından
Sürüp götürüyor.
Sarala gibi at binip,
Sarı sahtiyan şalvar giyip,
Püskülü yok mızrak alıp,
Yalın kılıç kuşanıp,
Sığır sağrılı Sarala
Çaprazlama basıp yürüyerek.
Beecin'i önceden bellemiş,

Arslan tuugan Almambet
Cañılbastan col baştap,
Tügönbös toonun urçugun,
Tüzdöp cürdü Almambet
Dümpüygön toonun urçugun.
Aytkan sözdön tanılbayt,
Karañgıda col bassa
Karsaktın izinen kök cal cañılbayt.
Buursun çiygen çiyin cok,
Suur kazgan iyin cok,
Ayday kumdak talaanın
Alkımın saptap kol cürüp,
Az gana emes kalıñ kol
At ayabay mol cürüp,
Tündö tınıp catpastan
Tün uykusun albastan,
Kündüz örgüp catpastan,
Künün tınım albastan,
Kündöp-tündöp cürüştü.
Talastan kolu çıkkanda,
Kündü katka salganda,
Col esebin alganda,
Tünü bolgon cıyırma.
Künü bolgon cıyırma.
Erikpesten col cürüp,
Erikpesten mol cürüp,
Dalay attar çaalıgıp,
Dalay mıktı degendin
Çañga közü karıgıp,
Sanaası caman kee biröö
Sandalıp barat talıgıp,
Uykudan cüdöp kee biröö
Çırım etip alsam - dep,

Arslan doğmuş Almambet
Yanılmadan yol başlayıp,
Bitmez dağın burnunu,
Düzleyip yürüdü Almambet
Kabaran dağın burnunu.
Söylediği sözden dönmez,
Karanlıkta yol yürüse
Bozkır tilkisinin izinden gök yeleli şaşmaz.
Sabanın çizdiği çizgi yok,
Dağ sıçanının kazdığı in yok,
Ay gibi kumluk bozkırın
Boğazını doğrultup ordu yürüyüp,
Az değil, kalabalık ordu,
Atı esirgemeden bol yürüyüp,
Gecede dinlenip yatmadan,
Gece uykusunu almadan,
Gündüz konaklayıp yatmadan,
Gününde soluk almadan,
Gece gündüz yürüdüler.
Talas'tan ordu çıktığında,
Günleri hesaba vurduğunda,
Yol hesabını aldığında,
Gecesi olmuş yirmi,
Günü olmuş yirmi.
Usanmadan yol yürüyüp,
Usanmadan bol yürüyüp,
Nice atlar yorulup,
Nice yaman denilenin
Tozdan gözü kamaşıp,
Kaygısı kötü kimileri
Sendeleyip gider bitkin,
Uykusuzluktan bunalan kimi,
Bir kestirsem diye

Baştıgına calınıp,
Kara baskan katınday,
Ketip barat ürgülöp.
Artındagı kalganın:
«Artta kalıp kaldıñ - dep,

Başındakine yalvarıp,
Kâbus basmış kadın gibi
Gidiyor uyuklayarak.
Ardında kalanına:
«Arkada kalakaldın» diye,

Aldındagı cür-cür - dep,
Baskan izin tamandap,
Atañdın körü, kıtay kul
Aydap barıp kırat» - dep,
Almambetti camandap.
Attın baarı çaalıgıp,
Artınan barat kalıñ kol
Almambetke taarınıp.
Catpadık - dep cayılıp,
On eki kandın kalıñ kol
Cürüp barat cabılıp.
Kaçan örüü bolot - dep,
Almambetke kamıgıp,
Künü-tünü kırk künü
Küülönüp Almañ col cürdü,
Almambet kaydan ayandı.
Budur-budur kuyulgan
Buralgan çöbü suyulgan,
Adırdın çöbü suyulgan,
Arkar, kulca kuyulgan,
Bugusu tüzdöp cayılgan,
Kuyugup cürgön toptoşup,
Kulandın butu sayılgan,
Keñ Altaydın keñ özön,
Telegeyi teñ özön -
Altaydın toosun tayandı.
Toosunda karı bar,
Tokoyu kalıñ, çeri bar,
Neçe cerde kölü bar,
On eki san kalıñ kol
Oşogo catar ebi bar.
Karkıraday kan Bakay
Almambetke burkurap,
Aytıp turgan kebi bar:
«Uşu kelgen kalıñ kol
Çıkanaktap albadık,
Bir örgütüp albasak,

Kantip Beecin barabız, Almam?!

Öndekine «yürü, yürü» diye,
Bastığı izi adımlayıp,
«Kahrolası, şu Kıtay kulu
Sürüp götürüp kırdıracak» diye
Almambet'i kötüleyip.
Atların hepsi yorulup,
Ardından gider kalabalık ordu
Almambet'e gücenerek.
«Yatmadık» diye yayılıp,
On iki hanın kalabalık ordusu
Hep birden yürüyüp gider.
Ne zaman mola olur diye
Almambet'e içlenip,
Gece gündüz kırk gün
Hız alıp Almañ yol yürüdü,
Almambet nereden esirgerdi.
Engebe engebe dökülen,
Kıvrılan otu seyrelmiş,
Kırların otu seyrelmiş,
Arkarı, yaban koçu dökülen,
Geyiği düzde yayılan,
Küme küme koşuşan
Kulanın ayak izi basılmış,
Geniş Altay'ın geniş vadisi,
Her yanı denk vadi -
Altay'ın dağına dayandı.
Dağında karı var,
Ormanı sık, koruluğu var,
Nice yerde gölü var,
On iki tümen kalabalık ordunun
Oraya yatmasına elverişi var.
Turna gibi han Bakay,
Almambet'e yana yakıla
Söyleyip durduğu sözü var:
«Şu gelen kalabalık orduyla
Dirsek dayayıp dinlenmedik,
Bir konaklatıp almazsak,

Nasıl Beecin'e varırız, Almam?!

Toktoboy cürsök Beecinge
Sapar cürgön san koldun
Baarın kırıp alabız.
Uşunetip biz cürsök,
Uşu kelgen kalıñ kol
Ubalına kalabız!»
Çekiri cok koy közdüü,
Sepkili cok ak cüzdüü,
Azizkandın oyronu,
Oşol koldun korgonu
Bakaydın kebin ukkanda:
«Anday bolso, abake,
Cayılıp catkan keñ özön
Catıp uyku kandırsın,
Tulparın otko çaldırsın.
Kamdap bergen Kanıkey
Katıp cürgön külazık,
Suusundarın kandırsın».
Arslan tuugan Almambet
Catsın - dep, buyruk kılganda
Caynap attan tüşkönü,
Can-cabıla kalıñ kol
Cabılıp attan tüştü emi.
Baarı birdey cügürüp,
Can kazanga kamınıp,
Alıska cürör tulpardı
Arkı-terki baylatıp,
Aş-tamagın kaynatıp,
Koş başına bee soyup,
Soyulgan beenin etterin
Kişige çenep bölüşüp,
Uykuga kirip kalıñ kol
Catıp kalgan ceri oşol.
Attardın baarı cayılıp,
Anı bakkan cigitter
Catıp kaldı canına
Butu-kolu çoyulup,
Aybaltasın cazdanıp,
Kıbılanı baştanıp.

Durmadan yürürsek Beecin'e,
Sefere çıkan sayısız ordunun
Hepsini kırıp koyarız.
Böyle yapıp biz yürürsek,
Şu gelen kalabalık ordunun
Vebaline kalırız!»
Çakırlığı yok koyun gözlü,
Çili yok ak yüzlü,
Azizkan'ın yamanı,
O ordunun kalesi,
Bakay'ın sözünü duyunca:
«Öyleyse, ağabey,
Yayılıp yatan geniş vadide
Yatıp uykusunu alsın,
Tulparını ota salsın.
Kanıkey'in hazırlayıp verdiği,
Saklayıp taşıdıkları kül azığıyla
Susuzluklarını kandırsın».
Arslan doğmuş Almambet
«Yatsın» diye buyruk kılınca,
Kaynaşıp attan indiler,
Topyekûn kalabalık ordu
Hep birden attan indi işte.
Hepsi birden koşuşup,
Can kazanına davranıp,
Uzağa gidecek tulparı
Öteye beriye bağlatıp,
Aşını yemeğini kaynatıp,
Her ocak başına kısrak kesip,
Kesilen kısrağın etlerini
Kişiye göre ölçüp bölüşüp,
Uykuya dalıp kalabalık ordu
Yatıp kaldığı yer orası.
Atların hepsi yayılıp,
Onlara bakan yiğitler
Yanlarına yatıp kaldı,
Eli ayağı uzanıp,
Aybaltasını yastık edip,
Kıbleye baş koyup.

Uykusu kanıp kırk çoro
Ordo saldı ortogo,

Kırk taman cerdi çiyişip,
Kızıgıp baarı kirişip,
Tompoyun taştan kamdaşıp,
Ordo buzar şaylaşıp,
Möröygö saldı bir toguz
Tizip koydu baylaşıp.
Uraa aytışıp çañdatıp,
Çertmegin çertip oñdoşup,
Catıp kaldı kırk çoro.
Erigip kalgan erender
Baarı capırt oynoşup,
Koşoy baatır, kan Bakay,
Ortosunda olturgan
Oyon Manas zor bolup.
Bakay turdu kep baştap,
Akırın süylöp bek taştap:
«It-Ölböstün kakır çöl
Celgen çoro bar beken?
Capalaktın calgız kır
Körgön çoro bar beken?
Iskender barbas Çoñ-Beecin
Bargan çoro bar beken?
Buurul tündün Teşik-Taş
Ötkön çoro bar beken?
Kürpüldögön Sarı-Suu
Keçken çoro bar beken?
Kır-Kayıñdın özöndü
Körgön çoro bar beken?
Anık körüp Beecindi
Kelgen çoro bar beken?
Karısına sır nayza
Ilgen çoro bar beken?
Kakançındın Beecindi
Bilgen çoro bar beken?
Kırk kandın eli kıtaydı
Körgön çoro bar beken?

Uykusunu alıp kırk çoro
Ortaya ordo oyunu kurdu,

Kırk taban yeri çizişip,
Merakla hepsi girişip,
Aşığını taştan hazırlaşıp,
Ordo bozacak atıcıyı seçişip,
Ödül olarak koydu bir dokuz,
Dizip koydu bağlaşıp.
Nara atışıp tozutup,
Fiskeyle taşını düzeltip,
Yatıp kaldı kırk çoro.
Sıkılıp kalan erenler
Hepsi toptan oynaşıp,
Koşoy bahadır, han Bakay,
Ortalarında oturan
Ulu Manas heybetle.
Bakay durdu söz başlayıp,
Usul konuşup sözü sağlam koyup:
«İt-Ölbös'ün kavruk çölünü
Koşup geçmiş çoro var mı ki?
Capalak'ın yalnız sırtını
Görmüş çoro var mı ki?
İskender'in varmadığı Çoñ-Beecin'e
Varmış çoro var mı ki?
Kırağı düşmüş gecede Teşik-Taş'tan
Geçmiş çoro var mı ki?
Çağıldayan Sarı-Suu'yu
Geçidinden geçen çoro var mı ki?
Kır-Kayıñ'ın vadisini
Görmüş çoro var mı ki?
Beecin'i gerçekten görüp
Gelmiş çoro var mı ki?
Kocamışına sırlı mızrağı
Saplamış çoro var mı ki?
Kakançın'ın Beecin'ini
Bilen çoro var mı ki?
Kırk hanın eli Kıtay'ı
Görmüş çoro var mı ki?

Kalıñ kıtay, mancuunu
Körgön çoro bar beken?»
Oşondo Azizkandın Almambet,
Kılıç koldo kıñgırap,
Külümsüröp surdanıp,
Tura kaldı zıñgırap:

Kalabalık Kıtay'ı, Mançu'yu
Görmüş çoro var mı ki?»
O anda Azizkan oğlu Almambet,
Kılıç elde şakırdayıp,
Gülümseyip sertleşip,
Ayağa kalktı dimdik:

«Kaynagan kıtay el bolot,
Aytkanıñdın baarısın
Körgön kişi Almambet.
«Çalgın çal» - deseñ çalamın,
Kıtaylardın Tüp-Beecin
Çarçabastan baramın.
Alım kelse ayanbay,
Coogo kırgın salamın.
Kılkıldagan kıtaydın
Kıyamattay başına
Akır zaman salamın!
Acalım cetse ölömün,
Çalgın çalıp Beecinge
Çarçabay barıp kelemin!
Kakançındın Beecinde
Kokuylagan kıtaydı
Bıtıratıp bölömün,
Ayza karmap, top buzam,
Bıyıl acalım cetse, okko uçam!
Beşeneme cazgandı
Kayda bolso körömün,
Kalkım üçün Beecinge
Kamıkpay barıp kelemin.
Barış-keliş eki ay,
Eki ayda kelermin,
Ekinçi aydan men kalsam,
Tagdır cetip ölgönüm!»
Oşondo Manas zañkayıp,
Şuñkar kuştay boy salıp,
Baykap turdu caldırap,
Almambettin kebine
Iraazı bolup içinen:

«Kaynayan Kıtay bir eldir,
Söylediklerinin hepsini
Görmüş kişi Almambet'tir.
"Keşfe çık" dersen çıkarım,
Kıtayların Tüp-Beecin'ine
Yorulmadan varırım.
Gücüm yeterse esirgemeden
Düşmana kırgın salarım.
Dalgalanan Kıtay'ın
Başına kıyamet gibi
Ahir zaman koparırım!
Ecelim yeterse ölürüm,
Keşif yapıp Beecin'e
Yorulmadan varıp gelirim!
Kakançın'ın Beecin'inde
Feryat eden Kıtay'ı
Paramparça bölerim,
Mızrak tutup bölük bozarım,
Bu yıl ecelim yetmişse, oka uçarım!
Alnıma yazılanı
Nerede olsa görürüm,
Halkım için Beecin'e
Tasalanmadan varıp gelirim.
Gidiş geliş iki ay,
İki ayda gelirim,
İkinci aydan geri kalırsam,
Kader yetip ölmüşümdür!»
O anda Manas heybetle,
Sungur kuşu gibi süzülüp,
Bakıp durdu gözleri parlayarak,
Almambet'in sözüne
İçinden hoşnut olup:

«Kızıl nayza celegim,
Kıraan koygon Almambet,
Kıtaydan kelgen belegim.
Kara bayrak celegim,
Kakançındın Beecinden
Kaçıp kelgen berenim.
Kıtaydın malın çaçıp ber.
Çılbırday calı barında
Çındagan coogo aldırbayt,
Çın teñiri urbasa

Üstünön erdi aldırbayt.
Çalgınga minse çarçabayt,
On kün tınbay soguşsañ
Çurkagandan tacabayt.
Asıyın sanap kelgende
Bir kançaga toldu ele,
Kartküröñdü minip bar,
Ot cañılıp ötpösün,
Kadek tondu kiyip bar.
Cılkıdan tandap beremin,
Kartküröñdöy malımdı al,
Naçar bolso azıgıñ
Köökörgö kuyup kanımdı al.
Tañda turar bolcoş al,
On eki kan busurman,
Oyon tuugan kırk çoro
Çubatuuga salayın,
Tandap beren coldoş al!»
Uşul sözdü ukkanda,
Ayza tiygen kişidey,
Irgıp ketti Almambet.
Kadek tondu kiygende
Ne muratka cetemin,
Beecindi tiktep barışka,
Ak tintem kiyip ketemin.
Kartküröñdü mingende
Kay muratka cetemin?!
«Bargın!» - dep, meni buyursañ,

«Kızıl mızraklı sancağım,
Adı kıran konmuş Almambet,
Kıtay'dan gelen armağanım.
Kara bayraklı sancağım,
Kakançın'ın Beecin'inden
Kaçıp gelen yiğidim.
Kıtay'ın malını saçıver.
Yular gibi yelesi durdukça
Azılı düşmana kaptırmaz,
Gerçek Tanrı vurmadıkça

Üstünden erini aldırmaz.
Keşfe binilse yorulmaz,
On gün durmadan savaşsan
Koşmaktan usanmaz.
Yaşını sayıp geldiğinde
Epeyceye dolmuştu,
Kartküröñ'e binip git,
Ateş yanılıp da işlemesin,
Kadek kaftanı giyip git.
Yılkıdan seçip veririm,
Kartküröñ gibi malımı al,
Azığın kıt olursa
Deri kaba doldurup kanımı al.
Tan vakti kalkacak yoldaş al,
On iki han Müslümanı,
Soylu doğmuş kırk çoroyu
Geçit resmine dizeyim,
Seçip yiğit yoldaş al!»
Bu sözü duyunca,
Mızrak değmiş kişi gibi
Sıçrayıp kalktı Almambet.
«Kadek kaftanı giyince
Ne murada ererim,
Beecin'e dik bakıp varmaya
Ak tintemi kuşanıp giderim.
Kartküröñ'e binince
Hangi murada ererim?!
"Git!" diye bana buyurursan,

Sarala menen ketemin!
Beecindi çapsam - tilegim,
Men Saraladan ayrılbaym,
Ayrılbagan sebebim -
Bitteyimde birikken,
Ayban da bolso bir öskön,
Barmaktay kündö baş koşkon,
Başınan tulpar Sarala at
Tulpar attan calgaşkan.
Külüktügün aytayın
«Çu!» - degende Sarala
Kuştay uçup kubulgan,
Ayban da bolso can coldoş,
Aldanın cazgan buyrugu,

Sarala ile giderim!
Beecin'i vurmak dileğim,
Ben Sarala'dan ayrılmam,
Ayrılmayışımın sebebi -
Küçücükken birleştik,
Hayvan da olsa birlikte büyüdük,
Parmak kadarken baş koştuk,
Baştan beri tulpar Sarala at
Tulpar attan türemiştir.
Yüğrüklüğünü söyleyeyim:
"Çü!" denince Sarala
Kuş gibi uçup dönüşen,
Hayvan da olsa can yoldaş,
Allah'ın yazdığı buyruk,

Meni menen bir kün tuulgan.
Saralanı men minip,
Dalay mancuu, kıtaydın
Başına saldım çuulgan.
Kaldayga barıp bayır albaym,
Kan agızar kün bolor,
Işenimdüü coldoşum
Saraladan ayrılbaym.
It-Ölböstün talaasın
Taptap bergen emespi,
Altı miñ kıtay, mancuunu
Arslan tuugan Almambet
Attap kelgen emespi.
Kızıl ayza bolottu
Kınap kelgen emespi.
Kılt etip suu cutpastan,
Çıdap bergen Sarala -
Kaşımdagı celegim,
Kakançındın Beecinden
Ayban da bolso coldoş - dep,
Karmay kelgen belegim.
Bu sapar çalgın çalganda,
Ayza cumşap, top buzsam,
Saralanın üstündö

Benimle bir günde doğmuş.
Sarala'ya ben binip,
Nice Mançu'nun, Kıtay'ın
Başına saldım kargaşa.
Kalday'a varıp yerleşmem,
Kan akıtacak gün olur,
Güvenilir yoldaşım
Sarala'dan ayrılmam.
İt-Ölbös'ün bozkırını
Dörtnala aşıvermiş değil mi,
Altı bin Kıtay'ı, Mançu'yu
Arslan doğmuş Almambet
Atlayıp geçmiş değil mi.
Kızıl mızrağı, çeliği
Kınına koyup gelmiş değil mi.
Bir yudum su yutmadan
Dayanıveren Sarala -
Yanımdaki sancağım,
Kakançın'ın Beecin'inden
Hayvan da olsa yoldaş diye,
Tutup getirdiğim armağanım.
Bu sefer keşfe çıktığımda,
Mızrak salıp bölük bozarsam,
Sarala'nın üstünde

Acalım cetse okko uçam.
Oylonup Manas dos kalsa,
Eer tokum üstündö
Sarala tulpar boş kalsa,
Keñ Beecin eske tüşköndö
Keyigenden küyömün,
Saraladay buudandan
«Ayrılbasam eken» - dep,
Künü-tünü çın tilep,
Aldadan surap cürömün.
On eki kol busurman
Çubatuuga salganda,
Tandap coldoş alganda
Ne muratka cetemin?
Canıma berseñ, can coldoş
Sırgaktı berseñ keteyin.
Çaydoosu altın, çay arzan
Samarkan öndüü kalaa cok,

Ecelim yeterse oka uçarım.
Düşünceye dalıp Manas dostum kalırsa,
Eyeri takımıyla üstünde
Sarala tulpar boş kalırsa,
Geniş Beecin akla düşünce
Hayıflanıp yanarım,
Sarala gibi küheylandan
«Ayrılmasam» diye,
Gece gündüz candan dileyip,
Allah'tan isteyip dururum.
On iki kol Müslüman
Geçit resmine dizildiğinde,
Seçip yoldaş aldığımda
Ne murada ererim?
Yanıma verirsen, can yoldaş
Sırgak'ı verirsen gideyim.
Çaydanlığı altın, çayı ucuz
Samarkan gibi şehir yok,

Salışıp coogo kirgende
Sandan kayra tartpagan,
Çıkanaktap kalbagan,
Çırım uyku albagan,
Sunganın kayta tartpagan,
Sumsayıp coodon kaçpagan,
Sırgak öñdüü bala cok.
«Tuu üçün celek» - dep,
Tüp-Beecinge coldoştuk
Tuuganıñ Sırgaktı berçi, belekke!

Çalgındı çındap çalayın,
Tüp-Beecinge barayın,
Acıbaydın Kartköröñ
Arslan töröm, kankorum,
Koştoogo berçi alayın!»
Kökçebiçin bul minip,
Kögörgön temir ton kiyip,
Belindegi kemerdi
Karmay tura tüyülüp,

Vuruşa vuruşa cenge girince
Sayısız ordudan geri dönmeyen,
Dirsek dayayıp kalmayan,
Kestirip uyku almayan,
Uzattığını geri çekmeyen,
Yılıp düşmandan kaçmayan,
Sırgak gibi yiğit yok.
«Tuğ için bayrak» diye,
Tüp-Beecin'e yoldaşlığa
Akraban Sırgak'ı ver hele, armağan olarak!
Keşfi hakkıyla yapayım,
Tüp-Beecin'e varayım,
Acıbay'ın Kartköröñ'ünü,
Arslan beyim, kan içicim,
Yedek olarak ver hele, alayım!»
Bu, Kökçebiç'e binip,
Göğermiş demir zırh giyip,
Belindeki kemeri
Tutarak dimdik toplanıp,

Kaynına barar kişidey,
Kaşkayıp külüp süyünüp,
Boz kisesin tagınıp,
Tuura tartıp Almambet
Tuygundu: «Batañ bergin!» - dep,
Moynuna kurun salınıp,
Batasın surap Manastın
Karap turdu calınıp.
Başında Koşoy kan bolup,
Badışa Bakay da bolup,
Başkaları andan köp,
Bayakı kalıñ kol bolup,
Alakan cayıp kötörüp,
Arslan Manas küñgüröp,
Kıbılanı bettenip:
«Altın aydar, çok belboo
Azizkandın calgızı,
Altın koştum celekke,
Aziret baspas Beecinge
Sırgaktı berdim belekke.
Barganda, kıtaydın colu tar bolsun,
Kıykırıp soguş salganda,
Canıñda, Aziretaalı bar bolsun!

Kayınına gidecek kişi gibi,
Yüzü ağarıp gülüp sevinip,
Boz kesesini takınıp,
Doğruca çekilip Almambet
O doğana: «Duanı ver!» diye,
Boynuna kuşağını asıp,
Manas'ın duasını dileyip
Bakıp durdu yalvararak.
Başta Koşoy han olup,
Padişah Bakay da olup,
Başkaları ondan çok,
Demin gelen kalabalık ordu olup,
Avuç açıp kaldırıp,
Arslan Manas gürül gürül,
Kıbleye yüz dönüp:
«Altın perçemli, püsküllü bel bağlı
Azizkan'ın biriciği,
Sancağına altın kattım,
Hazret'in basmadığı Beecin'e
Sırgak'ı verdim armağan olarak.
Vardığında Kıtay'ın yolu dar olsun,
Haykırıp savaş saldığında,
Yanında Hazret-i Ali var olsun!

Kıyadan, kırk çilten coldoş cabılsın,
Dulduldu minip kıykırıp,
Aziret şer bar bolsun.
Akır kuday oñdosun,
Kalıñ kıtay tüptüü curt
Arbagıñ ugup koldosun,
Kabılan eki kök calım,
Kakaylagan kıtayda
Kayır kılar bolbosun!
Almambet, Sırgak - egiz er,
Arslan tuugan eki şer,
Alıska sapar col tarttıñ,
Kabılan, colbors berender.
Almambet, Sırgak bolgonuñ
Aman kelgin, börülör.

Yamaçtan kırk çilten yoldaş üşüşsün,
Düldül'e binip haykırıp,
Hazret şir yanında var olsun.
Sonunda Hüda işini rast getirsin,
Kalabalık Kıtay, köklü yurtta
Ata ruhları duyup seni kollasın,
Kaplan iki gök yelelim,
Kabaran Kıtay içinde
Karşı duracak kimse olmasın!
Almambet, Sırgak - ikiz er,
Arslan doğmuş iki şir,
Uzağa sefere yol tuttunuz,
Kaplan, pars yiğitler.
Almambet, Sırgak olanınız,
Esen gelin, kurtlar.

Busurmandın korgonu -
Ceke çıgıp, coo sayıp,
Cer mayışkan kol kelse,
Caltanbastan kol sayar!»
Bata berip çurkurap,
Baarı turup kol caydı.
«Kabarı katuu Beecinden
Kayta esen kelgin» - dep,
Közünön caşı burkurap,
Bata alıp, eki şer
Colgo saldı zırkırap.
Özü körgön cer menen,
Özöndö bulak çöl menen,
Capalak uçpas kır menen,
Küpüldöp akkan suu menen
Kündöp-tündöp col cürdü.
Adırdın baarın sıdırıp,
Ak-Özön boyun kıdırıp,
Zoñkoktun boyu Tal-Mazar,
Tal-Mazar cetip kondu emi.
Almambet çalgın çalgan cer,
Çalgınga çıgıp bargan cer.

Müslümanın kalesi -
Teke tek çıkıp düşman vurup,
Yeri ezen ordu gelse,
Yılmadan orduya saldırır!»
Dua verip çığrışıp,
Hepsi kalkıp el açtı.
«Haberi sert Beecin'den
Geri esen gelin» diye,
Gözünden yaşı boşanıp,
Dua alıp, iki şir
Yola koyuldu hızla.
Kendi gördüğü yerden,
Vadide pınarlı çölden,
Baykuşun uçmadığı sırttan,
Çağıldayıp akan sudan
Gece gündüz yol yürüdüler.
Kırların hepsini sıyırıp,
Ak-Özön boyunu dolaşıp,
Zoñkok boyundaki Tal-Mazar'a,
Tal-Mazar'a varıp kondular işte.
Almambet'in keşif yaptığı yer,
Keşfe çıkıp vardığı yer.

DOKUZUNCU BÖLÜM

ALMAMBET İLE ÇUBAK'IN ÇATIŞMASI VE ALMAMBET'İN JOMOKU

Kıskançlıkla Talas'a yürüyen on iki Müslüman hanın fitnesi, Manas'ın önünde bir anda yön değiştirip ortak bir davaya dönüşür: "Beecin'e, Koñurbay'a karşı sana kol olmaya geldik." Seksen gün ağırlanan on iki san ordu, Kanıkey'in eliyle donatılır — ok geçmez giysiler, atlar, kül azık; on iki yılda dikilen Akolpok kaftanı ile Akkelte tüfeği vedada Manas'a verilir ve yirmi bir yıl Beecin'de hanlık etmiş Almambet ordunun başına han seçilir. Ne var ki daha Tal-Mazar'da, keşif şerefinin Almambet'e verilmesini içine sindiremeyen Çubak, Kırgıl çal'ın kışkırtmasıyla peşine düşer ve "kıtay kul" diye hakaret eder. Kılıçlar çekilmişken yetişen Manas iki atın dizginini tutarak yiğitleri ayırır; ikisi de boyunlarına kamçı asıp af diler ve ahiretlik dost olurlar — ama bu kavga, din uğruna her şeyini bırakmış adamın hâlâ "kıtay" damgası taşıdığı yarayı ortaya sermiştir.

O yaranın içinden destanın en derin anlatılarından biri, Almambet'in jomoku doğar. Kendi ağzından dinleriz: "doğarsa Beecin'i yıkar" kehanetiyle gölgelenen doğumunu, nurdan gebe kalan anası Altınay'ı, altmış başlı ejderhanın okulunda binlerce çocuk kırılırken sağ çıkışını; rüyada gelen dervişle İslam'a girişini, putuna

sarılan öz babası Azizkan'ın başını tahtın üstünde kesişini, savaş meydanında erkekçe vuruşup Kococaş'ın kurşunuyla şehit düşen anasını; Kökçö'nün yanındaki altı yılı, iftirayla kurulan tuzağı ve Akerkeç'in öğüdüyle Talas'a, Manas'a gelişini. Anlattığı her şey gömülü nesnelerle — Tal-Çoku'daki altın tonla — doğrulanır. Bölüm, Almambet'in vasiyetini söyleyip yoldaş olarak yalnız genç Sırgak'ı istemesiyle kapanır: keşfin yolu açılmış, iki erin önünde Beecin'in karanlığı uzanmaktadır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kaynak: S. Karalaev varyantı, "Turar" akademik baskısı (Bişkek, 2010), mısra aralığı ~45.300–51.550
- Anlatı zamanı: On iki hanın fitnesinden Beecin seferinin çıkışına; Tal-Mazar kavgasından Almambet'in hayat hikâyesinin bitişine
- Ana mekânlar: Talas; Altay yolu ve Tal-Mazar; Almambet'in anlatısında Beecin, Averden gölü, Sarı-Arka ve Buhara
- Merkez kişiler: Almambet, Çubak, Manas, Bakay, Kanıkey, Sırgak, Kırgıl çal, Altınay, Azizkan, Kökçö, Akerkeç
- Kilit motifler: kışkırtma ve "kıtay" damgası, boyna asılan kamçıyla af, jomok (iç hikâye), din uğruna baba katli, gömülü kanıt, vasiyet ve Külçoro adı
- Karalaev damgası: destanın en uzun iç hikâyesinin kavga sahnesinin yarasından doğdurulması; sürgün ve kimlik acısının kahramanlık övgüsünden daha derin işlenmesi

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI

Almambet menen Çubaktın çırı

Keñ zoñkoktun Tal-Mazar

Almambet, Sırgak eki er
Catıp uyku kandırıp,
Tulparın otko çaldırıp,
Tınım algan cer uşul.
Koldo kalgan Kırgıl çal
Aytıp turgan kebi uşul:
«Oy, Akbaltay kandın Çubagı,
Adamdıktan sen kettiñ,
Akılı cok, çunagım!
Çubak bolboy, cerge kir,
Kazılbastan körgö kir!
Tuubay tuura çögüp kal,
Tirüü cürböy ölüp kal!
Arak içpey, taş içkin,
Azdık kılsa aragıñ,
Atañdın kanın koşo içkin!
Almambet çalgın çalarbı?
Keñeşte cok, kepte cok,
Kelbersigen er Çubak,
Koşko catıp kalabı?
Kıtaydan tiyip kelgen cılkıdan
Soogat surap alabı?
Çalgındı Almañ çalabı?
Kan Baltaydın Çubagı
Oorukta catıp kalabı?
Keçee, Cılgındının oyunda,
Keñ Talastın boyunda
Cayanı kesip ceçü eleñ,
Arakka toyup alganda
Ala köödön akmagım,
Aalamdı buzam deçü eleñ!»

TÜRKÇE ÇEVİRİ

Almambet ile Çubak'ın kavgası

Geniş yaylanın Tal-Mazar'ı

Almambet ile Sırgak, iki yiğit,
Yatıp uykuya kanmışlar,
Küheylanlarını ota salmışlar,
Soluklandıkları yer burasıydı.
Orduda kalan Kırgıl ihtiyarın
Söyleyip durduğu söz şuydu:
«Ey, Akbaltay Han'ın Çubak'ı,
İnsanlıktan çıktın sen,
Akılsız, zavallım benim!
Çubak olacağına yerin dibine gir,
Kazılmadan mezara gir!
Hiç doğmadan çöküp kalaydın,
Diri gezmeden ölüp gideydin!
Rakı içeceğine taş iç,
Rakın az gelirse eğer,
Babanın kanını da kat, iç!
Almambet mi keşfe çıkacak?
Danışmada yok, sözde yok,
Kurumlanan yiğit Çubak,
Otağda yatıp kalır mı?
Kıtay'dan yağmalanıp gelen yılkıdan
Pay isteyip alır mı?
Keşfe Almañ mı gidecek?
Han Baltay'ın Çubak'ı
Ordugâhta yatıp kalır mı?
Dün, Cılgındı ovasında,
Geniş Talas boyunda
Yayın kesip yerdin sen,
Rakıya doyduğun zaman,
Dönek gönüllü ahmağım,
Âlemi yıkarım derdin sen!»

Munu Çubak ukkanda
Ot çagıldı közünön,
Calın çıgıp oozunan,
Arslanday közü caynadı,
Küröktöy bolgon kaşka tiş
Cara-cara çaynadı.
Açuusun körüp Çubaktın
Coldoştoru dürbödü:
«Sabır kıl» - dep kalıñ kol
Aytkanga Çubak berbedi.
Altın caak aybalta,

Arslan kök cal Çubagı
Bilegine çaldı emi.
Arnap sokkon almastı
Kınay belge baylanıp,
Cabdıktarın şaylanıp,
Astındagı mingeni -
Aşkere tulpar Kögala at,
Akbaltaydın Çubagı,
Alışsa adamdın alı cetpegen,
Arslandın tişi ötpögön,
Talastan Keñ-Kol keñ emes,
Baatırlıgın surasañ
Manastan Çubak kem emes.
Kara kolot, kır dalı,
Şıñga kelgen, keñ dalı,
Eñçeger boyluu, iyni keñ,
Booru, sırtı birdey teñ.
Ok cılanday oktolgon,
Adamdan artık cumuru
Kaçırgan coosu cok bolgon.
Bergen bolso Beecindi
Beş kapkasın suraymın,
Berbey koyso çalgındı
Berensigen Almambet,
Beleske kanın tögömün!
Berbey koyso çalgındı,
Kabırgasın sögömün!

Bunu Çubak işitince
Gözünden ateş çakıldı,
Ağzından alev saçıldı,
Arslan gibi gözleri parladı,
Kürek gibi bembeyaz dişlerini
Kütür kütür gıcırdattı.
Çubak'ın öfkesini görüp
Yoldaşları telaşa düştü:
«Sabret» diyen kalabalık ordunun
Sözüne Çubak kulak asmadı.
Altın yanaklı aybaltayı,

Arslan, gök yeleli Çubak,
Bileğine doladı işte.
Özenle dövülmüş elmas çeliği
Sımsıkı beline bağlayıp,
Silahlarını kuşanıp,
Altındaki bindiği ise —
Namlı küheylan Kögala attı,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Tutuşsa insanın gücü yetmeyen,
Arslanın dişi işlemeyen,
Talas'tan Keñ-Kol geniş değil,
Bahadırlığını sorarsan
Manas'tan Çubak eksik değil.
Kara kayalık gibi, sırtı dağ gibi,
Boyu düzgün, omuzları geniş,
Yüce boylu, omzu geniş,
Bağrı, sırtı bir örnek.
Ok yılanı gibi kurulmuş,
İnsanoğlundan sağlam yapılı,
Kendisini kaçırtan düşman olmamış.
«Verirlerse Beecin'in
Beş kapısını isterim,
Keşfi bana vermezse
Yiğitlik taslayan Almambet'in
Tepede kanını dökerim!
Keşfi bana vermezse,
Kaburgasını sökerim!

Kayrılıp kolgo kelbesten,
Kaçırıp Beecin kiremin,
Kañgayga cete sürömün.
Almambetti baş kılıp,
Kıtaydı kırıp kelemin!»
Kögala oozun burbastan,
Köp toktolup turbastan,
Sarı izine çöp salıp,
Sargara kuudu Almañdı.
Kök sülöösün börk kiyip,
Kötörüp kalkan oynotup,
Badışa tuugan Bakay kan,
Bal menen oozun çaykagan,
Karañgıda col tapkan,
Kapiletten söz tapkan,

Orduya dönüp gelmeden,
Saldırıp Beecin'e girerim,
Kañgay'a dek sürerim.
Almambet'ten başlayıp,
Kıtay'ı kırıp gelirim!»
Kögala'nın başını çevirmeden,
Fazla oyalanıp durmadan,
Taze izinin tozuna düşüp,
Sarara sarara kovaladı Almañ'ı.
Gök vaşak kürkünden börk giyip,
Kalkanını kaldırıp oynatan,
Padişah soylu Bakay Han,
Ağzını balla çalkalayan,
Karanlıkta yol bulan,
Beklenmedik anda söz bulan,

Obodon cıldız kozgolup,
Manas menen er Bakay
O düynölük dos bolup,
Attanıp ketken Çubaktın
Argasın Bakay tabalbay,
Altın çatır içinde
Akim kıraan Manaska
Basıp kirdi er Bakay:
«Çubaktı kanday kılam?» - dep,
Şaşıp kirdi er Bakay.
«On eki kandın kalıñ kol
Tuu salganın kördüñbü, Manas?
Kan Baltaydın Çubagı,
Kabılan kök cal çunaktın
Çuu salganın kördüñbü, Manas?
Köl çaykalsa kenebeyt,
Almambet, Çubak - eki şer,
Manas senden başkanı
Tuyagına teñebeyt.
Artınan barıp alarga
Akıl sözüñ aytıp kel,
Caraştırıp kaytıp kel.
Biröönö-biröö cetpesin,

Gökyüzünde yıldız oynayıp,
Manas ile er Bakay
Öbür dünyalık dost olup,
Atlanıp giden Çubak'ın
Çaresini Bakay bulamayıp,
Altın çadır içinde
Hâkim şahbaz Manas'a
Yürüyüp girdi er Bakay:
«Çubak'ı nasıl edeyim?» diye,
Telaşla girdi er Bakay.
«On iki hanın kalabalık ordusu
Tuğ diktiğini gördün mü, Manas?
Han Baltay'ın Çubak'ı,
Kaplan, gök yeleli delişmenin
Kopardığı gürültüyü gördün mü, Manas?
Göl çalkalansa aldırmaz,
Almambet ile Çubak — iki arslan,
Manas, senden başkasını
Tırnağına denk tutmaz.
Ardından varıp onlara
Akıl dolu sözünü söyleyip gel,
Barıştırıp geri dön.
Biri birine kıymasın,

Böödösünön eki arslan
Een talaada, el cokto,
Arka tüşör sel cokto
Kokustan ölüp ketpesin!
Ak cılkıdan boz kılıp,
Arslan kök cal eki erdi
Akırettik dos kılıp,
Kılıçtın mizin calatıp,
Kıbılaga karatıp,
Ölö turgan ant kılıp,
Özüñ barıp kaytıp kel!»
Munu Munas ukkan soñ,
Kün cayılıp çıkkan soñ,
Aybanbozdu tokutup,
Arslan tuugan Manasıñ
Eki şerdin artınan
Cürüp kaldı culkuntup.
Uktap kalgan Almambet,
Uykudan çoçup oygondu,

Boş yere iki arslan,
Issız bozkırda, el yokken,
Arka çıkacak kimse yokken,
Kazara ölüp gitmesin!
Ak yılkıdan boz kurban kılıp,
Arslan, gök yeleli iki eri
Ahiretlik dost kılıp,
Kılıcın ağzını yalatıp,
Kıbleye döndürüp,
Ölümüne ant içirip,
Kendin varıp geri dön!»
Bunu Manas duyduktan sonra,
Gün yayılıp doğduktan sonra,
Aybanboz'u eyerletip,
Arslan yaradılışlı Manas'ın
İki arslanın ardından
Şahlandırıp yola koyuldu.
Uyuyakalmış Almambet,
Uykudan irkilip uyandı,

Ok cılanday tolgondu,
Ok-şaymanın salınıp,
Saralaga kamınıp,
Ay kökülün tüyçüdöy,
Alısta catkan Beecinge
Kaçırıp calgız kirçidey,
Atına minip zıñkıyıp,
Ak şuñkarday şıñkıyıp:
«Arslan Sırgak, turgun!» - dep,
Atçan turdu kıykırıp,
Sırgak turdu eleñdep,
Atışıp çıgaar coogo okşop,
Ar cabdıgın belendep,
Kaardanıp bakırıp,
Şaşıp turat Almambet:
«Baçım attan, Sırgak!» - dep,
Kayta-kayta çakırıp.
Atka Sırgak mingen soñ,
Bastırıp şerge kelgen soñ,

Ok yılanı gibi kıvrandı,
Ok ve pusatını kuşanıp,
Sarala'ya davranıp,
Ay perçemini düğümleyecekmiş gibi,
Uzakta yatan Beecin'e
Tek başına saldırıp girecekmiş gibi,
Atına binip dimdik durup,
Ak sungur gibi çevik davranıp:
«Arslan Sırgak, kalk!» diye,
At üstünde haykırıp durdu,
Sırgak kalktı ürkerek,
Savaşa girecek düşman görmüş gibi,
Her pusatını hazırlayıp,
Öfkelenip bağırarak,
Telaş içinde Almambet:
«Çabuk atlan, Sırgak!» diye,
Tekrar tekrar çağırıyor.
Sırgak ata bindikten sonra,
Sürüp arslanın yanına geldikten sonra,

Anı Almañ körgön soñ,
Almambet arslan kabılan
Sırgakka turdu kep baştap:
«Men körgöndü kördüñbü?
Men bilgendi bildiñbi?
Men körgöndü körbösöñ,
Men bilgendi bilbeseñ,
Ay karañgı, tün bürkök
Tündü kuday uruptur,
Tutamça cok baykasam,
Kündü kuday uruptur,
Ala bürköö şıbırgak,
Bozdu kuday uruptur.
Abal baştan birge öskön
Akbaltaydın er Çubak,
Dostu kuday uruptur.
Artımdan azap salıptır,
Aybanboz menen zañkayıp,
Arslan tuugan er Manas
Arttan tüşüp kalıptır, Sırgak!
Katının kara baskanday,
Kan Baltaydın Çubagı
Kuugunu cañı kaçkanday,

Onu Almañ gördükten sonra,
Almambet, arslan, kaplan,
Sırgak'a söze başladı:
«Benim gördüğümü gördün mü?
Benim bildiğimi bildin mi?
Benim gördüğümü görmediysen,
Benim bildiğimi bilmediysen,
Ay karanlık, gece kapalı,
Geceyi Tanrı çarpmış,
Baksam bir tutam ışık yok,
Günü Tanrı çarpmış,
Alaca bulutlu, çiseleyen,
Bozkırı Tanrı çarpmış.
Ta baştan beri birlikte büyüyen
Akbaltay'ın er Çubak'ı,
Dostu Tanrı çarpmış.
Ardımdan azap salmış,
Aybanboz ile heybetle,
Arslan yaradılışlı er Manas
Ardımıza düşmüş, Sırgak!
Karısını kara basmış gibi,
Han Baltay'ın Çubak'ı,
Kovaladığı av yeni kaçmış gibi,

Kaardanıp alıptır.
Kıtaydı kırçu bolottu
Kından suurup, çıñ karmap,
Kara mürtöz Çubagıñ
Kalp aytpasam, dinden çıgıp alıptır.
Kaybat sözüm bolbosun,
Kabılan kök cal er Çubak
Kayratına keliptir,
Kalp bolbosom, Çubak kul
Cebegendi cep kelet.
«Mensiz ceke cer çalgan
Celikken kıtay», - dep kelet.
Oolugup kıtay dey berse,
Nazdanıp boktu cey berse,

Öfkeye kapılmış.
Kıtay'ı kıracak çeliği
Kınından çekip sımsıkı tutmuş,
Kara yürekli Çubak'ın,
Yalan söylemiyorsam, dinden çıkmış.
Sözüm gıybet olmasın,
Kaplan, gök yeleli er Çubak
Öfkesi kabarıp coşmuş,
Yalancı değilsem, Çubak kulun
Yemediği herzeyi yiyip geliyor.
«Bensiz tek başına keşfe çıkan
Azgın Kıtay» diyerek geliyor.
Coşup durmadan Kıtay derse,
Nazlanıp herze yiyip durursa,

Men bolboston, Beecin çalamın,

Oşöntüp kelgen Çubaktan
Men kantkende tirüü kalamın, Sırgak!?
Acalı cetse al ölöt, Sırgak!
Al kelbese men ölöm, Sırgak!
Ölüp kalsam Çubaktan
Ölörman çoçko çunaktan,
Tayanganım temirden:
«Eeligip çalgın çalam» - dep,
Dardañdagan kıtay kul
Talaada öldü dedirbey,
Kokus ölsöm Çubaktan,
Karagattay kayran köz
Karkıldap kacır oybosun,
Küröktöy bolgon kaşka tiş
Sagızgan çıçıp koybosun,
Alakeñ kacırdın bogu bolbosun.
Ölüp kalsam Çubaktan
Talaaga söögüm taştabay,
Belimden karmap büktöp ket,
Saralaga cüktöp ket.
Adırdın çölün aşıp ket,
Kırkanın tüzün basıp ket.
Mazarluuga barganda
Saralanı soyup ket,
Koluñ menen cakşılap
Belgilüü cerge koyup ket!
Atımdı oñdop tokup ket:

«Belgilüü beren öldü» - dep,
Kereezge kuran okup ket,
Beecinge barbay kaytıp ket.
«Beren Almam öldü» - dep,
Ayaşıñ Aruukege aytıp ket!
Toodogu cılkı toguz miñ -
Toburçak, buudan aralaş.
Toburçak, buudan mında top,
Tozoktuu calgan düynödö

«Ben olmadan da Beecin'i gözlerim» derse,
Böyle gelen Çubak'tan
Ben nasıl sağ kalırım, Sırgak!?
Eceli gelirse o ölür, Sırgak!
Onunki gelmezse ben ölürüm, Sırgak!
Çubak'ın elinden ölürsem,
O gözü dönmüş domuz delişmenden,
Dayanağım demirden olsun:
«Coşup keşfe çıkarım» diye,
Böbürlenen Kıtay kulu
Bozkırda öldü dedirtme,
Kazara Çubak'tan ölürsem,
Frenküzümü gibi kara gözümü
Gaklayan akbaba oymasın,
Kürek gibi bembeyaz dişime
Saksağan pisleyip gitmesin,
Alakeñ akbabanın pisliği olmasın.
Çubak'ın elinden ölürsem,
Kemiğimi bozkıra bırakma,
Belimden tutup katlayıp götür,
Sarala'ya yükleyip götür.
Kırların çölünü aşıp git,
Sırtların düzünü basıp git.
Mazarlı yere vardığında
Sarala'yı kurban edip git,
Kendi elinle özenle
Belli bir yere gömüp git!
Atımı düzeltip eyerleyip git:

«Namlı yiğit öldü» diye,
Vasiyetime Kur'an okuyup git,
Beecin'e gitmeden geri dön.
«Yiğit Almam öldü» diye,
Yengen Aruuke'ye söyleyip git!
Dağdaki yılkı dokuz bin —
Toburçak ile küheylan karışık.
Toburçak, küheylan burada küme küme,
Azaplı yalan dünyada

Artımda erkek bala cok,
Kudaydın kılgan işine, Sırgak
Kötörböskö çaram cok!
Oposuz çirkin dünüyö
Acal cetse amal cok,
Atakelep kalaarga
Artımda erkek bala cok!
Adırda cılkı alabaş
Baarısı tulpar meesi cok,
Kütüp alar eesi cok.
Kara dinden ak bolup,
Busurmanga kelgeni
Cüktögönüm bil boldu,
Kelgenge neçe cıl boldu,
Agınay kızı Aruuke
Alganga kança cıl boldu,
Solkuldap çaçın tarabayt,
Soolgon calgan düynödö
Sogonçogu kanabayt,
Uşunday arman kün boldu!
Toodogu cılkım cıyıp koy,
Ölüp kalsam Çubaktan
Özüm menen bir kelgen,
Armanda kalgan Aruuke
Macikke nike kıyıp koy!»
Ayza menen sayganday,
Irgıp ketti er Sırgak.
Çokmor menen çapkanday,
Çoçup ketti er Sırgak.
Talaska başka teñ beken?
Çubak sizden er beken?
Alake, bul kebiñdi kim uksun,
Kalıñ kazgan or uksun,

Kapkarañgı tün uksun,
Mından bölök kim uksun!
Abake, Çubak üçün oolukpa,
Çubak üçün tarıkpa,
Çubaktın cayın men bilem,

Ardımda erkek evlat yok,
Tanrı'nın ettiği işe, Sırgak,
Katlanmamaya çarem yok!
Vefasız şu dünya,
Ecel gelince çare yok,
«Babacığım» diye ağlayacak
Ardımda erkek evlat yok!
Kırdaki alaca başlı yılkının
Hepsi küheylandır, başıboş,
Bakıp gözetecek sahibi yok.
Kara dinden aklanıp,
Müslümanlara geleli
Yüklendiğim belli oldu,
Geleli nice yıl oldu,
Agınay kızı Aruuke'yi
Alalı kaç yıl oldu,
Salınıp saçını taramaz,
Solmuş yalan dünyada
Topuğu hiç kanamaz,
İşte böyle hasretli gün oldu!
Dağdaki yılkımı toplayıver,
Çubak'ın elinden ölürsem,
Benimle birlikte gelen,
Hasrette kalan Aruuke'yi
Macik'e nikâh kıyıver!»
Mızrakla dürtülmüş gibi,
Sıçrayıverdi er Sırgak.
Topuzla vurulmuş gibi,
İrkiliverdi er Sırgak.
«Talas'a başka yer denk mi?
Çubak sizden yiğit mi ki?
Alake, bu sözünü kim duysun,
Derin kazılmış çukur duysun,

Kapkaranlık gece duysun,
Bundan başka kim duysun!
Abake, Çubak için köpürme,
Çubak için daralma,
Çubak'ın aslını ben bilirim,

Ulamadan ulasam,
Bilgiçterden surasam,
Alay degen cer eken,
Anda noygut eli eken,
Al noyguttun içinde,
Saluuluu korgon tam eken,
Noyguttardı biylegen
Akbaltay kanı bar eken,
Kasiettüü can eken,
Seksen caşta bar eken.
Özü kırk katın ike kılıptır,
Tuubas bolup kırk katın
Akbaltay bala körböy kalıptır.
El öödögö tartarda,
At kara til mezgilde,
Altımış ayman çal eken,
Kurumşuga orongon,
Töö örköçkö baylangan,
Küügüm kirip, kün bata
Taap algan bala eken.
Moynuna altın taktırıp,
Zarıp kılıp köp malın
Kırk katınga baktırıp,
Toyuna tokson soydurup,
Tolgon eldi cıydırıp,
Eldi toygo toyguzup,
Atın Çubak koyguzup,
Taap algan bala eken,
Buyruk menen bul Çubak
Tabılıp kalgan bala eken.
Tañ, bilbeymin çın bolso,
Kee kişiler kep aytat,
Çubaktı: «Oluya çaldın uulu - dep,
Munu kudaydın süygön kulu - dep,
Alışsa adamdın alı cetpegen,
Arslandın tişi ötpögön,
Akbaltay kandın Çubak - dep,

Açuusu çındap kelgende

Kulaktan kulağa sorsam,
Bilenlerden sorsam,
Alay denen bir yer varmış,
Orada Noygut halkı varmış,
O Noygut'un içinde
Sağlam kurulmuş kaleli ev varmış,
Noygutları yöneten
Akbaltay hanları varmış,
Kutlu bir can imiş,
Seksen yaşında varmış.
Kendisi kırk kadın nikâhlamış,
Kırk kadın kısır çıkıp
Akbaltay evlat yüzü görmemiş.
El yaylaya göçerken,
Atın dili karardığı demde,
Altmışında bir ihtiyarmış,
Eski keçeye sarılmış,
Deve hörgücüne bağlanmış,
Alacakaranlık çöküp gün batarken
Bulup aldığı çocukmuş.
Boynuna altın taktırıp,
Nice malını harcayıp,
Kırk kadına baktırıp,
Toyunda doksan kurban kestirip,
Bütün eli toplatıp,
Eli toyda doyurup,
Adını Çubak koydurup,
Bulup evlat edindiği çocukmuş,
Tanrı buyruğuyla bu Çubak
Buluna gelmiş bir çocukmuş.
Şaşarım, bilmem doğru mu,
Kimi kişiler söz eder,
Çubak'a: «Evliya ihtiyarın oğlu» der,
«Bu, Tanrı'nın sevgili kulu» der,
«Tutuşsa insanın gücü yetmeyen,
Arslanın dişi işlemeyen,
Akbaltay Han'ın Çubak'ı» der,

«Öfkesi gerçekten geldi mi

Aalamdı buy kılgan
Aşkere sırttan çunak» - dep.
Kee kişiler munu aytat:
«Kızdan tuugan kıñır - dep,
Kaçan bolso Çubagıñ
Kıyşık işti talaşkan,
Kızıtalaktın biri» - dep.
Artıp coldu çalarbız,
Beecinge sapar barabız.
Beecinge sapar barganda,
Eç baydasın tiygizbey,
Coldoştugun bilgizbey,
Ayköl menen birigip,
Oorukka catıp kaluçu
Çubak üçün urunba,
Çunak üçün taarınba».
Al añgıça bolgon cok,
Er Sırgak oozun cıyıp algança,
Coogo ıktuu ton kiyip,
Corgoloto bastırıp,
Kögala sınduu at minip,
Etek-ceñi cayılıp,
Eñkeyişke kelgende
Eeligip basıp eeligip,
Tuyagı kumga sayılıp,
Öödö çıga bergende
Öküm külük Kögala,
Cal-kuyrugu cayılıp,
Alıstan çapkan Kögala
Ayuu töştü cölönüp,
Almaday bolgon alma baş
Çalmalap çañga bölönüp,
Maşaday moynu iyilip,
Öödö-ıldıyın bilbesten,
Uçkan kuştay cügürüp,
Baskan taşı bırkırap,
Kazanday bolup dañkanı
Töbösündö çırkırap,
Araanday oozu açılıp,

Âlemi kasıp kavuran
Namlı sırttan, delişmen» der.
Kimi kişiler de şöyle der:
«Kızdan doğma eğridir» der,
«Ne zaman olsa Çubak'ın
Eğri işe kavga eden,
Kahrolasının biridir» der.
Yolu aşıp birlikte gözleriz,
Beecin'e sefere varırız.
Beecin'e sefere vardığında,
Hiçbir yararı dokunmadan,
Yoldaşlığını göstermeden,
Ayköl ile birleşip,
Ordugâhta yatıp kalan
Çubak için hırpalanma,
Delişmen için gücenme».
Aradan çok geçmedi,
Er Sırgak ağzını yumana kalmadan,
Savaşa elverişli kaftan giyip,
Rahvan sürüp gelerek,
Kögala gibi ata binip,
Etekleri yenleri savrulup,
İnişe geldiğinde
Coşup basıp coşarak,
Tırnağı kuma saplanıp,
Yokuşa vardığında
Zorlu yürük Kögala,
Yelesi kuyruğu savrulup,
Uzaktan koşup gelen Kögala,
Ayı sırtı yamaca yaslanıp,
Elma gibi yumru başı
Döne döne toza bulanıp,
Maşa gibi boynu eğilip,
Yokuşu inişi bilmeden,
Uçan kuş gibi koşup,
Bastığı taşlar paramparça,
Kazan gibi kesekler
Tepesinde vınlayıp,
Ejder gibi ağzı açılıp,

Kan aralaş ak köbük
Omuroodo çaçılıp,

Kan karışmış ak köpük
Göğsüne saçılıp,

Tulpar külük Kögala
Köküldü kökkö zırgıtıp,
Tuyaktı madap mılgıtıp,
Tuyaktan uçkan taştardı
Asman boyu ırgıtıp.
Başın cerge salıptır:
«Barar cerim Beecin» - dep,
Ayban da bolso biliptir,
Atkan oktoy zımırap,
Eti kızıp alıptır.
Kaarına can turbay,
Kayratı zor Çubaktın
Cer carılıp dürküröp,
Arslanday bolup aykırıp,
Kündöy bolup kürküröp,
Aydarı altın, çok belboo
Azizkandın kök calı
Er Çubaktı körgöndö
Bura tartıp turdu emi.
Küülönüp Çubak kelgende
Arslan kök cal Almambet
Kaşkayıp salam aytkanı,
Alikti Çubak algan cok.
Anda kök cal süylödü:
«Baatır Çubak, berenim,
Alda kança künöönü,
Artışıp tartar şeriñ kim?
Kaardanıp kalıpsıñ,
Kılıçıñ suurup alıpsıñ,
Temirden caygan tor barbı?
Teñdeşip catkan col barbı?
Bekip catkan col barbı?
Bekem şaşıp kalıpsıñ,
Mekeden kelgen kol barbı?
Belin bekem kurçanıp,
Böyröktön çıgıp köp kıtay

Küheylan yürük Kögala,
Perçemini göğe savurup,
Toynağını bastırıp fırlatıp,
Toynağından uçan taşları
Gök boyunca fırlatıp.
Başını yere eğmiş:
«Varacağım yer Beecin» diye,
Hayvan da olsa bilmiş,
Atılan ok gibi vınlayıp,
Kanı iyice kızışmış.
Hışmına can dayanmaz,
Gücü büyük Çubak'ın,
Yer yarılıp gürleyip,
Arslan gibi kükreyip,
Gök gürler gibi gümbürdeyip,
Perçemi altın, püsküllü kuşaklı,
Azizkan'ın gök yelelisi
Er Çubak'ı görünce
Dizgin çekip durdu işte.
Çubak hınçla geldiğinde
Arslan, gök yeleli Almambet
Güler yüzle selam verdi,
Çubak selamını almadı.
O zaman gök yeleli söyledi:
«Bahadır Çubak, yiğidim,
Nice nice günahı
Yüklenip çekecek arslanın kim?
Öfkeye kapılmışsın,
Kılıcını sıyırmışsın,
Demirden kurulmuş ağ mı var?
Çekişilen bir yol mu var?
Kapanmış bir yol mu var?
Pek bir telaşa düşmüşsün,
Mekke'den gelen ordu mu var?
Belini sıkıca kuşanıp,
Böğürden çıkıp nice Kıtay

Ayanbastan kol alıp,
Kapilet kelip kaldıbı?
Karoolsuz catkan san kolgo.
Sapırıp uruş saldıbı?
Bettep kelip kalıpsıñ,
Beecinden kelgen kol barbı?

Çekinmeden ordu alıp,
Ansızın baskın mı verdi?
Nöbetsiz yatan sayısız orduya.
Savurup savaş mı açtı?
Yüzünü dönüp gelmişsin,
Beecin'den gelen ordu mu var?

Beecinden kelgen kol bolso -
Saralanı mineyin,
Sandap kelgen kıtayga
Calgız özüm tieyin.
Baygambar barbas Beecinge
Balaketti salayın,
Kalıñ kara kıtayga
Kabılan kök cal Çubagım,
Seni kan kötörüp alayın.
Mekeden kelgen coo bolso,
Kögala berçi mineyin,
Köp bolmokton san bolsun,
Ilaaçın tiygen taanday,
Irgiltip ceke tieyin.
Cagalmay tiygen taanday,
Canın koyboy kırayın,
Caandın kolu bolso da
Kızıl kandı agızıp,
Kıyınsıgan duşmanga
Kıraan kök cal Çubagım,
Seni kan kötörüp salayın!»
Munu aytıp Almambet
Murutunda külgönsüp,
Bura karap turdu emi.
Çıyralıp kelgen Çubagıñ
Çındap açuu kılganı,
Kögala minip kürküröp,
Aytkan sözdü ukpastan,
Cel sokkondoy ceeligip,
Ceti baştuu emedey:
«Keçee, keñ Talastın oyunda,
Cılgınduu özön boyunda,

Beecin'den gelen ordu varsa —
Sarala'ya bineyim,
Sayısız gelen Kıtay'a
Tek başıma saldırayım.
Peygamber uğramaz Beecin'e
Belayı ben salayım,
Koyu kara Kıtay'a,
Kaplan, gök yeleli Çubak'ım,
Seni han kaldırayım.
Mekke'den gelen düşman varsa,
Kögala'yı ver de bineyim,
Çok değil, sayısız olsun,
Laçının vurduğu kuş gibi
Savurup tek başıma dalayım.
Çakırdoğanın vurduğu kuş gibi
Tek can koymadan kırayım,
Cihanın ordusu olsa da
Kızıl kanı akıtıp,
Zorbalanan düşmana karşı,
Şahbaz, gök yeleli Çubak'ım,
Seni han kaldırıvereyim!»
Bunu söyleyip Almambet
Bıyık altından güler gibi,
Dönüp bakıp durdu işte.
Gerilip gelen Çubak'ın
Öfkesi sahiden alevlendi,
Kögala'ya binmiş gürleyip,
Söylenen sözü dinlemeden,
Yel çarpmış gibi coşup,
Yedi başlı dev misali:
«Hani, geniş Talas ovasında,
Ilgınlı ırmak boyunda,

Kalıñ argın, köp ogoy
Konup catkan kezinde
Kündüzü kımız, tünü kız
Bolup catkan kezinde,
Koş-koştop kiyip suusar börk
Irgap turgan kezinde,
Koşo bilip kırgızdı
Cırgap catkan kezinde,
Oşondo cazgan kat kana?
Kudaylaşkan ant kana?

Kalabalık Argın, nice Ogoy
Konup yattığı çağda,
Gündüzü kımız, gecesi kız
Olup durduğu çağda,
Çift çift samur börk giyip
Sallanıp gezdiğin çağda,
Kırgız'la birlik olup
Sefa sürdüğün çağda,
Hani o zaman yazılan mektup nerede?
Tanrı adına içilen ant nerede?

Senden surap sabıldım,
«Beecinge coldoş kılgın» - dep,
Neçe sapar calındım.
Kokongo korduk salganda,
Margalañ menen Bukardı
Koşo çaap alganda,
Barıp aldık Oogandı,
Başka curt kaydan soo kaldı.
Taştı buzup col saldık,
Indıstanga kol saldık.
Olcolop maldan birdi aldık,
Bilge cüktöp dilde aldık.
Oroşon suluu kara köz,
Oydologon koloñ çaç
Oşondon tandap miñdi aldık.
Keçee, kızılbaştı çapkanda,
Kırım menen Urumga
Kırk çoro sapar attandı,
Olcosuna berender
Sandagan tulpar attı aldı.
Bekip catkan duşmandın
Belin buzup turganda,
Bektep salgan kalaluu
Çebin buzup alganda,
Sanatına san cetpes,
Elin buzup alganda,
Moyunuma kurum salınıp,
Beecinge sapar kılganda,

Senden isteyip dil döktüm,
«Beecin'e yoldaş et beni» diye,
Nice kez yalvardım.
Kokon'a baskı saldığında,
Margalañ ile Bukar'ı
Birlikte vurup aldığında,
Varıp aldık Oogan'ı,
Başka yurt nerden sağ kaldı.
Taşı yarıp yol açtık,
Indıstan'a ordu saldık.
Ganimet olarak mal aldık,
Bele yükleyip altın aldık.
Görkemli güzel, kara gözlü,
Dalgalanan gür saçlılardan
Seçip bin tanesini aldık.
Hani, Kızılbaş'ı vurduğunda,
Kırım ile Urum'a
Kırk çora sefere atlandı,
Yiğitler ganimet olarak
Sayısız küheylan at aldı.
Kapanıp yatan düşmanın
Belini kırdığımızda,
Sımsıkı berkitilmiş kaleli
Hisarını yıktığımızda,
Sayısına sayı yetmez
Elini bozguna verdiğimizde,
Boynuma bağ dolayıp,
«Beecin'e sefer kılınırken,

Meni coldoş kılgın» - dep,
Beyili kara kıtay kul,
Bezelenip calındım.
Beyili katuu Beecindin
Bet alıp colun baştadıñ,
Meni oylop koyboston,
Oorukka nege taştadıñ?
Atıñdın oozun bura tur,
Ala köödön kıtay kul,
Aldıñkı cerge tura tur,
On eki türkün kol baştap,
Çalgın çalar sensiñbi?!
Keñeşte cok, kepte cok,
Beecinge çalgın barbastan

Oorukta kalar menminbi!?
Sulayman barbas Beecinge
Sumsayıp çabar sensiñbi?!
Çalgınga barbay, oorukka
Catıp kalar menminbi?!
Sarala sandan külük it,
Olturup cerge iybegen,
Etegi cerge tiybegen,
Atañdın körü, bürük it,
Sandagan kıtay Beecinden
Sarala menen celgen it,
San cetpegen kalkınan
Uşunday buzugunan kelgen it!
Üç taş tulga, kök oçok,
Ceñi cerge tiybegen,
Ceti atası kıtaydın
Bısmıldanı bilbegen,
Menin aytkan sözümö
Kiresiñbi, kıtay kul!
Beecindin colu beş bölök,
Men da birge barayın,
Könösüñbü, kıtay kul?!
Könbös bolsoñ sözümö,
Azır menin kolumdan

Beni yoldaş et» diye,
Huyu kara Kıtay kulu,
İnleyerek yalvardım.
Huyu katı Beecin'in
Yoluna yüz tutup başladın,
Beni hiç düşünmeden,
Neden ordugâha bıraktın?
Atının başını çevir de dur,
Dönek gönüllü Kıtay kulu,
Şu öndeki yerde dura dur,
On iki türlü orduya baş olup,
Keşfe çıkacak sen misin?!
Danışmada yok, sözde yok,
Beecin'e keşfe gitmeden

Ordugâhta kalacak ben miyim!?
Süleyman uğramaz Beecin'e
Surat asıp akın edecek sen misin?!
Keşfe gitmeyip ordugâhta
Yatıp kalacak ben miyim?!
Sarala'sı binlerden yürük, it,
Oturup yere eğilmeyen,
Eteği yere değmeyen,
Kahrolası, sünepe it,
Sayısız Kıtaylı Beecin'den
Sarala ile tırıs gelen it,
Sayıya gelmez halkından
Böyle bozgunculuğundan gelen it!
Üç taş sacayak, boz ocak,
Yeni yere değmemiş,
Yedi atası Kıtay'ın,
Besmeleyi bilmeyen,
Benim söylediğim söze
Girer misin, Kıtay kulu!
Beecin'in yolu beş koldur,
Ben de birlikte varayım,
Razı olur musun, Kıtay kulu?!
Sözüme razı olmazsan,
Şimdi benim elimden

Ölösüñbü, kıtay kul?!»
Anda Almambet munu aytat:
«Kırk uruk kıtay kalıñ el»
Barsam kapır boloyun,
Beecindin colu beş bölök
Çalsam kapır boloyun!
Beecindin colu beş ancı
Bereyin Çubak ala goy,
Bezildep kıtay dey berbe,
Berdim canım, ala goy,
Baatır Çubak bara goy!
Beecindin colun çalıp kel,
Esenkan kızı Burulça,
Cañ-cuñdun kızı Aymıskal,
Beecinden belek alıp kel!
Ketire berbe şayıñdı,
Kek kılıp kıtay dey berip,
Keyitpeçi canımdı,

Buzbaçı menin kanımdı!
Kırk kandın eli kıtaydın
Kabarın algan men emes,
Körüp cürgön sen emes.
Kaldayıp catkan Beecindin
Kazıp koygon oru bar,
Kaynatıp koygon şoru bar,
Bekip catkan beli bar,
Bekemdegen çegi bar,
Çımçım çöbü çıkpagan,
Çık kılar suusu bolbogon,
Kırk künçülük çölü bar,
Aylanası kança col,
Aydıñ çalkar kölü bar.
Aralap kişi ketpegen,
Çıçkandın murdu ötpögön,
Kalıñ tokoy-çeri bar.
Çerdi tozup olturgan
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay,

Ölür müsün, Kıtay kulu?!»
O zaman Almambet şöyle der:
«Kırk boy Kıtay, kalabalık el»,
Varırsam kâfir olayım,
Beecin'in yolu beş koldur,
Gözlersem kâfir olayım!
Beecin yolunun beş geçidini
Vereyim Çubak, alıver,
Sızlanıp Kıtay deyip durma,
Verdim canım, alıver,
Bahadır Çubak, varıver!
Beecin'in yolunu gözleyip gel,
Esenkan kızı Burulça'yı,
Cañ-cuñ'un kızı Aymıskal'ı,
Beecin'den armağan alıp gel!
Boşa harcama gücünü,
Kin güdüp Kıtay deyip durup,
İncitme şu canımı,

Bozma benim kanımı!
Kırk hanın eli Kıtay'ın
Haberini alan ben oldum,
Görüp gezen sen değilsin.
Boylu boyunca yatan Beecin'in
Kazılmış hendeği var,
Kaynayıp duran derdi var,
Kapanmış geçidi var,
Berkitilmiş sınırı var,
Bir tutam otu bitmeyen,
Çiy düşürecek suyu olmayan,
Kırk günlük çölü var,
Çevresi kaç günlük yol,
Aydın, uçsuz gölü var.
İçinden insan geçmeyen,
Sıçanın burnu sığmayan,
Sık orman-çalılığı var.
Ormanı bekleyip oturan,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay,

Coonun aylasın bilgen doñuz ay,
Ayzakerden ıktuu kul,
Kıtaylıgı bolboso,
Adamzatta mıktuu kul.
Beleske koygon beren bar,
Belgilüü Kalça kıraan bar,
Berdim Çubak, çala koy,
Men kaldım mında, özüñ bar.
Kaldayıp tuman sögülgön,
Tetigi, dümüröyüp köründgön,
Calgız közdün eli bar,
Kaarına alganda
Karşılaşar çebi bar.
Oşol çeptin içinde
Alışsa adamdın alı cetpegen,
Calgız köz Malgun şeri bar.
Ornotkon kalaa cöösü oşol,
Oylo, Çubak kıraanım,
Oşondo catkan col tozup,
Calgız közdüü döösü oşol.
Emi men kaldım, Çubak, sen bargın,
Berdim coldu ala goy!» -

Düşmanın çaresini bilen domuz, ah,
Mızrakçıların en ustası kul,
Kıtaylığı olmasa,
İnsanoğlunun en yamanı kul.
Tepeye dikilmiş yiğit var,
Namlı Kalça şahbaz var,
Verdim Çubak, gözleyiver,
Ben kaldım burada, kendin var.
Ağır sisin yırtıldığı yerde,
Şurada, kütük gibi görünen,
Tek gözlülerin eli var,
Hışmına aldığında
Karşı koyacak hisarı var.
O hisarın içinde,
Tutuşsa insanın gücü yetmeyen,
Tek gözlü Malgun arslanı var.
Kurulu kalenin bekçisi odur,
Düşün, Çubak şahbazım,
Orada yol gözleyip yatan
Tek gözlü devi odur.
Şimdi ben kaldım, Çubak, sen git,
Verdim yolu, alıver!» —

Dep, oşontüp, turgan soñ,
Kayra baştan er Çubak
Kayrattanıp ooluktu:
«Beecin senin beliñbi?
Begireek maktap olturgan
Kalça senin şeriñbi?
Kızıtalak, kıtay kul,
Buzayınbı çebiñdi,
Carayınbı, kıtay kul,
Içiñdegi çeriñdi?
Atañdın körü, kıtay kul,
Beecinde kıtay elinen
Bölünüp oktu cep cürgön,
Kolu menen caratkan
Kolosun kuday, - dep cürgön.
Sarala atı, külük it,

Deyip böylece durunca,
Yeni baştan er Çubak
Kabarıp köpürdü:
«Beecin senin geçidin mi?
Bunca övüp oturduğun
Kalça senin arslanın mı?
Kahrolası, Kıtay kulu,
Yıkayım mı hisarını,
Yarayım mı, Kıtay kulu,
İçindeki derdini?
Kahrolası, Kıtay kulu,
Beecin'de Kıtay elinden
Ayrılıp ok yiyip gezen,
Kendi eliyle yonttuğu tunca
«Tanrı'dır» deyip tapınan.
Sarala atı yürük, it,

Deni kara bürük it,
Talak kılıp kıtaydı
Uşunday buzugunan kelgen it!
Ayabagan dümöktü
Baştayın degen ekensiñ,
Kalp ele: «Çalgın çalam» - dep,
Ordoluu curt, kalıñ türk
Taştayın degen ekensiñ.
Kızıgın körüp curtuñdun
Kılçaybastan col çalıp,
Kızıtalak, it kıtay,
Keteyin degen ekensiñ.
Talkalayın Beecindi,
Sındırayın beliñdi.
Kaldır etek kıtay kul,
Suutayın deminđi?!» -
Dep, culkunup Çubak turganda,
Çubaktı kuday urganda
Çekiri cok koy közdüü,
Sepkili cok ak cüzdüü,
Azizkandın calgızı
Asmandan bulut bürkölüp,
Altımış sanaa bir kelip,
Kabırgası sögülüp,
Oozunan calın tögülüp,
Arslanday körünüp,

Bedeni kara, uyuz it,
Kıtay'ı boşayıp da
Böyle bozgunculuğundan gelen it!
Amansız bir kargaşayı
Başlatayım demişsin,
Yalandan: «Keşfe çıkarım» diye,
Otağlı yurdu, kalabalık Türk'ü
Bırakayım demişsin.
Yurdunun sefasını görüp,
Dönüp bakmadan yol gözleyip,
Kahrolası, it Kıtay,
Gideyim demişsin.
Parçalayayım Beecin'i,
Kırayım belini.
Paldır eteklik Kıtay kulu,
Söndüreyim mi soluğunu?!» —
Deyip Çubak şahlanıp dururken,
Çubak'ı Tanrı çarpınca,
Şaşılığı olmayan koyun gözlü,
Çilsiz ak yüzlü,
Azizkan'ın biriciği,
Gökten bulut kararıp,
Altmış düşünce bir gelip,
Kaburgası sökülüp,
Ağzından alev dökülüp,
Arslan gibi görünüp,

Coybolottu tayanbay,
Colbors kök cal Almambet
Çubaktan candı ayabay,
Tüsü ketip tüktöyüp,
Tügü çıgıp ürpöyüp,
Kaardanıp düpüldöp,
Çımın canın oyloboy,
Çındap arslan küpüldöp,
Sarala tulpar kıygaçtap,
Saat baskan Çubakka
Alakeñ, ciberdi çındap söz baştap:
«Oylosoñ bolo, sen Çubak,

Coybolot'a dayanmadan,
Kaplan, gök yeleli Almambet
Çubak'tan canını esirgemeden,
Benzi atıp tüyleri diken diken,
Tüyü çıkıp kabarıp,
Öfkeyle gümbürdeyip,
Sinek kadar canını düşünmeden,
Sahiden arslan gibi gürleyip,
Sarala küheylanı yan sürüp,
Uğursuzluk basmış Çubak'a
Alakeñ sahiden söze girişti:
«Bir düşünsen ya, sen Çubak,

Oloñdogon kızıtalak,
Men Beecindi çalam kim üçün,
Azireti din üçün,
Arttagı kalıñ el üçün!
Baygambar barbas Beecinden
Balaket körüp kalat - dep,
Baykagın, Çubak, sen üçün!
Tosmosu katuu kıtaydın,
Topurak uçup küyöt - dep,
Dozogu saga tiet - dep,
Tozgon colum kim üçün,
Dozoktuu, Çubak, sen üçün!?
Men Beecinde turganda
Taş sayıngan kıtaydın
Tazasının uulu elem,
Ataganat, talımsıgan Çubagım,
Men kay cerde noygut kulu elem?
Kızıl kürmö kıtaydın
Kıraanının uulu elem,
Ençilep bergen başında
Eleñdep coldu ber deysiñ,
Men kay cerde Akbaltay kandın kulu elem!?
Belin bek buugan kıtaydın
Bereninin uulu elem,
Coogo tiysem ört elem,
Sen öñdönüp, atasın taştap alıska,
Köçüp kelgen Talaska,
Çoro bolup Manaska,
Amızı cok, arı cok,
Aadan çalış, it Çubak,

Böbürlenen kahrolası,
Ben Beecin'i kimin için gözlerim,
Yüce din uğruna,
Ardımdaki kalabalık el için!
Peygamber uğramaz Beecin'den
Bela görür diye,
Anla, Çubak, senin için!
Engeli çetin Kıtay'ın,
Toprağı savrulup yanar diye,
Cehennemi sana dokunur diye,
Gözlediğim yol kimin için,
Cehennemlik Çubak, senin için!?
Ben Beecin'de yaşarken
Mücevher kuşanan Kıtay'ın
En temizinin oğluydum,
Ah yazık, kurumlanan Çubak'ım,
Ben ne zaman Noygut kulu oldum?
Kızıl kaftanlı Kıtay'ın
Şahbazının oğluydum,
Ta baştan payıma düşen
Yolu «ver» deyip duruyorsun,
Ben ne zaman Akbaltay Han'ın kulu oldum!?
Belini pek kuşanan Kıtay'ın
Yiğidinin oğluydum,
Düşmana çattım mı yangındım,
Senin gibi babasını bırakıp uzağa,
Talas'a göçüp gelen,
Manas'a çora olan,
Hayâsı yok, arı yok,
İnsandan yarım, it Çubak,

Alaktagan kızıtalak,
Akmak kişi men emes!
Atañdı taştap alıska,
Köçüp kelip Talaska,
Çoro bolgon Manaska,
Arı cok Çubak, sen kanday?!
Talak kılıp butumdu,

Sağa sola bakınan kahrolası,
Ahmak kişi ben değilim!
Babanı bırakıp uzağa,
Talas'a göçüp gelip,
Manas'a çora olan,
Arsız Çubak, sen nesin?!
Putumdan boşanıp,

Taştap kıtay curtumdu
Kara dinden ak bolup,
Kalıñ kıtay el menen
Din talaşıp cat bolup,
Mintip cürgön men kanday?!
Baykasañ bolo, sen Çubak,
Bakıldagan kızıtalak!
Keçke koysom cayıña,
Keketip kıtay dey berdiñ,
Bilgeniñdi cey berdiñ.
Kızırduu kıyın şer bolsoñ,
Kıraan tuugan er bolsoñ -
Kıyırıñdan tentip ne keldiñ?!
Akırettin cayınan,
Azaptuu dozok barınan,
Kalkımdan kaçıp men keldim,
Men kıyırımı buzdum kapır - dep,
Kıtaydan dinim cakın - dep, -
Baatır, men çaçıp iydim cıygandı,
Tiktedim aziz ıymandı.
Sarala menen celgemin
Kıtaydın kanı bolgonço,
Busurman iti bolom - dep,
Elimden azıp kelgemin.
Kudaydın kılgan işi eken,
Men Beecinde turganda,
Aalı taka, keñ ötük
Alöökönün Koñurbay
Alda kayda kişi eken?!
Beecinden çıktım bir başka,
Beecindi bilip turganda,
Beyesep kalıñ kıtaydın
Bereni elem köykaşka.
A düynönün ayınan,
Akırettin cayınan,

Sarı taldan saydırgan
Talım kaldı Beecinde,
Taza altından casatkan

Kıtay yurdumu bırakıp,
Kara dinden aklanıp,
Kalabalık Kıtay eliyle
Din yüzünden yad olup,
Böyle gezen ben neyim?!
Bir anlasan ya, sen Çubak,
Böğürüp duran kahrolası!
Seni kendi hâline bıraksam,
İğneleyip Kıtay deyip durdun,
Bildiğini okuyup durdun.
Hızır'lı yaman arslansan,
Şahbaz doğmuş yiğitsen —
Diyarından sürünüp niye geldin?!
Ahiretin hâli yüzünden,
Azaplı cehennem var diye,
Halkımdan kaçıp ben geldim,
«Diyarım kâfir, ben ondan koptum» diye,
«Dinim Kıtay'dan yakındır» diye, —
Bahadır, ben saçtım biriktirdiğimi,
Aziz imana yöneldim.
Sarala ile koşup geldim,
Kıtay'ın hanı olacağıma,
«Müslüman'ın iti olayım» diye,
Elimden ayrılıp geldim.
Tanrı'nın takdiri imiş,
Ben Beecin'de dururken,
Süslü nallı, geniş çizmeli,
Alööke'nin Koñurbay'ı
Kim bilir nerede bir adamdı!
Beecin'den çıktım bir başka,
Beecin'i bilip dururken,
Hesapsız kalabalık Kıtay'ın
Yiğidiydim, en seçkini.
Öbür dünyanın yüzünden,
Ahiretin hâli yüzünden,

Sarı söğütten diktirdiğim
Söğütlüğüm kaldı Beecin'de,
Saf altından yaptırdığım

Tagım kaldı Beecinde.
Kapkaluu kalaa, kalıñ curt,
Urum kaldı Beecinde,
Asıl kıtay tukumu -
Altımış kız, kırk şurkut,
Zayıbım kaldı Beecinde.
Keñ Beecin eske tüşköndö
Tuura ornotkon kalıñ tam,
Tüptüü kıtay kalıñ can,
Oşol eske tüşköndö
Tutamga kelbeyt kayran can.
Sarala buudan toktugu,
Sandagan kalıñ kıtayda
Din ıslamdın coktugu.
Islam dini bar bolso,
Bul cerde ceme cedirip,
Kaçkan kıtay dedirip,
Küyütün tartıp elimdin,
Saga kıtay dedirip,
Elimden nege kelemin?
Bul sözüñdü ukkança,
Bul cerde senden ölöyün!
Kılımdı çalsam çalamın,
Kaçan bolso, it Çubak,
Menin kıtay atım kalabı?!
Kaalap keldim diniñdi,
Kalıypa sultan biriñdi?!
Añıldagan Çubak kul,
Kan kıl, - dep ayttım kimiñdi?!
Kanıñ ekööñ birikçi,
Kañıldagan, it Çubak,
Kagayınbı bu cerde,
Kapkayda ketken ciniñdi?!
Kaytadan kapır men bolup,
Çın ele, buzayınbı dinimdi?!
Beyledim ele diniñdi,
Mekede sultan biriñdi,
Bezildegen Çubak kul,
Bek kıl, - dep ayttım kimiñdi?!

Tahtım kaldı Beecin'de.
Kapılı kale, kalabalık yurt,
Soyum kaldı Beecin'de,
Asil Kıtay soyundan —
Altmış kız, kırk taze,
Zevcem kaldı Beecin'de.
Geniş Beecin aklıma düştüğünde,
Düzgün kurulmuş nice ev,
Köklü Kıtay, kalabalık can,
Onlar aklıma düştüğünde
Garip canım yerinde durmaz.
Sarala küheylan semiz tok,
Sayısız kalabalık Kıtay'da
Din İslam'ın yokluğu.
İslam dini olsaydı,
Burada azar işitip,
«Kaçkın Kıtay» dedirtip,
Elimin acısını çekip,
Sana «Kıtay» dedirtip,
Elimden niye gelirdim?
Bu sözünü duyacağıma,
Burada senin elinden öleyim!
Dünyayı gözlersem gözlerim,
Ne zaman olsa, it Çubak,
Benim Kıtay adım kalır mı?!
İsteyip geldim dininizi,
Halife sultanınızı?!
Uluyan Çubak kulu,
«Han yap» dedim mi hanginize?!
Hanınla ikiniz birleşin de,
Havlayıp duran it Çubak,
Kovayım mı şuracıkta,
Azıp giden cinini?!
Yeniden kâfir olup ben,
Sahi, bozayım mı dinimi?!
Gözetmiştim dininizi,
Mekke'deki sultanınızı,
Sızlanıp duran Çubak kulu,
«Bey yap» dedim mi hanginize?!

Beren Manas bolboso,
Kagar elem, it Çubak,
Kapkayda ketken ciniñdi?!
Kayrılıp kıtay eldi taap,
Tügötöyün kebiñdi.
Suutsam kantet, it Çubak,
Kayrat kılgan deminñdi!
Çıgarayın bul cerde
Çımırkangan celiñdi.
Men Talaska kongonu
Camanıña canaştım,
Kündüzündö bılkıldap,
Tünüçündö kıñkıldap,
Kimiñden bektik talaştım?!
Talastı bölüp çek kılıp,
Talımsıgan, it Çubak,
Dardañdaysıñ kürsüldöp,
Kimiñe bardım bek kıl - dep?
Ayılımdı buzdum sen tügül,
Añıldagan Çubak kul,
Atamdı soydum sen tügül!
Altın tagın kan kıldım,
Ataganat, Çubak kul,
Sen tügül, Azizkandı cay kıldım!
Kümüş taktı may kıldım,
Kürsüldögön Çubak kul,
Sen tügül, atamdı soyup cay kıldım!» -

Dep, oşondo Almambet
Kazık moyun Sarala,
Kaykalatıp kayran şer,
Eki mizdüü kök bolot
Suurup alıp kınınan,
Kaçırıp kaldı Çubaktı:
«Almaday başın alayın,
Col üstünö öltürüp,
Itke azık kılayın!»
Cer carılıp dürköröp,

Yiğit Manas olmasaydı,
Söker atardım, it Çubak,
Azıp giden cinini?!
Dönüp Kıtay elini bulup,
Keseyim şu lafını.
Söndürsem nasıl olur, it Çubak,
Kabartıp durduğun soluğunu!
Çıkarayım şuracıkta
Kasılıp duran yelini.
Ben Talas'a konalı
Kötülüğünüze mi yanaştım,
Gündüzleri sokulup,
Geceleri sızlanıp,
Hanginizle beylik yarıştım?!
Talas'ı bölüp sınır çekip,
Kurumlanan it Çubak,
Gümbür gümbür böbürlenirsin,
Hanginize vardım «bey yap» diye?
Ben obamı yıktım, sen şöyle dursun,
Uluyan Çubak kulu,
Babamı kestim, sen şöyle dursun!
Altın tahtını kana buladım,
Ah yazık, Çubak kulu,
Sen şöyle dursun, Azizkan'ı yere serdim!
Gümüş tahtı ezip geçtim,
Gümbürdeyen Çubak kulu,
Sen şöyle dursun, babamı kesip yere serdim!» —
Deyip o anda Almambet,
Kazık boyunlu Sarala'yı
Şaha kaldırıp koca arslan,
İki ağızlı gök çeliği
Kınından sıyırıp alıp,
Çubak'ın üstüne saldırdı:
«Elma gibi başını alayım,
Yol üstünde öldürüp,
İte azık edeyim!»
Yer yarılıp gürleyip,

Azizkandın Almambet
Aybattanıp kürküröp,
Körünöö çaptı Alakeñ.
Kögala menen zırgıtıp,
Toktolboston er Çubak

Oñ ceñin çeçip ırgıtıp,
Kalkandı karmap congo alıp.
Aç bolottu kolgo alıp,
Ayanbay kirdi Çubagıñ.
Alda kança cabdıgın
Kötörüşüp turdu emi.
Tizgindi karmap cıyalbay,
Asılkeç öskön eki er
Birin biri kıyalbay,
Kıykırıp kılıç çabalbay,
Kezenişip turdu ele.
Eer beldey kök kırdı
Aşıp kelet kördüñbü?
Aybanboz menen zırgıtıp,
Arslan, colbors, kabılan
Şaşıp kelet kördüñbü?
Aybanboz atı dardañdap,
Almambet menen Çubagı,
Cöölöşüp turat calmañdap.
Aybanbozgo kamçı urup,
Basıp çıgıp kelatat:
«Almambet, Çubak tügöyüm
Kokustan ölüp ketet», - dep,
Küñgürönüp er Manas
Şaşıp çıgıp kelatat.
Cetip kelip eki erge,
Aytıp turgan kebi bul:
«Astıga salsam ak colum,
Atışka kirse san kolum,
Almambet, Çubak egizim,
Aalamdı buzgan teñizim,
Albars bolot aybaltam,

Azizkan'ın Almambet'i
Heybetlenip kükreyip,
Göz göre saldırdı Alakeñ.
Kögala ile ok gibi uçup,
Duraksamadan er Çubak,

Sağ yenini çözüp fırlatıp,
Kalkanı kavrayıp koluna alıp.
Keskin çeliği ele alıp,
Çubak'ın çekinmeden daldı.
Nice nice pusatlarını
Kaldırışıp durdular işte.
Dizgini tutup toplayamadan,
Naz içinde büyümüş iki er,
Birbirine kıyamadan,
Haykırıp kılıç vuramadan,
Karşılıklı gözleşip durdular.
Eyer beli gibi boz sırtı
Aşıp geliyor, gördün mü?
Aybanboz ile ok gibi uçup,
Arslan, kaplan, pars misali
Telaşla geliyor, gördün mü?
Aybanboz atı dörtnala,
Almambet ile Çubak'ı
İtişip duruyor hışım hışım.
Aybanboz'a kamçı vurup,
Bastırıp çıkıp geliyor:
«Almambet, Çubak, eş yiğitlerim,
Kazara ölüp gider» diye,
Söylene söylene er Manas
Telaşla çıkıp geliyor.
İki erin yanına yetişip,
Söyleyip durduğu söz bu:
«Öne salsam ak yolumsun,
Savaşa girse sayısız ordumsun,
Almambet, Çubak, ikizlerim,
Âlemi yıkan denizim,
Elmas çelik aybaltam,

Eki şer, ayçılık cürsö çoñ arkam!

Kılıçtı suurup kıykırıp,
Katar turba canaşa,
Kayran candı küydürüp,
Egiz, tügöy eki şer
Kıla berbe tamaşa!
Ara coldo uruşup,
Kamçılaşpa canaşa!» -
Bul sözdü aytıp kök calıñ,
Araga tüştü arslanıñ.

«Birine biri cetet - dep,
Betteşip kalgan eki şer,
Kokustan ölüp ketet» - dep,
Kıykırıp Manas barganı,
Saraladay külüktü
Oñ kol menen kan Manas
Oozduktan aldı emi,
Kögalanı tizgindep,
Sol kol menen aldı emi.
Arslan ayköl kankoruñ
Araga tüşüp kaldı emi,
Eki cakka ayırıp,
Araçalap aldı emi.
Manas karmap turganda
Kaardanıp bulkunup,
Kayrattanıp er Çubak:
«Kañgaydan kelgen kıtay», - dep,
Küülönüp turat bulkunup.
Oşondo Azizkandın Almambet:
«Aramdın kanın çaçayın,
Açılbas közün açayın,
Koyo bergin koldu» - dep,
Oñunda, Almambet turat kürküröp.
Kankor kök cal kan Manas
Karmap turdu cekitip:
«Kaldaydı çabar eki şer
Kokus ölüp ketet» - dep,

İki arslan, aylık yolda da büyük arkamsınız!
Kılıç sıyırıp haykırıp,
Yan yana böyle dikilmeyin,
Garip canı yakıp da,
İkiz, eş iki arslan,
Etmeyin böyle oyunu!
Yarı yolda dövüşüp,
Yan yana kamçılaşmayın!» —
Bu sözü söyleyip gök yeleli,
Araya girdi arslanın.

«Biri birine yetişir diye,
Karşı karşıya gelmiş iki arslan,
Kazara ölüp gider» diye,
Haykırıp Manas vardı,
Sarala gibi yürüğü
Sağ eliyle Han Manas
Geminden tuttu işte,
Kögala'yı dizginleyip,
Sol eliyle tuttu işte.
Arslan Ayköl, kan dökücün,
Araya girip durdu işte,
İki yana ayırıp,
Aralarını buldu işte.
Manas tutup dururken,
Öfkelenip silkinip,
Kabarıp er Çubak:
«Kañgay'dan gelme Kıtay» diye,
Hınçla silkinip duruyor.
O anda Azizkan'ın Almambet'i:
«Haramın kanını saçayım,
Açılmaz gözünü açayım,
Bırak elimi» diye,
Sağında Almambet kükreyip duruyor.
Kan dökücü, gök yeleli Han Manas
Azarlayıp tuttu durdu:
«Kalday'ı vuracak iki arslan
Kazara ölüp gider» diye,

Kañırıgı bek tütöp:
«Calgız kişi cöö bolot,
Calgızdı kuday can kılıp,
Casabay koyso ne bolot?!
Buyrugun körçü kudaydın
Kuunu kuşka cegizip,
Kursaktaş tuugan bala emes,
Almambet, Çubak ekööönü
Ara tuugan degizip.
Akılı cok eki aram
Boz ala bolup çabışıp,
Bolbogonun kördüñbü?!
Bolbos sözdü küçötüp,
Oñbogonun kördüñbü?!
Ala köödön canımdı

İçi buram buram tütüp:
«Yalnız kişi yaya kalır,
Yalnızı Tanrı can edip
Yaratmasa ne olurdu?!
Tanrı'nın buyruğuna bak,
Kuğuyu kuşa yediren,
Karındaş doğma evlat değilken,
Almambet ile Çubak ikisini
Öz kardeş dedirten.
Akılsız iki haram,
Toza toprağa belenip vuruşup,
Olmazına bak hele?!
Olmaz sözü büyütüp,
Onmazına bak hele?!
Deli dolu şu canımı

Abaldan baykap bilipsiñ,
Çır çıgarıp aradan,
Köñül buzup eki aram
Kaytıp Talas ceriñe
Keteyin, - dep cürüpsüñ.
Kalp ele coldon cöölöşüp
Ötöyün - degen ekensiñ,
Bolbogon sözdü şıltoolop,
Esi cok, eser eki aram,
Keteyin degen ekensiñ!
Kuralıp kelgen kolumdu
Çaçayın degen ekensiñ,
Kubalaşıp şıltoolop,
Kurup kalgan, eki şer,
Kaçayın degen ekensiñ!
Kayra tartıp Talaska,
Attın başın eki şer,
Burayın degen ekensiñ,
Uşu kankor Manaska
Kılayın degen ekensiñ!
Kazınada dildemdi
Çaçayın degen ekensiñ!
Kayra tartıp Talaska,

Ta baştan sezip bilmişsin,
Aradan kavga çıkarıp,
Gönül bozup iki haram,
Dönüp Talas yurduna
Gideyim deyip durmuşsun.
Yalandan yolda itişip
Sıyrılayım demişsin,
Olmadık sözü bahane edip,
Akılsız, kaçık iki haram,
Gideyim demişsin!
Derlenip gelen ordumu
Dağıtayım demişsin,
Kovalamacayı bahane edip,
Kahrolası iki arslan,
Kaçayım demişsin!
Geri dönüp Talas'a,
Atın başını, iki arslan,
Çevireyim demişsin,
Şu kan dökücü Manas'a
Oyun edeyim demişsin!
Hazinedeki altınımı
Saçayım demişsin!
Geri dönüp Talas'a,

	Kara neet eki aram,	*Kara niyetli iki haram,*
	Kaçayın degen ekensiñ!	*Kaçayım demişsin!*
	Beecinge çabuul kılmakka	*Beecin'e akın etmek*
	Cüröktö cürgön dit ele,	*Yürekte taşınan muraddı,*
	Kıraan börü kırk çoro,	*Şahbaz kurt kırk çora,*
	Kırkıñ kırk cerden kelgen it eleñ.	*Kırkınız kırk yerden gelme ittiniz.*
	Azıp-tozup alıstan,	*Uzaklardan azıp tozup,*
	Atsız keldiñ kee birööñ,	*Kiminiz atsız geldiniz,*
	Atsız kelgen çorogo	*Atsız gelen çoraya,*
45140	Arkar ayak, cez bilek	*Dağ keçisi ayaklı, tunç bilekli*
	Attan tulpar mingizdim.	*Atların küheylanını bindirdim.*
	Tozup kelip alıstan	*Uzaklardan perişan gelip*
	Topton keldi bir çoro,	*Bir çora kalabalıktan geldi,*
	Tozup kelgen çorogo	*Perişan gelen çoraya*
	Ton mıktısın kiygizdim,	*Kaftanın alasını giydirdim,*
	Argın, ogoy, kırgızdı	*Argın'ı, Ogoy'u, Kırgız'ı*
	Ayagıña bilgizdim,	*Ayağına baş eğdirdim,*
	Arada coldu talaşıp,	*Arada yolu paylaşamayıp,*
	Artıkça Almambet, Çubak küygüzdüñ!	*Hepsinden çok, Almambet, Çubak, yaktınız beni!*
45150	Keçe, keñ Talastın boyunda	*Hani, geniş Talas boyunda*
	Cayanı kesip ceçü elem,	*Yayın kesip yerdim ben,*
	Canımda bolso Almambet -	*Yanımda olsa Almambet —*
	Caandı buzam deçü elem.	*Cihanı yıkarım derdim.*
	Kargıttanıp sır nayza	*Sırlı kargıyı doğrultup*
	Küröşöörmün deçü elem,	*Güreşirim derdim,*
	Kalday menen Koñurbay	*Kalday ile Koñurbay'la*
	Cöölöşörmün deçü elem.	*Boy ölçüşürüm derdim.*
	Ok ötpögön olpoktu	*Ok işlemez zırh kaftanı*
	Kiyişermin deçü elem,	*Giyerim derdim,*
45160	Oyon Almam barında,	*Yiğit Almam varken,*
	On segiz miñ aalamga	*On sekiz bin âleme*
	Tiyişermin deçü elem.	*Meydan okurum derdim.*
	Almambet, Çubak ayıñdan,	*Almambet, Çubak, sizin sayenizde,*
	Eki aram, senin barıñdan	*İki haram, siz varsınız diye*
	Keñ-Kolgo turdum cer caylap,	*Keñ-Kol'a yurt tutup oturdum,*
	Eki aram, senin barıñdan	*İki haram, siz varsınız diye*
	On eki kan, köp curttu	*On iki hanı, nice yurdu*

Aydap keldim kembaylap.
Baygambar barbas Beecindin
Baykap colun aşmakka,
Almambet, Çubak - eki er,
Ezelki dartıñ cazmakka
Aydap kelsem alıstan,
Ara cerde karmaşkan
Akılı cok, eki aram,
Adamda sendey bolobu?
Ketirdiñ emi ebimdi,
Kesir kılıp elime,
Kalıñ catkan busurman
Kayrılıp kabar salbasam,
Öküm kılıp curtuma,
Ekööñsüz Beecin barbasam.
At tizginin cıybasam,
Çalıyar barbas Beecinge
Bılkıldak kuuray bışkıça
Mıyzamdın gülü uçkuça,
Mıktap altı ay salışıp,
Beecinge çabuul kılbasam.
Uşu turgan Beecinge
Özüm ceke keteyin,
Oylonbogon eki aram

Önüme katıp sürüp geldim.
Peygamber uğramaz Beecin'in
Yolunu kollayıp aşmak için,
Almambet, Çubak — iki er,
Ezelî derdinizi sağaltmaya
Uzaktan sürüp getirmişken,
Yarı yolda boğuşan,
Akılsız iki haram,
İnsanda sizin gibisi olur mu?
Bozdunuz artık düzenimi,
Elime nankörlük edip,
Kalabalık yatan Müslüman'a
Dönüp haber salmazsam,
Yurduma hüküm yürütüp,
İkiniz olmadan Beecin'e varmazsam.
Atın dizginini kısmazsam,
Çalıyar uğramaz Beecin'e,
Körpe kamış katılaşana dek,
Yaban gülü dökülene dek,
Tam altı ay vuruşup,
Beecin'e akın etmezsem.
Şu duran Beecin'e
Kendim yalnız gideyim,
Düşüncesiz iki haram,

Tübüñö çındap ceteyin.
Acalım cetse kıtaydan
Ceke barıp ölöyün,
Añıldagan eki kul,
Ölüşüp ketçi köröyün!»
Oñ cagında Almañdı
Oñgo silkip ciberdi,
Sol cagında Çubaktı
Solgo silkip ciberip,
Tügü çıgıp betinen,
Tüp-Beecinde kıtayga
Tuygun Manas kök calıñ
Ceke kirip tiyçüdöy,
Kalıñ catkan kıtaydı

Kökünüzü sahiden kurutayım.
Ecelim Kıtay'dan gelirse
Yalnız varıp öleyim,
Uluyan iki kul,
Ölüşün de göreyim!»
Sağ yanındaki Almañ'ı
Sağa silkip fırlattı,
Sol yanındaki Çubak'ı
Sola silkip fırlatıp,
Yüzünden tüyleri kabarıp,
Tâ Beecin'deki Kıtay'a
Sungur Manas, gök yelelin,
Tek başına dalacakmış gibi,
Kalabalık yatan Kıtay'ı

Kakaylatıp sürçüdöy,
Bayagı Manas kankoruñ,
Calgız barıp kirçüdöy,
Caanda köp kıtaydı
Caynatıp aydap kelçüdöy.
Azaptan kayra tartpagan,
On birinde ok atkan,
On ekige kelgende
Oyon Manas atangan,
On üç caşka kelgende
Ordoluu curt, el çapkan,
On beş caşka kelgende
Cel tiygizbey curt bakkan,
Kaarın katuu tolturdu,
Kapa bolup bularga,
Kara beles kırañga
Kabılan Manas kök calıñ
Ceke barıp olturdu.
Akbaltaydın Çubagı
Moynuna künöö tüşkönsüp,
Iktagansıp kalıptır,
Şaytanı ketip beyilinen
Cumşargansıp kalıptır.
Akbaltaydın Çubagı
Sınıgıp betin burdu emi,
Uluk kıraan Almaña
Uyat bolup turdu emi.
Uyalgan emey emine,

Diklendirip sürecekmiş gibi,
O bildiğin kan dökücü Manas,
Yalnız varıp girecekmiş gibi,
Cihandaki nice Kıtay'ı
Kaynaştırıp sürüp getirecekmiş gibi.
Azaptan geri dönmeyen,
On birinde ok atan,
On ikisine geldiğinde
Yiğit Manas diye ün alan,
On üç yaşına geldiğinde
Otağlı yurda, ele akın eden,
On beş yaşına geldiğinde
Yel değdirmeden yurt besleyen,
Öfkesi iyice doldu taştı,
Bunlara gücenip,
Kara tepeli sırta,
Kaplan Manas, gök yelelin,
Yalnız varıp oturdu.
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Boynuna suç binmiş gibi,
Sinip kalmış gibiydi,
Şeytanı gönlünden gidip,
Yumuşayıvermiş gibiydi.
Akbaltay'ın Çubak'ı
Kırılıp yüzünü çevirdi işte,
Ulu şahbaz Almañ'a
Mahcup olup durdu işte.
Utanmayıp da ne yapsın,

Munday kepti kıldı emi:
«Badışa Almam berendi
Bakırıp kıtay degemin,
Artınan çaap kelgemin,
Baykasam munum zor uyat!
Çalgındı çalsañ col mına,
Baylap ketseñ kol mına,
Salayın deseñ or mına,
Kaynatıp keter şor mına!
Başımdı kesseñ men mına,

Şöyle bir söz etti işte:
«Padişah Almam yiğidime,
Bağırıp Kıtay demişim,
Ardından at koşturup gelmişim,
Baksam bu ettiğim büyük ayıp!
Keşfe çıkarsan işte yol,
Bağlayıp gidersen işte kol,
Atayım dersen işte çukur,
Kaynatıp gidersen işte dert!
Başımı kesersen işte ben,

Kanımdı töksöñ cer mına!
Alake, karıdayda karmaşkan,
Kaygıluu kündö koldoşkon,
Birge turup, birge öskön,
Betteşken coodo kezdeşken,
Öltürör bolsoñ kul mına!
Öttü, künööm toodon çoñ,
Oyonum Almam, keçip koy!
Kara közüm satuu - dep,
Kögala tügül, Alake,
Saga, kara başım tartuu!» - dep,
Bura tartıp sabılıp,
Bugu teri çılbırdı
Moynuna turdu salınıp.
Attan tüşüp er Çubak
Almañdı közdöy cügürüp:
«Keçkin, beren, künööm - dep,
Tizesi cerge bügülüp,
Eki kolu boorunda,
Er cabdıgı canında,
Kögalanı cetelep,
Künöömdü keç», - dep tilenip,
Almambetke keldi emi.
Iraazı boldu Almambet,
İçinde kalbay eç bir kek.
Oyon kök cal Alakeñ
Oşondo ayttı mınday kep:
«Kandın uulu er Çubak,
Kasiettüü can ele.
Kakançından Beecinge
Karaan kılıp bargın - dep,
Aytkan kebi bar ele.

Kanımı dökersen işte yer!
Alake, dar günde el ele tutuşan,
Kaygılı günde omuz veren,
Birlikte durup birlikte büyüyen,
Yüz yüze düşman karşısında buluşan,
Öldüreceksen işte kulun!
Suç bende, günahım dağdan büyük,
Yiğidim Almam, bağışlayıver!
«Kara gözüm feda» diye,
Kögala şöyle dursun, Alake,
Sana kara başım armağan!» diye,
Dizgin çekip çırpınıp,
Geyik derisi yuları
Boynuna geçirip durdu.
Attan inip er Çubak,
Almañ'a doğru koşup:
«Bağışla, yiğit, suçumu» deyip,
Dizi yere bükülüp,
İki eli bağrında,
Er pusatı yanında,
Kögala'yı yedeğine alıp,
Suçumu bağışla» diye yalvarıp,
Almambet'e geldi işte.
Razı oldu Almambet,
İçinde zerre kin kalmadı.
Yiğit, gök yeleli Alakeñ
O anda şöyle söz etti:
«Hanın oğlu er Çubak,
Kutlu bir can idi.
Kakançın'ın Beecin'ine
«Yoldaş edinip var» diye,
Söylenmiş sözü var idi.

Çalgınga ceke ketkenim,
Çubaktı, kılıp kabarsız
Oylosom uyat mintkenim».
Saralanı cetelep,
Çubaktı közdöy cügürüp,
Kamçısın salıp moynuna:

Keşfe tek başıma gidişim,
Çubak'ı habersiz bırakışım,
Düşününce utançtır bu ettiğim».
Sarala'yı yedeğine alıp,
Çubak'a doğru koşarak,
Kamçısını boynuna asıp:

«Künöömdü keçir!» - dep,
Çubakka Almambet turdu cügünüp.

«Örttön kayra tartpagan,
Ölümdön kayra kaçpagan,
Eselek tuugan eki aram
Ölüşüp catat beken? - dep,
Alışıp kalıp eki aram
Arman kıldı beken? - dep,
Aybatı menen salışıp,
Başın kanga boyoltup,
Dal-dal kıldı beken? - dep,
Baatır Manas badışañ
Tik karabay dañkayıp,
Közdün kıyıgın salıp zañkayıp.
Asmandagı cıldızday
Kozgoluşup kalıptır,
Almambet, Çubak - eki er
Akırettik ayanbas,
Dos boluşup kalıptır.
Ak bököndun kılınday
Suuruluşup kalıptır,
Ak buudaydın ununday
Cuuruluşup kalıptır,
Adırdagı bulaktay
Coşuluşup kalıptır,
At tartışıp, eki şer
Ayanışpay eldeşip,
Koşuluşup kalıptır.
Almambet, Çubak keñeşip,
Keyip turdu eki er:
«Karap turgan kankorgo
Kayır aytkan oñboyt ko,
Kaarlangan kişisi
Egerim eki bolboyt ko,
Cer cüzündö kalıñ curt -
Baarın cıyıp kelsek da

Bir Manastay bolboyt ko,

«Suçumu bağışla!» diyerek,
Çubak'ın önünde Almambet diz çöküp durdu.
«Ateşten geri dönmeyen,
Ölümden geri kaçmayan,
Delişmen doğmuş iki haylaz
Birbirini mi öldürüyor ola? diye,
Tutuşup kalıp iki haylaz
Ah u figan mı etti ola? diye,
Heybetiyle çarpışıp,
Başını kana bulayıp,
Paramparça mı etti ola? diye,
Bahadır Manas padişahın
Dik bakmadan heybetle durup,
Göz ucuyla süzdü azametle.
Gökteki yıldızlar gibi
Yerlerinden oynamışlardı,
Almambet ile Çubak - iki er
Ahirete dek esirgemez,
Dost oluvermişlerdi.
Ak ceylanın kılı gibi
Sıyrılışıp kaynaşmışlardı,
Ak buğdayın unu gibi
Yoğrulup bir olmuşlardı,
Kırlardaki pınar gibi
Coşup kaynaşmışlardı,
Birbirine at bağışlayıp, iki aslan
Esirgemeden barışıp,
Birleşip kaynaşmışlardı.
Almambet ile Çubak danışıp,
Dertlenip durdu iki er:
«Bakıp duran o hunhara
Veda diyenin sonu onmaz ki,
Kahrına uğrayan kişi
Asla iki olmaz ki,
Yeryüzünde kalabalık halk -
Hepsini toplayıp gelsek de

Bir Manas gibisi olmaz ki,

Keçe, kıyadan kırk kabılan celgende,
Kırk çoro kırk cerden tentip kelgende,
Talastı berip cer kıldı,
Kıykırgan coogo takşaltıp,
Kızıl kanga boyoltup,
Baarıbızdı er kıldı.
Tuş-tuşta catkan duşmanga
Tuygun Manas kök calıñ
Baarıbızdı teñ kıldı.
Kündüzü kımız, tünü kız,
Itayak boldu çılk kümüş,
Eriksek elik atışıp,
Erikpesek erte-keç
Talasta oynop catıştık.
Kaysıdan bizdi kem kıldı,
Coo-caraktı şaylatıp,
Coogo külük baylatıp,
Telegeydi teñ kıldı.
Kan Manaska kelgeni
Ereşen tartıp, er bolduk,
Er uulu menen teñ bolduk.
Saadaktı saya baylandık,
Sayışa çıkkan san koldu
Birin koyboy kıyrattık,
Oogan menen kızılbaş
Ordogo tulpar tuylattık,
Orus menen çürçüttün
Olcolop kızın ıylattık.
Çambıl-Beldi cerdegen
Canalı, Karaç eki er,
Çaması kıyın er degen
Tigilgen tuusun kulattık,
Tikteşkendi sulattık,
Kapkaluu kalıñ korgondon,
Badışa Bakay kök calga
Körpayan artık suluu kız
Tartıp berdik ordodon.
Kankor kök cal kabılan

Hani, yamaçtan kırk kaplan seğirtip geldiğinde,
Kırk çora kırk yerden sürünüp geldiğinde,
Talas'ı verip yurt kıldı,
Naralanan düşmana karşı pişirip,
Kızıl kana bulayıp,
Hepimizi er kıldı.
Dört yanda yatan düşmana
Doğan Manas, gök yelelin,
Hepimizi denk kıldı.
Gündüzü kımız, gecesi kız,
İt tası bile som gümüş oldu,
Canımız sıkılsa karaca vurup,
Sıkılmazsak sabah akşam
Talas'ta oynayıp yattık.
Neyimizi eksik kıldı ki,
Silah pusatı kuşatıp,
Cenk için küheylan bağlatıp,
Her şeyi tastamam kıldı.
Han Manas'a geldik geleli
Serpilip yiğit olduk,
Er oğluyla denk olduk.
Sadağı yanımıza bağladık,
Cenge çıkan sayısız orduyu
Birini koymadan kırdık,
Afgan ile Kızılbaş'ın
Otağında tulpar şahlandırdık,
Urus ile Çürçüt'ün
Kızını ganimet edip ağlattık.
Çambıl-Bel'i yurt edinen
Canalı ile Karaç, iki er,
Gücü çetin er denenlerin
Dikilmiş tuğunu devirdik,
Karşı duranı serdik,
Kapılı kalın hisardan,
Padişah Bakay gök yeleliye
Körpayan'dan üstün güzel kız
Çekip getirdik otağdan.
Hunhar gök yeleli kaplan

Kaarın bizge salgan cok,
Kança mülkün çaçsak da
Kapa bolup kalgan cok,

Manas kanga kelgeni
Kırk çorodo arman cok.
Kieriñe er Manas
Ak bula cibek, uz berdi,
Kırmızı köynök, kımça bel
Oymok ooz, boto köz,
Oynoktogon koloñ çaç,
Ordonu buzup kız berdi.
Oyrottu buzup er kıldı,
Oylop tursak, er Manas
Ordoluu curtka kan kıldı.
Attı tartıp barbasak,
Ayköldön bata albasak,
Kapır bolup ketebiz».
Kankor Manas kabılan
On eki kılım kalıñ can,
Oyon Manas kök calga
Kaş kaytarar kalbagan.
Içkeley basıp tötölöp,
Ayköl Manas kanıña
Sarala menen Kögala,
Almambet, Çubak - eki er
Alıp bardı cetelep.
Arslanga moynun burdu emi,
Ayköl Manas şerine
Arsañdap külüp eki er,
Tartuu kılıp eki atın:
«Künööbüz keç!» - dep turdu emi.
«Almambet, Çubak erenim,
Eki tügöy berenim,
Tabılgıluu özönüm,
Talkandaşkan coo bolso,
Talıkpagan közölüm!
Almambet, Çubak egizim,
Aydıñ çalkar deñizim,

Kahrını bize salmadı,
Nice malını saçsak da
Gücenip kalmadı,

Manas Han'a geldik geleli
Kırk çorada dert tasa yok.
Giymen için er Manas
Ak ipek, has kumaş verdi,
Kırmızı gömlekli, ince belli,
Yüksük ağızlı, ceylan gözlü,
Oynaşan gür saçlı,
Otağları bozup kız verdi.
Oyrat'ı bozup er kıldı,
Düşününce, er Manas
Otağlı yurda han kıldı.
At armağan edip varmazsak,
Ayköl'den hayır dua almazsak,
Kâfir olup gideriz».
Hunhar Manas kaplana,
On iki boydan kalabalık can,
Ulu Manas gök yeleliye
Karşı koyacak kimse kalmamış.
Kestirmeden dosdoğru yürüyüp,
Ayköl Manas hanına
Sarala ile Kögala'yı,
Almambet ile Çubak - iki er
Yedeğinde çekip vardı.
Aslana boynunu büktüler işte,
Ayköl Manas aslanına
Gülüşerek şen iki er,
İki atı armağan sunup:
«Suçumuzu bağışla!» deyip durdular.
«Almambet, Çubak erenim,
Çifte yiğit berenim,
Tabılgı bitmiş vadim,
Kırışılacak düşman olsa,
Yorulmak bilmez seçkinim!
Almambet, Çubak ikizim,
Aydınlık engin denizim,

Atışa kelgen coo bolso,
Aalamdı buzar tegizim!
Cetkileñ Beecin kalaaga
Cetip çalgın çalarda,
Cete kelip uruşkan
Cetesiz Çubak, sizge uyat!
Cetip kelip karmasam,

Ok atışmaya gelen düşman olsa,
Âlemi bozacak denklerim!
Ta uzak Beecin şehrine
Varıp keşfe çıkarken,
Ardından yetişip kavga eden
Düşüncesiz Çubak, size ayıp!
Yetişip gelip yakalamasam,

Cetkire ayttıñ bir sözdü,
Oşol sözüñ bizge uyat, Almam!
«Karañgı emes, tün bol, - dep,
Kanıñ ekööñ bir bol» - dep,
Kat çiygendey ciberdiñ,
Karaçı sözüñ sizge uyat, Almam,
Kapaluu sözüñ bizge uyat, Almam!
Cılgınduu Talas oyunda
Kaçan çaçtım cıygandı,
Eki kılıp kebimdi,
Ketiñkirep ebimdi,
Kaçan cedim ıymandı.
«Karañgı tügül, tün bol - dep,
Kanıñ ekööñ bir bol» - dep,
Oşol sözgö col bolsun, Almam!»
Munu ugup Almambet
Kanı kaçıp betinen,
Kaardanıp kıygaçtap,
Kabılan Manas kök calga
Karap turdu söz baştap:
«Kıtay da bolso çoñ eken,
Kıyırluu Çubak zor eken,
Kıyırınan azgan men baykuş
Baykasam kurgur kor eken.
Tirüü cürböy cigittin,
Mınday korduk körgönçö
Ölgöndügü oñ eken!
Kapır da bolso zor eken,
Kalıktuu Çubak çoñ eken,
Kalkınan azgan men çunak
Karaan bolboy düynögö

Sen de bir sözü fazla ileri vardırdın,
O sözün bize ayıp, Almam!
«Karanlık değil, gece ol, deyip,
Hanınla ikiniz bir olun» deyip,
Mektup yazar gibi gönderdin,
Baksana, sözün size ayıp, Almam,
Kederli sözün bize ayıp, Almam!
Ilgınlı Talas ovasında
Ne zaman saçtım derleneni,
Sözümü iki edip,
Ne zaman şaşırdım yolumu,
Ne zaman yedim imanı.
«Karanlık şöyle dursun, gece ol deyip,
Hanınla ikiniz bir olun» deyip,
O sözün de nesi, Almam!»
Bunu duyunca Almambet
Yüzünden kanı çekilip,
Öfkelenip yan bakıp,
Kaplan Manas gök yeleliye
Bakıp durdu, söze başladı:
«Kıtay da olsa büyükmüş,
Yurdu var Çubak uluymuş,
Yurdundan azmış ben zavallı,
Bakınca şu çaresiz, hor imiş.
Diri gezmektense yiğidin,
Böyle horluk görmektense
Ölmesi yeğ imiş!
Kâfir de olsa uluymuş,
Halkı olan Çubak büyükmüş,
Halkından azmış ben öksüz,
Dünyada bir karaltı olamadan

Ölgöndügü oñ eken!
Eldüü kişi zor eken,
Elinen azgan kor eken,
Estese kıtay dey bergen
Bu da bolso Almambettin şoru eken!
Men kılımdı çalsam çalamın,
Kelgenim kança cıl boldu,
Menin kıtay atım kalabı?!
Men Beecinde turganda
Talak kıldım butumdu,
Talkaladım curtumdu.

Ölmesi yeğ imiş!
Eli olan kişi uluymuş,
Elinden azmış hor imiş,
Her anışta 'Kıtay' deyip duran -
Bu da Almambet'in kara bahtı imiş!
Ben cihanı dolaşırsam dolaşırım,
Geleli nice yıl oldu,
Benim Kıtay adım kalır mı hâlâ?!
Ben Beecin'de dururken
Putumu talak eyledim,
Yurdumu paramparça ettim.

Men Beecinde turganda
Kaz aylanbas zoo elem,
Kabarıñda, kan Manas,
Kargıluu kara too elem.
Men Beecinde turganda
Kaardansam tün elem,
Kalıñ kara kıtaydın
Kakanının uulu elem.
Ara col menen celgidey,
Artıman kuup kelgidey,
Akmak kıtay degidey,
Bulasın bulap algıday,
Buzuktu kelip salganday,
Oylosoñ bolo, oy Manas,
Noyguttun kaçan kulu elem?»
Bereniñ Manas kankoruñ
Karap turdu unçukpay.
Oylop turdu baş çaykap,
Aş bışırım til çıkpay.
Oşondo Manas oylodu,
Oylogonu bu boldu.
Oylogonun oyondun
Eki beren bilbedi.
«Azazil şaytan cazgırsa,
Kokustan meni azgırsa,
Karanın colun baştasam,
Kalıñ elim ısılam

Ben Beecin'de dururken
Kazın dönemediği kaya idim,
Bilesin, han Manas,
Karlı kara dağ idim.
Ben Beecin'de dururken
Öfkelensem gece idim,
Kalabalık kara Kıtay'ın
Hakanının oğlu idim.
Yarı yoldan kaçar gibi,
Ardımdan kovalanır gibi,
'Ahmak Kıtay' denir gibi,
Malını yağmalar gibi,
Gelip fesat salar gibi,
Bir düşünsene, ey Manas,
Noygut'un ne zaman kulu idim?»
Yiğit Manas, hunharın,
Ses etmeden bakıp durdu.
Baş sallayıp düşündü,
Bir aş pişimi dili tutulup.
O anda Manas düşündü,
Düşündüğü şu oldu.
Ulu beyin düşündüğünü
İki yiğit bilmedi.
«Azazil şeytan yanıltırsa,
Kazara beni azdırırsa,
Karanlığın yoluna girersem,
Kalabalık elimi yüzüstü,

Kaldaytıp karan taştasam,
Kaçıp barıp Beecinge
Ayıl konup men tursam,
Kakançından Beecinge
Ayanbay kızmat bir kılsam»...
Tal-Çoku biyik too eken,
Aylanası aska taş
Köz cetpegen zoo eken.
Agıp catkan tübünön
Agını katuu suu eken,
Suu boyuna tizilgen
Alda neçe döbö eken.
Askar biyik Tal-Çoku
Aşuusu biyik bel eken,
Beecin menen Mekenin,

Kimsesiz koyup bırakırsam,
Kaçıp varıp Beecin'e
Oba kurup otursam,
Kakançın'ın Beecin'ine
Esirgemeden hizmet etsem»...
Tal-Çoku yüce dağ imiş,
Çevresi sarp kaya,
Göz erişmez yalçın uçurum imiş.
Dibinden akıp giden
Akıntısı sert bir su imiş,
Su boyunca dizilmiş
Nice nice tepe imiş.
Yalçın yüce Tal-Çoku
Geçidi yüksek bir bel imiş,
Beecin ile Meke'nin,

Eki başka köp eldin
Ortosunda çep eken.
Alp kara kuş, azuuluu
Meken kılgan cer eken,
Munu basıp cürbösö,
Tegerenip cürörgö
Kırk künçülük col eken.
Mendeden munu aşpagan
Colu biyik car eken,
Kıyası kıyın tar eken.
Kıyanın üstü cagında
Üydöy kara taşı bar,
Taştın üstün karasañ
Con coru uya salıptır,
Tegerenip ışkırıp,
Acıdaar kurçap kalıptır.
Acıdaardı körgöndö,
Almambet, Çubak - eki er
Top etip tüşüp atınan,
Esinen talıp kalıptır.
Kabılan Manas kayran şer
Acıdaar catkan çoñ taşka
Adeyi basıp bardı emi.

İki ayrı kalabalık elin
Ortasında bir sur imiş.
Alp kara kuşun, azılı canavarın
Mesken kıldığı yer imiş,
Buradan basıp geçilmese,
Dolanıp gitmek için
Kırk günlük yol imiş.
Kul olan bunu aşmamış,
Yolu yüksek yar imiş,
Yamacı çetin, dar imiş.
Yamacın üst yanında
Ev gibi kara taşı var,
Taşın üstüne bakarsan
İri akbaba yuva kurmuş,
Dönerek ıslık çalıp,
Ejderha kuşatıvermiş.
Ejderhayı görünce,
Almambet ile Çubak - iki er
Küt diye düşüp atından,
Kendinden geçip bayılmış.
Kaplan Manas, koca aslan,
Ejderha yatan büyük taşa
Bile bile basıp vardı.

Tizesi cerge bügülüp,
Çurkap çıgıp cügürüp,
Küñgürönüp küülönüp,
Kün batışka bet alıp,
Manas bastı zıñgırap,
Acıdaar kaçtı zımırap,
Almambet menen Çubagı
Tura keldi kıbırap.
Umaçtay közü açılıp,
Uyup kalgan eki şer
Manaska karap baş urup,
Çorolordun tiregi,
Manas erdin cölögü,
Sapar alıs col bolso,
Sandagan tümön kol bolso,
Er Manas eldin öbögü.
Telegeyi teñ bolçu,
Deñiz Manas kabılan
Içi köldön keñ bolçu,

Dizi yere bükülüp,
Koşup çıkıp seğirtip,
Homurdanıp hız alıp,
Gün batıya yönelip,
Manas yürüdü gümbürdeyip,
Ejderha kaçtı vızıldayıp,
Almambet ile Çubak'ı
Kıpırdanıp doğruldular.
Gözleri faltaşı gibi açılıp,
Uyuşup kalmış iki aslan
Manas'a bakıp baş eğdiler,
Çoraların direğidir,
Manas, erlerin dayanağı,
Sefer uzak yol olsa,
Sayısız tümen ordu olsa,
Er Manas elin sığınağıdır.
Her yanı tastamamdı,
Deniz Manas, kaplan,
İçi gölden gendi,

Arslan tuugan er bolçu.
Teñdeşken coogo uu bolgon
Dalaydı ceñgen er bolçu.
Oşondo, Almambet, Çubak - eki şer:
«Tal-Çokunu kim aşkan?
Beecinge beypay salam - dep,
Kaynagan kalıñ kıtaydı
Karatıp ceñip alam - dep,
Ürüstöm Dastan er aşkan.
Andan kiyin kim aşat,
Arslan Manas şer aşat!»
Kara taşta katı bar,
Katın okup karasa,
Eki adamdın atı bar.
Tögörögü zoo eken,
Eki adamdan başkası
Bul çiyüüdö cok eken.
Kabılan tuugan er Manas
Aybaltasın tayanıp,

Aslan doğmuş er idi.
Denk gelen düşmana zehir olan,
Nicesini yenmiş er idi.
O anda, Almambet ile Çubak - iki aslan:
«Tal-Çoku'yu kim aşmış?
Beecin'e kargaşa salarım deyip,
Kaynaşan kalabalık Kıtay'ı
Baş eğdirip yenerim deyip,
Er Ürüstöm Dastan aşmış.
Ondan sonra kim aşar,
Aslan Manas, o şir aşar!»
Kara taşta yazısı var,
Yazısını okuyup baksa,
İki adamın adı var.
Dört yanı yalçın kaya imiş,
İki adamdan başkası
Bu yazıda yok imiş.
Kaplan doğmuş er Manas
Ay baltasına dayanıp,

Astı cagın karanıp,
Aybanboz minip astına
Tal-Çokunu bet aldı.
Tal-Çokunun üstünön
Munarıgı çaçılıp,
Bulutu ketti açılıp,
Keçke cete col cürüp,
Tınım albay mol cürüp,
Keçinde çoku tayandı.
Tal-Çokuga tayansa,
Toosunda karı bar,
Etek cagı ötöktö
Biyik çıkkan talı bar.
Üstü taypak burçtanat,
Tal-Çokuga barganda
Cıtı cıpar cıttanat.
Taralgan bulak suusu bar,
Meke menen Beecindin
Arasında çep eken,
Tegeregi bek eken,
Oylop tursa Tal-Çoku
Oorukka kalar cer eken.
Uşu cerdi körgön soñ,

Çındıgın sınap bilgen soñ,
Almambet, Çubak, er Sırgak,
Kögala menen Sarala,
Kökçebiç, Küröñ, Aybanboz
Eerin alıp caydaktap,
Asa baylap baymaktap,
Aç bolottu salınıp,
Ak kañkını cazdanıp,
Kün batıştı baştanıp,
Alıstan kelgen tört beren
Alp uykuga kirdi emi.
Katuu uykuga kirgen soñ,
Kara çaar kabılan
Kaptalınan kamınıp,
Kara kulak arslan şer

Önünü ardını kollayıp,
Altına Aybanboz'u binip
Tal-Çoku'ya yöneldi.
Tal-Çoku'nun üstünden
Pusu dağılıp,
Bulutu açılıp gitti,
Akşama dek yol yürüyüp,
Soluk almadan bol yürüyüp,
Akşamleyin zirveye dayandı.
Tal-Çoku'ya dayanınca,
Dağında karı var,
Etek yanı çayırda
Boy atmış söğüdü var.
Üstü yayvan köşelenir,
Tal-Çoku'ya varınca
Kokusu misk gibi kokar.
Kollara ayrılmış pınar suyu var,
Meke ile Beecin'in
Arasında sur imiş,
Dört yanı berk imiş,
Düşününce, Tal-Çoku
Ordugâh kalacak yer imiş.
Bu yeri gördükten sonra,

Aslını sınayıp bildikten sonra,
Almambet, Çubak, er Sırgak,
Kögala ile Sarala,
Kökçebiç, Küröñ, Aybanboz -
Eyerini alıp çıplak bırakıp,
Uzun iple sağlam bağlayıp,
Keskin çeliği kuşanıp,
Ak eyeri yastık edinip,
Başını gün batıya verip,
Uzaktan gelen dört yiğit
Alp uykusuna daldılar.
Derin uykuya dalınca,
Kara benekli kaplan
Böğründen davranıp,
Kara kulak aslan, şir,

Manaska kirdi çamınıp.
Uşu tüştü körgöndö
Uykudan Manas oygondu,
Oñ cagına tolgondu.
Kararıp asman bürkölüp,
Başına altımış sanaa bir kelip:
«Ay çıkpasa bürkölup,
Tün emine bolot - dep,
Közüm ötsö Beecinde
Arkada kalgan kalıñ türk,
Künü emine bolot?! - dep,
Menin közüm ötköndö
Talasta kalgan kalıñ curt,
Aylası kanday bolot?! - dep
Adırda cılkı ala baş,
Arkamda erkek bala caş,
Abıke, Köböş aram kas.
Men Talasta turganda
Çalgırtı bolgon közündö,
Çaması kelse kezek kul
Çalganı cürgön özümdü.
Kıyşıgı cürçü sözündö,
Kıyabı kelse kezek kul
Kıyganı cürçü özümdü.
Badırañ temir kurç bolboyt,
Başka öskön kişi curt bolboyt.
Igı kelse kezek it -

Manas'a atılıp girdi.
Bu düşü görünce
Manas uykudan uyandı,
Sağ yanına döndü.
Gök kararıp bulutlanıp,
Başına altmış türlü kaygı üşüşüp:
«Ay çıkmayıp gök kapanırsa,
Gece nice olur diye,
Gözüm Beecin'de kapanırsa,
Ardımda kalan kalabalık Türk'ün
Günü nice olur?! diye,
Benim gözüm kapandığında
Talas'ta kalan kalabalık halkın
Çaresi nasıl olur?! diye.
Kırlarda yılkı ala baş,
Ardımda erkek çocuk körpe,
Abıke ile Köböş haram, hasım.
Ben Talas'ta dururken
Gözünde şaşılığı vardı,
Fırsat bulsa o soysuz kul
Beni bile çelmeye yeltenirdi.
Sözünde eğrilik yürürdü,
Denk getirse o soysuz kul
Beni bile kıymaya yeltenirdi.
Kör demir keskin olmaz,
El içinde büyüyen yurt olmaz.
Sırası gelse o soysuz it -

Camandık kılar çaması,
Meni menen atalaş
Künü katın balası.
Menin közüm ötköndö,
Mañday söögü kaykı ele,
Beybak katın Kanıkey
Irıskısı taykı ele,
Mañday çaçı çöp ele,
Menin közüm ötköndö,
Azap tartar cüzündö
Balaketi köp ele.

Kötülük etmeye gücü var,
Benimle baba bir,
Kuma karının oğludur.
Benim gözüm kapandığında,
Alnının kemiği yatıktı,
Bahtsız kadın Kanıkey'in
Rızkı kıttı,
Alın saçı ot gibiydi,
Benim gözüm kapandığında,
Yüzünde çekeceği azabın,
Nice belaların izi vardı.

Cılgınduu Keñ-Kol, keñ Talas
Cerdi aytıp bir keyip,
Cırgalduu kırgız, köp ogoy
Eldi sanap bir keyip:
«Kokustan ölüp ketsem Beecinde,
Biröönün tilin biri albay,
Başalaman kokuy el -
Biröön biröö körö albay,
Ala bolup kete beym.
Añdıp cürgön köp duşman
Alakanday elimdin
Tübünö tügöt cete beym»...
Munu aytıp, kan Manas
Boosun albay moynunan,
Bolk dedirip dürbünü
Suurup aldı koynunan.
Ötkön cılı cayında
Buzulgan dürbü ayınan,
Cerdin betin çaldırgan,
Kıyır-kılım elinen
Kıyın usta Bölökbay
Adeyi anı aldırgan.
Kırımdan kelgen Bölökbay
Köörük bassa kozgolgon,
Döötü menen dos bolgon.
Cetkileñ usta Bölökbay,
Caş çagınan Bölökbay
Ustalık menen caşagan.
Künü-tünü telmirip,
Kınabına keltirip,
Çoñ dürbünü casagan.

Cakut taştı cardırgan,
Aynegine saldırgan.
Abıdan catıp oñdogon,
Altı aylık colgo bolcogon.
Sabına kööhar kerdirgen:
«Akıñ mende kalat» - dep,
Aydap cılkı berdirgen.

Ilgınlı Keñ-Kol, geniş Talas -
Yeri anıp bir yandı,
Bahtiyar Kırgız, kalabalık Ogoy -
Eli sayıp bir yandı:
«Kazara ölüp gidersem Beecin'de,
Biri diğerinin sözünü dinlemez,
Başıboş kalır vay bu el -
Biri birini çekemez,
Bölünüp dağılır belki.
Pusuda gezen çok düşman
Avuç kadar elimin
Kökünü kurutur belki»...
Bunu deyip, han Manas
Bağını boynundan çıkarmadan,
Dürbünü hop ettirip
Koynundan sıyırıp aldı.
Geçen yılın yazında
Eski dürbün bozulduğundan,
Yerin yüzünü gözleteni,
Uçsuz bucaksız ellerden
Mahir usta Bölökbay'a
Özellikle getirtmişti.
Kırım'dan gelen Bölökbay,
Körük bassa yer oynatan,
Davut ile dost olmuş.
Eksiksiz usta Bölökbay,
Genç yaşından beri Bölökbay
Ustalıkla yaşamış.
Gece gündüz göz nuru döküp,
Kıvamına getirip,
Büyük dürbünü yapmış.

Yakut taşını yardırmış,
Camına koydurmuş.
İyice uğraşıp onarmış,
Altı aylık yola ayarlamış.
Sapına gevher gerdirmiş:
«Hakkın bende kalır» diyerek,
Sürüyle yılkı verdirmiş.

Kelip kongon Talaska,
Ustalıktan Bölökbay
Çoro bolgon Manaska.
Kadırluu artık can kılgan
Çoñ dürbünü kolgo alıp,
Çıgırıgın imerip,
Çındap közün ciberip,
Buramasın imerip,
Burup közgö ciberip,
Karmap karap kalganı.
Talaska közün saldı emi,
Talastagı añgeme -
Takır körüp aldı emi.
«Kolomtodon kor çıgıp,
Men Beecinde cürgöndö,
Talastagı köp elge
Abıke, Köböş çoñ çıgıp,
Döbögö çıgıp dardaktap:
«Emi Manas öldü - dep,
Barsa-kelbes Beecinden
Manas kaydan kelsin» - dep,
Döbögö çıgıp barbaktap,
Eldi közdöp bakırıp,
Abıke, Köböş - eki aram
«Köböştöp!» - uraan çakırıp,
Kuturup bular kalıptır,
Talastagı argın menen kırgızga
Ayabay alım salıptır.
«Cetimiş töögö çay ber - dep,
Ceti miñ kısır tay ber» - dep.
Alımına çıdabay,
Argın köçkön bir cakka.
«Kokuy, kankor barında
Çınıga kuyup çay berbey,
Boroon küptü tay berbey,

Gelip konmuş Talas'a,
Ustalığından ötürü Bölökbay
Manas'a çora olmuş.
Değerli, üstün dost edindiği
Büyük dürbünü ele alıp,
Makarasını çevirip,
İyice gözünü verip,
Burgusunu döndürüp,
Çevirip göze tutup,
Tutup bakakaldı.
Talas'a gözünü saldı işte,
Talas'taki ahvali -
Baştan başa görüverdi.
«Ocak taşından kor çıkıp,
Ben Beecin'de gezerken,
Talas'taki çok halka
Abıke ile Köböş büyüklük taslayıp,
Tepeye çıkıp böbürlenip:
«Artık Manas öldü diye,
Varılıp dönülmez Beecin'den
Manas nereden gelsin» diye,
Tepeye çıkıp kasılıp,
Ele karşı bağırıp,
Abıke ile Köböş - iki haram,
«Köböş!» diye nara çağırıp,
Bunlar kudurup azmışlar,
Talas'taki Argın ile Kırgız'a
İnsafsızca vergi salmışlar.
«Yetmiş deveye çay ver diye,
Yedi bin kısır tay ver» diye.
Vergisine dayanamayıp,
Argın göçmüş bir yana.
«Vay, hunhar sağken
Çiniye koyup çay vermeden,
Sürüyle kısır tay vermeden,

Catuçu belek çaykalıp,
Keñ Talasta köykölüp,
Kündüzü kımız, tünü kız,

Salınıp yatar değil miydik,
Geniş Talas'ta dalgalanıp,
Gündüzü kımız, gecesi kız,

Şabiet oynop alışıp,
Bagılan kozu, şirin baş
Bor kaynatıp salışıp,
Catçu belek Talasta.
Manas baatır ölgön soñ
Ay karañgı, cıl çalış,
Tün oşondoy bolot - dep,
Biylik tiyse aramga
Kün uşunday bolot» - dep,
Kırgız, ogoy birigip,
Bu da kaçtı bir cakka.
Buzuktu bular salıptır,
Bulanı bulap alıptır.
Kazına buzup çalkalap,
Karıp, miskin, tökörgö
Kayrılbastan talkalap,
Canat kunduz alıptır,
Cara bölüp ortodon,
Kesir bolot debesten,
Bagalekke salıptır,
Bayı ölgön kulday balpaktap,
Sultan bolup kalıptır.
Oşondo kayran dolu Kanıkey
Çılbırday çaçın burabay,
Çıñırıp ıylap turalbay,
Bödönödöy kayran köz
Bölök-bölök caş ketip,
Karagattay kara köz
Kamçı boyu caş ketip,
Iş kıyçalış bolgondo
Tün uşunday bolot - dep,
Itterge kezek kelgende
Kün uşunday bolot - dep,
Koloñdoy bolgon kara çaç
Töbögö kınap tüyüptür,
Oorukka kalgan eski börk
Başına basa kiyiptir,
Kara kaşka argımak
Şaşkanınan Kanıkey

Şabiet oynayıp eğleşip,
Besili kuzu, tatlı baş,
Kazan kaynatıp kurulup,
Yatar değil miydik Talas'ta.
Manas bahadır ölünce
Ay karanlık, yıl ters,
Gece işte böyle olur diye,
Erk harama geçerse
Gün işte böyle olur» diye,
Kırgız ile Ogoy birleşip,
Bunlar da kaçmış bir yana.
Fesadı bunlar salmışlar,
Malı mülkü yağmalamışlar.
Hazineyi bozup kurulup,
Garibe, miskine, sakata
Dönüp bakmadan talan edip,
Sansarı, kunduzu almışlar,
Ortadan yarıp bölüşüp,
Vebaldir demeksizin,
Paçalarına doldurmuşlar,
Beyi ölmüş kul gibi kasılıp,
Sultan kesilivermişler.
O zaman ah o yaman Kanıkey,
Yular gibi saçını bükmeden,
Çığlıkla ağlayıp duramadan,
Bıldırcın gibi güzelim gözden
Bölük bölük yaş dökülüp,
Frenküzümü gibi kara gözden
Kamçı boyu yaş dökülüp,
İşler ters gittiğinde
Gece işte böyle olur diye,
Sıra itlere geldiğinde
Gün işte böyle olur diye,
Yele gibi gür kara saçını
Tepesine sıkıca düğümlemiş,
Ordugâhtan kalma eski börkü
Başına bastırıp giymiş,
Kara sakar argımağa,
Telaşından Kanıkey,

Caydak ırgıp miniptir,
Ukuruktu kolgo alıp,
Altı aramga kiriptir.
Kara kaşka argımak
Minip alıp oynotup,
Camandardın baarısın
Cıga çaap soylotup,
Attın oozun iyiptir,
Camandardın baarısın
Talaska aydap kiriptir.
Keñ-Koldon tömön cürüptür,
Bulap ketken bulanı
Takır cıyıp alıptır,
Talap ketken altındı
Dagı cıyıp Kanıkey
Öz orduna salıptır.
Tokuluu turgan tulpardın
Tokçulugun bilgizbey,
Toodoy bolgon Manastın
Cokçulugun bilgizbey,
Kaldaytıp başın tuu kılıp,
Katın başın er kılıp,
Men Talastan ketkende
Abıke buzuk salıptır,
Katın da bolso Kanıkey
Uşu turgan Talaska
Eelik bolup kalıptır».
Munu körüp algan soñ
Kaarlanıp küpüldöyt,
Kabılan Manas kankoruñ
Karap turdu küñgüröp:
«Argımak calduu taykışım,
Menin közüm ötkön soñ
Cıyganıñdı çaçarsıñ,
Törkünüñ Karakanga kaçarsıñ.
Cılas bolgon baykuşum.
Menin közüm cumulsa,
Medersiz kalıp Kanıkey

Eyersiz sıçrayıp binmiş,
Kement sırığını ele alıp,
Altı harama dalmış.
Kara sakar argımağı
Binip oynatarak,
Kötülerin hepsini
Vurup düşürüp süründürmüş,
Atın başını çevirmiş,
Kötülerin hepsini
Talas'a sürüp getirmiş.
Keñ-Kol'dan aşağı yürümüş,
Yağmalanıp giden malı
Tümüyle toplayıp almış,
Talan edilen altını
Yine derleyip Kanıkey
Öz yerine koymuş.
Eyerli duran tulparın
Tokluğunu belli etmeden,
Dağ gibi olan Manas'ın
Yokluğunu belli etmeden,
Başını dimdik tuğ edip,
Kadın başını er kılıp,
Ben Talas'tan gittiğimde
Abıke fesat salmış,
Kadın da olsa Kanıkey
Şu duran Talas'a
Sahip çıkıvermiş».
Bunu görüp aldıktan sonra
Öfkelenip gürlüyor,
Kaplan Manas, hunharın,
Bakıp durdu homurdanıp:
«Argımak yeleli bahtı kıtım,
Benim gözüm kapandıktan sonra
Derlediğini saçarsın,
Baba evin Karakan'a kaçarsın.
Yıkımlara düşmüş zavallım.
Benim gözüm yumulsa,
Dayanaksız kalıp Kanıkey,

Beypaylıktı tartarsıñ,
Bettep Bukar kaçarsıñ.
Mañdayıñ bas kaykıraak,
Kün körörüñ taykıraak,

Corgonun belin aşalbay,
Cöölöp kurgur aşalbay
Moynuña cügüñ artarsıñ,
Bozdop azap tartarsıñ.
Kayran dolu Kanıkey,
Orozdu kandın on uulu
Ala bolup kızıtalak,
Olcomo zorduk kılganda,
Car köçürüp çapkanda,
Öltürmök bolup catkanda,
Emgekti katuu tarttırıp,
Emçegin cara attırıp,
Kayran katın Kanıkey
Öçkön otum tamızıp,
Oşondo ölgön canım tirgizdi,
Erdigin dolu bilgizdi.
Üzülgönüm uladı,
Çaçkınımdı cınadı,
Alganım asıl Kanıkey
Kaçan da bolso men üçün
Kara canın kıynadı.
Kökçököz menen Közkaman
Beecinden tentip kelgende,
Tuugan bolom degende,
Ençisin bölüp bergende,
Tel kulunum cegende,
Teminişip, teñdeşip,
Teñ tuugan bolom degende,
Kırk ay bozo açıtkan
Kıyarak uudan bergende,
Başımdı kesip alaarda,
Canı cetip çoçkolor
Kurmandıkka çalaarda,
Akkula minip oynotup,

Perişanlığı çekersin,
Yönelip Bukar'a kaçarsın.
Alnın basıktır, yatıkça,
Gün görmen pek kıttır,

Yorganın belini aşamayıp,
Yayan yürüyüp, zavallı, aşamayıp,
Yükünü boynuna vurursun,
İnleyip azap çekersin.
Ah o yaman Kanıkey,
Orozdu Han'ın on oğlu
Düşman kesilip, kahrolasıcalar,
Olcama zorbalık ettiklerinde,
Obayı göçürüp bastıklarında,
Öldürmeye yeltendiklerinde,
Ağır eziyet çektirip,
Memesini yardırıp,
Kahraman kadın Kanıkey
Sönmüş ateşimi tutuşturup,
O gün ölmüş canımı diriltti,
Yamanlığıyla erliğini gösterdi.
Kopanımı uladı,
Saçılanımı topladı,
Eşim, asil Kanıkey,
Ne zaman olsa benim için
Kara canını hırpaladı.
Kökçököz ile Közkaman
Beecin'den sürünüp geldiğinde,
Akraba olurum dediğinde,
Payını bölüp verdiğimde,
Öksüz tayımı yediğinde,
Üzengi tepişip, denk geçinip,
Öz kardeş olurum dediğinde,
Kırk ay boza mayalayıp
En keskin ağıdan verdiğinde,
Başımı kesip alacakken,
Azgınlaşıp o domuzlar
Beni kurban edecekken,
Akkula'ya binip oynatıp,

Kökçököz menen Közkaman -
Kölpöktögön eki aram,
Kayran dolu Kanıkey
Cıga çaap soylottu.
Oşöntüp canım tirgizip,
Ooru tiybey şal boldum,
Kırk cerimden teşilip,
Arañ cürüp can boldum.

Kökçököz ile Közkaman'ı -
Yalpalayan iki haramı,
Kahraman yaman Kanıkey
Vurup devirip süründürdü.
Böylece canımı diriltip,
Hastalıksız felce düşmüştüm,
Kırk yerimden delinip,
Güç bela yürüyüp cana geldim.

Menin közüm ötkön soñ
Kalayık tügül, kan ölsün,
Meyli Abıke, Köböş it ölsün!»
Munu menen er Manas
Kün çıgış cakka tolgonup,
Tüzdöp burap dürbüsün
Karap kaldı ondonup,
Kabılan, colbors, arslanday
Kara taştın üstünön
Tiktep turdu komdonup.
Munarıktap bölüngön
Burçun kördü Beecindin,
Buranaluu çep kılgan
Kurçun kördü Beecindin,
Kumurskaday kaynagan
Curtun kördü Beecindin.
Munarıktan uzata,
Altın eşik darbaza
Ordo kördü Beecinden,
Altından taka kaktırgan,
Köördön cagoo taktırgan,
Cibekten cabuu captırgan
Corgo kördü Beecinden.
Biyigi kırk kez car bolgon,
Çuñkuru kırk kez añ bolgon
Orun kördü Beecindin.
Kölküldötö tiktirgen
Orunun kördü Beecindin,
Köl-dayraday kaynagan
Tobun kördü Bezcindin.

Benim gözüm kapandıktan sonra
Halk şöyle dursun, han ölsün,
Varsın Abıke, Köböş itler ölsün!»
Bunun ardından er Manas
Gün doğusu yönüne dönüp,
Dürbününü düzeltip burup,
Doğrulup bakakaldı,
Kaplan, pars, aslan misali,
Kara taşın üstünden
Pusuya yatmışça dikip baktı.
Pus içinde seçilen
Burcunu gördü Beecin'in,
Kuleli sur edilen
Kuşağını gördü Beecin'in,
Karınca gibi kaynaşan
Halkını gördü Beecin'in.
Pusun ötesine uzanıp,
Altın eşikli kapısıyla
Saray gördü Beecin'de,
Altından nal çaktıran,
Gevherden koşum taktıran,
İpekten çul örttüren
Yorga gördü Beecin'de.
Yüksekliği kırk arşın yar olan,
Çukuru kırk arşın hendek olan
Mevzi gördü Beecin'in.
Pırıl pırıl kurdurulmuş
Konağını gördü Beecin'in,
Göl ve ırmak gibi kaynaşan
Kalabalığını gördü Beecin'in.

Kança mende körbögön
Sonun kördü Beecinden,
Tuura tartkan kara kır
Belin kördü Beecinden.
Tuş-tuşka kumday kaynagan
Elin kördü Beecindin.
Agala çap, kızıl kum
Colun kördü Beecindin,
Karpayıp kacır aylangan
Coru kördü Beecinden.
Kalıñ kıtay sıybagan
Cerin kördü Beecindin,

Nice kulun görmediği
Acayipler gördü Beecin'de,
Dümdüz uzanan kara sırtın
Belini gördü Beecin'de.
Dört yana kum gibi kaynaşan
Elini gördü Beecin'in.
Ak ala bayır, kızıl kum
Yolunu gördü Beecin'in,
Kamburlaşıp kartal misali dönen
Akbabalar gördü Beecin'de.
Kalabalık Kıtay'ın sığmadığı
Yerini gördü Beecin'in,

Topon suu tolkup cetpegen
Kalaasın kördü Beecindin,
Aynektey suluu körüngön
Talaasın kördü Beecindin.
Dümpüyüp tütün ketpegen
Şaarın kördü Beecindin,
Kapkaluu kalaa köz cetkis
Baarın kördü Beecindin.
Saltı-içke, teyteñ but
Zayıbın kördü Beecindin.
Tekşi cibek kiyingen
Uzun kördü Beecindin,
Teptegiz okşoş boto köz
Kızın kördü Beecindin.
Kızdarın körüp kızıktı,
Kıykırıp çoro turganda
Salmak boldu buzuktu.

Tufan suyunun dalgalanıp erişemediği
Şehrini gördü Beecin'in,
Cam gibi güzel görünen
Ovasını gördü Beecin'in.
Tüterek dumanı eksilmeyen
Şehrini gördü Beecin'in,
Kapılı hisarlar, göz erişmez,
Hepsini gördü Beecin'in.
İnce belli, çarpık ayaklı
Kadınlarını gördü Beecin'in.
Baştan başa ipek giyinmiş
Uzlarını gördü Beecin'in,
Hepsi birbirine denk ceylan gözlü
Kızlarını gördü Beecin'in.
Kızlarını görüp imrendi,
Naralanıp çora dururken
Fitne salmaya niyetlendi.

Almambettin comogu

«Almambet, Çubak, Sırgagım,
Catkandan cambaş talbaybı,
Çırım etse uyku kanbaybı!
Keñ-Kolgo tikken bak barbı,
Kerilip uktap catuuçu
Keñ-Koldogu çak barbı?

Almambet'in Kissasi

«Almambet, Çubak, Sırgak'ım,
Hep yatmaktan yan böğür yorulmaz mı,
Kestirince uykuya kanılmaz mı!
Keñ-Kol'a dikilmiş bağ mı var,
Gerinip uyuyup yatacak
Keñ-Kol'daki vakit mi var?

Talaaga tikken bak barbı,
Dardayıp uktap catkanday,
Talastagı çak barbı?
Altın aydar, çok belboo
Azizkandın calgızı,
Azır kelgin canıma!
Bekitilgen bel kördüm,
Mendeden bölök el kördüm,
Adamdan başka can kördüm,
Kaçırı cok, atı cok,
Kaynagan kalıñ coo kördüm,
Kıyası kımbat col kördüm,
Kumurskaday caynagan
Kıyla kıyın kol kördüm.
Kıltıldabay sırıñdı ayt,

Ovaya dikilmiş bağ mı var,
Serilip uyuyup yatacak
Talas'taki vakit mi var?
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Azizkan'ın biriciği,
Şimdi gel yanıma!
Berkitilmiş bel gördüm,
Kuldan başka bir el gördüm,
Âdemden gayrı can gördüm,
Katırı yok, atı yok,
Kaynaşan kalabalık düşman gördüm,
Geçidi çetin yol gördüm,
Karınca gibi kaynayan
Nice çetin ordu gördüm.
Kıvırmadan sırrını söyle,

Kızıktı kördüm Almambet,
Kıya tartpay, çınıñdı ayt!»
Azizkandın Almambet
Aybalta koldo kıñgırap,
Kıya karap Manaska
Basıp keldi zıñgırap.
Turup kaldı bulastap,
Tuygunuñ Almañ kök calıñ
Koyo berdi söz baştap:
«Er Manas,
Men kantip Beecin körböyün,
Beecindin cayın bilbeyin!
Körünüp turgan Tüp-Beecin -
Köynögüm çeçip cuugan cer,
Enekem meni tuugan cer,
Kindigim kesip buugan cer.
Kiçine cürüp çoñoyup,
Kündön-kün işim oñolup,
Körgön cerim - Çoñ-Beecin.
Tetigi, munarık bolup burçtangan,
Buluñça bolup uçtangan,
Çet-Beecin degen cer oşol,
Çerigi tümön el oşol.

Acayip şeyler gördüm Almambet,
Kaçamak etme, doğrunu söyle!»
Azizkan oğlu Almambet,
Ay balta elde şıngırdayıp,
Manas'a yan bakıp
Yürüyüp geldi gümbürdeyip.
Salınıp dikildi kaldı,
Doğanın Almañ, gök yelelin,
Koyuverdi söze başlayıp:
«Er Manas,
Ben nasıl Beecin'i görmeyeyim,
Beecin'in halini bilmeyeyim!
Görünüp duran Tüp-Beecin -
Gömleğimi çıkarıp yıkadıkları yer,
Anamın beni doğurduğu yer,
Göbeğimi kesip bağladıkları yer.
Küçüklükten yürüyüp büyüyüp,
Günden güne işim yoluna girip,
Gördüğüm yer - Çoñ-Beecin.
İşte şu, pus içinde köşelenen,
Koy gibi sivrilip uzanan,
Çet-Beecin denen yer odur,
Çerisi tümen tümen el odur.

Çek arasın buzganda,
Çenebegen kurgan can
Çenebey elin kırganda,
Altını sayıp celekke,
Oşol kırgın içinde
Şeyit bolgon enekem,
Koyup kelgen cer oşol,
Dümöktüü kıtay el oşol.
Kaarına alganda,
Kaptap ketçü sel oşol,
Kaardanıp kan tögüp
Kaçıp kelgen cer oşol.
Tetigi, tuura catkan kara kır,
Çay aluuçu ken oşol,
Şaytanduu kıtay el oşol.
Saralanı coorutup,
Köñülümdü oorutup,
Körüp kelgen men uşul.
Oşo catkan Çoñ-Beecin

Sınır boyunu bozduklarında,
Sayısız nice zavallı canı
Ölçüsüz kırıp geçirdiklerinde,
Sancağa altın işleyip,
O kırgının içinde
Şehit olan anamı,
Gömüp geldiğim yer odur,
Fitneci Kıtay eli odur.
Kahrına aldığında,
Basıp götüren sel odur,
Öfkelenip kan döküp
Kaçıp geldiğim yer odur.
İşte şu, dümdüz uzanan kara sırt,
Çay devşirilen ocak odur,
Şeytanlı Kıtay eli odur.
Sarala'nın sırtını yara edip,
Gönlümü ağrıtıp,
Görüp gelen benim işte.
Şu yatan Çoñ-Beecin'in

Kazıp koygon oru bar,
Kamdaluu kalıñ kolu bar,
Kaynatılgan şoru bar,
Bargan kayta kaytpagan,
Tirüü can kayta tartpagan,
Tüptüü kıtay eli bar.
Oşol turgan Beecinden
Sulayman surak albagan,
Ekööbüz emes, Beecinge
Iskender izin salbagan.
Kançalık soguş bolso da
Kasieti ketpegen,
Ekööbüz tügül Beecinge
Aziret Aalı cetpegen.
Çalıyar çarkı kelbegen,
Çamañ kelbeyt Beecinge, -
Dep, cürgömün, kan Manas!
Aziret tiybes Beecinge
Aydap curttu cıyat - dep,

Kazılıp konmuş hendeği var,
Hazır bekleyen kalabalık ordusu var,
Kaynayıp duran çilesi var,
Varan geri dönmemiş,
Sağ kalan geri gelmemiş,
Köklü Kıtay eli var.
Şu duran Beecin'den
Süleyman hesap sormamış,
İkimiz şöyle dursun, Beecin'e
İskender izini salmamış.
Ne kadar savaş olduysa da
Heybeti gitmemiş,
İkimiz değil, Beecin'e
Hazret Ali bile erişmemiş.
Çalıyar'ın gücü yetmemiş,
Gücün yetmez Beecin'e -
Diye düşünegeldim, han Manas!
Hazretin dokunamadığı Beecin'e
Halkı sürüp toplar diye,

Alıp barıp kırat - dep,
Al üçün Beecin aytpadım,
Oñoy Beecin cer emes,
Oylonboy barçu el emes, Manas!
Tetigi, dümüröyüp körüngön,
Atam Azizkandın bagı oşol,
Kööhardan sogup casatkan,
Atam Azizkandın tagı oşol,
Badana tondu kulpuntup,
Saralanı culkuntup,
Oynop turgan çak oşol.
Oynoo bala çagımda
Tübün taştan kıydırıp,
Üstün kumdan kuydurup,
Atagı kalgan Beecinge,
Almambet şorduu kalaası,
Aynektey bolgon ak kalaa
Taş-Köpürö cer oşol.
Tetigi, agala kum, kızıl çap -
Atakem Azizkandın kerüüsü.
Kalkıldap uçkan kara kuş,
Men Beecindi biylep turganda,
Koyup kelgen adeyi

Götürüp kırdırır diye,
Onun için Beecin'i söylemedim,
Beecin kolay yer değil,
Düşünmeden varılır el değil, Manas!
İşte şu, kütük gibi kararan,
Babam Azizkan'ın bağı odur,
Gevherden dövdürüp yaptırdığı,
Babam Azizkan'ın tahtı odur,
Zırhlı tonu kuşanıp süslenip,
Sarala'yı şahlandırıp,
Oynayıp durduğum çağ odur.
Oyuncu çocukluk çağımda
Temelini taştan yontturup,
Üstünü kumdan döktürüp,
Adı sanı Beecin'de kalan,
Bahtsız Almambet'in kalesi,
Cam gibi olan ak kale -
Taş-Köpürö denen yer odur.
İşte şu, ak ala kum, kızıl bayır -
Babacığım Azizkan'ın yaylım kırı.
Süzülüp uçan kara kuş,
Ben Beecin'i yönetip dururken,
Bile isteye bırakıp geldiği,

Almambet kuldun berisi, Manas.
Tetigi, zañkayıp biyik körüngön,
Miñ tulpardın bayloosu,
Andan arkı körüngön,
Atakemdin Kan-Caylak degen cayloosu.

Menin kazbaçı kalıñ orumdu,
Kara küçkö col surap,
Kaynata berbe şorumdu,
Emi aytıp bereyin
Kapkaydagı sonundu,
Ugup turgun, kan Manas,
Menin aytkan coobumdu.
Tetigi, altın eşik darbaza -
Çet-Beecinde Esenkan,

Almambet kulun beri yakasıdır, Manas.
İşte şu, heybetle yüksek görünen,
Bin tulparın bağlandığı yerdir,
Ondan ötede görünen,
Babacığımın Kan-Caylak denen yaylasıdır.

Benim derin hendeğimi kazma,
Boşu boşuna yol sorup,
Çilemi kaynatıp durma,
Şimdi anlatıvereyim
Ta nerelerdeki acayipleri,
Dinleyedur, han Manas,
Benim verdiğim cevabı.
İşte şu, altın eşikli kapı -
Çet-Beecin'de Esenkan var,

Esenkandın ordosu.
Altından sokkon tört taka,
Esenkandın Burulça
Ençilep mingen corgosu.
Tetigi, tünörüñkü körüngön,
Tük ele ıştan kiybegen,
Katın alıp cürbögön,
Kıtaylardın keçil degen moldosu.
Tetigi, samsaalap munar tögülgön,
Anda-mında zañkayıp,
Bülbüldöp kara too başı körüngön,
Çoñ-Beecindin özü oşol, Manas!
Belgilüü Beecin cer oşol,
Beycaylıgı karmasa,
Beecindegi köp kıtay
Kan Manas, kaptap keter sel oşol,
Keñiri kıtay el oşol.
Manas kan, Saralanın toktugu,
Sandagan tümön kıtayda
Sanaalaştın coktugu -
Menin taalayımdın coktugu.
Talak kılıp butumdu,
Taştap kıtay curtumdu
Sarala menen celgemin,
Sandap catkan kıtaydı,
Kastaşsa da tuugandı
Kay betim menen men taştap,
Saga tentip kelgemin, Manas!

Esenkan'ın otağıdır.
Altından dövülmüş dört nallı,
Esenkan kızı Burulça'nın
Kendine ayırıp bindiği yorgasıdır.
İşte şu, karaltılı görünen,
Hiç mi hiç don giymeyen,
Kadın alıp evlenmeyen,
Kıtayların keçil denen mollasıdır.
İşte şu, saçak saçak pus dökülen,
Şurda burda heybetlenip,
Belli belirsiz kara dağ başı görünen,
Çoñ-Beecin'in ta kendisi odur, Manas!
Namlı Beecin yeri odur,
Azgınlığı tutarsa,
Beecin'deki çok Kıtay,
Han Manas, basıp götüren sel odur,
Engin Kıtay eli odur.
Manas Han, Sarala'nın tokluğu,
Sayısız tümen Kıtay içinde
Gönüldaşın yokluğu -
Benim talihimin yokluğudur.
Putumu talak eyleyip,
Kıtay yurdumu bırakıp
Sarala ile seğirtip geldim,
Sayısız yatan Kıtay'ı,
Düşmanlık etse de akrabayı,
Hangi yüzle bırakıp da,
Sana sığınıp geldim, Manas!

Kıtaydın kızıl toktugu,
Almambettin şoktugu,
Kırk kandın eli kırk uruu,
Kılımga sıybas tukumu,
Kıyırın aytıp bereyin,
Kırk bölök kılıp cer-cerin,
Elin aytıp bereyin.
Tetigi, kıyarıp aska körüngön,
Altın kazçu ken oşol,
Kabarıñda bar çıgaar,

Kıtay'ın kızıl tokluğu,
Almambet'in delişmenliği,
Kırk hanın eli kırk boy,
Cihana sığmaz soyu sopu,
Sınırlarını anlatayım,
Kırk bölük edip yerlerini,
Ellerini anlatayım.
İşte şu, uzayıp kaya görünen,
Altın kazılan maden odur,
Haberin vardır belki,

Mancuu, kıtay el oşol.
Tetigi, dümüröyüp tüzdö köröngön,
Koş-Salaa degen cer oşol,
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay,
Bekitip catkan bel oşol, Manas.
Bütkül kıtay birigip,
Bulardın çın işengen beli oşol.
Bozorup catkan zoñkoktu
Bolcoboy aşçu too emes,
Calgız közdüü döö Malgun,
Beylebey barar coo emes.
Tetigi, kılkıldap kızıl köröngön,
Kır-Kayıñdın özü oşol, Manas.
Oşonu cerdep oturgan,
Tırgoot, kıtay el oşol.
At kötörbös cöösü bar,
Köçügü kuçak çoñ katın,
Kanışay degen döösü bar.
Tetigi, burulup munar köröngön,
Barsa-kelbes col oşol,
Şañkay degen kıtayda
Kancarkol degen kan oşol,
Baarın aytıp kanteyin,
Ne muraska ceteyin,
Esepsiz kıtay el oşol».
Oşondo Manas muñayıp,
Almambet beren kök calga
Çın taarındı kubarıp,
Taarınçı kılar sebebi -
Kokongo korduk salganda,
Kızılbaştı kıyratıp,

Kız-kelinin ıylatıp,
Elin çaap alganda,
Kança Manas surasa
Aytpay cürgön emespi.
«Oşol çakta Almambet,
Erdigiñdi bilgemin,

Mançu ile Kıtay eli odur.
İşte şu, düzlükte kütük gibi görünen,
Koş-Salaa denen yer odur,
Pamuk kuşaklı, bol çizmeli,
Keçillerin hanı Koñurbay'ın
Berkitip tuttuğu bel odur, Manas.
Bütün Kıtay birleşip,
Bunların gerçekten güvendiği bel odur.
Bozarıp yatan şu yalçın dağ
Hesapsız aşılır dağ değil,
Tek gözlü dev Malgun,
Umursamadan varılır düşman değil.
İşte şu, kıpır kıpır kızıl görünen,
Kır-Kayıñ'ın ta kendisi odur, Manas.
Orayı yurt edinip oturan,
Tırgoot ile Kıtay eli odur.
At taşımaz yayası var,
Kalçası kucak dolusu koca kadın,
Kanışay denen devi var.
İşte şu, kıvrılıp pus görünen,
Varılıp dönülmez yol odur,
Şañkay denen Kıtay'da
Kancarkol denen han odur,
Hepsini söyleyip nideyim,
Hangi mirasa ereyim,
Hesapsız Kıtay eli odur».
O zaman Manas hüzünlenip,
Yiğit Almambet gök yeleliye
Sararıp gerçekten gücendi,
Gücenmesinin sebebi şu -
Kokon'a horluk saldığında,
Kızılbaş'ı kırıp geçirip,

Kızını gelinini ağlatıp,
Elini vurup aldığında,
Manas nice kez sorduysa da
Söylemeyip durmuş değil mi.
«O çağda Almambet,
Yiğitliğini bilmiştim,

Şer eken, - dep cürgömün.
Añgeme sözdü kuradım,
Bilersiñ Beecin cayın - dep,
Oşondo bir col suradım.
«Iç etimden sup köynök,
Kiysem doñuz boloyun,
It ölgürdün Çoñ-Beecin
Bilsem doñuz boloyun!» -
Dep ele kargış bir kıldıñ.
Emi körsöm özüñdü:
«Calgız közdün şaarı - dep,
Içiginin saarı - dep,
Biçiginin şaarı - dep,
Bolcolu cok sayraysıñ.
Anık bolsoñ azamat,
Ne dep meni aldaysıñ?
Oylosoñçu, Almambet,
Keçee, Oogandı çaap dilde aldık,
Kara közdön miñdi aldık,
Oşondo senden suradım,
Tüp-Beecindin maanisin,
Oşondo nege aytpadıñ?
Oşondo aytsañ Beecindi
Çiybeyt belem sızıktı,
Tınbay altı ay salışıp,
Kılbayt belem kızıktı.
Albayt belem talkalap,
Tetigi Beecin kalaanı,
Salbayt belem başına
Akır zaman balaanı.
Aytıp berseñ çınıñdı
Tatıtat belem tuzdarın,
Talatpayt belem kırgızga,
Taptaza suluu kızdarın.
Buzbayt belem çepterin,
Uşunu menen beş barıp,

Soylotpoyt belem bekterin.
Kırbayt belem kıtaydın

Aslanmış deyip gezmiştim.
Sohbet sözü kurmuştum,
Beecin'in halini bilirsin diye,
O zaman bir kez sordum.
«Tenime düz bez gömlek
Giyersem domuz olayım,
O it ölesinin Çoñ-Beecin'ini
Bilirsem domuz olayım!» -
Diye bir kargış ettin.
Şimdi görüyorum ki sen:
«Tek gözlünün şehri diye,
İçiğinin hası diye,
Yazıtının şehri diye,
Ölçüsüz ötüp duruyorsun.
Gerçekten yiğitsen eğer,
Ne diye beni aldatırsın?
Bir düşünsene, Almambet,
Hani, Afgan'ı vurup altın aldık,
Kara gözlüden binini aldık,
O zaman senden sordum,
Tüp-Beecin'in aslını,
O zaman neden söylemedin?
O zaman söyleseydin Beecin'i,
Çizmez miydim çizgiyi,
Durmadan altı ay vuruşup,
Görülmedik işler yapmaz mıydım.
Paramparça edip almaz mıydım,
İşte şu Beecin kalesini,
Salmaz mıydım başına
Ahir zaman belasını.
Doğrunu söyleseydin eğer,
Tuzlarını tattırmaz mıydım,
Kırgız'a yağmalatmaz mıydım,
Tertemiz güzel kızlarını.
Surlarını yıkmaz mıydım,
Bununla beş kez varıp,

Beylerini yerde süründürmez miydim.
Kırıp geçirmez miydim Kıtay'ın

Kıyınsıgan çoñdorun.
Örttöböyt belem çatırın,
Öltürböyt belem baatırın.
Koyçu, Almambet, oñboy kal!
Egerim eki bolboy kal!
Munu aytkan sebebim -
Murunkudan keleyin:
«Altının talap alam - dep,
Karaça kandın kız Saykal
Olcogo tartıp alam» - dep,
Akkula oozun cıyganda,
Kan Bakayday karı bar,
Kırk çoronun baarı bar,
Bikirtikti aşkanda,
Keñ Kakşaaldı baskanda,
Özön suunun boyunan,
Uruşa çıktı kan Saykal
Uluu-Toonun oyunan.
Kayguulga Çubak barganda,
Karandı Saykal salganda
Ceke Çubak er emes,
Karap kalar men emes,
Kaçırıp kirdi kırk börü.
Oşondo da çoçubay,
Kamırabay, kamsıkpay,
Karap turdu kız Saykal.
Çubakka çuunu salganda,
Kayran beren kan Bakay
Attan tüşüp kalganda,
Çın acalı çoronun
Cete turgan bolgondo,
Kırk çoronun kırk tulpar
Aydap alıp astına,
Adamdan sırttan kız Saykal
Kete turgan bolgondo,
Caydın künün kış kılıp,
Kızdan suluu Saykaldı
Caydın künü üşütüp,
Kiyimderin muz kıldıñ.

Kabadayılık taslayan ulularını.
Çadırını ateşe vermez miydim,
Bahadırını öldürmez miydim.
Bırak, Almambet, onmayasıca!
Bir daha iflah olmayasıca!
Bunu söylememin sebebi şu -
Önceden başlayayım:
«Altınını talan ederim diye,
Karaça Han'ın kızı Saykal'ı
Ganimet olarak alırım» diye,
Akkula'nın dizginini derdiğimde,
Han Bakay gibi yaşlı var,
Kırk çoranın hepsi var,
Bikirtik'i aştığımızda,
Geniş Kakşaal'ı bastığımızda,
Irmak suyunun boyundan,
Vuruşmaya çıktı han Saykal
Uluu-Too'nun koyağından.
Keşif koluna Çubak vardığında,
Saykal hışımla saldırdığında,
Bir tek Çubak er değil,
Bakıp kalacak ben değilim,
Kırk kurt saldırıp daldı.
O anda bile ürkmeden,
İstifini bozmadan, tasalanmadan,
Bakıp durdu kız Saykal.
Çubak'a hengâmeyi saldığında,
Koca yiğit han Bakay
Attan düşüp kaldığında,
Çoranın gerçek eceli
Gelip çatmak üzereyken,
Kırk çoranın kırk tulparını
Önüne katıp sürerek,
İnsanüstü yaman kız Saykal
Çekip gitmek üzereyken,
Yaz gününü kış edip,
Kızdan güzel Saykal'ı
Yaz gününde üşütüp,
Giysilerini buz kıldın.

Oşondo acırattıñ Çubaktı,

Eñip keldiñ böktörüp,
Cöölöp kalgan Sırgaktı.
Oşo coldo kırk çoro
Üzülgönün uladıñ,
Çaçılganın cıynadıñ.
Küybögön otun tamızdıñ,
Ölgön canın tirgizdiñ.
Oşondo Karaçanın Saykalı
Aldımdan çıktı çuratıp,
Arslan börü kırk çoro,
Kırktın başı Kırgıl çal,
Üzüktöy kalpak Şuutu bar,
Üçöön katar saydı kulatıp,
Kayrat kılgan çoronun
Baarısın saydı kıyratıp.
Oşondo, kızıl ayza, kurç bolot
Kınap berdiñ Almambet,
Altımış künü atışka
Calgız maga koşulup,
Çıdap berdiñ Almambet.
Oşo kündö cürgöndö,
Iç etinen ok ötpös
Kiygen go, - dep cürgömün,
Uşu turgan Çoñ-Beecin
Bilgen go, - dep cürgömün.
Bul erdigiñ körgöndö
Añgeme söz kuradım,
Bildiñbi, - dep Beecindi,
Mında senden suradım.
«Iç etimden ok ötpös,
Kiysem ele oñboyun.
Kıtaylardın Çoñ-Beecin
Bilsem ele oñboyun», -
Dep, kançalık zarladıñ.
Koyçu, Almambet erenim,
Ketirmek bolduñ ebimdi,
Ara cerge çogultup,

O gün kurtardın Çubak'ı,

Eğilip kaptın, terkiye vurup getirdin,
Yaya kalmış Sırgak'ı.
O seferde kırk çoranın
Kopanını uladın,
Saçılanını topladın.
Yanmayan ateşini tutuşturdun,
Ölen canını dirilttin.
O gün Karaça'nın Saykal'ı
Önüme çıktı dörtnala,
Aslan yürekli kurt kırk çora,
Kırkın başı Kırgıl koca,
Keçe örtü gibi kalpaklı Şuutu var,
Üçünü art arda mızraklayıp devirdi,
Direnç gösteren çoraların
Hepsini mızraklayıp kırdı.
O gün, kızıl mızrak, keskin çelik
Donatıp verdin Almambet,
Altmış gün ok atışına
Bir bana katılıp,
Dayandın durdun Almambet.
O günlerde gezerken,
Teninden ok geçmez zırh
Giymiş herhal diye düşünürdüm,
Şu duran Çoñ-Beecin'i
Biliyordur herhal diye düşünürdüm.
Bu yiğitliğini görünce
Sohbet sözü kurdum,
Bilir misin diye Beecin'i,
Burada senden sordum.
«Tenimden ok geçmez zırh
Giydiysem onmayayım.
Kıtayların Çoñ-Beecin'ini
Biliyorsam onmayayım», -
Diye nice yemin edip yakardın.
Bırak, Almambet erenim,
Düzenimi bozmak istedin,
Issız orta yere toplayıp,

Kırmak bolduñ elimdi,
Sındırmak bolduñ, Almambet,
Sızdatıp emi belimdi.
Aytpay koyup Beecindi,
Suutmak bolduñ denimdi,

Elimi kırdırmak istedin,
Kırmak istedin, Almambet,
Sızlatıp şimdi belimi.
Beecin'i söylemeyerek,
Soğutmak istedin tenimi,

Ayap cürgön ekensiñ
Kırk uruu kıtay eliñdi.
Uşu cerde Beecindi
Ayaganıñ köründü,
Ayaganıñ bilgende,
Arslan kök cal Almambet,
Köñülüm caman bölündü.
Baatır ay, baştatan Beecin sen aytsañ,
Sunbayt belem kıykırıp,
Tüp-Beecinge ayzanı.
Kan agızıp kıtaydın
Kança-kança talaasın,
Kırbayt belem kıtaydın
Kızıl çoktuu törösün,
Buzbayt belem kıtaydın
Çep saldırgan kalaasın.
Sözdü samap süyröltüp,
Süylögönüñ bilindi,
Kalıñ kıtay, Tüp-Beecin
Ayaganıñ bilindi.
Kança-kança kızık kuu
Tappay cürgön ekensiñ,
Kalkım kalıñ kıtay - dep,
Aytpay cürgön ekensiñ.
Manaska aytıp sırımdı
Neteyin degen ekensiñ.
Eptep cürüp Beecinge,
Karaan kılıp kalkımdı
Keteyin degen ekensiñ».
Munu aytıp kan Manas
Taarınıç kılıp turgan soñ,
Almambet ayttı oşondo:
«Manas kan,

Esirgeyip durmuşsun meğer
Kırk boy Kıtay elini.
Şuracıkta Beecin'i
Esirgediğin göründü,
Esirgediğini bildiğimde,
Aslan, gök yeleli Almambet,
Gönlüm fena bulandı.
Ah bahadır, baştan Beecin'i sen söyleseydin,
Nara atıp uzatmaz mıydım,
Tüp-Beecin'e mızrağı.
Kan akıtıp Kıtay'ın
Nice nice ovasını,
Kırmaz mıydım Kıtay'ın
Kızıl püsküllü beylerini,
Bozmaz mıydım Kıtay'ın
Sur çektirdiği kalesini.
Sözü evirip sürükleyip
Konuştuğun belli oldu,
Kalabalık Kıtay'ı, Tüp-Beecin'i
Esirgediğin belli oldu.
Nice nice kurnaz oyunlar
Bulup söyleyememişsin meğer,
Halkım kalabalık Kıtay diye,
Söylemeyip durmuşsun meğer.
Manas'a söyleyip sırrımı
Nideyim demişsin meğer.
Bir yolunu bulup Beecin'e,
Halkımı arka edinip
Gideyim demişsin meğer».
Bunu deyip han Manas
Güceniklik edip durunca,
Almambet dedi o zaman:
«Manas Han,

Bayakı Beecin cer mına,
Bayatan beri taarındıñ
Başımdı kes, men mına!
Men kantip Beecin bilbeyin,
Kantip Beecin körböyün?
Bukaralık kurusun,
Tünötmök bolduñ konoktu,
Ara cerde kamsıgıp,
Ayttırmak bolduñ comoktu.

Taarınıp saldıñ tozoktu,
Tal-Çokuda tünörüp,
Saldıñ kalıñ azaptı.
Çaldırmak bolduñ, kan Manas,
Kaldaygan Beecin kalaanı,
Salmak bolduñ başıma
Kapkaydagı balaanı.
Añtardıñ menin sırımdı,
Ayttırmak bolduñ bu cerde
Anık menin çınımdı.
Kalıñ kıtay, kızıl çok
Körböy keldi deysiñbi?
Kaldayıp catkan Beecindi
Bilbey keldi deysiñbi?
Kaykalagan Kara-Kır
Baspay keldi deysiñbi?
Beecindegi sarı altın
Çaçpay keldi deysiñbi?
Kara kıtay, mancuudan
Kebez belboo kur menen
Buulganım aytayın,
Keşigi cok, men çunak
Uşu turgan Beecinde
Tuulganım aytayın.
Arslanday belim iyilgen,
Altı cıl murun ilgeri,
Tuubas murun mendeydi:
«Almambet attuu tuulsa,
Tüpkö oşol cetet - dep,

Deminki Beecin yeri işte,
Demin beri gücendin,
Kes başımı, ben işte!
Ben nasıl Beecin'i bilmeyeyim,
Nasıl Beecin'i görmeyeyim?
Kul olmak kurusun,
Konuğu geceletmek istedin,
Issız orta yerde tasalandırıp,
Destanı söyletmek istedin.

Gücenip azap saldın,
Tal-Çoku'da kararıp,
Nice azabı saldın.
Gözletmek istedin, han Manas,
Heybetli Beecin kalesini,
Salmak istedin başıma
Ta nerelerdeki belayı.
Sırrımı altüst edip deştin,
Söyletmek istedin bu yerde
Benim gerçek doğrumu.
Kalabalık Kıtay'ı, kızıl püskülü
Görmeden geldi mi sanırsın?
Heybetle yatan Beecin'i
Bilmeden geldi mi sanırsın?
Kıvrılıp uzanan Kara-Kır'ı
Basmadan geldi mi sanırsın?
Beecin'deki sarı altını
Saçmadan geldi mi sanırsın?
Kara Kıtay'dan, Mançu'dan,
Pamuk kuşak, bel bağıyla
Kuşandığımı söyleyeyim,
Nasipsiz, ben öksüz,
Şu duran Beecin'de
Doğduğumu söyleyeyim.
Aslan misali belim bükülmeden,
Altı yıl önce, ta evvelden,
Ben kul doğmadan önce:
«Almambet adlı doğarsa,
Kökümüze o kıyar diye,

Tüptüü-Beecin kıtaydı
Tügöl kırıp ketet» - dep,
Esenkanday kakandın
Dañzasına çiyilgen.
Bul çiyindi körgöndö,
Çoçup ketip Çoñ-Beecin
Salgan eken dooruktu,
Kakançındın Beecinge
Körgözüptür korduktu.
«Tuulup kalsa Almambet
Keñ Beecindi koyboyt - dep,
Keliştirip oñdoyt» - dep,
Kalkka kılgan buyrukta,

Körgözüptür el-curtka
Ugulbagan şumduktu.
Kapkaluu şaar kalaanın
Kalıñ kalkın cıynagan,
Katın bala tuuganda:
«Balasın bizge körsöt» - dep,
Bütkül elin kıynagan,
Kaarına çıdabay,
Kalkı tınçıp turbagan.
Uşunday bolgon Beecinge
Kan Manas, menin dümögüm,
Uşul üçün Beecindin
Cayın aytpay cürgömün.
Ak buuday çaynap, ant kılıp,
Cebegenim dagı çın,
Bu sebepten Beecindi
Debegenim dagı çın.
Aytıp koysom kokustan,
Aydap cürüp askerin
Aalamdı Manas kırat - dep,
Aytpaganım dagı çın.
Kokustan aytsam Beecindi
Kıtay cayın bilet - dep,
Kırılıp ketse kırgız el
Tokonaalat kalat - dep,

Köklü Beecin Kıtay'ını
Tümden kırıp gider» diye,
Esenkan gibi hakanın
Defterine çizilmiş.
Bu yazıyı görünce,
Ürküp Çoñ-Beecin
Kıyameti koparmış,
Kakançın'ın Beecin'ine
Horluğu göstermiş.
«Doğuverirse Almambet,
Geniş Beecin'i komaz diye,
Adamakıllı düzeltir» diye,
Halka verilen buyrukta,

Göstermişler el yurda
Duyulmadık kötülüğü.
Kapılı şehir kalenin
Kalabalık halkını toplamışlar,
Kadın çocuk doğurduğunda:
«Çocuğunu bize göster» diye,
Bütün halkı hırpalamışlar,
Kahrına dayanamayıp,
Halkı huzur bulamamış.
Böyle olan Beecin'dir,
Han Manas, benim derdim bu,
Bunun için Beecin'in
Halini söylemez oldum.
Ak buğday çiğneyip ant içip,
Yemediğim de doğru,
Bu sebepten Beecin'i
Anmadığım da doğru.
Kazara söyleyiversem,
Askerini sürüp götürüp
Manas âlemi kırar diye,
Söylemediğim de doğru.
Kazara söylesem Beecin'i,
Kıtay'ın halini bilir diye,
Kırgız eli kırılıp giderse
Lanet üstümde kalır diye,

Beypaydı Manas salat - dep,
Beçara kalıñ el-curttun
Ubalına kalat - dep,
Oşol üçün Beecindi
Oboldon Manas, aytpadım.
Uşul turgan Beecinden
Alöökö degen kan çıkkan,
Alöökönün Koñurbay,
Atagın ugup adamzat,
Dobuşunan can çıkkan,
Kolomtodon kor çıgıp,
Toguzga caşı kelgende
Buzuktu Kalça baştaptır,
Caşı on birge kelgende
Kaarına çıdabay,
Kakançındın kalıñ curt
Buzulup kete taştaptır.

Manas kargaşayı salar diye,
Biçare kalabalık el yurdun
Vebaline kalır diye,
Onun için Beecin'i
Baştan beri, Manas, söylemedim.
Şu duran Beecin'den
Alöökö denen han çıkmış,
Alöökö'nün oğlu Koñurbay,
Adını duyup âdemoğlunun,
Narasından canı çıkmış,
Ocak taşından kor çıkıp,
Yaşı dokuza geldiğinde
Kalça fesadı başlatmış,
Yaşı on bire geldiğinde,
Kahrına dayanamayıp,
Kakançın'ın kalabalık halkı
Bozulup dağılıvermiş.

On üçkö caşı kelgende
Bülüktü elge salıptır,
Keçildin kanın alıptır,
Mından kiyin Beecinge
Sultan bolup kalıptır.
Oşol çakta Koñurbay
Atakemdin Kan-Caylak,
Zorduk kılıp berbesten
Takır tartıp alıptır.
Esenkan uulu Börüköz
Beecinge bu da zor bolup,
Balası cok şorduu atam,
Baarıdan caman kor bolup,
Beecinden beybak eköö çoñ bolup,
Menin atam Azizkan,
Erkek bala ayınan
Altımış katın alıptır.
Cetimişke kelgençe
Altımış katın tuubastan,
Atakem kayran Azizkan
Tuyaksız bolup kalıptır.

On üç yaşına geldiğinde
Halkın üstüne kargaşa salmış,
Keçil'in hanlığını almış,
Bundan sonra Beecin'de
Sultan olup kalmıştır.
O çağda Koñurbay
Babamın Kan-Caylak'ını,
Zorbalık edip vermeden
Tümüyle çekip almıştır.
Esenkan oğlu Börüköz
Beecin'de bu da güçlenip,
Çocuksuz bahtsız babam,
Hepsinden beter hor görülüp,
Beecin'de o iki bedbaht büyüyüp,
Benim babam Azizkan,
Erkek evlat uğruna
Altmış kadın almıştır.
Yetmişine gelinceye dek
Altmış kadın doğurmadan,
Babacığım zavallı Azizkan
Evlatsız kalakalmıştır.

Burkurap ıylap ardıgıp,
Bala üçün tardıgıp:
«Alöökönün Koñurbay
Aalamdın baarın sordu - dep,
Esenkandın Börüköz
Beecindin kanı boldu - dep,
Menden tuulgan tuyak cok,
Kanday şumduk boldu» - dep.
Beecindin kanı Karıkan
Alöökö kan, Azizkan,
Esenkan törtöö bir tuugan,
Baarısı bir Kakandın uulu eken,
Kırk darbaza Beecindi
Kıtaylardın Karıkan
Kasiettüü can eken,
Kırk kandın eli kıtaydı
Bilip turgan al eken.
Menin atam Azizkan
Ardıkkan boydon kurgan can,
Altı külük at bergen,
Beecindegi Karıkan,

Hıçkırıp ağlayıp yanarak,
Evlat için daralarak:
«Alöökö'nün Koñurbay'ı
Bütün âlemi sömürdü, deyip,
Esenkan'ın Börüköz'ü
Beecin'in hanı oldu, deyip,
Benden doğmuş evlat yok,
Bu nasıl uğursuzluk» deyip.
Beecin'in hanı Karıkan,
Alöökö han, Azizkan,
Esenkan — dördü öz kardeş,
Hepsi bir Kakan'ın oğluymuş,
Kırk kapılı Beecin'i
Kıtayların Karıkan'ı,
Keramet ehli bir canmış,
Kırk hanın halkı Kıtay'ı
Hükmüyle yöneten oymuş.
Benim babam Azizkan
Hasretle kavrulup kurumuş can,
Altı yürük at vermiş,
Beecin'deki Karıkan'a,

Kartayganda atakem
Iylap turup kat bergen.
Kat barganda Karıkan
Kolgo alıp karagan,
Kattın cönün karasa
Kıtay sözü çiyilip,
Ildıy karay cazılgan,
Dubay salam kat eken,
Kattı tiktep oltursa,
Ayagına cazılgan
Azizkandın atı eken.
«Altımış katın aldım - dep,
Tuyak körböy kaldım - dep,
Alööködön Koñurbay
Ay-aalamdı sordu - dep,
Menden tuugan bala cok,
Kanday şumduk boldu - dep,

Kocayınca babacığım
Ağlaya ağlaya mektup vermiş.
Mektup varınca Karıkan
Eline alıp bakmış,
Mektubun aslına bakınca
Kıtay yazısı çizilmiş,
Yukarıdan aşağı yazılmış,
Dua-selam mektubuymuş,
Mektuba bakıp otururken,
Sonuna yazılan
Azizkan'ın adıymış.
«Altmış kadın aldım, deyip,
Evlat görmez kaldım, deyip,
Alöökö'den Koñurbay
Ay-âlemi sömürdü, deyip,
Benden doğan çocuk yok,
Nasıl bir uğursuzluk bu, deyip,

Beecindin kanı Karıkan
Uyalaşka salam - dep,
Bul sözümö könsün - dep,
Koñurbaydan çoñ tuuçu,
Kol tokmoktoy zor tuuçu,
Uyaluu curt kıtaydan,
Kız çubatıp Beecinden,
Tandap turup elimden
Katın alıp bersin - dep,
Eger, katın alıp berbese,
Bul sözümö könbösö,
Buursundu burbaymın,
Kan boldum, - dep kubanıp,
Bul Beecinge barbaymın.
Talak kılam butumdu,
Bul kebime kirbese,
Katın alıp berbese,
Taştaymın kıtay curtumdu.
Bul cerde turup neteyin,
Bir balanın ayınan
Tömönkü burutka kirip ketemin.
Alöökönün Koñurbay
Andan kördüm korduktu,
Balasızdık dartınan
Baarıdan kördüm çoñduktu».

Beecin'in hanı Karıkan'a,
Öz kardeşe selam, deyip,
Bu sözüme uysun, deyip,
Koñurbay'dan büyük doğuracak,
El tokmağı gibi zorlu doğuracak,
Soylu yurt Kıtay'dan,
Beecin'den kızlar geçirtip,
Halkımdan seçe seçe
Bana kadın alıversin, deyip,
Eğer kadın alıvermezse,
Bu sözüme uymazsa,
Sabanın okunu çevirmem,
Han oldum diye sevinip,
Bu Beecin'e varmam ben.
Talâk ederim putumu,
Bu sözüme girmezse,
Kadın alıvermezse,
Bırakırım Kıtay yurdumu.
Bu yerde durup nideyim,
Bir evladın uğruna
Aşağıdaki Burut'a girip giderim.
Alöökö'nün Koñurbay'ı,
Ondan gördüm horluğu,
Evlatsızlık derdinden
Hepsinden gördüm zorbalığı».

Balam cok - dep, Azizkan
Katın berip turganda,
Badışalık Karıkan:
«Çın emespi bul sözü?
El çetinde al ele,
Kasiettüü can ele,
Altımış katın aldı - dep,
Tuyaksız bolup kaldı - dep,
Tirüü cürböy ölöyün,
Kol tokmokton çoñ tuuçu,
Koñurbaydan zor tuuçu
Kalıñ elim kıtaydan,
Tandap cetip dalaydan

Oğlum yok deyip Azizkan
Mektubunu sunduğunda,
Padişahlık süren Karıkan:
«Gerçek değil mi bu sözü?
Elin ucunda idi o,
Keramet ehli can idi,
Altmış kadın aldı, deyip,
Evlatsız kalakaldı, deyip,
Sağ gezmeden öleyim,
El tokmağından iri doğuracak,
Koñurbay'dan zorlu doğuracak
Kalabalık halkım Kıtay'dan,
Nicesinden seçip bulup

Katın alıp bereyin».
Munu süylöp Karıkan
Düñküldögün urdurup,
Barabanın bakırtıp,
Baarı curtun çakırtıp,
Kök menen cer çañ bolup:
«Emne bolup ketti?» - dep,
Sesteyip el dal bolup,
Uşunetip Karıkan
Elge salgan şumduktu,
Enemdi tandap alaarda
El-curtuna car salıp,
Kılgan eken buyruktu.
Kırk darbaza Beecindin
Kırkın birdey açtırıp,
Adam cese tügönbös
Külazıgın çaçtırıp,
Miñdegen ögüz soydurup,
Beecinde sınçı kırk ayar:
«Kız tandap alıp bergin» - dep,
Kırkın kırk eşikke koydurup,
Toodoy otun cıydırıp,
Kazanga etin kaynatkan.
«Kalktı cıya kelsin» - dep,
Çoñ Ilama balbanın,
Çoñ Coloy degen kalmagın
Tuş-tuşuna ciberip,
Kızdın cıyıp baarısın
Çoñ-Beecinge cıynatkan.

Otuz üçtön tömönkü
Katın kalbay üyünö,
On beş caştan ilgeri
Kız kalbagan üyünö,
Kıtaydan çıkkan tandamal
Uz kalbagan üyünö.
Bu kabardı ukkanda
Kırk kan eli kıtaydın
Kızı bütkül cıyılgan,

Kadın alıp vereyim».
Böyle söyleyip Karıkan
Koca davulunu vurdurup,
Trampetini gümletip,
Bütün yurdunu çağırtıp,
Gök ile yer toz olup:
«Ne oldu, nedir?» deyip,
Halk ürküp şaşakalıp,
İşte böyle Karıkan
Halka salmış velveleyi,
Anamı seçip alırken
El-yurduna çağrı salıp,
Buyruğunu vermiş o.
Kırk kapılı Beecin'in
Kırkını birden açtırıp,
İnsan yese tükenmez
Azığını saçtırıp,
Binlerce öküz boğazlatıp,
Beecin'de sınçı kırk ayara:
«Kız seçip alıp verin» deyip,
Kırkını kırk kapıya koydurup,
Dağ gibi odun yığdırıp,
Kazanda etini kaynatmış.
«Halkı toplayıp gelsin» deyip,
Koca Ilama pehlivanını,
Koca Coloy denen Kalmuk'unu
Dört bir yana gönderip,
Kızların hepsini toplatıp
Çoñ-Beecin'e yığdırmış.

Otuz üçünden aşağı
Kadın kalmadı evinde,
On beş yaşından yukarı
Kız kalmadı evinde,
Kıtay'dan çıkma seçkin
Güzel kalmadı evinde.
Bu haberi duyunca
Kırk hanlı Kıtay elinin
Kızları büsbütün toplanmış,

Kaygı tüşüp Beecinge
Enemdi atam alaarda
Kança suluu katın, kız
Köpçülüktön kırılgan,
Azabı curtka artılgan,
Çoñ-Beecinde atılgan.
Beecindegi korgongo
Altımış kün büt çubap,
Kız tabılbas bolgondo,
Kırk kandın eli kıtayda
Soorondük degen kan eken,
Oşol kandın kolunda
On eki kızı bar eken.
On eki kızdın kencesi,
Soorondüktün erkesi,
Urgaaçıdan uz eken,
Ak baybiçe enekem
Altınay attuu kız eken.
Enekem, altından torko kiyçü eken:
«Balaluu bolup ölsöm» - dep,
Oşonu tilep cürçü eken,
Bala dese, burkurap,
Ot calınday küyçü eken.
Botodoy bozdop cürgöndö,
Oşondo kirgen tüşünö,
Ak sakal çal, dubana
Çıbıktay çırpık baldardan
Kıdırata cıyıptır:
«Nurdun kızı uşul - dep,
Oşol kelgen dubana,
Nurdun uulu uşul» - dep,
Tünündö ike kıyıptır.
Tañ kaşkayıp sürgöndö,

Cerge carık tiygende,
Töşöktön enem turganda,
Kusul suusu kılganda,
Koynundagı caş bala
Közdön kayıp boluptur.

Kaygı çöküp Beecin'e
Babam anamı alırken
Nice güzel kadın, kız
İzdihamda kırılmış,
Azabı yurda yüklenmiş,
Çoñ-Beecin'de vurulmuş.
Beecin'deki kaleye
Altmış gün boyu dizilip,
Kız bulunmaz olunca,
Kırk hanın eli Kıtay'da
Soorondük denen bir han varmış,
O hanın elinde
On iki kızı varmış.
On iki kızın küçüğü,
Soorondük'ün nazlısı,
Kadın kısmının incisiymiş,
Ak baybiçe anacığım
Altınay adlı kızmış.
Anacığım altından ipek giyermiş:
«Çocuklu olup ölsem» deyip,
Hep bunu diler dururmuş,
Çocuk dense, hıçkırıp,
Ateş alevi gibi yanarmış.
Deve yavrusu gibi inlerken,
İşte o zaman düşüne girmiş,
Ak sakallı koca, bir derviş
Çubuk gibi ince çocuklardan
Sıra sıra toplamış:
«Nur'un kızı işte bu, deyip,
O gelen derviş,
Nur'un oğlu işte bu» deyip,
Gece vakti nikâh kıymış.
Tan ağarıp söktüğünde,

Yere aydınlık değince,
Döşekten anam kalkınca,
Gusül suyunu aldığında,
Koynundaki küçük çocuk
Gözden kaybolmuş.

Kayıp bolgon balanı
Kayra dagı körsöm - dep,
Kaçan bolso oyunda,
Talgak bolup kalıptır,
Üç aylık bala boyunda.
Eneme kubat mintip taralgan,
Kuru kıtay dey berip,
Küygüzbögün, er Manas,
Menin urugum aktan caralgan!
Oşöntüp bülük salıptır,
On cetide kezinde,
Ak baybiçe enemdi
Kulagı temir Kutan alp
Astına aydap alıptır.
Aydap barıp Kutan alp
Çubatuuga salıptır.
Kırk ayardın baştıgı
Şuytu degen bir ayar
Enemdi körüp kalıptır.
Sındap sınga tolturup,
Sınay karap olturup,
Kıtaydan çıkkan kırk ayar
Bilgiçtigin kördüñbü
Enemdi karmap alıptır.
Kıtaylardın koluna
Kagılayın enekem
Karmalıp tüşüp kalıptır.
Oşondo enem Altınay
Arı-beri tuylaptır,
Öksöp catıp ıylaptır:
«Tatalagan kıtayga
Kantip, kokuy, tiem?» - dep,
Ökürüp bozdop kuuraptır,
Mından körö ölöm - dep,
Amanat canın kıynaptır,
Sözdü kantip aytam - dep,
Aksakalduu emege

Koynuna kantip catam, - dep,

Kaybolan o çocuğu
Bir daha görsem, deyip,
Her ne zaman aklında,
Aşermeye başlamış,
Üç aylık çocuk karnında.
Anama kudret böyle yayılmış,
Kuru Kıtay deyip durup,
Yakma beni, er Manas,
Benim soyum aktan yaratıldı!
İşte böyle kargaşa kopmuş,
On yedisindeyken,
Ak baybiçe anamı
Kulağı demir Kutan alp
Önüne katıp sürmüş.
Sürüp götürüp Kutan alp
Geçit dizisine katmış.
Kırk ayarın başı olan
Şuytu denen bir ayar
Anamı görüvermiş.
Süzüp sınayıp doyasıya,
Sınayarak bakıp oturup,
Kıtay'dan çıkma kırk ayar
Bilgiçliğini gördün mü,
Anamı yakalayıvermiş.
Kıtayların eline
Kurban olduğum anacığım
Tutulup düşüvermiş.
O zaman anam Altınay
Öne arkaya çırpınmış,
Hıçkıra hıçkıra ağlamış:
«Kahrolası Kıtay'a
Nasıl, eyvah, varayım?» deyip,
Böğürüp inleyip kurumuş,
Bundansa ölürüm, deyip,
Emanet canını hırpalamış,
Bu sözü nasıl söylerim, deyip,
Ak sakallı kocamışın

Koynuna nasıl yatarım, deyip,

Belimdi kantip buuduram?
Içimdegi asıldı
Bularga kantip cuuduram!»
Moyun berbey balbanga
Azaptı caman salıptır,
Canındagı albarstı
Enekem suurup alıptır,
Kamalap turgan balbandan
Kagılayın enekem
Kançanın başın çaaptır.
Beecinden altı balban ölgön soñ,
Enemdin erdigin kıtay körgön soñ,
Çoñ Ilama degen balbanı
Kaptaldan kirgen kamınıp,
Kulagı temir Kutan alp,
Mañdayı temir Mañküş alp,
Karmatpagan eneme
Temirden sokkon tor tutup,
Tegerektep kalıptır,
Temir torgo salıptır.
Tegerete süyrötüp,
Karıkandın aldına:
«Katın taap keldik» - dep,
Enemdi alıp barıptır.
Azaptı enem tartıptır,
Añdıp turgan kırk ayar
Karıkanga baarısı
Uşunday dep aytıptır:
«Uşul katın zor tubat,
Koñurbayday çoñ tubat,
Uşul turgan Beecinge
Kalaluu korgon çep tubat.
Kalayıktı kıyratkan
Kabılan colbors kek tubat,
Köñüldönsö Beecinden
Çettep keter er tubat.
Çegindirseñ köñülün,
Çebin buzup talkalap,
Kaldaygan kalıñ Beecindi

Belimi nasıl bağlatırım?
İçimdeki cevheri
Bunlara nasıl bulatırım!»
Boyun eğmeden pehlivana
Azabı fena salmış,
Yanındaki albars kılıcı
Anacığım sıyırıp çekmiş,
Kuşatıp duran pehlivanlardan
Kurban olduğum anacığım
Nicesinin başını uçurmuş.
Beecin'den altı pehlivan ölünce,
Anamın yiğitliğini Kıtay görünce,
Koca Ilama denen pehlivanı
Yandan girmiş hazırlanıp,
Kulağı demir Kutan alp,
Alnı demir Mañküş alp,
Ele tutulmaz anama
Demirden dövme ağ tutup,
Çepeçevre sarmışlar,
Demir ağa koymuşlar.
Döndüre döndüre sürükleyip,
Karıkan'ın önüne:
«Kadın bulup geldik» deyip,
Anamı götürmüşler.
Azabı anam çekmiş,
Gözetleyip duran kırk ayar
Karıkan'a hepsi birden
Şöylece söylemişler:
«Bu kadın zorlu doğurur,
Koñurbay gibi büyük doğurur,
Şu duran Beecin'e
Kaleli hisar, sur doğurur.
Halkları kırıp geçiren
Kaplan, pars, kin doğurur,
Gönlü isterse Beecin'den
Çekip gidecek er doğurur.
Gönlünü incitirsen,
Surunu bozup parçalayıp,
Heybetli koca Beecin'i

Örttöp keter şer tubat.
Caman tuup taştasa,

Kara baştı çapkın - dep,
Koñurbayça bolboso
Buta salıp atkın - dep,
Caza körüp taştasak,
Közdü burkan ursun! - dep,
Calgan aytıp cibersek,
Sözdü burkan ursun! - dep,
Bilbey kokus biz aytsak,
Bizdi burkan ursun!» - dep.
Bulardın aytkan kebine,
Bolboy turdu Karıkan:
«Bir belgisin bilgiz - dep,
Uul tubarı çın bolso,
Uşu cerde körgöz» - dep,
Aytıp turdu Karıkan.
Kandın kebin ukkan soñ,
Kalıñ kıtay, kırk ayar
Enemdi altı kün karmap ordogo,
Kündün betin körgözböy,
Altı künü ötköndö
Carık kündü körgözdü,
Alıp barıp enemdi
Anan kiyin siygizgen.
Siygen cerin karasa -
Eki sööm, bir eli
Siydik cerge kiriptir.
Munu körüp kıtaylar
Enemdin er tandaarın biliptir.
Cumuru baştan tabılsa,
Şer tubarın biliptir.
Kıtay emi oşondo
Ilamasın cıyıptır,
Kalmagınça kaldırap,
Kıtayınça kıcıldap,
Altınayday enemdi
Azır ike kıyıptır.

Ateşe verip gidecek aslan doğurur.
Kötü doğurup bırakırsa,

Kara başını vur, deyip,
Koñurbay kadar olmazsa
Nişan alıp vur, deyip,
Yanılıp da söylersek,
Gözü Burkan çarpsın! deyip,
Yalan söyleyivermişsek,
Sözü Burkan çarpsın! deyip,
Bilmeden yanlış söylersek,
Bizi Burkan çarpsın!» deyip.
Bunların söylediği söze,
Kanmayıp durdu Karıkan:
«Bir nişanını göster, deyip,
Oğul doğuracağı gerçekse,
Şuracıkta göster» deyip,
Söyleyip durdu Karıkan.
Hanın sözünü duyunca,
Kalabalık Kıtay, kırk ayar
Anamı altı gün sarayda tutup,
Güneşin yüzünü göstermeden,
Altı gün geçtiğinde
Aydınlık günü gösterdiler,
Anamı alıp götürüp
Sonra da işettiler.
İşediği yere baktılar —
İki karış, bir parmak
Sidik yere işlemiş.
Bunu görüp Kıtaylar
Anamın er doğuracağını bilmişler.
Yumru başlıdan bulunursa,
Aslan doğuracağını bilmişler.
Kıtay işte o zaman
Ilamasını toplamış,
Kalmukçasıyla gürleyip,
Kıtaycasıyla vızıldayıp,
Altınay gibi anamı
Hemen nikâhlamışlar.

Enemdi atam alıptır,
Mına mintip kıtaydın
Koluna tüşüp kalıptır.
Altın menen baralap,
Ar türündö kıtaydın
Enemdi alar kiyintip,

Anamı babam almış,
İşte böylece Kıtay'ın
Eline düşüvermiş.
Altın ile donatıp,
Kıtay'ın türlü türlüsünden
Anamı onlar giydirip,

Alıp barıp koynuna
Atakemdin salıptır.
Çoñ-Beecinden çıkkanda
Altı ay atam col cürüp,
Kündöp-tündöp mol cürüp,
Taş-Köpürö şaarına
Enemdi alıp keliptir,
Enemdi alıp kelgen soñ
Alöökönün Koñurbay
Çay algan kentke barıptır,
Saralanın enesi,
Celindegen toru bee
Tokoydon karmap alıptır,
Böksö menen celiptir,
Azizkanga keliptir:
«Cakşı at taap beret - dep,
Cakşı bagıp algın» - dep,
Tartuu kılıp beriptir.
Toru beenin moynuna
Altından cagoo tagılgan,
Enekem menen toru bee
Kan Manas, ekööbirdey bagılgan
Toguz ayga toluptur,
Ubaktı cetip enekem
Tubar çagı boluptur.
Öödö bolso beli oorup,
Bütkön boydun baarı oorup,
Eki kara sanı oorup,
Tolgonup catıp tolgotup,
Çıdabastan bozdoptur,
Töröy albay altı kün,
Omurtka, belin sızdatıp,

Alıp götürüp koynuna
Babacığımın, koymuşlar.
Çoñ-Beecin'den çıkınca
Altı ay babam yol yürüyüp,
Gece gündüz bol yürüyüp,
Taş-Köpürö şehrine
Anamı alıp gelmiş,
Anamı alıp geldikten sonra
Alöökö'nün Koñurbay'ı
Çay alınan kente varmış,
Sarala'nın anası olan,
Yelini dolmuş doru kısrağı
Ormandan yakalayıp almış,
Yamaçlar boyunca koşturup,
Azizkan'a gelivermiş:
«İyi at bulup verir bu, deyip,
İyi besleyip büyütün» deyip,
Armağan edip vermiş.
Doru kısrağın boynuna
Altından gerdanlık takılmış,
Anacığım ile doru kısrak,
Han Manas, ikisi bir beslenmiş.
Dokuz aya dolmuş,
Vakti erişip anacığımın
Doğurma çağı gelmiş.
Doğrulsa beli ağrıyıp,
Bütün bedeni ağrıyıp,
İki kara uyluğu ağrıyıp,
Kıvranıp yatıp sancılanıp,
Dayanamayıp inlemiş,
Doğuramadan altı gün,
Omurgası, beli sızlayıp,

Tolgoosunan tüyülüp,
Töröy albay altı kün
Çımınday candan tüñülüp:
«Acal cetse ölöm - dep,
Başka kelse köröm» - dep,
Talaaga çıkkan cügürüp,
Baştadım sözdün tazasın,
Birge kelgen Macigim
Oşondo bir kıtayga badaçı,
Maciktin cayın aytayın,

Sancısından büzülüp,
Doğuramadan altı gün
Sinek misali candan umut kesip:
«Ecel gelirse ölürüm, deyip,
Başa gelirse görürüm» deyip,
Kıra çıkmış koşarak,
Başladım sözün temizine,
Birlikte gelen Macik'im
O zaman bir Kıtay'a sığırtmaçtı,
Macik'in halini anlatayım,

Altımış koco soodager
Beecindi közdöp keliptir,
Belesten Kalça körüptür,
Soodagerdin baarısı
Koñurbaydan ölüptür,
Altı caşta Macigim
Oşondo olcogo tüşüp keliptir.
Alöökönün Koñurbay
Atakem Azizkanga beriptir.
Uy kaytargan Macigim
Oşondo on cetige keliptir.
Oşol çakta kelgende,
Berenim Macik kıraanım
Busurman dinin unutpayt.
Çırkırap enem bakırıp,
Karaan kılıp Macikti
Beri kel, - dep çakırıp:
«Çaçıp ketsek cıygandaş,
Ölüp ketsek ıymandaş,
Atıñdın oozun bura ket!
Oy, uul, muñkangan ündü uksañçı,
Kök buluñ öydö çıksañçı.
Kögala menen celseñçi,
Kasiettüü mazardan
Tayak alıp kelseñçi,
Toktoboston bul cerge
Tezinen maga berseñçi».
Mınday sözdü ukkanda

Altmış hoca tüccar
Beecin'e doğru gelmişler,
Tepeden Kalça görmüş onları,
Tüccarların tamamı
Koñurbay'ın elinden ölmüş,
Altı yaşında Macik'im
O zaman ganimet düşüp gelmiş.
Alöökö'nün Koñurbay'ı
Babacığım Azizkan'a vermiş onu.
Sığır güden Macik'im
O sıra on yedisine gelmişti.
İşte o çağa geldiğinde,
Yiğidim Macik, kıranım
Müslüman dinini unutmaz.
Anam feryat edip bağırıp,
Macik'i kendine dayanak edip,
Beri gel, deyip çağırıp:
«Saçıp gitsek toplayan yoldaş,
Ölüp gitsek iman yoldaşı,
Atının başını çevir de gel!
Ey oğul, yaslı sesi duysana,
Kök-Buluñ yukarı çıksana.
Kögala ile koştursana,
Kutlu mazardan
Bir değnek alıp gelsene,
Durmaksızın bu yere
Tezinden bana versene».
Böyle sözü duyunca

Macik çındap celiptir,
Kök buluñdun tokoydon
Közdü açıp-cumgança,
Kasiettüü mazardan
Enekemdin koluna
Tayak alıp beriptir.
Tayaktı kolgo alıptır,
Kıykırıp ündü salıptır,
Işi oñolup cönöptür,
Tün içinde caşınıp,
Eç kişige bildirbey,
Men şorduunu töröptür.
Kuday Almam kılganda,
Kurugan enem tuuganda

Kulagım uçu teşilüü,
Tüşüptürmün kursaktan
Sünnöttölüp kesilüü.
Kararıp cılan bölünüp,
Meni cerden alganda,
Menin eki kolumdan
Kara kan ketken tögülüp,
Kursaktan men tüşköndö
Çekem cerge cetiptir.
Kakançındın Beecinge
Cetimiş künü kün caap,
Cer titirep ketiptir.
«Alban bala kaysı - dep,
Aalamga bir bülüktü
Salgan bala kaysı» - dep,
Kakançındın Beecinge
Kalaba tüşüp kalıptır.
Bala izdetip Beecinden
Balaa tüşüp kalıptır.
«Kara mürtöz kıtaylar
Körüp koyso balamdı,
Bir balaket salat» - dep,
Moynuma tumar taktırıp,
Bir adamga bilgizbey

Macik gerçekten koşturmuş,
Kök-Buluñ'un ormanından,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Kutlu mazardan
Anacığımın eline
Değnek alıp verivermiş.
Değneği eline almış,
Haykırıp ses salmış,
İşi düzelip yoluna girmiş,
Gece içinde gizlenip,
Hiç kimseye sezdirmeden,
Ben bahtsızı doğurmuş.
Tanrı Almam'ı var ettiğinde,
Zavallı anam doğurduğunda

Kulağımın ucu delikmiş,
Düşmüşüm ana karnından
Sünnet olmuş, kesilmiş.
Kara yılan gibi ayrılıp,
Beni yerden aldıklarında,
Benim iki elimden
Kara kan dökülüp gitmiş,
Karından ben düştüğümde
Alnım yere değmiş.
Kakançın'ın Beecin'ine
Yetmiş gün yağmur yağıp,
Yer titreyip sarsılmış.
«O acayip çocuk hangisi, deyip,
Âleme bir kargaşayı
Salan çocuk hangisi» deyip,
Kakançın'ın Beecin'ine
Kavga, karmaşa düşmüş.
Beecin'de çocuk aratıp
Bela çöküvermiş.
«Kara yürekli Kıtaylar
Görüverirse çocuğumu,
Bir bela salar» deyip,
Boynuma muska taktırıp,
Bir insana sezdirmeden

Tayatam Soorondükka baktırıp.
Tayatamdın bakkanı
Üç ayga cañı tolgondo,
Menin enem Altınay
Beecinge kabar salıptır,
Buttap altın zer berip,
Tayatamdan alıptır.
Karaçı enem aylasın,
Akılının daanasın:
«Erkek bala tuudum» - dep,
Toguz ayga tolgondo
Azizkandın aldına
Alıp cetip barıptır.
Ayar oylop Azizkan,
Menin asıl eneme
Aram saktap kalıptır:
«Bul urgaaçıdan uz bolso,
Boygo cetken kız bolso,

Dedem Soorondük'e baktırmış.
Dedemin bakıp büyütmesi
Üç aya henüz dolduğunda,
Benim anam Altınay
Beecin'e haber salmış,
Batman batman altın verip,
Dedemden geri almış.
Bak hele anamın çaresine,
Aklının inceliğine:
«Erkek çocuk doğurdum» deyip,
Dokuz aya dolduğunda
Azizkan'ın önüne
Alıp götürüvermiş.
Kurnazca düşünüp Azizkan,
Benim asil anama
İçinde kuşku beslemiş:
«Kadınlar içinde güzelse bu,
Boya ermiş kız ise,

Karañgıda köp cürgön
Kaldaydan tuugan eken - dep
Kerilte kiygen kök köynök
Keçilden tuugan eken» - dep,
Anık bolso çın uulum,
Atpay aalam kıtayga
Anık kabar salayın,
Eldi cıyıp alayın.
Anık bolso öz uulum
Artıkça cakşı bagayın,
Aram siydik bu bolso,
Başın çaap salayın.
Oşondo sınçıların akırıp,
Dañzaçısın çakırıp,
Kün esebin eseptep,
Ay esebin eseptep,
Bu katındı alganım:
«Toguz ayga toldu - dep,
Bügünkü tuugan balası
Çın özümdön boldu - dep,

Karanlıkta çok gezen
Kalday'dan doğurmuştur, deyip,
Gerine gerine giydiği gök gömlek,
Keçil'den doğurmuştur» deyip,
Gerçekten öz oğlumsa,
Uçsuz âlem Kıtay'a
Kesin haber salayım,
Halkı toplayayım.
Gerçekten öz oğlumsa
Fazlasıyla iyi bakayım,
Haram döl ise bu,
Başını vurup atayım.
O zaman sınçılarına gürleyip,
Defterdarını çağırıp,
Gün hesabını saydırıp,
Ay hesabını saydırıp,
Bu kadını alışım:
«Dokuz aya doldu, deyip,
Bugün doğan çocuğu
Gerçekten benim öz oğlum, deyip,

Mından murun men özüm
Altımış katın aldım - dep,
Bala körböy kaldım - dep,
Özöndön akkan bulak» - dep,
Azizkan oylop, oy kılgan,
Oşondo Beecin çogulgan.
Altın, kümüş çaçtırıp,
Kazına oozun açtırıp,
Kakançındın Beecinge
Kalıñ kıtay toy kılgan.
Cer cüzünö toy kılıp,
Dalay kıtay toyunup,
Tüp- Beecindin eline
Dalay buyum çaçılgan,
Cerden topo basılıp,
Asmandan kün açılıp,
Maga toydu kılganda
Cerdin beti oyulgan,
Cetimiş cıldık aş kılıp,
Cetpegen kıtay toyungan.
Cibektey belim iyilgen.
«Azizkan bala kördü» - dep,

Bundan önce ben kendim
Altmış kadın aldım, deyip,
Çocuk görmez kaldım, deyip,
Vadiden akan pınar bu» deyip,
Azizkan düşünüp taşınmış,
O zaman Beecin toplanmış.
Altın, gümüş saçtırıp,
Hazine ağzını açtırıp,
Kakançın'ın Beecin'inde
Kalabalık Kıtay toy kılmış.
Yeryüzüne toy verip,
Nice Kıtay doyunup,
Tüp-Beecin'in halkına
Nice mal mülk saçılmış,
Yerin tozu bastırılıp,
Gökten güneş açılıp,
Bana toyu verdiklerinde
Yerin yüzü oyulmuş,
Yetmiş yıllık aş verip,
Yoksul Kıtay doyunmuş.
İpek gibi belim eğilmiş.
«Azizkan çocuk gördü» deyip,

Bütkül Beecindin kanı süyüngön.
Menin atam Azizkan
«Özöndön akkan bulak - dep,
Cetimişke kelgende,
Ölgöndö körgön çunak - dep,
Menin atam Azizkan
Eneme koşup özümdü
Mapısına salıptır.
«At koydurup alam» - dep,
Beecindegi Karıkan,
Atam oşogo alıp barıptır.
Kakançındın Beecinge
Kırk kandın eli çogulup,
Kırk künü kıyın toy kılgan.
Etegine salganda:
«Atın koyup bergin!» - dep,

Bütün Beecin'in hanları sevinmiş.
Benim babam Azizkan
«Vadiden akan pınarım, deyip,
Yetmişine geldiğinde,
Ölürken gördüğüm yavrum, deyip,
Benim babam Azizkan
Anamla birlikte beni de
Tahtırevanına koymuş.
«Ad koydurup alayım» deyip,
Beecin'deki Karıkan'a,
Babam ona götürmüş beni.
Kakançın'ın Beecin'inde
Kırk hanın halkı toplanıp,
Kırk gün görkemli toy kılmış.
Eteğine koyduklarında:
«Adını koyuver!» deyip,

Karıkandın aldına,
Menin atam Azizkan
Kötörüp karap turganda,
Beecindin kanı Karıkan
Koluna meni alıptır:
«Oñor bala bolboyt» - dep,
Aram saktap kalıptır,
Tüptüz kara kudukka
Meni alparıp salıptır.
Kayran kara kudugun
Kalıñ kıtay elinin,
Kalayıkka aytayın,
Kudugunun kızıgın.
Kudukka candı salganda
Kakançından Beecinge
El bolçunu koyçu eken,
El bolbostu salganda,
Takır örttöp koyçu eken,
Kemeline cetkizbey,
Caştayında balanın
Dalayın kuduk sorçu eken.
Kudukka meni salganda
Berişte nurun çaçıptır,
Kudukka meni cetkirbey,
Kuduktun oozun bekitip,
Üzüktöy kara bulut basıptır.

Karıkan'ın önünde,
Benim babam Azizkan
Beni kaldırıp beklerken,
Beecin'in hanı Karıkan
Eline beni almış:
«Hayırlı çocuk olmaz bu» deyip,
İçinde kötülük beslemiş,
Dosdoğru kara kuyuya
Beni götürüp atmış.
Aman o kara kuyusunu
Kalabalık Kıtay elinin,
Halklara anlatayım,
Kuyusunun sırrını.
Kuyuya can atıldığında
Kakançın'ın Beecin'inde
El olacağı sağ korlarmış,
El olmayacağı atıldığında,
Büsbütün yakıverirlermiş,
Kemaline erdirmeden,
Çocuğun taze yaşında
Nicesini kuyu yutarmış.
Kuyuya beni attıklarında
Melek nurunu saçmış,
Kuyuya beni vardırmadan,
Kuyunun ağzını örtüp,
Keçe örtü gibi kara bulut kaplamış.

Ölböy aman kalganda:
«Bizdin kişi boldu» - dep,
Kabar berip Kakanga,
Kayra tartıp alıptır.
Oşondo turup Karıkan,
Men şorduunu caktırıp,
Ölüp keter oy kılıp,
Zarıp kılıp düynösün,
Beecindin curtu kıtayga
Cetimiş künü toy kılıp,
Köp oylonup kalıñ curt,
«Oybo» - dep, atım koyo albay:

Ölmeyip sağ kaldığımda:
«Bizim adamımız oldu» deyip,
Kakan'a haber verip,
Geri çekip almışlar.
O zaman kalkıp Karıkan,
Ben bahtsızı beğenip,
Ölüp gider düşüncesiyle,
Malını mülkünü harcayıp,
Beecin'in yurdu Kıtay'a
Yetmiş gün toy verip,
Çok düşünüp kalabalık yurt,
«Oybo» deyip adımı koyamayıp,

Ce: «Şoybo» - dep, atım koyo albay,
Kara kıtay, kalıñ curt
Bolgon eken ubara.
Oşol kezde cügürüp,
Kelgen eken köp elge
Ak sakalçan dubana.
«Balanı bere turçu» - dep,
Enekemdin kolunan
Algan eken koluna.
Mañdaydan sılap alıptır,
Atımdı «Almambet» koyup salıptır,
«Almambet» atım ukkanda,
Kalıñ catkan kıtaydan
Cöö külük kaynap toluptur.
«Kanday ırımduu can boldu» - dep,
Karmap alıp oşondo
Dubananı soyordo,
Ak sakalçan dubana
Közdön kayıp boluptur.
Alakeñ, arslan çaldan bata alıp,
Atım «Almambet» bolup atanıp,
Kayra tartıp eline,
Keliptir atam cerine.
«Bölüngön kança sanaam - dep,
Ölöördö körgön balam» - dep,
Ardaktap menin moynuma
Altından butka tagıptır,
Altımış ögöy enekem
Aldeylep meni bagıptır.
Oşol kezde toru bee

Ya da «Şoybo» deyip adımı koyamayıp,
Kara Kıtay, kalabalık yurt
Uğraşıp durmuş boşuna.
İşte o sıra koşarak,
Gelmiş kalabalık halka
Ak sakallı bir derviş.
«Çocuğu ver hele» deyip,
Anacığımın elinden
Almış kendi eline.
Alnımdan okşayıvermiş,
Adımı «Almambet» koyuvermiş,
«Almambet» adımı duyunca,
Yaygın yatan Kıtay'dan
Yaya yürükler kaynaşıp dolmuş.
«Bu ne alametli can böyle» deyip,
Yakalayıp o zaman
Dervişi keseceklerken,
Ak sakallı derviş
Gözden kaybolmuş.
Alake'n, arslan pirden dua alıp,
Adım «Almambet» diye anılıp,
Geri dönüp eline,
Gelmiş babam yerine.
«Bölünen nice kaygım, deyip,
Ölürken gördüğüm yavrum» deyip,
El üstünde tutup boynuma
Altından put takmış,
Altmış üvey anacığım
Ninniyle beni büyütmüş.
O sırada doru kısrak

Saralanı tuuptur.
Kunan kezde kuuşkan,
Kurdaşım tulpar Sarala
Meni menen bir künü
Bu da birge tuuşkan.
Sarala külük tulparga
Barmaktayda baş koşup,
Bitteyimde biriktim.

Sarala'yı doğurmuş.
Tay çağında koşuştuğum,
Yaşıtım tulpar Sarala
Benimle aynı günde
Bu da birlikte doğmuş.
Sarala yürük tulpara
Parmak kadarken baş koşup,
Minicikken birleştim.

Oşöntüp men, kan Manas,
Kiçinemden çoñoyup,
Altı caşka kelgende,
Aldımdagı Sarala
Asıy bolgon kezinde,
Saralanı tokundum,
Burutka keler oydo cok,
Kıtayça biçik okudum.
Cebegendi cep cürdüm,
Kıtaylardın Azizkan
Çın atakem, - dep cürdüm.
Bir kezekte atakem
Kaardanıp kalıptır,
Kaardanıp bakırat,
Altı caşka kelgende
Kapalanıp çakırat:
«Kötörböskö çara cok,
Köñkü kıtay Beecinde
Köp cılı cürdüm balasız.
Balasızdın artınan,
Köp küyükkön Beecinge
Koñurbay ittin dartınan.
Köp körgönmün korduktu,
Koñurbay it Kalçadan
Dalay tarttım zorduktu.
Aman-esen çoñoysoñ
Algan cerim bölüp ber,
Alıñ itke kelbese,
Tirüü cürböy ölüp kel,
Ölböy aman sen bolsoñ
Dalay kızık körüp kel!
Tömönkü calgız közdün elinde,
Suuk-Tör degen töründö,
Averden degen kölündö

Altımış baştuu acıdaar -
Anın sırın okup kel.
Kündüzü bürkök, tünü açık,
Burganaktap şıbırgak,

Böylece ben, han Manas,
Küçüklükten büyüyüp,
Altı yaşıma geldiğimde,
Altımdaki Sarala
Asıy çağına girdiğinde,
Sarala'yı eyerledim,
Burut'a gelmek aklımda yok,
Kıtayca kitap okudum.
Yenmedik şeyleri yiyip gezdim,
Kıtayların Azizkan'ını
Öz babamdır deyip gezdim.
Bir zaman babacığım
Öfkeye kapılıvermiş,
Öfkelenip bağırır,
Altı yaşıma geldiğimde
Kederlenip çağırır:
«Katlanmamaya çare yok,
Bütün Kıtay Beecin'inde
Çok yıl gezdim çocuksuz.
Çocuksuzluğun ardından,
Çok yanıp yakıldım Beecin'de
Koñurbay itin derdinden.
Çok gördüm horluğu,
Koñurbay it Kalça'dan
Nice çektim zorbalığı.
Sağ esen büyürsen
Elimden alınan yeri bölüp ver,
Gücün ite yetmezse,
Sağ gezme, ölüp gel,
Ölmeyip sağ kalırsan
Nice ilginçlik görüp gel!
Aşağıda tek gözlünün elinde,
Suuk-Tör denen yaylasında,
Averden denen gölünde

Altmış başlı ejderha var —
Onun sırrını okuyup gel.
Gündüzü kapalı, gecesi açık,
Boran ile sulusepken,

Kubultup kündü buzuuçu
Caydın cayın okutat,
Atışka kirseñ aldırbas,
Oktun cayın okutat.
Altından sokkon kürmö ton -
Iç etiñden kiyip ber,
Aylañ kelse Beecindin
Altın tagın minip ber,
Kakançından Beecindi
Kıymıldatpay bilip ber!
Karşı kelse Koñurbay,
Arı taman sürüp ber!
Acıdaardın aldına
Bargan adam köp bolgon,
Kelgen kişi cok bolgon.
Kakançından Beecinden
Kalıñ bala cıyılgan,
Okuybuz - dep barganda
Dalay bala kırılgan.
Sarala buudan tokup kel,
Acıdaardın aldınan
Çındap duba okup kel.
Caman bolsoñ, kulunum,
Erte barıp sen ölgün,
Cakşı bolsoñ, kulunum,
Kalıñ catkan kıtayga
Karan salıp başına,
Kayta tartıp sen kelgin!»
Saymaluu tondu kiygizdi,
Altı caşka kelgende
Atam Saralanı mingizdi.
«Acıdaarga bargın» - dep,
Almañdı aga cürgüzdü,
Altından sokkon aydarın
Aldına salıp imerip,
Adegende Beecinge
Meni koşup baş kılıp,
Altı miñ bala oşondo

Havayı değiştirip bozan
Yada ilminin sırrını okutur,
Atışmaya girsen yenilmezsin,
Okun ilmini okutur.
Altından dövme zırh kaftan —
Ten üstüne giyiver,
Elinden gelirse Beecin'in
Altın tahtına kuruluver,
Kakançın'ın Beecin'ini
Kımıldatmadan yönetiver!
Karşı gelirse Koñurbay,
Öteye doğru sürüver!
Ejderhanın önüne
Varan insan çok olmuş,
Dönen kişi olmamış.
Kakançın'ın Beecin'inden
Kalabalık çocuk toplanmış,
Okuruz deyip vardıklarında
Nice çocuk kırılmış.
Sarala küheylanı eyerleyip var,
Ejderhanın önünde
Gerçekten dua okuyup gel.
Kötüysen eğer, kulunum,
Erken varıp sen öl,
İyiysen eğer, kulunum,
Yaygın yatan Kıtay'ın
Başına karanlık salıp,
Geri dönüp sen gel!»
Nakışlı kaftanı giydirdi,
Altı yaşıma geldiğimde
Babam Sarala'ya bindirdi.
«Ejderhaya var» deyip,
Alma'nı ona doğru yürüttü,
Altından dövme perçemini
Önüne salıp çevirip,
En başta Beecin'den
Beni katıp baş kılıp,
Altı bin çocuk o zaman

Acıdaarga barganda,
Bir cakı başın kötörsö -
Camgırday caynap ot çıgat,
Bir cakı başın kötörsö -
Kaptap calın çok çıgat.
Altı miñ bala çıñırıp,
Aylası ketti korkkondon.
Öñgösü kaldı kırılıp,
Oşo baldar içinen
Acal cetip ölböstön,
Altı bala biz kaldık.
Ekinçi cılı bolgondo
Ceti miñ bala bir bardık,
Kalganı baarı kırılıp,
Ceti bala, men kaldım.
Üçünçü cılı bolgondo
Segiz miñ bala barganbız,
Segiz miñ bala içinen
Acal cetip ölböstön,
Segiz bala kalganbız.
Törtünçü cılı bolgondo
Toguz miñ bala barganbız,
Toguz miñ bala kırılıp,
Toguz bala kalganbız.
On miñ bala bir barıp,
On miñi birdey kırılıp,
On bala tirüü biz kaldık.
Cer cüzünön cürüştü -
Okup-bilip men aldım,
Asman menen uçaardı -
Karacoy uulu Kococaş
Abıdan bilip al aldı,
Önörün çındap tokudu,
Menden üç ayça artık okudu.
Karacoy uulu Kococaş
Atagı zor Beecinge
Atanıp kalar sebebi -
At oyunçu, cöö külük,
Kıtay buzularda çıguuçu

Ejderhaya vardığında,
Bir yandaki başını kaldırsa —
Yağmur gibi kaynayıp ateş çıkar,
Öbür yandaki başını kaldırsa —
Basıp alev, kor çıkar.
Altı bin çocuk çığlık atıp,
Korkudan çaresi tükendi.
Ötekiler kırılıp kaldı,
İşte o çocuklar içinden
Ecel erişip ölmeden,
Altı çocuk biz kaldık.
İkinci yıl olduğunda
Yedi bin çocuk birden vardık,
Kalanların hepsi kırılıp,
Yedi çocuk, ben kaldım.
Üçüncü yıl olduğunda
Sekiz bin çocuk varmıştık,
Sekiz bin çocuk içinden
Ecel erişip ölmeden,
Sekiz çocuk kalmıştık.
Dördüncü yıl olduğunda
Dokuz bin çocuk varmıştık,
Dokuz bin çocuk kırılıp,
Dokuz çocuk kalmıştık.
On bin çocuk birden varıp,
On bini birden kırılıp,
On çocuk sağ biz kaldık.
Yeryüzünde yürümeyi —
Okuyup öğrenip ben aldım,
Gökyüzünde uçmayı —
Karacoy oğlu Kococaş
Adamakıllı öğrenip o aldı,
Hünerini sağlamca belledi,
Benden üç ay fazla okudu.
Karacoy oğlu Kococaş,
Ünü büyük Beecin'de
Ad kazanmasının sebebi —
At cambazı, yaya yürük,
Kıtay bozulacakken ortaya çıkan

Kazınalık çoñ mergen.
Kelgenderden kep ugam,
Ölböy-citpey çoçko kul

Hazinelik koca nişancı.
Gelenlerden söz duyarım,
Ölmeden yitmeden domuz kul

Segiz cılga toldu - deyt,
Kesik ooru, - dep ugam.
Kesiginen bul ölsö,
Bizge anık bergeni,
Kesiginen ayıksa,
Bizge kokuy bolgonu.
Kesiginen ayıksa,
Kezikken kança kan ölöt,
Kelgen candın baarı ölöt.
Kococaştan başkaga
Alışkan menen aldırbaym,
Alakanday elimdin
Kanatın örtkö çaldırbaym.
Aytkanım kesir bolbosun,
Caydın künün kış kılam,
Kiyimi cuka kıtaydı
Kıñkıldatıp kız kılam.
Kız kılarlık sebebim -
Iç etimden sup köynök
Kiyip kelgen bolçumun,
Ar arıbın men okup,
Bilip kelgen bolçumun.
Koyçu, bölögün aytıp neteyin,
Bu cagın aytıp keteyin.
Beecinde men bolgondo,
Caşım on ekige tolgondo,
Kazıp koygon or tappay,
Kaynatıp koygon şor tappay,
Eç bolboso Beecinge
Tiyişe keler kol tappay,
Urunarga too tappay,
Uruşuuga coo tappay,
Cetkileñ bolup elime,
Celmoguz boldum Beecinge.
Ugup tur, Manas, kebimdi,

Sekiz yıla doldu, derler,
Kesik hastası, diye duyarım.
Kesiğinden bu ölürse,
Bize gerçek lütuftur,
Kesiğinden sağalırsa,
Bize felaket demektir.
Kesiğinden sağalırsa,
Karşılaşan nice han ölür,
Gelen canın hepsi ölür.
Kococaş'tan başkasına
Tutuşsam da yenilmem,
Avuç kadar halkımın
Kanadını ateşe çaldırmam.
Sözüm kibir sayılmasın,
Yazın gününü kış ederim,
Giysisi ince Kıtay'ı
İnim inim inletip kız ederim.
Kız etmemin sebebi —
Tenimin üstüne ince gömlek
Giyip gelmiştim ben,
Her harfini ben okuyup,
Bilip gelmiştim ben.
Bırak, ötesini söyleyip nideyim,
Şu yanını söyleyip geçeyim.
Beecin'de ben iken,
Yaşım on ikiye dolduğunda,
Kazılmış çukur bulamayıp,
Kaynatılıp konmuş tuzla bulamayıp,
Hiç değilse Beecin'e
Sataşacak ordu bulamayıp,
Çarpışacak dağ bulamayıp,
Vuruşacak düşman bulamayıp,
Halkıma yaman kesilip,
Beecin'e Celmoguz oldum.
Dinle dur, Manas, sözümü,

Bu cerde maga taarınıp,
Ketirmek bolduñ ebimdi.
Salmak bolduñ buzuktu,
Kılmak bolduñ kızıktı,
Ugup turgun kan Manas,
Beecinge salgan tozoktu.
Men Beecinde turganda

Bu yerde bana gücenip,
Düzenimi bozacak oldun.
Fitne salacak oldun,
Oyun edecek oldun,
Dinleyedur, han Manas,
Beecin'e saldığım cehennemi.
Ben Beecin'de dururken

Akılım tömön, bala kez
Altın kılıç, aybalta,
Adeyi çıñap kıldırgan
Bilegimde çalıluu,
Taştan kayra tartpagan,
Temirdi sokso kaçırgan,
Irmegende kan çıkkan,
Katılgandan can çıkkan,
Atakemdin Akbolot,
Kınap kında saluuluu.
Bil terisin kaptagan,
Bilimdüü usta saptagan,
Başına tüpök taktırgan,
Kazına kılıp tiygizbey,
Kayran atam bilgizbey,
Bapeselep baktırgan,
Sırtına kurç captırgan:
«Temir kesip ketet» - dep,
Ar şaymanın arttırgan.
Çımın tiyse çıñ etken,
Çertip iyse zıñ etken.
«Kort etme bolup sınat» - dep,
Sarı celim içirgen.
Atakem Azizkandın Akbolot
Oñ koluma algamın.
«Alöökönün Koñurbay
Alım kelse alam - dep,
Al kelbese ölöm» - dep,
On ekige kelgende
Suramakka bargamın.
«Teñdik kılsa Koñurbay,

Aklım kıt, çocukluk çağı —
Altın kılıç, aybalta,
Özenle su verdirilip yaptırılmış,
Bileğime bağlıydı,
Taştan geri dönmeyen,
Demire vurunca yaran,
Değdirince kan çıkaran,
Sataşandan can çıkaran,
Babacığımın Akbolot'u,
Kınına yerleşik dururdu.
Fil derisiyle kaplanmış,
Bilgili usta saplamış,
Başına püskül taktırmış,
Hazine edip dokundurtmadan,
Canım babam sezdirmeden,
El bebek gül bebek baktırmış,
Dışına çelik kaplatmış:
«Demiri keser geçer» deyip,
Her donanımını arttırmış.
Sinek konsa çın ederdi,
Fiskeyle vursan zınk ederdi.
«Çıt deyip kırılıverir» deyip,
Sarı tutkal içirmiş.
Babam Azizkan'ın Akbolot'unu
Sağ elime almıştım.
«Alöökö'nün Koñurbay'ından
Gücüm yeterse alırım, deyip,
Gücüm yetmezse ölürüm» deyip,
On ikime geldiğimde
İstemeye varmıştım.
«Hak tanırsa Koñurbay,

Aytkan sözgö könör - dep,
Atakemdin Kan-Caylak
Kayta maga berer» - dep,
On ekige kelgende
Sarala oozun cıygamın,
Koñuruñdun aldına
Kan-Caylak surap bargamın.
Azabı ötkön oşondo
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı Koñurbay.
Abaylasam abıdan,

Söylenen söze uyar, deyip,
Babacığımın Kan-Caylak'ını
Geri bana verir» deyip,
On ikime geldiğimde
Sarala'nın dizginini kastım,
Senin Koñur'unun önüne
Kan-Caylak'ı istemeye vardım.
Azabı canıma geçen o zaman
Pamuk kuşaklı, bol çizmeli
Keçil'in hanı Koñurbay.
İyice dikkat ettimse,

Alaçıktay çoñ Kalça
Mıktı bolup kıtayga
Bolup kalgan kezi eken,
Alaçıktay zoñkoyup,
Arbagı çıgıp tuş-tuşka
Tolup kalgan kezi eken.
Korozdoy moynu koykoyup,
Çoñ ötügü çoykoyup,
Akıl ketip bölünüp,
Abaylasa adamzat,
Calañkıçtay körünüp,
Eki közdün kıçıgı
Açılıp kalgan körgö okşop,
Ay mañdayın karasa,
Elkin catkan törgö okşop,
Alaygan közün karasa,
Küügüm tartkan cerge okşop,
Altından çılbır culkuntup,
Algara minip bulkuntup,
Altı miñ kıtay, miñ kalday,
Aksakalı Koñurbay,
Kır-Kayıñdın oyunda
Koñurbayga kol saldım.
Belim ketip mekçeyip,
Kayran közüm çekçeyip,
Cebeden murun cetkemin,
Koñurbay kul - Kalçanı:

Alaçık gibi koca Kalça
Kıtay içinde güçlenip
Sivrildiği çağıymış,
Alaçık gibi yükselip,
Şanı yayılıp dört bir yana
Dolup taştığı çağıymış.
Horoz gibi boynu dikilip,
Koca çizmesi kabarıp,
Akıl gidip dağılıp,
Dikkat etse insanoğlu,
Calañkıç gibi görünüp,
İki gözünün çukuru
Açılıp kalmış mezara benzer,
Ay alnına bakılsa,
Engin serili başköşeye benzer,
Faltaşı gözüne bakılsa,
Alacakaranlık çökmüş yere benzer,
Altın yuları silkeletip,
Algara'ya binip şahlandırıp,
Altı bin Kıtay, bin Kalday —
Aksakalları Koñurbay,
Kır-Kayıñ'ın düzünde
Koñurbay'a el saldım.
Belim bükülüp kamburlaşıp,
Canım gözüm belerip,
Temrenden önce yetiştim,
Koñurbay kulu Kalça'yı:

«Oñ dalının beti - dep,
Öpkönün tömön çeti» - dep,
Ayza menen Kalçanı
Cetip muştap ötkömün.
Oşol kezde Kalçaga
Oylonboy kebin salbagan,
Ukuruk kayrar kalbagan.
Oktoy tiygen Sarala,
Algara eköö sandalıp:
«On eki caşka kelgende
Koñurbayga katılgan,
Oyron bala eken» - dep,
Kalıñ kıtay tañ kalıp,
Cer tumandap çañ bolup,
Cerdin beti kan bolup,

Ölbögön cerde kalgamın,
Bir colu emes, Kalçanı
It-Ölböstün çölündö
Altı col kömö saygamın,
Çet-Beecindin Esenkan,
Esenkandın ordogo
Aydap kirip bargamın.
Akıl tappay alaktap,
Şaşıp kirgen Koñurbay,
Acaldan murun ölöm - dep,
Kaçıp kirgen Koñurbay.
Kapkanın oozun tamandap,
Bargan eken oşondo
Esenkandın aldına,
Men kurgurdu camandap:
«Bizdin kılgan işti cürgüzböyt.
Azizkandın aram siydik nemesi,
Bizdi bu Beecinge turguzbayt!»
Altındı bulap alat ko,
Azapka bizdi salat ko,
Bul çoçkonu tıybasañ,
Almaday başın kıybasañ,
San altındı çaçat ko,

«Sağ küreğinin yüzü, deyip,
Ciğerin alt ucu» deyip,
Mızrak ile Kalça'yı
Yetişip vurup geçtim.
İşte o sıra Kalça'ya
Düşünmeden söz eden yoktu,
Kement çevirecek kalmamıştı.
Ok gibi değen Sarala,
Algara — ikisi sersemleyip:
«On iki yaşına gelmişken
Koñurbay'a sataşan,
Yaman çocukmuş bu» deyip,
Kalabalık Kıtay şaşakalıp,
Yer dumanlanıp toz olup,
Yerin yüzü kan olup,

Ölmedik yerde kaldım,
Bir kez değil, Kalça'yı
İt-Ölbös'ün çölünde
Altı kez devirip sapladım,
Çet-Beecin'in Esenkan'ı —
Esenkan'ın sarayına
Sürüp girip vardım.
Akıl bulamayıp bocalayıp,
Telaşla giren Koñurbay,
Ecelden önce ölürüm, deyip,
Kaçıp giren Koñurbay.
Kapının ağzını tepeleyip,
Varmış o zaman
Esenkan'ın huzuruna,
Ben zavallıyı kötüleyip:
«Bizim yaptığımız işi yürütmüyor,
Azizkan'ın haram döl yumurcağı,
Bizi bu Beecin'de durdurmaz!»
Altını yağmalayıp alır ha,
Azaba bizi salar ha,
Bu domuzu durdurmazsan,
Elma gibi başını kesmezsen,
Sayısız altını saçar ha,

Köönü kelse curt bolboy,
Buruttu közdöp kaçat ko!
Toodoy bolgon özümdü
Altı kur attan tüşürüp,
Acaldan murun öltürüp,
Çukup koyo cazdadı
Aynektey eki közümdü.
Tegi, uşul tursun Beecinge,
Algara başın burbaymın,
Kanı bolup keçildin
El çetinde turbaymın!
Azizkandın bul uulu
On beşke kelse oy berbeyt.
Kaçırga cüktü artabız,
Karap turgun, Esenkan,
Aram siydik çoçkonun
Kalabasın tartabız!
Aydoogo koştu koşturbayt,
Koş uuç egin çaçtırbayt.

Keyfi esince yurda sığmaz,
Burut'a doğru kaçar ha!
Dağ gibi olan beni
Altı kez attan düşürüp,
Ecelden önce öldürüp,
Oyup çıkarayazdı
Cam gibi iki gözümü.
Doğrusu, bu durdukça Beecin'de,
Algara'nın başını çevirmem,
Keçil'in hanı olarak
El ucunda durmam ben!
Azizkan'ın bu oğlu
On beşine gelirse aman vermez.
Katıra yükü vururuz,
Bakadur sen, Esenkan,
Haram döl domuzun
Belasını çekeriz!
Tarlaya çift koşturmaz,
İki avuç tohum saçtırmaz.

Kaarına bul alsa,
Kalıñ kıtay köp eldi
Korgolotup Beecinge,
Karış cerge bastırbayt.
Munun bastırbastık sebebi -
Astındagı Sarala
Tokup keldi, - dep uktum,
Acıdaardın ar tilin
Okup keldi, - dep uktum».
Munu aytıp Konurbay,
Aytkanına cetiptir,
Esenkandın astınan
Kalça kaçıp ketiptir.
Al ittigin bilbesten,
Aytkanına kirbesten,
Moynumdu kanga burgamın,
Esenkanga arız kılıp:
«Kırk kandın eli kıtaydın
Bir kandıgın bergin» - dep,

Kahrına bir alırsa,
Kalabalık Kıtay çok halkı
Beecin'e tıkıp sindirip,
Bir karış yere bastırmaz.
Bunun bastırmazlığının sebebi —
Altındaki Sarala'yı
Eyerleyip geldi, diye duydum,
Ejderhanın her dilini
Okuyup geldi, diye duydum».
Bunu söyleyip Koñurbay,
Söylediğine ermiş,
Esenkan'ın huzurundan
Kalça kaçıp gitmiş.
Onun itliğini bilmeden,
Söylediğine aldırmadan,
Boynumu hana eğdim ben,
Esenkan'a arz edip:
«Kırk hanlı Kıtay elinin
Bir hanlığını ver» deyip,

Oşondo surap turgamın.
«Şibeenin kanın ber» - desem,
Orokkırga berdim - dep,
Mintip köönüm kaltırdı.
Mancuunun kanın surasam,
Ezkaraga berdim - dep,
Dagı köönüm kaltırdı.
Soloondun kanın ber - desem,
Börüközgö berdim - deyt.
Tırgoot kanın surasam,
Kanışayga berdim - deyt.
Kalmaktın kanın surasam,
Kan Coloygo berdim - deyt.
Kaldaydın kanın surasam,
Ilamaga berdim - deyt.
Keçildin kanın surasam,
Koñurbayga berdim - deyt.
Calgız köz kanın surasam,
Çoñ Malgunga berdim - deyt.
Kuykası turdu kuruşup,
Töböñdön tiygen Esenkan,
Meni menen uruşup.
«Balam, senin caşıñ uşul cıl -

O zaman isteyip durdum.
«Şibee'nin hanlığını ver» desem,
Orokkır'a verdim, deyip,
Böylece gönlümü kırdı.
Mancuu'nun hanlığını istesem,
Ezkara'ya verdim, deyip,
Yine gönlümü kırdı.
Soloon'un hanlığını ver, desem,
Börüköz'e verdim, der.
Tırgoot hanlığını istesem,
Kanışay'a verdim, der.
Kalmuk'un hanlığını istesem,
Han Coloy'a verdim, der.
Kalday'ın hanlığını istesem,
Ilama'ya verdim, der.
Keçil'in hanlığını istesem,
Koñurbay'a verdim, der.
Tek Göz'ün hanlığını istesem,
Koca Malgun'a verdim, der.
Kafa derisi gerilip durdu,
Tependen inesi Esenkan,
Benimle kavgaya girişti.
«Oğlum, senin yaşın bu yıl —

On ekige kele elek,
Oyuña akıl tolo elek.
Balapan cünüñ cete elek,
Balalıgıñ kete elek.
Kan bolor keziñ bolo elek,
Başıña mee tolo elek.
Akılı cok çalasıñ,
Azırınça balasıñ.
Astıma kelip kalıpsıñ,
Kan ekenim bilgin - dep,
Şumbuldun taşın kiygin» - dep.
Carım kan uulu men bolsom,
Aytkanın kantip bilemin,
Şumbuldun taşın taşsınıp,
Kay betim menen kiemin.

Daha on ikiye gelmedi,
Zihnine akıl dolmadı.
Civciv tüyün yetişmedi,
Çocukluğun gitmedi.
Han olacak çağın gelmedi,
Başına beyin dolmadı.
Akılsız bir hamsın sen,
Şimdilik çocuksun sen.
Önüme gelmişsin işte,
Han olduğumu bil, deyip,
Şumbul taşını giy» deyip.
Yarım hanın oğluysam ben,
Sözünü nasıl dinlerim,
Şumbul taşını taş diye,
Hangi yüzle giyerim.

Kırk kandın eli kıtaydın
Bir kanına teñ bolboy,
Oylonçu, Manas, uşunu
Men kantkende tirüü cürömün?
Kılıçım kolgo algamın,
Kakançındın Beecinge
Oşondo men Almambet
Şumduktu çındap salgamın.
Sarala moynun burgamın,
Esenkanday zor kandı
Eşikke çıksa soymokko
Segiz kün añdıp turgamın.
Armanduu düynö kanteyin,
Saralanın toktugu,
Beecindin kanı Esenkan
Acalının coktugu.
Kolgo tiyse Esenkan,
Sınabayt belem oşondo
Sarala tulpar külüktü,
Kezigip kalsa Esenkan
Kesip alıp bir başın,
Salbayt belem Beecinge
Adam ukpas dümöktü.
Ordodogu Esenkan,
Oşonu añdıp turganda,
Urgaaçıdan uz kördüm,
Özü bala sekelek,

On ekige cetelek,
Oymok ooz, boto köz
Oşondoy suluu kız kördüm,
Oşol kızdı körgöndö
Örttönüp ketti cürögüm.
Artıkça - dep, Beecinde
Burulça - dep cürgömün.
Mınday suluu körgöndö
Cerge kirsin kandıgı,
Kan bolgondo Beecinge
Kay muratka ceteyin,

Kırk hanlı Kıtay elinin
Bir hanına denk olmadan,
Düşün hele, Manas, şunu:
Ben nasıl sağ gezeyim?
Kılıcımı ele aldım,
Kakançın'ın Beecin'ine
O zaman ben Almambet
Dehşeti sahiden saldım.
Sarala'nın boynunu çevirdim,
Esenkan gibi ulu hanı
Kapıya çıksa boğazlamaya
Sekiz gün pusuda bekledim.
Ah bu hasretli dünya, nideyim,
Sarala'nın tokluğu,
Beecin'in hanı Esenkan'ın
Ecelinin yokluğu.
Elime geçse Esenkan,
Sınamaz mıydım o zaman
Sarala tulpar yürüğü,
Karşıma çıksa Esenkan,
Kesip alıp bir başını,
Salmaz mıydım Beecin'e
Adam duymadık kıyameti.
Saraydaki Esenkan'ı,
Onu gözleyip dururken,
Kadın kısmından bir güzel gördüm,
Kendisi çocuk, körpecik,

On ikiye ermemiş,
Yüksük ağızlı, ceylan gözlü,
Öylesine güzel kız gördüm,
O kızı gördüğümde
Tutuşup yandı yüreğim.
Eşsizdir deyip, Beecin'de
Burulça'dır deyip gezdim.
Böyle güzeli görünce
Yerin dibine batsın hanlık,
Han olsam da Beecin'e
Hangi murada ereyim,

Esenkan kızı Burulça
Tilimdi alsa, uşunu
Koluktu kıla keteyin!
Sarala sanga bir saldım,
Esenkan kızı Burulça
Emçegine kol saldım.
Aytkanıma köngön cok,
Emçegin maga Burulça
Karmatışka köngön cok.
Koluktu kılam desem da,
Köñülün maga bergen cok.
Oşondo Burulça kız munu aytat,
«Buruluş cerden cer tapkın,
Adal bolsoñ Almambet,
Busurmandan el tapkın.
Çın busurman bolgondo
Anan saga tieyin.
Kara dinden ak bolçu,
Kapırdan kaçıp cat bolçu,
Kayra tartıp kelgençe,
Ak cüzüñdü körgönçö
Kara çaçım tüyöyün,
Islam ketken Almambet
Kaçan aman kelet - dep,
Seni kütüp cüröyün.
Buyruk bolup koşulsak,
Moynuña kolum artayın.
Busurman caman din bolso,
Tañda magşar künündö
Kara eşek bolup, oşondo
Azabıñdı tartayın.

Esenkan kızı Burulça
Sözümü dinlerse, bunu
Kendime gelin edeyim!
Sarala'nın sağrısına bir vurdum,
Esenkan kızı Burulça'nın
Göğsüne el uzattım.
Dediğime razı olmadı,
Göğsünü bana Burulça
Tutturmaya razı olmadı.
Gelin edeyim desem de,
Gönlünü bana vermedi.
O zaman Burulça kız şunu söyler:
«Dönülecek yerden yer bul,
Helal isen Almambet,
Müslümandan el bul.
Gerçek Müslüman olduğunda
Ancak o zaman sana varayım.
Kara dinden ak olagör,
Kâfirden kaçıp yad olagör,
Geri dönüp gelinceye dek,
Ak yüzünü görünceye dek
Kara saçımı bağlayayım,
İslam'a giden Almambet
Ne zaman sağ gelir, deyip,
Seni bekleyip durayım.
Buyruk olur da kavuşursak,
Boynuna kolumu dolayayım.
Müslümanlık kötü din ise,
Yarın mahşer gününde
Kara eşek olup, o zaman
Azabını ben çekeyim.

Nurdun uulu sen eleñ,
Nurdun kızı men elem.
Oşol çaktan, uşul çak
Oltura kalıp iybeysiñ,
Busurman dinin bilbeysiñ.
Almambet, at baylagan takırsıñ,
Kolu menen caratıp,

Nur'un oğluydun sen,
Nur'un kızıydım ben.
O çağdan bu çağa dek
Diz çöküp eğilmezsin,
Müslüman dinini bilmezsin.
Almambet, at bağlanan çorak yersin,
Eliyle yapıp yontup,

Kolonu kuday dep aytkan,
Din bilbegen kapırsıñ.
Busurman bolup meni alsañ,
Emgegim emes, özüñö
Kara başım sadaga.
Kapırdın kança kanı çogulup,
Emgegim emes, Almambet,
Etegimden sadaga!»
Munu aytıp Burulça,
Katırdı menin şorumdu.
Culkup, silkip ırgıttı,
Emçektegi kolumdu.
Burulça aytıp bir sözdü,
Köödöngö saldı kir sözdü.
Burulça kebin ukkan soñ,
Baralbastan sandaldım,
Busurman boloor oydo cok,
Sekelek kız balaket,
Emineni aytat - dep,
Özümdön özüm tañ kaldım.
Kızı da duşman boldu - dep,
İçim küyüp çok boldu,
Azabınan bu kızdın
Burulça antip toktoldu.
Eki mizdüü kurç bolot,
Karmay kalıp sabınan,
Suurup aldım kabınan.
Kılıçtı kolgo alganda,
Esenkandın Burulça
Kıyla bülük salganda,
Başın çaap iymekke,
Umtulup cetip bargamın.
Burulça kaçtı çırkırap,
Başınan döölöt ketpegen,
Kırk baatırı cetpegen,

Esenkandın oşondo
Temirden kılgan darbaza,
Kılıç menen çapkanda

Tunca tanrı diye tapan,
Din bilmez kâfirsin.
Müslüman olup beni alsan,
Emeğim değil, sana
Kara başım sadaka.
Kâfirin nice hanı toplansa,
Emeğim değil, Almambet,
Eteğimden sadaka!»
Bunu söyleyip Burulça,
Kavurdu kara bahtımı.
Çekip silkip fırlattı,
Göğsündeki elimi.
Burulça bir söz söyledi,
Yüreğime saldı kara sözü.
Burulça'nın sözünü duyunca,
Varamadan bocaladım,
Müslüman olmak aklımda yok,
Körpecik kız, bela şey,
Neler söylüyor, deyip,
Kendi kendime şaşakaldım.
Kızı da düşman oldu, deyip,
İçim yanıp kor oldu,
Bu kızın azabından
Burulça'yla iş böyle kaldı.
İki ağızlı keskin çelik,
Kavrayıp sapından,
Sıyırıp aldım kınından.
Kılıcı ele aldığımda,
Esenkan'ın Burulça'sı
Epey kargaşa salınca,
Başını vurup düşürmeye,
Atılıp yetişip vardım.
Burulça kaçtı feryatla,
Başından devlet gitmemiş,
Kırk bahadırı yetişmemiş,

Esenkan'ın o zaman
Demirden yapılmış kapısı,
Kılıçla vurduğumda

Bıt-bıt boldu bırkırap,
Kaarımdı katuu körgöndö,
Esenkandın ordogo
Kaçıp kirdi çırkırap.
Koyçu, Manas kabılan,
On ekige kelgende
Sarala için açırdım,
Esenkan menen Koñurbay,
Eköön sürüp oşondo
Çet-Beecinden kaçırdım.
Kalışkanda tutkunda,
Kaçıp ketip Esenkan,
Karıkanga barıptır.
«Çet-Beecin elin kırdı» - dep,
Karıkanga camandap,
Meni uşak kılıptır.
Munun aytkan kebine
Beecindegi Karıkan
Işenip, kokuy boluptur.
Kuday betin körsötpö,
Kakançındın Beecinge
Çoñ buyruktu beriptir.
Kançalık döö, alptardın
Birin koyboy cıyıptır,
Alptın atın aytayın:
Kulagı temir Kutan alp,
Mañdayı temir Mañküş alp,
Çoñ Ilama kalmagı,
Çoñ Coloydoy balbanı,
Oşonetip Beecinge
Men şorduunun ayınan,
Dümök tüşüp kalganı.
Cöö külüktön miñ kişi
Alkım menen cetiptir,
Kancarkoldon miñ kişi
Tegeretip keliptir.
Öñköy alptın baarısı:
«Kan buyrugun körgün - dep,
On ekide balañdı

Paramparça oldu dağılıp,
Öfkemin şiddetini görünce,
Esenkan'ın otağına
Feryat ederek kaçıp girdi.
Bırak şimdi, Manas kaplan,
On ikime geldiğimde
Sarala'yla hıncımı çıkardım,
Esenkan ile Koñurbay,
İkisini sürüp o zaman
Çet-Beecin'den kaçırdım.
Tutsaklıkta kaldıklarında,
Kaçıp giden Esenkan,
Karıkan'a varmıştır.
«Çet-Beecin halkını kırdı» deyip,
Karıkan'a kötüleyip,
Hakkımda iftira yaymıştır.
Onun söylediği sözlere
Beecin'deki Karıkan
İnanmış, işler fena olmuştur.
Tanrı yüzünü göstermesin,
Kakançın'ın Beecin'ine
Büyük buyruğu vermiştir.
Nice devin, alpların
Birini komadan toplamıştır,
Alpların adını söyleyeyim:
Kulağı demir Kutan alp,
Alnı demir Mañküş alp,
Koca Ilama Kalmuk'u,
Koca Coloy gibi pehlivanı,
Böylece Beecin'e
Ben talihsizin yüzünden,
Bir kargaşadır düşüvermişti.
Yaya yürüklerden bin kişi
Alkım yoluyla yetişmiştir,
Kancarkol'dan bin kişi
Çevirip kuşatarak gelmiştir.
Alpların hepsi bir ağızdan:
«Hanın buyruğunu gör» deyip,
«On ikisindeki oğlunu

Emi bizge bergin» - dep,
Tegerektey beriptir.
Kanga kıtay çogulup,
Toyboy turgan bolgon soñ:
«Kan buyrugu uşul - dep,
Kamap kelgen köp kıtay
Kan atama mendeyin
Koyboy turgan bolgon soñ,
Özöndön akkan bulak - dep,
Oyonum, oyron Almambet
Ölgöndö körgön çunak» - dep,
Atakem baykuş Azizkan
Iylap turgan burkurap,
Altımış katın, şorduu enem,
Alar da bozdop çırkırap.
Kelip kalgan balbandar
Izı-çuu bolgon elimdin
Akkan caşın körgön cok.
Taş-Köpürö kalaasın
Meken kıldık cer caylap,
On ekige kelgende,
Kandan kelgen köp kişi
Atam menen enemdin
Aytkanına könböstön,
Aydap ketti kembaylap.
Meni aydap cürgöndö,
Kırk kapkaluu Çoñ-Beecin
Kıyla-kıyla col eken,
Kaldaygan kara Beecindi
Eelegen kıtay zor eken.
Kee bir cerin karasam
Aylana catkan köl eken,
Kee bir ceri suusu cok,
Kırk künçülük col eken.
Oşol çölgö barganda
Artımdan uşak kep uktum:
«Altımış katın şorduu enem,
Almambet - dep, küyüttön

Şimdi bize ver» deyip,
Çepeçevre sarıvermiştir.
Hanın başına Kıtay toplanıp,
Doymak bilmez olunca:
«Hanın buyruğu budur» deyip,
Kuşatıp gelen çok Kıtay
Han babama, benim gibisini
Bırakmaz olup dayanınca,
«Vadiden akan pınarım» deyip,
«Beyim, yaman Almambet'im,
Ölürken gördüğüm biriciğim» deyip,
Babacığım zavallı Azizkan
Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu,
Altmış kadın, talihsiz analarım,
Onlar da inleyip feryat ediyordu.
Gelip dayanan pehlivanlar
Feryat figan olan halkımın
Akan yaşını görmedi bile.
Taş-Köpürö şehrini
Yurt edinip yerleşmiştik,
On ikime geldiğimde,
Handan gelen çok kişi
Babam ile anamın
Dediğine bakmadan,
Rehin alıp sürdü götürdü.
Beni sürüp götürürlerken,
Kırk kapılı Çoñ-Beecin
Nice nice uzun yolmuş,
Heybetle yatan kara Beecin'i
Tutan Kıtay pek büyükmüş.
Kimi yerine baksam
Çepeçevre uzanan gölmüş,
Kimi yerinin suyu yok,
Kırk günlük yolmuş.
O çöle vardığımda
Ardımdan bir haber işittim:
«Altmış kadın, talihsiz anaların,
Almambet deyip, dertlerinden

Kırılıp ketti», - dep uktum.
Altımış enem ölgön soñ,
Içim küyüp çok boldum.
Al kabardı ukkan soñ,

Ölö cazdap kaygıdan
Almambet arañ toktolgon.
Cürgönüm tüz cer, şamal cok,
Kıtay menen kırılışıp keterge,
Oydo turat, amal cok
Uy kuymulçak Sarala
Uşundan bölök buudan cok.
Uyasın buzup ötörgö,
Tübünö munun ceterge
Oşol çakta kan Manas,
Calgızdıgı kurusun,
Özüñdöy mende tuugan cok.
Özüñdöy tuugan bar bolso,
Kıtayga kırgın salbasa
Almambetke ubal cok.
Er calgızı kurusun,
Capaanı kördüm kıtaydan.
Aydabay döölör koyobu,
Köönü kelse mendeydi
Aydap barıp soyobu.
Sanaadan içim bügülüp,
Aydalıp kettim Beecinge
Calgız candan tüñülüp,
Barıp kirdim eşikten,
Balaket baskan teşikten.
Kızıgın ukçu, kan Manas,
Kırk eşiktüü Beecindin.
Bir eşigin karasam,
Kün batış bettep açılgan.
Mukambettin ümötü
Baraketi tiet» - dep,
Nur tögülüp, asmandan
Teñirdin nuru çaçılgan
Beecindin kanı Karıkan,

Kırılıp gitti» diye duydum.
Altmış anam ölünce,
İçim yanıp kor oldum.
O haberi duyunca,

Kederinden öle yazıp
Almambet güç bela durabildi.
Yürüdüğüm düz yer, yel yok,
Kıtay'la vuruşup yok olmak,
Gönlümde durur, çare yok.
Sığır sağrılı Sarala,
Bundan başka küheylan yok.
Yuvasını bozup geçmeye,
Kökünü bunun kurutmaya
O çağda han Manas,
Yalnızlığı kahrolsun,
Senin gibi kardeşim yok bende.
Senin gibi kardeş olsaydı,
Kıtay'a kırgın salmasaydı
Almambet'e vebal yok.
Erin yalnızı kahrolsun,
Cefayı gördüm Kıtay'dan.
Sürmeden devler kor mu beni,
Gönlü isterse benim gibiyi
Sürüp götürüp boğazlamaz mı?
Kaygıdan içim büküldü,
Sürülüp gittim Beecin'e
Yalnız canımdan umut kesip,
Varıp girdim kapıdan,
Bela basmış o delikten.
Şaşılasını dinle, han Manas,
Kırk kapılı Beecin'in.
Bir kapısına baksam,
Gün batıya doğru açılmış.
«Mukambet'in ümmetine
Bereketi değer» deyip,
Nur dökülüp, gökyüzünden
Tanrı'nın nuru saçılmış.
Beecin'in hanı Karıkan,

Kazına kılıp baktırıp,
Men Almambet şorduunun
Köñülünö caktırıp.
«Oy, Almambet, kulunum,
Senin tilegeniñ kan bolso,
Men Beecinde turup neteyin,
Başımda altın taacımdı,
Aldımda altın tagımdı

Hazine sayıp besletip,
Ben talihsiz Almambet'i
Gönlüne yakın kılıp.
«Ey Almambet, yavrum benim,
Senin dileğin hanlıksa,
Ben Beecin'de durup nideyim,
Başımdaki altın tacımı,
Altımdaki altın tahtımı

Saga berip keteyin,
Sakalımdın agında
Kança cılı kan boldum,
Saga berbey tagımdı,
Men kay muratka ceteyin!»
Başında altın taacını
Amal menen kiygizdi,
Aldındagı altın tak,
Meni öltürüşkö mingizdi.
Ayla kılıp Karıkan
Kalkın maga bilgizdi.
Canıma boldu bul baana,
Tüşümö kirdi oşondo
Calañ ayak dubana.
«Altın taacı kiybegin,
Aldap turat Karıkan,
Aldına taktı minbegin.
Altın taktın tübündö
Altından köçöt zor kilem,
Kırk cıl suuga çılasa
Kılt etip cüzü oñbogon,
Bul Beecindin altın tak,
Öñgögö asip bolbogon.
Taraza cıldız batarda,
Tañ sögülüp atarda,
Işenbeseñ açıp kör,
Altın köçöt kilemdi,
Kazıp koygon aldında
Kırk kulaçtay oru bar.
Kan oşondoy bolorbu,

Sana verip gideyim,
Sakalımın ağında
Nice yıllar han oldum,
Sana vermeden tahtımı,
Ben hangi murada ereyim!»
Başıma altın tacı
Hileyle giydirdi,
Önündeki altın tahta,
Öldürmek için bindirdi beni.
Düzen kurup Karıkan
Halkını bana tanıttı.
Canıma sığınak oldu bu,
Düşüme girdi o zaman
Yalınayak bir derviş.
«Altın tacı giyme sakın,
Aldatıyor Karıkan,
Önündeki tahta çıkma.
Altın tahtın dibinde
Altın nakışlı koca kilim,
Kırk yıl suya bandırsan
Bir an bile yüzü solmayan,
Bu Beecin'in altın tahtı,
Başkasına nasip olmayan.
Terazi yıldızı batarken,
Tan sökülüp atarken,
İnanmazsan aç da gör,
Altın nakışlı kilimi,
Altında kazılmış duran
Kırk kulaç derin çukur var.
Han böyle mi olurdu,

Altın taacı, asıl tak,
Mingen kişi oñorbu.
Kaptal cagın karasañ,
Kanattuu uçup kattagıs,
Kulan çurkap attagıs,
Almas bolot temirden
Sogup koygon toru bar,
Andan arı karasañ,
Alışkanın koybogon,
Ceke cese çoçkonu
Bir saparda toybogon,
Madıkanday zoru bar.

Altın tacı, asil tahtı,
Binen kişi onar mı?
Yan tarafına bakarsan,
Kanatlı uçup geçemez,
Kulan koşup atlayamaz,
Elmas çelik demirden
Dövülüp konmuş ağı var,
Ondan öte bakarsan,
Tuttuğunu bırakmayan,
Tek başına yese domuzu
Bir seferde doymayan,
Madıkan gibi devi var.

Beecinge salgan tamı bar,
Adeyi seni soymokko,
Kamdap koygon kıtaydın
Madıkan degen zañgi bar.
Oşonun baarın körösüñ,
Kakançından Beecinge
Cıyırma künü kan bolsoñ
Amalsız Almañ ölösüñ!» -
Dep oşöntüp aytkanda
Uykudan çoçup oygondum,
Körgön tüşüm oylondum.
Kazıp koygon tereñ or,
Koo boloru çın eken,
Akıl taap Karıkan
Kalıñ kıtay çogultup,
Coo boloru çın eken.
Coo bolmokko sebebi
Balbandarın şaylagan,
Temirden karmap tor tartıp,
Bılkıldaşıp keñeşip,
Bütkül kıtay kol tartıp,
Çoñ-Beecin çetin çep kılıp,
Koygon eken kıtayıñ
Çıgar coldu bek kılıp.
Öltürmökkö Almañdı,
Alda kança köp kıtay

Beecin'de kurulmuş evi var,
Mahsus seni boğazlamaya,
Hazır tutmuş Kıtay'ın
Madıkan denen zencisi var.
Onun hepsini göreceksin,
Kakançın'ın Beecin'inde
Yirmi gün han olursan
Çaresiz Almañ, ölürsün!»
Deyip böyle söyleyince
Uykudan irkilip uyandım,
Gördüğüm düşü düşündüm.
Kazılıp konmuş derin çukur,
Hendek olduğu gerçekmiş,
Akıl bulup Karıkan
Kalabalık Kıtay'ı toplayıp,
Düşman olacağı gerçekmiş.
Düşman olmasına sebep:
Pehlivanlarını seçmiş,
Demirden ağlar gerip,
Fısıldaşıp danışıp,
Bütün Kıtay asker çekip,
Çoñ-Beecin'in ucunu siper edip,
Koymuş senin Kıtay'ın
Çıkar yolu berkitip.
Öldürmek için Almañ'ı,
Bilinmez nice çok Kıtay

Biçigin koyup şert kılıp,
Kalıñ eli düñgüröp,
Kol menen sokkon butuna
Tabınışıp baldırap,
Oşol kezde Beecinge
Kıtay kaynap toluptur,
Barganıma Beecinge
On toguz künü boluptur.
Oşol çakta kıtaydın
Çagaan ayı toluptur.
Çagaan ayı bolgondo
Kırk kulaktuu cez kazan
Köçögö asıp koyuptur.
Al kazandın içine
Kırk kaçır menen kırk çoçko,
Kırk mışık menen kırk itti

Soyup kelip salıptır.
Ar aybandan kırk-kırktan,
Alıp kelip turuptur.
Alaçıktay cez burkan
Asa baylap koyçu eken,
Burkandın aylanasına
Kaynap kıtay tolçu eken.
Kolu menen caratıp,
Kolosun teñir dey berip,
Koloñ çaçtuu köp kıtay
Ubara mintip bolçu eken.
Beecindegi korgongo
Çagaan künü bolgondo,
Aytkan sözüm zar ele,
Enekemdin aldında
Aş kaynatıp bererge,
Kızmatçı kıtay bar ele.
Cetip keldi cügürüp,
Tizesi cerge bügülüp,
Toop kıldı kıtayça
Bir kançalık cügünüp,
Koluma cazuu kat berdi,

Yazısını koyup ant edip,
Kalabalık halkı gürleyip,
Elle dövdüğü putuna
Mırıldanıp tapınıştı,
O sıralarda Beecin'e
Kıtay kaynayıp dolmuştur,
Beecin'e varalı beri
On dokuz gün olmuştur.
O çağda Kıtay'ın
Çagaan ayı dolmuştur.
Çagaan ayı gelince
Kırk kulplu tunç kazanı
Sokağa asıvermişler.
O kazanın içine
Kırk katır ile kırk domuz,
Kırk kedi ile kırk iti

Boğazlayıp getirip atmışlar.
Her hayvandan kırkar kırkar,
Alıp gelip dururlarmış.
Alaçık kadar tunç putu
Direğe bağlayıp korlarmış,
Putun çevresine
Kaynaşıp Kıtay dolarmış.
Kendi eliyle yaratıp,
Tuncuna tanrı deyip,
Gür saçlı nice Kıtay
Böyle zahmete girermiş.
Beecin'deki hisarda
Çagaan günü olduğunda,
Anlattığım söz acıydı,
Anacığımın önünde
Aş kaynatıp vermeye,
Hizmetçi bir Kıtay var idi.
Koşarak yetip geldi,
Dizi yere bükülüp,
Kıtayca yerlere kapandı
Bir nice kez eğilip,
Elime yazılı mektup verdi,

Ildamdatıp bat berdi.
Kıtayça cazgan kat eken,
Katın okup karasam,
Enekem, Altınay degen at eken.
Enekem, ıylap-zarlap kat cazgan,
Kat içine kep cazgan.
Kebin okup karasam,
Kagılayın enekem,
Mına uşunday dep cazgan:
«Beş arkar cıldız batkança
Beş tolgonup emizgen,
Berenim Almam, calgızım,
Altı arkar cıldız batkança
Altı aylanıp emizgen,
Tar kursagım keñ kılıp.
Taş emçegim boşotkon,
Özöndö akkan bulagım,
Ölördö körgön çıragım,
Beecinge turup netesiñ,
Kemeliñe kelbesten,

Keçikpey ölüp ketesiñ.
Iylap-bozdop kat cazgan
Enekeñ emi öldü - deyt,
Kızmatıma kelgin - deyt.
Mendey kara beybaktı
Koluñ menen kömgün» - deyt.
Bul kabardı ukkanda
Abadan bulut bürkölüp, Manas,
Başıma altımış sanaa bir kelip,
Bul kabardı ukkanda
Burulup kaynayt kızıl kan,
Kembaylanıp men tursam
Tutamga kelbeyt kayran can.
Altımış enem anda ölsö,
Özümdün enem Altınay
Küyütünön emi ölsö,
Beecinge kelip konupmun,
Kakançıluu kıtaydan

İvedilikle tez verdi.
Kıtayca yazılmış mektupmuş,
Mektubu okuyup baksam,
Anacığım, Altınay adı yazılıymış.
Anacığım, ağlayıp sızlayıp mektup yazmış,
Mektubun içine söz yazmış.
Sözünü okuyup baksam,
Kurban olduğum anacığım,
İşte şöyle demiş yazısında:
«Beş arkar yıldızı batıncaya dek
Beş kez dönüp emziren,
Yiğidim Almam, bir tanem,
Altı arkar yıldızı batıncaya dek
Altı kez dolanıp emziren,
Dar karnımı geniş kılan.
Taş mememi boşaltan,
Vadide akan pınarım,
Ölürken gördüğüm çırağım,
Beecin'de durup nidersin,
Kemaline ermeden,

Gecikmeden ölüp gidersin.
Ağlayıp inleyip mektup yazan
Anacığın artık öldü der,
Hizmetime gel der.
Benim gibi kara bahtsızı
Kendi elinle göm» der.
Bu haberi duyunca
Havadan bulut kararıp, Manas,
Başıma altmış düşünce bir gelip,
Bu haberi duyunca
Burulup kaynar kızıl kan,
Rehin tutulmuş ben durdukça
Zapta gelmez garip can.
Altmış anam o zaman ölmüşken,
Öz anam Altınay
Kederinden şimdi ölürse,
Beecin'e gelip konmuşum,
Kakançınlı Kıtay'dan

Kança atasın soysom da,
Ört öçköndöy bolupmun.
Bu kabardı men ugup,
Tirüü cürböy ölöyün,
Taş sayıngan kıtaydın
Talkalap kanın tögöyün,
Bügündön kalbay, men şorduu
Enemdi cetip köröyün.
Kıtaydan kelgen korduktu
Başıma kelse köröm - dep,
Beecindin kanı Karıkan,
Koluma tiyse kapırdı
Suuday kanın tögöm - dep,
Bura tartıp kayran can,
Buladay belim iyilip,
Karıkandın altın tak,
Anı közdöp tüyülüp.
Karıkandın altın tak,
Aylanta tikken çınar bak,
Dostum, Manas, tuygunum,
Kaarıma çıdabay,
Kıyrap ketti çınar bak.
Çınar baktın tübündö
Tak kaytarıp olturgan,

Nice atasını boğazlasam da,
Sönmüş yangın gibi olmuşum.
Bu haberi ben duyup,
Diri gezmeden öleyim,
Taş kuşanmış Kıtay'ın
Ezip kanını dökeyim,
Bugünden kalmadan, ben talihsiz
Anama yetip göreyim.
Kıtay'dan gelen horluğu
Başıma gelirse görürüm deyip,
Beecin'in hanı Karıkan,
Elime geçse kâfirin
Su gibi kanını dökerim deyip,
Dizgin çevirdi garip can,
İpek gibi belim eğilip,
Karıkan'ın altın tahtı,
Onu gözleyip atıldım.
Karıkan'ın altın tahtı,
Çepeçevre dikilmiş çınar bağı,
Dostum, Manas, şahbazım,
Öfkeme dayanamayıp,
Yıkılıp gitti çınar bağı.
Çınar bağının dibinde
Tahtı bekleyip oturan,

Karıkandın kırk sakçı,
Kırk sakçını soygomun.
Birin tirüü kaltırbay,
Baarın kırıp koygomun.
Almambettin şoktugu,
Armanım kaldı, kanteyin,
Karıkandın coktugu.
Altı kanın öltürüp,
Salıp çıktım dümöktü.
Karıkandın sır barañ,
Alıp çıktım bölök - dep.
Karıkandın cay taşın,
Ala çıktım oşondo
Kayran canga kerek - dep,

Karıkan'ın kırk nöbetçisi,
Kırk nöbetçiyi boğazladım.
Birini diri komadan,
Hepsini kırıp bitirdim.
Almambet'in gözüpekliği,
İçimde ukde kaldı, nideyim,
Karıkan'ın yokluğu.
Altı hanını öldürüp,
Salıp çıktım kargaşayı.
Karıkan'ın sırlı tüfeğini,
Alıp çıktım, ganimet deyip.
Karıkan'ın yada taşını,
Alıp çıktım o zaman
Garip cana gerek deyip,

Tizem cerge bügülüp,
Eşikke çıktım cügürüp,
Karşı aldımda Sarala
Turgan eken tokulup.
Irgıp mindim tüyülüp,
Üstümdö carak iyilip.
Darbazasın uratıp,
Talak kılıp butumdu,
Taştap kıtay curtumdu
Sarala menen çuratıp.
Oşol kezde tüş ötüp,
Kün batışka kıyşayıp,
Asmandagı carık kün
Oop kalgan kezi eken,
Kürpüldögön şor eken,
Taş-Köpürö, Beecin arası
Kırk künçülük col eken.
Men Beecindi kıyratıp,
Tüş ooganda ketkemin.
Kün uyaga bataarda,
Enekeme cetkemin.
Sebep bolup teñirden
Kuday nurun çaçtı - dep, -
Kırk künçülük Taş-Köpürö,
Uşul kezde oylonom,
Cebireyil berişte,
Cer tanabın tarttı - dep.
Kırk künçülük kıyın col,

Dizim yere bükülüp,
Kapıya koşup çıktım,
Karşımda duran Sarala
Eyerlenmiş bekliyormuş.
Sıçrayıp bindim atılıp,
Üstümde pusat bükülüp.
Kapısını yıkıp,
Putuma talak verip,
Bırakıp Kıtay yurdumu
Sarala ile dörtnala.
O sırada öğle geçip,
Gün batıya eğilip,
Gökyüzündeki parlak gün
Devrilmiş olduğu demmiş,
Gürüldeyen çorakmış,
Taş-Köpürö, Beecin arası
Kırk günlük yolmuş.
Ben Beecin'i yıkıp,
Öğle devrilirken yola çıkmışım.
Gün yuvasına batarken,
Anacığıma yetmişim.
Sebep olup Tanrı'dan
Tanrı nurunu saçtı deyip,
Kırk günlük Taş-Köpürö,
Şimdi bile düşünürüm,
Cebireyil ferişte,
Yerin urganını dürdü deyip.
Kırk günlük çetin yolu,

Kıyın külük Sarala,
Carım kündö bastı - dep.
Bulaarıp atım ölöt - dep,
Cal-kuyruktan acırap,
Körbögöndü köröt - dep,
Iyık calın karmasam,
Çılbırday bolgon calı bar,
Sarala külük canıbar,
Özün özü baylagan.
Oşo künü Sarala,

Çetin yürük Sarala,
Yarım günde aştı deyip.
Buğulanıp atım ölür deyip,
Yeleden kuyruktan olup,
Görmediğini görür deyip,
Kutlu yelesinden tutsam,
Yular gibi yelesi var,
Sarala yürük hayvanım,
Kendi kendini bağlamış.
O gün Sarala'nın,

Uça turgan kezi eken.	*Uçacak zamanı imiş.*
Kün bataarda kılkıldap,	*Gün batarken süzülüp,*
Enekeme bargamın,	*Anacığıma varmışım,*
Azizkandın çoñ türkük	*Azizkan'ın büyük direğine*
47680 Aylanta çılbır çalgamın.	*Dolayıp yular bağlamışım.*
Öldü desem, tirüü eken,	*Öldü desem, diriymiş,*
Tirüülügü kurusun,	*Diriliği kurusun,*
Kaygı tartıp kapadan	*Kaygı çekip tasadan*
Ölgön candın biri eken.	*Ölmüş canın biriymiş.*
Enekemdi körgöndö	*Anacığımı görünce*
Moynumdu sozup burbadım.	*Boynumu uzatıp dönmedim.*
Busurman bolor oydo cok,	*Müslüman olmak akılda yok,*
Muruntan kıtay şorduu can,	*Öteden beri Kıtay'dı talihsiz can,*
Tize bügüp iyilip,	*Diz büküp eğilerek,*
47690 Kıtayça taazim kılgamın.	*Kıtayca tazim etmişim.*
Altınay kayran enekem,	*Altınay garip anacığım,*
Ak cüzümdü körgön cok.	*Ak yüzümü görmedi.*
Bura tartıp bulkunup,	*Geri dönüp silkinip,*
Teskeri karap culkunup,	*Ters bakıp çırpınıp,*
Esendikke kelgen cok.	*Esenleşmeye gelmedi.*
Ayak kuyup, aş berbey,	*Çanak koyup aş vermeden,*
Aş emes kara taş berbey.	*Aş değil kara taş bile vermeden.*
Taş-Köpürö korgondo,	*Taş-Köpürö hisarında,*
El catar kezek bolgondo	*El yatar vakit olunca*
47700 Ak mamıktı cazdadı,	*Ak kuştüyü yastık koydu,*
Kıbılaga baştadı.	*Kıbleye baş verdirdi.*
Enekem töşök saldı, men cattım,	*Anacığım döşek serdi, ben yattım,*
Uykuga közüm ilinse	*Uykuya gözüm daldığında*
Küngö kelip catıpmın,	*Güneşe doğru yatmışım,*
Catıp alıp tüşümdö	*Yatarken düşümde*
Kara dinden ak bolup,	*Kara dinden ak olup,*
Dinge kirip catıpmın.	*Dine girmişim düşümde.*
Asa tayak kolumda,	*Asa değnek elimde,*
Ak seldem bar başımda,	*Ak sarığım var başımda,*
47710 Cıñaylak çurkap ayandım,	*Yalınayak koşup didindim,*
Mendesine berbesin,	*Benim gibisine vermesin,*
Balaket colgo tayandım.	*Belalı yola dayandım.*
Basayın desem çırkırap,	*Yürüyeyim desem feryatla,*

Kayran buttun baarısı
Tizeme çeyin suuruldu,
Baspayın desem çırkırap,
Çımınday canım kuuruldu,
Oñ cagımdı karasam,
Iymanduu cigit ölbösün.
Menin körgön capaamdı
Adamzatka berbesin,
Sol cagımdı karasam,
Ceti eşik körünöt,
Ceti eşikti körgöndö
Közümdün caşı tögülöt.
Bara köröm degender,
Balbansıgan berender,
Adam akın cegender
Aadan catkan cayı eken,
Abaylasam oşondo,
Azaptuu dozok al eken.
Alda kıldı ubara,
Al añgıça kezikti
Bayagı aksakal - çal, dubana.
Öödö-tömön tuyladım,
Maanisin çeçip bergin - dep,
Dubanadan suradım.
Dubana turup munu aytat,
Aval ıyman ayt, uulum,
Uşunçañda Almambet,
Islam dinge kayt, uulum.
Bügün körgön, erteñ cok,
Alaksıtıp uşintip,
Aldap cüröt düynö şok!
Oy, balam, oñ cagıñdı karaçı,
Salgan saray, salkın üy,
Koşoktoşkon koş alma,
Koltuktaşkan suluu kız,
Munun cayın aytayın,

Salgan saray, salkın üy
Iymanduu kulga buyrulgan,

Garip ayakların hepsi
Dizime dek soyuldu,
Yürümeyeyim desem feryatla,
Sinek kadar canım kavruldu,
Sağ yanıma baksam,
İmanlı yiğit ölmesin.
Benim gördüğüm cefayı
Âdemoğluna vermesin,
Sol yanıma baksam,
Yedi kapı görünür,
Yedi kapıyı görünce
Gözümün yaşı dökülür.
Varınca görürüm diyenler,
Pehlivanlık taslayan yiğitler,
Adam hakkı yiyenler
Orada yatarlarmış meğer,
Dikkatle baksam o zaman,
Azaplı cehennemmiş orası.
Allah etti bu zahmeti,
O arada karşıma çıktı
O bildik aksakal ihtiyar, derviş.
Yukarı aşağı çırpındım,
Manasını çözüver deyip,
Dervişten sordum.
Derviş durup şunu söyler:
Önce iman getir, oğlum,
Bu çağında Almambet,
İslam dinine dön, oğlum.
Bugün var olan, yarın yok,
Oyalayıp böylece,
Aldatıp durur şu yalan dünya!
Ey oğlum, sağ yanına baksana,
Kurulmuş saray, serin ev,
Çift çift duran koşa elma,
Koltuklaşan güzel kız,
Bunun aslını söyleyeyim,

Kurulmuş saray, serin ev
İmanlı kula buyrulmuş,

Busurman catar cay oşol.
Koşoktoşkon köp alma
Cese suusun kandırgan,
Busurman ceer daam oşol.
Koltuktaşkan suluu kız,
Iymanduuga buyurgan,
Kündö catsa kündö kız,
Tañda magşar künündö
Busurman alar zayıp oşol.
Meyliñ, kapır boydon öt, balam,
Sol cakı sayga ketesiñ,
Busurman bolup sen ölsöñ».
Uşunu aytıp dubana,
Közdön kayıp bolgonu,
Uykudan çoçup oygondum,
Oñ cagıma tolgondum.
Uykuda körgön tüş eken,
Kudaydın kılgan işi eken.
Tañ kaşkayıp sürüptür,
Cerge carık kiriptir.
Menin enem Altınay
Caynamazdı cazdanıp,
Kıbılaga baştanıp,
Köp kızıkka batıptır.
Busurmança enekem
Amaz okup catıptır.
Köñülüm caman bölünüp,
Başında kıtay kurgan can,
«Köçük-başın toñkoytup,
Kanday amaz okuyt» - dep,
Közümö caman köründü.
Okup amaz turganda,
Caynamazın cıyganda,
Aytıp berdim işimdi,
Süylöp berdim eneme
Tündögü körgön tüşümdü.
Oşondo enekem turup munu aytat:
«Oy, balam, nurdun zayıbı men elem,
Oroyu aktan caralgan,

Müslümanın yatacağı yer odur.
Çift çift duran çok elma
Yense susuzluk gideren,
Müslümanın yiyeceği tat odur.
Koltuklaşan güzel kız,
İmanlıya buyrulmuş,
Her gün yatsa her gün kız,
Yarın mahşer gününde
Müslümanın alacağı eş odur.
İstersen, kâfir olarak geç, oğlum,
Sol yandaki çukura gidersin,
Müslüman olup sen ölsen».
Bunu söyleyip derviş,
Gözden kayboluverdi,
Uykudan irkilip uyandım,
Sağ yanıma döndüm.
Uykuda görülen düşmüş,
Tanrı'nın kıldığı işmiş.
Tan ağarıp sökmüştür,
Yere aydınlık girmiştir.
Benim anam Altınay
Seccadesini yayıp,
Kıbleye yönelip,
Nice hoşluğa dalmıştır.
Müslümanca anacığım
Namaz kılıp durmaktaymış.
Gönlüm fena bölünüp,
Aslında Kıtay'dı garip can,
«Kıçını başını dikip,
Nasıl namaz kılar bu» deyip,
Gözüme fena göründü.
Namazı kılıp durduğunda,
Seccadesini topladığında,
Anlatıverdim işimi,
Söyleyiverdim anama
Geceki gördüğüm düşümü.
O zaman anacığım durup şöyle der:
«Ey oğlum, nurun eşiydim ben,
Yüzü aktan yaratılmış,

	Nurdun uulu sen eleñ.	*Nurun oğluydun sen.*
	Keçigip turup kıtayga	*Gecikip durup Kıtay'da*
	Ne muratka cetesiñ,	*Hangi murada erersin,*
	Çaçımdan karmap karan tün,	*Saçımdan tutup, kara gün,*
	Meni tigi dozokko	*Beni o cehenneme*
	Koşo süyröp ketesiñ.	*Birlikte sürükleyip gidersin.*
	Oy, ayt uulum, ayt uulum,	*Ey söyle oğlum, söyle oğlum,*
	Atıñdın oozun tart, uulum,	*Atının başını çek, oğlum,*
	Ak sarayga bar, uulum,	*Ak saraya var, oğlum,*
47800	Boyuñdu suuga sal, uulum,	*Bedenini suya sal, oğlum,*
	Andan kiyin kelgin - dep,	*Ondan sonra gel deyip,*
	Eneñdin cüzün körgün» - dep,	*Ananın yüzünü gör» deyip,*
	Aptamaga toltura	*İbriği doldurup*
	Suunu berdi koluma.	*Suyu verdi elime.*
	Bolotton kılgan ustara:	*Çelikten yapılma ustura:*
	«Aldı-kiyniñ tazalap,	*«Önünü ardını temizleyip,*
	Andan kiyin kelgin» - dep,	*Ondan sonra gel» deyip,*
	Anı da berdi koluma.	*Onu da verdi elime.*
	Oşondo enekem kuudu, men çıktım.	*O zaman anacığım kovaladı, ben çıktım.*
47810	Ak sarayga bargamın,	*Ak saraya varmışım,*
	Boyum suuga salgamın.	*Bedenimi suya salmışım.*
	Bolotton kılgan ustara	*Çelikten yapılma ustura*
	Aldı-kiynim tazalap,	*Önümü ardımı temizleyip,*
	Anan kiyin eneme	*Ondan sonra anama*
	Kayta basıp kelgemin.	*Geri dönüp gelmişim.*
	Appak cüzün enemdin	*Apak yüzünü anamın*
	Anan kiyin körgömün.	*Ondan sonra görmüşüm.*
	Dostum, Manas, kabılan,	*Dostum, Manas, kaplan,*
	Aldıñda turgan men Almañ	*Önünde duran ben Almañ*
47820	Mintip dinge kirgemin.	*Böylece dine girmişim.*
	Kıyamattın barınan,	*Kıyametin varlığından,*
	Kıl köpürö ayınan,	*Kıl köprünün yüzünden,*
	Kılçaybay keldim elime.	*Dönüp bakmadan geldim ele.*
	Kan Manas, talak kıldım butumdu,	*Han Manas, talak verdim putuma,*
	Taştadım kıtay curtumdu.	*Bıraktım Kıtay yurdumu.*
	Çaçıp keldim cıygandı,	*Saçıp geldim derdiğimi,*
	Izdep keldim ıymandı.	*Arayıp geldim imanı.*
	Kalkımdan kaçtım kapır - dep,	*Halkımdan kaçtım kâfir deyip,*

Kaaladım dindi cakın - dep.
Köñülüm caman kaltırdıñ
Közümö meni kapır - dep.
Munu mınday taştayın,
Kırk kandın eli köp kıtay

Kıyraşkan cerim baştayın.
Budurmaktan cer tappay,
Buruluşar el tappay,
Kañgayga bardım kurgan can.
Kañgaydın kanın ündödüm,
Busurman bol, -dep süylödüm.
Kañgay bolboy koygondo
Kañgaydın kanın öltürüp,
Kayta tartıp kelgemin.
Koyçu, Manas, kabılan
Asmandan künüm bürkölöt,
Keñ Beecin eske tüşköndö
Başıma altımış sanaa bir kelet.
Beecinde kıtay toktugu,
Beren Almañ sultanga
Mederleş tuugan coktugu.
Aytkanım sizge zar bolso,
Uşu turgan kıtaydı
Miñge bölüp ciberip,
Birööndö ele alardın
Meni eerçir bar bolso,
Küçötpöyt belem kebimdi,
Bölböyt belem çegimdi.
Talak kılıp butumdu,
Kantip taştap keteyin
Kalıñ kıtay curtumdu.
Men şorduunun şogunan,
Beecinden bezip kelgemin,
Mederleş coldoş cogunan.
Busurman dinim men izdep,
Neçen kanın sulattım,
Kakançındın Beecinden
Busurman dinin tabalbay,

İstedim dini, yakındır deyip.
Gönlümü fena incittin
Gözüme karşı bana kâfir deyip.
Bunu böyle bırakayım,
Kırk hanın halkı çok Kıtay

Kırıştığım yeri anlatayım.
Engebeden yurt bulamadan,
Sığınacak el bulamadan,
Kañgay'a vardım garip can.
Kañgay'ın hanına seslendim,
Müslüman ol deyip söyledim.
Kañgay razı olmayınca
Kañgay'ın hanını öldürüp,
Geri dönüp gelmişim.
Bırak şimdi, Manas, kaplan,
Gökyüzünden günüm kararır,
Geniş Beecin akla düşünce
Başıma altmış düşünce bir gelir.
Beecin'de Kıtay'ın tokluğu,
Yiğit Almañ sultana
Sırdaş kardeşin yokluğu.
Anlattığım size dert oluyorsa,
Şu duran Kıtay'ı
Bine bölüp gönderip,
Birinde olsaydı onların
Bana uyacak biri olsa,
Sözümü güçlendirmez miydim,
Sınırımı bölmez miydim.
Talak verip putuma,
Nasıl bırakıp gideyim
Kalabalık Kıtay yurdumu.
Ben talihsizin dikbaşlılığından,
Beecin'den bezip gelmişim,
Sırdaş yoldaşım olmadığından.
Müslüman dinimi ben arayıp,
Nice hanını devirdim,
Kakançın'ın Beecin'inden
Müslüman dinini bulamadan,

Kança suluu katın, kız
Çırkıratıp ıylattım.
Kança-kança kıtaydın
Zubundarın sulattım,
Betteşip kelgen kıtaydın
Neçen erin kulattım.
Sarala menen celgemin,
Enekem Altınayga kelgemin.
Oşondo enekem maga munu aytat:

Nice güzel kadını, kızı
Feryat ettirip ağlattım.
Nice nice Kıtay'ın
Bölüklerini devirdim,
Karşıma çıkan Kıtay'ın
Nice erini yıktım.
Sarala ile koşturmuşum,
Anacığım Altınay'a gelmişim.
O zaman anacığım bana şunu der:

«Calgızım,
Beecinge soguş baştaba,
Coldoş kılıp ala kör,
Macigindi taştaba!
Kıtaydın tonun ayla cok
Kiyip cüröt Maciginiñ.
«Alakem kaçan kelet» - dep,
Küyüp cüröt Maciginiñ.
Taştap ketseñ Maciginiñ.
Naadandıgın bilbeysiñ
Aytılmış çın bolso:
«It eken go» - debeybi,
Akıretke barganda,
Seni, kara eşek kılıp minbesin.
Beecinge soguş baştaba,
Beecin menen soguşsañ,
Macikti astı taştaba.
Keñ köçönün boyunda
Uy kaytargan Macik bar,
Tilimdi alsañ barıp kel,
Adal dindüü Macikti
Coldoş kılıp alıp kel.
Uy kaytargan Macigin,
Kembaylagan kıtayga
Keşigi cok er oşol,
Kek kılışsañ Beecinge,
Coldoş kılar şer oşol,
Oroyu aktan caralgan,
Islam curttun eli oşol.

«Bir tanem,
Beecin'e savaş açma,
Yoldaş edinip alıver,
Macik'ini bırakma!
Kıtay'ın kürkünü çaresiz
Giyip gezer Macik'in.
«Ağabeyim ne zaman gelir» deyip,
Yanıp gezer Macik'in.
Bırakıp gidersen Macik'ini.
Cahilliğini bilmezsin,
Söylenen söz gerçekse:
«Meğer itmiş» demez mi,
Ahirete vardığında,
Seni kara eşek yapıp binmesin.
Beecin'e savaş açma,
Beecin ile savaşırsan,
Macik'i asla bırakma.
Geniş sokağın boyunda
Sığır güden Macik var,
Sözümü tutarsan varıp gel,
Helal dinli Macik'i
Yoldaş edinip alıp gel.
Sığır güden Macik'in,
Rehin tutan Kıtay'da
Zerre payı olmayan er odur,
Öç güdersen Beecin'e,
Yoldaş olacak aslan odur,
Yüzü aktan yaratılmış,
İslam yurdunun halkındandır o.

Bu Maciktin maanisin
Enemden ugup algamın,
Çıday albay iç küyüp,
Keñ köçö ıldıy salgamın,
Keñ köçödön ötköndö
Uydun baarı saygaktap,
Kire kaçıp suu-suuga
Iktap kalgan kezi eken,
Kök ala atın coorutup,
Kayran Macik kıraanım
Uy kaytarıp kıtayda
Könülüm caman oorutup,
Kalmak eerin cazdanıp,

Bu Macik'in aslını
Anamdan işitip almışım,
Dayanamayıp içim yanıp,
Geniş sokaktan aşağı sürmüşüm,
Geniş sokaktan geçerken
Sığırların hepsi büvelenip,
Kaçıp girip sulara
Sığınmış oldukları demmiş,
Boz alaca atını terletip,
Garip Macik, şahbazım,
Kıtay'da sığır güderek
Gönlümü fena sızlatıp,
Kalmuk eyerini yastık edip,

Uktap kalgan kezi eken.
Körsöm Macik özü eken,
Mayluu kara tonu bar,
Barcaktagan Macigiñ
Kadimki kalmak özü eken.
Er Macikti körgöndö
Busurman mınday bolobu,
Uşunu busurman degen oñobu,
Kaşaytıp közün oyoyun,
Kacırlarga toy kılıp,
Kara kalmak Macikti
Uşu cerde soyoyun.
Eki mizdüü kılıçtı,
Kınınan suurup algamın.
Başın çaap iymekke,
Macikke cakın bargamın
Uykudan Macik oygonup,
Tuylap turdu tolgonup,
Salam berdi burkurap.
Macikten salam ukkanda
Eridi söögüm bırkırap.
Salam berip sabılıp,
Macik turdu oşondo,
Men şorduuga calınıp:
«Uyaluu curttan ayrılıp,

Uyuyakalmış olduğu demmiş.
Baksam Macik'in kendisiymiş,
Yağlı kara kürkü var,
Kaba saba görünen Macik'in
Tıpkı bildik bir Kalmuk'muş.
Er Macik'i görünce:
Müslüman böyle mi olur,
Buna Müslüman diyen onar mı,
Kör edip gözünü oyayım,
Akbabalara şölen edip,
Kara Kalmuk Macik'i
Şuracıkta boğazlayayım.
İki ağızlı kılıcı,
Kınından sıyırıp almışım.
Başını kesip atmak için,
Macik'e yaklaşmışım.
Uykudan Macik uyanıp,
Sıçrayıp kalktı dönerek,
Selam verdi gözyaşıyla.
Macik'ten selam duyunca
Eridi kemiğim sızlayıp.
Selam verip yalvara yakara,
Macik durdu o zaman,
Ben talihsize yalvarıp:
«Yuvalı yurttan ayrılıp,

Uy kaytargan men kanday?
Oroyuñ aktan caralıp,
Men bakıtsız Macikti,
Oyloboy cürgön sen kanday?
Karañgı kanday, tün kanday,
Busurman ceter kün barbı ay!
Busurmanga barganda,
Ölö turgan kün barbı,
Öböktöşüp ökürüp,
Öñköy bütkül busurman,
Kömö turgan kün barbı?»
Baatır, kök cal Manas kan,
Maciktin kebin ukkanda,
Zamanım caman kısılgan.
Uy kaytargan badadan
Ceke Macik er emes,
Kırk çoro cıydım kabılan.

Sığır güden ben neyim?
Yüzün aktan yaratılıp,
Ben bahtsız Macik'i,
Düşünmeden gezen sen neysin?
Karanlık nasıl, gece nasıl,
Müslümana erecek gün var mı, ah!
Müslümana vardığımda,
Ölecek olduğum gün var mı,
Baş başa verip ağıt yakıp,
Cümle bütün Müslümanın,
Gömecek olduğu gün var mı?»
Bahadır, boz yeleli Manas han,
Macik'in sözünü duyunca,
Yüreğim fena sıkıştı.
Sığır güden sürüden
Yalnız Macik er değil,
Kırk çoro derledim, kaplan.

Er Macikke koşulup,
Kırk arslan maga tabılgan.
Kırk çoro cıyıp alganda,
Baarın taptap boy kıldım,
Koñurbayga kılmakka
Çındap, dostum, oy kıldım.
«Kokustan, kıtay menen kagışsam,
Koñurbay menen çabışsam,
Karaa kılgan kırk çoro
Minip cürör atı cok,
Uruşka kier tonu cok,
Kırk çoromdu kıtay karmap alabı,
Kierine tonu cok,
Kırgın bolup kalabı?» -
Men oşondo munu oylop,
Sarala sanga salgamın,
Kıtaydın mıktı kanı ele,
Ay Cañ-Cuñga bargamın,
Kırk çoronun artınan
Ay Cañ-Cuñdu buzdum kıyratıp,
It-Ölböstün belinen

Er Macik'e katılıp,
Kırk arslan bana bulundu.
Kırk çoroyu derleyince,
Hepsini yetiştirip er kıldım,
Koñurbay'a saldırmayı
Sahiden, dostum, aklıma koydum.
«Kazara, Kıtay ile çarpışsam,
Koñurbay ile vuruşsam,
Ardımca duran kırk çoronun
Binip gezecek atı yok,
Savaşta giyecek zırhı yok,
Kırk çoromu Kıtay yakalar mı,
Giyecek kürkü yok diye,
Kırgına uğrar mı?»
Ben o zaman bunu düşünüp,
Sarala'nın sağrısına vurdum,
Kıtay'ın güçlü hanı idi,
Ay Cañ-Cuñ'a varmışım,
Kırk çoronun uğruna
Ay Cañ-Cuñ'u bozup yıktım,
It-Ölbös'ün belinden

Eki miñ erin sulatıp,
Kıtayga saldım bülüktü,
Aydap çıktım oşondo,
Kırk çoro miner külüktü.
Kee birine mingizdim,
Karabayır kazanat,
Kee birine mingizdim,
Kalbır öpkö, cez kanat.
Kee birine mingizdim,
Kulca moyun, too elik
Kee birine mingizdim,
Arkar moyun, cez bilek.
Kee birine mingizdim,
Kapkan sooru, ükü ayak,
Kee birine mingizdim,
Buura kökül, orok baş.
Kee birine mingizdim,
Kulan ayak, boto köz.
Kızıl nayza, kurç bolot,
Kınaçudan mingizdim,
Kırk kün birdey soguşka

İki bin erini devirip,
Kıtay'a saldım fitneyi,
Sürüp çıkardım o zaman,
Kırk çoronun bineceği yürükleri.
Kimine bindirdim,
Karabayır kazanat,
Kimine bindirdim,
Kalbur ciğerli, tunç kanat.
Kimine bindirdim,
Yaban koçu boyunlu, dağ ceylanı,
Kimine bindirdim,
Arkar boyunlu, tunç bilek.
Kimine bindirdim,
Kapan sağrılı, baykuş ayak,
Kimine bindirdim,
Buğra perçemli, orak baş.
Kimine bindirdim,
Kulan ayaklı, boduk gözlü.
Kızıl mızrak, keskin çelik,
Donanmışından bindirdim,
Kırk gün aralıksız savaşta

Kılt ettirip suu içpey,
Çıdaçudan mingizdim.
Koş badana, torgoy köz,
Cakası altın, ceñi cez,
Ton cakşısın kiygizdim,
Irmegende tartpagan,
Çapkandan kayra kaytpagan,
Aç bolot berdim koluna,
Atışsa kumar cazuçu
Aydıñınan batalbay,
Neçe miñ duşman kaçuçu
Mıltıgın ildim conuna.
Uçun uuga sugargan
Ayzanı berdim koluna,
Ölöyün, - dep oylodum,
Kırk çoromdun coluna.
Katılayın, - dep cürdüm,

Bir yudum su içmeden,
Dayananlardan bindirdim.
Çift kat zırh, torgay gözlü,
Yakası altın, yeni tunç,
Kürkün iyisini giydirdim,
Çentilince körelmeyen,
Vuruştan geri dönmeyen,
Keskin çelik verdim eline,
Atışınca hıncını alan,
Parıltısına dayanamayıp,
Nice bin düşmanın kaçtığı
Tüfeğini astım sırtına.
Ucu zehre suvarılmış
Mızrağı verdim eline,
Öleyim diye düşündüm,
Kırk çoromun yoluna.
Sataşayım diye gezdim,

Kakaylagan kıtaydın,
Kalıñ sansız koluna.
Sarala oozun burgamın,
Karıkandın cay taştı,
Bir çöyçöktö kara suu,
Suf dedirip urgamın.
Cerdin başın kakkılap,
Üzöñgünü çapkılap,
Üç kıykırıp, üç üylöp,
Üç ışkırıp turganda,
Kabagım bürköp kalganda
Asmandan bulut saboolop,
Cerdin betin kamoolop,
Asmandan bulut tumçulap,
Alek bolup caanga,
Uçup ketti asmanga,
Kança kıtay çırkırap.
Karagay kulap, too uçup,
Katuu boroon cürgöndö
Askar biyik zoo uçup,
Üyün közdöp köp kıtay,
Üyür menen carışıp,
Ölö berdi köp kıtay,
Üylörünö cete albay,
Darbazaga cabışıp,

Kabaran Kıtay'ın,
Kalabalık sayısız ordusuna.
Sarala'nın başını çevirdim,
Karıkan'ın yada taşını,
Bir çanakta kara su,
Suf dedirtip vurmuşum.
Yerin başını tıklatıp,
Üzengiyi döverek,
Üç bağırıp, üç üfleyip,
Üç ıslık çalıp durduğumda,
Kaşlarımı çattığımda
Gökten bulut yumaklanıp,
Yerin yüzünü kuşatıp,
Gökten bulut boğup sarıp,
Perişan olup yağmurda,
Uçup gitti göklere,
Nice Kıtay feryat edip.
Çam devrilip, dağ uçup,
Şiddetli boran estiğinde
Yalçın yüksek kaya uçup,
Evine doğru çok Kıtay,
Sürüsüyle yarışıp,
Öle durdu çok Kıtay,
Evlerine varamadan,
Kapılara yapışıp,

Cadı okup kıtaydın,
Cayı kündü kış kıldım.
Kiyimi cuka kıtaydı
Kılçıldatıp suukka,
Kıñşılatıp kız kıldım.
Ayla menen cay caylap,
Künün, tünü - otuz kün,
Oyron bolgon kıtaydı
Oşöntüp men kırgamın,
Kızıtalak kıtayga
Kızık kırgın salgamın,
Mañdayıma eerçitip,
Kırk çoronu telçitip,

Yada okuyup Kıtay'ın,
Yaz gününü kış kıldım.
Giysisi ince Kıtay'ı
Titretip soğukta,
Kız gibi inletip kodum.
Düzenle havayı büyüleyip,
Gündüz gece derken otuz gün,
Perişan olan Kıtay'ı
İşte böyle kırmışım,
Kahrolası Kıtay'a
Görülmedik kırgın salmışım,
Önüme takıp,
Kırk çoroyu toparlayıp,

Enekeme bargamın.
Enekem turdu çırkırap,
Eki közdön akkan caş
Kan aralaş şırkırap:
«Beecinge soguş baştaba,
Beecin menen uruşsañ
Eneñdi tirüü taştaba.
Körümdü kenen oyup ket,
Emçegimden bir cıttap,
Enekelep ökürüp,
Öz koluñ menen koyup ket.
Burutka kaçıp sen ketseñ,
Beypayga tüşüp men kalsam,
Kıtaylardın kapırlar,
Çoguluşup albaybı,
Öz dininçe köp kıtay,
Sandıgına salbaybı.
Kemerçe kılıp oyboybu,
Keçili okup baldırap,
Tigimden kömüp koyboybu.
Akırı bir kün ölömün,
Sandıktan turup sandalıp,
Surakçılar kelgende,
Men oşondo karan tün
Emine coop beremin?» -
Enekem mınday degende,
Sarala oozun caygamın,
Kök buluñdun tokoydon
Saralanın enesi

Anacığıma varmışım.
Anacığım durdu feryat edip,
İki gözden akan yaş
Kan karışık boşanıp:
«Beecin'e savaş açma,
Beecin ile vuruşursan
Ananı diri bırakma.
Mezarımı geniş oyup git,
Memelerimden bir koklayıp,
Anacığım deyip ağıt yakıp,
Öz elinle gömüp git.
Burut'a kaçıp sen gidersen,
Sıkıntıya düşüp ben kalırsam,
Kıtayların kâfirleri,
Toplanıp beni almaz mı,
Öz dinince çok Kıtay,
Sandığına koymaz mı.
Kemerce oyuk oymaz mı,
Keşişi okuyup mırıldanıp,
Şu yandan gömüp komaz mı.
Sonunda bir gün ölürüm,
Sandıktan kalkıp sendeleyip,
Sorgucular geldiğinde,
Ben o zaman, kara gün,
Nasıl bir cevap veririm?»
Anacığım böyle deyince,
Sarala'nın gemini gevşettim,
Kök-Buluñ'un ormanından
Sarala'nın anası

Toru bee karmap algamın.
Saraladay külüktün
Çap oloñun bek tartıp,
Kuyuşkanın kıskartıp,
Ok ötpöstön kiygizdim,
Toru beege mingizdim.
Cınap algan zar altın
Çaçayın - dep, oy kıldım,
Talak kılıp Beecindi

Doru kısrağı yakalayıp aldım.
Sarala gibi yürüğün
Kolanını sıkı çekip,
Kuskununu kısaltıp,
Ok geçmez zırhı giydirdim,
Doru kısrağa bindirdim.
Derleyip aldığım som altını
Saçayım diye düşündüm,
Talak verip Beecin'den

Kaçayın - dep, oy kıldım.
Kaçam desem, bolbodu,
Enekem meni torgodu:
«Atañ Azizkanga bargın - dep,
Tiliñdi alsa atañdı
Busurman dinge salgın - dep,
Busurman bolso ataña
Kocolordon cıyıp ket,
Koluñ menen kulunum,
Meni ataña ike kıyıp ket.
Azırınça kulunum,
«Kaçam» sözdü baştaba.
Kaçar bolsoñ kulunum,
Azizdi tirüü taştaba.
Tiliñdi alsa Azizkan,
Ata kılıp alıp kel,
Til albasa atakeñ,
Tak üstünö carıp kel.
Öltürsöñ kokus atañdı,
Başın kesip baylanıp,
Meni közdöy canıp kel».
Uşul kepti ukkanda
Eeligip turgan kurgan can,
Eki közüm caynatıp,
Astımdagı Sarala
Er Macikke karmatıp,
Sarincini camındım,
Aybaltamdı tayana,
Çurkap kirdim ordogo,
Tegiz tikken bagına,
Temitip çurkap kirgemin
Atakemdin tagına.
Menin atam Azizkan

Kaçayım diye düşündüm.
Kaçayım desem, olmadı,
Anacığım bana engel oldu:
«Baban Azizkan'a var deyip,
Sözünü tutarsa babanı
Müslüman dinine sok deyip,
Müslüman olursa babana
Hocalardan derleyip git,
Kendi elinle, yavrum,
Beni babana nikâh kıyıp git.
Şimdilik, yavrum,
«Kaçarım» sözünü ağzına alma.
Kaçacak olursan yavrum,
Aziz'i diri bırakma.
Sözünü tutarsa Azizkan,
Baba edinip alıp gel,
Söz dinlemezse babacığın,
Taht üstünde yarıp gel.
Öldürürsen kazara babanı,
Başını kesip bağlayıp,
Bana doğru dönüp gel».
Bu sözü duyduğumda
Coşup duran garip can,
İki gözümü alevlendirip,
Altımdaki Sarala'yı
Er Macik'e tutturup,
Sarinci'ye büründüm,
Aybaltama dayanıp,
Koşup girdim otağa,
Düzgün dikilmiş bağına,
Hışımla koşup girmişim
Babacığımın tahtına.
Benim babam Azizkan

Kıtaydın mıktı kanı eken,
Atakemdi kurçagan
Miñ celdeti bar eken.
Oşol çakta Azizkan
Karıp kalgan çagı eken.

Kıtay'ın güçlü hanıymış,
Babacığımı kuşatan
Bin cellâdı var imiş.
O çağda Azizkan
Kocamış olduğu demmiş.

Balanın işi kıyın dart,
Kanetsin karı atakem,
Meni bir körüşkö zar eken.
Tagına kirip barganda
Tagın taştap dardayıp:
«Almambet, balam botom» - dep,
Calınıp turdu arbayıp.
Tırmak menen çaçımdan,
Sılap mañday kaşımdan,
Calınıp turdu atakem,
Sıypap menin başımdan.
Atakem antip turganda,
Kelem şarif kurandı
Suurup aldım koynumdan,
Karmap turup, - dep ayttım:
«Kuran degen, kat taptım,
Kuday - dep, calgız at taptım.
Menin aytkan sözümdü
Bilesiñbi, atake!?
«Bısmılda» - dep, - ak dinge
Kiresiñbi, atake!?
Bügün körgön erteñ cok,
Opsuz calgan bu çirkin,
Aldap cüröt düynö şok.
Adal bolgon ak dindi
Baştaylıbı, atake!
Kara dinde kıtaydı
Taştaylıbı, atake?
Busurmandın ak dinin
Koştoylubu, atake?
Cürgün, ata, tilendim,
Bu cerge turup neteli,
Kün batışta burut bar,
Oşogo kirip keteli».
Munu ugup oşondo,
Bezge saygan emedey,
Irgıp ketti kan atam.

Oñbos atam oñgon cok,

Evlat işi çetin derttir,
N'etsin koca babacığım,
Beni bir görmeye hasretmiş.
Tahtına girip vardığımda
Tahtını bırakıp kollarını açıp:
«Almambet, yavrum, kuzum» deyip,
Yalvarıp durdu el açıp.
Tırnağıyla saçımdan,
Okşayıp alnımdan kaşımdan,
Yalvarıp durdu babacığım,
Sıvazlayıp benim başımdan.
Babacığım öyle dururken,
Kelâm-ı şerif Kur'an'ı
Sıyırıp aldım koynumdan,
Tutarak şöyle dedim:
«Kur'an denen yazı buldum,
Kuday deyip, tek ad buldum.
Benim söylediğim sözü
Bilir misin, babacığım!?
«Bismillah» deyip, ak dine
Girer misin, babacığım!?
Bugün var olan yarın yok,
Ölçüsüz yalandır bu zavallı,
Aldatıp durur şu yalan dünya.
Helal olan ak dine
Başlayalım mı, babacığım!
Kara dindeki Kıtay'ı
Bırakalım mı, babacığım?
Müslümanın ak dinine
Uyalım mı, babacığım?
Yürü, baba, diledim,
Bu yerde durup nidelim,
Gün batıda Burut var,
Ona karışıp gidelim».
Bunu duyunca o zaman,
Bezine iğne batmış gibi,
Sıçrayıverdi han babam.

Onmaz babam onmadı,

Oñurañdap bolgon cok.
«Balam, bu kıtaydı taştaba,
Başka coldu baştaba.
Bizge, belgilüü Beecin cer cakşı,
Burutuñ menen kurup kal,
Buruttan kıtay el cakşı.
Teskeri coldu baştaysıñ,
Kazınañ tolgon kark altın
Karan kimge taştaysıñ?
Oy, balam, burut bolgon oñobu,
Burut kelip elinen
Bizge kıtay bolobu?
Kırçoonu kıldan eştirip,
Caşı üçkö kelgende
Bütün cerin kestirip,
Oşondoy adam bolobu,
Burut bolgon oñobu?
Almambet, ölördö körgön çunagım,
Sarı taldan saydırgan,
Talıñdı kimge taştaysıñ?
Sarı altından casatkan,
Tamıñdı kimge taştaysıñ?
Adırda cılkıñ altı san,
Malıñdı kimge taştaysıñ?!
Beker cakka aşpagın,
Caman colgo baspagın!»
Munu aytıp atakem
Düpö-düpö cötölüp,
Kol menen kılgan kolosun
Barbalaktap atakem
Alıp keldi kötörüp,
Kirbey menin sözümö
Atam şoru kaynadı.
Kıykırıktı salgamın,
Sol kol menen bir çapçıp,
Kolodon sokkon burkanın
Kolunan tartıp algamın.
Culup alıp kudayın,
Munday sözdü salgamın:

Homurdanıp razı olmadı.
«Oğlum, bu Kıtay'ı bırakma,
Başka yola sapma.
Bize, belli ki Beecin toprağı iyi,
Burut'unla kuru kal,
Burut'tan Kıtay halkı iyidir.
Ters yola sapıyorsun,
Hazinen dolu yığın altını
Kara gün, kime bırakırsın?
Ey oğlum, Burut olan onar mı,
Burut gelip elinden
Bize Kıtay olur mu?
Kasnağı kıldan ördürüp,
Yaşı üçe geldiğinde
Bütün yerini kestirip,
Öyle adam olur mu,
Burut olan onar mı?
Almambet, ölürken gördüğüm biriciğim,
Sarı söğütten diktirdiğin,
Bağını kime bırakırsın?
Sarı altından yaptırdığın,
Evini kime bırakırsın?
Kırlarda yılkın altı bölük,
Malını kime bırakırsın?!
Boş yere aşıp gitme,
Kötü yola basma!»
Bunu söyleyip babacığım
Güm güm öksürüp,
Elle yapılmış tuncunu
Sallana sallana babacığım
Alıp geldi kaldırıp,
Girmedi benim sözüme,
Babamın bahtı karardı.
Bir nara atıverdim,
Sol elimle bir çırpıda,
Tunçtan dövülmüş putunu
Elinden çekip almışım.
Koparıp alıp tanrısını,
Şöyle bir söz söylemişim:

«Koluñ menen casagan
Koloñ kuday bolobu,

Uşuga karap işenip,
Caşagan adam oñobu?!
Makul ata,
Kudayıñ bolso bolsun - dep,
Anık kuday bu bolso,
Meni eşikten çıgarbay,
Astıñdan meni sorsun» - dep,
Kolumdagı burkandı
Kazanday bolgon kara taş
Alıp urup çapkamın,
Sol butum menen tebelep,
Cerge cançıp baskamın.
Basayın desem col barbayt,
Çabayın desem atamdı,
Ata degen atı bar,
Öltürüügö kol barbayt.
Tizem cerge bügülüp,
Atama kolum baralbay,
Eşikke çıktım cügürüp.
Oşondo uy kuymulçak toru bee
Enekem minip turgan kezi eken,
Bilegine almas kurç
Ilip turgan kezi eken,
Çurap çıga kalganda
Enem dedi mınday kep:
«Almambet, nurdun uulu sen eleñ,
Kulunum, nurdun zayıbı men elem.
Oltura kalıp siybegen,
Ceñi cerge tiybegen
Kapır ata bolobu?
Kayırdinde kapırdı
Ata degen oñobu?
Dini kara çirikti,
Kestirbegen bürüktü
Ata degen oñobu?
Kayra barıp kulunum,

«Elinle yaptığın
Tuncun tanrı olur mu,

Buna bakıp inanarak,
Yaşayan adam onar mı?!
Pekâlâ baba,
Tanrın varsa olsun deyip,
Gerçek tanrı bu ise,
Beni kapıdan çıkarmadan,
Önünde beni yutsun» deyip,
Elimdeki putu
Kazan gibi kara taşa
Alıp vurup çarpmışım,
Sol ayağımla çiğneyip,
Yere gömüp basmışım.
Gideyim desem ayağım varmaz,
Vurayım desem babamı,
Baba denen adı var,
Öldürmeye el varmaz.
Dizim yere bükülüp,
Babama elim varamayıp,
Kapıya koşup çıktım.
O anda sığır sağrılı doru kısrağa
Anacığım binmiş durmaktaymış,
Bileğine elmas keskini
Asıp durmuş olduğu demmiş,
Koşup dışarı çıktığımda
Anam dedi şöyle bir söz:
«Almambet, nurun oğluydun sen,
Yavrum, nurun eşiydim ben.
Çömelip oturup işemeyen,
Yeni toprağa değmeyen
Kâfir baba olur mu?
Gayrı dinden kâfire
Baba diyen onar mı?
Dini kara çürüğe,
Sünnetsiz kalmış olana
Baba diyen onar mı?
Geri dönüp var, yavrum,

Tulku boyum tunugum,
Tuncurdan artık tuygunum,
Eki közün oyup çık,
Tak üstünön atañdı
Dal-dal kılıp talkalap,
Ordosuna soyup çık,

Bedenimin berrağı,
Sungurdan üstün şahbazım,
İki gözünü oyup çık,
Taht üstünden babanı
Paramparça edip ezip,
Otağında boğazlayıp çık,

Bul aytkandı kılbasañ,
Menin tilim albasañ,
Emçegim sütün ak kılam,
Eki caan düynödö
Egemden seni cat kılam,
Tañda magşar künündö
Tamandap basıp talkalaym.
Cetigen cıldız batkança,
Cetilip tañ atkança,
Ceti aylanıp emizgen,
Ak sütümdü bergin - dep,
Şermende kılıp kalıkka,
Ciberbey seni saksaktaym».
Kagılayın enekem,
Kara alakan kamçısın
Karmap alıp imerdi:
«Kazır soyup çıkkın - dep,
Kanga başın tıkkın» - dep,
Kamçıga alıp ciberdi.
Azizkandın ayınan,
Enekem saldı sonundu,
Ayra çaptı moynumdu,
Ayrık cerden kan çıgıp,
Tolturdu kanga koynumdu.
Kayra kirdim sabılıp,
Keteli - dep, burutka
Atakeme calınıp,
Calınganga bolbodu,
Bolbogon soñ oñbodu.
Cana aytsa cana kep,
Cana aytıp beremin, Manas,
Cana kıtay dedi - dep,

Bu dediğimi yapmazsan,
Benim sözümü tutmazsan,
Ak sütümü haram ederim,
İki cihan dünyada
Rabbimden seni yad kılarım,
Yarın mahşer gününde
Tabanlarımla çiğneyip ezerim.
Yedigir yıldızı batıncaya dek,
Olgunlaşıp tan atıncaya dek,
Yedi kez dolanıp emziren,
Ak sütümü öde deyip,
Halka rezil rüsva edip,
Bırakmadan başında beklerim».
Kurban olduğum anacığım,
Kara avuçlu kamçısını
Kavrayıp alıp savurdu:
«Hemen boğazlayıp çık deyip,
Kana başını daldır» deyip,
Kamçıyla vuruverdi.
Azizkan'ın yüzünden,
Anacığım etti edeceğini,
Yara açıp vurdu boynumu,
Yarılan yerden kan çıkıp,
Doldurdu kanla koynumu.
Geri girdim çırpınıp,
Gidelim deyip Burut'a
Babacığıma yalvarıp,
Yalvarmama olmadı,
Olmayınca onmadı.
Yine söylese yine söz,
Yine anlatıp vereyim, Manas,
Yine Kıtay dedi deyip,

Atakem turdu arbayıp,
Aligi kolo burkanın
Kayta dagı tügöngür,
Kötörüp keldi dardayıp.
«Atake, öz ubalıñ özüñö,
Ölsöñ kirbey koyduñ go,
Menin aytkan sözümö!
Aytkanıma bolboduñ», -
Dep, oşondo kolunan,
Kolodon sokkon kudayın

Babacığım durdu el açıp,
Deminki tunç putunu
Yine, tükenesice,
Kaldırıp geldi gererek.
«Babacığım, vebalin kendi boynuna,
Ölsen de girmedin ya,
Benim söylediğim söze!
Dediğime razı olmadın»,
Deyip, o zaman elinden,
Tunçtan dövülmüş tanrısını

Dagı culkup algamın.
Basayın desem col berbeyt,
Kanetse da ata - dep,
Tik çabışka kol barbay,
Canımda bolot almastı
Karmay kaldım sabınan,
Suurup aldım kabınan,
Kıya tartıp imerdim,
Kınay karmap atamdı
Altın taktın üstünön
Teskeri şiltep ciberdim.
Cıldızday közü caltırap,
Çaraday bolgon kayran baş,
Altın taktın üstünön
Kulap ketti kaldırap,
Müdürüktöp aytkanı
Bilinbedi baldırap.
Altın tagın kan kıldım.
Aytkan tilim albayt - dep,
Busurman bolboy koydu - dep,
Kapır da bolso atamdın
Başın kesip cay kıldım,
Kızıp kalgan kayran can,
Ugup tur, Manas, kabılan!
Atakemdin miñ balban,
Birin tirüü ciberbey,
Oşol ordo içinde
Baarının başın kıygamın,

Yine koparıp almışım.
Yürüyeyim desem yol vermez,
Ne de olsa baba deyip,
Dik vuruşa el varmayıp,
Yanımdaki çelik elması
Tutuverdim sapından,
Sıyırıp aldım kınından,
Yandan çekip savurdum,
Sıkıca tutup babamı
Altın tahtın üstünden
Tersine sallayıp gönderdim.
Yıldız gibi gözü parlayıp,
Çara gibi olan garip baş,
Altın tahtın üstünden
Yuvarlanıp düştü takırdayıp,
Kekeleyip söylediği
Anlaşılmadı mırıltıdan.
Altın tahtını kan ettim.
Dediğim sözü tutmaz deyip,
Müslüman olmadı deyip,
Kâfir de olsa babamın
Başını kesip iş bitirdim,
Kızışmış olan garip can,
Dinleyedur, Manas, kaplan!
Babacığımın bin pehlivanı,
Birini diri salmadan,
O otağın içinde
Hepsinin başını biçmişim,

Atamdın başın kötörüp,
Enekemdin aldına
Tüyülüp çurkap bargamın,
Atamdın başın körgön soñ,
Emçektin sütün miñ keçip,
Oşondo enem munu ayttı:
«Kaytadan Beecin kayrılba,
Kabılan arslan tuygunum,
Çımın candan ayrılba!
Bargandan esen tartpaysıñ,
Beecinden aman kaytpaysıñ.
Köynögüñ çeçip cuugan cer,
Enekeñ beybak tuugan cer,
Kindiktin kanı tamgan cer.

Arslan seni koldogon,
Aykırıp tüşkön ceriñe
Alaçıktay bayterek
Çınar bütüp ornogon.
Çınar ornop teregi -
Çın-Beecin menen uruşsañ,
Tirüü koyboy Almamdı
Alıp kalam» degeni.
Mintip enem turganda,
Calgızdıgı kurusun,
Kaynagan kalıñ kıtayda,
Kakançındın Beecinden
Esep kılsam enemdi,
Ölüp-talıp kırk üç can,
Keñeşip kepti koyboduk,
Arı-beri köp sanap,
Kırk üç kişi çogulup,
Çoñ-Beecindin cerinen
Keteli, - dep oyloduk.
Oşöntüp keñeş kılganda,
Keteli, - dep turganda,
Aytkan sözüm zarbı - deym,
Beecindin kanı Karıkan
Uşu kezde tañ kalam,

Babamın başını kaldırıp,
Anacığımın önüne
Atılıp koşup varmışım,
Babamın başını gördükten sonra,
Memenin sütünü bin kez helal edip,
O zaman anam şunu dedi:
«Yeniden Beecin'e dönme,
Kaplan arslan şahbazım,
Sinek kadar candan ayrılma!
Varırsan esen çıkmazsın,
Beecin'den sağ dönmezsin.
Gömleğini çıkarıp yıkadığı yer,
Anacığın zavallının seni doğurduğu yer,
Göbeğinin kanı damlayan yer.

Bir arslandır seni kollayan,
Kükreyerek indiğin yere
Alaçık gibi ulu bir kavak,
Bir çınar bitip kök salmış.
Çınar kök salmış, kavağıyla —
Çın-Beecin ile savaşırsan,
«Almam'ı sağ koymazlar diye,
Alıp kalırım» demesiydi.
Anam böyle söyleyip dururken,
Yalnızlık kahrolası,
Kaynayan kalabalık Kıtay'da,
Kakançın'ın Beecin'inden,
Anamı da hesaba katarsam,
Ölüp bayılıp kırk üç can,
Danışıp sözü kesmedik,
İleri geri çok düşünüp,
Kırk üç kişi toplanıp,
Çon-Beecin'in yerinden
Gidelim, diye düşündük.
Böylece danışıp dururken,
Gidelim, deyip dururken,
Söylediğim söz ağıt mı derim,
Beecin'in hanı Karıkan,
Şimdi bile şaşarım,

Bilimi anın barbı - deym,
Biçiginen biliptir,
Dalı cagı körüptür.
Bilip alıp Karıkan
Tak üstündö bakırgan,
Balbandarın çakırgan.
Özögümdön ört küyüp,
Öz içimen coo çıgat,
Kim, - dep cürsöm bul eken,
Tuulbas - desem, tuulu eken,
Coonu kim - dep, men cürsöm,
Azizkandın Almambet
Aram siydik uulu eken.
Baarıña aytam balbandar,
Altaydın belin aşırba,
Talastagı çoñ dümök
Kan Manaska kaçırba.
Eger Manaska anı kaçırsañ,

Aytkan sözüm ugup al,
Beş-altı cıldın ortosu,
Beypay salıp kelgenin,
Beecinden Manas baatırdın
Soguşkanın körüp al.
Manas kelse Beecinge,
Emiteden köp kıtay,
Ertelep özüñ ölüp al!
Almambetti ar cakka
Karmabastan ber caktan,
Kokus kıtay ketirseñ,
Colobogun özümö,
Koñurbay, kalday baş bolup,
Körünbögün közümö.
Almambet tiyse koluña
Eki kolun baylap kel,
Öltürböstön çoçkonu
Beecinge tirüü aydap kel.
Baylap-matap, kişendep,
Col üstünön kıynap kel,

İlmi mi var onun derim,
Kitabından bilivermiş,
Kürek kemiğine bakıp görmüş.
Öğrenip alınca Karıkan,
Taht üstünde bağırmış,
Pehlivanlarını çağırmış.
«Özümden yangın tutuşup,
Kendi içimden düşman çıkar,
Kim diye gezerdim, buymuş,
Doğmaz desem, doğmuş meğer,
Düşman kim diye gezerken,
Azizkan'ın Almambet'i,
Haram döl oğluymuş.
Hepinize derim pehlivanlar,
Altay'ın belinden aşırtmayın,
Talas'taki büyük belaya,
Han Manas'a kaçırtmayın.
Eğer Manas'a onu kaçırırsanız,

Söylediğim sözü dinleyin,
Beş altı yılın ortasında,
Bela salıp geldiğini,
Beecin'de Manas bahadırın
Savaştığını görürsünüz.
Manas gelirse Beecin'e,
Şimdiden, kalabalık Kıtay,
Erkenden kendiniz ölüverin!
Almambet'i öte yana,
Bu yandan yakalamadan,
Kazara, Kıtaylar, kaçırırsanız,
Yanıma yaklaşmayın,
Konurbay, kalday başta olmak üzere,
Gözüme görünmeyin.
Almambet elinize geçerse,
İki elini bağlayıp gelin,
Öldürmeden o domuzu,
Beecin'e diri sürüp gelin.
Bağlayıp sarıp, zincire vurup,
Yol boyunca süründürüp getirin,

Almambet baylap kelgendi,
Saltanattuu can kılam,
Uşul turgan Beecinge
Altın taacı kiygizip,
Altın takka mingizip,
Kırk kandın eli kıtaydı
Kılt ettirbey bilgizip,
Kakançınga kan kılam!»
Munu süylöp, Kalçanı
Kamdap carak-şaymanın,
Kalıñ kıtay birigip,
Algaraga mingizip,
Koñurbaydı cibergen.
Andan kiyin Karıkan
Erikpey soguş kılgın - dep,
Ezkaranı cibergen.
Andan kiyin cabdıktap,
Ciberiptir Karıkan
Ilamaday kalmagın,
Çoñ Coloy degen balbanın.
Böyrögünön Börüköz
Bu da kelip kalıptır,

Almambet'i bağlayıp getireni
Saltanatlı bir can kılarım,
Şu duran Beecin'e,
Altın tacı giydirip,
Altın tahta oturtup,
Kırk hanın halkı Kıtay'ı
Kıpırdatmadan yönettirip,
Kakançın'a han kılarım!»
Bunu söyleyip, Kalça'yı,
Silahını pusatını hazırlayıp,
Kalabalık Kıtay birleşip,
Algara'ya bindirip,
Konurbay'ı göndermiş.
Ondan sonra Karıkan,
Üşenmeden savaş et, diye,
Ezkara'yı göndermiş.
Ondan sonra donatıp,
Göndermiş Karıkan,
Ilama gibi Kalmuğunu,
Koca Coloy denen pehlivanını.
Böğür yanından Börüköz,
O da gelivermiş,

Kaptalınan Kancarkol
Kıykırıp uraan salıptır,
Men ber cakka kaçarda,
Kalıñ catkan köp kıtay,
On eki kanı kozgolup,
Er Koñurbay baş bolup,
Añdoosuzdan kamıntpay,
Tegerektep kalıptır.
Koluna tiysem kokustan,
Kazgalı turat orumdu,
Cegeli turat boorumdu,
Baylamak bolgon kolumdu.
«Başaadan buyruk keldi» - dep,
Kılgalı turat sonundu.
Tökmök bolgon kanımdı,
Kıymakçı bolgon canımdı,

Yan taraftan Kancarkol,
Haykırıp nara salmış,
Ben bu yana kaçarken,
Yığın yığın kalabalık Kıtay,
On iki hanı ayaklanıp,
Er Konurbay başta olup,
Ansızın, aman vermeden,
Çepeçevre sarıvermişler.
Ellerine düşsem kazara,
Çukurumu kazmaya hazırlar,
Bağrımı yemeye hazırlar,
Kolumu bağlamak olmuşlar.
«Baş şehirden buyruk geldi» diye,
Bana görülmedik işi etmeye dururlar.
Dökmek olmuşlar kanımı,
Kıymak olmuşlar canıma,

Oymok bolgon közümdü,
Kırk kandın bütün kıtayı
Karmap alıp oşondo
Öltürmök bolgon özümdü,
Ukmak emes, kızıtalak,
Calınsam da sözümdü.
Kalıñ kıtay köp eldin
Duşmandıgın körgöndö:
«Kıynoosunda cürgönçö,
Kara neet kıtaydın
Kamoosunda cürgönçö,
Olco bolup Beecindin
Taloosunda cürgönçö»...
Munu oyloduk oşondo.
Mañdayıma kelgendi
Başka salsa köröyün,
Tirüü kolgo tüşkönçö
Karmaşıp catıp ölöyün!
Eerçitkenim kırk çoro,
Enem birge oşondo,
Bura tartıp bulakka,
Buttu suuga salgamın,
But daarattı algamın,
Koldu suuga salgamın,
Kol daarattı algamın.
Tulpardı oñdop tokuştuk,

Oymak olmuşlar gözümü,
Kırk hanın bütün Kıtay'ı,
Yakalayıp o zaman,
Öldürmek olmuşlar beni,
Dinlemek yok, kahrolasılar,
Yalvarsam da sözümü.
Kalabalık Kıtay çok halkın
Düşmanlığını görünce:
«İşkencesinde gezmektense,
Kara niyetli Kıtay'ın
Kuşatmasında gezmektense,
Ganimet olup Beecin'in
Yağmasında gezmektense»...
Bunu düşündük o zaman.
Alnıma geleni,
Başa gelirse göreyim,
Diri ele düşmektense,
Vuruşa vuruşa öleyim!
Peşime taktığım kırk çoro,
Anam da birlikteydi o zaman,
Dizgin çevirip pınara,
Ayağı suya soktum,
Ayak abdestini aldım,
Eli suya soktum,
El abdestini aldım.
Küheylanı yeniden eyerledik,

Ölgöngö ıyman bersin - dep,
Tirüülöy kuran okuştuk.
Kayrattanıp çıdabay,
Boyumdan dürbü algamın,
Kumurskaday kıtaydı
Bolcop karap turgamın.
Karap tursam kıtaydı,
Kamıştı kör, seldi kör,
Kalıñ kıtay kozgolup,
Kaptap kelgen eldi kör.
Tolkunu toonu uratkan,
Tolkundagan kölüktör.

Ölene iman versin diye,
Diri diri Kur'an okuduk.
Yüreklenip duramayıp,
Belimden dürbünü aldım,
Karınca gibi Kıtay'ı
Kestirip bakıp durdum.
Bakıp dursam Kıtay'a,
Kamışı gör, seli gör,
Kalabalık Kıtay kımıldayıp,
Basıp gelen halkı gör.
Dalgası dağı yıkan,
Dalgalanan binekleri gör.

Cer üstündö çöptü kör,
Çöptöy kıtay köptü kör,
Kumurskanı kör, kurttu kör,
Kumurskaday kaynagan,
Kumday kıtay curttu kör!
Karap tursam kıtaydı
Ayzanın başı kagışat,
Adamdın başı kılkıldayt,
Aybaltası çabışat,
Kılıçtın uçu bılkıldayt.
Karap tursam, kan Manas,
Asman açık, cer bürkök,
Cerdin üstü çañ bolup,
Bir eli cer körünböyt.
Manas kan, bayakı döölör deysiñbi?
Kaçır mingen Bozkertik,
Kanı kelip kalıptır,
At oyunçu, cöö külük
Dagı kelip kalıptır.
On eki kan, köp kıtay
Zubun-zubun bölünüp,
Ireettep meni alıptır,
Tegeregi bek bolup,
Temirden beter kök bolup,
Köptügünön kıtaydın
Kuş uçalbay çet bolup,
Kurçap kıtay turganda
Bel baylagan belim cok,
Calgızdıgı kurusun,
Kan agızar kıtayga

Yeryüzünde otu gör,
Ot gibi Kıtay çokluğunu gör,
Karıncayı gör, kurdu gör,
Karınca gibi kaynayan,
Kum gibi Kıtay halkını gör!
Bakıp dursam Kıtay'a,
Mızrakların başı tokuşur,
İnsan başları çalkalanır,
Aybaltalar çarpışır,
Kılıçların ucu oynaşır.
Bakıp dursam, han Manas,
Gök açık, yer bulanık,
Yerin üstü toz olup,
Bir parmak yer görünmez.
Manas han, hani o devler mi dersin?
Katıra binen Bozkertik,
Han kendisi gelivermiş,
At cambazı, yaya yüğrükler,
Onlar da gelivermiş.
On iki han, kalabalık Kıtay,
Bölük bölük ayrılıp,
Düzen kurup beni sarmışlar,
Çevresi berk olup,
Demirden beter çelik olup,
Kıtay'ın çokluğundan,
Kuş uçamaz çember olup,
Kıtay sarıp dururken,
Bel bağladığım dayanağım yok,
Yalnızlık kahrolası,
Kan akıtacak Kıtay'a,

Berenim, sendey şerim cok.
Kaçırıp kıtay kalganda,
Kaz aylanbas zoom cok,
Kayrat berip turganga
Kan Manas, sendey toom cok.
Bölögün aytıp neteyin,
Ne muratka ceteyin,
Oşol kıtay içinde

Yiğidim, senin gibi aslanım yok.
Kıtay üstüme çullandığında,
Kaz dönemez sarp kayam yok,
Yüreklendirip duracak,
Han Manas, senin gibi dağım yok.
Gerisini söyleyip nideyim,
Hangi murada ereyim,
O Kıtay içinde,

	Kebez belboo, keñ ötük,	*Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,*
	Kelbersigen Koñurbay	*Kasılıp duran Konurbay'ın*
	Bolcolun aytıp keteyin,	*Halini anlatıp geçeyim,*
	Cürüşünön çañ çıgıp,	*Yürüyüşünden toz çıkıp,*
	Dobuşunan can çıgıp,	*Sesinden can çıkıp,*
	Altından tizgin culkuntup,	*Altın dizgini silkeleyip,*
48520	Algara menen bulkuntup,	*Algara ile şahlanıp,*
	Astında cüröt Koñurbay.	*Önlerinde gider Konurbay.*
	Oşonço kalıñ kıtaydın	*Onca kalabalık Kıtay'ın*
	Kaçırçanın bir bölüp,	*Saldırıcısını bir ayırıp,*
	Kaçpay ayza sayuuçu	*Kaçmadan mızrak saplayan*
	Balbandarın bir bölüp,	*Pehlivanlarını bir ayırıp,*
	Baştap cüröt Koñurbay.	*Başlarında gider Konurbay.*
	Cañılbastan sayuuçu	*Şaşmadan saplayan*
	Erenderin bir bölüp,	*Erenlerini bir ayırıp,*
	Çeçekeydi cara atar	*Gözbebeğini yarıp vuran*
48530	Mergenderin bir bölüp,	*Nişancılarını bir ayırıp,*
	Koñurbayı baş bolup,	*Konurbay başlarına geçip,*
	Caynagan kıtay kalıñ kol,	*Kaynaşan Kıtay, kalabalık ordu,*
	Kurçap kalgan temir tor,	*Sarıp almış demir ağ,*
	Acal menen azaptan	*Ecel ile azaptan*
	Kutkaruuçu kayrat zor.	*Kurtaracak olan yüce cesaret.*
	Kaptap kıtay kelgende	*Kıtay basıp geldiğinde,*
	Kırk kişimin, azmın - dep,	*Kırk kişiyim, azım diye,*
	Sarala bolso astımda,	*Sarala varken altımda,*
	Kaçırıp tiybey kıtayga	*Kıtay'a saldırıp çatmadan*
48540	Kantip karap turamın.	*Nasıl bakıp dururum.*
	Cekeni belge kurçandım,	*Kılıcı belime kuşandım,*
	Ceti san kalıñ kıtayga	*Yedi tümen kalabalık Kıtay'a*
	Ceke kirip kol saldım.	*Tek başıma dalıp el saldım.*
	Saralanı culkuntup,	*Sarala'yı şahlandırıp,*
	Öñgö söz kelbey oozuma,	*Başka söz gelmeden ağzıma,*
	«Almambet!» uraan çakırdım.	*«Almambet!» diye nara attım.*
	Kaçırıp coogo kirgemin,	*Saldırıp düşmana daldım,*
	Kebez belboo, keñ ötük	*Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli*
	Koñurbayga tiygemin.	*Konurbay'a çattım.*
48550	Cebeden murun cetkemin,	*Oktan önce yetiştim,*
	Cetken cerden bir şiltep,	*Yetiştiğim yerden bir savurup,*

Koñurbayday kalçanı
Darbazanın oozunan
Böyröktön muştap ötköndö,
Attan ırgıp keterde,
Acalı menden ceterde,
Kıtaydın Külük degen ayarı
Ölö sala cetkeni,
Cetip atka mingizip,
Koñurbayday kalçanı
Atka kayra mingizip,
Cölöp, tayap ketkeni.
Koñurbay esen ketkende,
Kalıñ kıtay kaptadı,
Camgırday kılıp caa tarttı,
Möndürdöy kılıp ok attı.
Kılkıldap kıtay cabıldı,
Kıyalında köp kıtay
Karmaymın, - dep kamındı.
Cabılganda köp kıtay,
Ayabadım canımdı.
«Çu!» - degende Sarala
Çañ sozulup cönödü,
Karıkandın bolottu
Kaçırıp kolgo alganda
Kalıñ mancuu, kıtaydı
Kızıl kanga bölödüm.
Kayratıma çıdabay
Kaçıp kıtay cönöldü.
Kılıç cetken kıtaydı
Kıya çaap soylottum,
Ayza cetken cerine
Ayza menen kıyrattım,
Ölbögön cerde kalıştım,
Türüü cürböy Beecinge
Manas ölöyün, - dep salıştım.
Kılçayıp artka karabay,
Kızık uruş salgamın,
Çımın candı ayabay,

Konurbay gibi Kalça'yı,
Kale kapısının ağzında,
Böğründen vurup geçtiğimde,
Attan fırlayıp düşerken,
Eceli benden yeterken,
Kıtay'ın Külük denen ayyarı
Canhıraş yetişiverdi,
Yetişip ata bindirip,
Konurbay gibi Kalça'yı
Ata yeniden bindirip,
Yaslayıp, destekleyip götürdü.
Konurbay sağ esen gidince,
Kalabalık Kıtay bastırdı,
Yağmur gibi yay çekti,
Dolu gibi ok attı.
Kaynaşıp Kıtay üşüştü,
Hayalinde çok Kıtay,
Yakalarım, diye davrandı.
Çok Kıtay üşüştüğünde,
Esirgemedim canımı.
«Çü!» deyince Sarala,
Toz uzayıp yol aldı,
Karıkan'ın çeliğini
Kavrayıp ele aldığımda,
Kalabalık Mançu'yu, Kıtay'ı
Kızıl kana buladım.
Cesaretime dayanamayıp,
Kaçıp Kıtay yollandı.
Kılıç yetişen Kıtay'ı
Çaprazlama biçip serdim,
Mızrak yetişen yerde,
Mızrakla kırıp geçirdim,
Ölmediğim yerde direndim,
Diri diri Beecin'e varmadan,
Manas, öleyim diye vuruştum.
Dönüp ardıma bakmadan,
Kızgın bir savaş verdim,
Sinek kadar canı esirgemeden,

Tegerete karabay,
Sürüp çıktım kıtaydı,
Teñiz candı ayabay.
Kakançındın Beecinde
Kakaylatıp kıtaydı,
Kamap, sürdüm kan Manas,
Dalaaga salıp sapırıp,
Almambet - dep bakırıp,
Kumurskaday kıtaydı
Astıma salıp irgiltip,
Aydap cürdüm kan Manas,
Orto cerin kıtaydın
Oyup-kırıp ötköndö,
Tegeregin dırgıtıp,
Deñiz kayran enekem
Soyup aydap berdi ele,
Aylanasın kırk çoro
Aydap cürüp soydu ele.
Capalak kırdı aşırıp,
It-Ölbös çölün bastırıp,
Kuup kirdik kıtaydı.
It-Ölböskö barganda,
Çıñdap soguş kılganda,
Cabdıktın uçu kagışıp,
Calpı kıtay, biz calgız,
Can ayabay salışıp,
Kün mezgilin albastan,
Künün tınıp koyboston,
Kündöp-tündöp soguştuk.
Oşol soguş maydanda
Talaanı kör, çañdı kör,
Çañga aralaş darıya
Agıp ketken kandı kör!
Azuuların arkaytıp,
At ölügü boo bolgon,
Muruttarın kalkaytıp,
Er ölügü too bolgon.
Tüp-Beecinde kıtayga
Oşondon baştap coo boldum.

Çevreme bakınmadan,
Sürüp çıktım Kıtay'ı,
Deniz kadar canı esirgemeden.
Kakançın'ın Beecin'inde,
Kıtay'ı afallatıp,
Kuşatıp sürdüm, han Manas,
Ovaya salıp savurup,
Almambet! diye bağırıp,
Karınca gibi Kıtay'ı
Önüme katıp titretip,
Sürüp durdum, han Manas,
Kıtay'ın orta yerini
Oyup kırıp geçtiğimde,
Çevresini ürkütüp dağıtıp,
Deniz gibi orduyu canım anam
Boğazlayıp sürüp vermişti,
Çevresini kırk çoro
Süre süre kesmişti.
Capalak sırtından aşırıp,
İt-Ölbös çölünü çiğnetip,
Kovalayıp daldık Kıtay'a.
İt-Ölbös'e vardığımızda,
Sıkı savaş kıldığımızda,
Pusatların ucu tokuşup,
Topyekûn Kıtay, biz yalnız,
Can esirgemeden vuruşup,
Gün vaktini gözetmeden,
Bir gün soluk almadan,
Gece gündüz savaştık.
O savaş meydanında,
Ovayı gör, tozu gör,
Toza karışmış ırmak olup
Akıp giden kanı gör!
Azı dişlerini sırıtıp,
At ölüsü demet olmuş,
Bıyıklarını dikleştirip,
Er ölüsü dağ olmuş.
Tüp-Beecin'de Kıtay'a
İşte o günden düşman oldum.

Kırılıp kıtay kalgan soñ,
Kıyını kalça körgön soñ,
Algaranı alkıntıp,

Moynop cüröt Koñurbay:
«Kıtay bolboy cerge kir,
Bir kişiden kaçat» - dep,
Eldin aldın toktotup,
Toktotalbay ökürüp,
Iylap cüröt Koñurbay.
Aylanasın çogultup,
Türüp iydi Koñurbay.
Altı san kara kıtaydı
Bizdi közdöy sapırıp,
Sürüp kirdi Koñurbay.
Tuş-tuştan kıtay ok attı,
Balbandardın baarısın,
Bölüp alıp Koñurbay
Meni közdöy kaptattı.
Kaçır mingen kaldayı
Kaptaldan kirdi kamınıp,
Börüköz menen Kancarkol
Betimden kirdi cabılıp,
Ezkara menen Kutan alp
Köp kıtaydı köldötüp,
Arttan kirdi cıyılıp,
Asmandan Alda kuduret,
Anık nurun çaçtı beym.
Cebireyil berişte
Saralanın üstünön
Uşu kezde oylonom,
Etegimden bastı - dep,
Oşol üçün Almambet
Acaldan aman kaldı - dep.
Kıtay kıstap kelgende
Arslanday közüm örttönüp,
Alışıp cürgön çagımda
Altı cüz ayza bir tiyip,
Caradan boyum dal bolgon,

Kıtay kırılıp kaldıktan sonra,
Zorlusunu Kalça gördükten sonra,
Algara'yı soluklatıp,

Boynu bükük gezer Konurbay:
«Kıtay olma da yerin dibine gir,
Bir kişiden kaçıyor» diye,
Halkın önünü durdurup,
Durduramadan böğürüp,
Ağlayıp gezer Konurbay.
Çevresini toplayıp,
Derleyip saldı Konurbay.
Altı tümen kara Kıtay'ı
Bize doğru savurup,
Sürüp daldı Konurbay.
Dört yandan Kıtay ok attı,
Pehlivanların hepsini
Ayırıp alıp Konurbay,
Üstüme doğru saldırttı.
Katıra binen kaldayı
Yandan girdi hazırlanıp,
Börüköz ile Kancarkol
Önümden girdi üşüşüp,
Ezkara ile Kutan alp,
Çok Kıtay'ı göl gibi yayıp,
Arkadan girdi yığılıp,
Gökten Allah kudretiyle,
Gerçek nurunu saçtı sanırım.
Cebrail feriştah,
Sarala'nın üstünden,
Şimdi bile düşünürüm,
Eteğimi tutup korudu diye,
Onun için Almambet,
Ecelden sağ kaldı diye.
Kıtay sıkıştırıp gelince,
Arslan gibi gözüm tutuşup,
Boğuşup durduğum çağda,
Altı yüz mızrak birden değip,
Yaradan bedenim sersemledi,

	Aybalta, ayza köp tiyip,	*Aybalta, mızrak çok değip,*
	Başım kızıl çelek kan bolgon.	*Başım kızıl kova gibi kan oldu.*
	Calgız maga kayrılgan	*Bir bana dönüp bakan,*
48670	Oşol soguş künündö,	*O savaş gününde,*
	Calgız Sarala tuugan mal bolgon.	*Bir tek Sarala kardeş gibi hayvan oldu.*
	Aylansam bolot Sarala,	*Kurbanı olayım Sarala'nın,*
	Uy küröñ tartıp cönölüp,	*Koyu doru kesilip yola koyulup,*
	Eçkidey bolgon kayran baş	*Keçi gibi kalan zavallı baş,*
	Kıpkızıl kanga bölönüp,	*Kıpkızıl kana bulanıp,*
	Astımda tulpar Sarala	*Altımda küheylan Sarala,*
	Başın cerge salıptır,	*Başını yere eğivermiş,*
	Alıp uçup akırtıp,	*Alıp uçup, kişneyip,*
	Tört ayaktan uçkan taş,	*Dört ayaktan sıçrayan taş,*
48680	Tak töbömdö zırkırap,	*Tam tepemde vınlayıp,*
	Eti kızıp kalıptır,	*Eti kızışıvermiş,*
	Arkarday arış alıptır.	*Arkar gibi adım açmış.*
	Kıtaydın kanı Ezkara,	*Kıtay'ın hanı Ezkara,*
	Kalmaktın kanı er Coloy,	*Kalmuk'un hanı er Coloy,*
	Ceti balban birigip,	*Yedi pehlivan birleşip,*
	Astımdan çıgıp kalıptır.	*Önüme çıkıvermişler.*
	Bular menen men şorduu	*Bunlarla ben talihsiz,*
	Ceke özüm salışıp,	*Tek başıma vuruşup,*
	Kayra tartıp kalganda	*Geri döndüklerinde,*
48690	Uzatpastan cetkemin,	*Uzaklaştırmadan yetiştim,*
	Ceti cerge cetöönü	*Yedisini yedi yerde,*
	At üstünön daldaytıp,	*At üstünden devirip,*
	Kömö koyup ötkömün.	*Yere kapaklayıp geçtim.*
	Cetöön kabat sayganda,	*Yedisini üst üste sapladığımda,*
	Acırap attan kalganda,	*Attan ayrılıp düştüklerinde,*
	Belinen ayzam büktölgön,	*Belinden mızrağım büküldü,*
	Amanat canga küç kelgen.	*Emanet cana güç geldi.*
	Epsiz ceti balbandı	*Azman yedi pehlivanı,*
	Ceke calgız sayganda,	*Tek ve yalnız sapladığımda,*
48700	Eerimden art ketti,	*Eyerimden kalçam kaydı,*
	Üzöñgüdön but ketti.	*Üzengiden ayağım çıktı.*
	Aybaltamdı alalbay,	*Aybaltamı alamadan,*
	Altın taman üzöñgü	*Altın tabanlı üzengiye,*
	Kayra buttu salalbay,	*Yeniden ayak sokamadan,*

Amal ketip turganda
Cer ayrılıp dürküröp,
Alöökönün Koñurbay
Meni közdöy zırkırap,
Uçkan kuştay körünüp,
Kele catat kürküröp,
Astındagı Algara
Arkarday bolup tüyülüp,
Kalıñ kıtay, men calgız,
Karaan kılar kişi cok,
Kıtay soyup ketet - dep,

Çarem tükendiği anda,
Yer yarılıp gürleyip,
Alööke'nin Konurbay'ı,
Bana doğru vınlayıp,
Uçan kuş gibi görünüp,
Geliyor gümbürdeyerek,
Altındaki Algara,
Arkar gibi sıçrayıp,
Kalabalık Kıtay, ben yalnız,
Arka olacak kişi yok,
Kıtay boğazlar gider diye,

Kettim candan tüñülüp,
Oşondo ak baybiçe enekem
Toru beeni miniptir,
Tüymöktölgön kara çaç
Töbösünö tüyüptür.
Acal cetse ölöm - dep,
Asılım calgız Almama
Karaan bolup berem - dep,
Ölböy türüü turganda
Kay muratka cetem - dep,
Asılım beren calgızga
Meder bolup berem - dep,
Belsenip coogo kiriptir.
Kıbalap kurçtan sokturgan,
Kızıl tüpök sır nayza
Enekem kolgo alıptır,
Men şorduuga cetkirbey,
Alöökönün Kalçasın
Böyröktön tozup kalıptır.
Çañga aralaş enekem
Koñurbaydın Kara atın,
Coogo minse kanatın
«Öpkö, boor beti - dep,
Cüröktün tömön çeti - dep,
Atın saysam cedim - dep,
Anan ölsöm meylim» - dep,
Kıska karmap ayzasın

Candan umut kesip gittim,
O anda ak baybiçe anacığım,
Doru kısrağa binmiş,
Topak topak kara saçını,
Tepesine düğümlemiş.
Ecel yeterse ölürüm diye,
Kıymetlim, biricik Almam'a,
Arka olup dururum diye,
Ölmeyip diri dururken,
Hangi murada ererim diye,
Kıymetlim, yiğit biriciğe,
Medet olup dururum diye,
Bel bağlayıp düşmana dalmış.
Özenle çelikten dövdürülmüş,
Kızıl püsküllü sırlı mızrağı,
Anacığım eline almış,
Ben talihsize eriştirmeden,
Alööke'nin Kalça'sını,
Böğründen karşılayıvermiş.
Toza karışıp anacığım,
Konurbay'ın Kara atını,
Savaşta bindiği kanadını,
«Akciğer, bağır yönü diye,
Yüreğin alt ucu diye,
Atını vurursam yendim diye,
Ondan sonra ölsem de gam yemem» diye,
Mızrağını kısa tutup,

Közdöp enem kalıptır,
Küp dedirtip Kara attı
Muştap turup kalıptır.
Enekemdin erdigi -
Kança erdik kılsa da,
Bokononun kemdigi,
Algaranı sayarda
Közün cuumup kalıptır,
Kere karış sır nayza,
Ildıy tiyip kalıptır.
Kar ciliktin bulçuñ et,
Bula sayıp salıptır,
Ayaktay kılıp bulçuñun
Cula sayıp salıptır.
Atının tüsün karasa,

Nişan almış anacığım,
Küt dedirtip Kara atı,
Vurmuş olanca gücüyle.
Anacığımın yiğitliği —
Nice yiğitlik etse de,
Kaburga kemiği eksik ya,
Algara'yı saplayacakken,
Gözünü yumuvermiş,
Karış karış sırlı mızrak,
Aşağı değivermiş.
Kol kemiğinin kas etini,
Deşip saplayıvermiş,
Çanak kadar kasını,
Koparıp saplayıvermiş.
Atının haline bakınca,

Üç but menen cügürüp:
«Esil canım öldü» - dep,
Esi ketip çoñ Kalça
Kayran candan tüñülüp,
Eerçe bel, kırañdı
Aşıp kalgan kezi eken,
Akılınan acırap,
Şaşıp kalgan kezi eken,
Kayra tartıp alaktap,
Beecindi karap bet alıp,
Kaçıp kalgan kezi eken.
İçim küyüp ört boldu,
Koñurbayga cetsem - dep,
Eki közüm tört boldu.
Uşul itke cetsem - dep,
Cetip başın kessem - dep,
Kancıgama baylanıp,
Kün batıştın kanına
Belek kılıp ketsem - dep,
Kızıl kumdu buratıp,
Kılçaybastan başkaga,
Tunuk külük Sarala,
Sanga kamçı bir salıp,

Üç ayakla koşarak:
«Vah canım, öldüm» diye,
Aklı gidip koca Kalça,
Zavallı candan umut kesip,
Eyer gibi beli, sırtı,
Aşıp gittiği an imiş,
Aklından ayrılıp,
Şaşırıp kaldığı an imiş,
Geri dönüp bocalayıp,
Beecin'e doğru yönelip,
Kaçıp gittiği an imiş.
İçim yanıp yangın oldu,
Konurbay'a yetişsem diye,
İki gözüm dört oldu.
Şu ite yetişsem diye,
Yetişip başını kessem diye,
Terkime bağlayıp,
Gün batısının hanına,
Armağan edip gitsem diye,
Kızıl kumu savurup,
Başkasına dönüp bakmadan,
Saf yüğrük Sarala'ya,
Sağrısına kamçı bir vurup,

Koñurbaydın soñunan
Oşondo kettim çuratıp.
Beecindin berki çetinen,
Bezelentip cetkemin,
Altından sokkon çarayna,
Anık uşu çeti - dep,
Ay dalının beti - dep,
Öpkö, boor tuşu - dep,
Kak cüröktün uçu - dep,
Bolotton uçtuu sır nayza
Çındap muştap ötkömün.
Muştaganda Kalçaga
Erdigimdi bilgizdim,
Toodoy bolgon doñuzdu
Iyık calga mingizdim.
Cüröktögü dart bolup,
Eki közüm ört bolup,
Tüp etekten alsam - dep,
Türtüp barıp Kalçanı,

Algaranın üstünön
Eñip taştap salsam - dep,
Bar tilegim oşondo.
Köralbay meni köp sanap,
Kögala menen samsıtıp,
Közünün caşı on talaa,
Kayran Macik tuygunum
Karşı aldımdan bakalap,
Tozup cürgön kezi eken,
Oşol çakta Macigim
Cetip meni karmadı,
Eeliktirip culkuntup,
Koştop çıktı ciberbey,
Men şorduunu bulkuntup.
Oşondo Macik kep aytat,
Kep aytkanda dep aytat:
«Koñurbaydın Kara atı,
Kara atının bar bolçu
Kaptalında kanatı,

Konurbay'ın ardından,
O anda dörtnala gittim.
Beecin'in beri ucundan,
Feryat ettirip yetiştim,
Altından dövülmüş göğüs zırhı,
İşte tam ucu bu diye,
Ay gibi kürek kemiği yüzü diye,
Akciğer, bağır hizası diye,
Tam yüreğin ucu diye,
Çelik uçlu sırlı mızrağı,
Var gücümle vurup geçtim.
Vurduğumda Kalça'ya,
Yiğitliğimi bildirdim,
Dağ gibi domuzu,
Atının yelesine kapaklattım.
Yürekteki dert olup,
İki gözüm ateş olup,
Eteğinin dibinden kavrasam diye,
İtip varıp Kalça'yı,

Algara'nın üstünden,
Kapıp yere çalsam diye,
Bütün dileğim oydu.
Beni göremeyip çok kaygılanıp,
Kögala ile koşturup,
Gözünün yaşı sel gibi,
Canım Macik, şahbazım,
Tam önümden seslenip,
Beni karşılamaya durduğu an imiş,
O çağda Macik'im,
Yetişip beni yakaladı,
Coşturup silkeleyip,
Yedekleyip çıktı bırakmadan,
Ben talihsizi çekiştirip.
O anda Macik söz söyler,
Söz söylerken der ki:
«Konurbay'ın Kara atı,
Kara atının var idi,
Yanında kanadı,

Kaçan bolso kuuganga
Cetkirbegen adatı.
Aybandan çıkkan çın tulpar,
Aytsam köp anın sanatı.
Algara çındap çurkasa
Zakım tügül çañ cetpeyt,
Bu kapırdın atına
Tört ayaktuu mal cetpeyt,
Kanattuu kuş bolboso,
Mundan başka can cetpeyt.
Üstündögü Kalçanı
Duşman - dep, men kordoboym,
Alışkan menen al cetpeyt,
Alöökönün Kalçası
Körünöö aldap alıptır,
Kapkaga kirip ketiştin
Amalında kalıptır.
Kaçıp kirip Beecinge
Kapkanın oozun cappaybı,
Balbandarı cabılıp,
Başıñdı cara çappaybı».
Munu aytıp, Macigim
Öçkön otum tamızgan,

Ne zaman olsa kovalayana,
Yetiştirmemek âdeti.
Hayvandan çıkma gerçek küheylan,
Anlatsam çoktur methi.
Algara gerçekten koşarsa,
Serap şöyle dursun, toz yetişmez,
Bu kâfirin atına,
Dört ayaklı hayvan yetişmez,
Kanatlı kuş olmadıkça,
Bundan başka can yetişmez.
Üstündeki Kalça'yı,
Düşman diye hor görmem,
Boğuşsan da güç yetmez,
Alööke'nin Kalça'sı,
Göz göre göre aldatmış,
Kale kapısından girip gitmenin,
Çaresine düşmüş.
Kaçıp girip Beecin'e,
Kapının ağzını kapamaz mı,
Pehlivanları üşüşüp,
Başını yarıp biçmez mi».
Bunu söyleyip Macik'im,
Sönmüş ateşimi tutuşturdu,

Ölgön canım tirgizgen,
Koñurbaydın aylasın
Aytıp maga bilgizgen.
Kızıkkandan Kalçanı
Kıyın kuup salıpmın,
Darbazaga kirişke
Bir çakırım kalıpmın.
Bura tartıp buurugup,
Kayra kirdim soguşka,
Maydanga kirip men barsam,
Kırılgan kıtay çöp eken,
Enekemdin kırganı
Alda kança köp eken.
Tömön karap, baş salgan,
Üstündö cok enekem,

Ölmüş canımı diriltti,
Konurbay'ın hilesini,
Söyleyip bana bildirdi.
Hırsa kapılıp Kalça'yı,
Amansız kovalamışım,
Kale kapısından girmeye,
Bir çakırım yer kalmışım.
Dizgin çevirip köpürerek,
Yeniden girdim savaşa,
Meydana girip varsam,
Kırılan Kıtay ot gibiymiş,
Anacığımın kırdığı,
Kim bilir kaç kat çokmuş.
Başını yere salmış, boynu bükük,
Üstünde yok anacığım,

Calgız karap bir cerde
Toru beesi boş kalgan.
Koştop alıp beesin,
Alım kalbay bakırdım,
Altınay asıl enem - dep,
Alda kança çakırdım.
Karasam közgö ilinbeyt,
Kagılayın enekem,
Kalıñ kıtay içinde
Kayda ekeni bilinbeyt.
Bir ubakta baykasam,
Kalıñ kıtay çogulup,
Barabanın kagıptır.
Süyünbögön kıtay cok,
Enekemdin söögün
Bir kaçırga mingizip,
Beecindi közdöy salıptır.
Cetip kalıñ kıtaydın
Topoloñun toz kıldım,
Cürögünö muz boldum,
Takır kırıp kıtaydı
Kıyamatka tuş kıldım.
Baarın kırıp talkalap,
Tartıp aldım enemdi,
Koynuna kanı toluptur,
Kezikpeske kezigip,
Karacoygo tuşugup,

Bir yerde yalnız bakınıp,
Doru kısrağı boş kalmış.
Kısrağını yedeğe alıp,
Dermanım kalmadan bağırdım,
Altınay, kıymetli anam, diye,
Kim bilir kaç kez çağırdım.
Baksam göze ilişmez,
Kurban olduğum anacığım,
Kalabalık Kıtay içinde,
Nerede olduğu bilinmez.
Bir vakit fark ettim ki,
Kalabalık Kıtay toplanıp,
Davulunu dövmüş.
Sevinmedik Kıtay yok,
Anacığımın naaşını,
Bir katıra bindirip,
Beecin'e doğru salmışlar.
Yetişip kalabalık Kıtay'ın,
Kalabalığını toz ettim,
Yüreğine buz oldum,
Kıtay'ı tümden kırıp,
Kıyamete kavuşturdum.
Hepsini kırıp parçalayıp,
Çekip aldım anamı,
Koynuna kanı dolmuş,
Rastlanmayacağa rastlayıp,
Karacoy'a çatıp,

Akbarañ ogu sayılıp,
Enekem şeyit boluptur.
Enekem ölüp ketken soñ,
Eç amalım tabalbay,
Esim oop eñgirep,
Enekelep bakırdım.
Enem ölüp kalgan soñ,
Amalımdı tabalbay
Sır nayzanı cerge urup,
Közümdön caşım tögülüp,
Kırk kabırgam sögülüp:

Akbaran'ın kurşunu saplanıp,
Anacığım şehit olmuş.
Anacığım ölüp gittikten sonra,
Hiçbir çare bulamadan,
Aklım gidip sersemleyip,
Anacığım diye bağırdım.
Anam ölüp kaldıktan sonra,
Çaremi bulamadan,
Sırlı mızrağı yere vurup,
Gözümden yaşım dökülüp,
Kırk kaburgam sökülüp:

«Enekemdi koyup, meni al!» - dep,
Öböktöp cattım ökürüp,
Ölgöngö eç ayla cok,
Ölgöndü kayra tirgizer
Adamzatta darman cok,
Enekem kelse bul cerge,
Eç bir mende arman cok.
Kırk darbaza Beecinden
Çalışıp catıp kayrıldım,
Çamam kelbey, soguşta
Ölgön cerde enekem
Eñ kur dese men bolboy,
Kıtaylar menen kıyraşpay,
Kızılala kan bolup,
Kıya tartıp soguşpay,
Armanda bolup ayrıldım.
Oşonetip turganda
Tumandı kör, seldi kör,
Tuş-tuşumdan kaptagan
Kalıñ kıtay eldi kör.
Kayra tartıp kokustan,
Kıtay menen soguşsam,
Kayran asıl enemdin
Emçegin cep ak kacır
Etine coru toyot, - dep,
Eki közün oyot - dep,
Küröktöy bolgon kaşka tiş
Karganın bogu bolot - dep,
Kayran asıl enekem
Kömüüsüz çöldö kalat - dep,
Belinen eñip büktödüm,

Toru beege cüktödüm.
Soguş bolgon cerine
Soloon, kıtay toluptur,
Solkuldagan kırk çoro
Kırkına ok cañılıp,
Kırk cerge şeyit boluptur.
Kıyındık tüşüp başıma,

«Anacığımı bırak, beni al!» diye,
Yüzükoyun kapanıp böğürdüm,
Ölene hiç çare yok,
Öleni yeniden diriltecek,
Âdemoğlunda derman yok,
Anacığım gelse bu yere,
Bende hiçbir hasret kalmaz.
Kırk kapılı Beecin'den,
Çarpışa çarpışa döndüm,
Gücüm yetmeden, savaşta,
Anacığımın öldüğü yerde,
Hiç değilse ben orada kalmadan,
Kıtaylarla kırışmadan,
Kızıl ala kan olup,
Çaprazlama biçip savaşmadan,
Hasretle ayrıldım.
Böyle olup dururken,
Dumanı gör, seli gör,
Dört yanımdan bastıran,
Kalabalık Kıtay halkını gör.
Kazara geri dönüp,
Kıtay ile savaşsam,
Zavallı kıymetli anamın,
Memesini yer ak akbaba,
Etine kuzgun doyar diye,
İki gözünü oyar diye,
Kürek gibi bembeyaz dişi,
Karganın pisliği olur diye,
Zavallı kıymetli anacığım,
Gömüsüz çölde kalır diye,
Belinden kavrayıp kucakladım,

Doru kısrağa yükledim.
Savaş olan yere,
Solon'u, Kıtay'ı dolmuş,
Dipdiri salınan kırk çoro,
Kırkına ok isabet edip,
Kırk yerde şehit olmuşlar.
Zorluk düşüp başıma,

Enekemdin kaşına
Kırk çoro koşo cüktödüm,
Ceñildi degen, caman at,
Kök buluñdun tokoygo
Kırk çoro menen enemdi
Tokoygo koydum amanat.
Alım kelse buruttun
Baarın cıyıp alam - dep,
Kırk darbaza Beecinge
Ölbösöm kırgın salam - dep,
Amanat koygon cerimden
Çoro menen enemdi
Kayta cüktöp alam - dep,
Toru beeni soyguça,
Kırk bir kördü keñeytip,
Baarın kazıp koygonço,
Kabar alıp köp kıtay
Tüp-Beecinden türülüp,
Kaptap maga keliptir.
Beecindin kanı Karıkan
Buyruk kılıp eline,
Er başına koş kirpiç
Algıla! - dep beriptir.
Bir cagın Beecin bet kılıp,
Bir cagında bekitip,
Taş-Köpürönü çep kılıp,
Bışırıp koygon kirpiçti
Ekiden katar salıptır,
Etektep kelip topurak,
Çuñkuruna malıptır.
Tañ kaşkayıp sürgöndö,
Cerge carık tiygende,
Keteyin, - dep oylosom,
Kalıñ kazgan orumdu,
Köptügünön köp kıtay

Kaynatkan eken şorumdu,
Tün boyunça kamınıp,
Tozgon eken columdu.

Anacığımın yanına,
Kırk çoroyu da birlikte yükledim,
Yenildi denilir — kötü ad,
Kök-Bulun'un ormanına,
Kırk çoro ile anamı,
Ormana emanet koydum.
Gücüm yeterse Burutların,
Hepsini toplarım diye,
Kırk kapılı Beecin'e,
Ölmezsem kırgın salarım diye,
Emanet koyduğum yerden,
Çorolar ile anamı,
Yeniden yükleyip alırım diye,
Doru kısrağı kesmeden,
Kırk bir mezarı genişletip,
Hepsini kazıp bitirmeden,
Haber alıp çok Kıtay,
Tüp-Beecin'den derlenip,
Üstüme basıp gelmişler.
Beecin'in hanı Karıkan,
Buyruk verip halkına,
Adam başına çift tuğla,
Alın! diye vermiş.
Bir yanını Beecin'e çevirip,
Bir yanını berkitip,
Taş-Köpürö'yü siper edip,
Pişirilmiş tuğlayı,
İkişer sıra dizmişler,
Etek etek toprak getirip,
Çukuruna doldurmuşlar.
Tan ağarıp söktüğünde,
Yere ışık değdiğinde,
Gideyim diye düşünsem,
Derin kazılmış hendeğimi,
Çokluğundan çok Kıtay,

Kaynatmış meğer çilemi,
Gece boyunca hazırlanıp,
Yolumu kesmişler meğer.

Keteyin, - dep umtulsam,
Çuñkuru kırk kez tam bolgon.
Ölmök boldum küyünüp,
Ötkörö candan tüñülüp,
Kayrattanıp bakırdım,
Karaa kılıp kaşıma
Er Macikti çakırdım.
«Başka kelgen camandık
Uşu cerden kördükpü?
Acaldan murun ekööbüz
Bu tokoydo öldükpü?
Kara kıtay, mancuunun
Kamoosunda cürgönçö,
Til bilbegen kıtaydın
Aydoosunda cürgönçö,
Kele, Macik, çılbırdı!
Çılbırdı kolgo algamın,
Booruma salgamın,
Bek bolgun, Macik, özüñö
Cumgun eki közüñdü,
Kel, bu cerden cürölük,
Tetigi biyik dubalga
Bettep barıp tielik!»
Men oşondo munu aytıp,
Sarala sanga salgamın,
Dubaldı karap bet alıp,
Süyrötkönüm er Macik
Süyröp cürüp kalgamın.
Dubalga cakın barganda
Bu düynödö mal tattı,
Köödöndögü can tattı,
Calgız candan tüñülüp,
Cumdum eki közümdü.
Sarala kayran külügüm
Alıs ketti tüyülüp,
Dubaldan ötüp algan soñ,
Anıgımdı aytayın,
Kabılan Manas, kök calım,
Çındap kettim süyünüp,

Gideyim diye atılsam,
Çukuru kırk arşın duvar olmuş.
Öleyazdım kahrımdan,
Büsbütün candan umut kesip,
Yüreklenip bağırdım,
Yanıma arka olsun diye,
Er Macik'i çağırdım.
«Başa gelen kötülüğü,
Bu yerde mi gördük?
Ecelden önce ikimiz,
Bu ormanda mı öldük?
Kara Kıtay'ın, Mançu'nun,
Kuşatmasında gezmektense,
Dil bilmeyen Kıtay'ın,
Sürgününde gezmektense,
Ver, Macik, yuları!
Yuları ele aldım,
Bağrıma bastım,
Sıkı dur, Macik, kendine,
Yum iki gözünü,
Gel, bu yerden gidelim,
Şu yüksek duvara,
Doğrulup varıp çarpalım!»
Ben o anda bunu söyleyip,
Sarala'nın sağrısına vurdum,
Duvara doğru yönelip,
Sürüklediğim er Macik'i,
Sürükleyerek yol aldım.
Duvara yakın vardığımda,
Bu dünyada mal tatlı,
Gövdedeki can tatlı,
Biricik candan umut kesip,
Yumdum iki gözümü.
Sarala, canım yüğrüğüm,
Uzağa atıldı toparlanıp,
Duvardan aşıp geçtikten sonra,
Doğrusunu söyleyeyim,
Kaplan Manas, kök yelelim,
Gerçekten sevinçle coştum,

Capız boldu biyik tam,
Uşu kezde tañ kalam,
Koldodu - dep, berişte.
Çındap men oylonom,
Cıgılat desem Sarala
Tört ayaktap tik tüştü,
Dubaldan ırgıp tüşköndö
Emi acalım cetti - dep,
Astımdagı Sarala
Butu kıyrap ketti - dep,
Kagıp koysom oozun,
Irgıştap cüröt aldımda.
Sarala tulpar mal aman,
Kıymıldasam teñselip,
Üstündögü men aman,
Küç menen tamga urunup,
Kögala kaçan kelet - dep,
Oozu-moynu suurulup,
Kaldıbı - dep, kokustan
Bir müçösü üzülüp,
Kayrılıp kayta karasam,
Kögala, Macik dagı aman!
Baatırlar tiybes Beecinge
Çamam kelbey kaçkamın.
Eer beldey muzdaktı
Cölönö kaçıp kutuldum,
Canımdagı Macikti
Ala kaçıp kutuldum.
Kündüzü bürkök, tünü açık,
Kündün kuyun buzultup,
Böksögö möndür caadırıp,
Cakaga şıbırgak şamal saldırıp,
Tüzöñ cerdin baarısın
Cöö, tumanga aldırıp,
Caylap catıp kutuldum.
Kıtaydan kantip ayandım,
On eki künü col cürüp,
Uşul turgan Tal-Çoku

Alçaldı yüksek duvar,
Şimdi bile şaşarım,
Feriştah korudu diye.
Gerçekten düşünürüm,
Düşer dediğim Sarala,
Dört ayak üstüne dimdik indi,
Duvardan fırlayıp inince,
Artık ecelim yetti diye,
Altımdaki Sarala'nın,
Ayağı kırıldı gitti diye,
Gemini yoklayıversem,
Zıplayıp gider altımda.
Sarala küheylan sağ salim,
Kımıldasam sendeleyip,
Üstündeki ben sağım,
Hızla duvara çarpıp,
Kögala ne zaman gelir diye,
Ağzı boynu sıyrılıp,
Kaldı mı diye, kazara,
Bir uzvu koptu mu diye,
Dönüp yeniden baksam,
Kögala da, Macik de sağ!
Bahadırların dokunamadığı Beecin'den,
Gücüm yetmeden kaçtım.
Eyer beli gibi buzlağa,
Yaslana yaslana kaçıp kurtuldum,
Yanımdaki Macik'i,
Alıp kaçıp kurtuldum.
Gündüzü kapalı, gecesi açık,
Güne kasırga estirip,
Yamaca dolu yağdırıp,
Etek boyuna sulusepken yel estirip,
Düzlük yerin hepsini,
Alçak dumana boğdurup,
Yada edip, sinip kurtuldum.
Kıtay'dan kaçarken kendimi esirgemedim,
On iki gün yol yürüyüp,
Şu duran Tal-Çoku'ya,

Oşondo arañ tayandım.
Kaçıp cürgön cerinen,
Cerdik bolgon kuu baytal
Karmap alıp soygomun,

Kazı menen kartaga
Aç börüdöy toygomun.
Atakemdin carım kandık çen tonun
Kök ırgaydın tübünö
Amanat, - dep koygomun.
Amanat canım bar bolso,
Kaytıp Beecin kelgende
Kıtay kiyimin kiem - dep,
Taş sayınıp kıtayça
Beecinge men da tiem - dep.
Topuragın çaçıp kör,
Kagılayın Sırgagım,
Aytıp kalba çıragım,
Tetigi, tompoygon cerdi açıp kör!»
Azizkandın Almambet
Uşu kepti kıldı ele,
Tüpögü kızıl sır nayza
Düp dedirtip bir cerdi,
Muştap karap turdu ele.
Oşondo Sırgak munu oyloyt:
«Bir kançalık kün bolso,
Beecinden Almañ ketkenge
Bir kançalık cıl bolso,
Kündüz emes tün bolso,
Karacoltoy kaçkındın
Kalp aytkanın karaçı», -
Dep, ayza menen açkılap,
Topuragın çaçkılap,
Közdü açıp-cumgança
Açıp alıp karasa,
Cañılbastan kömüktü
Üstünön sayıp turuptur.
Türmöktölüp çaptalgan,
Bulgaarıga kaptalgan,

O zaman güç bela dayandım.
Kaçıp gezdiğim yerde,
Başıboş kalmış kuru baytalı,
Yakalayıp kestim,

Kazısı ile bumbarına,
Aç kurt gibi doydum.
Babacığımın yarı hanlık rütbe kaftanını,
Kök ırgay çalısının dibine,
Emanet diye koydum.
Emanet canım sağ olursa,
Dönüp Beecin'e geldiğimde,
Kıtay giysisini giyerim diye,
Kıtayca taş takınıp,
Beecin'e ben de çatarım diye.
Toprağını eşeleyip bak,
Kurban olduğum Sırgak'ım,
Kuşkulanıp söylenme, çıragım,
Şu tümsek yeri açıp bak!»
Azizkan'ın Almambet'i,
Bu sözü söylemişti,
Püskülü kızıl sırlı mızrakla,
Küt dedirtip bir yeri,
Dürtüp bakıp durmuştu.
O anda Sırgak şunu düşünür:
«Kim bilir kaç gün oldu,
Almambet'in Beecin'den gideli,
Kim bilir kaç yıl oldu,
Gündüz değil gece olsa,
Uğursuz kaçağın,
Yalan söyleyişine bak sen»,
Deyip mızrakla eşeleyip,
Toprağını saçıp savurup,
Göz açıp yumana dek,
Açıp da baksa,
Şaşmadan gömüyü,
Tam üstünden saplamış durur.
Dürüm dürüm sarılmış,
Sahtiyana kaplanmış,

Kan atası Azizkan
Andan kalgan altın ton.
Çeçip alıp karasa,
Altın menen cakuttu
Arkı-terki saldırgan,
Körgöndün közün uyaltıp,
Köñülüñdü kandırgan.
Bul belgini körgöndö

Han babası Azizkan'dan,
Ondan kalma altın kaftan.
Çözüp alıp baksa,
Altın ile yakutu,
Boydan boya işletmiş,
Görenin gözünü kamaştırıp,
Gönlünü doyuran.
Bu nişanı görünce,

Kök cal Manas kubanıp:
«Tondun cayı uşunday,
Munu mınday taştayın!
Özüñö bargan bir comok,
Men oşonu baştayın,
Buulugup cürüp cer tappay,
Burutum, sendey er tappay,
Eldi izdep tim catpay,
Cerdin betin sıdırdım,
Tömön cakta çoñ dayra
Munun baarın kıdırdım.
Tömönkü cayık talaaga
Cakın kirip barganda,
Oşondon kördüm toguz can,
Ayrısı cüröt kolunda,
Tırmoosu cüröt conunda,
Kulunduu toru beesi bar,
Sarı tonun salınıp,
Dalpaya minip alıptır,
Toru beesin üyrötüp,
Tompoygon çöbün süyrötüp,
Karasam közgö ilalbay,
Kim ekenin bilalbay,
Cetip salam bergemin.
Salam bersem alik cok,
Öñü sarı, közü kök,
Baldıragan sözü köp,
Men süylösöm birdeme,
Karap kalat caldırap,
Al süylösö baldırap,

Kök yeleli Manas sevinip:
«Kaftanın hali böyleymiş,
Bunu şöyle bırakayım!
Sana ulaşan bir kıssa var,
Ben onu başlatayım,
İçin için bunalıp yer bulamadan,
Burut'um, senin gibi er bulamadan,
Halk arayıp boş durmadan,
Yeryüzünü baştan başa dolaştım,
Aşağı yanda büyük ırmak,
Bunların hepsini gezdim.
Aşağıdaki yayvan ovaya,
Yakın varıp girdiğimde,
Orada gördüm dokuz can,
Dirgeni var elinde,
Tırmığı var sırtında,
Taylı doru kısrağı var,
Sarı kaftanını atıp üstüne,
Hantalca binivermiş,
Doru kısrağını alıştırıp,
Yığın otunu sürükleyip,
Baksam gözüm kestiremeden,
Kim olduğunu bilemeden,
Yetişip selam verdim.
Selam verdim, karşılık yok,
Benzi sarı, gözü mavi,
Geveleyip duran sözü çok,
Ben bir şey söylesem,
Bön bön bakakalır,
O söylese geveleyip,

Aytkan sözün bilalbay,
Men kalamın caldırap,
Dal bolup kebin bilalbay,
Tiktep turdum zañgırap,
Seksen caştay bir çalı,
Koop turup dardayıp,
Kün batış karap kaldayıp,
Aytkan sözdü bilbeyt - dep,
Oşondoy kalık, - dep kettim,
Toguz cerge toguzun
Toroyto çaap men özüm,
Tartıp alıp, men soyup

Dediği sözü anlayamadan,
Ben kalırım bakakalıp,
Şaşırıp lafını anlayamadan,
Dikilip baktım dimdik.
Seksen yaşında bir ihtiyar,
Kabarıp kurulmuş çalımlı,
Gün batıya bakıp heybetlenip,
Söylenen sözü bilmiyor diye,
Böyle bir halk işte, deyip geçtim,
Dokuz yerde dokuzunu,
Devirip biçip ben kendim,
Çekip alıp, kesip,

Toru beesin cep kettim.
Andan arı dır koyup,
Tüzöñgö salıp çu koyup,
Eerçitkenim er Macik,
Sapardan kantip ayandım,
Sarı-Arkanı tayandım.
Köldötüp cılkı aydagan,
Kögala külük baylagan,
Taruusun taştay aktagan,
Katının kızday maktagan,
Tüp atası Alaçtan,
Keregesi cıgaçtan
Aydarkandın er Kökçö
Col corgoluu şalkıldak,
Corgo çalış kişi eken,
Şariyattan kep aytkan,
Moldo çalış kişi eken,
Moyunumdu burgamın,
Aydarkan uulu Kökçönü
Adeyi sınap turgamın.
Dos bolor bolsoñ er Kökçö,
Aytar antın kamdap tur,
Atışaar köönüñ bar bolso,
Mergenderiñ şaylap tur.
Munu ugup, er Kökçö:
«Uzunduu-kıska tonuñdu,

Doru kısrağını yiyip gittim.
Oradan öteye fırlayıp,
Düzlüğe vurup dörtnala sürüp,
Peşime taktığım er Macik,
Seferde kendimi esirgemedim,
Sarı-Arka'ya dayandım.
Göl gibi yılkı süren,
Kögala yüğrüğü bağlayan,
Darısını taş gibi ağartan,
Karısını kız diye öven,
Kök atası Alaç'tan,
Keregesi ağaçtan,
Aydarkan'ın er Kökçö'sü,
Yolu rahvan, salınışlı,
Rahvana çalar bir kişiymiş,
Şeriattan söz söyleyen,
Mollaya çalar bir kişiymiş,
Boynumu çevirdim,
Aydarkan oğlu Kökçö'yü,
Bile bile sınayıp durdum.
Dost olacaksan er Kökçö,
Edeceğin andı hazırla,
Vuruşmaya gönlün varsa,
Nişancılarını hazır et.
Bunu duyup er Kökçö:
«Uzunlu kısalı kaftanına,

Kiyişsem it boloyun,
Karmalaşıp uuçtaşıp,
Tiyişsem it boloyun!»
Kökçönün kebin ukkanda
Delebem ketti kozgolup,
Dene boyum çeçilip,
Aydarkandın Kökçögö
Bir coloto dos bolup,
Aktıkka moynum sungamın,
Can ayabay Kökçögö
Altı cıl kızmat kılgamın!
Anda turgan mezgilde
Tuurdugun may kıldım,
Tuşukkandan Kökçönü
Tuş-tuşunan kan kıldım.
Men Kökçögö kelgende

Göz koyup giyersem it olayım,
Kapışıp yakalaşıp,
Sataşırsam it olayım!»
Kökçö'nün sözünü duyunca,
Yüreğim coştu, kımıldadı,
Bedenim gevşeyip çözüldü,
Aydarkan'ın Kökçö'süne,
Bütün bütün dost olup,
Sadakate boynumu uzattım,
Can esirgemeden Kökçö'ye,
Altı yıl hizmet ettim!
Orada kaldığım süre içinde,
Keçe evini yağa boğdum,
Rast gelen herkese Kökçö'yü,
Dört bir yandan han kıldım.
Ben Kökçö'ye geldiğimde,

Keregesin may kıldım,
Kezikkenden Kökçönü
Keriltip curtka kan kıldım.
Sarı-Arkalık Kökçönü
Sanaası menen bolturdum,
Sandıgı menen kurcunun
Sarı altınga tolturdum.
Men Kökçögö kelgende
Döölötü artık köböydü,
Alıp berdim coosun,
Alışkan kança dalaydı.
Sarı-Arkanın boyuna
Saluluu korgon tam kılıp,
Sandırgaluu san kılıp,
Sarı-Arkaga kan kıldım.
Kan bolgonu kurusun,
Kılbadı iştin durusun.
Altı cılı tursam da
Kızmatımdı bilgen cok,
«Kantip keldiñ?» - degen cok.
Oşol Kökçö dosumdun
Corugu sandı cootpoyt,

Keregesini yağa boğdum,
Rastlayan herkese Kökçö'yü,
Kabartıp yurda han kıldım.
Sarı-Arkalı Kökçö'yü,
Gönlünce olduruverdim,
Sandığı ile heybesini,
Sarı altına doldurdum.
Ben Kökçö'ye geldiğimde,
Devleti kat kat çoğaldı,
Düşmanını yenip verdim,
Boğuştuğu nice düşmanı da.
Sarı-Arka boyuna,
Görkemli korunaklı ev yapıp,
Debdebeli, sayısız kılıp,
Sarı-Arka'ya han kıldım.
Han olması kurusun,
İşin doğrusunu yapmadı.
Altı yıl kalsam da,
Hizmetimi bilmedi,
«Nasıl geldin?» demedi.
O Kökçö dostumun,
Huyu içime sinmez,

Ce cosunu candı kubantpayt. — *Ne de töresi canı sevindirir.*
Kaçan bolso üyünö — *Ne zaman olsa evinde,*
Költöyüp catıp aluçu, — *Kurulup yatıp dururdu,*
Erikkenden zerigip, — *Sıkıntıdan bunalıp,*
Er Macikti eerçitip, — *Er Macik'i peşine takıp,*
Almambet çalgın çaluçu. — *Almambet keşfe çıkardı.*
Altımış özön çalçumun, — *Altmış vadiyi tarardım,*
Altı ay, ceti ay kelbesten, — *Altı ay, yedi ay dönmeden,*
Alıska ketip kalçumun. — *Uzaklara gider kalırdım.*
Men cortuulda cürdüm caylanıp, — *Ben akınlarda gezdim keyfimce,*
Altımış ayuu, kırk colbors — *Altmış ayı, kırk kaplan,*
Atıp alıp ekööbüz — *Vurup alıp ikimiz,*
Aydarkandın Kökçögö — *Aydarkan'ın Kökçö'süne,*
Tartuuga berdik baylanıp. — *Bağlayıp armağan verdik.*
Men çalgında cürgöndö — *Ben keşifte gezerken,*
Sırbarañım moynumda, — *Sırbaran tüfeğim boynumda,*
Kıtay emes kılımga — *Kıtay'a değil, cihana,*
Kan kılam - dep, Kökçönü — *Han kılarım diye Kökçö'yü,*
Kaçan bolso oyumda. — *Her daim aklımdaydı.*
Oşondo cüröm dagı oylop, — *O zaman gezerim yine düşünüp,*

Çet-Beecin menen Tüp-Beecin — *Çet-Beecin ile Tüp-Beecin'e,*
Cetip soguş salam - dep, — *Varıp savaş açarım diye,*
Eñ kur dese Kökçönü — *Hiç değilse Kökçö'yü,*
Çet-Beecinge çoñ kılıp, — *Çet-Beecin'e ulu kılıp,*
Kan kötörüp koysom - dep. — *Han diye yükseltsem diye.*
Uşak sözgö kiriptir, — *Dedikoduya kapılmış,*
Katınım menen tamır - dep, — *Karımla oynaş diye,*
Aram sanap cürüptür. — *Hainceye kuşkuya düşmüş.*
Men çalgından kelgende, — *Ben keşiften geldiğimde,*
Er Kökçönün ayılında — *Er Kökçö'nün obasında,*
Kazandagan el turat, — *Kazan kaynatan halk durur,*
Kaldaygan kalıñ kol turat. — *Yığılmış kalabalık ordu durur.*
Kalıñ koldu körgöndö — *Kalabalık orduyu görünce,*
Bastıralbay sandaldım, — *İlerleyemeden bocaladım,*
Kanday zaman boldu - dep, — *Nasıl bir zaman oldu diye,*
Akılım cetpey tañ kaldım. — *Aklım ermeden şaştım kaldım.*
Bura tartıp Macikke, — *Dizgin çevirip Macik'e,*
Mañkayıp turup munu ayttım: — *Dikilip durup şunu dedim:*

«Baştatan çındap coldoşum,
Bizdi uruuçu kuday urgan go
Beecinden kara doo çıgıp,
Töbösünön baskan go,
Tört tülügün çaçkan go.
Biz çalgınga ketkende
Kara kılar kişi cok,
Talap alıp Kökçönü
Sarı-Arkadan çapkan go.
Kol cıyılıp kalganı,
Biz salbırın ketkende
Korduktu duşman salgan go.
Biz salbırın ketkende,
Kıynap catıp kazaktın
Kızı menen katının
Kıstap tartıp algan go!
Mekeden kelgen coo bolso,
Balaketti salalık,
Beecinden kelgen coo bolso,
Bettep soguş kılalık,
Beren Kökçö dosumdu
Meenetinen kutkarıp,
Acıratıp alalık.
Emnesi bolso da,

«Baştan beri gerçek yoldaşım,
Bizi çarpacak Tanrı çarptı galiba,
Beecin'den kara dava çıkıp,
Tepesinden basmış galiba,
Dört tür malını saçmış galiba.
Biz keşfe gittiğimizde,
Arka çıkacak kişi yok,
Yağmalayıp Kökçö'yü,
Sarı-Arka'dan vurmuş olmalı.
Ordunun toplanmış olması,
Biz uzun ava gittiğimizde,
Zulmü düşman salmış olmalı.
Biz uzun ava gittiğimizde,
Kıvrandıra kıvrandıra Kazak'ın,
Kızı ile karısını,
Zorla çekip almış olmalı!
Mekke'den gelen düşmansa,
Kıranı koparalım,
Beecin'den gelen düşmansa,
Yüz yüze savaş edelim,
Yiğit Kökçö dostumu,
Mihnetinden kurtarıp,
Çekip kurtarıverelim.
Her ne olursa olsun,

Cürçü Macik, kıraanım,
Kalıñ kolgo baralık!»
Munu aytıp Macikke,
Aydarkandın Kökçönün
Ayılına bardım cakındap,
Ayılına cakın barganda,
Ayaş katın Akerkeç
Oromol cooluk kolgo alıp,
Oolcup basıp buralıp,
Aldımdan çıktı burkurap,
Kerile basıp kol irmep:
«Ayaş uul, tokto! - dep,
Men şorduunu çakırıp,
Atıñdın başın bura tur,

Yürü Macik, şahbazım,
Kalabalık orduya varalım!»
Bunu söyleyip Macik'e,
Aydarkan'ın Kökçö'sünün,
Obasına vardım yaklaşıp,
Obasına yakın vardığımda,
Ayaş hatun Akerkeç,
Örtü yazmayı eline alıp,
Salınıp basıp kıvrılarak,
Önüme çıktı hıçkırarak,
Gerine basıp el sallayıp:
«Ayaş oğul, dur! diye,
Ben talihsizi çağırıp,
Atının başını çevire dur,

Aldıñkı cerge tura tur,
Buudanıñdı bura tur,
Burulup bir az tura tur!
Uluu sözdö uyat cok,
Sen salbırınga ketkende
Sanaası bir oyloş - dep,
Sen salbırın ketkende,
Aydarkandın Kökçösü
Ekööbüzdü oynoş - dep,
Arası cakın kamır - dep,
Ekööbüzdü tamır - dep,
Elin bütkül çogultup,
Salıp catat çoñ dümök,
Körsöttü dalay sonundu,
Körbögöndü körsötüp,
Urdu meni cazıksız,
Baylap catıp kolumdu.
Sen salbırın ketkende,
Köynöktü kanga kınattı.
Üstümdön koydu çubattı.
Sen salbırın ketkende,
Karañgıga kamattı,
Kança kabat sabattı.
Çogulup kazak kek kıldı,
Ubadanı bek kıldı,
Öltürüşkö şert kıldı.
Murun seni karmoogo,
Karmap alıp cayloogo,

Önündeki yerde dura dur,
Küheylanını çevire dur,
Dönüp biraz dura dur!
Ulu sözde utanç yok,
Sen uzun ava gittiğinde,
Kaygısı bir, düşüncesi bir diye,
Sen uzun ava gittiğinde,
Aydarkan'ın Kökçö'sü,
İkimizi oynaş diye,
Arası yakın, hamur gibi diye,
İkimizi gizli yâr diye,
Halkını tümden toplayıp,
Büyük kıyamet koparıyor,
Neler neler gösterdi,
Görülmedik şeyleri gösterip,
Dövdü beni suçsuz yere,
Kolumu bağlaya bağlaya.
Sen uzun ava gittiğinde,
Gömleği kana buladı.
Üstümden koyun geçirtti.
Sen uzun ava gittiğinde,
Karanlığa kapattı,
Kaç kez üst üste dövdürdü.
Toplanıp Kazak kin güttü,
Sözleşmeyi pekiştirdi,
Öldürmeye ant içti.
Önce seni yakalamaya,
Yakalayıp yok etmeye,

Anan kiyin özümdü,
Çukup bir cak közümdü
Tal-tal çaçım kerüügö,
Talak katın berüügö,
Tamanım tilip, tuz salıp,
Kökürökkö muz salıp,
Kementaydı kiygizip,
Ker baytalga mingizip,
Atam Karakandın şaarına
Kamçılap aydap iyişke

Ondan sonra beni,
Bir yandaki gözümü oyup,
Tel tel saçımı germeye,
Talakla boşayıp vermeye,
Tabanımı yarıp tuz basmaya,
Göğsüme buz koymaya,
Keçe kepenek giydirip,
Kır kısrağa bindirip,
Babam Karakan'ın şehrine,
Kamçılayıp sürüp göndermeye,

Ubadanı bek kıldı.
Oy, uul, teñelbey ketçi kazakka,
Kaptalbay ketkin azapka!
Oylonup uul, kebim uk!
Ordosuna tüşpöy ket,
Beyili kara kazaktın
Meenetiñdi alayın,
Bergeninen içpey ket!
Kan Kökçönün üyünö
Tüşüp kalsañ, oy, uul,
Küpçökkö salgan bozo bar,
Al bozonun içinde
Küydürgön uu koşo bar.
Er Kökçönün üyündö
Çapçakka salgan bozo bar,
Seni eptep karmaşka
Çaçama darı koşo bar.
Bozosun içip arıkpa,
Köp ooruga colukpa!
Kökçö kandın töründö
Ayuu talpak, ak körpö,
Alardın, uul, üstünö
Asili, uul, olturba,
Tübündö kazgan oru bar,
Teñelbey ketkin Kökçögö
Kazaktan kalıñ kulu bar,
Kan Kökçögö kez bolgon
Men beybaktın şoru bar,
Ceñeñdin dalay coobu bar.
Altı cılı aylangan,
Anık köz dep oylongon,
Özüñdü ant urdu go,

Sözleşmeyi pekiştirdi.
Oy oğul, Kazak'a bulaşmadan git,
Azaba kapılmadan git!
Düşün oğul, sözümü dinle!
Otağına konmadan git,
Gönlü kara Kazak'ın,
Mihnetini alayım,
Verdiğinden içmeden git!
Han Kökçö'nün evine,
Konuk düşersen, oy oğul,
Fıçıya konmuş boza var,
O bozanın içinde,
Yakıcı zehir de katılı var.
Er Kökçö'nün evinde,
Tekneye konmuş boza var,
Seni bir yolunu bulup yakalamak için,
Serpme ağı da katılı var.
Bozasını içip erime,
Çok derde çatma!
Kökçö hanın baş köşesinde,
Ayı postu, ak kuzu pöstekisi,
Onların, oğul, üstüne,
Sakın ha oğul, oturma,
Dibinde kazılı çukur var,
Kökçö'ye bulaşmadan git,
Kazak'tan kalabalık kulu var,
Han Kökçö'ye denk gelmiş,
Ben bahtsızın çilesi var,
Yengenin nice diyeceği var.
Altı yıldır dolanan,
Gerçek göz diye belleđiği,
Seni de ant çarptı galiba,

Kol karmaşıp dos bolgon,
Dosuñdu ant urdu go.
Sarala moynun burbagın,
Sanaası buzuk Kökçögö
Köp karalap turbagın.
Mundan arı col cürsöñ,

El tutuşup dost olan,
Dostunu ant çarptı ya.
Sarala'nın boynunu bükme o yana,
Niyeti bozuk Kökçö'ye
Çok bel bağlayıp durma.
Buradan öte yol yürürsen,

At ayabay mol cürsöñ,
Tügöngön toodon kayrılıp,
Sol cagıña burulsañ,
Cetkileñ artık cer oşol,
Cetilgen ötö el oşol.
Oşol eldi eelegen,
Ezelden beri biylegen,
Cetkileñ Koşoy er oşol.
Alagay közü çolpondoy,
Ay kulagı kalkanday,
Katagandın kan Koşoy,
Tilegin emi bergen kez,
Caşı cetmişke kelgen kez,
Cazdıkka başın salgan kez,
Karılık karşı kelgen soñ,
Catıp algan uşu kez.
Koşoy catıp algan soñ,
Kabagınan kaş ketken,
Kalıñ curttan baş ketken.
Artındagı kalgan curt
Birin biri köralbay,
Birinin tilin biri albay,
Taanday bolup çurkurap,
Takır baarı birigip,
Atına tekşi mingen kez,
Başalaman boluşup,
Ar kim ayılın bilgen kez.
Karısı anday bolgon soñ,
Kalkı mınday bolgon soñ,
Karalaba al curtka,
Seni kütüp alçu al emes,
Külküñdü açar cer emes.
Andan ötüp barganda
Altı-Şaar, Margalañ,
Ayagı Bukar, Samarkan,
Ortosunda özöndö

Atı esirgemeden bol yürürsen,
Dağların bittiği yerden dönüp,
Sol yanına kıvrılırsan,
Yetkin, üstün yer odur,
Olgunlaşmış yüce el odur.
O ele sahip olan,
Ezelden beri hükmeden,
Yetkin Koşoy yiğit odur.
İri gözü Çolpan yıldızı gibi,
Ay kulağı kalkan gibi,
Katagan'ın hanı Koşoy,
Dileğine şimdi erdiği çağ,
Yaşı yetmişe geldiği çağ,
Yastığa başını koyduğu çağ,
Kocalık karşısına gelince,
Yatağa düştüğü çağ bu çağ.
Koşoy yatağa düşünce,
Kabağından kaşı düşmüş,
Kalabalık yurttan baş gitmiş.
Ardında kalan yurt
Birbirini çekemeyip,
Birinin sözünü biri dinlemeyip,
Küçük kargalar gibi çığrışıp,
Hepsi toptan birleşip,
Atına hep birden bindiği çağ,
Başsız, darmadağın olup,
Herkesin kendi köyünü bildiği çağ.
Yaşlısı öyle olduktan sonra,
Halkı böyle olduktan sonra,
Bel bağlama o yurda,
Seni ağırlayacak halde değil,
Yüzünü güldürecek yer değil.
Ondan öte geçip varınca
Altı-Şaar, Margalañ,
Ucu Bukar, Samarkan,
Ortasında, vadide

Kokon menen Ancıyan,
Oşolordun ceri boluçu,

Kokon ile Ancıyan,
Onların yeriydi orası,

Oşonun sırın aytayın:
Beline ketmendey tokoç baylagan,
Oozun açıp asmanga
Cindige okşop kaylagan,
Turup kalba bul elge,
Sen turuçu cer emes,
Kütüp alar el emes.
Oñ cagıña tolgonup,
Orolmo-Toonu sen basıp,
Dalay belin sen aşıp,
Keñ Talaska cetesiñ,
Talastın cayın aytayın:
Butkul-butkul sazı bar,
Cünün ceşip köptüktön,
Burulup uçkan kazı bar.
Kün çıgışta, kün batış,
Cer-suusunda canıbar,
Adırda arkar maaragan,
Ak talda bulbul sayragan,
Budurda bugu buksagan,
Buygattap maral cuuşagan,
Doñuzu cüröt tüyrüyüp,
Cılanı cüröt iyrilip,
Kurtu cüröt tıbırap,
Kumurskası cıbırap,
Karakunas kakayıp,
Suu bürkütü akıyıp,
Karap tursañ oşondo,
Ilek-ilek kekeyip,
Cerden artık keñ Talas,
Keñ Talastı cerdegen
Kabılan kankor er Manas.
Manastın cayın aytayın:
Telegeyi teñ oşol,
Kayratı başka er oşol,
Şay koldogon şer oşol
Içi köldön keñ oşol,
Ayıl konsoñ Manaska
Akılıñ tabar er oşol.

Onun sırrını söyleyeyim:
Beline ketmen gibi ekmek bağlamış,
Ağzını açıp gökyüzüne
Deliye benzeyip zikreden,
Durup kalma bu elde,
Senin duracağın yer değil,
Seni ağırlayacak el değil.
Sağ yanına dolanıp,
Orolmo-Too'yu sen aşıp,
Nice belini sen geçip,
Geniş Talas'a erersin,
Talas'ın halini söyleyeyim:
Öbek öbek sazlığı var,
Çokluktan tüyünü döküp,
Kıvrılıp uçan kazı var.
Gün doğusunda, gün batısı,
Yerinde suyunda canlılar,
Kırlarda arkar meleyen,
Ak söğütte bülbül şakıyan,
Tepelerde geyik böğüren,
Kuytularda maral uyuklayan,
Domuzu yürür dikleşip,
Yılanı gider kıvrılıp,
Böceği kaynar kıpırdayıp,
Karıncası kaynaşıp,
Kara leyleği kasılıp,
Su kartalı göz dikip,
Bakıp dursan o zaman,
Küme küme boyun uzatıp,
Yerlerden üstün geniş Talas,
Geniş Talas'ı yurt edinen
Kaplan, hunhar er Manas.
Manas'ın halini söyleyeyim:
Her yanıyla kusursuz odur,
Gayreti bambaşka er odur,
Erenler koruyan arslan odur,
İçi gölden geniş odur,
Manas'a komşu konarsan
Aklına akıl katan er odur.

Tilimdi alsañ, oy, uul,
Barıp kongun Talaska,
Çoro bolgun Manaska!
Barıp kalsañ er Manas
Corugu candı cootot,
Cosunu candı cırgatat.
Küptüüñdü cazar er oşol,
Külküñdü açar el oşol.
Erikseñ elik atasıñ
Erikpeseñ Talasta
Ordo atışıp catasıñ.
Oy, uul, oşol Manas kök calga
Katınsız kelgen bir çoro,
Katınsız kelgen çorogo
Kırmızı köynök, kıpça bel,
Kız suluusu ayça bel,
El-curtunan sınatıp,
Erikpesten tandatıp,
Alıp bergen er Manas.
Tonsuz bargan çorogo
Cakası altın, ceñi cez,
Koş badana, torgoy köz,
Keleme boto, keñ kürmö,
Ok ötpös ton kiygizgen.
Arkar ayak, cez bilek,
Atsız bargan çorogo
At tulpardı mingizgen,
Azıp bargan çorogo
Argın, kıpçak, ogoydu
Bölüp berip bilgizgen.
Sanap sanaa cooruntpa,
Er Manaska baram - dep,
Köñülüñdü oorutpa.
Kırkalay çıkkan taldardan,
Manaska çoro bolom - dep,
Kıraanı kelgen kandardın
Alardın cayın aytayın:
Baydın uulu Bakay kan

Sözümü tutarsan, ey oğul,
Varıp kon Talas'a,
Çoro ol Manas'a!
Varıp kalırsan, er Manas'ın
Yordamı cana su serper,
Töresi canı sevindirir.
Derdini çözer er odur,
Yüzünü güldürür el odur.
Sıkılırsan karaca vurursun,
Sıkılmazsan Talas'ta
Ordo oynayıp yatarsın.
Ey oğul, o boz yeleli Manas'a
Kadınsız gelen bir çoroya,
Kadınsız gelen çoroya
Kırmızı gömlekli, ince belli,
Kızların güzeli, ay gibi belli,
El yurduna beğendirip,
Üşenmeden seçtirip,
Alıp veren er Manas'tır.
Kürksüz varan çoroya
Yakası altın, yeni tunç,
Çift katlı zırh, halka gözlü,
Deve tüyünden geniş cepken,
Ok geçmez kürk giydiren.
Arkar ayaklı, tunç bilekli,
Atsız varan çoroya
Küheylan tulpar bindiren,
Yoksul düşüp varan çoroya
Argın'ı, Kıpçak'ı, Ogoy'u
Pay edip buyurtan odur.
Kaygı sayıp için yorma,
«Er Manas'a varırım» deyip,
Gönlünü incitip üzme.
Sıra sıra bitmiş söğütlerden,
«Manas'a çoro olayım» deyip,
Şahbazları gelen hanların,
Onların halini söyleyeyim:
Bay'ın oğlu Bakay han

Kelip kongon Talaska,
Çoro bolgon Manaska.
Argın kan uulu Acıbay
Itelgidey cutunup,
Atasına taarınıp,

Kaçıp kelgen Manaska,
Kartküröñ menen kutulup,
Uzun boyluu, keñ dalı,
Kara candın ınagı,
A da kelgen Talaska.
Kan Baltaydın Çubagı,
Başınan mıktı Bayçoro
Bu da kelgen Talaska,
Çoro bolgon Manaska.
Kırk cigittin çolponu
Kutu kelgen Talaska,
Üzüktöy kalpak başında
Şuutu kelgen Talaska.
Ayçık kandın Akcoloy,
Alıska cürsö san koldoy,
A da kelgen Talaska.
Salganı tuygun kuş bolgon,
Kabarın ugup Manastın,
Kıraan kök cal, kırk beren
Ar kimisi ar cerden
Manaska kelip tuş bolgon.
Bukardı surap biylegen,
Karakan zor kan ele,
Karakandan tuulgan,
On eki kızı bar elek.
Tasma beldin suluusu,
Armanda Erkeç men ele.
Ormonbek algan Oyumkan,
Meni menen bir tuugan,
Kara surdun suluusu,
Urgaaçının nurduusu,
Kan Manas algan Kanıkey,
Meni menen bir tuugan.

Gelip konmuş Talas'a,
Çoro olmuş Manas'a.
Argın han oğlu Acıbay
Doğan gibi atılıp,
Babasına gücenip,

Kaçıp gelmiş Manas'a,
Kartküröñ ile kurtulup,
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Herkesin can sırdaşı,
O da gelmiş Talas'a.
Han Baltay'ın Çubak'ı,
Öteden beri yaman Bayçoro,
Bu da gelmiş Talas'a,
Çoro olmuş Manas'a.
Kırk yiğidin çolpanı
Kutu gelmiş Talas'a,
Keçe gibi kalpak başında,
Şuutu gelmiş Talas'a.
Ayçık han'ın Akcoloy'u,
Uzağa yürüse sayısız ordu gibi,
O da gelmiş Talas'a.
Saldığı kuş ak doğandı,
Manas'ın haberini duyup,
Şahbaz boz yeleli kırk bahadır,
Her birisi bir yerden
Manas'a gelip buluşmuş.
Bukar'a hükmedip yöneten
Karakan ulu bir handı,
Karakan'dan doğmuş
On iki kızı idik biz.
İnce bellilerin güzeli,
Hasretteki Erkeç bendim.
Ormonbek'in aldığı Oyumkan,
Benimle öz kardeş,
Karayağızların güzeli,
Kadınların nurlusu,
Han Manas'ın aldığı Kanıkey,
Benimle öz kardeş.

Aytılgan sözüm zar ele,
Menin siñdim Kanıkey
Alıs menen cuuktu,
Cakşı menen camandı
Acırata aytuuçu
Bilimi başka can ele.
Umay ene koldogon,
Oñ iyninde cılañaç
Cürgön bala bar ele,

Söylenen sözüm feryattı,
Benim kardeşim Kanıkey
Uzak ile yakını,
İyi ile kötüyü
Ayırt edip söylerdi,
Bilgisi bambaşka candı.
Umay Ana'nın koruduğu,
Sağ omzunda çıplak
Gezen bir çocuk vardı,

Başkabızdan Kanıkey
Akılı bölök can ele.
Argımak emes at bergen
Üzüktöy kalpak Şuutudan
Bir colu emes Kanıkey,
Men Akerkeç şorduuga
Altı sapar kat bergen:
«Ecekem tuugandıkka sanasa,
Aytkanıma könsün - dep,
Altın aydar, çok belboo,
Azizkandın kök calın
Maga ecem bersin - dep,
Artık tuugan şerime,
Coldoş bolup bersin - dep,
Eger ecem berbese,
Abiyiriñdi ketiret,
Almambet eköö tamır - dep,
Aydarkandın Kökçösü
Acalıñdı cetkiret.
Arkırap elge dayındap,
Acarıñdı öçüröt.
Aram sanap Kökçö kul
Çukup alat közüñdü,
Kargansañ da calınıp,
Ukpas aytkan sözüñdü.
Bul kabardı ukkanda,
Azizkandın calgızı,
Astı körböy özüñdü».
Munu aytıp Akerkeç,

Hepimizden Kanıkey'in
Aklı apayrı bir candı.
Argımak değil, at veren,
Keçe kalpaklı Şuutu'yla
Bir kez değil, Kanıkey,
Ben bahtsız Akerkeç'e
Altı sefer mektup göndermiş:
«Ablam kardeşliği sayarsa,
Dediğime uysun,» deyip,
«Altın perçemli, püskül kuşaklı,
Azizkan'ın boz yelelisini
Bana ablam versin,» deyip,
«Üstün doğmuş arslanıma
Yoldaş olarak versin,» deyip,
«Eğer ablam vermezse,
Şerefini yerle bir eder,
Almambet'le ikisi dosttur deyip,
Aydarkan'ın Kökçö'sü
Ecelini getirir.
Kükreyip ele duyurur,
Yüz suyunu söndürür.
Hainceye düşünen Kökçö kul
Oyup alır gözünü,
Yalvarıp yakarsan da,
Dinlemez söylediğin sözü.
Bu haberi duyduğunda,
Azizkan'ın biricik
Bir daha asla görmez seni.»
Bunu deyip Akerkeç,

Kolumdan karmap kep aytıp:
«Koş, aman bol!» - dep aytıp.
Munday sözdü ukkanda
Kozgolboy tüştüm columa,
Açuum kelip tiştenip,
Aybalta aldım koluma.
Atıp cese bal tatıyt,
Arkardın eti öktödön.
Artıkça köönüm çın kaldı,
Aydarkandın Kökçödön.
Armanda çirkin, dünüyö
Attın oozun burgamın,
Canımdagı Macikke

Elimden tutup söz söyleyip:
«Hoşça kal, esen ol!» deyip.
Böyle sözü duyunca
Duraksamadan düştüm yoluma,
Öfkelenip dişimi sıkıp,
Aybaltayı aldım elime.
Vurup yesen bal gibi tat verir,
Arkarın eti, semiz butundan.
Gönlüm iyice soğudu, gerçek,
Aydarkan'ın Kökçö'sünden.
Hasret dolu şu yalan dünya,
Atın başını çevirdim,
Yanımdaki Macik'e

Keñeş salıp turgamın.
Barıp kalsak bir cerge,
Kezigişip kalışsak,
Özübüzdöy bir erge,
Añgemeden kurasa,
Çoñ-Beecinde atışkan
Kaçankı kekti surasa,
Beecinge salgan kızıktı,
Kaltırbastan aytabız:
«Katını menen tamır» - dep,
Kapa kılgan Kökçögö
Kezikpesten keldik - dep,
Kay bet menen aytabız!
Añkıldagan kazakka,
Cürçü Macik, berenim,
Uçuraşıp koştoşup,
Anan kiyin kaytabız.
Ittik kılsa kazaktı
Törünön karmap alalık,
Cel kökürök kazaktı
Kurmandıkka çalalık.
Cinibizge çın tiyse,
Ayaş katın Akerkeç
Körünöö alıp közünçö,
Katındıkka alalık.

Danışıp durdum orada.
Varırsak bir yere,
Karşılaşıp kalırsak,
Kendimiz gibi bir ere,
Sohbet açıp sorarsa,
Çoñ-Beecin'de vuruştuğumuz
O eski öcü sorarsa,
Beecin'e saldığımız kavgayı
Eksiksiz anlatırız:
«Karısıyla sırdaş oldu» diye
Bizi inciten Kökçö'yle
Görüşmeden geldik diye,
Hangi yüzle söyleriz!
O çenesi düşük Kazak'a,
Yürü Macik, bahadırım,
Görüşüp vedalaşıp,
Ondan sonra döneriz.
İtlik ederse Kazak'ı
Baş köşesinden yakalayalım,
Yel göğüslü Kazak'ı
Kurban edip keselim.
Cinimize gerçekten dokunursa,
Ayaş kadın Akerkeç'i
Göz göre göre, gözünün önünde,
Kendimize kadın edinelim.

Cakşı aytsa er Kökçö
Cay kepterdi aytalık!»
Örttöy közüm caynatıp,
Öküm tulpar Sarala
Er Macikke karmatıp,
Aç bolottu salınıp,
Sarıncını camınıp,
Çurkap üygö kirgemin,
Ala köödön adamdın
49590 It ekenin bilgemin.
Üygö cañı kirgende,
Birigişip köp kazak
Catkan eken şalpıldap,
Kız, katının boktoşup,
Öz aldınan dalpıldap:
«Kirip kelse kıtay kul,
Umtulup baarıñ karma - dep,

İyi söylerse er Kökçö,
Tatlı sözler söyleyelim!»
Ateş gibi gözümü alevlendirip,
Yaman tulpar Sarala'yı
Er Macik'e tutturup,
Keskin çeliği kuşanıp,
Sarı kepeneği bürünüp,
Koşup eve girdim,
Alaca gönüllü adamın
İt olduğunu bildim.
Eve yeni girdiğimde,
Bir araya gelmiş nice Kazak
Yatarmış gevezelik ederek,
Kızı, karısı sövüşüp,
Kendince atıp tutup:
«İçeri girse Kıtay kul,
Atılıp hepiniz yakalayın» deyip,

Karmap alıp kıtaydı,
Türüü koyboy cayla - dep,
49600 Almaday başın çapkın - dep,
Suurup alıp öpkösün
Er Kökçögö kakkın - dep,
Munu kılgın akır - dep,
Bu kıtaydan ayangan
Doñuz bolsun takır» - dep.
Meni öltürüp iyişke
Ölö turgan ant kılıp,
Catkan eken köp kazak
Çoguluşup şert kılıp.
49610 Menin türüm körgöndö,
Karmaym degen, kazakka,
Kazak kaldı azapka.
Üygö kirip barganda,
Karma - degen kazaktar
Bileginen sap ketti,
Cürögünön kap ketti.
Menin türüm körgöndö
Üydön kaçıp dırkırap,

«Yakalayıp Kıtay'ı,
Sağ komadan haklayın» deyip,
«Elma gibi başını kesin» deyip,
«Söküp alıp ciğerini
Er Kökçö'ye çalın» deyip,
«Sonunda bunu yapın» deyip,
«Bu Kıtay'ı esirgeyen
Tümden domuz olsun» deyip.
Beni öldürüvermeye
Ölümüne ant içip,
Yatarmış nice Kazak,
Toplanıp söz bağlayıp.
Benim halimi görünce,
«Tutarım» diyen Kazaklar,
Kazaklar kaldı azapta.
Eve girip vardığımda,
«Yakala» diyen Kazakların
Bileğinden derman gitti,
Yüreğinden fer gitti.
Benim halimi görünce
Evden kaçıp tabana kuvvet,

Tuş-tuş cakka bırkırap,
Kazak kaçıp ketiptir,
Ortosunda oçoyup,
Calgız Kökçö kalıptır.
Kökçögö sözdü salgamın,
Tördö oturgan törögö
Cakın basıp bargamın.
Oñ tizesin oşondo
Basa barıp olturdum,
Bölök sözdü taştadım,
Munday sözdön baştadım:
«Kökçö dos, koldu cıyıp alıpsıñ,
Atışıp catkan el barbı?
Alışıp coonu alalbay,
Köñülüñ kalgan cer barbı?
Alalbagan uruşup,
Beecinden kelgen coo barbı!?
Alalbagan coo bolso
Aytıp berçi, er Kökçö.
Mekeden kelgen coo bolso,
Kögala bergin mineyin,

Köl-darıya coo çıksa,
Mekege cete süröyün.
Beecinden kelgen coo bolso,
Anık sırıñ aytıp ber,
Saralanı mineyin,
Sandagan duşman bolso da
Tübünön beri türöyün.
Ilaaçınday irgiltip,
Beecinge cete süröyün.
Kara canım ayabay,
Katuu soguş salayın,
Altın taacı kiygizip,
Altın takka mingizip,
Alım kelse er Kökçö,
Çoñ-Beecinge men seni
Kan kötörüp koyoyun!»
Munu aytsam bolgon cok,

Dört bir yana dağılıp,
Kazaklar kaçıp gitmiş,
Ortada tek başına çöküp,
Yalnız Kökçö kalmış.
Kökçö'ye söz saldım,
Baş köşede oturan beye
Yaklaşıp vardım.
Sağ dizinin üstüne o an
Basarak varıp oturdum,
Başka sözü bıraktım,
Şöyle sözden başladım:
«Kökçö dost, asker toplamışsın,
Vuruştuğun bir el mi var?
Boğuşup da düşmanı alamayıp,
Gönlünün kırıldığı yer mi var?
Savaşıp da alamadığın,
Beecin'den gelen düşman mı var?!
Alamadığın düşman varsa
Söyleyiver, er Kökçö.
Meke'den gelen düşman varsa,
Kögala'yı ver, bineyim,

Göl-deniz gibi düşman çıksa,
Meke'ye dek süreyim.
Beecin'den gelen düşman varsa,
Gerçek sırrını söyleyiver,
Sarala'ya bineyim,
Sayısız düşman olsa da
Kökünden söküp süreyim.
Şahin gibi silkeleyip,
Beecin'e dek süreyim.
Kara canımı esirgemeden,
Çetin savaş açayım,
Altın tacı giydirip,
Altın tahta oturtup,
Gücüm yeterse, er Kökçö,
Çoñ-Beecin'e ben seni
Han kaldırıp koyayım!»
Bunu desem de olmadı,

Aydarkandın Kökçösü
Aramdıgın koygon cok.
Andan beter barbayıp,
Teskeri karap dardayıp,
Ak cüzümdü tük körböyt,
Amandıkka bir kelbeyt.
Surasa berbes Kögala,
Suuk ukuruk salgansıp,
Ayaş katın Akerkeç
Kolunan tartıp algansıp,
Baştatan kılgan bata urdu,
Bayakı kılgan ant urdu!
Aytkanga könböy oñbodu,
Akırı sözgö bolbodu!
Amalım ketip oşondo,
Ak buuday unun çaynadım,
Işener beken maga - dep,
Ant çıbıktı karmadım.
Anda da Kökçö bolbodu,
Kança aytıp torgodum:
«Işenseñ bolo, kan Kökçö,
Töşögüñ bassam oñombu?
Töbömdön tiyse kobombu?
Cazdıgıñ bassam maga şert,
Camandıktı oylosoñ,

Aydarkan'ın Kökçö'sü
Kalleşliğini bırakmadı.
Beterinden kasılıp,
Ters bakıp kurulup,
Ak yüzüme hiç bakmaz,
Esenlik sormaya bir gelmez.
İstense vermez Kögala'ya
Soğuk kement salmışım gibi,
Ayaş kadın Akerkeç'i
Elinden çekip almışım gibi,
Baştan verilen dua çarptı,
O eski edilen ant çarptı!
Söz dinlemeyip onmadı,
Sonunda söze gelmedi!
Çarem tükenip o zaman,
Ak buğday ununu çiğnedim,
Bana inanır mı ola deyip,
Ant çubuğunu tuttum.
Yine de Kökçö yanaşmadı,
Nice söyleyip dil döktüm:
«İnansana, han Kökçö,
Döşeğine basarsam onar mıyım?
Tepeme inse kurtulur muyum?
Yastığına basarsam bana lanet,
Kötülük düşünürsen,

Kan Kökçö saga bolsun şert!
Dos bolduk, - dep kılgan ant,
Oyloçu anttı er Kökçö,
Tuzuña tiysem oñombu?
Tuz urgan ala cigitter,
Cıgılgandan kobobu!
Antınan taygan oñobu,
Anttan kaytkan er cigit,
Adal cigit bolobu!
Kurga tüygön katıñ al,
Kol karmagan antıñdı al!
Men bereyin Kökçö kul,
Aksak sarı atıñdı al,

Han Kökçö, sana olsun lanet!
«Dost olduk» diye edilen ant,
Düşünsene o andı, er Kökçö,
Tuzuna hıyanet etsem onar mıyım?
Tuz çarpmış alaca yiğitler
Düştükten sonra kalkar mı!
Andından kayan onar mı,
Anttan dönen er yiğit
Helal yiğit olur mu!
Kuşağa düğümlü mektubunu al,
El tutuşulan andını al!
Ben vereyim, Kökçö kul,
Aksak sarı atını al,

Kıyla kazak catıpsıñ,
Kılalbasañ eneñdi al!»
Özün çaap iyişke,
Dosum degen antı bar,
Özün kıyıp çabalbay,
Altı cıldık tuzdaş - dep,
Kökçögö kolum baralbay,
Altın cebe aybalta,
Aldım kolgo imerip,
Asıy eti asıluu,
Kaynatılgan çoñ kazan,
Cara çaap ciberdim.
Uşunday coruk baştadım,
Kaynap turgan kazanın
Altımış bölüp taştadım.
Kızarışıp uruşup,
Ne muratka ceteyin,
Mundan körö sır bilgi,
Öñü cıluu bir kıraan,
Erdi izdep keteyin - dep,
Eşikke çıktım cügürüp,
Uy kuymulçak Sarala
Irgıp mindim tüyülüp,
Saralanı mingen soñ,
Eerçitkenim er Macik,
Köp kazaktı men taştap,
Bura tartıp cürgön soñ,
Saralaga süyönüp,
Cetip keldim oşondo

Nice Kazak'la yatarsın,
Gücün yetmezse ananı al!»
Kendisini kesip atmaya,
«Dostum» denen ant var,
Kendisini kıyıp vuramadan,
Altı yıllık tuz ekmek yoldaşı deyip,
Kökçö'ye elim varmadan,
Altın yüzlü aybaltayı
Alıp elimde çevirip,
İçinde asıy eti asılı,
Kaynatılan koca kazanı
Yarıp parçalayıverdim.
Böyle bir iş başlattım,
Kaynayıp duran kazanını
Altmış parçaya böldüm.
Kızarışıp dövüşerek
Hangi murada ereyim,
Bundansa sır bilen,
Yüzü sıcak bir şahbaz
Er arayıp gideyim deyip,
Dışarı çıktım koşarak,
Sığır sağrılı Sarala'ya
Sıçrayıp bindim toparlanıp,
Sarala'ya binince,
Yanıma kattığım er Macik,
Nice Kazak'ı bırakıp,
Dizgini çevirip gidince,
Sarala'ya güvenip,
Vardım geldim o zaman

Sarı-Arkanı tayanıp,
Sarı-Arkaga kelgende
Artımdan kalıñ bakırık,
At calına mine çaap,
Aygaylaşıp köp kazak:
«Kökçölöp!» - uraan çakırıp,
Içim küyüp, ört bolup,
Ittigin munun körgöndö,
Kantip turam toktolup,

Sarı-Arka'ya dayanıp,
Sarı-Arka'ya geldiğimde
Ardımdan yoğun bağırtı,
At yelesine kapanıp koşturup,
Haykırışıp nice Kazak:
«Kökçö, Kökçö!» diye nara atıp,
İçim yanıp yangın olup,
Bunun itliğini görünce,
Nasıl durayım dinelip,

Kuba kelgen kazaktın
Alasın ala kaçpasam,
Ança kuup kalganday
Ak teñge bulun çaçpasam,
Başıma salgan ar işti
Köröyün - dep, oy kıldım,
Kayra kaptap kazaktı,
Acal cetse Kökçödön
Ölöyün - dep, oy kıldım!
Oşondo Sırbarañdı algamın,
Tübünön karmap salgamın,
Kazaktı közdöy sungamın,
Atkan ogum tierde,
Atışıp coogo kirerde,
Tizginden karmap kamınıp,
Atışpagın, Alma - dep,
Koyo berbey, er Macik
Cana mıltıktan karmap calınıp
Oşondo Macik munu ayttı,
Kagılayın sabılıp:
«Aylanayın Almambet,
Kara curtta ne cazık,
Kanı akmak emespi,
Akılı cok bul kazak,
Tokto, Alma, atpagın,
Akır biz da ölöbüz!»
Kayra tartıp mıltıktı,
Ay dalıma ilgemin,
Maciktin aytkan bul sözün
Çın ekenin bilgemin.
«Kırıp ketsem kazaktı
Ne muratka ceteyin,
Andan körö kazaktı

Kamçılap sabap keteyin!»
Dolono karmap iygemin,
Tolup catkan kazakka,
Sarı-Arkada köp kalkka
Kamçı menen kirgemin.

Kovalayıp gelen Kazak'ın
Yağmasını alıp kaçmazsam,
Bunca kovalamışlar gibi
Ak akçe, mal saçmazsam,
Başıma açtıkları her işi
Göreyim deyip düşündüm,
Geri dönüp Kazak'a saldırıp,
Ecel gelirse Kökçö'den
Öleyim deyip düşündüm!
O an Sırbarañ'ı aldım,
Dipçiğinden kavrayıp doğrulttum,
Kazak'a doğru uzattım,
Attığım ok değecekken,
Vuruşup düşmana girecekken,
Dizginden tutup davranıp,
«Vuruşma, Alma» deyip,
Bırakmadan, er Macik
Bir de tüfekten tutup yalvarıp,
O zaman Macik şunu dedi,
Kurban olayım deyip çırpınıp:
«Kurbanın olayım Almambet,
Kara halkta ne suç var,
Hanı ahmak değil mi,
Akılsızdır bu Kazak,
Dur, Alma, atma,
Sonunda biz de ölürüz!»
Geri çekip tüfeği,
Geniş sırtıma astım,
Macik'in söylediği bu sözün
Doğru olduğunu bildim.
«Kırıp geçsem Kazak'ı
Hangi murada ereyim,
Ondansa Kazak'ı

Kamçılayıp döve döve gideyim!»
Alıç saplı kamçıyı kavradım,
Dolup taşan Kazaklara,
Sarı-Arka'daki çok halka
Kamçıyla daldım.

Ayzakerdin baarısın
Aygaylatıp sürgömün,
Mergenderin capırıp,
Bıt-çıt kılıp tiygemin,
Kaptap kelgen kazaktı
Caketay, - dep calıntıp,
Ayılına aydap kirgemin.
Ayılına kirip barganda,
Ökürüp-öksöp, köp kazak
Baarı birdey burkurap,
Tüşö kaçtı atınan,
Tuş-tuşka kaçıp çurkurap.
Karap tursam oşondo,
Aydarkandın er Kökçö
Kaçıp barat aldımda,
Kögala minip dırkırap.
Sarala menen çuratıp,
Cebeden murun cetkemin,
Cetken cerden Kökçönü
Töbögö salıp ötkömün.
Bir çapkandan çıgarbay,
Kayran dosum Kökçönü
Cıga çaap ketkemin.
Başı ayrılıp barbayıp,
Kögaladan ayrılıp,
Ortosuna koroonun
Olturup kaldı dardayıp.
Surasa berbes Kögala
Suuk ukuruk salgamın,
Calınsa berbes Kögala
Caydak koştop algamın,
Bura tartıp çu koyup,
Coldu közdöy salgamın!
Köödöngö batpayt köp sanaa,
Columdan çıgıp burkurap,
Ayaş katın Akerkeç
Közünün caşı on talaa,

Murdunun suusun tartalbayt,

Mızrakçıların hepsini
Bağırta bağırta sürdüm,
Nişancılarını yere yatırıp,
Paramparça edip çarptım,
Üşüşüp gelen Kazak'ı
«Aman ağam!» diye yalvartıp,
Köyüne sürüp girdim.
Köyüne girip vardığımda,
Hıçkıra böğüre, nice Kazak
Hepsi bir ağızdan feryat edip,
Atından inip kaçtı,
Dört bir yana bağrışıp kaçtı.
Bakıp dursam o zaman,
Aydarkan'ın er Kökçö'sü
Önümde kaçıp gidiyor,
Kögala'ya binmiş dörtnala.
Sarala ile koşturup,
Oktan önce yetiştim,
Yetiştiğim yerde Kökçö'nün
Tepesine vurup geçtim.
Bir vuruştan kurtarmadan,
Zavallı dostum Kökçö'yü
Yıkıp vurup geçtim.
Başı yarılıp sersemleyip,
Kögala'dan düşüp ayrılıp,
Ağılın ortasına
Yığılıp oturakaldı.
İstense vermez Kögala'ya
Soğuk kementi ben saldım,
Yalvarsan vermez Kögala'yı
Eyersiz yedeğime aldım,
Dizgin çevirip deh deyip,
Yola doğru sürdüm!
Göğse sığmaz nice kaygı,
Yoluma çıkıp ağlayıp,
Ayaş kadın Akerkeç,
Gözünün yaşı on dere,

Burnunun suyunu çekemez,

Közünün caşın artalbayt!
Buuday öñdüü, kara köz
Bölök-bölök caş ketip,
Karagattay kara köz
Kayran ceñem Akerkeç,
Kan aralaş caş ketip,
Astımdan çıga kalgan soñ,
Kökçönün atın alganda
Ne muratka cetemin,
Ayaş ceñe Akerkeç,
Olco kılıp, soogatka
Özüñö berip keteyin!
Okoro tüygön çılbırdı
«Alıñız - dep, bul attı»,
Erkeçti közdöy ırgıtıp,
Erkeçke attı bergen soñ,
Aydarkandın Kökçösün
Aybandıgın bilgen soñ,
Eerçitkenim er Macik,
Erikpesten cürgömün.
Karakan kızı Kanıkey,
Baybiçesi Manastın
Kaçarımdı biliptir,
Kökçö menen tim turbay,
Ketet go, - dep cürüptür.
Sımbatın curttan ozdurgan,
Cekendi tondu kiygizip,
Celmayandı mingizip,
Üzüktöy kalpak er Şuutu
Adeyi meni tozdurgan,
Tozdurup koygon Şuutusu
Calpak kıya, car taşka
Catıp uyku kandırıp,
Cantak menen sır cıgaç,
Celmayanın çaldırıp,
Bolcolunan eki kün
Ötüp kalgan kezi eken,
Menden murun Talaska
Kayta tartıp karabay,

Gözünün yaşını silemez!
Buğday tenli, kara gözlü,
Bölük bölük yaş döküp,
Karadut gibi kara gözlü
Zavallı yengem Akerkeç,
Kan karışık yaş döküp,
Önüme çıkıverince,
Kökçö'nün atını almışım,
Hangi murada ererim,
Ayaş yenge Akerkeç,
Ganimet edip, armağan diye
Sana verip gideyim!
Sımsıkı düğümlü yuları,
«Alınız bu atı» deyip,
Erkeç'e doğru fırlatıp,
Erkeç'e atı verince,
Aydarkan'ın Kökçö'sünün
Hayvanlığını bilince,
Yanıma kattığım er Macik'le
Usanmadan yol yürüdüm.
Karakan kızı Kanıkey,
Manas'ın baş hatunu,
Kaçacağımı bilmiş,
«Kökçö ile rahat durmaz,
Gider elbet» deyip beklemiş.
Endamı elden üstün olan,
Değerli kürkü giydirip,
Yel devesine bindirip,
Keçe kalpaklı er Şuutu'yu
Bile bile beni karşılamaya koymuş,
Yolumu gözletsin dediği Şuutu'su
Yassı yamaçta, yar taşında
Yatıp uykuya doymuş,
Deve dikeni, çalı çırpıyla
Yel devesini otlatmış,
Sözleşilen vakitten iki gün
Geçmiş olduğu demmiş,
Benden önce Talas'a,
Geri dönüp bakmadan,

Ketip kalgan kezi eken.
Colukpay köönüm boşogon,

Col baylanıp kanteyin,
Karşı ötüştük oşondo.
Toktoboy cürüp ketkemin,
Sarı-Arkadan çıkkanda
Bukarga barıp cetkemin,
Konok bolup Bukarga
Toktoboy ötüp ketkemin,
Çoñ dayraga cetkemin.
Çoñ dayradan sal kördüm,
Busurmança türü bar,
Zañkayıñkı can kördüm.
Salam berip sabıldım,
Soop bolsun, aketay,
Saralanı salgın - dep,
Şayıktarga calındım.
Saralanı salgın - dep,
Kızıl altın zer berdim,
Oñbogon şayık oñbodu,
«Saralanı salbaym» - dep,
Oñurañdap bolbodu.
Altındı bersem algan cok,
Calınsam da kançalık,
Saralanı salgan cok,
Sarala barsa Mekege
Almambette arman cok.
Saraladan ayrılıp,
Kay muratka cetem - dep,
Bitteyimde birikken,
Sarala tulpar coldoştu
Kayda taştap ketem - dep,
Añ-tañ bolup turganda,
Sarala menen Kögala
Bizge amanat bergin - dep,
Bayda boldu dubana.
Aldanın salgan buyrugun,
Uşunday eken körgömün,

Çekip gitmiş olduğu demmiş.
Buluşamadan gönlüm burkuldu,

Yol bağlanmış, ne edeyim,
Yollarımız çaprazlaştı o an.
Durmadan yürüyüp gittim,
Sarı-Arka'dan çıkınca
Bukar'a varıp ulaştım,
Bukar'a konuk olup
Eğlenmeden geçip gittim,
Büyük ırmağa ulaştım.
Büyük ırmakta sal gördüm,
Müslümana benzer hali var,
Heybetli bir can gördüm.
Selam verip yalvardım,
«Sevap olsun, ağacığım,
Sarala'yı sala al» deyip,
Şeyhlere yalvardım.
«Sarala'yı sala al» deyip,
Kızıl altın, ziynet verdim,
Onmaz şeyh onmadı,
«Sarala'yı almam» deyip,
Homurdanıp yanaşmadı.
Altını versem almadı,
Ne kadar yalvarsam da,
Sarala'yı sala koymadı,
Sarala varsa Meke'ye,
Almambet'te hasret kalmaz.
Sarala'dan ayrılıp,
Hangi murada ererim deyip,
Küçücükken bir olduğum
Sarala tulpar yoldaşı
Nereye bırakıp giderim deyip,
Şaşkın şaşkın dururken,
«Sarala ile Kögala'yı
Bize emanet ver» deyip,
Peyda oldu bir derviş.
Allah'ın saldığı buyruğu
Böyleymiş, gözümle gördüm,

Kögala menen Sarala
Amanat kılıp oşondo
Dubanaga bergemin.
Salına tüşüp algamın,
Er Macikti eerçitip,
Men Mekege bargamın.

Kögala ile Sarala'yı
Emanet edip o zaman
Dervişe verdim.
Sala binip geçiverdim,
Er Macik'i yanıma alıp,
Ben Meke'ye vardım.

Beş eşenden buda ugup,
Beş kün turdum Mekede.
Mekede turup sabıldım,
Köbünçö ketpey köñüldön
Saralanı sagındım.
Uktap catsam tüşümdö
Uy kuymulçak Sarala
Kulcaday moynun buruptur,
Bet aldımda tulparım
Iylagansıp baş salıp,
Meni karap turuptur.
Sarala maga munu ayttı,
Aytıp meni muñayttı:
«Buudan canım, kayran can,
Kuruttuñbu, Alake!
Çınıñ menen oyloboy,
Unuttuñbu, Alake!
Künü-tünü oyumdan
Sarala ketpey bir münöt
Kayra tarttım Mekeden,
Ayban da bolso coldoşum,
Anık külük tulparım
Saralanın ayınan
Kayra tartıp kelgende,
Attı koygon cerimde
Atım tügül, karga cok
Karap turdum caldırap,
Attı tabar ayla cok.
Cerge carık tiygende,
Tañ kaşkayıp sürgöndö
Içkenin boyun tötölöp,
Bayakı kalgan dubana

Beş işandan dua alıp,
Beş gün kaldım Meke'de.
Meke'de kalıp çırpındım,
Çoğu zaman gönlümden çıkmadı,
Sarala'yı özledim.
Uyusam düşümde
Sığır sağrılı Sarala
Yaban koçu gibi boynunu bükmüş,
Karşımda tulparım
Ağlar gibi baş eğip,
Bana bakıp durmuş.
Sarala bana şunu dedi,
Söyleyip beni gamlandırdı:
«Küheylan canım, zavallı can,
Kuruttun mu beni, Alake!
Gerçekten düşünmeden
Unuttun mu, Alake!»
Gece gündüz aklımdan
Sarala çıkmadı bir dakika,
Geri döndüm Meke'den,
Hayvan da olsa yoldaşım,
Gerçek yüğrük tulparım
Sarala'nın yüzünden
Geri dönüp geldiğimde,
Atı bıraktığım yerde
At şöyle dursun, karga yok,
Boynum bükük bakakaldım,
Atı bulacak çare yok.
Yere ışık değdiğinde,
Tan ağarıp söktüğünde,
Yolunu dosdoğru tutup,
O önceki kalan derviş

Sarala menen Kögala
Alıp keldi cetelep.
Eki at kolgo tiygende,
Oşol kezde Sarala
Kıl etinde kezi eken,
Oylop tursam oşol çak
Tünbü desem kün eken,
Atımdı koygon dubana
Kayıp eren, kırk çilten,
Oluyanın biri eken.

Sarala ile Kögala'yı
Yedeğinde alıp geldi.
İki at ele geçince,
O demde Sarala
Tam yarış etinde imiş,
Düşününce o çağı,
Gece mi desem gündüzmüş,
Atımı güden derviş
Gayıp erenler, kırk çilten,
Evliyanın biriymiş.

Saralanı mingende
Abıdan çındap col cürdüm,
Andan cürüp neçe kün,
Bukarga cetip kelgemin,
Salam aytıp kaşkayıp,
Astımdan çıktı bir kişi.
Astında kök atı bar,
Sıyagın karap men tursam,
Üstündögü kişinin
Miñ kişilik alı bar.
Beti appak çüçtödöy,
Kara sakal mistedey,
Közü köldün ordunday,
Körüngöndü sorgunday,
Aydıñın körsöñ akcoltoy,
Alışka kirse san koldoy.
Kök sülöösün börk kiygen,
Kök temir kalkan oynogon,
Oyon mıktı Bakay kan
Bal menen oozun çaykagan.
Aybaltası şaylanuu
Ar cabdıktın baarısı
Bütkön boydo kamdaluu,
Arkamdan cetip barbaktap,
Kolun sunup dardaktap,
Maga sunup kalıptır:
«Sarı taldan saydırgan
Bagın taştap Beecinge,

Sarala'ya bindiğimde
İyice, gerçekten yol yürüdüm,
Oradan yürüyüp nice gün,
Bukar'a ulaşıp geldim,
Selam verip güler yüzle,
Önüme çıktı bir kişi.
Altında boz atı var,
Kılığına bakıp dursam,
Üstündeki kişinin
Bin kişilik gücü var.
Yüzü bembeyaz patiska gibi,
Kara sakalı fıstık gibi,
Gözü göl çukuru kadar,
Göründüğünü yutacak gibi,
Nuruna baksan uğurlu,
Kavgaya girse sayısız ordu gibi.
Boz vaşak börkü giymiş,
Gök demir kalkan oynatan,
Ulu yaman Bakay han,
Balla ağzını çalkalayan.
Aybaltası kuşanılmış,
Her pusatın tamamı
Eksiksizce hazırlanmış,
Ardımdan yetişip sevinerek,
Elini uzatıp coşarak,
Bana uzatıvermiş:
«Sarı söğütten diktirdiğin
Bağını bırakıp Beecin'de,

Sap altından casatkan
Tamın taştap Beecinge,
Kara dinden ak bolgon,
Kapırdan kaçıp cat bolgon,
Kagılayın kulunum,
Kabarıñdı ukkanda,
Kaçıp Beecin çıkkanda
Kañgay kirdi, - dep uktum,
Kañgay kanın talkalap,
Altay tüştü, - dep uktum.
Altaydın curtun ıylatıp,
Kız-katının çuulatıp,
Andan ötüp, kulunum,
Kökçö keldi, - dep uktum,

Kazaktardın Kökçönü
Kamap ketti, - dep uktum,
Karsıldatıp talaada
Sabap ketti, - dep uktum.
Altın aydar, çok belboo,
Azizkandın calgızı,
Körbösök da, bilbesek,
Aman-esen bolduñbu,
Kele beri, koluñdu!»
Munu aytıp, kan Bakay
Kol alışıp turganı:
«Bügün bizge kongun - dep,
Bizge konok bolgun - dep,
Tañ kaşkayıp atkança,
Taraza cıldız batkança
Añgemege batalık,
Tamaşalap catalık», -
Dep, oşondo kan Bakay,
Cürör colun tötölöp,
Oozduktan bek karmap,
Saralanı cetelep,
Alıp kirdi sarayga.
Kaalga temir som kalay,
Kız çagında Kanıkey

Saf altından yaptırdığın
Evini bırakıp Beecin'de,
Kara dinden ak olan,
Kâfirden kaçıp gurbete düşen,
Kurbanın olayım kulunum,
Haberini duyduğumda,
Kaçıp Beecin'den çıktığında
Kañgay'a girdi diye duydum,
Kañgay hanını darmadağın edip,
Altay'a indi diye duydum.
Altay'ın yurdunu ağlatıp,
Kızını kadınını çığrıştırıp,
Oradan geçip, kulunum,
Kökçö'ye geldi diye duydum,

Kazakların Kökçö'sünü
Kuşatıp gitti diye duydum,
Ovada çatır çatır
Dövüp gitti diye duydum.
Altın perçemli, püskül kuşaklı,
Azizkan'ın biriciği,
Görmesek de, bilmesek de,
Sağ esen misin, söyle,
Ver beri elini!»
Bunu deyip, han Bakay
El sıkışıp durdu:
«Bugün bize kon» deyip,
«Bize konuk ol» deyip,
«Tan ağarıp atana dek,
Terazi yıldızı batana dek
Sohbete dalalım,
Eğlenip yatalım» —
Deyip, o zaman han Bakay,
Gidilecek yolu düzleyip,
Geminden sıkı tutup,
Sarala'yı yedeğe alıp,
Alıp girdi saraya.
Kapısı demir, som kalay,
Kızlık çağında Kanıkey'in

50000	Кымбаттык менен салдырган,	*Ağır pahayla yaptırdığı,*
	Кыланы таң калтырган,	*Niceleri hayran bırakan,*
	Букардагы зор саray,	*Bukar'daki ulu saray,*
	Ол сарayga кирgende,	*O saraya girince,*
	Мамıları кагıluu,	*Direkleri çakılı,*
	Сарayga кирип барganda	*Saraya girip vardığında*
	Баарı киygen кара бөрк,	*Hepsi kara börk giymiş,*
	Erdigi артık көрүнөт.	*Yiğitlikleri üstün görünür.*
	Баарı оyon, кара көк,	*Hepsi ulu, kara yağız,*
	Отуз cigit ортодон	*Otuz yiğit ortadan*
50010	Çуркап cетип калганı,	*Koşup yetişiverdi,*
	Саралanın үстүнөн	*Sarala'nın üstünden*
	Так көтөрүп алганı.	*Beni kucaklayıp aldılar.*
	Ал, темирден сокkон кермеge	*O demirden dövme direğe*
	Саралаday күлүктү	*Sarala gibi yüğrüğü*
	Аса baylap салганı,	*Yükseğe bağlayıverdiler,*
	Ар cагında бир үygө	*Ötesindeki bir eve*
	Касiettүү Бакay кан	*Kutlu Bakay han*
	Алıп кирип барганı.	*Beni alıp girdi.*
	Дасторкону салıluu,	*Sofrası serili,*
50020	Еçен түрлүү аş-тамак	*Çeşit çeşit yemek aş,*
	Баарı турат cayıluu.	*Hepsi yayılı durur.*
	Оşондо Бакay көк калıң	*O zaman boz yeleli Bakay'ın*
	Аңgeme сөздөн баştагan,	*Sohbet sözüne başladı,*
	Багıлан козu, тay етин	*Besili kuzu, tay etini*
	Бал кaynатıп таştагan.	*Balla kaynatıp koydu.*
	Дасторкондu cıygıça,	*Sofra toplanana dek,*
	Тамакты cep тоygунça,	*Yemeği yiyip doyana dek,*
	Касietин көрдүңбү,	*Asaletini gördün mü,*
	Кayран Бакay канzaada,	*Aziz Bakay hanzade,*
50030	Менден сөздү surabayt,	*Benden söz sorup sıkmaz,*
	Дасторкондu cıyganda,	*Sofra toplandığında,*
	Cана бата кылganda,	*Ve dua kılındığında,*
	Urgaaçıдан uz көрдүм,	*Kadınlardan bir zarif gördüm,*
	Кырктay suluu кыз көрдүм.	*Kırk kadar güzel kız gördüm.*
	Кара surdun suluusu,	*Karayağızın güzeli,*
	Кыз алдınan karasam,	*Kızların önünden baksam,*
	Urgaaçının urduusu,	*Kadınların soylusu,*

Cüzü kızıl kınaday,
Kan Manastın Kanıkey,
On toguzga caş kelgen
Oroyu suluu kelinçek,
Kısır emdi tay taylak
Başın emi çaldırıp,
Kızık tattı aş-tamak,
Bukardan cıyıp aldırıp,
Altından kılgan çaraga
Ar daamdın baarısın
Salıp çümköp aldırıp,
Bukardagı Agınay kızı Aruuke,
Özünün cakın siñdisin
Et kötörtüp aldırıp,
Moymolcugan kara köz,
Tartuu kılıp keliptir.
«Tübölük carıñ uşu» - dep,
On cetide Aruuke
Ala kelip aldıma,
Asıl tuugan Kanıkey
Tartuu kılıp keliptir:
«Azizkan uulu Almambet,

Arslanım, ukkun menin kebim - dep,
Koltuktaşa ketkidey,
Koştoluşup cüröörgö,
Ömürlük senin teñiñ - dep,
Oy, uul, köñülüñdü bölböçü,
Körüngöngö kız tartkan,
Kanday sonun kalık - dep,
Bizdi caman körböçü».
Uşu sözdü aytkan soñ,
Agınay kızı Aruuke
Başındagı kiygeni
Altından kılgan takıya,
Baştatan aşık maa bolup,
Cete albay cürgön baykuş aa.
Köñülünö tolturup,
Oynoktogon tasma bel,

Yüzü kızıl kına gibi,
Han Manas'ın Kanıkey'i,
On dokuzuna yaşı gelmiş,
Çehresi güzel gelincik,
Kısır emmiş tayı, köşeği
Kestirip başını şimdi,
Tatlı lezzetli aş yemek,
Bukar'dan toplatıp getirtip,
Altından yapılma çanağa
Her tadın tamamını
Doldurup örtüp getirtip,
Bukar'daki Agınay kızı Aruuke'yi,
Kendi yakın kız kardeşini,
Et taşıtıp getirtip,
Süzgün bakışlı kara gözü
Armağan edip gelmiş.
«Ebedi yârin budur» deyip,
On yedisinde Aruuke'yi
Önüme alıp gelip,
Asil doğmuş Kanıkey
Armağan edip gelmiş:
«Azizkan oğlu Almambet,

Arslanım, dinle benim sözümü» deyip,
«Koltuklaşıp gidecek,
Yan yana yürüyecek,
Ömürlük senin dengin» deyip,
«Ey oğul, gönlünü bölme sakın,
Öne gelene kız sunan
Ne acayip halkmış deyip,
Bizi hor görme sakın.»
Bu sözü söyledikten sonra,
Agınay kızı Aruuke,
Başındaki giydiği
Altından yapılma takke,
Öteden beri bana âşıkmış,
Kavuşamadan gezen zavallı ah.
Gönlünü doldurarak,
Oynak ince belli,

Oñ tizemdin üstünö
Basa kelip olturdu.
Akka işin salıptır,
Canımdagı Macikke
Kölöydün kızı Köönökan
Tartuu kılıp keliptir.
Al añgıça bolgon cok,
Asıl sultan Bakay kan
Altı koco, tört eşen
Dayar kılıp kalıptır.
Koconu Bakay cıyganı,
Kurandan ayat okutup,
Çak tüştö ike kıyganı.
Oñ cagımda Kanıkey,
Sol cagımda kan Bakay
Oturguzup ortogo,
Suradı menden cooptu.
Bayatadan berki dümöktü,
Aytıp berdim oşondo,
Arslan Manas, kök calım,
Uşu özüñö aytkan comoktu.
Comoktu ugup alganda,
Ayaş dolu Kanıkey
Bozdop turdu burkurap:
«Manaska ayta körbö» - dep,
Iylap turdu çırkırap,

Sağ dizimin üstüne
Gelip oturuverdi.
İşini Hakk'a bırakmış,
Yanımdaki Macik'e
Kölöy'ün kızı Köönökan'ı
Armağan edip gelmiş.
Çok geçmeden ardından,
Asil sultan Bakay han
Altı hoca, dört işanı
Hazır edivermiş.
Hocaları Bakay topladı,
Kuran'dan ayet okutup,
Tam öğlende nikâh kıydı.
Sağ yanımda Kanıkey,
Sol yanımda han Bakay,
Ortaya oturtup beni,
Sordular benden cevabı.
Baştan beri olan gaileyi
Anlatıverdim o zaman,
Arslan Manas, boz yelelim,
İşte sana anlattığım destanı.
Destanı dinleyince,
Ayaş yavuz Kanıkey
Feryat edip ağladı:
«Manas'a sakın söyleme» deyip,
Ağlayıp durdu çığlıkla,

Kulaktarı mistegen,
Balbandarı sandan köp,
Kakançındın Beecinge
Arslandar çarkı cetpegen.
Arslan kök cal kabılan
On eki kandı cıybasın,
Çoñ kazatı bolbosun,
Bütkül kırgız elinen,
Takır kırıp salbasın,
Aytıp koysoñ sırıñdı,
Alakanday kayran el
Beker kırgın bolbosun.

«Kulakları fıstık gibi,
Pehlivanları saymakla bitmez,
Kakançın'ın Beecin'ine
Arslanların gücü yetmemiştir.
Arslan, boz yeleli kaplan
On iki hanı toplamasın,
Büyük seferi olmasın,
Bütün Kırgız elini
Tümden kırdırıp koymasın,
Sırrını söyleyiverirsen,
Avuç içi kadar aziz el
Boş yere kırgın olmasın.

El esebin aytayın,
Ilgerkisin sanasam,
Neçe kandın eli bar,
Uşu bügün sanasañ,
On eki kandın curtu bar.
On eki kandın az curtun
Oyon kök cal kan Manas,
Cıyıp aydap, albasın,
Aydap barıp Beecinge
Takır kırıp salbasın».
Badışazaada Bakayga
Ant kıldım, karmap çıbıktı,
Beecindin cayın aytpaska.
Bu dünüyö calganda
Kan Manas, al aytkanıñ dagı çın,
Keçee, Kokongo korduk salganda,
Margalañ menen Samarkan
Baarın çaap alganda,
Bilge cüktöp dilde aldık,
Kara közdön miñdi aldık:
«Beecindin cayın, aytkın» - dep,
Meni kıstap sen turduñ:
«Bilbeymin» - dep, Beecindi
Munda dagı ant kıldım.
Körbödüm - dep, Beecindi
Aytkandıgım dagı çın,
Körmök tügül Beecindi
Tuulup, ösüp çoñoyup,
Kelgendigim mından çın.
Sarala menen samsıtıp,

Celgendigim dagı çın,
Akırettin cayınan,
Azaptuu tozok barınan
Cerimden tentip, elimden
Cürgöndügüm dagı çın.
Emi Manas, kebimdi uk,
Ayrı beles, bek coldu
Aşkandan Almañ korkpogon,

Elin hesabını söyleyeyim,
Eskisini sayarsam,
Nice hanın eli var,
İşte bugün sayarsan,
On iki hanın yurdu var.
On iki hanın az yurdunu
Ulu boz yeleli han Manas
Toplayıp sürüp götürmesin,
Sürüp varıp Beecin'e
Tümden kırdırıp koymasın.»
Padişahzade Bakay'a
Ant ettim, çubuğu tutup,
Beecin'in halini söylememeye.
Bu yalan dünyada,
Han Manas, o dediğin de doğru,
Hani dün Kokon'a zulüm salındığında,
Margalañ ile Samarkan'ın
Hepsini vurup aldığında,
Yükler dolusu altın aldık,
Kara gözlü tutsaktan bin aldık:
«Beecin'in halini söyle» deyip,
Beni sıkıştırıp durdun:
«Bilmem» deyip Beecin'i,
Burada da ant ettim.
«Görmedim» deyip Beecin'i
Söylediğim de doğru,
Görmek şöyle dursun, Beecin'de
Doğup, büyüyüp serpilip
Geldiğim bundan da gerçek.
Sarala ile dolu dizgin

Koşturduğum da doğru,
Ahiretin yurdundan,
Azaplı cehennemin varlığından,
Yerimden sürgün, elimden
Ayrı gezdiğim de doğru.
Şimdi Manas, sözümü dinle,
Çatal belleri, sarp yolu
Aşmaktan Almañ korkmamış,

Tünörüp catkan Beecindi,
Tümöndögön keçildi
Çapkandan Almañ korkpogon,
Çek aranı çet kılıp,
Bölüştön Almañ korpogon.
Çet-Beecin emes, Tüp-Beecin
Taş-talkanın çıgarıp,
Ölüştön Almañ korkpogon.
Alım kelse top buzam,
Acal cetse kanteyin,
Kayra tartıp ketpeymin,
Tüp-Beecinde okko uçam.
Okko uçar sebebim -
Köynögüm çeçip cuugan cer,
Kindigimdi buugan cer,
Almañ emes, a tügül,
Altımış atam tuugan cer.
Kokustan ölüp men ketsem,
Toodogu cılkım toguz miñ,
Cılkımdı Manas, cıyıp koy,
Algan carım Aruuke,
Acal cetip men ölsöm,
Macikke ike kıyıp koy.
Adırda cılkım ala baş,
Argımak buudan aralaş,
Say tulpar külük baarı tok,
Oposu cok calganda
Arkamda erkek balam cok.
Aşkere tulpar meesi cok,
Menin közüm ötkön soñ,
Artımda kalgan bir tuyak,
Cıyıp alar eesi cok,
Armanı zor dünüyö
Kötörböskö çara cok.

Mañdayım emes, artımda
Berzent degen kara cok,
Cıyılgan düynöm, altın-taş,
Beecinge kirip men ölsöm,

Karanlık basmış Beecin'i,
On binlerce keşişi
Vurmaktan Almañ korkmamış,
Sınır boyunu kıyı kılıp
Bölüşmekten Almañ korkmamış.
Çet-Beecin değil, Tüp-Beecin'in
Taşını toprağını dağıtıp
Ölmekten Almañ korkmamış.
Gücüm yeterse orduyu bozarım,
Ecel gelirse ne edeyim,
Geri dönüp gitmem ben,
Tüp-Beecin'de okla düşerim.
Okla düşmemin sebebi:
Gömleğimi çıkarıp yıkadıkları yer,
Göbeğimi bağladıkları yer,
Yalnız Almañ değil, dahası,
Altmış atamın doğduğu yer.
Kazara ölüp gidersem,
Dağdaki yılkım dokuz bin,
Yılkımı, Manas, toplayıver,
Aldığım yârim Aruuke'yi,
Ecel gelip ben ölürsem,
Macik'e nikâh kıyıver.
Kırlardaki yılkım ala başlı,
Argımak, küheylan karışık,
Seçkin tulpar, yüğrük hepsi tok,
Vefasız yalan dünyada
Ardımda erkek evladım yok.
Belli ki tulparın aklı yok,
Benim gözüm kapandıktan sonra,
Ardımda kalan tek emaneti
Derleyip alacak sahibi yok,
Hasreti büyük dünyaya
Katlanmamaya çare yok.

Önümde değil, ardımda
Ferzent denen karaltı yok,
Yığılmış malım, altın taş,
Beecin'e girip ben ölürsem,

Kayda kalbayt kurgan baş!
Beecinden kaytpay men ölsöm,
Belimden bekem büktöp ket,
Beecinge söögüm kaltırbay,
Beri karay cüktöp ket!
Belgilüü cerge kelgende
Körümdü tereñ oyup ket,
Cakşılap meni koyup ket!
Cana Manas kabılan,
Aytar sizge kep kaldı,
Aman Talas körsöñüz,
Agınay kızı Aruuke
Kalp bolbosom, içinde
Üç ay bolcol şek kaldı.
Erkek emes kız bolso,
Küdörüñ menden üzüp koy,
Erkek bolso egerde,
Toyuna tokson soyo kör,
Atın Külçoro beren koyo kör.
Erkek bolso er bolot,
Özümdön ötö ilgeri,
Ayza salım şer bolot.
Kızarıp cangan çok bolot,
Kıykırıp coogo tiygende
Sandagan duşman toptolot.
Kereez aytkan kebim bul,
Aytkan sözüm tüyüp al,
Barsa-kelbes Beecindin,
Kayguuluna baratam,
Üçüngü ayda kütüp al!
Üçüngü aydan men kalsam,
Adırdan arkar atıp cep ketkin,
Adamzattın arslanı
Almambet öldü, - dep ketkin.
Kün bolcoldon men kalsam,
Beecinge barbay kaytıp ket,
Berenim Almam öldü - dep,
Arttagı on eki kanga aytıp ket!

Nerde kalmaz şu zavallı baş!
Beecin'den dönmeden ölürsem,
Belimden sımsıkı katlayıp git,
Beecin'de kemiğimi bırakmadan,
Beri yana yükleyip git!
Belli yere geldiğinde
Mezarımı derin oyup git,
Beni güzelce gömüp git!
Ve Manas, kaplanım,
Size söylenecek söz kaldı,
Sağ salim Talas'ı görürseniz,
Agınay kızı Aruuke,
Yalanım yoksa, karnında
Üç aylık bir emanet var.
Erkek değil kız olursa,
Umudunu benden kesiver,
Eğer erkek olursa,
Toyunda doksan mal kesiver,
Adını Külçoro bahadır koyuver.
Erkek olursa er olur,
Benden çok daha ileri,
Mızrak boyu arslan olur.
Kızarıp yanan kor olur,
Haykırıp düşmana çarptığında
Sayısız düşman önünde yığılır.
Vasiyet ettiğim sözüm bu,
Dediğim sözü düğümle belle,
Varılıp dönülmez Beecin'in
Keşif koluna gidiyorum,
Üçüncü ayda bekle beni!
Üçüncü aydan ben kalırsam,
Kırdan arkar vurup yiyip git,
«İnsanoğlunun arslanı
Almambet öldü» deyip git.
Sözleşilen günden kalırsam,
Beecin'e varmadan dönüp git,
«Bahadırım Almam öldü» deyip,
Ardındaki on iki hana söyleyip git!

Kereez aytkan sebebim,
Bir colu bar Beecindin,
Bargan kayra kaytpagan,
Bir colu bar Beecindin,
Kezikken kayra tartpagan,
Bir colu bar Beecindin,
Kazıp koygon oru bar,
Bir colu bar Beecindin
Kurap koygon kolu bar,
Koluna tiyse kıtaydın
Kaynatıp koygon şoru bar,
Koş, kök calım, kan Manas!»
Munu aytıp turganda,
Manas kan ıraazı boldu kebine,
Kara candı ayabayt,
Almambettey şerine.
«Alakem, kızıl ayza celegim,
Kılçaybay kelgen curtunan
Kıtaydan kelgen belegim.
Alakem, acalı cetken ölböybü,
Moyunga kelgen azaptı
Cigiti çirkin körböybü?
Iskender baspas Beecinge
Imerip ayza sunup ber.
Eç kim barbas Beecinge
Cetip kızık salıp ber,
Kıtaydın malın çaçıp ber,
Tilimdi alıp, kıraanım,
Kırgızdın colun açıp ber.
Beecinden çalgın çaluuga,
Çalıp kabar aluuga
Cılkıdan tandap bereyin,
Kartkürööndöy malımdı al,
Azdık kılsa azıgıñ
Köökörgö kuyup kanımdı al.
At bekiter örööndü al,
Amız kılbay Beecinge
Canıñdagı törööndü al.
On eki uruk kırgızdan

Vasiyet etmemin sebebi:
Bir yolu var Beecin'in,
Varan geri dönmemiştir,
Bir yolu var Beecin'in,
Rastlayan geri çekilmemiştir,
Bir yolu var Beecin'in,
Kazılıp konmuş çukuru var,
Bir yolu var Beecin'in,
Kurulup konmuş ordusu var,
Kıtay'ın eline düşenin
Kaynatılıp konmuş çilesi var,
Hoşça kal, boz yelelim, han Manas!»
Bunu söyleyip dururken,
Manas han razı oldu sözüne,
Kara canını hiç esirgemez,
Almambet gibi arslanına.
«Alakem, kızıl mızraklı flamam,
Dönüp bakmadan yurdundan gelen,
Kıtay'dan gelen armağanım.
Alakem, eceli gelen ölmez mi,
Boyna gelen azabı
Yiğit dediğin görmez mi?
İskender'in basmadığı Beecin'e
Çevirip mızrak uzatıver.
Kimsenin varmadığı Beecin'e
Ulaşıp kavga salıver,
Kıtay'ın malını saçıver,
Sözümü tutup, şahbazım,
Kırgız'ın yolunu açıver.
Beecin'den çalgın çalmaya,
Kolaçan edip haber almaya,
Yılkıdan seçip vereyim,
Kartkürõñ gibi malımı al,
Azığın az gelirse,
Köökör'e doldurup kanımı al.
At gizlenir vadiyi al,
Nazlanıp durmadan Beecin'e,
Yanındaki beyini al.
On iki boy Kırgız'dan

Tegiz cıyıp alayın,
Çubatuuga salayın,
Ayzalaş tandap, bolcop al,

Kakançındın Beecindin
Kabarı katuu cer eken
Kaşıña tandap coldoş al.
Oşondo çoçup ketti Alakeñ:
«Artıgım ayköl, ne deysiñ,
On eki kan curtuñdu
Tegiz cıyıp alganda
Ne muratka ceteyin,
Canıma berçi teñ coldoş -
Sırgak menen keteyin.
Samooru altın, çayı arzan
Samarkanday kalaa cok.
Sayışkan coogo kirgende,
Salgılaşıp turarga
Sırgak öñdüü bala cok.
Kabılan Sırgak balaga
Kırgızdın curtu birigip,
Cana menin kara başım sadaga!
Sırgaktı berçi alamın,
Anan çalgın çalamın!
Er Sırgak çıkanaktap kalbagan,
Çırım etip uyku albagan.
Atka ceñil, tayga çak,
Uykusu cok, coogo sak,
Ay-aalamdı buy kılat.
Aylanayın, er Sırgak
Sundurgan ayza tartpagan,
Sumsayıp koodon kaçpagan,
Duşmanga azar salbagan,
Tuş-tuştan kamap coo çıksa
Suurulup kayra kaytpagan.
Beecinge barbay kayrılbaym,
Bezildetpe köp meni,
Berenim er Sırgaktan ayrılbaym.
Sırgaktın aalamga cetet çaması,

Hepsini derleyip toplayayım,
Geçide tek sıra dizeyim,
Mızraktaşını seçip, kararlaştır al,

Kakançın'ın Beecin'inin
Haberi çetin bir yermiş,
Yanına seçip yoldaş al.»
O zaman irkiliverdi Alakeñ:
«Üstünüm, deryadil, ne dersin,
On iki han yurdunu
Toptan toplayıp aldığımda
Hangi murada ereyim,
Yanıma versene denk yoldaş —
Sırgak ile gideyim.
Semaveri altın, çayı ucuz,
Samarkan gibi şehir yok.
Mızraklaşan düşmana girildiğinde,
Vuruşup durup dayanmaya
Sırgak gibi yiğit yok.
Kaplan Sırgak yiğidine
Kırgız'ın yurdu birleşsin,
Ve benim kara başım kurban!
Sırgak'ı versene, alayım,
Sonra çalgına çıkayım!
Er Sırgak dirsek dayayıp yatmamış,
Kestirip uyku almamış.
Ata hafif, taya denk,
Uykusu yok, düşmana uyanık,
Ay-âlemi kasıp kavurur.
Kurban olayım, er Sırgak,
Uzattığı mızrağı geri çekmemiş,
Yılıp da meydandan kaçmamış,
Düşmana aman vermemiş,
Dört yandan kuşatıp düşman çıksa,
Sıyrılıp geri dönmemiş.
Beecin'e varmadan dönmem ben,
Beni çok sızlatıp üsteleme,
Bahadırım er Sırgak'tan ayrılmam.
Sırgak'ın gücü âleme yeter,

Özüñ menen atalaş
Aga-ininin balası.
Kara kalpak kırgagım,
Aman bolsun, ölbösün,
Kaçan bolso Sırgagım.
Ulak kan menen Cakıp kan
Uşul eköö bir tuugan.

Seninle baba bir,
Kardeşinin oğludur.
Kara kalpaklı yiğidim,
Esen olsun, ölmesin,
Her zaman Sırgak'ım benim.
Ulak han ile Cakıp han,
Bu ikisi öz kardeştir.

Ölbösöm Beecin çalamın,
Ulak kandın Sırgagın
Özüñdöy körüp turamın.
Kızıgı kıyın Beecinge
Kıykırıp ayza sunamın,
Kıyraşkan kıtay duşmanga
Sırgaktı medet kılamın.
Acalım cetse ölöyün,
Arslandar barbas kıtaydın
Bıyıl küçün körömün».
Munu Almañ aytkan soñ,
Munu ayttı Manas kan:
«Koş, emese kabılan,
Şaymandın baarı büktölüü,
Altımış asıy kezi ele,
Kartkürööñgö cüktölüü».
Manas, Çubak eki şer
Oorukka eköö kalgan cer.

Ölmezsem Beecin'i kolaçan ederim,
Ulak han'ın Sırgak'ını
Senin gibi görüp dururum.
Kavgası çetin Beecin'e
Haykırıp mızrak uzatırım,
Boğuşulan Kıtay düşmanına
Sırgak'ı medet bilirim.
Ecelim gelirse öleyim,
Arslanların varmadığı Kıtay'ın
Bu yıl gücünü görürüm.»
Bunu Almañ söyleyince,
Şunu dedi Manas han:
«Uğurlar olsun öyleyse, kaplan,
Pusatın hepsi dürülü hazır,
Altmışlık asıy çağındaydı,
Kartkürööñ'e yüklüdür.»
Manas, Çubak iki arslan,
İkisi ordugâhta kaldı orada.

ONUNCU BÖLÜM

ALMAMBET İLE SIRGAK'IN KEŞFİ

Almambet ile Sırgak'ın çalgını, düşman toprağına açılan bir büyü ve hile geçididir. Beecin yolunu bekleyen ejderhayı, kaplanı ve mergenleri Almambet okuduğu büyüyle dağıtır; altı aylık yoldan haber taşıyan gözcü tilkiyi Sırgak'a vurdurur — tilkinin yanındaki deri torbadan Koñurbay'ın kaftanı çıkınca Almambet onu giyip, Sarala'ya da Kanıkey'in diktiği Algara kılıklı örtüyü örterek can düşmanının suretine bürünür. Gözcü kulca aldatılıp vurulur; Koñurbay sanılan Almambet kırk keçil rahibi ayağına getirtip kırar; tek gözlü dev Çoñ Malgun'la altı gün süren boğuşmada Sırgak devin tek gözünü mızraklar, Almambet başını uçurur. Kanışay'ın ordugâhında su taşıyan devin kılığına giren Almambet, Çagaan bayramında rakıya kattığı zehirle bütün orduyu kırar; kaçan dev kadını Sırgak devirir. Sınırın büyülü bekçi zinciri böylece halka halka çözülür.

Kılıçtan sonra bölümün sesi yumuşar: Almambet, çocukluk yurdunu — Kan-Cayrak'ı, Taş-Köpürö'yü, doğduğu çınarı ve dibinde biten filizi, anasının "tohumun varsa çırpı biter" sözünün işaretini — Sırgak'a gezdirir; gömdüğü kancayı yerinden çıkarıp sözünün doğruluğunu bir kez daha kanıtlar. Babasının yarım hanlık tonunu giyip "Beecin'in yarım hanı" kılığında Ezkara ile Coloy'un ordusunu sahte alarmla Suuk-Tör'e sürer; rüyasında onu gören Burulça kapı nöbetçilerini dağıttırır ve Çagaan şenliğindeki kızların arasından geçen Almambet, yıllardır bekleyen sevdiğiyle kucaklaşıp söz tazeler. Sırgak'ın uyarısıyla yola çıkılır, akıllı at Kartküröñ kılavuz salınır

ve iki er, Karagul ile Cañıbay'ın beklediği sayısız Çin yılkısına baskın verir — savaşı tutuşturacak kıvılcım artık çakılmıştır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kaynak: S. Karalaev varyantı, "Turar" akademik baskısı (Bişkek, 2010), mısra aralığı ~51.550–56.150
- Anlatı zamanı: İki erin Beecin sınırına girişinden yılkı baskınının başlamasına dek süren keşif (çalgın)
- Ana mekânlar: Beecin sınır boyları; Kanışay'ın ordugâhı; Kan-Cayrak ile Taş-Köpürö; Çin yılkısının otlağı
- Merkez kişiler: Almambet, Sırgak, Çoñ Malgun, Kanışay, Burulça, Birmıskal, Karagul, Cañıbay
- Kilit motifler: kılık değiştirme, gözcü hayvanlar (tilki, kulca), zehirli rakı hilesi, çınar dibindeki filiz, gömülü kanıt, sevgiliyle söz tazeleme, yılkı baskını
- Karalaev damgası: keşif anlatısının bir hile ve büyü silsilesi gibi kurulması; kanlı sahnelerin ortasına çocukluk yurdu ve filiz gibi ince lirik durakların yerleştirilmesi

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI

Almambet menen Sırgaktın çalgını

Cılkıda külük ala baş,
Almambet, Sırgak atı uykaş

Attanıp çalgın çalgan cer.
Dubaluu sözün ayanbay,
Tuygun Manas, er Çubak
Eki kolun kötörüp,
Közdön caşın imerip,
Kocurap bata bergen cer.
Almambet, Sırgak eki şer
Kidirbey atka mingen soñ,
Kayrılbay colgo kirgen soñ,
Karap turup kan Manas
Kañırıgı bek tütöp,
Almambet, Sırgak eki şer
Tüp-Beecindi bet alıp,
Kıtaydın cerin çalgan cer,
Kan Manas, Çubak birigip,
Tal-Çokuda kalgan cer.
Azizkandın Almambet
Canında Sırgak kara kök,

Özü körgön col menen,
Özöndüü bulak suu menen,
Aşuusu biyik too menen,
Askar catkan zoo menen,
Irmep alar çöbü cok,
Çık eterge suusu cok,
Üstünön ısık ketpegen,
Töbösünön aylanıp,
Kanattuu uçup ötpögön
Kıyır-kıyır cer menen
Kılçaybay, turbay col cürdü,

TÜRKÇE ÇEVİRİ

Almambet İle Sırgak'ın Keşif Seferi (Çalgın)

Yılkı içinde küheylan, alaca başlı,
Almambet ile Sırgak'ın atları birbirine eş,
Atlanıp keşfe çıktıkları yerdi burası.
Dualı sözünü esirgemeden,
Şahbaz Manas ile yiğit Çubak
İki elini göğe kaldırıp,
Gözünden yaşını silerek,
Coşkuyla dua verdikleri yerdi.
Almambet ile Sırgak, iki arslan,
Beklemeden ata bindikten sonra,
Dönüp bakmadan yola girdikten sonra,
Bakıp duran Han Manas'ın
İçi yanıp tütüyordu.
Almambet ile Sırgak, iki arslan,
Tüp-Beecin'e yüz tutup,
Hıtay'ın toprağını keşfettikleri yerdi;
Han Manas ile Çubak birleşip,
Tal-Çoku'da kaldıkları yerdi.
Azizkan oğlu Almambet,
Yanında Sırgak, kara yağız yiğit,

Kendi gördüğü yoldan,
Vadili pınar sularından,
Geçidi yüksek dağlardan,
Sarp yatan kayalardan,
Koparıp yenecek otu yok,
Bir yudum içecek suyu yok,
Üzerinden sıcağı eksilmeyen,
Tepesinden dolanıp
Kanatlının uçup geçmediği
Kıvrım kıvrım yerlerden
Dönüp bakmadan, durmadan yol yürüdüler,

At ayabay mol cürdü.
Köp oylonup nez boldu,
Cañırıktın Car-Kıya
Acıdaar cürbös çubama,
Teşik-Taştın oyuna,
Agargan talaa boyuna
Cakın kirip barganda
Artındagı er Sırgak
Aylanasın karasa,
Mergeni turat bir cerde
Meelep tiktep atkalı,
Acıdaar turat bir cerde
Arbap, sorup tartkalı.
Bir cagın Sırgak karasa
Ilbirsi turat ilgeli,
Colborsu turat komdonup,
Kaçırıp şeriñ kirgeli.
Munun baarın körgöndö
Bala Sırgak munu oyloyt:
«Çolpondoy bolgon kayran köz
Oydurgalı kelgen go?!
Acıdaar, cılanga
Aldap çalgın çaldırıp,
Köönü kelse Almambet
Sordurgalı kelgen go?!
Kaçan bolso ölgömün,
Almañdı eerçip kelgemin.
Acıdaar op tartsa,
Ayanbastan soyoyun,
Colborsu kelip kol salsa,
Ölüm kılıp koyoyun.

Bekitip koygon çepterin
Men talkalap ötöyün,
Astımdagı Almambet
Artınan kuup ceteyin,
Kanın çaçıp bu cerden
Kayra tartıp keteyin!»
Cabdıgın alıp şaylanıp,

Atı esirgemeden bol yürüdüler.
Çok düşünmekten dalgınlaştılar;
Cañırık'ın Car-Kıya'sına,
Ejderin bile geçmediği daracık geçide,
Teşik-Taş'ın çukuruna,
Ağaran bozkırın boyuna
Yaklaşıp girdiklerinde,
Ardındaki yiğit Sırgak
Çevresine bakınınca:
Bir yerde avcı durur,
Nişan alıp atmak için;
Bir yerde ejderha durur,
Büyüleyip somurup çekmek için.
Sırgak bir yanına bakınca:
Parsı durur kapmak için,
Kaplanı durur pusuya sinmiş,
Saldırıp yiğide girişmek için.
Bunların hepsini görünce
Genç Sırgak şöyle düşünür:
«Çoban yıldızı gibi güzelim gözleri
Oydurmaya mı gelmişiz?!
Ejderhaya, yılana
Aldatıp keşif yaptırıp,
Gönlü isterse Almambet
Bizi emdirmeye mi gelmiş?!
Nasılsa bir gün öleceğim,
Almambet'in ardına düşüp gelmişim.
Ejderha soluyup yutmaya kalksa,
Esirgemeden boğazlayayım,
Kaplanı gelip saldırırsa,
Ölümüne uğratıvereyim.

Sağlamca kurdukları siperlerini
Ben parçalayıp geçeyim,
Önümdeki Almambet'in
Ardından kovalayıp yetişeyim,
Kanlarını bu yere saçıp
Geri dönüp gideyim!»
Silahını alıp kuşanıp,

Calañdagan er Sırgak,
Canına bolot baylanıp,
Enteñdetip şaştırıp,
Aldındagı Sarala
Sogonçoktoy bastırıp,
Sırgaktın türün körgöndö
Sırttan tuugan Almambet:
«Kokustan körsö karoolçu
Kıtay kapır emi köröt - dep,
Mintip cürsö Sırgagım
Tübümö tügöl cetet - dep,
Añdıp catkan kıtayga
Şek bildirip ketet» - dep,
Munu oylop Almambet
Sarala oozun burdu ele,
Küpsör menen bir darı
Kürküröp Almañ suurdu ele,
Alakan tolgon darını
Tañdayına urdu ele.
Eerdin başın kakkılap,
Kamçı menen kaytalap,
Üzöñgünü çapkılap,
Kalmaktay süylöp kaldırap,
Kıtayça süylöp baldırap,
Amal okup kıtaydın
Aylasın bilgen Almambet
Zıykır okup turdu emi.
Almambet zıykır okusa,
Acıdaar kaçtı ışkırıp,
Mergeni kaçtı üşkürüp,
Colborsu kaçtı too menen,
Ilbirsi kaçtı zoo menen.
Kamanı kaçtı tokoygo,
Bıt-çıt bolup zıykırlar
Citip-citip cogoldu.

Gözü dönmüş yiğit Sırgak,
Yanına çelik kılıç bağlanıp,
Soluk soluğa acele edip,
Öndeki Sarala'nın
Topuğuna basarcasına sürünce,
Sırgak'ın bu halini görünce,
Sırttan doğmuş Almambet:
«Gözcü kazara görürse,
Kâfir Hıtay şimdi görür, diye,
Böyle giderse Sırgak'ım
Kökümü büsbütün kurutur, diye,
Pusuda yatan Hıtay'a
Kuşku sezdirip gider» diye,
Bunu düşünen Almambet
Sarala'nın başını çevirdi;
Meşin kaptan bir emi
Gürleyerek çekip çıkardı,
Avuç dolusu ilacı
Damağına çalıverdi.
Eyerin kaşını tıklatıp,
Kamçısıyla üsteleyip,
Üzengiyi dövüp,
Kalmuk gibi konuşup gürüldeyip,
Hıtayca söyleyip gevezelenip,
Hıtay'ın efsununu okuyup,
Hilesini bilen Almambet
Sihir okuyup durdu işte.
Almambet sihir okuyunca,
Ejderha kaçtı ıslık çalıp,
Avcısı kaçtı ah çekip,
Kaplanı kaçtı dağdan,
Parsı kaçtı kayadan.
Yaban domuzu kaçtı ormana,
Sihirler paramparça olup
Eriye eriye yok oldu.

Bul amaldı körgöndö
Sarala oozun burdu oşol.
«Alake, çınıñ aytkın» - dep,

Bu hileyi görünce
Sarala'nın gemini çekti o anda.
«Alake, doğrusunu söyle!» diye,

Sırgak kamap turdu oşol.
«Uktasa körgüs tüş kıldıñ,
Acıdaar bizdi soroordo
Adamdan başka iş kıldıñ, Almam!
Iras-çınıñ aytıp ber,
Anık sırıñ aytpasañ
Senin tiliñ albaymın,
Ölsöm Beecin barbaymın!»
«Berenim Sırgak, ugup tur,
Çolok etek köynögün
Kiyip turgan kezimde,
Alakandan çıgarbay,
Kırk kandın eli kıtaydı
Bilip turgan kezimde,
Kırgız bolor oydo cok,
Kalıñ mancuu, kıtaydın
Kalıñ sogup, çep casap,
Tamı bolup turganda,
Kakançındın Beecinde
Töbömö asıl taş sayıp,
Kanı bolup turganda
Arslanday belim iyilgen:
«Beecindi çaap ketet - dep,
Tübümö burut cetet» - dep,
Dañzasına kıtaydın
Manas kök cal çiyilgen.
Munu körüp alganda,
Taş sayıngan kıtaylar
Tamak içpey korkuşup,
Çurkuraşıp küyüngön.
Kırgız bolor oydo cok,
Cin-berini çaldırdım,
Cin-berinin şaarınan
Altımış ayar, zıykırçı
Atayı buyrup aldırdım.
Aylıgına buttap altın-zer berip,
Mintsem Beecin kelbeyt - dep,
Beecindi Manas körböyt - dep,
Acıdaar, colbors kança añ,

Sırgak yolunu kesip durdu o anda.
«Uyusak görülmez düş gösterdin,
Ejderha bizi yutacakken
İnsan işi olmayan iş yaptın, Almam!
Gerçeğini, doğrusunu söyleyiver,
Asıl sırrını söylemezsen
Senin sözünü dinlemem,
Ölsem de Beecin'e varmam!»
«Yiğidim Sırgak, dinleyedur:
Kısa etekli gömleğimi
Giyip durduğum çağımda,
Avucumdan çıkarmadan,
Kırk hanın halkı Hıtay'ı
Yönetip durduğum çağımda,
Kırgız olmak aklımda yok;
Kalabalık Mançu'nun, Hıtay'ın
Kalın duvar örüp, sur yapıp,
Kalesi olup durduğunda,
Kakançın'ın Beecin'inde
Tepeme değerli taş takıp,
Hanı olup durduğumda,
Arslan gibi belim büküldü:
«Beecin'i vurup gider» diye,
«Köküme Burut yetişir» diye,
Hıtay'ın devlet defterine
Boz yeleli Manas çizilmişti.
Bunu görüp öğrendiklerinde,
Taş takınmış Hıtaylar
Yemeden içmeden korkuşup,
Çığrışarak dövünmüştü.
Kırgız olmak aklımda yok:
Cin-peri diyarını yoklattım,
Cin-perinin şehrinden
Altmış ayyar ile büyücüyü
Özellikle buyurup getirttim.
Aylığına batmanla altın, mücevher verip,
Böyle yaparsam Beecin'e gelmez diye,
Beecin'i Manas görmez diye,
Ejderha, kaplan, nice yaban —

Zıykır menen men Almañ
Col kaytartıp koydurdum.
Aldap turup ayardın
Amalın bütkül üyrönüp,
Baarının başın aldırdım.
Bekitip koygon zıykırdı
Çeçip iydim, kördüñbü?
Emi sırım aytayın,
Altından ordo tam kanday,
Taktı mingen can kanday?!
Kuday özü mendesin
Caratat eken ar kanday!
Esenkan kızı Burulça:
«Alakem kaçan kelet?» - dep,
Bozdop cürsö al kanday?!
Bozdogon carga cete albay,
Meltiregen kuu çöldö
Bozorup cürgön men kanday?!
Esenkandın Burulça
Bıyıl dürüyö köynök çoygondur,
Köönü kelse tüñülüp,
Meni kelbeyt eken - dep,
Küdörün üzüp koygondur!
Esenkan kızı Burulça
Urdun kızı al ele,
Urdun uulu men elem.
Biribizdi biribiz
Körüşmökkö zar elek,
Men Beecinden keterde
Kelemin dep işentken
Köp ubada bar ele,
Kamoodo kalgan al kanday?
Kayrılıp kayta cete albay,
Kaçıp kelgen men kanday?
Oşo kündön uşu kün
Korgol menen kün sanap,
Küyüp cürgön can kanday?
Kurusun kurgan aşıktık,

Sihirle ben, Alake'niz,
Yolu onlara bekletirdim.
Ayyarı aldata aldata
Hilesinin hepsini öğrenip,
Sonunda hepsinin başını aldırdım.
Yerleştirilmiş o sihri
Çözüverdim, gördün mü?
Şimdi sırrımı söyleyeyim:
Altından saray köşk nasıldır,
Tahta oturan can nasıldır?!
Tanrı kendi kulunu
Türlü türlü yaratırmış!
Esenkan'ın kızı Burulça:
«Alakem ne zaman gelir?» diye
İnleyip gezerse, o ne haldedir?!
İnleyen yâre kavuşamadan,
Uçsuz bucaksız kuru çölde
Benzi solup gezen ben ne haldeyim?!
Esenkan'ın Burulça'sı
Bu yıl ipekten giysisini biçmiştir;
Gönlü isterse umudunu kesip,
«Meğer o gelmeyecekmiş» diye,
Ümidini koparıp atmıştır!
Esenkan kızı Burulça
Ur soyunun kızıydı o,
Ur soyunun oğluydum ben.
Birbirimizi
Görmeye hasrettik;
Ben Beecin'den ayrılırken
«Geleceğim» diye inandırdığım
Nice vaadim vardı.
Kuşatmada kalan o ne haldedir?
Dönüp yeniden kavuşamadan,
Kaçıp gelen ben ne haldeyim?
O günden bugüne dek
Çakıl taşıyla gün sayıp,
Yanıp gezen can ne haldedir?
Kahrolsun şu kavuran âşıklık!

Astıbızda caynagan
Kalıñ kıtay kança san?
Burulça eske tüşköndö
Tutamça kelbeyt çımın can.

Önümüzde kaynaşan
Kalabalık Hıtay kaç sayıdadır?
Burulça aklıma düşünce
Şu sinek gibi can bir tutama gelmez.

Men Beecinden çıgarda
Dalay kıtay uruşup,
Kıyrap kalgan emespi,
Esenkandın Burulça
Çılbırıma çırmalıp:
«Esen bolup, tez kel!» - dep,
Saralanı ciberbey,
Eki koldop tizgindep,
Iylap kalgan emespi.
Kelgenderden kep ugam,
Altı kan elin çogultup:
«Burulçanı bergin» - dep,
Alöökönin Koñurbay
Esenkanga uşul cıl
Cuuçu tüştü, - dep ugam.
Etegi tilik köynögün
Kiybey koydu, - dep ugam.
Bolboy koydu, - dep ugam.
Araga tüşkön altı kan
Alöökönün Koñurbay,
Kıtaydın kanı Esenkan
Burulçanın dartınan,
Curt boluşup kelişpey,
Coo boluştu», - dep ugam.
Kara kezek, ak kalpak
Kaardandı er Sırgak.
Burulça cayın ukkanda
Toktono albay oydolop,
Oyon kök cal, şer Sırgak:
«Alake, uşul kebiñ çın bolso,
Içimden kiem tonuñ ber,
Anıktap azır coobuñ ber.
Kök çebiçim mineyin,
Kakançındın Beecinde

Ben Beecin'den çıkarken
Nice Hıtay savaşıp
Kırılıp kalmamış mıydı;
Esenkan'ın Burulça'sı
Yularıma dolanıp:
«Esen ol, tez gel!» diye,
Sarala'yı salıvermeyip,
İki eliyle dizginleyip,
Ağlayıp kalmamış mıydı.
Gelenlerden söz duyarım:
Altı hanın halkını toplayıp,
«Burulça'yı ver!» diye,
Alööke oğlu Koñurbay
Esenkan'a bu yıl
Dünür salmış, diye duyarım.
Eteği yırtmaçlı giysisini
Giymez olmuş, diye duyarım.
Razı olmamış, diye duyarım.
Araya giren altı han,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Hıtay'ın hanı Esenkan,
Burulça'nın derdi yüzünden,
El olup uzlaşamayıp
Düşman olmuşlar, diye duyarım.»
Kara yağız, ak kalpaklı
Yiğit Sırgak öfkelendi.
Burulça'nın halini duyunca,
Duramayıp yerinde tepinip,
Beyzade boz yeleli, arslan Sırgak:
«Alake, bu sözün gerçekse,
İçime giyeyim, kaftanını ver,
Kesin cevabını şimdi ver.
Kökçebiç'ime bineyim,
Kakançın'ın Beecin'inde

Kakaylatıp kıtaydı
Beecinden aydap süröyün.
Topon suu cetpes Beecinge
Tozoktu çındap salayın,
Esenkan kızı Burulça
Kıtaydan tartıp alayın.
Aç bilekten imerip,
Uçkaştırıp artıma

At sooruna salayın!»
Uşu sözdü ukkanda
Azizkandın Almambet
Bezge saygan kişidey
Irgıp ketti kara kök.
«Tügöngön Sırgak, ne deysiñ,
Dümüröygön çoñ zoñkok
Tüz dep, aşar bel emes,
Türü suuk kıtayga
Tüz ele kirer el emes.
Bel baylagan beli bar,
Bekip catkan ceri bar.
Tülküsü catat belinde,
Ördögü catat kölündö,
Kulcası catat kañkayıp,
Koymogo koygon cerinde.
Anın arı cagında,
Kırk keçili canında
Taştan koygon tagı bar,
Alışsa adamdın alı cetpegen,
Çoñ Malgun degen dagı bar.
Tüp-Beecinde sanatsız
Sapırılgan curtu bar,
Altı ayçılık Beecinge
Altı kündük kabardı
Cetip ceke berüüçü
Kıpkızıl kaltar tülkü bar.
On kündük cerden cıt bilgen,
Altı kündük uzak col
Alıstan anık köz körgön,

Hıtay'ı kıvrandıra kıvrandıra
Beecin'den sürüp kovalayayım.
Tufan suyunun ermediği Beecin'e
Cehennemi sahiden salayım,
Esenkan kızı Burulça'yı
Hıtay'dan çekip alayım.
İnce bileğinden kavrayıp,
Terkime bindirip

Atın sağrısına alayım!»
Bu sözü duyunca
Azizkan oğlu Almambet,
Bezine iğne batmış adam gibi
Sıçrayıverdi kara yağız.
«Hey gidi Sırgak, ne dersin sen;
Heybetle yükselen o koca doruk
Düz deyip aşılacak bel değil,
Yüzü soğuk Hıtay da
Dosdoğru girilecek el değil.
Bel bağladığı geçidi var,
Kapanıp yattığı yeri var.
Tilkisi yatar geçidinde,
Ördeği yatar gölünde,
Yaban koçu yatar kabararak,
Nöbete konduğu yerinde.
Onun öte yanında,
Kırk keşişi yanında,
Taştan kurulmuş tahtı var;
Tutuşulsa insan gücünün yetmediği
Çoñ Malgun denen biri de var.
Tüp-Beecin'de sayısız,
Kaynaşan halkı var;
Altı aylık yoldaki Beecin'e
Altı günlük haberi
Tek başına ulaştırıveren
Kıpkızıl kaltar tilkisi var.
On günlük yerden koku alan,
Altı günlük uzak yolu
Uzaktan gözle apaçık gören —

Tülküsün karmap biz alsak,
Kıtaydın malın çaçabız,
Tülküsü bizden kutulsa,
Dümöktüü bolup kaytabız.
Arnap algan celegim,
Açuulanbay tim cürgün,
Aylanayın belegim!
Tetigi, dümüröyüp köröngön,
Tüz bolgon toonun urçugu,
Betege çıkkan çoñ talaa
Çay alçu toonun tumşugu.
Bilgen canga al tumşuk

Tilkisini yakalayabilirsek,
Hıtay'ın malını saçarız;
Tilkisi bizden kurtulursa,
Başımız belada döneriz.
Adayıp aldığım sancağım,
Öfkelenmeden sakin dur,
Kurbanın olayım, armağanım!
İşte şu, heybetle görünen,
Dümdüz uzanan dağ çıkıntısı,
Ayrık otu bitmiş büyük ova,
Konak yeri olan dağ burnu.
Bilen cana o burun,

Kan-Caylaktın beli oşol,
Karoolgo koyçu tülkünün
Kaçıp keter ceri oşol.
Oşol cerge barganda
Buursun tiygen çiyin cok,
Suur kazgan iyin cok.
Oşol cerge barganda
Kezigip kalsañ tülkügö,
Tegereğiñ karaba,
Tegele canıñ ayaba,
Öödö-ıldıy karaba,
Ölömün, - dep sanaba.
Astıñdagı Kökçebiç
Buudandın cayın aytayın,
Kara bayır, kazanat,
Kalbır öpkö, cez bilek,
Çalgınga minseñ çarçabayt,
Oorukka minseñ oorubayt,
Katıra tülük col cürsöñ
Şeyşebi toktop tutulbayt,
Cügürgöndö canıbar
Kanattuu kaçıp kutulbayt.
Bölök cakka kayrılba,
Aytkan cerden ayrılba,
Ordunda bolso tülkünü
Astıma salıp kubalap,

Kan-Caylak'ın belidir işte;
Nöbete konan tilkinin
Kaçıp gideceği yer orasıdır.
O yere vardığında
Saban değmiş çizgi yok,
Sıçanın kazdığı in yok.
O yere vardığında,
Tilkiye rastlarsan,
Çevrene bakınma,
Hiç canını esirgeme,
Aşağı yukarı bakınma,
«Ölürüm» diye düşünme.
Altındaki Kökçebiç
Küheylanın halini anlatayım:
Kara soylu, asil kanlı,
Kalbur ciğerli, tunç bilekli;
Keşfe binsen yorulmaz,
Sefere binsen incinmez,
Aralıksız günlerce yol yürüsen
Soluğu tıkanıp tutulmaz;
Koştuğunda o canavardan
Kanatlı bile kaçıp kurtulamaz.
Başka yöne sapma,
Dediğim yerden ayrılma;
Tilki yerindeyse,
Önüme katıp kovalar,

Aykırıp anda bakıram:
«Sırgak, kel!» - dep, çakıram.
Çıkanaktap dem albay,
Çırım etip, uyku sen albay,
Karmap alsak tülkünü
Kalıñ kıtay elinin
Kazına, malın çaçabız».
Munu aytıp Almambet,
Kolunan karmap Sırgaktın,
Kayta-kayta bek uuçtap:
«Uşu cerden cılba», - dep,
Ulam-ulam tabıştap,
Bura tartıp dır koydu,
Sarala menen çu koydu.
Böksögö möndür caadırıp,
Kündü tüngö aylantıp,

O zaman haykırıp bağırırım:
«Sırgak, gel!» diye çağırırım.
Dirseğine yaslanıp soluklanma,
Kestirip uykuya dalma sen;
Tilkiyi yakalarsak,
Kalabalık Hıtay elinin
Hazinesini, malını saçarız.»
Bunu söyleyip Almambet,
Sırgak'ın elinden tutup,
Tekrar tekrar sıkıca kavrayıp:
«Bu yerden kımıldama» diye,
Üstüne basa basa tembihleyip,
Dizgini çevirip fırladı,
Sarala ile «çü!» deyip sürdü.
Yamaçlara dolu yağdırıp,
Gündüzü geceye çevirip,

Sasık tuman tüşürüp,
Caydın künün kış kılıp,
Karooldogu kalmaktı
Kar-boroongo tuş kılıp,
Tülkü catkan özöngö
Tünörtüp möndür caadırıp,
Karoolçusun kamadı.
Korgolotup çıgarbay,
Tülkü cattı iyinde
Caandan korkup tura albay.
Caylagan cay zıykırdı
Okup kelgen Almambet,
Sandagan san kıtaydı
Kırıp kelgen Almambet.
Kıtaydın sırın kaltırbay,
Bilip kelgen Almambet,
Kıtaydın colu - kıyın col,
Körüp kelgen Almambet.
Altın aydar, çok belboo
Azizkandın calgızı,
Belgilüü beren sultanıñ
Sırbarañdı kolgo alıp,

Ağır kokulu sis indirip,
Yaz gününü kış edip,
Nöbetteki Kalmuk'u
Kar borana tutup,
Tilkinin yattığı vadiye
Karartıp dolu yağdırıp,
Gözcüsünü kıstırdı.
Sindirip dışarı çıkarmadan —
Tilki yattı ininde,
Yağıştan korkup kalkamadan.
Havayı bozan cay sihrini
Okuyup gelmişti Almambet,
Sayısız Hıtay'ı
Kırıp gelmişti Almambet.
Hıtay'ın sırrını eksiksiz
Bilip gelmişti Almambet,
Hıtay'ın yolu çetin yoldur —
Görüp gelmişti Almambet.
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Azizkan'ın biriciği,
Namlı yiğit sultanın,
Sır-barañ tüfeğini ele alıp,

Bastırıp çıktı kaykıga,
Karagan şak eline,
Kaçan bolso tülkünün
Karoolgo çıgar cerine.
Tülkünü karap eleñdep,
Arta salıp bir taşka
Barañdı turdu belendep.
Oşol çakta kuu tülkü
Başın cerge saldı emi:
«Mezgilsiz kanday caadı? - dep,
Kanday kündö boldu? - dep,
Kündüzü bürkök, tünü açık,
Almambet cayı körünöt,
Karoolgo barıp, men karap,
Kayra tartıp keleyin,
Kaşat boylop celeyin,
Karooldogu kırk keçil
Barıp kabar bereyin.
Beecindegi Karıkan
Belgilegen sözü ele,

Beren kök cal Almambet
Beecinge sapar kılmakka
Bıyıl keler kezi ele».
Munu oylop kuu tülkü
Canı kalbay tüyülüp,
Zımırılıp cügürüp,
Karoolgo keldi culunup,
Tumşugun öödö kötörüp,
Cıttap turdu aylanta.
Tögöröktün tört burçun
Kaltırbastan tötölöp,
Bodur kıraň, boz talaa
Dagı çıgıp kalıptır.
Saralasın samsıtıp,
Celgen eken Almambet,
Cer caynagan kol alıp,
Kelgen eken Almambet.
Cayılgan kıraň, tik tumşuk

Sürüp çıktı sırta,
Karağan çalılığının arasına,
Tilkinin her zaman
Gözetlemeye çıktığı yere.
Tilkiyi gözleyip tetikte,
Bir taşın üstüne dayayıp
Tüfeği hazır edip durdu.
O sırada kurnaz tilki
Başını yere eğdi işte:
«Vakitsiz nasıl yağdı bu?» diye,
«Ne oldu bugünkü havaya?» diye,
«Gündüzü kapalı, gecesi açık —
Almambet'in cay sihrine benziyor.
Gözcü yerine varıp bakayım,
Geri dönüp geleyim,
Yar boyunca koşturayım,
Nöbetteki kırk keşişe
Varıp haber vereyim.
Beecin'deki Karıkan'ın
Belirttiği bir söz vardı:

Yiğit boz yeleli Almambet'in
Beecin'e sefer etmek üzere
Bu yıl gelme zamanıydı.»
Bunu düşünen kurnaz tilki,
Canı çıkarcasına gerilip,
Ok gibi süzülüp koşup,
Gözcü yerine atılarak geldi;
Burnunu yukarı kaldırıp,
Çepeçevre koklayıp durdu.
Dünyanın dört bucağını
Eksik bırakmadan tarayıp:
«Engebeli sırta, boz bozkıra
Yine biri çıkmış besbelli.
Sarala'sını tere batırıp
Koşturmuş meğer Almambet,
Yeri kaplayan ordu alıp
Gelmiş meğer Almambet.
Yayvan sırtta, dik burunda

Üç tulpardın izi bar,
Ne de bolso çalgınga
Çalıp kabar alarga
Kelip kalgan kişi bar,
Bıyılkı cıl çoñ katar
Kakançındın Beecinge
Dümök salar kezi bar».
Munu oylop tülküñüz
Sekirip taştan dır koydu,
Añdıp turgan Almambet
Okço karmap barañdı,
Kaçıp kalgan tülkünü
Kaptaldata bir koydu,
Meelegen cerge tiybesten,
Bir cakkı kolun sıy koydu.
Kara candan tüñülüp,
Kanattuuday tüyülüp,
Kaçıp barat tügöngür
Üç butu menen cügürüp.
Agala kıya kaptaldan
Almambet kelet bakırıp,
Bakırıgı too carıp:
«Er Sırgak!» - dep çakırıp.
Kolundagı Kartküröñ

Üç küheylanın izi var;
Her ne olursa olsun keşfe,
Yoklayıp haber almaya
Gelmiş kişiler var.
Bu yıl büyük bir tehlikenin
Kakançın'ın Beecin'ine
Kargaşa salma zamanı var.»
Bunu düşünen tilkiniz
Taştan sıçrayıp fırladı;
Pusuda bekleyen Almambet,
Tüfeği nişanlayıp,
Kaçmakta olan tilkiye
Böğürlemesine bir attı;
Nişanladığı yere değmeden,
Bir yandaki ayağını sıyırıp geçti.
Kara canından umut kesip,
Kanatlı gibi gerilip,
Kaçıp gidiyor kahrolası,
Üç ayağıyla koşarak.
Alaca yamacın böğründen
Almambet bağırarak gelir,
Bağırışı dağ yarar:
«Yiğit Sırgak!» diye çağırır.
Elindeki Kartküröñ'ü

Kabak cakka ırgıtıp:
«Çü!» - dep kaldı uçkanday.
Eliktey kılıp tüyültüp,
Astındagı Kökçebiç
Oñdu-soldu kamçılap,
Oñ-tetiri teminip,
Karıdagı sırnayza
Karmay salıp oñ kolgo
Tülkünü körüp süyünüp,
Tiktegen közün irmebey,
Cañılbastan baratat!
Kaptal colgo tayanıp,
Karaandaşa ketkeni,
Tülküdön çıkkan çañdakka

Yamaç tarafına fırlatıp:
«Çü!» deyip uçarcasına gitti.
Karaca gibi sıçratıp,
Altındaki Kökçebiç'i
Sağlı sollu kamçılayıp,
Ters düz mahmuzlayıp,
Pazısındaki sır-mızrağı
Sağ eline kapıp,
Tilkiyi görüp sevinip,
Diktiği gözünü kırpmadan,
Şaşmadan gidiyor!
Yamaç yoluna dayanıp,
Karaltısına yetişircesine gitti,
Tilkiden kopan toz dumana

Aralaşa ketti emi.
Belestegi kaykañda,
Betegelüü taypañda,
Bezildetip tulparın
Tülkügö cañı ceterde,
Kanatı bar Kökçebiç
Canday salıp ötöördö:
«Kuday, kuunu bergin!» - dep,
Sırnayzanı kötördü.
Tülkü demep dır koydu,
Karagan, badal, kalıñ çer,
Kaçıp tülkü kirerde,
Kabılan beren Sırgagıñ
Kaptaldata bir koydu.
Kaptal cünü buradı,
Beli üzülüp bırkırap,
Süyüngöndün belgisi
Beren tuugan Almambet
Artınan keldi kubanıp.
«Aylanayın, Sırgak!» - dep,
Közünün caşı on talaa,
Tülkünü soyduk talaaga
Aylanayın, Sırgagım,
Malım tügül, kazına,
Sendey kıraan balaga
Kara başım sadaga!» -
Attan tüşüp tüyülüp,
Azizkandın Almambet

Tülkügö keldi cügürüp,
Kara bolot Narkesken,
Kından alıp suurup,
Altı bölüp taştadı,
Tülkünü kanga cuurup.
Karagan şak, kalıñ taş,
Oşol taştın içinen
Catkan töödöy şiri kap,
Azizkandın Almambet
Er Sırgaktın aldına

Karışıp gitti işte.
Beldeki sırtta,
Ayrık otlu düzlükte,
Küheylanını uçururcasına sürüp,
Tilkiye tam yetişecekken,
Kanatlı Kökçebiç
Yanından sıyırıp geçerken:
«Tanrım, kurnazı bana ver!» diye,
Sır-mızrağı kaldırdı.
Tilki hız alıp fırladı;
Karağana, çalıya, sık ormana
Tilki kaçıp girecekken,
Kaplan yiğit Sırgak'ın
Böğrüne bir çaldı.
Böğrünün tüyü savruldu,
Beli kopup paramparça oldu.
Sevincin nişanesi olarak,
Yiğit doğmuş Almambet
Ardından sevinerek geldi.
«Kurbanın olayım, Sırgak!» diye,
Gözünün yaşı on kola ayrılıp:
«Tilkiyi kırda tepeledik;
Kurbanın olayım, Sırgak'ım,
Malım şöyle dursun, hazinem —
Senin gibi şahbaz yiğide
Kara başım sadaka!»
Attan sıçrayıp inip,
Azizkan oğlu Almambet

Tilkiye koşarak geldi;
Kara çelik Narkesken'i
Kınından çekip çıkarıp,
Altıya bölüp attı,
Tilkiyi kana bulayıp.
Karağan çalısı, yığın yığın taş —
O taşların arasından,
Yatan deve gibi kocaman gön torbayı,
Azizkan oğlu Almambet
Yiğit Sırgak'ın önüne

Alıp keldi kötörüp,
Için carıp karasa,
Koñurbayday kalçanın
Kamdap koygon tonu eken,
Karoolgo kelgende
Kie turgan tonu eken.
Korosongo koy aytıp,
Baabedinge bata aytıp,
Ay tuyaktan at aytıp,
Almambet turdu süyünüp,
Catkan töödöy şiri kap
Cara çaap ciberip,
Koñurbaydın kep tonun
Almambet alıp kiyindi.
Tondu kiyip algan soñ,
Almambet turdu şañdanıp,
Körüp turdu er Sırgak
Almambetke tañ kalıp.
Köz-köz altın balkıldayt,
Köökördöy bolgon şuru taş
Töbösündö carkıldayt.
Sırt cagınan karasa
Kebez belboo, keñ ötük,
Kebetesin karasañ -
Keçildin kanı Koñurbay,
Alakeñ özü bolup kaldı emi.
Kolundagı çılımı
Altın ayluu, sır kanca
Aldınan çıgıp karasa -
Alaçıktay zor kalça.
Oşondo, bereki keñ Talastan kelerde,
Öödö-tömön çırkırap,

Kaldırıp getirdi.
İçini yarıp bakınca:
Koñurbay gibi Kalça'nın
Hazırlayıp koyduğu kaftanıymış,
Nöbete geldiğinde
Giydiği kaftanıymış.
Korosan pirine koyun adayıp,
Baabedin'e dua edip,
Ay tırnaklıdan at adayıp,
Almambet sevinip durdu;
Yatan deve gibi gön torbayı
Yarıp parçalayıverip,
Koñurbay'ın heybetli kaftanını
Almambet alıp giyindi.
Kaftanı giydikten sonra,
Almambet kuruldu şanlanıp;
Bakıp durdu yiğit Sırgak,
Almambet'e şaşırıp.
Göz göz altınlar parıldar,
Matara gibi iri mercan taşı
Tepesinde ışıldar.
Dışından bakılsa:
Pamuk kuşak, geniş çizme;
Kılığına bakarsan —
Keşişlerin hanı Koñurbay,
Alake'n onun ta kendisi oluverdi.
Elindeki çubuğu:
Altın aylı, sırlı pipo;
Önünden çıkıp bakan görse —
Alacık çadır gibi iri bir Kalça.
O zaman, ta geniş Talas'tan gelirken,
Bir aşağı bir yukarı çırpınıp,

Tuylap bergen emespi,
Belek kılıp bir kurcun
Beren ceñeñ Kanıkey
Iylap bergen emespi:
«Oy, ayaş, Beecinge barsañ çala bar,
Berenim ceñem berdi, - dep,

Tepinip durmamış mıydı;
Armağan olarak bir heybeyi
Yiğit yengen Kanıkey
Ağlayarak vermemiş miydi:
«Ey ayaş, Beecin'e varırsan bağlayıp var,
«Yiğit yengem verdi» diyerek,

Belek kılıp ala bar.
Kakançındın Beecinge
Barsañ kıtay çöp degen,
Balaketi köp degen»...
«Beecinge beypay salganda
Belekke alıp barsın» - dep,
Iştüülüktön Kanıkey
Naşap salgan emespi.
Koñurbaydın Algara
Kulagına kulagın,
Tuyagına tuyagın,
Tak oşondoy kıldırıp,
Casap salgan emespi.
Içki cagın cabuunun
Bula menen baylatkan,
Tük kelüüçü sırt cagın
Kara kıl menen karmatkan.
Kurcunga salıp kabıştap,
Amanat bergen tabıştap,
Kurgan katın Kanıkey:
«Beecinge barsañ ala bar,
Oorsunbay ayaşım,
Kancıgaña çala bar,
Uşul turgan kep tondu
Belekke berdim ala bar».
Beren katın Kanıkey
Belekke bergen kep tondu,
Beren Almañ kabılan
Astındagı Sarala
Eerin alıp caydaktap,
Berendigin bilgizdi,
Kanıkey bergen kep tondu
Saralaga kiygizdi.
Cana kep tondu kiyip alganda
Keptüü külük Sarala,
Saralası cogoldu,

Koñurbaydın Algara
Algara bolup oñoldu.

Armağan olarak alıp git.
Kakançın'ın Beecin'ine
Varırsan, Hıtay ot gibi çoktur derler,
Belası da çoktur derler»...
«Beecin'e kargaşa saldığında
Armağan diye götürsün» diye,
İşbilirliğiyle Kanıkey
Önceden düzüp koymamış mıydı.
Koñurbay'ın Algara'sının
Kulağına kulağını,
Tırnağına tırnağını,
Tıpatıp benzeterek
Yapıp koymamış mıydı.
Örtünün iç yüzünü
Has pamukla kaplatmış,
Tüy düşen dış yüzünü
Kara kıl ile tutturmuştu.
Heybeye kat kat yerleştirip,
Emanet diye sıkı tembihleyip vermişti
Dertli kadın Kanıkey:
«Beecin'e varırsan alıp git,
Ağırsınmadan, ayaşım,
Terkine bağlayıp git;
Şu duran kılık donunu
Armağan verdim, alıp git.»
Yiğit kadın Kanıkey'in
Armağan verdiği kılık donunu,
Yiğit Alake'n, o kaplan,
Altındaki Sarala'nın
Eyerini alıp sırtını açarak
Yiğitliğini gösterdi:
Kanıkey'in verdiği kılık donunu
Sarala'ya giydirdi.
Ve o donu giyince,
Kılık değiştiren kübeylan Sarala —
Sarala'lığı kayboldu,

Koñurbay'ın Algara'sı,
Algara olup çıktı düpedüz.

Köküldü kökkö ırgıtat,
Tuyaktı cerge mılgıtat,
Oozdugun kakkılayt,
Tal cibektey kuyruktu
Çatkayakka çapkılayt,
Astıga minse Sarala
Algaraça bulkunat,
Kee bir cerde Sarala
Atırılıp culkunat.
Almambet, korozdoy moynu koykoyup,
Kılıçı canda kıñgırap,
Kıya tartıp cönösö
Kızıl çoktuu kıtaydın
Kıyını bolup zıñgırap,
Tuura saga ölüm cok
Taş sayıngan kıtaydın
Tazası bolup kubulup,
Eer beldey belesten
Çañdap çıktı kördüñbü?
Eek aldında kuu kulca
Koñurbay bolup kubulup,
Alakeñ, aldap çıktı kördüñbü.
«Acıdaar catat belinde,
Kuu tülküñ catat kördüñbü?
Karoolgo koygon cerimde,
Menin balbanım catat çebimde,
Ördögüm catat kölümdö,
Atañdın körü, Ak kulca,
Kara suuda keme cok,
Kayran başım barında
Kaş kaytarar eme cok,
Tuura suuda bölüm cok,
Tuygun başım barında
Tura bergin, kuu kulca,
Karap körçü, kuu kulca,
Karoolgo turgan arslanım,
Kança cılı bolgonço,
Karoolçu bolup özümö
Col kaytarıp kalganıñ,

Perçemini göğe savurur,
Tırnağını yere gömer,
Gemini şakırdatır;
Dal ipek gibi kuyruğunu
Apış arasına çarpar.
Binildiğinde Sarala
Algara gibi silkinir,
Kimi yerde Sarala
Şaha kalkıp atılır.
Almambet, horoz gibi boynu dimdik,
Kılıcı yanında şıngırdayıp,
Yan çizip yürüse,
Kızıl püsküllü Hıtay'ın
En yamanı olup heybetle;
Doğrusu, sana ölüm yok —
Taş takınmış Hıtay'ın
Halisi olup dönüşüp,
Eyer beli gibi sırttan
Toz koparıp çıktı, gördün mü?
Çenesi önünde kurnaz yaban koçu —
Koñurbay kılığına bürünüp,
Alake'n aldatıp çıktı, gördün mü.
«Ejderha yatar belinde,
Kurnaz tilkin yatar, gördün mü?
Nöbete koyduğum yerimde,
Benim pehlivanım yatar siperimde,
Ördeğim yatar gölümde.
Hey gidi babanın körü, Ak-kulca,
Kara suda gemi yok,
Aziz başım sağ iken
Karşı koyacak kimse yok,
Düz akan suda geçit yok,
Şahbaz başım sağ iken —
Duruver, kurnaz koç,
Bakıver hele, kurnaz koç,
Nöbette duran arslanım!
Nice yıllar boyunca
Bana gözcü olup
Yol bekleyip durdun;

Arkarga seni koşpogon
Özümdö bolot armanım.
Karıkandın aldınan
Altı arkar tandap alamın,
Mına mintip özüñdön
Cana tukum alamın», -
Mına munu ukkanda,
Taştap çurkap, dır koyup,
Alakeñdin aldına:
«Koñurbayım eken», - dep,
Cetip keldi çu koyup.
Tuura tartıp turganda,
Kulcaga Alakeñ amal kılganı,
Kara kalpak kırgagı,
Kabarıñda bar beken,
Kan Manastın Sırgagı
Kolundagı çort kelte
Okçun karmap bir koydu,
Kulcanı mintip kulattı,
Bala Sırgak köykaşka
Atkan cerde sulattı.
Kuu kulca atıp soydu emi,
Etine eköö toydu emi.
Ayanıç cok col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Tomuktay cerde toosu cok,
Tokum batar koosu cok,
It ötpögön çöl menen,
Iyri-buyru col menen
Attın oozun burdu ele,
Azganakay Alakeñ
Kapa bolup turdu ele,
Canındagı Sırgakka
Bu sözdü aytıp turdu ele:
«Mañday cakkı kaşatta
Calgız attın colu bar,
Örd ögü köldön ketiptir,
Eki kün murun kelbegen

Seni dağ koyununa katmayışım
İçimde ukde olarak kalır.
Karıkan'ın huzurundan
Altı dağ koyunu seçip alırım,
İşte böylece senden
Yeni döl alırım.» —
İşte bunu duyunca,
Yerini bırakıp koşup, fırlayıp,
Alake'nin önüne:
«Koñurbay'ımmış» diye,
Koşarak yetişip geldi.
Tam karşısında durduğunda,
Alake'nin koça hile kurduğu anda,
Kara kalpaklıların en keskini —
Haberin var mıdır? —
Han Manas'ın Sırgak'ı,
Elindeki kısa tüfeğiyle
Uzaktan nişanlayıp bir attı,
Koçu böylece devirdi;
Genç Sırgak, o seçkin şahbaz,
Vurduğu yerde serdi.
Kurnaz koçu vurup kesti işte,
Etine ikisi doydu işte.
Acımadan yol yürüyüp,
Atı esirgemeden bol yürüyüp,
Aşık kemiği kadar dağı olmayan,
Teğelti sığacak koyağı bulunmayan,
İtin geçmediği gölden,
Eğri büğrü yoldan
Atın başını çevirdiler;
Yapayalnız Alake'n
Kederlenip durdu,
Yanındaki Sırgak'a
Şu sözü söyleyip durdu:
«Karşı yamacın sekisinde
Tek atlık yol var;
Ördeği gölden gitmiş —
İki gün önce gelmeyişi

Almambettin şoru bar.
Altı kündük aldında
Çoñ Malgun degen zoru bar.
Alaçıktay çoçmoru
Alışarga kolu bar.

Almambet'in kara bahtıdır.
Altı günlük yol ilerisinde
Çoñ Malgun denen zorbası var:
Alacık çadır gibi topuzu,
Tutuşmaya hazır eli var.

Aldında turgan kırk keçil
Karooldogu çoñu bar,
Çoñ Malgundun aldında
Kıtayça biçik katı bar,
Kapır Malgun minerge.
Boz kaçırga mingizse,
Aybandan külük çoñ eşek -
Çurkaşına mal cetpeyt,
Üstündögü Malgunga
Alışkan menen al cetpeyt.
Malgundun cayın surasañ
Adamdan başka sözü bar,
Mañdayınan karasañ
Könöktöy calgız közü bar.
Çet-Beecindin tamı oşol,
Çenebegen çoñ Malgun
Calgız közdüü kanı oşol.
Kanday zaman, kanday tün,
Kabılan Sırgak, kıraanım,
Ekööbüzdö bu coldo
Bolor eken kanday kün?
Çoçup turgan koobum
Oşol kapır Çoñ Malgun
Alışkandı tük koyboyt,
Bir çoçkonun etine
Bir cegende tük toyboyt.
Beylep sözdü baykaçı,
Alakeñdin kebi oşol,
Kakançındın Beecindi
Calgız közdüü Çoñ Malgun
Kaytarıp turgan ceri oşol.
Tetigi, bozala moynok, kırañ taş
Kazanı catat kaynaluu,

Önünde duran kırk keşişin,
Nöbettekilerin başı odur;
Çoñ Malgun'un elinde
Hıtayca yazılı fermanı var,
Kâfir Malgun'un binmesi için.
Boz katıra bindirilse —
Hayvandan hızlı koca eşek —
Koşusuna hiçbir hayvan yetişmez,
Üstündeki Malgun'a
Tutuşanın gücü yetmez.
Malgun'un halini sorarsan:
İnsandan başka türlü sözü var,
Alnından bakarsan
Kova gibi tek gözü var.
Çet-Beecin'in kalesi odur;
Ölçüye sığmaz Çoñ Malgun
Onun tek gözlü hanıdır.
Nasıl zamandır, nasıl gecedir bu;
Kaplan Sırgak, şahbazım,
İkimizin bu yolda
Başına neler gelecek?
İçimi ürperten korkum şu:
O kâfir Çoñ Malgun
Tutuşanı asla sağ komaz,
Bir domuzun etiyle
Bir yiyişte asla doymaz.
Sözü iyice dinle bak,
Alake'nin sözü şudur:
Kakançın'ın Beecin'ini
Tek gözlü Çoñ Malgun'un
Bekleyip durduğu yer orasıdır.
İşte şu boz ala boyunda, kayalık sırtta
Kazanı kaynar durur;

Tetigi kaptalda çınar terekte
Kaçırı catat baylanuu.
Almambet uraan çakırsam,
Kaçırına cete kör,
Cetçü bolsoñ Sırgagım,
Kaçırdın başın kese kör.
Ugup al cakşı sözümdü:
«Alakeñ kanday boldu?» - dep,
Sala körgün közüñdü.

İşte şu yamaçta, çınar ağacında
Katırı bağlı durur.
Ben Almambet narasını atınca,
Katırına yetişiver;
Yetişecek olursan, Sırgak'ım,
Katırın başını kesiver.
Dinle şu güzel sözümü:
«Alake'n ne oldu?» diye,
Gözünü üstümden ayırmayıver.

Kaçıp ketseñ kıtaydan
Balalıgıñ bilermin,
Aytılmış kep çın bolso,
Tañda magşar künündö
Seni, kara eşek kılıp minermin.
Saga aytpay, kimge aytam,
Ayzaga takkan celegim,
Azgınakay kırgızdan,
Atayı surap Manastan
Alıp kelgen belegim.
Ayanıp Sırgak, kalbagın,
Çoñ Malgun menen salışam,
Çoçup çıga berbegin,
Çoñdugun körüp caltanıp,
Kol salalbay cürbögün,
Çoçubastan, Sırgagım,
Cebeden murun cete kör».
Munu ugup algan soñ,
Kara candın ınagı,
Kabılan bala Sırgagı
Aybalta alıp kamınıp,
Kayratına calınıp,
Bastıra tüştü eleñdep,
Bala colbors Sırgagıñ
Aybaltasın belendep,
Aç börüdöy calanıp,
Ayrıbay közün Malgundan
Tikiree karanıp,
Közü kızıl ört boldu,

Hıtay'dan kaçacak olursan,
Çocukluğunu anlarım;
Söylenen söz gerçekse,
Yarın mahşer gününde
Sana kara eşek diye binerim.
Sana demeyip kime derim,
Mızrağıma taktığım tuğum,
Bir avuç Kırgız içinden,
Manas'tan özellikle isteyip
Alıp geldiğim armağanım.
Sırgak, sakınıp geri kalma,
Çoñ Malgun ile çarpışacağım,
Ürküp ortaya çıkıverme,
İriliğini görüp yılıp,
Saldıramadan durma;
Ürkmeden, Sırgak'ım,
Oktan önce yetişiver.»
Bunu duyup aldıktan sonra,
Kara canın can yoldaşı,
Kaplan genç Sırgak'ı,
Aybaltasını alıp hazırlanıp,
Yiğitliğine sığınıp,
Tetikte sürüverdi;
Genç kaplan Sırgak'ın,
Aybaltasını hazır edip,
Aç kurt gibi yalanıp,
Gözünü Malgun'dan ayırmadan
Dik dik bakınıp,
Gözü kızıl alev oldu;

Aykırgan ünü Almañdın
Buzup keter öñdönüp,
Kaçırdı közdöp tüyülüp,
Eki közü tört boldu.
Atışka kirse akcoltoy,
Alışkanda san koldoy,
Altın aydar, çok belboo
Azizkandın calgızı
Baraanı toodoy körünöt,
Bara tüşüp bölünöt,
Baykap tursa turpatın
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı Koñurbay,

Almambet'in haykıran sesi
Dağı taşı yıkacak gibiydi;
Katıra doğru atılınca,
İki gözü dört oldu.
Atışa girse uğuru açık,
Tutuşunca sayısız ordu gibi,
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Azizkan'ın biriciğinin
Karaltısı dağ gibi görünür,
İlerledikçe seçilip ayrılır;
Endamına dikkatle bakılsa:
Pamuk kuşak, geniş çizme —
Keşişlerin hanı Koñurbay,

Çoñ Kalçaday körünöt.
Küdörü çılbır bulkuntup,
Külügü menen culkuntup,
Çoñ ötügü çoykoyup,
Koyula tüşüp zıñgırap,
Korozdoy moynu koykoyup,
Kılıçı belde kıñgırap,
Kıtaydın kanı bolgondoy,
Bastırıp kalat zıñgırap,
Keçilge cakın kalganda
Kebetesi Almañdın
Koñurbayday körünöt.
Oçogu ottoy çoñ kanca
Belinen culup aldı ele,
Düñgürçöktö tameki
Beş çeñgeldep saldı ele,
Bereniñdin kancası
Beş eli tolboy kaldı ele,
Kıtay ottuk, boor taş
Kırıp iyip, çok koydu.
Koñurbaydın sır kanca
Tartkanında korkurayt,
Koyo berse tütünü
Ceñdey bolup buralıp,
Töbösündö burkurayt.

Koca Kalça gibi görünür.
Güderi yuları silktirip,
Küheylanıyla atıltıp,
Koca çizmesi kalkık,
Ağırlaşıp heybetle kurulup,
Horoz gibi boynu dimdik,
Kılıcı belinde şıngırdayıp,
Hıtay'ın hanıymış gibi,
Heybetle sürüp gider;
Keşişlere yaklaşınca,
Alake'nin kılığı
Koñurbay gibi görünür.
Ocağı ateş gibi koca pipoyu
Belinden çekip aldı,
Tütün kesesinden tütünü
Beş avuç doldurdu;
Yiğidinin piposu
Beş parmakla bile dolmadı;
Hıtay çakmağı, bağır taşını
Çakıp kıvılcımdan kor koydu.
Koñurbay'ın sırlı piposu
Çekildiğinde horuldar,
Salıverince dumanı,
Yen gibi kalın kıvrılıp,
Tepesinde savrulup tüter.

Munu körüp algan soñ
Koñurbay kalça eken, - dep,
Karooldogu kırk keçil
Karap turdu çurkurap,
Cakın kirip barganda
Sır nayzanı kolgo aldı,
Koñurbayday kalçanın
Özü bolup zıñgırap,
Köökördöy bolgon şuru taş
Töbösündö carkıldap,
Oozunan calın tögülöt.
Karap turgan keçildin
Körüp köönü bölünöt.
Kılım kıtay eline
Koñurbay degen kan çıkkan,
Dobuşunan can çıkkan,
Kaardanıp bakırdı,

Bunu görüp aldıktan sonra,
«Koñurbay Kalça'ymış» diye,
Nöbetteki kırk keşiş
Çığrışarak bakıp durdu;
Yakınlarına varınca
Sır-mızrağı eline aldı,
Koñurbay gibi Kalça'nın
Ta kendisi olup heybetle,
Matara gibi iri mercan taşı
Tepesinde ışıldayıp,
Ağzından alev dökülür.
Bakıp duran keşişin
Görünce yüreği bölünür.
Kalabalık Hıtay eline
Koñurbay denen han çıkmıştı,
Sesinden canlar çıkardı;
Öfkelenip bağırdı,

Kırk keçildi çakırdı:
«Bilimsizdik cayıñdan,
Kırk keçil senin ayıñdan,
At boroydu sıdırdım,
Alıstagı buruttun
Çalıp colun kıdırdım.
Karap keldim kırk keçil,
Kara suuda keme cok,
Silerge kaş kaytarar eme cok.
Bekemdep catıp saldırgan
Beecinden başka kalaa cok,
Beren başım turganda
Kırk keçil saga balaa cok!
Beecinden zor kalaa cok,
Tuura ölüm kelbese
Kırk keçil saga amal cok,
Oylogula, kırk keçil,
Bekip catkan belim bar,
Bel baylagan cerim bar.
Abaylaçı, kırk keçil,
Tülküm catat belinde,

Kırk keşişi çağırdı:
«Bilgisizliğin yüzünden,
Kırk keşiş, senin gafletinden,
At sırtında yel gibi geçtim,
Uzaktaki Burut'un
Yolunu yoklayıp dolaştım.
Bakıp geldim, kırk keşiş:
Kara suda gemi yok,
Size karşı koyacak kimse yok.
Sağlamca kurulup yaptırılmış
Beecin'den başka kale yok;
Yiğit başım ayaktayken,
Kırk keşiş, sana bela yok!
Beecin'den büyük şehir yok;
Vadesiz ölüm gelmedikçe,
Kırk keşiş, sana kimse el süremez.
Düşünün, kırk keşiş:
Kapanıp yatan geçidim var,
Bel bağladığım yerim var.
Dikkat edin, kırk keşiş:
Tilkim yatar belinde,

Kuu kulca catat kördüñbü?
Karooldogu cerinde!
Ördögüm catat kölündö
Bek bekinip çep kılıp,
Beri kelgin, kırk keçil,
Men silerge kep kılam,
Kayran başım ölbösö,
Ar kimiñdi ar cerge
Taktan tüşpös bek kılam.
Arılbagan armanıñ
Çek aranı sen tozup,
Katın albay kalganıñ.
Beecinge kabar salbasam,
Beecindegi Karıkan
Kırk kız surap albasam,
Ilamanı cıybasam,
Silerge ike kıybasam.
Aytkanıma könbösö,
Suraganım berbese,
Acalım cetse ölbösöm,
Kırk keçil, senin dartıñdan

Kurnaz koç yatar, gördünüz mü?
Nöbet yerinde!
Ördeğim yatar gölünde,
Sıkı gizlenip siper edip.
Beri gelin, kırk keşiş,
Ben size söz edeyim:
Aziz başım ölmezse,
Her birinizi bir yere
Tahttan inmez bey yaparım.
Bitmeyen ukdeniz şudur:
Sınır boyunu bekleyip,
Kadın alamadan kalışınız.
Beecin'e haber salmazsam,
Beecin'deki Karıkan'dan
Kırk kız isteyip almazsam,
Lamaları toplamazsam,
Sizlere nikâh kıymazsam...
Dediğime razı olmazsa,
İstediğimi vermezse,
Ecelim yetmeden ölmezsem,
Kırk keşiş, senin derdin uğruna

Altı kan elin bölbösöm!
Teñdik menen berbese,
Zorduk menen talkalap,
Kızdarın tartıp albasam,
Kırk keçil, senin ayıñdan
Çındap kızık salbasam».
Munu ukkanda kırk keçil
Aybaltasın ırgıtıp,
Baarı bastı burkurap,
Tizesi cerge bügülüp,
Kıtayça çokunup, cügünüp,
Almambettin aldına
Taazım kıldı çurkurap.
Kırk keçil kanı Çoñ Malgun
Baspay turdu sandalıp,
Almambetke tañ kalıp,
Kürsö-kürsö cötölüp,

Altı hanın elini bölmezsem!
İyilikle vermezse,
Zorla parçalayıp,
Kızlarını çekip almazsam,
Kırk keşiş, senin hatırın için
Sahiden kıyamet koparmazsam!»
Bunu duyunca kırk keşiş
Aybaltalarını fırlatıp,
Hepsi hıçkırarak yürüdü;
Dizleri yere bükülüp,
Hıtayca tapınıp, yerlere kapanıp,
Almambet'in önünde
Çığrışarak tazim ettiler.
Kırk keşişin hanı Çoñ Malgun
Yürümeden sersem sersem durdu,
Almambet'e şaşırıp,
Gür gür öksürüp,

Colum üydöy çoñ Baltay
Congo salıp kötörüp,
Çoñ Malgun degen çoñ çıkkan,
Dobuşunan can çıkkan,
Catkan cerin bekemdep,
Kök temirden tor kılgan,
Döö, berinin şaarınan
Alıp kelip okutup,
Adam tilin bilgizip,
Tüp karoolgo dayındap,
Karoolçuga zor kılgan.
Ok ötpögön temir ton
Kiyip turdu Çoñ Malgun.
«Kündüzü bürkök, tünü açık,
Kündün sıykı buzuldu.
Ala kardap şıbırgak
Almambettin cayı okşoyt.
Kırk kandın eli çogulup,
Kızık oyun toy kılıp,
Kalkka kabar saldı ele,
Kabar tiyip Beecinge
Koñurbay ketip kaldı ele.
Azık artıp alganı -
Bir kançalık bil bolgon,
Beecinge Kalça ketkeni -

Tak on eki kün bolgon».
Munu aytıp turganı
Anık ıras söz emes,
Tüp-Beecinden kayrılıp,
Koñurbay keler kez emes.
Oñtoylondu Çoñ Malgun,
Malgundu Almañ körgön soñ,
Koluna bolot kurç alıp,
Uruşka kirdi oşondo
Kırk keçilge kol salıp,
Arı-beri Almambet
Oynop-oynop aldı ele
Oynogondo onu öldü,

Yurt çadırı gibi koca baltasını
Sırtına vurup kaldırıp —
Çoñ Malgun denen iri çıkmıştı,
Sesinden canlar çıkardı;
Yattığı yeri sağlamlaştırıp,
Gök demirden ağ örmüşlerdi;
Dev ile perinin şehrinden
Getirip okutup,
İnsan dilini öğretip,
Baş karakola atayıp,
Gözcülerin zorbası etmişlerdi.
Ok işlemez demir zırhı
Giymiş durur Çoñ Malgun.
«Gündüzü kapalı, gecesi açık —
Havanın düzeni bozuldu.
Alaca kar, sulusepken —
Almambet'in cay sihrine benzer.
Kırk hanın eli toplanıp,
Görkemli oyunlu toy edip,
Halka haber salmıştı;
Haber Beecin'e ulaşınca,
Koñurbay çekip gitmişti.
Azık yükleyip aldığı —
Epeyce fil olmuştu;
Kalça'nın Beecin'e gidişi —

Tam on iki gün olmuştu.»
Bunu söyleyip durması
Kesin doğru söz değildi;
Tüp-Beecin'den dönüp
Koñurbay'ın geleceği zaman değildi.
Çoñ Malgun toparlandı;
Alake'n Malgun'u görünce,
Eline keskin çeliği alıp,
O anda savaşa girdi,
Kırk keşişe saldırıp.
Almambet bir ileri bir geri
Oynaya oynaya kılıç çaldı:
Oynadığında onu öldü;

	Cana kirip kaldı ele	*Yine dalıverdi,*
	Kirgen cerde carımı öldü.	*Daldığı yerde yarısı öldü.*
	Ok cılanday oktoldu,	*Ok yılanı gibi atıldı;*
	Oktolgondo Almambet	*Almambet atıldığında,*
	Kırk keçil bütkül cok boldu.	*Kırk keşişin tümü yok oldu.*
	«Kırkın kırıp koydum», - dep,	*«Kırkını kırıp bitirdim» diye —*
	Kıraanıñ kaydan toktolsun,	*Şahbazın nasıl dursun;*
	Sırnayza sunup kıçırap,	*Sır-mızrağı uzatıp gıcırdatıp,*
	Kılıçın suurup kötörüp,	*Kılıcını çekip kaldırıp,*
51170	Malgundu közdöy bet aldı.	*Malgun'a doğru yöneldi.*
	Amalkeç tuugan Çoñ Malgun	*Hilebaz doğmuş Çoñ Malgun,*
	Şaşıp çurkap barbaktap,	*Telaşla koşup paldır küldür,*
	Cetmek boldu calgız köz	*Yetişmek istedi tek göz*
	Çoñ kaçırga dardaktap,	*Koca katıra apar topar;*
	Kaçırına cetkizbey,	*Katırına vardırmadan,*
	Kara bolot kırgagı	*Kara çeliğin keskini,*
	Alakeñ ünün ukkanda,	*Alake'nin sesini duyunca,*
	Kaçırıp kaldı meltirep,	*Gözünü kırpmadan saldırdı*
	Kayran bala Sırgagı.	*O aziz genç Sırgak'ı.*
51180	Kuu sokurdu mingizbey,	*Kurnaz köre bindirmeden,*
	Kaçırına ceteyin,	*«Katırına yetişeyim» diye,*
	Tegerete karabay,	*Çevresine bakınmadan,*
	Cetip kaldı er Sırgak	*Yiğit Sırgak yetişti,*
	Teñiz canın ayabay.	*Biricik canını esirgemeden.*
	Astındagı Kökçebiç	*Altındaki Kökçebiç,*
	Kanatı bar tulparıñ	*Kanatlı küheylanın,*
	Cebeden murun cetti ele,	*Oktan önce yetişti;*
	Kolundagı Narkesken	*Elindeki Narkesken'le*
	Cetip Sırgak bereniñ	*Yetişip yiğit Sırgak'ın*
51190	Moyunga çaap öttü ele.	*Boynuna çalıp geçti.*
	It Malgundun boz kaçır	*İt Malgun'un boz katırının*
	Başı üzüldü bırkırap,	*Başı koptu parçalanıp;*
	Too uragan emedey,	*Dağ yıkılmış gibi,*
	Kulap ketti dırkırap,	*Gümbürdeyip yıkıldı;*
	Kanatınan kayrıldı,	*Kanadından kırıldı,*
	Calgız közdüü Çoñ Malgun	*Tek gözlü Çoñ Malgun*
	Boz kaçırdan ayrıldı.	*Boz katırından oldu.*
	Kaardanıp Çoñ Malgun	*Öfkelenip Çoñ Malgun*

Bir aykırıp aldı ele,
Kıykırıktan düñgüröp,
Too cañırıp kaldı ele.
Kaardanıp cötölüp,
Colum üydöy aybalta
Iyinine salıp kötörüp,
Çoñ Malgun döö munu aytat:
«Moynun tolgop burayın,
Birin koyboy kırayın.
Kezigip kalsa Almambet
Anı karmap alayın,
Kaçıp ketken kaçkındın
Başın kesip alayın,
Beecindegi Karıkan
Karıkandın aldına:
«Almambet başı mına», - dep,
Tartuu kılıp barayın!
Berip salsa Çet-Beecin
Men kandıgın alayın».
Munu oyloyt Çoñ Malgun,
Çoñdugu toonun teñindey,
Murdu toonun señirdey,
Közü köldün butkulday,
Körüngöndü cutkuday
Murutunun bir talı
Aybaltanın sabında,
Oozunan çıkkan dem
Küyüp turgan calında,
Neçe-neçe kalıñ kol
Karmaşkandan korkpogon,
Künü-tünü dem albay,
Sanatıluu altı ay
Salışkandan korkpogon,

Bir kez haykırdı;
Çığlığından gümbürdeyip,
Dağlar yankılanıp durdu.
Öfkeyle öksürüp,
Yurt çadırı gibi aybaltayı
Omzuna vurup kaldırıp,
Dev Çoñ Malgun şunu söyler:
«Boynunu burup kırayım,
Birini komadan kırayım.
Almambet karşıma çıkarsa,
Onu yakalayayım;
Kaçıp gitmiş kaçağın
Başını kesip alayım;
Beecin'deki Karıkan'a,
Karıkan'ın huzuruna:
«İşte Almambet'in başı» diye,
Armağan edip varayım!
Çet-Beecin'i verirse,
Ben hanlığını alayım.»
Bunu düşünür Çoñ Malgun —
İriliği dağın yarısı kadar,
Burnu dağ sırtı gibi,
Gözü göl çukuru gibi,
Göründüğünü yutacak gibi;
Bıyığının bir teli
Aybalta sapı gibi,
Ağzından çıkan soluk
Yanmakta olan alev gibi;
Nice nice kalabalık orduyla
Tutuşmaktan korkmayan,
Gece gündüz soluk almadan,
Tastamam altı ay boyu
Çarpışmaktan korkmayan —

Almambet kıraan kök calıñ
Bir kişiden korkpogon,
Sokurdu közdöp bet alıp:
«Almambet!» - dep bakırıp,
Ayzanı közdöp sundurdu.

Almambet, kıraan, boz yeleli kurt,
Tek kişiden korkmayan,
Köre yönelip atıldı:
«Almambet!» diye haykırıp,
Mızrağını nişanlayıp uzattı.

Meltiretip oñdonup,
Közünön calın şırkırap,
Tiştegende Almambet
Kaşka tişi bırkırap,
Cebeden murun cetti emi:
«Oñ dalının beti, - dep,
Öpkö, cürök çeti», - dep,
Cetip, muştap ötköndö
Taş muştagan sıyaktuu
Sırnayza ketti bıçırap.
Oñbogon sokur oñbodu,
Soktugup atı tiygende
Tizeden cerge ornodu.
Esin cıyıp algança,
Kayran külük Sarala
Öödö tura kalgança,
Kabagı karış tutuldu,
Kayratı zor Malgundan
Kanday kişi kutuldu?
Kılmak boldu kızıktı,
Almambettin başına
Salmak boldu buzuktu.
Aykırıktı salganı,
Saralanın kuyrugu,
Almambettin etegi
Kuu sokurdun koluna
Kabat tiyip kalganı.
Almambet kanday şer ele,
Saralaga koşoktop,
Ekөönü birdey süyrödü.
Colum üydöy aybalta
Oñtoylonup koluna
Almak boldu Çoñ Malgun,
Almambet antip turganda,
Köñülgö batpay köp sanaa,
Kayran Sırgak balbandın
Közünün caşı on talaa:

«Bu sokurga tuş kıldıñ,

Dimdik durup toparlanıp,
Gözünden alevler saçılıp,
Diş bileyince Almambet'in
Ak dişleri gıcırdayıp,
Oktan önce yetişti;
«Sağ kürek kemiğinin yüzü» deyip,
«Akciğerle yüreğin kıyısı» deyip,
Yetişip vurup geçtiğinde,
Taşa vurmuş gibi
Sır mızrak paramparça oldu.
Onmaz kör onmadı,
Atı çarpıp değince
Dizine dek yere gömüldü.
O aklını başına devşirene dek,
Vefakâr yürük Sarala
Yerinden doğrulup kalkana dek,
Devin kaşı bir karış çatıldı;
Gücü büyük Malgun'dan
Hangi insan kurtulmuştu?
Bir oyun etmek istedi,
Almambet'in başına
Bela salmak istedi.
Bir nara savurdu ki —
Sarala'nın kuyruğu,
Almambet'in eteği
Kurnaz körün eline
Birlikte geçiverdi.
Almambet nasıl arslandı —
Sarala'yla bir koşup
İkisini birden sürükledi dev.
Ev gibi koca aybaltayı
Rahatça eline
Almak üzereydi Çoñ Malgun.
Almambet böyle dururken,
Gönle sığmaz nice kaygı —
Yiğit pehlivan Sırgak'ın
Gözünün yaşı sel oldu on tarla:

«Bu köre mi denk getirdin,

Başka tüşkön zamanbı?
Kabılan tuugan er ele,
Almamdı kuday aman kıl.
Acalım cetse ölöyün,
Almambettey arslanga
Kurman bolup bereyin».
Aldındagı Kökçebiç
Oñdop-soldop kamçılap,
Olbuy-solbuy teminip,
Cebeden murun cetti emi,
Cetken cerden sokurdu
Almambettin üstünön
Kömö koyup öttü emi.
Munu menen Almambet,
Irgıp minip atına
Bir oñolup ketti emi.
Bura tartıp er Sırgak
Ilaaçınday kaçırıp,
Kayra cetip keldi emi,
Bolotton sokkon aybalta
Bekem karmap er Sırgak,
Döbödöy bolgon Malgundu
Töbösünö eki kur
Salıp-salıp öttü emi.
Çapkanga Malgun kenebeyt,
Sırgaktın çapkan zardabın
Buçkagına teñebeyt.
Bura tartıp ötkönçö,
At oyunçu, cöö külük,
Kazınalık çoñ balban
Közdü açıp-cumgança,
Bala Sırgak baatırdın
Başın cara çabaarda,
Er Sırgaktı çaptırbay,
Kökcal kayran Almambet
Kuyundan murun cetti emi,
Cetken cerde Malgundu
Köödöngö muştap öttü emi,
Tutkundagı caş Sırgak

Başa gelen zaman bu mu?
Kaplan doğmuş bir erdi,
Almam't, Tanrım, esen kıl.
Ecelim geldiyse öleyim,
Almambet gibi arslana
Kurban olup gideyim.»
Altındaki Kökçebiç'i
Sağlı sollu kamçılayıp,
İki yandan mahmuzlayıp,
Oktan önce yetişti;
Yetiştiği yerde körü
Almambet'in üstünden
Devirip geçiverdi.
Bununla Almambet
Sıçrayıp atına binip
Bir toparlanıverdi.
Dizgin çevirip er Sırgak,
Şahin gibi saldırıp,
Yeniden yetişip geldi;
Çelikten dövülmüş aybaltayı
Sımsıkı kavrayıp er Sırgak,
Tepe gibi Malgun'un
Tam tepesine iki kez
Vurup vurup geçiverdi.
Vuruşa Malgun aldırmaz,
Sırgak'ın indirdiği darbeyi
Topuğuna denk saymaz.
Dizgin çevirip dönene dek,
At oynatan, yayan yürük,
Hazine beslemesi koca pehlivan,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Genç bahadır Sırgak'ın
Başını yarıp biçecekken,
Er Sırgak'ı vurdurmadan,
Bozkurt yürekli Almambet
Kasırgadan önce yetişti;
Yetiştiği yerde Malgun'u
Göğsünden vurup geçiverdi,
Tutsak düşen genç Sırgak

Boşop kalıp ketti emi.
Malgun menen Almambet

Çapkılaşıp kalıştı,
Kalkandın beti kagıştı.
Soottoru cırtılıp,
Kaçpay turup eki er
Çındap catıp salıştı.
Kökçebiç menen tüyülüp,
Candap cüröt er Sırgak:
«Caralbasam netet», - dep,
Caratkanga calınıp,
Iylap cüröt er Sırgak.
«Men, Almambet artıkça
Adamzattan şer boldum.
Bir Malgunga teñ kılbay,
Munça nege kem boldum.
Ne da bolso köröyün.
Karşılaşıp turganda,
Kapır Malgun sokurdu
Calgız közdön cañılbay,
Ayza menen anıktap,
Közgö muştap ötöyün», -
Dep, uşintip, er Sırgak
Turumtayday cetti ele,
«Malgundun calgız közü», - dep,
Çeçekeyge er Sırgak
Muştap emi öttü ele.
Muştaganda çeçekey
Calgız közgö saydırıp,
Çeçekeyden ayrıldı.
Amalı ketip Çoñ Malgun
Toogo kaçtı şok-şoktop,
Almambet, Sırgak eki şer
Toogo koyboyt tokmoktop,
Beecinde Malgunday başka el bolboyt,
Saygan menen ayza ötpöyt,
Şiltese kılıç tük kespeyt,
Çındap kaçıp çurkasa

Kurtulup çıkıverdi.
Malgun ile Almambet

Vuruşmaya tutuştular,
Kalkanların yüzü tokuştu.
Zırhları yırtılıp,
Kaçmadan durup iki er
Var güçle dövüşe giriştiler.
Kökçebiç'le gerilip atılarak
Yanları sıra dolanır er Sırgak:
«Yardıma yaramazsam ne olur» deyip,
Yaradan'a yalvarıp,
Ağlayıp durur er Sırgak.
«Ben de Almambet gibi, fazlasıyla,
İnsanoğlu içre arslan oldum;
Bir Malgun'a denk gelemeden
Neden bunca eksik kaldım?
Ne olursa olsun göreyim:
Karşı karşıya dururken,
Kâfir kör Malgun'un
Tek gözünden şaşmadan,
Mızrakla nişan alıp,
Gözüne vurup geçeyim» —
Deyip, böylece, er Sırgak
Bir doğan gibi yetişti,
«Malgun'un tek gözü» deyip,
Gözbebeğine er Sırgak
Vurup geçiverdi.
Vurduğunda gözbebeğini
Tek gözüne saplattı,
Dev gözbebeğinden oldu.
Çaresi tükenip Çoñ Malgun
Seke seke dağa kaçtı,
Almambet'le Sırgak, iki arslan,
Döve döve dağa vardırmaz.
Beecin'de Malgun gibisi başka can olmaz:
Saplasan mızrak işlemez,
Sallasan kılıç hiç kesmez,
Gerçekten kaçıp koşarsa

Eki külük at cetpeyt,
Sabasa Baltay dagı ötpöyt.
Kapırdan kaydan ayandı,
Ortogo alıp Malgundu
Altı künü sabadı,
Öltürö albay Malgundu

İki yürük at yetişmez,
Dövsen balta bile geçmez.
Kâfiri hiç esirgerler mi —
Malgun'u ortaya alıp
Altı gün boyu dövdüler.
Malgun'u öldüremeden

Eki kıraan cadadı.
Acaldın cetken ubagı
Cana cetip tüyülüp,
Kaşında bala Sırgagı,
Cetken cerden er Sırgak
Başındagı tuulga
Irgıta koyup öttü emi,
Atayı sokkon asıl kurç
Azizkandın calgızı
Çındap kolgo aldı emi,
Kıygay tartıp Malgundu
Başka şiltep kaldı emi,
Karışınça kan kıldı,
Bir çapkanda Almambet,
Çoñ Malgundu soygon soñ,
Almambettey şer bolboyt.
Eerdinen teşip Malgundu
Artıp berse atına,
Malgundun calgız başına
Kayran Sırgak teñ bolboyt.
Kaçırı bolso kapırdın
Teñ kelişer dünüyö
Adamzatta er bolboyt.
Azizkandın calgızı
Bel baylagan Beecindi
Bettegen cerde soygon şer,
Çoñ Malgundu baş kılıp,
Kırk keçildi soygon cer.
Uşul kezde çoñ Beecin
Eşteme menen işi cok,
Mından arı Beecindin
Karoolunda kişi cok.

İki kıraan usandı.
Ecelin eriştiği an
Yine yetişip gerilerek,
Yanında genç Sırgak'ı —
Yetiştiği yerde er Sırgak
Başındaki tulgayı
Fırlatıp atıp geçiverdi;
Özenle dövülmüş has çeliği
Azizkan'ın bir tanesi
Sıkıca eline aldı,
Yandan çalıp Malgun'un
Başına indiriverdi,
Bir karış boyu kan akıttı
Bir vuruşta Almambet.
Çoñ Malgun'u boğazladıktan sonra —
Almambet gibi arslan olmaz.
Malgun'u dudağından delip
Atına yükleseler bile,
Malgun'un tek başına dahi
Yiğit Sırgak denk gelmez.
Kâfirin katırına bile
Denk gelecek, dünyada,
İnsanoğlundan er olmaz.
Azizkan'ın bir tanesi,
Bel bağlanan Beecin'i
Yöneldiği yerde kıran arslan —
Çoñ Malgun başta olmak üzere
Kırk keşişi boğazladığı yer burası.
Bu demde koca Beecin
Hiçbir şeyden habersiz;
Bundan böyle Beecin'in
Karakolunda kimse yok.

Asılım menin Sırgagım,
Kıtaydın köp cılkısın çaçabız,
Emi eki kün col cürsök
It-Ölbös belin aşabız,
Eñkeygen cerde çoñ katın
Kanışay elin basabız.
Ebin tapsak katındı
Eptep cürüp soyobuz,
Eptebey şekti bilgizsek,
Katınga tutkun bolobuz.

Kıymetlim benim Sırgak'ım,
Kıtay'ın nice yılkısını dağıtırız,
Şimdi iki gün yol alırsak
It-Ölbös belini aşarız,
İnişin ardındaki yerde koca kadın
Kanışay'ın eline baskın veririz.
Yolunu bulursak kadını
Usulca varıp boğazlarız;
Beceremeyip kuşku sezdirirsek,
Kadına tutsak oluruz.

Kirgen çakta oozunda
Altından kurgan çatır bar,
Oşol çatır içinde
Bozkertik menen Muzkindik
Eki tügöy baatır bar.
Çıtırmanduu tokoydo
Calgız attın colu bar,
Kanday zaman, kanday kün
Kagılayın Sırgagım,
Kancarkol degen zoru bar.
Şek bildirbey bulardın
Baarın tekşi kıyratsak,
Kıtaydın colun çaçabız.
Kırgızdın colun açabız.
Beecindegi Esenkan
Anın kızı Burulça,
Uçuraşıp kaytabız
(Aman bolso Sırgagım).
Şek aldırsak, Sırgagım,
Kancarkoldon bir miñi
Karmayın, - dep kamınat,
Beecindin bu da karoolu,
Şek bildirsek, Sırgagım,
Çoñ katını baş bolup,
Ekööbüzgö cabılat.
Kança aytam men munu
Bekip catkan beli uşul,
Bek işenip Karıkan

Girişte, geçidin ağzında
Altından kurulmuş otağ var,
İşte o otağın içinde
Bozkertik ile Muzkindik,
İki eş bahadır var.
Balta girmez sık ormanda
Tek atlık bir yol var,
Nasıl zaman, nasıl gün bu,
Kurbanın olayım Sırgak'ım,
Kancarkol denen zorbası var.
Kuşku sezdirmeden bunların
Hepsini baştan başa kırarsak,
Kıtay'ın yolunu dağıtırız,
Kırgız'ın yolunu açarız.
Beecin'deki Esenkan —
Onun kızı Burulça,
Görüşüp döneriz
(Sağ kalırsak Sırgak'ım).
Kuşku sezdirirsek, Sırgak'ım,
Kancarkol'dan bini birden
«Yakalayayım» diye davranır —
Bu da Beecin'in karakolu.
Kuşku sezdirirsek, Sırgak'ım,
Koca karısı başa geçip
İkimizin üstüne üşüşür.
Kaç kez söyleyeyim bunu —
Kilitlenip yatan beli işte bu,
Karıkan'ın pekçe güvenip

Bel baylagan ceri uşul.
Altı ayçılık bererge
Celdet kıtay eli uşul,
Kadırın bilip kıtaydın
Kançasın körgön men uşul.
Bastırıp çaap aluuçu
Margalañ, Bukar şaarı oşol,
Kılçaybay kırıp iyüüçü
Kızılbaştın eli oşol.
Kızırkanıp, kıtay, - dep,
Kılçaybay coolay bergendey,

Kızıtalak Almañ men emes,
Kımbattuu Beecin kıtaydan
Esen kaytçu el emes».

Bel bağladığı yer işte bu.
Altı aylık yol boyu uzanan
Cellat Kıtay eli işte bu;
Kıtay'ın huyunu suyunu bilen,
Nicesini görmüş olan da benim.
Çiğneyip yağma ettikleri
Margalañ ile Bukar şehri odur,
Dönüp bakmadan kırdıkları
Kızılbaş'ın eli odur.
Aç gözlenip, «Kıtay'ız» diye,
Dönüp bakmadan düşmanlık eder
dururlar;
Yalnız kahrolası Almañ'ın değil —
Kıymetli Beecin Kıtay'ından
Esen dönen el yoktur».

Munu aytıp Almambet
Küñgürönüp küülöndü,
Karap tursañ turpatı
Kança-kança türlöndü.
Kıyaga kirip barganda
Karap tursa abıdan,
Kara çaar kabılan
Kaptalınan çamındı,
Kabılan beren Almañdın
Koldogonu bul eken,
Iyri-buyru col menen
Imerilip barganda,
Bir karasa Almañdı
Kamçı kuyruk arslan,
Kaardanıp çamınıp,
Bu da kelip kalıptır.
Bir karasa Almañdı
Kırk ayzaçan, kırk bir can
Tegerektep alıptır.
Cañırıktın Car-Kıya
Cañı kirip barganda,
Altı kulaç acıdaar
Oozunan ört çıgıp,

Bunu söyleyip Almambet
Boğuk boğuk söylenip coştu;
Bakıp dursan, sureti
Kaç türlü hâle büründü.
Yamaca girip vardığında,
İyice bakıp durunca —
Kara benekli kaplan
Yanı başında şahlanıp geldi;
Kaplan yürekli Almañ'ın
Koruyucu ruhu buymuş.
Eğri büğrü yol ile
Kıvrıla dolana vardığında,
Bir baksa — Almañ'ın yanına
Kamçı kuyruklu arslan,
Hışımla şahlanarak,
Bu da gelip durmuştu.
Bir baksa — Almañ'ı
Kırk mızraklı, kırk bir can
Çepeçevre sarmıştı.
Cañırık'ın Car-Kıya'sına
Henüz girip vardığında,
Altı kulaç ejderha,
Ağzından ateş saçarak,

Art cagında alcañdap,
Koşo cürüp kalıptır.
Cana dagı karasa
Alp kara kuş alcañdap,
Butun salıp arbaytıp,
Almambetti ilçüdöy,
Bu cakındap kalıptır.
(Köbü tögün, köbü çın,
Körüp kelgen adam cok,
Biri tögün, biri çın,
Bilip kelgen adam cok,
Ilgerkiden bizderge
Kele catkan uşu kep,
Oodarılgan alardan
Opsuz çirkin düynö şok.)
Bet alıp Beecin col cürdü,
Colgo salıp mol cürdü.
Astındagı Sarala
Aytayın dese tili cok,

Ardı sıra salınarak,
Birlikte yürür olmuştu.
Bir daha dönüp baksa —
Alp karakuş çırpınıp,
Pençelerini gerip açarak,
Almambet'i kapacakmış gibi,
Bu da yaklaşıp gelmişti.
(Çoğu yalan, çoğu gerçek,
Görüp gelen adam yok;
Biri yalan, biri gerçek,
Bilip gelen adam yok.
Eskilerden bizlere
Gele gelen söz işte bu,
Onlardan devrilip aktarılan —
Ölçüsüz, çılgın şu yalan dünya.)
Beecin'e yönelip yol aldı,
Yola koyulup bol yürüdü.
Altındaki Sarala'nın
Söylemek istese dili yok,

Eçen kaykı-belesti
Aşkan cerin körgöndö
Kulununan oynoktop
Baskan cerin körgöndö,
Köküldü kökkö ırgıtıp,
Tuyaktı cerge mılgıtıp,
Kara bolot oozduk
Kömököygö kakkılap,
Oonap iyçü emedey,
Tal cibektey kuyruktu
Çatkayakka çapkılap,
Adırdın başı ak kaykı
Körüp barat Sarala,
Okuranıp cer çapçıp,
Ötüp barat Sarala.
Ildam cürüp ketkende,
Cetik tulpar Sarala
Celgenine cel cetpeyt,
Baskanına mal cetpeyt.

Nice sırtı, nice beli
Aştığı yeri görünce,
Tayken oynaya oynaya
Bastığı yeri görünce,
Perçemini göğe savurup,
Toynağını yere gömüp,
Kara çelik gemini
Damağına takırdatıp,
Yerde yuvarlanacakmış gibi,
Dal ipek gibi kuyruğunu
Apış arasına çarpa çarpa,
Tepelerin başı ak beli
Göre göre gider Sarala;
Kişneyip yeri eşeleyip
Geçip gider Sarala.
Hızlanıp yürüyüverse,
Yetkin tulpar Sarala —
Yeldiğine yel yetişmez,
Yürüdüğüne hayvan yetişmez.

Çu koygondo Almambet
Etek-ceñi dırkırap,
Atıp iygen ok cetpeyt.
Keñ Beecindi körgöndö,
Ayban da bolso Sarala
Artıkça canı süyünöt.
Ulutunup, sumsayıp,
Üyrün oylop küyünöt.
Baskan ceri bırkırayt,
Çoñ kazanday dañkanı
Töbösündö zırkırayt,
Cürö tüşüp kıltıldayt,
Kümüş taka, altın mık,
Ayagında cıltıldayt.
Araanday oozu açılat,
Kan aralaş ak köbük
Omuroodo çaçırayt.
Tamanı cerge tarsıldayt,
Salıngan tili bir karış
Tizesinde salpıldayt.
Sarala buudan col tartat,
Aldındagı er Sırgak
Koştogonu Kartküröñ,

Almambet «çü!» deyince,
Eteği yeni savrula savrula,
Atılan ok bile yetişmez.
Geniş Beecin'i görünce,
Hayvan da olsa Sarala
Fazlasıyla sevinir canı;
İç çekip, boynu bükülüp,
Sürüsünü anıp yanar.
Bastığı yer un ufak olur,
Koca kazan gibi kesekler
Tepesinde vınlayıp uçar.
Yürüdükçe salınır;
Gümüş nal, altın çivi
Ayağında parıldar.
Mağara gibi ağzı açılır,
Kan karışık ak köpük
Göğsüne saçılır.
Tabanı yere çat çat vurur,
Sarkan dili bir karış,
Dizinde sallanır durur.
Sarala küheylan yol alır;
Önündeki er Sırgak,
Yedeğinde Kartküröñ,

Sanaanı katuu mol tartat.
«Kudaydın calgız buyrugun
Başka kelse körsök, - dep,
Ayza menen çelişip,
Acal cetse ölsök, - dep,
Kalıñ uruş bir bolup,
Kakaylatıp kıtaydın
Kalaasın eçen bölsök», - dep,
Ölüp barat Sırgak can.
«Tünörüp tokoy köründgön,
Tütünü kökkö bölüngön,
Kaldayıp karaan köründgön,
Karaanı közdön bölüngön,
Kanışay turgan çek uşul,
Körünüp kalsak közünö

Kaygıyı pek bol çeker:
«Tanrı'nın tek buyruğu
Başa gelirse görelim, deyip,
Mızrak mızrağa çarpışıp,
Ecel gelirse ölelim, deyip,
Yaman bir savaş kopup,
Şaha kaldırıp Kıtay'ın
Kalesini nice bölsek» deyip,
Can atıp yanar Sırgak can.
«Kararıp orman görünen,
Dumanı göğe yükselen,
Heybetle karaltı görünen,
Karaltısı gözden seçilen —
Kanışay'ın durduğu sınır bu;
Gözüne görünüversek

Çelişe turgan el uşul,
Akıl menen albasak
Azapka salçu er uşul.
At kötörbös cöösü bar,
Başkasın aytıp neteyin,
Uşul eldin içinde
Muzkindik degen döösü bar.
Ceke katın al emes,
Calgız turçu can emes,
Kolunda bir miñ kolu bar».
Munu aytıp Almambet
Örttöy közün caynatıp,
Aldındagı Sarala
Er Sırgakka karmatıp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Aybalta belge çalınıp,
Ok ötpögön ton kiyip,
Koynuna kuran salınıp:
«Koldoy kör!» - dep calınıp,
Basa tüşüp toktolup,
Ok cılanday oktolup,
Arslanday çamınıp:
«Abaylap Sırgak, közüñü aç!
Alıs cerde can coldoş».
Şıpılday basıp karanıp,
Koygo tier börüdöy
Oozu-murdun calanıp,

Bizimle çarpışacak el bu,
Akılla almazsak
Bizi derde salacak er bu.
At taşımaz yayası var;
Gerisini söyleyip nideyim,
Şu elin içinde
Muzkindik denen devi var.
Kadın yalnız değil ki,
Tek başına duran can değil,
Elinin altında bin askeri var.»
Bunu söyleyip Almambet,
Gözlerini ateş gibi yaldıratıp,
Altındaki Sarala'yı
Er Sırgak'a tutturup,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Aybaltayı bele bağlayıp,
Ok işlemez zırh giyip,
Koynuna Kur'an koyup,
«Koru beni!» diye yalvarıp,
Sine sine yürüyüp duraklayıp,
Ok yılanı gibi kurulup,
Arslan gibi şahlanıp:
«Dikkat et Sırgak, aç gözünü!
Uzak yerde can yoldaşısın.»
Çevik adımlarla bakınıp,
Koyuna dalan kurt gibi
Ağzını burnunu yalayıp,

Ildamday basıp tokoygo
Kirip ketti Almambet.
Ortosunda tokoydun
Üydöy bolgon kök çınar,
Bu çınardı körmökkö
Kimder bolso çın kumar.
Calgız çınar tübündö
Agıp catkan kara suu.
Taş sayıngan kıtaydın
Tazası içken uşu suu,
Ataylatıp Beecinden

Hızlı adımlarla ormana
Girip gitti Almambet.
Ormanın ortasında
Ev gibi kocaman gök çınar;
Bu çınarı görmeye
Kim olsa gerçekten hevesli.
Yalnız çınarın dibinde
Akıp duran kara su;
Taş kuşanmış Kıtay'ın
Ulularının içtiği su işte bu.
Özellikle Beecin'den

Altı kan curtun çaldırgan,
Esenkandın aldınan
Eşek kulak balbandı
Suusun taşıp berişke
Arnap anı aldırgan.
Kürsö-kürsö cötölüp,
Suu alam dep çınarga
Altı buka terisin
Alıp kelet kötörüp,
Bulakka cakın kelgende,
Munu Almam bilgende,
Suunu balban tolturup,
Üydöy bolup olturup,
Kayra iynine salarda,
Kanışayday katınga
Kötörüp balban bararda,
Baskanına koybodu,
Beren kök cal Almambet
Cetip barıp karmadı.
Cetken cerden Almambet
Başın kesip tuylatıp,
Kara suuga saldı emi,
Kiyiminin üstünö
Bar kiyimin balbandın
Basa kiyip aldı emi.
Kol tokmoktoy aydar çaç
Arkasına caydı emi,
Altı kün suunu kötörüp,
Kalıñ balban, çoñ katın
Kanışayday kapırdın
Ordosuna bardı emi,

Kaygaylagan kıtaydın
Ortosuna bardı emi.
Oşol çakta ordogo
Kıtay kaynap toluptur,
Çagaan ayı boluptur,
Almambet kez boluptur,
Kanday ayla tabarga

Altı hanın yurdunu koşturmuşlar,
Esenkan'ın katından
Eşek kulaklı pehlivanı
Suyunu taşıyıp versin diye
Ona adayıp getirtmişler.
Hırıl hırıl öksürerek,
Su alayım diye çınara
Altı boğa derisini
Sırtlanıp getirir.
Pınara yaklaştığında,
Almam bunu sezdiğinde,
Pehlivan suyu doldurup,
Ev gibi çöküp oturup,
Yeniden omzuna vuracakken,
Kanışay gibi kadına
Pehlivan taşıyıp götürecekken —
Adım atmasına fırsat vermedi,
Yiğit bozkurt Almambet
Yetişip yakaladı.
Yetiştiği yerde Almambet
Başını kesip çırpındırıp
Kara suya salıverdi;
Kendi giysisinin üstüne
Pehlivanın tüm giysisini
Geçirip giyiverdi.
El tokmağı gibi saç örgüsünü
Sırtına yayıverdi;
Altı gün suyu taşıyıp,
Kalabalık pehlivanlı koca kadın —
Kanışay gibi kâfirin
Otağına varıverdi,

Nara atan Kıtay'ın
Ortasına varıverdi.
O sırada otağa
Kıtay kaynayıp dolmuştu,
Çagaan ayı gelmişti,
Almambet denk düşmüştü.
Nasıl bir çare bulmaya,

Akıl sanap oşondo,
Oylop kirdi Almambet,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazası bolup köngön kul
Basa tüşüp iyilip,
Kıtay bolup cügünüp,
Başka süylöp baldırap,
Kalmagınça kaldırap,
Oyun salıp, kep taştap,
Akırın süylöp, bek taştap,
Kırk bölök kılım oyunun,
Baarın aytıp teñ taştap,
Eçe türkün söz ayttı.
Körgön kıtay korgolop,
Çoñ katındın aldına
Azizkandın Almambet
Kirip bardı corgolop.
Ok cılanday oktolgon,
Çekiri cok, koy közdüü,
Sepkili cok, ak cüzdüü,
Azizkandın Almambet
Ukuruktay moyundan
Ak tamagın kılaytıp,
Biylep turdu muñayıp.
Alakeñ oyun salganda
Baykap kıtay bilgen cok,
Çın Almambet ekenin
Ilcıgan kıtay tuygan cok.
Altından kılgan taktanın
Üstündögü çoñ katın
Alakeñ biylep turganda
Erip boyu eñgirep:
«Bir kuçaktap catsam», - dep,
Aşık bolup Almaña
Esi ketti zeñgirep.

Akıl yorup o zaman,
Düşünmeye koyuldu Almambet.
Taş kuşanmış Kıtay'ın
Hizmetine alışmış kul olup,
Eğile büküle yürüyüp,
Kıtay olup diz vurup,
Yabancı dilde gevezelik edip,
Kalmakçasıyla takırdayıp,
Oyunlar edip, laf atıp,
Alçak sesle söyleyip, sağlam laf koyup,
Kırk türlü çağ oyununu
Hepsini söyleyip ortaya döküp,
Nice türlü söz söyledi.
Gören Kıtay sinip büzülüp —
Koca kadının huzuruna
Azizkan oğlu Almambet
Süzülerek girip vardı.
Ok yılanı gibi kurulmuş,
Şaşılığı yok, koyun gözlü,
Çili yok, ak yüzlü,
Azizkan oğlu Almambet,
Sırık gibi uzun boynunda
Ak gerdanını gösterip,
Hüzünle oynayıp durdu.
Alakeñ oyununu sergilerken
Kıtay sezip bilemedi;
Gerçek Almambet olduğunu
Sırıtan Kıtay duymadı.
Altından yapılmış tahtın
Üstündeki koca kadın,
Alakeñ oynayıp dururken,
Eriyip gövdesi gevşeyip:
«Bir kucaklayıp yatsam» deyip,
Almañ'a âşık olup
Aklı başından gitti, sersemledi.

Küyüp-küyüp çok bolboy,
Kızıkkandan Kanışay
Sabır kılıp toktoldu.

Yana yana kor olmadan,
İştahından Kanışay
Sabredip kendini tuttu.

«Kırk uruu kıtay eline,
Kıyla catkan cerine
Ar biriñer kırk balban
Bergin, - dep, salık salsam, - dep,
Oşol kalıñ balban köpçülük
Başçı kılıp alsam, - dep,
Cakındaşıp dos bolup,
Bir töşöktö catsam, - dep,
Çaganga kelgen köp elge
Arak-şarak köp berip,
Baarın birdey mas kılıp,
Irdap turgan suuçunu
Booruma bassam», - dep,
Oylop turdu çoñ katın.
Andan beter Almambet
Kızıktırıp kıtaydın
Kızı emes, erkegin,
Bütkön boyun eritip,
Kança kızık obongo
Salıp catat Almambet,
Arak kuygan kumura
Anda-sanda Almambet
Kamday bargan uulardı
Biylemiş bolup bilgizbey
Köp kıtayga körgözböy,
Könök menen köökörgö
Kuyup cüröt Almambet.
Kancarkol menen Muzkindik
Kayrat kılar kara cok
Alıp kelip araktı
Sunup cüröt Almambet.
Cöö külüktün mıktuusu,
Coo betinde ıktuusu,
Muzkindikke keldi ele,
Bilbey basıp cügünüp,
Beli ketip iyilip,
Buga da arak berdi ele.
Sunup cürgön araktı
Içken cerde bük tüşüp,

«Kırk boy Kıtay eline,
Uzayıp giden yerine,
Her biriniz kırk pehlivan
Verin, diye vergi salsam, deyip,
O kalabalık pehlivan çokluğuna
Bunu başbuğ edinsem, deyip,
Yakınlaşıp dost olup,
Bir döşekte yatsam, deyip,
Çagaan'a gelen kalabalığa
Bol bol rakı, şarap verip,
Hepsini birden sarhoş edip,
Türkü söyleyen sucuyu
Bağrıma bassam» deyip,
Düşünüp durdu koca kadın.
Almambet daha da beter,
Meraklandırıp Kıtay'ın
Kızını değil, erkeğini bile,
Tüm gövdelerini eritip,
Nice tatlı ezgiye
Koyup durur Almambet.
Rakı konulan küpe,
Arada bir Almambet,
Azık diye getirdiği zehirleri,
Oynar gibi yapıp sezdirmeden,
Kalabalık Kıtay'a göstermeden,
Kovayla deri matarayı
Doldurup durur Almambet.
Kancarkol ile Muzkindik'e
Güç yetirecek kul yok;
Rakıyı alıp getirip
Sunup durur Almambet.
Yaya yürüklerin en yamanı,
Düşman karşısında en beceriklisi —
Muzkindik'e geldi,
Belli etmeden yürüyüp diz vurup,
Beli kırılırcasına eğilip,
Buna da rakı verdi.
Sunulan rakıyı
İçtiği yerde iki büklüm düşüp,

Ölüp catkan mından köp.
Oozunan köbük çuburup,
Basalbastan tıbırap,
Arañ canı kıbırap,
Sulap catkan andan köp.
Kusuktarı basılbay,
Mastıgınan basalbay,
Kulap catkan andan köp.
Eki közü kılayıp,
Ölö turgan emedey,
Akırayıp alayıp,
Arı-beri temteyip,
Tuylap catkan andan köp.
Ne degenin bilbesten
Eç adamdı körböstön,
Oozuna kelse anı aytıp,
Irdap catkan andan köp.
Sözü ugulbay düñgüröp,
Öz içinen kübüröp,
Közdün caşı on talaa,
Iylap catkan andan köp.
Mınday işti körgöndö,
Körüp baarın bilgende:
«Bul emine boldu, - dep,
Munu oyloyt çoñ katın.
Cara kelgen bul kalktı,
Kelgen cerden mındayça
Salıp iygen dümöktü,
Kırçoosun kıldan eştirgen,
Bütün cerin kem kılıp,
Burutka barıp kestirgen,
Azizkandın kan içer,
Almambet kelgen eken go,
Ayabagan çataktı
Salıp kelgen eken go.
Coldogu bütkül karooldu
Baarın birdey öltürüp,
Kırıp kelgen eken go.

Ölüp yatan bundan çok.
Ağzından köpük akıp,
Yürüyemeden debelenen,
Canı güçbela kımıldayan,
Serilip yatan ondan çok.
Kusmaları dinmeden,
Sarhoşluktan yürüyemeden,
Yıkılıp yatan ondan çok.
İki gözü aralık kalıp,
Ölecekmiş gibi,
Gözleri devrilip belerip,
Öteye beriye sendeleyip,
Çırpınıp yatan ondan çok.
Ne dediğini bilmeden,
Hiç kimseyi görmeden,
Ağzına geleni söyleyip,
Türkü tutturan ondan çok.
Sözü anlaşılmaz uğuldayıp,
Kendi kendine mırıldanıp,
Gözyaşı on tarla olup,
Ağlayıp yatan ondan çok.
Böyle işi görünce,
Hepsini görüp anlayınca:
«Bu da ne oldu?» diye
Bunu düşünür koca kadın:
«Yarıp buraya gelen bu kavmi,
Geldiği yerde böylesine
Kargaşaya salıveren —
Kolanını kıldan ördüren,
Bütün toprağını eksiltip
Burut'a varıp kestiren,
Azizkan'ın kan içicisi
Almambet gelmiş olmalı,
Amansız kavgayı
Sala sala gelmiş olmalı.
Yoldaki bütün karakolu,
Hepsini birden öldürüp,
Kıra kıra gelmiş olmalı.

Kulca menen tülkünü,
Calgız közçön çoñ döönü,
Kırk keçil menen kıyratıp,
Soyup kelgen eken go.

Yaban koçuyla tilkiyi,
Tek gözlü koca devi,
Kırk keşişle birlikte kırıp,
Boğazlaya boğazlaya gelmiş olmalı.

Baarıñ birdey kamın, - dep,
Balbandardın baarısı
Almambetke cabıl» - dep,
Aykırıp katın turganda,
Cöö külük baarı kamındı.
Kalıñ balban birigip,
Kancarkol menen Muzkindik
Almambetke cabıldı.
Cekeni belge kurçandı
Cetik kıraan Almambet
Bir miñ emes, ceti miñ
Caynap catkan köp kolgo
Ceke kirip kol saldı.
Ölüm dese süyünöt,
Ösöt dese küyünöt,
Kabılan kök cal kayran şer
Kan içip cürüp çoñoygon,
Kankor, beren, kabılan er
Tokutpay kaçır buragın,
Toptop kıtay kirgende,
Irgıta tepti çıragın.
Cagılgan otun öçürdü,
Cabılgan kıtay baarı mas,
Kılıç menen kıymalap,
Kırıp taştap baarısın
Kapçıgayday köçürdü.
Uruşarga kıtayda
Eç bir kayrat, darman cok,
Kancarkol menen Muzkindik,
Kança balban, Bozkertik,
Biri tirüü kalgan cok.
Ok cılanday oktolup,
Oyup cüröt Almambet.
Oşol catkan kıtaydın

Hepiniz birden davranın, deyip,
Pehlivanların hepsi
Almambet'e üşüşsün!» deyip,
Kadın haykırıp durunca,
Yaya yürüklerin hepsi davrandı.
Kalabalık pehlivan birleşip,
Kancarkol ile Muzkindik
Almambet'in üstüne üşüştü.
Cenk kılıcını beline kuşandı,
Yetkin kıraan Almambet,
Bir bin değil, yedi bin
Kaynaşıp duran kalabalık orduya
Tek başına dalıp el attı.
Ölüm dense sevinir,
Yaşam dense yerinir,
Kaplan, bozkurt, yaman arslan,
Kan içe içe büyüyen,
Kan dökücü, yiğit, kaplan er,
Eyer vurdurmadan saldırıp dönen —
Kıtay küme küme girince,
Tekmeyle savurdu çırasını,
Yakılan ateşini söndürdü;
Üşüşen Kıtay'ın hepsi sarhoş —
Kılıçla doğrayıp,
Hepsini kırıp geçirip,
Boğazdan sel gibi göçürdü.
Savaşmaya Kıtay'da
Hiç gayret, derman yok;
Kancarkol ile Muzkindik,
Nice pehlivan, Bozkertik —
Biri bile sağ kalmadı.
Ok yılanı gibi kurulup,
Oya oya ilerler Almambet;
Orada yatan Kıtay'ın

Birin esen koyboston,
Soyup cüröt Almambet.
Oşol kezde çoñ katın
Kaardanıp bakırdı,
Üstündögü ordonu
Bir kol menen uratıp,
Tışka karay aşıgıp,
Çurkap çıktı çoñ katın.

Birini bile esen komadan,
Boğazlaya boğazlaya gider Almambet.
O sırada koca kadın
Hışımla bağırdı,
Üstündeki otağı
Tek eliyle yıkıp,
Dışarıya doğru koşup,
Fırlayıp çıktı koca kadın.

Ar cabdıgı şaylanuu,
Astında külük tulparı
Ak sarayda baylaluu,
Aga cetip çoñ katın
Irgıp atka mindi emi,
Atka kamçı bir basıp
Beecindi közdöy cürdü emi.
Bargan sayın kayratı
Taşıp turdu Almambet:
«Beecinge katın cetet - dep,
Cetkirbesten ketet», - dep,
Şaşıp turat Almambet.
Şaşkanınan bakırdı:
«Cete kör!» - dep çakırdı.
Almambet ünün ukkanda
Asıl Sırgak turabı?
Saralanı cetelep,
Ay tiygendey öñdönüp,
Zımıratıp çuradı,
Közdü açıp-cumgança,
Alıp keldi çunagı.
Saralanı mindi emi,
Izine salıp cañılbay,
Katındı kuup cürdü emi.
Kökçebiç menen Sarala
Koştoodogu Kartküröñ
Oozduk menen alışat,
Almambet, Sırgak erender
Uçkan kuş menen carışat.
Kara toonun belinde

Her donanımı hazır,
Bineceği yürük tulparı
Ak sarayda bağlı;
Ona yetişip koca kadın
Sıçrayıp ata biniverdi,
Ata bir kamçı basıp
Beecin'e doğru sürüverdi.
Gittikçe gayreti
Taşıp durdu Almambet'in:
«Kadın Beecin'e varır, deyip,
Bize yetirmeden gider» deyip,
Telaşlanır Almambet.
Telaşından bağırdı:
«Yetişiver!» diye çağırdı.
Almambet'in sesini duyunca
Soylu Sırgak durur mu?
Sarala'yı yedeğine alıp,
Ay vurmuş gibi görünüp,
Ok gibi uçup koşturdu;
Göz açıp kapayıncaya dek
Getiriverdi yaman oğlan.
Sarala'ya biniverdi,
İzine düşüp şaşmadan,
Kadını kovalayıp gitti.
Kökçebiç ile Sarala,
Yedekteki Kartküröñ,
Gemleriyle boğuşur;
Almambet'le Sırgak erenler
Uçan kuşla yarışır.
Kara dağın belinde

Kaçıp ketken katınga
Kidirbesten cetti emi,
Cetken cerde katındı
Ilaaçınday er Sırgak
Kömö koyup öttü emi,
Azizkandın Almambet
Oñolup katın turganda
Başın kesip ketti emi.
Sırgakka Almañ kep aytat,
Kep aytkanda dep aytat:
«Köñüldö emi arman cok,
Topon suu tiybes Beecindin,

Kaçıp giden kadına
Duraksamadan yetişti;
Yetiştiği yerde kadını
Şahin gibi er Sırgak
Devirip geçiverdi,
Azizkan oğlu Almambet,
Kadın doğrulup kalkarken,
Başını kesip gitti.
Sırgak'a Almañ söz söyler,
Söz söylerken der ki:
«Gönülde artık hasret yok;
Tufan suyu değmez Beecin'in

Tozotu emi kalgan cok, Sırgak!
Tuulup-öskön cer uşul, Sırgak!
Altı caşar kezimde
Köynögüm çeçip cügürüp,
Köpölöktü kubalap,
Çoñoyup cürgön cer uşul, Sırgak!
(Tuulgan cerdi körgöndö
Köñülü caman bölündü,
Közünün caşı on talaa
Köldöy bolup tögüldü.
Kindik kesip, tuugan cer,
Kirin kabat cuugan cer
Mekesindey köründü.)
Oynoo bala çagımda,
Turganda altın tagımda,
Bereki kaşat köründön,
Andan arkı zañkaygan,
Kögala borçuk biyik too
Atamdın Kan-Caylak degen ceri ele.
Bereki catkan Beecinden
Miñ balbanın aldırıp,
Külük baylaar cerine
Kümüştön kerme tarttırıp,
Ögüzgö kazan arttırıp.
Kırk kulaktuu kazanga
Azıktarın kaynatıp,

Nöbetçisi artık kalmadı, Sırgak!
Doğup büyüdüğüm yer işte bu, Sırgak!
Altı yaşında çağımda,
Gömleğimi çıkarıp koşarak,
Kelebek kovalayarak
Büyüyüp gezdiğim yer işte bu, Sırgak!
(Doğduğu yeri görünce
Yüreği fena bölündü,
Gözünün yaşı on tarla,
Göl gibi olup döküldü.
Göbeğinin kesildiği, doğduğu yer,
Kirinin kat kat yıkandığı yer
Mekke'si gibi göründü.)
Oynak çocukluk çağımda,
Altın tahtımda otururken —
Şuradaki görünen seki,
Onun ardında yükselen
Boz alacalı sarp yüce dağ
Babamın Kan-Caylak denen yeriydi.
Şurada yatan Beecin'den
Bin pehlivanını getirtip,
Yürük bağlanan yerine
Gümüşten gergi çektirip,
Öküze kazan yükletip,
Kırk kulplu kazanda
Azıklarını kaynatıp,

Çıgam degen kıtaydın
Çıgarbay şorun kaynatıp,
Tozup turgan men elem.
Anık külük Sarala
Ottop köngön cer ele.
Asmanda künüm bürkölöt, Sırgak!
Beecin eske tüşköndö,
Tomuktay bolgon başıma
Akır zaman, kıyamat,
Altımış sanaa bir kelet, Sırgak!
Almambettin Beecinge
Azap salgan şoktugu,
Uşu turgan Beecinde
Koyçu, kokuy, Sırgagım,
Busurman dindin coktugu!
Kaldayıp catkan Beecinde

«Çıkarım» diyen Kıtay'ın
Çıkartmadan canına okuyup,
Yolunu bekleyen bendim.
Has yürük Sarala'nın
Otlamaya alıştığı yerdi.
Gökte güneşim bulutlanır, Sırgak!
Beecin aklıma düşünce,
Şu bir tutamlık başıma
Ahir zaman, kıyamet,
Altmış kaygı birden gelir, Sırgak!
Almambet'in Beecin'e
Azap salan taşkınlığı —
Şu duran Beecin'de,
Bırak, eyvah, Sırgak'ım,
Müslüman dininin yokluğundandır!
Uçsuz bucaksız yatan Beecin'de

Almambet uluk kan bolso,
Miñge bölüp kıtaydı
Eç bolboso birinde
Maga coldoş bar bolso,
Kalıñ kıtay Beecinge
Kaygını kantip baştayın, Sırgak!
Busurman dini bar bolso,
Kantip curtum taştayın, Sırgak!
Taştap curtum ketkende
Ne muratka cetemin, Sırgak!
Tuulup-öskön, tuñguç cer,
Tügöl aytıp keteyin, Sırgak!
Bereki tuura catkan kara kır,
Çay aluuçu ken oşol,
Çerikti kıtay el oşol.
Kırk kandın eli kıtayga
Altın berse, çay berip,
Bu Beecindi surap turgan men oşol.
«Almambettin çay çıguuçu kenti», - dep,
Aligiçe Beecinge
Atagı kalgan men oşol, Sırgak!

Almambet ulu han olsaydı,
Kıtay'ı bine bölsen de,
Hiç değilse birinde
Bana yoldaş bulunsaydı,
Kalabalık Kıtay Beecin'e
Kaygıyı nasıl salayım, Sırgak!
Müslüman dini olsaydı,
Yurdumu nasıl bırakayım, Sırgak!
Yurdumu bırakıp gittiğimde
Hangi murada ereyim, Sırgak!
Doğup büyüdüğüm ilk yer —
Hepsini anlatıp gideyim, Sırgak!
Şu karşıda uzanan kara sırt,
Çay alınan kaynak işte o,
Çerik Kıtay eli işte o.
Kırk hanın eli Kıtay'a
Altın verse, çay verip,
Bu Beecin'i yönetip duran bendim işte.
«Almambet'in çay çıkan kenti» diye,

Hâlâ Beecin'de
Adı sanı kalan benim işte, Sırgak!

Tetigi agala moynok köründgön,
Altın kazar cer oşol,
Ar şaymanı teptegiz,
Aylanta bilgen men calgız,
Aytıp turgan men uşul, Sırgak!
Tetigi, agala kum, kızıl çap,
Şorduu atam:
«Almambet oynop cüröt», - dep,
Kazınalık kıldırgan,
Atakemdin kerüüsü -
Tübündö kalmak er oşol.
On eki kündö bir çıgıp,
Oşol catkan kök kumga
Oyun kılgan cer oşol.
Oylosom içim çok bolot,
Sanaamdı kantip coyomun, Sırgak!
Ermegim kalgan kayran cer,
Estebey kantip koyomun, Sırgak!
Aldıbızda meltirep,
Aynektey bolgon ak talaa,
Almambettin talaası,

Şu ötede ak alacalı görünen boyun,
Altın kazılan yer işte o;
Her aygıtı dümdüz, eksiksiz,
Çekip çevirmesini bilen bir bendim,
Bunu söyleyen de benim işte, Sırgak!
Şu ötedeki ak alacalı kum, kızıl yamaç —
Zavallı babam:
«Almambet oynayıp geziyor» diye,
Hazine malı saydırmıştı;
Babacığımın yaylım sırtı —
Kökeninde Kalmak eriydi o.
On iki günde bir çıkıp,
Şu yatan boz kumda
Oyun ettiğim yer işte o.
Düşündükçe içim kor olur,
Kaygımı nasıl dağıtayım, Sırgak!
Eğlencem kalan yaman yer —
Anmadan nasıl durayım, Sırgak!
Önümüzde uzanıp duran,
Cam gibi düz ak ova
Almambet'in ovasıdır;

Koyçu, Sırgak, kabılan
Ayta bersem ötköndü
Bölünöt erdin sanaası, Sırgak!
Ak talaa cayın aytayın,
Kunanında Sarala
Kuturup oynop mingen cer,
Caş kezimden cürgön cer,
Aynektey bolgon ak kalaa
Atamdın Taş-Köpürö kalaası,
Taş-Köpürö şaarında
Almambet coruk bilgen cer,
Atakemdin orduna
Altı künü kan bolup,
Altın tagın mingen cer.
Altın tak cayın aytayın:
Asıl temir darbaza
Kandın turgan eşigi.

Bırak, Sırgak, kaplanım,
Geçmişi anlata anlata
Erin yüreği bölünür, Sırgak!
Ak ovanın halini söyleyeyim:
Sarala tayken üstünde
Coşup oynayıp bindiğim yer,
Genç yaşımdan gezdiğim yer.
Cam gibi parlayan ak kale —
Babamın Taş-Köpürö kalesi;
Taş-Köpürö şehrinde
Almambet'in töre öğrendiği yer,
Babacığımın yerine
Altı gün han olup
Altın tahtına oturduğum yer.
Altın tahtın halini söyleyeyim:
Has demirden kapı,
Hanın durduğu eşik.

Oşol eşik içinde
Tegerete çınar bak,
İçinde bolot altın tak,
Adam basar colu cok.
Bu tuş menen tigi tuş,
Cakut taştan cabıluu,
Iç cagında ne türdüü,
Ar belgisi salınuu,
Kırk cılı suuga çılasa,
Kılt etip kırı oñbogon.
Topurak tozoñ-çañ körsö,
Kılayıp öñü oñbogon,
Altın köçöt çoñ kilem,
Çılk cibekten tokugan.
Astına anı caydırgan
Altın taktı ornotup,
Üstünö anın saldırgan.
Kumar bolup kalıñ el
Körsöm - dep, közü kızargan,
Bir körgönü: «Kaytadan
Dagı kelip körsöm», - dep,
Altın takka kubangan.
Cakut menen köördön
Bosogogo saldırgan,
Totu kuştun kuyrugun

O kapının içinde
Çepeçevre çınar bahçesi,
İçinde vardır altın taht,
İnsan basacak yolu yok.
Bu yanı ile öte yanı
Yakut taşla kaplı,
İç yüzünde ne türlü
Türlü nakışlar işlenmiş.
Kırk yıl suya batırsan,
Kenarı zerrece solmaz;
Toprak, toz duman görse de
Rengi zerrece atmaz.
Altın nakışlı koca halı,
Halis ipekten dokunmuş;
Altına onu serdirmişler,
Altın tahtı kurup
Üstüne onu koydurmuşlar.
Kalabalık halk hevese düşüp,
«Görsem» diye gözü kızarmış;
Bir kez gören: «Yeniden
Yine gelip görsem» deyip,
Altın tahta sevinmiş.
Yakutla kıymetli taştan
Eşiğine döşetmişler,
Tavus kuşunun kuyruğunu

Tokson türdüü kulpuntup,
Ar burçuna saydırgan,
Körgöndün meerin kandırgan.
Körkü artık, altın tak,
Talak kılıp düynömdü
Taştap ketken oşo çak.
Kıyamattın ayınan,
Kıyın tozok barınan,
Kınalıp azap men tarttım,
Kılça körböy mülkümdü
Kılçaybastan men kaçtım.
Kırka tikken sarı tal
Almambet saygan bak oşol,

Doksan türlü süsleyip
Her köşesine diktirmişler,
Görenin gönlünü kandırmışlar.
Görkü eşsiz altın taht —
Dünyamı boşayıp
Bırakıp gittiğim çağ o çağ.
Kıyametin yüzünden,
Çetin cehennemin varlığından,
Kıvranıp azap çektim ben;
Malımı kıl kadar görmeden,
Dönüp bakmadan kaçtım ben.
Sıra sıra dikilmiş sarı söğüt —
Almambet'in diktiği bahçe işte o;

Kararıp turgan kara tam
Altımış keçil cetelep,
Aldımdagı Sarala,
Saralanı baylagan
At akırı cer oşol.
Kuurap kalgan arbayıp,
Ortodo turgan çoñ çınar
Azız enem Altınay
Meni tuugan cer oşol.
Men tuulgan çınarım
Bütkül çirip tamırı,
Takır kuurap alıptır,
Töbösündö çaçırap,
Büçürdün uçu kalıptır,
Talaska esen tartpaymın,
Beecinden beker kaytpaymın.
Şorduu enem aytkan kep ele:
«Kokus Beecin sen kelseñ,
Menden tukum bar bolso,
Çınarımdın tübünö
Çırpık çıgat», - dedi ele, Sırgak!
Tübünön çıkkan çırpıgı
Çınarga cakın boluptur,
Buzulup ketet sanaa bar,
Artımda kalar bala bar.
Köp dünüyöm catat kördüñbü?
Boz ordom kulap kalıptır, Sırgak!
Artıkça cıygan altınım,
Men Beecinden ketkende

Kararak duran kara dam —
Altmış keşişin yedekleyip
Altımdaki Sarala'yı,
Sarala'yı bağladığı
At ahırı olan yer işte o.
Kupkuru kalmış, dal budak,
Ortada duran koca çınar —
Aziz anam Altınay'ın
Beni doğurduğu yer işte o.
Doğduğum çınarımın
Kökleri baştan başa çürümüş,
Tümden kuruyup kalmış;
Tepesinde seyrek serpili
Tomurcuk uçları kalmış.
Talas'a öylece esen dönmem,
Beecin'den eli boş dönmem.
Zavallı anamın dediği sözdü:
«Ola ki Beecin'e gelirsen,
Benden soy sürmüşse,
Çınarımın dibinde
Filiz biter» demişti, Sırgak!
Dibinden çıkan filizi
Neredeyse çınara denk olmuş;
Yüreğimi burkan kaygı var,
Ardımda kalacak çocuk var.
Nice malım mülküm yatıyor, gördün mü?
Boz otağım yıkılıp kalmış, Sırgak!
Fazlasıyla yığdığım altınımı,
Ben Beecin'den gidince,

Kıtay talap alıptır,
Cañgagım carım boluptur,
Çınarım suudan kalıptır,
Saralanın akırın
Kıcıldagan köp kıtay
Kamçıga çenep bölüptür,
Kayran canım ölüptür.
Bozoruñku körüngön
Aştıgım aydaar cer oşol,

Kıtay yağmalayıp almış,
Cevizim yarıya inmiş,
Çınarım susuz kalmış;
Sarala'nın ahırını
Kaynaşan kalabalık Kıtay
Kamçı boyuyla ölçüp bölüşmüş —
Vah canım, ölmüşüm sanki.
Bozarmış görünen yer,
Ekinimi ektiğim yer işte o;

Baştatan akkan suu cok,
Baarın tekşi bastırıp,
Kürpüldöktün suusunan
Alış algan men uşul, Sırgak!
Altı kan eli toy kılıp,
Alış alıp turganda,
Kızmat kılıp oşondo
Atın koygon «Keñ-Alış».
Oşol algan alıştın
Tübün kırk kez oydurup,
Üstünön aşa caypatıp,
Kıtaydı aşka toydurdum.
Men turganda Beecinge
Almambet erke can ele
Çolpondoy közüm carkırap,
Altımış enem baguuçu
Almambet erke bala ele, Sırgak!
Oynop cürgön çagımda
Çıksa dagı, çıkpasa,
Oyun kılıp tamaşa
Saygan talım bar ele, Sırgak!
Çırpıgı üydöy tal bolgon,
Ösüp ötö döölötüm,
Beecinge Almañ kan bolgon.
Saygan menin talımdın
Kalıñ kıtay oşondo
Kasietin bilüüçü:
«Özünçö çıkkan eken» - dep,
Kalıñ kıtay oşondo,
Mazar kılıp cügünçü,
Toop kılıp cürüüçü,
Taldın cayı uşunday, Sırgak!
Keçegi ötkön zamanda

Capalak çölün baskanda,
Kalıñ kıtay el menen
Calgız cürüp karmaşıp,
Capaanı men çoñ tartıp,
Silerdi közdöp kaçkanda,

Öteden beri akan su yok —
Hepsini bir örnek suya bastırıp,
Kürpüldök'ün suyundan
Ark çekip alan benim işte, Sırgak!
Altı hanın eli toy edip,
Ark açılıp dururken,
O zaman hizmet edip
Adını koydular: «Keñ-Alış».
O açılan arkın
Dibini kırk arşın oydurup,
Üstünden aşırıp taşırıp,
Kıtay'ı aşa doyurdum.
Ben Beecin'de dururken
Almambet nazlı bir candı;
Çoban yıldızı gibi gözü parlayan,
Altmış anamın beslediği,
Almambet nazlı çocuktu, Sırgak!
Oynayıp gezdiğim çağda,
Tutar mı tutmaz mı demeden,
Oyun edip eğlenceyle
Diktiğim söğüdüm vardı, Sırgak!
Filizi ev gibi söğüt olmuş,
Devletim boy atıp aşmış,
Beecin'e Almañ han olmuştu.
Benim diktiğim söğüdün
Kalabalık Kıtay o zaman
Kutsallığını bilirdi:
«Kendiliğinden bitmiş» diye,
Kalabalık Kıtay o zaman
Mazar sayıp secde ederdi,
Tavaf edip dururdu.
Söğüdün hali böyleydi, Sırgak!
Daha dünkü geçen zamanda,

Capalak çölünü aşarken,
Kalabalık Kıtay eliyle
Tek başıma tutuşup,
Cefayı ben büyük çekip,
Size doğru kaçarken —

Kıtay kırk miñ, men calgız
Cekelep kıtay alganda,
Aldıñdagı boz döñdön
Kıtaylardın Kalça kul
Koñurbay kuup cetti ele, Sırgak!
Ayza menen bir muştap,
Koñurbay kuup ötköndö
Oozumdagı sır kanca
Oozumdan ırgıp ketti ele, Sırgak!
Kılçaybastan artıma
Tuura coldu baştadım,
Ala albastan kancanı,
Kayta Beecin kayrılsam
Alarmın - dep, amanat kılıp taştadım.
Zamanım ketti muñ bolgon,
Künüm kara tün bolgon.
Topuragın çaçıp kör,
Işenbeseñ özümö
Muştagan cerim açıp kör, Sırgak!»
Uzun karmap ayzasın
Kün batarda küügümdöp,
Muştap kaldı Almambet.
Körsötkön boz döbösün,
Almambet sayıp turganda
Oşondo Sırgak munu oyloyt:
«Kündüz emes, tün bolso,
Ketkenine Almambet
Alda kança cıl bolso,
«Koñurbay cetip saydı, - dep,
Altın kancam kaldı, - dep,
Kalp aytkanın karaçı»,
Munu menen er Sırgak
Attan ırgıp tüştü emi.
Ayza uçunda topurak
Aybaltalap buzdu ele,
Topuragın çaçkılap,
Uçun çukup açkılap,

Açıp alıp karasa,

Kıtay kırk bin, ben tek —
Kıtay'ı teker teker alırken,
Önündeki boz tepeden
Kıtayların Kalça kulu
Koñurbay kovalayıp yetişmişti, Sırgak!
Mızrakla bir vurup
Koñurbay kovalayıp geçince,
Ağzımdaki sırlı çubuk
Ağzımdan fırlayıp düşmüştü, Sırgak!
Ardıma dönüp bakmadan
Doğru yolu tuttum;
Çubuğu alamadan,
«Beecin'e yine dönersem
Alırım» deyip, emanet edip bıraktım.
Zamanım geçti dert olup,
Günüm kara gece oldu.
Toprağını saçıp bak,
İnanmazsan bana,
Vurduğum yeri açıp gör, Sırgak!»
Mızrağını uzun tutup,
Gün batarken alacakaranlıkta,
Vuruverdi Almambet.
Gösterdiği boz tepeyi
Almambet mızraklayıp dururken,
O anda Sırgak şunu düşünür:
«Gündüz değil, gece olsa bile —
Almambet'in gideli
Kim bilir kaç yıl olmuşken,
«Koñurbay yetişip sapladı» deyip,
«Altın çubuğum kaldı» deyip,
Yalan söyleyişine bak hele.»
Bunun üzerine er Sırgak
Attan sıçrayıp indi;
Mızrak ucundaki toprağı
Aybaltayla söküp bozdu,
Toprağını saçıp savurup,
Ucunu eşeleyip açıp,

Açıp da bir baksa —

Bayakı aytkan kancası
Catkan eken uçunda.
Suurup alıp karmasa,
Altın bolup Beecindi
Bilip turgan kezinde,
Cakuttu cara cardırgan,
Upçusuna kancanın
Kömkörö kılıp köördü
Köz-köz kılıp saldırgan,
Eskirgendey türü bar,
Soro turgan cerinde
Dat baskanday kiri bar.
«Kırk kandın eli uşul» - dep,
Elin ayttı Sırgakka.
«Özümdün turgan cayım» - dep,
Cerin ayttı Sırgakka.
«Kalgan cerge kaygırıp,
Kay muratka cetebiz?
Munarık bolup burçtangan,
Buluñ tartıp uçtangan,
Esenkan kızı Burulça
Erigip catat oşondo,
Meni kütüp kurguruñ
Zerigip catat oşondo,
Uçuraşa ketebiz, Sırgak!
Oşol cerge cetpesek,
Uçuraşıp ketpesek,
Naadan dep bizdi bilbeybi?
Kança cılı küysöm - dep,
Kaygı tartıp cürsöm - dep,
Akıretke barganda
Kara eşek kılıp minbeybi,
Kılışkan anttı buzbaybı,
Uçuraşpay ketti - dep,
Ubayım tartkan Burulça
Anık küdör üzböybü, Sırgak!» -

Dep, oşondo Almambet,
Küñgürönüp oynoktop,

Deminki dediği çubuğu
Ucunda yatıyormuş.
Çekip çıkarıp tutunca:
Altındandı; Beecin'i
Yönettiği çağında,
Yakutu yardırıp işletmiş,
Çubuğun emziğine,
Kıymetli taşı kakma edip,
Göz göz dizdirmişti.
Eskimiş gibi görünüşü var,
Emilen yerinde
Pas tutmuş gibi kiri var.
«Kırk hanın eli işte bu» deyip,
Elini anlattı Sırgak'a;
«Kendi durduğum yurdum bu» deyip,
Yerini anlattı Sırgak'a.
«Kalan yere kaygılanıp
Hangi murada ereriz?
Pusa bürünüp köşelenen,
Koyaklanıp sivrilen yerde,
Esenkan kızı Burulça
Orada içi sıkılıp yatar;
Beni bekleyip zavallın
Orada bunalıp yatar —
Uğrayıp görüşür gideriz, Sırgak!
O yere varmazsak,
Görüşüp gitmezsek,
Bizi kaba bilmez mi?
«Bunca yıl yandım» deyip,
«Kaygı çekip durdum» deyip,
Ahirete vardığında
Bizi kara eşek edip binmez mi?
Edilen andı bozmaz mı?
«Görüşmeden gitti» deyip,
Tasalanan Burulça
Umudunu büsbütün kesmez mi, Sırgak!»
—
Deyip o zaman Almambet,
Boğuk boğuk söylenip coşup,

Astındagı Sarala
Ok cılanday soyloktop,
Mizdey sarı talaaga

Altındaki Sarala
Ok yılanı gibi süzülüp,
Bıçak ağzı gibi düz sarı ovaya

Cetip kelse zamatta,
Tomuktay bolgon toosu cok,
Tomuktay bolgon koosu cok,
Buursun cürgön çiyin cok,
Kaşkulak, suur, çıçkandın
Kazıp koygon iyini cok.
Talaaga kirip kelgende
Kazık moyun Sarala
Kanattuuday bezdirip,
Uy kuymulçak Sarala
Uçkan kuştay tüyülüp,
Uyulguttu Almambet.
Kartkürööñdü cetelep,
Celgenine cel cetpey,
Çü degende, ok cetpey,
Artınan koşo arıltıp,
Kele catat artında
Arslan Sırgak kana bek,
Neçe kün cürüp ooluktu,
Kürpüldöktün Sarı-Suu
Dayraga bular coluktu.
Sarı-Suu boyun karasañ
Budur-budur burulat,
Budurdun çöbü suyulat,
Adırdın cazık salaadan
Kulanı suuga kuyulat.
Sarı-Suunun boyu özön,
Bul özöndü karasañ
Calbıragı cargaktay,
Kara kurtu barmaktay,
Kımızdıgı bilektey,
Ürküp çıksa maralı
Saygaktagan inektey.
Toosunda alıs karı bar,
Tokoyunda çarı bar,

Bir anda varıverseler:
Aşık kemiği kadar dağı yok,
Aşık kemiği kadar koyağı yok,
Saban yürümüş çizisi yok,
Porsuğun, tarla sıçanının, farenin
Kazıp koyduğu ini yok.
Ovaya girip geldiğinde,
Kazık boyunlu Sarala
Kanatlı gibi koşturup,
İnek sağrılı Sarala
Uçan kuş gibi atılıp,
Kasırga gibi döndürdü Almambet.
Kartkürön'ü yedeğine alıp,
Yeldiğine yel yetişmez,
«Çü» deyince ok yetişmez,
Ardı sıra at çatlatıp,
Geliyor arkasında
Arslan Sırgak, o han beyi.
Nice gün yürüyüp yorgun düştüler,
Kürpüldök'ün Sarı-Suu
Irmağına bunlar rast geldi.
Sarı-Suu boyuna baksan,
Engebe engebe kıvrılır,
Engebenin otu seyrelir,
Kırların düz koyaklarından
Kulanları suya dökülür.
Sarı-Suu'nun boyu vadi;
Bu vadiye baksan:
Yaprağı tulum derisi gibi,
Kara kurdu başparmak kadar,
Kuzukulağı bilek kadar;
Ürküp fırlasa maralı,
Sinekten kaçan inek gibi.
Dağında uzak karları var,
Ormanında benekli yırtıcısı var;

Karap tursañ özöndö
Can bütköndün baarı bar.
Budurunda bugu bar,
Kumdak suuda kunduz bar,
Kıymıldagan canıbar,
Kıyır-kıyır çabı bar,
Çıçkandın murdu ötpögön

Bakıp dursan, vadide
Can taşıyanın hepsi var.
Engebesinde geyiği var,
Kumlu suyunda kunduzu var,
Kımıldayan bunca canlı —
Kıvrım kıvrım yamacı var,
Sıçanın burnu geçmez sıklıkta

Çıtırman tokoy dagı bar.
Oşol tokoy içinde
Üydöy-üydöy üyülgön
Kızıl kumdan munar bar.
Munardın tübün boylogon
Munaraday çınar bar.
Bir körgön can çınardı
Da körüşkö kumar bar.
Alması tüşüm köñ bolgon,
Ayuu menen karsaktın
Azıgına cem bolgon.
Cañgagı bışıp say tolgon,
Örügü bışıp may tolgon,
Mistesi bışıp bal bolgon,
Telegeyi tegiz cer
Körgön kişi dal bolgon.
Çınarda bulbul sayrasa,
İçinen adam çıkkısız,
Tañşıganda tañ kalıp,
Muñduu kişi ukkusuz.
Turalbay Almañ oolugup,
Aytkan sözün Almañdın
Sırgak turdu dagı ugup.
«Aldıbızda körüngön
Kürpüldöktün dayrası,
Kanattuu uçup ötpösö,
Çıdap munu keçe albayt,
Adamzattın balası.
Atı munun Kürpüldök,
Agını katuu darıya,
Alıska şarı ugulat,

Sık, çıtırman bir orman var.
O ormanın içinde
Ev gibi ev gibi yığılmış
Kızıl kumdan bir kule var.
Kulenin dibi boyunca uzanan
Minare gibi bir çınar var.
O çınarı bir kez gören can
Bir daha görmeye can atar.
Elması dökülüp yığın olmuş,
Ayıyla bozkır tilkisinin
Azığına yem olmuş.
Cevizi olgunlaşıp dere dolmuş,
Kayısısı olgunlaşıp yağ dolmuş,
Fıstığı olgunlaşıp bal olmuş,
Dört başı mamur bir yer,
Gören kişi hayran kalmış.
Çınarda bülbül şakısa,
İçinden insan çıkamaz,
Ötüşüne şaşıp kalır,
Dertli kişi dayanıp dinleyemez.
Duramayıp Almañ coştu,
Almañ'ın söylediği sözü
Sırgak durup yine dinledi.
«Önümüzde görünen
Kürpüldök'ün ırmağıdır,
Kanatlı uçup geçmedikçe,
Dayanıp bunu geçemez
Âdemoğlunun evladı.
Bunun adı Kürpüldök,
Akıntısı sert bir ırmak,
Çağıltısı uzaklardan duyulur,

Too cañırıp düñküldöp.
Kırk kandın eli kıtayga
Kıstoo salıp cıydırdım,
Temir zalduu köpürö
Calgız attın colu bar,
Tanabın tarta kaçpagan
Almambettin şoru bar.
Emi sırım aytayın,
Asılım menin Sırgagım,
Bul suunu kança keçkemin.
Oşol üçün cañılbayt,

Dağlar yankılanır gümbürdeyip.
Kırk hanın halkı Kıtay'ı
Zorlayıp bir araya topladım,
Demir gövdeli köprünün
Tek atlık yolu var,
İpini çekip de kaçmayan
Almambet'in çilesi var.
Şimdi sırrımı söyleyeyim,
Değerlim benim, Sırgak'ım,
Bu sudan nice kez geçmişim.
Onun için yanılmaz,

Astımdagı Sarala
Özü keçken keçüüdön.
Kança-kança keçken cer,
Kıtay menen karmaşıp,
Bul dayradan ötkön cer.
Keçken cerde Sarala
Başka cakka kayrılba
Kanday keçse şondoy keç.
Saralanın soñunan
Sırgagım, astı ayrılba.
Suunun mınday colu bar,
Kurcunumda Sırgagım,
Menin atam Azizkan
Seyildikke kiyüüçü
Carım kandın tonu bar.
Tondu kiyip alamın,
Kararıp catkan kıtayga
Karap turgun, Sırgagım,
Kalıñ kızık salamın!
Kancıgada ak kurcun,
Kabılanga çak kurcun.
Kurcundu alıp karasa
Carkıldagan altından.
Coo bolorun Beecindin
Bile ketken emespi:
«Cortuulga kıtay kayrılsam
Baydası tier tondun», - dep,

Altımdaki Sarala
Kendi geçtiği geçitten.
Nice nice geçtiği yer,
Kıtay ile boğuşup
Bu ırmaktan aştığı yer.
Sarala'nın geçtiği yerde
Başka yana sapma sen,
O nasıl geçerse öyle geç.
Sarala'nın ardından
Sırgak'ım, sakın ayrılma.
Suyun böyle bir yolu var,
Heybemde, Sırgak'ım,
Benim babam Azizkan'ın
Seyrana çıkarken giydiği
Yarım hanlık kaftanı var.
O kaftanı giyerim,
Karaltı gibi yatan Kıtay'a
Bak da gör, Sırgak'ım,
Nice oyunlar ederim!
Terkide ak bir heybe,
Kaplana denk bir heybe.
Heybeyi alıp baksa
Parıldayan altından.
Beecin'in düşman olacağını
Bilerek gitmiş değil mi:
«Akın için Kıtay'a dönersem
Kaftanın faydası dokunur» diye,

Azizkandın Almambet
Abaldan oylop uşunu
Kie ketken emespi.
Uşinetip Almambet
Atasının çen tonun
Kiyip tursa kerilip,
Cakut taştı cardırgan,
Kökürökkö tonunun
Asıl taştan saldırgan,
Kıtayça cazıp kol koygon
Çoñ-Beecinde Karıkan:
«Beecindin carım kanına
Berdim», - dep, kolun çın koygon.
Kerek bolor buyumdu
Uypalatpay baktırgan.

Eki kaptal böyrökkö
Korgoldoy bolgon bermet taş
Katarınan taktırgan.
Karap turgan er Sırgak:
«Kadimki kıtay eken», - dep,
Almambetti caktırgan.
Uşul tondu kiygende
Karay albay cüzünö
Sırgaktın közü uyalıp,
Caktırıp turdu Almañdı.
«Aman bolsun kök cal», - dep,
Öz içinen kubanıp.
Almambet bizge kelgeni
Badışa sultan dini eken,
Uşu cerde Almambet
Kırk kan eli kıtaydın
Ordoluu curtu Beecindin
Oyonunun biri eken.
Almambet degen söz eken.
Bısmıldabız bolboso,
Bereki Beecin şaarında
Cürör kıtay özü eken.
Uşu turgan kıtayga

Azizkan oğlu Almambet
Önceden düşünüp bunu
Giyip gitmiş değil mi.
Böylece Almambet
Babasının rütbe kaftanını
Giyip durunca gerinip,
Yakut taşı işletmiş,
Kaftanının göğsüne
Değerli taşlar koydurmuş,
Kıtayca yazıp imza atmış
Çoñ-Beecin'de Karıkan:
«Beecin'in yarım hanına
Verdim» deyip mührünü basmış.
Gerekecek eşyayı
Hırpalatmadan saklatmış.

İki yan böğrüne
İri kurşun gibi inci taşları
Sıra sıra taktırmış.
Bakıp duran er Sırgak:
«Tıpkı bir Kıtay olmuş» diye,
Almambet'i beğendi.
O kaftanı giyince
Yüzüne bakamayıp
Sırgak'ın gözü kamaşıp,
Almañ'ı beğenip durdu.
«Sağ olsun boz yeleli» diye,
Kendi içinden sevinip.
Almambet'in bize gelişi
Padişah sultan dini içinmiş,
Şu yerde Almambet
Kırk hanlı Kıtay elinin,
Ordalı yurdu Beecin'in
Beylerinden biriymiş.
Almambet denen nam buymuş.
Bismillahımız olmasaydı,
Şu karşıki Beecin şehrinde
Gezen Kıtay'ın ta kendisiymiş.
Şu duran Kıtay'a göre

Kiçine emes, döö eken,
Kırk kandın eli kıtaydı
Kızıl kanga boyoltup,
Kıyratıp biler er eken,
Uşu turgan Beecindin
Oylop tursam Almambet
Ornotuluu çep eken.
Almambet kaçıp ketkende
Kalıñ kıtay düñgüröp,
Iylaganı ep eken.
Bul öñdöngön arslandı
Kelgenden «kıtay» dey berip,
Kuday urgan kep eken.
Oşonun baarın kötörgön,
Almambet anık er eken,
Kabaktı çıtıp koybogon
Almambet kara kök eken.
Alakeñ közü bar bolso,
Ornotuluu Manaska

Küçük değil, bir devmiş,
Kırk hanın halkı Kıtay'ı
Kızıl kana boyayıp,
Kırıp geçirecek ermiş,
Şu duran Beecin'e karşı
Düşününce, Almambet
Dikilmiş bir kaleymiş.
Almambet kaçıp gittiğinde
Kalabalık Kıtay'ın inleyip,
Ağlaması yerindeymiş.
Böylesi bir arslana
Geldiğinden beri «Kıtay» demek,
Tanrı'nın çarptığı laf imiş.
Onların hepsine katlanan
Almambet gerçek ermiş,
Kaşını bile çatmayan
Almambet çelik gibiymiş.
Alake'miz sağ oldukça,
Manas'a kurulmuş,

Tereñ kazgan or eken,
Adam kesip ötküsüz
Bolotton kılgan tor eken,
Anıgında Almambet
Busurman dini bolboso
Bizge kelgen kor eken».
Munu aytıp turganda
Arslanıñ beren Almambet
Kök caldıgın bilgizdi,
Canındagı sumbul ton
Er Sırgakka kiygizdi.
Kan başı menen Almambet
Kınay kurçap Sırgaktı,
Cıyırmada çunaktı.
Cigitten artık sımbatı,
Sumbul tondu kiygende
Carım kandın artınan
Cürö turgan sakçısı,
Cigiti bolup kaldı emi.

Derin kazılmış hendekmiş,
İnsanın kesip geçemeyeceği
Çelikten yapılma ağmış,
Aslında Almambet
Müslüman dini olmasa
Bize gelmiş bir hazineymiş».
Bunu söyleyip dururken
Arslanın, yiğit Almambet
Boz yeleliğini gösterdi,
Yanındaki sümbül kaftanı
Er Sırgak'a giydirdi.
Han başıyla Almambet
Sırgak'ı sımsıkı kuşattı,
Yirmisindeki delişmeni.
Yiğitten üstün endamı,
Sümbül kaftanı giyince
Yarım hanın ardından
Yürüyen muhafızı,
Yiğidi oluverdi işte.

Bura tartıp Kürpüldök
Çoñ dayraga kirdi emi.
Kirgen cerden çoñ dayra
Terdikke çıkpayt şarkırap,
Anık tulpar Sarala
Kobuldangan kaşka tiş
Oozunda carkırap,
Ördöktöy süzüp dayranı
Ketip barat arkırap,
Artınan tüştü er Sırgak
Kartküröñdü çıñ koştop,
Sılay-sılay kamçılap,
Astındagı üç tulpar
Üstündö oor cügü cok,
Süylöyün dese tili cok,
Aybandan estüü canıbar,
Uy kuymulçak Sarala
Bult koygondo bult koyot,
Kılt ötköndö kılt koyot,
Eerçitkeni er Sırgak,
Azizkandın kök calı
Aman keçip öttü emi.
Kürpüldöktön ötkön soñ,

Dizgin çevirip Kürpüldök
Büyük ırmağa girdi işte.
Girdiği yerden büyük ırmak
Çağlasa da teyeltiyi aşamaz,
Gerçek küheylan Sarala,
Oluk oluk ak dişleri
Ağzında parıldayıp,
Ördek gibi yüzüp ırmağı
Gürleyerek gidiyor,
Ardından daldı er Sırgak,
Kartküröñ'ü sıkı yedekleyip,
Okşar gibi kamçılayıp,
Altındaki üç küheylan,
Üstünde ağır yükü yok,
Konuşayım dese dili yok,
Hayvandan üstün akıllı can,
İnek sağrılı Sarala
O sıçrayınca sıçrar,
O süzülünce süzülür,
Peşine taktığı er Sırgak,
Azizkan'ın boz yelelisi
Sağ salim geçiverdi işte.
Kürpüldök'ten geçtikten sonra,

Ar cagında çañdagan
Boz calpakka cetken soñ,
Mañday cagı cañırık
Calgız attın colu eken,
Kaynap catkan kalıñ curt
Kabarın bilgen kişi cok,
Içinde Coloy çoñ eken,
Mancuunun kanı emespi
Ezkaranın kolu eken.
Oşol kolgo barganda
Dürbödü kıtay dırkırap,
On başı menen miñ başı
Beecindin carım kanı eken,
Almambetti körgöndö
Bütkül kıtay çogulup,

Öte yanında tozuyan
Boz düzlüğe varınca,
Karşı yanı yankı dolu,
Tek atlık bir yolmuş,
Kaynayıp duran kalabalık halkın
Haberini bilen kimse yok,
İçlerinde Coloy uluymuş,
Mançu'nun hanı değil mi,
Ezkara'nın ordusuymuş.
O orduya vardığında
Kıtaylar telaşla dalgalandı,
Onbaşısıyla binbaşısı
Beecin'in yarım hanı sandı,
Almambet'i görünce
Bütün Kıtay toplanıp,

Taazım kıldı çurkurap,
Oşol koldu bek kılıp,
Azizkandın Almambet
Kurap ketken emespi,
Carım kandın altın tak
Minip ketken emespi.
Kalıñ kıtay, mancuunu
Bilip ketken emespi.
Dürböp kıtay çogulup:
«Beecindin kanı keldi», - dep,
Çogulgan curt oy kılat.
Oşol çakta Almambet
Bura tartıp sumsayıp,
Doolbastı urdu ele,
Kalıñ kıtay, mancuunun
Balbandarın çakırıp,
Buyruk kılıp turdu ele:
«Karooldogu sak tülkü
Sak tülküdön kep uktum,
Suuk-Tördün törünön,
Calgız közdün elinen,
Kazıluu catkan orunan,
Zıykırçının kolunan,
Neçendegen altın mülk
Çaçıp kelet - dep uktum,
Burut degen kalk çıkkan,
Manas degen kan çıkkan,

Çığrışarak tazim kıldı,
O orduyu berkitip,
Azizkan oğlu Almambet
Kurup gitmiş değil miydi,
Yarım hanın altın tahtına
Çıkıp gitmiş değil miydi.
Kalabalık Kıtay'ı, Mançu'yu
Bilip gitmiş değil miydi.
Telaşla Kıtay toplanıp:
«Beecin'in hanı geldi» diye,
Toplanan halk öyle sanır.
O sırada Almambet
Dizgin çevirip suratını asıp,
Davulbazı vurmuştu,
Kalabalık Kıtay'ın, Mançu'nun
Pehlivanlarını çağırıp,
Buyruk verip durmuştu:
«Karakoldaki uyanık tilki,
Uyanık tilkiden söz duydum,
Suuk-Tör'ün başından,
Tek Göz'ün elinden,
Kazılıp yatan hendeğinden,
Büyücünün elinden,
Nice nice altın malı
Saçıp geliyor diye duydum,
Burut denen bir halk çıkmış,
Manas denen bir han çıkmış,

Oşol Manas tügöttün
Kabarınan can çıkkan.
Kebetesi belgilüü,
Dañzabızda çiyilüü,
Manastın cayın surasañ:
«Maylagan buuday cüzdüü, - deyt,
Küügüm tuman közdüü, - deyt,
Aalamga serep salbayt, - deyt,
Oşol Manas kelgende
Uşul catkan Beecinden
Ukuruk kayrar kalbayt», - deyt.

O Manas belasının
Haberinden canlar çıkmış.
Kılığı bellidir,
Defterimizde çizilidir,
Manas'ın halini sorarsan:
«Yağlanmış buğday yüzlü, der,
Alacakaranlık duman gözlü, der,
Âleme göz gezdirmeye tenezzül etmez, der,
O Manas geldiğinde
Şu yatan Beecin'den
Kement sallayacak kimse kalmaz» der.

Col tozdurgan balbandar,
Catasıñbı beykabar,
Anı menen işiñ cok?
Suuk-Tör aşıp al kelse,
Kayaşa kılgan kan ölöt,
Kaptalgandın baarı ölöt.
Ölöt degen sebebim,
Özöktön küygön ört caman,
Özdön çıkkan emespi
Örttöngön Almañ cat caman.
Caraksız catkan el caman,
Calgız ketken burutka
Almambettey kul caman.
Kakançındın Beecinge
Cetip kabar salamın,
Kırk kandın eli kıtaydın
Balbanın cıyıp alamın».
Bu kabardı bilgen soñ
Carım kandan kep ugup,
Calpı kıtay turabı?
Topurak uçup, çañ tolup,
Toktono albay kürküröp,
Ezkara, Coloy kan bolup,
Tozup catkan köp kalmak
Kumurskaday can bolup,
Kaçırdan külük minişip,
Kök temirden kiyişip,
Boz alaluu tuu bolup,
Boroondogon çuu bolup,
Kıtaydın baarın caynatıp,
Kalıñ kıtay artınan

Yol bekleyen pehlivanlar,
Habersiz mi yatarsınız,
Onunla işiniz yok mu?
Suuk-Tör'ü aşıp o gelirse,
Karşı koyan han ölür,
Saldıranların hepsi ölür.
Ölür dememin sebebi,
Özden tutuşan yangın yamandır,
Özünden çıkmış değil mi,
Yanası Almañ gibi yaban yamandır.
Silahsız yatan el yamandır,
Burut'a tek başına giden
Almambet gibi kul yamandır.
Kakançın'ın Beecin'ine
Varıp haber salarım,
Kırk hanın halkı Kıtay'ın
Pehlivanlarını toplarım».
Bu haberi öğrenince,
Yarım handan söz işitip,
Bütün Kıtay durur mu?
Toprak uçup, toz dolup,
Duramayıp gürleyip,
Ezkara, Coloy han olup,
Yolu bekleyen nice Kalmak
Karınca gibi kaynaşıp,
Katırın yüğrüğüne binip,
Gök demirden kuşanıp,
Boz alalı tuğ olup,
Boran gibi uğultu olup,
Kıtay'ın hepsini kaynatıp,
Kalabalık Kıtay'ı ardından

Ezkaraga aydatıp,
Celegin karmap imerip,
Almambet turat aykırıp,
Barsa-kelbes col ele,
Suuk-Törgö ciberip,
Bılkıldagan kalıñ kol
Suuk-Törgö ketken soñ,

Ezkara'ya sürdürüp,
Flamasını tutup çevirip,
Almambet haykırıp durur,
Varılıp dönülmez yoldu,
Suuk-Tör'e gönderip,
Kımıl kımıl kalabalık ordu
Suuk-Tör'e gittikten sonra,

Ayla menen Almambet
Tilegine cetken soñ,
Altın eşik darbaza
Esenkandın ordosu
Oşonu közdöp bet aldı.
«Aylanayın, Sırgagım,
Adamdan başka sırttanım,
Başıñdagı kır kalpak,
Üstüñdögü sumbul ton,
Başkaga sır bilgizbe!
Cıyırmada sen eleñ,
Kızı suluu kıtaydın,
Kerme moyun, keñ köynök,
Kelbersigen boto köz,
Kelini suluu kıtaydın,
Oymok ooz, suluu kız
Oşonu caş can körgöndö
Süylöböy kantip toktolot,
Körüp içiñ çok bolot.
Süylöp iyip kokustan
Buruttuguñ bilgizbe,
Bildirgen soñ, Sırgagım,
Ne muratka cetebiz?
Ay Cañ-Cuñ kızı Birmıskal,
Esenkan kızı Burulça,
Uçuraşa ketebiz» -
Dep, oşontüp, Almambet
Saralanı samsıtıp,
Sanaa tartpay col cürdü.
Esenkan kızı Burulça
Kaynagan kıtay içinde,
Oşol ötkön bir tündö
Almambet körgön tüşündö.
Körgön tüşün karasa
Köp kızıkka batıptır,

Köynögü cok cılañaç,
Almambet menen catıptır.
Oygonso Almañ canda cok,

Hileyle Almambet
Dileğine erince,
Altın eşikli kapısıyla
Esenkan'ın ordası,
Onu hedefleyip yöneldi.
«Kurbanın olayım, Sırgak'ım,
İnsandan öte yiğidim,
Başındaki sivri kalpak,
Üstündeki sümbül kaftan,
Başkasına sır sezdirme!
Yirmisinde idin sen,
Kızı güzeldir Kıtay'ın,
Uzun boyunlu, geniş gömlekli,
Nazlanan boto gözlü,
Gelini güzeldir Kıtay'ın,
Yüksük ağızlı güzel kız,
Onu genç can görünce
Konuşmadan nasıl durur,
Görünce için kor olur.
Kazara konuşuverip
Burut'luğunu belli etme,
Belli edersen, Sırgak'ım,
Hangi murada ereriz?
Ay Cañ-Cuñ kızı Birmıskal,
Esenkan kızı Burulça,
Görüşüp geçeriz» -
Deyip, böylece, Almambet
Sarala'yı salındırıp,
Kaygı çekmeden yol yürüdü.
Esenkan kızı Burulça,
Kaynayan Kıtay içinde,
O geçen bir gecede
Düşünde Almambet'i görmüş.
Gördüğü düşe bakılsa
Nice hoşluğa batmış,

Gömleksiz, çırılçıplak,
Almambet ile yatmış.
Uyanınca Almañ yanında yok,

Küyüp, azap tartıptır.
Kaynap catkan kıtayga
Bir kişige bilgizbey,
Canındagı Birmıskal
Sıbızgı menen aytıptır:
«Mıskal can,
men körgöndü kördüñbü?
Men bilgendi bildiñbi?
Kündüzü bürkök, tünü açık
Küyüttüü Almañ cayı eken,
Tündö catıp tüş kördüm,
Koynumda Almam bar eken,
Almaña kuu can zar eken».
Oşondo Ay Cañ-Cuñ kızı
Birmıskal,
A da zardap munu aytat:
«Kayrılıp keler Beecinge,
Kadır tün bolor tün kayda?
Almambet, Çubak atı uykaş
Kele turgan kün kayda?
Asmandagı cıldızday
Batışarga kün kayda?
Erkeleşip koynuna
Eceke, catışa turgan kün kayda?
Ayza karmap Almambet,
Atı uykaş er Çubak,
Ekөö kelip Beecinge
Kırgın salar kün kayda?
Atışıp catıp kıtaydan
Ekөөbüzdü olcogo
Ala turgan kün kayda?!
Uşunu aytıp eki kız
Köñüldörü bölünөt,
Oşo kezde eki kız
Közünün caşı tögülөt.
Esenkan kızı Burulça
Oylonup turup şumduktu,
Oşondo eline kıldı buyruktu.
Aytıp turgan buyrugu:

Yanıp, azap çekmiş.
Kaynayıp duran Kıtay'da
Tek kişiye sezdirmeden,
Yanındaki Birmıskal'a
Sıbızgıyla söylemiş:
«Mıskal can,
benim gördüğümü gördün mü?
Benim bildiğimi bildin mi?
Gündüzü kapalı, gecesi açık,
Dertli Almañ'ın hali buymuş,
Gece yatıp düş gördüm,
Koynumda Almam var imiş,
Almañ'a şu kuru can hasretmiş».
O zaman Ay Cañ-Cuñ kızı
Birmıskal,
O da sızlanıp şunu söyler:
«Dönüp gelir Beecin'e,
Kadir gecesi olacak gece nerede?
Almambet, Çubak — adları uyaklı,
Gelecekleri gün nerede?
Gökteki yıldız gibi
Birlikte batacağımız gün nerede?
Nazlaşarak koynunda,
Abla, yatışacağımız gün nerede?
Mızrak tutup Almambet,
Adı uyaklı er Çubak,
İkisi gelip Beecin'e
Kırgın salacak gün nerede?
Kıtay'la vuruşa vuruşa
İkimizi ganimet diye
Alacakları gün nerede?!
Bunu söyleyip iki kızın
Gönülleri bölünür,
O sırada iki kızın
Gözünün yaşı dökülür.
Esenkan kızı Burulça
Bir kurnazlık düşünüp,
O an halkına buyruk verdi.
Söylediği buyruğu şu:

«Korgolop turgan kapkaçı,
Bügün kapkanın oozun cappaçı!
Kaytarıp turgan tıñçılar,
Sakçıñ menen birigip,
Canıma birööñ catpaçı,
Surnayçı, cöö külük,
Kabarıñdı tartpaçı!» -
Dep, oşonu aytkan soñ,
Kabarçının baarısı
Kaçıp ketti çurkurap,
Een kaldı eşigi,
Cabılgan cok kıtaydın
Ordodogu teşigi.
Oşo künü kıtaydın
Kırk kandın kızı çogulup,
Cılaacın oyun, toy kılgan
Toygo aralaş berender
Calgız col menen celiptir,
Bölök-salak kez emes,
Çagaan ayda keliptir,
Oynop catkan köp kızdar
Almambetti körüptür,
Kızılala çeçekey
Kızıktuu kiyim kiyiptir,
Kızıgın körçü düynönün
Almambetti taanıbay,
Toygo kelgen carım kan,
Carım kan - dep cürüptür.
Beecindin carım kanı, - dep,
Kızdardın kızık sanı, - dep,
Astındagı tulparı
Erendin miner kanatı,
Oşondoy kandı körgöndö
Kıtaylardın kız-kelin
Köñülün kandın kötörüp,
Oyun salıp, tamaşa
Kıla kelgen adatı.
Cabılıp kızdar kelgende,

«Siperinde duran kapıcı,
Bugün kapının ağzını kapama!
Nöbet tutan gözcüler,
Bekçilerle bir olup,
Yanımda biriniz yatmayın,
Zurnacı, yaya ulak,
Haber verip durmayın!» -
Deyip, onu söyleyince,
Habercilerin hepsi
Çığrışarak kaçıp gitti,
Issız kaldı kapısı,
Kapanmadı Kıtay'ın
Ordadaki deliği.
O gün Kıtay'ın
Kırk hanının kızı toplanıp,
Çıngıraklı oyun, toy kurmuş,
Toya karışıp yiğitler
Tek yoldan koşturmuş,
Bölük pörçük vakit değil,
Çagaan ayında gelmişler,
Oynayıp duran nice kızlar
Almambet'i görmüşler,
Rengârenk, göz alıcı,
İlgi çekici giysiler giymiş,
Dünyanın tuhaflığına bak:
Almambet'i tanımayıp,
Toya gelen yarım han,
Yarım han deyip durmuşlar.
Beecin'in yarım hanı diye,
Kızların gönül eğlencesi diye,
Altındaki küheylanı
Erin bindiği kanadı diye,
Öyle bir hanı görünce
Kıtayların kızı gelini,
Hanın gönlünü hoş edip,
Oyun kurup, eğlence
Etmek eski âdetleri.
Kızlar hep birden gelince,

Kızıgıp Sırgak turganı.
Sırgak baatır bolgonu,
Sırgak atka kongonu,
Muruntan kıtay kele elek,

Munday suluu kız-kelin
Eç bir caktan körö elek.
Aldındagı Almambet
Kız-kelin menen tabışıp,
Moyun alışıp öbüşüp,
Aytsa tilin can bilbeyt,
Ölöñ aytıp kaldı emi.
Canındagı Sırgagı:
«Cana kuday urdu!» - dep,
Aram saktap kaldı emi.
Oşondo Sırgak munu oyloyt:
«Karoolçusun öltürüp,
Ötöyün degen eken go,
Kaytadan kıtay bu bolup,
Keteyin degen eken go!
Aramdıgı bilinse,
Artınan añdıp ceteyin,
Başıñdı kesip alayın,
Ayköl Manas aldına
Kaytadan alıp barayın!»
Uşinetip er Sırgak
Artınan ketip baratsa,
Cañ-cuñ kızı bir bölök,
Zubun-zubun suluu bar,
Cañı bargan Sırgakka
Baarı kaptap cabıldı,
Canına biröön colotpoy,
Baatır Sırgak caş bala
Aybaltaga kamındı.
Sırgaktın türün körgön soñ,
Moymolcugan suluular
Kayra tarttı kaalgıp,
Bala Sırgak köykaşka,
Özü candan bir başka,

Sırgak merakla bakakaldı.
Sırgak bahadır olalı,
Sırgak adını alalı,
Daha önce Kıtay'a gelmemiş,

Böyle güzel kız gelin
Hiçbir yerde görmemişti.
Önündeki Almambet
Kız gelinle kaynaşıp,
Boyun boyuna sarılıp öpüşüp,
Söylese dilini kimse bilmez,
Türkü söyleyiverdi işte.
Yanındaki Sırgak'ı:
«Yine Tanrı çarptı!» diye,
İçinde kuşku besledi işte.
O zaman Sırgak şunu düşünür:
«Nöbetçisini öldürüp,
Geçeyim demiş olmalı,
Yeniden Kıtay olup bu,
Gideyim demiş olmalı!
Hainliği belli olursa,
Ardından gizlice yetişeyim,
Başını kesip alayım,
Ayköl Manas'ın önüne
Yeniden götüreyim!»
Böyle deyip er Sırgak
Ardından gidedursun,
Cañ-Cuñ kızları bir başka,
Sıra sıra güzeller var,
Yeni gelen Sırgak'a
Hepsi üşüşüp sardılar,
Yanına kimseyi yaklaştırmayıp,
Bahadır Sırgak genç çocuk
Aybaltasına davrandı.
Sırgak'ın halini görünce,
Süzülen fıkırdak güzeller
Salınarak geri çekildi,
Genç Sırgak seçkin yiğit,
Kendisi candan bir başka,

Kızdı körüp elebeyt,
Buçkagına teñebeyt.
Kayra tartıp kalıñ kız
Camandaşıp Sırgaktı
Kıtayınça tildeşip,
Kıñıldaşıp süylöşüp,
Kordop turdu oşondo.
Sırgak turat calañdap,

Kızı görüp aldırmaz,
Tırnağına denk tutmaz.
Geri çekilen kalabalık kız
Sırgak'ı çekiştirip,
Kıtayca sövüşüp,
Mızırdanıp konuşup,
O an aşağılayıp durdular.
Sırgak öfkeyle bakınır,

«Carım kandın artınan
Eerçip kelgen cindi», - dep,
Şıldıñ kılıp külüşüp,
Kızdar turat camandap.
Esenkandın darbaza
Een kalgan eşigi,
Sakçılardan biri cok,
Karmap turgan bir kişi.
Burulçaga cetüügö,
Uçuraşıp ketüügö,
Eki közü törт boldu,
Içi tolup ört boldu,
Kükük menen Zeyneptey,
Cetişe albay dart boldu.
Uşinetip turganda
Biyik sokkon çoñ sebil,
Çoñ sebilde ordodon
Esenkandın Burulça
Almambetti körgöndö
Esi ketti eldirep,
Erip ketip tulku boy,
Karap kaldı caldırap,
Eki közdön caş agıp,
Basa albastan alsırap,
Sıydalıgı Burulça
Sıyra bütkön talınday,
Çınarday boyu teñselip,
Esenkandın bagınday.
Kara cerge kar caasa,
Kardı körüp, etin kör.

«Yarım hanın ardından
Takılıp gelen deli» diye,
Alay edip gülüşüp,
Kızlar kötüleyip durur.
Esenkan'ın kapısının
Issız kalmış eşiği,
Bekçilerden biri yok,
Bekleyen tek kişi yok.
Burulça'ya ermek için,
Görüşüp gitmek için,
İki gözü dört oldu,
İçi dolup yangın oldu,
Kükük ile Zeynep gibi,
Kavuşamayıp dert oldu.
Böyle olup dururken,
Yüksek örülmüş büyük hisar,
Büyük hisardaki ordadan
Esenkan'ın Burulça'sı
Almambet'i görünce
Aklı gitti sersemleyip,
Bütün bedeni eriyip,
Yalvarır gibi bakakaldı,
İki gözünden yaş akıp,
Yürüyemeyip mecalsiz,
İnceliğiyle Burulça
Kabuğu soyulmuş dal gibi,
Çınar gibi boyu sallanıp,
Esenkan'ın bahçesi gibi.
Kara yere kar yağsa,
Karı görüp tenini gör.

Kar betine kan tamsa,
Kandı kör da, betin kör.
Burulçanı körgöndö
Buurugup Almañ turalbay,
Astındagı Sarala
Er Sırgakka karmatıp,
Azizkandın calgızı
Çolpondoy közün caynatıp,
Boyunda cabdık kıñgırap,
Bir böyrögün tayanıp,
Kılıçına süyönüp,
Korozdoy moynu koykoyup,

Kar yüzüne kan damlasa,
Kanı gör de yanağını gör.
Burulça'yı görünce
Coşup Almañ duramayıp,
Altındaki Sarala'yı
Er Sırgak'a tutturup,
Azizkan'ın bir tanesi,
Çolpan gibi gözünü parlatıp,
Üstünde pusatı şıngırdayıp,
Bir böğrüne dayanıp,
Kılıcına yaslanıp,
Horoz gibi boynu dik,

Basıp kirdi ordogo.
Er Almambet zıñgırap,
Esenkan kızı Burulça
Kolunan karmap körüşüp,
Aykalışa kuçaktap,
Moynunan cıttap turdu oşol.
«Busurman esen bardıñbı?
Esiñe meni aldıñbı?
Eçe cılı darek cok,
Meenetke meni saldıñ go!
Mundan murun kayrılıp,
Beecinden çalgın çaldıñbı?
Manaska keñeş saldıñbı?
Keñeş kılbay Manaska,
Kep salbagan sen kanday?
«Ömürlükkö dostum, - dep,
Almambet kaçan kelet?» - dep,
Kalıñ kıtay curtuna
Kep berbey cürgön men kanday?
Urdun uulu sen eleñ,
Ubayım, kaygı köp tartıp,
Beecinden başka köz artıp:
«Almambet kaçan kelet? - dep,
Küyüp cürgön men elem».
Oşondo Almañ mınday deyt:
«Beypaydı curtka salganda,

Yürüyüp girdi ordaya.
Er Almambet heybetli,
Esenkan kızı Burulça
Elinden tutup görüşüp,
Sarmaş dolaş kucaklaşıp,
Boynunu koklayıp durdu o an.
«Müslüman, sağ esen vardın mı?
Beni aklına aldın mı?
Nice yıldır haber yok,
Beni mihnete saldın ya!
Bundan önce de dönüp,
Beecin'e keşfe geldin mi?
Manas'a danıştın mı?
Manas'la danışmadan,
Söz açmayan sen ne biçimsin?
«Ömürlük dostum diye,
Almambet ne zaman gelir?» diye,
Kalabalık Kıtay yurduna
Hiç söz sızdırmayan ben neyim?
Ulu soyun oğluydun sen,
Üzüntü, kaygı çok çekip,
Beecin'den başkasına göz dikip:
«Almambet ne zaman gelir? diye,
Yanıp duran bendim».
O zaman Almañ şöyle der:
«Yurda kargaşa saldığımda,

Seni tartıp alganday,
Bel baylagan belim cok,
Meder kılar artımda
Men bu cerden kaçkanda,
Artımda Manas şerim cok,
Kıymaluu çıgdan çaldırdım,
Kılçaybay sizge ketkenim,
Enekemdi oşondo -
Kıtayga coldon aldırdım.
«Aman cetsem burutka
Söögün taap alam, - dep,
Oroluşup şer menen,
Ordoluu curtka el menen
Kayta kelip Beecinge
Katuu kırgın salam, - dep,
Kuday berse Burulça

Oşondo seni alam, - dep,
Men burutka barganda
Körgönüm carık tün eken,
On eki kan, köp kırgız,
Ortosunda Manas kan
Oşol koldu baştagan,
Azizkandın men Almañ,
Bu kelişim, Büköş can,
Sen üçün emey, kim eken?
Bekitilüü Beecinge
Bettep kırgın salam, - dep,
Beyilim ketti, Büköşüm!
Meltiregen boto köz
Törüñdön tartıp alam, - dep,
Men Manaska barganda
Erkin catkan buruttun
Tagın kantip mineyin,
Kıstalañ kıstap kelgende,
Çırkırap ıylap turganıñ
Estebey kantip cüröyün, Büköş!»
Munu aytıp Almambet
Tamaşaga batkan cok.

Seni çekip alacak kadar
Bel bağladığım gücüm yoktu,
Arkamda güvenecek,
Ben buradan kaçtığımda,
Ardımda Manas şirim yoktu,
Nakışlı çadırımı kaptırdım,
Dönüp bakmadan size gittim,
Anacığımı o zaman -
Yolda Kıtay'a kaptırdım.
«Sağ varırsam Burut'a
Kemiğini bulurum diye,
Arslanla kol kola olup,
Ordalı yurda ordumla,
Yeniden gelip Beecin'e
Ağır kırgın salarım diye,
Tanrı verirse, Burulça,

O zaman seni alırım diye,
Ben Burut'a vardığımda
Gördüğüm aydınlık geceymiş,
On iki han, nice Kırgız,
Ortalarında Manas han
O orduyu yöneten,
Azizkan oğlu ben Almañ,
Bu gelişim, Büköş can,
Senin için değilse, kimin için?
Berkitilmiş Beecin'e
Yönelip kırgın salarım diye,
Gönlüm aktı, Büköş'üm!
Süzgün boto gözlüyü
Baş köşenden çekip alırım diye,
Ben Manas'a vardığımda
Özgür yatan Burut'un
Tahtına nasıl çıkayım,
Darlık sıkıştırıp geldiğinde,
Çığlık çığlığa ağlayışını
Anmadan nasıl gezeyim, Büköş!»
Bunu deyip Almambet
Eğlenceye dalmadı.

«Colgo kesir bolot», - dep,
Belin çeçip catkan cok.
Asıl canın aylanıp,
Anda-sanda ürgülöp,
Altın caak aybalta
Çekesine tayanıp,
Kara kalpak kırgagı,
At karmagan Sırgagı
Kurçtap sokkon aybalta
Karıştıra irmedi,
Almambet catkan kapşıttı
Cara çaap ciberdi.
«Almambet!» - dep kıykırıp,
Çañırıp Sırgak ciberdi:
«Aylanayın, Almambet,
Talaska tikken bak barbı?
Külüp-oynop catuuçu,
Kündüzü kımız, tünü kız,
Talastagı çak barbı?
Cılgındıluu özöndö,

«Yola uğursuzluk olur» diye,
Belini çözüp yatmadı.
Aziz canını sakınıp,
Arada bir uyuklayıp,
Altın yanaklı aybaltayı
Şakağına dayanıp,
Kara kalpağı kıvrık,
At tutan Sırgak'ı
Keskin dövülmüş aybaltayı
Karış karış salladı,
Almambet'in yattığı bölmeyi
Yarıp geçiriverdi.
«Almambet!» diye haykırıp,
Sırgak çığlık kopardı:
«Kurban olayım, Almambet,
Talas'a dikilen bağ mı var?
Gülüp oynayıp yatılan,
Gündüzü kımız, gecesi kız,
Talas'taki çağ mı var?
Ilgınlı vadide,

Çoñ Keñ-Koldun boyunda
Kep kalbay miner tak barbı?!
Catkanda cambaş talbaybı?
Kızıl köynök, tasma bel
Kızdan suluu Burulça,
Oynop-külüp catkanda
Kapkaydagı karoolçu,
Kaytarıp turgan sakçılar
Darbazanı cappaybı?!
Kapşıra çaynap eerdin
Kıtaylardın kolunda
Almambet, Sırgak kalbaybı?!
«Berencisin salınıp,
Beecin miner külük, - dep,
Kañdagayın salınıp,
Kalday miner külük, - dep,
Minip kelgen üç tulpar
Kıtaylar olco kılbaybı?!»

Büyük Keñ-Kol boyunda
Söze kalmadan binilecek taht mı var?!
Yatarken yanbaşın yorulmaz mı?
Kızıl gömlekli, ince belli,
Kızdan güzel Burulça
Oynayıp gülüp yatarken,
Ta nerelerdeki nöbetçi,
Bekleyip duran bekçiler
Kapıyı kapamaz mı?!
Dudak ısırıp sımsıkı,
Kıtayların elinde
Almambet, Sırgak kalmaz mı?!
«Sırmalı örtüsü atılıp,
Beecin'in bindiği yüğrük diye,
Meşin örtüsü vurulup,
Kalday'ın bindiği yüğrük diye,
Binip geldiğimiz üç küheylanı
Kıtaylar ganimet etmez mi?!»

Munu Almañ ukkanda
Adamdan bölök artık şer,
Atışıp Beecin köp körüp,
Adis bolgon kayran er.
Aybaltasın bek karmap,
Ala turdu tüyülüp,
Esenkandın Burulça
Ay Cañ-Cuñ kızı Birmıskal:
«Arslan Manas baatırga
Belek ala bargın», - dep,
Irgıp turdu çırkırap.
«Cılkını tiyip ala bar,
Keyip kaldı aşık, - dep,
Köñülgö bizdi bekitip,
Belekke berdim bir buyum,
Can kiseñe sala bar.
Kan Manaska berbeseñ.
Közdün caşın körbösöñ,
Kayrılıp Beecin kelbeseñ,
Ak boz atım takalaym,
Antıñdı özüñ kötör, - dep,
Oşondo seni cakalaym.
Alıp kalsañ oñoldum, Almam,
Alalbay Beecin sen ketseñ,

Bunu Almañ duyunca,
İnsandan öte üstün şir,
Beecin'le çok vuruşup görmüş,
Usta olmuş yaman er.
Aybaltasını sıkı tutup,
Gerilip alıverdi,
Esenkan'ın Burulça'sı,
Ay Cañ-Cuñ kızı Birmıskal:
«Arslan Manas bahadıra
Armağan götür» diye,
Çığrışıp fırlayıp kalktı.
«Yılkıya dalıp al götür,
Âşık dertlendi diye,
Bizi gönlüne saklayıp,
Armağan olarak bir nesne verdim,
Kemer kesene koyup git.
Han Manas'a vermezsen,
Gözün yaşını görmezsen,
Dönüp Beecin'e gelmezsen,
Ak boz atımı nallatırım,
Andını kendin taşı diye,
O zaman yakana yapışırım.
Alırsan kurtuldum, Almam,
Alamayıp Beecin'den sen gidersen,

Erge tiybey tak ötüp,
Sen - dep, cürüp, men ölöm, Almam!»
Kol alışıp koştoşup,
Kozgolup Almañ tüyülüp,
Kılıç kında kıñgırap,
Kır-Kayıñdı bet alıp,
Almambet, Sırgak eki er
Cürüp ketti zıñgırap.
Arslan Sırgak artında:
«Cılkını kaçan köröm», - dep,
Sırgaktın uşu dartında.
Iyri-buyru suu menen,
It coylobos col menen,
Atagı kalgan Beecinge

Ere varmadan kız kalıp,
Sen diye diye, ben ölürüm, Almam!»
El sıkışıp vedalaşıp,
Davranıp Almañ derlenip,
Kılıç kında şıngırdayıp,
Kır-Kayıñ'a yönelip,
Almambet, Sırgak iki er
Heybetle yürüyüp gitti.
Arslan Sırgak arkada:
«Yılkıyı ne zaman görürüm» diye,
Sırgak'ın derdi hep bu.
Eğri büğrü sular boyunca,
İt dolaşmaz yollardan,
Namı kalmış Beecin'e,

Kır-Kayıñ degen tör menen,
Oşol törgö barganda
Karasa közgö ilinbeyt,
Kumurskaday cıbırap,
Kaysı ekeni bilinbeyt.
Kamap koyor tamı bar,
Kapırdın malı debese,
Belgilüü cılkı canıbar.
Cılkıçının içinde
Toru aygırçan Şeerdey,
Aygır mingen Cañıbay,
Cılkıçı başı Karagul
Eki birdey kanı bar.
Aydap alsak cılkını
Kürüldötüp kalıñ şor,
Esiñe algın Sırgagım,
Cılkıçıdan eköö soñ
Kartküröñ baştaar uşul col.
Çılbırdan karmap kabıştap.
Ayban da bolso Kartküröñ
Aytayın dese tili cok,
Aşkere coldu tabıştap,
Acıbaydın Kartküröñ
Asıyın sanap kelgende
Altımışka tolgon kez.
Celgenine cel cetpeyt,
Cetik külük Kartküröñ
Baskanına mal cetpeyt,

Kır-Kayıñ denen yayladan,
O yaylaya vardıklarında
Baksa göze ilişmez,
Karınca gibi kaynaşıp,
Hangisi hangisi bilinmez.
Kapatacak damı var,
Kâfirin malı denmese,
Seçkin yılkı hayvanları.
Yılkıcıların içinde
Doru aygırlı Şeerdey,
Aygıra binen Cañıbay,
Yılkıcı başı Karagul,
İki denk hanları var.
Yılkıyı sürüp alırsak
Gümbürdeyecek büyük belâ,
Aklında tut, Sırgak'ım,
Yılkıcılardan sonra ikimize
Bu yola Kartküröñ baş olur.
Yularından tutup bağlayıp.
Hayvan da olsa Kartküröñ,
Söyleyeyim dese dili yok,
Apaçık yolu bulup gider,
Acıbay'ın Kartküröñ'ü,
Yaşını sayıp geldiğinde
Altmışına dolduğu çağ.
Tırısına yel yetişmez,
Olgun yüğrük Kartküröñ,
Yürüyüşüne mal yetişmez,

Maldan külük Kartküröñ,
Çıñdaşkan coogo kez kelse,
Çılbırın tartıp taldırbayt,
Çındap kuday urbasa,
Mingenin coogo aldırbayt.
Betege çalıp kayrılbayt,
Belgilengen kişidey
Bir körgön coldon ayrılbayt.
Okoro tüygön çılbırdı
Moyunga orop kabıştap,

Maldan yüğrük Kartküröñ,
Çetin düşmana rast gelse,
Yularını çekip yordurmaz,
Tanrı gerçekten çarpmadıkça,
Binicisini düşmana kaptırmaz.
Çayıra sapıp oyalanmaz,
Görevli kişi gibi
Bir gördüğü yoldan ayrılmaz.
Düğüm düğüm bağlı yuları
Boynuna dolayıp sarıp,

Bolumduu kök cal Almambet
Keñiri kürmöp moynuna
Kartkürööñgö tabıştap:
«Ayta cürör sanat, - dep,
Ayban da bolso canıbar,
Ayköl Manas aldınan
Alıp kelgen kanat, - dep,
Böyrök-böyrök tuura col
Bölüngön coldu taşta, - dep,
Bölök cakka burulbay
Kagılayın Kartkürööñ,
Busurman közdöy başta» - dep,
Suuluktan karmap imerip,
Sultan bergen Kartkürööñ
Oşo cerde agıtıp,
Cılkını közdöy ciberip,
Altın aydar, çok belboo
Azizkandın calgızı,
Ulakkandın Sırgagı,
Uşunday cerge kelgende
Uyaluu korgon çınarı,
Adırdı közdöy dır koyup,
Adırda kalıñ cılkının
Artına çıgıp bereniñ,
Mıltık menen bir koyup,
Udaa-udaa üç atıp,
Barabandı koygulap,
Doolbastı çapkılap,
Almambet, Sırgak aralaş
Aykırıp tiydi cılkını.
Çatıratıp san cılkı
Tumandatıp tiygen cer,

Yiğit boz yeleli Almambet
Boynuna genişçe iliştirip,
Kartkürööñ'e emanet edip:
«Söylene gelecek öğüt diye,
Hayvan da olsa bir can diye,
Ayköl Manas'ın katından
Getirilmiş kanat diye,
Sağlı sollu yan yolları,
Ayrılan yolu bırak diye,
Başka yana sapmadan,
Kurban olayım Kartkürööñ,
Müslüman'a doğru yönel» diye,
Geminden tutup çevirip,
Sultanın verdiği Kartkürööñ'ü
O yerde salıverip,
Yılkıya doğru gönderip,
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı
Azizkan'ın bir tanesi,
Ulakkan'ın Sırgak'ı,
Böyle bir yere gelince,
Yuvalı hisarın çınarı,
Kıra doğru dörtnala kalkıp,
Kırdaki kalabalık yılkının
Ardına çıkıp yiğidin,
Tüfekle bir atıp,
Art arda üç ateş edip,
Davulu döverek,
Davulbazı çalarak,
Almambet, Sırgak bir olup
Haykırıp yılkıya daldı.
Sayısız yılkıyı çatırdatıp,
Toza dumana boğup daldığı yer,

Ortodon çıkkan cılkını
Oyon tuugan Almambet
Oyup tiyip kelatat,
Çetke çıkkan cılkını
Çenebegen er Sırgak
Birin kayra ciberbey,

Ortadan çıkan yılkıyı
Bey doğmuş Almambet
Oya oya sürüp geliyor,
Kıyıya çıkan yılkıyı
Eşsiz er Sırgak,
Birini geri salmadan,

Koşo tiyip kelatat.
Sandagan tümön köp cılkı
Cer ayrılıp çurkurap,
Baspay semiz beeleri
Öz cerine cölönüp,
Kara ekeni bilinbeyt,
Ce toru ekeni bilinbeyt.
Tiyip algan köp cılkı
Kapkara çañga bölönüp,
Ceerde aygır mingen Cañıbay
Ayzakerden ıktuu eken,
Bala çaktan catışıp,
Almambetti muruntan
Bile cürgön mıktuu eken.
«Özüm körgön kaçkınga
Kayrılıp soguş salam, - dep,
San cılkıdan ayrılıp,
Kantip tirüü kalam, - dep,
Acalım cetse ölöyün,
Alım kelse cılkını
Men kaytara tieyin,
Eñ kur dese, cartısın
Çatıratıp bölöyün».
Munu oylop Cañıbay
Artınan: «Çu! - dep, kamınıp,
Arkasınan cılkıçı,
Baarı munun kırk kişi,
Cılkı tiygen Almaña
Camgırday kılıp caa attı,
Möndürdöy kılıp ok attı.
Cetip keldi cabılıp,
Kırk bir kişi çuratıp,
Cılkıçı başı Cañıbay
Oldoy-soldoy teminip,
Oñdop-soldop kamçı urup,
Kolundagı sır nayza

Iyile tüşüp bılkıldap,
Çımın canın ayabay,

Birlikte sürüp geliyor.
Sayısız tümen çok yılkı
Yer yarılırcasına çığrışıp,
Yürüyemeyen semiz kısraklar
Kendi yerine yaslanıp,
Kara mıdır bilinmez,
Ya doru mudur bilinmez.
Sürülüp alınan çok yılkı
Kapkara toza bürünüp,
Al aygıra binen Cañıbay
Mızrakçıların ustasıymış,
Çocukluktan beri tanışıp,
Almambet'i eskiden
Bilegelen yamanmış.
«Kendi gördüğüm kaçağa
Dönüp savaş açarım diye,
Sayısız yılkıdan ayrılıp,
Nasıl diri kalırım diye,
Ecelim yetmişse öleyim,
Gücüm yeterse yılkıyı
Ben geri çevireyim,
Hiç değilse yarısını
Çatırdatıp böleyim».
Bunu düşünüp Cañıbay
Ardından: «Çu!» deyip davranıp,
Arkasından yılkıcılar,
Hepsi kırk kişi bunların,
Yılkıya dalan Almañ'a
Yağmur gibi yaydan ok attı,
Dolu gibi kurşun attı.
Hep birden yetişip geldi,
Kırk bir kişi dörtnala,
Yılkıcı başı Cañıbay,
Sağlı sollu mahmuzlayıp,
Sağa sola kamçı vurup,
Elindeki sırlı mızrak

Eğilip esneyip titreyip,
Sinek kadar canını esirgemeden,

Almambetke bet alıp,
Kaçırıp kaldı Cañıbay,
Ölömün, - dep sanabay,
Altın aydar, çok belboo
Azizkandın Almambet
Bura tartıp zırgıtıp,
Karabastan cılkını
Taştap iydi ırgıtıp,
Ayday betin nur çalıp,
Azizkandın Almambet
Arttan kelgen kıtayga
Aykırıp kirdi kol salıp,
Arı-beri şıpırıp,
Aralaşıp öttü ele.
Cetken cerden kıtaydı
Cetkileñ kıraan Almambet
Ceerde aygır üstünön
Kömö koyup öttü emi.
Kırk cılkıçı añgıça
Oñoltup atka mingizip,
Kayra koştop algança,
Ulak kandın Sırgagı
Uşunday coonu körgöndö
Toktobogon kıraanı,
Celdey bolup cetti emi,
Cañıbaydın moynunan
Kıya çaap öttü emi.
Almambet, Sırgak birigip,
Arslanday bolup calanıp,
Acalı cetken cılkıçı,
Baarı mıktı kırk kişi
Bütkül kırdı oşondo.
Toru aygır mingen Karagul
«Çü!» - dep, ketse çañ çıgıp,
Üstündögü Karagul
Kaarınan can çıgıp:
«Eki birdey buruttu
Kabat sayıp ötöm, - dep,
Kırk bir kişi öltürtüp,

Almambet'e yönelip,
Saldırıverdi Cañıbay,
Ölürüm diye saymadan,
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı
Azizkan oğlu Almambet
Dizgin çevirip fırlayıp,
Bakmadan yılkıyı
Fırlatıp bırakıverdi,
Ay gibi yüzünü nur kaplayıp,
Azizkan oğlu Almambet
Arkadan gelen Kıtay'a
Haykırıp saldırıya girdi,
Bir o yana bir bu yana süpürüp,
İçlerine karışıp geçmişti.
Yetiştiği yerde Kıtay'ı,
Yetkin doğan Almambet,
Al aygırın üstünden
Devirip geçti işte.
Kırk yılkıcı o arada
Onu düzeltip ata bindirip,
Yeniden yedeğe alana dek,
Ulakkan'ın Sırgak'ı,
Böylesi düşmanı görünce
Durmak bilmez doğanı,
Yel gibi olup yetişti işte,
Cañıbay'ın boynunu
Çalıp keserek geçti işte.
Almambet, Sırgak birleşip,
Arslan gibi yalanıp,
Eceli gelmiş yılkıcılar,
Hepsi yaman kırk kişi,
O anda tümden kırıldı.
Doru aygıra binen Karagul
«Çü!» deyip gitse toz çıkıp,
Üstündeki Karagul'un
Öfkesinden canı çıkıp:
«İki Burut'u birden
Üst üste mızraklayıp geçerim diye,
Kırk bir kişiyi öldürtüp,

Kantip tirüü ketem, - dep,

Bul eköönü öltürüp,
Cılkımdı aydap ketem», - dep,
Kamıştuunun çölünö
Ceke keldi Karagul.
Cılkı aldında Almambet,
Artında Sırgak kara kök
Aybaltasın şaylanıp,
Kılıçın kınay baylanıp,
Kaardanıp dardaktap,
Kara candı ayabay,
Sırgakka keldi barbaktap,
Atka ceñil, tayga çak,
Kabılan kök cal er Sırgak
Tügöngön kamış urçuktan,
Karagulday kalmakka
Kezigişti er Sırgak
Uzata catkan tumşuktan.
Er Sırgaktı körgöndö
Kaarına çıdabay,
Toru aygır oozun buralbay,
Toktolup kalmak tura albay,
Imerilip kılt koyup,
Kaçuuga kalmak bult koydu.
Közdü irmep algança,
Kök cal Sırgak cetti emi:
«Kalmak eer kaşı, - dep,
Kak cüröktün başı», - dep,
Ayza imerip aldı emi,
Cetken cerden bereniñ
Muştap turup kaldı emi.
Astındagı Kökçebiç
Başın cerge salıptır,
Tumşugu menen cer çulgup,
Araanday oozun açıptır,
Oozunan köbük çaçıptır,
Ala kaçıp Kökçebiç,
Artında kalmak kalıptır.

Nasıl diri giderim diye,

Bu ikisini öldürüp,
Yılkımı sürüp giderim» diye,
Kamıştuu'nun çölüne
Tek başına geldi Karagul.
Yılkının önünde Almambet,
Ardında Sırgak, kara-çelik,
Aybaltasını kuşanıp,
Kılıcını sımsıkı bağlanıp,
Hışımla köpürüp,
Kara canını esirgemeden,
Sırgak'a geldi kabararak,
Ata hafif, taya denk,
Kaplan, boz yeleli er Sırgak,
Kamışın bittiği burundan,
Karagul gibi Kalmak'a
Rast geldi er Sırgak,
Uzayıp giden çıkıntıda.
Er Sırgak'ı görünce,
Hışmına dayanamayıp,
Doru aygırın ağzını çeviremeyip,
Duraksayıp Kalmak duramayıp,
Dönüp kıvırarak,
Kalmak kaçmaya yeltendi.
Göz açıp kapayıncaya dek,
Boz yeleli Sırgak yetişti işte:
«Kalmak'ın eyer kaşıdır diye,
Tam yüreğin başıdır» diye,
Mızrağını çevirip aldı işte,
Yetiştiği yerde yiğidin,
Vurup geçirdi işte.
Altındaki Kökçebiç
Başını yere eğmiş,
Burnuyla yeri eşeleyip,
Ağzını mağara gibi açmış,
Ağzından köpük saçmış,
Alıp kaçarak Kökçebiç,
Arkada Kalmak kalmış.

Karagul kalmak kamınıp,
Ölbös cagın oylonup,
Aram saktap kalıptır.
Töbösündö aydarın
Tüyö örgön emespi,

Karagul Kalmak davranıp,
Ölmeyecek yolunu düşünüp,
İçinde hile saklamış.
Tepesindeki perçemini
Düğümleyip örmüş değil mi,

Almambet menen bir okup,
Adis bolup zıykırga
Birge kelgen emespi.
Murun coonu köp körüp,
Köngön kalmak emespi,
Oşol çakta Karagul
Çalıştap atı toktoldu,
It-Keçpestin Kara-Suu
It baldak urup cogoldu.
Karagul kaçıp ketken soñ,
Muradına eki er
Tiktegenge cetken soñ,
Kündö aydadı cılkını,
Kündö özü bolboston,
Bir cerge catıp konboston,
Tün da aydadı cılkını.
Tulparın bir dem çaldırbay,
Catıp uyku kandırbay,
Çırım uyku albastan,
At üstünön aşın cep,
Ürgülöy tüşüp oygonup,
Kıtay kuup kelerin
Bilip bular kelatat,
Aldına salıp cılkını
Asmanga cakın tiygizip,
Sürüp tiyip kelatat,
Semizdep kalgan cılkını
Ayza menen koygulap,
Aydap kuup kelatat,
Kulun-tayı cetalbay,
Coldo kalıp kelatat.
Ölüp köbü tirüülöy
Coldo kalıp kelatat,

Almambet ile birlikte okuyup,
Büyüde usta olup,
Birlikte gelmiş değil mi.
Önceden düşmanı çok görmüş,
Alışkın Kalmak değil mi,
O sırada Karagul'un
Atı tökezleyip durakladı,
İt-Keçpes'in Kara-Suu'suna
Balıklama dalıp yok oldu.
Karagul kaçıp gidince,
İki er muradına,
Göz koyduğuna erince,
Gündüz sürdü yılkıyı,
Gündüze aldırış etmeden,
Bir yere yatıp konmadan,
Gece de sürdü yılkıyı.
Küheylanını bir an dinlendirmeden,
Yatıp uykuya doymadan,
Kestirip bile uyumadan,
At üstünde aşını yiyip,
Uyuklayıp irkilerek uyanıp,
Kıtay'ın kovalayıp geleceğini
Bilerek geliyor bunlar,
Yılkıyı önlerine katıp
Tozunu göğe değdirircesine,
Sürüp kovarak geliyor,
Semirip kalmış yılkıyı
Mızrakla dürtükleyip,
Sürüp kovalayarak geliyor,
Kulunu tayı yetişemeyip,
Yolda kala kala geliyor.
Çoğu diri diri ölüp
Yolda kala kala geliyor,

Ar külügün ar başka
Tınbay kuup kelatat,
Kıyık kalpak, kırgıy köz,
Kıraan kök cal er Sırgak
Çurkuratıp cılkını
Al uçuna bir çıgıp,
Bul uçuna bir çıgıp,
Üstü-üstünö koygulap,
Muştap koyup kelatat.

Her yüğrüğü ayrı ayrı
Durmadan kovup geliyor,
Yan yatık kalpaklı, atmaca gözlü,
Doğan bakışlı boz yeleli er Sırgak
Yılkıyı çığrıştırıp
Bir o ucuna çıkıp,
Bir bu ucuna çıkıp,
Üst üste dürtüp vurup,
Yumruklayıp geliyor.

Cılkı aydap oolugup,
Araga kança col cürüp,
Kürpüldöktün Sarı-Suu
Oşogo kelip coluktu.
Oşol çakta Kartküröñ
Başın cerge salıptır,
Budur-budur muunak col
Muundan Küröñ cañılbay,
Adır-adır ayrı col
Andan dagı cañılbay,
Aldıñkı ötkön col menen
Aybandan estüü Kartküröñ,
Burulbastan keliptir,
Almambet kesken kısık col,
Anı Küröñ körüptür,
Adaşıp coldon kılt koyboy,
Tak keçüügö keliptir.
Keçüügö Küröñ kelgende
Maralday başın kötörüp,
Cılkıga karap kayrılıp,
Bir kişinep aldı emi,
Burulbastan toktolup,
Çurap suuga kirdi emi,
Kambar ata kara aygır
Kayrılbastan toktolboy,
Kartkürööndün artınan
Udaa suuga kirdi emi,
Munun artı cagınan
Bileriktüü sarı aygır

Yılkı sürüp coşarak,
Arada nice yol yürüyüp,
Kürpüldök'ün Sarı-Suu'suna
İşte ona gelip kavuştu.
O sırada Kartküröñ
Başını yere eğmiş,
Engebeli, boğum boğum yolda
Boğumdan Küröñ yanılmadan,
Kır kır çatallı yolda
Ondan da yanılmadan,
Önceden geçtiği yoldan
Hayvandan akıllı Kartküröñ,
Hiç sapmadan gelmiş,
Almambet'in kestiği dar yol,
Onu Küröñ görmüş,
Şaşırıp yoldan kaymadan,
Tam geçide gelmiş.
Geçide Küröñ gelince
Maral gibi başını kaldırıp,
Yılkıya bakıp dönerek,
Bir kez kişnedi işte,
Sapmadan, kararlı durup,
Koşup suya girdi işte,
Kambar ata soyu kara aygır
Dönmeden, durmadan,
Kartküröñ'ün ardından
Peş peşe suya girdi işte,
Bunun da arkasından
Bilezikli sarı aygır

Burulbay kirdi dayraga.
Tıbıragan caş kulun
Suuga ketti çurkurap,
Çuuldatıp beelerin
Kulunsuz aydap aldı emi,
Alsızdardın baarısı
Agıp ketti dayraga,
Köykaşkanın baarısı
Keçip çıktı dayradan.
Aydoogo dagı kirdi emi,
Say külüktün baarısın
Almambet, Sırgak - eki er
Astına salıp iydi emi.

Sapmadan girdi ırmağa.
Çırpınan körpe kulunlar
Çığrışarak suya gitti,
Kısrakları bağırtıp
Kulunsuz sürüp aldı işte,
Güçsüzlerin hepsi
Irmakta akıp gitti,
Seçkinlerin hepsi
Irmaktan geçip çıktı.
Yine sürmeye koyuldu işte,
Soylu yüğrüklerin hepsini
Almambet, Sırgak - iki er
Önlerine katıverdi işte.

Suudan çıgıp alganda
Cer soyulup köp cılkı
Caynap çıgıp baratat,
Cerdin betin berbesten,
Kaynap ketip baratat.
Bargan sayın küçögön,
Barakelde külügü,
Çıyrıgıp eti kalganga
Kulanday bolup tişteşip,
Oynop ketip baratat.
Çañdan künü tün boldu,
Cılkını adep tiygende,
Dayradan ötüp kelgende,
Tak on eki kün boldu.
Altın aydar, çok belboo
Azizkandın oyonu
Abal baştan Kalçanı
Aytıp cürgön kebi bar,
Alöökönün Koñurbay
Artıman cetip kubalap,
Atışat degen şegi bar.
Kıtay kezde Almambet
Kırmızılap aydarın
Örüp kelgen emespi,
Kırk kandın eki kıtayga

Sudan çıkıp geldiğinde
Yer yarılırcasına nice yılkı
Kaynaşarak çıkıp gidiyor,
Yerin yüzünü göstermeden,
Kaynayıp akıp gidiyor.
Gittikçe güçlenip coşan,
Aferin o küheylana,
Etleri sıkılaşıp çevikleşince
Kulan gibi dişleşip,
Oynaşarak gidiyor.
Tozdan gündüz gece oldu,
Yılkıya ilk el attıkları günden,
Irmaktan geçip geldiklerinden,
Tam on iki gün oldu.
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Azizkan'ın yiğit oğlunun
Ta baştan beri Kalça'yı
Anıp durduğu sözü var:
Alööke oğlu Koñurbay
Ardımdan yetişip kovalar da
Çarpışırız diye kuşkusu var.
Kıtay içindeyken Almambet
Perçemini kırmızıyla
Örüp gelmemiş miydi,
Kırk hanın iki Kıtay iline

Kırgın salıp başında,
Şeyit bolup enesi,
Ölüp kelgen emespi.
Kıtaydın eli kırk kan el,
Kırılışıp kıyraşıp,
Kızıl kanga boyolup,
Kızık soguş kırgındı
Kıraan kök cal Almambet
Körüp kelgen emespi.
Bura tartıp Almambet,
Anık arslan kara kök:
«Art cagımdı karayın», - dep,
Birdey beles kıraña
Bastırıp çıgıp keldi emi,
Közün salıp Beecinge,
Köptügü köldöy keçilge
Köz çaptırıp turdu emi.

Vaktiyle kırgın salıp,
Anası şehit düşüp,
Ölüp gelmemiş miydi.
Kıtay halkı kırk hanlı el,
Kırışıp kırılışıp,
Kızıl kana boyanıp,
O amansız savaş kırgınını
Kartal bakışlı bozkurt Almambet
Görüp gelmemiş miydi.
Dizgin çekip döndü Almambet,
Gerçek arslan, kara yeleli boz:
«Ardıma bir bakayım» deyip,
Bel gibi yüksek bir sırta
Atını sürüp çıkıverdi,
Gözünü Beecin'e dikip,
Göl gibi kalabalık Keçil'e
Göz gezdirip durdu işte.

Karap tursa Almambet,
Caraluu bolgon Karagul
Kaçıp Beecin barıptır,
Kakandın catkan şaarına
Kabardı cetip salıptır:
«Almambet, Sırgak ekööläp
Alıp ketti cılkını,
Kırk cılkıçı, Cañıbay
Baarın kırıp soylotup,
Baarıbızdı kıyratıp,
Açıp ketti uykunu,
Soyup ketti buruttar
Karooldogu şeriñdi,
Sındırıp ketti tügöngür,
Dem kılar senin deminñdi.
«Tüp karooldu çaldım, - dep,
Tümöndögön buruttun
Tübünö cete bardım», - dep,
Tügöt kalça Koñurbay,
Kalp aytkanın karaçı!»
Bu kabardı ukkanda,

Almambet bakıp dururken —
Yaralanmış olan Karagul
Kaçıp Beecin'e varmış,
Kakan'ın oturduğu şehre
Haberi ulaştırıvermiş:
«Almambet ile Sırgak, ikisi
Alıp gitti yılkıyı,
Kırk yılkıcıyı, Cañıbay'ı,
Hepsini kırıp yere serip,
Hepimizi perişan edip,
Uykumuzu bölüp gitti,
Buruttar boğazlayıp gitti
Karakoldaki arslanını,
Kırıp gitti o kahrolası
Soluk aldığın gücünü.
«Uçtaki karakolu yokladım» deyip,
«Tümenlerce Burut'un
Tâ dibine dek vardım» deyip —
Bitesice Kalça Koñurbay,
Yalan söylediğine bak hele!»
Bu haberi duyunca,

Alöökönün Koñurbay
Kaardanıp culkunup,
Dümöktü Kalça baştaptır,
Kaarına çıdabay,
Kırk kandın eli kıtayı
Buzulup kete cazdaptır.
Atka mingen ıktuusun,
Ayzakerden mıktuusun,
Cıyamın, - dep, Karıkan
Cin tiygendey bakırgan.
Koñurbaydı baş kılıp,
Öñ balbanın çakırgan.
«Özü tiygen buruttu
Aydap cürüp kurut, - dep,
Artınan aydap türgün, - dep,
Alakanday buruttu
Öz ubalı özünö,
Özü tiygen emeni
Birin koyboy cerine,
Mekeni közdöy sürgün», - dep,
Munu aytıp Karıkan,

Alööke oğlu Koñurbay
Öfkelenip şahlanıp,
Kavgayı Kalça başlatmış,
Öfkesine dayanamayıp,
Kırk hanın Kıtay halkı
Az kalsın darmadağın olacakmış.
Ata binenin çevik olanını,
Mızrakçının yaman olanını,
«Toplarım» deyip Karıkan
Cin çarpmış gibi bağırdı.
Koñurbay'ı baş edip,
Seçkin pehlivanlarını çağırdı.
«Kendi sataşan Burut'u
Kovalayıp kurut» deyip,
«Ardından sürüp dür» deyip,
«Avuç kadar Burut'un
Vebali kendi boynuna,
Kendi sataşan o herifin
Birini bile koymadan yerinde,
Yurduna doğru sürün» deyip,
Bunu söyleyip Karıkan,

Koñurbayday kalçaga
Kök temirdi kiygizdi,
Algaranı mingizdi.
Keçilden tümön kol berip,
Miñdegen balban da berip,
Kuuguntukka cürgüzdü.
Munun artı cagınan
Ok ötpöstü kiygizip,
Çoñ küröñdü mingizip,
Mancuunun kanı Ezkara,
Ezkaranı cibergen.
«Kaptap uruş salgın, - dep,
Kızı tügül buruttun
Katının talap algın», - dep
Çoñ Ilama balbanı,
Çoñ Coloydoy kalmagı,
Munu koşo cibergen.

Koñurbay gibi Kalça'ya
Gök demiri giydirdi,
Algara'ya bindirdi.
Keçil'den tümenlik asker verip,
Binlerce pehlivan da verip,
Kovalamaya saldı onu.
Bunun ardı sıra,
Ok geçmez zırh giydirip,
Koca doru ata bindirip,
Mancu'nun hanı Ezkara'yı —
Ezkara'yı gönderdi.
«Basıp savaş sal» deyip,
«Kızı şöyle dursun, Burut'un
Karısını da yağmala» deyip,
Koca Ilama pehlivanını,
Koca Coloy gibi Kalmak'ını,
Bunları da katıp gönderdi.

«Böyröktön kırgın salgın, - dep,
Koluñdan kelse kaçkındı
Tirüü karmap algın», - dep,
Esenkan uulu Börüköz
Munu koşo cibergen.
Cöö külüktön kol berip,
Külügünün koluna
Üzülböstöy tor berip,
Topurak uçup toz boldu:
«Bizdi karmap aluuga
Oy, Sırgagım, ugup tur,
On eki Beecin kozgoldu.
Cılkıñ menen cılas bol,
Cırgalım, Sırgak, tura tur,
Kanday zaman, kanday kün,
Kagılayın, Sırgagım,
Bolor eken kanday tün?
Türü buzuk kapırlar
Kaardanıp alat beym,
Kalıñ kıtay köptöşüp,
Tirüü karmap alat beym!
Kamıştı kör, seldi kör,
Kaptagan kıtay eldi kör,
Art cagıñdan caynagan
Kumday kıtay curttu kör.

«Böğürden kırgın sal» deyip,
«Elinden gelirse kaçağı
Diri diri yakala» deyip,
Esenkan oğlu Börüköz'ü,
Bunu da katıp gönderdi.
Yayan yürüklerden asker verip,
Yürüklerinin eline
Kopmaz sağlam ağ verip —
Toprak uçup toz oldu:
«Bizi tutup bağlamaya —
Ey Sırgağım, kulak ver —
On iki Beecin ayaklandı.
Yılkın da batsın, kahrolsun,
Sevdiğim Sırgak, dur hele,
Nasıl zaman, nasıl gün,
Kurbanın olayım Sırgağım,
Nasıl bir gece olacak ki?
Suratı bozuk kâfirler
Öfkeye kapılır korkarım,
Kalabalık Kıtay çoğalıp,
Diri diri yakalar korkarım!
Kamışa bak, sele bak,
Basıp gelen Kıtay eline bak,
Ardından kaynaşıp gelen
Kum gibi Kıtay halkına bak.

Adamdın başı kagışat,
Ayzanın uçu çabışat,
Cer aylanıp kılkıldayt,
Oşol kıtay içinde
Kıraanı Kalça çoñ kelet,
Ugup turgun, Sırgagım,
Kıstalıp canga zor kelet,
Ekööbüz emes, Sırgagım,
Kılımdı buzar kol kelet.
Baatırlık bizde sında cok,
Bakırıp coogo kirüüçü
Bayagı Çubak mında cok,
Kagılayın Sırgagım,

İnsan başları tokuşur,
Mızrak uçları çarpışır,
Yer dönüp çalkalanır,
O Kıtay'ın içinde
Yiğitleri Kalça heybetli gelir,
Dinle beni Sırgağım,
Cana dar gelir, zor gelir,
İkimize değil Sırgağım,
Bir çağı yıkacak ordu gelir.
Yiğitlikçe kusurumuz yok ama,
Haykırıp düşmana dalan
O bildik Çubak burada yok,
Kurbanın olayım Sırgağım,

Kas aylanbas koo cok,
Kaptaldan kirip kaluuçu,
Acıratıp aluuçu,
Kabılan Manas zoo cok!
Munu menen uruşsak
Acıbay, Bakay kanı cok,
Muzburçak, Kökçö dagı cok,
Bel baylagan beliñ cok,
Bizdi ayrıp aluuçu
Belgilüü Koşoy, er Töştük,
Eki birdey şeriñ cok!
Kızıktı kıtay salat beym,
Cılkı tügül, Sırgagım,
Ekööbüzdü aylanıp,
Tegeretip alat beym.
Başka kook kiygizip,
Ayak-buttu bek baylap,
Karıkandın aldına
Tirüülöy baylap barat beym,
Korduktu bizge salat beym!
Bilgin, Sırgak, kabılan
Koldu suuga salalı,
Kol daarattı alalı,
Buttu suuga salalı,
But daarattı alalı.
Ayza karmap, top buzsak,
Acal cetip okko uçsak,
Akırettin cayına
Adal boydon baralı».

Düşmanın sarmadığı koyak yok,
Yandan dalıp giriveren,
Bizi çekip kurtarıveren,
Kaplan Manas gibi kaya yok!
Bunlarla savaşa girsek,
Acıbay yok, Bakay han yok,
Muzburçak, Kökçö dahi yok,
Bel bağladığın belin yok,
Bizi ayırıp alacak
Namlı Koşoy, er Töştük —
İki koca arslanın yok!
Kıtay işi kızıştırır korkarım,
Yılkı şöyle dursun Sırgağım,
İkimizi kuşatıp,
Çevirip yakalar korkarım.
Başımıza torba geçirip,
El ayağı sıkı bağlayıp,
Karıkan'ın önüne
Diri diri bağlayıp götürür korkarım,
Bize o zulmü eder korkarım!
Bil bunu, Sırgak, kaplanım:
Elleri suya vuralım,
El abdestini alalım,
Ayakları suya vuralım,
Ayak abdestini alalım.
Mızrak tutup saf bozarsak,
Ecel yetip okla uçarsak,
Ahiretin yurduna
Arınmış olarak varalım».

Almambet aytıp turganda,
Anda Sırgak munu aytat:
«Acalı cetken ölböybü?
Başka kelgen balaaga
Mendesi kurgur könböybü?
Tirüü cürgön köp adam,
Ölböymün, - dep, cutunat,
Berişte beş kol sunganda
Ölümdön kimder kutulat?

Almambet böyle söylerken,
O an Sırgak şunu söyler:
«Eceli gelen ölmez mi?
Başa gelen belaya
Zavallı kul katlanmaz mı?
Sağ gezen nice insan
«Ölmem» deyip çırpınır,
Melek beş kolun uzatınca
Ölümden kimler kurtulur?

Kirgizbeybi kazgan kör,
Uşunçalık aalamdı
Cutup turgan kara cer.
Kaygırba Almam, sultan sen,
Kün tiybesten bizderge
Karañgı bolor tün kayda?
Kalıñ mancuu, köp kıtay
Kagışarga kün kayda?»
Koluktusun körgöndöy,
Kabagım-kaşım debesten,
Kaşkayıp turdu süyünüp,
Almambet, Sırgak - eki er
Munu aytıp turganda,
Aytayın dese tili cok,
Aybandan estüü Kartküröñ
Bura tartıp kişeneyt.
Salıp keldi oşondo,
Atışka kiyse ok ötpös,
Cakası altın, ceñi cez,
Koş badana, torgoy köz,
Keleme caka, keñ kürmö,
Kanıkey kılgan sup çepken,
Almambet menen Sırgakka
Arnap tikken kup çepken
Keñ koyup, temir kadatkan,
Keltenin ogun cadatkan.
Barañdın ogu batpagan,
Cebenin ogu cetpegen,
Tiştep catıp bul tondu
Kaşka tişi talıkkan,
Tiktep catıp, çıñ casap,
Kayran közdü karıtkan.
Bir kabatın cibekten,

Cibek salıp taldırgan,
Kumga aralaş bulanı
Anın arı cagına
Karış alıp saldırgan.
«Alışıp Beecin barganda

Kazılan mezar almaz mı içine?
Bunca âlemi
Yutup duran kara yer.
Gam yeme Almam, sultanımsın,
Bize güneş doğmadan
Kararan gece nerede?
Kalabalık Mancu, nice Kıtay —
Çarpışmaya gün mü yok?»
Yavuklusunu görmüş gibi,
Kaşını kabağını çatmadan,
Yüzü ışıyıp sevinçle durdu.
Almambet, Sırgak — iki er
Bunu söyleşip dururken,
Söyleyeyim dese dili yok,
Hayvandan akıllı Kartküröñ
Geri dönüp kişniyor.
O an koşturup geldi;
Savaşta giyilse ok geçmez,
Yakası altın, yeni tunç,
Çift kat zırhlı, kuş gözlü,
Dik yakalı, geniş cepken,
Kanıkey'in diktiği sof kaftan,
Almambet ile Sırgak'a
Adayıp diktiği has kaftan,
Geniş biçilmiş, demir kaplı,
Kelte tüfeğin okunu usandıran,
Barañ kurşununun işlemediği,
Yay okunun erişemediği;
Bu kaftanı dişleye dişleye
Ön dişleri yorulan,
Dike dike, sağlam işleye,
Güzelim gözünü yıpratan;
Bir katını ipekten —

İpek döşeyip sıkıştırmış,
Kuma karışık ipek lifi
Onun öte yanına
Karış karış döşetmiş.
«Beecin'e cenge vardığında

Aralap coogo kiret, - dep,
Kapırdın ogu tiet, - dep,
Ok cañılıp ketet, - dep,
Kokus acal cetet, - dep,
Ekөө almaz bolot, - dep,
Almambet, Sırgak - eki er,
Aykölüm töröm ayrılsa,
Örт öçköndöy bolot», - dep,
Akılduu katın Kanıkey
Belekke bergen sup çepken.
Eki kök cal oşondo
Kartküröñdün üstünön
Çeçip alıp kiyinip,
Kabırgada temirdi
Aydalıga kiyindi,
Ok ötpögön sebildi,
Açık cerin koyboston,
Eki emçektin aldına,
Kak cüröktün başına,
Öpkö-boor tuşuna,
Eki cagı böyrökkö
Ar şaymanın bekitip,
Kök temirge bölöndü.
Bura tartıp Kartküröñ,
Baştap kalıñ cılkını
Aldına tüşüp canıbar,
Colgo saldı Kartküröñ,
Neçe-neçe adırdan
Ötüp çıgıp baratat,
Baskan izden cañılbay,
Ketip Küröñ baratat.
Kartküröñ baştap alıptır,
Kapırdın şeri Koñurbay
Kubalap cetip kalıptır.
Kalça kelip kalgan soñ,
Kaardanıp bakırıp:
«Baçım beri kelgin!» - dep,

Er Sırgaktı çakırıp.

Düşman içine dalar deyip,
Kâfirin oku değer deyip,
Ok yanılıp dokunur deyip,
Kazara ecel yetişir deyip,
İkisi elmas çeliği olsun deyip —
Almambet, Sırgak — iki er,
Cömert beyim onlardan ayrılırsa,
Yangın sönmüş gibi olur» deyip,
Akıllı kadın Kanıkey
Armağan verdiği sof kaftan.
İki bozkurt o zaman
Kartküröñ'ün sırtından
Çözüp alıp giyindiler,
Kaburgaya demiri,
Kürek kemiğine kuşandılar,
Ok geçmeyen zırhı
Açık yer bırakmadan,
İki memenin altına,
Tam yüreğin başına,
Akciğerle bağrın hizasına,
İki yandan böbreklere,
Her donanımı pekiştirip,
Gök demire büründüler.
Dizgin çevirip Kartküröñ,
Kalabalık yılkıyı öne katıp,
Önlerine düşüp o canım hayvan,
Yola koyuldu Kartküröñ,
Nice nice yamaçtan
Aşıp geçip gidiyor,
Bastığı izden şaşmadan,
Küröñ yürüyüp gidiyor.
Kartküröñ başı çekivermiş,
Kâfirin arslanı Koñurbay
Kovalayıp yetişivermiş.
Kalça gelip çatınca,
Öfkeyle haykırarak,
«Çabuk beri gel!» deyip,

Er Sırgak'ı çağırıp:

«Artınan cetip cılkını
Ayanbastan ayday ber,
Adırmakta toktoy ket,
Altı kündö barbasam,
Artıñdan cetpey men kalsam:
«Almambetim öldü», - dep,
Aytıp curtka coktoy ket!
Adırmaktan kezikse,
Arkar atıp cep ketkin.
«Asılım Almam köykaşka
Düynödön öttü», - dep, ketkin!
Küpüldötüp cılkını
Kündüz, tündö kubalap,
At kuyrugun tüyüp ket,
Arı çetin aytayın,
Ceti künü küyüp ket.
Ceti kündön men kalsam,
Aydagan cılkıñ çaçıp ket:
«Arslanım Almam öldü», - dep,
Art cagına kayrılbay,
Aykölüñ közdöy kaçıp ket.
Aman cetseñ Talaska ayt:
«Calgızım Almam öldü», - dep,
Dosum, arslanım Manaska ayt.
Bozorup catkan çalkardı,
Bolcoboy aşar too emes,
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay,
Kemitpesten aytayın,
Kapırdıgı bolboso,
Kemitüüçü coo emes».
Munu aytıp Almambet
Saralanı burdu emi.
Bura tartıp kaşkayıp,
Cekege ceke turdu emi,
Canı kalbay bakırıp,
Kartkürööñdün artınan
Kaynagan kalıñ cılkını
Kabılan kök cal er Sırgak

«Ardından yetişip yılkıyı
Hiç esirgemeden sür de sür,
Yamaçlıkta bir dur da geç,
Altı günde varmazsam,
Ardından yetişmeden kalırsam:
«Almambet'im öldü» deyip,
Halka söyleyip ağıt yak da git!
Yamaçlıkta rast gelirse,
Arkar vurup ye de git.
«Asilim Almam, yüce yiğit
Dünyadan göçtü» deyip git!
Gümbürdeterek yılkıyı
Gündüz gece kovalayıp,
At kuyruğunu düğümleyip git,
Ötesini de söyleyeyim:
Yedi gün yas yakıp git.
Yedi günü geçip de kalırsam,
Sürdüğün yılkıyı saçıp git:
«Arslanım Almam öldü» deyip,
Ardına dönüp bakmadan,
Ayköl'üne doğru kaçıp git.
Sağ varırsan Talas'a söyle:
«Biriciğim Almam öldü» deyip,
Dostum, arslanım Manas'a söyle.
Bozarıp yatan o engin düz —
Hesapsız aşılır dağ değil;
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay —
Eksiltmeden söyleyeyim —
Kâfirliği olmasa,
Küçümsenecek düşman değil».
Bunu söyleyip Almambet
Sarala'yı çevirdi işte.
Dizgin çekip dimdik durup,
Teke tek dövüşe durdu işte.
Canhıraş bağırarak,
Kartkürööñ'ün ardından
Kaynayan kalabalık yılkıyı
Kaplan bozkurt er Sırgak

Kuup barat capırıp,
Tiyip barat cılkını

Islamdı közdöy sapırıp,
Bu düynödö mal açuu,
Alöökönün Koñurbay
Izine salıp cılkının
Kele catat çoñ Kalça:
«Ceke!» - dep uraan çakırıp.
Minip kelgen astında
Algaraday kara attı
Kara atının bar ele
Kaptalında kanatı.
Kaçan bolso aalamdı
Alöökönün Kalçası
Talkanday çalgan adatı.
Ayzakerden ıktuu kul,
Kança kalıñ coo bolso,
Aylasın bilgen mıktuu kul.
Algarasın bulkuntup,
Kaarına çıdabay,
Cer solkuldayt düñgüröp,
Ünün ukkan turalbay,
Bütkön boyu dürküröp.
Astındagı Algara
Başın cerge salıptır,
Katının kara baskansıp,
Coosu cakın kaçkansıp,
Kaardanıp kıtayın,
Kuday urup salıptır.
Böksögö tüşö bakırıp:
«Möndü!» - dep, uraan çakırıp:
«Cetimiş canı bolso da,
Kolunan karmap alam, - dep,
Kezikkende buruttun
Başın kesip alam, - dep,
Özü tiygen buruttu
Töbösünön basam, - dep,
Uşul coldo kelgenin

Önüne katıp kovalıyor,
Yılkıya değip sürüyor,

İslam iline doğru savurup.
Bu dünyada mal acısı ağır;
Alööke oğlu Koñurbay,
Yılkının izine düşüp
Geliyor koca Kalça,
«Ceke!» diye nara atarak.
Altında binip geldiği
Algara gibi kara at —
O kara atının var idi
Yan böğründe kanadı.
Ne zaman olsa âlemi
Alööke'nin Kalça'sı
Un ufak etmek âdetinde.
Mızrakçıların ustası kul,
Ne denli kalabalık düşman olsa,
Çaresini bilen yaman kul.
Algara'sını şahlandırıp,
Öfkesine dayanılmaz,
Yer sarsılır gümbürdeyip,
Sesini duyan duramaz,
Tepeden tırnağa ürperir.
Altındaki Algara
Başını yere eğmiş;
Karısını karabasan basmış gibi,
Düşmanı yanı başından kaçmış gibi,
Öfkeye kesen Kıtay'ını
Sanki Tanrı çarpıvermişti.
Yamaca inerken bağırıp,
«Möndü!» diye nara atıp:
«Yetmiş canı olsa da,
Elinden tutup yakalarım deyip,
Rast geldiğimde Burut'un
Başını kesip alırım deyip,
Kendi sataşan Burut'u
Tepesinden basarım deyip,
Bu yola geleni

Karmap kanın çaçam, - dep,
Burutka kırgın salam, - dep,
Murun cetip cılkımdı,
Acıratıp alam», - dep,
Koñurbay kelet artınan
Kündöy bolup kürküröp,

Körüp turdu Almambet
Bütkön boyu dürküröp,
«Teñelbesten kaldayga
Cürö bersem kantet? - dep,
Cürö berip kapırdan
Ne muratka ceteyin,
Acal cetse kokustan,
Kapırdan ölüp keteyin!
Tirüü bolsom kubat ber,
Ölüp kalsam ıyman ber!»
Sarala sanga bir salıp:
«Manas! Manas!» - dep, bakırıp,
«Manastap!» uraan çakırıp,
Ünü kulak tundurat.
Sır nayzanı bek karmap,
Meltirete sundurup,
Közünön örtü zırkırap,
Tiştenip tişi bırkırap,
Kabırgası kaçırap,
Cer ayrılıp dürküröp,
Koñurbaydı bet alıp,
Azizkandın calgızı,
Kele catat kürküröp,
Ayanbastan sayışıp,
Arı-beri çabışıp,
Aykırışıp eki şer
Kez kelgen cerin culkuşup,
At üstünön bulkuşup,
Aldırbasın Almañdın
Koñurbay kalça bilgende
Aylasına saldı emi,
Eer beldey belesten

Yakalayıp kanını saçarım deyip,
Burut'a kırgın salarım deyip,
Önce yetişip yılkımı
Kurtarıp alırım» deyip,
Koñurbay geliyor ardından
Gök gibi gürleyip.

Görüp durdu Almambet,
Tüm bedeni ürperip:
«Kalday'la boy ölçüşmeden
Yürüyüp gitsem nice olur? deyip,
Yürüyüp gidersem kâfirden
Hangi murada ereyim?
Kazara ecel yeterse,
Kâfir elinde öleyim bari!
Sağ kalırsam kuvvet ver,
Ölürsem iman ver!»
Sarala'nın sağrısına bir vurup,
«Manas! Manas!» diye haykırıp,
«Manastap!» narasını atıp —
Sesi kulakları sağır eder.
Sırlı mızrağı sıkı tutup,
Dimdik ileri uzatıp,
Gözünden ateş fışkırıp,
Dişini sıkıp dişleri gıcırdayıp,
Kaburgası çatırdayıp,
Yer yarılıp gümbürdeyip,
Koñurbay'a yönelip,
Azizkan'ın biriciği
Geliyor gürleyerek.
Esirgemeden mızraklaşıp,
Bir o yana bir bu yana vuruşup,
Haykırışıp iki arslan
Denk gelen yerden çekişip,
At üstünde itişip —
Almañ'ın alt olmayacağını
Koñurbay Kalça anlayınca,
Hileye başvurdu işte:
Eyer beli gibi sırttan

Eñkee tartıp dır koyup,
Almambettin aldınan
Kaçımış bolup çu koydu.
Koñurbaydın Algara:
«Çü!» degende dırkırap,
Eñkeyişke kelgende
Çoñ Kalçanın Algara
Eliktey kolu sayılıp,
Örgö tarta bergende
Almambettin Sarala

Cal-kuyrugu cayılıp,
Ildıy tarta bergende
Kapırıñdın Algara
Uzap ketet zakımdap,
Ör tayana bergende
Alakeñdin Sarala
Cetip kalat takımdap.
Col kaşatka barganda
Azizkandın Almambet
Cebeden murun cetti emi
Kabırganın betinen,
Dalının ayday çetinen
Cetken cerden Alakeñ,
Öödö-tömön karabay,
Ölömün, - dep sanabay,
Cetip muştap öttü emi.
Cetip muştap alganda,
Başına dümök salganda,
Eerinen er ketti,
Üzöñgüdön but ketti.
Sayganın mıktap kirgizdi,
Toodoy bolgon Kalçanı
Toñkoytup öödö kötörüp,
Azizkandın calgızı
Iyık calga mingizdi.
Kabak-beti tırışıp:
«Kuday urdu atım», - dep,
Astındagı Algara

İnişe kırıp dörtnala inip,
Almambet'in önünden
Kaçar gibi yapıp at saldı.
Koñurbay'ın Algara'sı
«Deh!» deyince fırlayıp,
İnişe geldiğinde
Koca Kalça'nın Algara'sı
Karaca gibi ön ayağı saplanıp,
Yokuşa çekildiğinde
Almambet'in Sarala'sı

Yelesi kuyruğu yayılıp,
İnişe çekildiğinde
Kâfirin Algara'sı
Serap gibi uzaklaşır,
Yokuşa dayandığında
Alake'nin Sarala'sı
Dizi dibine yetişir.
Yol yarına vardığında
Azizkan'ın Almambet'i
Oktan önce yetişti işte:
Kaburganın yüzünden,
Küreğin ay gibi kenarından,
Yetiştiği yerden Alake,
Aşağı yukarı bakmadan,
«Ölürüm» diye saymadan,
Yetişip bir vurup geçti işte.
Yetişip vurduğunda,
Başına o belayı saldığında,
Eyerinden er gitti,
Üzengiden ayak gitti.
Sapladığını iyice geçirdi,
Dağ gibi olan Kalça'yı
Tepetaklak yukarı kaldırıp,
Azizkan'ın biriciği
Atın yağrınına oturttu.
Kaşı yüzü buruşup,
«Tanrı çarptı, atım!» deyip,
Altındaki Algara

Anı menen uruşup,
Kaçıp barat: «Belim, - dep,
Karan kalgan ayzasın
Bir imerse cedi», - dep,
Akıldan Kalça şaştı emi,
Belden bolgon kızıl kum
Munu közdöy kaçtı emi.
Kızıl kumga barganda,
Kündüzündö tınç albay,
Tün içinde uyku albay,
Keñ Talastan çıkkanı
Betege başın çalbagan,
Künü-tünü canıbar,
Örgüp-tınıp albagan.

Onunla boğuşarak
Kaçıp gidiyor: «Belim!» deyip,
«Kahrolasının mızrağını
Bir çevirse yandım!» deyip,
Kalça aklını şaşırdı işte,
Bel hizasında kızıl kum —
Ona doğru kaçtı işte.
Kızıl kuma varınca —
Gündüzleri dinlenmeden,
Gece içinde uyku almadan,
Geniş Talas'tan çıkalı
Ayrık otunun başını dişlemeden,
Gece gündüz o canım hayvan,
Soluklanıp dinlenmeden —

Amal kılıp Koñurbay
Oñdogonun kördüñbü?
Kumga sala kaçkanda,
Almambettin Sarala
Bolboy kaldı kördüñbü?
Kumga salıp dır koyup,
Katuulap Kalça çu koyup,
Sarala çarçap kalganın
Koñurbay kalça bildi emi.
«Kaçkındı kuday beret», - dep,
Mıkıyında küldü emi.
Alöökönün alp Kalça
Doolbastı koygulap,
Algaraday tulpardın
Kök etinin üstünö
Kamçı menen ayabay
Kayta-kayta koygulap,
Atı tulpar Koñurbay
«Çü!» - degende cogolup,
Bura tartıp Almañdın
Artına tüştü oñolup.
Çet-Beecindin çölündö
Toodoy Kalça cetti emi:
«Omurtka söök özü, - dep,

Hile edip Koñurbay
İşini düzelttiğini gördün mü?
Kuma sürüp kaçınca,
Almambet'in Sarala'sı
Tükeniverdi, gördün mü?
Kuma sürüp dörtnala kalkıp,
Kalça hızlanıp at salıp,
Sarala'nın yorulduğunu
Koñurbay Kalça anladı işte.
«Kaçağı Tanrı verir» deyip,
İçin için güldü işte.
Alööke'nin alp Kalça'sı,
Savaş davulunu döverek,
Algara gibi küheylanın
Sağrı etinin üstüne
Kamçıyla acımadan
Tekrar tekrar vurunca,
Atı küheylan — Koñurbay
«Deh!» deyince gözden yitip,
Dönüp Almañ'ın
Ardına düştü toparlanıp.
Çet-Beecin'in çölünde
Dağ gibi Kalça yetişti işte:
«Omurga kemiğinin tam kendisi deyip,

Öpkö-boor tuşu», - dep,
Algaranı küülöntüp,
Ayzakerden Koñurbay
Ayza menen bir koyup,
Almambettey kök caldın
Canın közgö körgözüp,
Eñkeyte saydı Koñurbay
Iyık calga mingizip,
Eerinen er ketti,
Üzöñgüdön but ketti,
Çirenip kayta tırmalap,
Cantalaşıp Almambet
Çalkalay tüşüp çakçayıp,
Kuyuşkandan karmalap,
Sarala kelet cügürüp,
Azizkandın Almambet
Calgız candan tüñülüp,
Irgıp sayıp çoñ Kalça

Sulatkanı baratat,
Astındagı kara zoo
Alıp barıp kaptaltıp,
Kulatkanı baratat.
«Oy, casagan, kubat ber!
Kündüzüm kara tün eken,
Koñurbayday kalçadan
Acalım ceter kün eken,
Şumduktu kaçan salat, - dep,
Kara bolot kırgagım,
Kagılayın Sırgagım,
Kaçan cetip abasın
Acıratıp alat, - dep,
Acıratıp albasa
Aadandıgın bilermin.
Tañdagı kün çın bolso,
Eşek kılıp minermin».
Munu oylop Almambet
Kayran candan tüñüldü,
Cılkıdan kalıp er Sırgak

Akciğerle bağrın hizası» deyip,
Algara'yı hızlandırıp,
Mızrak ustası Koñurbay
Mızrakla bir vurup,
Almambet gibi bozkurdun
Canını gözüne gösterip,
Eğdirerek sapladı Koñurbay,
Atın yağrınına yıkıp —
Eyerinden er gitti,
Üzengiden ayak gitti.
Direnip yeniden tırmanıp,
Can havliyle Almambet,
Sırtüstü devrilip gözleri büyüyüp,
Kuskundan tutunup —
Sarala koşup geliyor,
Azizkan'ın Almambet'i
Biricik canından umut kesti;
Koca Kalça saplayıp fırlatarak

Onu yere sermek üzere,
Aşağıdaki kara kayaya
Götürüp yaslayıp,
Yuvarlamak üzere gidiyor.
«Ey Yaradan, kuvvet ver!
Gündüzüm kara gece imiş,
Koñurbay gibi Kalça'dan
Ecelimin yeteceği gün imiş.
«Ne zaman bir yiğitlik gösterir deyip,
Kara çelik kılıç ağzım,
Kurbanın olayım Sırgağım,
Ne zaman yetişip ağasını
Kurtarıp alacak?» deyip,
Kurtarıp almazsa,
Namertliğini bilirim.
Yarınki güneş gerçek olursa,
Onu eşek edip binerim».
Bunu düşünüp Almambet
Güzelim candan umut kesti.
Yılkıdan geri kalıp er Sırgak,

Almambetti bakalap,
Añdıp cürgön turbaybı,
«Kanday bolot, Almam», - dep,
Küyüp cürgön turbaybı!
Almambetti körgön soñ,
Artınan Kalça sayganın
Abaylap Sırgak körgön soñ,
Kökçebiçti zırgıtıp,
Tegeregin karabay,
Deñiz canın ayabay:
«Ölböy tirüü cürgöndö
Ne muratka ceteyin,
Almambetti öltürüp,
Kalça menen salışpay,
Kantip kayta keteyin!»
Kara kalpak kırgagı,
Kaydan cetti belgisiz
Kan Manastın Sırgagı.
Kaptalınan kaçırıp,
Cebeden murun cetti emi.
«Öpkö-boor özü, - dep,
Kak cüröktün tuşu», - dep,

Almambet'i kollayıp,
Gizlice gözlüyormuş meğer,
«Ne olacak hâlin, Almam?» deyip,
İçi yanıp duruyormuş meğer!
Almambet'i görünce,
Kalça'nın arkadan sapladığını
Sırgak dikkatle görünce,
Kökçebiç'i fırlatırcasına sürüp,
Çevresine bakmadan,
Deniz kadar canını esirgemeden:
«Ölmeyip sağ gezerken
Hangi murada ereyim?
Almambet öldürülürken,
Kalça ile dövüşmeden,
Nasıl geri dönüp gideyim!»
Kara kalpaklının kılıç ağzı,
Nereden yetişti belli değil —
Han Manas'ın Sırgak'ı.
Böğründen saldırıp,
Oktan önce yetişti işte:
«Akciğerle bağrın tam kendisi deyip,
Tam yüreğin hizası» deyip,

Kaldaygan çoñ Kalçanı
Katıra muştap öttü ele.
Canday tiyip sır nayza
Eki tügöy kabırga
Kıyrap sınıp ketti emi.
Sırgak sayıp ötköndö
Toodoy bolgon Kalçanın
Üzöñgüdön but ketti,
Eerinen er ketti,
Kıymıldarga al ketti,
O, degende oozunan
Öcök-öcök kan ketti.
Kalça oolcup turganda,
Kalça oop kalganın
Körüp barat Sırgagıñ:
«Tüp etekten alsam, - dep,

Heybetli koca Kalça'yı
Sertçe vurup geçiverdi.
Sıyırıp değen sırlı mızrakla
Çift kaburga kemiği
Çatır çatır kırılıverdi.
Sırgak saplayıp geçince,
Dağ gibi olan Kalça'nın
Üzengiden ayağı gitti,
Eyerinden er gitti,
Kımıldamaya derman gitti,
Daha «of» derken ağzından
Oluk oluk kan gitti.
Kalça sallanıp dururken,
Kalça'nın devrilmek üzere olduğunu
Görüyor senin Sırgağın:
«Eteğinin dibinden yakalasam deyip,

Başın kesip salsam», - dep,
Eki közü tört bolup,
Kıpkızıl küygön ört bolup,
Ölüp barat Sırgagıñ.
Kaalgıp Kalça turganda,
Betti urgan şamal cok,
Kayra tartsa Kalçaga,
Aldındagı Almambet
Cogorku aytkan car-zoogo
Kulaganı baratat.
Oşondo Sırgak cetti ele,
Çoñ Kalçaga karabay,
Cetken cerden Sırgagıñ
Saraladay buudandın
Oozduktan bek karmap,
Kara zoonun başınan
Bura tartıp ketti emi.
Arslandıgın bilgizdi,
Alaçıktay Almañdı
Dalısınan bek karmap,
Ak kañkıga mingizdi.
Öçkön otun tamızdı,
Oşenetip er Sırgak
Ölgön canın Almañdın
Erdik menen tirgizdi.
Ölör-ölbös can menen

Başını kesip atsam» deyip,
İki gözü dört olup,
Kıpkızıl yanan yangın olup,
Can atıyor senin Sırgağın.
Kalça salınıp dururken —
Yüze çarpan yel bile yok —
Kalça'ya geri dönse,
Önündeki Almambet
O demin denen uçurum kayadan
Yuvarlanmak üzereydi.
O anda Sırgak yetişti,
Koca Kalça'ya bakmadan,
Yetiştiği yerden senin Sırgağın
Sarala gibi küheylanı
Geminden sıkıca tutup,
Kara kayanın başından
Çekip çevirdi işte.
Arslanlığını gösterdi,
Alaçık kadar Almañ'ı
Kürek kemiğinden sıkı tutup,
Ak eyere bindirdi.
Sönen ateşini tutuşturdu,
Böyle yapıp er Sırgak,
Almañ'ın ölmüş canını
Yiğitlikle diriltti.
Ölür ölmez canıyla

Tuylap cattı Koñurbay,
Öz başın özü koygulap,
Iylap cattı Koñurbay:
«Kara zoonun başınan
Añtara taştap sayarda,
Sarala menen kaçkındın
Başın kesip alarda,
Meni kuday urçu eken.
Astındagı Kökçebiç
Cügürgön menen mal cetpeyt,
Üstündögü Sırgakka
Alışkan menen al cetpeyt.

Çırpınıp yattı Koñurbay,
Kendi başını kendi döverek,
Ağlayıp yattı Koñurbay:
«Kara kayanın başından
Devirip atıp saplayacakken,
Sarala ile o kaçağın
Başını kesip alacakken,
Tanrı beni çarptı demek.
Altındaki Kökçebiç'e
Koşmakla hiçbir hayvan yetişmez,
Üstündeki Sırgak'a
Güreşmekle güç yetmez.

Sırgaktın telegeyi teñ eken,
Arbaktuu Manas debese
Manasının er Sırgak
Ayza sayım er eken.
Bölökçö eken aylası,
Say-sööktön öttü go,
Böyröktön salgan ayzası.
Uşunda Sırgak bolboso,
Carbayt belem cüröktü,
Salbayt belem başına
Kişi körbös dümöktü.
Buzbayt belem zordugun,
Almambetti öltürsöm,
Albayt belem çoñ kandan
Suragan surak kandıgın», -
Dep, oşondo munu aytıp,
Caraluu bolup Koñurbay,
Kaarlanıp kaldı oşol,
Kaynap catkan kalkına
Kayta tartıp bardı oşol.
Koñurbay barıp kalganda
Calpı kıtay cabılıp,
Belgilüü erdin baarısı
Kara canın ayabay
Kaptamak boldu kamınıp.
Balbandardın baarısı
Ireet-ireet kol bolup,
Topurak uçup, çañ bolup,
Tozoñ basıp, boz bolup,
Cer bılkıldap caynatıp,

Sırgak'ın her yanı denkmiş,
Ervahlı Manas denmese,
Manas'ının er Sırgak'ı
Mızrakla ölçüşülür bir ermiş.
Bambaşkaymış hüneri,
İliğe kemiğe işledi ya
Böğrümden sapladığı mızrağı.
Burada Sırgak olmasaydı,
Yarmaz mıydım yüreğini,
Salmaz mıydım başına
Kimsenin görmediği belayı.
Kırmaz mıydım gücünü;
Almambet'i öldürseydim,
Almaz mıydım büyük handan
İstediğim o hanlık tahtını» —
Deyip o anda bunu söyleyip,
Yaralı düşen Koñurbay
Öfkeye gömüldü o an,
Kaynayıp duran halkına
Geri dönüp vardı o an.
Koñurbay varıp gelince,
Bütün Kıtay üşüşüp,
Namlı erlerin hepsi,
Kara canını esirgemeden,
Saldırmaya hazırlandı.
Pehlivanların hepsi
Sıra sıra ordu olup,
Toprak uçup toz olup,
Toz basıp boz olup,
Yer esneyip kaynaşıp,

Beecindin ayçıgı kara, altın tuu
Ilamaga karmatıp,
Kayra kıtay kaçpaska
Koldun artın karasañ
At oyunçu, cöö külük
Mañkuş alpka aydatıp,
Bettep soguş kıların
Bilip baarı kelatat.

Beecin'in kara hilalli altın tuğunu
Ilama'ya tutturup,
Kıtay geri kaçmasın diye —
Ordunun ardına bakarsan —
At cambazı, yayan yürükleri
Mañkuş alpa sürdürüp,
Yüz yüze savaşacaklarını
Bilerek hepsi geliyor.

Artınan kulagı temir Kutan alp
Türüp çıgıp kelatat.
Tekşi kıtay kamınıp,
Bir caktı közdöp bet alıp,
Almambetke cabılıp,
Dini kara kıtayga
Kozgoloñ tüşüp kalıptır.
Kayrılıp Kalça kayran er,
Kabılan baatır tügöngür
Kalıñ kapır aldına
Cekege çıgıp alıptır.
Anı baykap Almambet,
Attın oozun burdu emi,
Akıl salıp Sırgakka
Keñeş kılıp turdu emi.
«Sırgagım,
Toodogu cılkım toguz miñ,
Toburçak, tulpar aralaş.
Toburçak, tulpar içi tok,
Dozokudan men ölsöm,
Alakelep kalaarga
Arkamda tuyak bala cok,
Kudaydın salgan işine
Kötörböskö çara cok!
Sarala tulpar kanattaş,
Uşu cerde men ölsöm,
Kayda kalbay bir kuu baş!
Kabılanım, Sırgagım,
Men busurman kelgeni
Cüktögönüm bir boldu,
Agınay kızı Aruuke
Alganım neçe cıl boldu.
Cayıltıp çaçın tarabayt,
Sogonçogu kanabayt,

Berzentsiz kara kün boldu.
Kokustan ölsöm kıtaydan
Coldoşuñ Almañ barınday
Coogo soguş baştaba.

Ardından kulağı demir Kutan alp
Safları dürerek geliyor.
Bütün Kıtay hazırlanıp,
Bir yöne doğru yönelip,
Almambet'e üşüşünce,
Dini kara Kıtay'a
Kargaşa düşüvermiş.
Dönüp Kalça, koca er,
Kaplan yiğit, o bitesice,
Kalabalık kâfirin önüne
Teke tek dövüşe çıkıvermiş.
Onu sezip Almambet
Atın başını çevirdi işte,
Sırgak'a danışıp
İstişare edip durdu işte:
«Sırgağım,
Dağdaki yılkım dokuz bin,
Toburçak, küheylan karışık.
Toburçak, küheylan karnı tok;
Cehennemlik elinden ölürsem,
«Alake!» diye ağıt yakacak
Ardımda tırnak, evlat yok,
Tanrı'nın verdiği işe
Katlanmamaya çare yok!
Sarala küheylan kanat yoldaşım,
Şu yerde ben ölürsem,
Nerede kalmaz şu kuru baş!
Kaplanım, Sırgağım,
Ben Müslüman olup geleli
Yüklendiğim dert bir oldu:
Agınay kızı Aruuke'yi
Alalı nice yıl oldu,
Saçını yayıp taramaz,
Topuğu hiç kanamaz,

Evlatsız kara gün oldu.
Kazara Kıtay elinde ölürsem,
Yoldaşın Almañ varmış gibi
Düşmana savaş açma.

Amanat kılıp aytkanım -
Kıtayga söögüm taştaba!
Belimden iyip büktöp ket,
Ayban da bolso can coldoş
Saralaga cüktöp ket.
Mazarluu cerge tuşuksañ
Körümdü kenen oyup ket,
Kuran okup maa atap,
Saralanı soyup ket,
Tereñ kazıp koyup ket!
San cılkıñdı ayday ber,
Men acal cetse ölöyün,
Baatırsıngan kıtaydın
Astınan tozup bul cerde
Mıktılıgın köröyün».
Ayza menen sayganday,
Irgıp ketti er Sırgak:
«Cılkıñ menen cılas bol,
Cırgalım, Almam, aydabaym!
Aydap barıp cılkını
Ne muratka ceteyin,
Asılım Almam şerimdi
Kıtayga calgız kaltırıp,
Kantip taştap ketemin,
Acalım cetse ölömün,
Alöökönün Koñurbay,
Armanda kaldım dünüyö ay,
Bir betteşip körömün!
Meni taştap Alake,
Cılkıñdı özüñ közdöp al,
Men iniñiz Sırgaktı
Ceti kündö kütüp al!»
Kol alışıp koştoşup,
Kozgoluşpay eki şer
Koldon karmap alıştı,
Ardemeni köp aytpay
Amanat, - dep tabıştap,
Er Almambet tuygunuñ

Emanet deyip söylediğim şu:
Kemiğimi Kıtay'a bırakma!
Belimden eğip katlayıp git,
Hayvan da olsa can yoldaşım —
Sarala'ya yükleyip git.
Mazarlı bir yere rastlarsan,
Mezarımı geniş oyup git,
Kuran okuyup bana adayıp,
Sarala'yı kurban edip git,
Derin kazıp gömüp git!
Sayısız yılkını sür de git,
Ben, ecel yeterse öleyim,
Yiğitlik taslayan Kıtay'ın
Önünü bu yerde kesip
Yamanlığını göreyim».
Mızrakla dürtülmüş gibi
Sıçrayıverdi er Sırgak:
«Yılkınla birlikte yıkılsın,
Sevdiğim Almam, sürmem onu!
Yılkıyı sürüp götürmekle
Hangi murada ereyim?
Asilim Almam, arslanımı
Kıtay içinde yalnız koyup
Nasıl bırakıp giderim?
Ecelim yeterse ölürüm;
Alööke oğlu Koñurbay —
Hasretle kaldım, ah dünya —
Bir kez yüzleşip görürüm!
Beni bırak, Alake,
Yılkını kendin gözet,
Ben kardeşin Sırgak'ı
Yedi günde bekleyip karşıla!»
El sıkışıp vedalaştılar,
Kıpırdamadan iki arslan
Birbirinin elinden tuttu,
Şunu bunu çok söylemeden,
«Emanet» deyip ısmarlayıp,
Er Almambet, o sungurun,

Esepsiz tümön cılkının
Artınan cürdü kurguruñ.
Aydap barat cılkını
Doolbastı kars koyup,
Sırbarañ menen tars koyup,
Dıgdırıltıp durguştap,
Kamap aldı Alakeñ,
Kalıñ tümön cılkını
Astına salıp irgiltip,
Sabap aldı Alakeñ.
Cılkı aydagan Almambet
Bara tursun coluna,
Anı mınday taştaylık,
Artta kalgan cekege
Er Sırgaktan baştaylık.
«Cekege çıkkan Koñurbay
Çetteşip catıp ölsöm, - dep,
Eç bolboso kezikse
Betteşip cürüp ölsöm, - dep,
Anıktap tiktep Kalçanı
Ayza menen saysam, - dep,
Cakın kelse kıtaydı
Aydarınan alsam, - dep,
Uşu coldo Kalçaga
Artıkça küyüt salsam», - dep,
Kökçebiç oozun burdu ele,
Kök calıñ kıraan Sırgak can:
«Koñurbay kaçan kelet?» - dep,
Kırañga çıgıp kıltıyıp,
Kılçayıp karap turdu ele.
Beecindegi kıtaydan
Alöökö degen kan çıgıp,
Alöökönün Koñurbay
Aykırganda ukkandın
Dobuşunan can çıgıp:
«Kayda burut, kayda? - dep,
Karmap kolun bayla!» - dep,
Kaardanıp alıptır,
Karap tursa Kalçanı

Sayısız tümen yılkının
Ardına düştü garibin.
Sürüp gidiyor yılkıyı,
Davulu güm güm vurup,
Sırbarañ ile tars edip,
Sıkıştırıp hızla sürüp,
Kuşatıp aldı Alake,
Kalabalık tümen yılkıyı
Önüne katıp seğirtip,
Kamçılayıp sürdü Alake.
Yılkı süren Almambet
Yoluna gide dursun,
Onu şimdilik bırakalım,
Arkada kalan teke tek dövüşe,
Er Sırgak'tan başlayalım.
«Teke teke çıkan Koñurbay'la
Kıyıda vuruşup ölsem deyip,
Hiç olmazsa rast gelirse
Yüz yüze çarpışıp ölsem deyip,
Kalça'yı iyice gözleyip
Mızrakla saplasam deyip,
Yakına gelse Kıtay'ı
Perçeminden yakalasam deyip,
Bu seferde Kalça'ya
Fazlasıyla dert salsam» deyip,
Kökçebiç'in başını çevirdi,
Bozkurdun, kartal Sırgak can:
«Koñurbay ne zaman gelir?» deyip,
Sırta çıkıp sinerek,
Dönüp bakıp durdu idi.
Beecin'deki Kıtay'dan
Alööke adlı han çıkmış;
Alööke'nin Koñurbay'ı
Haykırdığında, duyanın
Sesinden canı çıkarmış:
«Nerede Burut, nerede?» deyip,
«Yakalayıp elini bağla!» deyip,
Öfkeye kesmişti.
Kalça'ya bakıp durulsa,

Anık alptın döösü eken,
Kırk kan eli kıtaydın
Çını menen eesi eken.

Gerçek alpların deviymiş,
Kırk hanlı Kıtay elinin
Gerçekten sahibiymiş.

Sıyagın karap oltursa
Opol-toodoy körünüp,
Artındagı tümön kol
Alda neçe bölünüp,
Kapırlıgı bolboso,
Cıldızı cazık oñ eken,
Kapırlardın Koñurbay
Adamdan kança çoñ eken.
Murutunun bir talı
Aybaltanın sabında,
Murdu toonun señirdey,
Bulkuşkandı cegidey.
Közü köldün bıtkılday,
Körüngöndü cutkunday.
Eki közdün kıçıgı
Açılıp kalgan körgö okşop,
Ay mañdaydın keñdigi
Cayloodogu törgö okşop,
Tegerete sanabay,
Tegele canın ayabay,
Kılçayıp kayra karabayt,
Kıraandıgın karaçı,
Kılça canın ayabayt,
Kıldatkan ayza kurç bolot
Kıykırıp sunup kalıptır,
Beecinge dümök aç albars
Aç bilekke salıptır.
Atışarga oçogor
Anı dagı belendep,
Algan eken Koñurbay.
Kara kalpak kırgagı,
Kabagım-kaşım debesten,
Karap turat calanıp,
Kan Manastın Sırgagı,
Bu düynödö sözü açık.

Endamına bakıp oturulsa,
Ulu dağ gibi görünüp,
Ardındaki tümen ordu
Kim bilir kaça bölünüp;
Kâfirliği olmasa,
Yıldızı açık, uğurluymuş,
Kâfirlerin Koñurbay'ı
İnsandan kat kat büyükmüş.
Bıyığının bir teli
Ay baltanın sapı kadar,
Burnu dağın sırtı gibi,
Boğuştuğunu yiyecek gibi.
Gözleri göl çukuru gibi,
Göze görüneni yutacak gibi.
İki gözünün pınarı
Açılıp kalmış mezara benzer,
Ay alnının genişliği
Yayladaki baş köşeye benzer.
Çevresindekini saymadan,
Hiç mi hiç canını esirgemeden,
Dönüp geri bakmaz,
Yiğitliğine bak hele,
Kıl kadar canını sakınmaz;
İnce işlenmiş mızrağı keskin çelik,
Haykırıp uzatıvermiş,
Beecin'e bela olan aç elmas kılıcı
İnce bileğine takmış.
Çarpışmak için oçogor tüfeğini,
Onu dahi hazır edip
Almış imiş Koñurbay.
Kara kalpaklının kılıç ağzı,
Kaşını kabağını çatmadan,
Yalanarak bakıp durur,
Han Manas'ın Sırgak'ı,
Bu dünyada sözü açık,

Adamzatta közü açık,
Alöökönün Koñurbay
Körgön cerden Sırgaktı
Sınap Kalça keleytat:
«Astındagı Kökçebiç
Çu koyuşta mal cetpes,
Üstündögü Sırgakka

İnsanoğlunda gözü açık.
Alööke oğlu Koñurbay,
Sırgak'ı gördüğü yerden
Kalça sınayıp geliyor:
«Altındaki Kökçebiç'e
Koşuda hiçbir hayvan yetişmez,
Üstündeki Sırgak'a

Alışkan menen al cetpes,
Umaştay açat uykumdu,
Upuratat curtumdu,
Kakaylatıp kubalap,
Kan darıya agızıp,
Kırıp ketet elimdi,
Sındırıp ketet belimdi,
Taş-talkanın çıgarıp,
Talap ketet cerimdi.
Tegi Sırgak er eken,
Telegeyi teñ eken,
Oñ dalısı keñ eken,
Buruttugu bolboso,
Bul calganda şer eken,
Taştı çaap çıgargan
Kıyalaşım bolsoçu,
Alöökönün kencesi,
Özüm menen bir tuugan
Uyalaşım bolsoçu!
Tegi Sırgak köykaşka,
Mendeden Sırgak bir başka,
Tegiz boyu teñ eken,
Cıyırmaga ilinip,
Bıyıl kelgen kezi eken,
Kööp kalgan çagı eken,
Anık kıraan şuñkardın
Taşka tier tabı eken.
Alda, burku, kanteyin!
Amaldı cetik salsam, ee,
Cöö külük kolun kaptatıp,
Sırgaktı tirüü karmap alsam, ee!

Güreşmekle güç yetmez,
Uykumu darmadağın eder,
Halkımı un ufak eder,
Sersemletip kovalayıp,
Kan ırmağı akıtıp,
Elimi kırıp gider,
Belimi kırıp gider,
Taşını talkanını çıkarıp,
Yerimi yağmalayıp gider.
Aslında Sırgak bir ermiş,
Her yanı denkmiş, kusursuzmuş,
Sağ küreği genişmiş;
Burutluğu olmasa,
Bu yalan dünyada bir arslanmış.
Kayadan yontulup çıkmış
Bir dağdaşım olsaydı keşke,
Alööke'nin küçük oğlu,
Benimle öz kardeş,
Aynı yuvadan olsaydı keşke!
Aslında Sırgak seçkin yiğit,
Kul takımından Sırgak bambaşka,
Düzgün boyu denkmiş,
Yirmisine yeni değip,
Bu yıl girdiği çağıymış,
Kabarıp coştuğu çağıymış,
Gerçek kartal sungurun
Taşa çarpar hızıymış.
Ah kader, neyleyim ben!
Hileyi ustaca kursam ya,
Yayan yürük ordusunu saldırtıp,
Sırgak'ı diri yakalasam ya!

Beecindegi suluu kız
Alarga koşup salsam ee,
Sırgaktan erkek tuulsa
Altın taacım kiygizip,
Altın tagım mingizip,
Çet-Beecinge tübölük
Karool kan kılıp koysom, ee!
Bura tartpay ölüşüp,
Sırgak menen bir betteşip körsöm» - dep,
Kayratınan kaytkan cok,
Sundurganın tartkan cok,

Beecin'deki güzel kızları
Ona eş edip katsam ya,
Sırgak'tan erkek doğarsa,
Altın tacımı giydirip,
Altın tahtıma oturtup,
Çet-Beecin'e ebediyen
Karakol hanı kılsam ya!
Dönmeden ölümüne vuruşup,
Sırgak'la bir kez yüzleşip görsem» deyip,

Yiğitliğinden dönmedi,
Uzattığını geri çekmedi.

Ayla kurat, köp oylop,
Amal menen Sırgaktı
Ala turgan cerdi oylop,
Kürsö-kürsö cötölüp:
«Er Sırgaktı atam» - dep,
Miltesine ot koyup,
Kıtay ottuk, boor taş
Kırıp iyip çok koyup:
«Atamın», - dep, kamınıp,
Mıltıktı cayıp kötörüp,
Astındagı Algara
Tüyülö tüşüp dır koydu,
Okço karmap Sırgaktı
Oçogor menen bir koydu.
Baskan cerden Oçogor,
Tütün burk dep, tars etip,
Zıñgırap Sırgak kenebeyt,
Kalça kuldun atkanın
Buçkagına teñebeyt.
Ölömün, - dep oyloboyt,
Toodoy bolgon Kalçanın
Kebetesin, sımbatın
Körüp turat Sırgagıñ.
«Betegelüü çañ çıkpas,
Oşo cerde kezigip,
Bir betteşip kalsam, - dep,

Çare kurar, çok düşünüp,
Hileyle Sırgak'ı
Yakalayacağı yeri düşünüp,
Hırıl hırıl öksürüp,
«Er Sırgak'ı vururum» deyip,
Fitiline ateş koyup,
Kıtay çakmağı, çakmak taşını
Çakıp kıvılcımdan kor koyup,
«Vururum» deyip hazırlanıp,
Tüfeği doğrultup kaldırıp —
Altındaki Algara
Toparlanıp dörtnala fırladı;
Sırgak'ı hedef belleyip,
Oçogor'la bir kez patlattı.
Bastığı yerden Oçogor
Duman savurup tars edince,
Sırgak dimdik, aldırmaz,
Kalça kulun atışını
Tırnağına denk tutmaz.
«Ölürüm» diye düşünmez,
Dağ gibi olan Kalça'nın
Çehresini, endamını
Görüp duruyor senin Sırgağın:
«Ayrık otlu, toz kalkmaz yerde,
O yerde karşılaşıp,
Bir kez yüzleşsem» deyip,

Ölüp turat Sırgagıñ.
«Tetigi, alıs catkan Talasta
Cebeden murun cetsem, - dep,
Cetken cerden kul menen
Talkalaşa ketsem, - dep,
Acalım cetse kokustan
Ayza karmap, okko uçup,
Şeyit bolup ölsöm, - dep,
Ölböy tirüü bar bolsom
Koñurbay menen culkuşup,
Bir ceñişip körsöm, - dep,
Içi kaynap ört bolup,
Ulak kandın Sırgagı
Bir sayışıp ketsem, - dep,
Eki közü törт bolup,
Çındap kılgan sır nayza

Can atıyor senin Sırgağın.
«Ta ötede, uzakta yatan Talas'a değil,
Oktan önce yetişsem deyip,
Yetiştiğim yerde o kulla
Kıyasıya çarpışsam deyip,
Ecelim yeterse kazara,
Mızrak tutup, okla uçup,
Şehit olup ölsem deyip,
Ölmeyip sağ kalırsam,
Koñurbay ile boğuşup,
Bir kez yenişip görsem» deyip,
İçi kaynayıp yangın olup,
Ulak Han'ın Sırgak'ı,
«Bir kez mızraklaşıp geçsem» deyip,
İki gözü dört olup,
Sağlamca yapılmış sırlı mızrağı,

Karmap kolgo kabıştap,
Karmap alıp ayzanı
Ölçölüü cerge tabıştap,
Sundurganın tartpastan,
Sumsayganın cazbastan,
Caltanıp korkup kalbastan,
Kiseni belge kurçanıp:
«Isılam!» - dep ün salıp,
«Manastap!» uraan çakırıp,
Uraandı Kalça ukkanda,
Al dagı kaldı kaçırıp,
Sundurganın tartpastan,
Bu da kelet kaçpastan,
Sırgak menen Koñurbay
Kaçırışıp keleytat,
Çımın canın ayabay,
Alöökönün Koñurbay
A da ayza kötörüp,
Tolgoy tartıp keleytat.
Ölör cerin bu közdöp,
Oñtoylonup keleytat.
«Kempirinin çeti, - dep,

Elde kavrayıp yerleştirip,
Mızrağı tutup alıp,
Ölçülü yere denk getirip,
Uzattığını geri çekmeden,
Asık yüzünü bozmadan,
Yılıp korkuya düşmeden,
Kise kemerini bele kuşanıp,
«İslam!» diye ses salıp,
«Manastap!» narasını haykırıp —
Narayı Kalça duyunca,
O da saldırıya geçti,
Uzattığını geri çekmeden,
Bu da geliyor kaçmadan;
Sırgak ile Koñurbay
Birbirine saldırıp geliyor,
Sinek kadar canını esirgemeden,
Alööke oğlu Koñurbay,
O da mızrak kaldırıp,
Burup çekerek geliyor,
Öldürecek yerini gözleyip,
Fırsat kollayıp geliyor:
«Köprücüğünün kıyısı deyip,

Öpkö-boor beti», - dep,
Ölçölüü cerdi başınan
Caş çagınan bilgen kul,
Sırgak menen muruntan
Eçen coogo kirgen kul.
Oşol çakta er Sırgak
Astındagı Kökçebiç
Baskan taşı bırkırap,
Közdü açıp-cumgança
Cetip bardı er Sırgak
Çoñ Kalçaga dırkırap.
Kürkürögön Kalçaga
Cakın Sırgak barganda:
«Eerdin üstü kaşı», - dep,
«Tabarsıktın başı», - dep,
Sırgak muştap kaldı emi.
Oşol çaktan Koñurbay
Közdögöndön ayrılbay,
Kök calıñ muştap kaldı emi.
Ayanışpay eki er

Akciğerle bağrın yüzü» deyip,
Öldürücü yeri öteden beri,
Genç yaşından bilen kul,
Sırgak gibi o da eskiden
Nice cenge girmiş kul.
O sırada er Sırgak —
Altındaki Kökçebiç'in
Bastığı taşlar parçalanıp,
Göz açıp kapayıncaya dek
Yetişip vardı er Sırgak,
Koca Kalça'ya rüzgâr gibi.
Gürleyen Kalça'ya
Sırgak yakın varınca,
«Eyerin üstü, kaşı» deyip,
«Kasığının tam başı» deyip,
Sırgak vuruverdi işte.
O anda Koñurbay da,
Nişanladığı yerden şaşmadan,
Bozkurdu vuruverdi işte.
Esirgemeden iki er

Ayza menen koyuştu,
Ekөönün orto cerinen
Bula uçtu burkurap,
Saygan eki ayzası,
Kıyrap ketti çırkırap,
Koñurbay kalça er eken,
Sırgagıñ artık şer eken,
Kaçışpastan kıyraşkan
Eki birdey zor eken.
Kaçırıp Sırgak sayganda
Tizeleri bügüldü,
Eki tulpar cıgıldı,
Sayışkandan küç ketip:
«Kökçebiç ıldıy tursa - dep,
Kamıntpastan Kalçanı
Tüp etekten alsam - dep,
Başı tiyse koluma
Tuura kesip salsam - dep,

Mızrakla vuruştular,
İkisinin tam ortasından
Lifler uçtu savrulup,
Sapladıkları iki mızrak
Çatırdayıp kırılıverdi.
Koñurbay Kalça bir ermiş,
Sırgak'ın ondan üstün arslanmış,
Kaçışmadan çarpışan
İkisi de birer devmiş.
Sırgak saldırıp sapladığında
Dizleri büküldü,
İki küheylan yıkıldı,
Mızraklaşmaktan güç tükendi:
«Kökçebiç aşağıda dursa deyip,
Kalça'ya aman vermeden
Eteğinin dibinden yakalasam deyip,
Başı elime geçerse
Dosdoğru kesip atsam deyip,

Almambettin artınan
Süyünçülöp barsam» - dep,
Ölüp turat Sırgagıñ.
Irgiltip saydı kıyratıp,
Turumtay tiygen çımçıktay,
Tuş kelgenin kıyratıp,
Börü tiygen emedey,
Bölüp barat Sırgagıñ:
«Börüsü Kalça kayda?» - dep,
Eki közü törт bolup,
Ölüp barat Sırgagıñ.
«Manas!» - dep, Sırgak bakırat,
Köp kıtaydı dıgdırıp,
Kürpüldöktün çetine,
Aydap barat sapırıp,
Namıstanıp Koñurbay
Toktolboston kıtaydı
Kayra aydap tokmoktop,
Kırıp iydi Koñurbay.
Calgız Sırgak balbandan
Kıtay bolboy cerge kir,
Cabıla kaçıp alasıñ.
Kaldayıp catkan kalıñ çer,
Tokoy dese el eken,

Almambet'in ardından
Müjdeyle varsam» deyip,
Can atıyor senin Sırgağın.
Fırlatıp sapladı kıra kıra,
Doğan çarpmış serçe gibi,
Denk geleni kırıp geçirip,
Kurt dalamış sürü gibi,
Bölüp gidiyor senin Sırgağın:
«Kurtları Kalça nerede?» deyip,
İki gözü dört olup,
Can atarak gidiyor senin Sırgağın.
«Manas!» diye Sırgak bağırır,
Nice Kıtay'ı sıkıştırıp,
Kürpüldök'ün kıyısına
Sürüp gidiyor savurup;
Ar edip Koñurbay,
Durmaksızın Kıtay'ı
Geri sürüp sopalayıp,
Kırıp geçirdi Koñurbay.
Bir tek Sırgak pehlivandan —
Kıtay, batasıca, yerin dibine gir —
Hep birden kaçıp dursun.
Upuzun yatan sık orman —
Orman dense — meğer halkmış,

Cıbıragan köp kıtay
Cıldız dese ot eken.
Kalıñ koldun ar cagı
Kazıp koygon or eken.
Köpçülügü kıtaydın
San cetpegen kol eken,
Kaptap keter sel eken,
Asman açık, cer bürkök,
Cerdin beti körünböyt.
Karasa közgö ilinbeyt,
Topurak caap, toz uçup,
Kaysı ekeni bilinbeyt.
Kumurskaday cıbırap,
Kamgak uçkan emedey,

Kaynaşan sayısız Kıtay,
Yıldız sandığın meğer ateşmiş.
Kalabalık ordunun öte yanı
Kazılıp hazırlanmış hendekmiş.
Kıtay'ın o çokluğu
Sayıya gelmez ordu imiş,
Basıp geçen bir selmiş,
Gök açık, yer kapalı,
Yerin yüzü görünmez.
Baksan göze ilişmez,
Toprak yağıp, toz uçup,
Hangisi hangisidir bilinmez.
Karınca gibi kaynaşıp,
Uçuşan çalı çırpı misali,

Ayzanın başı çabışat,
Adamdın başı kagışat,
Kalıñ kolgo kirgende
Kabılanıñ er Sırgak
Arkesken kılıç kolgo alıp,
Ölömün, - dep sanabayt.
Kaynap catkan san kolgo,
Ak şuñkarday kol saldı.
Kılıç cetken cer bolso
Kılıç menen uratıp,
Ayza cetken coo bolso
Anı menen kulatıp,
Aybalta tiygen coo bolso
Anı menen sulatıp,
Ilaaçın tiygen taanday
Kökçebiç turbay kalganda
Koñurbay kalça munu oyloyt:
«Tura kalsa Algara
Salar belem dozoktu,
Körsötör belem kızıktı,
Alparıp Beecin kalaaga,
Bu buruttun başına
Salar belem balaanı».
Andıgıça bolboston
Irgıp turdu Algara,
Tura kaldı Kökçebiç.
Munu körüp çoñ Kalça
Ayla kıldı oşondo:

Mızrakların ucu çarpışır,
İnsanların başı tokuşur,
Kalabalık orduya dalınca
Kaplanın, yiğit Sırgak,
Her şeyi kesen kılıcı ele alıp,
"Ölürüm" diye düşünmez.
Kaynayıp duran sayısız orduya
Ak sungur gibi saldırdı.
Kılıcın yettiği yer olsa
Kılıçla yere sererek,
Mızrağın yettiği düşman olsa
Onunla devirerek,
Aybaltanın değdiği düşman olsa
Onunla yere yıkarak,
Laçının çarptığı karga misali
Kökçebiç duramaz olunca
Koñurbay Kalça şöyle düşünür:
"Algara şaha kalksaydı
Salardım başına cehennemi,
Gösterirdim ona gününü,
Beecin şehrine götürüp
Bu Burut'un başına
Belaları yağdırırdım."
O sözü bitirmeden
Sıçrayıp kalktı Algara,
Dikildi ayağa Kökçebiç.
Bunu görüp koca Kalça
O anda hileye başvurdu:

«Cıyırmadagı bala eken,
Kaçımış bolup kalayın,
Artımdagı kalıñ kol
Alaskalap, aylalap,
Alarga alıp barayın,
Tuş-tuşunan toptoşup,
Köp kıtaydı kaptatıp,
Ortogo alıp buruttu
Tirüü karmap alayın».
Uşunetip Koñurbay,

"Yirmisinde bir çocukmuş,
Kaçar gibi yapayım,
Ardımdaki kalabalık orduya
Oyalayıp, hile kurup,
Onların içine çekeyim,
Dört bir yandan toplaşıp,
Sayısız Kıtay'ı saldırtıp,
Burut'u ortaya alıp
Diri diri yakalayayım."
Böyle deyip Koñurbay

Kaçıp kaldı karabay,
Coosu kaçıp kalganda
Kuudu Sırgak ayanbay.
Oşol çakta Kalça kul,
Kum-Belesti aştı emi,
Atı külük kapırıñ
Ar cagında san koldu
Aralay çaap kaçtı emi.
Alöökönün Koñurbay
Aykırıp kayrıp tozgondo,
Bütkül balban baarısı
Sırgakka kirdi cabılıp,
Karmamakka kamınıp,
Kaptalınan kaçırdı
Kaçır mingen balbanı.
Böyröktön kirdi Börüköz,
Betinen keldi Orokkır,
Tuşunan kirdi Ilama,
Kaçırıp kirdi kan Coloy,
Mancuunun kanı Ezkara.
Ayza sayar ıktuusu,
Ayanbay kirdi Sırgakka
Aylaga çoñ mıktuusu.
Koñurbay kirdi bakırıp,
Tirüü karmap algın, - dep,
Balbandarın çakırıp,
Dagı keldi aykırıp,
Kutan alp degen too balban
Kaçırıp kirdi bir caktan,
Mañdayı temir Mañkuş alp,
Baarı kaptap kalganda
Baatır Sırgak balaga

Ardına bakmadan kaçtı,
Düşmanı kaçıp gidince
Sırgak esirgemeden kovaladı.
O anda Kalça kul
Kum-Beles'i aştı işte,
Atı yüğrük o kâfirin,
Öte yandaki sayısız orduyu
Yara yara sürüp kaçtı.
Alööke oğlu Koñurbay
Haykırıp dönüp karşılayınca,
Bütün pehlivanların hepsi
Sırgak'a hep birden saldırdı,
Yakalamaya hazırlanıp,
Böğründen hücuma kalktı
Katıra binmiş pehlivanı.
Böğründen girdi Börüköz,
Önünden geldi Orokkır,
Karşısından girdi Ilama,
Saldırıp girdi han Coloy,
Mancu'nun hanı Ezkara.
Mızrak saplamada ustaları,
Esirgemeden girdi Sırgak'a
Hilede en yamanları.
Koñurbay girdi bağırıp,
"Diri diri yakalayın!" diye
Pehlivanlarını çağırıp,
Yine haykırarak geldi,
Kutan Alp denen dağ gibi pehlivan
Bir yandan saldırıp girdi,
Alnı demirden Mañkuş Alp,
Hepsi birden bastırınca
Bahadır Sırgak yavruya

Cetimiş ayza bir tiydi,
Cekelep kıtay kelgende
Ceke özü alışıp,
Kıtay kıstap köptöşüp,
Baarı kurçap ketiptir.
Camgırdı kör, çoktu kör,

Yetmiş mızrak bir anda değdi,
Kıtay teke tek gelince
Tek başına dövüşüp,
Kıtay çoğalıp sıkıştırınca
Hepsi çepeçevre sarıvermiş.
Yağmuru gör, koru gör,

Caynap tiygen oktu kör,
Kızıl ayza, kılıçtı
Kınap turat er Sırgak,
Kıtay kısıp kelgende
Kıpkızıl bolup zırkırap,
Kılça canın ayabay
Çıdap cüröt er Sırgak.
Bütkül kıtay kirgende
Ulugu kirdi sında cok,
Uypalgan düynö bolboy kal,
Ubada kılıp cürdü ele,
Kıyraşkan soguş künündö
Kırk çoro beren mında cok.
Uşul soguş içinde
Calgız kaldım kanteyin,
Men Sırgaktın bagı cok!
Aydap cılkı ketti ele,
Almambet arslan dagı cok.
Kaardanıp kan Sırgak
Ilamaga cetti emi,
Ilamaday balbandı
Bozkertiktin üstünön
Irgıta koyup öttü emi.
Cetip başın keskiçe
Canındagı kırk törö
Cabılıp atka mingizip,
Aman alıp ketti emi.
Köp kıtaydı körgöndö
Kabılan tuugan er Sırgak
Calgız candan tüñüldü.
«Tirüü cürüp netemin,
Artımdagı kalıñ kol
Kurban bolup keteyin,
Tirüü cürüp neteyin
Kara başım salışıp,
Kapır menen alışıp,

Tübünö emi ceteyin!»
Munu aytıp er Sırgak

Kaynayıp değen oku gör,
Kızıl mızrağı, kılıcı
Sımsıkı kavrar yiğit Sırgak,
Kıtay sıkıştırıp gelince
Kıpkızıl olup sızlayarak,
Kıl kadar canını esirgemeden
Dayanıp durur yiğit Sırgak.
Bütün Kıtay girince
Uluları da girdi, eşi yok,
"Altüst olan dünya, olmaz olsun,
Söz verip durmuşlardı ya,
Kırışılan savaş gününde
Kırk çora yiğit burada yok.
Bu savaşın içinde
Yalnız kaldım, neyleyim,
Ben Sırgak'ın bahtı yok!
Yılkıyı sürüp gitmişti,
Arslan Almambet dahi yok."
Öfkelenip han Sırgak
Ilama'ya yetişti işte,
Ilama gibi pehlivanı
Bozkertik'in üstünden
Fırlatıp devirip geçti.
Yetişip başını kesene dek
Yanındaki kırk töre
Üşüşüp ata bindirip,
Sağ salim alıp götürdü.
Sayısız Kıtay'ı görünce
Kaplan yaradılışlı yiğit Sırgak
Tek canından umudu kesti.
"Diri kalıp neyleyeyim,
Ardımdaki kalabalık orduya
Kurban olup gideyim,
Diri kalıp neyleyeyim,
Kara başımı ortaya koyup,
Kâfirle boğuşarak,

Kökünü şimdi kurutayım!"
Böyle deyip yiğit Sırgak

Kolgo kirdi aralap,
Aralap Sırgak kirgende,
Kaardanıp tiygende,
Azuuların arkaytıp,
At ölügü too boldu,
Muruttarı burulup,
Er ölügü boo boldu.
Can ayabay soguşup,
Karçalışıp turganda,
Azizkandın calgızı
Sanap cürgön emespi,
Kalıñ kıtay san kolgo
Kayrılıp Sırgak ketkende:
«Ne boldu?» - dep dürbü alıp,
Çıga kalıp beleske
Karap cürgön emespi.
«Kabılan kök cal Sırgagım
Anık kök cal özü ele,
Uşul bıyıl Sırgagım
Cıyırmada kezi ele,
Alışarga tabı ele,
Kööp kalgan çagı ele,
Coodon kayra tartpagan
Kabılandın tabı ele,
Alöökönün Koñurbay
Bıyıl kayrattangan çagı ele», -
Uşintip alıp Almambet
Sırgaktı karap turdu ele,
Koñurbayı baş bolup,
Korduktu kıtay salıptır,
Baylaçuday kamınıp,
Baarı kıtay cabılıp,
Sırgaktı tegerektep alıptır.
Cılkıñ menen cılas bol,
Cılkı kuup oturup,
Ne muratka ceteyin,
Acalım cetse ölömün,
Acal cetpey baratsa,
Kayra tartıp kaçırıp,

Orduya daldı yara yara,
Sırgak yararak girince,
Öfkeyle çarpınca,
Azı dişleri sırıtıp
At ölüsü dağ oldu,
Bıyıkları burulup
Er ölüsü deste oldu.
Can esirgemeden savaşıp,
Boğaz boğaza geldiğinde,
Azizkan'ın tek oğlu
Hep hesap edip durmaz mıydı,
Kalabalık Kıtay'ın sayısız ordusuna
Sırgak dönüp gidince:
"Ne oldu?" deyip dürbün alıp,
Tepeye çıkıvererek
Bakıp durmaz mıydı.
"Kaplanım, boz yeleli Sırgak'ım,
Gerçek boz yeleliydi kendisi,
Bu yıl benim Sırgak'ım
Yirmisinde çağı idi,
Boğuşmaya kıvamındaydı,
Coşup taştığı çağıydı,
Düşmandan geri dönmeyen
Kaplan kıvamındaydı,
Alööke oğlu Koñurbay'ın
Güç bulduğu yıldı bu yıl," —
Böyle deyip Almambet
Sırgak'ı gözleyip durmuştu,
Koñurbay başta olmak üzere
Kıtay zulmü salmıştı,
Bağlayacakmış gibi hazırlanıp,
Bütün Kıtay üşüşüp,
Sırgak'ı çepeçevre sarmıştı.
"Yılkınla birlikte yok olası,
Yılkı kovalayıp dururken
Hangi murada ereyim,
Ecelim gelirse ölürüm,
Ecel gelmeyecekse eğer,
Geri dönüp saldırıp,

Kapırdın kanın tögöyün,

Uşu turgan Sırgakka
Karaan bolup bereyin».
Oşöntüp alıp Almambet,
Uy kuymulçak Sarala
Cerdin cüzün uratıp,
Sarala menen Almambet
Kele catır çuratıp,
Şaşkan boydon Almambet
Oñdop-soñdop kamçı urup,
Oñ-tetiri teminip,
Astındagı Sarala
Kapkara bolup culunup,
Eliktey bolgon kayran baş
Kapkara çañga bölönüp,
Alakeñ kelet bakırıp:
«Sırgak can!» - dep, çakırıp,
Kamap turgan kapırdı
Sarala menen oynotup,
Kumurskaday kapırdı
Alakeñ cüröt soylotup,
Orto cerin Alakeñ
Oyup kelip berdi ele,
Tegeregin Sırgak can
Soyup kelip berdi ele.
Almambet, Sırgak koşulup,
Ayabay soguş kılganda
Munarık uçkan çañdı kör!
Eçen bir ölgön candı kör,
Oşo candın içinde
Keserden kara kandı kör!
Biröö ölgöndö kapırdın
Kayra miñi cabılıp,
Kaptap catkan candı kör.
Cer üstündö çöptü kör,
Çöpçölük kıtay köptü kör,
Kumurskanı kör, kurttu kör,
Kurtçalık kıtay köptü kör

Kâfirin kanını dökeyim,

Şurada duran Sırgak'a
Arka olup destek vereyim."
Böyle deyip Almambet,
Sığır sağrılı Sarala,
Yerin yüzünü sarsarak,
Sarala ile Almambet
Dörtnala geliyor işte,
Telaş içinde Almambet
Sağlı sollu kamçı vurup,
Sağdan soldan mahmuzlayıp,
Altındaki Sarala
Kapkara kesilip atılıp,
Karacaya benzer aziz başı
Kapkara toza bürünüp,
Alake gelir bağırarak:
"Sırgak can!" diye çağırıp,
Kuşatıp duran kâfiri
Sarala ile oynatıp,
Karınca gibi kâfiri
Alake yerlerde süründürür,
Ortasını Alake
Oyup gelip açıverdi,
Çevresini Sırgak can
Biçip gelip veriverdi.
Almambet, Sırgak birleşip
Amansız savaş kılınca
Pusa karışan tozu gör!
Nice ölen canı gör,
O canların içinde
Kesilenden akan kara kanı gör!
Kâfirin biri ölünce
Yerine bini üşüşüp,
Bastırıp gelen canı gör.
Yeryüzündeki otu gör,
Ot kadar çok Kıtay'ı gör,
Karıncayı gör, kurtçuğu gör,
Kurt kadar çok Kıtay'ı gör,

Kalıñ kazgan ordu kör,
Kaynatıp koygon şordu kör,
Kabar alıp Beecinden
Kayra baştan cañılap,
Kaptagan kıtay çoñdu kör!

Derin kazılmış hendeği gör,
Kaynayıp duran belayı gör,
Beecin'den haber alıp
Yeni baştan tazelenip
Bastıran koca Kıtay'ı gör!

Kanduu kanga kalışıp,
Kabılan tuugan kök caldar
Kaçpay kirip salışıp,
Tündö tınım algan cok,
Kündö karap catkan cok,
Kündöp-tündöp salışıp,
Küçtöp uruş kılışıp,
Cerdin betin caypaltıp,
Cer caynagan köp kıtay
Celpildegen tuu menen,
Cer caynagan kol menen
Cerdin beti toldu emi.
Belgilüü Manas mında cok,
Berenderdi köp kıtay
Kutkarbastay boldu emi.
Kutulbastı bilgende,
Kumday bolgon köp kıtay
Ulam kaptap kirgende,
Soguşka miner Sarala
Taptap kirgen emespi,
Altı miñ bala bir barıp,
Altı miñ bala barganda
Altı bala bir barıp,
Ayla menen akıldı
Okup kelgen emespi,
Kıtaydın mınday kıların
Bilip kelgen emespi.
Karıkandın kürmö ton,
Esenkandın kün caylaçu
cay taşın
Belek kılıp Beecinden
Beren tuugan Almambet
Abal baştan çıgınıp,

Kanlı kana karışıp,
Kaplan yaradılışlı boz yeleliler
Kaçmadan girip vuruşup,
Gece soluk almadılar,
Gündüz durup bakmadılar,
Gece gündüz vuruşup,
Var güçle cenk edip,
Yerin yüzünü dümdüz edip,
Yeri kaplayan sayısız Kıtay
Dalgalanan tuğlarıyla,
Yeri kaplayan ordusuyla
Yerin yüzünü doldurdu.
Namlı Manas burada yok,
Yiğitleri sayısız Kıtay
Sağ bırakmayacak gibiydi.
Kurtuluş yok, anlayınca,
Kum gibi kaynayan sayısız Kıtay
Dalga dalga bastırınca,
Savaşta binilen Sarala
İdmanlı girmiş değil miydi,
Altı bin çocuk birlikte varıp,
Altı bin çocuk vardığında
İçlerinden altı çocuk varıp,
Hileyle aklı
Okuyup gelmiş değil miydi,
Kıtay'ın böyle yapacağını
Bilerek gelmiş değil miydi.
Karıkan'ın kürme kaftanını,
Esenkan'ın havayı büyüleyen
yada taşını
Armağan diye Beecin'den
Yiğit yaradılışlı Almambet
Ta en başından davranıp

Ala kelgen emespi.
Esenkandın kürmö ton
Cakadan silkip aldı ele,
Karıkandın cay taştı
Alıp barıp Almambet
Kara suuga saldı ele.
Kara suuga salganda,
Almambet caylap turganda,
Asmandan bulut sabalap,

Alıp gelmiş değil miydi.
Esenkan'ın kürme kaftanını
Yakasından silkeleyiverdi,
Karıkan'ın yada taşını
Alıp götürüp Almambet
Kara suya bıraktı.
Kara suya bırakınca,
Almambet efsun okuyunca,
Gökten bulut boşanıp,

Cerge bulut kamalap,
Kün körünböy küügümdöp,
Ay körünböy bülbüldöp,
Cakanın baarı camgırlap,
Böksönün baarı möndürlöp,
Too-toonun başın kar alıp,
Tokoygo kiyik kamalıp,
Kuuraydın baarın cay alıp,
Çöptün baarı şuudurap,
Şıbırgaktap muz bolup,
Caydın künü kış bolup,
Kiyimi cuka köp kıtay,
Çıday albay suukka
Kıñkıldagan kız bolup,
Eçkidey bolup bürüşüp,
Beti-başı tırışıp,
Kılçıldap kıtay turganda
Almambet, Sırgak atı uykaş
Ayanbay saldı soguştu.
Canın taştap eki şer
Can ayabay soguşup,
Kızıl kandı agızıp,
Kırıp ketti kıtaydı.
Böyröktön Sırgak bakırıp,
Orto cerin Almambet
Aydap kirdi capırıp
Ayza menen bişkektep,
Coyup kirdi kıtaydı,
Kürpüldöktün Sarı-Suu

Yere bulut çökerek,
Güneş görünmez, alaca karanlık,
Ay görünmez, belli belirsiz,
Yakaların hepsi yağmura,
Yamaçların hepsi doluya,
Dağ dağın başını kar alıp,
Ormana geyik sıkışıp,
Kuru otları kırağı alıp,
Otların hepsi hışırdayıp,
Sulusepken buz olup,
Yaz günü kış olup,
Giyimi ince sayısız Kıtay
Soğuğa dayanamayıp
Sızlanan kız gibi olup,
Keçi gibi büzüşüp,
Yüzü gözü buruşup,
Kıtay tir tir titreyip dururken
Almambet, Sırgak — adları yoldaş —
Esirgemeden savaşa girişti.
Canını ortaya koyup iki arslan
Can esirgemeden savaşıp,
Kızıl kanı akıtıp,
Kıtay'ı kırıp geçirdi.
Böğürden Sırgak bağırıp,
Ortasını Almambet
Önüne katıp sürüp girdi,
Mızrağını piskek gibi işletip,
Kıtay'ı yok ederek girdi,
Kürpüldök'ün Sarı-Suu'su,

Oşol suunun ceeginde,
Kuup kirdi kıtaydı.
Suuga baarı kaptalıp,
Kıtay kirip kelgende
Azuuları arkaygan
At ölügü too bolup,
Muruttarın buraltıp,
Er ölügü boo bolup,
Bu kırgındı körgöndö
Tübünön beri türülüp,
Tümöndöp kıtay kozgoldu.
Kabar tiyip kalıptır,
Karıkanday kanına.

O suyun kıyısında
Kıtay'ı kovalayıp girdi.
Hepsi suya dökülüp,
Kıtay girip gelince
Azı dişleri sırıtan
At ölüsü dağ olup,
Bıyıkları burulmuş
Er ölüsü deste olup,
Bu kırgını görünce
Ta dibinden dürülüp,
Tümen tümen Kıtay ayaklandı.
Haber ulaşıvermişti
Karıkan gibi hanına.

Kabardı mıktap salıptır,
Kakançından baarına.
Calpı kıtay Beecinden,
Calgız közdün elinen,
Cana kelip kalıptır.
Adam tügül aybandar,
Kanattuunu kutkarbas
Dagı kelip kalıptır.
Biri ölsö kapırdın
Miñi kelip orduna,
Kayratına keliptir,
At oyunçu, cöö külük,
Kıtay kozgolgondo çıguuçu
Cöö mergenin çubatıp,
Karacoy kelip kalıptır.
Zubun-zubun kıtaylar,
Zubunun buzbay keliptir.
Iretteşip kalıñ kol
Ireeti menen keliptir,
Ayzakerden mıktıdan
Balbandardın bir bölüp,
Kara bayır sanatta
Kalgandarın bir bölüp,
It-Ölbös çölgö salıptır.
Öñ mergenin bir bölüp,

Haberi sıkıca salmıştı
Kakançın'ın tümüne.
Beecin'den bütün Kıtay,
Tek Göz'ün ilinden
Yine gelivermişti.
İnsan şöyle dursun, hayvanları,
Kanatlıyı bile kaçırmayanlar
Daha da gelivermişti.
Kâfirin biri ölse
Yerine bini gelip,
Gücünü toplamıştı,
At cambazı, yaya yüğrük,
Kıtay ayaklanınca çıkan
Yaya avcılarını dizip,
Karacoy gelivermişti.
Bölük bölük Kıtaylar
Bölüğünü bozmadan gelmişti.
Düzene girip kalabalık ordu
Sırasıyla gelmişti,
Mızrakçının en yamanından
Pehlivanları bir bölük ayırıp,
Kara bayır at sürüsünden
Kalanları bir bölük ayırıp,
It-Ölbös çölüne salmıştı.
Seçkin avcıları bir bölük ayırıp,

Baştık bolup Karacoy
Kaarına alıptır,
Caa tartarı cabılıp,
Saadagına kamınıp,
Baskanınan kıtaydın
Cerden kıpın çañ kalbay,
Iyman surap Almambet,
Er Sırgakta can kalbay,
«Möndü, möndü, möndülöp!»
Möndülöp uraan çakırıp
Böksödön kelet köp kıtay
Köldöy kaptap cabılıp.
«Cabuu-cabuu-cabuu!» - dep,
Cabuulap uraan çakırıp,
Kan Coloyu baş bolup,
Kalıñ kalmak kaptaldan
Kaçırıp kirdi cabılıp,

Başlarına Karacoy geçip
Hışmına almıştı,
Yay çekenleri üşüşüp,
Sadağına davranıp,
Kıtay'ın bastığı yerde
Zerrece toz kalmadan,
Almambet iman diler oldu,
Yiğit Sırgak'ta can kalmadı,
"Möndü, möndü, möndü!" deyip,
Möndü diye savaş narası atıp,
Yamaçtan gelir sayısız Kıtay
Göl gibi taşıp üşüşerek.
"Cabuu, cabuu, cabuu!" deyip,
Cabuu diye nara atıp,
Han Coloy başlarında,
Kalabalık Kalmak yandan
Saldırıp girdi hep birden,

Kaçırıp kıtay kirgende
On eki kan kıtay curt
Kan Koñurbay baş bolup,
Mınday bolup kelgende,
Aylası ketip eki şer
Eki cakka bölünüp,
Alek bolup er Sırgak
Karasa közgö ilinbeyt,
Kaysı ekeni bilinbeyt,
Almambetten bölündü,
Alek bolup can menen,
Kaptalgan kara çañ menen,
Alışmak boldu Almambet
Aytıluu ceti kan menen.
Altın aydar, çok belboo
Azizkandın tuygunu
Avaldan neçe soguşkan,
Adis bolgon kıtayga
Almambet beren kurguru.
Astındagı Sarala
Başın cerge salıptır,

Kıtay saldırıp girince,
On iki hanlı Kıtay yurdu,
Han Koñurbay başlarında,
Böylece çullanıp gelince,
Çaresi tükenip iki arslan
İki yana bölünüp,
Perişan olup yiğit Sırgak,
Baksan göze ilişmez,
Hangisi hangisi bilinmez,
Almambet'ten ayrı düştü,
Canıyla cebelleşip,
Basan kara tozun içinde
Boğuşmak zorunda kaldı Almambet
Namlı yedi han ile.
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Azizkan'ın doğanı,
Öteden beri nice savaşmış,
Kıtay'a karşı ustalaşmış
Yiğit Almambet, gözüpek.
Altındaki Sarala
Başını yere eğmişti,

Altı miñ kıtay, miñ kalday
Aksakalı Koñurbay
Aralaş soguş salıptır.
Tuş-tuştan balban kamınıp,
Tuygunga kirdi cabılıp,
Oşol künü Sarala
Celgenine cel cetpeyt,
Arkarday arış alıptır.
Eñkeyişke kelgende
Topuraktı kör, çañdı kör,
Tolkugan kıtay candı kör,
Mancuunun kanı Ezkara
Kalmaktın kanı kan Coloy,
Kadiktüü mergen Karacoy,
Börüköz menen Orokbaş,
Ceti döönü körgöndö
Arslan kök cal Almambet
Cetkileñ candı ayabay,
Ceti döögö cetti ele,
Cetken cerden cetöönü
Kömö koyup öttü emi.

Attan tüşkön ceti döö,
Ceti döö kanday er eken,
Cetöönü birdey kulatkan
Almambet kanday şer eken?
Ceti döönü sayganda,
Almambettey baatırdın
Esi ketip eleyip,
Akıl ketip alsırap,
Eerinen er ketti,
Üzöñgüdön but ketti.
Cibek calduu Sarala
Altın eer Akkañkı
Köçük menen basalbay,
Okoro tüygön çılbırdı
Bekem karmap alalbay,
Altın taman üzöñgü
Oñdop butka salalbay,

Altı bin Kıtay, bin kalday,
Aksakalları Koñurbay,
Karma karışık savaş salmıştı.
Dört yandan pehlivan davranıp,
Doğana hep birden saldırdı,
O gün Sarala,
Yelişine yel yetişmez,
Arkar gibi adım açmıştı.
İnişe geldiğinde
Toprağı gör, tozu gör,
Dalgalanan Kıtay canını gör,
Mancu'nun hanı Ezkara,
Kalmak'ın hanı han Coloy,
Belalı avcı Karacoy,
Börüköz ile Orokbaş,
Yedi devi görünce
Arslan, boz yeleli Almambet,
Erişkin canını esirgemeden,
Yedi deve yetişti,
Yetiştiği yerde yedisini
Yıkıp devirip geçti.

Attan düşen yedi dev,
Yedi dev nasıl ermiş,
Yedisini birden deviren
Almambet nasıl arslanmış?
Yedi devi mızraklayınca,
Almambet gibi bahadırın
Aklı gidip sersemleyip,
Bilinci gidip güçsüz düşüp,
Eyerden er kaydı,
Üzengiden ayak çıktı.
İpek yeleli Sarala,
Altın eyer Akkañkı,
Sağrıya sağlam oturamayıp,
Sımsıkı düğümlü yuları
Sıkıca kavrayamayıp,
Altın tabanlı üzengiye
Ayağını doğru geçiremeden,

Kaalgıp kök cal turganda
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı Koñurbay,
Coonun aylasın bilgen Koñurbay,
Ayzakerden ıktuu kul
Sır nayza menen çıñdanıp,
Aybalta carak-cabdıktın
Baarın birdey tıñdanıp,
Oolugup Almañ turganda
Oñoy emes Koñurbay
Kaçırıp kelet kürküröp.
Kaptalınan kaçırıp,
Kalçañ emi cetti ele,
Saralanın üstünön
Almambettey baatırdı
Kömö koyup öttü ele.
Aybaltanı tayanıp,
Asıl Almañ kök calıñ
Koñurbay kelip sayganda
Kanatınan kayrıldı.
Saraladan ayrıldı
Ötkörö buudan Sarala
Başın cerge salıptır,
Aybandan estüü canıbar
Okoro tüygön çılbırdı

Boz yeleli sallanıp dururken,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Düşmanın çaresini bilen Koñurbay,
Mızrakçının ustası o kul,
Sırlı kargıyla pekinip,
Aybalta ve pusatların
Hepsini birden kuşanıp,
Almañ kendinden geçmiş dururken,
Kolay değil Koñurbay,
Gürleyerek saldırıp gelir.
Böğründen saldırıp,
Kalça işte yetişti,
Sarala'nın üstünden
Almambet gibi bahadırı
Yıkıp devirip geçti.
Aybaltaya dayanıp,
Asil Almañ, boz yelelin,
Koñurbay gelip mızraklayınca
Kanadından kırıldı.
Sarala'dan ayrı düştü,
Eşsiz küheylan Sarala
Başını yere eğmişti,
Hayvanken akıllı o canlı,
Sımsıkı düğümlü yuları

Kara cerge süyrötpöy,
Oozuna tiştep alıptır.
Aralatıp san koldu
Algazarday Koñurbay
Artınan kuup kalıptır.
Kuuganında tüz kaçpay,
Toktop cüröt, Sarala,
Kulunu kalgan beedey
Almambetti kılçaktap,
Coktop cüröt, Sarala.
Öödö-tömön kaçkanda
Tuylap cüröt, Sarala,
Koñurbaydın Algara,

Kara yerde sürütmeden,
Ağzıyla ısırıp tutmuştu.
Sayısız orduyu yararak
Algazar misali Koñurbay
Ardından kovalamıştı.
Kovalayınca düz kaçmayıp,
Durup durup gider Sarala,
Tayı kalmış kısrak gibi
Almambet'e dönüp bakıp,
Arayıp durur Sarala.
Yokuş iniş kaçarken
Şahlanıp gider Sarala,
Koñurbay'ın Algara'sını

Cetkizbesten tüyülüp,
Kıynap cüröt, Sarala.
Neçen-neçe kırañdı
Aşıp cüröt, Sarala,
Cetkirbesten Kalçaga
Kaçıp cüröt, Sarala.
Bitteyinde birge öskön
Karındayda karmaşkan:
«Kayda kaldı Almambet?» - dep,
Artın karap kişenep,
Oylop cüröt, Sarala.
Attan tüşüp kalganda
Azaptı kıtay saldı emi,
Cetip kıtay cabılıp,
On eki kurçap aldı emi.
Mına oşondo Almambet
Çımın candı ayabay,
Sırbarañdı kolgo alıp,
Tuş-tuş cagın atkılap,
Başınan tütün arıltpay,
Kaptap kelgen kıtaylar
Kayta kaçıp çapkılap,
Canına cakın kelgende
Sırbarañ menen bir koyot,
Kayta kaçıp köp kıtay
Bura tartıp dır koyot,
Kayrat kılıp batalbay,
Karap turgan kıtaydı
Kamap kirdi Koñurbay.

Yetiştirmeden sıçrayıp,
Bunaltıp durur Sarala.
Nice nice sırtları
Aşıp gider Sarala,
Kalça'ya yetişme vermeden
Kaçıp durur Sarala.
Küçücükken birlikte büyüyen,
Körpecikken sarmaş dolaş olan:
"Nerede kaldı Almambet?" diye
Ardına bakıp kişneyip,
Düşünüp durur Sarala.
Attan düşüp kalınca
Kıtay azabı bastırdı,
Yetişip Kıtay üşüşüp,
On iki kat kuşatıverdi.
İşte o zaman Almambet,
Sinek kadar canını esirgemeden,
Sırbaran tüfeğini ele alıp,
Dört bir yanına ateş edip,
Başından dumanı eksik etmeden,
Bastırıp gelen Kıtaylar
Geri kaçıp koşuşarak,
Yanına yaklaştıklarında
Sırbaran'la bir vurur,
Geri kaçan sayısız Kıtay
Dizgin çevirip tabana kuvvet,
Yüreklenip de sokulamayıp
Bakıp duran Kıtay'ı
Koñurbay kuşatmaya sürdü.

«Barıp baylap algın», - dep,
Balbandardı çakırıp,
Aydap kirdi Koñurbay.
Topurak uçtu toktonboy,
Almambettin canınan
Kamoodogu arslanga
Kalıñ kıtay, köp kalmak
Camgırday kılıp caa attı,
Möndürdöy kılıp ok töktü,

"Varıp bağlayıp alın!" diye
Pehlivanları çağırıp,
Koñurbay sürüp girdi.
Toprak uçtu durmaksızın,
Almambet'in yanı başına,
Kuşatmadaki arslana,
Kalabalık Kıtay, sayısız Kalmak
Yağmur gibi yay attı,
Dolu gibi ok döktü,

Kancarkol balban tuuradan:
«Karmaymın», - dep, kamındı,
Kumurskaday cıbırap,
Kurçap kıtay cabıldı.
Azizkandın kök calı
Başına çalma çaldırbay,
Cer caynagan kıtaydın
Biröönö Almañ aldırbay,
Cakın kelgen kıtaydı
Açbolot menen imerip,
Katuu kıstap kelgenin
Aybaltalap ciberip,
Alek bolup kısılıp,
Een kalsın dünüyö,
Zamanı caman buzulup.
«Uşunday soguş bolgondo
Akkula oozun bursaçı,
Kabılan tuugan kankorum
Er Manas karap tursaçı?!
Manas karap turganda
Anan kiyin köp kıtay
Uşinetip cabılıp,
Amanat candı kıysaçı!
Armanım toluk sında cok,
Kıtay kıstap turganda,
Akcoltoy, Çubak mında cok!» -
Dep, oşondo Almambet
Kayran candı ayabay,
Kayra karap turganda,
Baştagı azap deysiñbi,
Kuday urup salıptır,
Temir kurçtan tor alıp,
Kulagı temir Kutan alp,

Kindigi temir Kiten alp,
Attı çıñdap tokutkan,
Cin-berinin şaarınan
Altı cılı okutkan,
Alışkandı koybogon,

Kancarkol pehlivan karşıdan:
"Yakalarım!" diye davrandı,
Karınca gibi kaynaşıp
Kıtay sarıp üşüştü.
Azizkan'ın boz yelelisi
Başına kement attırmadan,
Yeri kaplayan Kıtay'ın
Birine bile kendini kaptırmadan,
Yakına gelen Kıtay'ı
Açbolot'la çevirip biçip,
Sıkıca bastırıp geleni
Aybaltayla devirip,
Perişan olup sıkışıp,
"Issız kalsın şu dünya,
Zamanı fena bozulup.
Böylesi savaş olurken
Akkula ağzını çevirseydi ya,
Kaplan yaradılışlı kan içicim
Er Manas bakıp dursaydı ya?!
Manas bakıp dururken
Ondan sonra sayısız Kıtay
Böylece üşüşüp
Emanet cana kıysaydı ya!
Derdim büyük, sınırı yok,
Kıtay sıkıştırıp dururken
Akcoltoy Çubak burada yok!"
Deyip o anda Almambet,
Aziz canını esirgemeden,
Yeniden dönüp bakarken,
Baştaki azap bir şey mi,
Hüda belasını salmıştı:
Çelik demirden ağ alıp,
Kulağı demir Kutan Alp,

Göbeği demir Kiten Alp,
Atını sağlam eyerleten,
Cin-perinin şehrinde
Altı yıl okutulan,
Boğuştuğunu sağ komayan,

Bir çoçkonun etine
Bir cegende toybogon.
Balban, alptı kördü emi:
«Almambettin başına
Özüm dozok salam, - dep,
Özüm baylap alam, - dep,
Eki közün teñ çukup,
Beecindegi Karıkandın aldına
Tartuu kılıp baram, - dep,
Kolgo tiyse kaçkından
Kapkaydagı kegimdi
Oşonetip alam!» - dep,
Eköö birdey kamınıp,
Köçkü cürgön emedey,
Kele catat kürküröp,
Kamakta Almañ er emes,
Körgöndün boyu dürküröp.
Uşunetip turganda
Köödöngö batpayt köp sanaa:
«Asılım, kayda Almam?» - dep,
Sırgaktın közünün caşı on talaa.
Almambetti körgöndö
Çıday albay ubayga,
Sırgaktın ünü uguldu kudayga.
«Alakem - egiz kozum tügöyüm,
Egizimden ayrılıp,
Ölböy kantip cüröyün!
Kıymaluu cagdan çaldırıp,
Kıyınım Almam kök caldı
Kıtayga belek aldırıp,
Ne muratka ceteyin,
Bu körökçö, kıyınım,
Asıl Almam sultanga
Kurban bolup keteyin!»
Munu aytıp er Sırgak,
Kaardanıp bakırıp,
«Kan Manastap!» - çakırıp,

Almambettin ayınan

Bir domuzun etine
Bir oturuşta doymayan.
Pehlivanı, alpı gördü işte:
"Almambet'in başına
Cehennemi kendim salarım," diye,
"Kendim bağlayıp alırım," diye,
"İki gözünü birden oyup,
Beecin'deki Karıkan'ın önüne
Armağan diye götürürüm," diye,
"Kaçak elime geçerse
Ta nerelerdeki öcümü
İşte böyle alırım!" diye,
İkisi birden davranıp,
Çığ yürümüş gibisine
Gürleyerek gelmekteler,
Kuşatmadaki Almañ değil,
Görenin bedeni ürperir.
Böylece durup dururken
Göğse sığmaz bin bir kaygı:
"Asilim, nerede Almam?" diye
Sırgak'ın gözünün yaşı on tarla.
Almambet'i görünce,
Kahrına dayanamayıp,
Sırgak'ın sesi Hüda'ya ulaştı.
"Alakem — ikiz kuzum, eşim benim,
İkizimden ayrılıp
Ölmeden nasıl durayım!
Kıyılası yandan vurdurup,
Yamanım, boz yeleli Almam'ı
Kıtay'a armağan kaptırıp,
Hangi murada ereyim,
Bunu görmektense, yamanım,
Asil Almam sultana
Kurban olup gideyim!"
Böyle deyip yiğit Sırgak,
Öfkeyle bağırıp,
"Han Manas!" diye nara atıp,

Almambet'in uğruna

Cetkileñ beldi kurçandı,
Uy tügündöy kapırga
Ceke kirip kol saldı.
Çalma taştap kalarda
Kürkürögön Kutan alp
Almañdı baylap alarda,
Kutan alptay balbanga
Ulak kandın Sırgagı
Cebeden murun cetti emi,
Cetken cerden Kutandı
Kömö koyup öttü emi.
Sırgagıñ kandı-kanga malışıp,
Ceke Kutan alp emes,
Calpı kıtay kapırga,
Calgız kirdi salışıp,
Kamap catkan kapırdı
Almambettin üstünön
Aydap çıgıp sapırdı.
Almambettin üstünön
Acırap kapır ketti emi,
Atasın körgön emedey
Alakelep bakırıp,
Kabılan Sırgak cetti emi.
«Almambet kıraan, kayran şer,
Alakem senden ayrılsak,
Takır sınat bizdin bel!
Kalıñ kıtay, mancuuga,
Kaydan tüşüp kalgansıñ?
Kagılayın Alake,
Meni kanday şorgo malgansıñ?»
Cakın bardı er Sırgak:
«Almambet!» - dep çakırıp,
Munu aytıp oşondo
Cebeden murun cetti emi,
Cetken cerden er Sırgak
Aydalıdan bek karmap,
Cem baştıktay böktörüp,
Arslandıgın bilgizdi,
Oñ tizege mingizdi.

Belini sımsıkı kuşandı,
Sığır kılınca kâfire
Tek başına dalıp saldırdı.
Kement atacağı sırada
Gürleyen Kutan Alp
Almañ'ı bağlayacakken,
Kutan Alp gibi pehlivana
Ulak Han'ın Sırgak'ı
Okdan tez yetişti işte,
Yetiştiği yerde Kutan'ı
Yıkıp devirip geçti.
Sırgak'ın kanı kana katıp,
Yalnız Kutan Alp değil,
Bütün Kıtay kâfirine
Tek başına girdi vuruşarak,
Kuşatıp duran kâfiri
Almambet'in üstünden
Sürüp çıkarıp savurdu.
Almambet'in üstünden
Kâfir ayrılıp gitti işte,
Babasını görmüş gibisine
"Alake!" diye bağırıp,
Kaplan Sırgak yetişti.
"Almambet kıran, aziz arslan,
Alakem, senden ayrılırsak
Belimiz büsbütün kırılır!
Kalabalık Kıtay'a, Mancu'ya
Nasıl düşüverdin böyle?
Kurbanın olayım Alake,
Beni nasıl derde saldın?"
Yakına vardı yiğit Sırgak:
"Almambet!" diye çağırıp,
Böyle deyip o anda
Okdan tez yetişti işte,
Yetiştiği yerde yiğit Sırgak
Kürek başından sımsıkı tutup,
Yem torbası gibi terkiye atıp,
Arslanlığını gösterdi,
Sağ dizine bindirdi.

«Başıñdı cerge salgın, - dep,	*"Başını yere eğ," deyip,*
Ayban da bolso kanatım,	*"Hayvansan da kanadımsın,*
Arkarday arış salgın», - dep,	*Arkar gibi adım aç," deyip,*
Astındagı Kökçebiç	*Altındaki Kökçebiç*
Eliktey bolup tüyülüp,	*Karaca gibi sıçrayıp,*
Eti kızıp canıbar	*Eti kızışıp o canlı,*
Canın taştap cügürüp,	*Canını dişine takıp koşup,*
Oşentip, Sırgak kök calıñ	*Böylece boz yeleli Sırgak'ın,*
Közdü açıp-cumgança,	*Göz açıp kapayıncaya dek,*
Astındagı Kökçebiç	*Altındaki Kökçebiç*
Kapkanday beli iyilip,	*Kapan gibi beli bükülüp,*
Kança beles, çıbırdı	*Nice beli, keçi yolunu*
Kabatı menen tüyülüp,	*Kat kat sıçrayıp aşarak,*
Oşol kezde bayakı	*O sırada o bildik*
Kaçıp cürgön Sarala	*Kaçıp duran Sarala*
Talaada calgız elirip,	*Ovada yalnız ürkerek*
Ottop cürgön kezi eken,	*Otlayıp durduğu demmiş,*
Ayban da bolso eesin	*Hayvan da olsa sahibini*
Coktop cürgön kezi eken.	*Arayıp durduğu demmiş.*
Almambetti körgöndö	*Almambet'i görünce*
Kişinep tezden kelgeni,	*Kişneyip tez geliverdi,*
Ulutunup tuuralap,	*Göğüs geçirip yan verip,*
Kaptalın tozup berdi emi,	*Böğrünü sunup bekledi,*
Kıtay cetip kelgençe	*Kıtay yetişip gelene dek*
Irgıp atka mingeni.	*Sıçrayıp ata biniverdi.*
Öçkön otun tamızıp,	*Sönmüş ateşini tutuşturup,*
Ölgön canın tirgizip,	*Ölmüş canını diriltip,*
Ulak kandın Sırgagı	*Ulak Han'ın Sırgak'ı*
Azizkandın kök caldı	*Azizkan'ın boz yelelisini*
Kayta coogo kirgizdi.	*Yeniden düşmana soktu.*
Saralanı oynotup,	*Sarala'yı oynatıp,*
Içi küygön Almambet	*İçi yanan Almambet,*
Kaptagan kalıñ kıtayga,	*Bastıran kalabalık Kıtay'a,*
Kaytadan kirdi kıtayga	*Yeniden girdi Kıtay'a,*
Kan agızıp kıyratıp,	*Kan akıtıp kırıp geçirip,*
Adam kaynap toldu emi,	*İnsan kaynayıp doldu işte,*
Künü-tünü debesten	*Gece gündüz demeden*
Tınbay uruş boldu emi.	*Durmadan cenk oldu işte.*

Kalıñ kıtay amaldap,
Kazıp koygon or keldi,
Kaynatıluu şor keldi.
Kaptaganda sansız kol
Almambet, Sırgak eki er
Candarına zor keldi.

Oşondo da taymanıp,
Ölömün degen sanaa cok,
Çıkanaktap kalbagan,
Çırım uyku albagan,
Er Sırgaktay bala cok.
Aldı-artına karabay,
Çımın canın ayabay,
Kayta kirdi soguşka.
Soguşka Sırgak kirgende,
Beecindegi kıtaydın
Bereni kelip kalıptır.
Berenderdi körgöndö
Caltanbastan Almambet
Çımırkanıp çıyralıp,
Cañı uruş kılganday,
Calgız canın ayabay,
Soguşka dagı kirdi emi.
Buurugup kalgan Almambet
Beldi bekem buunup,
Bilekti kayta türünüp,
Capırıp kirdi soguşka.
Saralaga kamçı urup,
Cebeden murun cetti emi,
Cetken cerden köp koldu
Takır sürüp öttü emi.
Aygaydı katuu salganı,
Al dagı kıyın er eken,
Almambettin betine
Kıtaylardın Orokkır
Kaçırıp çıgıp kaldı emi.
Kamındırbay Almambet
Karagerdin üstünön

Kalabalık Kıtay hile kurup,
Kazılıp hazırlanmış hendek geldi,
Kaynatılmış bela geldi.
Sayısız ordu bastırınca
Almambet, Sırgak iki ere,
Canlarına pek zor geldi.

O zaman bile yılarak
"Ölürüm" diyen düşünce yok,
Dirsek koyup uzanmayan,
Kestirip uyku almayan,
Yiğit Sırgak gibi civan yok.
Önüne ardına bakmadan,
Sinek kadar canını esirgemeden,
Yeniden girdi savaşa.
Sırgak savaşa girince,
Beecin'deki Kıtay'ın
Yiğitleri gelivermişti.
Yiğitleri görünce
Hiç çekinmeden Almambet,
Gerinip çelikleşip,
Yeni cenge girer gibi,
Tek canını esirgemeden,
Savaşa yine girdi işte.
İçi dolup taşan Almambet
Belini sıkı bağlayıp,
Bileği yeniden sıvayıp,
Devire devire girdi savaşa.
Sarala'ya kamçı vurup,
Okdan tez yetişti işte,
Yetiştiği yerde koca orduyu
Silip süpürüp geçti.
Sert nara salıp gelen de
O da yaman bir ermiş,
Almambet'in karşısına
Kıtayların Orokkır'ı
Saldırıp çıkıverdi işte.
Fırsat vermeden Almambet
Karager'in üstünden

Kömö sayıp öttü emi,
Kömcü degen çoñ balban
Kötörüp atka salgança,
Kara bolot kırgagı,
Kaçırıp kelip er Sırgak
Cetken cerden Oroktu
Başın kesip öttü emi.
Oşol kezde Almambet
Tegerete karabay,
Çımın canın ayabay,

Mızraklayıp devirip geçti,
Kömcü denen koca pehlivan
Kaldırıp ata koyana dek,
Kara çelik ağızlı,
Saldırıp gelip yiğit Sırgak
Yetiştiği yerde Orok'un
Başını kesip geçti.
O sırada Almambet,
Çevresine bakmadan,
Sinek kadar canını esirgemeden,

Bettep kalgan Karacoy,
Mancuunun kanı Ezkara,
Ekөönö kabat cetti ele,
Cetken cerden Almambet
Kömö koyup öttü emi.
Ekөö attan tüşköndö,
Eerçedey belesten
Aşıp kelet caş Sırgak:
«Başın kesip alsam», - dep,
Şaşıp keler er Sırgak.
Cetip kelip baştarın
Kılıç menen çabarda,
Uşul kezde bulardı
Añdıp turgan kırk törö,
Törölördün içinen
Coloy degen emesi
Er Sırgakka cetkirbey,
Bul da murun cetti emi,
Bulardı atka mingizip,
Alıp cürüp ketti emi.
Arı cagın karasañ,
Cürgönünön çañ çıgıp,
Tiygeninen kan çıgıp,
Azizkandın Almambet,
Çındap saldı soguştu.
Saraladay at minip,
Sarala cargak şım kiyip,
Tüpögü cok ayza alıp,

Karşısına çıkan Karacoy,
Mancu'nun hanı Ezkara,
İkisine birden yetişti,
Yetiştiği yerde Almambet
Yıkıp devirip geçti.
İkisi attan düşünce,
Eyer kaşı gibi tepeden
Aşıp gelir genç Sırgak:
"Başlarını keseyim," diye
Aceleyle gelir yiğit Sırgak.
Yetişip gelip başlarını
Kılıçla vuracakken,
Tam bu sırada bunları
Gözleyip duran kırk töre,
Törelerin içinden
Coloy dedikleri o zorlu,
Yiğit Sırgak'a bırakmadan,
Bu da önce yetişti işte,
Bunları ata bindirip,
Alıp götürüverdi.
Öte yanına bakarsan,
Yürüdüğünden toz çıkıp,
Değdiğinden kan çıkıp,
Azizkan'ın Almambet'i
Sahiden girişti savaşa.
Sarala gibi at binip,
Sarı meşin şalvarını giyip,
Püskülü yok mızrak alıp,

Calañ kılıç baylanıp,
Eki koldon küç çıgıp,
Betinen kara tük çıgıp,
Saralanın murdunan
Iştıktay bolgon buu çıgıp,
Aralap kirse Almambet
Betindegi kıtaydan
Kakaylagan çuu çıgıp,
Kaptap kelgen kıtaydın
Karasa közgö ilinbeyt,
Kamgak uçkan emedey,
Kaysı ekeni bilinbeyt.
Bilinbegen çañ menen
Betteşmek boldu Almambet,

Yalın kılıç kuşanıp,
İki koldan güç fışkırıp,
Yüzünden kara tüy fışkırıp,
Sarala'nın burnundan
Baca gibi buğu tütüp,
Almambet dalıp girince
Önündeki Kıtay'dan
Acı acı feryat kopup,
Bastırıp gelen Kıtay'ın,
Baksan göze ilişmez,
Uçuşan çalı çırpı misali,
Hangisi hangisi bilinmez.
Göz gözü görmez tozuyla
Yüzleşecek oldu Almambet,

Beren Coloy kan menen.
Men sayganda sen say, - dep,
Iret kılıp köp kıtay
Ar cagına Coloydun
Ilamanı koyuptur,
Ilamanın ar cagı
Temir kiyim kiygizip,
Beecinden çıkkan kök tulpar
Kerküröñdü mingizip,
Börüközdü koyuptur,
Bul üçöönü körgöndö
Kayra tartıp kaça albay,
Sungan ayza tartalbay,
Üçöönö kabat cetti emi,
Cetken cerden Almambet,
Baarın attan tüşürö
Kömö koyup öttü emi.
Üçöö attan tüşköndö
Kanatı bar Kara atı
Alöökönin Koñurbay,
Kaçan bolso aalamdı
Talkanday çalgan adatı,
Ayzakerden mıktuusu,
Coonun aylasın bilgen ıktuusu,

Yiğit Coloy han ile.
"Ben saplayınca sen sapla," diye
Sıraya koyup sayısız Kıtay,
Coloy'un öte yanına
Ilama'yı koymuştu,
Ilama'nın öte yanına da,
Demir giysi giydirip,
Beecin çıkışlı boz tulpar
Kerkürön'e bindirip,
Börüköz'ü koymuştu.
Bu üçünü görünce,
Geri dönüp kaçamayıp,
Uzattığı mızrağı çekemeyip,
Üçüne birden yetişti,
Yetiştiği yerde Almambet
Hepsini attan düşürüp
Yıkıp devirip geçti.
Üçü attan düşünce,
Kanatlı Kara atıyla
Alööke oğlu Koñurbay,
Her ne zaman olsa âlemi
Un ufak etmek âdeti,
Mızrakçının en yamanı,
Düşmanın çaresini bilen ustası,

Bel kıluuçu bel oşol
Beecindegi kıtaydın
Meder kılar şeri oşol.
Belgilüü Kalça kıraanıñ,
Dagı dümök saluuga
Kele catat kaçırıp,
Almambettey kök caldın
Böyrök - dep, ayza saluuga.
Zakımday bolgon Algara
Cañı ele ceterde,
Almambetti atınan
Kömö koyup ötördö,
Kara bolot kırgagı
Ilaaçınday kılçaktap,
Cürgön eken Sırgagı,
Algaranın üstünön
Alaptagan Kalçanı
Kömö koyup öttü emi.

Güvenilen bel işte o,
Beecin'deki Kıtay'ın
Medet umduğu arslanı o.
Namlı Kalça kıranın,
Yine kargaşa salmaya
Saldırarak gelmekte,
Almambet gibi boz yelelinin
Böğrüne mızrak saplamaya.
Serap gibi uçan Algara
Tam yetişecekken,
Almambet'i atından
Yıkıp devirip geçecekken,
Kara çelik ağızlısı,
Laçın gibi dönenip
Dolaşırmış Sırgak'ı,
Algara'nın üstünden
Kudurmuş Kalça'yı
Yıkıp devirip geçti.

Astındagı Kökçebiç
Oozu katuu mal ele,
Kalça attan tüşköndö
Ala kaçıp öttü emi,
Aylası ketip bakırıp:
«Alake, cete körgün! - dep,
Almambetti çakırıp,
Cebeden murun cete kör,
Tomuraygan Kalçanın
Cetip başın kese kör!»
Munu ugup Almambet
Aldındagı Sarala
Olbuy-solbuy kamçılap
Ayanbay kelet meltirep,
Almambetti körgöndö,
Kalıñ kıtay, köp mancuu:
«Er Koñurbay öldü», - dep,
Baarı candan tüñülüp,
Alakeñ cetip soyordo
At oyunçu, cöö külük

Altındaki Kökçebiç
Ağzı sert bir hayvandı,
Kalça attan düşünce
Alıp kaçıp geçiverdi,
Çaresi tükenip bağırıp:
"Alake, tez yetiş!" diye
Almambet'i çağırıp,
"Okdan tez yetişiver,
Kütük gibi Kalça'nın
Yetişip başını kesiver!"
Bunu duyup Almambet,
Altındaki Sarala'yı
Sağlı sollu kamçılayıp,
Esirgemeden dosdoğru gelir,
Almambet'i görünce,
Kalabalık Kıtay, sayısız Mancu:
"Er Koñurbay öldü!" diye
Hepsi candan umut kesip,
Alake yetişip boğazlayacakken
At cambazı, yaya yüğrük

Kutan alp murun cetti emi,
Cetken cerden Kalçanı
Algaraga mingizip,
Süyöp cürüp ketti emi,
Uşul sapar Koñurbay
Sayışınan Sırgaktın
Caraluu boldu doñuzday.
Oşol çakta köp kıtay
Düñküldök urup aldı emi,
Uruşpaska ceti kün
Möönöt surap turdu emi,
Möönötünö köndü emi,
Uruşpaska ceti kün
Ubadasın berdi emi.
Almambet, Sırgak - eki şer
Calpak kıya, calgız col,
Üstündö üydöy kara tal,
Catıp uyku kandırıp,
Kökçebiç menen Sarala,
Betege çöptön çaldı emi.
Az keñeşip olturup,
Ardaktuu tuugan eki şer,

Eki birdey tulpardın
Için çöpkö tolturup,
Tınıktırıp cuuşatıp,
Tınç aldırıp uktatıp,
Es alışıp algan soñ,
Esil katın Kanıkey
Cerdin cüzün çaldırıp,
Meer çöp menen külazık
Tabılgan cerden aldırgan.
Almambetim algın, - dep,
Belekke berdim bulardı
Cayın bilgen candarga
Kasiettüü buyumum,
Saparga ala cürgün, - dep,
Iç etinen sup köynök
Kiy dep bergen emespi,

Kutan Alp önce yetişti,
Yetiştiği yerde Kalça'yı
Algara'ya bindirip,
Destekleyip götürüverdi.
Bu seferinde Koñurbay,
Sırgak'ın mızrak vuruşundan,
Domuz gibi yaralı düştü.
O vakit sayısız Kıtay
Koca davulu dövdü işte,
Yedi gün savaşmamaya
Mühlet isteyip durdu,
Mühletine razı geldi,
Yedi gün savaşmamaya
Sözünü verdi işte.
Almambet, Sırgak — iki arslan,
Yassı yamaç, tek yol,
Üstünde ev gibi kara söğüt,
Yatıp uykuya kanıp,
Kökçebiç ile Sarala
Betege otundan otladı işte.
Oturup biraz danışıp,
Aziz yaradılışlı iki arslan,

İki tulparın birden
Karnını otla doldurup,
Dinlendirip yatırıp,
Rahat ettirip uyutup,
İyice soluklandıktan sonra,
Aziz kadın Kanıkey
Yeryüzünü arattırıp,
Meer otu ile külazık'ı
Bulunduğu yerden getirtmişti.
"Almambet'im, al bunu," diye,
"Armağan verdim bunları,
Değerini bilen canlara
Kutlu eşyamdır benim,
Sefere yanında götür," diye,
Ten üstüne sup gömleği
"Giy" diye vermiş değil miydi,

Beecinge beypay salganda
Beren canga küç kelse,
Belekke bergen azıktı
Bil - dep, bergen emespi.
Külazıktı alışıp,
Çüködöy kılıp tomkorup,
Can ayakka saldı ele,
Altı ayaktan, ceti ayak
Cutup-cutup aldı ele,
Oorugan ceri basılıp,
Umaçtay közü açılıp,
Kayratına kelişip,
Cañıdan tuugan baladay,
Sak-salamat boldu emi.
Süylöp sözün kandırıp,
Eki birdey tulpardı
Meer çöptön çaldırıp,
Meer çöptü çalganda
At eeligip ık bolup,
Talastan cañı kelgensip,
Etine kelip elestep,
Eki caktı karanıp,
Ok cılanday oktolup,
Çımın uçsa oynoktop,
Koyo berse ottoboy,
Baylap koyso toktoboy,

"Beecin'de darlık bastığında,
Yiğit cana zor gelirse,
Armağan verilen azığı
Bil, unutma," diye vermiş değil miydi.
Külazık'ı çıkarıp,
Aşık kemiği kadar koparıp,
Deri kâseye koydular,
Altı kâseden, yedi kâse
Yudum yudum içtiler,
Ağrıyan yeri yatışıp,
Gözleri ışıl ışıl açılıp,
Güçlerini toplayıp,
Yeni doğmuş çocuk gibi
Sapasağlam oldular.
Konuşup söze kanıp,
İki tulparı birden
Meer otundan otlatıp,
Meer otunu yiyince
Atlar coşup kıvama gelip,
Talas'tan yeni gelmişçesine,
Etine gelip canlanıp,
İki yana bakınıp,
Ok yılanı gibi gerilip,
Sinek uçsa oynaklayıp,
Salıversen otlamayıp,
Bağlasan durmayıp,

Almambet, Sırgak birigip,
Kün esebin kılışıp,
Esepterin alışıp,
Biz Talastan çıkkanda
Calpıldagan caz ele,
Uşu kezde karasak
Bılkıldak kuuray bışıptır,
Mıyzamdın gülü uçuptur,
Betege kuurap kalıptır,
Çınardan çıkkan bür tüşüp,
Soyul butak boluptur.
Kün esebi ceti kün

Almambet, Sırgak bir olup,
Gün hesabını yapıp,
Hesaplarını görüp:
"Biz Talas'tan çıktığımızda
Işıl ışıl bahardı,
Şimdi bakıyoruz da,
Sulu sapak otlar olgunlaşmış,
Mıyzam'ın gülü dökülmüş,
Betege otu kuruyup kalmış,
Çınardan çıkan tomurcuk düşüp,
Dallar sopa gibi çıplak kalmış."
Gün hesabınca yedi gün,

Ubadası ötkön soñ,
Cıyırma kan eli kozgolup,
Cılas bolup kalıptır,
Bulardın baarın kurguştap,
Koñurbay kalça kıtaydı
Kuday urup salıptır.
Asaba alıp kandarı,
Arasında carkıldap,
Kayratı katuu balbanı.
Çettep cüröt kamdanıp,
Ayzakerden ereni.
Aldında cüröt şaylanıp,
Oşonetip Koñurbay
Aykırıgı too carıp,
Kamap çıgıp kelatat,
Cetip orup alçuday,
Karmap orgo salçuday,
Kaçırıp kıtay kürküröp,
Kaptagan coodon kaytpastan,
Ölümdön kayta tartpastan
Ortogo kirbey çetteşip,
Cer caynagan kıtayga
Almambet, Sırgak - eki şer
Kayra kirdi betteşip,
Kan agızıp kanışıp,
Kayra kirdi salışıp,
Altı ay tınbay alışkan
Almambet menen Sırgaktı
Azırınça taştaylık,
Er Manastan baştaylık.

Vaadesi geçtikten sonra,
Yirmi hanın ili ayaklanıp,
Kıyamet kopmuş gibiydi,
Bunların hepsini derleyip,
Koñurbay Kalça Kıtay'ı
Bela gibi üstlerine salmıştı.
Sancak almış hanları,
Aralarında parıldayan,
Gücü çetin pehlivanı
Kıyıda gezer hazırlanıp,
Mızrakçının ereni
Önlerinde gezer kuşanıp,
Böylece Koñurbay,
Haykırışı dağ yarıp,
Kuşatarak çıkıp gelmekte,
Yetişip biçecekmiş gibi,
Yakalayıp hendeğe atacakmış gibi,
Kıtay gürleyip saldırıp,
Bastıran düşmandan dönmeden,
Ölümden geri durmadan,
Ortaya girmeden kıyıdan vuruşup,
Yeri kaplayan Kıtay'a
Almambet, Sırgak — iki arslan —
Yeniden girdi yüz yüze,
Kan akıtıp kana bulanıp,
Yeniden girdi vuruşup.
Altı ay durmadan boğuşan
Almambet ile Sırgak'ı
Şimdilik bırakalım,
Er Manas'tan başlayalım.

VII

ON BİRİNCİ BÖLÜM

ÇON KAZAT: BEECİN SEFERİ

Sürülen yılkının tozu, Çon Kazat'ın alevini tutuşturur: Koñurbay, Ezkara, Coloy ve nişancı Karacoy iki yiğidin peşine düşer; Almambet ile Sırgak abdest alıp ölüme hazırlanır, nöbetleşe vuruşur, cay taşıyla yaz gününü kışa çevirip ince giyimli Çin ordusunu Kürpüldök Sarı-Suu boyunda kırar. Kırk günlük susuz İt-Ölbös çölünde Manas'ın bindiği Aybanboz çöker, ömründe ilk kez yaya kalan han vasiyetini söyler; zehirlenen Sırgak'ı Bakay "Sebep" ve "Medet" ilaçlarıyla sağaltır, hileli mektupla orduyu ayaklandırır ve Akkula ile Akolpok Manas'a ulaştırılır. On iki hanın ordusu yetişince büyük meydan savaşı kopar: Madıkan, Coloy, Ilama, Mañkuş ve Kutan alplar birer birer devrilir, Çubak kırk Çin beyini bağlayıp getirir ve Esenkan teslim olur — kızı Burulça, Birmıskal, bin kız, filler ve altın taht Manas'ındır. Kırk yıl solmayan altın halıya oturtulan Manas, Kakançın Beecin'ine han kaldırılır.

Zaferin doruğunda anlatı gölgelenir. Ağır vergiler altında inleyen Çin "altı aylık sorgusu altmış yıla bedel oldu" diye yakınırken, sözde Müslüman aşçı Şuykuçu hanın her sırrını gizlice yazmaktadır; Talas'tan müjdeye koşan Şuutu'ya Kanıkey sevineceğine "Beecin'de kalan ölür" diye ağlar. Karıkan'ın altı ayda döğdürttüğü, ejderha zehrine suları verilmiş aybaltayı kuşanan Koñurbay, casusun mektubundaki gediği bulur: tan ağarırken minarede yalınayak, silahsız ezan okuyan Manas'ın ensesine zehirli baltayı indirir. "Manas'ı öldürdüm" haberiyle bütün Çin ayaklanır; sağaltılıp ayağa kalkan han "kaçtı dedirtmem" diye geri döner, ordu ak buğday unu

çiğneyip ölüm andı içer. Kalday ile Tiken alpların devrildiği, Kökötöy'ün tek oğlu Bokmurun'un okla düştüğü kanlı kırgının sonunda Kırgızlar "öldükçe çoğalan" düşman karşısında geri çekilir; Almambet cay taşıyla göğü buluta boğup çekilen orduyu tek başına perdeler — bölüm bu ardçı savunmanın karanlığında kapanır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kaynak: S. Karalaev varyantı, "Turar" akademik baskısı (Bişkek, 2010), mısra aralığı ~56.150–70.600
- Anlatı zamanı: Yılkı baskınının ateşlediği savaştan Beecin tahtına, suikasttan yeniden savaşa ve geri çekilmeye
- Ana mekânlar: Kürpüldök Sarı-Suu boyu; İt-Ölbös / Kızıl-Kum çölü; Tal-Çoku; Kakançın Beecin'i ve minare; Talas (Kanıkey'in bekleyişi)
- Merkez kişiler: Manas, Almambet, Çubak, Sırgak, Bakay, Acıbay, Koñurbay, Esenkan, Karıkan, Şuykuçu, Kanıkey, Bokmurun
- Kilit motifler: cay taşı büyüsü, dañza kehaneti ("altı ay han olur"), zehirli aybalta ve ibadet ânında suikast, casus mektubu, ölüm andı, "öldükçe çoğalan" düşman
- Karalaev damgası: zaferle felaketin aynı bölümde iç içe örülmesi; yenilmez kahramanın ancak namaz ânında ve hileyle vurulabilmesi; atların (Kartküröñ, Sarala, Tayburul) olay örgüsünü insanlar gibi yönlendirmesi

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI

MANAS, ÇUBAK ALMAMBET, SIRGAKTIN KITAYGA SOGUŞ SALGANI 6

Tal-Çokunun üstünön
Uykudan çoçup oygondu.
Oñ cagına tolgonup,
Almambetten çoçunup,
Aybanbozdu tokunup,
Kaardanıp bakırıp,
Uktap catkan Çubaktı
Oygongun! - dep, çakırıp:
«Akbaltaydın Çubagı,
Keçee, keñ Talastın boyunda,
Cılgınduu, Keñ-Kol oyunda,
Kalıñ kırgız, köp ogoy
Konup catkan kezinde,
Künü kımız, tünü kız
Bolup catkan kezinde,
Kumdan kulan kuuşup,
Soylop catkan kezinde,
Kırk baytal sayıp möröygö
Oynop catkan kezinde,
Eriksek elik atkanda,
Erikpesek Talasta
Ermek kılıp catkanda,
Erteñ menen turganda,
Cayanı kesip ceçü eleñ:
«Kapaluu katuu kün kelse
Cañ-cuñdu buzam» - deçü eleñ.
Akbaltaydın Çubagı
Catçu beleñ küpüldöp,
Öz aldıñça düpüldöp,
Kır cagıñda kıtaydı
Kırıp berem deçü eleñ
Ayza alıp attanıp,

TÜRKÇE ÇEVİRİ

MANAS, ÇUBAK, ALMAMBET VE SIRGAK'IN KITAY'A SAVAŞ AÇMASI 6

Tal-Çoku'nun üstünde
Uykudan irkilip uyandı.
Sağ yanına dönüp,
Almambet için kaygılanıp,
Aybanboz'u eyerleyip,
Öfkelenip haykırıp,
Uyuyup yatan Çubak'ı
Uyan! diye çağırıp:
«Akbaltay'ın Çubak'ı,
Dün, geniş Talas boyunda,
Ilgınlı Keñ-Kol ovasında,
Kalabalık Kırgız, nice oymak
Konup yattığı çağlarda,
Gündüzü kımız, gecesi kız
Olup gittiği çağlarda,
Kumda kulan kovalayıp,
Sere serpe yattığımız çağlarda,
Kırk kısrak koyup ödül diye
Oynayıp yattığın çağlarda,
Sıkıldıkça karaca vurduğumuzda,
Sıkılmayınca Talas'ta
Eğlenip yattığımızda,
Sabahleyin kalktığında,
Yayın kesip yerdin sen:
«Kederli zorlu gün gelirse
Cañ-cuñ'u yıkarım» derdin.

Akbaltay'ın Çubak'ı
Yatardın ya gürleyerek,
Kendi kendine köpürerek,
Sırtın ardındaki Kıtay'ı
Kırarım ben derdin sen
Mızrak alıp atlanıp,

Kızık kılıp soguştu
Kılıp berem deçü eleñ.
Kıra turgan çak keldi,
Kırılışar tap keldi
Men körgöndü kördüñbü,
Men bilgendi bildiñbi?

Görülmedik bir savaşı
Yaparım ben derdin sen.
Kırıp geçirecek çağ geldi,
Vuruşacak dem geldi
Benim gördüğümü gördün mü,
Benim bildiğimi bildin mi?

Tüp nuskada minday tema cok

Asıl nüshada böyle bir başlık yok

Almambet, Sırgak kurdaşıñ
Kalıñ kıtay kapırdın
Cılkısın tiyip alıptır,
Köp cılkının artınan
Kuugun kelip kalıptır.
Kırk kandın eli kozgolup,
Kızık uruş salıptır,
Almambet menen Sırgaktı
Tegerektep alıptır.
Cañıdan karmap aluuga,
Baştarına ekөönün
Katuu azap saluuga,
Kalıñ kıtay cabılıp,
Kamınışıp kalıptır.
Başkasın aytıp neteyin,
Adamdan bölök türü bar,
Tegerektep alardı
Calgız köz kaptap alıptır.
Kamap catkan calgız köz
Kaptalınan kaçırıp,
Kapırga ayza salbasak,
Almambet menen Sırgaktı
Acıratıp albasak,
Ittikti bular bilbeybi,
Aytılımış çın bolso,
Tañda magşar künündö,
Sırgak menen Almambet
Ekөөbüzdü oşondo

Almambet, Sırgak yoldaşın
Kalabalık Kıtay kâfirinin
Yılkısını basıp almış,
Nice yılkının ardından
Takipçiler yetişip gelmiş.
Kırk hanın halkı ayaklanıp,
Kızgın bir savaş koparmış,
Almambet ile Sırgak'ı
Çepeçevre kuşatmış.
Yeniden tutup bağlamaya,
İkisinin başına
Ağır azap salmaya,
Kalabalık Kıtay üşüşüp,
Hazırlanıp durmuşlar.
Gerisini söyleyip neyleyeyim,
İnsandan başka türlüsü var,
Onları çepeçevre
Tek Göz'ler sarıp almış.
Kuşatıp yatan Tek Göz'ün
Böğründen saldırıp,
Kâfire mızrak salmazsak,
Almambet ile Sırgak'ı
Kurtarıp almazsak,
İtliği bunlar bilmez mi,
Söylenenler gerçekse,
Yarın mahşer gününde,
Sırgak ile Almambet
İkimizi o zaman

Kara eşek kılıp minbeybi.
Tünörüñkü Beecinge
Tüzdöp ayza sunalık,
Tümöndögön kıtaydan
Almambet menen Sırgaktı
Acıratıp alalık,
Kezi kelgen kıtaydı
Kurmandıkka çalalık.
Tünörüp catkan kapırga
Tüzdöp mıltık sunalık,
Almambet, Sırgak er üçün
Tügöngön candı kıyalık,
Tütüp cürgön eki şer,
Körüp turup, Çubagım,

Kara eşek yapıp binmez mi.
Kapkara Beecin'e
Doğrultup mızrak uzatalım,
On binlerce Kıtay'dan
Almambet ile Sırgak'ı
Kurtarıp alalım,
Önümüze düşen Kıtay'ı
Kurbanlık gibi keselim.
Karanlık basmış kâfire
Doğrultup tüfek uzatalım,
Almambet, Sırgak er için
Şu fani candan geçelim,
Ocakları tüten iki aslan,
Göre göre, Çubak'ım,

Kantip tirüü turalık!
Teñirdin salgan buyrugun
Başka kelse körölük,
Ayza karmap, top buzup,
Acal cetse okko uçup,
Ayanışpay ölölük,
Aygaylagan kıtaydın
Ayabay kanın tögölük!
Tezinen cür, Çubagım,
Almambet menen Sırgakka
Karaan bolup berelik,
Karaan bolup berbesek,
Tezinen biz barbasak,
Almambet menen Sırgaktı
Tegele karmap albaybı,
Kekteşkeni Almambet
Koluna tiyse kapırlar
Için tilip, carbaybı,
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga salbaybı!
«Almambet ölüp kaldı», - dep,
Beecinge kabar salbaybı.
Beycaydı kuday urbaybı,
Çalıyar tiybes Beecindin

Nasıl sağ durup kalalım!
Tanrı'nın verdiği buyruğu
Başa gelirse görelim,
Mızrak tutup, saf bozup,
Ecel yeterse okla vurulup,
Sakınmadan ölelim,
Çığrışan Kıtay'ın
Kanını sel gibi dökelim!
Tez yürü, Çubak'ım,
Almambet ile Sırgak'a
Arka olup duralım,
Arka olup durmazsak,
Tezinden biz varmazsak,
Almambet ile Sırgak'ı
Tümden tutup almaz mı,
Kin bağladığı Almambet
Ellerine düşerse kâfirler
Karnını yarıp deşmez mi,
Yol üstünde sürükleyip,
Azgın itlere atmaz mı!
«Almambet ölüp gitti» diye,
Beecin'e haber salmaz mı.
Perişanı Tanrı vurmaz mı,
Çalıyar'ın değmediği Beecin'in

Çındap kolun cıybaybı,
Alakeñ közü ötköndö,
Alakanday busurman
Aydap cürüp köp kıtay
Mekege cete kırbaybı,
Kayrı dindüü kapırıñ
Kırgındı mintip kılbaybı!
Cürgün, Çubak, cetelik,
Eköönön murun biz ölüp,
Almambet menen Sırgakka
Kurman bolup ketelik», -
Dep, oşondo er Manas
Kaardanıp kürküröp,
Kaarman şer, kayran er,
Karap turgan Çubaktın
Bütkön boyu dürküröp,
Canındagı boz kise
Aykırıp belge çalganda,

Sahiden ordusunu toplamaz mı,
Almake'nin gözü yumulunca,
Avuç kadar Müslüman'ı
Sürüp giderek nice Kıtay
Mekke'ye dek kırmaz mı,
Gayrı dinli kâfirin
Kırgını böyle yapmaz mı!
Yürü, Çubak, yetişelim,
İkisinden önce biz ölüp,
Almambet ile Sırgak'a
Kurban olup gidelim» —
Deyip o zaman er Manas
Öfkeyle kükreyip,
Kahraman aslan, yiğit er,
Bakıp duran Çubak'ın
Bütün bedeni ürperip,
Belindeki boz keseyi
Haykırıp bele vurduğunda,

Ak Eşen coldoş bir bolgon.
Koldogonu Kocosan,
Kol bergeni Ak Eşen,
Baatır Manas kök caldın
Saltanatı sında cok.
Uşul col kırgın salarga
Akkelte mıltık, Akkula
Akolpogu dagı cok,
Aldırbastan şaştırgan,
Er Çubaktın bagı cok.
Ölüm dese kaytpagan,
Acaldan korkup tartpagan,
Kazıluu catkan or bolso
Tüşöm dep kayra kaçpagan.
Coonu körsö süyüngön,
Atışkan cerdi ört kılgan,
Alışkandı mert kılgan.
Tuulgandan şer bolgon,
Atagı çıgıp dalayga
Kabılan kök cal er bolgon.

Ak Eşen yoldaş olmuştu.
Koruyanı Kocosan,
El vereni Ak Eşen,
Bahadır Manas gök yelelinin
Görkeminin dengi yok.
Bu sefer kırgın salarken
Akkelte tüfeği, Akkula,
Akolpok'u dahi yok,
Ele geçirtmeden telaşa düşüren,
Er Çubak'ın bahtı yok.
Ölüm dense dönmeyen,
Ecelden korkup çekinmeyen,
Kazılmış çukur olsa da
Düşerim diye geri kaçmayan.
Düşmanı görse sevinen,
Atıştığı yeri yangına çeviren,
Tutuştuğunu helâk eden.
Doğuştan aslan olan,
Şanı nicelere ulaşan
Kaplan, gök yeleli er olan.

Tulañduu cerdi tutantkan,
Ölöñdüü cerdi örttögön,
On eki kılım salbagan,
Ukuruk kayrar kalbagan.
Busurman şeri kayran er,
Opol-toodoy körünüp,
Attanıp kirdi çokudan,
Oozunan calın tögülüp,
Kara çaar kabılan
Kaptalında çamınıp:
«Kayran dosum mintken soñ
Kantip candı ayaym», - dep,
Kan Baltaydın Çubagı
Kögala minip kamınıp,
Keñ-Koldon Talas kem emes,
Kelbersigen er Çubak
Er Manastan kem emes.
Akbaltaydın Çubagı
Arbagı Manas debese,
Kemip kalar şer emes.
Oşondo Çubak zıñgırap,
Kök ırapıs ton kiyip,

Otlu yeri tutuşturan,
Çayırlı yeri yakıp kavuran,
On iki kuşağın dizginleyemediği,
Kemendini çevirecek er kalmayan.
Müslüman'ın aslanı yiğit er,
Ulu dağ gibi görünüp,
Atlanıp indi tepeden,
Ağzından alev saçılıp,
Kara benekli kaplan
Böğründe atılıp:
«Canım dostum böyle olunca
Nasıl canımı esirgeyeyim» deyip,
Han Baltay'ın Çubak'ı
Kögala'ya binip davranıp,
Keñ-Kol'dan Talas eksik değil,
Heybetli er Çubak
Er Manas'tan eksik değil.
Akbaltay'ın Çubak'ı
Manas'ın ruhu demese,
Geri kalacak aslan değil.
O zaman Çubak dimdik,
Gök ipek kaftan giyip,

Kögaladay at minip,
Soguşuuga bel baylap:
«Tobokel!» - dep, dem baylap,
«Tolkup catkan kapırdın
Tobun çeçip alayın,
Tozoktu çındap salayın,
Akırettik Almamdı
Alım kelse kıtaydan,
Acıratıp alayın,
Acıratıp albasam,
Kudaydın salgan buyrugu
Emine bolso köröyün,
Almambet menen Sırgakka
Karaan bolup bereyin, -
Dep, oşondo er Çubak -
Kandan kayra tartpagan,

Kögala gibi at binip,
Savaşa bel bağlayıp:
«Tevekkül!» deyip güç alıp,
«Dalgalanan kâfirin
Safını söküp dağıtayım,
Gerçek cehennemi salayım,
Ahiretlik Alma'mı
Gücüm yeterse Kıtay'dan,
Kurtarıp alayım,
Kurtarıp alamazsam,
Tanrı'nın verdiği buyruk
Ne ise onu göreyim,
Almambet ile Sırgak'a
Arka olup durayım —
Deyip o zaman er Çubak —
Kandan geri dönmeyen,

Kadimki kök cal çunagı.
Kaardanıp dır koyup,
Kögala menen çu koyup,
Uzay tüşüp eleñdep
Coykumasın belendep,
Coldoş bolup Manaska,
Colukmak boldu azapka,
Katılmak boldu er Çubak
Kabarı katuu kazatka.
Bu kazatka kirerde
Bel baylagan bereni,
Aldında ketip baratat
Beren Manas közölü.
Manastın türün aytayın:
Aldı cagın karasa
Altımış erdin sürü bar,
Artındagı Çubakta
Acıdaardın türü bar.
Baykap tursa oşondo
Bet aldında küñgöydö
Cılkının baarı kılkıldap,
Caynap kalgan kezi eken,
Adamça kuup cılkını
Acıbaydın Kartküröñ
Aydap kalgan kezi eken.
Maşaaday kılıp moyundu

Bildiğin gök yeleli yaman.
Öfkeyle ileri atılıp,
Kögala'yı dehleyip,
İleri düşüp göz gezdirip
Coykuma'sını hazır edip,
Manas'a yoldaş olup,
Azaba kavuşacak oldu,
Er Çubak dalacak oldu
Namı çetin gazaya.
Bu gazaya girerken
Bel bağladığı yiğidi,
Önü sıra gitmekte
Yiğit Manas güzidesi.
Manas'ın halini söyleyeyim:
Ön yanına bakılsa
Altmış erin heybeti var,
Ardındaki Çubak'ta
Ejderhanın görünüşü var.
Bakıp dursa o zaman
Karşısında güneşli yamaçta
Yılkının hepsi kaynaşıp,
Yayılmış durur imiş,
İnsan gibi kovalayıp yılkıyı
Acıbay'ın Kartküröñ'ü
Sürüp durur imiş.
Maşa gibi büküp boynunu

Iyip kalgan kezi eken,
Ayban da bolso Kartküröñ
Adamça kuup cılkını
Tiyip kalgan kezi eken.
Kan Manastı körgöndö
Aydabastan cılkını
Taştay salıp zırgıtıp,
Çoñ kazanday dañkandı
Köktü közdöy ırgıtıp,
Bir kişenep zañıldap,
Kan Manastın aldına
Tuura tarttı Kartküröñ,

Eğmiş durur imiş,
Hayvan da olsa Kartküröñ
İnsan gibi kovup yılkıyı
Ele geçirmiş imiş.
Han Manas'ı görünce
Sürmeyi bırakıp yılkıyı
Bırakıverip fırlayıp,
Koca kazan gibi kesekleri
Göğe doğru savurup,
Bir kişneyip çınlatıp,
Han Manas'ın önüne
Dosdoğru vardı Kartküröñ,

Salıp keldi zañıldap.
«Çılbırın kolgo iler, - dep,
Çınıgı sultan er bolso,
Aldındagı Beecinge
Meni cetekke ala cürör, - dep,
Karçalışkan kapırıñ,
Kaptap kirip kelgende
Meni Manas miner, - dep,
Kabılan tuugan er Manas
Meni minip köp coogo
Karçıgaday tier, - dep,
Kasiettüü kabılan
Kadırımdı biler, - dep,
Baatır minse üstümö
Arkarday arış kereyin,
Koñurbaydın Algara
Üç cetkizip bereyin.
Kazattı men da baştayın,
Üstümö minse kök calıñ
Kara candı taştayın.
Ayzalaşsa kınayım,
Aykırık salıp er Manas,
Aygaylatıp kıtaydı
Aydap kirse Beecinge
Kançalık minse oorsunbay,
Isık çıgıp coorubay,
Suu cutup, çöp cebey,
Sultanga çıdap bereyin.
Kalkan tonun kier, - dep,
Kankor Manas sultanım

Çınlata çınlata koşup geldi.
«Yularımı eline takar diye,
Gerçek sultan er ise,
Önündeki Beecin'e
Beni yedeğine alıp gider diye,
Boğuşup duran kâfirin,
Dalga dalga saldırınca
Manas bana biner diye,
Kaplan doğan er Manas
Bana binip nice düşmana
Atmaca gibi çarpar diye,
Kutlu kaplan
Kadrimi bilir diye,
Bahadır binse üstüme
Arkar gibi adım açayım,
Koñurbay'ın Algara'sına
Üç kez yetiştirivereyim.
Gazayı ben de başlatayım,
Üstüme binse gök yeleli
Şu kara candan geçeyim.
Mızraklaşırsa denk düşeyim,
Nara atıp er Manas,
Kıtay'ı çığrıştırıp
Sürüp girse Beecin'e
Ne kadar binse yüksünmeden,
Kızışıp yağır olmadan,
Su yutmadan, ot yemeden,
Sultan için dayanayım.
Kalkan tonunu giyer diye,
Hunhar Manas sultanım

Meni emi miner, - dep,
Karap turdu Kartküröñ.
«Acıkem kiygen ok ötpös
Anı kantip kiem - dep,
Acıkem mingen Kartküröñ
Seni kantip minem, - dep,
Köp cılkını başta, - dep,
Kagıp iyip kak caakka,

Bana şimdi biner diye,
Bakıp durdu Kartküröñ.
«Acıke'min giydiği ok geçmezi
Onu nasıl giyerim, deyip,
Acıke'min bindiği Kartküröñ
Sana nasıl binerim, deyip,
Yılkının başını çek, deyip,
Vurup tam yanağına,

Kartkürööñdöy buudandı
Türtüp iydi ar cakka.
Ayban da bolso Kartkürööñ
Aytayın dese tili cok,
Artıkça caman taarındı.
Baştabastan cılkını
Çaçıp ketti Kartkürööñ
Acıbaydı bet alıp,
Kaçıp ketti Kartkürööñ.
Celgenine cel cetpey,
Şaşıp ketti Kartkürööñ.
«Bir ölmöktön miñ öl», - dep,
Kargap ketti Kartkürööñ.
Kartkürööñdü kaçırıp,
Kaardanıp barbaktap,
Kasiettüü kayran şer,
Tolkup catkan kapırdın
Tobuna tiydi kayran er.
Böyrögünön Çubagı,
Dagı beren Sırgagı
Obodon cıldız coşulup,
Başta bargan eköönö
Bular bardı koşulup,
Tolkup catkan kapırga
Toktoboy kirdi kök calıñ
Kaptap kalgan kapırga
Köp ekenin közgö ilbey,
Kaçpay kirgen kök calıñ,
Aybanboz menen oynotup,
Aydamak boldu kıyratıp.
Akbaltaydın Çubagı
Alışkan coonu körgöndö
Öydö-ıldıyın karabay
Ölömün, - dep sanabay,

Kartkürööñ gibi küheylanı
İtiverdi öteye.
Hayvan da olsa Kartkürööñ
Söyleyeyim dese dili yok,
Fena hâlde gücendi.
Yılkının başını çekmeden
Dağıtıp gitti Kartkürööñ
Acıbay'a yönelip,
Kaçıp gitti Kartkürööñ.
Yelişine yel yetmeden,
Telaşla gitti Kartkürööñ.
«Bir ölecekken bin öl» deyip,
Beddua edip gitti Kartkürööñ.
Kartkürööñ'ü kaçırıp,
Öfkeyle kabararak,
Kutlu yiğit aslan,
Dalgalanan kâfirin
Safına daldı yiğit er.
Böğrü sıra Çubak'ı,
Dahası yiğit Sırgak'ı
Gökten yıldız akıp coşarak,
Önce varan ikisine
Bunlar varıp katıldı,
Dalgalanan kâfire
Durmadan daldı gök yeleli
Sarıp gelen kâfirin
Çokluğunu umursamadan,
Kaçmadan dalan gök yeleli,
Aybanboz'u oynatıp,
Kırıp sürecek oldu.
Akbaltay'ın Çubak'ı
Boğuştuğu düşmanı görünce
İnişine yokuşuna bakmadan
Ölürüm diye düşünmeden,

Ökürüp kirdi soguşka.
Murun Çubak oolugup,
Mancuunun kanı Ezkara
Aga kaldı colugup,

Haykırarak girdi savaşa.
Önce Çubak coşup,
Mançu'nun hanı Ezkara
Ona rast geldi,

Ezkaranın tümön kol
Arı-beri sürüşüp,
Ar kimisi berender
Can ayabay uruşup,
Çubakka Ezkara bettep kirgen soñ,
Oşol çakta Manastı
Keçildin kanı Koñurbay
Bettegenden Manastı
Berkilerden böldü emi,
Belgilüü Manas baatırdın
Berendigin bildi emi.
Beren Manas baatırıñ
Beecinden kelgen kıtaydı
Kayta kırıp, sürdü emi,
Arbaktuusu Koñurbay
Karmaşa albay teñ bolup,
Kayta kaçıp cürdü emi.
Anık kök cal, artık şer
Koñurbay kaçıp kalgan soñ,
Art cagınan kıtaydı
Ürkütüp aydap sürdü emi.
Orto cerin ceke özü
Oyron Manas sultanıñ
Oyup-kırıp ketti ele,
Aylanasın üç beren
Aydap, kuup ketti emi.
Kakançındın Beecinge
Kakaylatıp kıtaydı:
«Isılam!» - dep bakırıp,
Izı-çuu kıldı tört beren.
Kamgak uçkan emedey,
Karasa közgö ilinbey,
Kaysı ekeni bilinbey,
Cerdin betin kaptagan
Asmandagan çañdı kör,
Agıp catkan dayraday,
Kıpkızıl bolgon kandı kör.
Oşol kandın içinde

Ezkara'nın on bin askeri
Bir ileri bir geri itişip,
Her biri yiğitler
Can esirgemeden vuruşup,
Çubak'a Ezkara yönelip girince,
O sırada Manas'ı
Keçil'in hanı Koñurbay
Karşısına alıp Manas'ı
Ötekilerden ayırdı işte,
Namlı Manas bahadırın
Yiğitliğini bildi işte.
Yiğit Manas bahadırın
Beecin'den gelen Kıtay'ı
Yine kırıp sürdü işte,
Ecdadı güçlü Koñurbay
Denk gelip tutuşamayıp,
Yine kaçıp durdu işte.
Gerçek gök yeleli, üstün aslan
Koñurbay kaçıp gidince,
Ardı sıra Kıtay'ı
Ürkütüp kovalayıp sürdü işte.
Orta yerini tek başına
Yıkıcı Manas sultanın
Oyup kırıp geçmişti,
Çevresini üç yiğit
Sürüp kovalayıp gitti işte.
Kakançın'ın Beecin'ine
Kıtay'ı geriletip:
«İslam!» diye haykırıp,
Feryat figan koparttı dört yiğit.
Savrulan diken topu gibi,
Baksan göze ilişmeden,
Hangisi olduğu bilinmeden,
Yerin yüzünü kaplayan
Göğe ağan tozu gör,
Akıp giden ırmak gibi,
Kıpkızıl olan kanı gör.
O kanın içinde

Togolongon baştı kör,
Başka aralaş kan bolgon
Çubalıp catkan çaştı kör.
Kıpkızıl kan cerdi kör,
Kırılgan kıtay eldi kör.
Butu sınıp dalay at
Tuylap catkan mundan köp,
Karşı-terşi dalay el
Kıyrap catkan andan köp.
Kara közdön ayrılıp,
Sokur bolgon mundan köp,
Kol-butunan acıran,
Kokuylagan mundan köp.
Mınday kırgın bolgon soñ,
Kıtaylardın Kalçası
Beecindegi çoñ kanga:
«Kalıñ asker bersin» - dep,
Kaardanıp kürsüldöp,
Boz at menen çaptırıp,
Kaytalap kabar ciberdi.
«Manas kelip kaldı, - dep,
Cıyırma kandık kıtayga
Kırgındı kıyın saldı, - dep,
Teñ bolo albay Koñurbay,
Kayra kaçıp köp kıtay
Çet-Beecindi alaarga,
Cakın kirip kaldı», - dep,
Bu kabardı ukkanda
Beecindin eli burkurap,
Baarı birdey çurkurap,
Kabar tüşöt kanına,
Bülük boldu kozgolup,
Kakançındın şaarına.
Böykü degen tölgösün
Beecindegi Karıkan
Tartıp cürgön emespi,
Manastan çoçup, badırek
Tögöröktün tört burçun
Arıtıp cürgön emespi.

Yuvarlanan başı gör,
Başlara karışıp kan olan
Uzayıp yatan saçı gör.
Kıpkızıl kanlı yeri gör,
Kırılan Kıtay halkını gör.
Bacağı kırılıp nice at
Çırpınıp yatan bundan çok,
Karmakarışık nice can
Serilip yatan ondan çok.
Kara gözden olup,
Kör kalan bundan çok,
Elden ayaktan ayrılıp,
Feryat eden bundan çok.
Böyle kırgın olunca,
Kıtayların Kalça'sı
Beecin'deki büyük hana:
«Kalabalık asker versin» diye,
Öfkeyle gümbürdeyip,
Boz atlı ulak koşturup,
Yineleyip haber gönderdi.
«Manas gelip çattı, diye,
Yirmi hanlık Kıtay'a
Ağır bir kırgın saldı, diye,
Denk olamayıp Koñurbay,
Geri kaçıp nice Kıtay
Çet-Beecin'i almaya,
Yaklaşıp girdi», diye,
Bu haberi duyunca
Beecin'in halkı feryat edip,
Hepsi birden çığrışıp,
Haber düşer hanına,
Kargaşa koptu, kaynaştı,
Kakançın'ın şehrinde.
Böykü denen falını
Beecin'deki Karıkan
Çekip durur değil miydi,
Manas'tan ürküp, kerata
Dünyanın dört bucağını
Dolaşıp durur değil miydi.

«Zamandı Manas kuurat, - dep,
Curtumdu burut kırat, - dep,
Kırgın salıp kızıktı

Almambet kaçkın kılat», - dep,
Beecindin kanı muruntan,
Munu oylop içinen
Küyüp cürgön emespi,
Uşunday dooruk bolorun
Bilip cürgön emespi.
Beecindin kanı Karıkan
Uktap catkan kezinde
Tüşünön çoçup tüyülgön,
Erteñ menen karasa:
«Manas degen bir kişi
Tübünö eldin cetet, - dep,
Kıtaydı kırıp ketet», - dep,
Beecindin dañzasına çiyilgen.
Bu çiyindi körgöndö:
«Kıtaydın eri attangan,
Içten ala coo çıgıp,
Tüpkö oşol cetet, - dep,
Manaska kaçıp ketet», - dep,
Almambet atı kattalgan.
Kıtay munu körgöndö
Baarı birdey küyüngön,
Uşunday dep kapırdın
Biçigine çiyilgen.
Bu kabardı ukkanda,
Kaardanıp Karıkan
Buyrugun aytıp turganda,
Topurak uçup, toz boldu,
Tüptüü kıtay, kalıñ curt
Tübünön beri kozgoldu.
Karıkan buyruk kılganda,
Kırk eşiktüü Beecindin
Bir eşigin açtı emi,
Eşikti eli açkan soñ,
Kabardı kanı çaçkan soñ.

«Zamanı Manas kurutur, diye,
Yurdumu Burut kırar, diye,
Kırgın salıp bu oyunu

Kaçak Almambet eder», diye,
Beecin'in hanı öteden beri,
Bunu düşünüp içinden
Yanıp durur değil miydi,
Böyle bir devranın kopacağını
Bilip durur değil miydi.
Beecin'in hanı Karıkan
Uyuyup yattığı sırada
Düşünden irkilip sıçramış,
Sabahleyin baksa:
«Manas denen bir kişi
Halkın kökünü kurutur, diye,
Kıtay'ı kırıp geçer», diye,
Beecin'in kütüğüne yazılmış.
Bu yazıyı görünce:
«Kıtay'ın eri atlanıp,
İçten sinsi düşman çıkıp,
Kökümüze o kıyar, diye,
Manas'a kaçıp gider», diye,
Almambet adı kaydedilmiş.
Kıtay bunu görünce
Hepsi birden dertlenmiş,
Böyle diye kâfirin
Yazıtına çizilmiş.
Bu haberi duyunca,
Öfkelenip Karıkan
Buyruğunu söyleyip dururken,
Toprak uçup toz oldu,
Köklü Kıtay, kalabalık yurt
Ta kökünden ayaklandı.
Karıkan buyruk verince,
Kırk kapılı Beecin'in
Bir kapısını açtı işte,
Kapıyı halkı açınca,
Haberi hanı saçınca.

«Kara murut cigitter
Kalbay kelsin mında», - dep,
Eki ögüzdün terisin
Darbazanın tübünö
Talpak kılıp caydırdı,
«Uşul talpak üstünön
Basıp, çubay çıkkın, - dep,

Çılgıy eki teriden
Alakanday kalbasa
Sen kılımga tolosuñ,
Anan kiyin teñ bolup,
Azdap ketken burutka
Uruşarlık bolosuñ», -
Dep, oşontüp, Karıkan
Katuu buyruk saldı emi,
Kalıñ kıtay cıyılgan
Talpaktı basıp üstünön
Takır çubap kaldı emi.
Kum ekeni bilinbey,
Kurt ekeni bilinbey,
Kaynap çıktı köp kıtay,
Kumurskaday bıcırap,
Caynap çıktı köp kıtay.
Tolkup kıtay cürgöndö
Topurak uçup, toz bolup,
Asman cüzü körünböyt,
Köptügünön kıtaydın
Cerdin beti körünböyt.
Karap tursa çañınan
Kün ekeni bilinbeyt,
Kündün beti tunarıp,
Çaykap ketken dayraday
Köl ekeni bilinbeyt.
Aytıluu Beecin deer eken,
Azireti Aalı şer
Aradan kaytkan el eken.
Kırılsa kıtay arman cok,
Çılgıy eki teriden

«Kara bıyıklı yiğitler
Eksiksiz gelsin buraya», diye,
İki öküzün derisini
Kapının dibine
Sergi yapıp serdirdi,
«Bu serginin üstünden
Basıp sıra sıra geçin, diye,

Ham iki deriden
Avuç kadarı kalmazsa
Sen o sayıya dolarsın,
Ondan sonra denk olup,
Az sayıdaki Burut'la
Savaşacak hâle gelirsin», —
Deyip böylece Karıkan
Sıkı buyruk saldı işte,
Toplanan kalabalık Kıtay
Serginin üstüne basıp
Tümü sıra sıra geçti işte.
Kum mudur bilinmeden,
Kurt mudur bilinmeden,
Kaynayıp çıktı nice Kıtay,
Karınca gibi kaynaşıp,
Yayılıp çıktı nice Kıtay.
Dalgalanıp Kıtay yürüyünce
Toprak uçup toz olup,
Göğün yüzü görünmez,
Kıtay'ın çokluğundan
Yerin yüzü görünmez.
Bakıp dursan tozundan
Güneş midir bilinmez,
Güneşin yüzü bulanıp,
Çalkalanıp taşan ırmak gibi
Göl müdür bilinmez.
Namlı Beecin derler imiş,
Hazreti Ali aslanın
Yarı yoldan döndüğü el imiş.
Kırılsa Kıtay'a tasa yok,
Ham iki deriden

Tepsendi bolup, cok bolup,
Oymoktoy ceri kalgan cok.
«Emi kıtay tokto», - dep,
Beecindegi Karıkan
Darbazanı captı emi.
Kılımga kıtay toldu, - dep,
Uruşar çagı boldu, - dep,
Kez bolgondun baarısın
Tamanga salıp tapta, - dep,
Özü tiygen buruttu
Taşın talkan çıgarıp,

Çiğnenip yok olup,
Yüksük kadar yeri kalmadı.
«Artık Kıtay dur», diye,
Beecin'deki Karıkan
Kapıyı kapattı işte.
Sayıya Kıtay doldu, diye,
Savaşma çağı geldi, diye,
Karşına çıkanın hepsini
Tabana alıp ez, diye,
Kendi saldıran Burut'un
Taşını un ufak edip,

Mekege cete kapta, - dep,
Munday cardık ukkanda
Topoloñ-tozoñ, çañ salıp,
Uruşka baştık kandı alıp,
Bılkıldap kıtay cürgöndö
Cerdin betin çañ alıp,
Er etegi cırtıldı,
Bir birine kamalıp.
Adam batpay bılkıldap,
Ayza batpay kılkıldap,
Cerdin cüzü coşulup,
Celmoguz Manas kayda? - dep,
Cete keldi kalıñ kol
Murunku kolgo koşulup,
Tarap-tarap sögüldü,
Kaptap kıtay kirgende
Baş koşup cürgön tört beren
Bet-betinen soguşup,
Tört cakka ketip bölündü.
Mancuunu kırıp ayanbay,
Salışıp cüröt er Çubak,
Kara kalmak şibeege,
Kan Coloy menen Ilama,
Bulardı ceke bet alıp,
Soguşup cüröt Almambet.
Calgız közdün eline,
Çetke koygon çebine,

Mekke'ye dek üstüne çök, diye,
Böyle ferman duyunca
Kargaşa, toz duman koparıp,
Savaşa baş olacak hanı alıp,
Kıvıl kıvıl Kıtay yürüyünce
Yerin yüzünü toz alıp,
Erin eteği yırtıldı,
Birbirine sıkışıp.
İnsan sığmaz kaynaşıp,
Mızrak sığmaz salınıp,
Yerin yüzü çalkalanıp,
Canavar Manas nerede? diye,
Yetişip geldi kalabalık ordu
Önceki orduya katılıp,
Kol kol yarılıp dağıldı,
Kıtay dalga dalga girince
Baş başa yürüyen dört yiğit
Her biri bir yandan vuruşup,
Dört yana ayrılıp gitti.
Mançu'yu kırıp esirgemeden,
Çarpışıp durur er Çubak,
Kara Kalmak'a, Şibe'ye,
Han Coloy ile Ilama,
Bunları tek başına karşılayıp,
Savaşıp durur Almambet.
Tek Göz'ün iline,
Sınıra koyduğu kalesine,

Mañkuş menen Kazan alp,
Bularga Sırgak betteşip,
Betinen ketti bir başka.
Mingen atı Aybanboz,
Alöökönün Koñurbay,
Kalçaga kirdi kan Manas.
Koldogonu Kocosan
Koldop cüröt Manastı,
Kol bergeni Ak Eşen
Cölöp cüröt Manastı.
Kara çaar kabılan
Kaptalınan çamınıp,
Aylanadan kırk arslan
Manastı kurçap alıptır,
Koldogonu körünöt,

Mañkuş ile Kazan alp,
Bunlarla Sırgak yüzleşip,
Kendi yönünden yürüdü gitti.
Bindiği atı Aybanboz,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Kalça'ya daldı han Manas.
Koruyucusu Kocosan
Koruyup durur Manas'ı,
El vereni Ak Eşen
Destekleyip durur Manas'ı.
Kara benekli kaplan
Böğründen atılıp,
Çevresinden kırk aslan
Manas'ı kuşatıp almış,
Koruyucusu görünür,

Isıgına çıdabay,
Kaçıp kıtay bölünüp,
Mekeden kelgen cetik tuu
Cetip cerge ornotup,
Ceke özü er Manas
Cetken cerin soylotup,
Künü-tünü debesten,
Toktoboy uruş saldı emi.
It-Ölböstün Kızıl-Kum
Kırk künçülük çöl ele,
Üstünön zakım ketpegen,
Tuurasınan bu çöldün
Kara kuş uçup ötpögön,
Tomuktay bolgon toosu cok
Tokumday cerde koosu cok
Kulan çıdap cürbögön,
Kiyik ottop kirbegen,
Kuu uçsa kulagı,
Küyüp ketken çöl ele,
Çımçıp ceer çöbü cok,
Çım eterge suusu cok!
Atka karşı cer ele.
Oşol çölgö barganda,

Sıcağına dayanamayıp,
Kaçıp Kıtay bölünüp,
Mekke'den gelen yetkin tuğu
Getirip yere dikip,
Tek başına er Manas
Eriştiği yeri yere serip,
Gece gündüz demeden,
Durmadan savaş verdi işte.
İt-Ölbös'ün Kızıl-Kum'u
Kırk günlük çöl idi,
Üstünden serap eksilmeyen,
Bir uçtan bir uca bu çölü
Kara kuşun uçup geçmediği,
Aşık kemiği kadar dağı yok
Teğelti kadar yerde koyağı yok
Kulanın dayanıp yürümediği,
Geyiğin otlayıp girmediği,
Kuğu uçsa kulağı
Yanıp kavrulan çöl idi,
Koparıp yiyecek otu yok,
Dudak ıslatacak suyu yok!
Ata düşman yer idi.
O çöle varınca,

Kıtaydı aydap kıykırıp,
Kıraan Manas cürdü ele.
Ortosuna bu çöldün
Sürüp Manas barganda,
Atı cürböy kaların
Adis Kalça bildi emi.
Algaranın oozun
Cıynap cüröt Koñurbay,
Alıstan körüp Manastı
Sınap cüröt Koñurbay:
«Anık Manas er eken,
Şay koldogon şer eken.
Alakanday burutka
Korgon bolup tuulgan
Kalkan bolup caralgan
Mekenin anık çebi eken.
Bay-bay, Manas kanteyin,
Çenebegen kök eken!
Ar kim azar salbagan,

Ukuruk kayrar kalbagan,
Askar biyik too eken,
Arslan Manas er kulga
Katılbay turgan coo eken.
Agını katuu şar eken,
Beren Manas kabılan,
Beş mertem kolu sınsa da
Beecindik küçü bar eken.
Telegeyi teñ eken,
Içi cer cüzünön keñ eken,
Azganakay Manastın
Alaköödön ceri bar,
Akıl caktan kem eken,
Astındagı Aybanboz
Cürböy kalar kezi eken.
Emi altı kün sayışsa,
Uzun kulak şalpıldap,
Astındagı boz kaçır
Cürböy kalar talpıldap.

Kıtay'ı sürüp haykırıp,
Şahin Manas yürümüştü.
Bu çölün ortasına
Sürüp Manas varınca,
Atının yürümez kalacağını
Usta Kalça bildi işte.
Algara'nın dizginini
Kasıp durur Koñurbay,
Uzaktan görüp Manas'ı
Süzüp durur Koñurbay:
«Gerçek Manas er imiş,
Şay'ın koruduğu aslan imiş.
Avuç kadar Burut'a
Kale olup doğmuş
Kalkan olup yaratılmış
Yurdunun gerçek suru imiş.
Vay vay, Manas, neyleyeyim,
Ölçüye gelmez dik başlı imiş!
Kimsenin gücünün yetmediği,

Kemendini çevirecek er kalmayan,
Yalçın yüce dağ imiş,
Aslan Manas er kuluna
Sataşılmayacak düşman imiş.
Akıntısı sert sel imiş,
Yiğit Manas kaplan,
Beş kez ordusu kırılsa da
Beecin'e yeter gücü var imiş.
Her şeyi tastamam imiş,
İçi yeryüzünden geniş imiş,
Bir avuçluk Manas'ın
Düşüncesiz bir yanı var,
Akıl yönünden eksik imiş,
Altındaki Aybanboz
Yürümez olacak çağı imiş.
Şimdi altı gün mızraklaşsa,
Uzun kulakları sarkıp,
Altındaki boz katır
Tökezleyip yürümez olur.

Atı cürböy kalganda
Ayabay soguş salayın,
Çanaçtay murdun dardaytıp,
Tirüü karmap alayın.
Çoñ-Beecindin şaarında
Kazınalık kırk şurkut
Alparıp aygır salayın.
Mundan erkek tuulsa,
Altın taacı kiygizip,
Altın takka mingizip,
Karıkandın orduna,
Kakançındın Beecinge
Kan kötörüp salayın.
Ne da bolso Manastan
Bala tukum alayın.
Köñülgö batkıs sanaa bar,
Kök calıñdın belinde
Özünön mıktı bala bar.
Aytkanında sözü açık,
Körgönündö közü açık,
Bel baylasa bel bolot,
Manastan artık şer bolot.
Soguştu çındap salayın,

Atı yürümez kalınca
Amansız savaş açayım,
Tulum gibi burnunu şişirtip,
Diri diri yakalayayım.
Çoñ-Beecin şehrinde
Hazinelik kırk güzele
Götürüp aygır diye salayım.
Bundan erkek doğarsa,
Altın taç giydirip,
Altın tahta oturtup,
Karıkan'ın yerine,
Kakançın'ın Beecin'ine
Han diye yükselteyim.
Ne olursa olsun Manas'tan
Evlat, soy alayım.
Gönle sığmaz kaygı var,
Gök yelelinin belinde
Kendinden yaman evlat var.
Söylediğinde sözü açık,
Gördüğünde gözü açık,
Bel bağlansa bel olur,
Manas'tan üstün aslan olur.
Savaşı gerçekten açayım,

Tigileri kelgençe
Tirüü karmap alayın!»
It-Ölböstün çölündö,
Akıl oylop, kek saktap,
Kolundagı sır nayza
Oñdoylonup bek karmap,
Algara menen alkıntıp,
Aldınan çıktı Manastın,
Aldınan çıgıp Koñurbay:
(Aylası kıyın doñuz ay!)
«Manas, Manas degenge
Barbaktap kalat ekensiñ,
Suuga salgan çanaçtay
Dardaktap kalat ekensiñ!
Sındırayın beliñdi,

Ötekiler gelene dek
Diri diri yakalayayım!»
İt-Ölbös'ün çölünde,
Hesap kurup, kin saklayıp,
Elindeki sırlı mızrağı
Doğrultup sıkı kavrayıp,
Algara'yı dörtnala sürüp,
Önüne çıktı Manas'ın,
Önüne çıkıp Koñurbay:
(Çaresi bitmez domuz ah!)
«Manas, Manas dendikçe
Kabarıp durur imişsin,
Suya atılmış tulum gibi
Şişinip durur imişsin!
Kırayım belini,

Mıktı bolsoñ, er Manas,
Kırayın senin eliñdi!» -
Dep, oşontüp, Koñurbay,
Algara oozun burdu emp,
Açuulanıp kayran er,
Kabılan Manas kök caldın
Mañdayında turdu emi.
Kayrattanıp Kalça kul
Karşı aldında turganda,
Kayrattanıp kan Manas:
«Kaçpa, Kalça, kaçpa! - dep,
Atıñdın oozun burgun, - dep,
Anık mıktı sen bolsoñ,
Aldıñkı cerge turgun» - dep,
Kayrattanıp kögörüp,
Oozunan calın tögülüp,
Küügüm tuman közdönüp,
Maylagan buuday cüzdönüp,
Oşondo Manas baatırıñ
Köz irmebey meltirep,
Kayratın körüp Manastın
Isıgına çıdabay,
Suuguna bata albay,
Bura tartıp dır koyup,
Ordun sala berdi emi.
Orduna tüşüp Aybanboz,
Kumga kolu tıgıldı,

Üstündögü er Manas
Koşo cerge cıgıldı.
Aybanbozdu turguzbay
Kıtay kaptap kalarda,
Arslan tuugan Manasıñ
Kökül menen ıyık cal,
Çapçıp karmap tiginen
Aybanbozdu turguzdu.
Olbuy-solbuy teminse,
Kulaktarı şalpıldap,
Altı kün suu içpesten,

Yamansan eğer, er Manas,
Kırayım senin halkını!» —
Deyip böylece Koñurbay,
Algara'nın başını çevirdi işte,
Öfkelenip yiğit er,
Kaplan Manas gök yelelinin
Karşısında durdu işte.
Yüreklenip Kalça kul
Tam karşısında dururken,
Yüreklenip han Manas:
«Kaçma, Kalça, kaçma! diye,
Atının başını çevir, diye,
Gerçekten yamansan sen,
Öne çık da dur» diye,
Yüreklenip kızışıp,
Ağzından alev saçılıp,
Gözleri duman kesilip,
Yüzü yağlı buğday gibi parlayıp,
O zaman Manas bahadırın
Göz kırpmadan dimdik bakıp,
Manas'ın yiğitliğini görüp
Sıcağına dayanamayıp,
Soğuğuna giremeyip,
Dizgin çevirip fırlayıp,
Yerini boşaltıverdi işte.
Çukura düşüp Aybanboz,
Kuma kolları saplandı,

Üstündeki er Manas
Birlikte yere yıkıldı.
Aybanboz'u kaldırtmadan
Kıtay çullanacakken,
Aslan doğan Manas'ın
Perçemiyle kutlu yeleden,
Kavrayıp yakalayıp oradan
Aybanboz'u kaldırdı.
Sağlı sollu mahmuzlasa,
Kulakları sarkıp,
Altı gün su içmeden,

It-Ölböstün çölündö
Cürböy kaldı dalpıldap,
Uşunday katuu soguşta
Kara terge çömülüp,
Cürböy kaldı balpıldap.
Aybanboz cürböy turgan soñ,
Ayanıp Kalça turabı,
Karap turup uşunda,
Kalçanı kuday urabı!
Aykırıgı taş carıp,
Kıykırıgı baş carıp,
Balbandarın toktotup,
Manaska kirdi bakırıp,
Möndülöp uraan çakırıp,
Uşinetip Koñurbay,
Tegeregin karabay,
Tegi canın ayabay,
Kılçaybastan artına,
Kıraan Kalça keldi emi,
Aybanboz baspay kalganın
Anık Kalça bildi emi.
Bölök balban coloboyt,
Bölünüp Kalça kirdi emi.
Cetkileñ sultan Manaska
Cetip ayza saldı emi.
Kabılan tuugan anık er,
Kolundagı Aç bolot
Oñdoylonup kaldı emi.
Koñurbaydın ayzasın
Denesine colotpoy,
Ortosunan tepeteñ

Kıya çaap saldı emi.
Koñurbaydın Algara,
Caza çaap bir sanın
Manas turup kaldı emi.
Bul kayratın Manastın
Er Koñurbay körgöndö,
Malça aydap balbandı,

İt-Ölbös'ün çölünde
Sendeleyip yürümez oldu,
Böylesi çetin savaşta
Kara tere batıp,
Ağırlaşıp yürümez oldu.
Aybanboz yürümez olunca,
Kalça durur mu esirgeyip,
Bakıp dururken burada,
Kalça'yı Tanrı mı vursun!
Narası taş yarıp,
Çığlığı baş yarıp,
Pehlivanlarını durdurup,
Manas'a daldı bağırıp,
«Möndü!» diye nara atıp,
Böyle yapıp Koñurbay,
Çevresine bakmadan,
Hiç canını esirgemeden,
Ardına dönüp bakmadan,
Şahin Kalça geldi işte,
Aybanboz'un yürümez kaldığını
Kalça iyice bildi işte.
Başka pehlivan yanaşmaz,
Ayrılıp Kalça daldı işte.
Yetkin sultan Manas'a
Yetişip mızrak saldı işte.
Kaplan doğan gerçek er,
Elindeki Aç-bolotu
Doğrultup hazırlandı işte.
Koñurbay'ın mızrağını
Bedenine yaklaştırmadan,
Tam ortasından dosdoğru

Çaprazlama kesip attı işte.
Koñurbay'ın Algara'sının,
Bir budunu yanlışlıkla çalıp,
Manas durup kaldı işte.
Manas'ın bu yiğitliğini
Er Koñurbay görünce,
Davar gibi sürüp pehlivanı,

Kamap kirdi Koñurbay,
Tegeregin dırgıtıp,
Sabap kirdi Koñurbay.
Manastı kaptap balbandar,
Baarı kirdi çurkurap,
Oozunan calın burkurap,
Atı cürböy kalganda,
Arslan Manas oşondo
Amanat candan tüñüldü.
Akkula tüşüp esine:
«Atışka miner Akkula,
Mine cürböy ne boldum!
Alıska kier Akolpok,
Kie cürboy ne boldum!» -
Dep, oşondo er Manas,
Eç amalın taba albay,
Tegerenip turganda
Cabıla balban cetti emi,
Cöö külüktün baarısı,
Keçili menen törösü
Cetip baarı keldi emi.
Cantalaşıp er Manas,
Canına kişi colotpoy,
Kezikkenin sulatıp,
Bet aldına kelgenin
Aybalta menen kulatıp,
Oşondo da bolboston,
Kurçap kıtay cetkeni,
Azaptı kıtay saldı emi,
Araga alıp Manastı
On eki kurçap kaldı emi,
Arkadan kelip Manastı
Dalı ortogo saydı emi.
Koñurbay çındap sayganda,
Kıñayıp Manas kılt etpeyt,

Aybanbozdun üstünö
Kadap koygon emedey,
Kayran Manas bılk etpeyt.

Kuşatıp daldı Koñurbay,
Çevresine üşüştürüp,
Vura vura daldı Koñurbay.
Manas'ı sarıp pehlivanlar,
Hepsi daldı çığrışıp,
Ağzından alev fışkırıp,
Atı yürümez kalınca,
Aslan Manas o zaman
Emanet candan umut kesti.
Akkula düştü aklına:
«Savaşta binilen Akkula,
Binmez olup ne oldum ben!
Sefere giyilen Akolpok,
Giymez olup ne oldum!» —
Deyip o zaman er Manas,
Hiç çaresini bulamayıp,
Dönenip dururken
Pehlivanlar hep birden yetişti işte,
Yaya yüğrüklerin hepsi,
Keçil'iyle beyleri
Yetişip hepsi geldi işte.
Can havliyle er Manas,
Yanına kimseyi yaklaştırmadan,
Rast geleni serip,
Önüne geleni
Aybaltayla devirip,
Yine de fayda etmeden,
Kuşatıp Kıtay yetişti,
Azabı Kıtay saldı işte,
Manas'ı ortaya alıp
On iki kat kuşattı işte,
Arkadan gelip Manas'ı
Sırtının ortasından sapladı işte.
Koñurbay var gücüyle saplayınca,
Manas eğilip kımıldamaz,

Aybanboz'un üstüne
Çakılıp konmuş gibi,
Yiğit Manas kıpırdamaz.

Mendede mınday bolorbu,
Beren Manas baatırdın
Koldogonu çoñ eken,
Bolboso, kıtay koyobu!
Mına oşondo zor Manas:
«Iyman ber» - dep, calınıp,
Can soogalap kaluuga,
Iyinindegi boz kelte
Mıltıgına kamınıp,
Boz kelteni kolgo alıp,
Küñgürötö bir koyot,
Tömönkü catkan köp kıtay,
Baarı kaçıp dır koyot.
Altı-ceti udaalap,
Arslan atıp iygende
Ünü çıkpayt tapıldap,
Atıp iygen oktoru
Kıtayga cetpey araga
Tüşüp kalat topuldap.
Boz kelte bolboy kalganın
Baykap, Kalça bildi emi,
Atış anday emes, - dep,
Ayanbastan Koñurbay,
Camgırday kılıp caa tartıp,
Möndürdöy tögüp ok atıp,
Er Manaska kirdi emi.
Takool bolup artınan,
Karacoy koşo kirdi emi,
Kapır baylap aların,
Karandı başka saların
Kankor Manas bildi emi.
Manas baykap karasa,
Akılay kılgan boz çepken
Ayza, okko tıtılıp,
Bıt-çıt bolup ketiptir,
Kan Ilama baş bolup,
Kalıñ kıtay kolunan
Dagı kaptap cetiptir.
Oşonetip turganda,

Kul olanda böylesi olur mu,
Yiğit Manas bahadırın
Koruyucusu ulu imiş,
Yoksa Kıtay bırakır mı!
İşte o zaman ulu Manas:
«İman ver» diye yalvarıp,
Canını kurtarıp kalmaya,
Omzundaki boz kelte
Tüfeğine davranıp,
Boz kelteyi ele alıp,
Gümbürdete bir sıkar,
Aşağıda duran nice Kıtay,
Hepsi kaçışıp dağılır.
Altı yedi kez art arda,
Aslan ateşleyince
Tık tık eder, sesi çıkmaz,
Attığı kurşunları
Kıtay'a varmadan ortaya
Düşüverir pat pat.
Boz keltenin işlemez olduğunu
Sezip Kalça bildi işte,
Atış öyle olmaz, diye,
Sakınmadan Koñurbay,
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok yağdırıp,
Er Manas'a daldı işte.
Ardından destek olup,
Karacoy birlikte daldı işte,
Kâfirin bağlayıp alacağını,
Kara belayı başa saracağını
Hunhar Manas bildi işte.
Manas dikkatle baksa,
Akılay'ın diktiği boz cepken
Mızrakla, okla lime lime,
Paramparça olmuş,
Han Ilama başta olup,
Kalabalık Kıtay ordusundan
Yine çullanıp yetişmiş.
Böyle olup dururken,

Alöökönün Koñurbay
Kabar kıldı baarına:
«Tirüü karmap algıla,
Karıkandın aldına
Tartuu kılıp bargıla,
Bir aylası tabılar!»
Kalçanın kebin ukkanda
Kabılan Manas, kayran er
Kara candan tüñüldü,
Kaçan maga cetet, - dep,
Kalıñ kıtay kolunan
Acıratıp ketet, - dep,
Eki közü törт boldu.
Kırgındı kaçan salat, - dep,
Kıstalıp catkan kezimde,
Kaçan cetip er Çubak
Acıratıp alat, - dep,
Manas emes, Çubagıñ
Aylasın tappay öz canın,
Orokkır menen Börüköz,
Ekөö soguş salıptır,
Kızıl kanga bölönüp,
Kılçaya albay kalıptır.
Anı körüp Manasıñ
Akbaltaydın Çubakka
Çoñ taarınıp kalıptır.
Kırgın salıp kıtayga,
Kıraan tuugan Almambet
Carap cürgön emespi.
Kızıtalak boz kaçır,
Kaçan cürböy kalat, - dep,
Akşuñkarday kılçaktap,
Ara-sara ıraaktan,
Közün salıp alıstan
Karap cürgön emespi!
Almambet baykap köz salsa,
Koñurbay kalça baş bolup,
Kabılan tuugan Manastı

Alööke'nin Koñurbay'ı
Haber saldı hepsine:
«Diri diri yakalayın,
Karıkan'ın önüne
Armağan diye götürün,
Bir çaresi bulunur!»
Kalça'nın sözünü duyunca
Kaplan Manas, yiğit er
Kara candan umut kesti,
Ne zaman bana yetişir, diye,
Kalabalık Kıtay elinden
Kurtarıp götürür, diye,
İki gözü dört oldu.
Kırgını ne zaman salar, diye,
Sıkışıp kaldığım demde,
Ne zaman yetişip er Çubak
Kurtarıp alır, diye,
Manas değil, Çubak'ın
Kendi canına çare bulamayıp,
Orokkır ile Börüköz,
İkisiyle savaşa tutuşmuş,
Kızıl kana bulanıp,
Dönüp bakamaz olmuş.
Onu görüp Manas'ın
Akbaltay'ın Çubak'ına
Pek gücenip kalmış.
Kıtay'a kırgın salıp,
Şahin doğan Almambet
Yararlılık gösterip durmaz mıydı.
Kahrolası boz katır,
Ne zaman yürümez kalır, diye,
Ak sungur gibi dönüp bakıp,
Ara sıra uzaktan,
Gözünü dikip ıraktan
Gözleyip durmaz mıydı!
Almambet dikkatle göz atsa,
Koñurbay kalça başta olup,
Kaplan doğan Manas'ı

On eki kurçap kalıptır.
Calgızdatıp Manastı,
Tirüü karmap almakka
Başına azap salıptır.

On iki kat kuşatmışlar.
Manas'ı yapayalnız kıstırıp,
Diri diri yakalamaya
Başına azap salmışlar.

Munu Almañ körgöndö,
Çıdap Almañ turalbay:
«Kıstalıp catkan Manaska
Kılçaybastan ceteyin,
Kırgın kılıp kıtaydı,
Kıyamattık Manastı
Acıratıp keteyin!»
San koldu taştap Almambet,
Kazık moyun Sarala
Zımırıltıp çu koyup,
Aralap kirip kıtaydı,
Arasınan Kalçanı
Kaptaldata ayabay,
Ayza menen bir koydu.
Almambet ayza sayganda
Aylası ketti Koñurbay,
Algaranı moyundap,
Tuylap ketti Koñurbay,
Öz başın özü koygulap,
Ötkörö tildep Almañdı,
Iylap ketti Koñurbay.
«Kuday bilbes kuu kaçkın,
Kırçoosun kıldan eştirgen,
Bütün cerin burutka barıp teştirgen.
Uşu kaçkın bolboso,
Çoñ-Beecindin darbaza
Çiybeyt belem sızıktı,
Baylap alıp Manastı,
Kılbayt belem kızıktı.
Bütkül burut busurman,
Salbayt belem azaptı,
Örttöböyt belem çatırın,
Öltürböyt belem baatırın.
Kara közüñ kaşaygır,

Bunu Almake görünce,
Dayanıp duramayıp Almake:
«Sıkışıp kalan Manas'a
Dönüp bakmadan yetişeyim,
Kıtay'ı kırıp geçirip,
Kıyametlik Manas'ı
Kurtarıp gideyim!»
Sayısız orduyu bırakıp Almambet,
Kazık boyunlu Sarala'yı
Ok gibi uçurup dehleyip,
Kıtay'ın içine dalıp,
Arasından Kalça'yı
Böğürlemesine acımadan,
Mızrakla bir vurdu.
Almambet mızrak saplayınca
Çaresi kalmadı Koñurbay'ın,
Algara'nın boynuna kapanıp,
Sıçrayıp gitti Koñurbay,
Kendi başını kendi yumruklayıp,
Almake'ye ağır sövüp,
Ağlayıp gitti Koñurbay.
«Tanrı bilmez kurnaz kaçak,
Kolanını kıldan ördüren,
Bütün yurdunu Burut'a varıp deldirten.
Şu kaçak olmasaydı,
Çoñ-Beecin'in kapısına
Çizgiyi çizmez miydim,
Manas'ı bağlayıp alıp,
Görülmedik işi etmez miydim.
Bütün Burut, Müslüman'a,
Azabı salmaz mıydım,
Çadırını yakmaz mıydım,
Bahadırını öldürmez miydim.
Kara gözün kör olsun,

Kaydan munu kördü eken!
Kolgo tiygen koyondu
Kutkargan kişi oñorbu» -
Munu aytıp Koñurbay,
Kakıldap al turgan.
Dagı Almambet ceterde,
Kakşap turgan Kalçanı,
Deldirep turgan kezinde

Nereden bunu gördü ki!
Ele geçen tavşanı
Kaçıran kişi onar mı» —
Bunu söyleyip Koñurbay,
Höykürüp duruyordu.
Yine Almambet yetişecekken,
Sızlanıp duran Kalça'yı,
Şaşkın durduğu sırada

Kömö koyup ötördö,
Arkarday moynun iyiltip,
Atı külük Kalçañız,
Çıga berdi tüyültüp.
Koñurbay çıga bergen soñ,
Başkasın Almañ körgön soñ,
Kez kelgenin soylotup,
Caylap çıktı Almambet,
Kalıñ kıtay, mancuunu
Kan Manastın üstünön
Sürüp barıp kançalık,
Aydap çıktı Almambet.
Oşol çakta Almambet
Cete keldi Manaska:
«Baatır ay, kazmak bolduñ orumdu,
Kaçan bolso til albay,
Kaynatmak bolduñ şorumdu!
Aytpadım bele men baya,
Ukpadıñ bele sen dagı,
Bel baylagan bel oşol,
Mendeden köp bul kıtay,
Kaptap keter sel oşol,
Murun aytsa til albay,
Meenet kılgan sen uşul.
Kuday bilet bul cerden
Tirüü kayra tartıştı,
Uşu turgan Beecinden
Kayra esen kaytıştı.
Abaylasañ bolboybu,
Asıl Manas, kök kaşka!

Devirip geçecekken,
Arkar gibi boynunu büküp,
Atı yüğrük Kalça'nız,
Sıyrılıp çıkıverdi.
Koñurbay çıkıp gidince,
Ötekileri Almake görünce,
Rast geleni yere serip,
Temizleyip çıktı Almambet,
Kalabalık Kıtay'ı, Mançu'yu
Han Manas'ın üstünden
Sürüp götürüp epeyce,
Kovup çıkardı Almambet.
O sırada Almambet
Yetişip geldi Manas'a:
«Ah bahadır, çukurumu kazar oldun,
Ne zaman olsa söz dinlemeyip,
Kara bahtımı kaynatır oldun!
Demedim miydi ben demin,
Dinlemedin miydi sen de,
Bel bağlanan bel odur,
Kuldan çoktur bu Kıtay,
Basıp geçen sel odur,
Önceden dense söz dinlemeyip,
Zahmete sokan sensin işte.
Tanrı bilir bu yerden
Diri geri dönmeyi,
Şu duran Beecin'den
Sağ esen kavuşmayı.
Dikkat etsen olmaz mı,
Asil Manas, gök kaşkam!

Uşu turgan Çoñ-Beecin,
Askarı biyik cer uşul,
Açuusuna kelgende,
Azoolok curt biz tügül,
Ay-aalamdın baarısın
Azapka salar el oşol.
It menen kandık talaşıp,
Almambet kaçkın atalıp,
Sizge bargan men uşul,
Abaylabay Beecindi,
Oyun körgön sen uşul,
Oylonup akıl başta aytsam,

Uşu colu til albay,
Azapka salgan sen uşul,
Kök calım, albay tilimdi,
Otto kalgan men uşul!
Uşu colu köp kıtay
Tegerektep alganda
Atıñ cürböy kalbasa,
Çalbayt belem kaytadan
Kakançındın kalaanı,
Salbayt belem başınan
Köp kıtayga balaanı.
Baygambar barbas Beecinge
Balaketti salarda,
Kırk kandın eli kıtaydı
Kırar kezim kelgende,
Bayladıñ eki kolumdu,
Açpadıñ, dosum, columdu», -
Dep, uşintip, Almambet,
Oozun cıyıp algança,
Kara kalpak kırgagı,
Kaydan keldi bilbeymin,
Kabılandın Sırgagı.
Sırgak candın artınan,
Kızıl kanga boyolup,
Kögala menen çu koyup,
Çubak keldi oşondo,

Şu duran Çoñ-Beecin,
Yalçın yüce yer budur,
Öfkesi kabardığında,
Azgın yurt, biz şöyle dursun,
Ay-âlemin tümünü
Azaba salacak el odur.
İtle hanlığı çekişip,
Almambet kaçak diye anılıp,
Size varan benim işte,
Beecin'i hesaba katmadan,
Oyun sanan sensin işte,
Düşünüp baştan akıl versem,

Bu sefer söz dinlemeyip,
Azaba sokan sensin işte,
Gök yelelim, sözümü tutmayıp,
Ateşte kalan benim işte!
Bu sefer nice Kıtay
Çepeçevre kuşattığında
Atın yürümez kalmasaydı,
Baskın salmaz mıydım yeniden
Kakançın'ın kalesine,
Salmaz mıydım başından
Nice Kıtay'a belayı.
Peygamber varmaz Beecin'e
Felaketi salacakken,
Kırk hanın halkı Kıtay'ı
Kıracağım çağ gelince,
Bağladın iki kolumu,
Açmadın, dostum, yolumu», —
Deyip böylece Almambet,
Sözünü toparlayana dek,
Kara kalpak kenarlısı,
Nereden geldi bilmem,
Kaplanların Sırgak'ı.
Sırgak canın ardı sıra,
Kızıl kana boyanıp,
Kögala'yı dehleyip,
Çubak geldi o zaman,

Kızıl ayza celegi,
Korgon boldu Manaska,
Er Almambet bereni.
Kan Manastı körgöndö,
Aykırıp kıtay kirgende,
Azaptı Almañ bilgende
Okoro tüygön çılbırdı
Manastan culup aldı emi,
Üzöñgünün boolukka
Bekem basıp aldı emi.
Araanday oozun açtı emi,
Tal-Çoku közdöy süyrötüp,
Daldaktatıp Manastı,
Almambet ala kaçtı emi.
Oñ cagınan Manastı
Candap Sırgak aldı emi,

Kızıl mızrak flaması,
Kale oldu Manas'a,
Er Almambet yiğidi.
Han Manas'ı görünce,
Haykırıp Kıtay girince,
Azabı Almake bilince
Sımsıkı düğümlü yuları
Manas'tan kapıp aldı işte,
Üzenginin kayışına
Sımsıkı bastırdı işte.
Ejder gibi ağzını açtı işte,
Tal-Çoku'ya doğru sürükleyip,
Sendeleterek Manas'ı,
Almambet alıp kaçtı işte.
Sağ yanından Manas'ı
Yanlayıp Sırgak aldı işte,

Art cagınan er Çubak,
Kaptap cetken kıtaydı
Ulam kayta capırıp,
Manas, Sırgak, Almambet
Aldına tüşüp kaldı emi.
Aybanboz cürböy kalsa da,
Kıtay kıstap kelgende
Eki közdön ot çıgıp,
Bolboy Manas barbaktap,
Kayra tartıp tizginin:
«Uruşam» - dep, dardaktap.
Türün körüp kapırdın,
Alek boldu Almambet,
Ala köödön Manaska.
Kezek-kezek uruşup,
Akbaltaydın Er Çubak,
Cana aga koşulup,
Toktono albay salıştı
Ulak kandın er Sırgak.
Kıtay küçöp kelgende,
Cerdin cüzü çañ boldu,
Kayta-kayta soguşup,

Arka yanından er Çubak,
Çullanıp yetişen Kıtay'ı
Tekrar tekrar püskürtüp,
Manas, Sırgak, Almambet
Önüne düşüp gitti işte.
Aybanboz yürümez olsa da,
Kıtay sıkıştırıp gelince
İki gözden ateş çıkıp,
Manas dinlemeyip kabarıp,
Geri çekip dizginini:
«Savaşırım» diye şişinip.
Kâfirin hâlini görüp,
Uğraşıp durdu Almambet,
Deli yürekli Manas'la.
Nöbetleşe vuruşup,
Akbaltay'ın er Çubak'ı,
Yine ona katılıp,
Duramayıp çarpıştı
Ulak han'ın er Sırgak'ı.
Kıtay güçlenip gelince,
Yerin yüzü toz oldu,
Tekrar tekrar savaşıp,

Kabılan Sırgak, er Çubak,
Kızılala kan boldu,
Bütkön boyu dal boldu.
Erender kaydan ayandı,
Eçe katar soguşup,
Öldüm, öldüm degende
Tal-Çokunu tayandı.
Tal-Çokuga ceterde,
Eer beldey kırañdı,
Aşpay koydu Aybanboz,
Esi ketip Manastın,
Süyrösö da bolboston,
Kara terge çumulup,
Baspay koydu Aybanboz.
Aybanboz baspay kalganda
Kaptap kıtay cügürdü,
Anı körüp er Manas
Kayran candan tüñüldü.
Kaçan bolso til albay,
Er Manas azap tarttı emi.

Kaplan Sırgak, er Çubak,
Kızıl kana bulandı,
Bütün bedeni bitkin düştü.
Yiğitler hiç sakınır mı,
Nice kez saf saf vuruşup,
Öldüm öldüm dediğinde
Tal-Çoku'ya dayandı.
Tal-Çoku'ya varmadan,
Eyer beli gibi sırtı
Aşamaz oldu Aybanboz,
Aklı gitti Manas'ın,
Çekiştirse de fayda etmeden,
Kara tere gömülüp,
Adım atmaz oldu Aybanboz.
Aybanboz yürümez kalınca
Çullanıp Kıtay koşuştu,
Onu görüp er Manas
Aziz candan umut kesti.
Ne zaman olsa söz dinlemeyip,
Er Manas azap çekti işte.

Akkañkı menen cügöndü
Bekem baylap kabılan
Arkasına tarttı emi.
Bolkuldap basıp, ör tartıp,
Boz kelteni tayanıp,
Çımın candan tüñülüp,
Çındap canga küç keldi,
Tal-Çoku közdöp bastı emi,
Basa tüşüp kılçayıp,
Almambet menen Çubakka,
Ulak kandın Sırgakka
Kereezin Manas ayttı emi:
«Almambet, Çubak, Sırgagım,
Aalamdı buzgan kıraanım!
El içinde çınarım,
Coo betinde ezelten
Kara kaşka tınarım,
Bügün körgön erteñ cok,

Akkañkı eyerle dizgini
Sımsıkı bağlayıp kaplan
Sırtına aldı işte.
Güm güm basıp yokuş çıkıp,
Boz kelteye dayanıp,
Sinek kadar candan umut kesip,
Cana gerçekten güç geldi,
Tal-Çoku'ya doğru yürüdü işte,
Yürürken dönüp bakıp,
Almambet ile Çubak'a,
Ulak han'ın Sırgak'ına
Vasiyetini Manas söyledi işte:
«Almambet, Çubak, Sırgak'ım,
Âlemi sarsan şahinim!
El içinde çınarım,
Düşman karşısında ezelden
Kara alınlı doğanım,
Bugün görülen yarın yok,

	Alaksıtıp alakçı,	*Oyalayıp aldatıcı,*
	Aldayt eken düynö şok!	*Aldatırmış yaman dünya!*
	Kalıñ kıtay cabılıp,	*Kalabalık Kıtay üşüşüp,*
	Baarı birdey çogulup,	*Hepsi birden toplanıp,*
	Manasıñdı tirüülöy	*Manas'ını diri diri*
	Azır karmap alat beym?	*Şimdi tutup alır mı ki?*
55830	Dinsizdi teñir urat beym,	*Dinsizi Tanrı çarpar mı ki,*
	Karmap alıp Manastı,	*Manas'ı yakalayıp,*
	Kılbagandı kılat beym?	*Görülmedik işi eder mi ki?*
	Kolgo tüşüp, kor bolup,	*Ele düşüp hor olup,*
	Koluna ketip baylanıp,	*Eline geçip bağlanıp,*
	Kokuy, Manas turat beym?	*Eyvah, Manas kalır mı ki?*
	Almambet, Çubak, asılım,	*Almambet, Çubak, değerlim,*
	Cana Sırgak kıraanım,	*Ve Sırgak şahinim,*
	Adırda cılkı ala baş,	*Kırlarda yılkı ala baş,*
	Alakçı düynö, kanteyin,	*Aldatıcı dünya, neyleyeyim,*
55840	Arkamda erkek bala caş,	*Ardımda erkek evlat küçük,*
	Agayındın baarı kas!	*Kardeşlerin hepsi düşman!*
	Abıke, Köböş aramdın	*Abıke, Köböş haramzadenin*
	Çalgırtı cüröt közündö,	*Gözünde sinsi bakış gezer,*
	Çaması kelse, altı aram	*Güçleri yetse altı haram*
	Çalganı cüröt özümdü.	*Beni çelmeye bakarlar.*
	Kıñırtı bar sözündö,	*Sözünde eğrilik var,*
	Karaanı coo aramdar	*Karaltısı düşman haramzadeler*
	Kılganı cürçü özümö,	*Ettiği hep bana gelirdi,*
	Ay karañgı, tün bürkök,	*Ay karanlık, gece kapalı,*
55850	Kün emine boluçu?!	*Gündüz nasıl olurdu ki?!*
	Alganım kandın kızı Kanıkey,	*Aldığım han kızı Kanıkey,*
	Bul emine boluçu?	*Onun hâli ne olurdu?*
	Almambet, Çubak egizim,	*Almambet, Çubak, ikizim,*
	Asıl Sırgak teñizim,	*Asil Sırgak, engin denizim,*
	Dolono saptuu aybalta	*Alıç saplı aybaltayı*
	Tolgontposton kim aştayt?	*Burup çevirmeden kim saplar?*
	Tolkugan ogoy, köp argın,	*Çalkanan Ogoy, kalabalık Argın,*
	Tolup catkan kayran curt,	*Dolup taşan aziz yurdu,*
	Tozdurbastan kim baştayt?	*Dağıtmadan kim yönetir?*
55860	Kara caak bolottu	*Kara yanaklı çeliği*
	Kaykaytpastan kim aştayt?	*Eğip bükmeden kim saplar?*

Kasiettüü kayran curt,
Kaçırbastan kim baştayt? » -
Dep, oşondo er Manas,
Erdin kese tiştenip,
Eki közdön ot çıgıp,
Acıdaarday tüktönüp,
Tal-Çokunu bet aldı,
Üstünö eerin cüktönüp.
Baatır Manas bolgonu,
Bala çaktan şaşa elek.
Başına mınday kün tüşüp,
Mingen attan acırap,
Mintip cöö basa elek.
Tuulgandan er Manas,
Artın salıp duşmanga,
Aybıgıp coodon kaça elek.
Basa tüşüp koñgurap,
Oylop turup toktodu,
Akkulanı coktodu.
Een kalsın köödök can,
Til albagan adatım,
Oorukka kalgan Akkula
Kaçan bolso kanatım.
Kep kılbay kıtay kelgende,
Kıstoo kılıp turganda,
Akkula bolso astımda,
Akolpok bolso üstümdö,
Akkelte bolso iynimde

Berbeyt belem kezegin,
Belgilüü Kalça bürüktün
Tappayt belem esebin!» -
Dep, oşondo er Manas,
Dagı bastı öydölöp.
Manas cöölöp kalganda,
Kaptap kıtay cetti emi,
Ortogo alıp tört erdi,
On eki kurçap ketti emi.
Kapır karan salganda,

Kutlu aziz yurdu,
Kaçırtmadan kim yönetir?» –
Deyip o zaman er Manas,
Dudağını kesercesine dişleyip,
İki gözünden od saçıp,
Ejderha gibi kabarıp,
Tal-Çoku'ya yöneldi,
Eyerini sırtına yüklenip.
Bahadır Manas olalı,
Çocukluğundan beri şaşırmamıştı.
Başına böyle gün düşüp,
Bindiği attan ayrılıp,
Böyle yaya yürümemişti.
Doğduğundan beri er Manas,
Düşmana sırtını dönüp,
Yılıp da yağıdan kaçmamıştı.
Ağır ağır yürüdü homurdanarak,
Düşünüp durup durakladı,
Akkula'yı yâd edip aradı.
Kahrolası şu toy can,
Söz dinlemez huyum var,
Ordugâhta kalan Akkula
Her zaman kanadımdı.
Kıtay ansızın geldiğinde,
Sıkıştırıp durduğunda,
Akkula olsa altımda,
Akolpok olsa üstümde,
Akkelte olsa omzumda

Payını vermez miydim,
Namlı Kalça köpeğinin
Hesabını görmez miydim!» –
Deyip o zaman er Manas,
Yine yokuş yukarı yürüdü.
Manas yaya kalınca,
Kıtay basıp yetişti,
Dört eri ortaya alıp,
On iki kat kuşattı.
Kâfir kara gün salınca,

Kapırlardın içinen,
Cöö külüktün balbanı,
Madı degen alp kıtay
Manastı közdöp: «Çu» - dedi.
Oşol çakta Koñurbay:
«Etekten karmap algın, - dep,
Beri karay Manastı,
Ilaktırıp ciber», - dep,
Kıykırıp turat doñuz ay.
Koñurbay sözün ukkanda
Madı cetti cügürüp,
Başka tüşkön karan tün,
Badışası Manastan,
Madı cakın kalganda,
Almambet, Sırgak eki şer
Oşol kezde Manastan
Anık çındap tüñüldü.
Köödöngö batpayt köp sanaa,
Körüp turgan Çubaktın
Közünün caşı on talaa.
Azizkandın Almambet
Alapayın taba albayt,
Balban çurkap kalganda,
Ulak kandın Sırgagı
Uyalaşı Manaska
Eç bir ayla kılalbayt.
Madı cetip bararda,
Tüp etekten alarda,
Ildıy karay Manastı
Cañı ırgıtıp salarda,
Telegeyi teñ eken,
Tegi Manas kayran şer,

Kâfirlerin içinden,
Yaya yürükler pehlivanı,
Madı denen alp Kıtay
Manas'ı gözleyip «Çu!» dedi.
O sırada Koñurbay:
«Eteğinden yakala, – deyip,
Manas'ı bu yana doğru,
Fırlatıp gönder!» – diye,
Haykırıp durur domuz ya!
Koñurbay'ın sözünü duyunca
Madı koşup yetişti,
Başa çöken kara gece,
Padişah olan Manas'a,
Madı yaklaşıp kaldığında,
Almambet, Sırgak, iki şir,
O anda Manas'tan
İyiden iyiye umut kesti.
Sığmaz göğse bunca kaygı,
Bakıp duran Çubak'ın
Gözünün yaşı on ova oldu.
Azizkan oğlu Almambet
Ne yapacağını bilemez,
Pehlivan koşmaya durunca,
Ulak Han'ın Sırgak'ı,
Öz kardeşi Manas'a
Hiçbir çare kılamaz.
Madı yetişmek üzereyken,
Tam eteğinden tutarken,
Manas'ı aşağı doğru
Tam fırlatıp atarken,
Her yanı denkmiş meğer,
Aslı Manas aziz şir,

Kara kulak şer eken.
(Ukkanga comok zar eken.)
Cebesi bolot aybalta
Oñ kolunda bar eken.
Aybaltanı oñtoylop,
Imere karmap aldı emi,

Kara kulaklı aslanmış.
(Duyana destanı azizmiş.)
Silahı çelik aybalta
Sağ elinde var imiş.
Aybaltayı doğrultup,
Çevirerek kavradı,

Ayanbastan er Manas,
Emgek tartıp kaldı emi.
Aybalta menen çapkanda
Alpsınıp bargan Madının,
Başı ketti bırkırap,
Canı ketti çırkırap,
Ildıy karay çoñ Madı
Kulap kelet dırkırap.
Kulap kelgen Madıga
Bala Sırgak cetti emi,
Cetken cerde er Sırgak
Eşiktey bolgon karının
Eşip-eşip öttü emi.
Madı ölüp kalgan soñ,
Calpı kıtay baarısı,
Caşı menen karısı
Cabıla soguş kıldı emi,
Almambet, Çubak, er Sırgak
Dagı canın ayabay,
Katuu uruş kıldı emi.
«Dini katuu kıtaydın
Küçünö kantip könöbüz.
Körüp turup kök caldı
Kantip tirüü berebiz.
Manastan murun biz ölüp,
Kurman bolup ketebiz!» -
Uşunetip üç beren
Ayzanı karmap imerdi,
Atışkın - dep ayanbay,
Kan Çubaktı ciberdi.
(Akbaltaydın Çubagı ay!
Ay aalamdı buy kılgan,
Asıl kök cal çunagı ay!)
Alışsa adamdın alı cetpegen,
Arslandın tişi ötpögön,
Aybıgıp korkup san koldon,

Artka kaçıp ketpegen.
Adamdan başka ört degen,

Er Manas hiç esirgemeden,
Var gücünü ortaya koydu.
Aybaltayla vurunca
Alplık taslayıp gelen Madı'nın,
Başı gitti paramparça,
Canı gitti çığlıkla,
Koca Madı aşağı doğru
Yuvarlanır gümbür gümbür.
Yuvarlanan Madı'ya
Genç Sırgak yetişti,
Yetiştiği yerde er Sırgak
Kapı kadar karnını
Deşip deşip geçti.
Madı ölüp gittikten sonra,
Kıtay'ın tümü hep birden,
Genciyle yaşlısı
Topluca savaşa girişti,
Almambet, Çubak, er Sırgak
Yine canlarını esirgemeden,
Çetin bir cenk ettiler.
«Dini katı Kıtay'ın
Gücüne nasıl boyun eğeriz?
Göre göre boz yeleliyi
Nasıl diri teslim ederiz?
Manas'tan önce biz ölüp,
Kurban olup gideriz!» –
Böyle deyip üç yiğit
Kargıyı kavrayıp çevirdi,
«Vuruş!» deyip esirgemeden,
Han Çubak'ı gönderdiler.
(Akbaltay'ın Çubak'ı ah!
Bütün âlemi kasıp kavuran,
Asil boz yeleli yavuzu ah!)
Tutuşsa insan gücü yetmeyen,
Aslanın dişi işlemeyen,
Sayısız ordudan yılıp korkup,

Geriye kaçıp gitmeyen.
İnsandan öte yangın denen,

Astına salsa san koldoy,
Alıska cürsö akcoltoy,
Eñçer kelgen keñ dalı,
Kabarında bar çıgar,
Kan Baltaydın Çubagı.
Kök cal kıraan Çubagı,
Emi kirdi soguşka.
Altı miñ balban, miñ kalday,
Ataktuusu Koñurbay,
Çurkurap kaptap ketti emi,
Miñ balban menen Börüköz,
Bir cagınan cetti emi,
Kalıñ kıtay kakançın,
Kaptap baarı ketti emi.
Ceti künü uruşup,
Cetimiş cerden cara cep,
Çubak çıktı kan bolup,
Bütkön boyu bılk etpey,
Sal sıyaktuu dal bolup.
Oşol kezde bayagı,
Kapırdan kaçıp cat bolgon,
Kara dinden ak bolgon,
Çaçıp kelgen cıyganın,
Izdegen azil ıymanın:
«Tünörüp catkan Beecinge
Tüpöktüü ayza sunayın,
Dümöktüü çirkin tozokton,
Canımdı azat kılayın.
Caynagan kalıñ kıtayga,
Cayıltıp ayza sunayın.
Kan Çubak mintip kelgende,
Kantip tirüü turamın.
Ölüp kalsam, ıyman ber,
Bir kuday özüñ koldoy kör!»
Uşinetip Almambet,
Çındap kirdi soguşka.
Alakeñ soguş salganda,
Kumurskanı kör, kurttu kör.
Kumday kalıñ curttu kör

Saldırınca sayısız ordu misali,
Uzağa gitse uğuru bol,
Heybetli, geniş omuzlu,
Haberiniz vardır elbet,
Han Baltay'ın Çubak'ı.
Boz yeleli yavuz Çubak,
Şimdi girdi savaşa.
Altı bin pehlivan, bin kalday,
En namlısı Koñurbay,
Çığlık koparıp bastırdı,
Bin pehlivanla Börüköz,
Bir yandan yetişti,
Kalabalık Kıtay, Kakançın,
Hepsi birden bastırdı.
Yedi gün boyu vuruşup,
Yetmiş yerinden yara yiyip,
Çubak çıktı kana bulanıp,
Bütün bedeni kımıldamadan,
Sal gibi donup kaldı.
O sırada o eski,
Kâfirden kaçıp yad olan,
Kara dinden ak olan,
Devşirdiğini saçıp gelen,
Aziz imanını arayan:
«Karanlık basmış Beecin'e
Püsküllü kargı uzatayım,
Belalı çirkin cehennemden,
Canımı azat edeyim.
Kaynayan kalabalık Kıtay'a,
Kargıyı savurup uzatayım.
Han Çubak bu hâle gelmişken,
Nasıl sağ dururum?
Ölürsem iman ver,
Bir Tanrım, sen kendin yardım et!»
Böyle deyip Almambet,
Gerçekten girdi savaşa.
Alake'n cenge girişince,
Karıncayı gör, kurtçuğu gör,
Kum gibi kalabalık halkı gör,

Asman açık, cer bürkök,
Gök açık, yer kapalı,

Kün ekeni bilinbey,
Ce tün ekeni bilinbey,
Munarık tüşüp, çañ uçat,
Bu kıtaydın üstünön
Ötö albastan ar cakka
Kanattuu kuş kayra uçat.
Manas cöölöp catkanın,
Kıtaylardın Koñurbay
Tüp-Beecindin kanına
Kabar berip salıptır.
Bu kabardı ukkanda,
Kırk kandın eli köp kıtay,
Sapırılıp can kalbay,
Calpı attanıp kalıptır.
Ay-aalamga boy berbes,
Döösü kelip kalıptır,
At mingizbey köndürgön,
Cöösü kelip kalıptır,
Kırk kandın eli köp kıtay,
Bütün kelip kalıptır,
Din busurman curtu cok,
Tört berendin başına
Kapır azap salıptır.
At oyunçu bir bölök,
Kele catat tüyültüp,
Anı körüp Almambet,
Ketti candan tüñülüp.
Tüñülö turgan sebebi,
Az buruttun teregi,
Er Manastın ezelden,
El çetinde, coo beti,
Meder kılgan tiregi.
Manas cöölön catkanda,
Aygaylagan kıtaydın
Ala turgan kezegi.
Tolkugan kara sel bolun,
Tozoñ uçkan el bolup.

Gündüz müdür bilinmez,
Yoksa gece midir bilinmez,
Pus çöküp toz uçar,
Bu Kıtay'ın üstünden
Öteye geçemeyip
Kanatlı kuş geri döner.
Manas'ın yaya kaldığını,
Kıtayların Koñurbay'ı
Tüp-Beecin'in hanına
Haber salıvermiş.
Bu haberi duyunca,
Kırk hanın halkı, çok Kıtay,
Savrulup tek can kalmadan,
Hep birden atlanmışlar.
Ay-âleme boyun eğmez,
Devleri gelmiş,
Ata bindirmeden alıştırılmış,
Yayaları gelmiş,
Kırk hanın halkı, çok Kıtay,
Topyekûn gelmiş,
Müslüman yurdundan kimse yok,
Dört yiğidin başına
Kâfir azap salmış.
At cambazları bir bölük,
Küme küme gelmekte,
Bunu görüp Almambet,
Candan umudu kesti.
Umut kesişinin sebebi,
Az Burut'un direği,
Er Manas'ın ezelden,
Elin ucunda, yağı yüzünde,
Güvenip dayandığı direğiydi.
Manas yaya kalmışken,
Naralar atan Kıtay'ın
Onu alma sırasıydı.
Dalgalanan kara sel olup,
Tozu göğe savrulan el olup.

Tal-Çokunun biyik kır,
Samanday kılıp taptadı,
Almambetti bet alıp,
Kumurskaday köp kıtay
Sel cürgöndöy kaptadı.

Tal-Çoku'nun yüce sırtını,
Saman gibi çiğneyip ezdi,
Almambet'e yönelip,
Karınca gibi çok Kıtay
Sel yürür gibi bastırdı.

Kıtay kaptap kalganda,
Kıraan kök cal Almambet
Kümüş kise kurçanıp,
Külümsüröp arslanıp,
Köp kıtaydı sezbesten,
Kündöy betin nur çalıp.
Altından kise kurçanıp
Azizkandın Almambet
San kol kaptap kelgende,
Kayratınan cazbastan,
Kayra çoçup kaçpastan,
Ayday betin nur çalıp,
Anık kıraan, kayran er,
Kılkıldap kelgen kıtayga
Kılçaybay kirdi kök cal şer.
Kara dinden ak bolup,
Kelişten Almañ korkpogon,
Kapır kaptap çıkkanda,
Kara canın ayanıp,
Ölüştön Almañ korkpodu.
Kabarıñda bar beken?!
Altın tagın may kılgan,
Atasın Almañ öltürüp,
Azizkandı cay kılgan.
Karşı kelgen kandardı
Kaysap öttü Almambet,
Tuş kelgenin kıyratıp,
Moysop cürdü Almambet.
Bet aldına kelgendi
Kırıp cüröt Almambet,
Öz bilgenin maydandap,
Kılıp cüröt Almambet.
Kaçırgan cerin eşiltip,

Kıtay bastırıp gelince,
Yavuz boz yeleli Almambet
Gümüş kemer kuşanıp,
Gülümseyip aslanlaşıp,
Çok Kıtay'ı umursamadan,
Güneş gibi yüzüne nur vurup.
Altından kemer kuşanıp
Azizkan oğlu Almambet
Sayısız ordu bastırınca,
Yiğitliğinden şaşmadan,
Ürküp geri kaçmadan,
Ay gibi yüzüne nur vurup,
Gerçek yavuz, aziz er,
Kaynaşıp gelen Kıtay'a
Dönüp bakmadan daldı boz yeleli şir.
Kara dinden ak olup,
Gelmekten Almañ korkmamıştı,
Kâfir bastırıp çıkınca,
Tatlı canını esirgeyip,
Ölmekten Almañ korkmadı.
Haberin var mıdır ki?!
Altın tahtını darmadağın eden,
Atasını Almañ öldürüp,
Azizkan'ı yere seren.
Karşı gelen hanları
Kırıp geçti Almambet,
Rast geleni yıkıp devirip,
Boğazlayıp yürüdü Almambet.
Önüne geleni
Kırıp geçirir Almambet,
Bildiği gibi meydan alıp,
Eyleyip durur Almambet.
Saldırdığı yeri deşip,

Cerdi ölükkö töşöltüp,
Coyup cüröt Almambet.
Almambettin soguşun,
Kördü Coloy karısı,
Kaptap ketti ayanbay,
Ayzakerdin baarısı.
Belden bolgon şagıl kum,
Kumga aralaş çuu salıp,
Soguş saldı köp kıtay.

Yeri ölüyle döşetip,
Yok edip durur Almambet.
Almambet'in savaşını,
Gördü ihtiyar Coloy,
Bastırdı esirgemeden,
Kargıcıların tümü.
Bele varan çakıl kum,
Kuma karışıp çığlık salıp,
Savaş verdi çok Kıtay.

Türdüü-türdüü kıtaydın
Tübünön beri kozgolup,
Çañ-topoloñ boluptur.
Buyruk kılıp kanınan,
Kadimki mergen Karacoy
Bu da kelip kalıptır.
Özü Almambet okuşkan,
Aylanıp birge tokuşkan,
Anık mergen can ele,
Karacoy kirdi ayanbay,
Almambetti atkılap,
Camgırday kılıp caa tartıp
Möndürdöy kılıp ok atıp,
Toguz künü aralap,
Tokson cerden cara cep,
Almambet keldi dal bolup,
Bütkön boyu kan bolup.
Almakeñ mintip kelgende
Soguşuuga er Sırgak,
Kaptap catkan kapırga,
Kaçırıp kirdi er Sırgak.
Astındagı Kökçebiç,
Aralap kirdi oynotup.
Kirgen cerden er Sırgak:
«Isılam!» - dep, bakırıp,
«Manas!» - dep, uraan çakırıp
Koñurbaydı baş kılıp,
Kürpüldöktün çölünö
Kalıñ kolun kıtaydın

Türlü türlü Kıtay'ın
Ta dibinden kaynayıp,
Toz duman olmuş her yer.
Hanından buyruk alıp,
Namlı nişancı Karacoy,
O da çıkagelmiş.
Almambet'le birlikte okumuş,
Birlikte gezip at eyerlemiş,
Gerçek bir nişancıydı,
Karacoy daldı esirgemeden,
Almambet'e ok yağdırıp,
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
Dokuz gün içlerinde dolaşıp,
Doksan yerinden yara yiyip,
Almambet döndü sersemleyip,
Bütün bedeni kan içinde.
Almake böyle dönünce,
Savaşmak için er Sırgak,
Bastırıp gelen kâfire,
Saldırıp daldı er Sırgak.
Altındaki Kökçebiç'i,
Oynatıp daldı ortalarına.
Girdiği yerden er Sırgak:
«İslam!» diye bağırıp,
«Manas!» diye uran çağırıp,
Koñurbay'ı başa katıp,
Kürpüldök çölüne
Kıtay'ın kalabalık ordusunu

Aydap kirdi sapırıp.
Sırgak kelip tiygende,
Kan Koñurbay baş bolup,
Kayra kaçıp köp kıtay,
Sırgakka kayrat kıla albay,
Eç amalın taba albay,
Turuştuktu bere albay,
Kakançındın Beecinden
Kaptap kelgen kıtaydı
Kayra aydap baratat.
Tegeregin çogultup,
Zamanasın kuurultup,
Iyrip aydap baratat.

Savura savura sürdü.
Sırgak gelip çarpınca,
Han Koñurbay başta olmak üzre,
Geri kaçıp çok Kıtay,
Sırgak'a karşı duramayıp,
Hiçbir çare bulamayıp,
Direnç gösteremeyip,
Kakançın'ın Beecin'inden
Bastırıp gelen Kıtay'ı
Geri sürüp gitmekte.
Çevresini toplayıp,
Dünyalarını dar edip,
Kıvırıp sürüp gitmekte.

Ilaaçın tiygen taanday,
Ar cagına bir çıgıp,
Bu cagına bir çıgıp,
Sürüp ketip baratat.
Koygo tiygen börüdöy
San kol közgö körünböy,
Kırıp ketip baratat.
Turumtay tiygen torgoydoy.
Ayza menen kıtaydı
Ilip ketip baratat.
Itelgi tiygen kargaday,
Öz bilgenin er Sırgak,
Kılıp ketip baratat.
Aç arslanday aykırıp,
Ak şumkarday umtulup,
Közünö kişi körünböy,
Köönü menen kıtaydı
Cirep ketip baratat.
Kürpüldöktün Sarı-Suu,
Sarı-Suunun boyuna,
Acıratıp kıtaydı,
Tal-Çokuda Manastan,
On künçülük coluna
Kürpüldökkö kelgende,
Ulak kandın er Sırgak,

Laçın çarpmış karga gibi,
Bir öte yanına çıkıp,
Bir beri yanına çıkıp,
Sürüp gitmekte.
Koyuna dalmış kurt gibi,
Sayısız ordu gözüne görünmez,
Kırıp gitmekte.
Doğan çarpmış tarla kuşu gibi.
Kargıyla Kıtay'ı
Kapıp kaldırıp gitmekte.
Aladoğan çarpmış karga gibi,
Er Sırgak bildiğini
Yapıp gitmekte.
Aç aslan gibi kükreyip,
Ak sungur gibi atılıp,
Gözüne kimse görünmez,
Gönlünce Kıtay'ı
Biçip gitmekte.
Kürpüldök'te Sarı-Suu var,
Sarı-Suu'nun boyuna,
Kıtay'ı ayırıp koparark,
Tal-Çoku'daki Manas'tan,
On günlük yol ötedeki
Kürpüldök'e vardığında,
Ulak Han'ın er Sırgak'ı,

Cañı tiygen emedey,
Küülönüp uruş saldı emi.
Kürkürötüp kıtaydı,
Kürpüldöktün boyuna
Kuup aydap bardı emi.
Kamalışıp kıtaydın,
Cıyılganın körgöndö,
Kalıñ asker kolunan,
Calgız bala Sırgaktan
Kırılganın körgön soñ,
Kaardandı Koñurbay,
Sırgakka ayla kıların
Taba albadı Koñurbay,
Sarı-Suunun boyunda
Tuylap cüröt Koñurbay,
Alapayın taba albay:
«Amaldı Sırgak ketirdi,

Sanki yeni dalmış gibi,
Coşup cenge girişti.
Kıtay'ı gümbürdeterek,
Kürpüldök boyuna
Kovalayıp sürüp vardı.
Kıtay'ın sıkışıp,
Yığıldığını görünce,
Kalabalık asker elinden,
Bir tek genç Sırgak'tan
Kırıldığını gördükten sonra,
Öfkeye kapıldı Koñurbay,
Sırgak'a edecek çareyi
Bulamadı Koñurbay,
Sarı-Suu'nun boyunda
Tepinip durur Koñurbay,
Ne yapacağını bilemez:
«Sırgak çaremi tüketti,

Kıtaydı kırıp bütürdü», -
Dep, ıylap cüröt Koñurbay.
Koñurbaydın ökürüp,
Iylaganın körgöndö,
Oşondo Sırgak munu oyloyt:
«Capırıp aydap kubalap,
Camanın kırdım kıtaydın.
Camanın kırıp olturup,
Ne muraska ceteyin,
Beecindin zoru Koñurbay,
Bir betteşip keteyin.
Iç kiyimden ok ötpös,
Üstümdön basa kieyin
Koñurbaydı öltürsöm,
Kalgan kalıñ kıtaydı
Beecinge cete süröyün,
Uşu beren Kalçanın
Mıktılıgın bileyin».
Munu aytıp er Sırgak
Bil terisin kaptatkan,
Tökör usta Bölökbay

Kıtay'ı kırıp bitirdi!» –
Diye ağlayıp durur Koñurbay.
Koñurbay'ın böğürerek
Ağladığını görünce,
O zaman Sırgak şunu düşünür:
«Yamyassı edip sürüp kovalayıp,
Kıtay'ın kötüsünü kırdım.
Kötüsünü kırıp dururken,
Hangi mirasa ereyim?
Beecin'in ulusu Koñurbay'la,
Bir kez yüz yüze çarpışayım.
Ok geçmez iç zırhımı,
Üstüme bastırıp giyeyim.
Koñurbay'ı öldürürsem,
Kalan kalabalık Kıtay'ı
Beecin'e dek süreyim,
Şu yiğit Kalça'nın
Yamanlığını bileyim.»
Bunu deyip er Sırgak,
Fil derisiyle kaplattığı,
Topal usta Bölökbay'ın

Ebin taap kındagan,
Sırtın cezden çırmagan,
Uçuna bolot ulatkan,
Tiygen ceri tim kalbay,
Kabıldap cürüp ölsün, - dep,
Acıdaardın uusuna
Altı kayta sugartkan,
Er Sırgaktın sır nayza,
Tü! - dep, kolgo tükürüp,
Tüp uçunan bek karmap:
«Keçildin kanı Koñurbay,
Kel beri! - dep, er bolsoñ,
Kaça berbe! - dep, karmap,
Kaçıp berseñ, Koñurbay,
Ayanbastan tim kalbay,
Kökçebiç tulpar mingemin,
Artıñdan kalbay kubalap,
Beecinge çeyin sürömün!
Çetki-Beecin kurusun,
Ayanbastan kubalap,
Tüp-Beecinge kiremin!»

Yolunu bulup yuvasına oturttuğu,
Dışını tunçla sarmaladığı,
Ucuna çelik uladığı,
Değdiği yer sağ kalmasın,
Kıvranıp kıvranıp ölsün diye,
Ejderhanın zehrine
Altı kez suladığı,
Er Sırgak'ın sırlı kargısı,
«Tüh!» deyip avucuna tükürüp,
Ta dibinden sıkı kavrayıp:
«Keçil'in hanı Koñurbay,
Gel beri! – dedi, er isen,
Kaçıp durma! – deyip, tutup,
Kaçarsan eğer, Koñurbay,
Esirgemeden, boş durmadan,
Kökçebiç tulpara binmişim,
Ardından hiç kalmadan kovalayıp,
Beecin'e kadar sürerim!
Çetki-Beecin kurusun,
Esirgemeden kovalayıp,
Tüp-Beecin'e girerim!»

Oşol çakta Koñurbay,
Sırgaktın kaarın körgöndö
Bokonosu bolkuldap,
Et cürögü solkuldap,
Isıgına bata albay,
Sürün körüp tura albay,
Salışarga ayanbay,
Sırgak menen ayla cok,
Kaçkan menen Kalçaga
Tırmakçalık bayda cok.
Munu oylop Koñurbay,
Kayratına keldi emi,
Kamanday bolup kürküröp,
Kayra tartıp tiştenip,
Sırgaktı karap turdu emi.
Oşol kezde er Sırgak
Koñurbayga kep aytat,

O sırada Koñurbay,
Sırgak'ın kahrını görünce,
Böğrü hopur hopur atıp,
Et yüreği çarpıp titreyip,
Ateşine dayanamayıp,
Heybetini görüp duramayıp,
Canını sakınmadan dövüşen
Sırgak'la başa çıkılmaz,
Kaçmakla da Kalça'ya
Tırnak kadar fayda yok.
Bunu düşünüp Koñurbay,
Cesaretini topladı,
Yaban domuzu gibi homurdanıp,
Geri dönüp diş sıkıp,
Sırgak'a bakıp durdu.
O anda er Sırgak
Koñurbay'a söz söyler,

Kep aytkanda dep aytat:
«Armanda bolup kalba, - dep,
Kezegiñ algın», - dep, aytat.
Munu ugup Koñurbay,
Makul bolot, Sırgak, - dep,
Baatır Kalça kaçırdı,
Koñurbaydın epkini
Şamal boldu kürküröp.
Közdü açıp-cumgança,
Közöl Kalça cetti emi,
Cetken cerden Sırgaktı,
Kamıştan kılgan ayzası,
Kıyın eken aylası.
Sırgaktı kelip sayganda
Ayza ketti bırkırap,
Kırk bölök bolup çırkırap.
Kaçırıp kaldı er Sırgak,
Kalçanı közdöp umtulup,
Karap turdu Koñurbay,
Kaptalın salıp dañkayıp.
Kaçırgan Sırgak ceterde,
Ayza menen Kalçanı,
Böyrökkö muştap ötördö,
Kınındagı ar kesken,
Kınay karmap imerip,

Söz söylerken der ki:
«İçinde ukde kalmasın, – der,
Sıranı al!» – der.
Bunu duyup Koñurbay,
«Olur, Sırgak» der,
Bahadır Kalça saldırdı,
Koñurbay'ın hamlesi
Uğuldayan yel oldu.
Göz açıp kapayınca,
Yaman Kalça yetişti,
Yetişir yetişmez Sırgak'ı,
Kamıştan yapılma kargısı,
Ustalığı pek yamanmış.
Gelip Sırgak'a saplayınca
Kargı gitti paramparça,
Kırk parça olup çatırdayıp.
Saldırıya geçti er Sırgak,
Kalça'ya doğru atılıp,
Bakıp durdu Koñurbay,
Yanını dönüp kasılarak.
Saldıran Sırgak yetişince,
Kargıyla Kalça'nın,
Böğrüne vurup geçerken,
Kınındaki her şeyi keseni,
Sıkıca kavrayıp çevirip,

Er Sırgaktın sır nayza,
Kıya çaap ciberdi.
Ayzasız kalıp bul eköö,
Tüp etekten alışıp,
Culkuldatıp tartışıp,
Bulkuşup ayla kılalbay,
Tamandaşıp turuşup,
Kürpüldöktün boyunda
Talkandaşıp uruşup,
Kara kanga kanıştı,
Kaçpay turup salıştı.
Tulparların tuylattı,
Tuygun eken eki şer,

Er Sırgak'ın sırlı kargısını,
Yandan çalıp kesiverdi.
Kargısız kalıp bu ikisi,
Birbirinin yakasından kavrayıp,
Sarsıp çekiştirip,
Silkinip de baş edemeyip,
Ayak ayağa dayanıp,
Kürpüldök boyunda
Birbirini parçalarcasına vuruşup,
Kara kana kandılar,
Kaçmadan durup çarpıştılar.
Tulparlarını şahlandırdılar,
Doğanmış bu iki şir,

Turuştu candı ayabay,
Üstündögü kalkandı,
Başındagı tuulga
Cündöy kılıp tıtışıp,
Bıt-çıt kılıp kıyrattı.
Aylası ketip Koñurbay,
Amalın munun tabalbay,
Culunup çaçı taz bolup,
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı kapır ay,
Kelbersigen baatır ay,
Aldamak boldu Sırgaktı,
Salmak boldu azapka
Ala köödön çunaktı.
Aybaltanı imerip,
Kamdap turdu Koñurbay,
Sırgak erge mınday dep,
Aldap turdu Koñurbay:
«Şer ekensiñ, er Sırgak,
Şerler senden aylansın!
Er ekensiñ, er Sırgak,
Erler senden aylansın!
Ara coldo alışıp,
Algaranı tuylattıñ,
Kırk kandın eli köp kıtay,
Kırıp taştap ayabay,
El-curtumdu kıyrattıñ.
Kabırgamdı sögülttüñ,
Kalıñ elim kurudu,

Kan dayranı tögülttüñ,
Ötkörö erdik körsötüp,
Köñüldü caman bülünttüñ.
Az söz aytsam könsöñçü,
Ceti kün bursat berseñçi?
Mından arı barayın,
Beecindin kanı Karıkan,
Mergenderin alayın,
Anan kiyin özüñö

Durdular can esirgemeden,
Üstlerindeki kalkanı,
Başlarındaki tulgayı
Yün gibi didikleyip,
Paramparça edip kırdılar.
Çaresi tükenip Koñurbay'ın,
Buna bir yol bulamayıp,
Saçı yolunup kel olup,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı kâfir ah,
Kasıla kasıla gezen bahadır ah,
Sırgak'ı aldatmak istedi,
Azaba salmak istedi
Saf yürekli yavuzu.
Aybaltayı çevirip,
Hazır tuttu Koñurbay,
Er Sırgak'a şöyle deyip,
Aldatıp durdu Koñurbay:
«Şirmişsin sen, er Sırgak,
Şirler sana kurban olsun!
Ermişsin sen, er Sırgak,
Erler sana kurban olsun!
Yarı yolda tutuşup,
Algara'yı şahlandırdın,
Kırk hanın halkı çok Kıtay'ı,
Acımadan kırıp döküp,
Elimi yurdumu yıktın.
Kaburgamı söktürdün,
Kalabalık elim kurudu,

Kan ırmağını döktürdün,
Aşırı yiğitlik gösterip,
Gönlümü fena dağıttın.
Az bir söz desem, uysana,
Yedi gün mühlet versene?
Buradan ileri gideyim,
Beecin'in hanı Karıkan'dan,
Nişancılarını alayım,
Ondan sonra sana

Ayabay uruş salayın.
Sen Manasıña barsañçı,
Manastan bata alsañçı!
Ok ötpögön ton kiyip,
Oñdop başka at minip,
Anan kiyin kelseñçi.
Başka candı koşposton
Cekeme-ceke salışıp,
Meni sayıp sen alsañ,
Talaska barıp konoyun,
Alıp aytkan tiliñdi,
Din busurman boloyun.
Baatır Sırgak, caş bala,
Seni sayıp men alsam,
Beecinge barıp konup ber,
Kolum menen casagan,
Kolodon kılgan burkandı
Anık kuday eken, - dep,
Ak dinime kirip ber!»
Kalça mintip aytkanda,
Ceti kün bursat berdim, - dep,
Celikmek boldu Sırgagıñ.
Elindey körüp Kalçanı,
Iktap ketti Sırgak can,
Cumulup közü çırm etip,
Uktap ketti Sırgak can.
Uykuga Sırgak ketkeni,
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay
Uktap turgan Sırgakka
Oşol kezde cetti emi,
Altın saptuu aybalta
Ala koyup imerip,

Esirgemeden cenk açayım.
Sen Manas'ına varsana,
Manas'tan hayır dua alsana!
Ok geçmez kaftan giyip,
Doğru dürüst başka at binip,
Ondan sonra gelsene.
Başka can katmadan
Teke tek çarpışıp,
Beni mızraklayıp sen yenersen,
Talas'a varıp konayım,
Söylediğin sözü tutup,
Müslüman dinine gireyim.
Bahadır Sırgak, genç yiğit,
Seni mızraklayıp ben yenersem,
Beecin'e varıp konuver,
Elimle yaptığım,
Tunçtan döktüğüm burkana,
«Gerçek Tanrı'ymış» deyip,
Ak dinime giriver!»
Kalça böyle deyince,
«Yedi gün mühlet verdim» deyip,
Kanıverdi Sırgak'ın.
Kalça'yı öz elinden sanıp,
İçi geçti Sırgak canın,
Gözü yumulup dalıverip,
Uyuyakaldı Sırgak can.
Sırgak uykuya dalınca,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Uyumakta olan Sırgak'a
O anda yetişti,
Altın saplı aybaltayı
Kapıp alıp çevirerek,

Taamaylap turup Sırgaktı
Çekege çaap öttü emi.
Aybalta menen çapkanda
Bura tartıp kılt koydu,
Buudan anık Kökçebiç

Nişanlayıp Sırgak'ı
Şakağından vurup geçti.
Aybaltayla vurduğunda
Dizgin kırıp yana kaçtı,
Gerçek küheylan Kökçebiç,

Sırgaktı caza çaptırıp,
Bura tartıp cılt koydu.
Kamınıp kelgen Kalça kul
Caza çaap salganı,
Astındagı Kökçebiç
Sanat cetpes san koldu
Karmatpastan Sırgaktı,
Aralay çaap kalganı.
Er Sırgaktın çekeden,
Kara koçkul kan ketti,
Esi oop alsırap,
Er Sırgaktan al ketti.
Er Sırgaktın Kökçebiç
Baskan ceri bırkırap,
Çoñ kazanday dañkanı
Töbösündö çırkırap,
Alıp barat Sırgaktı
Uçkan kuştay zırkırap.
Tamanı cerde tarsıldap,
Kara bolot oozduk
Kömököydö karsıldap.
Tal cibektey kuyrugu
Çatkayakta çabılıp,
Kan aralaş ak köbük,
Omuroodo cabılıp.
Arkar ayak, cez bilek,
Anık tulpar mal eken,
Amanat candan tüñülüp,
Üstündögü Sırgaktın
Caman bolgon çagı eken.
Alöökönün Koñurbay
Katının kara baskansıp,
Artınan tüşüp bakırıp,
Oy, Sırgak, - dep çakırıp,
Kuup-kuup, cete albay,
Koñurbay kaldı bir sayda,
Kubalasa cetkirbey,

Er Sırgak çıktı bir cayga.

Sırgak'a boşa vurdurtup,
Dönüp sıyrılıverdi.
Hazırlanıp gelen Kalça kulu
Boşa vurup kalınca,
Altındaki Kökçebiç,
Sayıya gelmez orduya
Sırgak'ı yakalatmadan,
Yara yara koşup geçti.
Er Sırgak'ın şakağından,
Kara kızıl kan gitti,
Aklı gidip mecalsizleşip,
Er Sırgak'tan derman gitti.
Er Sırgak'ın Kökçebiç'i,
Bastığı yer ufalanıp,
Koca kazan gibi kesekler
Tepesinde vınlayıp,
Götürmekte Sırgak'ı
Uçan kuş gibi vızıldayıp.
Tabanı yerde takırdayıp,
Kara çelik gemi
Damağında şakırdayıp.
Tel ipek gibi kuyruğu
Apışlıkta savrulup,
Kan karışık ak köpük,
Göğsünü örtüp.
Dağ koyunu ayaklı, tunç bilekli,
Gerçek tulpar imiş,
Emanet candan umut kesip,
Üstündeki Sırgak'ın
Kötü olduğu andı bu.
Alööke oğlu Koñurbay,
Karısını karabasan basmış gibi,
Ardına düşüp bağırıp,
«Hey, Sırgak!» diye çağırıp,
Kovalayıp kovalayıp yetemeyip,
Koñurbay kaldı bir vadide,
Kovaladıkça yetiremeden,

Er Sırgak çıktı bir düzlüğe.

Zamanası kısılıp,
San koldon alıp kutulup,
Aybalta tiyip çekege,
Anık kaçtı Mekege.
It-Torpunun Kıya-Bel,
Aşıp ketip baratat.
Başı kanga çömülüp,
Bala Sırgak oyronuñ
Kaçıp ketip baratat.
Çekeden agıp kan ketti,
Çenebegen er ele,
Er Sırgaktan al ketti.
Tal-Çokuda üçöönö
Kayrıluuga darman cok,
Toktop kalar şayman cok.
Sırgak candı körgöndö,
Aylantıp akıl tabalbay,
Azizkandın calgızı
Artınan kuup çabalbay,
Şamal çıgıp oozunan,
Ot tögülüp közünön:
«Bügün körgön erteñ cok,
Kokuy, Sırgak, kabılan,
Uşunday eken düynö şok!
Kanday işke baştadıñ,
Cabılıp kıtay turganda
Calgız kayda taştadıñ?
Tabılgıluu kolotum,
Kokuy, Sırgak, kabılan,
Taptap koygon bolotum,
Betegelüü özönüm,
Beren, Sırgak, közölüm,
Kazdıñ menin orumdu,
Aytıp cürsöm til albay,
Kaynattıñ menin şorumdu!»
Aybaltanı tayanıp,
Asıl kök cal Almambet
Kaardanıp kök tiktep,
Kañırıgı bek tütöp,

Dünyası daralıp,
Sayısız ordudan sıyrılıp kurtulup,
Aybalta değip şakağına,
Gerçekten kaçtı Mekke'ye.
İt-Torpu'nun Kıya-Bel'ini,
Aşıp gitmekte.
Başı kana bulanıp,
Genç Sırgak, o yaman yiğit,
Kaçıp gitmekte.
Şakağından akıp kan gitti,
Ölçüye sığmaz bir erdi,
Er Sırgak'tan derman gitti.
Tal-Çoku'daki üçünde
Dönüp varmaya derman yok,
Durdurup kalacak takat yok.
Sırgak canı görünce,
Evirip çevirip akıl bulamayıp,
Azizkan'ın bir tanesi,
Ardından kovup koşamayıp,
Ağzından yel çıkıp,
Gözünden ateş dökülüp:
«Bugün var olan yarın yok,
Vah, Sırgak, kaplanım,
Böyleymiş şu şirret dünya!
Bu nasıl işe kalkıştın,
Kıtay üşüşüp dururken
Yalnız koyup nereye bıraktın?
Tabılgılı koyağım,
Vah, Sırgak, kaplanım,
Su verip biledigim çeligim,
Çayır otlu vadim,
Yigit Sırgak, gözdem,
Kazdın benim mezarımı,
Söyleyip dursam da dinlemeyip,
Kaynattın benim çilemi!»
Aybaltaya dayanıp,
Asil boz yeleli Almambet,
Öfkeyle göğe dikip gözünü,
İçi yanıp tütüp,

Kabırgası sögülüp,
Kadırlaşı Sırgakka

Közdön caşı tögülüp.
Kılçaybastan busurman,
Kılçaybastan ketkensip,
Akbaltaydın Çubagı
Alakanın koygulap,
Arman kılıp köp ıylap:
«Asılım, Sırgak, - dep ıylap,
Kızıtalak alakçı,
Kımbatım, Sırgak, kabılan,
Arak içpey mas ele,
Aşkere canın ayabas,
Özü azır caş ele.
Bıyıl Sırgak kuu coltoy
Cıyırmada kezi ele,
Mintip kuday urdu go,
Abaylabay çaptırıp,
Bizdi ört öçköndöy kıldı go!
Kabılanım, kan Sırgak,
Kamırabas er çunak,
Telegeyi teñ ele,
Üçööbüz emes bu cerde
Kalıñ kalık busurman,
Busurmandın çebi ele.
Azırkı Beecin cer emes,
Ceke kıtay eli emes,
Bekip catkan bek cerge
Belek ele Sırgagım.
Beypayga tüşkön kuu canga
Kerek ele Sırgagım!»
Almambet, Çubak er ıylap,
Boz kelteni tayanıp,
Arañ turgan Manas kan,
Añgırap turdu dagı ıylap.
Üçöönö cakın kalganda
Sırgaktın aytkan kebi bul:
«Küdörüñ elem, keçip koy!

Kaburgası sökülüp,
Can yoldaşı Sırgak'a,

Gözünden yaş dökülüp.
Müslüman dönüp bakmadan,
Dönüp bakmadan gitmiş sanki,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Avucunu dövünüp,
Hayıflanıp çok ağlayıp:
«Asilim Sırgak! – diye ağlayıp,
Kahrolası dönek felek,
Kıymetlim Sırgak, kaplanım,
Rakı içmeden sarhoştu,
Canını hiç mi hiç esirgemez,
Kendisi daha gençti.
Bu yıl bahtı yaman Sırgak
Yirmisinde çağı idi,
Böyle Tanrı vurdu ya,
Sakınmadan vurdurup,
Bizi sönmüş ateşe çevirdi ya!
Kaplanım, han Sırgak,
Hiç tasalanmaz er yavuz,
Her yanı denkti onun,
Bu yerde yalnız üçümüzün değil,
Kalabalık Müslüman halkın,
Müslüman'ın kalesiydi.
Şimdiki Beecin yer değil,
Yalnız Kıtay eli değil,
Kilitli yatan berk yere
Armağandı Sırgak'ım.
Belaya düşen zavallı cana
Gerekliydi Sırgak'ım!»
Almambet, Çubak er ağlayıp,
Boz tüfeğe dayanıp,
Güçbela ayakta duran Manas Han,
Hıçkıra hıçkıra durup o da ağladı.
Üçüne yaklaşınca,
Sırgak'ın dediği söz şu:
«Umudun idim, bağışla!

Külüstönüm, üç arslan,
Köñülüñ menden üzüp koy!
Aybalta tiydi çekeme,
Ölbösöm kirip keteyin,
Alıskı catkan Mekege!
Kebez belboo, keñ ötük,

Keçildin kanı Koñurbay,
Balalıgım bilgizdim,
Baykabay turup çoçkonu,
Başıma Baltay tiygizdim!
Aybalta tiydi çekeme,
Arslandarım aman bol,
Arada elge kayrılbay,
Atügül keñ Talaska burulbay,
Men ceke ketem Mekege.
Çekemden kara kan ketti,
Kurgan candan al ketti.
Tışımdın baarı ot boldu,
Içim tolgon çok boldu.
Kıymıl kılar alım cok,
Kılçayarga çamam cok.
Ayza ketip kolumdan,
Üzöñgü tayıp butumdan,
Keede tilge men kelsem,
Keede esim cıyalbay,
Kanatıñdı sındırıp,
Kara canım tındırıp,
Kaçıp baram kördüñbü? »
Munu aytıp turgan soñ,
Çokudagı çoñ Manas
Çogula candan tüñüldü.
«Kıymaluu cagdan çaldırıp,
Kıstoo tüşüp kamalıp,
Kıraanım, Sırgak balanı
Kıtayga kokus aldırıp,
Uşun eter zamanbı?
Atıñdın oozun bura tur,
Aylanayın, can birgem,

Görklülerim, üç aslan,
Gönlünü benden kesiver!
Aybalta değdi şakağıma,
Ölmezsem varıp gireyim,
Uzakta yatan Mekke'ye!
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,

Keçil'in hanı Koñurbay,
Çocukluğumu belli ettim,
O domuzu fark etmeden,
Başıma balta değdirttim!
Aybalta değdi şakağıma,
Aslanlarım, esen kalın,
Yoldaki ele uğramadan,
Hatta geniş Talas'a da dönmeden,
Ben tek başıma Mekke'ye giderim.
Şakağımdan kara kan gitti,
Zavallı candan derman gitti.
Dışım baştan başa ateş oldu,
İçim kor dolu köz oldu.
Kımıldamaya gücüm yok,
Dönüp bakmaya takatim yok.
Kargı gitti elimden,
Üzengi kaydı ayağımdan,
Kimi zaman dile gelirim,
Kimi zaman kendimi toparlayamam,
Kanadını kırıp,
Kara canımın derdine düşüp,
Kaçıp gidiyorum, gördün mü?»
Bunu söyleyip durunca,
Tepedeki koca Manas,
Büsbütün candan umut kesti.
«Can alıcı yanından vurulup,
Sıkıntıya düşüp kuşatılıp,
Yavuzum, Sırgak yavruyu
Kıtay'a ansızın kaptırıp,
Bunu edecek zaman mıydı?
Atının başını çevire dur,
Kurbanın olayım, can yoldaşım,

Akırındap tura tur!
Cetip barsañ Talaska ayt,
Cetkileñ curtum baarına ayt!
Bayloodo Manas kaldı de,
Kırk kandın eli kozgolup,
Manastı on eki kurçap aldı de,
Aybanboz cürböy kaldı de.
Azır cetip kalayık,
Acıratıp albasañ,
Karmap alıp Manastı

Yavaşça dura dur!
Varabilirsen Talas'a söyle,
Yetkin yurdumun hepsine söyle!
«Manas tutsak kaldı» de,
«Kırk hanın eli ayaklanıp,
Manas'ı on iki kat kuşattı» de,
«Aybanboz yürümez oldu» de.
«Ahali şimdi yetişip,
Kurtarıp almazsanız,
Manas'ı yakalayıp,

Zorduk kılıp dinine,
Beecindegi kırk şurkut
Alparıp aygır saldı de.
Muzburçaktay kanıma ayt,
Coldogu on eki kandın baarına ayt!
Koşoy, Töştük berenge ayt,
Eybit kandın er Ürbü,
Eştekterdin Camgırçı,
Kıskasın aytam, Sırgagım,
Acıbay, Bakay kanıma ayt,
Aalam curttun baarına ayt,
Akıl tabar kandarga ayt,
Ayza sayar aynıbay,
Kayrattuunun baarına ayt,
Kılıç şilter ıktuuga ayt!
Kırkı kırk cerden kelgen er ele
Kırgıl çal menen Şuutu kul,
Bul sıyaktuu mıktıga ayt!
Kapırga kırgın salbadım,
Aybanboz cürböy astımda,
Ayta bar, Sırgak, armanım!
Bügün körgön erteñ cok,
Uşunday eken düynö bok!»
Munu aytıp añgırap,
Artık tuugan kayran şer,
Sırgagınan ayrılıp,
Kanatınan kayrılıp.
Üstünö karan tün tüşüp,

Dinine zorbalık edip,
Beecin'deki kırk şurkut,
Götürüp aygır saldılar» de.
Muzburçak gibi hanıma söyle,
Yoldaki on iki hanın hepsine söyle!
Koşoy'a, yiğit Töştük'e söyle,
Eybit Han'ın er Ürbü'sü,
Eştek'lerin Camgırçı'sı,
Kısacası, Sırgak'ım,
Acıbay'a, Bakay hanıma söyle,
Âlemdeki yurdun hepsine söyle,
Akıl bulur hanlara söyle,
Şaşmadan kargı saplayan,
Yürekli olanların hepsine söyle,
Kılıç sallayan ustaya söyle!
Kırkı kırk yerden gelmiş erdi,
Kırgıl Çal ile Şuutu kulu,
Bunun gibi yamanlara söyle!
Kâfire kırgın salamadım,
Aybanboz yürümez altımda,
Söyleye git, Sırgak, ukdemi!
Bugün var olan yarın yok,
Böyleymiş şu boktan dünya!»
Bunu deyip haykıra haykıra,
Üstün doğmuş aziz şir,
Sırgak'ından ayrılıp,
Kanadından kırılıp.
Üstüne kara gece çöküp,

Ezelden cöö baspagan,
Es-akıldan şaşpagan,
Eşilgen kalıñ coo kelse,
Ezelden kayra tartpagan,
Oozun cıyıp, belesten
Sırgak ötö bergençe,
Topurak uçup toktoboy,
Ölgönü kança coktoboy,
Cer silkinip, too urap,
Cetkileñ kanı Koñurbay,
Cete keldi Kakançın.
Kılkıldap kıtay carışıp,
Kırk kandın eli kalıñ curt
Kaptap cetip keldi ele,

Ezelden beri yaya yürümemiş,
Aklını hiç şaşırmamış,
Yığın yığın kalın yağı gelse,
Ezelden geri çekilmemiş,
Sözünü kesip, yamaçtan
Sırgak geçip gidene dek,
Toprak savrulup durmadan,
Nice ölüsünü yâd etmeden,
Yer sarsılıp, dağ yıkılıp,
Yetkin hanları Koñurbay,
Yetişip geldi Kakançın.
Kaynaşan Kıtay yarışıp,
Kırk hanın eli, kalabalık yurt,
Bastırıp çıkageldiler,

Alek bolup can menen
Almambet, Çubak - eki şer
Kıyanı bagıp kaldı emi.
Kıcıldap kıtay çurkurap,
Kıstoo kılıp Manaska
Oşol turgan Tal-Çoku
Kırk eki kurçap aldı emi.
Kabar tüşüp Beecinge,
Karıkandın özünön
Cöö külük menen kaçırgan
Kalıñ kolun berdi emi.
Oşol çakta köp kıtay,
Takır tappayt akıldı,
Alöökönün Koñurbay,
Coonun aylasın bilgen doñuz ay!
Arı-beri celdi emi,
Akıl oylop, kep tüzöp,
Bul amalga keldi emi,
Er baş sayın koluna,
Birden kirpiç berdi emi.
Biyigi kırk kez tam bolsun,
Çuñkuru kırk kez añ bolsun,
Kurçalta sepil salgıla,
Kuday berse Manastı

Canla başla uğraşıp,
Almambet, Çubak – iki şir,
Geçidi gözler oldular.
Kaynaşan Kıtay çığrışıp,
Manas'ı sıkıştırıp,
Durduğu Tal-Çoku'yu
Kırk iki kat kuşattılar.
Haber düşüp Beecin'e,
Karıkan'ın kendisi,
Yaya yürüklerle saldıran
Kalabalık ordusunu verdi.
O sırada çok Kıtay,
Hiç mi hiç akıl bulamaz,
Alööke oğlu Koñurbay,
Yağının çaresini bilen domuz ah!
Öne arkaya seğirtti,
Akıl yorup, söz düzüp,
Şu hileye vardı,
Her erin eline,
Birer kerpiç verdi.
«Yüksekliği kırk arşın dam olsun,
Çukuru kırk arşın hendek olsun,
Çepeçevre sur kurun,
Tanrı verirse Manas'ı

Tirüü karmap algıla.
Özü tiygen burutka
Manas tiyse koluña,
Ötö kırgın salgıla,
Tayanganı - Mekesi,
Takır aydap bargıla.
Töbösünön baskıla,
Törö Almambet, Çubagın,
Men öltürdüm Sırgagın,
Esen koyup Manasın,
Kolgo tiyse Almambet,
Cana Çubak kara kök
Tirüü koyboy cançkıla!
Törtöön alsak kırk kan el,
Kara suuda keme cok,
Anan kiyin buruttan
Bizge kaş kaytarar eme cok.
Kapta, kıtay, kapta», - dep,

Diri diri yakalayın.
Kendisi sataşan Burut'a,
Manas geçerse elinize,
Amansız kırgın salın,
Dayandığı Mekke'sidir,
Tümünü sürüp götürün.
Tepesinden bastırın,
Töre Almambet'le Çubak'ını,
Ben öldürdüm Sırgak'ını,
Manas'ını sağ bırakıp,
Ele geçerse Almambet,
Bir de o çetin Çubak,
Diri komadan ezin!
Dördünü alırsak, kırk han eli,
Kara suda gemi kalmaz,
Ondan sonra Burut'tan
Bize karşı koyacak kimse yok.
Bastır, Kıtay, bastır!» diye,

Kabar kıldı Koñurbay.
Koñurbay mınday degende
Kozgoldu kıtay köp curtu,
Kırk kandın eli birigip,
Kılçaybastan cabıldı,
Keesi kirpiç, keesi taş,
Çep salışka kamındı.
Kurt ekeni bilinbey,
Ce curt ekeni bilinbey,
Ce çöp ekeni belgisiz,
Ce köl ekeni belgisiz,
Kırk kandın eli kıtaylar
Kılçaybastan cetti emi,
Kolundagı kirpiç, taş,
Birden koyup öttü emi.
Ar kimisi bir koçuş,
Buyruk kılgan çuñkurdan
Çapçıp alıp öttü emi.
Köptügün körçü kıtaydın
Biyigin kırk kez tam kıldı

Haber saldı Koñurbay.
Koñurbay böyle deyince,
Kımıldadı Kıtay'ın çok yurdu,
Kırk hanın eli birleşip,
Dönüp bakmadan üşüştü,
Kimi kerpiç, kimi taş,
Sur kurmaya hazırlandı.
Kurt mudur bilinmez,
Yoksa yurt mudur bilinmez,
Ot mudur belirsiz,
Göl müdür belirsiz,
Kırk hanın eli Kıtaylar,
Dönüp bakmadan yetişti,
Elindeki kerpici, taşı,
Birer birer koyup geçti.
Her biri bir avuç,
Buyrulan çukurdan
Kapıp alıp geçti.
Gör Kıtay'ın çokluğunu:
Yüksekliğini kırk arşın dam etti,

Çuñkurun kırk kez añ kıldı
Oşol añdın sırtınan
Kuyku-şıyku eki uruk
Kurçap kıtay cügürdü,
Kurgan Çubak, Almambet
Kurgan candan tüñüldü.
Oşol kezde Almambet,
Alışsa neçen can bolgon,
Baştatan kandık talaşıp,
Bala tuygun Almambet,
Kıtaydın kılgan ırımın
Bilip kelgen emespi!
«Mintse kıtay oñ kılbayt,
Eger bizdi soo kılbayt.
Esil Çubak, can dosum,
Erikpesten kıtayga
Biz amaldı salalık,
Mintip candı bagalık.
Uy tügündöy kapırdan
Acal cetse ölölük,
Aalamdın şeri Manastı
Ekööbüz ölüp ketpesten,

Çukurunu kırk arşın hendek etti.
O hendeğin dışından,
Kuyku-Şıyku iki boy,
Kuşatıp Kıtay koşturdu,
Zavallı Çubak, Almambet,
Zavallı candan umut kesti.
O sırada Almambet,
Tutuşsa nice cana bedeldi,
Öteden beri hanlık yarışında,
Genç doğan Almambet,
Kıtay'ın yaptığı töreleri
Bilerek gelmiş değil mi!
«Böyle giderse Kıtay iyilik etmez,
Asla bizi sağ komaz.
Değerli Çubak, can dostum,
Üşenmeden Kıtay'a
Biz de hile kuralım,
Böylece canı koruyalım.
İnek tüyü kadar çok kâfirden
Ecel gelirse ölelim,
Âlemin şiri Manas'ı,
İkimiz ölüp gitmeden,

Kantip tirüü berelik!
Kögala oozun burgun, - dep,
Kök cal tuugan, Çubagım,
Köp balbanın ördötpöy,
Kıyanı bagıp turgun», - dep,
Azizkandın Almambet
Uy kuymulçak Sarala
Tokup kelgen emespi,
Kündüzü bürkök, tünü açık,
Kündün kuyun buzuçu,
Ayabastan dubasın
Okup kelgen emespi.
Azganakay busurman,
Bolgon Almañ emespi.
Kırk darbaza Beecindi,
Oşonu bilgen Karıkan,

Nasıl diri teslim ederiz!
Kögala'nın başını çevir, – deyip,
Boz yeleli kardeşim Çubak'ım,
Çok pehlivanını yukarı salmadan,
Geçidi gözleyip dur!» deyip,
Azizkan oğlu Almambet,
İnek sağrılı Sarala'yı
Eyerleyip gelmiş değil mi,
Gündüzü kapalı, gecesi açık,
Günün kasırgasını bozan,
Esirgemeden duasını
Okuyup gelmiş değil mi.
Bir avuççuk Müslüman'dan
Biri olan Almañ değil mi.
Kırk kapılı Beecin'i,
Ve Karıkan'ı bilen de,

Bolgon Almañ emespi.
Karıkandın aldına,
Ayabagan dümöktü
Sala kelgen emespi.
Cay taşı canga kerek, - dep,
Beren Almañ köykaşka
Karıkandın cay taşın,
Ala kelgen emespi.
Kalmagınça kaldırap,
Kıtayınça baldırap,
Karıkandın cay taştı,
Bir canayak kara suu,
Kötörüp turup urdu ele.
Uşunetip Almambet,
Çoñ amaldı kıldı emi,
Kündü caylap turdu emi.
Asmandan bulut kürküröp,
Cerdi közdöy dürküröp,
Köktün cüzü bütölüp,
Cer bulutka kamaldı.
Uşunetip Almambet,
Uy kuymulçak Sarala
Baylap turdu kayran şer,
Caydın kündü kış kılıp,
Kiyimi cuka kıtaydı
Kıñkıldatıp kız kılıp,

Yine bu Almañ değil mi.
Karıkan'ın önüne,
Amansız belayı
Salıp gelmiş değil mi.
«Yada taşı cana gerek» deyip,
Yiğit Almañ, o gözde er,
Karıkan'ın yada taşını,
Alıp gelmiş değil mi.
Kalmakça takırdayıp,
Kıtayca mırıldanıp,
Karıkan'ın yada taşını,
Bir çanak kara suya,
Kaldırıp vurmuştu.
Böyle yapıp Almambet,
Büyük hüneri gösterdi,
Havaya yada okudu.
Gökten bulut gürleyip,
Yere doğru boşanıp,
Göğün yüzü kapanıp,
Yer buluta kuşatıldı.
Böyle yapıp Almambet,
İnek sağrılı Sarala'yı
Bağlayıp durdu aziz şir,
Yazın gününü kış edip,
Giyimi ince Kıtay'ı
İnlete inlete kız edip,

Caylap turdu kayran er.
Kün caasa da cabılıp,
Kaptap catat köp kıtay,
Karmaçuday kamınıp,
Kırk kan eli maktanıp,
Baatır mıktı Koñurbay,
Buyruk kılıp baarına.
Kabar ugup algan soñ,
Kumurskaday cabılıp,
Kumday bolgon köp Beecin
Munu mınday taştaylı,
Ber cagınan baştaylı.

Büyüyü sürdürdü aziz er.
Gök boşansa da üşüşüp,
Bastırıp durur çok Kıtay,
Yakalayacakmış gibi hazırlanıp,
Kırk hanın eli övünüp,
Bahadır, yaman Koñurbay,
Hepsine buyruk verip.
Haberi işittikten sonra,
Karınca gibi üşüşüp,
Kum gibi olan çok Beecin...
Bunu böylece bırakalım,
Beri yanından başlayalım.

On eki kandın koluna,
Oorukka kalgan zor Bakay
Uykudan çoçup oygonup,
Oñ cagına tolgonup,
Şaşıp amaz okunup,
Kan Manastan çoçunup,
Kök tulpardı tokunup,
Şaşkanınan bakırıp,
Acıbaydı çakırıp:
«Kel, Acıbay, can birge,
Tündö catıp tüş kördüm,
Korko turgan iş kördüm.
Köptöp kıtay kas boldu,
Kök cal Manas berendin
Körör künü az boldu.
Köönü kelse Acıke,
Uzun kulak şalpıldap,
Aybanboz cürböy kalgan go
Er Manastın başına
Seldey kaptap köp kıtay
Akır zaman salgan go.
Tündögü körgön tüş menen,
Köönü kelse ölgön go?
Ölbösö da er Manas,
Ölgönçölük bolgon go.
Kaysını aytam, Acıke,
Er Manastan ayrılsak...
Cakşılıktuu zaman kıl,
Can dep kuday caratsa,
Kabılan tuugan şer ele,

Manastı kuday aman kıl!
Antip çoçup kalganım,
Ayta turgan armanım,
Sapar kelgen Çoñ-Beecin,
Bekitilüü bel degen,
Ar kim ceñip albagan,
Azaldan bütün el degen.
Bargan can kayra tartpagan,

On iki hanın ordusunda,
Ordugâhta kalan ulu Bakay,
Uykudan irkilip uyanıp,
Sağ yanına dönenip,
Aceleyle namaz kılıp,
Han Manas için ürperip,
Gök tulparı eyerleyip,
Telaşından bağırıp,
Acıbay'ı çağırıp:
«Gel, Acıbay, can yoldaşım,
Gece yatıp düş gördüm,
Korkulacak iş gördüm.
Kıtay çoğalıp düşman oldu,
Boz yeleli yiğit Manas'ın
Görecek günü az kaldı.
Olur ki, Acıke,
Uzun kulağı sarkıp sallanan
Aybanboz yürümez olmuştur,
Er Manas'ın başına,
Sel gibi bastırıp çok Kıtay,
Ahir zamanı salmıştır.
Gece gördüğüm düşe göre,
Olur ki ölmüştür de?
Ölmediyse de er Manas,
Ölesiye olmuştur.
Hangisini söyleyeyim, Acıke,
Er Manas'tan ayrılırsak...
Zamanı hayırlı kıl,
Tanrı can diye yarattıysa,
Kaplan doğmuş şirdi,

Manas'ı, Tanrım, esen kıl!
Böyle irkilip kalışım,
Söyleyeceğim derdim şu:
Sefer ettiğimiz Çoñ-Beecin,
Kilitli bel derler,
Kimsenin yenemediği,
Ezelden bütün el derler.
Varan can geri dönmemiş,

Barsa-kelbes cer degen.
Oşonço cerden kelgeni,
Kızıl çañga bölönüp,
Aldındagı Kartküröñ,
Keçee kaçıp kelgeni
Caman ırım emespi!
Emi, Acıbay, kamıngın,
Tañga kısar bolcoş al,
Kırk çoronun içinen
Tandap cürüp coldoş al.
Ayanbagan közöldü al,
Acıbayım, tilimdi al!
Toktolboston özüñ bar,
Kıtaydın kiyimin kie kör,
Kıyamattık Manastın,
Kayda ekenin bile kör!
Cetimiş burku til bilgen,
Cetkileñ eleñ Acıbay
Kara tilin kayragan,
Kan aldında sayragan,
Cazı caak, calpak til,
Cetik çeçen Acıbay
Bakay mınday degende,
Baatır Acıñ turabı?
Kılday köñül bölünböy,
Kılça canı körünböy,
Uktayın dep közü ilinbey,
Oşonçoluk san koldun
Eç biröönö bilinbey,
Baabedin kandın balası,
Baatır tuugan Bayçoro,
Bayçoro menen Irçı uul,
Coldoş kılıp eerçitip,
Er Manastın Akkula

Küdörü okto kattırıp,
Ok cayılıp ketpeske
Abayı menen captırıp,
Akolpok menen Akkelte

Varılıp dönülmez yer derler.
Onca yerden çıkagelmesi,
Kızıl toza bürünüp,
Altındaki Kartküröñ'ün,
Dün kaçıp gelmesi,
Kötüye alamet değil mi!
Şimdi, Acıbay, hazırlan,
Tan vaktine sözleşme koy,
Kırk çoranın içinden
Seçe seçe yoldaş al.
Canını sakınmaz gözdeyi al,
Acıbay'ım, sözümü dinle!
Durmaksızın kendin git,
Kıtay giysisini giyiver,
Kıyamete dek kardeşim Manas'ın,
Nerede olduğunu öğreniver!
Yetmiş türlü dil bilen,
Yetkin idin, Acıbay,
Kara dilini bileyen,
Han önünde şaktıyan,
Yassı çeneli, yayvan dilli,
Usta hatip Acıbay.»
Bakay böyle deyince,
Bahadır Acı'n durur mu?
Kıl kadar gönlü bölünmeden,
Kıl kadar canını sakınmadan,
Uyuyayım dese gözü kapanmadan,
Onca sayısız ordunun
Hiçbirine sezdirmeden,
Baabedin Han'ın oğlu,
Bahadır doğmuş Bayçoro,
Bayçoro ile Irçı-uul'u,
Yoldaş edip peşine takıp,
Er Manas'ın Akkula'sını,

Güderi yulara bağlatıp,
Ok değip dağılmasın diye,
Abası ile örttürüp,
Akolpok ile Akkelte'yi

Buudanga koşo arttırıp,
Catpastan uyku kandırıp,
Bayçorogo koştotup,
Cürüp kaldı Acıbay.
Akkulanı cetelep,
Aykölgö alıp barmakka,
Acıbay cürgön cer oşol.
Attanıp Acı çıkkanda
Tozo çıktı Acıbay,
Tobokelge bel baylap,
Toktogon cok er Bakay.
Adırdın başı ak kaykı,
Attın oozun burdu ele,
Çöñörlüünün Buurul-Tün,
Oşonu karap turdu ele,
Karap turup kan Bakay,
Kapalanıp toktoboy,
Karaanın körüp Sırgaktın,
Kaardanıp bakırıp,
Canındagı Acıbay:
«Can birge!» - dep çakırıp:
«Beren Acı, köykaşkam,
Belgilüü curttan bir başkam!
Men körgöndü kördüñbü?
Men bilgendi bildiñbi?»
«Coguñuz, colbors Bakayım,
Siz bilgendi bilbedim,
Siz körgöndü körbödüm!
Karañgırdın közünö
Karçalıñkı körünöt,
Karañgıda suu içip,
Közgö çıgıp ketiptir.
Tügöngürdün közünö
Tünörüñkü körünöt.
Tük eçteme bilinbeyt,
Tündö, kündüz köp cortup,
Köz kubatı ketiptir».
Anda Bakay mınday deyt:

Küheylana birlikte yükletip,
Yatmadan uykusunu alıp,
Bayçoro'ya yedektirip,
Yola koyuldu Acıbay.
Akkula'yı yedeğine alıp,
Ayköl'e götürüp vermek için,
Acıbay'ın gittiği yer işte bu.
Acı atlanıp çıkınca,
Öncüden yol aldı Acıbay,
Tevekküle bel bağlayıp,
Durup kalmadı er Bakay.
Kırların başı ak büklüm,
Atın başını çevirmişti,
Çöñörlüü'nün Buurul-Tün'ü,
Ona bakıp durmuştu,
Bakıp dururken han Bakay,
Kederlenip durmadan,
Sırgak'ın karaltısını görüp,
Öfkelenip bağırıp,
Yanındaki Acıbay'a:
«Can yoldaşım!» diye seslenip:
«Yiğit Acı, gözdem,
Namlı yurttan seçkinim!
Benim gördüğümü gördün mü?
Benim bildiğimi bildin mi?»
«Yok efendim, kaplan Bakay'ım,
Sizin bildiğinizi bilmedim,
Sizin gördüğünüzü görmedim!
Kör olasının gözüne,
Bulanık görünür,
Karanlıkta su içip,
Gözüme arpacık çıkmış.
Tükenesinin gözüne,
Karaltılı görünür.
Hiçbir şey seçilmez,
Gece gündüz çok koşturmaktan,
Gözün feri gitmiş.»
O zaman Bakay şöyle der:

«Tük eçteme körbösöñ,
Astıbızda Buurul-Tün,
Buurul-Tündün boyunda,
Çöñörlüünün belinde
Orgup-orgup çañ çıgat,
Oylop, Acım, can çıgat.
Orgugan çañdı baykasañ,
Kökçebiçtin çañı eken,
Üstündögü mingeni
Sırgak beren bala eken.
Alöökönün Koñurbay
Azaptuu korduk salganbı,
Köönü kelse, Sırgak can
Caraluu bolup kalganbı?
Abaylaçı, Acıbay,
Körüngöndö körünöt,
Körünbösö sozulup,
Kök tütün bolup bölünöt.
Arkarday moynu iyilip,
Eliktey bolup tüyülüp,
Başın cerge salıptır,
Şaşkandı körgön Kökçebiç
Eti kızıp kalıptır.
Kızıp kalgan Kökçebiç,
Teñelişip can cetpeyt,
Aldap karmap albasak,
Al aybanga mal cetpeyt.
Üstündögü Sırgaktın
Köñülündö kiri cok,
Añıldagan kul ele.
Kılday kıtmır bilbegen,
Ala köödön eme ele.
Bayloodo Manas catat, - dep,
Aytıp koyup kokustan,
Arañ kelgen busurman:
«Bir ölmöktön miñ öl», - dep,
Kezeñ-Beldi aşpasın,
Talasta ogoy, kırgızdın
Talap alıp mal-mülkün,

«Hiçbir şey görmüyorsan,
Önümüzde Buurul-Tün,
Buurul-Tün'ün boyunda,
Çöñörlüü'nün belinde,
Buram buram toz çıkar,
Düşündükçe, Acı'm, can çıkar.
Buram buram tozu süzersen,
Kökçebiç'in tozudur,
Üstündeki binicisi
Yiğit Sırgak yavrudur.
Alööke oğlu Koñurbay,
Azaplı bir zulüm mü saldı,
Olur ki Sırgak can,
Yaralı mı düştü yoksa?
Dikkat etsene, Acıbay,
Göründüğünde görünür,
Görünmezse uzayıp,
Gök duman olup ayrılır.
Dağ koyunu gibi boynu bükülüp,
Karaca gibi büzülüp,
Başını yere eğmiş,
Telaşı gören Kökçebiç'in,
Eti kızışıp kalmış.
Kızışmış olan Kökçebiç'e,
Denk gelmeye can yetmez,
Aldatıp yakalamazsak,
O hayvana at yetişmez.
Üstündeki Sırgak'ın
Gönlünde kir yoktur,
Deli dolu bir kuldu.
Kıl kadar hile bilmeyen,
Saf yürekli biriydi.
«Manas tutsak yatıyor» diye,
Kazara söyleyiverip,
Güçbela gelmiş Müslüman,
«Bir ölümdense bin öl» deyip,
Kezeñ-Bel'i aşmasın,
Talas'ta Ogoy'un, Kırgız'ın,
Malını mülkünü yağmalayıp,

Öz cerine kaçpasın,
Kan Acıbay, berenim,
Karaan bolup tura tur,

Karmayın eptep Sırgaktı».
Oşondo Bakay munu aytıp,
Olbuy-solbuy teminip,
Oñdop-soldop kamçı urup,
Baskan cerin uratıp,
Kök tulpar menen çuratıp,
Turbastan Bakay çu koyup,
Kök tulpar menen dır koyup,
Tügöngön toonun burçugun
Altı sapar aylanıp,
Koydoy etin bölüntüp,
Koyondoy conun tüzöltüp,
Başın cerge salıptır,
Arkarday arış aldırtıp,
Kızıtıp etin saldırtıp,
Adis bolgon er Bakay,
Can cürbögön Car-Kıya,
Calgız attın çubama,
Tozup turdu Sırgaktı,
Tozok kılar çunaktı.
Kan Bakaydı körgöndö
Attın oozun burbastan,
Asta çaap turbastan,
Aytıp öttü er Sırgak:
«Aybalta tiydi çekeme,
Ölbösöm kirip ketemin,
Isılam catkan Mekege,
Çekemden kara kan ketti,
Çımın candan al ketti.
Ay karañgı tün boldu,
Aba Bakay, aman bol,
Acal cetken kün boldu.
Dostuñ Manas kabılan
Karap catat kamoodo,
Almambet menen Çubagıñ,

Kendi yerine kaçmasın,
Han Acıbay, yiğidim,
Gölge olup bekleye dur,

Yakalayayım bir yolunu bulup Sırgak'ı».
O anda Bakay bunu söyleyip,
Sağlı sollu mahmuzlayıp,
Sağa sola kamçı vurup,
Bastığı yeri sarsarak,
Gökboz tulparla dörtnala,
Durmaksızın Bakay "çü!" deyip,
Gökboz tulparla ok gibi fırlayıp,
Biten dağın köşesini
Altı sefer dolanıp,
Koyun gibi etini gerdirip,
Tavşan gibi sırtını düzeltip,
Başını yere eğdirmiş,
Arkar gibi adım açtırıp,
Etini kızıştırıp,
Usta olmuş yiğit Bakay,
Can geçmez Car-Kıya'da,
Tek atlık daracık patikada,
Yolunu kesip bekledi Sırgak'ın,
Cehennemi göze alan delişmenin.
Han Bakay'ı görünce
Atın başını çevirmeden,
Yavaşlayıp durmadan,
Söyleyip geçti yiğit Sırgak:
«Aybalta değdi şakağıma,
Ölmezsem varıp gireceğim,
İslam'ın yattığı Mekke'ye,
Şakağımdan kara kan aktı,
Sinekçe candan derman gitti.
Ay karanlık gece oldu,
Bakay ağa, esen kal,
Ecelin eriştiği gün oldu.
Dostun kaplan Manas
Kuşatmada bekleyip duruyor,
Almambet ile Çubak'ın,

Alar kaldı taloodo.
Kırk kan eli kozgolup,
Açılbas tuman salam, - dep,
Belgilüüsü Koñurbay
Cakın kaldı Manaska:
«Tirüü baylap alam», - dep,
Eer, tokum üstündö,

Onlar kaldı talan meydanında.
Kırk hanın halkı kımıldayıp,
Açılmaz duman salarım deyip,
Namlısı Koñurbay
Yaklaştı Manas'a:
«Diri bağlayıp alırım» deyip,
Eyer, teğelti üstünde,

Cöölöp Manas cügürdü,
Kıstap kıtay kelgende
Şaşıp candan tüñüldü.
Manas aytkan kep ele,
Acıbay menen Bakayga
Ayta körgün, - dedi ele.
Küyüttö kaldım bilip koy,
Küdörüñü kan Bakay,
Emi menden üzüp koy!
Tozbo, Bakay, columdu,
Koyo bergin kolumdu!» -
Dep, uşuntip, Sırgak can
Ayabay kaçıp kaldı emi.
Karañgıda col tapkan.
Kök sülöösün börk kiygen,
Kök ala kalkan oynogon,
Başına altın bölögön,
Ayagın ak mamıkka cölögön.
Kazı kesip çaynagan,
Arslanday közü caynagan.
Baydın uulu Bakay kan,
Şay koldogon şer oşol,
Adamdan artık er oşol.
Çımın canga küç kelse,
Kırk çoro menen Manaska
Akıl tabar er oşol.
Kasietin mından bil,
Iç etinen sup köynök,
Kiygen Bakay emespi,
Başka kelgen balaanı,
Üç ay murun kelerin

Yaya kalan Manas koştu,
Çinli sıkıştırıp gelince
Telaşla candan umut kesti.
Manas'ın söylediği söz idi,
Acıbay ile Bakay'a
Söyleyiver, demişti.
Dertte kaldım, bunu bil,
Umudunu, Han Bakay,
Artık benden kesiver!
Kesme, Bakay, yolumu,
Bırakıver kolumu!» -
Deyip, böylece, Sırgak can
Alabildiğine kaçıp gitti işte.
Karanlıkta yol bulan,
Gök vaşak kürkünden börk giyen,
Gök ala kalkan oynatan,
Başına altın saran,
Ayağını ak pamuğa dayayan,
Kazı kesip çiğneyen,
Aslan gibi gözü parlayan,
Bay'ın oğlu Bakay han,
Ruhların koruduğu arslan odur,
İnsandan üstün er odur.
Sinekçe cana güçlük gelse,
Kırk çora ile Manas'a
Akıl bulan er odur.
Kerametini bundan bil,
İç tenine bezden gömlek,
Giyen Bakay değil mi,
Başa gelecek belayı,
Üç ay önceden geleceğini

Bilgen Bakay emespi.
Akılı köldöy darıya,
Aydıñı askar karıya,
Akıl taap bererge
Asıl Bakay oluya.
Sırgak bolboy dır koyup,
Kök cal Bakay kökzaada
Astı menen çu koyup,
Canaşa tüşüp kelgende
Çılbırdan Bakay aldı emi,
Kambıl tuugan Bakayıñ

Kökçebiçtin çılbırın
Culup alıp kolunan,
Üzöñgügö saldı emi.
Bakay kanday can ele,
Kök tulpar kanday mal ele?
Azoolordoy üyrötüp,
Atı menen Bakaydı
Buta atım cerge bolboston,
Kökçebiç bardı süyrötüp.
Oşondo Bakay kanzaada,
Açuusu kelip Sırgakka:
«Aybalta tiygen çekeñe,
Acıldap ıylap alasıñ,
Atañ Ulak kan urup koygonsup,
Bek taarınıp kalasıñ.
Baarı duşman busurman,
Aytıp barıp körgönüñ
Balaketke salasıñ.
Emilden çokmor kolgo alıp,
Emgekke çapsa ölböysüñ,
Acıbay, Bakay birigip,
Coluñda tursa körböysüñ.
Çekeme Baltay tiydi - dep,
Çenemsiz kaçıp alasıñ,
Çenebegen çıyragım,
Çetten kelgen köp kolgo
Mintip buzuk salasıñ.

Bilen Bakay değil mi.
Aklı göl gibi derya,
Aydınlığı yüce dağ, ihtiyar,
Akıl bulup vermeye
Asil Bakay evliya.
Sırgak dinlemeyip fırlayınca,
Bozyeleli Bakay, gök soylu,
Önünü kesip at sürüp,
Yan yana gelince
Yularından Bakay tuttu işte,
Becerikli doğan Bakay'ın

Kökçebiç'in yularını
Koparıp aldı elinden,
Üzengiye koydu işte.
Bakay nasıl bir candı,
Gök tulpar nasıl bir maldı?
Azgın taylar gibi terbiye edip,
Atıyla birlikte Bakay'ı
Bir ok atımı yere varmadan,
Kökçebiç sürükleyip götürdü.
O zaman Bakay han soylu,
Öfkelenip Sırgak'a:
«Aybalta değen şakağın için,
Sızlanıp ağlar dursun,
Baban Ulak han dövmüş gibi,
Pek gücenip kalırsın.
Hepsi düşman mı, müslümanların,
Gidip gördüğünü söyleyerek
Herkesi belaya salarsın.
Emil ağacından topuz alıp ele,
Bıngıldağına vursa ölmezsin,
Acıbay ile Bakay birleşip,
Yolunda dursa görmezsin.
«Şakağıma balta değdi» deyip,
Ölçüsüzce kaçıp dursun,
Ölçü bilmez çevik yiğidim,
Dışarıdan gelen kalabalık orduya
Böylece bozgun salarsın.

Seni tirüü koygunça,
Közüñdü kazır oyoyun,
Kökçebiçti soyoyun.
Kolum menen öltürüp,
Uşu cerge koyoyun!»
Kara caak kamçını
Karmap Bakay imerip,
Kañ dedire Sırgaktı
Çekege çaap ciberdi.
Bir çapkandan çıgarbay
Beren Bakay kabılan
Tüşürö çaptı atınan.
Arañ turgan Sırgak can,
Kulap barıp cıgıldı,
Bakay çaap iygende

Seni diri bırakmaktansa,
Gözünü şimdi oyayım,
Kökçebiç'i keseyim.
Elimle öldürüp,
Şuracığa gömeyim!»
Kara saplı kamçıyı
Tutup Bakay çevirdi,
"Çat" dedirtip Sırgak'ı
Şakağından vuruverdi.
Bir vuruştan kurtarmadan
Yiğit Bakay kaplan
Atından düşürerek vurdu.
Zar zor duran Sırgak can,
Yıkılıp yere düştü,
Bakay vurup geçince

Aybaltanın uusu
Çekesinen çaçıldı,
Orto coldo Sırgaktın
Umaçtay közü açıldı.
Özü kıldat Bakay kan,
Kızıl baştı kırganda,
Kança kızık kılganda,
Adamga sebep darını
Ala kelgen emespi,
Korduk menen zorduktu
Oylop Bakay esine,
Ala cürgön emespi.
Oşol Bakay özündö
«Sebep» degen darı bar,
«Medet» degen darı bar.
Bu darıdan oşondo,
Baatır Bakay aldı ele,
Aybalta tiygen çekege
Beş kur sıypap koydu ele.
Oorugan ceri cogolup,
Kayra baştan Sırgak can,
Kadimkidey oñolup,
Taamay tiyse aybalta,

Aybaltanın zehri
Şakağından saçıldı,
Yolun ortasında Sırgak'ın
Gözü fal taşı gibi açıldı.
Kendisi titiz Bakay han,
Kızıl başı kırdığında,
Nice hüner gösterdiğinde,
İnsana şifa ilacını
Yanında getirmiş değil mi,
Horluğu da zorluğu da
Düşünüp Bakay aklınca,
Yanında taşımış değil mi.
O Bakay'ın kendisinde
«Sebep» denen ilaç var,
«Medet» denen ilaç var.
Bu ilaçtan o zaman,
Bahadır Bakay almıştı,
Aybalta değen şakağa
Beş kez sıvazlamıştı.
Ağrıyan yeri yok olup,
Yeni baştan Sırgak can,
Eskisi gibi iyileşip,
Tam değseydi aybalta,

Sırgak kişi bolobu,
Ayzakerden Koñurbay,
Taamaylap turup çapkanda,
Sırgaktı tirüü koyobu!
Koñurbay kalça çapkanda
Caza çaap salıptır,
Taamay tiybey çekege,
Aybaltanın cebesi
Caza tiyip kalıptır.
Uusuna çıdabay,
Kayta kaçıp kokustan,
Sırgaktı teñiz soruptur,
Kaçıp Sırgak kelgende,
Kan Bakayday baatırı
Kadimkidey Sırgagın
Ayıktırıp alıptır,
Ayıkkan soñ Sırgakka
Akılman Bakay tuygunu
Akıl-keñeş salıptır.

Sırgak sağ kalır mıydı,
Mızrak ustası Koñurbay,
Nişan alıp vursaydı,
Sırgak'ı diri kor muydu!
Koñurbay Kalça vurduğunda
Iskalayıp vurmuş,
Şakağa tam değmeden,
Aybaltanın keskin ağzı
Yan gelip değmiş.
Zehrine dayanamayıp,
Geri kaçarken ansızın,
Zehir emmiş engin Sırgak'ı,
Sırgak kaçıp geldiğinde,
Han Bakay gibi bahadırı
Eskisi gibi Sırgak'ını
İyileştirip almış,
İyileştikten sonra Sırgak'a
Bilge Bakay şahini
Akıl-öğüt vermiş.

Mundan kiyin kan Bakay,
Oboldon kitep okugan,
Akılı cetik darıya,
Akılman Bakay karıya,
Bilbegendi bilgizgen,
Bilimdüü Bakay oluya.
Tuybagandı tuydurgan,
Tuygun taptı bu kepti,
Bala Sırgak, kebimdi uk,
Köp süylösöñ bat süylö,
Ontoboston şart süylö!
Bayloodo Manas kaldı, - dep,
Bakırıp barsañ ceti kan
Baarıbız kalıp azapka,
Azap bolor sebebi,
Talasta turduk cer caylap,
On eki san kalıñ kol,
Oylop, Sırgak, kebimdi uk,
On eki san busurman,

Bundan sonra Han Bakay,
Öteden beri kitap okuyan,
Aklı yetkin derya,
Bilge Bakay ihtiyar,
Bilinmeyeni bildiren,
Bilgili Bakay evliya.
Sezilmeyeni sezdiren,
Şahin buldu bu sözü:
Çocuk Sırgak, sözümü dinle,
Çok söyleyeceksen tez söyle,
İnlemeden dosdoğru söyle!
«Manas esarette kaldı» deyip,
Bağırıp varırsan, yedi han,
Hepimiz kalırız azapta,
Azap olmasının sebebi şu:
Talas'ta durduk yurt tutup,
On iki tümen kalabalık ordu,
Düşün, Sırgak, sözümü dinle,
On iki tümen müslümanı,

Ombutkandan dombutup,
Aydap keldik kembaylap,
Akılı cok aadandın:
«Arık atım» degendin
«Atın soyup ceybiz», - dep,
Aydap keldik kurguştap,
Tayanıp catkan çoñ Altay,
Talas öñdüü cer beken,
Tarkap cürgön ısılam,
Talasta ogoy el beken!
Darıldap sırın aytkanday,
Akılı cok, Sırgak can,
Seni menen men beken!
Çamasın körçü ısılam,
Çalgırtı turat közündö,
Çaması kelse Sırgagım,
Çalganı turat özüñdü,
Kıñırtı turat sözündö.
Kıyşıgı turat özündö,
Kıyşayıp ketse kan Manas,
Kırganı turat özüñdü.
Ak kagazga kat berem,
Manastın katı dedirtip,

İteleyip kakalayarak,
Sürüp getirdik zorlukla,
Aklı kıt ahmağın,
«Atım zayıftır» diyenin
«Atını kesip yeriz» deyip,
Sürüp getirdik sıkıştırıp,
Dayanıp yattığımız büyük Altay,
Talas gibi bir yer miymiş,
Yayılıp yaşayan İslam halkı,
Talas'ta yabancı el miymiş!
Böbürlenip sır dökecek kadar,
Akılsız olan, Sırgak can,
Seninle ben miyim sanki!
Gücünü gör şu halkın,
Gözünde buğu duruyor,
Gücü yetse, Sırgak'ım,
Seni devirmeye hazır,
Sözünde eğrilik duruyor.
Özünde çarpıklık duruyor,
İşi ters gitse Han Manas'ın,
Seni kırmaya hazırlar.
Ak kâğıda mektup veririm,
Manas'ın mektubu dedirtip,

Keçiktirbey bat berem.
Men çatırga cetkende
Kattı karmap bakırgın:
«Busurman!» - dep çakırgın,
Altın, kümüş köp alıp,
Cüktöy albay kaldık de.
Agaça kelin, kız alıp,
Üptöy albay kaldık de!
Tınbay tört ay salışıp,
Kakan elin talkalap,
Çet-Beecindin cerine,
Kalıñ kıtay eline,
Kan Manastı zañkaytıp
Kan kötörüp saldık de,
Esenkandın Burulça,

Geciktirmeden tez veririm.
Ben çadıra vardığımda
Mektubu tutup bağırasın:
«Müslümanlar!» diye çağırasın,
Altını, gümüşü çok alıp,
Yükleyemez olduk, de.
Selvi boylu gelin, kız alıp,
Toplayamaz olduk, de!
Durmadan dört ay vuruşup,
Kakan halkını darmadağın edip,
Çet-Beecin toprağına,
Kalabalık Çin eline,
Han Manas'ı yücelterek
Han tahtına çıkardık, de,
Esenkan'ın Burulça'sını,

Ay Cañ-Cuñdun Birmıskal,
Kança suluu kız menen
Kakançındın Beecinden
Munu tartıp kaldık de.
Alı cetken şıluundar
Alda kança at al de,
Alıñ cetpes camanıñ
Altıdan aydap at al de.
Bul kısıktı körsün de,
Busurman kolu birigip,
Biri kalbay kelsin de.
Olconu Koşoy karıya,
Özü bilip bölsün de,
Bu tamaşa, kızıktı
Kelip curtum körsün de!» -
Dep, kan Bakay kat cazıp,
Kabılan beren Sırgakka
Bakay cazıp berdi emi.
Acıbay, Bakay - eki er
Attarına minişti,
Arbayıp Bakay kol cayıp
Acıbaydı bet alıp,
Sunup kolun teñ cayıp,
Kol kötörüp arıştap,
Oşon etip artınan
Acıbayday berendi
Kırk çiltenge tabıştap:

Ay Cañ-Cuñ'un Birmıskal'ını,
Nice güzel kız ile
Kakançın'ın Beecin'inden
Bunları çekip aldık, de.
Gücü yeten açıkgözler
Kim bilir kaç at alsın, de,
Gücü yetmez zavallılar
Altışar at sürüp alsın, de.
Bu dar geçidi görsün, de,
Müslüman ordusu birleşip,
Biri kalmadan gelsin, de.
Ganimeti Koşoy ihtiyar,
Kendi bilip bölsün, de,
Bu temaşayı, bu şenliği
Gelip yurdum görsün, de!» -
Deyip, Han Bakay mektup yazıp,
Kaplan yiğit Sırgak'a
Bakay yazıp verdi işte.
Acıbay, Bakay - iki er
Atlarına bindiler,
Bakay kollarını iri iri açıp
Acıbay'a yönelerek,
Elini uzatıp iki yana açıp,
El kaldırıp adımlayıp,
Böyle yapıp ardından
Acıbay gibi yiğidi
Kırklara emanet edip:

«Koş, Acıbay, can birgem,
Aldırıp iyseñ caman at,
Alısta ayköl can ekööñ,
Kaptap kelgen kapırdın
Kaynap catkan cerine,
Kabılanım, barasıñ,
Bir kudayga amanat!
Canıñdagı Bayçoro,
Coo börüsü al ele,
Coldoşuñ berki Boz uul,
Alaköödön eme ele,

«Uğurlar olsun, Acıbay, can yoldaşım,
Kaptırırsan, adın kötüye çıkar,
Uzakta ulu Manas'la can ikiniz,
Akın akın gelen kâfirin
Kaynayıp durduğu yere,
Kaplanım, gidiyorsun,
Bir Tanrı'ya emanet!
Yanındaki Bayçoro,
Düşman kurdu idi o,
Öteki yoldaşın Boz uul,
Gözü pek delişmendi,

Iramandın Irçı uul,
Coodon kayra tartpagan,
Colbors tuugan er ele.
Kaardanıp kelgende,
Açuusuna alganda,
Kabardı katuu baştagan,
Töönü cıga muştagan,
Törögö beşööñ barasıñ,
Amanat bergen Akkula,
Aykölüñdün kanatı,
Anı koştop alasıñ.
Ölümgö moynuñ burbasañ,
Çındap kayrat kılbasañ,
Menin aytkan akılım,
Berendin közün körböstön,
Kolgo tüşüp kalasıñ» -
Dep, oşondo kan Bakay,
Uşundayça söz kılıp,
Karmap kolun kabıştap,
Akkula menen Akolpok,
Akkelte menen Boz kise,
Beş berenge tabıştap,
Tekenin colun tötölöp,
Acıbay cürdü beş kişi.
Akkulanı cetelep,
Künün tınım algan cok,
Kündöp cürdü Acıbay.
Çırım etip uyku albay,
Çıkanaktap tınç albay,
Tündö cürdü Acıbay.
At ayabay col cürüp,

Kündöp-tündöp mol cürüp,
Kança-kança bel aşıp,
Agını katuu suu keçip,
Dalay ıraak col basıp,
Tün ortosu bolgondo,
Kaynap catkan kıtayga
Acıbay kelip coluktu.

Iraman'ın Irçı uul'u,
Düşmandan geri dönmeyen,
Kaplan doğmuş er idi.
Öfkeyle geldiğinde,
Hışmına aldığında,
Cengi sert başlatan,
Deveyi yumrukla deviren,
Beyinize beşiniz varıyorsunuz,
Emanet verilen Akkula,
Ulu Manas'ının kanadı,
Onu yedeğine alırsın.
Ölümü göze almazsan,
Gerçekten gayret etmezsen,
Benim sana öğüdüm şu:
Yiğidin yüzünü görmeden,
Esir düşüp kalırsın» -
Deyip, o anda Han Bakay,
Böylece söz söyleyip,
Elini tutup kavrayarak,
Akkula ile Akolpok'u,
Akkelte ile Boz kise'yi,
Beş yiğide emanet edip,
Tekenin yolundan kestirip,
Acıbay yürüdü beş kişiyle.
Akkula'yı yedekleyip,
Gündüzün soluk almadı,
Gündüzleri yürüdü Acıbay.
Kestirip uyku almadan,
Dirsek dayayıp dinlenmeden,
Geceleri yürüdü Acıbay.
Atı esirgemeden yol alıp,

Gece gündüz bol yürüyüp,
Nice nice bel aşıp,
Akıntısı sert sular geçip,
Hayli uzak yol basıp,
Gece yarısı olduğunda,
Kaynayıp yatan Çinliye
Acıbay gelip rastladı.

Dümüröyüp, dümpöyüp,
Tokoy dese, sel eken,
Şooldogon şoodurak,
Kamış dese ayza eken,
Kumurskaday cıbırap,
Catkan kıtay kolu eken,
Munarık tartın körüngön,
Çañ emes, kalıñ el eken.
Aybanboz cürböy kalganda
Kılkıldap kıtay cetiptir,
Çındap tozup kalıptır.
Kurçap catkan kıtayga
Kalmak bolup kaldırap,
Kıtay bolup baldırap.
Beren Acıñ oolugup,
Kalmak emes, kıtay cok,
Tırgootko colugup,
Taş sayıngan tırgoottun
Tazası bolup baldırap,
Kızıl çoktuu tırgoottun
Kıyınınça kuldurap.
Cazı caak, calpak til,
Cañılbagan Acıbay,
Cañ-cuñdun bir uulunday,
Carıp cürdü kıtaydı.
Tırgoottun baarı caldırap,
Carım kandar eken - dep,
Cügünüşüp baldırap.
Oşo kezde Acıbay,
Taktada turgan kıtaydın
Tazasınday küülönüp,
Kızıl çoktuu kıtaydın,
Kıraanınday süylönüp.
Atı cürböy kalganda,
Aadan kıtay oñboy kal,

Cabılıp barıp cetpeysiñ,
Alaçıktay Manastı,
Emgiçe karmap ketpeysiñ!

Karaltı karaltı, tepe tepe,
Orman desen, sel imiş,
Hışırdayan hışırtı,
Kamış desen, mızrak imiş,
Karınca gibi kaynaşıp,
Yatan Çin ordusu imiş,
Pusa bürünmüş görünen,
Toz değil, kalabalık halk imiş.
Aybanboz yürüyemez olduğunda
Kaynaşarak Çinli yetişmiş,
Gerçekten yolu kesmiş.
Kuşatıp yatan Çinliye
Kalmuk olup gürleyip,
Çinli olup bıdırdayıp.
Yiğit Acı'n coşup,
Kalmuk değil, Çinli yok,
Tırgoot'a rastlayıp,
Taş kuşanan Tırgoot'un
Hasıymış gibi bıdırdayıp,
Kızıl püsküllü Tırgoot'un
Yamanı gibi konuşup.
Yassı çene, yayvan dil,
Şaşırmayan Acıbay,
Cañ-cuñ'un öz oğlu gibi,
Çinliyi yarıp yürüdü.
Tırgootların hepsi yaltaklanıp,
Yarı hanlarmış deyip,
Diz çöküp mırıldanıp.
O sırada Acıbay,
Tahtta oturan Çinlinin
Hası gibi kurularak,
Kızıl püsküllü Çinlinin,
Yamanı gibi söylenerek:
Atı yürümez olduğunda,
Ahmak Çinli, onmayasın,

Hep birden varıp yetişemezsin,
Alaçık gibi Manas'ı,
Şimdiye dek yakalayıp götüremedin!

Karmap alıp Manastı,
Türülö kelgen buruttun
Tübünö ali cetpeysiñ.
Kırk kan eli çogulup,
Kumurskaday kıcıldap,
Cöölöp kalgan Manaska,
Batpay baarıñ catasıñ.
Kokustan, kalıñ burut kol kelse,
Kaysı körgö batasıñ?
Ubaranı salayın,
Cañ-cuñ menen mancuular,
Şibee menen tırgoottor,
Baarıñ mınday tura ber!
Özüm barıp Manastı
Baylap alıp keleyin,
Olcogo çoguu tunalı,
Oyonu kolgo tiygen soñ,
Oyron salıp burutka,
Birin koyboy kıralı».
Dep, oşontüp, Acıbay,
Kaardanıp turganda,
Kararıp catkan köp kapır
Colun açıp dırkırap,
Colun açıp baarısı,
Coldon çıgıp zırkırap.
Taazım kılıp tañ kalıp,
Cügüngönü mundan köp,
Cañ-cuñ kelip kaldı, - dep,
Bülüngönü mundan köp.
Mintip kıtay catkanda,
Kapırdın kanı kan Coloy,
Kaardanıp kaldı emi,
Karmap kelgin mında, - dep,
Kabar berdi çerüügö,
Çeriktüü kıtay el eken,
Kaarına alganda
Ceke kelgen beşöö emes,
Ay-aalamdın baarısın
Kaptap keter sel eken.

Manas'ı yakalasan bile,
Akın akın gelen Burut'un
Köküne yine yetemezsin.
Kırk hanın halkı toplanıp,
Karınca gibi kaynaşıp,
Yaya kalmış Manas'a,
Sığmadan hepiniz yatıyorsunuz.
Ansızın kalabalık Burut ordusu gelse,
Hangi mezara sığarsınız?
Zahmeti ben yükleneyim,
Cañ-cuñ ile Mançular,
Şibee ile Tırgootlar,
Hepiniz şöyle durun!
Kendim varıp Manas'ı
Bağlayıp getireyim,
Ganimete birlikte doyalım,
Beyleri ele geçince,
Burut'a kıyım salıp,
Birini komadan kıralım».
Deyip, böylece, Acıbay,
Öfkeyle dururken,
Kararıp yatan nice kâfir
Yolunu açıp koşuştu,
Yolunu açtı hepsi,
Yoldan çıkıp titreşerek.
Tazim edip şaşırarak,
Diz çökeni bundan çok,
«Cañ-cuñ geldi» deyip,
Telaşa düşeni bundan çok.
Çinli böyle yatarken,
Kâfirin hanı Han Coloy,
Öfkelendi işte,
«Yakalayıp buraya getirin» deyip,
Orduya haber saldı,
Askerli Çin halkı imiş,
Hışmına aldığında
Yalnız gelen beş kişi değil,
Ay-âlemin hepsini
Basıp geçecek sel imiş.

Кысıктагы кıтаylar,
Кıstoo saldı cabılıp,
Кıstalañ salıp cöö külük,
Karmamak bolup cabılıp,
Argınkan uulu Acıbay,
A dagı mıktı er oşol.
Añdap kıtay cabılsa,
Töö kötörgön Agayar,
Кırgın salar şer eken.
Ölümdön kayra tartpagan,
Ötkörö kıyın eme oşol.
Ayta cürör dümöktü
Sala kelgen turbaybı,
Törömö coldoş bolsun, - dep,
Törkününön Ayardı
Ala kelgen turbaybı.
Tuş-tuştan kıtay cabılsa,
Karmaymın dep cabılsa,
Bet aldına kelgenin
Ayza menen saygılap,
Kaptalına kelgenin
Tübü menen koygulap,
Kalıñ catkan kıtaydı
Mıltık menen atkılap,
Cakın kelip kalganın
Kılıç menen çapkılap.
Közdögönü Tal-Çoku,
Köldöy bolgon kıtayga,
Boy berbesten bul beşöö.
Munday dalay kıstalış,
Körgön çoro emespi,
Dalay kırgın-uruşka
Körgön çoro emespi,
Dalay altın-kümüştü
Bölgön çoro emespi.
Kanik bolup atışka,
Kaçırgandan caltanbay,
Kastaşkandan saktanbay,

Geçitteki Çinliler,
Hep birden sıkıştırdılar,
Yaya yüğrüğü dara sokup,
Yakalamak için üşüştüler,
Argınkan oğlu Acıbay,
O da yaman erdir.
Çinli gözleyip üşüşse,
Deve kaldıran Agayar,
Kırgın salan arslan imiş.
Ölümden geri dönmeyen,
Fazlasıyla çetin biridir o.
Anlatılagelecek gaileyi
Sala gelmiş değil mi,
«Beyime yoldaş olsun» deyip,
Baba ocağından Ayar'ı
Alıp gelmiş değil mi.
Dört bir yandan Çinli üşüşse,
«Yakalarım» deyip saldırsa,
Önüne geleni
Mızrakla dürtüp,
Yanına geleni
Dipçikle vurup,
Kalabalık yatan Çinliyi
Tüfekle ateşleyip,
Yakına geleni
Kılıçla biçerek.
Hedefleri Tal-Çoku,
Göl gibi olan Çinliye,
Boyun eğmeden bu beşi.
Böyle nice dar boğazı,
Görmüş çoralar değil mi,
Nice kırgın-savaşı
Görmüş çoralar değil mi,
Nice altını gümüşü
Bölmüş çoralar değil mi.
Atışmaya alışmış olup,
Saldırandan yılmadan,
Düşmanlık edenden sakınmadan,

Kan Manastın kırk çoro,
Kırkı tekşi er oşol,
Cer cüzünön tabılgıs,
Baarı birdey şer oşol.

Han Manas'ın kırk çorası,
Kırkı da düpedüz erdir,
Yeryüzünde bulunmaz,
Hepsi bir örnek arslandır.

Börk al dese, baş keset,
Suu iç dese, uu içet,
Kan tök dese, cin tögöt,
Kırkı kıraan börü oşol,
Kıyın canga küç kelip,
Tal-Çokuda Manastı
Acıratar kez oşol.
Acıbay kirip uruşka,
Altımışın kıyratıp,
Aman çıktı kıtaydan.
Irçı kirip soguşka,
Cetimişin kıyratıp,
Esen çıktı soguştan.
Boz uul kirip soguşka,
Kırk, otuzun kıyratıp,
Başı çelek kan bolup,
Bütkön boyu dal bolup,
Bu da çıktı soguştan.
Baykaçı, bular beş börü,
Akılmanı Acıbay,
Arslan tuugan Agayar,
Kolu küçtüü Bayçoro,
Akkulanı culkuntup,
Alı cetpey oozuna,
Eri ölgöndöy bulkuntup,
Esen çıktı baarısı,
Salgılaşıp san koldon,
Kapırdı buzup talkalap,
Acıbay çıktı çalkalap.
Erender kaydan ayandı,
Tün ortosu ooganda,
Tal-Çokunu tayandı.
Kıyası kıyın tar eken,
Kee bir ceri çokunun,

Börk al dese, baş keser,
Su iç dese, zehir içer,
Kan dök dese, can döker,
Kırkı da alıcı kurttur,
Çetin cana güçlük gelip,
Tal-Çoku'da Manas'ı
Kurtaracak an işte budur.
Acıbay girip savaşa,
Altmışını kırıp,
Çinliden sağ çıktı.
Irçı girip savaşa,
Yetmişini kırıp,
Esen çıktı savaştan.
Boz uul girip savaşa,
Kırkını, otuzunu kırıp,
Başı kova dolusu kan olup,
Bütün bedeni sersemleyip,
Bu da çıktı savaştan.
Bak hele, bunlar beş kurt,
Bilgesi Acıbay,
Arslan doğmuş Agayar,
Eli güçlü Bayçoro,
Akkula'yı silkindirip,
Ağzına gücü yetmeden,
Sahibi ölmüş gibi çırpındırıp,
Esen çıktı hepsi,
Sayısız orduyla vuruşup,
Kâfiri bozup parçalayıp,
Acıbay kurularak çıktı.
Yiğitler nerden esirgesin canı,
Gece yarısı geçince,
Tal-Çoku'ya dayandılar.
Yamacı çetin, dar imiş,
Doruğun kimi yerinde,

Ölör ceri bar eken.
Tegeregi çep eken,
Teñir özü albasa,
Can kutkarar cer eken,
Kıyası kımbat bel eken,
Kıtay tügül, kılım cetip algısız,

Kıyamattay cer eken.
Azaptuu düynö, oñboy kal,

Ölünecek uçurum var imiş.
Çevresi kale gibi imiş,
Tanrı kendisi almazsa,
Can kurtaracak yer imiş,
Yamacı paha biçilmez bel imiş,
Çinli şöyle dursun, bütün âlem yetip alamaz,
Kıyamet gibi yer imiş.
Azaplı dünya, onmayasın,

Kılçaybay keter cer emes,
Kıraan Manas kayran şer,
Kişi taştaar er emes.
Özü dindin cölögü,
Öñ busurman öbögü,
Baatırlıgı başkaça,
Adamzattan bölögü.
Telegeyi teñ oşol,
Altını agıp catsa da,
Içi köldön keñ oşol.
Karap beşöö turbastan,
Kan Manastı bet alıp,
Koştoodogu Akkula,
Koşo alıp kutulup,
Kısık coldon ötüşüp,
Beş kıraan cetip barganda
Cürböy kalgan Aybanboz,
Akkulanı körgöndö
Enesin körgön kulunday,
Kişinedi zañıldap,
Acıbaydın aldınan,
Celip çıktı añıldap.
Aybanbozdu körgöndö
Açuusu kelip Acıbay:
«Añıldagan boz kaçır,
Kuzgun kuran okusun,
Coor ketpey beliñden,
Çoburkaylar çokusun!
Karışkır cesin kardıñdı,

Dönüp bakmadan gidilecek yer değil,
Alıcı Manas, koca arslan,
Adamını bırakacak er değil.
Kendisi dinin dayanağı,
Tüm müslümanın direği,
Bahadırlığı bambaşka,
İnsanoğlundan ayrıdır.
Her yanı kusursuzdur o,
Altını akıp yatsa da,
İçi gölden geniştir.
Bakıp durmadan beşi,
Han Manas'a yönelip,
Yedekteki Akkula'yı,
Birlikte alıp kurtulup,
Dar yoldan geçtiler,
Beş yiğit yetip vardığında
Yürüyemez olan Aybanboz,
Akkula'yı görünce
Anasını görmüş tay gibi,
Çınlatarak kişnedi,
Acıbay'ın önünden,
Sesler çıkararak koşup çıktı.
Aybanboz'u görünce
Öfkelenip Acıbay:
«Anıran boz katır,
Kuzgun sana Kur'an okusun,
Belinden yağır eksilmesin,
Çaylaklar başını gagalasın!
Kurt yesin karnını,

Kuday tapsın dartıñdı!
Tüzöñ colgo cürö albay,
Dümöktü başka ne saldıñ?
Kıstalışka carabay,
Kıyamattı sen saldıñ.
Bulut elem col kıldıñ,
Azabın caman tarttırıp,
Akkañkını arttırıp,
Aykölümdü cöölötüp,
Artıkça caman kor kıldıñ!» -
Dep, uşuntüp Acıbay,
Burulbastan öttü ele,
Iramandın Irçı uul,

Altın cebe aybalta
Ala koyup imerip,
Cıga çaap öttü ele.
Akkulanı culkuntup,
Ayköl Manas baatırga,
Tal-Çokuda catkanda,
Aman bular cetti emi.
Akkulanı körgöndö
Atası Cakıp kelgensip,
Kılıçı koldo kıñgırap,
Kıya basıp zıñgırap,
Okoro tüygön ak okto
Akkulaga çak okto,
Sozulup basıp kabılan,
Mañdayınan bir sılap,
Karmadı Manas çılbırdan.
Çılbırdı karmap burdu emi,
Buk bolup catkan arslanıñ
Kaardanıp turdu emi:
«Karandı maga salganda,
It-Ölböstün çölündö
Alöökönün Koñurbay,
Art cagınan köp kıtay
Tegerektep alganda,
Akkula bolup astımda,

Tanrı bulsun derdini!
Düz yolda yürüyemeden,
Başa neden gaile saldın?
Dar zamanda işe yaramadan,
Kıyameti sen kopardın.
Bulut gibiydim, yollara düşürdün,
Azabını fena çektirip,
Akkañkı'yı yükletip,
Ulu Manas'ımı yaya koyup,
Büsbütün hor kıldın!» -
Deyip, böylece Acıbay,
Dönüp bakmadan geçmişti,
Iraman'ın Irçı uul'u,

Altın temrenli aybaltayı
Kapıp çevirerek,
Devirircesine vurup geçmişti.
Akkula'yı silkindirip,
Ulu Manas bahadıra,
Tal-Çoku'da yatarken,
Sağ salim yetiştiler işte.
Akkula'yı görünce
Babası Cakıp gelmiş gibi,
Kılıcı elde şıngırdayıp,
Yan basıp heybetle yürüyüp,
Sımsıkı düğümlenmiş ak köstek,
Akkula'ya tam denk köstek,
Uzun adımlarla yürüyüp kaplan,
Alnından bir okşayıp,
Manas yulardan tuttu.
Yuları tutup çevirdi işte,
İçi içine sığmayan arslanın
Öfkeyle doğruldu işte:
«Kara günü bana saldığında,
İt-Ölbös çölünde
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Ardımdan nice Çinli
Çepeçevre sardığında,
Akkula olsaydı altımda,

Anan korduk körsömçü,
Akkulanın üstünön
Acal cetse okko uçup,
Soguşup cürüp ölsömçü!
Dalaydı buzgan adatım,
Kara canga küç kelse,
Aybandan tulpar Akkula,
Alıp uçar kanatım.
Kıyadan Kalça kelgende,
Art cagınan köp kıtay,
Seldey kaptap kirgende,
Sır nayza menen Coybolot
Kınabayt belem, Akkula,
Kırk kün emes, seksen kün,
Tınbay soguş salsam da,
Çıdabayt belem, Akkula!
Akkula bolso mingenim,

O zaman horluk görseydim ya,
Akkula'nın üstünde
Ecel yetse okla uçup,
Savaşa savaşa ölseydim ya!
Niceyi bozmaktır âdetim,
Kara cana güç gelince,
Hayvandan üstün tulpar Akkula,
Beni alıp uçuracak kanadım.
Yamaçtan Kalça geldiğinde,
Ardından nice Çinli,
Sel gibi basıp girdiğinde,
Sır mızrakla Coybolot'u
Kuşanmaz mıydım, Akkula,
Kırk gün değil, seksen gün,
Durmadan savaş salsam da,
Dayanmaz mıydım, Akkula!
Bindiğim Akkula olsa,

Akolpok bolso kiygenim,
Akkelte bolso atkanım,
Açpayt belem cüröktü,
Kumurskaday kıtayga
Salbayt belem dümöktü!
Emi, kaldaydı çapsam kayrılbaym,
Karan kün tüşsö başıma,
Akkula senden ayrılbaym!
Capaa tartıp canıman
Caman katuu çoçunup...
Aldıñkı kaşı ak altın,
Artkı kaşı çılk kümüş,
Kaptalı kayıñ Akkañkı,
Alıp atka tokundu.
Coo-caragın şaylanıp,
Coybolotun baylanıp,
Bir kudayga aylanıp.
Körgöndö Manas üşkürüp,
Süyüngönü emespi,
Baladay çurkap cügürüp,
Akolpoktu kiyinip,

Giydiğim Akolpok olsa,
Attığım Akkelte olsa,
Yürekleri yarmaz mıydım,
Karınca gibi Çinliye
Gaile salmaz mıydım!
Artık kalabalığı vursam dönmem,
Kara gün düşse başıma,
Akkula, senden ayrılmam!
Canımdan cefa çekip
Pek fena ürkerek...
Ön kaşı ak altın,
Arka kaşı som gümüş,
Yanları kayın Akkañkı'yı,
Alıp ata eyerledi.
Cenk silahlarını kuşanıp,
Coybolot'unu bağlayıp,
Bir Tanrı'ya sığınarak.
Manas görünce içini çekip,
Sevindi elbette,
Çocuk gibi koşup seğirtip,
Akolpok'u giyinip,

Akkelteni kolgo alıp,
Canı orduna kelgende,
Cana deyt emi kabılan:
«Almambet menen Çubagım,
Aybalta tiygen Sırgagım,
Akılın Bakay taptı - dep,
Acıbayı aytkan soñ:
«Baabedin!» - dep, bat aytıp,
Koldop cürgön birine
Ay tuyaktan at aytıp.
Oşondo Manas şañdanıp,
Coogo ceke tiymekke
Caraktarın kamdanıp,
Açbolotun Manasıñ
Alıp kınga saldı emi,
Akkeltedey mıltıgın,
Arslan kolgo aldı emi.
Kudaydın berer cagında,
Akkelte ünü belgilüü,
Tars degende kürküröp,
Asman tüşüp ketkendey,

Akkelte'yi ele alıp,
Canı yerine gelince,
Yine der işte kaplan:
«Almambet ile Çubak'ım,
Aybalta değen Sırgak'ım,
«Çaresini Bakay buldu» deyip,
Acıbay'ı anlatınca:
«Baabedin!» deyip, tez adayıp,
Koruyup gözeten Bir Tanrı'ya
Ay tırnaklı at adayıp.
O zaman Manas şanlanıp,
Düşmana tek başına saldırmaya
Silahlarını hazırlayıp,
Açbolot'unu Manas'ın
Alıp kına koydu işte,
Akkelte gibi tüfeğini,
Arslan ele aldı işte.
Tanrı'nın lütfettiği demde,
Akkelte'nin sesi bellidir,
"Tars" deyince gürleyip,
Gök yıkılıp düşmüş gibi,

Adamdın boyu dürküröp.
Tölgö kılıp atıştı,
Manas coogo kirçü ele,
Kuday urar çagında
Ünü çıkpay çopuldap,
Karış cerge cetpesten,
Atkan ogu topuldap.
Atıp cürgön Akkelte,
Atıp tölgö salayın,
Almambet, Çubak arslandın
Kabarın bilip alayın!»
Munu oylop er Manas,
Asınganda Akkelte,
Aydalının aynegi,
Alışkan coonu bir koyso,
Amanat candın bergeni.
Boz kisesin kurçanıp,

İnsanın bedeni ürperir.
Atışı fal sayardı,
Manas düşmana öyle girerdi,
Tanrı'nın çarpacağı demde
Sesi çıkmaz, "çup" ederdi,
Bir karış yere varmadan,
Attığı ok "tup" diye düşerdi.
Atageldiğim Akkelte,
Atıp bir fal bakayım,
Almambet, Çubak arslanların
Haberini bileyim!»
Bunu düşünüp yiğit Manas,
Akkelte'yi kuşandığında,
Omuz başının aynası,
Tutuştuğu düşmana bir vursa,
Emanet canın verilişidir.
Boz kesesini kuşanıp,

Akkelteni sundurup,
Aldındagı kaynagan
Köp kıtaydı bir attı.
Akkelte menen bir koydu,
Añ-tañ kalıp, köp kıtay
Kaçuuçuday dürküröp,
Kiyin tartıp dır koydu.
«Kabılandın Akkula
Aman cetip kelgen go», -
Dep, Almambet, Çubak oylonup:
«Tie turgan künübüz,
Kadır tündün künü eken,
Uşul cakka dürküröp,
Akkeltenin ünü eken.
Köönü kelse ayköldün
Akkulası ooruktan,
Kelip kalgan kezi eken» -
Dep, uşuntüp, eki şer
Kılıçtı kıñay baylaşıp,
Uruş cagın kamdaşıp,
Isılam cüzün kördük, - dep,
Arman dep barmak tiştebey,
Emi armansız bolup öldük, - dep,
Almambet, Çubak - eki şer
Kayrattanıp aldı emi,

Akkelte'yi doğrultup,
Önünde kaynayan
Nice Çinliye bir attı.
Akkelte ile bir vurdu,
Şaşakalıp nice Çinli
Kaçacakmış gibi dalgalanıp,
Geri çekilip fırladı.
«Kaplanın Akkula'sı
Sağ salim yetişip gelmiş ki»,
Deyip, Almambet, Çubak düşünüp:
«Düşmana saldıracağımız gün,
Kadir gecesinin günü imiş,
Bu yana gürül gürül gelen,
Akkelte'nin sesi imiş.
Ulu Manas'ın gönlü isteyince
Akkula'sı ordugâhtan,
Gelmiş olmalı bu demde» -
Deyip, böylece, iki arslan
Kılıcı yan kuşanıp,
Savaş yanını hazırlayıp,
«İslam'ın yüzünü gördük» deyip,
Hasret deyip parmak ısırmadan,
«Artık gönül rahatlığıyla ölürüz» deyip,
Almambet, Çubak - iki arslan
Gayrete geldiler işte,

Akkulanı culkuntup,
Eri ölgöndöy bulkuntup,
Belestegi beş beren
Ciberbesten kıtayga,
Manastı karmap turdu emi.
Akkula tiyip koluna,
Aykırıp turgan Manastı
Emi mınday taştaylık,
Belgilüü Bakay kabılan,
Berendin sözün baştaylık.

Akkula'yı silkindirip,
Sahibi ölmüş gibi çırpındırıp,
Sırttaki beş yiğit
Çinliye salmadan,
Manas'ı tutup durdular işte.
Akkula eline geçince,
Haykırıp duran Manas'ı
Şimdi şöyle bırakalım,
Namlı Bakay kaplanın,
Yiğidin sözüne başlayalım.

Kirgizdin kolunun kelişi7

Kılça köñül bölünböy,
Kızık kılıp ar işin,
Oşol cerde san koldon,
Birine Bakay körünböy,
Manas kandın kırk çoro,
Bakay basıp bardı emi.
Kırgıl çalı baş bolup,
Kızıktı çoro salıptır!
Eki tarap boluşup,
Ordo salıp alıptır,
Oyunda Manas şeri cok,
Möröyünö altı bee
Bayge kılıp alıptır.
Oşondo Bakay munu aytat:
«Ataganat, kırk çoro,
Kırkıñ kırk cerden kelgen börü eleñ,
Kıraanıñ Manas bar bolso,
Kıylanı buzar şer eleñ!
Er Manastın barında,
Örüü çakta tür saldıñ,
Alışa çıkkan duşmanga
Ayanbastan çır saldıñ!
Kan agızıp katıktıñ,
Kankor çoro atıktıñ.
Kırkıñ kırk kan uulu eleñ

Kirgiz ordusunun gelişi7

Kıl kadar gönül bölünmeden,
Her işini hoş kılarak,
Orada sayısız ordudan,
Birine bile Bakay görünmeden,
Manas han'ın kırk çorasına,
Bakay yürüyüp vardı işte.
Kırgıl çal başta olup,
Çoralar eğlence kurmuş!
İki taraf olup,
Ordo oyunu kurmuşlar,
Oyunda arslan Manas yok,
Ödül olarak altı kısrak
Koymuşlar ortaya.
O zaman Bakay şunu der:
«Vah yazık, kırk çoro,
Kırkınız kırk yerden gelmiş kurtlardınız,
Yiğidiniz Manas sağ olsa,
Niceyi bozan arslanlardınız!
Er Manas varken,
Konak vakti şölen kurdunuz,
Tutuşmaya çıkan düşmana
Çekinmeden kavga saldınız!
Kan akıtıp bilendiniz,
Kan dökücü çoro diye ün saldınız.
Kırkınız kırk hanın oğluydunuz

Tüp nuskada minday tema cok

Cañılbay mende koyobu?
Azıp keldiñ bir çoro,
Azıp atsız kelgende,
Arkar ayak, cez bilek,
At mingizdi zor Manas.
Tonsuz keldi bir çoro,
Tonsuz kelgen çorogo

Asil nüshada böyle bir başlık yok

Yanılmadan kul kor mu sizi?
Bir çoro, yoksul düşüp geldin,
Yoksul, atsız geldiğinde,
Arkar ayaklı, tunç bilekli,
At bindirdi ulu Manas.
Bir çoro kürksüz geldi,
Kürksüz gelen çoroya

Cakası altın, ceñi cez,
Koş badana, torgoy köz,
Keleme caka, keñ kürmö,
Ton kiygizdi zor Manas!
Katınsız keldiñ bir çoro,
Katınsız kelgen çorogo
Oykuştagan suluudan
Alıp berdi zor Manas!
Malsız keldi kee çoro,
Malsız kelgen çorogo
Adırda cılkı ala baş,
Arkar moyun, alma baş,
Alıp tamga saldırıp,
Bölüp berdi zor Manas.
Saltanattuu tam kıldı,
Say-saylap ketken başıñdı
Sancırgaluu zor Manas
Ar kimiñdi kan kıldı.
Er Manaska kelgeni,
Kapılet karañ körbödüñ,
Kapısınan ok tiyip,
Birööñ coodo ölbödüñ!
Cana Manas barında,
Caya kesip, cep cürdüñ,
Capaa körsö badışam,
Cañ-cuñdu buzam - dep cürdüñ
Cılgınduunun oyunda,
Keñ Talastın boyunda
Cırgap kalıñ el catsa,
Catçu beleñ şattanıp,
Cabıla baarıñ maktanıp,
Dümöktüü, tüptüü coo bolso,
Azır mingen tulpardı
Tuylatarbız deçü eleñ,
Ayköl Manas barında,

Ay-aalamdın baarısın
Kıyratarmın deçü eleñ.
Kırılışar çak keldi,

Yakası altın, yeni tunç,
Çift kat zırhlı, toygar gözlü,
İşlemeli yakalı, geniş kaftan,
Kürk giydirdi ulu Manas!
Bir çoro, kadınsız geldin,
Kadınsız gelen çoroya
Salınan güzellerden
Alıverdi ulu Manas!
Kimi çoro malsız geldi,
Malsız gelen çoroya
Kırlarda ala başlı yılkıyı,
Arkar boyunlu, elma başlı,
Alıp damga vurdurup,
Bölüp verdi ulu Manas.
Görkemli evler yaptı,
Vadi vadi dağılmış başınızı,
Şanlı ulu Manas
Her birinizi han kıldı.
Er Manas'a geldiğinizden beri,
Ansızın kara gün görmediniz,
Ansızın ok değip,
Biriniz bile savaşta ölmediniz!
Yine Manas varken,
Sağrı eti kesip yediniz,
«Padişahım cefa görse,
Cañ-cuñ'u bozarım» der dururdunuz.
Cılgındı ovasında,
Geniş Talas boyunda
Kalabalık halk sefa sürüp yatarken,
Şen şakrak yatardınız,
Hep birden övünerek,
«Belalı, köklü düşman olsa,
Şimdi bindiğimiz tulparı
Şahlandırırız» derdiniz,
Ulu Manas varken,

«Ay-âlemin hepsini
Kırıp geçiririm» derdiniz.
Kırışılacak vakit geldi,

Ölüşö turgan tap keldi.
Aybalta belden büktöldü,
Anık canga küç keldi.
Ayköl Manas şeriñdi
Abaylaçı, kırk çoro,
Tegerektep alıptır.
Teñiz Manas şeriñdi
Kalıñ kıtay kapırıñ,
Kança kurçap kalıptır».
Bakaydan munu ukkanda,
Baarı çoro toktoboy,
Altı-altıdan bölünüp,
Kayra kaçıp ketçüdöy,
On eki kandın elinin
Colun tozup tögülüp,
Azız beren kırk çoro
Arslanday körünüp.
Cañgız canga körünböy,
Çatırda Bakay turganda,
Korozdoy bolgon Bakayıñ
Kolun alıp arkaga,
Celbegey basıp turganda,
Kan Bakayga koşulup,
Katagandın kan Koşoy,
Elemandın er Töştük,
Eştekterdin Camgırçı,
Eçen uruu can kelgen,
Tömönkü Meke dıldadan.
Ala çapan Aykoco,
Iymandıkka al kelgen.
Aykocosu baş bolup,
Cabıla köp kol turganda,
Eer beldey belesten,
Sırgak kelet bakırıp:
«Süyünçü!» - dep çakırıp.
Kızıgı kımbat şum işke,
Batasıñbı dinistam!
Baştagı Bakay, er Koşoy,
Baarıñ birdey zerikpey,

Ölüşülecek an geldi.
Aybalta belden büküldü,
Cana gerçekten güç dayandı.
Ulu Manas arslanınızı,
Dikkat edin, kırk çoro,
Çepeçevre sarmışlar.
Engin Manas arslanınızı
Kalabalık Çinli kâfiriniz,
Nice kat kuşatmış duruyor».
Bakay'dan bunu duyunca,
Bütün çorolar durmadan,
Altışar altışar bölünüp,
Geri kaçacaklarmış gibi,
On iki hanın halkının
Yolunu kesip döküldüler,
Aziz yiğit kırk çoro
Arslan gibi göründüler.
Tek cana görünmeden,
Çadırda Bakay dururken,
Horoz gibi dimdik Bakay'ınız
Elini arkasına alıp,
Kaftanı omzunda yürürken,
Han Bakay'a katılıp,
Katagan'ın hanı Koşoy,
Eleman'ın er Töştük'ü,
Eştek'lerin Camgırçı'sı,
Nice boydan can gelmiş,
Aşağıdaki Mekke ilinden.
Ala cübbeli Aykoco,
İman uğruna o gelmiş.
Aykoco'su başta olup,
Hep birden kalabalık ordu dururken,
Eyer beli gibi sırttan,
Sırgak gelir bağırarak:
«Müjde!» diye çağırarak.
Paha biçilmez bu hoş işe,
Dalar mısınız, ehl-i İslam!
Baştaki Bakay, er Koşoy,
Hepiniz birden usanmadan,

Catasıñbı busurman!
Acal cetse kün bütüp,
Ölböysüñbü busurman!
Manas aldı Beecindi,
Baarıñ barıp kızıktı,
Körböysüñbü busurman!
Artıkça asıl uz aldık,
Kakançındın Beecinden
Oymok ooz, boto köz,
Oolcugan suluudan
Kança kelin, kız aldık.
Altın menen kümüştü
Cüktöy albay biz kaldık!
Agaça kelin, suluu kız
Üptöy albay biz kaldık!
Çet-Beecindi kamadık,
Kıtaydan kılımdı buzçu er kırdık.
Almambet, ayköl Manas bar,
Ölçöp körçü, busurman,
Baatır Çubak baş bolup,
Ölbögön cerde kalıştık.
Ayanbay atış baştadık,
Çet-Beecindin şaarına
Ayköl baatır Manastı
Kan kötörüp taştadık.
Aşka-toygo minerge,
Kıltıldatıp cürörgö,
Altın menen takaluu
Ayabagan corgo aldık,
Al corgonun artınan
Urgaaçıdan uzdu aldık,
Esenkandın Burulça,
Esepsiz suluu kızdı aldık.
Cañ-cuñ kızı Birmıskal,
Tartuu berip bizderge,
Top kıtayga çır saldık.
Aldımdagı Kökçebiç,
Kanatı bar atım bul,

Yatar mısınız, müslüman!
Ecel yetip gün bitince,
Ölmez misiniz, müslüman!
Manas Beecin'i aldı,
Hepiniz varıp o temaşayı,
Görmez misiniz, müslüman!
Üstün, asil uz kadınlar aldık,
Kakançın'ın Beecin'inden
Yüksük ağızlı, ahu gözlü,
Salınan güzellerden
Nice gelin, nice kız aldık.
Altın ile gümüşü
Yükleyemez olduk biz!
Selvi boylu gelin, güzel kız
Devşiremez olduk biz!
Çet-Beecin'i kuşattık,
Çinliden âlemi bozacak erleri kırdık.
Almambet var, ulu Manas var,
Ölçüp bir bak, müslüman,
Bahadır Çubak başta olup,
Ölümden dönüp sağ kaldık.
Çekinmeden atışı başlattık,
Çet-Beecin'in şehrine
Ulu bahadır Manas'ı
Han kaldırıp bıraktık.
Aşa düğüne binilecek,
Kırıta kırıta yürünecek,
Altından nalları olan
Görülmedik yorgalar aldık,
O yorganın ardından
Kadınlardan usta uz aldık,
Esenkan'ın Burulça'sı,
Sayısız güzel kızlar aldık.
Cañ-cuñ kızı Birmıskal,
Bizlere armağan verilip,
Çinli topuna kavga saldık.
Altımdaki Kökçebiç,
Kanatlı atımdır işte bu,

Kalbay baarı kelsin, - dep,
Kabılan Manastın cazgan katı bul!
Kozgoltup curttu cıysın, - deyt,
Olcogo algan eki kız,

«Kimse kalmadan gelsin» diye,
Kaplan Manas'ın yazdığı mektup budur!
«Yurdu ayaklandırıp toplasın» der,
Ganimet alınan iki kızı,

Almambet menen Çubakka
Aykoco ike kıysın, - deyt».
Bu kabardı ukkan soñ,
Aykoco, Koşoy karısı,
Tegerektep çurkurap,
Teñiz Sırgak balanı
Busurmandın baarısı.
Oşol kezde karasañ,
Irañı çıgıp toluptur,
Iderlüü tulpar, er cigit
Baydası tier boluptur.
Kandın baarı kamınıp,
Bir kudayga calınıp,
Acal cetken ölör, - dep,
Azabı bolso tartar, - dep,
Azabı cok azamat
Tüp-Beecindin şaarınan
Ölbösö alıp kaytar, - dep,
Bulasın bulap alabız,
Kök cal Manas barında
Çoñ uruştu salabız.
Altının talap çaçabız,
Bekitilüü Beecindin
Darbazasın açabız!» -
Kayrattanıp kep aytıp,
Süyüngönü mından köp.
«Iskender tiybes Beecinge
Imerile col cürdük,
Egerde aman tartpaybız,
Acal cetse Aldadan,
Biribiz aman kaytpaybız.
Kabarı katuu cer degen,
Kalıñ kıtay el degen,
Al kıtaydın içinde

Almambet ile Çubak'a
Aykoco nikâh kıysın, der».
Bu haberi duyduktan sonra,
Aykoco ile ihtiyar Koşoy,
Çevresini sarıp çığrıştı,
Engin Sırgak delikanlıyı
Müslümanların hepsi.
O sırada bir baksan,
Benzi açılmış, dolgunlaşmış,
Güçlü kuvvetli tulpar, er yiğit
Faydası dokunur olmuş.
Hanların hepsi hazırlanıp,
Tek Tanrı'ya yalvarıp,
«Eceli yeten ölür» deyip,
«Azabı varsa çeker» deyip,
«Azabı olmayan yiğit
Tüp-Beecin'in şehrinden
Ölmezse alıp döner» deyip,
«Malını yağmalayıp alırız,
Bozyeleli Manas var iken
Büyük savaşı biz salarız.
Altınını yağmalar saçarız,
Sürgülü, kilitli Beecin'in
Kapılarını açarız!»
Gayrete gelip söz söyleyip,
Sevineni bundan da çok.
«İskender'in dokunmadığı Beecin'e
Dolana dolana yol yürüdük,
Asla sağ geri çekilmeyiz,
Allah'tan ecel yetmişse,
Birimiz bile sağ dönmeyiz.
Namı yaman yer denen,
Kalabalık Çin eli denen,
O Çinlinin içinde

Kadimki Kalça er degen.
Köp kişiden biz uksak,
Kök bukaçan Madıkan.
Kıtay menen mancuunun.
Tilin bilbes can degen.
Astındagı bukanın
Tumşugunda bir müyüzü bar I
Manaska kubat berbese,

Başkabızdan ayla cok.
Kaardansa Madıkan,
Kalkıbızdı talkalap,
Kanıbızdın baarısın
Baylap keter can degen,
Ayköl baatır Manastı
Öltürüp, elin çabam, - dep,
Özübüz kaldık azapka,
Kuday bilet kaytıştı,
Esen-aman kayrılıp,
Elge kayra tartıştı.
Ar kim azar salbagan,
Alışka kişi barbagan,
Aytıluu Beecin oşo cer.
Azapka kalıp catışkan,
Alaköödön bizdin el» -
Dep, oşondo san koldon
Küyüngönü mından köp.
Bir koldogon kan Bakay,
Curt başçısı karıya,
Akılı dıykan darıya,
Bakay turup kat okup,
Kalkka uguzup bat okup,
Kırk kandın eli Beecindi,
Baarın okup bergen soñ,
Toktoboston baarısı,
İçinde Koşoy karısı
Atka mindi dürköröp.
Baarı capırt çurkurap,
Kelgen koldun baarısı,

Namlı Kalça er varmış.
Nice kişiden duyduk ki,
Gök boğaya biner Madıkan.
Çinlinin de Mançu'nun da.
Dilini bilmez canmış.
Altındaki boğanın
Burnunda bir boynuzu varmış!
Manas'a kuvvet vermezse,

Başkamızdan çare yok.
Öfkelense Madıkan,
Halkımızı ezip geçer,
Hanlarımızın hepsini
Bağlayıp götürür canmış,
«Ulu bahadır Manas'ı
Öldürüp elini vururum» deyip,
Kendimiz kaldık azapta,
Dönüşü Tanrı bilir,
Sağ esen geri dönülüp,
Ele varışı Tanrı bilir.
Kimsenin ilişemediği,
Dövüşe kimsenin varamadığı,
Namlı Beecin işte o yer.
Azapta kalıp yatan,
Pervasız bizim elimiz»
Deyip, o an sayısız ordudan
Kaygılanan bundan da çok.
Tanrı'nın koruduğu Han Bakay,
Yurdun başçısı ihtiyar,
Aklı bereketli derya,
Bakay kalkıp mektup okuyup,
Halka duyurup tez okuyup,
Kırk hanın eline Beecin'i,
Hepsini okuyup bitirince,
Durup dinlenmeden hepsi,
İçlerinde ihtiyar Koşoy,
Gümbür gümbür ata bindi.
Hepsi birden çığrışıp,
Gelen ordunun hepsi,

On başının baarısı,
Ortogo tüşüp oroktop,
Elüü başı es bilgi,
Elüüsü menen bir bölök,
Aldıda cüröt soroktop.
Cüz başının baarısı,
Cürgön cüzdön bölünüp,
Ar kimisi ar başka,
Igı menen bölünüp,
Miñ başısı bir başka,
Tuusu koldo delbirep,
Körgön mende tañ kalıp,

Onbaşıların hepsi,
Ortaya girip kuşatıp,
Ellibaşı aklı erendir,
Ellisiyle bir bölük,
Önde gider dimdik salınıp.
Yüzbaşıların hepsi,
Yürüyen yüzden bölünüp,
Her biri ayrı ayrı,
Düzeniyle bölünüp,
Binbaşısı bambaşka,
Tuğu elinde dalgalanıp,
Gören kullar şaşırıp,

Köldöy bolup kalıñ kol,
Cürüp ketti şañdanıp.
Asman açık, cer bürkök,
Cerdin beti körünböy,
Talaanın baarı çañ bolup,
Oyu, toosu teptegiz,
Kumurskaday can bolup,
Adam tügül, aybanat,
Kanattuu kuş dal bolup,
Oşo koldun içinde
Akılga dıykan karı bar,
Aybıkpay coonu kaçırar
Azamattın baarı bar.
Uruk-uruk can kelgen,
Busurmandın koluna
Iymam bolup berem, - dep,
Mekedegi Aykoco,
Adeyi samap, al kelgen.
Uşu koldun içinde
Kança mıktı canı bar,
Busurman tuusun kötörgön,
Karıya Koşoy dagı bar.
Bölüngön tumşuk urçuktu,
Bölüp ketip baratat,
Dalay cerdin soorusun
Körüp ketip baratat.

Göl gibi kalabalık ordu,
Şanla yürüyüp gitti.
Gök açık, yer kapanık,
Yerin yüzü görünmeden,
Kırın hepsi toz olup,
Ovası, dağı dümdüz,
Karınca gibi can olup,
İnsan şöyle dursun, hayvanat,
Kanatlı kuş bile sersemleyip,
O ordunun içinde
Akılca bereketli ihtiyar var,
Yılmadan düşmana saldıran
Yiğitlerin hepsi var.
Boy boy canlar gelmiş,
Müslümanın ordusuna
«İmam olurum» deyip,
Mekke'deki Aykoco,
Bile isteye arzulayıp, o da gelmiş.
Bu ordunun içinde
Nice yaman canı var,
Müslüman tuğunu yükselten,
İhtiyar Koşoy da var.
Ayrılan burun çıkıntısını,
Böle böle geçip gidiyor,
Nice yerin sağrısını
Göre göre gidiyor.

Ak-Colooçu beli, - dep,
Azamat cürör ceri, - dep,
Cerin körüp tañ kalıp,
Cetik erdin baarısı
Coo-caragın kamdanın,
On eki kan busurman,
Ar uruktan kan kelgen,
Uşul kandın içinde
Baatır eken kızıtalak,
Buudayık kandın Muzburçak
Karı emes, caş eken,
Er Manastan kiyinki,
El biylööçü baş eken.
Köktö cıldız boz eken,
Kök cal Manas, Muzburçak
Akırettik dos eken.

«Ak-Colooçu belidir» deyip,
«Yiğidin yürüyeceği yerdir» deyip,
Yerini görüp şaşırıp,
Yetkin erlerin hepsi
Cenk silahlarını kuşanıp,
On iki han müslüman,
Her boydan han gelmiş,
Bu hanların içinde
Bahadırmış, kahrolası,
Buudayık han'ın Muzburçak'ı
İhtiyar değil, gençmiş,
Er Manas'tan sonra gelen,
Eli yönetecek başmış.
Gökte yıldız boz imiş,
Bozyeleli Manas'la Muzburçak
Ahiretlik dostmuş.

Tömönkü Kırım kanı eken,
Uşu cılı Muzburçak
Cıyırma beşke ilinip,
Cañı kelgen çagı eken.
Astındagı mingeni -
Telkızıl tulpar mal eken.
Buudayık kandın Muzburçak,
Ölümdön kayra tartpagan,
Öcör baatır can eken.
Ayçıgı altın tuu menen,
Aygaylagan çuu menen,
Telkızıl menen zırgıtıp,
Oşonçoluk köp koldon
Kolun bölüp Muzburçak,
Astına tüştü bölünüp,
Arslanday körünüp,
Bastıra tüşüp bakırıp,
Calgız canga bilintpey,
Canındagı Körögöç,
Beri kel! - dep, çakırıp:
«Bilgiç eleñ, Körögöç!
Men bilgendi bildiñbi!

Aşağı Kırım'ın hanıymış,
Bu yıl daha Muzburçak
Yirmi beşine değip,
Yeni girdiği çağıymış.
Altındaki bindiği -
Telkızıl tulpar denen malmış.
Buudayık han'ın Muzburçak'ı,
Ölümden geri dönmeyen,
İnatçı bahadır canmış.
Hilali altın tuğ ile,
Haykıran gulgule ile,
Telkızıl'la fırlayıp,
Onca kalabalık ordudan
Ordusunu ayırıp Muzburçak,
Ayrılıp öne düştü,
Arslan gibi görünüp,
At sürüp haykırarak,
Tek cana sezdirmeden,
Yanındaki Körögöç'ü,
«Beri gel!» diye çağırıp:
«Bilgiçtin sen, Körögöç!
Benim bildiğimi bildin mi!

Men körgöndü kördüñbü?
Men bilgendi bilbeseñ,
Canım Manas tuygundun
Barıp, Beecin aldı», - dep,
Bayakılar kalp aytat.
Kakançındın Beecinde
Aybanboz cürböy kalganı
Manastı tegerektep alganı.
Kızdı olco kıldı, - dep,
Kıraan Sırgak balanın
Kızıktırıp turganı -
Kıstoogo Manas kalgalı.
Beri kelgin, Körögöç,
Tik kirip uruş salgalı.
Tirüü candı ayabay,
Tizeden kızıl kan keçip,
Beecinge uruş salgandın
Kaydan kalsın armanı!
Mınday sözdü ukkan soñ,
Artına saldı Körögöç,

Benim gördüğümü gördün mü?
Benim bildiğimi bilmezsen,
«Canım Manas şahinim
Varıp Beecin'i aldı» diye,
Demin onlar yalan söyler.
Kakançın'ın Beecin'inde
Aybanboz'un yürümez kalışı,
Manas'ı kuşatıp sarışları gerçek.
«Kızları ganimet aldı» diye,
Alıcı Sırgak delikanlının
Bizi imrendirip durması -
Manas dara düşeli beri.
Beri gel sen, Körögöç,
Dimdik dalıp savaş salalım.
Diri canı esirgemeden,
Dize dek kızıl kana batıp,
Beecin'e savaş salanın
Nerden kalsın ukdesi!
Böyle sözü duyduktan sonra,
Körögöç arkaya geçti,

Aldı tüştü Muzburçak.
Esepsiz kıyın erlerdi,
Bülöp aldı Körögöç,
Ala köödön dardañdı,
Murun cetip barganıñ,
Katın-kızdı aldıñ, - dep,
Süröp aldı Körögöç.
Aram kıyal kıtmırın,
Aydap aldı Körögöç.
Kee biröön dombutup,
Ketip barat Körögöç.
«Sanaabızda Beecinge
Murun cetip baralı.
Sancırgaluu Manastan
Sarı altın menen kızdarın
Soogattıkka alalık.
On eki san kalıñ kol,
Oylonsoñçu çeçkinder,

Muzburçak öne düştü.
Sayısız çetin erleri,
Körögöç bileyip aldı,
Pervasız kabadayıyı,
«Önce yetişip varanınız,
Kadını kızı aldınız» deyip,
Körögöç coşturup aldı.
Haram hayalli sinsiyi,
Körögöç sürüp aldı.
Kimini de kışkırtarak,
Körögöç gidip duruyor.
«Niyetimiz o: Beecin'e
Önce yetişip varalım.
Şanlı, şevketli Manas'tan
Sarı altınla kızlarını
Armağan payı alalım.
On iki tümen kalabalık ordu,
Düşünsenize, yiğitler,

El aldı bolup kalalık!» -
Dep, oşonu ukkandar,
Boz mingeni bir başka,
Bolumduu canın ayabay,
Dürkün-dürkün bölünüp,
Ayzanı kolgo alışıp,
Attın oozun cayışıp,
Ala kaçıp attarı,
Eki kolu karışıp.
Oşo koldun içinen
Bir bölögü sart bolgon,
Belge tañuu el emes,
Bek işener curt emes,
Bel ooruday dart bolgon.
Asmandagan çañ kelgen,
Az bolgonsup mındagı,
Indıstandan da kelgen.
Muzburçaktın artınan
Argımagın kekeytip,
Kök kepiçin tepeytip,
Seldelerin kaldaytıp,
Sakaldarın caykaltıp,
Argımagı türsüldök,
Coon öpkö kürsüldök

El önderi biz olalım!»
Deyip, bunu duyanlar,
Boza bineni bir başka,
Değerli canını esirgemeden,
Küme küme bölünüp,
Mızrağı ele alıp,
Atın ağzını salıverip,
Atları başını alıp kaçıp,
İki eli kenetlenip.
O ordunun içinden
Bir bölüğü Sart idi,
Bele bağlanır el değil,
Pek güvenilir yurt değil,
Bel ağrısı gibi dertti.
Göğe yükselen toz gelmiş,
Buradaki azmış gibi,
Hindistan'dan da gelmiş.
Muzburçak'ın ardından
Küheylanını kabartıp,
Gök çediklerini dikeltip,
Sarıklarını sallandırıp,
Sakallarını dalgalandırıp,
Küheylanı tıpırdayıp,

Sarttın kolu cürdü emi.
Bul askerdin artınan
Keregesi cıgaçtan,
Tüp atası Alaştan,
Kök ötügü ökçösü,
Aydarkandın Kökçösü,
Sarı-Arkanı cerdegen,
Salmaktuu kıyın er degen,
Taruusun taştay aktagan,
Katının kızday maktagan,
Baatır Kökçö kıraanıñ,
Kögala menen çamınıp,
Ençi bölüp berçüdöy,
Ölönün aytıp zooldop,

Sart'ın ordusu yürüdü işte.
Bu askerin ardından,
Keregesi ağaçtan,
Kök atası Alaş'tan,
Gök çizmesi ökçeli,
Aydarkan'ın Kökçö'sü,
Sarı-Arka'yı yurt edinen,
Ağırbaşlı, çetin er denen,
Darısını taş gibi ağartan,
Karısını kız diye öven,
Bahadır Kökçö kahramanın,
Kögala ile atılıp,
Pay bölüştürecekmiş gibi,
Türküsünü söyleyip coşarak,

Azamatı duuldap,
Coo degende süyünüp,
Aç arslanday iyilip,
Cürüp berdi köp kazak.
Askerinin mingeni
Baarı okşoş kulaça,
Mañdayında tumarça,
Baarı tulpar köykaşka,
Kara bayır kazanat,
Sarı-Arkanı cerdegen
Aybanattan bir başka.
Azamatı cabılıp:
«Coo kayda?» - dep kamınıp,
Kıykırışıp bakırıp,
Köyröñdügün kördüñbü.
«Kökçö!» - dep, uraan çakırıp,
Kökçö cürdü col menen,
Baarı bir san kol menen.
Kazaktardın artınan,
Eştekterdin Camgırçı
Tüyüp akıl oylogon,
Tün uurusun koybogon,
Coodon kayra tartpagan,
Baş bulgap kayra kaytpagan,
Eştegin cıyıp katıkkan,
Er Camgırçı atıkkan,
A da cürdü col menen
Sanatı bir san kol menen.

Yiğitleri uğuldayıp,
Düşman deyince sevinip,
Aç aslan gibi eğilip,
Yürüyüp gitti nice Kazak.
Askerinin bindiği
Hepsi benzer kula at,
Alınlarında muska misali akıtma,
Hepsi tulpar, gök sakarlı,
Kara bayır soylu küheylan,
Sarı-Arka'yı yurt edinmiş,
Hayvandan bambaşka.
Yiğitleri hep birden:
«Düşman nerde?» diye davranıp,
Haykırışıp bağırıp,
Şu kurumlanmayı gördün mü.
«Kökçö!» diye nara atıp,
Kökçö yürüdü yol boyunca,
Hepsi tümenlik orduyla.
Kazakların ardından,
Eştek'lerin Camgırçı'sı,
Düğüm düğüm akıl yürüten,
Gece hırsızını sağ koymayan,
Düşmandan geri dönmeyen,
Baş çevirip geri kaçmayan,
Eştek'ini toplayıp pekişen,
Er Camgırçı diye ün salan,
O da yürüdü yol boyunca,
Sayısı tümenlik orduyla.

Eki-Kemin cerdegen,
Egiz kara at baylagan,
Kürüçün küzdük aydagan,
Kürmögün berip baylagan,
Kara üñkürün üy etken,
Kulaalı taptap kuş kılgan,
Kuyukkandı curt kılgan,
Telik kuş taptap kuş kılgan,
Tentigen cıyıp curt kılgan,
Cardı cürüp bayıgan,

Eki-Kemin'i yurt edinen,
İkiz kara at bağlayan,
Pirincini güzlük eken,
Kürmeğini yem diye bağlayan,
Kara mağarayı ev edinen,
Çaylağı alıştırıp doğan eden,
Darda kalanı yurtlu kılan,
Telek kuşunu alıştırıp kuş eden,
Başıboş gezeni derleyip yurt kılan,
Yoksul gezip zenginleşen,

Calgız cürüp köböygön,
Eybittin uulu er Ürbü,
Astında Ürbü alkınıp,
Astınan san kol talpınıp,
A da cürgön col menen,
Kança kalıñ kol menen.
Cürüp ketti soñunan,
Özü kıpçak el eken,
Bul kıpçaktın içinde
Baatır Şıgay deer eken.
Ar kürөñün tokugan
Ar curt menen uruşup,
Soguş ıgın okugan.
Aybatınan Şıgaydın,
Ar bir kişi çoçugan.
Zamanında er Şıgay
Kızıl baştı kıyratkan,
Kıraandardı soylotkon,
Kız-kelinin ıylatkan.
Endey köynök kiyişken,
Kıpçaktardın er Şıgay
Altı-Şaar, Kokondon,
Andan ötüp, Samarkan
Eli menen tiyişken.
Kündüzündö cılkı algan,
Tün içinde uyku algan,
Erdik menen katıkkan,
Kıpçaktardın kızıl Şıgay atıkkan,
Al da cürdü col menen,
Alda kança kol menen.
Aybaltasın şaylanıp,
Adis bolgon tügöngür,

Yalnız gezip çoğalan,
Eybit'in oğlu er Ürbü,
Önde Ürbü şahlanıp,
Peşinde sayısız ordu can atıp,
O da yürüdü yol boyunca,
Nice kalabalık orduyla.
Yürüyüp gitti ardından,
Kendisi Kıpçak halkındandı,
Bu Kıpçak'ın içinde
Bahadır Şıgay derlerdi.
Her doru atını eyerleyen,
Her yurtla savaşıp,
Savaşın yolunu öğrenen.
Şıgay'ın heybetinden
Herkes ürperirdi.
Zamanında er Şıgay
Kızılbaş'ı kırıp geçiren,
Kahramanları yere seren,
Kızını gelinini ağlatan.
Enli gömlek giyinen
Kıpçakların er Şıgay'ı,
Altı-Şaar'dan, Kokon'dan,
Ondan öte Samarkan
Halkıyla çatışan.
Gündüzünde yılkı alan,
Gece içinde uyku alan,
Erlikle pekişen,
Kıpçakların kızıl Şıgay'ı diye ün salan,
O da yürüdü yol boyunca,
Bilinmez nice orduyla.
Aybaltasını kuşanıp,
Usta olmuş tükenesice,

Ayzaların kamdanıp,
Baraban tartıp, duu kılıp,
Artın aydap, çuu kılıp,
A da cürdü Beecinge.
Bozala celek tuu alıp,
Sıpatı sırttan emespi,

Kargılarını hazırlayıp,
Davul çalıp gürleyip,
Ardını sürüp çığrıştırıp,
O da yürüdü Beecin'e.
Boz-ala bayraklı tuğ alıp,
Görünüşü yaman kurt değil mi,

Sınına kişi kubangan,
Maseyildi cerdegen,
Baktuu kıyın er degen,
Toguz uul kencesi,
Bir teñirdin mendesi
Elemandın er Töştük,
Çalkuyruk tulpar at mingen,
Çayıngi temir ton kiygen,
Tüpögü cok ayza algan,
Cer aldına er Töştük
Ceti cılı karmalgan.
Erdiginen el tapkan,
Epçiline can bakkan,
Cer aldında ceti cıl
Cerdin datı ötpösö,
Elemandın er Töştük
Ebegeysiz şer eken,
Bu da cürdü col menen,
Caynagan kalıñ kol menen.
Alayıp közü çolpondoy,
Çoñ kulagı kalkanday,
Çeş-Töbönü cerdegen,
Körgöndördün baarısı
Çenebegen er degen.
Katagandın kan Koşoy,
Batası curttu bayıtkan,
Bakırdı bayday carıtkan,
Baarı curttu kötörgön,
Kalenderge dos bolgon,
Dubanaga koy koşkon,
Oñ dalısı keñ bolgon,
Oyron Manas kabılan
Oynoo bala çagında,
Oyon Koşoy er bolgon.
Kerkabılan tulpardı
Kenebesten tokugan,

Misir menen Mekeden
Barıp beş cıl okugan.

Endamına insan sevinen,
Maseyil'i yurt edinen,
Bahtlı, çetin er denen,
Dokuz oğlun küçüğü,
Bir Tanrı'nın kulu,
Eleman'ın er Töştük'ü,
Çalkuyruk tulparına binen,
Su verilmiş demir zırh giyen,
Püskülsüz kargı alan,
Yerin altında er Töştük
Yedi yıl tutulup kalmış.
Erliğiyle il bulan,
Becerisiyle can besleyen,
Yerin altında yedi yıl
Yerin pası işlememişse,
Eleman'ın er Töştük'ü
Ölçüsüz bir aslandı,
Bu da yürüdü yol boyunca,
Kaynaşan kalabalık orduyla.
Gözü Çolpan yıldızınca parlayıp,
Koca kulağı kalkan gibi,
Çeş-Töbö'yü yurt edinen,
Görenlerin hepsi
Ölçüye sığmaz er demiş.
Katagan'ın hanı Koşoy,
Duası yurdu zenginleştiren,
Yoksulu bey gibi gönendiren,
Bütün yurdu yücelten,
Kalendere dost olan,
Divaneye koyun katan,
Sağ küreği geniş olan,
Koca Manas kaplanın
Oynak çocukluk çağında,
Ulu Koşoy er olmuştu.
Kerkabılan tulparını
Aldırmadan eyerleyen,

Mısır ile Mekke'den,
Varıp beş yıl okuyan.

Neçe tulpar at algan,
Uluk Koşoy atangan.
Koşoy baatır abakeñ
Küpö-küpö cötölüp,
Busurman tuusun kötörüp,
Bu da cürdü col menen,
Cer caynagan kol menen.
Kalayıkka el aytat,
Kayran Koşoy kep aytat:
«Burulup birööñ kalbagın,
Murunku Beecin kıyla el,
Karooluna kezigip,
Karañ kalıp kalbagın,
Carça beles, kaykañ col
Cartıñ turup kalbagın,
Caynagan Beecin kalıñ el
Kırgın bolup kalbagın.
Kaçıp kirer tokoy cok,
Kalıp kalsañ busurman,
Körbögöndü körösüñ.
Azap tartıp kokustan,
Kapırlardın sakçısı
Karmap alsa, kalayık,
Böödö ölüm bolosuñ».
Koşoy mınday degende,
Kep emespi, baatır, - dep,
Kebiñ curtka akıl, - dep,
Kebin ugup, kan Bakay
Karı cürdü oşondo,
Kalıñ kara busurman,
Baarı cürdü oşondo.
Kırktın başı Kırgıl çal,
Üzüktöy kalpak Şuutu kul,
Artına tüşüp köp koldun,
Cürüp barat kırk çoro.
Kol artında Muzburçak
Ereniñ kaydan ayandı,
Tañ kaşkayıp sürgöndö,
Cerge carık tiygende,

Nice tulpar at almış,
Ulu Koşoy diye anılmış.
Koşoy bahadır, ağan,
Küh küh öksürüp,
Müslüman tuğunu kaldırıp,
Bu da yürüdü yol boyunca,
Yeri kaplayan orduyla.
Halka doğru seslenir,
Aziz Koşoy söz söyler:
«Sapıp biriniz geri kalmayın,
Eski Beecin nice kalabalık il,
Karakoluna rastlayıp,
Kara bahta kalmayasın,
Yarık beller, yokuş yol,
Yarınız geride kalmasın,
Kaynaşan Beecin, kalabalık il,
Kırgına uğrayıp kalmayın.
Kaçıp girecek orman yok,
Geri kalırsan, Müslüman,
Görülmedik görürsün.
Kazara azap çekersin,
Kâfirlerin bekçisi
Yakalarsa, ey ahali,
Boş yere ölür gidersin.»
Koşoy böyle deyince,
«Söz değil mi, bahadır,» deyip,
«Sözün yurda akıl,» deyip,
Sözünü duyup han Bakay,
Koca yürüdü o zaman,
Kalabalık kara Müslüman,
Hepsi yürüdü o zaman.
Kırkların başı Kırgıl koca,
Keçe örtüce kalpaklı Şuutu kul,
Büyük ordunun ardına düşüp,
Yürüyüp gider kırk çoro.
Ordu ardında Muzburçak,
Eren canını hiç sakınır mı,
Tan ağarıp söktüğünde,
Yere ışık değdiğinde,

Kamap catkan kalıñ kol,
Kuşatıp yatan kalabalık ordu,

Kaynatıluu açuu şor,
Kalıñ kıtay çetinde
Cetip bular tayandı.
Muzburçak cetip barganda,
Aytkanım calgan bolboso,
Köbü calgan, köbü çın,
Körüp turgan kişi cok,
Biri calgan, biri çın,
Bilip kelgen kişi cok.
Camgırday kılıp caa tartıp,
Möndürdöy kılıp ok atıp,
Kakaylap uraan çakırıp,
Kaysı ekeni bilinbey,
Kaptadı kıtay cabılıp,
Abaylabay bargandı,
Dümböygön kalıñ kara kır,
Kara kır emes, el eken,
Calındagan köp cıldız,
Cıldız emes, ot eken.
Kumurskaday cıbırap,
Kurçap catkan kezi eken.
Kuzgun uçup kutulgus,
Köptügünön kıtaydın,
Kumday kalıñ el eken.
Muzburçaktı körgöndö:
«Buruttun kolu eken», - dep,
Burulbay kıtay kamınıp,
Kaptap kaldı cabılıp.
Miñi kıtay, bir burut,
Aralaştı busurman.
Telkızıl menen Muzburçak,
Cekene belge kurçanıp,
Ceke kirdi Muzburçak.
Cetimiş miñ kapırga
Ceke kirdi kol salıp,
Cer ayrılıp, çañ bolup,
Cerdin betin köptüktön,

Kaynatılmış acı çorak,
Kalabalık Kıtay'ın ucuna
Varıp bunlar dayandı.
Muzburçak varıp yetince,
Dediğim yalan değilse,
Çoğu yalan, çoğu gerçek,
Görüp duran kimse yok,
Biri yalan, biri gerçek,
Bilip gelen kimse yok.
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
Dikilip nara atıp,
Hangisi olduğu bilinmez,
Kıtay hep birden bastırdı,
Sakınmadan varana,
Kabaran kalın kara sırt,
Kara sırt değil, halkmış,
Alevlenen nice yıldız,
Yıldız değil, ateşmiş.
Karınca gibi kaynaşıp,
Çepeçevre sardığı andı.
Kuzgun uçsa kurtulmaz,
Kıtay'ın çokluğundan,
Kum gibi kalabalık ilmiş.
Muzburçak'ı görünce:
«Burut'un ordusuymuş,» deyip,
Dönmeden Kıtay davranıp,
Hep birden bastırıverdi.
Bini Kıtay, biri Burut,
Müslüman karıştı savaşa.
Telkızıl atıyla Muzburçak,
Hançerini bele kuşanıp,
Tek başına daldı Muzburçak.
Yetmiş bin kâfire
Yalnız daldı el salıp,
Yer yarılıp toz olup,
Yeryüzünü çokluktan,

Bular kaptap ketti ele,
Kalıñ kıtay cabılıp,
Anı kaptap ketti ele.
Buudayık kandın Muzburçak,
Ayzalaşıp alışıp,

Bunlar kaplayıvermişti,
Kalabalık Kıtay hep birden,
Onu sarıvermişti.
Buudayık hanın Muzburçak'ı,
Kargı kargıya tutuşup,

Artıkça candı ayabay,
Abıdan mıktap salışıp,
Kapır kamap kelgende
Telkızıl menen kutulup,
Kaynagan kıtay kolunda
Körögöç kaldı tutulup.
Köödönündö köp sanaa:
«Kök cal Manas, kıraanım,
Kantip catat eken?» - dep,
Közünün caşı on talaa,
Kaygı tüşüp başına,
Kapalanıp aldı emi,
Tal-Çokuda Manaska
Muzburçak cetip bardı emi:
«At ayabay sen üçün,
Adeyi keldim, kan Manas,
Ayanbastan sen üçün,
Atışka kirem tonuñ ber,
Kırılışam sen üçün!
Kıtay menen er Manas,
Uruştun maga colun ber,
Kırk çoro baştık koluñ ber!»
Buudayıktın Muzburçak
Munu aytıp turganda,
Kıstalıp Manas turabı,
Akkula menen argıtıp,
Badışa Manas arslanıñ
Akkelte menen koygulap:
«Manas!» - dep, uraan çakırıp,
Uruşka kirdi bakırıp,
Akkulanı tuylatıp,
Carıp kirdi kıyratıp,
Buurugup kalgan kök calıñ,

Aziz canını esirgemeden,
Adamakıllı vuruşup,
Kâfir kuşatıp gelince,
Telkızıl ile kurtulup,
Kaynayan Kıtay elinde
Körögöç tutsak kaldı.
Gönlünde nice kaygı:
«Bozkurt Manas, kahramanım,
Acep ne hâldedir?» deyip,
Gözünün yaşı sel sel,
Kaygı çöküp başına,
Kederlenip kaldı işte,
Tal-Çoku'da Manas'a
Muzburçak varıp yetişti:
«At esirgemeden senin için,
Bile bile geldim, han Manas,
Sakınmadan senin için,
Savaşa girerim, zırhını ver,
Kırışırım senin için!
Kıtay ile, er Manas,
Savaşın yolunu bana ver,
Kırk çoro başta, ordunu ver!»
Buudayık'ın Muzburçak'ı
Bunu söyleyip dururken,
Manas hiç durur mu sıkışıp,
Akkula ile dörtnala sürüp,
Padişah Manas aslanın,
Akkelte ile gümbürdetip:
«Manas!» diye nara atıp,
Savaşa girdi bağırıp,
Akkula'yı şahlandırıp,
Yarıp girdi kırıp geçirip,
Öfkeyle kabarmış bozkurdun

Kıykırıgı taş carıp,
Kıstap catkan kıtayga
Bakırıp Manas kirdi ele,
Artına cakın Acıbay
Közömöldöp cürdü ele.
Kolu küçtüü Bayçoro,
Kozgolbogon Agayar,
Aralaşa kirdi emi.
Karasa közgö ilinbey,

Haykırışı taş yarıp,
Sıkıştırıp duran Kıtay'a
Bağırıp Manas dalıvermişti,
Ardına yakın Acıbay
Gözetip yürümekteydi.
Eli güçlü Bayçoro,
Yerinden oynamaz Agayar,
Karışıp daldı işte.
Baksan göze ilişmez,

Kaysı ekeni bilinbey,
Kamgak uçkan emedey,
Berenderdin baarısın
Beren Manas kök calıñ,
Kırdı Manas kıyratıp,
Aç arslanday aralap,
Aykırıp Manas kirgende,
Tizeden bolup kan agıp,
Cerdin beti coşulup,
Manas kırıp cürgöndö,
On eki kandın busurman
Soguşka kirdi koşulup.
Aykırsa adamdın alı cetpegen,
Arslandın tişi ötpögön,
Katılganın kan kılgan,
Kezikkenin dal kılgan,
Kan Manastın kırk çoro,
Kalıñ kıtay köp kolgo
Kaptay kirdi cabılıp.
Kırk çoro uruş kılganda,
On eki kan busurman
Koşo uruşup turganda
Kozgolbodu köp kıtay.
Aralaşa salışıp,
Acalı cetken ölüşüp,
Kandı suuday tögüşüp,
Kılıçtın mizi kılkıldap,
Ayzanın uçu bılkıldap,
Kün ekeni bilinbeyt,

Hangisi olduğu bilinmez,
Savrulan diken misali,
Yiğitlerin hepsini,
Yiğit Manas, bozkurdun,
Kırdı Manas ezip geçip,
Aç aslan gibi dalıp,
Haykırıp Manas girince,
Diz boyu kan akıp,
Yeryüzü kana boyanıp,
Manas kırıp dururken,
On iki hanın Müslümanı
Savaşa girdi katılıp.
Haykırsa insanın gücü yetmeyen,
Aslanın dişi işlemeyen,
Sataşanı kana bulayan,
Rastlayanı serseme çeviren,
Han Manas'ın kırk çorosu,
Kalabalık Kıtay'ın çok ordusuna
Hep birden bastırıp daldı.
Kırk çoro savaşırken,
On iki han, Müslüman,
Birlikte vuruşup dururken,
Yerinden oynamadı çok Kıtay.
Birbirine karışıp vuruşup,
Eceli gelenler ölüşüp,
Kanı su gibi döküşüp,
Kılıcın ağzı parıldayıp,
Kargının ucu oynayıp,
Gündüz müdür bilinmez,

Tün ekeni bilinbeyt,
Asman açık, cer bürkök,
Cerdin beti körünböyt.
Ayzaları karsıldayt,
Aybalta ünü tarsıldayt.
Tegeregin karaşpay,
Deñiz bolup kan aktı.
Baarı canın ayabay,
Başı çelek kan bolup,
Bütkön boyu şaldayıp,
Bılk ete albay dal bolup,
Ayza belden üzülüp,
Eptey albay kee bir can,

Gece midir bilinmez,
Gök açık, yer kapalı,
Yeryüzü görünmez.
Kargıları çatırdar,
Aybalta sesi şakırdar.
Çevrelerine bakmadan,
Deniz olup kan aktı.
Hepsi canını esirgemeden,
Başı leğen dolusu kan olup,
Bütün gövdesi gevşeyip,
Kıpırdayamadan donakalıp,
Kargı belinden kırılıp,
Kimi can çare bulamayıp,

Oloñdoru üzülüp,
Köktöy albay kee bir can,
Ne bir külük tulpardın
Eeri tüşüp booruna,
Tuylap cürgön mından köp.
Arada attan ayrılıp,
Aylasın tappay caldırap,
Iylap cürgön mından köp.
Taştay bolup cıbırap,
Kıyraganı andan köp.
Bayagı şumduk deysiñbi,
Bayagı kırk kan üstünö
Cer buzulup termelgen,
Ceti uruu el kelgen.
Karmaganda kan çıkkan,
Dobuşunan can çıkkan,
Kıştın kıyın çildede
Bir kulagın camıngan,
Cese nanga toybogon,
Kezikkenin koybogon,
Ayban debey, meyli adam,
Kezikkenin ceyt eken.
Atka oyunçu, cöö külük,
Kıtay buzularda çıguuçu,
Cöö külük degen el eken.

Kolanları kopup,
Kimi can toparlanamayıp,
Nice yüğrük tulparın
Eyeri kayıp böğrüne,
Çifte atıp gezineni bundan çok.
Arada atından olup,
Çaresini bulamayıp yalvarıp,
Ağlayıp gezeni bundan çok.
Taş gibi serilip dizilen,
Kırılanı ondan çok.
Dersin ya o dehşeti,
O kırk hanın üstüne,
Yer sarsılıp çalkalanan,
Yedi boy halk gelmişti.
Tuttuğunda kan çıkan,
Sesinden can çıkan,
Kışın zorlu karakışında
Bir kulağını örtünen,
Yese ekmeğe doymayan,
Rastladığını sağ koymayan,
Hayvan demeden, isterse insan,
Rastladığını yermiş.
Atta oyuncu, yayan yüğrük,
Kıtay bozulacakken ortaya çıkan,
«Yaya yüğrük» denen halkmış.

Oşolordun kandarı
Mañdayı temir Mañkuş alp,
Kulagı temir Kutan alp,
Artındagı Kazan alp,
Cabılıp kıtay kan bolup,
Calpı kıtay bar bolup,
Kara kılar Manas cok,
Muzburçak, Kökçö, Töştükkö,
Karı Koşoy baatırga
Oşo kıtay cabıldı.
Tirüü karmap algın, - dep,
Alıp barıp Beecinge
Duñçu kılıp salgın, - dep,
Özü tiygen buruttu
Tübü menen kurut, - den,
Kokonduktun Kozubek,
Sart kanına coluktu.

Onların hanları:
Alnı demir Mañkuş alp,
Kulağı demir Kutan alp,
Ardındaki Kazan alp,
Kıtay hep birden hanlanıp,
Topyekûn Kıtay toplanıp,
Sığınılacak Manas yok,
Muzburçak, Kökçö, Töştük'e,
Koca Koşoy bahadıra,
O Kıtay hep birden saldırdı.
«Diri yakalayın,» diye,
«Alıp varıp Beecin'e,
Tilmaç edip koyun,» diye,
«Kendi saldıran Burut'u
Köküyle kurutun,» diye,
Kokonlu Kozubek,
Sart hanına rastladı.

Dadalatıp sarttardı,
Aydap barat Mañkuş alp.
Koluna tiygen kişini
Karmap alıp koluna,
Çaynap barat Mañkuş alp.
Aydıñı bar akcoltoy,
Alışkan coogo san koldoy,
Astınan çıktı kan Bakay.
Kaardanıp kamçılap,
Kamap çıktı kan Bakay,
Karsıldatıp sarttardı
Sabap çıktı kan Bakay:
«Ayt! Kokon! Ayt! Kokon!
Atıñdın oozun tart, Kokon!
Ötkörö uruş salarsıñ,
Ölüm bolup kalarsıñ.
Kara kırduu Tal-Çoku,
Adam aşar bel emes,
Çalıyar tiybes Beecindik,
Çarkıñ keler el emes,
Çak kelbegen kıtayga

Sartları feryat ettirip,
Sürüp gider Mañkuş alp.
Eline geçen kişiyi
Yakalayıp avucuna,
Çiğneyip gider Mañkuş alp.
Yüzü aydın, uğuru ak,
Tutuştuğu düşmana tümen ordu denk,
Önünden çıktı han Bakay.
Öfkelenip kamçılayıp,
Kuşatıp çıktı han Bakay,
Şaklatarak Sartları
Dövüp çıktı han Bakay:
«Haydi! Kokon! Haydi! Kokon!
Atının başını çek, Kokon!
Ölçüsüz savaşa girersin,
Ölüp gidersin sonra.
Kara sırtlı Tal-Çoku,
İnsan aşacak bel değil,
Çalıyar değmemiş Beecinli,
Gücünün yeteceği il değil,
Denk gelinmez Kıtay'la

Çaktaşa turgan sen emes!»
Aygaydı Bakay saldı emi,
Astınan tozup er Bakay
Kızık uruş saldı emi.
Bet alışıp salışıp,
Beren Bakay kabılan,
Mañdayı temir Mañkuş alp
Bakırıp ayza salarda,
Adis bolgon er Bakay,
Mañkuş alptın ayzasın
Kıya çaap talkalap,
Kıldı coonun aylasın.
Kıstoo tüşüp bir canga,
Aralaştı kuu çañga.
Alışıp Bakay turganda,
Altın aydar, çok belboo,
Azizkandın Almambet
Saraladay at minip,
Sarı cargak şım kiyip,
Tüpögü cok ayza alıp,
Canına bolot baylanıp,

Boy ölçüşecek sen değilsin!»
Bakay narayı bastı işte,
Önünü kesip er Bakay,
Kızgın bir savaş verdi işte.
Yüz yüze gelip vuruşup,
Yiğit Bakay kaplan,
Alnı demir Mañkuş alp
Bağırıp kargı saplarken,
Usta olan er Bakay,
Mañkuş alpın kargısını
Yandan çalıp parçalayıp,
Düşmanı çaresiz bıraktı.
Bir cana darlık düşüp,
Kuru toza karıştı.
Bakay tutuşup dururken,
Altın perçemli, kor kuşaklı,
Azizkan'ın Almambet'i,
Sarala atına binip,
Sarı meşin şalvar giyip,
Püskülsüz kargı alıp,
Beline çelik kuşanıp,

Öödö cakkı kapırdı,
Kirgen cerden Almambet
Kumday kılıp sapırdı.
Çok ortogo kirbesten,
Çettep Almañ kelatat:
«Mañkuş alpka cetsem», - dep,
Bettep Almañ kelatat.
Açıp közdü-cumgança
Anday-mınday degiçe,
Almambet beren cetti ele,
Mañdayı temir Mañkuştun,
Bakay kandın dalına
Kömö koyup öttü ele.
Al sıyaktuu alptardın
Dalayın körüp muruntan,
Köngön Bakay emespi.
Balbandarı Mañkuştun

Yukarı yandaki kâfiri,
Girdiği yerden Almambet,
Kum gibi savurdu.
Tam ortaya girmeden,
Kıyıdan Almañ geliyor:
«Mañkuş alpa yetişsem,» diye,
Doğrulup Almañ geliyor.
Göz açıp kapayıncaya,
Şöyle böyle deyinceye,
Yiğit Almambet yetişmişti,
Alnı demir Mañkuş'u,
Han Bakay'ın sırtındayken,
Devirip geçivermişti.
Onun gibi alpların
Nicesini görmüş eskiden,
Alışkın Bakay değil mi.
Mañkuş'un pehlivanları

Kötörüp atka salgança,
Kök cal Bakay cetti emi,
Açbolotun kolgo alıp,
Cetken cerden Mañkuştun
Başın çaap öttü emi.
Mañkuştu Almañ sayganda
Baykap kalgan Kutan alp,
Almambetti saymakka
Cakın kalgan Kutan alp.
Ayza sunup kürköröp,
Kapırdın kaarın körgöndö
Dobuşuna çıdabay,
Kaptap cürgön ısılam
Kak carıldı dürköröp.
Kapırdın türün körgöndö
Açkan közdü cumbastan,
Anı karap turbastan,
Kara bolot kırgagı,
Kaçırıp kelet cakındap,
Kan Manastın Sırgagı.
Almambetke cetkizbey,
Andan murun cetti emi,
Cetken cerden er Sırgak,
Boz kaçırdın üstünön
Toodoy bolgon kapırdı

Kaldırıp ata bindirene dek,
Bozkurt Bakay yetişti işte,
Açbolot'unu ele alıp,
Yetiştiği yerde Mañkuş'un
Başını çalıp geçti işte.
Almañ Mañkuş'u sapladığında,
Sezip kalmıştı Kutan alp,
Almambet'i saplamaya
Yaklaşmıştı Kutan alp.
Kargı uzatıp kükreyip,
Kâfirin öfkesini görünce,
Sesine dayanamayıp,
Bastırıp giden İslâm ordusu
Tam ortadan yarıldı gürleyip.
Kâfirin suratını görünce,
Açtığı gözü yummadan,
Ona bakıp durmadan,
Kara çelik ağızlı,
Saldırıp gelir yaklaşıp,
Han Manas'ın Sırgak'ı.
Almambet'e vardırmadan,
Ondan önce yetişti işte,
Yetiştiği yerde er Sırgak,
Boz katırın üstünden,
Dağ gibi kâfiri,

Kömö koyup öttü emi.
Cañı cetip kan Bakay,
Cana başın keserde,
Belen turgan cöö külük,
Berenderdin baarına
Temirdey kurçap baarısı,
Cabılışıp ketti emi,
Kudaydın kılgan buyrugu
Uşunday eken, kördü emi.
Almambet menen Sırgaktı,
Aytıluu karı Bakaydı
Bıtıratıp böldü emi.
Uygu-tuygu boluşup,

Devirip geçti işte.
Yeni yetişip han Bakay,
Yine başını keserken,
Hazır duran «yaya yüğrük»,
Yiğitlerin hepsini
Demir gibi çevirip hepsi,
Hep birden saldırdı işte,
Tanrı'nın verdiği buyruk
Böyleymiş, gördü işte.
Almambet ile Sırgak'ı,
Namlı koca Bakay'ı,
Darmadağın edip ayırdı işte.
Karman çorman oluşup,

Sırgak ketti bir congo,
Çakçelekey çañ bolup,
Kaptagan kıtay kol bolup,
Kayran başı dal bolup,
Almambet ketti bir bölök.
Çabışkanga çarçabay,
Atışkanga arıbay,
Kara ayza, aç bolot
Suurup cüröt kan Bakay,
Çöl tüşürüp san kolgo,
Cöölüktürüp kıtaydı
Cuurup cüröt kan Bakay.
Manastap bular bakırıp,
Bir caktan çıktı kırk çoro.
Uraandarın çakırıp,
Koşoy, Töştük kanı bar,
Kökötöydün Bokmurunu dagı bar.
Muzburçak, Kökçö kan bolup,
Kanga koldu malışıp,
Kayra tartpay kalışıp,
Katuu uruş boldu emi,
Oşondo Manas sultanıñ
Kıyın soguş salıptır,
Kalıñ kıtay kapırdı
Beecindi közdöy sapırıp,
Bereni Kalça içinde,
Kayrılbastan köp kıtay,
Kan Manaska çıdabay,
Kayra kaçıp kalıptır.

Ayanbay Manas aykölüñ
Kögörüp kuup alıptır,
Aç arslanday aralap,
Kalıñ kırgın salıptır,
Kamoodogu köp koşuun
Kankordu körüp alıptır.
Aykölüñdü körgöndö
Atasın körgön emedey,
Kubattanıp baarısı,

Sırgak gitti bir yöne,
Toz duman birbirine karışıp,
Bastıran Kıtay ordu olup,
Aziz başı sersemleyip,
Almambet gitti bir başka yana.
Vuruşmaktan yorulmadan,
Ok atışmaktan usanmadan,
Kara kargı, keskin çelik
Sıyırıp gezer han Bakay,
Sayısız orduya kıran salıp,
Kıtay'ı sersemletip,
Yoğurup gezer han Bakay.
«Manas!» diye bunlar bağırıp,
Bir yandan çıktı kırk çoro.
Naralarını atıp,
Koşoy, Töştük hanı var,
Kökötöy'ün Bokmurun'u dahi var.
Muzburçak, Kökçö han olup,
Ellerini kana banıp,
Geri dönmeden durup,
Çetin savaş oldu işte,
O zaman Manas sultanın
Zorlu bir savaş vermiş,
Kalabalık Kıtay kâfirini
Beecin'e doğru savurup,
Yiğidi Kalça içlerinde,
Dönüp bakmadan çok Kıtay,
Han Manas'a dayanamayıp,
Gerisin geri kaçıvermiş.

Sakınmadan Manas aykölün,
İnat edip kovalamış,
Aç aslan gibi dalıp,
Büyük kırgın salmış,
Kuşatmadaki nice bölük
Hunhârı görüvermiş.
Aykölünü görünce,
Babasını görmüş gibi,
Güç bulup hepsi,

Içinde Koşoy karısı
Kee birlerin karasañ:
«Baabedin!» - dep bakırıp,
Kee birlerin karasañ:
«Baatırga kurman bolom», - dep,
Badışalap çakırıp,
Kan Manastın artınan
Altı tümön kıtaydı
Aralap kalgan kezi eken,
Betindegi kıtaydı
Caralap salgan kezi eken.
Meenettüü candı ayabay,
Beren kök cal Çubagıñ
Aralap kalgan kezi eken.
Oşo Çubak kirgende
Beregi Manas aldınan
Kara suuday kan agıp,
Coşulup kalgan cer oşol,
Oyron Manas baş bolup,
Öñ kırgızdın baarısı
Koşulup kalgan cer oşol.
Kalıñ kıtay baatırın
Kankor Manas baş bolup,
On eki kandın koşuunu
Kayra kuup sapırdı.
Orto cerin talkalap,
Oyon Manas arslanıñ
Oyup kırıp berdi ele,
Tegeregin kırk çoro
Soyup kelip berdi ele,
Kalday cagın kan Bakay
Kamap kelip berdi ele,
Soloon cagın er Töştük

İçinde koca Koşoy,
Kimine baksan:
«Baabedin!» diye bağırıp,
Kimine baksan:
«Bahadıra kurban olayım,» deyip,
«Padişah!» diye çağırıp,
Han Manas'ın ardından,
Altı tümen Kıtay'ı
Yarıp daldığı andı,
Önündeki Kıtay'ı
Yaralayıp serdiği andı.
Emektar canını esirgemeden,
Yiğit bozkurt Çubak'ın
Dalıp girdiği andı.
O Çubak girdiğinde,
Beri yanda Manas'ın önünden
Kara su gibi kan akıp,
Kana bulanmış yer orası,
Koca Manas baş olup,
Bütün Kırgız'ın hepsi
Birleşiverdiği yer orası.
Kalabalık Kıtay bahadırını,
Hunhâr Manas baş olup,
On iki hanın ordusu
Geri kovalayıp savurdu.
Orta yerini parçalayıp,
Ulu Manas aslanın,
Oyup kırıp vermişti,
Çevresini kırk çoro
Boğazlayıp gelivermişti,
Kalday yanını han Bakay
Kuşatıp gelivermişti,
Soloon yanını er Töştük,

Aydap kuup berdi ele,
Beecindi közdöp köp kıtay
Eç bir kayrat kılalbay,
Caynap kaçıp berdi ele.
Kıtay kaçıp kalganda

Sürüp kovalayıvermişti,
Beecin'e doğru çok Kıtay,
Hiçbir yiğitlik edemeden,
Kaynaşıp kaçıvermişti.
Kıtay kaçıp gidince,

Kün ekeni bilinbey,
Tün ekeni bilinbey,
Asman açık, cer bürkök,
Cerdin beti körünböyt,
Asman, cer kara çañ bolup,
Adamdın baarı dal bolup,
Kırılıp kıtay coyulup,
Talaanın baarı kan bolup,
Cabırap kıtay cıyılıp,
Say-sayga toldu kırılıp,
Kaçıp kıtay çurkurap,
Kayrat kılbay Koñurbay,
Kalıñ elin toso albay,
Alapayın taba albay,
Esten ketti Koñurbay.
«Manaska ayla tappasam,
Kılgılıktı kılbasam!»
Oşo kezde kıtaydı
On eki kandın koşuna
Kamap kirip barıptır,
Kürpüldöktün sarı suu
Aydap kirip barıptır.
Kürpüldöktün çoñ dayra,
Çoñ dayraga barganda
Alöökönün Koñurbay
Kolunan bölök bölünüp,
Kan Manastın aldına
Barbalaktap Koñurbay
Çıga keldi körünüp.
Koñurbaydı körgöndö
Kaardanıp aykölüñ,
Kan Manastay kıraanıñ
Şamal çıgıp oozunan,
Otu çıgıp közünön:
«Başka kıtay, san kalday -
Camanga tiyip eteyin,
Kebez belboo, keñ ötük,
Kerilgen itke ceteyin!»

Gündüz müdür bilinmez,
Gece midir bilinmez,
Gök açık, yer kapalı,
Yeryüzü görünmez,
Gök, yer kara toz olup,
İnsanların hepsi sersemleyip,
Kırılıp Kıtay yok olup,
Ovanın hepsi kan olup,
Bağrışıp Kıtay yığılıp,
Dere dere doldu kırılıp,
Kaçıp Kıtay çığrışıp,
Yiğitlik edemeden Koñurbay,
Kalabalık ilini karşılayamadan,
Ne yapacağını bilemeden,
Aklı başından gitti Koñurbay'ın.
«Manas'a çare bulmazsam,
Yapacağımı yapmazsam!»
O sırada Kıtay'ı,
On iki hanın ordusu
Kuşatıp dalıvermiş,
Kürpüldök'ün sarı suyuna
Sürüp sokuvermiş.
Kürpüldök'ün büyük ırmağı,
Büyük ırmağa varınca,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Ordusundan ayrı düşüp,
Han Manas'ın önüne,
Böbürlenerek Koñurbay,
Çıkageldi görünüp.
Koñurbay'ı görünce,
Öfkelenip aykölün,
Han Manas gibi kahramanın,
Ağzından yel çıkıp,
Gözünden ateş çıkıp:
«Başka Kıtay, sayısız kalday —
Alçağa dokunup nideyim,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Kasılıp duran ite yetişeyim!»

Munu oylop er Manas
Kayra tartpay, kayran şer,
Kamırabay turgan er
Alaçıktay Kalçaga
Kürküröp ayza sundu emi.
Maylagan buuday cüzdönüp,
Küügüm tuman közdönüp,
Al ayzanın üstünö
Koşo karmap bolottu,
Artık tulpar Akkula
Oozun koyo berdi emi.
Kayratın Kalça kördü emi,
Isıgına batalbay,
Epkinine çıdabay,
Suu ceeginde calgız col
Bura tartıp cılt koydu.
Tülküdöy bolup mant berip,
Kayra kaçıp kılt koydu.
Aybandan tulpar Akkula
Ançalık coogo minelek,
Etine kelgen soyulgur,
Oozduktu bek tiştep,
Manastı alıp uçtu emi,
Uçup ötör kanat cok
Cılkıda tulpar Akkula
Kürpüldöktün çoñ dayra
Şar cerinen kirdi emi.
Ayzası koldo soroktop,
Ayköldün başı suuda koroktop,
Aylaluu baatır Koñurbay
Coonun aylasın bilgen baatır ay.
Kıykırıp aydap kıtaydı:
«Çıgarbay suuga cetkin, - dep,
Manastı cançıp ötkün», - dep,
Kamdanıp kıtay, kalıñ el
Koroktogon başına
Camgırday tögüp, caa tartıp,
Möndürdöy kılıp ok atıp,
Kamap kıtay ceterde,

Bunu düşünüp er Manas,
Geri dönmez aziz aslan,
İstifini bozmayan er,
Alacık gibi Kalça'ya,
Kükreyip kargı uzattı işte.
Yağlanmış buğday yüzlenip,
Alacakaranlık duman gözlenip,
O kargının üstüne
Çeliği de birlikte kavrayıp,
Eşsiz tulpar Akkula'nın
Dizginini salıverdi işte.
Kalça gücünü gördü işte,
Sıcağına dayanamayıp,
Savletine katlanamayıp,
Su kıyısındaki yalnız yoldan,
Dizgin çevirip sıvıştı.
Tilki gibi çalım atıp,
Gerisin geri kaçıp kayboluverdi.
Hayvan içinde tulpar Akkula,
Böylesi savaşta binilmemişti,
Etine gelmiş kesilesice,
Gemi sıkı ısırıp,
Manas'ı alıp uçtu işte,
Uçup geçecek kanadı yok,
Yılkıda tulpar Akkula,
Kürpüldök'ün büyük ırmağına,
Akıntılı yerinden girdi işte.
Kargısı elinde dikilip,
Aykölün başı suda çırpınıp,
Hilesi bol bahadır Koñurbay,
Düşmanın çaresini bilen bahadır ya.
Haykırıp sürüp Kıtay'ı:
«Sudan çıkarmadan yetişin,» diye,
«Manas'ı ezip geçin,» diye,
Hazırlanıp Kıtay, kalabalık il,
Çırpınan başına,
Yağmur gibi döküp yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
Kıtay kuşatıp yetişirken,

Suuga tıgıp keterde
Agın dayra köp keçip,

Suya gömüp giderken,
Akar ırmağı çok geçmiş,

Adis bolgon kan Bakay,
Bitteyinen bir cürüp,
Agıp catkan Kürpüldök
Amalın bilgen Almambet,
Akılduu tuugan er Bakay,
Kırk kulaçtay kıl arkan
Kıykırıp kelip Manaska
Kılt ettirbey saldı ele,
Azizkandın Almambet
Ayzasın sunup Manaska
Dayardanıp turdu emi.
Bayakı Bakay oşondo,
Booruna arkandı
Bekem basıp aldı emi,
Astındagı tulpardın
Sanına kamçı urdu emi.
Alaçıktay zañkaytıp,
Arslan Manas, kök caldı
Süyröp çıktı daldaytıp.
Tayızına kelgende
Azizkandın Almambet
Üzöñgüdön aldı emi,
On eki kandın koşuunu
Oyon Manas kök caldı
Kurçap catıp kaldı emi.
Suudan çıgıp kalgan soñ,
Sultan Manas kıraanıñ
Kün da tınıp kalgan cok,
Kün mezgilin algan cok,
Kündöp-tündöp salıştı.
Tuygun tuugan kankoruñ
Dalay-dalay kan içti.
Al uruştun soñunan
Arslan tuugan Manas kan
Kakaylatıp kıtaydı,
Kakançının Beecinge

Usta olan han Bakay,
Ta küçükten birlikte yol almış,
Akıp duran Kürpüldök'ün
Çaresini bilen Almambet,
Akıllı doğmuş er Bakay,
Kırk kulaçlık kıl urganı,
Haykırıp gelip Manas'a,
Şaşırmadan atıvermişti,
Azizkan'ın Almambet'i,
Kargısını uzatıp Manas'a,
Hazır bekledi işte.
Deminki Bakay o zaman,
Urganı bağrına,
Sımsıkı bastırdı işte,
Altındaki tulparın
Sağrısına kamçı vurdu işte.
Alacık gibi yükseltip,
Aslan Manas'ı, bozkurdu,
Sürükleyip çıkardı koskoca.
Sığ yerine gelince,
Azizkan'ın Almambet'i,
Üzengisinden tuttu işte,
On iki hanın ordusu,
Ulu Manas'ı, bozkurdu,
Çepeçevre sarıverdi işte.
Sudan çıktıktan sonra,
Sultan Manas kahramanın,
Gündüz de dinmedi,
Gündüz vaktini almadı,
Gece gündüz vuruştular.
Doğan soylu hunhârın,
Nice nice kan içti.
O savaşın ardından,
Aslan doğmuş Manas han,
Kıtay'ı geriletip,
Kakançı'nın Beecin'ine,

Asman-köktü çañ kılıp,
Cerdin cüzün kan kılıp,
Aydap kirdi dayraga.
Manastın kaarın körgöndö
Kaçıp kıtay burkurap,
Baarı birdey çurkurap,

Gökyüzünü toz edip,
Yeryüzünü kan edip,
Sürüp soktu ırmağa.
Manas'ın öfkesini görünce,
Kaçıp Kıtay feryat edip,
Hepsi birden çığrışıp,

Baarı kirdi dayraga.
Munarık bolup körünböy,
Kalıñ kıtay kirgende
Kaysı ekeni bilinbey,
Darıyadan keçe albay,
Köbü agıp kırıldı.
Aman çıgıp Koñurbay,
Teñi çıktı köp kıtay.
Topon suu kaptap ketkende
Tobu esen can eken,
Teñi suuga ketse da
Kalganının köptügü
Kırgızdardan on ese
Artıktıgı bar eken.
Alöökönün Koñurbay
Suudan çıgıp algan soñ,
Köp kıtaydın baarına,
Kabar berdi oşondo
Tüp-Beecindin şaarına.
Bu kabardı ukkanda
Kalıñ kıtay kakanı
Elin cıyıp oşondo -
Er-azamat kaltırbay:
«Burut menen uruş!» - dep,
Kumday bolgon san koldu
Koñurbayga ciberdi.
Kök bukaçan Madıkan
Başında calgız közü bar,
Baş kılıp coogo ciberdi.
Madıkanı kelgençe,
Altın aydar, çok belboo,
Azizkandın calgızı,

Hepsi girdi ırmağa.
Pusa bürünüp görünmeden,
Kalabalık Kıtay girince,
Hangisi olduğu bilinmez,
Irmağı geçemeden,
Çoğu akıp kırıldı.
Sağ çıkıp Koñurbay,
Çok Kıtay'ın yarısı çıktı.
Tufan suyu bastığında,
Toplu sağ kalan canmış,
Yarısı suya gitse de,
Kalanının çokluğu,
Kırgızlardan on kat
Fazlalığı varmış.
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Sudan çıktıktan sonra,
Çok Kıtay'ın hepsine,
Haber verdi o zaman,
Tüp-Beecin şehrine.
Bu haberi duyunca,
Kalabalık Kıtay hakanı,
Halkını toplayıp o zaman —
Er yiğit bırakmadan:
«Burut ile savaş!» diye,
Kum gibi sayısız orduyu
Koñurbay'a gönderdi.
Gök boğaya binen Madıkan,
Başında tek gözü var,
Baş edip savaşa gönderdi.
Madıkan'ı gelinceye dek,
Altın perçemli, kor kuşaklı,
Azizkan'ın biriciği,

Arslan tuugan Almambet
Carık kündü tün kıldı,
Caydın künün kış kıldı.
Kündü caylap cazdırıp,
Kürpüldöktün çoñ dayra
Adam ötör muz kıldı.
Almambettin önörün
Kalıñ burut körgöndö
Baarı birdey tañ kalıp,
Iraazı bolup baarısı

Aslan doğmuş Almambet,
Aydınlık günü gece kıldı,
Yazın gününü kış kıldı.
Günü büyüleyip döndürüp,
Kürpüldök'ün büyük ırmağını,
İnsan geçecek buz kıldı.
Almambet'in hünerini
Kalabalık Burut görünce,
Hepsi birden şaşırıp,
Hoşnut olup hepsi,

Manas baştap calınıp:
«Kızıl ayza celegim,
Kıraanım, baatır Almambet
Kıtaydan kelgen belegim,
Kıstalıştın künündö
Kımın canga keregim,
Körüngön Beecin kalaaga
Kazat kılıp kelişken
Kalıñ catkan kırgızdar -
Baarı saga sadaga!»
Almambetke kubanıp,
Oozun cıyıp algança,
On eki kandın san kolu
Muzdan kalgan dayradan
Bütkül çıgıp algança,
Cer aylanıp, toz bolgon,
Cekege çıgıp Madıkan
Kaarına çıdabay,
Cerdin cüzü kozgolgon.
Oşonço kıtay baarın
Madıkan baatır artık er,
Çımın canga küç kelip,
Kırgın bolor uşu cer.
Ok ötpös temir kalkandı
Kiyip algan kezi eken,
Başında calgız müyüz bar,
Çoñdugu toodoy kök buka
Minip algan kezi eken.

Manas başta, yakarıp:
«Kızıl kargılı flamam,
Kahramanım, bahadır Almambet,
Kıtay'dan gelen armağanım,
Darlık gününde
Küçücük canıma gereğim,
Görünen Beecin şehrine
Gazaya gelmiş olan,
Yayılıp yatan Kırgızlar —
Hepsi sana kurban!»
Almambet'e sevinip,
Ağzını toplayıncaya dek,
On iki hanın sayısız ordusu,
Buz tutmuş ırmaktan
Tümüyle çıkıncaya dek,
Yer dönüp toz olmuş,
Teke tek meydana çıkıp Madıkan,
Öfkesine dayanılmaz,
Yeryüzü sarsılmış.
Onca Kıtay'ın içinde
Madıkan bahadır üstün er,
Küçücük cana güç gelip,
Kırgın olacak yer burası.
Ok işlemez demir kalkanı
Kuşandığı andı,
Başında tek boynuz var,
Büyüklüğü dağ gibi gök boğaya
Binmiş olduğu andı.

Astındagı buudanın
Celgenine cel cetpeyt,
Baskanına mal cetpeyt,
Üstündögü Madıkan
Alışkan menen al cetpeyt.
Buka minip küülönüp,
Murun kirdi kol salıp,
Anı-munu degençe,
Açıp közdü-cumgança,
Cebeden murun cetti ele,
Koşoy menen Muzburçak
Kabat sayıp öttü emi.
Bular attan tüşköndö,
Art cagınan miñ keçil,

Altındaki küheylanın
Yelişine yel yetişmez,
Yürüyüşüne hayvan yetişmez,
Üstündeki Madıkan'a,
Tutuşanın gücü yetmez.
Boğaya binip hız alıp,
Önce daldı saldırıp,
Şunu bunu deyinceye,
Göz açıp kapayıncaya,
Okdan önce yetişmişti,
Koşoy ile Muzburçak'ı
Üst üste saplayıp geçti işte.
Bunlar attan düşünce,
Ardından bin keşiş,

Koşoy menen Muzburçak
Koşup baylap ketti emi.
Munday bura tartkança
Bokmurun menen Kökçögö
Dagı kabat cetti ele,
Maaniker menen Kögala
Bul eköönün üstünön
Irgıta koyup öttü emi.
Cabıla kaçıp ketkençe,
Cagalmayday er Çubak
Kökötöydün Bokmurun
Cerden eñip ketti ele,
Maanikerge mingizip,
Aman alıp öttü emi.
Er Kökçögö kan Bakay
Elden murun cetti emi,
Kök tulparga kamçı urup,
Köp kıtayga cetkizbey,
Aydarkandın Kökçösün
Kögalaga mingizip,
Aman alın ketti emi.
Kıstalañ tüşüp burutka
Kıyın uruş boldu emi.
Koşoy menen Muzburçak

Koşoy ile Muzburçak'ı
Birlikte bağlayıp götürdü işte.
Böyle dizgin çevirene dek,
Bokmurun ile Kökçö'ye
Yine üst üste yetişmişti,
Maaniker ile Kögala'nın,
Bu ikisinin üstünden,
Fırlatıp atarak geçti işte.
Hep birden kaçıp gidene dek,
Çakırdoğan gibi er Çubak,
Kökötöy'ün Bokmurun'unu
Yerden kapıp gitmişti,
Maaniker'e bindirip,
Sağ alıp geçti işte.
Er Kökçö'ye han Bakay,
Elden önce yetişti işte,
Gök tulpara kamçı vurup,
Çok Kıtay'a kaptırmadan,
Aydarkan'ın Kökçö'sünü
Kögala'ya bindirip,
Sağ alıp gitti işte.
Burut'a darlık düşüp,
Çetin savaş oldu işte.
Koşoy ile Muzburçak,

Bular kolgo tiygende
Kolu-butun bek baylap,
Börüközü baş bolup,
Kaçırga artıp alıptır,
Karşı aldınan kezigip,
Sırgak çıgıp kalıptır.
Curt karısı Koşoydu
Baylaganın körgön soñ,
Buudayık kandın Muzburçak
Kaçırga artıp ekөönün
Aydaganın körgön soñ,
Baatır Sırgak kayran er -
Aalamga cetet çaması,
Manas ekөө bir ata,
Agayındın balası.
Kökçebiçke kamçı urup,
Kaçırıp kirdi er Sırgak:
«Manas!» - dep, aytıp bakırıp,

Bunlar ele geçince,
Elini ayağını sıkı bağlayıp,
Börüköz baş olup,
Katıra yükleyivermiş,
Tam karşısına rastlayıp,
Sırgak çıkagelmiş.
Yurt kocası Koşoy'un
Bağlandığını gördükten sonra,
Buudayık hanın Muzburçak'ıyla
İkisinin katıra yüklenip,
Sürüldüğünü gördükten sonra,
Bahadır Sırgak, aziz er —
Gücü âleme yeter,
Manas'la ikisi bir atadan,
Kardeşlerin oğludur.
Kökçebiç'e kamçı vurup,
Saldırıp daldı er Sırgak:
«Manas!» diye bağırıp,

Baylap algan balbandın
Baarısın kırdı capırıp.
Kişi ukpas dümöktü
Salıp çıktı er Sırgak,
Muzburçak menen Koşoydu
Acıratıp kıtaydan
Alıp çıktı er Sırgak.
Oşondo Koşoy abañdın
Muzburçak menen ekөönün
Öçkön otun tamızıp,
Ölgön canın tirgizip,
Telkızıl menen Kabılan
Attarına mingizip,
Aman alıp ketti emi.
Kazılgan çuñkur añdı kör,
Karşı-terşi cıgılıp,
Kapır menen busurman
Ölüktörü birigip,
Tuylap catkan candı kör!
Kıyla curtka boy berbey,

Bağlayıp götüren pehlivanların
Hepsini kırdı devirip.
Kimsenin duymadığı velveleyi
Salıp çıktı er Sırgak,
Muzburçak ile Koşoy'u
Kıtay'dan ayırıp,
Alıp çıktı er Sırgak.
O zaman Koşoy ağanın,
Muzburçak ile ikisinin,
Sönmüş ateşini tutuşturup,
Ölmüş canını diriltip,
Telkızıl ile Kabılan
Atlarına bindirip,
Sağ alıp gitti işte.
Kazılmış çukur hendeği gör,
Karmakarışık devrilip,
Kâfir ile Müslüman'ın
Ölüleri birbirine karışıp,
Çırpınıp yatan canı gör!
Nice yurda boyun eğmeden,

Kırıp-coyup talkalap,
Kılıp cüröt soguştu
Kıtaylardın Madıkan.
Oşondoy kırgın kılganda:
«Oyuna koyso Madıkan
Tüpkö kıtay cetti, - dep,
Tügöl kırıp ketet», - dep,
Oşondo kankor er Manas
Aralaşpay çetteşip,
Madıkan menen betteşip,
Ölbögön cerde kalışıp,
Ekööcüröt salışıp.
Bul uruştu körgöndö
Almambet, Çubak, kan Bakay,
Sırgak menen Acıbay,
Calpı beren kırk çoro
Madıkanday balbandı
Tegerektep alganı.
Buka menen Akkula
Katar cüröt carışıp,
Kamıkpastan er Manas
Madıkan menen salışıp.

Kırıp döküp parçalayıp,
Savaşı sürdürüp gider
Kıtayların Madıkan'ı.
Böylesi kırgın yapınca:
«Bildiğine kalsa Madıkan,
Kıtay kökümüze yetti,» diye,
«Tümünü kırıp geçer,» diye,
O zaman hunhâr er Manas,
Kalabalığa karışmadan kenardan,
Madıkan ile yüzleşip,
Ölmedikleri yerde kalıp,
İkisi vuruşup durur.
Bu savaşı görünce,
Almambet, Çubak, han Bakay,
Sırgak ile Acıbay,
Bütün yiğit kırk çoro,
Madıkan gibi pehlivanı,
Çepeçevre kuşattılar.
Boğa ile Akkula
Yan yana gider yarışıp,
Kaygılanmadan er Manas,
Madıkan ile vuruşup.

Almambet, Sırgak atı uykaş
Birdey ayza salganda
Zıñ-zıñ etip kenebeyt,
Kan Manastan başkasın
Buçkagına teñebeyt.
Teñebegen sebebi -
Manas curttun cölögü.
Bettep kelgen buruttun
Begi eken zor Manas,
On eki kan kırgızdın
Şeri eken zor Manas!
Telegeyi teñ eken,
Kıstoo salıp Madıkan,
Kırk çoronun baarısı
Tekşi kirdi cabılıp,
Altı miñ kıtay, san kalday,

Almambet, Sırgak — adı uyak,
Birlikte kargı sapladığında,
Çın çın öter, aldırmaz,
Han Manas'tan başkasını
Tırnağına denk tutmaz.
Denk tutmayışının sebebi —
Manas yurdun dayanağı.
Karşı gelen Burut'un
Beyiymiş ulu Manas,
On iki hanlı Kırgız'ın
Aslanıymış ulu Manas!
Her yanı kusursuz denkmiş,
Madıkan sıkıştırınca,
Kırk çoronun hepsi
Hep birden daldı toptan,
Altı bin Kıtay, sayısız kalday,

Artık eri Koñurbay,
Kıstoo körgön Madıkan
Acıratıp aluuga
Alar kirdi cabılıp,
Bıkıldap kişi toldu emi,
Mıktı uruş boldu emi.
Kara kanga kanıştı,
Kıtay menen kırgızdar
Kaçpay turup salıştı.
Kündüz tınıp kalgan cok,
Kün mezgilin algan cok,
Tündö tınıp kalgan cok,
Tün mezgilin algan cok,
Başı çelek kan boldu,
Bütkön boydun baarısı
Kıymıldagıs dal boldu.
Ölük toodoy üyüldü,
Döbö bolup cıyıldı,
Kıtay, kırgız oşondo
Kan cürgüzüp kırıldı.
Kıtay kaynap köp boldu,
Kan Manastın kırk çoro
Can baktırıp cürgönü -
Calpak örköç Celmayan,
Kan Manastın Karanar
Başında altın okto bar,

Üstün eri Koñurbay,
Darda kalan Madıkan'ı
Kurtarıp almak için,
Onlar daldı hep birden,
Kaynaşıp insan doldu işte,
Sıkı savaş oldu işte.
Kara kana kandılar,
Kıtay ile Kırgızlar,
Kaçmadan durup vuruştular.
Gündüz dinip durmadı,
Gündüz vaktini almadı,
Gece dinip durmadı,
Gece vaktini almadı,
Başlar leğen dolusu kan oldu,
Bütün gövdenin hepsi,
Kımıldamaz hâle geldi.
Ölü dağ gibi yığıldı,
Tepe olup toplandı,
Kıtay, Kırgız o zaman,
Kan akıtıp kırıldı.
Kıtay kaynayıp çoğaldı,
Han Manas'ın kırk çorosunun
Canını besleyip yaşatan —
Yassı hörgüçlü Celmayan,
Han Manas'ın Karanar'ı,
Başında altın yuları var,

Celgenine cel cetpeyt,
Baskanına mal cetpeyt.
Kara canın ayabay
Koşo cürgön Celmayan,
Kanıkey bergen külazık
Cüktöp kelgen Celmayan.
Kızık kırgın uruşta
Kezek-kezek tüşüşüp,
Tamagın toyo içişip,
Kan Manastın kırk çoro
Cabıla atka minişip,
Baarı uruşka kirişti.

Yelişine yel yetişmez,
Yürüyüşüne hayvan yetişmez.
Kara canını esirgemeden
Birlikte yürüyen Celmayan,
Kanıkey'in verdiği kutlu azığı
Yüklenip gelen Celmayan.
Kızgın, kırgınlı savaşta
Sırayla inip dinlenip,
Yemeğini doyasıya yiyip,
Han Manas'ın kırk çorosu
Hep birden ata binip,
Hepsi savaşa girişti.

Kırk kandın eli kıtaydın
Kalkı kaptap toluptur,
Aligiçe «Çoñ kazat»
Uşunday soguş boluptur.
Kayra kirip kırk çoro,
Kalgan burut baatırı
Kan Manası baş bolup,
Kızık soguş salıptır.
Cer aylanıp çañ bolup,
Çañga aralaş cer cüzü
Kızıl dayra kan bolup,
Kırk kandın eli kozgolup,
Uşul uruş dümögü
Cer cüzünö söz bolup,
Temir alp menen Çoyun alp
Oşo kelip kalıptır.
Oşolordun baarınan
Madıkan baatır er eken,
Manas kanı bolboso,
Takır kırıp buruttu
Kaptap keter kezi eken.
Madıkandı ciberbey,
Baatır Manas kabılan
Tozup cürgön kezi eken.
(Içi köldöy Manastın
Keñ ekenin kördüñbü,
Kelbersigen çirkindin
Şer ekenin kördüñbü?)
Kezep turat Madıkan,
Kerilip sayat Manas kan,

Kırk hanın ili Kıtay'ın
Halkı bastırıp dolmuş,
O güne değin «Çoñ Kazat»
İşte böylesi savaş olmuş.
Yeniden dalıp kırk çoro,
Kalan Burut bahadırları,
Han Manas'ı baş olup,
Kızgın savaş vermişler.
Yer dönüp toz olup,
Toza karışıp yeryüzü
Kızıl ırmak kan olup,
Kırk hanın ili kımıldayıp,
Bu savaşın velvelesi
Yeryüzüne söz olup,
Temir alp ile Çoyun alp
İşte o zaman çıkagelmiş.
Onların hepsinden üstün
Madıkan bahadır ermiş,
Manas hanı olmasa,
Burut'u büsbütün kırıp
Bastırıp geçeceği andı.
Madıkan'ı salıvermeden,
Bahadır Manas kaplan,
Önünü kestiği andı.
(İçi göl gibi Manas'ın
Geniş olduğunu gördün mü,
Kurulup salınan yamanın
Aslan olduğunu gördün mü?)
Nişan alıp durur Madıkan,
Gerilip saplar Manas han,

Kebelbey koydu Madıkan,
Çoçubadı zor Manas,
Bukasına kamçı urup,
Burkurap tüşüp kürköröp,
Oozunan ot çıgıp,
Koş koldop sayat Madıkan,
Kozgolboy turat er Manas,
Bozala çañ boluşup,

Kılı kıpırdamadı Madıkan'ın,
Ürkmedi ulu Manas,
Boğasına kamçı vurup,
Böğürerek inip kükreyip,
Ağzından ateş çıkıp,
Çift elle saplar Madıkan,
Yerinden oynamaz er Manas,
Boz-ala toz içinde kalıp,

Kaçpay turup sayışıp,
Birin biri ayabay,
Aybalta menen çabışıp,
Kara canın ayabay,
Oşondo da alalbay,
Tikteşip turat eki şer.
Alışa albay turganın
Alıstan Kalça kördü emi,
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı Koñurbay
Ayzakerdin mıktuu kul,
Coonun aylasın bilgen ıktuu kul:
«Acal cetse ölüm! - dep,
Acalıñ senin cetpese
Karaan bolup bergin», - dep,
Balbandardın baarısın,
Kıtaydın caş-karısın
Birin koyboy capırıp,
Kan Manastın üstünön
Aydap kirdi Koñurbay.
Ayzakerden bölündü,
Aylakeri, mıktısı,
Balbandardın baarısı
Baarı birdey cabılıp,
Uruşa turgan köründü.
Topon suu tozdop kirbegen,
Esen kalgan el eken,
Iskender izin salbagan
Beycay kıtay el eken,
Köptügü kumday çöp eken,
Ölgön sayın öörçügön,
Ölörman kıtay el eken.
Tügönöt dese - tütögön,
Tumanday basıp küçögön,

Tüptüü kıtay curt eken.
Kalıñdıgı kıtaydın
Kumurskadan mol eken,
Kazat kılgan Beecinge

Kaçmadan durup mızraklaşıp,
Birbirini esirgemeden,
Aybalta ile vuruşup,
Kara canını esirgemeden,
Yine de yenişemeyip,
Bakışıp durur iki aslan.
Yenişemeyip durduklarını
Uzaktan Kalça gördü işte,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keşişlerin hanı Koñurbay,
Kargıcıların yamanı kul,
Düşmanın çaresini bilen usta kul:
«Ecel gelirse ölüm var!» diye,
«Ecelin senin gelmemişse,
Arka olup duruver,» diye,
Pehlivanların hepsini,
Kıtay'ın gencini kocasını,
Birini komadan önüne katıp,
Han Manas'ın üstüne
Sürüp daldı Koñurbay.
Kargıcılardan ayrıldı,
Hilecisi, en yamanı,
Pehlivanların hepsi,
Hepsi birden üşüşüp,
Savaşa duracak göründü.
Tufan suyunun dağıtmadığı,
Sağ esen kalmış bir ilmiş,
İskender'in iz basmadığı,
Rahat durmaz Kıtay iliymiş,
Çokluğu kum gibi, ot gibiymiş,
Öldükçe azıp çoğalan,
Ölümüne giden Kıtay iliymiş.
Tükenir desen — tüten,
Duman gibi basıp güçlenen,

Köklü Kıtay yurduymuş.
Kıtay'ın kalabalığı
Karıncadan da bolmuş,
Beecin'e gaza eden

Kalıñ kırgız şoru eken,
Aylanası kıtaydın
Kumurskaday kaynagan
Kumdan kalıñ kol eken.
Kan Koñurbay aydasa,
Börüköz menen Muzkindik
Koşo kirdi kamınıp,
Çoñ Ilama balbanı,
Çoñ Coloydoy kalmagı
Çoguu kirdi cabılıp.
Saraladay at mingen,
Sarı cargak şım kiygen,
Tüpögü cok ayza algan,
Calañ kılıç baylangan
Azizkandın Almambet
Aralap kirdi bularga.
Kök ırapıs ton kiygen,
Kögaladay at mingen,
Uzun boyluu, keñ dalı,
Zorlugu toonun teñindey
Akbaltaydın Çubagı
Alışsa adamdın alı cetpegen,
Arslandın tişi ötpögön,
Ayanbastan soguşka
Aykırıp kirdi bu dagı.
Al Çubaktın artınan
Astına salsa akcoltoy,
Artında cürsö san koldoy,
Kök tulparday at mingen,
Kök sülöösün börk kiygen,
Coodon kayra tartpagan,
Acal dese kaytpagan,
Oluya çaldın er Bakay
Oşo kirdi soguşka.
Ölö turgan ubagı.
Aralap kirdi kıtayga
Kabarıñda bar beken,
Kan Manastın Sırgagı.

Kalabalık Kırgız'ın çilesiymiş,
Kıtay'ın dört bir yanı,
Karınca gibi kaynayan,
Kumdan kalabalık orduymuş.
Han Koñurbay sürünce,
Börüköz ile Muzkindik
Birlikte daldı davranıp,
Koca Ilama pehlivanı,
Koca Coloy gibi Kalmuk'u,
Toplanıp daldı hep birden.
Sarala gibi ata binen,
Sarı meşin şalvar giyen,
Püskülsüz kargı alan,
Yalın kılıç kuşanan,
Azizkan'ın Almambet'i
Dalıp girdi bunlara.
Gök çuha kaftan giyen,
Kögala gibi ata binen,
Uzun boylu, geniş omuzlu,
İriliği dağın yarısı kadar,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Tutuşsa insanın gücü yetmeyen,
Aslanın dişi işlemeyen,
Sakınmadan savaşa,
Haykırıp girdi bu dahi.
O Çubak'ın ardından,
Öne sürülse uğuru ak,
Arkada yürüse tümen ordu gibi,
Gök tulpar misali ata binen,
Gök vaşak kalpak giyen,
Düşmandan geri dönmeyen,
Ecel dense kaçmayan,
Evliya koca er Bakay,
İşte o da girdi savaşa,
Ölüm çağı gelmişken.
Dalıp girdi Kıtay'a,
Haberin var mıdır bilmem,
Han Manas'ın Sırgak'ı.

Berendin baarı bölünüp,
Berenderdin baarısı
Kıtayga kirdi cabılıp,
Kan Manastın kırk çoro
Tegerete karabay,
Çımın canın ayabay
Çındap kirdi soguşka.
Tünörgön kalıñ kıtayga
Tüzdöp ayza sunam, - dep,
Tüyşügü kıyın dozokton
Candı azat kılam», - dep,
Manas kandın kırk çoro
Baarı kirdi cabılıp,
Ayza koldo kılkıldap,
Kara terge çömülüp,
Bara tüşüp kırk çoro
Kırgın salıp kıtayga
Kızıl kanga bölönüp,
Muzburçak, Kökçö kan bolup,
Koşoy, Töştük er bolup,
Dagı kirdi soguşka.
Cerdin cüzü kan bolup,
Asman bütkül çañ bolup,
Akılınan acırap,
Körgön candın baarısı
Esi ketip dal bolup,
Cer aylanıp coşulup,
Kaysı ekeni bilinbey,
Kıtay, kırgız oşondo
Tizgindeşti koşulup.
Koşula tüşüp sögülüp,
Cigi acırap bölünüp,
Uşul uruş maydanda
Catıp kaldı köp ölük.
Uşul soguş içinde
Atagı kalgan «Çoñ kazat»
Armanı cok alışıp,
Ayanışpay salışıp,
Acalı cetken ölüşüp,

Yiğitlerin hepsi ayrılıp,
Yiğitlerin tümü birden,
Kıtay'a daldı hep beraber,
Han Manas'ın kırk çorosu,
Çevresine hiç bakmadan,
Sinek kadar canını esirgemeden,
Gerçekten girdi savaşa.
Kararan kalabalık Kıtay'a,
«Doğrultup kargı uzatırım,» diye,
«Zahmeti çetin cehennemden
Canları azat kılarım,» diye,
Manas hanın kırk çorosu,
Hepsi daldı hep birden,
Kargı elde sallanıp,
Kara tere gömülüp,
Varır varmaz kırk çoro,
Kıtay'a kırgın salıp,
Kızıl kana bürünüp,
Muzburçak, Kökçö han olup,
Koşoy, Töştük er olup,
Yine girdi savaşa.
Yeryüzü kan olup,
Gökyüzü baştan başa toz olup,
Aklından ayrılıp,
Gören canların hepsi,
Aklı gidip donakalıp,
Yer dönüp kana bulanıp,
Hangisi olduğu bilinmez,
Kıtay, Kırgız o zaman,
Dizgin dizgine kapıştı.
Kâh birleşip kâh sökülüp,
Yarığı ayrılıp bölünüp,
Bu savaş meydanında,
Serilip kaldı çok ölü.
Bu savaşın içinde,
Adı kalan «Çoñ Kazat»,
Pervasızca tutuşup,
Esirgemeden vuruşup,
Eceli gelen ölüp,

Kızıl kandı tögüşüp,
Eçe tulpar at ölüp,
Azamat menen er ölüp,

Kızıl kanı döküp,
Nice tulpar at ölüp,
Yiğit ile er ölüp,

Dalay mıktı kan ölüp,
Kez bolgondun baarı ölüp,
Birindeşip salışıp,
Bölünüşüp alışıp,
Kızıp kalgan erender
Kayta tartıp salışıp,
At üstünön culkuşup,
Arı-beri bulkuşup,
Atı ölüp kalganı
Cöölöşüp küröşüp,
Birin biri cıga albay,
Dal-dal bolup kiyimi
Arı-beri sürüşüp,
Cıgıp alıp kee biröö
Başın kesip alışıp,
Içe-kardın carışıp,
Birin biri ayabay,
Az-köbünö karabay
Kan agızdı oşondo.
Azizkandın Almambet
Saralaga kamçı urup,
Saltanattuu kayran şer,
Börüközgö cetti ele,
Börüközdöy balbandı
Kömö koyup öttü ele.
Köptü körgön kıraakı,
Kök cal Bakay kabılan
Kıtaydın bir balbanı
Kötörüp atka salgança
Başın çaap öttü emi.
«Börüköz ölüp kaldı», - dep,
Kabar berdi kanına,
Kakançındın şaarına.
Kalıñ uruş tumanda
Kan Acıbay kök caldı

Nice yaman han ölüp,
Karşısına çıkan hepten ölüp,
Birer birer vuruşup,
Bölük bölük kapışıp,
Kızışıp coşan erenler
Geri dönüp saldırıp,
At üstünde çekişip,
Öteye beriye silkişip,
Atı ölüp kalanlar
Yaya kalıp güreşip,
Birbirini yıkamayıp,
Giysileri paramparça,
Öteye beriye itişip,
Kimi hasmını yıkıp,
Başını kesip alışıp,
Karnını bağrını yarışıp,
Birbirine acımadan,
Azına çoğuna bakmadan
Kan akıttılar o zaman.
Azizkan'ın Almambet'i
Sarala'ya kamçı vurup,
Görkemli, kahraman arslan,
Börüköz'e yetişti,
Börüköz gibi pehlivanı
Deviriverip geçti.
Çok görmüş, keskin bakışlı,
Boz yeleli Bakay kaplan,
Kıtay'ın bir pehlivanı
Onu kaldırıp ata bindirmeden
Başını vurup geçti işte.
«Börüköz öldü kaldı» diye,
Haber verdiler hanına,
Kakançın'ın şehrine.
Koyu savaş dumanında
Han Acıbay boz yeleliyi

Kartkürööñdün üstünön
Kalmaktardın kan Coloy
Kömö koyup ötüptür,
Kartkürööñdöy buudanı
Çoñ Ilama kalmaktın
Koluna tüşüp ketiptir.
Kanatınan kayrılgan,

Kartkürön'ün üstünden
Kalmakların hanı Coloy
Deviriverip geçmiş,
Kartkürön gibi küheylanı
Koca Ilama Kalmak'ın
Eline düşüp gitmiş.
Kanadından vurulan,

Kan Acıbay bereniñ
Kartkürööñdön ayrılgan.
Kartkürööñ cüröt koştolup,
Ilamanın kolunda.
«Buruttu mintip kurut», - dep,
Taptap cüröt Ilama.
«Buruttan tüşkön tulpar», - dep,
Maktap cüröt Ilama.
«Berencini salınsa,
Beecinge miner mal eken,
Kalkançısın salınıp,
Kalday miner mal eken.
Altın, kümüş artuuga,
Esenkanga tartuuga
Eptüü külük mal eken!»
Kartkürööñ cüröt koştolup,
Ilamanın kolunda,
Acıbay cüröt añgırap,
Çot, keltesi conunda.
Kılkıldap kıtay cügürüp,
Kıstap kelip kalganda
Acıbay candan tüñüldü.
Ezkara menen Karacoy
Kandarı kelip kaldı emi,
Acını karmap aluuga
Cabılıp kıtay kaldı emi,
Oşol kezde er Sırgak
Munu körüp bardı emi.
Çıkanaktap kalbagan,
Çırım uyku albagan,
Ulak kandın Sırgagı

Han Acıbay yiğidin
Kartkürön'den ayrı düştü.
Kartkürön yedekte gidiyor,
Ilama'nın elinde.
«Burut'u böyle kurut!» diye,
Besleyip duruyor Ilama.
«Burut'tan kalan küheylan» diye,
Övüp duruyor Ilama.
«Zırh örtüsü vurulsa,
Beecin'e binilir malmış,
Kalkan örtüsü vurulup,
Kalday'ın bineceği malmış.
Altın, gümüş yüklemeye,
Esenkan'a armağan sunmaya
Elverişli yürük malmış!»
Kartkürön yedekte gidiyor,
Ilama'nın elinde,
Acıbay boynu bükük yürüyor,
Balta ve kısa tüfeği sırtında.
Kaynaşarak Kıtay koşup,
Sıkıştırıp geldiğinde
Acıbay candan umut kesti.
Ezkara ile Karacoy
Hanları çıkageldi işte,
Acıbay'ı yakalamaya
Kıtay hep birden üşüştü,
O sırada er Sırgak
Bunu görüp vardı işte.
Dirseğine yaslanıp yatmayan,
Kestirip uyku almayan,
Ulakkan'ın Sırgak'ı,

Ilamaga boy bergis,
Arslanıñ eken çunagı.
Aybalta menen çalkalap,
Astındagı kıtayga
Aralap kirdi talkalap.
Aytılbagan dümöktü
Salıp çıktı er Sırgak,
Ala kaçıp böktörüp,
Acıbayday baatırdı
Alıp çıktı er Sırgak.
Boş koştotup aldırgan

Ilama'ya boyun eğmez,
Arslanmış o yavuz.
Aybaltayla savurup,
Önündeki Kıtay'a
Dalıp girdi, darmadağın edip.
Anlatılmaz kargaşayı
Salıp çıktı er Sırgak,
Kaçırıp terkisine alıp,
Acıbay gibi bahadırı
Çekip çıkardı er Sırgak.
Boş yedekte götürülen

Kasiettüü Manastın
Kalkamandın Kara atı -
Kaysı çoro cöö kalsa,
Kanday uruş bolso da
Abalınan akırı
Mindire cürgön adatı.
A da tulpar mal ele,
Buga Sırgak cetti emi,
Acıbaydı mingizip,
Arasınan kıtaydın
Acıratıp ketkeni.
Mına oşondo er Bakay
Kök tulparga kamçı urup,
Kılça canın ayabay,
Kan Coloygo cetti ele,
Kalmaktın kanı Coloydu
Cetken cerden er Bakay,
Açbuudandın üstünön
Kömö koyup öttü emi.
Kögala tulpar at menen
Akbaltaydın Çubagı
Kalıñ balban Coloydu
Aman alıp ketkençe,
Çubak baatır cetti emi,
Kalmaktın kanı Coloydun
Cetken cerden er Çubak
Başın kesip öttü emi.

Kutlu Manas'ın
Kalkaman'dan kalma Kara atı —
Hangi çoro yaya kalsa,
Nasıl savaş olsa da,
Öteden beri sonunda
Ona bindirilmek âdetiydi.
O da küheylan bir maldı,
Buna Sırgak yetişti işte,
Acıbay'ı bindirip,
Kıtay'ın arasından
Ayırıp çıkarıp gitti.
İşte o zaman er Bakay
Boz küheylana kamçı vurup,
Kıl kadar canını esirgemeden,
Han Coloy'a yetişti,
Kalmak'ın hanı Coloy'u
Yetiştiği yerde er Bakay,
Açbuudan'ın üstünden
Deviriverip geçti işte.
Kögala küheylan at ile
Akbaltay'ın Çubak'ı —
İri pehlivan Coloy'u
Sağ kaçırıp götürmeden,
Çubak bahadır yetişti işte,
Kalmak'ın hanı Coloy'un
Yetiştiği yerde er Çubak
Başını kesip geçti işte.

Altın aydar, çok belboo,
Azizkandın calgızı
Ayanbay cüröt kıyratıp,
Baatır tuugan Almambet
Sarala menen çuratıp,
Altı miñ kıtay, miñ kalday,
Oşo kalday içinde
Temirkol degen çoñ kalday -
Çoñ kaldayga cetti ele,
Çoñun tandap Almambet,
Cetken cerden cetöön
Irgıta koyup öttü ele.
Oşol kezde karasañ -
Kara kalpak kırgagı,
Kaydan cetti belgisiz,

Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Azizkan'ın biriciği,
Esirgemeden kırıp geçiriyor,
Bahadır doğan Almambet,
Sarala ile dörtnala uçup,
Altı bin Kıtay, bin kalday,
O kaldaylar içinde
Temirkol denen koca kalday —
Koca kaldaya yetişti,
En irisini seçip Almambet,
Yetiştiği yerde yedisini
Fırlatıp deviriverdi.
O sırada bir baksana —
Kara kalpaklının yavuzu,
Nereden yetişti belirsiz,

Kan Manastın Sırgagı!
Cıgılgan ceti kaldaydı
Temirkolun baş kılıp,
Başın kesip öttü emi.
Azizkandın Almambet
Andan ötüp çuratıp,
Munarık bolup burçtangan,
Buluñgur bolup uçtangan
It-Ötpös degen cer oşol,
It-Ötpöstün baarında
Kumurskaday caynagan
Kalıñ kıtay el oşol,
Cara koyup Almambet
Cana kirgen ceri oşol.
Temir alp menen Kancarkol,
Tegerektep Almañdı
Kaptap ketken ceri oşol.
Kaptaganga boy berbeyt,
Kızıl ayza celegi,
Kılçayıp koyboyt oşondo,
Kıstap kıtay kelgende
Almambettey bereni.
Serek menen Sırgagı,

Han Manas'ın Sırgak'ı!
Yıkılan yedi kalday'ın,
Temirkol başta olmak üzere,
Başlarını kesip geçti işte.
Azizkan'ın Almambet'i
Oradan öte koşturup,
Pus içinde köşe köşe uzanan,
Boz dumanla ucu sivrilen
İt-Ötpös denen yer odur,
İt-Ötpös'ün her yanında
Karınca gibi kaynaşan
Kalabalık Kıtay eli odur,
Yarıp geçerek Almambet
Yine daldığı yer odur.
Temir alp ile Kancarkol,
Almañ'ı çember içine alıp
Üşüşüp bastığı yer odur.
Üşüşene boyun eğmez,
Kızıl mızrağının flaması,
Dönüp bakmaz o zaman,
Kıtay sıkıştırıp geldiğinde,
Almambet gibi yiğidin.
Serek ile Sırgak'ı,

Kırgıl çal menen Çubagı
Kızıktuu düynö, oñboy kal,
Ölüşö turgan ubagı.
Azizkandın Almambet
Orokkırga cetti emi,
Orokkırday balbandı
At üstünön kaldaytıp,
Kömö koyup öttü emi.
Akbaltaydın Çubagı
Ay-aalamdı buy kılgan
Adamdan başka kıraanı,
Kıraan Çubak bereniñ
Orokkırga cetkinçe,
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay
Kerilgen Çubak bereniñ
Eñkeyip başın keserde,
Kaptalınan cetti emi,
Kan Baltaydın Çubagın

İhtiyar Kırgıl ile Çubak'ı —
İlginç dünya, onmayasıca,
Ölüşecekleri çağdı.
Azizkan'ın Almambet'i
Orokkır'a yetişti işte,
Orokkır gibi pehlivanı
At üstünden yan devirip,
Deviriverip geçti işte.
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Ay-âlemi dize getiren,
İnsandan öte bir yavuz,
Yavuz Çubak yiğidin
Orokkır'a yetişene dek,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Gerilmiş Çubak yiğidin
Eğilip baş keseceği anda,
Yanından yetişti işte,
Han Baltay'ın Çubak'ını

Kögalanın üstünön
Kömö koyup öttü emi.
Bütkül kıtay çogulup,
Orokbaştay balbanın
Tegerektep aldı emi,
Akbaltaydın Çubakka
Akcoltoy Bakay, Almambet
Munun baarı baş bolup,
Alek bolup kaldı emi.
Töö kötörgön Agayar,
Törö Manas baatırı
Kalıñ çoktun içinen
Ala kaçıp Çubaktı
Kögalanın üstünö
Kötörüp kelip saldı emi.
Kaçır mingen Koyonboz
Kanı eken kıtaydın,
Karañ kün tüşsö başına
Canı eken kıtaydın.

Kögala'nın üstünden
Deviriverip geçti işte.
Bütün Kıtay toplanıp,
Orokbaş gibi pehlivanı
Çepeçevre kuşatıverdi,
Akbaltay'ın Çubak'ı için
Uğurlu Bakay, Almambet,
Bunların hepsi başta olup,
Telaşa düşüverdiler.
Deve kaldıran Agayar,
Töre Manas'ın bahadırı,
Kalabalık ordunun içinden
Çubak'ı kaçırıp,
Kögala'nın üstüne
Kaldırıp getirip bindirdi.
Katıra binen Koyonboz
Kıtay'ın hanıymış,
Başına kara gün düşse
Kıtay'ın canıymış.

Erenderdnn baarısı
Kezigişip alışıp,
Kezek-kezek sayışıp,
Ayza menen salışıp,
Uçu sınıp bıtırap,
Sabı koldo kalışıp,
Kılıç menen çabışıp,
Aybalta menen salışıp,
Cebe sınıp bıtırap,
Sabı koldo kalışıp,
Kılıç menen çabışıp,
Kını koldo kalışıp,
Mıltık menen atışıp,
Sazdaktı saya tartışıp,
Ok tügönüp kalışıp,
Ok tügönüp kalgan soñ,
Culkuldaşıp bulkuşup,
Kiyim kalbay üstündö
At üstündö silkişip,
Kayta-kayta cürüşüp,
Kaçırışıp kirişip,
Kara canga küç kelip,
At üstündö ırgalıp,

Yiğitlerin hepsi
Karşılaşıp kapışıp,
Sırayla mızraklaşıp,
Mızrak ile vuruşup,
Ucu kırılıp paramparça,
Sapı elde kalışıp,
Kılıç ile çarpışıp,
Aybalta ile vuruşup,
Temreni kırılıp paramparça,
Sapı elde kalışıp,
Kılıç ile çarpışıp,
Kını elde kalışıp,
Tüfek ile atışıp,
Sadağı boşaltıp çekişip,
Ok tükenip kalışıp,
Ok tükendikten sonra,
Çekiştirip silkişip,
Üstlerinde giysi kalmadan,
At üstünde sarsışıp,
Tekrar tekrar hamle edip,
Saldırışıp girişip,
Kara cana güç gelip,
At üstünde sallanıp,

Esi oop turuşup,
Kızıl dayra kan aktı.
Kıtay menen kırgızdar
Kırgın soguş kılıştı,
Kılça canın ayabay
Kıyın kılıp uruştu.
Ereni mıktı Koñurbay
Beleske tartıp belsenip,
Kaardanıp çıdabay,
Çımınday ayla tabalbay:
«Buruttardın Sırgagı
Bu da tirüü turbaybı!
Ölüü desem, tirüü eken,
Ölbös candın biri eken,
Buruttugu bolboso

Akılları başlarından gidip,
Kızıl ırmak kan aktı.
Kıtay ile Kırgızlar
Kırgın savaşı ettiler,
Kıl kadar canlarını esirgemeden
Çetin bir vuruş vuruştular.
Yiğidi sağlam Koñurbay
Sırta çekilip bilenip,
Öfkelenip dayanamayıp,
Sinek kadar çare bulamayıp:
«Burutların Sırgak'ı,
Bu da sağmış meğer!
Öldü desem, diriymiş,
Ölmez canların biriymiş,
Burutluğu olmasa

Adamzatta er eken!»
Akıl oylop, Sırgaktın
Aldınan çıktı Koñurbay:
«Uşu colu Sırgaktan
Kaçımış bolup kalsam, - dep,
Kazıluu catkan çoñ orgo
Alaksıtıp alparıp,
Ala köödön Sırgaktı
Oşol orgo salsam, - dep,
Sırgak orgo tüşköndö
Taş aldına alayın!»
Munu oylop kaçkansıp,
Bura tartıp kılt koydu,
Aldamakka Koñurbay
Algara menen cılt koydu.
Munarıktap burçtangan,
Buluñgur bolup uçtangan
Çetki-Beecin cer oşol,
Biyigin zoodoy kıldırıp,
Casap koygon çegi oşol.
Oşol çekti karasañ,
Aylandıra saldırgan
Kalıñ kıtay ceri oşol,
Kaptalmakka oşogo
Kaçıp berdi Koñurbay.
Içi küygön er Sırgak
Koñurbay kaçıp alganda

İnsanoğlunda bir ermiş!»
Bir düzen kurup, Sırgak'ın
Önüne çıktı Koñurbay:
«Bu sefer Sırgak'tan
Kaçar gibi görünsem, diye,
Kazılı duran büyük çukura
Oyalayıp götürüp,
Gözü kara Sırgak'ı
O çukura düşürsem, diye,
Sırgak çukura düştüğünde
Taşı başına yağdırayım!»
Bunu kurup kaçar gibi yapıp,
Dizgin çevirip sıvışıverdi,
Aldatmak için Koñurbay
Algara ile kayboluverdi.
Pusarıp köşe köşe uzanan,
Boz duman olup ucu sivrilen
Çetki-Beecin yeri odur,
Yükseğini kayalık gibi yaptırıp,
Yapıp koyduğu sınır odur.
O sınıra baksan,
Çepeçevre yaptırılmış
Kalabalık Kıtay'ın yeri odur,
Oraya sürüklemek için
Kaçıverdi Koñurbay.
İçi yanan er Sırgak,
Koñurbay kaçıp gidince,

Aldı-kiyinin karabay,
Alda emne bolot, - dep,
Akıl kılıp oyloboy,
Kuup kaldı er Sırgak
Emi canın ayabay.
Çındap kaçtı Kalça kul,
Ilegerdüü tügöngür,
Koñurbayga cete albay,
Eki közü törт bolup:
«Tüp etekten alsam, - dep,
Sırgak barat örttönüp,

Önünü ardını gözetmeden,
Acaba ne olur demeden,
Akıl edip düşünmeden,
Kovaladı er Sırgak,
Artık canını esirgemeden.
Gerçekten kaçtı Kalça kul,
Hilesi bol tükenesice,
Koñurbay'a yetişemeyip,
İki gözü dört olup:
«Eteğinin dibinden yakalasam» diye,
Sırgak yanıp tutuşarak gidiyor,

Alöökönün Koñurbay
Orgo cakın kalganda,
Kuup Sırgak barganda
Azizkandın Almambet
Artınan cete kubalap,
Cetken cerde Sırgaktı
Çılbırdan alıp burulup,
Alıp ketti Sırgaktı.
Koştop alıp Sırgaktı
Er Almambet munu aytat:
«Kaçkan cooñ Koñurbay,
Aylası çoñ kapır ay.
Kaçımış bolup kalbaybı,
Kazgan orgo kaptaltıp,
Küülönüp kalgan canıñdı
Balaketke salbaybı.
Dini kara Koñurbay,
Dinsizdi kuday urbaybı,
Koluna tiyseñ Kalçanın,
Çırkıratıp canıñdı
Çımınday kılıp soyboybu!»
Dep, oşondo Sırgaktı
Almambet alıp cönödü.
Bura tartıp kelgende
Munarlangan çañdı kör,
Bılçıldaşıp salışkan
Ölüp catkan candı kör,
Abıdan çındap soguşkan
Buka menen bulkuntkan
Madıkanday alptı kör!
Buka menen oynotup,

Kezikkendi soylotup,
Kızılala kan kılıp,
Kırıp cüröt kıyratıp.
Cürgön cerden kan çıgıp,
Dobuşunan can çıgıp,
Kaçır mingen Koyonboz,
Kalıñ kıtay tügöngüs,

Alööke'nin Koñurbay'ı
Çukura yakın kalınca,
Sırgak kovalayıp varınca,
Azizkan'ın Almambet'i
Ardından yetişip kovalayıp,
Yetiştiği yerde Sırgak'ı
Yularından tutup döndürüp,
Alıp götürdü Sırgak'ı.
Yedeğine alıp Sırgak'ı
Er Almambet şunu söyler:
«Kaçan düşmanın Koñurbay,
Hilesi büyük kâfir, ah.
Kaçar gibi yapmaz mı,
Kazdığı çukura sürükletip,
Coşup kükremiş canını
Belaya sokmaz mı!
Dini kara Koñurbay,
Dinsizi Tanrı çarpmaz mı,
Kalça'nın eline düşersen,
Canını çığlık çığlığa
Sinek gibi ezip boğazlamaz mı!»
Deyip o zaman Sırgak'ı
Almambet alıp yola koyuldu.
Dizgin çevirip geldiğinde,
Pus gibi tüten tozu gör,
Göğüs göğüse vuruşup
Ölüp yatan canları gör,
İyiden iyiye savaşan,
Boğasıyla şahlanan
Madıkan gibi alpı gör!
Boğasını oynatıp,

Rast geleni yere serip,
Kızıl ala kan edip,
Kırıp geçiriyor, yıkıp.
Geçtiği yerden kan çıkıp,
Haykırışından can çıkıp,
Katıra binmiş Koyonboz,
Kalabalık Kıtay tükenmez,

Baarı coldoş boluptur.
Kıtaylardın Madıkan
Kez kelgenin sulatıp,
Kılçaybastan oñkoyup,
Elemandın kencesi -
Er Töştükkö cetti ele,
Çalkuyruktun üstünön
Kömö koyup öttü ele.
Kaçır mingen Koyonboz
Kaçırıp keldi kızıtalak,
Töştüktün başın keskeni.
Koyonboz cetip kelgençe,
Kabılanıñ er Manas
Kaçırının üstünön
Koyonbozdoy balbandı
Cıga sayıp öttü emi,
Bayagı Bakay kayranıñ
Koyonbozdoy balbandın
(Başka kıtay cetkençe)
Başın kesip öttü emi,
Kıtaylardın zor kanı
Manas menen Bakaydan
Ölüm bolup ketkeni.
Cöölöp kalgan Töştüktü
Akbaltaydın kıraanı
Arslan Çubak cetti ele,
Cetip atka mingizip,
Aman alıp ketti emi.
Calpı kıtay çerüüsü
Kırganına çıdabay,
Kıykırıkka tura albay,
Cabıla kaçtı Manastan.
Oşondo da kaçpastan:
«Kaçıp kıtay ketti», - dep,
Calgızsırap şaşpastan,

Calgız kaldı Madıkan.
Calgız kalgan kıtayga
Baatır Manas baş bolup,

Hepsi ona yoldaş olmuş.
Kıtayların Madıkan'ı
Rast geleni yere serip,
Dönüp bakmadan atılıp,
Eleman'ın küçük oğlu —
Er Töştük'e yetişti,
Çalkuyruk'un üstünden
Deviriverip geçti.
Katıra binen Koyonboz
Saldırıp geldi kahrolası,
Töştük'ün başını kesmeye.
Koyonboz yetişip gelmeden,
Kaplanın er Manas
Katırının üstünden
Koyonboz gibi pehlivanı
Mızrakla yıkıp geçti işte,
O bildik kahraman Bakay
Koyonboz gibi pehlivanın
(Başka Kıtay yetişmeden)
Başını kesip geçti işte,
Kıtayların ulu hanı
Manas ile Bakay'dan
Ölümünü bulup gitti.
Yaya kalan Töştük'e
Akbaltay'ın yavuzu
Arslan Çubak yetişti,
Yetişip ata bindirip,
Sağ esen alıp götürdü.
Bütün Kıtay ordusu
Kırılmaya dayanamayıp,
Naralara duramayıp,
Hep birden kaçtı Manas'tan.
O zaman bile kaçmadan,
«Kıtay kaçıp gitti» diye,
Yalnızlığa aldırmadan, telaşsız,

Yalnız kaldı Madıkan.
Yalnız kalan Kıtay'ı
Bahadır Manas başta olup

Kamoosuna alıştı,
Kırk çorolor tüptügöl
Düpö-düpkö alıştı.
Almambet cetip tiştenip,
Al da kelip bir saydı.
Acıbay menen Sırgagı,
Akbaltaydın Çubagı
Üçöö katar sayıştı.
Kadimki baatır er Bakay
Bu da kelip saydı ele,
Madıkan menen uruşup,
Arı-beri sürüşüp,
Baatır Manas baş bolup,
Er Manastın kırk çoro
Baarı uruşup cürgöndö
Kalgan kança çerüülör
Kaçkan kıtay artınan
Kaykaylatıp kıtaydı
Kuup baarı ketti emi.
Kuugan burut artınan,
Bayakı Sırgak kabılan
Bu da: - Çü - dep, ketti emi.
Erdigi artık, caş Sırgak
Oşonçoluk kurçoodon
Ozup cüröt er Sırgak.
Kayrat kılgan kıtaydı
Kaptagança buruttu
Köp koşuunga cetkizbey,
Kırıp-coyup kıtaydı
Tozup cüröt er Sırgak.
Kalka bolup burutka
Kabılan Sırgak cürgönü,
Kayrattanıp kırk çoro,
Kankor Manas baş bolup,
Madıkanga çındaşıp,
Baarı birdey kirgeni.
Almambet menen er Çubak
Arslan tuugan kara kök
Üzöñgü koşup birigip,

Kuşatmaya aldılar,
Kırk çoro toptan
Güm güm vuruşa giriştiler.
Almambet yetişip diş bileyip,
O da gelip bir mızrak vurdu.
Acıbay ile Sırgak'ı,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Üçü sıra ile mızrakladı.
O bildik bahadır er Bakay,
Bu da gelip mızrağını vurdu,
Madıkan ile vuruşup,
Öteye beriye itişip,
Bahadır Manas başta olup,
Er Manas'ın kırk çorosu
Hepsi savaşıp dururken,
Geri kalan nice asker
Kaçan Kıtay'ın ardından,
Kıtay'ı çil yavrusu gibi dağıtıp,
Hepsi kovalayıp gitti.
Kovalayan Burut'un ardından,
O bildik Sırgak kaplan,
Bu da «Çü!» deyip gitti.
Yiğitliği üstün genç Sırgak,
Onca kuşatmanın içinden
Öne geçip gidiyor er Sırgak.
Direnen Kıtay'ı,
Burut'a saldırmadan önce,
Kalabalık orduya ulaştırmadan,
Kırıp yok edip Kıtay'ı
Önünü kesiyor er Sırgak.
Burut'a kalkan olup
Kaplan Sırgak'ın gittiği o,
Yüreklenip kırk çoro,
Kan içici Manas başta olup,
Madıkan'a var güçle girişip,
Hepsi birden daldılar.
Almambet ile er Çubak,
Arslan doğmuş çetin yamanlar,
Üzengi birleştirip bir olup,

Çımırkanıp tiştenip,
Közdörünön ot çıgıp,
Betterinen tük çıgıp,
Madıkanga kirdi emi.
Ayza menen sayışıp,
Aybaltalap uruşup,
Alı cetpey turdu ele.
Oşondo Manas kıraanıñ,
Kaarına keldi emi.
«Obolunan beri men
Duşmandı kırgan şer boldum,
Bir kıtayga al kelbeyt,
Mınçalık nege kem boldum.
Ataktuu Manas er boldum,
Alakanday buruttu
Ay-aalamga teñ kılgan.
Dalay-dalay arslandın
Alışkanın ar kaçan
Akırında talkalap,
Kara cer menen teñ kıldım.
Alım kelbey bir canga
Kazılgan kara kör boldum», -
Dep, uşintip, er Manas
Eerdin kese tiştenip,
Kızıl çoktoy közdönüp,
Şamal çıgıp oozunan,
Calın çıgıp közünön
Kaardanıp bereniñ,
Kabılan Manas kıraanıñ
Sır nayza alıp koluna
Kulagan taştay zımırap,
Atkan oktoy düñgüröp,
Kanı kaçıp etinen
Kaçırıp keldi Madını,
Örttön kayra tartpagan,
Coodon korkup kaçpagan,
Kıtaydın alpı Madıkan
Kündöy bolup kürküröp,

Var gücünü toplayıp diş bileyip,
Gözlerinden ateş çıkıp,
Yüzlerinden tüy bitip,
Madıkan'a daldılar işte.
Mızrakla mızraklaşıp,
Aybaltayla vuruşup,
Güçleri yetmez olmuştu.
O zaman yavuz Manas'ın
Öfkesi kabardı işte.
«Öteden beri ben
Düşmanı kıran arslan oldum,
Bir Kıtay'a gücüm yetmiyor,
Neden böyle eksik kaldım?
Ünlü Manas er oldum,
Avuç içi kadar Burut'u
Ay-âleme denk kılan bendim.
Nice nice arslanın
Benimle kapışanını her seferinde
Sonunda parçalayıp,
Kara yerle bir ettim.
Bir cana gücüm yetmeden,
Kazılmış kara mezar oldum» —
Deyip böylece er Manas,
Dudağını ısırıp diş bileyip,
Gözleri kızıl kor kesilip,
Ağzından yel çıkıp,
Gözünden alev çıkıp,
Öfkelenip yiğidin,
Kaplan Manas yavuzun,
Sırlı mızrağı eline alıp,
Yuvarlanan taş gibi vınlayıp,
Atılan ok gibi gümbürdeyip,
Etinden kanı çekilip,
Saldırıp geldi Madı'ya,
Ateşten geri dönmeyen,
Düşmandan korkup kaçmayan,
Kıtay'ın alpı Madıkan,
Gök gürler gibi kükreyip,

Ukkan kişi kaltırap,
Bütkön boyu dürküröp,
Kaçırıp kaldı Manastı.
Kaçırganın körgöndö,

İşiten kişi titreyip,
Tüm bedeni ürperip,
Saldırıverdi Manas'a.
Saldırdığını görünce,

Kayran Bakay baatırıñ
Kaptalınan cetti emi,
Madıkanday balbandı
Manastan murun bul cetip,
Bu da muştap öttü emi.
Kan Bakaydın soñunan
Azizkandın Almambet
A da sayıp öttü emi.
Almambet, Bakay eki er,
Ekööläp sayıp ötköndö
Tizginen kol ketti,
Çubak menen er Şuutu
Katar eköö cetti emi,
Birdey muştap öttü ele.
Eköö koyup ötköndö
Madıkan alpı kıtaydın
Üzöñgüdön but ketti.
Kabılan Manas kankoruñ,
Akkula menen zırgıtıp,
Madıkanga cetti ele,
Kök bukanın üstünön
Kömö koyup öttü emi,
Kamdanıp turgan er Çubak
Aldındagı bukanın
Başın kesip öttü emi.
Madıkan attan tüşköndö
Tegeregin karabay,
Alöökönün Koñurbay
Çımın canın ayabay:
«Beecindin kanı ölgöndö
Men emine bolom, - dep,
Andan körö ayanbay
Madıkanga ceteyin,
Kalıñ burut içinen

Kahraman Bakay bahadırın
Yanından yetişti işte,
Madıkan gibi pehlivana
Manas'tan önce bu yetişip,
Bu da vurup geçti işte.
Han Bakay'ın ardından
Azizkan'ın Almambet'i,
O da mızraklayıp geçti işte.
Almambet, Bakay iki er,
İkisi birden vurup geçince,
Dizgininden eli gitti,
Çubak ile er Şuutu,
İkisi yan yana yetişti işte,
Birlikte vurup geçtiler.
İkisi vurup geçince,
Kıtay'ın alpı Madıkan'ın
Üzengiden ayağı çıktı.
Kaplan Manas kan içicin,
Akkula ile ok gibi uçup,
Madıkan'a yetişti,
Boz boğanın üstünden
Deviriverip geçti işte,
Hazır bekleyen er Çubak
Altındaki boğanın
Başını kesip geçti işte.
Madıkan yere düştüğünde,
Çevresine bakmadan,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Sinek kadar canını esirgemeden:
«Beecin'in hanı ölünce
Ben ne olurum? diye,
Ondansa çekinmeden
Madıkan'a yetişeyim,
Kalabalık Burut içinden

Acıratıp keteyin», -
Dep, oşondo Koñurbay
Can ayabay bakırıp,
Uraanı eken kıtaydın:
«Möndü, möndü, möndü!» - dep,
Möndülöp uraan çakırıp,
Madıkanga ceterde,
Acıratıp keterde

Kurtarıp götüreyim» —
Deyip o zaman Koñurbay,
Can esirgemeden bağırıp,
Kıtay'ın narasıymış:
«Möndü, möndü, möndü!» diye,
Möndüleyip nara atıp,
Madıkan'a yetişeceği anda,
Kurtarıp götüreceği anda,

Kayra tozdu er Sırgak.
Oşol çakta er Bakay
Aç bolotun kolgo alıp,
Aykırıp murun cetti emi,
Cetken cerden Madını
Başın kesip öttü emi.
Er Madıkan ölgöndö,
Baştagıdan miñ ese
Zoru kelip kalıptır,
Kakaylap uraan çakırıp,
Kalıñ kıtay baarısı
Çoguu kelip kalıptır.
Atka oyunçu, cöö külük
Kıtay buzularda çıguuçu,
Kazınalık çoñ mergen
Ayarı kelip kalıptır.
Kakançında kıtaydın
Bel kılganı al eken,
Karmaşkanda coo menen
Dem kılganı bul eken.
Mergendigi eñ kıyın,
Aysız kara tündö,
Sungan ayza uçunan
Cañılbay atkan er eken,
Munu Çoñ Ayar mergen deer eken
Kırk kan eli kıtayga
Kıstoo tüşüp turganda,
Karıkan buyruk kılganda,
Baldardı cıyıp alganda,
Almambeti baş bolup,

Yine önünü kesti er Sırgak.
O anda er Bakay,
Keskin çeliğini eline alıp,
Haykırıp önce yetişti işte,
Yetiştiği yerde Madı'nın
Başını kesip geçti işte.
Er Madıkan ölünce,
Öncekinden bin kat
Zorlusu gelip çatmış,
Çığlık çığlığa nara atıp,
Kalabalık Kıtay'ın hepsi
Toplu halde gelivermiş.
Atta cambaz, yaya yürük,
Kıtay bozguna düşerken ortaya çıkan,
Hazine malı büyük nişancı,
Ayyar çıkagelmiş.
Kakançın'da Kıtay'ın
Bel bağladığı oymuş,
Düşmanla kapıştığında
Güç aldığı buymuş.
Nişancılığı pek çetin,
Aysız kara gecede,
Uzatılan mızrak ucundan
Şaşmadan vuran ermiş,
Buna Çoñ Ayar nişancı derlermiş.
Kırk hanlı Kıtay eline
Darlık çöküp durduğunda,
Karıkan buyruk verdiğinde,
Çocukları topladığında,
Almambet başta olmak üzere

Altı miñ bala barganda,
Altı miñi kırılıp,
Altı bala kalganda
Altoonun biröö bul eken,
Almambettin önörgö
Üç ay öksüp cetpegen
Kemçiligi bar eken,
Üç ay okup toltursa,
Munun bilgen bilimi
Almambetke teñ eken.
Çoñ mergendin kelgenin
Er Almambet kördü emi,

Altı bin çocuk gittiğinde,
Altı bini kırılıp,
Altı çocuk kaldığında,
Altısından biri buymuş,
Almambet'in hünerine
Üç ay eksik kalıp yetişemeyen
Bir kusuru varmış,
Üç ay okuyup tamamlasa,
Bunun bildiği bilim
Almambet'e denkmiş.
Büyük nişancının geldiğini
Er Almambet gördü işte,

Körüp alıp Almambet
Mergendin sırın bilgen soñ,
Kündü caylap turdu emi,
Caylagan künün caadırbay,
Mergendi kuday urdu emi,
Bezbeldek uçpas talaada
Kalıñ uruş kıldı emi.
Saadagın saya tartarda,
Saltanattuu Çubaktı
Çoñ mergen cetip atarda,
Ak barañ mıltık betke alıp,
Azır irmep ierde,
Kara kalpak kırgagı,
(Kaydan cetti oşondo),
Kan Manastın Sırgagı
Atkan oktoy cetti emi,
Çoñ Mergendey baatırdı
Kerçunak tulpar üstünön
Kömö koyup öttü emi.
Arkasınan miñ mergen
Acıratıp algança,
Añdıp turgan Almambet
Coybolottu bir şiltep,
Coyup başın kesti emi.
Er Almambet kabılan
Cerdin cüzü sel bolup,

Görünce Almambet,
Nişancının sırrını bildiğinden,
Göğü büyüleyip durdu işte,
Büyülediği göğü yağdırmadan,
Nişancıyı Tanrı çarptı işte,
Turgay uçmaz bozkırda
Çetin bir savaş etti işte.
Yayını gerip atacağı anda,
Görkemli Çubak'ı
Büyük nişancı yetişip vuracağı anda,
Ak barañ tüfeği yüze doğrultup,
Tam tetiği düşüreceği anda,
Kara kalpaklının yavuzu,
(Nereden yetişti o anda!)
Han Manas'ın Sırgak'ı
Atılan ok gibi yetişti işte,
Çoñ Mergen gibi bahadırı
Kerçunak küheylanın üstünden
Deviriverip geçti işte.
Ardından bin nişancı
Onu kurtarıp alana dek,
Pusuda bekleyen Almambet,
Coybolot'u bir savurup,
Yok edip başını kesti işte.
Er Almambet kaplan,
Yerin yüzü sel olup,

Kara kan agıp köl bolup,
Kaysı ekeni bilingis
Katuu soguş boldu emi.
Topurak uçup, çañ kaptap,
Adamdın közün bütödü,
Biri ölsö, miñi cabılıp,
Kaytadan kıtay küçödü.
Çoñ Ilama kalmagı
Kıtaylardın kızıl tuu
Kıyşaytpay karmap alıptır.
Acıbay tüşüp kalganda,
Astındagı Küröñ at
Kıtayga tüşüp ketkende
Olco kılıp Ilama
Anı minip alıptır.
Ilamanı körgöndö

Kara kan akıp göl olup,
Kimin kim olduğu bilinmez,
Sert bir savaş oldu işte.
Toprak uçup, toz kaplayıp,
İnsanın gözünü kör etti,
Biri ölse bini üşüşüp,
Kıtay yeniden güçlendi.
Koca Ilama Kalmak'ı,
Kıtayların kızıl tuğunu
Eğdirmeden tutuvermiş.
Acıbay attan düşünce,
Altındaki Küröñ at
Kıtay'ın eline geçince,
Ganimet edip Ilama
Ona binivermiş.
Ilama'yı görünce,

Azizkandın Almambet
Kızıl çoktuu kıtaydın
Kıraanında kiyinip,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazasında kiyinip,
Ilamaga cetti emi,
Ceter zamat Almambet
Kartküröñdün üstünön
Kömö koyup öttü emi.
Aybalta alıp koluna
Arslan Sırgak cetti emi,
Cetken cerden beş başka
Ilamaday kalmaktı
Bölö çaap öttü emi.
Celegin cerge tiygizbey,
Cetkileñ mıktı Almambet
Saralaga kamçı urup,
Ala kaçıp öttü emi.
Bölünüp calgız col menen
Beecin cakka bet alıp,
Kızıl tuusun kötörüp,
Kalmak bolup kaldırap,

Azizkan'ın Almambet'i,
Kızıl püsküllü Kıtay'ın
Yavuzları gibi giyinip,
Mücevher takınmış Kıtay'ın
Halisleri gibi giyinip,
Ilama'ya yetişti işte,
Yetişir yetişmez Almambet
Kartkürön'ün üstünden
Deviriverip geçti işte.
Aybaltayı eline alıp
Arslan Sırgak yetişti işte,
Yetiştiği yerde beş parçaya
Ilama gibi Kalmak'ı
Bölüp biçerek geçti işte.
Flamayı yere değdirmeden,
Eksiksiz yaman Almambet,
Sarala'ya kamçı vurup,
Kapıp kaçırıp geçti işte.
Ayrılıp tek başına yoldan
Beecin'e doğru yönelip,
Kızıl tuğu kaldırıp,
Kalmak olup bağıra çağıra,

Kıtay bolup baldırap,
Kaçıp Almañ kalganda,
Bul amaldı salganda
Temir torun cıyalbay,
Tegi kıtay, köp mancuuñ
Teñ bolup kazat kılalbay,
Çañ asmanga burkurap,
Kalıñ kıtay, köp mancuuñ
Kaçıp kaldı baarısı
Kaçkan tuunun artınan
Beecindi közdöp burkurap,
Kança-kança bıtkıldı
Aşıp kıtay baratat,
It uruşun kılışıp,
Kaçıp kıtay baratat.
Kıtay kaçıp kalganda,
Kaçkan coo katın emespi,
Karap Manas turabı,
Art cagınan kaçırıp,
Sürüp ketti zor Manas.

Kıtay olup gevezelenip,
Almañ kaçmaya durunca,
Bu hileyi kurunca,
Demir ağını toplayamayıp,
Soyca Kıtay, çok Mancu'n,
Bir olup savaşamayıp,
Toz göğe savrulup,
Kalabalık Kıtay, çok Mancu'n,
Hepsi kaçıverdi,
Kaçan tuğun ardından,
Beecin'e doğru boz bulanık,
Nice nice sarp geçidi
Aşıp Kıtay gidiyor,
İt dalaşı edip,
Kaçıp Kıtay gidiyor.
Kıtay kaçınca —
Kaçan düşman kadın değil mi ya —
Manas bakıp durur mu,
Ardından saldırıp,
Sürüp gitti ulu Manas.

«Kañgayda kalıñ kıtaydı
Beecinge cete sürbösöm,
Ayza sunup, too buzup,
Acal kelse okko uçup,
Kırmızı köynök, cal-cal köz,
Kıyın suluu kızdarın
Koşuununa berbesem,
Altın dilde, cakuttan
Uşu kelgen köp kolgo
Olco kılıp baarına
Kamçıga çenep bölbösöm!»
Kaardanıp kan Manas,
Kamap kalgan kezi eken,
Tegeregin er Çubak
Aydap algan kezi eken.
Bir cak çetin kan Bakay
Sürüp aydap baratat,
Birin artka taştabay,

«Kañgay'daki kalabalık Kıtay'ı
Beecin'e dek sürmezsem,
Mızrak uzatıp, dağ yıkıp,
Ecel gelirse okla uçmazsam,
Kırmızı gömlekli, ışıl ışıl gözlü,
Pek güzel kızlarını
Orduma vermezsem,
Altın sikkeden, yakuttan
Bu gelen kalabalık orduya,
Ganimet edip hepsine,
Kamçıyla ölçüp bölmezsem!»
Öfkelenip han Manas
Kuşatmış olduğu demdi,
Çevresini er Çubak
Sürüp topladığı demdi.
Bir yandaki ucunu han Bakay
Sürüp kovalayıp gidiyor,
Birini geride bırakmadan,

	Ilaaçın tiygen taanday,	*Laçin çarpmış karga sürüsü gibi,*
	Ar cagına bir çıgıp,	*Bir öte yanına çıkıp,*
	Bu cagınan kaçırıp,	*Bu yanından saldırıp,*
	Kalıñ kıtay, san koldu	*Kalabalık Kıtay'ı, sayısız orduyu*
	Sürüp ketip baratat.	*Sürüp götürüyor.*
	Artınan sürüp kirgende,	*Ardından sürüp girince,*
	Kakançındın Beecinge	*Kakançın'ın Beecin'ine*
	Kakaylatıp kıtaydı	*Kıtay'ı çığlık çığlığa*
	Kırıp-coyup, sürgön cer,	*Kırıp yok edip sürdüğü yer,*
59480	Kıtaydın kanın çaçkan cer,	*Kıtay'ın kanını saçtığı yer,*
	Kırgızdın colun açkan cer!	*Kırgız'ın yolunu açtığı yer!*
	Kılçayıp soguş kılalbay,	*Dönüp savaşamayıp,*
	Kırgızdarga turuştuk	*Kırgızlara karşı direnişi*
	Kalıñ kıtay beralbay,	*Kalabalık Kıtay gösteremeyip,*
	Kakançındın Beecinge	*Kakançın'ın Beecin'ine*
	Kalıñ kolu çurkurap,	*Kalabalık ordusu çığrışarak,*
	Baarı calpı kaçkan cer.	*Hepsinin toptan kaçtığı yer.*
	Talaaga ölüp, can tolup,	*Bozkır ölüyle dolup taşıp,*
	Dalay tulpar boş kalıp,	*Nice küheylan başıboş kalıp,*
59490	Kalıñ kıtay çerüüsün	*Kalabalık Kıtay ordusunu,*
	Kayrattanıp er Manas	*Yüreklenip er Manas,*
	Aydap sürüp barganda,	*Sürüp kovalayıp varınca,*
	Kıtaylardın Koñurbay	*Kıtayların Koñurbay'ı*
	Astınan tozup Manastın	*Önünü kesip Manas'ın,*
	Karşı çıktı oşondo.	*Karşı çıktı o zaman.*
	Kebez belboo, keñ ötük,	*Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,*
	Keçildin kanı Koñurbay	*Keçil'in hanı Koñurbay,*
	Kelbersigen kıraan er,	*Kurumlu yavuz er,*
	Ayza saygan ıktuu kul,	*Mızrak vuran usta kul,*
59500	Coonun aylasın bilgen mıktuu kul,	*Düşmanın çaresini bilen yaman kul,*
	Astınan çıgıp Manastın	*Önüne çıkıp Manas'ın,*
	Algara oozun buralbay,	*Algara'nın dizginini çeviremeyip,*
	Aybatı artık kök caldın	*Heybeti üstün boz yelelinin*
	Astına karşı tura albay,	*Önünde karşı duramayıp,*
	Kıykırıp ayza sunalbay,	*Haykırıp mızrak uzatamayıp,*
	Kımınday takool beralbay,	*Zerre kadar direnemeyip,*
	Akıl oylop, Koñurbay	*Bir akıl düşünüp Koñurbay,*
	Eer beldey belesti	*Eyer beli gibi sırtı*

Aşıp kaldı kördüñbü,
Manastın kaarın körgöndö
Şaşıp kaldı Koñurbay,
Beecindi közdöy dır koyup,
Kaçıp kaldı Koñurbay.
Er Kalçanı körgöndö
Akılınan şaşkan cok,
Ayanıp Manas turgan cok.
Calın çıktı oozunan,
Ört tögüldü közünön.
Astıga salıp kubalap,
Ketip barat carışıp,
Bölünüp koldon alışıp,
Eçen-eçen belesti
Aşıp barat Koñurbay,
Enteleñdep Manastan
Şaşıp barat Koñurbay.
Kaçkan cerin karasañ,
Adır-adır bel ele,
Oşol beldin ar cagı
Kırk künçülük çöl ele.
Kuu uçkanda kanatı,
Kulan cürsö tuyagı
Küyüp ketken çöl ele.
Çık etkende suusu cok,
Çımçıp ceerge çöbü cok,
Munarıktap burçtangan,
Buluñgur bolup uçtangan

Aşıverdi, gördün mü,
Manas'ın öfkesini görünce
Telaşa kapıldı Koñurbay,
Beecin'e doğru dörtnala,
Kaçıverdi Koñurbay.
Er Kalça'yı görünce
Aklını şaşırmadı,
Çekinip durmadı Manas.
Ağzından alev çıktı,
Gözünden ateş döküldü.
Önüne katıp kovalayıp,
Yarışarak gidiyorlar,
Ordudan ayrılıp kapışarak,
Nice nice sırtı
Aşıp gidiyor Koñurbay,
Manas'tan apar topar,
Telaşla gidiyor Koñurbay.
Kaçtığı yere baksan,
Engebe engebe sırttı,
O sırtın öte yanı
Kırk günlük çöldü.
Kuğu uçsa kanadı,
Kulan yürüse toynağı
Yanıp kavrulan çöldü.
Bir damla dense suyu yok,
Kuşun didikleyeceği otu yok,
Pusarıp köşe köşe uzanan,
Boz duman olup ucu sivrilen

Cerge sala kaçtı emi,
Akkulanı körgöndö
Koñurbay akılınan şaştı emi,
Çını menen kaçtı emi.
Eñkeyiş colgo kirgende,
Koñurbaydın Algara
Bukaday moynu bultuldayt,
Ör tayana kelgende,
Manas kandın Akkula
Çakmaktay közü cıltıldayt.

O yere sürüp kaçtı işte,
Akkula'yı görünce
Koñurbay aklını şaşırdı işte,
Gerçekten kaçtı işte.
İniş yola girince,
Koñurbay'ın Algara'sı
Boğa gibi boynu oynar,
Yokuşa dayanınca,
Manas han'ın Akkula'sı
Çakmak gibi gözü parıldar.

Eñkeyişke kirgende,
Koñurbaydın Algara
Eliktey kolu sayılat,
Öödö cerge kelgende
Manas kandın Akkula
Cal-kuyrugu cayılat.
Eñ ıldıyga kelgende
Keçildin kanı Koñurbay
Uzap ketet zakımdap,
Öödö cerge kelgende,
Kadimkidey kan Manas
Kirip barat takımdap.
Takımdap Manas barganda,
Alöökönün Koñurbay
Takır candan tüñülüp,
Aldındagı Algara
Şaşkanınan Koñurbay
Olbuy-solbuy kamçılap,
Oñdu-soldu teminip,
Neçe-neçe çöl-kıya
Aşıp kaçıp baratat,
Manas cakın kalganda
Kayran candan tüñülüp,
Şaşıp kaçıp baratat.
Artın Kalça karasa
Manas kandın Akkula
Ombul-dombul tüyülüp,
Oñko atkanday cügürüp,
Maşaaday moynu iyilip,
Kökülün kökkö ırgıtıp,
Tuyagın cerge mılgıtıp,
Oozdugun kakkılap,

İnişe girince,
Koñurbay'ın Algara'sı
Karaca gibi ayakları uzanır,
Yukarı yere gelince,
Manas han'ın Akkula'sı
Yelesi kuyruğu yayılır.
En aşağıya inince,
Keçil'in hanı Koñurbay
Serap gibi uzaklaşır,
Yukarı yere gelince,
Her zamanki gibi han Manas
Dibine girip sıkıştırır.
Manas sıkıştırıp varınca,
Alööke'nin Koñurbay'ı
Candan büsbütün umut kesip,
Altındaki Algara'yı,
Telaşından Koñurbay,
Sağlı sollu kamçılayıp,
Sağa sola mahmuzlayıp,
Nice nice çölü, yamacı
Aşıp kaçıp gidiyor,
Manas yaklaşınca,
Canından umut kesip,
Telaşla kaçıp gidiyor.
Kalça ardına baksa,
Manas han'ın Akkula'sı
Hörgüç hörgüç toplanıp,
Şaha kalkar gibi koşup,
Yay gibi boynu bükülüp,
Perçemini göğe savurup,
Toynağını yere gömüp,
Gemini tıkırdatıp,

Tal cibektey kuyrugun
Çatkayakka çapkılap,
Tamanı cerde tarsıldap,
Kara bolot oozduk
Kömköydö karsıldap,
Araanday oozu açılıp,

Dal ipeği kuyruğunu
Apışlığına çarparak,
Tabanı yerde tak tak edip,
Kara çelik gem
Boğazında takırdayıp,
Hızar gibi ağzı açılıp,

Kan aralaş ak köbük
Omuroodo çaçılıp,
Başın cerge salıptır,
Toñkoçuktap cer çulgap,
Eti kızıp alıptır.
Korgoşunday Manastı
Korgoldoy kılıp kötörüp,
Opol-toodoy Manastı
Omurtkaday kötörüp,
Baskan taşı bırkırap,
Uçkan kuştay zırkırap,
Kele catat arkırap,
Üstündögü Manastın
Örttöy közü caynaptır,
Kan içmeyi karmaptır,
Munday turup körgöndö,
Kayratına kelgenin
Kalça anık bilgende,
Kara canın ayabay,
Kaçıp barat Koñurbay,
It cürbös kıya, dalay bel
Ala kaçtı Koñurbay.
«Esenkandın darbaza
Eptep kire kaçsam», - dep,
Sala kaçtı Koñurbay.
Darbazaga cetkiçe
Altı kündük col oşol,
Kıbır-cıbır bel oşol,
Kulununda Algara
Oyun salıp çoñoyup,
Adis bolgon ceri oşol.
Kalçanın mingen Kara atı
Aybandan bölök mal eken,
Kaptalında kanatı,
Aldadan acal cetpese,
Kolu sınıp ketpese,

Kaçan bolso Kalçanı
Kutkara cürgön adatı.

Kan karışık ak köpük
Döşüne saçılıp,
Başını yere eğmiş,
Burnu yerde yeri süpürüp,
Kanı iyice kızmış.
Kurşun gibi Manas'ı
Çakıl tanesince taşıyıp,
Ulu dağ gibi Manas'ı
Kemikçik gibi hafif taşıyıp,
Bastığı taş un ufak,
Uçan kuş gibi vınlayıp,
Soluyarak geliyor,
Üstündeki Manas'ın
Ateş gibi gözü parlamış,
Kan içiciliği tutmuş,
Böyle olduğunu görünce,
Gayrete gelmiş olduğunu
Kalça iyice anlayınca,
Kara canını esirgemeden,
Kaçıp gidiyor Koñurbay,
İt yürümez yamaç, nice sırt
Aşarak kaçtı Koñurbay.
«Esenkan'ın kapısından
Bir yolunu bulup kaçıp girsem» diye,
Dolu dizgin kaçtı Koñurbay.
Kapıya varana dek
Altı günlük yol odur,
Kıvrım kıvrım sırt odur,
Tay iken Algara'nın
Oyunlar kurup büyüyüp,
Ustalaştığı yer odur.
Kalça'nın bindiği Kara at
Hayvandan öte bir malmış,
Böğründe kanadı var,
Allah'tan ecel yetmezse,
Kolu kırılıp gitmezse,

Her ne zaman olsa Kalça'yı
Kurtaragelmek âdeti.

Artına tüşüp kögörüp,
Ayza oñdop imerip:
«Cetip kuldu saysam», - dep,
Kuup kaldı er Manas,
Tüzöñ cerge barganda
Tüp etekten Kalçanı
Almak boldu er Manas.
Eşilme kumduu, Çalkak-Bel,
Çalkak-Belge ceterde,
Canday salıp Akkula
Algaradan ötördö,
Aykırıp Manas arslanıñ
Sır nayzanı kötördü.
Eşilmenin Çalkaktan
Eñkeyip Kalça dır koydu,
Beri caktan er Manas:
«Oñ dalının çeti, - dep,
Öpkö-boor beti, - dep,
Ayza menen bir koydu.
Denege ayza tiygizbey,
Tegi Kalça er eken,
Ar kesken suurup imerip,
Aykölüñdün ayzasın
Ortosunan Koñurbay
Üzö çaap ciberdi.
Ayzakerden ıktuu er,
Kıstalıştın künündö
Coonun aylasın bilgen mıktuu er,
Kabılandın Akkula
Kayıptan bütkön mal eken.
Cetip kalar beken, - dep,
Eptep kestim ayzasın
Emi cetip Manasıñ
Karmap alar beken, - dep,
Karmasa Manas oñ kılbayt,
Karan kün candı soo kılbayt.
Koluna tüşsöm kokustan,
Içimdi carıp salabı,
Içimdegi kızıl kan

Ardına düşüp inatla,
Mızrağı doğrultup çevirip:
«Yetişip kulu mızraklasam» diye,
Kovaladı er Manas,
Düz yere varınca
Kalça'yı eteğinin dibinden
Yakalamak istedi er Manas.
Akar kumlu Çalkak-Bel,
Çalkak-Bel'e varacağı anda,
Yanına yanaşıp Akkula
Algara'yı geçeceği anda,
Haykırıp Manas arslanın
Sırlı mızrağı kaldırdı.
Eşilme'nin Çalkak'ından
Eğilip Kalça fırlayıverdi,
Beri yandan er Manas:
«Sağ küreğinin ucu» diye,
«Akciğerle bağrının yüzü» diye,
Mızrakla bir vurdu.
Bedene mızrak değdirmeden —
Kalça aslında bir ermiş —
Her şeyi kesen kılıcı sıyırıp çevirip,
Ayköl'ünün mızrağını
Ortasından Koñurbay
Kesip kopardı.
Mızrakçıdan usta er,
Dar günde
Düşmanın çaresini bilen yaman er:
«Kaplanın Akkula'sı
Kayıptan olma bir malmış.
Yetişir mi ola diye,
Güçbela kestim mızrağını,
Şimdi yetişip Manas'ın
Yakalar mı ola diye,
Yakalarsa Manas iyilik etmez,
Kara gün cana sağlık komaz.
Eline düşersem kazara,
Karnımı yarıverir mi,
İçimdeki kızıl kan

Suuday agıp kalabı!» -

Dep, oşontüp, Koñurbay
Çındap kaçtı zakımdap,
Manasıñdın Akkula
Cetip bardı takımdap,
Kaçıp barat Koñurbay,
Çet-Beecinde salıngan
Kapkasına cakındap,
Art cagınan arıştap,
Akkula barat takımdap.
Obodon cıldız kozgolgon,
Almambet kaçıp kelgende
Manas menen anttaşıp,
Köñülü dep, dos bolgon.
Canın taştap, er Manas
Kalçanı kuup kalganın
Kapkaydan Almañ kördü emi:
«Aylası zor Kalça kul
Kapkadan emi kiret, - dep,
Ala köödön er Manas
Kapkaga koşo kiret, - dep,
Kayra çıkpay kapkadan
Acalı anın cetet, - dep,
Kapkaga kirse kan Manas
Kapırdı kuday urat, - dep,
Kan Manastı öltürüp,
Ört öçköndöy kılat, - dep,
Ala köödön kişi ele,
Anık mayıp bolot», - dep,
Oşonetip er Almañ,
Alıstan körüp kabılan
Darbazaga kirerde,
Kalıñ kıtay, mancuunun
Koluna Manas tierde,
Darbazanı cabarda,
Altımış kıtay, köp kalday
Manastın başın alarda,
Cebeden murun cetti emi,

Su gibi akıp gider mi!» —

Deyip böylece Koñurbay
Gerçekten kaçtı serapça uçup,
Manas'ının Akkula'sı
Dibine dek yetişip vardı,
Kaçıp gidiyor Koñurbay,
Çet-Beecin'de kurulu
Kale kapısına yaklaşıp,
Ardından adım açıp,
Akkula sıkıştırıp gidiyor.
Gökte yıldız oynamıştı,
Almambet kaçıp geldiğinde
Manas ile ant içip,
Gönülden, dost olmuştu.
Canını ortaya koyup er Manas'ın
Kalça'yı kovaladığını
Ta uzaktan Almañ gördü işte:
«Hilesi büyük Kalça kul
Kaleden şimdi girer, diye,
Gözü kara er Manas
Kaleye birlikte girer, diye,
Kaleden geri çıkamayıp
Eceli onun yetişir, diye,
Kaleye girerse han Manas,
Kâfiri Tanrı çarpar, diye,
Han Manas'ı öldürüp,
Ateş sönmüş gibi eder, diye,
Gözü kara kişiydi,
Kesin helak olur» diye,
Böylece er Almañ,
Uzaktan görüp kaplan,
Kapıdan gireceği anda,
Kalabalık Kıtay'ın, Mancu'nun
Eline Manas düşeceği anda,
Kapıyı kapayacakları anda,
Altmış Kıtay, çok kalday
Manas'ın başını alacağı anda,
Oktan önce yetişti işte,

Cetip kelip Almambet
Eri ölgöndöy culkuntup,
Er Manastı bulkuntup,
Ilip alıp çılbırdan
Kayra tartıp ketkeni.

Yetişip gelip Almambet,
Eri ölmüşçesine çekiştirip,
Er Manas'ı silkeleyip,
Yularından kapıp,
Geri çekip götürdü.

Arslanım, teñelbegin Kalçaga!
Kararıp catkan kara bel -
Adam aşar bel emes,
Alöökönün Koñurbay
Adam oynoor er emes.
Kalçanın mingen Kara atı -
Karçıtında kanatı.
Kanattuu kuş bolboso,
Ayban atka cetkirbes -
Algaranın adatı.
Çurkaşına mal cetpeyt,
Kanattuu kuş bolboso,
Algaraga can cetpeyt!»
Oşentse Manas barbaktap,
Kapa kılıp Almañdı
Kaardanıp dardaktap:
«Koyçu, Almam, kebiñdi!
Öz kebiñdi caktaysıñ,
Koñurbaydın Algara
Munça nege maktaysıñ?
Çalgın çalsa çarçabay
Oorukka kalsa ooruntpayt,
Astındagı Sarala,
Koñurbaydın Algara
Saraladan külükpü?
Altı ay minsem arıbayt,
Altımış asıy bolgonço
Azuusun sayıp karıbayt.
Çın müçösün karasañ
Kara bayır, kazanat,
Kalbır öpkö, cez bilek,
Kayberenge kabılgan,
On ekige kelgende

«Arslanım, boy ölçüşme Kalça'yla!
Kararıp yatan kara sırt —
İnsanın aşacağı sırt değil,
Alööke'nin Koñurbay'ı
İnsanın oynaşacağı er değil.
Kalça'nın bindiği Kara at —
Sağrısında kanadı var.
Kanatlı kuş olmadıkça,
Hayvan olan at yetişemez —
Algara'nın âdeti bu.
Koşusuna mal yetişmez,
Kanatlı kuş olmadıkça,
Algara'ya can yetişmez!»
Öyle deyince Manas kabarıp,
Almañ'ı gücendirip,
Öfkelenip gürleyerek:
«Bırak, Almam, lafını!
Kendi sözünü savunursun,
Koñurbay'ın Algara'sını
Bunca neden översin?
Keşfe çıksa yorulmaz,
Orduğda kalsa incitmez,
Altındaki şu Sarala —
Koñurbay'ın Algara'sı
Sarala'dan yürük mü?
Altı ay binsem yorulmaz,
Altmış asıya gelene dek
Azı dişi çıkıp kocamaz.
Gerçek yapısına baksan:
Kara bayır, kazanat,
Kalbur akciğer, tunç bilek,
Dağ ruhuna rast gelmiş,
On ikisine geldiğinde,

Oşondo maga tabılgan,
Akkuladan külükpü?
Çın acalı cetnese,
Çındagan coogo aldırbay,
Çındap kuday urbasa
Mingenin örtkö çaldırbayt.
Er Çubaktın Kökçebiç
Kökçebiçten külükpü? »
Uşunday dep, culkunup:

O zaman bana kısmet olmuş —
Akkula'dan yürük mü?
Gerçek eceli yetmedikçe,
Kasteden düşmana kaptırmaz,
Tanrı gerçekten çarpmadıkça,
Binicisini ateşe düşürmez.
Er Çubak'ın Kökçebiç'i —
Kökçebiç'ten yürük mü?»
Böyle deyip silkinip:

«Koyo ber» - deyt alkınıp.
«Kıraan Manas, oñboy kal,
Kaçan bolso til albay,
Kazmak bolduñ orumdu,
Kaynatmak bolduñ kabılan,
Kapkaydagı şorumdu.
Açılıp turgan darbaza -
Esenkandın eşigi,
Eptep cürüp amaldap,
Erdin şorun kaynatıp,
Kaçan bolso Kalçanın
Kıla cürgön kesibi.
Kalp cerinen Kalça kul
Kaçımış bolup kalbaybı,
Kalaasına kirgizip,
Karandı Kalça salbaybı!
Ar cagında kıtaydın
Kamdap koygon balbandar
Eşikti bekem cappaybı,
Esebiñdi tappaybı!
Esil canıñ barganda,
Erigip catkan balbandar
Aybaltalap başıñdı
Eşe-eşe çappaybı,
Eserdiktin saatınan
Esil can ölüp catpaybı!
Belgilüü Beecin cer uşul,
Beypaydı körüp arslanım,
Saga bargan men uşul.

«Bırak beni!» der şahlanıp.
«Yavuz Manas, onmayasıca,
Ne zaman olsa söz dinlemez,
Mezarımı kazar oldun,
Kaynatır oldun, kaplan,
Ta nerdeki kara bahtımı.
Açık duran o kapı —
Esenkan'ın eşiğidir,
Bin dereden su getirip hile kurup,
Erin çilesini kaynatmak,
Her ne zaman olsa Kalça'nın
Yapageldiği zanaatıdır.
Yalan yere Kalça kul
Kaçar gibi yapmaz mı,
Şehrine sokup seni,
Kalça belaya salmaz mı!
Kıtay'ın öte yanında
Hazır tuttuğu pehlivanlar
Kapıyı sımsıkı kapamaz mı,
Hesabını görmez mi!
Değerli canın varınca,
Boş yatan pehlivanlar
Aybaltayla başını
Döve döve kesmez mi,
Delişmenliğin uğursuz saatinde
Değerli can ölüp yatmaz mı!
Namlı Beecin yeri budur,
Belayı görüp, arslanım,
Sana gelen benim işte.

Kırgından kıtay tügönböyt.
Topon suu tozdop kirbegen
Tozoku kıtay el uşul,
Tobuñdan erkin bölünüp,
Tozoktu salba sen uşul!» -
Dep, oşontüp, Manastı
Eeliktirip culkuntup,
Oolukturup bulkuntup,
Karmap çıktı Manastı.
Muzburçak, Kökçö kandarı,
Sırgak, Çubak erleri
Kalıñ kıtay çerüüsün
Aydap kelgen kezi eken,

Kırgınla Kıtay tükenmez,
Tufan suyunun dağıtıp giremediği
Cehennemlik Kıtay eli budur,
Topluluğundan başına buyruk ayrılıp,
Başına cehennem açma böyle!» —
Deyip böylece Manas'ı,
Şahlandırıp çekiştirip,
Köpürtüp silkeleyip,
Tutup çıkardı Manas'ı.
Muzburçak, Kökçö hanları,
Sırgak, Çubak erleri
Kalabalık Kıtay ordusunu
Sürüp getirdikleri demdi,

Miñden bölüp kıtaydı
Iyrip kalgan kezi eken.
Kırıp-coyup kıyratıp,
Itelgi tiygen taanday
Tiyip cürgön kezi eken.
Kakançındın Beecinde
Kakaylaşıp kıtaylar,
Kayrat kılbay kaçışıp,
Çoñ-Beecindi bet alıp,
Caynap kalgan kezi eken.
Aalamdın baarı cıyılıp,
Acalı cetken kırılıp,
Ar bir mıktı cigitter
Olcosuna aydaşıp,
Altı cüzdön at alıp,
Alalbagan camandar
Altıdan, beşten at alıp,
Artına tüşüp kıtaydın:
«Manas!» - dep, ayttı bakırıp,
Ortosun karay oşondo
Oyup algan kezi eken,
Kayrat kılgan mıktısın,
Kankor baatır kırk çoro
Soyup kalgan kezi eken.
Kara kumday kıtaydı

Kıtay'ı biner biner bölüp
Kıstırıp durdukları demdi.
Kırıp yok edip mahvederek,
Aladoğan çarpmış karga sürüsü gibi
Vurup durdukları demdi.
Kakançın'ın Beecin'inde
Çığrışıp Kıtaylar,
Direnmeden kaçışıp,
Çoñ-Beecin'e yönelip,
Kaynaşıp kaldıkları demdi.
Âlemin hepsi toplanıp,
Eceli yeten kırılıp,
Her bir yaman yiğit
Ganimetini sürüp,
Altı yüzer at alıp,
Alamayan zavallılar
Altışar beşer at alıp,
Kıtay'ın ardına düşüp:
«Manas!» diye bağırıp,
O zaman ortasına doğru
Yarıp girdikleri demdi,
Direnen yamanlarını,
Kan içici bahadır kırk çoro,
Boğazlayıp durdukları demdi.
Kara kum gibi Kıtay'ı

Kabılan Bakay sapırdı,
Sapırıp sürüp ketkende
Bölök-bölök bölünüp,
Cer ayrılıp dürüldöp,
On eki kandın köp kolu
Kança bölök birindep,
Kança uruk can kelgen,
Mekedegi Aykoco
Koşuunu menen bul kelgen.
Buyruk kılıp er Manas,
Aldındagı beleske
Arslan tuusun ornotup,
Alışkanın toktotup,
Ala çapan Aykoco
Aykırıp azan saldı ele,
Ölgönünön kalganı

Kaplan Bakay savurdu,
Savurup sürüp gidince,
Bölük bölük bölünüp,
Yer yarılıp gümbürdeyip,
On iki hanın çok ordusu,
Nice bölük birer birer,
Nice soydan can gelmişti,
Mekke'deki Aykoco,
Ordusuyla o da gelmişti.
Buyruk verip er Manas,
Önündeki sırta
Arslan tuğunu dikip,
Vuruşmayı durdurup,
Ala cübbeli Aykoco
Haykırıp ezan okudu,
Ölenden geri kalanlar

Azan ünün uguşup,
Tuu tübünö bardı ele.

Ezan sesini işitip,
Tuğun dibine vardılar.

Kıtaydın ceñilip Manastı Çet Beecinge kan kötörgönü8

Dobulbastı kagışıp,
Ölgöndön kalgan busurman
Çoguluşup alışıp,
Kandı katka salışıp,
Kalk esebin alışıp,
Elüü başı, on başı,
Cüz başı menen miñ başı
Baarı turdu eseptep,
Koşunum kelgen coldoşuñ,
Kalk atası kan Koşoy
Kalk kattatkan al bolup,
Eştekterdin Camgırçı
Eseptegen bul bolup,
Ordoluu şayık kök cökör,
Orçun Kokon, Margalañ
Kıyma çapkan col ele,
Eki sança kol ele.

Kıtay'ın yenilip Manas'ın Çet-Beecin'e han kaldırılması8

Davullarını çalıp,
Ölenden kalan Müslümanlar
Toplanıp bir araya gelip,
Hanları kayda geçirip,
Halkın sayımını yapıp,
Ellibaşı, onbaşı,
Yüzbaşı ile binbaşı,
Hepsi durup saydılar,
Orduyla gelen yoldaşın,
Halkın atası han Koşoy
Halkı yazdıran o olup,
Eştek'lerin Camgırçı'sı
Sayımı yapan bu olup,
Otağlı şeyh, boz yiğitler,
Ulu Kokon, Margalañ
Kestirmeden geçilen yoldu,
İki san kadar orduydu.

Eçen mıktı kişi cok,
El esebin alganda
Carım sança adam cok.
Muzburçak, Kökçö - eki kan,
Bulardan ölgön dalay can.
Şıgay menen Bokmurun
Ok cañılıp atı ölgön.
Bügün körgön erteñ cok,
Uşunday eken düynö şok!
Atı kalıp, başı aman,
Caraluu bolgon dalay can.
Koşoy menen Ürbünün
Kolun coktoy kelgende
Carımçalık kolu cok,
Cabıla uruş kılganda.
Kıtay kıstap turganda,
Mañdayına kelgendi

Nice yaman kişi yok,
Halkın sayımı yapıldığında
Yarım san kadar adam yok.
Muzburçak, Kökçö — iki han,
Bunlardan ölen nice can.
Şıgay ile Bokmurun,
Ok isabet edip atları ölmüş.
Bugün gördüğün yarın yok,
Böyleymiş bu oynak dünya!
Atı ölüp kendi sağ,
Yaralanan nice can.
Koşoy ile Ürbü'nün
Ordusu yoklandığında
Yarıya yakın ordusu yok,
Hep birden savaştıklarında.
Kıtay sıkıştırıp durduğunda,
Karşısına geleni

Tüp nuskada minday tema cok

Koşuun mintip körüptür,
Uşul katuu soguşta
On eki kandın kolunan
Dalay kişi ölüptür.
On eki kandın baş-başın,
Baarın coktop kelgende
Elemandın Töştük cok,
Kırk çoronu coktoso
Belgilüü beren Çubak cok,
Beldüü sırttan çunak cok!
Kırk çoronun kıraanı,
Kıyın kök cal Çubak cok,
Baarı kandın baası
Baatır Töştük ınak cok!
Kalıñ uruş-kagışta,
Kan agızgan salışta
Azaptı bular kördübü,

Asıl nüshada böyle bir başlık yok

Ordu işte böyle görmüştü,
Bu çetin savaşta
On iki hanın ordusundan
Nice kişi ölmüştü.
On iki hanın tek tek başını,
Hepsini yoklayıp geldiklerinde
Eleman'ın Töştük'ü yok,
Kırk çorayı yokladılar,
Namlı yiğit Çubak yok,
Beli pek kurt, o gözüpek yok!
Kırk çoranın en yamanı,
Çetin boz yeleli Çubak yok,
Bütün hanların baş tacı
Bahadır Töştük, o can dost yok!
Kızgın vuruşta, çarpışmada,
Kan akıtan savaşta
Azap mı gördü bu ikisi,

Ce acalı cetip eki şer
Alışıp cürüp coo menen
Ara cerde öldübü?!
Kömülböstön körünböy,
Eç kabarı bilinbey,
Mınday kokuy bolçu eken!
Kögala at tulpardı
Köldögön kıtay kalıñ curt
Olcogo alıp koydubu?
Kan Baltaydın Çubagın
Karmap alıp köp kıtay
Eki közün oydubu,
Kömülböstön denesi
Karga, kuzgun, sagızgan
Kayran Çubak arslandın
Ak etine toydubu!
Örttöy cangan eki köz
Kurkuldap kuzgun oygon go,
Kaalgaday kaşka tiş
Karganın bogu bolgon go!»
Uşintip Manas küpüldöp,
Kan içmesin karmatıp,
Toodon uçkan çoñ taştay,
Cer aylanıp düpüldöp:
«Ölgönüñdön kalganıñ,

Ya eceli yetip iki aslan,
Düşmanla boğuşa boğuşa,
Ara yerde mi öldüler?!
Gömülmeden, görünmeden,
Hiçbir haber alınmadan,
Böyle bir felaket olur muymuş!
Kögala atı, o tulparı
Deniz gibi kaynaşan Kıtay eli
Ganimet diye aldı mı?
Han Baltay'ın Çubak'ını
Yakalayıp sayısız Kıtay
İki gözünü oydu mu,
Gömülmeden kalan bedenine
Karga, kuzgun, saksağan,
Zavallı aslan Çubak'ın
Ak etine doydu mu!
Ateş gibi yanan iki gözü
Gaklayan kuzgun oymuştur,
Kapı kanadı gibi ak dişleri
Karganın pisliği olmuştur!»
Böyle diyerek Manas gürledi,
Kan içici öfkesi tutup,
Dağdan kopan koca taş gibi,
Yer sarsılıp gümbürderken:
«Ölenlerinizden geri kalanınız,

Çogulgun!» - dep, er Manas,
Baarın cınyap alganı.
Aykoco, Koşoy baş bolup,
On eki kandın köp kolu
Çoguluşup kalganı.
Curt çogulup kelgende
Tütün çıgıp oozunan,
Manastın katuu armanı.
Betinen teşip tük çıgıp,
Kalıñ turgan köp koşuun
Kankor Manas kaardap,
Cutup ie taştadı.
«Katagandın kan Koşoy,

Toplanın!» diyen er Manas,
Hepsini derleyip topladı.
Aykoco ile Koşoy başta,
On iki hanın kalabalık ordusu
Bir araya geliverdi.
Halk toplanıp geldiğinde
Ağzından duman tüterek,
Manas'ın derin yası vardı.
Yüzünü delip kıllar fışkırıp,
Sık dizilmiş koca orduyu
Hunhar Manas hışımla süzüp,
Sanki yutuverecek gibiydi.
«Katagan'ın hanı Koşoy,

Koşo mında turasıñ,
Çubak menen Töştük cok,
Kalıñ turgan köp koşuun,
Kanday ayla kılasıñ?
Akbaltaydın Çubagı -
Egiz kozu tügöyüm,
Er Çubaktan ayrılıp,
Emi kantip cüröyün?!
Akbaltaydın Çubagı -
Astıma cürsö akcoltoy,
Alışkan coodo san koldoy,
Bel baylagan berenim,
Meenettüü başka kün tüşsö,
Belgilüü Çubak keregim!
Er Çubaktın dartınan,
Baatır Töştük zarpınan,
Kaynap catkan kıtayga
Kaytadan soguş salbasam,
Çubak menen Töştüktöy
Miñinin başın albasam!
Kanatımdı çaldırıp,
Kayratımdı aldırıp,
Kalıñ kıtay, mancuudan
Kantip tirüü ketemin,
Kaygı menen Talaska
Kantip esen cetemin?!»
Munu aytıp er Manas,
Kızıktı cana baştadı,
Sanaa tartıp çurkurap,

Sen de burada duruyorsun,
Çubak ile Töştük yok,
Sık dizilmiş koca ordu,
Nasıl bir çare bulursun?
Akbaltay'ın Çubak'ı -
İkiz kuzuydu, eşimdi,
Er Çubak'tan ayrılıp,
Şimdi nasıl yaşayayım?!
Akbaltay'ın Çubak'ı -
Önümde yürüse uğurumdu,
Boğuştuğum düşmanda bin ordumdu,
Bel bağladığım yiğidimdi,
Başıma mihnetli gün düşse,
Namlı Çubak gereğimdi!
Er Çubak'ın derdinden,
Bahadır Töştük'ün acısından,
Kaynayıp duran Kıtay'a
Yeniden savaş açmazsam,
Çubak ile Töştük'e bedel
Bininin başını almazsam!
Kanadımı kırdırıp,
Gayretimi aldırıp,
Koca Kıtay'dan, Mançu'dan
Nasıl sağ çıkıp giderim,
Kaygıyla Talas'a
Nasıl esen ulaşırım?!»
Bunu deyip er Manas,
Yeniden coşup köpürdü,
Kaygıya batıp feryat etti,

Karap turgan kalıñ kol
Kırılıp kete taştadı.
Keyip-kepçip köp aytıp:
«Emi kanttik», - dep aytıp
Tuylap cürgön mından köp.
Azapka dagı kaldık, - dep,
Arttagı katın-balanı
Anık körbös bolduk, - dep,
Iylap cürgön mından köp.

Bakıp duran koca ordu
Az kalsın kırılıp gidecekti.
Yanıp yakılıp çok söylendiler:
«Şimdi ne olduk biz» deyip,
Çırpınıp duran bundan çoktu.
«Yine azaba düştük» deyip,
Geride kalan kadınla çocuğu
«Artık göremez olduk» deyip,
Ağlayıp duran bundan çoktu.

«Dagı uruş bolot, - dep,
Emi uruş bolgondo
Kıtay közdü oyot, - dep,
Baarıbızdı kırat», - dep,
Baarı turdu çurkurap,
Munu aytıp köpçülük
Baarı kaldı catışıp:
«Erteñ uruş bolot», - dep,
Baarı sanaa tartışıp,
Tulparının baarısın
Baylap koydu caydaktap,
Akkañkını cazdanıp,
Kün batıştı baştanıp,
Kalıñ koldun baarısı
Kuş uykunu saldı ele,
Asmandan cıldız birindep
Tañ karakçı bilinip,
Tañ cıldızı batarda,
Tañ kaşkayıp atarda,
Catıp kalgan kalıñ kol
Capırt turup aldı ele.
Ala çapan Aykoco
Aldalap azan saldı ele,
Din busurman baarısı
Çoguluşup kaldı ele.
Kolun suuga saldı ele,
Kol daaratın aldı ele,
Butun suuga saldı ele,
But daaratın aldı ele.
Eköö sünnöt, eköö parz,
Törт ireket bagımdat
Kulak kagıp baarısı,
Aldında ıymam Aykoco,

«Yine savaş kopacak» deyip,
«Şimdi savaş olduğunda
Kıtay gözümüzü oyar» deyip,
«Hepimizi kırar» deyip,
Hepsi feryat edip durdu,
Bunu söyleyip kalabalık,
Hepsi yatıp kaldı:
«Yarın savaş olacak» deyip,
Hepsi kaygıya dalıp,
Tulparlarının hepsini
Eyersiz bırakıp bağladılar,
Akkañkı'yı yastık edinip,
Başlarını gün batıya verip,
Koca ordunun hepsi
Kuş uykusuna dalıvermişti,
Gökte yıldızlar teker teker,
Tan karaltısı belirip,
Tan yıldızı batarken,
Tan ağarıp sökerken,
Yatıp kalmış koca ordu
Hep birden kalkıvermişti.
Ala cübbeli Aykoco
Allah deyip ezan okumuştu,
Müslüman olanların hepsi
Bir araya toplanmıştı.
Ellerini suya vurmuştu,
El abdestini almıştı,
Ayaklarını suya vurmuştu,
Ayak abdestini almıştı.
İkisi sünnet, ikisi farz,
Dört rekât sabah namazına
Tekbir getirip hepsi,
Önlerinde imam Aykoco,

Başında Koşoy karısı
Kıbılanı bet alıp,
Okumakka turdu ele,
Amaz okup bolordo,
Cañı salam bererde,

Başlarında ihtiyar Koşoy,
Kıbleye yüz dönüp,
Namaza durmuşlardı,
Namaz biterken tam,
Yeni selam verilirken,

Kırgındı Çubak salıptır,
Kırılışıp kan menen
Mancuunun kanı Ezkara,
Ezkaranı baş kılıp,
Kırk törösün kıtaydın
Kıraan kök cal Çubagıñ
Calgız baylap alıptır.
Bel-belinen büktötüp,
Eki-ekiden teñ kılıp,
Attarına törönü
Çubak cüktöp alıptır,
Kan Manastın aldına
Tartuu alıp keliptir,
Çubaktı Manas körüptür.
Çubaktı Manas körgön soñ,
Amazdı buzup barbaktap,
Tura kaldı er Manas
Süyüngöndön dardaktap:
«Appak koco, Aykoco,
Kerelenip kalasıñ,
Keçke okuu salasıñ.
Beyişiñdi özüñ al,
Berenim Çubak kelatat!
Sozolonup okuysuñ,
Adamdın denin talıtıp,
Sultanım Çubak kelatat.
Soobuñdu özüñ al,
Soltonum Çubak kelatat!
Amazıñdı özüñ al,
Artıgım Çubak kelatat.
Azandı aytıp alasıñ,
Azapka eldi salasıñ,
Alaksıtıp koyosuñ,
Sultanım Çubak kelatat!
Kırk çoronun arslanı
Kıraanım Çubak kelatat,
Baarısının baası
Baatırım Çubak kelatat!»

Meğer Çubak kırgın salmış,
Hanla ölesiye çarpışıp,
Mançu'nun hanı Ezkara,
Ezkara'yı başa koyup,
Kıtay'ın kırk beyini
Yaman boz yeleli Çubak'ın
Tek başına bağlayıvermiş.
Bellerinden büktürüp,
İkişer ikişer denk edip,
Beyleri atlarına
Çubak yükleyivermiş,
Han Manas'ın önüne
Armağan diye getirmiş,
Manas Çubak'ı görmüş.
Manas Çubak'ı görünce,
Namazı bozup güle oynaya,
Ayağa fırladı er Manas,
Sevincinden hoplayarak:
«Apak hoca, Aykoco,
Uzatıp duruyorsun,
Akşama dek okuyorsun.
Cennetini kendine al,
Yiğidim Çubak geliyor!
Uzata uzata okuyorsun,
İnsanın bedenini yorup,
Sultanım Çubak geliyor.
Sevabını kendine al,
Serdarım Çubak geliyor!
Namazını kendine al,
Kıymetlim Çubak geliyor.
Ezanı okuyup duruyorsun,
Halkı azaba sokuyorsun,
Oyalayıp duruyorsun,
Sultanım Çubak geliyor!
Kırk çoranın aslanı,
Yamanım Çubak geliyor,
Hepsinin baş tacı,
Bahadırım Çubak geliyor!»

Süyüngöndön bakırıp,
Astınan çıgıp, er Manas:
«Er Çubak!» - dep çakırıp,
Oşondo Çubak kayran şer:
«Kırk kandın eli kıtayga
Kırgın sala berdim, - dep,
Kızıktuu senin başıña
Kırk törösün kıtaydın
Ezkarasın baş kılıp,
Er Manas, senin astıña
Tartuu kılıp keldim», - dep,
Kögala menen çuratıp,
Aydap kelgen kıtaydı
Ayza menen saygılap
Arı-beri koygulap,
Attarınan oodarıp,
Tüşürdü baarın er Çubak.
Munu körüp er Manas,
Kolgo tüşkön törögö
Açuusu kelip çamınıp,
Başın çaap almakka
Manas turdu kamınıp,
Araçalap kandarı
Manastı tuttu cabılıp.
Kara tildüü çeçen kul
Karap turdu Ezkara,
Kan Manastın aldına
Sayrap turdu Ezkara:
«Baatır, öltürsöñ meni ayla cok,
Meni öltürüp taştasañ
Kılday saga bayda cok!
Öltürbösöñ özümdü
Kıl degeniñ kılayın,
Kızmatıñda turayın.
Kımın canım ölbösö,
Kıraan Manas özüñö
Kılça canım ayabay,
Kıl degeniñ kılayın, Manas!
Sen tuulgan mezgilde, Manas,

Sevincinden haykırıp,
Önüne çıkıp er Manas:
«Er Çubak!» diye çağırıp,
O zaman Çubak, kahraman aslan:
«Kırk hanın halkı Kıtay'a
Kırgın saldım durdum» deyip,
«Şanlı senin başın için,
Kıtay'ın kırk beyini,
Ezkara'sını başa koyup,
Er Manas, senin önüne
Armağan edip geldim» deyip,
Kögala'yı dörtnala sürüp,
Sürüp getirdiği Kıtayları
Mızrakla dürtükleyip,
Öteye beriye itekleyip,
Atlarından devirip,
Hepsini indirdi er Çubak.
Bunu görünce er Manas,
Ele düşen beylere
Öfkelenip atılıp,
Başlarını vurup almaya
Manas davrandı, hazırlandı,
Araya girip hanlar,
Hep birden Manas'ı tuttular.
Kara dilli, söz ustası kul,
Bakıp durdu Ezkara,
Han Manas'ın önünde
Şakıyıp durdu Ezkara:
«Bahadır, öldürürsen beni, çare yok,
Beni öldürüp atarsan,
Kıl kadar sana fayda yok!
Öldürmezsen beni,
Ne dersen onu yapayım,
Hizmetinde durayım.
Şu kıymık canım ölmezse,
Yaman Manas, sana
Kıl kadar canımı esirgemeden,
Ne dersen onu yapayım, Manas!
Sen doğduğun zaman, Manas,

Kırgızdın eli süyüngön,
Atıñdı Manas koygondo,

Kırgız'ın halkı sevinmişti,
Adını Manas koyduklarında,

Aalamga dayın bolgondo
Beecindin kanı Karıkan
Kabarıñ ugup küyüngön, Manas,
Küyünüp kalgan sebebi -
Beecindegi darbaza
Belgilenip çiyilgen, Manas,
Berendigiñ ukkanda,
Beecindin curtu keyigen, Manas!
Men sancırgaluu Beecinge
Salıluu korgon tam elem,
Bakay sizge kerekpi,
Bakayıñça bar elem!
Meni öltürbö, kan Manas,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazasının özü elem,
Kara çoktuu kalmaktın
Karagan kara közü elem,
Kırk kandın eli kıtaydın
Kıraanının özü elem!
Öltürböy meni bek bayla,
Kabar bergin kanıma,
Kakançındın şaarına!
Esenkan kızı Burulça
Kızın tartuu kılayın,
Ay Cañ-Cuñ kızı Birmıskal
Uzdu tartuu kılayın!
Çet-Beecindin köp mancuu
Elimdi tartuu kılayın,
Altın kenim çayluu too
Cerimdi tartuu kılayın!
Aylandıra çebi bar
Şagımdı tartuu kılayın,
Atagıñ kalıp minerge
Tagımdı tartuu kılayın!
Eeligip Manas, öltürsöñ,
Kara cerge kiremin.

Âleme ün saldığında,
Beecin'in hanı Karıkan
Haberini duyup yanmıştı, Manas,
Yanıp yakılmasının sebebi -
Beecin'deki kapılar
İşaretlenip çizilmişti, Manas,
Yiğitliğini duyduğunda,
Beecin'in halkı kederlenmişti, Manas!
Ben şanlı Beecin'e
Kurulu kale duvarıydım,
Bakay size gerekliyse,
Ben Bakay'ınız kadar vardım!
Beni öldürme, han Manas,
Taş kuşanan Kıtay'ın
En halisinin ta kendisiydim,
Kara püsküllü Kalmak'ın
Bakan kara gözüydüm,
Kırk hanın halkı Kıtay'ın
Yamanının ta kendisiydim!
Öldürme, beni sıkıca bağla,
Hanıma haber ver,
Kakançın'ın şehrine!
Esenkan kızı Burulça'yı,
Kızını armağan edeyim,
Ay Cañ-Cuñ kızı Birmıskal'ı,
O hünerliyi armağan edeyim!
Çet-Beecin'in nice Mançusunu,
Halkımı armağan edeyim,
Altın madenim, cevherli dağı,
Toprağımı armağan edeyim!
Çepeçevre suru olan
Şehrimi armağan edeyim,
Şanın yürüsün, çıkasın diye
Tahtımı armağan edeyim!
Coşup da Manas, öldürürsen,
Kara toprağa girerim.

Oylop turçu, er Manas,
Kokustan meni öltürsöñ,
Kıyamatka cetkiçe:
«Kan öltürdü kandı», - dep,
Basılbayt menin dümögüm.
Munu aytıp Ezkara

Bir düşün hele, er Manas,
Kazara beni öldürürsen,
Kıyamete varana dek:
«Han öldürdü hanı» diye,
Dinmez benim dâvam.
Bunu söyleyip Ezkara,

Kakşap sayrap turganda,
Kan içer kankor Manastın
Kan içmesi karmadı,
Suurup alıp kılıçtı
Arslanday közü caynadı,
Acıbay menen kan Bakay
Araga tüşüp Manastın
Kılıçın bular karmadı.
Kılıçın karmap turganda,
Altın aydar, çok belboo,
Adis bolgon Beecinge,
Azizkandın calgızı
Almambet kelip sayradı:
«Berenim, Manas, can sooga!
Beycayga tiybey tilimdi al,
Kıtaydın kanı Ezkara -
Mancuunun baatır kanı uşul,
Kırk kandın eli kıtaydın
Karıkandan kiyinki
Baş iyüüçü canı uşul,
Ezelden Beecin şaarına
Esepsiz artık dagı uşul,
Akıl taap berüüçü,
Aygaylagan kıtaydın
Bakay öñdüü eri uşul.
Öltürgön menen bayda cok,
Kalıñ kolgo bayge cok,
Andan körö tilimdi al,
Ezkara kolgo alalık,
Kırk törösün bekitip,
Esenkanga elçige
Acıbayga biz koşup,

Sızlanıp şakıyıp dururken,
Kan içen hunhar Manas'ı
Kan içme nöbeti tuttu,
Kılıcını sıyırıp aldı,
Aslan gibi gözleri alevlendi,
Acıbay ile han Bakay
Araya girip Manas'ın
Kılıcını tuttular.
Kılıcı tutup dururlarken,
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Beecin'i iyi bilen,
Azizkan'ın bir tanesi
Almambet gelip dile geldi:
«Yiğidim Manas, canını bağışla!
Yersiz dokunma, sözümü dinle,
Kıtay'ın hanı Ezkara -
Mançu'nun bahadır hanı budur,
Kırk hanın halkı Kıtay'ın,
Karıkan'dan sonra gelen,
Baş eğdiği canı budur,
Ezelden Beecin şehrinde,
Ölçüsüz üstün olan da budur,
Akıl bulup veren,
Çığrışan Kıtay'ın,
Bakay misali eri budur.
Öldürmekte fayda yok,
Koca orduya ödül yok,
Ondansa sözümü dinle,
Ezkara'yı elde tutalım,
Kırk beyini kapatıp,
Esenkan'a elçi olarak,
Acıbay'a katarak biz,

Bir törösün berelik.
Berip koyso Beecindi
Berenim, senin özüñdü
Taacı orop başıña,
Taktı koyup astıña
Kan kötörüp salalık!
Beecindi kıtay berbese,
Bayloodo catkan Ezkara,
Törölörün biz koşup,
Anan kiyin kıralık.

Beylerinden birini verelim.
Beecin'i verirse eğer,
Yiğidim, senin kendini,
Başına taç sarıp,
Altına taht koyup,
Han kaldıralım seni!
Kıtay Beecin'i vermezse,
Bağlı yatan Ezkara'yı,
Beylerini de katıp,
Ondan sonra kıralım.

Kırıp turup buların
Kalıñ kıtay Beecinge
Kıtaydan soguş salalık,
Çet-Beecinin talkalap,
Çoñ-Beecinge tıgalık,
Ardaktagan Beecinge
Anık azap salalık!
Kırıp, coyup, el-curtun,
Altın, kümüş, köörün
Anan talap alalık,
Keñ-Kol menen Talaska
Karalaman köp elge
Olco menen baralık!»
Mınday sözdü ukkanda
Kan Bakayı baş bolup,
Keñeş kılıp baarısı
Çoguluşup aldı emi.
Oşondo turup Almambet:
«Ayzakerden ıktuuñ kel,
Artık çeçen mıktuuñ kel,
Börüdöy kara kögüñ kel,
Ubadaga begiñ kel,
Akılga zor kanıñ kel!
Atpay koşuun baarıñ kel,
Köptü körgön karıñ kel!»
Mınday kepti ukkanda,
Kalıñ koldun baarısı
Almambettin üstünö

Bunları kırdıktan sonra,
Kalabalık Kıtay Beecin'e,
Kıtay'a karşı savaş salalım,
Çet-Beecin'ini parçalayıp,
Çoñ-Beecin'e tıkalım,
El üstünde tutulan Beecin'e
Gerçek azabı salalım!
Kırıp geçirip il ve halkını,
Altınını, gümüşünü, mücevherini
Ondan sonra yağmalayalım,
Keñ-Kol ile Talas'a,
Karabudun kalabalık ele,
Ganimetle varalım!»
Böyle sözü duyunca,
Han Bakay başta olmak üzre,
Hepsi danışıp görüşerek,
Bir araya geldiler şimdi.
O zaman kalkıp Almambet:
«Mızrakçının ustası, gel,
Söz ustasının seçkini, gel,
Kurt gibi yaman yiğidin, gel,
Sözünde duran beyin, gel,
Akılda ulu hanın, gel!
Topyekûn ordu, hepiniz gelin,
Çok görmüş ihtiyarın, gel!»
Böyle sözü duyunca,
Koca ordunun hepsi,
Almambet'in başına,

Баары келди чогулуп,
On eki кандын баары аман,
Ичинде Кошой карыы аман.
Каканчындын Бээжинге
Аянбай согуш салыптыр,
Суук-Төрдүн өрдөшкө,
Элемандын эр Төштүк
Кытайлардын миң балбан
Бөлүп айдап алыптыр.
Камап алып баарысын
Бүткүл кырып сиберип,
Сегиз сүз күлүк тулпарын
Олжолоп айдап алыптыр.
Элемандын калгызы

Hepsi toplanıp geldi,
On iki hanın hepsi sağ,
İçlerinde ihtiyar Koşoy sağ.
Kakançın'ın Beecin'ine,
Esirgemeden savaş salmış,
Suuk-Tör'ün yokuşunda,
Eleman'ın er Töştük'ü,
Kıtayların bin pehlivanını,
Ayırıp sürüp götürmüş.
Hepsini kuşatıp,
Tümünü kırıp geçirip,
Sekiz yüz yürük tulparını,
Ganimet edip sürmüş.
Eleman'ın bir tanesi,

Ойрондо минтип салыптыр.
Өзү есепсиз анык эр экен,
Тогуз уул кенчеси -
Анык сырттан шер экен,
Олжологон тулпарды
Ойон Манас алдына
Тартуу кылган кези экен.
Бу тартууга аралаш
Когулган Төштүк табылып,
Колдуу болуп калың кол
Абийири андан сабылып,
Он eки кандын баарысы
Кепти ортого салганда
Кеңеш-акыл табылып,
Баш көтөрүп кыйгаштап,
Катагандын кан Кошой,
Алагай көзү жолпондой,
Ай кулагы калкандай,
Есепсиз кыйын сөз болсо,
Түйүнүн чечкен эр Кошой,
Эрегишкен шер болсо,
Еңсесин кескен эр Кошой,
Боз ала куштай баркылдап,
On eki кандын элине

Yıkımı işte böyle salmış.
Kendisi ölçüsüz, has bir ermiş,
Dokuz oğulun küçüğü -
Has bir kurt, bir aslanmış,
Ganimet aldığı tulparları,
Ulu Manas'ın önüne,
Armağan ettiği demmiş.
Bu armağanla birlikte,
Kaybolan Töştük bulunup,
Koca ordu uğur bulup,
Yüz akı böylece korunup,
On iki hanın hepsi,
Sözü ortaya koyduğunda,
Danışıkla akıl bulunup,
Baş kaldırıp doğrulup,
Katagan'ın hanı Koşoy,
İri gözleri Çolpan yıldızı gibi,
Ay kulağı kalkan gibi,
Ölçüsüz çetin söz olsa,
Düğümünü çözen er Koşoy,
İnat eden bir aslan olsa,
Ensesini kesen er Koşoy,
Boz ala kuş gibi gürleyip,
On iki hanın iline,

Baarına ayttı mınday dep:
«Temir soot, ok ötpös,
Kiygeniñ bargın Beecinge,
Kep tüyünün çeçüüçü
Bilgeniñ bargın Beecinge!
Başıña caman kün tüşsö
Kapalanıp kaygırbas,
Kıraanıñ bargın Beecinge,
Kara tildi kayragan,
Kamıkpastan sayragan
Ereniñ bargın Beecinge!
Cazı caak, calpak til,
Cañılbay sözdü aytuuçu,
Çeçeniñ bargın Beecinge!
Kimiñ barsañ, anıñ bar,
Ayanbay kepti aytıp bar!
Belekke berse Burulça
Beytaalaydı alıp kel,

Hepsine şöyle söyledi:
«Demir zırhı, ok geçmezi,
Giyeniniz varsın Beecin'e,
Söz düğümünü çözecek,
Bileniniz varsın Beecin'e!
Başına kara gün düşse de,
Üzülüp tasalanmayan,
Yamanınız varsın Beecin'e,
Kara dili bileyen,
Yılmadan şakıyan,
Ereniniz varsın Beecin'e!
Yassı çeneli, yayvan dilli,
Sözü şaşmadan söyleyen,
Söz ustanız varsın Beecin'e!
Hanginiz giderseniz, o varsın,
Esirgemeden sözü söyleyip var!
Armağan verirlerse Burulça'yı,
O bahtsızı alıp gel,

Belekke kızın berbese:
«Elçige ölüm cok» - degen,
Köp keçikpey kaytıp kel,
Beecinden körgön camandık
Körgönüñdü aytıp kel!»
Mintip aytıp, Koşoy kan
Sözdü aytıp turganda
On eki kandın köp kolu
Tapkıçtaşıp tabışıp,
Kepti ortogo salışıp,
On eki uruu curt eken,
Uruk kuup kalıştı.
Elçige biröö çıkpastan
Sarı ooruday sargarıp,
Kuday urup salıştı.
Ölüp kalçuu emedey,
Bir birine korgolop,
Korgologon sebebi -
Kakançındın Beecinde
Kazıp koygon oru bar,

Armağan diye kızını vermezlerse:
«Elçiye ölüm yok» demişler,
Çok gecikmeden dönüp gel,
Beecin'de gördüğün kötülüğü,
Ne gördünse anlatıp gel!»
Böyle deyip Koşoy han,
Sözünü söyleyip dururken,
On iki hanın kalabalık ordusu,
Bahane bulup fısıldaşıp,
Sözü ortaya atıp,
On iki boy halk imiş,
Soy sop hesabına düştüler.
Elçiliğe kimse çıkmadan,
Sarı hastalık gibi sararıp,
Tanrı çarpmışa döndüler.
Ölüp gidecekmiş gibi,
Birbirinin ardına sinip,
Sinmelerinin sebebi -
Kakançın'ın Beecin'inde,
Kazılıp konmuş çukuru var,

Kaynatıp koygon şoru bar.
Bekip catkan beli bar,
Bel baylap catkan ceri bar.
Bargan can kayta tartpagan,
Tirüü adam kaytpagan
Muna munday ceri bar.
Beecinge elçi baruuga
On eki kandın kebi bar,
Elge coop berüüçü,
Eştekterdin Camgırçı
Muna munday begi bar.
Camgırçı turup kep aytat:
«Üzülgöndü ulagan,
Çaçılgandı cıynagan,
Uluk Bakay barsın, - dep,
Kögala kalkan oynogon,
Kök cal Bakay barsın, - dep,
Uşu turgan kıtayga
Ay karañgı tün barat,
Arslan Bakay bolboso
Andan bölök kim barat?!»
Oşontüp aytıp Camgırçı,

Kaynatılıp konmuş belası var.
Kapanmış duran beli var,
Bel bağlayıp yattığı yeri var.
Giden can geri dönmemiş,
Diri insan dönmemiş,
İşte böylesi yeri var.
Beecin'e elçi gitmesine,
On iki hanın sözü var,
Halka cevap veren,
Eştek'lerin Camgırçı'sı,
İşte böylesi beyi var.
Camgırçı kalkıp söz söyler:
«Kopanı ulayan,
Saçılanı derleyen,
Ulu Bakay varsın» deyip,
«Boz ala kalkan oynatan,
Boz yeleli Bakay varsın» deyip,
«Şu duran Kıtay'a,
Ay karanlığı gece gider,
Aslan Bakay olmazsa,
Ondan başka kim gider?!»
Böyle söyleyip Camgırçı,

Antip aytıp turganda,
Ayza menen sayganday
Irgıp turup ordunan,
Kılıç alıp koluna,
Kıykırıp turdu kan Manas:
«Elçige Bakay barganda
Kalıñ kıtay çogulup,
Kapasına salbaybı!
Ezkara menen Bakaydı
Ayırbaşka albaybı!
Anan azapka curtum kalbaybı!
Kamoodo Bakay kalganda,
Oylop körçü kalıñ curt,
Başıñdan tuman ketebi,
Altın menen dildeni
Cıyıp bersek kıtayga,

Öyle deyip dururken,
Mızrakla dürtülmüş gibi,
Yerinden sıçrayıp,
Eline kılıç alıp,
Haykırıp durdu han Manas:
«Elçi diye Bakay gittiğinde,
Kalabalık Kıtay toplanıp,
Kafesine atmaz mı!
Ezkara ile Bakay'ı,
Değiş tokuş etmez mi!
Sonra halkım azapta kalmaz mı!
Bakay tutsaklıkta kaldığında,
Bir düşünsene, koca halk,
Başından duman gider mi,
Altın ile akçeyi,
Derleyip versek Kıtay'a,

Bakaydın kununa aalam cetebi!
Kolgo Bakay tüşköndö
Tamına butun artpaybı,
Kıtaydın dardañ küüsün tartpaybı,
Kelseñ kel, burut debeybi,
Mına mınday debeybi!
Manas mınday degen soñ,
Kalk oylonup tuura, - dep,
Manas kandın bul sözün
Eldin baarı ep kördü:
«Eştekterdin Camgırçı
Mintip cürsö kızıtalak
Kıyla azapka salat», - dep,
Eldin baarı cek kördü.
Argınkan uulu Acıbay,
Artık tuugan tuygunday.
Karañgıda köz tapkan,
Kapilet cerden söz tapkan,
Kan Acıbay bek oşol,
Başka kıyın iş tüşsö
Ayla tabar er oşol,
Cetimiş uruu til bilgen,
Cetkileñ çeçen uul oşol.
Ok ötpös tondu kiygizip,
Kartküröñdü mingizip,
Eki mizdüü taş keser

Bakay'ın kan bedeline âlem yeter mi!
Bakay ele düştüğünde,
Damına ayağını asmaz mı,
Kıtay şamata havasını çalmaz mı,
«Gelirsen gel, burut» demez mi,
İşte böyle demez mi!
Manas böyle deyince,
Halk düşünüp «doğru» deyip,
Manas hanın bu sözünü,
Elin hepsi yerinde gördü:
«Eştek'lerin Camgırçı'sı,
Böyle giderse, kahrolası,
Nice azaba sokar» deyip,
Elin hepsi hor gördü.
Argınkan oğlu Acıbay,
Üstün doğmuş şahin gibi.
Karanlıkta yol gören,
Umulmadık yerden söz bulan,
Han Acıbay, o beydir,
Başa çetin iş düşse,
Çare bulan er odur,
Yetmiş türlü dil bilen,
Eksiksiz söz ustası oğul odur.
Ok geçmez kaftanı giydirip,
Kartküröñ'e bindirip,
İki ağızlı, taş kesen,

Içinen kılıç ilgizip,
Elçige Esenkanga baruuga,
Burulçanı aluuga
Acıbaydı cürgüzdü.
Beecinge kabar salsın, - dep,
Eki-Kemin caylagan,
Egiz kara at baylagan,
Kara üñkürdü üy etken,
Kara tokoy mal etken,
Kulaalı taptap kuş kılgan,
Kurama cınap curt kılgan,
Calgız cürüp köböygön,

İçine kılıç astırıp,
Elçi olarak Esenkan'a varmaya,
Burulça'yı almaya,
Acıbay'ı yola çıkardılar.
«Beecin'e haber salsın» deyip,
Eki-Kemin'i yaylak edinen,
İkiz kara at bağlayan,
Kara mağarayı ev edinen,
Kara ormanı mal edinen,
Çaylağı alıştırıp kuş eden,
Dermeyi derleyip halk eden,
Yalnız gezip çoğalan,

Cardı cürüp bayıgan,
Kum cıynalıp, taş bolgon,
Kuralgan curtka baş bolgon,
Eybit kandın er Ürbü
Artık çeçen can bolgon,
Acıbay menen barsın, - dep,
Can coldoşu al bolgon.
Acıbay, Ürbü koşulup,
Elçilikke baruuga,
Esenkandın aldına,
Ne degen coop aluuga
Cürüp ketti bul ekөө.
Ekөө bara catkanda
Kabar bargan kanına,
Kan Esenkan aldına,
Kalayman tüşüp kalıptır,
Esenkandın şaarına.
Kırk kan eli kıtayga
Kıstoo salıp cıydırgan,
Teñi kirpiç, teñi taş,
Esenkandın şaarına
Oşondoy munar kıldırgan.
Esenkandın içine
Korkunuç tüşüp kalıptır:
«Kan Manas menen Almambet
Ekөө kelip kalıptır,
Kırgızdın eli kıtaydı
Kırıp-coyup talkalap,
Beecindi kamap keldi», - dep,
Kabar ugup kalıptır.

Yoksul gezip zenginleşen,
Kum yığılıp taş olan,
Derlenen halka baş olan,
Eybit hanın er Ürbü'sü,
Üstün söz ustası bir candı,
«Acıbay ile varsın» deyip,
Can yoldaşı o oldu.
Acıbay ile Ürbü birleşip,
Elçiliğe varmaya,
Esenkan'ın huzuruna,
Nasıl bir cevap almaya,
Yürüyüp gitti bu ikisi.
İkisi yolda giderken,
Haber varmış hanına,
Han Esenkan'ın huzuruna,
Kıyamet kopmuş,
Esenkan'ın şehrinde.
Kırk hanlı Kıtay eline,
Baskı salıp toplatmış,
Yarısı tuğla, yarısı taş,
Esenkan'ın şehrinde,
Öyle bir kule yaptırmış.
Esenkan'ın içine,
Korku düşüvermiş:
«Han Manas ile Almambet,
İkisi gelmiş çatmış,
Kırgız'ın halkı Kıtay'ı,
Kırıp geçirip parçalayıp,
Beecin'i kuşatıp geldi» diye,
Haber almış.

Al kabardı ukkan soñ,
Ay Cañ-Cuñ menen Kün Cañ-Cuñ
Esenkan menen Koñurbay
Bayagı turgan munarga
Törtөө çıgıp alıptır,
Acıbay, Ürbü - eki elçi
Anı körüp kalıptır,
Alөөkönün Kalçası

O haberi duyduktan sonra,
Ay Cañ-Cuñ ile Kün Cañ-Cuñ,
Esenkan ile Koñurbay,
Deminki duran kuleye,
Dördü çıkıvermiş,
Acıbay ile Ürbü - iki elçi,
Onları görüvermiş,
Alөөkө'nün Kalça'sı,

Alarga sözdü salıptır:
«Elçige kelgen buruttun
Eköön birdey soyoyun,
Almaday başın çabayın,
Esebin mintip tabayın.
Kakançındın çoñ kanga
Kayta kabar salayın,
Tolgon kıtay, köp curttu
Toluk cıyıp alayın.
Tolup curtum kelgende
Kolodon kılgan burkandı
Asa baylap alayın,
Aldınan eldi çubatıp,
Uşul eki burutka
Anan azap salayın».
Koñurbay mınday degende,
Esenkan turdu küpüldöp,
Ooluga tüşüp tüpüldöp:
«Kalça desem Koñurbay,
Barbaktap kalat ekensiñ!
Oylosoñ bolo, Koñurbay,
Özöndön küygön ört caman,
Özüñdön kaçıp ketti ele,
Örttöngön Almañ it caman!
Bul elçini öltürsöñ:
«Elçige ölüm cok» - bolot,
Tügönüp çantuu kalabı?
Kamap kelgen kan Manas
Kaçıp senden turabı?
Kakançındın Beecindin
Kalaba salıp Almambet
Cılkısın tiyip alganda,
Keçilden tümön kol berdik.
Almambet dümök salganda,

Cılkıñdı tiyip alganda,
Keçüüdön tozup uruşup,
Almambetke teñ bolboy,
Kayra tarttıñ, Koñurbay!

Onlara söz atmış:
«Elçi gelen burutun,
İkisini birden boğazlayayım,
Elma gibi başını uçurayım,
Hesabını böyle göreyim.
Kakançın'ın ulu hanına,
Yeniden haber salayım,
Dolu dolu Kıtay'ı, kalabalık halkı,
Tümüyle toplayayım.
Halkım dolup geldiğinde,
Tunçtan yapılma Burkan'ı,
Asâya bağlayıp dikeyim,
Önünden halkı sıra sıra geçirip,
Şu iki buruta,
Ondan sonra azap salayım».
Koñurbay böyle deyince,
Esenkan gürleyip durdu,
Hiddete kapılıp gümbürdedi:
«Kalça dediğim Koñurbay,
Böbürlenip duruyormuşsun!
Bir düşünsen ya, Koñurbay,
Vadiden tutuşan yangın kötüdür,
Senden kaçıp gitmişti,
Yanıp tutuşan Alma'n, o it, beterdir!
Bu elçiyi öldürürsen:
«Elçiye ölüm yok» denir,
Çantuu soyu tükenir mi?
Kuşatıp gelen han Manas,
Senden kaçıp durur mu?
Kakançın'ın Beecin'ine,
Kargaşa salıp Almambet,
Yılkısını basıp aldığında,
Keçil'den tümen ordu verdik.
Almambet gaile saldığında,

Yılkını basıp aldığında,
Geçitte önleyip vuruşup,
Almambet'e denk olamayıp,
Geri döndün, Koñurbay!

Kapkaga kayra kelgende
Küpüldöp kalat ekensiñ,
Aalamdı buzup iygendey,
Tüpüldöp kalat ekensiñ!
Uyaluu curt al oşol,
Buruttu buzuk kılat, - dep,
Bu cerge Manas kelet, - dep,
Bilip cürgön men oşol.
Bul elçini öltürsök,
Egerim Manas oñ kılbayt,
Ekööbüzdü soo koyboyt,
Eköönü mında öltürsök,
Artındagı buruttu
Kayta baştan cıybaybı,
Kakançındın Beecinde
Kalıñ mancuu, kıtaydı
Kayta baştan kırbaybı!»
Esenkan mınday degende,
Kaardanıp kaldaktap,
Taarınıp kaldı Koñurbay,
Esenkanga derdektep:
«Men Çet-Beecin turun neteyin,
Tüp-Beecinge keteyin!
Kadır bilgen Karıkan,
Karıkanga ceteyin
Cin-berinin Kan-Toosu
Oşondon berki kıtaydı
Takır cıya keteyin,
Tübünö türö ceteyin,
Tübünön beri buruttu
Tügöl kırıp keteyin!»
Kaardanıp Koñurbay,
Talak kılıp Çet-Beecin
Aşın ketti kördüñbü,
Kırk kandın zoru çoñ kanga
Kıstoo tüşüp, Kalça kul
Kaçıp ketti kördüñbü!
Çet-Beecinge Esenkan,

Kapıya geri geldiğinde,
Gürleyip duruyormuşsun,
Âlemi yıkıp devirmiş gibi,
Gümbürdeyip duruyormuşsun!
Onlar köklü, yuvalı bir halktır,
«Burutu ayaklandırır» diye,
«Buraya Manas gelir» diye,
Öteden beri bilen benim.
Bu elçiyi öldürürsek,
Manas asla hayra koymaz,
İkimizi sağ komaz,
İkisini burada öldürürsek,
Ardındaki burutu,
Yeni baştan toplamaz mı,
Kakançın'ın Beecin'inde,
Kalabalık Mançu'yu, Kıtay'ı,
Yeni baştan kırmaz mı!»
Esenkan böyle deyince,
Hışımlanıp sallanıp,
Gücenip kaldı Koñurbay,
Esenkan'a diklenip:
«Çet-Beecin'de durup n'ideyim,
Tüp-Beecin'e gideyim!
Kadir bilen Karıkan,
Karıkan'a ulaşayım,
Cin-beri'nin Kan-Too dağı,
Oradan berideki Kıtay'ı,
Tümden derleyip gideyim,
Ta köküne dek varayım,
Kökünden beri burutu,
Topunu kırıp geçeyim!»
Hışımlanıp Koñurbay,
Çet-Beecin'i terk edip,
Aşıp gitti, gördün mü,
Kırk hanın ulusu, o koca hana,
Sıkıntı çöküp, Kalça kul,
Kaçıp gitti, gördün mü!
Çet-Beecin'de Esenkan,

Esenkandın darbaza -
Eki elçi oşondo
Bular cetti kördüñbü?
Esenkandın darbaza -
Eşigi epsiz tar eken,
Suuk kişi kirbegen
Zıykırçısı bar eken.
Bir cagınan karasa -
Acıdaar turat tartkanı,
Bir çetinen karasa -
Mergeni turat atkanı.
Bir cagınan karasa -
Kamanı turat çalganı,
Bir cagınan karasa, -
Colborsu turat carganı,
Bul öñdöngön zıykırdı
Acıbay, Ürbü körgönü.
Acıbaydın Kartküröñ
Aytayın dese tili cok,
Aybandan estüü mal eken,
Asıyın sanap kelgende
Altımış asıy mal eken.
Basa tüşüp corgolop,
Esi çıgıp er Ürbü
Acıbayga korgolop,
Korkup Ürbü kalganın,
Er Acıbay bildi emi:
«Bu cerde korkup turganday,
Cerdegen Keñ-Kol, Talas cok,
Kelbersigen Manas cok!
Akılsız adam ekensiñ,
Aldadan buyruk kelgende,
Cebireyil calañkıç
Beş kolun sunup turganda,
Mende çirkin ölböybü,
Başka salsa ar işti
Mende çirkin körböybü!
Kızık eken şum calgan,
Kızıgın bizder körgönbüz.

Esenkan'ın kapısına -
İki elçi o zaman,
İşte vardılar, gördün mü?
Esenkan'ın kapısı -
Eşiği alabildiğine darmış,
Yabancı kişinin giremediği,
Büyücüsü varmış.
Bir yanından baksalar -
Ejderhası durur, çekecek,
Bir ucundan baksalar -
Nişancısı durur, atacak.
Bir yanından baksalar -
Yaban domuzu durur, kapacak,
Bir yanından baksalar -
Kaplanı durur, parçalayacak,
Bu türlü büyüleri,
Acıbay ile Ürbü gördüler.
Acıbay'ın Kartküröñ'ü,
Söyleyeyim dese dili yok,
Hayvandan akıllı bir maldı,
Yaşını sayıp geldiklerinde,
Altmış yaşında bir malmış.
Rahvan basıp yürüyüp,
Aklı başından gidip er Ürbü,
Acıbay'a sığınıp,
Ürbü'nün korkuya düştüğünü,
Er Acıbay anladı şimdi:
«Burada korkup duracak gibi,
Yurt tuttuğun Keñ-Kol, Talas yok,
Heybetle salınan Manas yok!
Akılsız adammışsın sen,
Allah'tan buyruk geldiğinde,
Cebrail, o can alıcı,
Beş parmağını uzatıp durduğunda,
Bu çaresiz ben de ölmez miyim,
Başa her iş gelirse,
Bu çaresiz ben de görmez miyim!
Şu yalan dünya tuhafmış,
Cilvesini bizler görmüşüz.

Kalıñ burut elibiz,
Kalkıbız şaylap koygondo
Kan Koşoydon bata alıp,

Elçilikke kelgenbiz.
Attanıp beri çıkkanda
Añdaçı, aytkan sözümdü,
Oşondo biz ölgönbüz!
Korkoongo korgon boluçu
Muzburçak, Kökçö kandar cok,
Azap kün tüşsö kıtaydan,
Acıratıp aluuçu
Almambet, Çubak dagı cok!
Tirüü emes, ölüübüz,
Ölgön candın biribiz,
Coybolot kılıç alalık,
Corugu caman körünsö,
Tim ele ölüp kalgança
Cazdıktı ala catalık!»
Acıbay mınday dese da
Korkkonun Ürbü koygon cok.
Ürbüdön kayrat ketkende,
Arslanday közün caynatıp,
Astındagı Kartküröñ
Ürbügö bekem karmatıp,
Aytıluu çoro Acıbay
Cazı caak, calpak til
Cañılbagan kul eken,
Ötkörö çeçen can eken,
Cetimiş burku til tilgen,
Akılga dıykan er eken,
Coybolotun baylanıp,
Esenkandın aldına
Calgız kirgen bul eken.
Elçilerdin adatı -
Eşiginen kirgende
Kelinderçe cügünüp,
Tizesi cerge bügülüp,
Esenkanga baş iydi.

Kalabalık burut elimiz,
Halkımız bizi seçip koyduğunda,
Han Koşoy'dan dua alıp,

Elçiliğe gelmişiz.
Atlanıp buraya çıktığımızda,
Dinle hele söylediğim sözü,
O zaman biz zaten ölmüşüz!
Korkana kale olacak,
Muzburçak, Kökçö hanlar yok,
Kıtay'dan azap günü gelse,
Bizi çekip kurtaracak,
Almambet ile Çubak da yok!
Diri değiliz, ölüyüz,
Ölmüş canın biriyiz,
Coybolot kılıcı kuşanalım,
Gidişat kötü görünürse,
Öylece ölüp gitmektense,
Bir düşmanı yastık edip yatalım!»
Acıbay böyle dese de,
Ürbü korkusunu bırakmadı.
Ürbü'den yüreklilik gidince,
Aslan gibi gözlerini alevlendirip,
Altındaki Kartküröñ'ü,
Ürbü'ye sıkıca tutturup,
Namlı çora Acıbay,
Yassı çeneli, yayvan dilli,
Hiç şaşmayan bir kuldu,
Fazlasıyla söz ustası bir candı,
Yetmiş türlü dile hâkim,
Akıl tarlasının ekincisiydi,
Coybolot'unu kuşanıp,
Esenkan'ın huzuruna,
Yalnız giren bu idi.
Elçilerin âdetidir -
Kapısından girdiğinde,
Gelinler gibi eğilip,
Dizleri yere bükülüp,
Esenkan'a baş eğdi.

Esenkandın aldında
Altındagan dilde tak,
Aylanası taktısın
Kurçalta tikken kara bak.
Eşiginin aldında,
Eçen balban kamdaluu,
Caltanbastan balbandan

Esenkan'ın önünde,
Altın kaplı, akçeli taht,
Tahtının çevresini,
Kuşatarak dikilmiş kara bağ.
Kapısının önünde,
Nice pehlivan hazır bekler,
Pehlivanlardan yılmadan,

Basıp öttü Acıbay.
Esenkandın canında
Ay Cañ-Cuñ menen Kün Cañ-Cuñ
Birge olturgan kezi eken,
Bularga aytkan aldında
Acıbaydın sözü eken:
«Ataktuu Manas er keldi,
Oyrottu buzup olco algan,
Ortosun buzup col salgan,
Oyon Manas şer keldi.
Er Manastın aldında
Suu iç dese, uu içken,
Börk al dese, baş kesken,
Kan tök dese, cin tökkön,
Buzuk dese, küülöngön,
Çatak dese, süyüngön,
Coodon kayra tartpagan,
Ölümdön korkup kaçpagan,
Sunup ayza tartpagan,
Sumsayıp coodon kaytpagan,
Cer carılıp termeldi,
Kan Manastın kırk çoro
Er Manastın aldında
Kırkı birdey teñ keldi.
Atım calgız degendin
Atın soyup cep keldi,
Artıktar tiybes Beecinge
Alışamın, - dep keldi.
Cılkıda tulpar ala baş,
Köykaşkasın surasañ -
Almambet, Çubak atı uykaş.

Yürüyüp geçti Acıbay.
Esenkan'ın yanında,
Ay Cañ-Cuñ ile Kün Cañ-Cuñ,
Birlikte oturdukları demdi,
Bunların önünde söylenen,
Acıbay'ın sözü şuydu:
«Ünlü Manas er geldi,
Oyrot'u bozup ganimet alan,
Ortasını yarıp yol açan,
Ulu Manas aslan geldi.
Er Manas'ın önünde,
«Su iç» dese, ağı içen,
«Börk al» dese, baş kesen,
«Kan dök» dese, can döken,
«Fesat» dese coşan,
«Kavga» dese sevinen,
Düşmandan geri dönmeyen,
Ölümden korkup kaçmayan,
Uzattığı mızrağı geri çekmeyen,
Yılgın düşmandan dönmeyen,
Yer yarılıp sallandı,
Han Manas'ın kırk çorası,
Er Manas'ın önünde,
Kırkı birden denk geldi.
«Atım tek» diyenin,
Atını kesip yiyip geldi,
Üstünlerin el süremediği Beecin'le,
«Boğuşurum» diye geldi.
Yılkıda tulpar, ala başlı,
Gök akıtmalısını sorarsan -
Almambet ile Çubak, adları uyaklı.

Esebin bilçi, Esenkan,
Elçige meni ciberip,
Emne kılam, - dep keldi.
Ay Cañ-Cuñ kızı Birmıskal,
Esenkan kızı Burulça -
Alım cetse ekөönü
Tartuuga alam, - dep keldi.
Aytar sözüm dagı bar,
Kırk çoronun kıyını,
Kıraan Bakay kanı bar,
Çıkanaktap kalbagan,

Hesabını bil hele, Esenkan,
Elçi diye beni gönderip,
«Ne yaparım» diye geldi.
Ay Cañ-Cuñ kızı Birmıskal'ı,
Esenkan kızı Burulça'yı -
Gücüm yetse ikisini,
«Armağan diye alırım» diye geldi.
Söyleyecek sözüm daha var,
Kırk çoranın çetini,
Yaman Bakay hanı var,
Dirseğine yaslanıp kalmayan,

Çırm etip uyku albagan,
Aalamga cetet çaması,
Manas menen bul ekөө
Aga-ini balası,
Aytıluu Sırgak dagı bar.
Al Sırgaktın artınan
Ok ötpögön ton kiygen,
Aşkere tulpar at mingen,
On eki kandın baarı bar.
On eki kandın içinde
Muzburçak, Kökçö oşo bar,
Koşoy, Töştük koşo bar.
On eki uruk eli bar.
Iymam bolup bermekke
Mekeden kelgen Aykoco,
Kalıñ koldun içinde
Oşo kişi koşo bar.
Cetim kalgan atadan,
Cergelүü curttu biylegen,
Maanikerdi baylagan,
Cerdin cüzün çakırın,
Atasına aş berip,
Arbagın koşo çıgargan,
Kökötöydün Bokmurun
Bu da koldun içinde.
Eştekterdin Camgırçı
Erigerlik can emes,

Kestirip bir uyku almayan,
Gücü âleme yeter,
Manas ile bu ikisi,
Amca çocuklarıdır,
Namlı Sırgak dahi var.
O Sırgak'ın ardında,
Ok geçmez kaftan giyen,
Apaçık tulpar at binen,
On iki hanın hepsi var.
On iki hanın içinde,
Muzburçak ile Kökçö, işte onlar var,
Koşoy ile Töştük de birlikte var.
On iki boyun halkı var.
İmamlık etmek üzere,
Mekke'den gelen Aykoco,
Koca ordunun içinde,
O kişi de birlikte var.
Babadan yetim kalan,
Yerli yurtlu halkı yöneten,
Maaniker'i bağlayan,
Yeryüzünün halkını çağırıp,
Babasına aş verip,
Ruhunu da yüceltip uğurlayan,
Kökötöy'ün Bokmurun'u,
Bu da ordunun içinde.
Eştek'lerin Camgırçı'sı,
Hafife alınacak can değil,

Kokon kanı Kozubek,
Ancıyandın ayrı sakal Sınçıbek
Ayanışar kan emes,
Bu da koldun içinde».
Acıbay sözün ukkanda
Açuusu keldi Esenkan,
Kança-kança oy oylop:
«Uşu kelgen elçinin
Başın kesip ciberip,
Kaptap kelgen coo menen
Kıyraşsambı! - dep oylop,
Kızıtalak buruttun
Zorduguna könömbü,
Aynegim carık Burulça
Tartuuga kantip beremin?» -

Kokon hanı Kozubek,
Ancıyan'ın çatal sakallısı Sınçıbek,
Canını sakınır han değil,
Bunlar da ordunun içinde».
Acıbay'ın sözünü duyunca,
Öfkesi geldi Esenkan'ın,
Nice nice düşünceye dalıp:
«Şu gelen elçinin,
Başını kesip gönderip,
Basıp gelen düşmanla,
Kıyasıya vuruşsam mı!» diye düşünüp,
«Kahrolası burutun,
Zorbalığına boyun mu eğeyim,
Gözümün nuru Burulça'yı,
Armağana nasıl veririm?» -

Dep, oylonup, Esenkan
Kaardanıp turganda
Elçige kelgen Acıbay
Baylangan içten bolotun
Esenkanga bildirbey,
Oñdoy karmap oñdonup,
Başın alıp bu kandın
Cazdıgım ala catam, - dep,
Kamınıp turdu sır berbey.
Uşintip turgan kezinde.
Ezkaranın aldınan
Bayloodo catkan kırk törö
Boşonup kelip kalıptır.
Oşo çakta bir törö
Tizesi cerge bügülüp,
Esenkandın aldına
Kıtayınça cügünüp,
Karap turdu Şuykuçu,
Kara tilin karanday
Kayrap turdu Şuykuçu,
Kan aldında bezildep,
Sayrap turdu Şuykuçu:
«Buruttan aytıluu Manas kan çıktı,

Deyip düşünüp Esenkan,
Hışımlanıp dururken,
Elçi gelen Acıbay,
İçine kuşandığı çeliğini,
Esenkan'a sezdirmeden,
Elverişli kavrayıp doğrulup,
«Bu hanın başını alıp,
Kendime yastık edip yatarım» deyip,
Sır vermeden hazır durdu.
Böyle durduğu sırada.
Ezkara'nın yanından,
Bağda yatan kırk bey,
Çözülüp çıkagelmişti.
O sırada bir bey,
Dizleri yere bükülüp,
Esenkan'ın huzurunda,
Kıtay usulünce eğilip,
Bakıp durdu Şuykuçu,
Kara dilini bıçak gibi,
Bileyip durdu Şuykuçu,
Han önünde sızlanıp,
Şakıyıp durdu Şuykuçu:
«Buruttan namlı Manas han çıktı,

Dobuşunan can çıktı,
Telegeyi teñ eken,
Oñ dalısı keñ eken,
Kıtay curtu biz tügül
On segiz miñ aalamdı
Kırıp keter şer eken.
Kan agızıp kazatta
Kan Coloydoy er ölüp,
Başkasın aytıp neteyin,
Madıkan baatır dagı ölüp,
Eçen mıktı kan ölüp,
Kezikkendin baarı ölüp,
Kança türkün zor ölüp,
Kalıñ uruş salganda
Ezkaranı baş kılıp,
Calgız Çubak çorosu
Baylap aldı dünüyö,
Kırk törönün baarısın!»
Uşunday dep ökürüp,

Naarasından canlar çıktı,
Her yanı denk, kusursuzmuş,
Sağ küreği genişmiş,
Kıtay halkı, biz şöyle dursun,
On sekiz bin âlemi,
Kırıp geçirecek aslanmış.
Gazada kan akıtıp,
Han Coloy gibi er ölüp,
Ötesini söyleyip n'ideyim,
Madıkan bahadır dahi ölüp,
Nice yaman han ölüp,
Karşısına çıkanın hepsi ölüp,
Nice türlü ulu ölüp,
Büyük savaş saldığında,
Ezkara'yı başa koyup,
Tek başına çorası Çubak,
Bağlayıverdi, ey dünya,
Kırk beyin hepsini!»
Böyle deyip böğürüp,

Öksöp-öksöp bakırıp,
Sayrap turdu Şuykuçu.
Şuykuçu mintip turganda,
Acıbay kepti baştadı:
«Bel baylagan beliñdi ayt,
Bekip catkan ceriñdi ayt,
Beremin deseñ çınıñdı ayt!
«Berbeymin», - dep, sen aytsañ,
Bılkıldak kuuray bışkıça,
Mıyzamdın gülü uçkuça
Altı ay tınbay uruşam!
Üstüñdön çeçip tonuñ ber,
Astıñan tüşüp tagıñ ber!
Aman kalsañ Beecinde
Altı ay surak kıluuga
Çet-Beecin öñdüü şaarıñ ber!»
Alkınıp Acıñ turganda
Amalı ketti Esenkan.
Ay Cañ-Cuñ menen Kün Cañ-Cuñ,

Hıçkıra hıçkıra bağırıp,
Şakıyıp durdu Şuykuçu.
Şuykuçu böyle dururken,
Acıbay söze başladı:
«Bel bağladığın geçidini söyle,
Saklanıp yattığın yerini söyle,
Verecceksen doğrusunu söyle!
«Vermem» dersen eğer sen,
Körpe kamış katılaşana dek,
Mıyzam gülünün çiçeği uçana dek,
Altı ay durmadan savaşırım!
Üstünden soyup kaftanını ver,
Altından inip tahtını ver!
Beecin'de sağ kalırsan,
Altı ay yargı sürmeye,
Çet-Beecin gibi şehrini ver!»
Acı'n böyle şahlanıp dururken,
Esenkan'ın çaresi tükendi.
Ay Cañ-Cuñ ile Kün Cañ-Cuñ,

Esenkan üçöö çogulup,
Bul akıldı kıldı emi,
Kızıktı burut çogulup,
Salat degen emine?
Kırk törösün kıtaydın
Calgız baylap, Çubak kul
Alat degen emine?
Bul kırgınga kıtaydı
Salat degen emine?
Munardı közdöy kamınıp,
Buruttun cayın körölük» -
Bul üçöö mintip turganda
Murun körgön Beecindi
Adis bolgon Almambet,
Aytıluu Manas sultanga
Akkulanı mingizip,
Cakası altın, ceñi cez,
Koş badana, torgoy köz,
Keleme boto, keñ kürmö
Akolpoktu kiygizip,
Asınganda carıktık,
Ay dalının aynegi,
Aykaşkan coogo salganda

Esenkan, üçü toplanıp,
Şimdi şu akla vardılar,
«Burut toplanıp bu belayı,
Salar demek de nedir?
Kıtay'ın kırk beyini,
Tek başına bağlayıp, Çubak kul,
Alır demek de nedir?
Bu kırgına Kıtay'ı,
Salar demek de nedir?
Kuleye doğru davranıp,
Burutun halini görelim» -
Bu üçü böyle dururken,
Beecin'i önceden görmüş,
Ona vâkıf olan Almambet,
Namlı Manas sultana,
Akkula'yı bindirip,
Yakası altın, yeni tunç,
Çift zırhlı, turgay gözlü,
Keleme ipekli, geniş cepken,
Akolpok'u giydirip,
Kuşanıldığında nurlanan,
Ay küreğinin aynası,
Boğuşan düşmana saldığında,

Almambet candın bardegi.
Cakşı buyum Akkelte
Ay dalıga ildirip,
Oşondo Manas kök caldın
Arslanday közün caynatıp,
Kaarlantıp, bulkuntup,
Kırk çorogo karmatıp,
Beecindi közdöy culkuntup,
Kızıl tuusun karmatıp,
Çoguu koygon bir cerge.
Kan Bakay menen Muzburçak
Kılıçın kınga baylantıp,
Anı koygon bir cerge.
Anın beri cagında
Eştekterdin Camgırçı,

Almambet can siperiydi.
Değerli silah Akkelte'yi,
Ay küreğine astırıp,
O zaman boz yeleli Manas'ın,
Aslan gibi gözü alevlenip,
Hışımlandırıp, silkindirip,
Kırk çoraya tutturup,
Beecin'e doğru atıldırıp,
Kızıl tuğunu tutturup,
Hepsini bir yere koydular.
Han Bakay ile Muzburçak,
Kılıcını kına bağlatıp,
Onu koydular bir yere.
Onun beri yanında,
Eştek'lerin Camgırçı'sı,

Elemandın er Töştük
Temirden köpkök ton kiyip,
Tegiz tulpar at minip,
Tübünö azır cetçüüdöy,
Koyo berse Beecindi
Azır buzup ketçüüdöy,
Al bir cerde culkunup,
Tekşi burut kamınıp,
Tepsep keter emedey
Tegerektep cabılıp,
Cabılganın körgöndö
Akıl-esin taba albay,
Alek boldu Esenkan.
Kıyalında munu oylop,
Catmak boldu Esenkan,
Kıstoo tüşüp başına
Kızına koşup, miñ kızdı
Tartmak boldu Esenkan.
Emine degen sözünö
Könmök boldu Esenkan,
Çet-Beecindin kandıgın
Bermek boldu Esenkan.
Bir uruu kıtay curtuna
Ayanbastan kabardı
Salmak boldu Esenkan,
Karool kandan bir tobun
Cıymak boldu Esenkan,

Eleman'ın er Töştük'ü,
Demirden masmavi kaftan giyip,
Hepsi tulpar ata binip,
Sanki hemen köküne erecekmiş gibi,
Salıverseler Beecin'i,
Hemen yıkıp geçecekmiş gibi,
O da bir yerde atılıp,
Topyekûn burut davranıp,
Çiğneyip geçecekmiş gibi,
Çepeçevre üşüşüp,
Üşüştüklerini görünce,
Aklını başına devşiremeyip,
Perişan oldu Esenkan.
İçinden bunu kurup,
Baş eğmeye durdu Esenkan,
Başına darlık çöküp,
Kızına katıp bin kızı,
Sunmaya karar verdi Esenkan.
Her ne derse sözüne,
Uymaya karar verdi Esenkan,
Çet-Beecin'in hanlığını,
Vermeye karar verdi Esenkan.
Bir boy Kıtay halkına,
Esirgemeden haberi,
Salmaya karar verdi Esenkan,
Bekçi hanlardan bir öbeğini,
Toplamaya karar verdi Esenkan,

Agaça kelin, suluu kız
Aydap berip tartuuga,
Kan kötörüp Manastı,
Can soogalap ölümdön
Kalmak boldu Esenkan.
Esenkan kızı Burulça,
Ay Cañ-Cuñdun Birmıskal
Eki kızdı baş kılıp,
Kalıñ kızdın baarına
Celbegey torko kiygizip,
Celbegen corgo mingizdi,

Hanım gelinleri, güzel kızları,
Sürüp verip armağana,
Manas'ı han kaldırıp,
Canına aman dileyip ölümden,
Kurtulmaya karar verdi Esenkan.
Esenkan kızı Burulça,
Ay Cañ-Cuñ'un Birmıskal'ı,
İki kızı başa koyup,
Kalabalık kızların hepsine,
Omuza salma ipekli giydirip,
Yorulmaz yorgaya bindirdi,

Çılka kızıl kiygizip,
Eki kızdın artınan
Karluu cerge kar caasa
Kardı körüp, etin kör,
Kar üstünö kan tamsa
Kandı körüp, betin kör!
Oşondoy aşkan suluudan,
Beli tutam, beti ayday,
Koroz moyun, koloñ çaç,
Koykoygondu bir bölüp,
Oolcugan suluunu
Burulçanın artınan
Top-top kılıp cürgüzdü,
Oymok ooz, calcal köz,
Keleñker çaçpak, nayça bel,
Kerilgen kızdı bir bölüp,
Aycañdın kızı Birmıskal
Birmıskaldı baş kılıp,
Bul sıyaktuu suluudan
Bir tobun bölüp alıptır.
Eki kızdı baş kılıp,
Kara közdön miñdi alıp,
Kança töönü baş kılıp,
Bilge cüktöp, dilde alıp,
Kan Esenkan baş bolup,
Tartuuga çıktı Manaska.
Oşol çakta kan Manas
Koşoy menen Bakayga
Aytıp turdu munday söz:
«Urgaaçıdan uz kelet,
Aldıña tartuu kançalık

Artık suluu kız kelet,
Ayta turgan söz kelet.
Altın, dilde, cibekten
Kança tartuu böz kelet.
Azizkandın Almambet
Beecinge murun kan eken,
Esenkandın Burulça

Baştan başa kızıl giydirip,
İki kızın ardından,
Karlı yere kar yağsa,
Karı görüp tenini gör,
Kar üstüne kan damlasa,
Kanı görüp yüzünü gör!
Öylesi eşsiz güzellerden,
Beli bir tutam, yüzü ay gibi,
Horoz boyunlu, gür saçlı,
Salınıp gezenleri bir bölük edip,
Nazla süzülen güzeli,
Burulça'nın ardından,
Öbek öbek yürüttü,
Yüksük ağızlı, süzgün gözlü,
İpek saç bağlı, ince belli,
Gerinip salınan kızları bir bölük edip,
Aycañ'ın kızı Birmıskal,
Birmıskal'ı başa koyup,
Bu türlü güzellerden,
Bir öbeğini ayırıvermiş.
İki kızı başa koyup,
Kara gözlülerden binini alıp,
Nice deveyi başa koyup,
Fillere yükletip, altın alıp,
Han Esenkan başta olarak,
Manas'a armağana çıktı.
O sırada han Manas,
Koşoy ile Bakay'a,
Şöyle bir söz söylüyordu:
«Kadınlardan hüner ehli gelir,
Önüne armağan diye nice,

Üstün güzel kızlar gelir,
Söylenecek söz gelir.
Altından, akçeden, ipekten,
Nice armağan kumaş gelir.
Azizkan'ın Almambet'i,
Beecin'e önceden han imiş,
Esenkan'ın Burulça'sını,

Alamın degen abaldan
Ubadası bar eken.
Menin aytkan sizderge,
Burulçaday suluunu
Almambetten ayırba.
Artıkça candan az degen,
Esenkandın Burulça
Anık suluu kız degen.
Ay Cañ-Cuñ kızı Birmıskal
Atagı artık kan degen,
Aşıktıgı Çubakka
Abaldan ak bar degen,
Urgaaçıdan uz degen,
Akılı tolgon kız degen.
Tilimdi alsañ kalayık,
Keler bolso eki kız
Kalıñ koldu cıyalı,
Almambet, Çubak - eki er
Ekööno ike kıyalı!
Samap kelgen Beecindin
Kızıgın, elim, körölü,
Alıp kelgen dildesin
Tutamga çenep bölölü!»
Manastın kebin ukkanda
Baarı koldun baarısı
Ubadanı bek kılıp,
Ölüp keter şert kılıp:
«Ala bolup ketkendi
Azır antı ursun!» - dep,
Ak buuday unun çaynaşıp,
Koldu bekem karmaşıp:
«Erece mınday bolsun», - dep
Estüülörün cıynaşıp,
On eki kandın baarına,
Karmatıp çıbık kıyışıp,

Ubadaluu tunuktar,
Uşunday deşti uluktar,
Kıtaydı Manas alganda

Alırım dediği eski demden,
Verilmiş sözü var imiş.
Benim size diyeceğim,
Burulça gibi güzeli,
Almambet'ten ayırmayın.
Üstün canlardan hünerli denen,
Esenkan'ın Burulça'sı,
Gerçek güzel kız denen.
Ay Cañ-Cuñ kızı Birmıskal,
Ünü üstün han soylu denen,
Çubak'a olan sevdası,
Ezelden beri temiz denen,
Kadınların hünerlisi denen,
Aklı kemale ermiş kız denen.
Sözümü dinlerseniz, ey ahali,
Gelecekse bu iki kız,
Koca orduyu toplayalım,
Almambet ile Çubak - iki ere,
İkisine nikâh kıyalım!
Özleyip geldiğimiz Beecin'in,
Keyfini, ey halkım, görelim,
Getirdikleri altınını,
Tutam tutam ölçüp bölüşelim!»
Manas'ın sözünü duyunca,
Bütün ordunun hepsi,
Ahdi sağlam edip,
Ölümüne şart koşup:
«İkilik edip döneni,
Hemen andı çarpsın!» deyip,
Ak buğday ununu çiğneyip,
El ele sıkıca tutuşup:
«Töre böyle olsun» deyip,
Akıllılarını toplayıp,
On iki hanın hepsine,
Çubuk tutturup kesişip,

Ahitli pak yürekliler,
Böyle dedi ulular,
Manas Kıtay'ı aldığında,

Bolup ketken kızıktar.
Burulça menen Birmıskal,
Eki suluu baş bolup,
Tartuuga keldi köp kızdar.
Boz ala celek tuu alıp,
Borumun körüp Manastın
Kakançın Beecin kubanıp,
Esenkan menen Ay Cañ-Cuñ,
Beker curttu kırba, - dep,
Er Manastın aldına
Tartuu tartıp suranıp,
Kakançıluu Beecindin
Kandıgın berdim bilip ket,
Astımdagı altın tak
Sizge berdim minip ket!
Kırgın kılba curtumdu,
Kaçırbaçı kutumdu.
Sizge tartuu kılayın,
Kırk kan kıtay elimdi!
Ezkara kanım öltürüp,
Sındırba menin belimdi!
Beyiliñ, kança kan bolgun,
Berdim Beecin cerimdi!
Kan kötörün elime,
Kızmatıñdı kılayın,
Aytkanıña könöyün,
Kırılıp ketken adamıñ -
Kunun azır bereyin!
Tamdın baarın uratpa,
Taldı kesip kıyratpa,
Uyaluu kıtay el ele
Uypalap cürüp kuuratpa!
Manas, kan ekeniñ çın bolso,
Kazba menin orumdu,
Kaynatpa menin şorumdu!
Men da sendey kan elem,
Baylaba menin kolumdu,
Talkalaba butumdu,
Talaalatıp koybogun,

Olup biten temaşalar.
Burulça ile Birmıskal,
İki güzel başta olarak,
Armağana geldi nice kızlar.
Boz ala bayrak, tuğ alıp,
Manas'ın heybetini görüp,
Kakançın Beecin sevinip,
Esenkan ile Ay Cañ-Cuñ,
«Suçsuz halkı kırma» deyip,
Er Manas'ın önüne,
Armağan sunup yalvarıp,
Kakançın'lı Beecin'in,
«Hanlığını verdim, bil de git,
Altımdaki altın tahtı,
Size verdim, çık da git!
Halkımı kırgına verme,
Kutumu kaçırma.
Size armağan edeyim,
Kırk hanlı Kıtay elimi!
Ezkara hanımı öldürüp,
Belimi kırma benim!
Gönlün dilediğince han ol,
Verdim Beecin toprağımı!
Halkımın üstüne han çık,
Hizmetini edeyim,
Dediğine uyayım,
Kırılıp giden adamının,
Kan bedelini hemen vereyim!
Evlerin hepsini yıktırma,
Söğütleri kesip kırdırma,
Yuvası olan Kıtay eliydi,
Hırpalayıp da kurutma!
Manas, hanlığın gerçekse eğer,
Kazma benim çukurumu,
Kaynatma benim çilemi!
Ben de senin gibi bir handım,
Bağlama benim ellerimi,
Parçalama ayaklarımı,
Kırlara sürüp bırakma,

Dalay kıtay curtumdu!
Kep bilbegen kecirler
Munu ugup küyüngön,
Beecinge Manas kiret, - dep,
Mından murun kırk cılı
Beecindegi Karıkan
Dañzasına çiyilgen.
Aylandıra kaçırgan,
Ak colbors emi sen bolduñ,
Amalım taap kaça albay,
Kolgo tüşkön men boldum.
Körö sala kaçırgan,
Kök cal arslan sen bolduñ,
Kaarıñdan kız tartıp,
Kolgo tüşkön men boldum!»
Esenkan mınday degende,
Karool kandın baarısı
Taazım kılıp Manaska
Tizesin bügüp cügünüp,
Kulduk urup iyilip,
Art cagınan kalıñ kız
Taazım kılıp Manaska:
«Birmıskal menen Burulça,
Ekөө baştık bir miñ kız».
Baarı keldi coodurap.
Cakut, dilde, köör taş
Atandarga artılıp,
Appak kümüş, sarı altın
Bil üstünö tartılıp,
Baarı koldun baarısı
Çoguluşup turuşup,
Tartuuga kelgen kızdardı,
Dalay altın, dildeni
Olco kılıp bölüştü.
Altın menen dildeni
Kazatka kelgen köp koşuun
Cüktöy albay kaldı emi,
Ayday appak suluunu,

Nicesini kırdı Kıtay yurdumun!
Söz bilmeyen inatçılar
Bunu duyup yanıp yakıldı,
Beecin'e Manas girecek, diye,
Bundan önce, kırk yıl evvel,
Beecin'deki Karıkan'ın
Defterine yazılmıştı.
Çevirip önüne katan
Ak kaplan işte sen oldun,
Çare bulup kaçamadan
Ele düşen ben oldum.
Görür görmez saldıran
Boz yeleli arslan sen oldun,
Kahrından kız sunarak
Ele düşen ben oldum!»
Esenkan böyle deyince,
Nöbetçi hanların hepsi
Manas'a tazim eyleyip
Diz büküp yere kapandı,
Kulluk sunup eğildi,
Ardından kalabalık kızlar
Manas'a tazim eyledi:
«Birmıskal ile Burulça,
İkisi başta, tam bin kız».
Hepsi geldi ışıl ışıl.
Yakut, altın, mücevher taş
Develere yüklenip,
Apak gümüş, sarı altın
Fil üstüne çekilip,
Ordunun cümle erleri
Toplaşıp durdular,
Armağan gelen kızları,
Nice altını, akçeyi
Ganimet edip bölüştü.
Altın ile akçeyi
Gazaya gelen çok ordu
Yükleyemez oldu artık,
Ay gibi apak güzeli,

Adamzatta tunugu
Kalıñ catkan koşuundar
Üptöy albay kaldı emi,
Uyaluu curt, kalıñ el

İnsanoğlunun en durusunu
Yayılıp yatan ordular
Paylaşıp bitiremez oldu,
Yuvalı yurt, kalabalık halk

Ubadaluu Koşoydu
Kalıstıkka aldı emi.
Bargan koldo arman cok,
Kalıs bolup er Koşoy,
Olco bölö kelgende
Kuru adam kalgan cok.
Karısı Koşoy, er Bakay
Akıl-keñeş kıldı emi,
Ay Cañ-Cuñ kızı Birmıskal
Altından çatır tiktirip,
Çubakka ike kıydı emi.
Muzburçak, Kökçö kalıska
Munun baarın cıydı emi.
Esenkan kızı Burulça
Altın aydar, çok belboo,
Azizkandın Almambet
Buga ike kıydı emi.
Akbaltaydın Çubagı
Taş-Köpürö şaarına,
Başına taacı kiygizip,
Altın taktı mingizip,
Carım kandın eline
Alıp barıp kan kıldı.
Altın aydar, çok belboo
Azizkandın Almambet
Tırgoot degen kıtayga
Almambetti kan kıldı.
Türlüü-türlüü sögültüp,
(Tuş-tuşunan baarınan)
On eki kandın koşuunun
Tuş-tuşunan kan kıldı.
Kırk çoro menen Manastı
Kırgız, kıtay birigip,
Kırk cılı suuga çılasa

Vaadine sadık Koşoy'u
Hakemliğe aldılar.
Varan orduda yakınma yok,
Hakem olup er Koşoy,
Ganimet bölmeye gelince
Eli boş kimse kalmadı.
Yaşlısı Koşoy, er Bakay
Akıl danışıp görüştüler,
Ay Cañ-Cuñ kızı Birmıskal'a
Altından çadır diktirip,
Çubak'a nikâh kıydılar.
Hakem Muzburçak ile Kökçö
Bunların hepsini derledi.
Esenkan kızı Burulça'yı —
Altın perçemli, püskül kuşaklı
Azizkan oğlu Almambet,
Buna nikâh kıydılar.
Akbaltay'ın Çubak'ını
Taş-Köpürö şehrine,
Başına taç giydirip,
Altın tahta oturtup,
Carım hanın eline
Götürüp han kıldılar.
Altın perçemli, püskül kuşaklı
Azizkan oğlu Almambet'i —
Tırgoot denen Kıtay'a
Almambet'i han kıldılar.
Türlü türlü ayırıp,
(Dört bir yandan, hepsinden)
On iki hanın ordusunu
Dört bir yana han kıldılar.
Kırk çoro ile Manas'ı,
Kırgız, Kıtay birleşip,
Kırk yıl suya batsa da

Kıyarıp türü oñbogon,
Kırk cılı selge ketse da
Kılt etip çeti koybogon,
Altın türdüü kilemdi
Alıp kelip caydı emi,
Ayköl Manas sultandı
Al kilemdin üstünö
Olturguzup aldı emi.

Rengi bozulup solmayan,
Kırk yıl sele gitse de
Ucundan zerre yıpranmayan,
Altın nakışlı kilimi
Getirip serdiler,
Ayköl Manas sultanı
O kilimin üstüne
Oturtup aldılar.

Ençi bölüp berçüüdöy,
Kalıñ kıtay çurkurap,
Manastı tegerektep aldı emi,
Kan Esenkan baş bolup,
Çınçuu kanduu ulugu
Manastı çın kötörüp aldı emi.
Esenkandın altın tak,
Altın takka mingizip,
Kakançındın Beecinge
Kan kötörüp saldı emi.
Alım alıp Beecinden
Altın tak minip, kan bolup,
On eki kandın kalıñ kol
Köñülü tekşi cay bolup,
Koşoy, Bakay karı bar,
Berenderdin baarı bar,
Uşu colu Beecinge
Kıyla kızık saldırıp,
Erkin boldu kırgızdar.
Er Manası baş bolup,
Kızdan alım aldırıp,
Kırk kandın eli kıtayga
Tütüngö bir at saldırıp,
Tük koyboy cıyıp aldırıp,
Kırgızdın kolu cesin, - dep,
Semizden ögüz soydurup,
Karooldu mıktap koydurup,
Bargandın baarı bek bolup,
Alası cok köp koşuun
Temirdey tekşi kök bolup,

Pay bölüp verecekmiş gibi,
Kalabalık Kıtay çığrışıp,
Manas'ın çevresini sardılar,
Han Esenkan başta olmak üzre,
Çınçuu soyundan ululuları
Manas'ı el üstünde kaldırdılar.
Esenkan'ın altın tahtı —
Altın tahta oturtup,
Kakançın'ın Beecin'ine
Han diye yükselttiler.
Beecin'den vergi alıp,
Altın tahta çıkıp, han olup,
On iki hanın kalabalık ordusu
Gönlü tümden rahatlayıp,
Koşoy, Bakay gibi yaşlılar var,
Yiğitlerin hepsi var,
Bu sefer Beecin'de
Nice şenlik kurdurup
Özgür oldu Kırgızlar.
Er Manas'ları başta olup,
Kızdan vergi aldırıp,
Kırk hanın halkı Kıtay'a
Her ocağa bir at salıp,
Hiç bırakmadan toplatıp,
Kırgız'ın ordusu yesin, diye,
Semizinden öküz boğazlatıp,
Karakolu sağlam kurdurup,
Varanların hepsi bey olup,
Arasında nifak olmayan çok ordu
Demir gibi yekpare pek olup,

Sulayman cetpes Beecinden
Surak kılıp turdu emi,
Iskender cetpes Beecinge
Salık salıp turdu emi.
Soyuşuna bee kıldı,
Alık-salık köp alıp,
Köp kıtaydı cöö kıldı.
Kan bolgon soñ busurman
Kakançında Beecindin
Bulasın bulap alganı.
Alık-salık köp tartıp,
Azapka kıtay kalganı.

Sulayman'ın ermediği Beecin'de
Hüküm sürüp durdular,
Iskender'in ermediği Beecin'e
Vergi salıp durdular.
Kesimine kısrak koydu,
Vergiyi haracı çok alıp,
Nice Kıtay'ı yaya kodu.
Müslüman han olduktan sonra
Kakançın'daki Beecin'in
Malını yağmalayıp aldı.
Vergiyi haracı çok çekip,
Azaba düştü Kıtaylar.

Eki üyünö bir kazan
Can sakta - dep suradı.
Altın, kümüş, köördön
Alım alıp suradı.
Esenkandın elinen
Esepsiz curttu cıydı emi,
Altımış künü toy kılıp,
Şuykuçu degen kıtaydı
Çın busurman kıldı emi.
Şuykuçuday kıtaydı
Kılıç menen kıydırıp,
Balta menen bastırıp,
Erki menen buruttun
Bolo berdi, Şuykuçu,
Calganına busurman,
Çınında kıtay bu bolup,
Cürö berdi, Şuykuçu
Aşmaçı bolup Manaska
Kire berdi, Şuykuçu,
Kanday kılgan eldigin,
Kan Manastın kemdigin
Bile berdi, Şuykuçu,
Kılıgı menen corugun
Cazıp cürdü, Şuykuçu.
Sulayman barbas Beecinge
Saltanattuu kan bolgon

İki eve bir kazanla
Can besleyin, diye buyurdu.
Altından, gümüşten, mücevherden
Vergi alıp istedi.
Esenkan'ın elinden
Sayısız halkı topladı,
Altmış gün toy edip,
Şuykuçu denen Kıtay'ı
Gerçek Müslüman kıldılar.
Şuykuçu gibi Kıtay'ı
Kılıç zoruyla kestirip,
Balta ile bastırıp,
Burut'un iradesine
Boyun eğdi, Şuykuçu,
Yalandan Müslüman,
Gerçekteyse Kıtay olup,
Yaşayıp gitti, Şuykuçu,
Aşçı olup Manas'a
Girip durdu, Şuykuçu,
Nasıl bir töresi olduğunu,
Han Manas'ın eksiğini
Öğrenip durdu, Şuykuçu,
Huyunu ve gidişini
Yazıp durdu, Şuykuçu.
Sulayman'ın varmadığı Beecin'de
Saltanatlı han olan

Manastı mınday taştaylık,
Emdigi sözdü bayakı
Kaçıp ketken Beecinge
Koñurbaydan baştaylık.
Tüp-Beecindin özünö,
Karıkandın aldına
Bargan eken Koñurbay,
Aalamga kabardı
Salgan eken Koñurbay.
«Busurmanga çaldırdık,
Esenkandın Burulça
Burutka bizder aldırdık.
Karmaşkanda kan öldü,
Kara alaman baarı öldü.
Kulagı temir çoñ balban
Kutan alp barıp caylandı,

Manas'ı şimdilik böyle bırakalım,
Şimdiki sözü, o bildik,
Beecin'e kaçıp gitmiş olan
Koñurbay'dan başlayalım.
Tüp-Beecin'in tâ kendisine,
Karıkan'ın huzuruna
Varmış meğer Koñurbay,
Âleme haberi
Salmış meğer Koñurbay.
«Müslümana yenildik,
Esenkan'ın Burulça'sını
Burut'a biz kaptırdık.
Çarpışırken han öldü,
Kara avam hepten öldü.
Kulağı demir koca pehlivan
Kutan alp varıp yere serildi,

Kırk törösü baş bolup,
Mancuunun kanı Ezkara
Kolgo tüşüp baylandı.
Kara kalmak kalkıñdan
Kayran Coloy kan öldü,
Tömönkü şibee kanınan
Ilama balban dagı öldü.
Tırgoottun kanı ele,
Katın da bolso Kanışay
Karaan kılgan can ele,
Kaptap burut kelgende
Tırgoottordon bul öldü.
Soloon degen eliñden
Ölbögön cerde kalışıp,
Tınbastan altı ay salışıp,
Esenkandın Börüköz
Bul sıyaktuu er öldü.
Kıyın soguş saldırdım,
Kıyın kıraan erlerdi
Buruttarga aldırdım.
Uşu kezde çoçunam
Bulamdı bula alat, - dep,

Kırk töresi başta olmak üzre,
Mançu'nun hanı Ezkara
Ele düşüp bağlandı.
Kara Kalmak halkından
Yazık ki Coloy han öldü,
Aşağı Şibee hanından
Ilama pehlivan dahi öldü.
Tırgoot'un hanıydı,
Kadın da olsa Kanışay
Arka olmuş bir candı,
Burut basıp gelince
Tırgootlardan bu öldü.
Soloon denen elinden,
Ölmediği yerde direnip,
Durmadan altı ay vuruşup,
Esenkan'ın Börüköz'ü —
Bunun gibi erler öldü.
Çetin savaş verdirdim,
Nice yaman kartal erleri
Burutlara kaptırdım.
Şu demde korkarım:
Malımı yağmalar, diye,

Alımın taktap berbesek,
Aytkanına könbösök
Azaptı Manas salat, - dep,
Manası kıyın er eken,
Şay koldogon şer eken,
Cıynap koygun bölögün,
Uşu catkan Beecindi
Ceke kırçu er eken.
Kıtay, burut aralaş -
Kalıñ uruş bolgondo,
Kan Madıkan bolboso
Çiet ele sızıktı,
Başıñarga Karıkan,
Kılat ele kişi kılbas kızıktı!
Ara cerden çañ çıgıp,
Kaçkın çoçko sır bilgi,
Almambet coogo da çıgıp,
Ulak kandın Sırgagı
Uşunday erdi körbödüm,
Umaçtay açtı uykumdu,

Vergisini tastamam vermezsek,
Dediğine uymazsak
Azabı Manas salar, diye.
Manas'ları yaman ermiş,
Erenlerin koruduğu arslanmış,
Derle topla varını,
Şu yatan Beecin'i
Tek başına kıracak ermiş.
Kıtay, Burut karışık —
Büyük savaş koptuğunda,
Han Madıkan olmasaydı
Sınırı da çiğneyip geçerdi,
Başınıza, ey Karıkan,
Kişinin görmediği oyunu oynardı!
Ara yerden toz kopup,
Kaçkın domuz, sırra vâkıf
Almambet cenge de çıkıp,
Ulak hanın Sırgak'ı —
Böylesi bir er görmedim,
Uykumu büsbütün kaçırdı,

Sırgak kırıp taştadı
Uyaluu kıtay curtuñdu.
Uzun boyluu, keñ dalı,
Manaska tete er eken,
Akbaltaydın Çubagı.
Kapilette söz tapkan,
Karañgıda köz tapkan,
Bekip catkan bel tapkan,
Bel baylagan er eken,
Beren Bakay degeni.
Adamzatta şer eken,
Oşolordun baarısın
Kütüp cürgön Manası
Zorlugu toodoy eme eken.
Bir karasa - bir kişi,
Canına barsa - miñ kişi.
Arkasınan kaçırsam
Acıdaar türü bar,

Sırgak kırıp bıraktı
Yuvalı Kıtay yurdunu.
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Manas'a denk bir ermiş
Akbaltay'ın Çubak'ı.
Ansızın söz bulan,
Karanlıkta göz olan,
Gizli yatan geçidi bulan,
Bel bağlanan bir ermiş
Beren Bakay dedikleri.
İnsanoğlunda bir arslanmış,
Onların topunu birden
Çekip çeviren Manas'ları —
Heybeti dağ gibi bir şeymiş.
Bir bakarsın — bir kişi,
Yanına varsan — bin kişi.
Ardından saldırsam
Ejderha görünüşü var,

Aykırıp ayza sunganda
Altı miñ erdin sürü bar.
Cer cüzünö ürmötü
Tolgon eken Manastın
Ar kaydan kelgen çorosu
Dal özündöy Manaska
Bolgon eken Manas kan.
Ar kim azar salbaptır
Uşu kelgen Manaska
Ay-aalamdın curtunan
Ukuruk kayrar kalbaptır.
Bettep coogo kirgende
Berenderden surasañ
Almambet, Çubak dagı bar,
Kıykırıp coogo kirerge
Acıbay, Bakay kanı bar.
Kız menen altın, köör taş
Kılçaybastan berbesek
Kızık kılar ceri bar.
Çındaganda Sırgagı
Çıñooluu kızıl temirdey,
Çın aykırsa Manastın
Çoñdugu toonun teñindey».
Köödöngö batpay köp sanaa,

Haykırıp mızrak uzattığında
Altı bin erin heybeti var.
Yeryüzüne hürmeti
Dolmuş meğer Manas'ın,
Her yandan gelmiş çoroları
Tıpkı kendi dengiymiş —
Han olmuş meğer Manas.
Kimse ilişememiş
Bu gelen Manas'a,
Ay-âlemin yurdundan
Kement çevirecek kalmamış.
Yüz yüze cenge girdiğinde
Yiğitlerinden sorarsan
Almambet, Çubak dahi var,
Haykırıp cenge girmeye
Acıbay, Bakay hanı var.
Kız ile altını, mücevheri
Dönüp bakmadan vermezsek
Başımıza oyunlar açacak.
Ciddiye bindi mi Sırgak'ı
Su verilmiş kızıl demir gibi,
Gerçekten haykırsa Manas'ın
Büyüklüğü dağın dengi gibi».
Göğsüne sığmaz çok kaygı,

Çoñ kanına barganda
Kıtaylardın Koñurbay
Közünün caşı on talaa.
Koñurbaydın özünö
Karıkan turup munu aytat:
«Kırk darbaza Beecindin
Bir eşigin kördüñbü?
Kün batış karap açılgan,
Door-kıyamat bolguça
Aldırbayt Beecin kalaa, - dep,
Kapkasına cazılgan.
Açkadan Beecin ölböyt, - dep,
Uşu turgan Beecinge
Kudaydın nuru çaçılgan.

Büyük hanına vardığında
Kıtayların Koñurbay'ının
Gözünün yaşı on dere.
Koñurbay'ın kendisine
Karıkan kalkıp şunu söyler:
«Kırk kapılı Beecin'in
Bir kapısını gördün mü?
Gün batıya bakıp açılan;
Devir kıyamete varana dek
Düşmez Beecin kalesi, diye
Kapısına yazılmış.
Açlıktan Beecin ölmez, diye,
Şu duran Beecin'e
Tanrı'nın nuru saçılmış.

Nur tögülgön cer uşul
Otuz adam ilgerten
Altın tak mingen cer uşul.
Sulayman kelip Beecinge
Kayta ketken er oşol,
Suuk kol kelip tiybegen
Esen kalgan el oşol,
Erdigin bilip Manastın
Eçen kıstap buruttu
Alalbagan men uşul.
Uşu Beecin şaarına
Eçe balban attangan,
İçinen ala coo çıgıp,
Uşu turgan Beecinge
Altı ay surak kılat, - dep,
Altı cıl murun kan Manas
Dañzabızga kattalgan.
Oşo turgan Manastın
Kabarın ukkan küyüngön,
Almambet Manas birigip,
Beecindi surap alat, - dep,
Biçigine çiyilgen.
Altı ay Manas kan bolot,
Andan kiyin cay bolot.
Alım alsa ayabay
Dünüyögö karaba».
Mintip aytıp Karıkan
Kaardı katuu saldı emi,

Nur dökülen yer budur,
Otuz kişinin öteden beri
Altın tahta çıktığı yer budur.
Sulayman gelip Beecin'e,
Geri dönen er odur,
Soğuk el gelip değmemiş,
Esen kalan el odur,
Manas'ın erliğini bilip,
Nice sıkıştırıp Burut'u
Alamayan ben buyum.
Şu Beecin şehrine
Nice pehlivan at sürmüş,
İçinden hain düşman çıkıp,
Şu duran Beecin'de
Altı ay hüküm sürer, diye,
Altı yıl önce han Manas
Defterimize kaydolmuş.
O duran Manas'ın
Haberini duyan yanmış;
Almambet, Manas birleşip,
Beecin'i alıp yönetir, diye
Bitiğine yazılmış.
Altı ay Manas han olur,
Ondan sonra iş biter.
Vergiyi alırsa acımadan,
Dünya malına aldırma».
Böyle deyip Karıkan
Kahrını sertçe saldı,

Kabar kılıp Beecinge
Tolup catkan ustalar
Baarın cıyıp aldı emi.
Ustaları kelgende
Buyruktu katuu kıldı emi,
Kurçtun cayın bilüüçü
Kıldattarın cıydı emi.
Ustaları kelişip,
Sabına altın tarttırıp,
Betine uunu captırıp,

Beecin'e haber salıp,
Dolup taşan ustaların
Hepsini topladı.
Ustaları gelince
Buyruğu sıkı verdi,
Çeliğin halinden anlayan
Hünerlilerini topladı.
Ustaları gelişip,
Sapına altın kaplatıp,
Yüzüne zehir sürdürüp,

Casay berdi aybalta	*Yapıp durdular aybaltayı,*
Körgön candı kubantıp,	*Gören canı sevindirip,*
Acıdaardın uusuna	*Ejderhanın zehrine*
Altı, ceti sugartıp.	*Altı yedi kez suvarıp.*
Tiygende acal cetsin, - dep,	*Değince ecel yetişsin, diye,*
Badırap kıyrap ketsin, - dep,	*Çatırdayıp yıkılsın, diye,*
Kez bolup kalgan duşmandın	*Karşısına çıkan düşmanın*
Acalı mintip cetsin, - dep,	*Eceli böyle yetsin, diye.*
Tagın Manas mingende	*Tahtına Manas çıktığında*
Tarıkkan cok Karıkan,	*Tasalanmadı Karıkan,*
Dalayların kırganda	*Nicesini kırdığında*
Arıkkan cok Karıkan.	*Eriyip bitmedi Karıkan.*
Kıyladan beri kan eken,	*Nicedir handı o,*
Özü kapır debese	*Kendine kâfir denmese*
Kasiettüü can eken.	*Kerametli bir candı.*
Kaşına keler balaanı	*Başına gelecek belayı*
Altı aydan murun Karıkan	*Altı ay önceden Karıkan*
Bile turgan can eken.	*Bilebilen bir candı.*
Bütkül Beecin kalaanı	*Bütün Beecin kalesini*
Iyirip turgan kan eken,	*Avucunda tutan handı,*
Karıkandın özünö	*Karıkan'ın kendisine*
Cakındaşı al eken.	*Yakını idi o.*
Bilgiçtigin karasañ,	*Bilgeliğine bakarsan,*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ı*
Karıkança bar eken.	*Karıkan kadar varmış.*
Ilayıktuu aybalta	*Yaraşıklı aybalta*
Altı ay casap büttü emi.	*Altı ayda yapılıp bitti.*
Baltanı alıp Koñurbay	*Baltayı alıp Koñurbay,*
Kündüzündö tınç albay,	*Gündüzleri rahat durmaz,*
Tün içinde uyku albay,	*Gece içinde uyku tutmaz,*
Çarday berdi Koñurbay.	*Dolanıp durdu Koñurbay.*
Koşoy, Bakay baş bolup,	*Koşoy, Bakay başta olup,*
Kan ekenin bilgizgen.	*Han olduğunu bildirdiler.*
Beecinge Manas kan bolup,	*Beecin'e Manas han olup*
Altın tak minip kaldı, - dep,	*Altın tahta çıktı, diye,*
Celmayandı mingizip,	*Celmayan'a bindirip,*
Üzüktöy kalpak er Şuutu	*Üzük gibi kalpaklı er Şuutu'yu*
Süyünçügö cibergen.	*Müjdeye gönderdiler.*

Kanıkeydin aldına
Calpak örköç kara nar -
Er Manastın Celmayan,
Celgenine cel cetpeyt,
Baskanına mal cetpeyt,
Aybandan külük Celmayan
Karasa közgö ilinbeyt,
Cügürgönü bilinbeyt.
Mına oşondo er Şuutu
Kalkka kabar saldı oşol,
Talasta argın, ogoygo,
Kaynardın kara közünö,
Süyünçülöp bardı emi
Kanıkeydin özünö.
«Kakançındın Beecinge
Kaptap uruş saldı, - dep,
Tınbastan altı ay salışıp,
Buzduk Beecin ordosun,
Soyduk keçil moldosun,
Tartıp aldık Beecinden
Eçen sonun corgosun.
Çıgardık Beecin çañdarın,
Kırdık eçen kandarın.
Ataktuu kıtay Beecindin
Talının baarın sulattık,
Tamın türtüp kulattık.
Baygambar baspas Beecindi
Başınan kirip col saldık,
Eç kim tiybes Beecinge
Içine kirip kol saldık.
Kol salgandın üstünö
Eçen sonun olco aldık,
Bilge cüktöp dilde aldık.
Kara közdön miñdi aldık,
Iskender tiybes Beecinge
Ilesin taap kol saldık.

Çalıyar cetpes Beecindi,
Çalkan salıp içine

Kanıkey'in huzuruna —
Yassı hörgüçlü kara ner,
Er Manas'ın Celmayan'ı,
Yelişine yel yetişmez,
Yürüyüşüne hayvan yetişmez,
Hayvanların en yüğrüğü Celmayan,
Baksan göze ilişmez,
Koştuğu belli olmaz.
İşte o zaman er Şuutu
Halka haber saldı,
Talas'taki Argın'a, Ogoy'a,
Kaynar pınarın gözüne,
Müjdeleyip vardı
Kanıkey'in kendisine.
«Kakançın'ın Beecin'ine
Basıp cenk saldı, diye,
Durmadan altı ay vuruşup,
Bozduk Beecin ordasını,
Boğazladık keşiş mollasını,
Çekip aldık Beecin'den
Nice güzel yorgasını.
Çıkardık Beecin'in tozunu,
Kırdık nice hanlarını.
Ünlü Kıtay Beecin'in
Söğütlerini hep devirdik,
Damlarını itip yıktık.
Peygamber basmaz Beecin'e
Başından girip yol açtık,
Kimsenin dokunmadığı Beecin'e
İçine girip el saldık.
El salmanın üstüne
Nice güzel ganimet aldık,
File yükleyip altın aldık.
Kara gözlüden binini aldık,
Iskender'in değmediği Beecin'e
Çaresini bulup el saldık.

Çalıyar'ın ermediği Beecin'i
İçini altüst edip,

Çarkıbız cetip biz aldık,
Topon suu tiybes Beecindi,
Toz-toz kılıp el-curtun
Talkalap catıp biz aldık.
Taştalkanın çıgardık,
Ayzanın uçun kan kıldık,
Asman, cerdi çañ kıldık,
Aralap cürüp kıtaydı
Kırıp-coyup dal kıldık.
Altın taacı kiygizip,
Ayköl Manas baatırdı
Çoñ Beecinge kan kıldık».
Kabarga Şuutu bargan soñ,
Kabar berip kalgan soñ,
Kan katını Kanıkey -
Karasurdun suluusu,
Busurmandın urduusu
Kabarga Şuutu barganda
Iylap turdu zırkırap,
Közünün caşı on talaa,
Bozdop turdu burkurap.
Kanıkey kaydan süyündü,
Süyünmök tügül küyündü.
«Beecindi bildi degiçe,
Meenetti bildi deseñçi!
Altın tak mindi degiçe,
Acalı cetti deseñçi!
Kıyan tiybes Beecinge
Kıykırıp ayza salganı,
Kırılıp curttun kalganı.
Topon suu baspas Beecinge
Toktoboy kirem dedibi,
Tossom tilim tük albay,
Arkada erkek bala caş
Meni tozokko salam dedibi?!
Baygambar baspas Beecinge
Barkım cetet dedibi?!
Mañdaykı söögüm kaykı ele,
Badışam közü ötkön soñ

Gücümüz yetip biz aldık,
Tufan suyu değmez Beecin'i,
Elini yurdunu darmadağın edip,
Parçalayarak biz aldık.
Taşını toz edip savurduk,
Mızrağın ucunu kan ettik,
Göğü, yeri toz ettik,
Kıtay'ın içinde dolaşıp
Kırıp döküp bitkin kıldık.
Altın tacı giydirip,
Ayköl Manas bahadırı
Büyük Beecin'e han kıldık».
Habere Şuutu vardıktan sonra,
Haberi verip bitirince,
Han karısı Kanıkey —
Karayağızın güzeli,
Müslümanın soylusu —
Habere Şuutu varınca
Ağlayıp durdu sızlayarak,
Gözünün yaşı on dere,
Bozlayıp durdu hıçkırarak.
Kanıkey nerden sevinsin,
Sevinmek şöyle dursun, yandı.
«Beecin'i aldı diyeceğine,
Mihneti buldu desene!
Altın tahta çıktı diyeceğine,
Eceli yetti desene!
Selin değmediği Beecin'e
Haykırıp mızrak salması —
Yurdun kırılıp kalmasıdır.
Tufan basmaz Beecin'e
Durmadan girerim mi dedi,
Önlesem sözümü hiç dinlemeden,
Geride oğlan çocuk körpe,
Beni cehenneme atayım mı dedi?!
Peygamber basmaz Beecin'e
Gücüm yeter mi dedi?!
Alnımın yazısı eğrikti,
Padişahım göçüp gittikten sonra

Kün körörüm taykı ele.

Beecindi curtum alganı -
Beypayga beybak kalganı!
Belesi kımbat Beecindi
Beş künçülük col - dedi,
Berenim özün zor - dedi,
Beecindin curtun kor - dedi.
Beecinge turup kan bolso
Kıymaluu caktan çaldırat,
Kızıga berse Beecinge
Kıraandardın baarısın
Kıtayga belek aldırat!
Bir uguşum Beecinden
Bargan kayra tartpagan,
Kezikken esen kaytpagan!
Bezelenip surasa
Beecinde turgan ölüüçü,
Beyleseñçi, er Şuutu,
Berzentin kaçan körüüçü?!
Beecinde catıp mert bolso
Adırda cılkı ala baş,
Arkada erkek bala caş,
Arka kılar tuugan cok,
Agayındın baarı kas,
Talasta argın, ogoy özü baş,
Ölüp ketse Beecinden
Kurgabay kalat közdö caş!»
Oşo tün catıp Kanıkey
Oylobogon iş kördü,
Opurtalduu tüş kördü:
Talastan çıgıp ört küyüp,
Belestin baarı uraptır,
Çalkar köl, dayra soolup,
Çınar terek kuuraptır!
Uykudan çoçup oygonup,
Iylap turdu çırkırap,
Kandın kızı Kanıkey
Bozdop turdu burkurap.

Gün görmem kısaydı.

Yurdumun Beecin'i alması —
Bu bahtsızın derde kalmasıdır!
Geçidi zorlu Beecin'i
Beş günlük yol, dedi,
Yiğidim kendini ulu saydı,
Beecin'in yurdunu hor gördü.
Beecin'de durup han olursa
Kıyıcı yandan gafil avlanır,
İmrenip durursa Beecin'e
Kartal yiğitlerin hepsini
Kıtay'a armağan ettirir!
Bir duyduğum: Beecin'den
Varan geri dönmemiş,
Rast gelen esen kalmamış!
Sızlanıp soracak olsan,
Beecin'de kalan ölesidir,
Baksana, er Şuutu,
Evladını ne zaman görecek?!
Beecin'de yatıp helâk olursa —
Kırlarda yılkı ala baş,
Geride oğlan çocuk körpe,
Arka olacak akraba yok,
Kardeşlerin hepsi düşman,
Talas'ta Argın, Ogoy başına buyruk,
Ölüp giderse Beecin'de
Gözdeki yaş kurumaz olur!»
O gece yatıp Kanıkey
Ummadık bir iş gördü,
Korkulu bir düş gördü:
Talas'tan çıkıp yangın tutuşmuş,
Tepelerin hepsi yıkılmış,
Engin göl, ırmak kurumuş,
Çınar kavak kurumuş kalmış!
Uykudan irkilip uyanıp,
Ağlayıp durdu feryatla,
Hanın kızı Kanıkey
Bozlayıp durdu hıçkırarak.

Kabırgası sögülüp,
Közünön caşı tögülüp,
Köñülü caman bölünüp,
Keñ dünüyö tar bolup,
Kelbersigen Manastı

Kaburgası sökülüp,
Gözünden yaşı dökülüp,
Gönlü fena bölünüp,
Geniş dünya dar olup,
Boylu poslu Manas'ı

Bir körüşkö zar bolup.
Zar bolo turgan sebebi
Beecinge kazat açarda,
Semeteydi tuugan soñ
On kündön kiyin cönögön.
Kızıgına Manastın
Batpay kalgan emespi,
Kumar bolup törögö,
Kuçaktaşıp Kanıkey
Catpay kalgan emespi!
«Beylebey catsa Beecinde
Berenim kokus ölöt, - dep,
Bitteyinde birikken,
Barmaktayda baş koşkon
Beybaktı kaçan köröt?» - dep,
Kaygırıp turup Kanıkey,
Karagattay kara köz
Kamçı boyu caş ketip,
Itelgidey kara köz
Irmegen sayın caş ketip,
Alsırap ıylap tura albay,
Alapayın taba albay,
Üzüktöy kalpak Şuutuga
Altı külük at berip,
Alakanday kat berip,
Küyütün aytıp çırkırap,
Küyüp-bışıp burkurap,
Karaça kandın kan Saykal
Tartuuga bergen Ar buudan
Altımış kulun öltürüp,
Asırap bakkan Ar buudan
Başına ükü taktırıp,
Semeteyge ençilep,

Bir görmeye hasret kaldı.
Hasret kalmasının sebebi:
Beecin'e gaza açılırken,
Semetey'i doğurduktan sonra
On gün geçince yola çıkmıştı.
Manas'ın safasına
Doyamadan kalmıştı ya,
Beyine tutkun olup,
Kucaklaşıp Kanıkey
Yatamadan kalmıştı ya!
«Beecin'de tedbirsiz yatarsa
Yiğidim ansızın ölür, diye,
Küçücükken birleşen,
Parmak kadarken baş göz olan
Bu bahtsızı ne zaman görür?» diye,
Kaygılanıp durdu Kanıkey,
Karagat gibi kara gözden
Kamçı boyu yaş akıp,
Doğan gibi kara gözden
Her kırpışta yaş akıp,
Bitkin düşüp ağlamaktan duramayıp,
Ne yapacağını bilemeyip,
Üzük gibi kalpaklı Şuutu'ya
Altı yüğrük at verip,
Avuç içi kadar mektup verip,
Derdini söyleyip feryat edip,
Yanıp yakılıp hıçkırıp —
Karaça hanın hanı Saykal'ın
Armağanında verdiği Ar buudan'ı,
Altmış tay öldürüp
Besleyip baktığı Ar buudan'ı,
Başına baykuş tüyü taktırıp,
Semetey'e pay kılıp,

Kırk çorogo baktırıp,
Manasta turgan Taybuurul
Asıy çıkma çagı ele,
Kazatka miner tabı ele,
Ar müçösü artıkça
Aybandan başka mal ele.
Buguday moynun buragan,
Buta boyu añ kelse
Buydalbastan çuragan,

Kırk çoroya baktırıp —
Manas'ta duran Taybuurul
Beşine basar çağıydı,
Gazada binilecek kıvamdaydı,
Her uzvu üstündü,
Hayvanlardan apayrı bir maldı.
Geyik gibi boynunu buran,
Ok atımı hendek gelse
Duraksamadan sıçrayan,

Buudandıgın eşitip,
Buttap altın, zer berip,
Bukardın kanı suragan.
Suraganga berbegen,
Bermek tügül Buuruldu
Beydaarat kişi minbegen.
Arkarday moynun buragan,
Arkan boyu añ bolso
Aynıbastan çuragan,
Almaday moynu iyilgen,
Ayza boyu car kelse
Eliktey çurap tüyülgön,
Kara bayır kazanat,
Kalbır öpkö, cez bilek,
Tuudum degen ene cok,
Tuudurgan aygır ata cok,
Tunuk kayıp balası.
Baltır beşik Semetey
Badananı kiygizip,
Irım kılıp erbeytip,
Semeteydi mingizip,
Altın, cakut cambını
Kurcununa saldı emi,
Çoñ atası Cakıptın
Ak batasın aluuga
Semeteydi cetelep,
Kanıkey cürüp kaldı emi.
Çoñ atası kan Cakıptın üyündö
Çapçakka salgan bozo bar,

Yüğrüklüğünü işitip,
Batmanla altın, ziynet verip
Bukar'ın hanı istemişti.
İsteyene verilmemişti,
Vermek şöyle dursun, Buurul'a
Abdestsiz kişi binmemişti.
Arkar gibi boynunu buran,
Urgan boyu hendek olsa
Caymadan sıçrayan,
Elma dalı gibi boynu bükülen,
Mızrak boyu yar gelse
Karaca gibi sıçrayıp toplanan,
Halis soylu kazanat,
Kalbur ciğerli, tunç bilekli,
Doğurdum diyen ana yok,
Döl veren aygır baba yok,
Saf kayıptan doğma yavru.
Kundaktaki körpe Semetey'e
Zırhı giydirip,
Uğur sayıp dikeltip,
Semetey'i bindirip,
Altın, yakut külçeyi
Heybesine koydu,
Büyük babası Cakıp'ın
Ak duasını almaya,
Semetey'i yedeğine alıp,
Kanıkey yürüyüp gitti.
Büyük babası han Cakıp'ın evinde
Fıçıya basılmış boza var,

Al bozonun içinde
Çaçama uusu koşo bar.
Oşol kezde kan Cakıp
Çalgırtı bar közündö,
Çalganı cürgön özümdü.
Kıyşıgı bar közündö,
Kıñırtı bar sözündö,
Aylası kelse ayabay
Kılganı cüröt özümö.
Karap turup süylöşüp,
Baybiçesi Bakdöölöt
Al eköö keñeşip:
«Katınında kalk buzgan,

O bozanın içinde
Serpme zehir de katılı var.
O sıra han Cakıp —
Gözünde bir çakırlık var,
Çelip durduğu hep benim.
Gözünde eğrilik var,
Sözünde çarpıklık var,
Fırsatını bulsa acımadan
Bana etmeye yeltenir.
Bakışıp konuşarak,
Baş hatunu Bakdöölöt,
O ikisi danışıp:
«Kadınken halkı bozan,

Kız ekende şurkuya
Kılım çaykap curt buzgan.
Kız kezinde beybaktın
Aalam körgön dümögün:
«Alamın» - dep, barganda
Aç bolot menen Manastın
Cara saygan bilegin.
Ayıkpagan çoñ çırdı
Kuraganı kelatat,
Erbeñdegen emesin
Eerçitip tañıp alıptır,
Birdemeni bizderden
Suraganı kelatat».
Munu Cakıp aytkanda,
Bezge saygan emedey
Çoçup ketti Bakdöölöt:
«Oñbogon kak baş, oñboysuñ!
Kaçan bolso karcaktap,
Buzuguñdu koyboysuñ!
Mintip cürsöñ, kak baş çal,
Ezeli sen oñboysuñ!
Sakalıñdın agında.
Ölö turgan çagıñda
Uşunday sözdön kalbaysıñ!
Ayzaga takkan celegiñ,

Kızken bu yosma
Cihanı çalkalayıp yurt bozan.
Kızlık çağında bu bahtsızın
Âlem görmüştü fesadını:
«Alırım» deyip vardığında
Keskin çelik ile Manas'ın
Bileğini yarıp deşmişti.
Onulmaz büyük kavgayı
Kurmaya geliyor,
Şu ufacık kıpırdayanını
Sarıp sarmalayıp peşine takmış,
Bir şeyler bizlerden
İstemeye geliyor».
Bunu Cakıp söyleyince,
Bezine iğne batmış gibi
İrkildi Bakdöölöt:
«Onmaz kuru kafa, onmazsın!
Ne zaman olsa hırlayıp,
Fesadını bırakmazsın!
Böyle gidersen, kuru kafa ihtiyar,
Ebedi sen onmazsın!
Sakalının ağında,
Ölecek çağında
Böyle sözden geri kalmazsın!
Mızrağına takılı bayrağın,

Aman cürsö Semetey -
Aykölüñ Manastan tuugan beleginñ.
Tulpardan tuugan tuyagıñ,
Tuygun Manas balañdan
Tuulgan calgız çunagıñ.
Oñ oyulup cıyılıp,
Kapır menen busurman
Karşılaşıp turganda
Batadan bütkön kıraanıñ.
Karasañ bolo oy kak baş,
Uşu Manas barında
Kara suuda keme cok,
Kalayık curt, cer üstü
Saga kaş kaytarar eme cok!
Balañ Manas barında
Bal menen oozuñ çaykadıñ,
Özüñ uluk can bolduñ,

Sağ salim yürüsün Semetey —
Ayköl'ün Manas'tan doğma armağanın.
Tulpardan doğma tırnağın,
Tuygun Manas oğlundan
Doğmuş biricik yavrucuğun.
Ordular çözülüp derlenip,
Kâfir ile Müslüman
Karşı karşıya dururken
Duadan var olmuş kartalın.
Baksana be kuru kafa,
Şu Manas var iken
Kara suda gemi yok,
Cümle halk, yeryüzünde
Sana kaş çatacak kimse yok!
Oğlun Manas var iken
Bal ile ağzını çalkaladın,
Kendin ulu bir can oldun,

Üyürüñ ösüp, el-curtka
Çınar terek, tal bolduñ.
Manastın közü cumulsa
Çınar terek kıyılar,
Azır turgan kandıgıñ
Suu sepkendey tıyılar.
Aytkanıña könböstön,
Argın köçör bir cerge,
Degeniñe könböstön,
Ogoy keter bir cakka.
Ölbösöm köröm, altı itten
Ayıkpas azap körörsüñ.
Kök cal Manas çolpon, - dep,
Oşondo kakşap, kak baş çal,
Acaldan murun ölörsüñ!
Kabıl bolboy tilegiñ,
Kakşanasıñ, kak baş çal,
Kömüüsüz kalat söögüñ.
Baykasañçı, kak baş çal,
Badırañ temir kurç emes,
Balam, - dep, kak baş, işenbe,

Sürün çoğalıp, ele yurda
Çınar kavak, söğüt oldun.
Manas'ın gözü yumulursa
Çınar kavak kesilir,
Şimdi duran hanlığın
Su serpilmiş gibi diner.
Dediğine uymadan
Argın göçer bir yere,
Söylediğine uymadan
Ogoy gider bir yana.
Ölmezsem görürüm; altı itten
Onulmaz azap görürsün.
Boz yeleli Manas çobanyıldızım, deyip,
O zaman inleyip, kuru kafa ihtiyar,
Ecelden önce ölürsün!
Dileğin kabul olmaz,
İnler dursun, kuru kafa ihtiyar,
Gömülmeden kalır kemiğin.
Bir baksana, kuru kafa ihtiyar,
Cüruflu demir çelik olmaz,
Oğlum deyip, kuru kafa, güvenme,

Altı uuluñ saga curt emes!
Kurama temir kurç emes,
Kuturgan itter curt emes!
Ayköl Manas ölgöndö
Altınıñ bolboyt kömürçö,
Azap kılıp altı kul
Ayılıñdı çabar semirse.
Kümüşüñ bolboy temirçe,
Künüñ Manas ölgön soñ,
Kümüröy bolgon altı kul,
Curtuñdu çabat semirse.
Badanañ bolboyt kiyizçe,
Barkıñdı bilbeyt tıyınça
Şumkardın közü cumulsa
Tel kulunuñ cebeybi,
Temine berbe, kuu sakal:
«Tek olturçu!» - debeybi!
Oylonçu, kokuy, kak baş çal,
Oşo sözü cebeybi!
Çuñkurdu körböym talaaça,
Altı emeñdi körböymün

Altı oğlun sana yurt değil!
Derme çatma demir çelik değil,
Kudurmuş itler yurt değil!
Ayköl Manas öldüğünde
Altının kömür kadar etmez,
Azap edip altı kul,
Semirirse obanı vurur.
Gümüşün demir kadar olmaz,
Güneşin Manas öldükten sonra,
Sinsileşen altı kul,
Semirirse yurdunu vurur.
Zırhın keçe kadar etmez,
Değerini pul kadar bilmez;
Sungurun gözü yumulursa
Beslediğin tay seni yemez mi,
Tepinip durma, kurnaz sakal:
«Otur oturduğun yerde!» demez mi!
Düşünsene, hey gidi, kuru kafa ihtiyar,
O söz yemez mi insanı!
Çukuru ova saymam ben,
Altı velediniyse saymam

Beren Manas balaça.
Başıñdagı suusar börk
Irgatkanı kelatat,
Balasın atka mingizip,
Batañdı surap özüñdön
Köönü kelse, zar alıp,
Cırgatkanı kelatat,
Köñülüñ taap özüñdü
Cay kılganı kelatat.
Kaada bilgen Kanıkey
Karıganda, kuu sakal,
Seni bay kılganı kelatat».
(Bakdöölöttöy baybiçe)
Kayran kelin Kanıkey
Badana kiyin balkıldap,
Batasın surap Cakıptın
Basıp keldi carkıldap:

Beren Manas'ın çocuğunca.
Başındaki zerdeva börkü
Oynatmaya geliyor,
Çocuğunu ata bindirip,
Duanı isteyip senden,
Gönlün olursa, altın alıp,
Sevindirmeye geliyor,
Gönlünü bulup seni
Hoşnut etmeye geliyor.
Töre bilen Kanıkey,
Kocamışken, kurnaz sakal,
Seni bay etmeye geliyor».
(Bakdöölöt gibi baş hatun.)
Canım gelin Kanıkey,
Zırh giyip salınarak,
Cakıp'ın duasını dileyip
Işıl ışıl yürüyüp geldi:

«Kan ata, batañdı berçi alayın,
Saparga ketken uulga
Andan kabar salayın,
Alıska ketken balañız!
Aga kabar bergen soñ,
Aldeylep kelgen Semetey
Ay kaşında çolponum,
Ayım, künüm, soltonum,
Eş karmagan calgızım!
Töbömdö çolpon cıldızım,
Cakamda canat kunduzum,
Oozumdu açıp öpkönüm,
Közümdü açıp körgönüm.
Özöndön akkan bulagım,
Ölgöndö körgön çunagım.
Kara kaşka tınarım,
Mañdayga bütkön çınarım.
Kanattuudan şumkarım,
Tört ayaktuu tulparım,
Batañdı surap men keldim.
Kan ata, senden tilendim» -
Dep, oşondo Kanıkey
(Altın menen cakuttu
Alıp berdi Kanıkey.)
Balasın alıp kötörüp,

«Han ata, duanı ver, alayım,
Sefere giden oğula
Ondan haber salayım,
Uzağa giden oğlunuz!
Ona haber verdikten sonra —
Ninniyle büyüttüğüm Semetey,
Ayın yanındaki çobanyıldızım,
Ayım, günüm, sultanım,
Dayanağım, biriciğim!
Tepemde çoban yıldızım,
Yakamda parlayan kunduzum,
Ağzımı açıp öptüğüm,
Gözümü açıp gördüğüm.
Vadiden akan pınarım,
Öleyazdığımda gördüğüm yavrum.
Kara sakar şahbazım,
Alnıma bitmiş çınarım.
Kanatlılardan sungurum,
Dört ayaklılardan tulparım,
Duanı istemeye geldim.
Han ata, senden diledim» —
Deyip, o zaman Kanıkey
(Altını ile yakutu
Verdi eline Kanıkey.)
Çocuğunu alıp kaldırıp,

Kulduk urup cügünüp,
Bata surap iyilip,
Karap turdu Kanıkey.
Çoñ atası Cakıp kan
Cakuttu karap kördü emi,
Kara niet kan Cakıp
Semetey calgız balaga
Çala bata berdi emi.
Batasın alıp Cakıptın,
Baykuş katın Kanıkey
Irgala basıp şoodurap,
Basıp keldi ordogo.
Ordogo basıp kelgende:

Kulluk sunup yere kapanıp,
Dua dileyip eğilip,
Bakıp durdu Kanıkey.
Büyük babası Cakıp han
Yakuta bakıp süzdü,
Kara niyetli han Cakıp
Biricik çocuk Semetey'e
Yarım yamalak dua verdi.
Cakıp'ın duasını alıp,
Zavallı kadın Kanıkey,
Salına salına, hışırdayıp,
Yürüyüp geldi ordaya.
Ordaya varıp geldiğinde:

«Oluya barbas Beecinge
Oyloboy catsa ölöt, - dep,
Oyonum, arslan, aykölüm,
Ordogo kaçan kelet, - dep,
Topon suu baspas Beecinge
Toktop kalsa ölöt, - dep,
Berenim, sultan, kabılan
Beybagın kaçan köröt? - dep,
Çıñırıp ıylap çırkırap,
Altı külük at berdi,
Taybuuruldu mingizip:
«Kayta baçım bargın», - dep,
Şuutu kuldan tapşırıp,
Alakanday kat berdi.
Kanıkey antip turganda
Agınay kızı Aruuke:
«Azıraak kaldı ayına,
Töröy turgan boldum, - dep,
Sagıngandın datınan,
Töröböstön balanı
Kıyamattın saparga
Cönöy turgan boldum, - dep,
Bederdüü altın coolugum,
Berenim, baatır sen Şuutu,
Belekke munu ala bar,
Töröy turgan boldu, - dep,
Azız tuugan törömdön
Süyünçüñdü ala kör!
Atına katkan cügönü,

Erkek, kızın kim bilet,
Cetilip kaldı kümönü».
Munu ugup, Şuutu kul
Buuruldu minip bulkuntup,
Eri ölgöndöy culkuntup,
Astındagı Taybuurul
Uçkan kuş menen carışıp,
Okoro tüygön ak tizgin
Oñ kolunda karışıp,

«Evliyanın varmadığı Beecin'de
Düşünmeden yatarsa ölür, diye,
Beyim, arslanım, ayköl'üm
Ordaya ne zaman gelir, diye,
Tufan basmaz Beecin'de
Kalakalırsa ölür, diye,
Yiğidim, sultanım, kaplanım
Bahtsızını ne zaman görür? diye,
Çığlık atıp ağlayıp feryatla,
Altı yüğrük at verdi,
Taybuurul'a bindirip:
«Tez geri dön», deyip,
Şuutu kul eliyle gönderip,
Avuç içi kadar mektup verdi.
Kanıkey böyle dururken
Agınay kızı Aruuke:
«Ayına azıcık kaldı,
Doğuracak oldum, diye,
Özleyişin derdinden,
Çocuğu doğuramadan
Kıyamet seferine
Yola çıkacak oldum, diye,
Nakışlı altın yazmam —
Yiğidim, bahadır sen Şuutu,
Armağan olarak bunu götür,
Doğuracak oldu, diye,
Aziz doğmuş beyimden
Müjdeni almaya bak!
Atına saklanmış dizgin var,

Oğlan mı kız mı kim bilir,
Olgunlaştı gebeliği».
Bunu duyup, Şuutu kul
Buurul'a binip silkindirip,
Eri ölmüş gibi çekiştirip,
Altındaki Taybuurul
Uçan kuşla yarışıp,
Sımsıkı düğümlü ak dizgin
Sağ elinde kenetlenip,

Aşkere külük Buuruldun
Oozu menen alışıp,
Tamanı cerge tarsıldap,
Kara bolot oozduk
Kömököydö karsıldap,
Körüngöndö körünüp,
Körünböy kalıp sozulup,
Kök tütün bolup bölünüp,
Baskan taşı bırkırap,
Uçkan kuştay zırkırap,
Eti kaçıp kalıptır.
Epsiz tulpar Taybuurul
Baş-ayagın surasañ -
Keñ Talastan çıkkanı
Altı künü col cürüp,
Ayanbastan mol cürüp,
Cakındaşıp Beecinge
Kalgan eken er Şuutu.
Bilgiçtigi kılımdan
Ozup cürgön kezi eken,
Alöökönün Koñurbay:
«Talastan kabar kelet», - dep,
Tüp-Beecindin tübünön
Tün içinde uyku albay,
Kündüzündö tınç albay,
Añdıp karap coldordon
Tozup cürgön kezi eken.
«Bıyıl Beecin tagına
Konor kezi boldu, - dep,
Ayar katın Kanıkey
Akılga dıykan can ele,
Munu biler kezi boldu, - dep,
Araga kişi salat, - dep,

Beecinde catkan buruttan
Kabarın katın alat, - dep,
Kanıkeyden söz uksa
Bekinip Manas kalat, - dep,
Beecinde kıtay köp curttu

Apaçık yüğrük Buurul'un
Ağzıyla çekişip,
Tabanı yere çat çat vurup,
Kara çelik gem
Damağında takırdayıp,
Görününce görünüp,
Görünmez olup uzayıp,
Gök duman olup ayrılıp,
Bastığı taş parçalanıp,
Uçan kuş gibi vınlayıp,
Eti kaçıp süzülmüş.
Emsalsiz tulpar Taybuurul'un
Başını sonunu sorarsan —
Geniş Talas'tan çıkalı
Altı gün yol yürüyüp,
Esirgemeden bol yürüyüp,
Beecin'e yaklaşıp
Varmış meğer er Şuutu.
Bilgiçliği çağını
Aşıp geçtiği demdi,
Alööke'nin Koñurbay'ı:
«Talas'tan haber gelir», diye,
Tüp-Beecin'in dibinden
Gece içinde uyku almaz,
Gündüzleri rahat durmaz,
Yollardan gözetleyip
Pusuya yatıp beklediği demdi.
«Bu yıl Beecin tahtına
Konma zamanı geldi, diye,
Tedbirli kadın Kanıkey
Akılca zengin bir candı,
Bunu bileceği dem geldi, diye,
Araya adam koyar, diye,

Beecin'de yatan Burut'tan
Kadın haberini alır, diye,
Kanıkey'den söz duyarsa
Manas gizlenip kalır, diye,
Beecin'deki kalabalık Kıtay yurdunu

	Mından beter buruttar	*Bundan beter Burutlar*
	Beypayga dagı salat», - dep,	*Daha da derde salar», diye —*
	Keçildin kanı Koñurbay	*Keşişlerin hanı Koñurbay,*
	Ay-aalamga al cetken,	*Ay-âleme gücü yeten,*
61640	Arışı cetip Beecinge	*Adımı Beecin'e erişen,*
	Akılı toluk kan bolgon.	*Aklı bütün bir han olmuş.*
	Cürgönünön çañ çıkkan,	*Yürüdüğünde toz kopan,*
	Dobuşunan can çıkkan,	*Sesinden can çıkan,*
	Aylası artık ıktuu eken,	*Hilesi üstün, becerikliymiş,*
	Adam cetkis mıktuu eken,	*İnsan yetişmez sağlammış,*
	Telegeyi teñ eken,	*Her yanı tamammış,*
	Amal-ayla oylonup,	*Çare hile düşünüp,*
	Manastı añdıp cürgön kezi eken	*Manas'ı gözetlediği demdi,*
	Bıyıl olcosun algan çagı eken,	*Bu yıl ganimetin alındığı çağdı,*
61650	Kabarga kelgen Şuutunu	*Habere gelen Şuutu'yu*
	Añdıp turgan kezi eken.	*Pusuda beklediği demdi.*
	Alaçıktay zor Kalça,	*Alaçık kadar iri Kalça,*
	Ayangan cok Şuutudan.	*Şuutu'yu esirgemedi.*
	Abaylap Şuutu karasa	*Şuutu dikkatle bakınca*
	Akıldan azdı dal bolup,	*Aklı şaşıp donakaldı,*
	Koñurbaydı körgöndö	*Koñurbay'ı gördüğünde*
	Eç akılın taba albay,	*Hiçbir aklını bulamayıp,*
	Turup kaldı mañ bolup.	*Sersemleyip kalakaldı.*
	Karap tursa Koñurbay	*Bakıp dursa: Koñurbay'ın*
61660	Közü kördün oozunday,	*Gözü mezar ağzı gibi,*
	Körüngöndü sorgondoy,	*Göreni emip yutar gibi,*
	Közü köldün butkulday,	*Gözü göl girdabı gibi,*
	Körüngöndü cutkanday.	*Görüneni yutmuş gibi.*
	Murdu toonun señirdey,	*Burnu dağ sırtı gibi,*
	Özü kökö teñirdey.	*Kendisi Gök Tanrı gibi.*
	Kaş-kabaktın ortosu	*Kaşla göz arası*
	Töbösü tüşkön körgö okşoyt.	*Tavanı çökmüş mezara benzer.*
	Cazı mañday, keñ cayık	*Yassı alnı, geniş düzlüğü*
	Bölünüp kalgan töögö okşop	*Sürüden ayrı düşmüş deveye benzeyip,*
61670	Coo börüsü er Kalça	*Cenk kurdu er Kalça*
	Colukkan cerde ayanbay,	*Rast geldiği yerde sakınmaz,*
	Algara tulpar bulkuntup,	*Algara tulparı silkindirip,*
	Eri ölgöndöy culkuntup,	*Eri ölmüş gibi çekiştirip,*

Colborstoy közü çaçırap,
Kaalgaday kaşka tiş
Tiştegende bıçırap,
Ot çagılıp közünön,
Şamal çıgıp oozunan,
Kaarına turalbay,
Alöökönün Koñurbay
Toodon uçkan askaday,
Kele catır dürküröp.
Koñurbaydı körgöndö
Kabarga kelgen Şuutu kul
Bileginen sap ketti,
Cürögünön kap ketti.
Kayra tartar ayla cok,
Astınan çıktı Koñurbay.
Kaarına bata albay,
Isıgına tura albay,
Kara tüşkün kamçısın
Karmay kalıp imerip,
Asıy çıkma Buuruldu
Takımga tartıp ciberip,
Takımga kamçı tiygende
Astındagı Taybuurul
Zakım bolup bölünüp,
Uçup ketken emedey,
Añtarılıp kara cer
Art cagına bügülüp,
Cerdin cüzü zakımdap,
Tört ayagı şakıldap,
Kayda ekeni bilinbeyt,
Tuyak cerge ilinbeyt,
Uçup barat Taybuurul.
Tuyagı tiygen kara cer
Kemegedey oyulup,
Baskan ceri bırkırap,
Tört ayaktın dañkanı
Tak töbödö zırkırap,
Ala kaçıp elirip,
Anda-sanda körünüp,

Kaplan gibi gözü çakıp,
Kapı kanadı gibi ön dişleri
Isırdığında gıcırdayıp,
Gözünden ateş çakılıp,
Ağzından yel çıkıp,
Kahrına dayanılmaz,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Dağdan kopan kaya gibi,
Gümbürdeyip gelmekte.
Koñurbay'ı gördüğünde
Habere gelen Şuutu kulun
Bileğinden derman gitti,
Yüreğinden kuvvet gitti.
Geri dönmeye çare yok,
Önünden çıktı Koñurbay.
Öfkesine karşı duramayıp,
Alevine dayanamayıp,
Kara kayış kamçısını
Kavrayıp çevirip,
Beşine basan Buurul'un
Sağrısına indirip,
Sağrıya kamçı değince
Altındaki Taybuurul,
Serap olup ayrılıp,
Uçup gitmiş gibi,
Kara yer devrilip
Ardına doğru bükülüp,
Yerin yüzü seraplanıp,
Dört ayağı şakırdayıp,
Nerde olduğu bilinmez,
Toynak yere ilişmez,
Uçup gider Taybuurul.
Toynağı değen kara yer
Ocak çukuru gibi oyulup,
Bastığı yer paramparça,
Dört ayağın kopardığı kesek
Tam tepede vınlayıp,
Alıp kaçıp coşarak,
Arada sırada görünüp,

Көрүнүп көзгө илинбей,
Булут болуп бөлүнүп,

Görünüp de göze ilişmeden,
Bulut olup ayrılıp,

Узап калды Таубуурул,
Алгараday тулпардан
Бир чакырым түүлүп!
Челгенине цел четкис,
Четик экен Таубуурул,
Басканына мал четкис,
Башкаца экен Таубуурул.
Ыргайтынын белинде
Ары-бери сүрүшүп,
Ыргалышып турганда
Чындап уруш Алмамбет
Төө чүкөдө салганда,
Ак Сайкалday сулуунu
Адамдын шери зор Манас
Аттан еңип алганда,
Аманат candын дартынан:
«Акыреттик болом», - дep,
Тартууга бергen Таубуурул,
Бейцай баатыр кыз Сайкал
Белекке бергen Таубуурул,
Цал-куйругун көшүлтүп,
Салып бергen Таубуурул.
«Казатка минип сүрсүн», - дep,
Тулпардыгын билсин», - дep,
Сынап бергen Таубуурул.
Аркасы биик, зeeри бас,
Адырга цапса оюбас,
Алтымыш асыу болгуца
Азуусун цалып карыбас,
Цет-кайтка минсе арыбас,
Цетимиш күнү да түнү,
Катар мунu минсе да
Сыр билгизип тайгылбас.
Кылцайып артын карабай,
Кыйын кацты Шуутu кул.
Тегерете карабай,

Uzaklaştı Taybuurul,
Algara gibi tulpardan
Bir çağırım öne sıçrayıp!
Yelişine yel yetişmez,
Yetkinmiş Taybuurul,
Yürüyüşüne hayvan yetişmez,
Bambaşkaymış Taybuurul.
Irgaytı'nın belinde
Öteye beriye yürüşüp,
Sallanışıp dururken,
Gerçek cengi Almambet
Töö-Çükö'de saldığında,
Ak Saykal gibi güzeli
İnsanın arslanı ulu Manas
Attan eğilip kaptığında,
Emanet canın derdinden:
«Ahiretlik yoldaşın olayım», deyip,
Armağan verdiği Taybuurul,
Yaman bahadır kız Saykal'ın
Hediye verdiği Taybuurul,
Yelesini kuyruğunu süzdürüp,
Koşturup verdiği Taybuurul.
«Gazada binip yürüsün», diye,
Tulparlığını bilsin», diye,
Sınayıp verdiği Taybuurul.
Sağrısı yüksek, öfkesi yatık,
Kırda koşsa toprağı oymaz,
Altmış yaşına varana dek
Azı dişi aşınıp kocamaz,
Gidiş dönüş binilse yorulmaz,
Yetmiş gün ve gece
Aralıksız buna binilse de
Sır vermez, sendelemez.
Dönüp ardına bakmadan,
Var gücüyle kaçtı Şuutu kul.
Çevresine bakınmadan,

Teñgeçe canın ayabay
Çındap katçı Şuutu kul.
Astı cagın karasa
Munarıktap körüngön
Üstü köbük, tuman-buu,
Bet aldına kez kelgen

Canını pul kadar esirgemeden,
Dörtnala gitti Şuutu kul.
Ön yanına bakınca —
Puslanıp görünen,
Üstü köpük, duman-buğu,
Tam önüne rast gelen

Kara batkak, kara suu.
Kara suuga soyuuga,
Astındagı Buuruldu
Olco kılıp aluuga,
Art cagınan kelatkan
Koñurbaydın oyunda:
«Altın, kümüş artsam, - dep,
Astındagı Buuruldu
Şuutu kuldu sulatıp,
Karıkanga tartsam, - dep.
Astındagı Buuruldu
Kalkandarın kaldaytıp,
Kalday miner at eken,
Beldemçisin baylanıp,
Beecin miner at eken,
Irısı cok burutka
Kaydan bütkön at eken?!
Seyildikke minişke
Tabılgıs eken buurul at,
Altın üpçün cabuunu
Cappay turgan mal beken?
Altın eşik korgongo
Ayda munu tazalap,
Bakpay turgan mal beken?
Taş bastırbay butuna
Altından taka iydirip,
Kakpay turgan mal beken?
Çındık kandın curtu taş
Kökülünö Buuruldun
Takpay turgan mal beken?
Kakançındın kanına
Cakpay turgan mal beken?»

Kara batak, kara su.
Kara suda boğazlamayı,
Altındaki Buurul'u
Ganimet edip almayı,
Ardından gelmekte olan
Koñurbay'ın aklında:
«Altın, gümüş yüklesem, diye,
Altındaki Buurul'u,
Şuutu kulu yere serip,
Karıkan'a sunsam, diye.
Altındaki Buurul —
Kalkanlarını kaldırtıp,
Kalday'ın bineceği at imiş,
Zırh eteğini kuşanıp,
Beecin'in bineceği at imiş,
Kısmetsiz Burut'a
Nereden nasip olmuş at ki?!
Gezintiye binmek için
Bulunmaz imiş buurul at,
Altın koşumlu çulu
Örtülmez mal mıdır bu?
Altın kapılı korunakta,
Her ay bunu tımarlayıp,
Beslenilmez mal mıdır bu?
Ayağına taş bastırmadan,
Altından nal döktürüp,
Çakılmaz mal mıdır bu?
Çındık hanın yurdu taş —
Buurul'un perçemine
Takılmaz mal mıdır bu?
Kakançın'ın hanına
Yaramaz mal mıdır bu?»

Içi küyüp, ört bolup,
Taybuurulga suktanıp,
Eki közü tört bolup,
Art cagınan zırgıtıp,
Algaranı culkuntup,
Ketip barat Koñurbay.
Çındap kuup alıptır,
Temingisi telpildep,
Köökördöy köpkök şuru taş
Töbösündö celkildep,

İçi yanıp, yangın olup,
Taybuurul'a imrenip,
İki gözü dört olup,
Ardından hızla sürüp,
Algara'yı çekiştirip,
Gidip durur Koñurbay.
Sahiden kovalamaya koyulmuş,
Tebengisi tıpırdayıp,
Su kabı gibi gömgök mercan taşı
Tepesinde sallanıp —

Taş sayıngan kıtaydın
Tazasının özü eken,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küptöy bölgön çoñu eken,
Alöökönün uulu eken.
Akıl iyle üstünö
Atka sınçı kul eken,
Süylögöndö sözü açık,
Tiktegende közü açık,
Adamzatta cüzü açık,
Oñ dalısı keñ eken,
Oñoy emes Koñurbay
Oñ-solgo tatır er eken.
Batkak suuga kamalıp,
Bayagı Şuutu kaldı emi:
«Buruttu burkan berdi», - dep,
Karuusunda sır nayza
Karmap kolgo aldı emi.
Beli ketip mekçeyip,
Közü kaynap çakçayıp,
Aybaltaday murutu
Bölök-bölök birindep,
Cer ayrılıp zakımdap,
Alöökönün Koñurbay
Kele catat cakındap.
Koñurbay cakın kelerde,
Korduktu başka salarda
Bayakı baatır Şuutunun

Taş kuşanmış Kıtay'ın
Halisinin ta kendisiymiş,
Kürme giymiş Kıtay'ın
Küp gibi iri ulusuymuş,
Alööke'nin oğluymuş.
Aklının üstüne bir de
Ata sınçı bir kulmuş,
Konuştuğunda sözü açık,
Baktığında gözü açık,
İnsanlar içinde yüzü açık,
Sağ omzu genişmiş,
Kolay değil Koñurbay —
Sağa sola bedel bir ermiş.
Batak suya sıkışıp,
O bildik Şuutu kalakaldı:
«Burut'u burkan verdi», diye,
Pazısındaki sırlı mızrağı
Kavrayıp ele aldı.
Beli çöküp kamburlaşıp,
Gözü kaynayıp belerip,
Aybalta gibi bıyığı
Tel tel ayrık ayrık,
Yer yarılıp seraplanıp,
Alööke'nin Koñurbay'ı
Yaklaşıp gelmekte.
Koñurbay yaklaşırken,
Başına zulmü salacakken,
O bildik bahadır Şuutu'nun

Zamanası kuuruldu.
Eç aylasın tabalbay
Eki caktı karanıp,
Erdi, murdun calanıp,
Okoro tüygön tizgindi
Oñtoylonup karmabay,
Kara suunu bet alıp,
Koyo berdi Buuruldu.
Buguday moynun buradı,
Buta boyu kara suu,
Buurul attay tulparıñ
Er Şuutunu kötörüp,
Buydalbastan çuradı.
Tüyülgöndö delp etip,

Dünyası başına dar geldi.
Hiç çaresini bulamadan,
İki yana bakınıp,
Dudağını, burnunu yalanıp,
Sımsıkı düğümlü dizgini
Doğru dürüst kavramadan,
Kara suya yönelip,
Salıverdi Buurul'u.
Geyik gibi boynunu burdu,
Ok atımı genişlikte kara su,
Buurul at gibi tulparın
Er Şuutu'yu taşıyıp,
Duraksamadan sıçradı.
Toplanıp sıçrarken hop edip,

Kisenin oozu açıldı,
Kanıkey cazgan salam kat
Kara suuga çaçıldı.
Ceyrendey közü kirtiydi,
Cetik tulpar Buurul at
Kara suunun kaşatı
Arkı çetke bir tiydi.
Adis bolgon Koñurbay
Buka siydik col menen,
Burulup ketken cer menen,
Uzatpastan Buuruldu
Kele catat zakımdap,
Bu da tulpar emespi
Taybuuruldu takımdap.
«Kolgo tüşüp kalam», - dep,
Kaçıp barat Şuutu er
Kamçı urup şakıldap.
Altın aydar, çok belboo
Adis bolgon Beecinge
Azizkandın Almambet
Şaşıp amaz okunup,
Saralanı tokunup,
Kakançındın kıtaydın
Küçöör çagı boldu, - dep,

Kesenin ağzı açıldı,
Kanıkey'in yazdığı selam mektup
Kara suya saçıldı.
Ceylan gibi gözü süzüldü,
Yetkin tulpar Buurul at
Kara suyun yalıyarına —
Karşı kıyıya bir değdi.
İşinin ehli Koñurbay,
Boğa işemesi dolambaç yolla,
Kıvrılıp giden yerden,
Buurul'u uzaklaştırmadan
Serap gibi gelmekte,
Bu da tulpar değil mi ya —
Taybuurul'un ardına takılıp.
«Ele düşerim», diye,
Kaçıp gider Şuutu er,
Kamçı vurup şakırdatıp.
Altın perçemli, püskül kuşaklı,
Beecin'i iyi bilen,
Azizkan oğlu Almambet,
Aceleyle namaz kılıp,
Saralа'yı eyerleyip,
Kakançın Kıtay'ının
Azacağı çağ geldi, diye,

Aylası balkim ozdu, - dep,
Köönü kelse Koñurbay
Üydön kelgen kişini
Colunan bugup tozdu, - dep,
Buygattan karmap alat, - dep,
Koluna tiyse kabarçı
(Talastan çıkkan kabarçı)
Kurmandıkka çalat, - dep,
Baatırdıgı adamdan
Ozup cürgön kezi eken
Coldu çalıp, cer kaygıp,
Tozup cürgön kezi eken,
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
Arslanday kerilip,
Azizkandın Almambet
Saraladay at minip,
Sarı cargak şım kiyip,

Hilesi belki öne geçti, diye,
Gönlü isterse Koñurbay
Evden gelen kişiyi
Yolunda pusuya yatıp bekler, diye,
Kuytudan yakalayıverir, diye,
Eline geçse haberci —
(Talas'tan çıkan haberci)
Kurban gibi boğazlar, diye.
Bahadırlığı insanlardan
Üstün olduğu demdi,
Yolu kolaçan edip, yer yoklayıp,
Gözcülük ettiği demdi,
Çarpacak dağ bulamayıp,
Vuruşacak düşman bulamayıp,
Arslan gibi gerinip,
Azizkan oğlu Almambet
Sarala gibi at binip,
Sarı meşin şalvar giyip,

Cürgön eken tuyunup.
Şuutu kaçıp kalganın,
Koñurbayday kalçanın
Astına salıp alganın,
Alıstan körüp Almambet
(Telegeyi teñ esil er,
Tegi artık, arslan-şer)
Saralanı bura albay,
Koñurbaydı körgöndö
Toktop çıdap tura albay:
«Almambet!» - dep, bakırıp,
«Manastap!» uraan çakırıp,
Sarala buudan sögülüp,
Üstündögü Almambet
Opol-toodoy körünüp,
Almambetti körgöndö
Alöökönün Kalçası
Köñülü korkup bölünüp:
«Küülönüp kalgan Algara
Oozun tartıp algança,

Meğer sezmiş de yürürmüş.
Şuutu'nun kaçıp gittiğini,
Koñurbay gibi kalçanın
Onu önüne katıp kovaladığını,
Uzaktan görüp Almambet
(Dört başı mamur, aziz er,
Soyu üstün, arslan-şir)
Sarala'yı çeviremeden,
Koñurbay'ı gördüğünde
Durup sabredip duramadan:
«Almambet!» diye bağırıp,
«Manas!» diye uran çağırıp,
Küheylan Sarala ileri atılıp,
Üstündeki Almambet
Ulu dağ gibi görünüp,
Almambet'i görünce
Alööke oğlu Kalça'nın
Yüreği korkuyla bölünüp:
«Coşup şahlanan Algara
Ağzını çekip toplayana dek,

Oñtoylono kalgança,
Kaptaldan çıkkan tügöngür,
Kaçırıp saysa oñ kılbayt,
Kambıl tuugan şer ele,
Kayratı zor er ele,
Kaptaldan saysa oñ kılbayt!» -
Dep, oşontüp, Koñurbay
Buudan tulpar Algara
Bura tartıp kaldı emi,
Almambetke bet albay,
Alışarga batalbay,
Kayra tartıp kılt koyup,
Tülküdöy bolup cılt koyup,
Kaçıp Kalça kaldı emi.
Beecinge salgan bekem çep,
Çındap şaşkan Koñurbay
Kamalıp çepke kaldı emi.
Kamalıp Kalça kalganda,
Artık baatır Almambet
Kıykırıgı taş carıp,
Aykırıgı baş carıp,
Saralanı bulkuntup,

Ben derlenip toparlanana dek,
Yandan çıkan şu uğursuz
Saldırıp saplarsa sağ komaz,
Usta yaratılmış bir şirdi,
Yiğitliği büyük bir erdi,
Yandan saplarsa sağ komaz!» —
Deyip, böylece Koñurbay
Küheylan tulpar Algara'yı
Çevirip geri döndü işte,
Almambet'e yüz dönmeden,
Boğuşmayı göze alamadan,
Geri çekilip sıyrılıp,
Tilki gibi kayıp sıvışıp,
Kaçtı gitti Kalça işte.
Beecin'e kurulan berk kale —
İyiden iyiye şaşan Koñurbay
Kaleye kapanıp kaldı işte.
Kalça kapanıp kalınca,
Eşsiz bahadır Almambet,
Haykırışı taş yarıp,
Nârası baş yarıp,
Sarala'yı silkindirip,

Atırıltıp culkuntup,
Olbuy-solbuy kamçılap,
On-tetiri teminip,
Közü caynap ört bolup:
«Kamalıp turgan kezinde
Kalçanı sayıp ötsöm», - dep,
Eki közü tört bolup,
Cebedey bolup ceterde,
Arslan tuugan Almambet
Alöökönün Koñurbay
Algaranın üstünön
Kömö koyup keterde,
Ayzakerden ıktuu kul,
Coonun aylasın bilgen mıktı kul,
Möndü! Möndü! Möndü! - dep,
Möndülöp uraan bu salıp,

Şaha kaldırıp atıltıp,
Sağlı sollu kamçılayıp,
Sağdan soldan mahmuzlayıp,
Gözleri yanıp alev olup:
«Kapanıp durduğu şu demde
Kalça'yı mızraklayıp geçsem» deyip,
İki gözü dört olup,
Ok gibi yetişeceği an,
Arslan doğmuş Almambet,
Alööke oğlu Koñurbay'ı
Algara'nın üstünden
Devirip düşüreceği an,
Mızrakta usta o kul,
Düşmanın çaresini bilen yaman kul,
«Möndü! Möndü! Möndü!» deyip,
Möndü diye uran salıp,

Anık tulpar Algara
Takım etke bir salıp,
Maşaaday moynun iyiltip,
Kamalıp turgan Kalça kul
Cantalaşıp tügöngür,
Biyik salgan bek çepten
Attata kaçtı tüyültüp.
Köktön bulut tutuldu,
Alöökönün Kalçası
Almambettin astınan
Körünöö kaçıp kutuldu.
Kalça kaçıp ketken soñ
Barabandı çoygulap,
Baatır colbors Almambet
Armanın aytıp zar kılıp,
Alakanın koygulap,
Açuusu kelip oolugup,
Bura tartıp kayrılıp,
Talastan kelgen kabarçı
Şuutuga keldi colugup:
« Assalomu aleykum,
Sandırgaluu, er Şuutu!
Kükügü talda küülöngön,
Küülönüp bulbul süylöngön,
Cılgınduu Keñ-Kol, keñ Talas
Ceriñ esen catabı?

Öz tulpar Algara'nın
But etine bir vurup,
Fitil gibi boynunu eğdirip,
Kuşatılmış Kalça kul,
Can havliyle o uğursuz,
Yüksek örülmüş berk kaleden
Atını aşırtıp kaçtı sıçratıp.
Gökte bulut tutuldu,
Alööke oğlu Kalça,
Almambet'in önünden
Göz göre göre kaçıp kurtuldu.
Kalça kaçıp gidince,
Davulu döve döve,
Bahadır kaplan Almambet,
Hasretini söyleyip zâr edip,
Avuçlarını çırpıp durup,
Öfkelenip köpürüp,
Dizgin çevirip geri dönerken,
Talas'tan gelen haberci
Şuutu'yla gelip buluştu:
«Esselamü aleyküm,
Devletli yiğit Şuutu!
Guguğu dalda öten,
Bülbülü coşup söyleyen,
Ilgınlı Keñ-Kol, geniş Talas —
Yerin esen yatıyor mu?

Cırgalduu curtuñ köp ogoy,
Argın, kırgız aralaş
Eliñ aman catabı?
Kaynardın kara közündö,
Kak çınardın özündö
Ordoñ aman catabı?
Oşol Talas boyunda
Ak seldesi kazanday,
Aykırıgı azanday,
Moldoñ aman catabı?
Keleñker çaçpak, keñ sooru
Uzun aman catabı?

Sefalı yurdun, nice oymağın,
Argın'la Kırgız karışık —
Elin aman yatıyor mu?
Kaynar'ın kara gözesinde,
Kuru çınarın dibinde
Otağın aman yatıyor mu?
O Talas boylarında,
Ak sarığı kazan gibi,
Haykırışı ezan gibi
Mollan aman yatıyor mu?
İpek saç bağlı, geniş sağrılı
Hatunlar aman yatıyor mu?

Koroz moyun, koloñ çaç
Kızıñ aman catabı?
Özöndöy tartıp keñ kongon
Ayıl esen catabı?
Artımda erkek tuyak cok,
Agınay kızı Aruuke
Zayıbım aman catabı?
Kalk enesi Kanıkey
Kaygısın tartıp elinin
Ceñebiz aman catabı?
Özöndön akkan bulagı,
Manastın ölgöndö körgön çunagı,
Toyuna tokson soydurgan,
Atın er Semetey koydurgan,
Biz saparga çıgarda
Orus toyun cep ketken,
Esen bolso Semetey
Oyrottu buzat, - dep ketken,
Kıyla curt toyun cep ketken,
Esen cürsö Semetey
Kıylanı buzat, - dep ketken.
Ayzaga takkan celegi
Semetey esen bar beken, Şuutum?
Aramdıktı oylogon,
Aram esti koybogon,
Kan Manastın atası
Karı Cakıp amanbı?»
Salam aytıp salbırap,
Taybuurul oozun burdu emi,
El-curt cayın tuyuntup,

Horoz boyunlu, gür saçlı
Kızın aman yatıyor mu?
Vadi boyunca geniş konan
Oban esen yatıyor mu?
Ardımda erkek evlat yok,
Agınay kızı Aruuke —
Zevcem aman yatıyor mu?
Halkın anası Kanıkey,
Elinin kaygısını çeken
Yengemiz aman yatıyor mu?
Vadiden akan pınarı,
Manas'ın ölür demde gördüğü yavrusu,
Toyunda doksan kestiren,
Adını er Semetey koyduran —
Biz sefere çıkarken
Ruslar toyunu yiyip gitmişti,
«Esen olursa Semetey
Oyrot'u bozar» deyip gitmişti,
Nice halk toyunu yiyip gitmişti,
«Esen yürürse Semetey
Niceleri bozar» deyip gitmişti.
Mızrağına yalav takan
Semetey esen mi ola, Şuutu'm?
Haramlığı düşünen,
Haram fikri bırakmayan,
Han Manas'ın atası
Koca Cakıp aman mı?»
Selam verip usulca,
Taybuurul'un başını çevirdi işte,
El günün halin bildirip,

Almambettin aldına
Bastırıp kelip turdu emi.
«Ermek aman, el aman,
Estegen curttun baarı aman.
Kanıkey baştap, kalk aman,
Kabarga barsam Talaska
Körgön curtuñ calpı aman.
Kalıñ curtuñ oy tartıp,

Almambet'in önüne
Sürüp gelip durdu işte.
«Ermek esen, el aman,
Andığın yurdun hepsi aman.
Kanıkey başta, halk aman,
Haber için Talas'a varınca
Gördüğüm yurdun tümü aman.
Kalabalık yurdun gönlünce

Oñup catkan kezi eken.
Kündüzü kımız, tündö kız
Bolup catkan kezi eken.
Sırttap kılgan suusar börk
Irgap turgan kezi eken.
Erikse elik atışıp,
Erikpese tim catıp,
Cırgap turgan kezi eken.
Bölögün aytıp neteyin,
Keñ-Kol, Talas, talaa aman,
Biz beri sapar tartarda
Caş törölgön bala aman,
Algan carıñ Aruuke,
Uşu kezde al da aman,
Artıkça aytıp köp salam!
Atıña katkan cügönüñ,
Aruukenin içinde,
Törölgönü kalıptır
Kursakta kalgan kümönüñ!
Keçikpey Beecin kelsin, - deyt,
Keyigen candı körsün, - deyt.
Uşunday kepti ukkanda
Altın aydar, çok belboo,
Azizkandın calgızı
Köñülü eçen bölündü,
Artıkça kıyın süyünüp,
Arslanday kerilip,
Kapa bolup toktoboy,
Karap turdu kayran er.
Kazgaldak degen kayran kuş
Kayrılbay uçat talaa, - dep,
Kayran Almañ süyünöt
Karında kalgan bala, - dep,
Kulaalı degen kurgan kuş

Kuyulup uçat talaa, - dep,
Kubanıp Almañ süyünöt
Kursaktagı bala, - dep!
Astındagı Sarala

Onmuş, gelişmiş çağıdır.
Gündüzü kımız, gecesi kız —
Öyle sürüp giden çağıdır.
Sırtı kürklü samur börkü
Sallayıp gezen çağıdır.
Canı sıkılsa geyik avlayıp,
Sıkılmasa rahat yatıp,
Sefa sürüp duran çağıdır.
Gerisini söyleyip nideyim:
Keñ-Kol, Talas, ova aman,
Biz bu yana yola düşerken
Yeni doğan bala aman,
Aldığın eşin Aruuke —
Şimdi o da sağ, aman,
Üstüne üstlük çok selam!
Atına sakladığın dizgin misali,
Aruuke'nin karnında
Doğması kalmış yalnızca —
Kursakta kalan umudun!
«Gecikmeden Beecin'den gelsin» der,
«Dertlenen canı görsün» der.
Böylesi sözü duyunca,
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Azizkan'ın bir tanesi —
Gönlü nice kez bölündü,
Ziyadesiyle sevinip,
Arslan gibi gerinip,
Tasaya kapılıp durmadan,
Bakıp durdu aziz er.
Kazgaldak denen aziz kuş
«Dönüp bakmadan uçar ovada» deyip,
Aziz Alma'n sevinir:
«Karında kalan bala!» deyip,
Kulaalı denen zavallı kuş

«Süzülüp uçar ovada» deyip,
Kıvanıp Alma'n sevinir:
«Kursaktaki bala!» deyip!
Altındaki Sarala,

Kıygaçtanıp toktoboy,
Tuylap çıgıp kelatat,
Kubanıç kirip içine
Kubangandın artınan,
Alakeñ bir balanın dartınan
Artık tuugan kök cal şer,
Iylan çıgıp kelatat!
Iylagandın sebebi -
Toodagı cılkı toguz miñ,
İçinde toburçak, buudan aralaş.
Top cılkı külük meesi cok,
Toktono albay Almambet
Kütüp anı algıday
Artında erkek bala cok.
Buudanı tulpar ala baş,
Kazaa cetip, kün bütsö
Kayda kalbayt bu kuu baş.
Mingeni tulpar tegiz tok
Alakeñ keyip cürgönü
Arkada erkek bala cok.
Alganı Agınay kızı Aruuke
Anıktap belek bergen soñ,
Belegin alıp körgön soñ,
Meenettüü candı ayabay
Korosongo koy aytıp,
Baabedinge at aytıp:
«Ölgön menen arman cok,
Mende kenedey arman kalgan cok!
Aylansam bolot teñirge,
Mınday kabar tiygen soñ,
Tomsorup kantip kalayın,
Cılkıdan tulpar Sarala
Ay tuyakka çalayın
Köñüldögü dartımdı
Mintip açıp alayın!»
Almambet kelet süyünüp,
Aşkere tulpar Sarala
Ay tuyakka çaluuga.

Yan yan gidip durmadan,
Depinip çıkıp geliyor,
Sevinç dolup içine,
Sevincin ardı sıra,
Alake'n bir balanın derdinden —
Üstün doğmuş boz yeleli şir —
Ağlayıp çıkıp geliyor!
Ağlamasının sebebi:
Dağdaki yılkı dokuz bin,
İçinde küheylanla tulpar karışık.
Sürü dolusu yüğrüğün issi yok,
Kendini tutamaz Almambet:
Onları alıp güdecek
Ardında erkek evlat yok.
Küheylanı, ala başlı tulparı —
Ecel yetip günü biterse,
Nerde kalmaz bu kuru baş.
Bindiği tulparlar hep semiz —
Alake'nin dertlenip gezdiği şu:
Arkada erkek evlat yok.
Aldığı Agınay kızı Aruuke
Sahih muştuyu gönderince,
Armağanı alıp görünce,
Mihnetli canı esirgemeden,
Korozon'a koyun adayıp,
Baabedin'e at adayıp:
«Ölsem dahi gam değil,
Bende zerrece hasret kalmadı!
Kurban olayım Tanrı'ya,
Böyle haber değince
Somurtup nasıl kalayım?
Yılkıdan tulpar Sarala'yı
Ay tuyağa kurban edeyim,
Gönlümdeki derdimi
Böylece açıp alayım!»
Almambet gelir sevinçle,
Namlı tulpar Sarala'yı
Ay tuyağa kesmeye.

Mına oşondo kan Manas
Eçen türkün köñüldü
Bölüp turgan turbaybı,
Altın taktın üstünön
Ala koyup dürbünü,
Çıgırıgın imerip,
Çındap közgö ciberip,
Almambet kele catkanın
Körüp turgan turbaybı!
Almambetti körgöndö,
Kozgolbogon kayran şer
Kokustan Sarala çalıp iybesin,
Çoçup ketti arslan er.
Süyüngön boydon Almambet
Dümöktü çındap salbasın,
Saraladay buudandı
Süyüngöndön Almambet
Ay tuyakka çalbasın.
Oylonup akıl taptırdı,
Argınkandın Acıbay
Kalkamandın Kara atın
Koştotup karşı çaptırdı.
Kalkamandın Kara atı -
Kaysı çoro taarınsa
Tarta kelgen adatı,
Saralanı çalaarda
Tartuuga bardı kördüñbü,
Bayagı aytkan Kara atı.
Oñ kolunda ak şamşaar
Saralanı çaldırbay
Karmap turdu Acıbay:
«Saralanı soybo», - dep,
Kakşap turdu Acıbay:
«Baatır Almam, tilim al,
Kudaydın salgan kündörün
Kötörböskö çarasız,
Körsöñ bolo, Almambet,
Köp cıl cürdüñ balasız.
Saralanı çalganda

İşte o anda han Manas,
Nice türlü gönül halin
Seçip duran değil mi,
Altın tahtın üstünden
Dürbünü kapıp alarak,
Çarkını çevirerek,
İyice göze tutarak,
Almambet'in gelişini
Görüp duran değil mi!
Almambet'i görünce,
Yerinden oynamaz aziz şir —
«Ansızın Sarala'yı kesmesin» diye
İrkilip kaygılandı arslan er.
Sevinç içindeki Almambet
Gerçekten bir iş açmasın,
Sarala gibi küheylanı,
Sevincinden Almambet,
Ay tuyağa kesmesin.
Düşünüp bir çare buldu:
Argınkan oğlu Acıbay'a
Kalkaman'ın Kara atını
Yedeğine verip karşı koşturdu.
Kalkaman'ın Kara atı —
Hangi çora küsüverse
Ona çekilegelen âdetti,
Sarala kesileceği an
Armağana vardı, gördün mü,
O demin denen Kara at.
Sağ elinde ak şimşir,
Sarala'yı kestirmeden
Tutup durdu Acıbay:
«Sarala'yı boğazlama!» deyip,
Yalvarıp durdu Acıbay:
«Bahadır Alma'm, sözümü al,
Hüda'nın verdiği günleri
Çekmemeye çare yok,
Görsene sen, Almambet,
Nice yıl gezdin balasız.
Sarala'yı kesersen,

Özöngö boyloy konobuz,
Ört algan coonun içinde
Ört öçköndöy bolobuz!

Vadi boyunca çakılıp kalırız,
Ateş almış düşman içinde
Sönmüş ateş gibi kalırız!

Sarala çalıp ciberseñ
Biylep kıtay külböybü,
Ala köödön kaçkındın
Beli sındı debeybi!
Beyleçi, Alma, kebimdi,
Kakanakta balaga
Sarala çalıp ciberip,
Sındırba menin belimdi.
Uyalbay attı çaluuçu
Cılgınduu, Keñ-Kol oyu cok,
Saralanı çalbagın,
Saralanı çaluuçu
Çoñ Talastın boyu cok!
Bu kezde kayır dindüü kapırdın
Kamoosunda turabız,
Kızıl çoktuu kıtaydın
Kıstoosunda turabız,
Kızıl kılıç bolottun
Toltosunda turabız,
Kıyan tiybes kıtaydın
Ortosunda turabız!
Camgırday bolup caa tartıp,
Cabılıp kıtay kaptasa
Çalgınga miner tulpar cok,
Çamabız ketip kalabı?
Saraladan ayrılsak
Çalıyar cetpes bu Beecin
Cabıla kaptap cetpeybi,
Oylonsoñ bolo, Almambet,
Oşondo amal ketpeybi!
Astıñdagı Sarala
Kanatıñ ele kayrılba!
Karan tün tüşöt başıña,
Tilimdi alsañ, Almambet,
Saraladan ayrılba!

Sarala'yı kesiverirsen,
Hükmeden Çinli gülmez mi,
«Yüreksiz kaçağın
Beli kırıldı!» demez mi!
Dinle, Alma, sözümü:
Daha doğmamış balaya
Sarala'yı kesiverip,
Kırma benim belimi.
Utanmadan at kesecek yer —
Ilgınlı Keñ-Kol ovası değil bura,
Sarala'yı kesme sen,
Sarala kesilecek yer —
Büyük Talas boyları değil bura!
Bu demde yaban dinli kâfirin
Kuşatmasında duruyoruz,
Kızıl püsküllü Çinlinin
Kıskacında duruyoruz,
Kızıl kılıç çeliğin
Tam ağzında duruyoruz,
Tufan değmemiş Çinlinin
Ortasında duruyoruz!
Yağmur gibi yay çekip,
Çinli üşüşüp kaplarsa,
Keşfe binecek tulpar yok —
Gücümüz tükenip gitmez mi?
Sarala'dan ayrılırsak,
Çalıyar değmemiş bu Beecin
Üşüşüp kaplayıp yetişmez mi?
Düşünsene, Almambet,
O zaman çare kalmaz ya!
Altındaki Sarala
Kanadındır senin — kırılmasın!
Kara gece çöker başına,
Sözümü alırsan, Almambet,
Sarala'dan ayrılma!

Saraladan ayrılsañ,
Tigi kıtay çurkurap,
Tegerektep albaybı,
Başıña tozok salbaybı!
Saraladan ayrılsañ,
Tegerektep albaybı,
Tegeregiñ kıyın coo,

Sarala'dan ayrılırsan,
Şu Çinliler çığrışıp,
Çevreni sarıp almaz mı,
Başına cehennem salmaz mı!
Sarala'dan ayrılırsan,
Çepeçevre sarmaz mı,
Çevrendeki yaman düşman

Tereñ orgo salbaybı!
Teñizim, Alma, tilimdi al,
Sarala emes, munu çal!»
Cazı caak, calpak til,
Caakta cok Acıbay
Kara attı karmap turdu ele.
Kozgolbogon Almaña,
Kalkamandın Kara attı
Tuygunuñdun aldına
Tuura tartıp turdu emi.
Turalbastan Almambet,
Alaça moyun şamşardı
Ala koyup Almambet,
Kökülü menen kulagın,
Kalkamandın Kara atın
Koşo karmap aldı emi,
Kozgolbogon arslanıñ
Turup turup Kara attı
Ay tuyakka çaldı emi.
Süyünüp cürök ayrılbay,
Eerçitkeni er Şuutu,
Altın takta Manaska
Alıp anı bardı emi.
Şuutu turup Manaska
Talastan kabar saldı emi:
«Özöndüü Talas boyuna,
Örüşkö eliñ toluptur,
Törölgön bala Semetey
Baltır beşik boluptur.
Argın, ogoy curtuna
Tokuluu turgan buudandın

Derin çukura atmaz mı!
Denizim Alma, sözümü al,
Sarala değil — bunu kes!»
Yassı yanak, yayvan dilli,
Söz yarışında eşsiz Acıbay
Kara atı tutmuş duruyordu.
Yerinden oynamaz Alma'na,
Kalkaman'ın Kara atını,
O sungurunun önüne
Dosdoğru çekip durdu işte.
Duramayıp Almambet,
Alaca boyun şimşiri
Kapıp alıp Almambet,
Perçemiyle kulağından,
Kalkaman'ın Kara atını
Birlikte kavrayıp tuttu işte,
Yerinden oynamaz arslanın,
Dura dura Kara atı
Ay tuyağa kesti işte.
Sevinçten yüreği yerinde durmadan,
Yanına kattığı er Şuutu'yu,
Altın tahttaki Manas'a
Alıp götürdü işte.
Şuutu durup Manas'a
Talas'tan haber verdi işte:
«Vadili Talas boyuna,
Örüşe elin dolmuştur,
Doğan bala Semetey
Tıpış tıpış yürür olmuştur.
Argın'a, dost oymağa,
Eyerli duran küheylanın

Tok ekenin bilgizbey,
Kabılan Manas özüñdün
Cok ekeniñ bilgizbey,
Kaldaytıp başın tuu kılıp,
Katın başın er kılıp,
Üzülgönüñ ulaptır,
Çaçılganıñ cıynaptır.
Iylap turup Kanıkey
Altı külük at berdi,
Çalıyar tiybes Beecinge
Çalkalabay kaytsın, - dep,

Tok olduğun bildirmeden,
Kaplan Manas, kendinin
Yok olduğun bildirmeden,
Başını dik tutup tuğ edip,
Kadın başını er edip,
Üzülenini ulamıştır,
Saçılanını derlemiştir.
Ağlaya ağlaya Kanıkey
Altı yüğrük at verdi:
«Çalıyar değmemiş Beecin'den
Oyalanmadan dönsün» deyip,

Topon suu tiybes Beecinge
Toktoboston zor töröm
Talaska tezden kaytsın, - dep,
Beli katuu Beecinge
Beylebey catsa ölöt, - dep,
Beylese bolo, badışam
Bereki beren Semetey
Calgızın kaçan köröt, - dep,
Kırañı kımbat Beecinge
Kılçaybay catsa ölöt, - dep,
Ölbösö da badışam
Kıyın azap köröt, - dep,
Beecinden azır tartsın, - dep,
Beri karay kaytsın, - den,
Kakançından Beecinge
Kaardanıp badışam
Kamırabay, oyloboy,
Bolboy catıp alat, - dep,
Ceti kandın köp koşuun
On eki kan ıslam
Ubalına kalat, - dep...
Amanat bergen al katın
Çoñ-Beecindin çetinen,
Tügöngön toonun urçuktan,
Salıngan kara tumşuktan
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay

«Tufan değmemiş Beecin'den,
Durmaksızın, ulu töröm,
Talas'a tezden dönsün» deyip,
«Beli katı Beecin'de
Gafil yatarsa ölür» deyip,
«Sakınsın artık padişahım:
Şuradaki yiğit Semetey
Bir tanesini ne zaman görür?» deyip,
«Sırtları pahalı Beecin'de
Dönüp bakmadan yatarsa ölür» deyip,
«Ölmese de padişahım
Ağır azap görür» deyip,
«Beecin'den şimdi çekilsin» deyip,
«Beri yana dönsün» deyip,
«Kakançın'ın Beecin'inde,
Öfkeye kapılıp padişahım,
Aldırmadan, düşünmeden,
İnat edip kalır da» deyip,
«Yedi hanın kalabalık ordusunun,
On iki İslam hanının
Vebaline kalır» deyip...
Emanet verdiği o mektup —
Çoñ-Beecin'in ucundan,
Biten dağın burnundan,
Sarkan kara çıkıntıdan,
Pamuk kuşaklı, bol çizmeli,
Keçil hanı Koñurbay

Kaçırıp çıktı kürküröp,
Kayrat kılar çamam cok,
Bütkön boyum dürküröp,
Abıdan caman şaşkamın,
Korkkonumdan ayanbay
Aldına tüşüp kaçkamın.
Asıy çıkma Buuruldun
Arkırap oozun tarttırbay,
Alöökönün Koñurbay
Kara suuga kaptaltıp,
Kamap cetip kelerde,
Tüp etekten alarda,
Calgız candı şordotup,
Cañı öltürüp koyordo,
Öküm külük Buuruldu

Kükreyerek saldırıp çıktı,
Karşı koymaya dermanım yok,
Bütün bedenim ürperip,
Pek fena bocaladım,
Korkumdan hiç çekinmeden,
Önüne düşüp kaçtım ben.
Beş yaşına değmiş Buurul'un
Homurdanıp ağzını çektirmeden,
Alööke oğlu Koñurbay
Kara suya beni sürükleyip,
Kıstırıp yetiştiği an,
Eteğimden kapacağı an,
Yalnız canımı bunaltıp,
Neredeyse öldüreceği an,
Güçlü yüğrük Buurul'un

Ötkörö sanga salgamın.
Buguday moynun buradı,
Buudan külük Taybuurul
Buta boyu batkaktan
Buydalbastan çuradı.
Kisenin oozu açıldı,
Amanat bergen katıñız
Agıp suuga çaçıldı.
Cogottu deseñ katıñdı al
Colborsum Manas, kabılan
Tartuuga berem malımdı al!
Atımdı baatır, albasañ
Köökörgö kuyup kanımdı al!
Kök calım, arslan, zor tıñda,
Başımdı alsañ men mına!»
Aytıp, kakşap turganda
Arslan tilin algan cok:
«Talasta dolu kaldı», - dep,
Oyuna kök cal algan cok.
Acalı cetken ölböybü,
Tirüü kişi kalganda
Ölböymün, - dep cürböybü!
Çını menen caratkan

Sağrısına şiddetle vurdum.
Geyik gibi boynunu burdu,
Küheylan yüğrük Taybuurul,
Bir ok atımı bataktan
Duraksamadan sıçradı.
Torbanın ağzı açıldı,
Emanet verdiğiniz mektup
Akıp suya saçıldı.
«Yitirdin» dersen, mektubuna karşılık —
Kaplanım Manas, ey arslan,
Armağan olarak malımı al!
Atımı, bahadır, almazsan,
Deri kaba doldurup kanımı al!
Boz yelelim, arslan, ulu hanım, dinle:
Başımı alırsan — işte ben!»
Söyleyip yalvarıp dururken,
Arslan onun dediğini almadı:
«Talas'ta o dik başlı kadın kaldı» diye
Boz yeleli aklına bile almadı.
Eceli yeten ölmez mi?
İnsan sağ kaldıkça
«Ölmem ben» deyip gezmez mi!
Gerçekten Yaradan

Çındap buyruk kılganda,
Cebireyil calañkıç
Can almakka kelgende,
Beş salaasın teñ salıp,
Can alışka kelgende
Süylöböy tili tutulat,
Çındap kelse, acal-ok
Kanday kişi kutulat?
Çındap acal kelgende
Mendesi çirkin ölböybü,
Kirgizbeybi kazgan kör,
Batırbaybı kara cer!
Caman katın, caş bala
Talasta kalıp kaldı, - dep,
Döörübögün, sen Şuutu!
Sulayman tiybes Beecinde
Surak surap men tursam -
Umaçtay közün açpastan,
Buzuk işin baspastan,

Kesin buyruk verdiğinde,
Can alıcı Cebrail
Canı almaya geldiğinde,
Beş parmağını birden salıp,
Can pazarına geldiğinde,
Söyleyemez, dil tutulur;
Gerçekten gelse ecel oku,
Hangi kişi kurtulur?
Gerçekten ecel gelince,
Âdemoğlu çaresiz ölmez mi,
Kazılan kabir almaz mı,
Kara yer bağrına basmaz mı!
«Zavallı kadın, körpe bala
Talas'ta kalakaldı» diye
Saçmalama sen, Şuutu!
Süleyman değmemiş Beecin'de
Ben hükmü sürüp dururken —
Onlar gözünü açamadan,
Bozguncu işleri bastırmadan,

Tentektigin tıybastan,
Altın, dilde cıybastan,
Uşu turgan Beecinden
Uyalbay kantip keteyin!
Çalıyar tiybes cer bolso,
Uşu catkan Çoñ-Beecin
Çañ salıp eli-curtuna,
Kan agızıp kalkına
Çaap algan men bolsom -
Talasta katın, bala, - dep,
Ne muratka ceteyin,
Mingenime altın tak
Altı ay toluk bolo elek,
Talaska kantip keteyin!
Üç cılı Beecin surabay,
Kayra barıp Talaska
Kantip çıdap catamın.
Çaçılsa meyli cıyganım,
Baygambar ak, dinim ak

Azgınlıklarını dizginlemeden,
Altını, akçeyi devşirmeden,
Şurada duran Beecin'den
Utanmadan nasıl gideyim!
Çalıyar değmemiş yer ise,
Şurada yatan Çoñ-Beecin'i —
Eline gününe toz koparıp,
Halkının kanını akıtıp,
Vurup alan ben isem —
«Talas'ta kadın, bala var» diye
Hangi murada ereyim?
Bindiğim altın taht üzre
Altı ay bile dolmadı,
Talas'a nasıl gideyim!
Üç yıl Beecin'i yönetmeden,
Geri varıp Talas'ta
Nasıl sabredip yatarım?
Saçılırsa varsın derlediğim,
Peygamber hak, dinim hak,

Tilegenim ıymanım!
Uşu bıyıl er Şuutu,
Ayza karmap, top buzam,
Acal cetse okko uçam!» -
Dep, uşuntip teñiziñ,
Ceti kandın baarısın
On eki kan busurman
Kaltırbastan askerin
Alıp baarı kelsin, - dep,
Keçikpesten baarısı
Bütkül azır bolsun, - dep,
Er Ürbünü çaptırdı.
Sulayman kelbes Beecinden
Surak algan busurman
Kasiettüü can bolgon,
On eki kan ar başka
On eki cerde kan bolgon.
Katagandın kan Koşoy
Kara kalmak şaarına,
Kabarıñda bar beken,
Kan Coloydun eline
Karı Koşoy kan eken.
Kalmaktın kanı kan Coloy,

Dilediğim imanım!
Bu yıl işte, er Şuutu,
Mızrak tutup saf bozarım,
Ecel yeterse okla uçarım!» —
Deyip, böylece denizin,
Yedi hanın hepsine,
On iki Müslüman hana:
«Askerini eksiksiz
Alıp hepsi gelsin» diye,
«Gecikmeden hepsi de
Tümden hazır olsun» diye,
Er Ürbü'yü koşturdu.
Süleyman gelmez Beecin'de
Hüküm süren Müslümanlar
Kutlu canlar olmuştu,
On iki han ayrı ayrı,
On iki yerde han olmuştu.
Katagan'ın hanı Koşoy,
Kara Kalmuk şehrine —
Haberin var mı bilmem —
Han Coloy'un eline
Koca Koşoy han imiş.
Kalmuk hanı han Coloy,

Katagandın kan Koşoy
Karmaşıp cürüp ezelden
Eskiden kegi bar eken.
Aykoconun Bilerik
Kolgo tüşüp ketkende
Coloy menen salışıp,
Emgekti çındap tartışıp,
On eki cılı atışıp,
Ayzakerden ıktuu kan
Erendin baarı cıyılgan,
Kança cılı uruşup,
Azamattar kırılgan.
Oşonu üçün kan Koşoy
Eski kegin algan kez,
Kança katuu azaptı

Katagan'ın hanı Koşoy —
Ezelden beri vuruşup,
Eskiden öcü var imiş.
Aykoco'nun Bilerik'i
Tutsak düşüp gittiğinde,
Coloy ile çarpışıp,
Mihneti hakkıyla çekişip,
On iki yıl atışıp,
Mızrakta usta han —
Erenlerin hepsi toplanmış,
Nice yıllar vuruşup,
Nice yiğit kırılmış.
Onun için han Koşoy —
Eski öcünü aldığı dem,
Nice ağır azabı

Kalmaktarga salgan kez.
Salık kılıp kalmakka
Sarı ooruday sargartıp,
Alım alıp sandaltıp,
Erkeçin elden cıydırıp,
Eçkilerin kırdırıp,
Kıyma çaap uy tügün
Batkagına septirip,
Altı miñçe balbanın
Ketmen berip koluna
Ilaydı kese teptirip,
Kıyla catkan kalmakka
Kış bışırıp aldırıp,
Kılganımdın atagı
Kıyamatka kalsın, - dep,
Meçitti tüptöp saldırıp,
Belgilüünün baarısın
Belin bekem buudurup:
«Busurman bolom» - degenin
Ak boz beenin sütünö
Kirindirip cuudurup,
Kiri cok appak, tunuktu
Boydok bargan cigitke
Bolboy ike kıydırıp,
Uska bolup kalıptır,
Baatırlardın kebi oşol,
Ölgönünön kalganı

Kalmuklara saldığı dem.
Kalmuğa vergi bağlayıp,
Sarı hastalık gibi sarartıp,
Haraç alıp süründürüp,
Erkeçini elden toplatıp,
Keçilerini kırdırıp,
İnce kıyıp sığır kılını
Harcın çamuruna serptirip,
Altı bin kadar pehlivanın
Eline ketmen tutuşturup,
Balçığı ezip teptirip,
Nicesi yatan Kalmuk'a
Kerpiç pişirtip aldırıp,
«Yaptığım işin şanı
Kıyamete kalsın» deyip,
Temelinden mescit yaptırıp,
İleri gelenin hepsinin
Belini sıkı bağlatıp:
«Müslüman olurum» diyeni
Ak boz kısrağın sütünde
Yıkatıp arıttırıp,
Kiri yok apak, duruları
Bekâr gelmiş yiğide
İlle de nikâh kıydırıp,
Örnek olup kalmıştır,
Bahadırların sözü bu,
Ölenlerden kalanı —

Kalmak menen kıtaydan
Tukum algan ceri oşol,
Kündüzü kımız, tünü kız,
Cırgap catkan eli oşol.
Uruktuu kıtay el eken,
Ur tögülgön cer eken.
Kırk cılı kırgın bolso da
Kılça körböy kırgının
Kılçaybagan el eken.
Kan Koşoydun kılganın,
Munu mınday taştaylık,

Kalmuk ile Çinliden
Soy sop aldığı yer bu,
Gündüzü kımız, gecesi kız —
Sefa süren eli bu.
Dölü bereketli Çin halkı,
Tohumu saçılmış yer imiş.
Kırk yıl kırgın olsa da,
Kırgınını kıl saymayıp,
Dönüp bakmayan el imiş.
Han Koşoy'un ettiğini —
Bunu böylece bırakalım;

Toguz uul kencesi,
Bir kudaydın mendesi,
Maseyildi cerdegen,
Baarınan mıktı er degen
Elemandın er Töştük,
Alaçañdın beline,
Altın kazçu kenine,
Altın menen dildege
Kanıp kalgan kezi eken.
Cer aldına tüşköndö
Cetesi küyüp kalganbı,
Tırgoottordun baarısın
Surap şorun kaynatıp,
Üç üyünö saagın, - dep,
Calgız eçki baylatıp,
Tırgoot eli burkurap,
Aziret tiybes Beecindin
Aylası emi ketti» - dep,
Baarı öksöp çırkırap.
Çurkuratıp curt bilgen
Er Töştüktü taştaylık,
Buudayık kandın Muzburçak
Mından sözdü baştaylık.
Buudayık kandın Muzburçak
Buzulbagan tam bolgon,
Buyrugun körçü cazgandın,
Börüköздün orduna
Takka minip, kan bolgon.
Şibeenin turgan şaarına
Kasiettüü kan bolgon.
Cerdin cüzün açtırıp,

Dokuz oğulun küçüğü,
Bir Tanrı'nın kulu,
Maseyil'i yurt edinen,
«Hepsinden yaman er» denen,
Eleman oğlu er Töştük,
Alaçañ'ın beline,
Altın kazılan madenine —
Altına, akçeye
Doyup kaldığı dem imiş.
Yer altına indiğinde
Özü mü yanıp kavrulmuştu?
Tırgootların hepsini
Yönetip derdini kaynatıp,
«Üç haneye bir sağmal» deyip,
Tek bir keçi bağlatıp,
Tırgoot eli inleyip:
«Hazret değmemiş Beecin'in
Çaresi artık bitti!» diye,
Hepsi hıçkırıp çığrışıp.
Halkı çığrıştırıp hükmeden
Er Töştük'ü bırakalım,
Buudayık han oğlu Muzburçak'tan —
Bundan söze başlayalım.
Buudayık han oğlu Muzburçak
Yıkılmamış bir yapıymış,
Yazanın buyruğuna bak sen:
Börüköz'ün yerine
Tahta çıkıp han olmuş.
Şibee'nin kurulu şehrine
Kutlu bir han olmuş.
Yerin yüzünü açtırıp,

Kumun kenen çaçtırıp,
Aştıgın kenen aydatıp,
Berekesin caynatıp,
Kaçır, eşek, attarın
Baarın tekşi baylatıp,
Oyun salıp bügülüp,
Dalay şibee cügünüp:

Kumunu bolca saçtırıp,
Ekinini geniş ektirip,
Bereketini kaynatıp,
Katır, eşek, atları —
Hepsini düzenle bağlatıp,
Oyunlar kurup eğilip,
Nice Şibee yere kapanıp:

«Börüköz dün barında
Böyröktöy cerge ee bolboy,
Bey-beçara bolgonbuz,
Muzburçaktın barında -
Baarıbız tekşi oñgonbuz!» -
Dep, ırdaşıp şibeeler
Sıbızgısın tartışıp:
«Börüköz dün barında
Kuuradık» - dep aytışıp,
Kuuraganday emespi,
Kıyabına kelgende
Suunu bölök burçu ele,
Ceti miñdey kısır tay
Cel cetpes corgo, cetik mülk
Cılda sabap bizderden
Alım alıp turçu ele.
Muzburçak bizge kelgende
Köñülübüz cay boldu,
Cegenibiz may boldu» -
Dep, uşintip, şibeeler
Süyünüşüp turuşat,
Kündö çagan kılışat.
Busurmandan kan bolup,
Beecindi algan ubagı.
Keregesi cıgaçtan,
Tüp atası Alaştan
Aydarkan uulu er Kökçö
Kasiettüü can bolgon,
Soloondorgo kan bolgon.
Kaarına alganın
Tizesin cerge bügültüp,
Kıyıgına tiygenin
Öödö-tömön cügürtüp,
Bulasın bulap aldırıp,
Kazak kolu özü baş

Eline karan saldırtıp,
Ak sakalduu çalına
Çılgıy teri iyletip,

«Börüköz var iken,
Böbrek kadar yere sahip olamayıp,
Biçare, yoksul olmuştuk;
Muzburçak var iken —
Hepimiz birden onduk!» —
Deyip, türkü çağırıp Şibeeler,
Sıbızgısın çala çala:
«Börüköz var iken
Kuruduk» deyip söyleşip —
Kurumuş olmasınlar mı ki:
Sırası geldiğinde
Suyu başka yöne çevirirdi,
Yedi bin kadar kısır tay,
Yel yetmez yorga, yetkin mal —
Yılda döve döve bizlerden
Haraç alıp dururdu.
Muzburçak bize gelince
Gönlümüz huzur buldu,
Yediğimiz yağ oldu» —
Diye, böylece Şibeeler
Sevinip duruyorlar,
Her gün bayram ediyorlar.
Müslümandan han olup,
Beecin'in alındığı çağdı bu.
Keregesi ağaçtan,
Kök atası Alaş'tan,
Aydarkan oğlu er Kökçö
Kutlu bir can olmuştu,
Soloonlara han olmuştu.
Kahrına aldığının
Dizini yere büktürüp,
Hışmına değeni
Bir aşağı bir yukarı koşturup,
Malını yağmalatıp,
Kazak ordusu, kendisi başta,

Halkına kara gün saldırıp,
Ak sakallı ihtiyarına
Ham deriyi yoğurtturup,

Köksöö bolup kalganın
Tamaşaga biyletip,
Soloondun baarı cıyılıp,
Çıdabastan kırılıp,
Altın aydar keñ burçtu
Kamap turdu er Kökçö,
Soloondordun baarısın
Sabap turdu er Kökçö.
Sabap turup el bilgen,
Er Kökçönün kandıgı,
Azgınakay Kökçödö
Ala köödön bardıgı.
Ata kesip abaldan
Bolgon kazak emespi,
Taruusun taştay aktagan,
Katının kızday maktagan,
Sarı-Arkanı cerdegen,
Ata uulu kazak el degen.
Ayköl Manas bolboso,
Sarı-Arkada san kazak
Beecindi murun körbögön.
Kayran Manas Beecinge
Kalıñ uruş salganda,
Karaan bolgon busurman.
On eki kolu, dalay can
Tuş-tuşunan kıtaydın
Suragın surap turganda,
Kan bolup catkan ısılam.
Kara atı menen er Ürbü
Kan Manastın aldına
Baarın aydap barganda
Çoguluştu kalıñ kol.
Oşol koldun içinde
Koşoy, Töştük kanı bar,
Acıbay, Bakay dagı bar,
Almambet, Sırgak şeri bar,
Kırk çoro kıraan, börü bar.
Aksakaldan karı bar,
Mekeden kelgen Aykoco

Kocayıp beli bükülmüşünü
Eğlenceye oynattırıp,
Soloonların hepsi toplanıp,
Dayanamayıp kırılıp,
Altın perçemli geniş bucağı
Kuşatıp durdu er Kökçö,
Soloonların hepsini
Dövüp durdu er Kökçö.
Döve döve halkı yöneten —
Er Kökçö'nün hanlığı bu;
Biraz azgın Kökçö'de
Dönek yürek de vardı.
Ata mesleği ezelden —
Kazak değil mi o zaten:
Darısını taş gibi ağartan,
Karısını kız diye öven,
Sarı-Arka'yı yurt edinen,
Ata oğlu Kazak eli denen.
Aykol Manas olmasa,
Sarı-Arka'da sayısız Kazak
Beecin'i önceden görmemişti.
Aziz Manas Beecin'e
Büyük savaşı açtığında,
Müslümanlar arka oldu.
On iki ordu, nice can,
Çinlinin dört bir yanından
Hükmünü sürüp dururken,
Han olup oturdu İslam.
Kara atıyla er Ürbü,
Han Manas'ın huzuruna
Hepsini sürüp vardığında,
Toplandı kalabalık ordu.
O ordunun içinde
Koşoy, Töştük hanları var,
Acıbay, Bakay dahi var,
Almambet, Sırgak şirleri var,
Kırk çora — sungurlar, kurtlar var.
Aksakaldan yaşlı var,
Mekke'den gelen Aykoco —

Iymandıkka dagı bar.
Ayta turgan kebi bar,
Kan Kökötöy balası
Er Bokmurun begi bar.
Kalayık curttun kanı bar,
Oyrotton çıkkan er Şıgay
Oşol baatır dagı bar.
Ordoluu şayık, kök cökör,
Orçun Kokon, Margalañ
Atışkanı al kelgen.
Kokon kanı Kozubek,
Margalañdın Malabek,
Ancıyandın ayrı sakal Sınçıbek,
Oşol baatır dagı bar.
Indıstandan da kelgen.
Tak üstündö kıygaçtap,
Cıyılıp kandar barganda
Telegeyi teñ ele,
Kümüşü küysö küyünböyt,
Altını aksa añdabayt,
Için karap otursañ
Dünüyödö keñ ele,
Kımbattuu arslan asılıñ
Kara kulak şer ele.
Oşondo Manas söz baştayt:
«Aykoco, Koşoy, kan Bakay,
Karıñ mında turasıñ,
Kalayık, kalıñ busurman
Baarıñ mında turasıñ.
Zordugum bolso keçip koy,
Ombutkan sözüm bar bolso
Ordoluu curtum keçip koy!
Ordonu buzup, olco aldım,
On ekige kelgende
Eçe cerge col saldım.
Orup berip orustu,
Tartıp berdim keñiri
Kono turgan konuştu.

İman uğruna o da var.
Söyleyecek sözü var:
Han Kökötöy'ün oğlu,
Er Bokmurun beyi var.
Kalabalık yurdun hanı var:
Oyrot'tan çıkan er Şıgay —
O bahadır dahi var.
Otağlı şeyh, nice yâran,
Ulu Kokon, Margalañ —
Savaşanları da gelmişti.
Kokon hanı Kozubek,
Margalañ'ın Malabek'i,
Ancıyan'ın çatal sakallı Sınçıbek'i —
O bahadır dahi var.
Hindistan'dan da gelen var.
Taht üstünde yan kurulup,
Hanlar toplanıp vardığında —
Dört başı mamurdu her şey;
Gümüşü yansa yerinmez,
Altını aksa aldırmaz,
İçine bakıp otursan,
Dünyadan geniş gönüllüydü,
Kıymetli arslanın, asilin —
Kara kulak bir şirdi.
O zaman Manas söze başlar:
«Aykoco, Koşoy, han Bakay —
Kocalarım, buradasınız,
Ahali, kalabalık Müslümanlar —
Hepiniz buradasınız.
Zorbalığım olduysa bağışlayın,
Ağır sözüm geçtiyse,
Otağlı yurdum, bağışla!
Ordaları bozup ganimet aldım,
On ikime geldiğimde
Nice yere yol açtım.
Rus'u biçip önünüze,
Genişçe çekip verdim size
Konup oturacak yurtluğu.

Kıyır catkan kıtaydı
Kıstoo salıp başına
Kıyalıma kön - dediñ,
Kıyratıp bizge ber - dediñ.

Uzakta yatan Çinlinin
Başına kıskaç vurup,
«Dileğime boyun eğdir» dedin,
«Kırıp geçir, bize ver» dedin.

Bul sözüñdü ukkanda
On eki kan busurman,
Talasta turdum cer caylap,
Orçun curtum baarıñar,
Baarıñardı kaltırbay
Beecinge kazat kılam, - dep
Aydap keldim kembaylap.
Atım calgız degendin
Atın soyup ceymin, - dep,
Artıkça kıstım busurman.
Özüm calgız degendin
Özün soyup ceymin, - dep,
Öküm kıldım busurman.
Öküm Manas baatırıñ
Ötkörö öküm kıldı, - dep,
Öktöm küçtü saldı, - dep,
Öksöp cürdüñ busurman.
Meenetti Manas saldı, - dep
Begireek keyip kalbagın,
Ubalıñ maga kalbasın,
Tañda makşar künündö
Ubaraga salbagın.
Aydap cürüp kırdı, - dep,
Aalamdın elin cıydı, - dep,
Alıp barıp Beecinge
Azapka bizdi saldı, - dep,
Caman katın, caş bala
Emi körböy kaldık, - dep,
Kıyamattın künündö
Kanıñdı doolap turbagın.
Atam karı degeniñ
Azır kaytkın ceriñe,
Özüm naçar degeniñ
Emi ketkin ceriñe,

Bu sözünü duyunca,
On iki Müslüman hanı,
Talas'ta durdum yurt tutup,
Ulu yurdum, hepinizi —
Hiçbirinizi bırakmadan,
«Beecin'e sefer açarım» diye
Sürüp getirdim ardımca.
«Atım tektir» diyenin
«Atını kesip yerim» diye,
Fazlasıyla sıktım, Müslümanlar.
«Kendim yalnızım» diyenin
«Kendini kesip yerim» diye,
Sert hüküm verdim, Müslümanlar.
«Hükmü katı Manas bahadırın
Aşırı hüküm sürdü» diye,
«Zorba gücünü saldı» diye,
İçlenip gezdiniz, Müslümanlar.
«Mihneti Manas saldı» diye
Fazlaca yerinip durmayın,
Vebaliniz bende kalmasın,
Yarın mahşer gününde
Beni derde salmayın.
«Sürüp götürüp kırdı» diye,
«Âlemin elini topladı» diye,
«Alıp varıp Beecin'e
Azaba bizi saldı» diye,
«Zavallı kadını, körpe balayı
Artık göremez olduk» diye,
Kıyametin gününde
Kanını benden isteyip durma.
«Atam koca» diyen sen,
Şimdi dön yurduna,
«Kendim güçsüz» diyen sen,
Artık git yurduna,

Kayta bergin keteriñ
Tuulgan, tuugan eliñe!» -
Dep, uşintip, er Manas
Cardık aytıp turganda,
Kalayık dürböp, eldi estep,
Kançaları kubanıp,
Kindik kesip, kir tökkön,
Oynop cürgön cerdi estep,

Dönüver, gidecek olan,
Doğduğun, akraba eline!» —
Deyip, böylece er Manas
Ferman söyleyip dururken,
Ahali coşup, eli anıp,
Niceleri sevinip,
Göbeği kesilen, kiri dökülen,
Oynayıp gezdiği yeri anıp,

Çubaktın algan zayıbı
Ay Cañ-Cuñ kızı Birmıskal
Altın, kümüş teñ cüktöp,
Kızıl dilde kımbattap,
Kıyla türdüü bul alıp,
Kıtaydan kança kul alıp,
Kıraanı Bakay baş bolup,
Kaytmak boldu Talaska.
Esenkan kızı Burulça
Almambettin alganı -
Celbegey torko kiygizip,
Cetkileñ suluu kızdardan
Can-cökörgö kız berip,
Kımbat baa tondordon,
Altındagan buldardan
Tañılçaktap bul berip,
Tandamaluu kul alıp,
Ençisinen özünö
Esenkandan mülk alıp,
Altın menen kümüştü
Cüktöy albay kan Bakay,
Agaça kelin, suluu kız
Üptöy albay kan Bakay,
Caktırbay otun öçürüp,
Ay Cañ-Cuñ kızı Birmıskal,
Esenkan kızı Burulça,
Saltanatın say kılıp,
Cerdin betin caynatıp,
Alıp çıktı köçürüp.
Kakançın, Beecin kalıñ şaar

Çubak'ın aldığı zevcesi,
Ay Cañ-Cuñ kızı Birmıskal,
Altın, gümüş denk yükleyip,
Kızıl altını kıymetleyip,
Nice türlü mal alıp,
Çinliden nice kul alıp,
Sunguru Bakay başta olup,
Talas'a dönmek oldu.
Esenkan kızı Burulça —
Almambet'in aldığı —
Salınık ipekler giydirip,
Yetkin güzel kızlardan
Yâranlara kız verip,
Paha biçilmez kürklerden,
Altın işli kumaşlardan
Denk denk mal verip,
Seçilmiş kullar alıp,
Kendi payına düşenden,
Esenkan'dan mülk alıp,
Altın ile gümüşü
Yükleyemez han Bakay,
Soylu gelin, güzel kız —
Derleyip bitiremez han Bakay,
Beğenmediğinin ocağını söndürüp,
Ay Cañ-Cuñ kızı Birmıskal,
Esenkan kızı Burulça,
Debdebesini donatıp,
Yerin yüzünü şenletip,
Göçürüp alıp çıktı.
Kakançın, Beecin — koca şehir —

Kalkı kaygı tarttı emi,
Burulça menen Birmıskal
Bul eköönö cakını.
Badana kiyip balkıldap,
Kırmızı köynök, kıygaç köz,
Koroz moyun, kımça bel,
Et-bette cok suluusu
Burulça menen bölünüp,
Oolcup cürdü Talaska,
Olco bolup Manaska.
Kızıl corgo at mingen,
Kınamalap cal tüygön,

Halkı kaygıya battı işte:
Burulça ile Birmıskal —
Bu ikisinin yakınları.
Süslü giyip salınan,
Kırmızı gömlek, çekik göz,
Horoz boyun, ince bel,
Yüzünde kusur olmayan güzeller,
Burulça'yla ayrılıp,
Süzülüp gitti Talas'a,
Ganimet olup Manas'a.
Kızıl yorga at binen,
Yelesini özenle ören,

Kırmızı kızıl ton kiygen,
Kızdarının baarısı:
«Bakayga olco bolduk, - dep,
Bastırıp kaldı Talaska.
Uşulardın baarısın
Kan Bakayday karısı
Artınan tügöl eerçitip,
Alıp çıktı Beecinden.
Bular cürüp ketkende
Cerdin cüzü çañ boldu,
Kırk kandın eli köp kıtay
Kaygıdan baarı dal boldu.
Kayrattan kaldı köp kıtay
Akılı azıp mañ bolup,
Munun baarı çın bolso
Busurmanga şañ bolup,
Bu kılganı Manastın
Cer cüzünö ugulup,
Kalayıkka dañ bolup,
Katagandın kan Koşoy
Sakalında ak eken,
Karıp kalgan çagı eken.
«Kudaydın bergen cırgalı
Uşunday eken köröyün,
Karalaman katagan,
Kaykalagan kalıñ el

Kırmızı al kürk giyen
Kızlarının hepsi de:
«Bakay'a ganimet olduk» deyip,
Sürüp gitti Talas'a.
İşte bunların hepsini,
Han Bakay gibi kocamışı,
Ardına tümüyle takıp,
Alıp çıktı Beecin'den.
Bunlar yürüyüp gidince,
Yerin yüzü toz oldu,
Kırk hanın eli, çok Çinli,
Kaygıdan hepsi dondu kaldı.
Yürekten düştü çok Çinli,
Aklı şaşıp sersemleyip;
Bunun hepsi gerçekse,
Müslümana şan olup,
Manas'ın bu ettiği
Yeryüzüne duyulup,
Ahaliye nam olup...
Katagan'ın hanı Koşoy —
Sakalında ak varmış,
Kocayıp kalmış çağıymış.
«Hüda'nın verdiği murat
Böyleymiş demek, göreyim;
Karalaman Katagan'a,
Kaynaşan kalabalık ele —

Curtuma cetip ölöyün», -
Dep, uşintip, kan Koşoy
Kolunan bir miñ can alıp,
Olco cüktöp ketişke
Oşol şaar Beecinden
Miñden kızıl ar alıp,
Bu da çıktı Beecinden.
Elemandın er Töştük
Cer aldına tüşköndö
Ceti cılı cogolgon,
Cer aldınan çıkkanga
Uşunda üç cıl boluptur.
Acıdaar menen alışıp
Datı ötüp ketiptir,
Kırk kulaktuu kazandı
Kıynalıp süyröp çıkkanda

Yurduma varıp öleyim» —
Deyip, böylece han Koşoy,
Ordusundan bin can alıp,
Ganimet yükleyip gitmeye,
O şehir Beecin'den
Adam başı bin kızıl alıp,
Bu da çıktı Beecin'den.
Eleman oğlu er Töştük,
Yer altına indiğinde
Yedi yıl yitip gitmişti,
Yer altından çıkalı
Şurada üç yıl olmuştu.
Ejderha ile boğuşup
Canına tak etmişti,
Kırk kulaklı kazanı
Zorlanıp sürüyüp çıkarınca,

Carım caşı ketiptir.
Kanı kalgan bir kaşık,
Eti kalgan kök caşık,
Cuka tonduu taykısı,
Balaadan başı çıkpagan
Elemandın baykuşu
Ketmek boldu cerine.
Coo-coburkay katılsa
Coldo acal cetet, - dep,
Col kadırın bilüüçü
Coldoş bolup beret, - dep,
Körögöçtü birge alıp,
Tandap beş cüz kol alıp,
Altın, kümüş, dildeni
Olcosuna mol alıp,
Kara közdön kız alıp,
Kançalık suluu uz alıp,
Töştük kayttı cerine.
Kalganı toguz kan boldu:
«Buruttun köbü ketti», - dep,
Köp kıtayga dañ boldu.
Kebez belboo, keñ ötük,

Yarı ömrü gitmişti.
Kanı kalmış bir kaşık,
Eti kalmış bir tutam,
İnce kürklü zavallısı,
Beladan başı çıkmayan,
Eleman'ın çilekeşi —
Gitmek oldu yerine.
«Düşman filan sataşırsa
Yolda ecel yeter» diye,
«Yolun kadrini bilen kişi
Yoldaş olup gider» diye,
Uzak göreni yanına alıp,
Seçip beş yüz asker alıp,
Altını, gümüşü, akçeyi
Ganimetine bol alıp,
Kara gözlüden kız alıp,
Nice güzel usta alıp,
Töştük döndü yerine.
Kalanı dokuz han oldu:
«Burut'un çoğu gitti» diye,
Çok Çinliye duyuldu.
Pamuk kuşaklı, bol çizmeli,

Keçildin kanı Koñurbay,
Manasta turgan Şuykuçu
Kep taşıgan Kalçaga
Erteli-keçi bu boldu.
Altın aydar, çok belboo,
Azizkandın calgızı
Caydın künün kış kılıp,
Kiyimi cuka kıtaydı
Kılçıldatıp kız kılıp,
Caylap catkan al boldu,
Şibee menen mancuunu
Biylep Çubak kan boldu.
Tokson toonun urunuş,
Toguz dayra kuyuluş,
Adam bilbes calgız col
Er Almambet baş bolup,
Tozup cattı bir san kol.
Koldun cayın aytayın,
Erikkende tayın cep,
Kazı-karta, mayın cep,

Keçil hanı Koñurbay'a —
Manas'ın yanındaki Şuykuçu,
Kalça'ya laf taşıyan —
Sabah akşam bu oldu.
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Azizkan'ın bir tanesi,
Yazın gününü kış edip,
Giyimi ince Çinliyi
Tir tir titretip kız edip,
Böyle büyü yapan o oldu,
Şibee ile Mançu'yu
Yönetip Çubak han oldu.
Doksan dağın kavşağı,
Dokuz ırmağın döküldüğü,
İnsan bilmez tek yolu,
Er Almambet başta olup,
Tutup yattı sayısız ordu.
Ordunun halin söyleyeyim:
Canı sıkılınca tayını yiyip,
Kazıyı, kartayı, yağı yiyip,

Duuldap cattı kalıñ kol.
Soyuşun mıktap soyuşup,
Kündüz kımız, tünü kız
Eselek, eesiz kalıñ kol
Öz erkinçe boluşup,
Şabıyat oynop dardaktap,
Kırk taman cerdi çiyişip,
Ordo salıp iyişip,
Oynop cattı kalıñ kol.
Kalça kelet degen soñ
Kakançındın Beecindi,
Kalıñ mancuu, kıtaydı
Eç közünö ilgen cok.
Oşol kezde Manastı
Kaytarganı kırk çoro.
Tıñçı bolot Manaska
Serek menen Sırgagı,
Ber cagında bulardın

Şenlenip yattı kalabalık ordu.
Kesimliğini bol bol kesip,
Gündüz kımız, gece kız —
Başıboş, issiz kalabalık ordu,
Kendi keyfince davranıp,
Şabıyat oynayıp hoplayıp,
Kırk adımlık yeri çizip,
Ordo kurup atışıp,
Oynayıp yattı kalabalık ordu.
«Kalça gelir» denildikten sonra da,
Kakançın'ın Beecin'ini,
Kalabalık Mançu'yu, Çinliyi
Hiç gözüne takmadı.
O sıralar Manas'ı
Koruyan kırk çoraydı.
Manas'a gözcü olan:
Serek ile Sırgak'ı,
Bu yanında bunların:

Iramandın Irçı uulu,
Tölömandın tölgöçü
Boz uul degen erkesi,
Kırktın başı Kırgıl çal -
Kırkında köpkön cindi çal,
Kadırmanı Şuutu bar,
Baatır eken Bayçoro,
Agayarı dagı bar.
Tuşuna attı celdirbey,
Eşigin saktap kırk çoro
Er Manaska bir kişi
Bey uruksat ciberbey,
Temirdey kurçap aldı emi.
Arman kılsa kıtaydın
Atın soyup dagı cep,
Er Manastın kırk çoro
Tilge kelgen adamdı
Tili menen ürkütüp,
Tilge kelbes adamdı
Kılıç menen korkutup,
Börk al dese, baş kesip,
Bölüp turdu kırk çoro.
Bu kayratın körgöndö,
Kırk kandın eli kıtaydın

Iraman'ın Irçı oğlu,
Tölöman'ın falcısı —
Boz uul denen nazlısı,
Kırkın başı Kırgıl çal —
Kırkında şımarmış deli çal,
Kadri bilinen Şuutu var,
Bahadırmış Bayçoro,
Agayar dahi orada.
Yanına at koşturtmadan,
Kapısını bekleyip kırk çora,
Er Manas'a tek kişiyi
İzinsiz salıvermeden,
Demir gibi kuşattı işte.
Çinli yakınıp dursa da,
Atını kesip yine yiyip,
Er Manas'ın kırk çorası,
Dilden anlayan adamı
Diliyle ürkütüp,
Dilden anlamaz adamı
Kılıçla korkutup,
«Börkünü al» dese baş kesip,
Hükmedip durdu kırk çora.
Bu gayreti görünce,
Kırk hanın eli Çinlinin —

Kıstoo tüştü başına.
Mintip bizdi ayabay
Kırıp Manas ketet, - dep,
Mancuu menen kıtaydın
Tübünö burut cetet, - dep,
Manasıñdın kırk çoro
Bagalak oynop, çañ salıp,
Oodarışmay oynoşup,
Eki-ekiden çü koyot,
Kezikse bizdi kırat, - dep,
Kaarına çıdabay,
Kalıñ kıtay, köp mancuu
Kaçıp coldon dır koyot.
Oylonup akıl salgan cok,

Başına darlık çöktü.
«Böyle giderse acımadan
Manas bizi kırıp geçer» diye,
«Mançu ile Çinlinin
Köküne Burut yeter» diye,
Manas'ının kırk çorası,
Bagalak oynayıp toz koparıp,
At üstünde güreşip,
İkişer ikişer dörtnala kalkar;
«Rastlarsa bizi kırar» diye,
Kahrına dayanamayıp,
Kalabalık Çinli, çok Mançu,
Kaçıp yoldan savuşur.
Düşünüp akıl yoran olmadı,

Kıtay menen mancuudan
Ukuruk kayrar kalgan cok.
Kakançındın Beecinge
Kürküröp Manas er boldu,
Kalıñ kıtay, köp mancuu
Kaçıp kara cer boldu.
Kaytarıp turgan kırk çoro
Kalıñ mancuu, kıtaydın
Cürögünö çer boldu.
Kaçır emes at boldu,
Alım algan kıtayga
Kökürökkö dart boldu.
Kırk kan eli kıtayga
Kıyın boldu suragı,
Altı ay surak kılganı
Altımış cılga tatıdı.
Asılın körgön busurman
Ketkisi cok Beecinden.
Uşu kankor barında
Tünörüp catkan Beecinge
Tükürüp ayza sunduram,
Kalıñ kıtay Beecindin
Suragın birge kılışam», -
Dep, uşintip, kırk çoro,
Kalgan kandın baarısı
Korgon boldu Manaska.
Buyruktu çındap saldı emi,
Kaldayının baarısın

Çinli ile Mançu'dan
Karşı koyacak kimse kalmadı.
Kakançın'ın Beecin'ine
Kükreyip Manas er oldu,
Kalabalık Çinli, çok Mançu,
Kaçıp kara yer oldu.
Bekleyip duran kırk çora,
Kalabalık Mançu'nun, Çinlinin
Yüreğine dert oldu.
Katır değil, at oldu,
Haraç veren Çinliye
Göğsüne saplanan dert oldu.
Kırk han eli Çinliye
Çetin oldu yönetimi,
Altı ay hüküm sürmesi
Altmış yıla bedel geldi.
Hazinesini gören Müslüman'ın
Gitmeye gönlü yok Beecin'den.
«Bu kan dökücü var iken,
Kararmış yatan Beecin'e
Tükürüp mızrak uzatırım,
Kalabalık Çinli Beecin'in
Yönetimini birlikte süreriz» —
Diye, böylece kırk çora,
Kalan hanların hepsi,
Kale oldu Manas'a.
Buyruğu sıkı saldı işte:
Kaldaylarının hepsini —

Kamap turgan oşol çak,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazasında alımdı
Dalay-dalay saldı emi.
Dalay bargan boydogu
Biröö kuru kalbastan,
Katınduu bolup kaldı emi.
Kürmö kiygen kıtaydı
Kündö kamap turdu emi,
Beldemçilüü kıtaydı

Kuşatıp durduğu çağdı bu;
Yeşim taşı takınan Çinlinin
En seçkinine haracı
Kat kat saldı işte.
Bekâr gidenlerin nicesi,
Biri bile boş kalmadan,
Karılı olup döndü işte.
Cepken giyen Çinliyi
Her gün kıstırıp durdu işte,
Önlüklü Çinlinin

Betin cırtıp urdu emi.
Alık-salık çıgımdı
Ala berdi busurman
Ayanbastan mal-mülkün
Ala berdi busurman.
Amalın tappay köp kıtay
Akıldan azdı sandalıp,
Suragı katuu eken, - dep,
Busurmanga tañdanıp:
«Ubara kıldı burut, - dep,
Emi altı ay surasa
Kakançındın Çoñ-Beecin
Takır tozup kuruyt, - dep,
Adamına uzanıp,
Alımına kız alıp,
Kaçırga altın arttırıp,
Kaygını caman tarttırıp,
Bulkunup kirip, bu burut
Mindi altın tagıñdı.
Kalıñ curttu karattı,
Kalkka saldı sanattı.
Cazga maal bolgondo
Calduu külük mingizbey,
Caydın künü bolgondo
Kuyruktuu kozu cegizbey,
Uşintip turgan busurman
Bir künü kıstap eliñden
Başçıların cıyat ko,
Aydap cürüp kıtaydı
Akırı bir kün kırat ko!
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay -

Yüzünü yırtıp vurdu işte.
Vergiyi, salmayı, harcı
Alıp durdu Müslüman,
Esirgemeden malını mülkünü
Alıp durdu Müslüman.
Çaresini bulamayan çok Çinli
Aklını şaşırıp bocaladı,
«Yönetimi pek sertmiş» diye,
Müslümana şaşakalıp:
«Burut bizi bezdirdi» diye,
«Altı ay daha hükmederse,
Kakançın'ın Çoñ-Beecin'i
Büsbütün bozulup kurur» diye,
«Adamına el uzatıp,
Haracına kız alıp,
Katıra altın yükletip,
Kaygıyı fena çektirip,
Zorla girip bu Burut
Bindi altın tahtına.
Kalabalık yurdu boyun eğdirdi,
Halka saldı buyruğunu.
Bahar vakti gelince
Yeleli yüğrük bindirmeden,
Yazın günü gelince
Kuyruklu kuzu yedirmeden,
Böyle duran Müslüman,
Bir gün kıstırıp elinden,
Başlarını toplar ha,
Sürüp götürüp Çinliyi
Sonunda bir gün kırar ha!
Pamuk kuşaklı, bol çizmeli,
Keçil hanı Koñurbay —

Kebelbegen kara kök,
Kalday kayda ketti eken?
Aybaltasın bilekke
Ildi beken Koñurbay,
Kalıñ curt tozok tartkanın
Bildi beken Koñurbay?

Yerinden oynamaz kara çelik —
Kalday nereye gitti ki?
Ay baltasını bileğine
Astı mı ki Koñurbay,
Kalabalık yurdun cehennem çektiğini
Bildi mi ki Koñurbay?

Beecinge ötö beldüü er,
Kakançından kıtaydı
Bagıp alar şer ele.
Uşu Beecin köp curttu
Tuz salbastan bışırıp,
Ak mömösün ceçü elek.
Alöökönün Koñurbay
Aykırıp karap turganda,
Balaket kayda deçü elek!
Közün kuzgun oygonbu,
Köönü kelse buruttun
Manası soyup koygonbu?»
Kapalanıp burkurap,
Kalıñ kıtay çurkurap,
Irayımsız Koñurbay
Ayanbastan kıtaydan
Alım alat deçü elek,
Anda kaygı kılçu elek.
Arılgıs azap, katuu kün
Anık mında turbaybı!
Alım alıp kününö,
Azap saldı eline» -
Dep, uşuntip, köp kıtay
Arman kıldı çurkurap,
Alek bolgon köp kıtay
Anı mınday taştaylık,
Alöökönün Koñurbay
Andan sözdü baştaylık.
Ayzakerden ıktuu kul,
Coonun aylasın bilgen mıktuu kul,
Başına basa kiygeni -
Ok ötpögön tuulga,
Karısına ilgeni -
Bolotton kılgan çarayna.
Bilegine ilgeni -
Sugarıp uuga casagan,

Altın cebe aybalta.
Kündüzündö uyku cok,

Beecin'e pek arka çıkan er,
Kakançın'ın Çinlisini
Kayırıp bakacak şirdi o.
Bu Beecin'in nice halkı,
Tuz katmadan pişirip,
Ak meyvesini yerdik biz.
Alööke oğlu Koñurbay
Haykırıp bakıp dururken,
«Bela nerede?» derdik biz!
Gözünü kuzgun mu oydu,
Yoksa keyfi isteyince, Burut'un
Manas'ı kesip mi koydu?»
Kederlenip inleyip,
Kalabalık Çinli çığrışıp:
«Acımasız Koñurbay,
Esirgemeden Çinliden
Haraç alır derdik de,
O zaman kaygılanırdık.
Geçmez azap, katı gün —
İşte asıl burada değil mi!
Gün be gün haraç alıp,
Azap saldı eline» —
Diye, böylece çok Çinli,
Feryat edip çığrışıp...
Perişan olan çok Çinliyi —
Onu böylece bırakalım,
Alööke oğlu Koñurbay'dan —
Ondan söze başlayalım.
Mızrakta usta o kul,
Düşmanın çaresini bilen yaman kul,
Başına bastırıp giydiği —
Ok işlemez tuğulga,
Pazısına taktığı —
Çelikten yapılma çarayna.
Bileğine taktığı —
Su verilip zehirle yapılmış,

Altın zırh, elde aybalta.
Gündüzleri uykusu yok,

Tün içinde tınçı cok,
Añdıp cüröt Koñurbay.
Kün çıgışta darbaza
Ceti künü tooruldu ay,
Cetpey ketti Koñurbay,
Içine tilçi salalbay,
Manastan kabar alalbay,
Kaygıp ketti Koñurbay.
Tınç alam, - dep, bir cerge
Catpay cüröt Koñurbay,
Anık kabar bilalbay,
Isıgına Manastın
Batpay cüröt Koñurbay.
Kabar albay Manastan
Kalça kulda arman zor,
Koñurbaydın canında
Mancuu degen balban bar.
Köz baylooçu zıykırçı,
Dubakerdin özü eken,
Añdıp cürgön Kalçanın
Karagan kara közü eken.
Kızıl kan aksa maydandan
Kılçaybastın özü eken,
Aykoconun Bilerik
Esenkandın aldına
Tartuu kılıp kelgende,
Busurmandın adetin
Bilip kalgan eme eken.
Oloñdoy bolgon aydarın
Töbösünö tüydü emi,
Kocolordun endey ton
Üstünö basa kiydi emi,
Belge orogon düñgö kur
Selde kılıp çaldı emi,
Kara kaşka eşekti
Basa minip aldı emi,
Asa-musa kolunda,
Ak kurcunu conunda,
Alda aytıp burutça

Gece içinde rahatı yok,
Pusuda gezer Koñurbay.
Gün doğusundaki kapıyı
Yedi gün gözledi de ay,
Erişemedi Koñurbay,
İçeriye casus salamadı,
Manas'tan haber alamadı,
Kahroldu gitti Koñurbay.
Rahat edeyim, deyip bir yerde
Yatamaz oldu Koñurbay,
Kesin haber bilemedi,
Manas'ın heybetine
Dayanamaz oldu Koñurbay.
Manas'tan haber alamayınca
Kalça kulda dert büyük,
Koñurbay'ın yanında
Mançu denen bir pehlivan var.
Göz bağlayan bir büyücü,
Efsuncunun ta kendisiymiş,
Pusuda gezen Kalça'nın
Gözcülük eden kara gözüymüş.
Meydandan kızıl kan aksa da
Dönüp bakmayanın ta kendisiymiş,
Aykoco'nun Bilerik'i
Esenkan'ın huzuruna
Armağan diye getirildiğinde,
Müslümanın âdetini
Öğrenip bellemiş biriymiş.
Urgan gibi kalın perçemini
Tepesine düğümledi şimdi,
Hocaların geniş kaftanını
Üstüne bastırıp giydi şimdi,
Bele sarılan koca kuşağı
Sarık yapıp doladı şimdi,
Kara sakar eşeğe
Bastırıp bindi şimdi,
Asası elinde,
Ak heybesi sırtında,
Burut'ça «Allah» diyerek

Coldu közdöy saldı emi.
Yola doğru sürdü şimdi.

Kaytarıp turgan Kırgıl çal
Keñ Beecindi kıdırgan
Dubana, - dep, oylodu.
Moldo aytuuçu zikirdin
Biröönü aytpay koybodu.
Celgenine cel cetpey,
Alda aytıp zakıldap,
Tozok menen beyiştin
Cayın aytıp kakıldap,
Tegerete çınar bak,
Ortosunda altın tak,
Altın taktın üstündö
Badışa Manas kara kök,
Kalıñ kıtay, mancuunu
Bilip turgan oşo çak.
Kamırabas kök calıñ
Ayabagan şer eken,
Telegeyi teñ eken,
Teñizdigi - darıya
Akılga dıykan keñ eken.
Kirerge kişi zar eken,
Kan Manastın aldında
Kalp cerinen busurman
Şuykuçu degen bir kıtay
Aşmaçısı bar eken.
Er Manastay kök caldın
Cürgön menen turganın,
Kep-keñeşin, kılganın
Bilip cürgön can eken.
Koñurbayga bermekke
Katka salıp baarısın,
Busurmanga körsötpöy
Katıp cürgön kuu eken.
Dubana cakın barganda
Körüp kaldı Şuykuçu,
Tabaktay bolgon bir nanga
Içine salıp cazganın,

Nöbet tutan Kırgıl ihtiyar,
Geniş Beecin'i dolaşan
Bir derviş bu, diye düşündü.
Mollaların söylediği zikirlerin
Birini bile söylemeden geçmedi.
Yelişine yel yetişmez,
«Allah» deyip mırıldanarak,
Cehennem ile cennetin
Halini anlatıp çene çalarak,
Çepeçevre çınar bahçesi,
Ortasında altın taht,
Altın tahtın üstünde
Padişah Manas, kara-gök yeleli,
Kalabalık Kıtay'ı, Mançu'yu
Gözetleyip bildiği çağdı o çağ.
Hiçe sayan gök yelen
Amansız bir aslanmış,
Dört başı mamur, denkmiş,
Enginliği bir deryaymış,
Akılca bereketli, genişmiş.
Huzuruna girmek kişiye zormuş,
Han Manas'ın yanında
Yalan yere Müslüman olmuş,
Şuykuçu denen bir Kıtay
Aşçısı var imiş.
Er Manas gibi gök yelelinin
Gezişini, duruşunu,
Sözünü, meşveretini, işini
Bilip duran bir canmış.
Koñurbay'a vermek için
Hepsini mektuba döküp,
Müslümana göstermeden
Saklayıp gezen bir kurnazmış.
Derviş yakına varınca
Görüverdi Şuykuçu,
Tabak gibi bir ekmeğin
İçine koyup yazdığını,

San kişige körsötpöy
Berdi kattı Şuykuçu.
Nandı alıp zıykırçı
Bura tartıp dır koyup,
Kamçı menen eşegin

Sayısız kişiye göstermeden
Verdi mektubu Şuykuçu.
Ekmeği alan büyücü
Dizgini çevirip fırlayıp,
Kamçıyla eşeğinin

Kara sanga bir koyup,
Kayrılbastan toktoboy
Colgo tüştü çu koyup.
Kalaadan çıgıp zakımdap,
Altın kazçu kenine
Koñurbay Kalça caşınıp,
Catçu ele oşondo.
Dubana keldi cakındap,
Közdü açıp-cumgança
Koñurbayga cetti emi,
Kötörüp kelgen kömöçün
Bere sala öttü emi.
Sındırıp Kalça karasa,
Kömöçtün orto cerinde
Şuykuçu bergen katı bar,
Katın okup karasa
Şuykuçu degen atı bar.
Katka mınday cazılgan:
«Beecin bilgen Manaska
Küröşüp küçüñ cetkisiz,
Kücürmöndün biri eken,
Izdegeni Manastın
Busurmandın dini eken.
Arslandıgı çın eken,
Için karap otursam -
Darıyadan keñ eken,
Telegeyi teñ eken.
Kaardansa Beecindi
Kalıñ kıtay, mancuunu
Kakançındın baarısın,
Caşı menen karısın
Ceke kırar er eken.
Busurmandın kalkına

Kara sağrısına bir vurup,
Dönmeden, durmadan,
«Çü!» deyip yola düştü.
Kaleden çıkıp uzaklaşıp gitti,
Altın kazılan madende
Koñurbay Kalça gizlenip
Yatar idi o zaman.
Derviş geldi yaklaşıp,
Göz açıp kapayıncaya dek
Koñurbay'a yetişti şimdi,
Getirdiği çöreği
Verir vermez geçti gitti.
Kalça kırıp da bakınca,
Çöreğin tam ortasında
Şuykuçu'nun verdiği mektup var,
Mektubu okuyup bakınca
Şuykuçu diye adı var.
Mektupta şöyle yazılmış:
«Beecin'e hükmeden Manas'a
Güreşsen gücün yetmez,
Kudretlilerin biriymiş,
Manas'ın aradığı
Müslümanın diniymiş.
Aslanlığı gerçekmiş,
İçine bakıp otursam,
Deryadan genişmiş,
Dört başı mamur, denkmiş.
Öfkelense Beecin'i,
Kalabalık Kıtay'ı, Mançu'yu,
Kakançın'ın hepsini,
Genciyle yaşlısını
Tek başına kırar bir ermiş.
Müslümanın halkına

Temir korgon çep eken.
Buruttugu bolboso
Kakançındın Beecinge
Kan boloru ep eken.
Alışa kelse al cetpeyt,
Küröşköndö küç cetpeyt.
Atışkan menen ok ötpöyt,
Ayza, kılıç dagı ötpöyt.
Alışarga kelseñiz

Demirden kale, sipermiş.
Burutluğu olmasaydı
Kakançın'ın Beecin'ine
Han olması yaraşırmış.
Boğuşmaya gelse takat yetmez,
Güreşince güç yetmez.
Atışsan da ok işlemez,
Mızrak, kılıç da işlemez.
Boğuşmaya gelirseniz

Büktöyt senin beliñdi,
Büldüröt senin eliñdi,
Kan darıya agızıp,
Sel kaptatat ceriñdi.
Körünüp kalsañ Manaska
Ubaranı salasıñ,
Kırk kandın eli kıtaydın
Ubalına kalasıñ.
Kıraan Manas kanı bar,
Kırk miñdi körbös kılçalık
Kırk çorosu dagı bar,
Al çoronun içinde
Almambet, Çubak zoru bar.
Öñgösün aytıp neteyin -
Öcör Sırgak börü bar,
Kıskasın aytıp neteyin -
Ayzakerden mıktuu bar,
Aalamdı buzar ıktuu bar.
Amal menen albasañ,
Alışkanda Manastan
Kün cok bizge kutular!
Kan Manas sırın aytayın:
Kasiettüü kan eken,
Ar cumanın künündö
Bir kılıgı bar eken.
Tañ kaşkayıp sürördö,
Cerge carık kirerde
A degende artın cuup,
Anan kiyin betin cuup,

Büker senin belini,
Mahveder senin elini,
Kan deryası akıtıp,
Seller bastırır yerini.
Manas'a görünüverirsen
Belayı üstüne çekersin,
Kırk hanın eli Kıtay'ın
Vebalinde kalırsın.
Şahbaz Manas gibi hanı var,
Kırk bini kıl kadar görmeyen
Kırk çorası dahi var,
O çoraların içinde
Almambet, Çubak gibi ulusu var.
Ötesini söyleyip nideyim,
İnatçı Sırgak kurdu var,
Kısasını söyleyip nideyim,
Mızrakçıların üstünü var,
Âlemi bozacak ustası var.
Hile ile almazsan,
Manas'la boğuşulduğunda
Kurtuluş günü yok bize!
Han Manas'ın sırrını söyleyeyim:
Kerametli bir hanmış,
Her cuma gününde
Bir âdeti var imiş.
Tan ağarıp sökerken,
Yere aydınlık girerken
Önce ardını yıkar,
Sonra da yüzünü yıkar,

Bütkön boyun tazalap,
Eñ akırı butun cuuyt.
Ötük kiybeyt butuna,
Caragı cok üstündö,
Calañ çapan camınıp,
Koop kılbayt kişiden.
Tak tübündö munar bar,
Tegerete çınar bar.
Cerge carık tiybesten,
Tañ şañkayıp sürböstön,
Oolcuy basıp zıñgırap,
Kaytarganı kırk sakçı
Karap turat aylanıp,

Bütün bedenini temizler,
En sonunda ayağını yıkar.
Ayağına çizme giymez,
Üstünde silahı yoktur,
Yalnız bir kaftana bürünüp,
Kimseden kuşku duymaz.
Taht dibinde minare var,
Çepeçevre çınar var.
Yere ışık değmeden,
Tan iyice sökmeden,
Salınarak, heybetle basıp,
Onu koruyan kırk nöbetçi
Çevresinde dönüp gözlerken,

Akırın basıp cötölüp,
Oşol cakka er Manas
Özü çıgıp munarga
Kün batıştı bet alıp,
Azan aytıp añgırap:
«Alda!» - dep, kolun kötörüp,
Azan aytıp turganda,
Al ırımın kılganda,
Eki caktı karabay
Közünö kelip kalsañ da,
Sen kimsiñ? - dep aytuuga,
Başın kesip alsañ da
Astı Manas karabayt.
Uşunda ayla bolboso
Zili çukuyt közüñdü,
Cok kılat senin özüñdü.
Kazat kara oruñdu,
Kaynatat senin şoruñdu.
Sındırat senin beliñdi,
Antip ayla kılbasañ
Kıyratat senin eliñdi,
Kıtaydı kırıp cok kılıp,
Say kılat senin ceriñdi.
Mintip ile tappasañ,
Bulañdı bulap alat ko,

Ağır basıp öksürerek,
O yana er Manas
Kendi çıkıp minareye
Gün batısına yönelip,
Gür sesle ezan okuyarak:
«Allah!» deyip elini kaldırıp,
Ezan okuyup dururken,
O âdetini yaparken,
İki yana bakmadan durur,
Gözünün önüne gelsen de,
Sen kimsin? diye sormaya,
Başını kesip alsan da
Asla Manas bakmaz.
Burada çare bulamazsan
Sonunda oyar gözünü,
Yok eder senin özünü.
Kazar kara çukurunu,
Kaynatır senin çileni.
Kırar senin belini,
Böyle bir çare kılmazsan
Kırıp geçirir elini,
Kıtay'ı kırıp yok edip,
Kuru dereye çevirir yerini.
Böyle bir yol bulamazsan,
Malını mülkünü yağmalar ya,

Bu kelgen burut kandarı
Azaptı başka salat ko».
Munu okup Koñurbay
Tilden kalıp sandalıp,
Sarı ooru boldu sargarıp,
Aylanı oylop tabalbay,
Akıldan kaldı Koñurbay.
«Ilelep akıl tappasak,
Aytkanı çın Şuykuçu
Akkulaga mal cetpeyt,
Oşol ayla bolboso
Er Manaska al cetpeyt.
Cürgönünön çañ çıgat,
Oşo kapır buruttun
Dobuşunan can çıgat.
Uşul ayla bolboso
Çalışkan menen çak kelbeyt,

Bu gelen Burut hanları
Azabı başa sarar ya».
Bunu okuyup Koñurbay
Dili tutulup sersemledi,
Sararıp sarı illete düştü,
Çare düşünüp bulamadan,
Aklı başından gitti Koñurbay'ın.
«Hileyle bir akıl bulamazsak,
Şuykuçu'nun dediği doğru,
Akkula'ya hayvan yetişmez,
O çare olmazsa
Er Manas'a güç yetmez.
Yürüyüşünden toz kopar,
O kâfir Burut'un
Sesinden can çıkar.
Bu çare olmazsa
Çarpışmakla denk gelinmez,

Alışkan menen al cetpeyt.
Kebez belboo, keñ boldum,
Alööködön tuulup,
Çoñ-Beecinge er boldum.
Ayla tabar biröö cok,
Azapka tüşkön men boldum.
Carça boldum kıyasız,
Capanı tartkan kurgan can
Calgız boldum uyasız.
Sulayman kelbes Beecinge
Suragımdı aldırdım,
Iskender tiybes Beecinge
Içine meçit saldırdım,
Kolodon salgan burkanım
Burutka olco aldırdım.
Bu körökçö ölöyün,
Aytkan Şuyku balbandın
Aytkanın kılıp köröyün!
Kaardanıp çıñdanıp,
Kayrattanıp tıñdanıp,
Börüdöy bolup eleñdep,

Boğuşmakla takat yetmez.
Pamuk kuşaklıyım, geniş oldum,
Alööke'den doğup,
Çoñ-Beecin'e er oldum.
Çare bulacak kimse yok,
Azaba düşen ben oldum.
Paramparça oldum çaresiz,
Cefayı çeken zavallı can,
Yalnız kaldım, yuvasız.
Sulayman'ın gelmediği Beecin'de
Hükümranlığımı kaptırdım,
Iskender'in değmediği Beecin'e
İçine mescit yaptırdım,
Tunçtan dökülmüş putumu
Burut'a ganimet kaptırdım.
Böyle olacağıma öleyim,
Şuyku pehlivanın söylediğini,
Dediği gibi yapıp göreyim!»
Öfkelenip bilenerek,
Gayretlenip güçlenerek,
Kurt gibi tetikte bakınarak,

Kırgın kılıp kıtaydı
Kırk künü birdey casatkan,
Ulabay uçun çıgartkan,
Uu menen sugartkan,
Ar tülügün caylanıp,
Aybaltasın baylanıp,
Oroodoy bolgon közünön
Orgup-orgup caş ketip,
Kaalgaday kaşka tiş
Tiştegende bıçırap,
Tuygun Kalça külüstön
Tutamça canın körböstön,
Toodoy boyun topçulap,
Astındagı Algara
Abayı menen üpçülöp,
Teñiz eken Kalçañız,
Tegeregin karabay,
Teñiz canın ayabay,
Karapçısın salınıp,
Tabınıp turdu Koñurbay
Burkanına calınıp:

Kıtay'ı kırıma sokup
Kırk gün boyunca yaptırdığı,
Ucunu eksiz çıkarttığı,
Zehirle suvardığı
Her donanımını düzenleyip,
Aybaltasını kuşanıp,
Kuyu gibi gözlerinden
Fışkır fışkır yaş boşanıp,
Kapı kanadı gibi ak dişleri
Sıktığında gıcırdayıp,
Şahin Kalça, o gösterişli yiğit,
Bir tutam canını hiçe sayıp,
Dağ gibi boyunu düğmeleyip,
Altındaki Algara'yı
Özenle keçeyle zırhlayıp,
Deniz gibiymiş Kalça'nız,
Çevresine bakmadan,
Engin canını esirgemeden,
Kolçağını takınıp,
Tapınıp durdu Koñurbay
Putuna yalvararak:

«Kıyşıgım bolso oñdoy kör, burkan!
Burkanım, meni koldoy kör!»
Tizesi cerge bügülüp,
Tilep turdu cügünüp,
Iylap turdu burkurap,
Ökürüp-öksöp dañgırap,
Burkanına calınıp,
Kündü kündö eseptep,
Kün esebin aldı emi,
Ay esebin eseptep,
Ay esebin aldı emi.
Eseptegi ceti kün
Erinbey sanap boldu emi,
Eliktey bolgon Algara
Eer-tokum tokunup,
Kılımdı buzup ketçüdöy
Çap oloñun bek tartıp,

«Eğriliğim varsa düzeltiver, put!
Putum, beni koruyuver!»
Dizleri yere bükülüp,
Eğilip dileyip durdu,
Hıçkıra hıçkıra ağladı,
Böğürüp inleyip gürledi,
Putuna yalvararak,
Günü gününe sayarak,
Gün hesabını aldı şimdi,
Ay hesabını sayarak,
Ay hesabını aldı şimdi.
Hesaptaki yedi günü
Üşenmeden sayıp bitirdi,
Karaca gibi Algara'ya
Eyer takımını vurup,
Cihanı bozup gidecekmiş gibi
Kolanını sımsıkı çekip,

Куюшканын uзартып,
Erte oylop, кеч bolup:
«Eптеп Manas cетсем», - dеп,
Eки көзü төрт bolup,
Arslanday tolgonup,
Kaарына çıdabay,
Kara çaar colborstoy
Kалça turdu komdonup,
Kылıç canda кыңгырап,
Aybalta koldo şыңгырап,
Ayza koldo koykoyup,
Асынганы оçогor
Oң iyinde orkoyup,
Кıya tartıp bastırıp,
Oozunan zaar төгүлүп,
Көңүлü еçен бөлүнүп,
Beecindi karap bastırdı.
Opol-toodoy көрүнгөн
Алөөкө degen kan çıkkan,
Алөөкөнүн Коңurbay
Arbagın ugup алıстан
Korkkonunan can çıkkan.
Күнü emes түнүндө
Cүргөн Kалça emespi,
Түндө cүрсө күндүздөy,

Kuskununu uzatıp,
Sabah düşünüp akşam edip:
«Bir yolla Manas'a yetişsem» deyip,
İki gözü dört olup,
Aslan gibi kıvranıp,
Öfkesine dayanamadan,
Kara benekli kaplan gibi
Kalça sindi, atılmaya durdu,
Kılıç yanında şakırdayıp,
Aybalta elde şıngırdayıp,
Mızrak elde dimdik durup,
Kuşandığı oçogor tüfeği
Sağ omzunda dikilip,
Yanlamasına sürüp geçip,
Ağzından zehir dökülüp,
Gönlü nice bölük bölük olup,
Beecin'e doğru at sürdü.
Ulu dağ gibi görünen
Alööke denen bir han çıkmıştı,
Alööke oğlu Koñurbay'ın,
Namını uzaktan duyanların
Korkusundan canı çıkardı.
Gündüz değil, gecesinde
Yürüyen Kalça değil mi,
Gece yürüse gündüz gibi,

Алөөкөнүн Коңurbay
Bilgen kıraan emespi,
Capalak uçpas car menen,
Özü bilgen ör menen,
Calgız attın col menen
Kele catat bet alıp,
Kapkanı көздөy col tartıp.
Cakındap Kalça kaldı emi,
Kırk darbaza Beecindin
Kırkın birdey kıdırıp,
Kıraң çaldı Koңurbay.
Ar eşikti kaytargan
Ar birinde bir çoro,

Alööke oğlu Koñurbay
Yolu bilen şahbaz değil mi,
Baykuş uçmaz yarlardan,
Kendi bildiği yokuşlardan,
Tek atlık yoldan
Yönelmiş de geliyor,
Kapıya doğru yol tutup.
Kalça yaklaştı şimdi,
Beecin'in kırk kapısını,
Kırkını birden dolaşıp,
Tepeden gözledi Koñurbay.
Her kapıyı bekleyen,
Her birinde bir çora,

Kırk çoro kütkön darbaza
Kanattuu kuş kattagıs,
Kayıp tulpar attagıs,
Kaytargan san-kol çep eken,
Eşigi taştan bek eken.
Çoñ-Beecinge kiralbay,
Kaygıp cüröt Koñurbay.
Çıkanaktap kalbastan,
Catpay cüröt Koñurbay,
Çıdap kalaa kirişke
Batpay cüröt Koñurbay.
Kerimseldey kerilip,
Keyip canın ayabay,
Çımın canga karabay,
Ölömün, - dep oyloboy,
Öödö-ıldıydı bolcoboy,
Açık turgan eşikten
Algara menen çuratıp,
Kirmek boldu Koñurbay.
Tuyagı cerge ilinbey,
Baskanı canga bilinbey,
Koñurbay kirdi eşikten
Burkanına calınıp.
Kırgıl çal menen Agayar
Tañ mezgili boldu, - dep,
Çıkanaktap çırm etip,
Uktap ketti tınç alıp.
Altın caak aybalta
Iyinge salıp katışkan,

Kırk çoranın beklediği kapı:
Kanatlı kuş geçemez,
Kayıp küheylan aşamaz,
Sayısız asker bekler bir sipermiş,
Kapısı taştan sağlammış.
Çoñ-Beecin'e giremeden,
Kahrolup gezer Koñurbay.
Dirsek dayayıp durmadan,
Yatamaz oldu Koñurbay,
Kaleye girme sabrına
Sığamaz oldu Koñurbay.
Sam yeli gibi gerinip,
Dertlenip canını esirgemeden,
Sinek kadar canına bakmadan,
Ölürüm, diye düşünmeden,
İnişi yokuşu hesaplamadan,
Açık duran kapıdan
Algara'yı dörtnala sürüp,
Girmeye durdu Koñurbay.
Toynağı yere değmeden,
Bastığı kimseye duyulmadan,
Koñurbay girdi kapıdan
Putuna yalvararak.
Kırgıl ihtiyar ile Agayar,
Tan vakti oldu, deyip,
Dirsek dayayıp şekerleme yapıp,
Rahatlayıp uykuya daldı.
Altın yanaklı aybaltayı
Omuzlarına dayamışlar,

Bekem uktap kalışkan.
Beren Kalça ıktuu kul,
Coonun aylasın bilgen
mıktuu kul,
Algara menen dır koyup,
Aldında çınar terekke
Cetip bardı çu koyup.
Cetkende çınar terekke
Algara oozun burdu emi,

Derin uykuya dalmışlardı.
Yaman Kalça usta kul,
Düşmanın çaresini bilen
pek yaman kul,
Algara ile fırlayıp,
Önündeki çınar ağacına
«Çü!» deyip yetip vardı.
Çınar ağacına yetince
Algara'nın başını çevirdi,

Tükürsö kolgo ört küyüp,
Tügöngön Kalça turdu emi,
Aybalta karmap şaylanıp,
Ar cagına kamdanıp,
Karap Kalça turdu emi.
Karap turar Manastı,
Kırk çoronun içinen
Uşu künü keliptir
Acıbayga kezegi.
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Kan Manastın Acıbay
Tıştan coo kelbeyt, - dep,
Kapiletsiz boluptur,
Eç bir oylop elebey,
Altın taktın tübünö
Kartkürööñ oozun buruptur,
At üstünön ayzasın
Kara cerge uruptur,
Taş öböktü salıptır,
Ayzasına cölönüp,
Kartkürööñdün üstünö
Katuu uktap kalıptır,
Talasta catkan emedey
Koñuruktu salıptır.
Tañ kaşkayıp atarda,
Tañ çolponu çıgarda,
Asmanda cıldız birindep,
Carıgı ketip küügümdöp,
Kök cal Manas baatırıñ
Kolun suuga saldı ele,
Kol daaratın aldı ele.
Butun suuga saldı ele,
But daaratın aldı ele.

Teñirine calınıp,
Ekööö sünnöt, ekööö parz,
Törт ireket bagımdat
Amazına kamınıp:
«Baygambar ak dinim, - dep,

Tükürse ele ateş salan,
Tükenesi Kalça durdu şimdi,
Aybaltayı kavrayıp hazırlanıp,
Her yanına tedbir alıp,
Kalça bakıp durdu şimdi.
Manas'ı gözleme işinde,
Kırk çoranın içinden
Bugün gelmişti
Sıra Acıbay'a.
Umursamaz, kaygısız salınıp,
Han Manas'ın Acıbay'ı,
Dışarıdan düşman gelmez, deyip,
Gafil bulunmuştu,
Hiç düşünüp aldırmadan,
Altın tahtın dibine
Kartkürööñ'ün başını çevirmişti,
At üstünden mızrağını
Kara yere saplamıştı,
Taş yastığı koymuştu,
Mızrağına yaslanıp,
Kartkürööñ'ün üstünde
Derin uykuya dalmıştı,
Talas'ta yatıyormuşçasına
Horultuyu basmıştı.
Tan ağarıp atarken,
Tan çobanyıldızı doğarken,
Gökte yıldızlar tek tek,
Işığı sönüp alacalanırken,
Gök yeleli Manas bahadırın
Elini suya soktu idi,
El abdestini aldı idi.
Ayağını suya soktu idi,
Ayak abdestini aldı idi.

Tanrısına yalvarıp,
İkisi sünnet, ikisi farz,
Dört rekât sabah vakti
Namazına hazırlanıp:
«Peygamber ak dinim, deyip,

Koldo, koco birim!» - dep,
Kıya tartıp balkıyıp,
Munaranı bet alıp,
Opol-toodoy er Manas
Basıp çıktı dañkayıp.
Ötügü cok, calañ but,
Tuulga cok, topuçan,
Tizesi cerge bügülüp,
Munaranın başına
Basıp çıktı kerilip,
Akırındap cötölüp,
Kıbılanı bet alıp,
Azan ayttı er Manas
Eki kolun kötörüp,
Kutpaga tuura turganda
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay,
Kelbersigen çirkin ay,
Altın belboo aybalta
Ala koyup imerip,
Azan aytkan Manastı,
Koş koldop turup oşondo
Şilige tartıp ciberdi.
A! - degen Manas bük tüştü,
Aybalta tiyip kalgan soñ
Töbösü menen tik tüştü.
Azan ünü basıldı,
Uktap kalgan Acıbay
Umaçtay közü açıldı.
Çoçup ketip, Acıbay
Cetip keldi dır koyup,
Kalça kaçıp kalganda
Kambıl tuugan Acıbay
Ayza menen bir koydu.
Kaçtı Kalça zırkırap,
Ayza taamay tiygen soñ
Alda neçe bırkırap,

Acıbay ayza salganda,

Koru, hoca pirim!» deyip,
Salınarak yan yürüyüp,
Minareye yönelip,
Ulu dağ gibi er Manas
Heybetle basıp çıktı.
Çizmesi yok, yalınayak,
Tulgası yok, takkeli,
Dizleri yere bükülüp,
Minarenin başına
Gerinerek basıp çıktı,
Yavaşça öksürerek,
Kıbleye yönelip,
Ezan okudu er Manas
İki elini kaldırıp,
Kutba karşı dosdoğru durduğunda,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Kasılıp duran mendebur ah,
Altın kuşaktaki aybaltayı
Alıverip savurup,
Ezan okuyan Manas'ı,
İki elle tutup o anda
Ense köküne indiriverdi.
Ah! diyen Manas iki büklüm düştü,
Aybalta değdikten sonra
Tepesi üstü dikine düştü.
Ezan sesi kesildi,
Uyuyakalan Acıbay'ın
Gözü fal taşı gibi açıldı.
İrkilip uyanan Acıbay
Fırlayıp yetişip geldi,
Kalça kaçmaya durunca
Çevik doğan Acıbay
Mızrakla bir vurdu.
Kaçtı Kalça sızlayarak,
Mızrak tam isabet edince
Kim bilir nice parçalanıp,

Acıbay mızrağı saplayınca,

Koş kabırga söögü
Koşu menen cançılıp,
Koşo kıyrap ketiptir,
Caraluu bolup Koñurbay,
Astındagı Algara
Basa tüşüp corgolop,
Kaptaldan akkan kara kan
Kara cerge şorgolop,
Es bilbegen el menen,
Esi oogan can menen
Alı ketip alsırap,
Akılı ketip daldırap,
Arañ ketip baratat
Kan toktoboy kansırap.
Kalça mınday bolgonun
Kaygırgan Acıñ körgöndö
Caraluu Manas boldu, - dep,
Kalıñ elge kep bolup,
Darbaza eşik cabılıp,
Kanattuu kuş kattabay
Kaldı Beecin bek bolup,
Adam kirip çıgalbay
Aylana turgan çep bolup.
Koñurbaydın Kara atı
Kara atının bar eken
Kaptalında kanatı,
Kaçan bolso korgondon
Mışıktay bolup tüyülüp,
Attay cürgön adatı.
Toktolup Kalça turbadı,
Kamçını sanga urganda
Astındagı Algara
Biyik salgan korgondon
Kamçı boyu çuradı.
Kança boor, çap oloñ
Baarı üzülüp bıçırap,
Üstünön Kalça cıgılıp,
Algaradan kuladı,
Kazıp koygon çuñkurdun

Çift kaburga kemiği
İkisi birden delinip,
Birlikte kırılıp gitmişti,
Yaralı düşüp Koñurbay,
Altındaki Algara
Bastırıp rahvan yürüyüp,
Böğründen akan kara kan
Kara yere şıpır şıpır akıp,
Kendinden geçmiş halde,
Aklı kaymış canıyla
Gücü gidip bitkin düşüp,
Aklı gidip sersemleyip,
Güçbela gidiyordu,
Kan durmadan, kan yitirerek.
Kalça'nın bu hale geldiğini
Kederlenen Acıbay'ın görünce,
Manas yaralandı, diye
Kalabalık ele söz olup,
Sur kapıları kapanıp,
Kanatlı kuş geçemez oldu,
Beecin kilitli kaldı,
İnsan girip çıkamaz,
Çepeçevre bir siper olup.
Koñurbay'ın Kara atı,
Kara atının var imiş
Böğründe kanadı,
Ne zaman olsa surlardan
Kedi gibi büzülüp
Atlayıvermek âdeti.
Kalça durup beklemedi,
Kamçıyı sağrıya vurunca
Altındaki Algara
Yüksek yapılmış surdan
Kamçı boyu sıçradı.
Nice bağ, kolan kayışı,
Hepsi kopup parçalandı,
Üstünden Kalça yıkılıp,
Algara'dan yuvarlandı,
Kazılıp konmuş çukurun

Içine tüşüp suladı,
Esi oop kansırap.

İçine düşüp serildi,
Aklı kayıp, kan yitirerek.

Çoronun biri körgön cok,
Alöökönün Koñurbay
Acalı cetip ölgön cok.
Alıstan baykap kalıptır,
Alöökönün Koñurbay
Çuñkurga tüşüp kalganın
Şuykuçu körüp kalıptır.
Körüp kalıp Şuykuçu
Munu közdöp bastı emi,
Koñurbaydın üstünö
Cabuunu caya captı emi,
Kırk künü Kalça alsırap,
Çuñkurda catıp kaldı emi.
Köz cazdırıp cügürüp,
Kelip turdu Şuykuçu.
Kerilip catkan Kalçaga
Keñ-kesiri üç ubak
Aşı menen suusunun
Berip turdu Şuykuçu.
Cana turdu darılap
Kününö kelip karalap,
Şuykuçunun bir kişi
Anetkenin bilgen cok.
Darılap catıp Kalçanı
Öçkön otun tamızdı,
Ölgön canın tirgizdi.
Oorugan cerin basıltıp,
Umaçtay közün açıltıp,
Zıykırlıgın bilgizdi,
Kıtaylardın Kalçaga
Kalender kebin kiygizdi.
Ak tayak berip koluna,
Elden kayır suratıp,
Kalçanı saldı coluna.
Koñurbaydın kırk törö,
Oloñdoy burap kara çaç

Çoraların biri görmedi,
Alööke oğlu Koñurbay
Eceli yetip ölmedi.
Uzaktan fark etmişti,
Alööke oğlu Koñurbay'ın
Çukura düşüp kaldığını
Şuykuçu görüvermişti.
Görünce Şuykuçu
Ona doğru yürüdü şimdi,
Koñurbay'ın üstüne
Örtüyü yayıp örttü şimdi,
Kırk gün Kalça bitkin,
Çukurda yatıp kaldı şimdi.
Gözlerden kaçıp koşarak,
Gelip durdu Şuykuçu.
Boylu boyunca yatan Kalça'ya
Bol bol, üç öğün,
Aşını, suyunu
Verip durdu Şuykuçu.
Bir de ilaçlayıp durdu,
Her gün gelip yoklayarak,
Şuykuçu'nun bu yaptığını
Bir kişi bile bilmedi.
Kalça'yı ilaçlaya ilaçlaya
Sönmüş ateşini tutuşturdu,
Ölmüş canını diriltti.
Ağrıyan yerini dindirip,
Gözünü fal taşı gibi açtırıp,
Büyücülüğünü gösterdi,
Kıtayların Kalça'sına
Kalender kılığını giydirdi.
Eline ak değnek verip,
Elden sadaka dilendirip,
Kalça'yı yoluna koydu.
Koñurbay'ın kırk beyi,
Urgan gibi bükülmüş kara saçlarını

Töbösünö çogultup,
Türüp cürgön kezi eken,
Kanıbız kaçan kelet, - dep,
Algaranı cetelep,
Aldınan tozup baarısı
Küyüp cürgön kezi eken.

Tepelerinde toplayıp
Dürüp gezdikleri çağdı,
Hanımız ne zaman gelir, diye,
Algara'yı yedeğe alıp,
Hepsi yolunu gözleyip
Yanıp yakıldıkları çağdı.

Ötkön kündü sanaşıp,
Eseptegen tabı eken,
Oşol künü kelbese
Ketip kalar çagı eken.
Tuura tartıp Algara,
Kırk törö keldi bügülüp,
Taazim kılıp kanına,
Attan tüşüp baarısı
Izaat kılıp cügünüp.
Uşintip törö cetti emi,
Cetken cerde Kalçanı
Algaraga mingizip,
Alıp, cürüp ketti emi.
Kırk törösü baş bolup,
Kıyın uzak col tartıp,
Munarık bolup burçtangan,
Buluñgur bolup uçtangan,
Tügöngön toonun urçugu,
Tokson coldun toomu,
Toguz suunun kuyuluş,
Cañırıktuu Car-Kıya,
Aldı cagı çer tokoy,
Calgız attın çubama,
Calgız coldun boyunda
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
Tınçtap uyku kandırbay,
Külüktörün çaldırbay,
Çıkanaktap catalbay,
Çırım etip uyku albay,
Çımçık uçpas keñ saydan,
Çıñıroo çıkkan talaadan,

Geçen günleri sayışıp,
Hesap ettikleri demdi,
O gün de gelmese
Çekip gidecekleri çağdı.
Algara'yı doğru çekip,
Kırk bey geldi eğilip,
Hanlarına tazim edip,
Hepsi attan inip
Hürmetle diz kırıp eğildi.
Böylece beyler yetişti şimdi,
Yetiştikleri yerde Kalça'yı
Algara'ya bindirip,
Alıp yürüyüp gittiler.
Kırk beyi başta olup,
Çetin, uzun yol tutup,
Pusa bürünüp köşe köşe kıvrılan,
Alacakaranlıkta sivrilen,
Biten dağın çıkıntısı,
Doksan yolun kavşağı,
Dokuz suyun döküldüğü yer,
Yankılı Car-Kıya,
Ön yanı sık orman,
Tek atın geçtiği patika,
Tek yolun boyunda,
Vuracak dağ bulamadan,
Dövüşecek düşman bulamadan,
Rahatça uykuya doymadan,
Küheylanlarını otlatmadan,
Dirsek dayayıp yatamadan,
Bir şekerleme uykusu almadan,
Serçe uçmaz geniş vadiden,
Çığlık kopan bozkırdan,

Çıyralışıp col tozup,
Ay karañgı, tün bürkök
Adırdan çıktı üç beren -
Almambet, Çubak, er Sırgak.
Şektüü cerde coldordu
Kezip cürgön kezi eken,
Şegin bilip Kalçanı
Tozup cürgön kezi eken.
Almambet çıktı bakırıp:
«Isılam!» - dep çakırıp.

Gerilip yol gözleyip,
Ay karanlık, gece kapalı,
Kırlardan çıktı üç yiğit:
Almambet, Çubak, er Sırgak.
Şüpheli yerlerde yolları
Dolaştıkları demdi,
Kalça'nın izini sezip
Yolunu gözledikleri demdi.
Almambet çıktı haykırıp:
«Isılam!» diye nara atıp.

Uzun boyluu, keñ dalı,
Kaçırsa kayra tartpagan
Kayra coodon kaçpagan,
Kaçırıp kelet artınan
Kan Baltaydın Çubagı,
Közünön calın tögülüp,
Baarısının aldında
Buta boyu bölünüp,
Tegerete karabay,
Tegi canın ayabay,
Ulak kandın Sırgagı
Oktoy bolup kelaytat.
Üç berendin sürünön
Cer ayrılıp dürküröp,
Baylap koygon arslanday
Kündöy bolup kürküröp,
Kırk törö menen Koñurbay
Isıgına turalbay,
Kaçıp berdi birindep,
Alöökönün Koñurbay
Çındap kaçtı zirildep.
Cer carılıp, çañ çıgıp,
Almambet, Çubak, Sırgaktın
Dobuşunan can çıgıp,
Bölök-bölök bölünüp,
Kaçıp kalgan kırk törö,
Art cagınan er Sırgak
Cıyırmasın bir bölüp,

Uzun boylu, geniş omuzlu,
Saldırdı mı geri dönmeyen,
Düşmandan asla kaçmayan,
Ardından saldırıp geliyor
Han Baltay'ın Çubak'ı,
Gözünden alev dökülüp,
Hepsinin önünde
Bir ok atımı öne çıkıp,
Çevresine bakmadan,
Hiç canını esirgemeden,
Ulak Han'ın Sırgak'ı
Ok gibi gelmektedir.
Üç yiğidin heybetinden
Yer yarılıp gürleyip,
Bağlanmış aslan gibi
Gök gürler gibi kükreyip,
Kırk beyle Koñurbay
Heybetlerine duramayıp,
Teker teker kaçıverdiler,
Alööke oğlu Koñurbay
Tir tir titreyip kaçtı sahiden.
Yer yarılıp toz kopup,
Almambet, Çubak, Sırgak'ın
Sesinden canları çıkıp,
Bölük bölük bölünüp,
Kaçışan kırk beyin
Arkalarından er Sırgak
Yirmisini bir ayırıp,

Astına salıp aldı emi,
Akbaltaydın Çubagı
Onun bölüp aldı emi.
Aldına salıp on birin,
Koñurbaydı baş kılıp
Almambet aydap aldı emi.
Kalça kulga dümöktü
Salıp barat Almambet,
Cetken cerge soylotup,
Kez kelgenin kıyratıp,
Oyup ketip baratat.
Uruştu Almañ salıptır,
On törösün Kalçanın
Takır kırıp koyuptur,

Önüne katıp aldı şimdi,
Akbaltay'ın Çubak'ı
Onunu ayırıp aldı şimdi.
On birini önüne katıp,
Koñurbay'ı başa koyup
Almambet sürüp aldı şimdi.
Kalça kula belayı
Salıp gidiyor Almambet,
Yetiştiği yerde yere serip,
Rast geleni kırıp geçirip,
Oyup deşerek gidiyor.
Cengi salmıştı Almañ,
Kalça'nın on beyini
Tümden kırıp bitirmişti,

Alöökönün Koñurbay
It uruşun salışıp,
Kayta-kayta kayrılıp,
Almambet menen alışıp,
Ulak kandın Sırgagı
Ayzanın uçun kan kılıp,
Kezikkenin dan kılıp,
Birin koyboy cay kılıp,
Alakelep aykırıp,
Calınıp Sırgak kelaytat.
Kaçıp kalgan Kalçanı:
«Toktotkun!» - dep bakırıp.
«Almambet!» - dep ökürüp,
On törösün kıyratıp,
Birin koyboy büt kırıp,
Baatır Çubak kelatat.
Almambettin artınan
Canı kalbay bakırıp,
Kança kaykı-belesti
Aşıp aldı Koñurbay,
Alışarga alı cok,
Aldı-artına karabay,
Amız işti sanabay,
Kaçıp kaldı Koñurbay.

Alööke oğlu Koñurbay
İt dalaşına tutuşup,
Tekrar tekrar dönüp,
Almambet ile boğuşup,
Ulak Han'ın Sırgak'ı
Mızrağın ucunu kana bulayıp,
Rast geleni ezip un edip,
Birini komadan yere serip,
Nara atıp haykırıp,
Yalvara bağıra Sırgak gelmektedir.
Kaçıp giden Kalça'yı:
«Durdur onu!» diye bağırıp.
«Almambet!» diye böğürüp,
On beyini kırıp geçirip,
Birini komadan tümünü kırıp,
Bahadır Çubak gelmektedir.
Almambet'in ardından
Canhıraş bağırıp,
Nice sırtı, nice beli
Aşıp geçti Koñurbay,
Boğuşmaya gücü yok,
Önüne ardına bakmadan,
Ar namus işini saymadan,
Kaçıp gitti Koñurbay.

Kuup-kuup cetalbay,
Üç beren kaldı toktoşup,
Üçöönö birdey cetkirbey
Koñurbay ketti col tüşüp.
Alöökönün Koñurbay
Kabardı katuu saldı emi,
Manastı caylap saldım, - dep
Baarına kabar saldı emi.
Koñurbay kabar bergende
Toktoboston tolgondu,
Tokson Beecin kozgoldu.
Topurak uçup toz bolup,
Tolgon kıtay kozgolup,
Manastın kılgan kordugu
Kökürökkö muz bolup,
Uraan tartıp alışıp,
Elden çerik cıyışıp,
Çet-çetinen kandı aydap,

Kovalaya kovalaya yetişemeden,
Üç yiğit durup kaldı,
Üçüne birden yakalanmadan
Koñurbay yola düşüp gitti.
Alööke oğlu Koñurbay
Haberi sıkı saldı şimdi,
Manas'ın işini bitirdim, diye
Herkese haber saldı şimdi.
Koñurbay haber verince
Durmadan çalkalandı,
Doksan Beecin ayaklandı.
Toprak uçup toz olup,
Dolu dolu Kıtay ayaklanıp,
Manas'ın ettiği zulüm
Yüreklere buz olup,
Nara atıp coşarak,
Elden asker toplayıp,
Dört bir yandan hanları sürüp,

Çet cerdegi candı aydap,
Tolkup catkan köldü aydap,
Toonu uratkan seldi aydap,
Capan cürüp, er öskön,
Calgız köz degen eldi aydap,
Cerdin beti kılkıldap,
Cıbıraşıp kumçalık
Kumurskaday bılkıldap,
Zubun-zubun bölünüp,
Ata-ata uulu boluşup,
Ar urugu ar başka
Esep berip körünüp,
Tün ekeni bilinbey,
Topurak uçup asmanga
Kün ekeni bilinbey,
Asmanda tozoñ sögülüp,
Manastı öldü degende
Biri kalbay köp kıtay
Bütkül kelip kalıptır,
Er bülösü cıyılıp.

Uzak yerdeki canları sürüp,
Dalgalanan gölü sürüp,
Dağı yıkan seli sürüp,
Yabanda gezip er yetişen,
Tek Göz denen eli sürüp,
Yerin yüzü dalgalanıp,
Kum gibi kaynaşarak
Karınca gibi kımıldayıp,
Sürü sürü bölünüp,
Boy boy, oğul oğul saf tutup,
Her soyu ayrı ayrı
Sayım verip görünüp,
Gece olduğu bilinmeden,
Toprak göğe uçup
Gündüz olduğu bilinmeden,
Gökte toz bulutu sökülüp,
Manas öldü denince
Biri kalmadan çok Kıtay
Topyekûn gelivermişti,
Er takımı derlenip.

Kumdu körgün, kurttu kör,
Kumurskaday kaptagan
Kalıñ kıtay curttu kör!
Cer cüzündö çöptü kör,
Çöpçölük kıtay köptü kör!
Askeri cürüp kalganda
Ayzanın uçu kagışıp,
Köptügünön kalıñ kol
Cürö albastan kagışıp,
Elüü başı enteñdep,
On başısı oroñdop,
Miñ başısı bir bölök,
Cüz başısı soroñdop.
Kılıç kında kıñgırap,
Aybaltası şıñgırap,
Cürüp kaldı köp kıtay
Asabası kalkıldap,
Kalkandarı şarkıldap,
Koñurbayı baş bolup,
Bütkül alpı uşunda,
Cürüp kaldı köp kıtay.
Almambet, Çubak, er Sırgak

Kumu gör, kurtçuğu gör,
Karınca gibi kaplayan
Kalabalık Kıtay yurdunu gör!
Yeryüzündeki otu gör,
Ot kadar çok Kıtay'ı gör!
Askeri yürüyüp gidince
Mızrakların ucu tokuşup,
Çokluğundan koca ordu
Yürüyemeden itişip,
Ellibaşısı telaşlanıp,
Onbaşısı höykürüp,
Binbaşısı bir başka,
Yüzbaşısı dikilip.
Kılıç kında şakırdayıp,
Aybaltası şıngırdayıp,
Yürüyüverdi çok Kıtay,
Sancağı dalgalanıp,
Kalkanları şakırdayıp,
Koñurbay'ı başta olup,
Bütün alpları burada,
Yürüyüverdi çok Kıtay.
Almambet, Çubak, er Sırgak

Üstünö keldi Manastın.
Bozala celek, kızıl tuu,
Er Manastın üstündö
Boyboylogon ızı-çuu.
Kıl murutu şıypayıp,
Kıyamat keter kişidey,
Kıraan Manas kök calıñ
Kıyın ooru boluptur.
Arka-moyun arası,
Kabıldap ketken cer eken
Aybalta tiygen carası.
Kök bolotun dat algan,
Körböy kalıp Acıbay,
Eki közü kaşaygan.
Darbaza oozun captırgan,
Azanga turgan ayköldü

Manas'ın başucuna geldi.
Boz ala bayrak, kızıl tuğ,
Er Manas'ın başında
Vay vay diyen bir feryat figan.
Kıl bıyığı sarkıp,
Kıyamete gider kişi gibi,
Şahbaz Manas gök yelen
Ağır hasta olmuştu.
Sırt ile boyun arası,
İyice azıp şişmiş yer imiş
Aybalta değen yarası.
Gök çeliğini pas tutmuş,
Görmeden kalan Acıbay'ın
İki gözü kör olası.
Kapının ağzını kapattırmış,
Ezana duran Ayköl'ü

Abaylabay Acıbay,
Alöökönün Koñurbay
Kokusunan çaptırgan.
Busurman belin sındırgan,
Ceke eelep catçu ele
Kalıñ mancuu, kıtaydı
Emi köönün tındırgan.
Kıymaluu caktan çaldırgan,
Kıraan Manas sultandın
Baykabastan kırk çoro
Kıtayga başın cardırgan.
Arslan dosu Almambet -
Adis bolgon bereniñ,
Kalıñ kıtay Beecinge
Kança kırgın dümöktü
Sala ketken emespi!
«Medet» degen darını
Ala ketken emespi!
Karap turup Almambet
Kan Manaska kaygırıp,
Kañırıgı bek tütöp,
Itelgidey eki köz
Irmebesten caş alıp,
Kayra karap Almambet
Caşıp turdu koñgurap:
«Isılam curttun korgonu

Gözetmeden Acıbay,
Alööke oğlu Koñurbay'a
Ansızın vurdurmuş.
Müslümanın belini kırdırmış,
Tek başına dize getirirdi
Kalabalık Mançu'yu, Kıtay'ı,
Şimdi gönüllerini rahatlattı.
Korunmasız yandan vurdurmuş,
Şahbaz Manas sultanın
Kırk çora farkına varmadan
Başını Kıtay'a yardırmış.
Aslan dostu Almambet,
Usta olmuş yiğidin,
Kalabalık Kıtay Beecin'e
Nice kırgını, nice belayı
Salıp gitmiş değil mi!
«Medet» denen ilacı
Alıp gitmiş değil mi!
Bakıp duran Almambet
Han Manas'a kederlenip,
İçi yanıp tütüp,
Doğan gibi iki gözü
Kırpmadan yaşla dolup,
Yine bakıp Almambet
Yaş döküp yanık sesle dedi:
«İslam yurdunun kalesi

Dosum Manas barında,
Eçe-eçe kıyınga
Col salamın deçü elem,
Kıtay emes, kılımga
Kol salamın deçü elem!
Kubangandan kurgan can
Köñül kaynap tolgonbu,
Oşol oyum kokustan
Özümö kesir bolgonbu!
Kılçaybay coogo kirgende,
Kıraanım Manas turganda
Betteşkendi ceçü elem,

Dostum Manas var iken,
Nice nice çetin işe
Yol açarım der idim,
Kıtay değil, cihana
El salarım der idim!
Sevincinden bu zavallı can,
Gönlüm kaynayıp taştı mı,
O düşüncem kazara
Kendime uğursuzluk mu oldu!
Dönüp bakmadan düşmana girince,
Şahbazım Manas dururken
Karşıma çıkanı yenerdim,

Berenim Manas barında
Ölüm cok maga deçü elem!
Kıyası kımbat cer bolso,
A tügül agıp ketken sel bolso,
Kıstap kelgen kol bolso,
Aldımda Manas barında
Asman menen kara cer
Çañ çıgaram deçü elem,
Kança kıyın bolso da
Çañga aralaş salışıp,
Kan çıgaram deçü elem».
«Bügün körgön erteñ cok,
Uşunday betpak aldamçı,
Oposuz calgan düynö - çok!»
«Medet» degen darını
Bereniñdin başına
Beş kotorup saldı ele.
«Sebep» degen darını
Seep turup saldı ele.
Darını mınça salgan soñ,
İçinde uusun algan soñ,
Kök cal Manas sultandın
Oorugan ceri basıldı,
Umaçtay közü açıldı.
Başтagıday kubat cok,
Kan azayıp saruulap,
Oşondo da Almambet
Kündö turdu darılap.
Külazıktan çaykatıp,
Suusununa berdirip,

Darını caap baktırıp,
Baytal beenin kazısın
Carasına tarttırıp,
Kadimkidey eseytip,
Kankordu atka mingizdi.
Cılgınduu Keñ-Kol boyuna,
Keñ Talastın oyuna:
«Calgızıñdı körgün», - dep

Yiğidim Manas var iken
Bana ölüm yok der idim!
Geçidi çetin yer olsa,
Hatta akıp giden sel olsa,
Sıkıştırıp gelen ordu olsa,
Önümde Manas var iken
Gök ile kara yeri
Toza boğarım der idim,
Ne denli çetin olsa da
Toza karışıp boğuşup,
Kan çıkarırım der idim».
«Bugün gördüğün yarın yok,
Böylesi yüzsüz, aldatıcı,
Vefasız yalan dünya — kor ateş!»
«Medet» denen ilacı
Yiğidinin başına
Beş kez aktarıp sürdü idi.
«Sebep» denen ilacı
Serpe serpe sürdü idi.
İlaç bunca sürülünce,
İçindeki zehri alınca,
Gök yeleli Manas sultanın
Ağrıyan yeri dindi,
Gözü fal taşı gibi açıldı.
Eskisi gibi kuvvet yok,
Kanı azalıp sararıp,
O zaman da Almambet
Her gün ilaçlayıp durdu.
Külazığı çalkalatıp,
Suyuna katıp verdirip,

İlaç sarıp baktırıp,
Genç kısrağın kazı yağını
Yarasına çektirip,
Eskisi gibi kendine getirip,
Hunharı ata bindirdi.
Ilgınlı Keñ-Kol boyuna,
Geniş Talas'ın ovasına:
«Biriciğini gör» deyip

Kan Manastı cürgüzdü.
Azık-tülük mol berdi,
Coldoşu üçün Manaska
Eçe miñ-miñ kol berdi.
At ayabay col cürüp,
Alda kança kün cürüp,
Oşondo Manas kıraan şer,
Oy oylodu tuygun er:
«Keçe künü el-curtka
Kakançındın Beecindi
Kamap aldı - dedirttim.
Emi elim aytpasın,
Katın-kalaç, kalıñ curt
Kaçıp ketti dedirtip,
Altın, kümüş, dildesin
Çaçıp ketti dedirtip,
Aybalta tiyip başına,
Köp kıtaydan korkkondon
Şaşıp ketti dedirtip.
Kalayıgım cıydırıp,
Kalıñ elim baarısın
Mekege cete kırdırtıp,
Kıtay menen betteşpey,
Kantip cürüp keteyin!
Acalım cetse ölöyün,
Aldanın salgan buyrugun
Moyunga tüşsö köröyün!
Aykırışıp top buzup,
Tagdır cetse okko uçup,
Ne bolsom da boloyun!» -
Dep, oşentip, kan Manas
Buyruk kıldı san kolgo.
«Toktodum, - dep, bu cerge!
Arman kılba busurman,

Han Manas'ı yola çıkardı.
Azık erzak bol verdi,
Yoldaş olsun diye Manas'a
Nice bin bin asker verdi.
At esirgemeden yol alıp,
Kim bilir kaç gün gidip,
O zaman Manas, şahbaz aslan,
Düşünceye daldı doğan er:
«Daha dün el yurda,
Kakançın'ın Beecin'ini
Kuşatıp aldı, dedirttim.
Şimdi elim demesin,
Kadın kız, kalabalık yurt
Kaçıp gitti dedirtip,
Altınını, gümüşünü, akçesini
Saçıp gitti dedirtip,
Başına aybalta değince,
Çok Kıtay'dan korktuğundan
Şaşırıp kaçtı dedirtip.
Halkımı toplatıp,
Kalabalık elimin hepsini
Meke'ye varana dek kırdırtıp,
Kıtay ile yüzleşmeden,
Nasıl çekip gideyim!
Ecelim yetmişse öleyim,
Allah'ın verdiği buyruğu
Boynuma düşerse göreyim!
Haykırışıp saf bozup,
Kader yetmişse okla uçup,
Ne olursam olayım!»
Deyip, böylece han Manas
Sayısız orduya buyruk verdi.
«Durdum, dedi, bu yerde!
Yakınma sonra, Müslüman,

Aytpay koydu başta, - dep,
Atım arık degendin
Azır atın soyduram,
Özüm calgız degendin

Baştan söylemedi, diye,
Atım zayıf diyenin
Hemen atını boğazlatırım,
Kendim yalnızım diyenin

Özün soyup öltüröm!
Kaarıma tiygendi,
Karalaman el-curtum,
Ayabastan kıramın!
Kılçaybastan diniñe
Kıtaydan beter kılamın!»
Manastan mınday söz ugup,
Turgan koldun baarı ugup,
Aldıñkı tuura señirge
Calpı attan tüştü emi.
Altı, altıdan tulpardı
Arasın kerip baylatıp,
Adis bolgon kalıñ kol
Altıdan, ondon bölünüp,
Aş-tamagın kaynatıp,
Berender catat kerilip,
Say tulparı erigip,
Şabıyat teep, dañ salıp,
Orompoy oynop, çañ salıp.
Al az bolgonsup, kalıñ kol
Ordo salıp alışıp,
Kırk baytaldan möröygö
Bayge kılıp sayışıp.
Adırdan kulan atışıp,
Arkar, kulca kubalap,
Tamaşaga batışıp,
Tulpardı kese baylaşıp,
Kelip kalsa köp kıtay
Kankor kanday bolot, - dep,
Taştan katar çep karmap,
Tegeregin bek karmap,
Baarı birdey sabılıp,
Coo işine kamınıp,
Catıp kaldı kalıñ kol.
Mergen turar cerleri
Bet aldıra taş koyup,
Ayzakerden ıktuuga,
Ay talaasın şaylaşıp,

Kendini kesip öldürürüm!
Öfkeme dokunanı,
Karabudun elim yurdum,
Esirgemeden kırarım!
Gözümü kırpmadan dinine
Kıtay'dan beter ederim!»
Manas'tan böyle söz işitip,
Duran ordunun hepsi duyup,
Öndeki düz sırta
Topluca attan indi şimdi.
Altışar altışar tulparı
Aralarını gerip bağlatıp,
Usta olan kalabalık ordu
Altışar, onar bölünüp,
Aşını yemeğini kaynatıp,
Yiğitler gerinip yatıyor,
Seçkin tulparlar sıkılıp,
Eşinip tepip gümbür salıp,
Sıçrayıp oynayıp toz koparıp.
Bu az geliyormuş gibi, koca ordu
Ordo oyunu kurup,
Kırk kısrağı ödül diye
Ortaya koyup yarışıp.
Kırlardan kulan avlayıp,
Argalıyı, yaban koçunu kovalayıp,
Eğlenceye dalıp,
Tulparları kazığa bağlayıp,
Çok Kıtay gelecek olursa
Hunhar nasıl olur, diye,
Taştan sıra sıra siper örüp,
Çevresini sıkı tutup,
Hepsi birden koşuşturup,
Cenk işine hazırlanıp,
Yatıp kaldı koca ordu.
Nişancıların duracağı yerlere
Karşılarına taş koyup,
Mızrakçıların ustasına
Açık bozkırı seçip,

Aybalta çabar mıktuuga
Adır cerdi közdöşüp,
Kılıç çabar kıyındı
Buursun tiygen çiyin cok,
Suur kazgan iyin cok,
Ayday kumdak dalaanı
Anı koydu belgilep.
Manastı koygon ortogo
Bayagı çepke çıñdaşıp,
63740 Karoolçusun dayındap,
Çalgınçısın tıñdaşıp,
Uşu çakta Beecinge,
Manas turgan cerine
Kalıñ asker köp kıtay
Koñurbayı baş bolup,
Cetip keldi kılkıldap,
Manas catkan kalaaga.
Aylantıp aldı on kurçap,
Kaptap kıtay kelgende,
63750 Çubak minip kan bolgon
Busurmandın askeri
Tamaşasın kılışıp,
Toylop catkan kezi eken.
Er caragın şaylabay,
Coo kelet, - dep kamınbay,
Azizkandın Almambet
Tuyuk catkan kezi eken.
Altındagan eşikten,
Esenkandın ordosu
63760 Kölökölüü teşikten
Karap tursa Almambet
Kıtaylardın kızdarı
Eki-ekiden cügürüp,
Baarı birdey süyünüp,
Baskan izin teñeşet,
Baarı birdey keñeşet.
«Buruttun kanı Manastı
Bugup turup Koñurbay
Aybalta menen çaptı, - deyt,

Aybalta çalan yamana
Engebeli yeri gözleyip,
Kılıç çalan üstada
Saban değmiş çizgisi yok,
Dağ sıçanı kazmış ini yok,
Ay gibi dümdüz kumlu ovayı,
İşaretleyip onu ayırdılar.
Manas'ı ortaya koyup
O bildik siperde pekişip,
Gözcüsünü tayin edip,
Keşifçisini sağlamlayıp,
Bu sırada Beecin'e,
Manas'ın durduğu yere,
Kalabalık asker, çok Kıtay,
Koñurbay'ı başta olup,
Dalga dalga yetip geldi,
Manas'ın yattığı kaleye.
Çevirip aldı on kat kuşatıp,
Kıtay basıp geldiğinde,
Çubak'ın han oturduğu
Müslümanın askeri
Eğlencesini edip,
Toy kurup yattığı demdi.
Er silahını kuşanmadan,
Düşman gelir, diye hazırlanmadan,
Azizkan oğlu Almambet
Habersiz yattığı demdi.
Altın işlemeli kapıdan,
Esenkan'ın otağının
Gölgeli deliğinden
Bakıp dursa Almambet:
Kıtayların kızları
İkişer ikişer koşuşup,
Hepsi birden sevinip,
Adımlarını denk atıyor,
Hepsi birden söyleşiyor.
«Burut'un hanı Manas'ı
Pusuya yatıp Koñurbay
Aybaltayla vurmuş, diyor,

Ölö turgan bolgondo
Talaska Manas kaçtı, - deyt.
Kıtay kolu tolot, - deyt,

Bügün, erteñ eceke,
Burut menen betteşip,
Kırgın soguş bolot, - deyt.
Mında turup neteli,
Üygö erte ceteli!»
Munu ugup Almambet
Aytkanına tañ kalıp,
Coo betine kamdanıp,
Kabar salıp kalkına,
Busurmandın calpına.
Mınday sözdü ukkanda,
Coo börüsü kırk çoro
Almambettin üstünö
Baarı keldi çogulup,
«Beren Almam, sultanım,
Kaardanıp kalıpsıñ,
Aşalbagan too barbı,
Añdıp kalgan coo barbı?
Kaynap turgan şor barbı,
Kakaylap uraan çakırıp,
Kaptagan kıtay kol barbı? »
Çorolor mınday degende,
Azizkandın Almambet
Aytıp turat mınday dep:
«Arslanım, kıraan kırk çoro,
Aziret Aalı tiybegen
Azaptuu Beecin cer uşul,
Tirüü candı kutkarbas
Beycay kıtay el uşul!
Beyilin bilip baştatan
Debey cürgön men uşul!
Kalıñ kıtay, mancuudan
Kuday bilet ölüştü,
Ce ölböy tirüü kalıştı.
Acalı cetken ölböybü,

Ölecek hale gelince
Talas'a Manas kaçmış, diyor.
Kıtay ordusu doluyor, diyor,

Bugün yarın, ablacığım,
Burut ile yüzleşip,
Kırgın savaş olacak, diyor.
Burada durup nidelim,
Eve erken varalım!»
Bunu duyan Almambet
Dediklerine şaşıp,
Düşmana karşı hazırlanıp,
Halkına haber salıp,
Müslümanın tümüne.
Böyle sözü duyunca,
Cenk kurdu kırk çora
Almambet'in başına
Hepsi geldi toplanıp:
«Yiğit Almam, sultanım,
Öfkelenmişsin sen,
Aşılamayan dağ mı var,
Pusuya yatan düşman mı var?
Kaynayıp duran dert mi var,
Böbürlenip nara atarak
Basan Kıtay ordusu mu var?»
Çoralar böyle deyince,
Azizkan oğlu Almambet
Şöyle deyip söylüyor:
«Aslanım, şahbaz kırk çora,
Aziret Aalı'nın değmediği
Azaplı Beecin yeri budur,
Diri canı kurtarmayan
Hayırsız Kıtay eli budur!
Huyunu baştan bildiğimden
Söylemeden gezen ben buyum!
Kalabalık Kıtay'dan, Mançu'dan
Ölümü Tanrı bilir,
Ya da ölmeden sağ kalışı.
Eceli yeten ölmez mi,

	Azabı bolso tartpaybı!	*Azabı varsa çekmez mi!*
	Teñirdin salgan buyrugun	*Tanrı'nın verdiği buyruğu*
63810	Uşunday bolso körölü,	*Böyleyse görelim,*
	Kakançındın Beecinden	*Kakançın'ın Beecin'inde*
	Acal cetse ölölü!	*Ecel yetmişse ölelim!*
	Ölböy tirüü turganda	*Ölmeden sağ dururken*
	Eerçip kelgen ıslam	*Peşimizden gelen İslam'ı*
	Kıtay menen mancuuga	*Kıtay ile Mançu'ya*
	Olcogo kantip bereli!	*Ganimet diye nasıl verelim!*
	Taştap kaçsak kalıñ kol	*Koca orduyu bırakıp kaçsak*
	Ubalın bizge artpaybı,	*Vebali bize yüklenmez mi,*
	Capanı caman tartpaybı,	*Cefayı fena çekmez mi,*
63820	Cabıla bülük kılbaybı,	*Hep birden kargaşa salmaz mı,*
	Mekege cete kuubaybı,	*Meke'ye dek kovalamaz mı,*
	Busurmandı kırbaybı,	*Müslümanı kırmaz mı,*
	Bulañdı bulap albaybı,	*Malını mülkünü yağmalamaz mı,*
	Buzuktu kıtay salbaybı!	*Fesadı Kıtay salmaz mı!*
	Busurmandı kırdırıp,	*Müslümanı kırdırıp,*
	Kırk çoro kaçıp ketti, - dep,	*Kırk çora kaçıp gitti, diye,*
	Bu düynödö caman at	*Bu dünyada kötü ad,*
	Akıretke barganda	*Ahirete varınca*
	Kırılgan kalıñ busurman	*Kırılan kalabalık Müslüman*
63830	Cakadan bizdi albaybı,	*Yakamıza yapışmaz mı,*
	Artta kalgan tukumga	*Ardımızda kalan soya*
	Caman atı kalbaybı!	*Kötü adı kalmaz mı!*
	Ataganat, kırk çoro,	*Ah be, kırk çora,*
	Kırkıñ kırk cerden kelgen şer eleñ,	*Kırkınız kırk yerden gelme aslandınız,*
	Kıraan Manas kök caldan	*Şahbaz Manas gök yeleliden*
	Kaysı biriñ kem eleñ?	*Hanginiz eksik idiniz?*
	Kırk çoro tirüü bolgondo	*Kırk çora sağ oldukça*
	Kıynalbaym dep duşmandan	*Düşmandan sıkıntı çekmem deyip*
	Meder kılgan men elem.	*Güvenç edinen ben idim.*
63840	Kıtay menen mancuuga	*Kıtay ile Mançu'ya*
	Kıyın kırgın salalık,	*Çetin bir kırgın salalım,*
	Kıraan Manas kök caldı	*Şahbaz Manas gök yeleliyi*
	Acıratıp alalık.	*Kurtarıp alalım.*
	Çındap sözdü bekitip,	*Sözü sıkıca pekiştirip,*
	Arslan tuugan Çubaktı	*Aslan doğan Çubak'ı*

	Kan Manastın orduna	*Han Manas'ın yerine*
	Kan kötörüp alalık,	*Han kaldıralım,*
	Uşul catkan busurman	*Şu yatan Müslümanların*
	Tulparın tandap minelik,	*Tulparını seçip binelim,*
63850	Mancuu, kıtay, kalmakka	*Mançu'ya, Kıtay'a, Kalmak'a*
	Ilaaçınday tielik!	*Laçın gibi çullanalım!*
	Kızıl kanga boyolup,	*Kızıl kana boyanıp,*
	Kırıp-soyup kıtaydı	*Kıtay'ı kırıp biçip*
	Tüp-Beecindin tübünö	*Tüp-Beecin'in dibine dek*
	Türüp aydap sürölük.	*Dürüp sürüp kovalayalım.*
	Keçildin kanı Koñurbay,	*Keçil'in hanı Koñurbay,*
	Kezigip kalsa oşonu	*Rast gelirsek onu*
	Tirüü karmap alalık,	*Diri diri yakalayalım,*
	Kan Manastın aldına	*Han Manas'ın önüne*
63860	Alıp barıp Kalçanı	*Kalça'yı götürüp*
	Kardın eşip caralık,	*Karnını deşip yaralım,*
	Suurup alıp öpkösün	*Ciğerini söküp çıkarıp*
	Sadagaga kagalık!	*Kurbanlık diye çırpalım!*
	Aylanayın, kırk çoro,	*Kurban olayım, kırk çora,*
	Ne da bolso ölölü!	*Ne olursa olsun ölelim!*
	Beecinden tirüü kaytpaylı,	*Beecin'den diri dönmeyelim,*
	Kıyın-kıstoo kün bolso,	*Çetin, sıkışık gün olsa,*
	Biribiz kayra kaçpaylı!	*Birimiz geri kaçmayalım!*
	Berenibiz okko uçsa,	*Yiğidimiz okla uçsa,*
63870	Beli boşton bolgonu,	*Beli gevşek olandandır,*
	Kılçayıp karap turbaylı!»	*Dönüp bakıp durmayalım!»*
	Ceke çoro deysiñbi,	*Yalnız çoralar mı dersin,*
	Muzburçak, Kökçö kanı bar,	*Muzburçak, Kökçö hanı var,*
	Eştekterdin Camgırçı,	*Eştek'lerin Camgırçı'sı,*
	Kökötöydün Bokmurun	*Kökötöy'ün Bokmurun'u,*
	Eki beren dagı bar.	*İki yiğit daha var.*
	Almambettin aytkanın	*Almambet'in dediğini*
	Meder kılıp, dem kılıp,	*Güvenç edip, güç edip,*
	Kabılanı Manastay	*Kaplanı Manas gibi*
63880	Karaan tutup, şer kılıp:	*Dayanak tutup, aslan bilip:*
	«Cakşı bolot», - dep aytıp,	*«İyi olur» deyip söyleyip,*
	Kol kötörüp çurkurap,	*El kaldırıp gürültüyle,*
	Kıyraşmak bolup coo menen	*Düşmanla ölesiye vuruşmaya*

Baarı turdu dürköröp.
Bul aytkanıñ akıl, - dep,
Cakşı bolot baatır, - dep,
Ölböy tirüü cürsö da
Ne muratka cetet, - dep,
Kokustan kayra kaçkandın
Kapır bolup, din buzup,
Iymansız ölüp ketsin, - dep,
Ak buuday unun çaynaşıp,
Ak kurandı karmaşıp,
Baarı birdey çuu turup,
Bata kılıp turdu emi.
Kabarga keldi er Serek,
Şaşıp keldi entelep:
«Catasıñbı, busurman,

Hepsi kalktı gümbürdeyip.
Bu dediğin akıldır, diye,
İyi olur bahadır, diye,
Ölmeyip sağ gezse de
Ne murada erer, diye,
Ola ki geri kaçan,
Kâfir olup, din bozup,
İmansız ölüp gitsin, diye,
Ak buğday ununu çiğneyip,
Ak Kur'an'ı tutuşup,
Hepsi birden ayağa kalkıp,
Dua edip durdular şimdi.
Habere geldi er Serek,
Soluk soluğa telaşla geldi:
«Yatıyor musun, Müslüman,

Cayık kazgan or keldi,
Alakanday biz emes,
Kalıñ kıtay, mancuudan
Koñurbayı baş bolup,
Aalamdı kaptap kol keldi!
Almambet beren, kıraanım,
Topurak uçup toz keldi,
Tolkup kıtay kozgolup,
Topoloñ tüşüp, kol keldi.
Biri emes baarısı
Esepsiz kalıñ mol keldi!»
Kabar salıp er Serek
Kalkka aytıp car kıldı.
Munu ugup kalgan soñ,
Busurmandın baarısı
Kayrattuusu süyünüp,
Kayratı cok boşoñdor
Karan tün tüşüp, üstünö
Kapalanıp küyünüp.
Baatırının baarısı
Coo-caragın alışıp,
Korkup turgan camandı
Coogo karaan bolsun, - dep,

Yayılıp kazılmış hendek gibi ordu geldi,
Avuç içi kadar değil bunlar,
Kalabalık Kıtay'dan, Mançu'dan,
Koñurbay başlarına geçmiş,
Âlemi kaplayıp ordu geldi!
Almambet yiğidim, kahramanım,
Toprak uçup toz geldi,
Dalgalanıp Kıtay ayaklandı,
Kargaşa koptu, ordu geldi.
Biri değil, hepsi birden,
Sayısız, yoğun, bol geldi!»
Haber salıp er Serek
Halka söyleyip ilan etti.
Bunu işittikten sonra
Müslümanların hepsi:
Yürekli olanlar sevindi,
Yüreği yok gevşekler,
Üstlerine kara gece çökmüş gibi,
Kederlenip yandılar.
Bahadırların hepsi
Silahlarını kuşanıp,
Korkup duran zayıfları,
Düşmana karaltı olsun, diye,

Arasına salışıp.
Berenderdin baarısı
Kayrattanıp kudaylap:
«Almambet, Çubak, er Sırgak,
Acıbay menen Muzburçak,
Camgırçı menen er Kökçö
Bular aman bolsun», - dep,
Cetöönö bel baylap,
Coo börüsü tuygundar,
Coodon korkpos berender
Ireet-ireet kol bolup,
Az gana emes mol bolup,
Koldu aydap caynatıp,
Busurmandın kızıl tuu
Acıbayga karmatıp,
Köykaşkanın baarısı
Kıtaydı közdöp cabıldı.
Korkogunun baarısı
Arada kelet sabılıp,

Aralarına aldılar.
Yiğitlerin hepsi
Yüreklenip Tanrı'yı andı:
«Almambet, Çubak, er Sırgak,
Acıbay ile Muzburçak,
Camgırçı ile er Kökçö —
Bunlar sağ esen olsun,» diye,
Yedisine bel bağlayıp,
Savaş kurdu doğanlar,
Düşmandan korkmaz yiğitler,
Sıra sıra ordu olup,
Az değil, bol olup,
Orduyu sürüp kaynattılar,
Müslümanın kızıl tuğunu
Acıbay'a tutturup,
Seçkin yiğitlerin hepsi
Kıtay'a doğru saldırdı.
Korkakların hepsi
Arada sürüklenip gelir,

Almambet, Çubak arslan,
Ulak kandın Sırgagı
Kaptalınan kamınıp,
Kulan çurkap attabas
Tokson toonun kindikke
Tozup çıktı cıyılıp.
Alıstan kelgen busurman
Teñirine sıyınıp,
Aldındagı kum dalaa
Kumurskaday kıcıldap,
Kaptap kelet köp kıtay
Kumday bolup kıcıldap,
Kakançındın Çoñ-Beecin
Kagış kılar cer eken,
Karaanın karap oltursa
Anık kırk kan el eken.
Astındagı kaldaygan,
Tokoy dese kaptagan
Kalıñ kıtay sel eken.

Almambet ile Çubak arslan,
Ulak Han'ın Sırgak'ı,
Yanlarından hazırlanıp,
Kulanın koşup aşamadığı
Doksan dağın göbeğinde
Toplanıp önünü kesmeye çıktı.
Uzaktan gelen Müslümanlar
Tanrı'sına sığınıp,
Önlerindeki kumlu ova
Karınca gibi kaynaşıyor,
Kaplayıp gelir çok Kıtay,
Kum gibi olup kaynaşarak,
Kakançın'ın Çoñ-Beecin'i
Çarpışılacak yer imiş,
Karaltısına bakılırsa
Tam kırk hanlık el imiş.
Önlerinde upuzun yayılan,
Orman desen kaplamış,
Kalabalık Kıtay sel imiş.

Boz çambıl bolup bölünüp,
Boz atçanın bir bölgön.
Bolboy kaptap kirüüçü
Kaçırçanın bir bölgön.
Temirden zoot kiygizip,
Kaçkandı karmap aluuçu
Baatırların bir bölgön.
Caa tartuuçu erenin,
Can ayabas berenin,
Calpı baarın bir bölgön.
Kaçpay turup salışçu
Kancarkolun bir bölgön,
Kişi talap cep keter
Mıkaaçısın bir bölgön.
Körüp turup köz cetpeyt,
Köldöy tolkup kelatat,
Köpçülügü uşunday
Aytkan menen söz cetpeyt.
Kıtaydın cürgön çañınan
Kün ekeni bilinbeyt,
Ce tün ekeni bilinbeyt.
Asman açık, cer bürkök,
Cerdin cüzün el bürköp,

Boz kırçıl olup bölünmüş,
Boz atlılarını bir bölmüş.
Durmadan saldırıp giren
Katır binenlerini bir bölmüş.
Demirden zırh giydirip,
Kaçanı yakalayıveren
Bahadırlarını bir bölmüş.
Yay çeken erlerini,
Can esirgemez yiğitlerini,
Toptan hepsini bir bölmüş.
Kaçmadan durup vuruşan
Kancarkol'unu bir bölmüş,
İnsanı parçalayıp yiyen
Zalimlerini bir bölmüş.
Baksan da göz yetmez,
Göl gibi dalgalanıp geliyor,
Çokluğu öyle ki
Anlatmakla söz yetmez.
Kıtay'ın kaldırdığı tozdan
Gündüz müdür bilinmez,
Yoksa gece midir bilinmez.
Gök açık, yer kapalı,
Yerin yüzünü el bürümüş,

Ayzanın uçu çabışıp,
Adamdın başı kagışıp,
Doolbas urgan emedey
Aybalta, kılıç kañgırap
Kalıñ kıtay, köp mancuu
Caynap çıgıp kelatat,
Sanatına san cetpeyt.
Tügöngön toonun urçukta
Köbü çıgıp kelatat,
Baarısın aydap aldına
Alöökönün Koñurbay
Lögü çıgıp kelatat.
Kılıççanı betinde,
Kılça canın ayabas
Kıyındarı çetinde.

Mızrağın ucu çarpışıp,
İnsanın başı tokuşup,
Davul dövülür gibi
Aybalta, kılıç çınlayıp,
Kalabalık Kıtay, çok Mançu
Kaynaşıp çıkıp geliyor,
Sayısına sayı yetmez.
Biten dağın burnundan
Çoğu çıkıp geliyor,
Hepsini önüne katıp,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
O koca lök, çıkıp geliyor.
Kılıçlıları ön safta,
Kıl kadar canını esirgemez
Yamanları kenarda.

Cazbay atçu mergenin
Kaptalına salıptır,
Kaçpay turup karmaşar
Kara köktün baarısın
Eñ aldına salıptır,
Camanının baarısın
Ortogo salıp kurçaşıp,
Arasına alıptır.
Busurmandın kelgenin,
Kamınıp baarı turganın
Koñurbay körüp kalıptır.
«Cekege burut keler, - dep,
Kezegimdi berer», - dep,
Karager mingen Kalday alp:
«Ceke çıgıp sayış», - dep,
Eñ aldına salıptır.
Kaldaydın kele catkanın
Er Almambet kördü emi.
«Kan Manastın kırk çoro,
Ceke biriñ çıkkın!» - dep,
Burup moynun turdu emi.
Egizkandın kencesi,
Kudaydın süygön mendesi,
Kelip kongon Talaska,
Çoro bolup Manaska.
Baatır, balban Bayçoro
Almambettin aldına

Şaşmadan vuran nişancısını
Yanlara dizmiş,
Kaçmadan durup dövüşecek
Gözü pek yiğitlerinin hepsini
En öne koymuş,
Zayıflarının hepsini
Ortaya alıp kuşatmış,
Aralarına almış.
Müslümanların geldiğini,
Hepsinin hazır durduğunu
Koñurbay görüvermiş.
«Teke teke Burut gelir, diye,
Bana sıra verir,» diye,
Karager'e binmiş Kalday alp'ı:
«Teke tek çıkıp mızraklaş,» diye,
En öne sürmüş.
Kalday'ın gelmekte olduğunu
Er Almambet gördü işte.
«Han Manas'ın kırk çorosu,
Biriniz teke tek çıkın!» diye,
Boynunu çevirip durdu işte.
Egizkan'ın küçük oğlu,
Tanrı'nın sevdiği kulu,
Gelip Talas'a konmuş,
Manas'a çoro olmuş.
Bahadır, pehlivan Bayçoro,
Almambet'in önüne

Aksur oozun burdu emi,
Ak kulcaday dañkayıp,
Almambetten batanı
Surap, tilep turdu emi.
«Bargın deseñ barayın,
Batañdı berçi alayın,
Kıtaydan çıkkan balbanga
Ceke çıgıp barayın.
Acalım cetse ölöyün.
Cekege kelgen Kalday alp
Bir silkişip köröyün».

Aksur'un ağzını çevirdi işte,
Ak dağ koçu gibi heybetli,
Almambet'ten duayı
İsteyip, dileyip durdu işte.
«Git dersen gideyim,
Duanı ver de alayım,
Kıtay'dan çıkan pehlivana
Teke tek çıkıp varayım.
Ecelim yetmişse öleyim.
Teke teke gelen Kalday alp ile
Bir sarışıp göreyim.»

Bayçoro mintip turganda
Batasın berdi Almambet.
Almambet, Çubak - eki şer,
Serek, Sırgak egiz er,
Kırktın başı Kırgıl çal,
Üzüktöy kalpak Şuutu bar.
Iramandın Irçı uulu,
Kozgolbogon Agayar
Acıraşıp ketçüdöy
Alakanın cayışıp,
Caratkan calgız kudayga
Amanat - dep tabıştap,
Batasın berdi baarısı,
Karap turgan kalıñ kol,
Caşı menen karısı.
Kalıñ catkan busurman:
«Kanday bolor eken?» - dep,
Karap turdu meltirep.
Baatır tuugan Bayçoro
Canına coldoş at alıp,
Almambetten bata alıp,
Aksur atın bir salıp:
«Isılam!» - dep, ün salıp,
Ayzada bayrak delbirep,
Kaçırıp kaldı meltirep.
Özü ötö er eken,
Baatırdıgı artıkça
Koñurbayça bar eken,
Tozok kün tüşsö kıtayga
Toskool berer can eken.
Bu da kaldı kaçırıp,

Bayçoro böyle dururken
Duasını verdi Almambet.
Almambet, Çubak — iki arslan,
Serek, Sırgak — ikiz er,
Kırkın başı ihtiyar Kırgıl,
Üzük gibi kalpaklı Şuutu var.
Iraman'ın Irçı oğlu,
Yerinden oynamaz Agayar,
Sanki ayrılıp gidecekmiş gibi
Avuçlarını açıp,
Yaratan tek Tanrı'ya
Emanet deyip ısmarlayıp,
Duasını verdi hepsi,
Bakıp duran kalabalık ordu,
Genciyle yaşlısı.
Yayılıp duran Müslümanlar:
«Acep nasıl olacak?» diye,
Gözlerini dikip baktılar.
Bahadır doğan Bayçoro,
Yanına yoldaş at alıp,
Almambet'ten dua alıp,
Aksur atını bir salıp:
«İslam!» diye nara atıp,
Mızrakta bayrak dalgalanıp,
Dosdoğru saldırıverdi.
Kendisi pek yiğit imiş,
Bahadırlığı üstün,
Koñurbay kadar var imiş,
Kıtay'a kara gün düşse
Karşı duracak can imiş.
O da saldırıverdi,

Kündöy bolup kürküröp,
Ukkan kişi çıdabay,
Bütkön boyu dürküröp.
Kaçırışkan maydanı
Buurusun tiygen çiyin cok,
Suur kazgan iyin cok.
Eki cagın karabay,

Gök gürler gibi gürleyip,
İşiten kişi dayanamaz,
Bütün bedeni ürperir.
Saldırıştıkları meydanda
Saban değmiş çizgi yok,
Marmotun kazdığı in yok.
İki yanına bakmadan

Kaçırıştı eki şer
Çımınday canın ayabay.
Cetip ayza salışıp,
Attarı ketti mayışıp,
Arı-beri sürüşüp,
Ayzaları belinen
Çorto sınıp kalışıp,
Ala koyup aybalta
Anı menen çabışıp,
Birine biri tiygizbey
Sırtı menen kagışıp,
Kalgandarın uuştaşıp,
Igın taap erender
Aybalta menen muştaşıp,
Andan cakın kelgende
Kılıç menen çabışıp,
Çukul kirip kelgende
Cakasınan alışıp,
At üstünön tartışıp,
Çirenişip bulkuşup,
Kiyim kalbay üstündö
Üzüp-tıtıp salışıp,
Kolu küçtüü Bayçoro
Baatırlıgın bilgizip,
Alaçıktay Kaldaydı
At üstünön toñkoytup.
Iyık calga mingizip,
Koñurbay munu körgöndö
Aykırıgı taş carıp,
Kaarına çıdabay,
Burutka azap salam, - dep,
Bayçoronun kolunan
Acıratıp alam, - dep,
Cöökülük degen bir balban
Kaçırına kamçı urup,

Saldırıştı iki arslan,
Sinek kadar canını esirgemeden.
Yetişip mızrak vuruştular,
Atları ezilip büküldü,
Öteye beriye itiştiler,
Mızrakları belinden
Çat diye kırılıverdi,
Aybaltayı kapıverip
Onunla vuruştular,
Birbirine değdirmeden
Sırtıyla savuşturdular,
Kalanlarını avuçlayıp,
Fırsatını bulup erler
Aybalta ile dövüştüler,
Daha da yakın gelince
Kılıç ile vuruştular,
İyice sokulup gelince
Yakasından tutuştular,
At üstünde çekiştiler,
Gerinip silkiştiler,
Üstlerinde giysi kalmadan
Koparıp yırtıştılar,
Kolu güçlü Bayçoro,
Bahadırlığını gösterip,
Alacık gibi Kalday'ı
At üstünden tepetaklak etti.
Kutlu yeleye bindirip,
Koñurbay bunu görünce,
Haykırışı taş yarıp,
Öfkesine dayanamayıp:
Burut'a azap salarım, diye,
Bayçoro'nun elinden
Onu kurtarıp alırım, diye,
Cöökülük denen bir pehlivan
Katırına kamçı vurup,

Bayçorogo cetti emi.
Kara kalpak kırgagı,
Kabarıñda bar beken

Bayçoro'ya yetişti işte.
Kara kalpaklıların seçkini,
Haberin var mıdır bilmem,

Kan Manastın Sırgagı -
Kaçan bolso kıstoodo
Acıratar çunagı,
Bayçorogo cetkizbey
Oktoy bolup cetti emi,
Cetken cerden balbandı
Kaçırının üstünön
Kömö koyup öttü emi.
Boluşkan mınday bolot, - dep,
Cekege çıkkan Kaldaydı
Tüp etekten aldı emi,
Mizdey bolgon talaada
Alaçıktay dardaytıp,
Ulak kılıp tarttı emi.
Kınındagı Arkesken
Kıyır tartıp er Sırgak
Kılıçın suurup aldı emi,
Süyrötülgön Kaldaydı
Bölök-bölök kıldı emi.
Bul ekөönü körgöndö,
Ekөö birdey ölgöndö
Karap kıtay turabı,
Kaldayınan ceti miñ
Kaçırıp kaptap ketti emi.
Mıktısınan san kalday
Bu da kaptap kirdi emi.
Kıtay kaptap kalganda
Busurman kaydan ayansın
Bular ketti kaptaşıp,
Muzburçak, Kökçö kandarı,
Kamdaluu turgan balbanı,
Keñ kökürök ereni,
Kaçırıp kaldı tört miñ kol,
Kayra tartpas bereni.
Kapır menen busurman
Aralaşıp uruştu,
Kızıl kanga boyolup,
Bilgenderin kılıştı.
Kök ırapıs ton kiyip,

Han Manas'ın Sırgak'ı —
Ne zaman darlık olsa
Kurtarıveren yamanı,
Bayçoro'ya vardırmadan
Ok gibi yetişti işte,
Yetiştiği yerde pehlivanı
Katırının üstünden
Devirip geçti işte.
Yardım eden böyle olur, diye,
Teke teke çıkan Kalday'ı
Eteğinin dibinden kaptı işte,
Bıçak sırtı gibi düz ovada
Alacık gibi yayıp,
Oğlak yapıp sürükledi işte.
Kınındaki Arkesken'i
Çekip sıyırdı er Sırgak,
Kılıcını sıyırıp aldı işte,
Sürüklenen Kalday'ı
Parça parça etti işte.
Bu ikisini görünce,
İkisi birden ölünce,
Kıtay bakıp durur mu,
Kalday'larından yedi bin
Saldırıp kaplayıverdi işte.
Yamanlarından sayısız kalday,
Onlar da kaplayıp girdi işte.
Kıtay kaplayınca,
Müslüman canını mı esirgesin,
Bunlar da kaplayıp gitti,
Muzburçak, Kökçö hanları,
Hazır duran pehlivanı,
Geniş göğüslü ereni,
Dört bin asker saldırıverdi,
Geri dönmez yiğidi.
Kâfir ile Müslüman
Birbirine karışıp vuruştu,
Kızıl kana boyanıp,
Bildiklerini yaptılar.
Gök ipek kaftan giyip,

Kök ala tulpar at minip,
Kan Baltaydın Çubagı
Aykırsa alı cetpegen,
Küröştö küçü kelbegen,
Aralap kirdi kol salıp.
Azizkandın Almambet
Çımın canga küç kelip,
Kaardansa oñboyt, - dep,
Kan Manastın cogunda
Kaptap ketse köp kıtay
Busurmandı koyboyt, - dep,
Uy kuymulçak Sarala
Uyulgutup çuratıp,
Kez kelgen mancuu, kıtaydı
Kırıp-soyup kıyratıp,
Karıkandın cay taştı
Kisesinen aldı ele,
Kün caylagıç cay taştı,
Biriktirip bulardı
Bir çöyçöktö kara suu
Alıp barıp saldı ele.
Kalmagınça kaldırap,
Kıtayınça kuldurap,
Kün cadırar dubanın
Baarın okup aldı emi.
Açıp közdü-cumguça,
Anı-munu degiçe
Asmandan bulut sabalıp,
Cer betine kamalıp,
Böksönün baarı möndürlöp,
Cakanın baarı camgırlap,
Ay körünböy bülbüldöp,
Kün körünböy küügümdöp,
Caydın künün kış kılıp,
Kiyimi cuka kıtaydı
Kıñkıldatıp kız kılıp,
Üşüp kalgan kıtaydı
Almambet, Çubak aralaş,

Gök ala tulpar ata binip,
Han Baltay'ın Çubak'ı —
Haykırınca gücüne güç yetmeyen,
Güreşte kuvvetine erişilmeyen —
Dalıp girdi saldırarak.
Azizkan'ın Almambet'i,
Tatlı canı bunalıp:
Öfkelenirse iflah etmez, diye,
Han Manas'ın yokluğunda
Çok Kıtay kaplayıverirse
Müslümanı sağ komaz, diye,
Sığır sağrılı Sarala'yı
Fırıl fırıl döndürüp koşturdu,
Önüne gelen Mançu'yu, Kıtay'ı
Kırıp biçip yok etti,
Karıkan'ın yada taşını
Kesesinden almıştı,
Havayı bozan yada taşını,
Bunları bir araya getirip,
Bir çanakta kara suya
Götürüp koymuştu.
Kalmakçasıyla gümbürdeyip,
Kıtaycasıyla mırıldanıp,
Göğü coşturan duanın
Hepsini okuyuverdi işte.
Göz açıp kapayıncaya dek,
Şu bu deyinceye dek,
Gökten bulut boşanıp,
Yeryüzüne yığılıp,
Yamaçların hepsine dolu yağıp,
Eteklerin hepsine yağmur yağıp,
Ay görünmez, soluklaşıp,
Gün görünmez, alacalanıp,
Yazın gününü kış edip,
Giyimi ince Kıtay'ı
İnleterek kız gibi etti,
Üşüyüp kalan Kıtay'a
Almambet, Çubak karışıp,

Canday salıp er Sırgak,
Üçöö kirdi soguşka.
Orto cerin Almambet
Oyup ketti kıyratıp,

Tegeregin er Sırgak
Soyup cüröt sulatıp,
Bet aldına kelgenin
Beren Çubak talkalap,
Kandı suuday keçişip,
Kalıñ kıtay, mancuunu
Talkaladı üç kıraan.
Kırıp cüröt bakırıp:
«Isılam!» - dep, çakırıp,
Uy tügündöy kıtaydı
Uygu-tuygu tüşürüp,
Dal-dal kıldı maydandı.
Kırıp-coyup üç sırttan
Soguş ceri kan bolup,
Kün körünböy çañ bolup,
Artınan kirdi soguşka
Muzburçak, Kökçö kırk çoro
Kança baatır can bolup,
Capırt kirdi baarısı
Üç kıraanga dem bolup.
Kıtay kirdi köptöşüp,
Köptön korkpoy busurman
Soguş saldı betteşip.
Ayzanın baarı kıyraşıp,
Azamattar sulaşıp,
Er eñgirep süzülüp,
Attın beli üzülüp,
Catıp kaldı köp ölük.
Kança tulpar mal ölüp,
Kayratı zor er ölüp,
Ölük toodoy üyülüp,
Tüptüü kıtay, kalıñ curt
Tübünön türö kozgolup,
Miñi ölsö kıtaydın

Yanlarına katılıp er Sırgak,
Üçü girdi savaşa.
Orta yerini Almambet
Oyup gitti, yok ederek,

Çevresini er Sırgak
Boğazlayıp seriyor,
Önüne geleni
Yiğit Çubak parçalayıp,
Kandan su gibi geçtiler,
Kalabalık Kıtay'ı, Mançu'yu
Darmadağın etti üç kahraman.
Kırıp gidiyor bağırarak,
«İslam!» diye çağırarak,
Sığır kılınca çok Kıtay'ı
Allak bullak edip,
Meydanı param parça etti.
Kırıp döken üç kurt —
Savaş yeri kan oldu,
Gün görünmez, toz oldu,
Ardından girdi savaşa
Muzburçak, Kökçö, kırk çoro,
Nice bahadır can olup,
Hepsi birden daldı,
Üç kahramana soluk oldu.
Kıtay çoğalıp girdi,
Çokluktan korkmayan Müslüman
Yüz yüze savaş verdi.
Mızrakların hepsi kırıldı,
Yiğitler serildi,
Er inleyip yıkıldı,
Atın beli koptu,
Yatıp kaldı çok ölü.
Nice tulpar, mal öldü,
Yüreği büyük er öldü,
Ölü dağ gibi yığıldı,
Köklü Kıtay, kalabalık yurt
Tâ kökünden ayaklandı,
Kıtay'ın bini ölse

Kayradan miñi koşulup,
Kotorulup asman, kök,
Zakım bolup asmanga
Uçtu burap çıkkan çöp.
Soguş salgan kök maydan
Tokumday bolgon toosu cok,
Tomuk batar koosu cok.
Cayık talaa, kumdak çöl

Yeniden bini katıldı,
Gök, sema altüst oldu,
Pus olup gökyüzüne
Kökünden kopan ot uçtu.
Savaş verilen yeşil meydan —
Teğelti kadar dağı yok,
Aşık kemiği sığacak çukuru yok.
Yayvan ova, kumlu çöl —

Busurman, kıtay betteşip,
Talkandaşkan uşu cer.
Karasa közgö ilinbeyt,
Kamgak uçkan emedey,
Karşı-terşi ölüktör,
Kıtay menen kırgızdın
Kaysı ekeni bilinbeyt.
Kıraandarı kan cutup,
Kızıl kanga boyolup,
Kıyrap kaldı dalay er.
Eki közü oyulup,
Tirüünün baarı çañ cutup,
Ölügü catat kan cutup,
Soguşup cüröt erender
Ölüktördün üstünön
Arı-beri ırgıtıp,
Kayrattuunun baarısı
Kamçı salıp atına
Aranday oozun açtırıp,
Soguşup cüröt culkuşup.
Ölüktü kumday bastırıp,
Azizkandın Almambet
Kayratına keliptir,
Çındap soguş kılıptır.
«Manas!» - dep, uraan çakırıp,
Akbaltaydın Çubagı
Bıt-çıt kılıp kıtaydı
Arslanday aykırıp,
Toktono albay köp kıtay
Bularga kayrat kılalbay,

Müslüman'la Kıtay'ın yüzleşip,
Birbirini kırdığı yer işte bu.
Baksan göze ilişmez,
Uçan çalı çırpı gibi,
Çapraz çapraz yatan ölüler,
Kıtay ile Kırgız'ın
Hangisi olduğu bilinmez.
Kahramanları kan yuttu,
Kızıl kana boyandı,
Nice er kırılıp kaldı.
İki gözü oyuldu,
Dirilerin hepsi toz yuttu,
Ölüsü yatıyor kan yutup,
Savaşıp duruyor erler,
Ölülerin üstünden
Öteye beriye fırlatıp,
Yüreklilerin hepsi
Atına kamçı basıp,
Ağzını ardına dek açtırıp,
Çekişe çekişe savaşıyor.
Ölüyü kum gibi çiğnetip,
Azizkan'ın Almambet'i
Yüreklenip coşmuş,
Gerçekten savaş kılmış.
«Manas!» diye nara atıp,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Kıtay'ı paramparça edip,
Arslan gibi haykırıp,
Duramadı çok Kıtay,
Bunlara karşı koyamadı,

Kayra kaçtı bet alıp.
Art cagınan üç arslan
Aydap kirdi Beecinge
Ilaaçınday sapırıp,
Orto cerin er Çubak
Ölüm bilbeyt eç ubak,
Oyup kirip baratat.
Muzburçak, Kökçö karısı,
Kaptap barat kıtaydı
Busurmandın baarısı.
Alöökönün Kalçası,
Kıtaydın kıraan badışası

Yüz çevirip geri kaçtı.
Ardından üç arslan
Sürüp girdi Beecin'e,
Şahin gibi savurup,
Orta yerini er Çubak —
Hiçbir vakit ölüm bilmez —
Oya oya girip gidiyor.
Muzburçak, Kökçö yaşlısı,
Kıtay'ın üstüne akıyor,
Müslümanların hepsi.
Alööke'nin Kalça'sı,
Kıtay'ın kahraman padişahı —

Akılı köldöy er eken,
Kıtay, mancuu, kalmaktan
Eñ birinçi şer eken,
Soguş kılgan talaası
Köp künçülük col eken.
Beecindin bir cak tübü eken,
Kıbırap candar cürbögön,
Kulandan başka bilbegen,
Kumga attar batışıp,
Eerdin beli sınışıp,
Eçe künü uruşup,
Çaalıgıp kalgan köp tulpar,
Çarçap kalgan kança can.
Çarçaganın körgöndö
Çaktap cürgön Koñurbay:
«Melcemdüü cerge keldi, - dep,
Burkan berip tilekti
Busurmandın baarısı
Ölör cerge keldi, - dep,
Kancarkoldu çakırıp,
On miñ kol alıp canına
Almambet menen Çubaktı
Betine çıgıp kapta, - dep,
Buyruk kıldı bakırıp.
Kancarkol cayın aytayın:
Caşı altıga kelgende

Aklı göl gibi er imiş,
Kıtay, Mançu, Kalmak içinden
En birinci arslan imiş,
Savaştıkları ova
Nice günlük yol imiş.
Beecin'in bir yanının ta dibi imiş,
Kıpırdayan canların gezmediği,
Kulandan başkasının bilmediği,
Atlar kuma battı,
Eyerin beli kırıldı,
Nice gün vuruştular,
Yorulup kalan çok tulpar,
Bitkin düşen nice can.
Yorulduklarını görünce,
Fırsat kollayan Koñurbay:
«Nişanlanan yere geldiler, diye,
Burkan dileğimizi verdi,
Müslümanların hepsi
Ölecekleri yere geldi, diye,
Kancarkol'u çağırıp,
Yanına on bin asker alıp:
Almambet ile Çubak'ın
Karşısına çıkıp sar, diye,
Bağırarak buyruk verdi.
Kancarkol'un halini anlatayım:
Yaşı altıya gelince,

Atası menen enesi
Başka bölüp baktırgan.
Altısında baldardı
Erteñ menen turganda
Kaykaytıp kolun cuudurup,
Undu cüz kün urdurgan,
Kumdu cüz kün urdurgan.
Kancarkol degen can eken,
Katılgandı bir koyso,
Carıp salçu al eken.
Akbaltaydın Çubakka
Altı miñ kol cabılıp,
Azizkandın Almambet
Kaptaganga boy berbey,
Er kabılan Çubakka
Cabılsa da col berbey,

Eçe künü, kança tün,
Kırıp cüröt Almambet.
Alek bolup Almambet
Oñgo karap bir atıp,
Ondon-beşten sulatıp,
Solgo karap bir atıp,
Soldon kança kulatıp,
Kezigip kalgan kıtaydı
Kesik tiygen kişidey
Kırıp cüröt caa tartıp.
Karasa közgö ilinbeyt,
Kapır menen busurman
Aralaşıp çañ bolup,
Kaysı ekeni bilinbeyt.
Topurak uçkan tozoñ-çañ,
Toktoboy akkan kızıl kan,
Kızıl kanga çömülüp,
Kıyrap catkan kıyla can.
Kırılganın kımınça,
Körböy carım tıyınça,
Kırk kandın eli kıtayga
Kıynoo tüşüp ayanbay,

Babası ile anası
Ayrı ayırıp baktırırmış.
Altısında çocuklara,
Sabahleyin kalktıklarında,
Ellerini gerdirip yıkatıp,
Yüz gün una vurdururmuş,
Yüz gün kuma vurdururmuş.
Kancarkol denen can imiş,
Sataşana bir vursa,
Yarıp deviren güç imiş.
Akbaltay'ın Çubak'ına
Altı bin asker saldırdı,
Azizkan'ın Almambet'i,
Saldırana boyun eğmeden,
Er kaplan Çubak'a
Saldırsalar da yol vermeden,

Nice gün, nice gece,
Kırıp duruyor Almambet.
Didinip duran Almambet,
Sağa bakıp bir atıyor,
Onar beşer seriyor,
Sola bakıp bir atıyor,
Soldan nicesini deviriyor,
Rast gelen Kıtay'ı,
Kırgına uğramış gibi,
Yay çekip kırıp duruyor.
Baksan göze ilişmez,
Kâfir ile Müslüman,
Birbirine karışıp toz oldu,
Hangisi olduğu bilinmez.
Toprak uçan toz duman,
Durmadan akan kızıl kan,
Kızıl kana gömülüp,
Kırılıp yatan hayli can.
Kırıldığını zerre kadar,
Yarım pul kadar görmeden,
Kırk hanın eli Kıtay'la,
Zorluğa düşüp, esirgemeden,

Türkün-türkün kol kelgen,
Tübünön kıtay türülüp,
Tümöndögön el kelgen,
Eçe cerden cıyılgan
Esepsiz san, mol kelgen.
Karıkan turgan Beecinge
Temirden sogup çep kılgan,
Üydöy bolgon çoñ burkan
Asa baylap saldırıp,
Ilama menen keçilin
Bütkül cıyın aldırıp,
Eldi koyboy cıydırıp,
Ölör anttı kıldırıp:
«Ay karañgı, tün bürkök
Karañgıda salış, - dep,
Kalıñ kıtay kırılıp,
Biriñ kalbay uruş, - dep,
On cetiden cogorku,
Elüü beşten tömönkü
Biriñ kalbay cıyıl, - dep,

Türlü türlü ordu geldi,
Kökünden Kıtay dürülüp,
Tümen tümen el geldi,
Nice yerden toplanmış,
Hesapsız, sayısız, bol geldi.
Karıkan'ın oturduğu Beecin'e
Demirden dövüp kale yapmışlar,
Ev kadar büyük burkanı
Direğe bağlayıp diktirip,
Laması ile keşişini,
Tüm topluluğu getirtip,
Eli koymadan toplatıp,
Ölüm andı içirtti:
«Ay karanlık, gece kapalı,
Karanlıkta vuruşun, diye,
Kalabalık Kıtay kırılsa da,
Biriniz kalmadan dövüşün, diye,
On yedisinden yukarı,
Elli beşinden aşağı,
Biriniz kalmadan toplanın, diye,

Alıñ cetpey baratsa,
Agıp ketken selge okşop
Tirüü kalba, tügön, - dep,
Zubun-zubun köp kıtay
Zubun bolup bölündü,
Uruk-uruk mancuular
Uruguna bölündü.
Köptügü kıtay mol eken,
Ceri başka kıtaylar
Cergesine bölünüp,
Cetelek türkün, tümön kol
Cekege çıkkan emedey,
Cerdi caypap uruşkan.
Busurmandın betinde,
Soguşup catkan berki kol
Kayrat beret kalkına
Kan Koñurbay kıykırıp:
«Kaptagıla kalıñ kol,

Gücünüz yetmezse eğer,
Akıp giden sele benzeyip,
Diri kalmayın, tükenin, diye,
Bölük bölük çok Kıtay,
Bölük olup bölündü,
Soy soy Mançular,
Soyuna göre bölündü.
Kıtay'ın çokluğu bol imiş,
Yeri başka Kıtaylar,
Yurduna göre bölünüp,
Sayıya gelmez türlü, tümen ordu,
Teke teke çıkar gibi,
Yeri silip süpürüp vuruştu.
Müslümanların karşısında,
Savaşmakta olan beriki orduya,
Halkına yürek verir,
Han Koñurbay haykırıp:
«Saldırın kalabalık ordu,

Kara canıñ ayabay,
Kabılanıñ men turam!
Toktoboy soguş, balbandar,
Toodoy kalkanç men mına!
Kaça körbö balbandar,
Askar biyik zoosu cok,
Ay-aalamdı buy kılgan
Ayköl Manas toosu cok!
Bel baylagan beli cok,
Beyleçi, kalıñ kıtay curt,
Beren Manas şeri cok!
Soguşkula balbandar,
Bılkıldak kuuray bışkança,
Mıyzamdın gülü uçkunça!
Mıktap altı ay uruşsak
Attarınan kan ketet,
Özdörünön al ketet.
Çındap soguş salalık,
Çındap kayrat kılganın
Tirüü karmap alalık!
Künöösü çoñ kişisin
Kırk kez tereñ orlorgo
Kırk cıl katar salalık!
Buruttu biz öltürböy

Kara canınızı esirgemeyin,
Kaplanınız benim, buradayım!
Durmadan savaşın pehlivanlar,
Dağ gibi kalkan işte benim!
Sakın kaçmayın pehlivanlar,
Yüce yüksek kayası yok,
Ay-âlemi titreten
Ayköl Manas dağı yok!
Bel bağladıkları beli yok,
Bakın hele, kalabalık Kıtay yurdu,
Yiğit Manas arslanı yok!
Savaşın pehlivanlar,
Körpe kuray otu katılaşıncaya dek,
Ilgının gülü uçuncaya dek!
Sıkıca altı ay vuruşursak,
Atlarından kan gider,
Kendilerinden derman gider.
Gerçekten savaş verelim,
Gerçekten direnenlerini
Diri diri yakalayalım!
Suçu büyük kişisini
Kırk arşın derin hendeklere
Kırk yıl sıra sıra atalım!
Burut'u öldürmeden biz,

Mintip kekti alalık!
Töbösünön basalık,
Düynösün talap kıyratıp,
Mekege cete çaçalık!
Buruttu buzup, olco alıp,
Ordosun buzup, col salıp,
Eçen suluu kız alıp,
Kolgo tüşsö buruttun
Öydölögön tentegin
Oyup közün alalık!
Öñçöy caman momunun
Öltürböy karmap alalık,
Kırk cılı alım bergin, - dep,
Kıstoonu kıynap salalık!» -

Böylece öcümüzü alalım!
Tepesinden basalım,
Malını yağmalayıp yıkalım,
Mekke'ye dek saçalım!
Burut'u bozup ganimet alalım,
Ordasını bozup yol açalım,
Nice güzel kız alalım,
Ele düşerse Burut'un
Baş kaldıran delisinin
Gözünü oyup alalım!
Hep zavallı yoksulunu
Öldürmeden yakalayalım,
Kırk yıl haraç ver, diye,
Sıkıştırıp kıvrandıralım!»

Dep, oşontüp, Koñurbay
Dalay akıl baştadı.
Mınday kepti ukkanda
Kakançıluu Çoñ-Beecin
Kayrattanıp kürküröp,
Kaptadı baarı dürküröp.
Kayrattanıp sabılıp,
Kaptap talap keterdey,
Azgınakay burutka
Acalsız ölüm ceterdey.
Almambet, Çubak erdigi
Aalamda sında cok,
Arslanday bolup kirüüçü
Ayköl Manas mında cok.
Bel baylarga beli cok,
Beren Manas şeri cok,
Beypay katuu kün boldu.
Kıtaydın türün körgöndö
Attın oozun tartışıp,
Aylası ketip busurman
Öldük, - dep, kereez aytışıp:
«Bügün körgön erteñ cok,
Uşunday eken düynö şok!
Ceti börü calgızdı
Talasa tarpın koyobu?
Çındap kaptap alıptır,
Çımın candı koyobu?
Kapkarañgı tün tüştü,

Deyip, böylece Koñurbay,
Nice akıl yürüttü.
Böyle sözü işitince,
Kakançın'lı Çoñ-Beecin,
Yüreklenip gürledi,
Hepsi coşup saldırdı.
Yüreklenip atıldılar,
Sarıp yağmalayacak gibi,
Bir avuç Burut'a
Ecelsiz ölüm getirecek gibi.
Almambet, Çubak yiğitliği —
Âlemde eşi benzeri yok,
Arslan gibi dalıveren
Ayköl Manas burada yok.
Bel bağlayacak beli yok,
Yiğit Manas arslanı yok,
Belalı, çetin gün oldu.
Kıtay'ın halini görünce,
Atın ağzını çektiler,
Çaresi tükenen Müslüman:
Öldük, deyip vasiyet ettiler:
«Bugün görülen yarın yok,
Böyleymiş şu şirret dünya!
Yedi kurt bir yalnızı
Parçalasa leşini kor mu?
İyice sarıp almışlar,
Sinecik canı korlar mı?
Kapkaranlık gece çöktü,

Kayratı kaçıp buruttun
Başına kaygı kün tüştü.
Kaltırap burut turganda
Çıkanaktap kalbagan,
Çırım uyku albagan,
Sumsayganın cazbagan,
Sundurganın tartpagan,
Kılıçı kınga cölögön,
Kıyın coogo kez kelse
Kızıl kanga bölögön,

Burut'un yüreği kaçıp,
Başına kaygılı gün düştü.
Burut titreyip dururken —
Dirsek dayayıp yatmayan,
Bir kırpım uyku almayan,
Asık yüzünü hiç bozmayan,
Uzattığını geri çekmeyen,
Kılıcını kınına dayayan,
Çetin düşmana rast gelse
Kızıl kana bulayan,

Çındap belin kurçangan,
Çımınday kalıñ kol bolso
Ceke kirip kol salgan,
Kara kalpak kırgagı -
Kabarıñda bar beken,
Kan Manastın Sırgagı -
Kaygırıp turgan san kolgo
Kayrat berer çunagı.
Karaçı kalıñ busurman,
Kalkta sendey bolobu,
Silerdi kişi degen oñobu?
Kudaydın cazgan buyrugun
Kaçan da bolso körösüñ,
Kaçıp Talas barsañ da
Acalıñ cetse ölösüñ!
Acalı cetken ölböybü,
Ölbösö künün körböybü!
Kaçıp arttan sürdürüp,
Ittey coogo kuudurup,
Acaldan murun kırdırıp,
Mintkenibiz bolobu?!
Karaan bolçu busurman,
Çoñ-Beecinin talkalap,
Karıkan közdöy süröyün,
Kakaylatıp kıtaydı
Birin koyboy kırayın.
Uyatıñ ketken sında cok,
Uyulgup kaptap turganda
Uşunda ketip kalam, - dep,
Uluguñ Manas mında cok!»
Kayrattanıp kagışıp,
Kaptap kirdi kalıñ can.

Kalıñ kıtay, mancuuga
Kayra kirdi salışıp,
Akbaltaydın Çubagı,
Azizkandın Almambet
Aykırıp kirdi maydanga.
Munarıktuu çañ menen,

Sıkıca belini kuşanan,
Sinek gibi kalabalık ordu olsa
Tek başına dalıp saldıran,
Kara kalpaklıların seçkini —
Haberin var mıdır bilmem,
Han Manas'ın Sırgak'ı —
Kaygıya düşen sayısız orduya
Yürek veren yamanı:
Baksana kalabalık Müslüman,
Halkta senin gibisi olur mu,
Size insan diyen iflah olur mu?
Tanrı'nın yazdığı buyruğu
Er geç görürsün,
Kaçıp Talas'a varsan da,
Ecelin yetmişse ölürsün!
Eceli yeten ölmez mi,
Ölmezse gününü görmez mi!
Kaçıp ardımızdan sürdürüp,
İt gibi düşmana kovdurup,
Ecelden önce kırdırıp,
Böyle etmemiz olur mu?!
Dayanak olun Müslümanlar,
Çoñ-Beecin'ini parçalayıp,
Karıkan'a doğru süreyim,
Kıtay'ı kaskatı edip,
Birini koymadan kırayım.
Utancını yitirmişin eşi yok,
Kaynaşıp saldırıp dururken,
Ben burada yiter giderim, diye,
Ulunuz Manas burada yok!»
Yüreklenip çarpıştılar,
Kalabalık can saldırıp girdi.

Kalabalık Kıtay'a, Mançu'ya
Yeniden girdi vuruşarak,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Azizkan'ın Almambet'i,
Haykırıp girdi meydana.
Puslu toz duman ile,

Esepsiz kalıñ kol menen
Kandı kanga salışıp,
Kaçpay baarı turuşup,
Kıtay menen busurman
Tikeleşip betteşip,
Kan agızıp maydanda
Ölüktü taştay attaşıp,
Oşonço kalıñ kapırdı
Kaçpay turup salışıp,
Tulpardın baarı tuylaşıp,
Tutamga kelbey ayzalar
Bıt-çıt boldu kıyraşıp.
Ok ötpös soot tıtılıp,
Kan aktı suuday tögülüp,
Kapır menen busurman
Bölök-bölök bölünüp,
Uruşka kirbey casoo ayrıp,
Öñ baatırın bir bölüp,
Alöökönün Koñurbay
Çettep cürgön kezi eken.
Kaardanıp toktoboy,
Aydap baarı balbanın
Kamap kirdi Koñurbay
Kayra tartkan korkogun
Karsıldatıp kubalap,
Sabap kirdi Koñurbay.
Köykaşkasın bir bölüp,
Atka çıyrak balbanın
Anı koygon bir bölüp.
Kaardanıp kamıgıp,
Dobuşunan can çıgıp,
Koñurbay kayrat kılganda
Tegeregin karabay
Tebelep ketçü emedey
Tegi canın ayabay,
Kaptap kıtay kelgenin

Hesapsız kalabalık ordu ile,
Kanı kana kattılar,
Kaçmadan hepsi durdular,
Kıtay ile Müslüman
Dikleşip yüzleşti,
Meydanda kan akıtıp,
Ölüyü taş gibi aşıp geçtiler,
Onca kalabalık kâfire
Kaçmadan durup vurdular,
Tulparların hepsi şahlandı,
Tutama gelmeden mızraklar
Paramparça olup kırıldı.
Ok geçmez zırh yırtıldı,
Kan su gibi dökülüp aktı,
Kâfir ile Müslüman
Ayrı ayrı bölündüler,
Savaşa girmeden saf ayırıp,
Seçkin bahadırını bir bölüp,
Alööke'nin Koñurbay'ı
Kıyıda dolaştığı vakit imiş.
Öfkelenip durmadan,
Bütün pehlivanlarını sürüp,
Kuşatmaya girdi Koñurbay,
Geri dönen korkağını
Çatır çutur kovalayıp,
Döverek girdi Koñurbay.
Seçkinlerini bir bölüp,
Ata çevik pehlivanını,
Onları ayrıca bir bölmüş.
Öfkelenip kederlenip,
Sesinden can çıkarcasına,
Koñurbay hamle edince,
Çevresine bakmadan,
Çiğneyip geçecekmiş gibi,
Hiç canını esirgemeden,
Kıtay'ın saldırıp geldiğini

Kabılan erler kördü emi.
Bayagı Sırgak köykaşka,

Kaplan erler gördü işte.
O bildiğin seçkin Sırgak —

Baatırdıgın karasañ
Adamzattan bir başka.
Cıyırma birde çagı ele,
Coodon korkpos tabı ele.
Elik sınduu Kökçebiç
Ombul-dombul tüyülüp,
Koñurbaydı bet alıp,
Kaçırıp kaldı kara kök.
Cakın kirip kalganın
Kılıç menen şıpırıp,
Alısıraak kıtaydı
Ayza menen sulatıp,
Too uragan emedey
Kezikkenin kıyratıp,
Kırıp barat er Sırgak.
Kıtaylardı soylotup,
Çeçekeydi cara atkan
Mergeninin baarısı
Cakındap Sırgak barganda
Camgırday kılıp caa tartıp,
Er Sırgaktın üstünö
Möndürdöy tögüp ok atıp.
«Acal cetse ölöm, - den,
Arslan Sırgak berenge
Takool bolup berem», - dep,
Almambet kayran kıraanıñ
Artınan kirdi kaçırıp.
Akbaltaydın Çubagı
Kögala menen celigip,
Arslanday kerilip,
A da kirdi soguşka.
Tügönöt dese tütögön,
Tübünön beri küçögön,
Tügöngüs kıtay kalıñ kol
Aykırıgı taş carıp,
Ayanbay Çubak kirgende
Alöökönün Koñurbay
Buyruk kıldı balbanga:
«Kancarkoldon altı miñ,

Bahadırlığına baksan,
İnsanoğlundan bambaşka.
Yirmi birinde çağı idi,
Düşmandan korkmaz huyu idi.
Karaca yapılı Kökçebiç,
Hoplaya zıplaya toparlanıp,
Koñurbay'a yönelip,
Saldırıverdi o gözü pek.
Yakınına gireni
Kılıç ile süpürüp,
Uzakça duran Kıtay'ı
Mızrak ile serip,
Dağ yıkılır gibi
Rast geleni yıkıp,
Kırıp gidiyor er Sırgak.
Kıtayları yerde süründürüp,
Gözbebeğini yarıp vuran
Nişancılarının hepsi,
Sırgak yaklaşıp varınca,
Yağmur gibi yay çekip,
Er Sırgak'ın üstüne
Dolu gibi ok yağdırdı.
«Ecel yetmişse ölürüm, diye,
Arslan Sırgak yiğidine
Destek olurum,» diye,
Almambet, o canım kahramanın,
Ardından saldırıp girdi.
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Kögala ile coşup,
Arslan gibi gerinip,
O da girdi savaşa.
Tükendi desen tüten,
Tâ kökünden güçlenen,
Tükenmez Kıtay, kalabalık ordu,
Haykırışı taş yarıp,
Çubak esirgemeden dalınca,
Alööke'nin Koñurbay'ı
Pehlivana buyruk verdi:
«Kancarkol'dan altı bin,

Çubaktı kaptap ketkin, - dep,
Ala köödön buruttun
Tübünö emi cetkin», - dep,
Añdı-döñdü karabay,
Acal ölüm sanabay,
Ayabay kıldı soguştu.
Kögala atın zırgıtıp,
Aldına kelgen Kancarkol
Kırıp cüröt arslanıñ
Attarınan ayırıp,
Tebeteydey ırgıtıp,
Itelgi tiygen taanday,
Irgiltip aydap saldı emi,
Cagalmay tiygen çımçıktay
Köp kıtaydı kırdı emi,
Kalday alp menen Koñurbay
Bu soguştu kördü emi.
Boz ala kumduu talaadan
Koñurbay kelet kürköröp,
Körgöndün boyu dürköröp.
Ayzakerden ıktuu kul,
Coonun aylasın bilgen mıktuu kul,
Er Çubakka cetti emi,
Kögalaçan Çubaktı
Kamıntpastan kaptaldan
Ayza menen bir koyup,
Katuu muştap öttü emi.
Eerinen er ketti,
Üzöñgüdön but ketti.
Kögalanın ıyık cal
Karmap kolgo alalbay,
Altın taman üzöñgü
Çirene teep kalalbay,
Eki butu daldayıp,
Oolcup Çubak turganda
Kambıl mıktı Kalday alp
Kaçırıp kaldı Çubaktı.
«Kögalanın üstünön

Çubak'ı sarıp basın, diye,
Şu küstah Burut'un
Kökünü şimdi kurutun,» diye,
Çukur tümsek demeden,
Ecel ölüm saymadan,
Amansız savaş ettiler.
Kögala atını fırlatıp,
Önüne gelen Kancarkol'u
Kırıp duruyor arslanın,
Atlarından ayırıp,
Börk gibi fırlatıp,
Şahin çarpmış kargacık gibi
Savurup sürüp attı işte,
Çakırdoğan çarpmış serçe gibi
Çok Kıtay'ı kırdı işte,
Kalday alp ile Koñurbay
Bu savaşı gördü işte.
Boz ala kumlu ovadan
Koñurbay gelir gürleyip,
Görenin bedeni ürperip.
Mızrakçıların ustası kul,
Düşmanın çaresini bilen yaman kul,
Er Çubak'a yetişti işte,
Kögala'lı Çubak'ı,
Fırsat vermeden yandan,
Mızrak ile bir vurup,
Sertçe çarpıp geçti işte.
Eyerinden er gitti,
Üzengiden ayak gitti.
Kögala'nın kutlu yelesini
Tutup ele alamadan,
Altın tabanlı üzengiye
Gerinip basamadan,
İki ayağı sallanıp,
Çubak sendeleyip dururken,
Becerikli, yaman Kalday alp
Çubak'a saldırıverdi.
«Kögala'nın üstünden

Kömö koyup ötöm», - dep,
Kele catat zırkırap,
Etek-ceñi dırkırap,
Oozdon çıkkan calını
Örttöy küyüp şırkırap,

Kaalgaday kaşka tiş
Tiştenip Kalday alganda
Taruuday bolup bırkırap.
Meltiretip ayzasın:
«Möndü-möndü!» - dep kelet,
Möndülögön uraanı
Kulak-murun cep kelet.
Ulak kandın Sırgagı
Urçu teñir urat, - dep,
Uşu Kalday cetkende
Urata sayıp Çubaktı
Ört öçköndöy kılat, - dep,
Ölböy tirüü cürgöndö
Ne muratka ceteyin,
Kalday kuldan Çubaktı
Acıratıp keteyin!» -
Dep, oşontüp, er Sırgak
Aldındagı Kökçebiç
Olbuy-solbuy kamçılap:
«Kaldaydan murun cetsem, - dep,
Kara közü çaradan
Çıga tüşüp çaçırap,
Astındagı Kökçebiç
Başın cerge salıptır,
Külüktügün karasañ
Baştagıdan üç ese
Eti kızıp alıptır.
Anday-mınday degınçe,
Açıp közdü-cumgança
Kalday attuu balbanga
Kaçırıp Sırgak cetti ele,
Cetken cerden Kaldaydı
Kök kaçırdın üstünön

Devirip geçerim,» diye,
Geliyor vınlayarak,
Etek yeni uçuşarak,
Ağzından çıkan alevi
Ateş gibi yanıp çıtırdayıp,

Kapı kanadı gibi ak dişini
Kalday sıkıp gıcırdattığında,
Darı gibi ufalanıp döküldü.
Mızrağını dosdoğru uzatıp:
«Möndü, möndü!» diye gelir,
Möndü'leyen narası
Kulak burun yiyip gelir.
Ulak Han'ın Sırgak'ı:
Vuran Tanrı vurur, diye,
Şu Kalday yetiştiğinde,
Çubak'ı devirip mızraklayıp,
Sönmüş ateş gibi eder, diye,
Ölmeyip sağ gezerken,
Hangi murada ereyim,
Kalday kuldan Çubak'ı
Kurtarıp gideyim! —
Deyip, böylece er Sırgak,
Altındaki Kökçebiç'i
Sağlı sollu kamçılayıp:
Kalday'dan önce yetişsem, diye,
Kara gözü çanağından
Fırlayıp saçılırcasına,
Altındaki Kökçebiç
Başını yere eğmiş,
Yürüklüğüne baksan,
Öncekinden üç kat
Kanı kızışıvermiş.
Şöyle böyle deyinceye dek,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Kalday adlı pehlivana
Sırgak saldırıp yetişti,
Yetiştiği yerde Kalday'ı
Gök katırın üstünden

Kömö sayıp öttü emi.
Opol-toodoy kürküröp,
Attan tüştü Kalday alp.
Kancarkoldon kamınıp,
Caya balban cetkiçe,
Buudayık kandın Muzburçak,
Burulbagan kayran er
Kalday alptay balbandın
Başın kesip öttü emi.

Devirip mızraklayıp geçti işte.
Ulu dağ gibi gürleyip,
Attan düştü Kalday alp.
Kancarkol'dan hazırlanıp,
Caya pehlivan yetişinceye dek,
Buudayık Han'ın Muzburçak'ı,
Yolundan dönmeyen canım er,
Kalday alp gibi pehlivanın
Başını kesip geçti işte.

Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay
Kalıñ uruş, köp çañda
Muzburçak, Kökçö, Bokmurun -
Bul üçöönö cetti emi,
Cetkende birdey kıyratıp,
Kömö koyup öttü emi.
Oñolo Kalça bergiçe,
Altın aydar, çok belboo,
Azizkandın Almambet
Oktoy bolup cetti emi,
Cetken cerde Kalçanı
Algaranın üstünön
Kömö koyup öttü emi.
Attan tüştü Koñurbay
Köz aynegi balkıldap,
Köökördöy bolgon şuru taş
Töbösündö carkıldap,
Köñülündö köp sanaa:
«Uşunu kuday berse», - dep,
Kök cal tuugan Çubaktın
Közünün caşı on talaa.
Cetken cerde Kalçanın
Başın kesip alsam, - dep,
İçinen çıkkan kara kan
Koçuştap cutup alsam, - dep,
Kaçırıp kelet Çubagıñ,
Kan Çubakka cetkirbey,
Kancarkoldon miñ balban

Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keşişlerin hanı Koñurbay,
Yoğun savaşta, çok tozda,
Muzburçak, Kökçö, Bokmurun —
Bu üçüne yetişti işte,
Yetişince hepsini birden yıkıp,
Devirip geçti işte.
Kalça kendine gelinceye dek,
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Azizkan'ın Almambet'i,
Ok gibi yetişti işte,
Yetiştiği yerde Kalça'yı
Algara'nın üstünden
Devirip geçti işte.
Attan düştü Koñurbay,
Gözünün feri titreyip,
Matara gibi mercan taşı
Tepesinde parıldayıp,
Gönlünde çok düşünce:
«Bunu Tanrı verse,» diye,
Bozkurt doğan Çubak'ın
Gözyaşı on ovaya aktı.
Yetiştiği yerde Kalça'nın
Başını kesip alsam, diye,
İçinden çıkan kara kanı
Avuçlayıp yutuversem, diye,
Saldırıp gelir Çubak'ın,
Han Çubak'ı vardırmadan,
Kancarkol'dan bin pehlivan,

Közdögönü bar eken,
Miñi birdey cetti emi,
Cetken cerden Kalçanı
Algaraga mingizip,
Alıp cürüp ketti emi.
Buudayık kandın Muzburçak
Tirüü karmap alarda,
Kalıñ kıtay çogulup,
Kapasına salarda,
Ulak kandın Sırgagı,
Uşunday kıyın uruşta
Kayra tartpas çunagı
Kökçebiçke kamçı urup,

Gözettikleri var imiş,
Bini birden yetişti işte,
Yetiştikleri yerde Kalça'yı
Algara'ya bindirip,
Alıp götürdüler işte.
Buudayık Han'ın Muzburçak'ını
Diri diri yakalarken,
Kalabalık Kıtay toplanıp,
Kafesine koyarken,
Ulak Han'ın Sırgak'ı —
Böylesi çetin savaşta
Geri dönmez yamanı —
Kökçebiç'e kamçı vurup,

Cebeden murun cetti emi,
Ceti miñ şibee, miñ kalday
Ceke kirip aralap,
Tuurasında kaldaydı
Tuura sayıp şıpırıp,
Kamap catkan kaldaydı
Kayta kuup bakırıp,
Muzburçakka cetti emi.
Cetken cerde Sırgagıñ
Oñ dalıdan bir çapçıp,
Oñ tizege mingizip,
Aşkere Sırgak kayran şer
Arslandıgın bilgizip,
Ala kaçıp Muzburçak
Telkızılga mingizip.
Oşo kezde Muzburçak
Attan tüşüp kalganda,
Tegerektep alganda
Başı çelek kan bolgon,
Bütkön boydun baarısı
Bılkıldabay dal bolgon.
Arañ atka mingizip,
Anı mınday cürgüzüp,
Alıp çıksa er Sırgak,
Süyüngöndön kıtaydın

Oktan önce yetişti işte,
Yedi bin Şibe, bin kalday —
Tek başına dalıp,
Karşısındaki kalday'ı
Dosdoğru mızraklayıp süpürüp,
Kuşatıp duran kalday'ı
Bağırarak geri kovup,
Muzburçak'a yetişti işte.
Yetiştiği yerde Sırgak'ın,
Sağ omzundan bir kavrayıp,
Sağ dizine bindirip,
Apaçık Sırgak, canım arslan,
Arslanlığını gösterip,
Muzburçak'ı kaçırıp kurtarıp,
Telkızıl'a bindirdi.
O sırada Muzburçak,
Attan düşüp kaldığında,
Çepeçevre sarıldığında,
Başı kova gibi kan olmuş,
Bütün bedeninin hepsi
Kıpırdamaz, sersem olmuş.
Güçbela ata bindirip,
Onu böylece yürütüp,
Er Sırgak çıkarırken,
Sevincinden Kıtay'ın

Künü tuup kalıptır.
Aydarkandın Kökçösü
Attan tüşüp kalganda
Başına kook kiygizip,
Teskeri atka mingizip,
Karıkandın aldına
Tartuu kılıp baruuga
Tirüü baylap alıptır.
Munu körüp er Sırgak
Din islamdap bakırıp,
Manastap uraan çakırıp,
Kalıñ kıtay askerin
Kaçırıp kirdi capırıp.
Orto cerin er Sırgak
Orup aydap kirdi emi,
Çeke-belin er Şuutu
Soyup kelip berdi emi.

Günü doğuvermiş sanki.
Aydarkan'ın Kökçö'sü,
Attan düşüp kaldığında,
Başına torba geçirip,
Ata ters bindirip,
Karıkan'ın önüne
Armağan diye götürmeye,
Diri diri bağlayıvermişler.
Bunu görüp er Sırgak,
«Din İslam!» diye bağırıp,
«Manas!» diye nara atıp,
Kalabalık Kıtay askerine
Saldırıp girdi, devirip.
Orta yerini er Sırgak
Biçip sürerek girdi işte,
Kıyısını köşesini er Şuutu
Boğazlayıp geliverdi işte.

Bir kaptalın Kırgıl çal
Talap kirip bardı ele,
Bayçoro menen Agayar
Çöl tüşürüp kıtaydı
Sürüp kirip bardı emi,
Tobokelge bel baylap,
Top-top cürgön kıtaydın
Tobun buzup tarkatıp,
Toodoy bolgon Kökçönün
Kolun çeçip ciberip,
Acıratıp Kökçönü
Alıp çıktı er Sırgak.
Öçkön otun tamızıp,
Kazaktardan Kökçönün
Ölgön canın tirgizip,
Aman-esen atına
Alıp kelip mingizip.
Kalıñ turgan busurman
Kayratın körüp Sırgaktın
Baarı birdey burkurap,
Iraazı bolup kol cayıp,

Bir yanını ihtiyar Kırgıl
Yağmalayıp girdi,
Bayçoro ile Agayar,
Kıtay'ı çöle döküp,
Sürerek girdi işte,
Tevekküle bel bağlayıp,
Küme küme gezen Kıtay'ın
Kümesini bozup dağıtıp,
Dağ gibi Kökçö'nün
Ellerini çözüverdi,
Kökçö'yü kurtarıp,
Çıkardı er Sırgak.
Sönmüş ateşini tutuşturup,
Kazaklardan Kökçö'nün
Ölmüş canını diriltip,
Sağ salim atına
Getirip bindirdi.
Kalabalık duran Müslüman,
Sırgak'ın yiğitliğini görüp,
Hepsi birden hıçkırıp,
Hoşnut olup el açıp,

Batasın berdi çurkurap.
Kökötöydün Bokmurun
Kök cal Kalça cetkende,
Attan tüşüp ketkende
Kıtaydın baarı kılkıldap,
Kılıççandın baarısı
Kaptap ketken bılkıldap,
Soguşup cürüp cıgılıp,
Kanatınan kayrılıp,
Maanikerden ayrılıp,
Kaptap kıtay cabılıp,
Kara candan tüñülüp,
Kökötöydün Bokmurun
Iylap turgan koñgurap.
«Basayın desem butum cok,
Cılanga çalış ekemin.
Şıypanarga kuyruk cok,
Kulanga çalış ekemin!
Cetimdik kördüm başında,
Atakemden ayrıldım
On ekide caşımda.

Çağıldayarak dua verdi.
Kökötöy'ün Bokmurun'u,
Bozkurt Kalça yetişince,
Attan düşüp gidince,
Kıtay'ın hepsi kaynaşıp,
Kılıçlıların hepsi
Dalga dalga saldırıp,
Savaşırken yıkılıp,
Kanadından kırılıp,
Maaniker'den ayrılıp,
Kıtay saldırıp üşüşünce,
Kara candan umut kesip,
Kökötöy'ün Bokmurun'u
Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.
«Yürüyeyim desem ayağım yok,
Yılana benzermişim ben.
Sallamaya kuyruğum yok,
Kulana benzermişim ben!
Başta yetimlik gördüm,
Atacığımdan ayrıldım,
On iki yaşımda.

Alıska sapar col cürsöm,
Arkar atıp ceçü elem,
Ata orduna karmangan
Ayköl Manas kabılan
Aman cürsün deçü elem.
Berenim, Manas, ketpey kal!
Beypay küngö kabıltıp,
Meenetke meni salbay kal!
Kalıñ kıtay cabılıp,
Karmap meni soyot ko,
Kayran calgız, kayran baş
Kömülböy kalsa söögüm
Kacır çıçıp koyot ko!
Tegerektep alat ko,
Tegi kayran canımdı.
Cürökkö kancar malat ko,
Kektüü kıtay, mancuular

Uzağa sefere yol alsam,
Arkar vurup yerdim,
Baba yerine tuttuğum
Ayköl Manas kaplanım,
Sağ olsun derdim.
Yiğidim Manas, gitmez olaydın!
Belalı güne düşürüp,
Mihnetlere salmaz olaydın!
Kalabalık Kıtay üşüşüp,
Yakalayıp keser beni,
Vah yalnızım, vah başım,
Gömülmeden kalsa kemiğim,
Akbaba pisler üstüme!
Çepeçevre sararlar,
Şu canım tatlı canımı.
Yüreğe hançer saplarlar,
Kinli Kıtay, Mançular,

Kegin menden alat ko!
Akkula oozun bursaçı,
Kıtay kıstap kelgende
Manas karap tursaçı!
Anan calgız ölsöçü,
Oşondo Manas körsöçü!
Kara körüm keñ oyup,
Kalıñ kelgen busurman
Ölügümdü kömsöçü!
Sarala oozun bursaçı,
Altın aydar, çok belboo,
Calgız can mintip turganda
Almambet karap tursaçı!»
Oozun cıyıp algança,
Azizkandın Almambet
Alkım caktan çuratıp,
Astına kelgen kıtaydı
Kırıp-soyup kıyratıp,
Anın beri cagınan
Ulak kandın Sırgagı
Cakın kelip kalıptır,
Bokmurundun canına.
Ulak kandın Sırgagı
Cetken cerden ayzalap,
Ceti miñin maydalap,

Öcünü benden alırlar!
Akkula'nın ağzını çevirseydi,
Kıtay sıkıştırıp gelince,
Manas bakıp dursaydı!
Sonra yalnız ölseydim,
O zaman Manas görseydi!
Kara mezarımı geniş oyup,
Kalabalık gelen Müslüman,
Ölümü gömseydi!
Sarala'nın ağzını çevirseydi,
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Yalnız can böyle dururken,
Almambet bakıp dursaydı!»
Ağzını toparlayıncaya dek,
Azizkan'ın Almambet'i,
Yamaç yanından koşturup,
Önüne gelen Kıtay'ı
Kırıp biçip yok edip,
Onun beri yanından,
Ulak Han'ın Sırgak'ı,
Yakına gelivermiş,
Bokmurun'un yanına.
Ulak Han'ın Sırgak'ı,
Yetiştiği yerde mızraklayıp,
Yedi binini ufalayıp,

Kökötöydün calgızı
Er Bokmurun kaydalap,
Antip Sırgak cürgöndö
Kabılan Almañ cetti emi,
Kara cerden böktörüp,
Çımçık algan kırgıyday
Ilip alıp ketti emi.
Şer ekenin bilgizip,
Ala kaçıp berendi
Maanikerge mingizip,
Oñoluşup algınça
Kamıştı kör, seldi kör,
Kaptap kalgan eldi kör!

Kökötöy'ün tek oğlu
Er Bokmurun nerede, diye,
Sırgak böyle gezerken,
Kaplan Almañ yetişti işte,
Kara yerden terkisine alıp,
Serçe kapan atmaca gibi
Kapıp aldı gitti işte.
Arslan olduğunu gösterip,
Yiğidi kaçırıp kurtarıp,
Maaniker'e bindirdi,
Kendilerine gelinceye dek —
Kamışı gör, seli gör,
Saldırıp gelen eli gör!

Munarık cangan çoktu kör,
Karasa közgö ilinbeyt,
Kündüzü kara tün bolup,
Kaysı ekeni bilinbeyt.
Calgız közdü bir bölüp,
Calpı aldına salıptır.
It ceer, bit ceer kıtay curt
Koşo kaptap kalıptır.
Tögülüp kıtay kelgende,
Munu körüp Almambet
Calgız candan tüñüldü.
Koldu körüp alganda:
«Koygulaşam emi», - dep,
Kıraan Sırgak süyündü.
Ok ötpögön çopkut ton
Kindiginin başınan
Şaşıp kiydi cügürüp:
«Kalıñ kıtay, tüptüü curt
Kaptap ketet eken!» - dep,
Çubak turat küyünüp.
Çuulganduu er Sırgak
Andan beter süyünüp.
«Aygaylatıp it ceerin
Aydap, kırıp cıyamın,
Amanat canga sabır ber,
Aydap cürüp kıtaydı
Birin koyboy kıramın!
Baygambar ak, dinim ak!
Çındap soguş salamın.

Alöökönün Koñurbay -
Koluma tiyse Kalçanı
Col üstünö caramın,
Mintip kegim alamın!
Coldoştuguñ cok bolup,
Colobosoñ busurman,
Kete bergin coluña!
Coo menen calgız uruşup,
Ölbögön cerden kalamın!»

Pus içinde yanan koru gör,
Baksan göze ilişmez,
Gündüzü kara gece olup,
Hangisi olduğu bilinmez.
Tek gözlüleri bir bölüp,
Topunu öne sürmüşler.
İt yiyen, bit yiyen Kıtay yurdu,
Birlikte saldırıvermiş.
Kıtay dökülüp gelince,
Bunu görüp Almambet,
Tek canından umut kesti.
Orduyu görünce:
«Şimdi çarpışırım,» diye,
Kahraman Sırgak sevindi.
Ok geçmez kaftan zırhı
Göbeğinin başından
Koşup aceleyle giydi:
«Kalabalık Kıtay, köklü yurt,
Saldırıp basacakmış!» diye,
Çubak yanıp duruyordu.
Ünü çalkalanan er Sırgak,
Ondan beter sevindi:
«Bağırta bağırta it yiyenini,
Sürüp, kırıp toplarım,
Emanet cana sabır ver,
Kıtay'ı sürüp sürüp,
Birini koymadan kırarım!
Peygamber hak, dinim hak!
Gerçekten savaş açarım.

Alööke'nin Koñurbay'ı —
Elime geçerse Kalça'yı
Yol üstünde yararım,
Böylece öcümü alırım!
Yoldaşlığın yok olup,
Yanaşmazsan Müslüman,
Çek git yoluna!
Düşmanla yalnız vuruşup,
Ölmezsem ancak kalırım!»

	Munu aytıp er Sırgak	*Bunu deyip er Sırgak,*
	Çındap belin kurçanıp,	*Sıkıca belini kuşanıp,*
	Tolkup kelgen kıtayga	*Dalgalanıp gelen Kıtay'a*
	Toktoboston kol salıp,	*Durmaksızın saldırdı,*
	Çaap, sayıp alganın	*Vurup mızraklayıp aldığını*
	Tebeteydey ırgıtıp,	*Börk gibi fırlatıp,*
64880	Cakın kirip kelgenin	*Yakınına gireni*
	Kılıç menen maydalap,	*Kılıç ile ufalayıp,*
	Azizkandın Almambet	*Azizkan'ın Almambet'i,*
	A da kirip soguşka	*O da girip savaşa,*
	Kırıp-soyup, ayzalap,	*Kırıp biçip, mızraklayıp,*
	Uzun boyluu, keñ dalı,	*Uzun boylu, geniş omuzlu,*
	Atışkan coogo san koldoy,	*Atışan düşmana sayısız ordu gibi,*
	Kabarıñda bar çıgar,	*Haberin vardır belki,*
	Kan Baltaydın Çubagı,	*Han Baltay'ın Çubak'ı,*
	Iramandın Irçı uulu,	*Iraman'ın Irçı oğlu,*
64890	Bet cagınan kırk çoro	*Ön yanından kırk çoro,*
	Kıyraşıp uruş saldı emi.	*Kırışarak savaş verdi işte.*
	Busurman takool bolgon soñ,	*Müslüman destek olduktan sonra,*
	Kıtay menen mancuuga	*Kıtay ile Mançu'ya,*
	Kızıl kandı agızıp,	*Kızıl kanı akıtıp,*
	Kırgındı üçöö saldı emi.	*Üçü kırgın verdi işte.*
	Atışkanga bolboston,	*Ok atışmakla yetinmeden,*
	Alışıp cüröt erender,	*Boğuşup duruyor erler,*
	Çabışkan menen çarçabay,	*Vuruşmaktan yorulmadan,*
	Ayabagan kırgındı	*Amansız kırgını*
64900	Salıp cüröt erender.	*Verip duruyor erler.*
	Etegin cerge tiygizbey,	*Eteğini yere değdirmeden,*
	Aralatıp kirgizbey,	*İçlerine sokmadan,*
	Kayra aydap kamalap,	*Geri sürüp kuşatıp,*
	Köp kıtaydı talkalap,	*Çok Kıtay'ı parçalayıp,*
	Busurmanga colotpoy	*Müslümana yaklaştırmadan,*
	Tozup cüröt er Sırgak,	*Önünü kesip duruyor er Sırgak,*
	Kıyın eken oşo cer,	*Çetin imiş o yer,*
	Kırt eterge çöbü cok,	*Kırtlayacak otu yok,*
	Kılt eterge suu cok	*Yudumlayacak suyu yok,*
64910	Kumdak eken uşu çöl.	*Kumluk imiş bu çöl.*
	Uşu çöldö uruşup,	*Bu çölde savaşıp,*

Keñ dünüyö tar bolup,
Başat bulak, betege,
Bayagı koldun baarısı
Bir körörgö zar bolup,
Tulpar cürböy baş çaykap,
Tuygun erdin baarısı
Suusagandan köz caynap,
Ayabay kirgen maydanga
Baştarı çelek kan bolup,
Köödöndün baarın çañ alıp,
Dem alışka zar bolup,
Attar arañ bılkıldap,
Azamattın közdörü
Arañ çıgıp cıltıldap,
Kanduu kanga batışıp,
Kabılan Çubak, Almambet,
Kayran sırttan er Sırgak
Kaçpay catıp atışıp.
Mınçalık çıdap cürgönü,
Muneterin Kanıkey,
Baştatan baykap bilgeni.
Kara canga küç kelse,
Kagılayın uuldar,
Ala cürsöñ külazık,
Atka berer meer çöp -
Karaan kün başka tüşköndö
Keregi munun tiet, - dep,
Kudus menen Mısırdan
Munu koyboy çaldırgan,
Er Şuutunu ciberip,
Beş kocogo kat berip,
Belek kılıp aldırgan.
Barmaktayın çaynasa,
Adamdın meerin kandırgan,
Beş talın karmap çaynasa,
Tulpardın suutun kandırgan.
Şiri kapka bekitip,

Büktöp bergen emespi,

Geniş dünya dar olup,
Pınar başını, çayır otunu
O ordunun hepsi
Bir görmeye hasret kalıp,
Küheylanlar yürümez, baş sallayıp,
Şahin yiğitlerin hepsi
Susuzluktan gözleri parlayıp,
Aman vermeden girip meydana,
Başları kova kova kan olup,
Göğüslerini toz kaplayıp,
Nefes almaya hasret kalıp,
Atlar güçbela kımıldayıp,
Yiğitlerin gözleri
Zorla açılıp ışıldayıp,
Kanlı kana bata çıka,
Kaplan Çubak, Almambet,
Yaman kurt, er Sırgak
Kaçmadan durup vuruşup.
Bunca dayanıp durmalarını,
Böyle olacağını Kanıkey
Baştan sezip bilmişti.
Kara cana güç gelirse eğer,
Kurban olduğum oğullar,
Yanınızda taşıyın külazık,
Ata verilecek şifalı ot —
Kara gün başa düştüğünde
Gereği bunun dokunur, — deyip,
Kudus ile Mısır'dan
Bunu illa getirtmişti,
Er Şuutu'yu gönderip,
Beş hocaya mektup verip,
Armağan diye aldırmıştı.
Parmak kadarını çiğnese,
İnsanın hasretini gideren,
Beş telini tutup çiğnese,
Küheylanın susuzluğunu gideren.
Deri torbaya saklayıp,

Katlayıp vermemiş miydi,

Celmayandın üstünö
Keñ Talastan çıkkanda,
Keremettüü Kanıkey
Cüktöp bergen emespi,
Arslandar meenet köröt, - dep,
Oylop bergen emespi,
Akır zaman kün bolso,
Ay karañgı tün bolso
Asıldarga kerek, - dep,
Amanat kılıp Kanıkey:
«Esen bol, - dep, börülör!»
Iylap bergen emespi.
Külazıktan tatkanda
Er eeligip buk bolup,
Külazıktan çalganda
At eeligip ık bolup,
Arslandın baarısı
Külazıktan tatkanda
Umaçtay közü açılıp,
Oorugan ceri basılıp:
«Kayda, kıtay? Kayda?» - dep,
Attarına kamçı urup,
Iderlüü cigit, külük at
Kayratına kelişip,
Kara közdön ot çıgıp,
Kayra kirdi soguşka.
Kündö tınıp kalbastan,
Tündö toktop albastan,
Çıkanaktap tınç albay,
Çırım etip uyku albay,
Astında kıtay, akkan kan
Alek bolgon dalay can.
Kara kan agıp katılıp,
Kaçpay turup salışıp,
Eçen asıl şer ölüp,
Kıyrap catat köp ölük.
Ölüktördün köptügü
Toodoy bolup körünüp.
Buurul sakal karı ölüp,

Yel gibi devenin üstüne,
Geniş Talas'tan çıkarken,
Keramet sahibi Kanıkey
Yükleyip vermemiş miydi,
Arslanlar mihnet görür, — deyip,
Düşünüp vermemiş miydi,
Ahir zaman günü olursa,
Ay karanlık gece olursa,
Asillere gerek olur, — deyip,
Emanet edip Kanıkey:
«Esen kalın, kurtlarım!» — deyip,
Ağlayıp vermemiş miydi.
Külazıktan tattıklarında
Er coşup yerinde duramaz olup,
Külazıktan kattıklarında
At coşup dizginlenmez olup,
Arslanların hepsi
Külazıktan tattığında
Gözleri fal taşı gibi açılıp,
Ağrıyan yeri dinip:
«Nerede Hıtay? Nerede?» — deyip,
Atlarına kamçı vurup,
Kudretli yiğit, yürük at
Gayretine gelip,
Kara gözlerden ateş çıkıp,
Yeniden girdi savaşa.
Gündüz dinlenip durmadan,
Gece durup dinmeden,
Dirsek dayayıp rahat bulmadan,
Kestirip uyku almadan,
Altında Hıtay, akan kan,
Helak olan nice can.
Kara kan akıp koyulaşıp,
Kaçmadan durup çarpışıp,
Nice asil aslan ölüp,
Yığılıp yatar çok ölü.
Ölülerin çokluğu
Dağ gibi görünüp.
Kır sakallı yaşlılar ölüp,

Buudandardın baarı ölüp,
Curttun tobu çaçılıp,

Kıtay menen busurman
Kıçıraşıp catkanda
Eçendin başı kesilip,
Kerilgen eçen can ölüp,
Kelbersigen kırçınday
Caş cetpegen bala ölüp,
Ölgönünön kalganı
Kızıl kanga bölönüp,
Caraluu bolgon andan köp.
Atka arañ cölönüp,
Kuyuşkandar üzülüp,
Köktöy albay cürgön köp,
Basmayılı üzülüp,
Eki közü çaçırap,
Eptey albay cürgön köp.
Eçen külük tulpardın
Eeri tüşüp booruna
Koştop cürgön mından köp.
«Esil kayran bir boorum,
Balan cerge öldü», - dep,
Bozdop cürgön andan köp.
Ayza menen közgö cep,
Olok bolgon mından köp,
Kolun caaga culdurup,
Çolok bolgon mından köp.
Aybalta menen başka cep,
Kaçıp cürgön mından köp,
Alapayın taba albay
Kayra kaçıp ketsem, - dep,
Şaşıp cürgön andan köp.
Attın oozun tartışıp,
Alakçı düynö eken, - dep,
Birine biri tapşırıp,
Çındap kereez aytışıp,
Erdin baarı süyünüp,
Eser caman korkoktor

Küheylanların hepsi ölüp,
Halkın topluluğu dağılıp,

Hıtay ile Müslüman
Çatır çatır boğuşurken,
Nicesinin başı kesilip,
Boy salmış nice can ölüp,
Salınıp yükselen fidan gibi
Yaşı ermemiş çocuklar ölüp,
Ölenden geri kalanı
Kızıl kana bürünüp,
Yaralı olan ondan çok.
Ata güçbela yaslanıp,
Kuskunlar kopup,
Doğrulup gidemeyen çok,
Kolanları kopup,
İki gözü fırlayıp,
Çaresini bulamayan çok.
Nice yürük küheylanın
Eyeri kayıp böğrüne,
Yedeğinde götüren bundan çok.
«Vah yazık, ciğerparem,
Filan yerde öldü», — deyip,
Ağıt yakıp gezen ondan çok.
Mızrakla gözünden yiyip,
Sakat kalan bundan çok,
Kolunu yaya kaptırıp,
Çolak kalan bundan çok.
Aybaltayla başından yiyip,
Kaçıp giden bundan çok,
Ne yapacağını bilemeden,
Geri kaçıp gitsem, — deyip,
Şaşkın dolaşan ondan çok.
Atın dizginini çekişip,
Aldatıcı dünya imiş, — deyip,
Birbirine emanet edip,
Sahiden vasiyet söyleşip,
Yiğitlerin hepsi sevinip,
Sersem, aşağılık korkaklar

Esten tayıp küyünüp,
Mıktılardın baarısı
Kayra tartıp kalbastan,
Bılçıldaşıp salışıp,
Kambılının baarısı
Tüp etekten alışıp,

Kapır menen busurman
Burulbastan betteşip,
Kızık uruş kılışıp,
Ayzakerden erender,
Anık arslan berender
Attarın oktoy çuratıp,
Ayza menen bir koyup,
At üstünön toñkoytup,
Toodoy kılıp kulatıp,
Toktoboy uruş kıldı emi.
Almambet, Çubak er bolup,
Artında Sırgak şer bolup,
Argınkan uulu Acıbay
Anık beli bul bolup,
Kırgıl çal baştap kırk çoro
Kırılışkan al bolup,
Erendin baarı kök bolup,
Kayta kaçıp kalbastan
Ubadaga bek bolup.
Aygaylagan çoñ kazat
Alışıp cürgön kıtayga
Busurmandın betinde
Almambet, Çubak, er Sırgak
Temir korgon çep bolup,
Busurmandı korgomok
Bul üçöönö şert bolup:
«Busurman taştap biz ketsek
It eken, - dep bilbeybi.
Aziret tiybes Beecinge
Alıp barıp kubalap,
Azap, kırgın saldık, - dep,
Aytılmışı çın bolso,

Akılları başlarından gidip yanıp,
Yamanların hepsi
Geri çekilip dönmeden,
Ezişe ezişe çarpışıp,
Çeviklerin hepsi
Ta eteğinden kapışıp,

Kâfir ile Müslüman
Dönmeden yüz yüze gelip,
Kızgın savaş kılıp,
Mızrakçı erenler,
Su katılmamış arslan yiğitler,
Atlarını ok gibi koşturup,
Mızrakla bir vurup,
At üstünden tepetaklak edip,
Dağ gibi devirip,
Durmadan savaştı işte.
Almambet, Çubak er olup,
Ardında Sırgak aslan olup,
Argınkan oğlu Acıbay
Gerçek dayanağı bu olup,
Kırgıl çal başta, kırk çora
Ölesiye dövüşen güç olup,
Erenlerin hepsi inat kesilip,
Geri kaçıp dönmeden,
Verilen söze berk durup.
Haykırışan büyük gazada,
Boğuşup durduğu Hıtay'a karşı,
Müslümanın ön safında
Almambet, Çubak, er Sırgak
Demirden kale, sur olup,
Müslümanı korumak
Bu üçüne şart olup:
«Müslümanı bırakıp gidersek,
İt imiş, — deyip bilmezler mi?
Ermiş eli değmez Beecin'e
Götürüp kovalayıp,
Azap, kırgın saldık, — deyip,
Söylenenler gerçekse,

Akırettin kündö
Bizdi ölgön busurman
Kara eşek kılın minbeybi!
Munday uruş tabılbayt,
Munday kızık da bolboyt.
Kaynap catkan kapırdan
Kayra tartkan oñorbu,
Kabılan Manas mında cok,
Kagılayın busurman,
Kaçıp bergen oñobu?

Ahiret gününde
Bizi, ölen Müslümanlar
Kara eşek yapıp binmezler mi!
Böyle savaş bulunmaz,
Böyle heyecan da olmaz.
Kaynayıp duran kâfirden
Geri çekilen onar mı?
Kaplan Manas burada yok,
Kurban olduğum Müslüman,
Kaçıp giden onar mı?

Çıñap karma ayzanı
Çındap kılgın aylanı.
Erteden-keçke cürüşüp,
Tün bolguça salışıp,
Acal cetse kırılıp,
Biribiz tirüü kalbastan
Munu menen uruşup,
Kayrattı curtum kılalı,
Kalıñ kıtay, mancuuga
Kaçırıp ayza sunalı,
Kakaylagan kıtaydı
Kan agızıp kıralı.
Tünörüp catkan kıtayga
Tüzdöp kılıç sunalı,
Türü suuk calgız köz
Tirüü koyboy kıralı!»
Munu aytıp kıykırıp,
Kazık moyun Sarala
Kamçı urup Almambet,
Çıpka kuyruk Sarala
Çımırıltıp Almambet,
Munarık talaa boyuna,
Burulbastan kol saldı
Koñurbaydın koluna.
Altı miñin kaysalap,
Aram Kalça kaydalap,
Cetken cerin ayzalap,
Celmoguz Kalça kayda? - dep,

Sıkıca kavra mızrağı,
Sahiden bul çareyi.
Sabahtan akşama yürüyüp,
Gece olana dek çarpışıp,
Ecel yeterse kırılıp,
Birimiz sağ kalmadan,
Bununla savaşıp,
Gayreti yurdumuza gösterelim,
Kalabalık Hıtay'a, Mançu'ya
Saldırıp mızrak uzatalım,
Kabarıp dikilen Hıtay'ı
Kan akıtıp kıralım.
Kararıp yatan Hıtay'a
Doğrultup kılıç uzatalım,
Suratı soğuk tek gözlüyü
Sağ komadan kıralım!»
Bunu deyip haykırıp,
Kazık boyunlu Sarala'ya
Kamçı vurup Almambet,
İnce kuyruklu Sarala'yı
Şahlandırıp Almambet,
Puslu ovanın boyunca,
Dönmeden saldırdı
Koñurbay'ın ordusuna.
Altı binini doğrayıp,
Haram Kalça nerde diye,
Yetiştiği yeri mızraklayıp,
Celmoguz Kalça nerede? — deyip,

Acaldan kaygı cebesten,
Arslan kök cal uşunday
Atıştan ölöm, - debesten,
Zıñgırap arslan kenebey,
Koñurbaydan bölögün
Buçkagına teñebey,
Kaynagan kalıñ kıtaydı
Almambet kirdi kak carıp,
Munarıktap burçtangan,
Buluñgur bolup uçtangan,
Munu baykap oltursañ
Koñurbaydın çebi eken,
Çeptin sırtın kurçagan,
Alışkandı koybogon,

Ecelden gam yemeden,
Boz yeleli arslan işte böyle,
Kurşundan ölürüm, — demeden,
Dimdik arslan aldırmadan,
Koñurbay'dan gayrısını
Topuğuna denk saymadan,
Kaynayan kalabalık Hıtay'ı
Almambet girdi tam yarıp.
Pus içinde köşelenmiş,
Alacakaranlıkta sivrilmiş,
Buna dikkatle bakarsan,
Koñurbay'ın suru imiş,
Surun dışını kuşatan,
Kapışanı sağ komayan,

Atışkandı caylagan
Ataktuu keçil el eken,
Akılın taap kıtaydı
Alek salıp kaptatkan
Akılman Kalça er eken,
Bütkül Beecin curtuna
Ornotuluu çep eken.
Ay-aalamdı buy kılgan,
Alöökönün Koñurbay
Cumuru baştuu kişiden
Artık tuugan er eken.
Erdigine boy berbey,
Azizkandın Almambet
Eşip kirgen kezi eken,
Kança keçil, mancuunu
Kezikkenin talkalap,
Kesip kirgen kezi eken.
Altayda Manas tuulup,
On ekige kelgende
Ordo buzup, olco alıp,
Oyrottu buzup, kabılan
Ortosuna col salıp,
Kokuylatıp Kokondu,
Ordo kılıp Talastı,

Vuruşanı yere seren,
Namlı keçil halkı imiş,
Aklını bulup Hıtay'ı
Seferber edip saldırtan
Akıllı Kalça bir er imiş,
Bütün Beecin yurduna
Dikilmiş bir sur imiş.
Ay'ı, âlemi kasıp kavuran,
Alöökö'nün Koñurbay'ı,
Yuvarlak başlı kişiden
Üstün doğmuş bir er imiş.
Yiğitliğine boyun eğmeden,
Azizkan'ın Almambet'i
Yara yara girdiği an imiş,
Nice keçili, Mançu'yu,
Rast geldiğini parçalayıp,
Kese kese girdiği an imiş.
Altay'da Manas doğup,
On ikisine geldiğinde
Orda bozup, ganimet alıp,
Oyrat'ı bozup, kaplan,
Ortasına yol açıp,
Kokon'u inim inim inletip,
Orda kılıp Talas'ı,

Oyron kılıp ar candı
Oyup Manas turganda,
Oñ menen soldu kıyratıp,
Soyup Manas turganda
Kara suuga kan kuyup,
Kan kocodon bata alıp,
Kabılan Manas atanıp,
Uşunetip turganda,
Elge öküm kılganda,
Kayıbınan tabılgan
Manas algan Taşkeser -
Kılıçtın kıyın mıktısı.
Bakay kandın Oykuma,
Acıbay algan Açalbars,
Almambettin Coybolot,
Çubak algan Kolbolot,
Sırgak algan Arkesken -
Altı bolot kurç oşol.

Viran edip her canı,
Oya oya Manas dururken,
Sağı ile solu kırıp geçirip,
Boğazlaya boğazlaya Manas dururken,
Kara suya kan döküp,
Han hocadan dua alıp,
Kaplan Manas adını alıp,
Böylece dururken,
Halka hüküm sürerken,
Gaipten bulunan,
Manas'ın aldığı Taşkeser —
Kılıçların en yamanı.
Bakay Han'ın Oykuma'sı,
Acıbay'ın aldığı Açalbars,
Almambet'in Coybolot'u,
Çubak'ın aldığı Kolbolot,
Sırgak'ın aldığı Arkesken —
Altı çelik, keskin işte bunlar.

Kayran candı kubantkan,
Irmegenden tartpagan,
Kaardanıp şiltese
Kan içpesten kaytpagan,
Altı miñ kıtay, san kalday,
Arasında Koñurbay
Kolundagı Coybolot
Kından suurup kıykırıp,
Acıdaarday aykırıp,
Bet aldında kıtaydı
Aralap kirdi Almambet.
Oñgo tarta kaçkanın
Oydu közdöy kıyratıp,
Oyup barat Almambet.
Soldu közdöy kaçkanın
Sologoy tartıp oñ atıp,
Soyup cüröt Almambet.
Kan Baltaydın Çubagı
Kaçırıp kirdi bir çetten.
Almambet, Çubak, Sırgak er -

Aziz canı sevindiren,
Çaldığı yerden geri dönmeyen,
Öfkeyle sallandığında
Kan içmeden geri durmayan.
Altı bin Hıtay, sayısız kalday,
Aralarında Koñurbay,
Elindeki Coybolot'u
Kınından sıyırıp haykırıp,
Ejderha gibi kükreyip,
Önündeki Hıtay'ın
İçine dalıp girdi Almambet.
Sağa doğru kaçanını
Ovaya doğru kırıp,
Oya oya gidiyor Almambet.
Sola doğru kaçanını
Sol elle çekip sağdan vurup,
Boğazlayıp duruyor Almambet.
Han Baltay'ın Çubak'ı
Saldırıp girdi bir yandan.
Almambet, Çubak, er Sırgak —

Aralap kirip kıtaydı
Alek kıldı çunaktar.
Almambet aydap bir miñin
Adırdı közdöy saldı emi,
Altı miñçe kaldayın
Sırgak kuup aldı emi,
Çok ortosun balbandar
Çubak kırgın saldı emi.
Altı miñ kalday içinde
Artıgı anın Koñurbay,
Kanga battı kara cer,
Kaptalınan kan bolup,
Kırıp cüröt Sırgak er.
«Kanday ayla kılam, - dep,
Añdıp cüröt sırtınan
Koñurbay kalça tügöngür.
«Sırgak tirüü çagında,
Uşu turgan kıtayga
Keñ dünüyö tar eken,
Busurmandın içinde
Manasınça bar eken.
Kalıñ kıtay, köp mancuu,

Hıtay'ın içine dalıp,
Helak etti bu yamanlar.
Almambet sürüp bir binini
Kıra doğru saldı işte,
Altı bin kadar kaldayı
Sırgak kovalayıp aldı işte,
Tam ortadaki pehlivanlara
Çubak kırgın saldı işte.
Altı bin kalday içinde
Üstünleri onların Koñurbay,
Kana battı kara yer,
Yanları baştan başa kan olup,
Kırıp duruyor er Sırgak.
«Nasıl bir çare bulayım?» — deyip,
Gözleyip duruyor dışarıdan
Koñurbay Kalça, kahrolası.
«Sırgak sağ oldukça,
Şurada duran Hıtay'a
Geniş dünya dar imiş.
Müslümanın içinde
Manas'ı kadar er var imiş.
Kalabalık Hıtay, çok Mançu,

Aytkan sözüm ukkula!
Karmap alsak Sırgaktı -
Teñir bizge bergeni!
Karmabasak Sırgaktı -
Teñdelip kıtay ölgönü!
Sırgaktın saygan ayzasın
Üç kur baykap körgömün.
Aşık eken aylası,
Aligiçe ketken cok
Kököyümdön ayzası.
Oñ dalısı keñ eken,
Oyon Sırgak kıraan kul
Buruttan çıkkan er eken,
Küügümdöp közü tumandap,
Kööp kalgan kezi eken.
Amız kılbay Sırgaktan

Söylediğim sözü dinleyin!
Yakalarsak Sırgak'ı —
Tanrı'nın bize verdiğidir!
Yakalamazsak Sırgak'ı —
Hıtay'ın topyekûn ölmesidir!
Sırgak'ın sapladığı mızrağı
Üç kez gözleyip gördüm.
Üstün imiş hüneri,
Hâlâ çıkmış değil
Gönlümden onun mızrağı.
Sağ omzu geniş imiş,
Belalı Sırgak, doğan gibi kul,
Burut'tan çıkma bir er imiş,
Gözleri alacalanıp dumanlanıp,
Kabarıp coştuğu an imiş.
Sırgak'la inatlaşmadan,

Kaçımış bolup kalalı,
At soorusun salalı!
Aldap-soolap Sırgaktı
Artkı caktan kalıñ kol
Köp kıtayga kaptaltıp,
Kazıluu orgo salalı!»
Oozun cıyıp algança,
Oyron saldı Sırgagıñ.
Eñküü cerde er sayıp,
Cetini kabat bir sayıp,
Kişi kılbas kızıktı,
Kılıp çıgıp kelaytat.
Art cagınan Bayçoro
Attan tüşkön kıtaydı
Birin tirüü koyboston
Kırıp çıgıp kelaytat.
Munu körüp san kalday
Bileginen sap ketip,
Cürögünön kap ketip,
Korkkonunan san kalday
Doolbasın bir koyup,
Baarı calpı kaçıştı
Beecpndp bettep çu koyup.
Kaçpay mancuu kaldı emi,
Köp mancuunun içinde
Koñurbay bugup Sırgaktı

Kaçar gibi yapalım,
At sağrısını dönelim!
Kandırıp avutup Sırgak'ı,
Arka yandan kalabalık orduyla,
Çok Hıtay'a bastırtıp,
Kazılı çukura düşürelim!»
Ağzını toplayana kadar,
Kıyamet kopardı Sırgak'ın.
Eğimli yerde er mızraklayıp,
Yedisini üst üste bir saplayıp,
Kimsenin yapamayacağı harikayı
Yapıp çıkıp geliyor.
Ardından Bayçoro,
Attan düşen Hıtay'ın
Birini sağ komadan
Kırıp çıkıp geliyor.
Bunu görüp sayısız kalday,
Bileğinden derman gidip,
Yüreğinden fer gidip,
Korkusundan sayısız kalday,
Davulunu bir vurup,
Hepsi toptan kaçıştı,
Beecin'e doğru dörtnala koşup.
Kaçmadan Mançu kaldı işte,
Çok Mançu'nun içinde
Koñurbay pusup Sırgak'ı

Añdıp karap turdu emi.
Sırgak çukul barganda
Beecindin kanı Koñurbay
Kaçırıp kaldı aykırıp.
Kaptaldan Kalça cetti emi,
Cetken cerden Sırgaktı
Katuu koyup öttü emi.
Ayza ketti bırkırap,
Bölök-bölök çırkırap,
Kalçanın sayıp ötkönün,
Kabılan baatır Sırgagıñ
Zıñ-zıñ etip kenebey,

Gözleyip bakıp durdu işte.
Sırgak yakına vardığında,
Beecin'in hanı Koñurbay
Saldırıverdi kükreyip.
Yandan Kalça yetişti işte,
Yetiştiği yerde Sırgak'a
Sertçe vurup geçti işte.
Mızrak gitti paramparça,
Parça parça çatırdayıp.
Kalça'nın saplayıp geçişine,
Kaplan bahadır Sırgak'ın,
Dimdik durup aldırmadan,

Koñurbay kul kalçanı
Şıyragına teñebey,
Koñurbay sayıp ötköndö
Baarı mancuu cetti emi,
Eçe kabat aylanıp,
Tegerektep ketti emi.
Tegerektep turganda,
Ortodo calgız kalganda
Oşondo Sırgak munu oyloyt:
«Alakem kaçan köröt, - dep,
Kurçap mancuu turganda
Karaan bolup beret, - dep,
Içi küyüp çok bolup,
It uruşun salalbay,
Et bışımga er Sırgak
Endirep turdu alaktap,
Esin cıyıp alalbay.
Men endirep turguday
Cılgınduunun oyu cok,
Keñ-Kol ata boyu cok!
Cerdep catkan Talas cok,
Akkula menen argıtıp,
Aykırıp kelip tiyüüçü
Arslanım kök cal Manas cok!» -
Dep, uşintip, er Sırgak
Kayrattanıp tiştenip,
Kökçebiçti bir salıp,
Koroolop turgan mancuuga
Aralap kirdi kol salıp.
Arslanday közün caynatıp,

Koñurbay kulu, Kalça'yı
İnciğine denk saymadan.
Koñurbay saplayıp geçtiğinde,
Bütün Mançu yetişti işte,
Kat kat dönüp,
Çepeçevre sardı işte.
Çepeçevre sarıldığında,
Ortada yalnız kaldığında,
O zaman Sırgak şunu düşünür:
«Alakem ne zaman görür? — diye,
Mançu kuşatıp dururken
Arka olup yetişir, — diye,
İçi yanıp kor olup,
İt dalaşını veremeden,
Bir et pişimi kadar er Sırgak
Şaşkın durdu bocalayıp,
Aklını başına toplayamadan.
Ben şaşırıp duracak gibi,
Cılgındı'nın ovası yok,
Keñ-Kol ata boyu yok!
Yurt tuttuğum Talas yok,
Akkula ile dörtnala koşturup,
Kükreyip gelip saldıran
Arslanım boz yeleli Manas yok!» —
Deyip, böylece, er Sırgak
Gayrete gelip diş sıkıp,
Kökçebiç'e bir vurup,
Ağıl gibi kuşatan Mançu'ya
Dalıp girdi saldırıp.
Arslan gibi gözlerini parlatıp,

Baştagısın karmatıp,
Kezikkenin maydalap,
Bakırıp cüröt er Sırgak:
«Bayakı Kalça kaydalap?!»
Toodoy bolgon Koñurbay
Tobunan çıga bölünüp,
Tozup turdu Sırgaktı
Bet aldınan körünüp.

Öne geleni yakalayıp,
Rast geleni ufalayıp,
Bağırıp duruyor er Sırgak:
«Hani o Kalça, nerede?!»
Dağ gibi olan Koñurbay
Topluluğundan çıkıp ayrılıp,
Yolunu kesip durdu Sırgak'ın,
Tam karşısında görünüp.

«Kel, cekege, Sırgak kul!
Sayıp ötüñ carayın,
Irımdagan emeñdi
Kayra kesip salayın!
Ölörman burut, Sırgak kul,
Börü til ayza sunayın,
Biriktirip Manaska
Ört öçköndöy kılayın!»
Munu ugup er Sırgak
Tütün çıgıp oozunan,
Calın çıgıp közünön,
Kulagan taştay zırkırap,
Tiştengende kaşka tiş
Taruuday bolup bırkırap,
Kaçırıp kaldı Kalçanı
Arslanday aykırıp.
Er Sırgaktın aldında
Calgız attın colu bar,
Kamdap koygon muruntan
Kazıluu tereñ oru bar.
Kaçırıp Sırgak kalganda
Alıstan körüp Almambet:
«Emi Sırgak öldü!» - dep,
Oñdop-soldop teminip,
Oñ-tetiri kamçı urup,
Alıstan: «Çü!» - dep, aykırıp,
«Ay, Sırgak!» - dep bakırıp,
Köödöngö batpay köp sanaa,
Közünün caşı on talaa
Cebeden murun cetti emi,
Cetip kelip Sırgaktı
Ilip alıp tizginden,
Koñurbayga cetkizbey,
Eeliktirip bulkuntup,

«Gel teke tek dövüşe, Sırgak kul!
Saplayıp ödünü yarayım,
O uğur saydığın nesneni
Yeniden kesip atayım!
Ölesiye Burut, Sırgak kul,
Kurt dilli mızrak uzatayım,
Manas'la bir edip seni,
Sönen yangın gibi edeyim!»
Bunu duyup er Sırgak,
Ağzından duman çıkıp,
Gözünden alev çıkıp,
Yuvarlanan taş gibi uğuldayıp,
Diş sıktığında bembeyaz dişler
Darı gibi ufalanıp,
Saldırıverdi Kalça'ya
Arslan gibi kükreyip.
Er Sırgak'ın önünde
Tek atlık yol var,
Önceden hazırlanmış,
Kazılı derin çukur var.
Sırgak saldırıya geçtiğinde,
Uzaktan görüp Almambet:
«Şimdi Sırgak öldü!» — deyip,
Sağlı sollu mahmuzlayıp,
Sağa sola kamçı vurup,
Uzaktan «Deh!» diye kükreyip,
«Hey, Sırgak!» diye bağırıp,
Göğsüne sığmaz nice kaygı,
Gözünün yaşı on ova,
Oktan önce yetişti işte.
Yetişip gelip Sırgak'ı
Dizgininden kapıp,
Koñurbay'a ulaştırmadan,
Coşturup silkindirip,

Eri ölgön katınday
Kabılandı culkuntup,
Koştop çıgıp ketti emi.
Oşondo Almambet munu aytat:

Kocası ölmüş kadın gibi
Kaplanı çırpındırıp,
Yedeğine alıp çıkıp gitti işte.
O zaman Almambet şunu söyler:

«Bereki eerdey bolgon kara bel -
Keñeşpey aşar bel emes,
Keçildin kanı Koñurbay
Beylebey soyçu er emes!
Kaysı ceri bolso da
Beecindin cerin añdoosuz
Bet alıp kirer cer emes!
Emi aga cetişke
Arkan boyu aldında
Kazıp koygon oru bar,
Ordun arı çetinde
At tıgılar şoru bar.
Ce orgo tüşüp kalganda,
Ce tıgılıp atıñ turganda
Başıñdı kesip aluuçu
Tetigi Kalça zoru bar».
Cetip Almañ kutkarıp,
Koştop alıp çıkkanda,
Kırk kandın eli kıtayga
Kıstoo tüşüp kalıptır,
Kerikti minip oynotup,
Kezikkenin kıyratıp,
Tiken alp kelip kalıptır.
Tiken alpka birigip,
Anık mergen Agayar
Almambet menen okuşkan
Oşo kelip kalıptır.
Sürülgön kalıñ kıtaydın
Süyünüçtüü künü tuup,
Baraban tartıp alıptır.
Zorlugu toodoy şer eken,
Kelip kalgan Tiken alp
Beecinden çıkkan şer eken.
Agayar baştap mergenin
Şaylap kirdi Tiken alp,
Açuulanıp Kalçanı:
«Kantip curttu bildiñ? - dep
Altın takka mindiñ, - dep,

«Şu eyer gibi olan kara bel —
Danışmadan aşılır bel değil,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Boş bulunup öldürülecek er değil!
Neresi olursa olsun,
Beecin'in toprağı, gafilce
Yönelip girilecek yer değil!
Şimdi ona yetişmek için,
Urgan boyu önünde
Kazılmış çukuru var,
Çukurun öte yanında
At saplanır batağı var.
Ya çukura düştüğünde,
Ya atın saplanıp kaldığında,
Başını kesip alacak
Şu Kalça zorbası var.»
Yetişip Alma'n kurtarıp,
Yedeğine alıp çıktığında,
Kırk hanın eli Hıtay'dan
Sıkıntıya düşüvermiş,
Gergedana binip oynatıp,
Rast geleni kırıp geçirip,
Tiken alp gelivermiş.
Tiken alpla birleşip,
Gerçek nişancı Agayar,
Almambet'le birlikte okumuş,
O da gelivermiş.
Sürülen kalabalık Hıtay'ın
Sevinçli günü doğup,
Davul çalmaya durmuşlar.
İriliği dağ gibi bir aslan imiş,
Gelip çatan Tiken alp,
Beecin'den çıkma bir aslan imiş.
Agayar başta, nişancılarını
Donatıp girdi Tiken alp,
Öfkelenip Kalça'yı:
«Nasıl yurdu yönettin? — diye,
Altın tahta oturdun, — diye,

Aligiçe buruttu
Emine tirüü koyduñ?» - dep,
Astına salıp Kalçanı
Aydap kirdi Tiken alp.
Bitteyinde birigip,
Barmaktayda baş koşup,
Azizkandın Almambet
Maanisin bilet kıtaydın
Agayar, Tiken ekenin,
Alardın kelip kalganın
Bilip turat Almambet.
Oşondo Almañ mınday deyt:
«Kakançındın Beecinde
Bagılgan balban bar ele,
Beecindin kanı Karıkan
Azap menen acaldı
Altı ay murun bilüüçü
Akılga dıykan can ele.
Topon suu cürbös Beecinge
Tozoktuu uruş bolgondo,
Kozgolup kıtay turganda
Toktoosu cok çıgat, - dep,
Bagıp cürgön can ele.
Balbanı kelip kalıptır,
Tiken alp degen atı bar
Korgonu kelip kalıptır.
Menin bala çagımda,
Acıdaar aldına,
Okuybuz - dep, oşondo
Altı miñ bala barganda
Altı miñi kırılıp,
Altı bala kalganda
Anın biri Agayar
A da kelip kalıptır,
Kazınalık çoñ mergen,
Kıtay kozgoloordo çıguuçu,
Azır bolgun canıña,
Aylanayın, Sırgagım!
Alarga men aldırbaym,

Hâlâ Burut'u
Niçin sağ bıraktın?» — diye,
Önüne katıp Kalça'yı
Sürüp girdi Tiken alp.
Bit kadarken birleşip,
Parmak kadarken baş koşup,
Azizkan'ın Almambet'i
Hıtay'ın iç yüzünü bilir,
Agayar ile Tiken olduğunu,
Onların gelip çattığını
Bilip duruyor Almambet.
O zaman Alma'n şöyle der:
«Kakançın'ın Beecin'inde
Beslenen bir pehlivan vardı,
Beecin'in hanı Karıkan,
Azap ile eceli
Altı ay önceden bilen,
Akılca derya bir can idi.
Tufan suyu değmez Beecin'e
Cehennemî savaş olduğunda,
Hıtay ayaklanıp kalktığında,
Durmadan çıkar, — diye,
Besleyip durduğu can idi.
Pehlivanı gelivermiş,
Tiken alp diye adı var,
Korumaya gelivermiş.
Benim çocukluğumda,
Ejderhanın önüne,
Okuyalım diye, o zaman
Altı bin çocuk vardığında,
Altı bini kırılıp,
Altı çocuk kaldığında,
Onun biri Agayar,
O da gelivermiş,
Hazineye bağlı büyük nişancı,
Hıtay ayaklanınca çıkan.
Canını sakın şimdi,
Kurban olduğum Sırgak'ım!
Onlara ben kaptırmam,

Aldırbagan sebebim -
Saralanı tokudum,
Bala tentek çagımda

Kelip kalgan ekөönön
Altı ayça murun okudum».
Oozun cıyıp algınça
Añdıp turgan Agayar
Tizesi cerge bügülüp,
Tüzdөp cürböy Agayar
Kırı menen cügürüp,
Malakayın başkalap,
Caşıl kiyip alıptır,
Ortosuna barıptır.
Aşuuluu toonun çınarı,
Kökötöydün çıragı,
Başındagı cıldızı,
Kökötöydün calgızı,
Özön suunun bulagı,
Agayardı körgөndө
Bölünüp kıtay dır koydu.
Maaniker menen kerilip,
Tuura tartıp turganda
Agayar mergen kızıtalak
Bokmurundu bir koydu.
Kökötöydün calgızı
Acalı cetip okko uçtu,
Attan ırgıp top tüştü.
Kılagar közü kılayıp,
Kıl murutu şıypayıp,
Kıyamatka col tarttı.
Munu körüp Koñurbay
Aykırıp turdu bakırıp,
Tokson miñ kıtay, mancuunun
Topoloñun toz kıldı,
Tobun buzup ciberdi.
«Tomuktay bolgon Sırgagın
Ata kör!» - dep ökürdü.
Munu ugup, Agayar

Kaptırmayışımın sebebi:
Sarala'yı eyerledim,
Çocuk, haşarı çağımda,

Gelip çatan bu ikisinden
Altı ay kadar önce okudum.»
Ağzını toplayana dek,
Pusuda bekleyen Agayar,
Dizi yere bükülüp,
Düz yürümeden Agayar,
Sırt boyunca koşup,
Kalpağını değişik takıp,
Yeşil giyinivermiş,
Ortasına varıvermiş.
Geçitli dağın çınarı,
Kökötöy'ün çırası,
Başındaki yıldızı,
Kökötöy'ün biriciği,
Irmak suyunun pınarı,
Agayar'ı gördüğünde
Hıtay bölünüp dağılıverdi.
Maaniker ile gerinip,
Karşıdan durup dururken,
Agayar nişancı, kahrolası,
Bokmurun'u bir vurdu.
Kökötöy'ün biriciği,
Eceli yetip kurşuna uçtu,
Attan fırlayıp küt diye düştü.
Süzgün gözü kısılıp,
Kıl bıyığı sarkıp,
Kıyamete yol aldı.
Bunu görüp Koñurbay
Kükreyip durdu bağırıp,
Doksan bin Hıtay'ın, Mançu'nun
Düzenini toz etti,
Topluluğunu bozuverdi.
«Aşık kemiği kadar Sırgak'ını
Vursana!» diye böğürdü.
Bunu duyup Agayar,

Sırgaktı bettep çü koydu,
Calgız kıya, car taşka
Cañı barıp catarda,
Cakın cürgön Sırgaktı
Cañı bettep atarda
Adis bolgon Almambet
Sır barañdı kolgo alıp,

Sırgak'a doğru at sürdü.
Yalnız yamaca, yar taşına
Henüz varıp yatarken,
Yakında dolaşan Sırgak'a
Tam nişan alıp atarken,
Usta olan Almambet
Sırlı tüfeği ele alıp,

Meelep kaldı Ayardı.
Mergendikke adistin
Belen turgan maşaası:
«Agayardın başı, - dep,
Ayday bolgon kaşı», - dep,
Irmep turup kaldı emi,
Kürküröp ogu cetti emi,
Taşta catkan Ayardın
Başın culkup öttü emi.
Ar cagınan Tiken alp
Kerigine kamçı urup,
Kündöy bolup kürküröp,
Kele catat Almaña.
Almaña cakın kalganda,
Kara kalpak kırgagı,
Kaydan cetti şumkarday
Kan Manastın Sırgagı.
Almambetke cetkirbey,
Kaptalınan cetti emi,
Cetken cerde Tikendi
Kaptalga muştap öttü emi.
Sırgak sayıp ötköndö
Sırttan tuugan Almambet
Oñdoylonup aldı emi,
Saymak bolup Tikenge
Cakın kirip bardı emi.
Tiktese Tiken er eken,
Beecinden çıkkan şer eken,
Otuz beşte çagı eken,
Tolup turgan tabı eken.
Eki ayza bir tiyse,

Nişan aldı Ayar'a.
Nişancılıkta ustanın
Hazır duran tetiği:
«Agayar'ın başı, — deyip,
Ay gibi olan kaşı», — deyip,
Süzüp durup nişanladı işte,
Gürleyip kurşunu yetişti işte,
Taşta yatan Ayar'ın
Başını koparıp geçti işte.
Öte yandan Tiken alp,
Gergedanına kamçı vurup,
Gök gürler gibi gürleyip,
Geliyor Alma'na.
Alma'na yaklaştığında,
Kara kalpaklının süsü,
Nereden yetişti şahin gibi,
Han Manas'ın Sırgak'ı.
Almambet'e vardırmadan,
Yanından yetişti işte,
Yetiştiği yerde Tiken'i
Böğründen vurup geçti işte.
Sırgak saplayıp geçtiğinde,
Kurt yaradılışlı Almambet
Toparlanıp hazırlandı işte,
Tiken'i saplamak için
Yakınına sokulup vardı işte.
Baksa, Tiken bir er imiş,
Beecin'den çıkma aslan imiş,
Otuz beşinde çağı imiş,
Dolup taşan demi imiş.
İki mızrak bir değse,

Eki arslan teñ saysa,
Oşondo Tiken bılk etpeyt.
Erdin baarı oolugup,
Öñ camandı kaltırıp,
Öñköy kaşka betteşip,
Soguşka kirdi çogulup.
Muzburçak, Kökçö eki alp,
A degiçe ekөönö
Tiken alp dagı cetti emi.
Cetken cerde ekөönü
Kömö koyup öttü emi.

İki arslan denk saplasa,
Yine de Tiken kıpırdamaz.
Yiğitlerin hepsi coşup,
Cılızları geride bırakıp,
Hep seçkinler karşılaşıp,
Savaşa girdi toplanıp.
Muzburçak, Kökçö iki alp,
Bir anda ikisine
Tiken alp yine yetişti işte.
Yetiştiği yerde ikisini
Devirip geçti işte.

Art cagında balbandar
Bul ekөönö cetkiçe
Azizkandın Almambet
Muzburçakka cetti emi,
Cetken cerden Almambet
Cembaştıktay böktörüp,
Ala kaçıp öttü emi.
Aldırbay atka mingizip,
Aman alıp ketti emi.
Aydarkandın Kökçögö
Arslan Çubak cetti emi,
Cetken cerden Kökçönü
Eñip alıp öttü emi,
Kögalasın mingizip,
Kök sootun kiygizip,
Aman alıp ketti emi.
Körüp turgan oşondo
Keçildin kanı Koñurbay
Akbaltaydın Çubakka
Aykırıp a da cetti emi,
Kögalanın üstünön
Opol-toodoy Çubaktı
Kömö koyup öttü emi.
Oñolup Kalça kelgiçe,
Ulak kandın Sırgagı
Kökçebiçke kamçı urup,
Cebeden murun cetti emi.

Ardındaki pehlivanlar
Bu ikisine yetişene dek,
Azizkan'ın Almambet'i
Muzburçak'a yetişti işte,
Yetiştiği yerde Almambet,
Yem torbası gibi terkiye alıp,
Alıp kaçıp geçti işte.
Kaptırmadan ata bindirip,
Sağ salim alıp gitti işte.
Aydarkan'ın Kökçö'süne
Arslan Çubak yetişti işte,
Yetiştiği yerde Kökçö'yü
Eğilip kapıp geçti işte,
Kögala'sına bindirip,
Gök zırhını giydirip,
Sağ salim alıp gitti işte.
O sırada bakıp duran
Keçil'in hanı Koñurbay,
Akbaltay'ın Çubak'ına
Kükreyip o da yetişti işte,
Kögala'nın üstünden
Ulu dağ gibi Çubak'ı
Devirip geçti işte.
Kalça toparlanıp gelene dek,
Ulak Han'ın Sırgak'ı
Kökçebiç'e kamçı vurup,
Oktan önce yetişti işte.

Kelbersigen Kalçanı
Ceter zamat er Sırgak
Algaranın üstünön
Kömö koyup öttü emi.
Saralaga kamçı urup,
Olbuy-solbuy teminip,
Başın kesip alam, - dep,
Almambet, çü - dep kelaytat.
Oşo kezde Tiken alp
Üydöy çokmor kolgo alıp,
Kele catat Çubakka,
Attan tüşkön çunakka.
Astında turat Kögala
Argınkandın Acıbay
Alıp koştop cetti emi.

Kasılıp duran Kalça'yı,
Yetişir yetişmez er Sırgak,
Algara'nın üstünden
Devirip geçti işte.
Sarala'ya kamçı vurup,
Sağlı sollu mahmuzlayıp,
Başını kesip alırım, — deyip,
Almambet «Deh!» deyip geliyor.
O sırada Tiken alp,
Ev gibi topuzu ele alıp,
Geliyor Çubak'a,
Attan düşmüş o yamana.
Önünde durur Kögala,
Argınkan'ın Acıbay'ı
Alıp yedeğinde yetişti işte.

Cetken cerden Çubaktı
Kögalaga mingizip,
Aman alıp ketti emi.
Almambet cetip kalgınça,
Başın kesip algınça
Kıtaylardan kırk balban
Koñurbayga cetti ele,
Algaraga mingizip,
Aman alıp öttü ele.
Kara kanga malınıp,
Karşı-terşi salışıp,
Kalıñ uruş boldu emi,
Kızıl kanga boyolup,
Kılça canın ayabay,
Öñ börülör betteşip,
Kıyın uruş boldu emi.
Oşo kezde er Sırgak
Kıyla balban, kıyın şer
Kımınçalık oyloboy,
Kılça canın ayabay,
Tiken alptın canında
Baatırları bir bolup,
Calgız canın ayabas,

Yetiştiği yerde Çubak'ı
Kögala'ya bindirip,
Sağ salim alıp gitti işte.
Almambet yetişene dek,
Başını kesip alana dek,
Hıtaylardan kırk pehlivan
Koñurbay'a yetişmişti,
Algara'ya bindirip,
Sağ salim alıp geçmişti.
Kara kana bulanıp,
Karmakarışık çarpışıp,
Yoğun savaş oldu işte,
Kızıl kana boyanıp,
Kıl kadar canını esirgemeden,
Kurt gibiler yüz yüze gelip,
Çetin savaş oldu işte.
O sırada er Sırgak,
Nice pehlivan, çetin aslan,
Zerre kadar düşünmeden,
Kıl kadar canını esirgemeden,
Tiken alpın yanında
Bahadırları bir olmuş,
Tek canını esirgemeyen

Köykaşkasın bir bölök
Uşulardın baarısın
Tiken alpın baş kılıp,
Arslan tiygen emedey,
Aldına saldı kubalap.
«Isılam» - dep bakırıp,
Ilaaçınday irgiltip,
Sürüp ketti kıtaydı.
Kakançındın Beecinden
Kaptap kelgen kıtaydı
Kayta sürüp ketti emi,
Orto cerin er Sırgak
Oyup, kırıp ketti emi,
Tegeregin Almambet
Soyup cürüp ketti emi,
Öñçöy börü kırk çoro
Kırk cerinen sapırıp,
Eşip sürüp ketti emi,
Buurçaktay kılıp baştarın

Seçme yiğitleri bir yanda —
Bunların hepsini,
Tiken alpı baş edip,
Arslan saldırmış gibi,
Önüne katıp kovaladı.
«İslâm!» diye bağırıp,
Laçin gibi seğirtip,
Sürüp götürdü Hıtay'ı.
Kakançın'ın Beecin'inden
Akın akın gelen Hıtay'ı
Geri sürüp götürdü işte,
Orta yerini er Sırgak
Oyup, kırıp gitti işte,
Çevresini Almambet
Boğazlayıp durup gitti işte,
Hepsi kurt kırk çora,
Kırk yerinden savurup,
Yara yara sürüp gitti işte,
Nohut gibi edip başlarını,

Kesip taştap ketti emi.
Kerki menen oynotup,
Kez kelgenin soylotup,
Ökürügü taş carıp,
Kıykırıgı baş carıp,
Kaçırıp emi kayrılıp,
Toodoy bolgon Tiken alp
Toktoboston aralap,
Kez bolgonun ayzalap,
Kaçırıp kirdi Tiken alp.
A degende aykırıp,
Bayçoro menen Irçı uulu,
Argınkandın Acıbay -
Bul üçöönö cetti emi,
Cetken cerden bulardı
Attarınan kulatıp,
Kömö koyup öttü emi.
Tiken alptı körgöndö
Kalıñ burut busurman

Kesip atıp gitti işte.
Keser ile oynatıp,
Rast geleni yere serip,
Böğürtüsü taş yarıp,
Haykırışı baş yarıp,
Şimdi dönüp saldırıya geçip,
Dağ gibi olan Tiken alp,
Durmaksızın dalıp,
Rast geleni mızraklayıp,
Saldırıp girdi Tiken alp.
İlk ağızda kükreyip,
Bayçoro ile Irçı uul,
Argınkan'ın Acıbay'ı —
Bu üçüne yetişti işte,
Yetiştiği yerde bunları
Atlarından devirip,
Yıkıp geçti işte.
Tiken alpı gördüğünde
Kalabalık Burut, Müslüman,

Kayra tartıp çurkurap:
«Emi öldük» - dep burkurap,
Munu körüp köp kıtay
Kayta kaptap keterde,
Attan tüşkön üç erdi
Tirüü baylap keterde,
Akbaltaydın Çubagı
Calgız kirdi salışıp,
Körüngön mancuu, köp kıtay
Aralap kirdi alışıp.
Bekitilüü Beecindin
Beli kelip kalıptır,
Baştagıdan başkaça
Eli kelip kalıptır,
Arslan kök cal Çubaktı
Ortosuna alıptır.
Kamalıp Çubak kalganda
Munu körgön kişi cok,
Bet-betinen uruşup,
Kıyraşıp ketken kırk çoro
Çubak menen işi cok!
Kalıñ kıtay birigip,
Attan tüşkön üçöönü

Geri çekilip çığrışıp:
«Şimdi öldük» diye feryat edip,
Bunu görüp çok Hıtay
Yeniden bastırıp gelirken,
Attan düşen üç eri
Diri diri bağlayıp götürürken,
Akbaltay'ın Çubak'ı
Yalnız girdi çarpışıp,
Görünen Mançu'ya, çok Hıtay'a
Dalıp girdi boğuşup.
Berkitilmiş Beecin'in
Beli gelip çatmış,
Öncekinden bambaşka
Halkı gelip çatmış,
Boz yeleli arslan Çubak'ı
Ortasına alıvermiş.
Çubak kuşatılıp kaldığında
Bunu gören kişi yok,
Her biri kendi yanında savaşıp,
Kırıla döküle dağılan kırk çoranın
Çubak ile işi yok!
Kalabalık Hıtay birleşip,
Attan düşen üçünü

Azır baylap alarda,
Azizkandın Almambet,
Ulak kandın Sırgagı
Ayabay kırgın salgan şer.
Kızıl kanga malınıp,
Kıtay menen salışıp,
Cöölöp turgan üç erdi
Acıratıp algan cer.
Kaptagan kıtay el eken,
Tügönöt dese tütögön
Tügönbögön köp eken.
Almambet menen er Sırgak
Busurmandın beli eken,
Acaldı oylop koybogon,
Adamdan çıkkan şer eken.

Tam bağlayıp alırken,
Azizkan'ın Almambet'i,
Ulak Han'ın Sırgak'ı —
Aman vermez kırgın salan aslanlar.
Kızıl kana bulanıp,
Hıtay ile çarpışıp,
Kuşatılıp duran üç eri
Ayırıp kurtardıkları yer.
Bastıran Hıtay bir halk imiş,
Tükenir dense tüten,
Tükenmez bir çokluk imiş.
Almambet ile er Sırgak
Müslümanın beli imiş,
Eceli hiç düşünmeyen,
İnsandan çıkma aslan imiş.

Akbaltaydın Çubagı,
Buruttardın çıragı
Araga kıtay alıptır,
Tiken alpı başı bolup,
Tegeretip kalıptır.
Miñdep ayza bir tiyip,
Esi oop şılkıyıp:
«Erender kayda ketken?» - dep,
Eki cagın alaktap,
Izdep cüröt Almañdı.
«Kıtay kıstoo kılganın
Almambet, Sırgak körsö», - dep,
Başın çaykap oolcup,
Oozunan çıkkan kök tütün
Tumanday bolup burkurap,
Karap turdu er Çubak
Eki közü caldırap.
«Uşunetip turganda
Akkula oozun bursaçı,
Arslanım Manas kabılan
Kaşımda karap tursaçı!
Anan kiyin ölsömçü,
Uşunday korduk körsömçü!»
Oozun cıyıp algıça
Kele catat cügürüp,
Kerigin Tiken tüyültüp.
Munu Çubak körgöndö

Akbaltay'ın Çubak'ı,
Burutların çırası,
Hıtay araya alıvermiş,
Tiken alp başı olup,
Çepeçevre sarıvermiş.
Binlerce mızrak bir değip,
Aklı gidip sarkarak:
«Erenler nereye gitti?» — diye,
İki yanına bakınıp,
Arayıp duruyor Alma'nı.
«Hıtay'ın böyle sıkıştırdığını
Almambet, Sırgak görse», — diye,
Başını sallayıp sendeleyip,
Ağzından çıkan gök duman
Sis gibi olup tütüp,
Bakıp durdu er Çubak,
İki gözü yalvarır gibi.
«Böyle durup dururken
Akkula başını buraya çevirseydi,
Arslanım Manas, kaplanım
Yanı başımda durup baksaydı!
Ondan sonra ölseydim,
Böyle horluk görseydim!»
Ağzını toplayana dek
Geliyor koşarak,
Gergedanını Tiken dolu dizgin sürüp.
Bunu Çubak gördüğünde

Ketti candan tüñülüp.
Buyruk kıldı kıtayga:
«Atkıla, - dep, - Çubaktı!»
Oşondo kıtay cabıla
Camgırday kılıp caa tarttı,
Möndürdöy kılıp ok attı.
Bir cagınan köp kıtay
Kılıç suurup kınınan,
Aybalta ala sabınan,
Ayzaları kılkıldap,
Kaptap kaldı bılkıldap.

Candan umudunu kesti.
Buyruk verdi Hıtay'a:
«Vurun, — diye, — Çubak'ı!»
O zaman Hıtay hep birden
Yağmur gibi yay çekti,
Dolu gibi ok attı.
Bir yandan çok Hıtay
Kılıç sıyırıp kınından,
Aybaltayı sapından kavrayıp,
Mızrakları salınıp,
Bastırıp geldi dalgalanıp.

Emi oşondo Almambet,
Ulak kandın er Sırgak:
«Beecinge kelip uruşup,
Beren Çubak sırttandan
Uşu cerde ayrılıp,
Talaska kantip ketebiz?
Tobokel!» - dep aykırıp,
Toktono albay eki şer:
«Çubakelep!» bakırıp,
Kumurskaday kıtayga
Aralaşıp aldı emi,
Karasa közgö ilinbeyt,
Topurak uçup toz bolup,
Kaysı ekeni bilinbeyt.
Kaardanıp Tiken alp
Er Çubakka ceterde,
Kögalanın üstünön
Kömö koyup ötördö,
Adis bolgon Almambet
Tiken alptı bet alıp:
«Kemerinin çeti, - dep,
Öpkö-cürök beti, - dep,
Altın eer kaşı», - dep,
Oktoy cetip Almambet
Ayza menen bir koydu.
Aldındagı kerigi
Müdürülüp öttü emi,
Başındagı kalkanı
Uçup cerge cetti emi.
Oşo kezde Tiken alp
Eerinen er ketip,

İşte o zaman Almambet,
Ulak Han'ın er Sırgak'ı:
«Beecin'e gelip savaşıp,
Yiğit kurt Çubak'tan
Burada ayrılıp,
Talas'a nasıl gideriz?
Tevekkül!» diye kükreyip,
Duramayıp iki aslan,
«Çubak!» narasını atıp,
Karınca gibi Hıtay'a
Karışıp daldı işte.
Baksan göze ilişmez,
Toprak uçup toz olup,
Hangisi olduğu bilinmez.
Öfkelenip Tiken alp
Er Çubak'a yetişirken,
Kögala'nın üstünden
Devirip geçerken,
Usta olan Almambet
Tiken alpa yönelip:
«Kemerinin kenarı, — deyip,
Akciğerle yüreğin üstü, — deyip,
Altın eyerin kaşı», — deyip,
Ok gibi yetişip Almambet
Mızrakla bir vurdu.
Altındaki gergedanı
Tökezleyip geçti işte,
Başındaki kalkanı
Uçup yere vardı işte.
O sırada Tiken alp,
Eyerinden er gidip,

Üzöñgüdön but ketip,
O! - degende oozunan
Öcök-öcök kan ketip,
Denesinen al ketip,
Azizkandın Almambet
Ayanbay muştap ötüptür.
Cüröktün cülün, dülöyün

Üzengiden ayak gidip,
«Ah!» dediğinde ağzından
Oluk oluk kan gidip,
Bedeninden güç gidip,
Azizkan'ın Almambet'i
Esirgemeden vurup geçmiş.
Yüreğin iliğini, kökünü

Cara berip ketiptir.
Cantalaşıp oolcup,
Caldırap Tiken turganda
Cana Sırgak cetiptir,
Cetken cerde Arkesken
Suurup alıp kabılan
Tiken alptay balbandı
Başka çaap öttü emi.
Başı ketti bırkırap,
Tiken ölüp kalganda
Tiktep turgan kıtaydın
Teñirge ünü uguldu,
Boz ala kızıl tuu bolup,
Bütkül kaptap çogulup,
Kaptap kirdi soguşka,
Koñurbayı baş bolup,
Dagı kirdi soguşka.
Kırk kan eli kıtaylar
Ölöt dese öörçüdü,
Ölgön sayın küçödü,
Tügöngön sayın tütödü,
Tübünön Beecin küçödü.
Kabar berdi Karıkan:
«Tiken balban ölgön soñ,
Baarıñ birdey kırıl!» - dep,
Topon suu tozdop kirbegen
Tolgon Beecin tukumu
Toluk baarıñ cıyıl!» - dep,
Buyruktu kanı bergen soñ,
Uruşpay karap turabı!
Kündö tınıp kalbastan,
Kün tınımın albastan,
Talaanın beti çañ bolup,
Kapır menen busurman
Kayrattanıp soguştu.

Kayratı cogu mañ bolup,
Ayza koldo kayışıp,
Ayanbastan sayışıp,

Yara yara gitmiş.
Can havliyle sendeleyip,
Tiken yalvarır gibi bakıp dururken,
Yine Sırgak yetişmiş,
Yetiştiği yerde Arkesken'i
Sıyırıp alıp kaplan,
Tiken alp gibi pehlivanı
Başından çalıp geçti işte.
Başı gitti paramparça,
Tiken ölüp kaldığında,
Bakıp duran Hıtay'ın
Sesi Tanrı katına ulaştı,
Boz alaca kızıl tuğ olup,
Tümü bastırıp toplanıp,
Akın edip girdi savaşa,
Koñurbay'ı baş olup,
Yine girdi savaşa.
Kırk hanın halkı Hıtaylar
Ölür dendikçe çoğaldı,
Öldükçe güçlendi,
Tükendikçe tüttü,
Kökünden Beecin güçlendi.
Haber verdi Karıkan:
«Tiken pehlivan öldükten sonra,
Hepiniz birden kırılın!» — diye,
Tufan suyunun bile dağıtamadığı
Dopdolu Beecin soyu,
Tümünüz eksiksiz toplanın!» — diye,
Buyruğu hanı verdikten sonra,
Savaşmadan bakıp durur mu!
Gündüz dinlenip durmadan,
Gün soluğunu almadan,
Ovanın yüzü toz olup,
Kâfir ile Müslüman
Gayrete gelip savaştı.

Gayreti olmayan sersemleyip,
Mızrak elde bükülüp,
Esirgemeden saplaşıp,

Caynap catkan caradar,
Ölüp catkan mından köp:
«Mintip tursa elimdin
Tübünö burut cetet! - dep,
Kıtay menen mancuunu
Tukumsuz kırıp ketet», - dep,
Köptükkö salıp Koñurbay,
Tokson uruu el kaptap,
Too tomkorgon sel kaptap,
Kalıñ kıtay cetti emi,
Almambet, Çubak, er Sırgak
Topurak köpkö çaçabı,
Alek bolup ketti emi!
Erler cüröt uruşup,
Köp ölükkö cirelip,
Tizesinen attarı
Kızıl kanga boyolup,
Küçöp kıtay kelgende,
Oşondo Sırgak kabılan
Toktoboston kisesin:
«Tobokel!» - dep kurçanıp,
Tolgon kıtay, mancuunu
Toktottu kayra kol salıp.
Sırgak tozup turganda
Çubak kirdi aralap,
Toguz künü uruşup,
Çubak çıktı boyolup,
Tokson cerden cara cep.
Toodoy Çubak çıkkanda.
Acal-ölüm kazatka
Keñ-Talastan kelgende,
Kalıñ burut busurman
Kabılgan eken azapka.
Argınkandın Acıbay,
Mingeni külük Kartküröñ
Altımış asıy toluptur,
Çılbırın coogo çaldırbay,
Çındagan coogo aldırbay,
Aralaşıp kazatka

Yerde kaynaşan yaralılar,
Ölüp yatan bundan çok:
«Böyle giderse elimin
Köküne Burut kıyar! — diye,
Hıtay ile Mançu'yu
Soyu kalmayasıya kırar», — diye,
Çokluğa güvenip Koñurbay,
Doksan boy halk bastırıp,
Dağ deviren sel bastırıp,
Kalabalık Hıtay yetişti işte,
Almambet, Çubak, er Sırgak
Çokluğa toprak mı saçsın,
Bitkin düşüp kaldı işte!
Erler savaşıp duruyor,
Çok ölüye bata çıka,
Dizlerine dek atları
Kızıl kana boyanıp,
Hıtay güçlenip geldiğinde,
O zaman kaplan Sırgak
Durmaksızın kesesini:
«Tevekkül!» deyip kuşanıp,
Dolan Hıtay'ı, Mançu'yu
Durdurdu yeniden saldırıp.
Sırgak yol kesip dururken
Çubak girdi dalıp,
Dokuz gün savaşıp,
Çubak çıktı boyanıp,
Doksan yerinden yara yiyip.
Dağ gibi Çubak çıktığında.
Ecel-ölüm gazasına
Geniş Talas'tan geldiğinde,
Kalabalık Burut, Müslüman
Azaba uğramış meğer.
Argınkan'ın Acıbay'ı,
Bindiği yürük Kartküröñ,
Altmış yaşını doldurmuş,
Yularını düşmana kaptırmadan,
Azılı düşmana yenilmeden,
Gazaya karışıp,

A da kirip uruştu.
Acıbay kirip barganda
Kamıştı kör, seldi kör,
Kaptagan kıtay eldi kör.
Buluttan ıldam toptu kör,
Burulbay tiygen oktu kör.
Altı künü aralap,
Acıbay çıktı boyolup,
Altımış cerden cara cep.
Acıbaydın artınan:
«Tobokel!» - dep bakırıp,
«Manastap!» uraan çakırıp,
Ceti künü aralap,
Cetimiş cerden cara cep,
Irçı uul çıktı kan bolup.
Irgalalbay dal bolup.
Kırktın başı Kırgıl çal,
Kırkında köpkön mıktı çal,
Kıyalı ters bolboso
Ayzakerden ıktuu çal,
Eki künü aralap,
Eçen cerden cara cep,
Başı çelek kan bolup,
Bütkön boydun baarısı
Bılkıldabay dal bolup,
Kayta keldi soguştan.
Baabedindin balası
Baatır tuugan Bayçoro,
Aksur menen oynotup,
Ar kimisin soylotup,
Aralap kirdi kıtaydı.
Kezigerge kezikpey,
Cöö celdetke kezigip,
Altı künü salışıp,
Ayanbastan uruşup,
Aksur kulap cıgılıp,
Bayçoronu cöö celdet
Baarı kaptap ketti emi,

O da girip savaştı.
Acıbay girip vardığında,
Kamışı gör, seli gör,
Bastıran Hıtay halkını gör.
Buluttan hızlı topu gör,
Şaşmadan değen oku gör.
Altı gün içinde dolaşıp,
Acıbay çıktı boyanıp,
Altmış yerinden yara yiyip.
Acıbay'ın ardından,
«Tevekkül!» diye bağırıp,
«Manas!» diye nara atıp,
Yedi gün içinde dolaşıp,
Yetmiş yerinden yara yiyip,
Irçı uul çıktı kan içinde,
Sallanamaz, bitkin olup.
Kırkın başı Kırgıl çal,
Kırk içinde nam salmış yaman ihtiyar,
Huyu ters olmasa,
Mızrakçıların ustası ihtiyar,
İki gün içinde dolaşıp,
Nice yerinden yara yiyip,
Başı kova kova kan olup,
Bütün bedeninin tamamı
Kıpırdamaz, bitkin olup,
Geri döndü savaştan.
Baabedin'in oğlu,
Bahadır doğan Bayçoro,
Aksur ile oynatıp,
Her birini yere serip,
Hıtay'ın içine daldı.
Denk düşene rastlamayıp,
Yaya cellatlara rastlayıp,
Altı gün çarpışıp,
Esirgemeden savaşıp,
Aksur devrilip yıkılıp,
Bayçoro'yu yaya cellatlar
Hep birden bastırdı işte,

Acıratıp atınan
Kolgo tüşüp ketti emi.
Munu körüp bayagı
Uy kuymulçak Sarala

Atından ayırıp,
Ele düşüp gitti işte.
Bunu görüp o bildik
İnek sağrılı Sarala'yı

Uyulgutup Almambet,
Cöö celdetten biröönü
Cetken cerden kulatıp,
Cetip koştop Almambet
Astındagı Aksurdu
Alıp çıktı çuratıp.
Munarık bolgon talaada,
Kumurskaday köp koldo:
«Bayçoro!» - dep bakırıp,
Toktop cüröt Almambet.
Kalıñ kıtay, mancuuga
Ulak kandın Sırgagı
Çındap kırgın salıptır.
Çımçıktayın böktörüp,
Bayçoronu er Sırgak
Tartıp alıp kıtaydan
Ala kaçıp kalıptır.
Azizkandın Almambet
Koştop cürgön Aksurdu
Tuura tartıp berdi ele,
Beren Sırgak baatırıñ
Aksurga aman mingizip,
Alıp cürüp ketti emi.
Atı uykaş Sırgak, Almambet -
Arslan tuugan kara kök,
Alışkanda arıbay,
Çabışkanga çarçabay
Caynagan kıtay, köp mancuu
Canına cakın kelgizbey,
Busurmanga tiygizbey:
«Isılam!» - dep bakırıp,
Kırıp-coyup sapırıp,
Tozup cüröt kıtaydı.
Küçöp kıtay kelgende,

Girdap gibi döndürüp Almambet,
Yaya cellattan birini
Yetiştiği yerde devirip,
Yetişip yedeğe alıp Almambet,
Altındaki Aksur'u
Alıp çıktı dörtnala koşturup.
Pus içindeki ovada,
Karınca gibi kalabalık orduda:
«Bayçoro!» diye bağırıp,
Durup dolaşıyor Almambet.
Kalabalık Hıtay'a, Mançu'ya
Ulak Han'ın Sırgak'ı
Sahiden kırgın salmış.
Serçe gibi terkiye alıp,
Bayçoro'yu er Sırgak
Hıtay'dan çekip alıp,
Alıp kaçıvermiş.
Azizkan'ın Almambet'i
Yedeğindeki Aksur'u
Doğruca çekip vermişti,
Yiğit Sırgak bahadırın,
Aksur'a sağ salim bindirip,
Alıp yürüyüp gitti işte.
Adları uyaklı Sırgak, Almambet —
Arslan doğmuş, çelik özlü,
Boğuştuğunda yorulmayan,
Vuruştuğunda usanmayan,
Kaynaşan Hıtay'ı, çok Mançu'yu
Yanına yaklaştırmadan,
Müslümana değdirmeden:
«İslâm!» diye bağırıp,
Kırıp döküp savurup,
Hıtay'ın yolunu kesip duruyor.
Hıtay güçlenip geldiğinde,

Azizkandın Almambet
Kaardanıp bakırıp:
«Kel, Sırgak!» - dep çakırıp,
Aziret tiybes Çoñ-Beecin
Uruşabız, - dep cürüp,
Alda kança cara cep,
Atışa albay coo menen
Kansırap keter bekenbiz?

Azizkan'ın Almambet'i
Öfkelenip bağırıp:
«Gel, Sırgak!» diye çağırıp,
Ermiş eli değmez Çoñ-Beecin'le
Savaşırız, — deyip yürüyüp,
Kim bilir kaç yara yiyip,
Düşmanla vuruşamadan
Kan kaybedip gider miyiz?

Beecinge karay kayrılıp,
Berenderden ayrılıp,
Sırgagım, beypay bolor bekenbiz?
Tolgon kıtay kozgolup,
Tozoktu kıtay salıptır.
Kolodon kılgan burkandı
Asa baylap salıptır,
Kayra tartıp ketpeske,
Ant kılışıp köp kıtay
Kögörüşüp kalıptır.
Kayra kaçkan kıtaydı:
«Kayta cürüp uruş», - dep,
Koñurbay kalça tügöngür
Kamap aydap alıptır.
Kapkarañgı tün kelet,
Kan agızar kol kelet,
Kara canga zor kelet, Sırgak!
Beecinden kütkön çoñ kelet,
Esepsiz asker mol kelet,
Türkün-türkün el kelet,
Tük koyboy kaptar sel kelet!
Kanday zaman, kanday kün
Talak kılıp butumdu,
Taştap taktı, curtumdu
Buruttu karay kaçkanda
Körgömün dalay baatırdı,
Kaynagan kıtay kapırdı.
Kaptap kirip kelgende
Kıtaydı sürüp capırdım,
Köptügünön salışıp,

Beecin'e doğru dönüp,
Yiğitlerden ayrılıp,
Sırgak'ım, perişan mı oluruz?
Dolan Hıtay ayaklanıp,
Cehennemi Hıtay salmış.
Tunçtan yapılma putunu
Yükseğe asıp dikmiş,
Geri çekilip gitmemeye
Ant içip çok Hıtay,
İnat kesilip durmuş.
Geri kaçan Hıtay'ı:
«Geri dönüp savaş», — diye,
Koñurbay Kalça, kahrolası,
Kuşatıp sürüp almış.
Kapkaranlık gece gelir,
Kan akıtır ordu gelir,
Kara cana zor gelir, Sırgak!
Beecin'den beklenen büyük gelir,
Hesapsız asker bol gelir,
Türlü türlü halk gelir,
Hiçbir şey komadan basan sel gelir!
Nasıl zaman, nasıl gün,
Putumu boşayıp terk ederek,
Tahtı, yurdumu bırakıp,
Burut'a doğru kaçtığımda
Görmüştüm nice bahadırı,
Kaynayan Hıtay kâfirini.
Bastırıp girip geldiğinde
Hıtay'ı sürüp devirdim,
Çokluğuyla çarpışıp,

Kalıñ mancuu, köp kıtay
Başıma salgan boluçu
Kara kün zaman akırdı.
Oşo kıtay el uşul,
Cüröktögü çer uşul!
Kızıl kanga boyolup,
Kılçaybastan artıma
Cürüp ketken men uşul!»
Oşondo Sırgak mınday deyt:
«Tozbogun, Almam columdu,
Koyo ber, Alma, kolumdu!
Kaptap kelgen kıtayga

Kalabalık Mançu, çok Hıtay
Başıma salmıştı
Kara günü, ahir zamanı.
İşte o Hıtay halkı budur,
Yürekteki dert budur!
Kızıl kana boyanıp,
Ardıma dönüp bakmadan
Çekip giden ben buyum!»
O zaman Sırgak şöyle der:
«Kesme, Alma'm, yolumu,
Bırak, Alma, kolumu!
Bastırıp gelen Hıtay'a

Kaçırıp ayza sunayın,
Kaarı katuu dozokton
Canımdı azat kılamın.
Acalım bolso kıtaydan
Atışıp cürüp ölömün,
Çımın canım barında
Çın-Beecinde kıtaydı,
Çırkıratıp baldarın
Bıt-çıt kılıp bölömün,
Talkalabay kıtaydı
Talastı kantip körömün!
Alöökönün Koñurbay
Ayanışpay salışıp,
Igın taap Kalçanı
Kök şiliden alamın,
Koluma tiyse Kalçanı
Kurmandıkka çalamın!
Koñurbay kanın çaçpastan
Kantip burut baramın!»
Bolboy Sırgak turganda
Kanıkey bergen ok ötpös
Soguş kiyimi bir bölök,
Bittep-kuştap ketet, - dep,
Kirdin kiyimi bir bölök,
Çañdın kiyimi bir bölök,
Örüülüktö, tınçtıkta

Saldırıp mızrağımı uzatayım,
Kahrı katı cehennemden
Canımı azat ederim.
Ecelim Kıtay'dan ise eğer
Vuruşa vuruşa ölürüm,
Sinek kadar canım varken
Çın-Beecin'deki Kıtay'ı,
Çocuklarını çığlık çığlığa
Paramparça edip bölerim,
Kıtay'ı darmadağın etmeden
Talas'ı nasıl görürüm ben!
Alööke oğlu Koñurbay ile
Esirgemeden vuruşup,
Fırsatını bulup Kalça'yı
Ensesinden yakalarım,
Elime geçerse Kalça'yı
Kurbanlık gibi boğazlarım!
Koñurbay'ın kanını dökmeden
Nasıl varırım burutlara ben!»
Sırgak böyle direnip dururken
Kanıkey'in verdiği ok geçmez
Savaş giyimi bir başkadır,
İnceden inceye yoklar deyip,
Kirin giyimi bir başkadır,
Tozun giyimi bir başkadır,
Konukta, barış gününde

Kandın kiyimi bir bölök.
Kalpak örköç kara nar
Kan Manastın Celmayan
Cüktöp kelgen soot ton -
Cakası altın, ceñi cez,
Koş badana, torgoy köz,
Küdörü kürmö, keñ caka.
Kalaanın baarın çaldırgan,
Soot tongo saldırgan.
Tiştep nıktap Kanıkey
Kaşka tişin soydurgan,
Tiktep közün ayırbay:
«Kaysı cer boşoñ boldu? - dep,
Kara közü koyulgan.
Kıtay kırgın saların
Bile kelgen çorolor

Hanın giyimi bir başkadır.
Kalpak hörgüçlü kara nar,
Han Manas'ın Celmayan'ı
Yüklenip getirdiği zırh kaftan —
Yakası altın, yeni tunç,
Çift kat zırhlı, turgay gözlü,
Güderi cepken, geniş yaka.
Şehrin hepsini yoklatmış,
Zırh kaftana koydurtmuş.
Dişleyip pekiştirip Kanıkey
Ön dişini aşındırmış,
Gözünü ayırmadan bakıp:
«Hangi yeri gevşek kaldı?» deyip,
Kara gözü koyulaşmış.
Kıtay'ın kırgın salacağını
Bilerek gelen çorolar

Bolot kılıç baylanıp,
Coo-caragın şaylanıp,
Çorolor mintip turganda
Kayrattı Kalça kılıptır,
Kalıñ kıtay, mancuunu:
«Kaptagın!» - dep kılıçtap,
Astına aydap alıptır.
Cer cüzündö çöptü kör,
Çöptön kalıñ köp kıtay
Kumurskaday cıbırap,
Kumçalık sansız köptü kör!
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları bölünüp,
Kürmö kiygen mancuunun
Kücürmönü körünüp:
«Möndü!» - dep uraan çakırıp,
Cerdi carıp bakırıp,
Caynap kıtay kalganda
Baştagıdan miñ ese
Artık bolup cabılıp.
Mınçalık koldu körgöndö,
Azgınakay busurman

Çelik kılıç kuşanıp,
Cenk pusatını donanıp,
Çorolar böyle dururken
Kalça gayrete gelmiş,
Kalabalık Kıtay'ı, Mancu'yu:
«Saldırın!» deyip kılıç sallayıp,
Önüne katıp sürmüş.
Yeryüzündeki otu gör,
Ottan kalabalık çok Kıtay
Karınca gibi kaynaşıp,
Kum kadar sayısız çokluğu gör!
Taş kuşanan Kıtay'ın
Seçkinleri ayrılıp,
Cepken giyen Mancu'nun
Azgın güçlüsü görünüp:
«Möndü!» diye nara atıp,
Yeri yararcasına bağırıp,
Kıtay kaynayıp dolunca
Öncekinden bin kat
Fazla olup üşüştüler.
Bunca orduyu görünce,
Bir avuç Müslüman

Ketti candan tüñülüp,
Keñeş kılıp buruttar
Kep, akılın kılışıp,
Atadan calgız bolgonuñ,
Artında tuugan cok bolso
Azır ketkin ceriñe.
Alım naçar degeniñ
Atışam, - dep, böödö ölböy
Azır kaytkın cayıña!
Iskender izin salbagan,
Sulayman surak albagan,
Ar kim surak albagan
Tügönöt dese tütögön,
Tübünön beri küçögön,
Tügönbös kıtay el eken,
Ölgön sayın öörçügön,
Kaptap keter sel eken.
Beker mınday cıyılıp,
Beylebesten kırılıp,
Beyacal ölüp ketpegin.

Candan umudu kesti,
Buruttar danışıp derleşip,
Söz edip akıl yürütüp:
«Atadan yalnız olanınız,
Ardınızda kardeşiniz yoksa
Şimdi gidin yurdunuza.
Gücüm zayıf diyeniniz
Vuruşurum deyip boşuna ölmeden
Şimdi dönün yerinize!
İskender'in ayak basmadığı,
Süleyman'ın sorgu sormadığı,
Kimselerin hesap sormadığı,
Tükenir desen tüten,
Kökünden beri güçlenen,
Tükenmez Kıtay eliymiş,
Öldükçe çoğalan,
Basıp geçen selmiş.
Boş yere böyle toplanıp,
Düşünmeden kırılıp,
Ecelsiz ölüp gitmeyin.

Ölgönüñdön kalganıñ
Cete körgün Talaska,
Korduk körüp kaldık, - dep,
Ayta körgün Manaska!»
Arañ cürgön busurman
Kayra tarttı çurkurap,
Kayratsız caşık buruttar:
«Kanday zaman bolot?» - dep,
Ketip barat burkurap.
Burut mintip ketkende
Altın aydar, çok belboo,
Azizkandın calgızı,
Arslan tuugan Almambet
Kündü caylap iygende
Boroşolop şıbırgak,
Kündüzü bürkök, tünü açık,
Cakanın baarı camgırlap,
Böksönün baarı möndürlöp,

Ölenlerden sağ kalanınız
Varmaya bakın Talas'a,
«Horluk gördük kaldık» deyip,
Söylemeye bakın Manas'a!»
Güçbela yürüyen Müslüman
Geri döndü feryat edip,
Yüreksiz, korkak buruttar:
«Nasıl zaman olacak?» deyip,
Ağlaşarak gidiyorlar.
Burut böyle gidince
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Azizkan'ın biriciği,
Arslan doğan Almambet
Günü büyüyle çevirince
Tipiyle sulusepken boşanıp,
Gündüzü kapalı, gecesi açık,
Ovaların hepsi yağmura,
Yamaçların hepsi doluya,

Cöö tumanday tüştü ele,
Kün körünböy küügümdöp,
Ay körünböy bülbüldöp,
Köktön bulut sabalap,
Cer betine kamalıp,
Kün körünböy tün tüşüp,
Körö albastan can-cagın,
Kıykırganda ün cetpey,
Ün cetse da köz cetpey
Caydın künü kış boldu,
Cayılgan suular muz boldu,
Kiyimi cuka kıtaylar
Kıñşılagan kız boldu.
Uşinetip kün caylap,
Kaptap kalgan kıtayga
Kaçıp ketken buruttu
Körsötpöstön Almambet
Tozup turdu col karmap.
Tozup Almañ turganda,
Toktoboy kıtay kaptadı
Kaarlanıp capırıp,
Kalıñ curttun baarına:
«Kaptap ket!» - dep, Koñurbay
Kabar salıp çakırıp,

Alçak sis gibi çöktü,
Güneş görünmez alacalanıp,
Ay görünmez donuklaşıp,
Gökten bulut boşanıp,
Yeryüzüne kapanıp,
Gün görünmez gece çöküp,
Göremeden dört yanını,
Bağırınca ses yetişmez,
Ses yetse de göz yetişmez,
Yazın günü kış oldu,
Yayılan sular buz oldu,
Giyimi ince Kıtaylar
Sızlanan kız oldu.
Böylece günü büyüleyip,
Üşüşüp gelen Kıtay'a
Kaçıp giden burutu
Göstermeden Almambet
Yolu tutup bekledi.
Almañ böyle beklerken,
Durmadan Kıtay saldırdı
Kahırlanıp bastırıp,
Kalabalık halkın hepsine:
«Saldırıp geç!» diye Koñurbay
Haber salıp çağırıp,

Kırk kandın eli kıtayga
Kıstoo saldı Koñurbay.
«Kılçaybay curtum, kırgın, - dep,
Özü tiygen burutka
Kızıktı mintip kılgın», - dep,
Koñurbay mınday degende
Kılıçtarı kılkıldap,
Ayza başı bılkıldap,
Zubun-zubun kıtaylar
Zubunu menen bölünüp,
Mergenderi cabılıp,
Döölörünün baarısı
Çet-çetine kamınıp,
Kaptap kıtay kalganda

Kırk hanın eline, Kıtay'a
Baskı saldı Koñurbay.
«Dönüp bakmadan kırın halkım, deyip,
Kendi saldıran buruta
Görülecek işi böyle edin» deyip,
Koñurbay böyle deyince
Kılıçları parıldayıp,
Mızrak başı oynaşıp,
Bölük bölük Kıtaylar
Bölüğüyle ayrılıp,
Nişancıları üşüşüp,
Devlerinin hepsi
Kenarlarında derlenip,
Kıtay saldırıp dolunca

Cerdin üstü çañ bolup:
«Zaman kanday bolot?» - dep,
Erdin baarı dal boldu.
Caynap kelgen mergender
Camgırday kılıp caa tartıp,
Cabılmak boldu burutka.
Topon suu cürbös Çoñ-Beecin
Top-top bolup bölünüp,
Toktoboy uruş saldı emi.
Manas kandın kırk çoro
Kaçkan curttu kuudurbay,
Aldınan tozup aldı emi.
Iretteşip uruşup,
Kayra tartıp kalışıp,
Kayran Almañ bet bolup,
Kaçpay turup salışıp,
Erenderdin baarısı
Ayzalaşıp top buzup,
Acalı cetken kee bir can
Atışıp cürüp okko uçup,
Bılkıldap kıtay cıyılıp,
Mıktap uruş salıptır,
Mıktı tuugan Koñurbay
Oşol eldin baarına
Kabar berip kalıptır.
Er baş sayın ekiden
Bışırgan kirpiç beriptir.
Orto ceri uruşup,

Yerin üstü toz olup:
«Zaman nasıl olacak?» deyip,
Erlerin hepsi şaştı kaldı.
Kaynaşıp gelen nişancılar
Yağmur gibi yay çekip,
Buruta üşüşecek oldu.
Tufan suyu geçmez Çoñ-Beecin
Küme küme bölünüp,
Durmadan cenge girişti.
Manas hanın kırk çorosu
Kaçan halkı kovdurmadan,
Önlerinden karşılayıp kesti.
Saf düzülüp vuruşup,
Geri çekilip durup,
Canım Almañ karşı durup,
Kaçmadan durup çarpışıp,
Erenlerin hepsi
Mızraklaşıp saf bozup,
Eceli yeten kimi can
Vuruşurken oka uçup,
Kımıl kımıl Kıtay yığılıp,
Sıkı bir cenk açmış,
Sağlam doğan Koñurbay
O elin hepsine
Haber verivermiş.
Er başına ikişer
Pişmiş kerpiç vermiş.
Orta yeri vuruşup,

Eki çeti buruttu
Tegerektep kalıptır.
Tegeregin çep kılıp,
Tegerektep alarda
Kazıp koyup orlorun,
Kaynatıp çoguu şorlorun,
Kırk çoronu kurçaşıp,
Çoguu baylap alarda
Çoçup ketti Almambet.
Bir birine karalaş,

İki ucu burutu
Çepeçevre sarmış.
Çevresini siper edip,
Kuşatıp alacakken
Hendeklerini kazıp koyup,
Hepsinin çilesini kaynatıp,
Kırk çoroyu kuşatıp,
Hepsini bağlayacakken
İrkilip ürktü Almambet.
Birbirine destek olan,

Almambet, Çubak aralaş,
Serek, Sırgak atı uykaş,
Eerçitkeni kırk çoro,
Sırgaktı koyup artına,
Kaptap kelgen kıtaydın
Karşı koyup betine,
Ordun salın dır koyup,
It-Ölböstün çölünö
Kirip keldi çü koyup.
Capalak uçpas coldordu
Bek bekitip alışıp,
Kıtaydı karış cıldırbay,
Busurmanga colotpoy,
It uruşun saldı emi.
Kanduu kanga bölönüp,
Kaptagan kıtay kolu eken.
Kaptap küçöp kalgan soñ,
Eer beldey kaykıga
Kaçkan boydon er Sırgak
Arañ çıktı cölönüp,
Azizkandın Almambet
Alıstan körüp kıtaydı
Aldıga salsa akcoltoy,
Astında cürsö san koldoy,
Dümök salgan kıtayga
Kaçırıp kirip Almambet
Aralaşıp aldı emi.
«Isılam!» - dep, bakırıp,
Uy kuymulçak Sarala
Uyulgutup Almambet,
Kuup kelgen kıtaydı
Uygu-tuygu tüşürüp:

«Din islam!» - dep, bakırıp,
«Manastap!» - uraan çakırıp,
Kayra aydadı sapırıp.
Sarala menen oynotup,
Bet alganın kıtaydın
Kırıp cüröt soylotup.

Almambet, Çubak iç içe,
Serek, Sırgak adı uyaklı,
Peşine taktığı kırk çoro,
Sırgak'ı koyup ardına,
Saldırıp gelen Kıtay'ın
Karşı koyup yüzüne,
Siperi bırakıp fırlayıp,
İt-Ölbös'ün çölüne
At sürüp girip geldi.
Baykuş uçmaz yolları
Sıkıca tutup kapatıp,
Kıtay'ı bir karış ilerletmeden,
Müslümana yaklaştırmadan,
İt dövüşünü tutturdu.
Kanlı kana bulanıp,
Saldıran Kıtay ordusuymuş.
Saldırıp güçlenince artık,
Eyer beli gibi bele
Kaça kaça er Sırgak
Güçbela çıktı dayanıp,
Azizkan'ın Almambet'i
Uzaktan görüp Kıtay'ı,
Öne katsan uğuru bol,
Yanında yürüse bin ordu değer,
Kargaşa salan Kıtay'a
Saldırıp girip Almambet
İçlerine karıştı.
«İslam!» diye bağırıp,
İnek sağrılı Sarala'yı
Fır döndürüp Almambet,
Kovalayıp gelen Kıtay'ı
Allak bullak düşürüp:

«Din İslam!» diye bağırıp,
«Manas!» diye nara atıp,
Geri sürdü savurup.
Sarala ile oynatıp,
Karşısına çıkan Kıtay'ı
Kırıp yere seriyor.

Ayabay Almañ kirgende
Topurak kör, çañdı kör,
Top-top bolup cıgılıp,
Ölüp catkan candı kör!
Suuday bolup şırkırap,
Agıp catkan kandı kör!
Arslanday bolup bakırıp,
Aralap cüröt kıtaydı
Almambet kök cal şerdi kör!
Attarınan ayrılıp,
Alapayın tabalbay,
Akıl azap, mañ bolup,
Top-top catkan cöönü kör!
Kaptagan kalıñ kıtaydı
Çımınçalık körböstön,
Almambettey döönü kör!
Kıtay sansız, bu calgız,
Kızıtalak kıtaydın
Kılmışı barbı teñirge?
Kıstoo salıp, kamoolop,
Tirüü karmap alçuuday.
Aluuçu bolso Almañdın
Başına buzuk salçuday,
Kaptap kıtay çu koydu.
«Kadırlaş Çubak kayda?» - dep,
Kayra tartıp dır koydu.
At soorusun saldı emi,
Artınan tüşüp köp kıtay
Ayanbay kuup kaldı emi.
Kuup kıtay ceterde,
Takır kaptap ötördö,
Uzun boyluu, keñ dalı -
Kabarıñda bar beken
Kan Baltaydın Çubagı
Alışsa adamdın alı cetpegen,
Atsa mıltıktın ogu ötpögön,

Coo körsö toktop kalbagan,
Oyguttardın kıraanı,

Almañ esirgemeden girince
Toprağı gör, tozu gör,
Küme küme yıkılıp,
Ölüp yatan canı gör!
Su gibi şırıl şırıl,
Akıp yatan kanı gör!
Arslan gibi bağırıp,
Kıtay'ın içinde dolaşan
Boz yeleli Almambet aslanı gör!
Atlarından ayrılıp,
Ne yapacağını bilemeden,
Aklı şaşıp, sersemleyip,
Küme küme yatan yayaları gör!
Saldıran kalabalık Kıtay'ı
Sinek kadar görmeyen,
Almambet gibi devi gör!
Kıtay sayısız, bu yalnız,
Kahrolası Kıtay'ın
Tanrı katında suçu mu var?
Sıkıştırıp, kuşatıp,
Diri tutup alacakmış gibi,
Alacak olsa Almañ'ın
Başına fesat salacakmış gibi,
Kıtay atılıp saldırdı.
«Candan dost Çubak nerde?» deyip,
Geri dönüp fırladı.
Atın sağrısını verdi,
Ardına düşüp çok Kıtay
Esirgemeden kovaladı.
Kıtay kovalayıp yetişirken,
Tümden basıp geçerken,
Uzun boylu, geniş omuzlu —
Haberin var mı bilmem —
Han Baltay'ın Çubak'ı,
Güreşse insanın gücü yetmeyen,
Vursa tüfeğin kurşunu işlemeyen,

Düşman görse durup kalmayan,
Oygutların şahbazı,

Miñ ayzanı bir cegen
Carası bar etinde,
Ayıgıp alıp caradan
Kıtay menen betteşüü -
Er Çubaktın şertinde.
Kök ırapıs ton kiygen,
Kögaladay at mingen
Kaçırıp kirdi san koldoy.
Çımınday canın ayabay:
«Manastap!» - uraan çakırıp,
Kumurskaday kalıñ kol
Kumday bolup, köp kıtay
Kalıñ koldu baştagan
Altı miñ kıtay, miñ kalday,
Ak sakalı Koñurbay.
Kaçırıp Çubak kalganda
Kabagım debey, kaş debey,
Kaçırıp çıktı Koñurbay.
Kaardanıp bakırıp,
Balbandarın çakırıp:
«Kapta, kalday, kapta! - dep,
Kan Baltaydın Çubagın
Tirüü karmap alalı,
Başı-közün şirilep,
Karıkandın aldına
Tartuu kılıp baralı!
Karıkandan suranıp,
Kalıñ çerik bergin, - dep,
Kol çakırtıp alalık.
Kaçırıp kalgan burutka
Kıyamattı salalık,
Aydap barıp Talaska
Kızı emes buruttun
Katının talap alalık!
Murun kaçkan buruttun
Kızıl kanın çaçalık,
Kılçaybas kılıp buruttu
Kırıp-soyup, cançalık!
Belderinen büktöylük,

Bin mızrağı birden yiyen,
Yarası var etinde,
Yaradan iyileşip
Kıtay ile yüzleşmek —
Er Çubak'ın andındadır.
Gök ipek kaftan giyen,
Kögala gibi at binen,
Saldırıp girdi bin ordu gibi.
Sinek kadar canını esirgemeden:
«Manas!» diye nara atıp,
Karınca gibi kalabalık ordu,
Kum gibi olan çok Kıtay,
Kalabalık orduya baş olan
Altı bin Kıtay, bin kalday,
Ak sakallısı Koñurbay.
Çubak saldırıp gelince
Kaşım demeden, göz demeden,
Karşı saldırıp çıktı Koñurbay.
Kahırlanıp bağırıp,
Pehlivanlarını çağırıp:
«Saldır, kalday, saldır! deyip,
Han Baltay'ın Çubak'ını
Diri tutup alalım,
Başını gözünü kayışla sarıp,
Karıkan'ın önüne
Armağan edip varalım!
Karıkan'dan dileyip,
«Kalabalık asker ver» deyip,
Ordu çağırtıp alalım.
Saldırıp duran buruta
Kıyameti koparalım,
Sürüp varıp Talas'a
Burutun kızı değil,
Karısını yağmalayıp alalım!
Önce kaçan burutun
Kızıl kanını saçalım,
Burutu dönüp bakamaz edip
Kırıp biçip ezelim!
Bellerinden bükelim,

Beybaş, tentek buruttu	*Başıboş, azgın burutun*
Bulap alıp bulasın,	*Malını mülkünü yağmalayıp,*
Beecindi közdöy cüktöylük.	*Beecin'e doğru yükleyelim.*
Meltiretip ayzanı	*Mızrağı dimdik doğrultup*
Bek karmagın çıñdanıp,	*Sıkı tutun güçlenip,*
Oloñ menen başıñdı	*Kıl urganla başınızı*
Oñdop algın tıñdanıp.	*Düzeltip alın derlenip.*
Kayra kaçıp kalganıñ	*Geri kaçıp kalanınız*
Ölböy kalam debegin!	*Ölmeden kalırım demesin!*
Abaylaçı balbandar,	*Dikkat edin pehlivanlar,*
Almambet, Çubak, Sırgagı	*Almambet, Çubak, Sırgak'ı*
Buruttun asker beli eken.	*Burutun asker belidir.*
Buruttugu bolboso	*Burutluğu olmasa*
Cer cüzündö adamdı	*Yeryüzünde insanı*
Buy kıluuçu şer eken.	*Perişan eden aslandır.*
Buruttardın Çubagı	*Burutların Çubak'ı*
Köptön beri soguşpay,	*Çoktan beri savaşmayıp,*
Buurugup kalgan kezi eken!»	*İçi kabarıp coştuğu demdir!»*
Kalça süylöp turganda	*Kalça söyleyip dururken*
Kaçırgan Çubak turabı,	*Saldıran Çubak durur mu,*
Kögala menen zırgıtıp,	*Kögala ile ok gibi uçup,*
Köp kıtaydı dırgıtıp,	*Çok Kıtay'ı ürkütüp kaçırtıp,*
Koñurbaydın canında	*Koñurbay'ın yanında*
Takooldogu miñ kalday,	*Destekte duran bin kalday,*
Kaldayına cetkende	*Kalday'ına yetişince*
Eçen-eçen er sayıp,	*Nice nice eri mızraklayıp,*
Eçeni kabat bir sayıp,	*Nicesini üst üste bir vurup,*
Kıtaylar ıktap cönölüp,	*Kıtaylar sine sine kaçışıp,*
Kırıp cüröt er Çubak	*Kırıp duruyor er Çubak*
Kızıl kanga bölönüp.	*Kızıl kana bulanıp.*
Kayra kaçkan kıtaydı	*Geri kaçan Kıtay'ı*
Kaardanıp Koñurbay	*Kahırlanıp Koñurbay*
Birin kayta kaçırbay,	*Birini geri kaçırmadan,*
Sabap cüröt aykırıp,	*Dövüp duruyor haykırıp,*
Kaçkandı Kalça toktotup,	*Kaçanı Kalça durdurup,*
Kaçpagandı er Çubak	*Kaçmayanı er Çubak*
Soyup cüröt ontotup.	*Boğazlayıp inletiyor.*
Ortosunda köp kıtay	*Ortasında çok Kıtay*

Irgilip kaldı kaçalbay,
Tamşanganda kan tatıp,
Kambıldarı kamınıp:
«Karmaybız», - dep Çubaktı
Kalıñ kıtay, köp mancuu

Bocalayıp kaldı kaçamadan,
Ağız şapırdatıp kan tadıp,
İşbilirleri hazırlanıp:
«Tutarız» deyip Çubak'ı
Kalabalık Kıtay, çok Mancu

Kaptap kaldı cabılıp.
Tatalaşıp köp kıtay,
Dalay ayza saldı emi,
Almambet menen Sırgak cok,
Arada Çubak kaldı emi.
Katının kara baskanday,
Kuugunu cakın kalganday,
Kıtaylardın Koñurbay:
«Möndü, möndü, möndü!» - dep,
Möndülöp uraan çakırıp.
«Karmagın! - dep, Çubaktı
Kaardanıp bakırıp.
Kalıñ kıtay, mancuunu
Kayran Çubak kök calıñ
Koñurbaydan bölögün
Köpölökçö körgön cok.
Koñurbaydı bet alıp,
Ayza sunup, bet alıp,
Kalmak eer kaşı, - dep,
Kak cüröktün başı, - dep,
Çındap koyup öttü emi,
Altın kise çeti, - dep,
Öpkö, cürök özü, - dep,
Koñurbay koyup öttü emi,
Koñurbaydın soñunan
Sansız kıtay cetti emi.
Koñurbayı baş bolup,
Kumurskaday kıcıldap,
Kumday bolup bıcıldap,
Tegerektep ketti emi.
Calgız cürgön er Çubak
Sanaa tartıp bügüldü,
Çımın candan tüñüldü.

Üşüşüp saldırdı hep birden.
Didişip çok Kıtay,
Nice mızrak sapladı,
Almambet ile Sırgak yok,
Arada Çubak kaldı.
Sanki karısını kara basmış,
Sanki kovgun yakına gelmiş,
Kıtayların Koñurbay'ı:
«Möndü, möndü, möndü!» deyip,
Möndü diye nara atıp.
«Tutun!» deyip Çubak'ı,
Kahırlanıp bağırıp.
Kalabalık Kıtay'ı, Mancu'yu
Yiğit Çubak, o boz yeleli,
Koñurbay'dan gayrısını
Kelebek kadar görmedi.
Koñurbay'a yönelip,
Mızrak uzatıp, yüz tutup,
«Kalmuk eyerin kaşı» deyip,
«Tam yüreğin başı» deyip,
Gerçekten vurup geçti,
«Altın kesenin ucu» deyip,
«Ciğer ile yürek özü» deyip,
Koñurbay da vurup geçti,
Koñurbay'ın ardından
Sayısız Kıtay yetişti.
Koñurbay'ı baş olup,
Karınca gibi kaynaşıp,
Kum gibi vızıldayıp,
Çepeçevre kuşattılar.
Yalnız kalan er Çubak
Kaygı çekip büküldü,
Sinek kadar candan umut kesti.

Ayza menen sayganın
Kayta kagıp colotpoy,
Aybalta menen çapkanın
Boyuna cakın çenetpey,
Kılıç menen can cagın
Kılça canın ayabay,
Kagıp cüröt er Çubak.
Ayanbay cüröt Koñurbay,
Alek boldu er Çubak.

Mızrakla saplayanı
Geri savıp yaklaştırmadan,
Aybaltayla vuranı
Boyuna nişan aldırtmadan,
Kılıç ile dört yanını,
Kıl kadar canını esirgemeden,
Savıp duruyor er Çubak.
Esirgemiyor kendini Koñurbay,
Bunaldı kaldı er Çubak.

Eki közü alaktap,
Esi ketip dal bolup,
Eñgirep Çubak turganda
Atışkanda akcoltoy,
Alışkanda san koldoy,
Kara kalpak kırgagı,
Kan Manastın Sırgagı
Kaardanıp bakırıp,
Kamap turgan kıtaydı
Er Çubaktın üstünön
Sürüp çıktı capırıp.
Oozu-murdun calanıp,
Arslanday aykırıp,
Aydap cüröt er Sırgak.
Kalıñ kıtay, mancuunu
Kızıl kandı agızıp,
Caylap cüröt er Sırgak.
Börü tiygen miñ koydoy,
Bölüp cüröt er Sırgak.
Cagalmay tiygen taanday,
Canın kılça ayabay
Kırıp cüröt er Sırgak.
Kezikkenin maydalap,
Kez bolgonun ayzalap:
«Keçildin kanı kaydalap?»
Aykırıp cüröt er Sırgak.
Ayanbastan arslanıñ
Ilaaçınday tiydi ele,
Sırt cagınan Sırgakka

İki gözü fıldır fıldır,
Aklı gidip şaşırıp,
Çubak sersemleyip dururken,
Vuruşmada uğru açık,
Kapışmada bin ordu değer,
Kara kalpaklının seçkini,
Han Manas'ın Sırgak'ı
Kahırlanıp bağırıp,
Kuşatıp duran Kıtay'ı
Er Çubak'ın üstünden
Sürüp çıktı bastırıp.
Ağzını burnunu yalanıp,
Arslan gibi haykırıp,
Sürüp duruyor er Sırgak.
Kalabalık Kıtay'ın, Mancu'nun
Kızıl kanını akıtıp,
Haklıyor bir bir er Sırgak.
Kurt dalamış bin koyun gibi,
Bölüp duruyor er Sırgak.
Doğan dalamış kargalar gibi,
Canını kıl kadar esirgemeden
Kırıp duruyor er Sırgak.
Rastladığını ufalayıp,
Karşısına geleni mızraklayıp:
«Keçil'in hanı nerede?» deyip
Haykırıp duruyor er Sırgak.
Esirgemeden o arslanın
Şahin gibi daldığı demde,
Arka yanından Sırgak'a

Kan Baltaydın Çubagı
Karaan bolup berdi ele.
Kakaylagan kıtaydı
Itelgi tiygen taanday
It-Ölböstün çölünö
Kayra sürüp capırıp,
Kayran Sırgak kirdi emi.
Çaktasa çama kelbegen,
Çark kelbes kıtay el eken,
Küröşüp küçü cetpegen,
Kücürmön kıtay el eken.
Kürküröp kaptap Ay Cañ-Cuñ,
Küülönüp cetip kalıptır.

Han Baltay'ın Çubak'ı
Arka olup destek verdi.
Dikleşen Kıtay'ı,
Aladoğan dalamış karga gibi,
İt-Ölbös'ün çölüne
Geri sürüp bastırıp,
Yiğit Sırgak girdi.
Denemekle baş edilmez,
Başa çıkılmaz Kıtay eliymiş,
Güreşse gücün yetmediği,
Zorlu Kıtay eliymiş.
Gürleyip saldırıp Ay Cañ-Cuñ,
Hızlanıp yetişivermiş.

Aykırıgı taş carıp,
Ayanbastan kol alıp,
Esepsiz kalıñ kol alıp,
Cañırtışıp şer alıp,
Can ayabas kök alıp,
Ay Cañ-Cuñ kelip kalıptır.
Eki alpı kelgende
Kolu kolgo koşulup,
Cerdin cüzü coşulup,
Seldey boldu köp kıtay.
Kalıñdıgın karasañ
Uç-kıyırına köz cetpey,
Köldöy boldu köp kıtay.
Ar mancuusu bir bölök,
Kalıñ kıtay, mancuunun
Kançaları kırılgan.
«Buruttardı kırsam», - dep,
Erdin kese tiştenip,
Armanduusu bir bölök,
Alıstan çalma uruuçu
Ayarları bir bölök,
Türkün kıtay el bolup,
Tügönüşör cer bolup,
Kaptap kıtay kalganda
Akıl tappay alaktap,

Haykırışı taş yarıp,
Esirgemeden asker alıp,
Hesapsız kalabalık ordu alıp,
Naralarla yiğit aslanlar alıp,
Can esirgemez gözü pekler alıp,
Ay Cañ-Cuñ gelivermiş.
İki alpı gelince
Ordu orduya katılıp,
Yeryüzü kaynayıp taşıp,
Sel gibi oldu çok Kıtay.
Kalabalığına baksan
Ucuna bucağına göz yetmez,
Göl gibi oldu çok Kıtay.
Her Mancu'su bir başka bölük,
Kalabalık Kıtay'ın, Mancu'nun
Niceleri kırılmış.
«Burutları kırsam» deyip,
Dudağını ısırıp dişlenip,
Yanıp yakılanı bir başka bölük,
Uzaktan kement atıcı
Ayarları bir başka bölük,
Türlü türlü Kıtay eli olup,
Birbirini tüketecek yer olup,
Kıtay saldırıp dolunca
Akıl bulamayıp bocalayıp,

Amalı kaçıp, es ketip,
Kıtay kirdi cabılıp,
Baylamakka kamınıp.
Munarık tüşkön toptu kör,
Buzulbagan oktu kör!
Oktu Sırgak oyloboy:
«Ölömün» - dep sanabay,
Öödö-ıldıy karabay,
Baştagının biri cok,
Kaptap kalgan kıtaydın
Kayra kaçar türü cok.
Kaçırıp ayza salışıp,
Onun sayıp tüşürsö
Tuş-tuşunan saygılap,
Bir cüz ayza bir tiet.
Kürküröp çıksa Koñurbay
Közünö kişi körünböyt,

Çaresi kaçıp, aklı gidip,
Kıtay girdi hep birden,
Bağlamaya davranıp.
Pus çökmüş kalabalığı gör,
Şaşmadan değen oku gör!
Oku Sırgak düşünmeden:
«Ölürüm» diye saymadan,
Yukarı aşağı bakmadan,
Öncekilerin biri yok,
Saldırıp duran Kıtay'ın
Geri kaçar hâli yok.
Saldırıp mızrak vuruşup,
Onunu saplayıp düşürse
Dört bir yanından dürtüp,
Yüz mızrak birden değer.
Gürleyip çıksa Koñurbay
Gözüne kimse görünmez,

Küçöp ketet Ay Cañ-Cuñ.
Ay Cañ-Cuñdun artınan
Aykırıp kelet Kün Cañ-Cuñ.
Eki Cañ-Cuñ kan çıgıp,
Dobuşunan can çıgıp,
Bettep Sırgak sayganda
Ayza sınıp büktölüp,
Calgız canga küç kelip,
Cabılıp kıtay turganda
Cılkıda tulpar Alabaş
Sırgaktı közdöy cügürtüp,
Almambet, Çubak atı uykaş:
«Acal cetse ölölü,
Alıbız kelse ekööbüz
Esil Sırgak balaga
Karaan bolup bereli!»
Uşunday dep, eki şer
Çımın canın ayabay,
Köp kıtayga karabay,
Kuup kirdi kaçırıp,
Kıtaydın zaarın uçurup.

Coşup azar Ay Cañ-Cuñ.
Ay Cañ-Cuñ'un ardından
Haykırıp gelir Kün Cañ-Cuñ.
İki Cañ-Cuñ öne han çıkıp,
Sesinden can çıkıp,
Sırgak yüz tutup saplayınca
Mızrak kırılıp bükülüp,
Yalnız cana güç zor gelip,
Kıtay hep birden üşüşünce,
Yılkıda küheylan Alabaş'ı
Sırgak'a doğru koşturup,
Almambet, Çubak adı uyaklı:
«Ecel yetse ölelim,
Gücümüz yetse ikimiz
Canım Sırgak çocuğa
Arka olup duralım!»
Böyle deyip iki aslan,
Sinek kadar canını esirgemeden,
Çok Kıtay'a bakmadan,
Kovalayıp girdi saldırıp,
Kıtay'ın zehrini uçurup.

Kaçırıp tiydi kıtayga
«Manastap!» - dep uraan çakırıp,
Eki arslan bakırıp,
Kıykırığı taş carıp,
Kıraandarıñ kirgende
Artınan birge at koyup,
Er Manastın kırk çoro
Kaçırıp kaptap kelgende
Kandı kanga kalıştı,
Kaptap kelgen köp kıtay
Kaçpay turup salıştı.
Bayagı beren Sırgagıñ
Kökçebiç menen zırgıtıp,
Azizkandın Almambet
Aralap kirip arslanday,
Ar kimisin bir sayıp,
Attan ayrıp ırgıtıp,
Almambet çındap kirgende,
Sırgak koşo cürgöndö
Kaptagan kıtay toktolup,
Kan Baltaydın Çubagı

Saldırıp daldı Kıtay'a
«Manas!» diye nara atıp,
İki arslan bağırıp,
Çığlığı taş yarıp,
O şahbazlar girince
Ardından birlikte at sürüp,
Er Manas'ın kırk çorosu
Saldırıp bastırıp gelince
Kan kana karıştı kaldı,
Saldırıp gelen çok Kıtay
Kaçmadan durup çarpıştı.
O bildiğin yiğit Sırgak'ın
Kökçebiç ile ok gibi uçup,
Azizkan'ın Almambet'i
Arslan gibi dalıp girip,
Her birini bir saplayıp,
Attan ayırıp fırlatıp,
Almambet gerçekten girince,
Sırgak birlikte yürüyünce
Saldıran Kıtay duraklayıp,
Han Baltay'ın Çubak'ı

Kırıp cüröt kıtaydı
Ok cılanday oktolup.
Orto cerin Almambet
Oyup kirip ketti ele,
Tegeregin er Sırgak
Çoyup kirip ketti ele,
Kaçırıp canın ayabay,
Kan Manastın kırk çoro
Bölüp kirip ketti emi.
Soguş kılıp turganı
It-Ölböstün çölü oşol,
Tomuktay bolgon toosu cok,
Tokumday bolgon koosu cok,
Mizdey cayık cer oşol.
Talaanın baarı çıkıldap,
Tolgon kıtay eli oşol.
Köp kıtay menen kıyraşkan,

Kırıp duruyor Kıtay'ı
Ok yılanı gibi kurulup.
Orta yerini Almambet
Oyup girip gitmişti,
Çevresini er Sırgak
Yayıp girip gitmişti,
Saldırıp canını esirgemeden,
Han Manas'ın kırk çorosu
Bölüp girip gitti.
Savaşıp durdukları yer
İt-Ölbös'ün çölüdür işte,
Aşık kemiği kadar dağı yok,
Keçe kadar koyağı yok,
Bıçak ağzı gibi düz yerdir.
Ovanın hepsi kaynaşıp,
Dolu Kıtay elidir işte.
Çok Kıtay ile kıyasıya vuruşan,

Kan Manastın kırk çoro,
Almambet, Çubak, er Sırgak
Arslan tuugan şer oşol.
Tolkup ketse köp kıtay,
Toskool berbey dayraday,
Caypap keter sel oşol.
Köptön korkup kaçpastan
Azdap barıp Talastan
Altoo birdey tınbastan,
Alışıp cürgön er oşol.
«Kaçpagın!» - dep, kıtaydı
Kıykırıp çıktı Ay Cañ-Cuñ.
«Kırıp sal!» - dep, bakırıp,
Aydap çıktı Kün Cañ-Cuñ.
Kaça tüşüp köp kıtay,
Kayra tartıp sabıldı.
Aralaşıp ketkende
Aybalta menen çabışıp,
Kıtay menen kırk çoro,
Aytıluu arslan üç börü
Bılçıldaşıp salışıp,
Topoloñ uçup toz bolup,
Kaysı ekeni bilinbeyt,
Karasa közgö ilinbeyt.
Asman kara çañ boldu,

Han Manas'ın kırk çorosu,
Almambet, Çubak, er Sırgak,
Arslan doğmuş aslandır işte.
Çok Kıtay dalgalanıp taşsa,
Irmak gibi engel tanımayan,
Silip süpüren seldir işte.
Çokluktan korkup kaçmadan,
Az sayıyla Talas'tan varıp,
Altısı birden durmadan,
Kapışıp duran erdir işte.
«Kaçmayın!» diye Kıtay'a
Bağırarak çıktı Ay Cañ-Cuñ.
«Kırıp geçir!» diye bağırıp,
Sürüp çıktı Kün Cañ-Cuñ.
Kaçar gibi olup çok Kıtay,
Geri dönüp saldırdı.
Birbirine karışınca,
Aybalta ile vuruşup,
Kıtay ile kırk çoro,
Adı anılan arslan üç kurt,
Göğüs göğüse çarpışıp,
Toz duman kalkıp savrulup,
Hangisi kimdir bilinmez,
Baksan göze ilişmez.
Gökyüzü kara toz oldu,

Cerdin beti kan boldu,
Köp kıtay menen kıyraşkan
Kırk üç beren can boldu,
Erdigine kubanıp,
Esi ketip köp kıtay,
Akıldan azıp, dal boldu.
Kün tınımın algan cok,
Künü-tünü uruşup,
It-Ölböstün çölündö
Kılt etip daam algan cok.
Köbü tögün, köbü çın,
Körüp kelgen kişi cok.
Biri tögün, biri çın,

Yerin yüzü kan oldu,
Çok Kıtay ile kıyasıya vuruşan
Kırk üç yiğit can idi,
Yiğitliğine sevinip,
Aklı gidip çok Kıtay,
Akıldan şaşıp, dondu kaldı.
Gündüz soluk almadılar,
Gece gündüz vuruşup,
İt-Ölbös'ün çölünde
Bir yudum tat almadılar.
Çoğu yalan, çoğu gerçek,
Görüp gelen kişi yok.
Biri yalan, biri gerçek,

Bilip kelgen kişi cok.
Çıñıroon çıkpay keñ caydan,
Çımçık uçpay keñ saydan,
Coo kutulbas ayzadan,
Kerilgen cayık cer eken,
Esepsiz kıtay el eken,
Tolkup kıtay kirgende,
Toktolboy uruş kılganda:
«Tobokel!» - dep, er Sırgak,
Kaardanıp bakırıp.
«Almambet, Çubak, berkel!» - dep,
Kırk çoronu çakırat.
«Kaptap kıtay kelet - dep,
Kayran canım ölöt» - dep,
Boşotpogun beliñdi,
Ketirbegin demiñdi.
Keñ-Kol, Talas boyunda,
Kan Manastın barında,
Caya kesip ceçü elek,
Kapkaluu kıtay curtuna
Calgız tatıym - deçü elek
Kızıl ayza, aç bolot
Köölöşöbüz deçü elek,
Kırkıbız katar bir bolsok
Cöölöşöbüz - deçü elek.
Soguşa turgan tap keldi,
Ölüşö turgan çak keldi!
Aziret tiybes Beecinden
Alışpay kayra tartpaybız.

Bilip gelen kişi yok.
Geniş düzden çığlık yükselmez,
Geniş vadiden serçe uçmaz,
Düşman kurtulmaz mızraktan,
Gerilmiş dümdüz yermiş,
Hesapsız Kıtay eliymiş,
Kıtay dalga dalga girince,
Durmadan cenk edilince:
«Tevekkel!» deyip er Sırgak,
Kahırlanıp bağırıp.
«Almambet, Çubak, beri gel!» deyip,
Kırk çoroyu çağırır.
«Kıtay basıp gelir» diye,
«Tatlı canım ölür» diye,
Gevşetmeyin belinizi,
Yitirmeyin soluğunuzu.
Keñ-Kol, Talas boyunda,
Han Manas'ın varlığında,
Caya etini kesip yerdik biz,
Kaleli Kıtay yurduna
«Tek başıma denk gelirim» derdik,
Kızıl mızrak, keskin çelik
«Birlikte savururuz» derdik,
Kırkımız sıra sıra bir olsak
«Omuz omuza dayanırız» derdik.
Savaşacak dem geldi,
Ölüşecek çağ geldi!
Hazret uğramaz Beecin'den
Kapışmadan geri dönmeyiz.

Ölböy kişi kalabı
Ölmöyün kayta kaytpaybız!
Beşenede cazuunu
Kaçan da bolso köröbüz,
Talastan beri çıkkanda
Oşol künü ölgönbüz!
Karap turgun, kırk çoro,
Ayza karmap, top buzam,
Acalım cetse okko uçam!

Ölmeden kişi kalır mı,
Ölmeden geri dönmeyiz!
Alındaki yazıyı
Er geç görürüz elbet,
Talas'tan beri çıkarken
O gün ölmüşüz zaten!
Bakıp durun, kırk çoro,
Mızrak tutup saf bozarım,
Ecelim yetse oka uçarım!

Tegi, oyloçu, kırk çoro!
Teñirim buyruk kılganda,
Calañkıç kolun sunganda
Kirgizbeybi kazgan kör,
Batırbaybı kara cer!
Ölbös adam bolobu,
Kaçırgıla çorolor,
Aynıbastan kireli,
Aygaylatıp kıtaydı
Beecindi közdöy sürölü!
Camanına tiybeyli,
Kandarın bettep közdöylü!»
Kaçırıp kaldı er Sırgak,
Kayrattanıp bakırıp,
Kaçırbay turup kalgandın
Ceti atası kapır, - dep,
Aralap Sırgak kirdi ele,
Altın kemer kurçanıp,
Ayday betin ur çalıp,
Aralap kirip cürdü emi.
Bıt-çıt kılıp çañ salıp,
Çalışıp Sırgak turganda
Altın aydar, çok belboo,
Azizkandın Almambet
Cetiktep belin kurçanıp,
Ceti san uruu kıtayga
Ceke kirdi kol salıp.
Kan Baltaydın Çubagı
Kaçırıp soguş saldı ele,
Munarıktı kör, çoktu kör,
Bul üçöö kırgın salganda
Buzulbay tiygen oktu kör!
Kazıp koygon ordu kör,

Kaynatıluu şordu kör!
«Kakaylap!» - uraan çakırıp,
Kaptagan kıtay koldu kör!
Kök körünbös çañdı kör,
Çañ içinde kömülgön

Hele bir düşünün, kırk çoro!
Tanrım buyruk kılınca,
Azrail elini uzatınca,
Kazılan mezar almaz mı,
Kara yer sindirmez mi!
Ölmez insan olur mu,
Saldırın çorolar,
Caymadan dalalım,
Kıtay'ı bağırta çağırta
Beecin'e doğru sürelim!
Sıradanına dokunmayalım,
Hanlarına yönelip nişan alalım!»
Saldırıverdi er Sırgak,
Gayrete gelip bağırıp,
Saldırmadan duranın
«Yedi atası kâfirdir» deyip,
Dalıp Sırgak girmişti,
Altın kemer kuşanıp,
Ay gibi yüzü kızışıp,
Dalıp girip yürüdü.
Paramparça edip toz koparıp,
Sırgak böyle çarpışıp dururken,
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Azizkan'ın Almambet'i
Belini sımsıkı kuşanıp,
Yedi tümen boy Kıtay'a
Tek başına girdi el atıp.
Han Baltay'ın Çubak'ı
Saldırıp cenge girişmişti,
Pusu gör, koru gör,
Bu üçü kırgın salınca
Şaşmadan değen oku gör!
Kazılıp konmuş hendeği gör,

Kaynatılmış çileyi gör!
«Kakay!» diye nara atıp,
Saldıran Kıtay ordusunu gör!
Göğü göstermez tozu gör,
Toz içinde gömülüp

Agıp ketken kandı kör!
Tügöngön sayın tütögön,
Tüptüü kıtay eldi kör,
Kılçayıp kayra tartpagan,
Kırılışkan eldi kör!
Kaardanıp bakırıp,
Kaptap kıtay kalganda
Kayra tozot kıtaydı
Ulak kandın Sırgagı.
(Aalamga cetet çaması,
Manas menen er Sırgak
Aga-ininin balası.)
Oşondo Sırgak kayran şer
Kırgın salıp culunup,
Kökçebiç buudan at minip,
Kayra tartpay bek kirip,
Karsıldaşıp cürgöndö
Cıyırma birde kayran caş
Kıpkızıl kanga bölönüp,
Kıyındık körüp kayran baş.
Kök ırapıs ton kiygen,
Kögala sınduu at mingen,
Uzun boyluu, keñ dalı
Kaçırıp kirdi bir caktan
Kan Baltaydın Çubagı.
Orto cerin Almambet
Oyup kelip berdi ele,
Eki çetin er Sırgak
Aydap kelip berdi ele,
Berenderdin Çubak şer
Kırıp kelip berdi ele,
Kakançındın Beecinge,
Kakaylatıp kıtaydı
Kayra aydap sürdü ele.
Kazat kılıp bulardın,
Bek kagışıp turgan cer -
It-Ölbös degen cer eken,

Kırk künçülük col eken,

Akıp giden kanı gör!
Tükendikçe tüten,
Köklü Kıtay elini gör,
Dönüp geri çekilmeyen,
Kırıla kırıla savaşan eli gör!
Kahırlanıp bağırıp,
Kıtay saldırıp dolunca,
Yine karşılar Kıtay'ı
Ulak hanın Sırgak'ı.
(Âleme yeter gücü kudreti,
Manas ile er Sırgak
Kardeş oğullarıdır onlar.)
O zaman Sırgak, yiğit aslan,
Kırgın salıp atılıp,
Kökçebiç küheylana binip,
Geri dönmeden pek girip,
Çatır çutur vuruşurken,
Yirmi birinde körpe yaş,
Kıpkızıl kana bulanıp,
Zorluk gördü canım baş.
Gök ipek kaftan giyen,
Kögala soylu at binen,
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Bir yandan saldırıp girdi
Han Baltay'ın Çubak'ı.
Orta yerini Almambet
Oyarak gelip vermişti,
İki ucunu er Sırgak
Sürerek gelip vermişti,
Yiğitlerin Çubak aslanı
Kırarak gelip vermişti,
Kakançın'ın Beecin'ine,
Kıtay'ı sersemletip,
Geri sürüp kovmuştu.
Bunların gaza edip,
Pek çarpışıp durduğu yer —
İt-Ölbös denen yermiş,

Kırk günlük yolmuş,

Kuu uçkanda kuyrugu,
Kulan cürsö tuyagı
Takır küyçü cer eken.
Çımçıp ceer çöbü cok,
Çık eterge suusu cok
Oşo çölgö barganda,
Kayrattanıp Koñurbay,
Astınan Kalça kan çıgıp,
Dobuşunan can çıgıp,
Ay Cañ-Cuñ menen Kün Cañ-Cuñ
Coldoş bolup Kalçaga
Colukkan eken oolugup,
Alöökönün Koñurbay
Aynıbastan kaçırıp,
Altı miñ kıtay, miñ kalday,
Aşkeresi Koñurbay,
A dagı kaptap cetti emi,
Böyrögünön Ay Cañ-Cuñ
Kança zubun kol menen
A da kaptap ketti emi.
Şamal çıgıp oozunan,
Ört tögülüp közünön,
Eçen-eçen erdi alıp,
Kürküröp kirdi Kün Cañ-Cuñ,
Temirdey kurçap köp kıtay
Ortosuna aldı emi,
Ayzanın uçu çabışıp,
Adamdın başı kagışıp,
Kılıçka kılıç tiyişip,
Udurguşup cürüşüp,
Uşunday kazat boldu emi.
Alöökönün Koñurbay
Algaraga kamçı urup,
Kaçırıp kelet Çubaktı.
Çın kaçırıp ceterde,
Kögalanın üstünön
Kömö koyup ötördö
Körüp kaldı Almambet.
Astındagı Sarala,

Kuğu uçsa kuyruğu,
Kulan yürüse tırnağı
Tümden yanan yermiş.
Didikleyip yenecek otu yok,
Bir damla edecek suyu yok,
O çöle varınca,
Gayrete gelip Koñurbay,
Önlerinden Kalça han çıkıp,
Sesinden can çıkıp,
Ay Cañ-Cuñ ile Kün Cañ-Cuñ
Kalça'ya yoldaş olup,
Kudurmuşça buluşmuşlar,
Alööke'nin Koñurbay'ı
Caymadan saldırıp,
Altı bin Kıtay, bin kalday,
En ünlüsü Koñurbay,
O da saldırıp yetişti,
Böğründen Ay Cañ-Cuñ
Nice bölük ordu ile,
O da saldırıp geçti.
Ağzından yel çıkıp,
Gözünden ateş dökülüp,
Nice nice eri alıp,
Gürleyip girdi Kün Cañ-Cuñ,
Demir gibi kuşatıp çok Kıtay
Ortasına aldı,
Mızrağın ucu çarpışıp,
İnsanın başı tokuşup,
Kılıca kılıç değişip,
Girdap gibi dönüşüp,
İşte böyle gaza oldu.
Alööke'nin Koñurbay'ı
Algara'ya kamçı vurup,
Çubak'a saldırıp gelir.
Gerçekten yetişecekken,
Kögala'nın üstünden
Devirip geçecekken,
Görüverdi Almambet.
Altındaki Sarala'yı,

Olbuy-solbuy teminip.
Oñ-tetiri kamçı urup,

Oşondo Almañ cetişip,
Kendir kurdun çetine
Muştap kelip öttü emi,
Oop Kalça turganda,
Canındagı kırk törö
Cölöy kaçıp ketti emi.
Aykırık salıp Ay Cañ-Cuñ
Almambetke cetti emi,
Boz kemerdin çeti, - dep,
Öpkönün tömön beti, - dep,
Muştap kelip öttü emi,
Almañdı attan tüşürböy,
Akbaltaydın Çubagı
Attan cölöp öttü emi.
Kara kalpak kırgagı,
Kan Manastın Sırgagı
Ceti miñin maydalap,
Kezikkenin ayzalap,
Almañdı sayıp, Ay Cañ-Cuñ
Oñolup cürö bergiçe,
Ay Cañ-Cuñday baatırdı
Boz keriktin üstünön
Kömö koyup öttü emi.
Attan tüşüp salaktap,
Eki közü alaktap,
Esten ketip turganda
Er Almambet körüptür,
Aç bolotun kolgo alıp,
Kaçırıp Almañ cetkiçe
Toodoy bolgon Cañ-Cuñdun
Başın çaap ötküçö,
Alöökönün Koñurbay
Ay Cañ-Cuñga cetiptir,
Cetip atka mingizip,
Cel tiygizbey Cañ-Cuñdu
Aman alıp ketiptir.

Sağlı sollu mahmuzlayıp,
Düz ters kamçı vurup,

O anda Almañ yetişip,
Kendir kuşağın kıyısına
Yumruklayıp vurup geçti,
Kalça yalpalayıp dururken,
Yanındaki kırk töre
Destekleyip kaçırıp gitti.
Haykırış salıp Ay Cañ-Cuñ
Almambet'e yetişti,
«Boz kemerin ucu» deyip,
«Ciğerin alt yüzü» deyip,
Vurup gelip geçti,
Almañ'ı attan düşürmeden,
Akbaltay'ın Çubak'ı
Atta destekleyip geçti.
Kara kalpaklının seçkini,
Han Manas'ın Sırgak'ı
Yedi binini ufalayıp,
Rastladığını mızraklayıp,
Almañ'ı vuran Ay Cañ-Cuñ
Doğrulup yürüyene dek,
Ay Cañ-Cuñ gibi bahadırı
Boz gergedanın üstünden
Devirip geçti.
Attan düşüp sarkıp,
İki gözü fıldır fıldır,
Kendinden geçip dururken,
Er Almambet görmüş,
Keskin çeliğini ele alıp,
Almañ saldırıp yetişene dek,
Dağ gibi olan Cañ-Cuñ'un
Başını vurup geçene dek,
Alööke'nin Koñurbay'ı
Ay Cañ-Cuñ'a yetişmiş,
Yetişip ata bindirmiş,
Yel değdirmeden Cañ-Cuñ'u
Sağ alıp götürmüş.

Kanduu kanga kanışıp,
Kaçpay turup salışıp,
Eçen-eçen er ölüp,
Ölböy tirüü cürgöndör
Kızıl kanga bölönüp,
Kööddöndü kaptap çañ cetip,

Köbünçö suusap, al ketip,
Tulpar çarçap-çaalıgıp,
Erdin közü karıgıp,
Een kalsın kıtay curt,
Küçöp kelet cabılıp!
Küçögönün körsöñüz,
Kaşattangan kara kır,
Kara kır dese sel eken.
Baştagıdan kança köp,
Kaptagan kıtay el eken.
Kanattuu karga kutulgus,
Kaardangan kezi eken.
Kaynatkan şorgo tuş bolup,
Busurman kaygılanar kezi eken.
Bügün körgön erteñ cok,
Uşunday eken düynö şok.
Sırgak kalıp tozuuga,
Kayran candan tüñülüp,
Kan Almambet baş bolup,
Kırk çoro kaçıp çu koyup,
Atışkan menen arıbay,
Çabışkan menen çarçabay,
Çıkanaktap uyku albay,
Çırım etip tınç albay,
It-Ölböstü aştırbay,
Beri kadam bastırbay,
Ölömün, - dep sanabay,
Ötkörö tozup kıtaydı
Ceti künçö turdu emi.
Kün kılkıldap batkanda
Kayra tartıp dır koyup,
Körünböstön çu koyup,

Kanlı kana kanışıp,
Kaçmadan durup çarpışıp,
Nice nice er ölüp,
Ölmeden sağ kalanlar
Kızıl kana bulanıp,
Toz basıp göğüslere değip,

Çoğu susayıp, gücü gidip,
Küheylan yorulup bitkinleşip,
Erin gözü kararıp,
Issız kalsın Kıtay yurdu,
Güçlenip gelir hep birden!
Güçlenişini görseniz,
Yar gibi dizilen kara sırt,
Kara sırt dersen, meğer selmiş.
Öncekinden kat kat çok,
Saldıran Kıtay eliymiş.
Kanatlı karga kurtulmaz,
Kahra geldiği demmiş.
Kaynayan çileye düşüp,
Müslümanın kaygılandığı demmiş.
Bugün gördüğün yarın yok,
Böyleymiş dünya, ne yaman.
Sırgak kalıp yol kesmeye,
Tatlı candan umut kesip,
Han Almambet baş olup,
Kırk çoro kaçıp at salıp,
Vuruşmakla yorulmaz,
Çarpışmakla usanmaz,
Dirsek dayayıp uyku almaz,
Kestirip soluk almaz,
İt-Ölbös'ü aşırtmaz,
Beri adım attırmaz,
«Ölürüm» diye saymaz,
Kıtay'ı sıkıca karşılayıp,
Yedi gün kadar durdu.
Gün kızarıp batınca
Geri dönüp fırlayıp,
Görünmeden at salıp,

Kayra tarttı Sırgak er.
Astındagı Kökçebiç
Adep, çü! - dep cönösö
Baskan taşı bırkırap,
Çoñ kazanday dañkanı
Sırgaktın töbösündö çırkırap.
Oozdugu kagılıp,
Eti kızıp Kökçebiç,
Tal cibektey kuyrugu
Çatkayakta çabılıp,

Geri döndü Sırgak er.
Altındaki Kökçebiç
İlkin «Deh!» deyip yürüse
Bastığı taşı parçalanıp,
Büyük kazan gibi kesek,
Sırgak'ın tepesinde vınlayıp.
Geminin demiri çarpılıp,
Eti kızışıp Kökçebiç,
Dal ipek gibi kuyruğu
Bacak arasında savrulup,

Tamanı cerde tarsıldap,
Kara bolot oozduk
Kömköydö karsıldap,
Eñkeyişke kirgende
Eliktey kolu sayılıp,
Örgö sala bergende
Cal-kuyrugu cayılıp,
Cer soyulup coşulup,
Ceke kalgan Sırgak can
Kırk çorogo aman-esen koşulup,
Tañ kaşkayıp sürgöndö,
Cerge carık tiygende,
Sarı izine çöp salıp,
Sargara kuup kalıptır.
Ketken izden ayrılbay,
Eki cakka kayrılbay,
Keçildin kanı Koñurbay
Kenebey kuup kalıptır.
Tokson Beecin kozgolup,
Toodoy bolgon Ay Cañ-Cuñ
Tobu menen kıtaydı
Toktotpoy aydap alıptır.
Kolu menen casagan
Kolodon kılgan burkandı,
Oşonu kuday eken, - dep,
Toop kılıp kalıptır,
Eeligip kıtay el kaptap,
Emgekti başka salıptır.

Tabanı yerde tak tak vurup,
Kara çelik gem
Gırtlağında şakırdayıp,
İnişe girince
Karaca gibi ön ayağı uzanıp,
Yokuşa vurunca
Yelesi kuyruğu yayılıp,
Yer yarılıp kabarıp,
Yalnız kalan Sırgak can
Kırk çoroya sağ esen katılıp,
Tan ağarıp sökünce,
Yere ışık değince,
Sarı izine ot koyup,
Sarara sarara kovalamış.
Giden izden ayrılmadan,
İki yana sapmadan,
Keçil'in hanı Koñurbay
Aldırmadan kovalamış.
Doksan Beecin ayaklanıp,
Dağ gibi olan Ay Cañ-Cuñ
Takımıyla Kıtay'ı
Durdurmadan sürüp gelmiş.
Eliyle yaptığı,
Tunçtan dökme putunu,
«İşte Tanrı budur» deyip,
Tavaf edip durmuş,
Coşup Kıtay eli saldırıp,
Başa dert açmış.

Cañırıktın Car-Kıya.
Calgız attın çubama,
Sarala oozun burdu emi,
Azizkandın Almambet
It uruşun saluuga,
Bura tartıp kaldı emi.
Ay Cañ-Cuñ menen Kün Cañ-Cuñ,
Artıkça eri Koñurbay
Calgız Almañ kök caldı,
66750 Cabılıp kaptap ketti emi.
Uy kuymulçak Sarala,
Uyulgutup kol salıp,
Çıpka kuyruk Sarala,
Çımırıltıp kol salıp,

Cañırık'ın Car-Kıya'sı,
Tek atın geçeceği ince yol,
Sarala ağzını çevirdi,
Azizkan'ın Almambet'i,
İt dövüşünü tutturmaya,
Dizgin çevirip durdu.
Ay Cañ-Cuñ ile Kün Cañ-Cuñ,
Üstün eri Koñurbay,
Yalnız Almañ boz yeleye,
Hep birden saldırıp bastı.
İnek sağrılı Sarala'yı
Fır döndürüp el atıp,
İnce kuyruk Sarala'yı
Titretip dalıp el atıp,

Eñkeyişten er sayıp,
Eçenin katar bir sayıp.
Tuura tartıp bakırıp:
«Manas!» - dep, uraan çakırıp,
Tuş-tuştu közdöy sapırıp,
66760 Alısıraak cürgönün
Ayza menen kulatıp,
Betteşe cakın kelgenin
Kılıç menen sulatıp,
Tizeleşe kelgenin
Aybalta menen kıyratıp.
Kaptap keçil dır koyup,
Cakınırak kelgenin
Sır barañ menen bir koyup,
Sır barañ ünü çıkkanda
66770 Kaçıp kıtay dır koyup,
It aybatın salışıp,
Es alışıp çabışıp,
Azizkandın Almambet,
Eçen-eçen altındı,
Bölgön Almañ emespi?
Enesin okko uçurup,
Kelgen Almañ emespi?
Altın tagın may kılgan,

İnişte er mızraklayıp,
Nicesini sıra sıra bir vurup.
Dosdoğru sürüp bağırıp:
«Manas!» diye nara atıp,
Dört bir yana savurup,
Uzakça yürüyeni
Mızrak ile devirip,
Yüz yüze yakın geleni
Kılıç ile serip,
Diz dize geleni
Aybalta ile kırıp geçirip.
Keçil saldırıp fırlayıp,
Daha yakın geleni
Sır tüfekle bir vurup,
Sır tüfeğin sesi çıkınca
Kıtay kaçıp dağılıp,
İt heybetiyle dalaşıp,
Soluklanıp yine vuruşup,
Azizkan'ın Almambet'i,
Nice nice altını
Bölüştüren Almañ değil mi?
Anasını oka uçurup
Gelen Almañ değil mi?
Altın tahtı yerle bir eden,

Busurman dinge kirbeyt, - dep,
Atası Azizkandı cay kılgan.
Talak kılgan buttarın,
Talkalap kıtay curttarın.
Eçen-eçen azaptı
Mından murun kıtaydan
Körgön Almañ emespi?
Kırılışıp salışıp,
Köngön Almañ emespi!
Ayrı beles kaykañdan
Aşkandan Almañ korkpogon,
Aldındagı kazatka
Çapkandan Almañ korkobu?
Tozup Almañ turganda,
Toktoboy soguş kılganda,
At soorusun salışıp,
Biröö kayra tartkanda,
Biröö kalıp uruşup,

«Müslüman dinine girmez» diye,
Atası Azizkan'ı yere seren.
Putlarından boşanan,
Kıtay yurtlarını darmadağın eden.
Nice nice azabı
Bundan önce Kıtay'dan
Gören Almañ değil mi?
Kırışıp çarpışıp
Alışan Almañ değil mi!
Çatal belden, sırt aşıttan
Aşmaktan korkmayan Almañ,
Önündeki gazaya
At sürmekten Almañ korkar mı?
Almañ yolu kesip dururken,
Durmadan cenk ederken,
At sağrısını verip,
Biri geri dönünce,
Biri kalıp vuruşup,

Kıtay kıstap kubalap,
Kakaylaşıp cürüşüp,
Kol aldında Kün Cañ-Cuñ,
Koyboy kuup Ay Cañ-Cuñ,
Kelbersigen Koñurbay
Kolomoçtop ayzasın,
Burut kaçıp kalganda,
At soorusun salganda,
Ayday sarı talaada
Kıcıldaşıp köp kıtay,
Kumurskaday cıbırap,
Kaptap çıgıp kelatat.
Een caykın talaada
Kaynap çıgıp kelatat.
Esebi cok kalıñ kol
Caynap çıgıp kelatat.
Cekege kalgan Almaña
Kürkürögön Kün Cañ-Cuñ:
«Kaçıp cürgön kaçkın kul,
Seni sayıp alam!» - dep,

Kıtay sıkıştırıp kovalayıp,
Dikleşerek itişip,
Ordu önünde Kün Cañ-Cuñ,
Bırakmadan kovalayan Ay Cañ-Cuñ,
Kurumlanan Koñurbay
Mızrağını döndürüp savurup,
Burut kaçıp gidince,
At sağrısını verince,
Ay gibi sarı ovada
Kaynaşıp çok Kıtay,
Karınca gibi kıpırdaşıp,
Basıp çıkıp gelmekte.
Issız, uçsuz ovada
Kaynayıp çıkıp gelmekte.
Hesabı yok kalabalık ordu
Yayılıp çıkıp gelmekte.
Teke tek kalan Almañ'a
Gürleyen Kün Cañ-Cuñ:
«Kaçıp duran kaçkın kul,
Seni mızraklayıp alırım!» deyip,

Kayrat kılar can kalbay,
Burutka karan salam, - dep,
Talaska ketken kızdarga
Dagı bir miñ kız koşup,
Kayra tartıp alam, - dep,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları bölünüp,
Kızıl çoktuu kıtaydın
Kıraandarı bölünüp,
Kürmö kiygen mancuunun
Kün Cañ-Cuñ toodoy körünüp,
Kaş-kabagın karasañ,
Küügümdögön çölgö okşop,
Mañdayında eki köz
Catıp kalgan kölgö okşop.
Çaçırap tik murutu,
Aybaltanın sabınday,
Kün Cañ-Cuñ alp baş bolup,
Kaptap kıtay ketti emi,
Calgız kalgan Almambet,
Cabalaktap köp kıtay,
Aldı-artın kurçaşıp,

Gayret edecek can kalmaz,
«Buruta karanlık salarım» deyip,
Talas'a giden kızlara
Bir bin kız daha katıp,
«Geri çekip alırım» deyip,
Taş kuşanan Kıtay'ın
Seçkinleri ayrılıp,
Kızıl püsküllü Kıtay'ın
Şahbazları ayrılıp,
Cepken giyen Mancu'nun
Kün Cañ-Cuñ'u dağ gibi görünüp,
Kaşına gözüne baksan,
Alacakaranlık çöle benzer,
Alnındaki iki göz
Durgun yatan göle benzer.
Diken diken fırlamış bıyığı,
Aybaltanın sapı gibi,
Kün Cañ-Cuñ alp baş olup,
Kıtay saldırıp gitti,
Yalnız kalan Almambet'i,
Üşüşüp çok Kıtay,
Önünü ardını kuşatıp,

Tegerektep ketti emi.
Kaptalınan Ay Cañ-Cuñ
Kaçırıp ayza saldı emi,
Kalıñ kıtay, mancuunun,
Kabılan kök cal Almambet,
Kündöy beti carkırap,
Ortosunda kaldı emi.
Astındagı Sarala
Müdürülüp kılt etpeyt,
Azizkandın calgızı
Ayza tiyse bılk etpeyt.
Tuş-tuştan tiygen ayzanı
Kılıç menen kıyratıp,
Kıyuusuna kelgende
Kıya çaap baştarın,
Kıtaydı cüröt sulatıp,

Çepeçevre sardı.
Yan böğründen Ay Cañ-Cuñ
Saldırıp mızrak sapladı,
Kalabalık Kıtay'ın, Mancu'nun,
Kaplan, boz yeleli Almambet,
Güneş gibi yüzü parlayıp,
Ortasında kaldı.
Altındaki Sarala
Tökezleyip sendelemez,
Azizkan'ın biriciği
Mızrak değse kılı kıpırdamaz.
Dört yandan değen mızrağı
Kılıç ile kırıp,
Sırası denk gelince
Başlarını yandan biçip,
Kıtay'ı seriyor yere,

Alısıraak mancuunu
Ayza menen sulatıp.
Andan alıs cürgönün
Sır barañ menen bir atıp,
Cer körünböy çañ menen
Ceke cüröt uruşup,
Kalıñ kıtay kol menen.
Carıp çıgıp kıtaydı
Saralaga süyönüp,
Bütkön boydo tamtık cok,
Kara kanga bölönüp.
Almambet mintip kalganda,
Kıtay kaptap turganda,
Kıykırık çıktı oşondo.
Kıtaylardın Koñurbay,
Al añgıça bolboston,
Akbaltaydın Çubagı,
Ulak kandın Sırgagı:
«Kayrılbastan kaçkanda
Kay muratka cetebiz!
Kabılan tuugan Almañdı
Kantip taştap ketebiz?!»
Şaşıp kaldı eki eren,
«Kıstap kıtay kaptasa,
Kıraan kök cal Almambet
Kokus tüşüp ketet, - dep,

Uzakça Mancu'yu
Mızrak ile serip.
Ondan uzak yürüyeni
Sır tüfekle bir atıp,
Yer görünmez toz içinde
Tek başına vuruşup duruyor,
Kalabalık Kıtay ordusuyla.
Kıtay'ı yarıp çıkıp,
Sarala'ya yaslanıp,
Tüm bedende sağlam yer yok,
Kara kana bulanıp.
Almambet bu hâle düşünce,
Kıtay saldırıp dururken,
Bir çığlık koptu o anda.
Kıtayların Koñurbay'ı,
O ara geçmeden,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Ulak hanın Sırgak'ı:
«Dönmeden kaçarsak
Hangi murada ereriz!
Kaplan doğan Almañ'ı
Nasıl bırakıp gideriz?!»
Telaşa düştü iki eren,
«Kıtay sıkıştırıp saldırsa,
Şahbaz boz yeleli Almambet
Ansızın düşüverir» diye,

Tüşüp kalsa kıtayga
Böödö ölüm cetet, - dep,
Kuday bizdi urat, - dep,
Buruttun beli sınat, - dep,
Almambetke cetelik,
Acıratıp ketelik!» -
Dep, oşondo eki eren
Attın oozun cayışıp,
Almambetke cetmekke,
Çu koyuşup carışıp:
«Manastap!» - uraan, ün salıp,
Mancuu menen kıtayga

«Kıtay'ın eline düşerse
Boş yere ölüm erişir» diye,
«Tanrı bizi çarpar» diye,
«Burutun beli kırılır» diye,
«Almambet'e yetişelim,
Ayırıp kurtaralım!» —
Deyip o anda iki eren
Atın ağzını salıverip,
Almambet'e yetişmeye,
At koşturup yarışıp:
«Manas!» diye nara, ses salıp,
Mancu ile Kıtay'a

Toktoboy kirdi kol salıp.
Almambetti ciberbey,
Tegerektep turganda,
Aralap kirdi arslandar,
Kızıl çoktuu kıtaydın
Kıyındarın kıyratıp,
Kez kelgenin soylotup,
Bettegenin bir sayıp,
Cürökkö ayza oynotup,
Azizkandın Almambet
Berkilerdi körgöndö
Meder kılıp, bel baylap,
Kayrattanıp dem baylap,
Almambet kirdi bir caktan:
«Bere kör!» - dep, kudaylap.
Aralap kirdi salışıp,
Almambet, Çubak, er Sırgak
Aralay kirdi carışıp,
Aybalta menen kılıçtı
Arkı-terki şilteşip,
Agıp ketti kızıl kan,
Catıp kaldı kalıñ san.
Canı ketip bük tüşüp,
Esepsiz kalıñ kıtay kol
Esepsiz kalıñ kırıldı.
Kara coru, kacırı
Ölüktördün üstünö
Kaldayışıp cıyıldı.
Kıtaylardın Kün Cañ-Cuñ
Kıyın özü er eken,

Kapırdıgı bolboso,
Kıtaydan ozgon şer eken.
Kıykırıp oktoy ceterde,
Saralanın üstünön
Almambettey asıldı
Kömö koyup keterde,
Kögalanı zırgıtıp,
Könük bolgon er Çubak

Durmadan girdi el atıp.
Almambet'i salmadan
Çepeçevre sarmışken,
Dalıp girdi arslanlar,
Kızıl püsküllü Kıtay'ın
Zorlularını kırıp,
Rast geleni süründürüp,
Karşısına çıkanı bir saplayıp,
Yürekte mızrak oynatıp,
Azizkan'ın Almambet'i
Berikileri görünce,
Medet bilip, bel bağlayıp,
Gayrete gelip soluklanıp,
Almambet girdi bir yandan:
«Ver Tanrım!» diye yakarıp.
Dalıp girdi çarpışıp,
Almambet, Çubak, er Sırgak
Yarışırcasına dalıp girdi,
Aybalta ile kılıcı
Sağa sola sallayıp,
Akıp gitti kızıl kan,
Yatıp kaldı nice kalabalık can.
Canı gidip iki büklüm düşüp,
Hesapsız kalabalık Kıtay ordusu
Hesapsız kalabalık kırıldı.
Kara kuzgun, akbabalar
Ölülerin üstüne
Kanat gerip yığıldı.
Kıtayların Kün Cañ-Cuñ'u
Kendisi çetin ermiş,

Kâfirliği olmasaydı,
Kıtay'ı geçen bir aslandı.
Haykırıp ok gibi yetişirken,
Sarala'nın üstünden
Almambet gibi bir yiğidi
Devirip geçecekken,
Kögala'yı uçururcasına sürüp,
Savaşa alışkın er Çubak

Kaptalınan kaçırıp,
Kün Cañ-Cuñga cetti ele,
Cetken cerden er Çubak
Toodoy bolgon Cañ-Cuñdu
Kömö koyup öttü ele.
Toktono albay, köp kıtay
Carıla berdi çurkurap,
Kulap Cañ-Cuñ tüşköndö,
Cöö külük kıtay ceterde,
Kün Cañ-Cuñday balbanı,
Can ayabas ınagı
Ilaaçınday cetti emi.
Canı birge Sırgagı,
Cetken cerden Arkesken,
Karmay kalıp sabınan,
Suurup alıp kabınan,
Başın kesip aldı emi.
Kebez belboo, keñ ötük,
Keyip cüröt ökürüp,
Keçildin kanı Koñurbay.
«Kün Cañ-Cuñ ölüp kaldı», - dep,
Kabar berdi kanına,
Kakançındın şaarına,
Bul kabardı ukkan soñ,
Kaptap kıtay caynadı,
Balbandarı bölünüp,
Koñurbay toodoy körünüp,
Burkanına calınıp,
Buzulbay kıtay cabılıp,
Cabılganın körgön soñ
Salışıp cürgön üç beren
Emi candan tüñülüp,
Bel baylagan beli cok,
Belgilüü Manas şeri cok,

Yanından saldırıya kalkıp,
Kün Cañ-Cuñ'a yetişti,
Yetiştiği yerde er Çubak
Dağ gibi Cañ-Cuñ'u
Devirip geçiverdi.
Duramayıp kalabalık Kıtay
Çığlıklarla yarılıp dağıldı,
Cañ-Cuñ yıkılıp düştüğünde,
Yaya yürük Kıtay yetişecekken,
Kün Cañ-Cuñ gibi pehlivanın
Canını esirgemez yâreni
Bir laçın gibi yetişti.
Canı bir olan Sırgak,
Yetiştiği yerde Arkesken'i
Sapından kavrayıp,
Kınından sıyırıp,
Başını kesiverdi.
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Yanıp yakılıp böğürerek dolaşır
Keçillerin hanı Koñurbay.
«Kün Cañ-Cuñ öldü kaldı» diye,
Hanına haber saldı,
Kakançın'ın şehrine,
Bu haberi duyunca,
Kıtay kaynayıp sel gibi yayıldı,
Pehlivanları bölük bölük,
Koñurbay dağ gibi görünüp,
Putuna yalvarıp yakarıp,
Bozulmadan Kıtay hep birden saldırıp,
Hep birden saldırdığını görünce,
Vuruşup duran üç yiğit
Artık candan umut kesti,
Bel bağladıkları dayanak yok,
Namlı Manas aslanı yok,

Karaan kılgan busurman,
On eki kandın eli cok.
Kızıktı kıtay salat beym,
At çaalıgıp kelgende

Arka çıkacak Müslüman,
On iki hanın eli-halkı yok.
Kıtay kıyameti koparır galiba,
Atlar yorgun düşüp geldiğinde,

Köönü kelse kıtaylar
Tirüü karmap alat beym!
Toktoboy kırgın saluuçu
Tozoktuu kıtay el oşol,
Toktoboy kaçıp Beecinden,
Kıylanı körgön men oşol.
Kenelbesten kıtayga
Kayra tartıp kalalı,
Kayrat kılıp kıtayga
It uruşun salalı!
Ölgönüñön kalganıñ
Cete bargın Talaska,
Korduk körüp kaldık - dep,
Ayta bargın Manaska» -
Dep, oşontüp, kep aytıp,
Almambet, Sırgak asıl şer,
Kök cal Çubak, artık er
Kayra tartıp kalışıp,
Kaça berip er Çubak,
Almambet kalıp salışıp,
Almambet çıga bergende,
Sırgak kalıp salışıp,
Sırgak çıga bergende,
Çubak kirip salışıp.
Çubaktı körüp Koñurbay,
Çındap kaptap kalışıp,
Ayzaçanı bir bölök,
Kılıççanı bir bölök,
Kıyınının baarısı
Kömkörülüp kılkıldap,
Kurt ekeni bilinbey
Caynap kıtay kelatat.
Dümöktü Kalça salıptır,
Kögala menen samsıtıp,
Dümöktü Çubak salıptır,
Kan Koñurbay baş bolup,
Almambet, Çubak, Sırgaktı
Kalıñ kıtay, köp mancuu

Gönlü isterse Kıtaylar
Bizi diri diri tutar galiba!
Durmadan kırgın salan
Cehennemlik Kıtay eli budur,
Beecin'den durmadan kaçıp,
Nicesini gören benim işte.
Vakit yitirmeden Kıtay'dan
Geri dönüp çekilelim,
Yüreklenip Kıtay'a
İt dalaşı verelim!
Ölenden sağ kalanınız
Talas'a varıp yetişin,
«Hor görülüp kaldık» diye,
Manas'a varıp söyleyin» —
Deyip, böylece söz söyleyip,
Almambet, Sırgak — soylu aslan,
Bozkurt Çubak — üstün er,
Geri çekilip durdular,
Er Çubak kaça kaça,
Almambet kalıp vuruşup,
Almambet sıyrılıp çıkınca,
Sırgak kalıp vuruşup,
Sırgak sıyrılıp çıkınca,
Çubak girip vuruştu.
Çubak'ı görüp Koñurbay,
Bu kez gerçekten üşüştüler,
Mızraklısı bir bölük,
Kılıçlısı bir bölük,
Yamanlarının tümü
Yığın yığın dalgalanıp,
Kurt sürüsü müdür bilinmez,
Kıtay kaynaşıp geliyor.
Kargaşayı Kalça salmış,
Kögala'yla ortalığı dalgalandırıp,
Kargaşayı Çubak salmış,
Han Koñurbay başa geçip,
Almambet, Çubak, Sırgak'ı
Kalabalık Kıtay, çokça Mancu

Kötörö koyup alıptır.
Ayday tüptüz talaada,
Ceti künü er Çubak
Ceke uruşup kalıptır,
Eki kolu dal bolup,
Akbaltaydın Çubagı
Kayra tartıp kalıptır.
Tügöngön toonun urçuktan,
Dümpöygön kara tumşuktan,
Ay tiygendey carkırap,
Arslanday bolup kürküröp,
Almambet tosup kalıptır.
Dır koyup Çubak kalganda,
Kıtay küçöp, kuup alganda
Kan Koñurbay, Ay Cañ-Cuñ
Bılkıldatıp kol aydap,
Koldun baarın çoguu aydap,
Oolugup kaçırıp,
Keçildin kanı Koñurbay
Almambetke cetti emi,
Almambettin üstünö
At oyunçu, cöö külük
Takır kaptap ketti emi.
Uy kuymulçak Sarala
Uyulgutup kıykırıp,
Kırıp cüröt Almambet,
Kırganına kılçaybay,
Kızıktı kıtay kıldı emi.
Camgırday kılıp caa tartıp,
Cañ-Cuñ kirdi bir caktan,
Möndürdöy kılıp ok atıp,
Mancuu kirdi bir caktan.
Kakaylap uraan çakırıp,
Kalmak kirdi bir caktan.
Şibee, soloon - eki uruu
Bu da kaptap bir caktan.
Tırgoot, kara kıtayı,
Kakançından Çoñ-Beecin
Katuulap uruş saldı emi,

Toptan çevirip sarıvermiş.
Ay gibi dümdüz ovada,
Yedi gün boyu er Çubak
Tek başına savaşıp durmuş,
İki kolu uyuşup kalmış,
Akbaltay'ın Çubak'ı
Geri çekilmek zorunda kalmış.
Dağın bittiği çıkıntıdan,
Kabarık kara burundan,
Ay doğmuş gibi parlayıp,
Aslan gibi kükreyip,
Almambet önünü kesivermiş.
Çubak dörtnala uzaklaşınca,
Kıtay coşup kovalayınca,
Han Koñurbay, Ay Cañ-Cuñ
Orduyu dalga dalga sürüp,
Askerin hepsini toptan sürüp,
Kudurup saldırarak,
Keçillerin hanı Koñurbay
Almambet'e yetişti işte,
Almambet'in üstüne
At cambazı, yaya yürüğü
Hep birden çullanıverdi.
Sığır sağrılı Sarala'yı
Fırıl fırıl döndürüp haykırıp,
Almambet kırıp geçiriyor,
Kırdığına dönüp bakmadan,
Kıtay asıl kıyameti şimdi kopardı.
Yağmur gibi yay çekip,
Cañ-Cuñ girdi bir yandan,
Dolu gibi ok yağdırıp,
Mancu girdi bir yandan.
Böbürlenip savaş narası atıp,
Kalmak girdi bir yandan.
Şibee, Soloon — iki boy,
Bunlar da bastırdı bir yandan.
Tırgoot'u, Kara Kıtay'ı,
Kakançın'ın Çoñ-Beecin'i
Kıyasıya savaş açtı işte,

Erenderdnn baarısı
Tuş-tuştan ayza saydı emi.
Kılçaybastan cügürüp,

Kıstoo tüşüp başına
Kıyla candan tüñülüp,
Sarala turat kirtiyip,
Salışıp cürgön Almaña
Eçen ayza bir tiyip.
Akkañkıga cölönüp,
Alakeñ turat teñselip,
Atışkanga aldırbay,
Adis bolgon arslanıñ
Çabışkanga çaldırbay,
Soguşkanga tacabay,
Kıdırata karabay,
Kıykırıp kelgen cöölördü
Kırıp catat ayabay.
Toguz künü aralap,
Almambet çıktı kan bolup,
Kıymıldabay dal bolup,
Tokson cerden cara cep,
Tuura tartıp dır koyup,
Kıtaydın türün körgön soñ,
Kıstoo tüşüp başına,
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı Koñurbay
Kenebey kuup aldı emi.
Altın kazçu keninen,
Çay aluuçu cerinen,
Kaarına kalganda
Kalıñ kıtay, köp mancuu
Kaptap ketçü belinen
Tozup turgan emespi:
«Tobokel!» - dep, er Sırgak
Dal oşondoy cerinen.
Katının kara baskansıp,
Kuuganı cakın kaçkansıp,
Köz aynegi balkıldap,

Yiğitlerin hepsi
Dört bir yandan mızrak sapladı.
Dönüp bakmadan koşarak,

Başı dara düşüp,
Nice kez candan umut kesip,
Sarala bitkin, süzgün duruyor,
Vuruşup duran Almambet'ine
Nice mızrak birden değmiş.
Akkañkı'ya yaslanıp,
Alakeñ sendeleyip duruyor,
Ok atışana pabuç bırakmadan,
Usta olmuş aslanın
Kılıç sallayana kapılmadan,
Savaşmaktan usanmadan,
Sağa sola bakınmadan,
Haykırıp gelen yayaları
Acımadan kırıp geçiriyor.
Dokuz gün ortalarında dolaşıp,
Almambet kan içinde çıktı,
Kımıldayamaz, bitkin düşmüş,
Doksan yerinden yara yiyip,
Dizgin çevirip dörtnala kalkıp,
Kıtay'ın halini görünce,
Başı dara düşünce,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçillerin hanı Koñurbay
Aldırış etmeden kovaladı işte.
Altın kazılan madeninden,
Çay devşirilen yerinden,
Öfkesine uğranıldığında,
Kalabalık Kıtay, çokça Mancu
Sel gibi aşıp geçtiği belinden
Yol kesip durmaz mı:
«Tevekkül!» deyip er Sırgak
Tam da öyle bir yerinden.
Karısını karabasan basmış gibi,
Kovaladığı hemen kaçacakmış gibi,
Göz bebekleri parıldayıp,

Köökördöy bolgon şuru taş
Töbösündö carkıldap,
Dümöktü başka salçuday,
Almambetti kubalap,
Tüzdön sayıp alçuday.
Oşondo Sırgak kayran şer,
Kaygırbagan kayran er,

Matara gibi kocaman mercan taşı
Tepesinde ışıldayıp,
Başa felaket salacakmış gibi,
Almambet'i kovalayıp,
Düzlükte mızraklayıp alacakmış gibi.
O anda Sırgak — koca aslan,
Kaygı bilmez koca er,

Kökçebiç oozun caydı emi:
«Manastap!» - uraan saldı emi
Kuup kelgen Kalçanın
Kaptalınan er Sırgak
Cebeden murun cetti emi,
Cetip Sırgak sayarda
Eçendi körgön Koñurbay
(Astındagı kara atı,
Kara atının bar eken,
Kaptalında kanatı,
Ölör cerge kelgende
Ayla tabar adatı.)
Bura tartıp cılt koyup,
Saydırbastan kılt koyup,
Kolun közdöy çu koyup,
Koñurbay kaçıp kaldı emi,
Koluna kirip bardı emi.
(Bekip catkan bel eken,
Beycay kıtay el eken.)
Cakın Sırgak barganda
Munarıktı kör, çoktu kör,
Buzulbay tiygen oktu kör.
Kamıştı kör, seldi kör,
Kaptap catkan eldi kör!
Tegeregin karabay:
«Ölömün», - dep sanabay,
Kıcıldagan kıtaydı
Kıdırata karabay,
Kılça canın ayabay,
Kökçebiç menen oynotup,
Cetken cerin soylotup,

Kökçebiç'in dizginini koyverdi:
«Manas!» diye narasını saldı,
Kovalayıp gelen Kalça'nın
Böğründen er Sırgak
Oktan önce yetişti işte,
Sırgak yetişip saplayacakken,
Nicesini görmüş Koñurbay
(Altındaki kara atı,
Kara atının var imiş
Böğründe gizli kanadı,
Ölüm yerine gelince
Çare bulmak âdeti.)
Dizgin kırıp savuşarak,
Mızrak yemeden kaykılıp,
Ordusuna doğru at koşturup,
Koñurbay kaçıverdi işte,
Ordusunun içine girdi.
(Pusulanmış bir bel imiş,
Uğursuz Kıtay eli imiş.)
Sırgak yakına varınca,
Puslu dumanı gör, koru gör,
Şaşmadan değen oku gör.
Kamışı gör, seli gör,
Basıp gelen eli gör!
Çevresine bakmadan,
«Ölürüm» diye saymadan,
Kaynaşan Kıtay'a
Sağa sola bakınmadan,
Kıl kadar canını esirgemeden,
Kökçebiç'i oynatıp,
Yetiştiğini yere serip,

Kılıçtuusun kıyratıp,
Ayzaçanın añtarıp,
Aykırıp Sırgak kirgende,
Anı körüp Ay Cañ-Cuñ,
Kelbersigen Koñurbay
Algaraga kamçı urup,
Kaardanıp bakırıp,
Sırgaktı bettep kaçırıp,
Kuzgun uçpas talaada
Kalıñ kıtay, miñ kalday,
Arslanı kalça Koñurbay,

Kılıçlısını kırıp,
Mızraklısını devirip,
Sırgak haykırarak dalınca,
Onu görüp Ay Cañ-Cuñ,
Kurumlu Koñurbay
Algara'ya kamçı vurup,
Hiddetlenip bağırıp,
Sırgak'a doğru saldırıp,
Kuzgun uçmaz ovada
Kalabalık Kıtay, bin kalday,
Aslanları Kalça Koñurbay,

Baarı kaptap ketti emi.
Temirden sokkon tor alıp,
Teşilbegen kol alıp,
Aykırışıp Ay Cañ-Cuñ,
A da kaptap ketti emi.
Oşondo Sırgak balaga
Kılıç tiydi kılkıldap,
Aybalta tiydi bılkıldap,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları ayanbay
Takır kirdi Sırgakka.
Dalay ayza salganda
Kıraan Sırgak kanetsin,
Kapalanıp bılk etpeyt,
At üstünön kılt etpeyt.
Belsenip kıtay çogulup,
Cakın kirip kalganda
Eşip ketet Sırgagıñ,
Erdin tiştep Koñurbay
Eldi aydap: «Kapta!» - dep,
Bakırıp cüröt kılıçtap:
«Beren eken Sırgagı,
Emi kolgo tier ubagı.
Telegeyi teñ eken,
Buruttan çıkkan şer eken.
Cıyırma birge ilinip,
Kelip kalgan kezi eken.

Hepsi birden çullandı.
Demirden dövülmüş ağ alıp,
Gediksiz ordu alıp,
Haykırışıp Ay Cañ-Cuñ,
O da çullanıverdi.
O anda genç Sırgak'a
Kılıç değdi parıldayıp,
Aybalta indi sarsarak,
Taş kuşanmış Kıtay'ın
En seçkinleri esirgemeden
Topyekûn girdi Sırgak'a.
Nice mızrak saplandığında,
Şahbaz Sırgak ne yapsın,
Tasalanıp kımıldamaz,
At üstünde sarsılmaz.
Kıtay bel bağlayıp toplaşıp,
Yakınına sokulduğunda,
Sırgak'ın biçip geçer,
Dudağını ısırıp Koñurbay
Eli sürüp «Bastırın!» diye,
Kılıç sallayıp bağırıp durur:
«Yiğitmiş şu Sırgak'ı,
Şimdi ele geçme çağı.
Her yanı denk, kusursuz imiş,
Burut'tan çıkma bir aslanmış.
Yirmi birine değip,
Gelip durduğu çağı imiş.

Arslan Manas, Almambet
Arkalap coldoş boluuga,
Ayabagan er eken!
Kerbençiden kep uktum,
Ceti kan eli top bolup,
Çoguluşup turganda,
Bütkül curttun baarısın
Bütkül cıynap alganda,
Çubatuuga salganda,
Er tabalbay kamalıp,
El kısılıp turganda,
Oşondo Sırgak oyonuñ
Çalgındı birge çalarda,
Almambetke koşulup,
Çoñ-Beecinge barganda,

Aslan Manas'a, Almambet'e
Arka olup yoldaş olmaya,
Canını esirgemeyen ermiş!
Kervancıdan söz işittim:
Yedi hanın eli toplanıp,
Bir araya geldiğinde,
Bütün yurdun hepsini
Tümüyle derleyip topladığında,
Geçit resmine dizdiğinde,
Er bulamayıp bunalıp,
El sıkışıp kaldığında,
İşte o zaman Sırgak yiğidin,
Keşfe birlikte çıkarken,
Almambet'e katılıp,
Çoñ-Beecin'e vardığında,

Beecindegi Koñurbay
Cılkısın tiyip alam, - dep,
Buruttun colun açam, - dep,
Kıtaydın malın çaçam, - dep,
Özü keldi, - dep uktum.
Kutkarar bolsoñ köp kıtay,
Astındagı kök atı
Kubalasa mal cetpeyt,
Alışkan menen Sırgakka
Aykalışar al cetpeyt.
Oñ dalısı keñ eken,
Arbaktuu Manas debese,
Andan Sırgak er eken.
Toguz san kıtay, bul calgız.
Eçen bir toodoydu sayıp cok kıldı.
Asmandı bürköp çañ kıldı,
Cerdin betin kan kıldı,
Kança erdi cay kıldı.
Sındırdı Sırgak belimdi,
Kıyrattı kıyla cerimdi.
Calgız tiyip cılkımdı,
Umaçtay açtı uykumdu.
Körö albadım el-curttan

«Beecin'deki Koñurbay'ın
Yılkısını sürüp alırım» diye,
«Burut'un yolunu açarım» diye,
«Kıtay'ın malını saçarım» diye,
«Kendisi geldi» diye duydum.
Kaçırırsanız onu, kalabalık Kıtay,
Altındaki gök atına
Kovalasan hayvan yetişmez,
Boğuşsan da Sırgak'a
Göğüs gerecek güç yetmez.
Sağ omzu geniş imiş,
Ervahlı Manas denmese,
Ondan da yiğitmiş Sırgak.
Dokuz tümen Kıtay, o bir tek.
Nice dağ gibisini mızraklayıp yok etti.
Göğü bürüyüp toz etti,
Yerin yüzünü kan etti,
Nice eri yere serdi.
Sırgak belimi kırdı,
Nice yerimi yıktı, kırdı.
Tek başına yılkımı sürüp,
Uykumu büsbütün kaçırdı.
El içinde göremedim,

Men Koñurbay bolgonu,
Bu sıyaktuu tuygundu.
Keçildin kanı men elem,
Ölgön menen arman cok.
Booru bütün kişide
Sayışpay adam kalgan cok.
Kıyın eken aylası,
Say-söögümdön ketelek,
Sırgaktın saygan ayzası.
Kırk kan eli kıtaylar,
Kılçaybastan baarıbız
Capırt kaptap kalalı,
Kamındırbay, kaçırbay,
Tegerektep tor tozup,
Tirüü baylap alalı!
Kakan kandın aldında
Kazınalık kırk kızga
Alparıp koşup koyolu.
Katılbay karap turabı,

Ben Koñurbay olalı,
Böylesi bir şahbazı.
Keçillerin hanı ben idim,
Ölsem bile hasretim yok.
Bağrı sağlam kişiler içinde
Onunla mızraklaşmadık adam kalmadı.
Zormuş buna çare bulmak,
İliğimden kemiğimden çıkmadı daha
Sırgak'ın sapladığı mızrak.
Kırk hanın eli Kıtaylar,
Dönüp bakmadan hepimiz
Topyekûn bastıralım,
Fırsat vermeden, kaçırmadan,
Çevreleyip ağ gerip,
Diri diri bağlayalım!
Kakan hanın huzurunda
Hazinelik kırk kıza
Götürüp katıverelim.
Dokunmadan durur mu hiç,

Biröö erkek törösö
Altın taacı kiygizip,
Altın takka mingizip,
Kan kötörüp alalık!
Sırgaktı tirüü karmasak,
Sırttanı Manas başta ölgön
Bel baylagan beli cok,
Almambet, Çubak bolboso,
Eköönön başka şeri cok.
Al eköönü caylasak,
Anan kiyin buruttun
Korgoloy turgan ceri cok,
Çındagıla, balbandar!
Sırgaktı baylap alganda,
Kalgan kalıñ buruttun
Bulasın bulap alabız,
Buzuk kündü tuudurup,
Başına dümök salabız!
Mekege sürüp sabaybız,

Biri bir oğlan doğursa,
Altın taç giydirip,
Altın tahta oturtup,
Han kaldırıp alalım!
Sırgak'ı diri tutarsak,
Yavuzları Manas önceden ölmüş,
Bel bağladıkları dayanakları yok,
Almambet ile Çubak olmasa,
İkisinden başka aslanları yok.
O ikisini haklarsak,
Ondan sonra Burut'un
Sığınacak yeri yok,
Gayret edin, pehlivanlar!
Sırgak'ı bağlayıp aldığımızda,
Geri kalan kalabalık Burut'un
Malını mülkünü yağmalarız,
Kara günü doğurtup,
Başına felaket salarız!
Mekke'ye dek sürüp kamçılarız,

Kız-kelinin olcolop,
Malı-mülkün talaybız!
Öltürüp bütkül döösün,
Tiebiz cılkı-beesin,
Kayrat kılgan buruttun
Talkalaybız meesin,
Çıgarabız oşontüp,
Kordukta curttun keesin!
Özü kelgen burutka
Korduktu mıktap salabız,
Bölögü emes buruttun
Ükürün aydap alabız!»
Munu aytıp Koñurbay,
Buyruk kılıp turganda
Kılçaybay kırk kan kamınıp,
Kıykırıp kıtay cabılıp.
Cabıla kıtay kirgende
Calgız Sırgak boy berbey,
Soguşup cüröt ayanbay,
Atı cerdi tayanbay.
Cılanday kılıp oynotup,
Kıtaydı kırdı esepsiz,
Körüngönün soylotup,

Kızını gelinini tutsak edip,
Malını mülkünü talan ederiz!
Bütün devlerini öldürüp,
Yılkısına kısrağına el koyarız,
Direnip duran Burut'un
Beynini ezip dağıtırız,
Böylece çıkarırız,
Horluk içinde yurdun hıncını!
Ayağıyla gelen Burut'a
Horluğu adamakıllı ederiz,
Başkasını değil, Burut'un
Kendi sürüsünü sürüp alırız!»
Bunu söyleyip Koñurbay,
Buyruk verip dururken,
Kırk han dönüp bakmadan davranıp,
Kıtay haykırıp hep birden saldırdı.
Kıtay hep birden girince,
Yalnız Sırgak boyun eğmeden,
Esirgemeden savaşıp durur,
Atı yere basmaz sanki.
Yılan gibi oynatıp,
Kıtay'ı kırdı sayısız,
Göze görüneni yere serip,

Kara kalmak balbanı
Sırgaktı cetip başına
Dayardanıp baraytat,
Irgıtıp çalma salganı,
Caa tartar mergeni
Camgırday kılıp caa atıp,
Calpı kaptap kelgeni.
Temir arkan torçonu
Tegerektep kaldı emi.
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay,
Kerilip ayza saldı emi.
Kıraan şumkar Sırgagıñ
Kılça munu körböstön,
Kıyşaybay turup aldı emi.

Kara Kalmak pehlivanı
Sırgak'ın başına yetişip,
Hazırlanıp varmakta,
Fırlatıp kement atmaya,
Yay çeken nişancısı
Yağmur gibi ok yağdırıp,
Topyekûn bastırıp gelmekte.
Demir urgan ağını
Çepeçevre kuşattılar.
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçillerin hanı Koñurbay,
Gerilip mızrak sapladı.
Şahbaz sungur Sırgak'ın
Bunu kıl kadar görmeden,
Eğilmeden dimdik durdu.

Aykırıp barıp Ay Cañ-Cuñ,
Alıstan çu - dep cetti emi,
Cetip kelip Sırgaktı
Bu da sayıp öttü emi.
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Kalça menen Cañ-Cuñdun
Kaçırıp ayza sayganın
Tuşarına teñebey:
«Ölömün!» - dep oyloboy,
«Calgızmın», - dep kenebey,
Külümsüröp er Sırgak
Oşondo turup munu aytat:
«Almambet menen Çubagım,
Kıstalıp turgan kezimde
Körsötsöñçü, kudayım!
Kıtay kıstap turganda,
Kaçan kıykırıktı salat, - dep,
Kaçan cetip kıraandar
Acıratıp alat?» - dep,
Alaktap karap turganda
Koñurbay baştap miñ kıtay,
Balbandın baarı cetti emi,
Baarı sayıp öttü emi.
Arkasınan kürküröp,
Alda kança kol menen
Ay Cañ-Cuñ sayıp öttü emi.
Anda da Sırgak bılk etpeyt,

Haykırıp varıp Ay Cañ-Cuñ,
Uzaktan at koşturup yetişti,
Yetişip gelip Sırgak'ı
Bu da saplayıp geçti.
Çın çın ötse de aldırmadan,
Kalça ile Cañ-Cuñ'un
Saldırıp mızrak saplamasını
Köstek kadar bile saymadan:
«Ölürüm» diye düşünmeden,
«Yalnızım» diye tasalanmadan,
Gülümseyerek er Sırgak
O anda durup şunu söyler:
«Almambet ile Çubak'ımı,
Sıkışıp kaldığım demde
Göster bana, Tanrım!
Kıtay sıkıştırıp dururken,
«Ne zaman narayı basarlar?» diye,
«Ne zaman yetişip şahbazlar
Kurtarıp alırlar?» diye,
Şaşkın şaşkın bakınırken,
Koñurbay başta, bin Kıtay,
Pehlivanların hepsi yetişti,
Hepsi saplayıp geçti.
Ardından kükreyerek,
Bilmem kaç bölük orduyla
Ay Cañ-Cuñ saplayıp geçti.
Yine de Sırgak kımıldamaz,

Bılk etpegen sebebi -
Tula boyu temirden,
Baarı birdey topçuluu,
Toltoygon beti körünböyt,
Eki közü cıltırap,
Tuulga başta üpçülüü
Karıda kalkan kalkayıp,
Kak cüröktö çarayna,
Belinde bolot beldemçi,
Üstündö soot kök temir,
Kança atsa ok ötpös,

Kımıldamayışının sebebi:
Bütün bedeni demirden,
Hepsi sıra sıra düğmeli,
Dolgun yüzü görünmez,
İki gözü parıldar,
Başta tulga, tepeden tırnağa zırhlı,
Pazısında kalkan kabarık,
Tam yüreğinde ayna zırh,
Belinde çelik etek zırhı,
Üstünde gök demir zırh,
Ne kadar atsalar ok geçmez,

Böyrögündö koş temir.
Kenedey cerde cılçık cok,
Beybak katın Kanıkey,
Belekke bergen sebebi -
Atında temir cabıluu,
Kıtay küçöp kelgende
Toktoboy Sırgak zırgıtıp,
Astındagı Kökçebiç,
Aylansa bolot tulparga
Köküldü kökkö ırgıtıp,
Tuyaktı cerge mılgıtıp,
Celgenine cel cetpeyt,
Basıgına mal cetpeyt,
Araanday oozu açılıp,
Tizginine al cetpeyt.
Başın cerge salıptır,
Arkarday bolup tüyülüp,
Kapkanday beli iyilip,
Baskan ceri bırkırap,
Çaraday bolgon dañkan taş
Töbösündö çırkırap,
Oşo künü Kökçebiç
Eti kızıp alıptır,
Üstündögü Sırgagıñ
Erdin kese tiştese,
Kaalgaday kaşka tiş
Taruuday bolup bırkırap,
Cakın kirip barganda
Isıgına çıdabay,
Karmayın degen köp kıtay
Carıla beret zırkırap,

Böğründe çifte demir.
Kene kadar yerde gedik yok,
Talihsiz kadın Kanıkey'in
Armağan olarak verdiğindendir;
Atında demir örtü var,
Kıtay coşup gelince,
Sırgak durmadan uçururcasına sürüp,
Altındaki Kökçebiç,
Kurban olası tulpara bak,
Perçemini göğe savurup,
Tırnağını yere gömüp,
Yelişine yel yetişmez,
Yürüyüşüne hayvan yetişmez,
Ağzı ejder ağzı gibi açılıp,
Dizginine güç yetmez.
Başını yere eğmiş,
Dağ koçu gibi toplanıp,
Kapan gibi beli bükülüp,
Bastığı yer un ufak olup,
Çanak gibi iri çakıl taşı
Tepesinde vınlayıp,
O gün Kökçebiç
İyice kızışmış,
Üstündeki Sırgak'ın
Dudağını kesercesine dişlese,
Kapı kanadı gibi ak dişleri
Darı gibi ufalanıp gıcırdar,
Yakınına sokulunca,
Sıcaklığına dayanamayıp,
Tutayım diyen nice Kıtay
Sızlayıp yarılıp dağılır,

Kak aldına kelgende
Kak carılat çurkurap.
Alöökönün Koñurbay
Calgızı ölgön emedey,
Toktoto albay kıtaydı
Iylap cüröt burkurap:
«Kırk kan eli çogulup,

Tam önüne geldiğinde,
Çığlıklarla ortadan yarılır.
Alööke'nin Koñurbay'ı
Biriciği ölmüş gibi,
Kıtay'ı durduramayıp,
Hüngür hüngür ağlayıp durur:
«Kırk hanın eli toplanıp,

Kıtay, mancuu cerge kir!
Calgız Sırgak buruttan
Cabıla kaçıp alasıñ!
Er Manastın kırk çoro
Kırkı birdey Sırgakça,
Baarı birdey arslan-şer,
Manaska tete kök cal er,
Buruttap uraan çakırıp,
«Manastaşıp!» bakırıp
Arslanday bolup aykırıp,
Aralap kirip kalganda
Anda kayda barasıñ?!
Kaçırıp kıtay kalganda,
Kırgındı Sırgak salganda
Manastan kalgan kırk çoro
Cetip kirip kelgende,
Almambet, Çubak aralaş,
Alar koşo cürgöndö
Anda kanday kılasıñ?!
Kagılayın kalıs curt,
Kaptagıla Sırgaktı,
Emne kaçıp turasıñ?!» -
Dep, oşontüp, ökürüp,
Algaranın oozun
Koyo berdi Koñurbay.
Ayzakerdi bir bölüp,
Şaylap kirdi Koñurbay,
Kalıñ mancuu, kıtaydı
Kara malday tokmoktop,
Aydap kirdi Koñurbay.
Öz bilgenin bu coldo
Kılıp kirdi Koñurbay,
Kıyşañdap kayra tartkanın
Kadimkidey talkalap,
Kırıp kirdi Koñurbay.

Koñurbaydın köp kıtay
Kaarına çıdabay,
Erdin baarı kürküröp,

Kıtay, Mancu — yerin dibine girin!
Burut'tan tek bir Sırgak'tan
Hep birden kaçıyorsunuz!
Er Manas'ın kırk çorosu,
Kırkı da Sırgak gibidir,
Hepsi birden aslan-şirdir,
Manas'a denk bozkurt erdir,
Burutça naralar atıp,
«Manas! Manas!» diye bağırıp,
Aslan gibi haykırıp,
Ortaya dalıp girdiklerinde,
O zaman nereye kaçarsınız?!
Kıtay saldırıya geçtiğinde,
Sırgak kırgını saldığında,
Manas'tan kalan kırk çoro
Yetişip içeri daldığında,
Almambet, Çubak da karışıp,
Onlar da birlikte yürüdüğünde,
O zaman nasıl edersiniz?!
Kurban olayım aziz yurt,
Bastırın Sırgak'ı,
Niçin kaçıp duruyorsunuz?!» —
Deyip, böylece, böğürerek,
Algara'nın dizginini
Koyuverdi Koñurbay.
Mızrakçıları bir yana ayırıp,
Donatıp girdi Koñurbay,
Kalabalık Mancu'yu, Kıtay'ı
Kara davar gibi sopalayıp,
Sürüp girdi Koñurbay.
Bu yolda kendi bildiğini
Yapmaya girişti Koñurbay,
Yalpalayıp geri döneni
Adamakıllı parçalayıp,
Kırıp girdi Koñurbay.

Koñurbay'ın kalabalık Kıtay'ı
Öfkesine dayanamayıp,
Erlerin hepsi kükreyip,

Korkoktoru çurkurap,
Mergenderi cügürüp,
Saadakçısı cabılıp,
Çalma salçu kalmaktar,
Çalmasına kamınıp.
Kılıççanı çetinde
Aybalta çabar betinde,
Kıykırıgı kök ayrıp,
Kıraanı Kalça artında,
Calpı kirdi bet alıp.
Aytıluu kıtay özü eken,
Arasında Sırgaktın
Calgız cürgön kezi eken.
Calgızdıktı körgöndö,
Capanı çındap tartkanda
Eer beldey kaykıdan
Almambet, Çubak atı uykaş
Attarına kamçı urup,
Arkıratıp kelatat.
«Er Sırgaktan acırap,
Ne muratka cetem», - dep,
Uçkan kuştay körünüp,
Anda-mında bir tiyip,
Zırkıratıp kelatat.
Cetken cerden eki şer
Kıtayga kirdi aralap,
Samanday kılıp sapırıp,
Sırgaktı cüröt çakırıp.
Köpçülüktön körünböyt,
Asman tuman, aldı çañ,
Aralaşkan kança can.
Kaysı ekeni bilinbeyt,
Karap cüröt Sırgaktı,
Közünö kıtay ilinbeyt,
Ayza, kılıç teñ şiltep,
Muştap cüröt kıraandar:
«Tügöyüm Sırgak kayda?» - dep,
Izdep cüröt berender.
Kaptap kıtay tögülüp,

Korkakları çığrışıp,
Nişancıları koşuşup,
Okçuları hep birden saldırıp,
Kement atıcı Kalmaklar
Kementine davranıp.
Kılıçlısı kıyısında,
Aybalta çalanı önünde,
Haykırışı göğü yarıp,
Şahbazları Kalça ardında,
Topyekûn yüz tutup girdiler.
Ünlü Kıtay'ın ta kendisiymiş,
Aralarında Sırgak'ın
Yalnız dolaştığı dem imiş.
Yalnızlığını gördüğünde,
Cefayı gerçekten çektiğinde,
Eyer kaşı gibi kavisli belden
Adı bir anılan Almambet, Çubak
Atlarına kamçı vurup,
Soluturcasına sürüp geliyor.
«Er Sırgak'tan ayrı düşüp,
Ne murada ererim?» diye,
Uçan kuş gibi görünüp,
Şurada burada bir değip,
İnleterek geliyor.
Yetiştikleri yerde iki aslan
Kıtay'ın ortasına daldı,
Saman gibi savurup,
Sırgak'ı çağırıp durur.
Kalabalıktan görünmez,
Gök duman, önü toz,
Birbirine karışmış nice can.
Hangisi hangisi bilinmez,
Sırgak'ı arayıp dururlar,
Gözlerine Kıtay ilişmez,
Mızrak, kılıç birden sallayıp,
Yumruklayıp durur şahbazlar:
«Eşim Sırgak nerede?» diye,
Arayıp durur yiğitler.
Kıtay dökülüp bastırıp,

Tapmak tügül Sırgaktı
Almambet, Çubak - eki şer
Eki cakka bölünüp,
Baştagıday dırkırap,
Kaçıp kıtay kalgan çak.
Kaptap cüröt salışıp,
Arslandar cüröt alışıp,
Aybalta menen çabışıp,
Ayzanı şiltep kee çakta,
Kak cürökkö madaşıp,
Cerdin beti çañ bolup,
Ölüp catkan köp kıtay,
Tört tuyakta nan bolup,
Asman munar, cer bürkök,
Cerden eme körünböyt.
Topoloñ tüşüp, toz bolup,
Karagan kişi dal bolup,
Kaysı ekeni bilinbeyt,
Oşondo da er Sırgak
Karasa közgö ilinbeyt.
Kayran tuugan Almambet,
Kalıñ burut korgonu,
Ubayımı er Sırgak
Ubara kılıp köp kıtay,
Oşondo da bolboston,
Uy kuymulçak Sarala,
Çenep çaap uruşta
Baylap cüröt Almambet,
Canına çındap küç kelip,
Kündüzü bürkök, tünü açık,
Kündün kuyun buzultup,
Caylap cüröt Almambet,
Kılçıldap kıtay turganda
Kırıp cüröt Almambet.
Çañ basılıp kalganda,
Toktop turup karasa,
Kara kalpak kırgagı,
Köp kıtaydı talkalap,

Sırgak'ı bulmak şöyle dursun,
Almambet, Çubak — iki aslan
İki yana bölünüp,
Önceki gibi tabana kuvvet,
Kıtay'ın kaçıştığı demdi.
Bastırıp vuruşup dururlar,
Aslanlar boğuşup dururlar,
Aybaltayla çarpışıp,
Kimi zaman mızrak sallayıp,
Tam yüreğe saplayıp,
Yerin yüzü toz olup,
Ölüp yatan nice Kıtay
Dört tırnak altında ekmek gibi ezilip,
Gök puslu, yer kapalı,
Yerden bir şey görünmez.
Kargaşa kopup, toz duman olup,
Bakan kişi donakalıp,
Hangisi hangisi bilinmez,
O zaman bile er Sırgak
Bakılsa göze ilişmez.
Koca kardaş Almambet,
Kalabalık Burut'un kalesi,
Kaygısı er Sırgak için,
Kalabalık Kıtay onu bezdirip,
Yine de yılmadan,
Sığır sağrılı Sarala'yı
Savaşta ölçüp biçip sürerek
İdareli sürüyor Almambet,
Canına gerçekten güç gelip,
Gündüzü kapalı, gecesi açık,
Gün ortasını kasırgaya çevirip,
Almambet haklayıp duruyor,
Kıtay kaynaşıp durdukça
Almambet kırıp duruyor.
Toz yatışıp durulunca,
Durup baktığında,
Kara kalpaklıların gözdesi,
Kalabalık Kıtay'ı parçalayıp,

Kırıp cürgön kezi eken,
Kan Manastın Sırgagı.
Ayzasın sayıp tayanıp,
Tañdayı kurgap Almambet,

Oozun ulam calanıp,
Iraazı bolup Sırgakka
Karap turdu calınıp.
«Kesesi altın, bulu arzan,
Busurmandın şaarında
Samarkanday kalaa cok,
Kıyraşkan coonun betinde
Er Sırgaktay bala cok.
Manastın dañkı bolboso,
Erdigine çara cok,
Ayzaga takkan celegim,
Coo betine kerek, - dep,
Alıp kelgen belegim!»
Kıtaydın tüpkü çetinde,
Beecinge keter betinde,
Kayra tozup sapırıp,
Akbaltaydın Çubagı
Astına salıp kıtaydı,
Ilaaçın tiygen taanday,
Iyriltip aydap alıptır.
Kaçkanına bolboston,
Kalıñ kıtay, mancuunun
Başına azap salıptır.
Alöökönün Koñurbay
Ay Cañ-Cuñ menen birigip,
Calañ kılıç kolgo alıp,
Er Sırgakka çıdabay,
Kaçıp kalgan kıtaydı
Kayra aydap alıptır.
Uy kuymulçak Sarala
Uyulgutup tüyültüp,
Oñdu karap ok atıp,
Onun kabat sabatıp,
Solgo karap caa tartıp,

Kırıp durduğu dem imiş,
Han Manas'ın Sırgak'ı.
Mızrağını saplayıp dayanıp,
Damağı kuruyup Almambet,

Ağzını yalayıp durup,
Sırgak'tan hoşnut kalıp,
Duayla bakakaldı.
«Kâsesi altın, malı ucuz,
Müslümanın şehirleri içinde
Samarkan gibi kent yok,
Kıran kırana düşman önünde
Er Sırgak gibi yiğit yok.
Manas'ın şanı olmasa,
Yiğitliğine çare yok,
Mızrağa taktığım flamam,
«Düşman önünde gerek» diye,
Alıp geldiğim armağanım!»
Kıtay'ın ta uç kıyısında,
Beecin'e giden yönünde,
Yeniden önleyip savurup,
Akbaltay'ın Çubak'ı
Kıtay'ı önüne katıp,
Laçın vurmuş karga sürüsü gibi
Kıvırıp sürüvermiş.
Kaçmasına aldırmadan,
Kalabalık Kıtay'ın, Mancu'nun
Başına azap salıvermiş.
Alööke'nin Koñurbay'ı
Ay Cañ-Cuñ ile birleşip,
Yalın kılıcı ele alıp,
Er Sırgak'a dayanamayıp
Kaçışan Kıtay'ı
Yeniden sürüp getirmiş.
Sığır sağrılı Sarala'yı
Fırıl fırıl döndürüp şahlandırıp,
Sağa bakıp ok atıp,
Onunu üst üste devirip,
Sola bakıp yay çekip,

Soloondorun sulatıp,
Aralap kirdi san koldu,
Almambetti körgöndö
Calgız canın ayabay,
A da mıktı er eken,
Kıtaylardın Ay Cañ-Cuñ
Kança balban döö menen
Kaçırıp kirdi Almañdı,

Soloonlarını yere serip,
Sayısız orduya daldı,
Almambet'i görünce,
Tek canını esirgemeden,
O da yaman ermiş,
Kıtayların Ay Cañ-Cuñ'u
Nice pehlivan devle birlikte
Almambet'e saldırıya geçti,

Kabılan kök cal, kayran şer,
Kabagım-kaşım debesten,
Kaçırıp kirdi Almambet.
Cebeden murun cetti emi,
Eçe balban, kança döö,
Ay Cañ-Cuñdu baş kılıp,
Cıga sayıp kulatıp,
Baarın tekşi sulatıp,
Katar kagıp öttü emi.
Çımın canga küç kelip,
Çındap boyu küçönüp,
Eerinen er ketip,
Üzöñgüdön but ketip,
Köñülü kança bölünüp,
Közünö çakmak körünüp,
Es alalbay eñgirep,
Bütkön boyu zeñgirep,
Alaktap karap turganda
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay
Kele catat culkuntup
Algarasın bulkuntup,
Katının kara baskanday,
Astınan coosu kaçkanday,
Tügü betten körünüp,
Türü cılan öñdönüp,
Betinin baarı tüktöyüp,
Muruttarı cayılıp,
Bölök-bölök tikçiyip,
Opol-toodoy kürküröp,

Kaplan bozkurt, koca aslan,
Kaşım gözüm demeden,
Karşı saldırdı Almambet.
Oktan önce yetişti,
Nice pehlivanı, nice devi,
Ay Cañ-Cuñ başta olmak üzere,
Mızraklayıp yıkıp devirip,
Hepsini sıra sıra serip,
Sıra sıra çarpıp geçti.
Sinek kadar cana güç gelip,
Bütün gövdesi gerçekten zorlanıp,
Eyerden bedeni kayıp,
Üzengiden ayağı çıkıp,
Gönlü nice bölünüp,
Gözünde şimşekler çakıp,
Soluk alamayıp sersemleyip,
Bütün bedeni uyuşup,
Şaşkın şaşkın bakınırken,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçillerin hanı Koñurbay
Geliyor asılıp gererek,
Algara'sını şahlandırıp,
Karısını karabasan basmış gibi,
Önünden düşmanı kaçmış gibi,
Kılları yüzünden fırlayıp,
Görünüşü yılana dönüp,
Yüzünün her yanı diken diken,
Bıyıkları yayılıp,
Öbek öbek dikleşip,
Ulu dağ gibi kükreyip,

Canına kişi turalbay,
Cer ayrılıp dürküröp.
Kaçırıp Kalça kalganda
Uzun boyluu, keñ dalı,
Oyguttardın sırttanı
Akbaltaydın Çubagı,
Kaçırıp kalgan Kalçanın
Kaptalınan cetem, - dep,
Kayran tuygun Almambet,
Kurban bolup ketem, - dep,
Kara canın ayabay,
Astındagı Kögala

Yanında kişi duramayıp,
Yer yarılıp gümbürdeyip.
Kalça saldırıya geçince,
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Oygutların yavuz aslanı,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Saldırıya geçen Kalça'nın
«Böğründen yetişirim» diye,
«Koca şahbaz Almambet
Uğruna kurban olurum» diye,
Kara canını esirgemeden,
Altındaki Kögala

Uçkan kuştay arkırap,
Börü tildüü sır nayza
Ay tiygendey carkırap,
Cebeden murun cetti emi,
Cetken cerden er Çubak
Kaptalga koyup öttü emi.
Kebez ötük çoykoyup,
Korozdoy moynu koykoyup,
Bura tartıp mıkçıyıp,
Eki közü çekçeyip,
Beli ketti mekçiyip,
Altı miñ kıtay, miñ cañ-cuñ
Aralay kaçtı Koñurbay,
Kutulup Kalça ketkende,
Munu körüp Almambet,
Çekiri cok koy közdüü,
Sepkili cok ak cüzdüü,
Altın aydar, çok belboo,
Azizkandın calgızı
Kaynap catkan kıtaydı
Kaçırıp cana kol saldı.
Almambet, Çubak egiz er
Aralap uruş kılganda
Asıl Sırgak tursunbu,
Bir çetinen kıtaydın
Kaçırıp kirdi tüyülüp,

Uçan kuş gibi rüzgâr olup,
Kurt dilli sırlı mızrak
Ay doğmuş gibi parlayıp,
Oktan önce yetişti,
Yetiştiği yerde er Çubak
Böğrüne vurup geçti.
Pamuk çizmesi yamulup,
Horoz gibi boynu bükülüp,
Dizgin kırıp iki büklüm olup,
İki gözü faltaşı gibi açılıp,
Beli gitti kamburlaşıp,
Altı bin Kıtay, bin cañ-cuñ
Arasına kaçtı Koñurbay,
Kalça kurtulup gidince,
Bunu görüp Almambet,
Çakırı yok, koyun gözlü,
Çilsiz ak yüzlü,
Altın kâküllü, koru kuşaklı,
Azizkan'ın biriciği,
Kaynaşıp duran Kıtay'a
Saldırıp yine el attı.
Almambet, Çubak — ikiz er,
Ortaya dalıp savaşınca,
Soylu Sırgak durur mu,
Kıtay'ın bir ucundan
Toplanıp saldırıya girdi,

Bular soguş salganda
Munarıktap burçtangan,
Buluñgur bolup urçtangan
Çay aluuçu ken eken,
Kaarına alganda
Kaynap turgan köp kıtay
Kaptap keter sel eken,
Kalıñdıgın kapırdın
Muruntan körgön Almambet,
Bilip cürgön özü eken.
Kıykırıp turdu bakırıp,
Çubak menen Sırgaktı:
«Beri kel!» - dep çakırıp,
Çakırganda eki şer
Bütkön boyu kan bolup,
Koygo tiygen börüdöy,

Bunlar savaşı salınca,
Pus içinde köşe köşe olan,
Alacakaranlıkta çıkıntılanan,
Çay devşirilen ocak imiş,
Öfkeye kapıldığında,
Kaynayıp duran kalabalık Kıtay
Basıp geçen sel imiş,
Kâfirin kalabalığını
Önceden görmüş Almambet,
Bilip duran kendisiymiş.
Haykırıp bağırıp durdu,
Çubak ile Sırgak'ı
«Beri gel!» diye çağırıp,
Çağırınca iki aslan,
Bütün bedeni kan içinde,
Koyuna dalmış kurt gibi,

Oozu-başın calaktap,
Cetip keldi Almaña.
«Berenim Sırgak, er Çubak,
Kazılgan kalıñ or keldi,
Kaynatıluu şor keldi.
Birööbüz esen kaytpaybız,
Uşu turgan Beecinden
Ölmöyünçö kaytpaybız!
Kaytpay turgan sebebi -
Topon suu tolkup kirbegen,
Toltura kıtay el oşol.
Toguz cıl kandık talaşıp,
Toktoboy kırıp curtumdu,
Tobumdan mintip adaşıp,
Tozoktu körüp Beecinden,
Silerdi tapkan men oşol.
Kaarına alganda
Kaptap keter sel oşol,
Kırılgan sayın küçögön,
Kımbattuu Beecin el oşol.
Teñelişsek kıtayga,
Tegele esen tartpaybız,

Ağzını yüzünü yalayıp,
Almambet'e yetişip geldi.
«Yiğidim Sırgak, er Çubak,
Kazılmış derin hendek geldi,
Kaynar kara yazı geldi.
Birimiz bile sağ dönmeyiz,
Şu duran Beecin'den
Ölmeden geri dönmeyiz!
Dönülmez oluşunun sebebi:
Tufan suyu bile taşıp giremeyen,
Ağzına dek dolu Kıtay eli budur.
Dokuz yıl hanlık için çekişip,
Durmadan yurdumu kırıp,
Obamdan böyle ayrı düşüp,
Beecin'de cehennemi görüp,
Sizleri bulan benim işte.
Öfkeye kapıldığında
Basıp geçen sel odur,
Kırıldıkça güçlenen,
Paha biçilmez Beecin eli odur.
Kıtay'la boy ölçüşürsek,
Hiçbirimiz sağ çıkmayız,

Mintip tursak Beecinden
Birööbüz esen kaytpaybız!
Oylosoñçu eki şer,
Muzburçak, Kökçö eriñ cok,
Aykırıp karaan bolgondoy,
Ayköl Manas şeriñ cok.
Karan tüşsö bu başka
Kaçıp kirer tokoy cok,
Karaan bolup bergidey,
Kalıñ ıslam curtuñ cok.
Kıtayga teñele turgan cönüñ cok
Teñele bersek bu kıtay,
Teñdeşip kırgın salbasın,
Tegerektep albasın.
Köptükkö salıp kıtay curt
Köl-darıya emespi,
Tirüü baylap albasın,
Kakan kandın aldına
Tartuu kılıp barbasın,
Beecinde belen kırk kızga

Böyle durursak Beecin'den
Birimiz bile sağ dönmeyiz!
Düşünsenize iki aslan,
Muzburçak, Kökçö erin yok,
Haykırıp arka çıkacak
Ayköl Manas aslanın yok.
Bu başa kara gün düşse,
Kaçıp girecek orman yok,
Arka olup duracak
Kalabalık İslam yurdun yok.
Kıtay'la boy ölçüşecek halin yok.
Boy ölçüşüp durursak, bu Kıtay
Denk gelip kırgın salmasın,
Çepeçevre sarmasın.
Çokluğa vuran Kıtay yurdu
Göl ve ırmak değil mi,
Diri diri bağlamasın,
Kakan hanın önüne
Armağan diye götürmesin,
Beecin'de hazır kırk kıza

Alparıp aygır salbasın,
Eptep tukum albasın!»
Cerdin baarın çañ kaptap,
Dünüyö tolup can kaptap,
Kalıñ kıtay cügürüp,
Sıyagın körüp kıtaydın
Sırttanıñ candan tüñülüp:
«Kabılan Manas kanıñ cok,
Kömüüsüz kalar bekenbiz,
Kök cal Sırgak, oyloçu,
Berenim Çubak, beyleçi!
Beylebey turup kokustan,
Kömüüsüz kalar bekenbiz?
Kaykayıñkı kara kır,
Adam aşpas bel oşol,
Çalayır çalıp cürö albay,
Şaşıp ketken cer oşol,
Çaktaşıp çamam kelalbay,

Götürüp aygır diye salmasın,
Bir yolunu bulup soy devşirmesin!»
Yerin her yanını toz kaplayıp,
Dünya dolup can kaynayıp,
Kalabalık Kıtay koşuşup,
Kıtay'ın halini görüp,
Yavuz erin candan umut kesip:
«Kaplan Manas hanın yok,
Gömülmeden mi kalırız acaba,
Bozkurt Sırgak, düşünsene,
Yiğidim Çubak, bir düşün!
Düşünmeden durup ansızın,
Gömülmeden mi kalırız acaba?
Yayvan kavisli kara sırt,
İnsan aşamaz bel odur,
Dolanıp keşif yapamadan,
Şaşırıp kaldığım yer odur,
Boy ölçüşmeye gücüm yetmeyip,

Kaçıp ketken men oşol,
Kumurskaday kaynagan
Kara kıtay el oşol.
Kıtaylıgı bolboso,
Alöökönün Koñurbay
Baarıbızdan şer oşol,
Kelgendin baarı ölüüçü
Keyiştüü Beecin kalaa oşol!
Buzulbas Beecin el menen
Muruntan kança salıştık,
Burulbay bettep kıtaydan,
Kança-kança salıştım,
Muraska mintip cetpeylik,
Buyrugu kelip kudaydın,
Busurman curtun körö albay,
Armanda ölüp ketpeylik!
Amız kılbay eki şer,
At soorusun salalık,
Aykölüñ Manas bar bolso,
Kalka kılıp alalık.
Karaan kılıp Manastı,
Kalıñ kara kıtayga
Kaçpay soguş salalık,
Andan kiyin Koñurbay,

Kaçıp giden benim işte,
Karınca gibi kaynayan
Kara Kıtay eli odur.
Kıtaylığı olmasa,
Alööke'nin Koñurbay'ı
Hepimizden aslan odur,
Gelenlerin hepsinin öleceği
Dertli Beecin kenti odur!
Sarsılmaz Beecin eliyle
Önceden nice vuruştuk,
Dönmeden yüz yüze Kıtay'la
Nice nice vuruştum,
Murada böyle eremeden kalmayalım,
Tanrı'nın buyruğu gelip,
Müslüman yurdunu göremeden,
Hasretle ölüp gitmeyelim!
İnat edip direnmeden iki aslan,
Atın sağrısını dönelim,
Ayköl Manas'ın sağ ise,
Onu kalkan edinelim.
Manas'ı arka edinip,
Kalabalık Kara Kıtay'a
Kaçmadan savaş açalım.
Ondan sonra Koñurbay'dan,

Kapkayda kekti alalık!
Kaarlangan kıtaydan,
Kara küçkö teñelbey,
Kaygıp ketsek bir bilem,
Cañırıktın Car-Kıya,
Calgız attın çubama,
Calgızga coldoş cer ele,
Oşol cerden tossokpu,
Tolup catkan kıtayga
Toktop kırgın salsak beym.
Tosup turup amaldap,
Toodoy bolgon Koñurbay,
Tobun buzup sayışıp,
Kolgo tiyse Kalçanın

Nerde olsa öcümüzü alalım!
Hiddetlenen Kıtay'la
Kaba kuvvete boy ölçüşmeden,
Sıyrılıp gidersek, bir bildiğim var:
Cañırık'ın Car-Kıya'sı,
Tek atlık keçit yolu,
Yalnıza yoldaş olacak yerdi,
Orada mı önlesek,
Dolup taşan Kıtay'a
Durup kırgın salsak ya.
Yol kesip hile kurup,
Dağ gibi Koñurbay'ın
Bölüğünü bozup mızraklaşıp,
Ele geçerse Kalça'nın

Başın kesip alsak beym.
Keçildin kanı Koñurbay
Kapkayda kekti alsak beym!
Amal menen salışıp,
Ayza karmap, top buzup,
Acal cetse okko uçup,
Çieleşken kıtayga
Çındap ayza sunalık.
Çın atı kımbat tozokton,
Candı azat kılalık!
Caynagan mancuu, kıtayga,
Özünçö amal salalık,
Ötkörö şeri Koñurbay,
Özün karmap alalık!
Karaan bolso busurman,
Bılkıldak kuuray bışkıça,
Mıyzamdın gülü uçkuça,
Mıktanıp altı ay salışıp,
Mintip öçtü alalık!
Capalak uçpas calgız col,
Eek aldı çoñ ak tüz,
At kaptaldan kalıñ şor,
Kezigişip salışıp,
Öç aluuçu oşol col.
Eñkeyip kirip barganda
Er Kalçası baş bolup,
Kol saluuçu oşol col,
Erikpesten salışıp,

Başını kesip alsak ya.
Keçillerin hanı Koñurbay'dan
Nerde olsa öcü alsak ya!
Hileyle vuruşup,
Mızrak tutup, saf bozup,
Ecel gelirse okla uçup,
Düğümlenmiş Kıtay'a
Gerçekten mızrak uzatalım.
Adı bile ağır bu cehennemden
Canı azat edelim!
Kaynaşan Mancu'ya, Kıtay'a
Başlı başına bir düzen kuralım,
En yaman aslanları Koñurbay'ı
Kendisini tutup alalım!
Müslüman arka olursa,
Yumuşak kuray otu olgunlaşana dek,
Mıyzam'ın gülü savrulana dek,
Direnip altı ay vuruşup,
Böylece öcü alalım!
Puhu kuşu uçmaz tek yol,
Hemen dibinde koca ak düzlük,
At böğrüne dek koyu çorak,
Karşılaşıp vuruşup,
Öç alınacak yol odur.
Eğilip içeri girildiğinde,
Er Kalça'sı başta olup,
Ordunun saldıracağı yol odur,
Usanmadan vuruşup,

Öç aluuçu kol oşol».
Almambet aytıp turganda
Anın sözün ep körüp,
Küügüm kire, kün bata,
El talıkşıp, nım cata,
Buurusun tiygen çiyin cok,
Suur kazgan iyin cok,
Kayra tartıp dır koyup,
Almambet, Sırgak, er Çubak
Ordun salıp çu koyup,

Öç alacak ordu odur».
Almambet söyleyip dururken,
Onun sözünü uygun görüp,
Alacakaranlık çöküp, gün batarken,
El yorulup, nem çökerken,
Saban değmiş çizgi yok,
Marmotun kazdığı in yok,
Geri dönüp dörtnala kalkıp,
Almambet, Sırgak, er Çubak
Siperlerini bırakıp at sürüp,

Üç arslan carışıp,
Üzöñgüsü kagışıp,
Birdey külük tulpardın
Oozu menen alışıp,
Baarı tulpar köykaşka,
Aybandardan bir başka -
Uçkan kuş menen carışıp,
Okoro tüygön ak tizgin,
Kol-kolunda karışıp,
Tañ kaşkayıp sürgöndö,
Carık şoola tiygende,
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay,
Altı miñ kıtay, miñ kalday,
Ak sakalı al bolup,
Ayanbay kuup alıptır,
Sarı izine çöp salıp,
Sargara kuup alıptır.
«Kırk kandın curtu kıtaydın
Kılçaytpay baarın cıyam, - dep,

Kızık kılıp talkalap,
Mekege çeyin kıram, - dep,
Cöölötüp cürüp kalganın
Coldon karmap alam, - dep,
Kezikkendin baarısın,
Kesip başın alam», - dep,
Kaardanıp Koñurbay.
Kayrattanıp Ay Cañ-Cuñ,
Tolkup kıtay sel kaptap,
Too tomkorgon köl kaptap,
Almambet, Sırgak, er Çubak,
Erender terge çömülüp,

Tügöngön toonun urçukka,
Samsaalap kirgen tumşukka,
Oşogo cetti cölönüp,
Tulpardın oozun burdu ele,
Kılçaya karap üç tuygun,

Üç aslan yarışıp,
Üzengileri tokuşup,
Bir örnek yürük tulparın
Ağız ağıza yarışıp,
Hepsi tulpar, alnı akıtmalı,
Hayvanlardan bambaşka —
Uçan kuşla yarışıp,
Kalın örülmüş ak dizgin
Ellerinde kenetlenip,
Tan ağarıp söktüğünde,
Aydınlık ışık değdiğinde,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçillerin hanı Koñurbay,
Altı bin Kıtay, bin kalday,
Ak sakalı ala boyanıp,
Esirgemeden kovalamış,
Peşini bir an bırakmadan,
Sarara sarara kovalamış.
«Kırk hanın yurdu Kıtay'ın
Hepsini dönüp baktırmadan toplarım»
diye,
«Seyirlik edip parçalayıp,
Mekke'ye dek kırarım» diye,
«Sürüyüp yürüyüp kalanını
Yolda yakalarım» diye,
«Rast gelenin hepsinin
Kesip başını alırım» diye,
Hiddetlendi Koñurbay.
Yüreklenip Ay Cañ-Cuñ,
Kıtay dalgalanıp sel basıp,
Dağ deviren göl basıp,
Almambet, Sırgak, er Çubak,
Yiğitler tere gömülüp,

Dağın bittiği çıkıntıya,
Sarkıp uzanan buruna,
Ona yaslanıp ulaştılar,
Tulparın dizginini çevirdiler,
Dönüp bakarak üç şahbaz,

Kıtaydı karap turdu ele.
Kabırgası sögülüp,
Karap turup kıtaydı,
Kalıñdıgın körgöndö
Köñülü caman bölünüp, -
Dep, oşondo Almambet:
«Çubak, beren Sırgagım,
Atıñdın oozun bura tur,
Asıl tuygun, eki şer,
Aldıñkı cerge tura tur!
Men körgöndü kördüñbü?
Men bilgendi bildiñbi?
Bura tartkın bulakka,
Koldu suuga salalı,
Kol daarattı alalı,
Buttu suuga salalı,
But daarattı alalı,
Azoolok attı çaldırıp,
Suusundarın kandırıp,
Anan atka mineli,
Uruştun kiyimin kieli,
Kaçıp barıp Talaska:
«Kaçıp keldi» - dedirip,
Kantip ele cürölü!
Kalıñ kıtay coo menen
Bul cerde soguş salalı!
Azap bolso körölü,
Acal cetse ölölü!
Topon suu tolkup aşkanda,
Cerdin betin baskanda
Nur tögülgön Beecinge,
Kalıñ kıtay el oşol.
Kalkınan kişi kalbastan,
Katuu kuup kalıptır,
Talaska esen tartpaybız,
Biribiz esen kaytpaybız.
Acal cetip kıtaydan

Ölüp kalsak bu cerde,

Kıtay'ı gözleyip durdular.
Kaburgaları sökülürcesine,
Kıtay'a bakıp dururken,
Kalabalığını gördüklerinde
Gönülleri fena bölünüp, —
Derken, o anda Almambet:
«Çubak, yiğit Sırgak'ım,
Atının dizginini çevirip dur,
Soylu şahbaz, iki aslan,
Öndeki yerde bekleyip dur!
Benim gördüğümü gördün mü?
Benim bildiğimi bildin mi?
Dizgin çevir pınara,
Elleri suya vuralım,
El abdestini alalım,
Ayakları suya vuralım,
Ayak abdestini alalım,
Delişmen atları otlatıp,
Susuzluklarını kandırıp,
Sonra ata binelim,
Savaş giysisini giyelim,
Kaçıp Talas'a varıp,
«Kaçıp geldi» dedirtip,
Nasıl yaşayıp gideriz!
Kalabalık Kıtay düşmanla
Burada savaşı verelim!
Azap varsa görelim,
Ecel gelirse ölelim!
Tufan suyu taşıp aştığında,
Yerin yüzünü bastığında,
Nur dökülen Beecin'de
Kalabalık Kıtay eli odur.
Halkından kimse kalmadan,
Sıkı kovalamaya durmuş,
Talas'a sağ varamayız,
Birimiz bile sağ dönmeyiz.
Kıtay elinden ecel gelip,

Bu yerde ölüp kalırsak,

Belimden karmap büktöy ket,
Kıtayga söögüm taştabay,
Saralaga cüktöy ket!
Tınçıgan künüñ bar bolso,
Çaraday cerdi oyup ket,
Koluñ menen koyup ket.
Kuran okup ataktap,
Saralanı soyup ket!
Algan carım Aruuke
Erkek tuubay, kız tuusa:
«Akıret ketken Almambet,
Tuyaksız ketti», - dep koygun.
Erkek bolso kokustan,
Toyuna tokson soygun de,
Atın er Külçoro koygun de!
Mingen atı sur bolor,
Şay koldogon şer bolor,
Menden beş ese artık er bolor,
Küyüp turgan çok bolor,
Kaçırgan coosu toktolor,
Aralaşıp ketkende,
Miñdegen tümön duşmanı
Bettey albay cok bolor.
Toodogu cılkım toguz miñ,
Toburçak, tulpar aralaş,
Kokustan ölsöm kıtaydan,
Tozogum tartçu bala caş.
Toptogon malım cıyıp koy,
Agınay kızı Aruuke,
Özüm menen bir bargan
Macikke ike kıyıp koy!
Aldıbızda kazgan or,
Artıbızda cakındap,
Kaptap kelet kalıñ kol.
Kelbersigen Koñurbay,
Cekege çıgıp alıptır,
Artıkça eri Ay Cañ-Cuñ
Aykırıgı kök carıp,
Artınan süröön salıptır.

Belimden tutup katlayıp git,
Kemiğimi Kıtay'a bırakmadan,
Sarala'ya yükleyip git!
Rahat bir günün olursa,
Çanak kadar yeri oyup git,
Kendi elinle gömüp git.
Kur'an okuyup adımı anıp,
Sarala'yı kurban kesip git!
Aldığım yârim Aruuke
Oğlan doğurmayıp kız doğurursa:
«Ahirete giden Almambet
Ocaksız gitti» deyiver.
Kazara oğlan olursa,
Toyuna doksan davar kessin de,
Adını er Külçoro koysun de!
Bindiği atı boz olur,
Erenler koruyan aslan olur,
Benden beş kat üstün er olur,
Yanıp duran kor olur,
Saldırdığı düşman duraklar,
Ortaya dalıp gittiğinde,
Binlerce tümen düşmanı
Karşı duramayıp yok olur.
Dağdaki yılkım dokuz bin,
Toburçak, tulpar karışık,
Kazara Kıtay elinden ölürsem,
Azabımı çekecek çocuk küçük.
Topladığım malı derleyip koy,
Agınay kızı Aruuke'yi,
Benimle birlikte gelen
Macik'e nikâh kıyıp koy!
Önümüzde kazılmış hendek,
Ardımızda yaklaşıp,
Basıp geliyor kalabalık ordu.
Kurumlu Koñurbay
Teke tek meydana çıkmış,
Üstün eri Ay Cañ-Cuñ
Haykırışı göğü yarıp,
Ardından uğultu koparmış.

Biri kalbay köp kıtay,
Cerdin cüzün berbesten,

Calpı kaptap alıptır,
Cer ayrılıp çıdabay,
Köptügünön çañ bolup,
Tuman tüşüp kalıptır!»
Cılıp akkan bulakka
Kanıkey bergen külazık
Kaytalap çaykap içişip,
Az keñeşip olturup,
Asıl külük tulpardın
Cumurun çöpkö tolturup,
Kılıçtı kıñay baylanıp,
Kılday canga küç kelip,
Temir tongo kamdanıp,
Coonu körüp süyünüp,
Köpkök temir kiyinip:
«Tobokel» - dep, teñirge
Attarga mindi tüyülüp.
Baraban kagıp kalıptır,
Baştagıdan şılkıybay,
Çıñdalışıp kalıptır.
«Burutka kırgın salam», - dep,
Alöökönün Koñurbay:
«Talastagı Manastın
Cılkısın tiyip alam, - dep,
Katın, kızın olcolop,
At sooruna salam, - dep,
Baatırının baarısın
Col üstünö caram, - dep,
Camanının baarısın,
Tübölük calçı kılam, - dep,
Töbösünön basam, - dep,
Kazınasın çaçam!» - dep,
Kele catat dürküröp,
Kündöy bolup kürküröp.
Koñurbaydı körgöndö
Kayının körgön kişidey,

Biri kalmadan kalabalık Kıtay,
Yerin yüzünde boş yer bırakmadan,

Topyekûn kuşatıvermiş,
Yer dayanamayıp yarılıp,
Çokluğundan toz kopup,
Duman çöküvermiş!»
Sızıp akan pınarda
Kanıkey'in verdiği yol azığını
Tekrar tekrar çalkalayıp içtiler,
Oturup az bir danıştılar,
Soylu yürük tulparın
Kursağını otla doldurup,
Kılıcı yan kuşanıp,
Kıl kadar cana güç gelip,
Demir donu kuşanıp,
Düşmanı görüp sevinip,
Masmavi demir giyinip,
«Tevekkül» deyip Tanrı'ya,
Toparlanıp atlara bindiler.
Davul dövülmeye başlamış,
Öncekinden yılgın değiller,
İyice çelikleşmişler.
«Burut'a kırgın salarım» diye,
Alööke'nin Koñurbay'ı:
«Talas'taki Manas'ın
Yılkısını sürüp alırım» diye,
«Karısını kızını tutsak edip,
At sağrısına atarım» diye,
«Bahadırlarının hepsini
Yol üstünde biçerim» diye,
«Sıradanlarının hepsini
Sonsuza dek ırgat ederim» diye,
«Tepesinden basarım» diye,
«Hazinesini saçarım!» diye,
Gümbür gümbür geliyor,
Gök gürültüsü gibi kükreyip.
Koñurbay'ı görünce,
Kayınını görmüş kişi gibi,

Ulak kandın Sırgagı
Kabagın bürköp turbastan,
Kaşkayıp turup süyünüp:
«Acalım cetse ölöyün,
Tetigi ayday sarı talaada
Men betteşip köröyün», -

Ulak hanın Sırgak'ı
Kaşlarını çatıp durmadan,
Yüzü ağarıp sevinip:
«Ecelim gelmişse öleyim,
Şu ay gibi düz sarı ovada
Ben bir yüz yüze geleyim» —

Dep, oşondo Sırgagıñ
Bura tartıp bulkunup,
Arslanday culkunup,
Almambetke boy berbey,
Meltiretip ayzasın,
Kaçırıp kaldı zırkırap.
Munu körüp köp kıtay,
Tegerektep almakka,
Cakın keldi Sırgakka.
Kalça katuu kaçırıp,
Katuu saydı Sırgaktı,
Saygan menen bılk etip,
Kebelgen cok er Sırgak.
Tirüü kalgan Ezkara,
Çoñ küröñ menen oynotup,
Kaptalınan kaçırıp,
Bu da kelip bir saydı.
Kürküröp kelet Ay Cañ-Cuñ:
«Atañdın körü, Sırgak ay,
Aalamdı buzgan çunak ay,
Kaydan çıkkan can eleñ?
Sındırdıñ menin belimdi,
Kıyrattıñ kança şerimdi!
Buladıñ koyboy bulanı,
Çımın candı ayabay,
Çındap kıtay kapta», - dep,
Aykırıp kelet Ay Cañ-Cuñ.
Altı miñ keçil, san kalday,
Aralap cetip Ay Cañ-Cuñ,
Ayzanı çındap saydı emi,
Oroluşup köp kıtay,
Oşondo Sırgak caş bala

Deyip, o anda Sırgak'ın
Dizgin kırıp silkinip,
Aslan gibi atılıp,
Almambet'i dinlemeden,
Mızrağını doğrultup,
Vınlayarak saldırıya geçti.
Bunu görüp kalabalık Kıtay,
Çepeçevre kuşatmak için,
Sırgak'a yaklaştı.
Kalça şiddetle saldırıp,
Sırgak'a sert bir mızrak sapladı,
Saplasa da kılı bile
Kıpırdamadı er Sırgak.
Sağ kalan Ezkara,
Koca doru atını oynatıp,
Böğründen saldırıp,
Bu da gelip bir sapladı.
Kükreyerek gelir Ay Cañ-Cuñ:
«Atanın körü, Sırgak hey,
Âlemi bozan yaramaz hey,
Nereden çıkma cansın sen?
Kırdın benim belimi,
Yıktın nice aslanımı!
Malı mülkü koymadan yağmaladın,
Sinek kadar canı esirgemeden,
Gerçekten bastır, Kıtay!» diye,
Haykırarak gelir Ay Cañ-Cuñ.
Altı bin keçil, sayısız kalday,
Arayı yarıp yetişip Ay Cañ-Cuñ,
Mızrağı gerçekten sapladı,
Kalabalık Kıtay sarmaş dolaş sarıp,
O anda genç yiğit Sırgak

Ortosunda kaldı emi.
Alışsa adamdın alı cetpegen,
Arslandın tişi ötpögön,
Akbaltaydın Çubagı
Kabılan Sırgak balaga
Karaan bolup bermekke,
Kaçırıp kirip kalıptır.
Ay tiygendey Sarala,
Ok cılanday oynotup,
Almambet kirdi aykırıp,

Ortalarında kaldı işte.
Boğuşsa insanın gücü yetmeyen,
Aslanın dişi işlemeyen,
Akbaltay'ın Çubak'ı
Kaplan genç Sırgak'a
Arka olup yetişmek için,
Saldırıya girivermiş.
Ay doğmuş gibi parlayan Sarala'yı
Ok yılanı gibi oynatıp,
Almambet haykırarak daldı,

Asıl candı ayabay,
Aralap kirdi san kolgo.
Altın aydar, çok belboo,
Azizkandın kök calı
Olbuy-solbuy teminip,
Oñ-tetiri kamçı urup:
«Isılam!» - dep, bakırıp,
Küülöngön kara kıtaydı
Çımınday candı ayabay,
Çın toktottu sapırıp,
Çımırkanıp er Çubak
Kaptalınan aykırıp,
Kaçırıp Çubak öttü emi,
Ay Cañ-Cuñ menen Ezkara,
Ekөönö katar cetti emi.
Cetken cerde er Çubak
Ekөön kabat tüşürüp,
Kömö koyup öttü emi.
Ekөö attan tüşkön soñ,
Çımın canın ayabay,
Ar keskendi kolgo alıp,
Cebeden murun ceterde,
Cetip başın keserde,
Celdet degen bir balban
Cebeden murun cetti emi,
Cetip atka mingizip,
Ekөön birdey esen-soo
Alıp cürüp ketti emi.

Asil canını esirgemeden,
Daldı sayısız ordunun içine.
Altın perçemli, püskül kuşaklı,
Azizkan'ın gök yelelisi,
Sağlı sollu mahmuzlayıp,
Sağa sola kamçı vurup:
«İslam!» diye haykırıp,
Coşup gelen kara Kıtay'ı,
Sinek kadar canı esirgemeden,
Savurup gerçekten durdurdu,
Gücünü toplayıp er Çubak,
Yanından nara atıp,
Çubak saldırıp geçti işte,
Ay Cañ-Cuñ ile Ezkara,
İkisine birden yetişti.
Yetiştiği yerde er Çubak,
İkisini üst üste devirip,
Yere serip geçti işte.
İkisi attan düşünce,
Sinek canını esirgemeden,
Keskin ne varsa ele alıp,
Oktan önce yetişip,
Varıp başını keseceği an,
Celdet denen bir pehlivan,
Oktan önce yetişti işte,
Yetişip ata bindirip,
İkisini birden sağ salim,
Alıp götürüverdi.

Kögala menen kan bolup,
Kök calıñ Çubak turganda,
Tegeregin karabay,
Alöökönün Koñurbay
Tegele canın ayabay,
Teñiz Çubak berendi
Kaçırıp emi Kalça kul,
Kara canın ayabay,
Katuulanıp Çubaktı
Ayza menen sayarda,
Kaptalınan aykırıp,
Almambet çıktı kaçırıp.
Kayta Kalça kaçkança,
Adis bolgon Almambet

Kögala ile kana bulanıp,
Gök yeleli Çubak dururken,
Çevresine bakmadan,
Alööke oğlu Koñurbay,
Hiç canını esirgemeden,
Deniz gibi yiğit Çubak'a,
Saldırdı işte Kalça kul,
Kara canını esirgemeden,
Hışımlanıp Çubak'ı,
Mızrakla saplayacakken,
Yanından nara atıp,
Almambet çıktı saldırıp.
Kalça geri kaçana dek,
Usta yetişmiş Almambet,

Köz açkança cetti emi,
Töödöy bolgon Kalçanı,
Tomuktay kılıp Almambet,
Algaranın üstünön
Kömö koyup öttü emi,
Kulap Kalça ketti emi!
Koñurbay kulap ketkende,
Cöö külüktör kamınıp,
Kabılandın baarı cabılıp,
Ayza cetken balbandar
Ayza menen cançkılap,
Aybalta menen baskılap,
Oşo kezde er Sırgak
Kalçanı közdöy çu koydu.
Eki közü tört bolup,
Tüp etekten alsam, - dep,
Tuygun Sırgak bargıça
Başın kesip algıça,
Arkasında kırk keçil
Aykırıgı taş carıp,
Kalçanı atka mingizip,
Oñoltup alıp ketkeni.
Oşondo Sırgak balanın
Köñülü caman bölünüp:

Göz açıp kapayana dek yetişti,
Deve gibi iri Kalça'yı,
Bir kemikçe küçültüp Almambet,
Algara'nın üstünden,
Yere serip geçti işte,
Yıkılıp gitti Kalça!
Koñurbay yıkılınca,
Yaya yürükler davranıp,
Kaplanların hepsi üşüşüp,
Mızrağı yetişen pehlivanlar,
Mızraklarla dürterek,
Aybaltayla vura vura,
O sırada er Sırgak,
Kalça'ya doğru at saldı.
İki gözü dört olup,
«Yakasından kavrasam» diye,
Doğan Sırgak varana dek,
Başını kesip alana dek,
Ardındaki kırk keşiş,
Naraları taş yarıp,
Kalça'yı ata bindirip,
Doğrultup alıp gittiler.
O zaman Sırgak yiğidin,
Gönlü fena burkulup:

«Kıtay sansız, biz calgız,
Bel baylagan bel da cok,
Beykabar ölör bekenbiz,
Belgilüü Manas şer da cok!»
Mintip aytıp, Sırgak can,
Kanduu akkan soguştan,
Kapa bolup turdu emi.
Toguz künü aralap,
Almambet çıkkan oşondo
Toguz cerden cara cep,
Ceti künü soguşup,
Akbaltaydın Çubagı
Ceti cerden cara cep,
Burulup akkan kandı kör,
Boo tüşüp kalgan candı kör!
Ölgönünö karabay:
«Ölömün», - dep sanabay,
Kalıñ mancuu, köp kıtay

«Kıtay sayısız, biz yalnız,
Bel bağlanacak dayanak yok,
Habersizce mi ölürüz,
Namlı Manas arslan da yok!»
Böyle söyleyip Sırgak can,
Kanlı akan savaştan,
Kederlenip durdu işte.
Dokuz gün boyu dalıp çıkıp,
Almambet çıkmıştı o zaman,
Dokuz yerinden yara yiyip,
Yedi gün boyu savaşıp,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Yedi yerinden yara yiyip,
Kıvrılıp akan kanı gör,
Demet demet düşen canı gör!
Ölene aldırış etmeden:
«Ölürüm» diye saymadan,
Kalabalık Mançu, nice Kıtay,

Kaptap kaldı cabılıp.
«Tirüü karmap algın!» - dep,
Koñurbay cüröt bakırıp,
Kıstap kıtay kelgende,
Kıyındık tüşüp başına
Kayra kaçıp kalıştı,
At ozgundap kelgende
It uruşun salıştı,
Oşondo da köp kıtay
Kaptap kaldı bulardı.
Kamıştı kör, seldi kör,
Kaptap kalgan eldi kör!
Astına Çubak ketkende
Kayra tartıp kabılan,
Sırgak cüröt salışıp,
Sırgak ketse çu koyup,
Almambet kalat alışıp.
Almambet, Sırgak ketkende
Artında kalat er Çubak,
Can ayabay uruşup,

Üşüşüp bastırıverdi.
«Diri tutup yakalayın!» diye,
Koñurbay bağırıp gezer,
Kıtay sıkıştırıp gelince,
Başlarına zorluk çöküp,
Geri dönüp kaçtılar,
Atlar koşturup yetişince,
İt dalaşına tutuştular,
O zaman bile çok Kıtay,
Sarıp bastırdı bunları.
Kamışı gör, seli gör,
Bastırıp gelen eli gör!
Çubak öne düşünce,
Geri dönüp o kaplan,
Sırgak çarpışıp yürür,
Sırgak at sürüp gidince,
Almambet kalır boğuşarak.
Almambet, Sırgak gidince,
Arkada kalır er Çubak,
Can esirgemeden vuruşup,

Kündöp-tündöp kubalap,
Çubak kelet sabalap.
Üçöö cüröt sürüşüp,
Bel baylagan beli cok,
Esepsiz kalıñ cara cep,
It uruşun salganda
Beren Manas şeri cok,
Kayrılbastan kaçıştı,
Kança-kança bel aşıp,
Dalay-dalay col basıp,
Kuup kelet köp kıtay,
Birindeşip çubaşıp,
Kakaylaşıp çuulaşıp.
Ölgönünön kalganı:
«Cetebiz, - dep, - Talaska».
Koyo berip at oozun,
Zırıldatıp üç beren
Aldındagı köp kolgo
Cetip keldi oşondo.
Kança künü, neçe tün,
Kıtay menen cançışkan,
Betterinen kan ketip,

Gündüz gece kovalayıp,
Çubak gelir kamçılayıp.
Üçü sürüşüp yol alır,
Bel bağlayacak dayanak yok,
Sayısız derin yara yiyip,
İt dalaşı verdiklerinde,
Yiğit arslan Manas yok,
Ardına dönmeden kaçtılar,
Nice nice bel aşıp,
Nice nice yol tepip,
Kovalar gelir çok Kıtay,
Birer birer dizilip,
Kabararak çığrışıp.
Ölenden arta kalanlar:
«Talas'a yetişiriz» der.
Atın ağzını koyverip,
Vınlatarak üç yiğit,
Öndeki kalabalık orduya,
Yetişip geldi o zaman.
Nice gündür, nice gece,
Kıtay ile dövüşmüşler,
Yüzlerinden kan gidip,

Kança-kança cara cep,
Kara kanga bölönüp,
Öñdörünön azışkan.
Candarına küç kelip,
Calpı kıtay köp menen
Üçöö calgız salışkan.
Bılkıldak kuuray bışkıça,
Mıyzamdın gülü uçkunça,
Künü tınım albastan,
Tündö uktap kalbastan,
Çımın canın ayabay,
Ölöbüz dep sanabay,
Ceke özü üç tuygun
Kıtay menen uruşkan.
Kaardanıp bakırıp,
Kayrattanıp akırı,

Nice nice yara yiyip,
Kara kana bulanıp,
Benizleri solmuştu.
Canlarına zor gelip,
Topyekûn Kıtay çokluğuyla,
Üçü yalnız çarpışmıştı.
Körpe kuray kuruyana dek,
Mıyzam çiçeği uçana dek,
Gündüz soluk almadan,
Gece uykuya dalmadan,
Sinek canını esirgemeden,
«Ölürüz» diye saymadan,
Tek başına üç doğan,
Kıtay ile vuruşmuştu.
Öfkelenip haykırıp,
Yüreklenip sonunda,

Busurmandı ciberbey,
Kök cal Manas sırttanıñ
Tozup turgan kezi eken.
«Attanıp çıgıp Talastan,
Adeyi kelip kıtayga
Kaçıp kantip ketem?» - dep,
Kılıçtap koldu toktotup,
Iyirip turgan kezi eken.
Kızgaldak bışıp, çöp bolup,
At semirip nık bolup,
Erigip catıp erender
Soguş bolboy buk bolup,
Iderlüü cigit, külük at
Keregi tier çak bolup,
Almambet, Sırgak, er Çubak
Aman-esen Manaska
Esendeşip körüştü.
Attan tüşüp alışıp,
Attı aykaş baylaşıp,
Salam aytıp turuşup,
Oşondo Manas munu aytat:
«Kızıl ayza celegim,
Kıraanım beren Almambet,
Kıtaydan kelgen belegim!
Egizim Çubak közölüm,
Esimden ketpes egerim,

Müslümanı salıvermeden,
Gök yeleli Manas, o yaman,
Yol kesip durmaktaydı.
«Talas'tan atlanıp çıkıp,
Bile bile Kıtay'a gelip,
Kaçıp nasıl giderim?» diye,
Kılıç çekip orduyu durdurup,
Derleyip durmaktaydı.
Gelincik geçip ot olmuş,
At semirip pekişmiş,
Yiğitler yata yata sıkılmış,
Savaş olmayınca bunalmış,
Kudretli yiğit, yürük at,
Gerekecek çağ gelmiş,
Almambet, Sırgak, er Çubak,
Sağ esen Manas ile,
Esenleşip görüştüler.
Atlarından inişip,
Atları çapraz bağlayıp,
Selam verip durdular,
O zaman Manas şöyle der:
«Kızıl mızrağımın flaması,
Şahbazım, yiğit Almambet,
Kıtay'dan gelen armağanım!
İkizim Çubak, seçkinim,
Aklımdan çıkmaz cevherim,

Astıma salsam akcoltoy,
Asılım menin Sırgagım,
Alışkan coodo şumkarım,
Atışkanda san kolum,
Üç birdey menin berenim,
Telegeyi tegizim,
Töbömdö çolpon cıldızım,
Aman-esen keldiñbi,
Üç birdey arslan-colborsum?!
Çarpışıp, çındap Beecinge
Çañ topoloñ sala kör!
Çak kelbegen kıtayga

Önüme salsam ak talihlim,
Asilim benim Sırgak'ım,
Boğuştuğum düşmanda sungurum,
Atıştığımda sayısız ordum,
Üçü birden yiğitlerim,
Dört başı mamur varlığım,
Tepemdeki çoban yıldızım,
Sağ esen geldiniz mi,
Üçü birden arslanım, kaplanım?!
Çarpışıp, gerçekten Beecin'e,
Toz duman salıvergörün!
Boy ölçüşemez Kıtay'ın,

Kızıl kandı agızıp,
Tüp-Beecinge sürö kör!
Kelbersigen kandarın
Col boyuna cara kör!
Azoolok burut busurman
Kestirbegen kıtaydan
Acıratıp ala kör!
Akır zaman başına
Kıtaylardın sala kör!
Kaçıp ketsek uruşpay,
Kaptap kıtay kelbeybi!
«Manas kaçıp ketti», - dep,
Kuup cürüp buruttun
Tübünö mancuu cetpeybi!»
Sözün ayttı erlerge,
Astında turgan üç beren
Tamaktanıp tınıgıp,
Daarat alıp cuunup,
Taza suuga kirinip,
Taza kiyim kiyinip,
Kıbılanı baştanıp,
Akkañkı eer cazdanıp,
Uykuga kirdi oşondo.
Tañ kaşkayıp sürdü ele,
Cerge carık tiydi ele,
Asmandan cıldız bölünüp,
Kün batışka tögülüp,
Tañ kılayıp sögülüp,
Kulanöök bolgondo
Daaratına kamınıp,

Kolun suuga malışıp,
Kol daaratın alışıp,
Butun suuga malışıp,
But daaratın alışıp,
Azan aytıp kıykırıp,
Amazga kirdi erender.
Eköö sünnöt, eköö barz,
Tört ireket bagımdat

Kızıl kanını akıtıp,
Ta Beecin'e sürüvergörün!
Kurumlanan hanlarını,
Yol boyunca yarıvergörün!
Bir avuç burut Müslümanı,
Kesmekle bitmez Kıtay'dan,
Ayırıp alıvergörün!
Ahir zamanı başına,
Kıtayların salıvergörün!
Vuruşmadan kaçarsak,
Kıtay basıp gelmez mi!
«Manas kaçıp gitti» diye,
Kovalayıp burutun,
Köküne Mançu ermez mi!»
Sözünü söyledi erlere,
Önünde duran üç yiğit,
Yemek yiyip dinlenip,
Abdest alıp yıkanıp,
Duru suya girişip,
Temiz giyim giyinip,
Kıbleye baş koyup,
Akkañkı eyeri yastanıp,
Uykuya daldı o zaman.
Tan ağarıp sökmüştü,
Yere aydınlık değmişti,
Gökten yıldız ayrılıp,
Gün batıya dökülüp,
Tan ışıyıp sökülüp,
Alaca tan vakti olunca,
Abdestine davranıp,

Elini suya daldırıp,
El abdestini alıp,
Ayağını suya daldırıp,
Ayak abdestini alıp,
Ezan okuyup haykırıp,
Namaza durdu yiğitler.
İkisi sünnet, ikisi farz,
Dört rekât sabah namazını,

Töptöp okup alışıp,
Aş-tamagın içişip,
At-atına kamınıp,
Çap oloñun bek tartıp,
Kuyuşkanın kıskartıp,
Ayzaların karkıttap,
Aybaltasın baylanıp,
Kıtaydı karap burulup,
Toktono albay calpı kol,
Kan Manası başında
Karap turdu kamdanıp,
Tozup turdu tigilip,
Bütkül burut cıyılıp.
Karap tursa köp kıtay
Baarı kaptap kelatat
Tübünön beri türülüp,
Cerdin beti körünböyt,
Kök küügümdöp çañdanıp,
Köptügünö tañdanıp.
Kaçırıp kirdi kıykırıp,
Kökçö menen Muzburçak,
Meltiretip ayzasın
Koşo kirdi er Çubak.
Calpı kirdi kırk çoro,
Astında ketip baratat
Almambet menen er Sırgak,
Manastan başka busurman,
Baarı kirdi bakırıp,
«Manastap!» uraan çakırıp.
Öödö-tömön karabay,
Calpı kirdi busurman:
«Ölömün», - dep sanabay.
Kelbersigen Koñurbay
Taş sayıngan kıtaydın

Eksiksiz kılıp bitirip,
Aşını yemeğini yiyip,
Atlarına davranıp,
Kolanını sıkı çekip,
Kuskununu kısaltıp,
Mızraklarını doğrultup,
Aybaltasını kuşanıp,
Kıtay'a bakıp dönerek,
Duramayıp bütün ordu,
Han Manas'ı başında,
Bakıp durdu hazırlanıp,
Karşılayıp durdu dikilip,
Bütün burut derilip.
Bakıp dursa çok Kıtay,
Hepsi basıp gelmekte,
Kökünden beri kalkışıp,
Yerin yüzü görünmez,
Gök alaca tozlanıp,
Çokluğuna şaşarsın.
Saldırıp girdi haykırıp,
Kökçö ile Muzburçak,
Mızrağını dimdik tutup,
Birlikte girdi er Çubak.
Hep birden girdi kırk çoro,
En önde gitmektedir,
Almambet ile er Sırgak,
Manas'tan başka Müslüman,
Hepsi girdi bağırıp,
«Manas!» diye uran çağırıp.
Yukarı aşağı bakmadan,
Hep birden girdi Müslüman:
«Ölürüm» diye saymadan.
Kurumlanan Koñurbay,
Taş kuşanmış Kıtay'ın,

Tazaların bir bölüp,
Kırmızı kürmö kıtaydın
Kıyındarın bir bölüp,
Astına tüşüp alıptır,

Seçkinlerini bir bölüp,
Kırmızı cepkenli Kıtay'ın,
Yamanlarını bir bölüp,
Önlerine düşüvermiş,

Artınan aydap kıtaydı,
Birin kiyin kaltırbay,
Ay Cañ-Cuñ cürüp kalıptır.
Çoñ küröñ menen bir çette
Mancuulardı bir bölüp,
Ezkara kelet kıykırıp,
Çekede calgız közü bar,
Acaldı bilbes özü bar,
Calgız köz degen kıtaydan
Kalıñ kol kelip kalıptır.
Munarıktap körüngön,
Artında başka bölüngön,
Munarık emes, el eken,
Köptügünö karasa,
El emes, akkan sel eken,
Kalıñdıgı kıtaydın
Dayra, deñiz, köl eken.
Burut kaptap kalganda
Munu körüp Koñurbay,
Ay Cañ-Cuñu artında,
Üzöñgü koşup eki şer
Cekege çıktı bölünüp.
Munu körüp Almambet,
Aytıluu kıraan er Sırgak
Meltireşip tikteşip,
Buurusun tiygen çiyin cok,
Suur kazgan iyin cok,
Mizdey sarı talaada
Ketip barat dırkırap,
Dañkanı köktö çırkırap,
Koñurbay kelet zırkırap,
Sırgaktı közdöy bet alıp.
Ay Cañ-Cuñ kelet aykırıp,
Almambetke bet alıp,
Altın aydar, çok belboo,
Azizkandın calgızı
Çımın canın ayabay:
«Ölömün», - dep sanabay,

Ardından sürüp Kıtay'ı,
Birini geride bırakmadan,
Ay Cañ-Cuñ yürüyüvermiş.
Koca küreniyle bir yanda,
Mançuları bir bölüp,
Ezkara gelir haykırıp,
Alnında tek gözü var,
Eceli bilmez özü var,
Tek göz denen Kıtay'dan,
Kalabalık ordu gelivermiş.
Pusarık gibi görünen,
Ardında ayrı bölünen,
Pusarık değil, elmiş o,
Çokluğuna bakılsa,
El değil, akan selmiş o,
Kıtay'ın kalabalığı,
Irmakmış, denizmiş, gölmüş.
Burut basıp gelince,
Bunu görüp Koñurbay,
Ay Cañ-Cuñ'u ardında,
Üzengi denkleyip iki arslan,
Teke tek çıktı ayrılıp.
Bunu görüp Almambet,
Namlı şahbaz er Sırgak,
Dimdik bakışıp durdular,
Saban değmiş çizgi yok,
Dağ sıçanı kazmış in yok,
Ayna gibi sarı ovada,
Gitmektedir dörtnala,
Nal sesi gökte çınlayıp,
Koñurbay gelir vınlayıp,
Sırgak'a doğru yönelip.
Ay Cañ-Cuñ gelir böğürüp,
Almambet'e yönelip,
Altın perçemli, püskül kuşaklı,
Azizkan'ın bir tanesi,
Sinek kadar canını esirgemeden:
«Ölürüm» diye saymadan,

Kıtaylardın Ay Cañ-Cuñ
Kambıl tuulgan er eken,
Kamındırbay calgızdı
Kaçırıp ayza saldı emi.
«Kürmösünün çeti, - dep,
Altın kemer beti», - dep,
Kürsüldögön kıtaydın,
Ay Cañ-Cuñdan ozunup
Almambet şiltep öttü emi.
Eki ayza teñ tiyip,
Kıyrap ketet bırkırap,
Sınıgı köktö çırkırap,
At başınday ak bula
Ar kaysı cerde burkurap.
Köñkü kıtay, köp mancuu,
Ezkarası baş bolup,
Kaptap ketti çurkurap.
Sırgak cakın kalganda
Algara menen kılt koyup,
Adis bolgon Koñurbay,
Ordun salıp bult koyup,
Bura tartıp san kolgo
Saydırbay kirip ketti emi.
Kubalap Sırgak kirgende
Karşı aldınan calgız köz
Baarı birdey döö eken,
Uruşka adis cöö eken
Tozup çıktı cabılıp,
Calgız kaldı ortodo,
Alek boldu can menen
Ulak kandın Sırgagı.
Orto cerin orgutup,
Kuup cüröt er Sırgak,
Tegeregin dırgıtıp,
Sürüp cüröt er Sırgak,
Kez kelgenin şıpırıp,
Kırıp cüröt er Sırgak.
Taanga şumkar tiygendey,
Öz bilgenin kıtayga

Kıtayların Ay Cañ-Cuñ'u,
Becerikli doğmuş ermiş o,
Aman vermeden yalnıza,
Saldırıp mızrak saldı işte.
«Cepkeninin kıyısı,» deyip,
«Altın kemerin yüzü,» deyip,
Gümbürdeyen Kıtay'ın,
Ay Cañ-Cuñ'dan önce davranıp,
Almambet savurup geçti işte.
İki mızrak denk değip,
Paramparça kırılır,
Kırığı gökte çığrışıp,
At başı kadar ak parçalar,
Her bir yerde savrulup.
Cümle Kıtay, çok Mançu,
Ezkara'sı baş olup,
Basıp geldi çığrışıp.
Sırgak yakın kalınca,
Algara ile kıvrılıp,
Usta olan Koñurbay,
Yerinden sıyrılıp kaçıp,
Dizgin kırıp sayısız orduya,
Sançtırmadan girdi gitti.
Kovalayıp Sırgak girince,
Karşısından tek gözler,
Hepsi birden devmiş onlar,
Savaşta usta yayanmış,
Karşılayıp çıktı üşüşüp,
Yalnız kaldı ortada,
Canla başla didindi,
Ulak Han'ın Sırgak'ı.
Orta yerini kaynatıp,
Kovar durur er Sırgak,
Çevresini dağıtıp,
Sürer durur er Sırgak,
Rast geleni süpürüp,
Kırar durur er Sırgak.
Kargalara sungur değmiş gibi,
Kendi bildiğini Kıtay'a,

Кылып сүрөт эр Сырдак,
Уруш эмес оюнча
Күлүп сүрөт эр Сырдак!

Yapar durur er Sırgak,
Savaş değil, oyun sanki,
Güler durur er Sırgak!

Чыдабастан Коңурбай
Чакырып мансуу, кытайды,
Айкырык салып бакырды,
Калың колго мунуу айтты:
«Баарың бирдей сабылып,
Түп этекten алгыла,
Дүмөктү чындап салгыла!»
Калчанын сөзүн укканда
Салпы кытай сабылып,
Жаны калбай камынып,
Айбалтачан салгыз көз,
А да кирди сабылып,
Кылыч чабар ыктуусу
Кыйырынан кирди камынып.
Салгыз калып ортодо
Жана Сырдак турганда,
Муну көрүп алыстан
Акбалтайдын Чубагы,
Аргынкандын Асыбай,
Үзүктөй калпак Суутту кул,
Ирамандын Ирчы уул,
Кырктын башы Кыргыл чал
Боз уул менен Байчоро,
Бүткүл каптап кырк чоро.
«Төгүлө киргen салгыз көз,
Чындап соguш салам, - dep,
Салгыз калган Сырдакты
Асыратып алам», - dep,
Ат коюп кирди кырк чоро.
Чубак сетип кытайга
Чуулганды салды эми,
Кырк чоронун баарысы
Кытай, мансуу сан колго
Аралашып калды эми.
Кызыл канга канышып,

Dayanamayıp Koñurbay,
Çağırıp Mançu'yu, Kıtay'ı,
Nara salıp bağırdı,
Kalabalık orduya şunu dedi:
«Hepiniz birden üşüşüp,
Yakasından kavrayın,
Kavgayı gerçekten koparın!»
Kalça'nın sözünü duyunca,
Bütün Kıtay üşüşüp,
Canı kalmadan davranıp,
Aybaltalı tek göz,
O da girdi üşüşüp,
Kılıç çalan ustası,
Dört bir yandan girdi davranıp.
Yalnız kalıp ortada,
Yine Sırgak dururken,
Bunu görüp uzaktan,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Argınkan'ın Acıbay'ı,
Üzük gibi kalpaklı Şuutu kul,
Iraman'ın Irçı oğlu,
Kırkın başı koca Kırgıl,
Boz oğul ile Bayçoro,
Hep birden bastırdı kırk çoro.
«Sel gibi giren tek göze,
Gerçek savaş salayım,» deyip,
«Yalnız kalan Sırgak'ı,
Ayırıp alayım,» deyip,
At koyup girdi kırk çoro.
Çubak yetişip Kıtay'a,
Kızılca kıyameti kopardı,
Kırk çoronun tamamı,
Kıtay, Mançu sayısız orduya,
Karışıp kaldı işte.
Kızıl kana kanışıp,

Kılçaybastan salışıp,
Baatırları cadaşıp,
Küçtüü menen kücürmön
Kayra tartıp caltanbay,
Kak cürökkö madaşıp,
Eçen tulpar boş kalıp,
Eçen erler catışat

Ardına bakmadan çarpışıp,
Bahadırları usanıp,
Güçlüyle güçlü kuvvetli,
Geri dönüp yılmadan,
Tam yüreğe saplaşıp,
Nice tulpar boş kalıp,
Nice erler yatmakta,

Denesi cok, baş kalıp,
Kün ekeni bilinbey,
Tün ekeni bilinbey,
Kara tuman çañ tüşüp,
Salışıp cüröt kıraandar.
Kılça canın ayabay,
Ölgönünö karabay,
Tizesinen kan keçip,
Tirelişip kalganda,
Kırgındı burut salganda,
Aralaşa soguşup,
Bılçıldaşıp cürgöndö,
Alıstan körüp bulardı,
Kökçö menen Muzburçak
Kılkıldagan kıtayga
Kılçaybay ayza sunuşka,
Karaan kılıp çoronu,
Kayra sürüp kıtaydı
Beecinge cete barışka,
Kança kalıñ kol menen
Kaptap kirdi soguşka.
Telkızıl menen Muzburçak,
Kögala menen er Kökçö
Astına tüşüp köp koldun,
Arkıratıp kelatat,
Bulardı körüp alıstan,
Koñurbay menen Ezkara,
Akıl kılıp turdu emi:
«Miñdegen kalıñ kol bolso,
Arslanday coyloybuz,
Almambet, Çubak, er Sırgak,

Gövdesi yok, baş kalıp,
Gündüz müdür bilinmez,
Gece midir bilinmez,
Kara duman toz çöküp,
Çarpışır durur şahbazlar.
Kıl kadar canı esirgemeden,
Ölene aldırış etmeden,
Diz boyu kana batıp,
Direşip kaldıklarında,
Kırgını burut salınca,
Karışarak savaşıp,
Ete kemiğe vururken,
Uzaktan görüp bunları,
Kökçö ile Muzburçak,
Dalgalanan Kıtay'a,
Bakmadan mızrak sunmaya,
Çoroları karaltı edinip,
Geri sürüp Kıtay'ı,
Beecin'e dek varmaya,
Nice kalabalık orduyla,
Bastırıp girdi savaşa.
Telkızıl ile Muzburçak,
Kögala ile er Kökçö,
Önüne düşüp çok ordunun,
Kükretip gelmektedir,
Bunları görüp uzaktan,
Koñurbay ile Ezkara,
Akıl edip durdu işte:
«Binlerce kalabalık ordu olsa,
Arslan gibi sindiririz,
Almambet, Çubak, er Sırgak,

Oşol üçöö bolboso,
Kalgan kalıñ buruttu
Köz açımga koyboybuz!
Muzburçak menen Kökçönü
Canagı aytkan üç mıktı,
Acıratıp algınça,
Cetip baylap alalı,
Başına azap salalı!»
Algara menen çu koyup,
Astına alıs bölünüp,
Opol-toodoy körünüp,

Şu üçü olmasaydı,
Kalan kalabalık burutu,
Göz açımına komazdık!
Muzburçak ile Kökçö'yü,
Demin dediğim üç yaman,
Ayırıp alana dek,
Yetişip bağlayalım,
Başına azap salalım!»
Algara ile at sürüp,
Öne uzak ayrılıp,
Ulu dağ gibi görünüp,

Artında kelet balbandar,
Biri kalbay cabılıp,
Artın aydap kelatat,
Ezkarası kamınıp.
Al añgıça bolboston,
Cebeden murun cetti emi,
Alöökönün Koñurbay
Cetken cerden Kökçönü
Kögalanın üstünön
Kömö koyup öttü emi.
Kökçö attan tüşköndö,
Koñurbaydın kırk caysañ
Ortosuna aldı emi,
Tegerektep kaldı emi.
Bir cagınan Muzburçak,
Aykırıgı taş carıp,
Kele catat kaçırıp,
Munu bettep kırk caysañ,
Kırkı ayza teñ şiltep,
Muzburçakka cabılıp,
Arasına aldı emi.
Camgırday caagan oktu kör,
Cañılbastan kaçırgan,
Zubun-zubun toptu kör,
Kumday bolup kaynagan,
Kalıñ kıtay köptü kör!
Oşondo da Muzburçak

Ardından gelir pehlivanlar,
Biri kalmadan üşüşüp,
Ardını sürüp gelmekte,
Ezkara'sı davranıp.
O ana kalmadan,
Oktan önce yetişti işte,
Alööke oğlu Koñurbay,
Yetiştiği yerde Kökçö'yü,
Kögala'nın üstünden,
Yere serip geçti işte.
Kökçö attan düşünce,
Koñurbay'ın kırk caysañı,
Ortalarına aldı işte,
Çepeçevre sardı işte.
Bir yandan Muzburçak,
Narası taş yarıp,
Gelmektedir saldırıp,
Bunu karşılayıp kırk caysañ,
Kırkı mızrağı denk savurup,
Muzburçak'a üşüşüp,
Aralarına aldı işte.
Yağmur gibi yağan oku gör,
Şaşmadan saldıran,
Bölük bölük alayı gör,
Kum gibi kaynaşan,
Kalabalık Kıtay çokluğunu gör!
O zaman bile Muzburçak,

At üstünön bılk etpeyt,
Kökçönün kolgo tüşkönün
Körüp turat Muzburçak,
Acıratar arga cok,
Cara çaynap barmagın,
Eki közü çaçırap,
Ölüp turat Muzburçak.
Kögalasın Kökçönün
Bir caysañ koştop alıptır
Tügöl kıtay süyünüp:
«Tügötöbüz emi», - dep,
Düñküldök urup alıptır.
Cöö külüktön bir miñi
Aydarkandın Kökçösün
Kök börü tartıp kalıptır,

At üstünde kıpırdamaz,
Kökçö'nün tutsak düştüğünü,
Görüp durur Muzburçak,
Ayıracak çare yok,
Parmağını ısırıp kanatıp,
İki gözü fırlayıp,
İçin için ölür Muzburçak.
Kögala'sını Kökçö'nün,
Bir caysañ yedeğine almış,
Bütün Kıtay sevinip:
«Artık tüketiriz,» deyip,
Gümbür gümbür davul vurmuş.
Yaya yürüklerden bir bini,
Aydarkan'ın Kökçö'sünü,
Kökbörü çeker gibi çekmiş,

Oşondo Sırgak kögörüp,
Kayıp sınduu Kökçebiç,
Eliktey bolup kerilip,
Çalgınga minse çarçabayt,
Oorukka kalsa oorubayt.
Başın cerge salıptır,
Ala kaçıp Sırgaktı
Alek kılıp kalıptır.
«Er Manastap!» - ün salıp,
Koştoodogu Kögala,
Anı Sırgak körgöndö,
Coolop cürgön kıtaydı
Toktoboy kirdi kol salıp,
Mizdey bolgon talaada
Kidirbesten cetti emi,
Kança kalday, cöö külük
Cıga sayıp öttü emi.
Kögalasın Kökçönün
Culup alıp kıtaydan,
Aman koştop ketti emi.
Altı miñge boy berbey,
Akbaltaydın Çubagı
Alışıp cüröt kol menen,

O zaman Sırgak hırs kesilip,
Gayb soylu Kökçebiç,
Karaca gibi gerinip,
Keşfe binilse yorulmaz,
Ordugâhta kalsa sayrılmaz,
Başını yere salıvermiş,
Sırgak'ı alıp uçarak,
Ortalığı kasıp kavurmuş.
«Er Manas!» diye ün salıp,
Yedekteki Kögala'yı,
Onu Sırgak görünce,
Düşmanlık eden Kıtay'a,
Durmadan daldı saldırıp,
Ayna gibi düz ovada,
Duraksamadan yetişti,
Nice kalday, yaya yürüğü,
Deviresiye sançıp geçti.
Kögala'sını Kökçö'nün,
Kıtay'dan çekip koparıp,
Sağ salim yedekleyip gitti.
Altı bine boyun eğmeden,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Boğuşur durur orduyla,

Közün salsa er Çubak,
Aydarkandın Kökçösün
Azapka çındap salıptır.
Alaktap ayla tabalbay,
Kök börü bolup cürüptür.
Başı çelek kan bolup,
Bütkön boydon tamtık cok,
Kara koçkul kan bolup,
Munu körüp er Çubak:
«Muzburçak, Kökçö kan ölsö,
Kelgenderdin baarı ölsö,
Talaska kantip ketebiz,
Ne muratka cetebiz!» -
Dep, oşondo er Çubak,
Kögala menen oynotup,
Er Kökçönü bet alıp,
Kaçırıp kirdi kıtaydı
Kezikkenin soylotup.
Çubak cañı cetkende

Göz atınca er Çubak,
Aydarkan'ın Kökçö'sünü,
Azaba gerçekten salmışlar.
Şaşkın, çare bulamayıp,
Kökbörü keçisine dönmüş.
Başı kova dolusu kan,
Bütün bedeninde sağlam yer yok,
Kara koyu kana bulanmış,
Bunu görüp er Çubak:
«Muzburçak, Kökçö han ölürse,
Gelenlerin hepsi ölürse,
Talas'a nasıl gideriz,
Ne murada ereriz!» —
Deyip o zaman er Çubak,
Kögala'yı oynatıp,
Er Kökçö'ye yönelip,
Saldırıp girdi Kıtay'a,
Denk geleni süründürüp.
Çubak yeni yetişince,

Calgız köz kaçtı sabılıp,
Ölbös canga kamınıp,
Çuunu Çubak saldı emi,
Ölör-ölbös can menen
Kazaktardın Kökçönü
Eñip alıp oşondo,
Oñ tizege koydu emi.
Ala kaçıp Kökçönü,
Acıratıp ketti emi.
Açıp közdü-cumguça,
Anday mınday degiçe,
Tuygun Sırgak kabılan
Tuura tartıp kaçırıp,
Er Kökçögö cetti emi,
Cetken cerde Kökçönü
Kögalaga mingizip,
Aman alıp ketti emi.
Alıp ketse Kökçönü,
Oozunda dem, tütün cok,

Tek göz kaçtı perişan,
Ölmez canına davranıp,
Kıyameti Çubak kopardı,
Ölür ölmez canı ile,
Kazakların Kökçö'sünü,
Eğilip kaptı o zaman,
Sağ dizine koydu işte.
Alıp kaçıp Kökçö'yü,
Ayırıp kurtardı gitti.
Göz açıp yumana dek,
Şöyle böyle diyene dek,
Doğan Sırgak, o kaplan,
Doğru çekip saldırıp,
Er Kökçö'ye yetişti,
Yetiştiği yerde Kökçö'yü,
Kögala'ya bindirip,
Sağ salim alıp gitti.
Alıp gitse de Kökçö'yü,
Ağzında nefes, soluk yok,

Kenedey cerde bütün cok,
Er Kökçönün oozunan
Bölök-bölök kan ketken,
Er Kökçödön al ketken.
Argınkan uulu Acıbay,
Adamdan kıldat sebepkor,
Acıbaydın kolunda,
Celmayandın conunda,
«Sebep» degen bir darı,
«Medet» degen bir darı,
Şiri kaptın içinen
Canayaktı aldı emi.
Külazıktan tomkorup,
Altı-ceti canayak,
Çar darı kılıp cutkuzsa,
Kazaktardın kan Kökçö
Umaçtay közü açıldı,
Oorugan ceri basıldı.
Buudayık kandın Muzburçak,
Telkızıldan al ketip,
Denesinen Burçaktın
Kızıl koçkul kan ketip,
Cetimiş ayza bir tiyip,

Kene kadar sağlam yeri yok,
Er Kökçö'nün ağzından,
Parça parça kan gitmiş,
Er Kökçö'den derman gitmiş.
Argınkan oğlu Acıbay,
İnsanların en usta çare bulanı,
Acıbay'ın elinde,
Celmayan'ın sırtında,
«Sebep» denen bir ilaç,
«Medet» denen bir ilaç,
Ham deri torbanın içinden,
Yol kâsesini aldı işte.
Kül azıktan koparıp,
Altı yedi kâse dolusu,
Dört ilaç edip yutturunca,
Kazakların hanı Kökçö,
Fal taşı gibi gözleri açıldı,
Ağrıyan yeri yatıştı.
Buudayık han oğlu Muzburçak,
Telkızıl'dan derman gidip,
Burçak'ın bedeninden,
Kızıl koyu kan gidip,
Yetmiş mızrak bir değip,

Ceti miñ kalday cabılıp,
Aykırık salıp Ay Cañ-Cuñ,
Çoñ küröñ menen Ezkara,
Çoñ balbandın baarısı
Buudayık kandın Burçagın
Ortosuna alıptır.
Eki közü alaktap,
Eki butu salaktap,
Buudayık kandın Muzburçak
Kıtay kelip kalganda,
Kılıç menen aybalta,
Şiltegende sır nayza,
Ne kıların bilbesten,
Esi oop endirep,
Akıl aytıp zeñgirep:

Yedi bin kalday üşüşüp,
Nara salıp Ay Cañ-Cuñ,
Koca küreniyle Ezkara,
Koca pehlivanların hepsi,
Buudayık han oğlu Burçak'ı,
Ortalarına almışlar.
İki gözü dönüp şaşkın,
İki ayağı sarkıp sallanır,
Buudayık han oğlu Muzburçak,
Kıtay gelip çattığında,
Kılıç ile aybalta,
Savrulunca sırlı mızrak,
Ne yapacağını bilmeden,
Aklı gidip sersemleyip,
Kendi kendine söylenip dalgın:

«Emi ölmök boldum», - dep,
Unçugarga darman cok,
At üstündö çirenip,
Amanat candan tüñülüp,
Karap turdu küñgüröp.
Sırın berbey kıtayga,
Bildirbesten zıñgırap,
Oşondo altın aydar, çok belboo,
Azizkandın Almambet,
Arslan tuugan kara kök,
Alıstan körüp Burçaktı
Kamap turgan kıtayga
Kaçırıp ceke kirgeni:
«Öçkön otun tamızıp,
Ölgön canın tnrgizin,
Acıratıp alayın» -
Den, oşondo kıraanıñ
Kele catat tüyülüp.
Sarala menen zırgıtıp,
Cabıla tüşkön mancuunu,
Tebeteydey ırgıtıp.
Aralap kelet top buzup,
Kezikken kıtay top tüşüp,
Kurçap catkan kıtaydı
Kubalap çıktı Almambet,
Aylanıp algan kıtaydı
Aydap çıktı Almambet.

«Şimdi ölecek oldum,» deyip,
Ses edecek dermanı yok,
At üstünde direnip,
Emanet candan umut kesip,
Bakıp kaldı mırıldanıp.
Sırrını vermeden Kıtay'a,
Sezdirmeden dimdik durup,
O zaman altın perçemli, püskül kuşaklı,
Azizkan'ın Almambet'i,
Arslan doğan kara gök yeleli,
Uzaktan görüp Burçak'ı,
Kuşatıp duran Kıtay'a,
Tek başına saldırdı:
«Sönmüş ateşini tutuşturup,
Ölmüş canını diriltip,
Ayırıp alayım onu» —
Deyip o zaman şahbazın,
Yay gibi gerilip gelmektedir.
Sarala ile ok gibi süzülüp,
Üşüşüp gelen Mançu'yu,
Börk gibi fırlatarak.
Dalar gelir küme bozup,
Denk gelen Kıtay yığın yığın düşüp,
Kuşatıp yatan Kıtay'ı,
Kovalayıp çıktı Almambet,
Çevirip almış Kıtay'ı,
Sürüp çıkardı Almambet.

Baatırsıgan kıtaydı
Baarın soyup tarkatıp,
Muzburçaktın üstünön
Sürüp çıktı kıtaydı.
Muzburçaktay baatırdı
Telkızıl menen teñseltip,
Aman-esen kıtaydan
Acıratıp kök calıñ
Alıp çıktı oşondo.
Kutulup Burçak ketken soñ,
Öz koşuna cetken soñ,

Bahadır taslayan Kıtay'ın,
Hepsini kırıp dağıtıp,
Muzburçak'ın üstünden,
Sürüp çıkardı Kıtay'ı.
Muzburçak gibi bahadırı,
Telkızıl ile yalpalatıp,
Sağ esen Kıtay'dan,
Ayırıp gök yelelin,
Alıp çıktı o zaman.
Kurtulup Burçak gidince,
Kendi koşununa erince,

Kakaylagan köp kıtay,
Karap mancuu turbastan,
Kan Koñurbay bakırıp:
«Kaptagın!» - dep, aykırıp,
«Caysañdar!» - dep, ökürüp,
Almambet beren kök caldı
Kaçırıp kaldı kalıñ kol.
Baarı mancuu dürküröp,
Kaptap ketti kürküröp,
Keçilderi bir çetten,
Bu da kirdi çurkurap.
Kaptalınan Koñurbay,
Kaçırıp çıktı Ay Cañ-Cuñ,
Kaardanıp Koñurbay,
Algaraga kamçı urup,
Cebeden murun ceterde,
Saralanın üstünön
Kömö koyup keterde,
Ayza sayıp kalganda,
Azizkandın Almambet
Coykumanı kolgo alıp,
Colborsuñ, kıraan Alakeñ
Kıya çaptı Kalçanın
Kıykırıp sungan ayzasın.
Uşunetip turganda
Uçkan kuştay zıpıldap,
Kaydan keldi can bilbeyt,
Ulak kandın Sırgagı
Aralaşıp kaldı emi,
Aykırıgı kök carıp,
Ayanbay soguş saldı emi.

Kabaran çok Kıtay,
Bakıp Mançu durmadan,
Han Koñurbay bağırıp:
«Bastırın!» diye haykırıp,
«Caysañlar!» diye böğürüp,
Almambet yiğit gök yeleye,
Saldırdı kalabalık ordu.
Bütün Mançu gürleyip,
Basıp geldi kükreyip,
Keşişleri bir yandan,
Bunlar da girdi çığrışıp.
Yanından Koñurbay,
Saldırıp çıktı Ay Cañ-Cuñ,
Hışımlanıp Koñurbay,
Algara'ya kamçı vurup,
Oktan önce yetişecekken,
Sarala'nın üstünden,
Yere serip gidecekken,
Mızrak saplayacağı an,
Azizkan'ın Almambet'i,
Coykuma'yı ele alıp,
Kaplanın, şahbaz Alake'n,
Çalıp kesti Kalça'nın,
Haykırıp uzattığı mızrağını.
Böyle olup dururken,
Uçan kuş gibi vızlayıp,
Nereden geldi can bilmez,
Ulak Han'ın Sırgak'ı,
Karışıverdi araya,
Narası gök yarıp,
Esirgemeden savaş saldı işte.

Kıtaylardın Kalçası
Kaardanıp oşondo,
Kara canın ayabay,
Kıtaylardın Koñurbay
Kaçırıp kirdi üçöönü.
Munun arkı cagınan
Koşo kirdi Ay Cañ-Cuñ,

Kıtayların Kalça'sı,
Hışımlanıp o zaman,
Kara canını esirgemeden,
Kıtayların Koñurbay'ı,
Saldırdı üçüne birden.
Bunun öte yanından,
Birlikte girdi Ay Cañ-Cuñ,

Anın arka cagınan
Dagı kirdi kırk caysañ,
Art cagınan miñ keçil
Kıykırıp koşo kirdi emi.
Cöö külük menen calgız köz
Calpı kirdi cabılıp,
Kaptap kirip kaldı emi,
Almambet, Çubak, Sırgaktı
Arasına aldı emi,
Çañga aralaş Koñurbay,
Üçöönö birdey aralap,
Ayanbay ayza saldı emi.
Kança ayza saysa da,
Kıyla kılıç tiyse da
Kıñkayıp bular bılk etpeyt,
Eerinen köçügü
Kıyşaybastan bülk etpeyt.
Orto cerin Almambet
Oyup cüröt koygulap,
Eki çetin er Sırgak
Aydap cüröt soygulap.
Kara canga küç kelip,
Kabılan cüröt uruşup.
Kayda ekeni bilinbeyt,
Kırgızdardan bir kişi
Közdörünö ilinbeyt.
Tügönöt dese tütödü,
Tübünön beri küçödü.
Cerdin beti cıbırap,
Türkün-türkün kol keldi,
Bir çetinen bir çeti,
Körünböstön mol keldi.
Karap tursa köz salıp,
Kalıñdıgı oşondoy,
Akkan dayra, köl keldi,

Adam emes bıkıldap,
Kumurskaça sel keldi.
Kıtay kaptap ketkende,

Onun arka yanından,
Yine girdi kırk caysañ,
Art yanından bin keşiş,
Haykırıp birlikte girdi.
Yaya yürükle tek göz,
Hep birden girdi üşüşüp,
Basıp girdiler işte,
Almambet, Çubak, Sırgak'ı,
Aralarına aldılar,
Toza karışıp Koñurbay,
Üçüne birden dalarak,
Esirgemeden mızrak saldı.
Nice mızrak saplansa da,
Hayli kılıç değse de,
Eğilip bunlar kıpırdamaz,
Eyerinden kalçaları,
Kaymadan yerinden oynamaz.
Orta yerini Almambet,
Oyar durur vura vura,
İki ucunu er Sırgak,
Sürer durur kıra kıra.
Kara cana güç gelip,
Kaplan yürür vuruşup.
Nerede olduğu bilinmez,
Kırgızlardan bir kişi,
Gözlerine ilişmez.
Biter dense tütüp çoğaldı,
Kökünden beri güçlendi.
Yerin yüzü kaynaşıp,
Türlü türlü ordu geldi,
Bir ucundan bir ucu,
Görünmeden bol geldi.
Bakıp dursan göz atıp,
Kalabalığı öyle ki,
Akan ırmak, göl geldi,

İnsan değil, kaynaşan,
Karınca gibi sel geldi.
Kıtay basıp gelince,

Kıraan tuugan kırk çoro
Kıykırıp uraan çakırıp,
«Kan Manastap!» bakırıp,
Kaçırıp kirdi san kolgo,
Çaldı-kuydu boluşup,
Çapkılaşıp sayışıp,
Aralaşıp ketti emi.
Kançanın kanı tögülüp,
Kayratı ketip kalıñ el,
Eki cakka bölünüp,
El birindep turganda
Mancuunun kanı Ezkara,
Kıtaydın kanı Ay Cañ-Cuñ,
Keçildin kanı Koñurbay
Elden çıgıp bölünüp,
Opol-toodoy körünüp,
Bular bölök çıkkanda,
Kan Baltaydın Çubagı
Ay Cañ-Cuñga cetti emi,
Cetken cerden er Çubak
Kömö koyup öttü emi.
Oñolup Çubak algıça,
Kaptalınan Koñurbay,
Kaçırıp bu da cetti emi,
Cetken cerden Çubaktı
Kögalanın üstünön
Kömö koyup öttü emi.
Kayrılıp Kalça cetkiçe,
Başın kesip ketkiçe,
Uy kuymulçak Sarala,
Uyulgutup Almambet,
Al cabışıp kakçayıp,
Eki közü çakçayıp,
Körgöndün köönü bölünüp,
Oozunan calın tögülüp,
Közün açıp- cumguça,
Koñurbayga cetti emi,
Kaptalınan Kalçanı
Kabırganın beti, - dep,

Şahbaz doğan kırk çoro,
Haykırıp uran çağırıp,
«Han Manas!» diye bağırıp,
Saldırıp girdi sayısız orduya,
Allak bullak ederek,
Vuruşup sançışarak,
Karışıp gittiler işte.
Nicesinin kanı dökülüp,
Gücü kesilip kalabalık elin,
İki yana bölünüp,
El dağılıp dururken,
Mançu'nun hanı Ezkara,
Kıtay'ın hanı Ay Cañ-Cuñ,
Keşişin hanı Koñurbay,
Elden çıkıp ayrılıp,
Ulu dağ gibi görünüp,
Bunlar ayrı çıkınca,
Han Baltay'ın Çubak'ı,
Ay Cañ-Cuñ'a yetişti,
Yetiştiği yerde er Çubak,
Yere serip geçti işte.
Çubak doğrulup alana dek,
Yanından Koñurbay,
Saldırıp bu da yetişti,
Yetiştiği yerde Çubak'ı,
Kögala'nın üstünden,
Yere serip geçti işte.
Dönüp Kalça yetişene dek,
Başını kesip gidene dek,
İnek sağrılı Sarala'yı,
Döndürüp koşturan Almambet,
Hırsla yapışıp gerilmiş,
İki gözü belermiş,
Görenin yüreği oynayıp,
Ağzından alev dökülüp,
Göz açıp yumana dek,
Koñurbay'a yetişti,
Yanından Kalça'yı,
«Kaburganın yüzü,» deyip,

Çındap tuştap öttü emi.
Koñurbayday Kalçanın
Eerinen er ketti,
«Öö!» - degende oozunan,
Bölök-bölök kan ketti.
Kayratı kaçıp boyunan,
Kalça kuldan al ketti.
Kayrılıp kayran kıraandar,
Tüp etekten alarda,
Uzununan salarda,
Aldındagı kara atı,
Kara atının barbı - deym,
Kaptalında kanatı,
Koñurbayday Kalçanın,
Başına karan kün tüşsö,
Kaçan da bolso Algara,
Kutkara cürgön adatı.
Toodoy bolgon Kalçanı
Uçkan kuştay zakımdap,
Kutkarıp alıp ketti emi,
Caraluu bolup Koñurbay
Canına alek bolgondo
Kırk kandın eli kıtaydın
Bel baylagan beli cok,
Beren Kalça şeri cok,
Kayrat berip turuuçu
Kalça sınduu eri cok!
«Kan Manastap!» - kırk çoro
Kıtayga kirip aralap,
Kızıl kırgın saldı emi.
Akbaltaydın Çubagı
Aman kalıp al coldo,
Kutkarıp ketken Almambet.
Cabıla kirgen san koldon
Aykırıp Çubak aralap,
Kıtayga kirdi bir çetten.
Attarın oktoy oynotup,
Aralap kirdi Almambet,

Tam denk getirip geçti işte.
Koñurbay gibi Kalça'nın,
Eyerinden er kaydı,
«Öö!» deyince ağzından,
Parça parça kan gitti.
Yiğitliği kaçıp bedeninden,
Kalça kuldan derman gitti.
Dönüp o canım şahbazlar,
Yakasından alacakken,
Uzunlamasına serecekken,
Altındaki kara atı,
Kara atının var mı derim,
Yanlarında kanadı,
Koñurbay gibi Kalça'nın,
Başına kara gün doğsa,
Ne zaman olsa Algara,
Kurtaragelmiş âdeti.
Dağ gibi olan Kalça'yı,
Uçan kuş gibi süzülüp,
Kurtarıp alıp gitti işte.
Yaralanıp Koñurbay,
Canı derdine düşünce,
Kırk hanın eli Kıtay'ın,
Bel bağlayacak beli yok,
Yiğit Kalça arslanı yok,
Gayret verip duracak,
Kalça gibi eri yok!
«Han Manas!» diye kırk çoro,
Kıtay'a girip dalarak,
Kızıl kırgın saldı işte.
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Sağ kalmıştı o yolda,
Kurtarıp gitmişti Almambet.
Üşüşüp giren sayısız ordudan,
Haykırıp Çubak dalarak,
Kıtay'a girdi bir uçtan.
Atlarını ok gibi oynatıp,
Dalıp girdi Almambet,

Koşo kirip er Sırgak
Kıtaydı kırdı soylotup.
Orto cerin Almambet
Oyup kirip ketti ele.

Birlikte girip er Sırgak,
Kıtay'ı kırdı süründürüp.
Orta yerini Almambet,
Oyup girip gitmişti.

Kaptalınan er Çubak
Kamap kirip berdi ele,
Bir çetinen er Sırgak
Kırıp-sürüp ketti ele.
Kakançındın Beecindi
Ile-sala bolgonço
Kakaylatıp kıtaydı,
Ilaaçın tiygen taanday,
Kan Manastın kırk çoro
Kayta sürüp Beecinge
Aydap kirip ketti emi,
On eki kündük coluna
Toktoboy kuup ketti emi.
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay
Keñiri akıl oylodu.
Ay Cañ-Cuñ menen Koñurbay
Araga elçi saldı emi,
Elçi bolup elinen,
Aşık-anık bir çeçen
Bilgiç kıtay bardı emi.
Kan Manastan tilenip,
Kança, kança ötünüp,
Ceti kün bursat suradı.
Oşondo dedi Çañtiybes:
«Kaalap keldiñ Beecindi,
Kan kötörüp, biz aldık
Kabılan sizdey közöldü!
Sulayman tiybes Beecinden
Surak alıp kaytıñız!
Altın menen kümüştü
Cüktöy albay kaytıñız».
Agaça kelin, suluu kız,
Üptöy albay kaytıñız!

Yanından er Çubak,
Kuşatıp girivermişti,
Bir ucundan er Sırgak,
Kırıp sürüp gitmişti.
Kakançın'ın Beecin'ine,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Sindirip Kıtay'ı,
Şahin değmiş karga gibi,
Han Manas'ın kırk çorosu,
Geri sürüp Beecin'e,
Kovalayıp girdi işte,
On iki günlük yoluna,
Durmadan kovalayıp gitti.
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keşişin hanı Koñurbay,
Enine boyuna düşündü.
Ay Cañ-Cuñ ile Koñurbay,
Araya elçi saldı işte,
Elçi olup elinden,
Sözü sağlam bir hatip,
Bilgiç bir Kıtay vardı işte.
Han Manas'tan dilenip,
Nice nice yalvarıp,
Yedi gün mühlet istedi.
O zaman dedi Çañtiybes:
«İsteyip geldin Beecin'e,
Han diye başa kaldırdık,
Sizin gibi kaplan seçkini!
Süleyman değmemiş Beecin'den,
Haraç alıp dönünüz!
Altın ile gümüşü,
Yükleyip bitiremeden dönünüz».
Hanım gelin, güzel kız,
Devşirip bitiremeden dönünüz!

Tilegime könüñüz,
Tilep keldim ötünüp,
Ceti kün bursat beriñiz!
Kaardansañ kan Manas,
Kayra kırsañ el mına!
Elçini kelgen öltürsöñ,
Aldında kıtay, men mına!
Bılkıldak kuuray bışkança,

Dileğime uyunuz,
Dileyip geldim yalvarıp,
Yedi gün mühlet veriniz!
Hışımlanırsan han Manas,
Yine kırarsan, el işte!
Gelen elçiyi öldürürsen,
Önünde Kıtay, ben işte!
Körpe kuray kuruyana dek,

Mıyzamdın gülü uçkunça,
Mıktap catıp uruştuk,
Bel baylagan er öldü,
Beren kança şer öldü,
Karalaman askerden
Kança sansız kol öldü.
Ceti künü bursat ber,
Keñeşeli el menen,
Karıkanday zor menen.
Akıl, keñeş kılalı,
Alıp barıp Beecinge,
Karıkandın tagına
Dagı sizdi mingizip,
Altın taacı kiygizip,
Kan kötörüp salalı!»
Dep, oşontüp, Çañtiybes
Kakıldap-kakşap turganda,
Aytkanına köndü emi,
Ayköl Manas kabılan
Ceti kün bursat berdi emi.
«Bursattı Manas berdi» - dep,
Buruttardın baarısı
Erkin uktap alışıp,
Erigip ordo salışıp,
Çatıraş oynop çatırap,
Kuturmaç oynop kuturup,
Caşı menen karısı
Cay catıp kaldı baarısı.
Çalgınga cürsö çarçabas,
Oorukka kalsa oorukpas,

Mıyzam çiçeği uçana dek,
Sıkıca yatıp vuruştuk,
Bel bağlanan er öldü,
Nice yiğit arslan öldü,
Kara halktan askerden,
Nice sayısız ordu öldü.
Yedi gün mühlet ver,
Danışalım el ile,
Karıkan gibi uluyla.
Akıl, danışık kılalım,
Alıp varıp Beecin'e,
Karıkan'ın tahtına,
Bir de sizi çıkarıp,
Altın tacı giydirip,
Han kaldırıp koyalım!»
Deyip böylece Çañtiybes,
Çene çalıp sızlanıp dururken,
Dediğine uydu işte,
Ayköl Manas, o kaplan,
Yedi gün mühlet verdi işte.
«Mühleti Manas verdi» diye,
Burutların tamamı,
Gönlünce uyuyup,
Sıkılıp ordo oynayıp,
Satranç oynayıp şakırdayıp,
Kuturmaç oynayıp coşup,
Genciyle yaşlısı,
Rahat yatıp kaldı hepsi.
Keşfe çıksa yorulmaz,
Ordugâhta kalsa sayrılmaz,

Azizkandın Almambet
Cetip keldi Manaska:
«Ceti ayçılık Beecindi
Ceti kündük col dediñ,
Kamap catkan kıtaydı
Kayrat kılbas er dediñ.
Ceti kün bursat beripsiz,
Dostum Manas, esen bol,
Biz bul cerden esen tartpaybız,
Biribiz tirüü kaytpaybız.
Kelgen can esen kaytpaybız,
Talaska tirüü cetpeybiz!

Azizkan'ın Almambet'i,
Çıkıp geldi Manas'a:
«Yedi aylık Beecin'i,
Yedi günlük yol dedin,
Kuşatıp yatan Kıtay'ı,
Gayret etmez er dedin.
Yedi gün mühlet vermişsin,
Dostum Manas, esen kal,
Biz buradan esen dönemeyiz,
Birimiz diri dönmeyiz.
Gelen can esen dönmeyiz,
Talas'a diri yetmeyiz!

Aytsam aytkan tilimdi,
Albas bolduñ sözümdü,
Tügötmök bolduñ künümdü,
Kazmak bolduñ orumdu,
Kaçan bolso til albay,
Kaynatmak bolduñ şorumdu!
Salmak bolduñ başıma
Kapkaydagı sonundu,
Olcolotmok bolduñ go
Sarala tulpar atımdı!
Ceti kün bursat beripsiz,
Kapkayda kamın cedirip,
Baş-ayagın cıydırıp,
Küçötmök bolduñ kapırdı,
Kudaydın kılgan işi eken,
Tökmök bolduñ kanımdı!
Kereez kılıp kep aytam,
Aman Talas barsañız,
Eldi esen körsöñüz,
Toodogu cılkım toguz miñ,
Toburçak, buudan aralaş.
Tozoktuu başka iş kelse,
Kayda kalbayt calgız baş!
Keñeşpey bursat berdiñiz,
Armanım kaldı, kanteyin,
Közümdön akkan köldöy caş!

Söylesem söylediğim dilimi,
Almaz oldun sözümü,
Tüketmek oldun günümü,
Kazmak oldun mezarımı,
Ne zaman olsa söz dinlemeyip,
Kaynatmak oldun çilemi!
Salmak oldun başıma,
Bilinmedik nice işi,
Yağmalatmak mı oldun yoksa,
Sarala tulpar atımı!
Yedi gün mühlet vermişsin,
Her yandan hazırlık gördürüp,
Başını ayağını toplatıp,
Güçlendirmek oldun kâfiri,
Hüda'nın kıldığı iş imiş,
Dökmek oldun kanımı!
Vasiyet edip söz derim,
Sağ Talas'a varırsanız,
Eli esen görürseniz,
Dağdaki yılkım dokuz bin,
Toburçak, küheylan karışık.
Azaplı başa iş gelse,
Nerede kalmaz yalnız baş!
Danışmadan mühlet verdiniz,
Hasretim kaldı, ne çare,
Gözümden akan göl gibi yaş!

Toodogu cılkım eesi cok,
Toodogu cılkım cıyıp koy,
Özüm menen bir bargan,
Akkandın kızı Aruuke
Algan carım baktı cok,
Macikke ike kıyıp koy!
Atıma katar cügön bar,
Aruukenin boyunda
Üç ay kalgan kümön bar.
Eger erkek tuulsa,
Toyuna tokson soyo kör,
Atın er Külçoro koyo kör!
Mingen atı sur bolor,
Oñ dalısı keñ bolor,
Telegeyi teñ bolor,
Özümdön ötö şer bolor!

Dağdaki yılkım sahipsiz,
Dağdaki yılkımı toplayıver,
Kendimle birlikte gelen,
Akkan'ın kızı Aruuke,
Aldığım yârim bahtsız,
Macik'e nikâh kıyıver!
Atımın yanında yular var,
Aruuke'nin karnında,
Üç aylık bir emanet var.
Eğer erkek doğarsa,
Toyuna doksan kesiver,
Adını er Külçoro koyuver!
Bindiği atı boz olur,
Sağ omzu geniş olur,
Dört başı mamur denk olur,
Benden de öte arslan olur!

Kızarıp cangan çok bolor,
San kolgo kirse ok bolor!
Ak maraldı uy kılar,
Alışkandı buy kılar!
Tulañduu cerdi tutantıp,
Özöndüü cerge ört koyor,
Bekigen çepke col salar,
Bet alışkan coo bolso
Mendeden murun kol salar!
Sarala moynun burganda
Ürbüstü caylap turganda,
Çogulup argın kongondo,
Ataşkanım Aruuke
Şerge talgak bolgondo,
Ürbüstün başı adır taş,
Muzdaktın belin çalgamın,
Atıp şerdi büktötüp,
Öltürüp için cargamın.
Kuurdak kılıp cürögün,
Aruukege bergemin.
«Erkek bolso meder», - dep,
«Urgaaçı bolso bir künü

Kızarıp yanan kor olur,
Sayısız orduya girse ok olur!
Ak maralı inek eder,
Boğuştuğunu perişan eder!
Otlu yeri tutuşturup,
Vadili yere ateş salar,
Berkitilmiş kaleye yol açar,
Karşısına düşman çıksa,
Benden bile önce el salar!
Sarala boynunu büktüğünde,
Ürbüs'te yaylayıp dururken,
Toplanıp Argın konduğunda,
Nişanlım Aruuke,
Arslan etine aş erince,
Ürbüs'ün başı engebeli taş,
Muzdak'ın belini dolaştım,
Vurup arslanı büküp,
Öldürüp karnını yardım.
Kavurma edip yüreğini,
Aruuke'ye verdim.
«Erkek olursa dayanak,» diye,
«Kız olursa bir gün,

Teñin taap keter», - dep,
Oşo kündön uşu kün
Meder kılıp kelgemin!
Erkek emes, kız bolso,
Arkar atıp cep koygun,
Akıret ketken Almambet -
«Tuygunum, Almam can dosum
«Tuyaksız öttü», - dep koygun!
Elime esen kaytpaymın,
Emi tirüü tartpaymın!
Ölüp kalsam kıtaydan,
Belimden karmap büktöp ket,
Talaaga söögüm taştabay,
Saralaga cüktöp ket!
Mazarluu cerge barganda
Körümdü kenen oyun ket,
Saralanı soyup ket,
Körümdü kazıp tabıştap,
Koluñ menen koyup ket!
Uşu turgan Çoñ-Beecin,

Dengini bulup gider,» diye,
O günden bugüne dek,
Umut edip geldim!
Erkek değil, kız olursa,
Dağ koyunu vurup yiyiver,
Ahirete göçen Almambet —
«Doğanım, Almam, can dostum,
Dölsüz göçtü,» deyiver!
Elime esen dönmem,
Artık diri çıkmam!
Kıtay elinde ölüp kalırsam,
Belimden tutup katlayıp götür,
Ovada kemiğimi bırakmadan,
Sarala'ya yükleyip git!
Mezarlı yere vardığında,
Kabrimi geniş kazıp git,
Sarala'yı kurban edip git,
Kabrimi kazıp emanet edip,
Kendi elinle gömüp git!
Şu duran Çoñ-Beecin,

Enekem meni tuugan cer,
Kindigim kanın buugan cer,
Köynögüm çeçip cuugan cer,
Kindik kanım tamgan cer.
Uşu cerge kan Manas,
Dene kanım tögülöt,
Tögülö turgan sebebi:
Karacoy uulu Kococaş
Oynoo bala caş kezde,
Opsuz tentek, mas kezde,
Altıga caşım kelgende,
Ardaktuu bolup kıtayga,
Suuk-Tör degen törünö,
Calgız közdün eline,
Acıdaardın aldına,
Abalkı cılı Beecinge,
Altı miñ bala ciberip,
Altı miñ bala kırılıp,

Anamın beni doğurduğu yer,
Göbeğimin kanı bağlanan yer,
Gömleğim çıkarılıp yıkanan yer,
Göbek kanımın damladığı yer.
Bu yere, han Manas,
Beden kanım dökülür,
Dökülecek olmasının sebebi:
Karacoy oğlu Kococaş,
Oyunbaz çocuk, gençken,
Ölçüsüz yaramaz, sarhoşken,
Altıya yaşım geldiğinde,
İtibarlı sayılıp Kıtay'a,
Suuk-Tör denen yaylasına,
Tek gözlünün eline,
Ejderhanın önüne,
Önceki yılı Beecin'e,
Altı bin çocuk gönderip,
Altı bin çocuk kırılıp,

Acıdaar zaarınan
Altı bala, men kalıp,
Ceti miñ bala bir barıp,
Ceti miñdin içinen
Ceti bala, men kalıp,
On miñ bala bir barıp,
On ele bala, men kalıp,
Okup cürgön çagımda
Kök baytaldı tokundu,
Karacoy uulu Kococaş
Menden altı ayça murun okudu.
Uçaarın bilip al kaldı,
Cürüştü bilip men kaldım.
Kelgenderden kep uktum,
Ölböy-citpey segiz cıl,
Kezik ooru - dep uktum.
Keziginen ayıgıp,
Kelip kalsa bu cerge
Baarıbızdı oñ kılbayt,
Calpıbızdı soo koyboyt.
At oyunçu, cöö külük,
Kıtay buzularda çıguuçu
Kazınalık çoñ mergen!»
Kakşap aytıp Manaska

Ejderhanın zehrinden,
Altı çocuk, ben kalıp,
Yedi bin çocuk bir varıp,
Yedi binin içinden,
Yedi çocuk, ben kalıp,
On bin çocuk bir varıp,
Yalnız on çocuk, ben kalıp,
Okuyup durduğum çağda,
Boz kısrağı eyerledi,
Karacoy oğlu Kococaş,
Benden altı ay kadar önce okudu.
Uçmayı bilip o kaldı,
Yürüyüşü bilip ben kaldım.
Gelenlerden söz duydum,
Ölmeden yitmeden sekiz yıl,
Kezik derdine düşmüş diye duydum.
Hastalığından iyileşip,
Gelip kalırsa bu yere,
Hepimizi onmaz kılar,
Cümlemizi sağ komaz.
At oyuncusu, yaya yürük,
Kıtay bozulurken ortaya çıkan,
Hazinelik koca nişancı!»
Söylenip durup Manas'a,

Oozun cıyıp algınça
Boz ala celek kızıl tuu,
Oşo kezde kıtaylar,
Boy-boylogon ızı-çuu.
Surnay tartıp kalıptır,
Süyünö turgan kıtaydın
Künü tuup kalıptır,
Arkaluu mergen Kococaş,
Anık kelip kalıptır.

Ağzını toplayana dek,
Boz ala flama, kızıl tuğ,
O sırada Kıtaylar,
Boy boylayan gürültü patırtı.
Zurna çalmaya durmuşlar,
Sevinecek Kıtay'ın,
Günü doğuvermiş,
Arkalı nişancı Kococaş,
Gerçekten çıkagelmiş.

ON İKİNCİ BÖLÜM

KOCOCAŞ, YİĞİTLERİN ŞEHADETİ VE MANAS'IN ÖLÜMÜ

İt-Ölbös çölündeki son kırgında ecel, kayaların ardından renkli kılıklarla gizlenen bir nişancının suretine bürünür: karanlıkta iğne deliğini vuran saray mergeni Kococaş, atların tökezleyip tulgaların düştüğü o bir anlık gedikleri kollayarak yiğitleri birer birer devirir — önce Kökçö ile Muzburçak, sonra iki kaşının arasından genç Sırgak, dokuz gün tek başına yaya döğüşen Çubak ve nihayet, altmış-yetmiş yarayla tek başına Beecin kapısına dayanan Almambet: kırk çorodan on ikisi şehit düşer. Akkula'sı belkemiğinden vurulan Manas, doğumunda dervişin verdiği ve Akolpok'un yakasına dikilmiş çelik kurşunu Akkelte'ye sürüp tek atışla Kococaş dahil sekiz pehlivanın başını koparır; ama Beecin'in demir kapısı önünde gökten gelen ses üç kez seslenir — "Topan suyun girmediği Beecin'e gücünüz yetmez, yurduna dön de orada öl." Dönüş yolunda, secdedeki Manas'ı Koñurbay sırtından mızraklar; namazını bozmayan hanın bel kemiğinde kırılan çelik uç, ecel yarası olarak içeride kalır.

Talas'ta destan, ağıtın ve kadın aklının bölümüne girer. Tabutta taşınan kocasını karşılayan Kanıkey, altı aylık Semetey'i çimdikleyip ağlatır — bebeğin çığlığı ölmek üzere olan hanı bir kez daha doğrultur; yas tutan Sarala, sırtındaki Almambet'in naaşını tek başına aşırıp getirir ve Çeç-Töbö'ye gömülen dostunun mezarı başında kurban edilir. Kırık mızrak ucunu kendi eliyle çıkaran, Mısır'dan ilaç getirten Kanıkey

çürüyen iliğe çare bulamaz; vasiyetini söyleyen Manas ruhunu teslim ederken tabiat yasa bürünür — altı gün ay doğmaz, yolunan saçlardan söğütler biter. Altı haram kardeşin yağmasından korkan Kanıkey, Eçkilik kara kayasına oydurttuğu gizli mezara naaşı gece yarısı kandil ışığında defnettirir; Bakay'ın kavaktan yonttuğu tahta Manas ise keçeye sarılıp korgana törenle gömülür. Bölüm, aş sözü veren hanların hiçbirinin gelemediği buruk notayla, kamçısı Semetey'e kalan hanın ardından kapanır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kaynak: S. Karalaev varyantı, "Turar" akademik baskısı (Bişkek, 2010), mısra aralığı ~70.600–84.830 (cildin sonu)
- Anlatı zamanı: Çon Kazat'ın felaketle bitişinden Manas'ın Talas'taki ölümüne ve gizli defnine
- Ana mekânlar: İt-Ölbös çölü ve Beecin kapısı; Kök-Buluñ ormanı; Talas; Çeç-Töbö; Eçkilik kara kayası
- Merkez kişiler: Manas, Kococaş, Almambet, Çubak, Sırgak, Koñurbay, Kanıkey, Bakay, Acıbay, Semetey, Koşoy, Saykal, Koyonaalı
- Kilit motifler: kılık değiştiren nişancı, dervişin çelik kurşunu, gökten gelen ses, secdedeki mızrak, hayvanların yası, gizli kaya mezarı ve tahta Manas, tutulamayan aş andı
- Karalaev damgası: ölümün kahramanlıkla değil "açık kalan bir anlık gedikle" gelmesi; yıkımın ortasında Kanıkey'in emeğinin (ilaçlar, kümbez, gizli mezar) destanı geleceğe, Semetey'e bağlaması

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI

Kococaştın kelişi. Baatirlardın okko uçkanı 9

Kan Manastın kırk çoro,
Almambet, Çubak aralaş
Anıktap kirdi soguşka,
Muzburçak, Kökçö eki kan
Kayta kirdi soguşka.
Tünörüp catkan Beecinge
Tüz kirip ayza sunam, - dep,

Tüyşügü kımbat tozokton,
Canımdı azat kılam, - dep,
Serek, Sırgak - eki şer,
A dagı kirdi soguşka,
Karap turbay busurman
Baarı kirdi soguşka.
Ortosunan çañ salıp,
Oyon Almañ, bereniñ
Oyup kelip berdi ele,
Toptop catkan kıtaydın
Tobun çaçıp talkalap:
«Tobokel», - dep, Sırgagıñ
Soyup kelip berdi ele.
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaların bir bölüp,
Azizkandın Almambet
Astına salıp kubalap,
Kögala minip aykırıp,
«Manastap!» uraan çakırıp,
Kaynagan kıtay, mancuunu

TÜRKÇE ÇEVİRİ

Kococaş'ın gelişi. Yiğitlerin kurşunla vurulması 9

Han Manas'ın kırk yiğidi,
Almambet, Çubak beraber,
Kararlıca girdi savaşa,
Muzburçak, Kökçö iki han
Yeniden girdi savaşa.
Kararıp yatan Beecin'e
Dosdoğru girip mızrak uzatayım, diye,
Zahmeti ağır cehennemden
Canımı azat edeyim, diye,
Serek, Sırgak - iki arslan,
Onlar da girdi savaşa,
Bakıp durmadan Müslümanlar
Hepsi girdi savaşa.
Ortasından toz koparıp,
Er Almañ, o yiğidin
Oyup geçip verdi'ya,
Küme küme duran Hıtay'ın
Kümesini dağıtıp parçalayıp:
«Tevekkül!» deyip Sırgağın
Kırıp geçip verdi'ya.
Taş kuşanan Hıtay'ın
Seçkinlerini bir bölüp,
Azizkan'ın Almambet'i
Önüne katıp kovalayıp,
Kögala'ya binip haykırıp,
«Manas!» diye nara atıp,
Kaynayan Hıtay'ı, Mançu'yu

Tüp nuskada minday tema cok

Kayra tozup sapırıp,
Acal cetse ölöm, - dep,
Ölböy tirüü men cürsöm
Almambet, Çubak, Sırgakka
Karaan bolup berem, - dep,
Kırktın başı Kırgıl çal,
Üzüktöy kalpak Şuutu bar,
Argınkandın Acıbay,
Iramandın Irçı uulu,
Kolu küçtüü Bayçoro,
Top buzuuçu Agayar,
Sereñdegen Seregi,
Serpilişçü çıyragı,
Tölgöçü Kara Tölögü,
Busurmanga kün tuusa
Kayran candın keregi,
Aralaşa kırk çoro
Kez kelgen cakka col salıp,
Kezikse canın ayabay,
Kıtaydı kırıp, kol salıp,
Ölgöndön kayra tartpagan,
Kızıl kanga toybogon,
Kızık soguş bolgondo
Caltaylap kaçıp koybogon,
Kono kelgen Talaska,
Çoro bolgon Manaska.
Cetiktep belin kurçangan,
Ceti tümön kol kelse
Celbegey kirip kol salgan,
Manas kandın kırk çoro
Ceke kıtay curtu emes,
Mından murun kırk çoro
Cetimiş cerden olco algan,
Kez kelgendi kan kılgan,
Kelbersigen Manastı,

Asıl nüshada böyle bir başlık yok

Yine önleyip savurup,
Ecel gelirse ölürüm, diye,
Ölmeyip sağ kalırsam
Almambet, Çubak, Sırgak'a
Destek olurum, diye,
Kırkların başı Kırgıl koca,
Keçe gibi kalpaklı Şuutu var,
Argınkan'ın Acıbay'ı,
Iraman'ın Irçı oğlu,
Eli güçlü Bayçoro,
Saf bozan Agayar,
Sekip duran Serek'i,
Atılgan çevik yiğidi,
Falcı Kara Tölök'ü,
Müslümana gün doğunca
Aziz canın gereği,
Karışarak kırk yiğit
Rast gelen yana yol açıp,
Karşılaşınca canını esirgemeden,
Hıtay'ı kırıp saldırıp,
Ölümden geri dönmeyen,
Kızıl kana doymayan,
Kızgın savaş olduğunda
Yılıp da kaçmayan,
Konup gelen Talas'a,
Yoldaş olan Manas'a.
Sıkıca belini kuşanan,
Yedi tümen ordu gelse
Yakası açık dalıp saldıran,
Manas Han'ın kırk yiğidi
Yalnız Hıtay yurdu değil,
Bundan önce kırk yiğit
Yetmiş yerden ganimet almış,
Rast geleni han kılmış,
Heybetli Manas'ı

Cer üstünö kan kılgan.
Manas coop bergende,
Börk al dese, baş kesken,
Kan tök dese, cin tökkön,
Suu iç dese, uu içken,
Tulañduu cerdi tutantkan,
Ölöñdüü cerdi örttögön,

Yeryüzüne han kılmış.
Manas ferman verdiğinde,
Börk al dese baş kesen,
Kan dök dese can döken,
Su iç dese zehir içen,
Otlu yeri tutuşturan,
Çayırlı yeri ateşe veren,

Kara suuga kan kuyup,
Karmaşkan cerge çuu salgan,
Kan Manastın kırk çoro.
Kalıñ kıtay içine
Aralap kirdi soguşka.
Alakanday busurman,
Ölgönünön kalganı
Baarı kirdi soguşka,
Muzburçak, Kökçö atı uykaş,
Kança-kança kol menen
Dagı kirdi soguşka.
Aybandan tulpar atı ölüp,
Azamattan şer ölüp,
Ölböy tirüü cürgöndör
Kapkara kanga bölönüp.
Aybaltaçan cadaşıp,
Kayratı bar erender
Kaçpay tozup ayzanı
Kak cürökkö madaşıp,
Erleri közgö körünüp,
Eçendin kanı tögülüp,
Say camanı samsaalap,
Korgolotup kuu candı
Ortosuna bölünüp,
Kaldaktaşıp kalp ele,
Kaarman bolup körünüp,
Ayza tiyse bılk etpey,
Arslandarı bölünüp.
Arkıraşıp salışıp,
Can ayabay kalışıp,
Eçen-eçen tulpardın

Kara suya kan katıp,
Tutuştuğu yere velvele salan,
Han Manas'ın kırk yiğidi.
Kalabalık Hıtay içine
Dalarak girdi savaşa.
Bir avuç Müslüman,
Ölenlerden geri kalanı,
Hepsi girdi savaşa,
Muzburçak, Kökçö - adları uyumlu,
Nice nice orduyla
Yine girdi savaşa.
Hayvandan küheylan at ölüp,
Yiğitlerden arslan ölüp,
Ölmeyip sağ kalanlar
Kapkara kana bulanıp.
Aybaltayla yorulup,
Gayreti olan erenler
Kaçmadan karşılayıp mızrağı
Tam yüreğe saplaşıp,
Erleri göze görünüp,
Nicesinin kanı dökülüp,
Cılızları saçılıp dökülüp,
Sindirerek kuru canı,
Ortasında bölünüp,
Boş yere çırpınıp durup,
Kahraman gibi görünüp,
Mızrak değse kıpırdamadan,
Arslanları ayrılıp.
Kükreşerek vuruşup,
Can esirgemeden çarpışıp,
Nice nice küheylanın

Tokumdarı moynunda.
Eçen-eçen tulpardı
Koştop cürgön mından köp:
«Balançaday cakınım
Tükünçö cerde öldü», - dep,
Bozdop cürgön mından köp.
Kança mıktı cigittin
Kuyuşkanı üzülüp,
Köktöy albay catkan köp,
Basmayılı üzülüp:
«Basıp ketse öldük», - dep,

Eyer keçesi boynunda.
Nice nice küheylanı
Yedeğe alıp gezen bundan çok:
«Falanca yakınım
Filanca yerde öldü» diye,
Ağlayıp gezen bundan çok.
Nice yaman yiğidin
Kuskunu kopup,
Dikemeden uğraşan çok,
Kolanı kopup:
«Çiğneyip geçse öldük» diye,

Eptey albay catkan köp.
Ayza tiyip antañdap,
Basalbastan tamtañdap,
Canı çıgıp kaltañdap,
Alapayın tabalbay,
Kaçıp cürgön mından köp.
Tulparların oynotup,
Tuylap cürgön mından köp:
«Kayrılıp üygö cetpesten,
Esen-aman ketpesten,
Talaada ölmök bolduk», - dep,
Iylap cürgön mından köp.
Ayza karmap, top buzup,
Acal cetse okko uçup,
Alışıp cürüp ölmökkö
Cırgap cürgön mından köp.
Kabattap kazgan or eken,
Kaynatıp koygon şor eken,
Kaptaganga çarçabayt,
Kırk kandın eli çoguu eken.
Şay koldogon şer eken,
Alöökönün Koñurbay
Artık tuugan er eken,
Kıtay kanı Ay Cañ-Cuñ
Coldoş bolup Kalçaga
Kelip kalgan kezi eken.
Kalıñ soguş içinde,

Çaresiz kalıp bocalayan çok.
Mızrak değip soluyup,
Yürüyemeden sendeleyip,
Canı çıkıp titreyip,
Ne yapacağını bilemeden,
Kaçıp giden bundan çok.
Küheylanlarını oynatıp,
Şahlanıp gezen bundan çok:
«Dönüp eve varamadan,
Sağ salim gidemeden,
Kırda ölecek olduk» diye,
Ağlayıp gezen bundan çok.
Mızrak tutup, saf bozup,
Ecel gelse kurşunla düşüp,
Vuruşa vuruşa ölmeye
Sevinip koşan bundan çok.
Kat kat kazılmış hendek imiş,
Kaynayıp duran kara baht imiş,
Saldırmaktan yorulmaz,
Kırk hanın eli toplu imiş.
Şah'ın kolladığı arslan imiş,
Alööke'nin Koñurbay'ı
Üstün doğmuş er imiş,
Hıtay hanı Ay Cañ-Cuñ
Yoldaş olup Kalça'ya
Gelip çattığı dem imiş.
Kızgın savaş içinde,

Aydarkan uulu Kökçögö
Keçildin kanı Koñurbay
Aa! - degizbey cetti emi,
Cetken cerde Kökçönü,
Kögalanın üstünön
Kömö koyup öttü emi.
Kurt ekeni bilinbeyt,
Kum ekeni bilinbeyt,
Artındagı köp kıtay
Artık tuugan Kökçönü
Tegerektep ketti emi.
Munu körüp Almambet
Tegeregin karabay,
Tegele canın ayabay,
Açıp közdü-cumgança,

Aydarkan oğlu Kökçö'ye
Keçil'in hanı Koñurbay
Ah! dedirtmeden yetişti,
Yetiştiği yerde Kökçö'yü,
Kögala'nın üstünden
Devirip geçiverdi.
Kurt mudur bilinmez,
Kum mudur bilinmez,
Ardındaki çok Hıtay
Üstün doğmuş Kökçö'yü
Çepeçevre sardı işte.
Bunu görüp Almambet
Çevresine bakmadan,
Hiç canını esirgemeden,
Göz açıp kapayıncaya,

Anı-munu degençe,
Ar kaysısın bir salıp,
Aralap kirip kıtaydı,
Dıgdırıp kuup, kol salıp,
Kolgo tüşkön Kökçönü
Almambet ilip algıça,
Kabarıñda bar beken?
Atka oyunçu, cöö külük,
Kazınalık çoñ mergen,
Caman canga tañılbas,
Karañgıda iynenin
Közün atsa cañılbas,
Astınan adam ötpögön,
Ogu beker ketpegen,
Karacoy uulu Kococaş
Caşıl kiyip, dır koyup,
Aydarkandın Kökçösün
Çekeden arı bir koyup,
Kökçönü okko uçurup,
Köñülü caman buzulup,
Busurman katuu küyünüp,
Kırk kandın eli kıtay curt
Katkırışıp süyünüp,

Şunu bunu deyinceye,
Her birine bir vurup,
Dalıp girip Hıtay'a,
Sıkıştırıp kovup, saldırıp,
Ele düşen Kökçö'yü
Almambet kapıp alıncaya,
Haberin var mı ola?
Atta oyuncu, yayan yürük,
Hazinenin baş nişancısı,
Kem kişiye yâr olmaz,
Karanlıkta iğnenin
Deliğini vursa şaşmaz,
Önünden adam geçmemiş,
Kurşunu boşa gitmemiş,
Karacoy oğlu Kococaş
Yeşil giyip fırlayıp,
Aydarkan'ın Kökçö'sünü
Şakağından bir vurup,
Kökçö'yü kurşunla düşürüp,
Gönülleri fena bozulup,
Müslümanlar çok yanıp,
Kırk hanın eli Hıtay yurdu
Kahkahayla sevinip,

Mintip kıtay turganda,
Sarala menen aralap,
Dümöktü Almañ baştadı,
Karacoy uulu Kococaş -
Kolunda kılıç oykuma,
Cara çaap taştadı.
Calpagı tiyip kılıçtın,
Köökördöy bolgon şuru taş
Kıyrap ketti bırkırap,
Kaarına çıdabay,
Kalıñ mancuu, köp kıtay,
Kaçıp berdi dırkırap.
Kıtay kanı Ay Cañ-Cuñ
Tuura tarta kalganda
Altın aydar, çok belboo,
Azizkandın calgızı
Tuura tartkan Cañ-Cuñdu
Irgıta koyup öttü emi.
Arkasınan er Sırgak,

Hıtay böyle dururken,
Sarala ile dalarak
Kavgayı Almañ başlattı,
Karacoy oğlu Kococaş'ı -
Elinde kılıcı nakışlı -
Yarıp biçiverdi.
Kılıcın yassısı değip,
Matara gibi mercan taş
Paramparça olup dağıldı,
Öfkesine dayanamayıp,
Kalabalık Mançu, çok Hıtay
Tabana kuvvet kaçıverdi.
Hıtay hanı Ay Cañ-Cuñ
Yana dönüverdiğinde,
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Azizkan'ın biriciği,
Yana dönen Cañ-Cuñ'u
Fırlatıp deviriverdi.
Ardından er Sırgak,

Altı miñ kıtay, miñ kalday
Atkarıp atka salgıça,
Kıtay kanı Cañ-Cuñdun
Başın kesip saldı emi.
Adamdın alı cetpegen,
Arslandın tişi ötpögön,
Uzun boyluu, keñ dalı,
Akbaltaydın Çubagı
Çoñ küröñ mingen Ezkara,
Mancuunun kanı al eken,
Tuura turgan cerinen
Akbaltaydın Çubagı
Kömö koyup öttü emi.
Cöö külük mingen Kancarkol
Kıykırıp atka salgıça,
Aman alıp kalgıça,
Kıraan Almañ cetti emi,
Kıtay kanı Ezkara
Kırk eki bölüp öttü emi,

Altı bin Hıtay, bin kalday
Kaldırıp ata bindirinceye,
Hıtay hanı Cañ-Cuñ'un
Başını kesiverdi.
İnsanın gücü yetmeyen,
Arslanın dişi geçmeyen,
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Akbaltay'ın Çubak'ı;
Büyük doruya binen Ezkara,
Mançu'nun hanıymış o,
Karşıda durduğu yerden
Akbaltay'ın Çubak'ı
Devirip geçiverdi.
Yürük ata binmiş Kancarkol
Bağırıp ata bindirinceye,
Sağ kurtarıp alıncaya,
Kartal Almañ yetişti,
Hıtay hanı Ezkara'yı
Kırk iki parçaya bölüp geçti,

Altımış caysañ törösün
Koşo çaap öttü emi.
Tamandan çıkkan çañdı kör,
Agıp catkan kandı kör,
Kanga aralaş toñkoyup,
Kulap catkan candı kör!
Karasa közgö ilinbeyt.
Kamgak uçkan emedey,
Kayda ekeni bilinbeyt.
Asman açık, cer bürkök,
Cerden bir tal körünböyt.
Topurak uçup, toz kaynap,
Tozuşup eçen uruşup,
Toktotup cüröt şor kaynap.
Boo tüşüp tulpar at ölüp,
Topurakka aralaş
Bopboz bolup er ölüp,
Kıtay kaptap alganda,
Kıyın tozok salganda
Ayzanın başı kagışıp,
Kılıçka kılıç kagışıp,
Kılçaybastan kayran er
Künü-tünü tınım cok,

Altmış caysañ beyini
Birlikte biçip geçiverdi.
Tabandan çıkan tozu gör,
Akıp giden kanı gör,
Kana karışıp yüzükoyun,
Yıkılıp yatan canı gör!
Baksan göze ilişmez.
Savrulan çalı gibi,
Nerede olduğu bilinmez.
Gök açık, yer kapalı,
Yerde bir dal görünmez.
Toprak uçup, toz kaynayıp,
Karşılaşıp nice vuruşup,
Önleye önleye dert kaynıyor.
Sıra sıra küheylan ölüp,
Toprağa karışarak
Bozarıp solup er ölüp,
Hıtay basıp sardığında,
Ağır cehennemi saldığında,
Mızrağın ucu tokuşup,
Kılıca kılıç çarpışıp,
Dönüp bakmadan aziz erler,
Gece gündüz dinmek yok,

Kırılışıp salışıp.
Aybandardan mal ölüp,
Abaylasañ Beecinge
Kez bolgon candın baarı ölüp.
(Bügün körgön erteñ cok,
Uşunday eken aldamçı
Atañdın körü, düynö şok!)
El birindep suyulup,
Kez bolgon adam kırılıp,
Betteşkendi cançışıp,
Kanduu suuga agızıp,
Uygu-tuygu turuşup,
Salışıp cüröt baatırlar
Atçan tamak içişip,
Tulpardın oozun burbastan,

Kırışarak vuruşup.
Hayvanlardan mal ölüp,
Dikkat etsen Beecin'de
Rast gelen canın hepsi ölüp.
(Bugün gördüğün yarın yok,
Böyleymiş aldatıcı,
Kahrolası, haylaz dünya!)
El birer birer seyrelip,
Rast gelen adam kırılıp,
Yüzleşeni ezip biçip,
Kanlı suya akıtıp,
Karman çorman duruşup,
Vuruşup durur bahadırlar,
At üstünde yemek yiyip,
Küheylanın başını çevirmeden,

Tuygundardın baarısı
Birtike karap turbastan,
Taş sayıngan kıtaydın
Dalay kanı ölgön soñ,
Beli sınıp Koñurbay,
Kayrat ketip başınan,
Dem kılganı Kococaş
Algara oozun burdu emi,
Akılga dıykan tügöngür,
Akıl oylop turdu emi:
«Kırdı kıtay elimdi,
Kıyrattı Beecin cerimdi,
Kızıtalak buruttar
Soylottu kança şerimdi.
Surap ketti talkalap,
Ezelden surak berbegen,
Eç kimden korduk körbögön,
Esil kıtay elimdi!
Çebimdi buzup col saldı,
Çenebey elge kol saldı.
Adep tiydi cılkımdı,
Cılas kıldı curtumdu,
Taladı dalay mülkümdü,
Kündüz tınım berbesten,
Ketirdi tündö uykumdu.
Bulamdı bulap köp aldı,
Buzuktu burut çoñ saldı.

Şahinlerin hepsi
Bir an bakıp durmadan,
Taş kuşanan Hıtay'ın
Nice hanı öldükten sonra,
Beli kırılıp Koñurbay'ın,
Gayret gidip başından,
Umut bağladığı Kococaş
Algara'nın başını çevirdi,
Akıl küpü, tükenesi,
Düşünceye daldı işte:
«Kırdılar Hıtay elimi,
Yıktılar Beecin yerimi,
Kahrolası burutlar
Serdiler nice arslanımı.
Parçalayıp buyruk sürdüler,
Ezelden hesap vermeyen,
Hiç kimseden horluk görmeyen,
Zavallı Hıtay elimi!
Surumu yıkıp yol saldılar,
Ölçüsüz ele saldırdılar.
Önce yılkıma dokundular,
Perişan ettiler yurdumu,
Yağmaladılar nice malımı,
Gündüz aman vermeden,
Gece uykumu kaçırdılar.
Varımı yağmalayıp çok aldılar,
Fitneyi burut büyük saldı.

Cazga maal bolgondo
Cerdin betin açtırbayt,
Koçuştap tukum çaçtırbayt,
Korkkonunan köp kıtay
Korgondon tışka bastırbayt.
Azap salıp al alat,
Az kelgensip dünüyö,
Erkekten kul-küñ baş alat.
Adildik cok burutta,
Apsisi buzuk kızıtalak,
Kıyabına kelgende

Bahar vakti geldiğinde
Yerin yüzünü açtırmaz,
Avuçla tohum saçtırmaz,
Korkusundan çok Hıtay
Kaleden dışarı adım atmaz.
Azap salıp gücünü alır,
Dünya az gelirmiş gibi,
Erkeklerden kul-karavaş alır.
Adalet yok burutta,
Aslı bozuk kahrolası,
Sırası geldiğinde

Kızıl kandı agızıp,
Kılmışı cok baştı alat.
Uşunu kılgan buruttun
Korduguna çıdabay,
Kırk kandın eli kıtaydı
Bütkül cıyıp alamın,
Bütün baarın çogultsam,
Bel baylagan beli cok,
Berenim mıktı Kococaş,
Sen sıyaktuu şeri cok.
Kıtay milek, men calgız,
Kıraan kişi cogunan
Kıyla erden ayrıldım.
Başkasın aytıp neteyin,
Kalıñ kazdı orumdu,
Uşu turgan Sırgagı
Körsöttü dalay sonundu.
Tirüü cürsö Sırgagı
Tegi bizdi soo koyboyt,
Cıyırma birde kezi eken,
Kööp algan tabı eken.
Artıkça kıyın aylası,
Çuçuguma cetti go,
Say-söögümö öttü go,
Sırgak kuldun aylası!
Bala Sırgak er eken,
Manasçalık şer eken.
Eptep canıñ bakpasañ,
Mert kıluuçu er eken.
Kırk uruu kıtay, uşul el,
Kılçaybay cıyıp alalı,

Kıyın mergen sen eleñ,
Kıyamattı salalı!
Kırgın kılıp baarısın,
Kıraanı Manas şer kalsa,
Tirüü baylap alalı» -
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay

Kızıl kanı akıtıp,
Suçsuz başı alır.
Bunu yapan burutun
Zulmüne dayanamayıp,
Kırk hanın eli Hıtay'ı
Tümünü toplayacağım,
Bütün hepsini derlesem de,
Bel bağlanacak beli yok,
Yiğidim yaman Kococaş,
Senin gibi arslanı yok.
Hıtay millet, ben yalnızım,
Kartal kişi yokluğundan
Nice erden ayrıldım.
Başkasını söyleyip ne edeyim,
Derin kazdılar çukurumu,
Şurada duran Sırgak'ı
Gösterdi bana nice oyunu.
Sağ kalırsa Sırgak'ı
Asla bizi sağ koymaz,
Yirmi birinde çağı imiş,
Kabarıp coştuğu demi imiş.
Fazlasıyla çetin hilesi,
İliğime işledi ya,
Ta kemiğime geçti ya,
Sırgak kulun hilesi!
Genç Sırgak er imiş,
Manas kadar arslan imiş.
Canını sakınmazsan eğer,
Helâk edecek er imiş.
Kırk boy Hıtay, işte bu el,
Duraksamadan toplayalım,

Yaman nişancı sendin,
Kıyameti koparalım!
Kırgına verip hepsini,
Kartalı Manas arslan kalırsa,
Diri diri bağlayalım!» -
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay,

Ayzakerden ıktuu er,
Coo aylasın büt bilgen,
Akılga daana mıktı şer,
Balbanı menen kamınıp,
Mergenin şaylap cabılıp,
Kılıçtuusu kıñkaybay,
Kıyın kirdi soguşka.
Ayza sayar ıktuusun
Bölök bölüp alıptır,
Cazbay atçu mergenin.
Dagı bölüp alıptır,
Körkömdüüsün bir bölüp,
Kırk kan eli kıtaydı
Kırk bölök kılıp çubatıp,
Boz alaluu çuu bolup,
Boyboylogon duu bolup,
Kan Koñurbay baş bolup,
Kaptap kıtay alıptır,
Köptügünön bul kıtay
Köldöy tolkup kalıptır.
Aldı menen kıtaydın
Kazınalık çoñ mergen
Kococaş kelip kalıptır.
Bel baylaşıp belsenip,
Bet alışıp kalganın,
Berender dagı kördü emi.
Alakanday busurman
Tolkup catkan kıtayga:
«Toktotup uruş salam, - dep,
Tobunan bölüp Koñurbay,
Kapkayda kegim alam», - dep,
Kaynap catkan kıtayga
Kaçırıp ayza salam, - dep,
Ayza karmap, top buzup,
Acal cetse okko uçup,

Beecinge çeyin süröm, - dep,
Topon suu tiybes Beecinge
Toktoboy kırgın salam, - dep,

Mızrakçıların en ustası,
Düşman hilesini hep bilen,
Akılda apaçık yaman arslan,
Pehlivanıyla hazırlanıp,
Nişancısını seçip donanıp,
Kılıçlısı yan çizmeden,
Çetin girdi savaşa.
Mızrak saplayan ustasını
Ayrı bölük etmiş,
Şaşmadan vuran nişancısını
Yine ayrı bölmüş,
Gösterişlisini bir bölüp,
Kırk han eli Hıtay'ı
Kırk bölüğe ayırıp dizerek,
Boz bulanık velvele kopup,
Vay vay diyen uğultu olup,
Han Koñurbay baş olup,
Hıtay basıp sarmış,
Çokluğundan bu Hıtay
Göl gibi dalgalanmış.
En önünde Hıtay'ın
Hazinenin baş nişancısı
Kococaş gelip çatmış.
Bel bağlayıp bilenip,
Yüz yüze gelip durduğunu
Yiğitler de gördü işte.
Bir avuç Müslüman,
Dalgalanan Hıtay'a:
«Durdurup savaş açayım, diye,
Sürüsünden ayırıp Koñurbay'ı,
Nerede olsa öcümü alayım» diye,
Kaynayıp duran Hıtay'a
Saldırıp mızrak vurayım, diye,
Mızrak tutup, saf bozup,
Ecel gelse kurşunla düşüp,

Beecin'e dek süreyim, diye,
Tufan suyu değmez Beecin'e
Durmadan kırgın salayım, diye,

Kandarın kırıp Beecindin,
Kakançındın altın tak
Kayra tartıp alam, - dep,
Tatıtarga tuz alıp,
Beecinge çeyin kubalap,
Suluu-suluu kız alıp,
Cılkıda tulpar ala baş,
Almambet, Çubak atı uykaş.
Acal kelse kaytpagan,
Ölümdön başın tartpagan,
Ulak kandın Sırgagı,
Argınkandın Acıbay,
Artta cürgön buruttun
Aydakçısı al bolup,
Kan Manastın kırk çoro
Kırk cagınan bakırıp,
Kırılışıp toktoboy,
«Manastap!» uraan çakırıp,
Buudayık kandın Muzburçak,
Bura tartkıs kol menen,
Buka siydik col menen
Cer caynagan can bolup,
Ayçıgı altın kızıl tuu,
Kötörüp tuunu alganı
Muzburçaktay kan bolup.
Berenderi eeligip,
Baatırlardın baarısı
Toktono albay ceeligip.
Eçen-eçen bel aşıp,
Eçen sonun cer basıp,
Atışıp cürüp Beecinde,
Eçen cerden soguşup,
Köngön Almañ emespi!
Altın tagın may kılıp,
Atasın soyup cay kılıp,
Kelgen Almañ emespi!
Çay aluuçu Kara-Too,
Aşkan Almañ emespi!
Eçen tolgon sarı altın,

Hanlarını kırıp Beecin'in,
Kakançın'ın altın tahtını
Geri çekip alayım, diye,
Tattırmaya tuz alıp,
Beecin'e dek kovalayıp,
Güzel güzel kız alıp,
Yılkıdan ala baş küheylan,
Almambet, Çubak - adları uyumlu.
Ecel gelse dönmeyen,
Ölümden baş çekmeyen,
Ulak Han'ın Sırgak'ı,
Argınkan'ın Acıbay'ı,
Arkada yürüyen burutun
Sürücüsü o olup,
Han Manas'ın kırk yiğidi
Kırk yanından bağırıp,
Kırışarak durmadan,
«Manas!» diye nara atıp,
Buudayık Han'ın Muzburçak'ı,
Geri çevrilmez orduyla,
Boğa sidiği büklüm yolla,
Yeri kaplayan can olup,
Hilâli altın kızıl tuğ,
Tuğu kaldırıp alan da
Muzburçak gibi han olup.
Yiğitleri coşup,
Bahadırların hepsi
Duramayıp azgınlaşıp.
Nice nice bel aşıp,
Nice güzel yer basıp,
Beecin'de atışa atışa,
Nice yerde savaşıp,
Alışmış Almañ değil mi!
Altın tahtını darmadağın edip,
Atasını kesip yere serip,
Gelen Almañ değil mi!
Çay alınan Kara-Too'yu
Aşan Almañ değil mi!
Nice yığın sarı altını,

Cartı kılça körböstön,
Çaçkan Almañ emespi!
Kococaş kelip kalganın
Almambet körüp kalıptır.
Amanat candan tüñülüp,
Karıkandın cay taşın,
Kün caadırçu dubanı
Candan suurup aldı emi,
Carım çöyçök kara suu
Kur degize saldı emi.
Kalmagınça kaldırap,
Kıtayınça baldırap,
Uy kuymulçak Sarala
Uyulgutup Almambet,
Oynop-oynop aldı emi,
Kün caadırıp saldı emi.
Asmanda bulut sabılıp,
Cer cüzünö cabılıp,
Köktön bulut kürüldöp,
Cer aylanıp dürüldöp,
Caylap saldı Almambet.
Caykı kündü kış kıldı,
Kiyimi cuka kıtaydı
Kıñşılatıp kız kıldı.
Toonun başın muz kılıp,
Ebelektep toktoboy,
Eldi kırıp, cay caylap,
Kılıç koldo kıldırap,
Keçildin kanı Koñurbay
Attan tüşüp zıñgırap,
Eli-curtun sürörgö,
Emi bir kün kün caylap,
Beecinge aydap kirerge,
Beyili turat Almambet.
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaların kıyratıp,
Kızıl çoktuu kıtaydın
Kıyındarın sulatıp,

Kıl yarısı saymadan,
Saçan Almañ değil mi!
Kococaş'ın gelip çattığını
Almambet görüvermiş.
Emanet candan umut kesip,
Karıkan'ın yada taşını,
Yağmur yağdıran duayı
Koynundan çekip aldı,
Yarım çanak kara suya
Hop diye daldırıverdi.
Kalmıkça takırdayıp,
Hıtayca geveleyip,
İnek sağrılı Sarala'yı
Döndürüp savuran Almambet,
Oynata oynata aldı,
Yağmuru boşandırıverdi.
Gökte bulut süzülüp,
Yeryüzüne kapanıp,
Gökten bulut gürüldeyip,
Yer dönüp uğuldayıp,
Büyüyü saldı Almambet.
Yaz gününü kış kıldı,
Giyimi ince Hıtay'ı
İnleterek kız kıldı.
Dağın başını buz kılıp,
Fır dönüp durmadan,
Eli kırıp, büyü yapıp,
Kılıç elde parlayıp,
Keçil'in hanı Koñurbay
Attan inip heybetle,
Elini yurdunu sürmeye,
Bir gün daha yağdırıp,
Beecin'e sürüp girmeye
Niyetlidir Almambet.
Taş kuşanan Hıtay'ın
Seçkinlerini kırıp geçirip,
Kızıl püsküllü Hıtay'ın
Yamanlarını yere serip,

Kıyın caylap turdu ele.
Busurman, - dep bakırıp,
Almambet, Çubak, er Sırgak
Uygu-tuygu tüşürüp,

Şiddetle büyüyü sürdürdü.
«Müslüman!» diye bağırıp,
Almambet, Çubak, er Sırgak
Allak bullak edip,

Aydap kirdi sapırıp.
Buudayık kandın Muzburçak
Kaptalınan kıtaydı
Kamap kelip berdi ele,
Kan Manastın kırk çoro
Ökürügü taş carıp,
Çekesinen sürdü ele.
Kızıl örttün içine
Kılçaybastan Almambet,
Kıraanı Sırgak kirdi ele.
Orto cerin er Çubak,
Oynop kelip berdi ele,
Tuu tübündö er Sırgak,
Coylop kelip berdi ele.
Kakançındın Beecinde
Kakaylatıp kıtaydı
Kamap, aydap cürdü ele.
Çañ-topoloñ tüşürüp,
Munarık tüşkön çañdı kör,
Kulap catkan candı kör,
Agıp catkan kandı kör!
Türdüü-türdüü kıtaydı,
Tirüü aydap aldı emi,
Kapır menen busurman
Tügönüşüp kaldı emi.
Tügöngönün körgöndö,
Aylakeri Koñurbay
Kıykırıgı baş carıp,
Balbanının baarısın
Cıyıp aldı Koñurbay,
Başın tolgop bolbostu
Kırıp iydi Koñurbay.
Kayrat kılıp turganda,
Kan Koñurbay berenge

Savurup sürerek girdi.
Buudayık Han'ın Muzburçak'ı
Yanından Hıtay'ı
Kuşatıp geliverdi,
Han Manas'ın kırk yiğidi,
Haykırışı taş yarıp,
Cephesinden sürdü.
Kızıl ateşin içine
Dönüp bakmadan Almambet,
Kartalı Sırgak girdi.
Orta yerini er Çubak
Oynayıp geliverdi,
Tuğ dibinde er Sırgak
Kol gezip geliverdi.
Kakançın'ın Beecin'inde
Hıtay'ı feryat ettirip
Kuşatıp sürüp durdu.
Toz duman koparıp,
Pus gibi çöken tozu gör,
Yıkılıp yatan canı gör,
Akıp giden kanı gör!
Türlü türlü Hıtay'ı
Diri diri sürüp aldı,
Kâfir ile Müslüman
Karşılıklı tükendi.
Tükendiğini gördüğünde,
Hilebazı Koñurbay,
Haykırışı baş yarıp,
Pehlivanlarının hepsini
Topladı Koñurbay,
Baş çevirip gelmeyeni
Kırıp geçirdi Koñurbay.
Gayrete gelip dururken,
Han Koñurbay yiğidine

Kabılan Almañ cetti ele,
Cetken cerden Kalçanı
Kırgagı bolot sır nayza,
Kılçaybastan Alakeñ
Çındap sayıp öttü emi.
Mına oşondo Koñurbay,
Alakeñ sayıp ötköndö
Caraluu boldu kansırap.

Kaplan Almañ yetişti,
Yetiştiği yerde Kalça'yı,
Ağzı çelik sırlı mızrakla,
Dönüp bakmadan Alakeñ
Sahiden saplayıp geçti.
İşte o zaman Koñurbay,
Alakeñ saplayıp geçince,
Yaralandı kan yitirip.

Atı külük, çın tulpar,
Tuylap çıktı Koñurbay.
«Özöndö küygön ört caman,
Özdön çıkkan coo caman,
Uşu kaçkın bolboso
Olcolop çaap Talasın,
Oñdurbayt elem Manasın», -
Dep, oşontüp, Koñurbay
Algara oozun burdu ele,
Buudayık kandın Muzburçak
Telkızıl menen eeligip,
Boz kise belge kurçanıp:
«Manas! Manas!» - dep ün salıp,
Cetkileñ tuugan Muzburçak
Cebeden murun cetti emi.
Ceti san kıtay, mancuunu
Ceke kirip aralap,
Ortosunan kak carıp,
Koñurbayga cetti ele.
Tüp etekten alarda,
Tübünö emi ceterde,
Tuu tübündö Kococaş
Kızıl kiyip, çu koyup,
Kıykırıp kirgen Muzburçak:
«Oñ cakkı çeke özü, - dep,
Öksüp tiyse közü», - dep,
Mergendikke tazası,
Belendep turgan maşası,
Irmep iydi Kococaş.
Kak carıldı kurgan baş.

Atı yürük, gerçek küheylan,
Şahlanıp çıktı Koñurbay.
«Vadide yanan ateş yaman,
Özünden çıkan düşman yaman,
Şu kaçkın olmasaydı,
Talas'ını yağmalayıp,
Manas'ını onmaz ederdim» -
Deyip, böylece Koñurbay
Algara'nın başını çevirdi,
Buudayık Han'ın Muzburçak'ı
Telkızıl ile coşarak,
Boz kuşağı bele sarıp:
«Manas! Manas!» diye ün salıp,
Yetkin doğmuş Muzburçak
Oktan önce yetişti.
Yedi tümen Hıtay'ı, Mançu'yu
Tek başına dalıp,
Ortasından yarıp geçip,
Koñurbay'a yetişti.
Tam eteğinden tutarken,
Hakkından tam gelirken,
Tuğ dibinde Kococaş,
Kızıl giyip, at salıp,
Haykırıp giren Muzburçak'ı:
«Sağ yandaki şakağı, deyip,
Aşağı kayarsa gözü» deyip,
Nişancılıkta seçkini,
Hazır duran tetiği,
Nişan alıp çaktı Kococaş.
Çat diye yarıldı zavallı baş.

Buudayık kandın Muzburçak,
Burulbay okko uçkan soñ,
Köñülgö batpas köp sanaa,
Közünün caşı on talaa:
«Muzburçak, Kökçö kan ölsö,
Kez bolgon candın baarı ölsö,
Muraska kantip cetebiz?
Kıraandardan ayrılıp,
Kırılışpay Beecinden
Elge kantip ketebiz?» -
Dep, oşontüp, Sırgak can,
Astındagı Kökçebiç

Buudayık Han'ın Muzburçak'ı
Dönemeden kurşunla düşünce,
Gönle sığmaz çok kaygı,
Gözünün yaşı sel gibi:
«Muzburçak, Kökçö han ölünce,
Rast gelen canın hepsi ölünce,
Mirasa nasıl ereriz?
Kartallardan ayrılıp,
Beecin'de kırılmadan
Ele nasıl döneriz?» -
Deyip, böylece, Sırgak can,
Altındaki Kökçebiç'i

Çu degen cerden çuratıp,
Çuu tüşürüp kıtaydın
Kez kelgenin kulatıp,
Karşı çıkkan kalmaktın
Kançaların sulatıp,
Kıdırata karabay,
Azizkandın Almambet
Kıykırıp kirdi soguşka.
Kan Baltaydın Çubagı
Kaardansa san koldoy,
Oyguttardın kıraanı,
Kırk kan eli kıtayga
Kılçaybastan aralap,
Kıykırıp kirip kelgende
Kayran candan tüñülüp,
Alöökönün Koñurbay
Karap turdu tañ kalıp.
Kan Manastın kırk çoro
Kırk cagınan cabılıp,
Cabılgan cagı çurkurap,
Calañ kıtay, köp mancuu
Cabıla kaçıp dırkırap.
«Candı bular koyboyt», - dep,
Kococaşka calınıp:
«Men Koñurbay bolgonu,
Ay-aalamdı soygonu

Deh deyince dörtnala kaldırıp,
Velveleye verip Hıtay'ın
Rast gelenini devirip,
Karşı çıkan Kalmuk'un
Nicelerini yere serip,
Sağa sola bakmadan,
Azizkan'ın Almambet'i
Haykırıp girdi savaşa.
Han Baltay'ın Çubak'ı,
Öfkelense tümen ordu gibi,
Oygutların kartalı,
Kırk han eli Hıtay'a
Dönüp bakmadan dalıp,
Haykırıp girip geldiğinde,
Aziz candan umut kesip,
Alööke'nin Koñurbay'ı
Şaşırıp bakakaldı.
Han Manas'ın kırk yiğidi
Kırk yanından üşüşüp,
Üşüştüğü yan feryat edip,
Salt Hıtay, çok Mançu
Hep birden kaçıştı tabana kuvvet.
«Bunlar can koymaz» diye,
Kococaş'a yalvarıp:
«Ben Koñurbay olalı,
Ay-âlemi kırıp geçireli,

On ekimde er bolup,
Beecindin boldum korgonu.
Kerüügö salgan tam elem,
Keçildin toodoy kanı elem.
Uşu Sırgak baladan
Eerimen art ketti,
Cürögümö dart ketti,
Bokono söögüm bolk etti,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazası ıylap solk etti.
Bel baylagan belimdi,
Eçen buzdu çebimdi,
Eçen soydu er Sırgak,
Kança beren erimdi,
Köp sındırdı belimdi,
Köp kaltırdı köönümdü!

On ikimde er olup,
Beecin'in kalesi oldum.
Yamaçta kurulu kule idim,
Keçil'in dağ gibi hanı idim.
Şu Sırgak çocuğundan
Eyerimden düşe yazdım,
Yüreğime dert düştü,
Kaburgam yerinden oynadı,
Taş kuşanan Hıtay'ın
Seçkini ağlayıp sarsıldı.
Bel bağladığım belimi,
Nice bozdu surumu,
Nice kesti er Sırgak,
Nice yiğit erimi,
Çok kırdı belimi,
Çok soldurdu gönlümü!

Kez kelgende Sırgak kul
Eñkeyişte er sayat,
Kulagı temir Kutan alp,
Cetöönü katar bir sayat.
Oyuna koyso er Sırgak
Tübümö mintip cetpesin,
Uşul turgan kıtaydı
Tügöl kırıp ketpesin!
Aylanayın, Kococaş,
Aytkanımdı sözdöy kör,
Bölögün aytıp neteyin,
Sırgak kuldu közdöy kör!
Uşul turgan Çoñ-Beecin,
Kişi baspas cer oşol,
Ataktuu Manas debese,
Manasınan Sırgagı
Ayza salım er oşol.
Bölögünün aylası,
Say-söögümdön ketelek
Sırgaktın saygan ayzası.
Keçee Almambet, Sırgak baş bolup,
Cılastı çoguu salganda,

Rast gelince Sırgak kul
İnişte er mızraklar,
Kulağı demir Kutan alp,
Yedisini sıraya dizip bir saplar.
Kendi hâline kalsa er Sırgak
Kökümü böyle kurutmasın,
Şurada duran Hıtay'ı
Tümden kırıp gitmesin!
Kurbanın olayım, Kococaş,
Dediğimi söz bil,
Başkasını söyleyip ne edeyim,
Sırgak kulu gözüne kestir!
Şu duran Çoñ-Beecin,
Kişi basmaz yerdir o,
Ünlü Manas denmese,
Manas'ından Sırgak'ı
Bir mızrak geri kalır erdir o.
Başkası neyse ne,
Ta kemiğimden çıkmadı daha
Sırgak'ın sapladığı mızrak.
Hani Almambet, Sırgak baş olup,
Felaketi birlikte saldığında,

Kır-Kayıñdın boyunan
Cılkımdı tiyip alganda,
Mayluu cürök, baatır can
Artınan kuup barganda,
Ayabay koldu salganda
Tuura tartıp salışıp,
Can ayabay turganda.
Oşondo kördüm Sırgaktı,
Aalamdı buzçu çunaktı.
Astımdagı Algara
Tuylap çıgıp ketkende,
Eki birdey kabırgam
Ayza tiyip oşondo
Kıyrap çıgıp ketkende,
Sıpatın közgö ilgemin,
Sırttandıgın bilgemin.
«Tirüü karmap alsam», - dep,
Balbandardın baarısın
Cabıltıp aydap kirgemin.
Oşonçoluk balbandın

Kır-Kayıñ boyundan
Yılkımı vurup aldığında,
Yağlı yürekli, bahadır can,
Ardından kovalayıp vardığımda,
Esirgemeden orduyu saldığımda,
Karşı durup vuruştuğunda,
Can esirgemeden durduğunda.
İşte o zaman gördüm Sırgak'ı,
Âlemi bozacak yamanı.
Altımdaki Algara
Şahlanıp fırladığında,
İki kaburgam birden
Mızrak değip o zaman
Kırılıp çıktığında,
Sûretini gözüme yazdım,
Yaman olduğunu bildim.
«Diri yakalasam» diye,
Pehlivanların hepsini
Üşüştürüp sürüp girdim.
Onca pehlivanın

Umaçtay açtı uykusun,
Urattı eçen curtumdu,
Caylap berseñ Sırgaktı,
Buruttardan bel ketet,
Mından kiyin buruttun
Kaçırsak kanga toyboybuz.
Köz açkıça koyboybuz.
Sırgaktı atıp öltürsöñ
Bulasın bulap alabız,
Buzuktu çındap salabız,
Kırk kandın eli kıtaydı
Kızık kılıp cıyabız.
Kıyratıp, soyup buruttu
Mekege çeyin kırabız.
Kaçıp berse buruttar,
Kayrılbay ayza sunabız.
Kıraanı Manas caraluu,
Kıyratıp sayıp, talkalap,

Uykusunu darmadağın etti,
Yıktı nice yurdumu,
Yok edersen Sırgak'ı,
Burutların beli gider,
Bundan sonra burutun
Üstüne varsak kanına doymayız.
Göz açtırmadan bırakmayız.
Sırgak'ı vurup öldürürsen,
Malını yağmalayıp alırız,
Fitneyi sahiden salarız,
Kırk hanın eli Hıtay'ı
Şenlendirip toplarız.
Kırıp, keserek burutu
Mekke'ye dek kırarız.
Kaçarsa burutlar,
Durmadan mızrak uzatırız.
Kartalı Manas yaralı,
Kırıp saplayıp, parçalayıp,

Kıyla azaptı salabız,
Tartıp ketken kızdardı
Kayra tartıp alabız.
Kayrattuusun sayabız,
Oşo catkan buruttun
Altının koşo talaybız.
Kazınasın açabız,
Kanın suuday çaçabız!
Artık balban sen eleñ,
Buzularda çıguuçu,
Alışkan coogo kirgende
Ayla tabar men elem!»
Karacoy uulu Kococaş
Kalçanın kebin ukkan soñ,
Kara canın ayabay,
Kapa bolup toktoboyt,
Toktobogon sebebi -
Kıtaydın süyönüçü cölögü,
Karacoydun uulu eken,
Almambet menen birge okup,
Adis bolgon kul eken.
Atka oyunçu, cöö külük,
Kazınalık çoñ mergen,
Keçee Beecindi Manas alganda,

Nice azabı salarız,
Alıp gittikleri kızları
Geri çekip alırız.
Gayretlisini mızraklarız,
Şurada yatan burutun
Altınını da yağmalarız.
Hazinesini açarız,
Kanını su gibi saçarız!
Üstün pehlivan sendin,
Bozgun anında ortaya çıkan,
Tutuşan düşmana girince
Çare bulan bendim!»
Karacoy oğlu Kococaş
Kalça'nın sözünü duyunca,
Kara canını esirgemeden,
Kederlenip durmuyor,
Durmayışının sebebi -
Hıtay'ın dayanağı, direği,
Karacoy'un oğlu imiş,
Almambet ile birlikte okuyup,
Usta olmuş kul imiş.
Atta oyuncu, yayan yürük,
Hazinenin baş nişancısı,
Hani Beecin'i Manas aldığında,

Beypaydı çındap salganda,
Olcogo burut kanganda,
Segiz cılı Kococaş
Kezik oorup kalıptır,
Uşu cılı Kococaş
Kezikten ayıgıp alıptır.
Köñülü caman bölünüp,
Közünön örtü tögülüp.
«Kaçıp ketken Almambet
Karmaşıp cürgön burutka,
Karan kündü salamın,
Bölök kıtay kıynalba,
Ceke özüm alamın,
Kıykırık salgan buruttun

Kargaşayı sahiden saldığında,
Ganimete burut doyduğunda,
Sekiz yıl Kococaş
Salgına tutulup yatmış,
Bu yıl Kococaş
Salgından iyileşivermiş.
Gönlü fena bulanıp,
Gözünden ateş dökülüp.
«Kaçıp giden Almambet'in
Çarpışıp durduğu buruta
Kara günü salayım,
Öbür Hıtay yorulmasın,
Tek başıma alırım,
Nara atan burutun

	Kıyındarın kulatsam,	*Yamanlarını devirirsem,*
	Kızıktı mintip salabız,	*Şenliği böyle kurarız,*
	Caraluu bolgon Manasın,	*Yaralı olan Manas'ını*
69580	Tirüü karmap alabız.	*Diri yakalarız.*
	Kapalanba Koñurbay,	*Kederlenme Koñurbay,*
	Kara suuda keme cok,	*Kara suda gemi yok,*
	Kança cıl oorup men kaldım,	*Nice yıl hasta kaldım ben,*
	Bolboso, kaş kaytarar eme cok», -	*Yoksa karşı koyacak kimse yok» -*
	Dep, oşontüp, Kococaş,	*Deyip, böylece, Kococaş,*
	Belendenip, belsenip,	*Hazırlanıp, bilenip,*
	Kök baytal menen kürküröp,	*Gök kısrakla kükreyip,*
	Beri urganday teñselip,	*Cin çarpmış gibi sallanıp,*
	Közü köldün butkulday,	*Gözü gölün girdabı gibi,*
69590	Körkömdüü tuugan kul eken,	*Gösterişli doğmuş kul imiş,*
	Körüngöndü cutkunday,	*Göründüğünü yutacak gibi,*
	Közü kızıl çok eken,	*Gözü kızıl kor imiş,*
	Özü Beecinden çıkkan şok eken,	*Kendisi Beecin'den çıkma haylaz imiş,*
	Altı bilge arttırgan	*Altı hayvana yükletilmiş*
	Belen bolot ok eken.	*Hazır çelik kurşunu var imiş.*
	Munu ugup Koñurbay,	*Bunu duyup Koñurbay,*
	Kırk kandın eli kubanıp,	*Kırk hanın eli sevinip,*
	Doolbasın kaktı ele,	*Davulunu dövdü,*
	Surnayın tarttı ele,	*Zurnasını çaldı,*
69600	Süyünö turgan künü tuup,	*Sevinecek günü doğup,*
	Baatırı Kalça baş bolup,	*Bahadırı Kalça baş olup,*
	Basıp kaptap aldı emi,	*Basıp sarıverdi,*
	Balaketti saldı emi.	*Belayı salıverdi.*
	Tirüü tulpar mal kalbay,	*Diri küheylan, mal kalmadan,*
	Kıymıldagan can kalbay,	*Kımıldayan can kalmadan,*
	Türdüü-türdüü köp bolup,	*Türlü türlü çok olup,*
	Köñtörülüp cabılsa,	*Devrilircesine üşüşünce,*
	Cerge çıkkan çöp bolup,	*Yerden biten ot gibi olup,*
	Tolkup kıtay toktoboy,	*Dalgalanıp Hıtay durmadan,*
69610	Toodoy Kalça kan bolup,	*Dağ gibi Kalça han olup,*
	Tuu tübündö çoñ mergen	*Tuğ dibinde büyük nişancı*
	Kococaşı bar bolup,	*Kococaş'ı da var olup,*
	Kırk kan eli kıtay curt	*Kırk han eli Hıtay yurdu*
	Kıyın müşkül kün salıp,	*Çetin müşkül günü salıp,*

Kaptap kıtay kalganda
Es bilbester küyünüp,
Kayratı bar berender:
«Meyli şeyit bolduk, - dep,
Kayrat kılıp süyünüp,
(Bügün körgön erteñ cok,
Atañdın körü, düynö şok!)
Uşunday eken alakçı,
Tuulup-öskön kayran cer,
Körböstön ölmök bolduk, - dep.
«Aziret tiybes Beecinge,
Alışabız, - dep kelip,
Azapka emi kaldık», - dep,
Carım estüü dardester
Uşüntüp oylop kıñkıldap,
Asman açık, cer bürkök,
Cerden bir tal körünböyt,
Kaptadı kıtay bılkıldap,
Ayzanın uçu kagışıp,
Kapkarañgı tün tüşüp,
Adamdın başı çabışıp.
Kayra tartıp ayanbay,
Azganakay kırgızdar,
Kayran candı ayabay,
Oşondo altın aydar, çok belboo,
Azizkandın calgızı
Cetik temir kurçanıp,
Cer caynagan kıtayga
Ceke kirdi kol salıp.
Mınday coonu körgöndö
Ayanbagan çunagı
Sungandan kayra tartpagan,

Hıtay basıp sardığında,
Aklı ermezler yanıp yakılıp,
Gayretli yiğitler:
«Varsın şehit olduk, deyip,
Gayrete gelip sevinip,
(Bugün gördüğün yarın yok,
Kahrolası, haylaz dünya!)
Böyleymiş aldatıcı,
Doğup büyüdüğüm aziz yer,
Görmeden ölecek olduk, diye.
«Hazret uğramaz Beecin'e,
Çarpışırız, diye gelip,
Azaba şimdi düştük» diye,
Yarım akıllı avanaklar
Böyle düşünüp mızıldanıp,
Gök açık, yer kapalı,
Yerde bir dal görünmez,
Bastı Hıtay kaynaşarak,
Mızrağın ucu tokuşup,
Kapkaranlık gece çöküp,
İnsanın başı vuruşup.
Geri çekilmeden, çekinmeden,
Bir avuççuk Kırgızlar,
Aziz canı esirgemeden,
O zaman altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Azizkan'ın biriciği,
Tam demir kuşanıp,
Yeri kaplayan Hıtay'a
Tek başına girip saldırdı.
Böyle düşmanı görünce
Çekinmeyen gözüpek,
Uzattığından geri dönmeyen,

Sumsayganın cazbagan,
Kılıçın kınga cölögön,
Uşunday kıyın coo kelse
Kılçaybay kirip kol salıp,
Kızıl kınga bölögön,
Kara kalpak kırgagı,

Asık yüzünü bozmayan,
Kılıcını kına dayamış,
Böyle çetin düşman gelince
Dönüp bakmadan dalıp saldıran,
Kılıcı kızıl kana bulayan,
Kara kalpaklının yavuzu,

	Kan Manastın Sırgagı,	*Han Manas'ın Sırgak'ı,*
	Astına kirse akcoltoy,	*Öne girse uğurlu,*
	Arkadan çıksa san koldoy,	*Arkadan çıksa tümen ordu gibi,*
	Kölökö kılsa akcoltoy,	*Gölge etse uğurlu,*
	Körüp cürsö san koldoy,	*Görünüp dursa tümen ordu gibi,*
	Çıkanaktap uyku albay,	*Dirsek dayayıp uyku almayan,*
	Çırım etip tınç albay,	*Kestirip de dinlenmeyen,*
69660	Olco körsö kızıkpas,	*Ganimet görse imrenmeyen,*
	Oyron Sırgak özü oşol,	*Yaman Sırgak'ın ta kendisi o,*
	Kıtaydı kırar kezi oşol.	*Hıtay'ı kıracağı dem işte o.*
	Kökçebiç menen oynotup,	*Kökçebiç ile oynatıp,*
	Kezikkenin soylotup,	*Rast geleni yere serip,*
	Orto cerin er Sırgak	*Orta yerini er Sırgak*
	Oyup kelip berdi ele,	*Oyup geliverdi,*
	Dal ortosun Almambet	*Tam ortasını Almambet*
	Kamap kelip berdi ele.	*Kuşatıp geliverdi.*
	Tegeregin er Çubak	*Çevresini er Çubak*
69670	Teşip kelip berdi ele,	*Delip geliverdi,*
	Manas kandın kırk çoro	*Manas Han'ın kırk yiğidi,*
	Kıykırığı taş carıp,	*Haykırışı taş yarıp,*
	Kırıp-aydap sürdü ele,	*Kırıp sürüp kovaladı,*
	Alakanday busurman	*Bir avuç Müslüman*
	Ayanbastan kirdi ele.	*Çekinmeden girdi.*
	Azuuların arkaytıp,	*Azı dişlerini göstererek,*
	At ölügü too tüşüp,	*At ölüsü dağ gibi yığılıp,*
	Muruttarın şıypaytıp,	*Bıyıklarını sarkıtıp,*
	Er ölügü boo tüşüp,	*Er ölüsü demet demet düşüp,*
69680	E bir calgız er ölüp,	*Kimi biricik er ölüp,*
	Eçen sonun kan ölüp,	*Nice görkemli han ölüp,*
	Tulpardan eçen at ölüp,	*Küheylandan nice at ölüp,*
	Azamattan er ölüp,	*Yiğitlerden er ölüp,*
	Ölböy tirüü cürgönü	*Ölmeyip sağ kalanı*
	Kıpkızıl kanga bölönüp,	*Kıpkızıl kana bulanıp,*
	Kaçpay turup salışkan,	*Kaçmadan durup vuruşan,*
	Eki kolu şal bolup,	*İki eli felç olup,*
	Bütkön boydun baarısı,	*Bütün vücudunun hepsi,*
	Bılkıldabay dal bolup,	*Kıpırdamadan donakalıp,*
69690	Ayanışpay kalışıp,	*Kendilerini sakınmadan,*

Atagı çıkkan kazattan,
Ayanbastan salışıp,
Kanduu kanga malınıp,
Kapır menen busurman
Kaçpay turup salışıp,
Ölgön menen arman cok,
Arslan tuugan asıldar:
«Kırgızdar!» - dep bakırıp,
«Manastap!» uraan çakırıp,
Toktoboy eçen uruşup,
Bet-betinen baarısı
Öz bilgenin kılışıp,
Kaardanıp bakırıp,
Kılıçka alıp üç baatır,
«Kayra aydalap!» capırıp,
Kakaylaşıp çurkurap,
Kadimkidey köp kıtay
Kayra tartıp kaçtı ele,
Kırk kandın eli kıtay curt
Kayra kaçıp algan soñ,
At soorusun salgan soñ,
Art cagınan Almambet
Sürüp kelip berdi ele,
Es aldırbay er Sırgak
Tiyip kelip berdi ele.
Akbaltaydın Çubagı
Ayanbay koldu salgan soñ,
Art cagınan kırk çoro
Bölüp aydap algan soñ,
Kara taanday mancuunu
Kayra aydap sapırıp,
Uy tügündöy şibeeni
Uygu-tuygu tüşürüp,
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay
Kaardanıp bakırıp,
Kaçıp bergen kıtaydı
Kayra tozup sapırıp,
Algaranın oozun

Ünü çıkmış gazadan,
Çekinmeden vuruşup,
Kanlı kana banılıp,
Kâfir ile Müslüman
Kaçmadan durup vuruşup,
Ölseler de hasret yok,
Arslan doğmuş asiller:
«Kırgızlar!» diye bağırıp,
«Manas!» diye nara atıp,
Durmadan nice vuruşup,
Her biri kendi yanından,
Kendi bildiğini yapıp,
Öfkelenip bağırıp,
Kılıçtan geçirip üç bahadır,
«Geri sürün!» diye bastırıp,
Dikleşip feryat ederek,
Her zamanki gibi çok Hıtay
Geri dönüp kaçtı,
Kırk hanın eli Hıtay yurdu
Geri kaçmaya koyulunca,
At sağrısını dönünce,
Ardından Almambet
Sürüp geliverdi,
Soluk aldırmadan er Sırgak
Vurup geliverdi.
Akbaltay'ın Çubak'ı
Esirgemeden orduya saldırınca,
Ardından kırk yiğit
Bölüp sürüp alınca,
Kara karga gibi Mançu'yu
Geri sürüp savurup,
İnek tüyü kadar Şibe'yi
Allak bullak edip,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Öfkelenip bağırıp,
Kaçan Hıtay'ı
Yine önleyip savurup,
Algara'nın dizginini

69730	(Katının kara baskanday),	*(Karısını kara basmış gibi),*
	Cıyıp cüröt Koñurbay,	*Çekip durur Koñurbay,*
	Eçen soloon, mancuunu	*Nice Solon'u, Mançu'yu*
	Kırıp cüröt Koñurbay.	*Kırıp durur Koñurbay.*
	Astınan Kalça tozgon soñ,	*Önünden Kalça karşılayınca,*
	Ortosunda çurkurap,	*Ortasında feryat ederek,*
	Kaçkan kıtay cıyılıp,	*Kaçan Hıtay toplanıp,*
	Kıraandar aydap algan soñ,	*Kartallar sürüp alınca,*
	Kıyla candar kırılıp.	*Nice canlar kırılıp.*
	Camanına karabay,	*Kötüsüne bakmadan,*
69740	Caynap Sırgak kabılan	*Coşup Sırgak kaplan,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ı*
	Aldımda menin kez kelse,	*Önüme benim rast gelse,*
	Oşonu közdöy baram, - dep,	*Ona doğru varırım, diye,*
	Aldanın salgan buyrugun,	*Allah'ın verdiği buyruğu,*
	Mañdayga cazgan köröm, - dep,	*Alna yazılanı görürüm, diye,*
	Ulak kandın Sırgagı	*Ulak Han'ın Sırgak'ı,*
	Cıyırma birge ilinip,	*Yirmi birine yeni değip,*
	Köpkülöñ tartkan balaga,	*Coşkunluğa kapılmış delikanlı,*
	Kaynap catkan kıtayga	*Kaynayıp duran Hıtay'a*
69750	Kayra tartpay kol salıp,	*Geri dönmeden saldırıp,*
	Tuu tübündö turuptur.	*Tuğ dibinde durmuştur.*
	Kococaştın atası	*Kococaş'ın atası*
	Karacoygo kol salıp,	*Karacoy'a saldırıp,*
	Kayra tarta bergiçe	*Geri dönemeden daha,*
	Kabılandı körgüçö,	*Kaplanı göremeden,*
	Cebeden murun cetti ele,	*Oktan önce yetişti,*
	Cetken cerde er Sırgak	*Yetiştiği yerde er Sırgak*
	Karacoydoy balbandı	*Karacoy gibi pehlivanı*
	Kömö koyup öttü ele.	*Devirip geçiverdi.*
69760	Cese degen bir balban	*Cese adlı bir pehlivan*
	Cetip atka mingizip,	*Yetişip ata bindirip,*
	Cetelep cürüp ketkiçe,	*Yedeğine alıp gidemeden,*
	Altın aydar, çok belboo,	*Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,*
	Azizkandın calgızı	*Azizkan'ın biriciği,*
	Saralaga kamçı urup,	*Sarala'ya kamçı vurup,*
	Asılıñ Almañ cetti ele,	*Asilin Almañ yetişti,*
	Cetken cerde Karacoy,	*Yetiştiği yerde Karacoy'a,*

Çuunu Almañ saldı ele,
Çuu salgandın artınan
Karacoydoy balbandın
Başın kesip ketti ele.
«Taş sayıngan kıtaydın

Tazasınan ayrılıp,
Ölböy kantip turam!» - dep,
Ökürüp iydi Koñurbay.
Murutun bulkup ırgıtıp,
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı Koñurbay:
«Eç bolboso kaçkın kul,
Almambetti soyom», - dep,
Kaalgaday kayran tiş,
Taruudaydan bırkırap,
Algara menen çuratıp,
Kele catat dırkırap.
Almambetke ceterde,
San kıtaydın içinen,
Saralanın üstünön
Kömö koyup ötördö,
Kıdırata karabay,
Kızıkkan eken soguşka,
Kılça canın ayabay,
Kara kalpak kırgagı,
Kan Manastın Sırgagı
Kökçebiçke kamçı urup,
Kaptalınan Kalçaga
Kayran Sırgak cetti emi,
Algaranın üstünön,
Ceti san kıtay içinen
Toodoy kılıp Kalçanı
Kömö koyup öttü emi.
Alaçıktay barbayıp,
At üstünön Kalça kul
Uçup ketti dardayıp.
Attan Kalça tüşkön soñ,
Aldındagı Algara

Velveleyi Almañ saldı,
Velvele salmanın ardından
Karacoy gibi pehlivanın
Başını kesip gitti.
«Taş kuşanan Hıtay'ın

Seçkininden ayrılıp,
Ölmeden nasıl dururum!» diye,
Hıçkırıp haykırdı Koñurbay.
Bıyığını yolup fırlatıp,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay:
«Hiç değilse kaçkın kulu,
Almambet'i keserim» diye,
Kapı kanadı gibi koca dişleri
Darı misali gıcırdayıp,
Algara ile dörtnala,
Geliyor yıldırım gibi.
Almambet'e yetişirken,
Tümen Hıtay'ın içinden,
Sarala'nın üstünden
Devirip geçecekken,
Sağa sola bakmadan,
Savaşa kapılmış meğer,
Kıl kadar canını esirgemeden,
Kara kalpaklının yavuzu,
Han Manas'ın Sırgak'ı,
Kökçebiç'e kamçı vurup,
Yanından Kalça'ya
Aziz Sırgak yetişti,
Algara'nın üstünden,
Yedi tümen Hıtay içinden
Dağ gibi Kalça'yı
Devirip geçiverdi.
Çadır gibi kocaman,
At üstünden Kalça kul
Yayılıp uçtu gitti.
Attan Kalça düşünce,
Altındaki Algara'yı

Olcolop belin sındırıp,
Atı külük keçildin
Mintip canın tındırıp,
Azapka mintip salayın.
Koñurbaydın Algara
Kılçayıp kaça bergiçe,
Kızıl kaptal, dañgıl col,
Kılt etip buytap kaçkıça
Çılbırına tiydi kol.

Ganimet edip belini kırıp,
Atı yürük Keçil'in
Böylece canını dindirip,
Azaba böyle salayım.
Koñurbay'ın Algara'sı
Dönüp kaçmaya kalmadan,
Kızıl yamaç, düz ana yol,
Kıvrılıp sapıp kaçamadan
Yularına değdi el.

Olco kılıp Algara,
Oynotup koştop aldı emi.
Kazılıp catkan kalıñ or,
Kaynatıp koygon kalıñ şor,
Altın kazgan ken ele,
Calgız at baspas caman col.
Calgız colgo tüşköndö,
Coo olcosu Kökçebiç
Çalgın minse çarçabayt,
Çarçay turgan çagı emes,
Oorukka minse oorukpayt,
Oşo künü Kökçebiç,
Müdürülör çagı emes,
Astındagı Kökçebiç
Müdürülüp ötkönü,
Başında bolot kalkanı
Uçup tüşüp ketkeni.
Karacoy uulu Kococaş
At oyunçu, cöö külük
Añdıp turgan berenin,
Mergendigin aşırıp,
Bet aldında zoñgokko
Kalgan eken caşınıp.
Cerge tüşkön kalkandı
Cetip ilip algança,
Başına kie salgança,
Tiktegenden tartpagan,
Közdögöndön kaytpagan,
Kızıl kiyip dır koyup,

Ganimet edip Algara'yı,
Oynatıp yedeğine aldı.
Kazılıp duran derin hendek,
Kaynayıp duran koyu dert,
Altın kazılan ocaktı,
Tek at basmaz kötü yol.
Tek yola düştüğünde,
Düşman ganimeti Kökçebiç,
Keşfe binilse yorulmaz,
Yorulacak çağı değil,
Yüke binilse incinmez,
O gün Kökçebiç,
Tökezleyecek çağı değil,
Altındaki Kökçebiç
Tökezleyip geçince,
Başındaki çelik kalkanı
Uçup düşüverdi.
Karacoy oğlu Kococaş,
Atta oyuncu, yayan yürük,
Pusuda yiğidi gözleyen,
Nişancılığın son haddiyle,
Tam karşıdaki kayada
Gizlenip kalmış meğer.
Yere düşen kalkanı
Yetişip kapıp alıncaya,
Başına geçiriverinceye,
Baktığından şaşmayan,
Gözlediğinden dönmeyen,
Kızıl giyip fırlayıp,

Cıyırma birde Sırgaktı:
«Eki közdün ortosu,
Ölçölüü cerdin özü, - dep,
Tömöndösö közü», - dep,
Tiktep turup bir koydu.
Er Sırgagıñ bük tüştü,
A dep aytar al ketti,
Çekeden kara kan ketti.
Ok cañılsa Sırgakka
Astındagı Kökçebiç
Celgenine cel cetpeyt,
Celip çıga bererde:
«Ooz omurtka tuşu, - dep,

Yirmi birinde Sırgak'ı:
«İki gözün ortası,
Ölçülü yerin ta kendisi, deyip,
Aşağı kayarsa gözü» deyip,
Nişan alıp bir vurdu.
Er Sırgak'ın iki büklüm düştü,
Ah diyecek hâli gitti,
Şakağından kara kan gitti.
Kurşun Sırgak'tan şaşsa bile,
Altındaki Kökçebiç,
Koşusuna yel yetişmez,
Koşup sıyrılıvermişken:
«Boyun omuru hizası, deyip,

Ölçölüü ceri uşu», - dep,
Uzatpastan oşondo,
Kökçebiçti bir koydu.
Tegerenip bük tüşüp,
Teñiriñdin Kökçebiç
Atı menen al ölüp,
Aradan Sırgak bala ölüp,
Topon suu tozdop kirbegen,
Tolkugan kalıñ kıtay curt
Özü kırk kan eli eken.
Süyünbögön kıtaydın
Süyünüçtüü künü tuup:
«Uşul ölgön Sırgaktın,
Ölügün kaçırga baylap alalık,
Kakan kandın aldına
Tartuu kılıp baralık!»
Caynap kıtay cetti ele,
Kococaşı baş bolup,
On eki kurçap ketti ele.
Köödöngö batpay köp sanaa,
Kök cal calgız Almañdın
Közünün caşı on talaa.
Kumurskanı kör, kurttu kör,
Kurtçalık kıtay curttu kör,
Kazıp koygon ordu kör,

Ölçülü yeri işte bu» deyip,
Uzaklaştırmadan o anda,
Kökçebiç'i bir vurdu.
Dönerek iki büklüm düşüp,
Tanrı'nın Kökçebiç'i
Atıyla birlikte ölüp,
Aradan genç Sırgak ölüp,
Tufan suyu girmemiş,
Dalgalanan kalabalık Hıtay yurdu,
Kendisi kırk han eliymiş.
Sevinmeyen Hıtay'ın
Sevinçli günü doğup:
«Şu ölen Sırgak'ın
Ölüsünü katıra bağlayalım,
Kakan Han'ın önüne
Armağan edip varalım!»
Kaynaşıp Hıtay yetişti,
Kococaş'ı baş olup,
On iki kat kuşatıverdi.
Göğse sığmaz çok kaygı,
Boz yeleli yalnız Almañ'ın
Gözünün yaşı sel gibi.
Karıncayı gör, kurdu gör,
Kurt kadar çok Hıtay yurdunu gör,
Kazılıp konmuş hendeği gör,

Kaynatılgan şordu kör,
Kakaylap uraan çakırıp,
Kaptagan kıtay koldu kör,
Kıra berse tügöngüs,
Çöpçölük kana bolgon köptü kör!
On başılar oroktop,
Ayzaları koroktop,
Erendin baarı bölünüp,
Es aldırbay kol kaptap,
Beecindin baarı kozgolup,
Karasa közgö ilinbeyt,
Topurak uçup, çañ kaptap,
Kaysı ekeni bilinbeyt!
Asman açık, cer bürkök,
Kamgak uçkan emedey,
Cer caynagan kol bolup,
Cetimiş Beecin kozgolup,

Kaynatılmış derdi gör,
Dikilip nara atarak,
Basan Hıtay ordusunu gör,
Kırdıkça tükenmez,
Çöp kadar sayısız çokluğu gör!
Onbaşılar oraklayıp,
Mızrakları dikilip,
Erenlerin hepsi bölünüp,
Soluk aldırmadan ordu basıp,
Beecin'in tümü ayaklanıp,
Baksan göze ilişmez,
Toprak uçup, toz kaplayıp,
Hangisi olduğu bilinmez!
Gök açık, yer kapalı,
Savrulan çalı gibi,
Yeri kaplayan ordu olup,
Yetmiş Beecin ayaklanıp,

Taş sayıngan kıtaydın
Tazası kaptap bölünüp,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsü közgö körünüp,
Kün Cañ-Cuñ menen Koñurbay
Cekege çıgıp bölünüp,
Alöökönün Koñurbay
Artıgınça bul eren,
Opol-toodoy körünüp,
Oozunan zaarı tögülüp,
Cürgönünön çañ çıgıp,
Dobuşunan can çıgıp,
Atırıltıp bulkuntup,
Algara tulpar culkuntup,
Altından çılbır bulkuntup,
Erenderdin kara atı,
Kara atının bar eken,
Kaptalında kanatı.
Ay-aalamdı buy kılgan,
Aylası tegiz adatı.
Kebez belboo, keñ ötük,

Taş kuşanmış Kıtay'ın
Seçkinleri ayrılıp akın etti,
Zırh giymiş Kıtay'ın
Güçlüleri göze göründü,
Kün Cañ-Cuñ ile Koñurbay
Teke tek meydana çıkıp ayrıldı,
Alööke oğlu Koñurbay,
Yiğitlerin en üstünü bu er,
Ulu dağ gibi göründü,
Ağzından zehri döküldü,
Yürüdükçe toz koptu,
Sesinden canlar çıktı,
Şahlandırıp silkindirdi,
Algara tulparı depretti,
Altın yuları çekiştirdi,
Erlerin kara atı,
Kara atının var imiş,
Böğründe kanadı.
Ay'ı, âlemi kasıp kavuran,
Hilesi sonsuz, âdeti bu.
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,

Keçildin kanı Koñurbay
Özü coonun aylasın bilgen bereniñ,

Ayzakerden ıktuu kul,
Coonun aylasın bilgen mıktuu kul.
Bel baylagan beli oşol,
Bekitilüü ceri oşol,
Kakançıluu kırk kandın
Özün kaytarıp turgan eri oşol
Köz aynegi balkıldap,
Köökördöy bolgon şuru taş,
Töbösündö carkıldap,
Altın ayluu sır kanca,
Adamdan artık kıraanıñ,
Alaçıktay çoñ Kalça
Sumsayıp türü buzulup,
Örttöy közü caynaptır,
Altı miñ kıtay, san kalday
Astıga salıp aydaptır,
Tilden kalgan dümök kul
Eki közü caynaptır.
Ala buurul at mingen

Keçil'in hanı Koñurbay,
Düşmanın hilesini bilen bir yiğittir kendisi,
Mızrakçıların en ustası bu kul,
Düşmanın oyununu bilen yaman kul.
Bel bağladıkları beli odur,
Sağlam sığındıkları yeri odur,
Kakançın'lı kırk hanın
Kendini koruyup duran eri odur.
Göz bebeği parıl parıl,
Matara gibi iri mercan taşı
Tepesinde ışıl ışıl,
Altın halkalı sırlı çubuğu,
İnsandan üstün bu şahbaz,
Çadır gibi koca Kalça,
Suratı asılıp çehresi bozuldu,
Gözleri ateş gibi parladı,
Altı bin Kıtay, sayısız kalday
Önüne katıp sürdü,
Dili tutulmuş belalı kul,
İki gözü alev saçtı.
Ala boz ata binmiş,

Ayzakerdi bir bölgön,
Cazbay atkan mergendi
Cabırdı közdöy aydagan,
Körüp turgan ıslam,
Coonun türün körgöndö,
Momintip şoru kaynagan.
Kaynap turgan sebebi -
Azireti Aalı şer
Aradan kelgen cer eken.
Topon suu tozdop kirbegen,
Iskender aga tiybegen,
Bütün kıtay el eken:
«Eçen dööm öldü», - dep,
Alöökönün Koñurbay
Kakançıluu Beecinge
Kabar bergen kezi eken.

Mızrakçıları bir yana ayırdı,
Şaşmadan vuran nişancıyı
Cabır'a doğru sürdü,
Bunu gören İslam ehlinin,
Düşmanın halini görünce,
Böylece bahtı karardı.
Bahtın karardığının sebebi şu:
Hazreti Aalı arslanın
Arasından geçtiği yer imiş.
Tufan suyu bile girmemiş,
İskender ona dokunmamış,
Bütün bir Kıtay eli imiş:
"Nice devim öldü," diye,
Alööke oğlu Koñurbay,
Kakançın'lı Beecin'e
Haber saldığı dem imiş.

Kabarına aralaş,
Süyünö turgan kıtaydın
Künü tuup alıptır.
At oyunçu, cöö külük,
Kıtay buzularda çıguuçu
Karacoy uulu Kococaş,
Oşo mergen kelgende
Muzburçak, Kökçö kan ölüp,
Kara kalpak kırgagı,
Kan Manastın Sırgagı,
Sungandan kayra tartpagan,
Sumsayganın cazbagan,
Oşondo Sırgak bala ölüp,
Kökötöydün Bokmurun
Ok cañılıp al ölüp,
Kerimsel ölüp, can ölüp,
Kakançıluu Beecinge
Kez bolgon candın baarı ölüp,
Ayzanın başı çabışıp,
Adamdın başı kagışıp,
Talaanın baarı çañ bolup,
Tümöndün baarı kan bolup,
Kaardanıp Kococaş:
«Kalaymandı salam, - dep,
Kanı Manas sultanın
Azır karmap alam, - dep,

Haberiyle karışık,
Sevinecek Kıtay'ın
Günü doğuvermiş.
At cambazı, yaya yürük,
Kıtay bozulunca ortaya çıkan,
Karacoy oğlu Kococaş,
O nişancı gelince
Muzburçak, Kökçö han öldü,
Karakalpak'ın keskin kılıcı,
Han Manas'ın Sırgak'ı,
Uzattığından geri dönmeyen,
Çattığı kaşını çözmeyen,
İşte o zaman genç Sırgak öldü,
Kökötöy'ün Bokmurun'u
Ok değip o da öldü,
Kerimsel öldü, nice can öldü,
Kakançın'lı Beecin'de
Karşısına çıkan her can öldü,
Mızrak başları tokuştu,
İnsan başları çarpıştı,
Ovanın her yanı toz oldu,
Tümenlerin hepsi kan oldu,
Öfkelenip Kococaş:
"Kıyameti koparırım," dedi,
"Hanları Manas sultanı
Şimdi tutup alırım," dedi,

Beecindegi kırk şurkut,
Alparıp aygır salam, - dep,
Manastan erkek uul tuulsa,
Amız kılbay Beecinge
Kan kötörüp alam, - dep,
Kazatka kelgen buruttar,
Töbösünön basam, - dep,
Tört tülügün çaçam, - dep,
Tiyip alıp beesin,
Cakın kelse, caynata muştap meesin,
Çıgaramın - dep kelet,
Buruttun kapkaydagı keesin!»

"Beecin'deki kırk şurkuta
Götürüp aygır salarım," dedi,
"Manas'tan erkek oğul doğarsa,
Geciktirmeden Beecin'e
Han diye kaldırırım," dedi,
"Gazâya gelen Burutları
Tepesinden basarım," dedi,
"Dört tür malını saçarım," dedi,
"Kısraklarını yağmalarım,
Yaklaşırsa, yumruklayıp beynini
Ezip çıkarırım," diyerek gelir,
"Burut'un ta içindeki öcünü!"

Kazıluu catkan kalıñ or,
Kakaylap uraan çakırıp,
Kaptadı kıtay oşol kol.
Cılkıda tulpar ala baş,
Kıtay dümök salganda
Almambet, Çubak aralaş,
Altın aydar, çok belboo,
Azizkandın Almambet
Tegeregin karabay,
Tegi ölüüçü kıraanıñ
Tegele canın ayabay:
«Islam!» - dep bakırıp,
Tokson, san kara kıtaydın
Tobun buzup sapırıp,
Kaykalatıp kayran şer,
Kaldayıp catkan kapırga
Ceke kirdi kayran er.
Kırk uruu kıtay dürköröp,
Kıyını Kalça er bolup,
Alakeñe ceterde:
«Acalım cetse ölöm, - dep,
Artıkça dosum Almama
Karaan bolup berem», - dep,
Uzun boyluu, keñ dalı,
Kara bolot bu dagı,
Kan Baltaydın Çubagı,
Oyguttardın kıraanı,
Alışsa adamdın alı cetpegen,
Arslandın tişi ötpögön,
Cekelep belin kurçangan,

Kazılmış duran derin hendek,
Gürleyip savaş narası atarak,
Kıtay ordusu saldırdı o an.
Yılkıda tulpar Alabaş,
Kıtay kargaşa salınca,
Almambet, Çubak iç içe,
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Azizkan oğlu Almambet,
Çevresine bakmadan,
Ecelin eri bu şahbaz,
Canını hiç esirgemeden:
"İslam!" diye haykırıp,
Doksan, sayısız kara Kıtay'ın
Safını bozup savurdu,
Kasılıp gerindi koca arslan,
Yığılıp yatan kâfire
Tek başına daldı koca er.
Kırk boy Kıtay gürledi,
En yamanı Kalça er olup,
Alakeñ'e yetişecekken:
"Ecelim gelirse ölürüm," dedi,
"Canımdan üstün dostum Alma'ma
Arka olurum," dedi,
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Kara çelik bu dahi,
Han Baltay oğlu Çubak,
Oygutların şahbazı,
Tutuşsa insanın gücü yetmeyen,
Arslanın dişi işlemeyen,
Tek dövüş için belini kuşanan,

Ceti sança kol kelse
Celbegey kirip kol salgan:
«Türü suuk kıtayga,
Tüz kirip ayza sunam, - dep,
Tüyşügü kımbat tozokton,
Canımdı azat kılam, - dep,
Kıraanım Almam tuygundu,
Aygaylagan kıtayga,

Yedi tümen ordu gelse,
Yeleği omzunda dalıp saldıran:
"Suratı soğuk Kıtay'a
Dosdoğru dalıp mızrak uzatırım," dedi,
"Derdi ağır bu cehennemden
Canımı azat ederim," dedi,
"Şahbazım Almam doğanımı,
Çığrışan Kıtay'a karşı,

Atışıp kırgın salam, - dep,
Asılım Almam kök caldı,
Acıratıp alam», - dep,
Kaardanıp bakırıp,
Kan Baltaydın Çubagı
«Manastap!» uraan çakırıp,
Astındagı Kögala,
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Oñ-tetiri teminip,
Öödö-tömön karabay:
«Ölömün», - dep sanabay,
Kaardanıp bakırıp,
Kara kalmak, mancuunu
Kirgen cerden sapırıp,
Ayza cetken cerlerin
Ayza menen añtarıp,
Kılıç cetken cerlerin
Kılıç menen kıymalap,
Kıyınıñ Çubak kirgende
Calpı mancuu, er Kalça
Camgırday kılıp caa tartıp,
Möndürdöy kılıp ok atıp,
Camgırdı kör, çoktu kör,
Cabılıp tiygen oktu kör,
Kazıp koygon ordu kör,
Kaynatıluu şordu kör,
Kayranı Kalça baş bolup,
Kaptagan kıtay koldu kör!
Anın beri cagınan
Alışkanın koybogon,
Bir çoçkonun etine
Bir cegende toybogon,
Kara çerüü Kambıl alp
Kaçırıp cetip kaldı emi.

Atışıp kırgın salarım," dedi,
"Asilim Almam boz yeleliyi,
Kurtarıp alırım," dedi,
Öfkeyle haykırıp,
Han Baltay oğlu Çubak,
"Manas!" diye nara atıp,
Altındaki Kögala'ya,
Sağlı sollu kamçı vurup,
Sağa sola mahmuzlayıp,
Ne yukarı ne aşağı bakmadan:
"Ölürüm" diye düşünmeden,
Öfkeyle haykırarak,
Kara Kalmak'ı, Mançu'yu
Girdiği yerden savurdu,
Mızrağın eriştiği yerleri
Mızrakla altüst etti,
Kılıcın eriştiği yerleri
Kılıçla doğradı,
Yaman Çubak dalınca,
Bütün Mançu, er Kalça,
Yağmur gibi yay çekti,
Dolu gibi ok attı,
Yağmuru gör, koru gör,
Sağanak gibi değen oku gör,
Kazılıp konmuş hendeği gör,
Kaynayıp duran çileyi gör,
Koca Kalça başta olmak üzre,
Saldıran Kıtay ordusunu gör!
Onun beri yanından,
Tutuştuğunu sağ koymayan,
Bir domuzun etine
Bir oturuşta doymayan,
Kara ordulu Kambıl alp,
Saldırıp yetişti işte.

Kara candı ayabay
Kaptap kıtay uruşup,
Kaygısı cok erender
Kaçpastan karap turuşup,

Kara canını esirgemeden,
Kıtay akın akın vuruştu,
Kaygısız yiğit erenler,
Kaçmadan dimdik durdular,

Çıkanaktap uyku albay,
Çırım etip tınç albay,
Kündö tınıp kalgan cok,
Mına mintken kırgında
Ölgön menen arman cok.
Salışkan ceri It-Ölbös,
Kırk künçülük çöl eken,
Kuu uçkanda kanatı
Küyüp ketçü çöl eken.
Tomuktay cerde too cok,
Tokumday bolgon koo cok,
Buurusun tiygen çiyin cok,
Suur kazgan iyin cok,
Çık etim cerde suusu cok,
Çımçıp ceer çöbü cok,
Kırk künçülük col eken.
Kırk uruu kıtay eline,
Kıraandardın baarısı
Bir keziger kezi eken.
Oşol çöldün ortosu
Uy küröñ tartıp cölönüp,
Ubara körüp arslandar,
Kapkara kanga bölönüp,
Baştar çelek kan bolup,
Eki kolu şal bolup,
Kırgındaşıp alışıp,
Kızıgın körçü düynönü,
Kırgındaşıp alışıp,
Astıga salsa akcoltoy,
Almambet menen Çubagı
Aydap cürsö san koldoy,
Bularıñdı körgöndö
Kan Koñurbay baş bolup,
Kancarkoldon bir ilek,
Kaptap kıtay kaldı emi.
Kırk uruunun baarısı
Kızık kılıp kıraandı,
Ortosuna aldı emi,

Dirseğe yaslanıp uyku almadan,
Bir an kestirip dinlenmeden,
Gündüz hiç durup soluklanmadılar,
İşte böylesi kırgında
Ölene de hayıflanma yok.
Vuruştukları yer İt-Ölbös,
Kırk günlük çöl imiş,
Kuğu uçarken kanadı
Yanıp tutuşan çöl imiş.
Aşık kemiği kadar dağ yok,
Keçe kadar bir çukur yok,
Saban değmiş bir çizi yok,
Dağ sıçanı kazmış in yok,
Damla dedirtecek suyu yok,
Koparıp yenecek otu yok,
Kırk günlük yol imiş.
Kırk boy Kıtay eliyle,
Şahbazların hepsinin
Bir karşılaşacağı dem imiş.
O çölün ortasında,
Yüzleri boz kızıla çalıp yaslandılar,
Eziyet çekti arslanlar,
Kapkara kana belendiler,
Başlar kova kova kan oldu,
İki kolları tutmaz oldu,
Kırışıp boğuştular,
Şu dünyanın cilvesine bak,
Kırışıp boğuştular,
Önüne katsa uğuru bol,
Almambet ile Çubak,
Sürseler sayısız ordu gibi,
Bunları görünce,
Han Koñurbay başta olarak,
Kancarkol'dan bir tümen,
Kıtay saldırıverdi işte.
Kırk boyun tamamı,
Şahbazı oyuncak edip,
Ortalarına aldı işte,

Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsü sandap ayza alıp,
Küçtüülöp kaptap ketti emi,
Kün körünböy ketti emi,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları bölünüp,
Karap tursa din ıslam
Biröö kalbay bu kıtay
Kıruuçuday körünüp,
Talıgıp elder turganda,
Tamaşaluu Almañ şer
Uy kuymulçak Sarala
Baylap iydi kayran şer,
Kündüzü bürkök, tünü açık,
Caylap iydi kayran er.
Böksönün baarı möndürlöp,
Cakanın baarı camgırlap,
Asmandan bulut sabalıp,
Cerge bulut taralıp,
Caydın kündü kış kılıp,
Kiyimi cuka kıtaydı
Kıñkıldatıp kız kılıp,
Sarala buudan emespi,
Oozun karmap tutamdap,
Cıyıp cüröt Almambet,
Oşonço tümön kalmaktı
Oñ-tetiri tüşürüp,
Kırıp cüröt Almambet.
Canında coldoş Çubagı,
Argınkandın Acıbay
Aşkere candın ınagı,
Coldoştoşup alıptır,
Manas kandın kırk çoro attuu kıraanı.
Oşondo orto cerin Almambet
Oyup kelip berdi emi,
Tegeregin kırk börü
Soyup kelip berdi emi.
Kaldaygan çetin kan Çubak,
Kamap kelip berdi ele.

Zırh giymiş Kıtay'ın
Güçlüleri sayısız mızrak alıp,
Güç birleyip saldırdı işte,
Güneş görünmez oldu işte,
Taş kuşanmış Kıtay'ın
Seçkinleri ayrıldı,
İslam ehli bakıp durdu:
Bu Kıtay, teki kalmadan,
Hepsini kıracak gibi göründü,
Halk yorgun düşmüşken,
Şakacı Almañ arslan,
İnek sağrılı Sarala'yı
Bağlayıverdi koca arslan,
Gündüzü kapalı, gecesi açık,
Büyü salıp havayı bozdu koca er.
Yamaçların hepsine dolu yağdı,
Eteklerin hepsine yağmur yağdı,
Gökten bulut boşandı,
Yere bulut yayıldı,
Yaz gününü kış etti,
Giyimi ince Kıtay'ı
İnleterek kız gibi etti,
Sarala küheylan değil mi,
Ağzını dizginle avuçlayıp,
Derleyip sürüyor Almambet,
Onca tümen Kalmak'ı
Sağa sola devirip,
Kırıp geçiyor Almambet.
Yanında yoldaşı Çubak,
Argınkan oğlu Acıbay,
Canının apaçık sırdaşı,
Yoldaş olmuşlar birbirine,
Manas hanın kırk çoro adlı şahbazları.
O zaman ortasını Almambet
Oyup söküverdi işte,
Çevresini kırk kurt
Boğazlayıp geliverdi işte.
Yayılan kıyısını han Çubak,
Kuşatıp geliverdi.

Kak ortosun busurman
Talap kelip berdi ele.
Oşol talaan soguşta

Tam ortasını Müslümanlar
Talan edip geliverdi.
O yağmalı savaşta,

Alaygan közü çolpondoy,
Ay kulagı kalkanday,
Batası curttu bayıtkan
Badışa Koşoy karı bar,
Eştekterdin Camgırçı,
Elemandın er Töştük,
Koyçu, busurmandın baarı bar.
Kaçırıp kirgen soguşta
Azuuların arkaytıp,
At ölügü dalay bar,
Muruttarı serbeyip,
Er ölügü dalay bar.
Ayzası sınıp belinen,
Aylası ketip taptakır,
Şaşıp cürgön mından köp.
Kuyuşkanı üzülüp,
Eeri ketip moynuna:
«Emi kırgın bolduk», - dep,
Kaçıp cürgön mından köp.
Eçen kaçır, tulpardın
Eer-tokum boorunda,
Tuylap cürgön mından köp.
«Esil kayran can boorum,
Emi kaydan kördüm», - dep,
Iylap cürgön mından köp.
Erenderdin baarısı
Çet-çetinde taralıp,
Camandardın baarısı
Kuday albay bılkıldap,
Ortosunda kamalıp,
Kamçıga kayrat berüüçü
Kabılandın baarısı
Çet-çetinde bölünüp,
Karşılaşkan çoñ soguş,
Adamdın kanı tögülüp,

Faltaşı gözleri Çolpan yıldızı gibi,
Ay kulağı kalkan gibi,
Duası halkı zengin eden,
Padişah Koşoy ihtiyar var,
Eştek'lerin Camgırçı'sı,
Eleman oğlu er Töştük,
Kısacası, Müslümanların hepsi var.
Saldırıp girilen savaşta,
Azı dişleri sırıtmış,
At ölüsü hayli var,
Bıyıkları dimdik kalmış,
Er ölüsü hayli var.
Mızrağı belinden kırılmış,
Çaresi büsbütün tükenmiş,
Şaşkın dolaşan bundan çok.
Kuskunu kopmuş,
Eyeri boynuna kaymış:
"Artık kırıldık" deyip,
Kaçıp duran bundan çok.
Nice katırın, tulparın
Eyeri takımı böğründe,
Tepinip duran bundan çok.
"Vah yazık, can ciğerim,
Bir daha nerde görürüm" deyip,
Ağlayıp duran bundan çok.
Yiğit erenlerin hepsi
Kıyı köşede dağılmış,
Korkakların hepsi,
Tanrı canlarını almaz, kıpırdaşıp,
Ortada sıkışıp kalmış,
Kamçıya kuvvet veren
Kaplanların hepsi
Kıyılarda bölük bölük,
Karşı karşıya büyük savaş,
İnsan kanı döküldü,

Topurak uçkan çañdı kör,
Agıp ketken kandı kör,
Kanga aralaş toñkoyup,
Ölüp catkan candı kör!
Kün bülbüldöp körünböyt.
Kündün közü çañ bolup,
Karasa közgö ilinbey,

Toprak uçuran tozu gör,
Akıp giden kanı gör,
Kana bulanıp yüzükoyun,
Ölüp yatan canı gör!
Güneş donuklaşıp görünmez.
Güneşin gözü toz oldu,
Bakılsa göze ilişmez,

Kara baskan köp uruş,
Kaysı ekeni bilinbey!
It uruşun salganda,
Kaçıp kıtay kalganda,
At tizginin aykırıp,
Cıyıp turdu kördüñbü,
Altı san kara kıtayın
Kayra kayrıp Koñurbay
Kırıp iydi kördüñbü!
Mergenderin bir bölüp:
«Bet algan cerin kırgın», - dep,
Kaylap kirdi kördüñbü!
Kün Cañ-Cuñ menen Döödür alp
Kanı kaptap ayanbay,
Kalıñ kıtay kirdi ele,
Kaptap kalgan kalıñ kol,
(Bügün körgön erteñ cok,
Uşunday eken düynö şok!)
Kalıñ mancuu eeligip,
Kan Koñurbay, zor Kalça
Kalgan eken celigip.
Kılıç çabar mıktuunu
Bölök bölüp alıptır,
Ayzakerden ıktuunu
Astıga aydap salıptır,
At oyunça, cöö külük
Astı canın ayabay,
Al dagı kaptap alıptır.
Cer aylanıp kozgolgon,
Oşol kezde Koñurbay,
Eçen ilek kol bolgon,

Kara basmış bu çok savaş,
Hangisi kimdir bilinmez!
İt dalaşı koptuğunda,
Kıtay kaçmaya durduğunda,
Haykırıp at dizginini
Derleyip durdu, gördün mü,
Altı tümen kara Kıtay'ını
Geri çevirip Koñurbay,
Kırıma sürdü, gördün mü!
Nişancılarını bir yana ayırıp:
"Yöneldiğiniz yeri kırın!" deyip,
Nara atıp daldı, gördün mü!
Kün Cañ-Cuñ ile Döödür alp,
Hanlarıyla saldırıp esirgemeden,
Kalabalık Kıtay daldı,
Saldırıp gelen yoğun ordu,
(Bugün var olan yarın yok,
Böyleymiş şu şen dünya!)
Kalabalık Mançu coştu,
Han Koñurbay, koca Kalça,
Azgın kalmış meğerse.
Kılıç çalan ustaları
Ayrı bölüğe ayırmış,
Mızrakçıların yatkınını
Öne katıp sürmüş,
At cambazı, yaya yürük,
Asla canını esirgemeden,
O da saldırıya geçmiş.
Yer dönüp yerinden oynadı,
O sırada Koñurbay,
Nice tümen ordu oldu,

Uruk-uruk can kelgen,
Kalçası azdık kılgansıp,
Kancarkol degen can kelgen.
Cürgönünön çañ çıkkan,
Dobuşunan can çıkkan.
Kırk uruu kıtay kayran curt,
Içinen kıyın balban can çıkkan.
Asman açık, cer bürkök,
Cerden bir tal körünböyt,
Buzulup kıtay kelgende
Munarık bolup burçtanat,

Soy soy can geldi,
Kalça'sı az gelirmiş gibi,
Kancarkol denen can geldi.
Yürüdükçe toz çıkan,
Sesinden can çıkan.
Kırk boy Kıtay, koca halk,
İçinden yaman pehlivan can çıktı.
Gök açık, yer kapalı,
Yerde bir dal görünmez,
Kıtay bozulup gelince,
Pus olup köşelenir,

Buluñgur bolup uçtanat.
Çenebes Beecin cer eken,
Çeriktüü kıtay el eken,
Kaarına alganda
Kaptap ketçü sel eken.
Topon suu tozdop kirbegen,
Tolkugan kıtay el eken,
Alöökönün Koñurbay
Artıgınça Çubaktı
Añdıp kalgan kezi eken.
Oşo kezde bereki -
Kan Baltaydın Çubagı
Kögalaga kamçı urup,
Cetkileñ belin kurçanıp,
Kaardanıp sumsayıp,
Kayran candı ayabay,
Kancarkol kanga cetti ele,
Kancarkoldoy balbanın
Cetken cerde Çubagıñ
Kömö koyup öttü ele,
Ayba degen bir balban
Kötörüp atka salgança,
Argınkandın Acıbay
Başın kesip ketti ele.
Kancarkolu ölgöndö
On başısı oroktop,
Elüü başı koroktop,

Sis olup uç verir.
Ölçüsüz Beecin bir yer imiş,
Ordulu Kıtay bir el imiş,
Kahrına aldığında,
Basıp götüren sel imiş.
Tufan suyu bile girmemiş,
Dalgalanan Kıtay eli imiş,
Alööke oğlu Koñurbay'ın,
En üstün Çubak'ı
Pusuya yatıp gözlediği dem imiş.
O sırada beriki -
Han Baltay oğlu Çubak,
Kögala'ya kamçı vurup,
Yiğit belini sıkı kuşanıp,
Öfkeyle kaşını çatıp,
Aziz canını esirgemeden,
Kancarkol hana yetişti,
Kancarkol gibi pehlivanı,
Yetiştiği yerde Çubak'ın,
Devirip yıkıp geçti,
Ayba denen bir pehlivan
Kaldırıp ata bindirene dek,
Argınkan oğlu Acıbay,
Başını kesip gitti.
Kancarkol'u ölünce,
Onbaşıları çığrıştı,
Ellibaşıları bağrıştı,

Erenderi kılkıldap,
Ayzaları bılkıldap,
Ot çagılıp közünön,
Şamal çıgıp oozunan,
Kılıçı kında kıñgırap,
Aybalta koldo şıñgırap,
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay
Ökürügü taş carıp,
Kıykırıgı baş carıp,
Katının kara baskansıp,
Kuugunu cañı kaçkansıp,
Közü caynap sögülüp,
Oozunan zaarı tögülüp,
Kancardı saygan Çubakka

Erleri kaynaştı,
Mızrakları titreşti,
Gözünden ateş çakıldı,
Ağzından yel çıktı,
Kılıcı kında şıngırdadı,
Aybalta elde çınladı,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Böğürtüsü taş yardı,
Haykırışı baş yardı,
Karısını karabasan basmış gibi,
Kovaladığı yeni kaçmış gibi,
Gözleri parlayıp yuvasından uğradı,
Ağzından zehri döküldü,
Kancarkol'u deviren Çubak'a,

Kaçırıp kalgan Koñurbay
Acıdaarday körünüp,
Cer carılıp dürküröp,
Cebelüü ayza kolgo alıp,
Algaraga kamçı urup,
Itiñ, cete ele keldi kürküröp.
Cebeden murun cetti emi,
Kögalanın üstünön
Cetken cerden Çubaktı
Kömö koyup öttü emi.
Antip kıldı şumduktu:
«Tirüü baylap algın!» - dep,
Kalkına kıldı buyruktu.
Çubak attan tüşköndö,
Altı miñ kalday, sen balban
Adis bolgon ar coogo,
Coonun aksakalı Koñurbay
Aykırıp ündü saldı emi,
Kalıñ gana kıtay, köp mancuu,
Çubaktı kaptap ele catıp kaldı emi!
Kılkıldap kıtay cügürdü,
Kıtay kıstoo kılganda

Saldırıya geçti Koñurbay,
Ejderha gibi görünüp,
Yer yarılıp gürledi,
Temrenli mızrağı ele alıp,
Algara'ya kamçı vurup,
İt, kükreyerek yetişiverdi.
Oktan önce yetişti işte,
Kögala'nın üstünden
Yetiştiği yerde Çubak'ı,
Devirip yıkıp geçti işte.
Böyle etti şu şumluğu:
"Diri diri bağlayın!" diye,
Halkına verdi buyruğu.
Çubak attan düşünce,
Altı bin kalday, sayısız pehlivan,
Her düşmana karşı usta olmuş,
Düşmanın aksakalı Koñurbay,
Haykırıp ses saldı işte,
Kalabalık Kıtay, çok Mançu,
Çubak'ın üstüne çullanıverdi işte!
Kaynaşarak Kıtay koştu,
Kıtay sıkıştırdığında,

Kızıtalak candan tüñüldü.

«Ay karañgı bolgondo -
Tün uşunday eken, - dep,
Acaldı başka salganda
Kuday, kün uşunday eken!» - dep,
Kaldaydı çapkan kek bütöp,
Karap turup Çubagıñ
Kañırıgı bek tütöp:
«Kalıñ kıtay, köp mancuu
Tirüü karmap alabı?
Kan Baltaydın Çubagı
Köönü kelse kıtaydın
Koluna gana tüşüp kalabı?!»
Tizesi cerge bügülüp,
Çubagıñ tiktese candan tüñülüp,
Cer aylanıp toz bolgon,
Cetimiş Beecin kozgolgon.
Dayardanıp balbanı
Çokmor alıp cügürgön.
Oşondo Çubak kök calıñ

Çoguu ele candan tüñülgön.
Çalmaçanı cabılgan,
Cöö külüktün baarısı:
«Baylaymın!» - dep kamıngan.
Kılkıldaşıp balbanı,
Cetip kaldı emi ele,
Çubakeñdi kırk eki kan
Dagı ele kurçap kaldı emi!
Ayabagan dümöktü
Salıp turat kördüñbü,
Çorto mıltık çort etse,
Çoçubastan baş-başın
Alıp turat kördüñbü?
Beçara Çubak, köykaşka
Berendigi sında cok,
Bet alışıp uruşup,
Acıratıp aluuçu

Kahrolasılar yüzünden candan umut kesildi.
"Ay karanlık olduğunda -
Gece böyleymiş meğer," dedi,
"Ecel başa geldiğinde,
Tanrım, gün böyleymiş!" dedi,
Kini dinsin diye kalday'ı biçti,
Bakıp duran Çubak'ın,
İçi yaman tüttü:
"Kalabalık Kıtay, çok Mançu,
Diri diri tutar mı beni?
Han Baltay oğlu Çubak,
Kıtay'ın gönlü isterse,
Eline mi düşüp kalır?!"
Dizleri yere büküldü,
Çubak baksa candan umut kesmiş,
Yer dönüp toz oldu,
Yetmiş Beecin yerinden oynadı.
Pehlivanları hazırlanıp,
Topuz alıp koşuştu.
O zaman Çubak, boz yeleli,

Hepten candan umut kesti.
Kementçiler üşüştü,
Yaya yürüklerin hepsi:
"Bağlarım!" diye davrandı.
Pehlivanları kaynaşıp,
Yetişiverdiler işte,
Çubakeñ'i kırk iki han,
Bir daha kuşattı işte!
Amansız bir kargaşayı
Salıp duruyor, gördün mü,
Kısa tüfek çat dese,
Ürkmeden tek tek başlarını
Alıp duruyor, gördün mü?
Biçare Çubak, seçkin şahbaz,
Yiğitliği kusursuz,
Yüz yüze vuruşup,
Onu çekip kurtaracak

Bereniñ Almañ mında cok!
Uluktugu sında cok,
Uşu kırgın içinde
Uyalaş gana Manas mında cok!
Bel baylagan bel da cok,
Bek kırgın bolup turganda
Bayagı gana ıslam el da cok!
Öödö-tömön karabay,
Çubakeñ ölömün, - dep sanabay,
Asmandan tüşkön altı kurç,
Kılıçtın gana kınay mıktuusu -
Manas algan Zulpukor,
Acıbaydın Aç albars,
Bakay algan Aç bolot,
Çubak algan Coykuma,
Almambet algan Ak albars,
Sırgak algan Ar kesken
Altı bolot kurç oşol,
Aldıñkı kara kıtaydı
Aygaylatçu mülk oşol.
Temirden kayra tartpagan,
Baş albay kayra kaytpagan,
Kan içpey gana kınga kirbegen,
Suurup alsa (kınınan)
Kan içpey kuru cürbögön.

Yiğidin Almañ burada yok!
Ululuğu kusursuz,
Şu kırgının içinde
Öz kardeşi Manas burada yok!
Bel bağlanan bel de yok,
Kırgın böyle azmışken,
O bildik İslam eli de yok!
Ne yukarı ne aşağı bakmadan,
Çubakeñ "ölürüm" diye düşünmeden,
Gökten inmiş altı keskin çelik,
Kılıçların en yamanı -
Manas'ın aldığı Zulpukor,
Acıbay'ın Aç albars'ı,
Bakay'ın aldığı Aç bolot,
Çubak'ın aldığı Coykuma,
Almambet'in aldığı Ak albars,
Sırgak'ın aldığı Ar kesken,
Altı çelik keskin bunlar,
Öndeki kara Kıtay'ı
Feryat ettiren mülk bunlar.
Demirden geri dönmeyen,
Baş almadan geri dönmeyen,
Kan içmeden kına girmeyen,
Sıyrılınca kınından,
Kan içmeden boş gezmeyen.

Oşondo Çubak köykaşka
Karmap alıp sabınan,
Oşondo suurup ele alıp kabınan,
Tegeregin karabay,
Tegele canın ayabay,
Ayzaçan kirgen kıtaydı
At üstünön kulatıp,
Bet aldına kelgenin
Çubak tomuraytıp sulatıp,
Başına çalma saldırbay,
Tolkup catkan kıtayga
Tozup turdu Çubagıñ
Toguz künü aldırbay.

O zaman Çubak, seçkin şahbaz,
Kabzasından kavrayıp,
O an kınından sıyırıverdi,
Çevresine bakmadan,
Canını hiç esirgemeden,
Mızraklı dalan Kıtay'ı
At üstünden yıktı,
Önüne geleni
Çubak tepetaklak serdi,
Başına kement attırmadan,
Dalgalanan Kıtay'a
Karşı durdu Çubak'ın,
Dokuz gün kendini kaptırmadan.

Asınganda canıbar -
Aydalının aynegi,
Aykaşkan coogo salganda
Amanat candın ermegi,
Oynop atsa oçogor,
Kaardansa top buzar,
Kolundagı sur kelte
Oñgo oop bir atıp,
Oşondo oyrondorun sulatıp,
Başına çalma çaldırbay,
Akbaltaydın Çubagı
Denege tordu saldırbay,
Özü cöö bolgondo Çubagıñ
Öödö-tömön cügürüp,
Örttöngön düynö, oñboy kal,
Ömölüp kıtay kelgende
Ölöm, - dep candan tüñülüp:
«Çogulup kıtay, Koñurbay,
Meni tirüü baylap alat beym?
Çırkıratıp calgızdı
Kurmandıkka çalat beym?
Uşu kırgın içinde
Kömülböy söögüm kalat beym?
Aruuday bolgon uuz etim
Ak kacır talap toyot beym?
Aalam buzgan kayran baş
Kıtayga tepki bolot beym?
Turna sınduu moyunga
Tulganı kıtay salat beym?

Turgusu kelbes kayran baş,
Kakançıluu kıtayga,
Kudayga kembaylanıp barat beym?
Biyigi kırk kez çupçuñkur,
Kazgan bir orgo salat beym?!
Kayır dindüü, dinsiz it
Kapkayda kegin alat beym?!
Açuusu kelse Çubaktı,
Orto gana colgo çalat beym!»

Kuşanınca o güzelim -
Kürek başının aynası,
Sarmaş dolaş düşmana salınca,
Emanet canın eğlencesi,
Oynayıp atınca oçogor,
Öfkelense bölük bozar,
Elindeki boz kelte,
Sağa yaslanıp bir attı,
O an düşmanlarını serdi,
Başına kement doladtırmadan,
Akbaltay oğlu Çubak,
Bedenine ağ attırmadan,
Kendi yaya kalınca Çubak'ın,
Bir aşağı bir yukarı koştu,
Yanası dünya, onmayasın,
Kıtay üşüşüp gelince,
"Ölürüm" diye candan umut kesti:
"Toplanıp Kıtay, Koñurbay,
Beni diri diri bağlar mı ki?
Feryat ettirip şu yalnızı,
Kurban diye keser mi ki?
Şu kırgının içinde,
Gömülmeden kemiğim kalır mı ki?
Tertemiz körpe etimi,
Ak akbaba didikleyip doyar mı ki?
Âlem bozan koca baş,
Kıtay'a tekme mi olur ki?
Turna gibi boynuma,
Kıtay demir boyunduruk vurur mu ki?

Durmak istemez koca baş,
Kakançın'lı Kıtay'a,
Tanrı'ya yakınıp kul mu gider ki?
Derinliği kırk arşın, dimdik çukur,
Kazdıkları hendeğe atar mı ki?!
Gâvur dinli, dinsiz it,
Nice yerde öcünü alır mı ki?!
Öfkesi gelirse Çubak'ı,
Yarı yolda mı biçer ki!"

Topurak uçup çañ ketti,
Toguz künü uruşup
Çubakeñden al ketti.
Al ketkenin bilgende
Alöökönün Koñurbay
Aykırıp gana ayza saldı ele,
Arslan tuugan kıraanıñ,
Etegi menen ayzasın
Çubakeñ eşe gana çaap saldı ele.
Tegeregin karabay,
Çubak tegele canın ayabay,
Kanatınan kayrılgan,
Oşol kezde Çubagıñ
Kögaladan ayrılgan.
Tegerektep temir tor,
«Möndülöp» uraan çakırıp,
Kaptap ketti kalıñ kol.
Kaynatıluu şor boldu,
Tegeregi kakaylagan kol boldu.
Kılkıldap kıtay cetiptir,
Uy kuymulçak Sarala
Uyulgutup talkalap,
Toptop cüröt Alakeñ:
«Egizim Çubak kayda?» - dep,
Eñkeyişip uruşup,
Coktop ele cüröt Alakeñ!
Orto cerin talkalap,
Sabap cüröt Alakeñ:
«Oyronum Çubak kayda?» - dep,
Oşondo karap cüröt Alakeñ.
Kanduu kırgın içinde
Toktop cüröt Alakeñ:
«Egizim kayda ketken?» - dep,

Toprak uçtu, toz koptu,
Dokuz gün vuruşup,
Çubakeñ'den derman gitti.
Gücünün gittiğini bilince,
Alööke oğlu Koñurbay,
Haykırıp mızrak saldı,
Arslan doğmuş şahbazın,
Eteğiyle mızrağını
Çubakeñ bükerek savuşturdu.
Çevresine bakmadan,
Çubak canını hiç esirgemeden,
Kanadından kırılan,
İşte o zaman Çubak'ın,
Kögala'sından ayrıldı.
Çepeçevre demir ağ,
"Möndü!" diye nara atıp,
Yoğun ordu bastırdı.
Kaynayan çile oldu,
Çevresi dikilen ordu oldu.
Kaynaşarak Kıtay yetişmiş,
İnek sağrılı Sarala'yı,
Girdap gibi döndürüp ezdi,
Toparlayıp dönüyor Alakeñ:
"İkizim Çubak nerede?" diye,
Eğilip bükülüp vuruşup,
Arayıp duruyor Alakeñ!
Ortalarını darmadağın edip,
Dövüp duruyor Alakeñ:
"Yiğidim Çubak nerede?" diye,
O an bakınıp duruyor Alakeñ.
Kanlı kırgının içinde,
Durup duruyor Alakeñ:
"İkizim nereye gitti?" diye,

Coktop cüröt Alakeñ!
Eer beldey kaykıdan
Esil Almañ köykaşka
Çıga kalıp karasa
Caynap catkan köp karaan

Arayıp duruyor Alakeñ!
Eyer beli gibi sırttan,
Aziz Almañ, seçkin şahbaz,
Çıkıverip bakınca,
Kaynaşan onca karaltı,

Tokoy dese el eken,
Al tunarıp küyüp körüngön
Cıldız dese çok eken.
Tünörüp küygön köp caykın
Kamgak dese, ok eken.
Tünörüñkü körüngön
Dümpüygön kara kol eken.
Oşondo Çubak körünböyt,
Alakeñdin şoru eken.
Kaykayıñkı körüngön
Kamıştı dese, el eken,
Kan Baltaydın Çubagın
Kurçap gana kalgan kezi eken!
Kırk uruu kıtay, kayran curt
Kıykırıp ündü salıptır,
Kıyını Mañküş, Koñurbay
Tegerektep alıptır.
Kögaladan ayrılıp.
Kök calıñ Çubak kabılan
Kömkörülgön kıtaydın
Koluna tüşüp kalıptır!
Caaçının baarısı
Can algıçtay kamıngan,
Cakşısı Kalça er bolup,
Bir Çubakka cabılgan.
Çalmaçının baarısı:
«Baylaymın», - dep kamıngan.
Kılkıldap balban cügürgön,
Kıstoo tüşüp Çubakka
Kızıtalak candan tüñülgön.
Kaptap kıtay turganda,
Kabılan Almañ erennñ:
«Kan Çubakka ceteyin,
Aylam cetse, kıtaydan
Kabılan Çubak kıraandı:
«Kıyın Çubak egiz», - dep,
Kıraan Almañ köykaşka

Kıykırıktı saldı emi.

Orman dese, el imiş,
Puslanıp yanar görünen,
Yıldız dese, kor imiş.
Kararıp yanan onca yaygını,
Çalı dese, ok imiş.
Karaltılı görünen,
Yığın yığın kara ordu imiş.
O an Çubak görünmez,
Alakeñ'in çilesi imiş.
Dikilmiş gibi görünen,
Kamış dese, el imiş,
Han Baltay oğlu Çubak'ı,
Kuşatıverdiği dem imiş!
Kırk boy Kıtay, koca halk,
Haykırıp ses salmış,
Yamanları Mañküş, Koñurbay,
Çepeçevre sarmışlar.
Kögala'sından ayrı düşüp.
Boz yeleli Çubak kaplan,
Üstüne kapanan Kıtay'ın
Eline düşüp kalmış!
Okçuların hepsi,
Azrail gibi davranmış,
İyileri er Kalça olup,
Bir Çubak'a üşüşmüş.
Kementçilerin hepsi:
"Bağlarım" diye davranmış.
Kaynaşıp pehlivanlar koşmuş,
Sıkboğaz edilen Çubak,
Kahrolası, candan umut kesmiş.
Kıtay saldırıp dururken,
Kaplan Almañ, o yiğit eren:
"Han Çubak'a yetişeyim,
Gücüm yeterse, Kıtay'dan
Kaplan Çubak şahbazı alayım,
"Yaman Çubak ikizim," diye,
Şahbaz Almañ, seçkin er,

Haykırışı bastı işte.

Cebeden murun cetti emi,
Cetken cerde Çubagın
Böktörö kaçıp öttü emi.
Öçkön otun tamızıp,
Akbaltaydın Çubagın
Ölgön canın tirgizip,
Oñ tizege mingizip,
Astındagı Sarala
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Oñ-tetiri teminip,
Amanat candın ayınan
Şaşıp çıktı kördüñbü?
Ala kaçıp Çubagın
Kaçıp çıktı kördüñbü?
Colunda turgan Kögala
Colborsuñ Almañ cetti ele,
Cetken cerde Çubaktı
Mingize kaçıp öttü ele.
Çubak atka mingen soñ,
Tizgin kolgo tiygen soñ,
Kamıştı kör, seldi kör,
Kakaylap uraan çakırıp,
Kaptagan kıtay eldi kör.
Tokoydu kör, toptu kör,
Toktonboy tiygen oktu kör,
Kazılgan kalıñ ordu kör,
Bereni Kalça baş bolup,
Kelgen kıtay eldi kör!
Kıtay ilek el eken,
Azireti Aalı şer,
Aralap ketken cer eken.
Topon suu tozdop kirbegen
Toltura kıtay el eken,
Tomuktay bolup busurman
Kolgo tüşör kezi eken,
Ölgön sayın öörçügön,
Öküm kıtay curt eken!
Bel baylagan beli cok,
Beline tañuu kıluuçu,

Oktan önce yetişti işte,
Yetiştiği yerde Çubak'ını,
Terkisine atıp kaçıp geçti işte.
Sönmüş ateşini tutuşturup,
Akbaltay oğlu Çubak'ın,
Ölmüş canını diriltip,
Sağ dizine bindirip,
Altındaki Sarala'ya,
Sağlı sollu kamçı vurup,
Sağa sola mahmuzlayıp,
Emanet can uğruna,
Telaşla çıktı, gördün mü?
Çubak'ını kapıp kaçırarak,
Kaçıp çıktı, gördün mü?
Yolunda duran Kögala'ya,
Kaplanın Almañ yetişti,
Yetiştiği yerde Çubak'ı,
Bindirip kaçıp geçti.
Çubak ata bindikten sonra,
Dizgin ele değdikten sonra,
Kamışı gör, seli gör,
Gürleyip nara atarak,
Saldıran Kıtay elini gör.
Ormanı gör, topu gör,
Durmadan değen oku gör,
Kazılmış derin hendeği gör,
Yiğit Kalça başta olarak,
Gelen Kıtay elini gör!
Kıtay tümen tümen el imiş,
Hazreti Aalı arslanın,
İçinden geçtiği yer imiş.
Tufan suyu bile girmemiş,
Dopdolu Kıtay eli imiş,
Bir avuç kalan Müslüman'ın,
Ele düşecek demi imiş,
Öldükçe çoğalan,
Zorba Kıtay halkı imiş!
Bel bağlanan beli yok,
Beline destek olacak,

Belgilüü Manas şeri cok,
Kaz aylanbas zoosu cok,

Karıluu kara toosu cok,
Bekip catkan beli cok,
Meenetti tartkan müşkül iş,
Bayagı belgilüü Manas şeri cok!
Kaz aylanbas toosu cok,
Kargıluu kara zoosu cok,
Muzburçak, Kökçö kanı cok,
Emi boldu müşkül iş,
Busurmandın baarı cok!
Bul coktugun körgön soñ,
Sakalı cok Beecindin
Begi kelip kalıptır,
Bereni Kalça, Kococaş
Eri kelip kalıptır.
Karacoy uulu Kococaş
At oyunçu, cöö külük,
Kazınalık çoñ mergen.
Kök baytalın tokugan
Keçee altı miñ bala bir barıp,
Altı miñ bala kırılıp,
Altı bala bir kalıp,
Alim-salim okuusun
Okup turgan kezinde,
Astındagı Kök baytal,
Kök baytaldı tokugan,
Alakeñden bul kıraan
Altı ay murun okugan.
Iç etinen ok ötpös
Oşondo kiyip kalgan emespi,
Alakeñden artıkça
Acıdaardın okuusun
Bilip gana kalgan emespi.
Kelgenderden kep ukkan,
Ölböy-citpey Kococaş,
Kakançıluu Beecinde
Kezik gana ooru dep ukkan.

Namlı Manas arslanı yok,
Kazın dönemediği kayası yok,

Heybetli kara dağı yok,
Sarp kapanmış beli yok,
Mihnet çektiren müşkül iş,
O bildik namlı Manas arslanı yok!
Kazın dönemediği dağı yok,
Yalçın kara kayası yok,
Muzburçak, Kökçö hanı yok,
İşte şimdi oldu müşkül iş,
Müslümanların hepsi yok!
Bu yokluğu görünce,
Sakalsız Beecin'in
Beyi çıkagelmiş,
Yiğit Kalça, Kococaş,
Eri çıkagelmiş.
Karacoy oğlu Kococaş,
At cambazı, yaya yürük,
Hazineye bağlı büyük nişancı.
Kök baytalını eyerleyen,
Hani altı bin oğlan birden gitmişti,
Altı bin oğlan kırılmıştı,
Altı oğlan sağ kalmıştı,
Sihir büyü dersini
Okuduğu sıralarda,
Altındaki Kök baytal,
Kök baytalı eyerlemişti,
Alakeñ'den bu şahbaz,
Altı ay önce okumuştu.
İç etinden ok geçmez gömleği,
O zaman giymiş değil mi,
Alakeñ'den de üstün,
Ejderha ilmini,
Öğrenivermiş değil mi.
Gelenlerden söz işitmiş,
Ölmeden yitmeden Kococaş,
Kakançın'lı Beecin'de,
Salgın bir dert var diye duymuş.

Süyünbögön kıtaydın
Künü tuup kalıptır.
Oşo kırgın içine
At oyunçu, cöö külük
Kococaş kelip kalıptır.
Bel baylagan bel eken,

Sevinmedik Kıtay'ın,
Günü doğuvermiş.
O kırgının içine,
At cambazı, yaya yürük,
Kococaş çıkagelmiş.
Bel bağlanan bel imiş,

Beecinden çıkkan şer eken.
Irmegen tirüü kaytpagan,
Tirüü adam tartpagan.
Kococaştı körgöndö,
Altın aydar, çok belboo
Azizkandın calgızı,
Karıkandın cay taşın
Çap canınan aldı ele,
Bir çöyçöktöy kara suu
Kür degize saldı ele.
Cakanın baarı camgırlap,
Böksönün baarı möndürlöp,
Caydın kündü kış kılıp,
Kiyimi cuka kıtaydı
Kıñkıldatıp kız kılıp:
«Islam» - dep bakırıp.
Uşul turgan kıtaydı
Kayra tartıp Almambet
Aydap cürdü sapırıp.
Orto cerin Alakeñ
Oyup kelip berdi ele.
Tegeregin Çubagıñ
Soyup kelip berdi ele.
Kıl çekesin kırk çoro
Soyup kelip berdi ele.
Kırk çoronun kımbatı,
Kırktın başı Kırgıl çal,
Kıyını Şuutu eren bar.
Argınkandın Acıbay,
Akbaltaydın Çubak bar,
Töö kötörgön Akayar
Berenderdin baarı bar,

Beecin'den çıkma arslan imiş.
Nişan aldığı sağ dönmez,
Diri insanı sağ komaz.
Kococaş'ı görünce,
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Azizkan'ın bir tanesi,
Karıkan'ın yada taşını,
Böğründen çıkardı,
Bir çanak kara suya,
Gürletip daldırdı.
Eteklerin hepsine yağmur yağdı,
Yamaçların hepsine dolu yağdı,
Yaz gününü kış etti,
Giyimi ince Kıtay'ı,
İnleterek kız gibi etti:
"İslam!" diye haykırdı.
Şu duran Kıtay'ı,
Geri püskürtüp Almambet,
Savurarak sürdü.
Ortasını Alakeñ,
Oyup geliverdi.
Çevresini Çubak'ın,
Boğazlayıp geliverdi.
Tam kıyısını kırk çoro,
Boğazlayıp geliverdi.
Kırk çoronun en değerlisi,
Kırkın başı ihtiyar Kırgıl,
Yamanı Şuutu eren var.
Argınkan oğlu Acıbay,
Akbaltay oğlu Çubak var,
Deve kaldıran Akayar,
Yiğitlerin hepsi var,

Koşoy, Töştük kanı bar,
Islamdın baarı bar.
Cılkıda tulpar Ala baş,
Almambet, Çubak aralaş,
Cekeni belge kurçanıp,
Ceti san kara kıtayga
Ceke aralap kol salıp,
Tegeregin karabay,
Tegele canın ayabay,
Kıdırata karabay,

Koşoy, Töştük hanı var,
İslam'ın hepsi var.
Yılkıda tulpar Alabaş,
Almambet, Çubak iç içe,
Savaş kuşağını bele sarıp,
Yedi tümen kara Kıtay'a,
Tek başına dalıp saldırdı,
Çevresine bakmadan,
Canını hiç esirgemeden,
Sağını solunu kollamadan,

Kılça canın ayabay,
Çıkanaktap tınç albay,
Çırm etip uyku albay,
Kündüz tınım algan cok,
Tündö tınım algan cok.
Kakançıluu Beecindi,
Kakaylatıp kıtaydı
Munarıktın çölünö
Bölüp aydap kirdi ele.
Süyrölüp catkan çaçtı kör,
Kesilip catkan baştı kör,
Agıp catkan seldi kör,
Kırılgan kıtay eldi kör,
Cer üstündö çöptü kör,
Çöpçölük kıtay köptü kör!
Iskender izin salbagan,
Uşu turgan Beecinden
Sulayman surak albagan,
Tügöngön sayın tütögön,
Tüptüü Beecin curt eken.
Alakanday din ıslam
Tügönüşör kezi eken.
Beecindegi kıtaydan
Alöökö degen kan çıkkan,
Alöökönün Koñurbay
Dobuşunan can çıkkan.
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı Koñurbay,

Kıl kadar canını esirgemeden,
Dirseğe yaslanıp dinlenmeden,
Bir an kestirip uyumadan,
Gündüz soluk almadı,
Gece soluk almadı.
Kakançın'lı Beecin'i,
Kıtay'ı inim inim inletip,
Munarık çölüne doğru,
Bölüp sürerek daldı.
Sürüklenen saçları gör,
Kesilip yatan başları gör,
Akıp giden seli gör,
Kırılan Kıtay elini gör,
Yeryüzündeki otu gör,
Ot kadar çok Kıtay'ı gör!
İskender'in iz bırakmadığı,
Şu duran Beecin'den,
Süleyman'ın hesap sormadığı,
Tükendikçe tüten,
Köklü Beecin halkı imiş.
Bir avuç İslam ehlinin,
Tükeneceği dem imiş.
Beecin'deki Kıtay'dan,
Alööke denen han çıkmış,
Alööke oğlu Koñurbay'ın,
Sesinden canlar çıkmış.
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay,

Coonun aylasın bilgen doñuz ay!	*Düşmanın oyununu bilen domuz ah!*
Kızıtalaktın kara atı,	*Kahrolasının kara atı,*
Kara atının bar eken	*Kara atının var imiş,*
Kaptalında kanatı.	*Böğründe kanadı.*
Kaçan bolso aalamdı	*Ne zaman olsa âlemi,*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke oğlu Koñurbay,*
Talkanday çalgan adatı.	*Un ufak etmek âdeti.*
Ökürügü taş carıp,	*Böğürtüsü taş yardı,*
Kıykırığı baş carıp,	*Haykırışı baş yardı,*
70650 Algaranın oozun	*Algara'nın dizginini,*
Cıyıp iydi ereniñ.	*Kasıverdi o eren.*
Altı san kara kalmaktı	*Altı tümen kara Kalmak'ı,*
Kayrıp aydap alganı.	*Geri çevirip sürdü.*
Kürmö kiygen kıtaydın	*Zırh giymiş Kıtay'ın,*
Küçtüülörün bir bölüp,	*Güçlülerini bir yana ayırdı,*
Taş sayıngan kıtaydın	*Taş kuşanmış Kıtay'ın,*
Tazaların bir bölüp,	*Seçkinlerini bir yana ayırdı,*
Belboo kiyip belsingen	*Kuşak bağlayıp bilenen,*
Erenderin bir bölüp,	*Erlerini bir yana ayırdı,*
70660 Ayza sayçu ıktuusun	*Mızrak saplamada ustaları,*
Adırga bölüp alıptır,	*Tepelere ayırıp yerleştirmiş,*
Cazbay atkan mergendi	*Şaşmadan vuran nişancıyı,*
Bölök bölüp alıptır.	*Ayrı bölük etmiş.*
Say balbandın baarısı	*Seçme pehlivanların hepsi,*
Çet-çetinen taralıp,	*Kıyı kıyı yayıldı,*
Say camandın baarısı	*Zayıf çürüklerin hepsi,*
Sarı ooru bolup salpayıp,	*Sarı hastalığa tutulmuş gibi sarkıp,*
Ortosunda kamalıp.	*Ortada sıkışıp kaldı.*
Erendin baarı eeligip,	*Erenlerin hepsi coştu,*
70670 Arslandın baarısı	*Arslanların hepsi,*
Çet-çetinde celigip.	*Kıyılarda kızıştı.*
On başılar oroktop,	*Onbaşılar çığrıştı,*
Elüü başı erendin	*Erenlerin ellibaşısının,*
Ayzaları koroktop,	*Mızrakları titreşti,*
Cüz başısı cügürüp,	*Yüzbaşısı koşuştu,*
Miñdin başı kaldaylar	*Binbaşı kaldaylar,*
Kayran candan tüñülüp,	*Aziz candan umut kesti,*
Kızılala kiyinip,	*Kızıl ala giyinip,*

Kıtaydın curtu şalpıldap,
Kara kalmak, köp mancuu
Kaarına çıdabay,
Kayran Kalça kök caldın
Astına tüşüp dalpıldap.
Uruş kılgan It-Ölbös.
Kırk künçülük col oşol,
Kızırduu erdin baarısı
Kıyrap kalçu cer oşol.
Tomuktay bolgon too cok,
Tokumday bolgon koo cok,
Kuu uçkanda kulagı
Küyüp ketken çöl eken,
Çımçıp ceer çöbü cok,
Çık etimge suusu cok,
Eren cürsö mal tappay,
Kırk künçülük çöl eken.
Kıyındardın baarısı

Kıtay'ın halkı bocaladı,
Kara Kalmak, çok Mançu,
Kahrına dayanamayıp,
Koca Kalça boz yelelinin,
Önüne düşüp çırpındı.
Savaşılan yer İt-Ölbös.
Kırk günlük yoldur orası,
Hızır'lı erlerin hepsinin,
Kırılıp kalacağı yerdir orası.
Aşık kemiği kadar dağ yok,
Keçe kadar çukur yok,
Kuğu uçarken kulağı,
Yanıp kavrulan çöl imiş,
Koparıp yenecek otu yok,
Bir yudumluk suyu yok,
Er yürüse davar bulmaz,
Kırk günlük çöl imiş.
Yamanların hepsinin,

Bet alışar kezi eken.
Oşondo altın aydar, çok belboo
Azizkandın Almambet
Cebeden murun bereniñ
Er Mañküşkö cetti ele,
Mañküş alptay balbanın,
Cetken cerde Alakeñ
Keriginin üstünön
Kömö koyup öttü ele.
Cöö külüktün bir sanı
Çoguu kaptap cetkiçe,
Mañküş alptay balbanın
Araçalap ketkiçe,
Kara candın ınagı,
Kaydan cetti bilbeymin,
Kan Baltaydın Çubagı.
Uzun boyluu, keñ dalı,
Kara bolot kırgagı,
Kabarıñda bar beken
Kan Baltaydın Çubagı.

Yüz yüze gelecek demi imiş.
O zaman altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Azizkan oğlu Almambet,
Oktan önce o yiğit,
Er Mañküş'e yetişti,
Mañküş gibi alp pehlivanı,
Yetiştiği yerde Alakeñ,
Kerik'inin üstünden,
Devirip yıkıp geçti.
Yaya yürüklerin bir bölüğü,
Topluca saldırıp yetişene dek,
Mañküş gibi alp pehlivanı,
Araya girip kurtarana dek,
Öz canının sırdaşı,
Nereden yetişti bilmem,
Han Baltay oğlu Çubak.
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Kara çelik ağızlı,
Haberin var mıdır,
Han Baltay oğlu Çubak.

Ak maral aydap uy kılgan,
Açuusuna tiygende
Adamdın baarın buy kılgan.
Alışıp adamdın alı cetpegen,
Sumsayganın cazbagan,
Sungandan kayra kaytpagan.
Coonu körsö kaytpagan.
Oykuma kılıç kolgo alıp,
Oşondo Çubak cetti ele,
Cetken cerde Mañküştün
Möndürdöy kanın tögültüp,
Başın çaap öttü ele.
Kayranı Mañküş ölgön soñ,
Kaygını mancuu körgön soñ,
Oşondo keçildin kanı Koñurbay
Ökürügü taş carıp,
Temingisi telpildep,
Kecigede aydar çaç
Tokmoktoy bolup celpildep,
Közü köldün ordunday,
Açuusu kelip aykırıp,
Alöökönün Koñurbay,

Ak maralı sürüp inek eden,
Öfkesine dokunulduğunda,
İnsanların hepsini perişan eden.
Tutuşsa insanın gücü yetmeyen,
Çattığı kaşını çözmeyen,
Uzattığından geri dönmeyen.
Düşmanı görse dönmeyen.
Oykuma kılıcı ele alıp,
O an Çubak yetişti,
Yetiştiği yerde Mañküş'ün,
Kanını dolu gibi dökerek,
Başını biçip geçti.
Koca Mañküş ölünce,
Mançu bu kaygıyı görünce,
O zaman Keçil'in hanı Koñurbay,
Böğürtüsü taş yardı,
Mahmuzları tepindi,
Ensesindeki perçem saçı,
Tokmak gibi savruldu,
Gözleri göl çukuru kadar,
Öfkelenip haykırdı,
Alööke oğlu Koñurbay,

Kaş-kabaktın ortosu
Açılıp kalgan korgo okşoyt,
Cürgönünön çañ çıgıp,
Dobuşunan can çıgıp,
Algara tulpar culkuntup,
Altından çılbır bulkuntup,
Cer ayrılıp dürküröp,
Alöökönün Koñurbay
Kele catat kürküröp.
Altın caak aybalta
Bilekke urup çalıptır,
Eki mizdüü zulpukor
Kınınan suurup alıptır.
Şamal çıgıp oozunan,
Ört tögülüp közünön,
Karmaganda sır nayza

Kaşla göz arası,
Açılmış mezara benzer,
Yürüdükçe toz çıktı,
Sesinden can çıktı,
Algara tulparı silkindirdi,
Altın yuları çekiştirdi,
Yer yarılıp gürledi,
Alööke oğlu Koñurbay,
Kükreyerek geliyor.
Altın yanaklı aybaltayı,
Bileğine takıvermiş,
İki ağızlı zulpukoru,
Kınından sıyırmış.
Ağzından yel çıktı,
Gözünden ateş saçıldı,
Kavradığında sırlı mızrak,

Sınuuçuday kaçırap,
Kaalgaday kayran tiş
Taruudaydan bırkırap.
Çubaktın böyrögünön bölünüp,
Opol-toodoy körünüp,
Kaardanıp küyünüp,
Er Çubakka cetüügö
Cakın kaldı Koñurbay.
Cetçü bolso Çubaktı
Kögalanın üstünön
Kömö koyup ötüügö,
Koñurbay Çubakka cakın kalganda,
Kırk uruu kıtay celigip,
Cöö külüktün baarısı
Çubakka cetmek bir boldu eeligip,
Çok orto kirbey salışka
Çettep cürgön emespi,
Akcoltoy tuugan Alakeñ:
«Asıl Çubak kantet, - dep,
Alakeñ közdöp cürgön emespi,
Acalım cetse ölöm, - dep,
Ölböy cürsöm Çubakka,
Oşo karaan bolup berem», - dep.
Çubakeñe cetkizbey,
Keçildin kanı Kalçaga
Kerilip Almañ cetti ele,

Kırılacakmış gibi çatırdadı,
Kapı kanadı gibi koca dişleri,
Darı gibi ufalanıp döküldü.
Çubak'ın böğründen sökün edip,
Ulu dağ gibi görünüp,
Kahırlanıp yanıp tutuşup,
Er Çubak'a yetişmeye,
Yaklaştı Koñurbay.
Yetişecek olsa Çubak'ı,
Kögala'nın üstünden,
Devirip geçmek üzereydi,
Koñurbay Çubak'a yaklaştığında,
Kırk boy Kıtay kızıştı,
Yaya yürüklerin hepsi,
Coşup Çubak'a yetişmeye ant etti,
Savaşın göbeğine dalmadan,
Kıyıdan dolaşıyor değil miydi,
Uğurlu doğmuş Alakeñ:
"Asil Çubak ne yapar?" diye,
Alakeñ gözleyip duruyor değil miydi,
"Ecelim gelirse ölürüm," dedi,
"Ölmez kalırsam Çubak'a,
İşte arka olurum," dedi.
Çubakeñ'e vardırmadan,
Keçil'in hanı Kalça'ya,
Gerinip Almañ yetişti,

Cetken cerden Kalçanı
Algaranın üstünön
Alakeñ kömö koyup öttü ele.
(Bügün körgön erteñ cok,
Baatırlar uşunday eken düynö şok.
Kıtay ilek, bul calgız,
Kılganı barbı düynönün.)
Butu ketti salaktap,
Algaranın üstünön
Koñurbay oop aldı ele,
Kalıñ kıtay, köp mancuu
Kayranı Kalça kök calın

Yetiştiği yerde Kalça'yı,
Algara'nın üstünden,
Alakeñ devirip yıkıp geçti.
(Bugün var olan yarın yok,
Bahadırlar, böyleymiş şu şen dünya.
Kıtay tümen tümen, bu yalnız,
Şu dünyanın ettiğine bak.)
Ayakları sarktı sallandı,
Algara'nın üstünden,
Koñurbay yana kaydı,
Kalabalık Kıtay, çok Mançu,
Koca Kalça boz yeleliyi,

Tegerektep aldı emi,
Alek bolup Kalçaga
Kırk uruu kıtay kaldı emi.
Eybe degen bir balban,
Şeybe degen bir balban
Cebeden murun cetti ele,
Cetip atka mingizip,
Cetkileñi Kalçanı
Öltürböy alıp öttü emi.
Kabar berdi kanına,
Kat taştadı kol ber - dep,
Tömönkü Kakançının şaarına.
Cer aylanıp, toz boldu,
Cetimiş Beecin kozgoldu.
Eçen-eçen el keldi,
Kıtay kaptap alganda,
Cer solkuldap terbeldi.
Oşondo kanduu kanga kanıştı,
Erender kaçpay turup salıştı.
Kündüz tınım algan cok,
Tünündö uktap kalgan cok,
Kazatka kirgen erender
Ölgön menen arman cok.
Oşondo caraluu bolgon Koñurbay,
Caman gana bolgon Koñurbay,
Sayganda eki kabırga
Kıyrap ketken kezi eken.
Alöökönün Koñurbay
Tarsa-tursa cötölöt,
Maralday başın kötöröt.

Çepeçevre sardı işte,
Kalça'yla uğraşıp didinip,
Kırk boy Kıtay kaldı işte.
Eybe denen bir pehlivan,
Şeybe denen bir pehlivan,
Oktan önce yetişti,
Yetişip ata bindirip,
Yiğitleri Kalça'yı,
Öldürtmeden alıp geçti işte.
Hanına haber verdi,
"Ordu ver" diye mektup bıraktı,
Aşağıdaki Kakançın şehrine.
Yer dönüp toz oldu,
Yetmiş Beecin yerinden oynadı.
Nice nice el geldi,
Kıtay saldırıya geçince,
Yer sarsılıp çalkalandı.
O zaman kanlılar kana kandı,
Erenler kaçmadan durup vuruştu.
Gündüz soluk almadılar,
Gecesinde uyumadılar,
Gazâya giren erenler,
Ölse de hayıflanma yok.
O zaman yaralanmıştı Koñurbay,
Pek fena olmuştu Koñurbay,
Mızrak yiyince iki kaburgası,
Kırılıp gittiği dem imiş.
Alööke oğlu Koñurbay,
Hırıl hırıl öksürür,
Maral gibi başını kaldırır.

Öö degende oozunan
Öcök-öcök kan ketet,
Ölçöşüp uruş kıla albay,
Koñurbaydan al ketet.
Kürsö-kürsö cötölüp,
Bereniñ, buguday moynun kötörüp,
Kürkürösö oozunan
Küröktöy kara kan ketip,

"Öhö" dedikçe ağzından,
Oluk oluk kan gider,
Denk vuruşamaz olur,
Koñurbay'dan derman gider.
Kesik kesik öksürüp,
O yiğit, geyik gibi boynunu kaldırıp,
Kükrese ağzından,
Kürek dolusu kara kan gidip,

	Alöökönün Koñurbay	*Alööke oğlu Koñurbay'ın,*
	Aylası ketti bir dalay.	*Çaresi hayli tükendi.*
	Caraluu bolup Koñurbay,	*Yaralı düşüp Koñurbay,*
	Capaa tartıp bir dalay,	*Hayli cefa çekti,*
	Kabar berip kanına,	*Hanına haber salıp,*
	Kattı taştap ciberdi	*Mektubu gönderiverdi,*
	Tebereki Kakançının şaarına.	*Yakındaki Kakançın şehrine.*
	Kıldatkerden kırk miñi	*Hünerli hekimlerden kırk bini,*
	Dayar bolup kalganı,	*Hazır oluverdi,*
70840	Ebep-sebep darıdan	*Türlü türlü ilaçtan,*
	Eptep sıypap salganı.	*Uğraşıp sıvayıverdi.*
	Kıldattarı kelgende:	*Hekimleri geldiğinde:*
	«Ceti kün möönöt bergin», - dep,	*"Yedi gün mühlet ver," diye,*
	Mıyzat surap alganı.	*Süre isteyip aldılar.*
	Cazbay atkan mergeni	*Şaşmadan vuran nişancısı,*
	Cañıdan kayra çogulup,	*Yeniden derlenip toplandı,*
	Caynap kıtay keldi emi.	*Kıtay kaynaşıp geldi işte.*
	Tün içinde ok atkan	*Gece içinde ok atan,*
	Kapırdın türdüülörü bölündü,	*Kâfirin türlüleri ayrıldı,*
70850	Caşılala kiyingen	*Yeşil alaca giyinen,*
	Mergeni közgö köründü.	*Nişancısı göze göründü.*
	Kum-Kıyanın ceek col	*Kum-Kıya'nın kıyı yolu,*
	Caynap kelgen kezi eken,	*Kaynaşıp geldiği dem imiş,*
	Kurt ekeni bilinbey	*Kurtçuk mudur bilinmez,*
	Kaynap kelgen kezi eken,	*Kaynayıp geldiği dem imiş,*
	Keçildin kanı Koñurbay	*Keçil'in hanı Koñurbay,*
	Ooruganı cazılıp,	*Hastalığı iyileşip,*
	Astıga salıp tokmoktop,	*Önüne katıp sopalayıp,*
	Aydap ele kalgan kezi eken.	*Sürüp durduğu dem imiş.*
70860	Kaarına çıdabay,	*Kahrına dayanamayıp,*
	Kalıñ kıtay, san mancuu	*Kalabalık Kıtay, sayısız Mançu,*
	Kumurskaday kılkıldap,	*Karınca gibi kaynaşıp,*
	Caynap algan kezi eken.	*Yayılıp dolduğu dem imiş.*
	Özü kırk uruu kıtay el eken,	*Kendisi kırk boy Kıtay eli imiş,*
	Ortodo Kalça şer eken,	*Ortada Kalça bir arslandı,*
	On segiz miñ aalamdı	*On sekiz bin âlemi*
	Taptap keter kezi eken.	*Çiğneyip geçecek çağıydı.*
	Eer beldey belesten	*Eyer beli gibi yokuştan*

Sarala oozun burdu emi,
Altın aydar, çok belboo
Azizkandın calgızı
Keyigenden Çubakka
Kereezin aytıp turdu emi:
«Atıñdın oozun bura tur,
Atışka çıksañ akcoltoy,
Asılım gana Çubak, tura tur!
Kazılgan kalıñ or kelet,
Baykasañ, karan kün canga zor kelet!
Kögala temir kiyingen
Kök calı çıgıp kelatat,
Tiktebey ayza sayuuçu
Mıktuusu çıgıp kelatat,
Kococaş menen Koñurbay
Kozgolboy sayış kıluuçu
Mıktuusu çıgıp kelatat.
Uy tügündöy bılkıldap,
Kıtayıñ gana kaptap alıptır!
Kazılgan kalıñ or kelet,
Kaynatıluu şor kelet,
Karan kün canga zor kelet.
Kanday zaman, kanday kün,
Baatır, bolor eken kanday kün!
Kalıñ kıtay kozgolgon,
Baatır ay, tegerektep ötöt beym!
Acıratıp aluuçu
Ayköl Manas şeriñ cok,
Baatır ay, acalıñ mintip cetet beym!
Çoñu Kalça baş bolup,
Baatır ay, çogulup karmap alat beym,
Çoguu kıynap bul candı
Baatır ay, kurmandıkka çalat beym!
Çındı kandın aldına:
«Çın coonun başı mına», - dep,
Baatır ay, süyünçülöp barat beym!
Bügün kıtay öltürsö,
Kömülböy bul söök kalat beym,

Sarala'nın başını çevirdi işte,
Altın perçemli, kor kuşaklı
Azizkan'ın biriciği
Kederinden Çubak'a
Vasiyetini söyleyip durdu işte:
«Atının başını çevire dur,
Savaşa çıksan uğurlusun,
Asilim Çubak, bekleye dur!
Kazılmış derin hendek gelir,
Bak ki, kara gün cana zor gelir!
Gök ala demir kuşanmış
Bozkurt yeleli çıkıp geliyor,
Bakmadan mızrak saplayan
Yamanları çıkıp geliyor,
Kococaş ile Koñurbay,
Kımıldamadan mızrak vuran
Ustaları çıkıp geliyor.
Sığır tüyü gibi kaynaşıp,
Kıtay her yanı kaplayıvermiş!
Kazılmış derin hendek gelir,
Kaynatılmış çile gelir,
Kara gün cana zor gelir.
Nasıl zaman, nasıl gün,
Bahadır, nice olacak böyle gün!
Kalabalık Kıtay ayaklanmış,
Ah bahadır, çevremizi sarıp geçer besbelli!
Bizi çekip kurtaracak
Aygönül Manas arslanın yok,
Ah bahadır, ecelin böyle yetişir besbelli!
Ulusu Kalça başta olup,
Ah bahadır, toplanıp yakalarlar besbelli,
Hep birden bu canı kıvrandırıp
Ah bahadır, kurban diye keserler besbelli!
Hanın önüne gerçeği götürüp:
«İşte gerçek düşmanın başı» deyip,
Ah bahadır, müjdeye koşarlar besbelli!
Bugün Kıtay öldürürse,
Gömülmeden bu kemik kalır besbelli,

Botodoy bolgon kayran köz
Karkıldap karga oyot beym,
Aruuday bolgon bul etke
Ak kacır talap toyot beym!
Böyröktü börü oyot beym,
Kaalgaday kayran tiş
Sagızgan gana çıçıp koyot beym!
Adırda cılkı ala baş,
Atışıp cürüp ölgöndö
Kayda kalbayt bu kuu baş!
Kuday cazıp koygongo
Kötörböskö çara cok,
Ötüp kalsak düynödön
Kalgan meder kıluuçu
Art cakta erkek bala cok!
Ölüp kalsak düynödön
Uga turgan kulak cok:
«Kurgur atam öldü», - dep,
Kuran okup koyuuçu
Arkada erkek tuyak cok!
Çubagım, Talaska esen tartpaybız,
Beecinden esen kaytpaybız,
Ölüp kalsam kıtaydan,
Artımda esen sen kalsañ,
Belimden karmap büktöp ket,
Erenim Çubak, kan dosum,
Mekege söögüm cüktöp ket!
Mazarluu cerge coluksañ,
Körümdü kenen oyup ket,
Amanat kılıp al cerge
Alakeñdi koyup ket,
Kuran okup tabıştap,
Saralanı soyup ket.
«Berenim Almam öldü», - dep,
Çubagım, mintip meni koyup ket.
Koluñdu suuga salıp al,
Çubagım, kol daaratıñ alıp al.
Tulpardı oñdop tokup al,
Kel, Çubak, tirüülöy kuran okuylu,

Deve yavrusu gibi güzelim gözü
Gaklayan karga oyar besbelli,
Tertemiz olan bu etime
Ak akbaba üşüşüp doyar besbelli!
Böbreği kurt oyar besbelli,
Kapı kanadı gibi güzelim dişe
Saksağan pisleyip gider besbelli!
Kırda yılkı ala baştır,
Vuruşa vuruşa ölününce
Nerde kalmaz bu kuru baş!
Tanrı'nın yazıp koyduğuna
Katlanmamaya çare yok,
Şu dünyadan göçersek
Geride teselli olacak
Ardımızda erkek evlat yok!
Şu dünyadan ölüp gidersek
İşitecek bir kulak yok:
«Zavallı babam öldü» deyip,
Kur'an okuyup verecek
Arkada erkek tırnak yok!
Çubak'ım, Talas'a sağ varamayız,
Beecin'den esen dönemeyiz,
Kıtay elinde ölürsem,
Ardımda sağ sen kalırsan,
Belimden tutup katlayıp git,
Erenim Çubak, kan dostum,
Mekke'ye kemiğimi yükleyip git!
Kutlu bir yere rastlarsan,
Mezarımı geniş oyup git,
Emanet edip o yere
Alake'ni koyup git,
Kur'an okuyup ısmarlayıp,
Sarala'yı kurban edip git.
«Yiğidim Alma'm öldü» deyip,
Çubak'ım, beni böylece koyup git.
Elini suya daldırıver,
Çubak'ım, el abdestini alıver.
Küheylanı düzeltip eyerle,
Gel Çubak, sağken Kur'an okuyalım,

Acal cetse ölölü,	*Ecel yetişirse ölelim,*
Aldıñkı kara kapırga	*Öndeki kara kâfirle*
Baatır ay, atış kılıp körölü!	*Ah bahadır, bir vuruşup görelim!*
Ölböy tirüü cürgöndö,	*Ölmeyip sağ kalırsak eğer,*
Baatır ay, ne muraska cetelik,	*Ah bahadır, hangi mirasa erelim,*
Anan soguş kılıp özübüz	*Sonra savaşıp kendimiz*
Kurman ele bolup keteli.	*Kurban olup gidelim.*
Cetiktep beldi kurçanıp,	*Sımsıkı beli kuşanıp,*
Celpingen kara kıtayga	*Dalgalanan kara Kıtay'a*
Baatır ay, ceke aralap kol salıp,	*Ah bahadır, tek başına dalıp saldırıp,*
Bılkıldak kuuray bışkıça,	*Cılız kamış pişinceye dek,*
Mıyzamdın külü uçkuça,	*Mıyzam'ın külü uçuncaya dek,*
Mıktap bir altı ay salışıp,	*Tam altı ay dövüşüp,*
Topon suu cetpes Beecindi	*Tufan suyu ermez Beecin'i*
Toktoboy kırgın kılalı!	*Durmadan kırıp geçelim!*
Munarık küygön kıtayga	*Pus içre yanan Kıtay'a*
Burulbay kırgın kılalık,	*Dönmeden kırgın salalım,*
Çımçık uçpas keñ saydan,	*Serçe uçmaz geniş vadiden,*
Coo kutulbas ayzadan.	*Düşman kurtulmaz mızraktan.*
Toktoboy beldi kurçanıp,	*Durmadan beli kuşanıp,*
Tolkugan kara kıtayga	*Dalgalanan kara Kıtay'a*
Tobokel - dep kol salıp,	*Tevekkül deyip saldırıp,*
Kol salışkan It-Ölbös	*Savaşa girilen İt-Ölbös*
Adır-adır bel eken,	*Tepe tepe bir bel imiş,*
Kırk künçülük çöl eken,	*Kırk günlük bir çöl imiş,*
Adam turmak bul cayga	*İnsan şöyle dursun, bu yerde*
Ayban turgus cer eken.	*Hayvan duramaz bir yer imiş.*
Çımçıp ceerge çöbü cok,	*Bir tutam yenecek otu yok,*
Çık etim uurtar suusu cok,	*Bir yudum içilecek suyu yok,*
Munarıktap burçtangan,	*Pusa bürünüp köşelenen,*
Üstünön cöö tuman tüşüp ketkisiz,	*Üstünden yaya sis çöker de kalkmaz,*
Basıp cürgön can turmak,	*Yürüyen can şöyle dursun,*
Üstünön kara coru uçup ötküsüz,	*Üstünden kara kuzgun uçup geçemez,*
Adır-adır bel eken,	*Tepe tepe bir bel imiş,*
Azabı kımbat cer eken.	*Azabı ağır bir yer imiş.*
At kaptaldan ornogon,	*At böğrüne dek gömülen,*
Küygön kızıl kum eken,	*Yanmış kızıl kum imiş,*
Kapkara bolgon munarık,	*Kapkara olmuş bir pus ki,*

Munar dese el eken.
Kazılıp kalgan ordu kör,
Kakaylap uraan çakırıp,
Kaptagan kıtay koldu kör.
Munarıktı kör, çoktu kör,
Buzulbay tiygen oktu kör,
Kamıştı kör, seldi kör,

Kaptagan kıtay eldi kör.
At kötörbös cöönü kör,
Oşo koldun içinde
Alışkandı koybogon
Altı miñdey er çıksa,
Akırısı toybogon
Cöö külük degen el kelip.
Cöö külük kaptap alganda,
Cer buzulup terbelip,
Çekede calgız közü bar,
Eçen sonun el kelip,
Kıykırıp kıtay kürüldöp,
Kılçayıp karap tura albay,
Alakanday din ıslam
Kızıtalak candan tüñülüp,
Kıstoo salıp kıtay curt,
Kele catat çurkurap:
«Üydü körböy kaldık», - dep,
Alakanday busurman
Keesi ıylap turat burkurap.
Kayratı bar mıktuular
Çet-çetinde bölünüp,
Kanga toybos kök caldar
Oozunan zaarı tögülüp,
Kayratı cok camandar
Karañ kün tüşüp başına,
Köñülü caman bölünüp.
Asan kaygı adamdar:
«Atım calgız ele», - dep,
Kuurap catkan mından köp.
Arslan erdin baarısı:

Pus dediğin meğer ordu imiş.
Kazılıp kalmış hendeği gör,
Böbürlenip nara atıp,
Kaplayan Kıtay ordusunu gör.
Pusu gör, koru gör,
Şaşmadan değen oku gör,
Kamışı gör, seli gör,

Kaplayan Kıtay elini gör.
At taşımaz yayayı gör,
O ordunun içinde
Tutuştuğunu bırakmayan
Altı bin kadar er çıksa,
Sonunda doymak bilmeyen
«Yaya külük» denen el gelip.
Yaya külük kaplayınca,
Yer bozulup sarsılıp,
Alnında tek gözü olan,
Nice acayip bir el gelip,
Kıtay bağırıp gürleyip,
Dönüp bakıp duramadan,
Avuç içi kadar İslam eli
Kahrolası candan umut kesip,
Kıtay yurdu kıstırıp sıkıştırıp,
Çığrışarak geliyorlar:
«Evi görmez olduk» deyip,
Avuç içi kadar Müslüman'ın
Kimi hıçkıra hıçkıra ağlıyor.
Yürekli olan yamanlar
Kıyıda köşede ayrılıp,
Kana doymaz bozkurtların
Ağzından zehri dökülüp,
Yüreği yok zavallıların
Kara gün başına çöküp,
Gönlü fena bölünüp.
Tasalı kaygılı adamlar:
«Atım bir tekti» deyip,
Kavrulup yatan bundan çok.
Arslan erlerin hepsi:

«Atışıp kızık kördük, - dep,
Acal cetse öldük», - dep,
Cırgap catkan mından köp.
Alañkazar akılsız
Şaşıp catkan mından köp.
Kayratı cok camandar
Ortosunda kamalıp,
Kaçıp cürgön mından köp.
Tulpar atı toktoboy,
Tuylap catkan mından köp.
Kayratı bar erender

«Vuruşup tadını gördük» deyip,
«Ecel yetince öldük» deyip,
Keyfe dalan bundan çok.
Şaşkın akılsız olanlar,
Telaşa düşen bundan çok.
Yüreği yok zavallılar
Ortada kıstırılıp,
Kaçıp duran bundan çok.
Küheylan atı durmayıp,
Şahlanıp tepen bundan çok.
Yürekli olan erenler

Kaygı tartpay ölümdön,
Cırgap catkan mından köp.
Coonun türün körgöndö,
Eeligip, culkunup,
Eri ölgöndöy bulkunup,
Altı kişi bir candı
Karmap cürgön mından köp.
Akıl kirbey köödöngö,
Caşıp cürgön mından köp.
Ayza menen mıkçıyıp,
Kamınganı sandan köp.
Börüdöy közü caynagan,
Tildi kese çaynagan,
Berenderi mından köp.
Türkün-türkün bölünüp,
Türün karap otursañ,
Türdüü kıtay kakançı
Soruuçuday körünüp.
Kızıl buurul at mingen,
Kıl kuyrugun çort tüygön,
Kıyındarı bölünüp,
Adır menen kılkıldap,
Anısı kaptap alıptır.
Kara çapan, keñ köynök
Kalday kolu çogulup,
Çoguu kaptap alıptır.
Temir arkan tor algan,

Ölümden kaygı çekmeden,
Keyfe dalan bundan çok.
Düşmanın halini görünce,
Coşup, silkinip,
Eri ölmüş gibi çırpınıp,
Altı kişi bir canı
Tutup duran bundan çok.
Göğsüne akıl girmeden,
Yaşarıp ağlayan bundan çok.
Mızrağıyla kasılıp,
Hazırlananı sayıdan çok.
Kurt gibi gözü parlayan,
Dilini ısırıp çiğneyen,
Yiğitleri bundan çok.
Türlü türlü bölünüp,
Hallerine bakacak olsan,
Türlü Kıtay, Kakançı,
Kan emecekmiş gibi görünüp.
Kızıl kırçıl at binen,
Kıl kuyruğu kısa düğümlü,
Yamanları ayrılıp,
Tepelerden dalgalanıp,
Onlar da kaplayıvermiş.
Kara kaftan, geniş gömlek,
Kalday ordusu toplanıp,
Hep birden kaplayıvermiş.
Demir urgan, ağ kuşanmış,

Erindi kese çaynagan,
Közü arı cakta kaynagan,
Alışkanın koybogon,
Adamzatka toybogon
Acgu menen Cacoco
Koşo kaptap kalıptır.
Çeriktüü kıtay el kelet,
Çenegen canga zor kelet.
Beeleseñ musulmanıñdı
Baylap alçu kol kelet.
Kıtaylardı karasañ
Cer aylanıp sögülüp,
Oşo bolor kazatta
Alakanday busurman
Ürkkön koydoy bölünüp,

Dudağını ısırıp çiğneyen,
Gözü ötede kaynayan,
Tutuştuğunu bırakmayan,
İnsanoğluna doymayan
Acgu ile Cacoco
Birlikte kaplayıvermiş.
Ordulu Kıtay eli gelir,
Ölçüp bilen cana zor gelir.
Baksana, Müslümanını
Bağlayıp götürecek ordu gelir.
Kıtaylara bakacak olsan
Yer dönüp sökülüp,
O olacak gazada
Avuç içi kadar Müslüman
Ürkmüş koyun gibi bölünüp,

Çeriktüü kıtay kayran kol
Çenebey kaptap bergen soñ,
Kaynamak boldu kayran şor.
Kızıl-tazıl munarık
Caanın ogu şorgolop.
«Kızıl ayza celegim,
Alakem aman koygun», - dep,
Alakeñe korgolop.
Altın temir kurçanıp,
Altından kemer kurçanıp,
Azizkandın Almambet
Ayday betin nur çalıp,
Kara közün kan çalıp,
Kanduu cüzün nur çalıp,
Maylagan buuday cüzdönüp,
Küügüm tuman közdönüp,
Tegeregin karabay,
Kıtay kaptap kelgende
Tegi kıraan tuygunuñ
Tegi ele canın ayabay:
«Karargan kara kapırga
Kazattı emi kıldım, - dep,
Kaalasa kuday mınakey

Ordulu Kıtay, koca ordu
Ölçüsüz kaplayıverince,
Kaynamaya durdu kara çile.
Kızıl alaca pus içinde
Yayın oku sicim gibi yağıp.
«Kızıl mızrak flamam,
Alake'mi sağ bırak» deyip,
Alake'ye sığınıp.
Altın demir kuşanıp,
Altından kemer kuşanıp,
Azizkan'ın Almambet'i,
Ay gibi yüzünü nur kaplayıp,
Kara gözünü kan bürüyüp,
Kanlı yüzünü nur kaplayıp,
Yağlanmış buğday benizlenip,
Alacakaranlık sise dönüp gözleri,
Çevresine bakmadan,
Kıtay kaplayıp gelince
Aslı doğan olan şahbazın,
Hiç mi hiç canını esirgemeden:
«Kararmış kara kâfire
Gazayı işte ettim» deyip,
«Tanrı dilerse işte böyle

Kayran gana candı kıydım, - dep,
Baygambar baspas Beecinge
Bastırıp kazat kıldım, - dep,
Kaalasa kuday mınakey
Kayran bir candı kıydım!» - dep,
Kazık moyun Sarala
Kaykalatıp kayran şer,
Uy kuymulçak Sarala
Uyulgutup kayran şer.
Kara caak aybalta
Alakeñdin bileginde çalınuu,
Eki mizdüü zulpukor
Kınınan dayar alınuu.
Keçee sarı taldan saydırgan,
Talı kalıp turganda,
Sar altından casagan
Tagı kalıp turganda,
Çaçıp iygen cıygandı,
Izdep gana calgız ıymandı.

Güzelim candan geçtim» deyip,
«Peygamber basmaz Beecin'e
Yürüyüp gaza ettim» deyip,
«Tanrı dilerse işte böyle
Güzelim bir candan geçtim!» deyip,
Kazık boyunlu Sarala'yı
Şaha kaldırıp koca arslan,
Sığır sağrılı Sarala'yı
Fırıl fırıl döndürüp koca arslan.
Kara yanaklı aybalta
Alake'nin bileğine dolanmış,
İki ağızlı zülfikar
Kınından hazır çekilmiş.
Dün sarı söğütten diktirilmiş,
Söğüdü daha dururken,
Sarı altından yapılmış
Tahtı daha dururken,
Derip topladığını saçarak,
Yalnız imanı arayarak.

Ayabagan dümöktü
Sala kelgen emespi.
Cobo coogo atıçu
Karıkandın sır barañ
Belekke karmap Beecinden,
Berenim Almam köykaşka
Ala kelgen emespi.
Asınganda sır barañ -
Ay dalının aynegi,
Atışkan coogo kirgende
Amanat ele candın ermegi,
Oynogondo oçogor,
Çındaganda coo buzar,
Sır nayza koldo bılkıldap,
Altın ooz sır barañ
Ay dalıda carkıldap.
Çekiri cok koy közdüü,
Sepkili cok ak cüzdüü,
Kirpiginde kiri cok,

Amansız bir kıyameti
Kopara gelmiş değil miydi.
Yığın yığın düşmana atılan,
Karıkan'ın sır tüfeğini
Beecin'den armağan diye alıp,
Yiğidim Alma'm, gök kaşkam,
Getirivermiş değil miydi.
Kuşanınca sır tüfek —
Ay küreğinin aynası,
Vuruşan düşmana girince
Emanet canın avuncuydu,
Oynarken fitilli tüfek,
Ciddiye binince düşman bozar,
Sır mızrak elde titreşip,
Altın ağızlı sır tüfek
Ay kürekte parıldayıp.
Şaşılığı yok koyun gözlü,
Çili yok ak yüzlü,
Kirpiğinde kiri yok,

Kan Azizdin calgızı
Oozunan kök calın çıgıp şırkırap,
Kaalgaday kayran tiş
Taruudaydan bırkırap:
«Alakanday ıslam
Aldırıp kantip turam, - dep,
Aylam bir cetse kıtaydı
Beecinge çeyin kıram, - dep,
Altı san kara kapırga
Atışıp soguş kılam», - dep,
Alakeñ kirdi soguşka.
«Karaan bolup berbesten,
Kantip tirüü turam», - dep,
Kan Baltaydın Çubagı
Kanı kirdi kördüñbü.
Baabedindin Bayçoro,
Üzüktöy kalpak er Şuutu,
Kırktın başı Kırgıl çal,
Iramandın Irçı uulu,
Töö kötörgön Akayar,
Suu iç dese, uu içken,
Kan tök dese, cin tökkön,
Börk al dese, baş algan,

Ok keç dese, çok keçken,
Doodon kayra tartpagan,
Ölümdön kayra kaytpagan.
At semirip ık bolgon,
Calgız cürüp kırk bolgon,
Meken kılgan Talastı,
Kan kötörüp, şer kılgan
Kak kök cal Manastı.
Ak maralga uu kılgan,
Kez bolgon cerin çuu kılgan,
Kırk kıraandın baarı bar,
Kımbatı Çubak, Almambet
Kıraandardın baarı bar.
Koşoy, Töştük atı uykaş
Eki tügöy kan kelgen,

Han Aziz'in biriciğinin
Ağzından gök alev fışkırıp çağlayıp,
Kapı kanadı gibi güzelim diş
Darı misali gıcırdayıp:
«Avuç içi kadar İslam'ı
Kırdırıp nasıl dururum» deyip,
«Gücüm bir yetse Kıtay'ı
Beecin'e kadar kırarım» deyip,
«Altı bölük kara kâfirle
Vuruşup savaş ederim» deyip,
Alake girdi savaşa.
«Ona destek olmadan,
Nasıl sağ dururum» deyip,
Han Baltay'ın Çubak'ının
Kanı kaynadı, gördün mü.
Baabedin'in Bayçoro'su,
Keçe örtüsü gibi kalpaklı er Şuutu,
Kırkların başı Kırgıl ihtiyar,
Iraman'ın Irçı oğlu,
Deve kaldıran Akayar,
«Su iç» dense zehir içen,
«Kan dök» dense can döken,
«Börk al» dense baş alan,

«Oktan geç» dense kordan geçen,
Davadan geri dönmeyen,
Ölümden geri kaçmayan.
Atları semirip kıvama gelen,
Yalnız yürüyüp kırk olan,
Talas'ı yurt edinen,
Han kaldırıp arslan eyleyen
Tam bozkurt yeleli Manas'ı.
Ak marala av kuran,
Rast geldiği yeri velveleye veren,
Kırk doğanın hepsi var,
Kıymetlisi Çubak, Almambet,
Doğanların hepsi var.
Koşoy, Töştük adları uyumlu
İki eş han gelmiş,

«Acal cetse ölöm, - dep,
Alakanday ıslamga
Ölböy cürsöm kayran can
Iymam bolup berem», - dep,
Mekeden kelgen Aykoco,
Oşondo ıymamdıkka al kelgen.
Eybit kandın er Ürbü,
Eştekterdin Camgırçı,
Kanı mıktuu Koñurbay
Karıp kılıp cer cüzün,
Kaptap ele kıtay alganda,
Çoñ kandardın baarısı
Çoguluşup küyünüp,
Çoñ tozok tüşüp başına,
Çoguu ele candan tüñülüp.
Tüñülö turgan sebebi -
Asman açık, cer bürkök,
Cerden bir tal körünböy,
Topurak caynap, toz uçup,
Elden bir can körünböy,
Boz ala celek tuu bolup,
Boy-boylogon çuu bolup,
Agala celek kara tuu,
Aygaylagan ızı-çuu,
Çoñ kazattın özü eken,
Kapır menen busurman
Kez kelüüçü kezi eken.

«Ecel yetince ölürüm» deyip,
«Avuç içi kadar İslam'a
Ölmeden kalırsam bu güzelim can
İmam olup dururum» deyip,
Mekke'den gelen Aykoco,
O zaman imamlığa o gelmiş.
Eybit hanın er Ürbü'sü,
Eştek'lerin Camgırçı'sı,
Hanı zorlu Koñurbay
Yeryüzünü öksüz koyup,
Kıtay her yanı kaplayınca,
Ulu hanların hepsi
Toplanıp yanıp yakılıp,
Başlarına ulu tamu çöküp,
Hep birden candan umut kesip.
Umut kesmelerinin sebebi:
Gök açık, yer kapalı,
Yerden bir dal görünmez,
Toprak kaynayıp, toz uçup,
Elden bir can görünmez,
Boz ala flama tuğ olup,
Boy boylayan çığlık kopup,
Ak ala flamalı kara tuğ,
Haykırışan hayhuy,
Ulu gazanın ta kendisiymiş,
Kâfir ile Müslüman'ın
Karşılaşacağı çağ imiş.

Kanduu kanga kanışıp,
Kayra tartpay erender
Kaçpay turup salışıp,
Erendin baarı cadaşıp,
Kadimkidey erender,
Kara temir sır nayza,
Kaçpay turup erender
Kak cürökkö madaşıp.
Cerdin üstü küründöp,
Eldin baarı birindep,
Oşondo altın aydar, çok belboo

Kanlıyla kana kanışıp,
Geri dönmeden erenler
Kaçmadan durup dövüşüp,
Erenlerin hepsi yorulup bitip,
Her zamanki gibi erenler,
Kara demir sır mızrağı,
Kaçmadan durup erenler
Tam yüreğe saplayıp.
Yerin üstü gürleyip,
Elin hepsi teker teker seyrelip,
O zaman altın perçemli, kor kuşaklı

Azizkandın calgızı,
Tokson kalday, bul calgız
Tozup cüröt Alakem.
Oñgo oop sayganda
On neçesin kulatıp,
Solgo oop sayganda
Soltondorun sulatıp,
Oşo kazat içinde
Uy kuymulçak Sarala
Tokup cüröt Alakeñ,
Uyba degen dubanı
Uygu-tuygu tüşürüp
Okup cüröt Alakeñ.
Orto cerin Almambet
Oyup kelip berdi ele,
Tegeregin kırk çoro
Soyup kelip berdi ele,
Kak ortosun ceti kan
Talap kelip berdi ele,
Bir böyrögün Çubagı
Sabap kelip berdi ele,
Kaşat cagın Acıbay
Kamap kelip berdi ele,
Bir böyrögün Kırgıl çal
Kırıp kelip berdi ele.
Talaanın baarı çañ bolup,
Tüzöñdün baarı kan bolup,
Azuuların arkaytıp,
At ölügü too bolup,
Muruttarın serbeytip,
Er ölügü boo bolup,

Azizkan'ın biriciği,
Doksan kalday'a bu yalnız
Karşı koyup duruyor Alake'm.
Sağa eğilip sapladığında
On kadarını yıkıp,
Sola eğilip sapladığında
Sultanlarını serip,
O gaza içinde
Sığır sağrılı Sarala'yı
Eyerleyip sürüyor Alake,
«Uyba» denen duayı
Aralıksız art arda indirip
Okuyup duruyor Alake.
Orta yerini Almambet
Oyup gelip vermişti,
Çevresini kırk çora
Boğazlayıp gelip vermişti,
Tam ortasını yedi han
Talan edip gelip vermişti,
Bir böğrünü Çubak'ı
Döve döve gelip vermişti,
Yamaç yanını Acıbay
Kuşatıp gelip vermişti,
Bir böğrünü Kırgıl ihtiyar
Kırıp gelip vermişti.
Ovanın hepsi toz olup,
Düzlüğün hepsi kan olup,
Azı dişleri sırıtıp,
At ölüsü dağ olup,
Bıyıkları dimdik kalkıp,
Er ölüsü demet olup,

Erenderdin baarısı:
«Islam!» - dep bakırıp,
Kayra tozup kıtaydı,
Beecindi közdöy sapırıp.
Kakançıluu Beecindi,
Kakaylatıp kıtaydı
Kayra aydap sürdü ele.

Erenlerin hepsi:
«İslam!» diye bağırıp,
Kıtay'ı yeniden önleyip,
Beecin'e doğru savurup.
Kakançı'lı Beecin'i,
Kıtay'ı gerisin geri sersemletip,
Geri sürüp kovmuştu.

Kamgak uçkan emedey,
Karşı-terşi tüşürüp,
Kamap aydap cürdü ele.
Ayza cetken cerlerin
Ayza menen uratıp,
Bet aldına kelgendi
Bolot menen kulatın,
Cetiktep belin kurçanıp,
Ceti san kara kıtayga
Ceke aralap kol salıp,
Toltura kıtay kayran curt,
Tolkup kaptap kelgende,
Mancuu degen bir kıtay
Baştap kaptap bergende,
Kara kalmak, mañgul curt
Kaptap uruş salganda,
Şibee degen bir uruu
Kaptalınan kaçırıp,
Al dagı kaptap alganda,
Soloon degen el eken,
Kakançıluu Beecin curt,
Soolbogon ken eken,
Katın kandan tırgoottor
Kaptap ele kalgan kezi eken.
Kalıñ kıtay cabılıp,
Kayran Kalça er kök cal
Kaytıp aydap tozgon soñ,
Tokson Beecin kozgolgon.
Cer üstündö çöptü kör,
Çöpçölük kıtay köptü kör,
Kürküröp akkan seldi kör,
Selçelik kıtay eldi kör!
Ayzanın başı çabışıp,
Adamdın başı kagışıp,
Ay körünböy tumandap,

Uçan çalı çırpı misali,
Karmakarışık düşürüp,
Kuşatıp sürüp gitmişti.
Mızrak yettiği yerleri
Mızrakla yıkıp,
Önüne geleni
Çelikle devirip,
Sımsıkı belini kuşanıp,
Yedi bölük kara Kıtay'a
Tek başına dalıp saldırıp,
Dopdolu Kıtay, koca yurt,
Dalgalanıp kaplayıp gelince,
Mancu denen bir Kıtay
Başı çekip saldırınca,
Kara Kalmak, Moğol yurdu
Kaplayıp savaş salınca,
Şibee denen bir boy
Böğründen hücum edip,
O da kaplayıverince,
Soloon denen bir el imiş,
Kakançı'lı Beecin yurdu,
Kurumaz bir maden imiş,
Kadın hanlı Tırgoot'lar
Kaplayıverdiği çağ imiş.
Kalabalık Kıtay üşüşüp,
Koca Kalça, er bozkurt,
Geri sürüp önleyince,
Doksan Beecin ayaklandı.
Yer üstündeki otu gör,
Ot kadar çok Kıtay'ı gör,
Gürleyip akan seli gör,
Sel kadar Kıtay elini gör!
Mızrağın ucu tokuşup,
İnsanın başı çarpışıp,
Ay görünmez, sislenip,

Aydın közü bilinbey,
Kün bülbüldöp körünböy,
Kündün cüzü kir bolup,

Ayın gözü seçilmez,
Gün donuklaşıp görünmez,
Günün yüzü kir olup,

Küçöp kıtay kelgende
Cer cüzü menen bir bolup,
Cer aylanıp tolgonup,
Cetkileñi Çoñ-Beecin
Cer cüzü menen bir bolup,
Kabar alıp Karıkan
Kanı caman tarıgan.
Açuusu kelip abıdan,
Kırk eşiktüü Beecindin
Kün batış cagın açıptır.
Köptügünön kıtaylar
Kumurskaday taşıptır.
Kanınan buyruk bargan soñ,
Tütüngö bergen bir cigit,
Emi salım algan soñ,
Kaptap kıtay kakançın
Kazatka cetip kalgan soñ,
Türdüü-türdüü kıtaylar
Türdönüp baarı körüngön.
Munun türün körgöndö
Alakanday din ıslam
Asıl candan tüñülüp,
Alda eçe bölünüp,
Oşondo kan Azizdin Almambet
Koştop algan buudan cok,
Kokuy kün canga küç kılıp,
Kıtay kıstap turganda
Kabılan Sırgak bala cok.
Beren Almañ calgızdın
Berendigi sında cok,
Beline tañuu kıluuçu
Beren Sırgak mında cok.
Kan Koñurbay baş bolup,
Kaçırıp kıtay cetti ele,
Kızırduu Almañ kök caldı
Kıykırıp kıtay curttarı,
Kırk eki gana kurçap ketti ele.
It-Ölböstün çölündö
Ölböy-citpey Almañdın

Kıtay azgınlaşıp gelince
Yeryüzüyle bir olup,
Yer dönüp burkulup,
En yamanı Çoñ-Beecin
Yeryüzüyle bir olup,
Haber alıp Karıkan,
Hanın canı fena daraldı.
Öfkesi geldi adamakıllı,
Kırk kapılı Beecin'in
Gün batı yanını açıvermiş.
Çokluğundan Kıtaylar
Karınca gibi taşmış.
Hanından buyruk varınca,
Her ocaktan verilen bir yiğit,
Şimdi salma alınınca,
Kaplayıp Kıtay, Kakançın,
Gazaya erişip gelince,
Türlü türlü Kıtaylar
Kılık kılık hepsi göründü.
Bunun halini görünce
Avuç içi kadar İslam eli
Aziz candan umut kesip,
Kim bilir kaça bölünüp,
O zaman han Aziz'in Almambet'inin
Yedeğine aldığı küheylan yok,
Kara gün cana yüklenip,
Kıtay sıkıştırıp dururken
Kaplan Sırgak yavrusu yok.
Yiğit Alma'n yalnızın
Yiğitliğinde kusur yok,
Beline destek olacak
Yiğit Sırgak burada yok.
Han Koñurbay başta olup,
Kıtay hücum edip yetişmişti,
Hızırlı Alma'n bozkurdu,
Kıtay yurtları haykırışıp,
Tam kırk iki kat kuşatıvermişti.
İt-Ölbös'ün çölünde
Ölmeden yitmeden Alma'nın

Koyulup közü kirteydi.
Kozgolup kıtay ketkende,
Alakeñe cetimiş ayza bir tiydi
Kazılıp ketti kalıñ or,
Kurçadı kıtay kırk san kol.
Altı miñ kıtay, san kalday,
Aralaş kirdi Almaña.
Ak sakalı Koñurbay:
«Demge koyboy cetkin, - dep,
Kaçıp cürgön kaçkındı
Azır baylap ketkin, - dep,
Başına kook kiygizip,
Karıkandın aldına
Tirüülöy aydap baralık,
Balbandın baarın kıyrattı,
Aramdan tirüülöy öçtü alalık», -
Koñurbay bu kabarın bergende,
Kılkıldap kıtay cügürdü,
Kıynalıp ketip kayran baş,
Alakeñ, kızıtalak candan tüñüldü.
Tüñülö turgan sebebi,
Turnaday kayran şer
Bütkön boyu dal bolgon,
Kızmat berçü eki kol
Bılkıldabay şal bolgon,
Almaday bolgon kayran baş
Alda neçe kan bolgon.
Kıtay kaptap alganda,
Eer beldey belesti
Külügünön Sarala
Ölgöndö arañ cölönüp,
Saralanın eçkidey bolgon kayran baş
Kıpkızıl kanga bölönüp,
Uy kuymulçak Sarala
Araanday oozu açılıp,
Kanga aralaş ak köbük
Omuroogo çaçılıp,
Tamanı cerge tarsıldap,

Gözü karardı, dumanlandı.
Kıtay yerinden kalkıp gidince,
Alake'ye yetmiş mızrak birden değdi,
Kazılıverdi derin hendek,
Kıtay kuşattı, kırk bölük ordu.
Altı bin Kıtay, sayısız kalday,
Karışıp girdi Alma'ya.
Ak sakallısı Koñurbay:
«Soluk aldırmadan yetişin» deyip,
«Kaçıp duran kaçağı
Hemen bağlayıp götürün» deyip,
«Başına kavuk giydirip,
Karıkan'ın huzuruna
Diri diri sürüp varalım,
Pehlivanların hepsini kırdı,
Haramdan diri diri öcümüzü alalım» —
Koñurbay bu haberini verince,
Dalgalanıp Kıtay koşuştu,
Bunalıp gitti güzelim baş,
Alake, kahrolası candan umut kesti.
Umut kesmesinin sebebi:
Turna gibi koca arslanın
Bütün bedeni uyuşup kaldı,
Hizmet eden iki kolu
Kımıldamaz, felç oldu,
Elma gibi olan güzelim baş
Kim bilir kaç yerden kan oldu.
Kıtay kaplayıverince,
Eyer beli gibi yokuşta
Külüğü Sarala'ya
Ölürcesine güç bela yaslanıp,
Sarala'nın keçi gibi güzelim başı
Kıpkızıl kana belenip,
Sığır sağrılı Sarala'nın
Kapan gibi ağzı açılıp,
Kana karışık ak köpük
Döşüne saçılıp,
Tabanı yere güm güm vurup,

Kara bolot oozduk	*Kara çelik gemi*
Kömököydö karsıldap,	*Damağında takırdayıp,*
Baskan ceri bırkırap,	*Bastığı yer paramparça olup,*
Taş aralaş dañkanı	*Taşa karışık nal parıltısı*
Asıl Almañ töröñdün	*Asil Alma'n beyinin*
71370 Töbösündö çırkırap,	*Tepesinde çınlayıp,*
Kazık moyun Sarala	*Kazık boyunlu Sarala*
Tal cibektey kuyrugun	*Söğüt ipeği gibi kuyruğunu*
Çatkayakka çapkılap,	*Apış arasına çarpıp,*
Buudanıñ oşo künü baykasañ	*Küheylanın o gün, baksan,*
Başın cerge salıptır,	*Başını yere eğmiş,*
Celgenine cel cetpey,	*Yortmasına yel yetişmez,*
Cetkileñ çurkap alıptır.	*Alabildiğine koşup gitmiş.*
Zamana caman tarılıp,	*Zaman fena daralıp,*
Özü calgız kayran şer	*Kendisi yalnız, koca arslan,*
71380 Saralaga calınıp.	*Sarala'ya yalvarıp.*
Calına turgan sebebi:	*Yalvarmasının sebebi:*
Bitteyinde birigip,	*Bit kadarken birleşmiş,*
Barmaktayda baş koşkon.	*Parmak kadarken baş koşmuşlar.*
Kızıl kanga çömülüp,	*Kızıl kana gömülüp,*
Kınap cüröt Sarala.	*Uyumla gidiyor Sarala.*
Oşo künü canıbar	*O gün o can yoldaşı*
Başın cerge salıptır,	*Başını yere eğmiş,*
Eti kızıp alıptır.	*Eti kızışıp coşmuş.*
Kün aylanıp tutuldu,	*Gün dönüp tutuldu,*
71390 Kündöp-tündöp col tartıp,	*Gece gündüz yol tepip,*
Külük eken Sarala	*Külükmüş Sarala,*
Ölgöndö kaçıp kutuldu.	*Ölümüne kaçıp kurtuldu.*
Tokson künü aralap,	*Doksan gün içinde dolaşıp,*
Alakeñ çıktı bir caydan	*Alake çıktı bir yerden*
Toguz cerden cara cep.	*Dokuz yerinden yara yiyip.*
Bayakı kara surdun suluusu,	*Hani o kara yağızın güzeli,*
Busurmandın urduusu,	*Müslüman'ın soylusu,*
Kayran ceñeñ Kanıkey	*Güzelim yengen Kanıkey*
Altı ayçılık azapka	*Altı aylık azabı*
71400 Bolcop bergen emespi,	*Önceden sezip vermiş değil miydi,*
Sebep degen bir darı	*«Sebep» denen bir ilacı*
Almambet asıl ayaşın	*Almambet'e, aziz dostuna,*

Sıylap bergen emespi:
«Beli katuu Beecin şaar
Bek azapka barasız,
Beypayga Almam kalasız,
Meenettüü canga küç kelip,
Beycay bolup turganda
Tañdayıña salasıñ,
Oorugan ceriñ basılat,

Umaçtay közüñ açılat».
Karagattay kayran köz
Kamçı boyu caş ketip,
Iylap bergen emespi.
Amanat kılıp tabıştap,
Alakeñdey törögö
Sıylap bergen emespi.
Bagdat menen Mısırdı
Katar baarın çaldırgan,
Cer cüzünö kabardı
Cetkileñ ceñeñ saldırgan.
Oşol Meke şaarınan
«Ebep» degen bir darı,
«Sebep» degen bir darı,
Oşondo, Kanıkey ceñeñ aldırgan.
Eki col barmak başında
Köykaşka tañdayına saldı ele.
Oşondo oorugan ceri basılıp,
Alakeñdin umaçtay közü açılıp,
Cetimiş künü aralap,
Ceti cerden cara cep,
Çubagı çıktı bir caydan.
Tañ kaşkayıp sürgöndö,
Cerge carık tiygende,
Kara buudan külüktör
Kızıl bolup kalıptır.
Manas kandın kırk kıraan
Ötkörö kıyın salışıp,
Berender acıraşıp kalıptır.
Çöl-Maydan degen talaa bar,

Saygıyla vermiş değil miydi:
«Beli katı Beecin şehri,
Pek azaba varırsınız,
Derde düşersiniz Alma'm,
Emektar cana zor gelip,
Halsiz kalıp durduğunuzda
Damağına koyarsın,
Ağrıyan yerin diner,

Umaç gibi gözün açılır.»
Kuş üzümü gibi güzelim gözden
Kamçı boyu yaş dökülüp,
Ağlayıvermiş değil miydi.
Emanet edip ısmarlayıp,
Alake gibi beye
Saygıyla vermiş değil miydi.
Bağdat ile Mısır'ı
Sırayla hepsini dolaştırtmış,
Yeryüzüne haberi
Yaman yengen saldırtmış.
O Mekke şehrinden
«Ebep» denen bir ilaç,
«Sebep» denen bir ilaç,
İşte o zaman Kanıkey yengen getirtmiş.
İki kez, parmak başı kadarını
Gök kaşka damağına koymuştu.
O zaman ağrıyan yeri dinip,
Alake'nin umaç gibi gözü açılıp,
Yetmiş gün içinde dolaşıp,
Yedi yerinden yara yiyip,
Çubak'ı çıktı bir yerden.
Tan ağarıp söktüğünde,
Yere aydınlık değdiğinde,
Kara küheylan külükler
Kızıla kesmiş.
Manas hanın kırk doğanı
Alabildiğine çetin dövüşüp,
Yiğitler birbirinden ayrı düşmüş.
Çöl-Maydan denen bir ova var,

Kırk çoronun eçen cerde cara bar,
Acıbay, Şuutu kanı bar,
Art cagına karasañ
Bütkül din ıslam curttun baarı bar.
Akıldan ketip altañdap,
Ayla tappay kaltañdap,
Almambet, Çubak şeri cok,
Aylasın tappay busurman
Kaçıp ele kalgan kezi eken.
Orto cerin Koñurbay
Oygulap kuup alıptır.
Eki çetin Ezkara

Kırk çoranın nice yerinde yara var,
Acıbay, Şuutu hanları var,
Art yanına bakacak olsan
Bütün İslam dini yurdunun hepsi var.
Aklı gidip sendeleyip,
Çare bulamayıp bocalayıp,
Almambet, Çubak arslanları yok,
Çaresini bulamayıp Müslüman
Kaçıp durduğu çağ imiş.
Orta yerini Koñurbay
Oya oya kovalamış.
İki ucunu Ezkara

Eşip çıgıp kelatat,
Attan tüşüp kalganın,
At oyunçu, cöö külük
Kazınalık balbandar
Baştarın kesip çıgıp kelatat,
Alakanday busurman
Astıga salıp iyirip,
Tiyip çıgıp kelatat.
Köp toktoboy busurman
Sırt cagınan köp kapır
Sürüp çıgıp kelatat.
Eçen külük tulpardın
Eer tokumu boorunda,
Koştop çıgıp kelatat.
«Esil kayran bir boorum
Kıtaydan ölüm boldu», - dep,
Bozdop çıgıp kelatat.
Koşoy, Töştük eki kan
Kozgoloñ salıp köp kıtay
Artınan kuup alganda,
Es taba albay elteñdep,
Kaçıp kelet busurman,
It-Ölböstün çölündö
Toptop kaçıp kelatat.
«Kabılan Çubak, Almambet
Kanım kayda ketken?» - dep,

Yara yara çıkıp geliyor,
Attan düşüp kalanların,
At cambazı, yaya külük,
Hazine pehlivanları
Başlarını kesip çıkıp geliyor,
Avuç içi kadar Müslüman'ı
Önüne katıp kıvırıp,
Vurup çıkıp geliyor.
Müslüman fazla duramayıp,
Sırt yanından çok kâfir
Sürüp çıkıp geliyor.
Nice külük küheylanın
Eyer takımı böğründe,
Yedekleyip çıkıp geliyor.
«Vah güzelim öz kardeşim
Kıtay elinden öldü» deyip,
İnleyip çıkıp geliyor.
Koşoy, Töştük iki han,
Kargaşa salıp çok Kıtay
Ardından kovalayınca,
Kendine gelemeyip afallayıp,
Müslüman kaçıp geliyor,
İt-Ölbös'ün çölünde
Toplaşıp kaçıp geliyor.
«Kaplan Çubak, Almambet
Hanım nereye gitti?» deyip,

Coktop kaçıp kelatat.
Busurmandı körgöndö,
Buudandın oozun bura albay,
Buurugup ıylap öpkölöp,
Buudanıñ Almañ tura albay,
Ayza karmap sabılıp,
Canındagı kırk cigitke calınıp:
«Aylanayın kırk çoro,
Keçee Cılgınduunun oyunda,
Keñ Talastın boyunda
Kalıñ argın oy tartıp,
Konup atkan kezinde,
Kündüzü kımız, tünü kız
Bolup atkan kezinde,
Ok ötpös kara kalpaktı
Kırdap turgan kezinde,

Koşo bilip kırgızdı
Cırgap turgan kezinde,
Ombunu buzup olco alıp,
Ortosun buzup col salıp,
Meke dılda kılımdı
Çalıp turgan kezinde,
Altı-Şaar, Kokondu
Aydap-sabap oşonu,
Altı miñ cambı, miñ kunduz
Ayda salıp alımdı,
Alıp turgan kezinde,
Cabılıp baarıñ turganda.
Cayanı kesip ceçü elem,
Cabırkatıp canımdı
Cañ-cuñdu buzam deçü elem.
Kara bolot zulpukor
Kooloşüp ketem deçü eleñ,
Kıtay bir turmak kılımga
Sen cöölöşüp ketem deçü eleñ,
Oylonup kılgan ok ötpös
Kiyişermin deçü eleñ,
Alakanday din ıslam

Ağıt yakıp kaçıp geliyor.
Müslüman'ı görünce,
Küheylanın başını çeviremeyip,
İçi burkulup ağlayıp hıçkırıp,
Küheylanlı Alma'n duramayıp,
Mızrak tutup çırpınıp,
Yanındaki kırk yiğide yalvarıp:
«Kurbanın olayım kırk çora,
Dün Cılgındı ovasında,
Geniş Talas'ın boyunda
Kalabalık Argın eli yayılıp,
Konup oturduğu çağda,
Gündüzü kımız, gecesi kız
Olup durduğu çağda,
Ok geçmez kara kalpağı
Sırma kenarlı diktiği çağda,

Kırgız'ı da birlik bilip
Sefa sürüp durduğu çağda,
Ombu'yu bozup ganimet alıp,
Ortasını yarıp yol açıp,
Mekke tillâsınca âlemi
Vurup haraca kestiği çağda,
Altı-Şaar'ı, Kokon'u
Sürüp döverek onları,
Altı bin yambı, bin kunduz
Her ay vergi salıp,
Alıp durduğu çağda,
Hepiniz bir arada dururken:
Caya yağını kesip yerdim,
Canımı ezaya sokup
Cañ-Cuñ'u bozarım derdim.
Kara çelik zülfikarla
Omuz omuza dalarım derdin,
Kıtay şöyle dursun, cümle âleme
Sen, karşı koyup giderim derdin,
Düşünülüp yapılmış ok geçmezi
Birlikte giyeriz derdin,
Avuç içi kadar İslam dininin

Azap tüşsö başına,
On segiz miñ aalamga
Tiyişermin deçü eleñ,
Ayza karmap coo kelse,
Azaptuu cerden doo kelse,
Ayzalaşıp kıykırıp,
Ozup alam deçü eleñ.
Kır cagıñda kıtaydan
Kıyın kıstoo iş kelse,
Kılçaybay kirip atışıp,
Kızıtalak, tozup alam deçü eleñ.
Ok ötpögön asıl ton
Kiyişermin deçü eleñ,
Müşkül iş körsö busurman
Burulbay kirip atışıp,
Sen tozup alam deçü eleñ.
Acalduu kişi ölböybü,
Azaptı mendesi çirkin körböybü,
Batırbaybı kara cer,
Kirgizbeybi kazgan kör!

Başına azap düşerse,
On sekiz bin âleme
Çatarım, saldırırım derdin,
Mızrak tutup düşman gelse,
Azaplı yerden dava gelse,
Mızraklaşıp haykırıp,
Öne geçip alırım derdin.
Sırt yanında Kıtay'dan
Çetin sıkıntılı iş gelse,
Dönüp bakmadan girip vuruşup,
Kahrolasıcaları önlerim derdin.
Ok geçmeyen aziz zırhı
Birlikte giyeriz derdin,
Müslüman müşkül iş görse,
Dönmeden girip vuruşup,
Sen, ben önlerim derdin.
Ecelli kişi ölmez mi,
Azabı kul olan çekmez mi,
Kara yer bağrına basmaz mı,
Kazılan mezar içine almaz mı!

Ölüm degen çoñ konok,
Ölbögön candın baarısı
Tirüüsündö cutunat,
Caratkan capar calgızdan
Cakşılap buyruk kelgende,
Cebireyil can tartkıç
Beş kolun mıktap sunganda,
Kızargan öñüñ tutulat,
Uşu turgan ölümdön
Baatırlar, kaysı can kaçıp kutulat?
Tünörüp kelgen kapırga
Tüz kirip ayza sunalık,
Tüyşügü kımbat tozokton
Cigitter, candı bir azat kılalık!
Kaptagan kara kapırga
Kaçırıp kılıç sunalık,
Kabarı kımbat tozokton
Cigitter, candı bir azat kılalık!

Ölüm dediğin ulu konuk,
Ölmemiş canların hepsi
Sağken hırsla yutkunur durur,
Yaradan Cebbar'ın bir tekinden
Kesin buyruk gelince,
Can alıcı Cebrail
Beş parmağını sımsıkı uzatınca,
Kızaran benzin solup tutulur,
Şu duran ölümden,
Bahadırlar, hangi can kaçıp kurtulur?
Kararıp gelen kâfire
Dosdoğru girip mızrak uzatalım,
Zahmeti ağır tamudan,
Yiğitler, canı bir azat edelim!
Kaplayan kara kâfire
Hücum edip kılıç uzatalım,
Haberi ağır tamudan,
Yiğitler, canı bir azat edelim!

	Kaptagan kara kapırga	*Kaplayan kara kâfire*
	Kalayman soguş salalık.	*Kıyasıya savaş salalım.*
	Azganakay ıslam	*Bir avuççağız İslam'ı*
	Acıratıp albasak	*Kurtarıp almazsak*
	Naadandıktı bilbeybi,	*Cahilliğimizi bilmez mi,*
71560	Tokonaalat degendi	*Lanet okunası sözü*
	Moynubuzga ilbeybi.	*Boynumuza asmaz mı.*
	Aytılmışı çın bolso	*Söylenenler gerçek ise,*
	Tañda magşar künündö:	*Yarın mahşer gününde:*
	«Bizdi sala berdiñ», - dep,	*«Bizi atıverdin» deyip,*
	Atışıp ölgön busurman	*Vuruşup ölen Müslüman*
	Bizdi, kara eşek kılıp minbeybi.	*Bizi kara eşek edip binmez mi.*
	Tolkup kelgen kapırga	*Dalgalanıp gelen kâfire*
	Toktoboy uruş salalık,	*Durmadan savaş salalım,*
	Tolup catkan busurman	*Dolup yatan Müslüman'ı,*
71570	Baatır ay, acıratıp alalık.	*Ah bahadır, çekip kurtaralım.*
	Ölgönünön kalganı	*Ölenden geri kalan*
	Islam kaçıp barbaybı:	*İslam kaçıp varmaz mı:*
	«Özü Manas cok ele,	*«Manas'ın kendisi yoktu,*
	Bizdi kırdırıp iydi çoro», - dep,	*Bizi kırdırıverdi çoralar» deyip,*
	Oşondo ösök ele kılıp salbaybı!	*O zaman dedikodu edip yaymaz mı!*
	Uşaktap curtuñ cebeybi,	*Yurdun çekiştirip yemez mi:*
	Kabılanı mında cok,	*«Kaplanları orada yok,*
	Kızıtalak kırk çoro	*Kahrolası kırk çora*
	Kaçıp öldü debeybi,	*Kaçarken öldü demez mi,*
71580	Kırkı kırk cerden kelgen debeybi.	*Kırkı kırk yerden gelmişti demez mi.*
	Kızırluu Manas anda cok,	*Hızırlı Manas orada yok,*
	Kıyalında kırk çoro	*Kendi bildiğince kırk çora,*
	Momintip bizdi cebeybi».	*Böyle deyip bizi yemez mi.»*
	Azizkandın Almambet	*Azizkan'ın Almambet'i*
	Arslanday çamınıp,	*Arslan gibi atılıp,*
	Manas kandın kırk börü	*Manas hanın kırk kurdu*
	Artınan kirdi cabılıp,	*Ardından girdi üşüşüp,*
	Mekeden kelgen ceti eşen	*Mekke'den gelen yedi şeyhi*
	Ceti cerge ornotup,	*Yedi yere yerleştirip,*
71590	Cetken cerde kıraandar	*Yettiği yerde doğanlar*
	Kıtaydı cetken cerde soylotup.	*Kıtay'ı yettiği yerde yere serip.*
	Kün esebin algan cok,	*Gün hesabını tutmadı,*

Künügö tınıp algan cok,
Çıkanaktap uyku albay,
Çırım etip tınç albay,
Kündö gana tınıp algan cok,
Almambet, Çubak, kırk çoro
Baatırlar, ölgön menen arman cok.
Erender: «Istam!» - dep bakırıp,
«Manastap!» uraan çakırıp,
Kaynagan kara kapırdı
Kazatka kirgen kayran er
Kayra aydadı sapırıp.
Kan Koñurbay baatırdı,
Kayra aydadı sapırıp.
Uygu-tuygu aydaşıp,
Kez bolgonun caylaşıp,
Ötköödüktün tüzündö
Kıtay kaynap kalıptır.
Caynaganga köz salsa,
Argın kan uulu Acıbay
Ilama degen kalmaktın
Koluna tüşüp kalıptır.
Başına kook kiygizip,
Acıkeñi kıtaylar
Tirüülöy baylap alıptır.
«Almambet, Çubak egizim,
Egizim kaçan kelet», - dep,
Acıkeñin esi gana oop kalıptır.
Közü ketken alaktap,

Günü gününe dinlenmedi,
Dirsek dayayıp uyku almadan,
Kestirip huzur bulmadan,
Hiçbir gün soluklanmadı,
Almambet, Çubak, kırk çora,
Bahadırlar, ölseler de hayıfları yok.
Erenler «İslam!» diye bağırıp,
«Manas!» diye nara atıp,
Kaynayan kara kâfiri
Gazaya giren koca erler
Geri sürdü savurup.
Han Koñurbay bahadırı da
Geri sürdü savurup.
Allak bullak edip sürüşüp,
Rast geleni haklayıp,
Geçitliğin düzünde
Kıtay kaynayıp durmuş.
Kaynaşana göz atsa,
Argın han oğlu Acıbay
Ilama denen Kalmak'ın
Eline düşüvermiş.
Başına kavuk giydirip,
Acıke'yi Kıtaylar
Diri diri bağlayıvermiş.
«Almambet, Çubak ikizim,
İkizim ne zaman gelir» deyip,
Acıke'nin aklı başından gitmiş.
Gözü kalmış fıldır fıldır,

Acıkeñin eki butu salaktap.
Eer beldey kızıl çöl
Aldında barat Alakeñ,
Kolgo tüşkön Acıñdın
Canında barat Alakeñ.
Acıkeñdi körgöndö,
Ayanbay sunup ayzanı,
Beli ar cakta mekçeyip,
Eki közün karasañ
Tışına çıgıp çekçeyip,

Acıke'nin iki ayağı sallanıp durur.
Eyer beli gibi kızıl çölün
Önünden gidiyor Alake,
Ele düşen Acı'nın
Yanı sıra gidiyor Alake.
Acıke'yi görünce,
Esirgemeden uzatıp mızrağı,
Beli ötede kamburlaşıp,
İki gözüne bakacak olsan
Dışına fırlayıp belerip,

Ayza koldo arbayıp,
Akbaltaydın Çubagı
Acıbaylap kıykırıp,
Al dagı kaçırıp kalgan dardayıp.
Cetkileñ kıraan, Almañ şer
Çoñ Ilama kalmakka
Cetken ceri oşo cer.
Kolundagı sır nayza
Kozgolboy karmap Alakeñ,
Saralaga kamçı urup,
Cebeden murun cetti emi:
«Kendir kurdun çeti, - dep,
Oñ dalının beti», - dep,
Kıska karmap ayzanı
Alakeñ, muştap kelip öttü emi.
Alakeñ muştap ötköndö,
Çoñ Ilama kalmaktın
Eerinen ep ketti,
Üzöñgüdön but ketti.
Közü ketti alaktap,
Butu ketti salaktap,
Şaşkan boydon bakırıp:
«Möndülöp!» - uraan çakırıp,
Aylası ketip turganda,
Akbaltaydın Çubagı
Oyronuñ Çubak cetti emi,
Oykumanı kolgo alıp,
Cetken cerde Ilama
Möndürdöy kanı bögüldü,
Uçup tüşüp kayran baş,
Böksögö kanı tögüldü.
Saralanı koygulap,

Mızrak elde heybetle uzanıp,
Akbaltay'ın Çubak'ı
«Acıbay!» diye haykırıp,
O da kabarıp hücuma kalkmış.
Yaman doğan, Alma'n arslan,
Koca Ilama Kalmak'a
Yetiştiği yer işte o yer.
Elindeki sır mızrağı
Kımıldatmadan tutup Alake,
Sarala'ya kamçı vurup,
Oktan önce yetişti işte:
«Kendir kuşağın kıyısı» deyip,
«Sağ küreğinin yüzü» deyip,
Mızrağı kısa tutup
Alake, vurup geçti işte.
Alake vurup geçince,
Koca Ilama Kalmak'ın
Eyerinden dengesi gitti,
Üzengiden ayağı gitti.
Gözü kaydı fıldır fıldır,
Ayağı gitti sallanıp,
Şaşkın halde bağırıp,
«Möndü!» diye nara atıp,
Çaresi tükenip dururken,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Yıkıcın Çubak yetişti işte,
Oykuma'yı eline alıp,
Yetiştiği yerde Ilama'nın
Dolu tanesince kanı fışkırdı,
Uçup düştü güzelim baş,
Yamaca kanı döküldü.
Sarala'yı dehleyip,

Kayra tartıp kalmakka
Kabılan Almañ cetti emi,
Uygu-tuygu tüşürüp,
Kalmaktı sürüp ele ketti emi!
Azizkandın Almambet
Oykup-oykup alganda

Geri dönüp Kalmak'a
Kaplan Alma'n yetişti işte,
Allak bullak düşürüp,
Kalmak'ı sürüp gitti işte!
Azizkan'ın Almambet'i
Dalıp dalıp vurduğunda

On ekisi bir öldü.
Oyron Almañ köykaşka
Acıbayga cetti emi.
Cetken cerde Acıñdı
Cembaştıktay böktörüp,
Acıkeñdi Almambet
Ile kaçıp öttü emi.
Oşondo altın aydar, çok belboo
Azizkandın Almambet
Koñurbaydı körgöndö,
Aldındagı Sarala
Olbuy-solbuy teminip,
Oñ-tetiri kamçı urup,
Cetkileñi Almañ kan
Koñurbayga cebeden murun cetti ele,
Cetken cerden Kalçanı
Algaranın üstünön
Kömö koyup ketti emi.
Çanaçtay murdu barbayıp,
Algaranın üstünön
Uçup ketti Koñurbay,
Opol-toodoy dardayıp.
Kaydan cetti bilbeymin,
Kan Baltaydın Çubagı,
Cetkileñ Çubak kayran er
Oşondo Koñurbayga ceterde,
Emi cetip ele başın keserde,
Oşondo Koñurbaydın kırk törö
Çubakka cabılıp ayza salganı,
Attan tüşkön Kalçanı
Alparıp atka mingizip,
Acıratıp alganı.
Altımış ayar, san mergen,
Aksakalı Kococaş,
Adırdan tozup kalganı.
Kococaş mergendigi aşınıp,

Beleste turgan zoñkok too
Betegege caşınıp,

On ikisi birden öldü.
Yaman Alma'n, gök kaşka,
Acıbay'a yetişti işte.
Yettiği yerde Acı'sını
Yem torbası gibi terkiye alıp,
Acıke'yi Almambet
Kapıp kaçıp geçti işte.
O zaman altın perçemli, kor kuşaklı
Azizkan'ın Almambet'i
Koñurbay'ı görünce,
Altındaki Sarala'yı
Sağlı sollu mahmuzlayıp,
Düz ters kamçı vurup,
En yamanı Alma'n han
Koñurbay'a oktan önce yetişmişti,
Yettiği yerde Kalça'yı
Algara'nın üstünden
Yüzükoyun devirip gitti işte.
Tulum gibi burnu kabarıp,
Algara'nın üstünden
Uçup gitti Koñurbay,
Ulu dağ misali yayılıp.
Nereden yetişti bilmem,
Han Baltay'ın Çubak'ı,
Yaman Çubak, koca er,
O an Koñurbay'a yetişecekken,
Tam yetişip başını kesecekken,
O zaman Koñurbay'ın kırk beyi
Çubak'a üşüşüp mızrak saldılar,
Attan düşen Kalça'yı
Götürüp ata bindirip,
Çekip kurtardılar.
Altmış büyücü, sayısız nişancı,
Aksakalları Kococaş,
Tepeden pusuya yattılar.
Kococaş'ın nişancılığı azıtıp,

Yokuşta duran heybetli dağda
Ayrık otuna gizlenip,

Kızıl-tazıl kiyinip,
Cebeden murun cügürüp,
Celgenine cel cetpey,
Mañışına mal cetpey,
(Kır-kırdan kıtaylar kaçıp
Dır koydu)
Kılıçtap Çubak cürgöndö
Oşondo Karacoy uulu Kococaş
Caşıl kiyip kubulup,
Aldındagı Çubaktı
Baatır ay, añdıp ele kalgan kezi eken.
Oşondo barmagınan may çıgıp,
Kaardangan kapırdın
Tırmagınan kan çıgıp,
Añtañdap şaşıp sabılbay,
Tiktegen cerden cañılbay,
Ittin belen turgan maşası,
Mergendikke tazası,
Akbaltaydın Çubagı
Baatır ay, cetken eken kazası!
Kamçı boyu kaptaldan,
Kolunda bolot ok menen
Oşondo kambıl mergen bir koydu!
Baatır ay, oçogor tiydi booruna,
Çubaktın ot çagıldı töşünö!
Oşondo ölör-ölbös can menen,
Cer körünbös çañ menen,
Beecinden algan sarı altın
Çaçıp ketti kördüñbü,
Korkok bolup Çubagıñ eline
Kaçıp ele ketti kördüñbü.
Oşondo biyöngö tiyip beline,
Kan Baltaydın Çubagı
Kaçıp ele ketti eline.
It-Ölböstün calgız col
Sala kaçıp kutuldu,
Arkaluu külük Kögala
Akbaltaydın calgızın
Baatır ay, ala kaçıp kutuldu.

Kızıl alaca giyinip,
Oktan önce koşup,
Yortmasına yel yetişmez,
Yürüyüşüne hayvan yetişmez,
(Sırtlardan Kıtaylar kaçışıp
Dağılıverdi)
Çubak kılıç sallayıp giderken,
O zaman Karacoy oğlu Kococaş
Yeşil giyip kılık değiştirip,
Önündeki Çubak'ı,
Ah bahadır, pusuda gözlediği an imiş.
O an başparmağından yağ çıkıp,
Hiddetlenen kâfirin
Tırnağından kan çıkıp,
Apışıp telaşa kapılmadan,
Gözlediği yerden şaşmadan,
İtin hazır duran tetiği,
Nişancılığın hâlisi,
Akbaltay'ın Çubak'ının,
Ah bahadır, kazası yetişmiş meğer!
Kamçı boyu yandan,
Elindeki çelik okla
O an usta nişancı bir bastı!
Ah bahadır, fitilli kurşun değdi böğrüne,
Çubak'ın döşünde ateş çakıldı!
O an ölür ölmez canıyla,
Yer görünmez tozuyla,
Beecin'den aldığı sarı altını
Saçıp gitti, gördün mü,
Çubak'ın korkuya düşüp eline
Kaçıp gitti, gördün mü.
O an bir kurşun değip beline,
Han Baltay'ın Çubak'ı
Kaçıp gitti eline doğru.
İt-Ölbös'ün tek yoluna
Düşüp kaça kaça kurtuldu,
Arkalı külük Kögala,
Akbaltay'ın biriciğini,
Ah bahadır, alıp kaçıp kurtardı.

Alakanday din ıslam	*Avuç içi kadar İslam eli*
Kayra tartıp dır koydu,	*Geri dönüp tabana kuvvet dağıldı,*
Çoçko, caşıldı kiyip kubuldu,	*Domuz, yeşil giyip kılık değiştirdi,*
Kökötöydün Bokmurun,	*Kökötöy'ün Bokmurun'u,*
71750 Cedigerdin er Şıgay,	*Cediger'in er Şıgay'ı,*
Ekөönü katar bir koydu.	*İkisini art arda bir vurdu.*
Katagandın kan Koşoy,	*Katagan'ın hanı Koşoy,*
Eştekterdin Camgırçı,	*Eştek'lerin Camgırçı'sı,*
Bokmurun menen er Şıgay	*Bokmurun ile er Şıgay,*
Ekөö okko uçkanda,	*İkisi okla uçup düşünce,*
Kalıp kalgan ceti kan	*Geri kalan yedi han*
Kayrat kılıp baarısı,	*Hepsi yüreklenip,*
İçinde Koşoy karısı,	*İçlerinde Koşoy yaşlısı,*
Kococaşka cabıldı.	*Kococaş'a üşüştüler.*
71760 Kococaşka cabılıp,	*Kococaş'a üşüşüp,*
Kozgoloñ salıp soguşsa,	*Kargaşa salıp savaşsalar,*
Karacoy uulu Kococaş	*Karacoy oğlu Kococaş*
Karasa közgö ilinbeyt,	*Baksalar göze ilişmez,*
Aylası cetik artık it	*Hilesi bol, aşırı it,*
Kayda ekeni bilinbeyt.	*Nerede olduğu bilinmez.*
Adırga çıgıp kutulup,	*Tepeye çıkıp kurtulup,*
Caynap catkan burutka	*Kaynaşıp yatan Burut'a*
Camgırday kılıp caa tarttı,	*Yağmur gibi yay çekti,*
Adis bolgon kıyın it	*Usta olmuş çetin it*
71770 Möndürdöy kılıp ok attı.	*Dolu gibi ok attı.*
Bolot oktuu sır kelte	*Çelik mermili sır kelteyle,*
Ünün üngö koşturup,	*Sesini sese katıp,*
Anı menen miñ atıp,	*Onunla bin kez atıp,*
Anın ogu cetkiçe,	*Onun oku bitene dek,*
Kolundagı sır cebe	*Elindeki sır okla*
Munu menen cüz atıp,	*Bununla yüz kez atıp,*
Araan ooz ak cebe	*Kapan ağızlı ak okla*
Anı menen elүü atıp,	*Onunla elli kez atıp,*
Astındagı sır kelte	*Altındaki sır kelteyle*
71780 Anı menen kırk atıp,	*Onunla kırk kez atıp,*
Caynap ogu tiygende,	*Oku sağanak gibi değince,*
Oşondo kabılan Serek er ölüp,	*O zaman kaplan Serek er ölüp,*
Tölgöçüdöy börü ölüp,	*Tölgöçü misali kurt ölüp,*

Kök cal ölüp, san ölüp,
Töö kötörgön Akayar
Balbandarı dagı ölüp,
Arça kandın Akcoltoy
Ok cañılıp oşo ölüp,

Bozkurt ölüp, niceleri ölüp,
Deve kaldıran Akayar,
Pehlivanları dahi ölüp,
Arça hanın Akcoltoy'u
Oka çarpılıp o da ölüp,

Tögöröktün tört burçka
Töptöp kabar berçü ele,
Törö Şuutu dagı ölüp.
Arkan üzör Akcoltoy
Manaska cakın bala ölüp,
Baabedin kandın Bayçoro
Oşondo Bayçoro bala dagı ölüp.
Oşondo calgız Almañ köykaşka
Oşondo Beecinge kirip kayrılıp,
Calgız kaldı Alakeñ
Berenderden ayrılıp,
Köödöngö batpay köp sanaa,
Kök calıñ Almañ er calgız
Közünün caşı on talaa!
Kaardanıp kagışıp,
Aldıñkı kara köp kalmak
Kaçpay turup salışıp,
Badışalap bakırıp,
«Manastap!» uraan çakırıp,
Aldıñkı kara kapırga
Alakeñ aydap ele cürdü sapırıp.
Kakançıluu Beecindi,
Alakeñ kakaylatıp kıtaydı
Kamap aydap cürdü ele,
It-Ölböstün çölünön
Arı ötkörüp Almañ kan
Aydap kelip iydi ele.
Anda-sanda bakırıp,
Kara talday kapırdı
Kayra gana aydap sapırıp,
Art cagınan kırk çoro
Takool bolup kalıptır,
Taloon bolgon kıtaydan

Dünyanın dört bucağına
Dosdoğru haber verirdi,
Bey Şuutu dahi ölüp.
Urgan koparan Akcoltoy,
Manas'a yakın yavru ölüp,
Baabedin hanın Bayçoro'su,
O zaman Bayçoro yavru dahi ölüp.
O zaman yalnız Alma'n, gök kaşka,
O zaman Beecin'e dalıp dönüp,
Yalnız kaldı Alake,
Yiğitlerinden ayrılıp,
Göğsüne sığmaz nice tasa,
Bozkurdun Alma'n er, yapayalnız,
Gözünün yaşı on ova!
Hiddetlenip çarpışıp,
Öndeki kara çok Kalmak
Kaçmadan durup dövüşünce,
«Badışa!» diye bağırıp,
«Manas!» diye nara atıp,
Öndeki kara kâfiri
Alake sürüp durdu savurup.
Kakançı'lı Beecin'i,
Alake, Kıtay'ı gerisin geri döndürüp,
Kuşatıp sürüp gitmişti,
İt-Ölbös'ün çölünden
Öteye aşırıp Alma'n han
Sürüp getirivermişti.
Ara sıra bağırıp,
Kara söğüt gibi kâfiri
Yine sürüp savurup,
Art yanından kırk çora
Destek olup durmuşlar,
Talan olan Kıtay'dan

	Alakeñ Çubaktın öçün alıptır.	*Alake, Çubak'ın öcünü almış.*
	Bodur kumga kelgende,	*Pütürlü kuma gelince,*
	Boz atçanın bir kırgan,	*Boz atlısını bir kırdı,*
	Kapçalga kirip kelgende,	*Dar boğaza girip gelince,*
	Kanı tüşüp koluna,	*Kanı eline bulaşıp,*
	Oşondo Kara atçanın bir kırgan.	*O zaman kara atlısını bir kırdı.*
	Alakeñ Sarala menen zırgıtıp,	*Alake, Sarala ile ok gibi uçup,*
	Bet alışkan kandarın	*Karşısına çıkan hanlarını*
71830	Belge muştap Almambet,	*Belinden yumruklayıp Almambet,*
	Oşondo cem baştıktay ırgıtıp.	*O zaman yem torbası gibi fırlatıp.*
	Orto cerin Almañ şer	*Orta yerini Alma'n arslan*
	Oyup kalgan kezi eken,	*Oyup durduğu çağ imiş,*
	Oşondo bir çekesin kan Töştük	*O zaman bir ucunu han Töştük*
	Soyup kalgan kezi eken.	*Boğazlayıp durduğu çağ imiş.*
	Kak ortosun kırk beren	*Tam ortasını kırk yiğit*
	Kamap algan kezi eken,	*Kuşatıp aldığı çağ imiş,*
	Atın cınap busurman	*Müslüman atlarını toplayıp*
	Talap kalgan kezi eken.	*Yağmalayıp durduğu çağ imiş.*
71840	Saylar tolup toñkoyup,	*Vadiler yüzükoyun serilenle dolup,*
	Tolup kalgan kezi eken,	*Dolup taştığı çağ imiş,*
	Kızıl altın zer alıp,	*Kızıl altın ziynet alıp,*
	Ölgönünön kalganı	*Ölenden geri kalanı,*
	Kapıray, oñup kalgan kezi eken.	*Şaşılası, mala erdiği çağ imiş.*
	Asılıñ Almañ kirgende,	*Asilin Alma'n girince,*
	Beecindi közdöy tiygende,	*Beecin'e doğru saldırınca,*
	Kalıñ kıtay, köp mancuu	*Kalabalık Kıtay, çok Mancu,*
	Akılı ketip antañdap,	*Aklı gidip afallayıp,*
	Şaşıp kalgan kezi eken.	*Telaşa düştüğü çağ imiş.*
71850	Kuyuşkanı üzülüp,	*Kuskunu kopup,*
	Eeri ketken moynuna,	*Eyeri kaymış boynuna,*
	Baatır ay, şaşıp cürgön mından köp.	*Ah bahadır, telaş eden bundan çok.*
	Basmayılı üzülüp,	*Kolanı kopup,*
	Es taba albay enteñdep,	*Kendine gelemeyip soluyup,*
	Kaçıp cürgön mından köp.	*Kaçıp duran bundan çok.*
	Kızıl çoktuu kıtaydın	*Kızıl korlu Kıtay'ın*
	Kıyını kırgın bolgon cer,	*Yamanları kırıldığı yer,*
	Taş sayıngan kıtaydın	*Taş kuşanan Kıtay'ın*
	Dalayı gana kırgın bolgon cer.	*Niceleri kırıldığı yer.*

Oşondo Cañ-Cuñ baştap kanı ölüp,
Kapırlardın er Kara balbandagı ölüp,
Cañgız kaldı Koñurbay.
Capaa tartıp kıykırıp,
Caman boldu doñuz ay.
Algaranın oozun
Burup cüröt Koñurbay,
Oşondo tokmoktoy bolgon aydar çaç,
Toktono albay kıykırıp,
Culup cüröt Koñurbay.
Ayzakerden ıktuu kul,
Coonun aylasın bilgen mıktuu kul,
Kaardanıp sabıldı,

O zaman Cañ-Cuñ başta, hanları ölüp,
Kâfirlerin er Kara pehlivanı dahi ölüp,
Yapayalnız kaldı Koñurbay.
Cefa çekip haykırıp,
Fena oldu domuz, ah.
Algara'nın başını
Çevirip duruyor Koñurbay,
O zaman tokmak gibi olan perçemini,
Kendini tutamayıp haykırıp,
Yolup duruyor Koñurbay.
Mızrakçıdan usta kul,
Düşmanın hilesini bilen yaman kul,
Hiddetlenip çırpındı,

Oşondo Kococaşka calındı:
«Bölögün aytıp neteyin,
Baatır, ölöñdön küygön ört caman,
Öñgöçö özdön çıkkan coo caman,

Sırdaşıñ gana caman, sır caman,
Sırıñdı bilip ketti ele,
Canagı sırttanıñ Almañ it caman!
Cana açmak boldu uykumdu,
Cana Ertişten tiyip cılkımdı,
Altı ay Beecin kan bolup,
Kömürdöy çaçtı mülkümdü,
Kırdı eçen curtumdu,
Bel baylagan belimdi,
Örttöp iydi al kaçkın
Bekip ele catkan cerimdi.
Karooldun baarın cay kıldı,
Kadimki Manas törösün
Beecinge mintip kan kıldı.
Tatıtıp eçen tuzumdu,
Talap ele ketti kızımdı.
Açıp ketti uykumdu,
Başta kırk kan curt elek,
Baatır, kırıp ketti curtumdu.
Aytkanıma könö kör, baatır,

O anda Kococaş'a yalvardı:
«Başkasını söyleyip neyleyeyim,
Bahadır, kuru otta yanan ateş yamandır,
Hepsinden beter, özünden çıkan düşman yamandır,
Sırdaşın yamandır, sır yamandır,
Sırrını bilip gitmişti,
Şu sırtlanın Alman, o it, en yamandır!
Yine uykumu kaçırdı,
Yine Ertiş'ten yılkıma saldırıp,
Altı ay Beecin'e han olup,
Kömür gibi saçtı malımı mülkümü,
Nice yurdumu kırdı,
Bel bağladığım dayanağımı,
Ateşe verdi o kaçak
Gizlenip yattığım yerimi.
Karakolların hepsini yok etti,
O bildik Manas beyini
Beecin'e böylece han kıldı.
Nice tuzumu heder edip,
Kızımı yağmalayıp gitti,
Uykumu kaçırıp gitti,
Önceleri kırk hanlı yurt idik,
Bahadır, yurdumu kırıp gitti.
Dediğime razı ol, bahadır,

Bölögün aytıp neteyin,
Almambet gana atıp bere kör!
Almambet atıp öltürsöñ,
Cakşı kan Manas sultanın
Baatır ay, tirüü karmap alabız,
Beecindegi seksen kız
Baatır, alparıp aygır salabız.
Oşondo erkek törösö
Kakançıluu Beecinge
Kan kötörüp salabız!»
Akılın Kalça aytkança,
Añdıp cürgön Almambet
Kılıç koldo kıñgırap,
Aybalta belde şıñgırap,
Sır nayza koldo oroktop,
Oşondo beldi bekem baylanıp,
Küügüm tuman közdönüp,
Tün calañgıç türdönüp,

Başkasını söyleyip neyleyeyim,
Yalnız Almambet'i vurup ver!
Almambet'i vurup öldürürsen,
İyi han Manas sultanını,
Ey bahadır, diri diri yakalarız,
Beecin'deki seksen kıza,
Bahadır, götürüp aygır diye salarız.
O zaman erkek doğururlarsa,
Hakanlı Beecin'e
Han diye yükseltiriz!»
Kalça aklını söyleyene dek,
Pusuda gezen Almambet,
Kılıç elinde şakırdayıp,
Aybalta belde şıngırdayıp,
Sırlı mızrak elde orak gibi dönüp,
O anda belini sıkı bağlayıp,
Gözleri akşam sisi gibi bulanıp,
Gece umacısı gibi görünüp,

Oşondo küñgürönüp, küülönüp,
Cetip kalgan kezi eken.
Aç arslan türdönüp,
Astı cagın karasañ
Altı miñ erdin sürü bar,
Arkasına karasañ
Acıdaardın türü bar,
Aç bolottu şaylanıp,
Oozunan zaarı tögülüp,
Belesten çıktı orkoyup,
Acıdaarday körünüp,
Almambet türün körgöndö,
Kalça kul akıl oylop kaldı emi:
«Astındagı Sarala
Carışkan menen mal cetpeyt,
Bu kaardangan kaçkınga
Salışkan menen al cetpeyt,
Kaçımış ele bolup kalayın,
Munu kalıñ bir şorgo malayın.
Koluma tirüü bul tiyse,

O anda homurdanıp coşarak,
Yetişip geldiği an imiş.
Aç arslan gibi görünüp,
Ön yanına bakarsan,
Altı bin erin heybeti var,
Ardına bakarsan,
Ejderhanın görünüşü var,
Keskin çeliği kuşanıp,
Ağzından zehri dökülüp,
Tepeden dimdik çıktı,
Ejderha gibi görünüp.
Almambet'in halini görünce,
Kalça kulu bir düşünceye daldı:
«Altındaki Sarala'ya,
Yarışsa da hiçbir hayvan yetişmez,
Bu öfkeye kesmiş kaçağa,
Çarpışsa da güç yetmez,
Kaçar gibi yapayım,
Bunu koyu bir belaya bulayayım.
Elime diri geçerse bu,

Itten kapkaydagı öçtü alayın.
Ceti basa bir kıynap,
Munu üşüntüp örtkö salayın!»
Oşondo beleske çıgıp Almambet
Sır barañ menen bir koydu,
Kaarına çıdabay
Kaçıp mancuu dır koydu.
Eer beldey belesti
Aşıp kaldı Koñurbay,
Astındagı Algara
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Kaçıp kaldı Koñurbay.
«Mancuunu kuday bergin», - dep,
Tegeregin karabay,
Çındap kuudu Almambet
Tegele canın ayabay,
Cete albay Almañ sabılıp,
Saralaga calınıp:
«Bügün ubarlaşım Sarala,
Başıñdı cerge sala kör,
Arkarday arış ala kör».
Astındagı Sarala,

İtten nice eski öcümü alayım.
Yedi kat işkence edip,
Bunu böylece ateşe atayım!»
O anda tepeye çıkıp Almambet,
Sırlı tüfekle bir vurdu,
Öfkesine dayanamayıp,
Mançu kaçıp fırladı.
Eyer beli gibi tepeyi,
Aşıp gitti Koñurbay,
Altındaki Algara'ya,
Sağlı sollu kamçı vurup,
Kaçıp gitti Koñurbay.
«Tanrım, Mançu'yu bana ver!» deyip,
Çevresine bakmadan,
Almambet gerçekten kovaladı,
Hiç canını esirgemeden,
Yetişemeyip Alman çırpınıp,
Sarala'ya yalvarıp:
«Bugün dert ortağım Sarala,
Başını yere eğiver,
Dağ koyunu gibi adım alıver.»
Altındaki Sarala,

Alakeñ Sarala sanga saldı emi,
Oşondo çañ sozulup kaldı emi.
It ay, eñkeyişke kelgende,
Er Kalçanın Algara
Eliktey kolu sayılıp,
Ör tayana bergende
Alakeñdin Sarala
Cal, kuyrugu cayılıp,
Çıñk ıldıyga kirgende,
Koñurbaydın Algara
Bukaday moynu bultuldap,
Ör tayana bergende,
Alakeñdin Sarala
Çakmaktay közü cıltıldap,
Kapırıñdın Algara
Eñkeyişke kirgende,

Alake Sarala'nın sağrısına kamçı bastı,
O anda toz uzayıp kaldı.
O it, inişe geldiğinde,
Er Kalça'nın Algara'sı,
Karaca gibi ön ayakları saplanıp,
Yokuşa dayandığında,
Alake'nin Sarala'sı,
Yelesi, kuyruğu yayılıp,
Dik inişe girdiğinde,
Koñurbay'ın Algara'sı,
Boğa gibi boynu oynayıp,
Yokuşa dayandığında,
Alake'nin Sarala'sı,
Çakmak gibi gözü parlayıp,
Kâfirin Algara'sı,
İnişe girdiğinde,

Uzap ketet zakımdap,
Ör tayana bergende
Alakeñdin Sarala
Cetip barat takımdap.
Baatır ay, Kürpüldöktün kaykı kır
Eñkeytip kuup aldı emi.
Kubalaşkan kakır tüz,
Oşol kakır tüzündö
Suur kazgan iyin cok,
Buurusun tiygen çiyin cok,
Cilik çagar taşı cok,
Añgek, çuñkur añ da cok,
Tüz talaaga kelgende,
Alapayın taba albay,
Asıl Kalça ereniñ
Cetmek boldu cakındap.
Sarala menen çu koyup,
Asıl şeriñ cetti emi,
Cetken cerde Kalçanı
Oñ dalının küzgügö
Alakeñ oñtoylop muştap ketti emi.
Oşondo astındagı Sarala
Muştaganda Kalçanı
Argıp-argıp tüyülüp,
Oşondo sınıp ketpey sır nayza
Tüpküç ele bolup iyilip,

Serap gibi uzaklaşır,
Yokuşa dayandığında,
Alake'nin Sarala'sı,
Ardına basarak yetişir.
Ey bahadır, Kürpüldök'ün eğri sırtından,
İnişe sürerek kovaladı.
Kovalaştıkları çorak düzlük,
O çorak düzlükte,
Dağ sıçanının kazdığı in yok,
Sabanın değdiği çizgi yok,
İlik kıracak taşı yok,
Hendek, çukur, in de yok,
Düz ovaya geldiğinde,
Çaresini bulamayıp,
Asil Kalça erine,
Yaklaşıp yetmek üzereydi.
Sarala ile deh deyip,
Asil aslanın yetişti,
Yetiştiği yerde Kalça'yı,
Sağ kürek kemiğinin aynasından,
Alake denk getirip vurup geçti.
O anda altındaki Sarala,
Kalça'ya vurduğunda,
Sıçraya sıçraya gerilip,
O anda kırılmadan sırlı mızrak,
Sacayağı gibi eğilip,

Esi oop Kalçanın
Eerinen er ketip,
Üzöñgüdön but ketip,
Közü ketip alaktap,
Butu ketip salaktap,
San mancuu, çerik kaydalap,
Aylası ketip Koñurbay
Kuyuşkandı karmalap,
Begireek keyip bakırıp,
«Möndülöp!» uraan çakırıp,
Estese sözü keç bolup.
Akcoltoy tuugan Alakeñ:

Kalça'nın aklı başından gidip,
Eyerinden er gidip,
Üzengiden ayak gidip,
Gözü kayıp fıldır fıldır,
Ayağı sarkıp sallanıp,
«Sayısız Mançu, çerik nerede?» deyip,
Çaresi tükenip Koñurbay,
Kuskunu yoklayıp,
Daha beter inleyip bağırıp,
«Möndü!» diye uranını haykırıp,
Aklına gelse de sözü geç kalıp.
Uğuru açık doğan Alake:

«Tüp etekten alsam», - dep,
Eki közü tört bolup,
Koluma tiyse kapırdı
Kurmandıkka çalsam, - dep,
Içindegi kara kan
Koçuştap cutup alsam, - dep.
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı Koñurbay
Etekten karmay kalarda,
Uzununan salarda,
Koydoy başın keserde,
Koondoy için cararda,
Oşondo, Argınkan uulu Acıbay
Celikkenden kıykırıp:
«Alake!» - dep çakırıp,
Eeliktirip culkuntup,
Aziz kandın berenin
Eri ölgöndöy bulkuntup,
Kayra tartıp cetelep,
Öçkön otun tamızıp,
Ölgön canın tirgizip,
Anday kılgan sebebi,
Kızıkkan boydon Kalçanı,
Kızırduu Almañ kayran şer
Kıyındap kuup alıptır,
Beecindin dümök kapkaga
Alakeñ carım buta kalıptır,
Kıtay karmap soyuuga
Alakeñ cakındaşıp kalıptır.
Bul azabın körgöndö,

«Eteğinin dibinden yakalasam,» deyip,
İki gözü dört olup,
«Elime geçse kâfiri,
Kurban diye kessem,» deyip,
«İçindeki kara kanı,
Avuçlayıp yutsam,» deyip.
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Eteğinden yakalanacakken,
Boylu boyunca serilecekken,
Koyun gibi başı kesilecekken,
Kavun gibi karnı yarılacakken,
O anda Argınkan oğlu Acıbay,
Coşkusundan haykırıp,
«Alake!» diye çağırıp,
Dizgininden asılıp sarsarak,
Aziz Han'ın yiğidini,
Eri ölmüşçesine silkeleyip,
Geri çekip yedeğine alıp,
Sönmüş ateşini tutuşturup,
Ölmüş canını diriltip.
Böyle yapmasının sebebi:
Hırsa kapılıp Kalça'yı,
Hızır'lı Alman, o yiğit aslan,
Amansızca kovalamıştı,
Beecin'in belalı kapısına,
Alake yarım ok atımı kalmıştı,
Kıtay'ın yakalayıp kesmesine,
Alake iyice yaklaşmıştı.
Bu tehlikeyi görünce,

Argınkandın Acıbay
Alakeñdi kıykırtıp koştop alıptır.
«Alake, kazıp koygon oru bar,
Kaçımış bolup Koñurbay
Kaynata turgan şoru bar.
Balta menen çabuuçu
Baykasañ eçen zoru bar.
Koñurbaydın kara atı,

Argınkan'ın Acıbay'ı,
Alake'yi haykırtarak yedeğine almıştı.
«Alake, kazılmış çukuru var,
Kaçar gibi yapıp Koñurbay'ın,
Kaynatacağı çilesi var.
Balta ile vuracak,
Baksan nice zorbası var.
Koñurbay'ın kara atı,

Kara atının bar ele
Kaptalında kanatı.
Irmeşine köz cetpeyt,
Uçkan karga bolboso,
Mından bölök can cetpeyt.
Keçildin kanı Koñurbay
Boo alışkan menen al cetpeyt.
Kubalay berseñ teñelip,
Açuu şaytan, akıl dos,
Alöökönün Koñurbay
Tirüü karmap albaybı ay!
Eki közüñ teñ çukup,
Bul azapka salbaybı,
Kapkayda kegin albaybı,
Balaanı mınday salbaybı!
Sırgak, Çubak eriñ cok,
Alake, tübü tüptüü kapırga
Teñele berbe cönü cok,
Bel baylagan beliñ cok,
Beliñe tañuu kıluuçu
Bereniñ Sırgak şeriñ cok.
Karagandan kak calgız,
Uşuntip kayrılarıñ dagı cok.
Kamıga berbe cönü cok!»
Kayrattuu akıl köp aytıp,
Kabılan Almam - dep aytıp,
Kambarday bolgon Almañdı
Kayra salıp cetelep,
Kaynap catkan kalıñ kol,
Kazıluu catkan kımbat col,
Kan Kococaş baş bolup,
Almambet menen Acımdı
Kaptadı belem oşo col!
Kalıñ kıtay, Kococaş

Balaanı başka salıptır,
It-Ölböstün çölündö
Azizkandın calgızın
Kapıray, tegerektep alıptır.

Kara atının vardı,
Böğründe kanadı.
Göz açıp kapayışına akıl ermez,
Uçan karga olmasa,
Ondan başka can yetişmez.
Keçil'in hanı Koñurbay'a,
Boğuşmakla güç yetmez.
Denk olurcasına kovalarsan,
Öfke şeytandır, akıl dosttur,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Seni diri diri yakalamaz mı!
İki gözünü birden oyup,
Bu azaba sokmaz mı,
Nice eski öcünü almaz mı,
Böyle bela getirmez mi!
Sırgak, Çubak erlerin yok,
Alake, kökü sağlam kâfire,
Denk olmaya kalkma, gereği yok,
Bel bağladığın dayanağın yok,
Beline destek olacak,
Yiğidin Sırgak aslanın yok.
Bakılırsa yapayalnızsın,
Sana böyle sahip çıkacak kimsen de yok.
Boşuna atılma, gereği yok!»
Yürekli öğütler çok söyleyip,
«Kaplan Almam'ım» diye söyleyip,
Kambar gibi olan Alman'ı,
Geri döndürüp yedeğine alıp.
Kaynayıp duran kalabalık ordu,
Tuzak kazılmış o paha biçilmez yol,
Han Kococaş başta olup,
Almambet ile Acım'ı,
O yolda kuşatıverdi!
Kalabalık Kıtay, Kococaş,

Belayı başa sarmıştı.
İt-Ölbös çölünde,
Azizkan'ın biriciğini,
Vah ki vah, çepeçevre kuşatmıştı.

Kaz aylanbas zoo cok,
Canına karaan kıluuçu,
Kabılan Manas too cok.
Bel baylagan beli cok,
Bet alışkan kırgında
Bereninin biri cok.
Çoñ kazat cayın suraba,
Kırılgan adam sında cok,
Kıykırıp karaan boluçu,
Kımbatı Sırgak mında cok.
Obodon cıldız kozgoşkon,
O düynölük dostoşkon,
Oyronu Çubak eri cok,
Orkoñdop çıgıp atuuçu
Oyron Manas şeri cok!
Karga aylanar too tappay,
Karaan bolup berüüçü
Kadırman sultan er tappay,
Kün mezgilin albastan,
Künündö tınıp kalbastan,
Kündöp-tündöp salışıp,
Can taba albay turganı.
Ceti künü aralap,
Cetimiş cerden cara cep,
Kaçıp ketken kezi eken.
Argınkandın kurganı,
Alışıp ceke turganı,
Azizkandın tınarı,
Atışka kirse akcoltoy,
Asılı kanbay kumarı.
Sarala menen oynotup,
Kez kelgenin soylotup,
Ceti miñin maydalap,
Cetken cerden ayzalap,
«Cetkileñi Kococaş,
Oşol çoçko kaydalap? »
Kanduu soguş, çoñ maydan,
Kan aktı belem, keñ saydan!

Kazın dolaşamayacağı sarp kaya yok,
Yanında sığınak olacak,
Kaplan Manas dağı yok.
Bel bağladığı dayanağı yok,
Yüz yüze gelinen kırgında,
Yiğitlerinden biri yok.
Büyük gazânın halini sorma,
Kırılan adamda sayı hesap yok,
Haykırıp arka çıkacak,
Kıymetlisi Sırgak burada yok.
Gökten yıldız oynatan,
Öbür dünyaya dek dost olan,
Yaman Çubak eri yok,
Heybetle çıkıp ateş edecek,
Yaman Manas aslanı yok!
Karganın dolanacağı dağ bulamayıp,
Arka olup duracak,
Kadri yüce sultan er bulamayıp,
Gündüzün soluğunu almadan,
Gününde hiç dinlenmeden,
Gece gündüz çarpışıp,
Canına çare bulamaz oldu.
Yedi gün içlerinde dolaşıp,
Yetmiş yerinden yara yiyip,
Sıyrılıp çıktığı an imiş.
Argınkan'ın zavallısı,
Tek başına tutuşup durdu,
Azizkan'ın göz bebeği,
Atışa girse uğuru açık,
Asilin savaş tutkusu kanmaz.
Sarala ile oynatıp,
Önüne geleni yere serip,
Yedi binini ufalayıp,
Yetiştiği yerde mızraklayıp:
«En yamanları Kococaş,
O domuz nerede?» deyip.
Kanlı savaş, büyük meydan,
Kan aktı ya, geniş vadiden!

Cügürsö tınbay cölönüp,
Eti kızıp alıptır,
Cem baştıktay kayran baş
Kapkara kanga bölönüp,
Öödö-tömön karabay,
Kan Azizdin calgızı
Ölömün - dep sanabay,
Tegeregin karabay:
«Ok cañılıp ketet, - dep,
Acalım mintip cetet», - dep,
Kıtaydan koop sanabay.
Küçöp kirdi Koñurbay,
Ay Cañ-Cuñ baştap karısın,
Alek kılıp talkalap,
Kelgenderdin baarısın,
Ketirip kıtay karuusun,
Salışıp cürgön sebebi,
Alakeñ erdin cölögü,
Buçkagına teñebeyt
Calgız Kococaştan bölögü.
Teñelbegen sebebi,
Uy kuymulçak Sarala
Tokup ketken emespi,
Acıdaardın aldınan
Atışçu zıykır okuusun
Alakeñ okup ketken emespi.
Iç etinen sup köynök
Alakeñ kiyip ketken emespi.
Atışuuçu amalın
Kıtaydın bilip ketken emespi.
Ayrı beles kezeñdi
Aşkandan Almañ korkpogon,
Altın menen dildesin
Çaçkandan Almañ korkpogon.
Kara kıtay, mancuunu
Aydaştan Almañ korkobu,
Koluna tiyse Koñurbay
Caylaştan Almañ korkobu!
Kıtay milek sında cok,

Koşsa dinmeden, dayana dayana,
Eti iyice kızışmıştı,
Yem torbası gibi o güzelim baş,
Kapkara kana bulanıp,
Ne yukarı ne aşağı bakmadan,
Han Aziz'in biriciği,
«Ölürüm» diye düşünmeden,
Çevresine bakmadan:
«Kurşun şaşıp değer,» diye,
«Ecelim böyle yetişir,» diye,
Kıtay'dan tehlike ummadan.
Koñurbay var gücüyle saldırdı,
Ay Cañ-Cuñ başta, yaşlısını,
Perişan edip paramparça edip,
Gelenlerin hepsini,
Kıtay'ın kuvvetini kırıp,
Böyle çarpışıp durmasının sebebi:
Alake erlerin dayanağı,
Topuğuna denk tutmaz,
Bir Kococaş'tan başkasını.
Denk tutmayışının sebebi:
Sığır sağrılı Sarala'yı,
Eyerleyip gelmiş değil mi,
Ejderhanın önünde,
Atışılacak sihir duasını,
Alake okuyup gelmiş değil mi.
Teninin üstüne sup gömleği,
Alake giyip gelmiş değil mi.
Atışmada dönen hileyi,
Kıtay'dan bilip gelmiş değil mi.
Çatal tepeli geçidi,
Aşmaktan korkmazdı Alman,
Altın ile akçesini,
Saçmaktan korkmazdı Alman.
Kara Kıtay'ı, Mançu'yu,
Sürmekten Alman korkar mı,
Eline geçse Koñurbay'ı,
Haklamaktan Alman korkar mı!
Kıtay sürüsünün sayısı yok,

Bayagı kılçaybay ketken turbaybı,
Kırk çoro kıraan mında cok!
Kızıl ayza zulpukor

Kınap cüröt Almañ şer,
Bayagı kıyraşkan kırgın kazatta
Çıdap cüröt Almañ şer.
Temirden tartkan kapırdın
Torunda cüröt Almañ şer,
Kara kalmak, şibeenin
Kolunda cüröt Almañ şer,
Künü da cok, tünü cok,
Kün mezgilin algan cok.
Azizkandın çolponu
Kapıray, ölgön menen arman cok.
It-Ölböstün çölündö.
Kürkürögön Kün Cañ-Cuñ
Küçöp kırgın salarda,
Azizkandın Almambet
Aylaker eriñ cetti ele,
Küpsördöy bolgon Cañ-Cuñdu
Boz keriktin üstünön,
Bolcolu cok kayran şer,
Kömö koyup öttü ele.
Alakeñdin aç albars
Kızıgıp kından tartkanda,
Kan içpey kınga kirbegen,
Irmese kuru kaytpagan,
Taş çapsa bölböy cürbögön,
Oykumanı kolgo alıp,
Oşo tuşta mancuuga
Oyronuñ Almañ cetti ele,
Cetken cerde Cañ-Cuñdu
On eki bölüp ketti ele.
Kün Cañ-Cuñu ölgön soñ,
Alöökönün Koñurbay
Calgızdıktı körgön soñ,
Kaardanıp bakırdı,
Kococaştı çakırdı.

Hani ardına bakmadan gidenler var ya,
Kırk çoro kartal burada yok!
Kızıl mızrak, zülfikâr,

Kuşanıp yürür Alman aslan,
O kırılıp geçilen kırgın gazâda,
Dayanıp yürür Alman aslan.
Demirden çekilmiş kâfirin,
Ağında yürür Alman aslan,
Kara Kalmak'ın, Şibee'nin,
Ordusunun içinde yürür Alman aslan,
Gündüzü yok, gecesi yok,
Gündüz vakti soluklanmadı.
Azizkan'ın çoban yıldızı,
Vah, ölse bile hayıflanmak yok.
İt-Ölbös'ün çölünde.
Gürleyen Kün Cañ-Cuñ,
Şiddetle kırgın salacakken,
Azizkan'ın Almambet'i,
Tedbirli erin yetişmişti,
Tulum gibi şişkin Cañ-Cuñ'u,
Boz gergedanın üstünden,
Ölçüye sığmaz o yiğit aslan,
Devirip yıkıp geçmişti.
Alake'nin keskin elmas kılıcı,
İştahla kından çekildiğinde,
Kan içmeden kınına girmeyen,
Bir sıyrıldı mı boş dönmeyen,
Taşa vursa bölmeden geçmeyen,
Oykuma'yı ele alıp,
O anda Mançu'ya,
Yaman Alman yetişmişti,
Yetiştiği yerde Cañ-Cuñ'u,
On iki parçaya bölüp geçmişti.
Kün Cañ-Cuñ ölünce,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Yalnızlığı görünce,
Öfkelenip bağırdı,
Kococaş'ı çağırdı:

«Bel baylagan belimdi,
Beylep tursañ Kococaş,
Kırıp iydi bu kaçkın
Meltiregen şerimdi,
Kalıñ kazdı orumdu,
Kaynattı dalay şorumdu,
Kırıp iydi kördüñbü,

Kıyla kıtay zorumdu.
Cürgönünön çañ çıktı,
Dobuşunan can çıktı,
Umaçtay açtı uykumdu,
Upurak kıldı curtumdu!
Almambet közdöp albasañ,
Kakançıluu Beecindi,
Kakaylatıp kıtaydı,
Saralasın minet ko,
Sanat kılıp curtuna
Sandatıp aydap kiret ko.
Kuday bu kaçkın kuldu urat ko,
Kakançıluu Beecindi
Açuusu kelse bu kaçkın
Aydap cürüp kırat ko,
Beypaydı çoguu salat ko,
Ölçöösün körçü bu kaçkın
Ölbögön cerde kalat ko,
Eptep cürüp ment kılıp,
Eçendin başın alat ko».
Oozun cıyıp algınça,
Altı miñ kıtay, san kalday
Aralap kirip kol salgan,
Alakeñ sınduu er kanday.
Astında tulpar Sarala,
It-Ölbös degen talaada,
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı Koñurbay
Cebeden murun cetti ele,
Cetkileñ tuygun Almañ şer
Algaranın üstünön,

«Bel bağladığım dayanağımı,
Bir baksana Kococaş,
Kırıp geçirdi bu kaçak,
Dimdik duran aslanımı,
Derin kazdı çukurumu,
Nice çilemi kaynattı,
Kırıp geçirdi, gördün mü,

Nice Kıtay zorbamı.
Yürüdüğü yerden toz çıktı,
Sesinden can çıktı,
Uykumu büsbütün kaçırdı,
Yurdumu un ufak etti!
Almambet'i nişanlayıp vurmazsan,
Hakanlı Beecin'e,
Kıtay'ı kırıp döküp,
Sarala'sına biner elbet,
Yurduna destan edip,
Sürüyle sürüp girer elbet.
Tanrı bu kaçak kulu çarpar elbet,
Hakanlı Beecin'i,
Öfkesi gelirse bu kaçak,
Süre süre kırar elbet,
Hepimize bela salar elbet,
Ölçüsüne bak bu kaçağın,
Ölmediği yerde durur elbet,
Bir yolunu bulup sersemletip,
Nicesinin başını alır elbet.»
O ağzını toparlayana dek,
Altı bin Kıtay, sayısız kalday,
İçine dalıp saldırdı,
Alake gibi er nasıl ermiş ama!
Altında küheylan Sarala,
İt-Ölbös denen ovada,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay'a,
Oktan önce yetişmişti,
Yaman doğan Alman aslan,
Algara'nın üstünden,

Arslanday Kalçanı
Kömö koyup öttü ele.
Kalçası attan tüşköndö,
Altı miñ kalday, san kıtay
Aralaşa kol salıp,
Cabılıp kıtay ketkende,
Caa tartkan ayzakerleri
Cabıla baarı cetkeni,
Oyronuñ Almañ şeriñdi
Ortogo alıp ketkeni.
Caman canga küç kelip,

Arslan gibi Kalça'yı,
Devirip yıkıp geçmişti.
Kalça attan düşünce,
Altı bin kalday, sayısız Kıtay,
Karışıp birden saldırıp,
Kıtay hep birden üşüştüğünde,
Yay çeken mızrakçıları,
Hep birden hepsi yetişti,
Yaman Alman aslanını,
Ortaya alıverdiler.
Zavallı cana güç gelip,

Ayzalar sınıp büktölüp,
Alat kün, düynö, oñboy kal,
Amanat canga küç kelip,
Altımış künü aralap,
Asılıñ çıgıp kutuldu,
Altımış cerden cara cep.
Cetimiş künü aralap,
Alakeñ çıgıp kutuldu,
Cetimiş cerden cara cep.
Boşop Almañ çıkkanda,
Möndürdü kör, çoktu kör
Bölünö tiygen oktu kör.
Camgırdı kör, caanı kör,
Cabıla tiygen oktu kör.
Cañcuulap uraan çakırıp,
Cabılgan kıtay koldu kör,
Kococaş öñdüü zordu kör,
Araan ooz ak kelte
Ala koyup miñ atat,
Ardıkkan cok Kococaş.
Kolundagı sır barañ
Kozgolup alıp Almambet,
Oñgo oop bir atıp,
On eçesin kulatıp,
Solgo oop bir atıp,
Alakeñ soltondorun kulatıp.
Alıskı kara kapırdı

Mızraklar kırılıp bükülüp,
Kahrolası gün, dünya, onmaz ol,
Emanet cana güç gelip,
Altmış gün içlerinde dolaşıp,
Asilin çıkıp kurtuldu,
Altmış yerinden yara yiyip.
Yetmiş gün içlerinde dolaşıp,
Alake çıkıp kurtuldu,
Yetmiş yerinden yara yiyip.
Alman sıyrılıp çıktığında,
Doluyu gör, koru gör,
Bölük bölük değen oku gör.
Yağmuru gör, sağanağı gör,
Hep birden değen oku gör.
«Cañcuu!» diye uran çağırıp,
Üşüşen Kıtay ordusunu gör,
Kococaş gibi zorbayı gör.
Geniş ağızlı ak kelte tüfeğini,
Kapıp alıp bin kez atar,
Yorulmak bilmez Kococaş.
Elindeki sırlı tüfeği,
Davranıp alıp Almambet,
Sağa eğilip bir atıp,
Onlarcasını devirip,
Sola eğilip bir atıp,
Alake soltonlarını devirip.
Uzaktaki kara kâfiri,

Mıltık menen koygulap,
Astına cakın kelgenin
Almañ sır nayza menen soygulap.
Boz alaluu tuu bolup,
Kıtaylar boy-boylogon çuu bolup,
Kaçıp kıtay sabılıp,
Karan kalgan Kococaşka calınıp,
Kakaylap kıtay cügürüp,
Almambet türün körgöndö,
Kayran candan tüñülüp.
Bolot uçtuu sır nayza
Bolumduu Almañ törönüz
Bolboy karmap imerip,
Bodurluu kıtay san koldun
Tobun çeçip ciberip,

Tüfek ile vurup durup,
Önüne yakın geleni,
Alman sırlı mızrakla boğazlayıp.
Boz alaca tuğlar dikilip,
Kıtaylar feryat figan çığrışıp,
Kıtay kaçıp perişan olup,
Kahrolası Kococaş'a yalvarıp,
Kıtay tabana kuvvet koşup,
Almambet'in halini görünce,
Tatlı candan umut kesip.
Çelik uçlu sırlı mızrağı,
Gösterişli Alman beyiniz,
Durmadan kavrayıp çevirip,
Çopur Kıtay'ın sayısız ordusunun,
Öbeklerini çözüp dağıtıp,

Altı miñin maydalap,
Atışkan çoçko kaydalap,
Ceti miñin maydalap,
Cetkileñi canakı
Kococaş akmak kaydalap.
Kılımdın baarı kozgolup,
Kırılıp kalmak, san kalday
Topoloñu toz bolup,
Beycay kıtay küçöptür,
Beecinden beri kozgolup,
Karacoy uulu Kococaş
Kaardanıp turuptur.
Kanıñız Almañ törögö
Katuu amaldı kılıptır.
Katuu amal kılgan sebebi,
Karacoy uulu Kococaş
Beecindin bolgon cölögü.
Kök baytalın tokugan,
Alakeñden Kococaş
Üç ayça murun okugan.
Adis bolgon er oşol,
Atka oyunçu, cöö külük
Amaldı salar kezi oşol.

Altı binini ufalayıp,
«Atışan domuz nerede?» deyip,
Yedi binini ufalayıp,
«O en yamanları hani,
Kococaş ahmak nerede?» deyip.
Bütün âlem yerinden oynayıp,
Kalmak kırılıp, sayısız kalday,
Kargaşası toz olup,
Azgın Kıtay güç toplamıştı,
Beecin'den beri ayaklanıp,
Karacoy oğlu Kococaş,
Öfkeye kapılıp duruyordu.
Hanınız Alman beyine,
Sert bir hile kurmuştu.
Sert hile kurmasının sebebi:
Karacoy oğlu Kococaş,
Beecin'in dayanağı olmuştu.
Gök kısrağını eyerlemişti,
Alake'den Kococaş,
Üç ay kadar önce okumuştu.
Usta olmuş er odur,
Atta cambaz, yaya yürük,
Hileyi salacağı an odur.

Altımış künü atışıp,
Aldırbay koygon Alakeñ.
Karasa közgö ilinbeyt,
Kapırlardın Kococaş
Kayda ekeni bilinbeyt.
Çaması ketip endirep
Azizkandın Almambet,
Astındagı Sarala
Başın cerge salalbay,
Baştagıday arıştı
Sarala buudan alalbay,
Cerden kaptap çañ ketip,
Alakeñden al ketip,
Baatır Manas dagı cok,
Bitteyinde birigip,
Barmaktayda baş koşkon,
Baykasa çoro dagı cok,
Akbaltaydın Çubak cok
Uşunday müşkül körgöndö,

Altmış gün atışıp,
Alake kendini aldırtmamıştı.
Baksa göze ilişmez,
Kâfirlerin Kococaş'ı,
Nerede olduğu bilinmez.
Takati gidip sersemleyip,
Azizkan'ın Almambet'i,
Altındaki Sarala,
Başını yere salamaz,
Eskisi gibi adımı,
Küheylan Sarala alamaz,
Yerden toz kaplayıp gidip,
Alake'den derman gidip,
Bahadır Manas da yok,
Küçücükken birleşip,
Parmak kadarken baş koşan,
Baksa çoro da yok,
Akbaltay'ın Çubak'ı yok,
Böylesi müşkülü gördüğünde,

Acıratıp aluuçu
Akcoltoy Sırgak dagı cok.
Kılçaygıs kırk kan el eken,
Kıstoo salıp Almañdı,
Tegerekteer kezi eken.
Kaardanıp kapırlar
Karacoy uulu Kococaş
Ortogo algan kezi eken.
Baygambar ak, dini ak,
Badışa Almañ kayran şer,
Kırk uruu kıtay kırılıp,
Kıyınıñ Almañ kelgende,
Ölügü toodoy cıyılıp,
Kezikken kıtay çırkırap.
Almambet calgız bolgon soñ,
Bet aldına kelgeni
Kaçıp kıtay dırkırap,
Arslanday Alakeñ
Aydap kirip kelgende,

Ayırıp kurtarıverecek,
Uğuru açık Sırgak da yok.
Amansız kırk hanın eli imiş,
Alman'ı kıstırıp,
Çepeçevre sardığı an imiş.
Kâfirler öfkeye kapılıp,
Karacoy oğlu Kococaş,
Ortaya aldığı an imiş.
Peygamber hak, dini hak,
Padişah Alman, yiğit aslan,
Kırk boy Kıtay kırılıp,
Yaman Alman geldiğinde,
Ölüsü dağ gibi yığılıp,
Rast gelen Kıtay çığrışıp.
Almambet yalnız olduğundan,
Önüne gelenler,
Kıtay tabanları yağlayıp kaçıp,
Arslan gibi Alake,
Sürüp içeri daldığında,

Bölök-bölök bırkırap.
Tolopoyun toz kılıp,
Toktotpoy aydap kapırdı:
«Tobokel!» - dep, ün salıp,
Beecindi közdöy sapırdı.
Kayrattanıp kakançı
Kalıñ kıtay cıyıldı,
El esebin alganda
Ezkarası baş bolup,
Kırk miñ balban kırıldı,
Uyaluu curt kıtaydın
Uruşu kaydan tıyıldı.
Cañgız Almañ köykaşka
Calpı kıtay cıyıldı.
Cabılıp kıtay ayanbay,
Calgız Almañ berendin
Başına saldı kıyındı.
Kara caak aç bolot
Koldo cüröt kıñgırap,
Kococaş menen Koñurbay
Bul ekөönön başkanı
Buçkagına teñebey,
Alakeñ cüröt zıñgırap.

Bölük bölük darmadağın olup.
Curcunasını toz edip,
Kâfiri durdurmadan sürüp,
«Tevekkül!» diye ün salıp,
Beecin'e doğru savurdu.
Hakan halkı yüreklenip,
Kalabalık Kıtay toplandı,
El sayımı yapıldığında,
Ezkara başta olmak üzere,
Kırk bin pehlivan kırıldı,
Yuva yuva Kıtay yurdunun,
Savaşı nasıl dursun ki.
Yalnız Alman, yiğitler yiğidi,
Topyekûn Kıtay toplandı,
Kıtay hep birden, esirgemeden,
Yalnız Alman yiğidin,
Başına saldı zorluğu.
Kara yanaklı keskin çelik,
Elde şakırdayıp durur,
Kococaş ile Koñurbay,
Bu ikisinden başkasını,
Topuğuna denk tutmadan,
Alake dimdik yürür.

Camgırday kılıp caa tartıp,
Calpı kıtay cabılıp,
Cöö külük menen Kancarkol
Bir cagınan kamınıp,
Altımış künü alıştı.
Bir cagınan Karacoy,
Kıtaylar añdıp kalıştı.
Alış kılgan çoñ maydan
Kırk künçülük çöl oşol,
Kazası cetip Almambet,
Karan bolçu cer oşol.
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı Koñurbay
Kerüüdön çıktı kerilip.
Koñurbaydı körgöndö,

Yağmur gibi yay çekip,
Topyekûn Kıtay üşüşüp,
Yaya yürük ile Kancarkol,
Bir yandan hazırlanıp,
Altmış gün tutuştular.
Bir yandan Karacoy,
Kıtaylar pusuya yattı.
Dövüşülen büyük meydan,
Kırk günlük çöldür orası,
Eceli yetip Almambet'in,
Karanlığa gömüleceği yerdir orası.
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Yamaçtan çıktı gerine gerine.
Koñurbay'ı görünce,

Kan Almambet calgız kul
Kaardanıp tura albay,
Tirüü cürsöm cıygan ber,
Ölüp kalsam ıyman ber,
Sarala menen samsıtıp,
Sancırgaluu Almambet
Açıp közdü-cumgança,
Anday-mınday degençe,
Koñurbayga cetti emi,
Cetken cerden Almañ şer
Algaranın üstünön,
Keçildin kanı mancuunu
Kömö koyup öttü emi.
Sarala menen burulup,
Kan Almakeñ cetkiçe,
Sarala buudan cügürüp,
Alasası kelgen soñ,
Aybandan külük Sarala
Tizesi cerge bügülüp,
Cıgılıp cetpey sürdügüp,
Müdürülüp ketkende,
Başında altın kalkanı
Uçup cerge cetkende,
At oyunçu, cöö külük
Kazınalık çoñ mergen,
Karacoy uulu Kococaş
Mergendikke tazası,

Han Almambet, yalnız kul,
Öfkesinden duramayıp,
«Sağ kalırsam devlet ver,
Ölürsem iman ver,» deyip,
Sarala ile dörtnala akıp,
Şanlı şevketli Almambet,
Göz açıp yumana dek,
Şöyle böyle diyene dek,
Koñurbay'a yetişti,
Yetiştiği yerde Alman aslan,
Algara'nın üstünden,
Keçil'in hanı Mançu'yu,
Devirip yıkıp geçti.
Sarala ile dönüp,
Han Almake yetişene dek,
Küheylan Sarala koşup,
Takati tükendiği için,
Hayvanların en yürüğü Sarala,
Dizi yere bükülüp,
Yetişemeden tökezleyip düşüp,
Sendeleyip kapandığında,
Başındaki altın kalkanı,
Uçup yere vardığında,
Atta cambaz, yaya yürük,
Saray beslemesi büyük nişancı,
Karacoy oğlu Kococaş,
Nişancılıkta en hâlisi,

Meltirep karmap sır barañ
Belen turgan maşası
Başında altın kalkanın
Beren Almañ köykaşka
Kötörüp başka salgıça,
Amanat candı bekitip,
Bek kamınıp algıça,
Tartıp iydi Kococaş,
Talkan boldu asıl baş.
Alakeñ okko uçkanda,
Kapkarañgı tün bolup,

Sırlı tüfeği dimdik kavrayıp,
Tetiği hazır duruyordu,
Başındaki altın kalkanını,
Yiğit Alman, yiğitler yiğidi,
Kaldırıp başına koyana dek,
Emanet canı sakınıp,
Sıkıca hazırlanana dek,
Tetiği çekiverdi Kococaş,
Paramparça oldu o asil baş.
Alake kurşunla uçup düştüğünde,
Kapkaranlık gece olup,

Kayrılgıs müşkül kün bolup,
Kargıluu cerden ayrılıp,
Alakeñ ötüp ketkende,
Kayran şerden ayrılıp,
Din busurman kaygırıp.
Kan Almambet ölgöndö,
Kalayık ıylap, kan ıylap,
Din busurman baarı ıylap.
Eer tokum üstündö,
Tuylap çıktı Sarala,
Canbaşka ok cañılıp,
Üç but menen cügürüp,
Amanat candı momintip,
Kıynap çıktı Sarala.
Betege başın kaysaktap,
Ottop çıktı Sarala.
Kulunu kalgan emedey
Tura kalıp kişenep,
Coktop çıktı Sarala!
Kıymaluu caktan çaldırıp,
Kıyındardın baarısın
Kıtayga belek aldırıp,
Kayran başka kün tüşüp,
Kün körünböy tün tüşüp,
Beecinge kirip kayrılıp,
Berenderden ayrılıp,
Kaz aylanbas zoosu cok,
Karandı tartkan busurman
Acıratıp aluuçu
Baykasañ,
Almambet baatır toosu cok.

Dönüşü olmayan müşkül gün olup,
Kahırlı yerden ayrılıp,
Alake göçüp gittiğinde,
O yiğit aslandan ayrılıp,
Din Müslüman kaygılandı.
Han Almambet öldüğünde,
Halk ağladı, han ağladı,
Din Müslüman'ın hepsi ağladı.
Eyer takımı üstünde,
Şahlanıp çıktı Sarala,
Kalçasına kurşun şaşıp değip,
Üç ayakla koşup,
Emanet canı işte böyle,
Zorlaya zorlaya çıktı Sarala.
Ayrık otunun başını dişleyip,
Otlayıp çıktı Sarala.
Tayı kalmış kısrak gibi,
Birden durup kişneyip,
Sahibini arayıp yandı Sarala!
Beklenmedik yandan vurdurup,
Yiğitlerin hepsini,
Kıtay'a armağan verdirip,
O güzelim başa kara gün düşüp,
Güneş görünmez, gece çöküp,
Beecin'e girip dönüp,
Yiğitlerden ayrılıp,
Kaz dolaşmaz sarp kayası yok,
Karalar bağlayan Müslüman'ı,
Ayırıp kurtarıverecek,
Bir baksan,
Almambet bahadır dağı yok.

«Alakanday busurman
Eçen azap kördü», - dep,
Altı külük at menen,
Alakanday kat menen,
Er Manaska çaptırıp.
Iramandın Irçı uulun
Içkırı tüpök tört muundun

«Avuç içi kadar Müslüman,
Nice azap gördü,» diye,
Altı yürük at ile,
Avuç içi kadar mektup ile,
Er Manas'a koşturdular.
Iraman'ın Irçı oğlu,
Uçkuru püsküllü dört boğumun,

Aykırıp salıp kep aytıp:
«Arslan Manas, - dep aytıp,
Bel baylagan belderden,
Belgilüü Manas kabılan,
Ayrıldık asıl şerlerden.
It-Ölböstün çölünön
Soguşup catıp kayrıldık,
Almambet, Çubak arslan şer,
Ulak kandın Sırgak er,
Kırk kıraandın içinen
On ekiden ayrıldık,
Kalıñdap kazdı oruñdu,
Kaynattı mintip şoruñdu,
Öltürdü Almañ çoñuñdu.
«Mekege çeyin kuuym», - dep,
Beycayluu kıtay kalıñ curt
Momunday saldı sonundu.
Beypay kıldı beliñdi,
Topoloñun toz kılıp,
Kırdı ıstam eliñdi.
Kıyınım Almañ dagı cok,
Baatırım, kim toktotot çebiñdi?
Kırk kan eli kozgolup,
Kapırlar kaardanıp alıptır.
Kakançıluu Beecinden
Kez bolgon adam oñ bolboyt,
Muzburçak, Kökçö kan öldü,
Bu Beecinge kezikken candın baarı öldü.
Kıtaylar emi küçöp alıptır,
Birööbüz aman kaytpaybız,
Topon suu tozdop kirbegen,
Tozoku kıtay el eken,
Tospoy esen tartpaybız», -
Dep, oşondo munu aytıp,
Ölböy-citpey şalayıp,

Haykırarak söz söyleyip:
«Arslan Manas,» deyip,
Bel bağlanan dayanaklardan,
Ünlü Manas kaplan,
Asil aslanlardan ayrıldık.
İt-Ölbös'ün çölünden,
Savaşa savaşa döndük,
Almambet, Çubak arslan yürekli,
Ulak Han'ın Sırgak eri,
Kırk kartalın içinden,
On ikisinden ayrıldık.
Çukurunu derin kazdılar,
Çileni böyle kaynattılar,
Alman ulunu öldürdüler.
«Mekke'ye dek kovarım,» diye,
Azgın Kıtay, kalabalık yurt,
İşte böylesi işler açtı.
Belini büküp perişan etti,
Curcunasını toz edip,
Kırdı İslam elini.
Yamanım Alman da yok,
Bahadırım, kim korur kaleni?
Kırk hanın eli ayaklanıp,
Kâfirler öfkeye kapılmıştı.
Hakanlı Beecin'den,
Rast gelen adam onmaz,
Muzburçak, Kökçö han öldü,
Bu Beecin'e rast gelen canların hepsi öldü.
Kıtaylar artık iyice güçlenmişti,
Birimiz bile sağ dönemeyiz,
Tufan suyunun dağıtamadığı,
Cehennemlik Kıtay eli imiş,
Önünü kesmeden esen çıkamayız,» —
Deyip, o anda bunu söyleyip,
Ölmeden yitmeden bitkin düşüp,

Alakanday cazgan kat,
Karasa Manas alayıp,
Alakeñ cazgan kat eken,

Avuç içi kadar yazılmış mektup,
Manas gözleri büyüyerek baksa,
Alake'nin yazdığı mektup imiş,

Katın tiktep karasa,
Kaygırıp cazgan kayran şer,
Islamdın atı eken.
Manas kan,
Menin kindik kan tamgan Beecinge,
Dene kanım tögüldü,
Arslan Manas can dosum,
Atıñdı oñdop tokup ket:
«Arslanım dosum öldü», - dep,
Cakşılap kuran okup ket.
Kün tiybes şaarın süzüp ket,
Köp toktoboy bul cerge
Küdörüñ menden üzüp ket!»
Alakeñ katın körgön soñ,
Kaardanıp kep bütöp,
Karadı Manas oñgurap,
Kañırıgı bek tütöp.
Baatırıñ, baatır Manas atanıp,
Imerilip kayran şer,
Itelgidey kayran köz,
Irmebey közgö caş alıp,
Caraluu Manas cabırkap,
Kabırga söögü sögülüp,
Kanıñdın köönü bölünüp,
Kaardanıp alganda,
Betin karap otursañ,
Kan içmesi bek karmap,
Baypak-baypak tük çıgıp,
Oşondo Manas tüpüldöp.
Alakeñ sırın ukkanda,
Kaardanıp kürüldöp.
Arslanday közü caynadı,
Kaalgaday kayran tiş,
Kanıñ Manas kabılan,
Bölö-bölö çaynadı.
«Egiz kozu tügöyüm,
Egizderdi cep alıp,
Emi kantip cüröyün!
Aldanın salgan buyrugu

Mektuba dikkatle baksa,
Kaygıyla yazmış o yiğit aslan,
İslam'ın adına imiş.
Manas han,
Benim göbek kanım damlayan Beecin'e,
Beden kanım döküldü,
Arslan Manas, can dostum,
Atını iyice eyerleyip git:
«Arslanım, dostum öldü,» diye,
Güzelce Kur'an okuyup git.
Güneş değmez şehrini yıkıp geç,
Bu yerde çok durmadan,
Umudunu benden kesip git!»
Alake'nin mektubunu görünce,
Öfkeden sözü boğazında düğümlenip,
Manas hıçkırarak baktı,
İçi yanıp tütüp.
Bahadırın, bahadır Manas adıyla anılan,
Dönüp bakan o yiğit aslan,
Şahin gibi o güzelim gözler,
Kırpmadan göze yaş alıp,
Yaralı Manas dertlenip,
Kaburga kemiği sökülüp,
Hanının gönlü parçalanıp,
Öfkeye kapıldığında,
Yüzüne bakıp otursan,
Kan içici hışmı sıkı tutup,
Tüyleri tutam tutam kabarıp,
O anda Manas güm güm atıp.
Alake'nin halini duyunca,
Öfkelenip gürleyip,
Arslan gibi gözleri alev saçtı,
Kapı kanadı gibi o güzelim dişleri,
Hanın Manas kaplan,
Böle böle çiğnedi.
«İkiz kuzu eşimden,
İkizleri yitirip yutkunup,
Şimdi nasıl yaşayayım!
Allah'ın saldığı buyruk,

Moyunga keldi körbösöm,
Asıldardan ayrılıp,
Añkayıp kuruu tartkança,
Men Beecinge kirip ölbösöm,
Keçildin kanı Koñurbay
Başın kesip albasam,
Karacoy uulu Kococaş
Almamdı soygon berendi
Karmap alıp talaaga
Kurmandıkka çalbasam.
Altayda kara kıtaydı
Altay aydap cürbösöm,
Kañgayda kara kalmaktı
Kañgayga aydap kirbesem.
Beyili caman kıtaydı
Beecinge çeyin sürbösöm,
Manas bolboy ölöyün,
Kıyındardan ayrılıp,
Kıynalıp karap turguça,
Tuubay tuna çögöyün.
Kürmö kiygen kaldaydın,
Küçtüüsün karmap alayın.
Taş sayıngan kıtaydın
Tazasınan öltürüp,
Almambet öçün alayın.
Tuura cerin tul kılıp,
Tirüü tiygen kıtaydı
Kıyamatka kul kılıp,
Uşintip öçüm alayın!»
Kaygırıp ayköl turganda,
Aylasın tappay busurman
Añ-tañ kalıp burkurap,
Arañ turgan kök calga
Kuday urgan busurman
Arızın aytıp çurkurap.
Kee biröölör kep aytıp,
Atım calgız dep aytıp,
Köbünçö tantık kep aytıp,

Boynuma geldi; görmeden olmaz,
Asillerden ayrılıp,
Şaşkın şaşkın kuruyup gideceğime,
Ben Beecin'e girip ölmezsem,
Keçil'in hanı Koñurbay'ın,
Başını kesip almazsam,
Karacoy oğlu Kococaş'ı,
Almam'ı boğazlayan yiğidi,
Yakalayıp kırda,
Kurban diye kesmezsem,
Altay'daki Kara Kıtay'ı,
Altay'a sürüp gitmezsem,
Kañgay'daki Kara Kalmak'ı,
Kañgay'a sürüp girmezsem,
Huyu kötü Kıtay'ı,
Beecin'e kadar sürmezsem,
Manas olmayayım, öleyim,
Yamanlardan ayrılıp,
Kıvranıp bakıp duracağıma,
Doğmamış olayım, dibe çökeyim.
Cepken giymiş kaldayın,
En güçlüsünü yakalayayım.
Taş kuşanmış Kıtay'ın,
En hâlisinden öldürüp,
Almambet'in öcünü alayım.
Dosdoğru yerini dul koyup,
Diri ele geçen Kıtay'ı,
Kıyamete dek kul edip,
Böylece öcümü alayım!»
Ayköl kaygıyla dururken,
Çaresini bulamayan Müslüman,
Şaşakalıp hıçkırıp,
Güç bela duran gök yeleliye,
Tanrı'nın çarptığı Müslüman,
Derdini söyleyip çığrışıp.
Kimileri söz söyleyip,
«Atım tektir» deyip,
Çoğu saçma söz söyleyip,

Özüm calgız dep aytıp.
Kaardandı Manas kan:
«Atım calgız degendin,
Atañdın körü, busurman,

Atın soyup koşup ceym,
Özüm calgız degendin
Özün soyup dagı ceym,
Alım naçar degendi
Azır soyup koşup ceym!
Ermegim ölsö, can ölsö,
Erenderdin baarı ölsö,
Emne coop kılasıñ,
Eselek tuugan çoçko curt,
Sen, ne bılcırap turasıñ?
Kayratsız bolsoñ, caman curt,
Kalıñ eldi kırasıñ,
Sapırılsañ baarıñar,
Sarı iziñe çöp salıp,
Sapıra kuup albaybı,
Saruulagan caman curt
Ala bolsoñ kıtayıñ
Baarıñdı kırıp salbaybı!»
Kan Manas mintip turganda,
Kalıñ eliñ bılkıldap,
Bolboy curtuñ bolkuldap,
Bolumduu turgan ayköl şer
Bir kıykırıp iygende,
Bokono söögü bolkuldap,
Tilden kalıp busurman
Baarı çoguu solkuldap.
Erendin baarı küyünüp,
Kayratı cok camandar
Kayran candan tüñülüp,
Közdörü ketip alayıp,
Köp curtuñ keyip turdu ele,
Kan içme Manas kabılan
Emi kayrattı mıktap kıldı ele.
Keçee Kokondogu kocogo

«Kendim yalnızım» deyip.
Öfkelendi Manas han:
«Atım tek diyenin,
Kahrolası Müslüman,

Atını kesip katık ederim,
Kendim yalnızım diyenin,
Kendisini kesip yine yerim,
Gücüm zayıf diyeni,
Hemen kesip katık ederim!
Yoldaşım ölse, can ölse,
Erenlerin hepsi ölse,
Ne cevap verirsin,
Akılsız doğan domuz yurt,
Sen ne diye vırlanıp dursun?
Yüreksiz olursan, kötü yurt,
Kalabalık eli kırdırırsın,
Hepiniz darmadağın savrulursanız,
Sarı izinize ot bağlayıp,
Savura savura kovalamaz mı,
Bozguna uğrayan zavallı yurt,
İkilik ederseniz, Kıtay'ınız,
Hepinizi kırıp geçirmez mi!»
Han Manas böyle dururken,
Kalabalık elin kımıldayıp,
Yurdun durmadan çalkalanıp,
Heybetle duran Ayköl aslan,
Bir kez haykırıverince,
Kaburga kemikleri zangırdayıp,
Dili tutulup Müslüman'ın,
Hepsi birden sarsılıp.
Erenlerin hepsi yanıp yakılıp,
Yüreksiz zavallılar,
Tatlı candan umut kesip,
Gözleri yuvasından fırlayıp,
Kalabalık yurdun inleyip durmuştu.
Kan içici Manas kaplan,
Şimdi yüreğini iyice pekiştirdi.
Hani geçmişte Kokon'daki hocaya,

Kolu cetip turganda,
Bukardagı Muñçunu
Buzup turgan kezinde,
Altı şaar, Anciyan,
Ayagı Kokon, Margalañ
Uşularga dümöktü
Salıp turgan kezinde,
Altı miñ cambı, miñ kunduz

Eli erişip durduğunda,
Bukar'daki Muñçu'yu,
Bozup durduğu zamanda,
Altı Şehir, Anciyan,
Ucunda Kokon, Margalañ,
Bunlara kargaşayı,
Salıp durduğu zamanda,
Altı bin yambı, bin kunduz,

Alımdı mintip uşintip,
Ayda sabap sarttardan
Alım alıp turganda,
Cer cüzünö buzuktu
Salıp turgan kezinde,
Asmandan tüşkön boz kise,
Kayran canga dos kise,
Kee bir aadan kep aytat:
«Kokongo korduk salganda,
Tartıp kelgen kise», - dep,
Bilgen adam kep aytat:
«Asmandan tüşkön boz kise,
Amanat canga dos kise.
Kıykırıp belge çalganda,
Kırk çilten coldoş bir bolgon.
Aykırıp belge çalganda,
Ak eşen koştu baştagan.
Atışa çıgıp coo kelse,
Aydap cürüp kıykırıp,
Kabılan, takır kırıp taştagan».
Akkulasın baylagan,
Atışa coo kez kelse
Alardın şoru kaynagan.
Koldogonu Kocosan
Koltugunda kamınıp,
Kara çaar arslan
Kaptalında çamınıp,
Kıtayga kırgın saluuga
Kıyınıñ töröñ kamınıp.
Tulpardan sonun Akkula

Vergiyi işte böyle alıp,
Her ay Sartları döve döve,
Vergi alıp durduğunda,
Yeryüzüne fesadı,
Salıp durduğu zamanda,
Gökten inmiş boz kese,
Tatlı cana dost kese,
Kimi cahil der ki:
«Kokon'a zulüm saldığında,
Zorla alıp geldiği kese,» diye,
Bilen adam der ki:
«Gökten inmiş boz kese,
Emanet cana dost kese.
Haykırıp bele kuşandığında,
Kırk çilten yoldaş olurmuş,
Nara atıp bele kuşandığında,
Ak işan alayına baş olurmuş.
Atışmaya düşman çıkıp gelse,
Süre süre haykırıp,
Kaplan hepsini kırıp atarmış.»
Akkula'sı bağlı hazır dururdu,
Atışacak düşman rast gelse,
Onların çilesi kaynardı.
Koruyucusu Kocosan,
Koltuğunda hazır durup,
Kara benekli arslan,
Böğründe atılmaya hazır,
Kıtay'a kırgın salmaya,
Yaman beyin hazırlanıp.
Küheylandan üstün Akkula,

Celgenine cel cetpes,
Baskanına mal cetpes,
Kara bayır kazanat,
Kalbır öpkö, cez kanat.
Altı ay minse arıbayt,
Asılıñdın Akkula
Altımış asıy bolgonço
Azuusun söyköp karıbayt.
Ok ötpögön sup cabuu -
Kanıkey kançık casagan
Akkulaga kup cabuu.
Aybaltanı kolgo alıp,

Yelişine yel yetişmez,
Yürüyüşüne hayvan yetişmez,
Halis kanlı kazanat,
Kalbur ciğerli, tunç kanatlı,
Altı ay binilse yorulmaz,
Asilinin Akkula'sı,
Altmış yaşına gelene dek,
Azı dişi aşınıp kocamaz.
Kurşun geçmez sup örtü —
Kanıkey hatunun yaptığı,
Akkula'ya tam yaraşan örtü.
Aybaltayı ele alıp,

Kaardanıp küpüldöp,
Bek karmagan çep taştan
Oşondo Manas düpüldöp,
Bereniñ Manas köy kaşka.
Arslan kaydan ayanıp,
Akkelteni tayanıp,
Içke basıp tötölöp,
Akkulanı cetelep,
Korozdoy bolgon kayran şer
Koldoyup karap turganda,
Oşondo Karacoy uulu Kococaş
Tizesi cerge bügülüp,
Cebeden murun cügürüp,
Mergendigi aşınıp,
Beleste kara kıyaga
Kococaş cetti caşınıp.
Kızıl kiyim kiyinip,
Bürgödön beter tüyülüp,
Astında kıtay köp cañ-cuñ
Kaçıp berdi dır koyup.
Manastın özün atsa ok ötpöyt,
Astındagı Akkula.
Añdıp turgan Kococaş
Omurtkaga bir koydu.
Cebenin ogu cetkeni,
Cetken cerde Akkula,

Öfkelenip gümbürdeyip,
Sıkı tutulmuş taş siperden,
O anda Manas güm güm vurup,
Yiğidin Manas, yiğitler yiğidi.
Arslan hiç esirger mi kendini,
Akkelte'ye dayanıp,
İçeri dosdoğru yürüyüp,
Akkula'yı yedeğine alıp,
Horoz gibi çalımlı o yiğit aslan,
Dimdik bakıp durduğunda,
O anda Karacoy oğlu Kococaş,
Dizi yere bükülüp,
Oktan önce koşup,
Nişancılığı haddini aşıp,
Tepede kara kayalığa,
Kococaş gizlenip vardı.
Kızıl giysi giyinip,
Pireden beter büzülüp,
Önünde Kıtay'ın nice cañ-cuñu,
Fırlayıp kaçıverdiler.
Manas'ın kendisine atsa kurşun işlemez,
Altındaki Akkula'ya —
Pusuda bekleyen Kococaş,
Omurgasına bir kez vurdu.
Yayın oku ulaştı,
Ulaştığı yerde Akkula'nın,

Ooz omurtka söögün
Taarıy berip ketkeni.
Kabılandın Akkula
Küröödön kara kan ketti,
Kürsüldöp Manas sultanıñ
Badışañdan al ketti,
Kabılandın Akkula
Bir kişinep alganı,
Tegerenip Manaska
Eegin artıp kalganı.
Oşondo kördü Manas kan,
Dünüyönün calganın,
Arday külük kulanın
Kaşık kanı kalbadı,
Koştoyun dese turbadı,
Kutpanı közdöy bet alıp,

Boyun omuru kemiğini,
Sıyırıp keserek geçti.
Kaplanın Akkula'sından,
Şahdamardan kara kan gitti,
Gümbürdeyen Manas sultanın,
Padişahından derman gitti,
Kaplanın Akkula'sı,
Bir kez kişnedi,
Dönüp Manas'a,
Çenesini dayayıverdi.
O anda gördü Manas han,
Dünyanın yalanını.
O küheylan yürük kulasının,
Kaşık kadar kanı kalmadı,
Yedekleyeyim dese ayakta durmadı,
Kıbleye doğru yüz tutup,

Too kulagan emedey,
Kurguruñdun Akkula
Oşo kezde kuladı.
«Azaptuu düynö oñbo», - dep,
Arman bir kılıp tura albay,
Badışa barmaktı cara çaynadı.
Alaça moyun ak şamşar
Ala koyup kayran şer
Akkulanı çalganı.
«Ölçöösüz düynö oñboy kal,
Ölböy kantip cetem, - dep,
Talastı aman men körsöm,
Kagılayın Akkulamdın kökülün
Belekke cıttap ketem», - dep,
Kulagı menen kökülün
Bereniñ kesip aldı emi.
Kurkurata kur cıttap,
Kuuşurup karmap kur cıttap:
«Kurdaşım Kulam», - dep cıttap,
Bereniñ Manas kök cal kan,
Meenettüü canga kün tüşüp,
Bek keyip turdu kabılan.

Dağ devrilir gibi,
O zavallının Akkula'sı,
O anda yıkıldı.
«Azaplı dünya, onma!» diye,
Hayıflanıp yerinde duramadan,
Padişah parmağını kanatırcasına çiğnedi.
Alaca boyunlu ak şimşiri,
Kapıp alıp o yiğit aslan,
Akkula'yı boğazladı.
«Ölçüsüz dünya, onmaz ol,
Ölmeden nasıl varırım,» diye,
«Talas'ı sağ görürsem,
Kurban olduğum Akkulam'ın perçemini,
Armağan diye koklayıp giderim,» diye,
Kulağı ile perçemini,
Yiğidin kesip aldı.
Kokusunu içine çeke çeke koklayıp,
Avucunda sıkıp yine koklayıp,
«Yaşıtım Kulam,» diye koklayıp,
Yiğidin Manas, gök yeleli han,
Dertli cana kara gün düşüp,
Kaplan derinden inleyip durdu.

Bereniñ kaydan ayanıp,
Akkelteni tayanıp,
Akkula okko uçurup,
Almambet şeyit keçirip,
Kanatınan kayrılıp,
Kara bir kılıp oturgan,
Kan Çubaktan ayrılıp,
Kıraandardın barında
Kızıtalak Beecindin,
Kızdarın talap köp alıp,
Karan kün tüşüp başına,
Aykölüñ kıraandardı cep alıp.
Kaynap catkan Beecinge
Kaçırıp ayza bir sunup,
«Altındı talap köp alıp,
O kuday, aldırıp ketmek boldum ee,

Asıldardı cep alıp.
Almambet astıga cürsö ak colum,
Sırgagım aydap cürsö san kolum.
San kolumdan ayrılıp,

Sarı ooru tier kez bele!
Sancırgaluu Çubagımdan ayrılıp,
Üşüntüp keter çak bele?!
Keçe Cılgındının oyunda,
Keñ Talastın boyunda,
Cayanı kesip ceçü elem,
Canımda Çubak bar bolso,
Cañ-cuñdu buzam deçü elem.
Tınç catkanda kurgan can,
Kazını kesip ceçü elem,
Kadırman Almambet karap turganda,
Maa kagışçu kaydan deçü elem.
Kara bolot zulpukor,
Köölöşörmün deçü elem,
Karap Sırgak turganda,
On segiz miñ aalamdı
Kurgan can, cöölöşörmün deçü elem!

Yiğidin hiç esirger mi kendini,
Akkelte'ye dayanıp,
Akkula'yı kurşuna verip,
Almambet'i şehit yollayıp,
Kanadından kırılıp,
Yasa gömülüp oturan,
Han Çubak'tan ayrılıp,
Kartallar sağ iken,
Kahrolası Beecin'in,
Kızlarını yağmalayıp çok almıştı,
Başına kara gün düşüp,
Ayköl kartallarını yitirip yutkunup.
Kaynayıp duran Beecin'e,
Saldırıp mızrağı bir uzatıp:
«Altını yağmalayıp çok aldım,
Ey Tanrım, meğer hep kaptırıp gidecekmişim,
Asilleri yitirip yutkundum.
Almambet önde yürüse ak yolumdu,
Sırgak'ım sürüp gitse sayısız ordumdu.
Sayısız ordumdan ayrılıp,

Sarı derde düşecek çağ mıydı!
Şanlı şevketli Çubak'ımdan ayrılıp,
Böyle çekip gidecek vakit miydi?!
Hani Cılgındı'nın ovasında,
Geniş Talas'ın boyunda,
Yağlı sağrı etini kesip yerdim,
Yanımda Çubak var olsa,
Cañ-cuñu bozarım derdim.
Zavallı can rahat yatarken,
Kazıyı kesip yerdim,
Kadri yüce Almambet bakıp dururken,
«Bana çarpışacak nerden çıkar?» derdim.
Kara çelik zülfikârı,
Sallaşırım derdim,
Sırgak bakıp dururken,
On sekiz bin âlemle,
Zavallı can, boğuşurum derdim!

Ok ötpögön kelboto,
Kiyişermin deçü elem,
Oyron bir bolso canımda,
On segiz miñ aalamga
Men tiyişermin deçü elem!
Oñ cagımda orustu
Orup turgan kezimde,
Kır cagımda kıtaydı
Kıra turgan çagımda,
Kıñkaybay Beecin kayrılıp,
Kızıtalak kaydan kayrılam,
Emi kıraandardan ayrılıp,
Almambet, Çubak atı uykaş,
Aziret tiybes Beecinge
Alım kelet dedimbi,
Atışıp catıp bul cerde,
Arslandardan ayrılıp,
Aman ketem dedimbi.
Ce kuday, kapırdı kırgan şer kıldıñ,
Alakemden ayırıp,
Kuday, mınçalık nege kem kıldıñ?!
Arga cügün artıp ket,
Aylası cok şum calgan,
Emi amanatıñ tartıp ket.
Kıyası kımbat Beecinden

Kurşun geçmez kelboto zırhı,
Giyerim derdim,
O yaman yanımda olsa,
On sekiz bin âleme,
Ben sataşırım derdim!
Sağ yanımda Urus'u,
Orak gibi biçtiğim çağımda,
Sırt yanımda Kıtay'ı,
Kırıp geçirdiğim çağımda,
Yılmadan Beecin'e dönüp —
Kahrolası, nasıl dönerim,
Şimdi kartallardan ayrılıp,
Almambet, Çubak — adları uyaklı,
Hazretin el süremediği Beecin'e,
Gücüm yeter mi dedim,
Bu yerde atışıp dururken,
Arslanlardan ayrılıp,
Sağ giderim mi dedim.
Ey Tanrı, beni kâfiri kıran aslan kıldın,
Alakem'den ayırıp,
Tanrım, neden bunca eksik kıldın?!
Çare yükünü sırtına vur da git,
Çaresi yok kahpe yalan dünya,
Şimdi emanetini çekip al git.
Geçidi ağır bedelli Beecin'den,

Kızıldı minsem ötömün,
Erenderden ayrılıp,
Emi calgız kantip ketemin.
Adırda cılkı alabaş,
Argımak buudan aralaş,
Anı cıyıp aluuçu,
Arkada erkek bala caş.
Arbaytıp calgız taştabay,
Almambet, Çubak ala cat.
Akkuladan ayrılıp,
Arbayıp cöö turamın,
Almambet, Çubak tuugan cok,
Emi kanday gana ayla kılamın?!»

Kızıl ata binsem geçerim,
Erenlerden ayrılıp,
Şimdi yalnız nasıl giderim.
Kırlarda yılkı alabaş,
Argımak, küheylan karışık,
Onu toplayıp derleyecek,
Arkada erkek çocuk küçük.
Bir başına çaresiz bırakmadan,
Almambet, Çubak, beni de alın.
Akkula'dan ayrılıp,
Bir başıma yaya kaldım,
Almambet, Çubak kardeş yok,
Şimdi nasıl bir çare bulayım?!»

Kaardanıp turganda
On eki kılım salbagan,
Oşo kezde Aykölgö
Ukuruk kayrar kalbagan.
Oşo kezde Aykölüñ
Kaardanıp keldi emi,
Asınganda aydalının aynegi,
Aykaşkan coogo bir koyso,
Amanat candın bardegi.
Keçee kabılan Manas kanzaadam,
 Irıskısı Altayda
Cönöp catkan kezinde,
Enekesi Çıyırdı
Töröp catkan kezinde,
Kuday kılgan ubara,
Baybiçenin aldına
Kelgen eken oşondo
Bir aksakalçan dubana:
«Baybiçe, aytkanıma köngün, - dep,
Arslan eken bu bala,
Caşı on ekige kelgende,
Amanat kılıp bergin», - dep,
Oşondo bergen bolot ok.
«Kaykayıp turgan kayran bel,
Büktögöndö atsın, - dep,
Almaday bolgon kuu başka,
Küç kelgende atsın, - dep
Amanat candan tüñülüp,
Cadaganda atsın, - dep,

Atası kapır mutalak,
Kamaganda atsın», - dep,
Törögöndö oozandırıp kabıştap.

Oyron eneñ Çıyırdı,
Kanıkey ekööbirigip,
Bekitken eken al oktu,
Akolpoktun cakasına tabıştap.
Cakasın karmap caldırap,

Öfkeyle dururken,
On iki çağda görülmedik,
O anda Ayköl'e,
Karşı çıkacak kimse kalmamıştı.
O anda Ayköl'ün,
Öfkeyle geldi işte,
Kuşanılınca omzunun aynasıdır,
Kapışan düşmana bir vursa,
Emanet canın ecelidir.
Hani o kaplan Manas han-zâdem,
Rızkı Altay'da iken,
Yola koyulduğu zamanda,
Anacığı Çıyırdı,
Doğurduğu zamanda,
Tanrı işi bir zahmetle,
Baybiçenin önüne,
O anda gelmiş,
Bir aksakallı derviş:
«Baybiçe, dediğime razı ol,» deyip,
«Arslanmış bu çocuk,
Yaşı on ikiye geldiğinde,
Emanet olarak ver,» deyip,
İşte o zaman verilen çelik kurşundu.
«Dimdik duran o güzelim bel,
Büküldüğünde atsın,» diye,
Elma gibi kuru başa,
Güç geldiğinde atsın,» diye,
Emanet candan umut kesip,
Usandığında atsın,» diye,

«Babası kâfir mutlak,
Kuşatıldığında atsın», diye,
Doğurduğunda ağzına verip sarmalayarak.
Yiğit anan Çıyırdı,
Kanıkey ile ikisi birleşip,
Saklamışlar o kurşunu,
Akolpok'un yakasına emanet edip.
Yakasını tutup yalvararak,

Canagı kök cal turganda
Almambet sanap küyünöt,
Cakaga tikken calgız ok,
Kolgo topçuday bolup ilinet.
Ok koluna tiygende,
Kabılan toktoboy sögö kaldı emi,
Cakşı atar carım darını
Kabılan Akkeltenin oozuna
Küpsördön alıp kuydu emi,
Bayakı kasiettüü bolot ok
Kür degize urdu emi.
Cetkileñ kılgan dürbünü
Ceti imerip tolgodu,
«Cetken cerdi körgün», - dep,
Badışa ceti arkan cerge bolcodu.
«Tobokel!» - dep, dürbünü
On imerip tolgodu,
«Tiktegen cerdi körgün», - dep,
On arkan cerge bolcodu.
Kayran törö kabılan
Kayra baylap kabıştap,
Kadimki çoñ dürbünü
Akkeltenin üstünö
Koşo baylap tabıştap,
Asıl törö tuygunuñ,
Akkelte kolgo aldı emi,
Eer beldey kara taş
Erikpey karmap badışañ,
Oşondo arta saldı emi.
Munarıktap uçtangan,
Buluñgur bolup burçtangan,
Buyruksuz kara kapırdın
Burçun körüp kaldı emi,
Kumurskaday kaynagan,

Kurçagan kara kapırdın
Curtun körüp kaldı emi.
Cer aylanıp toz bolgon,
Kabar alıp kanınan

O boz yeleli dururken
Almambet'i anıp yanıyor,
Yakaya dikili tek kurşun,
Ele düğme gibi ilişiverir.
Kurşun eline değince,
Kaplan durmadan söküverdi o an,
İyi atan yarım barutu
Kaplan, Akkelte'nin ağzına
Barut kabından alıp doldurdu işte,
O kutlu çelik kurşunu
Gürleterek sürdü işte.
Ustaca yapılmış dürbünü
Yedi kez çevirip burdu,
«Ulaştığı yeri gör», diye,
Padişah yedi urgan yere nişanladı.
«Tevekkül!» deyip dürbünü
On kez çevirip burdu,
«Baktığı yeri gör», diye,
On urgan yere nişanladı.
Yiğit töre, o kaplan,
Yeniden bağlayıp sarmalayıp,
Bildik büyük dürbünü
Akkelte'nin üstüne
Birlikte bağlayıp yerleştirdi,
Asil töre, o şahbazın,
Akkelte'yi ele aldı işte,
Eyer beli gibi kara taşı
Üşenmeden tutup padişahın,
O an üzerine yasladı işte.
Pusa bürünüp sivrilen,
Alacakaranlık olup köşelenen,
Buyruk tanımaz kara kâfirin
Köşesini görüverdi işte,
Karınca gibi kaynaşan,

Kuşatan kara kâfirin
Yurdunu görüverdi işte.
Yer dönüp toza kesmiş,
Hanından haber alıp

Tokson Beecin kozgolgon.
Eçen sonun can bolgon,
Kaardanıp maktanıp,
Beecinge Kococaş çoçko kan bolgon.
Beyildüü kara kapırdın
Bekterin cınap alıptır,
Bereni Kalça, Kococaş,
Baarısı toguz kan bolup,
Kapırlar maktanıp catıp kalıptır.
Çınçı kandan Kococaş
Çın maktanıp alıptır:
«Kara suuda keme cok,
Kıtaylar, kayran başım turganda,
Silerge kaş kaytarar eme cok.
Özümdön başka törö cok,
Atışıp kırgın bolgondo,
Buruttun Almambetin añtardım,
Akbaltaydın Çubagın,
Añıldagan çunagın
Bu Beecinden kañtardım.
Çındap cinim kelgende,
Bolotton sogup ok kıldım,
Kara kalpak kırgagın
Bu Beecinden cok kıldım,
Kayratı cok camanın
Tirüü boydon karmadım,
Kaarıma tiygende,
Kan Manastın kırk çoro
On ekisin cayladım.
Tirüü cürgön buruttun
Tilegin mintip kuruttum.
Tim ele kanı Manastı
Beleske mintip uluttum.
Kayaşayak bergenin
Tim ele mintip kuruttum.
Ölböy cürgön arsız can,
Ölböymün dep cutunat.
Caraluu Manas kök caldın

Doksan Beecin ayaklanmış.
Nice görkemli can olmuş,
Kükreyip övünerek,
Beecin'e Kococaş domuz han olmuş.
Azgın huylu kara kâfirin
Beylerini toplamış,
Yiğidi Kalça, Kococaş,
Hepsi dokuz han olup,
Kâfirler övüne övüne yatıp kalmış.
Doğrucu han Kococaş
Gerçekten övünüp durmuş:
«Kara suda gemi yok,
Kıtaylar, bu yiğit başım dururken,
Size karşı koyacak kimse yok.
Benden başka töre yok,
Vuruşup kırgın koptuğunda,
Burut'un Almambet'ini devirdim,
Akbaltay'ın Çubak'ını,
Uluyup duran o densizini
Bu Beecin'den geri çevirdim.
Gerçekten öfkem kabardığında,
Çelikten dövüp kurşun yaptım,
Kara kalpaklının keskinini
Bu Beecin'den yok ettim,
Yüreksiz kötüsünü
Diri diri yakaladım,
Kahrıma dokunduğunda,
Han Manas'ın kırk çorasından
On ikisini yere serdim.
Sağ gezen Burut'un
Dileğini böyle kuruttum.
Hanları Manas'ı da düpedüz
Bellerde böyle inlettim.
Karşılık verenini
Düpedüz böyle kuruttum.
Ölmeden gezen arsız can,
Ölmem diye yutkunur.
Yaralı Manas boz yelelinin

Atın atıp taştadım,
Emi calgız kayda kutulat?
Caraluu Manas sultanın
Cabılıp karmap alalık,
«Üpü» degen darıdan
Carasına salalık,
Eptep-septep Manastı
Ayıktırıp alalık,
Öltürböstön citirbey,
Baylap barıp Beecinge,
Beecindegi kırk şurkut,
Kazınalık katınga
Amız kılbay Ayköldü
Alparıp aygır salalık.
Kalk atası Manastan,
Kaalap tukum alalık.
Oşo kaynap catkan katın-kız
Alparıp aygır salalık.
Kız, katından kıyındap,
Erkek uul tuulsa,
Kakançıluu Beecinge
Karıkandın orduna
Altın taacı kiygizip,
Altın takka mingizip,
Alakanday Beecindin
Birdigin berip bilgizip,
Kalkka kabar salalık.
Kakançının özünö,
Uşundan erkek uul tuusa,
Kan kötörüp alalık» -
Dep, oşontüp, Kococaş,
Kalmaktardın kara arak,
Kadimki köökör menen bir arak,
Kömkörüşüp içişip,
Kötörüşüp cutuşup,
Kolodon kılgan burkanın
Aydarım kakır talaaga
Asa baylap salıptır,
Kolo cezdüü burkanga

Atını vurup devirdim,
Şimdi yalnız, nereye kurtulur?
Yaralı Manas sultanı
Hep birden yakalayalım,
«Üpü» denen ilaçtan
Yarasına koyalım,
Bir yolunu bulup Manas'ı
İyileştirip alalım,
Öldürmeden, yitirmeden,
Bağlayıp götürüp Beecin'e,
Beecin'deki kırk şirret,
Hazinelik kadınlara
Ar demeden Ayköl'ü
Götürüp aygır salalım.
Halk atası Manas'tan,
Dileyip döl alalım.
O kaynaşıp duran kadına, kıza
Götürüp aygır salalım.
Kızdan, kadından yiğitleşip,
Bir erkek oğul doğarsa,
Kakançı'lı Beecin'e
Karıkan'ın yerine
Altın tacı giydirip,
Altın tahta oturtup,
Avuç kadar Beecin'in
Birliğini verip bildirerek,
Halka haber salalım.
Kakançı'nın kendisine,
Bundan bir erkek oğul doğarsa,
Han kaldıralım başımıza» —
Deyip, böylece Kococaş,
Kalmakların kara rakısını,
Bildik kökörle bir rakıyı,
Devire devire içerek,
Kaldıra kaldıra yutarak,
Tunçtan yapılmış putunu
Rüzgârlı çorak ovaya
Direğe asıp koymuşlar,
Tunç pirinçten puta

Kobo kalıp çokunup,
Kapırlar tobo kılıp kalıptır.
Kaardanıp bakırıp,

Üşüşüp kapanıp tapınarak,
Kâfirler tövbeye durmuşlar.
Kükreyip bağırarak,

Kandarının baarısı
Kakaylap uraan çakırıp,
Kaardanıp dürüldöp,
Kococaş catat küpüldöp,
«Kızıl kınduu kıtaydın
Kıyını özüm bolom, - dep,
Kırk kan eli kıtaydın
Kandıgın çoguu alam, - dep,
Başaaluu kıtay bu curttun
Baştıgı özüm boldum, - dep,
Bastaşa ketken buruttun
Barı-cogun sordum, - dep,
Coykara menen Kococaş,
Şuykuçu menen Körögöç,
Ugarkulak, Kancarkol,
Tuurasınan Bozkertik,
Celcetpes menen segizi
Oşondo katar turup kalıptır.
Alöökönün Koñurbay
Akılga dıykan er Kalça
Bölök turup kalıptır.
Segiz turgan kıyındı,
Canakı Manas kan sultan
Sekiden körüp kalıptır.
«Segizin berseñ bir kuday,
Argımakka artıp ket,
Arman kılbay kalayın,
Aylanayın bir kuday,
Amanatıñ tartıp ket!
Kapırdı kırgan er kılba,
Kan aldırbay Beecinden,
Meni kara cer menen teñ kılba!
Karmap miner astımda
Akkula sınduu buudan cok,
Karalaşıp turganday

Hanlarının hepsi
Dikilip nara çağırıp,
Kükreyip gürüldeyerek,
Kococaş yatar böbürlenip,
«Kızıl kınlı Kıtay'ın
En yamanı ben olurum» der,
«Kırk hanlı Kıtay elinin
Hanlığını topluca alırım» der,
«Başı devletli Kıtay yurdunun
Başbuğu kendim oldum» der,
«Karşı duran Burut'un
Varını yoğunu sömürdüm» der,
Coykara ile Kococaş,
Şuykuçu ile Körögöç,
Ugarkulak, Kancarkol,
Enine boyuna Bozkertik,
Celcetpes ile sekizi
O an sıra sıra dikilmişler.
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Akılca zengin yiğit Kalça,
Bir kenarda durup kalmışlar.
Sekiz duran yamanı,
Demin anılan Manas han sultan
Yüksek sekiden görüvermiş.
«Sekizini versen bir Tanrı,
Küheylana yükleyip git,
İçimde ukde kalmasın,
Kurbanın olayım bir Tanrı,
Emanetini çekip al!
Kâfir kırmamış er koyma,
Beecin'den kan almadan,
Beni kara yerle bir kılma!
Tutup bineyim, altımda
Akkula gibi küheylan yok,
Yanımda omuz verecek

Mında Almambet, Sırgak tuugan cok!», —
Dep, oşondo munu aytıp,
Bereniñ töröñ kabılan,
Akkelte kolgo aldı emi,
Aldıñkı kıraan segizin
Bereniñ kıyındap tiktep kaldı emi.
Akkelteni sunganda,

Burada Almambet, Sırgak gibi kardeş yok!» —
Deyip o an bunu söyleyip,
O yiğit töre, o kaplan,
Akkelte'yi ele aldı işte,
Öndeki sekiz kıranı
Yiğidin keskin keskin süzdü işte.
Akkelte'yi uzattığında,

Aykölüñ aşkere karap turganda,
Eki közü tört bolup,
Baatırıñ sultan küyünüp,
Akkeltenin karoolgo,
Segiziñdin kayran baş
Topçuday bolup ilinip,
Tiktegen sayın zakımdap,
Segizi eşik boyu cakındap,
Erikpey cakın kelgende,
Esiliñ töröñ körgöndö,
Kaalap karap turabı,
Kankordu kuday urabı,
Dobulbastı bir koydu,
Kolundagı Akkelte,
Kozgolbogon kayran şer,
Akkelte menen bir koydu.
Kürküröp Kelte cetkeni,
Coykara menen Kococaş,
Serpiltip segiz ayardın,
Atkan cerde Akkelte
Başın culup öttü emi.
Kalıñ keçil dırkırap,
Akkelte ünün ukkanda,
Segiz döösün cıkkanda,
Kaçıp mancuu dırkırap,
Kıtay, soloon, mancuusu
Bölök-bölök bırkırap,
Asılıñ kaydan ayanıp,
Arslanıñ Manas kayran şer
Beleste turat zıñgırap,

Ayköl'ün apaçık bakıp dururken,
İki gözü dört olup,
Bahadırın sultan yanıp yakılıp,
Akkelte'nin nişangâhına,
Sekizinin zavallı başı
Düğme gibi ilişip,
Baktıkça pus içinde titreşip,
Sekizi kapı boyu yaklaşıp,
Üşenmeden yakına geldiğinde,
O aziz töre görünce,
İsteyip bakıp durur mu,
Hunhârı Tanrı çarpar mı,
Davulbaza bir vurdu,
Elindeki Akkelte,
Yerinden oynamaz yiğit aslan,
Akkelte ile bir vurdu.
Gürleyip Kelte ulaştı,
Coykara ile Kococaş,
Sekiz hilekârı savurup,
Vurduğu yerde Akkelte
Başını koparıp geçti işte.
Yığın yığın keçil ürküşüp,
Akkelte'nin sesini duyunca,
Sekiz devini devirince,
Mançu kaçıp darmadağın,
Kıtay'ı, Soloon'u, Mançu'su
Bölük bölük dağılıp,
Asilin hiç mi çekinir,
Aslanın Manas, yiğit şir,
Yamaçta durur heybetle,

Akkelteni tayanıp.
Bayagı kara surdun suluusu,
Busurmandın urduusu,
Bayagı kayran ceñeñ Kanıkey
Uykudan çoçup oygonup,
Oñ cagına tolgonun,
Kolun suuga malınıp,
Kol daaratın alınıp,
Tura kalıp tuygunuñ
Bakayına calınıp.
Aytsa Aldaga sözü zar ele,
Altı ayçılık azaptı

Akkelte'ye dayanıp.
O kara yağızın güzeli,
Müslümanın soylusu,
O canım yengen Kanıkey
Uykudan irkilip uyanıp,
Sağ yanına dönüp,
Elini suya daldırıp,
El abdestini alıp,
Ayağa kalkıp o şahbaz
Bakay'ına yalvarıp.
Söylese Allah'a sözü yakarıştı,
Altı aylık azabı

Azır aytıp berüüçü
Koltugunda ceñeñdin
Cılañaç bala bar ele,
Kayran ceñeñ Kanıkey
Kasiettüü can ele.
Oşondo, murdunun suusun tarta albay,
Kabırga söögü sögülüp,
Közünün caşı tögülüp,
Bödönödöy kayran köz
Böödösünön tüş körüp,
Bölök-bölök caş ketip,
«Tultuk müyüz kök buka
Suu tübündö kıykırat,
Sultanım Almam ölgön beym!
Karga aydagan Akşumkar
Kanatı cok kalıptır,
Kan Baltaydın Çubagı
Bir korduktu körgönbü?!
Uzun boyluu çınarı
Kıbıla közdöy sulaptır,
Kımbatım Sırgak ölgönbü?!
On segiz miñ aalamga
Kanı bolup turganda,
Sultanım mingen altın tak
Butu kıyrap kalıptır,
Kök calıñdın buudanı

Önceden söyleyiverirdi,
Yengenin koltuğunda
Çıplak bir bebek vardı,
Canım yengen Kanıkey
Kutlu, kerametli candı.
O an burnunun yaşını çekemeden,
Kaburga kemiği sökülüp,
Gözünün yaşı dökülüp,
Bıldırcın misali canım göz
Durup dururken düş görüp,
Bölük bölük yaş boşanıp,
«Küt boynuzlu boz boğa
Suyun dibinde haykırır,
Sultanım Alma'm öldü galiba!
Karga kovalayan Akşumkar
Kanatsız kalıvermiş,
Han Baltay'ın Çubak'ı
Bir horluk mu gördü?!
Uzun boylu çınarı
Kıbleye doğru uzanmış,
Kıymetlim Sırgak mı öldü?!
On sekiz bin âleme
Hanı olup dururken,
Sultanımın bindiği altın taht
Ayağı kırılıp düşmüş,
Boz yelelinin küheylanı

Kana bir okko uçkanbı?!
Kırk uruu kıtay Kakançı
Ayköldü tegerektep algan beym?!
Kereezin aytıp badışam
Kıtaydın koluna tüşüp kalgan beym?!
Dostuñuz Manas calgızga
Kılkıldap kıtay cetkenbi,
Köönü kelse, kök cal Manas dostuñdu
Kıtay kırk eki kurçap ketken beym?!
Beecinde beylebey catsa ölöt, - dep,
Berendi beybagı kaçan köröt, - dep,
Çalıyar cetpes Beecinge
Baatırdın çaması kelbeyt, kaytsın, - dep,
Baygambar baspas Beecinge
Barkı bir kelbeyt kaytsın, - dep,
Tilimdi alsa badışam

Yoksa bir kurşunla mı uçtu?!
Kırk boy Kıtay, Kakançı,
Ayköl'ü çevirmiş olmalı?!
Vasiyetini söyleyip padişahım
Kıtay'ın eline düşmüş olmalı?!
Dostunuz yalnız Manas'a
Kaynaşan Kıtay mı yetişti,
Gönlü isterse, boz yeleli Manas dostunu
Kıtay kırk iki kat kuşatmış olmalı?!
Beecin'de gafil yatarsa ölür, diye,
Bu bahtsız, yiğidini ne zaman görür, diye,
Çalıyar'ın ermediği Beecin'e
Bahadırın gücü yetmez, dönsün, diye,
Peygamberin basmadığı Beecin'e
İtibarı sökmez, dönsün, diye,
Sözümü tutarsa padişahım

Aman beri tartsın, - dep,
Adırda cılkı ala baş,
Azapka böödö salbasın
Kök calım arkada erkek bala caş.
Aman kelsin Beecinden,
Aga-ininin baarı kas.
Tuugan curttun çalgırtı turat közündö,
Çaması kelse altı aram
Çalganı cüröt özüñdü.
Kıñırtı cüröt sözündö,
Kıyşıgı cüröt közündö.
Kıyasın tapsa keset it
Kılgan cüröt özüñö.
Badırañ temir kurç bolboyt,
Cerdiginde başka öskön itter curt bolboyt».
Iylap-ıylap kat cazıp:
«Berenim töröm kelsin, - dep,
Tilimdi alsın baatırım,
Uşul beypayluu sözgö könsün», - dep,
Altı külük at berip,
Arbuudandı baş kılıp,

Sağ salim beri çekilsin, diye,
Kırlarda yılkı ala başlı,
Boş yere azaba salmasın,
Boz yelelim; geride erkek oğlu körpecik.
Sağ gelsin Beecin'den,
Ağabey kardeşin hepsi düşman.
Öz yurdunun buğusu durur gözünde,
Gücü yetse altı haram
Seni çelmeye uğraşır.
Eğrilik gezer sözünde,
Çarpıklık gezer gözünde.
Fırsat bulsa keser o it,
Sana kurar tuzağını.
Kof demir keskin olmaz,
Yaban büyümüş itler yaradılışta yurt olmaz».
Ağlaya ağlaya mektup yazıp:
«Yiğidim, törem gelsin, diye,
Sözümü tutsun bahadırım,
Bu dertli söze uysun», diye,
Altı yürük at verip,
Arbuudan'ı baş kılıp,

Alakanday kat berip.
Oşondo oluya çalış er Bakay
Kök sülöösün börk kiyip,
Kök ala kalkan oynogon,
Başın bar dildege bölögön,
Ayagın kark altınga cölögön,
Karañgıda köz tapkan,
Kapilet cerde söz tapkan,
Çuuga kirse tañılbas,
Karañgıda karsaktın
Izin kuusa cañılbas.
Buuruldu koştop bulkuntup,
Asıy çıkma çagı eken,
Kara bayır kazanat
Kazatka miner tabı eken.
Bokono söögü bolkoyup,
Bolup kalgan kezi eken.
Kadimkidey Arbuudan
Tolup kalgan kezi eken.
Canıbar, buguday moynun buragan,
Buta boyu añ kelse,

Avuç kadar mektup verip.
O an evliya soylu er Bakay
Boz vaşak börkünü giyip,
Gök ala kalkan oynatan,
Başı halis altınla donanmış,
Ayağı kızıl altına dayanmış,
Karanlıkta göz bulan,
Umulmaz yerde söz bulan,
Kargaşaya girse şaşmayan,
Karanlıkta bozkır tilkisinin
İzini sürse yanılmayan.
Buurul'u yedeğe alıp şahlandırıp,
Beşine değdiği çağıymış,
Kara yağız soylu küheylan,
Gazaya binilir kıvamındaymış.
Kaburga kemiği kabarıp,
Tam olgunlaştığı demiymiş.
Her zamanki gibi Arbuudan'ın
Dolgunlaştığı demiymiş.
Canım hayvan, geyik gibi boynunu buran,
Ok atımı hendek gelse,

Buydalbastan çuragan,
Buudandıgın bilgende,
Buttap altın zer berip,
Tömönkü Bukardın kanı suragan.
Suraganga berbegen,
Bermek turmak Buurulga
Beydaarat kişi minbegen.
Arkarday moynun buragan,
Ayza boyu añ kelse,
Aynıbastan çuragan,
Asıldıgın bilgende,
Ar kaysı kandar suragan.
Bagılıp cürüp at bolgon,
Manaska suragan kişi cat bolgon.
Asıy çıkma kezinde,
Kayra baylap kabıştap,
Cañgızı Semeteyge tabıştap.

Duraksamadan aşıveren,
Küheylanlığını bilince,
Batman batman altın verip,
Aşağı Bukar'ın hanı istemiş.
İsteyene vermemişler,
Vermek şöyle dursun, Buurul'a
Abdestsiz kişi binmemiş.
Dağ koyunu gibi boynunu buran,
Kargı boyu hendek gelse,
Caymadan atlayıveren,
Asilliğini bilince,
Nice nice hanlar istemiş.
Beslene beslene at olmuş,
Manas'tan isteyen kişi yad olmuş.
Beşine bastığı demde,
Yeniden bağlayıp sarmalayıp,
Biriciği Semetey'e emanet edip.

Kök tulpar menen kan Bakay
Körünöö koştop algan soñ,
Eñkeyiştep alganda
Eliktey kolu sayılıp.
Örgö tarta bergende
Cal, kuyrugu cayılıp.
Tamanı cerge tarsıldap,
Kara bolot oozduk
Canıbardın kömököydö karsıldap.
Oşondo Bakay kabılan
Eki tulpar at menen
Uçkan kuş menen carışıp,
Okoro tüygön ak tizgin
Tarta albay koldo karışıp.
Birisi buudan tulpardın
Oozu menen alışıp,
Baskan ceri bırkırap,
Çoñ kazanday bolgon taş
Töbösündö çırkırap,
Araanday oozu açılıp,
Kan aralaş ak köbük
Omuroodo çaçılıp,
Kündöp-tündöp col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Arada neçe col cürüp,

Gök tulparıyla han Bakay
Göz göre yedeğine aldıktan sonra,
İnişe vardığında
Karaca gibi ön ayakları uzanıp.
Yokuşa çekildiğinde
Yelesi, kuyruğu yayılıp.
Toynağı yere tak tak vurup,
Kara çelik gemi
Hayvancağızın damağında takırdayıp.
O an Bakay, o kaplan,
İki tulpar at ile
Uçan kuşla yarışıp,
Sımsıkı düğümlü ak dizgin
Çekilemeden elde kasılıp.
Küheylan tulparın birisi
Ağzındaki gemle boğuşup,
Bastığı yer ufalanıp,
Koca kazan kadar taş
Tepesinde vınlayıp,
Mağara gibi ağzı açılıp,
Kan karışık ak köpük
Döşünde saçılıp,
Gündüz gece yol yürüyüp,
Atı esirgemeden bol yürüyüp,
Arada nice yol yürüyüp,

Kündüzündö uyku albay,
Tün içinde tınç albay,
Kün esebin alganda,
Kündü katka salganda,
On eki kün col cürüp,
Arslan Bakay eelikti,
Astı cakkı belesten
Bir kaynagan curtka kezikti.
Cıldız çıkkan munarık
Cıldızbı dese ot eken,
Dümüröygön köp karaan
Tokoybu dese el eken.
Kaykalap catkan karaança

Gündüzünde uyku almadan,
Gece içinde soluk almadan,
Gün hesabını tuttuğunda,
Günü kayda geçirdiğinde,
On iki gün yol yürüyüp,
Aslan Bakay coştu,
Önündeki yamaçtan
Kaynaşan bir yurda rastladı.
Yıldız doğmuş pusarık,
Yıldız mı dese ateşmiş,
Kümelenen çok karaltı,
Orman mı dese elmiş.
Dalgalanıp yatan karaltı,

Kamışbı dese sel eken.
Munarık tartkan kalıñ ört
Kamgakpı dese el eken.
Kurttay bir kaynap köp kalmak
Busurmandı kurçap bir algan kezi eken.
Kazılgan kara or eken,
Bet aldında dümüröygön,
Belespi dese el eken.
Beyili kurgan köp kıtay
Bereniñ Manas baş kılıp,
Alakanday din ıslam
Beypayga salgan kezi eken.
Oşondo Bakay kanzaada
Sanagan oyu bölünüp,
Kan aralaş çirkin caş:
«Kanımdı kaydan tabam», - dep,
Oşondo, akırek ıldıy tögülüp.
Köödöngö batpay köp sanaa,
«Kök caldı kaydan tabam», - dep,
Közünün caşı on talaa.
«Altı şerdin kencesi
Atışıp kıtay soydu, - dep,
Talaada söögü kömülböy,
Menin aykölüm kayda boldu, - dep,
Bel baylap beles-belimden,
Ayrıldımbı uşintip,
Ayköl Manas şerimden.
Bügünkü körgön erteñ cok,
Aldap cürgön sen beleñ

Kamış mı dese selmiş.
Pusa bürünmüş yoğun yangın,
Çör çöp mü dese elmiş.
Kurt gibi kaynaşan çok Kalmak,
Müslümanı kuşatıverdiği demmiş.
Kazılmış kara hendekmiş,
Karşısında kümelenen,
Yamaç mı dese elmiş.
Huyu kurusun çok Kıtay,
Yiğit Manas'ı başta tutup,
Avuç kadar İslam dinini
Derde saldığı demmiş.
O an Bakay han-zade,
Düşündüğü fikri bölünüp,
Kan karışık zavallı yaş:
«Hanımı nerede bulurum», diye,
O an köprücükten aşağı dökülüp.
Göğsüne sığmaz çok kaygı,
«Boz yeleliyi nerede bulurum», diye,
Gözünün yaşı on dere.
«Altı aslanın küçüğünü
Vuruşup Kıtay boğazladı, diye,
Ovada kemiği gömülmeden,
Benim Ayköl'üm nerede kaldı, diye,
Bel bağladığım bel ve yamaçta,
Böylece ayrıldım mı,
Ayköl Manas aslanımdan.
Bugün görülen yarın yok,
Aldatıp duran sen miydin,

Atañdın körü, düynö şok!
Kızırduu ayköl şerimdi
Kıtaylar kıykırıp baylap algan go,
Beecindegi urgaaçı
Begimdi aygır salgan go.
Karasa közgö ilinbeyt,
Kaysı ekeni bilinbeyt,
Kıtaylar körünöö baylap algan go,
Kakançı kandın aldına

Kahrolası, yaman dünya!
Hızırlı Ayköl aslanımı
Kıtaylar nara atıp bağlamıştır,
Beecin'deki dişilere
Beyimi aygır salmıştır.
Baksa göze ilişmez,
Hangisi olduğu bilinmez,
Kıtaylar göz göre bağlamıştır,
Kakançı hanın önüne

Kabılandı tartuu kılıp salgan go!»
Keyip Bakay, köp ıylap,
Kenenim sultan, - dep ıylap,
Çay algan toonun kentinde
Toktop cüröt zor Bakay:
«Can birgem Manas kayda», - dep,
Coktop cüröt er Bakay.
Dosu Manas anda cok,
Coktop cüröt zor Bakay.
Astındagı Köktulpar
Sabap cüröt zor Bakay,
Kabılanga kaygırıp,
Karşı-terşi cıgılgan,
Kırılgan kıtay ölüktön
Karap cüröt zor Bakay.
«Ölböy tirüü cürgöndö
Ne muraska cetem, - dep,
Kızırluu şerden ayrılıp,
Tirüü kantip ketem», - dep,
Mingen atı Köktulpar
Koştogonu Arbuudan.
Oşo kezde Taybuurul
Asıy çıkma mal eken,
Akcoltoy Bakay kabılan
Erikpegen can eken.
Asıy çıkma Buuruldun
Kökülü kök cibek menen tüyülüp,
Kuyrugu kuu şayı menen tüyülüp,
Ok ötpös cabuu cabıluu,
Buuruldun başında ükü tagıluu.
Tuudurdum degen ata cok,
Tuudum degen ene cok,
Belgilüü kandın Saykalı

Kaplanı armağan diye sermiştir!»
Dertlenip Bakay, çok ağlayıp,
«Kenenim, sultanım» diye ağlayıp,
Çay geçen dağın beldesinde
Durup dolanır ulu Bakay:
«Can yoldaşım Manas nerede», diye,
Arayıp yoklar er Bakay.
Dostu Manas orada yok,
Arayıp yoklar ulu Bakay.
Altındaki Köktulpar'ı
Kamçılayıp sürer ulu Bakay,
Kaplan için kahrolup,
Çaprazlama devrilen,
Kırılan Kıtay ölülerine
Bakıp arar ulu Bakay.
«Ölmeden sağ gezerken
Hangi mirasa ererim, diye,
Hızırlı aslandan ayrılıp,
Sağ nasıl giderim», diye,
Bindiği atı Köktulpar,
Yedeğindeki Arbuudan.
O demde Taybuurul
Beşine basmış hayvanmış,
Ak yollu Bakay, o kaplan,
Üşenmez bir canmış.
Beşine basan Buurul'un
Perçemi gök ipekle düğümlenip,
Kuyruğu solgun ipekle düğümlenip,
Ok geçmez çul örtülü,
Buurul'un başında puhu tüyü takılı.
«Doğurttum» diyen ata yok,
«Doğurdum» diyen ana yok,
Ünlü hanın Saykal'ı,

Belekke bergen Arbuudan,
Karaça kandın Saykalı
Tartuuga bergen Arbuudan.
Cetelep Bakay kocosan,
Badana kiyip balkıldap,

Armağan diye verdiği Arbuudan,
Karaça hanın Saykal'ı,
Sunu diye verdiği Arbuudan.
Yedeğinde götürür Bakay, hoca yüzlü,
Zırh gömleğini giyip salınıp,

	Arbuudandı cetelep,	*Arbuudan'ı yedeğinde,*
	Adırdan çıktı kördüñbü	*Kırlardan çıktı, gördün mü,*
	Badışa Bakay carkıldap,	*Padişah Bakay ışıldayıp,*
	Cetkileñ Manas dostuna	*Yetkin Manas dostuna*
	Cetip berdi Buuruldu.	*Ulaştırıp verdi Buurul'u.*
	Belgilüü Manas kanına	*Ünlü Manas hanına*
73270	Belekke berdi Buuruldu,	*Armağan verdi Buurul'u,*
	Kıtaydan kıstoo, köp azap	*Kıtay'dan sıkıntı, çok azap*
	Körgöndö berdi Buuruldu,	*Gördüğünde verdi Buurul'u,*
	Kişi körbös dümöktü	*Kişinin görmediği belayı*
	Körgöndö berdi Buuruldu,	*Gördüğünde verdi Buurul'u,*
	Bendesi körbös azaptı	*Kulun görmediği azabı*
	Tartkanda berdi Buuruldu.	*Çektiğinde verdi Buurul'u.*
	Meltirep karmap kayran şer	*Sessizce tutup yiğit aslan,*
	Akkañkını dalıga	*Akkañkı'yı sırtına*
	Artkanda berdi Buuruldu,	*Vurduğunda verdi Buurul'u,*
73280	Azaptı Manas kanıñız	*Azabı Manas hanınız*
	Mintip, tartkanda berdi Buuruldu.	*Böyle çektiğinde verdi Buurul'u.*
	Azaptı tartkan sebebi	*Azap çekişinin sebebi:*
	Akkula okko uçkan cer,	*Akkula'nın kurşunla düştüğü yer,*
	Almambet şeyit keçken cer.	*Almambet'in şehit geçtiği yer.*
	Kanatınan kayrılgan,	*Kanadından kırılmış,*
	Kara kılıp oturgan	*Dayanak bilip oturduğu*
	Kan Çubaktan ayrılgan.	*Han Çubak'tan ayrılmış.*
	Baatırıñdın artıkça	*Bahadırının büsbütün*
	Ketken eken çaması,	*Kesilmişmiş dermanı,*
73290	Bir körörgö zar kılıp,	*Bir görmeye hasret koyup,*
	Şeyit bolup al ölgön	*Şehit olup ölen o,*
	Ulak kandın balası.	*Ulak hanın oğluydu.*
	Kara bolot kırgagı,	*Kara çeliğin keskin ağzı,*
	Şeyit bolgon Beecinden	*Beecin'de şehit olan,*
	Kara tutkan Sırgagı,	*Yasını tuttuğu Sırgak'ı,*
	Baatır kankor törönün	*Bahadır, hunhâr törenin,*
	Akkuladan ayrılıp,	*Akkula'dan ayrılıp,*
	Baatır Bakay barbasa	*Bahadır Bakay varmasa,*
	Baatırdın kolgo tüşör ubagı.	*Bahadırın tutsak düşeceği demdi.*
73300	Bek kaygırıp beren şer	*Pek kahrolup yiğit aslan,*
	Akkelteni tayanıp,	*Akkelte'ye dayanıp,*

Baatırıñ kapalanıp kalıptır.
Kara kıtay, köp mancuu
Bu kapasın bilgende:
«Tirüü karmap alam», - dep,
Kabılandı tegerektep alıptır.
Tegi candan tüñülüp,
Teñiziñ arañ turganda,
Teñ kurbu Bakay kabılan
Teñiziñ gana cetip kalıptır.
«Atışka kiygen sup çepken
Asılım dostum kiygin, - dep,
Altı ayga çıdayt Arbuudan
Belekke alıp men keldim,
Berenim töröm mingin», - dep,
Ölçöölöp Bakay kocosan
Öçkön otun tamızıp,
Arbayıp cöö turganda,
Baatırdın ölgön canın tirgizip,
Tirgizip mintip cürgönü,
Obodon cıldız kozgolgon,
Bakay menen Manasıñ
Altı caşta dos bolgon.
Ak buuday unun çaynaşkan,
Keleme şarıp karmaşkan.
Dostusu cöö turganda,
Toodoy Bakay toktoboy,
Tüşö kalıp cügürüp,
Tizesi cerge bügülüp,
Arbuudandın üstünö,
Bulgaarı terdik, ak tokum
Kuştap kılgan Kanıkey,
Oşol Arbuudanga çak tokum,
Almambet kılgan Akkañkı,
Artkı kaşı çılk kümüş,
Eki kaptal en temir,
Kurç uyutup maşagan,
Kurdaşıñ Almañ can dostuñ
Kabılanga kup ılayık casagan.
«Eñkeyişte ezişse,

Bahadırın gama batmış.
Kara Kıtay, çok Mançu,
Onun bu gamını bilince:
«Diri yakalarım», diye,
Kaplanı çepeçevre sarmışlar.
Candan büsbütün umut kesip,
Deniz'in güç bela dururken,
Yaşıtı, akranı Bakay kaplan,
Deniz'ine yetişip gelmiş ancak.
«Savaşta giyilen sof cepkeni,
Asilim, dostum, giy, diye,
Altı aya dayanır Arbuudan,
Armağan alıp ben geldim,
Yiğidim, törem, bin», diye,
Ölçüp biçip Bakay, hoca yüzlü,
Sönmüş ateşini tutuşturup,
Kaskatı yaya dururken,
Bahadırın ölmüş canını diriltip,
Diriltip böyle gezdirişi,
Gökten yıldız kımıldamış,
Bakay ile Manas'ın
Altı yaşında dost olmuş.
Ak buğday ununu çiğneşmiş,
Kelime-i şerif üzre tutuşmuş.
Dostu yaya dururken,
Dağ gibi Bakay durmadan,
Atından inip koşarak,
Dizi yere bükülüp,
Arbuudan'ın üstüne,
Sahtiyan terlik, ak keçe,
Kuş nakışıyla işlemiş Kanıkey,
O, Arbuudan'a denk keçe,
Almambet'in yaptığı Akkañkı,
Arka kaşı som gümüş,
İki yanı enli demir,
Keskin çelik dökülüp işlenmiş,
Yoldaşın Alma'ñ, can dostun,
Kaplana tam layık yapmış.
«İnişte ezişirse,

Tamandaşıp aykölüñ,
Eçender menen kezişse,

Eeri kıyrap ketet, - dep,
Şaşılış cerde aykölüm
Acalı böödö cetet», - dep,
Artık kılgan Akkañkı
Akkulaga çak kañkı,
Alıp Manas tokusa,
Asıy çıkma Buurulga
Terdigine terdigi
Teñep koygon emedey,
Kuyuşkanga kuyuşkan
Kuyup koygon emedey,
Basmayılga basmayıl
Bap keltirgen emedey.
Oşondo Manas köykaşka
Şaşıp amaz okunup,
Ar buuruldu tokunup:
«Kara kalmak, soloondu
Altay aydap kirem, - dep,
Kañgayda kara kapırın
Beecindi közdöy süröm, - dep,
Kolum tiyse Koñurbay
Tirüü karmap alam, - dep,
Kakançıluu Karıkan
Kurmandıkka çalam, - dep,
Kurdaşım Almam, Çubaktın
Uşintip kegin alam», - dep.
Kaardanıp düpüldöp,
Kabılan Manas küpüldöp,
Arslanday közü caynadı,
Kaalgaday kayran tiş
Kabılan Manas kanıñız
Bölö-bölö çaynadı.
Şamal çıgıp oozunan
Tiktese közdön kan çıgıp,
Çın kayratın körgöndö
Karaganda can çıgıp,

Ayak direyip Ayköl'ün,
Nicelerle karşılaşırsa,

Eyeri kırılıverir, diye,
Sıkışık yerde Ayköl'ümün
Eceli boş yere yetişir», diye,
Üstün yapılmış Akkañkı,
Akkula'ya denk eyer,
Alıp Manas eyerlese,
Beşine basan Buurul'a
Terliğine terliği
Denkleştirilmiş sanki,
Kuskununa kuskunu
Kalıptan dökülmüş sanki,
Kolanına kolanı
Tastamam getirilmiş sanki.
O an Manas, ünlü kaşka,
Aceleyle namaz kılıp,
O Buurul'u eyerleyip:
«Kara Kalmak'ı, Soloon'u
Altay'a sürüp girerim» der,
«Kañgay'daki kara kâfiri
Beecin'e doğru sürerim» der,
«Elim değerse Koñurbay'ı
Diri yakalarım» der,
«Kakançı'lı Karıkan'ı
Kurban diye keserim» der,
«Yoldaşım Alma'mın, Çubak'ın
Öcünü böyle alırım» der.
Kükreyip güm güm atarak,
Kaplan Manas gümbürdeyip,
Aslan gibi gözü parladı,
Kapı kanadı gibi canım dişini
Kaplan Manas hanınız
Böle böle gıcırdattı.
Ağzından yel çıkıp,
Baksa gözünden kan çıkıp,
Gerçek gayretini görünce
Bakanın canı çıkıp,

Kan içmesi karmaptır,	*Kan içiciliği tutmuş,*
Kayra tartpay kırgınga	*Geri dönmeden kırgına*
Kabılandın kamınıp kalgan kezi eken.	*Kaplanın hazırlandığı demmiş.*
Altın caak aybalta	*Altın yanaklı aybaltayı*
Bilekke kınay çaldı emi,	*Bileğine sıkıca taktı işte,*
Alıska atar Akkelte	*Uzağa atan Akkelte'yi*
Aydalıga saldı emi.	*Omzuna astı işte.*
Asmandan tüşkön altı kurç,	*Gökten inmiş altı çelikten,*
Manas algan Zulpukor	*Manas'ın aldığı Zulpukor'u*
Kızıgıp kından tartkanda,	*Coşup kınından çektiğinde,*
Kan içpey kayra kirbegen,	*Kan içmeden kınına girmeyen,*
Kaardanıp imerse,	*Öfkeyle çevrilse,*
Bülük salbay cürbögön.	*Kargaşa salmadan durmayan.*
Taştı şiltep çapkanda,	*Taşa savurup çaldığında,*
Kılt etip mizi kalbagan,	*Ağzı zerrece çentilmeyen,*
Aralaşsa mizinen	*Kavgaya karışsa ağzından*
Kızıl kan çañdı buratkan,	*Kızıl kan tozu tüttüren,*
Kastaşkan artık coo kelse,	*Kin gütmüş üstün düşman gelse,*
Karşı-terşi şiltese,	*Çaprazlama savursa,*
Kayran candı kubantkan,	*Yiğit canı sevindiren,*
Şilteşten murun baş kesken,	*Savuruştan önce baş kesen,*
Manas kandın Zulpukor	*Manas hanın Zulpukor'u,*
Kınay belge çaldı emi.	*Sıkıca beline taktı işte.*
Bayakı cakası altın, ceñi cez	*O yakası altın, yeni tunç,*
Koş badana, torgoy köz,	*Çifte zırh, tarla kuşu gözlü,*
Keleme boto, keñ kürmö	*Kelime işlemeli geniş cepken,*
Kelişimdüü Akolpok,	*Yakışıklı Akolpok,*
Kelep temir madatkan,	*Kat kat demir doldurulmuş,*
Keltenin ogun cadatkan,	*Kelte'nin kurşununu bıktırmış,*
Ayzanın uçu ötpögön,	*Kargının ucu geçmemiş,*
Cebenin ogu cetpegen,	*Yaydaki ok işlememiş,*
Cetkileñ katın Kanıkey	*Yetkin kadın Kanıkey*
Ceti cıl arañ eptegen.	*Yedi yılda güç bela başarmış.*
Orumbur menen Bukardın	*Orumbur ile Bukar'ın*
Orto cerin çaldırgan,	*Orta yerini dolaştırtmış,*
Oyron katın Kanıkey	*Yaman kadın Kanıkey*
Oşondon bula aldırgan,	*Oradan ipek kumaş aldırtmış,*
Buttap iyip buladan,	*Batmanla eğirip ipekten,*

Kabattap iyip çaldırgan.
Kurç temirdin ögöndü,
Mayda kumdun elendi,
Celim menen karmatıp,
Ortosuna saldırgan.
Kere temir madatkan,
Coo cabdıgın cadatkan,
Aşaganda maşagan,
Artık katın Kanıkey
Ayla menen casagan,

Kat kat büküp ördürtmüş.
Keskin demirin eğintisini,
İnce kumun eleğini,
Tutkal ile tutturup,
Ortasına koydurtmuş.
Gergin demir doldurtmuş,
Düşman silahını bıktırmış,
Aşındıra aşındıra işlemiş,
Üstün kadın Kanıkey
Ustalıkla yapmış,

Kündüzündö tınç albay,
Tün içinde uyku albay,
Tiştep atıp olpoktu
Kaşka tişi cadagan.
Tiktep atıp olpoktu
Kara közü kardıkkan.
Meenet katın Kanıkey
Bereni sultan Manaska
Belek bergen Akolpok,
Sırttan Manas zıñgırap,
Akolpoktu kiydi emi,
Asmandan tüşkön Akkise
Aykırıp belge çaldı emi.
Tutam ceri kırdaluu,
Tutam ceri sırdaluu,
Tuygunuñdun sır nayza
Çımın konso zıñk etken,
Kamçı sap tiyse,
Dobulbastay zañ etken.
Kaardanıp kankoruñ
Sır nayza kolgo aldı ele.
Asaba koldo kalkıldap
Arkesken, aybaltaları
Bütkön boydo carkıldap,
Astın sala bergende
Aç arslan sürdönüp,
Arkasın sala kalganda
Acıdaarday türdönüp,

Gündüzünde soluk almadan,
Gece içinde uyku almadan,
Olpok'u dişleye dişleye
Ön dişleri yorulup usanmış.
Olpok'a baka baka
Kara gözü kararıp donmuş.
Emektar kadın Kanıkey,
Yiğidi sultan Manas'a
Armağan verdiği Akolpok,
Kurt Manas dimdik durup,
Akolpok'u giydi işte,
Gökten inmiş Akkise'yi
Haykırıp beline taktı işte.
Tutacak yeri kabartmalı,
Tutacak yeri sırlı boyalı,
Şahbazının sırlı kargısı,
Sinek konsa zınk eden,
Kamçı sapı değse,
Davulbaz gibi çınlayan.
Kükreyip hunhârın,
Sırlı kargıyı ele aldıydı.
Sancak elde dalgalanıp,
Arkesken'i, aybaltaları
Bütün bedeninde parıldayıp,
Önünü verip saldırınca
Aç aslan gibi heybetlenip,
Ardını dönüp durunca
Ejderha gibi görünüm alıp,

Kabılan Manas er oşol,
Kıraandardan ayrılıp,
Kırılışar kezi oşol.
Oluya çaldın er Bakay
Köktulpar menen celigip,
Manas kandın canında
Kök calıñ Bakay eeligip.
«Argın kandın Acıbay,
Kırktın başı Kırgıl çal
Kırkıñ mında kelgin», - den,
Kaardanın bakırıp,
Oşondo Manas kan, sultan
Kırk kıraandı çakırıp:
«Atañdın körü, kırk çoro,

Kaplan Manas o erdir,
Kıranlarından ayrılmış,
Kırışacağı dem işte odur.
Evliya kocanın eri Bakay,
Köktulpar ile coşup,
Manas hanın yanında
Boz yeleli Bakay şahlanıp.
«Argın hanın Acıbay'ı,
Kırkın başı Kırgıl koca,
Kırkınız buraya gelin», diye,
Kükreyip bağırarak,
O an Manas han, sultan,
Kırk kıranı çağırıp:
«Kahrolasıcalar, kırk çora,

Kırkıñ kırk cerden kelgen şer eleñ:
«Kıstalış işke carayt», - dep,
Uşunday kütüp cürgön men elem,
Cılgınduunun oyunda,
Keñ Talastın boyunda
«Katılgan candı, deçü eleñ,
Kabarduu cerden coo kelse,
Kañgaydı buzam, deçü eleñ,
Kızıkkan kımbat coo kelse,
Kımbattuu başka doo kelse,
Tilimdi algan can bolso,
Tilge salam, deçü eleñ,
Dinsizden adam coluksa
Men dinge salam», - deçü eleñ,
Talkalaşar çak keldi,
Kırk uruu kıtay curt menen
Baatırlar, kırılışar tap keldi.
Çokon mıltık çort dese,
Çoçup kaça bergeniñ,
Baatırlar, oşonuñ menden ölgönüñ.
Kara mıltık kars dese,
Kaçıp çıga bergeniñ,
Karaan kılbaym oşonu
Karasañ menden ölgönüñ.

Kırkınız kırk yerden gelmiş aslandınız:
«Dar günde işe yarar», diye,
Sizi böyle besleyip gezen bendim,
Cılgındı'nın ovasında,
Geniş Talas'ın boyunda,
«Sataşan can kurtulmaz» derdiniz,
Haberli yerden düşman gelse,
«Kañgay'ı bozarım» derdiniz,
Tamah eden yaman düşman gelse,
Değerli başa dava gelse,
Sözümü tutan can olursa,
«Öğüde koyarım» derdiniz,
Dinsizden adam rast gelse,
«Ben dine sokarım» derdiniz,
Parçalaşacak çağ geldi,
Kırk boy Kıtay yurduyla,
Bahadırlar, kırışacak dem geldi.
Çakmaklı tüfek çat dese,
Ürküp kaçıverirseniz,
Bahadırlar, o kaçanınız benden ölür.
Kara tüfek kars dese,
Kaçıp sıvışıverirseniz,
Onu yoldaş saymam ben,
Bakarsınız, benden ölürsünüz.

Alda Taala bir kuday
Buyruk kılıp turganda,
Cebireyil can algıç
Beş kolun bizge sunganda,
Batırbaybı kara cer,
Kirgizbeybi kazgan kör,
Acalduu kişi ölböybü,
Aldası cazıp koygonun
Mendesi kurgur körböybü!» -
Dep, oşondo munu aytıp,
Kaardanıp kan Manas
Karandı emi baştadı,
Baatırdın kaarın uga albay,
Alakanday din ıslam
Kırılıp kete cazdadı.
Kambıl ayza sayuuçu
Kankorlordu bir böldü.
Kıymalaşa çabışçu

Allah Teâlâ, bir Tanrı,
Buyruğunu vermişken,
Can alıcı Cebireyil
Beş parmağını bize uzatınca,
Kara yer bizi yutmaz mı,
Kazılan mezara koymaz mı,
Eceli gelen ölmez mi,
Allah'ının yazdığını
Kulu, zavallı, görmez mi!» —
Deyip o an bunu söyleyip,
Kükreyerek han Manas
Kara kalabalığa girişti işte,
Bahadırın kahrını çekemeyip,
Avuç kadar İslam dini
Az kaldı kırılıp gidiyordu.
Usta kargı saplayan
Hunhârları bir ayırdı.
Göğüs göğüse vuruşan

Kıyındardı bir böldü.
Sunganda kayra tartpagan
Dañgıldardı bir böldü.
Biröö miñ kişilik sürü bar,
Erenderdi bir böldü.
Aybaltanı çabuuçu
Adisterdi bir böldü.
Kaçpay turup atışkan
Mergenderdi bir böldü.
Akıl bilbey tim cürgön
Aadandardı bir böldü.
«Katın menen baldardın
Künü kanday bolot», - dep,
Kuru beker kaygırgan
Camandardı bir böldü.
Tobokel - dep, toktobos
Eptüülördü bir böldü.
Cazı caak, köykaşka
Cañılbastan kep aytçu
Keptüülördü bir böldü.

Yamanları bir ayırdı.
Uzattığında geri çekmeyen
Ünlü yiğitleri bir ayırdı.
Her biri bin kişilik heybetli,
Erenleri bir ayırdı.
Aybalta çalan
Ustaları bir ayırdı.
Kaçmadan durup atışan
Nişancıları bir ayırdı.
Akıl bilmez boş gezen
Ahmakları bir ayırdı.
«Kadın ile çocukların
Günü nice olur», diye,
Kuru kuruya kaygılanan
Kötüleri bir ayırdı.
«Tevekkül» deyip durmayan
Becerikliyi bir ayırdı.
Yassı çeneli, ünlü kaşka,
Yanılmadan söz söyleyen
Söz ustalarını bir ayırdı.

Ak seldesi kazanday,
Aykırsa ünü azanday,
Ala-bula ton kiygen
Kocolordu bir böldü.
Türdüü-türdüü can bolup,
Uruk-uruk busurman
Uruguna bölünüp.
Buurul menen bulkuntup,
Ala-Toodoy aykölüñ
Astında cürөt körünüp.
Asıy çıkma Buurulu
Korgoşunday Manasın
Koyboy çurkap kötörüp,
Opol-toodoy Manasın
Koyboy cürөt kötörüp.
Cer aylanıp türünö
Caynap kalgan kezi eken,
Cetkileñ kıtay kakançın
Tübünön beri buzulup,
Kaptap kalgan kezi eken,
Cer silkinip meltildep,
Kaptap kalgan kezi eken.

Ak sarığı kazan kadar,
Haykırsa sesi ezan gibi,
Ala bula kürk giyen
Hocaları bir ayırdı.
Türlü türlü can olup,
Boy boy Müslüman,
Soyuna göre bölünüp.
Buurul ile şahlanıp,
Ala-Too gibi Ayköl'ün,
Önlerinde gider görünüp.
Beşine basan Buurul'u,
Kurşun gibi ağır Manas'ını
Bırakmadan koşup taşıyıp,
Ulu dağ gibi Manas'ını
Bırakmadan taşıyıp gider.
Yeryüzü baştan başa dönüp
Kaynaştığı dem imiş,
Yetkin Kıtay, Kakançı,
Kökünden beri bozulup,
Sel gibi bastığı dem imiş,
Yer sarsılıp titreyip,
Kaplayıp bastığı dem imiş.

Eldin baarı çetteşip,
Kapır menen busurman
Een çöldö betteşip,
At boş kalıp tuylaşıp,
Erdin baarı kıyraşıp,
Bir bötön boldu çıkkan çañ.
Kabılan Bakay kocosan,
Karaan bolup Manaska
Argın kandın Acıbay.
Belgilüü Manas kabılan
Mekeden kelgen ceti eşen
Ceti cerge ornotup.
Oşondo Manas sultanıñ
Cetken cerin soylotup,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsünün baarısın,

Eller boydan boya karşılaşıp,
Kâfir ile Müslüman
Issız çölde yüzleşip,
Atlar boş kalıp tepişip,
Erlerin hepsi birbirini devirip,
Çıkan toz bambaşka oldu.
Kaplan Bakay, hoca yüzlü,
Manas'a dayanak olup,
Argın hanın Acıbay'ı.
Ünlü Manas, o kaplan,
Mekke'den gelen yedi eşeni
Yedi yere yerleştirip.
O an Manas sultanın,
Vardığı yeri yerle bir edip,
Cepken giymiş Kıtay'ın
Güçlülerinin hepsini,

Ölüp ketken ebakı
Şeyitter kırıp salıptır.
Kalgan kara kıtaydı
Kabılan Manas, Bakayıñ
Kaçırıp aydap alıptır,
Kaçıp kıtay kalıptır.
Kara taanday kapırdı
Kayran Manas capırdı.
Manastın türün körgöndö,
Aylası ketip şaşışıp:
«Ölüp Manas keldi», - dep,
Ökürüp candan tüñülüp,
Tuu kötörüp bura albay,
Turuştuk kıtay bere albay,
Erinin baarı cıyılıp,
Esebi cok kırılıp,
Ne bir sonun kan ölüp,
Manas menen Bakayga
Kez bolgondun baarı ölüp.
Kakançıluu Beecindi,
Kakaylatıp kıtaydı
Kamap aydap aldı emi.
Orto cerin er Manas
Oyup aydap baratat,
Eki çetin er Bakay
Soyup aydap baratat.

Çoktan ölüp gitmiş
Şehitler kırıp geçirmiş.
Kalan kara Kıtay'ı
Kaplan Manas, Bakay'ın,
Kaçırtıp önüne katmış,
Kıtay kaça kalmış.
Kara karga sürüsü gibi kâfiri
Canım Manas yerle bir etti.
Manas'ın yüzünü görünce,
Çareleri tükenip şaşkın:
«Ölen Manas geri geldi», diye,
Böğürüp candan umut kesip,
Tuğ kaldırıp döndüremeden,
Kıtay direniş gösteremeden,
Erlerinin hepsi derlenip,
Hesapsızca kırılıp,
Nice görkemli han ölüp,
Manas ile Bakay'a
Rast gelenin hepsi ölüp.
Kakançı'lı Beecin'i,
Kıtay'ı kaskatı edip,
Kuşatıp önüne kattı işte.
Orta yerini er Manas
Oyup sürüp gitmekte,
İki yanını er Bakay
Biçip sürüp gitmekte.

Kıl çekesin kırk çoro
Kırıp aydap baratat,
Kıl ortosun Manas kan
Kırıp aydap baratat.
Tegeregin Bakayı
Kamap ketip baratat.
Kolgo tiygen tonduusun
Art cagında busurman
Talap ketip baratat.
Artık mıktuu azamat,
Beecinge kıtay kaçkanda
Aylaluunun baarısı

En ucunu kırk çora
Kırıp sürüp gitmekte,
Tam ortasını Manas han
Kırıp sürüp gitmekte.
Çevresini Bakay'ı
Kuşatıp gitmekte.
Ele geçen kürklüsünü
Ardındaki Müslüman
Yağmalayıp gitmekte.
Üstün, sağlam yiğitler,
Kıtay Beecin'e kaçınca,
Becerikli olanların hepsi

Altı miñden at alıp,
Ala albagan camandar
Altı cüzdön at alıp,
Cetkileñdin baarısı
Ceti miñden at alıp,
Cete albas topon ayaktar
Ceti cüzdön at alıp,
Olco kılıp bildi alıp,
Bilge cüktöp dilde alıp,
Can ayabas erender
Kara közdön miñdi alıp,
Urgaaçıdan uzdu alıp,
Oymok ooz, boto köz,
Oykuştagan suluudan
On eki miñçe kızdı alıp,
Agaça kelin, suluu kız
Üptöy albay kaldı emi.
Altın menen dildesin
Ölgönünön kalganı
Busurman cüktöy albay kaldı emi
Bulasın bulap alışıp,
Buzuktu mınday salışıp.
Ne bir calgız kan ölüp,
Ne bir baatır can ölüp,
Kırgınga adam tañ kalıp.
Kızıl çokoy, kök köynök
Kıtay curtu sandalıp.
Olco bolup kandarı,
Kırılıp kıtay sandarı
Karaganda küyündü.

Altışar bin at alıp,
Alamayan zavallılar
Altışar yüz at alıp,
Yetkinlerin hepsi
Yedişer bin at alıp,
Yetişemeyen topal ayaklar
Yedişer yüz at alıp,
Ganimet edip fil alıp,
File yükleyip altın alıp,
Candan esirgemez erenler
Kara gözlüden binini alıp,
Kadınlardan hünerlisini alıp,
Yüksük ağızlı, ahu gözlü,
Salınıp gezen güzellerden
On iki bin kadar kız alıp,
Hanım gelin, güzel kız,
Derleyip götüremez oldu işte.
Altın ile sikkesini,
Ölenlerden arta kalanını,
Müslüman yükleyemez oldu işte,
Kumaşını yağmalayıp,
Böylesine kargaşa salıp.
Nice biricik han ölüp,
Nice bahadır can ölüp,
Kırgına insan şaşakalıp.
Kızıl çarıklı, gök gömlekli
Kıtay yurdu sürünüp kaldı.
Hanları ganimet olup,
Kıtay tümenleri kırılıp,
Bakanın yüreği tutuştu.

Çoñ kazat dep atanıp,
Uşu bolgon çoñ kırgın
Kakançıluu Beecindin
Dañzasına kattalıp.
Kırgın dese küyünüp:
«Kıyamatka bolguça
Unutulbayt bul iş», - dep,
Uşu kezde kıtaydın

Büyük gaza diye adlanıp,
Bu olan büyük kırgın,
Kakançı'lı Beecin'in
Defterine kaydolup.
Kırgın deyince yanıp:
«Kıyamete değin
Unutulmaz bu iş», diye,
Bu demde Kıtay'ın

Biçigine çiyilip.
Erikpey çaap kazatta
Eçen altın, bul alıp,
Almambet, Çubak er turgay
Aalamdan artık kun alıp.
Esenkan menen Koñurbay:
«Şeri Manas keldi», - dep,
Beecinge kirip kamalıp,
Darbazasın bekitip,
Kalıñ kıtay kalganı,
Eşigin buzup kire albay,
Er Bakaydın içinde turat armanı.
Kakançıluu Beecin curt
Eşigi taştay bek eken,
Topon suu tozdop kirbegen,
Oşondon berki el eken.
Baygambar barkı cetpegen,
Badışaluu çep eken,
Eç kim buzup ala algız
It algan Beecin bek eken.
Tamdın beri çetinde
Kırk kez kazgan oru bar,
Tamga cakın barganda
Kaynatıluu şoru bar.
Tam üstündö tarttırgan
Temirden caygan toru bar,
Eç kim buzup ala albayt
Boo katılgan candın şoru bar.
Kaardanıp Baltaylap,
Tokmoktop turat Beecindi
Bayakı kankor Manas zoru bar.
Biyigi kırk kez tam eken,
Çuñkuru kırk kez añ eken,
Balta çapsa kooldop,

Çopoluu dese temirbi
Dobulbastay şooldop,
Kırka turgan burçuna
Kırk kişi katar turganday.

Yazıtına çizilip.
Üşenmeden vurup gazada
Nice altın, kumaş alıp,
Almambet, Çubak er şöyle dursun,
Âlemden üstün kan bedeli alıp.
Esenkan ile Koñurbay:
«Aslan Manas geldi», diye,
Beecin'e girip kapanıp,
Kapılarını sürgüleyip,
Kalabalık Kıtay'dan kalanı;
Kapısını kırıp giremeden,
Er Bakay'ın içinde durur ukdesi.
Kakançı'lı Beecin yurdu,
Kapısı taş gibi berkmiş,
Tufan suyu bile dağıtıp girememiş,
O günden beri gelen elmiş.
Peygamberin itibarı ermemiş,
Padişahlı bir kaleymiş,
Kimsenin bozup alamadığı,
İt tutmuş Beecin berkmiş.
Duvarın beri yanında
Kırk arşın kazılmış hendeği var,
Duvara yakın varıldığında
Fıkır fıkır kaynayan belası var.
Duvar üstüne gerdirilmiş
Demirden serili ağı var,
Kimse bozup alamaz,
Ağına takılan canın vay derdine.
Kükreyip «Baltay!» diye nara atıp,
Beecin'i tokmaklayıp durur
O hunhâr, ulu Manas orada var.
Yüksekliği kırk arşın duvarmış,
Çukuru kırk arşın hendekmiş,
Balta çalsa güm diye öterek,

Kerpiç mi dersen, demir mi,
Davulbaz gibi uğuldayıp,
Sıra sıra duran köşesine
Kırk kişi yan yana durur sanki.

«Burçun teşip kirem», - dep,
Kızmat kılgan can bolso,
Kırk miñ balban çogulsa,
Kırk cılı kızmat kılganday.
Kızırduu erdin baarısın,
Kızıga berse bul cerge
Kızıtalak Beecin kırganday.
Kaardanıp kürüldöp,
Caman işke baştadı;
«Cabılıp buzgun eşigin», -
Ölgönünön kalganın,
Öküm kılıp zor Manas
Kırıp iye taştadı.
Kozgolbogon kayran şer,
Kolodon kılgan eşikke
Kol salganı oşo cer:
«Berekelüü eşigin
Belinen buzup alam, - dep,
Beecindin kanı Koñurbay
Kurmandıkka çalam, - dep,
Almambet menen Sırgaktın
Öçün mintip alam, - dep,
Bek bekitken Beecindin
Töbösünön basam, - dep,
Törösü eken Esenkan
Munu soyup, kanın içem, - dep,
Alakanday busurman
Azır colun açam, - dep,
Almambetten ayrılıp,
Men alayıp kantip kaytam, - dep,
Egiz kozu tügöyüm,
Eköönön katar ayrılıp,
Men ölböy kantip cürömün».
Buuruldu sanga saldı ele,
Buyrugu eken kudaydın,
Munarık tartkan Beecinge
Bura karmap sır nayza,
Baatırıñ bul eşigin saydı ele,

«Köşesini delip girerim», diye,
Hizmet edecek can olsa,
Kırk bin pehlivan toplansa,
Kırk yıl hizmet eder sanki.
Hızırlı erlerin hepsini,
Bu yere imrenip dursa,
Kahrolası Beecin kırar sanki.
Kükreyip gürüldeyip,
Yaman işe girişti;
«Hep birden kırın kapısını», —
Ölenden arta kalanını,
Hüküm sürüp ulu Manas
Kırıp geçiriverdi.
Yerinden oynamaz yiğit aslan,
Tunçtan yapılmış kapıya
El attığı yer orasıdır:
«Bereketli kapısını
Belinden söküp alırım» der,
«Beecin'in hanı Koñurbay'ı
Kurban diye keserim» der,
«Almambet ile Sırgak'ın
Öcünü böyle alırım» der,
«Sımsıkı berkitilmiş Beecin'in
Tepesinden basarım» der,
«Töresiymiş Esenkan,
Bunu boğazlayıp kanını içerim» der,
«Avuç kadar Müslümana
Şimdi yolunu açarım» der,
«Almambet'ten ayrılıp,
Ben boş gözlerle nasıl dönerim» der,
«İkiz kuzu eşlerimden,
İkisinden birden ayrılıp,
Ben ölmeden nasıl yaşarım».
Buurul'un sağrısına vurduydu,
Tanrı'nın buyruğuymuş,
Pusa bürünmüş Beecin'e,
Sırlı kargıyı çevirip tutup,
Bahadırın bu kapısına sapladıydı,

Er-şeriñ Manas bir sayıp,
En temirin kulattı.
Kabılan gana Bakay bir sayıp,
Oşonun bosogosun urattı.
Kan Acıbay bir sayıp,
Çınıday gana topo urattı.
Kaardanıp kankor şer
Kara caak aybalta
Karmay kalıp imerip,
Kaalgası bolot mıktı eşik
Oşondo karsıldatıp ciberdi.
Eşiginen çañ çıgat,
Acıbay, Bakay eki kan
Estegen sayın can çıgat.
Oşondo asmandan dobuş ün çıgat:
«Çalıyar tiybes Beecinge
Çarkıñız kelbeyt kaytıñız.
Topon suu kelbes Beecinge
Tobuñuz kelbeyt kaytıñız!
Çalıyar tiybes Beecinge
Çamañız kelbeyt kaytıñız.
Baatıray, teñele berseñ Beecinge
Kabırgañız kaçır-buçur sögülöt,
Kanıñız kara gana suuday tögülöt.
Kudaydın cazgan buyrugu
Uşunday eken körsöñçü,
Sen ceriñe gana kaytıp ölsöñçü».
Asmandan dobuş ün çıgıp,
Aykırık gana çıgıp turganda:
«Alda!» - dep ele tarttı Beecinden.
Batkaktuunun kara suu
Bar oluya çogulup,
Kolun suuga malışıp,
Kol daaratın alışıp,
Kasiettüü can kelgen,
Uşu kakançıluu Beecinge
On eki tügöy kan kelgen.
Mekedegi Aykoco:
«Alakanday busurman

Er aslanın Manas bir saplayıp,
Enli demirini devirdi.
Kaplan Bakay da bir saplayıp,
Onun eşiğini yıktı.
Han Acıbay bir saplayıp,
Çini misali toz edip yıktı.
Kükreyip hunhâr aslan,
Kara yanaklı aybaltayı
Kavrayıp çevirerek,
Kanadı çelik perçinli kapıyı
O an çatır çatır indiriverdi.
Kapısından toz çıkar,
Acıbay, Bakay iki han,
Andıkça canları çıkar.
O an gökten bir seda çıkar:
«Çalıyar'ın dokunmadığı Beecin'e
Çarkınız yetmez, dönünüz.
Tufan suyunun gelmediği Beecin'e
Topunuz yetmez, dönünüz!
Çalıyar'ın dokunmadığı Beecin'e
Gücünüz yetmez, dönünüz.
Ey bahadır, Beecin'le boy ölçüşürsen
Kaburganız çatır çutur sökülür,
Kanınız kara su gibi dökülür.
Tanrı'nın yazdığı buyruk
Böyleymiş, görsene,
Sen yurduna dönüp ölsene».
Gökten seda yükselip,
Haykırış çıkıp dururken:
«Allah!» deyip çekildi Beecin'den.
Batkaktı'nın kara suyuna
Bütün evliya toplanıp,
Ellerini suya daldırıp,
El abdestini alıp,
Kutlu canlar gelmiş,
Bu Kakançı'lı Beecin'e
On iki eş han gelmiş.
Mekke'deki Aykoco:
«Avuç kadar Müslümana

Iymam bolup berem», - dep
Oşondo ıymamdıkka al kelgen.
Añgırap azan salışıp,

Cıyılışıp alışıp,
Kandı coktop kelgende
Muzburçak, Kökçö kanı cok,
Kökötöydün Bokmurun
Er calgızı dagı cok.
Kırk çoronu coktoso,
Kabılan gana Almañ şeri cok,
Kayran gana Çubak börü cok,
Ulak kandın Sırgak cok,
Bel baylagan beli cok,
Kırk kırandın içinde
Kıyın gana Almañ baş bolup
On eki gana börü cok!
Bu Beecinge kirgende,
Kızır çapkan col ele,
Oşo kezde ıslam
El esebin alganda,
Oşondo kırk eki san kol ele.
Kalayıktın kanı cok,
Kaygırıp gana Manas öpkölöyt,
Öpkölöy turgan sebebi -
Bayagı kayrandardın baarı cok!
Kazat kılgan Beecinde
Baatırıñ Akkula okko uçurgan,
Almambet gana şeyit keçirgen.
Kanatınan kayrılgan,
Karan kılgan kan Çubaktan ayrılgan.
Beecindi çaap köp algan,
Berenderdin baarısın
Beylebey gana Manas cep algan!
Muzburçak, Kökçö kan ölgön,
Beecinge kez bolgon candın baarı ölgön.
Baatır kıyık suu caktan çaldırgan,
Kıyındardın baarısın
Baatırıñ kıtayga belek aldırgan!

İmam olurum», diye,
O an imamlığa o gelmiş.
Gür sesle ezan okuyup,

Toplanıp bir araya gelip,
Hanları yoklamaya gelince,
Muzburçak, Kökçö hanı yok,
Kökötöy'ün Bokmurun'u,
Biricik eri, o da yok.
Kırk çorayı yoklasa,
Kaplan Alma'ñ, o aslan yok,
Canım Çubak, o kurt yok,
Ulak hanın Sırgak'ı yok,
Bel bağladığı beli yok,
Kırk kıranın içinde,
Yaman Alma'ñ başta olmak üzre,
Tam on iki kurt yok!
Bu Beecin'e girildiğinde,
Hızır'ın koştuğu yoldu,
O demde İslam,
El sayımı yapıldığında,
O an kırk iki tümen ordu idi.
Ahalinin hanı yok,
Kahrolup Manas sitem eder,
Sitem edişinin sebebi:
O canım yiğitlerin hepsi yok!
Gaza kılınan Beecin'de
Bahadırın Akkula'yı kurşuna verdi,
Almambet'i şehit verdi.
Kanadından kırıldı,
Dayanak kıldığı han Çubak'tan ayrıldı.
Beecin'i vurup çok aldı,
Yiğitlerinin hepsini
Manas farkına varmadan yedi bitirdi!
Muzburçak, Kökçö han öldü,
Beecin'e rast gelen canların hepsi öldü.
Bahadır kuytu su yanından baskın yedi,
Yamanların hepsini
Bahadırın Kıtay'a armağan verdirdi!

Kelgen ölüp, can ölüp,
Kırılıp kaldı Beecinge
Baatır, kez bolgon candınbaarı ölüp.
«Küçüm cetet» - dep kelip,
Kürküldöp Manas kabılan,
Beecindi surap kayrılıp,
Belek kılıp oturgan

Gelen öldü, can öldü,
Kırılıp kaldı Beecin'de,
Bahadır, rast gelen canların hepsi öldü.
«Gücüm yeter» diye gelip,
Gürleyip Manas, o kaplan,
Beecin'i buyruğuna alıp dönüp,
Armağan edip oturduğu

Baatır, bek Sırgaktan ayrılıp,
Kapa bolup toktoboy,
Kaardanıp kayran kan
Ölüp ketpey ört bolup,
Tutamga kelbey şorduu can,
Kara suuluu batkakta
Aykoco bolup ıymamı,
Amaz okup catkanda,
Argın kandın Acıbay
Cetimiş uruu til bilgen,
Cetkileñ gana kıyın can eken,
Amazga başın koygondo,
Oşondo kaytarıp turgan çagı eken.
Argın kan uulu Acıbay
Ayzanı karmap tayanıp,
Baatırıñ kuş uykunu salganı.
Acıbay uktap kalganın,
Alöökönün Koñurbay
Añdıp cürgön közölüñ,
Abaylap tiktep kalganı.
Oşondo çoñ ötügü çoykoyup,
Korozdoy moynu koykoyup,
Altın ayluu sır kanca,
Oşondo alaçıktay çoñ Kalça,
Temingisi telpildep,
Köökördöy bolgon şuru taş
Töbösündö selkildep.
Altından gana tizgin bulkuntup,
Algara gana menen culkuntup,
Maylagan buuday cüzdönüp,
Alöökönün Koñurbay

Bahadır, bek Sırgak'tan ayrılıp,
Gama batıp durmadan,
Kükreyip canım han,
Ölüp gitmeden yangına dönüp,
Ele avuca gelmez dertli can,
Kara sulu bataklıkta,
İmamı Aykoco olup,
Namaz kılınıp dururken,
Argın hanın Acıbay'ı,
Yetmiş boyun dilini bilen,
Yetkin mi yetkin yaman canmış,
Namaza başını koyduğunda,
O an nöbet tuttuğu demmiş.
Argın han oğlu Acıbay,
Kargıyı tutup dayanıp,
Bahadırın kuş uykusuna daldı.
Acıbay'ın uyuyakaldığını,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Pusuda gezen o seçkin,
Dikkatle gözetleyiverdi.
O an koca çizmesi dimdik kabarıp,
Horoz gibi boynunu kurup,
Altın aylı sırlı çubuğu,
O an alacık gibi koca Kalça,
Üzengisi tıpırdayıp,
Matara gibi mercan taşı
Tepesinde sallanıp.
Som altından dizgini silkip,
Algara ile şahlanıp,
Yağlı buğday benizli olup,
Alööke'nin Koñurbay'ı,

Küügüm tuman közdönüp,
Alıstan Kalça baykasa,
Kolun suuga malıptır,
Busurmandın baarısı
Katar cerge cıgılıp,
Toñkoloñdop kalıptır,
Coo sırın bilgen er Kalça
Alıstan körüp kalıptır.
Tañ kaşkayıp sürüptür,
Cerge gana carık tiyiptir,
Baatırdan antip catkanın

Alacakaranlık sisi gibi gözlenip,
Uzaktan Kalça gözetlese,
Ellerini suya daldırmışlar,
Müslümanların hepsi
Sıra sıra yere kapanıp,
Secdeye eğilmiş kalmışlar,
Düşman sırrını bilen er Kalça,
Uzaktan görüvermiş.
Tan ağarıp sökmüş,
Yere ışık değmiş,
Bahadırların böyle yattığını

Baykuş Kalça biliptir.
Kara caak aybalta
Alöökönün Koñurbay
Bilegine salınuu,
Bolottop uçun çıgargan,
Acıdaardın uusuna
Altımış bölüp sugargan,
Sunganı aman ötpögön,
Kez bolgon gana tirüü ketpegen,
Kolundagı sır nayza
Imere gana karmap er Kalça,
Astındagı Algara
Celgenine cel cetpeyt,
Manas kan secideden baştı cıygan cok,
Koñurbay bastırganın koygon cok.
Toñkoyup Manas turganda,
«Kır arkanın beti, - dep,
Öpkönün ölçöö çeti», - dep,
Alöökönün Koñurbay
Ayanbastan koş koldop,
Artıkça gana muştap aldı emi.
Oşondo Manas kabılan
Koñurbay muştap turganda,
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Koñurbaydın ayzasın
Baatıray, buçkagına teñebey.
Erdik menen şerdikti

Zavallı Kalça anlamıştı.
Kara yanaklı aybaltayı
Alööke oğlu Koñurbay
Bileğine takınmış,
Ucunu çelikten dökmüş,
Ejderhanın zehriyle
Altmış kez bölüp suvarmış,
Uzattığı sağ geçmemiş,
Karşısına çıkan diri gitmemiş,
Elindeki sırlı mızrağı
Çevirip kavradı yiğit Kalça,
Altındaki Algara,
Yelişine yel yetişmez,
Manas Han secdeden başını kaldırmadı,
Koñurbay at sürmekten geri durmadı.
Manas eğilmiş dururken,
«Sırt kemiğinin yüzü bu, - diye,
Ciğerinin ölçülü ucu bu», - diye,
Alööke oğlu Koñurbay
Hiç esirgemeden çift elle,
Var gücüyle vurdu işte.
O zaman kaplan Manas,
Koñurbay vurup dururken,
Zınk zınk etse de aldırmadan,
Koñurbay'ın mızrağını,
Yiğit hey, topuğuna bile denk tutmadan.
Yiğitliği ile arslanlığı

	Baatırga bergen eken çenebey.	*Bahadıra ölçüsüz vermiş Yaradan.*
	«Barız namaz buzulsa	*«Farz namaz bozulursa*
	Baarıdan caman bolot», - dep,	*Hepsinden beter olur», - diye,*
	Kayra kayrıp oñ koldu	*Sağ elini geri çevirip*
	Baatır ayzanı karmap aldı emi.	*Bahadır mızrağı yakaladı işte.*
	Asıl Manas kayran şer	*Asil Manas, koca arslan*
73880	Ayzanı bulkup alganda,	*Mızrağı silkip çektiğinde,*
	Sayıp turgan sır nayza	*Saplanmış duran sırlı mızrak*
	Seksen bölök bırkırap,	*Seksen parça olup dağıldı,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke oğlu Koñurbay*
	Kayra gana tartıp çu koyup,	*Geri dönüp «çü!» deyip,*
	Kaçıp ele berdi dırkırap,	*Dörtnala kaçıverdi,*
	Oşondo Argın kandın Acıbay	*O zaman Argın Han'ın Acıbay'ı*
	Kaptaldan çıktı burkurap,	*Yandan çıktı gürleyerek,*
	Cetik törö Acıbay	*Olgun bey Acıbay*
	Kartkürööñgö kamçı urup,	*Kartkürööñ'e kamçı vurup,*
73890	Oşondo cebeden murun cetti ele,	*O anda oktan önce yetişti,*
	Cetken cerde Kalçanı	*Yetiştiği yerde Kalça'yı*
	Kaptalga gana muştap öttü emi.	*Böğründen vurup geçti işte.*
	Caraluu bolup Koñurbay,	*Yaralanıp Koñurbay,*
	Oşondo caman bolup doñuz ay.	*O zaman perişan oldu domuz hey.*
	«Öö» - degende oozunan	*«Öö» dediğinde ağzından*
	Öcök-öcök kan ketip,	*Oluk oluk kan boşandı,*
	Oşondo Koñurbaydan al ketip.	*O zaman Koñurbay'dan derman gitti.*
	Kızıtalaktın Kara atı	*Kahrolasının Kara atı,*
	Kara atının bar ele	*Kara atının var idi*
73900	Kaptalında kanatı,	*Böğründe kanadı,*
	Capaa körsö bir cerden,	*Bir yerden cefa görse,*
	Kaçan bolso uşuntip	*Ne zaman olsa böylece*
	Kaça turgan adatı.	*Kaçmaktı âdeti.*
	Canında kırktay törösü	*Yanında kırk kadar beyi*
	Coldoş bolup coloboy,	*Yoldaş olup yaklaşamadan,*
	Obodon bulut tutuldu,	*Gökte bulut tutuldu,*
	Opsuz Kalça kayran şer	*Ölçüsüz Kalça, koca arslan,*
	Ölör-ölbös can menen	*Ölür ölmez canıyla*
	Oşondo körünöö gana kaçıp kutuldu.	*O zaman göz göre göre kaçıp kurtuldu.*
73910	Köödöngö batpay köp sanaa:	*Göğsüne sığmaz nice tasa:*
	«Körünöö kuday urdu», - dep,	*«Göz göre göre Tanrı vurdu», - diye,*

Acıbaydın közünün caşı on talaa,
«Sekide karool turganda
Serpilip uktap kettim, - dep,
Baatırga serüün körünüp,
Men özüm şermende bolup kettim, - dep,
Uşul turgan ıslam
Ittigimdi bilbeybi,
Bir emes eki kıldıñ, - dep,
Meni kara eşek kılıp minbeybi».
Calgız canga bilinbeyt,
Kıtay kantip sayganın,
Eç kim bilip kalgan cok.
Uktap Manas saydırgan
Acıbayda arman cok.
Oşondo Argın kandın Acıbay
Aykölüñdün aldına
Attan gana tüşüp sabılıp,
Okoro tüygön çoñ çılbır
Moyunga oroy salınıp,

Acıbay'ın gözyaşları on koldan aktı,
«Sekide nöbet beklerken
Dalıp uyuyakalmışım, - diye,
Bahadıra gevşek görünüp,
Ben kendim rezil oldum, - diye,
Şurada duran İslam ehli
İtliğimi bilmez mi,
Bir değil iki ettin, - diye,
Beni kara eşek yapıp binmez mi».
Tek bir cana bile belli değil,
Hıtay'ın nasıl sapladığını
Hiç kimse öğrenmiş değil.
Manas'ı uykuda saplatan
Acıbay'da başka arman yok.
O zaman Argın Han'ın Acıbay'ı
Ayköl'ünün önüne
Attan inip yalvararak,
Kalın örülmüş büyük yuları
Boynuna dolayıp,

Eki kolu boorunda,
Salam gana aytıp Manaska
Baatır ay, Acıbay ele bardı calınıp:
«Badışaluu kalap cer mına,
Baatır ay, başımdı alçu men mına,
Tartuu kılam aldıña,
Kartküröñ öñdüü mal mına,
Köz kaşayıp kalgan soñ
Baatır ay, köökördöp tökçü kan mına!»
Oşondo Manas barbaktap,
Baatırıñ ıraazı bolup dardaktap:
«Acıbay, capaa tartıp erinbe,
Belimde ayza suurup al,
Acıbay, sen bir adamga körünbö!
Belimdegi ayzaga
Kalıñ kol kaygı cebesin,
Kaygılanıp busurman,
Ölgönünön kalganı

İki eli bağrında,
Manas'a selam verip
Bahadır hey, Acıbay yalvararak vardı:
«Padişahın kaldığı kutlu yer işte bu,
Bahadır hey, başını alacağın ben işte,
Önüne armağan sunarım,
Kartküröñ gibi mal işte,
Göz karardıktan sonra
Bahadır hey, testi gibi dökeceğin kan işte!»
O zaman Manas gülümseyip,
Bahadırın hoşnut olup sevinerek:
«Acıbay, cefa çekip üşenme,
Belimdeki mızrağı çekip al,
Acıbay, sen kimseye görünme!
Belimdeki mızrağa bakıp
Kalabalık ordu kaygı yemesin,
Kaygılanıp Müslümanlar,
Ölenden geri kalanların,

Baatır, cürögü tüşüp ketpesin!»
Acıbay çurkap kabışıp,
Belindegi kabacık
Baatırdın ayzasına cabışıp,
Tik tartkın dese boş tartıp,
Ayzanı gana burap alganı
Bolottun uçu kors etip,
Baatırdın belinde sınıp kalganı.
Oşondo, köödöngö batpayt köp sanaa,
Kök caldardan ayrılıp,
Oşondo, közünün caşı on talaa:
«Karkıldap uçkan karga kuş
Asıldardın kaptal etin oyot, - dep,
Kazattan ölgön şeyitter
Aybandın bogu bolot», - dep,
Adırdı tintip karasa,
Kara kalpak kırgagı,
Kabılandın Sırgagı,
Baatır biy öñgö tiygen çekege,
Baatır burulbay ketken Mekege.
Oşondo, kül kündö kübülgön,
Baatır ay, caş kezinde cayragan!
Kutan alp menen Mañküş alp,
Ilama menen zor Coloy,

Bahadır, yüreği düşüp gitmesin!»
Acıbay koşup sarıldı,
Belindeki kına
Bahadırın mızrağına yapışıp,
Dik çek dese gevşek çekip,
Mızrağı burarak alınca
Çeliğin ucu «kırt» edip,
Bahadırın belinde kırılıp kaldı.
O zaman göğse sığmaz nice tasa,
Boz yeleli yiğitlerden ayrılıp,
O zaman gözyaşları on koldan:
«Gaklayarak uçan karga kuşu
Asillerin böğür etini oyar, - diye,
Gazada ölen şehitler
Hayvanın pisliği olur», - diye,
Kırları arayıp baksa,
Kara kalpaklının seçkini,
Kaplanın Sırgak'ı,
Bahadır bey, alnından vurulmuş,
Bahadır, dönmeden Mekke'ye gitmiş.
O zaman gül gününde dökülüvermiş,
Bahadır hey, genç yaşında yitip gitmiş!
Kutan alp ile Mañküş alp,
Ilama ile koca Coloy,

Törtöönü birdey öltürüp,
Kurmandıkka çalganda,
Başın kesip baylanıp,
Belek kılıp alganda,
Beypaydı Sırgak salganda,
Tokson san kara kıtaydın
Keçee tobun çeçip turganda,
Kutan alpın baş kılıp,
Tokson alpın kırganda,
Kılçaybay kıtay curtuñdun
Kıyındap beli sınganda,
Kezigerge kezikpey,
Kezikpeske kezigip,
Ayza imerip top buzup,

Dördünü birden öldürüp,
Kurban diye boğazladığında,
Başlarını kesip bağlayıp,
Armağan edip aldığında,
Sırgak kargaşayı saldığında,
Doksan tümen kara Hıtay'ın
Dün topunu dağıtıp durduğunda,
Kutan alpı başta olmak üzre,
Doksan alpını kırdığında,
Dönüp bakmadan Hıtay halkının
Zorlanıp beli kırıldığında,
Rast geleceğe rast gelmeden,
Rast gelinmeyecekle karşılaşıp,
Mızrak çevirip saf bozup,

Kococaşka kezigip,
Baatır şeyit bolup okko uçkan.
Kırgın salıp başında,
Şeyit bolgon Sırgagım
Baatır ay, cıyırma bir caşında!
Asıl Sırgak kabılan
Kül küniindö kübülgön,
Ak kuranın cazdangan,
Baatır ay, kıbılanı baştangan.
Sırgak can ötkön bir cayga,
Beli üzülüp beleske,
Kökçebiç atı koşo ölgön.
It-Kıyanın çatkalga
Muzburçak, Kökçö kan ölgön.
Tügöngön toonun burçukta
Bokmurun baatır dagı ölgön.
Oşondo talaadan gana tapkan on üç can,
Oyrondordu körgöndö,
Oyronuñ Manas kabılan
Oşondo kök buluñduu tokoygo
Miñ tulpar karmap soygon cer,
Kan Sırgagın baş kılıp,
Amanat kılıp koygon cer!
Munu menen kök buluñ
Oşo kündön uşu kün
Ülkön mazar bolgon cer.
Aylanıp, küyüp kobo albay,
Aylanıp karayt kayran şer,

Kococaş'a rastlayıp,
Bahadır şehit olup okla uçmuş.
Önce kırgın salıp,
Şehit olan Sırgak'ım,
Bahadır hey, yirmi bir yaşında!
Asil Sırgak, o kaplan,
Gül gününde dökülmüş,
Ak Kur'an'ı yastık edinmiş,
Bahadır hey, başını kıbleye vermiş.
Sırgak'ın canının geçtiği yerde,
Beli kopup yamaçta,
Kökçebiç atı da birlikte ölmüş.
İt-Kıya'nın vadisinde
Muzburçak, Kökçö Han ölmüş.
Bitip tükenen dağın köşesinde
Bokmurun bahadır da ölmüş.
O zaman kırda bulunan on üç can,
O yıkılmış yiğitleri gördüğünde,
Oyranın Manas, o kaplan,
O zaman gök koyaklı orman,
Bin küheylan tutup kestiği yer,
Han Sırgak'ı başta olmak üzre,
Emanet edip koyduğu yer!
Bununla o gök koyak
O günden bugüne
Ulu mezar olan yerdir.
Dolanıp, yanıp bir türlü duramadan,
Dönüp dolanıp bakar koca arslan,

Almambet menen Çubaktın
Ezelde söögün tabalbay.
Kaardanıp kol kurap,
Altın caak aybalta
Böyrögünö tayanıp,
Baatırıñ ıylap turat koñgurap:
«Kaldayıp catkan kapırdan
Curtum ay, ölböy kantip ketemin,
Almambet, Çubak daynı cok,
Men körböy kantip ketemin?

Almambet ile Çubak'ın
Bir türlü kemiğini bulamadan.
Öfkelenip ordu toplayıp,
Altın yanaklı aybaltayı
Böğrüne dayanıp,
Bahadırın inleye inleye ağlar:
«Yığın yığın yatan kâfirden,
Yurdum hey, ölmeden nasıl giderim,
Almambet, Çubak'tan iz yok,
Ben görmeden nasıl giderim?

Egizden kantip ayrılam?
Enesi talak kıtayga
Asılım Alakeñ aytkan kep ele,
Taştaba söögüm, - dedi ele,
Belimden karmap büktö, - dep,
Berenim aytkan kep ele,
Mekege söögüm cüktö, - dep,
Asılım aytkan kebi bar, -
Baatır ay,
Sarala karmap soygun, - dep,
Kömülböy söögüm kalbasın, -
Baatır ay,
Belgilüü cerge koygun, - dep,
Alakem aytkan kep ele, -
Atıñdı oñdop toku, - dep,
Aylañ cetse Manas kan,
Añgırap kuran oku», - dep,
Ölböy tirüü cürgöndö
Curtum ay, ne muraska ceteyin,
Almambet söögü cok bolso,
Men uşu cerde ölüp keteyin!
Tünörüp catkan Beecinge
Tüz kirip ayza sunamın,
Türü suuk Beecindi
Tügötüp baarın kıramın.
Tüyşük salıp başına
Almambet surap alamın.
Kayrılsa kıtay kalıñ el
Kazaptı mintip salamın,
Kaldaygan Beecin kalıñ curt
Kalaasına kızıkpaym,
Men, Almambet surap alamın!

İkizlerden nasıl ayrılırım?
Anası boşanası Hıtay'a dair
Asilim Alake'nin söylediği söz idi,
Bırakma kemiğimi, demişti,
Belimden tutup katla, - diye,
Yiğidimin söylediği söz idi,
Mekke'ye kemiğimi yükle, - diye,
Asilimin söylediği sözü var, -
Bahadır hey,
Sarala'yı tutup kurban et, - diye,
Gömülmeden kemiğim kalmasın, -
Bahadır hey,
Belli bir yere koy, - diye,
Alakem'in söylediği söz idi, -
Atını düzeltip eyerle, - diye,
Elinden gelirse Manas Han,
Yanık sesle Kur'an oku», - diye,
Ölmeden diri gezerken,
Yurdum hey, hangi mirasa ereyim,
Almambet'in kemiği yoksa eğer,
Ben şuracıkta ölüp gideyim!
Kararıp yatan Beecin'e
Dosdoğru girip mızrak uzatırım,
Yüzü soğuk Beecin'i
Tüketip hepsini kırarım.
Başına dert salıp
Almambet'i isteyip alırım.
Dönerse Hıtay'ın kalabalık eli,
Kahrı böylece salarım,
Koskoca Beecin, kalabalık yurt,
Kalesine göz dikmem,
Ben Almambet'i isteyip alırım!

Alakemdi berbese -
Suuday gana kanın çaçamın,
Sulayman tiybes Beecindi
Men töbösünön basamın,
Törösün karmap tirüü alıp,
Orto colgo kelgende

Alakem'i vermezse eğer,
Su gibi kanını saçarım,
Süleyman'ın el sürmediği Beecin'i
Ben tepesinden basarım,
Beyini diri yakalayıp,
Yolun ortasına geldiğimde

Kurmandıkka çalamın,
Kakançıluu Beecinden
Momintip kegim alamın!»
Erendin baarı kamınıp,
Erdin baarı kamınıp,
Oşo kezde busurman
Iş ermegi tabılıp,
Oluya çaldın er Bakay
Kök sülöösün börk kiyip,
Kök ala kalkan oynoptur,
Eer beldey belestin
Beline çıgıp karasa,
Orgup-orgup çañ çıgat,
Orgugan çañdı karasa,
Bakay kandan can çıgat.
Uygu-tuygu köp kıtay
Uyulguşup alıptır,
Süyünö turgan kapırdın
Künü tuup kalıptır,
Bereni Alakeñ okko uçkanda
Kapırlar kaçırga baylap alıptır.
«Kaçkınıñız mına», - dep,
Karıkandın aldına
Kapırlar süyünçülöp baruuga,
Baatırdı cüktöp ele cürüp kalıptır.
Oşondo barabanın tartışıp,
Emi sıbızgısın çalışıp,
Üydöy bolgon çoñ burkan,
Kolodon kılgan emespi,
Kapırlar öödö baylap salışıp,
Boz kiseni kurçanıp,
Kıtay türün körgöndö,
Bolcolu cok kabılan
«Islam!» - dep, emi ün salıp,
Buurul menen oynotup,
Kezikkenin soylotup,

Artık taap darısın,
Baatırıñ talkan kılıp baarısın,

Kurban diye keserim,
Kakan'lı Beecin'den
Böylece öcümü alırım!»
Erenlerin hepsi hazırlanıp,
Erlerin hepsi hazırlanıp,
O sırada Müslümanlara
İş, uğraş bulunup,
Evliya ihtiyar, er Bakay
Gök vaşak börkünü giyip,
Gök ala kalkanı oynatmış,
Eyer beli gibi yamacın
Beline çıkıp baksa,
Fışkıra fışkıra toz yükselir,
Fışkıran toza bakınca,
Bakay Han'ın canı çıkar.
Kaynaşan kalabalık Hıtay
Girdap gibi toplanmış,
Sevinecek kâfirin
Günü doğuvermiş,
Yiğit Alake okla uçtuğunda
Kâfirler katıra bağlayıvermiş.
«İşte kaçağınız», - diye,
Karıkan'ın önüne
Kâfirler müjde götürmek için,
Bahadırı yükleyip yola koyulmuş.
O zaman davulunu döverek,
Şimdi sıbızgısını üfleyerek,
Ev gibi büyük putu,
Tunçtan dökme değil mi,
Kâfirler yukarı bağlayıp koymuş,
Boz kuşağı kuşanıp,
Hıtay'ın bu hâlini görünce,
Ölçüye sığmaz kaplan,
«İslam!» - diye ses salıp,
Buurul'u oynatıp,
Rast geleni yere serip,

Çaresini fazlasıyla bulup,
Bahadırın hepsini un ufak edip,

Altı san kara kıtayga
Aygaylap kırgın saldı ele,
Asıl Bakay, Acıbay,
Aykölüñ Manas üçöö bar,
It-Ölböstün çölündö
Alakeñdin söögün tartıp aldı ele.
Oşondo altın aydar, çok belboo
Azizkandın calgızın
Aykölüñ Manas öñörüp,
Caagına caagın takadı,
Küñgürönüp toktoboy
Manas ökürüp sözün baştadı:
«Egiz kozu tügöyüm,
Eköönü birdey cep alıp,
Erikpey kantip cüröyün!
Akkula okko uçurup,
Almambet şeyit keçirip,
Kanatımdan kayrılıp,
Kan Çubaktan ayrılıp,
Men kantip gana ketem Talaska?!
Almambet - atışka salsam ak colum,
Çubagım - artımda cürsö san kolum.
Karagay calgız, kak calgız
Kabılandan ayrılgan
Kaygırgan Manas men calgız.
Dolono calgız, top calgız,
Top coldoşton ayrılgan
Tomsorgon gana Manas men calgız!
Adırdagı karagan
Akcoltoy Almam, ala cat!
Alakem kaz aylanbas zoodayım,
Kargıluu kara toodayım,
Bolot elem taş kesken,
Matalıp kalgan ekemin,
Berenderdi cep alıp,
Men, kaşayıp ele kalgan ekemin!
Irmesem butum basılbayt,
Cılanga çalış bolupmun.
Egizimden ayrılıp,

Altı tümen kara Hıtay'a
Haykırıp kırgın saldı,
Asil Bakay, Acıbay,
Ayköl Manas, üçü birden,
İt-Ölbös'ün çölünde
Alake'nin kemiğini çekip aldılar.
O zaman altın perçemli, püsküllü kuşaklı
Azizkan'ın biriciğini
Ayköl Manas terkisine alıp,
Yanağına yanağını dayadı,
İnleyip durmaksızın
Manas hıçkırıp sözüne başladı:
«İkiz kuzumun eşiydi,
İkisini birden yitirip,
Usanmadan nasıl yaşayayım!
Akkula'yı okla uçurup,
Almambet'i şehit verip,
Kanadımdan kırılıp,
Han Çubak'tan ayrılıp,
Ben nasıl giderim Talas'a?!
Almambet - savaşa sürsem ak yolum,
Çubak'ım - ardımda yürüse sayısız ordum.
Çam yalnız, kupkuru yalnız,
Kaplandan ayrılan
Kederli Manas, ben yalnızım.
Alıç yalnız, küme yalnız,
Yoldaş topundan ayrılan
Boynu bükük Manas, ben yalnızım!
Kırlardaki karağan misali,
Ak yollu Almam, beni de al yat!
Alakem'leyken kaz konmaz kaya gibiydim,
Karlı kara dağ gibiydim,
Taş kesen çelik idim,
Körelip kalmışım meğer,
Yiğitleri yitirip,
Ben kör olup kalmışım meğer!
Kıvranmasam ayağım dinmez,
Yılana benzer olmuşum.
İkizimden ayrılıp,

Cal-kuyrugum takır cok,	*Yelem, kuyruğum kalmadı hiç,*
Men kulanga çalış bolupmun.	*Ben kulana benzer olmuşum.*
Alakem, kıtaydan kelgen belegim,	*Alakem, Hıtay'dan gelen armağanım,*
Çubakem, oyguttan kelgen erenim,	*Çubakem, Oygut'tan gelen erenim,*
Çalkar darıyam soolui,	*Engin ırmağım kurudu,*
Curtum, çamam kelbey turamın,	*Yurdum, gücüm yetmez oldum,*
Çaldırıp saldım Beecinge	*Beecin'de kırdırdım hepsini,*
Curtum, kanday ayla kılamın!	*Yurdum, nasıl çare bulayım!*
Keñ darıya, çalkar köl	*Geniş ırmak, engin göl,*
Çubagım tabılgaluu özönüm,	*Çubak'ım, tabılgılı vadim,*
Taalayga bergen casagan	*Yaradan'ın bahtıma verdiği*
Almambet koluma kelgen erenim.	*Almambet, elime gelen erenim.*
Keçee Cılgındının oyunda,	*Dün Cılgındı'nın ovasında,*
Keñ Talastın boyunda,	*Geniş Talas'ın boyunda,*
Cayanı kesip ceçü elem,	*Yayın kesip yerdim,*
Capaa tüşsö bu başka,	*Bu başa cefa düşse eğer,*
Aykırıp Almañ turganda	*Alma'n haykırıp durduğunda*
Men cañ-cuñdu buzam deçü elem.	*Ben can-cün'ü bozarım derdim.*
Cañ-cuñdun canı tındıbı,	*Can-cün'ün canı mı rahat buldu,*
Ceti san kara coo kelse,	*Yedi tümen kara düşman gelse,*
Celbegey kirip kol salgan	*Yeleği savrula savrula dalıp saldıran*
Alakem beli sındıbı!	*Alakem'in beli mi kırıldı!*
Erenderdi cep alıp,	*Erenleri yitirip,*
A kuday, emi ele canım tındıbı!	*Ey Tanrı, şimdi mi canım rahat buldu!*
Ak kise belge kurçangan,	*Ak kuşağı bele kuşanan,*
Altı tümön kol kelse	*Altı tümen ordu gelse,*
Aralap ceke kol salgan,	*Ortasına dalıp tek başına saldıran,*
Aldırıp iydim caman at,	*Kaptırdım da kötü ad aldım,*
Asılım, Almam, ala cat!»	*Asilim, Almam, beni de al yat!»*
Keçee Manas kabılan	*Dün kaplan Manas,*
Taybuurul oozun burganda,	*Taybuurul'un başını çevirdiğinde,*
Talıgıp keyip turganda,	*Yorulup dertlenip durduğunda,*
Almambettin Sarala	*Almambet'in Sarala'sı*
Köküldü kökkö zırgıtıp,	*Perçemini göğe savurup,*
Kara bolot oozduk	*Kara çelik gemi*
Kömköygö kakkılap,	*Damağına vura vura,*
Tal cibektey kuyruktu	*Dal ipek gibi kuyruğunu*
Çatkayakka çapkılap,	*Apış arasına çarpa çarpa,*

Aytayın dese tili cok,
Aybandan estüü canıbar
Başın cerge salıptır,
Kındırday bolup carıktık
Aza kütüp kalıptır.

Söylemek istese dili yok,
Hayvandan akıllı canlı,
Başını yere salmış,
Kayış gibi incelip zavallı,
Yas tutup kalmış.

Aza kütkön sebebi,
Bitteyinde birigip,
Barmaktay kündö baş koşkon,
Kulun kezde kuuşkan,
Ayban da bolso Sarala
Alakeñ menen canıbar
Ekööö gana bir kün tuuşkan.
Oşondo Almambettin Sarala
Eer beldey kaykıdan
Toktop cürgön kezi eken,
Köykaşkası Almañdı
Ayban da bolso Sarala
Aytayın dese tili cok,
Asıl Almañ köykaşka
Coktop cürgön kezi eken.
Başın cerge salıptır,
Kırt degizip çöp çalbay,
Kılt degizip suu cutpay,
Kındırday carap canıbar
Aza kütüp kalıptır.
Arslan Bakay, er Manas
Almakeñin Sarala
Alıstan karmap aldı emi,
Badışa Bakay kanzaada
Sarala oozun burganda,
Manas kandın kırk çoro
Badışa Manas canında
Saralaga Almambet cüktöp turganda,
Cibekten kılgan sup arkan
Oşondo oluya Bakay kayran şer
On eki orop büktödü,
Oluyası Almambetti
Baatır ay, Saralaga cüktödü.

Yas tutmasının sebebi:
Bit kadarken birleşip,
Parmak kadarken baş koşmuş,
Tay iken koşuşup oynamış,
Hayvan da olsa Sarala,
Alake ile bu canlı,
İkisi aynı günde doğmuş.
O zaman Almambet'in Sarala'sı
Eyer beli gibi yamaçta
Durup gezdiği çağmış,
Gök alınlı yiğit Alma'nı,
Hayvan da olsa Sarala,
Söylemek istese dili yok,
Asil Alma'nı, o güzel yiğidi
Yâd edip gezdiği çağmış.
Başını yere salmış,
«Kırt» ettirip ot koparmadan,
«Kılt» ettirip su yutmadan,
Kayış gibi süzülüp canlı,
Yas tutup kalmış.
Arslan Bakay, er Manas,
Almake'nin Sarala'sını
Uzaktan yakalayıp aldı işte,
Padişah Bakay, hanzade,
Sarala'nın başını çevirdiğinde,
Manas Han'ın kırk çorosu,
Padişah Manas'ın yanında,
Sarala'ya Almambet'i yüklerken,
İpekten yapılma düz urganı
O zaman evliya Bakay, koca arslan,
On iki kez dolayıp katladı,
Evliyası Almambet'i,
Bahadır hey, Sarala'ya yükledi.

Kabılan Bakay abakeñ
Kapılette söz tapkan,
Karañgı cayda köz tapkan,
Kayra baylap kabıştap,
Kancıganın özünö
Altından kılgan şañşuurdu
Kayra baylap kabıştap:
«Kan Almambet berendi
Busurman cetip kömgöndö,

Kaplan Bakay ağan,
Ansızın söz bulan,
Karanlık yerde göz bulan,
Yeniden bağlayıp sıkılayıp,
Terkinin ta kendisine,
Altından yapılma şañşuur'u
Yeniden bağlayıp sıkılayarak:
«Han Almambet yiğidi
Müslüman yetişip gömdüğünde,

Akısı uşul bolsun», - dep,
Kapıray, kancıgaga tabıştap,
Belinen karmap büktödü,
Bereniñ Almañ kök caldı
Saralaga cüktödü.
Alakeñdi Sarala artıp turganda,
Kadırman ıylap, kan ıylap,
Kalıñ curttun baarı ıylap,
Acıbay, Bakay er ıylap,
Aykölüñ Manas şer ıylap,
Saralanı Bakay kan
Oozduktan karmap burkurap,
Alakanday busurman
Alek tüşüp başına,
Oşondo ıylap ele turdu çurkurap.
Aylası caman ketkende,
Ataşkanı kan Bakay
Saralanı oozduktan karmap kabıştap,
Til uguuçu emedey,
Almambettin söögün
Amanat kılıp tabıştap:
«Aylanayın Sarala,
Başıñdı cerge sala kör,
Almambettin söögün
Aman-esen körgözüp,
Canıbar, ıslam alıp bara kör!
Islam alıp barbasañ,
Senin aybandıgıñ bilemin,
Aybandan ayban eken, - dep,

Hakkı bu olsun», - diye,
Şaşılası, terkiye emanet edip,
Belinden tutup katladı,
Yiğidin Alma'nı, boz yeleliyi
Sarala'ya yükledi.
Alake'ni Sarala yüklenip dururken,
Saygın ağladı, han ağladı,
Kalabalık yurdun hepsi ağladı,
Acıbay, Bakay er ağladı,
Ayköl Manas, arslan ağladı,
Sarala'yı Bakay Han
Geminden tutup hıçkırarak,
Bir avuç Müslüman,
Başına dert düşüp,
O zaman çığlık çığlığa ağladı durdu.
Çaresi büsbütün tükendiğinde,
Andaşı olan Han Bakay,
Sarala'yı geminden tutup okşayıp,
Dilden anlar bir şeymiş gibi,
Almambet'in kemiğini
Emanet edip ısmarlayarak:
«Kurbanın olayım Sarala,
Başını yere eğiver,
Almambet'in kemiğini
Sağ salim ulaştırıp,
Canım hayvan, İslam'a götürüver!
İslam'a götürmezsen eğer,
Senin hayvanlığını bilirim,
Hayvandan da hayvanmış, - diye,

Seni men eşekke teñep cürömün.
Ata, aylanayın, Sarala,
Aziret tiybes Beecinge
Aldırıp iydik caman at,
Adamdan calgız Almañ şer
Bir özüñö amanat!
Alpara körgün özümö,
Aylanayın Sarala,
Körgözö körgün közümö!»
Köküldön karmap kur cıttap,
Koş, Sarala, - dep cıttap,
Arslan Bakay abakeñ
Saraladay buudandı

Seni eşekle bir tutar gezerim.
Ah, kurbanın olayım, Sarala,
Hazret'in el sürmediği Beecin'e
Kaptırdık da kötü ad aldık,
İnsandan biricik Alma'n arslan,
Bir tek sana emanet!
Götürüver kendi elimle koyayım,
Kurbanın olayım Sarala,
Gösteriver gözüme!»
Perçeminden tutup boyuna koklayıp,
Elveda, Sarala, - deyip koklayıp,
Arslan Bakay ağan,
Sarala gibi küheylanı

Oşondo aydap ele colgo saldı emi.
Aykölüñ Manas kabılan
Aybaltanı tayanıp,
Asıldı coktop kaldı emi.
Itelgidey kayran köz
Imergen sayın caş ketip,
Karagat sınduu kayran köz
Kamçı boyu caş ketip,
Baatırıñ Beecinge kirip kayrılıp,
Baatırıñ berenderden ayrılıp,
Adamdın baarın kırdırgan.
Bülük aldı Beecinden,
Kara bayır kazanat,
Kalbır öpkö, cez bilek
Külük gana aldı Beecinden.
Asıldardın baarısın
Büktöp ele aldı Beecinden.
Altın menen kümüştü
Cüktöp ele aldı Beecinden.
Agaça kelin, suluu kız
Üptöp aldı Beecinden.
Kızıl kuyruk bildi aldı,
Bilge gana cüktöp dilde aldı,
Kara közdön miñdi aldı.
Abıdan eptüü azamat,

O zaman sürüp yola koydu işte.
Ayköl Manas, o kaplan,
Aybaltaya dayanıp,
Asili yâd edip kaldı işte.
Doğan gibi keskin gözden,
Kırptıkça yaş boşanıp,
Frenk üzümü gibi kara gözden
Kamçı boyu yaş boşanıp,
Bahadırın Beecin'e girip dönüp,
Bahadırın yiğitlerden ayrılıp,
İnsanın hepsini kırdırdı.
Beecin'den ganimet aldı,
Kara bayır, soylu küheylan,
Kalbur ciğerli, tunç bilekli
Yürük atlar aldı Beecin'den.
Değerli malın hepsini
Katlayıp aldı Beecin'den.
Altın ile gümüşü
Yükleyip aldı Beecin'den.
Soylu gelini, güzel kızı
Toplayıp aldı Beecin'den.
Kızıl kuyruklu filler aldı,
File yükleyip altın aldı,
Kara gözlülerden bin can aldı.
Pek becerikli yiğitler,

Beecinden esen tartkandar,
Cetkileñdüü erender
Ceti miñden at aldı,
Cete albagan camandar
Ceti cüzdön at aldı.
Artıkçanın baarısı
Altı miñden at aydap,
Canı ayaluu camandar,
Altı cüzdön at aydap,
Kıyındardın baarısı
Kızıl köynök, ayça bel
Kılaktagan kız alıp,
Kımbattardın baarısı
Oymoktuudan uz alıp,
Buttap altın zer alıp,
Islam colun açışıp,
Kıtaydın malın çaçışıp,

Beecin'den sağ dönenler,
Kudretli erenler
Yedişer bin at aldı,
Erişemeyen zavallılar
Yedişer yüz at aldı.
Üstün olanların hepsi
Altışar bin at sürüp,
Canını esirgeyen zavallılar
Altışar yüz at sürüp,
Yamanların hepsi
Kızıl gömlekli, ince belli,
Salınıp yürüyen kızlar alıp,
Değerlilerin hepsi
Yüksüklü hünerli kadınlar alıp,
Batman batman altın ziynet alıp,
İslam'ın yolunu açıp,
Hıtay'ın malını saçıp,

Bulanı bulap alışıp,
Buzuktu mınday salışıp,
Erendin baarı kırılıp,
Ölgönünön kalganı
Bet algan gana cayga cayıldı.
Sarı-Arkanı cerdegen,
Körgön eldin baarısı
Salmaktuu kıyın er degen,
Taruusun taştay aktagan,
Katının kızday maktagan,
Kökçösünön ayrılıp,
Sarı-Arka közdöy kayrılıp,
Kazak tüştü bir colgo.
Kırım degen elinen,
Bu dagı kızıgıp kelgen cerinen,
Kıykasınan çaldırıp,
Kıyın kanı Muzburçagın aldırıp,
Kızıl ayza caylanıp,
Kılıçın kınsız baylanıp,
Bu da Beecinge kirip kayrılıp,
Badışası Muzburçaktan ayrılıp,

Ganimeti yağmalayıp,
Böylece kargaşa salıp,
Erenlerin hepsi kırıldı,
Ölenden geri kalanı
Yüz tuttuğu yere dağıldı.
Sarı-Arka'yı yurt edinen,
Gören halkın hepsinin
Ağırbaşlı, yaman er dediği,
Darısını taş gibi ağartan,
Karısını kız gibi öven,
Kökçö'sünden ayrılıp,
Sarı-Arka'ya doğru dönüp,
Kazak bir yola düştü.
Kırım denen elinden,
Bu da heves edip geldiği yerinden,
Ensesinden kaptırıp,
Yaman hanı Muzburçak'ını yitirip,
Kızıl mızrağı kuşanıp,
Kılıcını kınsız bağlayıp,
Bu da Beecin'e girip dönüp,
Padişahı Muzburçak'tan ayrılıp,

Erinin başı kesilip,
Alakçı düynö, oñboy kal,
Tobunun gana kolu çeçilip,
Kırım curt kayttı bir cayga.
Özü sarı ogoy el ele,
Eline epsiz bek ele.
Toyuna bee soyulgan,
Atı er Bokmurun koyulgan,
Adırmaktın bulagı,
Kökötöydün ölgöndö körgön çunagı,
Ayzalaşıp top buzgan,
It-Ölböstün çölündö
Kakançıluu Beecinde
Kalıñ kıtay kelgende,
Al dagı kazası cetip okko uçkan.
Özü keñ Taşkendi cerdegen,
Kelbersigen er degen,
Bu dagı biylebey Beecin kayrılıp,
Sarı nogoy curt eken,
Bokmurundan ayrılıp,
Arga altın artışıp:

Erinin başı kesilip,
Aldatıcı dünya, onmayasıca,
Topunun ordusu çözülüp,
Kırım halkı bir yere döndü.
Kendisi sarı Nogay eliydi,
Eline ölçüsüz bey idi.
Toyunda kısrak kesilmiş,
Adı er Bokmurun konmuş,
Engebeli kırların pınarı,
Kökötöy'ün ölürken gördüğü biriciği,
Mızraklaşıp saf bozan,
İt-Ölbös'ün çölünde,
Kakan'lı Beecin'de,
Kalabalık Hıtay geldiğinde,
O da eceli yetip okla uçmuş.
Kendisi geniş Taşkent'i yurt edinen,
Kurumlanıp gezen er denen,
Bu da Beecin'i yönetmeden dönüp,
Sarı Nogay yurdu imiş,
Bokmurun'dan ayrılıp,
Çare diye altın yükleyip:

«Aldırıp Beecin saldık» - dep,
Bu dagı kan azabın tartışıp,
Kapa bolup keyişip,
A da tarttı eline.
Oşondo Muzburçak, Kökçö kan ölüp,
Eçen sonun can ölüp,
Oşo turgan Beecinge,
Kez bolgon candın baarı ölüp,
Oşondo keyip Manas turganda,
Arka moyun arası,
Oorup ketti baatırdın
Aybalta gana tiygen carası.
Kayrılıp atka mine albay,
Kıraandardan ayrılıp,
Karan tüştü Bakayga,
Kara kılıp olturgan
Manas kan gana atka mine albay.

«Beecin'de kaptırdık» - diye,
Bu da han acısını çekip,
Kederlenip dertleşip,
O da çekildi eline.
O zaman Muzburçak, Kökçö Han ölüp,
Nice güzel can ölüp,
Şu duran Beecin'de,
Rast gelen canın hepsi ölüp,
O zaman Manas dertlenip dururken,
Sırt ile boyun arası,
Ağrıyıverdi bahadırın
Aybalta değen yarası.
Dönüp ata binemeden,
Kartallardan ayrılıp,
Bakay'a kara gün düştü,
Dayanak edinip oturduğu
Manas Han ata binemez oldu.

Oşondo Bakay oylonup,
Karagay karşı, tal cumşak,
Arçadan tabıt aldı emi,
Sup töşök salıp aldına,
Sultandı begireek ele tañıp saldı emi.
Almambettin azabı,
Kan Sırgaktın küyütü,
Oşondo Çubak kandın azabı,
Tilden ketip alaktap,
Baatır til süylöböy şalaktap,
Ceti miñ kızıl ar aydap,
Oşondo ar kuyrugun örüşüp,
Asıldardan ayrılıp,
Din busurman azaptı gana mintip körüşüp.
Aziret tiybes Beecinge
Atışıp catıp kayrılıp,
Karaluu boldu busurman
Baatır ay kandarınan ayrılıp,
Karan tün tüşüp, Manas kan
Oşondo kayra tartıp Beecinden,
Tulparlarga altın, olco artıp,
Tuygundardan ayrılıp,
Baatır Talastı közdöy col tartıp.
Akkula okko uçurup,
Manas aldırıp koygon ceri oşol.

O zaman Bakay düşünüp,
Çam serttir, söğüt yumuşak,
Ardıçtan tabut yaptı işte,
Altına düz döşek serip,
Sultanı sıkıca sarıp bağladı işte.
Almambet'in acısı,
Han Sırgak'ın yası,
O zaman Çubak Han'ın acısı,
Dili tutulup şaşkın,
Bahadır dile gelmez, bitkin,
Yedi bin kızıl deve sürüp,
O zaman deve kuyruğunu örüp,
Asillerden ayrılıp,
Din ehli Müslüman acıyı böyle görüp.

Hazret'in el sürmediği Beecin'e
Vuruşa vuruşa girip dönüp,
Yaslı oldu Müslümanlar,
Bahadır hey, hanlarından ayrılıp,
Kara gece çöktü, Manas Han
O zaman geri döndü Beecin'den,
Küheylanlara altın, ganimet yükleyip,
Doğanlardan ayrılıp,
Bahadır Talas'a doğru yola koyuldu.
Akkula'yı okla uçurup,
Manas'ın kaptırdığı yer işte orası.

«Altı kün möönöt berem» - dep.
Baatırlardın baarısın
Baatır ay, çaldırıp koygon ceri oşol!
Kaalap kirip kayrılıp,
Kanıñ Manas kabılan
Oşondo kandarınan ayrılıp,
Ooruluu canı cuurulup:
«Oyronum Almam!» - dep keyip,
Baatır ay, oyloso canı kuurulup.
Kürdölüü baştın özünö
Baatır ay, küyüt tüşüp algan soñ,
Bereni Bakay dostusu

«Altı gün mühlet veririm» - diye,
Bahadırların hepsini,
Bahadır hey, kırdırdığı yer işte orası!
İsteyerek girip dönüp,
Hanın Manas, o kaplan,
O zaman hanlarından ayrılıp,
Hasta canı ezilip:
«Oyranım Almam!» - diye dertlenip,
Bahadır hey, düşündükçe canı kavrulup.
Kudretli başının ta kendisine,
Bahadır hey, yas çöküp aldıktan sonra,
Yiğit Bakay dostu

Tabıtka salıp üptöptür,
Oşondo Manas kök caldı,
Asıy çıkma kezi eken,
Baatırıñdı Taybuurulga cüktöptür.
Celmayanga ok artıp,
Cetkileñ Bakay kabılan
Oşondo, Talastı közdöy col tartıp.
Kündüz catıp tınç albay,
Tün içinde uyku alba,
Oşondo, tündöp cürdü Talaska,
Dümök kün tüşüp başına,
Oşondo tüyşük tüştü Manaska.
Eçen altın, eçen zer
Busurmanga taptırıp,
Altı ay Beecin kan bolup,
Asıl Manas turganda
Añgırap azan salam - dep,
Başın Koñurbayga çaptırıp.
«Kokusunan biz barsak,
Curt tübünö cetet, - dep,
Argın menen kırgızdın
Cürögü tüşüp ketet, - dep,
Altı külük at berdi,
Talastagı el-curtka
Baatırıñ alakanday kat berdi.
«Karsak kirbes Beecinge
Kabılan Manas sultandı
Kan kötörüp saldık, - dep,
Sulayman tiybes Beecinden
Suraktı mıktap aldık, - dep,

Suluu şer Manas kök caldı
Beecinge kan kötörüp saldık, - dep,
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı Koñurbay
Cıloogo gana baylap aldık, - dep,
Sulayman tiybes Beecinge
Surakçı bolup kaldık, - dep,
Iskender baspas Beecinge

Tabuta koyup donatmış,
O zaman boz yeleli Manas'ı,
Beş yaşını sürdüğü çağmış,
Bahadırını Taybuurul'a yüklemiş.
Celmayan'a ok yükleyip,
Kudretli Bakay, o kaplan,
O zaman Talas'a doğru yola koyuldu.
Gündüz yatıp soluk almadan,
Gece içinde uyku almadan,
O zaman geceleyip yürüdü Talas'a,
Başına belalı gün düştü,
O zaman Manas'a dert düştü.
Nice altın, nice ziyneti
Müslümana buldurup,
Altı ay Beecin'e han olup,
Asil Manas dururken,
Yanık yanık ezan okurum, - diye,
Başını Koñurbay'a kazıtıp.
«Ansızın biz varırsak,
Yurdun köküne işler, - diye,
Argın ile Kırgız'ın
Yüreği düşüverir, - diye,
Altı yürük at verdi,
Talas'taki ele yurda
Bahadırın avuç kadar mektup verdi.
«Bozkır tilkisi girmez Beecin'e
Kaplan Manas sultanı
Han kaldırıp koyduk, - diye,
Süleyman'ın el sürmediği Beecin'den
Hesabı sağlamca aldık, - diye,

Güzel arslan, boz yeleli Manas'ı
Beecin'e han kaldırdık, - diye,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli
Keçil'in hanı Koñurbay'ı
Yulara bağlayıp aldık, - diye,
Süleyman'ın el sürmediği Beecin'e
Sorgucu olup kaldık, - diye,
İskender'in basmadığı Beecin'e

	Işibiz cetip abıdan,	*İşimiz tümüyle yetip,*
	İçine Almañ törönü	*İçine Alma'n beyi*
	Kan kötörüp saldık, - dep,	*Han kaldırıp koyduk, - diye,*
	Kazılgan altın, çay toosun	*Kazılmış altını, çay dağını*
	Busurmandın ençisine aldık, - dep,	*Müslümanın payına aldık, - diye,*
	Talasta catkan kalayık,	*Talas'ta yatan ahali,*
	Beecindi alıp salganda,	*Beecin'i alıp koyduğumuzda,*
74450	Ölüp ketkis oy kılsın,	*Ölünce de unutulmaz şenlik kursun,*
	Miñ kara kaşka bee soyup,	*Bin kara alınlı kısrak kesip,*
	Miñ karaça töö soyup,	*Bin karaca deve kesip,*
	Oşondo ayabay kalkım toy kılsın.	*O zaman halkım bol bol toy etsin.*
	Al toygo curtum çogulsun,	*O toya yurdum toplansın,*
	Toksondogu karıgandar,	*Doksanındaki ihtiyarlar,*
	Oşondo, on ekide boz baldar	*O zaman on ikisindeki boz oğlanlar*
	Degenime könsün de,	*Dediğime uysun de,*
	Oşondo curt kubangan çoñ toygo	*O zaman yurdun sevindiği büyük toya*
	Kalktın baarı kelsin, - dep,	*Halkın hepsi gelsin, - diye,*
74460	Iramandın Irçı uulu	*Iraman'ın Irçı oğlu*
	Irdap turat kaşında.	*Yanı başında türkü söyler durur.*
	Döö kandın Tölgöçü	*Döö Han'ın Tölgöçü'sü*
	Tölgö gana salat başında.	*Başucunda fal açar durur.*
	Törö Bakay sultanım	*Bey Bakay sultanım*
	Buyruk gana kılat kaşıma.	*Katımda buyruk verir durur.*
	Almambettin ak ordo,	*Almambet'in ak otağını,*
	Aruukeni kiyintip,	*Aruuke'yi giydirip,*
	Talastın alkımına tiksin de,	*Talas'ın boğazına diksin de,*
	Eşiginin aldına	*Kapısının önüne,*
74470	Abıdan kur boz beeden	*İyice semiz boz kısraktan*
	Altını baylap koysun de,	*Altısını bağlayıp koysun de,*
	Altından kılgan çatırdın	*Altından yapılma çadırın*
	Altımışın büksün de.	*Altmışını kursun de.*
	Almambet, Çubak ordosun	*Almambet, Çubak otağını*
	Talaska eşikteşe tiksin de.	*Talas'a kapı kapıya diksin de.*
	Kızıl çıray kız baldar,	*Kızıl yanaklı kız çocuklar,*
	Kıpkızıl ton kiysin de,	*Kıpkızıl kürk giysin de,*
	Keleñkir çaçpak, keñ sooru	*Keleñkir saç bağlı, geniş sağrılı,*
	Oşondo kelinderdin baarısı	*O zaman gelinlerin hepsi*
74480	Caşıldan cooluk salınsın,	*Yeşilden yazma örtünsün,*

Kark toktolgon katındar
Karadan kırgak baylanıp,
Almambet, Çubak eköönün
Ordosuna kamınsın.
Algılıktuu erender
Altı-altıdan bee soysun.
Aylasız caman naçarlar,
Eki-ekiden bee soysun».
Oşondo, altı külük at berip,
Talastagı Kanıkeyge kat berip.
Talasta argın, kırgızga
Irçı uul kabar bergen soñ,
«Beecindi alıp saldık», - dep,
Kabar salıp bargan soñ,
Kalayık dürböp çurkurap,
Kalıñ elder cabılıp.
«Kan Manas kele catat», - dep,
Kalayıktar kamınıp.
Kabardı mıktap saldırıp,
Kayran ceñeñ Kanıkey dolu baş bolup,
Almambet, Çubak ordosun
Demge kalbay aldırıp,
Cılgınduunun oyuna,
Keñ Talastın boyuna
Eçen altın, mülk cıyıp,
Eşikteş tigip saldı emi,
Kayran ceñeñ Kanıkey
Iç etinen sup köynök
Kiygen ceñeñ emespi,
Altı ayçılık azaptı
Kadimkidey dapdaana
Bilgen ceñeñ emespi.
Çılbırday çaçtı bura albay,
Çın azap tüşüp başına,
Ceñekeñ çırkırap ıylap tura albay.
Kan Manas kan özü eken,
Oşondo ölgöndö körgön Semetey
Altı aylık bolgon kezi eken,

Olgunluğa ermiş kadınlar
Karadan şerit bağlanıp,
Almambet, Çubak ikisinin
Otağına hazırlansın.
İşe yarar erenler
Altışar altışar kısrak kessin.
Çaresiz zavallı yoksullar
İkişer ikişer kısrak kessin».
O zaman altı yürük at verip,
Talas'taki Kanıkey'e mektup verip.
Talas'ta Argın'a, Kırgız'a
Irçı oğul haber verdikten sonra,
«Beecin'i alıverdik», - diye,
Haber salıp vardıktan sonra,
Ahali çalkalanıp çığrışıp,
Kalabalık eller üşüşüp.
«Han Manas geliyor», - diye,
Ahali hazırlanıp.
Haberi sağlamca saldırıp,
Koca yengen Kanıkey, o deli dolu, baş olup,
Almambet, Çubak otağını
Soluk almadan getirtip,
Cılgındı'nın ovasına,
Geniş Talas'ın boyuna,
Nice altın, mülk yığıp,
Kapı kapıya dikiverdi işte,
Koca yengen Kanıkey,
Ten üstüne düz bezden gömlek
Giyen yengen değil mi,
Altı aylık azabı
Olduğu gibi apaçık
Bilen yengen değil mi.
Yular gibi saçını buramadan,
Başına gerçek azap düşüp,
Yengen çığlık çığlığa ağlayıp duramadan.
Han Manas hanın ta kendisiymiş,
O zaman güç bela kavuştuğu Semetey
Altı aylık olduğu çağmış,

Baltır beşik çagı eken,
Oşondo bala Semetey
Alcaktap külüp kalgan kezi eken.
Küyüttü tartıp ceñekeñ,
Oşondo tura albay turgan tabı eken.
Asmandan Aldanın künü bürkölüp,
Başına altımış sanaa bir kelip,
Kabırga söögü sögülüp,
Közünün caşı tögülüp,
Oşondo köñülü caman bölünüp,
Oloñdoy bolgon kayran çaç
Töbögö kınap tüydü emi,
Kara kaşka argımak
Tokunup dolu mindi emi.
Baltır beşik kezinde
Semeteydi öñörüp,
Ayköl Manas kabılan
Astınan tosup cürdü emi.
Keremettüü ceñekeñ
Keremetin aşırıp:
«Oorup sultan barar, - dep,
Alakanday kayran curt
Cürögü tüşüp kalar, - dep,
Kara kaşka argımak
Kabakka oozun burdu emi.
Koltugunda baltır beşik balaga
Oymokbooç salıp çımçılap,
Balanı çırkıratıp urdu emi.
Oymokbooç salsa etine,
Bar-bar, bar-bar bala ıylayt,
Bakırıp bala bek ıylayt,
Bala bakırık salıp ıylasa,
Kulak meeni cep ıylayt.
Bayagı tabıttagı zor Manas
Tura kaldı barbayıp,
Astına salsa ak colun,
Ataşkan Bakay san koluñ:
«Barkırap çıkkan şumduktuu ün,
Baykaçı Bakay kabılan,

Kundak bebek çağıymış,
O zaman çocuk Semetey
Şen şakrak gülmeye durduğu çağmış.
Yası çekip yengen,
O zaman ayakta duramaz hâldeymiş.
Gökten Allah'ın günü bulutlanıp,
Başına altmış tasa birden gelip,
Kaburga kemiği sökülüp,
Gözünün yaşı dökülüp,
O zaman gönlü fena bölünüp,
Yele gibi gür güzel saçını
Tepesine sıkıca düğümledi işte,
Kara alınlı argımağı
Eyerleyip o deli dolu bindi işte.
Kundak bebekliği çağında
Semetey'i terkisine alıp,
Ayköl Manas'ı, o kaplanı,
Önünden karşılamaya yürüdü işte.
Keramet sahibi yengen
Kerametini artırıp:
«Sultan hasta varır, - diye,
Bir avuç kadar koca yurdun
Yüreği düşüverir, - diye,
Kara alınlı argımağın
Başını dereye çevirdi işte.
Koltuğundaki kundak bebeğe
Yüksük bağı takıp çimdikleyip,
Çocuğu çığlık çığlığa ağlattı işte.
Yüksük bağı etine değince,
Bar bar, bar bar çocuk ağlar,
Bağırıp çocuk pek ağlar,
Çocuk çığlık salıp ağlayınca,
Kulağı, beyni yiyerek ağlar.
Deminki tabuttaki koca Manas
Doğruluverdi gövdesiyle,
Önüne ak yol serilen,
Andaşın Bakay, sayısız ordun:
«Bar bar çıkan bu tekinsiz ses,
Baksana Bakay, kaplanım,

Kara niet küñ ele
Kanıkey kabaktan küyüp kalgan beym:

«Balanın ünün ukkanda,

Kayrattanıp kalsın», - dep,
Balaga oymokbooçtu salgan beym.
Çın-çın, çın-çın ıylayt,
Çırkırap bala bek ıylayt,
Çırkırap çıkkan bul ündör
Kulak meeni cep ıylayt.
Boz ala gana tuygun bolpoñ go,
Maa boz karçıga çolpon go,
Özöndön akkan bulak go,
Ölgöndö körgön çunak go.
Körüp koysom köönüm tok,
Kök calım Bakay tura tur,
Menin balamdan başka meder cok.
Almambet, Çubak asıl zat,
Bakay, estegen sayın küyömün,
Tuu kazanat çunaktın
Kudaydan ömürün surap cürömün».
Oşondo kaardanıp dardayıp,
Kan içmesi bek karmap,
Bölünüp eçen sanaanı,
Meder kılıp balanı
Kasiettüü Bozkise,
Kınay belge kurçanıp,
Kızırluu Manas kayran şer
Oşondo: «Islam!» - dep, ün salıp,
Ok ötpögön Akolpok,
Coogo kirçü emedey,
Kiyip algan kezi eken.
Arkaluu külük Arbuudan
Sırtınan Manas kurçanıp,
Bereniñ Manas kabılan
Minip gana algan kezi eken.
Atka minip tolgonup,
Arslanday komdonup,

Kara niyetli o cariye,
Kanıkey dere ağzında yanıp durmuş galiba:
«Çocuğun sesini duyunca,

Yüreklenip kalsın», - diye,
Çocuğa yüksük bağını takmış galiba.
Çın çın, çın çın ağlar,
Çığlık çığlığa çocuk pek ağlar,
Çığlıkla çıkan bu sesler
Kulağı, beyni yiyerek ağlar.
Boz ala doğan yavrusu bu ya,
Bana boz atmaca, çoban yıldızı ya,
Vadiden akan pınar ya,
Güç bela kavuştuğum yavru ya.
Bir görsem gönlüm tok,
Boz yelelim Bakay, dur hele,
Benim çocuğumdan başka dayanağım yok.
Almambet, Çubak asil zat,
Bakay, andıkça yanarım,
O soylu küheylan yavrumun
Tanrı'dan ömrünü diler dururum».
O zaman öfkelenip kabarıp,
Kan içiciliği sıkı tutup,
Nice tasaya bölünüp,
Çocuğu dayanak edinip,
Kutlu Bozkise'yi
Bele sıkıca kuşanıp,
Hızırlı Manas, koca arslan,
O zaman «İslam!» - diye ses salıp,
Ok geçmez Akolpok'u,
Düşmana girecekmiş gibi,
Giyinmiş olduğu andı.
Arkalı yürük Arbuudan'ı,
Üstünden Manas kuşanıp,
Yiğidin Manas, o kaplan,
Binmiş olduğu andı.
Ata binip salınıp,
Arslan gibi kasılıp,

Aykölüñ Manas turganda,
Bayakı kara surdun suluusu,
Busurmandın urduusu,
On eki kızdın kencesi,
Kudaydın süygön mendesi,
Altından kemer kurçanıp,
Ayday gana betin nur çalıp,
Aykölüñdün aldınan

Ayköl Manas dururken,
Deminki kara yağızın güzeli,
Müslümanın soylusu,
On iki kızın küçüğü,
Tanrı'nın sevdiği kulu,
Altından kemer kuşanıp,
Ay gibi yüzünü nur kaplayıp,
Ayköl'ünün önünden,

Baykuş Kanıkey çıktı sumsayıp.
Berendin cüzün körgöndö,
Meltiregen beybagıñ
Adam, bet alışkan ceri oşol:
«Barsa-kelbes Çoñ-Beecin
Badışam, aman-esen keldiñbi?
Atışka salsa akcoltoy,
Berenderdin baarısın
Sen Beecinge belek berdiñbi?
Badışam, cılkıdan cılma ker da ötkön,
Almambet, Çubak er turmak,
Ilgerki Aziret Aalı şer da ötkön.
Töröm, bügün körgön erteñ cok,
Aldap cüröt alakçı,
Baatır, uşunday bolot düynö şok!
Ölgöngö öksögön menen bayda cok».
Kayrılıp Manas tartkan soñ,
Ataşkanı ayımı kereez aytkan soñ:
«Dolum, bölüntpö gana menin sanaamdı,
Alıp kelçi ber cakka
Ölgöndö körgön balamdı.
Boz ala tuygun bolpoñdu,
Alıp kelçi ber cakka,
Boz karçıga çolpondu,
Oozumdu açıp öpköndü,
Közümdü açıp körgöndü».
Söz salsa beybak köngön cok,
Balasın baatır-şerge bergen cok.
Kundaktagı balanı

Zavallı Kanıkey çıktı boynu bükük.
Yiğidin yüzünü görünce,
Donakalmış zavallın,
İnsanoğlu, yüz yüze geldiği yer işte orası:
«Varılıp dönülmez Çoñ-Beecin'den,
Padişahım, sağ esen geldin mi?
Savaşa sürülse uğurlu
Yiğitlerin hepsini
Sen Beecin'e armağan mı verdin?
Padişahım, yılkıdan düz doru da geçti,
Almambet, Çubak er şöyle dursun,
Evvelki Hazret Ali arslan da geçti.
Beyim, bugün görülen yarın yok,
Aldatıcı hep aldatır durur,
Bahadır, böyle haindir bu şen dünya!
Ölene ağlamakla fayda yok».
Manas dönüp çekildikten sonra,
Andaşı hatunu böyle öğüt verince:
«Dolum, bölme benim tasamı,

Getiriver beri yana
Güç bela kavuştuğum çocuğumu.
Boz ala doğan yavrusunu,
Getiriver beri yana,
Boz atmacayı, çoban yıldızını,
Ağzımı açıp öptüğümü,
Gözümü açıp gördüğümü».
Söz salsa da zavallı razı olmadı,
Çocuğunu bahadır arslana vermedi.
Kundaktaki çocuğu

	Kımtıp turat körgözböy,	*Sıkıca sarıp göstermez,*
	Körgözbögön sebebi,	*Göstermeyişinin sebebi:*
	Baatırıñ dindin cölögü,	*Bahadırın dinin direğiydi,*
	Telegeyi teñ bolçu,	*Her yanı denk, kusursuzdu,*
	Baatırıñ Şay koldogon şer bolçu.	*Bahadırın Şay'ın koruduğu arslandı.*
	Için karap otursañ,	*İçine bakacak olsan,*
	Cer cüzünön keñ bolçu.	*Yeryüzünden genişti.*
	Karaganı aman kalçu emes.	*Baktığı sağ kalmazdı.*
74640	Badışası Manas kan	*Padişahı Manas Han*
	Balanı süyör can emes,	*Çocuk sevecek can değil,*
	Bala süybös sebebi,	*Çocuk sevmeyişinin sebebi:*
	Karagan aman kalçu emes.	*Baktığı sağ kalmazdı.*
	Közündö kara kalı bar,	*Gözünde kara beni var,*
	Cüzündö caman zaarı bar.	*Yüzünde yaman zehri var.*
	Sırın bilgen Kanıkey	*Sırrını bilen Kanıkey*
	Sırttanga berbeyt çırkırap,	*Sırttan'a vermez çığlık çığlığa,*
	Közü kangan Kanıkey	*Her şeyi görüp bilen Kanıkey*
	Kök calga berbeyt burkurap.	*Boz yeleliye vermez hıçkırarak.*
74650	Köp aylası ketkende,	*Çaresi iyice tükendiğinde,*
	Manas kan altaykan saldı kerekke,	*Manas Han gerekince bir düzen kurdu,*
	Köp sagıngan balaga,	*Çok özlediği çocuğa,*
	Baatır kamçısın berdi belekke.	*Bahadır kamçısını verdi armağan.*
	Baatırıñ kamçısın sunup turganda	*Bahadırın kamçısını uzatırken,*
	Kamçısın karmap bilgizip,	*Kamçısını tutturup belli edip,*
	Semeteydin çekesine tiygizip,	*Semetey'in alnına değdirip,*
	Çekege tiygen kamçını	*Alna değen kamçıyı*
	Kur gana kur-kur-kur cıttap,	*Boyuna kur kur kur koklayıp,*
	Kubat ele kılat kurgan kan	*Güç edinir zavallı han,*
74660	Kudayım bergen dep cıttap.	*Tanrım verdi diye koklayıp.*
	Cakınıraak kalganda,	*Yaklaşıp kaldığında,*
	Talastın çeti körünüp:	*Talas'ın ucu görünüp:*
	«Almambet, Çubak asıl», - dep,	*«Almambet, Çubak asildi», - diye,*
	Kabılandın köñülü caman bölündü,	*Kaplanın gönlü fena bölündü,*
	Baatırıñ, baatır Manas atanıp,	*Bahadırın, bahadır Manas adını alıp,*
	Itelgidey kayran köz,	*Doğan gibi keskin göz,*
	Irmebey közgö caş alıp,	*Kırpmadan göze yaş alıp,*
	Kaldaydı çapkan kol kurap,	*Kalday'ı vuran orduyu toplayıp,*
	Kañırıgı bek tütöp,	*Genzi pek tütüp,*

Baatırıñ caşıp ketti koñgurap. | *Bahadırın hüngürdeyip yaş döktü.*
Altın caak aybalta | *Altın yanaklı aybaltayı*
Alkımdan karmap imerip, | *Boğazından tutup çevirip,*
Baatır böyrökkö tayap ciberip, | *Bahadır böğrüne dayayıp,*
Baatırıñ koñgurap ündü saldı emi. | *Bahadırın inleyerek ses saldı işte.*
Almambet, Çubak ordogo | *Almambet, Çubak otağında*
Baatırıñ ökürüp catıp kaldı emi. | *Bahadırın hıçkıra hıçkıra yatakaldı işte.*
«Akkula okko uçurdum, ayaş, | *«Akkula'yı okla uçurdum, ayaş,*
Altın aydar, çok belboo, ayaş, | *Altın perçemli, püsküllü kuşaklı, ayaş,*
Azizkandın gana calgızı, ayaş, | *Azizkan'ın biriciğini, ayaş,*
Almambet şeyit keçirdim, ayaş, | *Almambet'i şehit verdim, ayaş,*
Kanatımdan kayrıldım, ayaş, | *Kanadımdan kırıldım, ayaş,*
Kara kılıp olturgan | *Dayanak edinip oturduğum*
Kan Çubaktan ayrıldım, ayaş! | *Han Çubak'tan ayrıldım, ayaş!*
Men Beecindi çaptım, köp aldım, ayaş, | *Ben Beecin'i vurdum, çok aldım, ayaş,*
Beelese canga tabılbas, | *Değer biçilse cana bulunmaz,*
Men Sırgagımdı cep aldım, ayaş, | *Ben Sırgak'ımı yitirdim, ayaş,*

Men kanatım okko culdurdum, ayaş, | *Ben kanadımı oka kaptırdım, ayaş,*
Kabılandan ayrılıp, | *Kaplandan ayrılıp,*
Men karan kün candı tındırdım, ayaş! | *Ben kara günde canları yitirdim, ayaş!*
Sulayman cetkis Beecinden, ayaş, | *Süleyman'ın erişmediği Beecin'den, ayaş,*
Suragın gana suurup men aldım, ayaş, | *Hesabını söküp aldım ben, ayaş,*
Suragın suraym dep turup, ayaş, | *Hesabını sorayım derken, ayaş,*
Men egizderdi cep aldım, ayaş! | *Ben ikizleri yitirdim, ayaş!*
Men Beecinge kirip kayrıldım, ayaş, | *Ben Beecin'e girip döndüm, ayaş,*
Men berenderden ayrıldım, ayaş, | *Ben yiğitlerden ayrıldım, ayaş,*
Men kanatım örtkö çaldırdım, ayaş, | *Ben kanadımı yangına kaptırdım, ayaş,*
Kabılandın baarısın | *Kaplanların hepsini*
Men Kakançıga aldırdım, ayaş! | *Ben Kakançı'ya kaptırdım, ayaş!*
Egiz kozu tügöyüm, ayaş, | *İkiz kuzumun eşiydi, ayaş,*
Eköönü katar cep alıp, | *İkisini arka arkaya yitirip,*
Men ölböy gana kantip cürömün, ayaş! | *Ben ölmeden nasıl yaşarım, ayaş!*
Kara gana Beecin, Kakançı ayaş, | *Kara Beecin, Kakançı, ayaş,*
Men kamap gana turbadım, ayaş, | *Ben kuşatıp durmadım mı, ayaş,*
Men karatkan şibee, ılama, ayaş, | *Ben baş eğdirdiğim Şibee, Ilama, ayaş,*
Oşonu sabaganda ölbödüm, ayaş, | *Onları döverken ölmedim, ayaş,*
Arslan-şer cardıgında ölbödüm, ayaş, | *Arslan erler sağken ölmedim, ayaş,*
Almambet, Çubak, Sırgak şer | *Almambet, Çubak, Sırgak arslan,*

Bardıgında ölbödüm, ayaş!
Men Beecinge gana beypay saldırdım, ayaş,
Bek düynögö kızıgıp,
Men berenderden ayrıldım, ayaş!»
Kan Manas mintip barganda,
Kayıñ ıylap, tal ıylap,
Oşondo kalayık curttun baarı ıylap.
Kızıl kırçın kız baldar
Kızıldan kara kiyişip,
Kark toktolgon katındar
Karadan kara kiyişip.
Cılkıda tulpar ala baş,
Baatır, argın, kırgız aralaş,
Toksondogu çal ıylap,
Tolgon curttun baarı ıylap,
Arakka toygon mas ıylap,
Ala köödön akılsız,
Oşondo on ekide caş ıylap,
Booru cetik er ıylap,
Manas kandın kırk kıraanı teñ ıylap.
Oşondo Agınay kızı Aruuke,

Hepsi varken ölmedim, ayaş!
Ben Beecin'e kargaşa saldırdım, ayaş,

Şu yalan dünyaya imrenip,
Ben yiğitlerden ayrıldım, ayaş!»
Han Manas böyle varınca,
Kayın ağladı, söğüt ağladı,
O zaman ahalinin, yurdun hepsi ağladı.
Kızıl körpe kız çocuklar
Kızıl yerine kara giyip,
Olgunluğa ermiş kadınlar
Karanın karasını giyip.
Yılkıda küheylan ala başlı,
Bahadır, Argın, Kırgız karışık,
Doksanındaki ihtiyar ağladı,
Dolu yurdun hepsi ağladı,
Rakıya doymuş sarhoş ağladı,
Boş göğüslü akılsız,
O zaman on ikisindeki genç ağladı,
Bağrı pek er ağladı,
Manas Han'ın kırk yiğidi hep ağladı.
O zaman Agınay kızı Aruuke,

Almambettin zayıbı:
«Toodoku cılkı toguz san,
Toburçak, buudan aralaş,
Tozup alar caman at,
Tomsortup candı kuuratpay,
Toodoyum, töröm ala cat!
Badışam, barmaktayda baş koşkon,
Oşo ce, bittey kezde birikken,
Kancıgaña çala ket,
Karaandaşa ketkenge,
Kabılan, men çirkindi ala ket!
Ar uruudan köynögüm
Tartsam cetpeyt moynuma,
Talıktırbay beybaktı
Kabılan, tarta ketçi koynuña!
Otuz dayra birikse,

Almambet'in karısı:
«Dağdaki yılkı dokuz tümen,
Toburçak, küheylan karışık,
Dağılıp gidecek değersiz atlar,
Canı boynu bükük koyup kurutma,
Dağ gibim, beyim, beni de al yat!
Padişahım, parmak kadarken baş koşan,
Ya da bit kadarken birleşen,
Terkine bağlayıp git,
Yanında karaltı olup gideyim diye,
Kaplan, ben zavallıyı da al git!
Türlü türlü gömleğim,
Çeksem boynuma yetmez,
Zavallıyı süründürmeden,
Kaplan, çekiver koynuna!
Otuz ırmak birleşse,

Şar cerindey badışam,
Otuz too birikse
Tar cerindey badışam».
Koşok aytıp çırkırap,
Oşondo Almambet zayıbı Aruuke,
Çubaktın zayıbı Birmıskal,
Esenkan kızı Burulça
Oşondo kan Manastın aldına
Kaygırıp ıylap çırkırap,
Badışañdın aldına
Baatır ay, üç ayım çıktı burkurap.
Üçöönün kandı beti cırtıluu,
Kara gana çaçı cayıluu,
Ay-çırayluu ur betten
Oşondo arık-arık kan ketip,
Karagattay kayran köz
Kamçı boyu caş ketip,
Bödönödöy kayran köz
Bölök-bölök caş ketip,
Karasa beti bölünüp,
Kan aralaş kanduu caş
Arık boyu tögülüp:
«Ayaş can ay karañgı bolgondo,
Tündü emine kılabız?
Asıldardan arkada erkek bala cok,
Degele kündü emine kılabız?

Çağıldadığı yer gibiydin padişahım,
Otuz dağ birleşse,
Daraldığı boğaz gibiydin padişahım».
Ağıt söyleyip çığrışıp,
O zaman Almambet'in karısı Aruuke,
Çubak'ın karısı Birmıskal,
Esenkan kızı Burulça,
O zaman Han Manas'ın önüne,
Kederlenip ağlayıp çığrışarak,
Padişahının önüne,
Bahadır hey, üç hanım çıktı hıçkırarak.
Üçünün kanlı yüzü yırtık,
Kara saçları dağınık,
Ay yüzlü huri yüzden
O zaman ince ince kan gidip,
Frenk üzümü gibi kara gözden
Kamçı boyu yaş gidip,
Bıldırcın gibi güzel gözden
Bölük bölük yaş gidip,
Bakılsa yüzü bölünmüş,
Kan karışık kanlı yaş
Ark boyunca dökülüp:
«Ayaş can, ay karanlık olduğunda,
Geceyi ne yaparız?
Asillerden geride erkek çocuk yok,
Hiç, gündüzü ne yaparız?

Toodogu cılkı toguz miñ
Munu tozup koyor eesi cok,
Kudaydın salgan işine,
Baatır ay, kötörböskö çara cok.
Aldeylep karmap turganga,
Baatır ay, koldogu erkek bala cok!
Altı ayçılık Beecindi
Baatır ay, altı kündük col dediñ,
Aziret tiybes Beecindi
Baatır ay, aylasız caman kor dediñ.
Baatır ay, abaylabay çaldırdıñ,
Almambet, Çubak şeriñdi

Dağdaki yılkı dokuz bin,
Bunu güdüp toplayacak sahibi yok,
Tanrı'nın saldığı işe,
Bahadır hey, katlanmamaya çare yok.
Ninniyle kucakta tutacak,
Bahadır hey, elde erkek çocuk yok!
Altı aylık Beecin'i,
Bahadır hey, altı günlük yol dedin,
Hazret'in el sürmediği Beecin'i,
Bahadır hey, çaresiz, değersiz hor dedin.
Bahadır hey, sakınmadan kırdırdın,
Almambet, Çubak arslanını,

Baatır ay, kıtayga belek aldırdıñ.
Baatır ay, kıymaluu cagın kördüñbü?
Ayaş can, kıynalbay esen keldiñbi?
Kızırduu şerdin baarısın,
Ayaş can, kıtayga belek berdiñbi?
Kıymaluu caktan çaldırıp,
Kıraandardın baarısın
Ayaş, kıtayga belek aldırıp,
Sak-salamat keldiñbi?
Ayaş can, ıslam cüzün kördüñbü?
Beliñe tañuu berendi,
Bel tutup cürgön kösöldü,
Beylöösüz kara kapırga
Baatır ay belek karmap berdiñbi?

Ceti ayçılık al Beecin
Baatır, ceti küñdük col dediñ,
Cetkileñ kara kıtaydı
Baatır ay, mendeden caman kor dediñ.
Altındı taktıñ celekke,
Asıldardın baarısın
Ayaş can, aldırıp keldiñ belekke.
Ayaş can, Beecinden esen keldiñbi?
Ayaş can, beylebey altı ay salışıp,
Berenderdin baarısın
Ayaş can, belekke karmap berdiñbi? »

Bezildep karaluu katın turganda,
Kan Manaska uşunday coop kılganda,
Baatır til süylöböy alayıp,
Ayaştar mintip turganda,
Baatırıñ tilden kaldı şalayıp.

Ayaştın sözü küçödü,
Arman kılıp kan Manas,
Oşondo kañırıgı tütödü:
«Almambet astıga cürsö ak colum,
Çubagım artıma cürsö san kolum.
Keçee kara bolot Zulpukor

Bahadır hey, Hıtay'a armağan kaptırdın.
Bahadır hey, kıyım olan yanı gördün mü?
Ayaş can, örselenmeden esen geldin mi?
Hızırlı arslanların hepsini,
Ayaş can, Hıtay'a armağan mı verdin?
Kıyım olan yandan kırdırıp,
Kartalların hepsini,
Ayaş, Hıtay'a armağan kaptırıp,
Sağ salim geldin mi?
Ayaş can, İslam'ın yüzünü gördün mü?
Beline destek olan yiğidi,
Bel bağladığın ulu eri,
Aymaz kara kâfire,
Bahadır hey, armağan diye tutup verdin mi?
Yedi aylık o Beecin'i,
Bahadır, yedi günlük yol dedin,
Kudretli kara Hıtay'ı,
Bahadır hey, kuldan beter hor dedin.
Altını bayrağa taktın,
Asillerin hepsini,
Ayaş can, armağan diye kaptırıp geldin.
Ayaş can, Beecin'den esen geldin mi?
Ayaş can, aldırmadan altı ay vuruşup,
Yiğitlerin hepsini,
Ayaş can, armağan diye tutup verdin mi? »
Yaslı kadınlar sızlanıp dururken,
Han Manas'a böyle karşılık verince,
Bahadır dile gelmez, gözleri büyüyüp,
Ayaşlar böyle dururken,
Bahadırın dili tutuldu bitkin.

Can dostun sözü ağırlaştı,
Hasret çekip han Manas,
O zaman bağrı tütüp yandı:
«Almambet önümde yürüse ak yolum,
Çubagım ardımda yürüse sansız kolum.
Dün kara çelik Zulpukor

	Kınday catkan kezimde,	*Kınında yatar çağımda,*
74820	On segiz miñ aalamdı	*On sekiz bin âlemi*
	Sındap catkan kezimde,	*Sınayıp durduğum çağda,*
	Kaldaygan şaardın baarısın,	*Heybetli şehirlerin hepsini,*
	Kamap turgan kezimde,	*Kuşatıp durduğum çağda,*
	Kayaşayak bergendi	*Karşı koyup direneni*
	Karsıldatıp momintip,	*Çatır çatır işte böyle,*
	Sabap turgan kezimde,	*Dövüp durduğum çağda,*
	Keñ dünüyönün tarında,	*Geniş dünyanın darında,*
	Alakemdin barında,	*Alakem sağ iken yanımda,*
	Mında ölböy ne boldum?	*Onda ölmeyip ne oldum?*
74830	Aldırıp iydim caman at,	*Kaptırıp aldım kötü adı,*
	Almambet, Çubak ala cat!	*Almambet, Çubak, al da yat!*
	Ak maraldı kubalap,	*Ak maralı kovalayıp,*
	Uy kılganda ölbödüm,	*İnek kıldığımda ölmedim,*
	Aalamdın baarın tokmoktop,	*Âlemin hepsini dövüp de,*
	Men, buy kılganda ölbödüm.	*Ben kul kıldığımda ölmedim.*
	Almambet menen Çubaktı	*Almambet ile Çubak'ı*
	Döö kılganda ölbödüm.	*Dev kıldığımda ölmedim.*
	Kıtay turmak kılımdı,	*Kıtay şöyle dursun, cihanı,*
	Kıyratıp sayıp baarısın,	*Yıkıp saplayıp hepsini,*
74840	Kıyındardın barında	*Nice yaman sağ iken,*
	Oşondo, cöö kalganda ölbödüm.	*O zaman, yaya kaldığımda ölmedim.*
	Kara Beecin, Kambılın	*Kara Beecin'i, Kambıl'ı*
	Kamaganda ölsömçü,	*Kuşattığımda ölseydim,*
	Kalday menen soloondu	*Kalday ile Soloon'u*
	Sabaganda ölsömçü!	*Dövdüğümde ölseydim!*
	Kırk kez salgan dubalın	*Kırk kat çekilen duvarını*
	Col kılganda ölbödüm,	*Yol kıldığımda ölmedim,*
	Kızıl altın dildesin	*Kızıl altın sikkesini*
	Toy kılganda ölbödüm,	*Toy kıldığımda ölmedim,*
74850	Kakançıluu Beecindi	*Kakançınlı Beecin'i*
	Kamagan cılı ölbödüm,	*Kuşattığım yıl ölmedim,*
	Kalıñ altın dildesin	*Kalın altın sikkesini*
	Talagan cılı ölbödüm.	*Yağmaladığım yıl ölmedim.*
	Ölböy bir öksüy berdimbi,	*Ölmeyip böyle sızlar mı oldum,*
	Beelese kolgo tiybegen	*İstemekle ele geçmeyen*
	Berenderdin baarısın	*Yiğitlerin hepsini,*

Kapıray,
Beecinge karmap berdimbi?
Aldırıp kayttım caman at,
Ey, Almambet, Çubak ala cat!
Keçee Cılgınduunun oyunda
Cayanı kesip ceçü elem,
Canaşa bolso Almambet,
Men cañ-cuñdu buzam deçü elem.
Kursagım caman açkanda,
Men kazını kesip ceçü elem,
Kurdaşım Çubak turganda,
Kıtay turmak, kılımdı
Men kıyratıp iem deçü elem.
Ok ötpögön sup köynök
Kiyişermin deçü elem,
Oyronum Almam barında,
On segiz miñ aalamga
Men sürüşörmün deçü elem.
Kara bolot Zulpukor
Men köölöşörmün deçü elem,
Kanım Çubak can birge
Karaan bolso canıma,
On segiz miñ aalamga
Men cöölöşörmün deçü elem.
Karmagan tuum sındıbı,
Adam, kastaşkan can tındıbı?
Çalkar köl batkak boldubu?
Almambet menen Çubagım,
Ataganat Sırgagım
Şum kara cer sordubu?
Keçee Talasta turdum cer caylap,
On eki aalım din ıslam
Kimisi tilim alçu eken,
Aykaylatıp baarısın
Aydap ele bardım kembaylap.
Baygambar baspas Beecindin
Başaaluu törün basam, - dep,
Badışa Almam kök caldın
Içinde muñun açam, - dep,

Vah, yazık,
Beecin'e tutup mu verdim?
Kaptırıp döndüm kötü adı,
Ey Almambet, Çubak, al da yat!
Dün Cılgındı ovasında
Yayın kesip yer idim,
Yanımda olsa Almambet,
Ben cañ-cuñu bozarım der idim.
Karnım iyice acıktığında,
Ben kazı kesip yer idim,
Kurdaşım Çubak dururken,
Kıtay şöyle dursun, cihanı
Ben yıkıp geçerim der idim.
Ok geçmez sof gömleği
Giyerim der idim,
Yamanım Almam var iken,
On sekiz bin âleme
Ben meydan sürerim der idim.
Kara çelik Zulpukor'u
Ben savururum der idim,
Hanım Çubak canla bir,
Yanıma yoldaş dursa,
On sekiz bin âleme
Ben kapışırım der idim.
Tuttuğum tuğ kırıldı mı,
Be hey, hasım olan can dindi mi?
Engin göl bataklık mı oldu?
Almambet ile Çubagım,
Ah yazık, Sırgagım,
Sinsi kara yer mi yuttu?
Dün Talas'ta durdum yurt tutup,
On iki âlim, din-i İslam,
Hangisi sözümü dinler diye,
Haykırtarak hepsini
Güdüp götürdüm kul gibi.
Peygamber basmaz Beecin'in
Baş köşesine basarım deyip,
Padişah Almam gök yelelinin
İçindeki derdini açarım deyip,

Keçildin kanı Koñurbay

Cılkısın tiyip alam, - dep,
Aylam kelse Beecinge
Almambet menen Çubaktı
Kan kötörüp salam, - dep,
Kayguulga kirip kayrılgan,
Mendey şorduu bar beken?
Almambet, Çubak - eki kan,
Ataganat Sırgagım
Üç berenden ayrılgan
Baatır ay, mendey bir şorduu bar beken?»
Ayza muştap zañgırap,
Baatırıñ ökürüp algan añgırap.
Bayagı çogulgan eli tarabayt,
Çoñdugun körçü Manastın,
Biröö koy degenge carabayt.
Bayakı kayran dolu Kanıkey
Badışanın aldına
Basıp keldi sumsayıp,
Basa tüşüp carkıldap,
Altından kılgan çoñ söykö
Omuroodo carkıldap:
«Baatır, aytsa arman arılbayt,
Baatır, akıret ketken egizder,
Baatır, arman kılsañ tabılbayt!
Telegeyden teñ ötkön,
Teñiziñ Almambet, Çubak, Sırgak er emes,
Baatır, telegey curtuñ köp ötkön.
Ökürsöñ oozuñ cabılbayt,
O düynö ketken egizder,
Baatır ay, öpkölösöñ tabılbayt!
Telegeyi teñ da ötkön,
On segiz miñ aalamdan
Baatır, aalamdı gana buzgan şer da ötkön.
Kaygırsa cürök kamıgat,

Keçil'in hanı Koñurbay'ın

Yılkısını basıp alırım deyip,
Elimden gelse Beecin'e
Almambet ile Çubak'ı
Han kaldırıp koyarım deyip,
Akına girip geri dönen,
Benim gibi kara bahtlı var mıdır?
Almambet, Çubak — iki han,
Ah yazık, Sırgagım,
Üç yiğitten ayrılan,
Bahadır ah, benim gibi bir kara bahtlı var mıdır?»
Mızrak yumruklayıp gümbürdeyip,
Bahadırın böğüre böğüre feryat etti.
O toplanan halk dağılmaz,
Manas'ın ululuğuna bak sen,
Biri "yeter" demeye yaramaz.
O bildik yaman kadın Kanıkey
Padişahın önüne
Yüzü asık yürüyüp geldi,
Salınarak geldi ışıl ışıl,
Altından yapılma büyük küpe
Göğsünde parıldayıp:
«Bahadır, söylemekle hasret arınmaz,
Bahadır, ahirete giden ikizler,
Bahadır, hasret çeksen bulunmaz!
Dünyadan nice denk geçti,
Dengin yalnız Almambet, Çubak, Sırgak er değil,
Bahadır, kâmil yurdun çok geçti.
Böğürsen ağzın kapanmaz,
O dünyaya giden ikizler,
Bahadır ah, yanıp yakılsan bulunmaz!
Kâmil olanlar da geçti,
On sekiz bin âlemden
Bahadır, âlemi bozan aslan da geçti.

Kaygılanan yürek ezilir,

Kapalanba, sultanım,
Kayrandar kaydan tabılat?
Kanıñ Almañ calgızıñ
Tabılgıluu kolotuñ,
Sultanım, talıkkan menen ayla cok.
Sultanım, Akbaltaydın Çubagı
Taptap koygon bolotuñ,
Ulak kandın Sırgagı

Kederlenme, sultanım,
Yitenler nerden bulunur?
Hanın Almañ — biriciğin,
Tabılgı bitmiş koyağın,
Sultanım, yorulmakla çare yok.
Sultanım, Akbaltay'ın Çubak'ı —
Döve döve bilediğin çeliğin,
Ulak han'ın Sırgagı —

Altından kılgan som Baltay,
Alarga öksögön menen ayla cok,
Ölük menen tiriktin
Kuran cüröt araga,
Ötköndörgö köp öksöp,
Baatır ay, colukpa çerdüü balaaga!
Eçen bir döbö - cer ötkön,
Baatır ay, al emes
Atabız Adam teñ ötkön
Iskender gana, koco Sulayman,
Düynödön zarlap al ötkön,
Eçender sendey kan ötkön!
Ötköngö öksögön menen ayla cok,
Ketkenderge,
Keyigen menen bayda cok», -
Dep, oşontüp, Kanıkey,
Manastı koltuktap attan tüşürüp,
Törт-Küldün tömön cagında,
Törö Manastın saygan bagında,
Darbazaluu korgondo,
Kanıñız Manas kandın ordogo,
Kanttı karday tomurgan,
Sarı maydı opurgan,
Bölökçö coruk baştagan:
«Bagılan kozu, şirin baş,
Badışam kelse cesin» - dei,
Baykuş katın Kanıkey,
Bor kaynatıp taştagan.
Kara çayın şimirtip,
Kazı kertip, cal berip,

Altından dökme som Baltay,
Onlara ağlamakla çare yok,
Ölü ile dirinin
Arasında Kur'an yürür,
Geçenlere çok ağlayıp,
Bahadır ah, dertli belaya rastlama!
Nice tepe yerle bir olup geçti,
Bahadır ah, o değil,
Atamız Âdem bile geçti,
İskender ile hoca Süleyman,
Dünyadan ağlayıp o da geçti,
Niceler, senin gibi han geçti!
Geçene ağlamakla çare yok,
Gidenlere,
Yanıp yakılmakla fayda yok», —
Deyip, böylece, Kanıkey,
Manas'ı koltuklayıp attan indirip,
Tört-Kül'ün aşağı yanında,
Bey Manas'ın diktiği bağında,
Kapılı hisar içinde,
Hanınız Manas han'ın otağında,
Şekeri kar gibi yığan,
Sarı yağı tepeleme koyan,
Başka türlü iş başlattı:
«Besili kuzu, tatlı baş,
Padişahım gelirse yesin» deyip,
Zavallı kadın Kanıkey,
Körpe etini kaynatıp koymuş.
Kara çayını içirip,
Kazı doğrayıp, yele yağı verip,

Kök calga calañ kaymak may berip,
Asılıñ ceñekeñ sıylap turganda,
Arka moyun arası
Kabıldap kalgan kezi eken,
Baatırdın aybalta tiygen carası.
Oşondo akıldaşı zor Bakay:
«Muzdaktın başı muz cayloo,
Oşondo burulbay ketçi, Kanıkey,
Salkın cayga konçu emi».
Oşondo kayran katın Kanıkey,
Celbegey ton kiygizip,
Celmayanga mingizip,

Gök yeleliye halis kaymak yağı verip,
Asil yengen ağırlayıp dururken,
Ense ile boynun arası
Azıp iltihaplandığı dem imiş,
Bahadırın aybalta değen yarası.
O zaman akıl dostu ulu Bakay:
«Muzdak'ın başı buz yayla,
Oradan sapmadan gidiver, Kanıkey,
Serin yere kon şimdi».
O zaman güzelim kadın Kanıkey,
Omzuna kaftan giydirip,
Celmayan'a bindirip,

Buramaluu cez naydar
Burçunan karmap imerdi,
Burkurap ıylap ceñekeñ,
Üzüktöy kalpak er Şuutunu ciberdi.
Mısır menen Bagdattı
Katar munu çaldırdı,
«Üpü» degen bir darı,
«Apı» degen bir darı,
Tömönkü keñ Mısırdan aldırdı.
Bayakı beren katın Kanıkey
Mediynanı çaldırıp,
Mından darı aldırıp,
Celpinişti çaldırıp,
Ceñekeñ mından darı aldırıp,
Kaynatma kara darıdan
Bayagı kayran katın Kanıkey
Carasına saldı emi.
Ar çiriktin baarısın
Kuzgundatıp teptirip,
Tışınan suurup aldı emi.
Kırma kızıl darını
Ceñeñ içinen basa berdi emi.
Oşondo oorugan ceri basılıp,
Kabılan sultan kanıñdın
Umaçtay közü açılıp,
Kubattanıp tirdenip,

Burmalı tunç mızrağı
Ucundan tutup çevirdi,
Hıçkıra hıçkıra ağlayıp yengen,
Üzük gibi kalpaklı er Şuutu'yu gönderdi.
Mısır ile Bağdat'ı
Sırayla ona dolaştırttı,
«Üpü» denen bir ilaç,
«Apı» denen bir ilaç,
Aşağıdaki geniş Mısır'dan getirtti.
O yiğit kadın Kanıkey
Medine'yi dolaştırtıp,
Oradan ilaç aldırıp,
Celpiniş'i dolaştırtıp,
Yengen oradan ilaç aldırıp,
Kaynatma kara ilaçtan
O güzelim kadın Kanıkey
Yarasına koydu şimdi.
Çürüyen ne varsa hepsini
Dağlayıp iyice temizletip,
Dışından çekip aldı şimdi.
Kırma kızıl ilacı
Yengen içinden bastırdı şimdi.
O zaman ağrıyan yeri yatışıp,
Kaplan sultan hanının
Gözü umaç gibi açılıp,
Kuvvet bulup dirilip,

Oşondo, kurgan törö irdenip,
Kayra köçüp Talaska,
Baatırıñ keñ Talas boyloy kongondo,
Baştagıdan artıkça sultan bolgondo,
Tilge kelbes adamdı
Baatır tilge salıp korkutup.
Din bilbegen kapırdı,
Baatır ay, dinge salıp korkutup.
Kasiettüü can bolup,
Oşondo kayran baatır kan bolup,
Buudandın oozun burganda,
Baatır ay, murunkuday turganda,
Bir künü tañ kaşkayıp sürgöndö,
Cerge carık tiygende,
Uykudan çoçup oygonup,
Badışa oñ cagına tolgonup,

O zaman garip bey canlanıp,
Geri göçüp Talas'a,
Bahadırın geniş Talas boyunca konunca,
Eskisinden üstün sultan olunca,
Dile gelmez adamı
Bahadır dile getirip korkutup.
Din bilmez kâfiri,
Bahadır ah, dine sokup korkutup.
Kerametli can olup,
O zaman güzelim bahadır han olup,
Küheylanın ağzını çevirince,
Bahadır ah, eskisi gibi durunca,
Bir gün tan ağarıp sökünce,
Yere aydınlık değince,
Uykudan irkilip uyanıp,
Padişah sağ yanına dönüp,

Şaşıp amaz okunup,
Korozdoy bolgon kayran şer,
Taybuuruldu tokunup,
Ermendüünün conunda,
Aç-Maraldın boyunda,
Ölgönbü dese tiri arbak,
Baatır ay, erbeyip karaan körünöt.
Körüngöndön körünöt,
Körünbösö Manastın
Köönü oşondo bölünöt,
Bayagı amanat kılıp tabıştap,
Cüktöp iygen Almambet,
Astındagı bayakı
Cüktöp iygen emespi,
Ay tiygendey carkırap,
Sarala buudan körünöt,
Uy kuymulçak Sarala,
Köktön kök ala bulut tutulup,
Almambettin söögün
Aygaylagan san koldon
Oşondo, aman alıp kutulup,
Aytayın dese tili cok,

Aceleyle namazını kılıp,
Horoz gibi dinç güzelim aslan,
Taybuurul'u eyerleyip,
Ermendü'nün sırtında,
Aç-Maral'ın boyunda,
Öldü mü desen diri ruh,
Bahadır ah, silik bir karaltı görünür.
Göründükçe görünür,
Görünmese Manas'ın
Gönlü o an bölünür,
Hani emanet deyip ısmarlayıp,
Yükleyip gönderdiği Almambet,
Altındaki o bildik at,
Yükletip saldığı değil mi,
Ay vurmuş gibi parlayıp,
Sarala küheylan görünür,
Sığır sağrılı Sarala,
Gökten gök ala bulut tutulup,
Almambet'in naaşını
Haykıran sansız koldan
O zaman sağ çıkarıp kurtulup,
Söyleyeyim dese dili yok,

Aybandan estüü carıktık
Kılt degizip suu cutpay,
Kırt etip çöptü çaynabay,
Kündö tınıp kalbastan,
Kün mezgilin albastan,
Ay tiygendey Sarala,
Kapkara bölup cölönüp,
Bayagı almaday bolgon altın baş
Kapkara kanga bölönüp,
Aranday oozu açılıp,
Oozunan köbük çaçılıp,
Oşondo başın cerge salıptır.
Ayban da bolso Sarala,
Aylansa bolot buudanga,
Canıbar aza kütüp kalıptır,
Keñ Talastı bet alıp,
Canıbar kerilip kaçıp alıptır.
Cal-kuyruktan ayrılıp,
Canıbar çolok atka konuptur,
Caynap turgan Sarala

Hayvandan akıllı nur yüzlü,
"Kılt" edip bir yudum su yutmaz,
"Kırt" edip bir tutam ot çiğnemez,
Günlerce durup dinlenmeden,
Gün vaktini almadan,
Ay vurmuş gibi Sarala,
Kapkara olup yaslanıp,
O elma gibi altın baş
Kapkara kana bulanıp,
Ahır kapısı gibi ağzı açılıp,
Ağzından köpük saçılıp,
O zaman başını yere eğmiş.
Hayvan da olsa Sarala,
Kurban olunası küheylandır,
Hayvancağız yas tutar olmuş,
Geniş Talas'a yönelip,
Hayvancağız gerilip kaçmış.
Yeleyle kuyruktan ayrılıp,
Hayvancağız "güdük at" adını almış,
Işıl ışıl duran Sarala

Bıyıl Sarala çolok boluptur.
Eñkeygen sayın erdi coor,
Tırmaktay ceri taza emes,
Terdik salçu ceri coor,
Bel etinin baarı coor,
Eer saluuçu ceri coor
Eçen bir cerden beli coor,
Oşondo uy kuymulçak Sarala,
Ayban da bolso canıbar,
Oşondo ubaranı köp tartkan,
Alıstan sapar col cürüp,
Sarala arık bolup kalıptır.
Alakeñdi kötörüp,
Bütkön boydon ayrılıp,
Oşondo karıp bolup kalıptır.
Cal-kuyruktan ayrılıp,
Çolok ele atka konuptur,
Oşol kezde Sarala

Bu yıl Sarala güdük kalmış.
Eğildikçe sırtı yağır,
Tırnak kadar yeri sağlam değil,
Terlik konan yeri yağır,
Bel etinin hepsi yağır,
Eyer vurulan yeri yağır,
Nice yerinden beli yağır,
O zaman sığır sağrılı Sarala,
Hayvan da olsa hayvancağız,
O zaman çok eziyet çekmiş,
Uzaktan sefer yolu yürüyüp,
Sarala arık düşüp kalmış.
Alake'ni taşıyıp,
Bütün gücünden düşüp,
O zaman garip olup kalmış.
Yeleyle kuyruktan ayrılıp,
"Güdük" diye ad almış,
O sıra Sarala

	Caman attı boluptur.	*Kötü ad sahibi olmuş.*
	It-Ölböstün kaykañ kır	*İt-Ölbös'ün yalçın sırtını*
	Celgen eken Sarala,	*Yortmuş meğer Sarala,*
	Ayban körbös korduktu,	*Hayvan görmez horluğu,*
	Baatır ay, körgön eken Sarala.	*Bahadır ah, görmüş meğer Sarala.*
	Almambettin söögün	*Almambet'in naaşını*
	Artkan eken Sarala,	*Yüklenmiş meğer Sarala,*
75090	Ayban tartpas azaptı,	*Hayvan çekmez azabı,*
	Oşondo tartkan eken Sarala.	*O zaman çekmiş meğer Sarala.*
	Eer beldey eçen bel,	*Eyer beli gibi nice beli,*
	Aşkan eken Sarala,	*Aşmış meğer Sarala,*
	Eçen aşuu, taş coldu	*Nice geçidi, taş yolu*
	Baskan eken Sarala.	*Basmış meğer Sarala.*
	Tötö menen töp cürüp,	*Kestirmeden dosdoğru yürüyüp,*
	Celgen eken Sarala,	*Yortmuş meğer Sarala,*
	Törö Manas ak cüzün	*Bey Manas'ın ak yüzünü*
	Oşondo körgön eken Sarala.	*O zaman görmüş meğer Sarala.*
75100	Almambettin söögün	*Almambet'in naaşını*
	Aman-esen cetkizip,	*Sağ esen ulaştırıp,*
	Törö Bakay koluna	*Bey Bakay'ın eline*
	Oşondo bergen eken Sarala.	*O zaman vermiş meğer Sarala.*
	Almambettin söögün	*Almambet'in naaşını*
	Alıp cürüp kayran şer,	*Alıp yürüyüp güzelim aslan,*
	Tögöröktün tört burçun	*Yeryüzünün dört bucağını*
	Çalıp cürüp kayran er,	*Dolaşıp gezen güzelim er,*
	At-Başıga kelgende	*At-Başı'ya geldiğinde*
	Çeç-Töbö colun oydu - deyt,	*Çeç-Töbö'ye yol oydu derler,*
75110	Azizkandın calgızın	*Azizkan'ın biriciğini*
	Çeç-Töbögö koydu - deyt.	*Çeç-Töbö'ye koydu derler.*
	Kara dinden ak bolgon,	*Kara dinden ak olan,*
	Cana kapırdan kaçıp cat bolgon,	*Hem kâfirden kaçıp yad olan,*
	Cana sarı taldan saydırgan,	*Hem sarı söğütten diktirdiği*
	Talı kalgan Beecinde,	*Söğüdü kalan Beecin'de,*
	Sap altından casagan	*Som altından yapılma*
	Tagı kalgan Beecinde.	*Tahtı kalan Beecin'de.*
	Çaçıp iygen cıygandı,	*Derleyip yığdığını saçan,*
	Izdegen calgız ıymandı.	*Yalnız imanı arayan.*
75120	Kapırga kandık sürgünçö	*Kâfire hanlık süreceğine*

	Mekege barıp konom - dep,	*Mekke'ye varıp konarım deyip,*
	Kapırdın kanı bolgonço,	*Kâfirin hanı olacağına,*
	Kaymana burut bolom - dep,	*Adı yaban Burut olurum deyip,*
	Oşondo talak kılgan buttarın,	*O zaman talak kıldı putlarını,*
	Taştagan kıtay curttarın.	*Bıraktı Kıtay yurtlarını.*
	A düynönün ayınan	*Ahiretin yüzünden,*
	Bayakı azaptuu tozok barınan,	*O azaplı cehennemin varlığından,*
	Oşondo altın tagın may kılgan.	*O zaman altın tahtını ezip yağ kıldı.*
	«Busurman dinge kirbeyt», - dep,	*«Müslüman dinine girmez» deyip,*
75130	Adaldın birin bilbeyt», - dep,	*«Helalin birini bilmez» deyip,*
	Altın tagın may kılgan,	*Altın tahtını yağ kıldı,*
	Atası Azizkandı cay kılgan.	*Babası Azizkan'ı yere serdi.*
	Köp cinine tiygende,	*İyice öfkesine dokununca,*
	Kümüş tagın kan kılgan,	*Gümüş tahtını kana buladı,*
	Kündö aytsam tilge kirbeyt - dep,	*Her gün söylesem söz dinlemez deyip,*
	Kün cañ-cuñdu cay kılgan.	*Kün cañ-cuñu yere serdi.*
	Kara dinden ak bolup,	*Kara dinden ak olup,*
	Kaçıp Almañ çıkkanda,	*Kaçıp Almañ çıktığında,*
	Ölbögöndön kalışkan,	*Ölmedikleri için kaldılar,*
75140	Bılkıldak kuuray bışkança,	*Yumuşak kuray otu pişinceye dek,*
	Mıyzamdın gülü tüşköngö,	*Mıyzam çiçeği düşünceye dek,*
	Mıktap altı ay salışkan.	*Sıkı sıkıya altı ay vuruştular.*
	Sulayman tiybes Beecinge,	*Süleyman'ın el sürmediği Beecin'e*
	Sultan bolup kayrılgan,	*Sultan olup dönüp gelen,*
	Apadal sultan din üçün,	*Tertemiz sultan, din uğruna,*
	Enesi Altınaydan ayrılgan,	*Anası Altınay'dan ayrılan,*
	Alakeñ ayza karmap din buzgan,	*Alakem mızrak tutup kara dini bozdu,*
	Kakançıluu Beecindin	*Kakançınlı Beecin'in*
	Kazatına barganda,	*Gazasına vardığında,*
75150	Alakeñ kaza bolup okko uçkan,	*Alakem kazaya uğrayıp okla uçtu,*
	Kapırdan ölgön şeyitti	*Kâfirden ölen şehide*
	Oşondo Saralasın soydu emi,	*O zaman Sarala'sını kurban etti şimdi,*
	Çeç-Töbögö Alakeñdi koydu emi.	*Çeç-Töbö'ye Alake'yi koydu şimdi.*
	Kapırdan okko uçkan - dep,	*Kâfirden okla uçtu deyip,*
	Munu menen Çeç-Töbö	*Bununla Çeç-Töbö*
	Ülkön mazar boldu emi.	*Ulu bir ziyaretgâh oldu şimdi.*
	Saralanı soygondo,	*Sarala kurban edilince,*
	Oşondo, Alakeñdi koygondo,	*O zaman, Alakem konunca,*

Almambet cañı ölgönsüp,
Azaptı cañı körgönsüp,
Dostusu Manas kabılan
Toktoboy ıylap zarlanıp,
Almambettin ordogo
Ökürüp kelgen çagı eken,
Esten ketip endirep,
Manastın bolboy kalgan tabı eken.
«Cekeni belge kurçangan,
Ceti tümön kol kelse,
Celbegey kiyip kol salgan,
Altın aydar, çok belboo
Azizkandın calgızı,
Almambet dostum, ala cat,
Kolottogu karagat,
Kol karmaşıp ketkenge,
Kokuy kün, Almam ala cat!
Alakem - kara caak Akbaltay,
Kaykalatpay kim aştayt,
Karan tün tüşkön Beecindin
Kadimki colun kim baştayt?
Kızıl bolot celegim,
Almambet kıtaydan kelgen belegim.
Kızıtalak başka kün tüşsö,
Kıstalış cerde keregim,
Öödö çıksam öbögüm,
Ölböy kantip turamın,
Kokuy kün, Almam cölögüm!
Bek bekitken çebimen
Çın ayrılıp kalambı,
Berenim Almam şerimden,
Azizkandın calgızı,

Almambet yeni ölmüşçesine,
Azabı yeni görmüşçesine,
Dostu Manas kaplan
Durmadan ağlayıp sızlayıp,
Almambet'in otağına
Böğürerek geldiği dem imiş,
Kendinden geçip sersemleyip,
Manas'ın takatsiz kaldığı dem imiş.
«Kuşağını bele kuşanan,
Yedi tümen asker gelse,
Kaftanı omzuna atıp saldıran,
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,
Azizkan'ın biriciği,
Almambet dostum, al da yat!
Koyaktaki karagat,
El ele tutuşup gidene,
Vay kara gün, Almam, al da yat!
Alakem — kara çene Akbaltay,
Başı dik, kim aşırıp götürür,
Karanlık gece çökmüş Beecin'in
O bildik yolunu kim başlar?
Kızıl çelik bayrağım,
Almambet, Kıtay'dan gelen armağanım.
Kahrolası başa gün düşse,
Sıkışık yerde gereğim,
Yukarı çıksam desteğim,
Ölmeden nasıl durayım,
Vay kara gün, Almam — dayanağım!
Sıkı berkittiğim siperden
Gerçekten ayrı mı kaldım,
Yiğidim Almam aslanımdan,
Azizkan'ın biriciği,

Alakem Sarala menen celgenim.
Atadan birge tuugan cok,
Alda Taala bir kuday,
Kıtaydan aydap berenim.
Taşka salsa tartkızım,
Alakem coldon kayra kaytkızım.

Alakem — Sarala ile yortuşum.
Atadan birlikte doğan yok,
Allah Teâlâ bir Hüda,
Kıtay'dan sürüp verdiği yiğidim.
Taşa düşsem çekip alanım,
Alakem — yoldan geri döndürenim.

Alakem közü ötkön soñ
Tirüü karap turambı,
Asıl Almam şerimdi
Kara cerge kıyambı.
Künüm ketti Bakay kan,
Menin küpsördö darım kübüldü.
Küyüttüü Manas kayran şer,
Bügün küpsördöy kandan tüñüldü.
Aylam ketti, Bakay kan,
Menin abiyirim kanday cabıldı.
Iraazımın Aldaga
Bügün Alakem söögü tabıldı.
Ay sayın bolgon arkırap,
Askarduu şamal cerdeyim,
Eçteme kelse tartpagan
Kara kulak şerdeyim,
Ayzalaşsa öbögüm,
Almambet menin cölögüm».
Azalanıp köp ıylap,
Almambettin ordodo:
«Asılım Almam!» - dep ıylap,
Oşondo ökürüp Manas bük tüşüp,
Mee aralaş sarı zil
Kusup iyip kan Manas,
Töbösü menen tik tüştü.
Oşondo kabılan eneñ Kanıkey
Iylap iydi çırkırap,
Baatırdın başın cölöp burkurap:
«Sultanım, mee aralaş sarı zil
Beypayga salçu ooru eken,
Baatır, senin şiliñde carañ bar bele?»
«Ayım, men belimde caram aytayın,
Keñ Beecindin batkalda
Amaz okup catkanda,
Secidege başım koygondo,
Argınkandın Acıbay

Alakem'in gözü göçtükten sonra
Diri bakıp durur muyum,
Asil Almam aslanımı
Kara yere kıyar mıyım?
Günüm bitti, Bakay han,
Küpsörümdeki barutum döküldü.
Dertli Manas, güzelim aslan,
Bugün küpsör gibi handan umudu kesildi.
Çarem bitti, Bakay han,
Şerefim nasıl da örtüldü.
Razıyım Allah'a,
Bugün Alakem'in naaşı bulundu.
Her ay uğuldayıp esen,
Yalçın dağın yeli gibiydi,
Ne gelse çekinmeyen
Kara kulak aslanım gibiydi,
Mızraklaşınca desteğim,
Almambet benim dayanağım».
Yas tutup çok ağlayıp,
Almambet'in otağında:
«Asilim Almam!» deyip ağlayıp,
O zaman böğürüp Manas iki büklüm olup,
Beyin karışık sarı safra
Kusuverdi han Manas,
Tepesi üstü dimdik düştü.
O zaman kaplan anan Kanıkey
Feryat edip ağlayıverdi,
Bahadırın başını yaslayıp hıçkırıp:
«Sultanım, beyin karışık sarı safra
İnsanı derde salan illet imiş,
Bahadır, senin ensende yaran mı vardı?»
«Hanımım, belimdeki yaramı söyleyeyim,
Geniş Beecin'in boğazında
Namaz kılıp yatarken,
Secdeye başımı koyduğumda,
Argınkan'ın Acıbay'ı

Alısta uktap alganda,
Kebez belboo, keñ ötük

Uzakta uyuyakaldığında,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,

Keçildin kanı Koñurbay,
Meni kerilip sayıp salganda,
Ayzanın uçu koroyup,
Belime kalıp kalganda,
Argınkandın Acıbay,
Bek tartkın desem boş tartıp,
Ayzanı burup aldı ele,
Bolottun uçu kors etip,
Menin belimde sınıp kaldı ele.
Men bul cerge cetkiçe,
Oozu bütüp kaldı ele,
Ar cagı zildep kaldı ele,
Baykaçı beylep ubarlaş,
Menin belimde caram uşu ele».
Kabılan katın Kanıkey
Iylap iydi burkurap,
Oşondo bozdop iydi çırkırap:
«Kokuy, töröm, oñboy kal,
Senin beliñde carañ körbögön,
Senin acalıñdın cetkeni,
Menin amalımdın ketkeni.
Oşo keñ Beecindin soguşta,
Kara-Köldün batkalda
Amaz okup catkanda,
Oşondo katın bolboy er bolsom,
Kankorumdun aldında
Karoolçusu men bolsom,
Kankorumdu Kalça sayıp turganda,
Acıbay çoro men bolsom,
Saybayt belem bürüktü,
Sınabayt belem külüktü,
Salbayt belem Beecinge
Kişi kılbas bülüktü.
Sabayt belem daldaytıp,
Koñurbay öñdüü bürüktü,
Tarttırbayt belem Beecinge,
Kişi kılbas tülüktü.
Soydurbayt belem kazaptı,
Beecinge salbayt belem kazattı.

Keçil'in hanı Koñurbay,
Beni gerinip sapladığında,
Mızrağın ucu sivrilip,
Belimde kalıp durduğunda,
Argınkan'ın Acıbay'ı,
Sıkı çek desem gevşek çekip,
Mızrağı burup almıştı,
Çeliğin ucu "kürt" edip,
Benim belimde kırılıp kalmıştı.
Ben buraya varıncaya dek,
Ağzı kapanıp kalmıştı,
Öte yanı zonklayıp durmuştu,
Bak hele iyice, dert ortağım,
Benim belimdeki yaram bu idi».
Kaplan kadın Kanıkey
Hıçkırıp ağlayıverdi,
O zaman feryat edip inledi:
«Vay beyim, onmaz olayım,
Senin belindeki yaranı görmeyen,
Senin ecelinin yetmesi,
Benim çaremin bitmesi.
O geniş Beecin savaşında,
Kara-Köl'ün boğazında
Namaz kılıp yatarken,
O zaman kadın olmayıp er olsaydım,
Hünkârımın önünde
Gözcüsü ben olsaydım,
Hünkârımı Kalça saplayıp dururken,
Acıbay çoro ben olsaydım,
Saplamaz mıydım o azgını,
Sınamaz mıydım yürüğü,
Salmaz mıydım Beecin'e
İnsanın yapmadığı bozgunu.
Dövmez miydim sersemletip,
Koñurbay gibi azgını,
Çektirmez miydim Beecin'e
Kimsenin çekmediği ziyanı.
Boğazlatmaz mıydım zalimi,
Beecin'e salmaz mıydım gazayı.

Sındırbayt belem şırıktı,	*Kırmaz mıydım sırığını,*
Urgaaçı bolboy er bolsom,	*Dişi olmayıp er olsaydım,*
Kalçaga körgözböyt belem kılıktı,	*Kalça'ya göstermez miydim oyunu,*
Salbayt belem Beecinge	*Salmaz mıydım Beecin'e*
Mende kılbas buzuktu.	*Görülmedik bir bozgunu.*
(Kankordun acalının cetişin,	*(Hünkârın ecelinin yetişi,*
75280 Karabettin amalının ketişin.)	*Kara yüzlünün çaresinin bitişi.)*
Beecinden beren kelgende,	*Beecin'den yiğit geldiğinde,*
Beybagın esen körgöndö,	*Bahtsızın seni esen gördüğünde,*
Tar töşökkö catkanda,	*Dar döşeğe yattığında,*
Tamaşaga batkanda,	*Cilveye daldığında,*
Üstünö kolum artkanda,	*Üstüne kolumu attığımda,*
Booruma kınay tartkanda,	*Bağrıma sıkıca çektiğimde,*
Mında cara körbögön,	*Buradaki yarayı görmeyen,*
Arkeskenim dat algan,	*Keskin gözüm pas tutan,*
Kançıktın oşondo közü kaşaygan.	*Kancığın gözü o zaman kör olası!*
75290 Adırdagı bulaktay	*Kırlardaki pınar gibi*
Coşuluşup turganda,	*Coşup çağlaştığımızda,*
Arkar menen kulcaday	*Arkar ile dağ koçu gibi*
Koşuluşup turganda,	*Kavuşup durduğumuzda,*
Conuna kolum artkanda,	*Sırtına kolumu attığımda,*
Booruma kınay tartkanda,	*Bağrıma sıkıca çektiğimde,*
Kızıkka mintip batkanda,	*Zevke böyle daldığımızda,*
Mında cara körbögön,	*Buradaki yarayı görmeyen,*
Badışamdın şerdigi,	*Padişahımın aslanlığı,*
Kara bettin taalayının kemdigi.	*Kara yüzlünün talihinin eksikliği.*
75300 Mañday söögüm kaykı ele,	*Alın kemiğim yassı imiş,*
Badışam közü cumulsa,	*Padişahımın gözü yumulursa,*
Karabettin kün körörü taykı ele.	*Kara yüzlünün gün görmesi kıt imiş.*
Menin kecige çaçım cok ele,	*Benim ensemde saçım yok idi,*
Baatırdın közü cumulsa,	*Bahadırın gözü yumulursa,*
Emgegim tolgon şor ele.	*Emeğim baştan başa çile imiş.*
Menin taldangan çaçım çoguu ele,	*Benim örgülü saçım gür idi,*
Baatırdın közü cumulsa,	*Bahadırın gözü yumulursa,*
Menin mañdayım tolgon şor ele.	*Benim alnım baştan başa kara yazı imiş.*
Adırda cılkı altı san,	*Kırlarda yılkın altı tümen,*
75310 Baatır ay, argımak-buudan aralaş,	*Bahadır ah, argımakla küheylan karışık,*
Aydap alıp tozmolop,	*Sürüp derleyip gütmeye,*

Arkañda erkek balañ caş,
Azilde közüñ cumulsa,
Aga-iniñdin baarı kas.
Toodogu cılkıñ toguz san,
Toburçak, buudan aralaş,

Ardında erkek oğlun küçük,
Vakitsiz gözün yumulursa,
Ağabey-kardeşlerinin hepsi hasım.
Dağdaki yılkın dokuz tümen,
Toburçakla küheylan karışık,

Meniki dep ee bolçu,
Tozuuçu balañ mından caş.
Toodoy közüñ cumulsa,
Argın, ogoy curtuñ kas.
Aykölüm, közüñ cumulsa,
Kanday bolot cesir baş!
Sultanım, kereeziñdi ayt, kebiñdi ayt,
Karabettin korgoloy turgan cerin ayt!
Ay karañgı bolgondo,
Badışam, tündü emine kılamın?
Arkañda erkek tuyak caş,
Asıl közüñ cumulsa,
Badışam, kündü emine kılamın?
Kök calım, töröm, baş kötör,
Seni körüüçü kişiñ bar bele?
Kokustan közüñ cumulsa,
Badışam, kömüüçü kişiñ bar bele?
Üzülgöndü ulooçu kişiñ bar bele?
Uyalaştay küyüüçü
Özüñö cakın kişiñ bar bele?
Altınıñ köp, dildeñ köp
Baatır ay, ülöşçü kişiñ bar bele?
Alasañ cakın keldi go,
Baatır, süylöşçü kişiñ bar bele?
Tulparıñdın oozun
Buruuçu kişiñ bar bele?
Tünörüp başka kün tüşsö,
Tüyşüktüü kımbat iş tüşsö,
Tuu tübündö bılk etpey,
Kabılan, turuuçu kişiñ bar bele?
Tuygun közüñ cumulsa,
Kızmatıña bılk etpey,
Turuuçu gana kişiñ bar bele?»

Benimdir deyip sahip çıkacak,
Güdecek oğlun bundan da küçük.
Dağ gibi gözün yumulursa,
Argın, üvey yurdun hasım.
Ayköl'üm, gözün yumulursa,
Ne olur dul kalan baş!
Sultanım, vasiyetini söyle, sözünü söyle,
Kara yüzlünün sığınacağı yeri söyle!
Ay karanlık olduğunda,
Padişahım, geceyi ben n'ideyim?
Ardında erkek evladın küçük,
Asil gözün yumulursa,
Padişahım, gündüzü ben n'ideyim?
Gök yelelim, beyim, baş kaldır,
Seni görecek kişin var mıydı?
Ansızın gözün yumulursa,
Padişahım, gömecek kişin var mıydı?
Kopanı ulayacak kişin var mıydı?
Öz kardeşçesine yanacak,
Sana yakın kişin var mıydı?
Altının çok, sikken çok,
Bahadır ah, üleşecek kişin var mıydı?
Ecel yaklaştı galiba,
Bahadır, söyleşecek kişin var mıydı?
Küheylanının ağzını
Çevirecek kişin var mıydı?
Kararıp başa gün düşse,
Zahmetli değerli iş düşse,
Tuğ dibinde kıpırdamadan,
Kaplanım, duracak kişin var mıydı?
Doğan gözün yumulursa,
Hizmetinde kıpırdamadan,
Duracak kişin var mıydı?»

Oşondo Manas kabılan:
«Ayım, kele beri koluñdu:
Acalım cetip men ölsöm,
Meni menen sen ölsöñ,
Özön boyloy konbogun,
Ört öçköndöy bolbogun!
Cıygan altın çaçıp ket,
Atañ Temirkan közdöy kaçıp ket!
Kara kan barsañ batasıñ,

O zaman Manas kaplan:
«Hanımım, ver beri elini:
Ecelim yetip ben ölürsem,
Benimle birlikte sen ölürsen,
Vadi boyunca konma,
Yangın sönmüş gibi olma!
Yığdığın altını saçıp git,
Baban Temirkan'a doğru kaçıp git!
Kara han'a varsan sığınırsın,

Temirkan barsañ catasıñ,
Kan ölgöndö katınga
Törkünü cakın boluuçu,
Atañ Temirkanga barganda
Koluñdagı Semetey
Baltır beşik çunaktı,
Kırkıp bergin çıbıgın,
Kılıp bergin ırımın,
It ayagın keçirip,
Kılıçtın mizin attatıp,
Arka çaçın kese kör,
Tuuganıñ Ismayılga bere kör!
Ata cayın bilgizbey,
Ene cayın tuyguzbay,
Çunagıñ Semeteydi baga kör!
Caşı on ekige kelgende,
İçinen ok ötpös tondu kiygizgin,
Oşondo ene-ata cayın bilgizgin.
Arbagım azır bar bolso,
Colunan koldop alarmın,
Birim coldoş car bolso,
Bir közümdü salarmın.
Menin közüm ötköndö,
Bu Talas saa cer bolboyt,
Cıyıluu mülküñ çaçıp ket,
Bukardı közdöy kaçıp ket.
Berki Abıke, Köböş - eki aram,
Çıybıt, Koçkor - tört aram,
Acıbay, Kölbay - altı aram

Temirkan'a varsan yatarsın,
Han ölünce kadına
Baba ocağı yakın olur,
Baban Temirkan'a vardığında
Kucağındaki Semetey'i,
Baldır beşik yavrucağı,
Kes çubuğunu töresince,
Yap yerine getir törenini,
İt kabından geçirip,
Kılıcın keskininden atlatıp,
Ense saçını kesiver,
Akraban Ismayıl'a veriver!
Baba halini bildirmeden,
Ana halini sezdirmeden,
Yavrucağın Semetey'i besleyiver!
Yaşı on ikiye geldiğinde,
İçinden ok geçmez kaftanı giydir,
O zaman ana-baba halini bildir.
Ruhum hazırda var olursa,
Yolunda kollayıp tutarım,
Bir'im yoldaş, yâr olursa,
Bir gözümü ona salarım.
Benim gözüm göçtüğünde,
Bu Talas sana yer olmaz,
Derli toplu malını saçıp git,
Buhara'ya doğru kaçıp git.
Beriki Abıke, Köböş — iki haram,
Çıybıt, Koçkor — dört haram,
Acıbay, Kölbay — altı haram,

	Çalgırtı cürçü közündö,	*Gözünde şaşılık gezerdi,*
	Çaması kelse uşular	*Güçleri yetse bunlar*
75390	Çalganı cürçü özümdü.	*Beni çelmeye yeltenirdi.*
	Kıyşıgı cürçü közündö:	*Gözünde eğrilik gezerdi,*
	Kıñırtı cürçü sözündö,	*Sözünde çarpıklık gezerdi,*
	Kıyabın tapsa altı kul,	*Fırsatını bulsa altı kul,*
	Kılganı cürçü özümö.	*Bana kötülük etmeye yeltenirdi.*
	Tübündö badırañ temir kurç bolboyt,	*Özünde çürük demir keskin olmaz,*
	Uşu, başka öskön aram curt bolboyt,	*Bu, yadda büyüyen haram yurt olmaz,*
	Kurama temir kurç bolboyt,	*Derme çatma demir keskin olmaz,*
	Uşunday kuturgan itter curt bolboyt.	*Böyle kudurmuş itler yurt olmaz.*
	Bulardın böödösü cürçü közündö,	*Gözlerinde boş fesat gezerdi,*
75400	Mınday bolsom kezek it,	*Ben böyle düşsem, sıradan it,*
	Bölgönü cürçü özümdü,	*Beni bölmeye yeltenirdi,*
	Kıyşıgı cürçü közündö,	*Gözünde eğrilik gezerdi,*
	Kıñırı cürçü sözündö,	*Sözünde çarpıklık gezerdi,*
	Kıyabın tapsa altı kul	*Fırsatını bulsa altı kul,*
	Kılganı cürçü özümö,	*Bana kötülük etmeye yeltenirdi.*
	Abiyirdüü kişi irikpeyt,	*Şerefli kişi bozulmaz,*
	Düynödö, akılsız itter birikpeyt.	*Dünyada akılsız itler birleşmez.*
	Erteñ közüm ötköndö,	*Yarın gözüm göçtüğünde,*
	Tel kulunuñ cebeybi,	*Öksüz tayını yemez mi,*
75410	Oşondo teñ tuugan bolom debeybi.	*O zaman denk kardeşim demez mi.*
	Altınıñ bolboyt kömürçö,	*Altının kömür kadar etmez,*
	Altı aram, abiyirdi bilbeyt semirse.	*Altı haram, semirse şeref bilmez.*
	Kümüşüñ bolboyt temirçe,	*Gümüşün demir kadar etmez,*
	Kezek kul, küygönüñ bilbeyt semirse.	*Sıradan kul, semirse yandığını bilmez.*
	Başayıñ bolboyt kiyizçe,	*İpeklin keçe kadar etmez,*
	Kezek it barkıñdı bilbeyt kiyinçe.	*Sıradan it, giyinse kıymetini bilmez.*
	Kokusunan men ölsöm,	*Kazara ben ölürsem,*
	Belgilüü cerge sen kömsöñ,	*Belli yere sen gömersen,*
	Altı aram menen birikse,	*Altı haramla birleşirse,*
75420	Kolum tiygen kandar bar,	*Elim değmiş hanlar var,*
	Menden korduk körgön candar bar,	*Benden horluk görmüş canlar var,*
	Kutulbaçu doolor bar,	*Kurtulunmaz davalar var,*
	Kan tögüüçü coolor bar.	*Kan dökücü düşmanlar var.*
	Ölüktön öçün alçuday,	*Ölüden öç alırcasına,*
	Körümdü açıp albasın,	*Mezarımı açıp almasınlar,*

Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carbasın,
Bul cagına sak bolgun!
Dolum, ketmendep körüm oyo kör
Bir adamga bilgizbey,
Keñeş salıp Bakayga,
Bilinbes cerge koyo kör!
Beren katın Kanıkey,
Berendigiñ aşırgın,
Bek akıl oylop özümdü,
Bir beylebes cerge caşırgın
Asmandan cıldız çañıttap,
Kozgolgondon keleyin,
A düynölük özümö,
Dos bolgondon keleyin.
Ceti-Suunu cerdegen,
Körgön candın baarısı

Yol üstünde sürükleyip,
Azgın itlere parçalatmasınlar,
Bu yanına uyanık ol!
Delim, çapayla mezarımı oyuver,
Bir adama bile bildirmeden,
Danışıp yalnız Bakay'a,
Bilinmez yere koyuver!
Yiğit kadın Kanıkey,
Yiğitliğini göster de,
Sağlam akıl yürütüp beni,
Kimsenin ummadığı yere gizle.
Gökten yıldız toz koparıp,
Yerinden oynarsa geleyim,
Ahiretlik özüme
Dost olanla geleyim.
Ceti-Suu'yu yurt edinen,
Gören canların hepsi

Cetkileñ mıktuu er degen,
Kabılanın tokugan,
Kañgaydın başın çokugan,
Kan kocodon bata algan,
Kabılan Koşoy atalgan,
«Kandan bata alam», - dep,
Mekede beş cıl okugan.
Belgilüüdön bata alıp,
Beren Koşoy atanıp,
Batası curttu bayıtkan,
Baykagan candı carıtkan,
Alaygan közü çolpondoy,
Ay kulagı kalkanday,
Üzülgöndü ulagan,
Çaçılgandı cıynagan,
Katagandın kan Koşoy,
Akılı cetik can ele,
Çın bederdüü kan ele,
Ayla tabar al ele,
Kan Koşoygo kabar ayt,
Koşoy kelse kömösüñ,

Eksiksiz yaman er demiş,
Kaplanını eyerleyen,
Kañgay'ın başını gagalayan,
Han hocadan dua alan,
Kaplan Koşoy diye anılan,
«Handan dua alırım» deyip,
Mekke'de beş yıl okuyan.
Ünlü erenden dua alıp,
Yiğit Koşoy diye anılıp,
Duası yurdu zenginleştiren,
Gözettiği canı gönendiren,
İri gözü Çolpan yıldızı gibi,
Ay kulağı kalkan gibi,
Kopanı ulayan,
Saçılanı toplayan,
Katagan'ın hanı Koşoy,
Aklı yetkin can idi,
Gerçek cevherli han idi,
Çare bulur güç idi,
Han Koşoy'a haber sal,
Koşoy gelirse gömersin,

Akıl salsañ Koşoygo
Öz erkiñçe bolosuñ.
Keñ-Alaydı cerdegen,
Körgön candın baarısı,
Kelbersigen er degen,
Toguz uuldun kencesi,
Bir kudaydın mendesi
Elemandın er Töştük
Cel kuyundu attı ele,
Cer aldına tüşköndö
Ceti cılı kün körböy,
Cer azabın tarttı ele,
Eçen ayza köölöşkön,
Erender menen cöölöşkön,
Kara bolot kagışkan,
Çoyunkulak, Çoyun alp,
Munu menen er Töştük,
Eki cılı karmaşkan,
Mınday aytsa er Töştük,
Isılamdın beli oşol,
Sırtın karap oltursañ,

Danışırsan Koşoy'a,
Kendi dileğince olursun.
Keñ-Alay'ı yurt edinen,
Gören canların hepsi,
Kurumlu heybetli er demiş,
Dokuz oğlun küçüğü,
Bir Tanrı'nın kulu,
Eleman'ın er Töştük'ü,
Yel kasırga gibi atlıydı,
Yer altına indiğinde
Yedi yıl gün görmeden,
Yer azabını çekmişti,
Nice mızrak savuran,
Erenlerle kapışan,
Kara çelik tokuşturan,
Çoyunkulak, Çoyun alp —
Bununla er Töştük
İki yıl boğuşmuştu,
Böyle desem er Töştük,
İslam'ın beli odur,
Dışından bakıp otursan,

Kabılan tuugan kan Töştük
Isılamdın şeri oşol.
Kayran közüm cumulsa,
Kan taloosun kıldırbay,
Kaytarıp alçu bel oşol,
Amıs-ar kılbay Töştükkö
Keñeşti salçu er oşol.
Keyitip canıñ kuuratpay,
Keñeşiñ salsañ Töştükkö
Turup berçü er oşol.
Er Töştüktün aldında
Çalkuyruk sınduu atı bar,
Men ölgöndö zıynatka
Altımış künü turam - dep,
Töştüktün ebakı bergen katı bar.
Bel baylaçu bel oşol,
Bederin salsa Töştügüñ,

Kaplan doğmuş han Töştük,
İslam'ın aslanı odur.
Güzelim gözüm yumulursa,
Han yağmasını yaptırmadan,
Geri alacak bel odur,
Ar-namus etmeden Töştük'e,
Danışılacak er odur.
Üzüp canını kurutmadan,
Danışırsan Töştük'e,
Ayağa kalkacak er odur.
Er Töştük'ün altında
Çalkuyruk gibi atı var,
Ben ölünce yas törenimde
Altmış gün dururum deyip,
Töştük'ün çoktan verdiği ahdi var.
Bel bağlanacak bel odur,
Töştük'ün gayreti tutarsa,

	Beypayga salbay özüñdü,	*Seni derde salmadan,*
	Kütüp alçu er oşol.	*Karşılayıp alacak er odur.*
	Özün karap otursañ,	*Özüne bakıp otursan,*
	Şay koldogon şer oşol,	*Pirler koruyan aslan odur,*
	Elemandın Töştükkö	*Eleman'ın Töştük'üne,*
	Dolum, kabar bergin, sen oşol.	*Delim, haber sal, işte o.*
	Maseyildi cerdegen,	*Maseyil'i yurt edinen,*
	Oyrot degen el degen,	*Oyrot denen elden olan,*
75510	Saparbaydı caylagan,	*Saparbay'ı yaylayan,*
	Keñ Turpandı kıştagan,	*Geniş Turpan'ı kışlayan,*
	Karaça kandın kan Saykal,	*Karaça han'ın hanı Saykal,*
	Oloñdoy bolgon kayran çaç	*Urgan gibi gür güzelim saç,*
	Keçee töbögö kınap tüygöndö,	*Dün tepeye sımsıkı düğdüğünde,*
	Tömönkü ayılın çapkanda,	*Aşağı köyünü vurduğumuzda,*
	Karaça kandın Saykalı,	*Karaça han'ın Saykal'ı,*
	Keçee töbölöşö kirgende,	*Dün göğüs göğüse girince,*
	Oynogon cerden çañ çıkkan,	*Oynadığı yerden toz çıkan,*
	Kaarınan can çıgıp,	*Kahrından can çıkıp,*
75520	Kök temir öñdüü ton kiyip,	*Gök demir renkli kaftan giyip,*
	Algara öñdüü at minip,	*Algara benzeri at binip,*
	Kırk çoronun baarısın,	*Kırk çoronun hepsinin,*
	Kıyadan taap darısın	*Yamaçta bulup çaresini,*
	Tügöngön toonun urçuktan,	*Biten dağın çıkıntısından,*
	Tüz bolgon kaykañ tumşuktan,	*Düz olan yalçın burundan,*
	Kum-Darıya betinen,	*Kum-Darıya yamacından,*
	Cılgınduunun çetinen,	*Cılgındı'nın kıyısından,*
	Kıraan tuugan kırk çoro	*Kartal doğmuş kırk çoro*
	Cılkısın tiyip alganda,	*Yılkısını basıp aldığında,*
75530	Kıykırıp Saykal kubalap,	*Haykırıp Saykal kovalayıp,*
	Oşondo koldu salganda,	*O zaman asker saldığında,*
	Bakaydı sayıp tüşürüp,	*Bakay'ı saplayıp düşürüp,*
	Balaketti kılganda,	*Belayı savurduğunda,*
	Çubaktı sayıp tüşürüp,	*Çubak'ı saplayıp düşürüp,*
	Çuulganduu kız Saykal	*Şamatalı kız Saykal*
	Çuunu mintip salganda,	*Kargaşayı böyle saldığında,*
	Kılçaybastan sayışıp,	*Dönüp bakmadan mızraklaşıp,*
	Kırk oyron cöö kalganda,	*Kırk yaman yaya kaldığında,*
	Ulak kandın Sırgagı	*Ulak han'ın Sırgagı*

Akılınan şaşkanda:
«Ayköl aba, kantet!» - dep,
Meni aylana kaçkanda,
Azizkandın Almambet,
Altımış künü sayışıp,
Ayzalaşıp catkanda,
Almambetten bölögün
Alegin takır ketirip,
Ayzalap attan tüşürüp,
Köödögümdön ooluktum,
Karaçanın Saykalın
Aldınan çıgıp coluktum.
Aykırıp ayza sundurup,
Ayday sarı talaada
Alışa albay turganbız.
Tüzöñüröök urçukka,
Tüz bolgon toonun tumşukka,
Tügönüşö kelgende,
Açuulanıp kan Saykal,
Ayza menen sayganda,
Aylam ketip barbayıp,
Çanaçtay murdum dardayıp,
Butum ketip salaktap,
Közüm ketip alaktap,
Eerimen er ketip,
Üzöñgüdön but ketip,
Erdiginen Saykaldın,
Es tabalbay bir kaldım.
Kaardanıp cötölüp,

Aklından şaştığında:
«Ayköl ağa, n'olacak!» deyip,
Çevremde dönüp kaçtığında,
Azizkan'ın Almambet'i,
Altmış gün mızraklaşıp,
Kargı kargıya yattığında,
Almambet'ten gayrının
Gücünü büsbütün bitirip,
Mızraklayıp attan düşürüp,
İçimden kabarıp coştum ben,
Karaça'nın Saykal'ına
Önünden çıkıp rastladım.
Haykırıp mızrak uzatıp,
Ay gibi sarı ovada
Yenişemeyip durmuştuk.
Düzce bir çıkıntıya,
Düz olan dağ burnuna,
Ölesiye geldiğimizde,
Öfkelenip han Saykal,
Mızrak ile sapladığında,
Çarem gidip kollarım açılıp,
Tulum gibi burnum şişip,
Ayağım gidip sallanıp,
Gözüm gidip fıldır fıldır,
Eyerimden kendim gidip,
Üzengiden ayak gidip,
Saykal'ın erliğinden,
Kendime gelemez oldum.
Öfkeyle öksürüp,

Kayran Saykal kök calıñ
Opol-toodoy dardayıp,
Akkulanın üstünön
Ala koydu kötörüp,
Oşondo Saykal oy oylop:
«Busurmandın şeri eken,
Açuum menen ırgıtsam,
Islam beli sınat, - dep,
Katından Manas saydırıp,

Yaman Saykal, gök yelelin,
Ulu dağ gibi kabarıp,
Akkula'nın üstünden
Kaldırıp alıverdi,
O zaman Saykal düşünüp:
«Müslümanın aslanı imiş,
Öfkemle fırlatıp atsam,
İslam'ın beli kırılır, — deyip,
Kadından Manas mızraklanıp,

Kalcayıp kalgan eken, - dep,
Kabarın uksa kapırlar
Kayradan kuday urat, - dep,
Munu atınan alıp neteyin,
Attan alıp ayköldü
Ne muraska ceteyin».
Oşontüp atka mingizip,
Oñbogon Saykal turganda:
«Kapırdı buzgan şer kıldıñ,
Bir katınga teñ kılbay,
Mınçalık nege kem kıldıñ?» -
Dep, oşontüp, kurgan can,
Demep uruş salganda,
Tamandaşıp salışıp,
Cakalaşıp alganda,
Dart kumardı cazışıp,
Aybalta menen çabışıp,
Kılıç menen kıyışıp,
Sabı koldo kalışıp,
Kum-Talaanın çölündö
Ceñip aldım Saykaldı,
Cembaştıktay böktörüp,
Cetip açuum kelgende,
Eñip aldım Saykaldı.
«Başına cooluk salam, - dep,
Azabı öttü dolunun
Tal tüştö munu alam, - dep,
Ala çapan Aykoco
Arabızda turganda,
Bir tutkan birim al ele,
Kıyamat ike kıyganda,
Karaça kandın kan Saykal
Ubada kılgan kebi bar:

«Ölörüñdö kırk künü,
Zıynatıñda turam, - dep,
Kurandaşkan ceri bar.
Kan Saykalga kabar ber,
Saykal kelse kömösüñ,

Sırıtıp kalmış, — derler deyip,
Haberini duysa kâfirler,
Yeniden Tanrı vurur, — deyip,
Bunu atından alıp n'ideyim,
Attan alıp aykölü,
Ne mirasa ereyim».
Böylece ata bindirip,
Onmaz Saykal durduğunda:
«Kâfiri bozan aslan kıldın,
Bir kadına denk kılmayıp,
Bunca neden eksik kıldın?» —
Deyip, böylece, zavallı can,
Coşup dövüş saldığında,
Taban tabana vuruşup,
Yaka yakaya geldiğimizde,
Dert hevesini giderişip,
Aybalta ile vuruşup,
Kılıç ile kıyışıp,
Sapı elde kaldığında,
Kum-Talaa'nın çölünde
Yenip aldım Saykal'ı,
Yem torbası gibi terkiye asıp,
Öfkem iyice geldiğinde,
Eğilip kaptım Saykal'ı.
«Başına yazma örterim, — deyip,
Delinin azabı candan geçti,
Güpegündüz bunu alırım, — deyip,
Ala cübbeli Aykoco
Aramızda durduğunda,
Bir tuttuğum Bir'im o idi,
Kıyametlik ahit kıyıldığında,
Karaça han'ın hanı Saykal'ın
Söz verdiği lafı var:

«Öldüğünde kırk gün,
Yas töreninde dururum», — deyip,
Kur'an'la antlaştığı yeri var.
Han Saykal'a haber ver,
Saykal gelirse gömersin,

Oşo künü sen dolum,
Öz erkiñçe bolosuñ.
Tömönkü Kırım degen elde go,
Kırk künçülük cerde go,
Urumkan uulu Kökbörü
Obodon bulut kozgoşkon,
O düynölük dostoşkon,
Bittey kezde birigip,
Barmaktay kezde baş koşkon,
Birge oynoşup tokuşkan,
Tömönkü Meke şaarınan,
Beş cılı sabak okuşkan.
Añgeme sözdü kozgoşkon,
Bir kündö üç col dostoşkon,
Kökbörügö kabar ber,
Köz açık kuu can ötpösün,
Atına koyup ar ubak,
Aykölüñdün abiyiri mından ketpesin.
Ukkun, Kanıkey beybak, kebim bar,
Ancıyanda kırk eşen
Aldıra körgün oşonu,
Dooronuma turuuga,
Ancıyandın Aykoco
Canazama tursun da.
Oşonu alıp kele kör,
Zarıp kılıp malımdın
Teñ carımın bere kör!
Bere turgan sebebiñ,
Kımız içken mas kezde,
Aykoconu kamadım,
Kırk eşendi sabadım.
Çın cinime tiygende
Ilekisin taladım,
Özdörün ittey kamadım,
Arak içken mas kezde,
Akılım suyuk caş kezde
Bolboy içtim bozonu,

Bozdotup urdum oşonu.

O gün sen, delim,
Kendi dileğince olursun.
Aşağıdaki Kırım denen elde ya,
Kırk günlük yerde ya,
Urumkan oğlu Kökbörü —
Gökten bulut oynatmış,
Ahiretlik dost olmuş,
Bit kadarken birleşip,
Parmak kadarken baş koşmuş,
Birlikte oynayıp at eyerlemiş,
Aşağıdaki Mekke şehrinde,
Beş yıl ders okumuşuz.
Sohbet sözü açışmış,
Günde üç kez dostlaşmış,
Kökbörü'ye haber ver,
Gözü açık, hasret can göçmesin,
Adını anıp her zaman,
Ayköl'ünün şerefi bundan gitmesin.
Dinle, Kanıkey bahtsızım, sözüm var,
Ancıyan'da kırk işan,
Getirtiver onları sen,
Devir duama durmaya,
Ancıyan'ın Aykoco'su
Cenaze namazıma dursun da.
Onu alıp geliver,
Harcayıp malımın,
Tam yarısını veriver!
Verecek olma sebebin:
Kımız içip sarhoşken,
Aykoco'yu hapsettim,
Kırk işanı dövdüm ben.
İyice cinim tuttuğunda,
Tekkesini yağmaladım,
Kendilerini it gibi kapattım,
Rakı içip sarhoşken,
Aklım sulu genç iken,
Dinlemeyip içtim bozayı,

İnlete inlete dövdüm onu.

Alıp içtim araktı,
A düynögö barganda
Kanıkey, kantem oşo
Moynuma ketken talaktı?»
Oşontüp Manas küñgüröp,
Kıl murutu şıypayıp,
Kıyamat ketçü emedey,
Kıñgaylap Manas cön tartıp,
Kılagar közü kılayıp,
Kıyın bir bolup Manas kan,
Kıyamat ketçü emedey,
Kıstoo bir tüşüp şalaktap.
Bul oorusun körgön soñ,
Kıl murutu şıypayıp,
Kıyamat ketçü emedey,
Baykasa közü alaktap,
A düynö ketçü emedey,
Aşkere oorup şalaktap.
Tarsa-tarsa cötölüp,
Talıktırıp dolunu,
Cazdıktan başın kötörüp.
Öödö turup: «Öö!» - dese,
Öcök-öcök kan ketip,
Ökürüp ıylap toktoboy,
Kanıkeyden al ketip,
Düpö-düpö cötölüp,
Töşöktön başın kötörüp,
Öödö bolup: «Öö!» - dese,
Badışanın oozunan
Tabak-tabak kan ketip,
Cabıgıp ıylap çırkırap,
Bayakı ceñekeñden al ketip,
Kök cal kan köbüröök ooru bolgon soñ,
Çılbırday çaçtı buralbay,
Ceñeñ, çırkırap ıylap tura albay,
Opsoloñ oorup badışañ,
Oozunan çıkkan kara kan
On eki gana oroo toldu emi,
Çıkkan kanın körgöndö

Alıp içtim rakıyı,
O dünyaya vardığımda,
Kanıkey, n'ederim o
Boynumda kalan talakı?»
Böylece Manas mırıldanıp,
Kıl bıyığı sarkayıp,
Kıyamete göçecek gibi,
Yana devrilip Manas sessizleşip,
Süzgün gözü aralanıp,
Ağırlaşıp iyice Manas han,
Kıyamete göçecek gibi,
Sıkıntı basıp gevşeyip.
Bu hastalığı gördükten sonra,
Kıl bıyığı sarkayıp,
Kıyamete göçecek gibi,
Baksan gözü fıldır fıldır,
O dünyaya göçecek gibi,
İyice hastalanıp gevşeyip.
Tars tars öksürüp,
Bitkin edip delisini,
Yastıktan başını kaldırıp.
Doğrulup «Öh!» dediğinde,
Oluk oluk kan gidip,
Böğürüp ağlayıp durmadan,
Kanıkey'den derman gidip,
Güm güm öksürüp,
Döşekten başını kaldırıp,
Doğrulup «Öh!» dediğinde,
Padişahın ağzından
Tabak tabak kan gidip,
Bitkin düşüp feryatla ağlayıp,
O bildik yengenden derman gidip,
Gök yeleli han iyice hasta olunca,
Yular gibi saçı öremeden,
Yengen feryat edip ayakta duramayıp,
Ağır hastalanıp padişahın,
Ağzından çıkan kara kan
Tam on iki çukuru doldurdu şimdi,
Çıkan kanını gördüğünde,

Çıñırıp ıylap ceñekeñ,
Çımınday ayla taba albay,

Çığlık çığlığa ağlayıp yengen,
Sinek kadar çare bulamayıp,

Kabılandın acalının cetkenin,
Kara bettin amalının ketkenin.
Mañday söögüm kaykısı,
Badışam közü ötkön soñ,
Kara bettin ırısının taykısı.
Emi kımız içpes kayran baş,
Törönün közü ötkön soñ,
Momintip, kıygıl suuga zar bolot.
Kıyındın közü cumulsa,
Momunda kayran canım kor bolot».
Oşondo Manas munu aytıp:
(Obu cok ooru boldu emi),
Kanıkey, cakası altın, ceñi cez,
Koş badana, torgoy köz,
Keleme boto, keñ kürmö,
Kee cerine kelep temir madatkan,
Keltenin ele ogun cadatkan,
Cebenin ogu cetpegen,
Bolottun uçu ötpögön,
Altı ay tınbay salışsa,
Ok cañılıp ketpegen.
Ancıyan, Kokon çaldırgan,
Altı şaar, Kokon bulasın,
Alım salıp aldırgan,
Ar bir cerge bışıktap,
Ayanbastan saldırgan,
Kiyse, kişinin meerin kandırgan,
Denege bozdogon boroon tiybegen,
Coogo ılayık Akolpok,
Kanıkey, caap koyçu üstümö!
Akka bir moynum burayın,
Alasa cakın kelgende
Alda! - den, közüm cumayın.
Kayran can çır dey tüşkönçö,
Atışka kiygen Akolpok
Men ermek ele kılıp turayın,

Kaplanın ecelinin yettiğini,
Kara yüzlünün çaresinin bittiğini:
Alın kemiğimin yassılığı,
Padişahımın gözü göçtükten sonra,
Kara yüzlünün kısmetinin kıtlığı.
Artık kımız içmez güzelim baş,
Beyin gözü göçtükten sonra,
Böylece bulanık suya muhtaç olur.
Yamanın gözü yumulursa,
İşte garip canım hor olur».
O zaman Manas bunu deyip:
(Ölçüsüz bir hastalığa düştü şimdi),
Kanıkey, yakası altın, yeni tunç,
Çift zırh katlı, turgay gözlü,
Kelep ipekli, geniş cepken,
Kimi yerine kat kat demir sıkıştırılmış,
Kelte tüfeğin okunu bezdirmiş,
Yayın oku yetmemiş,
Çeliğin ucu geçmemiş,
Altı ay durmadan vuruşulsa,
Ok şaşıp delememiş.
Ancıyan'ı, Kokon'u dolaştırtmış,
Altı Şehir'in, Kokon'un ipeğini,
Vergi salıp aldırtmış,
Her bir yerini pekiştirip,
Esirgemeden diktirmiş,
Giyse, insanın gönlünü kandırmış,
Bedene uğuldayan boran değdirmemiş,
Cenge layık Akolpok,
Kanıkey, örtüver üstüme!
Hakk'a bir boynumu bükeyim,
Ecel yakına geldiğinde,
Allah! deyip gözümü yumayım.
Güzelim can "cız" edip çıkana dek,
Savaşta giydiğim Akolpok'u
Ben avuntu edinip durayım,

Asınsa ay dalının aynegi,
Artıkça canga küç kelse,
Amanat candın bargegi,
Oynogondo oçogor,
Çındap sokso koy çagır,
Canduu mıltık Akkelte,

Kuşansa ay kürek kemiğinin aynası,
Cana fazlaca güç gelirse,
Emanet canın ziyneti,
Oynayınca gürleyen top,
Sahiden vursa koyu çakır,
Canlı tüfek Akkelte,

Keçee Ancıyandın ar cagı,
Namangendin ber cagı,
Kokon kandın koltugu,
Ayday sarı talaadan
Altımış orus cer çençi
Çıgıp kelgen kezinde,
Tulpar oozun burganda,
Karşılaşıp turganda,
Kaçıp ele bergen şaraktap,
Altımış balban orustu,
Talaaga soyup karaktap,
Olcogo algan Akkelte,
Kanıkey, koyup koygun canıma!
Aldaga tobo kılayın,
Alasam cakın kelgençe,
Ermek ele kılıp turayın.
Berişte beş kolun mıktap salganda,
Anan kiyin kalayın.
Amanat can ketkiçe,
Acalım daldap cetkiçe,
Canduu mıltık Akkelte
Koyup koygun canıma,
Oşonu ermek kılıp turayın.
Asmandan tüşkön boz kise,
Kayran can menen dos kise,
On birge özüm kelgende:
«Beliñe munu çalgın», - dep,
Aykoco ata bergende,
Kıymıl bolup cer cüzü,
Candın baarı toktolup,
Kiseni bergen Aykoco
Közdön kayıp bolup cok bolup.

Dün Ancıyan'ın ötesi,
Namangen'in berisi,
Kokon hanının koltuğu,
Ay gibi sarı ovadan
Altmış Rus yer ölçücü
Çıkıp geldiği zamanda,
Küheylan ağzını çevirince,
Karşı karşıya durunca,
Şakırdayıp kaçıvermişlerdi,
Altmış pehlivan Rus'u,
Ovada kırıp yağmalayıp,
Ganimet alınan Akkelte,
Kanıkey, koyuver yanıma!
Allah'a tövbe edeyim,
Ecelim yakına gelene dek,
Avuntu edinip durayım.
Ferişte beş parmağını sımsıkı bastığında,
Ondan sonra kalayım.
Emanet can gidene dek,
Ecelim nişan alıp yetene dek,
Canlı tüfek Akkelte'yi
Koyuver yanıma,
Onu avuntu edinip durayım.
Gökten inen boz kese,
Güzelim canla dost kese,
On bire kendim geldiğimde:
«Beline bunu dola» deyip,
Aykoco ata verdiğinde,
Kımıldayıp yeryüzü,
Canların hepsi duraklayıp,
Keseyi veren Aykoco
Gözden kaybolup yok olup.

Kıstalış coogo kirgende,
Kıykırıp belge çalganda,
Kırk çilten coldoş bir bolgon.
Kastaşkan coonu körgöndö,
Kaarlanıp kurçansa,
Kara çaar kabılan
Kaptalımda çamıngan,
Kıykırıp belge çalganda,
Çolok kuyruk arslan
Canday salıp kamıngan.

Dar cenge girdiğimde,
Haykırıp bele doladığımda,
Kırk çilten yoldaş bir olurdu.
Hasım düşmanı gördüğümde,
Öfkelenip kuşandığımda,
Kara benekli kaplan
Böğrümde atılıp şahlanırdı,
Haykırıp bele doladığımda,
Güdük kuyruk arslan
Yanım sıra atılıp hazır dururdu.

Asmandan tüşkön boz kise,
Canım menen dos kise,
Bilgen adam kep aytkan,
Kayıbınan kabılgan,
Kuday süyüp tabılgan.
«Asmandan tüşkön kise», - dep,
Bilbegen aadan kep aytkan:
«Kokongo korduk salganda,
Margalañ çaap alganda,
Kalenderdi kamagan,
Dubananı sabagan.
Ak maral aydap uy kılıp,
Cerdin üstün çuu kılıp,
Oşondo zorduktap algan kise», - dep,
Bilbegen aadan munu aytkan.
Kanıkey, ilip ele koyçu kaşıma!
Mekeden kelgen zor kuran,
Ayım, cazdap koyçu başıma!
Asmandan tüşkön altı kurç,
Kılıçtın kıl mıktuusu,
Manas algan Zulpukor,
Acıbay algan Açbolot,
Bakay algan Kılbolot,
Almambet algan Coykuma,
Çubak algan Açalbars,
Sırgak algan Arkesken,
Altı bolot kurç oşol,
Açuusuna tiygende,

Gökten inen boz hırka,
Canımla dost olan hırka,
Bilen adam söz söylemiş:
Gaipten rast gelinen,
Hüda'nın sevip buldurduğu.
«Gökten inmiş hırka bu» diye,
Bilmeyen cahil söz etmiş:
«Kokon'a zulüm saldığında,
Margalañ'ı vurup aldığında,
Kalenderi hapseden,
Divaneyi döven.
Ak maralı sürüp inek eden,
Yeryüzünü velveleye veren,
İşte o gün zorla aldığı hırka» diye,
Bilmeyen cahil böyle demiş.
Kanıkey, asıver onu başucuma!
Mekke'den gelen ulu Kur'an'ı,
Hanımım, koyuver başımın yanına!
Gökten inen altı çelik,
Kılıçların en yavuzu:
Manas'ın aldığı Zulpukor,
Acıbay'ın aldığı Açbolot,
Bakay'ın aldığı Kılbolot,
Almambet'in aldığı Coykuma,
Çubak'ın aldığı Açalbars,
Sırgak'ın aldığı Arkesken,
Altı çelik, altı kurç işte bunlar,
Öfkesine dokunuldu mu,

Aalamdı buzgan mülk oşol.
Kıykırıp kından alganda,
Kan içpey kuru cürbögön,
Kızıgıp kından çıgarsa,
Kan içpese kayrılıp kınga kirbegen,
Kabarın ugup alganda,
Kaçıp duşman sürdögön.
Taştan kayra kaytpagan,
Temirden kayra tartpagan
Kasiettüü altı kurç,
Kanıkey, koyup koyçu başıma!
Bereki sayışka algan Sırnayza,
Karañgıda kötörsö,
Ay tiygendey cark etken.

Âlemi yıkan mülk işte bunlar.
Nara atıp kından çekildiğinde,
Kan içmeden boş dönmeyen,
Heves edip kından çıkarılsa,
Kan içmeden dönüp kınına girmeyen,
Haberini işitip aldığında,
Düşmanın ürküp kaçıştığı.
Taştan geri dönmeyen,
Demirden geri durmayan,
Kerametli altı çelik,
Kanıkey, koyuver başucuma!
İşte şu, cenkte aldığım Sırnayza,
Karanlıkta kaldırılsa,
Ay değmiş gibi parıldayan.

Kastaşkan coogo sunganda,
Bura tartıp calt etken,
Çımın konso zıñk etken,
Kamçı sap tiyse kañk etken,
Ulatpay uçun çıgargan:
«Kabılıp tiygen cerleri,
Kabıldap cürüp ölsün», - dep,
Adamdın köz caşı menen sugargan.
Betteşken coonu körgöndö,
Bet alışa kelgende,
Muştaganda karmagan,
Eesi boo süyüngön,
Kançalık küç kelse da,
Sınıp ketpey baçagar,
Tüpküç bolup iyilgen.
Oñ cagında oruska,
Oyron salgan Sırnayza,
Kır cagında kıtayga,
Kırgın salgan Sırnayza,
Cölöçü cakın kaşıma!
Kanıkey, akka moynum burayın,
Alasa cakın kelgende,
Anan go közüm cumayın,
Azır tirüü çagımda

Hasım düşmana uzatıldığında,
Burulup çekilince şimşek gibi çakan,
Sinek konsa zınlayan,
Kamçı sapı değse çınlayan,
Ucu eklenmeden tek dövülmüş:
«Saplanıp değdiği yerler,
Sızlaya sızlaya ölsün» diye,
İnsanın gözyaşıyla su verilmiş.
Karşısına çıkan düşmanı görünce,
Yüz yüze gelindiğinde,
Vuruşta sımsıkı kavranan,
Sahibinin yürekten sevindiği,
Ne kadar güç binse de,
Kırılıp gitmeyen çapkın,
Çember olup bükülen.
Sağ yanındaki Urus'a,
Kıran salan Sırnayza,
Sırt yanındaki Hıtay'a,
Kırgın salan Sırnayza,
Yaslayıver yakınıma, başucuma!
Kanıkey, Hakk'a boynumu bükeyim,
Vade yakına geldiğinde,
Ondan sonra gözümü yumayım,
Şimdi, sağ olduğum çağda,

Meder kılıp ayzanı
Ermek kılıp turayın!
Kokusunan men ölsöm,
Kanıkey meni menen sen ölsöñ,
Sen ekööbüz teñ ölsök,
Kalıp kalsa Semetey
Köçköndö, kök buka ögüz minbesin,
Abıke, Köböş - altı aram,
Köbünçö koyçu kılıp cürbösün.
Uy artına salbasın,
Caşında sabap calgızdı,
Caltañ kılıp salbasın,
Abıke, Köböş - altı aram,
Momintip öçün albasın!
Kanıkey, Küyüktün belin aşıp ket!
Köp düynöñdü çaçıp ket,
Er ölgöndö katınga
Törkün cakın boluuçu,

Mızrağı kendime dayanak edip,
Onu avuntu edip durayım!
Kazara ben ölürsem,
Kanıkey, benimle sen de ölürsen,
Sen ile ben birlikte ölürsek,
Geriye kalırsa Semetey,
Göç günü gök boğaya, öküze binmesin,
Abıke, Köböş — altı haram,
Onu çoklukla çoban edip gezdirmesin.
İneklerin ardına salmasın,
Küçük yaşta döve döve yalnızımı,
Ürkek, sinik hâle koymasın,
Abıke, Köböş — altı haram,
Böyle böyle öcünü almasın!
Kanıkey, Küyük belini aşıp git!
Bunca malını saçıp git,
Er ölünce kadına,
Baba ocağı yakın olur,

Sen, Temirkan közdöy kaçıp ket!
Temirkanga barganda,
Koluñdagı Semetey,
Kırkıp bergin çıbıgın,
Aytıp bergin oşondo,
Işene turgan ırımın.
Caşı on ekige kelgende,
Koluna mıltık bere kör,
Azız kılgın balanı,
Kayradan Talas körgözgün,
Arbagım azır bar bolso,
Colunan tosup alamın,
Coboloñduu cetimge,
Bir közümdü salarmın.
Kabılan Bakay, kan dostum,
Özön bir boyloy konboy cür,
Badışa Manas tuygundun
Bardıgınday bolboy cür!
Bardıgınday sen bolsoñ,
Kuzgunday közün kızartkan,

Sen Temirkan'a doğru kaçıp git!
Temirkan'a vardığında,
Kucağındaki Semetey'in,
Çubuğunu kırkıp ver,
Anlatıver ona o zaman,
İnanıp tutacağı töresini.
Yaşı on ikiye geldiğinde,
Eline tüfek veriver,
Aziz kıl o çocuğu,
Yeniden Talas'ı göster ona,
Ruhum o gün hazırsa eğer,
Yolundan karşılarım onu,
Belalı, dertli yetime,
Gözümün birini üstünden eksik etmem.
Kaplan Bakay, han dostum,
Irmak boyunca konma sakın,
Padişah Manas doğanın,
Var çağındaki gibi salınma!
Onun var çağındaki gibi olursan,
Kuzgun gibi gözünü kızartan,

Kuu sakalın çubatkan
Kuuragan Bakay debesin,
Kuu canıñ oşo künü ölbösün!
Kan ölgöndö karıya,
Kaşat boyloy konuuçu,
Kalıñ bir topko colobo,
Törösü ölsö karısı
Töögö bir cakın boluuçu,
Töö kaytargın, abake,
Celmayan menen Bozbuura
Moynuna tumar taga kör:
«Kanımdan belek kaldı», - dep,
Cetimdin töösün baga kör!
Toyuñ menen topot tüş,
Top bolgon cerge colobo.
Ayıl-apa çırdaşsa,
Azarıñdı salbagın,
Astı, Bakay kabılan,
Arasına barbagın,
Atıñdı oñdop tokup cür:
«Aykölüm, dostum öldü», - dep,
Kezinde añgırap kuran okup cür.

Ak sakalını süründüren,
Kurumuş Bakay demesinler,
Zavallı canın o gün ölmesin!
Han ölünce ihtiyar,
Yar boyunca konardı,
Kalabalık topluluğa yaklaşma,
Beyi ölünce yaşlısı,
Deveye yakın olurdu,
Develeri güt, ağam,
Celmayan ile Bozbuura'nın,
Boynuna muska takıver:
«Hanımdan yadigâr kaldı» diye,
Yetimin devesini besleyiver!
Toydan, şölenden uzak düş,
Kalabalık olan yere yanaşma.
Obada ahali dalaşırsa,
Hışmını üzerlerine salma,
Sakın ha, kaplan Bakay,
Aralarına varmayasın,
Atını sağlam eyerleyip gez:
«Ayköl'üm, dostum öldü» diye,
Vaktinde inleyerek Kur'an okuyup gez.

Adırga çıga toktop cür:
«Aykölüm Manas öldü», - dep,
Tilimdi alsañ,
Añgırap meni coktoy cür!
Ayzanı karmap bura kör,
Kayran can arı ketkençe,
Akılıñdı aytıp kalganga,
Kaşıma karap tura kör, Bakay!
Katagandın kan Koşoy -
Canazama tursun de,
Elemandın er Töştük -
Kızmatım mıktap kılsın de,
Urumkandın Kökbörü -
Dünüyösün çaçsın de,
Karaçanın Saykalı -
Kanduu betin tıtsın de,

Kırlara çıkıp durarak gez:
«Ayköl'üm Manas öldü» diye,
Sözümü tutarsan eğer,
İnleye inleye yasımı tutup gez!
Mızrağı kavrayıp çeviriver,
Zavallı can göçüp gidene dek,
Kalanlara öğüdünü söyleyip,
Başucumda bakıp duruver, Bakay!
Katagan'ın hanı Koşoy —
Cenazeme dursun de,
Eleman'ın yiğidi Töştük —
Hizmetimi sağlamca görsün de,
Urumkan'ın Kökbörü'sü —
Malını mülkünü saçsın de,
Karaça'nın Saykal'ı —
Kanlı yüzünü yırtsın de,

Ancıyandın kırk eşen -
Kolum tiygen ceri bar,
Dooronumdu alsın de!
Kayran canım ölgöndö,
Bakay, toodogu cılkım toguz miñ,
Doorongo toru attan bayla bir miñdi,
Adırda tööm altı miñ,
Asıl bir canım ketken soñ,
Töömdön bayla bir miñdi.
Bakay dos, alıp içtim araktı,
Kutkaza körgün moynumdan,
Kutkarar beken kuu candı,
Bayakı moynumdagı talaktan,
Kutkara körgün kuu candı
Zına künöö, azaptan.
Başçısın soydum ar kandın,
Maldarın cedim ar candın,
Azaptı elge çoñ saldım,
Altının talap köp aldım,
Tilimdi çındap algandı,
Tilim menen bagınttım,
Tilge könbös aadandı
Sabap cürüp calınttım.
On ekige kelgende
Ordo buzup olco aldım,
On üçümö kelgende

Ancıyan'ın kırk işanı —
Elimin değdiği yer var,
Devrimi alsınlar de!
Zavallı canım öldüğünde,
Bakay, dağdaki yılkım dokuz bin,
Devir için doru attan bağla bin tane,
Kırlardaki devem altı bin,
Aziz canım gittikten sonra,
Devemden bağla bin tane.
Bakay dost, alıp içtim rakıyı,
Kurtarıver boynumdan,
Kurtarır mı ki bu çaresiz canı,
Şu boynumdaki talâktan,
Kurtarıver şu zavallı canı,
Zina günahından, azaptan.
Her hanın başbuğunu boğazladım,
Her canın malını yedim,
Halka büyük azap saldım,
Altınını yağmalayıp çok aldım,
Sözümü gerçekten tutanı,
Dilimle boyun eğdirdim,
Söz dinlemez ahmağı,
Döve döve yalvarttım.
On ikime geldiğimde,
Han ordasını bozup ganimet aldım,
On üçüme geldiğimde,

Ordoluu curtka kol saldım.
Kılıçtın uçun kan kıldım,
Kezikken cerdi çañ kıldım.
Tulpardı tuura bayladım,
Kıyıgıma tiygendi
Kılçaybastan cayladım,
Kanga toyup katıktım,
Cer üstünö çır salıp,
Kabılan Manas atıktım.
Kastaşkandı karmadım,
Kıyıgıma tiygendi
Karmap alıp cayladım,

Ordalı yurda akın saldım.
Kılıcın ucunu kan ettim,
Rast geldiğim yeri toz ettim.
Tulparı kazığa sıkı bağladım,
Damarıma dokunanı,
Dönüp bakmadan devirdim,
Kana doyup katılaştım,
Yeryüzüne kavga salıp,
Kaplan Manas diye anıldım.
Bana kastedeni yakaladım,
Damarıma dokunanı,
Tutup yakalayıp yere serdim,

Kastarımdı tikkendi
Azuuga salıp çaynadım.
Özüm kasiettüü can boldum,
Cer cüzünö kırk eki cılı kan boldum.
At semirip ık boldum,
Calgız elem kırk boldum,
Kulaalı cıyıp kuş kıldım,
Kuldardı cıyıp curt kıldım.
Altın cıyıp taş kıldım,
Uşu turgan kalıkka
Tentigen curttu baş kıldım.
Kalmak boldum başında,
Ötmök boldum kördüñbü,
Elüü eki caşımda.
Kan çıgarıp caydırıp,
Kak Beecindin batkalda
Amaz okup catkanda,
Alöökönün Koñurbay
Arkasınan saydırıp,
Bolottun uçu kors etip,
Bel söökkö sınıp kalıptır,
Oozu bütüp cımıyıp,
Ar cagı ılaylap dümök salıptır».
Alasası cetüügö baatırga
Cakındaşıp kalıptır.
Bayagı kayran ceñeñ Kanıkey,
Kasieti çın kaçıp,
Kankoru oorup kelgenin
Oşondo bilbey kalıptır.
Bakay kan menen Kanıkey

Bana kin besleyeni,
Azı dişime atıp çiğnedim.
Kendim kerametli bir can oldum,
Yeryüzünde kırk iki yıl han oldum.
Atım semirdi, keyfe erdim,
Yalnızdım, kırk oldum,
Çaylakları toplayıp kuş ettim,
Kulları toplayıp yurt ettim.
Altın yığıp taş ettim,
İşte şu duran halka,
Avare yurdu derleyip baş kıldım.
Başlangıçta Kalmak oldum,
Şimdi göçmek oldum, gördün mü,
Elli iki yaşımda.
Kan döküp kırgın yaydırıp,
Kak Beecin'in vadisinde,
Namaz kılıp dururken,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Arkamdan mızrak sançtırmış,
Çeliğin ucu çat edip,
Bel kemiğinde kırılıp kalmış,
Yaranın ağzı kapanıp büzülmüş,
İçerisi irinleyip bela salmış».
Bahadırın eceli ermeye,
İyice yaklaşmıştı.
O zavallı yengen Kanıkey'in,
Kerameti gerçekten kaçıp,
Kankor'unun hasta gelip döndüğünü,
O zaman bilememişti.
Bakay han ile Kanıkey,

Aylanıp basıp karaylap,
Oşondo alapayın taba albay,
Bayakı asıl ceñeñ Kanıkey
Altı torpok, tört tayga
Satıp algan akbolot,
Aletten baatır keterde,
Daldap turup caranın
Oozuna tiyip saldı ele,

Dolanıp yürüyüp bakınarak,
O demde ne yapacağını bilemeden,
O asil yengen Kanıkey,
Altı dana, dört taya,
Satın aldığı ak çeliği,
Bahadır âlemden göçerken,
Nişanlayıp dikkatle, yaranın,
Ağzına değdirip saldıydı,

	Bayagı oynop catkan bolottu	*İçinde oynayıp duran o çeliği,*
	Kolun salıp ceñekeñ,	*Elini salıp yengeciğin,*
	Oşonu suurup aldı ele,	*Onu çekip çıkardıydı,*
76000	Söögündö kalgan al bolot	*Kemiğinde kalan o çelik,*
	Oynogon boydon cetiptir,	*Oynaya oynaya işlemişti,*
	Kır arkada can cülün	*Sırtındaki can iliği,*
	Takır çirip ketiptir.	*Büsbütün çürüyüp gitmişti.*
	Kıl murutu çubalıp,	*Kıl bıyığı uzayıp sarkmış,*
	Kılangar közü kılayıp,	*Süzgün gözü aralanıp bakar,*
	Oşondo kımbat ooru, müşkül iş!	*Ah o demde ağır hastalık, müşkül iş!*
	Bayagı celgenine cel cetpes,	*Hani yelişine yel yetişmez,*
	Baskanına mal cetpes,	*Yürüyüşüne hayvan yetişmez,*
	Calpak örköç kara nar,	*Yassı hörgüçlü kara ner,*
76010	Başında altın okto bar,	*Başında altın burunduruk,*
	Manas kandın Celmayan	*Manas Han'ın Celmayan'ı,*
	Çögörüp koydu kaşına.	*Çöktürülüp kondu başucuna.*
	Akkula okko uçkanda,	*Akkula kurşunla düşünce,*
	Korgoşunday Manastı	*Kurşun gibi ağır Manas'ı,*
	Koyboy alıp kötörgön,	*Bırakmadan alıp taşıyan,*
	Er Koñurbay, san kalday	*Er Koñurbay, sayısız kalday,*
	Baatır Manas kök calıñ	*Bahadır Manas gök yeleliyi,*
	Eñkeyiştep kuuganda,	*Yokuş aşağı kovaladığında,*
	Caş ekenin bilgizbey,	*Genç olduğunu sezdirmeden,*
76020	Buguday moynun buragan,	*Geyik gibi boynunu buran,*
	Kıtayga kırgın salganda,	*Hıtay'a kırgın salındığında,*
	Buta boyu añ kelse,	*Ok atımı hendek gelse,*
	Buydalbastan çuragan,	*Duraksamadan sıçrayıp aşan,*
	Arkası biyik, zeeri bas,	*Sırtı yüksek, beli alçak,*
	Adırga salsa oyubas,	*Kıra salınsa toprağı oymayan,*
	Karaçanın Saykalı	*Karaça'nın Saykal'ının,*
	Kagışıp bergen Buurul at,	*Vuruşup verdiği Buurul at,*
	Sancırgaluu Saykaldın	*Şanlı şevketli Saykal'ın,*
	Tartuuga bergen Buurul at	*Armağan verdiği Buurul at,*
76030	Baatırdın cakın baylap tuşuna,	*Bahadırın yakınına, karşısına bağlanmış,*
	Baylap salsa toktoboyt,	*Bağlansa durmuyor,*
	Koyo berse ottoboyt,	*Salıverilse otlamıyor,*
	Ayban da bolso canıbar	*Hayvan da olsa o can dostu,*
	Oşondo aytayın dese tili cok,	*Söylemek istese dili yok,*

Oşondo aza gana kütüp kalıptır.
Çırkırap ıylap tura albay,
Kayran ceñeñ Kanıkey
Argınkandın Acıbay
Aytıp keñeş salıptır.
Oşondo bödönödöy kayran köz
Bölök-bölök caş ketip,
Karagattay kayran köz
Kamçı boyu caş ketip,
Argınkandın Acıbay
Armanın aytıp turdu emi:
«Acıke, adırda cılkı ala baş,
Argımak tulpar aralaş,
Aalamga kabar berüüçü,
Arkada erkek bala caş.
Aykölgö küyüp ketüüçü
Aga-ininin baarı kas.
Zıynatın mıktap kıluuga
Argın, kırgız özü baş,
Aalamga kabar çoñ berip,
Kandardı cıynap kelüügö
Arkada erkek bala caş.
Acıke, dolono saptuu aybalta,
Tolgontup iybey kim aştayt,
Toodoy bolgon baatırdın közü cumulsa,
Munu topoloñ kılbay kim baştayt?
Kara caak aybalta,
Munu karmap kolgo kim ilet,
Kanımdın közü cumulsa,
Alakanday kayran el
Munu kapa kılbay kim bilet?
Baygambar çalış baş aba,
Üzülüp kettim ulaçı,
Acıke, çaçılmak boldum cıynaçı,
Öçmök boldum tamızçı,
Acıke, ölmök boldum tirgizçi!
Altımış uruu til bilgen,
Adamdan külük abakem,

O demde yalnız yas tutup kalmıştı.
Feryat edip ağlayıp duramayıp,
Zavallı yengen Kanıkey,
Argınkan'ın Acıbay'ına,
Söyleyip danışmıştı.
O demde bıldırcın gözü gibi zavallı gözden,
Bölük bölük yaş gidip,
Kuş üzümü karası zavallı gözden,
Kamçı boyu yaş gidip,
Argınkan'ın Acıbay'ına,
Derdini döküp durdu şimdi:
«Acıke, kırda yılkım ala baş,
Argımak, tulpar karışık,
Âleme haber verecek olan,
Geride erkek çocuk daha küçük.
Ayköl için yanıp yakılacak,
Kardeşlerinin hepsi hasım.
Töreni yaraşır kılmaya,
Argın ile Kırgız kendisi baş,
Âleme büyük haber salıp,
Hanları toplayıp getirmeye,
Geride erkek çocuk daha küçük.
Acıke, alıç saplı aybalta,
Burup bükmeden kim sap takar,
Dağ gibi bahadırın gözü yumulursa,
Kargaşaya vermeden bunu kim başlatır?
Kara çeneli aybaltayı,
Tutup ele kim alır,
Hanımın gözü yumulursa,
Avuç içi kadar zavallı eli,
Üzmeden kim yönetip bilir?
Peygamber misali baş ağa,
Koptum, ekleyiver beni,
Acıke, saçıldım, toplayıver,
Sönmek üzereyim, tutuşturuver,
Acıke, ölmek üzereyim, diriltiver!
Altmış boyun dilini bilen,
İnsanların en yüğrüğü ağabeyim,

Beybagıñ gana tilin ala kör,
Kırk künçülük cerde eken,
Urum degen elde eken,
Urumkan uulu Kökbörü,
Ayaşka kabar sala kör,
Acıke, çabaganga bara kör.
Acıke, cer üstündö ceti alp,
Baatırdı çır kılbastan koyoluk,
Erkibiz menen bololuk.
Baatır ay, cetip cıynap ala kör,
Tögöröktün tört burçun
Abake, töptöp kabar sala kör,
Töröñö cakın kan bolso,
Abake, baarın cıynap ala kör,
Mediynanın beş burçu
Belgilep kabar sala kör,
Manas menen bek dostoşkon kan bolso,
Baatır ay, oşonu cıynap ala kör!
Kastaşıp cürgön kandarga
Acıke, kayrılıp kabar berbegin,
Mañdaydan oroy can çıksa,
Bakıldap tiyip Acıke,
Öküldöp elge tiyüüçü,
Acıke, ökümüñ şeriñ Manas cok.

Acıke, Çet-Kayttın colun çalbay kel,
Cesiriñ müşkül körbösün,
Acıke, cetinçi kündön kalbay kel!
Aşuunun belin çalbay kel,
Acıke, Aykölüñ mintip catkanda,
Adamdı müşkül tarttırbay,
Acıke, altı kündön kalbay kel!
Kömülböy kalsa dostuñdu,
Kılganı cürgön duşmandar
Çoguluşup albasın,
Ölüktön öçün alçuuday,
Col üstünö süyrötüp,
Karañ kün dañgıttarga salbasın!
Akılsız aadan bolgon curt

Bahtsızının sözünü tutuver,
Kırk günlük yolda imiş,
Urum denen elde imiş,
Urumkan oğlu Kökbörü,
Ayaşa haber salıver,
Acıke, ulak olup gidiver.
Acıke, yeryüzünde yedi alp var,
Bahadırı kavgaya vermeden uğurlayalım,
Kendi irademizle yapalım işimizi.
Bahadırım, yetişip toplayıver,
Dünyanın dört bucağına,
Ağam, eksiksiz haber salıver,
Beyine yakın han varsa,
Ağam, hepsini toplayıver,
Medine'nin beş bucağına,
Ayrı ayrı belirtip haber salıver,
Manas ile sıkı dost olmuş han varsa,
Bahadırım, onları toplayıver!
Düşmanlık güden hanlara,
Acıke, dönüp haber vermeyesin,
Karşıdan kaba biri çıkarsa,
Böbürlenip sataşırsa, Acıke,
Halka horlukla dokunurdu,
Acıke, hükmün olan aslanın Manas yok artık.
Acıke, Çet-Kayt yolunu dolanmadan gel,
Dul yengen müşkül görmesin,
Acıke, yedinci günü geçirmeden gel!
Geçidin belini dolanmadan gel,
Acıke, Ayköl'ün böyle yatarken,
İnsanları müşküle düşürmeden,
Acıke, altı günü geçirmeden gel!
Dostun gömülmeden kalırsa,
Fırsat kollayan düşmanlar,
Toplaşıp üstüne varmasın,
Ölüden öç alırcasına,
Yol üstünde sürükleyip,
Kara gün itlerine atmasınlar!
Akılsız, ahmak olan yurt,

Uşintip kegin albasın!
Acıke, azır gana ukkun kebimdi,
Taştay körbö Alayga
Töştük öñdüü börüñdü,

Unutpagın ılayım
Kabılan Koşoy şeriñdi.
Astıga salsa akcoltoy,
Koşoy kan, aydap cürsö san koldoy,
Badışa Koşoy kelsin de,
Baatırdın amanında körsün de.
Karaça kandın kız Saykal,
Doluga kabar bere kör,
Acıkan, Şayık - eki döö,
Oşondoy erge kabar bere kör.
Acıke, ay karañgı bolgondo,
Tündü kanday kılabız,
Asıl Ayköldün közü cumulsa,
Baatır ay, kündü emine kılabız!?»
Oşondo Acıbay turup munu aytat:
«Makul bolot, Kanıkey,
Tögöröktün tört burçu
Töptöp kabar salayın,
Törö Koşoy, Töştüktü
Törönü cıyıp alayın.
Belgilüü cerdin beş burçu
Beylep kabar salayın,
Belgilüünün baarısın
Bet alıp, cıynap alayın,
Til aldım, dolum, barayın!
Atışka mingen Kartküröñ
Aybandan karı bul ele,
Çambıl-Belde Canaalı,
Karaç - eki döö,
Adamdan artık şum ele,
Acıbaydın kastaşkan coosu bul ele,
Kartküröñ minsem çalbasın,
Meni kaşattan karman albasın,
Öltürbösün özümdü,

Böylece öcünü almasın!
Acıke, şimdi dinle sözümü,
Alay'da bırakıvermeyesin,
Töştük gibi kurdunu,

Unutma sakın, ne olur,
Kaplan Koşoy aslanını.
Öne salınsa uğuru bol,
Koşoy han, sürüp gitse sayısız asker gibi,
Padişah Koşoy gelsin de,
Bahadırı sağken görsün de.
Karaça hanın kızı Saykal,
O yaman hatuna haber veriver,
Acıkan, Şayık — iki dev,
Öyle yiğitlere haber veriver.
Acıke, ay karanlık olduğunda,
Geceyi nasıl ederiz,
Aziz Ayköl'ün gözü yumulursa,
Bahadırım, gündüzü ne yaparız!?»
O zaman Acıbay kalkıp şöyle der:
«Olur, kabulüm, Kanıkey,
Dünyanın dört bucağına,
Eksiksiz haber salayım,
Töre Koşoy'u, Töştük'ü,
Beyleri toplayıp alayım.
Belli yerin beş bucağına,
Özenle haber salayım,
Namı belli olanların hepsini,
Yönelip gidip toplayayım,
Sözünü tuttum, yamanım, varayım!
Savaşta bindiğim Kartküröñ,
Hayvanların yaşlısı bu idi,
Çambıl-Bel'de Canaalı,
Karaç — iki dev,
İnsandan öte kurnaz idi,
Acıbay'ın hasım düşmanı bunlardı,
Kartküröñ'e binersem tökezlemesin,
Beni uçurum başında yakalamasınlar,
Öldürmesinler beni,

Calınsam ukpay sözümdü,
Cana dolu, Kanıkey,
Çukubasın közümdü.
Columan baylap albasın,
Kalkına kabar salbasın:
«Kanı Manas barında,
Kançalık bülük saldı», - dep,
Uşüntüp öçün albasın.

Yalvarsam da sözümü dinlemeden,
Hem de, yaman Kanıkey,
Oymasınlar gözümü.
Yolumdan bağlayıp koymasınlar,
Halkına haber salmasınlar:
«Hanı Manas sağken,
Ne kadar kargaşa saldı» diye,
Böylece öç almasınlar.

Moynuma kayıştan arkan burbasın,
Kızıtalak başka kün tuup,
Kıstap duşman turganda,
Kartküröñ baspay turbasın.
Aşuusu katuu zoo kelip,
Oşondon uçup ölüp cürböyün,
Agını katuu suu kelip,
Kanıkey balam, agıp ölüm kalbayın.
Ak boroon çıgıp aldımdan,
Balam ay, toñup ölüp cürböyün.
Agın dayra köp keçip,
Astımdagı Kartküröñ
Tuyagı mukur it ele,
Aşuu, toonu köp aşıp,
Köñülü kalgan it ele,
Kanıkey balam, Buuruldu berçi mineyin,
Kanıkey balam, Buulumdu berçi kieyin.

Boynuma kayıştan urgan burmasınlar,
Kahrolası başka gün doğup,
Düşman sıkıştırıp durduğunda,
Kartküröñ yürümez olmasın.
Geçidi sarp kayalık gelip,
Oradan uçup ölmeyeyim sakın,
Akıntısı sert su gelip,
Kanıkey yavrum, akıp ölüp gitmeyeyim.
Ak boran çıkıp önümden,
Yavrum ah, donup ölmeyeyim sakın.
Akar ırmakları çok geçip,
Altımdaki Kartküröñ,
Tırnağı aşınmış bir itti,
Geçidi, dağı çok aşıp,
Gönlü soğumuş bir itti,
Kanıkey yavrum, Buurul'u ver de bineyim,
Kanıkey yavrum, buulum kaftanı ver, giyeyim.

Aç albars belge çalayın.
Kızıkkan coo betteşse,
Öçümdü gana mintip alayın.
Çıkanaktap uyku albay,
Çırım etip tınç albay,
Mintip kabar salayın,
(Ataşkan Manas dostuma)
Bargın deseñ barayın.
Kara surdun suluusu,
Busurmandın urduusu,
Senin tiliñ alayın».
Acıbay tilge kirgen soñ,

Keskin albarsı belime çalayım.
Heveslenen düşman karşı gelirse,
Öcümü ancak böyle alayım.
Dirseğe yaslanıp uyku almadan,
Şekerleme edip soluklanmadan,
Böylece haber salayım,
(Ahitleştiğim Manas dostuma)
Git dersen gideyim.
Kara yağızın güzeli,
Müslümanın soylusu,
Senin sözünü tutayım».
Acıbay söze uyduktan sonra,

	Taybuuruldu berüügö,	*Taybuurul'u vermek için,*
	Oşondo asıl ceñeñ Kanıkey,	*O zaman asil yengen Kanıkey,*
	Közünön caşın artalbay,	*Gözünden yaşını dindiremeden,*
	Alakçı düynö oñboy kal,	*Hilekâr dünya, onmayasın,*
76190	Ce murdunun suusun tarta albay,	*Ya burnunun suyunu çekemeden,*
	Içkeley basıp tötölöp,	*İnceden yürüyüp kestirmeden,*
	Kayran katın Kanıkey	*Zavallı kadın Kanıkey,*
	Alıp çıktı ordodon	*Çıkarıp getirdi ordadan,*
	Taybuuruldu cetelep.	*Taybuurul'u yedeğinde.*
	Oşondo, ayaş eken Kökbörü,	*Meğer ayaş imiş Kökbörü,*
	Oşondo, atayılap at cazıp,	*O zaman adını anıp mahsus yazıp,*
	Kökbörügö armanın aytıp, kat cazıp:	*Kökbörü'ye derdini döküp mektup yazıp:*
	«Keçigip kalsa kaldı, - dep,	*«Gecikirse geç kaldı» diye,*
	Kelbey kalsa Kökbörü,	*«Gelmezse eğer Kökbörü,*
76200	Candı keyitip ele şorgo saldı - dep.	*Canı üzüp kara derde saldı» diye.*
	Kelbey koyso can dostum,	*Gelmezse can dostum,*
	Oşondo aadandıgın bilerbiz,	*O zaman ahmaklığını anlarız,*
	Aytılımış çın bolso,	*Söylenenler gerçek ise,*
	Tañda makşar künündö,	*Yarın mahşer gününde,*
	Kara eşek ele kılıp cürörbüz.	*Onu kara eşek edip süreriz.*
	Maseyildin belinde,	*Maseyil'in belinde,*
	Alay degen cerinde	*Alay denen yerinde,*
	Toguz uuldun kencesi,	*Dokuz oğulun küçüğü,*
	Bir kudaydın mendesi,	*Bir Tanrı'nın bendesi,*
76210	Elemandın er Töştük,	*Eleman'ın yiğidi Töştük,*
	Ezelki dostu kelsin de,	*Ezelden dostu gelsin de,*
	Dostusu Manas kabılan	*Dostu kaplan Manas'ı,*
	Tirüüsündö körsün de,	*Sağlığında görsün de,*
	Baatır Çalkuyruk oozun bursun de,	*Bahadır, Çalkuyruk'un ağzını çevirsin de,*
	Kan Manas ötüp turganda,	*Han Manas göçüp giderken,*
	Zıynatına tursun de.	*Törenine dursun de.*
	Acıke, törö Töştük kanıña ayt,	*Acıke, töre Töştük hanına söyle,*
	Törö Manas ooru - dep,	*Töre Manas hasta diye,*
	Tömönkü curttun baarına ayt.	*Aşağı yurdun hepsine söyle.*
76220	Daanışman cakşı moldogo ayt,	*Bilge, iyi mollaya söyle,*
	Dooron alçu bakırga ayt,	*Devir alacak yoksula söyle,*
	Cetpey cürgön cesirge ayt,	*Eli ermez dul kadına söyle,*
	Çokoy kiygen miskinge ayt,	*Çarık giyen miskine söyle,*

Ölgön can tirüü kalabı,
Badışamın cer cüzünö bir bilinsin sabagı,
Toyunsun beçara, miskin tamagı.
Arkanı bar butuñda,
Booluu kelsin bul cerge,
Dünüyösün aldırgan
Kök calga dooluu kelsin bul cerge.
Iş kıla albay tim kalgan
Karı kelsin bul cerge,
Koco, moldo, dubana
Baarı kelsin bul cerge.
Atasınan ayrılgan
Artıkça cetim bir bolgon,
Dagı kelsin bul cerge,
Dooranına baatırga
Miñ karaça töö berem,
Zıynatına baatırga

Ölen can diri kalır mı,
Padişahımın dersi yeryüzünde bir bilinsin,

Doysun biçare, miskin aşına.
Ayağında urganı olan,
Bağıyla gelsin bu yere,
Malını mülkünü kaptıran,
Gök yeleliden davalı gelsin bu yere.
İş göremez olup kalmış,
Yaşlılar gelsin bu yere,
Hoca, molla, divane,
Hepsi gelsin bu yere.
Babasından ayrılmış,
Hepten öksüz kalmış olan,
Onlar da gelsin bu yere,
Bahadırın devri için,
Bin karaca deve veririm,
Bahadırın töreni için,

Miñ kara kaşka bee berem.
Kalkka cetken kanatım,
Kan Kökötöy aşınan
Artık kılam sanatın».
Kakşap aytıp kabıştap,
Çabaganın bayakı
Acıbayga tabıştap,
Buuruldu minip bulkuntup,
Eri ölgöndöy culkuntup,
Burulbay cürdü Acıbay.
Astındagı mingeni -
Kan Manastın Buurulu,
Kolundagı alganı -
Alakeñdin bolotu,
Cerdin tübü Celpiniş
Barganı ketti Acıbay,
Cetigi Manas kan ooru bolgon soñ,
Cer üstünö kabardı
Salganı ketti Acıbay.
Eñkeyişke kirgende

Bin kara akıtmalı kısrak veririm.
Halka yeten kanadım,
Han Kökötöy aşından,
Üstün kılarım şanını».
Dert yanıp sayıp dökerek,
O ulaklık görevini,
Acıbay'a ısmarlayıp,
Buurul'a binip silkindirip,
Eri ölmüşçesine sarsıp sürüp,
Dönüp bakmadan gitti Acıbay.
Altındaki bindiği —
Han Manas'ın Buurul'u,
Elindeki aldığı —
Alake'nin çeliği,
Yerin dibi Celpiniş'e,
Varmak için gitti Acıbay,
Yiğit Manas han hastalanınca,
Yeryüzüne haberi,
Salmak için gitti Acıbay.
İnişe girdiğinde,

Er Manastın Buurulu
Eliktey butu sayılıp,
Adırduu cerge barganda,
Cal-kuyrugu cayılıp,
Eñkeyişke kirgende
Tamanı cerge tarsıldap,
Kara bolot oozduk
Kömököydö karsıldap,
Araanday oozu açılıp,
Kan aralaş ak köbük
Omuroogo çaçılıp,
Baskan ceri bırkırap,
Çoñ kazanday dañkanı
Acıbaydın töbösündö çırkırap,
Uçkan kuş menen carışıp,
Okoro tüygön ak tizgin
Koş koldo gana karışıp,
Kökülün kökkö ırgıtıp,
Tuyagın cerge mılgıtıp,
Oozdugun kakkılap,
Tal cibektey kuyrugun
Çatkayakka kakkılap,

Er Manas'ın Buurul'u,
Karaca gibi seke basıp,
Engebeli yere vardığında,
Yelesi kuyruğu yayılıp,
İnişe girdiğinde,
Tabanı yere çat çat vurup,
Kara çelik gem,
Gırtlağında şakırdayıp,
Ejder ağzı gibi ağzı açılıp,
Kan karışık ak köpük,
Döşüne saçılıp,
Bastığı yer un ufak olup,
Büyük kazan gibi toprak kesekleri,
Acıbay'ın tepesinde vınlayıp,
Uçan kuşla yarışıp,
Sımsıkı düğümlü ak dizgin,
İki elde gerilip,
Perçemini göğe savurup,
Toynağını yere gömüp,
Gemini tıkırdatıp,
İpek teli gibi kuyruğunu,
Apış arasına çarpıp,

Argınkandın Acıbay
Taybuuruldu mingende
Körüngöndö körünüp,
Körünbögön batkalda
Kök tütün bolup bölünüp,
Karañgı cayga baktırıp,
Başına ükü taktırıp,
Buguday moynun buragan,
Buta boyu añ kelse,
Burulbastan çuragan.
Buudandıgın bilgende,
Buttap altın zer berip,
Tömönkü Bukardın kanı suragan.
Suraganga berbegen,
Bermek tursun buudanga,
Beydaarat kişi minbegen.

Argınkan'ın Acıbay'ı,
Taybuurul'a bindiğinde,
Görünecek yerde görünüp,
Görünmez derin vadide,
Gök duman olup süzülüp,
Karanlık yerde besletilip,
Başına puhu tüyü taktırılıp,
Geyik gibi boynunu buran,
Ok atımı hendek gelse,
Dönmeden sıçrayıp aşan.
Küheylanlığını bildiğinde,
Batman batman altın verip,
Aşağı Buhar'ın hanı istemişti.
İsteyene verilmemiş,
Vermek şöyle dursun, küheylana,
Abdestsiz kişi binmemiş.

Kumga tuup, taşka öskön,
Kayıptan bölök başka öskön.
Enesi çöldün toburçak
Atası toonun tuu çunak,
Kalbır öpkö, cez bilek,
Kara bayır kazanat.
Kayıptan çındap calgaşkan,
Talıktırıp Saykaldı
Tartuuga algan Buurul at,
Ezilgen dostu kız Saykal,
Ençige bergen Buurul at.
«Ermek kılıp balası
Ee bolup minip cürsün», - dep,
Ençige kelgen Buurul at.
Talas menen keñ Kırım
Kırk künçülük cer eken,
Talıkpay cürüp Acıbay
Tögöröktün burçuna
Kabar bergen kezi eken.
Urumkan uulu Kökbörü,
Uykudan çoçup oygonup,
Oñ cagına tolgonup,
Şaşıp amaz okunup,
Kuukazıktı tokunup,
Kolun suuga malınıp,
Kol daaratın alınıp,

Kumda doğup taşta büyümüş,
Gaipten gelme, başka türlü yetişmiş.
Anası çölün küheylanı,
Babası dağın yaban aygırı,
Kalbur ciğerli, tunç bilekli,
Karabayır soylu kazanat.
Gaipten gerçekten ulanmış soyu,
Saykal'ı yorup usandırıp,
Armağan diye alınan Buurul at,
Candan dostu kız Saykal'ın,
Pay olarak verdiği Buurul at.
«Oğlu avunup eğlensin,
Sahibi olup binip gezsin» diye,
Pay olarak gelen Buurul at.
Talas ile geniş Kırım,
Kırk günlük yol imiş,
Yorulmadan yol alıp Acıbay,
Dünyanın dört bucağına,
Haber verdiği dem imiş.
Urumkan oğlu Kökbörü,
Uykudan irkilip uyanıp,
Sağ yanına dönüp,
Aceleyle namazını kılıp,
Kuukazık'ı eyerletip,
Elini suya daldırıp,
El abdestini alıp,

Kuduretke calınıp,
Kurdaşı dostu Manastı
Kup keltire sagınıp,
Kelgenderden kep ugup,
Kırk eki san kol menen
Beecin ketti - dep ugup,
Alek bolup Kökbörü:
«Acalım cetse ölöm, - dep,
Ölböy tirüü bir bolso,
Dostum Manas kök calga
Kol alışıp kelem», - dep,
Karaça kandın Külnarı

Kudret sahibine yalvarıp,
Yaşıtı, dostu Manas'ı,
İçten içe pek özleyip,
Gelenlerden söz işitip,
Kırk iki tümen askerle,
Beecin'e gitti diye duyup,
Telaşa düşüp Kökbörü:
«Ecelim yeterse ölürüm» diye,
Ölmeyip sağ ise eğer,
Dostum gök yeleli Manas'la,
El sıkışıp gelirim» diye,
Karaça hanın Külnar'ı,

Kökbörünün katını,
Adamdan artık akılı,
Karañgı emes, tün eken,
Özü keremettüü küñ eken.
Kara surdun suluusu,
Katındardın mıktuusu:
«Akırettik dos Manastın
Akırı cüzün köröm, - dep,
Ölüp kalsa Manaska
Kuran okup kelem, - dep,
Caman bolso Kanıkey
Ayaşka üzür aytam, - dep,
Egerde aman al bolso,
Erkek bala Semetey
Centektep kayra tartam», - dep,
Sarı dilde, ak kümüş
Bilge cüktöp alıptır,
Talıkpay eçen col tartıp,
Manastı közdöy Kökbörü
Sapar tartıp kalıptır.
Saparına aralaş,
Argındın uulu Acıbay
Arbuudan menen bulkuntup,
Urumkan uulu Kökbörü
Astınan uturu barıptır.
Karız salamın aytışıp,
Kökbörü karap turbadı,
Acıbaydı körgöndö,
Kök caldın baarın suradı.
«Cılgınduu özön keñ Talas,

Kökbörü'nün karısı,
Aklı insandan üstün,
Karanlık değil, gece bile ona aydın,
Kendisi kerametli bir kul imiş.
Kara yağızın güzeli,
Kadınların yamanı:
«Ahiret dostu Manas'ın,
Son kez yüzünü görürüm» diye,
Ölmüş ise Manas'a,
Kur'an okuyup gelirim» diye,
Kötü olduysa, Kanıkey,
Ayaşıma taziye söylerim» diye,
Eğer sağ esen ise,
Erkek çocuk Semetey'e,
Doğum armağanı verip dönerim» diye,
Sarı altın, ak gümüş,
Yükletip yanına almıştı,
Yorulmadan nice yol alıp,
Manas'a doğru Kökbörü,
Sefere çıkmıştı.
Tam seferi sırasında,
Argın'ın oğlu Acıbay,
O küheylanı şahlandırıp,
Urumkan oğlu Kökbörü'nün,
Önünden karşılayıp varmıştı.
Selam borcunu ödeşip,
Kökbörü bakıp durmadı,
Acıbay'ı gördüğünde,
Gök yelelinin her şeyini sordu:
«Ilgınlı vadi, geniş Talas,

Ceriñ esen catabı?
Cırgalduu kırgız, köp argın,
Eliñ esen catabı?
Altı şerdin kencesi,
Kudaydın süygön mendesi,
Aykölüm Manas kabılan,
Şeriñiz esen catabı?
Karañgıda köz tapkan,

Yerin esen yatıyor mu?
Mutlu Kırgız, kalabalık Argın,
Elin esen yatıyor mu?
Altı aslanın küçüğü,
Tanrı'nın sevgili bendesi,
Ayköl'üm kaplan Manas,
Aslanınız esen yatıyor mu?
Karanlıkta göz olan,

Kapılet cerde söz tapkan,
Astıga salsa akcoltoy,
Aydap cürsö san koldoy,
Kök sülöösün börk kiyip,
Kök ala kalkan oynogon,
Başın bar altınga bölögön,
Ayagın çılk kümüşkö cölögön,
Curt bulbulu kan Bakay,
Beginñ esen catabı?
Kara dinden ak bolgon,
Kıtaydan kaçıp cat bolgon,
Kan Azizdin kök calı,
Alakeñ esen catabı?
Alışsa adamdın alı cetpegen,
Börünün tişi ötpögön,
Oyguttardın kıraanı,
Akbaltaydın Çubagı
Şeriñ esen catabı?
Cekeni belge kurçagan
Ceti tümön kol kelse,
Ceke aralap kol salgan.
Kara bolot kırgagı,
Kan Manastın Sırgagı,
Caşıñ esen catabı?
Kırktın başı Kırgıl çal,
Karıñ aman bar beken?
Iramandın Irçı uulu
Baarıñ aman bar beken?
Suu iç dese uu içken,
Börk al dese baş kesken,
Kan tök dese cin tökkön,
Sungandan kayra tartpagan,
Sumsayganın cazbagan,
Okton kayra tartpagan,

Umulmadık yerde söz bulan,
Öne salınsa uğuru bol,
Sürüp gitse sayısız asker gibi,
Gök vaşak kürkü börk giyen,
Gök ala kalkan oynatan,
Başı baştan başa altına sarılı,
Ayağını halis gümüşe dayayan,
Yurdun bülbülü han Bakay,
Beyin esen yatıyor mu?
Kara dinden ak olan,
Hıtay'dan kaçıp yaban olan,
Han Aziz'in gök yelelisi,
Alake esen yatıyor mu?
Güreşse insanın gücü yetmeyen,
Kurdun dişi işlemeyen,
Oygutların şahbazı,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Aslanın esen yatıyor mu?
Savaş kuşağını beline saran,
Yedi tümen asker gelse,
Tek başına dalıp saldıran,
Kara çeliğin keskin ağzı,
Han Manas'ın Sırgak'ı,
Gencin esen yatıyor mu?
Kırkların başı ihtiyar Kırgıl,
Yaşlın sağ mıdır ki?
Iraman'ın Irçı oğlu,
Hepiniz sağ mısınız ki?
Su iç dense zehir içen,
Börk al dense baş kesen,
Kan dök dense can döken,
Uzattığından geri dönmeyen,
Somurtusunu hiç bozmayan,
Oktan geri durmayan,

Ölümdön kayra tartpagan,
Coo kelse kayra kaçpagan,
Manas kandın kıraanı,
Çorolor esen bar beken?

Ölümden geri durmayan,
Düşman gelse geri kaçmayan,
Manas hanın şahbazları,
Çorolar esen midir ki?

Körgön-tuygan kalayık,
Baarı esen bar beken?
Ayaş ene Çıyırdı
Karı esen bar beken?
Er Manastın ölgöndö körgön çunagı,
Atı er Semetey koyulgan
Çıragı gana esen bar beken?»
Anda Acıbay munu aytat:
«Kayran dos, kalayık aman, kan aman,
Uşu kezde kapa bolup biz kaldık,
Kalıñ curttun baarı aman.
Aziret baspas Beecinge
Abaylap çalgın çaldırdık,
Asıldardın baarısın
Çoñ-Beecinge aldırdık.
Kızır tiybes Beecinge
Kıñınan kirip çaldırıp,
Kılganı eken Aldanın,
Kıyındardın baarısın
Kıtayga belek aldırıp.
Kerilgen eçen kan ölüp,
Al Beecinge kez bolgon candın baarı ölüp,
Akkula okko uçurup,
Almambet şeyit keçirip,
Beecinge kirip kayrılıp,
Beline tañuu kayranı
Bek Çubaktan ayrılıp,
Muzburçak, Kökçö kan öldü,
Meenettüü Beecin cer eken,
Beycayluu kıtay el eken,
Kez bolgon candın baarı ölüp,
Dostuñuz Manas kabılan
Keede tilge kele alsa,
Keede tilge kele albayt.
Can birge Manas dostuñuz
Düpö-düpö cötölöt,
Cazdıktan başın kötöröt.
Öydö bolup: «Öö!» - dese,

Görüp bilen ahali,
Hepsi esen midir ki?
Ayaş ana Çıyırdı,
İhtiyar esen midir ki?
Er Manas'ın son demde gördüğü yavrusu,
Adı er Semetey konulan,
Çırası esen midir ki?»
O zaman Acıbay şöyle der:
«Aziz dost, ahali sağ, han sağ,
Şu demde kederde kaldık biz,
Koca yurdun hepsi sağ.
Hazret'in basmadığı Beecin'e,
Dikkatle keşif saldırdık,
Asillerin hepsini,
Çoñ-Beecin'e kaptırdık.
Hızır'ın uğramadığı Beecin'e,
Yan tarafından girip çarptırıp,
Meğer Allah'ın takdiri imiş,
Yamanların hepsini,
Hıtay'a armağan kaptırıp.
Nice görklü han ölüp,
O Beecin'e rast gelen canların hepsi ölüp,

Akkula'yı oka uçurup,
Almambet şehit verilip,
Beecin'e girip dönerken,
Beline destek can yoldaşı,
Bey Çubak'tan ayrılıp,
Muzburçak, Kökçö han öldü,
Mihnetli Beecin bir yer imiş,
Uğursuz Hıtay bir el imiş,
Rast gelen canların hepsi ölüp,
Dostunuz kaplan Manas,
Kimi zaman dile gelebilse de,
Kimi zaman dile gelemiyor.
Can bir Manas dostunuz,
Güm güm öksürüyor,
Yastıktan başını kaldırıyor.
Doğrulup «Öö!» dese,

Kabılandın oozunan
Öcök-öcök kan ketet.
Tarsa-tarsa cötölöt,
Cazdıktan başın kötöröt,
Kozgolup turup: «Aa!» - dese,
Kürök-kürök kan ketet,
Kündö ıylap çırkırap,
Ayaşıñ Kanıkeyden al ketet.
Kıl murutu şıypayıp,
Kıyamat közdöy alaktayt.
Kandardın ızaat kılgan atı, - dep,
Kayran dolu Kanıkey,
Mınakey, sizge arnap bergen katı», - dep,
Alakanday kat eken,
Katın alıp karasa,
Kan Kökbörü atı eken.
«Kündüzündö tınç albay,
Tün içinde uyku albay,
Kıstoo tüştü kıyın iş,
Kıstalıp tüştü müşkül iş.
Kündöp-tündöp kelsin, - dep,
Mubarek Manas dostusun
Tirüüsündö körsün», - dep,
Kanıkeydin katı eken,
Kan Bakaydın atı eken.
Oşol kattı körgöndö,
Kökbörünün uulu ele,
Kudaydın süygön kulu ele.
Adırmaktın bulagı,
Kökbörünün ölgöndö körgön emespi
Koyonaalı çıragı:
«Ayaş atam Manastı
Kolum menen kömöm, - dep,
Kökötöydün aşınan,
Köbüröök öydö iş kılıp,
Zıynat menen kömöm, - dep,
Belimdi bekem buuym, - dep,

Kaplanın ağzından,
Oluk oluk kan gidiyor.
Çat çat öksürüyor,
Yastıktan başını kaldırıyor,
Kımıldanıp «Aa!» dese,
Kürek kürek kan gidiyor,
Her gün ağlayıp feryat ederek,
Ayaşın Kanıkey'den derman gidiyor.
Kıl bıyığı sarkıp süzülüp,
Kıyamete doğru bakınıp duruyor.
«Hanların hürmet ettiği ad bu» diye,
Zavallı yaman Kanıkey'in,
İşte size adayıp verdiği mektubu» diye,

Avuç içi kadar mektup imiş,
Mektubu alıp bakınca,
Han Kökbörü'nün adına imiş.
«Gündüzünde dinç durmadan,
Gece içinde uyku almadan,
Sıkıştırdı bu çetin iş,
Daraltıp bastırdı müşkül iş.
Gece gündüz demeden gelsin diye,
Mübarek Manas dostunu,
Sağlığında görsün diye,
Kanıkey'in mektubu imiş,
Han Bakay'ın adıyla imiş.
O mektubu gördüğünde,
Kökbörü'nün oğlu idi,
Tanrı'nın sevgili kulu idi.
Engin kırların pınarı,
Kökbörü'nün son demde gördüğü değil mi,
Çırası Koyonaalı:
«Ayaş atam Manas'ı,
Kendi elimle gömerim diye,
Kökötöy'ün aşından,
Daha üstün iş yapıp,
İhtişamla, törenle gömerim diye,
Belimi sıkı bağlarım diye,

Beecindegi kıtaydan
Ayaş atam Manastın
Begireek kunun kuuym, - dep,
Zıynatına turam, - dep,
Sırttan ayaş atama

Beecin'deki Hıtay'dan,
Ayaş atam Manas'ın,
Daha ağır kan bedelini kovalarım diye,
Törenine dururum diye,
Yaman yiğit ayaş atama,

Özüm kızmat kılam, - dep,
Kas sanagan can bolso,
Töbösünön basam, - dep,
Til albagan kan bolso,
Tört tülügün çaçam, - dep,
Til albagan can bolso,
Tiyip, soyup beesin,
Caynata muştap meesin,
Caman urup eesin,
Çıgarayın uşuntüp,
Kapkaydagı keesin.
Til albagan kan bolso,
Bulasın bulap alayın,
Bul atamdın zıynatı,
Özüm kalbay barayın!»
Koyonaalı, Kökbörü
Koşo cürdü Talaska,
Körünüşmök boldu emi,
Sultanı kök cal Manaska.
Maseyildi cerdegen,
Baarıdan mıktuu er degen,
Kürüçün küzdük aydagan,
Katılgan tirüü kalbagan,
Toguz uuldun kencesi,
Caratkandın mendesi,
Elemandın er Töştük,
Koyonaalı bereniñ,
Boo kabar saldı - deyt,
Koyboy catıp köykaşka,
Elemandın Töştügün
Mintip aydap aldı - deyt.
Katagandın kan Koşoy,
Kalk atası karıya,

Kendim hizmet ederim diye,
Kötülük düşünen can olursa,
Tepesinden basarım diye,
Söz dinlemeyen han olursa,
Dört bir varlığını saçarım diye,
Söz dinlemeyen can olursa,
Vurup kısrağını keserim,
Beynini ezinceye dek yumruklarım,
Sahibini fena döverim,
Böylece söküp çıkarayım,
Ta derindeki hıncını.
Söz dinlemeyen han olursa,
Malını yağmalayıp alayım,
Bu, atamın törenidir,
Kendim geri kalmadan varayım!»
Koyonaalı ile Kökbörü,
Birlikte yürüdü Talas'a,
Görüşmek oldular şimdi,
Sultanları gök yeleli Manas'la.
Maseyil'i yurt edinen,
Herkesten yaman er denen,
Pirincini güzlük eken,
Sataşan sağ kalmayan,
Dokuz oğulun küçüğü,
Yaradan'ın bendesi,
Eleman'ın yiğidi Töştük'e,
Koyonaalı yiğidin,
Apar topar haber saldı der,
Bırakmayıp o gözü pek yiğit,
Eleman'ın Töştük'ünü,
Böylece alıp götürdü der.
Katagan'ın hanı Koşoy,
Halkın atası ihtiyar,

Özü şay koldogon oluya,
Esepsiz kara kapırdın
Eşigin açkan kan Koşoy,
Erikpes kara kapırdın
Törün baskan er Koşoy,
Kara kınduu bolotun
Köölöp cürgön er Koşoy,
Kapırga kazat köp kılıp,
Cöölöp cürgön er Koşoy.

Kendisi erenlerin koruduğu evliya,
Sayısız kara kâfirin,
Kapısını açan han Koşoy,
Yılmaz kara kâfirin,
Baş köşesine basan er Koşoy,
Kara kınlı çeliğini,
Bileyip gezen er Koşoy,
Kâfire çok gaza edip,
Üstlerine yürüyen er Koşoy.

Kalayık köönün oorutpay,
Alakanday busurman
Eelep cürgön er Koşoy.
Kıtaydın kızıl altının,
Artıp algan er Koşoy.
Aykoconun Bilerik
Kıtayga tüşüp ketkende,
Kırgın salıp kıtayga,
Tartıp algan er Koşoy.
Alagay közü çolpondoy,
Ay kulagı kalkanday,
Batası curttu bayıtkan,
Baykagan candı carıtkan,
Kabılandı tokugan,
Mekede beş cıl okugan,
Oluya çaldan bata algan,
Karı Koşoy atalgan.
Mısır menen Bagdattan
Mından beş cıl okugan.
Kocosandan bata algan,
Kabılan Koşoy atangan.
Cer cüzünö kabardı
Çoguu boydon salıptır,
Katagandın kan Koşoy
Karıp kelgen çagında:
«Kanıñ caman boldu», - dep,
Koyonaalı çunagıñ,
Katagandın kan Koşoy
Kaygırtıp aydap alıptır.

Ahalinin gönlünü incitmeden,
Bir avuç Müslümanı,
Sahiplenip gözeten er Koşoy.
Hıtay'ın kızıl altınını,
Yükleyip alan er Koşoy.
Aykoco'nun Bilerik'i,
Hıtay'a düşüp gittiğinde,
Hıtay'a kırgın salıp,
Çekip kurtaran er Koşoy.
İri gözleri Çolpan yıldızı gibi,
Ay kulağı kalkan gibi,
Duası yurdu zengin eden,
Gözettiği canı gönendiren,
Kaplanı eyerleyen,
Mekke'de beş yıl okuyan,
Evliya ihtiyardan dua alan,
Koca Koşoy diye anılan.
Mısır ile Bağdat'ta,
Bir beş yıl daha okuyan.
Kocosan'dan dua alan,
Kaplan Koşoy diye ün alan.
Yeryüzüne haberi,
Topluca salmıştı,
Katagan'ın hanı Koşoy'u,
İyice kocadığı çağında:
«Hanın fena oldu» diye,
Koyonaalı yavrun,
Katagan'ın hanı Koşoy'u,
Kaygılandırıp alıp götürmüştü.

Ancıyandın ala çapan Aykoco,
Ayaş atam Manastın
Canazaga turgun - dep,
Anı aydap aldı emi.
Ar cagında kırk eşen
Kırk eşenge bardı emn,
Kırk eşendin baarına
Kıyından kabar saldı emi.
Kıstalıp sıpaa söz aytıp,
Kırk eşenge bardı emi:
«Ayaş atam Manastın
Izaatına turup ber,
Artıkçası kırk eşen,

Ancıyan'ın ala kaftanlı Aykoco'su,
Ayaş atam Manas'ın,
Cenazesine dur diye,
Onu da alıp götürdü şimdi.
Ötesinde kırk işan var,
Kırk işana vardı şimdi,
Kırk işanın hepsine,
Zorlu haberi saldı şimdi.
Sıkışıp nazik söz söyleyip,
Kırk işana vardı şimdi:
«Ayaş atam Manas'ın,
Hürmetine duruver,
Hele siz, kırk işan,

Kızmatıñdı kılıp ber,
Ayaş atam Manastın
Dooranına turup ber.
Cür, kırk eşen, barıp ber,
Menin tilim alıp ber,
Köñülüñdü cay kılam,
Kırk eşen, seni bay kılam.
Çıyırçıktay Sarala
Aladan baylaym bir miñdi,
Bileriktüü minilbes,
Kurdan baylaym bir miñdi,
Kara bayır kazanat
Mından baylaym bir miñdi.
Ayaş atam Manaska
Barıp kuran okusañ,
Miñ karaça töö berem,
Miñ kara kaşka bee berem».
Çanaçtay murdu dardaktap,
Kırk eşen bolboy koydu barbaktap:
«Manasıñ, baçagar kişi boluuçu,
Manasıñ, kızagar kişi boluuçu,
Manasıñ, Kokongo korduk saluuçu,
Manasıñ bizdi sabagan,
Ilekini talagan.
Manasıña barbaybız,

Hizmetini ediver,
Ayaş atam Manas'ın,
Devrine duruver.
Yürü, kırk işan, varıver,
Benim sözümü tutuver,
Gönlünü hoş ederim,
Kırk işan, seni bay ederim.
Sığırcık misali saraladan,
Aladan bağlarım bin tane,
Bilezikli, binilmemiş,
Kur attan bağlarım bin tane,
Karabayır kazanattan,
Bundan da bağlarım bin tane.
Ayaş atam Manas'a,
Varıp Kur'an okursan,
Bin karaca deve veririm,
Bin kara akıtmalı kısrak veririm».
Tulum gibi burnu sarkıp,
Kırk işan kabarıp razı olmadı:
«Manas'ın hınzır kişiydi,
Manas'ın zorba kişiydi,
Manas'ın Kokon'a zulmederdi,
Manas'ın bizi dövmüştü,
İleki'yi yağmalamıştı.
Manas'ına varmayız,

Sizdin tildi albaybız!
Cumuşubuz bar, tıyın bar,
Bizde taba turgan buyum bar.
Erigip kelsek catabız,
Tameki bittep catabız» -
Dep, oşondo munu aytıp,
Bolboy koydu kırk eşen.
«Manastan körsöñ korduktu,
Menden körgün çoñduktu,
Kazamın kalıñ oruñdu,
Atañdın körü, kırk eşen,
Azır kaynatam senin şoruñdu.
Çiemin türdüü sızıktı,
Kırk eşen, saga kılamın
Azır kişi kılgıs kızıktı!»
Oşondo Koyonaalı çunak kul,
Kara caak ak kamçı

Sizin sözünüzü tutmayız!
İşimiz var, akçemiz var,
Bizde kazanılacak mal var.
Canımız sıkılıp gelirsek yatarız,
Tütün kıyıp yatarız» —
Deyip, o zaman böyle söyleyip,
Razı olmadı kırk işan.
«Manas'tan gördünse zulmü,
Benden gör büyüklüğü,
Derin çukurunu kazarım,
Atanın körü, kırk işan,
Şimdi kaynatırım kara bahtını.
Sırtına türlü çizik çizerim,
Kırk işan, sana ederim,
İnsana yapılmaz oyunu şimdi!»
O zaman Koyonaalı, o yaman kul,
Kara saplı ak kamçıyı,

Karmay kalıp imerdi,
Astında turgan kırk eşen
Karsıldatıp ciberdi.
Kırk eşen kaçtı corgolop,
Baralık dep barbaktap,
Baarısı tamekige korgolop,
Kırk eşendin baarısı,
Basıp kaçıp corgolop,
Moynuna kanı şorgolop,
Baskanına mal cetpeyt,
Kırk eşendin baarısı
Celişine cel cetpeyt.
Kuran okuur adamdı
Şaylap kelgen kezi eken,
Kurutup, sabap kembaylap,
Aydap kelgen kezi eken.
Üy kötörüp Talaska,
Bayagı körgönü kelgen döölörgö
Körgözböy sultan Manastı,
Oyron katın Kanıkey,
Oloñdoy bolgon kayran çaç

Kapıp kavradı, çevirdi,
Önünde duran kırk işanı,
Çatır çatır dövüverdi.
Kırk işan kaçtı seğirtip,
Varalım diye telaşlanıp,
Hepsi tütüne sığınıp,
Kırk işanın hepsi,
Basıp kaçıp seğirtip,
Boynundan kanı şoruldayıp,
Yürüyüşüne hayvan yetişmez,
Kırk işanın hepsinin,
Koşusuna yel yetişmez.
Kur'an okuyacak adamı,
Seçip getirdiği dem imiş,
Perişan edip döve döve,
Sürüp getirdiği dem imiş.
Talas'a çadır kaldırıp,
O görmeye gelen devlere,
Sultan Manas'ı göstermeden,
Yaman kadın Kanıkey,
Yele gibi gür zavallı saçını,

Töbögö kınap tüyüptür,
Esil ceñeñ Kanıkey
Arkada erkek bala caş,
Aga-ininin baarı kas,
Oşondo el başkarıp cürüptür.
Köñülgö batpay köp sanaa,
Kök cal ceñeñ Kanıkey
Közünün caşı on talaa,
Sanaası caman bölünüp,
Közünün caşı tögülüp:
«Ayköldü kuday alar, - dep,
Aalamdan artık kayran şer,
Belgisiz bolup kalar», - dep,
Altı cüz atan komdotup,
Arkanın mıktap oñdotup,
Ancıyandın ar cagı
Namangendin tuurası,
Kokon kandın koltugu,
Kül maydamdı çaldırıp,
Kül botonun topurak
Kire menen aldırıp,

Tepesine sımsıkı düğümlemişti,
Canım yengen Kanıkey,
Geride erkek çocuk küçük,
Kardeşlerinin hepsi hasım,
O demde eli yönetip durmuştu.
Gönle sığmaz nice kaygı,
Gök yeleli yengen Kanıkey'in,
Gözünün yaşı on dere,
Düşüncesi fena bölünüp,
Gözünün yaşı dökülüp:
«Ayköl'ü Tanrı alır» diye,
Âlemden üstün aziz aslan,
İzi bellisiz kalır» diye,
Altı yüz iğdiş deveye havut vurdurup,
Urganını sağlamca onartıp,
Ancıyan'ın ötesinden,
Namangen'in karşısından,
Kokon hanının kuytusundan,
Kül gibi ince harcı kardırıp,
Kül botasının toprağını,
Kervan kirasıyla getirtip,

Çoñ çelekke çaldırıp,
Eçki cünün septirip,
Uydun cünün koşturup,
Aksakaldın balası,
Aralbayday balban sart,
Altımış balban ketmenkor
Ilayın oşo teptirip:
«Altı miñ erkeç bergin», - dep,
Argınga alım saldı ele,
Erkeç turmak taş berbey,
Argın köçtü bir cayga.
«Ceti miñ erkeç bergin», - dep,
Kırgızga alım saldı ele,
Erkeç turmak bok berbey,
Kırgız köçtü bir cayga.
Baş berbey kırgız turganda,
Kanı ölgöndö dagı ölüp,

Büyük tekneye kardırıp,
Keçi kılını serptirip,
Sığır kılını kattırıp,
Aksakalın oğlu,
Aralbay gibi pehlivan Sart,
Altmış pehlivan kazmacıya,
O harcı çiğnetip teptirip:
«Altı bin erkeç ver» diye,
Argın'a vergi saldıydı,
Erkeç şöyle dursun taş bile vermeden,
Argın göçtü bir yana.
«Yedi bin erkeç ver» diye,
Kırgız'a vergi saldıydı,
Erkeç şöyle dursun bok bile vermeden,
Kırgız göçtü bir yana.
Kırgız baş eğmez dururken,
Hanı ölünce kendi de ölüp,

Kalgan eken kızıtalak
Bayakı kalıñ curttun baarı ölüp,
Bolboso erkeçi kemçil el bele,
Asılıñ Manas kabılan
Bolboso ayana turgan şer bele.
Aylasın tappay çırkırap,
Asıl ceñeñ Kanıkey
Iylap tursa burkurap,
(Bügün körgön erteñ cok,
Çirkin uşunday eken düynö şok.)
Tizesin cerge bügültüp,
Bayagı Koyonaalı bereniñ
Aydap kirdi Talaska
Kırk eşendi cügürtüp.
Cürgönünön çañ çıgat,
Koyonaalı çunaktın
Alıstan dañkın ukkan soñ,
Argın curttan can çıgat.
Aytkanına köndü - deyt,
Alım salgan erkeçin,
Argın aydap berdi - deyt,
Salıgına köndü - deyt,
Al baladan korkkondon,
Kırgız aydap berdi - deyt.
Bayakı kayran katın Kanıkey

Kalakalmış kahrolası,
O koca yurdun hepsi ölmüşçesine,
Yoksa erkeci eksik bir el miydi,
Azizin kaplan Manas,
Esirgenip acınacak aslan mıydı yoksa.
Çaresini bulamayıp feryat edip,
Asil yengen Kanıkey,
Hıçkıra hıçkıra ağlayıp dururken,
(Bugün var olan yarın yok,
Çirkin dünya böyle şirret imiş.)
Dizlerini yere büktürüp,
O yiğit Koyonaalı,
Sürüp girdi Talas'a,
Kırk işanı koşturup.
Yürüyüşünden toz çıkar,
Koyonaalı yavuzun,
Namını uzaktan duyunca,
Argın yurdundan can çıkar.
Dediğine razı geldi der,
Vergi salınan erkeçini,
Argın sürüp verdi der,
Salgısına boyun eğdi der,
O çocuktan korkusundan,
Kırgız sürüp verdi der.
O zavallı kadın Kanıkey,

Ceti miñ erkeç bir kırıp,
Kış bışırıp bek saldı:
«Ceti kılım ötküçö,
Cetigimdin kümbözü,
Buzulbay tursun», - dep saldı.
Altı miñ erkeç bir kırıp,
Kış kaynatıp bek saldı,
«Altı kılım ötköñçö,
Aykölümdün kümbözü
Buzulbay tursun», - dep saldı.
Keñ Mekede Supkoco,
Supkoconu aldırdı.
İçine kıyal oydurup,

Yedi bin erkeci bir kırıp,
Tuğla pişirip sağlam ördü:
«Yedi asır geçinceye dek,
Yiğidimin kümbeti,
Bozulmadan dursun» diye ördü.
Altı bin erkeci bir kırıp,
Tuğla kaynatıp sağlam ördü,
«Altı asır geçinceye dek,
Ayköl'ümün kümbeti,
Bozulmadan dursun» diye ördü.
Geniş Mekke'de Supkoco vardı,
Supkoco'yu getirtti.
İçine nakış oydurup,

Manastan kalgan añgeme
Çoñ sürötün saldırdı.
«Çoñoyso cetim keler, - dep,
Atasının erdigin
Ölbösö bala biler, - dep,
Atakem Manas eken, - dep,
Akırı bala biler, - dep,
Kara bet enesinin kılganın
Kulunum kösör bolboso biler », dep
Kümbözdün oozu cagınan,
Bakıbay, Duulat - eki kan
Anı tarttı sürötkö,
Alöökö kan, Azizkan
Anı tarttı sürötkö,
Beecinde bolgon munarık
Coldu tartıp sürötkö,
Meenetti tartkan kalıñ kol,
Koldu tartıp sürötkö.
Akkulanı mingizip,
Akolpok tondu kiygizip,
Asmandan tüşkön Zulpukor
Bilekke kınay çaldırıp,
Kaynagan kara kapırga
Kaçırıp kırgın saldırıp,
Alısıraak kapırdı
Ayza menen kulatıp,
Boz ala celek, kızıl tuu
Kan Bakayga karmatıp,
Aygaylatıp kıtaydı,

Manas'tan kalan kıssanın,
Büyük resmini yaptırdı.
«Büyüyünce yetim gelir diye,
Babasının yiğitliğini,
Ölmezse çocuk bilir diye,
Atam Manas'mış diye,
Sonunda çocuk bilir diye,
Kara yüzlü anasının yaptığını,
Kulunum soysuz değilse bilir» diye,
Kümbetin kapı yanından,
Bakıbay ile Duulat — iki hanı,
Resme işletti,
Alööke han ile Azizkan'ı,
Resme işletti,
Beecin'deki puslu ufku,
Yolu resme işleyip,
Mihnet çeken koca orduyu,
Orduyu da resme işledi.
Akkula'ya bindirip,
Akolpok kaftanı giydirip,
Gökten inen Zulpukor'u,
Bileğe sımsıkı bağlatıp,
Kaynaşan kara kâfire,
Saldırtıp kırgın verdirip,
Uzakça duran kâfiri,
Mızrak ile devirtip,
Boz ala flamayı, kızıl tuğu,
Han Bakay'a tutturup,
Hıtay'ı çığlıklara boğup,

Kabılan Manas kanına
Aydatıp, anı tartıp sürötkö.
Kök ırapıs ton kiygen,
Kögala sınduu at mingen,
Uzun boyluu, keñ dalı,
Akbaltaydın Çubagı
Kıtayga kırgın saldırıp,
Kalmaktardın Coloyun
Kan Çubakka saydırıp,

Kaplan Manas hanına,
Sürdürterek, bunu resme işledi.
Gök atlas kaftan giyen,
Kögala misali at binen,
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Hıtay'a kırgın salarken,
Kalmakların Coloy'unu,
Han Çubak'a mızraklatıp,

Anı tartkan sürötkö.
Anın bir cak cagında,
Kökçebiç öñdüü at mingen,
Kıl kuyrugun çart tüygön,
Kızıl çıray, ur cüzdüü
Cekene belge kurçangan,
Ceti san kara kol kelse,
Celbegey kirip kol salgan,
Kan içpey kayra tartpagan,
Ölümdön eger kaytpagan,
Keçee Kakançıluu Beecindi
Kamap aydap barganda,
Kakaylatıp kıtaydı
Sabap aydap barganda,
Ayzalaşıp top buzgan,
Cıyırma bir çagında
Kazası cetip okko uçkan,
Ulak kandın Sırgagı,
Kan Manastın çunagı
Anı tartıp sürötkö.
Ay Sarala at minip,
Altın kemer kurçangan,
Ayday betin nur çalgan,
Kümüş kemer kurçangan,
Kündöy betin nur çalgan,
Keçee sarı taldan saydırgan,
Talı kalgan Beecinde,
Sarı altından casagan
Tagı kalgan Beecinde,
Altın tagın may kılıp:
«Azırkı dinge kirbeyt», - dep,
Atası Azizkandı cay kılıp.
Kümüş tagın kan kılıp:

Bunu da resme işlettiler.
Onun bir yanında,
Kökçebiç benzeri at binen,
Kıl kuyruğunu sımsıkı düğümleyen,
Al yanaklı, huri yüzlü,
Savaş kuşağını beline saran,
Yedi tümen kara asker gelse,
Yalın kat dalıp saldıran,
Kan içmeden geri dönmeyen,
Ölümden asla dönmeyen,
Hani Kakançınlı Beecin'i,
Kuşatıp sürüp vardığında,
Hıtay'ı kaskatı ürkütüp,
Döve döve sürüp vardığında,
Mızraklaşıp bölük bozan,
Yirmi bir yaşındayken,
Eceli yetip okla uçan,
Ulak hanın Sırgak'ı,
Han Manas'ın civanı,
Onu da resme işlediler.
Ay Sarala ata binmiş,
Altın kemer kuşanmış,
Ay gibi yüzüne nur vurmuş,
Gümüş kemer kuşanmış,
Gün gibi yüzüne nur vurmuş,
Hani sarı söğütten diktirdiği,
Söğüdü kalmış Beecin'de,
Sarı altından yaptırdığı,
Tahtı kalmış Beecin'de,
Altın tahtını darmadağın edip:
«Şimdiki dine girmez» diye,
Babası Azizkan'ı yere serip.
Gümüş tahtını kana bulayıp:

«Künöösü artık eken», - dep,
Agası Kün Cañ-Cuñdu cay kılıp,
Kara dinden ak bolgon,
Kapırdan kaçıp cat bolgon.
Altın aydar, çok belboo,

«Günahı pek büyükmüş,» deyip,
Ağabeyi Kün Cañ-Cuñ'u yere serip,
Kara dinden aklanıp çıkmıştı,
Kâfirden kaçıp yâd olmuştu.
Altın perçemli, püskül kuşaklı,

Azizkandın calgızı
Anı tartıp sürötkö.
Kırktın başı Kırgıl çal
Kıyalı cakşı kan Şuutu,
Eldi tartıp sürötkö.
Bayagı baykuş katın Kanıkey
Calgız canga bilinbey,
Bir adamga körünböy,
Celpiniş, Urum elinen
Cetimiş balban aldırdı:
«Açık kösöm asıldı,
Körün açıp alat, - dep,
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carat, - dep,
Kıyşık gana cürgön duşmandar
Momintip gana öçün alat», - dep,
Eçkiliktin kara zoo,
Melbildegen ülkön too,
Mom temirden mülk berip,
Bolotton ketmen kurç berip,
Zoonun betin açtırıp,
Manastın gana cayın kazdırıp,
Ooz cagın casatıp,
Calgız kişi batkanday,
Ar cak cagın köölötüp,
Altı miñ gana koy batkanday:
«Üstü tüşüp ketet», - dep,
Seksen gana uruu cagına
Altındap türkük ornotup:
«Içi carık catsın, - dep,
Cakut taştan cardırıp,
Seksen uruu cerine
Çırak kılıp saldırıp.
«Içi çirip ketet», - dep,
Kayran ceñeñ Kanıkey
Arslandıgın bilgizip,
Mom temirlep buzdurup,

Eptüülügün bilgizip,

Azizkan'ın biricik oğlu —
Onu çekip resmettiler.
Kırkların başı Kırgıl çal,
Huyu güzel han Şuutu,
Halkı çekip resmettiler.
O bahtsız kadın Kanıkey,
Tek bir cana bildirmeden,
Bir tek insana görünmeden,
Celpiniş'ten, Urum elinden
Yetmiş pehlivan getirtti:
«Azgın düşman fırsat kollar,
Mezarını açıp alır,» deyip,
«Yol üstünde sürükleyip,
İt kurda yem eder,» deyip,
«Eğri yürüyen düşmanlar
Ancak böyle öcün alır,» deyip,
Eçkilik'in kara kayası,
Heybetle salınan ulu dağ —
Mum katılmış demirden gereç verip,
Çelikten keskin kazma verip,
Kayanın yüzünü açtırıp,
Manas'ın mezarını kazdırıp,
Ağız yanını yaptırıp,
Tek bir kişi sığacak denli,
İç yanını genişletip,
Tam altı bin koyun sığacak denli:
«Üstü çöküverir,» deyip,
Tam seksen ayrı yanına
Altın kaplı direk diktirip:
«İçi aydınlık olsun,» deyip,
Yakut taşından yontturup,
Seksen ayrı yerine
Çerağ yapıp koydurdu.
«İçi çürüyüverir,» deyip,
Yiğit yengen Kanıkey,
Arslanlığını gösterip,
Mum-demirle deldirtip,

Hünerini belli edip,

Üstünön akkan kara suu,
Içi menen cürgüzüp,
Altından catkıç saldırıp,
Üstünö suptan captırıp:
«Astı çirip ketet», - dep,
Arçanın külün töktürüp,
Bir adamga bilgizbey,
Cañgız canga tuyguzbay,
Altı aramga körgözböy,
Akırı curtka çap kılbay,
Bagıp cattı Manastı,
Şegin bilgen can bolso,
Aldap ceñeñ cayladı,
Oorup catkan Manastın
Saramcal mülkün kamdadı,
Ölgön baatırda kenedey arman kalbadı.

Oşondo dolu Kanıkey
Üzülgönün uladı,
Çaçılganın cıynadı,
Közünün caşın tıybadı,
Sarı altın dilde kımbattı
Zıynatına cıynadı,
Din busurman ıslam
Kapalanıp ıyladı,
Iylay turgan sebebi,
Kabılan dindin cölögü.
Bel baylasa kayran şer,
Beli Manas emespi,
Bek kıstalıp iş körsö,
Beypay kılbay oşonu
Bakçu Manas emespi,
Cerdin cüzün tim koyboy,
Çalgan Manas emespi.
Kaarınan can çıgıp,
Kalıñ curtka baş bolup,
Kalgan Manas emespi.
Kır cagında kıtaydı
Kırgan Manas emespi.

Üstünden akan kara suyu
İçinden geçirip akıttı,
Altından yatak döşetip,
Üstüne has kumaş örttürüp:
«Altı çürüyüverir,» deyip,
Ardıcın külünü döktürüp,
Bir tek insana bildirmeden,
Tek bir cana sezdirmeden,
Altı harama göstermeden,
Ele güne yaymadan,
Bakıp durdu Manas'a,
Sırrını sezen can olsa,
Yengen aldatıp savdı onu,
Hasta yatan Manas'ın
Gerekli varını hazırladı,
Ölen bahadırda zerre kadar hasret kalmadı.
O zaman yavuz Kanıkey
Kopmuş olanı uladı,
Saçılmış olanı topladı,
Gözünün yaşını dindirmedi,
Sarı altını, kıymetli sikkeyi
Yas töreni için biriktirdi,
Müslüman İslam ehli
Kederlenip ağladı,
Ağlamalarının sebebi:
Kaplan, dinin direğiydi.
Bel bağlansa, o yiğit aslan —
Belleri Manas değil miydi?
Dara düşüp sıkışsalar,
Onları zora koşmadan
Kollayan Manas değil miydi?
Yeryüzünü boş komadan,
Akın salan Manas değil miydi?
Kahrından canlar ürküp,
Kalabalık yurda baş olup
Duran Manas değil miydi?
Sınır boyunda Hıtay'ı
Kıran Manas değil miydi?

Ar kılganı Aldaga
Cakkan Manas emespi,
Argın menen kırgızdı

Her yaptığı Allah'a
Hoş gelen Manas değil miydi?
Argın ile Kırgız'ı

Cel çıgarbay ar kayda
Bakkan Manas emespi.
Telegeyi teñ ele,
Içi keñ darıya-köl ele,
Özün Şay koldogon şer ele.
Aalam curtka boy berbes,
Arslan Manas er ele,
Artıkça ooru bir bolup,
Kök calıñ alekti saldı degele.
Kıl murutu şıypayıp,
Kıyamat közdöy col tartıp,
Kıyındap ooru boldu emi.
Cazdıkta Manas catkanda,
Capanı calgız Kanıkey dolu tartkanda,
Kabar berdi kanına,
Caman müşkül kün boldu
Kalayıktın baarına,
Kabar berip ciberdi
Karaça kandın şaarına.
Kartküröñ menen oynotup,
Aradan eçen col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Kündüzündö tınç albay,
Tün içinde uyku albay,
Kartküröñdü çaldırbay,
Cambaştap uyku kandırbay,
Çıkanaktap tınç albay,
Çırım etip uyku albay,
Karaçanın Saykalga
Kan Acıbay bardı ele.
Kan Acıbay kelgenin,
Kabarga koygon miñ cigit,
Kaduudan körö kaldı ele,
Karaçanın Saykalga
Katuu kabar saldı ele.

Yel değdirmeden her yerde
Besleyen Manas değil miydi?
Her yanı denkti, kusursuzdu,
İçi geniş, derya-göldü,
Kendisi Şay'ın koruduğu aslandı.
Âlem yurduna boyun eğmez
Arslan Manas bir yiğitti,
Ağır bir hastalığa tutuldu,
Boz yeleli, cümleyi telaşa saldı büsbütün.
Kıl bıyığı sarkıp düşüp,
Kıyamete doğru yola koyulup,
Hastalığı ağırlaştı artık.
Manas yastıkta yatarken,
Cefayı yalnız yavuz Kanıkey çekerken,
Haber saldı hanına,
Kötü, müşkül gün oldu
Kalabalık halkın hepsine;
Haber salıp gönderdi
Karaça han'ın şehrine.
Kartküröñ'ü oynatıp koşturup,
Arada nice yol yürüyüp,
Atı esirgemeden bol yürüyüp,
Gündüzleri dinlenmeden,
Gece içinde uyku almadan,
Kartküröñ'e soluk aldırmadan,
Yan gelip uykuya kanmadan,
Dirsek dayayıp dinlenmeden,
Kestirip bir uyku bile almadan,
Karaça'nın Saykal'ına
Han Acıbay varmıştı.
Han Acıbay'ın geldiğini,
Gözcü konmuş bin yiğit
Ta uzaktan görüvermişti,
Karaça'nın Saykal'ına
Sıkı bir haber salmıştı.

Bu kabardı ukkan soñ,
Ordosunan oolugup,
Oyguttun kanı çıktı emi,
Oñuraygan kara sart,
Acıbay kelip kalganın
Kayranıñ Saykal uktu emi.
Ugup, çıdap tura albay,

Bu haberi duyduktan sonra,
Ordasından coşup fırlayıp,
Oygut'un hanı çıktı işte,
O iri yarı kara sart
Acıbay'ın çıkageldiğini
Yiğit Saykal duydu işte.
Duyup, dayanıp duramayıp,

Oloñdoy bolgon kayran çaç
Töbögö kınay tüydü emi,
Ok ötpös temir kalkanın
Başına basa kiydi emi.
Altın caak aybalta
Adamdın canın çıgargan,
Acıdaardın uusuna
Altı bölüp sugargan,
Şiltegende kızargan
Çabışkan coogo kirgende
Arkan boyu uzargan,
Altın caak aybalta
Bilekke kınap çaldı emi,
Kınınan suurup kıykırıp,
Kılıçtı kolgo aldı emi,
Karaçanın kan Saykal
Kayra kuday emi urup,
Kaardanıp aldı emi.
Kaarına can turbay,
Oozunan örtü tögülüp,
Karaçanın Saykalı
Opol-toodoy körünüp,
Körgöndün köönü bölünüp,
Karaçanın Saykalı
Oñ dalısı keñ eken,
Urgaaçı ayıbı bolboso,
Kılımdı kırar er eken.
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
Tişteerine taş tappay,
Keseerine baş tappay,

Kalın örgülü güzelim saçını
Tepesine sıkıca düğümledi,
Ok işlemez demir tulgasını
Başına bastırıp giydi işte.
Altın yanaklı aybalta —
İnsanın canını çıkaran,
Ejderhanın zehrine
Altı kez batırılıp suvarılan,
Sallandığında kızaran,
Vuruşan düşmana girince
Urgan boyu uzayan —
Altın yanaklı aybaltayı
Bileğine sıkıca taktı işte,
Kınından sıyırıp haykırıp,
Kılıcı ele aldı işte,
Karaça'nın hanı Saykal,
Sanki Tanrı çarpmışçasına,
Kahırlanıp köpürdü işte.
Kahrına can dayanmaz,
Ağzından alev saçılıp,
Karaça'nın Saykal'ı
Ulu dağ gibi görünüp,
Görenin yüreği ürperip —
Karaça'nın Saykal'ının
Sağ omzu genişmiş,
Kadınlık kusuru olmasa,
Bir çağı kırar ermiş.
Çarpışmaya dağ bulamayıp,
Vuruşmaya düşman bulamayıp,
Dişlemeye taş bulamayıp,
Kesmeye baş bulamayıp,

Sarı konuş bel tappay,
Sayışa turgan er tappay,
Kasaba koldo kalkıldap,
Kara bolot sır nayza
Oñ kolunda carkıldap,
Opol-toodoy körünüp,
Argınkandın Acıbay
Kan Saykaldı körgöndö,
Köönü caman bölünüp,
Kan Acıbay çeçen kul
Kartküröñ oozun burdu emi,

Konmaya sarı yurt bulamayıp,
Mızraklaşacak er bulamayıp,
Sancak elde dalgalanıp,
Kara çelik sırlı mızrak
Sağ elinde parıldayıp,
Ulu dağ gibi görünüp —
Argınkan'ın Acıbay'ı
Han Saykal'ı gördüğünde,
Yüreği fena ürperip,
Han Acıbay, o dilbaz kul,
Kartküröñ'ün başını çevirdi işte,

Kaarına çıdabay,
Uşu kepti kıldı emi,
Manas caman bolgonun
Maanisin aytıp turdu emi.
Karaçanın Saykalı
Kasiettüü can ele:
«Kan Manas ooru boluptur,
Kırk künü zıynat kılam», - dep,
Sizdin ubadañız bar ele.
Oorup catat kabılan,
Kasiettüü can ele
Kıl murutu kıyşayıp,
Kımbat tüştü başına.
«Degenime könsün, - deyt,
Azıraak moynun bursun, - deyt,
Akırettik boluştuk,
Arkada erkek balam caş
Menin zıynatıma tursun, - deyt,
El başkarıp, curt biylep,
Kızmatım özü kılsın, - deyt,
Kelbey koyso Saykaldın
Calgançısın bilem, - deyt,
Aytılımış çın bolso,
Kelbey kalsa Saykaldı
Tañda makşar bolgondo
Kara eşek kılıp cüröm, - deyt.
Kalbay kelsin dedi ele.

Kahrına dayanamayıp,
Şu sözü söyledi işte,
Manas'ın ağırlaştığını,
İşin aslını anlatıp durdu işte.
Karaça'nın Saykal'ı
Kutlu, kerametli bir candı:
«Han Manas hasta düşmüş,
«Kırk gün yasını tutarım,» diye
Sizin bir vaadiniz vardı.
Hasta yatıyor kaplan,
Kutlu bir candı o,
Kıl bıyığı eğrilip,
Başına ağır gün düştü.
«Dediğime uysun,» der,
«Biraz boynunu büksün,» der,
«Ahiretlik dost olduk,
Ardımda erkek oğlum küçük,
Yas törenimde dursun,» der,
«Eli yönetip, yurdu güdüp,
Hizmetimi kendi görsün,» der,
«Gelmezse eğer, Saykal'ın
Yalancılığını bilirim,» der,
«Söylenenler gerçek olur da
Gelmeden kalırsa, Saykal'ı
Yarın mahşer koptuğunda
Kara eşek edip binerim,» der.
«Kalmadan gelsin,» demişti.

Amanat aytkan sözü uşul,
Asılım Saykal kutuldum,
Aykölüm Manas kebi uşu».
Acıbay mınday degen soñ,
Açuusu keldi Saykaldın:
«Kızıtalak Acıbay,
Kıyşañdatpa kebiñdi,
Büktöymün senin beliñdi,
Öltüröm senin özüñdü,
Çukuym bir cak közüñdü.
Sart Acıbay - cindi kul,
Atıñdın oozun tarta bar:
«Sabap saldı Saykal», - dep,
Manasıña ayta ber!
Oylosoñ bolo, Acıbay,

Emanet dediği sözü budur,
Asilim Saykal, ben kurtuldum,
Ay-köl'üm Manas'ın sözü budur.»
Acıbay böyle deyince,
Öfkesi geldi Saykal'ın:
«Kahrolası Acıbay,
Eğip bükme sözünü,
Bükerim senin belini,
Öldürürüm seni bizzat,
Oyarım bir yanda gözünü.
Sart Acıbay — deli kul,
Atının başını çek de git:
«Saykal beni dövdü,» diye
Manas'ına söyleyiver!
Düşünsene bir, Acıbay,

Orolmo toonun urçuktan,
Oñuraygan tumşuktan,
Oyron Manas betinde,
Kırk çorosu çetinde,
Camgırday kılıp caa tartıp,
Cabılıp kirip kelgende,
Sır nayza kolgo algamın,
Sırttanıñ Manas şeriñdi
Oşondo kömö saygamın.
Kırk çorosun kıyratıp,
Almambetten başkasın
Oşondo baylap algamın.
Bir col emes Manastı
Altı col kömö saygamın.
Adırga cakkan kuyun ot
Otunsunup kalıptır,
Cañgız col meni sayganga
Alaköödön Manasıñ
Meni katınsınıp alıptır.
Ayrı örköçtüü töö soyup,
Aşkere ike kıygansıp,
Meni katınsınıp kalıptır.
Atıñdın oozun tarta bar,

Dolambaç dağın çıkıntısında,
Yalçın kayalı burunda,
Yaman Manas karşımda,
Kırk çorası yanı başında,
Yağmur gibi ok yağdırıp,
Hep birden saldırıp geldiklerinde,
Sırlı mızrağı ele almıştım,
O yavuz aslan Manas şirini
O zaman deviresiye mızraklamıştım.
Kırk çorasını kırıp geçirip,
Almambet'ten gayrısını
O zaman bağlayıp almıştım.
Bir kez değil, Manas'ı
Altı kez deviresiye mızrakladım.
Kırlara düşen kasırga ateşini
Odun yerine saymış o,
Bir tek kez mızrakladım diye beni,
O böbürlü Manas'ın
Beni karısı sayıvermiş.
Çatal hörgüçlü deve kesip,
Aleni nikâh kıymışçasına,
Beni karısı belleyip kalmış.
Atının başını çek de git,

Bir ölmöktön eki ölsün,
Manasıña ayta bar!»
Kaardanıp kız Saykal,
Kartkürööñdün üstünön
Tüp etekten aldı emi,
Araga kelgen Acıbay
Tüyşüktü başka saldı emi.
Karaçanın Saykalı
Kara caak ak kamçı
Karmay kalıp imerdi,
Argınkandın Acısın
Karsıldatıp ciberdi.
Kadırman Manas sultandın
Ölgönü bügün bilindi,
Kan Acıbay kök caldın
Bıştaktay conu tilindi,
Aykölü Manas çolpondun
Oorusu bügün bilindi.
Murutun bulkup ırgıttı,

Bir kez ölecekken iki ölsün,
Manas'ına söyleyedur!»
Kahırlanıp kız Saykal,
Kartkürööñ'ün üstünden
Eteğinin dibinden kavradı işte,
Araya gelen Acıbay'ın
Başına dert açtı işte.
Karaça'nın Saykal'ı,
Kara saplı ak kamçıyı
Kavradığı gibi savurdu,
Argınkan'ın Acı'sını
Çatırdatarak dövüverdi.
Kadri yüce Manas sultanın
Öldüğü bugün belli oldu,
Boz yeleli han Acıbay'ın
Taze peynir gibi sırtı dilindi,
Ay-köl Manas çolpanın
Hastalığı bugün belli oldu.
Bıyığını yolup fırlattı,

Sakalın culup ırgıttı.
Karaçanın Saykalı
Kaardanıp toktoboy,
Kılıçtı kolgo aldı emi,
Kımbatı Manas mında cok,
Kızıktı mintip saldı emi.
Kızıtalak Acıbay,
Atıñdın oozun tarta bar:
«Kızıktı Saykal saldı», - dep,
Manasıña ayta bar!»
Eki sapar kayrılıp,
Körünbö menin közümö,
Colobo menin özümö,
Kalıñ kazam oruñdu,
Kaynatam kapkaydagı şoruñdu!
Olcogo çeçip kiemin,
Köönüm kelse, üstüñdökü tonuñdu!
«Uşintip Saykal saldı», - dep,
Aytıp bargın Manasıña coobuñdu.

Sakalını yolup attı.
Karaça'nın Saykal'ı,
Kahırlanıp durmadan,
Kılıcı ele aldı işte,
Kıymetlisi Manas burada yok,
Böyle bir hengâme kopardı işte.
Kahrolası Acıbay,
Atının başını çek de git:
«Saykal hengâme kopardı,» diye
Manas'ına söyleyedur!»
İki kez daha dönüp de
Görünme benim gözüme,
Yaklaşma benim yanıma,
Derin kazarım çukurunu,
Kaynatırım nice çileni!
Ganimet diye soyup giyerim,
Gönlüm isterse, sırtındaki kürkünü!
«Saykal işte böyle yaptı,» diye
Cevabını Manas'ına söyleyip var.

Acıbay, Bakay bolgonu,
Çıp etip çımçık tie elek,
Katın turmak, Acıbayday erenge
Kara döö cakın kele elek,
Kadırman Manas barında,
Acıbay eç kimden korduk körö elek.
Köödöngö batpay köp sanaa,
Acıbaydın közünün caşı on talaa.
Sakalı sıyda bölünüp,
Muruttun baarı culunup,
Iraaktap basıp kayran caş,
Karandı körüp kayran baş,
Kaygılanıp toktoboy,
Möltüldöp agat közdön caş.
Koñgurap ıylap sargarıp,
Koşup bir kelet Manastı,
Acıbay bok düynögö tañ kalıp.
Kara şaar Kambılın
Kamap turgan kezimde,
Kalday menen şibeesin
Karsıldatıp kurgan can
Sabap turgan kezimde,
Mında ölböy ne boldum!

Acıbay ile Bakay var olalı,
Cik deyip serçe bile ilişmemişti,
Kadın şöyle dursun, Acıbay gibi erene
Kara dev bile yaklaşamamıştı,
Kadri yüce Manas sağken,
Acıbay kimseden horluk görmemişti.
Göğsüne sığmaz nice kaygı,
Acıbay'ın göz yaşı on koldan aktı.
Sakalı seyrelip dağıldı,
Bıyığının hepsi yolundu,
Uzaklaşıp yürüdü garip can,
Kara günü gördü garip baş,
Kaygılanıp durmaksızın,
Gözden yaş damla damla akar.
Hıçkıra hıçkıra ağlayıp sarardı,
Ağıtına Manas'ı katar,
Acıbay şu kahpe dünyaya şaşakalıp.
«Kara şehir Kambıl'ı
Kuşatıp durduğum çağda,
Kalday ile Şibe'sini
Çatır çatır, ben garip,
Dövüp durduğum çağda,
Orada ölmeyip nettim ben!

Altı-Şaar, Kokondon,
Altı mnñ cambı, miñ kunduz
Alım alıp oşondon,
Taylak töödöy taytañdap,
Kööi turgan kezimde,
Keñ düynönün tarında,
Keşigim Manas barında,
Mında ölböy ne boldum.
Kılımga kızık salganda,
Kıtaydı talap alganda,
Mında ölböy ne boldum?
Ombunu buzup olco alıp,
Oyronum Manas barında
Ortosun buzup col salıp,
Orup turgan kezimde,

Altı-Şaar'dan, Kokon'dan,
Altı bin külçe, bin kunduz
Haraç alıp oralardan,
Taylak deve gibi kasılıp,
Kabarıp durduğum çağda,
Geniş dünyanın üstünde,
Nasibim Manas sağken,
Orada ölmeyip nettim ben!
Âleme hengâme saldığında,
Hıtay'ı yağmalayıp aldığında,
Orada ölmeyip nettim ben?
Ombu'yu bozup ganimet alıp,
Yamanım Manas sağken,
Ortasını yarıp yol açıp,
Biçip durduğum çağda,

Acıdaarday aalamdı
Sorup turgan kezimde,
Acıbay, Bakay tügöy kan
Bolup turgan kezimde,
Keñ dünüyö tarında,
Sultanım Manas barında
Mında ölböy ne boldum?!
Menin kolum tiybegen
Margalañ kaydan soo kaldı,
Cet-Kaytka bülük salganda,
Celpiniş çaap alganda,
Mında ölböy ne boldum?!
Ayköl Manas, ölböy kal,
Azaptı kuu can körböy kal!»
Talaska kelse Acıbay
Başı çelek kan bolgon,
Bütkön boydun baarısı
Bılkıldabay dal bolgon,
Çabagan barıp kayrılgan,
Sakalınan ayrılgan.
Talaska tüşüp karasa,
Acıbayda sakal cok.
Bayagı kayran katın Kanıkey
Acıbaydı körgöndö,
Iylap turdu burkurap,
Bozdop turdu çırkırap.
Kanıkey ıylap turganda,

Ejderha gibi âlemi
Emip durduğum çağda,
Acıbay, Bakay çifte han
Olup durduğumuz çağda,
Geniş dünyanın üstünde,
Sultanım Manas sağken,
Orada ölmeyip nettim ben?!
Benim elim değmedik
Margalañ nasıl sağ kaldı?
Cet-Kayt'a kargaşa saldığımda,
Celpiniş'i vurup aldığımda,
Orada ölmeyip nettim ben?!
Ay-köl Manas, sen ölme kal,
Şu azabı garip can görmeden kal!»
Talas'a gelince Acıbay —
Başı kova dolusu kan olmuş,
Bütün bedeninin hepsi
Kımıldamaz olup dermansız kalmış,
Ulak gidip geri dönmüş,
Sakalından ayrılmış.
Talas'a inip bakılsa,
Acıbay'da sakal yok.
O yiğit kadın Kanıkey,
Acıbay'ı gördüğünde,
Hüngür hüngür ağlayıp durdu,
Feryat edip bozlayıp durdu.
Kanıkey ağlayıp dururken,

Tilegin kuday beriptir,
Koyonaalı kök calıñ
Oşondo on ekige keliptir.
Bu da kudaydın süygön kulu eken,
Kök börünün ölgöndö körgön uulu eken.
Telegeyi teñ eken,
Cer cüzündö döölördön
Tegele mıktuu uul eken.
Iylap turgan Kanıkey
Kirip keldi sabılıp:

Dileğini Tanrı vermiş:
Boz yeleli Koyonaalı,
O sıra on ikisine gelmiş.
Bu da Tanrı'nın sevdiği kulmuş,
Kökbörü'nün kocayınca gördüğü oğulmuş.

Her yanı denkmiş, kusursuzmuş,
Yeryüzündeki devlerden
Büsbütün üstün bir oğulmuş.
Ağlayıp duran Kanıkey'in
Yanına koşup girdi o:

«Ayaş ene Kanıkey,
Ne armanıñ barbı? - dep,
Bekip catkan beliñdi ayt,
Beren ene Kanıkey,
Senin beypay bolgon ceriñdi ayt!
Kımbattuu caman doo barbı?
Kıtaydan kelgen coo barbı?
Kılçaybay ene çınıñdı ayt!
Bıyıl, Buurul at berçi mineyin,
Kakançıluu coo bolso
Beecinge aydap kireyin,
Islam duşman bir bolso
Mekege çeyin sürömün.
Beyili zaman can bolso
Bet aldı karmap alamın.
Bek kızıkkan can bolso,
Kurmandıkka çalamın».
Kaardanıp turdu ele,
Manastan kalgan kırk kıraan -
Kırk kıraandı cıydı ele,
Kırk kıraan takool bere albay,
Çoguu ele kuday urdu ele.
Ayaş ene Kanıkey,
Buulumdu berçi kiemin,
Buuruldu berçi minemin,
Bu kabardı bilemin.
Ozunup çıgıp betteşip,
Karaçanın Saykalın
Mekege çeyin sürömün.
Talıkpay Saykal kançıktı
Talaadan karmap alamın.
Tamaşanı karap tur,

Talıkpay karmap bir alıp,
Kurmandıkka çalamın.
Kas sanaşkan kol bolso,
Kaardansa kıyratam,
Karaçanın Saykalın
Karmap alıp talaadan

«Ayaş ana Kanıkey,
Ne derdin var senin?» deyip,
«İçinde saklı derdini söyle,
Yiğit ana Kanıkey,
Senin dara düştüğün yeri söyle!
Ağır kötü bir dava mı var?
Hıtay'dan gelen düşman mı var?
Çekinmeden, ana, doğrunu söyle!
Haydi, Buurul atı ver bineyim,
Kakançın'lı düşman ise,
Beecin'e dek sürüp gireyim,
İslam'a düşman biri varsa,
Mekke'ye dek sürerim.
Niyeti bozuk can varsa,
Karşımda tutup yakalarım.
Pek yeltenen can olursa,
Kurban diye keserim.»
Kahırlanıp durmuştu,
Manas'tan kalan kırk kıran —
Kırk kıranı toplamıştı,
Kırk kıran cevap veremeyip,
Hepsini birden Tanrı çarpmıştı sanki.
«Ayaş ana Kanıkey,
Buulum'u ver de giyeyim,
Buurul'u ver de bineyim,
Bu haberin aslını bileyim.
Öne atılıp yüzleşip,
Karaça'nın Saykal'ını
Mekke'ye dek sürerim.
Yorulmadan Saykal kancığı
Kırda yakalayıp tutarım.
Seyreyle sen şenliği,

Yorulmadan bir yakalayıp,
Kurban diye keserim.
Düşmanlık güden ordu varsa,
Kahırlanırsam kırarım,
Karaça'nın Saykal'ını
Kırdan yakalayıp getirip,

Kan Manaska ıylatam.
Kanduu betin tıttıram,
Kara çaçın caydıram.
Tirüü koyboy tul kılam,
Kaardangan Saykaldın
Töbösünön basamın.
Törösüngön Saykaldı
Karmap alıp cançamın.
Bulanı bulap alamın,
Buzuktu bıyıl salamın.
Kaardangan Saykaldan
Kapkaydagı öçüm alamın.
Acalım cetse ölömün,
Ölböy aman men bolsom,
Karaçanın Saykalga
Uşu bıyıl baramın.
Kaarıma katılsa
Atası Karaçanı çabamın.
Erge tiybes eskinin
Ezelki cinin kagamın.
Buuruldu berçi mineyin,
Ayaş ene Kanıkey,
Buulumdu berçi kieyin,
Zulpukor berçi alayın,
Suluu dolu Saykalga
Özüm ceke barayın».
Ordodogu kazına,
Oyron ceñeñ Kanıkey
Oşondo alıp berdi buulumdu
Almambet kılgan Akkañkı
Oşondo tokup berdi Buuruldu.
Buulumdu kiyip algan soñ,
Buuruldu minip algan soñ,
Körgöndün köönü bölünüp,
Bala opol-toodoy körünüp,
Badanaday balkıldap,

Bala bastırsa beti carkıldap,
On ekide çagı eken,

Han Manas önünde ağlatırım.
Kanlı yüzünü yırttırırım,
Kara saçını yaydırırım.
Diri komam, dul ederim,
O kahırlı Saykal'ın
Tepesine basarım.
Beylik taslayan Saykal'ı
Yakalayıp ezerim.
Malını yağmalayıp alırım,
Kargaşayı bu yıl ben salarım.
O kahırlı Saykal'dan
Nice eski öcümü alırım.
Ecelim yeterse ölürüm,
Ölmeyip sağ kalırsam,
Karaça'nın Saykal'ına
Hemen bu yıl varırım.
Kahrıma dokunacak olsa,
Babası Karaça'yı vururum.
Ere varmaz kart kızın
Ezelî cinini kovarım.
Buurul'u ver de bineyim,
Ayaş ana Kanıkey,
Buulum'u ver de giyeyim,
Zulpukor'u ver de alayım,
Güzel yavuz Saykal'a
Kendim tek başıma varayım.»
Ordadaki hazineden,
Yaman yengen Kanıkey
O zaman çıkarıp verdi Buulum'u,
Almambet yapısı Akkañkı'yla
O zaman eyerleyip verdi Buurul'u.
Buulum'u giyindikten sonra,
Buurul'a bindikten sonra,
Görenin yüreği ürperip,
Çocuk ulu dağ gibi görünüp,
Zırh misali parıldayıp,

Çocuk at sürünce yüzü ışıldayıp,
On ikisinde çağı imiş,

Oyrottu buzar tabı eken.
Şay koldogon şer eken,
Telegeyi teñ eken.
Bastırıp çıktı alaktap,
Aç börüdöy calaktap.
Asıy çıkma Buuruldu
Basa tüşüp sögülüp,
Kök tütündöy körünüp,
Tamanı cerge tarsıldap,
Kara bolot oozduk
Kömököydö karsıldap,
Bir karasa Buurul at
Kara buurul, taykı cal,
Kalbır öpkö, cez bilek.
Eñkeyiştep col cürsö,
Eliktey kolu sayılıp,
Ör tayana kelgende,
Oşondo cal-kuyrugu cayılıp.
Basıp ötsö çakmak taş
Ot cakkanday cıltıldap,
Budurga çıga kelgende
Buguday moynu bultuldap,
Örttöngürdün özü eken,
Kökbörünün Koyonaalı calgızdın
On ekide kezi eken.
Coodon kayra tartpagan,
Örttön kayra kaytpagan,
Örttöngürdün özü eken.
Özöndön akkan bulagı,
Ölgöndö körgön emespi
Kökbörünün Koyonaalı çıragı.
Kasiettüü can eken,
Kabılan tuugan bala eken.
Tuulganda berendin
Orus toyun cep ketken:
«Aman cürüp çoñoyso,
Oyrottu buzat», - dep ketken.
Kıtay toyun cep ketken,
«Aman cürsö bul bala

Oyrot'u bozacak demi imiş.
Şay'ın koruduğu aslanmış,
Her yanı denkmiş, kusursuzmuş.
At sürüp çıktı bakınarak,
Aç kurt gibi yalanarak.
Beş yaşına basan Buurul'u
Bastırıp koştukça açılıp,
Gök duman gibi görünüp,
Tabanı yere çat çat vurup,
Kara çelik gemi
Damağında çatırdayıp —
Bir baksan Buurul at:
Kara kırçıl, kısa yeleli,
Kalbur ciğerli, tunç bilekli.
İnişli yolda yürüse,
Karaca gibi bacağı atılıp,
Yokuşa dayanıp geldiğinde,
O zaman yele-kuyruğu yayılıp.
Çakmak taşına basıp geçse,
Ateş çakılmış gibi parlayıp,
Tümseğe çıkageldiğinde,
Geyik gibi boynu oynayıp —
Yanasıcanın ta kendisiymiş,
Kökbörü'nün biriciği Koyonaalı'nın
On ikisinde çağı imiş.
Düşmandan geri dönmeyen,
Ateşten geri kaçmayan,
Yanasıcanın ta kendisiymiş.
Vadiden akan pınarıydı,
Kocayınca görmüş değil miydi
Kökbörü, çerağı Koyonaalı'yı.
Kutlu bir canmış,
Kaplan doğmuş bir çocukmuş.
Yiğit doğduğunda,
Rus, toyunu yiyip gitmiş:
«Sağ esen büyürse,
Oyrot'u bozar,» deyip gitmiş.
Hıtay, toyunu yiyip gitmiş:
«Sağ kalırsa bu çocuk,

Kılımdı buzat», - dep ketken.

Celpiniş toonun batkalda,
Enesi töröp catkanda,
Oñ koluna kara altın
Karmay tüşkön can eken,
Sol koluna kızıl kan
Uuçtay tüşkön can eken.
Oñ koluva kara altın karmay tüşkönü:
«Kas sanagan coo bolso,
Men özüm kazışıp ölöm» - degeni.

Sol koluna kızıl kan uuçtay tüşkönü:
«Kıyıktaşkan coo bolso,
Kızıl kanday kıyratıp,
Men özüm canın alam», - degeni.
Talastan çıgıp col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Araga bir kün kondu emi,
Ertesi çıgıp col tartıp,
Oşondo kız Saykalda boldu emi.
Karaçanın kız Saykal
Opol-toodoy körünüp,
Kaardanıp tura albay,
Kalgan eken kançıgıñ
Kırk cigitten bölünüp,
Balanın karaanın körüp alganda,
Ayzanı kolgo aldı emi,
Aldında kırk cigitke
Kılçayıp kepti saldı emi:
«Köktön tuman bölünöt,
Kök cal Manas zordukçu
Körünö tartıp aldı ele,
Tay çagında ketti ele,
Astındagı mingeni
Menin Buurul atım körünöt,
Kıraanımdın cakşısı,
Kırk çoromdun ıktuusu,
Ayzaçandın mıktuusu,

Bir çağı bozar,» deyip gitmiş.

Celpiniş dağının koyağında,
Anası onu doğururken,
Sağ eline kara altın
Kavrayıp düşmüş bir canmış,
Sol eline kızıl kan
Avuçlayıp düşmüş bir canmış.
Sağ eline kara altın kavrayışı şu imiş:
«Düşmanlık güden yağı olursa,
Ben kendim boğuşup ölürüm,»
demesiymiş.
Sol eline kızıl kan avuçlayışı da:
«İnat eden düşman olursa,
Kızıl kan gibi kırıp geçirip,
Ben kendim canını alırım,» demesiymiş.
Talas'tan çıkıp yola düşüp,
Atı esirgemeden bol yürüyüp,
Arada bir gün konakladı işte,
Ertesi gün çıkıp yol alıp,
O zaman kız Saykal'a vardı işte.
Karaça'nın kızı Saykal,
Ulu dağ gibi görünüp,
Kahırla yerinde duramayıp,
Orada kalmışmış o kancığın,
Kırk yiğidinden ayrılıp;
Çocuğun karaltısını görünce,
Mızrağı ele aldı işte,
Önündeki kırk yiğide
Dönüp söz söyledi işte:
«Gökten bir duman ayrılıyor,
Boz yeleli zorba Manas
Göz göre çekip almıştı,
Tay çağında gitmişti —
Altındaki bindiği,
Benim Buurul atım görünüyor.
Kıranlarımın iyisi,
Kırk çoramın ustası,
Mızrakçıların yamanı,

Ayla tabar er Bolot,
Atıñdın oozun bura tur,
Bolotum, aldıñkı cerde tura tur!
Men Algara oozun burayın,
Adırga kirip kelgende
Men, aykırıp ayza sunayın.

Çare bulan er Bolot,
Atının başını çevire dur,
Bolot'um, ilerideki yerde dura dur!
Ben Algara'nın başını çevireyim,
Kıra girip geldiğinde,
Ben haykırıp mızrak uzatayım.

Kömö sayıp salayın,
Men, başın kesip alayın,
Astındagı Buuruldu
Tartıp alıp talaadan,
Cılkıma koşup salayın.
Almaday başın kagayın,
Aramdın başın kesip alayın.
Bolotum, cetken cerde soyoyun,
Içindegi kara kan
Koçuştap uurtap toyoyun!»
Oşondo Saykal munu aytıp,
Aybaltanı baylanıp,
Zulpukordu kamdanıp,
Algarasın alkıntıp,
Eri ölgöndöy bulkuntup,
Budurmak toonun burçukka
Buzulup ketçü tumşukka,
Toguz coldun toomuna,
Kaardanıp kan Saykal,
Cigitinen bölünüp,
Oozunan calın tögülüp,
Attın oozun burdu ele,
Abaylap Saykal turdu ele.
Tozup turgan Saykaldı
Zıñgırap bala kenebey,
Karaçanın Saykalın:
«Bayakı kançık eken», - dep,
Balañız buçkagına teñebey,
Kişi debey öttü emi,
Kılçaybastan ketti emi,
Buurul menen bulkuntup,
Murunku bala öttü emi.

Deviresiye saplayayım,
Ben başını kesip alayım,
Altındaki Buurul'u
Kırdan çekip alıp,
Yılkıma katıvereyim.
Elma gibi başını uçurayım,
Haramın başını kesip alayım.
Bolot'um, yetiştiğim yerde boğazlayayım,
İçindeki kara kanı
Avuç avuç yudumlayıp doyayım!»
O zaman Saykal bunu deyip,
Aybaltayı kuşanıp,
Zulpukor'unu hazır edip,
Algara'sını coşturup,
Eri ölmüş gibi şahlandırıp,
Budurmak dağının köşesine,
Sarplaşıp giden burnuna,
Dokuz yolun kavşağına,
Kahırlanıp han Saykal,
Yiğidinden ayrılıp,
Ağzından alev saçılıp,
Atın başını çevirmişti,
Kollayıp Saykal durmuştu.
Yolunu kesip duran Saykal'ı
Heybetli çocuk umursamadan,
Karaça'nın Saykal'ını,
«O bildik kancıkmış,» deyip,
Oğlunuz topuğuna denk saymadan,
İnsan yerine koymadan geçti işte,
Dönüp bakmadan gitti işte,
Buurul'la silkinip şahlanıp,
Deminki çocuk geçip gitti işte.

Oylongon oyu tün bolup,	*Düşündüğü düşünce gece olup,*
Karaçanın Saykalı	*Karaça'nın Saykal'ı,*
Içine kaynap cin tolup,	*İçi kaynayıp cin dolup,*
Astındagı Algara	*Altındaki Algara'ya*
Olbuy-solbuy kamçı urup,	*Sağlı sollu kamçı vurup,*
Oñ-tetiri teminip,	*Sağa sola mahmuzlayıp,*
Beli artında mekçeyip,	*Beli geride kamburlaşıp,*
Közü ar cakta çekçeyip,	*Gözü öte yanda belerip,*
Kılıçı kında kıñgırap,	*Kılıcı kında şıngırdayıp,*
Karaçanın Saykalı	*Karaça'nın Saykal'ı,*
Kaçırıp keldi zıñgırap.	*Heybetle saldırıp geldi.*
Cebeden murun cetti ele,	*Oktan önce yetişmişti,*
Cetken cerde kan Saykal	*Yetiştiği yerde han Saykal,*
Koyonaalı erendi	*Koyonaalı ereni*
Kaptalga muştap öttü ele,	*Böğründen vurup geçmişti,*
Sır temirden sır nayza	*Sır demirden sırlı mızrak*
Seksen cerden bırkırap,	*Seksen yerinden çatlayıp,*
Kıyrap çıgıp ketti ele.	*Paramparça olup gitmişti.*
Koyonaalı ereniñ	*Koyonaalı ereniniz,*
Kozgolgon cok bereniñ.	*Yerinden bile oynamadı yiğidiniz.*
Astında külük Algara	*Altındaki yüğrük Algara*
Ala kaçıp öttü ele.	*Alıp kaçıp geçmişti.*
Astına Saykal kirgen soñ,	*Saykal önüne dikilince,*
Coo ekenin bilgen soñ,	*Düşman olduğunu bilince,*
Koyonaalı çunagıñ	*Koyonaalı afacanınız,*
Kıykırıktı saldı emi,	*Nara salıverdi işte,*
Kılçayıp Saykal oñolup,	*Saykal dönüp toparlanıp,*
Kıyabına kelgençe,	*Fırsatını bulana dek,*
Ay dalıdan bir çapçıp,	*Kürek yerinden bir kavrayıp,*
Tebeteydey böktörüp,	*Börk gibi terkiye vurup,*
Ala koydu Saykaldı.	*Alıverdi Saykal'ı.*
Eñkeyişke kirgende	*İnişe girdiğinde,*
Eñip ketti Saykaldı,	*Eğilip kaptı Saykal'ı,*
Cem baştıktay böktörüp,	*Yem torbası gibi terkiye vurup,*
Ceñip ketti Saykaldı.	*Yenip götürdü Saykal'ı.*
Koyonaalı ereniñ	*Koyonaalı erenin,*
Er ekenin bilgizip,	*Er olduğunu bildirip,*
Eñip alıp Saykaldı	*Kapıp alıp Saykal'ı,*

Eer kaşına mingizip,
Kıstoo tüşüp başına
Bir ıgırıp iygende
Kabırga söögü bırkırap,
Karaçanın Saykalı
Oşondo ıylap iydi çırkırap.
Bala kıstap ciberse,
Köñülgö batpay köp sanaa,
Közünün caşı on talaa.
Beli ketti mekçeyip,
Çıgar-çıkpas can menen
Közü ketti çekçeyip.
Butu ketti salaktap,
Közü ketti alaktap,

Eyer kaşına bindirip,
Başına darlık çöktürüp,
Bir sıkıp bastırınca,
Kaburga kemiği çatırdayıp,
Karaça'nın Saykal'ı,
O zaman feryatla ağlayıverdi.
Çocuk sıkıştırıverince,
Gönlüne sığmaz nice kaygı,
Göz yaşı on koldan aktı.
Beli gitti kamburlaşıp,
Çıkar çıkmaz canıyla,
Gözü gitti belerip.
Ayağı gitti sallanıp,
Gözü gitti fıldır fıldır,

Şaşkanda caman sabılıp,
Koyo berdi oşondo
Koyonaalı çunagıña calınıp:
«Tün can algıç közdöngön
Türüü suuk, kaydan kelgensiñ?
Kökbörü cezdem közdöngön,
Külnaarı ecem cüzdöngön,
Aytkanıñdı alayın,
Balam, aydagan cakka barayın!
Araga tökpö kanımdı,
Akırı kıyba canımdı.
Başaaluu oyron el mına
Başımdı kesseñ men mına!»
«Köp atım bilbey sen cürsöñ,
Beybagım, Kökbörünün uulumun,
Toyuma bee soyulgan,
Atım Koyonaalı koyulgan.
Ölöñdüü cerge ört koyçu
Örttöngürdün birimin,
Kara suuga kan kuygan
Kabılandın özümün,
Kayran başka kün tüştü,
Kan Manastın karagan kara közümün.

Şaşırınca fena çırpınıp,
O zaman koyuverdi kendini,
Koyonaalı afacana yalvarıp:
«Gece can alıcı bakışlı,
Yüzü soğuk, nereden geldin sen?
Bakışı Kökbörü enişte gibi,
Yüzü Külnaarı ablam gibi —
Ne dersen kabul edeyim,
Balam, sürdüğün yana varayım!
Orta yere dökme kanımı,
Sonunda kıyma canıma.
Baş alıcı yaman el işte,
Başımı kesersen, ben işte!»
«Onca adımı bilmeden geziyorsan,
Bahtsızım, Kökbörü'nün oğluyum,
Toyumda kısrak kesilmiş,
Adım Koyonaalı konulmuş.
Otlu yere ateş salan
Yanasıcaların biriyim,
Kara suya kan katan
Kaplanın ta kendisiyim,
Yiğit başa gün düştü,
Han Manas'ın baka durduğu kara gözüyüm.

Taece, surasa berbes Algara
Bügün suuk ukuruk salamın,
Surnayday bolgon canıñdı
Bügün talaaga başıñ alamın!
Talıktırdıñ közümdü,
Tamaşa kıldıñ közümdü,
Mınça nege unuttuñ,
Taalayluu Manas şeriñdi?» -
Dep, oşontüp, munu aytıp,
Iktap iydi eerine
Koyonaalı çunagıñ!
Kayran candan tüñülüp,
Kaygılanıp sabıldı,
Oşondo ıylap çırkırap,
Balaga can soogalap calındı:
«Celpinişten cöö celdet
Keçee üy üstünön celgende,
«Külnaarıday kızıñız
Erkek bala taptı», - dep,

Teyze, istense verilmez Algara'ya
Bugün soğuk ukuruk salarım,
Zurna gibi öten canının,
Bugün kırda başını alırım!
Yordun benim gözümü,
Eğlence ettin gözümü,
Bunca neden unuttun,
Talihli Manas aslanını?» —
Deyip, böylece bunu söyleyip,
Eyerine sıkıştırıverdi,
Koyonaalı afacanınız!
Zavallı candan umut kesip,
Kaygılanıp çırpındı,
O zaman feryatla ağlayıp,
Çocuğa aman dileyip yalvardı:
«Celpiniş'ten yaya ulak,
Geçende ev üstünden esip geldiğinde,
«Külnaarı gibi kızınız
Bir erkek çocuk doğurdu,» diye,

Menin atam Karaça
Keçee süyünçülöp kelgende,
Cılkıdagı miñ baytal
Süyünçügö bergende,
Oñ kabarın ukkanda,
Oy olkuldap öttü ele.
Çın kabarıñ eşitip,
Iç solkuldap ketti ele.
Oşondo bokono soogüm bolk etken,
Seni tuudu degende
Menin cürögüm caman solk etken.
Cetilbey cüröt men desem
Sen cetilip kalgan ekensiñ.
Cetildiñ tiliñ alayın,
Ceenim, can sooga azır barayın!»
Burultkan cok düynögö,
Şaylap aldı Saykaldı
Çala-bula öltürüp,
Aydap aldı Saykaldı.

Benim babam Karaça'ya
Geçen gün müjdeleyip geldiğinde,
Yılkıdaki bin kısrağı
Müjdelik olarak verdiğinde,
İyi haberini duyduğumda,
Gönlüm hoplayıp coşmuştu.
Gerçek haberini işitince,
İçim titreyip sarsılmıştı.
O an körpe kaburgam oynayıvermişti,
«Seni doğurdu,» dendiğinde,
Benim yüreğim fena hoplamıştı.
Daha yetişmemiştir derken ben,
Sen çoktan yetişip durmuşsun.
Yetiştin, sözünü dinleyeyim,
Yeğenim, aman dilerim, hemen varayım!»
Dünyada saptırmadı yolundan,
Derleyip aldı Saykal'ı,
Yarı öldürmüşçesine hırpalayıp,
Sürüp götürdü Saykal'ı.

Ara cerge kelgende
Balañız sözdü saldı emi:
«Ayaş atam Manaska
Küybögüdöy can beken?
Ayaş atam Manaska
Bışpagıday can beken?
Taece, öltüröm senin özüñdü,
Talaaga çukuym közüñdü.
Bolboso, ümüt kılsañ canıñdan
Kanduu betiñ tıtıp bar,
Kara çaçıñ cayıp bar!»
Uşunu aytıp caş bala,
Asmandan tüşkön altı kurç,
Manas algan Zulpukor
Karmap alıp sabınan,
Suurup aldı kabınan.
Kılıçtı kolgo alganda
Kıynalıp Saykal kalganı,
Oloñdoy bolgon kayran çaç
Omuroo közdöy caydı emi,
Ur çırayluu ak betti
Karaça kandın Saykalı
Bulkup-bulkup aldı emi.

Ara yere geldiğinde,
Oğlunuz söze girdi işte:
«Ayaş babam Manas,
Uğruna yanılmayacak bir can mıdır?
Ayaş babam Manas,
Yası tutulmayacak bir can mıdır?
Teyze, öldürürüm seni bizzat,
Kırda oyarım gözünü.
Yoksa, canından umudun varsa,
Kanlı yüzünü yırtarak var,
Kara saçını yayarak var!»
Bunu deyip genç çocuk,
Gökten inme altı keskin çelik,
Manas'ın kuşandığı Zulpukor'u
Sapından kavrayıp,
Kınından sıyırıp aldı.
Kılıcı ele aldığında,
Saykal darda kalıverdi,
Gür örgülü güzelim saçını
Göğsüne doğru yaydı işte,
Huri yüzlü ak betini
Karaça han'ın Saykal'ı,
Çekiştire çekiştire yoldu işte.

Kanduu beti cırtıluu,
Kara çaçı cayıluu:
«Altımış dayra koşulsa,
Şar cerindey kan töröm,
Tügöngön toonun moynogu
Urçugunday kan töröm.
Kaz aylanbas biyik too
Kargıluu töröm, ülkön too», -
Dep, oşontip, kan Saykal
Koşup kirip bardı ele.
Tıtınıp Saykal barganda,
Oşondo Manas kayran kan
Düpö-düpö cötölüp,
Cazdıktan başın kötörüp,
Caman bolgon çagı eken,

Kanlı yüzü yırtılmış,
Kara saçı yayılmış:
«Altmış ırmak birleşse,
Çağlayıp aktığı yer gibi han töröm,
Biten dağın boynundaki
Çıkıntı gibi han töröm.
Kazın dönemediği yüce dağ,
Heybetli töröm, ulu dağ,» —
Deyip, böylece, han Saykal,
Ağıt yakarak girip varmıştı.
Yüzünü yolarak Saykal vardığında,
O zaman Manas, yiğit han,
Güm güm öksürüp,
Yastıktan başını kaldırıp —
Ağırlaştığı çağı imiş,

	Kılañgar közü kılayıp,	*Feri kaçmış gözü aralanıp,*
	Kıl murutu şıypayıp,	*Kıl bıyığı sarkıp,*
	Kıyamat ketçü emedey,	*Kıyamete gidecekmişçesine,*
	Baatırdın kıyın bolgon çagı eken!	*Bahadırın en zor çağı imiş!*
	Beecinge kirip kayrılıp,	*Beecin'e girip dönmüş,*
	Berenderden ayrılıp,	*Yiğitlerinden ayrılmış,*
77480	Baatırıñ bolboy kalgan kezi eken!	*Bahadırın bittiği demler imiş!*
	Tögöröktün burçuna	*Dört bucağın köşesine,*
	Koyonaalı balanı	*Koyonaalı çocuğu,*
	Tak oşondo çaptırıp:	*Tam o zaman koşturtmuş:*
	«Ölböstön murun kırk künü	*«Ölmeden önce kırk gün*
	Zıynatıña turam», - dep,	*Yasında hizmetinde dururum,» diye,*
	Ubadası bar eken,	*Vaadi var imiş,*
	Kız Saykalga baktırıp,	*Kız Saykal'a baktırıp,*
	Keyişti salıp badışañ	*Kederi salıp padişahın,*
	Keede tilge kele alsa,	*Kimi zaman dile gelebilse,*
77490	Keede tilge, kele albay	*Kimi zaman dile gelemeyip,*
	Keyiştüü ooru bir tüşüp,	*Kederli bir hastalık çökmüş,*
	Oşondo adırda cılkı alabaş	*O sıra kırdaki alabaş yılkıyı,*
	Argımak-buudan aralaş	*Argımak, küheylan karışık,*
	Aydap kütçü bala caş,	*Sürüp güden çocuk küçük,*
	Oşondo aga-ininin baarı kas!	*O sıra kardeşlerin hepsi düşman!*
	Keyişin aytıp koñgurap,	*Derdini deyip inleyerek,*
	Keyimek boldu badışañ:	*Dertlenip durdu padişahınız:*
	«Menin közüm ötkön soñ,	*«Benim gözüm göçtükten sonra,*
	Keñ Talas saga el bolboyt,	*Geniş Talas sana yurt olmaz,*
77500	Badırañ temir kurç emes,	*Kaba demir keskin olmaz,*
	Cerdiginde başka öskön itter curt emes.	*Aslı başka yerde büyümüş itler yurt olmaz.*
	Kurama temir kurç bolboyt	*Derleme demir keskin olmaz,*
	Cerdiginde başka öskön itter curt bolboyt.	*Aslı başka yerde büyümüş itler yurt olmaz.*
	Altı aramdın çalgırtı cürçü közündö,	*Altı haramın gözünde sinsilik gezerdi,*
	Çaması kelse altı aram	*Gücü yetse altı haram,*
	Çalganı cürçü özümdü.	*Beni bile çelmeye yeltenirdi.*
	Kıñırtı cürçü sözündö,	*Sözünde eğrilik gezerdi,*
	Kıyşıgı cürçü közündö,	*Gözünde çarpıklık gezerdi,*
	Men ölgöndö sen ölüp,	*Ben ölünce sen de ölüp,*
77510	Sen ekööbüz teñ ölüp,	*Seninle ikimiz birden ölüp,*

Özöngö tartıp konboylu, ayım,

Ekööbüz ört öçköndöy bolboylu!
Er ölgöndö katınga törkün cakın
boluuçu,
Cıyıluu mülküñ çaçıp ket,
Törkünüñ Temirkan közdöy kaçıp ket.
Temirkanga barganda
Tenteginñ taşta dolu küñ,
Arka çaçıñ örö kör,
Altı aylık bolgon Semetey
Bir tuuganıñ Ismayılga bere kör!
Moynuna tumar taktırgın,
Bir tuuganıñ Ismayılga baktırgın.
Kiri bar kiyim kiygizbe,
Caşı on ekige kelgençe
Kırgızdın cayın bilgizbe.
Ata cayın tuyguzba,
Candı bir kuday caratat,
Dolum, canım çıgıp baratat.
On ekige kelgençe
Karmap bergin moldogo,
Olok ele bolup kalbasın.
Mıltık berip koluna
Mergen kılgın balanı.
Caşı on ekige kelgende,
Kayra Talas közdögün.
Arbagım azır bar bolso,
Colunan tosup alarmın.
Çakır beri, Koşoydu
Tilegeniñ berdibi,
Koşoy, Töştük keldibi?
Üzülgönüñ ulanıp,
Çaçılganıñ cıynalıp,

Saramcalıñ büttübü?
Çıkır beri, döölördü,
Alıp kir, beri alptardı,
Bir közümdü salayın,

Vadi boyuna göçüp konmayalım,
hanımım,
İkimiz sönmüş ateş gibi olmayalım!
Er ölünce kadına baba evi yakın olur,

Toplu malını saçıp git,
Baban Temirkan'a doğru kaçıp git.
Temirkan'a vardığında,
Taşkınlığı bırak, deli kadın,
Arka saçını öre gör,
Altı aylık olan Semetey'i,
Öz kardeşin Ismayıl'a vere gör!
Boynuna muska taktır,
Öz kardeşin Ismayıl'a baktır.
Kirli giysi giydirme,
Yaşı on ikiye gelene dek,
Kırgız'ın hâlini bildirme.
Ata yurdunu sezdirme,
Canı bir Tanrı yaratır,
Delim benim, canım çıkıp gidiyor.
On ikisine gelene dek,
Tutup ver onu mollaya,
Büsbütün ham kalmasın.
Eline tüfek verip,
Nişancı yap çocuğu.
Yaşı on ikiye geldiğinde,
Gerisin geri Talas'a yönelt.
Ruhum o gün diri ise,
Yolundan karşılarım onu.
Çağır beri Koşoy'u —
Dilediğini Tanrı verdi mi,
Koşoy ile Töstük geldi mi?
Kopan uçların ulanıp,
Saçılan varın toplanıp,

Hazırlığın bitti mi?
Çıkar beri devleri,
Alıp gir beri alpları,
Bir göz atayım onlara,

Kıyamattık dostorgo
Uçuraşıp kalayın!
Katagandın kan Koşoy -
Şay koldogon er ele,
Elemandın Töştügü -
Ezelki dostuu eme ele.
Karaçanın Saykalı -
Kıyamattık boz ele.
Urumkan uulu Kökbörü -
Bir kündö üç anttaşkan dos ele.
Kızırduu birim kırk çoro -
Kıyamattık şerigim,
Kadırlaşım Kanıkey -
Kara candan keşigim.
Kıstalış cerde col bergen,
Karañgı kündö köz tapkan,
Kapıletten söz tapkan,
Başın bargektüü talga cölögön,
Ayagın miñ altınga bölögön.
Tuu karmasa bılk etpes,
Turgan cerden kılt etpes,
Coodon kayra tartpagan,
Ölüm dese kaytpagan,
Köktön cıldız kozgoşkon,
Kıyamattık dostoşkon,
Bittey kezde birikken,
Barmaktay kündö baş koşkon,
Kıyabınan kabılgan,
Kiçine kündö tabılgan,
Abam Bakay kabılan,
Karaan kılgan oluyam -
Kanımdı beri çakırçı!
Argınkandın Acıbay -
Akılga dıykan erenim,
Kapır menen busurman
Araga cürgön berenim.
Kara tilin kayragan,
Kan aldına sayragan,

Kıyametlik dostlarla
Görüşüp helalleşeyim!
Katagan'ın hanı Koşoy —
Şay'ın koruduğu erdi,
Eleman'ın Töştük'ü —
Ezelden dostum idi.
Karaça'nın Saykal'ı —
Kıyametlik yârimdi.
Urumkan oğlu Kökbörü —
Bir günde üç kez antlaşmış dosttu.
Hızır'lı birliğim kırk çora —
Kıyametlik yoldaşımdır,
Kadirdaşım Kanıkey —
Kara candan aziz nasibim.
Dar yerde yol veren,
Karanlık günde göz bulan,
Ansızın söz bulan,
Başını ulu söğüde yaslayan,
Ayağını bin altına sarıp bezeyen.
Tuğ tutsa kıpırdamaz,
Durduğu yerden kımıldamaz,
Düşmandan geri dönmeyen,
Ölüm dense kaçmayan,
Gökten yıldız koparıştığım,
Kıyametlik dost olduğum,
Bit kadarken birleşen,
Parmak kadarken baş koşan,
Tam vaktinde rast gelen,
Küçüklük günümde bulunan,
Ağam Bakay kaplanım,
Sığındığım evliyam —
Hanımı beri çağırın!
Argınkan'ın Acıbay'ı —
Akıl harmanı erenim,
Kâfir ile Müslüman
Arasında elçi yürüyen yiğidim.
Kara dilini bileyen,
Han önünde şakıyan,

Çuburata süylögön,
Aşık sözdön bilbegen,
Argınkandın balası,
Üzülüp ketse ulagan,
Kayran candı ayabay,
Esenkandın aldınan
Burulça kızdı suragan,
Acıbay, Bakay atı uykaş
Karımdı beri çakırçı!
Üzüktöy kalpak er Şuutu,
Kırktın başı Kırgıl çal
Canımdı beri çakırçı!
Iramandın Irçı uulu,
Irdap turgun kaşıma,
Tömön kandın Tölgöçü,
Tölgö salçı başıma,
Acıkan uulu Baymat taz,
Iyman aytçı kaşıma!
Cakınım kel, canım kel,
Calañ coldoş kırk çoro,
Biriñ kalbay, baarıñ kel!»
Manas kandın zor ordo
Eşigin Kanıkey dolu açtı ele:
«Kankorum caman boldu», - dep,
Kan Bakayga bastı ele,
Kandın baarı dürküröp,
Kan Manas közdöy bastı emi.
Köödöngö batpayt köp sanaa,
Tokson beşte Koşoydun
Közünün caşı on talaa:
«Toksondo Koşoy karı ölböy,
Toodoyum Manas er ölüp,
Manas emes bereki
Tolup catkan busurmandın baarı ölüp,
Bel baylagan bel ölüp,
Mınday kuday urabı?!
Belgilüü Manas şer ölüp,
Özöngö boyloy kondumbu,
Manasım, ört öçköndöy bolduñbu?!

Sözü ardı sıra akıtan,
Fazla söz nedir bilmeyen,
Argınkan'ın oğlu,
Kopanı gidip ulayan,
Aziz canını esirgemeden,
Esenkan'ın huzurundan
Burulça kızı isteyen —
Acıbay, Bakay — adları uyak,
İhtiyarımı beri çağırın!
Üzük keçesi gibi kalpaklı er Şuutu,
Kırkların başı Kırgıl çal —
Canımı beri çağırın!
Iraman'ın Irçı oğlu,
Başucumda türkü söyleyedur,
Tömön hanın Tölgöçü'sü,
Fal aça gör başıma,
Acıkan oğlu kel Baymat,
İman telkin et başucumda!
Yakınım gel, canım gel,
Öz yoldaşım kırk çora,
Biriniz kalmadan, hepiniz gelin!»
Manas han'ın ulu ordasının
Kapısını deli Kanıkey açmıştı:
«Kankorum fena oldu,» deyip,
Han Bakay'a yürümüştü,
Hanların hepsi gürül gürül kalkıp,
Han Manas'a doğru yürüdü işte.
Göğse sığmaz nice kaygı,
Doksan beşindeki Koşoy'un
Göz yaşı on koldan aktı:
«Doksanında koca Koşoy ölmeden,
Dağ gibi Manas erim ölüp,
Yalnız Manas değil, işte
Dolup yatan Müslümanın hepsi ölüp,
Bel bağlanan bel ölüp —
Böyle de Tanrı çarpar mı?!
Şanlı Manas aslan ölüp,
Vadi boyuna mı konuverdim,
Manas'ım, sönmüş ateş gibi mi oldun?!

Toksongo çıgıp men ölböy,
Toodoyum Manas sen kömböy,
Aldıñkı coldu çañdatıp,

Busurman curttu aydatıp,
Kara aşıma toyboduñ,
Kabılan, koluñ menen koyboduñ!
Kanteyin, Manas kabılan,
Senden murun ölbödüm,
Kapır menen busurman
Kan Koşoydun aşı, - dep,
Manasım, dürbötüp aydap kelbediñ.
Manasım, sen aalamga cetken dümögüñ,
Badışa senden ayrılıp,
Koşoyuñdun kömülböy kaldı söögü.
Manasım, kara caak aybalta
Kaykalatpay kim aştayt,
Kapırdan bolso çoñ müşkül,
Alakanday ısılam
Munu kapa kılbay kim baştayt?
Dolono saptuu aybalta
Tolgondurbay kim aştayt,
Beregi tolkup catkan busurman
Tozok bir kelse kıtaydan
Munu tozdurbastan kim baştayt?
Belekke kalsa boz kise
Beline kınay kim kurçayt?
Belgilüü Manas belegim,
Meenettüü canga keregim,
Isık-suuktan tozuuçu
Ornotuluu çınarım,
Kapırdan caman iş kelse,
Kim cazat mintip kumarım?
Toksondo Koşoy karı ölböy,
Mınday kuday urarbı?!» -
Alapayın taba albay,
Kan Koşoy kirdi kañgırap.
Art cagınan karasañ,
Toguz uuldun kencesi,

Doksanına varıp ben ölmeden,
Dağ gibi Manas'ım, sen beni gömmeden,
Öndeki yolu tozutup,

Müslüman halkı yola düzüp,
Ölü aşıma doymadın,
Kaplan, kendi elinle gömmedin beni!
Neyleyim, Manas kaplan,
Senden önce ölmedim,
Kâfir ile Müslüman'ı,
«Han Koşoy'un aşı,» diye,
Manas'ım, coşturup sürüp getirmedin.
Manas'ım, âlemi tutan şanın var,
Padişahım, senden ayrılıp,
Koşoy'unun gömülmeden kaldı kemiği.
Manas'ım, kara saplı aybaltayı,
Kaykılatmadan kim kuşanır,
Kâfirden gelse büyük müşkül,
Avuç içi kadar İslam'ı,
Kederlendirmeden kim yönetir?
Alıç saplı aybaltaya
Burdurmadan kim sap takar,
Şu dalgalanıp yatan Müslüman'a
Hıtay'dan bir cehennem gelse,
Onu savmadan kim önüne düşer?
Yadigâr kalsa boz kuşağı,
Beline sıkıca kim kuşanır?
Şanlı Manas, armağanım,
Dertli canıma gereğim,
Sıcaktan soğuktan koruyan,
Dikili duran çınarım,
Kâfirden kötü iş gelse,
Kim giderir böyle yangımı?
Doksanında koca Koşoy ölmeden,
Böyle de Tanrı çarpar mı?!» —
Ne yapacağını bilemeden,
Han Koşoy sersem sersem girdi.
Ardından bakacak olsan,
Dokuz oğlun küçüğü,

Bir kudaydın mendesi,
Elemandın er Töştük:
«Manas kan, egiz kozu tügöyüm,
Egizim senden ayrılıp,
El baştap kantip cüröyün!
Ata, kuday buyrugu,
Cayanı kesip ceçü elem,

Bir Tanrı'nın kulu,
Eleman'ın er Töştük'ü:
«Manas han, ikiz kuzu eşim,
İkizim, senden ayrılıp,
Nasıl el başında yürüyeyim!
Ah, Tanrı'nın buyruğu bu,
Caya etini kesip yerdim eskiden,

Astımda Manas kan tursa -
Cañ-cuñdu buzam deçü elem,
Kara nayza, Zulpukor
Köölöşörmün deçü elem,
Oluyam Manas turganda -
On segiz miñ aalamga
Kurgan can, cöölöşörmün deçü elem.
Iç etimden ok ötpös,
Men kiyişermin deçü elem,
Uşu Manas barında
On segiz miñ aalamga
Men tiyişermin deçü elem!
Aalamdın canı tındıbı,
Aykölüm Manas sındıbı?!»
Koñgurap ıylap er Töştük
Kol alışıp turdu emi.
Urumkan uulu Kökbörü
Köktön cıldız boz eken,
Manas menen bir kündö
Üç anttaşkan dos eken.
«Dostum Manas oluyam,
Alasası kudaydın
Caman bolup turduñbu?
A düynö sapar col tartıp,
Alakanday ıslamdı
Dostum sen, ört öçköndöy kıldıñbı?
Aytılımış çın bolso,
Akka moyun burabız,
A düynögö barganda
Dostum, kol karmaşıp turabız.
Burakka cüktü artarbız,

Önümde Manas han durdukça,
«Cañ-cuñ'u bozarım,» derdim,
Kara mızrakla, Zulpukor'la,
«Kılıç sallaşırım,» derdim,
Evliyam Manas durdukça,
On sekiz bin âleme,
Zavallı can, «meydan okurum,» derdim.
İç etimden ok geçirmez zırhı,
«Ben kuşanırım,» derdim,
Şu Manas var iken,
On sekiz bin âleme,
«Ben sataşırım,» derdim!
Âlemin canı duruldu mu,
Ay-köl'üm Manas kırıldı mı?!»
İnleyip ağlayıp er Töştük,
El sıkışıp durdu işte.
Urumkan oğlu Kökbörü,
Gökteki yıldızın bozuydu,
Manas ile bir günde,
Üç kez antlaşmış dost imiş.
«Dostum Manas, evliyam,
Tanrı'nın alacağı geldi de,
Fena mı oldun, ağır mısın?
Öte dünyaya sefer yolu tutup,
Avuç içi kadar İslam'ı,
Dostum, sönmüş ateş gibi mi ettin?
Söylenenler gerçekse,
Hakk'a boyun bükeriz,
Öte dünyaya vardığımızda,
Dostum, el ele tutuşup dururuz.
Burak'a yükümüzü yükleriz,

Acayıp talak künündö
Dostum, teñ bölüşö catabız.
Koş, can dostum Manas», - dep,
Kol karmaştı Kökbörü.
Kökbörü mintip turganda,
Kalayık ıylap, kan ıylap,
Karap çıdap tura albay,
Oşondo kalktın baarı ıylap:
«Kömülböy emi kaldım», - dep,
Bayakı kök calıñ Koşoy dagı ıylap.
Amanat canı kuurulup,

O acayip mahşer gününde,
Dostum, eşit bölüşüp yatarız.
Hoşça kal, can dostum Manas,» deyip,
El tutuştu Kökbörü.
Kökbörü böyle dururken,
Halk ağlayıp, han ağlayıp,
Bakıp dayanamayıp,
O zaman halkın hepsi ağlayıp:
«Gömülmeden kaldım şimdi,» diye,
O boz yeleli Koşoy dahi ağlayıp,
Emanet canı kavrulup,

Akırettik zor Bakay:
«Asılım Manas ölbö, - dep,
Közünön akkan kanduu caş
Akırek ıldıy cuurulup:
«Kara-Şaar, Kambılın
Kamaganda ölbödüm,
Kalday menen şibeesin
Talaganda ölbödüm.
Taylak töödöy taytañdap,
Kööp turganda ölbödüm,
Alım salıp kızdarın
Ööp turganda ölbödüm.
Kamap Beecin kalaasın
Algan cılı ölbödüm.
Uzununan Ay Cañ-Cuñ
Salgan künü ölbödüm,
Altın cıyıp kıtaydan,
Alım-salık köp salıp
Algan cılı ölbödüm!»
Bakay ıylap burkurap,
Badışañız körgön soñ:
«Abake Bakay, ıylaba,
Akıret sapar baratam,
Menin amanat canım kıynaba!
Aldası buyruk kılgan soñ,
Can aluuçu berişte
Beş kolun sunup turgan soñ,

Ahiretlik ulu Bakay:
«Asilim Manas, ölme,» diye,
Gözünden akan kanlı yaş,
Köprücükten aşağı süzülüp:
«Kara-Şaar'ı, Kambıl'ı
Kuşattığımda ölmedim,
Kalday ile Şibe'sini
Yağmaladığımda ölmedim.
Taylak deve gibi kasılıp,
Kabarıp durduğumda ölmedim,
Haraca kesip kızlarını,
Öpüp durduğumda ölmedim.
Beecin kalesini kuşatıp,
Aldığımız yıl ölmedim.
Ay Cañ-Cuñ'u boylu boyunca
Serdiğimiz gün ölmedim,
Hıtay'dan altın toplayıp,
Haracı vergiyi bol salıp,
Aldığımız yıl ölmedim!»
Bakay hüngür hüngür ağlayıp,
Padişahınız görünce onu:
«Ağam Bakay, ağlama,
Ahiret seferine gidiyorum,
Benim emanet canımı üzme!
Allah buyruk kıldıktan sonra,
Can alıcı ferişte,
Beş parmağını uzatıp durunca,

Kazası cetken ölböybü,
Caratkan cazıp koygongo
Mendesi kurgur könböybü,
Kirgizbeybi kazgan kör,
Batırbaybı kara cer,
Kaygırba, Bakay, kanım sen,
Özön boylop konboy cür,
Manastın bardıgında bolboy cür
Kan ölgöndö karıga
Uykudan bölök canı cok,
Töödön bölök malı cok.
Topuyup beliñ kurçanıp,
Topko buzuk salbay cür.
Badışañ Manas barında
Baatırım, cıyın bolso barbay cür

Eceli yeten ölmez mi,
Yaratan'ın yazıp koyduğuna,
Zavallı kulu boyun eğmez mi,
Kazılan mezar almaz mı içine,
Kara yer sığdırmaz mı bağrına?
Kaygılanma, Bakay, hanım benim,
Vadi boyuna konup oturma,
Manas sağmış gibi salınıp yürüme.
Han ölünce ihtiyara,
Uykudan gayrı rahatı yok,
Deveden gayrı malı yok.
Derlenip belini kuşanıp,
Topluluğa fitne salmadan yürü.
Padişahın Manas sağkenki gibi,
Bahadırım, toy dernek olsa varma sen.

Cıyınga abañ barganda,
Bayakı kuu sakal Bakay debesin,
Kuu sakal sözdü ukkanda,
Kurdaşıñ Manas dagı cok,
Bakay kan oşol künü ölbösün!
Bakay kan, top cagına amanat,
Celmayan menen Bozbuura
Cana Kuu ingen sizge amanat!»
Kereezin Manas aytkan soñ,
Keyişti bütkül curt tartkan soñ,
Bügün körgön erteñ cok,
Çirkin, uşunday eken düynö şok!
Arka-moyun arası,
Kabıldap oorup ketiptir
Bayakı aybalta tiygen carası.
Cana kabırgadan kadimkidey baatırdı
Alar ooru tabılgan.
Cana kan çıgarıp caydırgan,
Kır arkanın kezeñden
Alöökönün Kalçaga
Öpkönü cara saydırgan.
Bolottun uçu baktırgan,
Korkok bolup köp oynop,

Toplantıya ağan vardığında,
O kır sakal Bakay'a söylenmesin,
Kır sakal sözü duyduğunda,
«Yoldaşın Manas dahi yok» diye,
Bakay Han o gün ölmesin!
Bakay Han topluluğa emanet,
Celmayan ile Bozbuura,
Bir de Kuu ingen size emanet!»
Vasiyetini Manas söyledikten sonra,
Bütün yurt yasını çektikten sonra,
Bugün görülen yarın yok,
Yazık, böyle haşarıymış şu dünya!
Sırt ile boyun arası,
Azıp sızlayıp ağrımıştı
O ay baltanın açtığı eski yarası.
Hem kaburgadan yiğidi, eskisi gibi,
Can alıcı illet bulmuştu.
Hem kan çıkarıp yayılmıştı,
Sırt omurganın belinden,
Alööke'nin Kalça'sı
Ciğerini yarıp saplamıştı.
Çeliğin ucu saplanıp kalmış,
Sinsi sinsi azıp durup,

Cülündön arı ötüptür,
Munu menen baatırdın
Acalı çındap cetiptir.
Alasası kelgen soñ
Badışa tarsa-tarsa cötölüp,
Oşondo Manas kayran şer
Cazdıktan başın kötörüp,
Öödö bolup: «Öö!» - dese,
Öcök-öcök kan ketip,
Düpö-düpö cötölüp,
Küröktöy baştı kötörüp,
Küülönüp turup: «Aa!» dese,
Baatırıñdın oozunan
Kürök-kürök kan ketip.
Badışadan tüñülüp,
Bütkül kandarıñdan al ketip.
Kıl murutu şıypayıp,
Kıyamat közdöy cön tartıp,
Alakay közü cumulup,

İlikten öteye geçmişti,
Bununla artık yiğidin
Eceli gerçekten yetmişti.
Ecel borcu gelip çatınca,
Padişah tars tars öksürüp,
O an Manas, canım aslan,
Yastıktan başını kaldırıp,
Doğrulup: «Öö!» dediğinde,
Oluk oluk kan gidip,
Güm güm öksürüp,
Kürek gibi başını kaldırıp,
Güçlenip durup: «Aa!» dediğinde,
Bahadırının ağzından
Kürek kürek kan gidip.
Padişahtan umut kesilip,
Bütün hanlarının gücü kesilip.
Kıl bıyığı sarkıp,
Kıyamete doğru yol tutup,
Ela gözü yumulup,

Akıret közdöy cön tartıp,
A düynö közdöy keterde,
Koyonaalı calgızdın
Oşondo on ekide kezi eken.
Bayakı oyron ceñeñ Kanıkey
Koyo berbey Manaska,
Balanı karmap turgan kezi eken.
Ayaş atañ Manas kan
Kasiettüü kan ele,
Ayaş atañ Manastın
Tiktegendi soo kılbas,
Közündö kaarı bar ele,
Cüzündö zaarı bar ele,
Karaçu bolso oñ kılbayt,
Baykaçu bolso soo kılbayt.
Ayaş atañ Manas kan -
Altı şerdin kencesi,
Kudaydın süygön mendesi.
Bel baylagan Mekenin

Ahirete doğru yol alıp,
Öbür dünyaya giderken,
Koyonaalı, o biriciğin,
O sıra on iki yaşındaymış.
O canım yengen Kanıkey,
Manas'a koyvermeden,
Çocuğu tutmakta olduğu demmiş.
«Ayaş baban Manas Han
Kutlu, kerametli han idi,
Ayaş baban Manas'ın
Diktiği göz sağ komaz,
Gözünde kahrı var idi,
Yüzünde zehri var idi,
Bakacak olsa ondurmaz,
Süzecek olsa sağ komaz.
Ayaş baban Manas Han —
Altı aslanın küçüğüdür,
Tanrı'nın sevgili kuludur.
Bel bağlanan Mekke'nin

Beli Manas boluuçu.
Bel baylagan ıslam
Şeri Manas boluuçu», -
Dep, oşondo Kanıkey,
Kaardanıp culkuntup,
Karmap turdu balanı
Koyo berbey bulkuntup.
Kandarının baarısı
Kol alışıp öttü emi.
Kılt dep Manas kabılan,
Kımbattuu tuugan kayran şer
Kıyamat közdöy ketti emi.
Oşondo Koyonaalı çunagıñ
On ekide kezi eken,
Örttöngürdün özü eken,
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
Kirerine çañ tappay,
Içerine kan tappay,
Kaardanıp toktoboy,
Küyüp turgan kezi eken,
Küygültüktün özü eken.
«Uşu ayaş ene Kanıkey,

Beli Manas olurdu.
Bel bağlanan İslam'ın
Aslanı Manas olurdu», —
Deyip o an Kanıkey,
Kahırlanıp silkeleyip,
Tuttu durdu çocuğu,
Koyvermeden, çırpındırıp.
Hanlarının hepsi
El sıkışıp geçti işte.
Kılt deyip Manas kaplan,
Kıymetli doğmuş canım aslan,
Kıyamete doğru gitti işte.
O an Koyonaalı afacanın
On iki yaşında imiş,
Ateş parçasının ta kendisiymiş,
Çarpmaya dağ bulamadan,
Vuruşmaya düşman bulamadan,
Dalmaya toz bulamadan,
İçmeye kan bulamadan,
Kahırlanıp durmadan,
Yanıp durduğu demmiş,
Yangının ta kendisiymiş.
«Şu ayaş ana Kanıkey,

Ayaş atam Manaska
Uçuraşıp kol tutpay,
Uşuntüp kantip kalayın.
Uşu turgan kuu candı
Ayaş atam er üçün
Kurmandıkka çalayın.
Kerek dese özümdü,
Ayaş atam Manaska
Ayaktaşa barayın,
Kerek dese ölöyün.
Ayaş ene Kanıkey,
Kebnñ menen kurun kal,
Ayaş atam Manastın
Azız cüzün köröyün,
Ay elem özüm batayın,

Ayaş babam Manas'a
Kavuşup elini tutmadan,
Böylece nasıl kalayım?
Şu duran kuru canı
Ayaş babam er için
Kurbanlığa keseyim.
Gerek derse kendimi,
Ayaş babam Manas'a
Ayakdaş olup varayım,
Gerek derse öleyim.
Ayaş ana Kanıkey,
Sözünle kal, kuruyup kal,
Ayaş babam Manas'ın
Aziz yüzünü göreyim,
Ay idim, kendim batayım,

Coldoş kılıp çın alsa,
Ayaş atam Manaska
Ayaktaşa catayın.
Ne degenin ugayın,
Aytsa coogo çıdayın,
Atışa çıkkan coo bolso,
Celegin karmap cıgayın.
Ayaş atam Manastın
Kıtaydan kelgen coo bolso,
Beecinge çeyin süröyün.
Orustan kelgen coo bolso,
Ombuga aydap kireyin.
Ayaş atam Manaska
Kol alışıp kalamın».
Beren eneñ Kanıkey
Belinen karmap bir silkip,
Kolunan karmap zırgıtıp,
Art cagına ırgıtıp,
Salam aytıp sabılıp,
Kirip bardı caş bala:
«Atakelep» calınıp,
«Kızırduu Manas atake,
Kıyamat ketip kalıpsız,
Kıstalıp turgan busurman
Karan taştap salıpsız.
Kadırı toluk kan atam,
Saparıñız salamat,

Baltır beşik balañız
Bir kudayga amanat!
Kabılan atam kan Manas,
Muraadıña cetiñiz.
Adırda cılkı altı san
Artıña taştap kettiñiz!» -
Dep, oşondo munu aytıp,
Cumulup ketken Manastın
Kolunan karmap kaldı emi,
Kımbattuu tuugan kayran şer
Kıyındap karmap aldı emi.

Yoldaş edip gerçek alsa,
Ayaş babam Manas'a
Ayak ucuna yatayım.
Ne dediğini duyayım,
Derse düşmana dayanayım,
Atışmaya çıkan düşman olsa,
Flamasını tutup yıkayım.
Ayaş babam Manas'ın
Hıtay'dan gelen düşmanı olsa,
Beecin'e kadar süreyim.
Orus'tan gelen düşman olsa,
Ombu'ya sürüp gireyim.
Ayaş babam Manas'a
El sıkışıp kalırım».
Yiğit anan Kanıkey,
Belinden tutup bir silkip,
Elinden tutup fırlatıp,
Ardına doğru savurup,
Selam verip çırpınıp,
Girip vardı genç çocuk:
«Atacığım!» deyip yalvarıp,
«Hızırlı Manas atacığım,
Kıyamete gitmişsiniz,
Darda kalan Müslüman'ı
Öksüz koyup gitmişsiniz.
Kadri bütün han atam,
Seferiniz selamet olsun,

Kundaktaki körpe balanız
Bir Tanrı'ya emanet!
Kaplan atam Han Manas,
Muradınıza erin siz!
Kırda yılkı altı tümen,
Ardında bırakıp gittiniz!» —
Deyip o an bunu söyleyip,
Gözleri yumulmuş Manas'ın
Elinden tutuverdi işte,
Kıymetli doğmuş canım aslanı
Sımsıkı tutup aldı işte.

Katuu karmap algan kol,
Kayra közü açılıp,
Kayra oygondu Manas şer.
Manas, Manas bolgonu,
Manas atka kongonu,
Kıtayga kırgın salganı,
Bu kolduunu körö elek,
Bul öñdüünü tuya elek.
Azarın Manas saldı emi,
Koyonaalı çunaktı
Közdöp karap kaldı emi.
Munu menen Manastın
Koyonaalı çunakka
Közü tiyip kaldı emi:
«Argın menen ogoydon,
Kılım menen kırgızdan
El başkarıp cürgöndö,
San kıyılgan cok ele,
Bu öñdöngön balanı
Tük körgönüm cok ele».
Oşondo kayran katın Kanıkey
Iylap iydi çırkırap,
Bozdop iydi burkurap:
«Oñbogon töröm, oñboysuñ,
Kaçan bolso, aç közdügüñ koyboysuñ!
Kaşına turgan calın cep,
Kulan çalış bolduñbu?
Basarga buttan ayırıp,
Sen cılan çalış kıldıñbı?
Bilbey tursañ uşunu,
Keñ özöndün bulagı,

Kökbörüdöy dostuñdun
Koyonaalı çunagı.
Kokuy kankor, koygun», - dep,
Kolunan tartıp aldı emi.
«Oñbogon, dolum, oñboysuñ,
Akılga dıykan Kanıkey
Kaçan bolso bolboysuñ.

Sıkıca tutulan o el,
Yeniden gözü açılıp,
Yeniden uyandı Manas aslan.
Manas, Manas olalı,
Manas adını alalı,
Hıtay'a kırgın salalı,
Böyle el tutanı görmemişti,
Bu çehrede birini bilmemişti.
Manas dikkat kesildi işte,
Koyonaalı afacana
Gözleyip bakakaldı işte.
Bununla artık Manas'ın
Koyonaalı afacana
Gözü ilişiverdi işte:
«Argın ile Ogoy'dan,
Kılım ile Kırgız'dan
El yönetip yürürken,
Sayısız kişi görmüştüm,
Böylesine benzer çocuğu
Hiç gördüğüm yok idi».
O an canım kadın Kanıkey
Ağlayıverdi çığlık çığlığa,
Bozlayıverdi hıçkıra hıçkıra:
«Onmaz töröm, onmazsın,
Ne zaman olsa aç gözlülüğü koymazsın!
Önünde duran alevi yutup,
Kulan gibi mi oldun sen?
Yürür ayağından ayırıp,
Yılan gibi mi kılacaksın?
Bilmiyorsan işte şunu:
Geniş vadinin pınarı,

Kökbörü gibi dostunun
Koyonaalı afacanıdır.
Aman kanhor, bırak artık», deyip,
Elinden çekip aldı işte.
«Onmaz deli kadınım, onmazsın,
Akıl küpü Kanıkey,
Ne zaman olsa uslanmazsın.

Bu bala emi külgünündö kübülöt.
Caş ekende cayrayt ee,
Ceti kündön kalbayt ee.
Menin aytkan sözümö,
Kıyamattık dos elek,
Koyonaalı çunaktı
Beresiñbi Kökbörü?
Berip ıraa sen körsöñ,
Dostum ay, kancıgama çalayın,
Içiñdi cıybay cakşı ber,
Çıragımdı coldoş kılıp alayın.
Koluma karmap calgızdı,
Kıyamattık tar coldo
Dostumdan algan belek - dep,
Uşunu karmap barayın».
«Dostum, balam bir emes, özümdü al,
Dostum, köökörgö kuyup kanımdı al,
Balam emes, can dostum,
Kerek bolso canımdı al!»
Sapar salıp düynögö
Upat bolgon ceri oşol.
Kalayık ıylap, kan ıylap,
Koşoy, Töştük dagı ıylap,
Acıbay, Bakay karı ıylap,
Kan Manastın kırk çoro
Ayza sayıp bakırıp,
Aykölüm! - dep çakırıp,
Katar tura kalgan cer.
Koroolop kızıl tal bütüp,
Kocosandar car bütüp,
Uşu bügün Keñ-Şordo,
Bayakı kayran katın Kanıkey
Tarak tiybes kayran çaç
Talınan karmap culganda
Oşondo tal-tal tokoy tal büttü,

Bu çocuk gül çağında dökülür.
Gençken serilir gider ha,
Yedi günden fazla kalmaz ha.
Benim söylediğim söze bak,
Ahiretlik dost idik,
Koyonaalı afacanı
Verir misin, Kökbörü?
Verip de reva görürsen,
Dostum ey, terkime bağlayayım,
Gönlünü tutma, hoşça ver,
Çırağımı yoldaş edip alayım.
Elime alıp biriciği,
Ahiretin dar yolunda
Dostumdan aldığım armağan diye,
Şunu tutup varayım».
«Dostum, oğlum bir değil, kendimi al,
Dostum, tuluma döküp kanımı al,
Oğlum değil, can dostum,
Gerekirse canımı al!»
Dünyadan sefer eyleyip
Göçüp gittiği yer işte orası.
Halk ağlayıp, han ağlayıp,
Koşoy, Töştük dahi ağlayıp,
Acıbay, ihtiyar Bakay ağlayıp,
Han Manas'ın kırk çorosu
Mızrak saplayıp bağırıp,
«Aykölüm!» diye çağırıp,
Sıra sıra dikildiği yer.
Çepeçevre kızıl söğüt bitip,
Kocosanlar yar kesilip,
İşte bugün Keñ-Şor'da,
O canım kadın Kanıkey,
Tarak değmez güzelim saçını
Telinden tutup yolduğunda,
O an tel tel söğüt ormanı bitti,

Sayıpburuş kayran şerge
Caratkan özü car büttü.
Betinen akkan kara kan

Sayıpburuş canım aslana
Yaradan'ın kendisi yâr oldu.
Yüzünden akan kara kan

Tuşardan kızıl taş boldu.
Közünön akkan kanduu caş
Dayra ele kara suu boldu.
Altı künü ay çıkpay,
Oy toboy, ay karañgı tün boldu.
Oşondo calpak örköç Karanar
Tömönkü Meke şaarınan
Kabılan alıp kelgen mal ele.
Celgenine cel cetkis,
Baskanına mal cetkis,
Özü töö debese,
Canıbar kasiettüü mal ele.
Ok ötpögön badana
Büktöp cürgön Celmayan,
Ok, darının baarısın
Cüktöp cürgön Celmayan.
Kayıñdın başın çalbagan,
Calpak örköç Karanar
Kazattan kalıp kalbagan.
Manas catkan kapşıtka
Çögüp aldı Celmayan,
Közdün caşı on talaa,
Tögüp aldı Celmayan.
Anın ber cak cagına,
Kum-Bulaktın belinen,
Daarat algan cerinen,
Taap algan Kumayık
Araanday oozun asmanga
Açıp aldı Kumayık,
Adamdan artık oñgurap,
Ayagına Manastın
Catıp aldı Kumayık.
Tamak berse tatpastan,
Ayban da bolso Kumayık
Bozdogon ünün baspastan,
Eçen künü daam tatpay,
Kurup kaldı Kumayık,
Kapşıttan çıkpay oñuldap,
Ulup kaldı Kumayık.

Bileğe dek kızıl taş oldu.
Gözünden akan kanlı yaş
Irmak gibi kara su oldu.
Altı gün ay çıkmadan,
Ah aman, ay karanlık gece oldu.
O yassı hörgüçlü Karanar,
Aşağıdaki Mekke şehrinden
Kaplanın getirdiği maldı.
Yeldiğinde yel yetişmez,
Yürüdüğünde mal yetişmez,
Kendine deve denmese,
O canlı, kutlu bir maldı.
Ok geçmez zırhları
Katlayıp taşıyan Celmayan,
Ok ile barutun hepsini
Yükleyip taşıyan Celmayan.
Kayın dalına ağız sürmeyen,
Yassı hörgüçlü Karanar,
Gazadan geri kalmayan.
Manas'ın yattığı köşeye
Çöküverdi Celmayan,
Gözünün yaşını on ovaya
Döküverdi Celmayan.
Onun beri yanına,
Kum-Bulak'ın belinden,
Abdest aldığı yerinden,
Bulup aldığı Kumayık,
Uçurum gibi ağzını göğe
Açıverdi Kumayık,
İnsandan beter inleyip,
Manas'ın ayak ucuna
Yatıverdi Kumayık.
Yemek verilse tatmadan,
Hayvan da olsa Kumayık,
Bozlayan sesini kesmeden,
Nice gün tat almadan,
Kuruyup kaldı Kumayık,
Köşeden çıkmadan inleyip,
Uluyup kaldı Kumayık.

Kan Manastın Ak şumkar,
Tegerenip kalkaktap,
Teskeri uçup çalkaktap,
Sasık cemdin baarısın
Çaçıp ketti Ak şumkar,
Kayıp bolup körünböy,
Kaçıp ketti Ak şumkar.
Altın kıska boolorun
Tıtıp ketti Ak şumkar,
Asmandı közdöy kökölöp,
Sızıp ketti Ak şumkar.
Bayagı asıy çıkma Arbuudan
Badışa Manas ölgöndö,
Baylap salsa toktoboyt,
Koyo berse ottoboyt,
Ayban da bolso canıbar
Aza kütüp alıptır.
Oşondo kayran katın Kanıkey
Kanduu beti cırtıluu,
Kara çaçı cayıluu,
Kaldaygan kara başında,
Kankorunan ayrılgan
Otuz eki caşında:
«Adırda cılkı altı san,
Argımak, buudan aralaş.
Öz curtun karmap bilüüçü,
Arkañda erkek balañ caş.
Toodogu cılkıñ ala baş
Toburçak, buudan aralaş,
Tozup koyçu bala caş.
Tozokko salbay canımdı,
Toodoyum kök cal, ala cat!
Ar uruudan köynögüm
Tartsam cetpeyt moynuma,
Talıktırbay sultanım,
Tarta gana ketçi koynuña!
Barmaktayda baş koşkon,
Sultanım, bitteyimde birikken,

Han Manas'ın Ak şumkarı,
Dönenip çalkalanıp,
Tersine uçup yalpalanıp,
Kokmuş yemin hepsini
Saçıp gitti Ak şumkar,
Kayıp olup görünmeden,
Kaçıp gitti Ak şumkar.
Altın kısa bağlarını
Didip gitti Ak şumkar,
Göğe doğru yükselip,
Süzülüp gitti Ak şumkar.
O asıy çağındaki Arbuudan,
Padişah Manas öldüğünde,
Bağlansa durmaz oldu,
Bırakılsa otlamaz oldu,
Hayvan da olsa o canlı,
Yas tutuvermişti.
O an canım kadın Kanıkey,
Kanlı yüzü yırtık,
Kara saçı yayılı,
Öksüz kalan kara başında,
Kanhorundan ayrılmış,
Otuz iki yaşında:
«Kırda yılkı altı tümen,
Argımak, küheylan karışık.
Öz yurdunu tutup yönetecek
Erkek oğlun ardında küçük.
Dağdaki yılkın ala baş,
Toburçak, küheylan karışık,
Güdecek olan çocuk küçük.
Cehenneme salmadan canımı,
Dağ gibim, bozkurdum, al da git!
Her boydan gelen gömleğim
Çeksem yetmez boynuma,
Yormadan beni sultanım,
Çekiver koynuna beni!
Parmak kadarken baş göz olan,
Sultanım, minicikken birleşen,

A düynö ketken sen bolduñ,
Azaptı tartkan men boldum.
Bereki kara caak aybaltañ
Kaykalatpay kim aştayt,

Surap içse toybogon,
Sugalagın koybogon,
Argın, kırgız eliñdi
Topoloñ kılbay kim baştayt.
Aşkere tulpar ala baş,
Senin aga-iniñdin baarı kas,
Azabıñdı tarttırbay,
Aykölüm gana sultan, ala cat!
Kabılan, a düynö sapar col cürüp,
Bölünttüñ menin sanaamdı,
Munu kimge tapşırdıñ
Arkañda altı aylık erkek balañdı? »
Oşontüp ıylap turganda,
Kayranıñ töröñ ölgöndö,
Karandı kalıñ eliñ körgöndö,
Abıke, Köböş aralaş,
Altı aram tüştü adırdan,
Köbünçö ökürük emes tamaşa.
«Esil kayran, eey», - dep adamdar
Anda-mında unçugat.
Unçugup kelgen altı aram
Aalamga gana cetet çaması,
Manas menen atalaş
Altı aram kiçi katın balası.
Abıke, Köböş - eki aram,
Çıybıt, Koçkor - tört aram,
Acıbay gana Kölbay - altı aram.
Anda-mında oñgurap:
«Esil kayran, ooy», - dep,
Altı aram ökürüp koyot zoñgurap.
Bul aramın körgöndö,
Bayagı kayran ceñeñ Kanıkey:
«Bu kıyşıgı bar altı aram
Töbömdön tüşüp cançat, - dep,

Öbür dünyaya giden sen oldun,
Azabı çeken ben oldum.
Şu kara yanaklı ay baltanı
Eğdirmeden kim kuşanır,

İsteyip içse doymayan,
Açgözlülüğü bırakmayan,
Argın, Kırgız elini
Kargaşaya vermeden kim yönetir.
Namlı tulpar, ala baş,
Senin ağa-kardeşinin hepsi düşman,
Azabını çektirmeden,
Aykölüm, sultanım, al da git!
Kaplanım, öbür dünyaya yol yürüyüp,
Dağıttın benim aklımı,
Bunu kime emanet ettin,
Ardındaki altı aylık erkek oğlunu?»
Böyle ağlayıp dururken,
Canım törön öldüğünde,
Kalın elin kara günü gördüğünde,
Abıke, Köböş karışık,
Altı haram indi kırlardan,
Çoğununki figan değil, oyundu.
«Vah canım, eey» der insanlar,
Arada bir seslenirler.
Seslene seslene gelen altı haramın
Sesleri âleme yeter sanki,
Manas ile baba bir,
Altı haram, küçük kadının oğludur.
Abıke, Köböş — iki haram,
Çıybıt, Koçkor — dört haram,
Acıbay ile Kölbay — altı haram.
Arada bir inleyip:
«Vah canım, ooy» deyip,
Altı haram gürleyip feryat koparır.
Bu haramları gördüğünde,
O canım yengen Kanıkey:
«Bu eğriliği olan altı haram
Tepemden inip ezer diye,

Törömdün söögün kömdürböy,
Bulamdı bulap alat, - dep,
Buzuktu altı aram azır salat», - dep,
Alapayın tabalbay,
Asıl ceñeñ Kanıkey
Betinen kara kan agıp tögülüp,
Baltır beşik Semetey
Koltukka kısıp tabıştap,

Törömün naaşını gömdürmeden,
Malımı yağmalayıp alır diye,
Fitneyi altı haram şimdi salar» diye,
Ne yapacağını bilemeden,
Asil yengen Kanıkey,
Yüzünden kara kan akıp dökülüp,
Kundaktaki körpe Semetey'i
Koltuğuna kısıp saklayıp,

Altı aramga oşondo çıktı körünüp.
Abıkesi ak peyil tuugan er ele,
Köböşü, köp kara mürtös eme ele.
Bayakı kayran ceñeñ Kanıkey
Aylana basıp sabılıp:
«Uuldar», - dep oşondo
Altı aramga calınıp.
«Senin bel baylap ele catkan beliñ
cok, uul ay,
Senin beleste zor şeriñ cok, uul ay.
«Belgilüü Manas ölgöndö,
Kalgandar beleske boyloy kondu, - dep,
Kan ölgöndö baarı ölüp,
Ört öçköndöy boldu, - dep,
Uul ay, ört öçköndöy bolbogun,
Bereki kıyıgı turgan duşmandar
Töböñüzdön baspasın,
Tört tülük maldı çaçpasın.
Tiyip alıp beeñi,
Kırgın kılıp cürbösün
Uşul ölükkö kelgen döönü.
Kayaşayak bergendi
Karmap alıp urbasın,
Talasta argın, kırgızga
Kan taloosun kılbasın!»
Kanıkey ıylap turganda,
Ak beyil tuugan Abıke
Artıkça gana sözgö köndü emi,
Argın menen kırgızga
Kıykırıp gana konok aldı emi.

Altı harama o an çıktı göründü.
Abıke'si ak gönüllü doğmuş erdi,
Köböş'ü pek kara, zalim biriydi.
O canım yengen Kanıkey,
Çevresini dolanıp çırpınıp:
«Oğullar» deyip o an
Altı harama yalvarıp.
«Senin bel bağlayıp yattığın belin
yok, oğul ey,
Senin yamaçta ulu aslanın yok, oğul ey.
«Nam salan Manas öldüğünde,
Kalanlar sırta boylu boyunca kondu, diye,
Han ölünce hepsi ölüp,
Ateş sönmüş gibi oldu, diye,
Oğul ey, sönmüş ateş gibi olma,
Şu sinsi bakan düşmanlar
Tepenizden basmasın,
Dört tür malı saçmasın.
Kısrağına el atarak,
Kırıp geçirip durmasın
Şu cenazeye gelen ululara.
Karşılık vereni
Yakalayıp dövmesin,
Talas'ta Argın'a, Kırgız'a
Han yağması yapmasın!»
Kanıkey ağlayıp dururken,
Ak gönüllü doğmuş Abıke,
Fazlasıyla söze uydu işte,
Argın ile Kırgız'a
Haykırarak konuk aldı işte.

Kudaydın salgan buyrugu
Uşunday eken könüşüp,
Argın menen kırgızga
Oşol kelgen konoktu
Kamçıga çenep bölüşüp.
Ar bir türdüü kanına
Seksen töönün otunun
Cagışına berdi emi,
Seksen irik, seksen bee
Oşondo soyuşuna berdi emi,
Catkan töödöy, uyday kant
Çagışına berdi emi.

Tanrı'nın saldığı buyruk
Böyleymiş deyip boyun eğip,
Argın ile Kırgız'a,
O gelen konukları,
Kamçıya ölçüp bölüşüp.
Her bir türlü hanına,
Seksen deve yükü odunu
Yakması için verdi işte,
Seksen koç, seksen kısrağı
O an kesmesi için verdi işte,
Yatan deve gibi, inek gibi şekeri
Kırması için verdi işte.

Tütüngö konok tartışıp,
Altı künü altı aram
Eçteme menen işi cok
Konok bölüp aldı emi.
Kün kılkıldap batkanda,
Eldin astı catkanda,
Kayran katın Kanıkey
Bayakı Koşoygo ıylap bardı emi.
Kabırga söögü sögülüp,
Közünün caşı tögülüp:
«Erikpey catkan beyiştin
Eşigin açkan er abam,
Kaptaluu catkan kapırdın
Kalaasın buzgan şer abam,
Ayza karmap top buzgan,
Aalamdın kanı er abam.
Baykuş katın men elem,
Badışa kan Koşoy sen eleñ,
Üzülüp kettim ulaçı,
Abake, çaçılıp kettim cıynaçı,
Öçkön otum tamızçı,
Abake, ölgön canım tirgizçi.
Ayköl Manas iniñiz,
Altı şerdin kencesi,
Kudaydın süygön mendesi
Bekitilüü Mekenin

Her ocağa konuk dağıtışıp,
Altı gün altı haram,
Hiçbir şeyle işi yok,
Konuk bölüşüp aldı işte.
Gün kızarıp battığında,
Elin önü yattığında,
Canım kadın Kanıkey,
O Koşoy'a ağlayıp vardı işte.
Kaburga kemiği sökülüp,
Gözünün yaşı dökülüp:
«Kapalı duran cennetin
Kapısını açan er ağam,
Sur ardında yatan kâfirin
Kalesini bozan aslan ağam,
Mızrak tutup saf bozan,
Âlemin hanı er ağam.
Zavallı kadın ben idim,
Padişah Han Koşoy sen idin,
Koptum, beni ulayıver,
Ağacığım, saçıldım, topla beni,
Sönen ateşimi tutuşturuver,
Ağacığım, ölen canımı diriltiver.
Ayköl Manas kardeşiniz,
Altı aslanın küçüğü,
Tanrı'nın sevgili kulu,
Sağlam duran Mekke'nin

Beli kök cal emespi.
Bel baylap turgan din ıslam
Şeri gana kök cal emespi.
Ölöñdüü cerge ört koygon,
Kara suuga kan kuygan,
Kanga kirip katıkkan,
Kabılan Manas atıkkan.
Kolu tiygen çeni bar,
Korduk kılgan ceri bar.
Aşkere koysok ayköldü,
Ce körünöö koysok Manastı,
Kördü açıp albasın,
Col üstünö süyrötüp,
Ölüktön öçün alçuuday
Dañgıttarga salbasın.
Kanday akıl kılabız?

Beli o bozkurt değil mi?
Bel bağlanan İslam dininin
Aslanı o bozkurt değil mi?
Otlu yere ateş koyan,
Kara suya kan döken,
Kana girip pekişen,
Kaplan Manas diye ad alan.
Elinin değdiği yer var,
Zulüm ettiği yer var.
Açıkta korsak ayköl'ü,
Ya göz önüne korsak Manas'ı,
Mezarı açıp almasınlar,
Yol üstünde sürükleyip,
Ölüden öç alırcasına
Azgın itlere atmasınlar.
Nasıl bir akıl ederiz?

Emi kanday ayla kılabız?
Ay karañgı bolgondo,
Abake, tün emine boluuçu?
Arkada erkek bala caş
Munun künü emine boluuçu?
Aga-tuugan altoonun
Çalgırtı turat közündö,
Çaması kelse momintip
Çalganı gana turat özümdü».
Alanayın tabalbay,
Kan Koşoy turdu mañ bolup.
«Tügöngön düynö uşu», - dep,
Töştük kapa bir bolup.
Cana ceñeñ Kanıkey
Tün içinde baarısın
Çın eerçitip aldı emi,
Kasiettüü can kelgen,
Tömönkü Meke dıldadan
Islamga ıymam bolup al kelgen.
Baştap çıktı Koşoy, Töştük döölördü,
Çubatıp çıktı ordodon
Kökbörü menen Koyonaalı cöölördü.

Şimdi nasıl çare buluruz?
Ay karanlık olduğunda,
Ağacığım, gece nice olur?
Arkada erkek çocuk küçük,
Bunun günü nice olur?
Ağa-kardeş altısının
Sinsiliği durur gözünde,
Güçleri yetse böylece
Beni de çelmeye dururlar».
Ne yapacağını bilemeden,
Han Koşoy şaşkın durdu.
«Tükenen dünya budur» deyip,
Töştük bir kederlendi.
Yine yengen Kanıkey,
Gece içinde hepsini
Gerçekten peşine taktı işte,
Kutlu bir can gelmişti,
Aşağıdaki Mekke elinden,
İslam'a imam olup o gelmişti.
Önüne kattı Koşoy, Töştük devleri,
Dizi dizi çıkardı otağdan
Kökbörü ile Koyonaalı yayaları.

Alıp çıktı çubatıp
Kırk eşendey cöölördü.
Badışa Manas kandın söögün
Koşoy, Töştük kanına
Adaldap aga cuudurup,
Supka salıp orotup,
Tabıtına saldı emi.
Keçee karaluu kalgan Kanıkey,
Baltır beşik Semetey,
At baştagan altı miñ
Dooranına tokutup,
Canazasın kan Koşoygo okutup.
Baş-ayagın kilem menen tañdırıp,
Bayakı asıl ceñeñ Kanıkey
Taybuurulga mindi emi,
Koluna kööhardan küygön şam alıp,
Oşondo coldu baştap cürdü emi.
Eçkiliktin taşınan,
Ölö elekte Manaska
Cay kamdatkan başınan.

Alıp çıktı dizi dizi
Kırk şeyh kadar yayaları.
Padişah Manas Han'ın naaşını,
Koşoy, Töştük hanına,
Helalleyip ona yıkatıp,
Kefene koyup sardırıp,
Tabutuna koydu işte.
Daha dün yaslı kalan Kanıkey,
Kundaktaki körpe Semetey,
At başta, tam altı bin malı
Devranı için eyerletip,
Cenazesini Han Koşoy'a kıldırıp.
Baş ve ayağını halıyla sardırıp,
O asil yengen Kanıkey,
Taybuurul'a bindi işte,
Eline cevherden yanan mum alıp,
O an yolu başlayıp yürüdü işte.
Eçkilik'in taşından,
Daha ölmeden Manas'a,
Baştan mezar hazırlatmıştı.

Oozun kazgan Kanıkey
Calgız kişi batkanday,
Ar cak cagın köölötkön
Altı miñ gana koy batkanday.
Içi carık tuptunuk,
Cakut menen kööhardan
Aralaşa cardırgan,
Altı buçmak cerine
Oşondon gana carık saldırgan.
«Üstü urap ketet», - dep,
Altımış melcem cerine
Altından türkük ornotkon.
«Içi bılcıp ketet», - dep,
Mom temirler buzdurup,
Eptüülügün bilgizgen,
Üstündögü kara suu
Içi gana menen cürgüzgön.
Baatırdın catar cayına

Ağzını kazdırmıştı Kanıkey,
Tek kişi sığacak kadar,
Öte yanını genişletmiş,
Tam altı bin koyun sığacak kadar.
İçi aydınlık, dupduru,
Yakut ile cevherden
Karıştırıp bezetmiş,
Altı köşe yerine,
Ancak onlardan ışık verdirmiş.
«Üstü çöküverir» diye,
Altmış nişanlı yerine
Altından direk diktirmiş.
«İçi vıcık olur» diye,
Mum ile demirler erittirip,
Hünerini belli etmiş,
Üstündeki kara suyu
İçinden geçirip akıtmış.
Bahadırın yatacağı yere

Altından orun casatkan.
«Astı çirip ketet», - dep,
Arçanın külün töktürgön,
Kırk cıl suuga çılasa,
Kılt etip çeti oñbogon,
Seksen cıl suuga çılasa,
Serpilip çeti koybogon,
Altın türdüü kilemdi
Astına kınap caydırgan,
Kayran katın Kanıkey
Bu düynönün beyişi kılıp saldırgan.
Koşoy, Töştük karısı
Kirip ketti üñkürgö,
Oşol turgan kırk eşendin baarısı.
Ayza sayıp ökürüp,
Buyrugu kımbat Aldanın
Buyruguna da ökünüp,
Buudanıñ Manastı koygon ceri oşol.
Buyruguna könüşüp,
«Tappat» süröö kurandı
Taamay okup berişip.
Katagandın kan Koşoy
Karap turdu sabılıp,
Oşondo Kanıkeyge calınıp:

Altından döşek yaptırmış.
«Altı çürüyüverir» diye,
Ardıcın külünü döktürmüş,
Kırk yıl suya batırılsa,
Kenarı zerrece solmayan,
Seksen yıl suya batırılsa,
Kenarı kalkıp atmayan,
Altın işli halıyı
Altına sıkıca serdirmiş,
Canım kadın Kanıkey,
Bu dünyanın cenneti edip yaptırmış.
Koşoy, Töştük ihtiyarı,
Girip gitti mağaraya,
Orada duran kırk şeyhin hepsi.
Mızrak saplayıp feryat edip,
Buyruğu aziz Allah'ın,
Buyruğuna da yerinip,
Küheylanın Manas'ı koydukları yer orası.
Buyruğuna boyun eğip,
«Tebbet» suresini, Kur'an'ı,
Dosdoğru okuyup verdiler.
Katagan'ın hanı Koşoy,
Bakıp durdu çırpınıp,
O an Kanıkey'e yakarıp:

«Kanıkey balam - kara surdun suluusu,
Busurmandın urduusu
Balam, seni katın degen oñbosun,
Seni urgaaçı degendin
Egerde işi eki bolbosun!» -
Dep, oşondo munu aytıp,
Çubap kandar çıktı emi.
Köp kaygırıp Manaska,
Çubagandın artınan
Çuulap kandar çıktı ele.
Keyip basıp toktoboy,
Keyiş kılat kayran kan:
«Uşu Manas turganda
Islam köönü tok eken,

«Kanıkey kızım — kara yağızın güzeli,
Müslüman'ın soylusu,
Kızım, sana kadın diyen onmasın,
Sana dişi diyenin,
İşi asla rast gitmesin!» —
Deyip o an bunu söyleyip,
Dizi dizi hanlar çıktı işte.
Manas'a çok kaygılanıp,
Dizilenlerin ardından
Çığrışıp hanlar çıktı idi.
Yanıp yürüyüp durmadan,
Yakınır durur canım han:
«Şu Manas var iken
İslam'ın gönlü tokmuş,

Kabılandan ayrılıp,
Bizge kenedey keşik cok eken.
Kadırman Manastın közü cumuldu,
Azgınakay ıslam,
Manasıñdan ayrılıp,
Emi canıñ tındıbı?
Kankoruñ Manas suladı,
Tügöndük ee, busurman
Emi tüptüü go çınar kuladı».
78280 Tañ kaşkayıp sürgönçö
Kayra tartıp aldı ele.
Kan Manastın ordogo
Kayrılıp curtuñ keldi ele.
Çensiz çeber Bakay şer
Kıyıp alıp terekti,
Casagan eken dardaytıp,
Tak Manas öñdüü kerekti.
Koluna kolun tuuralap,
Butuna butun okşotup,
78290 Supka salıp orotup,
Bulgaarı menen çaptatıp,
Ak kiyizdi captırıp,
Kadimki Manas okşotup,
Tabıtına salıptır.
Miñ kara töölördü
Dooranına baylaptır.
Ancıyandın arkagı kımbat sarala,
Bukardın bulu kımbat karala

Kaplandan ayrılınca,
Bize zerre kadar nasip yokmuş.
Kadirli Manas'ın gözü yumuldu,
Bir avuç İslam ehli,
Manas'ından ayrılıp,
Şimdi canın rahat mı?
Kanhorun Manas serildi,
Tükendik ha, Müslüman,
Şimdi köklü çınar devrildi».
Tan ağarıp atana dek,
Geri dönüp gelmişlerdi.
Han Manas'ın otağına,
Dönüp yurdun gelmişti.
Eşsiz usta Bakay aslan,
Kesip alıp kavağı,
Heybetle yontup yapmıştı,
Tıpkı Manas gibi gerekeni.
Eline elini denkleyip,
Ayağına ayağını benzetip,
Kefene sarıp doladıp,
Sahtiyanla kaplatıp,
Ak keçeyi örttürüp,
Tıpkı Manas'a benzetip,
Tabutuna koymuştu.
Bin kara deveyi
Devranına bağlamıştı.
Ancıyan'ın atkısı, pahalı saralayı,
Bukar'ın kumaşı, pahalı karalayı,

Cırtışına cırttırıp,
78300 At baştagan altı cüz
Ak eşenge berdi ele.
Töö baştagan toguz cüz
Kırk eşenge berdi emi.
Carmak akı barlarga
Calaktagan bee berip,
Doo doolagan kandarga
Buttap altın zer berip,
Kutuldu Manas kıyamattık azaptan,

Yas bezine yırttırıp,
At başta olmak üzre altı yüz,
Ak şeyhe vermişti.
Deve başta olmak üzre dokuz yüz,
Kırk şeyhe verdi işte.
Bir pul alacağı olanlara,
Parlak yeleli kısrak verip,
Dava güden hanlara,
Batman batman altın verip,
Kurtuldu Manas kıyametlik azaptan,

	Kutulbay kaldı badışa	*Kurtulamadı padişah,*
78310	Azganakay koynundagı talaktan.	*Koynundaki azıcık talak günahından.*
	Bolboso kayran katın Kanıkey	*Yoksa canım kadın Kanıkey,*
	Kutkarıp çıktı Manastı	*Kurtarıp çıkardı Manas'ı,*
	A düynödö körö turgan azaptan.	*Öbür dünyada göreceği azaptan.*
	Bir işi bolboy içken bozonu,	*Sebepsiz içtiği bozadan,*
	Bozdotup urgan koconu,	*Bozlatıp dövdüğü hocadan,*
	Alıp içken araktı,	*Alıp içtiği rakıdan,*
	Alıp catkan aynektey suluu calaptı,	*Koynuna aldığı cam gibi güzel yosmadan,*
	Kutultup çıktı azaptan.	*Hepsinden kurtardı azaptan.*
	Altı aram kirip kelgende,	*Altı haram girip geldiğinde,*
78320	Aytkanına köndü emi,	*Dediklerine uydu işte,*
	Tabıtka salıp Manastı	*Tabuta koyup Manas'ı,*
	Argın menen kırgızga	*Argın ile Kırgız'a,*
	Altı aramga berdi emi.	*Altı harama verdi işte.*
	Alıp cürdü añgırap:	*Alıp yürüdü uğuldayıp:*
	«Aykölüm!» - dep zañgırap.	*«Aykölüm!» diye gürleyip.*
	Kan Manastın korgonço,	*Han Manas'ın kurganına,*
	Korgonço alıp bardı emi,	*Kurgana dek alıp vardı işte,*
	Aykölüm - dep, kolcoytup	*«Aykölüm» deyip, kocaman*
	Cıgaçtı köömp saldı emi.	*Ağacı gömüverdi işte.*
78330	Koşoy, Töştük turuşup,	*Koşoy, Töştük durup birlikte,*
	Ölüüçü anttı kılışıp,	*Ölümüne ant içişip,*
	Ak buuday unun çaynaşıp,	*Ak buğday ununu çiğneşip,*
	Keleme şarıp karmaşıp,	*Kelam-ı Şerif'i tutuşup,*
	Ubadanı bek kıldı,	*Vaadi pek kıldılar,*
	Ölüp keter şert kıldı.	*Ölesiye şart kıldılar.*
	Ar türdüü cılkı ala baş	*Türlü türlü yılkı, ala baş,*
	Ayköldün artında erkek bala caş.	*Ayköl'ün ardında erkek çocuk küçük.*
	Kızmatın mıktap kılalı,	*Hizmetini sağlamca kılalım,*
	Kalıñ elge dañ kılıp,	*Kalın ele nam salıp,*
78340	Manastın aşında birge turalık,	*Manas'ın aşında birlikte duralım,*
	Akılın birge kılalık.	*Aklımızı bir edelim.*
	Kokustan kas sanagan can bolso,	*Ola ki düşmanlık kuran can olsa,*
	Töbösünön basalık,	*Tepesinden basalım,*
	Tört tülügün çaçalık,	*Dört tür malını saçalım,*
	Tiyip alıp beesin	*Kısrağını kapıp da,*
	Cakıñdasa caynata muştap meesin,	*Yaklaşırsa beynini ezip yumruklayalım,*

Çıgaralık uşintip,
Kapkaydagı keesin.
Baylap eçen döösün,
Çıgara muştap meesin.
Çırkıratıp balasın,
Zorduk kılsa cetimge
Takır örttöp ielik
Oşol tiygenderdin kalaasın.
Ayzaga celek tagalık,
Bul ayköldün balasın
Caşı on ekige kelgençe
Köz çaptırtıp bagalık.
Urumkandın Kökbörü
El çetinde közünöndön,
Kabar bolsun özünöndön.
Maseyildi cerdegen,
Baarınan kıyın er degen,
Körö cürgün Talastı,
Kabarıña ala kör,
Kabılan tuugan Manastı.
Karaçanın Saykalı,
Ubadanı kıla kör,
Manastın aşın bergende
Tuu tübündö tura kör,
Ubarlaşıñ Manaska
Uşuntip kızmat kıla kör!
Kalk atası kan Koşoy,
Kabılanıñ Manaska
Aş başkarıp tura kör.
Kalkka cetken kanatı
Kan Kökötöy aşınan
Aşık bolsun sanatı!
Eçen-eçen döö sayıp,
Eçen kıyın coo sayıp,
Kalkka kabar kılalı,
Kan Manastın bul aşın

Ölbösök berip tınalı.
Kıyamat ketken şeriñe

Çıkaralım böylece,
İçindeki gizli kini.
Bağlayıp nice devini,
Beynini dışarı yumruklayalım.
Çocuğunu çığlık attırıp,
Yetime zorbalık ederse,
Tümden yakıp yıkalım,
O saldıranların kalesini.
Mızrağa flama takalım,
Bu ayköl'ün oğlunu,
Yaşı on ikiye gelene dek,
Göz kulak olup besleyelim.
Urumkan'ın Kökbörü'sü,
El ucunda gözünle,
Haber gelsin kendinden.
Maseyil'i yurt edinen,
Hepsinden yaman er denen,
Göre dur Talas'ı,
Haberine alıver,
Kaplan doğan Manas'ı.
Karaça'nın Saykal'ı,
Vaadi tutuver,
Manas'ın aşı verildiğinde,
Tuğ dibinde duruver,
Dert ortağın Manas'a,
Böylece hizmet ediver!
Halk atası Han Koşoy,
Kaplanın Manas'a,
Aşı yönetip duruver.
Halka kanat geren o aşın,
Han Kökötöy aşından
Sayısı artık olsun!
Nice nice dev mızraklayıp,
Nice çetin düşman deşip,
Halka haber kılalım,
Han Manas'ın bu aşını,

Ölmezsek verip dinelim.
Kıyamete giden aslanına,

Ölbösök kızmat kılalı,
Aalamga kızık sın kılbay
Kantip karap turalık.
Özöngö boyloy konboylu,
Kanı ölgöndö baarı ölüp,
Ört öçköndöy bolboyluk!
Oozu tüktüü orustan
On eki kılım cıynaylık,
Kızıl çoktuu kıtaydan
Kırk uruusun cıynaylık.
Kızıl altın, sansız mal
Kılçaktap ayap turbaylık.
Abaylaçı dostorum,
Abıke, Köböş aramdın
Çalgırtı turat közündö,
Çaması kelse altı aram
Çalganı turat özünüdü.
Kıñırtı turat sözündö,
Kıyşıgı turat közündö,
Kıyalında altı aram,
Aydagan tilge tük baspay,
Kılganı cüröt özümdü.
Oşo kezde bereki
Koñgurap ıylap toktoboy,
Koşoy gana kayttı eline.
«Belgilüü Manas ölbö», - dep,
Begireek keyip toktoboy
Töştük bir ketti cerine,
Karaçanın Saykalı
Kankorunan ayrılıp,
Kaygırıp kayra tartkanı.
Oşo kezde kız Saykal
Kanduu beti cırtıluu,
Kara çaçı cayıluu,
Algara atı corgolop,
Kan aralaş kanduu caş
Atının tizesinde şorgolop.
Bödönödöy kayran köz
Karaçanın Saykalı

Ölmezsek hizmet kılalım,
Âleme maskara olmadan,
Nasıl seyirci kalabiliriz.
Vadi boyunca konmayalım,
Hanı ölünce hepsi ölüp,
Sönmüş ateş gibi olmayalım!
Ağzı tüylü Urus'tan,
On iki boyu toplayalım,
Kızıl püsküllü Hıtay'dan,
Kırk boyunu toplayalım.
Kızıl altın, sayısız mal,
Kıyamayıp esirgemeyelim.
Dikkat edin dostlarım,
Abıke, Köböş haramın
Sinsiliği durur gözünde,
Gücü yetse altı haram,
Seni de devirmeye durur.
Eğriliği durur sözünde,
Çarpıklığı durur gözünde,
Huyunda altı haram,
Söz dinlemeyip hiç mi hiç,
Bana kastetmeye yürür.
O sırada işte beriki,
Boğuk boğuk ağlayıp durmadan,
Koşoy döndü eline.
«Nam salan Manas, ölme» deyip,
Daha beter yanıp durmadan,
Töştük de gitti yerine,
Karaça'nın Saykal'ı,
Kanhorundan ayrılıp,
Kaygılanıp geri döndü.
O sıra kız Saykal,
Kanlı yüzü yırtık,
Kara saçı yayılı,
Algara atı rahvan gidip,
Kan karışık kanlı yaş,
Atının dizinden şarıl şarıl akıp.
Bıldırcın gibi güzelim gözden,
Karaça'nın Saykal'ı,

	Bölök-bölök caş ketet,	*Bölük bölük yaş döker,*
	Itelgidey kayran köz	*Doğan gibi güzelim gözden,*
	Irmegen sayın caş ketet,	*Kırptıkça yaş gider,*
	Kadırduu tunuk közünön	*Kadirli duru gözünden,*
	Kaalap ıylap alganda	*İsteyip ağlayıverince,*
	Kamçı boyu caş ketet.	*Kamçı boyu yaş gider.*
78430	Karaçanın Saykalı	*Karaça'nın Saykal'ı,*
	Kasiettüü can eken,	*Kutlu bir can imiş,*
	Kanıñız Manas sultandın	*Hanınız Manas sultanın,*
	Kıyamattık carı eken.	*Ahiretlik yâri imiş.*
	Katın da bolso Saykaldın	*Kadın da olsa Saykal'ın,*
	Telegeyi teñ eken,	*Her yanı denk imiş,*
	Teñ kurbunan ayrılıp,	*Denk yaşıtından ayrılıp,*
	Oşo kezde kız Saykal	*O sıra kız Saykal,*
	Kurup kalgan kezi eken.	*Kuruyup kaldığı demmiş.*
	Kız Saykal oyrot kanı eken,	*Kız Saykal Oyrot hanı imiş,*
78440	Kız Saykaldın kolunda	*Kız Saykal'ın elinde,*
	Er Bolotu baş bolup,	*Er Bolot'u baş olup,*
	Kırk çorosu bar eken.	*Kırk çorosu var imiş.*
	Karaçanın Saykalı	*Karaça'nın Saykal'ı,*
	Ayzakerden ıktuu eken,	*Mızrakçılardan yeğ imiş,*
	Zayıptıgı bolboso,	*Kadınlığı olmasa,*
	Özü aalamdı bilçü mıktuu eken.	*Kendisi âlemi yönetecek yaman imiş.*
	Oñ dalısı keñ eken,	*Sağ omzu geniş imiş,*
	On eki müçö teñ eken.	*On iki uzvu denk imiş.*
	Er Bolotu baş bolup,	*Er Bolot'u baş olup,*
78450	Uruşarga coo tappay,	*Vuruşmaya düşman bulamadan,*
	Urunarga too tappay,	*Çarpmaya dağ bulamadan,*
	Kööp turgan kezi eken.	*Kabarıp durduğu demmiş.*
	Astıñkı toonun tumşuktan	*Alttaki dağın burnundan,*
	Orgup-orgup çañ çıgat,	*Fışkır fışkır toz çıkar,*
	Orgugan çañdı karasañ	*Fışkıran toza bakarsan,*
	Er Bolottun çañı eken,	*Er Bolot'un tozu imiş,*
	Kırk balbanday can eken.	*Kırk pehlivan gibi can imiş.*
	«Manaska Saykal tiydi», - dep,	*«Manas'a Saykal vardı» diye,*
	Kumar bolup kırk çoro:	*Hevesle yanıp kırk çoro:*
78460	«Talaska cetip konom, - dep,	*«Talas'a varıp konarım» diye,*
	Manaska çoro bolom», - dep,	*«Manas'a çoro olurum» diye,*

Küyüp cürgön kezi eken.
Karaçanın Saykalı
Kak aldınan çıkkanda
Karaluu türün kördü emi.
«Kanıñız Manas ölbö», - dep,

Yanıp yürüdüğü demmiş.
Karaça'nın Saykal'ı,
Tam önünden çıktığında,
Yaslı halini gördü işte.
«Hanınız Manas, ölme» deyip,

Kaygırgandan ökürüp,
Er Bolotu baş bolup,
Kıykırıktı saldı emi,
Karaluu boydon kaldaktap,
Kayran Saykal bardı emi.
Karaça oygut kanı eken,
Kasiettüü can eken.
«Kız Saykal Manas zayıbı», - dep,
Ugulgan daynı bar eken.
«Bel baylagan beline,
Keyip keldi kulunum
Manas öñdüü şerine.
Kim keyibeyt, kim koyboyt
Özü tiygen teñine,
Kelbersip Manas kayran er
Keyibeçü şer bele,
Keyip balam keldi», - dep,
Altımış katın koşokçu
Tul saldırıp berdi emi.
Al künü Saykal kongondo
Tañ kaşkayıp sürgöndö,
Ordogo carık tiygende,
Er Bolot ıyman aytıptır.
Bir tünöböy ordogo
Karaçanın Saykalı
Dünüyödön kaytıptır.
Kaygırıp ıylap kabılbay,
Atası Karaça kanga
Saykaldın söögü tabılbay.
Ordosu kalıp, özü cok,
Karasa közgö ilinbeyt,
Kayda ekeni bilinbeyt.
Saykal antip ölgön soñ,

Kaygıdan feryat edip,
Er Bolot'u baş olup,
Haykırışı saldı işte,
Yaslı haliyle sallanıp,
Canım Saykal vardı işte.
Karaça, Oygut hanı imiş,
Kutlu bir can imiş.
«Kız Saykal Manas'ın karısı» diye,
Duyulan haberi var imiş.
«Bel bağladığı beline,
Yanarak geldi kulunum,
Manas gibi aslanına.
Kim yanmaz, kim bırakır,
Kendi vardığı dengine,
Kurumlu Manas, canım er,
Yas tutulmaz aslan mıydı,
Yanıp geldi balam» deyip,
Altmış kadın ağıtçıyla,
Tul diktirip verdi işte.
O gün Saykal konduğunda,
Tan ağarıp söktüğünde,
Otağa ışık değdiğinde,
Er Bolot iman telkin etmiş.
Otağda bir gecelemeden,
Karaça'nın Saykal'ı,
Dünyadan göçüvermiş.
Kaygıyla ağlayıp kavuşamadan,
Atası Karaça Han'a,
Saykal'ın naaşı bulunmadan.
Otağı kalmış, kendi yok,
Bakılsa göze ilişmez,
Nerede olduğu bilinmez.
Saykal böyle öldükten sonra,

Kömdürböy kayıp bolgonun,
Köbüröök curtu körgön soñ,
Ak sakalduu karısı:
«Kıyamat bolup Manaska,
Kızırduu Saykal ketti», - dep,
Özök kılıp baarısı,
Kızırduu Saykal er eken,
Kıyamattık Manaska
Curtu menen koştoşup,

Koşulup ketken kezi eken.
Saykaldı mınday taştaylık,
Urumkandın Kökbörü,
Kökbörüdön baştaylık.
Köktön cıldız boz eken,
Kök cal Manas er menen
O düynölük dos eken.
Şıdır çıgıp col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Tomuktay bolgon too çıgıp,
Tokumday bolgon koo çıgıp,
Çambıl degen cer eken,
Cerdep turgan Çambıldı
Canaalı, Karaç deer eken.
Celeden aygır minişip,
Cerden bakan alışıp,
«Capirim!» - dep salışıp,
Caman uruş boluptur.
Oşondo buzuktu Kökbörü beren salıptır,
Başta altı sapar oşonu
Barıp çaap alıptır.
Öt carışıp, baş kesken,
Ölgönçö öçü kalıptır.
Kıyın çıgıp cerinen,
Kol caynagan kezi eken,
Arkı oogandın elinen,
Eer beldey beleske
Eñkeyip cetip barganda

Gömdürmeden kayıp olduğunu,
Yurdunun çoğu gördükten sonra,
Ak sakallı ihtiyarı:
«Manas'a kıyametlik olup,
Hızırlı Saykal gitti» deyip,
Hepsi içine dert edinip,
Hızırlı Saykal er imiş,
Ahiretlik Manas'ına,
Yurduyla vedalaşıp,

Kavuşup gittiği demmiş.
Saykal'ı böylece bırakalım,
Urumkan'ın Kökbörü'sü,
Kökbörü'den başlayalım.
Gökte yıldız boz imiş,
Bozkurt Manas er ile,
Öbür dünyalık dost imiş.
Dosdoğru çıkıp yol yürüyüp,
At esirgemeden bol yürüyüp,
Aşık kemiği kadar dağ çıkıp,
Teyelti kadar koyak çıkıp,
Çambıl denen yer imiş,
Çambıl'ı yurt edinene,
Canaalı, Karaç derler imiş.
Bağdan aygır binişip,
Yerden sırık kapışıp,
«Yâ Pirim!» deyip girişip,
Kötü bir savaş olmuştu.
O an fitneyi yiğit Kökbörü salmıştı,

Önceden altı sefer onu,
Varıp vurup yağmalamıştı.
Öd deşip, baş kesişip,
Ölesiye öcü kalmıştı.
Yerinden yaman çıkıp,
Ordunun kaynadığı demmiş,
Ötedeki Oogan elinden,
Eyer beli gibi yamaca,
Eğilip varıp yettiğinde,

Bozalaluu kızıl tuu,
Boy-boylogon ızı-çuu,
Agalaluu kızıl tuu,
Ar cagına barganda
Aykaylagan ızı-çuu,
Celpildegen tuu kelet,
Cer mayışkan kol kelet,
Arkı türün karasañ,
Ayzanın başı çabışat,
Adamdın başı kagışat.
On başçısı oroktop,
Elüü başı soroktop,
Bozalaluu tuu bolup,
Kazgan bir kalıñ or bolup,

Boz alalı kızıl tuğ,
Bağıra çağıra bir velvele,
Ak alalı kızıl tuğ,
Öte yanına vardığında,
Haykırışan bir velvele,
Dalgalanan tuğ gelir,
Yeri ezen ordu gelir,
Öte yüzüne bakarsan,
Mızrağın başı çarpışır,
İnsanın başı tokuşur.
Onbaşısı eğile büküle,
Ellibaşısı dikile dikile,
Boz alalı tuğ olup,
Kazılmış kalın hendek olup,

Kançalık miñçe kol bolup,
Cazbay atkan mergendi
Cabırga bölüp salıptır,
Ayzakerden ıktuunu
Adırga gana bölüp alıptır.
Kılıççanı betinde,
Kıyındarı çetinde,
Baltaçanı betinde,
Baatırları çetinde.
Kara canga kanışçu,
Kaçpay turup salışçu
Kabılanın bir bölgön.
Kılıç tiyse kıñk etpes,
Kıyındarın bir bölgön.
Balta tiyse baykabas,
Baatırların bir bölgön.
Kara mıltık kars etse,
Kaçpaganın bir bölgön.
Çogool mıltık çort etse,
Çoçubasın bir bölgön.
Canaalı, Karaç eki aram
Kek oylonup cürüptür:
«Oşo Manas öldü, - dep,
Oşogo bular keldi», - dep,

Nice bin kişilik ordu olup,
Şaşmaz atan nişancıyı,
Bir kanada ayırıp koymuştu,
Mızrakta usta olanı,
Kırlara ayırıp almıştı.
Kılıçlısı ön yüzde,
Yamanları kıyıda,
Baltalısı ön yüzde,
Bahadırları kıyıda.
Cana doyup kanmaz olan,
Kaçmadan durup vuruşan,
Kaplanları bir yana ayırmış.
Kılıç değse «kıñk» demez,
Yamanları bir yana ayırmış.
Balta değse aldırmaz,
Bahadırları bir yana ayırmış.
Kara tüfek «kars» etse,
Kaçmayanı bir yana ayırmış.
Azgın tüfek «çort» etse,
Ürkmeyeni bir yana ayırmış.
Canaalı, Karaç iki haram,
Kin düşünüp yürümüştü:
«İşte o Manas öldü» diye,
«Onun için bunlar geldi» diye,

Oşondo coldorun tosup cürüptür.
Baatır ay, ceke oluya kurçanıp,
Cetkileñ kanıñ Kökbörü
Kuukazık attı bir salıp,
Oşondo cıyılışkan san kolgo
Ceke kirdi kol salıp.
Orto cerin Kökbörü
Oyup aydap kirdi ele,
Tegeregin Koyonaalı çunagı
Soyup aydap kirdi ele.
Orto cerin calgızıñ
Oyup kelip berdi ele,
Eki çetin kıraanıñ
Kadimkidey Kökbörü
Soyup kelip berdi ele.
Antañdap alıs kaçkanın
Koyonaalı caş kök cal
Ayza menen añtarat.

O an yollarını kesip durmuştu.
Bahadır ey, ermişçe tek kuşanıp,
Yetkin hanın Kökbörü,
Kuukazık ata bir kamçı vurup,
O an yığılan sayısız orduya,
Tek başına daldı saldırıp.
Orta yerini Kökbörü,
Oyup sürüp girmişti,
Çevresini Koyonaalı afacanı,
Biçip sürüp girmişti.
Orta yerini biriciğin,
Oyup gelip vermişti,
İki ucunu şahbazın,
Her zamanki gibi Kökbörü,
Biçip gelip vermişti.
Soluyup uzağa kaçanını,
Koyonaalı genç bozkurt,
Mızrak ile devirir.

Andan alıs kaçkanın
Çort kelte menen koygulap,
Çogultup aydap sapırıp,
Kündüzündö tınç albay,
Tün içinde uyku albay,
Çambıl-Beldin kırañda,
Kıyın uruş bir boldu.
Azuuların arkaytıp,
At ölügü too boldu,
Muruttarın serbeytip,
Er ölügü boo boldu.
Eçen külük tulpardın,
Eeri tüşüp booruna,
Moynop cürgön mından köp.
Eçen kıyın azamat:
«Ezil kayran bir boorum -
Balan cerge öldü!» - dep,
Bozdop cürgön mından köp.
Antañdap şaşıp cabılıp,
Eselek tuugan caman el

Ondan uzağa kaçanını,
Güdük kelteyle vura vura,
Toplayıp sürüp savurup,
Gündüzünde dinlenmeden,
Gece içinde uyku almadan,
Çambıl-Bel'in sırtında,
Çetin bir savaş oldu.
Azı dişleri sırıtmış,
At ölüsü dağ oldu,
Bıyıkları diken diken,
Er ölüsü demet oldu.
Nice yürük tulparın,
Eyeri düşüp böğrüne,
Başıboş gezeni bundan çok.
Nice yaman yiğit:
«Vah canım, bir ciğerim —
Falanca yerde öldü!» diye,
Bozlayıp gezeni bundan çok.
Soluyup şaşkın üşüşüp,
Akılsız doğmuş kem el,

At-atına kamınıp,
Baarı kaçıp dırkırap,
Curtuñ kurup sabılıp:
«Kuldugum gana bar», - dep calınıp,
Kolgo tüşüp çurkurap,
Kalıñ curtuñ turdu emi.
Koyonaalı balaga
Attarın tartıp turdu emi.
«Curttu böödö kırbaym», - dep,
Aytkanına köndü emi.
Kalıñ curttun baarına
Kırbas antın berdi emi.
Ayaş ata Manas kan
Belekke bergen çatırdı
Beleske tigip saldı ele,
Cakası altın, ceñi cez,
Koş badana, torgoy köz,
Ok ötpögön tondordu
Baatır çoguu çeçip saldı emi.
Ak kañkını cazdanıp,
Kıbılanı baştanıp,
Aldasına calınıp,

Atlarına davranıp,
Hepsi kaçıp tabana kuvvet,
Yurdun bitkin çırpınıp:
«Kulluğum var ancak» diye yalvarıp,
Ele düşüp çığrışıp,
Kalın yurdun durdu işte.
Koyonaalı çocuğa,
Atlarını sunup durdu işte.
«Yurdu boşuna kırmam» deyip,
Dediklerine uydu işte.
Kalın yurdun hepsine,
Kırmama andını verdi işte.
Ayaş baba Manas Han'ın,
Armağan verdiği çadırı,
Yamaca kurup koymuştu,
Yakası altın, kolu tunç,
Çift kat zırh, torgay göz,
Ok geçmez giysileri,
Bahadır hepsini çıkarıp koydu işte.
Ak eyeri yastık edip,
Kıbleye baş verip,
Allah'ına yalvarıp,

Ok ötpögön zoottu
Üstünön kıñay camınıp,
Baatırıñ uktap kaldı emi.
On ekide caşı eken,
Küyüp turgan çınarga
Canaalı çoçko kas eken.
«Kabırga söötkün kaşı, - dep,
Kak cüröktün başı», - dep,
Irmese ogu ooluktu,
Koyonaalı calgızga
Oşondo tagdırdın ogu coluktu.
Kül künündö kübülüp,
Caş ekende cayradı,
Oşondo atakesi Kökbörü
Kuukazık attan tik tüştü,
Mögöcülöp bük tüştü.

Ok geçmez zırhı,
Üstüne yanlamasına örtünüp,
Bahadırın uyuyakaldı işte.
On ikideymiş yaşı,
Yanıp duran çınara,
Canaalı domuz düşman imiş.
«Kaburga kemiğin kaşı» diye,
«Tam yüreğin üst başı» diye,
Şaşmaz oku kudurup gitti,
Koyonaalı biriciğe,
O an kaderin oku rast geldi.
Gül gününde dökülüp,
Gençken serilip gitti,
O an atası Kökbörü,
Kuukazık attan dik indi,
Hıçkırıp iki büklüm düştü.

Talaska kirip kayrılıp,
Küyörünön ayrılıp,
Enekesi Külnaarı
Çögüp kalgan ceri oşol,
Kan aralaş közdön caş
Tögüp salgan ceri oşol.
«Kızırduu Manas», - dep cürüp,
Kır cagınan çaldırıp,
Koyonaalı çunagın
Oşol Canaalıga aldırıp,
Çambıl-Beldin eline
Oñ cagınan çaldırıp,
On ekide calgızdı
Orto cerde aldırıp,
Manaska barıp kayrılıp,
Badışaluu baladan
Ara cerde ayrılıp,
Karasa közgö kabılbay,
Balanın söögü tabılbay:
«Cerime kantip cetemin,
Calgızımdı bu cerge
Kömböy ele kantip ketemin», - dep,
Köbüröök ıylap Kökbörü
Azarlanıp alganı.
Artınan kelip Külnaarı,
Karaça kandın kızı eken,

Talas'a girip dönerek,
Can yoldaşından ayrılıp,
Anası Külnaarı,
Çöküp kaldığı yer işte orası,
Kan karışık gözden yaşı,
Döküverdiği yer işte orası.
«Hızırlı Manas» deyip yürüyüp,
Sırt yanından vurdurup,
Koyonaalı afacanını,
O Canaalı'ya kaptırıp,
Çambıl-Bel'in elinde,
Sağ yanından vurdurup,
On ikisindeki biriciği,
Orta yerde kaptırıp,
Manas'a varıp dönerek,
Padişah soylu çocuktan,
Ara yerde ayrılıp,
Bakılsa göze görünmeden,
Çocuğun naaşı bulunmadan:
«Yurduma nasıl varayım,
Biriciğimi bu yere,
Gömmeden nasıl gideyim» diye,
Çokça ağlayıp Kökbörü,
Kederlenip dertlendi.
Ardından gelip Külnaarı,
Karaça Han'ın kızı imiş,

Özü urgaaçının uzu eken,
Oylosoñ kadır tün eken,
Özü akılga dıykan küñ eken.
Külnaarı Börü katını,
Özü adamdan artık akılı:
«Sultanıñ Manas dostuña
Könbödüñ bele badışam,
Uyadan calgız çıragıñ,
Çıragıñ surap turganda,
Dostuñ Manas şeriñe
Sen berbediñ bele, badışam!
Calgızıña kaygırgan adam oñobu?

Kendisi kadınların ustası imiş,
Düşünsen Kadir gecesi imiş,
Kendisi akıl küpü bir kadın imiş.
Külnaarı, Börü'nün karısı,
Kendisi insandan artık akıllı:
«Sultanın Manas dostuna,
Razı olmamış mıydın padişahım,
Yuvadan biricik çırağını,
Çırağını isteyip durduğunda,
Dostun Manas aslanına,
Sen vermemiş miydin, padişahım!
Biriciğine ağlayan adam onar mı?

Baatır ay, kaygı tölöö bolobu?
Calgızıñ berdiñ belekke,
Senin ubadañ eki bolobu?
Tuygunuñ calgız çıragıñ
Muradına cetkeni,
Buyrugu uşul kudaydın,
Muñdaşıñ Manas can dostuñ,
Tuygundu coldoş kıla ketkeni», -
Dep, oşontüp kaygırıp,
Kökbörü elge bardı - deyt,
Küyüt tüşüp içine:
«Koyonaalı calgızım ölüp kaldı», dep,
Kan Manastın zıynatka
Kökbörü kelbey kaldı - deyt.
«Kökbörü kelbey kaldı», - dep,
Töştük kelbey kaldı - deyt.
Töştük kelbey kalgan soñ,
Katagandın kan Koşoy
Kanı kelbey kaldı, - deyt.
Bayagı ubadanı bek kılgan,
Kandarının baarısı,
Munu menen baarı kelbey
kaldı - deyt!

Bahadır ey, kaygı ödek olur mu?
Biriciğini verdin armağana,
Senin vaadin iki olur mu?
Şahbazın, biricik çırağın,
Muradına ermesidir,
Buyruğu budur Tanrı'nın,
Dert ortağın Manas can dostun,
Şahbazı yoldaş edip gitmesidir», —
Deyip böylece kaygılanıp,
Kökbörü ele vardı — derler,
Yürek yangını içine düşüp:
«Koyonaalı biriciğim öldü» diye,
Han Manas'ın törenine,
Kökbörü gelmez oldu — derler.
«Kökbörü gelmez oldu» diye,
Töştük gelmez oldu — derler.
Töştük gelmez olunca,
Katagan'ın hanı Koşoy,
Hanı gelmez oldu — derler.
O vaadi pek kılan,
Hanlarının hepsi,
Bununla hepsi gelmez
oldu — derler!

❦

Bütünleşik baskının sonu.

«Manas'ın hikâyesi böyle olmuştur, sözümüz tamam olmuştur.»

Sayakbay Karalaev varyantının «Manas» bölümünün tamamı — Kırgızca Latin yazımı ve Türkçe edebî çevirisiyle, on iki bölüm hâlinde.

Dünyanın en uzun destanı Manas, yirminci yüzyılın Homeros'u sayılan Sayakbay Karalaev'in dilinden 500.553 mısra olarak yazıya geçirildi. Bu dizi, eşsiz varyantın «Manas» bölümünü Kırgızca Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyor.

Bütünleşik baskı, dizinin sekiz cildini tek kitapta toplar: kutlu soy kütüğünden Altay sürgününe, Manas'ın doğumundan han kaldırılışına, Çon Kazat'ın alevinden yiğitlerin şehadetine ve Kanıkey'in gizli kaya mezarına — destanın bütün yayı, kesintisiz.

MANAS · KARALAEV VARYANTI · BÜTÜNLEŞİK BASKI

MANAS

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI · BÜTÜNLEŞİK BASKI